RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1656–1670

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

Nemzeti múltunk és kultúránk emlékei közül a régi írások és könyvek mondanak számunkra a legtöbbet. Az építészeti, képzőművészeti emlékek, muzeális régiségek talán látványosabbak, de ugyanakkor némák. A régi írások és könyvek viszont a régi korok emberének érdeklődéséről, gondolatairól és problémáiról beszélnek. Ez a kötet – az 1473–1600, 1601–1635 és 1636–1655 között megjelent művekről számot adó előző kötetek folytatásaként – arról vall, mit tartottak érdemesnek és hasznosnak Magyarországon kinyomtatni 1656-tól 1670-ig egyrészt azok, akiknek módjukban volt egy-egy könyv kiadását anyagilag támogatni, másrészt azok, akik hazánkban ebben az időszakban a könyvnyomtatásból akartak megélni. Túlnyomórészt könyvekről van szó, amelyek között az egykorú tudományosság minden ága képviselve van, de megtalálhatók anyagában az alkalmi, olykor csak egyetlen levél terjedelmű nyomtatványok is. A formális könyvészeti adatok mellett az egyes kiadványok tartalmára és tudományos vonatkozásaira ugyancsak kitér. Határainkon túlról is feltárja a többnyire igen ritka példányok őrzési helyeit. Táblákon bemutatja az összes fennmaradt címlap kicsinyített mását, a gondosan elkészített tíz mutató pedig minden vonatkozásban lehetővé teszi a gyors tájékozódást.

AKADÉMIAI KIADÓ

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1656–1670

ACADEMIA SCIENTIARUM HUNGARICA
BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE
SZÉCHÉNYIANA

RES LITTERARIA HUNGARIAE VETUS OPERUM IMPRESSORUM

TOMUS QUARTUS

1656–1670

AEDIBUS ACADEMICIS
BIBLIOTHECA NATIONALI HUNGARIAE SZÉCHÉNYIANA
BUDAPESTINI MMXII

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

NEGYEDIK KÖTET

1656–1670

AKADÉMIAI KIADÓ

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

BUDAPEST 2012

OPERE
JOANNIS HELTAI, HELENAE PAVERCSIK, PETRI PERGER
ET JUDITH P. VÁSÁRHELYI

AUXILIO
JUDITH V. ECSEDY ET STEPHANI KÄFER

*

HELTAI JÁNOS, PAVERCSIK ILONA, PERGER PÉTER
ÉS P. VÁSÁRHELYI JUDIT
MUNKÁJA

V. ECSEDY JUDIT ÉS KÄFER ISTVÁN
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTETTE
P. VÁSÁRHELYI JUDIT

LEKTORÁLTA
BITSKEY ISTVÁN ÉS BORSA GEDEON

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia
és az Országos Tudományos Kutatási Alap
(Pub K 85 330) támogatásával

A borítón lévő dísz Pósaházi János: Summás választétel (Kassa 1666)
című művének címlapjáról való (RMNy **3288**)

ISBN 978 963 05 3434 5 (összkiadás)
ISBN 978 963 05 9036 5 (4. kötet)
ISBN 978 963 20 0595 9

© AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 2012
© ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR, BUDAPEST 2012

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

TARTALOMMUTATÓ

Előszó 9
Útmutató a mű használatához 12
Az általános rövidítések magyarázata 49
A rövidítve idézett művek jegyzéke 51
Régi magyarországi nyomtatványok 1656–1670 57
Appendix 983
A címlapok és mintalapok képei 1009
Mutatók 1011
- A magyarországi nyomdahelyek mutatója időrendben 1013
- Nyomdamutató, helységek és nyomdászok 1015
- Személynévmutató 1023
- Helynévmutató 1113
- Címmutató 1194
- A magyar nyelvű énekek és versek incipitmutatója 1225
- Tárgymutató 1330
- Nyelvi mutató 1343
- Könyvtárak mutatója 1345
- A fontosabb bibliográfiák konkordanciája 1350

INDEX

Praefatio — Preface 9
Institutiones ad usum operis 24
Guide to the work 36
Abbreviaturae — Abbreviations 49
Catalogus operum brevius citatorum — List of the short forms of quoted works 51
Opera vetera impressa Hungariae — Early printings of Hungary — 1656–1670 57
Appendix 983
Imagines titulorum et paginarum selectarum — Facsimile reproductions of the titlepages and of select pages 1009
Indices — Indexes 1011
- Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria — Chronological index of printing places of Hungary 1013
- Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum — Alphabetical index of printing places and printers 1015
- Index nominum — Index of personal names 1023
- Index locorum — Topographical index 1113
- Index titulorum — Index of titles 1194
- Initia cantionum poematumque Hungaricorum — Incipit index of Hungarian poems 1225
- Index rerum — Subject index 1330
- Index linguarum — Index of languages 1343
- Index bibliothecarum — Index of libraries 1345
- Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum — Concordances in the most important bibliographical works 1350

ELŐSZÓ

Praefatio

Preface

E kiadvány szerves folytatása a Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy) című mű 1971-ben megjelent első (1473–1600), 1983-ban megjelent második (1601–1635) és 2000-ben megjelent harmadik (1636–1655) kötetének. Az azokban követett igényesség és részletesség, amelyek a bemutatott nyomtatványok formai és tartalmi leírásában és a vonatkozó szakirodalmi és nyomdatörténeti összefoglalásban megnyilvánult, kiállta az idő próbáját. Az RMNy kötetek a kora újkorral foglalkozó szakemberek egyik legfontosabb kézikönyvévé váltak.

A jelen kötet létrejöttén munkálkodók három generációhoz tartoznak. Borsa Gedeon a kezdetektől fogva fő motorja a retrospektív bibliográfiai munkálatoknak: az első kötetnek szerkesztője, a másodiknak egyik szerzője, majd a harmadik és a negyedik kötetnek lektora volt. Sőt e kötet készítését az előzőhöz hasonlóan éveken keresztül állandó figyelemmel kísérte, és folyamatos tanácsaival nagyban segítette. A szerzők ezért ezúton is köszönetet mondanak neki és a jelen kötet másik lektorának, Bitskey Istvánnak, aki hasonló gondossággal nézte át e bibliográfia kéziratát. Már korábban is segített tanácsaival és javaslataival az RMNy szerzőinek, hiszen a második kötetnek is ő volt az egyik lektora.

A szerzők többnyire – Heltai János, Pavercsik Ilona és P. Vásárhelyi Judit – a középső generációhoz tartoznak. A második kötettől kezdve vettek részt a munkában. Mellettük Perger Péter viszont már a legfiatalabb generációt képviseli.

A közreműködők között Käfer István, a biblikus cseh nyomtatványok értő ismerője biztosítja a folytonosságot, hiszen ő is az első kötettől kezdődően részt vesz e munkában. A második kötettől fogva folyamatosan támaszkodik a szerzőgárda V. Ecsedy Judit nyomdatörténeti tudására. Az ő magyarországi nyomdák betűtípusait és díszeit feltáró, szisztematikusan folytatott munkájának gyümölcse a *Hungarica typographia* eddig megjelent két kötete.

A feldolgozás folyamán a szerzők – a korábbi gyakorlatot követve – műfajok szerint osztották fel egymás között az anyagot.

Így Heltai János a vallási vitairatok és a teológiai tézisek műfajcsoportba tartozó nyomtatványok leírását készítette el.

Pavercsik Ilona feladata volt az énekeskönyvek, énekek, gyászversek és gyászbeszédek, katekizmusok, postillák, prédikációk és köszöntőversek, zsoltárok műfajában keletkezett nyomtatványok leírása.

Perger Péter az államelmélet, enciklopédia, jog, históriás énekek, levelek, naptár, orvosi tanácsok, öröknaptár, politika, történelem, törvénycikkek és a vallási társulatokhoz kapcsolódó nyomtatványok műfaját dolgozta ki.

P. Vásárhelyi Judit gondozta a beszéd, bibliakiadások és a Bibliához kapcsolódó nyomtatványok (bibliai idézetek, bibliamagyarázat, a Biblia tartalmi kivonata), didaktika, elmélkedés, erkölcsi oktatás, filozófiai vizsgatételek, vallási tanítás, erkölcsi oktatás, imádságok és imádságoskönyvek, iskoladráma, klasszikusok, logika, mennyiségtan, nyelvkönyv, nyelvtan, nyelvtudomány, perikópáskönyv, retorika, szójegyzék, szótár műfajokat.

Heltai János véglegesítette a biblikus cseh nyelvű művek leírásait, amelyek Käfer István, majd tanítványa, Kovács Eszter nyelvi és szakirodalmi segítségével készültek. Az egyetlen román nyelvű, cirill betűs kiadványról szóló tétel kidolgozását Nagy Leventének köszönik a szerzők.

A csupán töredékből ismert, hiányos vagy hamis impresszummal megjelent művek nyomtatási helyét és idejét V. Ecsedy Judit határozta meg, sok esetben javítva a korábbi szakirodalom téves nyomdai meghatározásait. Lőcse és Kassa vonatkozásában ugyanezt a munkát Pavercsik Ilona végezte el.

A tízféle mutató az előző kötetekben bevált rendszert követi. A nyomdák és nyomdászok mutatóját V. Ecsedy Judit, a személynévmutatót Heltai János készítette el Kovács Eszter és Szvorényi Róbert segítségével, a helynévmutató P. Vásárhelyi Judit és Perger Péter munkája. Az incipitmutatót Szvorényi Róbert, a nyelvi mutatót és a tárgymutatót Perger Péter készítette. A címek, könyvtárak mutatóját és a bibliográfiai konkordanciákat Kovács Zsuzsanna állította össze.

A példánykimutatást Heltai János véglegesítette Nyáry Zsigmondné előzetes adatgyűjtésére támaszkodva.

A címlapfotók gyűjteményét Perger Péter állította össze és gondozta. A digitális felvételek elkészítéséért Pusztay Istvánnét, az Országos Széchényi Könyvtár Fotólaboratóriumának vezetőjét illeti a köszönet.

A latin Útmutatót Tóth Anna Judit, az angolt V. Ecsedy Judit készítette.

A szerzők ezúton is köszönetet mondanak mindazoknak a hazai és külföldi könyvtárakban és intézményekben dolgozó kollégáknak, akik másola-

tokkal vagy kiegészítő adatokkal segítették a bibliográfiai feltáró munkát. E tekintetben külön ki kell emelni a hungarika-nyomtatványok szempontjából leggazdagabb gyűjteményben, az OSZK Régi Nyomtatványok Tárában tevékenykedőket folyamatos és készséges segítségükért.

A kutatás feltételeit továbbra is az Országos Széchényi Könyvtár biztosította, amiért köszönet illeti az intézmény mindenkori vezetőit.

A kiadáshoz szükséges anyagi támogatást az Országos Tudományos Kutatási Alapnak (PUB-K 85330) köszönhetjük.

ÚTMUTATÓ A MŰ HASZNÁLATÁHOZ

A Régi Magyarországi Nyomtatványok kötetei azokkal az 1701 előtt megjelent nyomtatványokkal foglalkoznak, amelyek a történelmi Magyarország területén bármely nyelven, vagy külföldön egészben vagy részben magyar nyelven jelentek meg. A török megszállás következtében szétszakadt ország valamennyi része szerepel a kötetben, a drávántúli, azaz szlavón- és horvátországi kiadványok azonban figyelmen kívül maradtak. Minden önállóan kiadott nyomtatvány egy-egy sorszámmal ellátott szakaszban (a továbbiakban „tétel") található.

Jóllehet részletes útmutató olvasható *A Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473 és 1600 közötti évek*et felölelő első kötetének elején, jónak látszik, hogy – eltérvén az RMNy II. és III. kötetének gyakorlatától – ezen a helyen azt újra közreadjuk, belefoglalván mindazokat a változtatásokat, amelyek a leírt nyomtatványok jellegének megfelelően szükségesnek bizonyultak a II–IV. kötetekben.

A BESOROLÁS RENDJE

A nyomdatermékek felsorolása a megjelenés időrendjében halad. Ha a megjelenés évét nem lehetett biztosan megállapítani, akkor a leírásban vagy „cr." (circiter) megjelöléssel a legvalószínűbb év, vagy a megjelenés feltételezhetően legkorábbi és legkésőbbi éve együtt szerepel. Ez utóbbi esetben a nyomtatvány a megadott időköz közepén kereshető. Egy éven belül a kiadványok nyomtatási helyük egykorú magyar névalakja (pl. Kassa, Szeben, Várad) szerinti betűrendben sorakoznak. Az ismeretlen helyen nyomtatott művek az év végén találhatók. Ugyanazon nyomda egy éven belüli termékei a címleírás betűrendjét és nem az esetleg pontosan megállapítható nyomtatási vagy megjelenési időrendet követik.

A tételek felépítése a következő:

1. sorszám
2. címleírás

3. a bibliográfiai hivatkozás
4. műfaji meghatározás és a tartalom részletezése
5. a variánsok
6. szövegkiadások
7. a kutatási eredmények
8. kapcsolódó tételek
9. példánykimutatás

1. *Sorszám*

Sorszámot kaptak azok a nyomtatványok, amelyek példányból ismertek, vagy nyomtatásban való megjelenésük teljes bizonyossággal megerősíthető forrásközlésen alapul, illetve amelyek megjelenése nagy valószínűséggel feltételezhető.

A kizárandó nyomtatványokat, vagyis a téves adatok alapján 1671 előtt nyomtatottnak, vagy ugyancsak tévesen magyarországinak tartott kiadványokat a kötet végén található Appendix sorolja fel. Ezekre a kizárt nyomtatványokra ebben a kötetben is az **Appendix** szó utal az érvényes sorszámos tételek között, hogy elkerülhető legyen az összetévesztés Apponyi Sándor művével.

Egykorú könyvtári katalógusok értékelésére – még ha azokat később nyomtatásban közreadták is – csak akkor került sor, ha a Szabó Károly utáni szakirodalom az így kikövetkeztethető munka egykori létezésével kapcsolatban állást foglalt.

2. *Címleírás*

A biztosan megjelent nyomtatványok címleírásának első szava verzális, azaz nagybetűkkel van szedve éppen úgy, mint a források alapján idézett kiadványoké: Pl. PÓSAHÁZI. Az utóbbi esetben a cím helyesírása betűhíven követi a forrásul használt közleményt, és » « jel között áll pl. »SEGNERI«. A feltételezett kiadványok esetében az előzőektől eltérően az első szó is kurrens, azaz kisbetűs szedésű, és az egész cím <> jel közé került. Ha a nyomtatvány kizárólag kéziratos másolatban maradt fenn, a kézirat őrzési helyére és jelzetére hivatkozás történik.

A címleírás adatai, ha azokat a munkatársak a mű címlapjáról (első lapjáról) eredeti példány vagy megbízható másolat segítségével állapították meg, idéző- és zárójel nélkül állnak. Ezzel szemben » « jel között találhatók az adatok, amelyek csak mások közlésére támaszkodhattak. A címleírások az általánosan elfogadott könyvtári szabályokat (így a zárójelek használatát) követik a 2.1–9. pontokban felsorolt bővítésekkel és módosításokkal,

vagyis ( ) jel között állnak a címlapon nem szereplő, de a tárgyalt nyomtatványból merített adatok; [ ] jel utal a tartalom alapján szerkesztett címre és a kikövetkeztetett adatokra.

A címleírás részei sorrendben a következők:

1. a szerző neve
2. a cím
3. a fordító és közreműködő
4. a nyomtatás helye
5. a nyomtatás éve
6. a nyomdász vagy nyomda megnevezése
7. a terjedelem
8. a formátum
9. a könyvdísz.

2.1. *A szerző neve*

a címleírás elején közismert és irodalmilag elfogadott alakjában áll. E tekintetben az RMSz = Régi Magyarországi Szerzők (Bp. 2008) című összeállítás volt a mértékadó. A magyar irodalomtörténet hagyományainak és igényeinek megfelelően szerzőként szerepelnek a magyar nyelvre fordítók, mert az eredeti művet a fordítás során többnyire jelentősen átalakították. Prózai műveknél a fordító-szerző neve után „transl." megjelölés áll. A bibliai könyvek és jogszabálygyűjtemények fordítói nem szerepelnek szerzőként, mivel ezeknek a műveknek fordítása messzemenően szöveghűséget kíván. A transl. analógiájára került alkalmazásra az ed. (editor) és red. (redactor) rövidítés.

2.2. *A cím*

túl hosszú cím esetén rövidítve van. Ilyenkor az elhagyott, kevésbé jelentős szavak helyét három pont jelöli. Elmarad a címleírásból a címlapon lévő bibliai idézet, vers vagy kronosztichont tartalmazó jelmondat szövege, még akkor is, ha a címlap élén áll. Ilyenkor a tartalmi leírás elején történik utalás arra, hogy a címlapon bibliai idézet(ek) található(k). A szövegnek a Biblián belüli pontos helyének közlésére továbbra sem kerül sor. A szerző neve viszont szerepel akkor is, ha a címlap élén (pl. genitivusban) áll.

A címleírás nem tükrözi részletesen a régi nyomtatványon látható cím betűfajtáit, ékezeteit, sorvégződéseit, mert az azonosításhoz a kötet végén címlap-reprodukciók állnak rendelkezésre. A központozás és a verzálisok használata tekintetében a címben látható formák a mai helyesírás követelményeinek megfelelően módosultak.

A címszövegekben található rövidítések feloldása a kiadványok tartalma alapján általában ( ) jelben áll, kivéve a következő igen gyakran előfordulókat: Acad. = Academia vagy Akadémiai; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater vagy professzor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. poeta laureatus caesareus; p. m. = piae memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia vagy theologiae. A vizsgatételek leírásában a védés egykorú kézzel beírt keltezése ( ) jelbe került, a hiányzó keltezést három zárójelbe tett pont jelzi (...).

Ha a nyomtatványnak nem volt címe, vagy az elveszett, akkor az irodalomban elfogadott vagy más kiadás alapján feltételezhető cím olvasható [ ] zárójelben. Azonos énekek különböző, eltérő című kiadásainak egyedi címeit [ ] zárójelbe tett, szerkesztett, egységesítő cím előzi meg. A címlapnak a címhez és impresszumhoz szorosan nem tartozó részei (nótajelzés, idézet stb.) a leírásban nem szerepelnek.

2.3. *A fordító és közreműködő*

neve csak akkor szerepel a cím után – ritkított szedésben –, ha az a címlapon olvasható, vagy ha szerző nélküli műveknél a fordító a műből megállapítható.

2.4. *A nyomtatás helye*

a könyvben használt alakban és végződéssel szerepel. Ha a műben nem található, a kutatás által megállapított hely a nyomtatvány nyelvének megfelelő egykorú névalakban áll szögletes zárójelben [ ].

2.5. *A nyomtatás éve*

Ha a nyomtatás éve a címből származik, ahol római számmal, vagy kronosztichonban jelölték azt, akkor az az impresszumba illesztve ( )-ben, római számmal olvasható. Ugyancsak kerek zárójelben van az évszám akkor is, hogyha az év a kolofonban áll. Hogyha pedig a nyomtatvány más részéből származik, előfordulási helyét a magyarázatok tüntetik fel.

A meghatározott évre kiadott naptárak az előző év nyomdatermékei között találhatók, kivéve, ha a nyomtatványban más kiadási év szerepel.

2.6. *A nyomdász vagy nyomda megnevezése*

a nyomtatványban használt alakban, de általában alanyesetben és utónév nélkül áll.

Következetesen rögzítve vannak a további adatszerű elemek is, pl. a megjelentetés költségeit viselő neve (impensis), az esetleges kiadó, privilégiumok stb., de elmaradt minden fölösleges szó.

A kikövetkeztetett nyomdászok továbbra is csak vezetéknévvel szerepelnek, kivéve, ha az egyértelmű azonosításhoz a keresztnév is szükséges.

A [ ]-ben szereplő impresszumadatok (a nyomtatás helye, éve és nyomdásza) magyarázata a tartalmi részletezésben kereshető.

2.7. *A terjedelem*

leírása *a)* a *füzetbeosztás képletéből* és *b)* a *levelek vagy lapok összegezett számából* áll. (Az „ív" megjelölés helyett ugyancsak a III. kötettől kezdődően az egyértelműbb „füzet" megnevezés szerepel.) A kettőt egyenlőségjel köti össze.

a) A füzetbeosztás képletében a füzetek leveleinek számát az RMNy III. kötetétől kezdve minden esetben kitevő jelzi. Pl.

$$A^8\ B^4–H^4$$

Az elveszett vagy kikövetkeztetett füzetjelek [ ] zárójelben állanak. Pl.

$$A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

Az üres [ ] zárójel jelzés nélküli füzetet jelent. Pl.

$$[\ ]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

A könyv eredeti állagába tartozó üres levél jelölése úgy történik, hogy a füzetjel kitevőjében a nyomtatott levelek számát összeadásjel után az üres levelek száma követi. Pl.

$$A^{3+1} \text{ vagy } H^{2+2}$$

Ha kétséges, mert a nyomtatvány vége minden példányból hiányzik, úgy kérdőjel kerül a végére. Pl.

$$H^{2+2?}$$

Ha a könyvben levő füzetek levélszáma szabályszerűen váltakozik, ezt a füzetbeosztás képletében a füzetjelek után kitevőben álló „alternatim" szó jelzi, amely után kitevőben a váltakozó levélszám található. Pl.

$$A–H^{\text{alternatim 8 et 4}}$$

A füzetjelzés betűi között nincsen vessző. Pl.

$$A^4\ B^4$$

Hogyha az ábécé ismétlődik, vagy ha a normál ábécé mellett valamilyen más jelölés is van, úgy a füzetjelzés betűi közé vessző kerül. Pl.

A^4–Z^4, Aa^4–Dd^4 vagy ¶^{4}, A^4–Z^4, *^{4}

Ha a füzetben illusztráció vagy más betoldás van, annak pontos helyét megadjuk a füzeten belül:

A^8 $B_{1–6}$, [ ]^1, $B_{7–8}$, C^8–E^8

Hogyha több önálló mű van egy bibliográfiai egységen belül (ez a címleírásban [1] – [2]-vel tükröződik), és az egyes részek füzetjelzése új ábécével kezdődik, azokat pontosvessző választja el egymástól. Pl.

a^{12}–g^{12}; A^{12}–I^{12} = 168 + 215 pag.

b) A *terjedelem összegezése* általában levélszám (folio) szerint történik. Ha azonban a nyomtatványban lapszámozás (pagina) található, a terjedelem összegezése is a számozott és számozatlan lapok számát mutatja. Pl.

[ ]^4 A^8 B^4 [C–G]^4 H^4 = [40] fol. vagy [ ]^4 A^8 B^4 [C–G]^4 H^4 = [8] + 72 pag.

A terjedelem összegezésénél az üres levelek vagy lapok száma nem számít bele, ezért előfordul, hogy az "egyenlet" két oldala nem azonos egymással. Pl.

[ ]$^{3+1}$ A^8 B^4 [C–G]^4 H^4 = [39] fol. vagy [ ]^4 A^8 B^4 [C–G]^4 H^{2+2} = [8] + 68 pag.

A nyomtatvány füzetjelzésében, lapszámozásában előforduló sajtóhibák nincsenek jelölve, hogyha utána helyes a folytatás. Hogyha a lapszámozás a nyomtatvány végén téves, [ ]-ben szerepel a helyesbítés.

2.8. *A formátum*

megjelölése az ívfüzetek hajtogatásának megfelelően 2°, 4°, 8° stb., tekintet nélkül azok méretére. Ezt az egyleveles kiadványoknál a nyomtatás tükrének mm-ben megadott nagysága helyettesíti. Pl. 420x310 mm. Az első szám mindig a magasságot jelöli.

2.9. *A könyvdísz*

A könyvdíszeket a következő rövidítések jelölik:

♪	= hangjegy
map.	= térkép
ill.	= illusztráció
ins.	= címer, nyomdászjelvény

orn.	= könyvdísz (záródísz)
init.	= iniciálé
tit. calcographicus	= rézmetszetes díszcímlap
fol. tit. color.	= a címlapon piros nyomás is van
color.	= nemcsak a címlapra, hanem a nyomtatványra vagy annak egyes részeire is piros festékkel nyomtak.

A térképek, illusztrációk, címerek és nyomdászjelvények száma is meg van adva, ha az tíznél kevesebb. Ha ennél több, úgy erre a szám helyén álló „mult." rövidítés utal.

Bármely dísz (záró, keret, vagy iniciálé), amelyik öntött cifrákból van összerakva, nem számít könyvdísznek. Ezért az ablakos iniciálé is csak abban az esetben számít iniciálénak, hogyha az egyedi fametszet.

3. *A bibliográfiai hivatkozás*

az ismertetett nyomtatvány eddig megjelent legjobb és legfontosabb könyvészeti leírását, illetve leírásait tünteti fel kronológiai rendben.

4. *Műfaji meghatározás és a tartalom részletezése*

a) A meghatározás röviden megjelöli a nyomtatvány műfaját (naptár, nyelvkönyv, bibliafordítás, vitairat stb.), formáját (verses, párbeszédes, kivonatos, idő- vagy betűrendes stb.). Nyelvét csak akkor, ha az eltér a cím nyelvétől, vagy a címből egyértelműen nem állapítható meg. Az észak-magyarországi nyomdákban megjelent szláv nyelvű művek általában a biblikus cseh nyelvű meghatározást kapták. Természetes, hogy szövegükben idővel lassan fokozódó mértékben megjelennek szlovakizáló tendenciák. Ezek mértékéről állásfoglalás azonban nem történik.

A vallásos tartalmú nyomtatványok felekezeti hovatartozását ma használatos elnevezés (katolikus, evangélikus, református, unitárius stb.) jelöli.

b) A tartalmi részletezés felsorolja a nyomtatvány járulékos részeinek (bevezetés, ajánlás, előszó, függelék stb.) címét, szükség esetén röviden ismerteti azok tartalmát; részletezi a nyomtatvány főrészének beosztását. E felsorolásban és ismertetésben a nyomtatvány szövegéből idézett szavak, kifejezések vagy mondatok kurzív írással, hangzóhű átírásban szerepelnek. Az ajánlás szöveges vagy szöveg nélküli voltára minden esetben utalás történik.

Újdonság az előző kötetek gyakorlatához képest, hogy az eddigi szöveges leírást továbbra is megőrizve most az egyes tartalmi egységek címe mellett

kerek zárójelben áll a pontos lapszám, illetve ennek hiányában a megfelelő füzetjelzés (utalással a levél rektó (a) vagy verzó (b) lapjára), ahol az említett rész a nyomtatványban található. Az előző kötetekben csupán az énekgyűjtemények ismertetésében szerepelt levél- vagy lapszám a magyar nyelvű versek kezdőszavai (incipit) mellett.

A nem magyar, latin, német nyelven íródott munkák esetén a tartalmi részletezés mindig címük magyar fordításával kezdődik. Főbb tartalmi részeik címe és a belőlük származó idézetek abban az esetben olvashatók magyar fordításban is, ha olyan többletinformációkat tartalmaznak, amelyek a tétel más részeibe nem kerültek be. A biblikus cseh és horvát nyelvű idézetek átírásában csak az egykorú kiejtést és nyelvállapotot nem befolyásoló modernizálás történt: cz = č; g = j; j = í; ss = š; v = u; w = v.

A tételek szövegében előforduló helynevek a XIX-XX. század fordulóját, vagyis a tömeges helynévmagyarosítást és a többes névhasználat (pl. Szeben) megszüntetését megelőző formában olvashatók. Az újabb magyar elnevezésekről a helynévmutatóban utalók találhatók.

A nyomtatványt díszítő címerek, nyomdászjelvények és illusztrációk itt vannak megemlítve.

5. *A variánsok*

Variánsnak minősül az egyazon kiadásból származó, de valamilyen okból részben megváltoztatott szedésű nyomtatvány. A különböző évekből származó variánsok külön tételben találhatók. Figyelmen kívül maradtak azonban azok az eltérések, amelyek a sajtóhibáknak a kiadvány előállítása során történt kiigazításából eredtek.

6. *Szövegkiadások*

Ebben a részben olvashatók azok a hasonmás- és szövegkiadások, valamint fordítások, amelyek egy-egy tárgyalt régi magyarországi nyomtatvány egészéről vagy jelentős részéről tudományos vagy irodalmi tanulmányozás céljából 1800 után készültek. A magyar versek szövegkiadásairól az incipitmutató tájékoztat; ezeknél ugyanis legtöbbször valamennyi kiadás szöveg-variánsa párhuzamosan megtalálható.

7. *A kutatási eredmények*

ismertetése általában a címleírás részeinek sorrendjében található. Elöl állnak tehát a szerzőt érintő problémák, ezt követik a mű eredeti szövegére és tartalmára vonatkozó ismeretek, majd a nyomtatás adatait és körülményeit

érintő megállapítások. Ugyanitt van helye a művet tárgyaló legfontosabb szakirodalom ismertetésének is.

A szerzőre, a műre és a nyomdára vonatkozó összefoglaló ismertetés annál a nyomtatványnál található, amelyben a nyomda, a szerző vagy a mű először szerepel, és amely példányból is ismeretes. Az életrajzban a szerző külföldön megjelent, a Régi Magyar Könyvtár III. kötetébe felvett műveire is utalás történik.

Az életrajzok gyakran külön hivatkozás nélkül támaszkodnak a következő művekre:

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Bp. 1891–1914;

Stoll Béla, Varga Imre, V. Kovács Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Bp. 1972;

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988;

Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994;

Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Szerk. Péter László. Bp. 1994, 2000;

Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Bp. 1977.

Wix Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők. I. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2008.

8. *Kapcsolódó tételek*

Cf. jelzés után az egyes nyomtatványok ismertetésének a végén sorszámok jelzik azokat a régi magyarországi nyomtatványokat, amelyek az ismertetett nyomtatványnak

a) más kiadása
b) bővítése vagy rövidítése
c) más kötete
d) magyar eredetiből való fordítása
e) vitairatoknál az előzmény és a válasz
f) sorozat tagja; a hosszabb naptársorozatoknál felkiáltójeles utalás történik az első, példányból is ismert tagra, ahol teljes felsorolás található.

Utalás történt azokra a kiadásokra is, amelyekben ugyan a tárgyalt mű nem teljes egésze, de jelentős része megtalálható.

Ide kerülnek azoknak a nyomtatványoknak a sorszámai is, amelyek ugyanarra az alkalomra (pl. esküvő) készültek, mint az ismertetett kiadvány.

A kapcsolódó tételek sorszámai között a tárgyalt kiadvány sorszáma helyén gondolatjel áll, a *-gal jelzett sorszám pedig a műnek az előző kötetek-

ben olvasható részletes ismertetésére utal. A felkiáltójel arra a tételre vonatkozik, amelynél a kapcsolatban álló kiadványok teljes felsorolása található. Az előző három kötet sorszámait itt pontosvessző zárja le. Ha 1671–1800 közötti hazai kiadása is van a nyomtatványnak, arra → jel figyelmeztet a sor végén.

A naptárak és az erdélyi országgyűlési törvénycikkek esetében az azonos számsorok gyakori ismétlésének elkerülése végett csupán az egyes nyomdai sorozatok első, példányból ismert darabjánál található meg a teljes confer (cf), a további tételek csupán erre a számra utalnak.

9. *Példánykimutatás*

Az 1601 előtt készült magyarországi nyomtatványok ritkasága indokolttá tette valamennyi példány számbavételét. Ezért az RMNy I. kötetében a példánykimutatás rovata teljes képet kívánt adni az akkor fellelhető példányokról és azok állapotáról. Mindössze a nem Magyarországon készült és csak részben magyar nyelvű nyomtatványok után jelzi „etc." azt, hogy a kiadvány nem ritkaság, és még számos, más külföldi gyűjteményekben is megtalálható.

A helynevek a mai hivatalos közigazgatási névformát követik. A gyűjtemény neve – amennyiben azt a helynév mellett a megkülönböztetés miatt szükséges feltüntetni – rövidített alakban áll. A rövidítések feloldását és a gyűjteményekre vonatkozó esetleges megjegyzéseket a könyvtárak mutatója tartalmazza.

Az RMNy II. kötetétől kezdődően a XVII. századi régi magyarországi nyomtatványok fennmaradt példányainak felsorolása teljességük jelzésével csak akkor hiánytalan, ha a tárgyalt nyomtatványból csupán tíz vagy annál kevesebb példány ismeretes jelenleg. A többi esetben az Országos Széchényi Könyvtár RMNy szerkesztőségének teljességre törekvő nyilvántartásának összegezése olvasható: hány könyvtárban és hány példányban található meg a kiadvány. Ezt követően – az RMNY III. kötetének gyakorlatát követően a tíz legjelentősebb régi magyarországi könyvállománnyal rendelkező könyvtár felsorolása következik, amelyekben a tárgyalt nyomtatványból példányt őriznek.

Az alábbi gyűjtemények, ha az adott műből rendelkeznek példánnyal, minden esetben szerepelnek:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár *(Nat)*

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára *(Acad)*

Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára *(Univ)*

Debrecen
Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára *(Ref)* és/vagy
Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár *(Univ)*
Szeged
Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár *(Univ)* és/vagy
Somogyi Könyvtár *(Civ)*
Bratislava (Pozsony)
Univerzitná knižnica *(Univ)*
Martin (Turócszentmárton)
Slovenská národná knižnica *(Nat)*
Cluj-Napoca (Kolozsvár)
Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române *(Acad)*
Biblioteca Centrală a Universitaţii Victor Babeş *(Univ)*
Târgu Mureş (Marosvásárhely)
Biblioteca Documentară Teleki şi Bolyai

Ha az említett gyűjteményekben nem található példány, akkor is szerepel a felsorolásban legalább egy-egy szlovákiai és romániai példány, és ha őriznek példányt, lehetőleg a hungarológiai kutatás szempontjából legfontosabb európai kutatóhelyek is: Bécs, Berlin, London, München, Párizs, Prága, Wolfenbüttel, Zágráb stb.

Minden fellelhető példányt egy kör jelöl. A Szabó Károly (RMK) által is felsorolt példányok minden esetben szerepelnek. Ha egy példány időközben egyedileg más gyűjteménybe került, úgy a kör után zárójelben a Szabó Károly által megjelölt, korábbi lelőhely is szerepel. A más gyűjteménybe olvadt könyvtáraknak az RMK által ismert példányainál csak a jelenlegi gyűjtőhely van megadva, mert a régi könyvtárak sorsáról a könyvtárak mutatója tájékoztat. A ma már fel nem lelhető, de Szabó Károly által még ismert példányra „olim", azaz egykori példányként történik utalás.

A körbe írt szám a példány teljességét jelenti:
① teljes példány ép címlappal
② csonka példány, legfeljebb 10% hiányzik
③ csonka példány, 10–50% hiányzik
④ töredékes példány, 50%-nál több hiányzik
○ a teljességre vonatkozó adatok hiányoznak

A ②, ③ vagy ④ számmal jelzett, tehát csonka példányok jele után * jelzi az ép vagy alig sérült címlevelet. A teljesség szempontjából csak az eredeti levelek számítanak, a hasonmás és a kézírásos pótlások tehát figyelmen kívül maradtak.

Ha az eredeti nyomtatvány budapesti könyvtárban nem található meg vagy csak csonka példány áll rendelkezésre, *cop.* rövidítéssel budapesti reprodukciós másolatuk is fel van tüntetve.

A MUTATÓK ÉS A KONKORDANCIÁK

mindig sorszámra utalnak. A kötet használójának a következő mutatók állanak rendelkezésére:

1. A nyomdahelyek mutatója időrendben
2. Nyomdamutató, helységek és nyomdászok
3. Személynévmutató
4. Helynévmutató
5. Címmutató
6. Incipitmutató
7. Tárgymutató
8. Nyelvi mutató
9. Könyvtárak mutatója
10. A fontosabb bibliográfiák konkordanciája: RMK, Sztripszky, Dézsi: Suppl., Čaplovič, Knihopis, Nägler, BRV.

A mutatók az első kivételével a betűrendet követik.

A helynévmutatóban egyes helyneveknél a különböző intézményekre vonatkozó adatok elkülönítve állnak, így ez intézménymutatóként is használható.

A tárgymutató az iskoladrámákat és a vizsgatételeket iskolánként sorolja fel.

A konkordanciák a korábbi szakirodalomról e kötetre utalnak.

INSTITUTIONES AD USUM OPERIS

Volumina Rei Litterariae Hungariae Veteris Operum Impressorum, omissis operibus Croaticis et Sclavonicis quae trans Dravum excusa sunt, libros et paginas singulares continent, quae ante annum 1701. regionibus ad Hungariam per Turcos dilaceratam pertinentibus qualibet lingua aut extra Hungariam idiomate Hungarico typis exscripta sunt. Singula opera, si separatim edita sunt, in propriis capitulis, quae numeris continuis designantur, reperiri possunt.

Quamquam in principio primi voluminis huius operis, quod annos ab 1473. usque ad 1600. complectebatur, instructio ubera edita est, discedens tamen ab usu voluminis alterius et tertii hoc loco eam denuo prodere placebat commutationibus omnibus additis, quae necessariae in libris II.–IV. propter opera descripta gradatim mutata factae sunt.

ORDO ENUMERATIONIS

Enumeratio exemplarium ordine annorum, quibus edita sunt, servato procedit. Qui annus, si accurate constitui non potest, in exemplari describendo aut annus maxime probabilis abbreviatione „cr." (id est circiter) praemissa, aut anni inter quos exemplar prelum reliquisse conici potest, proponuntur; quod si ita est, opus medio annorum spatio insertum est.

Exemplaria eodem anno impressa per litterarum ordinem locorum ubi typis descripta sunt subsequuntur. Appellatio autem sedium officinarum typographicarum forma eiusdem aetatis usitata conscripta est (e. g. Brassó, Szeben, Várad). Opera vero loco incognito excusa in fine singulorum annorum inveniuntur. Exemplaria denique eiusdem officinae eodem anno impressa ordinem litterarum titulorum sequuntur neglecto ordine probabili imprimendi vel edendi.

Capitula singula sic componuntur:

1. Numerus
2. Descriptio tituli

3. Relationes bibliographicae
4. Constitutio argumenti eiusdemque per partes expositio
5. Variae editiones
6. Editiones recentioris temporis
7. Summa inquisitionum earum quae ad opus spectant
8. Capitula cum opere de quo agitur cohaerentia
9. Elenchus exemplarium.

1. *Numerus*

Numeros proprios habent opera typis exscripta, quorum exemplaria exstant vel ex fontibus certis affirmatisque comprobatum est, vel fere pro certo haberi potest ea vere impressa esse.

Exemplaria excludenda, quae per errorem ante 1671 sive item falso in Hungaria edita aestimabantur, in Appendice enumerantur. Et in hoc volumine ad haec exemplaria exclusa inter capitula numeros proprios habentia monitio semper verbo „*Appendix*" datur, ut cum opere Alexandri Apponyi confusio evitari possit.

Catalogi et inventarii bibliothecarum manuscripti in hoc aetate – etsi postea typis impressi – tantum examinati sunt, si etiam publicatio alia post volumina Caroli Szabó evulgata existentiam operis, quod conici potest, affirmabat.

2. *Descriptio tituli*

In titulis describendis verbum primum operum certe impressorum litteris maiusculis expressum est, haud secus ac operum non ex exemplari sed publicatione allatorum, e.g. PÓSAHÁZI. In hac re orthographia tituli ad litteram sequitur publicationem, quae sicut fons considerata est, et signis citationis » « inclusus est, e.g. »SEGNERI«. Tituli operum, quorum editiones tantum conici possunt, compositione typorum currenti, id est minusculis primi verbi descripti atque inter signa <> inclusi sunt. Si opus tantum manu scriptum servatum est, locus et signum eius datur, ubi invenitur.

Descriptio tituli, si pagina titularis exemplaris ipsius a collegis videbatur aut alio certo et firmo modo e.g. ex photocopia cognoscebatur, caret signis citationis et uncis. At descriptiones ex fontibus publicatis constitutae inter signa » « positae sunt.

Descriptiones titulorum communes leges bibliothecales sequuntur – e.g. in usu quadratorum et rotundorum uncorum [ ], ( ) – quae tamen amplificantur et immutantur, sicut infra in articulis 2.1–9. enumerantur, id est signa ( ) notant indicia in pagina titulari non reperta, ex exemplari

ipso tamen firmata; inter signa [ ] titulus ex argumento libri compositus et alia indicia coniecta inveniuntur.

Partes titulorum describendorum sequenti ordine componuntur:

1. Nomen auctoris
2. Titulus operis
3. Nomen interpretis vel adiutoris
4. Locus imprimendi
5. Annus imprimendi
6. Nomen typographi aut typographiae
7. Registrum foliorum numerusque paginarum
8. Forma seu plicatura foliorum
9. Ornamenta typis impressa

2.1. *Nomen auctoris*

Nomen auctoris in principio descriptionis tituli ad formam omnibus notam et in rebus litterariis acceptam invenitur, quo modo per Auctores Veteres Hungariae (abbreviatum RMSz, editum Budapestini 2008) divulgatum est. Ut mos est in historia litterarum Hungaricarum conscribenda ii, qui opera sermonis externi Hungarice reddunt, pro auctoribus habentur, quia illa interpretantes plerumque graviter commutaverunt. Nomen interpretis textus prosae orationis etiam abbreviatione „[transl.]" designatur. Interpretes autem Sacrorum Bibliorum, necnon thesaurorum iuris normarum nunquam pro auctoribus in libris describendis leguntur, quia in interpretandis huiusmodi operibus maxima fides requiritur. Abbreviationes „[ed.]" (=editor) et [„red."] (=redactor) per analogiam abbreviationis „[transl.]" introductae sunt.

2.2. *Titulus operis*

Titulus perlongus operis non perscribitur et pro verbis minoris momenti omissis tria puncta interponuntur. Citationes Biblicae, carmina, sententiae cum chronosticho omittuntur, etiam si eae prima verba tituli sint. Quod si ita est, in initio constitutionis argumenti ostenditur, si in pagina titulari citationes Biblicae inveniuntur. Locus, ubi textus in Bibliis Sacris repertus est, velut ac in prioribus voluminibus, non datus est. Descriptio tituli etiam nomen auctoris continet, si id quasi membrum tituli (e.g. in casu genitivo) paginae titulari praesit.

In titulis describendis diversae litterarum formae in operibus veteribus adhibitae non redduntur, neque apices notaeque syllabarum vel fines singularum linearum signantur. Haec omnia in fine huius voluminis exemplis

paginarum titularium photographicis effingi curavimus. Interpunctio et usus litterarum versalium ad ortographiam hodiernam accommodantur.

Abbreviationes in titulis generaliter ex operibus solutae inter uncos rotundos ( ) stant, nisi hae frequentissimae: Acad. = Academiae; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater aut professor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. m. = piae memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia aut theologiae. In thesibus describendis datum promotionis manuscriptum inter uncos rotundos ( ) positum est. Si datum deest, puncti tres uncis inclusi significant (...).

Si opus titulum nullum habet aut titulus periit, nomen operis in philologia receptum aut titulus ex ceteribus editionibus eiusdem operis desumptus inter uncos quadratos [ ] reperitur. Titulis earundem cantionum in diversis editionibus discrepantibus praecedit inscriptio ratione unificata uncis quadratis [ ] inclusa.Verba paginae titularis, quae ad titulum strictius non pertinent (e.g. significatio moduli „ad notam", citata ex aliis operibus etc.), descriptionibus desunt.

2.3. *Nomen interpretis vel adiutoris*

Nomen interpretis vel adiutoris tunc tantum post titulum invenitur (et quidem typis latius dispositis), si in pagina titulari legitur vel – si opus nomine auctoris caret – ex ipso opere constitui potest.

2.4. *Locus imprimendi*

Locus imprimendi ea forma eoque casu grammaticali describitur, quibus in ipso opere legitur. Si in opere non invenitur, nomen loci ratione et disciplina confirmati in lingua operis et in forma eiusdem aetatis usurpata uncis quadratis [ ] inclusum exponitur.

2.5. *Annus imprimendi*

Si locus vel annus imprimendi derivatur titulo, ubi notis numericis Romanis aut chronosticho notatus est, inter alia indicia imprimendi uncis rotundis ( ) inclusus et notis numericis Romanis signatus est. Annus in colophone positus item uncis rotundis circumcluditur. Si in parte alia operis invenitur, locus eius in subsequentibus explanationibus legi potest.

Calendaria ad annum certum edita omnino inter opera anno antecedenti impressa describuntur, nisi in ipso opere alius annus impressionis legitur.

2.6. *Nomen typographi aut typographiae*

Nomen typographi aut typographiae ea forma, qua in ipso opere invenitur, sed in nominativo casu et praenomine omisso describitur.

Indicia etiam reliqua consequenter descripta sunt, e.g. nomen personae, cuius impensis opus in lucem proditum erat („impensis"), editor fortuitus, privilegia etc., sed omnia verba superflua praetermissa sunt.

Nomina typographorum in libro non impressorum consequenter praenominibus omissis describuntur nisi, quod praenomen quoque ad identificandum sine dubio significari necesse erat. Explanationes ad indicia impressionis (locus et annus imprimendi, nomen typographi) uncis quadratis inclusa in constitutione argumenti quaeri possunt.

2.7. *Registrum foliorum numerusque paginarum*

Registrum foliorum numerusque paginarum constat a) ex registro signaturarum fasciculorum operis, et b) ex foliorum paginarumve summa. (Loco nominationis „charta" – „ív " – ab tertio volumine semper vocabulo „fasciculus" – „füzet" – utitur, quod id magis consentiens esse videatur.) Registrum cum summa paginarum signo mathematico aequationis coniunctum est.

a) Numerus foliorum, quae fasciculi singuli continent, a tertio volumine huius operis semper typis minutis elevatis signaturae superadditur. E.g.

$$A^8\ B^4–H^4$$

Litterae fasciculorum in exemplaribus hodie iam perditorum, quarum numerus tamen aliunde computari potest, uncis quadratis [ ] sunt inclusae. E.g.

$$A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

Unci quadrati vacui [ ] significant fasciculum sine ulla nota. E.g.

$$[\,]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

Numerus foliorum a typis vacuorum signo additionis + ad numerum foliorum impressorum additur. E.g.

$$A^{3+1}\ \text{vel}\ H^{2+2}$$

Si dubium est, quia finis operis in omnibus exemplaribus deest, signum interrogationis superadditur. E.g.

$$H^{2+2?}$$

Si numeri foliorum in fasciculis ordine subsequentibus constanter alternant, in formula vocabulum *alternatim* additur ad numeros alternos notarum fasciculorum. E.g.

$$A–H^{\text{ alternatim 8+4}}$$

Inter litteras signaturarum fasciculorum comma non est. E.g.

$$A^4\ B^4$$

Si ordo litterarum repetitus vel aliae notae, quam litterae alphabeticae usae sunt, litteris signaturarum fasciculorum comma interponitur. E.g.

$$A^4 –Z^4,\ Aa^4 – Dd^4 \text{ vel } {}^4,\ A^4–Z^4,\ *^4$$

Si fasciculus imagines continet, quae et „illustrationes" dicuntur, vel quaedam alia inseruntur, locus eorum sic datur:

$$A^8\ B_{1–6},\ [\,]^1,\ B_{7–8},\ C^8–E^8$$

Si capitulum bibliographicum plura opera separata continet (quod in descriptione tituli sicut [1] – [2] significatum est, et register foliorum partium singularum ordinem litterarum rursum incipit, dividuntur per signum „;". E.g.

$$a^{12}–g^{12};\ A^{12}–I^{12} = 168 + 215 \text{ pag.}$$

b) Summa signo mathematico aequationis introducta semper numerum foliorum ostendit. Si opus paginas numeratas habet, summa numerum paginarum numeratarum et sine numeris ostendit. E.g.

$$[\,]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [40] \text{ fol. vel } [\,]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [8] + 72 \text{ pag.}$$

Summa nunquam comprehendit numerum foliorum a typis vacuorum et paginarum, ergo fit, ut summae duarum partium huius aequationis mathematicae discrepent. E.g.

$$[\,]^{3+1}\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [39] \text{ fol. vel } [\,]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^{2+2} = [8] + 68 \text{ pag.}$$

Errata typographica in registro foliorum numeroque paginarum non sunt significata, nisi et numeri consequentes incorrecti sunt. Si numerus paginarum in ipso fine operis impressi falsus est, correctio in uncis quadratis [ ] data est.

2.8. *Forma seu plicatura foliorum*

Forma seu plicatura foliorum fasciculos librorum complicatos sequitur et notis 2°, 4°, 8° etc., nunquam eorum mensuris significatur. Opera dimensa unius folii magnitudine partis paginae typos exscriptae per millimetra (mm) internoscuntur. E.g. 420×310 mm. Numerus primus semper altitudinem significat.

2.9. *Ornamenta typis impressa*

In ornamenta designanda sigla vel notas compendiarias contulimus ut sequuntur:

♪	=	notae musicae
map.	=	tabulae geographicae, quae et „mappae" dicuntur
ill.	=	imagines, quae et „illustrationes" dicuntur
ins.	=	insigne, insigne typographi
orn.	=	ornamenta typographica
init.	=	primae litterae decoratae, quae et „initiales" dicuntur
tit. calcographicus	=	pagina titularis aeri incisa
fol. tit. color.	=	pars quaedam paginae titularis rubro impressa
color.	=	color ruber non solum in pagina titulari sed etiam in opere vel in partibus quibusdam eius impressus.

Si numerus mapparum, illustrationum, insignium (typographi) facit minus quam decem, numerus eorum datur. Supra numerum decem abbreviatio „mult." legitur.

Quodcumque ornamentum (ornamentum finale, lineare, primae litterae decoratae, quae et „initiales" dicuntur) compositum ex particulis fusis, quae etiam „flosculi" dicuntur, in numero ornamentorum non refertur. Ergo primae litterae in „fenestris" locatae pro initialibus non valent, nisi xylographiae unicae sunt.

3. *Relationes bibliographicae*

Relationes bibliographicae optimam et gravissimam operis descriptionem studiis virorum doctorum antehac confectam proponunt.

4. *Constitutio argumenti eiusdemque per partes expositio*

a) In argumento constituendo breviter exponitur, quid opus contineat (e.g. calendarium, liber grammaticus, translatio Bibliorum Sacrorum, libellus controversiarum polemicarum etc.), quam formam habeat (e.g. opus versibus aut dialogis conscriptum, compendiosum, ordine chronologico vel alphabetico dispositum), quo sermone confectum sit (nisi e titulo sine dubio cognosci possit). Opera in typographiis Hungariae septemtrionalis lingua Slavica edita sicut opera linguae Biblico-Bohemicae definita sunt. Videlicet rationes Slovacicas gradatim in textu eorum apparuisse. Non est nostrum de modo earum agere.

Religiones, quarum mentibus opera pia imbuta sunt, semper nomine nostris diebus usitato appellantur (rel. catholica, evangelica, reformata, unitaria etc.).

b) In argumento exponendo enumerantur tituli partium accessoriarum (ut introductio, dedicatio, praefatio, appendix), quarum argumenta quoque si necesse fuerit, paucis explicantur, et singula praecipuae partis operis exponuntur. Quae enumerantes et explicantes verba, enuntiationes, sententias e textu operis allatas litteris inclinatis, transcriptione phonetica exprimi curavimus. Semper refertur, utrum dedicationem textus sequatur, an non.

Novo et in libris prioribus non usitato modo in hoc volumine comprehensione argumenti retenta post titulum partium singularum uncis rotundis circumclusus etiam numerus paginae, qui si deest, numerus folii datur, ubi pars de qua agitur in exemplari inveniri potest. In voluminibus prioribus numerus paginarum vel foliorum tantum in descriptione anthologiarum carminum prima verba carminum sermone Hungarico conscriptorum („incipit") sequitur.

Initio argumenti exponendi tituli librorum non Hungaricae, Latinae, Germanicae linguae in translatione Hungarica legi possunt, sed tituli partium singularum et citationes translati non sunt, nisi indicia, quae alio loco capituli non occurrunt, continent. In citationibus linguae Biblico-Bohemicae et Croaticae modernisatio (=translitteratio) talis adhibita est, qualis pronuntiationem eiusdem temporis et statum linguae non pertineat: cz = č; g = j; j = í; ss = š; v = u; w = v.

Vocabula locorum geographicorum in textu capitulorum in ea forma scribuntur, quae in fine saeculi undevicesimi, id est ante introductionem vocabulorum Hungaricorum in usu erat. De nominationibus novis Hungaricis monitiones in *Indice locorum* inveniuntur.

Etiam insignia, typographorum signa et illustrationes in hac parte commemorantur.

5. *Variae editiones*

Variae editiones dicuntur ea opera typis descripta, quae licet ex eadem editione oriantur, tamen aliqua de causa compositionem litterarum ex parte commutatam habent. Editiones variae annis diversis exortae in capitulis propriis describuntur. Negliguntur tamen differentiae, quae ex erratis typographicis emendatis oriuntur.

6. *Editiones recentioris temporis*

Enumerantur hic editiones typis similibus reimpressae („facsimile"), editiones ad veri exempli formam speciemque descriptae, etiam translationes, quae

studiorum scientificorum vel litterariorum causa post annum 1800 in vulgus emissa sunt. Editiones vero versuum poeticorum Hungaricorum in *Indice initiorum* enumerantur; quae fere omnes variationes textus pariter prodant.

7. *Summa inquisitionum earum quae ad opus spectant*

Successus studiorum omnino ordine partium tituli describendi explanantur. Itaque primum res de auctore, tum de textu operis genuino et argumento, post de opere typis exscribendo tractantur. Commentationes doctrinae plenissimae de opere, de quo agitur, item hic afferuntur.

Quae ad officinam typographicam, ad auctorem, ad opus ipsum spectant, in eo capitulo operis ex exemplari noti comprehenduntur, in quo officina, auctor vel opus ipsum primum occurrit.

Vita auctoris ostendit opera terris peregrinis edita et in tertio volumine Bibliothecae Veteris Hungaricae (RMK III) inserta.

Descriptiones vitae auctorum operibus nonnullis sine relatione nituntur:

Szinnyei, József: Magyar írók élete és munkái (Vitae operaque auctorum Hungaricorum) I–XIV. Bp. 1891–1914.;

Stoll, Béla, Varga, Imre, V. Kovács, Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig (Bibliographia historiae litterariae Hungaricae usque ad annum 1772). Bp. 1972;

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988;

Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994;

Új Magyar Irodalmi Lexikon (Lexicon Novum Rei Litterariae Hungaricae) I–III. Red. Péter László. Bp. 1994, 2000.

Zoványi, Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon (Lexicon Historiae Ecclesiarum Hungariae Protestantium). Bp. 1977.

Wix, Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők (Auctores Veteres Hungariae). I. Szerk. P. Vásárhelyi, Judit. Bp. 2008.

8. *Capitula cum opere de quo agitur cohaerentia*

„Cf." et numeri in fine singulorum capitulorum libros coniunctos indicant, quae sunt eiusdem operis

a) editiones aliae

b) editiones auctae et contractae

c) volumina alia eiusdem operis
d) editiones operis sermonis Hungarici in linguam peregrinam translatae
e) opera quibus libri polemici respondent vel responsa ad libros polemicos
f) opera singula eiusdem seriei.

Significantur etiam editiones, quae maiores partes operis continent.

Eodem modo numeri dantur operum, quae ad eandem occasionem e.g. nuptias pertinent.

Linea recta (–) significat locum operis, de quo agitur, inter numeros impressorum cohaerentium asteriscus (*) designat numerum, sub quo in voluminibus prioribus explicatio operis uberius inveniri potest. Signum exclamationis ostendit illum capitulum, quo series integra operum coniunctorum profertur. Punctum cum commate (;) terminat numeros voluminum trium priorum. Nota in extremo verso → admonet editiones in Hungaria inter annos 1671 et 1800.

Ad evitandam repetitionem frequentem numerorum eorundem confer (cf.) totum ad opus primum, ex exemplari notum seriei calendariorum typographiae singulae et articulorum diaetarum Transsylvaniae inveniri potest. In capitulis reliquis tantummodo in numerum hunc admonitio datur.

9. *Elenchus exemplarium*

Raritas librorum antiquorum Hungaricorum ante 1601 editorum requisivit elenchum exemplarium uberiorem. Itaque in primo huius operis volumine elenchus exemplarium studebat de exemplaribus omnibus tunc exstantibus de statuque eorum conspectum plenum dare. Tantum post exemplaria, quae extra Hungariam impressa modo ex parte lingua Hungarica scripta sunt, abbreviatio „etc." posita est, quae significaret editionem non raram esse inque aliis collectionibus peregrinis quoque reperiri posse.

Nomina locorum formam, quae hodie in administranda re publica usitata est, sequuntur. Nomen collectionis aut bibliothecae, si res postularit, siglis denotatum nomini loci additur. Explicatio siglorum et notae omnes ad collectiones pertinentes in *Indice bibliothecarum* inveniuntur.

A volumine altero exemplaria librorum cum significatione integritatis plene enumerantur, si tantum decem aut pauciora exemplaria exstant. Ceterum modo numerus exemplarium datur e conscriptione in Bibliotheca Nationali Hungariae asservata: id est significatur, quot bibliothecae summatim quot exemplaria possideant. Postea – non alio modo quam in volumine tertio – enumeratio decem bibliothecarum sequitur, quae plurimis libris impressis veteribus ad Hungariam pertinentibus enitent, et in quibus exemplar libri, de quo agitur, reperiri potest.

Semper commemorantur bibliothecae hae, si exemplaria operis, de quo agitur, possident:

Budapest
- Országos Széchényi Könyvtár *(Nat)*
- Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára *(Acad)*
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára *(Univ)*

Debrecen
- Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára *(Ref)* atque/seu
- Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (*Univ)*

Szeged
- Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár *(Univ)* atque/seu
- Somogyi Könyvtár *(Civ)*

Bratislava (Pozsony)
- Univerzitná knižnica *(Univ)*

Martin (Turócszentmárton)
- Slovenská národná knižnica *(Nat)*

Cluj-Napoca (Kolozsvár)
- Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române *(Acad)*
- Biblioteca Centrală a Universitații Victor Babeş *(Univ)*

Târgu Mureş (Marosvásárhely)
- Biblioteca Documentară Teleki şi Bolyai

Si in bibliothecis his exemplaria reperiri non possunt, exemplaria saltem singula ex Slovacia et Rumania enumerantur. Si fieri potest, collectiones civitatum quoque commemorantur, quae in studio Hungarologiae in Europa magni momenti sunt et exemplaria custodiunt: Berlin, London, München, Paris, Praha, Wien, Wolfenbüttel, Zagreb.

In ratione notorum exemplarium singula exemplaria O circulo signantur. Exemplaria, quae Carolus Szabó in opere suo descripsit, omnia enumerantur. Si ex iis quaedam exemplaria hodie iam in aliis collectionibus asservantur, post circulum uncis rotundis ( ) inclusum additur nomen loci, ubi illud exemplar Carolus Szabó olim invenit. Si vero tota collectio, ubi C. Szabó exemplaria vidit, temporibus peractis alias bibliothecas adiuncata est, locus tantum hodiernus asservandi traditur, nam de casibus variis bibliothecarum antiquarum *Index bibliothecarum* refert. Vocabulum „olim" significat exemplaria, quae a Carolo Szabó descripta sunt sed hoc tempore non exstant.

Integritas singulorum exemplarium per numeros in circulis exscriptos modo sequenti aperitur:

① exemplar integrum cum pagina titulari integra

② exemplar per partem 10% mancum

③ exemplar per partem 10–50% mancum
④ fragmentum per partem maiorem, quam 50% mancum
○ integritas exemplaris ignota est

Pagina cum titulo operis integra aut minime laesa asterisco (*) iuxta numeros ②, ③, ④ circulo inclusos notatur. Ad integritatem operis folia tantum genuina valent, supplementa vero photographice facta aut manu scripta negliguntur.

Si operis nullum exemplar originale in bibliothecis Budapestiensibus invenitur, copia eius photographice facta et Budapestini asservata signo „cop." notatur.

INDICES ET CONCORDANTIAE

Indices, qui semper numerum libri indicant, hi sunt:

1. Index chronologicus locorum officinarum
2. Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum
3. Index nominum
4. Index locorum
5. Index titulorum
6. Initia cantionum poematumque Hungaricorum
7. Index rerum
8. Index linguarum
9. Index bibliothecarum
10. Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum (RMK, Sztripszky, Dézsi: Suppl., Čaplovič, Knihopis, Nägler, BRV)

Indices (excepto *Indice chronologico locorum officinarum*) semper ordine alphabetico redacti sunt.

In *Indice locorum* etiam index institutorum legi potest, quia instituta singula ad civitates separatim dispositae sunt.

In *Indice rerum* ludi scaenici thesesque secundum scholas singulas distributae sunt.

Condordantiae autem a numeris bibliographiarum antiquarum ad numeros recentiores revocant.

GUIDE TO THE WORK

The volumes of the Régi Magyarországi Nyomtatványok (Early Hungarian Printings) contains the publications issued prior to the year 1701 in Hungary in any language or abroad completely or partly in Hungarian. Though disintegrated by the Turkish occupation, all parts of the country except the Trans-Drava Region (Croatia and Slavonia) have been taken into account. Each work published as a separate volume has received a separate entry-number and constitutes an individual entry in the Bibliography.

Although a detailed guide introduces the first volume of Régi Magyarországi Nyomtatványok covering the years 1473–1600, it seems to be useful to repeat it in the present volume (unlike the practice of volumes 2 and 3) including some further information about the modifications made necessary in the volumes following the first one, mostly by the gradually changing character of early printed books described in the recent volumes.

ORDER OF ARRANGEMENT

The registration proceeds in the chronological order in which the works were published. If the year of publication could not be established, the word „cr." (circiter) is put before the year in which the work most likely appeared, or else the earliest possible and the latest possible dates of publication are given as time limits. In the latter case the publication has been registered from the middle year of the delimited period. Within the scope of one calendar year the publications are registered according to the alphabetical order of printing places. The printing places are given in their sixteenth century Hungarian forms. (E.g. Kassa, Szeben, Várad.) The works – if any – whose place of publication could not be established as yet, are listed at the foot of the year column. The works published by the same press in a given calendar year follow the alphabetical order of the title entries irrespective of the chronological order of printing or publication within a year.

The composition of the entries regards the scheme as follows:

1. Entry number
2. Title entry
3. Bibliographical references
4. Definition and detailed information about the contents
5. Variant editions
6. Later text editions
7. Summary of research work
8. Related entries
9. List of copies

1. *Entry number*

The works represented by extant copies as well as those the publication of which is supported by reliable sources, or it can be conjectured with a great probability, bear separate entry numbers.

Printings that had to be excluded, either because they were erraneously supposed to be printed before 1671 or falsely located to Hungary, are listed under Appendix at the end, following the numbered entries. The Appendix entries rectify either the erraneous or false data figuring in the work in question or the incorrect statements and suppositions that have remained after the publication of volumes I–II. of the Régi Magyar Könyvtár („Old Hungarian Library", Budapest 1879–1885 = RMK) by Károly Szabó or introduced into the literature following the appearance of these volumes.

Ranged among the numbered entries, similarly to the 3rd volume, here too, the word Appendix hints at the excluded books instead of the previously used abbreviation App. That could be falsely interpreted as Sándor Apponyi's work.

Contemporary library catalogues – even if they were later published – were evaluated only in cases when bibliographers following Károly Szabó positively acknowledged the existence of an otherwise presumed printing.

2. *Title entry*

The title entry of the authentically identified publications is started with capital letters of the first word, just like those referred to by reliable sources, e.g. PÓSAHÁZI. In the latter case the orthography of the title follows letter to letter the original source and is placed between quotation marks » « e.g. »SEGNERI«. Capital letters are one of the symbols distinguishing such works from a conjectured publication where the first word is set in current

letters and the whole entry is included in brackets < >. If a one-time printed book survived only in manuscript copy, there is a reference to the find place and signature of the respective manuscript.

The elements of the entry are without quotation marks or brackets if they were taken by the present bibliography from the title-page (first page) of the original book or were established on the basis of a reliable image. In case the data can be supported only by second hand sources, they have been enclosed between » « marks. The generally observed rules of describing entries (e.g. those concerning the use of brackets) follow the common bibliographical usage, completed by additional devices and modifications as specified under paragraphs from 2.1 to 2.9. Meaning, that data taken from the respective printing but not from its title-page are in round brackets ( ), while square brackets [ ] mark the title constructed on the basis of the contents of the work or other data conjectured.

The parts of the title entries are given in the following order:

1. Name of the author
2. Title
3. Translator, editor
4. Printing place
5. Year of printing
6. Name of the printer or of the press
7. Collation
8. Format of the work
9. Book ornaments.

2.1. *Name of the author*

is at the head of the entry in its authority form. In this respect the name forms of RMSz = Régi Magyarországi Szerzők (Early Hungarian Authors. Budapest 2008) was accepted. In compliance with Hungarian literary traditions and requirements, the translators of foreign works into Hungarian are regarded as authors since it was a habit of Hungarian translators of old to substantially transform the original works when translating them into their native idiom. When a work of prose is being treated, the remark [transl.] is put after the name of the translator-author. Since, however, the translation of books of the Bible or collections of legal rules requires a strict adherence to the original on the part of the translator, the translator cannot be regarded as an author in respect of works of this class. On the analogy of [transl.] the abbreviations [ed.] (editor) and [red.] (redactor) were also introduced.

2.2. *Title*

In case of too long titles it is abbreviated, with the omitted, less important words marked by three dots. The text of Bible citation, verse or motto containing chronostichon is omitted from the title even if these constitute the first words on the title-page. In such cases at the beginning of the description of contents there is a reference that Bible citation(s) can be found on the title-page. It is, however not completed with an exact locus. However, the author's name is repeated in the title even if it is at the head of the title-page (e.g. in genitive).

The description of the title does not reflect the letter types, diacritic marks or line endings of the respective early printing, because at the end of the volume title-page reproductions help the identification. Punctuation and the usage of capital letters is employed according to present-day orthographic practice.

The abbreviations to be found in the title are generally given in full, on the basis of the contents of the book, in brackets ( ), with the exception of the following recurring abbreviations which are not explained every time.: Acad. = Academia or Akadémiai; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater or professzor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. m. = piae memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = sacrosancta; theol. = theologia or theologiae. In the description of university theses if the date is written with contemporary hand, it is within brackets ( ), if the date of the examination is missing, there are three dots within the brackets (…).

If the work was published without a title or it was lost, the title of other editions of the same work or the authority title is given in square brackets [ ]. The various titles of one and the same song in different editions is preceded by a constructed, unified version of the title in square brackets [ ]. Components of the title-page that are no organic parts of the title or imprint (music notations, quotations etc.) are omitted from the title entry.

2.3. *Translator, editor*

The names of translators, editors etc. are introduced after the title – in spaced setting – only if they are printed on the title page or, in cases of anonymous works, if their names indicated in the text.

2.4. *Printing place*

The printing place is given in the form and with the grammatical endings as used in the book. If no reference to the place of publication is to be found

in the work, the established name of the place is given in the language of the print in the form as used at the time of the publication put in square brackets.

2.5. *Year of printing*

If the date of printing is taken from the title where it was marked by Roman letters or concluded from chronostichon, it can be found enclosed in round brackets ( ) within the imprint. Similarly, round brackets are used if the year is taken from the colophon. If however the year was taken from some other part of the printing, this is indicated in the explanatory notes.

Calendars issued for a given calendar year are listed along with the products of the previous year unless the print records another year of publication.

2.6. *Name of the printer or of the press*

The imprint contains the name of the printing office and the printer in full in the form it can be found in the respective printing. These names stand in the form used in the respective printing but, as a rule, in nominative. It is also a novelty that other elements adding further information e.g. the name of the person covering the costs of edition (impensis), that of the publisher, privileges, etc. are consistently included in the imprint, omitting superfluous expressions.

In case of printers, if deduced, only their family name is given in the entry unless the first name is also necessary for safer identification. Imprint data elements (place, year, printer) put in square brackets [ ] are explained in the description of contents.

2.7. *Collation*

In the formula of collation the number of leaves within a quire is consistently marked by index numbers. The collation is summarised by giving *a)* the register of quires constituting the book and *b)* the aggregate number of the leaves or pages. (From the 3rd volume of RMNy instead of the formerly employed expression „sheet" the more unambiguous expression „quire" is used.) The two sides of the equation formula are connected by the sign of equality.

a) The register of the signatures designates the number of the leaves in the quire by index numbers added to the signatures. From the 3rd volume of RMNy these upper index numbers are consequently added to the signature, e.g.:

$$A^8\ B^4–H^4$$

Signatures of quires lost or only conjectured are put in square brackets [ ], e.g.:

$$A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

Square brackets left empty refer to quires without signatures, e.g.:

$$[\ ]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4$$

Blank leaves are indicated by index numbers added to those of printed leaves, e.g.:

$$A^{3+1} \text{ or } H^{2+2}$$

If the number of leaves in the subsequent quires alternates in a constant manner, the remark "alternatim" is added to the respective signatures with the indexes of the alternating numbers of leaves, e. g.:

$$A–H^{\text{alternatim 8 et 4}}$$

There is no comma between the letters of the quire, e.g.:

$$A^4\ B^4$$

If the alphabet is repeated, or there is some notation other than the letters of the alphabet, the elements are separated by comma, e.g.:

$$A^4–Z^4,\ Aa^4–Dd^4 \text{ or } ¶^4,\ A^4–Z^4,\ *^4$$

If an illustration or other additional leaf is inserted within the quire, its exact place is given, e.g.:

$$A^8\ B_{1–6},\ [\ ]^1,\ B_{7–8},\ C^8–E^8$$

If there are several works within the same bibliographical unit (in the entry it is expressed by [1] – [2]) and new signatures begin with a new alphabet in each case, they are separated with a semi-colon, e.g.:

$$a^{12}–g^{12};\ A^{12}–I^{12}\ = 168 + 215 \text{ pag.}$$

b) The summarization is generally given in leaves (folios). If, however, the book is paginated, the summarization shows the number of pages with and without pagination, e. g.:

$$[\ ]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [40] \text{ fol. or } [\ ]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [8] + 72 \text{ pag.}$$

Blank leaves or pages are not included in the summarization, therefore it may occur that the two sides of the "equation" are not equal, e.g:

$$[\ ]^{3+1}\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^4 = [39] \text{ fol. or } [\ ]^4\ A^8\ B^4\ [C–G]^4\ H^{2+2} = [8] + 68 \text{ pag.}$$

The mistakes or misprints in foliation or pagination are not marked if there is no mistake in the continuation. If there is a mistake in pagination at the end of the book, the correct number is given in square brackets [ ].

2.8. *Format of the work*

The format is expressed by figures 2°, 4°, 8° etc., corresponding to the folding of the sheets, irrespective of their actual size. In the case of broadsides, the size of type-area in mm is given instead, e.g. 420 × 310 mm, where the first figure hints at hight, the second at width.

2.9. *Book ornaments*

The ornamentations in the book are indicated by the following symbols:

♪	=	musical notations
map.	=	maps
ill.	=	illustrations
ins.	=	arms, printer's device
orn.	=	ornament, vignette
init.	=	initials
tit. calcographicus	=	copper-plate title-page
fol. tit. color.	=	the title-page is printed partly in red
color.	=	not only the title-page, but other parts of the book are also printed partly in red.

The number of maps, illustrations, coats of arms and printers' devices is always given, unless their number surpasses ten. In this case the number is substituted by the abbreviation „mult.".

Ornaments (whether head-piece, tail-piece or initial) made up from printers' flowers are not considered as ornaments. Therefore framed initial letters as a rule are not taken for decorated initials, unless they are one-piece woodcuts with an empty place for inserting a letter (so-called "totumfacts").

3. *Bibliographical references*

The bibliographical references contain the most valuable and reliable bibliographical descriptions of the given publication.

4. *Definition and detailed information about the contents*

a) The definition of the contents presents a brief information about the essence of the publication in question (e.g. calendar, grammar, translation of Bible, polemic treatise) as well as about the form in which the work was written (verse, dialogue, extract, chronological or alphabetical arrangement), or about the language of the composition if it cannot be unequivo-

cally stated from the title. The language of the Slavic works issued by North and Upper-Hungarian printers was generally defined as Biblical Czech. In a natural way their text represents a gradually increasing Slovak character. It was not the task of the compilers of the present bibliography to define the language state of the respective works.

The denominational character of religious works has been indicated by means of moderns terms (catholic, Lutheran i.e. evangelic, Calvinist i.e. reformed, unitarian etc.).

b) The detailed information includes the enumeration of the complementary parts (i. e. introduction, dedication, preface, appendix etc.) by the titles and also contents if it is considered necessary, together with the distribution of the main part. The quotations taken from the publication in question are given in italics and transcribed according to sounding. There is always a reference whether the dedication contains text or not.

Similarly to volume 3 of RMNy there is no denominational character indicated in the case of school plays. It is substituted by a reference in the *Subject index* arranging relevant items according to schools.

A novelty of the present volume is, that continuing to give a survey of the contents, not only the title of the parts of the contents is given but the page or leaf it can be found in round brackets. In the previous volumes of RMNy it was only in the case of song-collections, hymn-books that to the first words (incipit) of Hungarian language verses the page or leaf number was added.

In the case of printings written in languages other than Hungarian, Latin or German the description of the contents always begins with the Hungarian translation of the title. The title of its major parts or the quotations taken from them are translated to Hungarian only if they supply information not included in some other part of the entry. Quotations in Biblical Czech and Croatian were transcribed only to a degree which did not affect recovery of contemporary pronunciation and language state: cz = č; g = j; j = í; ss =š; v = u; w = v.

Hungarian geographical names in the entries are given in the form preceding the mass Hungarianization of geographic names taking place at the turn of the 19th-20th centuries. There are also references to recent Hungarian geographic names in the *Topographical index*.

Here are also recorded the arms and the printers' devices.

5. *Variant editions*

The term "variant edition" is used for prints originating from the same edition but having, for certain reasons, a partly different setting. The variant editions published in different years are registered as separate entries.

The variations resulting from rectifications of misprints have been completely left out of consideration.

6. *Later text editions*

Here are recorded the facsimile editions and text reproductions as well as the translations published for the purposes of research work after the year 1800, representing either the full text or substantial portions of the old Hungarian book in question. As to the text publications of the verse compositions in Hungarian, the incipit index gives information about them.

7. *Summary of research work*

Studies recorded here usually follow the points established for the title entries. Thus the questions concerning the author are treated first; then the particulars about the original text and the contents of the work are presented and the statements bearing on the data or condition of publication are included. The most important bibliographical references connected with the work in question are also listed here.

Summary informations about the press, author, and the work in question are always given in the item of the first occurrence of the work known by an extant copy. In the curriculum of the respective author the works published abroad and registered by Régi Magyar Könyvtár III are also included.

No reference is given if biographies rely on the following works:

Szinnyei, József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. [Lives and works of Hungarian writers I–XIV] Bp. 1891–1914;

Stoll, Béla, Varga, Imre, V. Kovács, Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. [Bibliography of Hungarian literature until 1772] (Bp. 1972) ;

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988;

Slovenský biografický slovník I–VI. Martin 1986–1994;

Új Magyar Irodalmi Lexikon I–III. [New lexicon of Hungarian literature] Red. Péter, László. Bp. 1994, 2000;

Zoványi, Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. [Lexicon of Hungarian protestant church history] Bp. 1977;

Wix, Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők I. [Early Hungarian authors] Red.: P.Vásárhelyi, Judit. Bp. 2008.

8. *Related entries*

At the end of an entry, following the abbreviation „cf." entry numbers denote those early Hungarian printings that are in any way related to the respective edition:

a) former or later edition

b) enlarged or abridged edition

c) additional volume

d) translation of an originally Hungarian work

e) reply to a polemical work or its precedents

f) other members of the same series.

Reference is made to such editions which contain, though not to full extent, but a substantial part of the work in question.

Printings issued for the same occasion (e.g. marriage) are also considered as related entries.

Among the numbers of the related entries, the place of the work treated is marked with a dash, while the detailed discussion of the work is to be found in the item of the previous volumes marked with an asterisk. Reference with exclamation mark (!) is made to the first member of a series where the full list of confers can be found. The entry numbers of the previous three volumes of RMNy are separated by semicolon (;). At the end of the enumeration the mark → indicates a further edition from the period 1671–1800.

In the case of calendar series issued by the same printing office as well as the series of acts by the Transylvanian parliament in order to avoid recurring repetition of the same entry numbers, complete list of confers (cf.) can be found only at the first extant member of the respective series; further entries refer only to this first entry.

9. *List of copies*

The rare occurrence of old Hungarian books printed before 1601 well justifies the compilers' endeavour to take into account all the extant copies. Therefore, in the first volume of RMNy they sought to give the fullest possible picture of the actually existing copies, as well as of their state of preservation. However, books printed abroad and only partly in Hungarian if they are no rarities and are also to be found in libraries abroad, instead of being listed fully, are signed by "etc."

The place-names are written in their modern forms i.e. as they are actually used in administrative offices. The names of libraries and collections – if points of specification necessitated their introduction beside the placenames

– are given in abbreviated forms. The list of abbreviations and the eventual notes on the collections are contained by the *Index of libraries*.

From volume 2 of RMNy the find list in an entry can be regarded as complete only if the total number of the extant copies is ten or less. In other cases the most important facts about copies and libraries are summarized on the basis of the detailed register kept by the National Széchényi Library. Similarly to the practice of the 3rd volume of RMNy the list of the ten most important find places is as follows, these libraries are always enumerated if they possess a copy:

Budapest
  Országos Széchényi Könyvtár *(Nat)*
  Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára *(Acad)*
  Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára *(Univ)*
Debrecen
  Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára *(Ref)* és/vagy
  Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár *(Univ)*
Szeged
  Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár *(Univ)* és/vagy
  Somogyi Könyvtár *(Civ)*
Bratislava (Pozsony)
  Univerzitná knižnica *(Univ)*
Martin (Turócszentmárton)
  Slovenská národná knižnica *(Nat)*
Cluj-Napoca (Kolozsvár)
  Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române *(Acad)*
  Biblioteca Centrală a Universitații Victor Babeş *(Univ)*
Târgu Mureş (Marosvásárhely)
  Biblioteca Documentară Teleki şi Bolyai

If there is no copy in the above mentioned libraries the compilers of the present bibliography consider it important to list instead at least one find place in Romania and one in Slovakia. Further, to facilitate research in the prominent European centres of Hungarology some of these find places are also listed: Berlin, London, Munich, Paris, Prague, Vienna, Wolfenbüttel, Zagreb etc.

A circle symbol is used to indicate the existence of every extant copy. The copies registered by Károly Szabó (RMK) are always listed. If a copy has been individually transferred in the meanwhile into an other collection, after the circle symbol, the place of provenience mentioned by Szabó is to be found in brackets. In cases of copies mentioned by Károly Szabó as belong-

ing to a library which had been amalgamated with other collections in the meanwhile, only the actual place of preservation is indicated since the *Index of libraries* offers detailed information about the developments of the old libraries. To copies known by Károly Szabó but at present not traceable are referred to as „olim", i.e. once existing copy.

The numerals put in the circle indicate the completeness of the copy:

① complete copy
② incomplete, at most 10% missing
③ incomplete, 10–50% missing
④ fragment, more than 50% missing
○ no data as to the condition of preservation.

The asterisk * put after the symbols of incomplete copies marked with numerals ②, ③ and ④ is indicative of fully preserved or only slightly damaged title pages.

Only original leaves are considered from the point of view of completeness. Consequently, handwritten and facsimile supplyings are disregarded.

If no original copy is to be found at Budapest or only incomplete copies are extant in Budapest libraries, reproduction copies (film-, photo-, xerox copies) available in these libraries are listed, too, with the remark "cop."

INDEXES AND CONCORDANCES

Indexes and concordances always refer to a given entry number. With a view to facilitating the use of the RMNy bibliography it is supplied with the following indexes:

1. Chronological index of printing places
2. Alphabetical index of printing places and printers
3. Index of personal names
4. Topographical index
5. Index of titles
6. Incipit index of Hungarian poems
7. Subject index
8. Index of languages
9. Index of libraries
10. Concordances in the most important bibliographical works (RMK, Sztripszky, Dézsi: Suppl., Čaplovič, Knihopis, Nägler and BRV)

Indexes are, except the first one, all arranged in alphabetical order.

In the *Topographical index* items relating to different institutions were separately given to facilitate its employment as an index of institutions. The *Subject index* enumerates school plays and academic theses in the order of schools.

Concordances always refer from entry numbers of earlier bibliographies to the new ones (i.e. to RMNy numbers).

AZ ÁLTALÁNOS RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

Abbreviaturae

Abbreviations

♪	hangjegyek	notae musicae	musical notation
a.	előtt	ante	for
A	Ausztria	Austria	Austria
Appendix	függelék	appendix	appendix
bev.	bevezetés	praefatio	introduction by
bőv. kiad.	bővített kiadás	editio locupletior	enlarged edition
Bp.	Budapest	Budapest	Budapest
c.	című	inscribitur	title
cf.	vö.	confer	cf.
color.	színnel (vörös) nyomtatott	impressus colore (rubro)	colour print
cop.	kópia	copia	reproduction
cr.	táján	circiter	about
CZ	Csehország	Bohemia	Czech Republic
D	Németország	Germania	Germany
ed.	kiadta	editum	edited by
EST	Észtország	Esthonia	Estonia
etc.	stb.	et cetera	etc.
expl.	példány	exemplar	copy
F	Franciaország	Gallia	France
fol.	levél	folium	leaf
fol. tit.	címlap	folium titulare	title page
ford.	fordította	translatum	translated by
GB	Nagy-Britannia	Britannia	Great Britain
H	Magyarország	Hungaria	Hungary
HR	Horvátország	Croatia	Croatia
I	Olaszország	Italia	Italy
i. h.	idézett hely	loco citato	l. c.
i. m.	idézett mű	opus citatum	op. cit.
id.	idősebb	senior	senior
ifj.	ifjabb	iunior	junior
ill.	illusztráció	illustratio	illustration
init.	iniciálé	initiale	initial
ins.	címer, nyomdász-jelvény	insignia (familiarum et typographiarum)	arms, printer's device
jun.	ifjabb	iunior	jun.

kiad.	kiadta	editum	edited by
köt.	kötet	volumen	volume
ld.	lásd	vide	see
LV	Lettország	Livonia	Latvia
map.	térkép	mappa	map
mult.	több	multa	many
NL	Hollandia	Nederlandia	Netherlands
olim	egykor	olim	once
orn.	könyvdísz, záródísz	ornamentum	book ornaments, vignette
összeáll.	összeállította	composuit	compiled
pag.	lap	pagina	page
partim	részben	partim	partly
P	Portugália	Lusitania	Portugal
PE	Peru	Peruvia	Peru
PL	Lengyelország	Polonia	Poland
post	után	post	after
Ps.	zsoltár és zsoltárparafrázis	psalmus et paraphrasis psalmorum	psalm and parapharase of psalm
pseud.	álnév	pseudonyma	pseud.
RCH	Chile	Chilia	Chile
recte	helyesen	recte	correctly
red.	szerkesztette	redegit	compiled by
RO	Románia	Romania	Roumania
RUS	Oroszország	Russia	Russia
S	pótszám	numerus supplens	supplementary number
s. a.	év nélkül	sine anno	without year
s. l.	hely nélkül	sine loco	without place
sen.	idősebb	senior	senior
SK	Szlovákia	Slovacia	Slovakia
SLO	Szlovénia	Slovenia	Slovenia
SRB	Szerbia	Serbia	Serbia
suppl.	kiegészíti	supplet	completed
sz.	szám	numerus	number
szerk.	szerkesztette	redegit	compiled by
tab.	tábla	tabula	table
tit.	cím	titulus	title
transl.	fordította	translatum	translated by
typ.	nyomda	typographia	press
uo.	ugyanott	ibidem	ibid.
UA	Ukrajna	Ucraina	Ukraine
Vacat	üres szám	vacat	vacant number
vál.	válogatta	elexit	selected by
var.	változat	variatio	variant form
vol.	kötet	volumen	volume
vö.	vesd össze	confer	cf.
YU	Jugoszlávia	Jugoslavia	Yugoslavia

A RÖVIDÍTVE IDÉZETT MŰVEK JEGYZÉKE

Catalogus operum brevius citatorum

List of the short forms of quoted works

Adattár I–XXXVI.	Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. I–XXXVI. Bp.–Szeged 1965–1997.
AkÉrt	Akadémiai Értesítő
Adleff	Adleff Norbert: Adalékok az erdélyi német kalendáriumi irodalom történetéhez. Kolozsvár 1907.
Apponyi: Hungarica	Apponyi, Alexander: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften I–IV. München 1903–1927.
ArchVerSiebLkde	Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde
Avram	Avram, Mircea: Calendarele sibiene în limba germană. (Sec. XVII. –XX.) Sibiu 1979.
Backer	Backer, Augustin de – Backer, Aloys de: Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus... I–VII. Liège 1853–1854.
Bán: Apáczai	Bán Imre: Apáczai Csere János. Bp. 1958.
Bartók	Bartók István: „Sokkal magyarabbúl szólhatnánk és írhatnánk." Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között. Bp. 1998. (Irodalomtudomány és kritika)
Bartoniek	Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. Bp. 1975.
Batthyaneum	Batthyaneum. Szerkeszti Gyárfás Tihamér. I–II. Gyulafehérvár 1911–1913.
Berg: Angol hatások	Berg Pál: Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp. 1946. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai XXII.)
Bethlen Kata könyvtára	Simon Melinda – Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged 1997. (A Kárpát-medence koraújkori könyvtárai II.)
Bibl. Klesch.	Karl F. Otto – Jonathan P. Clark: Bibliography Kleschiana. The Writings of a Baroque Family. Columbia 1996.
BMGC	British Museum General Catalogue of Printed Books, vol. 1–263. London 1960–1966.
Bod: Athenas	Bod Péter: Magyar Athenas. [Szeben] 1766.
Bozzay–Ladányi	Bozzay Réka – Ladányi Sándor: Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918. Bp. 2007. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 15.)

BRV	Bianu, Ioan – Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944.
Bucsay	Bucsay Mihály: Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1841.
Čaplovič	Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700. Diel 1., 2. Martin 1972., 1984. (Slovenská národná retrospektívna bibliografia, séria A. Knihy Ia.).
Comenius Magyarországon	Comenius Magyarországon. Comenius Sárospatakon írt műveiből összeállította, a bevezetést és a jegyzeteket írta Kovács Endre. 2. kiadás. Bp. 1970.
Cornides: Bibl. Hungarica	Cornides, Daniel: Bibliotheca Hungarica, sive catalogus scriptorum de rebus omnis generis Hungariae… tam typis publice editorum quam manu exaratorum. Pest 1792.
Császár: Medgyesi	Császár Károly: Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911.
Czvittinger: Specimen	Czvittinger, David: Specimen Hungariae litteratae virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatorum, Croatorum, Slavorum atque Transylvanorum vitas, scripta... exhibens. Accedit Bibliotheca scriptorum... de rebus Hungaricis. Francofurti et Lipsiae 1711.
Dézsi: Bibliographia	Dézsi Lajos: Balassa és Rimay istenes énekeinek bibliographiája. Bp. 1905.
Dézsi: Suppl.	Supplementum ineditum Ludovici Dézsi. Dézsi Lajos kiadatlan kiegészítései. 1537–1667. [In:] Sztripszky Hiador Adalékok... [című műve utánnyomatának függelékében]. Bp. 1967, 585–621.
Dézsi Lajos kézirathagyatéka	Dézsi Lajos kézirathagyatéka. Katalógus. Összeáll. Monok István. Szeged 1989.
Emlékkönyv	Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára 1802–2002. Szerk.: Deé Nagy Anikó, Sebestyén-Spielmann Mihály, Vakarcs Szilárd. Marosvásárhely 2002.
EPhK	Egyetemes Philologiai Közlöny
ErdMuz	Erdélyi Muzeum
Estreicher	Estreicher, Karol: Bibliografia Polska 1–33. Kraków 1875–1939.
Gross: Kronstädter	Gross, Julius: Kronstädter Drucke 1535–1886. Kronstadt 1886.
Gulyás	Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái 1–7. köt. Bp. 1939–1944; Új sorozat. S. a. r. Viczián János. 8–19. kötet. Bp. 1990-
H. Hubert	H. Hubert Gabriella: A régi magyar gyülekezeti ének. Bp. 2004. (Historia Litteraria 17.)
Holl: Ferenczffy	Holl Béla: Ferenczffy Lőrinc, egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Bp. 1980.
Horányi: Memoria	Horányi, Alexius: Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum. Vol. 1–3. Viennae–Posonii 1775–1777.
Horváth: Sámbár	Horváth Lajos: Sámbár Mátyás élete és művei. Bp. 1918.
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények

Kecskeméti	Kecskeméti Gábor: Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században. Bp. 1998.
Kénosi	Kénosi Tőzsér János: De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania. Bibliotheca scriptorum Transylvano-Unitariorum. Compiled by Ferenc Földesi. Szeged 1991. (Adattár 32)
Klein: Nachrichten	Klein, Johann Samuel: Nachrichten von dem Lebensumständen und Schriften evang. Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn I–II. Leipzig-Ofen 1789. – III. (= Fabó András: A magyarországi ágost. vall. evangélikusok történelmi emlékei. Monumenta evangelicorum Aug. conf. in Hungaria historica IV.) Pest 1873.
Knapp: Pietás	Knapp Éva: Pietás és literatúra (Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban). Bp. 2001. (Historia Litteraria 9.)
Knihopis	Knihopis českých a slovenských tisků 1501–1800, I–IX. Praha 1939–1967.
KorblVerSiebLkde	Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde
Kuzmík	Kuzmík, Jozef: Slovník autorov slovenských a so slovenskými vzťahmi za humanizmu I–II. Martin 1976.
Lauček: Collectanea	Lauček, Martin: Collectanea XIV. Kézirat. Martin: Matica slovenská
Lauček: Commentatiuncula	Lauček, Martin: Brevis commentatiuncula de Evangelicorum in libera ac regia civitate Trenchiniensi gymnasio eiusque rectoribus. Kézirat. Bratislava Univerzitná knižnica „Fasc 170, č 5".
Lukács: Catalogi personarum	Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. I–V. Romae 1978–1990.
Lukács: Catalogus	Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773). Romae 1987–1988.
M. Nagy: Czeglédi	M. Nagy István: Czeglédi István polémikus író a XVII. században. Kolozsvár 1899.
Makkai	Makkai Ernő: Pósaházi János élete és filozófiája. Kolozsvár 1942.
Mišianik	Mišianik, Ján: Bibliografia slovenského písomníctva do konca XIX. stor. (Doplnky k Riznerovej bibliografii). Bratislava 1946.
MKsz	Magyar Könyvszemle
Nagy Iván	Nagy Iván: Magyarország családai... 1–13. köt. Pest 1857–1868.
Nägler	Nägler, Doina: Biblioteca Muzeului Brukenthal. Catalogul transilvanicelor, vol. I (sec. XVI–XVII). Sibiu 1974.
OSzKÉvk	Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve
Pataky	Pataky Dénes: A magyar rézmetszés története. Bp. 1951
Petrik I–VIII	Petrik Géza: Magyarország bibliographiája 1712–1860. I–IV. Bp. 1888–1892. – V. Pótlások. Bp. 1971. – VI. Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 1972. – VII. Pótlások. Bp. 1989. – VIII. Függelék – Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 1991.

ProtEgyhIskL	Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
ProtSz	Protestáns Szemle
Retorikák 2000	Retorikák a reformáció korából. Szerk. Imre Mihály. Debrecen 2000. (Csokonai Universitas Könyvtár. Források 5.)
Retorikák 2003	Retorikák a barokk korból. Szerk. Bitskey István. Debrecen 2003. (Csokonai Universitas Könyvtár. Források 10.)
Rizner	Rizner, Ludovít V.: Bibliografia písomníctva slovenského… do konca r. 1900. I–VI. Turčiansky Sv. Martin 1929–1934.
RMDT	Régi Magyar Dallamok Tára I. Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958. – II. Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970.
RMK I-II	Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I (1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok) – II (1473–1711. megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok). Bp. 1879–1885.
RMK III	Szabó Károly – Hellebrant Árpád: Régi Magyar Könyvtár III (magyar szerzőtől külföldön 1480–1711. megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok, 1–2. Bp. 1896–1898. és Régi Magyar Könyvtár III-dik kötet... Pótlások, kiegészítések, javítások. Mutató – Függelék. Összeállították Dörnyei Sándor és Szálka Irma. 1–5. Bp. 1990–1996.
RMKT	Régi Magyar Költők Tára. Kiadta Szilády Áron, Dézsi Lajos. 1–8. Bp. 1880–1930.
RMKT XVI/9	Régi Magyar Költők Tára. XVI. század 9. kötet. 1567–1577. Szerk. Varjas Béla. Bp. 1990.
RMKT XVII	Régi Magyar Költők Tára XVII. század 1–15/B. Szerk. Klaniczay Tibor és Stoll Béla. Bp. 1959–1992.
RMSz	Wix Györgyné: Régi Magyar Szerzők. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2008.
RPHA	Répertoire de la poésie hongroise ancienne ... Direction: Iván Horvát assisté par Gabriella H. Hubert. Paris 1996.
Sándor: Könyvesház	Sándor István: Magyar könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomtatások ideje szerént való rövid említésök. Győr 1803.
Seethaler	Seethaler, Josef: Das Wiener Kalenderwesen von seinen Anfängen bis zum Ende des XVII. Jahrhunderts. Wien 1982. (Dissertatio.)
Seivert: Nachrichten	Seivert, Johann: Nachrichten von ungarischen Gelehrten Siebenbürgens und ihren Schriften. Pressburg 1785.
Slov. biogr. slovník	Slovenský biografický slovník I–VI. Martin 1986–1994.
Sommervogel	Sommervogel, Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. I–IX. Bruxelles–Paris 1890–1932.
Soupis	Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. V Praze 1959.
Sotvellus	Ribadeneira, Petrus: Bibliotheca scriptorum Societatis Iesu … usque ad annum 1642. Recognitum et productum ad annum ... MDCLXXV. a Natanaele Sotvello. Romae 1676.

Soupis	Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. V Praže 1959.
Staud	Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I–III. 1561–1773. Bp. 1984–1988.
Studia et acta I–III	Tanulmányok és okmányok a magyarországi református egyház történetéből a négyszázéves jubileum alkalmával. (Studia et acta ecclesiastica) I–III. Bp. 1965, 1967, 1973.
Száz	Századok
A szerelem költői	A szerelem költői. Szerk. Szentmártoni Szabó Géza. Bp. 2007.
Szinnyei	Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Bp. 1891–1914. – [Utánnyomata:] Bp. 1980–1981.
Sztripszky	Sztripszky Hiador: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez. Bp. 1912. – [Utánnyomata:] Bp. 1967.
Takács 1958	Takács Béla: Comenius sárospataki nyomdája. A sárospataki nyomda története I. (1650–1671). Sárospatak 1958.
Takács 1978	Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Budapest 1978.
Terra Scepusiensis	Terra Scepusiesis. Stav bádania o dejinách Spisa. Red. Ryszard Gladkiewicz, Martin Homza. Levoča–Wrocław 2003.
Trausch	Trausch, Joseph: Schriftsteller-Lexicon oder biographisch-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen I-III. Kronstadt 1868–1871. – IV. Ergänzung von Friedrich Schuller. Hermannstadt 1902.
Trofejnye knigi	Žuravleva, E. V. – Zubkov, N. N. – Korkmazova, E. A.: Trofejnye knigi iz Biblioteki Šarošpatakskogo kolledža (Vengriâ) v fondah Nižegorodskoj gosudarstvennoj oblastnoj universaľnoj naučnoj biblioteki. Moskva 1997.
UMIL	Új Magyar Irodalmi Lexikon. 1–3. köt. Bp. 1994.
V. Ecsedy	V. Ecsedy Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800. Bp. 1999.
V. Ecsedy: Hung. typ.	V. Ecsedy Judit: Hungarica typographica II/1. Bp. 2010.
V. Ecsedy: Titkos	V. Ecsedy Judit: Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek 1539–1800. Bp. 1996.
V. Ecsedy–Simon	V. Ecsedy Judit–Simon Melinda: Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800. – Hungarian printers' and publishers' devices 1488–1800. Bp. 2009.
Varga	Varga Imre: A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1988.
Varga: A magyarországi	Varga Imre: A magyarországi protestáns iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig. Bp. 1995.
VD 16	Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts = http://www.vd16.de
VD 17	Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts = http://www.vd17.de
Veress	Veress Endre: Erdély- és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok. Kolozsvár 1810. (Különlenyomat az Erdélyi Múzeumból)

Weszprémi: Medic. biogr.	Weszprémi, Stephanus: Succincta medicorum Hungariae et Transylvaniae biographia I–IV. Lipsiae – Viennae 1774–1787. – [Betűhű kiadása, párhuzamos magyar fordítással: I–IV. Bp. 1960–1970.]
Zelliger: Pantheon	Zelliger, Aloysius: Pantheon Tyrnaviense bibliographicam continens recensionem operum typis Tyrnaviensibus aa. 1578–1930 editorum. Tyrnaviae 1931.
Zoványi: Lexikon	Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított és bővített kiadás. Szerkesztette Ladányi Sándor. Bp. 1977.
Zoványi: Puritánus	Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban. Bp. 1911.

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK
1656–1670

Opera vetera impressa Hungariae
1656–1670

Early printings of Hungary
1656–1670

2626

[1] KALENDARIOM Kristus urunk születése után az MDCLVII., melly az bissextilis esztendö utám[!] elsö 365. napi, mellyet rendelt nagy szorgalmatossággal az béchi meridianumra Treteri Kasimir Matyas, philosophianakesl[!] mathematikának doctora, mostanságh az nemes léngyel krakkai akademiában azon máthematikának tanito mestéré, etc. Német, Magyar és ezek szomszédságában lévö országok szolgálattjara, az magyor kronika és sokadalmalkal[!] eggyüt. – [2] (Prognosticon az az iöuendö dolgoknak ielensége, auagy nagy praktika Kristus urunk születése után valo MDCLVII. esztendöre... Nagy szorgalmatossággal á Napnak, Holdnak, planetáknak forgásokrul és fogyatkozásokrul, á földi vetemények és gyümölchökrül, az emberek közöt-valo jövendö betegségekröl és hadakrol rendeltetet, Magyar, Német és ezek szomszédságában lévö országok szolgálattyára Püchler Vid, altenburgi matematicus, czaszar urunk eö fölsége, és [!] apostali fö-notariusa által.) Béchben [1656] Kürner Jakab János, [sen.] Also Austria könyw-nyomtatoja.

[A]^{8} B^{8} C^{8} D^{4} = [28] fol. – 8° – 3 ins., orn., init., color.

RMK I 919

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon koronás magyar címer látható, amelyet két angyal tart. A címlap hátán *m. Kasimirus Treter* ajánlja a művet külön szöveg nélkül *Ladislao Rakoci de Felso Vadas perpetuo de Saaros et comitatus ejusdem supremo comiti*. Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata ([A]$_{2}$a) után a verzó lapokon a hónapok naptártáblái következnek, külön hasábban jövendölésekkel, amelyek túlnyomó többségükben az időjárásra vonatkoznak ([A]$_{2}$b–B$_{5}$b). A rektó lapokon *Rövid summában foglaltatott magyar krónika, mostanában megjobbíttatott Bécsben az 1656.* [esztendőre] olvasható 367-től 1656-ig ([A]$_{3}$a–B$_{6}$a). A naptárrészt a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról* (B$_{6}$b–B$_{7}$b) – *Rövid oktatás a planétáknak mindennemű összefoglalásokban, ellen való lételekben, három szegletekben, négy szegletekben és hat szegletekben mit köllessék cselekednünk, és mitől tartanunk* (B$_{7}$b–B$_{8}$b) és *A tizenkét égbeli jelekről, és mi jót kell ezekben cselekednünk, minemű gonoszt távoztatnunk* (C$_{1}$a–C$_{2}$a) zárja. A prognosztikonnak önálló címlapja van, amelyet a babérkoszorúba foglalt

magyar címer, hátlapját az osztrák császári címer díszíti (C_3). A prognosztikon egyes fejezetei: *A jelenvaló 1657. esztendőnek természetéről… A télről* (C_4a) – *A kikeletről* (C_4b) – *A nyárról* (C_4b–C_5a) – *Az őszről* (C_5a–C_5b) – *A földnek gyümölcséről* (C_5b–C_6b) – *A napban és holdban való fogyatkozásokról* (C_6b–C_7a) – *A hadakról, betegségekről és más történet szerint való dolgokról* (C_7b–C_8a) – *Elvégzés és kérdés* (C_8a–D_1a). Ez utóbbi fejezet azt az általánosan elterjedt véleményt cáfolja, amely szerint a mostani időkben több nap- és holdfogyatkozás történik, mint régen. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja (D_1b–D_4b).

A prognosztikonból két variáns ismeretes, amelyek csak címlapjukban különböznek. Az „A" variáns a címleírásban megadott formában Püchler Veitet nevezi meg a prognosztikon írójaként, ellenben a „B" variáns szerint a prognosztikon szerzője is *Treteri Kasimir Matyas*... volt. Szedési eltérés csupán e két személyre vonatkozó sorokban van. Az előző évi bécsi kalendárium (**2567**) prognosztikonját is Maciej Kazimierz Treter készítette.

Cf. **159**!; **1557**!; **1667**!; –, **2691**, **2751**, **2817**, **2891**, **2963**, **3021**, **3074**, **3139**, **3192**, **3270**, →

Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① ① (Csornai convent.) (B-variáns)

2627

ALBRICH, Martin: Dicta Sacrae Scripturae, maximam partem cardinalia et stringentia, una cum definitionibus locorum theologicorum principalioribus B. Conradi Dieterici aliorumque quorundam theologorum ad locos XXIX. in usum juventutis scholasticae Coronensis methodice redacta. Coronae [1656] typis Michaelis Herrmanni.

A^4 B^8–G^8 H^7 = [8] + 110 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 844

Bibliai helyek tematikus gyűjteménye. – A címlevél után m. *Mart. Albrichius scholae Coron. rector* üdvözli az olvasót *L.s.* megszólítással (A_2). Ezt *De theologia in genere* című bevezetés követi a teologia meghatározásával és bibliai idézetekkel (A_3a–A_4a). Ehhez *Theologiam sequentibus locis trademus* című tartalomjegyzék csatlakozik (A_4b). A főrész *XXIX* fejezetből áll. Mindegyik egy-egy locus meghatározását (*praecepta*) és több hozzá kapcsolódó bibliai idézetet (*aphorismi*) ad közre tematikus csoportosításban.

A cím alapján Martin Albrich e munkája összeállításakor nagyban támaszkodott Konrad Dieterich közelebbről meg nem nevezett teológiai munkájára.

Horányi Elek e kiadási év nélkül megjelent nyomtatvány megjelenését 1656-ra tette (Memoria I 19). Őt követte Johann Seivert (Nachrichten 17), Joseph Trausch (I 30) és Szabó Károly (RMK II 844) is. Feltételezésüket a nyomdatulajdonos, idősebb Michael Herrmann működési ideje (1637–1660) és a betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit is megerősítette (szóbeli közlés). Ezt a hagyományt alátámasztja a segesvári példány 1658-ra datált kötése is.

Braşov *Arch* ① ②* ②* – Braşov *Ev* ① ① – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① – Sighişoara ①

2628

ALBRICH, Martin: Disputatio II. de ente ejusq(ue) distinctionibus nominalibus, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, ... rectore respondens Petrus Fannenschmiedius Coronensis ad diem (27) Octobr. horis matutinis. Coronae 1656 prelo Herrmanniano.

[ ]^{1}, B^{4} C^{4} D$_{1}$ = [1] + 9–26. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány második azok közül a disputációk közül, amelyek Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradtak fenn. Ez a tankönyv egyúttal gyűjteménye annak a tizenkét disputációnak, amelyeket a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban.

A címlevél után *Liber primus de ente et essentia* belső cím után a létezőről és a lényegről szóló tudnivalók következnek (9–26). Ebből a részből tett vizsgát a brassói evangélikus gimnáziumban a brassói származású Petrus Pfannenschmiedt a címlap szerint 1657. október 17-én. E napot az Országos Széchényi Könyvtár példányában kézírással 27-re javították.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján feltételezhető, hogy ezeket a téziseket ebben a formájukban mind önállóan, mind Albrich *Opusculum metaphysicum* című műve (**2702**) részeként is forgalomba hozták. Önállóan fennmaradt példánya jelenleg nem ismeretes.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③ ③*

2629

ALBRICH, Martin: Dispvtatio III. de principio entis, affectionvmqve essentia, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens Georgius Kapesius Szenavereschensis, anno MDCLVI. ad diem (...) Novemb. horis matutinis. Coronae (MDCLVI) Stanno Michaelis Herrmanni.

[ ]^{2}, D$_{2–4}$ E$_{1–3}$ = [3] + 27–38. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány a harmadik azok közül a disputációk közül, amelyek Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradtak fenn. Ez a tankönyv egyúttal magában foglalja azt a tizenkét disputációt is, amelyet a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban.

A címlap háta üres. Ezután öten írtak üdvözlő verset a *respondenti*: [1] *Jacobus Gotterbarmet Mediensis* – [2] *Andreas Lutschius Bistriciensis* ([ ]$_{2}$a) – [3] *Andreas Grellius Schesburg. Ad*

dominum respondentem címen ([ ]$_1$a-b) – [4] *Jeremias Henrici Prosdorffiensis* – [5] *Simon Keyserus Filletelkensis* ([ ]$_2$b). Ezt követően a tankönyv *De principio entis, affectionumque essentia* című második fejezete (*caput II*) a létező alapelvéről és jelenségeinek lényegéről szól (27–38). Ebből az anyagrészből vizsgázott 1656 novemberében Georgius Kapesius, aki a Küküllő megyei Szénaverősön született.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján feltételezhető, hogy önállóan is forgalomba hozták, jelenleg ismeretes példányai Albrich *Opusculum metaphysicum* című műve (**2702**) részeként maradtak fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③ ③*

2630

ALBRICH, Martin: Theses miscellaneae, quas in ... Coronensium gymnasio praeside m. Martino Albrichio, gymnasii ejusdem rectore publice defendendas suscipit Jacobus Gotterbarmet Mediensis, scholae ejusdem alumnus, die (...) Septembris horis matutinis. Coronae [1656] charactere Herrmanniano.

[ ]^2 = [2] fol. – 4° –Orn.

RMK II 845

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány négy témakörben sorolja fel azokat a tételeket, amelyek a brassói evangélikus iskolában filozófiai vizsgaanyagként szerepeltek: *Theses logicae I–X.* – *Theses physicae I–V.* – *Theses metaphysicae I–X.* és *Theses ethicae I–II.* ([ ]$_1$b–[ ]$_2$b).

A címlap nyomtatott szövegéből a szokásostól eltérően csak annyi derül ki, hogy a vizsgára a brassói evangélikus gimnáziumban szeptemberben került sor. A leírás alapját képező, Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányon egykorú kézírással jegyezték be mind az évet (MDCLVI), mind a vizsga napját (szeptember 11. és 12). A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a medgyesi születésű Jacobus Gotterbarmet (?–1674) volt. Ő 1655 és 1657 között látogatta a brassói gimnáziumot. 1658-ban iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Hazatérése után Medgyesen, Szebenben, majd 1663-tól haláláig Szentágotán működött mint evangélikus lelkész.

A kiadványt Szabó Károly a kézirásos adatok alapján az 1656. évi kiadványok között vette fel (RMK II 845). A betűk és a díszek alátámasztják datálását (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* ①

2631

<Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1657. Kronstadt 1656 Herrmann. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2822**!

2632

LUTHER, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri Germanice et Latine. Coronae MDCLVI typis et sumptibus Michaelis Herrmanni.
A^8–C^8 D^4 = [28] fol. – 8°

RMK II 846

Evangélikus katekizmus német és latin nyelven. – A címlap háta üres. A kéthasábosan szedett, német-latin nyelvű kiadvány a *Die zehn Gebot, wie sie ein Hauß-Vater seinem Gesinde aufs einfältigste fürhalten soll – Quo pacto poedagogi suos pueros Decem praecepta simplicissime docere debeant* címmel kezdődik. A katekizmusnak a tízparancsolatot, az Apostoli hitvallást, a Miatyánkot és a két szentséget (Keresztség, Oltári Szentség) magyarázó törzs-részén (A_2a–C_2b) kívül a reggeli és esti imádságot, továbbá az asztali áldást is magában foglalja (C_3a–C_6a). Ezután szentírási idézetek következnek különböző rendű-rangú személyek számára. Német címe: *Die Haußtafel etlicher Sprüche für allerlei heilige Orden und Stände, dadurch dieselbigen als durch eine Lektion ihres Amts und Dienstes zu vermahnen*. Végül kétsoros német vers, ill. latin disztichon zárja a kiadványt (C_6a–D_4a).

Szövegösszehasonlítással megállapítható, hogy a 16. században Brassóban és a 17. század elején Szebenben Luther kis katekizmusának azt az egynyelvű, német változatát (1548, **72**, 1555, **117**), ill. magyar fordítását (**974**) jelentették meg, amely elsősorban a papság számára készült. Az iskolai tanítás céljára szolgáló kétnyelvű Luther-kiskatekizmusok szövege, így ezen brassói kiadásé is ettől eltérő. Végső soron a *Catechesis minor* négynyelvű, Johann Claius Hertzberg által gondozott kiadására mennek vissza (első megjelenése Wittenberg 1522, vö. VD16 L 5020). A latin-német nyelvű Luther-katekizmus első magyarországi kiadása 1640 előttről ismeretes Lőcséről (**1776**). Ennek ma már nem található töredékéről még Dézsi Lajos állapította meg, hogy különbözött a későbbi kinyomtatásoktól, így ezen brassói kiadástól is (MKsz 1906: 147). A lőcsei és a brassói kiadás beosztása és szövege azonban feltehetően azonos volt.

E brassói kiadvány idősebb Michael Herrmann brassói nyomdatulajdonos és tanácsos költségén jelent meg.

Cf. **1776**; –, **3297, 3428,** →

Braşov *Arch* ① (Brassai ev. gymn.) – Budapest *Nat* cop.
Olim: Egyetem (= Budapest *Univ*)

2633

»THRENI Lvgvbres, Quibus Obitum praematurum, beatum tamen Viri Reverendi Praestantissimi D. Ioannis Sommeri, Purimontani, Qui cum annuum integrum et ultra gravissime decubuisset, et omnibus viribus exhaustus esset, pie in invocatione Filii Dei ex hac miseriarum valle, beneplacito supremi numinis, evocatus, in patriam Coelestem magno cum desiderio videndi Deum, alacritate vera Christiana, migravit, Anno aetatis XXXII. functus officiis Coronae, Lectoratus annis fere duobus, Rectoratus duobus et dimidio, Diaconatus uno et dimidio. Anno MDCLVI. ipso die exequiarum qui fuit 2. Augusti Mensis defleverunt. Coronae (MDCLVI) Prelo Michaelis Hermanni Judicis Coronensis.«

»[ ] = 1 fol. – 2°«

RMK II 847

Gyászversek. – A nyomtatványnak a brassói gimnázium, majd a megyei levéltár által őrzött egyetlen ismert példánya ma nem található. A leírás Szabó Károly bibliográfiája (RMK II 847) alapján készült. A gyászverseket Johann Sommer brassói evangélikus segédlelkész 1656 júliusában bekövetkezett halálára írták a szerzők. Az egyleveles kiadvány már a temetés napjára, 1656. augusztus 2-ára elkészült.

Johann Sommer (Reinberg 1624 – Brassó 1656) származási helye (Purimontanus) akár a pomerániai, akár a szászországi vagy a sziléziai Reinberg is lehet. Felsőfokú tanulmányainak elvégzése után két évig a brassói gimnázium tanára, majd két és fél évig rektora lett, ezután választották meg evangélikus segédlelkésznek. Hivatalát másfél éven keresztül töltötte be, amikor 1656-ban elhunyt.

Olim: Brassai ev. gymn.

2634

VOTA viro plurimum reverendo ... Petro Medero, poetae laureato caesareo et p. t. ecclesiae Coronensis pastori ... ad secunda vota transeunti, sponso, nec non ... Margarethae Forgatschianae relictae viduae ... Christophori Greissing, senatoris quondam reipubl. Coronensis ... sponsae ipso die nuptiarum, qui est 28. Novembris anno MDCLVI … oblata a ... [Coronae 1656 Herrmann].

[1] fol. – 785 x 350 mm

Gross: Kronstädter 1142

Lakodalmi versek. – A Meder Péter koszorús költő és brassói lelkipásztor, valamint Margareta Forgatschiana, Christoph Greissing brassói szenátor özvegyének 1656. november

28-án tartott esküvője alkalmából készült plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keret díszíti. A feljebb olvasható cím alatt három hasábban állnak a köszöntő versek, szerzői a következők: (1) *Johannes Schvischeriensis* – (2) *Johannes Müllerus Rupensis* – (3) *Petrus Schultzius Heltensis* – (4) *Tobias Sift Musnensis* – (5) *Petrus Fannenschmidius* [!] *Coronensis* – (6) *Jacobus Gotterbarmet Mediensis*, anagrammát írt *Petrus Mederus* nevére – (7) *Andreas Lutschius Bistriciensis* – (8) *Johan. Fabricius Sz. Agathensis* – (9) *Jacobus Jekelius Lapidensis* – (10) *Georg. Kapesius Szenavereschensis* – (11) *Petro nubit Margaretha* szavakra írt akrosztichont *Johan. Falck Rupen. stud. sch. Conron.*[!] – (12) *Thomas Graffius Coronensis* – (13) *Mich. Clausenburgerus Mediensis* – (14) *Andr. Grellius Schesburgensis* – (15) *Georgius Orthius Basnensis* – (16) *Jeremias Henricus Prosdorff.* – (17) *Georg. Meschner Coronensis* – (18) *Marcus Franciscus Coronensis* – (19) *Johan. Schulerus Batoschiensis* – (20) *Samuel Aurifaber Coronensis* – (21) *Michael Eckhardus Bodendorf.* – (22) *Matthias Milles Mediensis* – (23) *Andreas Deckius Coronensis* – (24) *Georg. Werderus Requiniensis* – (25) *Steph. Gunthardus Mediensis* – (26) *Simon Tutius Coronensis* – (27) *Johan. Böhm Coronensis* – (28) *Joh. Kraus Coronensis* – (29) *Simon Massa Coronensis* – (30) *Andreas Göbelius Coronensis* – (31) *Martinus Herrmannus Coronensis* – (32) *Michaelis Schmeitzelius Coronensis.*

Joseph Trausch (332) életrajzi lexikona szerint az ismert Forgách családnak létezett egy brassói ága is, feltehetően a menyasszony ennek leszármazottja.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1142), ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése. A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a brassói nyomdában készült (V. Ecsedy Judit közlése), amelynek tulajdonosa ekkor idősebb Michael Herrmann volt.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2635

HORVÁTH András: Dispvtatio adversus pontificios de Scriptvrae Sacrae Veteris Testamenti canone, qvam ... svb praesidio Andreae Horvat, rectoris Eperiensis defendere annitetur Andreas Braxatoris Roseberga Liptovien. die (...) Decemb. anno 1656. Eperesini[!] (1656) Thomas Scholtz.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4°

RMK II 848 – Čaplovič 1691

Evangélikus teológiai vizsgatétel. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Danieli Lengfelnero caeterisque senatorii ordinis viris ... ut et ... Johanni Lengfelnero, patronis, moecenatibus,* aláírója *Andreas Horvat Vetero-Solien.* Ezt *S. p.* címmel rövid ajánlás követi, keltezése Eperjes 1656. december 1, szerzője ennek is nyilván Horváth András (A_2a–A_3b). A főrész a vizsga egyetlen *Thesis*ének szövegével kezdődik: *Libri jam dudum controversi Ecclesiasticus vulgo Siracides, Tobias, Judit, Baruch, Liber Sapientiae, Supplementum Esther et Danielis, primus et secundus Machabeorum non sunt canonici*, s azt tárgyalja főként Robertus Bellarminus és Martinus Becanus katolikus teológusok nézeteivel vitatkozva, hogy a fenti bibliai könyvek, azaz Jézus Sirák fia, Tóbiás, Judit, Baruch és a Bölcsesség könyve,

Eszter és Dániel kiegészítései, valamint a Makkabeusok első és második könyve nem tartoznak az ószövetségi kánonhoz, vagyis az ihletett bibliai könyvek közé. A disputatio végén kétsornyi *Corollarium* (E_2a) olvasható, majd *Errata* kezdettel a nyomdász mentegetőzése a görög típusok és az ékezetes betűk hiánya miatt (E_2a). A nyomtatványt üdvözlő vers zárja *Ad ... Andream Horvat ... scholae Eperien. rect.* Szerzője *M. Abrah. Eccardus, eccl. Eper. past. scholaeque insp.* (E_2a–E_2b).

E tézist a címlap tanúsága szerint 1656 decemberében vitatták meg az eperjesi evangélikus iskolában. A vizsgáztató a rektor, Horváth András volt, a vizsgázó a rózsahegyi származású Andreas Braxatoris.

E disputáció az első kiadványa az eperjesi nyomdának, amelyet elsősorban az ajánlás címzettjeinek Daniel Lengfelner, eperjesi bírónak és fiának, Johann Lengfelnernek a támogatásával állított fel idősebb Thomas Scholtz tipográfus. A nyomda alapítási körülményeit és működését V. Ecsedy Judit ismertette (MKsz 2002: 10–23).

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ①

2636

LINDA, Lucas de: Orbis lumen et Atlantis ivga tecta retecta, das ist newe außführliche Entdeck- und Beschreibung der gantzen Welt, aller darinn enthaltener Keyserthumb, Königreichen, Fürstenthumben, Provincien, Länder und Republicquen etc. deren Inwohner Sitten, Religion, Vermögens, Macht und Reichthumbs ... auß unverwerfflichen Gründen und Zeugnüssen verschiedener glaubhaffter Authorum mit höchstem Fleiß zusammengetragen. Franckfurt am Mayn MDCLVI bey Wilhelm Serlin und Georg Fickwirthen.

)(^{4})( )(^{2}, A^8–Z^8, Aa^8–Jj^8 Kk^{3+1}, a^8–z^8, aa^8–rr^8 ss^2 tt^8 = [12] + 1–517, 801—1450 + [10] pag. – 8° – Tit. calcographicus, orn., init.

VD17 39:128963M

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – Ennek a hazai bibliográfiákban korábban nem szereplő nyomtatványnak a németországi példányairól először a VD17 adott hírt (39:128963M). Élén a négy földrész: *Europa*, *Asia, Africa* és *America* allegorikus alakját ábrázoló rézmetszetes díszcímlap áll, amelyet *A. Frölich sculp.* Ezt nyomtatott címlap követi. Mindkét címlap háta üres. Majd *Wilhelm Serlin* és *Georg Fickwirth am Palmtag des Jahrs 1656* (1656. április 9-én) kelt ajánlása olvasható *Herrn Polycarpo Heyland ... iuris cons. fürstl. Braunschweig-Lüneburgischen geheimen Hofkanzlei, Kammer- und Berg-Rat, ... Herrn Johann Philip Fleischbein, des ... Röm. Reichsstadt Franckfurt am Mayn ... Ratsverwandten, ... Herrn. Johann Jacob Dimpffeln ... Sachsen-Weymarischen Rat, fürnehmen Bürgern zu ... Franckfurt* ( )($_{iij}$a–)( )($_1$a). A főrész földrészek szerint adja közre az egyes országok leírását. A magyar nyelvű *Miatyánk* a *Hungarn* fejezet *Die Sitten dieser Zeit* című alfejezetében található az 1121. lapon. Szövege a fejezet végén megjelölt források közül Konrad Gesner *Mithridates* című művéből való (Zürich 1610, **1006).**

Lucas de Linda (1625–1660) Danckában született. Wittenbergben, majd Leidenben jogot tanult. 1656-tól Danckában titkárként működött. Világleírását először Leidenben jelentette meg 1655-ben. Már ebben is megtalálható a magyar nyelvű *Miatyánk* (807. lap), ennek ellenére az RMNy 3. kötetében hiányzik e mű leírása (**S 2580A**). A könyv kinyomtatása két részletben történhetett, amely során az első rész terjedelmét túlbecsülték, és a második rész nyomtatását a 801. lapszámmal kezdték.

Cf. **S 2580A;** –, **2760, 2957**, **3187**, **3188**, **3633**, →

Budapest *Nat* cop. (partim) – Dresden *Nat* ① – Gotha *Univ* ① – Halle *Univ* ① – München *Nat* ① – Weimar ① – Wolfenbüttel ①

Apácai Csere János: Magyar logikácska. Gyulafehérvár 1656. – Vide **2516**

2637

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum Regni Tansylvaniae [!] et partium Hnngariae [!] eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem vigesimum mensis Februarii anni Domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi sexti indictis celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] (1656) [typ. principis.]

A^2 B^2 C^3 = [7] fol. – 2° – Init.

MKsz 1916: 93 – Dézsi 85

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez szóló magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az erdélyi és a partiumi rendek részvételével 1656. február 20-án Gyulafehérvárott tartott országgyűlés huszonegy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A latin nyelvű záradék kelte: 1656. február 20.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 229–238.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1916: 93). A betűtípusok tanúsága szerint valóban a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 334, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; –, **2708, 2761, 2762**, **2801**, **2801A**, **2836, 2876**, **2884**, **2977**, **2978**, **2979**, **3007, 3066**, **3067, 3121**, **3122**, **3174**, **3175**, **3238**, **3239**, **3240**, **3314**, **3315**, **3390**, **3391**, **3486**, **3487**, **3538**, **3642**, **3643**, →

Budapest *Arch* ① ③ – Budapest *Nat* cop. (partim. Debrecen *Ref*) – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Ref* ①

2638

[BASIRE, Isaac:] Trivmviratvs, sive Calvinus, Beza et Zanchius pro episcopatu: in gratiam atque confirmationem fratrum pacificorum orthodoxorum sub isto regimine ubicunq(ue) hactenus pie ac pacifice constitutorum. Albae-Juliae 1656. (publica authoritate) excudebat Martinus Major typographus [typ. principis].

[ ]^1 A^4 [ ]^1 = [2] + 9 [recte 7] + [2] pag. – 4°

RMK II 851

Református vitairat. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. A főrész *Sententia expressa ... Johanni Calvini et Theodori Bezae pastorum olim Genevensium et Hieronymi Zanchii (quondam) professoris Hejdelbergensis ... pro episcopatu* címmel kezdődik, s a három teológus műveiből közöl a püspöki egyházigazgatást helyeslő részleteket (1–9 recte 7). A Zanchitól idézett szövegekbe hosszabb részletek vannak beleszőve Martin Bucer idevágó véleményéből is. A főrész végén néhány soros *'Επίμετρον, sive mantissa* áll (9, recte 7 pag.), amely szerint a kérdésről ugyanez az Ágostai Hitvallást követő egyházak ítélete is. A következő lapon hosszabb szentírási idézet olvasható *Roman. XVI. 17-18* (A$_4$b). A kiadványt *Piscator quod facit* kezdő szavakkal egy szerző nélküli, a zavartkeltők szándékát példázatban megfogalmazó epigramma zárja, amelynek nagybetűkkel kiemelt csattanója akár a vers címének is tekinthető: *Mens ea est turbantium* ([ ]$_1$a).

Szabó Károly még név nélkül kiadott munkaként írta le bibliográfiájában e vitairatot (RMK II 851). Szerzőjét Kropf Lajos azonosította (MKsz 1886: 68–69). Ő 1886-ban a durhami káptalan könyvtárában megtalálta az e műre adott sárospataki felelet, a *Trecentum-viratus* (**2664**) előtt példányát, amely a margón és a befűzött lapokon tele van Basire sajátkezű „adversariáival". Ez egyértelműen bizonyítja, hogy Basire volt a *Triumviratus* szerzője, s hogy a sárospataki válaszra adott viszontválaszát is elkészítette, amely azonban a mai ismeretek szerint nyomtatott formában nem jelent meg.

Basire e munkájának, továbbá kéziratos előzményének, a *Duumviratus*nak és a sárospataki feleletnek a tartalmát Zoványi Jenő részletesen ismertette (Puritánus 347–349). Előadásából világosan kitűnik az is, hogy ez a vitairat 1656 első hónapjaiban, még az 1656 április közepén tartott gyulafehérvári zsinat előtt jelent meg.

Cf. –, **2639**, **2640**, **2664**

Budapest *Nat* cop. (Esztergom) – Esztergom *Simor* ① – Sibiu *Mus* ①*

Olim: M.-Vásárhelyen a gr. Teleki-család levéltárában XXIV. czim 3287. sz. a. (2 utolsó levele hij.)

2639

PRO VNITATE verae ecclesiae simul ac pace publica conservanda decas thesium, proponenda atque defendenda in sancta synodo generali Transylvani-

ensi, celebranda Deo pacis auxiliante ad dies ... mensis... publica authoritate: Albae-Juliae 1656 [typ. principis] Martinus Major typographus.

a^4, [ ]^1 = 9 pag. – 4°

RMK II 849

Protestáns lelkészi vizsgatételek. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható. Ezután rövid dedikáció szól *Deo pacis, Patri, Filio et Spiritui Sancto* (3). A főrész tíz *Thesis*t foglal magában (3–9) az egyház kettős közösségéről (duplex communio), vagyis a belső, lelki (spiritualis), és a külső, azaz az egyház tagjainak (membrorum) egymás között megvalósuló egységéről.

A tézisek szövegét a hivatkozások és margináliák nélkül magyar fordításban közzétette Zoványi Jenő: Puritánus 352–354.

A kiadványban sehol sem olvasható a szerző, elnök vagy vizsgázó neve. Zoványi Jenő szerint a tételeket Isaac Basire tűzte ki az 1656. június 25–27-én megtartott erdélyi közzsinatra „bizonyosan lelkészavatási megvitatás tárgyául", s azok a puritánusokkal folytatott vitáinak lecsendesítésére szolgáltak (Zoványi i. m. 350, 354). Szabó Károly viszont Johann Seivert (Nachrichten 93 és RMK II 849) híradása alapján Johann Fenser neve alatt vette fel bibliográfiájába e nyomtatványt. Seivert példányt nem ismert e munkából, csupán Cornides Dániel tudósítására hivatkozva írta le Fenser művei között. Zoványi szerint azonban, „hogy Cornides és Seivert minő alapon tulajdonítja e tételek szerzőségét Fenser Jánosnak, el se lehet képzelni" (i. h.). A besztercei születésű Fenser 1651–1652-ben Königsbergben tanult. Ebből az időből egy latin nyelvű beszédének emléke maradt fenn (RMK III 1802). Életéről más adat nem ismeretes. Szász származásából és külföldi tanulmányainak színhelyéből következik, hogy evangélikus hitvallású volt. A tézisek pedig az egyház egyességének kérdését erősen békéltető, irénikus szellemben, vagyis az általános protestáns egység jegyében tárgyalják. E körülmények ismeretében elfogadható Zoványinak az az álláspontja, hogy a téziseket Basire tűzte ki vitára, mivel azokat néhány hét múlva a gyulafehérvári akadémián is megvitatták (**2640**), bár az impresszumban olvasható *publica authoritate* kifejezés arra utalhat, hogy összeállításukban Basire-n kívül részt vehettek, vagy tartalmukkal egyetértettek az erdélyi református egyház más vezetői is, például az irénikus gondolkodású Csulai György püspök. Továbbá Cornides Fenser szerzőségére vonatkozó értesülésének forrása ugyan nem ismeretes, ezért annak helyességét ma nem lehet ellenőrizni, de Zoványi véleményével szemben a tézisek tartalma alapján egyáltalán nem zárható ki, hogy a marosvásárhelyi zsinaton a „lelkészavatási megvitatáson" egy evangélikus prédikátor is részt vett.

Cf. **2638**, –, **2640**, **2664**

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ①
Olim: Maros-Vásárhelyen a gr. Teleki család levéltárában – Szathmári ref. gymn.

2640

PRO UNITATE verae ecclesiae simul ac pace reipublicae conservanda decas thesium, antea proposita atq(ue) etia(m) defensa in sancta synodo generali

Transylvaniensi, celebrata apud Maros-Vásárhelinum, diebus XXV. XXVI. et XXVII. mensis Junii, jam vero Deo pacis juvante repetenda in alma universitate Albensi diebus XIV. et XV. mensis Julii, ad ampliorem veritatis evictionem (si no(n) pleniorem contradicentium convictionem), speciatim ad corroborandam ecclesiarum per universam Transylvaniam catholico-reformatarum sanctam unionem. Publica authoritate: Albae-Iuliae 1656 [typ. principis] Martinus Major typographus.

[ ]^{1}, a^{4}, [ ]^{1} = [1] + 9 pag. – 4°

RMK II 850

Református teológiai (vita) tételek. – A kiadvány a címlapot követően azonos azzal az egyház kettős közösségéről szóló tézisfüzettel, amelyet az 1656. június 25-27-én tartott marosvásárhelyi zsinatra nyomtattak ki (**2639**). Ugyanezeket a téziseket néhány héttel később, július 14-15-én a gyulafehérvári akadémián is megvitatták. Erre az alkalomra újabb címlapot nyomtattak, s azt ragasztással illesztették a tézisfüzet élére. A két kiadás tehát csupán annyiban különbözik egymástól, hogy ez az utóbbi a feljebb leírt újabb címlappal kezdődik, amelynek hátlapja üres, s ezt követi a már korábban elkészült tézisfüzet, élén a régebbi címlappal. Mivel bizonyos, hogy a példányok egy részét egy címlappal, más részét két címlappal önállóan hozták forgalomba a két különböző alkalomra, a két változat két bibliográfiai egységnek tekintendő.

A tézisek lehetséges szerzőjéről és respondenséről ld. **2639**. Akadémiai megvitatásukat feltehetően valamilyen nyilvános iskolai ünnepély keretében, és nem teológiai vizsga alkalmából rendezhették meg, ez utóbbi esetben ugyanis valószínűleg feltüntették volna a kiadványon a szerző (elnök) és a vizsgázó nevét.

Cf. **2638**, **2639**, –, **2664**

Budapest *Nat* cop. (Esztergom) – Esztergom *Simor* ①
Olim: Marosvásárhelyen a gr. Teleki család levéltárában

2641

СКꙋТꙋЛЬ. Катикизмѣшꙋлꙋй къ ръспꙋнсꙋлꙋй дин скрипторꙋ сфънтъ. Împotrivă ръспꙋнсꙋлꙋй ал доам църїй, фърѫ скрипторѫ сфънтъ. [1] SCUTULŬ catichizmuşuluĭ cu răspunsu den scrăptura sv-tă. Inpotriva răspunsuluĭ adoao ţărĭ, fără scripturâ sv-ta – [2] (Cuprinsătura şi părţile învăţăturieĭ de spre credinţa creştinĭascâ, cu întrebări, şi cu răspunsuri den scriptura sfntă) – [3] (Cinulŭ şi învăţătură pre scurtŭ de sfntel (sic) taine, cu care trăescŭ crestiinii în beséreclĭ să sâ ştie cumŭ vorŭ trăi cu ele bine dupâ scriptura sfntâ, cumŭ de spre botezu, de spre cina domnuluĭ şi de spre sfnta căsătorie, şi de spre

despărţeniile cu ocă diréptâ şi de alte lucruri carele-sŭ de lipsâ creştinilorŭ.) (Belgrad 1656 [typ principis].

А⁸ Б⁸ В⁸ Г⁸ Д⁸ Є⁸ Ж⁸ S⁸ З⁸ І⁸ И⁶ К⁸ Л⁸ М⁸ Н⁸ О⁸ П⁸ Р⁸ С⁸ Т⁸ У⁸ Ф⁸ Х⁸ Ш⁷ = [189] fol. – 8° – Orn.

Sztripszky II 2568/116 – Veress 64 – BRV I 64 – BRV IV 201

Református vitairat, katekizmus és agenda román nyelven. – A cím fordítása: A katekizmus pajzsa, avagy a Szentírás alapján való választétel a két ország által a Szentírás mellőzésével kibocsátott válaszra. A külön címlap nélkül megjelentetett nyomtatvány három, világosan elkülönülő egységből áll. Első részének fent idézett címe az első lapon olvasható. A cím után a kiadvány hosszabb előszóval kezdődik (A_1a–$Б_8$b), amelynek utolsó mondata: *Aceste fie destule despre predoslovie* (Ennyi legyen elég előszónak).

Ezt folytatólagosan követi az első szövegrész (B_1a–$З_1$b), amely válasz Varlaam, moldvai mitropolitának az 1642-ben Preszákában kinyomtatott román nyelvű, református katekizmust (**1958**) támadó, 1645-ben Suceavaban megjelent vitairatára *Cartea carea să cheamă răpunsul împotriva catihismuaului calivens, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Sucevei şi arhiepiscopul Tărâi Moldevei* (A kálvinista káté ellen kiadott válaszkönyv, melyet Varlaam suceavai mitropolita és Moldva érseke írt) (BRV 48). A válaszban önálló fejezet szól *Despre icoane* (A szentképekről) ($З_1$b–$І_7$b). Majd üres levél ($И_8$) után következik az Ó- és Újszövetség könyveinek felsorolása ($И_1$a– $И_3$a). A második rész adja közre a védelmezett katekizmus szövegét ($И_3$a–$Н_6$a), vagyis a Heidelbergi Káté Johann Heinrich Alsted által szerkesztett rövidített változatának Gheorghe din Sec pap által készített, Preszakában 1642-ben kinyomtatott román nyelvű fordítását (**1958**). A címleírásban idézett címének fordítása: A keresztény hitről való tanítás részeinek összefoglalása a Szentírásból vett kérdések és feleletek alapján. A szokásos 77 kérdést és a rájuk vonatkozó feleleteket tartalmazza. Utolsó lapján kolofon: *Şi sau tiparitu in citate in belgrad. Valet 5170. christova, 1656 mtia iunie 25 dna* (Nyomtattatott Fejér várában. A teremtésnek 5170. Krisztus születésének 1656. évében június 25). A H füzet utolsó, 6. levelének háta üres.

Az O füzet első levelének rektója üres. Hátán önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel következik a nyomtatvány harmadik egységeként a református agenda (O_1b– $Ш_7$b), vagyis a keresztelés, úrvacsora és házasság kiszolgáltatásának rendje és a hozzájuk tartozó imaszövegek, s még néhány imádság. A fenti címleírásban szereplő címe magyarul: Az Úrvacsora és rövid tanítás a szent sákrámentumokról, melyekkel a keresztyének az egyházban élnek, hogy tudják, miképpen éljenek azzal helyesen a Szentírás szerint: nevezetesen a keresztségről, az úrvacsoráról, a szentháromságról, az igazi okkal való házassági elválasztásról és más, a keresztyéneknek szükséges dolgokról (O_1b– $Ш_7$b). A következő, alcímekkel tagolt részekből áll:

Despre botez (A keresztelésről) (O_2a–$П_2$a) – *Învăţătură despre cina domnului după Scriptura Svântă* (Az úrvacsoráról való tanítás a Szentírás alapján) ($П_2$a–$Р_7$b). Az P füzet utolsó levele üres. *Învăţătură despre căsătorie* (Tanítás a házasságról) ($С_1$a–$Т_6$a) – *Despre despărţirea cu ocă direaptă* (A házasság felbontásáról, igazi ok alapján) ($Т_6$b–$Ф_5$b) – *Rugăciunea de duminică înainte de propovedanie* (Vasárnapi prédikáció előtti imádság) ($Ф_6$a–$Ф_8$b) – *Rugăciunea de duminică seară după propovedanie, pentru toate lipsele soborului sfânt* (Vasárnap esti prédikáció utáni imádság, melyben a szent gyülekezet szűkségben lévő összes tagjáért könyörgünk) ($Ф_8$b–$Х_5$b) – *Rugăciunea scurtă de în zi proastă înaintea propovedaniei* (Rövid imádság a prédikáció után hétköznapon) ($Х_5$b–$Х_7$a) – Rugăciunea pre scurtu după propovedaniei in de sară in zilele proaste: Az esti prédikáció utáni rövid imádság hétköznapokon. (*$Х_7$a–$Ш_1$a) – *Rugăciunea*

de seară (Esti imádság) (III_1a–III_2b) – *Rugăciunea înaintea mâncării* (Étkezés előtti imádság) (III_2b–III_4a) – *Dare de har după mâncare* (Hálaadás étkezés után) (III_4a–III_5a) – *Rugăciune pentru bolnavi şi pentru carii sânt căzuţi ceva în ce feliuri de ispite* (Betegekért és különböző szükségben és kísértésekben lévőkért való imádság) (III_5b–III_7a).

Az agenda végén kolofon olvasható: *Cor*[rector] *Geor*[ghe] *Mol*[doveanul].

Szövegkiadás: Bariţ, George: Catechismulu calvinescu inpusu clerului si poporului Romanescu sub domni a principiloru Georgiu Rákoczy I. si II. Sibiu 1879. – Az első rész, valamint néhány imádság magyar fordítása: Mózes András: Az erdélyi román reformáció kátéirodalma. Kolozsvár 1942, 91–112.

A vitairattal behatóan foglalkozott Juhász István (A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár 1940, 192–204). Ismertette tartalmát és összevetette Varlaamnak a kálvinista katekizmus ellen írt válaszával. Szerzőjét Csulai György erdélyi református püspökben „sejtette", aki a káté első kiadását szorgalmazta (196). Hozzá hasonlóan vélekedett a szerzőségről Mózes András (ld. szövegkiadás, 72), Ana Dumitran (Religie ortodoxă – religie reformată. Ipostaze ale identităţii confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI–XVII. Cluj-Napoca 2004, 155, 174) és Mircea Păcurariu (Istoria Bisericii Ortodoxe Române, II. 3. kiad. Iaşi 2006, 60), anélkül, hogy érvekkel támogatták volna állításukat. A szakirodalom másik része ugyanakkor nem foglal állást a szerzőség kérdésében (BRV I 64 – IV 201, Eva Mârza: Tipografia de la Alba Julia 1577–1702. Sibiu 1998, 51–55., Florian Dudaş: Vechi cărţi româneçti călătoare. Bucureşti 1987, 161). Csulai szerzőségét a mai ismeretek szerint konkrét adat nem támasztja alá.

Az 1642. évi preszákai román káté teljes szövege csak e kiadvány második részéből ismeretes. Ezt az 1656. évi kiadást Bariţ közlése alapján először Hunfalvy Pál ismertette (Száz 1886: 475–489), és szövegéből tévesen arra következtetett, hogy az Kyrill Lukariosz konstantinápolyi pátriárka Genfben 1629-ben megjelent reformált orthodox hitvallása alapján készült. Ennek oka valószínűleg az volt, hogy az 1642. évi jászvásári zsinat Lukariosz tanait is elítélte (Juhász István: A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár 1940, 176). Tamás Lajos e káté szövegét összevetette a korabeli erdélyi magyar és latin kátékkal, és megállapította, hogy forrása az 1639. évi Alsted-féle kétnyelvű (magyar–latin) kiskáté (**1764** – Fogarasi István kátéja. Fejezet a bánsági és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténetéből. Kolozsvár 1942, 11). A káté végén lévő imádságok forrását Mózes András (ld. szövegkiadás, 82–83) helyesen állapította meg: Részben egyeznek a Szenci Molnár Albert által Oppenheimben kiadott Biblia magyar imádságaival (**1037**), részben az Amszterdamban 1638-ban kiadott latin nyelvű Heidelbergi Káté imaszövegeinek fordításai.

Az agenda kolofonjában rövidítve szereplő név, Geor[ghe] Mol[doveanul] feloldása Florian Dudaştól (i. m. 161) és az őt követő Eva Mărzától (i. m. 51) származik. Mârza szerint azonos lehet a preszákai káté fordítójával (vö. **1958**), Gheorghe din Seckel, aki egyazon személy azzal a Gheorghe nevű pappal, aki 1643-ban a Geleji utasítására vizitáló Simion Ştefan kísérője volt.

Az agenda címével teljesen megegyező nyomtatványról számol be Samuel Micu az 1801-ben írt, de 1995-ig kéziratban maradt művében (Istoria românilor II., kiad. Chindriş, Ioan. Bucureşt 1995, 236. Chindriş szerint egy eddig ismeretlen nyomtatványról van szó. Később Eva Mârza is úgy említi mint önálló, eltűnt, vagy lappangó kiadványt. (Tipografia de la Alba Julia 1577–1702. Sibiu 1998, 53). Pedig valószínűleg azonos Scutul harmadik részével.

A szóban forgó helyen Micu az 1656-ban kiadott román katekizmusról is önálló nyomtatványként számol be a következő címmel: Catechijmuşul legii creştineşti din Scriptura Sfântă cules, care cuprinde întrebari şi răspunsuri despre lucrurile şi învăţăturile sufleteşti şi întărit

cu mărturisiri din Scriptură Sfântă. Şi acum a doua oară tipărit din porunca şi voia Măriei sale cinstitul şi prea luminatul Gheorghie Racoţi, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului. Tipăritu-s-au in tipografia Mării sale in cetatea Belgradului. (Magyarul: A keresztény vallás katekizmusa, mely a Szentírásból szedegettetett, és amely a lelki dolgokról és tanításokról való kérdéseket és feleleteket tartalmazza a Szentírásból vett bizonyítékokkal megerősítve. Most másodszorra nyomtattatott ki őfelsége Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély dicső és fényességes királyának, parancsolatjára, őfelsége gyulafehérvári nyomdájában.) (Istoria românilor II., kiad. Chindriş (Tipografie de la Alba Julia 1577–1702. Sibiu 1998, 53).

A káté Micu által idézett említése egyben az eddig egyetlen fennmaradt teljes címe e műnek. Mivel ez is második kiadásról beszél, valószínű, hogy e református katekizmust nem csupán a vitairattal együtt, hanem önállóan – esetleg az agendával együtt is forgalmazták.

Az 1656. évi román nyelvű nyomtatványok minden bizonnyal összefüggésben állnak II. Rákóczi Györgynek a két román fejedelemség feletti ellenőrzést megcélzó politikájával (Nagy Levente szóbeli közlése).

Cf. **1958**; –

Bucureşti *Acad* ① ② – Budapest *Nat* cop.
Olim: Blaj, Moldovan I. M. – Sibiu Astra

2642

WOLLEB, Joannes: Compendium theologiae Christianae, accurata methodo sic adornatum, ut sit ad Ss. Scripturas legendas, ad locos communes digerendos, ad controversias intelligendas manuductio, authore Johanne Wollebio, ss. th. d. et in acad. Basil. profess. ord. Editio nova, prioribus correctior. Albae Juliae 1656 [typ. principis] Martinvs Maior.

A^4 B^8–Z^8, Aa^8–Ff^8 Gg^4 = [7] + 413 [recte 424] + [32] pag. – 8°

RMK II 852

Református tanítás. – Joannes Wolleb művének második magyarországi kiadása, amelynek beosztása csak kismértékben tér el az első, 1634-ben Debrecenben megjelent kiadástól (**1577**). A *Praefatio ad lectorem* (A_2a–A_2b) után csak két ajánlóvers köszönti a szerzőt: *In ss. theol. epitomen ... dd. Joan. Wollebio, antistite et professore dignissimo bono publico editam* címmel, aláírója *Johan. Grossius Basil., pastor eccles. Leonard.* (A_3a) és cím nélkül *Joan. Jac. Grasserus, eccl. minister* (A_3b). Új része a kiadványnak az *Approbatio. Ordo, brevitas atque perspicuitas authoris publico ludico commendatur* című rövid összefoglaló szöveg a mű használatáról (A_4a–A_4b). A főrész, a bevezető *Praecognita Christianae theologiae* (1–13) után, a debreceni kiadással egyezően két könyvre osztva 36, ill. 14 *caput*ban tartalmazza a református tanításokat: *Liber primus agens de Deo cognoscendo* (13–283) – *Liber secundus agens de Deo colendo* (284–413). A kiadvány tartalmát ebben a kiadványban már nemcsak az *Index seu series capitum* (Ee_5a–Ee_6a), hanem további két mutató tárja fel: *Indiculus locorum Scripturae...* (Ee_6b–Ee_7b) – *Index rerum et verborum* (Ee_8a–Ff_6a). Az *Anatome corporis theologici* című táblázatos összeállítás a teológia tárgyáról ebben a kiadásban nem a főrész előtt, hanem a kiadvány végén található (Ff_6b–Gf_4a), amelyet rövid *Errata* zár le a sajtóhibákról (Gg_4b).

Joannes Wolleb teológiai kompendiumát, mint azt az *Approbatio* leírta, Debrecenben már 1634-ben bevezették az oktatásba. Ezenkívül a teológia oktatására még Johann Heinrich Alsted, Ludovicus Crocius, Johann Piscator és Hendrik van Diest munkáit is ajánlotta, ill. utalt a kétszeri amszterdami kiadásra is 1638-ban és 1642-ben. A mű magyar fordítása Komáromi Csipkés Györgytől Utrechtben jelent meg 1653-ban (**2498**).

Cf. **1577**; **2498**; –

Budapest *Nat* ① – Zagon *Ref* ①
Olim: Erd. ev. egyházker.

2642A

FAUT Márk: Discursus juridicus de heredibus, quem … dn. Bernhardo Seniore, duce Saxoniae, … rectore … in … Academia Jenensi … praeside … dn. Ernesto Friderico Schrötero, j.u.d. … publice et placide ventilandum proponit Marcus Fautor Sempronio-Pannonius aut. et resp. .. XVI. Kalend. Januarii. (Jena MDCLXVI) Christophorus Küchenius.

A^4–E^4 = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK III 1967 – VD17 547:626899Y

Magyar nyelvű verset is tartalmazó jogi értekezés. – A címlap háta üres. Majd a szerző *Jova juvante antepagmentum* című keltezés és aláírás nélküli előszava következik (A_2a–b). Az értekezés öt részből (*sectio*) áll. Ezek címe a következő *Sectio prima de definitione heredum* (A_2b–A_4a) – *Sectio secunda de divisione* (A_4b–D_3a) – *Sectio tertia de materia s. objecto circa quod heredes versantur* (D_3b–D_4a) – *Sectio quarta de causa formali* (D_4a–E_1b) – *Sectio quinta finem et effectum proponens.* (E_1b–E_3a). Ezután különböző nyelvű köszöntő versek következnek: (1) *Praestantissimo politissimoque dn. Marco Fautori* címen írt verset *Joh. Ernestus Gerhardus ss. theol. d. et p.p.* – (2) cím nélküli latin disztichonnal köszöntötte a szerzőt a *Praeses* (E_3a) – és (3) *Erhardus Weigelius m. mathem. prof. p. alumn. inspector* – (4) *Sonnet* címen német verset írt *Theodosius Schöpffer j. u. cult.* (E_3b) – (5–6) *Carolus Samuel Henning Rudolphopol. Thuringus, ll. cultor* először *Votiva adclamatio* címen latinul, majd *II.* jelöléssel cím nélkül német költeményt szerkesztett (E_4a) – (7–8) Ezután latin nyelvű disztichon és *Quale servitium, tale meritum!* című magyar vers következik, amelynek kezdősora: *Miképpen Istennek az ember szolgát tészen.* Mindkettő szerzője *Günther Andras Késmarki való* (E_4b).

A magyar nyelvű vers teljes szövegét elsőként Karl-Heinz B. Jügelt adta ki (ItK 1967: 465), majd ezt követően Varga Imre a RMKT XVII/9. kötetében (365, 688).

E nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy a magát szerzőnek is nevező *respondens,* a soproni születésű Faut Márk 1656. december 17-én Ernst Friedrich Schröter, a jogtudomány professzora elnöklete alatt megvédte öröklésről szóló jogi téziseit a jénai egyetemen. Faut Márk (1628–1672 előtt) 1654–1659 között volt a jénai egyetem jogi karának hallgatója. Hazatérése után szülővárosában, Sopronban aljegyzői állást töltött be egészen haláláig. 1658-ban ő is magyar nyelvű verssel köszöntötte Günther Andrást, amikor az elnyerte a magisteri fokozatot (**2765**).

A magyar vers szerzője, ifjabb Günther András (Maldur 1634 – Bleicheroda 1709) tanulmányait Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, majd Wittenbergben és Jénában végezte. 1658-ban az utóbbi helyen szerzett magisteri címet (**2765**). Még ugyanabban az évben hazatért és Olasziban lett azonos nevű apja mellett lelkész. Házasságkötése alkalmából 1663-ban több alkalmi nyomtatványt adtak ki Lőcsén (**3085, 3091**, **3108**, **3106).** 1666-ban Káposztafalvára választották meg. Innen 1671-ben elűzték és Németországba menekült, itt halt meg. Verselt latinul és németül is (**3161**), és prédikációkat jelentetett meg német nyelven (RMK III 2568, 2705 etc.).

E nyomtatványt Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében írta le (RMK III 1967), de utalt arra, hogy a köszöntő versek között „Günther András «késmarki való»" verse magyar nyelvű. Ezért zárta ki Dörnyei Sándor az RMK III köréből (RMK III Pótlások 1252. p.)

A tézisek megjelenésének évét a címlapon látható kronosztichon tartalmazza. Varga Imre a védés időpontját tévesen 1656. január 16-ára tette (RMKT XVII/9 688).

Budapest *Nat* ②* – Gotha *Univ* ① – Frankfurt ① – Halle *Univ* ① – Göttingen *Univ* ① – Wolfenbüttel ①

2643

<Kalendárium és prognosztikon az 1657. esztendőre. Kassa 1656 Gevers. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kassai nyomdát 1653-1657 között Valentin Gevers vezette.

Cf. **2713**!

Az Ur vacsorájának adasa es vetele felöl valo jo tanacs. [Kolozsvár] 1656 [Heltai-Abrugi]. – Vide **2672**

2644

[1] [ALMANACH auf das Jahr 1657.] – [2] (Astrologisches Bedencken auff das Jahr nach der heilsamen Geburt Jesu Christi 1657, darin(n)en was nechst göttlicher Allmacht an d' Witterung ins gemein, an Krieg vnd Fried, an Kranckheit vnd Gesundheit, an Zu- vnd Mißwachs vnd andern dergleichen natürlichen Zufällen guttes böses zugewarten sol, angedeutet vnd erkläret werden von Christophoro Neubarthio Bolesla-Siles., Dienern am Worte Gottes vn(d) Pfarrn zur Holtzkirche in Ober-Lausitz. [Leutschau 1656 Brewer.]

A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

Sztripszky II 2572/120 ← MKsz 1906: 133 – Čaplovič 1027

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma ismert egyetlen példány eleje hiányzik. Az első fennmaradt levél az A_3, ennek hátlapján január hónap második fele olvasható. Ezt követi a többi hónap táblája naptárverssel. Minden hónap két lapra terjed ki (A_3b–B_6a), végül a naptárjegyek magyarázata áll (B_6b). Az önálló címlappal (B_7a) kezdődő prognosztikon fejezetbeosztása: *Das erste Capitel. Von den 4. Jahrs-Quartalen und ihren natürlichen Witterung. I. Vom Winter.* (B_7b–B_8a) – *2. Vom Frühling* (B_8b–C_1b) – *3. Vom Sommer* (C_1b–C_3a) – *4. Vom Herbst* (C_3a–C_3b) – *Das II. Capitel. Von Finsternissen dieses Jahrs und ihren Bedeutungen* (C_4a–C_5b) – *Das III. Capitel. Von Krieg und Fried* (C_5b–C_7b) – *Das IV. Capitel. Von Krankenheiten* (C_8a–D_1a) – *Das V. Capitel. Vom Zu- oder Misswachs* (D_1b–D_2b) – *Jahrmärckte in Ober- und Nieder Ungarn* (D_3a–D_7a) – *Verzeichnis der siebenbürgischen Jahrmärckte* (D_7b–E_1b) – *Chronica etlicher Historien in Ungern und Siebenbürgen geschehen* (E_2a–E_8b), utolsó feljegyzése I. Lipót magyar királlyá való koronázását adja hírül, amely 1655. június 27-én, Pozsonyban történt.

A kiadványt első alkalommal Dézsi Lajos ismertette és lőcsei nyomtatványnak tartotta (MKsz 1906: 133). A naptárt nyomdai anyaga alapján Lőcsén nyomtatták Lorenz Brewer műhelyében (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

Cf. **1370**!; **2273**!; –, **2714**, **2772**, **2842**, **2906**, **2984**, **3036**, **3084**, **3159**, **3210**, **3291**, **3350**, **3437**, **3544**, **3652**, →

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ②

2645

[BÖHME, Martin:] Lovak orvossagos meg-probált új könyvetskéje, mellyben sok fele gyakorlott dolgok és orvosságok vadnak, kik Török, Magyar, Belgiom és egynehány Német országi fö fejedelmek és nagyságos urak udvariban az lovaknak minden-féle betegségekröl való orvosságok meg-próbáltatván, öszve szedegettetett, le irattatott a' Brandenburgi hertzeg és fejedelem fö lovász mestere, Tseh Marton által. Melly németböl magyarrá fordittatott. Lötsen 1656 [Brewer].

A^8–H^8, [ ]^2, I^8 = [72] fol. + [1] tab. – 8° – 3 ill., init.

RMK I 908 – Kossa Gyula: Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp. 1904, 23–28 (a címlap reprodukciójával) – MKsz 1929: 221 – Čaplovič 1019

Állatorvosi mű. – A kiadványnak két változata van, amelyek csak címlapjukban térnek el egymástól. Az egyik címlapján ágaskodó lovat, ill. a ló kantárszárát és ostort tartó lovászt ábrázoló kisméretű fametszet látható, és a mű címe a fenti leírás szerint készült („A" variáns). A másik változatban a címlap illusztráció nélküli, és a címszöveg több eltérést is mutat. A „B" variáns teljes címe így hangzik, kurzívval kiemelve az eltérés: „Lovak orvossagos *megprobalt* új könyvetskéje, mellyben sok féle *gyakorolt* dolgok és orvosságok vadnak; kik Török, Magyar,

Belgyiom es edgynehány Német orszagi fö fejedelmek és nagyságos urak udvariban, az lovaknak minden-féle betegségekről való orvosságok meg-probáltatván, öszve-*szedegettettek és* le*irattattak az* Brandenburgi *fejedelem és hertzeg* fö lovász mestere, Tseh Marton által. Melly *mostan* németből magyarrá fordittatott." A címlap háta üres. Az *Elöljáró beszéd*et a mű hasznáról a szerző, magyarra fordított nevén *Tseh Marton* írta alá (A_2a–b). *Miképpen ismerhe(tni) meg a lovat, hány esztendős legyen és micsodás jegyei legyenek* című résszel kezdődik a lóorvoslókönyv, amely tanácsokat ad a ménestartásról, és recepteket közöl a lovak legkülönbözőbb betegségeinek gyógyításáról (A_3a–H_8b). A *FIGU* őrszó a H_8b lapon egy itt hiányzó illusztrációra utal. Ez az ábra csak a mű következő, 1676-os lőcsei kiadásából (RMK I 1198) ismert: a nyolcadrét könyvben összehajtott, azaz két lapra terjedő, a ló testrészein szükséges érvágást szemléltető fametszetes illusztráció. Az ábra egykori meglétét igazolja *A betűknek magyarázata, melyek e lóban lejegyeztetnek* című jelmagyarázat (I_1a–b). Ezután következik a *Mindenféle instrumentumoknak, melyek a lovaknak kúrálásához tartoznak, renddel való megmagyarázása*, amely a betűjelekből következően további, a lóorvosláshoz szükséges szerszámokat ábrázoló illusztrációhoz készült (I_2a–I_3b). A kötet végén tartalomjegyzék olvasható: *A titulusoknak leírása, az mint ez könyvecskében a lovaknak minden nyavalyáiról szép renddel egymás után így megtalálhadd* (I_4a–I_8a).

A mű szerzője Tseh Márton, német nevén Martin Böhme (1562 – 1619 után) 15 éves korától, először Belgiumban, majd 1580-tól megszakításokkal közel másfél évtizeden keresztül Magyarországon állt katonai szolgálatban. Egernél török fogságba esett, és két évig raboskodott Konstantinápolyban. 1593-ban részt vett a török ellen Sziszéknél vívott győzelmes csatában. Ezután került a szász, utóbb a brandenburgi fejedelmi udvarba. Az írástudatlan Böhme pályafutása alatt elsősorban lovakkal foglalkozott. „Ein newe Buch von bewehrter Roßartzneyen" című műve (első kiadása Berlin 1617) címlapján a brandenburgi fejedelmek lóorvosaként szerepelt, a magyar fordítás viszont magas rangú tisztviselőnek, főlovászmesternek tüntette fel őt. Könyve nagy németországi népszerűségét mutatja sok kiadása: 1633-ban az 5., 1649-ben már a 8., 1697-ben pedig a 12. kiadása jelent meg (VD17 és Kossa Gyula: Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp. 1904, 26).

A magyar fordítás eredetije a lóorvoslókönyvnek nem első, hanem második vagy valamelyik további kiadása lehetett. Az 1618-as második kiadástól bővült ugyanis a mű az „Abzeichen und Verzeichniß, wie man an einem Pferde das Alter erkennen und Merckzeichen machen soll" című kezdő fejezettel, ami a magyar kiadásnak is megfelel (vö. VD17). A magyar fordító Ján Čaplovič feltételezése (1019) szerint azonos azzal a Gyirva Vencel nevű lőcsei gyógyszerésszel, akinek a század közepén több németből készült fordítását is kiadta a lőcsei nyomda (**2269**, **2270**). A feltevés azért is hihető, mert Gyirva módszere volt a szerző nevének lefordítása magyarra, ill. az eredeti előszó olyan átalakítása, mintha a szerző (és nem a fordító) fordulna a magyar olvasóhoz (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

A kiadvány az első magyar nyelvű állatorvosi könyv. Szily Kálmán részletesen elemezte a tartalmát (Természettudományi Közlöny 1899: 460–463). Tanulmányát teljes terjedelmében idézte Kossa Gyula (Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp. 1904, 23–28). Szily vetette össze a kiadvány előszavát az 5. német kiadás (Berlin 1633) jóval részletesebb életrajzi adatokat tartalmazó előszavával. Ennek alapján állapította meg Martin Böhme szerzőségét, és cáfolta a korábbi feltételezéseket Cseh Márton magyar voltáról (vö. pld. a mű 1797-es pesti kiadásával, amelynek újabb előszavában Cseh Márton Magyarországról, kedves nemzetéről szól). Az előszó átalakítását Szily Kálmán kiadói fogásnak minősítette, az pedig másfél évtizedes itteni tartózkodása után elfogadható. A művet tudományosan nem, de a magyar szaknyelv szempontjából figyelemre méltónak tartotta.

Szabó Károly a kiadványt még példány ismerete nélkül, Bod Péter Magyar Athenása (309) alapján vette fel bibliográfiájába (RMK I 908). Már Kossa Gyula művében (i. m. 23–28) felhívta a figyelmet az Országos Széchényi Könyvtár példányára, majd Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette a könyvtár másik, a Todoreszku-gyűjteményből származó példányát (MKsz 1929: 221).

A variánsokra már Ján Čaplovič felhívta a figyelmet, de nem teljes pontossággal (1019).

Cf. –, →

Budapest *Acad* ②* (A-variáns) – Budapest *Nat* ②* (A-variáns), ②* (B-variáns)

2646

[1] CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolarum libri quatuor a Johanne Sturmio, ... puerili educationi confecti cum doctorum virorum argumentis et annotationibus quibusdam. Adjectus est ubique ad singulas epistolas geminus numerus: quorum prior librorum, posterior vero epistolarum cujusque libri ordinem observat. – [2] (Erasmus D[esiderius] Roterodamus: De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubecensi.) Leutschoviae MDCLVI typis Laurentii Breveri.

A^{8}–H^{8} I^{7+1} = [71] fol. – 8° – Orn.

Borda antikvárium 5. sz. ajánlójegyzék. Hungarica 1468–1711. Bp. (1985) 2119. tétel

Levélgyűjtemény és pedagógiai értekezés. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatványról elsőként Borda Lajos adott hírt (Borda antikvárium 5. sz. ajánlójegyzék. Hungarica 1468–1711. Bp., (1985) 2119. tétel). A címlevelet követően *Joannes Stvrmius Jacobo Sturmio fratri s.* ajánlólevele olvasható *Argentinae tertio Calend. Febr.* (= január 30.) *anno 1539* keltezéssel (A_2a-b). A főrész négy könyvben részleteket ad közre Cicero levélgyűjteményeiből. Az első két könyvben (A_3a–E_5b) rövidebb levélrészletek követik egymást, és előfordulási helyüket Cicero levélgyűjteményében marginális jegyzetek közlik. A harmadik és negyedik könyvben (E_5b–I_2b) hosszabb levélrészletek vannak, forrásuk a levél címzettjének neve alatt olvasható. Mind a négy könyvben néhol előfordul, hogy a levelek előtt *Argumentum* foglalja össze a levél tartalmát. Végül *Lectori sal.* (I_3a) vezeti be a kötet végén közölt két levél szövegét, amelyek szerzője Desiderius Erasmus. Az első címe: *De ratione studii epistola paraenetica Christiano Lubecensi* (I_3b–I_6a), a másodiké *De modo repetendae lectionis* (I_6a–I_7b). A második címben szereplő Christianus Lubecensis a lübecki Christian Northoffal azonos (ld. Bierlaire, Franz: Érasme et ses colloques: le livre d'une vie. Genève 1977, 25).

Johann Sturm (1507–1589) iskolai célra összeállított levélgyűjteménye a XVI. század közepétől kezdve igen nagy népszerűségnek örvendett. Ugyanebben az évben Váradon is megjelentették (**2674**).

A kiadásban közreadott Erasmus-levelek jelentőségét Kecskeméti Gábor méltatta (82).

Cf. **754**, –, **2674**, **2803**, **3160**, →

Budapest *Nat* ①

2647

DIETERICH, Konrad: Epitome catecheticorum praeceptorum in usum classium inferiorum collecta Institutionibus catecheticis Cunradi Dieterici, ss. theologiae doctoris, ecclesiarum Ulmensium superintendentis. Kurtzer Auszug dero Catechismus Lehrstuck. Für die Schuljugend in den vntern Classen aus dem grössern Werck der Institution oder Catechismus Vnterweisunge[n] C u n r a d D i e t e r i c h s , der H. Schrift Doctorn, Vlmischer Kirchen Superintendenten zusammen gezogen. Leutschoviae 1656 typis Laur[entii] Brev[er].

A^8–Q^8 R^8 = 269 + [2] pag. – 8° – Orn.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1020

Evangélikus katekizmus latin–német nyelven. – A mű első ismert, latin–német nyelvű, magyarországi kiadása. Latin szövege a verzó, német szövege ezzel párhuzamosan a rektó lapokon olvasható (2–269). A káté latin részének felépítése, szerkezete megegyezik az 1645-ös trencséni kiadáséval (**2115**). A katekizmus végére a *Symbolum Nicenum*ot nyomtatták, már lapszámozás nélkül (R_7b–R_8a), az utolsó lap üres (R_8b).

Ennek a lőcsei kiadásnak az alapja feltehetően a műnek 1627-es kétnyelvű ulmi kiadása („Editio secunda revisa ac correcta") volt, amelynek címét a lőcsei kiadvány teljes mértékben híven tükrözi (vö. VD17 23:648677Z).

A kiadványt Borsa Gedeon ismertette először (MKsz 1963: 119), ill. ezzel párhuzamosan bibliográfiai leírása megjelent: Katalóg knižnice Matice slovenskej... Martin 1964. I 197, majd Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (1020).

Cf. **2115***; –, **3352**, **3690**, →

Brasov *Arch* ① – Budapest *Acad* cop. (Martin) – Martin *Nat* ②*

2648

[1] HABERMANN, Johann: Modlitby křestianské za wsseliké potřeby každého czlowěka gakého koli powolanj k každému dni celého týhodne: rannj y wečernj z Pjsma Swatého sebrané a wydané od doktora Jana Habermana ze Hbu. – [2] (Katechysmus doktora Martina Luthera). W Lewoči 1656 v Wawřince Brewera.

A—$V^{\text{alternatim 8-10}}$ W^8 X^{10} = [2] + 305 [recte 306] + [8]; [2] + 77 + [1] pag. – 18°

Sztripszky II 2569/117 ← MKsz 1890: 259–260 – Knihopis 2828 – Čaplovič 1021

Evangélikus imádságoskönyv és katekizmus biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Keresztény imádságok, minden bárminő hivatalban lévő ember mindenféle szükséglete számára az egész hét valamennyi napjára, reggeliek és estiek, a Szentírásból gyűjtettek és kiadattak a Chebből [= Eger] való doktor Jan Haberman által.

A címlevél után verses *Předmluva k pobožnému a křestianskému cztenaři* (Előszó az ájtatos és keresztény olvasóhoz) áll aláírás és keltezés nélkül (1–2). A főrész két bevezető imádsággal kezdődik a *Modlitba kadyžby do kostela chtěl jíti* (Imádság, ha templomba akarnál menni) és a *Vyzvání Pana Boha za dar duchovnj a spůsob pravého modlení* (Segítségkérés az Úristentől lelki ajándékért és az igaz imádkozás módjáért) (3–6). Ezt követik a hét napjaira való imádságok vasárnaptól szombatig (6–212). A *Druhý díl modliteb* (Az imádságok második része) különböző rendű és hivatalban lévő személyek imádságait tartalmazza különféle alkalmakra (212–305). Az imádságokat a két rész önálló *Registrum*a zárja (S_3a–S_6b). Ezután külön, impresszum nélküli, belső címlappal következik Luther kis katekizmusa, a *Katechysmus doktora Martina Luthera*. Címlapja hátán szentírási idézet (S_7a-b). A beosztása hagyományos. Néhány bevezető kérdés után a Tízparancsolat, a Hiszekegy, a Miatyánk, valamint a keresztség és Úrvacsora szereztetési igéinek szövegét, majd magyarázatát tartalmazza öt részben (1–43). Függelékében az imádságokról szóló általános tanítás, különböző hivatású emberek imádkozási módjának leírása, valamint a *Tabula domovní* (Házi tábla) található (44–77). A nyomtatványt két latin és két biblikus cseh nyelvű verssor zárja az olvasás hasznáról (X_{10}b).

Az imádságoskönyv cseh fordításáról és forrásairól ld. az **1796** számú tételt. Ennek a kis katekizmusnak közvetlen előképét még nem tárta fel a kutatás.

A kiadványt először Hellebrant Árpád írta le a Magyar Tudományos Akadémia példánya alapján (MKsz 1890: 259–260).

Cf. (1): **1796***
(2): **1594**; **2495**

Budapest *Acad* ① – Liptovský Mikuláš *Ev* ③

2649

(HUNYADI Ferenc): Historia az regi hires neves Troia varosanak tiz esztendeig valo meg-szállásáról és rettenetes veszedelméröl. L[őcse 1656 Brewer].

A^4–D^4 = [16] fol. – 4º – 1 ill., orn.

RMK I 909 —- Čaplovič 1022

Krónikás ének. – A ma ismert egyetlen teljes példány címlevele sérült. A címlapon – két oldalán körzetekből szedett kerettel kísérve – különleges, egyedi megoldásként csatajelenetet ábrázoló fametszetes Q iniciálé látható. A címlap hátán kezdődik a hat *rész*re osztott história szövege részcím nélkül (A_1b–D_4a). Beosztásában és terjedelmében megegyezik a korábbi kiadásokéval. Kezdősora: *Historiák immár nagy sokak voltak*.

Szövegkiadása RMKT XVI/8 50–118.

Szabó Károly a sérülés miatt hiányos impresszumú kiadványról nyomdai jellemzői és a korábbi szakirodalom nyomán megállapította, hogy Lőcsén készült, 1656-ban (RMK I 909). A nyomtatási helyre vonatkozó megállapítását e betűtípusok vizsgálata is megerősítette (Pavercsik Ilona közlése).

Cf. **388**!; **1503**; –, →

Budapest *Nat* ④ + cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ②*

Köröspataki Bedő János: Az havasalföldi hartzrol valo historia. Lőcse 1656. – Vide **2682**

2650

KREUCHEL, Elias: Dissertatio de tradvce animae rationalis, (nimirum, quod hodie post Hexaëmeron nostrae animae non a solo Deo immediate creantur, sed a parentibus propagantur) deprompta ex Sacrarum Litterarum tabulis a m. Elia Krevchelio, lycei Novizoliensis moderatore. Leutschoviae 1656 sumptibus autoris ... apud Laurentium Breverum.

A^4–E^4 = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 854 – Čaplovič 1024

Evangélikus teológiai vizsgaértekezés. – Az ajánlást *Martino Wagnero, antistiti Bartphensium ... superattendenti comitatus Saarosiensis et 6 liberarum civitatum Sup. Hungariae ...; Eliae Lani, episcopo comitatus Soliensis, Turoczіensis utriusque Hontensis et Novigradensis et ... oeconomo mysteriorum Dei, quae Brisnae inculcantur ...; Valentino Rullichio, in ... civit. Schemniciensi presbytero..., nec non in Montanis ... eccl. ministrorum seniori ... et scholarchae praedicti loci ...; Hilario Ernesto Binnero, ecclesiae, quae Cassoviae Christo colligitur supremo pastori ...; m. Adamo Kys, pastori Hungarorum ejusdem loci ...; m. Theodoro Pinnerio, qui ... animas ... Cremniciensium ... potat, nec non ... Athenaeo illius loci, velut inspector praeest; Eliae Greschnero, supremo ecclesiae et scholae inspectori ac reliquis legatis Christi ... Novizolij ...; Melchiori Rotaridae, antistiti in Dominorum et Veteri Valle ...; Johanni Moldczani, assessori primae mensae in contubernio Gemeriensi et sementis salutiferae satori in pago, qui vocatur Poluoncka ...; Jeremiae Lepinio, custodi oraculorum Dei ... Szalatnae ...; Johanni Billiarickio, Verbi et arae ministro in ecclesia Olczaviensi ...; nec non ... judici, tribuno plebis ... et universo senatorio et centum virali ordini ... civitatis Cassoviensis; Georgio Roth, secretario Novisoliensis camerae supremo; Conrado Marcus, p. t. ... civitatis Novisoliensis judici ac omnibus, qui ibidem ex senatorum numero clavum reipubl. tenent; Jacobo Heinzio, decimatori et capitaneo camerae Novisoliensis supremo, ... civi circulari ...; Johanni Losnicero, civi Novisoliensi ... circulari ...; Eliae Szaladino, protonotario civitatis Novisoliensis ...; Martino Feistel, tribuno plebis et oratori nationis Germanicae, meo compatri ...; Stephano (et) Johanni Kochlatsch, negotiatoribus Novisoliensis civit. ... et fodinarum metallicarum cultoribus ...; Johanni Henrico Binnero, 24 viro circumspecto et pharmacopolae ...; Johan. Christophoro Hoeflingero, civi Novizoliensis circulari, urburario Schemniciensi et assessori delectae communitatis ..., Johanni Conrado Wagnero ...*

Lubethae et Lomistae urburario ... et fodinarum Ernestianarum ibidem praefecto ..., Andreae Hoffmanno, civi, negotiatori Noviz. et urburario in Jeraba ...; Johanni Carolo Bürtschio, civi et aurifabro [Noviso]liensi ... meo conterraneo ... intézte Besztercebányán 1656. október 8-án *Elias Kreüchel p. t. Athena[s] Novizol. moderator* (A_2a–A_4b).

Az ajánlás szövegének élén *Τὸ εὐδαιμονεῖν καὶ τὸ χαίρειν* címmel négysoros latin vers áll, aláírása: *Canit quidam poeta* (A_3a). Ezután következik a *Praeloquium* (B_1a–B_2a), majd a nyomtatás folyamatosságát nem szakítva meg a *Jam sequitur ipsa dissertatio de traduce animae rationalis ex sacro Scripturae volumine adornata* mondattal kezdődik a főrész (B_2a–E_4b). Az utolsó levélen a szöveget az addigiakhoz képest lényegesen kisebb fokozatú betűvel szedték, hogy ne kelljen a nyomtatásban új füzetet kezdeni.

Elias Kreuchel, a besztercebányai evangélikus iskola tanára munkájában az értelmes emberi léleknek a szülőktől az utódokra való átszármazása, átoltódása melletti szentírási érveket tárgyalja, szembeállítva azokkal az általa pelagianusnak, kálvinistának, lojolanusnak és veigelianusnak tartott nézetekkel, amelyek szerint minden egyes ember lelkét közvetlenül Isten teremti. Értekezése közvetlen előzményeként Conrad Neufeld königsbergi főprédikátor és Christian Dreier königsbergi teológiaprofesszor között e kérdésről „nem régen" (non ita dudum) lezajlott vitát említi. Ebből következően e dissertatio főforrásai minden bizonnyal Conrad Neufeld *Vanitas octavi mundi miraculi a J. Zeisoldo et ejus causidicis nuper creati evidenter ostensa, in quaestione de origine animae rationalis ... Diluuntur simul quae ... et Isti et C. Drejerus in scripto apologetico pro creatione animae et contra traducem ex Scriptura et patribus adduxerunt* (S. l. 1653) és *Solida vindicatio traducis ... postulata ... mihi opposita a Johanne Zeisoldo ... discussa a M. Conrado Newfeldt* (S. l. 1655) című munkái voltak. Kreuchel a kérdés tárgyalását még egy további, ugyancsak 1656. októberében tartott iskolai vizsgán fejezte be (vö. **2651**). 1657 áprilisában Raksányi Máté körmöcbányai rektor helytelenítve Kreuchel itt kifejezett nézeteit, két nyilvános iskolai vizsgát tartott a kérdésről Joannes Zeisold: *De animae humanae propagatione* (Jena 1654) című disszertációja újrakiadásának alapján (vö. **2735**, **2736**).

Cf. –, **2651**, **2667**, **2719**, **2735**, **2736**

Bratislava *Comit* ① – Budapest *Nat* ②* – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ○
Olim: Akad (Budapest)

2651

KREUCHEL, Elias: Elenchus argvmentorvm, quae ex libro naturae a traducis hostibus depromi et solent et valent, elaboratus a m. Elia Kreuchelio Argentina Alsato, p. t. Palladij Novizol. moderatore, quem ... tuendum suscepit ... anno 1656 (31.) Octobris Andreas Thann Georgiomontanus. [Leutschoviae] (1656) [Brewer].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 855 – Čaplovič 1025

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán külön szöveg nélküli ajánlás szól *Hilario Ernesto Binnero, ecclesiae, quae Christo Cassoviae et agro Cassoviensi colligitur, pastori supremo et scholae inspectori ...; Eliae Greschnero, Novizoliensis ecclesiae et lycei ... directori; Tobiae Engel, Georgiomontani coetus fidelium mystae ... affini ...; nec non ... Conrado Marckusch, judici ... civitatis Novosoliensis; Georgio Draskoczi, ... jurato notario comitatus Thurocziensis ...; Gregorio Hirschner, ... civitatis Leutschov. civi et senatori ... patrueli ...; Georgio Milleter, judici civitatis Neocomiensis ... olim comiti tredecim oppidorum ... affini ...; Johanni Kochlacz, mercatori ... Novizol.; Matthiae Hiebl, ... 24. viro civitatis Novizoliensis ... hospiti atque patrono ...; Martino Graff, judici apud Georgiomontanos ... affini ...; Sebastiano Stengel, judici Villae Durandi ... avo ... ac coeteris affinibus et cognatis ...; Tobiae Turner, civi opp. Georgiomont. et negotiatori*, aláírója: *Andr. Thann lycei Novizoliensis discipulus resp...*

A főrész (A_2a–B_4a) *Elenchus argumentorum, quae ex libro naturae creatoriani, hic est, illi, qui hodie negant nostras animas a parentibus propagari, et affirmant a solo Deo immediate creari, afferre solent* címmel kezdődik, s XXXIV olyan természetfilozófiai, valamint metafizikai érvet cáfol, amelyek szerint minden ember lelkét közvetlenül Isten teremti, s nem a szülőktől terjed át, oltódik az utódokba. A nyomtatványt üdvözlő vers zárja: *In gratiam ornatissimo domino respondenti*, szerzője *Gregorius Hirsch, alumn. Leutschov.* (B_4b).

Ezt a disputációt, amely folytatása az ugyanerre a témára vonatkozó, szentírási érveket tárgyaló vizsgaértekezésnek (vö. **2650**), 1656. október 31-én vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola tanára, Elias Kreuchel, a vizsgázó a szombathelyi (Szepesszombat) származású Andreas Thann volt.

A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint a lőcsei Brewer-nyomdában készült (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

Cf. **2650**, –, **2667**, **2719**, **2735**, **2736**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ①
Olim: Ráth György

Luther, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri, Germanice et Latine. Leutschoviae MDCLVI typis et sumptibus Samuelis Brewer. – Vide **3297**

2652

NUPTIIS viri, qua genus ... Johannis Kroneri scholae patriae conrectoris ... cum ... Maria Horvathia matrimonium ineunti, ritu Leutschoviae solenni anno ... MDCLVI. XI. Cal(endae) Decemb(ris) voto unanimi d. d. amici. Leutschoviae (1656) Typis Laurentii Breveri.

A^4 = [4] fol. – Orn., init.

RMK II 856 – Čaplovič 1029

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményeket Johann Croner lőcsei konrektor és Horváth Mária 1656. november 21-én, Lőcsén tartott esküvőjére készítették a pár barátai: (1) *In nuptias eruditissimi ... Johannis Croneri, ... cum anagrammatis triplicis expolitione* címen (A_1b–A_2a) – valamint (2) *Aliud* (A_2a-b) címen *Johannes Serpilius, eccl. lib. rq. civitatis Caesareoforen., pastor et contubernii pastorum ad inferiorem fl. Poprad senior* – (3) *Täglicher Wuntsch, alß H. Bräutigam mit Erwehlung eines Ehegattens verhafftet gewesen* (A_2b–A_4a) – (4) *Joannes et Maria sponsi* (A_4a-b) *Wenceslaus Johannides, p. t. schol. Caes. conr.* – (5) cím nélkül németül *I. F. c. L.*

Jan Čaplovič feltételezése szerint (1029) az I. F. c. L. monogram mögött „Ioannes Fringilla Cantor Leutschoviensis" rejtőzik.

Budapest *Nat* ①

2653

OROSZHEGYI Mihály: Az fenyö-fanak hasznos vóltáról, es az sendely tsinálóknak kellemetes és hasznos munkájokról-való historia, melly szereztetett és mostan ki-botsáttatott Oroszhegyi Mihály deák által, an. 1655 [Lőcse] (1656) [Brewer].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Init.

RMK I 910 – Čaplovič 1030

Versek a fenyőfa és a zsindelykészítő mesterség dicséretéről. – A mű külön címlap nélkül a fenti címszöveggel kezdődik. Ezt követi a verses főrész, amelynek első része a fenyőfa, *Második része* a zsindelykészítő mesterség méltatását tartalmazza (A_1a–B_1b). Kezdősora: *Minden rendek látván miként munkálkodnak*. Ezután áll a szintén verses *Conclusio*, amely tartalmilag *Andrásfalván* lakó *Molnos Péter*nek szóló ajánlás (B_1b–B_2a), kezdősora: *Oh drágalátos hely*, ... Végül az *Intés, vagy egynehány versecske a vevő személyekhez* olvasható, kezdősora: *Járulj ide mostan ki az újságokban* (B_2b). A kiadványt kolofon zárja: *Nyomtattatott 1656. esztendőben.*

Szövegkiadás: RMKT XVII/9 109–119 – Részleges szövegkiadás (*Második része, Conclusio, Intés*): Udvarhelyszéki famesterségek. Bp. 1942. 69–71, Haáz Ferenc).

Oroszhegyi Mihály életéről csupán annyi ismeretes, amennyit a *Conclusio*ban maga elárul, illetve ami ebből kikövetkeztethető. A Zetalakán élő deák feltételezhetően valamelyes erdőbirtokkal rendelkezhetett, talán fenyőfával is kereskedett. Az viszont, hogy költeményeiért anyagi juttatást vár, inkább a verselgető deáki réteghez sorolja (vö. RMKT XVII/9 598, Varga Imre). E munkáján kívül egy kéziratban fennmaradt históriás ének ismeretes tőle (RMKT XVII/9 120–124). A szerző a *Conclusio*ban utal arra is, hogy nevét *a história elei mutatja a versfejek tájékán*. Szabó Károly (RMK I 910) és Dietz Sándor (MKsz 1882: 36) az akrosztichont *Mikhael Eaenai*-ként olvasta, valószínűbb azonban Varga Imre értelmezése, aki szerint csupán a *Mikhaele* név fedezhető fel a versfőben (RMKT XVII/9 598). Varga feltételezi, hogy az *Intés* is Oroszhegyi szerzeménye és nem a nyomdásztól származik.

A főrész utolsó előtti versszakából kiderül, hogy a szerző a munkát 1655 augusztus második hetében fejezte be *a nagy Küküllőnek el alá-mentében ... egy nyári ereszben* (B_1b).

A művet mint az elsőként megjelent hazai erdészeti munkát méltatta Dietz Sándor (MKsz 1882: 36-39.). Tombor Tibor, az igen korai magyar nyelvű faipari vonatkozású művek között írt róla (Faipar 1961: 254–255). Hasonlóképpen mint az udvarhelyszéki famesterségek egyik korai dokumentumát ismertette Haáz Ferenc (Udvarhelyszéki famesterségek. Bp. 1942, 68, újabb közlése: Régi famesterségek. Szerk. Zelnik József, Bp. 1981, 48). Irodalmi vonatkozásairól Varga Imre szólt (RMKT XVII/9 598).

A kiadványt betűi, papírja és nyomdai kiállítása alapján Szabó Károly lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 910), őt követte Ján Čaplovič is (1030). Megállapításukat a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). Szabó leírásában cáfolta a korábbi szakirodalomnak a nyomtatás évére és a címre vonatkozó téves állításait is (RMK I 910). A nyomtatás időpontját a kolofon árulja el.

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① ③* – Praha *Nat* ①

2654

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1657. esztendöre, mellyet mostan Magyar és Erdély országra nagy figyelmetesseggel alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgálás Christus urunk születése után való 1657. esztend., mellyben az hadról és békesegröl, betegsegröl és egéssegröl, termésröl és terméketlensegröl és egyéb természet-szerint valo esetekröl, mellyekböl kell jot vagy gonosztvár várnunk [!], rövideden le jedzettettek Neubarth Christoph Siles. Bolesl. prédikátor és astronomus által.) Lötsén [1656] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

MKsz 1930: 137 – Čaplovič 1028

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarázata (A_2a) után a hónapok naptártáblái következnek magyar nyelvű Cisio Janussal, mely az ó-naptárhoz kapcsolódik (A_2b–B_6a). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal (B_6b) kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első rész. Az esztendőnek 4 kántoriról és azokban esendő dolgokról. I A télről* (B_7a) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8a) – *III. A nyárról*(B_8a–b) – *IV. Az őszről* (B_8b–C_1a) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_1a–C_2b) – *Harmadik rész. Hadról és békességről* (C_2b–C_4b) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_5a–b) – *A termés és terméketlenségről* (C_6a–b). A *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzéket (C_7a–D_4b) a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* követi, amely az 1655. év eseményeivel zárul (D_5a–E_8b).

E naptárnak a Todoreszku-Horváth könyvtárban megőrződött egyetlen példányát Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (Mksz 1930: 137), és ezt vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1028).

Cf. **1342***!; **1650**!; –, **2722**, **2782**, **2852**, **2926**, **2990**, **3046**, **3109**, **3165**, **3226**, **3302**, **3373**, **3467**, **3572**, **3667**

Budapest *Nat* ①

2655

[ZABELER, Hiob:] Justa funebria ultimo honori matronae eximiae Agnetis Seisiae, a pietate, pudica morum antiquitate, curandae rei familiaris sedulitate liberis relictis desideratissimae solv. m. J. Z. a. e. L. Leutschoviae 1656 typis Laurentii Breveri.

$*^4$ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 853 – Čaplovič 1031

Gyászversek latin és német nyelven. – A címlap és az utolsó levél háta üres. A nyomtatvány Agnes Polak, Paul Seis volt iglói bíró özvegyének halálára írott két gyászverset tartalmazza. A latin nyelvű *Scenae vitae Agnes Polakiana* címmel az elhunyt életét foglalja össze ($*_2$a–$*_3$a), ezután olvasható még egy cím nélküli német nyelvű gyászvers is ($*_3$b–$*_4$a).

A címlapon lévő monogram feloldása Ján Čaplovič alapján: Magister Job Zabler Archidiaconus Ecclesiae Leutschoviensis (Čaplovič 1031).

Hiob Zabeler (1628–1664), Peter Zabeler evangélikus szuperintendens fia szülővárosában, Lőcsén, majd Zsolnán, 1644–1648 között pedig a wittenbergi egyetemen tanult. Hazatérve a lőcsei gimnázium rektora, 1652-től ugyanitt az evangélikus egyház archidiakónusa és 1662-től pedig első lelkésze lett. Pestisjárványban halt meg.

Az 1589-ben született Agnes Polak első férje 17 éves korában egy bizonyos, közelebbről ismeretlen Schmer nevű személy volt, majd annak korai halála után Paul Seis tekintélyes iglói polgárhoz ment feleségül. 31 évig élt vele házasságban. Már nagyanya- és dédanyaként, 1655-56 fordulóján hunyt el, 11 évvel második férje halála után. Paul Seis (Seiss, Seysz névalakban is) 1629–1645 között számos évig viselte az iglói bírói hivatalt, ill. 1633–1636 között szepesi gróf is volt (vö. Münnich Sándor: Igló királyi korona- és bányaváros története. Sajtó alá rendezte Nikházy Frigyes. Igló 1896, 275, 295.).

Budapest *Nat* ①

2656

FLORES piarvm et devotarvm precum ex variis avthoribvs selectarum. Tyrnaviae 1656 typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

a^{12}, A^{12}–Q^{12} R^{11+1} = [24] + 403 + [3] pag. – 12° – Mult. ill., orn.

Katolikus imádságoskönyv. – E könyvészetileg még le nem írt nyomtatvány egyetlen ma ismeretes példányát Holl Béla fedezte fel Prágában a ferences rendiek kolostorában. A címlap hátán idézet Tóbiás könyvéből és Szent Jeromostól. Ezt követi a kalendáriumról szóló tudnivalók összefoglalása, amely több rövid fejezetből áll (a_1a–a_4b). Köztük a *Tabula temporaria festorum mobilium* 1656 és 1675 között táblázatban tekinti át a mozgó ünnepeket (a_3b–a_4a). Majd naptár következik (a_4b–a_{12}b). A főrészben közreadott imádságok témakörök szerint csoportosíthatók: (1) *Exercitium quotidianum* (reggeli imádság, *Oratio Dominica, Salutatio angelica, Symbolum apostolorum, Hymnus, Oratio, Ad s. Angelum Custodem, Benedictio*) (1–12) – (2) Hálaadások (13–18) – (3) A Szentháromság három személyéhez szóló könyörgések (19–24) – (4) *Cassiodorus*-idézet után (25–26) Szűz Máriához szól Szent Kázmér lengyel király himnusza és imája (27–44) – (5) Könyörgések Jézushoz (45–76). – (6) *Sequuntur orationes S. Brigittae* (77–104). – (7) A *Septem psalmi poenitentiales cum litaniis* a 6., 31., 37., 50., 101., 129., 142. zsoltár szövegét és *antiphonát* közöl (105–126). – (8) Litania (127–137), a 69. zsoltár és imádság (137–145) után Szent Ágoston-imádságok a *Meditationes 40. részéből* (145–154) – (9) *Tres orationes devotae (*155–162) – (10) Újabb imádság Krisztushoz (163–166) – (11) *Sequentia* (167–170) után Szent Ágoston Máriához szóló könyörgése (171–176), majd Szent Bernát: *Iubilus*a és imája (176–188) – (12) Rövidebb könyörgés és kegyelemkérés után (189–190) ismét Jézushoz mondandó imádságok (191–216), köztük *Bernardi abbatis Claravallensis* imája (211–216) – (13) A hét halálos bűn ellen mondott könyörgéseket (217–227) a Szentháromsághoz szóló (228–232) és a *de aeterna sapientia* szóló imádság követi (235–236) – (14) Ezután ismét Jézushoz (237–247), majd Máriához szóló könyörgések (248–278) – (15) Az áldozás alkalmával mondandó imádságok (279–320), köztük Aquinói Szent Tamás *Hymnus*a, *Sequentiá*ja és *Oratio*ja (298–308) és Szent Bonaventura könyörgése (308–310) – (16) *Litaniae Beatae Mariae Virginis Lauretanae* (321–326) – (17) Este és reggel mondandó imádságok (327–340) – (18) A mise szertartásához kapcsolódó imádságok (341–350) – (19) Asztali áldások (351–355) – (20) *Itinerarium* címen útonjárók könyörgései (356–364) – (21) *Psalmus in tribulatione* (365–369) – (22) *Canticum trium puerorum* Daniel könyvének 3. részéből (370–374) – (23) *Oratio* és *Piae salutationes* (375–379) – *(*24*)* János evangéliumának kezdete *a* Vulgatából (380–382) – (25) *Hymnus de vanitate et contemptu mundi* (383–387) – (26) *Speculum perfectionis vitae Christianae,* amely felsorolja a nyolc boldogságot és elnyerésének módját (388–394) – (27) *Salutatio quinque vulnerum Domini nostri Iesu Christi* (395–401) – (28) *Meditatio ex mente nunquam seponenda,* kezdete: *Utinam homines superent* (402–403). A kötetet *Index* zárja (R_{10}b–R_{11}b).

A kiadványt Ferenczffy Lőrinc királyi titkár fametszetű illusztrációi díszítik, amelyek az általa 1615-ben Prágában kiadott magyar nyelvű imádságos könyvecskében fordultak elő először (**1092**, vö. Holl Béla: Ferenczffy Lőrinc, egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Bp. 1980, 65–75). Ferenczffy nyomdafelszerelése Lippay György kancellár adományaként 1640-ben a pozsonyi jezsuiták birtokába került. Miután ott 1652-ben megszűnt a nyomtatás, készletét folyamatosan szállították át Nagyszombatba (V. Ecsedy 136). Ferenczffy-féle fametszet található a nagyszombati nyomda ugyanebben az évben kiadott *Rituale Strigoniense* című nyomtatványában is (**2660**, vö. Holl: Ferenczffy 185).

Az impresszumban szereplő Melchior Venceslaus Schneckenhaus 1654-1663 között állt a nagyszombati jezsuita akadémiai nyomda élén.

Budapest *Nat* cop. – Praha *OFM* ①

2657

LIPPAY GYÖRGY: Georgivs Lippay ... archiepiscopvs Strigoniensis ... primas Regni Ungariae, svmmvs secretarivs, cancellarivs ac sacrae caesareae regiaeqve maiestatis consiliarivs intimvs. Universis Christi fidelibus salutem in Domino sempiternam. Tyrnaviae (1656) typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

[1] fol. – 720 × 400 mm – Init.

Čaplovič 1973a

Búcsút hirdető körlevél utánnyomata. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak egyetlen példánya ismeretes. VII. Sándor pápa Rómában 1656. július 21-én kelt, jubileumi búcsút hirdető brévéjének a szövegét tartalmazza, amelyet Lippay György esztergomi érsek, Magyarország prímása 1656. október 5-én Nagyszombatban kelt körlevele keretében adott közre *S(acratissi)mi ... Alexandri ... papae VII. iubileum universale ad implorandam opem divinam in praesentibus ecclesiae necessitatibus* címmel, *G. Gualterius* aláírásával. A pápai bréve után az érsek megnevezi azt a két, Nagyszombatban lévő templomot, ahol a magyarországi katolikusok október 22. és november 22. között teljes bűnbocsánatban részesülhetnek.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

Makar, Andreas: Argumentis messis lavreata. Tyrnaviae 1656. – Vide **2658**

2658

MAKAR, Andreas: Orientis messis lavreata, sive Apollonivs, Philoemon et Arianvs martyres lavreati, quos ... artium et philosophiae magistris in ... Academia Tyrnaviensi per ... Andream Makar, ... professorem ordinarium lavreatis nobiles ... facultatis rhetoricae alvmni in eorundem supremi honoris theatro publice exhibuerunt anno regni altero Leopoldi primi regis Pannoniae. Tyrnaviae (MDCLVI) typis Academicis, excudebat Melchior Schneckenhaus.

A^8–E^8 F^4 = 90 [recte 88] pag. – 8° – Orn.

RMK II 857 – Čaplovič 1974 – Staud I 105

Iskoladráma és szereposztás. – E színjátékot a nagyszombati akadémia retorika osztályának tanulói adták elő a frissen avatott filozófiai magiszterek köszöntésére. A címlap hátán kezdődik a dátum és aláírás nélküli *Dedicatio ad dd. neo-magistros* (2–4). Majd rövid *Argumentum* foglalja össze a három keleti szent: Apollonius, Philemon és Arianus mártíromságát elbeszélő színjáték tartalmát (5). A darab szereplőit *Personae* sorolja fel (5–6): *Maximianus*

imperator. Stephanus Baychi nob. Vng. – Arianus praeses. Sigismundus Madochani n. V. – S. Apollonius. Franciscus Kürtösi nob. Vng. – Oribasus Magus. Joannes Melegi nob. Vng. – Philemon. Ladislaus Oczkai nob. Ung. – Theon, frater Philaemonis. Casparus Ochkai nob. Ung. – Genius Ariani. Joannes Chemi nob. Ung. – Angelus tutelaris. Gabriel Chinorani – Principes. Stephanus Tölcheki nob. Ung., Stephanus Petö nob. Ung., Joannes Sebastianus Brunner nob., Franciscus Tuba nob. Vng., Emericus Jelenfi n. U., Ladislaus Farkas, Georgius Jelenchich, Michael Jakach, Consiliarii. Joannes Vulcurani civis ex S. Cruce Pan., Joannes Taynai n. U., Steph. Kürtösi n. U., Stephanus Halasi n. U., Simon Buzgo n. V. – Protectores imperij. Steph. Egerszegi, Steph. Horvath nob. Ung., Joannes Chrastel nob., Andreas Rasel – Christiani. Tobias Mattiasffi nob. Ung., Georgius [?]chhaj, Georgius Galloviades nob. Ung. – Sacrificuli. Georgius Jankovich, Nicolaus Chereni, Joannes Philippovich, Georgius Valovich – Erinnis. Andreas Halada. A nyomtatvány a dráma teljes szövegét közreadja. Részei a következők: *Protasis,* amely négy jelenetből áll (7–20) – *Chorus* (20–21) – *Epitasis* négy jelenettel (21–31) – a *Catatiasis* öt jelenete (32–52) – *és* végül *Catastrophe* kilenc jelenettel (52–90). A dráma szövegén belül, a 79. lap alján az eredeti két sorra ötsornyi, kisebb betűtípussal szedett kiegészítést ragasztottak.

Andreas Makar (1620/26–1666) varasdi születésű, horvát jezsuita egyetemi tanár 1653-tól 1656-ig és 1661-ben Nagyszombatban, 1658 és 1660 között Kassán működött. Drámája forrásaként Laurentius Surius (1522–1578) karthauzi szerzetes hétkötetes *Vitae sanctorum* című művére és Vincentiusra hivatkozott, aki valószínűleg a salernoi Vincentius Barralis Benedek-rendi teológiai doktorral azonos, akinek 1613-ból ismeretes *Chronologia sanctorum* című műve.

Szabó Károly az általa látott budapesti egyetemi könyvtári, nagyon körülvágott példány alapján e kiadvány címét a következőképpen írta le: (*Argume)ntis messis lavreata* (RMK II 857).

A szakirodalomban is ezen a címen szerepel, vö. Staud I 105. A Ráth György gyűjteményéből azóta a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába került teljes példány alapján a cím első szava helyesen: *Orientis*. A nyomtatás éve a címlapon olvasható kronisztichonból való.

A nyomtatványnak két változata ismeretes, amelyek a szereposztásban térnek el egymástól. A budapesti Egyetemi Könyvtár példányában („A" variáns) a fent megadott szereposztás olvasható. A Magyar Tudományos Akadémia példányában az A_3a lap szövegét újraszedték, és az eredeti helyére ragasztották. Ebben a „B" variánsban a főszerepeket játszó szereplők így állnak: *Maximianus imperator. Sigismundus Madochani nob. Vng. – Arianus praeses. Franciscus Kürtösi nob. Vng. – S. Apollonius. Stephanus Baychi nob. Vng.* A *Principes* között *Ladislaus Farkas* és *Michael Jakach* nem szerepelt.

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Debrecen *Univ* ②* (A-variáns)

2659

MAKAR, Andreas: Philosophia, a spectabili ac magnifico domino, Adamo Jllieshazy de Jllieshaza, art. et phil. baccalaure. in ... vniversitate Tyrnaviensi publice propugnata pro supr. in phil. laurea anno 1656. mensis Iulij die

(...) praeside ... Andrea Makar Soc. J., art. et philos. doctore et professore ordinario, ejusdemq(ue) facultatis p. t. seniore. (Tyrnaviae MDCLVI typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus).

[ ]^1, A^2–C^2 D^1 = [8] fol. – 2° – Tit. calcographicus, init.

RMK II 858 – Čaplovič 1975

Katolikus filozófiai vizsgatételek. – A nyomtatvány elején lévő rézmetszetes, díszes címlap tetején középen angyal tartja hátán Atlaszként a két oszlop között láncra fűzött és néhány zodiákus-jeggyel körülövezett gömböt. A láncról az Illésházy család grófi címere lóg le: két egymás fölött álló, kiterjesztett szárnyú, egyfejű sas, nyakán nyillal átlőve. Alatta a címlap középen III. Ferdinánd német-római császárt ábrázoló koronás alak áll, kezében a kétfejű sast ábrázoló császári címerrel. Vele szemben a magyar címert tartja kezében az I. Lipót magyar királyt ábrázoló sisakos alak. Mindkettejük másik keze azon a *Pro Caesare et Rege* feliraton nyugszik, amely a közöttük lévő oszlop tetején van. Ezen elöl a Lippay család kiegészített címere látható: két szembenálló oroszlán oszlopot tart, amelynek tetején az érseki jelvények láthatók. Az oszlop felirata: *Stat stabitque.* A cím alul, középen olvasható szedett betűkkel. A praeses neve után álló „Artium." szót átragasztották: „Soc. J. Art". A címlap háta üres. Majd *Adamus Illieshazy* keltezés nélküli ajánlása olvasható *Georgio Lippay, archiepiscopo Strigoniensi, ... primati Ungariae, cancellario*, amely a címlapképet is magyarázza (A$_1$a–b). A *Theses ex universa philosophia* című főrész (A$_2$a–D$_1$b) összesen ötven tételt tartalmaz a következő témakörökre tagolva: *Ex logica* (I–VII), *De principiis corporis naturalis* (VIII–XX), *De proprietatibus corporis naturalis* (XXI–XXIX), *De ortu et interitu* (XXX–XXXIV), *De elementis* (XXXV–XXXVIII), *Ex libris de anima* (XXXIX–XLVII), *Ex libris metaphysicorum* (XLVIII–L). Az impresszumadatok az utolsó lapon kolofonban olvashatók.

E vizsgatételeket 1656 júliusában vitatták meg a nagyszombati egyetemen. A vizsgáztató Andreas Makar egyetemi tanár, a vizsgázó Illésházy Ádám volt. Ő Illyésházy Ferenc és Szirmay Katalin gyermeke volt, később ásváni plébános lett. Literátori munkássága nem ismeretes.

A nyomtatványban a szöveget minden lapon körzetekből álló díszes keret veszi körül és minden tézis nagyméretű iniciáléval kezdődik.

Budapest *Nat* ①

2660

[1] RITUALE Strigoniense, seu formvla agendorvm in administratione sacramentorum ac ceteris ecclesiae publicis functionibus. Primum quidem jussu et authoritate ... qvondam cardinalis Petri Pazmany archiepiscopi Strigoniensis, (denuo ... principis Georgii Lippay de Zombor, archiepiscopi Strigoniensis, Sedis Apostol. legati nati, primatis Vngariae, etc. editum). – [2] (SYNODI provincialis decreta, anno MDCXI Tyrnaviae celebratae per ... Franciscvm Forgach de Ghymes ... Rituali Strigoniensi annexa jussu et

authoritate ... Georgii Lippay...) (Tyrnaviae MDCLVI Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.)

)(^{4}, A^4–Z^4, Aa^4–Nn^4 Oo^6; A^4–C^4 D^2 = [8] + 299; 27 pag. – 4° – 1 ins., 1 ill., init., orn. color.

RMK II 859 – Knihopis 14.851a – Čaplovič 1976

Katolikus szertartáskönyv és zsinati határozatok. – A cím a címlap hátán folytatódik Lippay György érseki címere alatt. A kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a Pázmány Péter által 1625-ben kiadott szertartáskönyvével (**1346**). Ahhoz hasonlóan külön címlappal csatlakoznak hozzá az esztergomi főegyházmegye 1611-ben Nagyszombatban tartott zsinatának határozatai is.

Cf. (1) **528**!; **1346**!; –, →

In 20 bibliothecis 23 expl. – Bamberg *Priest* – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Esztergom *Simor* – London *BL* – Martin *Nat* – Pécs *Univ* – Wien *Univ*

2661

[1] SODALITAS Visitationis Beatissimae Virginis Mariae in academico Societatis Jesu collegio Tyrnaviae erecta, et confirmata. – [2] (Catalogus defunctorum e Tyrnaviensi B. M. V. Visitantis Sodalitate). (Tyrnaviae 1656) [typ. Academicis].

[1] fol. – 236 x 134 mm – Orn., init.

MKsz 2007: 192

Katolikus vallási társulat meghívólevele és halottairól szóló értesítő. – Ennek a bibliográfiailag eddig ismeretlen egyleveles fólió alakú nyomtatványnak a rektóján a nagyszombati jezsuita kollégiumban alapított nagyszombati Sarlósboldogasszony társulat névadó ünnepére (július 2.) szóló meghívás olvasható *Tyrnaviae ... 15 Junij ... 1656.* keltezéssel. A hátlapon körzetekből álló kerettel övezett halálfej látható, alatta helyezkedik el a társulat 1655-ben és 1656-ban elhunyt tagjainak névsora, halálozásuk helyének és idejének feltüntetésével. Majd a sodalitas regulája szerint az elhunytakért mondandó imák felsorolása, és evangéliumi idézet áll. A lapot alul a *rector* és a *secretarius* aláírása számára fenntartott hely zárja.

A betűtípusok és a díszek vizsgálatával V. Ecsedy Judit megállapította, hogy a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadvány a nagyszombati akadémiai nyomdában készült (MKsz 2007: 191–192).

A kiadványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy család levéltárában, és ő ismertette első alkalommal (MKsz 2007: 192).

Budapest *Nat* cop. – Esztergom *Arch* ①

2662

(COMENIUS, Joannes Amos): Schola lvdvs, seu encyclopaedia viva, h(oc) e(st) janvae lingvarum praxis comica, res omnes nomenclatura vestitas et vestiendas sensibus ad vivum praesentandi, artificium exhibens amoenum. Patakini 1656 typis celss. princ. expressit Georgius Renius.

A^8–Z^8, $Aa_{1–7}$ [ ]^1 Aa_8 Bb^8–Ff^8 Gg^4 = 470 [recte 472] pag. + [1] tab. – 8° – ♪, 1 ins., mult. ill., orn., init.

RMK II 860

Iskolai színjáték. – A címlapon Comenius fametszetes címere látható jelmondatával. A címlap hátán Senecától származó aforizma és magyarázata olvasható. Az ajánlás *Honoratissimi d. d. scholarchae* megszólítással kezdődik, aláírása: *Ex musaeo meo 24. Aprilis ... 1654, vester Comenius* (3–18). Ebben a pataki iskolától búcsúzó szerző az iskolai színjátszás pedagógiai és didaktikai hasznosságáról értekezik, valamint leírja, miként kell a darabokat előadni. A főrész Comenius *Janua* című munkájának dramatizált anyagát tartalmazza *VIII pars*ban, ezek *actus*okra és *scena*kra oszlanak (19—470 [recte 472]). Minden rész címe önálló lapon található, ez az első esetében *Januae lingvarum praxis comicae pars I.*, amely később apróbb helyesírási és nyelvtani eltérésekkel ismétlődik. Alcímként a fejezet tartalmának rövid összefoglalása olvasható, ezek a következők: *Pars I. In qua res mundi majoris, quae naturaliter fiunt, ordine in scenam praeducuntur. – Pars II. Gloriosum operum Dei colophonem, hominem cum sua mirabili structura spectandum exhibens – Pars III. Mundum artificalem scena repraesentans – Pars IV. in qua schola trivialis, quomodo in ludum transformari possit, ad vivum representatur – Pars V., in qua academia, cum quattuor supremis facultatibus suis, literataque studiosorum peregrinatione et erudita conservatione repraesentantur.* E fejezetben számos szövegközti, magyarázó, fametszetes ábra látható – *Pars VI. Vitam hominum moralem ad vivum repraesentans – Pars VII. Res in regimine familiae et urbis occurrentes repraesentans*, ebben található az *Arbor consangvinitatis* című kihajtható táblázat – *Pars VIII. et ultima res in regno et religione divinaque providentia concurrentes repraesentans*. A részek felépítése a következő: *Personae* cím alatt a szereplők megnevezésével, majd *Prologus*szal kezdődik. A részek végén *Epilogus* áll.

Az ajánlás később apróbb változtatásokkal megjelent J. A. Comenius Didactica opera omnia című gyűjteményes munkájában 1657-ben, Amszterdamban. Ennek hasonmása jegyzetekkel: Chlup, Otokar: Comenius Didactica opera omnia I–III. Pragae 1957. Tom. II. pars III. 831–836. és tom. III. 121–132. Az ajánlás és a harmadik rész harmadik felvonásának fordítása: Comenius Magyarországon 332–352., valamint újabb fordításban az ajánlás: Comenius élő pedagógiai öröksége. Szerk. Ködöböcz József. Sárospatak 2003, 209–218.

Comenius e munkájáról összefoglalóan Bakos József írt (A Sárospataki Református Kollégium. Szerk. a Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnöksége. Bp. 1981, 71–74). Nagy Júlia mint az első magyar református iskoladrámát méltatta, feltárva keletkezésének és előadásának körülményeit (Comenius és a Sárospataki iskola. Szerk. Ködöböcz József, Földy Ferenc, Csorba Csaba. Sárospatak 1997, (Bibliotheca Comeniana VI) 75–82.

A kötet ismét megjelent 1657-ben Amszterdamban (RMK III 6359), 1664-ben Londonban (RMK III 6468), valamint németül Frankfurtban és Hanauban 1659-ben (RMK III 6388).

Az impresszumban szereplő Georgius Renius 1650 és 1657 között vezette a pataki fejedelmi nyomdát.

Budapest *Nat* ②* + cop. (Sárospatak) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Pápa *Ev* ① – Sárospatak *Ref* ②*

2663

»KECSKEMÉTI C. János: Fides Jesv et Jesvitarum. Az az: Az mi Urunk Jesus tudományának az Jesuiták tudományával való öszve vetése, mely Donatus Visartus által az szent irásból, Paterek és Jesuiták könyveiből szedegettetett és az hitnek bizonyos ágaira rendeltetett... S.-Patak 1656 [typ. principis].«

»? + 386 + [1] pag. – 8°«

RMK I 912

Református vitairat. – E kiadványt Szabó Károly írta le a fenti formában (RMK I 912). Ennek végén megjegyezte: „Első kiadása: H. n. (Bártfa) 1619 (vö. **1171**). Említi e kiadást Sándor István, M. könyvesház 39. l. Elül csonka példányát (8r. 386 lap, végül nyomt. hibák 1 sztlan lap) láttam Rosnyón a gömöri ev. esp. ktárában (Ab 42. sz. alatt).” Bár Szabó elöl csonkának mondja a ma nem található, egykori rozsnyói példányt, mégis kérdéses, hogy volt-e címlapja, mivel az 1619. évi első kiadás címének helyesírása számos ponton eltér a fenti leírástól. Ezért azonban a Szabó által közölt adatok hitelessége nem vonható kétségbe.

Kecskeméti C. János e munkájával az RMNy II. kötetének megjelenése után Vásárhelyi Judit foglalkozott. Megállapította, hogy latin nyelvű eredetije először 1573-ban jelent meg Christlingenben *Fides Jesu et Jesuitarum per Donatum Gotuisum Trivoniensem s. theologiae lectorem* címmel. A valóságban nem létező Christlingent Strassburggal azonosítja a szakirodalom. Az 1619. évi magyar fordítás alapjául szolgáló kiadást 1610-ben nyomtatta ki Oppenheimben Hieronymus Galler, Levinus Hulsius özvegyének költségén, valószínűleg Makai Máté nagyszombati iskolamester Szenci Molnár Albert által közvetített kérésére. Az eredeti mű álnevet használó szerzője minden bizonnyal Johann Fischart (1546–1590) német költő volt, nem zárható azonban ki Johann Piscator herborni teológiaprofesszor szerzősége sem (vö. OSzKÉvk 1981: 253–271, Vásárhelyi Judit).

Patakon 1650 óta működött a fejedelmi nyomda.

Cf. **1171**; –

Olim: Rozsnyón a gömöri ev. esp. ktárában

Keresztyen catechismus Az az: A' kereszténi hitnek ágazatira való rövid tanitás... Patak 1656. – Vide **2791**

2664

[MEDGYESI Pál:] Trecentvm-Viratus et ultra, sive Calvinus, Beza, Zanchius, Daneus, Szegedinus, Junius et pleriqve omnes: universae item per Regna Galliae, Angliae, Scotiae, Foederati Belgij etc. Genevarumqve ecclesiae reformatae. In gratiam et confirmationem fratrum piorum, pacificorum, orthodoxorum, sub regimine haud episcopali, sed presbyteriali, id est qvod hactenus Presbyterorum docentium seu Pastorum Collegium, in Hungaria Transylvaniaqve administrat, constitutorum. Patakini 1656 [typ. principis, Rosnyai].

A^4–E^4 = 39 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 861

Református vitairat. – E munka válasz Isaac Basire ugyancsak 1656-ban megjelent *Triumviratus* című munkájára (**2638**). A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. A művet *Praemonitio ad omnes, quorum interest* (3–6) vezeti be, aláírója *Philaletes Vester* (6). A főrész címe megegyezik a címlapon olvashatóval: *Trecentum-viratus et ultra* etc. (7–37). Benne a mű címében felsorolt reformátoroktól és további számos XVI. és XVII. századi teológustól, valamint néhány kálvinista egyház hitvallásából olvashatók a presbiteriális egyházkormányzást helyeslő idézetek. A befejező részek a következők: *Quo ad D. Triumviri Mantissam* (37); *Mantissa nostra* (38); bibliai idézet *Rom. 16. v. 17. 18.* (39) és az utolsó lapon két latin vers: *Epigramma d. Triumviri*, ez megegyezik a *Triumviratust* lezáró latin verssel és az erre felelő epigramma, *Mantissa* címmel.

Miklós Ödön megállapítása szerint a vitairat szerzője Medgyesi Pál (MKsz 1916: 256–258). Miklós bizonyítékul Gisbertus Voetius szavait idézi: „confer ... consensum Ecclesiarum reformatarum indicatum a cl. Paulo Medgyesi, theologo Patachino in libello, cui tit. Trecentumviratus (Politica ecclesiastica IV. pars III. Amsterdam 1666, 191. Újabb kiadásban: Bibliotheca reformata. Ed. F. L. Rutgers. Vol. 2. Amsterdam 1885, I. 304). Ez alapján Medgyesi szerzősége kétségtelen.

A vitairat tartalmát röviden Zoványi Jenő ismertette. Szerinte a kis kötet 1656 második felében jelent meg, mivel előszava hivatkozik az 1656 júniusában tartott erdélyi zsinatra (Puritánus 348–349).

A pataki fejedelmi nyomdát ugyan 1657-ig Georgius Renius vezette, de 1656-ban már utódának, Rosnyai Jánosnak nevével is jelent meg kiadvány.

Cf. **2638**, **2639**, **2640**, –

Budapest *Nat* ② + cop. partim – Cluj-Napoca *Acad* ①
Olim: Mszigeti ref. lyc. és Durham káptalani könyvtár (vö. MKsz 1886: 69)

Somosi Petkó János: Igaz és tökéletes bodogsagra vezerlö út... Patak 1656. – Vide **2800**

2665

»[1–2] NEWER vnd Alter Almanach auffs Jahr nach Jesus Christi Geburt 1657 ... gestellt durch ... Christophoro Neubarth. Hermanstadt [1656] Martinus Pistorius. – 16º«

RMK II 884

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kötéstáblából kiáztatott töredéket Frantz Zimmermann közlése nyomán (ArchVerSiebLkde 1884: 97) vette fel bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 884). A fenti címleírás az ő tételét követi. A Zimmermann által leírt töredék, amely Szabó szerint „Szeben város levéltárában" van, ma nem található. A kalendárium nyomdászának személye nem egyértelmű. A fent említett forrásokban Martinus Pistorius szerepel, nagy valószínűséggel – az 1629 óta Szebenben működő – Marcus Pistorius nevének hibás írásáról van szó. Teljes bizonyossággal mégsem zárható ki, hogy valóban egy ilyen nevű örököse nyomtatta ezt a naptárt. Marcus Pistorius 1655 körül halhatott meg, ezután neve nyomtatványokon nem bukkan fel. Martinus Pistorius neve csupán ezen a ma lappangó kiadványon szerepelt, a város a nyomdát 1657. november 9-én visszaváltotta Marcus Pistorius örököseitől (V. Ecsedy 114).

A következő adat a nyomda működéséről azonban csak 1658-ból származik, csak az nem tudható, ki vezette ekkor a nyomdát (vö. **2801**). 1659–60-ban a városi műhely vezetője Christoph Hildebrand volt. Elképzelhető, hogy a nyomda 1657-ben is dolgozott és jelentetett meg német nyelvű kalendáriumot, azonban működését alátámasztó adat jelenleg nem ismeretes.

Cf. **3009**!

Olim: Szeben város levéltára

2666

»BÖHM, Christoph: Beantwortung der unchristlichen und mehr den heydnischen doch sehr gemeinen Frage, woher ich gewiß sey, daß heutige Bibel, oder Heilige Schrifft von Gott? Welche in der unapostolischen Bekehrung einfältiger evangelischer Christen und andern mündlichen Discursen zum öfftern von deß Volks Verführern vorgebracht wirdt Einfeltig auff vieler begehren auffgesetzt von m. Christoff Böhmen Symmyste der Evangelischen Kirchen in Preßburg. Trentschin [1655-1658] Nicodem Zeißel. 7 fol.«

RMK II 2050 – Čaplovič 1854

Evangélikus vallási tanítás. – Az egyetlen példányból sem ismert kiadvány egykori létére későbbi külföldi kiadásából lehet következtetni (**Appendix 217**). A fenti címleírás annak

alapján készült. E későbbi kiadás impresszumában a következő olvasható: *Erstlich gedruckt zu Trentschin, Nicodem Zeißel*. Bár az „erstlich" kifejezés több mindenre utalhat, ez esetben a nyomdahely és a nyomdász, valamint a szerző pontos megnevezése azt sugallja, hogy a külföldi kiadás valóban egy korábbi trencséni nyomtatvány alapján készült. A rendelkezésre álló adatok alapján e külföldi nyomtatvány pontos nyomtatási helye és ideje nem állapítható meg.

Amennyiben az újabb kiadás valóban híven követte az eredeti munkát, úgy ennek tartalma a következő lehetett: A címlap hátán idézet volt olvasható Szent Ágoston Vallomásaiból. A munka *I. n. J. D. m.* fohászt követően a címben feltett kérdést tárgyalta: hogyan lehet bizonyosnak lenni abban, hogy a mai Szentírás Istentől való. Szerzője a katolikus tanokkal szemben kívánta az evangélikus álláspontot bizonyítani.

Christoph Böhm evangélikus lelkész 1626-ban született a szászországi Radebergben. Wittenbergben tanult, majd a jénai egyetemen szerzett magiszteri címet. 1653-tól élt Magyarországon, előbb rektor, majd 1654-től lelkész lett Pozsonyban. 1658-ban ment Lőcsére első papnak, itt halt meg 1660-ban. Jelenleg ez az egyetlen, megalapozottan feltételezhető magyarországi műve ismeretes.

Szabó Károly (RMK II 2050) és Ján Čaplovič (1854) is e munka külföldi kiadását (**Appendix 217)** tévesen a trencséni nyomtatványok között vették fel bibliográfiáikba. Szabó az év nélküli nyomtatványok közé sorolta, megjegyezte azonban, hogy nyomdásza, Nikodém Čížek (németül Zeißel névalakkal) 1655-től állt a nyomda élén, a szerző a címben magát pozsonyi lelkésznek mondja, ezt a tisztséget pedig 1658-ig töltötte be. Adatai alapján Čaplovič már 1655-1658 közötti nyomtatványként ismertette. Megállapításaik azonban valójában e kiadványra vonatkoznak.

Nikodém Čížek 1655-1664 között vezette, és volt tulajdonosa a cseh exulánsok Trencsénben 1637 óta működő nyomdájának.

2667

CZEMBER, Georg: Disputatio fysico theologica de traduce opposita eductioni et animarum immediatae creationi a praeside Georgio Czember Novisol., p. t. rectore scholae Prividien. et respondente Christophoro Lystak Revucensi, alumno ibidem. Ad diem 15. Februari anno 1656. Trenchinii (1656) Nicodemus Czizek.

[ ]^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 862 – Čaplovič 1843

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán Georg Czember külön szöveg nélkül ajánlja munkáját *Judici totique senatu[!] ... civitatis Novisoliensis, ut et ... judici et universo senatui Prividiensi, nec non Johanni Mattiass, ... civitatis ... Cremnicensis judici ... affini ..., atque Wencislao Petrowsky, chirurgo in termis Stubnensibus ... affini ..., omnibus et singulis ... patronis, fautoribus, amicis, moecenatibus*.... A főrész *Juvante Jehovah* címmel *19* pontban tárgyalja a *traduxr*ól, azaz az értelmes emberi léleknek a szülőktől az utódokra való átszármazásáról szóló evangélikus tanítást.

A besztercebányai születésű Georg Czember (?–1692), 1652-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre, hazatérése után privigyei rektor, 1657-től alsó- és felsőkemencei, majd hodrusbányai, 1668-tól besztercebányai evangélikus lelkész. 1673-tól 1682-ig száműzetésben élt Sziléziában. 1682-től haláláig Szomolnokon lelkész.

E vizsgatételeket az ő elnökletével vitatták meg a privigyei evangélikus iskolában 1656. február 12-én. A vizsgázó a nagyrőcei származású Christophorus Lystak volt.

A tradux témájával ugyanebben az évben Elias Kreuchel, a besztercebányai iskola tanára két munkájában is foglalkozott (**2650**, **2651**).

Cf. **2650**, **2651** –, **2735**, **2736**

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ①

2668

GAŽUR, Matej: Mnema funereum viri reverendi ... dn. m. Zachariae Kalinkii Rozebergensis, ecclesiastae Cassensis fidelissimi, qui post ardentes ad thronum gratiae ac misericordiae Dei preces et suspiria intima ex hac lacrymarum valle in laetissimum coeli πολίτευμα placidissime translatus est ... die 12. Martij anni 1656 erectum a Matthia Gazur Thurocz-Mossovino, inclytae aulae Ostrozithianae familiari. [Trenchinii] (1656) [Nikodem Čížek].

[ ]^2 = [2] fol. – 4° – Orn.

RMK II 863 – Sztripszky II 2570/118 ← MKsz 1890: 269 – Čaplovič 1844

Gyászvers. – A címlap hátán *Προσφώνησις ad excellentissimum dominum superintendentem etc. nati denati genitorem directa* címmel ajánlás olvasható az elhunyt atyjának, Joachim Kalinka superintendensnek. Ezután *Elegia* címmel kezdődik a Zachariaš Kalinka kossai evangélikus lelkész halálára írott gyászvers ([ ]$_2$a-b). A nyomtatvány végén az *Arithmologicon*ból a temetés ideje és helye olvasható ki: 1656. március 19, Kossa.

Zachariaš Kalinka Joachim Kalinka evangélikus superintendens elsőszülött fia volt. A wittenbergi egyetemen megszerezte a magiszteri címet. Még nem töltötte be a huszonhetedik évét, amikor 1656. március 12-én meghalt.

Szabó Károly a nyomtatás helyének feltüntetése nélkül kiadott gyászverset trencséni nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 863). Majd Horváth Ignác korábban ismeretlen nyomtatványként adott róla hírt, és szerzőjének tévesen az elhunytat, Zachariaš Kalinkát vélte (MKsz 1890: 269, vö. Sztripszky II 2570/118). Tévedését Ján Čaplovič helyreigazította (1844). A trencséni nyomtatás tényét a betűtípusok vizsgálata egyértelműen igazolja (V. Ecsedy Judit: Hung. typ. II/1. 157). A cseh exulánsok nyomdájának tulajdonosa és vezetője ekkor Nikodém Čížek volt.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ①

2669

GUTTOVIENI József: Applausus super solennem panegyrin in castro Ludan, eligendorum et confirma(n)dorum superintendentium causa meditatus et toti conventui, specifice vero primariis ejus directoribus, ... Nicolao et ... Matthiae Osztrosith de Ghyletincz, liberis baronibus ac haereditariis arcium Illava, Lyptouyvar et Ludan dominis, ... ecclesiarum et scholarum patronis benignissimis humillime oblatus die solennis illius et generalis conve(n)tus celebrati 29 Martii ... 1656 ... per Josephum Guttovieni d. e. scholae Hungaricae Posoniensis post liminiariae jam septennianum rectorem. [Trenchinii] (1656) [Čížek].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn.

RMK II 864 – Čaplovič 1845

Köszöntő versgyűjtemény. – E kiadvány a felső-magyarországi evangélikusoknak a Nyitra megyei Ludányban 1656. március 29-én tartott általános zsinata alkalmából készült. Szerzője, Guttovieni József a következő költeményekkel köszöntötte a zsinat napján a résztvevőket: [1] *Dedicatio* (A_1b) – [2] *Praeludium*, amelynek akrosztichonszerűen kiemelt betűi *Nicolavs* és *Matthias Ostrosit* neveit adják ki, akik a zsinat elnökei voltak mint az evangélikus egyház és iskolák pártfogói (A_2a) – [3] *Ipse applausus ad directores et promotores synodi*, amelynek akrosztichon-szövege: *Nicolavs Ostrosit et Matthias Ostrosit vivant diu* (A_2a–A_4a) – [4] Joachim Kalinkát, a biccsei evangélikus egyházkerület püspökét, az Osztrosith család udvari papját köszönti az *Ad convocatorem synodi* című költemény (A_4a) – (5) *Ad comites et barones convocatos* (A_4a–A_4b) – (6) *Ad comitatenses* (A_4b–B_1a) – (7) *Ad civitatenses* (B_1a) – (8) *Ad novos superintendentes* (B_1a) – (9) *Ad eosdem et seniores in genere* (B_1b–B_2a) – (10) *Ad venerabiles fraternitates* (B_2a–B_2b) – (11) *Epilogus ad conventum* (B_2b) – (12) *Petitio* (B_2b).

Guttovieni József (1602–1667 után) evangélikus rektor volt Szenicén, Győrben és 1649 és 1659 között Pozsonyban. Majd ugyanott városi hivatalnokként működött. Magyar nyelvű verse is ismeretes (II 943). Életét és munkásságát Varga Imre foglalta össze (RMKT XVII/9 723–724). A ludányi zsinatról ld. Klein: Nachrichten III. 183.

A kiadási hely nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 864) és nyomán Ján Čaplovič (1845) trencséni nyomtatványként írta le. Feltételezésüket a betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (szóbeli közlés). A cseh exulánsok trencséni nyomdájának tulajdonosa és vezetője ekkor Nikodém Čížek volt.

Budapest *Nat* ①

2670

<Kalendář a pranostyka na rok 1657. Trenčín 1656 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **2882**!

2671

KREUCHEL, Elias: Disceptatio praeliminaris de 1. Vera formae materialis et immaterialis differentia. 2 Eductionis formae materialis e materia co(m) mento. 3 Generationis physicae natura et quidditate. 4 Creationis proprie sic dictae adaequata definitione, adornata a m. Elia Kreuchel, lycei Novisoliensis moderatore, quae publico examini ... subjicietur ... MDCLVI. 14. Cal. Junij, ubi respondentis partes tuebitur Iohannes Raphanidae, praedicti Athenaei discipulus. Trenchinii (1656) typis Nicodemi Czizek.

$[A]^4$ B^4 C^2 = [10] fol. – 4°

RMK II 865 – Čaplovič 1846

Metafizikai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johannes Raphanidae respondens* ajánlja e munkát *Martino Tarnoci, comitatus Posoniensis, Nitriensis et Barsensis superattendenti ... ac pastori Prividiensium ...; Georgio Raphanidae, decano comitatus Arvensis ... ac antistiti Duboviensium ...; Eliae Greschnero, supremo ecclesiae, quae Novisolii Christo colligitur pastori, ac scholarchae ...; Samueli Czernack, nationis Slavicae mystae et scholarchae ...; Matthiae Furtinio, ejusdem ecclesiae symmystae .... Nec non ... Conrado Marcus, judici ... civitatis Novisoliensis ...; Nicolao Jezernicky, Novisoliensis propugnaculi praefecto ... ac senatori ..., ceterisque ex senatorio ordine viris ... scholae inspectoribus ...; item Johanni Guzith, ... Musarum patrono; Andreae Raphanidae, praeceptori bonorum Blazoviensium ...; Stephano Kochlatsch, Johanni Kochlatsch, negotiatoribus Novizoliensis civitatis ...; Matthiae Grunstein ... reipubl. Noviz. civi ac accessori ..., fautoribus, patronis et moecenatibus.* A főrész *Disceptatio praeliminaris* címmel kezdődik és *I–IV.* pontban tárgyalja a forma fogalmával összefüggő metafizikai kérdéseket (A_2a–C_2b). Az utolsó lapon latin nyelvű üdvözlő vers: *Optimae expectationis juveni, Johanni Raphanidae*, szerzője: *Stephanus Mensatoris Cubinien., gymnasii Noviz. alumnus.*

Ezeket a metafizikai vizsgatételeket 1656. május 19-én vitatták meg a besztercebányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Elias Kreuchel, az iskola rektora, a vizsgázó Joannes Raphanides volt.

A nyomtatvány egyetlen ismert példánya erősen körbe van vágva, ezért az utolsó négy lapról hiányzik a nyomtatás első sora és nem lehet megállapítani, hogy a kiadványnak volt-e terjedelemjelölése.

Budapest *Nat* ②*

2672

BÈZE, Théodore de: Az Ur vacsorájának adasa es vetele felöl valo jo tanacs, mellyet irt Theodorus Beza, régen Genevában doctor és praedikátor egy Tilius Tamás nevü praedikátor szolga társa- és attyafiához 1571. esztendöben. ... [Várad] 1656 [Szenci Kertész].

$A^{8?}$ B^{6} = [14?] fol. – 8° – Orn., init.

Sztripszky I 2011/218 ← MKsz 1882: 86

Református tanítás latin és magyar nyelven. – A címlapon és annak hátán újtestamentumi bibliai idézetek állnak. Ezután kezdődik a *Rövid intés a kegyesség és igazság szerető olvasóhoz* dátum és aláírás nélkül (A_2a–A_3a). A főrész egymással szemben lévő lapjain párhuzamosan olvasható *Thomae Tilio, fratri ac symmystae observando*, illetve *Tilius Tamasnak, nekem atyamfiának és tiszteletes szolgatársomnak* kezdettel Théodore de Beze *Genevában, Mindszent havának* (október) *első napján, 1571. esztendőben* kelt, Úrvacsoráról írott levelének latin szövege és annak magyar fordítása (A_3b–B_6a). A levél az Úrvacsora kiszolgáltatásának különböző módjáról (kézzel, vagy szájjal való vétele) értekezik.

A latin levél kritikai kiadása: Correspondance de Théodore de Bèze recueillie par Hippolyte Aubert publiée par Alain Dufour, Béatrice Nicollier et Mario Turchetti. Tome XII. (1571) Genève 1986, 195–200.

1654 és 1655-ben a puritánus Lippai Sámuel sárospataki másodpap és a magát *sacerdos catholicus*nak nevező, református álláspontot képviselő, ismeretlen ellenfele között hitvita folyt az Úrvacsora kiszolgáltatásában a szent jegyek úgynevezett első felemeléséről (prima elevatio, vö. Kassa 1654, **2523**, Patak 1654, **2548**, Patak 1655, **2605** és Heltai János: Műfajok és művek. Bp. 2008 (Res Libraria II.), 71). Zoványi Jenő e vita lezárásaként értékeli e munkát, amelyben az ismeretlen fordító a mindkét fél számára nagy tekintélynek számító Bèze értekezésével bizonyítja be azt, hogy *A tanító vagy emeli fel az Úr vacsorájában a jegyeket, a kenyért és bort kétszer, vagy nem, ő dolga az: előtte a Christus szerzése, kövesse, mert arra hivatott* (A_3a, Zoványi: Puritánus 346).

Az előszóból az is kiderül, hogy e levél eredetileg a XVI. században *egy nemzetünkböl valo nagy úr embernek, ugymint a n. Telegdi Miklosnak dedicáltatot volt* (A_3a). Ezek alapján forrása Bèze leveleinek 1573. évi, *Epistolarum theologicarum Theodori Bezae Vezelii liber unus* című genfi kiadása volt, amelyet a reformátor valóban *baroni d. Nicolao Thelegdio* szóló ajánlással jelentetett meg, aki 1568-ban Paksi Cormaeus Mihályt és Thuri Mátyást Genfbe küldte tanulni, és Bèze figyelmébe ajánlotta. 1583-ban halt meg (Nagy Iván XI 142). Tehát nem azonos azzal a Telegdi Miklóssal (1535–1586), aki 1578-ban Nagyszombatban katolikus nyomdát alapított, majd pécsi püspök lett.

Bèze levelezésgyűjteményében a Thomas van Tilnek szóló levél a második (Apponyi: Hungarica 454, 24–31). Til (1534–1590) Delftben volt prédikátor.

A kiadási hely nélkül megjelentetett nyomtatványt először Szabó Károly ismertette, és kolozsvári nyomtatványnak tartotta (MKsz 1882: 86). Álláspontját Zoványi Jenő is átvette (i. h.). A díszek és a betűtípusok vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy az Váradon készült Szenci Kertész Ábrahám műhelyében (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Szenci Kertész Ábra-

hám váradi nyomdája, amely a fejedelem és a református egyház támogatásával működött, 1639-től Várad török kézre kerüléséig, 1660. augusztusáig dolgozott.

Budapest *Nat* cop. – Alba Iulia ①

2673

BORSÁTI PÁPAI Ferenc: [1] Metamorphosis illustrissimi quondam herois, felicis memoriae Sigismundi Rakoci, id est ejus eruditae vitae, heroicaeque virtutis, cum simili morte seu vitae termino poetica descriptio, Latino et Ungarico idiomate composita a Francisco Borsati Papensi, in illustri Varadiensi gymnasio sacrae poëseos p. t. collaboratore. – [2] Valtozasa az néhai ... boldog emlekezetü Rakoci Sigmondnak, az az az ö kegyes és külömb külömb féle joszágos cselekedetekkel tündöklö életének és boldogul e' világbol valo ki-mulásának poetica inventioval valo le-irása deákul és magyarul, mellyet Borsati P. Ferencz a' váradi gymnasiumban poetica classisnak ideig valo collaboratora szerzett. Varadon 1656 Szenci Kertesz Abraham.

A^4 B^4, $[A]^4$ B^4 = [16] fol. – 4º – 1 ins., orn.

RMK I 914 – RMK II 867

Iskolai előadásra szánt költemény latin és magyar nyelven. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám „Non solus" feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán latin nyelvű, verses *Programma ad ... principem, benignam Musarum nutricem* olvasható az *author*tól. Az ajánlásban *Illustrissimae principi, quondam ... principis Georgii Rakoci relictae, Susannae Lorantfi ... nostrae ecclesiarum scholarumque orthodoxarum nutrici benignissimae salutem et longae vitae prosperitatem* kíván *Andreas Syl. Tarpai, s. V. r.* és *Samuel Enyedi, m. d. s. V. r.* (A_2a-b). Ezután kezdődik a Rákóczi Zsigmond emlékét magasztaló latin költemény *Metamorphosis* címmel (A_3a–B_3b). Ezt a részt *Joannes Nadani, nob. phil., d. authori familiari* szóló latin nyelvű üdvözlőverse zárja (B_4a). Majd önálló címlappal (A_1) és ismétlődő füzetjelzéssel következik a kiadvány második fele, a költemény magyar nyelvű változata. A címlap hátán olvasható a latin nyelvű verses *Programma ad celsissimam principem, benignam orthodoxarum scholarum nutricem etc.*, aláírása: *h[aec] c[ecinit] F[ranciscus] B[orsáti].* Ezt követi a magyar nyelvű költemény, a szöveg mellett elhelyezett lapszéli jegyzetekkel, amelyek akár rendezői utasításoknak is felfoghatók. A ma ismert teljesebb példány első füzetéből az első és az utolsó levél van meg, a főszöveg csak az A_4a laptól ismeretes ($[A]_4$a–B_4b). Kezdősora: *Citherákkal pengő rendelt szép versei.*

Szövegkiadása: RMKT XVII/9 366–375, 689–697 – latin előszavát Németh S. Katalin fordította le (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum X-XI 1971, 131).

Borsáti Pápai Ferenc életéről szinte csupán annyi adat ismeretes, amennyit a kiadvány címlapja és az előszó elárul. Valószínűleg Pápán született, feltehetően iskoláit is itt végezte,

1656-ban Váradon volt iskolamester, két esztendőt töltött ebben a tisztségében (vö. RMKT XVII/9 688–689).

Előszavából és tartalmából következtethetően a latin költeményt a váradi református főiskolán adták elő. A művet irodalomtörténeti szempontból Németh S. Katalin elemezte (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum X-XI 1971, 131). Megállapította, hogy 1656-ban keletkezett, s mint az eddig ismert első hazai kétnyelvű iskolai színpadi játékot, egyúttal a magyar nyelvű református színjátszás feltehetően első emlékét méltatta. A *Metamorphosis* ajánlásának szövege alapján megállapította, hogy a latin nyelvű vers keletkezett előbb, és a magyar költemény annak nem pontos megfelelője. A kiadványra és a műre való ismereteket később Varga Imre összegezte (RMKT XVII/9 688–697).

Szabó Károly a kiadói kolligátum első tagjának a kolozsvári református kollégium példánya alapján a latin nyelvű költeményt tartotta (RMK I 914), időrendi és logikai érvek alapján álláspontja elfogadható. Meg kell említeni ugyanakkor, hogy az Országos Széchényi Könyvtár példányában a költemények sorrendje fordított. A két mű együttes megjelentetésének szándékát a magyar és a latin címlap szövege egyaránt bizonyítja.

Budapest *Nat* ②* ④ (csak **2673(2)**) – Cluj-Napoca *Acad* ③*

2674

[1] CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolarum libri quatuor, a Joan[ne] Sturmio puerili educationi confecti. – [2] (Erasmus D[esiderius] Roterodamus: De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubecensi.) Vara[di]ni MDCLVI apud Abrahamum K. Szencinum.

A^8–F^8 G^4 = 104 pag. – 8° – 1 ins., orn.

Nägler 328

Levélgyűjtemény és pedagógiai értekezés. – A címlapon a címszöveg alatt rövid *definitio epistolae* után az iktári Bethlen család hattyús címere látható. A címlap hátán *Joannes Sturmius Jacobo Sturmio fratri s.* ajánlólevele olvasható 1539-ből. A főrész tartalma és beosztása egyezik az ugyanebben az évben Lőcsén megjelent kiadással (**2646**). Ahhoz hasonlóan a négy könyvbe rendezett cicerói levélrészleteket (3-99) két Erasmus-levél követi, amelyek címe: *Lectori salutem* pár soros bevezető után *De ratione studii epistola paraenetica Christiano Lubecensi* (99-102) és *De modo repetendae lectionis* (102–104).

A ma ismeretes egyetlen példány címlapja az impresszumadatoknál kissé sérült.

Cf. **754**; **2646**, –, **2803**, **3160**, →

Budapest *Nat* cop. partim – Sibiu *Mus* ①

2675

DEBRECENI SZŰCS János: Disputatio scholastica de scientia media, quam ... sub praesidio ... Andreae S. Tarpai in ... Varadiensium schola rectoris ... publice ventilandam proponit Joannes Debreceni, cont. s. sch. illust. Várad. ad diem 30 Novembris loco horisque solitis. Varadini MDCLVI apud Abrahamvm Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°– 1 ins., orn., init.

MKsz 1930: 308

Filozófiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Francisco Redei de Kis Rede ... Transylvaniae principis consiliario intimo, comiti comitatuum Bihor et Máramaros supremo, dno. in Sz. Job, Huszt, Küküllövár haereditario ..., studiorum meorum promotori ...; simul ... Stephano Szikra, Benedicto Nagyari, Petro Kovásznai, ministris eccl. Varadinae ... ac concionatoribus ... fautoribus meis; ut et Michaeli Bathori, ecclesiae ... Sz. Job ministro ..., concionatori ..., meorum ... studiorum adjutori ..., tyronicii mei ... promotori ...; item ... Johanni Foktövi, scholae nostrae defensori ...; nec non ... Andreae Tarpai, Samueli Enyedi, illi theologo ... linguarum orientalium cognitione clarissimo ..., huic medicinae doctori in Varadien. schola ..., philosophiae professori.... Aláírója Joannes Debrecinus auth. et resp*. A főrész *Disputatio scholastico de scientia media* belső címmel kezdődik, tizenöt *Thesis*t foglal magában, amelyek végén *Corollaria authoris miscellanea* olvasható három pontban (A_2a–B_3a). A kiadványt két üdvözlő vers zárja *Ad ornatiss. d. authorem et respondentem, szerzője Nicolaus Tetsi orat. praec.* és *Domino authori, familiari gratioso laetus cecinit*, aláírója *Franciscus Borsati, p. t. class. poët. coll.* (B_3a–B_4a).

A tételeket a váradi református iskolában vitatták meg 1656. november 30-án. A vizsgáztató Tarpai Szilágyi András, a teológia professzora volt, a vizsgázó és egyúttal a szerző Debreceni Szűcs János contrascriba. Debreceni váradi tanulmányai előtt Debrecenben tanult. 1657. január 22-én iratkozott be a franekeri, 1658 május 27-én a groningeni egyetemre. Hazatérése után 1661-ben tanár Debrecenben, 1665-től Hajdúböszörményben, körülbelül 1671-től Túrkevén lelkészkedett. Több latin és magyar nyelvű műve is ismeretes.

Ezek a tételei Isten úgynevezett „közbülső tudására" (scientia media) vonatkozó, a katolikus hittudósok által sokat tárgyalt és az arminianusok által is elfogadott elképzeléssel vitáznak, amely szerint Istennek a múlt, a jelen és a szükségszerűen bekövetkező jövő mellett előzetes tudása van az emberek szabad akaratából a jövőben feltételesen bekövetkezhető szabad tettekre vonatkozóan is. A disszertáció szerzője szerint, mivel Isten tévedhetetlenül ismeri, sőt maga végezte el előre megváltozhatatlan végzéssel az emberi szabad akaratot meghatározó körülményeket, nem lehetséges ilyen közbülső tudásról beszélni.

A korábban ismeretlen nyomtatvány unikum példányát először Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette a Todoreszku-Horváth Könyvtár állományából (MKsz 1930: 308).

Budapest *Nat* ① (Todoreszku) – Debrecen *Univ* ②*

2676

<Kalendárium és prognosztikon az 1657. esztendőre. Várad 1656 Szenci Kertész. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2748**!

2677

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disputatio theologica de bis-mortuis, quam ... praeside ... d. Georgio C. Comarino, ss. theologiae doctore, ejusdemque facultatis in illustri schola Debrecina professore publice defendet Gregorius P. Sz. Mihalyi die (...) Febr. hora locoque solitis. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = 15 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 817 – Appendix 211

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a respondens ajánlja a tételeket *Nicolao Zolyomi de Albéés, ecclesiae Jesu Christi nutritio ... patrono suo ...*; *Stephano Tornaeo, Stephano Totfalusi, isti in Debrecina, huic in Zilahina ecclesiis verbi divini dispensatoribus ..., vicinarumque senioribus ...*; *Matthiae Nogradi, Stephano M-Montano, Stephano V. Vaari, Michaeli Szerennyei, illi praefata Debrecina, isti in Sz-Bagosina affini dilectissimo, huic in Kemerina, postremo in N. Kerekina ecclesiis pastoribus ovium Christi ..., studiorum suorum[!] promotoribus; nec non Georgio Csipkes Comarino, Stephano Budaeo, illi ss. theologiae doctori ... in ... schola Debrecina professori, ac praesidi ... huic l. artium magistro ac dictae scholae rectori ..., praeceptoribus suis...*

A főrész tizenöt *Thesis*t és négy pontból álló *Corollaria respondentis*t foglal magában (1–15). Az utolsó lapon cím nélküli vers köszönti a vizsgázót *Humanissimo d. subscribebat Jacobus Schnitzlerus Cib.* aláírással.

Ezeket a téziseket a debreceni református kollégiumban vitatták meg 1656 februárjában. A vizsgáztató Komáromi Csipkés György a teológia professzora, a vizsgázó Szentmihályi P. Gergely volt. A főrész a kétszer megholtakról, vagyis arról a nyolc bibliai személyről szól, akiket földi haláluk után Krisztus, vagy valaki a próféták és apostolok közül feltámasztott, illetve a Krisztus föltámadásakor sírjából kikelő bizonytalan számú szentről. Mindezek, Isten dicsőségére betöltve a feltámasztásukkal számukra osztályrészül jutott bizonyságtevői feladatot, minden bizonnyal másodszor is elszenvedték a halált. A téziseket szerzőjük azért tartotta szükségesnek kibocsátani, mivel a témáról az iskolák falain kívül is igen gyakorivá váltak a viták, illetve a purgatóriumról szóló katolikus tanítást óhajtotta velük cáfolni.

Komáromi téziseinek teljes szövegét néhány apró változtatással hamarosan újra kinyomtatták a következő kiadványban: *Fasciculus rariorum ac curiosorum scriptorum theologicorum,*

in quo arduae illae ... quaestiones de animae post solutionem a corpore, statu, loco ... bismortuis ...; theologis ac scriptoribus ... celeberrimis, ut Anonymo qvondam, Bebellio, Burnetto, Calixto, Cellario, Comarino ... olim seorsim publice in diversis academiis ventilatae, jam ... in ... usum eruditorum in duos tractatus collectae continentur. Francofurti ad Moenum 1692 Henning Grosse, 346–365. (RMK III 6997).

Szabó Károly bibliográfiájában tévesen az 1654. évhez sorolta be e kiadványt, bár a besorolás ellenére az ő címleírásában is MDCLVI. áll nyomtatási évként (RMK II 817 és **Appendix 211**). Komáromi Csipkés műveinek autográf katalógusa és a Nižnij Novgorodi katalógus ugyancsak 1656. évi kiadványnak jelzi e disszertációt (Száz 1873: 139 és Trofejnye knigi 0564). Ezt igazolja a Nižnij Novgorodból nemrégiben Sárospatakra hazakerült unikum példány.

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ①

2678

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disputatio theologica de lamiis veneficis, quam ... sub praesidio ... Georgii C. Comarini, ss. theologiae doctoris ... in ... schola Debr. prfessoris[!] ... publice discutiendam proponit Joannes C. Mediomontanus ad diem (...) Julii loco horisq(ue) statutis. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°– 1 ins., orn., init.

RMK II 870

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám „Non solus" feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán a *respondens Johannes C. Mediomontanus* ajánlja e munkát *Generosissimis ... viris ... reipublicae Mediomontanae civibus ... moecenatibus suis, item ... Stephano Petri, ... nuper ... civitatis Rivulinae judici primario ... patrono ..., Petro Cimbalmos ... ecclesiae Mediomontanae senatori ... parenti suo ..., Stephano Bornemisza ... concivi ... apud Debrecinenses, Abrahamo Szenci ... typographo Varadiensi ...; ut et ... Stephano Tornaeo, seniori ecclesiarum tractus Debrecinensis ..., Matthiae Nogradi in ... Debrecina ecclesia verbi Dei dispensatoribus; nec non ... Georgio C. Comarino ... in ... schola Debrecina professori ..., Stephano Budaeo, l. a. m. ac praefatae scholae rectori ...* A főrész (A_2a–B_3b) *Disputatio theologica de lamiis veneficis* címmel kezdődik, és tíz *thesis*t tartalmaz, amelyek tárgyalják a boszorkányok, ördöngösök, varázslók különböző elnevezéseit és kategóriáit, pontosan meghatározzák az ördöngös boszorkányok (*lamiae veneficae*) fogalmát: akik ártó mesterkedéseiket és varázslásaikat az ördöggel való szövetségkötés után annak segítségével gyakorolják (*maleficas artes, praestigias ope diaboli facta pactione primum exercentes* A_2b), értekeznek ezek létezéséről, mibenvoltáról, tulajdonságairól, cselekedeteiről, hatalmáról, ismertetőjegyeiről. A tézisek után három pontból álló *Corollaria respondentis* (B_3b) következik, végül két latin nyelvű üdvözlő vers (B_4a) zárja a nyomtatványt: *Ad doctissimum d. respondentem*, szerzője *Georgius Thehelyi Praga-Bohemus* és *Ad praestantissimum d. respondentem*, aláírója *Franciscus Csab*[ai] *Kis Vardai*.

Ez az első darabja annak a két iskolai vizsgatételeket tartalmazó tézisfüzetnek, amelyeket 1656. júliusában Komáromi Csipkés György elnökségével vitattak meg a debreceni református iskolában. A vizsgázó ez alkalommal Cimbalmos János volt.

Néhány évvel korábban, 1651-ben az akkori debreceni lelkipásztor, Nógrádi Mátyás is adott ki egy magyar nyelvű munkát az *Ördögi praktikák*ról (vö. **2362(2))**.

Cf. –, **2679**

Budapest *Nat* ②* – Târgu Mureş ① – Sárospatak *Ref* ①
Olim: Erd. ev. egyházker. – Szilágyi Sándornál Budapesten

2679

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disputatio theologica de lamiis veneficis secunda, quam ... sub praesidio ... Georgii C. Comarini, ss. theologiae doctoris ... in ... schola Debrecina professoris ... publico examini subjicit Andreas P. Csehi ad diem (25) Julii horis locoque solitis. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 871

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám „Non solus" feliratú nyomdászjelvénye díszíti. A címlap hátán *Andreas P. Csehi respond.* ajánlja a művet *Amplissimis ... viris ... reipublicae Debrecinae consulibus et senatoribus ... fautoribus ..., nec non ... Martino Szigeti, bonorum ... principis Transylvaniae etc. ad arcem Székelyhidianam pertinentium provisori ...; item ... Stephano Thornaeo, ... in ecclesia ... Christiana, quae colligitur Debrecini, pastori ..., Stephano Csehi, ... Verbi Dei ministro, p. t. in oppido Dioszeg commoranti, parenti suo ...; ut et ... Michaeli Vigkedvü ... praenominatae reipublicae nuper judici primario ..., Petro Balog ...concivi [ejusdem], Francisco Kozma, Stephano Munkacsi ... civibus ibidem ...; denique ... Georgio C. Comarino, in ... schola Debrecina professori ...* A főrész (A_2a–B_3b) *Disputatio theologica de lamiis veneficis posterior* címmel kezdődik, és tíz *thesis*t tartalmaz, amelyek az ördöngös boszorkányok (*lamiae veneficae*) cselekedeinek végrehajtási módozatait, a jeleket és bizonyítékokat, amelyek alapján felismerhetők, továbbá büntethetőségüket és büntetésük módját tárgyalják. Végül két pontban a *Corollaria respondentis* (B_4a) és két üdvözlővers olvasható: *Doctissimo ac amicissimo d. respondenti*, szerzője *Jacobus Schnitzlerus Cibiniensis* és *Humanissimo d. respondenti*, aláírója *Franciscus Csabai Kisvardainus*.

Ez a második darabja annak a két, iskolai vizsgatételeket tartalmazó tézisfüzetnek, amelyeket Komáromi Csipkés György elnökségével vitattak meg 1656-ban a debreceni református iskolában. A vizsgázó e második, július 25-én tartott vizsgán Csehi P. András volt. A pontos vizsganapot az Országos Széchényi Könyvtár másodpéldányának címlapjára egykorú kéz jegyezte föl.

Cf. **2678**, –

Budapest *Nat* ① ① – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Târgu Mureş ①
Olim: Szilágyi Sándornál

2680

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici, quam ... praeside ... Georgio Csipkes Comarino, ss. theologiae doctore ... ejusdemque facultatis in ... schola Debreciniana professore ... publicae censurae subjicit Joannes K. Szathmari ad diem (...) Octobris, loco et horis solitis. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – Orn., init.

RMK II 869

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a respondens *Joannes K. Szathmári* ajánlja a munkát *Generosissimis ... viris ... reipublicae Debrecinae judicibus nuper primariis ... Georgio Caspar, ... Michaeli Vigkedvü, patronis suis ...; nec non ... Danieli Varsanyi ..., notario primario praedictae civitatis; ... Stephano Györi, ... Balthasar B. Szücs, ... Johanni Dobozi concivibus ejusdem ...; item Stephano Tornaeo, seniori ecclesiarum tractus Debreciensis ..., Matthiae Nogradi ... in ecclesia Debrecina Verbi Dei dispensatoribus ...; Andreae Patai ... in ecclesia Hatháziana, Stephano Salanki ... in Bagosina verborum Christi testibus ...; ut et ... Georgio C. Comaromi ... in ... Debrecina schola professori ..., Stephano Budaeo ... praeceptoribus suis ...; ... Michaeli Marosi, ... Georgio Thotfalusi ... amicis semper dilectissimis.* A főrész (A_2a–B_4b) *Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici secunda* címmel kezdődik, és kilenc *thesis*ben bizonyítja, hogy a Noé idejebeli özönvíz nem korlátozódott csupán Palesztina területére. A disputációt három pontba foglalva *Corollaria resp.* zárják.

Komáromi Csipkés György debreceni teológiaprofesszor e vizsgatételeit, amelyek folytatását képezik másik, özönvízről szóló írásának (**2681**), 1656 októberében vitatták meg a debreceni református iskolában. A vizsgázó Szathmári K. János volt.

Cf. –, **2681**

Budapest *Nat* ①

2681

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici, quam ... sub praesidio ... Georgio Csipkes Comarini, ss. theologiae doctoris, ejusdemque facultatis in ... schola Debrecina professoris publicae censurae subjicit Paulus B. Jenei, cont. s. sch. illust. Debr. ad diem (...) Octobris, loco, horisque solitis. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 868

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Paulus Jenei, contr. scr. scholae illust. Debr.* külön szöveg nélkül ajánlja e munkát *Generosissimis ... viris ... reip. Szigethiensis civibus ... Georgio Debreceni, bonorum ... Francisci Redei de Kis Rede ... ad Szigéth pertinentium praefecto ...; item ... Johanni Vasas, huic reip. Rivul. judici primario ...; Johanni Csehi, Johanni Kantor, his in eadem ... Rivuliensi, respubl. senatoribus ... fautoribus ...; ut et ... Petro Kecskemeti, concivi in civitate Varad exist. ... affini ..., nec non Stephano L. Nanasi ... ovium Jesu Christi in ecclesia Szigethiensi pastori ..., Nicolao Hathazi ... mysteriorum divinorum ... apud Csengerienses ... dispensatori ...; denique Petro Kis-Vardai, seniori ...scholae Debrecinae.* A főrész (A_2a–B_3b) *Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici* címmel kezdődik, és kilenc *thesis*ben bizonyítja a Noé idejebeli özönvíz universalitását, azaz hogy kiterjedt a földkerekség egészére, minden részére és népére. A disputációt négy pontba foglalva *Corollaria respondentis* (A_4a) zárják.

E vizsgatételeket 1656 októberében vitatták meg a debreceni református iskolában. A vizsgáztató Komáromi Csipkés György, a teológia professzora, a vizsgázó Jenei B. Pál, az iskola contrascribája volt. Az özönvízről szóló tételek második részének megvitatására még ugyanebben a hónapban került sor (vö. **2680**).

Komáromi Csipkés György az első tézisben elmondja, hogy még 1653-ban Utrechtben írt disputációjában (RMK III 1850) foglalkozott röviden az özönvíz kérdésével. Most azért látta szükségesnek, hogy visszatérjen rá, mivel egy „előember" *Praeadamita* újonnan kiadott művében kétségbe vonta annak universalitását. Komáromi a *Praeadamita* gúnynévvel valószínűleg Isaac de La Peyrère (1594–1676) *Praeadamitae, sive exercitatio super versibus duodecimo, decimotertio et decimoquarto capitis quinti Epistolae D. Pauli ad Romanos, quibus inducuntur primi homines ante Adamum conditi.* (S. l. 1655) című művére utal, amelyre 1656-ban már Johann Conrad Dannhauer is válaszolt: *Praeadamita Utis, sive fabula primorum hominum ante Adamum conditorum explosa* (Strassburg 1656).

Cf. **2680**, –

Budapest *Nat* ①

2682

KÖRÖSPATAKI BEDŐ János: Az havasalföldi hartzrol valo historia. Ez havasalföldi enek, mellyet nem régen szerzének, magyarok emberkedének, ellenséget meg-verének, Istentöl segittetének ... author Joannes B. Köröspataki, minister Mezö-Csávásiensis. [Várad] 1656 [Szenci Kertész].

A^8 = [8] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 917 – Čaplovič 1023

Tudósító históriás ének. – A címlapon bibliai textus (*Prov. 21. v. 31.*) áll. A címlap hátán nótajelzést (*Várom Uram Isten, fejemre etc.*) követően kezdődik a históriás ének szövege (A_1a–A_8b). A költemény II. Rákóczi György 1655 nyarán Constantin Şerban havasalföldi vajda védelmében, az ellene fellázadt szemények ellen viselt hadjáratát énekli meg. Kezdősora: *Embernek*

elméje gondolja meg útját. Az utolsó versszakai közlik a vers keletkezési körülményeit: *Ezerhatszáz felet írván ötven ötben, nagy háborúság lőn Havasalföldében… Havasalföldében noha benn nem voltam, de kik oda voltak tőlük tudakoztam, Mezőcsávás az hol versekben formáltam. Ez éneket írták egy főúr kedvéért, a fejedelemnek egyik úr hívéért, régi jó urának emlékezetéért.*

Szövegkiadás: MKsz 1878: 299. (Fraknói Vilmos) – RMKT XVII/9 94–99.

A kiadvány ma csupán három, kötéstáblából kiáztatott, töredékes példányban ismeretes, amelyek azonos módon az $A_{1\text{-}8}$, $A_{4\text{-}5}$ levélpárokat tartalmazzák.

Szabó Károly e históriás ének töredékeit (RMK I 917) lőcsei nyomtatványnak tartotta, s lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič is (1023). A betűtípusok alapján azonban megállapítható, hogy a kiadvány valójában Váradon készült (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). Váradon Szenci Kertész Ábrahám nyomdája működött 1639 óta.

A műről bővebben írt és a szakirodalmat összefoglalta Varga Imre. A szöveg utolsó soraiban említett *főúr*at, akinek *kedvéért* munkáját írta nem tudta meghatározni (RMKT XVII/9 595–596).

Budapest *Nat* ③* ③* – Cluj-Napoca *Univ* ③*

2683

MENYORSZAG ki-nyittatott egygyetlen-egy szoros kapuja, mellyen a' sok hivatalosok közzül kevesen mennek-bé az örök életre, avagy a' sokféle vallásoknak valoságos probaköve, a' mellyen minden pápista, lutheranus, arianus, calvinista, arminianus religiojának igaz, avagy ... hibás voltát, oly tökélletessen meg-láthattya, mint ha azt a' régen ... boldogult profeták, apostolok és evangelisták ... szájokbol ... hallaná. Most újonnan az együygüvekért[!] ki-bocsáttatot. Varadon MDCLVI Szenci K. Abraham.

¶[11] = [11] fol. – 12°

RMK I 915

Bibliai helyek református tematikus gyűjteménye. – A második levélen *Szentirásbeli Bi Bizonysagak* sajtóhibás címmel kezdődik a bibliai helyeknek az a hitvitázó gyűjteménye, amelynek korábbról két gyulafehérvári kiadása is ismeretes (1645, **2102(3)**; 1647, **2172**). A teljes szövegében fennmaradt 1645. évi kinyomtatáshoz (**2102(3)**) képest a gyűjtemény itt nem negyven, hanem negyvenkét témakört dolgoz fel. A kiadvány végén a *Vedd eszedbe* című megjegyzés végéről pedig hiányzik a korábbi keltezés.

A kiadvány feltételezhető szerzőjéről ld. **2102(3)**.

Cf. **2102(3)**; **2172**; –, →

Budapest *Acad* ① ③ – Budapest *Nat* * (← Lugossy József) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Debrecen *Ref* – Kecskemét *Ref* ②

2684

[1] [RADAU, Michael:] Georgi Beckheri Elbingensis Orator extemporaneus, seu artis oratoriae breviarium bipartitum, cujus pars prior praecepta continet generalia, posterior praxim, in specie ostendit. – (2] (LIPSIUS, Justus: Justi Lipsi Epistolica institutio, excepta e dictantis ejus ore, anno MDLXXXVII. mense Junio. Editio ultima.) Varadini MDCLVI apud Abrahamum Szenciensem.

*^{6}, A^{12}–V^{12} X^{11+1} = [12] + 468 + [34] pag. – 12° – 2 ins., orn., init.

RMK II 866 – RMK II 872

Szónoklattankönyv és útmutató a levéliráshoz. – A címlapot az Elsevierek Szenci Kertész Ábrahám által gyakran használt *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. A címlevél után kezdődik *Abrahamus Szenci, typogr.* 1656. július 10-én kelt ajánlása *Francisco Rakoci, electo Transsylvaniae principi* (*$_{2}$a–*$_{3}$b), majd *Author lecturo salutem* (*$_{4}$a–*$_{5}$b). Ezután *Bartoldus Nihusius in ... Georgium Beckherum* és *Philip. Caesius Aliud* című (*$_{6}$a), továbbá *Gotofredus Zamelius Frid fil.* Amszterdamban 1650. augusztus 15-én kelt latin üdvözlő verse következik (*$_{6}$b). A mű főrészének tagolását az *Argumentum trium De oratore librorum Ciceronis et nostri opusculi dispositio* ismerteti (1–2. lap). A *Pars prima* három fejezetben, kérdés-felelet formában általánosságban szól *De inventione, De dispositione, De elocutione* (2–133). A *Pars altera* viszont tizenöt fejezetben gyakorlati példákat is hoz a mindennapi élet eseményeiről elmondandó beszédekre. Az egyes típusokhoz szentenciákat és történeteket is közöl (134–438).

Justus Lipsius *Epistolica institutio* című műve önálló címlappal (T_{4}a) csatlakozik az előző műhöz. E második címlapot a Bethlen család hattyús címere díszíti. Hátlapján a szerző 1590. október 28-án kelt ajánlása *Francisco Raphelengio* (T_{4}b). Főrésze tizenhárom fejezetben a levelek megalkotásának módjáról szól (441–468). Az ezután álló *Verborum et rerum elenchus* az egész nyomtatványra vonatkozó tárgymutató (V_{7}a–X_{10}a). A kiadványt a levél berekesztésével kapcsolatos formulák zárják: *Ne pagellae hic aliquot vacarent, formulas scribendi post vale, ... etc. adjecimus* (X_{10}b–X_{11}b).

Szenci Kertész Ábrahám ajánlása az akkor 11 esztendős I. Rákóczi Ferencnek szól, akit még atyja életében, 1652. február 18-án Erdély fejedelmévé választottak. A nyomdász ajánlásában elmondja, hogy a váradi iskola és egyház vezetőinek javaslatára olyan műveket igyekszik kiadni, amelyekkel a legjobban szolgálhatja az ifjúság kiművelését.

Az *Orator extemporaneus* valójában Michael Radaunak (1617–1687), a braunsbergi jezsuita kollégium rektorának a műve. Először 1640-ben Vilnában adták ki (Estreicher XXVI: 24). Georg Beckher Radau tanítványa volt. 1650-ben a saját neve alatt jelentette meg professzora munkáját Amsterdamban az Elsevier nyomdában (Sommervogel VI: 1368–1370). E nyomtatvány volt az alapja Szenci Kertész Ábrahám kiadásának, amelyet külső alakjában is utánozni igyekezett. A két kiadást Tarnai Andor vetette össze. Megállapította, hogy Radau műve valójában kommentár Cyprianus Soarius *De arte rhetorica* című műve egyes részeihez. A változtatások főleg a könyv eredeti jezsuita jellegének az eltüntetésére irányultak, de azok nyomokban még fellelhetők (Klaniczay-emlékkönyv. Szerk.: Jankovics József. Bp. 1994, 365–378. – vö. Retorikák a reformáció korából. Szerk. Imre Mihály. Debrecen 2000, 441–445, Bartók 119–121.

és Kecskeméti passim). Az 1655. évi, már valóban Radau neve alatt megjelent kiadás (Orator extemporaneus ... auctore ... Michaele Radau, ... nunc a rapina Georgii Beckheri Elbingensis vindicatum. Amsterdam 1655) néhány részlete magyar fordításban is megjelent az idézett Retorikák a reformáció korából című gyűjteményben (335–365, Szalai Zsuzsanna, Czár Csaba János és Czeglédi Sándor).

A lipsiusi *Epistolica institutio* Turóczi-Trostler József megállapítása szerint az amszterdami 1601-ben megjelent kiadás alapján készült (BMGC 138: 153 – vö. EPhK 1937: 39). Szabó Károly ezt külön számon szerepeltette bibliográfiájában azzal a megjegyzéssel, hogy nem önállóan jelent meg (RMK II 872).

In 28 bibliothecis 49 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

2685

(ROSS, Alexander:) Virgilii euangelizantis Christiados libelli aliquot in gratiam classis poeticae Varadiensis editi. Varadini MDCLVI apud Abrahamum K. Szenciensem.

A^8–G^8 = 111 pag. – 8° – Orn.

RMK II 873

Jézus élete versben. – A címlapon olvasható mottó Vergilius *Aeneis* című költeménye kezdő sorainak parafrázisa. A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az olvasónak címzett előszó *Varadini* 1656. március 27-i keltezéssel, aláírója *Samuel Enyedi*, *m. d. s. V. r.* (3–4). Ez alatt olvasható az *Argumentum totius operis*, amely a kiadvány forrásául szolgáló eredeti munka tartalmát, célját ismerteti, valamint az *Admonitio lectorem*, amely az egyes szövegrészek forrásainak megjelölésénél alkalmazott rövidítéseket magyarázza (4). Feltehetően mindkét szöveget a kötet forrásából vették át. A főszöveg *Liber 8–11* cím alatt meséli el Jézus életét a cento műfaj szabályainak megfelelően, Vergilius *Aeneis*, *Georgica* és *Eclogae* című műveinek felhasználásával. A sorok mellett olvasható azok eredeti helye. Minden fejezetet tartalmi összefoglaló vezet be *Argumentum* címmel (5–111).

Enyedi Sámuel (1627–1671) tanulmányait 1649-től Németalföldön végezte, amelyek lezárásaként Franekerben 1653-ban orvosdoktorrá avatták. Hazatérve 1653 és 1659 között Váradon, majd Enyeden működött tanárként, illetve orvosként. 1670-től Alvincen lett református lelkész.

E kiadvány, amint azt az *Argumentum totius operis* is megerősíti, Alexander Ross (cr. 1590–1654) skóciai tanár *Virgilius evangelisans, sive historia ... Jesu Christi* című munkája 8–11. énekének újabb kiadása. Az eredeti munka első alkalommal Londonban jelent meg 1634-ben, és a keresztény tanok történetét mutatta be tizenhárom énekben a világ teremtésétől Krisztus mennybemeneteléig.

A bevezető szerint a kiadást szorgalmazó Enyedi Sámuel rektor a művet tankönyvnek szánta a poétikai osztály számára, hogy abból a diákok megtanulhassák Vergilius kifejezéseit anélkül, hogy a pogány mesék „elborítanák" őket.

A kiadványt a váradi nyomdából az évben kikerült tankönyvek sorába illesztve röviden ismertette Tarnai Andor (Klaniczay-emlékkönyv. Szerk.: Jankovics József. Bp. 1994, 368).

Cf. –, →

In 11 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Piar, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Kunszentmiklós *Gymn* – Martin *Nat* – Praha *Strahov* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş

2686

SCHONAEUS, Cornelius: Terentius Christianus, seu comoediae sacrae, Terentiano stylo a Cornelio Schonaeo Goudano conscriptae et nunc demum magna ejusdem diligentia et labore emendatae atq(ue) recognitae. Varadini MDCLVI apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

^{*8},[ ]^{2}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Ss^{8} Tt^{3+1} = [20] + 962 [recte 662] pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 874

Színművek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám nyomdászjelvénye díszíti. A címlevél után kezdődik a külföldi kiadás nyomdászának ajánlólevele *Typographus candido lectori ... inprimis gymnasiarchis, rectoribus, didascalis, paedagogis, caeterisque studiosae pubis formatoribus salutem* ($^{*}{}_{2}$a–$^{*}{}_{8}$a). Ezt két üdvözlővers követi: *Adolphus Schulckenius Geldriensis, philosophiae in academia Coloniensi, gymnasii Montis professor* és *Cornelius a Dale in Comoedias Cornelii Schonei Goudani* ($^{*}{}_{8}$b). Majd a váradi kiadás nyomdásza, *Abrahamus Szenci* ajánlja új kiadványát három nagy reményű ifjúnak: *Alexandro Kasza, Stephano Fekete, Francisco Petri ... d. Stephani Kasza de Halmágy, d. Nicolai Fekete de Debrecen, d. Stephani Petri de Nagybánya filiis* ([ ]$_{1}$a–[ ]$_{2}$b). Az ezt az ajánlást tartalmazó levélpár egyes példányokban közvetlenül a címlap után kötve található. A főrész a következő bibliai tárgyú színdarabokat tartalmazza: (1) *Naaman* (1–60.) – (2) *Tobaeus* (60–128) – (3) *Nehemias* (129–182) – (4) *Saulus* (183–243) – (5) *Josephus* (244–307) – (6) *Juditha* (307–368) – (7) *Susanna* (368–415) – (8) *Daniel* (415–457) – (9) *Triumphus Christi* (458–497) – (10) *Typhlus* (497–536) – (11) *Pentecoste* (536–576) – (12) *Ananias* (577–621) – (13) *Baptistes* (621–962 [recte 662]). A darabok felépítése általában a következő: *Actorum nomina – Prologus – Comoediae argumentum,* vagy *periocha* – Actus I–V. – *Peroratio.*

Cornelius Schonaeus (1541–1611), a haarlemi református főiskola rektora elsősorban oktatási célból írt bibliai tárgyú színdarabokat Terentius stílusában. Ezeknek gyűjteményes kiadása először 1592-ben jelent meg ebben a németalföldi városban. Jelentőségét a retorikai képzésben Bartók István hangsúlyozta (124). Valószínűnek tartotta, hogy a Szenci Kertész Ábrahám-féle kiadás Schonaeus gyűjteményének 1652-es frankfurti összkiadását vette mintául. Címlapjának, előszavának és az összkiadás első 13 darabjának szövege ugyanis egyezik azzal (Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában az 551.675 jelzeten).

In 17 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad*, *Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Martin *Nat* – Pápa *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş – Zalău

2687

VERÉCZI S. Ferenc: Lelki hartz, avagy olly halotti praedikációs rövid tanitas, melyben a' keresztyén léleknek ellenségivel valo kemény tusakodása, erre valo fegyveri, bajviadallyának modgya és végre minden ellenkezöin vehetendö igaz gyözedelme szem eleiben adatik, mellyet praedikállott Sáros-Patakon W. F. Varadon MDCLVI [Szenci Kertész Ábrahám].

A^8–C^8 D^{7+1} = 61 pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 916

Református gyászbeszéd. – A beszédet Veréczi S. Ferenc pataki református lelkész, első pap mondta el 1656-ban Patakon, Debreczeni Tamásné Tarjáni Margit temetésén. A címlap háta üres. A *Praeludium* szól a gyászolókhoz, és megadja az elhunyt nevét (3–4). A prédikáció a bibliai *Textus* után arról a lelki harcról és vitézségről szól, amely szükséges az életben a boldog meghaláshoz (5–61).

Veréczi S. Ferenc (1607–1660) Sárospatakon tanult, 1632-ben Bodrogkeresztúron volt rektor. 1633-tól a leideni és franekeri egyetemen végezte tanulmányait és Angliában is megfordult. Hazatérve 1636-tól Sárospatakon tanár, 1638-tól tállyai református lelkész. 1644-ben hívták meg sárospataki első papnak. A presbiteriánusok ellenfeleként tartották számon, de ezt az újabb szakirodalom (Kecskeméti 156–158) cáfolta.

A Szatmár vármegyében birtokos nemes Debreczeni Tamás elhunyt feleségéről, Tarjáni Margitról mindössze annyi derül ki a *Praeludium*ból, hogy a temetés előtt húsz nappal halt meg, és férje, fiai, leányai és unokái gyászolják. A prédikáció tartalmáról és későbbi kiadásáról lásd: Kecskeméti 180.

A kötet Szenci Kertész Ábrahám 1639 óta Váradon működő nyomdájában készült.

Cf. –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②* – Cluj-Napoca *Univ* ② – Debrecen *Univ* ①

Olim: Sárospataki ref. coll.

2688

MELCHIORIS de ZUANNA, Paul Jakob (red.): Trauer-Binden aus hertzlichem Mitleiden wegen des zwar frühen, aber doch seligen Absterben des ... Herrn M. Heinrich Konrad Sarnichausens aus Westphalen, der christlichen evangelischen Gemein in der ... Stadt Modorn in Ober-Hungarn treufleissig- und wohlverdienten Pfarherrens, welcher im Monat Martio dieses lauffenden MDCLVI Jahrs in Gott selig entschlaffen, und bei volkreicher Versamlung mit christlichen Ceremonien zur Erden bestattet worden; ümgebunden von

etlichen in dem welt-berühmten Wittenberg studierenden aus Hungarn und von Paul Jakob Melchioris de Zuanna, die seinem ... Herrn Schwager schuldige letzte Ehre und schmertzliches Mitleiden mit seiner verwittibten Fr. Schwester zu bezeigen, aus Wittenberg übersendet. Wittenberg 1656 bey Job Wilhelm Fincelien.

A^4–C^4 = [12] lev. – 4°

RMK III 1977

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó gyászversgyűjtemény. – E kiadványt az 1656. márciusában elhunyt modori evangélikus lelkész, Heinrich Konrad Sarnichhausen halálára állította össze az elhunyt özvegyének testvére, a soproni születésű Paul Jakob Melchioris de Zuanna. Wittenbergi diáktársai, akik e gyászverseket írták, valamennyien magyarországiak. A nyolcadik vers magyar nyelvű, a B_3b lapon olvasható. Szerzője Kövesdi Pál, incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mindenek, kik bölcsek a mennyei szent tudományban.* E költeményen kívül még a következő szerzők írtak német nyelvű gyászverseket: (1) *Johann Schwartz von Oedenburg aus Ungern* (A_2a–A_3a) – (2) *Christoff Löhner aus Hungarn der H. Schrift Beflissener* (A_3a–B_1a) – (3) *Casparus Hain von Kaschau aus Ober Ungern* (B_1a–B_1b) – (4) *Matthias Gubitz von Schemnitz aus Ungern* (B_1b) – (5) *Johannes Bajer Eperiesser Unger* (B_2a–B_2b) – (6) *Johann von Hellembach aus Ungern* (B_2b) – (7) *Matthias Christoffori aus Ungern ss. theol. stud.* (B_2b–B_3a) – (9) *Andreas Günther von Keßmarck aus Hungern* (B_3b) – (10) ... *von Paulo Galli auß S. Georgen* (B_4a) – (11) ... *von Paulo Jacobo Reisingero Hung. Sempron.* (B_4b–C_1a) – (12) *Johann Rudolph Kegel von Preßburg aus Ungern* (C_1a–C_2a) – (13) ... *von Johanne Kalinkio Hung.* (C_2a–C_2b) – (14) *Paulus Jacobus Melchioris de Zuanna, Semp. Hung.* (C_3a–C_4a) – (15) *Johan. Baptista Föggler Semp. Hung.* (C_4a–C_4b) – (16) *Johann Christophorus Galli ex S. Georgiensibus Hungarus* (C_4b).

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: EPhK 1903: 188, Czeizel János és RMKT XVII/9 365, 687.

A magyar vers szerzője, Kövesdi Pál itthon Komáromban, majd 1654–1656 között Wittenbergben végezte tanulmányait. Hazatérve rektor Komáromban, tanított Eperjesen, 1659-től pedig a soproni magyar iskola rektorának hívták meg. 1664-től ugyanitt a magyar evangélikus gyülekezet lelkészévé is megválasztották. 1674 után is Sopronban tartózkodott, és itt hunyt el 1682-ben. Magyar nyelvtana már csak halála után jelent meg (RMK II 1584).

Az elhunyt, Heinrich Konrad Sarnichhausen 1646–1648 között Sopronban volt a gimnázium rektora, 1648-tól Modoron evangélikus lelkész. Melchioris de Zuanna gyászverse szerint fiatalon, „legjobb éveiben" halt meg.

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

2689

<Fortuna. S. l. 1656 sine typ. nomine – 4°>

XVII századi fametszet alapján feltételezhető. – Magyar nyelvű sorsvetőkönyv.

A fametszet, amelyből e kiadásra következtetni lehet, a XVIII. századi budai Landerer műhely „Fortuna" című sorsvetőkönyveinek különböző kiadásaiban található. A kilencedik Szibilla által tartott könyvön olvasható az 1656-os évszám, tehát igen valószínű, hogy az egykor egy 1656-os kiadáshoz készült. Első alkalommal Borsa Gedeon feltételezte az általa ismert 1743–1849 között megjelent hat Landerer-kiadás mindegyikében megtalálható metszet alapján e nyomtatvány egykori létét (MKsz 1966: 79, Könyvtörténeti írások I. Hazai nyomdászat 15–17. század Bp. 1996, 305). Megállapítása szerint a XVIII. században használt dúc nem feltétlenül 1656-ban készült, elképzelhető, hogy utánmetszés, de ez esetben is egy – nagy valószínűséggel – 1656-ban készült metszet emlékét őrizte meg.

A Landerer-nyomdában fennmaradt metszetek eredete nem ismeretes, vizsgálatuk arra mutat, hogy különböző műhelyek készletéből vették át őket (Borsa i. h 79). Így az 1656-os *Fortuna* kiadási helye sem határozható meg a rendelkezésre álló adatokból megnyugtatóan. Elképzelhető, hogy a kiadvány a bártfai (1597–1610, **892**; 1616, **1097**) vagy a kolozsvári (1594, **747**; 1599–1610, **916**) sorozatba illeszkedett. Az előbbinek ellene mond, hogy egy másik, a Landerer-féle sorozatban található metszet, amely az 1616-os évszámot viseli, nem azonos az 1616 körül megjelent bártfai *Fortuna* (**1097**) illusztrációjával (vö. S. l. 1616, **1125**). A kolozsvári megjelenést viszont az teszi kevéssé valószínűvé, hogy bár az egykori Heltai-nyomda a Szőrös (Ravius) örökösök kezén, Abrugi György vezetésével ekkor megvolt, azonban 1651 után működése rendszertelenné vált, kevés nyomtatványa ismeretes. Nem zárható ki azonban az sem, hogy az említett fametszet dúca külföldről került a Landerer nyomdába, s így nem egykori hazai kiadvány emlékét őrizte meg.

A kiadvány formátuma a fentebb említett és Landerer műhelyben megjelent sorsvetőkönyvekhez hasonlóan negyedrét lehetett.

Borsa feltételezte, hogy a rendkívül kedvelt és elterjedt népkönyvnek számos további, ma nem ismeretes kiadása volt 1656–1743 között is, amelyekből azonban a fokozott használat miatt nem maradt fenn példány (MKsz 1966: 76, 79). E kiadásokról újabb adat vagy példány előkerüléséig pontosabbat mondani nem lehetséges.

Cf. **747**; **892**; **916**; **1097**; **1125**; **–**, →

2690

[1] [MANUALE Latino-Hungarico-Sclavonicum ad praxin pietatis ordinatum ac ex variis devotionum libellis collectum opera et sumtu generosi ac nobilissimi D. Petri Hrabowsky de Hrabowa etc.] – [2] (BUZGO halaadasok es könyörgesek). – [3] [POKLAD dvchowny z modlideb [!] nabožnich nedelnich y každodennich zhromazdeny, kwůly wssem pobožnjm gmenowite vrozeneho á pobožneho pana Petra Hrabowskeho z Hrabowa etc. Z geho nakladkem widany] [Bartphae 1657 Klöss jun.]

*^{6}, A^{12}–E^{12}, A^{12} B^{12} C^{6} + [?] = [12?] + 118 + [2], + 59 + [?] pag. – 12° – Init.

RMK I 918 – RMK II 875 – Knihopis 3198 – Čaplovič 207 – Čaplovič 207a

Evangélikus imádságoskönyv latin, magyar és biblikus cseh nyelven. – Az egyetlen csonka példány címlapja hiányzik. A főcím fenti leírását a Knihopis közölte (3198) Josef Jungmann

nyomán (Historie literatury České. W Praze 1849, 266). Mivel lényegében megegyezik ugyanezen mű második, 1668. évi bártfai kiadásának címével, hitelességét nincs ok kétségbe vonni (vö. **3408**). A meglévő részek élén (1) *Petro Hrabowskim in inferioris Hungariae oppido Uyhel ad Kißucam praefecto arcis Budetin, ... fautori et amico aetatem colendissimo, promotorique hujus opusculi* szóló ajánlás olvasható Bártfa 1657. június 14-i keltezéssel, aláírása *Admodum generosae vestrae dominationi precibus cotidianis fundendis obstrictissimus* (*$_2$a–*$_4$a). A következő lapon nyomdai cifrákból álló díszítő sor alatt az aláírás szövege értelmileg egy kisbetűvel kezdődő vers töredékével folytatódik *quique tuis precibus toto de pectore fusis, In Christo cunctis, pondus inesse cupit*, aláírása *Martinus Wagner sen., inspect. et minist. eccl. et sch. pat. ann. 45, primarius civis, necnon 5. regiarum liber. civit. super. Hungar. oppidique Saaros ab an. 12. superint., septuag. vitae aeter. maturus candidatus* (*$_4$b). Az idézett két verssor az 1668. évi második kiadásban idősebb Martin Wagner „In honorem magni Musarum patroni...” című költeményének befejezését képezi (**3408**). A díszítő sor ezért valószínűleg a hiányzó sorokra utal. Wagner 1666-ban hunyt el, versét tehát minden bizonnyal ez elé az 1657. évi kiadás elé szánta. A nyomdába azonban vagy hiányos kézirat jutott el, vagy más okból maradt ki a vers eleje, így annak teljes szövege csak az 1668. évi kiadásba került bele. Ezután (2) *Mens pia* kezdőszavakkal következik *Leonhardus Wagner, ecclesiae Bartphensis a concionibus Germanicis*, majd (3) *Petrus Hrabowski Anagramma* címmel *Samuel Keszner, districtus Liublovien. eccl. ev. sen.* verse. A (4) *Petrus Hrabowski per Μεταστοιχείωσιν* című költemény a második sora után megszakad (*$_4$b–*$_5$b). Szerzője a második kiadás alapján Pavel Kray, bártfai szlovák prédikátor (vö. **3408**). Mivel a leíráskor rendelkezésre álló másolaton a *$_3$b és *$_4$a lap között jól látható a fűzés, bizonyos, hogy az első füzet végéről csak egy levél hiányzik.

A kiadvány latin nyelvű része az *Oratio mane surgentis* címmel kezdődik. Egy reggeli és esti ima után bűnbánati imádságokat foglal magában, amelyek közül az utolsó kettő verses (1–118). Az imádságok címeit az *Index* sorolja fel (E_{12}a-b). A magyar rész újrainduló füzetjelzéssel és lapszámozással, de önálló címlap nélkül csatlakozik a latinhoz. Belső címe *Buzgó hálaadások és könyörgések*. Néhány reggeli és esti elmélkedő imádság után (1–17) következnek *Szent Dávid királynak hét poenitentia tartó psalmusi rövid summácskákkal és imádságokkal együtt* (18–52). A hét bűnbánati zsoltár szövege (VI., XXXII., XXXVIII., LI., CII., CXXX., CXLIII.) a Károlyi Gáspár-féle fordításban olvasható, élükön rövid summa, s mindegyik végén egy-egy imádság áll. Az egyetlen csonka példányból hiányzik az 53–54. lap. A második kiadás alapján az 53. lapon kezdődött a magyar nyelvű rész záró szövege „A szent Atanasius püspöknek vallása, kit szerzett az arianusok ellen” ([53]–59).

E kiadás unikum példánya a magyar nyelvű rész végén megszakad. A főcímlap ismert szövege, az ajánlás és az 1668. évi bártfai, második kinyomtatás alapján (**3408**) azonban bizonyosnak tekinthető, hogy e kiadásban is benne volt a biblikus cseh nyelvű imádságoskönyv, amelynek e tétel élén olvasható címleírása az 1668. évi megjelentetést követi. (A cím fordítása: Lelki kincs vasárnapi és mindennapi vallásos imádságokból összegyűjtve minden buzgó hívő, nevezetesen ... Hrabowsky Péter kedvéért. Az ő költségén kiadva...) Mivel a második kiadásban a latin és magyar nyelvű részek e kiadás soronkénti és betűnkénti utánszedéseként készültek, az is bizonyosnak tartható, hogy így történt ez a biblikus cseh nyelvű imádságok esetében is.

A kiadvány szerzőjére és forrásaira vonatkozó mai ismereteket ld. a teljesebb példányból ismert, második kiadásnál (**3408**).

E háromnyelvű imádságoskönyvről Szabó Károly példány ismerete nélkül csupán Németh Lajos említése nyomán adott hírt mint bártfai nyomtatványról (Memoriae typographiarum ... regni Hungariae et principatus Transilvaniae. Pestini 1818, 39; RMK I 918 és RMK II 875). Ján

Čaplovič két helyen is felvette bibliográfiájába. Először példány ismerete nélkül (207), a kiegészítések között pedig már Oszvald Árpád pozsonyi példánya alapján részletes leírást közölt róla (207a), mindkét esetben mint bártfai nyomtatványról. A betűtípusok alapján a nyomtatvány valóban ifj. Jakob Klöss bártfai műhelyéből került ki.

Oszvald egykori példányának mai őrzési helye nem ismert. A fenti leírás az Országos Széchényi Könyvtár FM2/4397 jelzetű mikrofilmjén alapul.

Cf. –, **3408**

Budapest *Nat* cop. (Árpád Oszvald, Bratislava)
Olim: Árpád Oszvald, Bratislava

2691

»KALENDARIUM Kristus Urunk születése után az M.DC.LVIII. ... Püchler Vid ... Nyomtatta-ki Béchben Kürner Jakab János [sen.]. 8r.«

Naptár és prognosztikon – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét az a kismartoni Esterházy-könyvtárban található, Hárich János által, 1938. augusztusában készített gépiratos jegyzék őrizte meg, amely a könyvtárban lévő naptárakat gyűjtötte össze 1647-től a XX. század elejéig (lelőhelye: Zimmer V., Kasten L., Regal 3.). Az itt felsorolt XVII. századi kötetek ma már nem lelhetők fel a könyvtárban. A leírás azonban minden bizonnyal példány alapján készült, mert láthatóan megőrizte a helyesírási jellegzetességeket, továbbá híven közli az egyéb, példányból ismert kalendáriumok címét (vö. **3670**). A kiadvány egykori meglétét támasztja alá az is, hogy a XVII. századi kalendáriumok helye a polcon megtalálható, és a későbbi időszakból származó itt leírt naptárakat ma is a könyvtárban őrzik (Zvara Edina közlése, az ő nevéhez fűződik a jegyzék felfedezése is). A feltételezést tovább erősíti a bécsi naptársorozat folyamatos megjelenése ebben az időszakban (vö. **2626**).

A naptársorozat többi tagjából következtethetően a kiadvány prognosztikont is tartalmazott.

Olim: Eisenstadt *Esterházy*

Cf. **2626**!

2692

ALBRICH, Martin: Dispvtatio prima de natvra metaphysicae, quam ... proponit in ... gymnasio Coronensi praeside m. Martino Albrichio, ... ejusdem gymn. rectore respondens Johannes Müllerus Rupensis, ad diem 8. Decembr. horis matutinis. Coronae 1657 typis Michaelis Herrmanni.

$[\,]^2$, A^8 = [2] + 8 fol. – Orn.

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradt fenn. Ez a gyűjtemény magában foglalja

azt a 12 disputációt, amelyeket a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban. Sorukban ez az első disputáció. A címlap hátán a *Respondens* ajánlja művét *viris ... Iacobo Schylero, pastori ecclesiae Almakerekensis ... nec non decano capituli Laszlensis ..., Michaeli Svtorio, antistiti ecclesiae Laszlensis ... et seniori capituli ejusdem ... Iohanni Kleinio, sacrae aedis Keresdiensis ecclesiastae ..., Iacobo Ohrendio, pastori eccles. Peschensis ..., affini ... patronis...* ([ ]$_1$b). A vizsgázót a következő szerzők köszöntötték: [1]–[2] *... Respondenti ... scripserunt ... Bartholomaeus Falck Rupensis, orator sch. Cor.* – *Jacobus Gotterbarmet Medienesis* ([ ]$_2$a) – [3] *Dialogismus anagrammatico-votivus* címen *Andr. Lutschius Bistriciensis* ([ ]$_2$a-b) – [4] *Palindromon anagrammatice duplici votivum* címen *Matthias Milles Medien.* – [5] *David Czackius Coronensis* ([ ]$_2$b). Ezután a *Metaphysica* tankönyv *De definitione et divisione metaphysicae* szóló *Prooemium*a következik (1–8 fol.). Ebből az anyagrészből vizsgázott a Nagy-Küküllőben fekvő Kőhalomról származó Johann Müller 1657. december 8-án a brassói gimnáziumban.

E kiadványnak a vizsga alkalmából nyomtatott önálló címlapja alapján valószínű, hogy e tézisek önállóan is forgalomba kerültek. Ma ismeretes példányai azonban kivétel nélkül Albrich *Opusculum metaphysicum* című műve (**2702**) részeként maradtak fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

2693

ALBRICH, Martin: Disputatio IV. de affectionibvs entis in genere et perfectione ejus in specie, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens Michael Clausenburgerus Mediensis, ad diem (...) Febr. horis matutinis. Coronae 1657 charactere Herrmanniano.

[ ]^2, E_4 F^4 G^4 $H_{1–3}$ = [4] + 39–62. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány a negyedik azok közül a disputációk közül, amelyek Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradtak fenn. Ez a tankönyv egyúttal magában foglalja azt a tizenkét disputációt is, amelyeket a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban. A címlap hátán *Michael Clausenburgerus, respondens* szöveg nélküli ajánlása olvasható *viris ... Michaeli Simonio, reipub. Mediensis consuli ..., nec non ... Johanni Czekelio, pastori ecclesiae Eibesdorfiensis et decano capituli Schelkensis ..., Paulo Czekelio, pastori eccl. Kisdensis ..., Simoni Czekelio, pastori eccl. Alesiensis ..., Francisco Czekelio, pastori ecclesiae Örmischensis ..., Micheli Rukesch, senatori reipublicae Mediensis ...* ([ ]$_1$b). A *Respondenti* intézett üdvözlőversek szerzői: [1] *Petrus Fanneschmidius Coronensis* – [2] *Jacobus Gotterbarmet Mediensis* – [3] *Andreas Lutschius Bistriciensis* ([ ]$_2$a) – [4] *Georgius Kapesius Szenavereschensis* – [5] *Georgius Orthius Basnen.* – [6] A*ndreas Grellius Scheszburg.* – [7] *Andreas Göbelius Coronensis* ([ ]$_2$b). Majd a *De affectionibus entis* című *Liber secundus* első fejezete általános-

ságban szól a létező tulajdonságairól (39–51). Ezután *Sectio I.* kezdődik *De affectionibus entis unitis in specie* címen (52–62). Ebből az anyagrészből a medgyesi születésű Klausenburger Mihály vizsgázott 1657 februárjában.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján feltételezhető, hogy önállóan is forgalomba hozták, de ma ismeretes példányai kivétel nélkül Albrich *Opusculum metaphysicum* című műve (**2702**) részeként maradtak fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

2694

ALBRICH, Martin: Disputatio V. de vnitate et veritate, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens, Johannes Falck Rupensis, ad diem (...) Mart. horis matutinis. Coronae 1657 charactere Herrmanniano.

$[\,]^2$, H_4 I^4 K^4 $L_{1–3}$ = [4] + 63–86. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johannes Falck, respondens viro ... Petro Medero, poetae laureato caesareo et p. t. ecclesiae Coronensis pastori ... patrono* ajánlja disszertációját ([ ]$_1$b). Majd öt köszöntő költemény következik, amelyet *respondenti ... deproperabant condiscipuli*. Szerzőik: [1] *Barth. Falck Rupensis* – [2] *Jacobus Gotterbarmet Mediensis* ([ ]$_2$a) – [3] *Andreas Lutschius Bistriciensis* ([ ]$_1$a-b) – [4] *Andr. Grellius Scheszburgensis* – [5] *Michael Roth Rupensis* ([ ]$_2$b). Ezután következik Martinus Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvének (Brassó 1657, **2702**) második és harmadik fejezete a létező egységéről és a transcendentális igazságról (63–86).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 márciusában vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a Kőhalomról származó Joannes Falck volt.

E disputációnak önállóan jelenleg egyetlen példánya ismeretes. Különben ötödikként maradt fenn Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**).

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

Önállóan: Braşov *Arch* ①

2695

ALBRICH, Martin: Disputatio VI. de bonitate, dvratione et vbietate, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens Andreas Grellius Schaszburgensis, ad diem (...) Apr. horis matutinis. Coronae 1657 charactere Herrmanniano.

[ ]^2, L_4 M^4 N^4 = [4] + 87–104. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Andr. Grellius Schassburgensis viris ... Michaeli Mayo, ecclesiae Naystadiensis, quae est in Bartia, pastori ... ac capituli Bartsensis seniori ... avo suo ..., Johanni Scharsio, antistiti ecclesiae Mediensis ... affini suo, ... nec non ... Johanni Stentzelio, ... Coronensium reipublicae villico ... avo ..., Georgio Grellen, ... Schasburg. senatori primario ... parenti suo ..., Laurentio Kuschio, centumvirorum reipubl. Coronensis haud postremo, avunculo suo ... ut et ... Bartholomaeo Bausnero, ecclesiae Schasburgensis diacono* ... szóló szöveg nélküli ajánlása áll ([ ]$_1$b). A vizsgázót öten köszöntötték verssel: [1] *Acrostichis diameriphrastica* címen *Jacobus Gotterbarmet Mediensis, frater adoptivus et contubernalis* – [2] *Andreas Grellius Schesburgensis* anagrammája ([ ]$_2$a) – [3] *Andr. Lvtschivs Bistric., frater adoptivus* ([ ]$_2$a-b) – [4] *Georg. Kapesivs Szenavereschensis* – [5] *Mich. Clavsenvbvrgervs Mediensis* ([ ]$_2$b). Ezután következik Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvének (Brassó 1657, **2702**) IV–VI. fejezete a Létező jegyeiről, mint jóság, folyamatosság és helyben létezés (87–104).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 áprilisában vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a segesvári Andreas Grell volt.

E disputációnak önállóan jelenleg egyetlen önálló példánya ismeretes. Különben hatodikként maradt fenn Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**).

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

Önállóan: Braşov *Arch* ①

2696

ALBRICH, Martin: Dispvtatio septima de dependente et independente, creato et increato, finito et infinito, corruptibili et incorruptibili, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens Andreas Lutschius Bistriciensis, ad diem (...) horis matutinis. Coronae 1657 charactere. Herrmanno.

[ ]^2, Q^4 R^4 = [4] + 121–136. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány a hetedik azok közül a disputációk közül, amelyek Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradtak fenn. Ez a tankönyv egyúttal magában foglalja azt a tizenkét disputációt is, amelyeket a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban. A címlap hátán *Respondens* aláírással ajánlás szól *viris ... Georgio Totschnero, antistiti ecclesiae ... Bistricianae ... ejusdem districtus capituli decano ..., Martino Schultzio, projudici reipublicae urbis praefatae ..., Johanni Wallendorffio, senatori ejusdem reipublicae ..., Gregorio Fuhrmanno, pastori eclesiae Demetriensis ..., Georgio Brosero, senatori curiae patriae ..., patronis* ([ ]$_1$b). Majd öt vers következik, amelyeket *Ornatissimo d. respondenti ... depromebant:* [1] *Jac. Gotterbarmet Mediensis, frater adoptivus* – [2] *Andr. Grellius Schesb., frater adoptivus* ([ ]$_2$a) – [3] *Michael Roth Rupensis* – [4] *Johannes Schulerus Bathoschensis* – [5] *Nicolaus Müllerus typogr.* német nyelvű költeménye *Non nobis solis sed Deo et patriae nati* címen ([ ]$_2$b). Ezután a *caput* III–VI. következik Albrich filozófiakönyvéből, amelyek címe *De dependente et independente*; *De creato et increato*; *De finito et infinito* és *De corruptibili et incorruptibili* (121–136). Ebből az anyagrészből vizsgázott a besztercei *Andreas Lutsch*. A vizsga időpontját azonban a címlap nem közli.

A kiadványnak a vizsga alkalmából nyomtatott önálló címlapja alapján valószínű, hogy e tézisek önállóan is forgalomba kerültek. Ma ismeretes példányai azonban kivétel nélkül Albrich *Opusculum metaphysicum* című tankönyve (**2702**) részeként maradtak fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

2697

ALBRICH, Martin: Dispvtatio octava de principio et principiato, causa et causato, quam ... proponit in ... gymn. Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens Jacobus Gotterbarmet Mediensis, ad diem (22 Sept.) horis matutinis. Coronae 1657 charactere Herrmanniano.

[ ]^2, S^4–U^4 X$_1$ = [4] + 137–162 pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Respondens* aláírással *viris ... Johanni Scharsio, antistiti eccl. urbis ... Mediensis ..., Johanni Graffio, pastori eccl. Requiniensis ..., Matthiae Barth, pastori ecclesiae Bogacsiensis ..., ut et ... Josepho Boltoz, urbis ... Coronensis notario ..., ejusdem curiae senatori ..., Michaeli Gotterbarmet, senatori curiae Mediensis ..., Matthiae Czekescher, ... praefatae curiae senatori ... fautoribus* címzett ajánlás áll ([ ]$_1$b). Ezután [1] *In nomen Jacobus Gotterbarmet Mediensis anagramma duplex* címen *Andr. Lutschius Bistric., frater adoptivus* – [2] *Georg Kapesius Szenaverechen.* – [3] *Joh. Falck Rupensis, frater adopt.* ([ ]$_2$a) – [4] *Michael Clausenburgerus Mediensis* ([ ]$_1$a-b) – [5] *Andr. Grellius Schaszburgen., frater adoptivus et contubernalis* – [6] *Michael Roth Rupens.* gratulált verssel az ünnepeltnek ([ ]$_1$b). Ezt követi Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvének

(Brassó 1657, **2702**) VII. és VIII. fejezete, amelyek címe *De principio et principiato* illetve *De causa et causato* (137–162).

E vizsgatételeket 1657. szeptember 22-én vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban, amint ez az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példány korabeli kézírással kiegészített bejegyzéséből kiderül. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a medgyesi születésű Jacobus Gotterbarmet volt.

E nyomtatvány legtöbb példánya Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyve (Brassó 1657, **2702**) nyolcadik tagjaként maradt fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

Önállóan: Braşov *Arch* ① – Budapest *Acad* ①

2698

ALBRICH, Martin: Dispvtatio nona de necessitate et contingentia, actu et potentia, quam ... proponit in ... gymnasio Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. ejusdem gymn. rectore respondens, Georgius Meschner Coronensis, ad diem (...) Octobr. horis matutinis. Coronae 1657 typis Michaelis Herrmanni.

[ ]^2, O^4 P^4 = [4] + 109 (recte 105)–120. pag. – 4° – Orn.

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Georgius Meschner, respondens* aláírásával ajánlás olvasható *viris ... Lvcae Seilero, pastori ecclesiae Mellimontanae ..., Georgio Dravdt, p. t. diaconorum ecclesiae Coronensis seniori ..., Martino Harnvng, ... p. t. diacono ejusdem ecclesiae ..., Micheli Dravdt, ... ce(ntum)v(irorum) reipubl. Coronensis praeeximio ..., Iohanni Sigero, centumvirorum ejusdem reipubl. praefatae conspicuo ... patronis ...* ([ ]$_1$b). Majd *Respondenti* intézett üdvözlőversek olvashatók a következő szerzőktől: [1] *Thomas Graffius Coron.* – [2] *Johannes Fuchsius Coron.* – [3] *Jacobus Gaal Coron.* ([ ]$_2$a) – [4] *Marcus Literati Coron.* ([ ]$_2$a-b) – [5] *Samuel Sylvanus Coron.* – [6] *Johannes Gorgias Coron.* – [7] *Johannes Böhmius Coron.* – [8] *Simon Massa Coron.* ([ ]$_2$b).

A disputáció Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvének (Brassó 1657, **2702**) *VI., De ubietate* szóló fejezetéből a *Canones* című résszel kezdődik (109). Ezt követi a tankönyv *Sectio II. De affectionibus entis disjunctis primariis immediatis* című rész első fejezete, amely a szükségszerűről és az esetlegesről értekezik (106–113), valamint a *De potentia et actu* című második fejezet (114–120).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 októberében vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a a brassói születésű Georg Meschner volt.

E nyomtatványnak önállóan jelenleg egyetlen példánya ismeretes. Különben hatodikként maradt fenn Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**), bár valójában a tankönyv folyamatosságát tekintve a hetedik a sorban.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③
Önállóan: Braşov *Arch* ①

2699

ALBRICH, Martin: Dissertatio X. de affectionibvs disjunctis primarijs mediatis: completo et incompleto, simplici et composito, eodem et diverso, naturali et artificiali, permanente et successivo, definito et indefinito, quam in ... Coronensium gymnasio publicae censurae subjicit praeside m. Martino Albrichio, p. t. scholae ejusdem rectore respondens, Johannes Schulerus Bathoschensis, ad diem (...) hora locoque consvetis. Coronae 1657 charactere Herrmanniano.
$[\,]^2$, X_{2-4} Y^4 Z^4 = [4] + 163–184. pag. – 4°

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a *Respondens, Johannes Schulerus* ajánlja disputációját *viris ... Michaeli Herrmanno, ... reipublicae Coronensium pro-judici ... et Pavlo Christels, centumvirorum praenominatae reipublicae primario ... nec non ... Valentino Ahend, centumvirorum quoque minime postremo ... patronis* ([ ]$_1$b). Majd hét, cím nélküli költemény szól *Ad ... respondentem*. Szerzőik a következők: [1] *Ioannes Meint Schvischeriensis* – [2] *Jacobus Gottermbarmet Mediensis* – [3] *Andreas Lutsch Bistricien*. ([ ]$_2$a) – [4] *Andreas Grellius Schesburg*. – [5] *Samuel S. Coronensis*. – [6] *Michael Eckardus Budaj*. – [7] *Martinus Hermannus Coro*. ([ ]$_2$b). Ezután *Martinus* Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvéből (Brassó 1657, **2702**) a *Sectio III. de affectionibus disjunctis primariis mediatis* című, hat fejezet foglalja össze a létező elsődleges megkülönböztető jegyeiről szóló tudnivalókat (163–184). E vizsgatételeket a brassói evangélikus gimnáziumban vitatták meg a címlapon közelebbről meg nem nevezett időpontban. A vizsgáztató *Martinus Albrich* rektor, a vizsgázó a Kolozs megyei Bátoson született Joannes Schuller volt.

E nyomtatványnak önállóan jelenleg egyetlen példánya ismeretes. Különben tizedikként maradt fenn Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**).

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③
Önállóan: Braşov *Arch* ①

2700

ALBRICH, Martin: Dissertatio XI. de absoluto et respectivo, subjecto et adjuncto, signo et signato, mensura et mensurato, quam ... proponit in ... gymnasio Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. ejusdem gymn. rectore respondens, Michael Roth Rupensis, ad diem (...) Octobr. horis matutinis. Coronae 1657 apud Michaelem Herrmannum.

[ ]^2, Aa^4 Bb^4 Cc^2 = [4] + 185–204. pag. – 4° – Orn.

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a Respondens ajánlása olvasható *viris ... Johanni Windisch, antistiti ecclesiae Rupensis ..., Petro Roth, judici ejusdem loci ... parenti suo ..., Georgio Pellioni, consuli oppidi praefati ..., Martino Falck, sedis curiae praedictae judici ..., Zachariae Weyrauch, pastori ecclesiae Homorodiensis ... affini ..., Georgio Schobelio, pastori ecclesiae Lapidensis ..., Michaeli Maurer, diacono ecclesiae Rupensis ..., Christiano Weis, notario oppidi Rupensis ..., patronis* ([ ]$_1$b). Majd *In honorem ... respondenti* a következő szerzők írtak verset [1] *Joh. Meint Schwischeriensis* – [2] *Anagramma cum acrostichide címmel Jacobus Gotterbarmet Medien.* ([ ]$_2$a) – [3] *Anagrammatico-correlativum címen Andr. Lutschius Bistriciensis* ([ ]$_2$a-b) – [4] *Jacobus Jekelius Lapidensis, con-frater et contuber.* – [5] *Joh. Falck Rupensis* – [6] *Andr. Meint Lapidensis* ([ ]$_2$b). Majd Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvéből (Brassó 1657, **2702**) a *Sectio IV. De affectionibus entis disjunctis secundariis*, azaz a Létező másodlagos, megkülönböztető jegyeiről szóló fejezet következik (185–204).

E vizsgatételeket 1657 októberében vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a Kőhalomról származó Michael Roth volt.

E nyomtatványnak önállóan jelenleg egyetlen példánya ismeretes. Különben tizenegyedikként maradt fenn Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**).

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

Önállóan: Braşov *Arch* ①

2701

ALBRICH, Martin: Disputatio XII. de expressioribvs essendi rationibus ad certas classes revocandis, subsistentia et inhaerentia, quam ... proponit in ... gymnasio Coronensi praeside m. Martino Albrichio, p. t. ejusdem gymn. rectore respondens, Thomas Graffius Coronensis, ad diem (...) Decembr. horis matutinis. Coronae 1657 typis Michaelis Herrmanni.

[ ]^2, Dd^4 Ee^4 = [4] + 205–219. + [1] pag. – 4° – Orn.

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadvány Martin Albrich *Opusculum metaphysicum* című filozófiai tankönyvében (Brassó 1657, **2702**) maradt fenn. Ez magában foglalja azt a 12 disputációt, amelyet a szerző elnökletével 1656-ban és 1657-ben tanítványai tartottak a brassói evangélikus gimnáziumban. Ez sorukban az utolsó. A címlap hátán a *Respondens* a következő személyeknek nyújtja át művét: *Viris ... Petro Medero, p. l. c., nec non pastori ecclesiae Coronensis ... scholaeque ejusdem inspectori ..., Marco Deidricio, pastori ecclesiae Rosonensis ..., Martino Lasselio, pastori ecclesiae Petri-Montanae ..., Petro Gokesch, cultori ... civitatis Coronensis ..., Thomae Graff, incolae civitatis ejusdem..., Petro Tellyesch, centumvirorum ejusdem reipublicae praefatae ... conspicuo ..., patronis* ([ ]1b). Majd *Ornatissimo ... respondenti* a következő személyek gratuláltak cím nélküli verssel: [1] *Michael Clausenburgerus Mediensis* – [2] *Georgius Meschner Coronensis* – [3] *Marcus Literati Coronensis* ([ ]$_2$a) – [4] *Georgius Molitoris Ceidenensis* ([ ]$_2$a-b) – [5] *Johannes Böhmius Coronensis* – [6] *Andreas Deckius Coronensis* – [7] *Casparus Raus Coronensis* – [8] *Martinus Herrmannus Coron.* ([ ]$_2$b). Ezt követi Albrich tankönyvének a *De expressioribus essendi rationibus ad certas classes revocandis* című *Liber tertius*, amely három fejezetben tárgyalja a létező lényeges és esetleges jegyeit (205–219). Ebből vizsgázott a brassói Thomas Graff 1657 decemberében.

Az utolsó lap alján *Nomina respondentium* 13 tanuló nevét sorolja fel. – Vö. **2702**. Az utolsó lapon az egész tankönyvre vonatkozó rövid *Errata* zárja a nyomtatványt (Ee$_4$b).

A nyomtatvány saját, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján valószínű, hogy önállóan is forgalomba hozták, de ma ismeretes példányai kivétel nélkül Albrich *Opusculum metaphysicum* című tankönyve (**2702**) részeként maradtak fenn.

Cf. **2702**!

Gyűjteményben: Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

2702

ALBRICH, Martin: Opvscvlvm metaphysicvm, in quo primo: praecepta in debita sua universalitate sunt proposita et ... explicata; secundo: controversiae ... breviter decisae ...; tertio canones utiliores limitati, confirmati et exemplis illustrati; quarto ubique ferme usus, quem .... in theologia habent, insinuatus, adornatum a m. Martino Albrichio Mediense Transylvano, p. t. gymnasii Coronensis rectore. Coronae 1657 typis Michaelis Herrmanni.

[ ]^5,[ ]^2, A^8; [ ]^1, B^4 C^4 D^1; [ ]^2, D$_{2–4}$ E$_{1-3}$; [ ]^2, E$_4$ F^4 G^4 H$_{1–3}$; [ ]^2, H$_4$ I^4 K^4 L$_{1–3}$; [ ]^2, L$_4$ M^4 N^4; [ ]^2, O^4 P^4; [ ]^2, Q^4 R^4; [ ]^2, S^4–V^4 X$_1$; [ ]^2, X$_{2–4}$ Y^4 Z^4; [ ]^2, Aa^4 Bb^4 Cc^2; [ ]^2, Dd^4 Ee^4 = [10] pag.; + [2] + 8 fol.; + [1] + 9–26; + [4] + 27–38; + [4] + 39–62; + [4] + 63–86; + [4] + 87–104; + [4] + 109 [recte 105]–120; [4] + 121–136; [4] + 137–162; [4] + 163–184; [4] + 185–204; [4] + 205–219 + [1] pag. – Orn., init., fol. tit. color.

RMK II 876

Filozófiai tankönyv és vizsgatételek gyűjteménye. – A címlap hátán kezdődik *Martinus Albrichius* Brassóban 1657. október 1-jén kelt ajánlólevele *Lvcae Herrmanno, pastori eccl. Birthalbensis, ecclesiarumque per Transylvaniam superintendenti ..., Georgio Fabricio, pastori eccl. Muschnensis ... capitulique generalis decano ..., Petro Medero, p.l.c., nec non pastori eccles. Coronensis ... scholaeque ejusdem inspectori ..., Iohanni Scharsio, pastori eccles. Mediensis ... scholaeque ejusdem inspectori ... fautoribus et patronis* ([ ]$_1$b–[ ]$_3$a). Ezt *Ad lectorem l. s.* című, aláírás nélküli előszó követi a szerzőtől ([ ]$_3$b). Majd a következő négy szerző üdvözlő verse következik: [1] *Trosfridus Hegenitius, medicus Coronensis Ad clarissimum autorem ... Ἐπῴδιον* címmel ([ ]$_4$a-b) – [2] *Mart. Groszthays, lector* ([ ]$_4$b) – [3] *Johannes Fuchsius Coronensis, ejusdemque gymn. lector Martino Albrichio ..., cum post logicam metaphysicam publicaret* címezve ([ ]$_5$a) – [4] *Georgius Clossius, s.s. th. et ph. studiosus* ([ ]$_5$b). A főrész *Proeomium*mal kezdődik a metafizika meghatározásáról (1–8 fol.). Majd három könyvben foglalja össze a filozófia témakörébe tartozó tudnivalókat (9–219 lap). Amint a címlap és az előszó ígéri, közli a tárgyalt fogalmak meghatározását, összefoglalja a hozzájuk kapcsolódó vitás kérdéseket, példákkal világítja meg szabályaikat, és utal teológiai tanulságukra. A tankönyv egyes fejezeteiből vizsgáztak a brassói evangélikus gimnázium tanulói Martin Albrich rektor elnökletével 1656 októbere és 1657 októbere között. Vizsgájuk alkalmával önálló címlappal és ajánlással is megjelentették azt a részt, amelyből vizsgát tettek. Ezért a könyv folyamatosságát a vizsgák utólag beragasztott önálló címlapja, többször ajánlás és a vizsgázót köszöntő versek szakítják meg. Ezek más papírra készültek, ami ugyancsak az önállóan is történt megjelentetésüket bizonyítja. Az 12 rész címének és praeliminariáinak leírását ld. **2692**, **2628**, **2629**, **2693**, **2694**, **2695**, **2696**, **2697**, **2698**, **2699**, **2700**, **2701**.

Az utolsó lap alján *Nomina respondentium* 13 tanuló nevét sorolja fel. Az első *Marcus Hommorodius Coronensis* kivételével azonosak a tankönyvbe is felvett, de önállóan is megjelentetett vizsgatételek vizsgázóinak nevével. A 2–13. nevek sorrendje a disputációk számozásának felel meg, és nem a kötetben elfoglalt helyüknek. Így a tévesen hetedikként következő *Disputatio nona* vizsgázójának neve ebben a felsorolásban a tizedik helyen található: [1] *Marcus Hommorodius Coronensis* – [2] *Johannes Müllerus Rupensis* – [3] *Petrus Fannenschmied Coronensis* – [4] *Georgius Kapesius Szenavereschensis* – [5] *Michael Clausenburgerus Mediensis* – [6] *Johannes Falck Rupensis* – [7] *Andreas Grellius Schaesburgensis* – [8] *Andreas Lutschius Bistriciensis* – [9] *Jacobus Gotterbarmet Mediensis* – [10] *Georgius Meschner Coronensis* – [11] *Johannes Schulerus Batoschensis* –[12] *Michael Roth Rupensis* – [13] *Thomas Graffius Coronensis* (219). Az utolsó lapon rövid *Errata* zárja a nyomtatványt (Ee$_4$b).

E gyűjteményt előre megtervezték és kinyomtatták, amit a darabok beszámozása, a folyamatos füzetjel és lapszámozás, továbbá *Marcus Homorodius Coronensis* tételeinek hiánya bizonyít. Az ő neve azért szerepel a kötet végén található diáknévsorban, mivel nyilván az ő vizsgáját is tervezték, de nem került rá sor, mivel történt vele valami. A 12 vizsga mindegyikére külön-külön is nyomtattak néhány levelet, amelyek rögzítették a vizsga témáját, időpontját és több esetben tartalmazták a vizsgázót köszöntő költeményeket is. Ehhez a néhány levélhez csatolták a tankönyv korábban kinyomtatott megfelelő részét, és az így keletkezett alkalmi nyomtatványt önállóan is forgalmazták.

Cf. **2692**, **2628**, **2629**, **2693**, **2694**, **2695**, **2696**, **2697**, **2698**, **2699**, **2700**, **2701**, –

Braşov *Arch* ③* – Braşov *Ev* ③* – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① ① – Sighişoara ③* ③

2703

»HONTER, Joannes: Constitutio Scholae Coronensis a b. m. Io. Hontero, primo Reformatore ecclesiae Coronensis, consentiente et approbante Amplissimo Senatu Anno MDXLIII. lata et promulgata. Coronae Recusum 1657 Charactere Hermanniano. 1657. 2r. 2 lap.«

RMK II 877

Iskolai rendtartás. – Szabó Károly e kiadványt csupán Lukas Josef Marienburg (Siebenbürgische Provinzialblätter 1805: 166, 167), Josef Trausch (II 217) leírása és Joseph Dück szövegkiadása (Geschichte des Kronstädter Gymnasiums. Kronstadt 1845, 121–130.) alapján közölte (RMK II 877). Jóllehet példány azóta sem került elő belőle, létezése biztosnak tekinthető, mivel e nyomtatvány alapján készült az a kézirat, amelyet először Trausch ismertetett (i. h.), és amely a további kiadások alapjául is szolgált. E kiadások alapján a nyomtatvány a következő fő fejezetekből állt: *I Ordinatio studii Coronensis – II. Leges scholasticae* 34 pontban *– III. Ordo magistratum constituendi eligendique in schola Coronensi et ejusdem officia – IV. Juramentum praestandum iis, qui matriculae sive libro vitae, ut vocant, scholae Coronensis sua dant nomina, inque numerum studiosorum recipiuntur.*

Szövegkiadások: ld. Dück, Joseph: i. m., Vogt, Johann: Beiträge zur Gymnasial-Pädagogik I. Kronstadt 1886, 21–28 – Teutsch, Friedrich: Die siebenbürgisch sächsischen Schulordnungen. Monumenta Germaniae Paedagogica 6. Berlin 1888, 6–12 – Johannes Honterus' ausgewählte Schriften. Hrsg. von Oskar Netoliczka. Wien-Hermannstadt 1898, 47–54 – Schuller, UIte Monika: Der Coetus in Honterus-Gymnasium in Kronstadt in Siebenbürgen. München 1963, 65–72 – Mészáros István: XVI. századi városi iskoláink és a „studia humanitatis". Bp. 1981, 152–153.

A címben szereplő „recusum" kifejezés egyértelműen utal arra, hogy e rendtartás már korábban megjelent nyomtatásban. Újabban Mészáros István tartalmi és formai jegyek alapján megállapította, hogy a benne közölt I. szabályzat 1543-ban, a II. a XVI. század közepén, a III. pedig a XVI–XVII. század fordulóján keletkezett (Honterus-emlékkönyv. Szerk. W. Salgó Ágnes, Stemler Ágnes. Bp. 2001 (Libri de libris), 10, 4. jegyzet). A *Leges scholasticae* című II. fejezet részben azonos a Kolozsvárott 1600-ban kiadott Donatus-féle latin nyelvtan (**866**) végén közölt *Leges scholasticae in usum puerorum jambicis trimetris conscriptae* szövegével, amelyet újabban ugyancsak Mészáros István adott ki (szövegkiadás, 224). A fentiek alapján megnyugtatóan feltételezhető, hogy ennek a szabályzatgyűjteménynek első kiadása a XVII. században jelent meg (vö. **App. 10**).

2704

<Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1658. Kronstadt 1657 Herrmann. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2822**!

2705

»MEDER Péter: Ein gemeines Gebet um den allgemeinen Frieden, Erhaltung des lieben Vaterlandes, Beschirmung der Kirchen und Schulen, und Wiederbringung Ihrer fürstlichen Gnaden mit Gesundheit und wohlausgerichteter[!] Sachen, nachdem dieselbige Anno 1657 aus Siebenbürgen nach Polen gezogen und seithero nicht wieder kompt, und man auch keine gewisse Bottschaft, wie es Ihr. Fürstl. Ge.[!] ergehe, haben kann. Welches in der burzenländischen Kirche, so wohl nach gehaltener Predigt, als zur Vesperzeit, bevoraus in Cronstadt mit herzlicher Andacht gebetet worden. Kronstadt 1657 [Herrmann].«

»16 pag. – 8°«

Trausch II 404 – Gross: Kronstädter 200

Imádság. – E kiadványból ma példány nem ismeretes. A II. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek lengyelországi hadjáratából való visszatéréséért és a békéért mondott imádságról a fenti címen elsőként Joseph Trausch adott hírt (II 404) Meder Péter művei között. Rá hivatkozva sorolta a brassói nyomtatványok közé Julius Gross (Kronstädter 200). A brassói nyomda tulajdonosa ekkor idősebb Michael Herrmann volt.

2706

NUPTIIS viri generosi ... Michaelis Herrmanni senioris, projudicis ... reip. Coronensis ... sponsi ad secunda vota transeuntis, cum ... Martha Dominici [!] relicta ... Johannis Chrestels, reipub. ejusdem villici ... vidua sponsa ut et ... Michaelis Herrmanni junioris ... sponsi, jungentis sibi ... Catharinam Goldschmiedin, relictam ... reipub. hujus centum-viri ... Johannis Chrestels viduam sponsam ... anno 1657. die 4. Decembr(is) solenniter celebrandis Coronae consecratum. (Coronae 1657) ibidem expressum manibus Nicolai Mülleri [typ. Herrmann].

A^4 [B^4] C^4 = [12] fol. – 4°

Gross: Kronstädter 1144

Lakodalmi versek. – A ma már csak töredékesen ismert nyomtatvány idősebb Michael Herrmann nyomdásznak és városbírónak, valamint fiának, ifjabb Michael Herrmann-nak idősebb, illetve ifjabb Joannes Chrestels özvegyeivel közösen tartott esküvőjére készült. Az apa idősebb Joannes Chrestels özvegyét, Martha Dominicit, fia az ifjabb Joannes Chrestels özvegyét, Katharina Goldschmiedet vette el. Az esküvőt 1657. december 4-én tartották Brassóban.

A címlap hátán *Conradus Gesnertől* származó idézet olvasható, a férj kötelességeiről. A nyomtatványból csupán négy levél, az A_1, A_4, C_1, C_4 maradt fenn. Ezeken *Petrus Mederus, pastor eccl. Coron. – E. P. T.* (A_4a) köszöntése olvasható, a lap alján kezdődő, id. *Michael Herrmann*hoz szóló vers a hátlap (A_4b) alján megszakad, szerzője ismeretlen. Majd *Johannes Müllerus Rupensis* (C_1a) költeménye következik a töredékben, az alatta kezdődő, a két vőlegényhez szóló vers a hátlap alján megszakad, szerzője ismeretlen. Az utolsó levélen *Mart. Herrmannus Coronensis* és végül a nyomdász *Nicolaus Müllerus Moravus* köszönti verssel a két párt (C_4a).

Az idősebb Michael Herrmann (1602–1660) 1638–1660-ig volt a brassói városi nyomda tulajdonosa, 1648-tól a bírói tisztséget is viselte. Ifjabb Michael Herrmann (1638?–1679) a centumvirek szóvivője, szenátor és 1678-ban országgyűlési követ volt. Az idősebb Joannes Chrestels (1612–1640) Brassó város villicusaként működött, ifjabb Joannes Chrestels (1635–[ante] 1657) a centumvirek közé tartozott (vö. Genelogiae Kronstädter Familien, Erich Jekelius – kézirat, Braşov, Archiv der Schwarzen Kirche, IV F 57).

A nyomda tulajdonosa 1660-ig Michael Herrmann volt, de szakmai vezetését a század második felében a morvaországi származású Nicolaus Müller látta el. Neve, jelenlegi ismeretek szerint ennek a nyomtatványnak az impresszumában fordul elő első alkalommal. Működéséről 1702-ig van adat.

A kiadványt első alkalommal Julius Gross ismertette (Kronstädter 1144).

Braşov *Ev* ④* – Budapest *Nat* cop.

2707

»KOMÁROMI CSIPKÉS György: Disp. theol. de Paradiso. Respond. Petro K. Debreczeni, impress. Debrecini A. 1657.«

RMK II 893

Református teológiai vizsgatételek. – Komáromi Csipkés György e ma példány alapján nem ismeretes kiadványt a fenti formában írta le saját műveiről készített autobibliográfiájának *II. Opera theologica latine edita* című részének 11. tételeként (Catalogus operum Georgii C. Comarini ... prout erant anno MDCLXXVII. die 22. Julii. Claudiopoli 1677, A_2b, RMK II 1401). Egy-két betű eltéréssel így közölte ezeket az adatokat ifjú Bölöni György, a bibliográfia szerinte autográf kéziratos, 1675. július 22-én kelt változatából (Száz 1873: 139). A vizsgatételekből példányt Szabó Károly sem látott, de ő indoklás nélkül váradi negyedrét nyomtatványként vette fel bibliográfiájába a következő megjegyzéssel: „Említi saját munkái közt Csipkés, Catalogus operum. 1677." (RMK II 893). Szabónak a váradi nyomtatásra vonatkozó helyesbítése nem tűnik teljesen indokolatlannak, mégsem fogadható el. A debreceni nyomdából 1652 és 1661 között példány alapján ma egyetlen kiadvány sem ismeretes. Komáromi bibliográfiája 1654–1656 között hat disputációját említi, amelyek kivétel nélkül Váradon jelentek meg (**2562**, **2677**, **2678**, **2679**, **2680**, **2681**). Továbbá a Komáromi által készített címleírásban, mint fent látható, egymás mellett áll a respondens neve „Debreczeni" és az impresszum locativusa „Debrecini", ez utóbbi tehát könnyen lehetne elírás. Ennek ellenére maga a szerző mondja debreceni nyom-

tatványnak munkáját, amelyből a *Catalogus* készítése idején még minden bizonnyal rendelkezett példánnyal. S noha az említett időszakból valóban nem ismeretes példányból egyetlen debreceni kiadvány sem, Fodorik Menyhért, aki 1631-től állt a műhely élén, valószínűleg haláláig, 1661-ig vezette az officinát. Az új nyomdász, Karancsi György neve 1662-től szerepel a kiadványokon. Fodorik hagyatéki elszámolását pedig csak 1663-ban ejtette meg a város (Benda Kálmán – Irinyi József: A négyszáz éves debreceni nyomda. Bp. 1961, 28 és 273). Elvi akadálya tehát a nyomtatásnak az 1652–1661 közötti időben sem volt, ezért példány előkerüléséig Komáromi saját adatát kell hitelesnek tekinteni.

A vizsgázó Debreczeni K. Péter neve máshonnan nem ismeretes. Nem valószínű, hogy azonos lenne azzal a Debreceni K. Andrással, aki öt évvel később, 1662-ben nyomtattatott Debrecenben disputációt *De peste et ejus remediis* címmel (**3023**).

Az 1657-ben a debreceni nyomdát vezető személy neve ismeretlen. Fodorik Menyhért nyomdász neve utoljára 1651-ben szerepelt kiadványon, Karancsi Györgyé pedig először 1662-ben.

2708

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in oppido Visk ad diem decimum septimum mensis Januarii anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi septimi indictis celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] (1657) [typ. principis].

A^2 = [2] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2013/220 ← MKsz 1898: 177

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez szóló magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az erdélyi és a partiumi rendek részvételével 1657. január 17-én Visken tartott országgyűlés négy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A latin nyelvű záradék kelte: 1657. január 17.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 245–248.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1898: 177, 1916: 93.), az ő nyomán így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2013/220). A betűtípusok tanúsága szerint valóban a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 335, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Univ* ①

2709

(BASIRE, Isaac:) Schema primum generale sive forma studiorum Albensium pro hoc anno Domini MDCLVII. Albae-Juliae (MDCLVII) Martinus Major Coronensis, ... Transylvaniae principis ac scholae typographus.

a^8–g^8 + ? = 112 + ? pag. – 8°

Sztripszky II 2571/119 ← MKsz 1895: 104

Iskolai rendtartás. – E nyomtatvány a gyulafehérvári akadémia 1657. évi tanrendje. Egyetlen, a végén csonka példányban maradt csak fenn. A címlap hátán a *Definitio veri scholastici ex lege VI. antiqua hujus universitatis scholasticae Albensis desumpta* a tanuló kötelességeit határozza meg (a_1b). Majd a napi bibliaolvasásra felhívó *Exhortatio Philippi Melanchthonis* olvasható *ad scholasticos, praefixa autographo legum antiquarum collegii Albensis* (2). Ezt *Praeludium scholasticum* követi (a_2b). A főrészben először *Isaacus Basirius, s.s.th.dr. et professor, universitatis Albensis rector primarius,* Gyulafehérvár 1657. január 1-jén keltezéssel hosszabb buzdítást intéz az ifjúsághoz, *ad Christianam juventutem (praecipue) Albensem celeusma, sive hortamen* címmel (4–47). A tulajdonképpeni *Schema sive forma studiorum Albensium* rövid bevezető után a hét napjai szerint pontokban foglalja össze a tanrendet, az elsajátítandó tananyagot és a követendő módszert. A kiadvány a 77. pont szövegével megszakad (48–112).

Hasonmás kiadása ún. „collotyp" eljárással: [Oxford 1896.] – Vö. Erdélyi Múzeum 1896: 481, Domján István.

Isaac Basire az 1655-ben meghalt Johann Heinrich Bisterfeld utóda lett a gyulafehérvári akadémia rektori székében. Buzdító írásában röviden összefoglalta az erdélyi fejedelmek iskolateremtő tevékenységét, külön is méltatta II. Rákóczi György támogatását. A *Schemá*t röviden Domján István (ErdMuz 1896: 481–484), részletesen pedig Vargha Zoltán ismertette és értékelte (A gyulafehérvári főiskola 1657-iki szabályzata. Bölcsészdoktori értekezés. Budapest 1907). Közvetlen forrásának ő Johann Heinrich Alstedet tartotta (i. m. 18).

A kiadvány létezéséről az oxfordi példány alapján elsőként Hellebrant Árpád adott hírt (MKsz 1895: 140), az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2571/119).

Az egyetlen fennmaradt példány Isaac Basire tulajdonában volt. Utolsó lapjára a következőket írta: „Reliqua ad prelum parata, ut et alia meditata, obruit Tartarorum diluvium Mense Augusto A.U. [*sic*] T. MDCVIII [*sic*]. Quo Fatali Tempore [*sic*] Illustris Schola à Barbaris (Eheu) solo Aequata, Volumina Selectorum omnis Generis Codicum plus viginti Millia Unico Rogo concremata, In Terrorem, et Monimen aliarum Scholarum Ignaviae Lethargo, vel Ingratitudinis Leprâ Laborantium." (Robert Evans szíves közlése 2010 augusztusában). E bejegyzést korábban Koncz József idézte (Koncz József: A marosvásárhelyi evang. Ref. Koll. története. Marosvásárhely 1889, 561). A hibásan szereplő évszám minden bizonnyal 1658, hiszen ennek az évnek az augusztusában dúlták fel Erdélyt a tatárok. Mivel e példányban több helyen a szerző néha korrektúrajellel is ellátott javítása, kiegészítése szerepel, elég valószínűnek látszik, hogy ezt a példányt eredetileg egy 1658-ban tervezett új kiadás nyomdai példányának szánta. Első részét a jelölt módosításokkal szerette volna megjelentetni, de további, a példányban fenn nem maradt része is készen állt módosításokkal a nyomtatásra (reliqua ad prelum parata, ut et alia meditata). Ez az új változat azonban a tatárok betörése miatt nem valósulhatott meg.

V. Ecsedy Judit Basire bejegyzését úgy értelmezte, hogy a kiadvány első része a címében szereplő 1657. év ellenére 1658-ban készült, de többi részének kinyomtatását a hadi események megakadályozták. Ezért ezt a nyomtatványt tekintette a gyulafehérvári nyomda utolsó, be sem fejezett kiadványának (MKsz 1991: 48–50). A *Schema* 1657. évi megjelenését azonban a címlapján és a diákokhoz szóló buzdítás keltezésében szereplő 1657-es év miatt nincsen ok kétségbe vonni.

Budapest *Nat* cop. – Oxford *Bodleiana* ②*
Editio facsimile

2710

PÁPAI PÁRIZ Imre: Keskeny vt, mellyet az embernek elméjébe ütközö tsuda gondolatoknak akadékibol, háboru elmélkedéseknek köveiböl és sokféle kételkedéseknek sürüjéböl a' mennyire lehetett, most másodszor bövebben ki irtott kegyelmes urunk udvari praedikátora, Papai P. Imre... Gyula Fejervarat 1657 [typ. principis] Major Marton.

A^4 B^8–R^8 = [8] + 17[!]–272 pag. – 8° – Init.

RMK I 920

Református vallási tanítás. – A címlapon az a bibliai idézet olvasható Máté evangéliumából (7:14), amely a mű címét adta. A hátlapon újabb bibliai idézet. *Pápai P. Imre Fejérváratt ezer hatszáz ötven hetedik esztendőben kelt* ajánlása *Nagy Ajtai Cserei Miklosnak, ... fejedelmünk gyulafejervari fő udvarbírájának* szól (a_2b–a_3a). Ezt követi a *Rendi a kiváltképpen való dolgoknak* című tartalomjegyzék (a_3b–a_4a). A főrész előtt újabb két bibliai idézet áll (a_4b). A főrész az előző kiadáshoz (Utrecht 1647, **2196**) képest bővített formában, XLIII. fejezetben ad feleletet az embert foglalkoztató kételkedő kérdésekre Istenről, a bűnbeesésről, a megigazulásról, a hitről, a lelki kísértésekről, a jó cselekedetekről, az egyházról, a halálról, a feltámadásról, az Utolsó Ítéletről és az örök életről stb. (17–268). A kiadványt *Halotti ének* zárja (269—272). Kezdősora: *Életnek, halálnak Ura*.

Pápai Páriz Imre a címlapon magát II. Rákóczi György fejedelem *udvari prédikátora*ként jelölte meg. Az ajánlólevelében utalt arra, hogy a *Keskeny út* e második kiadásában az előzőhöz (**2196**) képest háromszoros terjedelemben fejtette ki mondanivalóját (a_3a).

Cf. **2196**; –, **3061**, **3076**, →

Alba Iulia ②* – Budapest *Nat* ② ③ – Budapest *Ref* ②* (N.-kőrösi ref. lyc.)– Cluj-Napoca *Acad* ① – London *BL* ② – Târgu Mureş ①

2711

EHREN-GETICHT bey ansehnlicher Hochzeit-Freuden des ... Johannis Wittichs vornähmen Mahlers in Eperies etc. Bräutigams, auch der ... Margareta des ... m. Petri Zablers ... Pfarherrn in Leutschau, auch der 5

königl(ichen) Freyen-Städte hier in Ober-Ungern ... Superintendenten hinterlassenen Jungfr(au) Tochter Braut, anno 1657. den 20. Novembr(is) aufgesetzt und überreichet von [!]. Caschau (1657) [Severini].

A^4 = [4] fol. – 4°

Čaplovič 556

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Johann Wittich eperjesi festő és Margareta Zabeler 1657. november 20-án tartott esküvője alkalmából készült. A menyasszony apja néhai Peter Zabeler lőcsei első lelkész és az öt szabad királyi város egyházkerületének superintendense volt. Az ifjú párt a következők köszöntötték versekkel: (1) *Elias Friedhuber, Jung gefreit, hat nie gereut* címmel (A_1b–A_2a) – (2–3) *Adamus Popradius Bel.*, aki német verse elé latin nyelvű disztichont illesztett (A_2a–A_3b) – (4) *Matthias Fallnhauser* (A_3b–A_4a).

Johann Wittich életéből más adat nem ismeretes.

A kassai nyomda vezetője, Valentin Gevers feltehetőleg 1657-ben halt meg. Utóda a lőcsei Brewer-nyomdából távozó és önállósuló, talán dán származású Markus Severini volt, aki a leltár szerint ez év márciusában vette át a nyomdafelszerelést (vö. MKsz 1888: 250). Ez az év végén kinyomtatott köszöntő minden bizonnyal már az ő munkája volt. Severini 1663-ig, haláláig vezette a kassai nyomdát.

A kiadványt első alkalommal Rexa Dezső ismertette az alsókubini Čaplovič-könyvtár példánya alapján (MKsz 1913: 246).

Budapest *Acad* cop. (Levoča *Ev*, Dolný Kubin) – Budapest *Nat* cop. (Levoča *Ev)* – Dolný Kubin ① – Levoča *Ev* ①

2712

<Sámbár Mátyás: Novitas sectae Calvinisticae. Kassa 1657 Severini.>

Theologiai Szemle 1925: 264 – MKsz 1932: 7 – Čaplovič 2585

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat magyar nyelven.

E vitairat egykori létezésére a modern könyvészeti szakirodalomban először Zoványi Jenő és az ő nyomán Ján Čaplovič következtetett David Czvittinger *Specimen*e alapján (Theologiai Szemle 1925: 264 és MKsz 1932: 7). Czvittinger Sámbár Mátyás életrajzában így írt: „typis subjecit idiomate hungarico ... Novitatem Sectae Calvinisticae A. 1657." (Specimen 322). Ezen adat végső forrása Petrus Ribadeneira írói lexikona, amelyet Nathanael Sotvellus egészített ki az 1642–1675 közötti évekre vonatkozó adatokkal (Sotvellus 599). Mivel Sotvellus kortársa volt Sámbárnak, s ezért bizonyára első kézből vett információ vagy példány alapján dolgozott, a vitairat egykori létezése joggal feltételezhető.

Zoványi szerint Sámbár vitairatának magyar címe *Kálvinista felekezet újságja* lehetett, és Lippai Sámuel, nagykárolyi református prédikátor még ebben az évben válaszolt is rá (vö. **2728**). Lippai válaszából sem maradt fenn példány, még címe sem ismeretes. Egykori létezésére Sámbár 1658. évi példányból szintén ismeretlen vitairatának címéből *Kancsalok okulár-*

juk, avagy oktató okuláré egy hályogos szemű prédikátor orrára (**2769**) lehet következtetni. Ez ugyanis már feltétlenül viszontválasz volt egy korábbi református vitairatra, vagyis Lippainak a *Novitas*ra adott feleletére. Bár Zoványi feltételezésre építi újabb feltételezését, gondolatmenete mégis logikus. Valóban elképzelhető, hogy ez a Czvittinger által említett *Novitas sectae Calvinisticae* című munka egy hosszabban gyűrűző hitvita kiindulópontja volt. A vita egyes darabjai kivétel nélkül elvesztek, de szórványosan fennmaradt adatokból egykori létezésük mégis megalapozottan kikövetkeztethető.

Sámbár Mátyás 1657-ben a jezsuiták ungvári kollégiumához tartozó nagykárolyi misszióban a supremus concionator feladatait látta el (Lukács: Catalogi personarum III 511). Ezért vitairatának legvalószínűbb nyomtatási helye Kassa lehetett, ahol a feltehetően 1657 elején elhunyt Valentin Gevers utóda, Markus Severini nyomdája ekkoriban már katolikus műveket is adott közre (OSzKÉvk 1981: 357, Galli Katalin – Pavercsik Ilona). Valószínű azonban, hogy ilyen polémikus íráson nem tüntette fel a nyomtatás helyét.

Cf. –, **2728**, **2769**, **2792**, **2835**, **2814**

2713

[1] UJ és o kalendariom Christus Urunk születése után 1658. Magyar-Országra, Erdelyre és szomszéd helyekre alkalmaztattot N e u b a r t h C h r i s t o p h theol. és astron. által. – [2] (Astrologiai velekedes, Christus Urunk születése után való 1658., az csillagos égnek ez alsó vilagba természet szerint való influentiajárol. Magyar Országra, Erdelyre és egyeb szomszéd tartomanyokra szorgalmatossan alkalmaztattot N e u b a r t h C h r i s t o p h theol. és astron. által.) Cassan [1657] Severini Marcus.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

OSzKÉvk 1959: 183 – Čaplovič 557

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Az év jellemző adatai (A_1b) és a naptárjegyek magyarázata (A_2a) után a hónapok naptártáblái következnek (A_2b–B_6a), minden hónap a két, egymással szemben álló lapon olvasható. A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikon önálló címlapját (B_6b) követi az *Első rész. Az esztendőnek négy részéről és azoknak ideiről. I. A télről* (B_7a–B_8a) – *II. A tavaszról* (B_8a–C_1a) – *III. A nyárról* (C_1a–C_2a) – *IV. Az őszről* (C_2a–C_3a) – *Második rész. A fogyatkozásokról avagy megsötétülésekről* (C_3a–b) – *Harmadik rész. A hadról és békességről* (C_3b–C_4b) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_4b–C_5b) – *Ötödik rész. A termés és terméktelenségről* (C_5b–C_6b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika* (D_5a–E_8b) zárja, amelynek utolsó feljegyzése 1657. júliusára vonatkozik.

A kiadványt első alkalommal Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1959: 183).

Cf. **997**!; **1675**!; **2643**, –, **2768**, **2833**, **2900**, **2975**, **3031**, **3081**, **3153**, **3201**, **3281**, **3348**

Budapest *Nat* ①

2714

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1658. Leutschau 1657 Brewer. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Christoph Neubarth német nyelvű naptára – a magyar naptársorozat és a nyomda folyamatos működése alapján – feltehetően minden évben megjelent Lőcsén, annak ellenére, hogy példányban csak az 1656-ban (**2644**) és 1661-ben (**2984**) kiadott naptár maradt fenn.

Cf. **2644**!

2715

(COMENIUS, Joannes Amos:) Eruditionis scholasticae pars prima, vestibvlvm rerum et linguarum fundamenta exhibens. [1] (Nyelveknek tornatza – Vestibulum linguarum.) – [2] (Rvdimenta grammatica.) – [3] (Repertorivm vestibulare sive Lexici Latini rudimentum.) Leutschoviae MDCLVII typis Laurentii Brever.

(*)^{8}, a^{8}–c^{8}, A^{8}—-C^{6+2} D^{8}–I^{8} = [102] fol. – 8º – Orn.

RMK I 921 – RMK II 878 – Čaplovič 1034 – Soupis 180

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven; latin nyelvkönyv és szótár kezdők számára. – Tartalma teljes egészében megegyezik Comeniusnak a pataki iskola számára készített és 1652-ben kiadott tankönyvével (**2429**).

Cf. **2429**; –, **3059**, →

Budapest *Nat* ④ + cop. (Levoča) – Levoča *Ev* ① ③*

2716

DIETERICH, Konrad: Institutiones rhetoricae e probatissimis veterum ac recentiorum oratorum interpretibus ... conscriptae, variisq(ue) exemplis tam sacris quam philologicis in usum juventutis classicae illustratae a Cunrado Dieterico, ss. theol. doctore. Editio nova, revisa, castigata ac aucta subjecto indice. Leutschoviae MDCLVII typis et sumpt. Laurentii Brever.

A^{8}–R^{8} = [11] + 249 + [10] pag. – 8º – Orn., init.

RMK II 879 – Čaplovič 1032

Retorikai tankönyv. – A címlevél után kezdődik a szerző 1628. augusztus 5-én Ulmban kelt ajánlása *Nobilibus ... adolescentibus Vito, Viti senatoris f., Marchtalero; Vito, Davidis f. Wickio; Petro-Carolo, Caroli f. Vinckero; Petro, Sebastiani ... f., Stromajero ... in ... Ulmanorum schola ... operam navantibus s.*(A_2a–A_5a). Ezt követi *Ericus Pelshoferus s. S. s.r.* előszava *Benevolo lectori salutem* Stettin 1652. november 10-i keltezéssel (A_5b–A_6b). A főrész két könyvben antik és bibliai idézetek segítségével foglalja össze a retorikai szabályokat (1–249). A részletes *Index* (R_3b–R_7a) után két üdvözlővers olvasható. *Casparus Finckius Giessensis, ... theol. doctor* 1613. szeptember 7-én kelt *Ad studiosam juventutem* című verse az *Institutiones* első, az ebben az évben készült giesseni kiadásából való (R_7b). *Balthasar Schnurrius Lendsidelius, p.l. et pastor in Hengstfelden Epigramm*ája pedig Dieterich másik művének, *ex novissima editione Institutionum catecheticarum anno 1641.* származik (R_8a) (vö. **2266** A_{11}b).

A szerző az ajánlásban elmondja, hogy művét 1613-ban ramista módszerrel állította össze a giesseni tanulóifjúság számára. Tizenöt esztendővel később, 1628-ban azonban szükségesnek látta annak átdolgozását és kibővítését. A lőcsei kiadás a Stettinben 1653-ban megjelent, átdolgozott kiadást vette át Eric Pelshofernek, a stettini városi iskola rektorának az előszavával együtt (The National Union Catalogue. London–Chicago 1971. Vol. 143: 496), a lőcsei nyomdász saját kiadásában jelent meg.

Bár az ajánlás és az előszó is említi, hogy Dieterich az *oratoria* szabályait összefoglaló munkáját is átdolgozta, és az önállóan, külön címlappal 1653-ban Stettinben meg is jelent (The National Union Catalogue 143: 496), e lőcsei kiadásba csak a retorikával foglalkozó könyvek kerültek bele. Bartók István elemzése megerősítette, hogy Dieterich tankönyve Pierre de La Ramée retorikáján alapszik (115). Az ő műve ismert volt már Magyarországon, mivel kivonata 1648-ban Szebenben megjelent (**2242**).

Újabban Kecskeméti Gábor határozta meg Dieterich retorikájának helyét a magyarországi retorikai hagyományban („A böcsületre kihaladott ékes és mesterséges szóllás, írás." Bp. 2007, 44–45).

Cf. **2242**; –, **2832**, →

In 10 bibliothecis 11 expl. – Augsburg *Nat* – Banská Štiavnica *Mus* – Betliar – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Kežmarok *Ev* – Levoča *Ev* – Martin *Nat*

2717

EPITHALAMIUM in insigni nuptiarum solennitate ... Martini Henrici de Frankenstein, medicinae candidati ..., physici ordinarij Eperjensis solertissimi, sponsi ... Pavlinae Eleonorae Schwartzin sponsae, ... Pauli Schwartz ... principis ... Georgii Lubomiersky ..., coronae Polonicae marschalli, ... privilegiati servitoris, ... filiae, 13. Novembr. ... 1657. in ... Eperiesini peracta, … scriptum et dedicatum ab amicis et fautoribus quibusdam. [Leutschoviae] MDCLVII typis Laurentii Brever.

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4º – Init.

Sztripszky II 2573/121 ← MKsz 1890: 269 – Čaplovič 1033

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Martinus Heinricus Franckenstein orvosjelöltnek és eperjesi városi orvosnak, valamint Paulina Eleonora Schwartz 1657. november 13-án Eperjesen tartott esküvőjére készült. A menyasszony apja, Paulus Schwartz, Jerzy Lubomirski lengyel koronamarsall szolgálatában állt. Az ifjú párt barátai és jóakarói a következő versekkel köszöntötték: (1–2) *m. Abraham Eccardus, ecclesiae Eperjensis pastor Ad nobilissimum et excellentissimum dn. sponsum* címen latinul *és Hochzeitgespräch des Herrn Bräutigams mit seiner Jungfrauen Braut* című verses dialógussal németül ([ ]$_2$a–[ ]$_3$b) – (3) *Andreas Horvath Veterosol., rector schol. Eperjen.* ([ ]$_3$b–[ ]$_4$a) – (4) *Rätsel* címen németül egy *Freund*, aki magát talányosan így nevezi: *Hoc sum: sal. terrae* (minden bizonnyal egy lelkész) ([ ]$_4$a) – (5) *Adam Popradius, Languebat medicus confossus vulnere quodam, restituit sed cum Cynthius ipse manu* címmel németül, utalva a vőlegény orvosi hivatására ([ ]$_4$b).

Lorenz Brewer a lőcsei nyomda tulajdonosa és vezetője volt az 1625–1664 közötti időben. A kiadványról első alkalommal Horváth Ignácz adott hírt (MKsz 1890: 262).

Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

Gerhard, Johann: Medicina animae! Lekarstwy Krestanské Dusse; Lőcse 1657. = **Appendix 216**

2718

KREUCHEL, Elias: Elenchvs argumentorum, quae ab hostibus veritatis adversus numericam unitatem animae humanae in scenam produci solent, adornatus a m. Elia Kreüchelio Argentina Alsato, ludi literarij Novisoliensis moderatore, anno ... MDCLVII Octobris 26. impensis auctoris in lucem editus. Leutschoviae MDCLVII typis Laurentii Brever.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

RMK II 880 – Čaplovič 1035

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Elias Kreuchel Argentinas, lycei Novizol. moderator* szöveg nélkül ajánlja munkáját *Gabrieli Piscatori, Tót Lypschensium antistiti ... ac seniori contubernij per comitatum Zoliensem ..., Danieli Remenio, praesuli civitatis ... Veterozoliensis ... atque decano praedicti contubernij, ... Michaeli Wagnero, utriusque cum superioris tum inferioris Miczinae ... ministro ..., ita viris ... rerum metallicarum et aliarum peritia maxime conspicuis: ... Georgio Roth de Királyfalva, ... camerae Novizoliensis secretario, ..., Danieli Hoffer a Grüeneck, regiae majestatis officinarum ... inspectori..., Michaeli Fischero, ... civi in Richtergrundt et Hermanez ac laborum metallicorum regiae majestatis directori ..., Johanni Conrado Wagnero, fodinarum cuprariarum, quae Lubethae a ... Johannis Georgij Ernst a Rosenaw etc. vidua ... excoluntur, administratori ... ac Lomnistae urburario ..., Adamo Flannero, officinae novae ... dispensatori ... in Buckowecz ..., Michaeli Sturiano, notario ..., Johanni Dürennthal, urburario in Jaraba et Jassena ..., Jacobo Glatzio, ... fodinarum Vallensium subdirectori vel vicepraefecto metallorum ibidem ..., Jacobo Meerskraut hospiti ..., nec non viris ... Elisaeo Lovczany, incolae Novizoliensi privilegiato ..., Adamo Moldnero, 24. viro circumspecto et in Lanionum tribu ... spectato ..., Jacobo Ramslero, civi ... et aurifabro.* A főrész *Antithesis* címmel

kezdődik. Rövid bevezető után 34 ellenvetést (*objectio*) tartalmaz. Ezekben azoknak az állítása ellen foglalja össze érveit a Szentírásból és a természetből, akik tagadják a lélek egységét (*unitas*), és háromféle: vegetatív, érző (*sentiens*) és értő (*rationalis*) lelket feltételeznek (A_2a–C_4b).

E téziseket a címlap tanúsága szerint 1657. október 26-án vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban Elias Kreuchel rektor vezetésével. Fél évvel korábban, április 27-én ugyanebben a témában, ugyanitt tartott értekezést Kreuchel, amely Trencsénben jelent meg (**2742**).

Cf. **2742**, –

Budapest *Acad* ① ②* ④* – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2719

KREUCHEL, Elias: Elenchvs argvmentorvm, quae contra animae rationalis propagationem ex libro Scripturae in medium afferri solent ab adversa parte, quae hodie animas nostras a parentibus propagari negat: concinnatus a m. Elia Krevchelio Argentinate, p. t. Athenaei Novizoliensis rectore, quem ... tuebitur ... Clemens Lauff Bartpha-Sáárosiensis, nunc operam navans literis liberalibus in Lyceo Novizoliensi, ... 1657. ... die (15) Febr. [Leutschoviae] 1657 [Laurentius Brewer].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º

RMK II 889 – Čaplovič 1036

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Clemens Lauff Bartph. Sááros* külön szöveg nélküli ajánlása szól *viris ... reverendae dignitatis: ... Martino Wagnero, antistiti Bartphensium ... nec non ecclesiarum, quae per comitatum Sáárosiensem et in 6 liberis civitatibus Super. Hungariae invariatum August. confess. symbolum tenent, praesidi et praesuli supremo, ... Eliae Greschnero, qui ... pariter in lyceo, quam in ecclesia ... Novizolii supremas agit inspectionis excubias, ... Leonhardo Wagnero, archidiacono Bartphensium ... Matthaeo Fridelio, symmystae Novizoliensis arae, ... Martino Blümelio, fidelium, qui Bartphae et in Bartphano agro ex Sclavica gente veritatem coelestem amplectuntur, ministro, ... Martino Pfeiffero, Athenaei patrii Bartphensis moderatori ...; similiter viris prudentiae, justitiae, gravitatis ... laude praeclaris: Jacobo Klösz, ... qui nunc Bartphae ... judicem agit, ... Samueli Bliska, judici ... civitatis Novizoliensis, ... Leonhardo Huldereich, ... Bartphensium senatori et comiti, ... Jacobo Glatz, palmario e senatorum Bartphensium numero ... et jam comitis officium ibidem ... obeunti, ... Christophoro Mykoij, qui Novizolii ... clavum reip. administrat, ... Eliae Splenio, protonotario Bartph., ... Salomoni Grinvaldo, vice-notario, ... Johanni Heinrico Binero, 24 viro Novizol. ... ac ibidem pharmacopolae, ... Andreae Hoffmanno, qui ... in Jeraba urburarium agit ..., Johanni Seydl, civi ... meo hospiti.*

A főrész (A_2a—B_4b) *Elenchus* címmel kezdődik, s *XVII* pontban egy-egy, a margón is jelzett bibliai idézet segítségével törekszik cáfolni azok nézetét, akik szerint az emberek értelmes lelkét (*anima rationalis*) Isten teremti, s az nem a szülők útján hagyományozódik az utódokba.

Ezt a disputációt az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött egyik példány címlapján található kézirásos kiegészítés alapján 1657. február 15-én vitatták meg a besztercebányai evangé-

likus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola tanára, Elias Kreuchel, a vizsgázó a Sáros megyei Bártfáról származó Clemens Lauff volt. Kreuchel ezenkívül több olyan disputációt jelentetett meg 1656-ban és 1657-ben, amely az emberi lélek eredetével foglalkozik (**2650, 2651**).

Szabó Károly ezt a kiadási hely feltüntetése nélkül megjelent kiadványt trencséni nyomtatványnak tartotta (RMK II 889). Ján Čaplovič kizárta a trencséni nyomtatványok közül (CLXXXVIII), és a betűtípusok alapján a lőcsei nyomtatványok között írta le, hivatkozva Elias Kreuchel ugyanott, ugyancsak 1657-ben megjelentetett másik munkájára (**2718**). Feltételezését a kiadvány nyomdai jellemzői alapján Pavercsik Ilona megerősítette (szóbeli közlés).

Cf. **2650**, **2651**, –, **2735**, **2736**

Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Levoča *Ev* ○

2720

OFFICIUM supremum in funere pietate et virtute muliebri commendatissimae matronae Annae Wagnerin … Johannis Sartorii archi-diaconi Eperjensis [!] ... conjugis desideratissimae, quae a. o. r. MDCLVII. d. 30. Julij, post partum Benonicum hora 3. matutina editum, quarta sequenti inter dolores et preces fatis concessit, ipsis(que) Kalendis Augusti honorifico ritu ad locum silentij est deducta, exhibuere. Leutschoviae (1657) typis Laurentii Brever.

)(^{4} = [4] fol. – 4°

RMK II 881 – Čaplovič 1038

Gyászversek latin és német nyelven. – Anna Wagner, idősebb Johann Sartorius eperjesi lelkész feleségének halálára a következő szerzők írtak gyászverseket: (1) *Johannes Popradius, rector schol. Olass.* – (2) hosszabb vers név nélkül egy jó baráttól – (3) *Elias Fridhuber, cant. Eper. Germ.* német nyelven – (4) szintén németül *Adamus Popradius* ( )($_1$b–)($_4$b).

Anna Wagner, id. Martin Wagner bártfai első lelkész és superintendens leánya, id. Johann Sartorius eperjesi archidiakónus felesége gyermekágyban halt meg 1657. július 30-án. Augusztus 1-én temették el.

Budapest *Nat* ①

2721

REGVLA a žiwot bratrůw menssych Swateho otce Fratisska na czesko obracena z powolením wrchnosti otce Ondřege Fabri prowinciale vherské prowincige Neyswetěgssjho Spasytele ... w Lewoči 1657 Měsyce Vnora [Brewer].

A^{12} B^{12} + ? = [24] + ? fol. – 12°

Čaplovič 1042

A minorita rend regulája cseh nyelven. – (A cím fordítása: Szent Ferenc atya kisebb testvéreinek regulája és élete cseh nyelvre fordítva a felsőbbség, vagyis Fábri András atya, a magyarországi Legszentebb Megváltó provincia provinciálisának engedélyével. Kinyomtatva Lőcsén, az Úr 1657. évének február havában.) A címlap háta üres. Utána keltezés és aláírás nélkül olvasható *REGULA a život Bratův Menšych Svatého Otce Františka, od Honoria třetiho Papeže potvrzena* (Szent Ferenc atya kisebb testvéreinek élete és regulája, amelyet III. Honorius pápa megerősített) (A_2a-b). Ezt követi a regula tizenkét fejezete. (1.) *Začina se regula a život bratrův menšych* (Kezdődik a minorita testvérek regulája és élete). (2.) *O těch, kteří chtěji život tento přijati a yak se přijimati maji* (Azokról, akik ezt az életet el akarják fogadni és miként kell elfogadniuk) (A_3a–A_5a) (3.) *O službě Boží a o půstu a yak mají bratřy choditi přéz svět* (Az istentiszteletről és a böjtölésről, és arról, hogy hogyan kell járniuk a testvéreknek a világban (A_5a–A_6b). (4.) *Aby bratřy nebrali penize* (Hogy a testvérek ne birtokoljanak pénzt) (A_6b–A_7a). (5.) *O způsobu pracování* (A munka módjáról) (A_7a–A_7b). (6.) *Aby bratří nic sobě nepřivlasňovali [!] a o almužny prosení y o nemocnych* (Hogy a testvérek semmit ne birtokoljanak, és az alamizsnakérésről, valamint a betegekről) (A_7b–A_8b). (7.) *O pokáni bratrům hřešícym ukladáni* (A vezeklés kiszabásáról a vétkező testvéreknek) (A_8b–A_9a). (8.) *O volení generalního ministra tohoto braterství y o kapituli svatodušné* (E szerzetesrend miniszter generálisának választásáról és a pünkösdi káptalanról) (A_9a–A_{10}a). (9.) *O kazatelích* (A prédikálókról) (A_{10}a–A_{10}b). (10.) *O napomináni y trestáni bratruv* (A testvérek figyelmeztetéséről és büntetéséről) (A_{11}a–A_{11}-b). (11.) *Aby bratří nevchazeli do klašterův mnišek* (Hogy a testvérek ne járjanak be az apácakolostorokba) (A_{12}b). (12.) *O jdaucich mezy mauřeninův y jinych nevěrnych* (A mórok és más hitetlenek közé menőkről) (A_{12}b–B_1b). Lezárásaként *Naslednije potvrcení reguly* (A regula megerősítése) olvasható. *Dáno v Lateranu, třetiho dne měsyce listopadu, biskupství našeho roku osmeho* (Kiadatott a Lateránban, november hónap harmadik napján, püspökségünk nyolcadik évében) (B_1b–B_2a). A szabályzatot még a következő szövegek egészítik ki: *Začyna se Testament (to gest poraucenství) Svateho Otce Františka před smrti učyněny* (Kezdődik Szent Ferenc atya végredelete (vagyis utasítások), amit halála előtt tett) (B_2a–B_7a). *Slova Svateho Otce našeho Františka napomenutedlne k bratrům* (Szent Ferenc atyánk figyelmeztető szavai a testvérekhez) (B_7b–B_8a), majd *Slova Svateho Otce Františka* (Szent Ferenc atya szavai). *Kratce obsačené přikazaní Regule* (A regula parancsainak rövid összefoglalása) (B_9b–B_{10}b), továbbá *Přikazaní srovnavajice se z hlavnými z veykladu Klementa papeže pateho zavazujicitedlné pod smrtedelny hřích* (Halálos bűn terhe alatt kötelező érvényű kiegészítő parancsok V. Kelemen pápa legfontosabb magyarázatai alapján) (B_{10}b–B_{11}b) és a *Sententiae a neb řeči svatych otcův hodné k rozvažení častému řeholnikovi* (A szentatyák alkalmas szentenciái vagy beszédei a szerzetes gyakori elmélkedéséhez) (B_{11}b–B_{12}). A nyomtatvány itt megszakad.

Fábri András 1656 és 1659 között volt a salvatorianus ferencesek magyarországi provinciálisa.

A kiadványt először Ján Čaplovič ismertette (1042).

Cf. **2597**

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ②*

2722

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1658. esztendöre, mellyet mostan Magyar és Erdély országra nagy figyelmetességgel alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai vélekedés. A' mi Idvözitö Urunknak születése után való 1658, mellyben az Istennek hatalma az idönek tulajdonságibol, ugy mint hadak és békeségek, betegségek és egéssegek, termések és terméketlensegek és egyéb esetek jók vagy gonoszok meg visgáltatnak és ki jelentetnek Neubarth Christoph Sil. Bolesl. theologus és astronom. által.) Lötsén [1657] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 =[40] fol. – 16° – Color.

MKsz 1930: 137–138 – Čaplovič 1037

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre kiadottéval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon (B_6b) fejezetei: *Első rész. Az esztendőnek négy részeiről és azokban történő dolgokról. I. A télről* (B_7a-b) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8a) – *III. A nyárról* (B_8a-b) – *IV. Az őszről* (B_8b–C_1a) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_1a-b) – *Harmadik rész. A hadakról és békességről* (C_1b–C_4a) – *Negyedik rész. A betegségekről.* (C_4a–C_5a) – *Ötödik rész. A földi termésről és terméketlenségről* (C_5b–C_6b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (C_7a–D_4b) című vásárjegyzék és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes és viselt dolgairól* (D_5a–E_8b) zárja, amely az 1657. évig tart.

A vásárjegyzék és a krónika szedése egyezéseket mutat a következő években kiadottakkal. Minden valószínűség szerint a nyomdász a kész szedést megtartotta és a következő évben újra felhasználta. A krónikát az utolsó levélen lévő bővítésektől eltekintve teljesen, a vásárjegyzéket csak módosításokkal tudta újra kinyomtatni. E kiadvány szedésének használata az 1661-re kiadott kalendáriumig követhető nyomon (**2782, 2852, 2926**).

E naptárnak a Todoreszku-Horváth könyvtárban megőrződött egyetlen teljes példányát Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (Mksz 1930: 137–138), és ezt vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1037).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ① ④

2722A

»VOTIVI Adplausus Festivitati Nuptiali M. Sam. Schröter, Rosnavia-Pannonii Con-Rect. Eperien. et Mariae, Pauli Neandri, juris consulti Wratisl. filiae. Leutschov. typis Laurent. Breveri in 4to 1657.«

Čaplovič 1043

Lakodalmi versek. – A ma már egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček XVIII. századi kézirata (Commentatiuncula) alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1043), az általa idézett helyen azonban (Commentatiuncula 43), a leírás nem található meg. Ennek ellenére nincs ok kételkedni, hogy Čaplovič a nyomtatványt Lauček, általában hitelesnek bizonyuló híradása alapján ismertette. A fenti címleírás és a tartalomra vonatkozó adatok Čaplovičtól származnak. Eszerint a kiadvány a rozsnyói származású Samuel Schröter eperjesi konrektor és Paulus Neander boroszlói tanácsos lányának, Mariának az esküvőjére készült. A párt a következő személyek köszöntötték latin nyelvű verssel: (1) „Andr. Horváth, Rect. Scholae Eperien." – (2) „Tobias Stephani Nat. Moravus Ludi Leutschov. Rector" – (3) „Ioh. Croner Leutschov. Sch. patr. Con-R." – (4) „Leonhard Fabini Sch. Eperien. Collega" – (5) „Zacharias Voboricenus, Cantor Germ. Eperien."

———

Zeisold, Joannes: Discursus de ortu et productione formarum Zeisoldianvs. Lőcse 1657. – Vide **2734**

———

Zeisold, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione, ... pars prima. Lőcse 1657. – Vide **2735**

———

Zeisold, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione pars secunda. Lőcse 1657. – Vide **2736**

2723

»CALENDARIUM Tyrnaviense ad annum 1658. Prognosis coniecturalis astrologica ad annum 1658. Tyrnaviae 1657 [typ. Academicis] Schneckenhaus.«

Naptár és prognosztikon. – E ma már példányból nem ismert kalendárium emlékét az ausztriai jezsuita rendtartomány éves jelentése, a Litterae Annuae őrizte meg. 1658-ban a nagyszombati kollégium beszámolója szerint: „Hoc primum anno hac Academia industria Patris Johannis Misch Profess. Matheseos prodiit Calendarium Latine et Hungarice, quod approbationem habuit." (A bejegyzést Kiss Farkas Gábor közölte MKsz 2005: 143). Ezek szerint a nagyszombati kalendárium az 1658-as tárgyévtől kezdve latinul és magyarul (**2724**) is megjelent, bár ebből a latin sorozatból elsőként csak az 1661-re szóló kiadvány töredéke (**2930**) ismeretes. Ugyan Nagyszombatban már 1647-től működött tipográfia, azonban az első példányból is ismert magyar nyelvű kalendárium ebben az évben jelent meg, így feltételezhető, hogy a latin nyelvű sorozat is csak ekkor indult. Bár nem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy már 1647–1657 között is adtak ki latin nyelvű kalendáriumot Nagyszombatban, azonban példány vagy egyéb adat felbukkanásáig erre nincs elegendő bizonyíték (vö. **2724**).

A fenti idézetből kitűnik az is, hogy a nagyszombati latin kalendáriumok szerzője Joannes Misch volt. Az éves jelentés e részletét Kiss Farkas Gábor azzal a kiegészítéssel közölte, hogy az Österreichische Nationalbibliothekban őrzött kéziratos forrásban (Cod. Lat. 12055. 37.) Misch neve csak utólagos betoldás, és az éves jelentések másik példányában nem is szerepel (MKsz 2005: 143–144). Az évkönyvek gyakorlata és egyéb bizonyítékok alapján a bejegyzés hitelességét elfogadta Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 140–166). Véleménye szerint azonban csupán az 1661-es kalendáriumig volt Joannes Misch a szerző, az 1662-1663-ra kiadott kalendáriumokat már más állította össze (MKsz 2005: 157–158, vö. **2993**, **3049**).

A Litterae annuae nagyszombati kalendáriumokra vonatkozó bejegyzését első alkalommal Szentpétery Imre említette (A bölcsészettudományi kar története 1635–1935. Bp. 1935, 106). Ő azonban a kalendárium nyelvéről nem szólt, a párhuzamos latin és magyar nyelvű kiadás létét nem dokumentálta.

Mivel 1658-tól a nagyszombati magyar naptárak évenkénti rendszeres megjelenését fennmaradt példányok vagy más megbízható adatok egészen 1670-ig kétségtelenül bizonyítják (vö. **2724**), megalapozottan feltételezhető, hogy a latin sorozat is hiánytalanul megjelent legalább 1662-ig (vö. **3049**), noha példány csupán az 1660. (**2930**), 1661. (**2993**) és 1662. (**3049**) évben készültekből ismeretes.

Cf. **2930**!

2723A

ESZTERHÁZY Ferenc: Arcvs trivmphalis, quem virtvs fvndavit, labor erexit, sapientia coronavit, ... eloquentiae Tyrnaviensis corona, comes Franciscvs Eszterhasi de Galantha ... laboriosae virtvti, virtvoso labori, sapientiae coronatae ... aa. et philosophiae neo-magistrorum inscripsit, cum in ... vniversitate ... honoris philosophici lauro coronati triumpharent, promotore ... Martino Juranich e Societate Jesu, aa. et philosophiae doctore, ejusdemq(ue) professore ordinario. (Tyrnaviae) 1657 typis academicis, Melchior Vencesl. Schneckenhaus.

A^8 B^6 = [14] fol. – 8° – Orn.

A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 70. p., 191. sz.

Köszöntő versek. – E kiadvány abból az alkalomból készült, hogy a nagyszombati egyetemen 19 hallgató magisteri fokozatot szerzett. A címlap hátán a versek szerzője, *comes Franciscvs Eszterhasi de Galantha etc.* ajánlása olvasható *Reverendis ... dd. ... Andreae Maczonkay Vngaro Gyöngyösiensi, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Francisco Baranniay Vngaro Keczkemetiensi, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Georgio Alexio Simandi, nobili Vngaro Boros-Ieniensi, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Iacobo Messei Saxoni Transylvano., collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Ioanni Alexio Tvrkovich Croatae Senkvicensi, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Ioanni Francisco Dovorani Nytriensi, ex convictu nobilium, ... Ioanni Francisco Hraniczki Szakolcensi, collegii generalis cleri Vngariae*

alumno, ... Lvcae Martino Nagy Vngaro Vam-Göyrkiensi (!), *collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Matthiae Aloysio Hozo, nobili Vngaro Transylvano, convictori ... Matthiae Tvrkovich Croatae Lakendorffensi ex comitatu Soproniensi ... Michaeli Ladislao Götte, nobili Vngaro Transylv. ... Michaeli Iambrehovich Croatae Vinicensi, ex convictu nobilium, ... Michaeli Posgay Vngaro Sabariensi, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Petro Boross, Vngaro Sellyensi, ... Petro Ignatio Parradi Vngaro, collegii generalis cleri Vngariae alumno, ... Petro Rom Croatae Zagrabiensi ... Petro Naray nobili Vngaro ex Naray, comitatus Castriferrei, ... Stephano Telekesy, nobili Vngaro ex comitatu Castriferrei, collegii generalis cleri Vngariae alumno. ... Extra ordinem ... Ioanni Baptistae Thomasits ex comitatu Varasdinensi, ss. theologiae auditori e convictu nobilium* (A_1b–A_2b). A főrész *XVII. Inscriptio*ból áll. Ezek mindegyike egy-egy olyan tulajdonságot és ahhoz kapcsolódó klasszikus mondást versel meg, amely fontos szerepet játszik a kereszténvi értelemben erényes filozófus életében: *Inscriptio I. Philosopho pugnanti ... Plus penna, quam clava* (A_3a–A_3b) – *Inscriptio II. Philosopho vincenti. Omnia subsunt* (A_3b–A_4a) – *Inscriptio III. Philosopho triumphanti ... Hac itur ad astra* (A_4a–A_5a) – *Inscriptio IV. Philosopho constanter patienti ... Patitur, sed non frangitur* (A_5a–A_5b) – *Inscriptio V. Philosopho forti ... Plus ferre paratus* (A_5b–A_6a) – *Inscriptio VI. Philosopho rerum terrenarum contemptori ... Terrena sordent* (A_6a–A_6b) – *Inscriptio VII. Philosopho potenti ... Dant sydera palmam.* (A_6a) – *Inscriptio VIII. Philosopho magnanimo ... Haec animant, non terrent* (A_7a) – *Inscriptio IX. Philosopho nobili ... Quo placet, ire licet* (A_7b–A_8a) – *Inscriptio X. Philosopho perspicaci ... Luce et calore* (A_8b–B_1a) – *Inscriptio XI. Philosopho constanti ... Impavidum feriunt* (B_1a–B_1b) – *Inscriptio XII. Philosopho sapienti ... Sapiens connectit utrumque* (B_1b–B_2b) – *Inscriptio XIII. Philosopho pio ... Nescit rubiginem* (B_2b–B_3a) – *Inscriptio XIV. Philosopho industrio ... Tollo quod optimum* (B_3a–B_3b) – *Inscriptio XV. Philosopho laborioso ... Nunquam sine motu* (B_3b–B_4a) – *Inscriptio XVI. Philosopho prudenti ... Gemma prae auro* (B_4a–B_4b) – *Inscriptio XVII. Philosopho vigilanti ... Non patitur tenebras* (B_4b–B_5b) – *Insciptio XVIII. Philosopho audaci ... Non viribus, sed virtute* (B_5b–B_6b). Végül *Epilogus affectuum* zárja a nyomtatványt (B_6b).

A versek szerzője, Eszterházy Ferenc (1641–1685) 1657-ben a cím szerint Nagyszombatban a retorika osztály hallgatója volt. Később Zala és Somogy megye főispánja lett. Tőle származtatják a család fraknói grófi ágát. Írói munkássága eddig nem volt ismeretes. Martinus Juranich (1617–1664) Vasváron született, 1637-ben lépett be a jezsuita rendbe. 1654 és 1657 között Nagyszombatban filozófiaprofesszor, a magyar papi kollégium és a nemesi konviktus lelki vezetője és gyóntatója volt (praefectus spiritualis, confessarius).

A ma ismeretes egyetlen példányt először A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa ismertette az egykori Római Katolikus Lyceum könyvtárának állományából (Kolozsvár 2004, 70. p., 191. sz).

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

2724

[1] KALENDARIOM Kristvs Urvnk születése-után való MDCLVIII. esztendöre, mellyet a' nemes és kyrályi Nagy-Szombat városának és Magyar-Országhban más kiváltkeppen való hellyeknek meridianomiára a' túdós és nevezetes astronomusnak, Argolvs Andrasnak calculatióia-szerént a' Nagy-Szombati

Academiában való astrophilus [Johann MISCH] nagy szorgalmatossaggal elrendelt. – [2] (Prognosticon coniecturale astrologicum az az meg-magyarázasa azoknak, mellyeket az égnek és égi jegyeknek állásából a' levegő-égnek s' idöknek változásáról és azok-felöl, mellyek ezektöl függenek, természetszerént valo vélekedésböl ember iövendölhet Kristus Urunk születése-után való MDCLVIII. észtendöre, mellyek a' túdós és nevezetes mathematicusnak, Argolus Andrasnak az égi iegyek folyásinak cálculátióiból fel-találtattak és ki-hozattattak a' Nagy-Szombati Academiában való astrophilus-által [Johann MISCH], azon Nagy-Szombat városának és más környül-való hellyek pólusának 48. grádits 27. minúta magossága-szerént.) Nagy-Szombatban [1657] az Academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Wenceszlo.

$[A]^4$ B^4–E^4 F^5 = [25] fol. – 4° – 1 ins., 2 ill., orn., init., color.

RMK I 931 – Čaplovič 1978

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapot fametszetes keret övezi, felül Szűz Mária a kisdeddel, alul Nagyszombat város látképe, kétoldalt Magyarországot és a magyar koronához tartozó országokat és tartományait jelképező öt-öt címer látható. Az „A" variáns címlapjának háta üres, a „B" változatban külön szöveg nélkül *iudici, capitaneo, senatoribus, toti denique communitati liberae regiaeque civitatis Tyrnaviensis ... dedicat ... Melchior Wenceslaus Schneckenhaus, typographus academiae Tyrnaviensis*. Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata ($[A]_2$a) után kezdődnek a hónapok naptártáblái ($[A]_2$b–B_4a), egy-egy lapon három hasábban, amelyek közül a középső a Hold járásával kapcsolatos adatokat, a jobb oldali pedig főleg az időjárásra vonatkozó jóslásokat tartalmaz. Ezt követi a *Rövid tanúság az ó-kalendáriumnak megjobbításáról és az újnak rendeléséről, amely Gregoriánomnak hivattatik* (B_4b–C_3b) – *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (C_4a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (C_4b) – *Mikor jó eret vágatni?* (C_4b–D_1a) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről?* (D_1a). A fejezethez kapcsolódó fametszetes emberi alak azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, közepes vagy rossz érvágást végrehajtani (D_1b). Majd *A köpölyözésről* (D_1b) – *A fürdésről* (D_1b-D_2a) – *A szántás-vetésről* (D_2a-b) – *A Nap és Hold fogyatkozásairól e jelen való esztendőben* (D_2b) című fejezetek olvashatók. A prognosztikon, amelynek önálló címlapján két angyal által tartott, keretbe foglalt magyar címer látható, a következő fejezetekből áll: *Egek járásának tudományához tartozó vélekedő jövendő dolgoknak jele az égi természet szerint való influentiákról Kristus Urunk születése után való MDCLVIII. esztendőre. A télről* (D_3b–D_4a) – *A tavaszról* (D_4a–E_1a) – *A nyárról* (E_1a-b) – *Autumnus, ősz* (E_1b–E_2a) – *Ez esztendőnek bőségéről* (E_2a-b) – *A betegségekről* (E_2b). Ebben a részben szerepel a *Pünkösd kevés hűvössége* incipitű naptárvers (E_2b). – Majd *A hadakról* című fejezet következik (E_2b–E_3a). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (E_3a–E_4b) és a *Rövid krónika, melly főképpen emlékezetre méltó dolgokat foglal magában, mellyek világ teremtésétől fogva e jelen való időkig az egész világon történtek* (E_4b–[ ]$_1$a) zárja. A krónika utolsó feljegyzése III. Ferdinánd 1657-ben bekövetkezett halálának híre.

A naptár összeállítója magát *Nagyszombati Akadémiában való Astrophilus*nak nevezi. Kiss meggyőzően azonosítja személyét a luxemburgi származású, korábban főként Ausztriában és Németországban működött jezsuitával, Joannes Misch-sel (1613–1677). Ő 1653-tól 1660-ig matematikát, kazuisztikát, kontroverziát tanított Nagyszombatban. Vezette a historia domust,

volt gyóntató, a templom prefektusa, a gyógyszertár vezetője. 1666–71 között Pozsonyban élt. Passauban halt meg (MKsz 2005: 140–166).

Kiss véleménye szerint az 1658, 1659, 1661-re, valamint 1669-re készült kalendáriumokban (**2724, 2788, 2931, 3472**) Misch rejtőzik az Astrophilus álnév mögött. Az 1662-63-ra kiadott latin kalendáriumokat (**2993**, **3049**) azonban a mellékletek szövegének elemzése alapján más szerző munkájának tartja Kiss. Az 1670-re szóló naptártól (**3582**) kezdve Szentiványi Márton naptárszerkesztői működésének 1675-ös megkezdéséig (RMK II 1367), nem állapítható meg a kalendáriumok, magát továbbra is *Astrophilus*ként megnevező szerkesztőjének személye.

Misch valószínűleg nem tudott magyarul, ezért Kiss feltételezi, hogy kalendáriumainak magyar szövegeit egyik magyar szerzetestársa vagy egy diák fordította le latinból. Elképzelhető, hogy az az 1659-től 1663-ig Nagyszombatban tanuló és tanító Szentiványi Márton lehetett (MKsz 2005: 158).

A naptár csillagászati számításait Andrea Argoli *kalkulációja szerint* közölte, tehát Misch az ő művéből vette. Andrea Argoli (1570–1657) Nápolyban orvoslást, matematikát és csillagászatot tanult, 1621-1627-ig pedig matematikaprofesszor volt a római egyetemen. Minden bizonnyal az *Ephemerides annorum L.: ... ab anno 1630 ad annum 1680* című (Velence 1638) műve szolgálhatott a nagyszombati naptárak szerkesztésének mintájául, az ismert példányok alapján egészen 1669-ig (**2788**, **2931**, **2993**, **3049**, **3304**, **3380**, **3472**, **3582**).

A prognosztikon tartalmáról, forrásairól bővebben írt Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 149–150, 153).

Ezt megelőzően az utolsó, példányból ismeretes nagyszombati magyar nyelvű kalendárium 1621-re készült, ez egyúttal az elköltöztetett, egykori, Forgách Ferenc által alapított nyomda utolsó kiadványa volt (**1232**). Nagyszombatban 1648-tól működött ismét a jezsuita tipográfia. Nem kizárt, hogy már ettől az évtől jelentek meg kalendáriumok az érseki városban, azonban példány vagy egyéb adat felbukkanásáig 1657 előtt nyomtatott naptár feltételezésére nincs elegendő bizonyíték.

Cf. **441***!; **904**!; –, **2788**, **2861**, **2931**, **2994**, **3052**, **3114**, **3172**, **3231**, **3304**, **3376**, **3472**, **3582**, **3670,** →

Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Budapest *Acad* ① (B-variáns)

2725

NICOLAUS III. papa – CLEMENS V. papa: Declarationes Nicolai III. et Clementis V., summorum pontificum svper regvlam fratrvm minorvm, quas ... p. f. Gregorivs Malomfalvay, Ordinis Min. strict. observ. lector et praedicator generalis, nec non ... provinciae S. Mariae Hungariae minister provincialis ... denuo praelo committi ac pro communi usu et emolumento praefatae, sibiq(ue) concreditae Marianae provinciae adaptari (eo fine, ut Statuis provincialibus adjunctae, in singulis provinciae conventibus ad manus haberi ac praescriptis temporibus una perlegi possint) demandavit. [Tyrnaviae] MDCLVII [typ. Acad.].

A^4–E^4 = [2]+38 pag. – 4º – 1 ill., orn. init.

MKsz 1908: 247 – MKsz 1918 : 80–81 – Čaplovič 1977

Pápai rendeletek. – A címlap hátán Szent Ferenctől származó idézet olvasható *Verba beatissimi patris nostri, Sancti Francisci* címen, alatta körzetekből álló keretbe foglalva látható Szent Ferenc képe, a lap alján bibliai locus áll. Ezt követi III. Miklós (1–23), majd V. Kelemen pápa (23–38) ferencesekre vonatkozó rendeleteinek szövege. A nyomtatvány Malomfalvay Gergely ferences szerzetes lektor és hitszónok, a mariánus rendtartomány provinciálisa rendeletére jelent meg. Szándéka szerint a rendtartomány statútumaihoz csatolva kívánta a tartomány kolostoraiban olvastatni.

A kiadványról első alkalommal a nemzeti könyvtár 1908-ban beszerzett nyomtatványai között történt említés (MKsz 1908: 247), részletes leírást Ferenczi Zoltán adott róla (MKsz 1918: 80–81). Ő a címben olvasható *denuo praelo committi* szavak alapján második kiadásnak tartotta, első kiadását azonban nem ismerte. Valószínűbb azonban, hogy az „újra nyomtattatta" kifejezés csupán arra vonatkozik, hogy a pápai dekrétumok szövegét szintén nyomtatott, de nem feltétlenül hazai forrásból vették át. Ján Čaplovič (1977) feltételezte, hogy a mű a *Statua constitutiones et decreta...* című kiadvány (**Appendix 224**) függeléke, megjegyezve ugyanakkor, hogy annak két évvel későbbi megjelenése ellentmond ennek. Bár a két mű valóban több példányban is összekötve található, mivel azonban a *Statua* később készült és ráadásul Bécsben, így kizárható, hogy egy kiadványt alkotnának.

A nyomtatvány a nyomdai anyag vizsgálata alapján Nagyszombatban, az Akadémiai nyomdában készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Budapest *Nat* ① ② – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① ○

2726

[1] SODALITAS Beatissimae Virginis Annvntiatae, jn cardinalitio Societatis Iesu collegio Posonii erecta et confirmata, ... Sodalibus in Virgine Matre conjunctis a Verbo Incarnato, ejusque genitrice salutem ac sui commendationem – [2] (Catalogus eorum ... sodalium, qui ex ... congregatione Beatissimae Virginis Annuntiatae in cardinalitio Posoniensi Societatis Iesu collegio erectae intra hoc biennium peste afflictum e vita cesserunt Tyrnaviensi B. M. V. Visitantis Sodalitate). (Tyrnaviae 1657) [typ. Acad.].

$[\,]^2$ = [2] fol – 2° – Orn., init.

MKsz 2007: 193

Katolikus vallási társulat meghívólevele és halottairól szóló értesítő. – A bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadvány a pozsonyi jezsuita kollégiumban alapított Gyümölcsoltó Boldogasszony nevű pozsonyi társulat 1657. március 24-én kelt meghívólevelével kezdődik, amely a társaság másnapi névadó ünnepének megtartására hív fel. A levél *Gregorius Sufficz canonicus Poson., abbas S. Salvatoris de Lekir, congregationis Virginis Annuntiatae rector*, valamint *Franciscus Nemczani, p. t. secretarius* nyomtatott aláírásával végződik ($[\,]_1$a). A hátlapon kezdődik a társulat 1655-1657-ben elhunyt tagjainak névsora, feltüntetve halálozásuk időpontját is ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a).

A kiadványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy család levéltárában, és ő ismertette első alkalommal (MKsz 2007: 193).

V. Ecsedy Judit a nyomdai anyag vizsgálatával megállapította, hogy a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadvány a nagyszombati akadémiai nyomdában készült (vö. MKsz 2007: 191, 193).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

2727

<Articuli Juxta quos regitur Ecclesia, in superioribus Regni Hungariae partibus publicati Anno 1657. [Patakini 1657 typ. principis.]>

MKsz 1913: 346 – ProtSz 1913: 495 – Čaplovič 2584

Kéziratos forrás alapján feltételezhető. – Református egyházi rendtartás.

A ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadvány emlékét a sárospataki református kollégium könyvtárának kézirattárában őrzött, Szőke Ferenc által szerkesztett, „Canones ecclesiastici ecclesiarum reformatarum in Hungaria...” című kéziratos kánongyűjtemény őrizte meg. Ebben megtalálható a kánonok szövege (206–219), amelyet a címében olvasható „publicati Anno 1657” szavak szerint Szőke egy 1657-ben nyomtatott példányról másolt le, a nyomtatási hely megnevezése nélkül (MKsz 1913: 346; ProtSz 1913: 495, Harsányi István), amennyiben a „publicati” kifejezés nyomtatásban való közzétételt jelent.

A munka címe alapján a „felsőmagyarországi”, „abaúji”, vagy „vizsolyi” néven ismert kánonok 55 artikulusát tartalmazta latin nyelven. A kézirat alapján a kiadvány szerkezete a többi, ma ismeretes kiadáshoz hasonló volt (**S 767C** = MKsz 1996: 367, **1912, 3336,** RMK II 2358, vö. MKsz 1996: 361, V. Ecsedy Judit).

A kánonok minden egyes ma ismert kiadása hely és nyomda megnevezése nélkül jelent meg, így a kiadvány készítési helye nem határozható meg pontosan. Az ismert kiadások aktuális okok miatt különböző, többször távoli helyen: Vizsolyban (**S 767C** = MKsz 1996: 367), Váradon (**1912**), Kassán (**3336**) és Bártfán (RMK II 2358) jelentek meg (vö. MKsz 1996: 367, V. Ecsedy Judit). E kiadás legvalószínűbben az ilyen hivatalos egyházi kiadványok legfőbb nyomdahelyén, a sárospataki fejedelmi nyomdában készülhetett, de szóba jöhet még a kánonok használati helyéhez közel eső kassai városi, vagy esetleg az előző kiadásnál igénybe vett váradi műhely is.

A kéziratos forrás alapján a kiadvány egykori létét elsőként Harsányi István feltételezte (MKsz 1913: 346; ProtSz 1913: 495), őt követve vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (2584) is. A mű kiadásait, a kánonokra vonatkozó szakirodalmat V. Ecsedy Judit foglalta össze (MKsz 1996: 361–371).

Cf. **S 767C** = MKsz 1996: 367, **1912**, –, **3336**, →

2728

<Lippai Sámuel: Válasz Sámbár Mátyás Novitas sectae Calvinisticae című művére. Patak 1657–1658 typ. principis.>

Theologiai Szemle 1925: 264 – MKsz 1932: 7

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református vallási vitairat.

E mű egykori létezését Zoványi Jenő feltételezte. Sámbár Mátyás 1658-ban megjelent, ma példányból nem ismert műve a *Kancsalok okulárjuk vagy okuláré egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára* (**2769**) ugyanis címéből ítélve feltétlenül egy korábbi református munkával polemizált, amely nem lehetett más, mint Sámbár még korábbi vitairatára, *a Novitas sectae Calvinisticae*re (**2712**) adott válasz (Theologiai Szemle 1925: 264 és MKsz 1932: 7). Mivel Sámbár *Kancsalok okulárjuk* című munkájának (**2769**) egykori megjelenésére megbízható adatok alapján lehet következtetni, Zoványi gondolatmenete elfogadható.

Lippai Sámuel szerzőségét Zoványi nem indokolja meg külön. Feltételezése mégis valószínű, mivel Sámbár akkori működési helyén, Nagykárolyban Lippai volt a református lelkész, s később bizonyíthatóan ő írt újabb választ *Cigány okulár* címmel (**2792**) Sámbár feljebb említett *Kancsalok okulárjukra* is (**2769**). Lippai más ismert munkái Sárospatakon jelentek meg (1654, **2548**; 1655, **2605**), ezért valószínű, hogy e vitairatot is ott adták ki.

Cf. **2712**, –, **2769**, **2792**, **2835**, **2814**

2729

M[EDGYESI] Pál: Igaz magyar-nep negyedik jajja s-siralma; es annak alkalmatossagaval idvességes serkengettetese, mellyet az ö veszedelmére verhedett dühöss lengyelsegnek 1657-dik esztendöben Munkacsnal, a' hatodik honak vagy Jvan havanak 16-dik, 17-dik napjatól fogvan valo ki-ütese, egetése es kegyetlen öldöklese hozot veletlenöl reja, s ejtet rajta. M[edgyesi] Pal altal irattatott s- praedicaltatott, mindjárt a' következendo Ur-napjan, 24. Junii, 1657. a' saros pataki ecclesiában. Patakon 1657 Ö nagysagok könyvnyomtatoja, Renius György.

A^4–C^4= 23 pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 922

Református prédikáció. – A címlap hátán (2) bibliai idézet olvasható. Ezután következik a prédikáció szövege *Igaz magyar nép negyedik jaja s siralma és annak alkalmatosságával üdvösséges serkengettetése* címmel (3–23). Medgyesi Pál, Lórántffy Zsuzsanna udvari papja mondta el Sárospatakon 1657. június 24-én, az északkelet-magyarországi lengyel betörések idején. A nyomtatvány élőfeje: *Negyedik Jaj. Első prédikáció* alapján úgy tűnik, hogy Medgyesi eredetileg több prédikációt tervezett a *Negyedik jaj*ban kinyomtatni, de ez nem valósult meg.

A prédikáció címében a *negyedik jaj* Medgyesinek *Erdély s egész magyar nép ... hármas jaja s siralma...* című gyászbeszédeire utal, amelyek még 1653-ban jelentek meg (**2486**, **2504**). A *Negyedik jaj* nemcsak önállóan, hanem a *Sok jajokban...* című 1658-as prédikációgyűjtemény (**2796**) részeként is újra megjelentették.

Az 1657-es nyomtatványnak a füzetjelzését folytatta a szerzőnek további két, már 1658-ban kinyomtatott prédikációja, az *Istenhez való igaz megtérés* (**2794(1)**) és az *Ötödik jaj és siralom* (**2794(2)**). Joggal feltételezhető, hogy ezt a három prédikációt 1658-ban együtt is forgalomba hozták. A „Jajj"-ok nyelvi és nyelvtörténeti elemzésével Szathmári István (Magyar Nyelv 2005: 21–27) és A. Molnár Ferenc foglalkozott (Medgyesi Pál redivivus. Debrecen 2008, 45–52).

A pataki nyomda élén a változás ebben az évben történt: ez az utolsó olyan nyomtatvány, amelyen még Georgius Renius neve szerepel.

Cf. **2486**; **2504**; –, **2794**, **2796**, **2941**

In 10 bibliothecis 20 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

2730

MEDGYESI Pál: Igazak sorsa e' világon, mellyet ... Bocskai Istvan uram, kiraly urunk ö felsége belsö tanácsa és Zemplén vár-megyének fö ispánja szerelmes hütös-társának, néhai ... Lonyai Susanna aszszonyomnak leg-utolsóbb tisztességének meg-adásában praedicállot a' temetésnek helyén, ugy-mint a' szereda-hellyi egy-házban ... novembernec 12-dik napján 1656-ben Medgyesi Pal. Sáros Patakon 1657 [typ. principis, Renius].

A^4 B^4 C^5 = 25 pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 924

Református gyászbeszéd. – A címlap háta üres. Medgyesi Pál rövid *Kezdőbeszéd*del vezette be a halotti prédikációt, amelyet 1656. november 12-én mondott el Bodrogszerdahelyen Bocskai Istvánné Lónyai Zsuzsanna felett (3–25). A beszéd végén a *Genealogiá*ban röviden tárgyalta az elhunyt rokonságát a Báthori, a Lónyai és a Varkocs családdal.

A gyászbeszédet Medgyesi a *Sok jajokban ...* című (**2796**) prédikációgyűjteményében újra megjelentette, annak utolsó tagjaként.

A gyászbeszéd feltehetően már 1657. év első felében megjelent, így nyomdásza még Renius lehetett.

Cf. –, **2796**

In 10 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

2731

MEDGYESI Pál: [1] Rab-szabadeto isteni szent mesterseg, mely szerént rabságbol s' egyéb inségekböl keresztyén felebarátink ki-menekednek. Praedicáltatott a' Sáros pataki ecclesiában 1657-ben 26-dik [Septem]bris, a' harmadik böjt napon. – [2] Külön ülö keresztyen, az az kegyes szent elmélkedés a' felöl, mint tarthassa az istenes lélec a' meg-veszett idökben meg-fertezödetlen önnön magát. Sáros pataki ecclesiában praedicáltatott 1657-ben, 17-dik [Octo]bris celebrált hatodik böjt napon. – [3] Serva Domine, avagy nagy veszélyekben forgó és veszekedö hiveknek vigasztalási s' okai. Praedicáltatott a' Sáros pataki ecclesiában 4 [Novem]bris 1657-ben Medgyesi Pal altal. Sáros Patakon 1657 [typ. principis, Rosnyai].

[ ]^{1}, A^{4} B^{4}; [ ]^{1}, C^{4} D^{4}; [ ]^{1}, E^{4}–G^{4} H^{1+1} = [1] + 16; [1] 17–31; [1]+ 26 pag. – 4° – Orn.

RMK I 923

Református prédikációk. – E kötet Medgyesi Pálnak, Lórántffy Zsuzsanna fejedelemasszony sárospataki udvari lelkészének három prédikációját foglalja magában. Mindháromnak önálló címlapja van, amelyek háta üres. A címlapokon *Nyomtattatott Sáros Patakon 1657.* impresszum áll. Az első beszéd, a *Sárospataki ecclesiában 1657-ben, 26. Septembris celebrált, tartott harmadik böjtnapi prédikáció* (1–16) vigasztalásul hangzott el a magyar nemzet veszedelmes állapotában. Végén, az utolsó két lapon írt Medgyesi az 1657. év június és július hónapjainak *iszonyú romlás*áról, a tatárok mérhetetlen pusztításairól és sok vitéz rabságba eséséről. – A második prédikáció belső címe: *Sárospataki eklézsiában 1657-ben, 17. Octobris celebrált, tartott hatodik böjtnapi prédikáció* (17–31). – A harmadik prédikáció belső címe: *Serva Domine. Sárospataki eklézsiában, 4. [No]vembr. 1657-ben prédikáltatott* (1–26).

1657-ben az említett bűnbánó böjti napokat a tragikus történelmi eseményeket követően rendelhették el a sárospataki egyházban. Az ekkor elhangzott prédikációk közül Medgyesinek a harmadik és hatodik böjtnapi prédikációja maradt fenn. A három prédikáció összetartozását a nyomtatvány folyamatos füzetjelzése bizonyítja. Ezen belül a két böjtnapra szóló prédikációnak a lapszámozása is folyamatos. Az első prédikáció végén olvasható *Hato-* őrszó a következő beszéd *Hatodik böjtnapi prédikáció* szövegű fejlécére utal, és nem a beszéd címlapjára. Abból, hogy az egyes címlapokat közbeékelték, beragasztották, arra is lehet következtetni, hogy mindhárom beszédet, vagy az első kettőt, ill. a harmadikat utólag külön-külön is forgalomba kívánták hozni. Alighanem ezekre a „böjti prédikációkra" utalt még 1658-ban Medgyesi *Ötödik jaj és siralom* című prédikációja is (**2794(2)**).

E három, 1657-ben kinyomtatott beszédet – ugyanebben a nyomtatásban – Medgyesi Pál *Sok jajokban ...* című prédikációgyűjteményébe (**2796**) is beleillesztették 1658-ban.

A pataki fejedelmi nyomda élén a váltás ebben az évben történt. Az 1657. novemberi prédikációt már minden bizonnyal Rosnyai János nyomtatta, mert elődjének, Reniusnak neve egy június 24-i prédikáción szerepel utoljára (**2729**), Rosnyaié pedig először egy július 9-i beszédet tartalmazó nyomtatványon. Vannak olyan pataki kiadványok, amelyeknek az 1657. éven belüli

nyomtatási ideje nem következtethető ki, ezért nem dönthető el, hogy Renius vagy Rosnyai idejében készültek-e.

Cf. –, **2796**

In 10 bibliothecis 20 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

2732

PÓSAHÁZI János: Johannis Posahazi, artium et philosophiae magistri oratio inauguralis de recta eruditionis comparandae ratione, habita in ... scholae Sáros-Patakinae auditorio majori a. C. MDCLVII. die 9. Julii, cum professionem philosophicam susciperet. Patakini (MDCLVII) [typ. principis] per Johannem Rosnyai.

A^4–E^4 = 40 pag. – 4º – Init.

RMK II 883

Pedagógiai beszéd. – Pósaházi János e beszédét a címlap tanúsága szerint 1657. július 9-én mondta el abból az alkalomból, hogy elfoglalta professzori állását a sárospataki kollégiumban. A címlap hátán *Johannes Posahazi Generosis, nobilissimis ... dominis, d. Andreae Zakany, d. Stephano Baxi, ... Susannae Lorantfi praecipuis aulae familiaribus, ... scholae Sáros-Patakini curatoribus, ... fautoribus* ajánlotta művét. A beszéd a cím megismétlésével az enciklopédikus műveltség megszerzésének helyes módjáról szól (3–40). Ókori és reformációkorabeli hivatkozásokkal hívja fel a figyelmet a retorika, grammatika mellett a politika, historia és jurisprudencia fontosságára az oktatásban.

Pósaházi János (1628–1686) itthon Sárospatakon, majd 1653 és 1656 között Utrechtben, Franekerben és Angliában folytatta tanulmányait. 1657-től a sárospataki kollégium tanára volt 1671-ig. Mivel itt Báthori Zsófia lehetetlenné tette a kollégium létét, ezért rövid megszakítás után a kollégium új helyén, Gyulafehérvárott működött tovább. Vitairataiban szenvedélyesen védte a református vallás tanításait (vö. **3288**). Monográfusa, Makkai Ernő e székfoglaló beszédet a magyar neveléstörténet szempontjából jelentősnek ítélte (17). Részleges fordítását rövid értékeléssel ld. Velenczei Katalintól (Waczulik Margit: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Bp. 1984, 422–428).

Ez az első olyan 1657-es pataki kiadvány, amelyen Rosnyai Jánosnak, az új nyomdavezetőnek neve olvasható, aki egyébként a fejedelmi nyomda munkájában már 1656-ban is részt vett (**2664**). Az 1657-es év kiadványainak többségénél nincs feltüntetve a nyomdász neve.

Budapest *Univ* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Univ*) – Cluj-Napoca *Acad* ②

2733

(SZENTKIRÁLYI Mihály): Furtum poeticum, nuper a duabus parum cultis, Aglaia et Thalia musis Waradini commissum, nunc vero Patakini detectum; a duobus fide dignis testibus comprobatum et ad instantiam Musarum Patakiensium, a Deorum concilio perpetuo exilio ... piandum, judicatum. Patakini MDCLVII [typ. principis].

A^4 $B^{3+?}$ = [7 + ?] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 882

Költemény. – A címlap háta üres. A mű bevezetőjeként *Encomium Pindicolae Aglajae*, Aglaja grácia dicsérete olvasható (A_2a). *Poema ejusdem furtum ad Chrysamnem detegens* címmel kezdődik a mű főrésze, Aglaja vétkének a felfedése, amelyet *Michael Szent-Királyi orat. fac. stud.* írt alá szerzőként (B_1b). A műnek további tagolása már nincs. A másik, címben jelzett versíró diák neve azért nem ismerhető, mert a nyomtatvány egyetlen, ma ismert példánya a B_3b lapon, *Tha-* őrszóval megszakad. Mivel Thalia múzsát csak ezt követően foglalták bele a költeménybe, a nyomtatvány végéről valószínűleg még számos levél, akár több mint egy füzet hiányozhat. A margón leggyakrabban említett forrás Marcellus Palingenius, azaz Marcello Palingenio Stellato 16. századi itáliai költőnek nagyon elterjedt műve, a *Zodiacus vitae XII* könyve volt: Szentkirályi Mihály több mint húsz sort idézett is tőle.

A kiadvány címében szerepel, hogy először a váradi gimnáziumban volt ez a tananyag része vagy ünnepélyes előadás tárgya, utána pedig 1657-ben a pataki kollégiumban. Szentkirályi Mihály Váradon lehetett az orátorok osztályának hallgatója, mivel sárospataki diákként neve nem ismeretes.

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ☉*?

2734

ZEISOLD, Joannes: Discursus de ortu et productione formarum Zeisoldianvs, qvem ... sub praesidio ... Matthaei Rackschani, gymnasij Cremniciensis directoris ... publicae ... ventilationi subjicit Johannes Regis Arvensis, gymnasij ejusdem alumnus, ad diem Aprilis anno MDCLVII. [Patakini] MDCLVII [typ. principis, Renius?].

A^4 B^4 = 16 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 891 – Čaplovič 1039

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johannes Regis Arvensis* szöveg nélküli ajánlása szól *Theodoro Pinnero, ecclesiae Cremniciensis pastori et scholarchae primario, nec non ... Jeremiae ab Hellenbach ... caesareae regiaeque majestati a Camerae, quae Cremnicij est, rationibus, ... Johanni Kares, reipub. Cremniciensis senatori ... judici ... in Glaserhey, urburarioque Cremniciensi et Schemniciensi ... patronis.* A főrész 24 tételt (§) tartalmaz a formák keletkezéséről (3–14). Elkülöníti egymástól két fajtájukat: az anyagi (formae materiales)

és a szellemi formákat (formae immateriales, spirituales). Felfogása szerint az utóbbi továbbhagyományozódása a *creatio*, azaz a teremtés, az előbbié pedig a *generatio,* azaz a nemzés útján lehetséges. Végül hat *Corollaria* zárja a nyomtatványt (15–16).

E mű címében a *Zeisoldianus* jelző árulja el, hogy ő a tulajdonképpeni szerző. Joannes Zeisold (1599–1667) az Altenburg melletti Grauenben született. Jénában mint filozófia- és fizikaprofesszor működött. 1656-ban jelentette meg Jénában *Institutiones physicae, in quibus ea, quae ad generalem hujus scientiae partem spectant, perspicue explicantur, ex fundementis Aristotelicis deducuntur* című, terjedelmes filozófiai összefoglalását. Ennek első könyvében a nyolcadik pont (*punctum 8.*) a 275. §-tól a 298. §-ig szól *de ortu et productione formarum* (a budapesti Egyetemi Könyvtárban Bar. 03084 jelzeten, 322–336). A hazai kiadvány 24 paragrafusának szövege szó szerint követi az egy évvel korábbi, jénai összefoglalásban megjelent fejezet szövegét.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 áprilisában vitatták meg a körmöcbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Raksányi Máté, az iskola igazgatója, a vizsgázó az Árva megyéből származó Joannes Regis volt.

Raksányi Máté a Turóc megyei Raksán született. Königsbergben járt egyetemre 1637 és 1642 között. Hazatérve 1644 és 1667 között Körmöcbányán volt az evangélikus gimnázium rektora 1665-ben vagy 1667-ben bekövetkezett haláláig. Filozófiai előadásait Joannes Zeisold munkáinak figyelembevételével állította össze.

Ugyanebben az évben, ugyancsak áprilisban vitatták meg Raksányi elnökletével Körmöcbányán és jelentették meg Patakon Zeisold *De animae humanae propagatione* (Jéna 1654) című kétrészes munkáját is (**2735**, **2736**). Valószínűleg az időbeli egyezés miatt írta le Szabó Károly egy bibliográfiai egységként e három nyomtatványt (RMK II 891). Ján Čaplovič viszont mindhármat önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (1039, 1040, 1041), mivel semmiféle formai jellemző (pl. közös címlap, vagy az egyes tartalmi egységek eltérő füzetjelzése) nem utal arra, hogy azokat együttesen kívánták megjelentetni.

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a trencséni nyomtatványok közé sorolta (i. h.). Ján Čaplovič azonban a betűtípusok alapján lőcsei nyomtatványként határozta meg (CLXXXIX). Megállapítását V. Ecsedy Judit cáfolta, és a betűtípusok és díszek beható vizsgálata eredményeképpen kiderítette, hogy e kiadvány a pataki nyomdában készült Raksányi másik két disputációjával (**2735**, **2736**) együtt (szóbeli közlés). Minthogy Georgius Renius 1657 júniusában halt meg, fennáll a lehetősége, hogy az áprilisban rendezett vizsga téziseit még ő nyomtatta.

Budapest *Nat* ② – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① ① – Sighişoara ①

2735

ZEISOLD, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione, an et qvatenus ea ex oraculo Mosaico Gen. cap. 1. 8. et 9. probari possit? Pars prima, qvam ... qvorundam calumniis mendaciisq(ue) opponit, vindiciis anatomiae praemittit et in gymnasio Cremniciensi publicitus ventilandam proponit praeses m. Matthaeus Rackschanus, respondente Elia Urbanovitio Rosaeberg. MDCLVII Aprilis. [Patakini] MDCLVII [typ. principis].

A^4–F^4 = 48 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 891 – Čaplovič 1040

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap *Elias Urbanovius r.* szöveg nélküli ajánlása szól *Martino Wenceslao Steiffenecker ... consiliario, nec non camerarum metallico-montanarum Hungariae Supremae praefecturae administratori et aurifodinarum Cremnicensium praefecto ut et ... Jacobo Urbanovitio, ecclesiae Rosaebergensis antistiti ... et contubernii Liptoviensis decano ... patri ... Johanni Thelkonio, ecclesiae Neczpaliensis pastori ... et contubernii Thurocensis notario ... affini, ... Matthaeo Schuhaidae, ecclesiae Varnensis pastori, ... affini ... nec non.... Johanni Jacobo Masco, reipub. Cremniciensis judici ... Samueli Roth von Rothenfels, senatori Cremniciensi ... moecenatibus*. Ezután *Calendis Februarii ... MDCLVII* keltezésű előszó következik *Lectori benevolo s. et o.* (3–6). Majd *Bono cum Deo* jelmondat után 11 tétel szolgál bevezetésül (7–10). A főrész kiindulása a Mózes I. könyve első részének 28. versében olvasható isteni áldás: „Crescite et multiplicamini et replete terram!" A *Sectio prima. De falso oraculi divini interpretamento* a 12–100. §-t foglalja magában (11–48). Ezekben cáfolja azok felfogását, akik szerint az értelmes lélek a nemzés (generatio) során jön létre. Mivel szerinte az értelmes lélek anyag nélküli és szellemi (immaterialis et spiritualis), ezért csakis teremtés útján keletkezhet.

E nyomtatvány Joannes Zeisold azonos című, Jénában 1654-ben megjelent *Dissertatió*jának (VD17 12:162535X) hazai újrakiadása. Raksányi a bevezetésben elmondja, hogy azért határozta el, hogy a tudós filozófus és fizikus munkáját Magyarországon is kiadja, hogy mindenki előtt bizonyossá váljék, hogy a lélek teremtéséről vallott filozófiai nézet nem Pelagius, Calvin és a jezsuiták mérgével bekent, hanem igaz tanítás. Cím szerint idézi azt a *Dissertatio de traduce animae ratinalis* című disputációt, amelyet egyik barátjánál látott, és amely az ellenkezőt tanítja. Ez a kiadvány Lőcsén jelent meg egy esztendővel korábban, 1656-ban (**2667**).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 áprilisában vitatták meg a körmöcbányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Raksányi Máté iskolaigazgató, a vizsgázó a Liptó megyei Rózsahegyről származó Elias Urbanovich volt, aki 1670-ben városi tanácsosként működött Zsolnán.

E vizsgatételek folytatásaként 1657 áprilisában Joannes Zeisold munkájának második részét is megvitatták Körmöcbányán, és a tételeket nyomtatásban is megjelentették (**2736**). Szabó Károly e két nyomtatványt egyetlen bibliográfiai egységként írta le Joannes Zeisold *Discursus de ortu et productione formarum* című, ugyanebben az évben megjelent művével együtt (RMK II 891). Ján Čaplovič viszont a külön címlapok miatt önálló nyomtatványoknak tekintette (1039, 1040, 1041). Az ő véleményét erősíti az összefoglaló címlap hiánya, valamint az a tény, hogy mindháromban azonosak a füzetjelek.

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a trencséni nyomtatványok közé sorolta (i. h.). Ján Čaplovič a betűtípusok alapján kizárta a trencséni nyomtatványok közül (CLXXXIX), és úgy vélte, hogy azok Lőcsén jelentek meg (1039, 1040, 1041). A betűtípusok és díszek azonban egyértelműen arra utalnak, hogy mindhárom a pataki műhelyben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Minthogy Georgius Renius 1657 júniusában halt meg (V. Ecsedy 129), fennáll a lehetősége, hogy az áprilisban tartott vizsga téziseit még ő nyomtatta.

Cf. **2650**, **2651**, **2667**, **2719**, –, **2736**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① ① – Levoča *Ev* ① – Sighisoara ①

2736

ZEISOLD, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione pars secunda, qvam ... qvorundam calumniis mendaciisqve opponit, vindiciis anatomiae praemittit et in gymnasio Cremniciensi publicitus ventilandam proponit praeses m. Matthaeus Rackschanus, respondente Matthia Molczano Selec. Anno MDCLVII. April. [Patakini] MDCLVII [typ. principis, Renius?].

A^4–D^4 = 32 pag. – 4º – Orn., init.

RMK II 891 – Čaplovič 1041

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Mathias Molczani respondens* szöveg nélküli ajánlása szól *David Lani, episcopo comitatus Soliensis, Thuroczensis, utriusque Hontensis, Novigradensis ... et ecclesiae ... quae Brisnae colligitur, antistiti ... Andreae Majero, ecclesiae Alnoviensis pastori ... Johanni Molczano, Poloncensis ecclesiae directori ... patri meo ... Eliae Lasitio, ecclesiae Svedlensis ministro ... affini ... nec non ... Johanni Hottmar ... regni Hungariae palatini a secretis, ... Israeli Lasitio, reipub. Cremniciensis senatori ... affini ... Valentino Gelegneki affini ... ut et ... Johanni Petronio, scholae Brisnensis rectori ... praeceptori olim meo.* Ezután kezdődik a főrész, amely annak a vitának a második részét adja közre, amelyet ugyancsak 1657 áprilisában kezdtek el a körmöcbányai evangélikus gimnáziumban az értelmes lélek keletkezéséről (**2735**). A *Dissertationis sectio secunda de argumentis, quae ex Benedictione Divina desumi et formari a traducis defensoribus solent* cím után először kétpontos (§) bevezető áll (3–4). Majd *XIV Syllogismus* 3–42. §-ban cáfolja azoknak az érveit, akik tagadják, hogy a lélek Isten teremtése (4–17). Folytatólag következik a *Sectio tertia de fundamentis decidendi et dirimendi hanc controversiam* című rész, amely 40 §-ból áll (17–32).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1657 áprilisában vitatták meg a körmöcbányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Raksányi Máté iskolaigazgató, a vizsgázó a Zólyom megyei Szelecről származó Matthias Molschani, aki később, 1667 és 1670 között Wittenbergben járt egyetemre.

Szabó Károly egyetlen bibliográfiai egységként írta le mindhárom, 1657-ben kiadott és Raksányi Máté személyéhez fűződő nyomtatványt (RMK II 891). Ján Čaplovič viszont a külön címlapok miatt önálló nyomtatványoknak tekintette őket (1039, 1040, 1041). Az ő véleményét erősíti az összefoglaló címlap hiánya, valamint az a tény, hogy mindháromban azonosak a füzetjelek.

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a trencséni nyomtatványok közé sorolta (i. h.). Ján Čaplovič a betűtípusok alapján kizárta őket a trencséni nyomtatványok közül (CLXXXIX), és úgy vélte, hogy azok Lőcsén jelentek meg (1039, 1040, 1041). A betűtípusok és díszek azonban egyértelműen arra utalnak, hogy mindhárom a pataki műhelyben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Minthogy Georgius Renius 1657 júniusában halt meg (V. Ecsedy 129), fennáll a lehetősége, hogy az áprilisban tartott vizsga téziseit még ő nyomtatta.

Cf. **2650**, **2651**, **2667**, **2719**, **2735**, –

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① ① – Levoča *Ev* ① – Sighisoara ①

—

Articuli Posonienses pro anno 1657. Posonii 1657. = **Appendix 219**

—

Boluško, Pavol: De natura animae rationalis. Trenchinii 1657. – Vide **2946A**

—

Böhm, Christoph: Beantwortung der unchristlichen ... Frage, woher ich gewiß sey, daß heitige Bibel oder Heilige Schrifft von Gott? = **Appendix 217**

2737

HNILICENUS, Joannes: Disputatio philosophica de universalibus, quam sub praesidio ... Pavli Bellobradeni, gymnasij Trenchiniensis Evang. rectoris publice ad disputandum proponit autor et respondens, Johannes Hnilicenus Rajecenus, in eodem gymnasio Musarum cultor, ad diem (22) Augusti anno MDCLVII, permissu superattendentali. Trenchinii MDCLVII typis Nicodemi Czizek.

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4°

RMK II 885 – Čaplovič 1847

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik *Johannes Hnilicenus Rajecenus, p.n. in gymnasio Trenchinien., Musarum cultor* ajánlása *Gabrieli Illieshazi de Illieshaza, haereditario a Trenchin. ejusdemque comitatus Trenchiniensis ... comiti, ... consiliario et cubiculario, ... Musarum mecoenati* (A_1b–A_2a). Ezután *A.D.T.O.M.* címzésű bevezetőben a szerző az aristotelesi filozófia tanításai mellett érvel, és elöljáróban néhány tudnivalót közöl az intellektuális gondolkodásról (A_2b–A_3a). A főrész két kérdést (*questio*) tárgyal az „egyetemessel" kapcsolatban (A_3a–D_2b). Az első okfejtése szerint az egyetemes az, ami reálisan létezik az egyes dolgokban, tehát nem csupán név (*Universale est quid reale a parte rei, non nudum nomen*.) A második pedig tagadóan válaszol arra a kérdésre, hogy vajon az egyetemes külön létezik-e az egyestől és az individuálistól (*Utrum dentur universalia realiter a singularibus et individuis separata?*). Ezzel egyben cáfolni igyekszik Platon ellentétes felfogását. Az okfejtés végén négy kérdésből álló *Corollaria* áll (D_2b).

E vizsgatételeket a trencséni evangélikus gimnáziumban vitatták meg. A védés pontos napját az Országos Széchényi Könyvtár példányának címlapjára kézirással jegyezték be. A vizsgáztató Paulus Bellobradenus, az iskola rektora, a vizsgázó, a magát szerzőként megjelölő Joannes Hnilicenus (1630–1670) tanuló volt. Ő 1658 és 1660 között Wittenbergben végezte tanulmányait. Hazatérve evangélikus rektor, majd lelkész lett 1666-tól Zsolnán, 1668-tól haláláig Prónán.

Budapest *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

2738

HONORI nuptiali ... dn. Iohannis Repatii, p. n. ecclesiae Mothesicensis pastoris ... sponsi et ... Susannae Chalupkiana[e] ... dn. Samvelis Chalupka, p. n. in libera regiaq(ue) civitate Trenchiniensi ecclesiae Evangelicae antistitis ... filiae bene-moratae et dilectae sponsae ... [cele]brantibus decantatum. [Trenchinii] [MDC]LVII [Čížek].

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4º – Orn.

Sztripszky II 2574/122 ← MKsz 1890: 269 – Čaplovič 1848

Lakodalmi vers. – A ma egyetlen példányban ismeretes kiadvány Joannes Repatius motesici lelkipásztor és Susanna Chalupka, Samuel Chalupka trencséni evangélikus lelkész leányának esküvőjére készült. A címlap hátán [*Sal*]*utem et omnem prosperitatem* címmel a vőlegénynek szóló üdvözlet olvasható, azonban a példány csonkasága miatt a *decantabat* szó alatt a szerző neve hiányzik. Az így ismeretlen szerző egyetlen, többféle műfajú részt magába foglaló verses munkával ünnepelte a friss házasokat, amely a *Honori-Repatio-Chalupkiano* címmel kezdődik, s kitűnik belőle, hogy Joannes Repatius első feleségének, Ludmilla Boskovskinak elhunyta után vette nőül Susanna Chalupkát ($[\,]_2$a–$[\,]_4$b).

Ján Čaplovič (1848) még példány ismerete nélkül úgy vélekedett, hogy tartalmából ítélve Nikodém Čížek trencséni műhelyében jelent meg. Ezt az azóta előkerült példány betűtípusainak vizsgálata is alátámasztja (V. Ecsedy Judit közlése).

A kiadványt első alkalommal Horváth Ignác írta le a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának példánya alapján (MKsz 1890: 269). Ez a ma ismeretes egyetlen példány később, a családi levéltárakkal együtt a Magyar Országos Levéltárba került. Horváth nyomán vette fel bibliográfiájába a kiadványt Sztripszky Hiador (II 2574/122), majd tőle Ján Čaplovič (1848) is.

Budapest *Arch* ②* (Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára)

Institoris, Ján: Disputatio logica de syllogismo philosophiae. Trenchinii 1657. – Vide **2739**

2739

INSTITORIS, Ján: Dissertatio logica de qualitate propositionis infinitae, publice ad disputandum proposita a praeside Iohanne Institoris, gymnasii Evangelici in ... civitate Trenchiniensi rectore et respondente Johanne Hniliceno Rajecense ad diem (...) Februarii. Trenchinii 1657 typis Nicodemi Czizek.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4º

RMK II 887 – Čaplovič 1850

Logikai tézisek. – A címlap hátán kezdve *Johannes Hnilicenus Rajecen., gymn. Tren. stu.* ajánlása olvasható *Nicolao Prielesky de eadem, comitatus Trench. judici, ... Johanni Ottlik de*

Ozor et in Kochanowecz, itidem comitatus Trench. judici, ... Stephano et Sigismundo Syrmiensi ... comitat. Trench. judici, ... Johanni Melko Rajecz., ... familiae Priniane bonor. arcis Lietawa et Zolnensium provisori ..., Michaeli Schujansky de eadem, ... comitis ... Geor. Illieshasi aulae familiari primario, ... Johanni Mikusska Rajecz. ... familiae Czakianae ... bonor. arcis Lietawa provisori ..., Andreae Onderko, ... Zuzannae Gyeczy Lendelianae aulae familiari ... mecoenatibus (A_1b–A_2a). Az értekezés két részből áll: Először a *Controversia peculiaris circa propositionis infinitae qualitatem* azt a két kérdést tárgyalja, hogy vajon állító vagy tagadó-e a *propositio infinita* (határozatlan kijelentés). Erre 17 pontban ad választ a felelő, az első feltételezést bizonyítva (A_2b–C_2b). Az ellentétes véleményeket az *Argumenta contraria* foglalja össze (C_2b–C_4a).

A tételeket 1657 februárjában vitatták meg a trencséni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Ján Institoris, az iskola rektora, a vizsgázó Joannes Hnilicenus volt. Ő itteni tanulmányait követően Wittenbergben járt egyetemre 1658 és 1660 között. Később Zsolnán és Prónán volt lelkész 1670-ben bekövetkezett haláláig.

Szabó Károly (RMK II 888) és Ján Čaplovič (1849) bibliográfiái Johann Samuel Klein híradása alapján (Nachrichten II 226) még egy logikai disputációját tartják nyilván Ján Institorisnak példányból ismeretlen, 1657. évi trencséni nyomtatványként *Disputatio logica de syllogismo philosophiae* címmel. Klein az idézett helyen Ján Institorisnak négy disputációját sorolja fel, közülük hármat pontos impresszumadatokkal és a vizsgázó nevével: (1) *De executione clericorum* (**2612**). (2) Az itt leírt logikai disputációt *De qualitate propositionis infinitae* címmel (**2739**). (3) *De theologiae fine* (**2740**). Ma mindhárom kiadvány példány alapján ismert. A negyedik cím, a *De syllogismo philosophiae* mellett azonban Klein híradása nem tartalmazza sem az impresszumadatokat, sem a vizsgázó nevét. Ennek oka Michal Institorisnak a mosóci iskola rektorának 1661-ben testvére felett mondott gyászbeszédéből állapítható meg (Trencsén, 1661 -- **3013**), ahol a következőképpen szólt fivére Trencsénben tartott disputációjáról: „Tum Trenchinij quae tandem molitus est? Verbo: De fine theologiae theologice, De infinito sillogismo philosophice, accutissime ac solidissime disputavit. Quae omnes lucubrationes ejus, publicis exscriptae typis, hodieque extant, ac doctorum manibus teruntur." (D_1a). A Michal Institoris által említett teológiai disputáció, a *De theologiae Christianae fine* példány alapján ismert (**2740**). A *De infinito syllogismo philosophiae* pedig nyilvánvalóan az itt leírt munkát takarja, bár Michal Institoris csupán tartalmilag, mintegy csonka címmel utal rá. Klein híradásában minden bizonnyal ez a csonka cím rövidült tovább *De syllogismo philosophiae*ra. Ezek alapján bizonyosan állítható, hogy Ján Institoris 1657-ben Trencsénben csupán egy logikai disputációt nyomtattatott ki.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ①

2740

INSTITORIS, Ján: Dissertatio scholastica de theologiae Christianae fine, publice ad disputandum proposita a praeside Iohanne Institoris, gymnasii Evangelici in libera regia(que) civitate Trenchiniensi rectore et respondente Johanne Mejero Batoviensi ad diem 16. Januarii. Trenchinii 1657 typis Nicodemi Czízek.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

RMK II 886 – Čaplovič 1851

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán rövid ajánlás szól *Judici, nominatim dn. Danieli Lypski de Lypa, totique ... senatui ... civitatis Trenchin.; in specie ... Georgio Szylwaij, antehac judici ... nunc scholarchae ... inspectori ... et senatori ..., nec non Andreae Kubranskj itidem inspectori et senatori*, aláírója *J*[oannes] *I*[nstitoris] *g*[ymnasii] *r*[ector]. A teológia célját tárgyaló főrész (A_2a–C_3b) a *Controversia singularis circa theologiae Christianae finem* címmel kezdődik és az *Argumentum contrarium* (C_3b–C_4b) zárja le a kiadványt.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a trencséni evangélikus iskolában vitatták meg 1657. január 16-án. A vizsgáztató Ján Institoris, az iskola rektora, a vizsgázó a báti születésű Joannes Mejer volt.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ①

2741

<Kalendář a pranostyka na rok 1658. Trenčín 1657 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **2882**!

2742

KREUCHEL, Elias: Dissertatio, quae ostendit in uno supposito humano non tres, sed unam numero duntaxat animam dari, quae non solum ratiocinandi, sed etiam sentiendi et vegetandi munia perficit, ex libro tam Scripturae, quam naturae deprompta et elaborata a m. Elia Kreüchel, ludi literarij Novizol. moderatore, quam in examine anniversario publice defendendam suscepit Georgius Holvaith Prividia Nitrien., lycei Novisol. discipulus, anno ... MDCLVII. ... 5. Calend. Maji, h. e. 27. Aprilis. Trenchinij MDCLVII typis Nicodemi Czizek.

$[A]^4$ B^4 D^4 = [16] fol. – 4° – Orn.

RMK II 890 – Čaplovič 1852

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik *Georgius Holvaith Privid. Nitrien., respondens* ajánlása *Martino Tarnoci, praesuli Privid. ... ac comitatus Posoniensis, Nitrien. et Barsensis superattendenti ..., Davidi Lani, ministro ... Dei ... Briznae ... et episcopo comitatus Solien., Turoczen. utriusque Honten. et Novigradiensis ... affini meo ..., dn. Samueli Czernak, pastori Slavorum Novisol. primario, ... Georgio Zaboynik, Bosokiensis ecclesiae et vicinarum antistiti, nec non conseniori comitatus Nagy Hontensis ... affini meo ..., Johanni Institoris, caetus fidelium Baanensis ministro ..., Georgio Grossman, gregis ... Oslanii ... pastori ... et decano ...*

contubernii Bariensis ..., Nicolao Coriari... in pago Sucza ..., nec non Jeremiae ab Hellenbach, qui est ... camerae Cremniciensi a libellis rationum publicis, ... Samueli Bliska, judici p. t. ... civitatis Novisol. ..., Eliae Fabricio, judici ... et senatui ... toti communitati reipubl. Prividien. .., Georgio Holvaith, civi Prividien. ... patri meo ..., Zachariae Holvaith, ... Prividiae ... meo patruo ..., Lucae Hlavacz, civi Prividien. ... affini meo ..., Paulo Volff, civi Teuto Pronensi et senatori illic ..., Nicolao Banda, civi et judici Banensis oppidi ..., affini meo..., Paulo Stenger, civi Novisoliensi... meo hospiti (A_1b-A_2a). A főrész először közli a *Thesis*t (A_2b), amely szerint az emberbe egyetlen lélek adatott, amelynek vegetatív, érző és gondolkodó funkciója van. Ezt bizonyítja a Bibliából és a természetből felhozott 17 érvvel a *Confirmatio theseos* (A_2b–D_3b). Végül öt *Corollaria* áll (D_3b–D_4a). A nyomtatványt két üdvözlővers zárja. Az első szerzője *Paulus Bellobradinus, gymnasii Trench. Evang. rector*. A második címe és szerzője: *Modulatio ad ... respondentem, amicum ac fratrem ... apposita per ... Georgium Lanij T., alumn. schol. Trench.* (D_4a).

E vizsgatételeket a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1657. április 27-én. A vizsgáztató Elias Kreuchel, az iskola rektora, a vizsgázó a privigyei születésű ifjabb Georgius Holvajth volt. Ő 1663-tól ugyanott, majd 1665-től Trencsénben lett az iskola rektora. 1672 után száműzetésbe kényszerült, tanítóként működött Sziléziában.

Ugyanebben a témában fél évvel később, 1657. október 26-án is értekezett Kreuchel. Azt a munkáját Lőcsén jelentette meg (**2718**).

Cf. –, **2718**

Budapest *Nat* ②* – Budapest *Univ* ①

Kreuchel, Elias: Elenchvs argvmentorvm ... (Trencsin) 1657. – Vide **2719**

2743

REHLIN, Joannes: Gymnasium sapientiae ac virtutum inter initia gymnastica novi gymnasi Posoniensis exemplo dramatico in theatro extructum et honori immortali viri ... Andreae Segneri, ... Posoniensis cons., eccl. ac scholae inspectoris ... aedilis gymnasi beneficent. gratitud. ergo dedicatum operante juventute literaria, machinatore Joanne Rehlino, aa. ll. et ph. mag., rhet. et poes. ibid. pr. ac conrect. Trenchinii 1657 typis Nicodemi Czizek.

$[\,]^4$ = [4] fol. – Orn.

RMK II 892 – Čaplovič 1853 – Varga E 338

Iskoladráma programja latinul és németül. – A címlap hátán kezdődik a program, amely a dráma minden egyes részét latin és német nyelven egyaránt összefoglalja. A következő részekből áll: *Argumentum – Inhalt, Prologus*, öt felvonás *(actus)* öt, négy, hét, négy és öt jelenettel, *Chorus*sal és a harmadik felvonás után közjátékkal ($[\,]_1$b–$[\,]_4$b). A Pallas által jelképzett tudás és a virtus győzelmét mutatja be a barbárság és a bűnök fölött, mivel a dráma szerint az iskolákban is a tanítás folyamán lényegében ugyanez történik.

Az allegorikus játékot 1656. november 30-án mutatták be az új pozsonyi gimnázium színháztermében. Írója, Joannes Rehlin (?–1662) wittenbergi tanulmányai után 1655-től haláláig tanított ebben a pozsonyi evangélikus gimnáziumban mint retorika- és poétikatanár, valamint konrektor. E darabját Varga Imre részletesen ismertette és értékelte (A magyarországi 102–104).

Budapest *Nat* ①

Zeisold, Joannes: Discursus de ortu et productione formarum Zeisoldianvs. Trencsén 1657. – Vide **2734**

Zeisold, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione, ... pars prima. Trencsén 1657. – Vide **2735**

Zeisold, Joannes: Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione pars secunda. Trencsén 1657. – Vide **2736**

2744

GYÖNGYÖSI László: A' keresztyeni vallasnak fundamentumi, az az az igaz hitnek kiválképpen való agázatinak egymás-között való beszélgetésnek formájában rövid, de igen világos megmagyarázása, mellyet elöször francziai nyelven irt Virel Mathe; az után mások, deák, angliai és belgiumi nyelvekre forditottak. Mostan pedig angliai nyelvböl magyar nyelvre, nemzete hasnáért forditott Gyöngyösi László. Ultrajectomban MDCLVII Dreunen Meinard.

(.˙.)^4 (.˙.)(.˙.)^4, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4—Hhh^4 = [16] + 423 + [7] pag. – 8°

RMK I 925

Református tanítás. – *A nemes és nemzetes keresztyéni szép hirrel fénlő Gyöngyösi Ianosnak, nékem szerelmes atyám uramnak etc.* ... ajánlotta a művet Ultrajectum 1657. július 15. keltezéssel *Kegyelmednek engedelmes fia, Gyöngyösi László* ((.˙.)$_{3\ [recte\ 2]}$a–(.˙.)$_3$b). Ezután következik az *Elöljáró beszéd, melyben az igaz keresztyéni vallásnak fundamentomiban nevekedni igyekező olvasó taníttatik a foganatos olvasásnak jó módjára* ((.˙.)$_4$a–(.˙.)(.˙.)$_3$a). A *Kegyes olvasó* című rész pedig a sajtóhibák miatti mentegetőzés és a hibák felsorolása ((.˙.)(.˙.)$_3$b–(.˙.)(.˙.)$_4$b). A mű főrésze három könyvre osztva tárgyalja a keresztény vallás alapjait a református egyház tanítása szerint, *Teophilus* és *Philadelphus* párbeszédében megfogalmazva: *Első könyv. A keresztyéni vallásról, melyben a mi üdvösségünknek fundamentomi letétetnek*. Ennek *I–IV.* része, a fejlécben olvasható rövidített címek szerint: *Az Istenről – Az emberről – A Christusról – A hitről*: ebbe a IV. részbe lett belefoglalva *Az Apostoli Crédónak rövid magyarázata* is (1–121). – *Második könyv, melyben a mi üdvösségünknek tanubizonyságtételi megfejtegettetnek.* Ennek két része: *A jócselekedetekről*, benne a tízparancsolat magyarázatával és *A könyörgésről*, benne a Miatyánk magyarázatával (122–324 [recte 342]). – *A keresztyéni vallásnak fundamentomának harmadik könyve, mely vagyon a mi idvességünknek külső eszközeiről. I–IV.* része: *Az Isten Igéjéről – A sacramentumokról –*

A kereszтségről – Az Úr vacsorájáról (343–423). A kiadványt a 423. laptól további hét számozatlan lapra nyomtatott tárgymutató zárja: *E könyvben levő dolgoknak rövid lajstroma* (Ggg_4a–Hhh_4b).

Matthieu Virel *La religion Chrestienne, declaree par dialogue et distingvee en trois livres* c. műve először Genfben jelent meg 1586-ban. Ezután latin és feltehetően Stephen Egerton fordításában *A learned and excellent treatise, containing all the principal grounds of Christian religion* címmel angol nyelvű fordítása is megjelent: ez utóbbi először 1594-ben, majd a 17. században is számos alkalommal. Gyöngyösi László, mint ahogy atyjának írott ajánlásában megfogalmazta, azért érzett indíttatást e kis könyvecske magyarra fordítására, hogy külföldi „*bujdosásának*" ideje se legyen üdvösséges gyümölcs nélkül. Tanulmányai ideje alatt ugyanis hosszú ideig súlyos beteg volt: féloldali gutaütés érte, ami miatt közel másfél évig szállását sem tudta elhagyni. Ezalatt megtanult angolul, lefordította és kiadatta ezt a kedvelt művet.

Gyöngyösi László református lelkész, a költő Gyöngyösi István bátyja. Sárospatakon végezte tanulmányait, 1651-ben már a felsőbb osztályokban. 1653-ban ment külföldre, 1654–1658 között tanult az utrechti egyetemen, de ezalatt sokat betegeskedett. Hazatérve református lelkész lett, de nem ismert, mely gyülekezetnél, majd 1662-ben világi pályára lépve szolgabírói, ill. ügyvédi hivatalt töltött be. Születésének és halálának éve nem ismeretes.

In 13 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ráday* – Oxford *Bodleiana* – Pápa *Ref* – Poznań *Univ* – Praha *Univ* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – Warszawa *Semin* – etc.

Enyedi Fazekas János: Mennyei szó, vagy a' lelki álomból-való fel-serkentés. Váradon 1657. = **Appendix 218**

2745

GYULAI István: Oratio de conservanda republica. Elaborata ac publice in illustri Varadiensium schola declamata a Stephano Gyulai nob., oratoriae ac rhetoricae facultatis studioso, anno 1657. die 11 Aprilis. Varadini 1657 apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ins., orn. init.

Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (Kolozsvár) 1963: 107

Politikai tárgyú iskolai beszédgyakorlat. – A kiadványból ma egyetlen példány ismeretes. Címlapján Szenci Kertész Ábrahám „Non solus" feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán kezdődik *Stephanus Gyulai nob., rhetoricae studiosus, author et declamator* ajánlása ... *Francisco Gyulai de Maros-Némethi, arcis et praesidii Varadiensis capitaneo, sedis judiciariae praesidenti nec non universorum Hajdonum in comitatu Bihor existentium generali, parenti meo ... ut et ... Samueli Enyedi, medicinae doctori expertissimo, scholae Varadiensium ... , rectori ... domino ac praeceptori* ... (A_1b–A_2a). Ezt követi a *Praefatio* (A_2b). Ezután áll *Oratio* címmel, Gyulai Istvánnak**,** az oratoriai és a retorikai osztály tanulójának 1657. április 11-én a váradi református iskolában az országok megőrzéséről, a magisztrátusnak az állam irányításában való feladatairól tartott beszéde (A_3a–B_3b). A kiadványt két üdvözlővers zárja: (1) *Carmen* címmel, *Stephanus*

Szunyogi nob., eloquentiae studiosus gratiss. domino condiscipulo posuit (B_3b) – (2) cím nélkül *Franciscus Gyulai nob., sacrae poeseos studiosus in gratiam domini fratris accinuit* (B_3b–B_4a).

A kiadványt első alkalommal Dankanits Ádám ismertette részletesen (Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (Kolozsvár) 1963: 107).

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ①

2746

[1] JESVITA paterek titkai, a' magok irásiból ki-szedegettettek, a' mellyekben tanitnak az Ignatius Loyola eredetiröl és mennyei szenté változtatásáról, a' jesuiták tudományiról, ugymint a' vak engedelmességröl, a' pápának a' királyok és fejedelmek személyin és méltoságán valo hatalmárol, a' fogadásnak bé-tellyesitéséröl, a' gyónásnak titokban tartásáról, a' feleletben valo tétovázásról, etc. Magyarul ki-bocsattattak a jelen valo és következendö idöbéli embereknek nagyob tanuságokért. – [2] Ezek mellé adatott a' pápisták méltatlan üldözése a' vallásért. Magnovárdiában MDCLVII [Szenci Kertész].
[ ]$^{1+1}$, A^{12}–G^{12} H^{10}; A^{2}, I^{12}–L^{12} M^{10} = [2] + 188; 94 [recte 95] pag. – 12° – Orn.

RMK I 926 – RMK I 927

Református vitairat. – A címlapon magyar nyelvű bibliai idézet, a címlap hátán *Az olvasónak* címzett előszó olvasható. A *Jezsuita paterek titkai* kezdetű főrész (1–182) egy jezsuita *novitius* és *pat*(er) *prof*(essor) szatirikus dialógusát tartalmazza a címlap szövegében megjelölt témákról. A dialógus a jezsuita álláspont képtelen és cinikus voltát kívánja bemutatni neves jezsuita szerzőktől származó idézetekkel. Ezt az írást *Toldalékocska* (183–188) zárja, amely részleteket tartalmaz VIII. Orbán pápának a jezuitinák (jezsuitisszák), vagyis a jezsuita apácák engedély nélkül alapított rendjének eltörléséről szóló 1630. január 13-i keltezésű leveléből, amelyet 1631-ben adott közre nyomtatásban az apostoli kamara. Ennek végén négysoros magyar nyelvű vers kezdőszavai: *Az asszonyok jezsuiták társaivá lévén.*

A kiadványban foglalt második mű (A_2, I_{12}–L_{12} M_{10}) nyomtatási helyet nem, de kronosztichonba rejtett nyomtatási évet tartalmazó belső címlappal kezdődik: *Pápisták méltatlan üldözése a vallásért* (1657), a címlap háta üres (1–94 [recte 95]). A címlap szövege, a mű tartalma és beosztása néhány apró helyesírási és stilisztikai változtatástól eltekintve megegyezik az ugyancsak Váradon 1643-ban megjelent első kiadásával (**2044**).

A *Jezsuita paterek titkai* című szatirikus dialógus forrásáról *Az olvasónak* címzett előszó a következőképpen tájékoztat: *Harmincharmadik esztendeje, mikor elsőben e könyvecskét egy tudós ember franciai nyelven írta. Annak utána angliai nyelvre fordíttatott, ismét a franciai nyelven ujobban kinyomtattatott. Végre azon tudós ember munkáját sokak kérésére, deákul fordította és megöregbítvén ilyen formában kibocsátotta.* Ez alapján az eredeti munkát először 1624-ben nyomtatták ki franciául. Turóczi-Trostler József megállapítása szerint a könyvecske a nemzetközi jezsuitaellenes irodalom jellegzetes darabja. Eredetije pedig Leydenben jelent meg 1633-ban *Mysteria patrum jesuitarum ex ipsorum scriptis cum fide erecta* címmel (ItK 1937: 305). Ezt a művet pedig a nemzetközi bibliográfiai szakirodalom Caspar Scioppius

(Schoppe) munkájának tartja (vö. Jöcher, Christian Gottlieb: Allgemeines Gelehrten-Lexicon. Leipzig 1751, IV 424), sőt a British Museum Catalogusa a *Jezsuita paterek titkai*t is Scioppius *Mysteria*jának magyar fordításaként regisztrálta (BMGC 116/209 és 215/994). Ez az álláspont nagyon valószínű, de ellenőrzésére nem volt lehetőség. Nem sikerült nyomára akadni a *Mysteria* 1624. évi francia és későbbi angol kiadásának sem. Nem ismeretes továbbá a magyar fordító személye, valamint a magyar fordítás konkrét keletkezési körülményei sem.

A kiadvány második részének címlapja és *Olvasó* kezdetű előszava valójában a „H" füzet 11. és 12. levelén olvasható. Az utóbbit azonban az A_2 füzetjellel látta el a nyomdász, ezzel is jelölve az új mű kezdetét. Feltehető ennek alapján, hogy a második kiadványt önállóan is forgalomba kívánták hozni. Ezután a korábbi füzetjelzéssel zökkenőmentesen folytatódik az első, összefoglaló címlapon már feltüntetett második írás.

Bár a két mű együttes megjelentetése nyilvánvaló, amint ezt Szabó Károly részletesen leírta, ő mégis két szám alatt (RMK I 926 –RMK I 927) vette fel bibliográfiájába.

Cf. [2]: **2044; –**

In 14 bibliothecis 22 exemplaria: Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Košice *Scient* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

Komáromi Csipkés György: Disputatio theologica de Paradiso ... respondente Petro K. Debreczini... Varadini 1657. – Vide **2707**

2747

»MOLNÁR Gergely: Elementa gramaticae latinae... Varadini 1657 Szenczi.
A^8–K^8 = [80] fol. – 8°«

MKsz 1967: 281

Latin nyelvtan. – E nyomtatványról, amelynek egyetlen ismert példánya ma nem hozzáférhető, Borsa Gedeon adott hírt a fenti formában (MKsz 1967: 281). A kiadvány terjedelméből arra lehet következtetni, hogy tartalma és beosztása egyezik a Váradon 1655-ben megjelent latin nyelvtannal (**2620**).

Cf. **628***!; **887***!; **1988***!, **2323***; –, **2756**, **2850**, **3003**, **3177**, →

Olim: Dubrovnik *OP*

2748

[1] RAKOSI Boldisarnak, erdélyi astronomusnak kalendariuma Christus Urunk születése után 1658 esztendöre, mely második a' bissextilis után, Erdélyre és Magyar-országnak némely részeire nagy szorgalmatossággal

alkalmaztatott. – [2] [Prognosztikon az 1658. esztendőre.] Váradon [1657] Szenci Abraham.

A^8 + ? = [8 + ?] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2018/225 ← MKsz 1878: 273–274

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A fennmaradt töredékek mindegyike az „A" füzetet tartalmazza. A címlap hátán a naptár szerzője, *Balthasar Rakosi* ajánlja a művet *Ladislao Cseffei de Tót Ör, comiti alteri suppremo comitatus Szolnok*... Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata (A_2a) után a hónapok naptáblái következnek. Az ismert töredékeken július hó első feléig olvashatók a naptártáblák (A_2b–A_8b). Minden hónap két lapra terjed, a táblákon az ó-naptárhoz kapcsolódóan magyar nyelvű *Cisio Janus* olvasható. A hónapversek januári kezdősora: *Tested jó borral, gyomrod vad hússal elégitsd.* A sorozat többi tagja alapján a naptárhoz minden bizonnyal prognosztikon is csatlakozott.

Szenci Kertész Ábrahám a váradi nyomda alapításától, 1639-től egészen megszűnéséig rendszeresen jelentetett meg naptárakat, ezeknek szerzője kezdetben David Frölich (**1862, 1976, 2041, 2252**), majd Christoph Neubarth (**2408, 2456, 2563, 2621**) volt. Rákosi Boldizsár csupán ennek a váradi naptárnak a szerzőjeként ismeretes. Elképzelhető, hogy azonos azzal a Rákosi Boldizsárral, akiről Herepei János említést tesz (Adattár II 98) mint Kolozsváron működött, unitárius, tanári-orvosi kettős foglalkozású tudósról, aki 1662 után halt meg.

Az Országos Széchényi Könyvtár egyik, kötéstáblából kiáztatott töredékét első alkalommal Fraknói Vilmos ismertette a Magyar Könyvszemle hasábjain (1878: 273–274).

Cf. **1862***!; **2676**, –, **2812**, **2887**

Budapest *Nat* ④* ④* – Cluj-Napoca *Univ.* ④* ④* – Esztergom *Dioec* ④*

2749

SELYEI BALOGH István: Uti-tars, melyben majd minden alkolmatosságokra tartozo rövid és együgyü tanitasok foglaltatnak-bé. Mellyeket irt és ki-is bocsátott a' hiveknek épületekre Selyei Balog Istvan, mostan Fejérváratt eggyik udvari praedikátor. Varadon MDCLVII Szenczi K. Abraham.

A^8–S^8 T^{3+1} = 292 + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK I 928

Református prédikációk. – A címlevél után az ... *Úr Jézus Krisztusnak* írt *Dedikálás* a szerző aláírás nélküli imádsága ennek a *munkácská*nak oltalmáért és épületes hasznáért (2–4). A *Krisztus Urunk születéséről való I. prédikáció*val kezdődik a mű főrésze, amely Selyei Balogh István 29 prédikációját foglalja magában (5–292). A születésről, szenvedéstörténetről, mennybemenetelről és a Szentlélekről szóló I–XIV. prédikáció után a prédikációgyűjtemény különböző vegyes témákról (a bűnről, a fejedelmekről és a magisztrátusról, házasságról és keresztségről stb.) írott beszédeket tartalmaz.

Selyei Balogh István 1655-ben Váradon megjelentetett *Temető kert* című gyászbeszéd-gyűjteményének (**2622** és **2623**) végén jelezte az *Útitárs* tervezett kiadását. Varga Imre e prédiká-

ciógyűjteményből a szerzőnek a magisztrátusról és a fejedelmek tisztéről írott merész hangú bírálatait emelte ki, és az *Útitárs*at olyan műként jellemezte, amely a korszak java prózatermése közé tartozik (RMKT XVII/9 615).

In 22 bibliothecis 34 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş – etc.

2750

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak és prophetanak száz eötven soltari; a' franciai noták szerént magyar versekre fordittattak Molnar Albert által. Varadon [1652–1660] Szenczi K. Abraham.

A^{12}–P^{12} = 349 + [11] pag. – 12° – ♪, 1 ins., orn.

Emlékkönyv 384

A Zsoltárok könyvének verses fordítása. – Bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány, amelynek egyedüli példánya a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található. Címlapjára Szenci Kertész Ábrahám a „Non solus" feliratú nyomdászjelvényét nyomtatta, a címlap hátán pedig rövid eligazítás olvasható a hosszú, valamint egyenlő nótájú zsoltárokról. Ezután Georg Rem latin nyelvű epigrammája következik Andreas Spethe latin zsoltárparafrázisairól, Filiczki János magyar fordításával együtt, ez utóbbi kezdő szavai: *Dávid királynak másfélszáz zsoltárit* (3–4).

A kiadvány főrésze az 5. lapon kezdődik, tartalma és beosztása megegyezik az 1645. évi amszterdami kiadásával (**2091(2)**). A zsoltárok incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők (a lapszámozás az incipitmutatóban, az arab sorszámok a zsoltárok Szenci Molnár Psalteriumában szokásos sorszámait jelölik): 1. *Aki nem jár* – 2. *Miért zúgolódnak* – 3. *Ó, mely sokan* – 4. *Én igazságomnak* – 5. *Úristen, az* – 6. *Uram, te nagy* – 7. *Ó én Uram, és* – 8. *Ó felséges Úr* – 9. *Dicsérlek téged* – 10. *Mire távozol* – 11. *Az Istenben* – 12. *Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid* – 13. *Míglen* – 14. *A bolond* – 15. *Uram, ki* – 16. *Tarts meg engemet* – 17. *Hallgasd meg igazságomat* – 18. *Ó én Uram, ki* – 19. *Az egek* – 20. *Az Úr tégedet* – 21. *Örvendez* – 22. *Én Istenem* – 23. *Az Úr énnékem* – 24. *Az Úr bír* – 25. *Szívemet* – 26. *Légy ítélőm* – 27. *Az Úristen az én* – 28. *Hozzád kiáltok* – 29. *Mostan ti* – 30. *Dicsérlek Uram, tégedet* – 31. *Uram, én* – 32. *Ó, mely boldog* – 33. *Nosza istenfélő* – 34. *Mindenkoron áldom az Urat* – 35. *Pörölj* – 36. *A gonosztevőnek* – 37. *Ne bosszankodjál* – 38. *Haragodnak* – 39. *Magamban* – 40. *Várván* – 41. *Boldog, aki* – 42. *Mint a szép* – 43. *Ítélj* – 44. *Hallottuk, Isten* – 45. *Egy szép* – 46. *Az Isten a mi* – 47. *No, minden* – 48. *Nagy az* – 49. *Hallgassátok meg* – 50. *Az erős Isten* – 51. *Úristen, kegyelmezz* – 52. *Mit dicsekedel* – 53. *A bolond* – 54. *Tarts meg Uram* – 55. *Hallgasd meg az* – 56. *Kegyelmezz meg nékem* – 57. *Irgalmazz Uram* – 58. *Ti tanácsban* – 59. *Szabadíts meg engem Úristen, és* – 60. *Minket* – 61. *Kiáltásom* – 62. *Az én lelkem* – 63. *Isten, te* – 64. *Hallgasd meg Uram, könyörgésem* – 65. *A Sionnak* – 66. *Örvendj egész* – 67. *Úristen, áldj meg jóvoltodból* – 68. *Hogyha felindul* – 69. *Úristen, segíts* – 70. *Siess, ments* – 71. *Tebenned bízom, én* – 72. *Uram, a te ítéletedet* – 73. *Bizonyára* – 74. *Miért vetsz* – 75. *Dicsérünk* – 76. *Esmeretes* – 77. *Az Istenhez az* – 78. *Hallgass, én* – 79. *Öröködben* – 80. *Hallgasd meg Izrael* – 81. *Örvendezzetek* – 82. *Az Isten áll* – 83. *Uram, ne* – 84. *Ó seregeknek* – 85. *Nagy kegyesen* – 86. *Hajtsd hozzám* – 87. *Az Úristen az ő* – 88. *Úristen, én* – 89. *Az Úrnak irgalmát* – 90. *Tebenned bíztunk* – 91. *Aki a felséges* – 92. *Ékes* – 93. *Nagy hatalommal* – 94. *Ó erős* – 95. *Jertek, örvendjünk* – 96. *Énekeljetek minden* – 97. *Az Úristen regnál* – 98. *Énekeljetek új* – 99. *Az*

Úr országol – 100. *E földön ti* – 101. *Mindennek* – 102. *Hallgasd meg Uram, kérésem* – 103. *Áldjad lelkem, Uradat* – 104. *Áldjad lelkem, az Urat* – 105. *Adjatok hálát* – 106. *Az Urat áldjátok* – 107. *Dicsérjétek az Urat, mert nagy* – 108. *Úristen, kész* – 109. *Ó Úristen, én* – 110. *Az Úristen mondá* – 111. *Hálát adok, Uram* – 112. *Boldog ember* – 113. *Az Urat, ti* – 114. *Hogy Izrael* – 115. *Nem nekünk* – 116. *Szeretem* – 117. *Az Urat minden* – 118. *Adjatok hálákat* – 119. *Az oly* – 120. *Én az Úristenhez* – 121. *Szemem* – 122. *Örülök* – 123. *Tehozzád szemeimet* – 124. *Az Izrael* – 125. *Akik bíznak az Úristenben* – 126. *Mikor a Siont* – 127. *Hogyha ember* – 128. *Boldog az ember* – 129. *Én ifúságomtól* – 130. *Tehozzád teljes* – 131. *Uram, nem* – 132. *Emlékezzél meg, Úristen, Dávidról* – 133. *Íme, mely* – 134. *Úrnak szolgái, mindnyájan* – 135. *Áldjátok* – 136. *Dicsérjétek az Urat, mert ő* – 137. *Hogy a babiloni* – 138. *Dicsér* – 139. *Uram, te megvizsgálsz* – 140. *Szabadíts meg engem Úristen, a* – 141. *Tehozzád kiáltok* – 142. *Én az Úrhoz* – 143. *Hallgasd meg Uram, kérésemet* – 144. *Áldott az Úr* – 145. *Magasztallak téged* – 146. *Áldjad én lelkem az* – 147. *Az Urat dicsérjétek* – 148. *No, dicsérjétek* – 149. *Az Úrnak, no* – 150. *Dicsérjétek az Urat, áldjátok.*

A zsoltárok után még a következő függelékének találhatók: 339. lap: *Emeld* – 340: *Uram, bocsássad* – 341: *Úristen, mely* – 343: *Meghagytad* – 344: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 345: *Ó én lelkem, dicsérjed* – 346: *Örül az én szívem az Úrban* – 348: *Magasztalja az én szívem*. Ezután *A zsoltárokra igazító tábla* a kezdősorok betűrendjében haladva tünteti fel a zsoltárok sorszámát és a lapszámot (P_7b–P_{10}a). *Buzgó imádságok* címen egy *Reggeli* és egy *Estveli* imádság zárja a nyomtatványt (P_{10}b–P_{12}b).

A zsoltároskönyv az első váradi kottás kiadvány. Időben az 1651-es (**2406(4)**) és 1655-ös (**2624(4)**) váradi, kotta nélküli, tizenkettedrét kiadásokat követi, amelyektől nemcsak a kottanyomtatásban, hanem függelékében is eltér. Mintájául már az 1645-ös amszterdami kottás kiadás szolgált (**2091(2)**). A zsoltároskönyvnek a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött egyetlen példányáról V. Ecsedy Judit adott hírt (a fent idézett Emlékkönyvben, 384). Az évszám nélküli nyomtatványt az abban alkalmazott betűtípusok, ill. a váradi műhely 1660-as megszűnése miatt az 1652 és 1660 közötti időre határozta meg: bizonyos nyomtatási jellegzetességek alapján az 1657 körüli váradi nyomtatás a legvalószínűbb.

Cf. **962(1)***!; **1947(1)***!; **2091(2)**; –, **2988**, **3034(3)**, **3665**, →

Budapest *Acad* ①

Articuli Posonienses pro anno 1657. S. l. = **Appendix 219**

Honori nuptiali ... Iohannis Repatii, ... et ... Susannae Chalupkiana... H. n. 1657. – Vide **2738**

Sámbár Mátyás: Novitas sectae Calvinisticae. S. l. 1657. – Vide **2712**

2751

[KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1659. esztendőre. Bécs 1658 Kürner.]

[A^8–D^8] E_1 [E_2?] = [34?] fol. – 8°

Új naptár és prognosztikon. – E kiadvány ma ismert egyetlen példánya csupán az E füzet első, csonka levelét tartalmazza, amelyet az 1661-re nyomtatott, az Országos Széchényi Könyv-

tárban őrzött *Calendarium Tyrnaviense* unikum példányának kötéstáblájából áztattak ki (jelzete: RMK II 971, vö. **2930**). A kötésen vaknyomásos felirat: „... Gabrieli Jlleshazi ... 1661".

Az egyetlen levél a vásárjegyzék egy részét tartalmazza: június hó végét (E_1a), valamint *Szent Jakab havában* (E_1a-b), *Kisasszony havában* (E_1b) és *Szent Mihály havában* tartandó sokadalmakat. A töredék ez utóbbi közben a Szent Kereszt felmagasztalásának napján tartott vásárhelyek felsorolása közben *Udvarodon*nál szakad meg.

A töredék a betűtípusok tanúsága szerint 1650–1665 között a bécsi Kürner-nyomdában készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Keletkezésének legkésőbbi időpontját hordozókötetének kötése határozza meg. Az 1661-re szóló kalendáriumot tartalmazó, 1661-re datált kötés minden bizonnyal 1660 őszén készült.

Az 1650–1660 között nyomtatott bécsi kalendáriumok közül vásárjegyzéket is tartalmazó példány csupán 1650-ből (**2311**), 1651-ből (**2359**), 1656-ból (**2626**), valamint 1659-ből (**2817**) ismeretes. Az 1650-ben és 1651-ben nyomtatott kalendárium vásárjegyzéke eltérő tipográfiával készült. A két utóbbi nyomtatvány és a töredék szedésének összevetése azonban arra mutat, hogy a szöveget állószedésben hagyták, és azon kisebb változtatásokat, javításokat eszközöltek, áttördelt formában ismételten felhasználták. A szöveg elhelyezkedése azonban mindkét esetben eltér a töredéken láthatótól.

Így a példányból nem ismert évek közül 1652-1655, és 1657-1658 is szóba jöhet, a legvalószínűbb azonban, hogy az 1660 végén készült kötéshez nem nagyon régi, vagyis leginkább 1658-1659-ben készült nyomtatványt használtak fel. Ezt látszik igazolni az a bécsi töredékkel egyazon kötéstáblából előkerült háromlevélnyi töredék is, amely feltételezhetően az 1660-ra kiadott trencséni naptárból származik (vö. **2882**).

Az 1660-ra szóló kalendáriumban (**2817**) olvasható a *Kronológia, ... második része, mely a tavaly kinyomtattatott históriának utána következik*. Így feltételezhető, hogy az 1659-re szóló naptártól kezdve vált a bécsi kalendáriumok részévé a *Kronológia*. Ez a vásárjegyzék előtt helyezkedett el, és ezért vált esetenként (**2963**, **3139**) szükségessé a kiadvány bővítése az „E" füzettel, amelyen a vásárjegyzék vége található. A többi évben a bécsi magyar naptárak a „D" füzettel végződtek.

Mivel a töredék az „E" füzetből származik, ezért valószínűleg olyan naptárhoz tartozott, amely már krónikát is tartalmazott. Ugyanakkor nem azonos az 1659-ben nyomtatott kalendáriummal, valamint hordozókötéséből következtethetően legkésőbb 1660 őszéig meg kellett jelennie, ezért minden valószínűség szerint az 1659-re szóló, 1658-ban nyomtatott kalendárium része volt.

Meg kell azonban említeni, hogy a töredék hátán olvasható őrszó – a más években olvasható, változatlan szövegű vásárjegyzékekkel összehasonlítva – hibás, a *Privigyén*re utaló „vigyén" helyett „sze" áll. Így teljes bizonyossággal nem zárható ki az sem, hogy a töredék az 1660-ra készült naptár (**2817**) hibás kilövés és szedés miatt makulatúrába került példányából származik. Sokkal valószínűbb azonban, hogy az 1659-re vonatkozó naptár része volt.

A kalendárium nyomtatási évéből az is következik, hogy a vásárjegyzéket a *Kronológia* című rész előzte meg. Mivel az 1660-ra szóló kalendáriumban a *Kronológia* második része olvasható, amely az 1448–1464 között történt magyarországi eseményeket tárgyalja. Így bizonyosra vehető, hogy az 1659-re szóló naptár a „Kronológia..." első, 1448 előtti részét tartalmazta. A krónika kezdő éve nem ismeretes, a következő években folyamatosan megjelentek további részei, a ma ismert naptárak alapján egészen az 1551. évig (**3192**).

Az 1657-re (**2626**), valamint az 1660-ra (**2817**) szóló kalendárium vásárjegyzékének szövege alapján megállapítható, hogy a fennmaradt töredéket már csak egyetlen levél követhette.

Cf. **2626**!

Budapest *Nat* ④

2752

KLESCH, Daniel: Anagrammatismus onomastico-genethliacus: hvmanae gentis delicio, serenissimo ... principi ... Leopoldo ..., Romanorum imperatori semper augusto, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae ... regi, archiduci Austriae ... sacer ipso festo S. Leopoldi, quod incidit in d. XV. Novembr. cum sacratissima ipsius majestas ageret natalem decimum nonum, humillimo atque subjectissimo animo oblatus anno mense et die ut in χρονοδίστ. … Viennae Austriae (1658) typis Joannis Jacobi Kürner [sen.], Infer. Aust. typog.

A^4 = [4] fol. – 2º – Orn., init.

MKsz 1971: 349

Magyar verssort is tartalmazó latin és német nyelvű dicsőítő versek. – Daniel Klesch I. Lipót császár névnapjára, 1658. november 15-ére írta a következő latin nyelvű dicsőítő verseket: (1) *Praefamen ad sacratissimam caes. majestatem* – (2–6) Leopoldus nevére öt, különböző versformában írott anagramma – (7–8) Ausztria nevére akrostichon és kronosztichon – (9) *Zugab einer Glückwünschung in einem deutschen Klinge-Gedichte.* A szerző két helyen nevezte meg magát: a *Praefamen* végén ajánlja magát, mint *Humillima subjectione deditissimum Danielem Kleschium nob. Hung. poet. laur. caesareum, aa. et philos. magistrum* (A_1b) és az utolsó lapon, a német nyelvű verset így írja alá: *Daniel Klesch von Iglo auß Ungarn, gekrönter kayserlicher Poet* (A_4b). A nyomtatvány végén a latin nyelvű záróformula után a következő magyar nyelvű kronosztichon olvasható: *Coronis Hung. chron. AZ MI ISTENVNKNEK DICZÖSSEG LEGYEN* (A_4b). A nyomtatás éve a címlap alján lévő, ill. az utolsó lapon, az *Avstria domina et victrix totius orbis* kezdetű kronosztichonból olvasható ki.

Daniel Klesch (Igló 1619 – Berlin 1697) itthoni tanulmányait Rozsnyón, Eperjesen és Pozsonyban, külföldön pedig 1644-től a wittenbergi akadémián végezte, ahol 1649-ben lett magiszter és borostyánkoszorús költő. Hazatérése után hosszabb ideig a soproni gimnáziumban tanított conrectorként, majd 1659-től Kőszegen, 1661-től Szentgyörgyön, 1665-től Szepesváralján és 1668-tól Szepesolaszin szolgált evangélikus lelkészként, ill. esperes is volt. 1672-ben Lublón, 1674-ban Kassán volt fogságban, majd a többi szepesi lelkésszel együtt 1674-ben őt is száműzték Magyarországról. Németországban először több helyen tanított (Lipcse, Jena, Weissenfels), ezután heldrungeni szuperintendens lett 1690-ig, amikor lemondott hivataláról. Elsősorban prédikációkat, alkalmi verseket adott ki, idősebb korában chiliasztikus szellemben. Munkásságának bibliográfiai feltárását Karl F. Otto jr. és J. P. Clarke végezte el (Bibl. Klesch).

A korábban ismeretlen nyomtatványt a Csáky család levéltárából Holovics Flórián ismertette (MKsz 1971, 349–350). A-B ívnek írta le a terjedelmét, és a magyar nyelvű kronosztichont is közölte. A kiadványt Karl F. Ottó és J. P. Clarke is felvette a Klesch család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. DK-12).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Arch*) – Zwickau *Ratsschulbibliothek* ①

2753

(MEGYERI Zsigmond:) Lölki okvlar az Miatianknak ertelmeröl valo elmelkedes. Bechbe(n)1658 Cosmerovi Máte.

A^{12}–H^{12} = 190 + [1] pag. – 12° – 2 ill., orn., init.

RMK I 929

Katolikus elmélkedés a Miatyánkról. – A címlap hátán *Sigis. de Meger liber baro* ajánlólevele *Pograni Mariana asszonynak, ... Johan Ernestus Munterszier szabad úrnak szerelmes házastársának, mint nekem böcsülettel igen kedves hugom asszonynak* (3–8). Majd előszó szól *Az olvasónak* (9–13). Ezt egész lapos fametszet követi a holdsarlón álló, csillagkoronát viselő *Mária és a kis Jézus* képével (14). A főrész a *Miatyánk* magyarázatát adja, a benne foglalt kéréseket választván részcímeknek (15–190). Az utolsó lapon a nyomtatási hibák kijavítására szólít fel a szerző (H_{12}a).

Megyeri Zsigmond (?–1660) báró Zrínyi bizalmasa volt. 1657-1658-ban kéziratban megkapta, majd levélben méltatta Zrínyi Miklós prózai írásait (vö. Zrínyi Miklós prózai művei. Szerk. Kovács Sándor Iván. Bp. 1985. passim). 1657-ben rövidített formában adta ki Jacobus Corenus *Clypeus patientiae* (Lyon 1622) című művét Bécsben (RMK III 1979).

E magyar nyelvű munkáját unokahúga, Pográny Mária számára készítette. Mintáját a kutatás még nem tisztázta.

Rosty Kálmán tévesen feltételezte, hogy a példányból jelenleg sem ismert *Kantsalok okulárjok vagy Okulare egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára* című, 1658-ban megjelent vitairat Megyeri Zsigmond művére felelt volna (MKsz 1881: 237). A cáfolatot ld. a **2769** tétel leírásában.

Matthäus Cosmerovius 1640—1674 között állt a nyomda élén. A Cosmerovius-műhely magyar kapcsolatairól V. Ecsedy Judit (MKsz 2005: 25–41) és Viskolcz Noémi írt (Matthäus Cosmerovius, a magyarok nyomdásza a 17. századi Bécsben. In: A MOKKA-R Egyesület 2007. december 17-i felolvasóülésének anyaga. Bp. 2008. (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei 1.) 7–26.

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ①

2754

COMENIUS, Joannes Amos: J(ohannis) A(mos) Comenii Ianva lingvarum reserata aurea, sive seminarium linguarum et scientiarum omnium ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa. Editio decima, prioribus ... sesquimille circiter vocabulis auctior cum versione Germanica et titulorum indice ... ex impressione Lipsiensi recusa Coronae MDCLVIII typis et sumptibus Mich. Hermanni. – Johannis Amos Comeni Auffgeschlossene güldene Sprachen-Thür oder ein Pflantz-Garten aller Sprachen und Wissen-

schafften... Die zehende Außfertigung ... auß dem Leipzigischen Exemplar nachgedruckt zu Cronstadt MDCLVIII in Verlegung Michael Hermanns.
A^8 a^2 B^8–S^8 T^{6+2} = [16] + 274 + [9] pag. – 8°

RMK II 894

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és német nyelven. – Az összefoglaló címlevelet (A_1a) kétnyelvű címlevelek (A_1b–A_2a) követik. Majd *Johannes Amos Comenius*nak a *Janua* első, Lesznóban 1631-ben megjelent kiadásához 1631. március 4-én kelt *Praefatio*ja szól *Ad lectores eruditos* (A_3a–A_8a). Ezt követi *Simon Albelius eccl[esiae] Coron. pastor, scholaeque ibidem inspector Coronae* 1638. január 14-én kelt ajánlása *Scholasticis Coronensibus omnium ordinum* (A_8b–a_2a). Majd *Georgius Vechnerus* üdvözlőverse következik *Ad autorem Januae linguarum reseratae* (a_2b). A kiadvány további részének tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az első magyarországi latin–német nyelvű kiadással (Brassó 1638, **1717**). Ahhoz hasonlóan a Zacharias Schneider lipcsei professzor által átdolgozott és kibővített német nyelvű változatot követi, amely először 1634-ben Lipcsében jelent meg (vö. Janua linguarum reserata. Editio synoptica et critica... Praecedit commentatio. Curavit Jaromír Červenka. Praha 1959. XXXII-XXXIII).

Cf. **1717*!; –, 2985**, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Acad* + partim Braşov *Arch*) – Braşov *Arch* ②* – Braşov *Ev* ① – Cluj-Napoca *Acad* ② – Sighişoara ①
Olim: Székely Múz. – Marosvásárhely, ref. koll – Marosvásárhely, Koncz József

2755

EPITHALAMIUM in … nuptiarum solennitates … Iohannis Herrmanni … Georgii Herrmanni, ecclesiae Ceidenensis quondam antistitis … filii sponsi, ut et … Marthae Bergerianae … Laurentii Bergeri, reip. Coronensis quondam assessoris gravissimi, nec non notarii … filiae sponsae celebrandas Coronae anno … MDCLVIII. die 17. Novembris, concinnatum ab amicis et affinibus. Coronae (1658) charactere Herrmanniano.
A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

Gross: Kronstädter 1145

Lakodalmi versek latinul és németül. – A versek Johann Herrmann és Martha Berger, 1658. november 17-én tartott esküvője alkalmából íródtak. A vőlegény apja Georgius Herrmann, a feketehalmi egyház egykori papja, a menyasszony apja id. Lorenz Berger, Brassó város egykori „assessor"-a és jegyzője volt. Az ifjú párt barátai és rokonai köszöntötték a következő költeményekkel: (1) *Ad sponsos* címmel, *Michael Clausenburgerus Mediensis* (A_2a–A_3b) – (2) *Simon Massa, sponsae frater* (A_3b) – (3) *Martinus Herrmannus Coronensis*

(A_4a) – a vőlegény testvére, *Marcus Herrmann* németül (A_4a–A_4b) – végül a menyasszony testvére, *Laurentius Bergerus* (A_4b).

A kiadványról elsőként Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1145).

Braşov *Arch* ① – Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop. (Braşov *Ev*)

2756

MOLNÁR Gergely: Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in breve compendium contracta a Gregorio Molnar piae memoriae. Nunc denuo excusa ... a plurimis mendis purgata et locupletata. Coronae 1658 typ. Mich. Herrmanni.

A^8–H^8 I^4 = [68] fol. – 8° – 1 ins., orn.

Gross: Kronstädter 88

Latin nyelvtan. – A kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a brassói 1643. évi kiadással (**1988**), annak laponkénti utánszedése.

A kiadványt elsőként Julius Gross írta le (Kronstädter 88).

Cf. **628***!; **887***!; **1988***!; **2747**, –, **2850**, **3003**, **3177**, →

Budapest *Nat* cop. – Braşov *Arch*

2757

...PRAESTANTIS. ... And[reae Maii] ... theol. et phil. studiosi ... Michaelis Maii, pastoris eccles. Neapolitanae ... hactenus capituli Barcensis decani et ejusdem p. t. senioris ... filii spo[n]si cum ... Martha Sevleriana ... Lvcae Sevleri pastoris eccl[es.] Honigsbergensis ... [f]ilia sponsa anno ... MDCLVIII. pridie Idus IXbris celebrandis. Fausti ac felicis connubii omnia haec et vota … accinunt fautores et amici. Coronae (1658) charactere Herrmanniano.

A^4 = [4] fol. – 4° – 1 ins.

Gross: Kronstädter 1146

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatványt a brassói Andreas Maius teológia és filozófia hallgató, valamint Martha Seuler, id. Lucas Seuler szászhermányi lelkipásztor lányának 1658. november 12-én tartott esküvője alkalmából készítették az ifjú pár jóakarói és barátai. A vőlegény apja Michael Maius brassói lelkész, a barcasági káptalan szeniora, korábban dékánja volt. A köszöntő versek szerzői: (1) *Mart. Albrichius, scholae Coron. rector* (A_1b) – (2) *Johann*

Fabiger von Wittenb. németül (A_1b–A_2a) – (3–4) *Johannes Fuchsius, scholae patriae lector* németül és latinul (A_2a–b) – (5) *Johannes Greissingius* (A_2b) – (6) *Par pari* címen írt verset *Joh. Honterus* (A_2b–A_3a) – (7) *Simon Ladislai, tertiae classis collega* (A_3a) – (8–10) a menyasszony testvére, ifjabb *Lucas Seulerus* németül írt két verset, amelyek közül az egyiknek a címe nem olvasható, a másiké *Glückwünschung in gemein*, valamint egyet latinul [!] *Zugabe* címen (A_3b–A_4a) – (11) *Johannes Kuschius Coronensis* versének címe *Votum in sponsos* (A_4a–b). A kiadványt Brassó város babérkoszorúba foglalt címere zárja le, a koszorú szalagjának felirata: CORONA TRA[N] SYLVAN[I]AE. A csupán egyetlen példányban ismert nyomtatvány jobb felső sarka hiányzik.

E kiadványt Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján először Julius Gross ismertette (Kronstädter 1146).

Braşov *Ev* ②* – Budapest *Nat* cop.

2758

[1] SIEBENBÜRGISCHER Calender auff das Jahr nach der gnaden-reichen Geburt Jesu Christi 1659. durch Georgium Rohdium mathematicum et h. t. scholae Schaszburgensis rectorem. – »[2] (Prognosticon von der Würkung des Himmels und zufälligen Dingen in diesem 1659-sten Jahre. Auff Siebenbürgen und benachbarte Länder calculirt durch Georgium Rohdium Phil. Pract. et Rect. Scholae Schaessburg.)« Gedruckt zu Cron-Stadt [1658 Herrmann].

»A^8–D^8 = [32] fol. – 16°«

RMK II 924 – Gross: Kronstädter 1545 – Adleff 84

Kalendárium és prognosztikon. – A ma egyetlen példányból sem ismert művet a brassói evangélikus gimnázium példánya alapján írta le Szabó Károly (RMK II 924). A fenti címleírás a címlap hasonmása alapján készült (Hermann Tontsch: Die Honteruspresse in 400 Jahren. Kronstadt-Braşov 1933, 105), a prognosztikon címe pedig Norbert Adlefftől (84) származik.

A kiadvány tartalmáról Adleff (84) tájékoztatott. Leírása szerint a naptárt „M. Petro Medero ... ecclesiae Coronensis pastori et inspectori … et decano fautori et amico suo" ajánlja az „Author". A prognosztikon leírása szerint nyolc levelet tett ki, amelyet haton követett a „Verzeichniss der Jahrmärkte, so in Siebenbürgen gehalten werden". A nyomtatványt a „Kurze Chronika" zárta, amely 373–1658-ig sorolta fel a történelmi eseményeket.

A naptárt Rohdius György orvos, segesvári rektor és az iskola matematika és filozófia tanára állította össze. Ő még feltételezhetően az 1664. évre készült brassói német naptárnak (**3075**), valamint az 1668-ra szóló szebeni magyar naptárnak (**3397**) a szerzőjeként ismeretes.

A brassói nyomda tulajdonosa és vezetője ebben az időben Michael Herrmann volt.

E kalendáriumot Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján először Julius Gross ismertette (Kronstädter 1545).

Cf. **2822**!

Olim: Brassó, ev. gymn.

2759

B. T. F.: Dissertatio jucunda de materia prima conclvsionvm logicarum primum enatarum in alma academia Cassoviensi, qvam studiose annotavit et properante calamo qvantum fieri potuit, argumenta impugnantium in auditorio academico excepit amanuensis B. T. F. de ente rationis. [Eperjesini] 1658 [Thomas Scholtz].

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4°

RMK II 914 – Čaplovič 2586

Filozófiai vizsgatételek. – A disszertáció címe és tartalma alapján a kassai jezsuita akadémián Andreas Makar elnökletével először megvitatott logikai vizsgatételekkel foglalkozik. A címlap hátán a személyében eddig még nem azonosított *B. T. F.* szöveges ajánlása olvasható *G. D. M. V. O. P. S. salutem!* Ezt követi a szerző aláírás nélküli, *Contubernali suo salutem reciprocam* kezdetű, *in partibus Trans-Danubianis 17. Martii anno 1658.* kelt levele. Ebből kiderül, hogy a magát *B. T. F.* monogrammal megnevező szerző földijétől kapta meg Makar tételeit azzal a kéréssel, hogy fogalmazza meg róluk véleményét (A_2a–A_2b). A főrészben *C. D. O. M. I.* jelmondat után a szerző először *Andreas Makar aa. ll. et philosophiae doctor* öt dialektikai következtetését közli, majd ahhoz kapcsolódóan három kérdést (*problemata*) vet fel. Ezeket együttesen magyarázza az *Explanatio conclusionum et problematum* című fejezetben (A_2b–C_2a). A *Consectarium* további, összesen nyolc problémás kérdést fejteget. Végül két általános *conclusio*t von le (C_2a–D_2a). A nyomtatványt Augustinus-idézettel zárja.

A szerző nevét Ján Čaplovič tévesen *B. I. F.*-nek olvasta (2586). A szakirodalom (Sommervogel V 381, Szinnyei VIII 407, UMIL II 1414) e művet Andreas Makar, a kassai jezsuita akadémia filozófiaprofesszora műveként tartja számon, pedig a tézisek részben Makar tanításainak kritikáját tartalmazzák. Az ismeretlen szerző magáról csak annyit árul el ajánlólevele keltezésében, hogy a Dunántúlon él és ott írja válaszát, és hogy ő maga is folytatott filozófiai tanulmányokat. Makar arisztoteliánus felfogásával szemben Aquinói Szent Tamásra támaszkodik, filozófiai és teológiai szempontokat is érvényesít az eredeti tézisek logikai szempontjaival szemben. Okfejtésében több ízben is felhasználja a *Monasterium Sebesiense* kassaiakéval ellentétes következtetéseit, amelyek Kassán, a vizsgatételek vitája során elhangzottak. Valószínűleg erre utal a címben az „argumenta impugnantium in auditorio academico".

Ezt az impresszumadatok nélkül megjelent kiadványt Szabó Károly trencséni nyomtatványnak tartotta (RMK II 914). Ján Čaplovič a betűtípusok alapján kizárta a trencséni nyomtatványok közül (CXC), és a hely nélküli nyomtatványok közé sorolta, megjegyezvén róla, hogy inkább kassai lehet, de nem zárta ki teljesen a külföldi nyomtatást sem (2586). V. Ecsedy Judit a betűtípusok alapján megállapította, hogy az eperjesi nyomdában készült (Hung. typ. II/1. 82). Az ajánlólevél dunántúli keltezése nem mond ellen ennek, mivel a korabeli földrajzi tájtagolás a mai felfogástól eltérően, Budáról kiindulva Dunántúlnak nevezte a mai szemlélet szerint Duna bal partján fekvő területeket, így Sáros megyét is (Hevesi Attila: A Kárpát-medence és a Kárpátok természetföldrajzi tájtagolásáról. Földrajzi Értesítő 2003: 259). A nyomtatványban emlegetett *Monasterium Sebesiense* valószínűleg azonos az Eperjes mellett fekvő Sebessel, ahol ferences kolostor működött (Alsó-Sebes, ma: Nižná Šebastová, SK).

Ez a második ismert nyomtatvány az eperjesi nyomdából (vö. **2635**, MKsz 2002: 10–23). A helynevet valószínűleg ugyanabból az okból nem írták rá a címlapra, amiért a szerző sem nevezte meg sem magát, sem azt a személyt, akinek írását ajánlotta. E kiadvány alapján Thomas Scholtz nyomdász eperjesi működésének ideje 1656 és 1658-ra módosul. 1669-ben a bártfai városi nyomda faktoraként tűnik fel egy könyv címlapján (**3506**).

Sommervogel (V 381), Szinnyei József (VIII 407) és az UMIL (II 1414) Makar András művei közé felvette e kiadvány példányból nem ismeretes előzményét, *Conclusiones logicae*. Kassa 1658. címen. Ján Čaplovič példány hiányában kizárta a nyomtatványok köréből (CVIII). Mivel az erre felelő kiadvány címe és bevezető részei nem utalnak egyértelműen az előzmény nyomtatott voltára, ezért példány előkerüléséig megalapozottan nem állítható, hogy nyomtatásban is terjesztették a kassai akadémia első logikai vizsgatételeit.

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

2760

LINDA, Lucas de: Orbis lumen et Atlantis ivga tecta retecta, das ist newe außführliche Entdeck- und Beschreibung der gantzen Welt, aller darinn enthaltener Kaiserthumb, Königreichen, Fürstenthumben, Provincien, Länder und Republicquen etc. deren Inwohner Sitten, Religion, Vermögens, Macht und Reichthumbs ... auß unverwerfflichen Gründen und Zeugnüssen verschiedener glaubhaffter Authorum mit höchstem Fleiß zusammen getragen. Franckfurt am Mayn MDCLVIII Johann Bäyer, Johann Wilhelm Ammon und Wilhelm Serlin.

)(^{4}, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Qqq^4, a^4–z^4, aa^4–zz^4, aaa^4–lll^4, [ ]^4 = [8] + 496, 1001—1456 + [7] pag. – 4° – Tit. calcographicus, orn., init.

VD17 39:128945P

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – Ennek a hazai bibliográfiákban korábban nem szereplő nyomtatványnak a németországi példányairól először a VD17 adott hírt (39:128945P). Élén a négy földrész: *Europa, America*, *Africa* és *Asia* allegorikus alakját ábrázoló rézmetszetes díszcímlap áll. Ezt nyomtatott címlap követi. Mindkét címlap háta üres. Majd *Johann Bäyer, Johann Wilhelm Ammon és Wilhelm Serlin* 1658-ban Frankfurtban kelt ajánlása olvasható *Herrn Polycarpo Heyland iuris cons. fürstl. Braunschweig-Lüneburgischen geheimen Hofkanzlei, Kammer- und Berg-Rat, ... Herrn Johann Philip Fleischbein, des ... Röm. Reichsstadt Franckfurt am Mayn ... Ratsverwandten, ... Herrn. Johann Jacob Dimpffeln ... Sachsen-Weymarischen Rat, fürnehmen Bürgern zu ... Franckfurt* ( )($_3$a–)($_4$a). Ezt követi az *An den günstigen Leser* szóló előszó dátum és aláírás nélkül, amelyből kiderül, hogy e földrajzkönyv Lucas de Linda latin nyelvű világleírása (Leiden 1655) alapján készült, de azt fordítás közben számos forrással kiegészítették. A nyomtatvány lapszámozása a Qqq$_4$b levélen a 496. lappal megszakad, majd az „a” füzeten az 1001. lapszámmal folytatódik. A főrész földrészek szerint adja közre az egyes országok leírását. A magyar nyelvű *Miatyánk* a *Hungarn* fejezet (231–233) *Die Sitten dieser Zeit* című alfejezetében található a 231-232. lapokon. Szövege a

fejezet végén megjelölt források közül Konrad Gesner *Mithridates* című művéből való (Zürich 1610, **1006**).

Cf. **S 2580A**; **2636**, –, **2957**, **3187**, **3188**, **3633**

Berlin *Nat* ① ① ① – Budapest *Nat* cop. (partim) – Gotha *Univ* ① – Halle *Univ* ① – München *Nat* ① – Wolfenbüttel ① – etc.

2761

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eide(m) annexarum in comitiis eoru(m) generalibus in civitatem Szász Medgyes ad diem vigesimum quartum Mensis Januarii anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi indictis celebratis conclusi). [Gyulafehérvár] 1658 [typ. principis].

A^2 B^1 = [3] fol. – 2° – Init.

MKsz 1916: 93–94

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez szóló magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az erdélyi és a partiumi rendek részvételével 1658. január 24-én Szászmedgyesen tartott országgyűlés négy artikulusának szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1658. január 24. kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 350–354.

A kiadványt elsőként Ferenczi Zoltán ismertette gyulafehérvári nyomtatványként (MKsz 1916: 93-94). A betűtípusok tanúsága szerint valóban a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 335, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2762

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eide(m) annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem Nonum mensis Aprilis anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi, in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi. [Gyulafehérvár] 1658 [typ. principis.]

A^{3+1} = [3] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2014/221 ← MKsz 1898: 177

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez intézett magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1658. április 9-én az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott gyulafehérvári országgyűlés két artikulusát. A végén latin nyelvű záradék 1658. április 9-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 370–373.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán közölte (MKsz 1898: 177). A betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 335, V. Ecsedy Judit). 1623-tól kezdve valamennyi erdélyi országgyűlési végzés hivatalos kiadása itt jelent meg, ez a kiadvány az utolsó ebben a sorban (MKsz 1968: 203).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Univ* ①

(Basire, Isaac:) Schema ... Albae Juliae 1658. – Vide **2709**

2763

PANEGYRIS inter fatales vmbras dicta pijs manibus ... domini Stephani Haller ab Hallerkö, supremi comitis comitatus Kikellö, ... sac. Rom. imperij, Transylvaniaeq(ue) principum consiliarij etc. VI. Calendas Martii anno, quo depresa malis Transylvania flagitabat cordiali voto finem a magno Deo afflictionis svae. [Alba Juliae] (MDCLVIII) [typ. principis].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 898

Gyászbeszéd. – A halotti oráció Haller István Küküllő megyei főispán, erdélyi tanácsos temetésén, 1658. február 24-én hangzott el Szentpálon. Szerzője sem a címlapon, sem a nyomtatvány végén nem nevezte meg magát. A címlap hátán bibliai idézet olvasható a híres emberek dicsérendő erényeiről. A halotti oráció külön cím nélkül kezdődik, s a Nürnbergből a 15. század végén Magyarországra elszármazott Haller család jellemzése után az elhunyt dicséretét tartalmazza (a_2a–b_4b).

Haller István, Haller Gábor és Bocskai Ilona fia 1591-ben született. Külföldi tanulmányairól hazatérve 1616-ban lett Küküllő vármegye főispánja. Bethlen Gábor bizalmas embereként a fejedelem halála után is befolyása volt az erdélyi fejedelemválasztásra. 1629–1657 között

az erdélyi Fejedelmi Tanács tagja, 1637-től két évig az országgyűlés és a Fejedelmi Tábla elnöke. A gyászbeszéd három, a császárhoz viselt követségét is említette. 1657-ben hunyt el, Kerelőszentpálon temették el (Nagy Iván III 32 és Trócsányi Zsolt: Erdély központi kormányzata 1540–1690. Bp. 1980, 28.).

A címlapon négy kronosztichon adja meg egybehangzóan a temetés, ill. a nyomtatás évét, amelyet az oráció elején és végén olvasható kronosztichonok is megerősítenek.

Szabó Károly feltételezése szerint az impresszum nélküli gyászbeszédet Kolozsvárott nyomtatták ki (RMK II 898). A betűtípusok vizsgálata azonban cáfolja feltételezését. A nyomtatvány valójában a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában jelent meg, amely 1658 augusztusáig működött (MKsz 1991: 52, 60, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Univ* ②*

2764

(UZONI Sz. Balázs) [transl.]: [Öt sima kövekkel felékesítetett Dávid parity-tyája, Henric Diest munkátskája, magyarra forditotta Uzoni Balás bonyhai oskola mester. Fejérvár 1658] [typ. principis].

?, A^8–O^8 = ? + 221 + [3] pag. – 8°

RMK I 930

Református tanítás. – A fennmaradt egyetlen példány élén az ajánlás szövegének vége olvasható (1–2). Keltezése Bonyha 1656. május 20, aláírója *nagyságodnak ... oskola mestere, Uzoni Sz. Balázs*. Címzettje Bod Péter Athenása szerint „nagyságos Kemény Simon" volt (330). Ezt rövid előszó követi *A kegyes olvasóhoz* (2–3), majd két bibliai idézet áll (4) *A Szentírásról* címmel kezdődő főrész (5–221) előtt. Végül mutató tábla (O_7b–O_8a) és *Úrnak és fejedelemnek imádsága a 101. zsoltár szerént* (O_8b) zárja a kiadványt.

Uzoni Sz. Balázs Kolozsvárott tanult, 1656 májusában rektor volt Bonyhán, 1660 novemberében Marosvásárhelyen. 1661 tavaszától (Nyárád)szentannán, Gyalakután, 1668-tól Bethlenszentmiklóson lelkész, 1671 után halt meg (Zoványi: Lexikon). Más adatok szerint 1668-ban Enyeden (RMK III 6651), 1671-ben Marosvásárhelyt volt első pap (RMK III 2565).

Hendrik van Diest deventeri professzor *Funda Davidis instructa quinque laevibus lapidibus* (Deventer 1646) című munkájából három magyar fordítás is készült. Uzoni a másik két fordítótól, Szoboszlai Miklóstól és Udvarhelyi Pétertől függetlenül dolgozott (vö. Debrecen 1648, **2207** és **2983**). A fordításokról és Hendrik van Diest műveinek magyarországi recepciójáról újabban Postma Ferenc és Eredics Péter írt tanulmányt – in: „mint az gyümölcsös és termett szölöveszszöc ..." Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett. Bp. 2010, 71–89.

E kiadványból már Szabó Károly is csak a máig fennmaradt csonka példányt ismerte (RMK I 930). Bod Péter azonban az Athenáson kívül Bethlen Kata könyvei között két ízben is teljes példány alapján írta le (Bethlen Kata könyvtára 20–21). A nyomtatás pontos, 1658-as évszámát is ő örökítette meg. A fenti címleírás Bod két híradásának valamennyi adatszerű elemét tartalmazza.

A ma ismert példány elejéről feltehetően csak a ragasztott címlap hiányzik, ennek hátán kezdődhetett az ajánlás. Nem zárható ki azonban az sem, hogy az ajánlólevél szövege hosszabb volt, s a ma meglévő könyvtestet egy 2-8 lapos füzet előzte meg.

Nyomdai jellemzői alapján a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában jelent meg.

Cf. **2207**; –, **2983**

Budapest *Nat* ②
Olim: n-enyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei között.

2765

LAURUM academicam rectore ... dn. Bernhardo seniore, duce Saxoniae ... Landgravio Thuringiae ... etc., pro-rectore ... dn. Johanne Strauchio, JCto famigeratissimo, consiliario Saxonico ... prof. publ. celeberrimo ... a ... facultatis philosophicae decano ... dn. m. Johanne Zeisoldo, phys. prof. publ. ..., virojuveni nobilissimo ... dn. Andreae Günthero, Caesareopoli nob. Hungaro, post exantlatos in academiis labores in ipsa jobelaei academici celebratione anno MDCLIIX. die 9. Febr. collatam gratulantur praeceptores, commensales, amici, conterranei Jenenses. Jenae (MDCLVIII) typis Johannis Nisii.

A^4–C^4 +? = [12 + ?] fol. – 4°

RMK III 2014 – VD17 3:698260K

Magyar költeményeket is tartalmazó köszöntő versek gyűjteménye. – A kiadványt ifjabb Andreas Günther magyarországi származású jénai diák tiszteletére állították össze tanárai és diáktársai abból az alkalomból, hogy Günthert 1658. február 9-én a filozófia magiszterévé avatták. A címlap hátán az ünnepelt atyjának ajánlotta a nyomtatványt: *Gloriae parentis optimi ... dn. Andreae Güntheri ... pastori ecclesiae Olassiensis primarii...* és neki tulajdonította a dicsőséget is *...tuo filio M. A. G.* A kiadványban legelőször a legtekintélyesebb jénai személyiségek latin nyelvű költeményei (1–4) olvashatók: Johann Strauchnak, a jénai egyetem rektorhelyettesének és a jogi fakultás dékánjának, Joannes Zeisoldnak, az egyetem filozófiai kollégiuma dékánjának, Christian Chemnitz szuperintendensnek és Johann Ernst Gerhard jénai első lelkésznek a versei. Ezután (5–13) a filozófiai kar tanárai írtak köszöntő verseket. Ezt a részt (14) *Andreas Güntherus, ecclesiae Olass. pastor...* fiához írott latin verse zárja (A_4a-b).

Ezután ismét (15–17) jénai egyházi személyiségek, ill. az akadémián tanuló diákok, Günther jó barátai és földijei köszöntötték az ünnepeltet (18–45) a latin mellett már német, plattdeutsch, lett, francia, cseh és magyar nyelven is. Magyar nyelvű verseket a gyűjteménybe Graff Gáspár, Faut Márk és Peteley Hestert Dániel írt (21–23). Latin, magyar és német nyelvű költeménnyel is szerepelt *Casparus Graff, Transylvano-Claudiopolitanus* (B_1b–B_2b). Magyar nyelvű versének kezdete: *Ó kedves bölcsesség! Te érted szokott menni* (B_2a). – (28–29) *Marcus Fautor Semproniensis Hungarus* latin és magyar verssel, a magyar vers incipitje: *Nehéz a tanuság, aki rest akar lenni* (B_4a-b). – (40) magyar nyelvű költeménnyel *Hestert Daniel Peteley, Erdélyből való*. A vers kezdete: *Ki bízvást akarja az ékes bölcsességet* (C_3a-b). Rajtuk kívül még

a következő magyarországi szerzők írtak verset a gyűjteménybe, többnyire latin nyelven: (30) az ünnepelt testvére: *Qua voti animique fraterni summa est Jacobi Güntheri nob. Hungari, ll. stud.* (B_4b–C_1a) – (31) másik testvére: *David Güntherus nob. Hungarus, phil. et pol. stud.* (C_1a) – (35) *Johannes Ambrosii von Günß aus Nieder-Ungern* német verset írt (C_2b) – (37–38) *Nicolaus Soja Solnâ Hungarus* latin és cseh nyelvű verset (C_3a) – (39) *Joh. Burius L. H.* (C_3a) – – (41) *Joh. Casp. Hiller Hung.* (C_3b) – (42) *Johannes Johannides Zemberino Batthoviensis Ungarus* (C_3b) – (43–44) *Paragramma ad ... dn. m. Andream Güntherum* című verset és egy kronosztichont *Aenigma arithmetico poeticum* címmel *...cecinit Musa Tobiae Schumburgii Freivaldo Hungari* (C_3b–C_4b). Valószínű, hogy a (45) *Musae z Helikonu prišli* kezdetű cseh nyelvű köszöntőversnek is magyarországi származású jénai diák a szerzője, de mivel a szöveg a C_4b lap alján *Fama* őrszóval megszakad, a versíró neve nem ismert. A versgyűjtemény néhány költeményt még bizonyosan tartalmazott: a csonka nyomtatvány pontos terjedelme nem állapítható meg.

A magyar versek szövegkiadása: RMKT XVII/9 423–424, 714.

A magyar versek szerzői közül a kolozsvári származású Graff Gáspár 1658–1660 között tanult a jénai egyetemen, 1661-től rövid ideig Kolozsvárott református lelkész, utána sorsa nem ismeretes. Nem kizárt, hogy személye azonosítható egy ugyanilyen nevű, 1673-ból ismert szászrégeni evangélikus lelkésszel. Faut Márk (1628 – 1672 előtt) 1654–1659 között volt a jénai egyetem jogi karának hallgatója, 1656-ban disputált is (**2642A**). Peteley Hestert Dániel valószínűleg erdélyi szász származású, a Peteley név születési helyére is utalhat. Azonkívül, hogy 1658-ban a jénai egyetemen tanult, más adat nem ismeretes róla.

Ifjabb Günther András, a hasonló nevű szepesolaszi evangélikus lelkész fia a wittenbergi egyetem után Jénában tanult évekig, és itt szerezte meg 1658-ban a filozófiai magiszteri fokozatot. A magyarországi származású jénai diákok közül Joannes Casparus Hiller Günthert patrónusának nevezte, Faut Márk pedig magyartanárának (*Az mit az ö hivséges a magyar nyelvében tanitó mesternek szívbül kívánja...*).

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ③* (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

2766

CONJUGII foedus nobilissimo ... Michaeli Schönleben, iurium studioso, primum sponso et... Svsannae Treutlerin, sponsae scriptum honoris et amoris ergo ab amicis et fautoribus, anno 1658. die 25 Novembris. Cassoviae (1658) typis Marci Severini.

A^4 = [4]fol. – 4° – Init.

RMK II 896 – Čaplovič 558

Lakodalmi versek latinul és magyarul. – Michael Schönleben joghallgató és Susanna Treutler, Georg Treutler eperjesi szenátor és kereskedő lányának 1658. november 25-én Eperjesen tartott házasságkötése alkalmából az ifjú párt a következő költeményekkel köszöntötte a vőlegény két barátja: (1–3) *Quaestio ad sponsum* című akrosztichonnal, *Aenigma ad*

sponsum című verssel, és oszlopot ábrázoló képverssel *Hilarius Ernestus Biner, p. e. E. C. G.* (A_2a-b) – (4–5) *Ad dominum sponsum* című latin, és cím nélküli magyar verssel *M. A. K. e. V. p.* (A_3a–A_4a). A magyar vers inciptje: *Nem újság, elhiggyed világ fiainál.* Szövege nem követi pontosan az *Ad dominum sponsum* latin szövegét, de tárgya ugyanaz: az igaz barátság dicsérete.

Jan Čaplovič (558) szerint Hilarius Ernestus Biner tisztsége „Pastor Ecclesiae Evang. Cassoviensis Germanicae" volt, az utolsó két vers szerzője pedig „M. Adam Kys Ecclesiae Vngaricae Pastor".

Michael Schönleben külföldi felsőfokú tanulmányai után jogász, 1658-tól eperjesi tanácsos volt. 1671-ben a város követeként Bécsben járt. Boroszlóban megjelent alkalmi vers ismeretes tőle (RMK III 6268). A házasságkötés helyére Kiss Ádám verséből lehet következtetni.

Ugyanerre az alkalomra Lőcsén is megjelent egy latin és német verseket tartalmazó kiadvány (**2785**).

Szabó Károly a nyomtatványt teljes egészében idegen nyelvű kiadványként írta le (RMK II 896).

Cf. **2785**

Budapest *Nat* ①

2767

HORVÁTH András: De Judaeorum ante novissimum diem conversione futura oratio ab Andrea Horvat, rectore Epperiensi [!], in auditorio Epperiesini habita, cum cantoratus officium ecclesiae Germanicae demandaretur, ... juveni dn. Eljae Frjdhvbero, anno MDCLVII. Cassoviae 1658 typis Marci Severini.

A^4–C^4 D^3 = [15] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 895 – Čaplovič 559

Evangélikus prédikáció. – A címlap hátán *Stephanus Budiacz, scholae Cassoviensis conrector* latin nyelvű verse olvasható. *Comiti ... Gabrieli Illieshazi ... comitatus Trenchiniensis perpetuo et supremo comiti ... et ... Stephano Wyttniedy ... patronis et mecoenatibus meis...* ajánlotta beszédét, és az ellene felhozott „rágalmak" miatt hozzájuk fordult Eperjes 1658. január 10. keltezéssel *Andreas Horvat Veterosoliensis* (A_2a–A_4b). *Homilia de Judaeorum ante diem extremum conversione futura* címmel kezdődik a prédikáció a zsidóknak az utolsó ítélet előtti megtéréséről (B_1a–D_3a). Horváth András rektor az eperjesi gimnáziumban mondta el abból az alkalomból, hogy Elias Friedhuber az eperjesi német gyülekezet kántora lett.

Elias Friedhuber kántori tisztsége mellett az eperjesi iskola tanítója is volt (Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 384).

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① – Nitra *Piar* ○

2768

<Kalendárium és prognosztikon az 1659. esztendőre. Kassa 1658 Severini. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2713**!

Makar, Andreas: Conclusiones logicae. Cassoviae 1658. – Vide **2759**

2769

»SÁMBÁR Mátyás: Kantsalok okulárjok, seu ocularia pro quodam fusci luminis praedicante haeretico. Okuláre egy hályogos szemű Kalvinista predikator orrára. [Kassa?] 1658. 12°«

Sztripszky I 2019/226 ← MKsz 1881: 237 – Čaplovič 2587

Katolikus vallási vitairat. – Sámbár Mátyás e művének egykori létezéséről a modern könyvészeti szakirodalomban Rosty Kálmán adott hírt: „*Kantsalok okulárjok vagy Okulare egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára.* 1658 in 12°" (MKsz 1881: 237). Rosty az idézett helyen nem jelölte meg adatának forrásait, csupán közleménye elején utalt rájuk általánosságban: „forrásaim Katona István és Paintner Mihály Antal, egykori Jézus-társasági rendtagok följegyzései s magam gyüjtögetése" voltak (MKsz 1881: 227). Az e munkára vonatkozó első bibliográfiai adat valójában Petrus Ribadeneira jezsuita lexikonában található, amelyet az 1642–1675 közötti adatokkal Nathanael Sotvellus egészített ki: „Matthaeus Sambar ... edidit idiomate Hungarico ... Ocularia pro quodam fusci luminis praedicante Haeretico 1658" (Sotvellus 599). Magyar címét, *Kantsalok ókulárjok*, impresszumadatok nélkül először Bod Péter tette közzé (Athenas 235). Katona István pedig a fenti címleírásban idézett formában adott róla hírt (Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae... Tomulus XVII. ordine XXXVI... Budae 1805, 759.).

A munka egykori létezése Sotvellus kortárs közlése alapján kétségtelennek tekinthető. Kérdéses azonban, hogy Katona leírása példányon alapult-e, vagy a Bod Péternél talált magyar címet azonosította a Sotvellusnál közölt latin címmel, s aztán e latin címet is lefordította magyarra. Valószínűbb azonban, hogy Katona példányt is láthatott, mivel Sotvellus és Bod adatán túlmenően a vitairat formátumára is utalt, továbbá Sámbár egy másik, szintén elveszett munkájának a *Lapis Lydius, próbaköve egy cigány okulárnak* magyar címét is hitelesnek tűnő formában adta meg, ellentétben a későbbi szakirodalommal (vö. **2835**).

Rosty feltételezése szerint e munka esetleg válasz akart lenni Megyeri Zsigmond *Lölki okulár* című 1658-ban Bécsben megjelent írására (**2753**, vö. MKsz 1881: 237). Ez azonban nyilvánvaló tévedés, hiszen Megyeri maga is katolikus szerző, említett könyve pedig a *Miatyánk*ról szóló elmélkedéseket tartalmaz. Valószínű viszont Zoványi Jenő feltételezése, hogy Sámbár e

műve Lippai Sámuel, nagykárolyi kálvinista prédikátor elveszett, ismeretlen című vitairatára (**2728**) volt viszontválasz. S valószínűleg hamarosan újabb választ kapott Lippaitól *Cigány okulár* címmel (**2792**)

Ján Čaplovič a fentebb idézett szakirodalom alapján vette fel bibliográfiájába e művet (2587). Véleménye szerint nyomtatási helye Nagyszombat, Kassa vagy Bécs lehetett. A legvalószínűbb, hogy ez a munka is Kassán jelent meg a vitát elindító, előző évi *Novitas sectae Calvinisticae*hez (**2712**) hasonlóan.

Cf. **2712**, **2728**, –, **2792**, **2835**, **2814**

2770

»APÁCAI Csere János: Disputatio de politia ecclesiastica. Claudiopoli 1658 [typ. Heltai].«

RMK II 897

Egyházjogi értekezés. – E példány alapján ma sem ismert kiadványt Szabó Károly Bod Péter (Athenas 13), és Horányi Elek (Memoria 64) említése alapján vette fel bibliográfiájába (RMK II 897). Így megalapozottan lehet feltételezni a kiadvány egykori létét. Mindkét híradás annak kapcsán számol be a kiadványról, hogy Apácai Cserét a gyulafehérvári főiskoláról elűzték, és 1656-ban a kolozsvári református iskola élére került. Nem zárható ki azonban teljes bizonyossággal, hogy csupán kéziratról van szó.

Bán Imre elképzelhetőnek tartja hogy a „vitairatban" az ugyanebben az évben Apácai Csere János elnökletével, Fogarasi Mátyás által megvédett disputatio (**2810**) corollariumaiban érintett kérdések részletesebb kifejtése állhatott. Az egyház kormányzásáról szóló értekezésben Apácai talán a puritánus elvek és a fejedelmi hatalom gyakorlata között fennforgó ellentétek egyeztetésére tett kísérletet (Apáczai 487).

Amennyiben valóban kolozsvári nyomtatványról van szó, akkor csak az elvétve még egy-egy kiadványt megjelentető Heltai-nyomdában készülhetett.

Panegyris inter fatales vmbras dicta pijs manibus ... Stephani Haller ab Hallerkö... [Claudiopoli] 1658. = Vide **2763**

2771

[1] URUNK CHRISTUS születése után MDCLIX. esztendöre való calendarium, melyet nagy szorgalmatossággal öszve szerzet F r o e l i c h D a v d [!] késmarki mathematicus doctor. – [2] [Prognosztikon]. Köszegen [1658] Wechelius András által.

$[A]^8 + ? = [8 + ?]$ fol. – 8° – Color.

Sztripszky I 2022/229 ← MKsz 1885: 91

Új-naptár és prognosztikon. – A ma ismert egyetlen példány csupán az első füzetet tartalmazza. A címlap háta üres, a következő lapon az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata olvasható ([A]$_2$a). Ezután állnak a hónapok naptártáblái: minden hónap két lapot foglal el ([A]$_2$b–[A]$_8$b), a töredék július hónap első felénél szakad meg. A hónapversek januári kezdősora: [*Ez*] *első hónapban eret ne vágass*. Minden hónap táblája alatt olvasható a napfelkelte és a naplemente időpontja, valamint a nappal és az éj hossza. David Frölich naptárait figyelembe véve a kiadványhoz minden bizonnyal prognosztikon is tartozott.

A kiadvány a protestáns kalendáriumoktól eltérően csak új-naptárt tartalmaz, annak ellenére, hogy Wechelius András korábbi, somorjai működése egyértelműen a református egyházhoz köthető (vö. **2341**), valamint 1663-tól Kőszegen a Sopron-Vasvár megyei evangélikus egyházkerületnek lett hivatalos nyomdásza.

A nyomtatványt első alkalommal Ráth György ismertette (MKsz 1885: 91), részletesebben írt róla Sztripszky Hiador (Vasi Szemle 1937: 117–118) és Kuntár Lajos (Vasi Szemle 1982: 279).

Wechelius András kőszegi működésének első megbízható adata az 1652-re szóló kalendárium (**2371A**), ezen az 1659-re és az 1660-ra szólón (**2840**) kívül azonban kőszegi működése idejéből több naptár nem ismeretes. Így, bár könnyen elképzelhető, de adatok hiányában nem erősíthető meg kellően Sztripszky feltételezése, hogy a kőszegi naptársorozat 1651-től kezdve folyamatosan megjelent volna (vö. Vasi Szemle 1937: 117). A nyomda 1668-1670 táján szűnt meg.

Cf. **2371A***; –, **2840**

Budapest *Acad* ④*

2772

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1659. Leutschau 1658 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

2773

ANDREAE, Joannes: Lessus sane pressus et luctus velut fluctus sive epicedia honori et felici memoriae ... dn. Johannis Fejerpataki de Kleczen, ... comitis ... dn. Stephani Thoekoeli, perpetui de Kaysmarck etc. a servitiis ab annis XXVI. fidelissimi, capitanei in Arva annorum VI. ... qui ex hoc mundi salo in tranquillum coeli portum in Also Malatin domo sua die 12. Febr. anno

1658. placide emigravit, corpus vero exanime in templo S. Elisabethae die 10. Mart. inhumandum reliquit. In perpetuam grati animi significationem typis publicis facta et consecrata nomine aulae per Johannem Andreae a concion. sacris ejusd. ... Leutschoviae (1658) typis Breverianis.

A^4 B^4 = [8] fol. – Orn.

RMK II 899 – Čaplovič 1044

Gyászversek. – A címlap háta üres. A gyászversfüzért Joannes Andreae, gróf Thököly István késmárki udvari lelkésze írta az 1658. február 12-én elhunyt Fejérpataky János árvai főkapitány tiszteletére. *Lessus* címmel kezdődik az *I–XIV.* részből álló mű, amelyben a szerző először *I. Sub nomine illustrissimi domini comitis S. T.*, azaz gróf Thököly István, *II. Sub nomine generosi domini A. K.*, vagyis Keczer Ambrus nevében búcsúzik az elhunyttól. Ezután a késmárki udvar és a halál párbeszéde következik: *III. Aula stridens mortem terrens – IV. Mors ridens aulam docens!*, majd az Alsómalatinban élő családnak: az elhunyt özvegyének, Zsigmond és Péter fiainak ill. más rokonnak gyászára válaszol az elhunyt férj és apa (*V–XIV*), a végén *Conclusio*val (A_2a–B_3b). A nyomtatvány a halotti zászló feliratát is közli (*In vexillo – in parta altera*, B_3b–B_4a).

Fejérpataky János Liptó vármegyei birtokos 26 éven keresztül volt a Thököly család familiárisa, élete utolsó hat évében pedig az árvai vár főkapitánya. Alsómalatini birtokán halt meg 1658. február 12-én, és március 10-én temették el.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ①

2774

EXEQUIALIS honos justorum rite datorum, funeri ... dn. Johannis Serpillii, antistitis ecclesiae Caesareofor. meritissimi, senioris fratru(m) infra Popradum vigilantissimi, poetae per Scepusios celeberrimi, aetatis LXII, functionis ecclesiasticae XXXIV, Christi nati MDCLVIII. anno, die Februari VI. in Domino placide obdormientis ac XIV. ejusdem cathedratico sepulcro honorifice depositi ... ab amicis cultoribus. Leutschoviae (MDCLVIII) typis Laurentii Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

Közlemények Szepes Vármegye Múltjából 1910: 223–224 – Čaplovič 1045

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A gyászverseket az 1658. február 6-án elhunyt id. Johann Serpilius késmárki evangélikus első lelkész tiszteletére készítették barátai és tisztelői. A címlap háta üres. Az egyes költemények és szerzőik: (1) cím nélküli vers a következő bibliai helyre: *Luc. 2. v. 29.*, szerzője *Joh. Andreae, concionator aulae illustriss. Thökölianae in Kezmárk* (A_2a) – (2–4) további versek bibliai igékre: az *Epist. 1. Cor. 9, 2. Tim. 4.* versekre latinul – ennek német fordítása *Verdeutscht* címmel – *1 Sam. 2. 30.* versre ismét latinul, szerzőjük *Martinus Adami T. B., minister ecclesiae Leutschov.* (A_2b–A_3a) – (5–7) *Christophorus Klesch,*

min. Verb. in Vill. Matth. his dolet obitum viri I. Propositione ἀναγραμματικῆ, II. Expositione ἀναγραμματικῆ és III. Adpositione ἀναγραμματικῆ, az elhunyt nevére írott költeményeiben (A_3a–A_4a) – (8) a *Musa, foras, I! fle, Serpillo digna parenta* című gyászvers 1658-as évet magában rejtő kronosztichont tartalmaz, szerzője *Tobias Stephani Net. Mor., ludi Leutsch. t. rector* (A_4b–B_2a) – (9) az elhunyt nevére készített anagrammára írta gyászversét *Johann. Croner, ss. theol. stud., p. t. sch. pat. conrect.* (B_2a–B_2b) – *(10) Προσωποποιία defuncti tum personam, tum symbolum: Spes mea Christus, inducens* címmel ismét az elhunyt nevének anagrammájára írott költemény következik, szerzője *Johann Kretschmer Sil., p. t. gymn. Leutsch. coll.* (B_2b).

Johann Serpilius II. (1596–1658) akkor már 34 éve volt evangélikus lelkész és az iskola felügyelője Késmárkon, az alsópoprádi fraternitásnak pedig 21 éven keresztül seniora. Német nyelvű prédikációi (**1687, 1945, 1946, 2072**) és alkalmi versei nyomtatásban is megjelentek. 62 éves korában, 1658. február 6-án hunyt el Késmárkon. Az első gyászverset a Thököly család udvari lelkésze, Joannes Andreae arra a bibliai locusra építette, amelyet jelenlétében a haldokló mondott február 6-án, reggel 7 órakor. Johann Serpilius halálára más gyászversgyűjtemény is megjelent, vö. **2776**, **2779**, **2780**.

A korábban ismeretlen nyomtatványról először Rexa Dezső tudósított (Közlemények Szepes Vármegye Múltjából 1910: 223–224), ez alapján vette fel Čaplovič is bibliográfiájába (1045).

Cf. **2776**, **2779**, **2780**

Budapest *Nat* cop. – Dolný Kubin ①

2775

GLÜKWÜNSCHENDES Ehren-gedicht auff ... hochzeitlichen Freud- und Ehren-tag dess ... Jacobi Günthers bey der Rechten beflissenen, dess ... Andreas Günthers, jetziger Zeit wolverordneten Seelensorgers in Wallendorff und der königl. 24. Fraternität oratoris perpetui ... ältesten ... Sohnes, mit der ... Anna gebohrnen Handlerin, dess ... Georgii Keysmarkers, ... Graffens der königl. 13. Städte hinterlassenen Frauen Wittib, welcher den 26. Maji 1658. Jahrs ... vollenzogen ward ... verfertiget von denen ... Bräutigam ... Freunden. Leutschau (1658) bey Lorentz Brewern.

A^4 B^4 = [8] fol – 4º

RMK II 900 – Čaplovič 1046

Lakodalmi versek németül, latinul és görögül. – A kiadványt Jakob Günthernek, Andreas Günther, szepesolaszi evangélikus lelkipásztornak és a szepesi huszonnégy királyi városi fraternitas örökös szónoka fiának 1658. május 26-án tartott esküvője alkalmából készítették a vőlegény barátai. A menyasszony Anna Handler, Georg Keysmarker, egykori szepesi gróf özvegye volt. A köszöntő versek szerzői: (1) *Paulus Cuncius, Prediger in Kirchdrauff, Non naufraga virtus* címmel németül [A_2a–A_3b] – (2) *M. A. G. P. L. P., Kleiner Hochzeitwünsch von diesem Kleeblatt* című, három, száron ülő lóherelevelet ábrázoló képverssel (A_4a) – (3) *Joh. Popradius s.*

W. r. latinul (A_4a-b) – (4) *Matth. Lochmannus, s. O. r.* görögül (A_4b) – (5) *D. L. B. L. B., An das von Hertzen verliebte liebe Paar* címen (B_1a) – (6) *I. Q. S., Rätzel* címen – (7) *David Günther, art. lib. cultor, als Hr. Bräutigam dienstgefl. Bruder* (B_1b) – (8–9) *Adamus Popradius* latinul és németül (B_1b–B_3a) – (10) *Petrus Sakmary* (B_3b) – (11) *Israel Müller, org. Olass.* – (12) *M. S. T. P.* (B_4a) – (13) *Susanna geb. Güntherin*, a vőlegény leánytestvére (B_4b) – (14) *Tobias Kratzer der Jüngere.*

Jan Čaplovič (1046) az *M. A. G. P. L. P.* monogram elejét „M. Andreas Günther"-nek oldotta fel, az *I. Q. S.* mögött pedig „I. Quendel Serpilius"-t feltételezte.

Budapest *Nat* ①

2776

HONORIS et amoris testimonia et monumenta posthuma memoriae felicissimae ... viri ... dn. Iohannis Serpilii, ecclesiae in lib. regiaq(ue) civitate Caesareopolit. per annos XXXIV pastoris et scholae inspectoris ... ac ... contubernij pastorum ad inferiorem fl. Poprad per annos XXI senioris ... etc. qui die VI. Febr. a. o. r. MDCLVIII, aetatis suae LXII ex hac miseriarum valle ... in coelestem patriam translatus, et in aede cathedrali 14. Febr. solenniter humatus est, erecta ab amicis et praeceptoribus scholae Caesareopolitanae. Leutschoviae (MDCLVIII) typis Laurentii Brever.

)(^{4} = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1047

Gyászversek. – A költeményeket Johann Serpilius késmárki első lelkész és senior 1658. február 6-án bekövetkezett halálára írták barátai és a késmárki iskola tanítói. A címlap hátára nem nyomtattak. Az egyes, cím nélkül közölt gyászversek szerzői: (1) *Elias Sartorius, eccl. ibid. diaconus* ( )($_2$a) – (2) *Valerianus Berlinius, rector* ( )($_2$a-b) – (3) *Wenceslaus Johannides, conrector* ( )($_2$b–)($_3$a) – (4) *Michael Guhr Caesareopol., ss. theol. et philosoph. studiosus* ( )($_3$b) – (5) *Johannes Conradi Transylv., cantor* ( )($_3$b–)($_4$a) – (6) *Georgius Ratai, auditor* ( )($_4$a-b).

Johann Serpilius II. késmárki evangélikus első lelkész 1658. február 6-án, 62 éves korában hunyt el, és a város főtemplomában temették el február 14-én. Venceslaus Johannides, késmárki konrektor versében teológusként és költőként egyaránt méltatta az elhunytat. Johann Serpilius II. halálára még további versgyűjtemények is megjelentek, vö. **2774, 2779, 2780**.

A korábban bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt, de téves, 1668-as évszámmal (MKsz 1963: 119). Ján Čaplovič bibliográfiájában a művet már az 1658. évnél szerepeltette (1047).

Cf. **2774**, **2779**, **2780**

Budapest *Nat* cop. – Dolný Kubin ①

2777

LAETA ex accessu de successu omina, quae ecclesiae Leutschoviae capite suo destitutae, jam restitutae inducit novus successor: ... m. Christophorvs Baehm, theologus ac veri dogmatis assertor acerrimus. Huc ... Posoniensium e symmystia segregatus, piorum precibus impetratus, voto ac suffragio… omnium uno designatus, debita cura evocatus, (optato itineris eventu deportatus, sacris inauguralibus, more ac ritu solenni initiatus antistes: sancto ministerio sarto auditorio expectatus et spectatus hierarcha: cunctis utrobique ut desideratus, ita gratus hospes: iis ... gratulabundi sequentibus applaudunt προσφθέγμασι ... Levtschoviae [MDCLXVIII] ex officina Laurentii Brever.)

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 901 – Čaplovič 1048

Köszöntő versek latinul és németül. – A nyomtatvány címe az impresszummal a címlap hátán végződik. A költeményekkel Christoph Böhmöt, a lőcsei evangélikus gyülekezet új elsőpapját köszöntötték hivatalába való beiktatása alkalmából, a címlap hátán olvasható kronosztichon szerint 1658-ban pünkösd előtti vasárnapon, azaz június 2-án a következő lőcsei személyek: (1) *Josephus Alauda Leutsch., ejusdem regiae et lib. civit. hoc tempore judex* (A_2a) – (2) *Vir reverendus m. Christophorus Behem fit pastor Leutschoviensis* anagrammájára *I–III.* költeményt, ill. IV. *Nuncia Fama vovet* címmel újabb verset írt *Martinus Adami, minister eccl. Leutsch.* (A_2b–A_3b) – (3) *Tobias Stephani, ludi ibid. rector* (A_3b–A_4b) – (4) *Johannes Croner, ejusd. patr. conr.* (A_4b–B_1a) – (5) ezt *Frölichen springend-erklingender Kirchen-Wunsch* címmel köszöntő vers követi, *Aufgesetzet durch nächstgenannten Ahnungs-deuter* aláírással (B_1a) – ismét latin költemények olvashatók a következő szerzőktől: (6) *Johannes Fringilla, cant. Leutsch.* (B_1b) – (7) üdvözlő verset, azonkívül egy kronodisztichont írt *Johannes Kretschmer Sil., p. gymn. Leutsch. coll.* (B_1b–B_2a) – (8) *Joannes Schultetus Silesius Wratislaviens.* (B_2b) – (9) *Johannes Amoeni, p. t. gymn. L. sen. ac IV. class. auditor* – (10) *Thomas Lassota Bitschina-Sil., V. classis auditor* (B_3a) – (11) *Simon Regis, VI. classis auditor* – (12) *Martinus Zeman, VII. class. auditor* – (13) *Johannes Niclas Sil., VIII. classis auditor* – (14) végül *Eclogia pastoritia, in qua Batia opilio suis ovium custodibus Janko et Hrizo statum rerum interpretatur praesentium* című eklogát írta a *Bubsequa* álnevű szerző (B_3b–B_4b).

A Lőcse városát dicsérő pásztorköltemény elemzését ld. Jozef Minárik: Baroková literatúra: Svetová, česká, slovenská. Bratislava 1984, 83. Lehetséges, hogy a *Bubsequa* álnév mögött Bartholomaeus Bussaeus rejtőzik, aki kötődését a szepesi városhoz egy 1665-ös, szintén lőcsei lelkészválasztásra írott költeményében (**3221**, 4) hangsúlyosan kifejezte, vö. Terra Scepusiesis 642, Pavercsik Ilona. Ugyanitt részlet is olvasható a költeményből.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

2778

NEOGAMORUM bigae lectissimae puta: ... Eliae Langio Totpronen., ludi Igloviani moderatori ... Fidei Windischianae ... Georgii Windisch ... reip. Leutsch. civis ac e decem virorum quinq., de curiis suffragatoris haud postremi filiae unice ... sponsis ... matrimonium auspicato ineuntibus ... MDCLIIX. die 27. Novembr. honori dicunt ac dicant amici. Leutschoviae (1658) typis Laurentii Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn.

RMK II 902 – Čaplovič 1049

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményeket Elias Lang iglói iskolamester, valamint Fides Windisch, Georg Windisch lőcsei képviselő-testületi elöljáró leánya 1658. november 27-én tartott menyegzőjére készítették barátaik. A jegyespárt verssel köszöntötte: (1) *Matthias Zarevucius, eccl. Igloviens. pastor Allusio ad nomen sponsae* címen (A_2a) – (2) *Venceslaus Ratagius, eccl. Batisfalvensis* – (3) *Philip. Heutschius, eccl. Topsch. a sacris ἀνάγραμμα Elias Langius* címmel (A_2a-b) – (4) *Johannes Schlackius, concionator Schlavorum in ecclesia Igloviensi* (A_2b) – (5) *B. Cassius, eccl. Marcivill. min. p.* (A_2b–A_3a) – (6) *Tobias Stephani* (A_3b–A_4a) – (7–9) *Johannes Croner, schol. patr. conr.* három verssel, amelyek közül kettő német, az utolsó címe *Rätzel* (A_4a-b) – (10) *Johannes Kretschmer Siles., p. t. gymn. Leutsch. coll.* (B_1a-b) – (11) *Johann. Rotarides, p. Dobronensis, p. n. colleg. Iglov.* (B_1b) – (12) *Johann. Nostitius Solna., ss. theol. phil. st.* (B_2a) – (13) *Israël Langius, sch. Berzevicen. rector*, a vőlegény testvére (B_2a-b) – (14) *Georgius Windisch, sponsae frater* verse címéül két bibliai locust választott: *Genes. 27. v. 28. Der Herz gebe Euch vom Tau des Himmels und von der Fettigkeit der Erden etc. Ps. 145. Und fettige Euch mit dem besten Weitzen* (B_2b) – (15) a verseket a vőlegény konklúziója zárja.

Elias Lang a Turóc megyei Tótprónán született, 1652-ben a königsbergi egyetemet látogatta, 1658–1668-ig az iglói evangélikus giumnázium rektora volt.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2779

SACRUM exequiale, quo inopinum sed beatissimum obitum ... dn. Johannis Serpilii, regiae liberaeq(ue) civitatis Caesareopol. in annos XXXIIII. pastoris dignissimi, nec non contubernij nostri in annos XXI senioris meritissimi, desideratissimi postrid. Nonas Februar. a. o. r. MDCLVIII., aetatis LXII. placide in Servatore suo obdormientis ac postrid. Idus ejusd. mens. honorifice sepulti. Prosequitur condolens alma inferioris fluvii Poprad Fraternitas. Leutschoviae (MDCLVIII) typis Breverianis.

)(^{4} = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 903 – Čaplovič 1051

Gyászversek latin és német nyelven. – A költeményeket az evangélikus lelkészeket tömörítő alsóporádi fraternitás 1658-ban adta ki Johann Serpilius késmárki lelkész és esperes halála alkalmából. A címlap háta üres. Az egyes, cím nélküli gyászversek szerzői: (1) az első költeményt a fraternitás együttesen írta alá: *Ita beatos veneratur manes ipsa fraternitas in genere* ( )($_2$a), a továbbiakat a következő szepességi lelkészek: (2–3) latin és német gyászverset *Johannes Fontanus, eccl. Totfalv. past. et fratern. p.t. consenior* ( )($_2$b) – (4) *Josephus Zelenus, past. apud S. Georg. fraternit. orator* ( )($_3$a) – (5) *Paulus Vitalis, eccl. Buschovien. pastor* ( )($_3$b) – (6) *Michael Fischer, pastor Toppercens.* ( )(3b) – (7) *Georgius Haaß, past. Maldur.* ( )($_3$b) – (8) *Martinus Creschka, past. in Villa Crucis* ( )($_4$a) – (9) *Vitus Melissius, pastor Krigens.* ( )($_4$a-b) – (10) *Mich. Simonis Transi., past. Nevvaltdorff.* ( )($_4$b).

Johann Serpilius II. késmárki evangélikus lelkész, senior 62 éves korában, 1658. február 6-án hunyt el. Temetését február 14-én tartották Késmárkon. A 9. vers kronodisztichonnal kezdődik, amely halála napra pontos dátumát adja. Ugyanerre az alkalomra még más versgyűjteményt is adtak ki az elhunyt tisztelői (**2774**, **2776**, **2780**).

Cf. **2774**, **2776**, **2780**

Budapest *Ev* ① – Kežmarok *Ev* ①

2780

SERPILIANVS honos, lugubre in posteros monumentum, ab ipso positum sanguine sobole moestissima triga filiis, quorum, hic ecclesiae, iste reipubl., ille scholae, ac ... coelestis relicti patriae desiderio omnes ... dno Johanni Serpilio, cum multum lugente suorum ecclesiae coetu, lugent maximum, ab anno Christi MDCLVIII. die VI. et XIV. Febr. Leutschoviae (MDCLVIII) typis Breverianis.

)(^{4} = [4] fol. – 4°

Közlemények Szepes Vármegye Múltjából 1910: 222–223 – Čaplovič 1052

Latin, német és görög gyászversek. – Az 1658. február 6-án elhunyt id. Johann Serpilius, késmárki evangélikus lelkész halálát költeményekkel siratta három fia, akik közül az egyik lelkész, a másik jogász, a legkisebbik pedig még diák volt. (1) Cím nélküli verset írt *Samuel Serpilius filius tuus, eccl. Leyb. n. t. diac.* ( )($_2$a-b) – (2–3) latin és német nyelvűt *Johann. Serpilius inter natos defuncti natu major* ( )($_2$b–)($_3$a) és latint (4) *Augustinus Serpilius* ( )($_3$b–)($_4$a). Költeményeikhez még két másik szerzőtől csatlakoznak gyászversek: (5) *Inter filios filii instar a pie defuncte sene habitus ... C. K. M. V. M. V.* ( )($_4$a-b) és (6–7) *Johannes Serpilius ἀνάγραμμα* címmel, az elhunyt nevéből képzett anagrammára írott latin gyászvers, továbbá görög vers, szerzője *Christianus Centner Sil., p. t. gymn. L. alumnus* ( )($_4$b).

Johann Serpilius II. evangélikus lelkészt 1658. február 14-én temették el Késmárkon. Az 5. gyászvers szerzője Ján Čaplovič feloldása szerint Christophorus Klesch minister Verbi Matthaeivillanus (1052). A késmárki lelkész haláláról más gyászversgyűjteményekben is megemlékeztek az elhunyt barátai és tisztelői, vö. **2774**, **2776**, **2779**.

A korábban ismeretlen nyomtatványról először Rexa Dezső tudósított (Közlemények Szepes Vármegye Múltjából 1910: 222–223), ez alapján vette fel Čaplovič is bibliográfiájába (1052).

Cf. **2774**, **2776**, **2779**

Budapest *Nat* cop. – Dolný Kubin ①

2781

STEPHANI, Tobias: Mvsa sale vsa suo in refrigerium studiorum ... anno non omnino, lege sva, in ioca tardo Tobiae Stephani ludi Leutsch. rem moderanti, ac isthaec, ludos quotquot coluere, dicanti, discipulis hic atq. ibi, per sua munia partis. Leutschoviae (MDCLVIII) typis Breverianis.

A^{12} B^{12} C^{11+1} = [2] + 67 pag. – 12° – Init.

RMK II 904 – Čaplovič 1053

Tréfás versek gyűjteménye. – A kötetet Tobias Stephani, a lőcsei gimnázium rektora állította össze oktatási célzattal. A címlap hátán *Lectorem ad amicum* című verses ajánlás olvasható. A főrész kétszer *I–C.* római számmal és címmel ellátott rövid, többnyire 1–4 disztichonból álló tréfás verset tartalmaz. A *Jocorum centuria prima* összefoglaló cím alatt valójában nem száz, hanem 105 vers következik, mert a XXIV–XXVIII. közötti számok tévesen kétszer szerepelnek: *I. Hospes in caupona – II. Naufragus pamphagus* (1) – *III. Scurra nobilitatem jactans – IV. Fatui ratiocinatio – V. Fatui consilium* (2) – *VI. Rusticus panem de coelo oscitans – VII. Quaeritur respondens Diogenes – VIII. Sideratus legatus* (3) – *IX. Sacerdos cum cerdone litigans – X.* cím nélkül – *XI. Sacerdos infirmum uncturus* (4) – *XII. Morio venator* (4-5) – *XIII. Rustici de urina – XIV. Pica recalvastella* (5) – *XV. Calvus orans – XVI. Legatus ab ano praepeditus – XVII. Rusticus crurifragium passus* (6) – *XVIII. Machae calliditas – XIX. Ridicula invitatio – XX. Diogenes expuens* (7) – *XXI. Jocus sponsae in procum* (7-8) – *XXII. Latini potentiarcha – XXIII. Volante de stercore* – XXIV. *Bal, b, a, l, balbus – XXV. Μεταμορφωσιομεμφής* (8) – *XXVI. Poeta Sarmates calvus – XXVII. Academiarum graculus – XXVIII. Regiones vitium expertes – XXIV.* [bis!] *Podagricus et maleficus* (9) – *XXV.* [bis!] *Ocellae per spicilla – XXVI.* [bis!] *Anus a damno provida* (10) – *XXVII.* [bis!] *Fratres hypocritae osculum Paulinum simulantes* (10-11) – *XXVIII.* [bis!] *Culex praepulice – XXIX. Rufus Rufo fidens minime – XXX. Miles furcae candidatus* (11) – *XXXI. Vinum primo bibens – XXXII. Rusticus templum vitans* (12) – *XXXIII. Ad sexum foemineum* (12-13) – *XXXIV. Polonus furcam, urbis portam, ratus – XXXV. Thales in fovea* (13) – *XXXVI. Servus pro equo asinum mercatus* (13-14) – *XXXVII. Fatuus nasum domini feriens – XXXVIII. Luscus defloratam ducens uxorem* (14) – *XXXIX. Impostor et calceolarius* (14-15) – *XL. Rusticae in vaccam pietas – XLI. Rusticana simplicitas* (15) – *XLII. Fatui a fato solicitudo* (15-16) – *XLIII. Fur ad mystae solatia – XLIV. Rusticus mori recusans – XLV. Simius pudenda captus* (16) – *XLVI. Trium artes mulierum – XLVII. Morbi vi fessus rusticus* (17) – *XLVIII. Absurda testatio – XLIX. Fidelis, vereque extrema unctio – L. Medicaster confusus* (18) – *LI. Rusticae urbanitas – LII. Rustici in lupum deliberatissima sententia – LIII. Ebrius pernox* (19) – *LIV. Eucharistiae profanatio – LV. Aurea absolutio* (20) – *LVI. Caupo hydrophorus* (20-21) – *LVII. Morio elusus – LVIII. Fatui allusio – LIX. Responsum candidati* (21) – *LX. Responsum histrionis* (21-22) – *LXI.*

Rusticus ad Francisci encomiasten – LXII. Mercis jactura exoptatissima – LXIII. Piscator alterna secundans (22) – *LXIV. Rusticus opus precum abnuens – LXV. Furis ratiocinatio – LVI. Ridicula contatio* (23) – *LVII. Interpres, cancrorum appellationis apud Gallos, ignarus* (23-24) – *LXVIII. Fatui factum – LXIX. Consilium fatui, haud fatuum – LXX. Mendicis cur numerosa soboles* (24) – *LXXI. Rusticus erranti magistro – LXXII. Fraus piscatoris* (25) – *LXXIII. Damnas de barba solicitus – LXXIV. Turcarum imperator Selymus – LXXV. Rusticus irreligiosus* (26) – *LXXVI. Scurra Luscinia – LXXVII. Vulpes medicus – LXXVIII. Lupus in pastores – LXXIX. Legatus et Philippus* (27) – *LXXX. Philippus Macedo – L XXXI. Ursina pellis – LXXXII.* cím nélkül (28) – *LXXXIII. Diogenes calvi calvitium conspuent* (28-29) – *LXXXIV. Aeger chrisma epotans – LXXXV. Servum conducens avarus – LXXXVI. Bellae puellae – LXXXVII. In seculum calcarigerum* (29) – *LXXXVIII. Ruricolarum simplicitas – LXXXIX. Sutor moriturus ad sobolem – XC. Scarabeus* (30) – *XCI. Hippoplanus* (30-31) – *XCII. Philippus de capillos tingente* (31) – *XCIII. Archidamus ad Philippum* (31-32) – *XCIV. Sus, mus, fabri – XCV. Nobilis et rustica – XCVI. In foeminarum martyrem linum* (32) – *XCVII. Fatui sententia decisoria – XCVIII. Auceps et avicula – XCIX. Auriga miracula patrans* (33) – *C. Sudastra anus. Paradisum pro Parrisio audiens* (34)

Centuria II. fejezetcím alatt újrakezdődő számozással további száz tréfás vers következik: *I. Fatuus rubro in luctu pileo – II. Vulpes elusa nec usa – III. Christianus de sabbatho* (35) – *IV. Sacerdos et rusticus – V. Lignator et vulpes – VI. Fur in furca – VII. Coquus de leporis corio* (36) – *VIII. Rustica lactis parca – IX. Foenerator ac excoriator* (37) – *X. Asinus nauta* (37-38) – *XI. Rusticus et robustus filius* (38) – *XII. Nauta et mercator* (38-39) – *XIII. Hirci mulctura – XIV. Auriga festinabundus – XV. Fur furcae dandus* (39) – *XVI. Rana per lusum occidentes – XVII. Uxorem cum melle perdens* (40) – *XVIII. Militiae societas* (40-41) – *XIX. Vinum corruptum – XX. Morionis querela – XXI. Vinipotor – XXII. Fatuus* (41) – *XXIII. Morbus gulae – XXIV. Pertinax in fatum genus mortalium* (42) – *XXV. Fatuus vera prospiciens* (42-43) – *XXVI. De carru effusi – XXVII. Lupus arma ruricolarum protestatus – XXVIII. Asinus culpa absolutus* (43) – *XXIX. Juvenca senem sepeliens – XXX. Filiae emendatio – XXXI. Cerdonis consilium* (44) – *XXXII. Muscae gloriatio* (44-45) – *XXXIII. Uxor otiosa* (45) – *XXXIV. Histrio* (45-46) – *XXXV. Asinus a fato tympanum – XXXVI. Rusticus indici jejunia audiens – XXXVII. Tabacibiba* (46) – *XXXVIII. Hippochamus in nasi fragum – XXXIX. Xantippe et Socrates* (47) – *XL. Gesta in stultorum digesta digerens fatuus* (47-48) – *XLI. Votum avaro mystae* (48) – *XLII. Foemina et maritus ebriosus* (48-49) – *XLIII. Fatuus in exequiis – XLIV. Diogenes ad Spurium* (50) – *XLV. Asinus astrologus* (50-51) – *XLVI. Maritus uxorem secundo non adverso quaerens flumine* (51) – *XLVII. Causidicus – XLVIII. Alexandir* [!] *Macedo ad Silicernium* (52) – *XLIX. De malefico in pracipitio cunctante spontaneo* (52-53) – *L. Eris et lepus – LI. Carnifex sacerdos – LII. Gallus jactabundus* (53) – *LIII. Mors mortua – LIV. Uxorem in mare abjiciens* (54) – *LV. Fatuus navigationem abhorrens* (54-55) – *LVI. Mystae vervex – LVII. Eremita laudem captans a Satana – LVIII. Gratiae septentrionales* (55) – *LIX. Rusticus bubonem falconem ratus – LX. De jejunio – LXI. Ovis et lupus sitiens* (56) – *LXII. Capra de recto in lupum injuria – LXIII. Nummus et exilium – LXIV. Indoctus patris culpa filius* (57) – *LXV. Periculosa in verbis suspicio* (57-58) – *LXVI. Diogenes in pendentem mulierem – LXVII. Idem in servum profugum – LXVIII. Idem in lectorem perpetuum* (58) – *LXIX. Alius in pasicompsam* (58-59) – *LXX. Dilemma in lemnam – LXXI. Mendicabulum in absentum frustrationes – LXXII. In ventrionem – LXXIII. Idem in prodigum* (59) – *LXXIV. Diogenes in murem – LXXV. Famula pedem assi vorans anseris* (60) – *LXXVI. Veritas ab anu accepta* (60-61) – *LXXVII. Quaeritur et respondet morio – LXXVIII. Idem – LXXIX. Idem* (61) – *LXXX. Rusticana simplicitas* (61-62) – *LXXXI. Idem de eodem – LXXXII. Furum confluges – LXXXIII. Asini informator – LXXXIV. Adulator unde?* (62) – *LXXXV. Aliud in eosdem – LXXXVI. Intempestiva compellatio – LXXXVII. Praepostera solicitudo* (63) – *LXXXVIII. Anus seculi culpans specula – LXXXIX. Cachinnans super patibulo – XC. Morio*

in avarum (64) – *XCI. Strumosus per restim tralapsus* (64-65) – *XCII. Vulpis salutatio* – *XCIII. Rara concordia* – *XCIV. Uxor parva sed prava* (65) – *XCV. Saltator baptistes* (65-66) – *XCVI. Leo ad arma profiliens* – *XCVII. In poetam jactabundum* – *XCVIII. Agaso asinum cui insederat desiderans* (66) – *XCIX. Ad lectorem spe sequiora tenentem* – *C. Aenigma* (67).

A nyomtatás éve a címlapon lévő kronosztichonból következtethető ki.

Budapest *Nat* ① ①

2782

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1659. esztendöre, mellyet mostan Magyar és Erdély országra nagy figyelmetességgel alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgalas, a' mi Urunk születése után való 1659, mellyben az esztendönek négy részeiben esö hadak vagy békeségek, betegségek és egésségek, terméketlen és termösegnek állapotibol mit kellyen reménlenünk, Magyar', Erdély és egyéb külsö szomszéd országokra-is nagy szorgalmatossággal alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theol. és pract. által.) Lötsén [1658] Brewer Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

Sztripszky I 2023/230 ← MKsz 1882: 86 – Sztripszky I 2025/232 ← MKsz 1878: 274 – Čaplovič 1050

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_8a–B_8a) beosztása megegyezik az 1657. évre kiadottéval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* Az önálló címlappal (B_6b) ellátott prognosztikon fejezetei: *Első rész. Ez esztendőnek négy különböző kántoriról és azokban eső dolgokról. I. A télről* (B_7a–B_8a) – *II. A tavaszról* (B_8a–C_1a) – *III. A nyárról* (C_1a–C_2a) – IV. Az őszről (C_2a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről és azoknak erejekről* (C_3a–C_4b) – *Harmadik rész. Hadról és békességről* (C_4b–C_5b) – *Negyedik rész. A betegségről* (C_5b–C_6a) – *Ötödik rész. Földi termésekről* (C_6b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8b) zárja, amely 1658-ig írja le röviden a magyar történelem legfontosabb eseményeit.

A vásárjegyzék és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évi naptárban olvashatóval (vö. **2722**).

A könyvtáblából kiáztatott, B ívet Fraknói Vilmos ismertette első ízben (MKsz 1882: 86), a nyomdahely ismerete nélkül. Az első teljes példányt Lugossy József gyűjteményéből Szabó Károly jegyezte fel (Mksz 1878: 274). Sztripszky külön tételként vette fel ezeket bibliográfiájába (I 2023/230, I 2025/232).

Cf. **2654**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ④

2783

VOTA collegarum, fautorum, amicorum in festivitatem nuptialem ... Johannis Sartorii, symmystae Eperiensis vigilantissimi tertium sponsi, ... Charitatem Jästerin sponsam ... sibi ritu solenniter sacro Eperiessini prid. Id. Novembr. … 1658. sancte jungentis, devoto ac calenti pectore fusa. Leutschoviae (1658) typis Laurentii Brever.

§§^{4} = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 905 – Čaplovič 1054

Lakodalmi versek. – A költemények Johann Sartorius eperjesi másodpap harmadik menyegzőjére készültek, amelyet Charitas Jästerrel tartott 1658. november 12-én. A jegyeseket köszöntötte: (1) *m. Abraham Eccardus, ecclesiae Eperiens. past. scholaeq. insp.* (§§$_1$b) – (2) *Georgius Curiani, eccl. Hung. Eper. p., Charitas est maxima* (*1. Cor. 13. v. 13.)* bibliai locusra írt *Epigramma*-t (§§$_1$b–§§$_2$a) – (3) *Johannes Rosaides, eccl. Slav. Eper. p.* (§§$_2$a) – (4–5) *Johan. Seredi, concivis Eperien.* epigrafikus üdvözléssel és verssel (§§$_2$b–§§$_3$a) – (6) *Andreas Horvat Veteros., rect. gymn. Eperien.* (§§$_3$a) – (7) *m. Daniel Jandicius Dantiscanus* (§§$_3$b–§§$_4$a) – (8) *Johan. Popradius, rect. sch. Varaliens.* (§§$_4$a–§§$_4$b) – (9) *Leonhardus Fabini, coll. Ep.* (§§$_4$b) – (10) *Elias Friedhuber, cant. Eperjen.*

A vőlegény, id. Johann Sartorius életrajzát a **2476** (Lőcse 1653) tétel tartalmazza.

Budapest *Ev* ②* – Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ③*

2784

VOTA nvptialia ... Iohanni Kretschmero, collegae III. clas. in gymn. Leutsch. ... jugenti [!] sibi ... Dorotheam Reiteriam ... Leonhardi Raduchi, ejusdemq. gymn. auditoris derelictam viduam ... precanti sponso apprecantur amici ... Leutschoviae (MDCLVIII) typis Laurentii Brever.

§^{4} §§^{4} = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 906 – Čaplovič 1055

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Joannes Kretschmernek, a lőcsei gimnázium harmadik osztálya tanárának Dorothea Reiterrel, Leonhardus Raduchusnak, a lőcsei gimnázium felügyelőjének [?] özvegyével, 1658. március 5-én történt házasságkötésének alkalmából készült. A párt a barátok a következő versekkel köszöntötték: (1) *Tobias Stephani Net. Mor., ... gymn. Leutsc. rector* (§$_2$a–§$_3$a) – (2) *Valerianus Berlinius, p. t. rector Caesareofor.* (§$_3$a) – (3) *Elias Lang. Totpron. Pannon., ss. th. s., p. t. rector sch. Igloviensis* (§$_3$a-b) – (4–6) majd *Idem* aláírással ugyanő és végül két német verssel: *Johannes Kretschmer und Dorothea Reuterin gibt in des Namens-Buchstaben Verssatz, so kann ich mehres Raten, o Rat, o Treu in der Eh* valamint *Rätsel* címen (§$_3$b–§§$_1$a) – (7) V*enceslaus Johannides, conrector Coesareoph.*[!],

Johannes et Dorothea sponsi címen írt *Anagramma*t (§§$_1$a) – (8) *In fine laus probatur* megjelöléssel németül [I. F. L. P. ?] (§§$_1$a-b) – (9) *Johannes Amoeni n. t., schol. L. senior* (§§$_1$b–§§$_2$a) – (10) *Georgius Budaeus Sil., p. t. alumnus gymn. Leutsch., Johannes Kretschmer vivat!* címmel (§§$_2$a) – (11) *Paulus Paulini Cib. Transyl.* – (12) *Martinus Simeger Scep., n. t. gymn. Leutsch. alumnus* (§§$_2$a-b) – (13–14) *Christianus Centner Sil., p. t. gymn. Leutsc. alumnus, Johannes Cretschmerus Dorothea Reiteriana ἀνάγραμμα* címen és ugyanő németül *Ibidem* megjelöléssel (§§$_2$b–§§$_3$a) – (15) *Johannes Brever, patric.* (§§$_3$a) – (16) *Matthias Centner, literarum cultor ibid.* – (17) *Samuel Brewer* (§§$_3$b) – (18) *Lucas Timph Cor. Transylv.*, aki *praeceptori* ajánlja versét, amelyet az *Ein tugendsames Weib eine edle Gabe Gottes, und wird dem gegeben der Gott fürchtet (Syr. 26. v. 3.)* bibliai locusra írt (§§$_3$b) – (19) *Israel Lasitius* maga és a harmadik osztályt kezdők nevében (§§$_4$a) – (20–21) *Johann. Kretschmer Sil., sponsus, Parodiá*val *Ex M. Johann. Camp. Wodn. l. II., od. XL.* és egy kronosztichont tartalmazó *Δίςτιχον*-nal (§§$_4$a-b).

Joannes Kretschmer a sziléziai Teschenben született, 1658–1664 között a lőcsei evangélikus gimnázium tanáraként, 1664–1672-ig konrektoraként működött.

Budapest *Nat* ①

2785

VOTIVAE acclamationes in sacratum connubii foedus ... Michael Schönleben ... sponsus, cum ... Svsanna ... Georgii Treutleri senatoris et mercatoris quondam Epperiensis ... filia sponsa pangit, et die 25. Novembris ritu solemni celebrat, fusae et impertitae ab amicis et fautoribus, neogamis laeta quae(que) ac secunda ex animo adprecantibus. Leutschoviae [1658] typis Laurentii Brever.

A^4–C^4 = [12]fol. – 4º – Orn.

RMK II 907 – Čaplovič 1056

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Michael Schönleben joghallgató (vö. **2766**) és Susanna Treutler, Georg Treutler eperjesi tanácsos és kereskedő lányának 1658. november 25-én Eperjesen tartott házasságkötése alkalmából készült. Az ifjú párt a következő versekkel köszöntötték barátai és jóakarói: (1) *m. Abraham Eccardus, Pfarrer in Eperies* (A_1b–A_3a) – (2) *Difficilia quae pulchra* című költeménnyel *Johan. Sartorius Eperiensis, ecclae. patriae symmyst.* (A_3a-b) – (3) *Geor. Curiani, eccl. Hung. p., Ode votivá*val (A_3b–A_4a) – (4) *Johan. Rosaides, ecclae. Slavo. Eper. p.* (A_4a) – (5) *Pulcro, vitali, probo et Cn. Rutiliaei pulcrai multom habitarei viverei* címmel németül *Z. M.* (A_4b–B_1a) – (6) *Johannes Philippus Schönlin, philos. ac medic. doctor, p. t. practicus Epperiensis*, *Inductio poëtica* címen, költeményének végéhez az esküvő évét tartalmazó kronosztichont csatolva (B_1a–B_2a) – (7) *Andreas Horvat Veterosolien.* (B_2a-b) – (8) *Daniel Jandicius Dantiscanus*, *Ode tricolos tetrastrophos* címen (B_2b–B_3b) – (9) *Daniel Guth, publ. notarius Eperiensis* (B_3b–B_4a) – (10) *Georg Gasser, vice notarii, Eper.* (B_4a-b) – (11) *Johan. Croner, sch. p. conr., Springend-erklingender Hochzeit-Wunsch* címmel (B_4b–C_1a) – (12) *Elias Friedhuber, cant. Eper., Epithalamium*mal (C_1a-b) – (13) *Michaël Ficker, Applausus Parnassicus ad neo-sponsum* című, *Phoebus*t és a múzsákat megszólaltató

költeménnyel és két szívet ábrázoló képverssel (C_1b–C_2b) – (14) *Georgius Plotschius, deutschen Organisten in Eperies, Ode* címmel németül (C_3a) – (15) *Adamus Popradius* németül (C_3b–C_4a) – (16) *Georgius Schönlebn* [!] (C_4a) – (17) *Sigismundus Schönlebn* [!] (C_4b).

Ugyanerre az alkalomra Kassán is megjelent egy latin és magyar verseket tartalmazó kiadvány (**2766**). A házasságkötés helyére ennek utolsó verséből lehet következtetni.

Cf. **2766**

Budapest *Nat* ①

2786

»CALENDARIUM Tyrnaviense ad annum 1659. Prognosis coniecturalis astrologica ad annum 1659. Tyrnaviae 1658 [typ. Acad.] Schneckenhaus.«

Naptár és prognosztikon. – E ma példányból nem ismert kalendárium egykori létezésére a naptársorozat többi tagja, valamint az ausztriai jezsuita rendtartomány *Litterae annuae*jának 1658-ra vonatkozó beszámolója alapján lehet következtetni (vö. **2723**).

Cf. **2930**!

2787

[EXERCITATIONUM rhetoricarum commentarius analyticus. Tyrnaviae 1654-1661 typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.]

[A^8–C^8] D^8 + ? = [9] + 55 + ? pag. – 8°

Retorikai tankönyv. – E nyomtatványnak mindössze kötéstáblából kiáztatott töredéke maradt fenn, amely a teljes „D” ívet tartalmazza (40–55. pag). A fent megadott cím az élőfejből következtethető ki: *Exercit. rhetor. com. analyticus*. A főrész feltehetően az A_5 levél verzóján kezdődött. A meglévő rész kérdés-felelet formában először a szónoki beszéd *propositio*jával, majd a részvét felkeltésének retorikai eszközeivel foglalkozik.

A tankönyv ismeretlen szerzője főleg Cicerótól és kisebb részben Aristoteléstől vett görög idézetekkel illusztrálja mondanivalóját.

A betűtípusok alapján a tankönyv Venceslaus Melchior Schneckenhaus működésének (1654–1663) 1662 előtti éveire datálható, mivel 1661 után olyan felszereléssel bővült az akadémiai nyomda, amelynek ezen a töredéken nincsen nyoma (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat* cop. – Győr *Dioec* ④

2788

[1] KALENDARIOM Kristus Urunk születése-után való MDCLIX. esztendöre, mellyet a'nemes és kyrályi Nagy-Szombat városának és Magyar-Orszagban más kiváltképpen való hellyeknek meridianomiára a' túdós és nevezetes astronomusnak A r g o l u s A n d r a s nak calculatiója-szerént a' Nagy-Szombati Academiában való astrophilus [Joannes MISCH] nagy szorgalmatossággal el-rendelt. – [2] (Prognosticon coniecturale astrologicum, az az: meg-magyarázasa azoknak, mellyeket az égnek és égi jegyeknek állásából a' levegö-égnek s' idöknek változásáról és azok-felöl, mellyek ezektöl függenek, természet-szerént valo vélekedésböl ember jövendölhet Kristus Urunk születése-után-való MDCLIX. esztendöre, mellyek a' túdós és névezetes mathematicusnak, A r g o l u s A n d r a s nak az égi iegyek folyásinak calculátióból fel-találtattak és ki-hozattattak a' Nagy-Szombati Academiában való astrophilus [Joannes MISCH] által azon Nagy-Szombat városának és más környül valo hellyek meridianumjának és pólusának magossága szerént.) Nagy-Szombatban [1658] az Academiai bötükkel Schneckhaus Menyhárt Wenceszlo.

$[A]^4$ B^4–F^4 G^2–I^2 K^1, $[\,]^1$ = [31] fol. + [1] tab. – 4° – 2 ill., 1 ins., orn., init., color.

RMK I 945 – Čaplovič 1979

Új-naptár és prognosztikon. – A kalendárium szöveges címlapját fametszetes címlapkeret díszíti, amelyen felül Szűz Mária a kisdeddel, alul pedig Nagyszombat város ábrázolása látható, kétoldalt Magyarország és a magyar koronához tartozó országok öt-öt címere található. A kiadványnak két változata ismeretes. Az „A" variáns címlapjának hátlapja üres, a „B" változatban a művet külön szöveg nélkül *inclyti regni Ungariae statibus universis, ... et ... Georgio Lippay de Zombor, archiepiscopo Strigoniensi* ajánlja *Melchior Wenceslaus Schneckenhaus, typog. acad. Tyrnav.* A naptárrész ($[A]_2$b–B_4a) beosztása megegyezik az 1658-ra kiadott nagyszombati kalendáriuméval (**2724**). A naptártáblák után a *Megmutatása annak, mely haszontalan, hamis és istentelen legyen a genethliacusoknak, avagy csillagba nézőknek és hamis matematikusoknak a születések horoszkópusából ... való ... jövendölése* című rész (B_4b–D_1a), majd nagyrészt egészségügyi tanácsok: *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (D_1a-b) – *Némely feljegyzések az érvágás felöl* (D_1b–D_2a) – *Mikor jó eret vágatni* (D_2a) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről?* című fejezetek következnek. Ezalatt látható az a fametszet, amely azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani (D_2b). Ezután *A köpölyözésről* (D_2b–D_3a) – *A fürdésről* (D_3a) – *A szántás-vetésről* (D_3a-b) szóló fejezetek olvashatók.

Az önálló címlappal ellátott prognosztikon címlapján kétfejű sas által tartott osztrák címer rézmetszetes ábrázolása látható (D_4a). A prognosztikont külön fejezetcím nélküli bevezetés (D_4b-E_2a) kezdi meg, ezt követik a *Tél* (E_2a-b) – *Tavasz* (E_2b–E_4a) – *Nyár* (E_4a-b) – *Ősz* (E_4b–F_2a) – *A nap és holdban való fogyatkozásokról ez jelen való 1659. esztendőben* (F_2a–F_3a) – *Ez esztendőnek bőségéről* (F_3a-b) – *Ez esztendőbeli betegségekről* (F_3b) – *A hadról* (F_3b–F_4a) című fejezetek. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdély-*

ben is című vásárjegyzék (F_4a–G_1b), valamint az *Új, rövid krónika, amely főképpen emlékezetre méltó dolgokat foglal magában…* (G_1b–K_1b) zárja. Ez utóbbi a világ teremtésétől kezdve I. Lipót 1658. évi császárrá választásáig sorolja fel az eseményeket. A legvégül bekötött kihajtható levél a *Mutató táblája annak, mely időben az egész esztendőnek minden napján keljen fel és haladjon el a nap*.

Az Országos Széchényi Könyvtár első, Illésházy György számára bekötött példányának címlapja elé fűzött ívméretű metszeten *INVICTISSIMUS ET POTENTISSIMUS ROMAN. IMPERATOR LEOPOLDUS SEMPER AVG. GERM. VNG. BOHEM. REX ETC. ARCHIDVX AVST. DVX BVRGVND. ETC.* felirattal I. Lipót császár lovas képe látható, a háttérben Bécs városának látképével. A feje fölött, bal oldalon egy angyal a magyar és a cseh címert tartja, a szájában lévő írásszalagon *Iste est orbIs DeLICIVM* olvasható, amelynek kronosztichonja, a mondatkezdő *I* betűt is figyelembe véve az 1659-et adja ki. Jobb oldalon az osztrák címert hordozó sas látható, szájában a *CONSILIO ET INDUSTRIA* jelmondattal. A lap alján olvasható felirat szerint a rézmetszetet *Johan Daniel PorTTen fecit Tyrnaviae* és *Melch. Venc. Schneckenhaus Typ. Acad. Tirna. excudit.* (Vö. Pataky 231). E metszet feltehetően nem ehhez a naptárhoz készült, illetve annak legfeljebb egyes példányaihoz kötötték be, hiszen különben nagyon megdrágította volna a szélesebb olvasóközönség által kedvelt és vásárolt kiadványt.

A prognosztikon tartalmáról, forrásairól bővebben írt Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 150–153). Megállapítása szerint a kalendáriumot az ekkor Nagyszombatban tanító jezsuita, Joannes Misch állította össze (vö. **2724**).

Cf. **2724!**

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ②* (B-variáns) ③

Nádasi János: Utitárs. Nagyszombat 1658. = **Appendix 220**

2789

[1] NÁDASI János – JÁSZBERÉNYI Tamás [transl.]: A Boldogságos Szüz, az halállal tvsakodok annya, mellyet elsöben deákul ki-bocsátot az Iesvs Társaságában lévö p. Nádasi Janos: most pedig meg-öregbétvén magyarul fordétot ugyan azon Iesvs Társaságában lévö p. Jázbrini Thamás. – [2] (Szent Ersebet aszszony elete). Nagy-Szombatban 1658 az academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszlo.

[ ]^1 [ ]^1, A^{12}–N^{12}; A^{12}–E^{12} F^4 = [2] + 312 + 127 pag. – 12° – 1 ill. calcographica, orn.

RMK I 1603 – Sztripszky I 2016/223, Sztripszky I 2017/224 ← MKsz 1880: 278, Čaplovič 1980

Katolikus elmélkedés és életrajz. – A címlap hátára nem nyomtattak, a címlap utáni levél rézmetszet, amely a haldoklót és környezetét, a halált, a metszet fölső részén pedig a beteghez lehajló Szűz Máriát ábrázolja a mennyekben. A metszet aláírása: „Maria Mater Agonizantium",

fölötte látható a rézmetsző szignója: „I. D. T. P. sc. Tirnaviae". *A keresztyén olvasóhoz* címzett előszót (1-52) valószínűleg a fordító írta. Ezután következik a mű főrésze, *Mária, a halállal tusakodók anyja, amint azoknak boldog kimúlásokból, kik a Szent Szűznek híven szolgáltak, nyilván megbizonyodik, melyekből azt is megtanulhatjuk, mint kell a jó halálhoz készülnünk* címmel (53–312). Nádasi János elmélkedő művének szerkezetét csaknem kizárólag exemplumok, a halállal tusakodók példái adják. Tizenkét fejezete tizenkét *készület a jó halálhoz*; a fejezetcímek egyúttal az üdvös halálhoz való előkészület legfontosabb kívánalmait is megadják. Ezek mind a Boldogasszony tiszteletéhez kapcsolódnak. A *Második készület*ben a fordító Szűz Mária kis officiumának egy részletét közölte versben. Kezdete: *Te általad kegyes Anyánk*.

Önálló címlap nélkül, új füzet- és lapszámozással kezdődik a *Szent Ersebet aszszony elete*, Árpádházi Szent Erzsébet életrajza (1–127). A kiadványon sem a szerző neve, sem a nyomtatás éve és helye nincs feltüntetve. Feltételezhető, hogy ugyanazon évben jelent meg Nagyszombatban, mint Nádasi János műve, és azzal együtt, kiadói kolligátumként hozták forgalomba.

Az első mű fordítója, Jászberényi Tamás (Gyöngyös 1597 – Bécs 1658) 25 éves korában lépett be a jezsuita rendbe, és bécsi tanulmányai után 1635-ben szentelték pappá. Nagyszombatban, Grazban tanított, majd több kelet-magyarországi jezsuita kollégiumnak volt rektora, ill. magyar hitszónoka. Az 1650-es évek közepén a pozsonyi jezsuita kollégiumban tevékenykedett. Fordítása, amely az egyetlen, nyomtatásból ismert műve, halálának évében jelent meg. Életrajzát ld. bővebben: Tüskés Gábor: A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 293.

A fordítás latin eredetijét, Nádasi János „Maria mater agonizantium" című művét először Grazban adták ki 1640-ben. További kiadásairól és fordításairól ld. Tüskés i. m. 375–376. Tüskés Jászberényi fordítói stílusát, ill. kisebb szerkezeti változtatásait az eredetihez képest is elemezte (uo. 304–306.). Ő állapította meg, hogy a Mária-tiszteletről, ill. Mária erényeiről megfogalmazott előszó feltehetően a fordító műve, ugyanígy a kis officium részletének versben történő visszaadása is, amelynek szövegkiadása az RMKT XVII. századi sorozatában nem szerepel (uo. 303).

A rézmetszetet a monogram alapján a németalföldi Johann Daniel Ther Portten készítette, akinek számos munkája díszít nagyszombati nyomtatványokat (Pataky 19, 230–231).

Szabó Károly a kiadványt még csak az Egyetemi Könyvtárban található, elöl csonka, és csak az első művet tartalmazó példány alapján írta le (RMK I 1603). A Széchényi Könyvtár 1880-ban vásárolt meg egy másik, teljes, a Szent Erzsébet-életrajzot is magában foglaló példányt. Az erről szóló névtelen híradás szerzője feltételezte, hogy a Szent Erzsébet-életrajz Nádasi ars moriendijének része és mivel nyomdai kiállítása vele teljesen megegyezik, szintén 1658-as nagyszombati nyomtatvány (MKsz 1880: 278). Sztripszky Hiador is így vette fel bibliográfiájába (Sztripszky I 2016/223). A Szent Erzsébet-életrajz szerzőségének kérdésében Tüskés nem foglal állást.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ② – Firenze *Nat* ○

Szent Ersebet aszszony elete. Nagy-Szombatban 1658 az academiai bötükkel Schneckenhaus Venceszlo. – Vide **2789**

Consolationes fidelium, idiomate Hung. Parisiis ante 1658. = **Appendix 221**

2790

BUZINKAI Mihály: Institutionum rhetoricarvm libri dvo. Ex probatis quibusdam authoribus potiori ex parte excerpti: Methodo nova illustrati et ad usum paedagogii Patachiensis accommodati per Michaelem Bvzinkai, scholae S.Patachinae rectorem et ... paedagogiarcham. Patakini MDCLVIII [typ. principis] excudit Johannes Rosnyai.

*^{4}, A^8–G^8 H^4 = [7] + 121 [recte 120] pag. – 8° – Orn.,init.

RMK II 908

Retorikai tankönyv. – A címlevél után kezdődik a szerző Patakon 1658. július 19-én kelt *Praefatio*ja *Georgio Udvarhelyi, .. comitatus Aba-Ujvariensis assessori ... ecclesiae reformatae Cassoviensis nutritio ... salutem* (*$_2$a–*$_4$a). Ezt követi *Johannes Posahazi .. in schola S. Patachina philosophiae professor* (*$_4$b) üdvözlőverse Buzinkai művéhez. A főrész két könyvből áll. Az első bibliai és antik idézetek segítségével külön-külön részben (pars) szól tíz, illetve hat fejezetben *De tropis* (1–41) és *De schematibus seu figuris* (42–110). A második, *De actione* című könyv három fejezetből áll (111—121, recte 120). A legvégén *Errata crassiora sic corrigantur*.

A főrész első kilenc fejezetének magyar fordítása: Retorikák 2000, 369–390, Lázár István Dániel.

Buzinkai Mihály (1620 k. – 1683) Patakon Comenius tanítványa volt. Utrechti tanulmányai után 1655-ben Nagybányán, majd 1656-tól 1671-ig Patakon tanított. 1672-től Gyulafehérvárott élt.

Retorikáját sokoldalúan elemezte és értékelte Bartók István (133–138) és Imre Mihály (Retorikák 448–450). Szerepét a szinkretikus retorikai gondolkodás megszilárdításában és Pierre de la Ramée retorikai-bölcseleti elveinek elterjesztésében látták. Bartók a retorika vázlatát is közreadta (349–351). Buzinkai e műve előszavában jelezte, hogy a tanulóifjúság számára rövidesen szónoklattani kompendiumot is össze fog állítani (**2866**).

Cf. –, **3383**, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj—Napoca *Acad* ②* ② – Cluj-Napoca *Univ* ② – Košice *Scient* ①

Olim: Sárospataki ref. koll. – Szeben, ev. gimn.

2791

CATECHISMUS, az az [a] keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanitás kérdések és feleletek által, [m]elly mostan a' kérdéseknek s-feleleteknek summás értelmekkel és azokban foglaltatott dolgokat fel-fejtegetö kérdezkedésekkel s' némely szükséges magyarázatokkal, az szent irásbéli

bizonyságoknak egészen valo lé-irásával, végre a' catechizálásra valo utmutatással ujobban, meg-jobbitva s' öregbitve ki-botsáttatott. Ez negyedik illyen formán valo nyomtatás mivel öregbült, lásd az Olvasohoz valo elöljáro beszédnek a' vége felé. S. Patakon MDCLVIII [typ. principis] Rosnyai.

*[4], A[8]–Q[8] = [8] + 356 [recte 256] pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK I 932

Református katekizmus. – A kiadvány címlapján Rosnyai János *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye, a hátlapon két bibliai idézet olvasható. *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszó (*$_2$a–*$_3$a), éppúgy, mint a címlap, *negyed úttal* való *kinyomtatás*nak nevezi magát. *A Szentírás könyveinek lajstroma* (*$_3$b) és a *Catechismus tanulás előtt való könyörgés – Catechismus tanulás után mondandó könyörgés* (*$_4$a–b) után kezdődik a káté főszövege *Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás kérdések és feleletek által* címmel (1–218). A *Vége a catechismusnak* lezárás (218) után a káté járulékos részei következnek: *Analysis generalis, azaz e catechismus rendinek közönséges felfejtetetése avagy megmutogatása* (219–227) – *Arról való tanítás és oktatás, mint kelljen a Catechesis-tanulókat ez Catechesisben lévő útmutatás szerint a magyar nemzetben tanítani és gyakorolni* (228–240) – *Rövid oktatás, miképpen e Catechesis szerint a kisdedeket kellessék 1. tanítani 2. abban gyakorlani* (240-255). Az utolsó, hibás lapszámozású (356) lapon két imádság olvasható, címük ugyanaz, mint az előszó után olvasható imádságoké, csak *rövid könyörgés* mind a kettő.

A kiadvány a *Heidelbergi katekizmus* negyedik olyan kiadása, amely – bizonyos mértékű javításokkal – a váradi 1652. évi kiadást (**2457**) követi. A sárospataki kiadások változtatásait a váradi kiadáshoz képest részletesen elemezte Nagy Barna: Studia et acta I 64–68.

A Heidelbergi katekizmus a szakirodalom megállapításával ellentétesen Patakon először valójában csak 1658-ban jelent meg. Szabó Károly egy korábbi, 1656-os pataki kiadást is leírt a sárospataki református kollégium könyvtárában őrzött példány alapján (RMK I 911). E katekizmus címének szövege és sajtóhibát is tartalmazó terjedelme megegyezett az 1658-as kiadáséval, és ugyancsak negyedik nyomtatásnak nevezte magát. Nagy Barna a sárospataki példányt nem tudta kézbe venni, de Szabó Károly leírását elfogadta, és az esztergomi főegyházmegye könyvtárában előkerült példányát is ezzel az 1656-os kiadással azonosította. Mivel az esztergomi példány elöl csonka, csak az 5. lappal kezdődik, feltételezését egyedül a papír vízjeleire alapozta. Ezek az esztergomi példányban különböztek az 1658-as kiadás egyetlen ismert példányán látható vízjelektől. A két pataki kiadásról Nagy Barna ugyanakkor megállapította, hogy azok csak a címlap évszámában térnek el egymástól, nyomásuk azonos, azaz címlapkiadásról van szó (Studia et acta I 64).

Az esztergomi példány vizsgálata alapján megállapítható, hogy vízjeltöredékei annyira elmosódottak, hogy nem szolgáltatnak kellő alapot a két kiadás feltételezésére, mert a szedett szöveg és elhelyezkedése valóban teljesen azonos az 1658-as kiadáséval. A Nyizsnyij Novgorodból visszakerült sárospataki példány címlapját megvizsgálva pedig egyértelművé válik, hogy Szabó Károly az 1656-osnak tartott nyomtatvány leírásakor a címlap papírjának sérülését csak részben vette figyelembe. Az impresszum első sorában a sérült résznél kiegészítette a nyomdász nevét: *Rosnya*[i Ianos által], a második sorban, a római számmal megadott évszám végén viszont a nyomtatás évét teljesnek feltételezte, holott ott is sérült volt a címlap. Így az évszám leírása nem *M.DC.LVI* , hanem helyesen *M.DC.LVI* [II] lett volna. A pataki példány teljességéhez hiányzik *A keresztyén olvasóhoz* címzett előszó, ez azonban nem jelent különböző-

séget a nyomtatásban, az egymással összefüggő, 2.-3. levél ebből a példányból ugyanis kiesett a * jelű füzetből. A vizsgált példányok alapján a két feltételezett kiadás minden különbözőségét ki lehet zárni, tehát az 1656-os pataki kiadás feltételezése téves.

Cf. **909***!; **1860***!, **2457**; –, **3384**, **3427**, **3551**, →

Budapest *Nat* ① – Esztergom *Dioec* ② – Sárospatak *Ref* ②* (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

2792

<Lippai Sámuel: Cigány okulár. Patak 1658—1659 typ. principis.>

Theologiai Szemle 1925: 264 – MKsz 1932: 7

Egykorú adat alapján feltételezhető – Református vitairat.

E mű egykori létezését Zoványi Jenő feltételezte (Theologiai Szemle 1925: 264 és Mksz 1932: 7) Sámbár Mátyás *A három idvösséges kérdésre a Luther és Calvinista tanítók mint felelnek* (Kassa 1667, **3347**) című művében olvasható megjegyzés alapján: *Valamint Lippai Sámuel is egy Cigány okulárjában cselekedik ez előtt hat esztendővel: a sok pápista doktorok írásit előhozván sok hamis megvesztegetéssel, amint megmutattuk azon Czigány Okulárjának Próbakövében.* (119). Zoványi részletesebb indoklás nélkül a Sámbár szövegében olvasható hat évet elírásnak tartotta nyolc év helyett, s megállapította, hogy ez a *Cigány okulár* tekinthető Sámbár 1658-ban kiadott *Kancsalok okulárjuk* (**2769**) című vitairatára adott református válasznak, amelyet 1659-ben követett Sámbár viszontválasza a *Próbaköve egy cigány okulárnak* (**2835**). Tehát a *Cigány okulár* nem jelenhetett meg 1658 előtt és 1659 után.

Zoványi gondolatmenete megalapozott, hiszen Sámbár egyértelműen Lippai műveként említette a *Cigány okulár*t, s az a fenti idézet alapján mindenképpen az 1659. évi *Próbakő* (**2835**) előtt, tehát legalább nyolc évvel 1667 előtt jelent meg. Mivel Lippai példányból is ismert műveit Patakon nyomtatták (1654, **2548**; 1655, **2605**), feltételezhető, hogy ezt a vitairatát is ott adták ki.

Cf. **2712**, **2728**, **2769**, –, **2835**, **2814**

Medgyesi Pál: Fel-gerjedt, s pokol fenekeig hatalmazott rohogo tüz. Patak 1658. – Vide **2941**

2793

(MEDGYESI PÁL): Gyözködö hit a' testen, e' világon, bünön, halálon, poklon és kárhozaton, Christusnak Isten jobjara üleseböl. Praedicáltatott a' Sáros pataki ecclesiában Sz. Marc utolso részének rend szerént-való

magyarázásának alkalmatosságával, 23 Junii 1658-ben. Patakon (1658?) [typ. principis] Rosnyai Janos.

*^{4}, A^4–C^4 = 32 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 965

Református bibliamagyarázó prédikáció. – *Medgyesi Pal* Sárospatakon, 1658. június 19. keltezéssel ajánlotta művét *Zakany Andras és Szirmai Peter uraméknak: együtt a híres-neves sárospataki scholának méltóságos kurátorinak, külön penig... a méltóságos öreg fejedelemasszony... udvari első rendű szolgájának, s egyszersmind tanácsának, ennek penig magyarországi tábla assessorának és palatinus uram ő nagysága, gróf Veselyini Ferenc uram fő ember szolgájának s tanácsának...* (3–6. pag.) A cím első mondatának megismétlésével és a bibliai textussal kezdődik a prédikáció (7–32. pag.), amelyet Medgyesi Pál 1658. június 23-án mondott el a sárospataki egyházban. A beszéd felépítése: *Tanúság, Okai, Hasznai*.

Az ajánlásban Medgyesi megvallotta, hogy későn kezdett prédikációinak *közönséges haszonra (ha mi afféle lehetne bennek!) kiadásához*. A mecénások mellett még Baksy István érdemeit is méltatta *az elmúlt egynéhány esztendőkbéli egyházi zenebonáknak istenes lecsendesítésekben*. A prédikáció önálló ajánlásából és ennek 1658-as keltezéséből feltételezhető, hogy már 1658-ban kinyomtatták; ugyanakkor a példányok egy része a *Magyarok hatodik jajja* című, 1660-ban megjelent prédikációgyűjteménynek (**2941**) is.

Cf**. 2941**

In 10 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Praha *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ*

2794

MEDGYESI Pál: [1] Istenhez-valo igaz megteres, avagy szent és isteni igaz mod, mint kellyen a' bünben heverönec életét Isten kivánsága szerént meg-jobbétani, és ötet magához engesztelni. Praedicáltatott a' Sáros pataki ecclesiában, 5. August. 1657-ben Medgyesi Pal által. Sáros Patakon 1658. – [2] (Ötödik jaj es siralom, mellyel szegény csak nem el-fogyott, lelkében el-fojlódott magyar nemzetet minapi amaz ö megsirathatatlan s' váratlan nagy romlasaban… siratta s' sirattatta… egyszer s' mind … igaz megtérésre serkengette, serkengeti Medgyesi Pal. Praedicállotta 2. és 9-dic (Septem)br. 1657-ben sáros pataki egy házban, és ez szomoru alkalmatossággal hirdettetett böjti némely praedicátiokkal s' könyörgéssel egyetemben ki bocsátotta. S. Patakon 1658.) Sárospatak 1658 [typ. principis].

[ ]^1, D^4–N^4 O^3 = [1] + 25—53 + 53 [recte 55] pag. – 4° – Orn.

RMK I 935 – RMK I 936

Református prédikációk. – E nyomtatvány Medgyesi Pálnak 1657-ben elmondott prédikációit tartalmazza. Az 1657. év, a füzetjelzés és a lapszám folytatólagossága alapján biztosnak látszik, hogy a Patakon megjelentetett *Negyedik jaj* (**2729**) című Medgyesi-kiadvány folytatásaként kívánták 1657-ben megjelentetni. Két részből áll, amelyek önálló címlappal és folytatólagos füzetjelzéssel kapcsolódnak egymáshoz. Az első rész címlapjának háta üres. *Istenhez való igaz megtérés* cím után két prédikációt tartalmaz. Az első a *sárospataki eklézsiában prédikáltatott, 5. August. 1657.* (25–37), a *Wencsellőn 10. Augusti 1657.* (39–53) A [38] lapra nem nyomtattak, és a G_3 levél hátlapja is üres.

Önálló címlappal (G_4a) következik ezután az *Ötödik jaj és siralom*. Elmondásának alkalmát, a magyar nemzet váratlan nagy romlását Medgyesi a címlapon hosszan részletezte: *midőn az egész erdélyi tábor az urakkal és nemességgel elmúlt júniusnak végén 1657-ben Podoliában a színes békességű szomszédoknak álnokságok miatt a teméntelen sok csúnya, prédával élő tolvaj tatárságtól véletlenül megüttetvén és sokáig fárasztatván, végtére csalárd megbékélésnek színe alatt alattomban környülvétetvén, s meg is győzetvén ... nyáj s csorda módjára hajtatott el kibeszélhetetlen gyalázatos és kegyetlen rabságra...* A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Majd a cím megismétlését követően újabb két, Sárospatakon elmondott prédikáció következik. Az elsőt a címlap szerint Medgyesi 1657. szeptember 2-án mondta el (3–17), a második pedig *Prédikáltatott közönséges böjtre felserkentésnek okáért Sárospatakon, 9 [Septem]bris 1657-ben* (19–43). A K_1b levél, azaz a 18–19. lapok üresek. A prédikációk után *E szomorú alkalmatossággal való böjti könyörgés a pataki eklézsiában* olvasható (44–48). Ezután Medgyesi a nemrégen kezéhez érkezett, *a Tatár országbéli szerelmes rab atyánkfiainak ... közönséges szép könyörgéseket* is prédikációihoz csatolta. Címe: *Anno 1657. 31. Julii tatárországi chám rabságába esett és Chrim országbéli lakóhelyen, Bekcze Szarán nevű városa felett, kőszikla tetején építtetett zsidó városban szörnyű fogságra vitetett raboknak buzgó imádsága* (49–53). Szerzője neve is megtalálható az imádság végén: *Nagyobb részre Sz. Dávid és Jób szavai közül kiszedegetett és a ... raboknak állapatjokra alkalmaztatott azoknak rab atyjok fia, Kemény János által.* Az imádság Kemény János *Gileád balsamuma* című művének (Patak 1659, **2869**) végén is szerepel.

Az *Ötödik jaj* két prédikációjának újabb szövegkiadásai Tarnóc Mártontól: Magyar gondolkodók 17. század. Magyar remekírók. Bp. 1979. 922–956. – Szalárdi János Siralmas magyar krónikája. ... Szakály Ferenc. Bp. 1980, 686–719. – Önálló kiadása Szigethy Gábortól: Medgyesi Pál: Erdély romlásának okairól. Bp. 1984 (Gondolkodó magyarok), 2. kiadása Bp. 1999.

Az *Istenhez való igaz megtérés*t és az *Ötödik jaj*t feltehetően külön is és a *Negyedik jaj*jal (**2729**) együtt is forgalomba hozták. Az *Ötödik jaj* címlapja arra utal, hogy Medgyesi ezt *böjti némely prédikációkkal s könyörgéssel egyetemben kibocsátotta.* Ennek ellenére a kiadványban csak a második beszédet jellemezte kifejezetten böjti prédikációként. Medgyesi vagy az *Istenhez való igaz megtérés*ről írt bűnbánó prédikációt számolta ide, csak nem tüntette fel, hogy azt böjtnapon mondta el, vagy pedig elképzelhető, hogy a már 1657-ben kinyomtatott *Rabszabadító isteni szent mesterség* és a *Külön ülő keresztény* című böjti prédikációit (**2731(1-2)**) is ehhez a kiadványhoz kapcsolta.

E beszédek részét alkotják Medgyesi Pál *Sok jajokban...* című, 1658-ban kiadott prédikációgyűjteményének (**2796**) is. Medgyesi prédikációinak történetszemléletéről ld. Studia Litteraria. Tomus XLI. Debrecen 2003: 132–137, Csorba Dávid.

Az *Ötödik jaj*t címében és témájában folytatta Medgyesinek a *Magyarok hatodik jajja* című prédikációgyűjteménye 1660-ban (**2941**).

Cf. **2729**, –, **2796**, **2869**, **2941**

In 10 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

2795

[MEDGYESI Pál:] Liturgia Sacrae Coenae, az az Ur vacsorajanak ki–osztasaban-való rend és cselekedet, melyben megegyeztenek a' Tiszánn innen-levö egyházi szent társaságbéli tanétók leg-nagyobb részént, és illyen formán közönséges meg-egyezett végezetböl sáros pataki közönséges gyülésekben, 10. Apr. 1658-ben ki-adtanak. Patakon 1658 [typ. principis] Rosnyai.

A^8–C^8 D^6 = 60 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 933

Református agenda. – A címlap háta üres. *Az Isten félő olvasóhoz* intézett előszóból kitűnik, hogy a Tiszáninneni református egyházkerület esperesei és lelkészei az 1656. június 14-én tartott pataki zsinaton elfogadott úrvacsorai rendtartást közakaratból bocsátják ki (3–12). A belső cím megismétli a címlapon olvasható címet. Az agenda az Úrvacsoraosztás szertartásrendjének leírása és magyarázata: a szereztetés igéiről elmélkedik, majd megadja a közgyónás, vallástétel és feloldozás szövegét, az Úrvacsora vételekor, ill. utána a hálaadást, végül az áldást (13–60). Összesen nyolc szertartási imádságot tartalmaz, részben eredetük megjelölésével: *A Praxis pietatisból vett – A scotiai és palatinátusi és több reformata ecclesiákéiből vett – Palatinatusi és belgiumi ecclesiáké – Scotiai ecclesiáé Genevában*.

Szövegkiadása a címlap másolatával: Liturgia Sacrae Coenae Az az: Úr vacsorájának... S.a. rend. és a tanulmányt írta Fekete Csaba. Sárospatak 2003. (Acta Patakina XV. Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár. Kiadványok 3.)

Medgyesi Pál már Gyulafehérvárott, ill. Sárospatakon, Lórántffy Zsuzsanna fejedelemasszony udvari lelkészeként is gyakorolta az Úrvacsoraosztás újszerű módját. A változtatások a Tiszáninneni esperességben is ellenállásba ütköztek, és elfogadásuk végül csak az 1656. június 14-én Patakon tartott zsinaton történt meg. Medgyesi szerepét az agenda kiadásában és előszavának megírásában Hegedűs László tisztázta: Adatok és tanok a XVII. századi magyar ref. egyház életéből. Sárospataki füzetek I (1857), 349–366.

Az Úrvacsora agenda elfogadtatását Zoványi Jenő a puritánusok egyetlen megvalósult reformtervének tartotta, vö.: Zoványi Jenő: Puritánus 325, 360–361. Elfogadásáról, ill. visszhangjáról korabeli dokumentumokat közölt Fekete Csaba a szövegkiadás tanulmányában, 88–106. Az agenda puritán vonásainak vizsgálata uo. 73–79. Az agenda utóéletéről: uo. 85–87. Ld. még: Dienes Dénes: Liturgia Sacrae Coenae. 340 éves a tiszáninneni puritánus úrvacsora rendtartás. Sárospataki füzetek II (1998), 66–76. – Fekete Csaba: A Pataki ágenda és a Praxis pietatis. Könyv és Könyvtár XXV. Debrecen 2003, 65–98.

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött három példány közül a harmadikról Fekete Csaba (MKsz 2004, 156–154) kimutatta, hogy az 1-2. példányhoz képest szedése végig új, tehát

az agendát ugyanolyan évszámmal újabb kiadásban is megjelentették 1659-ben vagy 1660-ban. Az eltérésekről ld. a **2940** tételt!

Cf. **2940**

Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Košice *Dioec* ○ – Sárospatak *Ref* ① ②*

Medgyesi Pál: Ötödik jaj es siralom... Patak 1658. – Vide **2794**

2796

MEDGYESI Pál: Sok jajjokban s' bánatos szivel ejtett könyhullatásokban merült és feneklett szegény igaz magyaroknak egy-néhány keserö siralmi, mellyeket tétettec vélle ez utolban el-mult nyolcz, kilencz, de mindenec felett tavalyi esztendöbéli s' attul fogva való megbecsülhetetlen kárvallási s' romlási. Medgyesi Pal irta. S. Patakon 1658 [typ. principis] Rosnyai Janos. [partim Várad 1654 Szenci Kertész, „B" variáns.]

„A" variáns: (:)^4 (::)^4; ( )^4 B^4–K^4 L^2; A^4–C^4; [ ]^1, D^4–N^4 O^3; [ ]^1, A^4 B^4; [ ]^1, C^4 D^4; [ ]^1, E^4–G^4 H^1; A^4 B^4 C^5 = [14]; 84; 1–23; [1] + 25–53; 53 [recte 55]; [1] + 16; [1] + 17–31; [1] + 26; 25 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

„B" variáns: (:)^4 (::)^4; A^4–H^4; A^4–C^4; [ ]^1, D^4–N^4 O^3; [ ]^1, A^4 B^4; [ ]^1, C^4 D^4; [ ]^1, E^4–G^4 H^1; A^4 B^4 C^5 = [14]; 36 [recte 63]; 1–23; [1] + 25–53; 53 [recte 55]; [1] + 16; [1] + 17–31; [1] + 26; 25 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 934

Református prédikációgyűjtemény. – Medgyesi Pál 1653-ban már megjelent, továbbá a nagyrészt 1657-ben elmondott, külön-külön is megjelentetett prédikációit 1658-ban *Sok jajjokban...* címmel egy gyűjteménybe foglalta. A címlap háta üres. A prédikációgyűjtemény elé írt, történeti vonatkozású *Elöljáró beszéd*ében ((:)$_2$a–(::)$_1$b) Medgyesi felsorolta azt a sok török támadást és veszedelmet, amelyet egyházi szolgálatának huszonöt éve alatt élt át. A *keserves romlás* idején tett *szomorú próféciákat*, *vagy inkább siralmakat* adta ki ebben a prédikációgyűjteményben. A keltezetlen *Elöljáró beszéd* után a bibliai textusokat és az egyes beszédek tanúságait egyenként felsorolta: *A felvett Igék, melyekből a prédikációk tétettek, és azokból folyó tanúságok, renddel* ((::)$_2$a–(::)$_3$a). Ezek a kiadvány felépítését is megadják, részletes leírásukat a zárójelben megadott önálló tételszám alatt található: (1) *Hármas jaj* (**2486** vagy **2504**) – (2) *Negyedik jaj* (**2729**) – (3) *Istenhez való igaz megtérés* (**2794(1)**) – (4) *Ötödik jaj* (**2794(2)**) – (5) *Böjti könyörgése a sárospataki ecclesiának. Tatár országban lévő rab atyánkfiainak könyörgések. Rabszabadító isteni mesterség* – (6) *Külön ülő keresztyén* – (7) *Serva Domine* (a prédikációgyűjtemény 5–7. tagja egy nyomtatvány volt, ld. **2731**) – (8) *Igazak sorsa e világon* (**2730**). Az utolsó beszéd C$_5$ levelének hátlapjára a prédikációgyűjtemény sajtóhibáit nyomtatták: Az *Authornak jelen nem lehetése miatt esett derekasabb fogyatkozások s vétkek a nyomtatásban* (C$_5$b).

A gyűjteménynek két variánsa van, aszerint, hogy első tagját, az *Erdély s egész magyar nép ... hármas jaja s siralma* című, I. Rákóczi György, Rákóczi Zsigmond és Bethlen István felett mondott gyászbeszédeket hol nyomtatták: Patakon (**2486**, „A" variáns) vagy Váradon (**2504**, „B" variáns). Mindkét kiadás 1653-ban jelent meg, de terjedelmük, mint azt a fenti leírás tükrözi, lényegesen eltérő. A gyűjteménybe legtöbbször a váradi kiadású *Hármas jaj*t tették bele, mivel ebből több példány maradt raktáron (vö. **2504**).

A *Sok jajokban...* a *Hármas jaj...* koncepcióját viszi tovább, ezért lett mintegy bevezetőként a gyűjtemény elejére helyezve. Medgyesi 1657-ben elmondott prédikációi ezután időrendben követik egymást. Közülük a *Negyedik jaj...* és az *Ötödik jaj...* szól hangsúlyosan a tragikus történelmi eseményekről. A kiadvány végére Medgyesi egy 1656-ban elmondott gyászbeszédét helyezte.

A *Hármas jaj...* után a gyűjteménybe foglalt prédikációk közül csak a 3-4. számúakat nyomtatták ki 1658-ban, a többi már 1657-ben jelent meg. Ezekből a korábban önállóan is forgalomba hozott nyomtatványokból alakították ki egy közös címlappal és előljáró beszéddel ellátott kiadványt 1658-ban. A gyűjtemény utolsó tagját, az 1657-ben kinyomtatott *Igazak sorsa e világban* (**2730**) című gyászbeszédet úgy használták fel a gyűjtemény számára, hogy utolsó levelének üres hátlapjára a prédikációgyűjtemény egészéhez kapcsolódó sajtóhibajegyzék került. Mivel ez a C ívhez hozzákötött levél C_5 levél volt, csak ezt az egy levelet kellett újra kinyomtatni.

A *Sok jajokban...* című prédikációgyűjteményt időben követte a *Magyarok hatodik jaja* címen egy újabb prédikációgyűjtemény, amelyet Medgyesi 1658-ban és 1659-ben elmondott prédikációiból alakított ki (**2941**).

Medgyesi prédikációiról: Császár Károly: Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911. 87–89, 92–93. – Tarnóc Márton: Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában. Bp. 1978. 100–102. – Medgyesi Pál: Erdély romlásának okairól. Szigethy Gábor kiadásában. Bp. 1984. 2. kiad. Bp. 1999. – A prédikációgyűjtemény szerkezete és tartalmi elemzése: It 2001, 191–195 (Luffy Katalin).

Cf. **2486**; **2504**; **2729, 2794, 2731, 2730, –, 2869, 2941**

In 13 bibliothecis 21 expl. – Budapest *Acad, Ev, Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

2797

PÓSAHÁZI János: Disputatio philosophica de principio philosophandi, quam ... sub praesidio ... Johannis Posahazi, philosophiae doctoris, ... in ... schola Sáros-Patakina professoris ... publice ventilandam proponit Petrus Körmendi, p.t. ... scholae senior, ad diem 22. Junii, horis locoque solitis. Patakini MDCLVIII [typ. principis] apud Johannem Rosnyai.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 909

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás *Gabrieli Bakos de Osgyan, arcis et praesidii Szathmáriensis supremo capitaneo ... ut et ... Sigismundo Bellenyi de eadem*

... nuper discipulo ... in schol. S. Patakina ... nec non ... Mart. M. Kis-Komaromi ... rectori scholae ... Ecsedie(n)., ... David Szendi ... scholae Göncinae rectori ..., Joan. Margitai ... scholae Bodrogh-Kereszturiensis ludi moderatori ..., Mich. Málasi, ... Steph. C. Farnadi, Franc. Kis-Várdai ... in schola S. Patakina ... theologiae et philosophiae studiosis. A főrész a cím megismétlése után a filozófiai gondolkodás alapelveiről, annak jellemző tulajdonságairól VIII tézisben értekezik (A_2a–B_3b). Megállapítja, hogy sem a természetes ész (*ratio naturalis*), sem az érzékelés (*testimonium sensuum*), sem a Szentírás, sem Aristoteles tanításai vagy Descartes *Cogito, ergo sum* tanítása nem fedi önmagában és teljesen tisztán (per *se et nude*) a filozófia alapelvét. Annak igaz *principium*a szerinte mindaz, ami megfelel a természetes észnek, támaszkodik az érzékelésre, a tapasztalatra, a megfigyelésre, az inductiora és figyelembe veszi a Biblia kijelentéseit. A tézisekhez *Corollaria respondentis* csatlakozik, amelyben három-három tétel olvasható *ex philosophia in genere – ex metaphysica – ex pneumatica – ex ethica – ex oeconomia – ex politica* (B_3b–B_4a). Az utolsó lapon *In honorem ... respondentis* címen *Stephanus Szathmari, scholae grammatic. praeceptor* és *Michael Szentkiralyinus* latin verse zárja a nyomtatványt (B_4b).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1658. június 22-én védték meg a pataki református iskolában. A vizsgáztató Pósaházi János filozófiaprofesszor, a vizsgázó Körmendi B. Péter (1635/1636–1691) tanuló volt. Ő pataki tanulmányai után Németalföldön és Angliában járt egyetemre 1660 és 1663 között. Hazatérve Szatmáron református rektor, majd Ecseden, Erdődön és ismét Szatmáron lelkipásztor lett. 1667 és 1689 között a középszolnoki egyházmegye esperese, majd 1686-tól haláláig a tisztántúli egyházkerület püspöke volt.

Makkai Ernő megállapította (19), hogy Pósaházi ennek az értekezésnek az anyagát később beiktatta az *Ars catholica* című összefoglaló munkájába (Patak 1662, **3062**).

Cf. –, **3062**

Budapest *Univ* ①

2798

PÓSAHÁZI János: Disputatio philosophica de regulis philosophandi, quam ... sub praesidio ... Johannis Posaházi, philosophiae doctoris, ... in ... Sáros Patak. schola professoris ... publico examini subjicit Thomas F. Tsekeinus, ad diem 20. Julii horis locoque solitis. Patakini MDCLVIII [typ. principis] apud Johannem Rosnyai.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 910

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Thomas F. Tsekei resp.* szöveg nélküli ajánlása áll *Catharinae Kapi, relictae viduae ... Stephani Forgács de Ghymes ... nec non ... Benedicto Nagyari, ... in ... eccl. Varadiensi verbi Dei dispensatori ..., Andreae S. Tarpai ..., Petro B. Szathmari, ... in eccl. S. Patakiensi orthodoxae et catholicae fidei annunciatoribus ... ut ... Gregorio S. Tsaholci, ... Francisco C. Kisvárdai ..., Stephano Sz. Szathmari, condiscipulis.* A fő-

rész a *Disputatio philosophica de regulis philosophandi* cím megismétlésével kezdődik, és hét tézisből áll (A_2a–B_1a). Az első tézis elején a szerző kifejti, hogy e disputáció az előző, a filozófia alapelvéről szóló (**2797**) folytatása. Célkitűzése az, hogy a filozófiai gondolkodás szabályait az alapelveknek megfelelően határozza meg. A szabályoknak véleménye szerint egyetemes érvényűeknek, egyneműeknek, igazaknak és homogéneknek kell lenniük. Egyenlőségjelet tesz a *disciplinák* és az *ars*ok között, mivel *omne disciplinae sunt exemplaria quaedam, quae mentem dirigere possunt in aliqua operatione*. A gyakorlatban az *ars* két főelve: az *imitatio* és a *repraesentatio* érvényesül. A filozófiai gondolkodásban a tudományos bizonyítás fontosságát és az okszerűséget hangsúlyozza. A tézisek után *Corollaria* címen *ex logica* VI – *ex metaphysica* IV – *ex pneumatica* IV – *ex physica* III – *ex ethica* III – *ex oeconomia* IV – *ex politica* III tétel foglalja össze az egyes tudományágak jellemzőit. Végül *Ad ingenuum respondentem carmina congratulatoria* zárja a nyomtatványt a következő szerzőktől: *Johannes Kocsi ..., p.t. alum. s. S. P.* (B_2a) – *Andreas P. Csehi* (B_2b).

E vizsgatételeket a pataki iskolában vitatták meg a címlap tanúsága szerint 1658. július 20-án. A vizsgáztató Pósaházi János professzor, a felelő Csekei F. Tamás tanuló volt.

Makkai Ernő megállapította (19), hogy Pósaházi ennek az értekezésnek az anyagát később beiktatta az *Ars catholica* című összefoglaló munkájába (Patak 1662, **3062**).

Cf. **–, 3062**

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad*

2799

PÓSAHÁZI János: Disputatio philosophica de territorio philosophandi, quam ... sub praesidio ... Johannis Posahazi, philosophiae doctoris, ... in ... schola Sáros-Patakina professoris ... publico examini submittit Andreas B. Gyöngyösi, p. t. ... scholae ... senior, ad diem 28 Augusti, horis locoque solitis. Patakini MDCLVIII [typ. principis] apud Johannem Rosnyai.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 911

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Andreas B. Gyöngyös resp.* aláírásával szöveg nélküli ajánlás *Stephano Baxi de Hece ..., principis ... Susannae Lorantfi consiliario ..., scholae Sáros=Patakinae curatori ..., comitatus Abaujvariensis jurato notario ... ut et ... Paulo Medgyesi, ... suae celsitudinis concionatori aulico ..., philosopho et theologo ... nec non ... Johanni Posahazi, philosophiae doctori et professori in ... schola Sáros-Patakina … praeceptori ... item ... Michaeli Hangátsi ..., scholae Tolcsvensis rectori ..., Andreae K. Bajtsi ..., ludimagistro orthodoxae scholae Gyöngyösinae ..., Francisco Devai ..., moderatori scholae Rima Szombatinae ..., Jacobo Szatthmári ..., Valentino Köpeczi ..., Demetrio Nanási ..., Davidi P. Oroszi ..., alumnis scholae Sáros-Patakinae*. A főrész a cím megismétlése után VI tézisben értekezik arról, hogy mely tudományágakra terjed ki a filozófia (A_2a–B_3a). Felfogása szerint részei mindazok a disciplinák, amelyek természetes értelemmel megismerhetők. Ezért idetartozik a metafizika, amely Isten-

hez kapcsolódik és a szellemi, transzcendens világ természetét és sajátosságait vizsgálja. Része továbbá az etika, a politika, a jogtudomány. Vitatkozik Amesszel, aki mindezeket a teológiához sorolta. Pósaházi főleg a metafizika és az etika filozófiához való tartozását taglalja. Az utolsó tézisben pedig összefoglalja, hogy miben is van segítségére a teológiának a filozófia és annak részei. A nyomtatványt a következő négy köszöntő vers zárja: [1] *Programma ad .. resp.* címmel *Johannes Campensis Debrecinus, scholae syntaxis praeceptor l. m. litat.* (B_3a-b) – [2] *Michael Petö Szendreinus, alum. … schol. S. P.* (B_4a). – [3] *Anagramma Andreas Geöngeösi* címmel *Demetrius Nánásinus* költeménye (B_4a-b) – [4] *Stephano Sylvano Kereszturi accinente in honorem ... Andr. Gyön., sen. coll. Patak* aláírással hatsoros héber nyelvű költemény (B_4b).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1658. augusztus 28-án védték meg a pataki református iskolában. A vizsgáztató Pósaházi János filozófiaprofesszor, a vizsgázó Gyöngyösi B. András volt.

Makkai Ernő megállapította (19), hogy Pósaházi ennek az értekezésnek az anyagát később beiktatta az *Ars catholica* című összefoglaló munkájába (Patak 1662, **3062**).

Cf. –, **3062**

Budapest *Univ* ①

2800

SOMOSI PETKÓ János [transl.:] Igaz és tökeletes bodogsagra vezerlö ut, avagy bé-menetel a' hitre, mely nélkül lehetetlen dolog, hogy valaki Isten elöt kedves légyen, mely kérdések és feleletek által rövideden ... a' Bibliának minden könyveinek és részeinek eleitöl fogván utóllyáig értelmére vezet, mely mostan ... idege(n) nyelvböl magyar nyelvre forditatott Somosi Petkó János sziksz. predik. által. Patakon 1656 (–1658) Renius György (Rozsnyai János).

]$[^8$,]$[^4$, A^8–Z^8, Aa^8–Pp^8 Qq^4 = [24] + 616 pag. – 8° – Init.

RMK I 913

Református bibliamagyarázat. – A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Ezt követi *Dedicatio* élőfejjel az *Ajánló levél ... Mezőlaki István uramnak, a szendrei Helvetica confession lévő ecclesianak lelkipásztorának, nékem ... kedves atyámfiának*, aláírója *Somosi Petkó János, szikszai prédikátor* (]$[_2$a–]$[_4$a). Majd *Praefatio* élőfejjel *Az kegyes és Istent félő olvasónak kegyelem és békesség az Úr Jésus Christustúl* című előszó következik (]$[_4$b–]$[_3$a). Ennek hátán olvasható *A nevezetes férfiúnak, Somosi János uramnak, ki ez könyvet magyar nyelvre fordította, dicséretes emlékezetére tétettenek e következendő versek,* szerzőjük *Posaházi János* (]$[_3$b). Kezdősora: *Kősziklás helyeken zöld myrtust aki keresni*. Ezt követi *De via verae foelicitatis, ejusque interprete ... Johanne P. Somosi* című magyar nyelvű költemény, amelyet *Johannes C. D. S. P. S. S. P. 1658.* írt (]$[_4$a–b). Kezdősora: *A Szentírást ki akarod érteni*. Ez után áll *Typographus ad lectorem* címmel Rosnyai János magyar nyelvű verse (]$[_4$b). Az incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Olvasod e könyvet*. A főrész rövid bevezető (*Bemenetel kérdés*) után a bibliai könyvek sorrendjében kérdés-felelet formájában a teljes Szentírásra kiterjedő bibliamagyarázatot tartalmaz (1–616).

Somosi Petkó János (1625–1684) sárospataki tanulmányai és szikszói rektorság után 1651-ben Angliában, majd Franeker, Leiden, Utrecht egyetemein tanult. 1656-tól lelkészként működött Szikszón, Tarcalban, Megyaszón, majd az abaúji egyházmegye esperese lett. 1683-tól lelkipásztor volt Mádon.

Szabó Károly (RMK I 913) röviden összefoglalta, majd Berg Pál pontosan idézte az ajánlólevélnek a fordítás indítékaira és körülményeire vonatkozó sorait. A cím hasonlósága alapján Berg úgy vélte, hogy Somosi munkája William Chillingworth: The Religion of Protestants a Safe Way to Salvation című művének fordítása volt, amely első alkalommal Oxfordban, 1638-ban jelent meg (Angol hatások 125–126). Petrőczi Éva a káté házasságra és nőkre vonatkozó részeit idézve, a műben a magyar realista próza csíráit vélte felfedezni (Fél-szentek és fél-poéták. Bp. 2002, 79–81).

A címlapon az 1656. év, a kolofonban ezzel ellentétben ez olvasható: *E könyv végződött el 1658-ban Rozsnyai János által, ugyan Sárospatakon*. A nyomda élén 1657 júniusáig Georgius Renius állt. Ebben az évben vette át helyét Rosnyai János, aki azonban már 1656 végén és a következő év elején is itt dolgozott, feltehetően a betegeskedő Reniust helyettesítette.

In 14 bibliothecis 20 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Košice *Scient* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

2801

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transilvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem suam Marosvásárhely ad diem sextum menssis [!] Novembris anni milesimi [!] sexcentesimi quinquagesimi octavi indictis celebratis conclusi. [Szeben 1658 typ. civitatis.]

A^2–C^2 D^{1+1} = [7] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2015/222 – MKsz 1898: 178

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Barcsai Ákos erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az erdélyi rendeknek a fejedelemhez intézett magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1658. november 6. és 11. között (vö. ErdOgyEml XI 7–9) kizárólag az erdélyi rendek részvételével megtartott országgyűlés kilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1658. november 6-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 92–103.

A kiadványt először Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1898: 178). A betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, a városi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József). Szeben városa Marcus Pistorius 1655 körüli halála után váltotta vissza a nyomdát, és a nyomdavezetők neve egészen 1659-ig nem szerepel a nyomtatványokon (vö. **2878**). Ekkor Christoph Hildebrand kezén volt a műhely, így lehetséges, hogy már ezt a kiadványt is ő nyomtatta.

A korábbi években 1623-tól kezdve egészen az 1658 áprilisi országgyűlés artikulusaiig (**2762**) valamennyi erdélyi országgyűlési végzés hivatalos kiadását Gyulafehérváron, a fejedelmi nyomdában állították elő. Az 1658. szeptember 5-i tatárdúlás azonban véget vetett a nyomda ottani működésének. Az országgyűlést követően a fejedelem Segesvár környékén tartózkodott, minden bizonnyal ezért készültek az artikulusok a közeli Szebenben (MKsz 1968: 203, Fazakas József).

A kiadvány füzetbeosztását Ferenczi a következő formában írta le: „$A–D_{1-2}–C_1$ = 7 sztlan levél", azonban a ma fellelhető egyetlen példány kollációja a fenti címleírásban olvashatóval egyezik meg.

Az artikulusoknak ugyanitt, minden bizonnyal ugyanebben az évben – apróbb helyesírási eltérésektől eltekintve – változatlan szöveggel, de eltérő módon, ötlevélnyi terjedelemben szedett kiadása is megjelent (**2801A**). A két kiadás sorrendje és létrejöttük oka nem állapítható meg.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ①
Olim: Erdélyi Múzeum könyvtára

2801A

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem suam Marosvásárhely ad diem sextum menssis [!] Novembris anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi indictis celebratis conclusi. [Szeben 1658 typ. civitatis.]

A^2 B^2 C^{1+1} = [5] fol. – 2° – Init.

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Barcsai Ákos erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az erdélyi rendeknek a fejedelemhez intézett magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1658. november 6. és 11. között (vö. ErdOgyEml XI 7–9) kizárólag az erdélyi rendek részvételével, Marosvásárhelyen megtartott országgyűlés kilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1658. november 6-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 92–103.

A bibliográfiailag eddig le nem írt kiadvány szövege – apróbb helyesírási eltérésektől eltekintve – teljesen megegyezik az ugyanitt, minden bizonnyal ugyanebben az évben, de eltérő szedéssel, hétlevélnyi terjedelemben nyomtatott kiadásával (**2801**). A szakirodalom a két kiadás példányait eddig nem különítette el.

Fazakas József – bár e kiadásnak az Egyetemi Könyvtárban őrzött példányát a Ferenczi Zoltán (MKsz 1898: 178) és Sztripszky Hiador által (I 2015/222) leírt kiadással (**2801)** azonosította – megállapította, hogy a betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, a városi nyomdában

készült (MKsz 1968: 207). A két kiadás sorrendje és létrejöttük oka nem állapítható meg, nyomtatásuk körülményei és háttere azonos lehetett (vö. **2801**).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

B. T. F.: Dissertatio jucunda de materia prima conclvsionvm logicarum primum enatarum in alma academia Casoviensi, qvam studiose annotavit ... amanuensis B. T. F. de ente rationis. Trencsén 1658. – Vide **2759**

2802

[1] CHALUPKA, Samuel: Slzawé kwjleni wdow a syrotků to gest kázanj pohřebnj čyněné nad … Giřjkem Melclem mladssjm … Jana Melcle … synu … města Trenčjna měsstěnjnu, který za dosti dlauhy čas těžce skonal a přjgmauce z nowého manželstwj před pětmi toliko dni synáčka, w nepřjtomnosti sweho pana otce y pana bratra Dawida 29. Novem. Anno hoc currente, běh žywota swého … dokonal. Od Samuele Chalupky cýrkwe Trenčanské ewangelického kazatele. Anno 1658. die 1. Decembris. – [2] (MALATIDES, Daniel: Ultimus lachrymabilis et flebilis honor. Poslednj slzawá a plačtiwá služba a neb kázani nad tělem mrtwým … Giřjka Melcla w přjtomnosti mnohých … w městě … Trenčjně, včiněné před domem dne prwnjho měsýce prasynce léta Páně 1658. Od kněze Danyele Malatidesa diacona cýrkwe Trenčanské ponjženého.) [Trenčín] (1658) [Čížek].

A^8–C^8 D^4 = [28] fol. – 8° – Orn.

RMK II 912, RMK II 916 – Čaplovič 1857

Gyászbeszédek biblikus cseh nyelven. – (A címek fordítása: [1] Özvegyek és kicsiny árvák jajveszékelése, azaz temetési prédikáció az ifjabb Jiřík Melcl …, Jan Melcl fia …, Trencsén város polgára fölött, aki elég hosszú ideig nehezen haldoklott, és mindössze öt nappal korábban örvendve új házasságából való kisfiának, atyjaurának és fivérének, Davidnak távollétében ... elhunyt. Samuel Chalupkától, a trencséni evangélikus egyház prédikátorától 1658. december 1. – [2] Utolsó könnyes és síró szolgálat avagy prédikáció Jiřík Melcl ... holtteste fölött sokak jelenlétében ... Trencsén ... városában, elmondatott a ház előtt az Úr 1658. éve december havának első napján Daniel Malatides pap, a trencséni egyház alázatos diakónusa által.)

A címlap hátán szentírási idézet. Az első halotti prédikáció (A_2a–B_5b) külön cím nélkül kezdődik, befejező része az elhunyt életét ismertető *Personalia* (B_5b–B_7b), és záró áldással ér véget: *Gratiarum actio* (B_7b–B_8a). A második gyászbeszédnek önálló, impresszum nélküli címlapja van (C_1a), hátára ugyancsak szentírási idézetet nyomtattak, a beszéd (C_2a–D_3b) után

pedig *α et ω* címmel latin nyelvű vers (D_3b–D_4b) áll, szerzője *Johannes Meltzelius Neotitschino-Moravus, sch. Cremnic. con-rector*.

Daniel Malatides evangélikus lelkész, a második beszéd szerzője 1620 táján született feltételezhetően a morvaországi Zábřehben, és Trencsénben halt meg 1670 körül. Az ő bátyja volt a szintén evangélikus pap Jan Malatides, aki 1610 tájt született ugyancsak Zábřehben, és 1660 tájt halt meg Trencsénben. Ő káplánkodott Jonáš Hadík mellett (**2152**, **2192**). Az elhunyt 1625. február 7-én született Nový Jičínben, majd Trencsénben telepedett le. Utazásaiból ítélve vagyonos polgár lehetett, aki kereskedéssel foglalkozhatott. Két házasságából öt gyermeke született. A morvaországi Nový Jičínből menekült Meltzel család gyakran szerepel a trencséni nyomda kiadványaiban (**2036**, **2192**, **2245**, **2441**, **2445** (2), **2447** (3), Lőcse, **2582**, **2880**).

E kiadvány első részét Szabó Károly még önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 912), a másodikat, Malatides beszédét pedig Ezechiel Jabín Jan Efrom Hranický fölött mondott gyászbeszéde (RMK II 915) második részeként írta le (RMK II 916). Ján Čaplovič helyesen állapította meg, hogy a csehtestvér Jabín és az evangélikus Daniel Malatides beszédei aligha kerülhettek egy kiadványba. Chalupka és Malatides prédikációinak összetartozását az összeillő füzetjelzésen kívül az is bizonyítja, hogy ugyanazon személy temetésén hangzottak el.

Szabó Károly tévedése abból eredhetett, hogy az Országos Széchényi Könyvtár egykor Juraj Ribay tulajdonában lévő példányában Jabín és Malatides beszédét kötötték egybe. A ma kéttagú nyomdai kolligátumban az első mű címlevele előtti lapon olvasható Ribay kézírásával az eredeti gyűjtőkötet teljes tartalomjegyzéke, amely szerint egykor összesen nyolc halotti beszéd alkotta a gyűjtőkötetet (**2805**, **2802(2)**, **2802(1)**, **2880** és **1800(1–4)**.

Budapest *Nat* ①

2803

CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolarum selectiorum libri tres [recte: quatuor] a J o a n n e S t u r m i o puerili edicationi [!] confecti. Trenchinii 1658 typis Nicodemi Czizek.

A^8–G^8 H^2 = [58] fol. – 8º – Orn., init.

RMK II 913 – Čaplovič 1855

Levélgyűjtemény. – A címlevelet követően *Joannes Stvrmius Jacobo Sturmio fratri* ajánlólevele olvasható *Argentinae tertio Calend. Feb.* (= január 30.) *anno 1539.* évi keltezéssel (A_2a-b). A főrész a címben foglalt *libri tres*-szel szemben valójában négy könyvben ad közre részleteket Cicero levélgyűjteményeiből: *Liber I.* (A_3a–C_2a) – *Liber secundus* (C_2a–E_1a) – *Liber III.* (E_1a–F_4b) – *Liber IV.* (F_4b–H_2a).

Ján Čaplovič szerint e kiadvány a Gyulafehérvárott 1651-ben megjelent Cicero-kiadást követi (**2367**). Az összevetés alapján azonban kiderült, hogy tartalma és beosztása a Lőcsén 1656-ban megjelentetett kiadvánnyal egyezik (**2646**). Attól eltérően azonban elmaradt a kiadvány

végéről Desiderius Erasmus két írása, és egyetlen levél előtt sincs *Argumentum*. A levélgyűjteménynek korábbi, hasonló, argumentumok nélküli magyarországi kiadása 1581-ből ismeretes Kolozsvárról, de az valóban csak három könyvből áll (**488**).

Cf. **488**!*; **2646**, **2674**, –, **3160**, →

Budapest *Acad* cop. (Martin) – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ②*

2804

<Gažur, Matej: Applausus super primogenitum Stephanum Osztrosith. Trenchin 1658 Čížek.>

Čaplovič 1856

18. századi adat alapján feltételezhető. – Köszöntő vers.

Példányból ismeretlen nyomtatvány, amelyet először Ján Rezik említett *Gymnasiologia* című kéziratos iskolatörténeti művében Gažur munkái között. Ez alapján vette fel Ján Mišianik (VII 78) és Ján Čaplovič is bibliográfiájába (1658). Čaplovič megjegyezte, hogy a köszöntő verset, Gažur többi művéhez hasonlóan, Trencsénben nyomtathatták. Feltételezése elfogadható.

Az elsőszülött Osztrosith Istvánt köszöntő latin nyelvű költeményről nem tudni pontosan, hogy az a Trencsén vármegyében jelentős birtokos Osztrosith család melyik tagjához köthető. Matej Gažurról ismeretes, hogy 1617-től Illaván az iskola vezetője és az Osztrosith fiúk nevelője volt. 1658-ban rektor volt Necpálon, 1659-ben halt meg. A három Osztrosith fiú, Miklós, Pál és Mátyás közül egyedül a legfiatalabb Mátyás jöhetne szóba mint akinek 1658-ban első gyermeke született. A mai ismeretek szerint az ő gyermeke vagy gyermekei korán meghaltak, és vele az Osztrosith család kihalt, vö. Nagy Iván VIII 302–303.

2805

JABÍN, Ezechiel: Honor exequialis a neb kázanj pohřebnij při pohřbowánj těla mrtwého ... kněze Jana Efrona Hranického, pomnohá léta w Půchowě cýrkwe konffessý helwetycké sprawce… kterýž dne 21. měsýce máge léta Páně 1658. žiwot swůj ... dokonal a dne 2. měs. Čerwna tehož léta w Půchowě w kostele helwetyckém ... pochowán gest. Včiněné skrze K. Ezechyele Jabjna Mezřjckého. W městě Trenčjně 1658 w impressy Nykodema Čjžka.

A^8 B^4 = [12] fol. – 8°

RMK II 915 – Čaplovič 1858

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven. – (A cím fordítása: Honor exequialis avagy temetési prédikáció Jan Efron Hranický pap, sok évig Puhón a helvét hitvallású egyház első lelkészének

holtteste fölött ..., aki az Úr 1658. esztendejének május hó 21. napján életét ... bevégezte és ugyanazon év június hó 2. napján Puhón a helvét templomban ... eltemettetik. Elmondatott Ezechiel Jabín Mezřický pap által.)

A címlap hátán szentírási idézet, majd a gyászbeszéd következik (A_2a–B_4b). A kiadványban olvasható életrajz szerint a szerző Ezechiel Jabín Valašské Meziříčíben született, Fulnekben, Strážnicében és szülővárosában tanítóskodott. 1627 után Magyarországra menekült. 1633-ban Puhón, 1641-ben Lednicen volt lelkész.

Az elhunyt Jan Efron Hranický és a prédikációt elmondó Jabín a csehtestvérek helvét hitvallású ágához tartozott, akik a menekülés után a magyar kálvinista egyház szervezetébe tagozódtak. A csehtestvérek másik ága az utraquista, „kelyhesek" irányzatának tagjai főként Morvaországban még Fehérhegy előtt elfogadták az ágostai hitvallást, és a hazai evangélikusokhoz csatlakoztak. Ilyen volt például Jiřík Třanovský és Jakub Jakobeus (Čaplovič 15). Jan Efron Hranický „szerencsétlen szétszóródásuk" előtt Comenius tanítványa is volt. Idehaza Batizfalván lelkészkedett, és 1650-ben elöljárójukká választották azok a morvaországi papok, akik Magyarországon telepedtek le („Zvolen byl za představeného nám moravským kněžim Páně, kteříž v tomto slavném uherském království zustáváme").

Szabó Károly e kiadvány második részeként írta le Daniel Malatides gyászbeszédét Jiřík Meltzel fölött (RMK II 916). Tévedését már Ján Čaplovič is helyesbítette (1857 és 1858), és megállapította, hogy Malatides beszéde Samuel Chalupka ugyancsak Jiřík Meltzel fölött elmondott prédikációjával együtt alkot egy kiadványt (vö. **2802**).

Budapest *Nat* ①

2806

<Kalendář a pranostyka na rok 1659. Trenčín 1658 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **2882**!

2807

LADIVER, Elias, jun.: Summularum LL. privatarum pnevmaticarvm prima, X. punctis-comprehensa, qvam studiosorum Solnensium exercendorum causa ad disputandum proposuit die (...) Januarij anni MDCLVIII. Elias Ladiver F., rector scholae Solnensis respondente Nicolao Trstiansky de Radola, scholae ejusdem alumno. Trenchinii (1658) typis Nicodemi Czizek.

A^4 = [4] fol. – 4°

Sztripszky II 2575/123 ← MKsz 1890: 270 – Čaplovič 1859

Filozófiai vizsgatételek. – A kiadvány egyetlen ma ismert példányát erősen körbevágták, ezért a címlap hátán megismétlődő címszöveg [Summularum LL. privatarum] *pneumaticarum prima X. punctis comprehensa* csak töredékesen olvasható. Alatta ajánlás *Ad ... Nicolaum Wesseleni ... dominum nostrum clementissimum*, aláírói *Elias Ladiver F. praeses* és *Nicolaus Trstiansky de Radola respondens*. A főrész tíz pontban *Punct. I—X.* néhány alapvető pneumatologiai (a természetfölötti létezés, az anyagtalan létező és a lélek megtapasztalásának tudománya) kérdést tárgyal, főként az ész természetes igazságát (*lumen naturale*) és a lélek tulajdonságait (*affectiones spiritus*). A kiadványt kronosztichon zárja, amelynek értéke 1658.

Ezeket a vizsgatételeket 1658 januárjában vitatták meg a zsolnai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Elias Ladiver, az iskola rektora, a vizsgázó Nicolaus Trstiansky volt.

Elias Ladiver (1633 k. – 1686) hazai iskoláit szülővárosában, Zsolnán, majd Lőcsén, Pozsonyban, Sárospatakon végezte, 1651-től Erfurtban és Wittenbergben tanult. 1655-től rektor Zsolnán, majd Bártfán. 1667-ben Teplán (Trencsén megye) lelkész, de az év végén már eperjesi tanár. 1673-ban tiszolci lelkész és kishonti esperes, 1675-ben külföldön él száműzetésben, 1675-1676-ban Nagyenyeden, 1678-tól Segesvárott, 1682-től ismét Eperjesen tanított.

A kiadványt először Horváth Ignác ismertette (MKsz 1890: 270).

Budapest *Nat* ②*

Makar, Andreas: Dissertatio jucunda... Trencsén 1658. – Vide **2759**

2808

SINAPIUS–HORČIČKA, Ján: Parva schola in usum discipulorum Christi accom(m)odata et disposita studio et opera Ioannis Sinapii, ecclesiae August. confessionis ministri in regia ac libera civitate Szakolca. [Trenchinii] MDCLVIII [Čížek].

„A" variáns: [ ]^1, (A)^1, A(a)^2, [ ]^1, A^4–V^4 W^4 X^4 Y^2 = [8] + [1–40] 41–179 pag. – 4° – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae.

„B" variáns: [ ]^1, [A]^2, A(a)^2, (A)^2, A^4–V^4 W^4 X^4 Y^2 = [12] + [1–40] 41–179 pag. – 4° – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae.

„C" variáns: [ ]^1, A^2, A(a)^2, A^4–V^4 W^4 X^4 Y^2 = [8] + [1–40] 41–179 pag. - 4° – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae.

„D" variáns: [ ]^1, [ ]^2, A^4–V^4 W^4 X^4 Y^2, A(a)^2 = [5] + [1–40] 41–179 + [3] pag. – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae.

RMK II 917 – Čaplovič 1860

Evangélikus vallási tanítás. – A kiadvány élén rézmetszetes díszcímlap áll, amelyet *Maurit. Lang sculpsit Poson.* E lap tetején középen a Szentháromság ábrázolása látható *Auspiciis S. S. Trinitatis* felirattal. A címszöveget képekből álló keret övezi, amely a könyvben is szereplő, szófajokat bemutató metszetek kicsinyített képeit tartalmazza. Ezek közül a *Nomen, Pronomen,*

Verbum, Participium a bal oldalon, az *Adverbium, Praepositio, Coniunctio, Interjectio* a jobb oldalon sorakoznak egymás alatt. A címlevél utáni két füzet eltérő beosztása és szövege alapján négy variáns különíthető el:

Az „A" variánsban a címlevél után külön-külön ajánlólevél is szól *Generosis ... reipublicae Novisoliensis dn. judici et juratis assessoribus ... fautoribus salutem* ($(A)_1$a), majd *... dn. judici amplissimoque senatorum ordini in lib. reg. Ungariae civitate Modrensi civibus* ($(A)_1$b). Ezután előszó következik *Ad lectorem* ($A(a)_1$a–$A(a)_2$a), majd *Michael Ascanius d. medicus* szól *Ad pios et candidos lectores* ([ ]$_1$a) és *Nicolaus Fabricius Trinchini* köszönti a szerzőt ([ ]$_1$a-b).

A „B" variánsban a címlapot követő jelöletlen leveleken először *Generosis ... reipublicae Novisoliensis dn. judici et juratis assessoribus ... politiae inclytae Sempronienſis civibus, dn. judici et senatoribus, ... dn. judici amplissimoque senatorum ordini in lib. reg. Ungariae civitate Modrensi civibus* megszólítást követően rövid ajánlás szövege olvasható, amelyet *Ad librum* című vers követ ([A]$_1$a-b). Ezután *Michael Ascanius d. medicus* szól *Ad pios et candidos lectores* ([A]$_2$a) és *Nicolaus Fabricius Trinchini scrib.* köszönti a szerzőt ([A]$_2$a-b). Ezután következik az *Ad lectorem* ($A(a)_1$a–$A(a)_2$a), majd az „A" variánsban is szereplő két ajánlólevél a besztercebányai ($(A)_1$a) és a modori pártfogóknak ($(A)_1$b), továbbá a szerző aláírásával *... dno Julio Szuniogh de Jeszenice, libero baroni in Budethin et Bielsko salutem* (($(A)_2$a-b).

A „C" variánsban először a *Generosis ... reipublicae Novisoliensis dn. judici et juratis assessoribus ... fautoribus salutem* ($(A)_1$a), majd a *... dn. judici amplissimoque senatorum ordini in lib. reg. civitate Modrensi civibus* ($(A)_1$b) szóló szöveges ajánlás szerepel. Az üdvözlőversek és az előszó sorrendje ezután a „B" variánssal egyezik.

A „D" variánsban a címlevél után *Stephano Thököli, libero et haereditario domino arcis Kezmark, comitatus Arvensis supremo comiti, ejusdemque ... dominii directori, equiti aurato* szóló ajánlás következik *Johannes Sinapius* aláírásával ([ ]$_1$a-b). Ezt újabb ajánlás követi *Generosis ... politiae ... Sempronienſis civibus, dn. iudici et senatoribus* ([ ]$_2$a-b). A debreceni példányban az *Ad lectorem* intézett előszó a könyv végére, a főrész után van kötve ($A(a)_1$a–$A(a)_2$a).

A főrész *Parva schola est exercitium orationis utile ad cognitionem rerum discipulis Christi necessariarum comparandam* címe tükrözi a szerző szándékát, hogy a szófajok segítségével ismertesse meg olvasóit az evangélikus vallás fő tanításaival. Mind a nyolc szófajhoz egy-egy alapvető vallásos definíció kapcsolódik, amely egyben fejezetcím is. A címek fölött szemléltetésül a lap kb. egyharmadát kitöltő rézmetszetes kép látható. A cím után *Usus didacticus, Usus analyticus* és *Usus polemicus* elemzi a vallásos tanítást, és tisztáz néhány hozzá kapcsolódó vitakérdést. Így *I. Nomen, quod est Jesus Christus* (A_1a-b); *II. Pronomen est Christianus* (A_2a-b); *III. Verbum est mandatum divinum* (A_3a-b); *IV. Participium est desiderium cordis* (A_4*a-b); V. Adverbium est modus orandi* (B_1a-b); *VI. Praepositio sunt Scripturae S. et verbum Dei* (B_2a-b); *VII. Coniunctio est fides Deum et hominem conjungens* (B_3a-b); *VIII. Interiectio sunt pia suspiria* (B_4a-b). A következő nagy egységben a korábban bemutatott nyolc beszédrész közül háromnak, a *Nomen*nek, a *Pronomen*nek és a *Verbum*nak a nyelvi jellemzőit mutatja be a szerző a fenti módszerrel. Mindhárom élén újraközölték a hozzájuk kapcsolódó rézmetszetet is. A *De nomine. Nomini Christi quot accidunt?* kérdést követően nyolc jellemzőt elemez. Ezek: *I. Qualitas – II. Species – III. Comparatio – IV. Genus – V. Numerus – VI. Figura – VII. Casus – VIII. Declinatio* (C_1a-M_1b = 91). Érvényre jutásukat a Miatyánk szövegében igazolja az *Applicatio omnium accidentium ad exemplum Orationis Dominicae* (91–105). A *Pronomen est Christianus* fejezet a *I. Qualitas - 2. Genus – III. Numerus – IV. Figura – V. Persona – VI. Casus* köré rendezi a vallási tanítást (105 [recte 106]–136). A *Verbum est mandatum divinum* először Isten személyes, majd személytelen parancsolatáról szól, majd az ige tulajdonságai segítségével (*I. Genus – II. Figura – III. Species – IV. Modus – V. De tempore – VI. Numerus – VII. Persona – VIII. Conjugatio*) jellemzi a bibliai igét (137–179).

Ján Sinapius–Horčička életéről ld. a **2294** tételt. E műve előszavában elmondja, hogy művét több, név szerint meg nem nevezett, jeles teológus munkájából állította össze, és a legközönségesebb, iskolás módszerrel igyekezett azt megszerkeszteni.

A mű második részének három fejezete elején található rézmetszeteket nem minden példányba nyomták bele. Így a Bp. Nat „C" variánsa is hiányos e tekintetben. A könyvben lapszámozás csak a 41. lappal kezdődően jelenik meg a nyomtatásban, addig sem lap- sem levélszámozás nincsen.

A rézmetszetű címlapon mindössze az 1658-as évszám szerepel, a kiadvány nyomtatási helye és nyomdásza nem. Már Ján Čaplovič is a trencséni nyomtatványok közé sorolta (1860); a kiadvány betűi valóban a trencséni Čížek-nyomdára vallanak.

Budapest *Acad* ① (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) ② (C-variáns) – Debrecen *Ref* ① (D-variáns) – Martin *Nat* ① (A-variáns) – Liptovský Mikuláš *Ev* ②* (D-variáns)

2809

DEBRECENI SZŰCS János [transl.]: Conciliatorium Biblicum, az az az egész Sz. irasban, ugy mint az Oh és Uj Testamentomban egy mással ellenkezni láttato hellyeknek öszve valo békéltetések, avagy megh egyeztetések, mellyek sok derekas, kivaltképpen valo kerdésekkel nagyub epületnek okaért megh bövittettek, gyakor hellyen értelmesseb feleletekkel megh vilagosittattak, es mostan romai nyelvböl ujjonnan magyar nyelvre fordittattak, nemzete hasznaért ki is bocsattattak Debreczeni Janos altal. Ultrajectumban 1658 Waesberge Janos.

*^{6}, A^{6}–Z^{6},Aa^{6}–Ss^{6} = [12] + 476 [recte 478] + [14] pag. – 12° – Init.

RMK I 937

Református bibliai idézetgyűjtemény. – A címlap hátán idézet a Bibliából és Joannes Chrysostomustól. Ezután kezdődik *Debreceni Janos Ultrajectumban 1658. esztendöben* kelt *ajánlólevele Debreczen ... tanácsinak, az Isten anyaszentegyházának hűséges oszlopinak és védelmezőinek* (*$_{2}$a–*$_{3}$b) és *elöljáró beszéde a kegyes olvasóhoz* (*$_{4}$a–*$_{6}$a). Majd *Tetsi J. Miklos* üdvözli a kötet megjelenését *Ultrájectomban* 1658. május *24. napján* kelt verses *Intésével* (*$_{6}$b). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Bújdosó míg leszesz, ember, e világban!* A főrész először *Az Ótestamentomban egymással ellenkezni láttató helyeknek össze való békéltetések avagy megegyeztetések* címen *CCCLIX* igepár szövegét és *Megegyeztetését* adja közre a bibliai könyvek sorrendjében (1–252). Majd *Rövid kérdések és feleletek* zárja az első részt (252–255). A második rész felépítése hasonló. *Az Új Testamentumban egymással ellenkezni láttató helyeknek össze való békéltetését, avagy megegyeztetését* tartalmazza a CCCLX-tól az MXI. pontig (255–432). Az *A mi hitünknek ágazatira tartozandó rövid kiváltképpen való kérdések* című katekizáló rész terjedelmesebb az első rész hasonló fejezeténél (432–476). A *Mutatótábla avagy lajstroma e Thaddaeus könyvecskéjének nem minden, hanem némine-mű derekas dolgot* emel ki, azaz összesen 121 fontosabb téma előfordulási helyét adja meg a

kötetben (Rr_6a–Ss_6a). Végül *Iohannes Nadanyi* latin nyelvű verssel üdvözli Debreceni János fordítását (Ss_6).

Debreceni Szűcs (Pellionis) János (?–?) Franekerben, Utrechtben és Groningenben tanult 1657 és 1659 között. 1665-től Hajdúböszörmény, 1671-től Túrkeve református lelkésze volt. Fordítását Jan Thaddaeus, cseh származású brédai prédikátor 1648-ban Amszterdamban megjelent, latin nyelvű *Consiljatorium biblicum* című, több nyelvre lefordított népszerű munkája alapján készítette.

In 14 bibliothecis 21 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

2810

APÁCAI CSERE János: Disputatio philosophica de mente humana, quam ... sub praesidio ... d. Joh. Chieri Apacii, ss. theol. doctoris, ... in .. collegio Claudiopolitano reformatorum professoris ordinarii publice defendendam suscipit Matthias Fogarasi, theol. phil. et ling. studiosus. Varadini MDCLVIII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°– 1 ins., orn., init.

RMK II 918

Filozófiai vizsgatételek. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán *Valentino Istvandi ..., Claudiopolitanorum centumviro ..., collegii Reformatorum curatori, ... moecenati* .. ajánlotta *művét Matthias Fogarasi respondens.* A főrész tizenhárom *thesis*t tartalmaz, amelyben Apácai Henricus Le Roy utrechti orvosprofesszornak a *Philosophia naturalis* (Amsterdam 1654) című művében kifejtett nézetével vitatkozik, hogy a lélek a test létezési módja. Apácai szerint az elme a testtől valósággal különálló szubsztancia (A_2a–B_3a). A tézisek után *corollaria respondentis* következik a *philosophia rationalis*, *moralis* és a *politica* témaköréből (B_3a–B_4b). Végül *Gothofredus Kedob, s. poeseos praeceptor* köszöntő költeménye szól *domino respondenti* (B_4b).

A címlap – a váradi szokástól eltérően – nem jelzi a vizsga idejét és helyét. Bán Imre, aki részletesen ismertette és értékelte e kiadványt (Apáczai 476–498), valószínűnek tartja, hogy arra az 1658. év elején került sor. A respondens, Fogarasi Mátyás ugyanis 1658. december 31-én syntaxis praeceptorrá lépett elő. Fogarasi életéről ld. Apáczai 476–498.

Budapest *Acad* ①
Olim: Marosvásárhely, Teleki kvt.

2811

COMENIUS, Joannes Amos – ENYEDI Sámuel: Praecepta morvm, institutioni puerorum accomodata, facilioris memoriae causa, stylo juxta textum solutum sonante, carminibus comprehensa proponuntur, ut autem intelligentius disci possint, textus etiam e regione exhibetur, prout a ... Joanne-Amos Comenio collectus est, in usum Varadien. scholae, opera Samuelis Enyedi, m. d. Varadini MDCLVIII [Szenci Kertész].

A^8 B^8 = [16] fol. – 8°

RMK II 919

Erkölcsi oktatás. – A címlapon Seneca-idézet és latin szállóige olvasható. A címlap hátán kezdődő főrész XVI fejezete (*caput*) a mindennapi életre vonatkozó erkölcsi intelmeket úgy adja közre, hogy a számozatlan levelek verzóján Enyedi Sámuel verses átköltése, a következő levél rektóján pedig Comenius eredeti, prózai szövege áll egymással szemben. Az egyes fejezetek címe a következő: *Cap. I. De moribus in genere* (A_1b–A_2a) – *Cap. II. De vultu, totiusq. corporis statu et gestu* (A_1b–A_3a) – *Cap. III. Gestus circa naturales actiones* (A_3b–A_4a) – *Cap. IV. De cultu et vestitu* (A_3b–A_4a) – *Cap. V. De incessu* (A_3b–A_5a) – *Cap. VI. In sermone* (A_4b–A_5a) – *Cap. VII. Mores matutini* (A_5b–A_6a) – *Cap. VIII. Mores in schola* (A_5b–A_7a) – *Cap. IX. Erga praeceptorem* (A_6b–A_8a) – *Cap. X. Erga condiscipulos* (A_7b–B_1a) – *Cap. XI. De conversatione cum quibusvis* (A_8b–B_2a) – *Cap. XII. In templo* (B_1b–B_3a) – *Cap. XIII. Ad mensam* (B_2b–B_4a) – *Cap XIV. A prandio* (B_3b–B_5a) – *Cap. XV. De ludo et recreatione* (B_4b–B_6a) – *Cap. XVI. Mores vespertini* (B_5b–B_6a). A nyomtatványt a következő versek zárják: (1) *Ad puerum philomusum de legibus scholasticis* (B_6b) – (2) *Speculum vitae humanae* (B_6b–B_7a) – (3) *De liberalibus artibus* címen bevezetés, majd egy-egy disztichon a hét szabad művészetről (B_7a–B_8b) – (4) *Carmen cujusdam in septem dies* (B_7b–B_8b).

Comenius szövegének kiadását és magyar fordítását: ld. **2483**.

E művet Comenius pataki tartózkodása idején írta. Első, 1653. évi kiadásából azonban nem maradt fenn példány (**2483**). Így ez a váradi kiadás számít első magyarországi kiadásának. Enyedi Sámuel (1627–1671) egyetemi tanulmányait Németalföldön és Angliában végezte. 1653-ban Franekerben orvosdoktorrá avatták. Hazatérve, 1653 és 1659 között Váradon működött mint orvos, tanár és levéltáros, majd Enyeden lett tanár. 1679-től Alvincen volt református lelkész. Comenius intelmeit a könnyebb memorizálás érdekében verselte meg. Munkája a későbbiekben nagyon népszerű volt a magyarországi iskolákban.

Cf. **2483***; –, →

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ②*
Olim: Marosvásárhely Teleki

Enyedi Fazekas János: Mennyei szó, vagy a lelki álomból való felserkenés. Váradon 1658. = **Appendix 222**

2812

<Kalendárium és prognosztikon az 1659. esztendőre. Várad 1658 Szenci Kertész. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2748**!

2813

»PÜSPÖKI János [transl.]: Szent genealógia. Georgius Horniustól magyarra fordította P. I. Várad 1658 Szenci Kertész.«

RMK I 938

Református vitairat. – Ezt a ma már példányból ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly csupán Bod Péter és Sándor István nyomán írta le a következő formában: „Hornius György Szent Genealogiaja. Ford. P. I. Várad 1658" (vö. RMK I 938, Bod: Athenas 194 és Sándor: Könyvesház 40). A kiadvány egykori létezését ezen túlmenően kétségtelenül tanúsítja és témáját is megjelöli Komáromi Csipkés György *Pápistaság újságja* című, Kolozsvárott 1671-ben megjelent vitairatának 1667. július 29-én kelt *Előljáró beszéde* (RMK I 1115): *szüntelen azt kérdik* [ti. a katolikusok]*, hol volt a ti vallástok Zvinglius és Luther előtt?, mint amaz jeles hardervicumi s osztán lejdai historicus professor is, Georgius Hornius jelenti amaz ő Genealogia Sacrának nevezett munkájában, melyet nemzetes P. I. magyarra fordíta, s Váradon kibocsáta 1658. esztendőben*.

Szabó Károly Bod Pétert követve megjegyezte azt is, hogy Váradon 1658-ban Püspöki János professzor, Putnoki János pedig pap volt. Bizonytalan, hogy kettőjük közül melyik fordította. Zoványi Jenő azonban megállapította, hogy Putnoki János már 1646 előtt meghalt, ezért e munka fordítójának Püspöki Jánost kell tekinteni (MKsz 1909: 316–317 és Zoványi: Kisebb dolgozatok. Sárospatak 1910, 134–135).

Püspöki János (1631–1660 után) 1651-ben Váradon tanult, 1652 májusától 1654 áprilisáig rektor Nagybányán. 1654 augusztusától 1657 elejéig Leidenben, Utrechtben, majd ismét Leidenben és Franekerben tanult főként jogot és történelmet. 1655. március 20-án Georgius Hornius elnöklete alatt történelmi témából disputált Leidenben (vö. RMK III 1939, ld. még jogi tárgyú vizsgatéziseit RMK III 1983). Hazatérése után előbb Ecseden, 1658 folyamán Váradon, 1659-ben Nagybányán rektor. 1660 januárjától váradi pap, ahonnét ez év során a város török ostroma miatt elmenekült. További sorsa ismeretlen. Nem lehetetlen, hogy mint jogvégzett és nemesi származású ember, világi pályára lépett. Kérdéses, hogy ő volt-e az a Püspöki János, aki 1679-ben és 1683-ban a Szatmár vármegyei rendek országgyűlési követe volt (vö. Zoványi: i. h. és Zoványi: Lexikon 491–492).

Georgius Hornius (1620–1670) az 1640-es évek végén a harderwijki, 1654-től a leideni egyetem történelemprofesszora, számos történeti és egyháztörténeti munka szerzője. *Genealogia Sacra* című művét bibliográfiailag eddig nem sikerült egyértelműen azonosítani. Herepei János azonban Püspöki János művének latin–magyar nyelvű kéziratos másolatát vélte fel-

ismerni a Tiszántúli Református Nagykönyvtár „R 545" jelzetű kéziratában, amelynek címe: „Scala Triumphalis, qua protestantium vere Christiana professio a Christo et ejus Apostolis ad praesentem aetatem descendit, et ea ad Deum, authorem suum sine interruptione continuata serie ascendit. Avagy győzödelem lajtorjaja, melyben az igaz valláson levőknek igazán keresztenyi vallások a Christustol és az ő apostolitol a jelenvalo időre leszáll, viszont az Istenhez, mint szerző okához minden közben vetett meg szűnis nélkül következendő rend szerint fel megyen. Anno MDCLVIII." A kézirat tartalma egybevág azzal, amit a feljebb idézett Komáromi Csipkés György Püspöki munkájáról írt. Tovább erősíti Herepei feltételezését az ajánlás aláírása: „Teneked K. o. üdvesseges jodat kivannya töb hasznodra köteles szolgálattyat is ajanlya Varadon 1658. Maji 20 P. I." (MKsz 1966: 259–261, vö. Fekete Csaba – Szabó Botond: A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának kéziratkatalógusa. Bp. 1979, 99).

Valószínűleg ez a kézirat lehetett alapja annak a Szabóénál részletesebb címleírásnak is, amely Zoványi Jenő Lexikonában található e műről: „Orthodoxae religionis genealogia sacra... Az igaz vallásnak ősi szent levele ... avagy Győzedelem lajtorjája..." (Hornius után ford.) (Nagyvárad 1658). (Zoványi Lexikon 492).

2814

<M. G.: Tükör okulár. H. n. 1657–1659>

MKsz 1932: 8

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási vitairat.

E mű egykori létezését Zoványi Jenő feltételezte (MKsz 1932: 8 és vö. Theologiai Szemle 1925: 265) Czeglédi Istvánnak egy 1659. évi megjegyzése alapján: „Úgy hallottam elszenvedték volna a kálvinisták az ő ellenek írt minapi TÜKRÖT OCULART, sőt amaz írva küldött veresbeli (versbeli?) szennyet is, csak másottan ne esnék ellenek." A margón mellette: „M. G. a nevezetben, de Jacobé a szó s Esaué a kéz." (*Malach doktornak ... Melach tudós barátjával való pajtársi szóbeszéde*. Patak 1659, **2868**, 18). Zoványi szerint az M. G. monogram elírás lehet M. S. helyett, s feloldása akkor Matthias Sambar, s az említett munka talán azonosítható Sámbár: *Próbaköve egy cigány okulárnak* című művével (**2835**). De az M. S. monogram feloldása Megyeri Sigmond is lehet, s akkor az ő *Lölki okulár* című könyvére (**2753**) utal az idézet. Ha azonban nem sajtóhiba az M. G., akkor Czeglédi egy harmadik műről beszél „akkor ezzel is egy eltűnt magyar könyvnek legalább címe kerül elő" (vö. Zoványi i. h.). Minthogy a Czeglédi által megadott monogram és cím sem Sámbár, sem Megyeri monogramjával, és számba jöhető műveik címével sem egyezik, legvalószínűbbnek az tűnik, hogy Czeglédi megjegyzése egy ma ismeretlen nyomtatványra vonatkozik, amely címéből ítélve kapcsolódhatott Sámbár és Lippai Sámuel 1657–1659 között lezajlott hitvitájához (vö. **2712**, **2728**, **2769**). De közelebbi tartalmáról, szerzőjéről, nyomtatási helyéről semmi közelebbit sem lehet megállapítani.

Cf. **2712**, **2728**, **2769**, **2792**, **2835**, –

Sámbár Mátyás: Kancsalok okulárjok, seu ocularia pro quodam fasci luminis praedicante haeretico: Okulár egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára. S. l. 1658. – Vide **2769**

2815

HYMENAEIS solennibus viri ... Pavli Kray, ecclesiae Sclavonicae Bartphen(sis) diaconi ... sponsi et ... Elisabetae ..., Jacobi Klösz, reipublicae Bartphensis judicis ... filiae ... sponsae institutis ... schola Bartphensis congratulatur. (Bartphae 1659) [Klöss, jun.]

[ ]^4 = [4] fol – 4°

RMK II 920 – Čaplovič 208

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvánnyal Pavel Kray, bártfai szlovák lelkipásztort és Elisabetha Klösst, Jakob Klöss, bártfai bíró és nyomdász leányát köszöntötték 1659-ben tartott menyegzőjük alkalmából a városi iskola tanárai és tanulói: (1) *Martinus Pfeiffer, schol. patr. rector* ([ ]$_1$b) – (2) *Albertus Sperling Lublin. Siles., p. t. sch. Bartph. sen.* – (3) *Thomas Fronius Holtzmanno-Transylv.* – (4) *Johannes Hust Rup. Transylv.* – (5) *Casparus Vayda Caesareoforen.* ([ ]$_2$a) – (6) *Georgius Sterner Transylv.* – (7) *Balthasar Czapka von Kirchdrauff*, németül írt anagrammát az *Elisabeth Klösin Braut durch Versetzung der Buchstaben sie klebt, so halt ein Raub* témájára ([ ]$_2$a–b) – (8) *Simon Agnerus Jacobitan Transylv.* ([ ]$_2$b) – (9) *Andreas Teutschius Transylv.* – (10) *Josephus Seltenreich Caesareof.*, *Paulus Crai sponsus ἀνάγραμμα. Canis plausus puros* címmel ([ ]$_2$b–[ ]$_3$a) – (11) *Stephanus Helvetius Crucen. Transyl.* ([ ]$_3$a) – (12) *Matthäus Sculteti Siles.* – (13) *Johannes Czinn Varna Povasien.* – (14) *Nicolaus Rischai.* – (15) *Melchior Trisch Cruciburga Siles.* ([ ]$_3$b) – (16) *Simon Bobovski Fristatten. Siles.* – (17) *Andreas Reichwaldt Bartph.* – (18) *Johannes Rodt Belen.* – (19) *Johannes Stranovius Gibben.* – (20) *Johannes Cabis* – (21) *Jeremias Polani Berzevit.* – (22) *Johannes Groß Caesareofor.* ([ ]$_3$b–[ ]$_4$a) – (23) *Franciscus Frivalski* ([ ]$_4$a) – (24) *Johannes Adami Arven.* – (25) *Johannes Geibrethaser Libet.* – (26) *Martinus Removius Bartph.* – (27) *Franciscus Plachta* – (28) *Johannes Spaniel Siles.* – (29) *Adamus Sculteti Siles.* – (30) *Georgius Demian Belen, Elisabeth Klösinn Braut durch Versetzung der Buchstaben gibt den folgenden Spruch: Salb' in Kloster ein Taube* anagrammával ([ ]$_4$b) – (31) *Jacobus Strenek Freystat. Sil.* – (32) *Georgius Rodt Belen.* – (33) *Israel Demiter Belen.* – (34) *Johannes Franck Belen.* – (35) *Johannes Sulcovius* – (36) *Gabriel Lani* – (37) *Johannes Zarevutius Bartphen.*

A kiadvány minden bizonnyal a menyasszony apjának, ifj. Jakob Klössnek bártfai nyomdájában készült. A tekintélyes bártfai polgár, városbíró 1622–1663 között állt a tipográfia élén.

A morvaországi születésű Pavel Kray 1654-ben Bártfa város költségén volt egyetemi hallgató Wittenbergben, innen hívta vissza a város a következő évben. Ezután szlovák evangélikus lelkészként tevékenykedett Bártfán, majd 1663-tól 1682-ig Késmárkon. Alkalmi versek szerzőjeként ismert.

Ugyanerre az alkalomra egy másik kiadvány is megjelent ebben a műhelyben (vö **2816**).

Cf **2816**

Budapest *Nat* cop. – Prešov *Scient* ①

2816

VOTA nuptiis auspicatissimis ... Pavli Kray, fato divino ecclesiae Sclavorum apud Bartphenses diaconi ... sponsi et ... Elisabetae, viri ... consultissimi ... Jacobi Klösz, reipublicae Bartphensis ... judicis filiae unice ... sponsae dicata ... (Bartphae MDCLIX) [Klöss, jun.].

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 921 – Čaplovič 209

Lakodalmi versek. – A kiadvány Pavel Kray, bártfai szlovák lelkipásztor és Elisabetha Klöss, Jakob Klöss bártfai bíró lányának 1659. február 5-én tartott esküvőjére készült. A következők köszöntötték verssel az ifjú párt: (1–2) *Martinus Wagner sen., past. et superintend. Bart. civis*, aki második költeményének az *Aenigma* címet adta ([ ]$_2$a) – (3–4) *Leonhardus Wagner, eccl. Bartph. a concionibus Germanicis,* cím nélkül és *Ἐυχὴ* [?] címmel ([ ]$_2$a–b) – (5) *Martinus Pfeiffer, sch. pat. rect.*, a menyasszony rokona, *Sic nos fata trahunt retrahuntque* címmel ([ ]$_2$b–[ ]$_3$a) – (6–7) *Michael Czapko B., sch. B. coll., Paulus Kray ἀνάγραμμα. Pulchra is via. Expolitio per sermocin. sponsi cum sponsa* című párbeszéddel és egy rövid *Votum*mal ([ ]$_3$a–b) – (8) *Georgius Roth, sch. Bartph. cant.* ([ ]$_3$b) – (9) *Andreas Eckelius, collab.* ([ ]$_4$a) – (10) *Matthias Vitriarii, sch. Bartph. audit.* ([ ]$_4$b).

A házasságkötés időpontját a címben olvasható kronosztichon határozza meg. A kiadvány minden bizonnyal ifj. Jakob Klöss bártfai nyomdájában készült.

Az esküvő alkalmából a bártfai iskola tanárai és diákjai is köszöntővers gyűjteményt állítottak össze (vö. **2815**).

Cf. **2815**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Prešov *Scient* ①

2817

[1] UY és ó kalendariom Kristus urunk születése után MDCLX. esztendöre valo, melly intercalaris, az az közbetétetett esztendö, 366 napot foglal magában. Nagy szorgalmatossággal a' bechi meridianomra rendeltetvén K ü r n e r L i p o l d , aa. ll. et philos. baccal. által és P ü c h l e r V i d , altenburgi mátematicus neve alat világossággra adatott, Német, Magyar és ezek szomszédságában levö országok szolgálattjara, a magyar historia és sokadalmakkal eggyüt. – [2] (Prognosticon az az iöuendö dolgoknak égi nézésekböl-valo ielensége auagy nagy praktika, Kristus urunk születése után valo MDCLX. esztendöre, mely intercalaris, az az közbetétetett esztendönek mondatik, 366

napot foglal magában. Nagy szorgalmatossággal az egi chillagoknak iarasok szerent a' Napnak, Hold-Holdnak [!], planetáknak forgásokrol és onnét észben vett szélvészekröl, az Austriay Herczeségnek[!] és több szomzedsagban levö országoknak meridianumra [!] szérént eszve szedegetett, P ü c h l e r V i d altenburgi matematicus neve alat vilagossagra adatott K ü r n e r L i p o l d é s M a t e által.) Béchben [1659] Kürner Jakab János [sen.], Also Austrianak könyw-nyomtatoja.

$[A]^8$ B^8–D^8 = [32] fol. – 8° – 3 ins., orn., color.

RMK I 953

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon két angyal tartja a koronás magyar címert, a címlap hátán az osztrák császári címer látható. Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után ($[A]_2$a) a verzó lapokon a hónapok naptártáblái következnek ($[A]_2$b–B_6a). A rektó lapok bal hasábjában, a korábbi bécsi naptáraktól eltérően, az ó-naptár található. A lapok jobb hasábjában a dátumok mellett üres hely van a feljegyzések számára az új időszámítás szerint. A naptárrészt a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról* zárja (B_6b–B_7b). A prognosztikonnak önálló címlapja van, amelyen fametszetes, babérkoszorúba foglalt koronás magyar címer látható (B_8a). A prognosztikon egyes fejezetei: *Elöljáró beszéd avagy bemenetel. Az 1660. esztendőnek tulajdonságairól...* (B_8b–C_1a) – *Első rész. A télről ...* (C_1b–C_2b) – *Második része. A kikeletnek tulajdonságairól ...* (C_3a–C_3b) – *Harmadik része. A nyárnak tulajdonságairól ...* (C_4a–C_4b) – *Negyedik része. Az őszről és annak igazgatóiról ...* (C_4b–C_5b) – *Ötödik része. A Napban és Holdban való fogyatkozásokról* (C_5b–C_6b) – *Hatodik része. A földnek gyümölcséről* (C_6b–C_7b) – *Hetedik része. A hadakról és betegségekről* (C_7b–C_8a). Ezután olvasható a *Kronológia, avagy mind Fölsö s mind Alsó-Magyarországban lett hadakról és a fő városoknak, véghelyeknek megvételéről való históriának második része, mely a tavaly kinyomtattatott históriának utána következik*, amely az 1448–1464-ig terjedő időszakot tárgyalja (C_8b–D_5a). A kiadvány a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzékkel fejeződik be (D_5b–D_8b).

A naptár összeállítója Leopold Matthaeus Kürner, Johann Jakob Kürner bécsi nyomdász öccse volt. 1665-től egy kiadványa szerint könyvkereskedőként is működött Bécsben. Magyar nyelvű naptárakat 1660–1667 közötti évekre adott ki (**2963**, **3074**, **3139**, **3192**, **3270**), német nyelvű naptárai az 1660 és 1673 közötti időszakra jelentek meg Bécsben. Működése kezdetén német kalendáriumain feltüntette elődje, Veit Püchler nevét, a magyar nyelvűek közül csak ebben az 1660-ra szóló naptárban szerepel mindkét név (Seethaler 145).

Cf. **2626**!

Budapest *Nat* ①

2818

ALBRICH, Martin: Canones logici selectiores, quos in celebri gymn. Coronensi tempore examinis publici praeside m. Martino Albrichio, rectore gymnasii ejusdem ad disputandum proponit respondens Martinus Herrmannus Coro-

nensis, ad diem 8. Octob. anno 1659. horis matutinis. (Coronae 1659) typis Herrmannianis repraesentat.
¶^{4} = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 922

Logikai tézisek. – A címlap hátán *Martinus Herrmannus Coron., respondens viris ... Michaeli Herrmanno, judici ... rei p. Coronensis ..., Transylvaniae principis consiliario intimo, ... parenti ... ut et ... Petro Medero, p.l.c. ..., pastori ecclesiae Coronensis, ut et scholae inspectori ..., nec non p.t. decano capituli Barcensis* ajánlja téziseit. A főrész *Canones logici* cím után 89 számozott logikai meghatározást tartalmaz (¶$_2$a–¶$_3$b). Végül *Andr. R. Lutschius Bistriciensis, Michael Clavsenbvrgervs Mediensis, frater adoptivus, Johannes Groh Bistr. contubernalis* és *Andr. Schoppelius, Coron. contubernalis domino respondenti* címzett üdvözlőversei zárják a nyomtatványt (¶$_4$a).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1659. október 8-án vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a brassói Martin Herrmann volt. Ő brassói tanulmányai után Altdorfban és Páduában tanult tovább, majd mint orvos működött szülővárosában, ahol 1681-től városi tanácsos is lett.

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.
Olim: Brassai ev. Gymn.

2819

ALBRICH, Martin: Disputatio de consummatione seculi, quam ... in ... gymn. Coronensi tempore examinis publici praeside m. Martino Albrichio, rectore gymnasii ejusdem publice defendendam suscepit respondens Johannes Schulerus Batoschensis, ad diem 8. Octob. anno 1659. horis matutinis. (Coronae) 1659 typis Herrmannianis.
[ ]^2 = [2]fol. – 8° – Orn.

RMK II 923

Teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Theses de consummatione seculi* címen *IX* vizsgatétel szól arról, hogy a világ nem örökkévaló. Amiképpen azt Isten megteremtette, úgy annak egyszer vége is lesz. Ám az angyalok és az emberek örökéletűek: vannak, akik a mennyben, vannak, akik a pokolban fognak örökké élni. A világvége időpontját előre megjósolni nem lehet, miként azt sem, hogy mikor kezdődött, és meddig tart az az ezer apokaliptikus esztendő, ameddig a Sátán gyötri az emberiséget.

A disputációt a címlap tanúsága szerint 1659. október 8-án vitatták meg a brassói evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Albrich rektor, a vizsgázó a Kolozs megyei Bátosban született Joannes Schuller volt. Ő 1657-ben ugyanitt vizsgázott filozófiából (**2702** (10)).

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

2820

»BERICHT, wie man sich bei der giftigen Seuche der Pestilenz zu verhalten habe. Cronstadt 1659 [Herrmann]. 1 Bogen in 4°.«

Gross: Kronstädter 33

Orvosi tanácsok. – E példányból nem ismeretes nyomtatvány leírását Julius Gross közölte (Kronstädter 33), Joseph Teutsch 18. századi jegyzékére hivatkozva, mivel a nyomtatvány már a 19. század végén sem volt meg a brassói evangélikus gimnázium könyvtárában. Teutsch („Aufgerichtetes Denkmahl der Königlichen freyen Stadt Kronen in Siebenbürgen, das ist Kurzes Verzeichniss derjenigen Schriften, welche entweder in Kronstadt gedruckt, oder auch von Kronern ediret worden", 1749. Nr. 66.) a fent leírt módon adta meg a mű címét és kiadására vonatkozóan a következő adatokat közölte: „Ein. Löbl. Magistrat von Kronen liess solches den Bürgern bei angehender Pest bekanntmachen, welche in diesem Jahr zu wüthen anfing und bis 2 Jahre fortdauerte. Es wird in diesem Bericht gezeiget, wie man sich mit gewissen Arzneyen zur Pestzeit versehen und brauchen sollte. Es wurde in Cronstadt gedruckt 1659 und besteht aus 1 Bogen in 4°." A négy levél terjedelmű nyomtatványt tehát a brassói városi tanács rendeletére nyomtatták ki 1659-ben, amikor a pestisjárvány dühöngeni kezdett. A kiadvány elsősorban a pestis idején használható orvosságokról tudósította a lakosságot.

A kiadvány minden bizonnyal az ekkor működő Herrmann-nyomdában készült.

2821

»FUCHS, Joannes: Fasciculus Disputationum philosophicarum, quem ... in electorali ad Albim Academia Wittebergensi ... publici academici exercitii gratia ... Philosophantium examini exposuit in Auditione Philosophorum A. C. 1653. et 1654. J[oannes] F[uchs] Coronensis. (Coronae 1659) Typis Michaelis Herrmanni.«

»$[\,]^2$ = [2] fol. – 4°«

RMK II 925

Filozófiai vizsgatételek. – Ennek a példányból jelenleg ismeretlen nyomtatványnak a leírását Szabó Károly (RMK II 925) Josef Trauschtól (I 385-386) vette át. Eszerint a nyomtatvány első két levele, azaz címlapja és ajánlása készült csak Brassóban. A címlap után Joannes Fuchs, a brassói evangélikus gimnázium lektora 1659. február 18-án Michael Goldschmidt brassói bírónak és a városi tanács tagjainak ajánlotta azokat a filozófiai disputációit, amelyeket Wittenbergben 1653-ban és 1654-ben védett meg és jelentetett meg. Az ajánlást követően Fuchs ezt a hat, Wittenbergben készült nyomtatványt adta újra közre. Ezeknek az önállóan is megjelent és példányból is ismeretes nyomtatványoknak a címét Szabó Károly bibliográfiája III. kötetében közölte. Eszerint 1653. május 18-án Johann Weissen filozófiaprofesszor elnökletével *Axiomata affectionis entis disjunctas partim primarias, partim secundarias concernentia* címen (RMK III 1854); 1653. június 25-én *Exercitatio metaphysica de ratione entis in ordine ad inferiora* témában Josias Christophorus Neandernél (RMK III 1855); 1653. július 23-án Johann

Tatinghoff elnökletével *De causis corporis naturalis in genere et in specie de materia* (RMK III 1856) címen; augusztus 10-én pedig Aegidius Strauch vezetésével *De constitutione metaphysicae* (RMK III 1857) disputált. A következő esztendőben februárban Christoph Graumüller vezetésével *Centuriae primae axiomatum sive regularum philophicarum decas IX.* volt disputációja címe (RMK III 1913); június 23-én pedig *De coelo ex physicis* értekezett Johann Tatinghoff elnöklésével(RMK III 1914).

Joannes Fuchs (1631–1686) Brassóban született. 1650 és 1654 között a wittenbergi egyetem hallgatója volt. Ezután szülővárosa gimnáziumában tanított 1657-től 1662-ig, majd Videnbak (Vidombák) lelkésze volt haláláig.

2822

[1-2] [Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1660. Kronstadt 1659 Herrmann.]

$[A^8\ B^8]\ C^8 + ? = [24 + ?] + ?$ fol. – 16°

Naptár és prognosztikon. – Az eddig bibliográfiailag le nem írt kiadvány ma ismeretes egyetlen példánya kötéstáblából kiáztatott négylevélnyi töredékből áll, amely a naptár prognosztikon részéből származik. A kiadvány fél füzetét tartalmazó töredék a nyárról szóló fejezettel kezdődik (C_1a–b), ezt követi a *Vom Herbst* (C_1b–C_2a) – *Von Finsternissen* (C_2a-b) – *Verzeichniß der Jahrmärckte so in Siebenbürgen gehalten werden A-M* betűt tartalmazó szakasza, valamint a *Nösen*ben tartandó vásár időpontjával (C_7a–C_8b).

A kalendárium érvényességének éve a fogyatkozásokról szóló fejezet végén derül ki.

A naptár beosztására és terjedelmére nem lehet egészen pontosan következtetni, mivel a példányból és pontos leírásból ismeretes többi brassói kalendárium beosztása is több helyen eltérő (vö. Brassó 1642, **1920**, **2758** és RMK II 1329, ez utóbbi leírását ld. Karpatenrundschau 1978: 52, Gernot Nussbächer). Ezek alapján bizonyos, hogy ez a kalendárium is a naptárrésszel kezdődött. A fennmaradt részek előtt a télről és a tavaszról szóló szöveg helyezkedhetett el. A töredék két lapjának alján minden bizonnyal a $C_{1\text{-}2}$ füzetjel maradványai láthatók, ebből kiindulva, és a papírív hajtogatásának feltételezhető menetét figyelembe véve készült a fenti leírás. A meglévő, *Von Finsternissen* című fejezet és a vásárjegyzék között valószínűleg a prognosztikon egyéb szokásos részei, például a betegségekről, háborúkról szóló részek állhattak. A vásárjegyzékből két, vagy legfeljebb három lap hiányozhat, s a jegyzéket esetleg még krónika követte.

Az első, német nyelvű brassói naptár 1643-ból maradt fenn (Brassó 1642, **1920**), hiteles leírás alapján bizonyosnak tekinthető az 1655. évre szóló megjelenése (Brassó 1654, **2514**). Példányból ismert az 1659-re szóló (**2758**). Az itt leírt, 1660-ra nyomtatott naptár után (**2822**) az 1664-re (**3075**), 1665-re (**3140**), továbbá a legvalószínűbben az 1666. évre (**3193**), majd 1674-re (RMK II 1329) szóló brassói kalendáriumok ismeretesek. A szórványos adatok alapján 1655 és 1666 között megnyugtatóan feltételezhető a naptársorozat folyamatos megjelentetése. Az ezt megelőző és ezt követő időszak esetében a fennmaradt adatok nem elégségesek a nagy bizonyossággal történő feltételezéshez.

Cf. **1920***!; **2631**, **2704**, **2758**, –, **2896**, **2966**, **3021A**, **3075**, **3140**, **3193**, →

Braşov *Arch* ④ – Budapest *Nat* cop.

2823

QUOD autor conjugii ... Martinvs Albrichivs Mediensis, p. t. rector scholae Coronensis ... secundum sponsus cum ... Sara ..., Iohannis Crestels, civis et patritii Coronensis ... vidua sponsa, sacra nuptiarum ... celebrabat prid(ie) Calend(ae) Decembr(is). MDCLIX, quibus fautores ac amici ... applaudebant. Coronae (1659) apud Michaëlem Herrmannum, p. t. judicem Coronensem.

[ ]^4 = [4] fol. – 4°

Gross: Kronstädter 1147

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt a medgyesi származású Martin Albrichnak, a brassói gimnázium rektorának és Sara Schneeweiss, Joannes Chrestels brassói patricius polgár özvegyének 1659. november 30-án tartott esküvője alkalmából készítették az ifjú pár jóakarói és barátai: (1) *Petrus Mederus, p. l. c., pastor ecclesiae Coronensis* ([ ]$_1$b) – (2) *Trostfridus Hegenitius, medicus Coronensis, Verus amor jungit similes et similis simili gaudet* címmel ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a) – (3) *F. J., Prediger der Kirchen auf S. Martins-Berg* ([ ]$_2$a–[ ]$_2$b) – (4) *Nicolaus Sinonius* ([ ]$_2$b) – (5) *Paulus Greißing, lector, Abend-Wunsch. Sonett* címen németül ([ ]$_2$b–[ ]$_3$a) – (6) *Johann Greißing* német nyelvű *Germanicum Alexandrinum*mal ([ ]$_3$a) – (7) *Joh. Honterus, Viduas honestas non minori studio, quam ipsas virgines esse ducendas* jelmondattal – (8) *Joh. G., c. c. t.* ([ ]$_3$b) – (9) *Matth. Boldissius Bassn., 2. class. coll.* németül ([ ]$_4$a) – (10) *Simon Ladislai, tert. class. coll., Martinus Albrichius, Anagrammaticae* címen – (11) *Jacobus Seeligstädter, rector minoris scholae* ([ ]$_4$b).

Az *F. J.* monogram Fuchs Joannes nevét rejti, a *Joh. G. c. c. t.* betűk feloldása pedig esetleg: Johann Gorgias, collaborator classis tertiae (Gernot Nussbächer szíves szóbeli közlése).

Joannes Chrestels, brassói patrícius polgár a jelentős városi tisztségeket betöltő brassói Chrestels család jelenleg ismeretes leszármazási fájába nem illeszthető be, feltehetően a család egy másik ágáról vagy névrokonságról van szó (vö. Genealogie Kronstädter Familien, Erich Jekelius – kézirat, Braşov, Archiv der Schwarzen Kirche, IV F 57, **2706**).

A nyomtatványt először Julius Gross írta le (Kronstädter 1147).

Ugyanerre az alkalomra a vőlegény tanítványai is megjelentettek egy lakodalmi versgyűjteményt (**2824**).

Cf. **2824**

Brassó *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2824

TAEDAE secundis, utinam secundis! Nuptiarum ... Martini Albrichii, rectoris gymnasii Coronensis ... sponsi ut et ... Sarae, ... Iohannis Crestels, concivis urbis praefatae ... viduae, sponsae secunda Calendar. Decembris

... a nonnullis classis primae discipulis accensae, anno MDCLIX. Coronae (1659) charactere Herrmannio repraesentatae.

A^4 = [4] fol. – 4º

Gross: Kronstädter 1148

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Martin Albrichnek, a brassói gimnázium rektorának és Sara Schneeweissnek, Joannes Chrestels özvegyének 1659. november 30-án tartott menyegzője alkalmából készült. A házaspárt a brassói gimnázium első vagyis legfelső osztályának tanulói köszöntötték: (1) *Ad cl. dn. sponsum Johannes Meint Schwischer.* (A_1b) – (2–3) *Andr. Lutschius Bistricensis* az előzővel azonos címen írt *magister Martinus Albrichius* nevére anagrammát latinul és *An die ehr-und tugendreiche Frau Braut, Kurtzer Nahmenswechsel Sara Schneeweiszin* címen németül (A_1b–A_2a) – (4) *Michael Czelgius Kundensis* (A_2a–b) – (5) *Johannes Schulerus Bathoschensis Ad sponsam* (A_2b) – (6) *Mich. Eckardus Bodendorff.* (A_2b–A_3a) – (7) *Georgius Franck Bistricensis* (A_3a) – (8) *Johannes Groh Bistricensis* (A_3a–b) – (9) *Andreas Meinth Lapidensis* (A_3b) – (10) *Andr. Schoppelius Coronensis* (A_3b–A_4a) – (11) *Casparus Raus Coronensis* (A_4a) – (12) *Mich. Schmeitzelius Coronensis* (A_4b) – (13) *Martinus Herrmannus Coronensis* – (14) *David Czackius Coronensis* – végül (15) *Supplementum*ban a tipográfus, feltehetően a Herrmann-nyomda faktora, Nicolaus Müller (vö. **2706**) (A_4b).

Joannes Chrestels brassói patrícius polgár a jelentős városi tisztségeket betöltő brassói Chrestels család jelenleg ismeretes leszármazási fájába nem illeszthető be, feltehetően a család egy másik ágáról vagy névrokonságról van szó (vö. Genealogie Kronstädter Familien, Erich Jekelius – kézirat, Braşov, Archiv der Schwarzen Kirche, IV F 57, **2706**).

A kiadványt első alkalommal Julius Gross írta le (Kronstädter 1148).

Erre az alkalomra, ugyanebben az évben a pár jóakarói és barátai is megjelentettek egy másik köszöntővers-gyűjteményt (**2823**).

Cf. **2823**

Budapest *Nat* cop. – Braşov *Ev* ①

2825

»TÉCSI Joó Miklós: Lilium humilitatis. Az Isten Anya szent-egyháza maga meg aláztatására való keserves Siralma, melylyel engesztelte a meg haragudott Istent. Franequera. 1659. 12 r.«

RMK I 939

Református imádságok. – E ma már példányból ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly Bod Péter (Athenas 292) és Sándor István (Könyvesház 40) híradása alapján a fenti címen vette fel bibliográfiájába (RMK I 939). Tartalmára és beosztására a Kolozsvárott 1673-ban megjelentetett újabb kiadása alapján következtetett Fazakas Gergely Tamás. Ennek címéből ugyanis úgy tűnik, hogy 1673-ban újrakiadták az első, Franekerben 1659-ben megjelent imádságoskönyvet: Lilium Humilitatis. Az az: A' nyomoruságoknak tövisse köziben bé-vettetett Isten

Anyaszent-egyházának maga meg-alázása es keserves siralma. Mellyet Az üldöztetéseknek idején à meg haragutt Istennek meg-engesztelésére; a' Christus ellenségének meg-szégyenitésére és a' Sion romladozott kö-falainak fel-épéttetésére ecképpen bocsát-fel az Anyaszent-egyház magas Meny-országban. Mellyet az Ur dicsösségére, a' Keresztyén Ecclesiáknak hasznára; és a' megkeseredett Hiveknek vigasztalására ekképpen készitet-el, és e' formában ki-is bocsátott Franequerában, An. 1659. Tetsi J. Miklos. Mostan penig újjobban, Istenéhez s' Hazájához valo buzgo szeretetiböl ez kis formában ki-bocsátott: Kolosvaratt, Veres-egyhazi Szentyel Mihaly 1673-dik esztendöben (Könyv és Könyvtár XXVIII. Debrecen 2006, 53–108).

Az 1673. évi kiadás a következőképpen épül fel: A címlap hátán három *Szent írásbeli hely* olvasható az ember nyomorúságáról. Ezt követi *Técsi Miklós* előszava *A keresztyén olvasóhoz*. Majd *Hasznos tanács a' megsebhedett lelkű emberhez* címen *Debreczeni P. János* költeménye olvasható, amelynek incipitmutatóra utaló kezdősora: *A keresztek alatt hogyha vigasztalást*. Utána *Ternyei Andras Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz* című verse következik. Ennek kezdősora: *Ember életedben nyomoruságokat*. A *Keserves siralma az Isten eklézsiájának* cím után a szerző I—XVII. hosszabb könyörgést ad közre. Ezekben Erdélynek a törökök által történt feldúlása miatti panasz és bűnbánat hangja szólal meg. Végül *Mutató tábla* című tartalomjegyzék zárja a nyomtatványt.

Részleges szövegkiadás az 1675. évi kiadás (RMK I 1181) alapján: Incze Gábor: A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931, 163–164. Kritikai kiadás Fazakas Gergely Tamástól (Könyv és Könyvtár XXVIII. Debrecen 2006, 109–145).

Técsi Joó Miklós a máramarosi Técsőn született. Egyetemi tanulmányait Utrechtben, Groningenben és Franekerben, majd Angliában végezte 1658 és 1662 között (Bozzay—Ladányi 371, 1356, 2213). Ezután nem maradt fenn róla adat. Herepei János elképzelhetőnek tartotta, hogy Angliában maradt (Adattár II 65). Gömöri György viszont azt feltételezte, hogy visszatért Magyarországra (Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken, Bp. 2005, 53). Az 1703-ig további öt kiadásban (RMK II 1153, RMK II 1181, RMK II 1235, RMK II 1240, RMK II 1668) ismeretes *Lilium humilitatis* kiadástörténetét, a benne közölt panaszimádságok sokoldalú elemzését és azok aktualitását a gyászévtizedben és a Rákóczi-szabadságharc idején ld. Fazakas Gergely Tamástól (i. m. 53–108). Técsinek egyetlen magyar (RMKT XVII/9 423) és több latin és görög nyelvű üdvözlőverse ismeretes e munkáján kívül (RMKT XVII/9 713).

Cf. –, →

2826

AMOR, quo felicissimum amorem ... Georgii Fischer, v. d. m. ... Annam-Mariam Linkianam in tori societatem 14. Iulii anno MDCLIX. sibi adsciscentis prosequuntur amici. Cassoviae (1659) praelo Marci Severini.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 926 – Čaplovič 560

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt Georg Fischer, kassai szlovák evangélikus lelkész és Anna Maria Linkiana 1659. július 14-én tartott menyegzőjére készítették

barátaik. Az ifjú párt verssel köszöntötte: (1-2) *Melchior Klies, Prediger des Wortes Gottes in der deutschen evangelischen Kirch. in Cassau* latinul (A_1b) és németül (A_2a-b) – (3) *Rätzel an die J. Braut.* címen németül egy *Guter Freund* (A_3a) – három latin *Epigramma*val (4) *Autor prolifici conjugii ipse Deus* – (5) *Nassa tibi jacta est, Cassa nec inde redit* – (6) *Fronde sub aëria dic Philomela melos* címen *Jonas Lang Vithnaverus, pastor quondam eccl. Theckoßiensis* (A_3a–A_4b) – (7) G*eorgius Raduch, gymn. Cassov. rector* latinul (A_4b–B_1a) – (8) *Stephanus Budiacs, scholae Cassov. Lutheranae conrector* latinul (B_1a-b) – (9-10) *Adamus Droschelius, cantor Cassoviensis* latinul és németül (B_1b–B_2a) – (11) *Lazarus Bonamicus* (B_2a-b) latinul – végül (12) *An den Hochzeit-Gast Samuel Fischer* (B_2b).

Georg Fischer a csehországi Chlumekben született, 1629-ben menekült szüleivel Magyarországra. Tanulmányait Szepesolasziban kezdte, majd Selmecbányán, Késmárkon, Elbingben és a königsbergi egyetemen folytatta. Hazatérte után a késmárki szlovák gyülekezet lelkésze és egyszersmind a német gyülekezet diakónusa lett. 1646-ban szentelték fel Bártfán. 1651-től kassai szlovák prédikátor volt. 1672-ben őt is elítélték, két évig fogságban volt, majd sziléziai, lengyelországi, poroszországi száműzetésbe kényszerült. 1682-ben Kassára való hazatérése közben halt meg Lengyelországban.

Budapest *Nat* ①

2827

BARÓTI Miklós: A' sz. bvlcsv méltosagának és hasznainak igaz értelmére vezérlö rövid tanvsag, mellyet e kis könyvecskében az hivek eleibe ád Sz. Ferencz szerzetiben lévö Baroti Fr. Miklos. Cassan 1659 Severinus Marcus.

)(^{8}, A^8–V^8 X^{7+1} = [14] + 331 + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 940 – Čaplovič 561

Katolikus vallási tanítás. – A címlap háta üres. Majd ... *Kisdi Benedeknek, egri püspöknek, Heves, Külső- és Belső Szolnok vármegyéknek fő ispánjának, a felséges római császár és koronás király urunk tanácsának, etc.* címzett *Ajánló levél* olvasható, aláírója *fr. Nicolaus Baróti*, kelt a *Sebesi klastromban*, 1659. június 18-án ( )($_2$a–)($_7$a). Az ajánlás utolsó levelének háta üres. Ezt követi *A keresztyén olvasóhoz rövid intés* ( )($_7$b–)($_8$a). A főszöveg első hét *része* általában a bűnről, *a megigazulásról*, *az elégtételről*, a nyolcadiktól a huszonkettedik *rész*ek pedig szorosabban véve a búcsú fogalmáról, gyakorlatáról értekeznek (1–331+[1]). A kiadványt *A nyomtatásban esett fogyatkozásról való rövid intés* zárja (X$_7$a).

Baróti Miklós (?–1680) 1653-ban Sümegen, 1657-től Sebesen ferences gvárdián, 1659-ben a filozófia tanára, 1662-1665 között a szalvatoriánus rendtartomány provinciálisa, több rendház főnöke (Gyöngyös, Szeged) volt. 1668-tól a hradistyei kolostor iskoláját vezette. Főbb életrajzi adatait felsorolta Péter László (Szegedi ferencesek. Szeged 1991, 38).

In 10 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Dej *OFM* – Esztergom *Simor* – Gyöngyös – Kežmarok *Ev* – Košice *Scient* – Nitra *Dioec* – Szeged *Univ* – etc.

2828

»CZEGLÉDI István: Egy katolikus embernek, más egy igaz Evangyeliomi téjen felneveltetett Kalvinista emberrel való beszelgetése. [Kassa] 1659 [Severini]. 8r.«

RMK I 951 – Čaplovič 2588

Református vitairat. – Szabó Károly e művet Köleséri Sámuel említése nyomán vette fel bibliográfiájába. Köleséri mostohaapjáról, Czeglédi Istvánról szóló életrajzában így ír: „... azután csakhamar [kibocsátotta] amaz kicsiny, de fontos íráskát a nagypénteki disciplinálásrul, melynek titulusa ez: *Egy catholicus embernek, mas egy, igaz evangeliomi teien fel-neveltetett calvinista emberrel valo beszélgetése 1659-ben*, melyre egy anonymus írt vala egy árkuskára valamit, melyen felindittatván írá amaz igen tudós munkáját a Melach doctort 1659-ben rettenetes éjjel-nappali nyughatatlansággal." (Czeglédi István: *Már minden épületivel ... elkészült Sion vára ... kibocsáttatott Köleséri Sámuel ... által*. Sárospatak–Kolozsvár 1675 (**$_2$b) pag. RMK I 1187).

Bod Péter, aki bizonyosan példány alapján dolgozott, Köleséri leírásával megegyezően jegyezte be Bethlen Kata könyveiről 1752-ben Halmágyi István számára készített lajstromába Czeglédi e munkáját (Bethlen Kata könyvtára 418). A fenti címleírás ezt az autopszián nyugvó feljegyzést követi. Ugyancsak Köleséri adata alapján sorolta Czeglédi művei közé ezt az elveszett írást Zoványi Jenő is (Theologiai Szemle 1925: 265 és MKsz 1932: 8).

Sem Köleséri, sem Bod nem említette a kiadvány nyomtatási helyét, ezért valószínű, hogy az nem is volt feltüntetve rajta. Köleséri azonban az idézett helyen keletkezésük sorrendjében sorolja fel Czeglédi 1659-ben írt műveit: a *Csatázó léleknek diadalma* (vö. **2829**), e munka, *Melach doktor* (vö. **2868**), az *Országok romlásinak okairól* (vö. **2831**). A három, példányból is ismert nyomtatvány közül kettő Kassán (**2829** és **2831**), egy pedig Patakon jelent meg (**2868**). Bizonyos, hogy ezt a *Beszélgetés*t is a két nyomda egyikében adták ki. Valószínűbb a kassai nyomtatás, minthogy a kassai prédikátor Czeglédi más művei csaknem kivétel nélkül a helyi műhelyben készültek, amelyet akkor Markus Severini vezetett.

Cf. –, **2889**, **2868**

2829

CZEGLÉDI István: A' megh-tert bünösnek a' lelki-hartzban valo bai-vivasarol irt könyvnek elsö resze, mely vagyon az Idvességnek fundamentuma s' annak eszközei felöl a C[assai] K[eresztyén] H[elvetica] G[yülekezet] L[elki] T[anitója], C[zeglédi] I[stván] a[ltal]. Cassan MDCLIX Severinus Marcus.

)(^{8}, A^8–Z^8, Aa^8–Mm^8 Nn^1 = [15] + 562 pag. – 8° – Orn.,init.

RMK I 942 – Čaplovič 562

Református elmélkedés. – A címlevél után kezdődik Czeglédi István elöljáró beszéde *Az istenes, kegyes életben gyönyörködő s az apostoli igaz tudományt állhatatosan valló, igaz keresztyén*

léleknek (( )(2a–)(4b), amelyet az *E traktácskában lévő derekasabb dolgoknak igazgató táblácskája* követ. Ez alfabetikus sorrendben foglalja össze a mű nagyobb témaköreit ( )(5a–)(8a). Majd *S*[amuel] *K*[öleséri] *d*[e] *V*[árad] *r*[ector] *s*[cholae] *p*[atriae] *A lelki csatára serkentő trombitaszó* című, az RMKT-ban nem közölt verse szól az olvasóhoz ( )(8b). Kezdősora: *Ha lelki vitéz vagy*. A főrész három nagyobb egységben a *Kísértő* és *Bajtvívó* vetekedése keretében erősíti a református hívőt a katolikus tanításokkal folytatott lelki harcában. Az első egység *A lelki csatához való készületről* (1–63), a második *Az igaz anyaszentegyházról és annak tagjainak tiszta vallásáról* (63–295), a harmadik *Az örök idvességnek arany láncszemeiről, úgymint az elválasztásról, elhivásról, megigazításról, megszenteltetésről* (295–562) szól. A *Bajtvívó* és a *Kísértő* párbeszédét többször szakítja meg elmélkedés, könyörgés, lelki vigasztalás a bajvívó részéről. A harmadik részben *Uriel és Gabriel, Raphael* és *Michael* angyalok vitája során fejti ki a szerző a két egyház különböző felfogását a Szentírásról, a szentségekről stb., végül részletesen leírja a katolikusok egyházi ünnepeit, összesen 73-at, kimutatva róluk, hogy megünneplésük többnyire fölösleges (444–562). Az egész művön végigvonuló élőfej szövege a következő: *Csatázó léleknek lelki diadalma*.

Czeglédi István könyve címszövegében másutt is használt monogramját Szabó Károly oldotta fel (RMK I 1002). Az üdvözlővers szerzőjének pedig már ő is Köleséri Sámuelt nevezte meg (RMK I 942). A vers alatt olvasható monogram fentiekben közölt teljes feloldása az Országos Széchényi Könyvtár 2. példányában található, egykorú kézírással bejegyezve. Ennek utolsó „P" betűjét Trócsányi Zoltán „Patak"-ként (AkÉrt 1918: 324), Ján Čaplovič „Patakinae"-ként oldotta fel (562), pedig Köleséri Sámuel soha nem volt pataki rektor, hanem külföldi tanulmányai után 1657 és 1659 között szülővárosában, Váradon működött lelkészként (Zoványi 343–344).

Czeglédi elöljáróbeszédében elmondja, hogy munkájában két segítője volt. Nevüket szövegbe rejtve közölte. Az Országos Széchényi Könyvtár 2. példányának kézírásos bejegyzése szerint közülük az egyik Udvarhelyi György volt. A rejtvénynek ez a megoldása valószínű. Udvarhelyi György ugyanis abaúji alispánként a kassai református egyház pártfogója volt. Az ő költségén jelent meg később, 1661-ben Kolozsvárott Udvarhelyi Péter Hendrik van Diest-fordítása (**2983**). Czeglédi másik segítője nevének betűit „AZ IgAz SEGEDNeK vAgyoN it Neve" mondat rejti magában ( )(4a). Gilicze Gábor megfejtése szerint (szóbeli közlés) a mecenás Szegedi Anna volt, a török elől Szegedről Kassára telepedett Mezőszegedi Szegedi családnak a késői leszármazottja (Vö. J. Újváry Zsuzsanna: Egy hajdanvolt mezővárosi polgárcsalád, a mezőszegedi Szegedi család házassági-társadalmi kapcsolatai a 16–17. században. In: Mezőváros, reformáció és irodalom [16–18. század]. Szerk. Szabó András. Bp. 2005, 112.) Kabai Bodor Gellért többek között neki és Czeglédi Istvánnak ajánlotta 1666-ban Utrechtben megjelentetett teológiai disputációját (RMK III 2366).

Műfaj tekintetében e munka elmélkedés, de erősen át van szőve tanító és polemizáló részekkel. Ezt igazolja az elöljáró beszéd minden bizonnyal Pázmány Péterre utaló részlete: „Nem lehete egy nagy tudós magyar finak munkáját el-kerülnöm; ...magyar nyelven abban a könyvben láttatnak inkább a tudós elmére, Calvinus Jánosra, s több egyéb református doctorokra kent, vagy írásokbol erőszak szerént kitekert mondásoknak csigázási." ( )(2b–)(3a). A művet mint Czeglédi első, nyomtatásban megjelent munkáját részletesen ismertette és értékelte M. Nagy István (Czeglédi István polemikus író a XVII. században. Kolozsvár 1899, 24–35).

Cf. –, **2830**

In 13 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Nižnij Novgorod – Sárospatak *Ref* – Zalău

2830

[CZEGLÉDI István: A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról. 1-3. rész. Kassa 1659 körül, Severini.]

[)(^{8}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Mm^{8}] Nn^{8} [Oo^{8}–Tt^{8}] Uu^{8} [Xx^{8}] Yy^{8} [Zz^{8}, Aaa^{8}–Ccc^{8}] Ddd$_{1–3}$ [Ddd$_{4–8}$] Eee$^{1+?}$ = [16] + 802 + ? pag. – 8° – Orn., init.?

MKsz 1881:329 – AkÉrt 1918: 324–328 – OSzKÉvk 1968-1969: 221–222 – Čaplovič 605

Református elmélkedés. – E kiadványból csupán a következő, kötéstáblából kiáztatott levonatok maradtak fenn, több példányban: az Nn füzet első három levele (561–566), az Uu füzet 3. és 5. levele (677–678, 681–682), az Yy füzet 2. és 3. levele (707–710), a Ddd füzet 1-3. és az Eee füzet 1. levele (785—790 és 801–802). Közülük az első levél, vagyis az „Nn" füzet első levele Czeglédi István *A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról* című, 1659-ben Kassán megjelent műve (**2829**) utolsó két lapjának szövegét tartalmazza, laponként újraszedett változatban. Attól eltérően azonban az 562. lapon a szöveg itt nem ér véget, hanem továbbfolytatódik Uriel és Gábriel angyalok beszélgetésével Isten igaz egyházáról (562–566). A töredék további levelei a második és valószínűleg a harmadik részből valók. Ezeken Isten és a bűn kapcsolatáról (677–678, 681–682), Isten mindenhatóságáról, kegyelméről (707–710) és a korai egyház rendelkezéseivel kapcsolatban az egyes pápákat sorra véve fejti ki Czeglédi a református álláspontot (785–790).

Az említett második rész a harmadikkal együtt kéziratban feltehetőleg már az első könyv megjelenésekor, 1659-ben készen volt. Ez derül ki ennek bevezetéséből: *Forgolódásocskámnak második s-harmadik részeire mutatott már Isten lelki gyámolokat; ... melyeknek csak kevés hijok; azokat is, Magyar keresztyénség, hamar időn lelki épületedre kezedhez küldöm*. (**2829**, ( )$_{4}$a).

A töredékeket elsőként Trócsányi Zoltán ismertette (AkÉrt 1918: 324–328). Azokat *A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról* 1659-ben Kassán megjelent Czeglédi-mű (**2829**) első korrektúralevonatának tartotta. Szerinte Czeglédi teljes, három részből álló munkáját eredetileg egy kötetre tervezte, de a kötet vastagsága végül is arra indította, hogy az első kötetet az 562. lapon megszakítsa és befejező formulával és egy nagyobb záródísszel befejezze. Trócsányi szerint tehát a töredékek egy meg nem jelent műből valók, a megjelent szedésváltozatának tekinthetők, és nem lehetnek azonosak *A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról* című munka második könyvével, amelynek emlékét Czeglédi István őrizte meg *Egy veres tromfosdit játszó sanda barátomnak játék elvesztésért való meg-piricskeltetése* című vitairatában a következőképpen: ... *Erről többet olvashatnál az Csatázó léleknek második könyvében, melyet az malae conscientiae calcographiaban el-sikkasztának, s ez szörnyű kárért ad tribunal magistratus kellett vonno(m) érette; Magamnál több nem lévén már egy exemplárnál; nagy kárt tévén bizony ezzel sok jó lelkeknek; azt kell már meg újobba(n) szedetnem, ha Isten kevés világi életet enged*. (Kassa 1666, **3279**, 357–359). A „Csatázó lélek" cím *A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról* című mű első része élőfejének a szövege (vö. az **2829** tétel leírását). Révész Kálmán e megjegyzés alapján 1659-es nyomtatványként feltételezte Czeglédi munkája második könyvének kinyomtatását (MKsz 1881: 329). A töredékeket ő azonban nem ismerte.

Trócsányival ellentétben Fazakas József feltételezése látszik a legvalószínűbbnek. Szerinte a töredékek az elsikkasztott példányból valók (OSzKÉvk 1968–1969: 221). Az 561. és 562. lap nyomtatási képe alapján – amely több esetben még a szedési tévedéseket illetően is azonos (pl.

a kurzív szövegben antikva betűk az 561.lap második sorában) – valószínűnek tartotta, hogy a töredékek „az első rész kiadásakor már sajtó alatt levő, teljesnek szánt második kiadásból valók, amely 1659-ben, vagy nem sokkal azután készült el részben vagy egészben, és tűnt el rejtélyes körülmények között". Vagyis addigra, hogy kiszedték és kinyomtatták az első részt, Czeglédinek sikerült pénzt szereznie a második és harmadik rész kinyomtatására is, amellyel az *Egy veres tromfosdit játszó sanda barátomnak ... meg-piricskeltetése* fentebb idézett utalása szerint ugyancsak elkészültek. A kész, összehordott ívek, illetve a krúdában lévő példányok nagyobb része azonban nem hagyta el a nyomdát. Csak néhány példány került ki, közülük maradt egyetlen példány Czeglédinél. Ján Čaplovič Révész Kálmánra (MKsz 1881: 329) és Szinnyei Józsefre (II 483) hivatkozva, Czeglédi 1666-ban írott kijelentése alapján a második rész kinyomtatását 1666 előttre tette (605). A töredékeket pedig az első rész leírásában említette (562).

A töredék nyomdai jellemzői alapján – hasonlóan a *Megtért bűnösnek* első részéhez (**2829**) – a Markus Severini által vezetett kassai nyomdában készült.

Cf. **2829**, –

Budapest *Nat* ④ ④ ④ – Budapest *Univ* ④ – Cluj-Napoca *Unit* ④
Olim: Debrecen *Univ* (ld. Confessio 1979: 85)

2831

C[ZEGLÉDI] I[stván]: Az orszagok romlasarvl irot könyvnek elsö resze, mellyet szerelmes hazájának békeségben való maradhatásáért irt a C[assai] H[elvetica] K[eresztyén] G[yülekezet] L[elki] T[anitója], C[zeglédi] I[stván]. Cassan MDCLIX Severinus Marcus.

)(^{8})((bis)^{4}, A^{8}–Z^{8}, aa^{8}–oo^{8} pp^{4} = [26] + (350), 351–597 pag. – 8° – Orn.

RMK I 941 – Čaplovič 563

Református vitairat. – Az *Ajánló levél. Az Isten vérével keresett ... anyaszentegyház ... lelki dajkájának ... Lorantffi Zsuzsanna fejedelemasszonynak ... első Rakoci Györgynek megmaradott ... házastársának* szól ( )($_{1}$b–)($_{7}$a). *A kegyeslelkű olvasóhoz* írott előszó ( )($_{7}$b–)($_{8}$b) a súlyosabb sajtóhibákat sorolja fel. Majd a betűrendes tárgymutató következik *E könyvben lévő kiváltképpen való dolgoknak mutató táblája* ( )((bis)$_{1}$a–)((bis)$_{4}$a). A bevezető részeket a *Magyarok romlásának okai* című vers zárja. Incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Keresztyén magyarság*, aláírója *S.K.D.V.S.P.R.F.* Feloldása Ján Čaplovič szerint Samuel Köleséri de Várad scholae Patakinae rector. Kérdéses, hogy ez elfogadható-e, hiszen Köleséri, aki Czeglédinek mostohagyermeke volt, 1659-ben a váradi kollégiumban tanított, s e verset Zoványi életrajzi lexikona nem sorolja fel művei között (344). A főrész élén újabb impresszumos belső címlap áll, amelynek szövege azonban inkább tekinthető ajánlásnak, mint valóságos címnek*: Szerelmes édes hazám, kárt vallott Magyarország, ha e következendő regulákat nemcsak megolvasod, hanem azokhoz rendeled ekkédig szabados életedet, ím még egyszer a te megbúsult Istened szíve békességre hajol, s megigéri a külső csendességet is néked. A.C.K.H.G.L.T.C.I.A. Cassan MDCLIX Severinus Marcus* (A$_{1}$a). Ennek háján bibliai idézet. A törzsrész (A$_{2}$a–pp$_{4}$a) *I. Regula* címmel kezdődik. Valójában két részre tagolódik. Hat *regulá*ban az állam életére tartozó kérdésköröket tárgyal:

a magisztratus kötelességei, a királyokért való könyörgés, a részegeskedés, a cifra öltözet, az egyesség, a bálványozás (A_2a–F_7b), majd az *I. Toldalék* (F_7b–pp_4a) Pázmány *Kalauz*ának (**1697**) a képek és szentek tiszteletéről, valamint a purgatóriumról írott részeivel vitatkozik.

A mű szerzője a címlapon található rövidítés feloldásával állapítható meg A *C*(assai) *H*(elvetica) *K*(eresztyén) *G*(yülekezet) *L*(elki) *T*(anítója) *C*(zeglédi) *I*(stván) (vö. Čaplovič 563). A cím szövege alapján ez a könyv csupán a vitairat első részét tartalmazza. Befejező mondata szerint: *Legyen elég ez eddig az első toldalékról, a könyvnek igen meg nem nagyobbulásáért halasztván a másikat a menten kimenendő könyvre* (pp_4a) – a második rész közeli kibocsátását tervezte a szerző. Ez azonban sohasem jelent meg. Czeglédi e munkáját mint az 1657-tel kezdődő tragikus történeti események hatása alatt készült erkölcsi-politikai oktatást, „országtükört" részletesen ismertette és értékelte Garadnai Erika és Martis Zsombor (Bibliotheca et Universitas. Tanulmányok a hatvanéves Heltai János tiszteletére. Miskolc 2011, 57–70).

Barcza József szerint a mű második része azért nem jött ki a sajtó alól, mert Czeglédit e könyvéért feljelentették, s a város azért, hogy a német katonaság befogadása alól mentesítsék, arra kényszerült, hogy cenzúra alatt álló nyomdájában Czegléditől egy darabig ne jelentessen meg újabb munkát (Confessio 1979: 3–4. Barcza az idézett helyen véleménye igazolására forrásokra nem hivatkozik). Ez a feltevés azonban kevéssé valószínű, 1659-ben még nem nehezedett a városra ilyen nagy nyomás. A második rész kibocsátásának elmaradása inkább Lórántffy Zsuzsannának, Czeglédi legnagyobb pártfogójának 1660 tavaszán bekövetkezett halálával állhat összefüggésben.

A kiadvány nyomtatott lapszámozása a Z_1a lapon a 351. számmal kezdődik. Ennek okát *A kegyeslelkű olvasóhoz* intézett előszó mondja el: *A levelek felső részeire való számnyomtatás elmaradott egy darabon, nem régen vettük észre. Szemesebbek igyekezünk lenni a több könyvekben ezután. Istenfélő keresztyén lélek majd ezeket igazítsd el az első regulánál kezdvén el az első numerus írást.* Ennek megfelelően az általunk látott valamennyi példányban egykorú kéz alighanem még a nyomdában, utólag vezette rá a lapszámokat Czeglédi utasításának megfelelően az első regulánál, az A_2a lapon kezdve, hiszen a nyilván a nyomtatás legvégén készült második)(jelű füzetben lévő mutató tábla ezekre a lapszámokra hivatkozik.

Cf. **1697**; –, **3035A**

In 18 bibliothecis 25 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Halle *Univ* (¬ Berlin *Univ Inst* ¬ Halle *Univ*) – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

2832

DIETERICH, Konrad: Epitome praecepeorum [!] rhetoricae in usum classicorum inferiorum ex institutionibus rhetoricis collecta a Conrado Diete[ri]co, philosophiae moralis professore et paedagogiarcha. Cassoviae MDCL[IX] [sum]ptibus Marci Se[verini].

A^{12} B^{12} = [24] fol. – 12° – Orn.

RMK II 927 – Čaplovič 564

Retorikai tankönyv. – Az 1648-ban megjelent szebeni kiadás (**2242**) tömörített változata. Felépítése azt követi, de jóval kevesebb szabályt és példát tartalmaz. Az előző kiadáshoz hasonlóan ennek végéhez is külön fejezetként csatlakozik az *Epitomes praeceptorum oratoriae* című rész (B_{10}a–B_{12}b).

A fennmaradt egyetlen példány címlapja sérült, az évszám kiegészítése Szabó Károly leírásából származik (RMK II 927). A sérült címlapból a nyomdász, Markus Severini neve is rekonstruálható. A tankönyv magyarországi hatását Bartók István elemezte (115–116). Dieterich retorikakönyve, 1657-ben Lőcsén is megjelent (**2716**).

Cf. **2242**; **2716**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ②*

2833

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1660. esztendőre. Kassa 1659 Severini. – 16º«

MKsz 1912: 56 – Čaplovič 565

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét a kassai tanács jegyzőkönyvének 1660. január 29-én kelt bejegyzése őrizte meg: „Marcus Severinus typographus az nemes tanácsnak 1660. esztendőre valo calendariumokat praesentált" (MKsz 1889: 234, Kemény Lajos). Kemény közlése alapján került be a Szabó Károly kötetéhez megjelent adalékok közé (MKsz 1912: 56). A kiadvány feltételezhetően magyar nyelvű lehetett, mert 1610-től 1637-ig, majd – a nyomda működésének szünetelését követően – 1653-tól a magyar nyelvű naptársorozat jelent meg rendszeresen Kassán (vö. **997**, **1584** és **1675**). Német nyelvű kassai naptársorozat feltételezéséhez nincs elegendő adat, példányból csupán az 1616-ra (**1086**) és az 1655-re kiadott (**2521**), levéltári forrásból pedig az 1628-ra szóló (**1388**) ismeretes.

Cf. **2713**!

2834

»MELISMATA Nuptiarum Festivitati Praest. Eliae Fridhuber Schemnitzio-Montani, Cant. Germ. Eper. cum Catharina Casp. Pfanschmid civis Caesareofor. filia an. 1659. d. 23. Sept. celebratarum dicata. Cassoviae 1659 typis Marci Severini. 4º«

Čaplovič 566

Lakodalmi versek. – A ma már egyetlen példányban sem ismeretes kiadvány emlékét Martin Lauček 18. századi kézirata (Commentatiuncula 50–51) őrizte meg. Lauček a részletes címleírás mellett felsorolta az üdvözlő költemények szerzőit is. Ebből megállapítható, hogy a nyomtatvány a selmecbányai származású Elias Friedhuber eperjesi német kántornak Catharina Pfanschmiddel, Caspar Pfanschmid késmárki polgár lányával kötött házassága alkalmából készült. A menyegzőt 1659. szeptember 23-án tartották, az ifjú párt a következők köszöntötték költeménnyel: „[1] Andr. Horváth, rect. Eper., [2] M. Joh. Bayer conrect. Eper., [3] Adamus Droschelius c. c. Eper., [4] Andr. Braxatoris colleg ibid., [5] Georgius Plotschius D. O. in Eper."

Elias Friedhuber eperjesi evangélikus iskolamester, kántor (vö. **2767**), alkalmi versek szerzője volt. 1682-ben száműzöttként halt meg Lipcsében.

A kiadványt Lauček közlése nyomán (Commentatiuncula 50–51) Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (566).

2835

»SÁMBÁR Mátyás: Lapis Lydius ocularis praedicantici; Próba köve egy tzigány okulárnak. [Kassa] 1659. 12°«

RMK I 952 – Čaplovič 2590

Katolikus vallási vitairat. – Ezt a kiadványt Szabó Károly csupán Sándor István említése nyomán (Könyvesház 41) vette fel bibliográfiájába *A prédikátor pápaszemének próbaköve* címmel (RMK I 952). Valójában pedig már Sámbár maga is megemlítette e művét: „Valamint Lippai Sámuel is egy cigány okulárban cselekedék ezelőtt hat esztendővel ... amint megmutattuk azon Cigány okulár próbakövében" (*A három üdvösséges kérdésre a Luther és Calvinista tanítók, mint felelnek* 1667, **3347**, 119). Ez alapján Zoványi Jenő megállapította, hogy Sámbár e műve válasz volt Lippai Sámuel nem sokkal korábban megjelent *Cigány okulár*jára (**2792**). Egyúttal az idézet alapján kétségbe vonta a Szabó Károlynál olvasható cím megbízhatóságát. Ugyanis példányt sem Szabó, sem Sándor nem látott e nyomtatványból, és Sándor minden bizonnyal a Czvittingernél talált latin nyelvű címet *Lydius lapis Ocularis Praedicantici* [!] (Specimen 322) fordította vissza magyarra, így lett az okulárból pápaszem. Zoványi lehetségesnek tartotta azt is, hogy a Czeglédi István által a *Malach doktornak*... (H. n. 1659) című művében a 18. lapon M.G. monogrammú szerző műveként emlegetett *Tükör Okulár* (vö. **2814**) azonos volna Sámbár e vitairatával. Az M.G. monogramban ugyanis, Zoványi gondolatmenete szerint a „G" könnyen lehet elírás „S" helyett. Az így módosított M.S. monogram feloldása pedig lehet akár Matthias Sambar, de Megyeri Sigmond is. Utóbbi esetben az ő 1658-ban Bécsben megjelent *Lölki okulár* című művére (**2753**) vonatkozhatna Czeglédi megjegyzése. De nem zárható ki az sem, hogy egy harmadik eltűnt magyar könyv címét őrizte így meg Czeglédi (Theologiai Szemle 1925: 244–245 és MKsz 1932: 7).

Zoványinak e vitairat címére vonatkozó megjegyzése helytálló, amint azt Katona Istvánnak a tétel élén betűhíven idézett magyar nyelvű címleírása bizonyítja (Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae... Tomulus XVII, ordine XXXVI. Budae 1805, 759 – ld. még Čaplovič 2590). Katona, Sándor Istvánnal és Czvittingerrel szemben a mű formátumára is utal, tehát valószínűleg példány alapján dolgozott. Sámbár, amint a feljebb idézett mondatából is kitűnik, ugyancsak „Cigány okulár próbaköveként emlegette e munkáját." Zoványinak Megyeri

Zsigmondra utaló feltételezése viszont nem erősíthető meg. Megyeri *Lölki okulár*ja ugyanis a Miatyánkról tartalmaz elmélkedéseket, és nem hozható kapcsolatba Sámbár és Lippai vitájával. Ezért a Zoványi által számbavett harmadik lehetőség a legvalószínűbb, vagyis a Czeglédi által emlegetett *Tükör okulár* feltehetően egy ma ismeretlen harmadik nyomtatványt takar (vö. **2814**).

Sámbár e vitairata Ján Čaplovič véleménye szerint Nagyszombatban, Kassán vagy Bécsben jelenhetett meg (2590). A legvalószínűbb nyomtatási helye Kassa lehetett, nyomdásza pedig Markus Severini, akárcsak a vitát elindító *Novitas* címűnek is (**2712**).

Cf. **2712**, **2728**, **2769**, **2792**, –, **2814**

2836

(ARTICULI dominorum regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Bistriciensem, ad diem vigesimum sextum meusis [!] Februarii anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1659 typ. Heltai, Abrugi György.]

A^2 B^2 = [4] fol. – 2°

MKsz 1916: 94

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Barcsai Ákos erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magába a rendeknek a fejedelemhez szóló magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1659. február 26. és március 26. között (vö. ErdOgyEml XII 14–20) Besztercén, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenkét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1659. március 25-i [!] kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 218–228.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként ismertette (MKsz 1916: 94). A betűtípusok tanúsága szerint azonban Kolozsvárott az ekkor Abrugi György vezetése alatt álló Heltai-officinában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Univ* ① – Székesfehérvár *Arch* ②
Olim: Budapest *Acad*

2837

LIBELLVS elegantissimvs, qui inscribitur Cato, de praeceptis vitae communis. Igen szép könyvetske, mely Catonak neveztetik, az közönseges jó életnek oktatásárol. Ein schön Büchlein, welches man Cato nennet, von der unterweisung gemeines lebens. Clavdiopoli 1659 typis Helthanis apud Ioannem Ravium, Georgius Abrugi.

A^8–C^8 + [ ]$^{1?}$ = [24 + 1?] fol. – 8º

RMK II 928 – Sztripszky I 2021/228 ← MKsz 1882: 86

Bölcs mondások gyűjteménye latin, magyar és német nyelven. – A címlap hátán *Ad pueros scholares, Ad juventutem* és *Ad lectorem* címen három rövid latin vers áll.

Némethy Géza (EPhK 1889: 102) megállapította, hogy e nyomtatvány az 1620-ban Kolozsvárott megjelent kiadás (**1224**) változatlan szövegű lenyomata. Az egyetlen ismert példányból az utolsó nyolc mondás, feltehetőleg egy levél hiányzik.

Szabó Károly kétszer is leírta e nyomtatványt (RMK II 928 és MKsz 1882: 86). Utóbbi közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2021/228).

Cf. **31(1)***!; **878***!; **1770***!; –, **2878**, **3319**, **3488**, →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ②*
Olim: Segesvár ev. gymn. (ép.)

2838

»SERIES Lectionum et Orationum in Examine observanda. [Claudiopoli 1659? typ. Heltai.]«

»[1] fol. – 4º«

Sztripszky II 2704/252 ← MKsz 1888: 56–58

Református iskola vizsgarendje. – Ez az egyleveles, negyedrét alakú nyomtatvány ma már nem található. Egyetlen példányát Szilágyi Sándor báró Radák Ádám mikeszászai családi levéltárában, egy erdélyi országgyülési articulusokat tartalmazó kolligátumkötetben találta az 1660. évi régeni és az 1661. áprilisi besztercei országgyűlési articulusok között (MKsz 1888: 56–58). A nyomtatvány teljes szövegét is közölte. Eszerint a vizsga négy napon keresztül délelőtt és délután folyt mind a hét osztályban (*Syntactica*, *Rhetorica*, *Poetica* és *Classis I–IV.*). A vizsga Actus *oratorius solennis*-sel kezdődött *Gratiarum actio*-val végződött.

Szövegkiadás: MKsz 1888: 57–58.

Szilágyi Sándor „a betűk charactere" alapján arra a következtetésre jutott, hogy az erdélyi nyomtatvány „a XVII. század derekából", az 1650-es évek végéről, Apácai Csere János idejéből származik. Nem tartja kizártnak, hogy Apácai e nyomtatvány terjesztésével akart nagyobb

érdeklődést kelteni a kolozsvári református iskolában folyó vizsgák iránt. A tananyag beosztása és az osztályok megnevezése ugyanis szerinte azonos az Apácai Csere János: *Oratio de studio sapientiae*jában (Gyulafehérvár 1653, **2463**) és a Bethlen Miklós Önéletírásában (X–XI. rész. Bp. 1955. I. 156–169) leírtakkal (MKsz 1888, 56–58). Mivel Apácai Csere János 1659. december 31-én meghalt, valószínű, hogy e vizsgarend még 1659 előtt készült Kolozsvárott, a Heltai-nyomdában.

Olim: Mikeszásza, Radák Ádám levéltára

2839

»[VÁRFALVI KÓSA János:] [1] Catechesis. Az üdvességnek fundamentumarol rövid kerdezkedes, az Sz. Irás szerént; az kisdedeknek tudománnyaban, és az Urnak szolgalattyában és félelmében való felnevellésére. – [2] (Az üdvességnek fundamentumárol ki adatott tanuságnak Szent Irásból valo meg-mutogatása, az Öregekért, kik az Kérdéseket és Feleleteket meg tanulták, az fellyül meg-irt Kérdezkedésnek rendi szerént.) Nyomtattatott Colosvárban 1659-ben [typ. Heltai].«

Unitárius katekizmusok. – E nyomtatott kiadás emlékét és szövegét a Szegedi Egyetemi Könyvtárban található kéziratos másolat (jelzete MS 1626) őrizte meg. Ennek részletes leírását és a kiadvány elemzését Keserű Gizella végezte el: Bibliotheca dissidentium. Répertoire des non-conformistes religieux des seizième et dix-septième siècles. Tome XXIII: Ungarländische Antitrinitarier III. Demeter Hunyadi, Pál Karádi, Máté Toroczkai, György Válaszúti, János Várfalvi Kósa. Red. Mihály Balázs. Baden-Baden 2004, 214, 219–224. A kézirat az eredeti nyomtatvány impresszumát is visszaadja a nyomtatás helyével és évével. Az 1659. évi kolozsvári kiadás Várfalvi Kósa Jánosnak két, még a 16. században keletkezett művét tartalmazta: [1] a legifjabb tanulók számára készített ún. kis katekizmusát, és [2] ún. nagy katekizmusát, amely a kis és középső káté anyagára épült magasabb szinten. Ez a másolat az első megbízható forrás ezeknek az unitárius katekizmusoknak tartalmáról, felépítéséről. [1] Az 1659. évi kiadás címlapjának hátára magyar nyelvű bibliai idézeteket nyomtattak. A kis katekizmus szövege – címének megismétlése nélkül – a „Mire kell az embernek e földön, életében főképpen gondot viselni?" kérdéssel kezdődik. Külön tagolás nélkül összesen 22 kérdést és feleletet tartalmaz bibliai helyekre való utalással együtt. Terjedelme a kéziratos másolatban négy levélen hét számozatlan lap.

Ezután következik önálló címlap nélkül [2] „Az üdvességnek fundamentumárol ki adatott tanuságnak Szent Irásból valo meg-mutogatása, az Öregekért, kik az Kérdéseket és Feleleteket meg tanulták, az fellyül meg-irt Kérdezkedésnek rendi szerént." Ez az ún. nagy katekizmus öt bevezető kérdés után az Apostoli Credo és a Tízparancsolat magyarázatát, tanítást a könyörgésről, az Úrvacsoráról, ill. a vízzel való megmosódásról vagyis keresztségről tartalmaz, amelyhez még „Az megmosogatásban valo igének formaja" és „Intés az meg-Mosodtakhoz" is járul. A „Vege" szó a katekizmus főrészének befejeződését jelzi: ez a kéziratban a 9-26. leveleket tölti ki. A katekizmus függelékrészei: „Reggeli könyörgés" – „Az sok egymással ellenkezö értelmek között mint kell az edgy-igyü embernek fel keresni az igasságot" címmel rövid taní-

tás a három dologról, amelyben az üdvösséget keresni kell – „Az Haromságnak oltalmazasara gondolt legföveb okoskadasnak meg wisgalasa” című terjedelmes unitárius vallási tanítás I–V. okban mutatja meg, hogy egy az Isten, ill. további I–III. részben szentírási bizonyságokat hoz Krisztus istenfiúsága ellen (a kéziratban 28. fol. verzo – 47. fol. verzo). Feltehetően az eredeti nyomtatvány üres helyét akarták kitölteni hosszabb bibliai idézetekkel, amelyek a kéziratban öt lapot tesznek ki: „Az Levelek hogy üressen ne maradgyanak, teczet az Isteni nevezetröl, az következendö igéket ide irnunk.”

Várfalvi Kósa János (? – 1601) 1589-től kolozsvári unitárius prédikátor, 1597-től erdélyi unitárius püspök volt. Életének részletes leírását ld. Keserű Gizellától (i. m. 195–202).

Várfalvi Kósa 16. századi keletkezésű katekizmusai közül a kis katekizmusnak első ismert nyomtatott kiadása – bár címe és terjedelme némileg eltért további kiadásaitól – az 1623. évi kolozsvári unitárius énekeskönyv toldalékaként jelent meg (**1290(2)**). Szabó Károly még példány alapján írta le, hasonlóképpen az 1654-es kolozsvári kiadást is (vö. **2526**), de a példányok azóta már elvesztek; a kis katekizmus 1644-es kiadása is csak Kénosi Tőzsér János említéséből ismert (vö. **2061**). Várfalvi Kósa terjedelmesebb unitárius katekizmusának 1636. évi kiadását ugyancsak Kénosi Tőzsér írta le, nyomtatott példánya nem maradt fenn (vö. **1648**). Az 1659-es kolozsvári kiadás közvetlen előzménye a mindkét katekizmust tartalmazó 1654. évi kiadás volt. A kiadvány teljes tartalmára a Szabó Károlynál olvasható címleírásból (RMK I 889) még nem, de a megadott terjedelemből, ill. a fent leírt kéziratos másolatból lehetett következtetni (vö. **2526**). Mivel Szabó Károly a nagy katekizmust külön nem tüntette fel, feltehető, hogy az 1654-es kiadásban sem volt önálló címlapja, címében viszont „az fellyült meg-irt kérdezkedés” a megelőző kis katekizmusra utal.

A fennmaradt leírások alapján a nagyobbik katekizmus tagolása az 1636-os, 1654-es, ill. 1659-es kiadásban némileg eltérő. Kénosi Tőzsér szerint „Az meg mosogatásban való Igének Formája” és az Intés már a függelékhez tartozott: ezeket még három reggeli imádság, áldások, úrvacsora-imádságok, két esti imádság, és „Az sok egymással ellenkező értelmek ...” kezdetű tanítás követte (Kénosi 83, 90, 140). A Várfalvi Kósa János munkásságát behatóan tárgyaló Keserű Gizella az 1654. évi kiadásról részletesebb leírást adott (i. m. 223-224). Eszerint a függelékrész az imádságokkal kezdődött, és az esti imádságok, ill. a négylapnyi terjedelmű „A sok egymással ellenkező értelmek ...” között még a Miatyánk („Oratio Dominica”) és a „Gratiarum actio” is olvasható volt, ennek kezdete: Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli.

A kéziratos másolat alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy az 1659-es kolozsvári kiadás függelékrésze tartalmazta-e a „Reggeli könyörgés” és „A sok egymással ellenkező értelmek ...” között fent felsorolt imádságokat, ezek ugyanis a másolatban nem találhatók meg. Keserű Gizella szerint a másolat csak kivonat az 1659-es kiadásból (i. m. 219). Az 1659-es kiadás bővítésének tűnik viszont „Az Haromságnak oltalmazasara gondolt legföveb okoskadasnak meg wisgalasa” című rész. Mivel ezt Kénosi Tőzsér nem említette Várfalvi Kósa János művei között, elképzelhető, hogy e toldalék, az 1659. évi kiadás sajátossága már más szerzőtől származik.

Várfalvi Kósa Jánosnak 1636-ban, 1654-ben és 1659-ben megjelent terjedelmesebb katekizmusát a korábbi szakirodalom (vö. **1648**, **2526**) a szerző középső katekizmusának tartotta. Keserű Gizella azonban megállapította, hogy ezek a kiadások nem a középső, hanem az ún. nagy katekizmussal azonosíthatók; a középső katekizmus szövege pedig 19. századi másolatból ismert (i. m. 210, 216–218). A katekizmusok egymásra épülnek, kezdő kérdésük is azonos. Jellegzetességük, hogy az Apostoli hitvallásra összpontosítanak, a „mosódásnál” pedig a keresztség mellett, de a gyermekek megkeresztelése ellen foglalnak állást. A nagy

katekizmus nemcsak utal a bibliai helyekre, hanem sok esetben teljes terjedelemben idézi is azokat. A katekizmusok tanításainak részletes bemutatása és az unitárius katekizmusok fejlődéstörténetében való elhelyezése megtalálható Keserű Gizella idézett művében (212–224) és Balázs Mihály: Felekezetiség és fikció. Tanulmányok a 16-17. századi irodalmunkról. Bp. 2006, 61–65.

A kiadvány a Kolozsvárott ekkor még működő Heltai-nyomdában készülhetett.

Cf. Kis katekizmus: **1290(2)**; **2061**; **2526**; –, →
Nagy katekizmus: **1648**; **2526**

2840

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1660. esztendőre. Kőszeg 1659 Wechelius András. – 8°«

Vasi Szemle 1937: 118

Naptár és prognosztikon. – A ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét a kőszegi városi tanács 1659. december 24-én kelt bejegyzése őrizte meg, amely szerint: „az itt való Compactor a jövő évre való magyar Calendariumot offerál" (Vasi Szemle 1937: 118, Sztripszky Hiador). A közölt adat alapján Sztripszky feltételezte 1660-ra szóló kőszegi magyar naptár kiadását. Ezt alátámasztja, hogy Wechel András 1652-re (**2371A**) és 1659-re (**2771**) is adott ki magyar nyelvű kalendáriumot.

A „compactor" alatt feltehetően Wechelius András nyomdász értendő, bár könyvkötői tevékenységére korábbi adat nem utalt.

Cf. **2771**!

2841

ADAMI, Martin, sen.: Ὀνομαστήρια Salvatoris nati celebris a neb Slawnost wanočnj powjnna, w kterég se krestanska dusse wynaučuge, kterak ona gest powjnna bratra swého milého Krysta Pána na den geho narozenj slawného wázati, a kterak on se gj chce dráze odměnitj. Z Episstoly S. která se na den slawný narozenj Božjho w cyrkwj swate wykladá tit. cap. 2. a v. 11. ad finem, kterau sepsal a wydal ... Martinus Adami kazatel slowa Božjho pri cyrkwj nemecké města kralowského a swobodného Lewocže. [Levoča] MDCLIX v Wawrince Brewera.

A^8 + ? = [8 + ?] fol. – 8°

Rizner I 9–10 – Knihopis 60 – Čaplovič 1057

Evangélikus karácsonyi prédikációk biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: A megszületett Üdvözítő ünnepélyes neve napja, avagy karácsonyi kötelező ünnepség, amelyben a keresztény lélek megtanulja, miképpen kell kedves testvérét, Krisztus Urunkat születése napján köszönteni, és ő miképp akarja ezt busásan megjutalmazni. A Szent Epistolából, amelyet erre a dicsőséges születésnapra az egyház magyaráz ... amelyet megírt és kiadott ... Martinus Adami úr, az Úr igéjének hirdetője Lőcse szabad királyi város német egyházában.

A címlap hátán az *Author* külön szöveg nélkül ajánlja munkáját *Stephano Thoekoeli, libero baroni de Kesmarck et Schawnik*. Ezt követi a *Kázaní prwní učiněné na den Božího narození v kostele Levočském Slovenském* (Első prédikáció az Úr születése napjára a lőcsei szlovák templomban) (A_{2-8}). A kiadvány egyetlen ismeretes példányának szövege az A_8b lappal az *Usus* (margóra nyomtatott cím) közben szakad meg, tehát az első prédikációból csupán egy-két lap hiányozhat. A nyomtatvány teljes terjedelmére a fennmaradt töredékből nem lehet biztosan következtetni.

Martin Adami a csehországi Németbrodban született 1620 körül. Szülei hamarosan Magyarországra menekültek, így iskoláit Trencsénben, Bánban, Galgócon, Lőcsén és 1641-46 között Thornban végezte. Hazatérve Szepesremetén, majd 1658-tól Lőcsén evangélikus lelkész. 1674-től 1682-ig száműzetésben élt. 1682-től ismét Lőcsén működött. 1690 után halt meg.

E prédikációs kötet címleírását először Ludovít V. Rizner adta közre (I. 9–10), majd töredékes példány ismeretetében Ján Čaplovič írta le (1057).

Bratislava *Acad* ④* – Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop.

2842

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1660. Leutschau 1659 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

2843

BREWER, Joannes: Honor senectutis, quem viro prudentia senili, dignitate senatoria, auctoritate pereximia d. Lavrentio Brewer, civi ac senatori reip. Leutsch. prim., typographo item per Hung. haud incelebri, patri mihi perpetuo amoris ac honoris cultu colendo, recursui diei natalis gratulabuudus (!) offert Johannes Brewer, filius obsequentissimus, anno 1659. die 10. Augusti Leutschoviae. (Leutschoviae 1659) [Brewer.]

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1924: 97 – Čaplovič 1058

Köszöntő beszéd. – A címlap háta üres. *Oratio* címmel kezdődik a latin nyelvű beszéd, amelyet Joannes Brewer 1659. augusztus 10-én atyja, a lőcsei első tanácsos és nyomdász, Lorenz Brewer születésnapján mondott el. A bibliai példákkal és a görög-római íróktól vett idézetekkel megtűzdelt beszéd témája az ifjak tisztelete az idősebbek, azaz amely azonos vele, a szüleik iránt (A_2a–A_4b). A *Votiva gratulatio diei natalis* című záró részben fordul közvetlenül jó kívánságaival az ünnepelthez, személyes vonatkozásokat azonban itt sem említ (A_4b).

Joannes Brewer (1641–1672) a lőcsei gimnáziumban végezte tanulmányait, majd 1660-tól a wittenbergi egyetemen orvosnak tanult. 1664-ben licentiatust szerzett, 1667-ben pedig orvosdoktorrá avatták: értekezéseit is Wittenbergben nyomatta ki (**3016**, RMK III 2221, 2261, 6478) Több alkalmi költemény is ismeretes tőle (RMK III 2262, 2264, 2269, etc). Hazatérve, már 1669-ben Kassa város orvosa lett, egészen korai haláláig. Tévesek azok a korábbi állítások, amelyek szerint Joannes Brewer Samuel öccsével együtt igazgatta volna 1664-ben elhunyt atyja nyomdáját (vö. OSzKÉvk 1979: 382–384, Pavercsik Ilona).

A nyomtatvány unikum példányát először Havrán Dániel ismertette (MKsz 1924: 97). Az impresszum nélküli művet a betűtípusok tanúsága szerint Lőcsén nyomtatták ki (Pavercsik Ilona közlése). Ezt erősíti az ünnepelt személye is.

Budapest *Nat* ①

2844

CZICKAEUS, Philippus: Disputatio metaphysica prima de objecto metaphysicae, nonnullis philosophorum sententiis opposita et moderatore dn. Valentino Perackio, h. t. gymn. Schemn. rectore ... a praeside et autore Philippo Czickaeo Varall., ll. et phil. stud., h.t. coll. secundario, respondente Melchiore Geitnero Warall. in eodem gymn. ... ad diem 15. Aug. ... disquisitioni exposita. Leutschoviae MDCLIX e typographia Breveriana.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1930: 308 – Čaplovič 1059

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik a szerző, *Philippus Czickaeus* 1659. július 17-én, *aetatis XXI.* kelt ajánlása *regiae liberaeque civitatis Schemniciensis ... judici et senatoribus ... patronis* (A_1b–A_2b). A főrész arra a kérdésre (quaestio) keresi a választ, hogyan határozható meg a metafizika tárgya (*Quodnam sit objectum metaphysicae adaequatum?*). A felelet négy tagból (*membrum*) áll: Az első összefoglalja a különböző álláspontokat: *Membrum I. Dissensum autorum exponens* (A_3a–A_3b) – A második ismerteti a vitás kérdéseket: *Membrum II. Statum controversiae proponens* (A_4a–B_1a) – A harmadik, *Membrum III. Theses exhibens et probans,* fejti ki a szerző álláspontját, amely szerint a metafizika tárgya a Létező (*Ens)* olyan széles értelemben, hogy beleértődik a reális és ész szerinti létező, a pozitív és a negatív, az önmagában és az esetlegesen létező cselekvésével és hatalmával együtt: „Ens in tanta latitudine, quatenus Ens reale et rationis, positivum et negativum, per se et per accidens, actu et potentia sub se comprehendit." (B_1a–B_4b). – Utána rövid *Membrum IV. Adversariorum objectiones*

proponens et resolvens hárítja el az ellenvetéseket (C_1a). Végül a következő hat szerző írt üdvözlőverset *Ad ... praesidem et autorem... olim discipulum, nunc v. collegam suum*: [1] *Valentinus Perack, gymnasii Schemnicen., h. t. rector* – [2] *Daniel Jhenel, conr. sch. Schemn.* görögül (C_1b) – [3] *Johannes Klein, p. t. Schemn. cantor* – [4]–[5] *Johannes Pancratius Sabeso-Trans., scholae Schemn. coll. tertiarius.* Második verse *Isogrammatistichon* című képvers.(C_2a) – [6] *Paulus Schormanus, 4. class. collega* – [7] *Michael Balneatoris, Tevtho. Lipsen., h.t. sch. Schemn. oecon.* (C_2b).

Ezeket a vizsgatételeket 1659. augusztus 15-én vitatták meg a selmecbányai evangélikus gimnáziumban. Az elnök és a tézisek szerzője a Szepesváraljáról származó Philippus Czickaeus tanár, a vizsgázó az ugyancsak váraljai Melchior Geitner volt.

A kiadványt példány alapján elsőként Pukánszkyné Kádár Jolán írta le (MKsz 1930: 308). Mivel a címlap szövege a vizsga *moderator*aként, vagyis bevezetőjeként Valentin Perack rektort is megnevezi, ezért Szinnyei József „Perák Bálint selmeczi iskolaigazgatót" is felvette a magyar írók közé (X 738). Adatát Ján Čaplovič cáfolta, és rámutatott arra, hogy a Szinnyei által megadott mű szerzője valójában Philippus Czickaeus (CXXXII).

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

2845

[EPICEDIA in mortem Davidis Genersich] ... solenniterq(ue) in templo parochiali humatus fuisset, cum dolore exhibuerunt affines patricij. Annus et dies obitus pie demortui, vir iste consvlaris istivs regiae et liberae civitatis placide obiit, vbi nobis in Ivnio novendecies sol ortvs est. (Leutschoviae MDCLIX) [Brewer].

[1] fol. – [cr. 280] × 290 mm

RMK II 930 – Čaplovič 1060

Gyászversek. – Az ívrét alakú, felül erősen hiányos nyomtatványt, mint az az első és utolsó költeményből kiderül, David Genersich lőcsei tanácsos halálára állították össze rokonai, városi patrícius polgárok. Az egyes gyászversek szerzői a fennmaradt részben: (1) *Casparus Seldner, Miseram hominis deplorat conditionem* címmel – (2) *Ultimus mortui sermo Johannes Brewer*től – (3) *Consolatur viduam* címmel *Matthias Goznovicerus* – (4) végül cím nélküli gyászverset írt *Barthol. Alauda.*

David Genersich aranyműves hosszabb időn keresztül lőcsei városi tanácsos, 1652-1654 között bíró is volt. 1659. június 19-én halt meg. A második gyászvers az elhunyt súlyos köszvényét is említette.

A nyomtatvány egyetlen, csonka példányban maradt meg. Felső részén a cím eleje, betűnagyságtól függően a szedésnek két-három sora hiányozhat, amint azt már Ján Čaplovič is megállapította (1060). A papírnak csak az egyik lapjára nyomtattak, impresszum vagy kolofon feltüntetése nélkül. A nyomtatás évét a címben olvasható kronosztichon adja meg 1659-nek. A szedés hozzávetőleges magassága, 280 mm a papír vízszintes félbehajtásából következtethető ki.

Az impresszum nélkül megjelent művet már Szabó Károly is (RMK II 930) lőcsei nyomtatványnak tartotta. Megállapítását a betűtípusok vizsgálata alátámasztja.

Budapest *Univ* ② (Ráth György)

2846

FELICITATI, honori et fausto omini novorum conjugum ... Pavli Cvncii, ecclesiastae Waraliensis ... Elisabethae Mauckschianae ..., Johannis Grünn derelictae viduae IX. Februarii ... MDCLIX vinculo ... junctorum gratulantur fautores, amici et fratres... Leutschoviae (1659) typis Laurentii Brever.

A^4 = [4] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 931 – Čaplovič 1061

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményeket Paul Cuncius szepesváraljai lelkésznek és Elisabeth Maukschnak, Joannes Grünn özvegyének 1659. február 9-én tartott esküvője alkalmából készítették jóakaróik és barátaik: (1) m. *J. Z. a. e. L.* (A_2a) – (2) *M. G. e. V. h. t. pastor* – (3) *Samuel Serpilius, diac. Leybic.* (A_2b) – (4) *Valentinus Perack Capronc. Pannonius, h. t. gymnasii Schemnic rector* – (5) *C. H. r. g. L.* (A_3a) – (6–7) *Daniel Jandicus Dantiscanus, scholae Epperiessensis p. t. conrector* két verssel, amelyek közül az első német (A_3a-b) – (8) *Johannes Popradi W., r.* németül (A_3b–A_4b).

Ján Čaplovič (1061) feloldása szerint az m. *J. Z. a. e. L.* monogramm „Jobus Zabeler"-t, az *M. G. e. V.* „Michael Gnendelius, eccl. Varaliensis"-t, a *C. H. r. g. L.* pedig „Caspar Hain, rector gymnasii Leutschoviensis"-t takarja.

Paul Cuncius (1630–1677) Kakaslomnicon született, 1655-től egyetemi hallgató volt Wittenbergben, hazatérve szepesváraljai német lelkésszé választották. 1674-ben száműzetésbe kényszerült Boroszlóba és Thornba, ezenkívül tanított Prądnikban. Thornban halt meg.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

2847

HONORI et felicitati amabilissimorum neogamorum, sponsi ... Davidis Spielenbergeri, medicinae doctoris ... sponsae ... Svsannae Reginae ..., Georgii Ulrici Rhevteri ... relictae ... filiae, ipsa die nuptiarum sacra 21. Septembris anni 1659 ... vota sua dd. fautor et amici Schemnicenses. [Leutschoviae 1659 Brewer.]

A^4 = [4] fol. – 4º – Init.

Čaplovič 1062

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költemények David Spielenberger orvosnak és Susanna Regina Reuter, az elhunyt Georg Udalrich Reuter lányának 1659. november 21-én tartott esküvője alkalmából íródtak, szerzői: (1) *Johannes Windisch, eccles. Schemnic. pastor et conjunctarum senior* – (2) *Valentinus Perack, scholae Schemn. h. t. rector* (A_2a) – (3) *Daniel Ihenel, conr. scholae Schem.* németül (A_2b) – (4–5) *Johannes Klein, p. t. Schemn. cantor* latinul és németül (A_2b–A_3a) – (6) *Philippus Czickaeus Var., p. t. gimn. Schemn. collega secundarius, Pompa nuptialis* címen (A_3b) – (7) *Johan. Pancratius Sabeso-Transil., p. t. Schemn. 3. classis collega* (A_4a) – (8) *Melchior Geitnerus Varall., alumn. scholae Schemn.* (A_4b).

David Spielenberger, sen. (1627–1684) Lőcsén született, felsőbb tanulmányait a wittenbergi, leideni, bázeli egyetemen végezte, Paduában avatták orvosdoktorrá. Hazatérve Lőcsén folytatott orvosi gyakorlatot, majd apja halála után, 1658 körül a város főorvosa lett. Egy ideig bányászattal foglalkozott, azonban a város 1661-ben visszahívta hivatalába. 1670–1671-ben a főbírói tisztséget is betöltötte. Több alkalmi költeménye mellett (vö. **2374, 2419**, RMK III 1792, 6702), néprajzi tekintetben is érdekes a Miscellanea curiosa medico-physica academiae naturae curiosorum (Lipsia, 1670) című folyóiratban megjelent írása. A lőcsei tanácsnak címzett esküvői meghívóját Magyary-Kossa Gyula közölte (Budapesti Orvosi Újság 1907: 379–380). Ebből kiderül, hogy az esküvői ceremónia valójában szeptember 14-én kezdődött. Ugyanitt bővebben foglalkozik életével is.

A menyasszony apja Georg Udalrich Reuter selmeci bányapolgár volt, többször viselt bírói hivatalt.

Az impresszum nélkül megjelent művet már Ján Čaplovič (1062) is a lőcsei Brewer-nyomda kiadványának tartotta; ezt megerősítik a mű nyomdai jellemzői.

Budapest *Nat cop.* – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

2848

KŐSZEGI GÁSPÁR István: Jo utra igazito könyvetske. Az jól élni és járni igyekezöknek kedvekért irattatott elmelkedeskeppen a' Szent Pál apostol tanitásából, az Ephesusban írt levelének 5. cap. a' 15. verstől fogva mind a' huszon-kettödik versiglen Köszegi Gaspar Istvan, osdgyáni praedikátor által. Lötsen 1659 [Brewer].

§^{5}, A^{12}–D^{12} E^6 = [10] + 107 pag. – 12° – Orn.

RMK I 944 – Čaplovič 1063

Evangélikus elmélkedés. – A címlap hátán bibliai idézet. Majd *Köszegi Gáspár István, osdgyáni praedikátor* 1659. február 20-án kelt ajánlása következik *Mariasi Imrene Bakos Borbala asszonynak, ... Ver Ferenctzne Bakos Maria asszonynak, ... Bakos Susanna asszonynak, ... Bakos Mojses ifju urfinak* (§$_2$a–§$_5$b). A főrész először *A Szent Pal apostolnak tanitó igéit* közli: az Ephesusiaknak írt levél 5. részéből a 15–22. verseket, majd *Életnek regulái* cím után azt magyarázza öt részben. A részek címe a következő: *I. Prudens in omnibus ambulatio, azaz okos mindenekben való járás* (1–41) – *II. Vigilans temporum observatio, azaz az időknek vigyázással való megtartása* (42–71) – *III. Diligens voluntatis divinae consideratio, azaz az*

Isten akaratjának szorgalmatos meggondolása (72–83) – *IV. Temperans vitae institutio, azaz az életnek mértékletes rendelése (*84–96) – *V. Fervens gratiarum actio, azaz buzgoságos hálaadás* (97–107). A magyarázat további bibliai idézetekre és ókori példákra utal.

Kőszegi Gáspár István (?–1685 után) evangélikus lelkész Wesselényi Ferencné Széchy Mária káplánja volt Murány várában, ahonnan úrnője vallásváltozatása miatt távoznia kellett. Sajógömörben, Rozsnyón, Osgyánban, majd Kassán működött magyar prédikátorként. 1672-ben fogságba vetették. 1680-tól haláláig újra Osgyánban lelkészkedett.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Ref* ① – Košice *Dioec* ○

2849

KŐSZEGI GÁSPÁR István: Lelki tüköre az embernek az Isten akarattya felöl, melly áll az Istennek a' Sinai hegyen két kö táblán ki-adattatott tiz parantsolattyából, mellyet somma-szerint rövideden rendel meg-magyarázott Köszegi Gaspar Istvan osdgyani praedikator. Lötsen 1659 Brever Lörintz.

)(^{8}, A^{12}–F^{12} = [80] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 943 – Čaplovič 1064

Evangélikus bibliamagyarázat. – A címlap hátán bibliai idézet. Majd *Köszegi Gáspár István osdgyáni praedikátor 1658. eszt. pünkösd havában* kelt ajánlása következik *Bakos Gabor úrnak, ... Rakoczi Györgynek ... szakmári várának főkapitányának ... patronus uramnak* ( )($_{2}$a–)($_{6}$b). A szerzőt latin verssel köszöntötte (1) *David Lani ... superintendens – Brisnae 2. Decembr. anno 1658* ( )($_{7}$a) – (2) *Georgius Marcius, ecclesiastes Taxoviensis, contubernij Kis-Hontens. senior* ( )($_{7}$b) – (3–4) *Samuel Czernek Schlavus Novisoliens., ecclesiast.* ( )($_{7}$b–)($_{8}$a) – (5–6–7) *Matthias Textor, minist. eccl. Miscinens*. Verseinek címe: *In speculum animae, In speculum vitae* és *Prosphonisis epilogica ad authorem* ( )($_{8}$a–b) – (8) Aláírás nélkül *Ad Zoylum* ( )($_{8}$b). A főrész *Az Istennek tiz parancsolatja* cím után tíz részben, azonos szerkezetben épül fel: először idézi a parancsolatot Mózes második könyve 20. részéből, majd ahhoz kapcsolódó kérdéseket tesz fel, és az azokra való felelet segítségével fejti ki az egyes parancsolatok lényegét. Sokszor tudatosan latin terminusokkal kezdi magyarázatát.

Az ajánlólevél szerint a szerző azért készítette e munkáját, mivel tízparancsolat-magyarázatok igen nagy számban vannak latin nyelven, „magyarul" viszont „ritkán találni".

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Ref* ① – Košice *Dioec* ○

2850

MOLNÁR Gergely: Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in breve compendium contracta a Gregorio Molnar piae memoriae. Nunc denuo excusa ... et a plurimis mendis ... purgata et locupletata. [Leutschoviae] MDCLIX [Brewer].

A^8–H^8 = [64] fol. – 8° – Orn.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1065

Latin nyelvtan és bölcs mondások latin, magyar és német nyelven. – A címlap hátán *Johannes Femmich Lesch. rect. schol. Claudipol.* verse *Liber ad emptorem.* Utána egyetlen, cím nélküli disztichon olvasható. A főrész négy fejezetben mutatja be a latin nyelv alapjait: *De orthographia* (A_2a–A_3a) – *De etymologia* (A_3b–D_7b) – *De syntaxi* (D_7b–F_4a) – *De prosodia* (F_4b–G_3b). Ezután *Exercitatiuncula ... secundum singulas grammaticae partes* következik(G_4a–G_8b). A latin–magyar és német nyelvű *Dicta sapientum celebria* külön részként csatlakozik a nyelvtanhoz (H_1a–H_8a).

Bartók István e nyelvtant a Molnár Gergely-féle *Grammatica* Alvinci Péter által átdolgozott kiadását (vö. Debrecen 1602, **887**) követő csoportjában helyezte el (343–344). Érdekességeként említi, hogy az előző kiadásoktól eltérően verses regulák helyett ez bölcs mondásokat közölt három nyelven (52).

E nyomtatványról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 345), majd Ján Čaplovič adott hírt (1165) a lőcsei nyomtatványok között. Feltételezését a betűtípusok alapján Pavercsik Ilona megerősítette.

Cf. **628*!; 887*!; 1988*!; 2747, 2756, –, 3003, 3177**

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ①

Perack, Valentin: Disputatio metaphysica de objecto metaphysicae nonnullis philosophorum sententiis opposita. Leutschoviae, 1659. – Vide **2844**

2851

PÜSCHEL, Alexander: Doppelte Aria als ... [An]dreas Kvhn mit der ... Frauen [Cat]harina Schützin geborne Rot[h?] seinen hochzeitlichen ehren Tag den 24. Februar Anno 1659 ansehnlich begangen. Wohlmeinendt auffgesetzet von Alexander Püschel bestelten Orgonist. in der Pharr Kirchen zu Caschau. Zur Leutschau (1659) bey Lorentz Brewer.

$[\,]^{2+?}$ = [2+?] fol. – 4° – ♪

Čaplovič 1066a – Appendix 195

Lakodalmi köszöntő ének. – A kiadvány Andreas Kuhn és Catharina Schütz született Roth 1659. február 24-én tartott esküvőjére készült. A címben említett két áriával Alexander Püschel, a kassai Szent Erzsébet dóm orgonistája köszöntötte a párt. A kiadványból ma csupán kétlevélnyi töredék maradt fent. A szöveg a címlap hátán kezdődik. A lapok felső részén nyomtatott, szedett kottás rész helyezkedik el, a sorok alatt szöveggel, alul a további strófák olvashatóak. A második fennmaradt levél egyik lapján [*C*]*anto solo* cím látható. A töredékes szövegből azonban nem következtethető ki teljes bizonyossággal a két lap eredeti sorrendje.

A korábban bibliográfiailag nem ismertetett mű Ján Čaplovič bibliográfiájában (1066a) egy másik nyomtatvány adataival keveredve bukkant fel. A nyomdai hibát az RMNy tisztázta (**Appendix 195**).

Budapest *Nat* cop. (Kraków *Univ*) – Kraków *Univ* ○

2852

[1] UJ ÉS O kalendariom Christus urunk születése után való 1660. avagy szökö esztendö, mellyet mostan Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrológiai visgálás ez, Urunk születése után való MDCLX. szökö-esztendöre, mellyben az esztendönek négy részeiben lévö esetek, mind háborúság vagy békeség, betegség vagy egésség felöl való dolgok; kik az egek és tsillagok influentiáiból láttatnak származni, itt mostan nagy hü[s]eggel meg-jelentetnek, kiket nagy hüseggel Magyar és Erdély országra igazgatott Neubarth Christoph Bolesla-Silesius.) Lötsén [1659] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

OSzKÉvk 1959: 184 – Čaplovič 1066

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre szólóéval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* A prognosztikonnak önálló címlapja van (B_6b), amely után az alábbi fejezetek következnek: *Első része. Ez esztendő négy részeinek tulajdonságiról. I. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_8a–b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1b) – *IV. Az őszről* (C_1b–C_2a) – *Második része. Az eklipszisekről* (C_2a–C_3a) – *Harmadik része. A hadról és békességről* (C_3b–C_5b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C_5b–C_6a) – *Ötödik része. A földi termésről* (C_6b). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8b) olvasható, amelynek utolsó feljegyzése az 1658. évhez kapcsolódik.

A vásárjegyzék és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évi naptárakban olvashatóval (vö. **2722**).

A kiadványt először Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1959: 184).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ①

2853

VIRO praestantissimo et eximio ... Danieli Jandicio Dantisco Prusso, gymnasii Epperjessensis substituto conrectori et vocato collegae, sponso et ... Mariae Sybmetingeriae sponsae felix iter et conjugium fautores et collegae precantur, die 1. Maji anno MDCLIX. Leutschoviae (1659) typis Laurentii Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 932 – Čaplovič 1067

Lakodalmi versek. – A kiadvány Daniel Jandiciusnak, az eperjesi gimnázium másodrektorának és Maria Sybmetingernek 1659. május 1-én tartott menyegzőjére készült. Az eperjesi gimnázium és az egyház jelesebb személyiségei a következő költeményekkel köszöntötték az ifjú párt: (1) *Abraham Eccardus, eccl. Epper. pastor prim. et gymn. inspector* (A_2a) – (2) *Johannes Sartorius Epperjess., ecclesiae patriae minister* (A_2b) – (3) *Georg. Curjani, eccles. Hung. past., Deus coeli mittet angelum suum ante te* bibliai idézetet választva mottójául *Propemticum* címmel írt verset – (4) *Andr. Horvath Veterosoliensis, gymnas. Epperiessensis rector* – (5) *Elias Friedhuber, gymnas. Epper. cantor*, a menyasszony *internuncius Mercurius*aként írt levelet a vőlegénynek: *Sponsa dilecto suo amorem* (A_3a–b) – (6) végül maga a *Sponsus* (A_3b–A_4b).

A Danckából származó Daniel Jandicius 1658–1659-ban volt az eperjesi evangélikus iskola tanára, 1661-től Sopronban töltötte be azt a tisztséget.

Szabó Károly (RMK II 932) trencséni nyomtatványként írta le ezeket a lakodalmi verseket, azonban a nyilvánvaló sajtóhibát ő maga a kötet végén, a „Javítandók" című függelékben kiigazította (755).

Budapest *Nat* ①

2854

VOTA et desideria, quibus ... Davidem Spielenbergervm, philosophiae atq(ue) medic(inae) doctorem et practicum, festivitatem nuptialem anno ... 1659. die 21. Septembris Schemnitij Montanarum celebrantem cum Svsanna Regina ... Georgii Vlrici Reutheri, s. c. m. aulae familiaris, ordinis senatorij Schemnicensis primipilatis et metallurgices cultoris clarissimi

relicta filia, prosequuntur et ... gratulant[ur], apprecantur fautores et amici Scepusienses. Leutschoviae (1659) typis Laurentii Breveri.

)(8 = [8] fol. – 2º – Init.

RMK II 933 – Čaplovič 1068

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményeket David Spielenberger filozófia- és orvosdoktornak, valamint gyakorló orvosnak Susanna Regina Reuterrel, Georg Udalrich Reuter udvari familiaris, selmecbányai első szenátor és bányatulajdonos lányával 1659. szeptember 21-én Selmecbányán tartott esküvőjére készítették szepességi jóakaróik és barátaik: (1) *Josephus Alauda Leutschov., ejusdem reg. et lib. civit. hoc temp. judex* ( )(2a) – (2) *Matthias Zarevucius Rosaemontanus, eccles. Iglov. pastor et p. t. venerab. contub. XXIV. regal. consenior* ( )(2a-b) – (3) *M. J. Z. E. L.* ( )(2b) – (4) *Combergius Blumboth* többrészes költeménnyel ( )(3a–)(4a) – (5–6) *Christophorus Klesch, m. v. M. V., Generosum excellentissimum et experientissimum ... Davidem Spielenbergerum ...prosequitur I Παρῳδῶν* és *II Αὐτῳδῶν* címen ( )(4b) – (7) *Johannes Georgius Langsfeld Neocom., German. concionator* ( )(4b–)(5a) – (8–10) *Paulus Cuncius, eccl. Warall. diac., I. Spielenberger ἀνάγρ., II David Spilenberger, III David Spielnberger* címen, az első és az utolsó vers német ( )(5a-b) – (11) *C. H. R. G. L.* németül ( )(6a-b) – (12–13) *Johannis Croner, scholae pat. conr., I. Poetische Namens-Versätze, II. Doctor David Spielenberger* címen németül ( )(6b–)(7a) – (14) *Johan. Kretsch*[mer]*, p.t. coll. Leutsch.* ( )(7b) – (15) *Bartholomeus Alauda Leutschov.* – (16) *Johannes Brever Leutschov.* – (17) a magát *Comes a Tlaspi*-ként megnevező szerző *Rätzel an den H. Bräutigam* címen németül ( )(8a) – (18) *D. Ehren-fried wohlgemeint* aláírással, *Anhang eines Medici anonymi* címmel németül.

Ján Čaplovič (1068) feloldása szerint az *M. J. Z. E. L.* Hiob Zabeler nevét, a *C. H. R. G. L.* pedig „Caspar Hain Rector Gymnasii Leutsch."-oviensis nevét takarja.

Paul Cuncius anagrammájának (8) Lőcsét és Selmecbányát jellemző sorait Pavercsik Ilona elemezte (Terra Scepusiensis 643).

A kiadványt a benne olvasható Christoph Klesch vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-17).

A házasságkötés alkalmából egy latin verseket tartalmazó kiadvány is megjelent Lőcsén (**2847**).

Cf. **2847**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

2855

VOTIVI applausus, quibus ... conjugio cum ... sponso ... Johanni Popradio, rectori scholae Waralliensis ... Svsanna Reichia derelicta ... Joachimi Reichii pastoris quondam ecc(lesiae) Olasien. ... et 24 reg(iae) oratoris ... poët(ae) laur(eati) filia, h(oc) t(empore) ... Johannis Koblinsky ... privigna anno MDCLIX die 22 Junij feliciter sponsa domum duceretur. Congratulatum

ibant boni fautores, amici et discipuli. Leutschoviae (1659) typis Laurentii Brewer.

A^4 B^2 = [6] fol – 4° – Orn., init.

RMK II 934 – Čaplovič 1069

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Johann Popradiusnak, a szepesváraljai evangélikus iskola rektorának és Susanna Reichnek 1659. június 22-én tartott menyegzőjére készült. A menyasszony Joachim Reichnek, a szepesolaszi evangélikus lelkésznek, a 24 szabad királyi város országgyűlési küldöttének, koszorús költőnek az árvája, mostohaapja pedig Joannes Koblinsky volt. Az ifjú párt verssel köszöntötték jóakaróik, barátaik és a szepesváraljai iskola diákjai: (1) *Abraham Eccardus, eccl. Eperiessinae p., S. A. O.* címen (A_2a) – (2) *Michael Gnendelius, eccl. Varal. p. t. past.* – (3) *Paulus Cuncius, eccl. Varall. diac., I. Joannes Popradius ἀνάγρ. címen és II.* jelzéssel, ez utóbbi vers német (A_2a–A_3a) – (4) *Johannes Bayer, Eperien., Ad eximium et praestantissimum dominum sponsum, amicum veterem* (A_3b) – (5–6) *Daniel Jandicius Dantisco-Prussus, gymn. Epperiessen. substitutus conrector et voc. coll., I. Ad pereximium praestantissimumque dominum sponsum, II. Ad novos conjuges* címmel (A_3b–A_4a) – (7) *Elias Friedhuber, cant. Eper.* (A_4b) – (8) *Paulus Hermelius, cant. Varall., Rätzel* címen németül – (9) *Joh. Clem., colleg. Varall.* – (10) a vőlegény testvére *Adamus Popradius* (B_1a) – (11) *Andreas Novak, org. Varal.* németül – végül a *Discipuli*: (12) *Georgius Strakocius* (B_1b) – (13) *Johannes Chalupka* – (14) *Johannes Dworskij* – (15) *Balthasar Priewidsky* (B_2a) – (16) *Georg. Thonheüser* – (17) *Martinus Paulini* – (18) *Martinus Vietoris Transyl.* – (19) *Johannes Schuhaida Turocz.* (B_2a-b) – (20) *Paulus Vincenti, Belá.* (B_2b) – (21) *Valentinus Poturalskij, junior.*

Johann Popradius egyetemi tanulmányait 1654-től Wittenbergben végezte, hazatérve 1657-től Szepesolasziban, majd Szepesváraljén volt az evangélikus iskola rektora. A menyasszony apjának életrajzát vö. Kassa 1630, **1474**.

Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

[Zimmermann, Matthias:] Theodori Althusii Verbi Dei ministri historia Eutychiana. Leutschoviae 1659. = **Appendix 223**

2856

[ÁLVAREZ, Emanuel: Institutionum grammaticarum liber primus. Tyrnaviae 1659 typis Academicis ... Melchior Venceslaus Schneckenhaus.],

?, A^8–L^8 M^4 = ? + [2?] + 182 pag. – 8° – Orn.

MKsz 1967: 281 – Čaplovič 1981

Latin nyelvtan magyar és német értelmezésekkel. – Az egyetlen csonka példány az „A" füzet 4. levelén a IV. declinatióval kezdődik. A névszó- és igeragozás (5–26, 26–103) példa-

anyaga háromnyelvű: latin, magyar és német. Ehhez csatlakozik a *Rudimenta sive de octo partibus orationis*, amely a 116. lapon a 120. lapig megszakad. Majd *Distichorum moralium liber primus* és *secundus* foglalja össze Cato bölcs mondásait (121–134). Ezután *De generibus nominum Emanuelis Alvari* (134–146), *De nominum declinatione* (146–165), *De comparatione* (165–168) és *De verborum praeteritis et supinis* (168–182) szóló szabályok olvashatók.

A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint Nagyszombatban készült az önállóan megjelentetett második és harmadik könyvvel (**2857**, **2858**) egyidőben, de nem az egységes megjelentetés szándékával, mint a szepesváraljai jezsuita gimnázium számára kiadott lőcsei 1650. évi kiadás esetében (**2317**).

Mivel a csonka példány a 4. levél rektóján 5. lapszámmal kezdődik, az 1-es az A_2 rektóján lehetett, így az „A" füzet előtt tehát csak a címlap és háta, azaz 1 számozatlan levél lehetett. Így feltételezhető, hogy a főrész előtt csak a címlevél állt.

A nyomtatványt első alkalommal Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1967: 281). Az egyetlen fennmaradt példány Zrínyi Miklós fiának, Zrínyi Ádámnak a tankönyve volt, és megőrizte gyerekkori latin, magyar és horvát jegyzeteit (A Bibliotheca Zriniana története és állománya. Szerk. Klaniczay Tibor. Bp. 1991, 421 (Nr 633)).

Cf. **2317; –, 2857**, **2858**

Budapest *Nat* cop. – Zagreb *Univ* ②

2857

ÁLVAREZ, Emanuel: Emmanuelis Alvari ... De institutione grammatica liber secundus ad veterum fere grammaticorum rationem revocatus de constructione octo partium orationis. Tyrnaviae 1659 typis Academicis ... Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A^8–I^8 = [6] + 137 pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

MKsz 1967: 281 – Čaplovič 1982

Latin nyelvtan magyar értelmezésekkel. – A címlapon a Jézus Társaság emblémája látható. Hátlapján *Lectori s.* szóló ajánlás olvasható (A_1b-A_3b). A főrész a latin mondattan szabályait foglalja össze szófajok szerinti csoportosításban. Szövege és beosztása egyezik annak a Lőcsén 1650. évben megjelent kiadásnak (**2317**) a középső részével, amely Álvarez nyelvtanának mindhárom kötetét együttesen adta közre.

A jelenleg ismeretes egyetlen példányról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1967: 281).

Cf. **2317**; **2856**, –, **2858**, →

Budapest *Nat cop.* – Zagreb *Univ* ①

2858

ÁLVAREZ, Emanuel: Emmanuelis Alvari ... Institutionum grammaticarum liber tertius de syllabarum dimensione. Tyrnaviae 1659 typis Academicis ... Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A^8–E^8 $F^{6+?}$ = [2] + 92 [recte 90] + ? pag. – 8° – 1 ill., orn.

MKsz 1967: 281 – Čaplovič 1983

Verstan. – A címlapon a Jézus Társaság emblémája látható. A címlap háta üres. A címlevél után kezdődő főrész először a szótagok időmértékének szabályait foglalja összes (1–55). Az ezután következő fejezetek *De pedibus* (55–58)*, De versu* (58–73)*, De verbis poeticis* (74–89 [recte 87]) és *De prosodia* (90 [recte 88]–92 [recte 90]) szólnak. Példaanyagát klasszikus latin költők műveiből meríti.

E nyomtatványt először Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1967: 281).

Egyetlen ismert példánya a 92. [recte 90] lapon megszakad. A kézirásos kiegészítés és a verstan előző kiadásai alapján kikövetkeztethető, hogy mindössze egy levél hiányzik a szövegből.

Cf. **1189(1)**; **2317; 2856**, **2857**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Zagreb *Univ* ②*

2859

»CALENDARIUM Tyrnaviense ad annum 1660. Prognosis coniecturalis astrologica ad annum 1660. Tyrnaviae 1659 [typ. Academicis].«

Naptár és prognosztikon. – E ma példányból nem ismert kalendárium egykori létezésére a naptársorozat többi tagja, valamint az ausztriai jezsuita rendtartomány Litterae annuaejának 1658-ra vonatkozó beszámolója alapján lehet következtetni (vö. **2723**).

Cf. **2930**!

2860

GUTTOVIENI József: Carmen acrostichvm, avgvstissimo ... Leopoldo ..., Romanorum imperatori ... homagium praestare studens et aliquam Caesareae gratiae micam nancisci cupiens, quam humillime dedicatum, praesentatum ... et ante ... pedes depositum die 24. Augusti, ... per Josephum

Guttovieni ... nobilem Hungarum et pro nunc inhabitatorem Posoniensem, aetatis suae 57. [Tyrnaviae] (MDCLIX) [typ. Academicis].

A^4 [ ]^1 B^4 = [8] fol. – 4º

RMK II 943 – Čaplovič 2589 – Čaplovič CXCI

Dicsőítő versek latin, görög, magyar és biblikus cseh nyelven. – A kiadvány Guttovieni József I. Lipót császárt dicsőítő költeményeit tartalmazza. Címük a következő: (1) *Prooemium salutatorium* (A_1b) – (2) *Dedicatio*, amelynek akrosztichonjából a „Leopoldus Caesar vivat" olvasható ki (A_2a–A_2b) – (3) *Acrostichum I. Leopoldus, Caesar Christianus ac Europae dominus vivat diu, Amen* (A_2b–A_4b) – (4–5) *Acrostichum II. Τὸ ἐποσακρόστιχον ἑλληνικὸν Λεοπολδος* című kézírásos görög vers és annak nyomtatott latin fordítása ([ ]$_1$a–B_1a) – (5) *Alphabetum poeticum Leopoldo Caesari oblatum* (B_1a–B_2a) – (6) *Acrostichum III.*, *Leopoldus Caesar Romanus vivat, diu vivat. Apostrophe ad Hungariam* címmel magyar nyelvű költemény. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Legyetek vigak, magyarok* (B_2a–B_3a) – (7) *Acrostichum IV. Leopoldus Caesar Pius vivat diu* biblikus cseh nyelven, amely inkább bohemizált szlováknak tekinthető (B_3a–B_4a) – (8) *Epilogus* (B_4a–B_4b) – (9) *In invidos* (B_4b). A kiadás éve a címlapon közölt kronosztichonból derül ki.

A dicsőítő költeményeket Guttovieni József az országgyűlés alkalmából 1659 nyarán Pozsonyban tartózkodó I. Lipót császár kegyeinek elnyeréséért írta. A címlapon egyszerűen pozsonyi lakosnak nevezte magát. 1649 második felétől 1659 júniusáig a pozsonyi evangélikus magyar iskola rektoraként működött. Ezután a város kancellistájaként dolgozott. Varga Imre valószínűnek tartja, hogy e városi hivatalnoki állást a császári udvar támogatásának köszönhetően nyerte el (RMKT XVII/9 723).

Ezt a hely nélkül megjelent kiadványt Szabó Károly a trencséni műhely munkájaként ismertette (RMK II 943). Mivel azonban ennek a nyomdának volt görög betűtípusa, Ján Čaplovič kizárta a trencséni nyomtatványok sorából (CXCI), és a hely nélkül megjelent kiadványok közé sorolta (2589). V. Ecsedy Judit a betűtípusok vizsgálata alapján nagyszombati nyomtatványként határozta meg (szóbeli közlés). Görög betűtípussal azonban 1670 előtt az itteni nyomda nem rendelkezett, ez a magyarázata annak, hogy a kiadványban olvasható görög nyelvű verset az „A" és „B" füzet közé ragasztott külön levélen kézírással adták közre a ma ismert mindkét fennmaradt példányban.

Budapest *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

2861

<Kalendárium és prognosztikon az 1660. esztendőre. Nagyszombat 1659 typ. Academicis.>

RMK I 959 – Čaplovič 1984

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kiadványt Szabó Károly Mátray Gábor közlése alapján (Új Magyar Museum 1853, II: 184) vette fel bibliográfiájába (RMK I 959). Mátray azonban az 1659-re kiadott, tehát 1658-ban

nyomtatott naptárnak ma az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányát írta le közleményében (vö. **2788**). Szabó e leírást értette félre, amikor úgy vélte, hogy az az 1660-ra kiadott kalendáriumra vonatkozik. Ebből azonban példányt sem Mátray, sem ő nem látott. Szabó tévedését vette át Aloysius Zelliger (Pantheon 1) és Ján Čaplovič (1984) is.

A naptár megjelenése azonban a Nagyszombatban kiadott naptársorozat alapján mégis feltételezhető. A nyomtatvány formátuma azonban kérdéses, mivel a sorozat korábbi tagjai (**2724**, **2788**) negyedrét nagyságúak voltak, a következő évre szóló nagyszombati kalendárium (**2931**) viszont már nyolcadrét formátumban jelent meg.

Cf. **2724**!

2862

MIHOTSA, Michael: Vniversa philosophia sub avspiciis ... Achatii Barczai, ... principis Transylvaniae ... defensa a Michaele Mihotsa, nobili Transylvano, aa. ll. et philosophiae doctore. Tyrnaviae MDCLIX [typ. Academicis] Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

[ ]^{1}, A^{2}–D^{2} E^{1} = 1 tab. + [9] fol. – 2° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 935 – Čaplovič 1985

Filozófiai vizsgatételek. – A nyomtatvány elején rézmetszetes díszcímlap áll *Inter coruscos principem locum cape, Titan Planetas* felirattal. Ez alatt a Nap látható diadalszekéren. Alatta középen fejedelmi pár ül felhőkön. A metszet alsó felében középen jobb kezében könyvet tartó, baljával címerre támaszkodó férfialak áll két oszlop között. A címeren szablyát és virágot tartó ágaskodó oroszlán és félhold látszik. Az egyik oszlop felirata: *Nec nocti sua lumina desint*, a másiké: *Andromedam patriae tuere.* A metszett cím a két oszlop között alul a vizsga dátumát is közli: *Anno Dom. 1659. men. Septb*. A metszetet a legalul olvasható feliratok szerint *Jacobus* Roß *delin.* és *Joa. Daniel de Portten sculpsit, Tyrn.* A nyomtatott címlap háta üres. Ezután kezdődik az *Achatio Barczai, ... principi Transylvaniae, partium regni Ungariae domino et Siculorum comiti ... felicitatem* szóló ajánlás szövege, *Michael Mihotsa, nobilis Transylvanus* aláírásával (A_2a–b). Ebben a szerző a díszcímlaphoz kapcsolódóan Napként tiszteli a fejedelmet, aki eloszlatja a fellegeket, és megvédi a hazát. A főrész *Theses ex universa philosophia* címet követően az aristotelesi filozófiáról ad áttekintést a következő témakörök szerinti csoportosításban:. I–V. tézis *Ex logica* (B_1a–B_1b); I–XI. *Ex physica de principiis corporis naturalis* (B_1b–C_1a); I–V. *Ex libris de mundo et coelo* (C_1a–b); I–XIII. *Ex libris metheorologicis*, C_1b–D_1b); I–II. *De ortu et interitu* (D_1b–D_2a); I–II. *De elementis*, D_2a); I–IV. *De anima* (D_2a–D_2b); I–IV. *Ex metaphysica* (E_1a–E_1b).

A téziseket a rézmetszetes címlap tanúsága szerint 1659 szeptemberében védte meg Michael Mihotsa erdélyi nemesifjú, aki Barcsai Ákos fejedelem költségén végezte tanulmányait 1656 és 1659 között Nagyszombatban.

A díszcímlapot Johann Daniel Ther Portten németalföldi rézmetsző készítette, aki 1658 és 1671 között működött Nagyszombatban (Pataky 230–231).

Budapest *Univ* ①

2863

SEYFRIEDT, Johann: Theoremata philosophica de anima separata, quae sub praesidio d. Ioannis Seyfriedt, a. a. et phil. mag. ... gymnasii Posoniensis rectoris publice disputanda proponit Andreas Remenik Csetnekiensis, in eodem gymnasio Musarum cultor, ad diem (6) Octobris ... anno MDCLIX. [Tyrnaviae] (MDCLIX) [typ. Academicis, Venceslaus Melchior Schneckenhaus].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 944 – Čaplovič 1864

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Andreas Remenik Csetnekiensis* szöveg nélküli ajánlása áll *Caspari Apponi, comitatus Nitriensis iurato assessori, ... Stephano Emedi de Felsö Vasard, ... Georgio Török de Never, ... moecenatibus...* Majd *Theorema* cím után *XXIV* tézis szól a testtől különvált lélekről és annak tulajdonságairól (A_2a–B_1b). Az utolsó nyomtatott lapon öt *Corollaria* olvasható (B_2a).

E tételeket a pozsonyi evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1659 októberében, a címlap kézírásos bejegyzése szerint 6-án. A vizsgáztató Johann Seyfriedt pozsonyi rektor volt, aki 1656 és 1660 között viselte e tisztséget. A vizsgázó, Andreas Remenik a Gömör megyei Csetneken született, és az illavai evangélikus iskola tanulója volt (vö. **2609** (26)).

E nyomdahely nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 944) a nyomtatás jellege alapján trencséni nyomtatványnak tartotta. Feltételezését V. Ecsedy Judit cáfolta. A betűtípusok és a díszek alapján megállapította, hogy azt Nagyszombatban készítették a pozsonyi evangélikusok részére az akadémiai nyomdában Venceslaus Melchior Schneckenhaus faktorsága idején (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

2864

»STATUTA, Constitutiones et Decreta Provinciae S. Mariae Hungariae Ordinis Minorum Strictioris Observantiae. In Capitulo Provinciali Tyrnaviae ad S. Jacobum Apostolum die 18. Novembris anno 1659. Rite et Canonice celebrato, examinata, correcta et demum ab omnibus Provinciae Patribus, Diffinitoribus et Guardianis legitime congregatis approbata, et propriae singulorum manus subscriptione totius Provinciae nomine unanimiter acceptata. Tyrnaviae 1659. [typ. Academicis] 4º 134 fol.«

RMK II 936 – Čaplovič 1986

A ferences rend szabályzata. – E kiadvány Szabó Károly által leírt egyetlen példánya ma nem hozzáférhető (RMK II 936). Címe alapján a mű a magyarországi mariánus ferences rendtartománynak a Nagyszombatban tartott provinciális káptalanon, 1659. november 18-án elfogadott határozatait, törvényeit és rendeleteit tartalmazta.

Mivel Szabó Károly adatai szinte minden esetben megbízhatónak bizonyulnak, e kiadvány egykori létezésében nincs ok kételkedni. A kiadványt Szabó közlése alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1986).

A közgyűlésről és a megújított szabályoknak a rend életében betöltött jelentőségéről Karácsonyi János írt (Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp. 1923, 123–124).

Ismeretes egy ugyanilyen címmel, de eltérő lapszámmal ([2] + 78 + [19] pag.) és impresszum nélkül megjelent nyomtatvány, amely azonban valójában Bécsben készült (**Appendix 224**). A terjedelem eltérése megerősíti, hogy Szabó Károly a bécsitől eltérő, a fenti címleírásnak megfelelő nyomtatványt ismertetett.

Cf. –, **Appendix 224**

Olim: Sz.-antali franc. z. (Martin *Nat*)

Statuta, constitutiones et decreta provinciae Sanctae Mariae Hvngariae ordinis minorum strictioris observantiae. [Tyrnaviae 1659]. = **Appendix 224**

2865

[ÁBÉCÉS KÖNYV.] (S. Patakon 1659) [typ. principis, Rosnyai].

A^8 = [8] fol. – 8°

Sztripszky I 2024/231 ← MKsz 1993: 87–99

Ábécéskönyv. – E nyomtatványnak jelenleg egyetlen, kötéstáblából kibontott, címlevél nélküli sérült példánya ismeretes. A magyar hangzók, szótagok és számok felsorolása (A_1a–A_2b) után szótagolva olvashatók a következő szövegek: Miatyánk – *A hitnek ágazati – A tíz parancsolat* 2. Mózes 20. része alapján – bibliai idézetek a gyermekekről, az engedelmességről, stb. (A_2b–A_7a). Majd folyamatos szövegként *T*[héodore de] *B*[èze] 131. zsoltára és a 141. zsoltár szövege olvasható Szenci Molnár Albert fordításában. Kezdősoruk: *Uram, nem űz nagyra szívem* (A_7a) – *Te hozzád [kiáltok] Úristen* (A_7b). Végül kolofon utal a nyomtatás helyére és idejére: *Nyomtattatott S.-Patakon, 1659-ben*.

Szövegkiadás Markovics Sándortól: MKsz 1883: 87–99.

E nyomtatványt mint a legelső magyar nyelvű ábécéskönyvet Markovics Sándor ismertette és jelentette meg (ld. szövegkiadás). Az olvasástanítás történetének szempontjából újabban Mészáros István értékelte (A magyar olvasástanítás története. Szerk. Adamikné Jászó Anna. Bp. 2001, 38).

Jelenleg eldönthetetlen, hogy a nyomtatványnak volt-e külön, az „A” füzet elé ragasztott címlapja.

A pataki fejedelmi nyomdát ebben az időben Rosnyai János vezette.

Cf. –, **3476A** →

Budapest *Nat* cop. – Praha *Nat* ②

2866

BUZINKAI Mihály: Institutiones oratoriae ex optimis authoribus collectae, methodo accurata donatae, usibusque paedagogii Patakiensis consecratae a Michaele Buzinkai, rectore scholae illustris Patakinae, ... paedagogiarcha. S. Patakini MDCLIX impensis ... Georgii Vdvarhelyi, ... excudit Johannes Rosnyai [typ. principis].

$[\,]^2$, A^8–I^8 K^{5+1} = [3] + 153 pag. – 8º – Orn., init.

RMK II 937

Szónoklattankönyv. – A címlevél után következik a szerző Patakon 1659. január 25-én kelt ajánlása *Lectori benevolo salutem* ($[\,]_2$). A főrész XLIII caputban bibliai és antik idézetek segítségével fejti ki a szónoki beszéd elkészítésének szabályait. Legrészletesebben az *inventio*ról szól (I–XXXIII. caput = 1–113), míg a szónoklattan többi szokásos részéről (*De dispositione, de verbis, de oratione formata*) rövidebben értekezik (XXXIV–XLIII.= caput 113–153).

A könyv 1–5. fejezetének magyar fordítása: Retorikák 2000, 391–398, Lázár István Dániel.

Buzinkai szónoklattankönyvét Bartók István tartalmilag sokoldalúan elemezte és értékelte. Megállapította, hogy a klasszikus hagyományokra, a ramista logikára és a kortárs retorikai irányzatokra építve igényes és színvonalas rendszert alkotott (138–141). Az *oratoria* vázlatát is közölte (i. m. 351–353). Vö. Retorikák 2000, 448–449, Imre Mihály.

A címlap szerint e mű Udvarhelyi György költségén jelent meg, aki valószínűleg azonos azzal az Udvarhelyi Györggyel, aki kiadta és előszót írt Udvarhelyi Péter *Öt sima kövekkel elkészített Dávid parittyája* című fordításához (**2983**).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Theol Prot* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Hódmezővásárhely *Gymn Bethlen* ① – Košice *Scient* ① – Sighişoara ①

Olim: Szebeni ev. gimn.

2867

BUZINKAI Mihály: Institutionum dialecticarum libri dvo, in quibus praecepta vniverse logice perspicue proponuntur, clare explicantur, exemplis illustrantur, ad praxim applicantur et ab objectionibus praecipuis nervose vindicantur. Labore et industria Michaelis Bvzinkai, rectoris scholae illustris Saaros Patachinae ejusdemque paedagogii paedagogiarchae concinnati. Patakini MDCLIX typis celsiss. principis excudit Johannes Rosnyai.

[:]^{4}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Ff^{8} Gg^{4} = [7] + 472 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 938

A vitatkozás logikai szabályai. – A címlap háta üres. A címlevél után kezdődik *Michael Bvzinkai* 1659. november 7-én kelt ajánlólevele ... *nobilissimo ... adolescenti, Pavlo Klobvsiczki, discipulo suo* ... ([:]$_{2}$a–[:]$_{4}$b). Az ajánlólevél záradékaként a szerző pár sorban arra kéri olvasóját, hogy a nyomdahibákat maga javítsa ki. A főrész két könyvből áll. Az első, *De inventione* XXXIII fejezete az argumentumokról, azaz azokról az általános fogalmi és tartalmi minőségekről szól, amelyek segítségével az írásmű tárgya pontosan meghatározható (1–307). A második, külön cím nélküli könyv 24 fejezetben tárgyalja a *dispositio*t, azaz az argumentumok célszerű elrendezését (308–472).

Bartók István megállapította, hogy e munka nagy terjedelme és igényes volta miatt akár főiskolai, egyetemi tanulmányok számára is alkalmas lehetett volna. Összeszerkesztésekor Buzinkai alkotó módon támaszkodott Pierre de La Ramée dialektikájára (Bartók 94–95).

Cf. –, **3000**, **3477**, →

In 15 bibliothecis 21 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad*, *Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Hódmezővásárhely *Gymn. Bethlen* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref*

2868

[CZEGLÉDI István:] Siralmas szarándoki járásbol ... haza érkezet Malach doctornak néhai napkor el-hagyot, s kicsinységében véle egygyüt oskoláztatott, Melach tudos baráttyával való paj-társi szo beszede, melyben ... sápit azon, hogy az ü tölle ... elbutsuzot ... Jonathánnya csekély elmét kezdet viselni egy Cálvinistának a nagy-penteki ostorozás felöl valo castigalasaban. [Patak] 1659 [typ. principis, Rosnyai].

*^{8} **$^{7+1}$, A^{8}–T^{8} = 24 + [6] + 301 [recte 302] + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 946

Református vitairat. – Az *Ajánló levél*t *Bocskai István uramnak, király urunk ... belső tanácsának, ... Zemplén Vármegye főispánjának* címezte *Malach doctor* (3–24). Ezt *Mutató tábla*,

azaz tárgymutató követi (**$_5$a–**$_7$b). Majd egy üres levél után a főrész belső címlappal (1) kezdődik, amely megismétli a cím teljes szövegét és a nyomtatási évet is, nincs azonban rajta körzetekből álló szedett keret, más a könyvdísz, valamint a szedés is eltér. Hátlapján bibliai idézetek olvashatók. Ezt követően *Malach* és *Melach* dialógusát a *Két cathol(ikus) között való üstökvonás* élőfej kíséri végig (3–301 [recte 302]). Végül a sajtóhibák jegyzéke zárja a nyomtatványt: *Keresztyén olvasó! E fogyatkozásokat így jobbítsad meg* (T_8a-b).

E név nélkül megjelent vitairat szerzője Czeglédi István. Ezt az írás tartalma és stílusa egyaránt bizonyítja. Czeglédi maga is saját műveként említi *Az idős Noé becsületét oltalmazó Jáphetké*ben (Kassa 1664, **3149**, A_8a és vö. **2889**).

A szöveggel együtt nyomtatott belső címlap azt sejteti, hogy a mű törzsrészének készítésekor Czeglédi még nem talált mecénást. Bocskai István utólag vállalkozhatott erre a szerepre, így új, díszesebb címlap került a kötet élére. A Bocskaihoz intézett ajánlás először a Bocskaiak genealógiáját mondja el, s ennek keretében a Katona József *Bánk bán*jában is szereplő Mic bán történetet. Erről újabban Imre Mihály és Csikós Zsuzsanna írt (ItK 1987/88: 31–37, Imre és 1993: 78–91, Csikós). Ezután Istvánffy Miklós magyar történelme alapján tárgyalja a Bocskai-szabadságharc történetét, erősen kritizálva forrása szemléletét.

A mű főrésze záródarabja a Czeglédi által ugyanezen évben indított hitvitának. Tartalmát részletesen ismertette M. Nagy István (Czeglédi István polemikus író a XVII. században. Kolozsvár 1899, 44–52). Valószínűleg 1659. év húsvétja táján jelenhetett meg Czeglédinek a nagypénteki diszciplína, azaz a nagypénteki vezeklő önkorbácsolás vagy ostorozás szokása ellen írt munkája, az *Egy katolikus embernek más ... kálvinista emberrel való beszélgetése* (**2828**). Erre hamarosan név nélkül jelent meg a katolikus válasz, feltehetően *Castigálás* címmel (**2889**). Czeglédinek e fiktív párbeszédként megírt viszontválaszában a tudósabb és felkészültebb, de szintén katolikus Malach doktor kizárólag katolikus teológusoktól származó idézetekkel cáfolja, hogy az önkorbácsolásnak szerepe volna vagy lehetne a bűnbánatban és megigazulásban. Ennek során természetesen számos más pontját is érinti a katolikusok és protestánsok közötti vitáknak.

Czeglédinek e nyomtatási hely nélkül megjelent munkáját, nyomdai kiállítása alapján már Szabó Károly is a sárospataki nyomda termékének tartotta (RMK I 946). Véleményét a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit közlése).

Cf. **2828**, **2889**, –

In 30 bibliothecis 45 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – London *BL* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

2869

KEMÉNY JÁNOS: Gilead balsamuma, az az Sz. Dávid száz ötven soltárinak czéljok és értelmek szerént egyben szedegettetéseknek és kilencz részekben alkalmasztatásoknak tablaja. Az Ov és Uj Testamentumbéli szenteknek-is külömb külömb féle alkalmatosságokkal szerzett, söt az Istennek Sz. Könyveiben, azon kivül az Apocryphusokban-is tanuságunkra meg-irattatott nevezetesb buzgo imádságokéival egygyütt bé-summálván s' rekesztvén

Idvezitönk maga formálta könyörgéssel. Gyerö Monostori Kemeny Janos irta Tatár országi rabságában. SarosPatakon 1659 [typ. principis] Rosnyai Janos.

[*]^4 [**]^2 [***]^2, A^4–Z^4, Aa^4–Ee^4 = 240 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 947

Bibliai szövegekből összeállított református imádságoskönyv. – A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Majd *A nyomtatás igazgató* szól *az Olvasóhoz* (3–5). Ezt követi a *Lorantfi Susannahoz, ... idösbik Rakoci György Erdély országának néhai fejedelme ... özvegyéhez* intézett elöljáró beszéd, amelyet Kemény János mint „szegény rab szolga" írt alá (6–12). A kötet imádságainak *lajstroma* (13–16) után kezdődik a főrész. Ez két *tábl*ából áll: az első *Tábla* kilenc részbe csoportosítva közli Dávid király zsoltárait. Az egyes részek címe a következő: *Első rész, melyben vannak az Isten dicséretire serkentő és tanétó énekek* (17–39) – *Második rész, melyben az Istennek méltósága, dicsősége, hatalma és jóvolta hirdettetik* (39–50) – *Harmadik rész,* melyben *prófétál Dávid a Messiás Christus felől* (50–62) – *Negyedik rész, melyben az Isten igéjének sok ezer hasznait és gyümölcseit terjeszti szem eleibe a Szent Dávid* (62–73) – *Ötödik rész. Az igazán való boldogság miben álljon* (73–79) – *Hatodik rész. Bűneiről vallást tészen, bocsánatért és lelki s testi nyavalyáiból való meggyógyításért Istennek esedezik Dávid király* (79–91) – *Hetedik rész. Titkos gonoszakarói, rágalmazói és nyilván való ellenségi felől is panaszolkodván, azok ellen való oltalomért és nyomorúságából megszabadításért könyörög Istennek* (91–133) – *Nyolcadik rész. A megszabadításért és Istennek sokféle jótéteményiért hálaadó szép zsoltárok* (133–153) – *Kilencedik rész. Szent Dávidnak és az izraelitáknak különb-különb alkolmatosságokban szerzett énekei* (153–167). A második *Tábla* három *Kar*ból áll: *I. Az Ótestamentumnak isteni méltóságú könyveiből való imádságok* (168–202), *II. Újtestamentumbéli imádságok* (203–210), III. *Apocryphus könyvekbéli imádságok* (211–237). *Berekesztés*ként a Miatyánk szövege után (237–238) az *Anno 1657. 3l. Julii tatárország chám rabságába esett ... raboknak buzgó imádsága* zárja a kötetet, amely *nagyobb részre Sz. Dávid és Jób szavai közül ki-szedegetett és felül megírt raboknak állapotjokra alkalmaztatott ... Kemeny Janos által* (238–240). Az imádság szövegét Medgyesi Pál már az *Ötödik jaj és siralom* című prédikációja végén is közölte (**2794(2)**).

Az elöljáróbeszéd és a záró imádság szövegkiadása: Kemény János és Bethlen Miklós művei. Sajtó alá rendezte: V. Windisch Éva. (Magyar remekírók) Bp. 1980, 329–335.

Kemény János (1607–1662) gyulafehérvári tanulmányai után Bethlen Gábor udvarába került. Később fogarasi főkapitány és I. Rákóczi György fejedelem hadvezére lett. 1657-ben a lengyelországi hadjáratban tatár fogságba esett, ahonnan váltságdíj ellenében 1659-ben szabadult. 1661-től 1662-ig erdélyi fejedelem volt, a nagyszőlősi csatában esett el.

A gyűjtemény keletkezési körülményeit maga Kemény János foglalta össze elöljáró beszédében: *Költ ez kis munka először Anno 1657-ben ősszel, és ki is küldetvén, Moldvában elveszett több irásokkal együtt. Mostan penig ujobban végeztetett el 1658. mens. X-bris Krim országában tatár chám lakóhelye, Bakcses szarai várasa felett lévő kősziklákon építtetett, amint névvel úgy valósággal is Kaloda nevű zsidó várban* (12). Ezek szerint a Bahcsiszeráj fölötti Csufut-Kálek várban a maga és rabtársai vigasztalására kétszer is elkészítette munkáját. A záró imádság viszont már korábban hazakerült. Így tudta Rosnyai János már 1657-ben megjelentetni Medgyesi Pál *Ötödik jaj*-ával együtt, amely a tatárok fogságába esett erdélyi sereget gyászolta (**2794(2)**).

Pénzes Tiborc Szabolcs szerint a *Gilead balsamuma* elején az *Olvasóhoz* intézett bevezetés szerzője Medgyesi Pál (A Gileád balsamuma zsoltárainak helye és szerepe Kemény János életművében. In: A zsoltár a régi magyar irodalomban. Konferencia Csurgón 2007-ben). Malártsik Lajos részletes elemzése kiderítette, hogy Kemény egyedüli forrása az az 1645-ben Amszterdamban kiadott Károlyi-Biblia volt (**2091**), amely Rosnyai János *Olvasó*hoz intézett írása szerint egyedüli könyvként a rabság idején is Kemény birtokában volt. A két szöveg között főleg helyesírásbeli eltérések tapasztalhatók. (Malártsik Lajos: Kemény János „Gilead balsamuma". Sátoraljaújhely 1911, 28–36). Az imádságoskönyv műfaji kérdéseiről ld. Fazakas Gergely Tamás: Panasz és vigasztalás Kemény János Gilead Balsamumában. Könyv és Könyvtár XXVI. Debrecen 2004, 27–63.

Cf. **2794(2)**, –

Budapest *Acad* ②*– Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ② – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Univ* ④ – Târgu Mureş ① – Zagreb *Univ* ①

2870

MEDGYESI Pál: Ezechias kir. hiti avagy hit-ostroma a' tüzes nyilaktol, ... mellyet két praedicátiokban foglalt s-praedicállot a' Saros pataki ecclésiában: az elsöt 18-dik 7bris 1658-dik-ben, böjti alkalmatossággal, a' másodikat mindjárt utánna-valo Ur napjan, az az azon hónak 22-dikén Medgyesi Pal. Saros Patakon (1659?) [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4 B^5 C^4–F^4 G^2 = 53 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 962

Református prédikációk. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. *Medyesi* [!] *Pal* művét *Méltóságos fejedelem asszonynak, Bathori Sophianak, a méltóságos fejedelemnek, Rakoci Györgynek, Erdély országának fejedelmének ... házastársának ...* ajánlotta *Sáros Patakon 15. Decembris 1659-ben* (3–6). A nyomtatvány két, azonos bibliai textusra írt prédikációt tartalmaz, külön cím nélkül: *Első prédikáció* (7–17) és a *Második prédikáció* (18–53). A beszédeket Medgyesi 1658. szeptember 18-án és 22-én mondta el Sárospatakon az egész eklézsia, Lórántffy Zsuzsanna és Báthori Zsófia előtt.

Az *Első prédikáció* szövegkiadása Fekete Csabától: Medgyesi Pál redivivus. Szerk. Fazakas Gergely Tamás, Győri L. János. Debrecen 2008, 260—270.

Valószínű, hogy a böjti és Úrnapi prédikációt már 1659-ben kinyomtatták, ugyanakkor a kinyomtatott íveket 1660-ban Medgyesi *Magyarok hatodik jaja* (**2941**) című prédikációgyűjteményének megjelentetésekor is felhasználták.

Cf. **–, 2941**

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① ① – Sárospatak *Ref* ①

Olim: Lugossy József Debrecen – Szilágyi István Máramarossziget – Kassa Püspöki könyvtár

2871

MEDGYESI Pál: Joseph romlasa avagy magyar nemzet MDCLVIII. esztendöbéli nagy pusztulásán, annak MDCLIX-ben nem kicsiny öregbülésén-való kesergése az Isten anyaszentegyházának ... Praedikáltatott ... néhai boldogul ki-mult Ibranyi Ferencz teste felet, 29. Julii 1659-ben az ibrányi egy-házban Medgyesi Pal által. Saros Patakon 1659 [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–C^4 D^2 = 27 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 948

Református gyászbeszéd. – A címlapon és annak hátán (2) bibliai idézetek olvashatók. A *Kezdő beszéd* és *Az Igék*, vagyis a bibliai textus feltüntetése után a prédikáció Isten népének romlásáról szól (3–23). Magyar történeti példákat is tartalmaz, a várnai csatáról latin időmértékes verset és annak magyar fordítását is, melynek kezdete: *Rómaiak Cannast, a magyarok Várnát jól megfesték vérekkel* (15). A beszédet így zárta: *E siralmas tanítást Istenben boldogul kimúlt néhai ... Ibrányi Ferenc uram utolsó tisztességének megadása közben tevém*. Ezután a *Genealogia*ban az elhunyt életéről és családjáról írt (23–27).

A gyászbeszédet Medgyesi Pál 1659. július 29-én mondta el Ibrányban. Ibrányi Ferenc 1620. április 12-én született. A pataki kollégiumban folytatott tanulmányai után I. Rákóczi György fejedelem udvarába került. Még nem volt negyvenéves, amikor 1659. május 22-én meghalt.

A prédikáció 1660-ban Medgyesinek a *Magyarok hatodik jajja* című prédikációgyűjteményében (**2941**) is megjelent.

Cf. –, **2941**

In 8 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Ev, Nat* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Târgu Mureş – etc.

2872

[1] NEUBART Christoph theologus és astronomus uj és o kalendarioma, mellyet irt Christus Urunk születése után ez szökö 1660 esztendöre, es nagy serénységgel Magyar Országra, Erdélyre, s' ezeknec szomszédos

tartományirá intézett. – [2] [Prognosztikon]. S. Patakon [1659 typ. principis, Rosnyai].

[A]^{8} [B^{8}–D^{8}] E^{8} ? = [40?] fol. – 16° – Color.

RMK I 967

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán *Rosnyai János* ajánlja a művet külön szöveg nélkül *Bocskai István uramnak, ... Zemplén vármegyének örökös és fő ispánjának...* Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után ([A]$_{2}$a) a hónapok naptártáblái következnek ([A]$_{2}$b–[A]$_{8}$b), az ó-naptárhoz magyar nyelvű *Cisio Janus* kapcsolódik. A hónapversek januári kezdő sorai a csonka példányokon hiányoznak, februári incipitje: *Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd az árát*. Mindkét ma ismert címlapos töredék csupán a nyomtatványnak az első füzetét tartalmazza, a naptár július hó első felénél szakad meg. A Neubarth-naptárak szokásos szerkezete alapján feltételezhető, hogy a kiadványhoz prognosztikon is csatlakozott.

Feltehetően ennek a kalendáriumnak volt része az a Sárospatakon újabban felbukkant, bibliográfiailag korábban nem ismertetett, kötéstáblából kiáztatott töredék is, amely kisebb hiányokkal egy kalendárium „E” füzetét tartalmazza öt példányban. Rajtuk a naptárnak az 1521–1658 közötti esztendők eseményeit magában foglaló krónikarésze olvasható (E$_{1}$a–E$_{8}$b).

A töredék, a nyomdai anyag alapján, Lőcsén vagy Patakon egyaránt készülhetett. A krónika szövege apróbb helyesírási eltérésektől, és kisebb kihagyásoktól eltekintve megegyezik az 1659-1661-re szóló lőcsei naptárakban (**2782, 2852**, **2926**) változatlan szöveggel olvasható krónikáéval, de szedése eltér azoktól. A későbbi lőcsei krónikák pedig már nem az 1658. évvel zárulnak. Ezért a lőcsei nyomtatás kizárható.

A pataki naptárak közül jelenleg csupán a fentebb ismertetett, 1660-ra szóló naptárrész, valamint az 1663-ra szóló naptárrész és a hozzá tartozó prognosztikon eleje ismeretes példány alapján (**3060**). Ezért krónikarészükről semmi bővebb nem tudható. Az 1663-as pataki prognosztikon, bár nem szó szerint, de legnagyobb részben azonos a lőcsei naptárak prognosztikonjával. Valószínű tehát, hogy a pataki kalendáriumok krónikarésze is szorosan egyezett a lőcseivel. Mindezek alapján megalapozottan feltételezhető, hogy a frissen felbukkant sárospataki töredék a most ismertetett, 1660-ra szóló pataki naptár krónikarészét képezte. Nem zárható ki azonban az sem, hogy a töredék esetleg a ma példányból nem ismeretes 1659-re szóló, vagy valamely későbbi évre szóló pataki kalendáriumhoz tartozott.

A sárospataki fejedelmi nyomda 1650–1671-ig működött, Rosnyai János 1657-től állt az élén. Azonban csak ez az 1660-ra és az 1663-ra szóló naptár (**3060**) ismeretes tőle. Takács Béla valószínűnek tartja, hogy Rosnyai más években is adott ki kalendáriumot, hiszen ez jövedelmező vállalkozásnak számított (A sárospataki 48–49). A nyomdát 1663-ban elköltöztették Patakról és 1665-ig nem működött. Így nagy valószínűséggel csupán az 1659 és 1662 közötti években feltételezhető, hogy Rosnyai kalendáriumot készített, de elképzelhető, hogy működése kezdetén és 1665-1671-ig is foglalkozott kalendárium kiadásával.

Cf. –, **2934**, **3001**, **3060**

Budapest *Nat* ④* (Lugossy József) ④* (Lugossy József) – Budapest *Nat* cop. (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* ④ ④ ④ ④ ④

2873

»PÓSAHÁZI (János): Disputatio Politica. De Cive. Quam Favente Deo Praepotente Sub Praesidio Viri Clarissimi D. JOHANNIS POSAHAZI Philosophiae Doctoris, ac p. t. Physices ac Politices in Illustri Schola Sáros-Patakina Professoris indefessi, Praeceptoris sui ab ipsis studiorum primitiis fidelissimi, publicè sustinere conabitur STEPHANUS JASZBRINYI Nobilis. Ad diem 15. Januari, horis locoque solitis. Patakini, Apud Johannem Rosnyai, [typ. principis] Anno M.DC.LIX.«

»23 pag. – 4°«

RMK II 939

Politikai értekezés. – E kiadványból ma már példány nem ismeretes. Emlékét Szabó Károly leírása őrizte meg (RMK II 939). Címéből kikövetkeztethetően a „polgárról" szóló disputációt Pósaházi János filozófiai doktornak, a fizika és a politika professzorának az elnökletével Jászberényi István vitatta meg Patakon, 1659. január 15-én (vö. Takács 1978, 39).

Olim: Budapest *Acad* – M-szigeti ref. lyc.

2874

VÁRALJAI G. Lőrinc: Tekentetes es nemzetes Vaji Ibranyi Ferencznek temetese, melly lött Ibranyban, 29-dik Julii 1659-ben... Saros Patakon (1659) [typ. principis] Rosnyai Janos.

$(?)^4$, A^4 B^4 C^2 = [7] + 20 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 949

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Váraljai G. Lőrinc ibrányi református lelkész tartotta 1659. július 29-én Ibrányban, Vaji Ibrányi Ferenc temetésén. A címlapon idézet áll a Bibliából. A szerző aláírás és keltezés nélkül *Desöfi Clara asszonynak, ... Ibranyi Ferencz uramnak meghagyattatott özvegyének...* ajánlotta prédikációját ($(?)_2$a–$(?)_4$b). Ez a *Tekintetes és nemzetes néhai Vaji Ibranyi Ferencnek teste felett maga várában s házánál, Ibrányban a szín alatt, 1659-ben 29-dik Junii* [!] *lett prédikáció Várallyi Lőrinc által* címmel kezdődik, *Elöljáró beszéd* (1–2), *Könyörgés* (3–4) és a bibliai *Textus* feltüntetése után (4–20).

Váraljai G. Lőrinc (1620 körül – 1671) itthon Debrecenben és Sárospatakon, 1646–1648 között pedig a franekeri, groningeni és a leideni egyetemen tanult. Hazatérése után református lelkész Ibrányban és szabolcsi esperes, rövid ideig II. Rákóczi György udvari papja. 1660-tól ecsedi, 1665-től pedig szatmári lelkész és esperes. A puritanizmus híve volt.

Ibrányi Ferenc 39 éves korában hunyt el. A szerző az özvegy kívánságára jelentette meg a gyászbeszédet.

Szabó Károly megállapítása szerint (RMK I 949) a gyászbeszéd Medgyesi Pálnak *József romlása* című, ugyanerre az alkalomra kinyomtatott prédikációjával (**2871**) együtt jelent meg, de mindkét nyomtatvány külön címlappal. Mivel a két prédikációnak önálló füzetjelzése és lapszámozása van, és feltehetően önállóan is forgalmazták ezeket, indokolt a két gyászbeszédet két külön kiadványnak tekinteni.

Cf. **2871**, –

Budapest *Acad* ① ① ② ③* – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ② ③* + cop. (Debrecen *Ref*) – Debrecen *Ref* ① – Debrecen *Univ* ① – Szeged *Univ* ① – Târgu Mureş ②
Olim: Lugossy Józsefnél

Articuli Posonien(sis) ... dominorum ... statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali eorum conventu, pro die vigesima prima mensis Julij ... millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono indicto, Posoniiq(ue) celebrato conclusi. Posonii 1659. = **Appendix 225**

2875

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1660. Hermanstadt 1659 typ. civitatis, Hildebrand. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

1659–1660–ban Christoph Hildebrand volt a városi nyomda vezetője, megalapozottan feltételezhető, hogy ő készítette ezt a naptárat is.

Cf. **3009**!

2876

(ARTICVLI dominorvm magnatvm et nobilivm trium nationum regni Transylvaniae, partiumq(ue) Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 24 mensis Septembris anni 1659 in civitatem nostram Marosvásárhely indictis, celebratis conclusi.) [Szeben 1659 typ. civitatis, Hildebrand.]
A^2 B^2 = [4] fol. – 2º – Init.

MKsz 1916: 94

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a ren-

deknek a fejedelemhez intézett magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1659. szeptember 24. és október 7. között (vö. ErdOgyEml XII 29–34) Marosvásárhelyen, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tíz artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1659. szeptember 24-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 400–406.

Az országgyűlést Barcsai Ákos fejedelemsége után a fejedelmi székbe épp itt és ekkor visszatért II. Rákóczi György hívta össze.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként ismertette (MKsz 1916: 94). A betűtípusok tanúsága szerint azonban Szebenben készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József). Az előző országgyűlés artikulusait még Váradon nyomtatták (**2884**), azonban Rákóczi kezébe csupán október végére került vissza Partium és Várad, így valószínűleg a zavargások következtében kialakult helyzet tette szükségessé, hogy az új artikulusokat máshol nyomtassák ki (MKsz 1968: 204, Fazakas József). A szebeni városi nyomdát 1659-60-ban Christoph Hildebrand vezette (V. Ecsedy 115).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!
Budapest *Arch* ① – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

2877

[BETHLEN János:] Innocentia Transylvaniae. [Cibinii 1659, typ. civitatis, Hildebrand.]

A^4–C^4 D^1 = [13] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 929

Politikai röpirat. – E külön címlap nélkül megjelent kiadvány szövege az első lapon kezdődik, élén a fenti cím olvasható (A_1a). A mű Bethlen János névtelenül kiadott röpiratát tartalmazza, amelyet Barcsai Ákos, erdélyi fejedelem megbízásából és védelmében II. Rákóczi György ellen készített (A_1a–D_1b).

A röpiratnak a XVIII. század második feléből származó kéziratos másolatokból ismert fordítását Tanka Endre és Ostilarius Mihály közölte: Lymbus I Szeged 1989. 129–143. – A mű teljes, új, magyar fordítását P. Vásárhelyi Judit készítette el: Bethlen János: Erdély története. Bp. 1993, 589–602. A fordításhoz fűzött jegyzetében Jankovics József megállapította, hogy Bethlen e munkájából egész mondatokat, bekezdéseket átvett *Rerum Transylvanicarum libri quatuor* című munkájába (**3123**).

Bethlen János (1613–1678) hazai tanulmányai után Torda, majd Küküllő főispánja, II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratában Krakkó parancsnoka, Barcsai Ákos, majd I. Apafi Mihály kancellárja volt. 1676-ban belső száműzetésbe kényszerült, szabadságát a következő évben nyerte vissza, de az erdélyi politikának többé már nem lett meghatározó tényezője. A szerző életéről és a műről bővebben írt Bartoniek Emma (i. m. 461–462). Újabban életét

részletesen feldolgozta Jankovics József a fordításhoz fűzött tanulmányában (Bethlen János: Erdély története. Bp. 1993. 603–619).

A röpirat szövege 1658-ban keletkezett. Ez év októberében Barcsai követe, Haller János vitte I. Lipót császárhoz (Bartoniek 462). Kéziratos forrásra hivatkozik Lukinich Imre (A Bethleni gróf Bethlen család története Bp. 1927, 206, 234).

A kiadványt Szabó Károly 1659-es kolozsvári nyomtatványként írta le (RMK II 929). A nyomdai anyag vizsgálatából azonban kitűnik, hogy valójában a szebeni városi nyomdában készült Christoph Hildebrand nyomdavezető idejében (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Tartalmából ítélve minden bizonnyal 1660. június 7., II. Rákóczi György halála előtt, legvalószínűbben 1659-ben nyomtatták (vö. Bartoniek i. h.).

A szakirodalom eddig nem különítette el az ugyanebben az évben Váradon megjelent kiadásától (**2885**), csupán most derült fény a két kiadás létezésére. Ezek sorrendje nem állapítható meg. A terjedelem alapján valószínűbb, hogy Szabó e kiadást ismertette. A leírás alapján úgy tűnik, Szabó mindkét nyomtatásból látott példányokat, de azok összevetésére nem nyílt módja, így nem figyelhetett fel a tipográfiai különbségre, a csonka példányok esetében pedig a terjedelmi eltérésekre.

Cf. –, **2885**, **3123**

Budapest *Nat* cop. (Sibiu *Arch*) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sibiu *Arch* ①

2878

DISTICHA de moribus, quae vulgo inscribuntur Cato. Studio et opera Erasmi Rotherodami diligenter a mendis repurgata, nunc recens denuo in lucem edita. Cibinii 1659 [typ. civitatis] per Christophorum Hildebrandum.

A^8–C^8 = 48 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 950 – RMK II 940

Bölcs mondások gyűjteménye görög, latin, német és magyar nyelven. – A címlap hátán *Ad lectores* vers latinul és németül. A főrészben először Cato 56 életszabálya (praecepta) olvasható görög, latin, német és magyar nyelven, rövid négynyelvű előszóval (3–8). Az ezután következő *Distichorum de moribus* négy könyve a párverseket latin, német és magyar nyelven közli (8–43). A *Septem sapientum sententiae septenis versibus ab Ausonio explicatae* ugyancsak háromnyelvű (44–48). A nyomdahely és nyomdász neve a kolofonban megismétlődnek.

Részleges szövegkiadás: a Dicta Catonis latin szövege és modern magyar fordítása: Dicta Catonis. Publilii Syri Sententiae. Ford. Nagyillés János. Utószó Jászay Tamás. Szeged 2001–2002.

Némethy Géza szerint (EPhK 1889: 102) ez a kiadvány az 1620. évi kolozsvári kiadásnak (**1224**) csak a sajtóhibák tekintetében javított változata. Ez a megállapítás azonban téves, ugyanis az említett 1620-i kiadáshoz képest ebben az edicióban újdonságnak számít, hogy a

praecepták görög fordításban is olvashatók, a disztichonok meg vannak számozva, és mindegyik párvers előtt latin nyelvű argumentum áll. Az utóbbi két változtatás először az 1643. évben Gyulafehérvárott, Ludovicus Philippus Piscator által szerkesztett kiadásban jelent meg (**1996**). A magyar szöveg ottani sajtóhibái e kiadásban is feltűnnek, ezért mindenképpen számolni kell e latin–magyar nyelvű változat hatásával is.

Cato mondásgyűjteményének keletkezéséről, szövegváltozatairól és tovább éléséről ld. szövegkiadás, 5–12, 141–150, Nagyillés János és Jászay Tamás.

Cf. **31(1)***!; **878***!; **1770***!; **2837**, –, **3319**, **3488**, →

Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① – Sighişoara ①
Olim: Lugossy Józsefnél Debrecenben

2879

BELLOBRADENUS, Paulus: Disputatio theologica de imagine Dei in homine ante lapsum et loci felicitate ... publice ad ventilandum proposita a praeside Paulo Bellobradeno, gymnasij Evangelici in libera ac regia civitate Trenchiniensi rectore et respondente Stephano Mensatoris Cubin. ad diem (28.) Januarij horis solitis. Trenchinii (MDCLIX) typis Nicodemi Czizek.

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4°

RMK II 941 – Čaplovič 1861

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán rövid ajánlás szól *Andreae Kubranski judici, coeterisque ... senatoribus ... civitatis Trenchiniensis, in specie ... Samueli Kacerio, ejusdem reipubl. protonotario ..., Danieli Lypski, senatori ... antehac judici ..., Georgio Szylvai, ibidem senatori ..., scholarchae et inspectori ..., ... patronis, maecenatibus et fautoribus* ..., aláírója *P.B.G.R.* (Paulus Bellobradenus gymnasii rector). Ezt követi a *Praeloquium* (A_2a-b). A főrész (A_2b–D_2b) két *Theorema*ban, s ezeken belül három-három *Membrum*ban tárgyalja az embernek a bűnbeesés előtti istenképűségére és paradicsombeli állapotára vonatkozó tanításokat. A füzetet három kérdésbe foglalt *Additamenta* és kolofon zárja *Anno MDCLIX. Finis* (D_2b).

E vizsgatételeket a trencséni evangélikus iskolában vitatták meg, a címlap kéziratos bejegyzése és a kolofon szerint 1659. január 28-án. A vizsgáztató az iskola rektora Paulus Bellobradenus, a vizsgázó Stephanus Mensatoris volt.

Budapest *József Attila Gimnázium* ① – Budapest *Nat* ① ① + cop. (Martin) – Martin *Nat* ① – Miskolc *Scient* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn. – Ráth György

2880

CHALUPKA, Samuel: Kázanj pohřebnj nad ... dětátkem Giřjkem Melclem ... pana Dawida Melcle, obywatele zdegssjho, winssowaném synáčku, který práwě w sstědrý wečer roku Páně 1658. do nemocy vpadna, die 9. jan. an. 1659. w nepřjtomnosti sweho pana otce, běh žiwota swého dokonal. Dne pak 12. Januarij, též w nepřjtomnosti swého pana otce, w dolnjm kostele ... gest pochován. Včiněné od Samvele Chalupky, správce cýrkwe Trenčanské ewangelické. [Trenčín] (1659) [Čížek].

A^8 B^8 C^4 = [20] fol. – 8° – Orn.

RMK II 942 – Čaplovič 1862

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Gyászbeszéd Jiřík Meltzel ... gyermek, David Meltzel úr, itteni lakos kivánt kisfia fölött, aki éppen az Úr 1658. esztendejének szentestéjén betegségbe esve, 1659. jan. 9-dikén atyjaurának távollétében, életének útját bevégezte. Majd pedig január 12-dik napján, úgyszintén atyjaurának távollétében, az alsó templomban ... eltemettetik. Készítve Samuel Chalupka, a trencséni evangélikus egyház vezető lelkésze által.

A címlap hátán szentírási idézet. Ezt követi a halotti beszéd szerzőjének, egyben az elhunyt gyermek keresztapjának Trencsén, 1659. márc. 1-jén kelt ajánlása (A_2a–b) Jan Meltzelnek, a gyermek nagyapjának és David Meltzelnek, az apának. Az *Exordium*, *Accessus*, *Personalia* beosztású beszéd után a nyomtatványt latin nyelvű vers zárja (C_3b–C_4b). Aláírása: *Johannes Meltzelius, sch. Cremn. con-rect.*

Jiřík Meltzel, David Meltzel és Marie Wüstemann fia kétéves korában halt meg. A prédikációt Chalupka a nagyapa és az apa kívánságára adta ki, mivel távollétük miatt nem vehettek részt a temetésen.

E kiadványt már Szabó Károly (RMK II 942) és Ján Čaplovič is (1659) a trencséni nyomda termékének tartotta. Véleményüket a nyomdai anyag vizsgálata megerősítette.

Budapest *Nat* ①

2881

»COMENIUS, Joannes Amos: Januae Linguarum Vestibulum ... cum versione ... Bohemica et Germanica, et ... lingua ... Bohemica aliis praemittatur id, quod Author ipse in praefatione huius libelli suadet. Renovatum atq. elimatum ano ... MDCXLIX. Excusum ... Trenchinij [1655–1663] apud Nicodemi Czizek.«

Sztripszky II 2554/102 ← Mksz 1889: 221 – Čaplovič 1885 – RMNy Appendix 197

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára cseh és német nyelvű értelmezésekkel. – E kiadvány emlékét és részletes címét az a kéziratos bejegyzés őrizte meg, amely a *Modlitby*

též přemyšlování című, 1654-ben Trencsénben megjelent imádságoskönyvnek (**2556**) a prágai Nemzeti Múzeumban őrzött példánya előtt olvasható: *Januae Linguarum Comenianae Vestibulum quo pueris Primus ad latinitatem paratur aditus cum versione interlineari Bohemica et Germanica et quo facilius a pube Czechica comprehendi atque imbibi queat, visum est opere pretium fecisse, si eadem lingua puro Bohemica aliis praemittatur, id quod Author ipse in praefatione huius libelli, suadet. Renovatum atq(ue) elimatum Ano(!) D: M.DC.XL.IX. Excusum vero Trenchinij apud NICODEMI CZIZEK.* (Knižnica 1949: 20, Boris Bálent). Ebből a részletes címleírásból kiderül, hogy a *Vestibulum*-nak ez a latin–cseh–német nyelvű változata Comenius előszavát cseh nyelven is közreadta. A *Modlitby* előzéklapjával szemközti üres lapon *Forma libelli*, azaz kézírásos szövegminta olvasható a főrészből mindhárom nyelven *Colorum qualitates* és *Sapores et odores* címekkel.

A címlapmásolat impresszumadatként csupán a nyomtatás helyét és nyomdászát tüntette fel. A címben szereplő 1649-es évszám alapján mégis többen azt gondolták, hogy a nyomtatványt Nikodém Čížek a trencséni nyomdában már 1649-ben megjelentette. Ezt az adatot találta meg Kvacsala János a „prágai kir. múzeumi Comeniana-katalógusból" (MKsz 1889: 221). Rá hivatkozva Sztripszky Hiador is így vette fel bibliográfiai kiegészítései közé (II 2554/102), jóllehet Kvacsala cikkében felhívta a figyelmet arra, hogy Čížek 1649-ben még nem állt a trencséni nyomda élén (i. m.). A nyomtatvány kiadásának történetével később Ján Čaplovič foglalkozott (Acta Comeniana 1961: 228–230). Szerinte azt Čížek csakis trencséni működése idején, tehát 1655 és 1663 között jelentethette meg Trencsénben. Nem zárta ki azonban annak lehetőségét sem, hogy a háromnyelvű *Vestibulum*ot már keletkezése évében, 1649-ben is kiadták. Ezért a nyomtatványt az 1649. esztendőnél is felvette bibliográfiájába, de a trencséni megjelenést megkérdőjelezte (1792). Az RMNy a cím tüzetesebb vizsgálata alapján kizárta e nyomtatvány 1649. évi megjelenését (**Appendix 197**). A cím ugyanis azt állítja, hogy Čížek olyan *Vestibulum* változatot adott ki újra, amely 1649-ben jelent meg, nyomtatási helyére azonban nem utal. Valószínűnek látszik viszont Jozef Telgársky megállapítása, amely szerint e nyomtatvány Nikodém Čížek trencséni működése idején, 1655 és 1663 között jelent meg (Produkcia trenčianskej exulantskej tlačiarne. In: Trenčín. Remeslá, tlačiarne, architektúra. Bratislava 1985, 215).

Guttovieni József: Carmen acrostichvm, ... Leopoldo ... Romanorum imperatori ... [Trencsén] 1659. – Vide **2860**

2882

[1] [KALENDÁR na rok 1660.] – [2] [Pranostyka hvězdárská...] (w ... Trenčíně [1659] w Impressy Nykodéma Czjžka).

[A^8–H^8] J^4 = [68] fol. – 16° – Orn.

Čaplovič 1862a

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – E kiadvány ma ismert egyetlen példánya csupán a „J" füzet nyomdai makulatúrájából tartalmaz három darab, csak egyik oldalukon nyomtatott töredéket, amelyeken a kiadvány négy levélpárja olvasható. A leveleket a

Calendarium Tyrnaviense 1661-re nyomtatott unikum példányának kötéstáblájából áztatták ki (OSzK RMK II 971, vö. **2930**). A kötésen vaknyomásos felirat: „... Gabrieli Jllyeshazi ... 1661".

Az egyik levélpár a „J" füzet ívjelzéssel ellátott első levelét – amelyen a vásárjegyzék „S" betűs helyneveinek középső része olvasható – és a hozzá tartozó utolsó levelet – amelyen a „Z" betűs rész vége áll – tartalmazza a végén kolofonnal: *Vytištěný v svobodném a královském městě Trenčíně v impressy Nikodéma Čžjžka.* Velük szemben fejüknél az „S" betű utolsó része, valamint a „W" betű második része áll. A másik töredéken az „Ss" betűs rész kezdete, illetve a „V" vége és a „W" kezdete, a vele szemben álló levélpáron pedig a „T" betűs nevek első része, valamint a „T" vége és a „V" eleje található. A harmadik, igen csonka töredéken az „S" betű záró szakasza, sz „Ss" címe, párján a „W" vége és a „Z" betű kezdete helyezkedik el. Ez az első töredék másodikként leírt levélpárját egészíti ki. A korábbról példány alapján ismert, 1655-re szóló trencséni naptár (**2554**) szövegbeosztásával összevetve megállapítható, hogy a töredékek nyolc levele a vásárjegyzéknek az „S" betű közepétől a kiadvány végéig terjedő, négylevélnyi ($I_{1–4}$) szövegét tartalmazza hiányosan. A hibás kilövés miatt azonban az egyes levelek rektója és verzója nem a levél két lapján, hanem egymással szemben, fejjel érintkezve helyezkedik el.

A trencséni nyomda kiadványain 1655-től 1664-ig szerepel Nikodém Čížek neve. A feljebb leírt töredék azonban a hordozó kötés datálása alapján nem lehet 1660 utáni. A három csonka, makulatúra levélpár elvileg az 1655 és 1660 közé eső évek bármelyikéből származhat. Legvalószínűbb azonban, hogy az 1660 végén készült kötéshez az előző évi, vagyis az 1659-ben nyomtatott és 1660-ra szóló kalendárium makulatúráját használták föl. Így gondolta ezt már Ján Čaplovič is, aki a töredéket elsőként írta le (1862a).

Cf. Trencsén: **1752***!; **2670**, **2741**, **2806**, –, **2948**, **3014**, **3071**, **3134**, **3185**
Zsolna: **3264**, **3330**, **3399**, **3499**, **3624**!, **3691A** →

Budapest *Nat* ④

Rehlin, Joannes: Fatum Austriacum sive ludi scenico-votivi pro salute ac felicitate ... caesaris Leopoldi, ... [Trencsén] anno MDCLIX. = **Appendix 226**

Seyfriedt, Johann: Theoremata ... Trencsén 1659. – Vide **2863**

2883

TŘANOVSKÝ, Jiřík: Cithara Sanctorum. Pjsně duchownj staré y nowé, kterýchž cýrkew křestianská ... vžjwá. K njmž přidany sau Pjsně [D. M. Luthera,] wssecky z německé řečý do nassý slowenské přeložené. Od někdy k. Giřjka Třanowského, služebnjka Pána při cýrkwi Swato Mikulásské w Liptowě. W Trenčjně 1659 w impressy Nykodéma Čžjžka.

A^{12}–V^{12} W^{12} X^{12}–Z^{12}, Aa^{12}–Kk^{12} = [24?] + 757 [recte 765] + [27] pag. – 12°

Čaplovič 1865 – Knihopis 16.306

Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Régi és új vallásos énekek, amelyeket a keresztyén egyház ... használ. Ehhez hozzáadattak D. M. Luther énekei, valamennyi német nyelvből a mi szlovák nyelvünkre fordítva néhai Jiřík Tranovskýtól, az Úr szolgájától a szentmiklósi egyháznál Liptóban.

A tartalmi leírás a liptószentmiklósi és a brnói példány alapján készült. A címlap csupán az utóbbiban maradt fenn. Ennek hátán egykorúnak látszó kézírásos feljegyzések olvashatók. Ebben a példányban téves bekötés miatt a 24. és 25. lap között található egy levél, amelynek nincs ívjelzése, de feltehetően a bevezető rész „A" füzetéhez tartozott. Ján Čaplovič véleménye szerint az „A" füzet 12. levele volt (Tranovského Sborník. Sostavil Dr. Samuel Št. Osuský. V Liptovskom Sv. Mikuláši 1936, 184). Rektóján *Nikodém Čžjžek z víry pravé v Krysta Pána* ... (Krisztus Urunkba vetett igaz hitből ...) a Szentháromságnak *pokorně obětuje* ... (alázatosan ajánlja) a munkát. Verzóján latin vers, *Paraenesis ad pium lectorem*, aláírója *Johan. Malatides Zabrahen. ex Ch.* A főrész tartalma és beosztása lényegében megegyezik a korábbi kiadásokkal (vö. Lőcse 1636, **1655**). A közöttük lévő kisebb tartalmi különbségekkel Ján Čaplovič foglalkozott (Tranovského Sborník i. h.). A fontosabb fejezetek kezdetének elhelyezése ebben a kiadásban: *První díl písní duchownýchh* (A vallásos énekek első része) (B_1a); *Druhý díl* (Második rész) (L_{10}b), *Třetí* díl (Harmadik rész) (Q_8a). *Registřík na písně kancionálu tohoto* (E kancionále énekeinek regisztere) (Kk_3a). A nyomtatvány a végén teljesebb liptószentmiklósi példányban a Kk_{11} levéllel a regiszter legvégén megszakad. Feltehető, hogy csupán a Kk_{12} levél hiányzik.

Kérdéses, hogy e kiadásnak Nikodém Čížek nyomdász ajánlásán és Jan Malatides latin versén kívül voltak-e más bevezető részei. Az 1647. évi példányból ma ismeretlen trencséni kiadásról (**2195**) ugyanis Václav Kleych a következő formában adott hírt az 1722. évi zittaui evangélikus kancionále előszavában: „item 1647. 12. též bez předmluvy wytisstěn w Trenčjně v Doroty Wokalowy". (item 1647. 12°. Szintén előszó nélkül nyomtatva Trencsénben Dorota Vokálovánál). Erről a kiadásról pedig így ír: „item léta 1659. 12. w Trenčině v Nykodema Čžjžka, temž spůsobu gako 1647. v Doro[ty] Wokalowy." (item 1659-ben 12°. Trencsénben Nikodém Čížeknél, ugyan olyan módon, mint 1647-ben Dorota Vokálovánál). (Ewangelický kancyonal. Zittau 1722, B_{11}a). Ebből az is következhet, hogy más bevezető rész ehhez a kiadáshoz sem készült. Ebben az esetben a bevezető első „A" füzet csak két levélből állt. Malatides verse már 1647-ben is szerepelhetett, mivel ő trencséni segédlelkészként 1646-ban (**2152(2)**) és 1647-ben (**2192(2)**) két gyászbeszédet is közzé tett. Az első füzet terjedelme tehát a ma rendelkezésre álló adatok alapján egészen pontosan nem állapítható meg.

Az énekeskönyv liptószentmiklósi csonka példányát Ludovit V. Rizner (I 247) és a Knihopis (16.304) az 1647. évi, ma csak említésből ismert kiadás példányaként írta le (vö. **2195**). Ján Čaplovič állapította meg, hogy ez az 1659. évi kiadással azonos (1865).

Az énekeskönyvről és kiadásairól ld. a Cithara Sanctorum 1636—2006. című kötet tanulmányait (Ed. Miloš Kovačka a Eva Augustínová. Martin 2008).

Cf. **1655***!, –, →

Brno *Univ* ②* – Budapest *Acad* cop. (Liptovský Mikuláš) – Budapest *Nat* cop. (partim) (Brno) – Liptovský Mikuláš *Ev* ② – Valašské Meziříčí *Mus* ②

2884

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Szász-Sebesiensem, ad diem vigesimum quartum mensis Maji anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni indictis, celebratis conclusi.) [Várad 1659 Szenci Kertész.]

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2020/227 ← MKsz 1898: 178

Erdélyi országgyűlési végzések magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Barcsai Ákos erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez írott magyar nyelvű *Praefatio*ját, valamint az 1659. május 24. és június 15. között Szászsebesen, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonkilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1659. június 15-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 291–310.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán, mint gyulafehérvári nyomtatványt ismertette (MKsz 1898: 178). A betűtípusok tanúsága szerint valójában Váradon, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József).

Feltehetően az előző országgyűlés artikulusait tartalmazó kolozsvári nyomtatvány (**2836)** gyenge kiállítása, kopott betűi késztették az illetékeseket arra, hogy ezt a kiadványt Váradon készíttessék el (MKsz 1968: 203–204, Fazakas József). Az új lehetőséget az teremtette meg, hogy március 30-án adta át II. Rákóczi György Váradot és Partiumot az erdélyi rendeknek.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ②* – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

2885

[BETHLEN János:] Innocentia Transylvaniae. [Varadini 1659 Szenci Kertész]

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4° – Init.

Nägler 341

Politikai röpirat. – A címlap nélküli kiadvány tartalmában teljesen megegyezik a szebeni kiadásáéval (**2877**). A műről és szerzőről írottakat, valamint a szövegkiadás helyét lásd ott (**2877**).

A kiadvány nyomdai anyaga alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy Váradon készült, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében (MKsz 1989: 47). Feltételezhető, hogy e nyomtatvány a szebeni kiadással (**2877**) egyazon évben jelent meg, a kettő sorrendje nem állapítható meg.

A bibliográfiailag ismeretlen kiadványt a szakirodalom eddig azonosnak tartotta a Szabó Károly által kolozsvári nyomtatványként leírt művel (RMK II 929), csupán most vált világossá a két önálló kiadás létezése. Valószínű, hogy Szabó a munka szebeni kiadását ismertette (vö. **2877).**

Cf. **2877, –, 3123**

Braşov *Arch* ① – Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* ②* – Sibiu *Mus* ①

Comenius, Joannes Amos**:** Gentis felicitas. Várad 1659. = **Appendix 227**

2886

»DE CONSERVANDA bona valetudine... Varadini ante 1660 Szenci Kertész.«

Emlékkönyv 365 és 375

Orvosi tanácsok. – E ma példányból ismeretlen nyomtatvány emlékét Szenci Kertész Ábrahám 1667. július 29-én összeállított hagyatéki leltára őrizte meg. Ebben a krúdában lévő könyvek („In cruda materia") listáján található a következő tétel: „Ein Bund Exemplar de conservatione bona valetudine". A lista 32 tétele közül 31 azonosítható Szenci Kertész valamely korábbi, 1650—1667 közötti kiadványával. Ezért a fenti adat alapján joggal feltételezte a leltár közreadója, Monok István, hogy „a salernói iskola elterjedt gyógyászati tanácsainak létezett az ismert 1694. évi lőcsei magyar nyelvű kiadásánál (RMK I 1459) egy korábbi latin vagy magyar nyelvű hazai editiója" (Emlékkönyv 365 és 375). Megalapozottan állítható az is, hogy ez az editio Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült 1650 és 1667 között, legvalószínűbben még annak váradi korszakában, azaz 1660 előtt.

A salernói iskola orvosi tanácsainak ma ismert egyetlen korábbi magyarországi kiadása latin nyelven jelent meg Lőcsén, 1617-ben (**1143**).

Cf. **1143**, –, →

2887

<Kalendárium és prognosztikon az 1660. esztendőre. Várad 1659 Szenci Kertész. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Feltehetően a váradi naptársorozatnak ez volt az utolsó tagja, mert amennyiben Szenci Kertész 1660-ban adott is ki naptárt, akkor az feltehetően Kolozsváron készült (vö. **2904**). Szenci Kertész Ábrahám váradi működésének a város elfoglalása vetett véget, amikor is a törökök elfoglalta Váradról, 1660. augusztus 28-án a vár megmaradt lakossága elvonult (MKsz 1983: 23, V. Ecsedy Judit). A rövid ideig Kolozsvárra menekített felszerelést (vö. **2904**), majd 1662-ben Szebenbe szállították, ahol Szenci Kertész irányításával 1667-ig működött. Szebeni évei alatt feltehetően folytatta naptárkiadói tevékenységét (vö. **3246**).

Cf. **2748**!

2888

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini, s.s. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria prima, continens conciones miscellaneas, diversis occasionibus populo Debrecinensi propositas, et secundum temporis, qvo unaqvaeqve habita est, seriem digestas, cum indice duplici ... Varadini MDCLIX apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

$*^8$, $**^4$, A^8–T^8 V^{7+1} = [23] + 304 + [14] pag. – 8º – Orn., init.

RMK II 945

Református prédikációk. – A címlap háta üres. *Georg. C. Comar.* ajánlása *Francisco Ibranyi de Vaja, uni assessorum inclyti comitatus de Szabolcs...* szól, akit a sárospataki kollégium patrónusaként ismert meg tizenegy évvel korábban, ottani tanulmányai során ($*_2$a–$*_5$b). Az ajánlás kelte Debrecen, 1659. május 5. A szerző *Lectori candido s. p.* kezdetű előszava Debrecenben, *anno ultimi seculi*, 1659. április 23-án kelt ($*_6$a–$**_2$a). Ezt követi az *Index textuum seu locorum S. Scripturae...* a bibliai könyvek sorrendjében ($**_2$b–$**_4$a), majd latin nyelvű üdvözlővers *In honorem Georgii Comarini* ($**_4$b), szerzője: *Matthias Nogradi, a. D. 1659. die 10. Maji.*

A kötet első darabja Komáromi Csipkés György prédikációi ötkötetes, gyűjteményes kiadásának. Mindegyik kötet száz-száz *concio*t tartalmaz: a magyar nyelven elhangzott beszédek latin nyelvű fogalmazványait. A *Centuria prima*ban a különböző alkalmakra írt vegyes témájú prédikációit adta ki a szerző (1–304). A legtöbb beszéd mellett elhangzásának időpontja is fel van tüntetve. Ezek szerint Komáromi Csipkés György 1653-ban, még debreceni tanárként mondta el a *VI–XI. concio*t. A *XII–XX. concio* mellett nincs évszám. Az *I–V., XXI–C. concio* pedig azoknak a prédikációknak fogalmazványai, amelyeket már debreceni lelkészként tartott 1657. március 19. és 1658. május 27. között. A prédikációk előtt magyar nyelvű bibliai textus olvasható, az előszó szerint Komáromi Csipkés saját fordításában. Az egyes beszédek felépítése: *Exegesis – Documentum – Rationes – Usus*. A kötet végén betűrendes tárgyszómutató található: *Index rerum et verborum praecipuorum* (V_1a–V_7a), majd *Errata corrigenda* című rövid sajtóhibajegyzék (V_7b) zárja a nyomtatványt.

Komáromi Csipkés György homiletikai elveit a *Centuria prima* előszavában foglalta össze. Indokolta a prédikációk rövidségét, a stílus egyszerűségét, a szentatyák és más egyházi írók idézésének mellőzését, és azt, hogy némely helyen miért különbözik a feltüntetett bibliai textus

az elfogadott latin és magyar textustól. Prédikációinak keletkezési idejéről – amely az elhangzás idejénél jóval korábbi is lehetett – a *Centuria secunda* előszavában vallott (**3252**, ******$_4$a). Vegyes témájú prédikációinak időbeli folytatása a *Centuria quinta* (**3510**) kötetében olvasható.

Latin beszédeiről röviden Márkus Mihály írt: Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. 1990, 39–40, 210.

Cf. –, **3194**, **3252**, **3418**, **3510**, →

In 19 bibliothecis 32 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2889

<Egy kálvinistának a nagypénteki ostorozás felől való castigálása. H. n. 1659 – 1 ív.>

Theologiai Szemle 1925: 265 – MKsz 1932: 8

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat.

E ma példányból ismeretlen vitairat válasz volt Czeglédi István: *Egy katolikus embernek ... egy kálvinista emberrel való beszélgetése* című, ugyanezen évben megjelent írására (**2828**). Egykori létezését Zoványi Jenő feltételezte (Theologiai Szemle 1925: 265 és MKsz 1932: 8) több egykorú említés és elsősorban Czeglédi viszontválasza a *Malach doktor* (**2868**) címszövege alapján: *Malach doktornak ... Melach barátjával való ... szóbeszéde, melyben ... sápít azon, hogy az őtőle ó időben elbúcsúzott ... Jonatánja csekély elmét kezdett viselni egy kálvinistának a nagypénteki ostorozás felől való castigálásában*. Ugyanitt a főrész 3. lapján ez olvasható: „*... akada kezemben egy név nélkül kiadott, nem tudom micsoda kálvinista embernek a nagypénteki disciplina ellenzése felől te tőled egy árkus papirosra kitött castigálása*. Említi e vitairatot Köleséri Sámuel is Czeglédi Istvánról írott életrajzában (vö. **2828**), továbbá maga Czeglédi is az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetké*ben (Kassa 1664, **3149**): *Kívántatott volna, hogy az oktalan Bialt ... jó útban igazították volna ... De sem a Castigálás, Országok romlási, Malach doktor, s most e Barátsági dorgálás nem találа még oly erős oroszlánra, ki csak egyik körmével is illeti vala őket*. (A$_8$a). Itt ugyan saját, a vitát elindító művét nevezi Czeglédi *Castigálás*nak, de megalapozottnak tartható Zoványi Jenő megállapítása, hogy ez bizonyára nem szó szerinti idézése a címnek, hanem általában véve a vita témáját jelölte így meg Czeglédi (vö. i. h.).

Mindez alapján határozottan állítható, hogy Czeglédi *Egy katolikus embernek ... beszélgetése* (**2828**) című vitairatára még 1659-ben egy árkus, azaz egy ív, vagy füzet terjedelemben anonim katolikus válasz jelent meg, amelynek címében szerepelt a *Castigálás* szó. Ennek szerzője Zoványi Jenő szerint Sámbár Mátyás lehetett (i. h.). Sámbárnak ezt a művét azonban nem ismeri a jezsuita hagyomány. Nem található meg sem a Sámbárral kortárs Nathanael Sotvellus (Ribadeneira, Petrus: Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu ... recognitum ... a Nathanaele Sotvello ... Romae 1676, 599), sem Katona István részletes Sámbár-bibliográfiáiban (Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae... Tomulus XVII, ordine XXXI. Budae 1805, 759). Sámbár 1659–1660-ban Komáromban működött, ezért Zoványinak ez a feltételezése további bizonyításra szorul.

Mivel a Czeglédi által a Melach doktorban cáfolt katolikus vitairat szerzőjéről nincs megbízható adat, ezért annak nyomtatási helyéről sem lehet semmi közelebbit tudni.

Cf. **2828**, –, **2868, 3513**

Julius Tsaszarnak munkái magyarúl. S. l. ante 1660 sine typ. nomine. = **Appendix 231**

Lippai Sámuel: Cigány okulár. H. n. 1659. – Vide **2792**

Sámbár Mátyás: A prédikátor pápaszemének próbaköve. S. l. 1659. – Vide **2769**

Sárkány Jánosnak idegen tartományokban való utazásai. H. n. 1659. ny. n. 8° = **Appendix 228**

2890

[1] BALASSI Bálint: [Az nehai tekintetes és nagyságos vitéz urnak, gyarmati] (Balassa Balintnak istenes eneki). [Most újonnan sok kedves enekekkel, Pecseli K. Imrenek istenes enekivel meg-bövittetett.] – [2] (Isten eleibe fölbocsátando ahitatos imadsagok... Bártfán [1660 körül] Klösz Jakab.)

[A^8–C^8 D_1] $D_{2–8}$ E^8–Z^8, Aa^8 Bb^5; A^8–F^8 G^4 + ? = [17] + 370 + [6]; 104 + ? pag. – 32°

RMK I 1573 – RMK I 1574 – Sztripszky I 1957a ← Dézsi: Bibliographia 7 – Čaplovič 174 – RMNy Appendix 158

Vallásos versek és énekek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – Egyetlen fennmaradt példánya, amely a marosvásárhelyi Teleki Tékában őrződött meg, címlap nélküli, elöl, ill. a példányon belül is több helyen csonka. A kiadvány címét a fejlécből: *Balássa Bálintnak Istenes eneki* és az 1665-ös kassai kiadás (**3197**) címe alapján lehetett rekonstruálni.

Az unikum példány a D_2 levéllel, azaz a 33. számozott lappal kezdődik. A nyomtatvány második feléből hiányoznak továbbá a 233-tól a 250-ig és a 295-től a 330-ig terjedő lapok, átlósan csonkultak a 285-től a 294-ig terjedő, erősen sérültek a 335–338. lapok, a továbbiak már csak kisebb mértékben. A példány hiányosságait, a gyűjtemény hiányzó verseit a kötet végén található betűrendes mutatóból ki lehet egészíteni. Ezek a versek a leírásban zárójellel szerepelnek. A kiadványnak a főrész előtti tartalma kikövetkeztethető az 1665-ös kassai kiadásból (**3197**), mivel az a 198. lapig ennek a bártfai kiadásnak lenyomata. Így ez a bártfai kiadás a címlap után (A_2a–B_1b) minden bizonnyal tartalmazta a „Solvirogram Pannonius" által írt előszót és a három üdvözlő verset is (ld. a kassai kiadás leírásánál, **3197**), a kiadvány főrésze pedig az 1. számozott lapon (B_2a) kezdődött.

A gyűjteménybe felvett versek lapszámukkal és az incipitmutatóra utaló kezdetükkel együtt: [1: Rimay János: *Világon* – 6: Balassi Bálint: *Bocsásd meg* – 12: Balassi Bálint: *Bi-*

zonnyal – 16: Balassi Bálint*: Ó én Istenem* – 21: Balassi Bálint: *Ó szent Isten* – 24: Balassi Bálint: *Kegyelmes Isten* – 29: Rimay János: *Ó ki későn* – Rimay János: *Az Úr az égbe[n]* – 33: Balassi Bálint: *Adj már* – 35: Rimay János: *Ó kegyelmes Isten* – 38: Rimay János: *Jöjj mellém* – 41: Rimay János: *Egyedül* – 45: Balassi Bálint: *Ó én kegyelmes* – 48: Balassi Bálint: *Hymni tres ad SS. Trinitatem. Primus.* Kezdete: *A Szentháromságnak első* – 52: *Hymnus II.* Kezdete*: A Szentháromságnak, kine*k – 56: *Hymnus III.* Kezdete: *A Szentháromságnak harmadik* – 59: Balassi Bálint: *Nincs már* – 60: Balassi Bálint: *Az én jó* – 65: Balassi Bálint: *A te nagy* – 68: Balassi Bálint: *Mint a szomjú* – 73: Balassi Bálint: *Mennyei seregek* – 77: *J. P. C.* = Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült* – 82: Balassi Bálint: *Áldj meg minket, Úristen* – 83: Balassi Bálint: *Segélj meg* – 87: Rimay János: *Nem lehet szebb* – 93: Rimay János: *Könyörülj énrajtam* – 101: Rimay János: *Kiáltok* – 104: Rimay János: *Reménségem* – 105: Rimay János: *Örök életnek* – 108: Rimay János: *Boldog, kinek az Úr* – 112: Rimay János: *Hívek* – 117: Rimay János: *Ó Uram* – 121: Rimay János: *Vitézség* – 126: Rimay János: *Virtus* – 133: Rimay János: *Kerekded* – 138: Rimay János: *Udvar* – 143: Rimay János: *Katonák* – 146: Balassi Bálint: *Vitézek* – 150: Rimay János: *Ó szegény* – 153: *Fragmentum alterius cant.* Kezdete: *No nem.*

A vegyesen közölt Balassi- és Rimay-versekhez közvetlenül, minden fejezetcím és kiemelés nélkül csatlakoznak Rimay János gyászversei, melyeket Balassi Bálint és Balassi Ferenc halálára írt. A versfüzér első versének címe: *A nagyságos Balássa Bálintnak Esztergom alá való készületi imádsága ... Az nemzetes vitézlő Rimai János által, amint az versek fejéből megtetszik, holott ez vagyon: Balassios fratres Rimai decorat.* Az egyes versek kezdetei: 154: *Bocsásd szent Lelkedet* – 165: *Hadvezérlő* – 169: *Imhol édes* – 175: Balassi Bálint: *Végetlen irgalmú, ó* – 181: *Mint álgyú* – 184: *Fragmentum cantionis cujusdam ...* Kezdete: *Mert ki* – 185: *Pallas* – 189: *Delos* – 195: *Kérdhedd* – 198: *Csudálható* – 204: *Rettenetes.* Az 1596-ban Vizsolyban kinyomtatott epicediumhoz (**787**) képest Balassi Bálint verse, valamint az utána olvasható két vers betoldás a versfüzérbe.

A gyászversek után *Következnek más egynéhány szép isteni dicséretek.* 206: Rimay János: *Ó szép* – 218: Illésházy István: *Forog* – 226: Szepsi Csombor Márton: *Ifjúságom* – [233: Szepsi Csombor Márton: *Egekben* – 240: latin ének, kezdete: *Sublimi* – 243: *Szegény fejem* – 246: *A gonosz*] – 256: Marus István: *Téged Uram* – 261: *A múzsák* – 266: Farkas János: *Járulok* – 272: Balassi Bálint: *Lelkemnek* – 275: *Megadja* – 280: *Aki indul* – 289: *Fragmentum cu[jusdam] cantio[nis].* Kezdete: *Vigasságom.*

Ezután a *Következn[ek] Pecseli Ki[rály] Imrének eg[yné]hány szép [éneki]* című részben ismét vegyes énekanyag található, más és ismeretlen szerzőktől is: 291: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek, Uram, téged* – [294: *Gazdag, bő kegyelmű* – 300: [Pécseli Király Imre:] *Eljő* – 3??: Rimay János: *Légyen jó* – 311: [Pécseli Király Imre:]

Könyörülő szent – 315: [Pécseli Király Imre:] *Paradicsomnak* – 324: [Pécseli Király Imre:] *Én nyavalyás* – 330: [Pécseli Király Imre:] *Egykor*] – 334: [Pécseli Király Imre:] *Ne hagyj, Úristen* – 338: [Pécseli Király Imre:] *Praedának* – 342: [Pécseli Király Imre:] *Pajzsa* – 346: *Bűn* – 352: *S.K.*: *Könyvem* – 356: *I. P. C.* = Ioannes Paulides Canisaeus, azaz Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 360: Czemeki Mátyás: *Magasztallak* – 365: *Miként Egiptusban.* A nyomtatvány lapszámozása a 370. lapig terjed. A kiadványt betűrendes *Index* zárja (Bb_3a–Bb_5b).

Kiadói kolligátumként, de önálló füzetjelzéssel és lapszámozással része a kiadványnak az *Isten eleibe föl-bocsátando ahitatos imadsagok* című imádságoskönyv. Önálló címlapja van, impresszummal, de évszám nélkül: a fenti címleírásban a kiadvány impresszuma innen lett véve. A címlapra a cím után még a 141. zsoltár ideillő 2. versét nyomtatták. A címlap hátán (2. lap) kezdődnek az *Ahitatos imadsagok.* Csonkán maradt fenn: hiányzik a C_6 (43–44.) és a D_2 (51–52.) levél, és a G_4 levéllel a 104. lapon, amely már erősen sérült, megszakad. Az imádságoskönyv tartalma, beosztása megegyezik az 1652-es váradi kiadásával (**2454**). Mivel

formátumuk is azonos, a bártfai kiadás terjedelme a váradiéhoz hasonlóan 13,5 füzet, feltehetően 216 lapnyi lehetett.

A Balassi-versek kritikai szövegkiadása: Balassi Bálint összes művei. I. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1951. – Balassi Bálint összes versei. Szövegét gondozta, jegyzetelte, utószó: Kőszeghy Péter és Szentmártoni Szabó Géza. Bp. 1999. – Balassi Bálint összes művei. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket összeállította Kőszeghy Péter. Bp. 2004.

Rimay verseinek kritikai kiadása: Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. l955. – Rimay János írásai. Összeállította, az utószót és a jegyzeteket írta Ács Pál. Bp. 1992.

A vegyes énekek és Solvirogram versének szövegkiadása: RMKT XVII/1 611–614, XVII/2 9–32, 271–278, XVII/8 182, 403–414, 532, 615–618.

Balassi Bálint és Rimay János *Istenes éneki* protestáns kiadásai közül a korábbiak csak töredékesen maradtak fenn vagy említésből ismeretesek. A marosvásárhelyi csonka unikum példányt Szabó Károly a bártfai XVII. századi nyomtatványok között írta le (RMK I 1573), és a hozzákötött imádságoskönyv (RMK I 1574) alapján valószínűnek tartotta, hogy a nyomtatvány az 1630-1640-es években jött ki a bártfai sajtó alól, és időben megelőzte a váradi „negyedik editiot". Dézsi Lajos a kiadvány megjelenését 1635–1640 közöttre feltételezte (Bibliographia 7. tétel), s ez alapján vette fel a kiadványt Sztripszky Hiador is bibliográfiájába (I 1957a). Dézsi a kiadás hiányzó elejét az 1665-ös kassai kiadás (**3197**) alapján rekonstruálta. A bártfai kiadás tartalmát az incipitekkel együtt részletesen leírta, és közölte a 95. lap, ill. az imádságoskönyv címlapjának másolatát is (Bibliographia 7–14). Már ő feltételezett egy első bártfai kiadást (Bibliographia 6), amely még nem volt bővítve Pécseli Király Imre énekeivel.

Klaniczay Tibor állapította meg a katolikus, ill. protestáns kiadások helyes sorrendjét. A Varjas Béla által felfedezett bécsi katolikus *Istenes énekek*-kiadás (vö. **1599**, MKsz 1940: 105–126) nem keletkezhetett az ismert bártfai kiadásból, csak Solvirogram elveszett, 1632-re feltételezhető első kiadásából. Ez lényegében azonos lehetett az itt leírt későbbi bártfai kiadással, de Pécseli Király énekeit még nem tartalmazta (MTA I-II. Osztályának Közleményei XI. 1957, 296–311). Klaniczay következtetéseit az 1632-re datálható bártfai kiadás újonnan felfedezett töredéke egyértelműen igazolta (MKsz 1995: 170–172, H. Hubert Gabriella, vö. MKsz 1997: 202, V. Ecsedy Judit), és megerősítette a bécsi kiadás teljes, 1633-as címlapot viselő példányának előkerülése is (MKsz 1992: 349, Armando Nuzzo).

E korábban az 1630-as–1640-es évekre feltételezett bártfai kiadásról V. Ecsedy Judit a betűk tüzetes vizsgálatával megállapította, hogy a nyomtatványon látható betűket csak 1638-1639-től használta a bártfai nyomda. Bizonyos betűk kopása, deformálódása, ill. Jakob Klöss halálának éve (1664) alapján a nyomtatvány kibocsátásának idejét 1660 körülre határozta meg (MKsz 1997: 202, vö. **Appendix 158**). Így ez a bártfai kiadás időben követhette a váradi második, már rendezett kiadást (**2619**), de Jakob Klöss mégsem ezt, hanem a korábbi rendezetlen kiadások egyikét (**1933**, **2451**) nyomtatta le.

Az ún. rendezetlen kiadások szerkezetét behatóbban Kőszeghy Péter vizsgálta (Itk 1985: 79–83), Vadai István pedig a rendezetlen és rendezett kiadások kialakulását elemezte, és felvázolta e kiadások sztemmáját (Itk 1991: 63–73. és A szerelem költői. 160–175).

A Balassi-irodalom legteljesebb bibliográfiáját ld. Stoll Bélától: Balassi-bibliográfia. Bp. 1994. Kiegészítése 1994-től 2004 májusáig Szentmártoni Szabó Gézától a „Balassi Bálint és a hatalom" című kötetben, szerk. Tuomo Lahdelma, Amedeo Di Francesco, Pasztercsák Ágnes. Jyväskylä 2004 /Hungarologische Beiträge 15./, 85–116.

Cf. **787**;
rendezetlen kiadások: **1519***!; **1933**!; –, **3197**
rendezett kiadások: **2619**; **3292**, **3653**, →
imádságoskönyv: **2454**; –, **3197(2)**

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ③

Ladiver, Elias iun.: De coena Domini. Bartphae cr. 1660. = **Appendix 229**

2891

<Kalendárium és prognosztikon az 1661. esztendőre. Bécs 1660 Kürner, sen. – 8°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Mivel a bécsi naptárakban a „Kronológia ...” fejezet az 1659-re szóló kalendáriumtól (**2751**) kezdve folyamatosan jelent meg, az előző (**2817**) és a következő (**2963**) évre szóló kalendáriumban olvasható „Kronológia ...” alapján feltételezhető, hogy a naptár 1660-ban is megjelent, és prognosztikonja Magyarország történetének 1465–1526-ig terjedő részét tartalmazta.

Cf. **2626**!

2892

[KÉRI Sámuel: A Boldogságos Szűz Zsoltár-Könyve. Irta deákul Sz. Bonaventura. Bécs 1660 Riccius Máté.]
? +)?(^{4} + ? = ? + [4] + ? fol. – 8° – Init.

MK I 954 – MKsz 1926: 142

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadványnak csupán egyetlen, négy levélből álló füzete ismeretes, amely a *Szent Ferencz szerzetén lévő Sz. Katalin kalastromabéli barátok Kisasszony havának 2. napján 1660. Ajánló levelé*t tartalmazza ( )?($_{1–4}$). Ebben a ferences rendi szerzetesek *azt a Boldog Szűz Mária Zsoltárkönyvét* ajánlják jótevőjüknek, *melyet régenten deák nyelven amaz nagy Seraphim doctor és cardinál, Sz. Bonaventura a Boldogságos Szűznek buzgó szívvel éneklett* ( )?($_{3}$a).

Az ajánlás szövegkiadása: Farkas, Seraphinus: Scriptores Ord. Min. S. p. Francisci provinciae Hungariae reformatae nunc S. Mariae. Pozsony 1897, 26–28.

A fordítás eredetije a Szent Bonaventurának tulajdonított, *Psalterium Beatae Mariae Virginis* című mű, amelyet Kéri Sámuel a Nagyszombat melletti Szent Katalin-kolostorban fordított le magyarra (Koltai András: Batthyány Ádám és könyvtára. Bp.–Szeged 2002, 137).

Szabó Károly Sándor István leírása alapján (Könyvesház 41) írta le bibliográfiájában (RMK I 954). Idézte továbbá Szöllősi Mihály Kassán 1668-ban kinyomtatott *Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek paisa* című művének (**3419**) erre a nyomtatványra vonatkozó utalását: „a' Seraphim S. Ferencz szerzesebéli Bonaventura Doctortul iratott *Psalterium,* melynek Titulussa ez: *Boldog szüz Mária Sóltar könyve;* Kit magyarul ki nyomtattatának a' Szűz S. Katalin Klastromaban lévő S. Ferencz szerzetesi, Bétsben Riccius Mathé által Anno 1660. Groff Amade Judith Aszszony költségevel." (152). Az ajánlás címzettje Szöllősi Mihály utalása alapján Amadé Judit lehetett, annak az Erdődy Gábornak a második felesége (Koltai A. i. m. 288), akinek birtokán feküdt az említett kolostor. A töredéket Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1926: 142).

Az imádságoskönyvet Gajtkó István a hazai magyar nyelvű offíciumok között tárgyalta, és utalt 1689. évi, ismeretlen, második kiadására is (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp. 1936, 48).

V. Ecsedy Judit a betűtípusok alapján megállapította, hogy a nyomtatvány valóban Bécsben készült Matthäus Rickhes nyomdájában, aki 1640 óta vezette a műhelyt (szóbeli közlés).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ④

2893

PETHŐ Gergely: Rövid magyar cronica, sok rendbéli fö historiás könyvekböl nagy szorgalmatossággal egybe szedegettetet és irattatot Petthö Gergelytúl. Bécsben 1660 Cosmerovius Mátthé.

[ ]^{1}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Ll^{4} Mm^{2} = [139] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 955

Krónika. – A címlapon szentírási idézet is olvasható. A címlap hátán álló *Notandum quod* kezdetű szöveg egyes országnevek különböző nyelvű változatait magyarázza. Ezt követi az *Egynehány emlékezetre méltó, hatalmas világbíró fejedelmeknek és jeles személyek idejének följegyzése* a világ teremtésétől Augustus császárságának kezdetéig (A_1a). Ennek hátán áll a Nagy Sándornak tulajdonított, koholt privilégium a szlávok részére: *Privilegium Alexandri Magni regis Macedonum* (A_1b). A magyar történelemből előbb, cím nélkül, Szent István megkoronázása előttről néhány esemény időpontját közli, majd *A magyar országi keresztyén királyoknak nevek, számok és idejük* következik, amely *Szent István*tól *III. Ferdinánd*ig sorolja fel Magyarország uralkodóit (A_2a-b). A mű fő szövege *E magyar krónikának első része* címmel kezdődik, és három részben tárgyalja a magyar történelem eseményeit a magyaroknak első Pannóniába való kijövetelük, *Anno 373*-tól az 1626. év végéig. Ezeket helyenként a világtörténelem történéseivel egészíti ki (A_3a–Mm_2b).

A munka nyomtatásban első alkalommal ekkor jelent meg. A következő század folyamán különböző formában több alkalommal is kiadták. Először az 1626–l629 közötti időszak leírásával Kálnoki Sámuel bővítette (RMK I 1645). Az eredeti szöveget adták ki Kassán 1729-ben és 1753-ban. Folytatását 1732-ig Spángár András készítette el (Kassa 1734), majd ugyanő kö-

zölt kiegészítéseket a Pethő által tárgyalt időszakhoz is, az eredeti szöveg mellőzésével (Kassa 1738). Kovács M. János ismét kiadta Pethő szövegét, majd ezt követően kiegészítette 1742-ig (Pozsony 1742, 1749). A krónika szövege az 1753-as kiadás hasonmásaként jelent meg (Bp. 1993), valamint másik kiadásban Spángár 1734-es folytatásával együtt ([Bp.] 2003).

Pethő Gergely (1570 k.–1629 k.), horvátországi birtokos, volt varasdi alispán, babocsai kapitány, 1596-ban országos főkapitány, 1609–1625 között számos esetben képviselte Horvátországot a magyar országgyűléseken.

Katolikus szellemű, magyar nyelvű krónikát szándékozott a szélesebb olvasóközönség kezébe adni, amely eddig protestáns munkákra volt utalva. Maga korának tekintetében legnagyobbrészt saját tapasztalataira támaszkodott, a korábbi időszakokra vonatkozólag ismert elbeszélő forrásokat kompilált. A krónikát alaposan ismertette Bartoniek Emma (404–414). Újabban Nagy Levente írt róla (ItK 1998: 285–300), aki részletesen cáfolta a főleg az 1702-es bővített kiadás (RMK I 1645) előszava alapján elterjedt vélekedést, hogy a mű írója Zrínyi Miklós lett volna, egyúttal érvelt amellett, hogy Zrínyinek feltehetően része volt a szöveg megjelentetésében.

Cf. →

In 12 bibliothecis 19 expl. – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat*, *Piar*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Simor* – Székesfehérvár *Mus Comit* – Târgu Mureş – Zagreb *Univ*

2894

ACERRA votiva templo honorum nuptialium ... Valentini Pleckeri ... olim ... Petri Pleckeri, reipub. Coronensis aristocraticae villici ... filij, sponsi, nec non ... Agnethae Hirscherin ... Lvcae Hirscheri dicasterij adsessoris ... filiae, sponsae consecrata ab amicis inpense congratulantibus ... [Coronae] (MDCLX) [Herrmann].

$[A]^4$ B^2 = [6] fol. – 4° – 1 ins.

Gross: Kronstädter 1150

Lakodalmi versek latinul és németül. – A füzetet Valentin Plecker, Peter Plecker brassói villicus (majoros) fiának és Agnata Hirschernek, Lukas Hirscher bírósági ülnök lányának 1660. május 2-án tartott esküvőjére készítették az ifjú pár barátai. A köszöntőversek szerzői: (1) *Georgius Lahmius Coronensis* ($[A]_1b$) – (2–3) *Marcus Draud* latinul és németül ($[A]_1b$–$[A]_2b$) – (4–6) *Petrus Pfannenschmiedt, ss. theol. et ll. aa. stud. Paradoxon*, továbbá *Hochzeit-gedancken* és *Rätzel* címmel ($[A]_2b$–B_1a) – (7) *Johannes Schulerus Bathoschen.* (B_1b–B_2a) – (8) *Martinus Herrmann* (B_2a) – (9) *Laurentius Bergerus Coronensis* (B_2a–b). Végül Brassó város babérkoszorúval övezett címere látható, szalagján a következő felirattal: CORONA TRA[N]SYLVAN[I]AE. E városcímer nyomdászjelvényként is szolgált (vö. V. Ecsedy Judit – Simon Melinda: Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800. Bp. 2009, 16).

A házasságkötés és a nyomtatás évét a címben olvasható kronosztichon adja meg. A kiadvány a nyomdai anyag alapján Brassóban készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Első alkalommal Julius Gross ismertette (Kronstädter 1150) Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2895

ELENCHUS votorum nuptialium ... Marci Dravd, s.s. theologiae et philosophiae stud. ... Michaelis Drauds, centum viri ... filij sponsi, pariter ... Sarae Pleckerin ... Johannis Pleckeri, primum ecclesiae Rosonensis post vero Coronensis vocati pastoris ... filiae sponsae. Ab amicis, fautoribusque bene cupientibus congestarum. Coronae (MDCLX) [Herrmann].

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

Gross: Kronstädter 1151

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költemények id. Marcus Drauth teológia- és filozófiahallgatónak, Michaelis Drauth centumvir fiának és Sara Plecker, Johann Plecker brassói, korábban barcarozsnyói evangélikus lelkész lányának 1660. július 18-án tartott esküvője alkalmából íródtak. Barátai és jóakarói a következő versekkel köszöntötték az ifjú párt: (1) *Martinus Albrichius, schol. Coron. rector Ad sponsos* címen ([ ]$_1$b) – (2) *Georgius Spöckelius C.*, *Marcus Draut* nevére írt anagrammát *Tu crescis, non duras amor* címmel ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a) – (3) *An den H. Bräutigam S. G. C.* (talán szintén Spöckelius Georgius Coronensis vagy centumvir) ([ ]$_2$a–b) – (4) *Martinus Nell* ([ ]$_2$b) – (5–6) *Petrus Pfannenschmiedt, aa. stud. Ad praestantissimum d. sponsum* és *Hochzeit-Gedancken* címen ([ ]$_2$b–[ ]$_3$b) – (7) *Johannes Schul*[*erus*] *Bathoschensius* ([ ]$_3$b) – (8) *Andreas Lutschius Bist. Cui amatur sidus?* címen írt anagrammát *Marcus Drautius*hoz ([ ]$_3$b–[ ]$_4$a) – (9) *Andreas Schopelius Coron.* ([ ]$_4$a) – (10) *Casparus Raus Coronensis* a *Probam mulierem quis invenit, ea praestat gemmis* (*Ex Salamonis Proverb. cap. 31.*) bibliai idézetet választotta verse címéül ([ ]$_4$a–b) – (11) *Martinus Herrmann Coron. Praecatio sponsae* címen ([ ]$_4$b) – (12) végül, *Zum Beschluss Johannes Seltenreich*.

A házasságkötés évét a címben olvasható kronosztichon árulja el.

A kiadványt Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Kronstädter 1151).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2896

<Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1661. Kronstadt 1660 Herrmann. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2822**!

2897

VOTIVAE acclamationes pro auspicato conjugii successu ... juveni Georgio Spöckelio, sacrarum et humaniorum literarum studioso, sponso, ... Georgii Spöckelii, inter seniores centum-viri filio, nec non ... Annae Schildmacherin, sponsae ... Thomae Schildmachers filiae, anno 1660. die 4. Januarii a fautoribus et amicis decumanis dedicatae et consecratae. Coronae (1660) typis Michaelis Herrmanni ejusd. reip. judicis (Nicolaus Müller).

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4°

Gross: Kronstädter 1149

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatványt ifj. Georg Spöckel, a teológia és a humaniorák hallgatójának, Georg Spöckel brassói centumvir fiának Anna Schildmacherrel, Thomas Schildmacher lányával 1660. január 4-én tartott esküvője alkalmából készítették az ifjú pár jóakarói és barátai. A köszöntő versek szerzői: (1) *Mart. Albrichus, scholae Coronensis rector* ($[\,]_1$b) – (2) *Joh. Honterus* ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a) – (3–4) a vőlegény unokatestvére, *Paulus Newnachbar* latinul cím nélkül és *Phalae-Adoni* címen németül ($[\,]_2$a–b) – (5) *Paromeum seu tautogrammum* címmel *T. R. S. G.* ($[\,]_3$a) – (6) a *Reimen Gespräch… unter dem Namen Damon und Phyllis* című dialógus *Q. T. X. C.* aláírással ($[\,]_3$a–b) – (7) *Andr. Lutschius Bistriciensis* – (8) *Johan. Schulerus Batoschensis* ($[\,]_4$a) – (9) *Mart. Herrmannus Coronensis* ($[\,]_4$b) – (10) *An der Bräutigam. Kurtzer Begriff des Namens Georgius* címezve *Nicolaus Müller, Buchdr.*

Az alkalmi nyomtatvány Michael Herrmann nyomdájában készült, aki ekkor, amint az impresszum megjegyzi, a városi bírói tisztet is betöltötte. A nyomtatást minden bizonnyal Nicolaus Müller végezte, aki verssel is köszöntötte a vőlegényt.

A kiadványt először Julius Gross ismertette Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján (Kronstädter 1149).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2898

[GERGEI Albert: Argirus királyfi históriája. Debrecen cr. 1660.]

$[A^4]$ B^4 $[C^2?]$ = [10?] fol. – 4°

MKsz 1894: 353 → Sztripszky I 2173/379

Verses szerelmi história. – A fennmaradt töredék a nyomtatvány B_1 és B_4 levelét tartalmazza. A töredéken a vers 417–470. (B_1a) – 471–524. (B_1b), illetve a *Secunda pars* 733–782. (B_4a) 784–836. (B_4b) sorai olvashatók (vö. RMKT XVI/9 371–401). Későbbi kiadásai alapján kezdősora: *A tündérországról bőséggel olvastam* lehetett.

Szövegkiadás: Nagy Péter bevezető tanulmányával. Bp. 1986. – Kritikai kiadás: RMKT XVII/9 371–401, Stoll Béla.

A töredékről első alkalommal Erdélyi Pál adott hírt, aki XVI. század végi, XVII. század eleji lőcsei nyomtatványnak tartotta. (MKsz 1894: 353). A szöveg forrásáról és kiadásáról írottakat Ferenczi Sári helyesbítette (MKsz 1907: 376–377), a helyesírási és tipográfiai jellemzők alapján a XVII. század második felében készült, de szintén lőcsei nyomtatványnak vélte. Véleményét elfogadva illesztette be e töredéket Stoll Béla a széphistória nyomtatott kiadásainak sorába (RMKT XVI/9 572). A betűtípusok alapján azonban megállapítható, hogy valójában 1660 körül nyomtatták Debrecenben (V. Ecsedy Judit közlése). 1652 és 1661 között a debreceni nyomdász neve nem ismeretes (vö. **2707**).

Erdélyi a későbbi kiadásokból ismert teljes szöveg és a töredéken olvasható 27, illetve 26 versszak – 108, valamint 104 sor – összevetésével feltételezte, hogy a kiadványnak legkevesebb 10 levélből kellett állnia, így az első füzet négy levelén az 1–104. szakasz, azaz 1–416. sor volt olvasható. A hiányzó szöveg terjedelméből következően, a fennmaradt jelzetlen levél a B_4 lehet. Az ezután hiányzó 43 versszak, amely 136 sort tesz ki, pedig még két levelet foglalhatott el. Feltételezése igen valószínűnek tekinthető. Erdélyi nem zárta ki azt sem, a kiadvány három teljes, négyleveles füzetből állt, ez esetben a fennmaradó két levélen a címlap és az esetleges ajánlás állhatott (MKsz 1894: 353). Nem valószínű azonban, hogy egy ilyen jellegű munka elé terjedelmesebb ajánlást fűztek volna.

A korábbi szakirodalommal ellentétben, amely a széphistória olasz, latin és népi elemeit hangsúlyozta (vö. **1480**), Nagy Péter a keleti mesevilággal való rokonságára utalt (ld. a szövegkiadás bevezető tanulmányát, 5–54).

Cf. **1480***; –, **2914**, **3274**, →

Budapest *Nat* ④

2899

CONJUGII foedus ... Melchiori Klies, ecclesiae Cassoviensis Germanicae evangelicae Lutheranae concionatori, secundum sponso, et ... Tugentlieb ... Christophori Pavli Possii, pastoris quondam in Gölnitz relictae viduae, sponsae ... scriptum a collegis, amicis et fautoribus anno 1660 d. 7. Jun. Cassoviae (1660) apud Marcum Severinum.

A^5 = [5] fol. – 4° – Init.

Čaplovič 567

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Melchior Klies, a kassai német evangélikus egyház lelkipásztora és Christophorus Paulus Possius, gölnitzi evangélikus lelkipásztor özvegyének, leánykori nevén Tugentliebnek 1660. június 7-én tartott esküvője alkalmából készült. A menyasszony keresztneve Georgius Fischer német versének szövegéből következtethetően *Susanna* volt. Az ifjú párt verssel köszöntötték a vőlegény kollégái, barátai és jóakarói: (1–2) *Hilarius Ernestus Biner, eccl. Evangelicae Lutheranae pastor Germanicus et scholae inspector* latinul és *Ad sponsum* címmel németül (A_2a-b) – (3) *Adamus Kys, ecclesiae Cassov. Hung. Luther. pastor* (A_2b–A_3a) – (4–5) *Georgius Fischer, eccl. Sclav. et Germ. Luth. Cassov.*

mysta cím nélkül latinul és *Ode jambica* címen németül (A_3a–A_4a) – (6) *Georgius Raduch, gimnasii Cass. rector Post aspera prospera, post nubila Phoebus* címen (A_4a-b) – (7) *Stepanus*[!] *Budiacs, gimn. Cassoviensis con-rector* (A_4b) – (8–9) *Adamus Droschel, cant. Cassov.* latinul és németül (A_4b–A_5b) – (10) *Valentinus Klisch. Leutschov., p. t. gimn. Cass. alumnus* (A_5b).

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

2900

<Kalendárium és prognosztikon az 1661. esztendőre. Kassa 1660 Severini. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2713**!

2901

Vacat!

—

Nablion ab incolis Parnassi Fragarii ... Kassa 1660. – Vide **3202A**

2902

EPICEDION in mortem viri ... d. Johannis Tseri Apacii, ss. theolog. doctoris ejusdemq. et Hebr. l. philos.q. natural. in collegio Refor. Claudiop. professoris diligentissimi, itemqve primi eivsdem collegii reformatoris, qui ob vigilias et indefessum in re literaria pro[mo]venda studium, dum maximum artibus lumen praebet, ipse phthisis et hec[ticae] invalescentis vi sensim exha[lavit] anno aetat. 35. prid. Calend. Jan. labente anno vitam placide finit... (Claudiopoli) [1660 Szenci Kertész].

[1] fol. – [cr. 610] × 350 mm

MKsz 1930: 308

Gyászversek. – A költeményeket Apácai Csere Jánosnak, a kolozsvári református kollégium igazgató-tanárának 1659. december 31-én bekövetkezett halála alkalmából írták kolozsvári személyiségek, az elhunyt tanártársai, ill. diákjai. Az ívrét nagyságú nyomtatványnak csak a felső fele maradt meg a címszöveggel és a versek egy részével. A három hasábban szedett szövegnek jelentős része, a nyomtatvány alsó felén hiányzik. Így csak a következő szerzők

többnyire cím nélküli gyászversei ismeretesek: (1) *Alexius Mogyorosi, eccl. Orth. min. compatri suo* – (2) *Andreas Portshalmi, phil. lector, collegae et compat. suo* – (3) A *D.O.M.S.* című költemény aláírója nem ismert, mert az első hasáb alsó része itt hiányzik – [...] – (4) *Zacharias Karatsonfalvi, coll. praetor. optimo praeceptori* – (5) *Andreas Abafái, discip. moest.* – [...] itt szakad meg a második hasáb – (6) *Georgius Sz.örsébeti, class. elem. praec.* – (7) *Petrus Gidofalvi, disc. moest.* – (8) *Mich. Besztercze-Bányai, discip.* – (9) A *Dan. 12. 3.* bibliai helyre írott költeménynek csak első két sora ismert, mivel a harmadik hasáb szövege itt szakad meg.

Szövegkiadás: Magyar Akademiai Értesítő. A Nyelv- és Széptudományi Osztály Közlönye 1860: 496–498, Szilágyi Sándor. – Mogyorósi Elek és Porcsalmi András versének közlése magyar fordításban: Tóth István: A gyulafehérvári humanista költészet antológiája – „Költők virágoskertje". Bp. 2001, 247.

Apácai Csere János, a kolozsvári református kollégium fáradhatatlan tanára a gyászversek szerint díszére szolgált a városnak, erkölcseire és roppant tudományára nézve fölülmúlt másokat, 12 nyelven beszélt. 1660 Újéve előtti napon halt meg sorvadásban („szárazbetegségben", tüdőbajban), és január 9-én temették el Kolozsvárott. Halálának körülményeiről és a gyászverseket tartalmazó kiadványról ld. Bán: Apáczai 536–539 (a szövegközlés alapján, a nyomtatvány példányának ismerete nélkül). – Adattár II. 476–479, Herepei János. – Apáczai Csere János emlékezete. „Én gondolkodom, azért vagyok". Válogatás 350 év Apáczai-irodalmából... Szerk. Kovács Sándor Iván. Bp. 2004, 50–51, 57–59, 74–75, 130–131, 165–167: szövegrészletek, ill. tanulmányok Bethlen Miklós, Bod Péter, Weszprémi István, Toldy Ferenc, Fekete Csaba, Herepei János és Tóth István tollából.

A bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatvány egyetlen fennmaradt példányát Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette a Todoreszku-könyvtár anyagából (MKsz 1930: 308). A nyomtatványról a rajta látható pecsét alapján megállapítható, hogy egykor Szilágyi Sándor tulajdonában volt, tehát ennek a csonka példánynak a szövegét közölte tanulmányában (vö. szövegkiadás, i. h.).

A cím szövegében olvasható kronosztichonok közül az egyik a halál évét, 1659-et, a másik 1660-at, a temetés évét adja ki. Amennyiben a nyomtatványnak volt impresszuma, a hiányzó alsó részen, a cifrakeretben lehetett. Betűtípusai alapján a török által elfoglalt Váradról menekült Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült, amely akkor átmenetileg Kolozsvárt működött. A nyomtatás az 1660. január 9-i temetést követően történhetett (MKsz 1989: 38–47, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Nat* ③*

2903

IN EXEQUIJS defunctorum canendae. Halott temetéskorra valo énekek. Mostan uyjonnan szép, helyes és töb halotti enekekkel az abece rendi szerént megjóbbitatot. Colosvárban 1660 Helthus Gáspár mühelyében, (apud Joannem Ravium, impressit Georgius Abrugi).

A^{12}–D^{12} E^{6} = [2] + 102 + [3] pag. – 12°

RMK I 956

Unitárius használatra készült protestáns temetési énekeskönyv. – A címlap hátán bibliai idézet. A lap *Nota* őrszava az első ének dallamjelölésére utal. A *Halot enek* szövegkezdet az 1. lapon valójában a kiadvány élőfeje, így az énekeskönyv főrésze önálló cím nélkül kezdődik (1–102). A kötet ábécérendben tartalmazza a halotti énekeket. Incipitmutatóra utaló kezdősoraik és lapszámuk: 1. lap: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 3: *Az Istennek jóvoltáról* – 6: *Az örök élet* – 7: N. K. T.: *Az Úristennek jó* – 10: György deák: *Bizonytalan* – 14: Bereki István: *Bűnnek* – 18: *Krisztusnak hű* – 22: Batizi András: *Ember, emlékezzél a szomorú* – 23: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 26: *Emlékezzél élő* – 28: *Ember, emlékezzél utolsó* – 32: *Hagyjátok el* – 34: *Ha gondolod* – 39: *Halandó* – 42: *Jer, temessük el* – 43: *Jer, tegyük el* – 45: *Jézus Krisztus, Istennek szent* – 48: Szenci Molnár Albert: *Magamban* – 50: *Már* – 52: *Megszabadultam* – 54: *Mit bízik e világ ő álnokságában* – 56: *Ó, te meghalandó* – Thordai János: *Rajtam* – 62: *Serkenj fel már* – 65: Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 69: Pathai István: *Sok rendbéli* – 73: Siderius János: *Szólít* – 77: Siderius János: *Szükség keresztyéneknek mindennek* – 84: Szenci Molnár Albert: *Tebenned bíztunk* – 86: Tseh: *Tudjuk, Uram* – 87: *Uram, engem nagy* – 91: Szenci Molnár Albert: *Úristen, én* – 94: *Úristen, irgalmazz nékünk* – 96: Thordai János: *Úristen, oltalmad* – 101: Szenci Molnár Albert: *Uram, bocsássad el* – Végül a betűrendbe már nem illeszkedően: 102: Skaricza Máté(?): *A mi életünknek közepette*. Ezen ének előtt annak forrását is közölték latinul *Ex Matthaei Philadelphi Graeca oratione sumpta* (101–102) címmel. Incipitje: *Media vita in morte sumus*. A 102. lap alján olvasható a kolofon: *Apud Iohannem Ravium impressit Georgius Abrugi 1660*, majd a *Mutató tábla* zárja a nyomtatványt (E_5a–E_6a).

A kiadvány az unitáriusok számára kiadott temetési énekeskönyvnek első, példányból ismert kiadása. Az Újfalvi Imre halottaskönyvének (Debrecen 1598, 1602, vö. **832, 886(2)**) átszerkesztett változata. Unitárius használatát mutatják a benne foglalt Thordai János-zsoltárok (vö. MKsz 1895: 133, Kanyaró Ferenc, ill. RMKT XVII/4 536, Stoll Béla). A kiadvány énekanyagának táblázatos áttekintése és összevetése a 17. században kiadott más halottaskönyvekkel H. Hubert Gabriella művében található (214, 315–319).

A korábbi, csak említésből ismert kiadás vagy kiadások kérdéséről ld. **S 2105A**, **Appendix 139**, továbbá RMKT XVII/4 536 és H. Hubert 213.

Cf. **832**; **886(2)***!; **2254(3)***!; **3034**, **S 2105A** (H. Hubert 213), –, →

Budapest *Acad* cop. (Cluj-Napoca) – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ①

Olim: Székelykeresztúr, unitár. gymn.

2904

<Kalendárium és prognosztikon az 1661. esztendőre. Kolozsvár 1660 Szenci Kertész. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Szenci Kertész Ábrahám valószínűleg az utolsók között, legkésőbb 1660. augusztus 28-án hagyta el a török által elfoglalt Váradot, azonban a nyomdája ekkor még az elfoglalt várban maradt, lepecsételt helyiségben (vö. **2887**). Szenci valószínűleg előbb Debrecenbe ment, majd

még ugyanabban az esztendőben továbbindult Erdélybe. Annyi bizonyos, hogy 1661. február 19-én már állandó kolozsvári lakos volt. Miután felszerelése Váradon csekély kárt szenvedett, azzal itt újra berendezte könyvnyomtató műhelyét (MKsz 1989: 23–24, V. Ecsedy Judit).

Mivel Szenci váradi működése alatt is rendszeresen adott ki kalendáriumokat (vö. **2748**), elképzelhető, hogy igyekezett ebben az évben is naptárt megjelentetni. Az ostromlott, majd megszállt Váradon ezt aligha tehette meg. Miután sikerült műhelyét Kolozsvárott letelepítenie, elképzelhető, hogy az 1660. év végén vagy a következő év legelején kalendáriumot is nyomtatott, azonban a naptár megjelenését meglehetősen bizonytalannak kell tekinteni.

Cf. **3648**!

2905

ACERBISSIMUM funus illustrissimae ... dnae Mariae Gyvlafi de Ratot etc., ... comitis ac ... dni Stephani Thoekoeli, perpetui de Kezmark, equitis aurati et comitatus Arvensis comitis supremi conjugis dilectissimae, anno Chr. 1659, aetatis XXII., die 19. Novembr. beate in Domino denatae ac an. 1660. d. 1. Febr. in templo arcis solenniter et honorifice, ritu Christiano sepultae lacrymis debitis prosequitur schola Kezmarcensis. Leutschoviae (1660) typis Laurentii Breveri.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 948 – Čaplovič 1071

Gyászversek. – A versgyűjteményt 1660-ban Gyulaffy Máriának, gróf Thököly István feleségének temetésére állította össze a késmárki iskola: a gimnázium rektora, konrektora és még egy tanára, valamint negyvenhárom diákja. A címlap háta üres. Az egyes versek szerzői: (1) *Wenceslaus Johannides Morav., schol. rector* (A_2a-b) – (2) *Johannes Meltzelius N. Moravus, conrector* (A_2b–A_3b) – (3) *Georgius Ratai, auditor* (A_4a) – (4) *Querela moestissimi vidui* és *Responsio* címmel *Bartholomaeus Avenarius Buschov. Scepus.* (A_4a-b) – (5) *Coemeterium Christi* címmel *Andreas Henndermannus Transylv. Crucensis* (A_4b) – (6) *Martinus Fabri Buschov. Scepus.* (A_4b–B_1a) – (7) *Defuncta* címmel *Martinus Rotarius Siles. Ples.* (B_1a) – (8) *Paulus Matthaeides Moravus* (B_1a-b) – (9) az árvák és az elhunyt nevében: *Johannes Draveczky* (B_1b) – (10) az özvegy férj és az elhunyt nevében: *Matthias Schwantner Briznens.* – (11) *Defuncta* címmel *Stephanus Agnetis Transylv.* (B_2a) – (12) *Johannes Paterson Polonus* – (13) ismét *Defuncta* címmel *Gregorius Prusius Siles. Wirbic.* (B_2a-b) – (14) *Dialogus amicorum et defunctae* címmel *Johannes Grünel Briznens.* (B_2b) – (15) ismét az özvegy férj és az elhunyt párbeszéde: *Daniel Wrbowsky Briz.* (B_2b–B_3a) – (16) *Michael Schulerus Transylv.* (B_3a) – (17) *Augustinus Serpilius Caesareof.* – (18) *Iohannes Rotarius Ples. Siles.* (B_3a-b) – (19) *Colloquium orphanorum et Echus* címmel *Balthazar Clementis Nicop.* (B_3b) – (20) *Prosopopoeja defunctae* címmel *Zacharias Parschitius Rajeceno Pannonius* – (21) *Johannes Intibi Arvens.* (B_4a) – (22) *Petrus Rosziar. Taxovv.* – (23) *Martinus Rampeldius Transylv.* – (24) *Samuel Matthaeides Moravus* – (25) *Johannes Fabricius Siles.* – (26) *Thomas Schipkovvski Warbov.* (B_4b) – (27) *Andreas Bobrowsky Ponicen.* – (28) *Matthaeus Herda Siles.* – (29) *Johannes Zaborski nob. Scep.* – (30) *Casparus*

Vatijaschky Ples. Siles. (B_4b–C_1a) – (31) *Daniel Gassinius Siles.* (C_1a) – (32) *Casparus Waligura Ples. Siles.* – (33) *Georgius Litvini Lypt.* – (34) *Christianus Lazitius Lyptov.* – (35) *Simon Raab Busch. Scep.* (C_1a–b) – (36) *Jeremias Matthaesius Arvensis* (C_1b) – (37) *Paulus Groß Caesareof.* – (38) *David Scholtz Caesareof.* – (39) *Michael Brewer Sil.* – (40) *Matthias Beichel Caesareof.* – (41) *Daniel Absolon Caesareof.* (C_1b–C_2a) – (42) *Clement Guhr Caesareof.* (C_2a) – (43) *Samuel Galli Caesareof.* – (44) *Daniel Cnapitius Brizn.* – (45) *Joh. Gracza Brizn.* – (46) *Daniel Grimm Caesareof.* (47) Az utolsó lapon kronodisztichon olvasható: két sorának különbsége adja az 1660-as évszámot (C_2b).

Gyulaffy Mária, ifjabb gróf Thököly István árvai főispán felesége 22 éves korában, 1659. november 19-én hunyt el. Árva gyermekeket hagyott maga után. A késmárki Thököly-vár templomában temették el 1660. február 1-jén.

Cf. –, **2907**, **2920**

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ③* – Kežmarok *Ev* ① – Liptovský Mikuláš *Ev* ① – Martin *Nat* ① ○

2906

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1661. Leutschau 1660 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

2907

ANDREAE, Joannes: Pia suspiria ex castro moeroris, lustro doloris, quae justus honor, pullus color in luctu, planctu excitavit et dictavit cum vulnere pro funere sane plane magnificae ... d. Mariae Gyvlaffi de Ratot etc. conjugis per 5. an. ... comitis ... d. Stephani Thoekeli, d(omi)ni perpetui de Kesmark, equitis aurati, supremi comitis comitatus Arvensis, nunc vidui moestissimi, placide mortuae anno 1659. die 19. Novembr. ac sepultae solenni apparatu et frequenti comitatu in templo arcis Kesmarcens. venustissimo anno 1660. febr. 1. facta et effusa per Johannem Andreae concion. aulicum. [Leutschoviae] (1660) [Brewer].

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 949 – Čaplovič 1072

Gyászversek. – A kilenc versből álló gyászversfüzért Joannes Andreae késmárki udvari pap írta Gyulaffy Máriának, Thököly István feleségének 1659-ben bekövetkezett halálára. A címlap háta üres. (1) *Symbola pia i. comitis S. T. et i. comitissae M. G.*, azaz két bibliai hely után következnek jelenetszerűen az elhunyt, az özvegy férj, az árvák és a többi gyászoló nevében írott költemények: (2) *Prosop. demortuae i. c.* – (3) *M. m. c. i.* (A_2a) – (4) *Defuncta i. c.* (A_2a–b) – (5) *M. m. c. i.* (A_2b–A_3a) – (6) *Orphani tristissimi* (A_3a) – (7) C. a. (A_3a–A_3b) – (8) *M. m. c. i.* (A_3b–A_4a) – (9) *Aulica turma. Adonicum* (A_4a). Ennek aláírása: *Idem, qui supra*, tehát az 1–9. verseket Joannes Andreae írta. Végül (10) cím nélküli gyászvers zárja a nyomtatványt, amelynek szerzője *Nic. Parschitius* (A_4b).

Thököly Istvánné Gyulaffy Mária 22 éves korában, 1659. november 19-én hunyt el. Két árván hagyott gyermeke közül az egyik a kétéves Thököly Imre volt. Az elhunyt temetése 1660. február 1-jén ment végbe a késmárki vár templomában. Halálára még két másik gyászversgyűjtemény is megjelent (**2905, 2920**).

Az impresszum nélkül megjelent nyomtatványt már Szabó Károly is lőcseinek tartotta (RMK II 949). Feltételezését a betűtípusok vizsgálata is megerősíti (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. **2905**, –, **2920**

Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Liptovský Mikuláš *Ev* ①

2908

BITTERE Klage über dem früzeitigen und hochbetrübten ableben deß ... Herrns m. Christophori Böhms, der deutschen Pfar Kirchen in Leutschau bißhero nicht gar zwey Jahr trew-wachsamen gewesenen Pfarherrns etc., welcher den 19. Mertzens in Gott seelig eingeschlaffen, bey dessen ansehnlichen aber traurigen Leichbegängnüß den 25. Mertzens deß 1660. Jahrs von leidtragenden gutten Freunden gehalten. (Leutschau 1660) [Brewer].

$§^4$ = [4] fol. – 4°

OSZKÉvk 1960: 183 – Čaplovič 1073

Latin és német gyászversek. – A gyászversgyűjtemény Christoph Böhm lőcsei evangélikus első lelkész halálára készült 1660-ban. Az egyes költemények címe és szerzője: (1) A címlap verzón latin nyelvű gyászvers *Epitaphium* címmel, ill. ennek német fordítása, melyeket *Gottlieb Baldvin, ss. theol. s.*, az elhunyt sógora írt ($§_1$b). A többi vers mind német nyelvű és cím nélküli: (2) *...klaget mit fremder Feder m. H. Z. a. e. L.* (§§a) – (3) *...seinen gewesenen großen Gönner Christoph Klesch, Diener Christi zu Matthsdorff* (§§a–b) – (4) *Paulus Cuncius, Prediger zu Kirchdrauff* (§§§a–b) – (5) *...seinen gewesenen großen Patron Caspar Hain, r. g. L.* (§§§b–§§§§b).

Christoph Böhm lőcsei első lelkész 1660. március 19-én hunyt el, és március 25-én temették. Temetésén az a lőcsei lelkésztársa tartotta a gyászbeszédet (**2929**), aki a gyűjteményben a 2. gyászvers szerzője. A monogram feloldása ugyanis magister Hiob Zabeler archidiaconus ecclesiae Leutschoviensis, vö. Čaplovič 1073. Az „idegen tollal" kifejezés az aláírás mellett azt mutatja, hogy nem Zabeler írta a költeményt, csak megrendelte.

A korábban ismeretlen nyomtatványról először Fazakas József adott hírt (OSzKÉvk 1960: 183–184). Az impresszum nélküli nyomtatványt ő határozta meg a betűtípusok alapján a lőcsei Brewer-nyomda termékének. A lőcsei evangélikus lelkész halálára még más gyászversgyűjtemények is megjelentek, vö. **2925**.

Cf. –, **2922, 2925**, **2929**

Budapest *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ① – Wien *Nat* ①

2909

CICERO, Marcus Tullius: M[arci] T[ulii] C[iceronis], oratorum principis princeps Oratio pro T. A. Milone. ... Lavrenty Hortensii, regiae libereq(ue) civitatis Podolin. parochi vigilantissimi pro rhetorum poeseosq(ue) alumnis Lubomirsciani collegii Podoliniens. pia liberalitate excusa. [Leu]tscoviae [cr. 1660] typis Breverianis.

A^8–C^8 D^6= [2]+ 58 pag. – 8° – Init.

Szónoki beszéd. – E bibliográfiákban eddig nem szereplő kiadványt az 1642-ben alapított podolini kollégium retorika- és poetikaosztályának tanulói vezetőjüknek, Laurentius Hortensius podolini piarista pap köszöntésére adták ki. A címlap hátán *Eucharisticon* című vers olvasható *Clientes rhetores poetaeque Lubomirsciani colleg. Podol.* aláírással. A főrész *Pro T. Annio Milone oratio XXXVIII.* címmel közli Cicero beszédét Titus Annius Milo védelmében (1–58).

Milo római praetor Kr. e. 52-ben gyilkolta meg Publius Clodius Pulchert a Via Appián. Védelmében április 7-én Cicero arról próbálta meggyőzni hallgatóságát, hogy Milo a gyilkosságot a maga és a római köztársaság védelmében követte el. A beszéd több más Cicero beszédhez hasonlóan kedvelt tananyag volt a XVI–XVII. században (vö. Kolozsvár 1599, **859**; Lőcse 1652, **2416**).

A kiadvány egyetlen ismert példányának címlapja kissé sérült, így a nyomtatás éve nem olvasható rajta. Pavercsik Ilona a betűtípusok alapján megállapította, hogy az 1660 körül került ki a lőcsei nyomdából (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ②

2910

COELIPOTENTE auxiliante vir ... Casparvs Hain, gymnasii Leutschoviensis rector, superiorum mathematum ... cultor, juris conjugalis rude ... Agnetha Serpilia ... Johannis Glatz, liberae regiaeque Bartphae civis derelicta vidua, nunc sponsa, V. Id(ibus) Novembris anno ... more ac ritu ecclesiae, quae Leutschoviae est, solenni legitime sibi copulata donatus ac in super serto e poéticis vota spirantibus epithalamica, rosis contexto ornatus et jam preclamatus sponsus a fautoribus et collegis. [Leutschoviae] (MDCLX) typis Laurentii Brever.

A^4–C^4 = [12] fol – 4º – Init.

RMK II 950 – Čaplovič 1074

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményekkel Kaspar Haint, a lőcsei gimnázium rektorát és Agnetha Serpiliat, Johann Glatz bártfai polgár özvegyét köszöntötték, 1660. november 9-én tartott esküvőjük alkalmából a vőlegény jóakarói, tanártársai és a lőcsei gimnázium diákjai: (1–3) *Martinus Adam*, aki első versének végén *Herculis aemulus*ként, a másodikének pedig *hactenus grammaticus*ként jellemzi a vőlegényt, utolsó versének a *Casparus Hein* (!), *anagramma* címet adta, amelyet *Enodatio* magyaráz (A_2a–A_3a) – (4) a magát a vőlegény igen jó barátjának mondó *Johannes Kemmelius* (A_3b) – (5–6) *Joh. Croner, gymnasi patr. conrect., I. Casparus Hain ἀναγραμματεισθεῖς*, *Enodatio*val, *II. Casparus Hain Παραγραμματεισθεῖς per progressionem monadicam* címen, *Expositio*val (A_4a–b) – (7) *Id f. aus Wünschendorff*, *Wuntsch Trunck* címen (B_1a) – (8) *Johan. Fringilla, p. t. cantor ib.* (B_1b) – (9–11) *Johannes Kretschmer, h. t. coll. ibidem, I. Ecloga mater cum filio*, *II. Casparus Agnes anagramma*, *III. Casparus Agnes vivant* címmel (B_2a–B_3a) – (12) *Thomas Lassota, V. classis auditor* (B_3a–b) – (13) *Simon Regius Corona Transyl., VI. classis auditor, Caspar Hein* (!) *ἀνάγραμμα* címmel (B_3b) – (14) *Martinus Zeman, class. 7. aud.* (B_4a) – (15) *Johannes Niclas Med. Sil., VIII. classis auditor* –, majd következnek a lőcsei diákok versei, *Vota discipulorum* címmel: (16) *Georgius Budaeus, alumn.* (B_4b) – (17) *Christophorus Grebnerus Bic. Sil., alum. et visu orbatus* – (18) *Johannes Pieleschius Crucib. Sil., alumn.* – (19) *Johannes Stanislaides Teuto Liptoviensis* (C_1a) – (20) *Johan. Kretschmerus Sil. Tesch., n. t. gymn. Leutschov. alumnus* – (21) *Georgius Zaprowski Nicapol.* – (22) *Mich. Marci Okolicz* (C_1b) – (23) *Joh. Andricius Briznoban.* – (24) *Georgius Niczius Silesius* – (25) *Johannes Adami Arvens.* – (26) *Georgius Transalpini Veterosoliensis* (C_2a) – (27) *Andreas Philo Cremnic.* – (28) *Johannes Rampolt* – (29) *Johannes Reichmed Transil.* – (30) *Samuel Reimnitzio. Const. Sil.* (C_2b) – (31) *Albertus Sarnovius* – (32) *Michaël Lazari, s. L. al.* – (33) *Johan. Adami Scep., alumn. gimn. Leutsch.* – (34) *Martinus Nicolasius Medziboriensis Sil.* – (35) *Michaël Vidas Sil.* (C_3a) – (36) *Alexander Riesz, literacum* [!] *cultor* – (37) *Johannes Rosa* – (38) *Franciscus Rohodi* – (39) *David Genersich pat.* – (40) *Pangratius Meiland pat.* – (41) *Johannes Zvek pat.* – Végül az *Appendix tertii ordinis*: (42) *Georgius Dolhai de eadem g. d. G[abrielis] Bakos priv.* (C_3b) – (43) *Matthias Rampawer Leutschoviensis* – (44) *Stephanus Dobai de eadem* – (45) *Adamus Szinyei de Lipocz* (C_4a) – (46) *Johannes Pattantyus Cassoviensis* – (47) *Matthias Ephraim Wisotzki Bil. Sil., Es stehet wohl da ein Hahn im Hause ist* címmel – (48) *Matthias Frölich, Leutschoviensis scrib.* – (49) *Johannes Scholtz Bil. Sil.* (C_4b) – (50) *Jobus Putscher Leutschoviensis* – (51) *Paulus Bleycher Leutschoviensis* – (52) *Casparus Schwermann Leutschoviensis.*

A házasságkötés évét a címben olvasható kronosztichon mutatja meg.
Ebből az alkalomból egy másik köszöntővers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **2913**).

Cf. **2913**

Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ①

2911

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibvlvm, quo primus ad Latinam aditus tirunculis paratur: cum versione interlineari Germanica editum a Johan-Amos Comenio. Nunc quoq(ue) adjecta est versio Ungarica et Bohemica. Leutschoviae MDCLX typis Laurentii Breweri.
A^8–O^8 $P^{6+2?}$ = [8] + 133 + [94] pag. – 8°

RMK I 957 – RMK II 951 – Čaplovič 1080

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára német, magyar és bibliai cseh értelmezéssel. – Tartalma és beosztása teljes egészében egyezik az 1655. évi lőcsei kiadással (**2582**).

Cf. **2582**; –, **2944**, **3654,** →

Budapest *Nat* cop. (Sighişoara) – Kecskemét *Ref* ③* – Sighişoara ②*

2912

FRÖLICH, Gottlieb: Fröliches und friesches Pasteten-Gebäck, das ist viel glück-heyl- und segen-wüntschendes Ehrn-Gedächtnis bey hochzeitlichen Frewden des ... Magni Steiners, vornehmen Handelsmannes alhier mit der ... Catharina Brewerin, des ... Laurentii Brewers des Innern Raths ... Eltesten ... Tochter zu frewdigen Andencken auffgesetzet. Leutschau (1660) bey Lorentz Brewern.
[1] fol. – 372 × 275 mm – Init.

Čaplovič 1075

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt Magnus Steiner, előkelő kereskedő és Lorenz Brewer, lőcsei nyomdász és belső tanácsos legidősebb lányának, Katharinának 1660. augusztus 16-án tartott esküvőjére készítették. A latin és a német nyelvű versek szerzője *Gottlieb Frölich, i(uris) c(onsultus) c(ivitatis) L(eutschoviensis)* volt, aki csupán ezen alkalmi versek írójaként ismeretes.

A nyomtatás évét a címben olvasható kronosztichonból lehet tudni. Erre az alkalomra másik versgyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **2927**).

Cf. **2927**

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop.

2913

FRÖLICHE seelige Glücks-ahnungen ... des ... Caspar Hains, ... rectoris des ... Gymnasij in königl. freyer Stadt Leutschau als Herren Bräutigams und der ... Agnethen Serpillin, des ... Johannis Glatzen vornehmen Bürgers bey königl. freyer Stadt Bartfeld hinterlassenen Frau Wittib als Frauen Braut, gehalten den 9. Tag des Wintermonats ... auffgesetzet aus schuldiger Ehren-pflicht trewer Freunde und geneigter Gönner. Leutschau (MDCLX) Lorentz Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1300 – Čaplovič 1076

Lakodalmi versek németül és latinul. – A költeményekkel Kaspar Haint, a lőcsei gimnázium rektorát és Agnetha Serpiliát, Johann Glatz bártfai polgár özvegyét köszöntötték, 1660. november 9-én tartott esküvőjük alkalmából barátaik és jóakaróik. A versek szerzői: (1) *Dav. Spielenberger d.* (A_1b) – (2–3) *Christoph. Kleschius, p. MV., Himmlische Gäste aus Abrahams Hain* címen németül és *Caspar, Agnetha* anagrammája latinul (A_2a–A_3a) – (4) *Samuel Serpilius, d. L.* latinul (A_3a) – (5–6) *Paulus Cuncius, eccl. Varall.* németül és *Caspar, ἀνάγρ. Carpas et Parcas. Ad sponsum* címmel latinul (A_3a–A_4a) – (7) *Johannes Popradius, s. W. r.* (A_4a-b).

Szabó Károly a versesfüzetet eredetileg az 1672. évi nyomtatványok közé sorolta be (RMK II 1300), azonban az RMK II kötet legvégén, a „Javítandók" című függelékben 1660-ra helyesbítette a nyomtatás évszámát. Ján Čaplovič (1076) 1660. évi nyomtatványként írta le ezt a kiadványt, a Kaspar Hain lakodalmára készült másik köszöntő nyomtatási évszáma alapján (vö. **2910**), valamint megjegyezte, hogy maga Hain a lőcsei krónikában ugyancsak 1660. november 9-én számol be esküvőjéről (Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910-1913, 359). Az e kiadvány címében olvasható kronosztichon azonban a 6643-as számot adja ki, amely 4-gyel osztva megközelítőleg 1661-et eredményez. A kiadványt a benne olvasható Christoph Kleschvers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-20).

Kaspar Hain (1632–1687) tanulmányait Wittenbergben és Altdorfban végezte. Majd lőcsei szenátor, városbíró lett, több követségben képviselte városát. 1684-ig vezetett, korábbi naplókból összeállított, fentebb idézett krónikája Lőcse múltjának, Felső-Magyarország történetének hiteles forrása.

Ugyanerre az alkalomra a vőlegény kollégái és jóakarói is jelentettek meg köszöntőversgyűjteményt (vö. **2910**).

Cf. **2910**

Budapest *Nat* ①

—

Gebeth in gefährlichen Zeiten, absonderlich wider den Türcken gestellet im Jahr 1660. [Lőcse] (1660). – Vide **2945**

2914

[GERGEI Albert: Argirus királyfi históriája. Lőcse cr. 1655-1665 Brewer.]
[A^4] B^4 $C^{4?}$ = [12?] fol. – 4°

MKsz 1930: 144-145

Verses szerelmi história – A négy levélnyi töredék a „B" füzet második és harmadik, valamint a „C" füzet második és harmadik leveleinek alsó részét tartalmazza. Ezeken – a töredékek esetenként csonka sorait is figyelembe véve – a história következő sorai azonosíthatóak: 448–464. (B_2a) – 492–510. (B_2b) – 536–554. (B_3a) – 580–600. (B_3b) – 802–820. (C_2a) – 846–864. (C_2b) – 888., majd *Tertia pars* cím után 889–904. (C_3a) – 928–947. (C_3b) (vö. RMKT XVI/9 371–401). Későbbi kiadásai alapján kezdősora: *A tündérországról bőséggel olvastam* lehetett.

Szövegkiadás: Nagy Péter bevezető tanulmányával. Bp. 1986. – Kritikai kiadás: RMKT XVII/9 371–401, Stoll Béla.

A töredéket első alkalommal Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette a Todoreszku-Horváth könyvtár ismeretlen régi magyar nyomtatványai között. A töredékkel ugyanazon kötéstáblából előkerült két lőcsei, 1635-ből (**1629**), illetve 1649-ből (**2265**) származó töredék azonos betűtípusai alapján lőcsei nyomtatványként határozta meg, keletkezési idejét a XVII. század második felére tette (MKsz 1930: 144–145). Véleményét elfogadva illesztette be e töredéket Stoll Béla a széphistória nyomtatott kiadásai sorába (RMKT XVI/9 572). Álláspontjukat a nyomdai anyag tüzetes vizsgálata is megerősítette, a nyomtatás éve pontosabban 1655–1665 közé tehető (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

A fennmaradt töredékek alapján úgy tűnik, hogy egy-egy lapon 41–46 sor volt, így a B_2 levél előtt legalább tíz lap, azaz öt levél állhatott, e számítás alapján a kötetnek önálló címlapja nem volt. A szöveg végéről hiányzó 32 sor csupán egy lapot (C_4a) foglalhatott el, így a címleírásban leírt kolláció igen valószínűnek tekinthető.

Cf. **1480***; **2898**, –, **3274**, →

Budapest *Nat* ④

2915

KLEIN, Bartholomaeus: Freündliche Ehren und glückes Zuruffung, alß ... Georgivs Burchart, vornehmer Burger und wohlbestallter Schaffner der ... Stadt Epperies vnd ... Margareta, deß ... Johanni Christophori ...

Seelensorgers in Krompach ... Tochter ihren hochzeitlichen Ehrentag begiengen den 20. Aprilis Jahres 1660. Verfertigt von Bartholomaeo Klein, der heiligen Schrifft befliessenen. Leutschau (1660) bey Lorentz Brewern.
[1] fol. – cr. 326 × 266 mm

Čaplovič 1079

Lakodalmi versek. – A kiadvány Georgius Burchart, Eperjes város sáfárának és Margareta Christophorinak, Johann Christophori krompachi lelkipásztor lányának esküvőjére készült, amelyet 1660. április 18-án vagy 20-án (vö. **2921**) tartottak. A plakát alakú nyomtatvány két hasábban szedett főrészében baloldalt cím nélküli, jobboldalt *Angesetzter Glückwunsch in Dattel-Reimen* című vers olvasható. Mindkettő szerzője Bartholomaeus Klein, stószi evangélikus lelkész volt.

Erre az alkalomra ugyanebben az évben latin nyelvű köszöntés is készült (**2921**).

Cf. **2921**

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop.

2916

[MANUALE confraternitatis chordae S. Francisci] magyarul. Sz. Ferencz kordaia viselök gyülekezetinek rend-tartasa, melly mind felsö, alsó Magyarországban és Erdélyben-is a' hivektül nagy áitatossan gyakoroltatik. [Lőcse] 1660 [Brewer].
A^{12} B^{10} = [2] + 41 pag. – 12° – Orn., init.

Hírnök (Kolozsvár) 1934: 15–16

Katolikus vallási testvérület rendtartása. – A címlapon latin nyelvű bibliai idézet, hátán magyarul újabb idézet a Bibliából és Szent Leó pápától az együtt könyörgőkről. A Szent Ferenc kordájaviselők testvérületének rendtartása a következő részekből épül fel: *A kordaviselésnek kezdetiről, terjedéséről, értelméről és lelki hasznairól* (1–9) – *Lelki értelme a kordának* (10–12) – *Miért szoktak egy helyről másra processziót járni a kordaviselők?* (13–17) – *Lelki ajándékok, melyekkel a szentséges ötödik Sixtus pápa megajándékozta azokat az Isten híveit, kik Szent Ferencz kordája viselő congregatiojában, avagy gyülekezetiben vannak* (18–25) – *Regulák, avagy rendtartások, melyekhez kelljen magokat a kordaviselőknek tartani* (26–36) – *Padvai Sz. Antalhoz minden szükségünkben ájtatos imádság, melyet Szent Bonaventura szerzett és gyakorlott* versben (37–40). Kezdő sora: *Hogyha kívánsz csudákat...* – *Imádság* (41).

A mű címének első szava feltehetően az eredeti latin cím elhagyása miatt olyan suta. Az ismeretlen fordító forrása valószínűleg Simon Ryckius műve, az egész Európában elterjedt és több kiadást is megért *Manuale confraternitatis chordae S. Francisci* című kiadvány lehetett.

Magyarországon több városban is alakultak Szent Ferenc tiszteletére harmadrendi, kordás testvérületek (confraternitas cordigerorum), így Pozsonyban 1630-ban, Gyöngyösön 1639-

ben, Szegeden 1653-ban, Szakolcán 1653-ban, Galgócon 1659-ben (Bálint Sándor: Ünnepi kelendárium II. Augusztus 2. Szeged 1998, 160).

Ezt a nyomdahely megjelölése nélkül megjelent nyomtatványt elsőként György Lajos ismertette Kolozsvárott, és nagyszombati nyomtatványnak tartotta (Hírnök 1934: 15–16). Knapp Éva kérdőjelesen vette fel a nagyszombati kiadványok között a magyarországi társulatok kiadványainak katalógusába (Pietás 242). A betűtípusok vizsgálata alapján azonban kiderült, hogy Lőcsén készült (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

2917

<Misch, Joannes: Medicina pauperum. Leutschoviae 1660? Brewer.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Orvosi tanácsok.

E példányból ismeretlen nyomtatvány valószínűleg egyidejűleg jelent meg a *Szegények patikája* című 1660-as lőcsei nyomtatvánnyal (**2918**). A mű latin nyelvű változatának egykori létezése Georg Schaidenpergernek, a nagyszombati jezsuita gyógyszertárt vezető orvosnak Rómába, Athanasius Kircherhez írott leveléből feltételezhető. Az 1666. december 12-én kelt levélben ugyanis az antimon használatáról a következőket írta Kirchernek: „Idem confirmatur ex libello de Medicina pauperum puto a Rndo Pre Joan. Misch hoc anno denuo edito: in quo Antimonium contra suo Osores solidissime defenditur, plurimi Authores ei patrocinantes allegantur, et miraculosae in diuersissimis morbis curationes per id factae plurimae adducuntur ...” (MKsz 2005: 147–148, Kiss Farkas Gábor).

A hivatkozás alapján tehát a *Medicina pauperorum* újabb, azaz 1666-os kiadását (**3305**) meg kellett előznie egy korábbi kiadásának is. Nem zárható ki, hogy ezen az 1660-ból már ismert magyar nyelvű kiadást (**2918**) kell érteni, a szövegkörnyezetből mégis valószínűbb, hogy a *Medicina pauperorum* cím latin nyelvű kiadványra vonatkozik. Ez utóbbi valószínűleg a magyar változattal egy időben és egy nyomdában, tehát Lőcsén 1660-ban jelent meg a Brewer-műhelyben.

A latin nyelvű kiadvány létezését az is valószínűsíti, hogy szerzője, Joannes Misch idegen származású volt, s aligha tudott jól magyarul (vö. **2918**).

Cf. –, **2918**, **3305**, **3306**

2918

[MISCH, Joannes:] Szegenyek patikaia, melly ingyen ki-nyittatott 1660. esztendöben. [Lőcse] (1660) [Brewer.]

A^{12} B^{6} = [18] fol. – 12° – Init.

MKsz 1994: 419 – MKsz 2001: 302

Orvosi tanácsok. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatvány egykori létezését elsőként Szeletei Nagy László feltételezte Katona István *Anonymi scriptores* című, XVIII. századi kéziratos adatgyűjtésére támaszkodva (MKsz 1994: 419). Csonka példányát Knapp Éva fedezte fel egy olyan kiadvány kötéstáblájában, amely 1681-ben a lőcsei jezsuita rendház tulajdonában volt (MKsz 2001: 301–317). Az ép címlap impresszumot nem tartalmaz, de a címszöveg megadja a nyomtatás évét. Az orvosi mű *Az antimon*[ium] *nevű orvosság* [miné]*mü hasznos légy*[en sok?] *betegség ellen* címmel kezdődik, és nyolc *cikkely*ben fejtegeti az antimon és salétrom (*salitrom*) gyógyszerként való hasznosságát (A_2a–B_6b). A nyomtatvány jelentős részben rekonstruálható, mert mindössze öt levele hiányzik, ill. egyes lapjai csak lapszélen csonkultak meg. A B_6b lapon, *Vege* szóval fejeződik be.

Részleges hasonmás kiadás: MKsz 2001: 303–306

Knapp Évának a nevét elhallgató ismeretlen magyarországi szerzőt nem sikerült azonosítania. A hely és nyomda feltüntetése nélkül megjelent könyvecskét a betűtípusok alapján lőcsei nyomtatványként határozta meg (i. m.). Az orvosi mű feltételezhető szerzőjét Joannes Misch jezsuita személyében Kiss Farkas Gábor állapította meg (MKsz 2005: 140–166). A luxemburgi származású Misch 1653–1660 között Nagyszombatban matematikaprofesszor és a gyógyszertár vezetője is volt. Minden valószínűség szerint azonos azzal az „Astrophilus" álnevet használó nagyszombati szerzővel, aki kalendáriumokat (**2724**, **2788**, **2931**, **3472**) és egy fiziognómiai művet adott ki (**3056**). A *Szegények patikája* egyik forrásaként Pierre-Jean Fabre: Myrothecium spagyricum (Strassburg 1632) című könyve jön számításba. Misch latinul írhatta meg művét, magyarra fordítását pedig egy másik nagyszombati személy végezhette el. Kiss Farkas Gábor feltételezése szerint a könyvecske kiadása – alkímiához kapcsolódó nézetei miatt – Nagyszombatban valószínűleg akadályba ütközött, ezért jelentette meg Misch névtelenül Lőcsén (i. m. 143–149).

Részben Misch személye, részben az orvosi mű későbbi, 1666-os latin kiadása (**3305**) alapján feltételezhető, hogy a *Szegények patikája* 1660-ban latin nyelven is megjelent (vö. **2917**).

Cf. **2917**, –, **3305**, **3306**

Budapest *Univ* ③* ③* ④* ④*

2919

MOTUS animorum sacri, quibus nova munia viri ... Danielis Klesch, n. H., aa. m., p. l. c., ecclesiae Güntzinensis Germanicae pastoris, gymnasij inspectoris atq. districtus cis. Danubiani senioris impellunt amici Hvngariae de plaga Orientis. Leutschoviae (1660) typis Laur. Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Init.

RMK II 952 – Čaplovič 1081

Köszöntő versek latinul és németül. – A címlap háta üres. A költeményekkel az iglói születésű Daniel Klescht köszöntötték barátai abból az alkalomból, hogy 1660-ban a Szepességből Kőszegre hívták meg német evangélikus lelkésznek. A következő szerzők írtak verseket a gyűjteménybe: (1) *Martinus Wagner, past. Bartph. emeritus, 5 lib. rque civit. Super. Hung. et*

oppidi Saaros superinten. (A_2a) – (2) *Daniel Peschovius, Iglov. nob. p. p. t. ecclesiastes regii oppi. Menhard. et senior XXIV. regal. past. per Scepusium ...* – (3) Az *Actor. cap. IV. v. 29.* bibliai locusra kronodisztichont írt *Matthias Zarevucius, eccl. Iglov. in Scepus. pastor* (A_2b) – (4) *Leonhartus Wagner, eccles. Bartph. a concionibus Germanicis...* – (5) *M. Job Zabeler, archi-diac. Leutsch.* – (6) *Tobias Engel, past. in Monte D. Georgi* (A_3a) – (7) *Philippus Heutschius, pastor Topschensis* – (8) *Magister Daniel Kloeschius senior per Anagramma* címmel két anagrammára írt verset *Paulus Kraij, eccl. Slav. Bartph. pastor* (A_3b) – (9) *Samuel Serpilius, diac. Leybic.* – (10*) Joh. Georgius Langsfeld, diac. Iglov.* (A_3b–A_4a) – (11) egy-egy latin, ill. német verset írt az ünnepelt nevének latin és német anagrammájára *Paulus Cuncius, eccl. Var.* (A_4a) – (12) zsoltárversre: *Ex psal. IV. v. 4.* írta költeményét *Caspar Hain, gym. Leutsch. rector* (A_4b) – (13) *Magister Daniel Klösch, poeta laureatus ἀνάγραμ.* és vers, szerzője *Michael Czapko, t. t. scholae Bartphensis conrector* – (14–15) végül az ünnepeltet öccse latin, ill. német nyelvű költeménnyel köszöntötte. A *Tandem omnis generis metris omnis generis salutes vovet seniori fratri, ecclesiastae Güntzin. part. Hung. infer. junior frater, ecclesiastes Matthaei Villensis, part. Hung. super., Christophorus Klesch* című latin költemény egyben fenyőfát ábrázoló képvers (B_1a), az *Erklärung sonderbarer Gedanken...* kezdetű, alexandrinusokban írt német köszöntő vers pedig a szepesi pátria és a Magyarország más részére történt lelkészi meghívás ellentétét fejezi ki (B_1b–B_2b).

A nyomtatás éve a címlapon lévő kronosztichonból olvasható ki.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Prešov *Scient* ①

2920

»MVNDANA Vanitas Exuviis Illustrissimae comitis ac dominae dnae Mariae Gyvlaffi de Ratot etc. Conjugis lectissimae, illvstrissimi comitis ac domini dni Stephani Thoekoeli, Dni perpetui de Kesmarck, Equitis Aurati et Comitatus Arvensis Comitis supremi, Anno Aetatis suae XXII, a Chr. nato 1659 die XIX. Novembris demortua An. 1660 d. 1. Febr. in Templo Arcis humatis, nov-antiqua Querimonia dicata a quodam Condolente. Leutschoviae (1660) Typis Lauerentii Breveri.«

»[2] fol. – 4° – ♪, orn.«

Sztripszky II 2576/124 ← MKsz 1906: 133 – Čaplovič 1082

Gyászvers. – A nyomtatványnak a lőcsei evangélikus egyház könyvtárában őrzött egykori példánya ma nem található. A leírás Dézsi Lajos híradása nyomán készült (MKsz 1906: 133). A gyászverset gróf Thököly István Árva megyei főispán feleségének, Gyulaffy Máriának a halálára írta ismeretlen szerző. A *Cur mundus militat* kezdetű latin himnuszból vett részlettel kezdődik, amelyet hangjegyekkel nyomtattak, ezután következik a rövidebb költemény (A_1b–A_2a). A nyomtatvány utolsó lapja üres.

Gyulaffy Mária 1659. november 19-én hunyt el Késmárkon. Ekkor 22 éves volt. A rákövetkező év február 1-jén temették el a vártemplomban. Halálára más gyászversek is megjelentek (**2905**, **2907**).

A kiadványt bibliográfiailag Dézsi Lajos ismertette először (MKsz 1906: 133), és az 1659-es kiadási évnél írta le. Így került be Sztripszky bibliográfiájába is (II 2576/124). Ján Čaplovič hívta fel rá a figyelmet, hogy az 1660-as nyomtatási évszám a helyes (1082).

Cf. **2905**, **2907**, –

Olim: Lőcsei evang. egyház könyvtára

2921

NON inhonorvs honos thalamus quem poscit honestus ... Georgii Bvrchardi ... fabri aerarii seduli, ... provisoris ... Epperjensis ... sponsi, itemque Margarethae ... Johannis Christophori, pastoris eccl. ... Krombach, senioris Fraternitatis ad fluv. Hornath ... filiae ... quem ... solenni nuptiarum ritu ... precantur, qui infra. [Leutschoviae 1660 Brewer].

[1] fol. – 425 × 320 mm – Orn., init.

Čaplovič 1078

Lakodalmi versek. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Georgius Burchart, Eperjes város pénztárnoka és provizora, valamint Margareta Christophori, Johann Christophori krompachi lelkész lányának 1660. április 18-án vagy 20-án (vö. **2915**) tartott esküvője alkalmából készült. A menyegző időpontját a címben olvasható kronosztichon adja meg. Az ifjú párt verssel köszöntötte az örömapa, valamint *Byga Lycophrontica. Sabinorum somniorum* című anagrammával *Johannes Kretschmer Sil. p. t. coll. gimn. L.*

Ebből az alkalomból német nyelvű köszöntés is jelent meg ugyanebben az esztendőben (**2915**).

Az alkalmi nyomtatvány a nyomdai jellemzők alapján a lőcsei Brewer-nyomdában készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. **2915**

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop.

2922

REHLIN, Joannes: Cupressus funerea in perpetuum luctum obitus Boemiani, supremi officij ergo sparsa a praefica Musa Posoniensi. [Leutschoviae 1660 Brewer.]

[1] fol. – 171 × 119 mm

Gyászvers. – Ez a bibliográfiailag ismeretlen, negyedrét méretű, egyleveles nyomtatvány Christoph Böhm lőcsei első lelkész 1660. március 19-én bekövetkezett halálára készült. Egyet-

len költeményt tartalmaz, amelynek címe *Ode*. Szerzője az egyleveles nyomtatvány hátlapján így jelölte meg magát: *curante libitinario Joh. Rhelino aa. ll. et phil. m.*

A nyomtatvány ma ismeretes egyetlen példányát Hiob Zabeler *Tröstlicher und seeliger Abschied* című, 1660-ban Christoph Böhm halálára kinyomtatott gyászbeszédének (**2929**) az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött 2. példányához (jelzete: RMK II 957), a gyászbeszéd után kötötték be. A kolligátum ezt követő tagja, a *Bittere Klage* című versgyűjtemény (**2908**) szintén erre az alkalomra készült. Ez utóbbi azonban bizonyosan csak négy levélből áll, így e nyomtatványnak nem lehet része ez az elé kötött egy levél. Lehetséges, hogy a pozsonyi szerző, az ottani evangélikus gimnázium tanára későn küldte el gyászversét Lőcsére, és ezért nem kapott már helyet az említett versgyűjteményben. Az egyleveles nyomtatványnak nincs külön nyomdai impresszuma, a rajta látható betűtípusok alapján azonban egyértelmű, hogy ezt is Lőcsén nyomtatták (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. **2908**, –, **2925**, **2929**

Budapest *Nat* ①

2923

SCHARF, Johann: Johannis Scharfii, theol. d. et prof. p. Wittebergensis, senioris et praepositi Manvale logicvm ex Aristotele et Philip. Melanchthone, communi Germaniae praeceptore ita co[n]cinnatum, ut potiss. log. praecepta propriis ipsorum verbis proponantur. Editio octava, auctior et emendatior cum praefatione adversus cavilla et crimina calumniatorum et novatorum hodiernorum. Leutschoviae MDCLX typis et sumptibus Laurentii Brever.

A^{12}–R^{12} = [47] + 359 pag. – 8º – Orn., init.

MKsz 1930: 309 – Čaplovič 1084

A logika tankönyve. – A címlevél után kezdődik *Johann Scharfius, d. senior et praepositus* 1657. április 15-én kelt előszava *Benevolo et candido lectori s. p. d.* (A_2a–A_{12}b). Ezt két üdvözlővers követi: *Ad lectorem* címezte költeményét *Martinus Wolderus Pasvvalco-Pomeranus, ecclesiastes in Borussia Regiomontanus,* míg *Johannes Elerus Riga-Livonus, coll. phil. adjunct. anno 1624.* a szerzőt köszöntötte *In compendium log. dn. Johannis Scharfii etc. amici* című versével (B_1a–B_2b). Ezután *Praecognita de copula propositionis* című fejezet következik (B_3a–B_{12}b) A kézikönyv *Prooemium de natura, definitione ac divisione logices* bevezetés után (1–4) először a logika általános, *generalis* részével foglalkozik három könyvben. Ezek címe a következő: *I. De examine terminorum simplicium* (4–85) – II. *De examine enuntiationum* (86–142)– *III. De forma argumentandi et discurrendi* (143–198). A *Logica specialis* témakörét négy könyvben tárgyalja a szerző: *I. De materia syllogismorum necessaria, seu de principiis probandi demonstrativis* (199–223) – *II. De syllogismis dialecticis et probabilibus* (224–268) – *III. De syllogismis sophisticis et elenchis seu fallaciis* (269–281) – *IV. De fructibus logices nempe definitione, divisione, methodo et usu generali* (282–307). Végül Johannes Raue (Johannes

Rawen) *Notae de copula propositionis adversus corruptelas et vanas atque iniquas cavillationes* című logikai traktátusának részlete (308–355) és az azzal vitázó aristoteliánus állásponton lévők rövid véleményének összefoglalása zárja a nyomtatványt a következő kérdésben: *An modus in modalibus pertineat ad copulam propositionis* (356–359).

Johann Scharf (1595–1660) wittenbergi logika- és metafizikaprofesszor munkásságának magyarországi hatását Bartók István elemezte. Megállapította, hogy a szinkretikus irányzat követője volt (81). Nagy hatású, sok kiadást megért műveiben az aristoteliánus, melanchthoniánus és az itáliai skolasztika nézeteit egyeztette. Bartók megállapította, hogy Lőcsén 1660-ban kiadott munkája az 1657. évi, nyolcadik wittenbergi kiadás utánnyomása (i. h.). Johann Raue (1610–1679) ugyancsak Wittenbergben működött mint tanár, történetíró és könyvtáros. Munkája általában szerepel Scharf kézikönyvében. A lőcsei kiadás címlapja előszóként ígéri e részletet, de mintájához hasonlóan a könyv végén szerepelteti.

Scharf az előszavában maga is utalt magyarországi népszerűségére, amikor idézett egy közelebbről meg nem nevezett váraljai rektor leveléből, amelyet az előszó írása közben kapott. Eszerint a felső-magyarországi közzsinat határozata értelmében kizárólag az ő logikáját és metafizikáját magyarázzák az iskolákban a diákoknak: *in hac nostra praecipue Superiore Ungaria publicis synodis sancitum ... ut nullius, quam Scharfii et Logica et metaphysica in scholis hisce juventuti proponatur* (A_8a, idézi Bartók 81, 102: 16. lábjegyzet).

A nyomtatványt, amely a lőcsei nyomdász, Lorenz Brewer költségén jelent meg, elsőként Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 309).

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ②* – Debrecen *Univ* ① – Martin *Nat* ①

2924

SENECA Christianus, id est flores Christiani ex Annaei Senecae epistolis collecti et in 38 capita digesti. Permissu superiorum editi Lucernae anno 1645. apud Davidem Hautti, nunc denuo recusi. Leutschoviae 1660 typis Breverianis.

A^8–H^8 I^6 = [13] + 120 + [5] pag. – 24º – Init.

RMK II 953 – Čaplovič 1085

Keresztény sztoikus erkölcsi tanítások. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik az eredeti kiadás nyomdászának, *David Hautt typogr. ord. ibid., Lucernae in Fest. Purif. B. Mariae Virg.* (február 2.) *anno 1640.* kelt ajánlólevele *dn. Joanni Humberto Schufelberg, s. theologiae doct. in ecclesia Metropolitana Mediolani, et ibidem in collegio Helvetico apud S. Carolum confessario ordinario etc.* (A_2a–A_4b). Ezt dátum és aláírás nélküli *Praefatio* (A_5a–A_7b) követi. A főrész a *Seneca Christianus* cím megismétlése után *38 caput*ban téma szerinti csoportosításban ad közre részleteket Seneca leveleiből (1–120). A könyvecskét *Syllabus capitum* zárja (I_4a–I_6a).

E lőcsei kiadvány Johann Baptista Schellenberg német jezsuita azonos című műve 1645-ben Luzernben megjelent kiadásának újraközlése. Magyar fordítását Kéry Sámuel ferences

szerzetes Batthyány Ádámnak ajánlva már 1654-ben Bécsben megjelentette (**2510**). Seneca erkölcsi tanításainak hatásáról ld. Turóczi-Trostler József: Magyar irodalom – világirodalom. Tanulmányok II. Bp. 1961, 183–186.

Cf. **2510**; –, →

Budapest *Univ* ①
Olim: Szent-antali franc. zárda

2925

TRISTE ministerium, quod funus triste reposcit ... dni Christophori ... Bohemi ... magistri, ecclesiae Leutsch. ... antistitis primarij, gymnasijque inspectoris ... aetatis XXXIII ... XIV. Kal. April ... vita functi ac IIX. Kal. ejusdem ... sepulti ... ab gymnasij ejusdem praeceptoribus ... Leutschoviae [MDCLX] typis Laurentii Breveri.

A^4 B^4 C^{2+2} = [10] fol. – Orn., init.

RMK II 954 – Čaplovič 1086

Gyászversek. – A címlap háta üres. A főrész a következő szerzők gyászverseit tartalmazza: (1) *Caspar Hain, gymnas. rector* (A_2a-b) – (2)–(3) *Iohannes Croner* cím nélküli latin nyelvű és *Seel. H.M.C.B.M. Denck-Spruch ... Gebetweise verfasst* című versei (A_3a–b) – (4) *Johannes Finckius, p.t. cantor* (A_4a) – (5) *Johannes Kretschmer Sil., p.t. coll. ibid.* (A_4a–B_1a) – (6) *Venceslaus Ritzman S. T. p. n., Leutschoviae privatim degens* (B_1a-b) – (7) *Thomas Lassota Bitschina-Sil., V. classis auditor* (B_1b) – (8) *Simon Regis, VI. class. aud.* (B_2a) – (9) *Martinus Zeman, cl. VII. aud.* – (10) *Johannes Niclas Medziboriensis Sil., VIII. classis auditor* (B_2a–b) – (11) *Georgius Budaeus, alum. gym. ibid.* (B_2b) – (12) *Christophorus Grebner Bicina-Sil. ... alumnus* – (13) *Johannes Pieleschius Crucib. Silesius* (B_2b–B_3a) – (14) *Johannes Stanislaides Tevto Lypschensis* (B_3a) – (15) *Balthasar Viberi Silesius* – (16) *Melchior Roth* (B_3b) – (17) *Johan. Kretschmerus Siles. Tesch.* – (18) *Georgius Zaporovvsky Liptov.* – (19) *Mich. Marci Okolicz.* (B_4a) – (20) *Johan. Andritius Briznoban.* – (21) *Georgius Niczius Siles.* – (22) *Georgius Transalpini Veterosoliensis* – (23) *Georgius Reutsch Transylv.* – (24) *Johannes Brever Leutsch.* (B_4b) – (25) *Paulus Pfaff Teutopr.* – (26) *Andreas Philo Cremnic.* – (27) *Martinus Anatis Teplensis* (C_1a) – (28) *Johannes Rampeldius Trans.* – (29) *Johannes Reich Med. Transyl.* – (30) *Samuel Reimnitz Constad. Siles.* – (31) *Johannes Scopius Const. Sil.* – (32) *Adam Quatius Sil. Glus., p.t. Leutsch. gym. alumnus* (C_1a-b) – (33) *Michael Lazari* (C_1b) – (34) *Joh. Adami Scep. Hol., p.t. alumn. gymn. Leutsch.* – (35) *Paulus Rospeitner Posoniens.* – (36) *Michael Niclas Siles.* (C_2a) – (37) *Martinus Niclas Medijboriens. Siles. (*C_3a) – (38) *Georgius Dolhai de eadem privig. g.d. Gabrielis Bakos* – (39) *Alexander Riesz* – (40) *Andreas Vida Casso Pann.* – (41) *Johannes Rosa de arce Balogh* (C_2b) – (42) *Johannes Pattantyus Cassoviensis*.

A Christoph Böhm lőcsei lelkipásztor 1660. március 19-én bekövetkezett halála alkalmából kiadott versgyűjteményt a címlap tanúsága szerint a lőcsei gimnázium tanárai és diákjai állították össze.

A címlapon az impresszum fölötti, osztásos kronosztichon szerint a temetés éve: 1661. Ennek ellenére Szabó Károly az 1660. évi lőcsei nyomtatványok közé vette fel, és megállapította, hogy ez az a nyomtatvány, amely Johann Samuel Kleinnél (Nachrichten I 18) a következő címen szerepel: Gymnasii Leutschoviensis epicedia in eundem Bohemum, ibidem 1660. 4º (RMK II 954). Hasonlóan vélekedett Ján Čaplovič is (1086). Hiob Zabelernek Christoph Böhm fölött 1660. március 25-én tartott temetési beszéde ugyancsak 1660-ban jelent meg Lőcsén (**2929**), ezért valószínűnek látszik, hogy ez az alkalmi nyomtatvány is 1660-ban jelent meg Lőcsén.

Cf. **2908**, **2922**, –, **2929**

Budapest *Nat* ②* ④ – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① (Szent-antali franc. zárda)

2926

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1661. esztendö, mellyet mostan Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrológiai visgálás a' mi Idvözitö Urunk születése után való 1661. esztendöre, mellyben az esztendö 4 részeiben esö dolgokat: mint had és békeség, betegség és egésseg, termö és terméketlenség és más ehez hasonló dolgok, mellyek Isten dolgairól vélekedhetök, meg-jelent most minékünk hüseggel boleszlaviai Neubarth Christoph.) Lötsén [1660] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

Sztripszky I 2030/237 ← MKsz 1886: 205 – MKsz 1930: 138 – Čaplovič 1083

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre kiadott naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* A prognosztikon címlapját (B_6b) követi az *Első része ez esztendő négy részeinek tulajdonságiról. A télről* (B_7a–b) – *A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *A nyárról* (B_8b–C_1a) – *Az őszről* (C_1a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_1b–C_3b) – *Harmadik rész. Hadról és békességről* (C_3b–C_5a) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_5a–b) – *Ötödik rész. A földi termésről* (C_5b–C_6b) – *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (C_7a–D_4b) című fejezetek.

A kiadványt a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja (D_5a–E_8b), amely 1658-ig foglalja össze a magyar történelem jelentősebb eseményeit.

A vásárjegyzék és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évi naptárakban olvashatóval (vö. pl. **2722**).

A Sztripszky által említett töredék után (I 2030/237) a teljes példányt első ízben, a Todoreszku-Horváth könyvtárból Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 138).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ① ④

2927

VOTA nuptialia, das ist hochzeitliche Ehren-wüntsche denen zweyen neu-angehenden Eheleuten alß ... Breutigam ... dem ... Magno Steinern, vornehmen Bürger und Handelsmann in der königl(ichen) Frey-Stadt Leutschau in Ober-Ungern und dann der ... Catharinae, deß ... Laurentii Breuers, deß innern Raths vornehmen und eltesten Verwanten in ... königl(ichen) Frey-Stadt Leutschau ... Tochter, alß ... Braut, da sie ihren hochzeitlichen Ehrentag den 16. August-Monats tag des 1660 Jahrs in Leutschau mit Freuden begiengen. Aus sonderer Freundschafft, brüderlicher Pflicht und geneugtem Gemüth aufgesetzet und aus Wittenberg übersendet von etlichen guten Freunden, Brüdern und Bekanten, der Zeit in Wittenberg studierenden. [Leutschau 1660 Brewer].

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1088

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Magnus Steiner lőcsei kereskedő és Katharina Brewer, Lorenz Brewer lőcsei tanácsos és nyomdász lányának esküvőjére készült a menyasszony apjának nyomdájában. A menyegzőt 1660. augusztus 16-án tartották Lőcsén. A vőlegény Wittenbergben tanuló barátai, rokonai, ismerősei a következő költeményekkel köszöntötték az ifjú párt: (1–3) *Johannes Kemmel aus Leutschau*, két cím nélküli és *An die Hochzeitgäste. Ein Rätsel* címmmel (A_2a–A_3a) – (4) *Paulus Zarevucius Iglo Hungarus, Ad dominum sponsum Magnum Steinerum* címmel (A_3a) – (5) *Andreas Than von Georgenberg* (A_3b–A_4b) – (6) *Elias Lachanosarcus, ss. theol stud.* (B_1a) – (7–11) *Matthias Rosner von Oedenburg aus Ungern, der H. Schr. Beflissener*, *Brüderliche Pflichte, Nachruff, Scherzgedicht, Vergleich* és *Beschluß* címmel (B_1a–B_3b) – (12) *Johannes Pinnerius, ss. theol. et phil. stud., Hochzeitgedichte* címmel (B_3b–B_4a) – (13) *D. G. H., Schertzgedichte* címmel (B_4a–b) – (14) *Georgius Simonis Varallio Hung., ss. theol. et phil. stud.* latinul (B_4b) – (15) *Adamus Popradius, phil. et ll. studiosus* latinul (C_1a) – (16–17) *Michaël Schön von Deutsch-Proben aus Ungern*, *Sommer* és *Rätzel* címen (C_1b) – (18–19) *Christian Centner Sil., Epigramma in nomen domini sponsi* címmel és cím nélkül (C_2a-b) – (20) *Casparus Schön Eperiens. Hung.* (C_2b) – (21) *Melchior Roth Cass. Hung.* (C_2b–C_3a) – (22) *Johannes Brewer, der Braut-Bruder* (C_3b) – (23) *Georg Steinhübl* (C_3b–C_4a).

A kiadványt első alkalommal Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 345). *D. G. H.* verséről bővebben írt Pavercsik Ilona (Terra Scepusiensis 649).

Erre az alkalomra másik versgyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **2912**).

Cf. **2912**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

2928

[1] WERBŐCZY István: Decretvm Latino-Hungaricum, juris consuetudinarij inclyti regni Hungariae et Transylvaniae, az az: Magyar es Erdely országnak törvény könyve, Verböci Istvan által iratott 1514. esztend., mostan deákul és magyarul egy szép hasznos regestrommal egyetemben újobban ki-botsáttatott. – [2] [Telegdi Miklós:] (Index, seu enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae ad annum 1579. usque per causarum locos distinctum, memoriae usibusq(ue) fori maximé utile. Additis regulis juris antiqui civilis et canonici.) Löcsen 1660 Brever Lörintz által.

¶^{4}–¶¶¶¶^{4}, [ ]^1, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Zzz^4, Aaaa^4–Zzzz^4, Aaaaa^4–Fffff^4 = [30] + [1] tab. + [53] + 551 + [42] + [135] pag. – 4° – 1 ins., orn., init., fol. tit. color.

RMK I 958 – RMK II 955 – RMK II 956 – Csekey István: Werbőczy és a magyar alkotmányjog. Kolozsvár 1942, 69 – Čaplovič 1087

A magyarországi jog kézikönyve latin és magyar nyelven, mutatókkal. – A címlapot fametszetes keret övezi: az architektonikus keret tetején két griff tartja Magyarország címerét, két oldalt Justitiát és Prudentiát jelképező nőalak áll, talapzatukon a kétfejű sasos császári, illetve a magyar címer helyezkedik el. Alul középen a salamoni döntés jelenete látható. A címlap háta üres. A kiadvány tartalma és beosztása az 1637. évi lőcsei kiadást (**1688**) követi, annak csaknem teljes terjedelmében sorhű utánszedése. A korábbi kiadás impresszuma latin, e kiadásé magyar nyelvű.

A címlapot díszítő fametszet és a nyomtatvány végén látható magyar címer szintén azonos az 1637-es kiadásban szereplőkkel.

Cf. **207(1)***!, **1011***!, **1688***!; –, →

In 20 bibliothecis 31 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Praha *Strahov* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

2929

ZABELER, Hiob: Tröstlicher und seeliger Abschied aus diesem Leben thewrer und trewer Lehrer Jesu Christi bey den hochbetrübten Leichbegängnüß deß weyland ... Herrens M. Christophori Böhms, bißhero gewesenen treüwachsahmen Pfarherrens der deutschen E. Kirchen der königlichen freyen Stadt Leutschau und deß gymnasii inspectoris etc. der hochbetrübten Wittib und Kindern, auch volckreichen Gemeine und Geleit aus den Luc. 2. vorgestellet am Grünendonnerstag deß Jahrs 1660. von M. Hiobo Zabelero, der oberwehnten Kirchen archi-diacono. Leutschau (1660) bey Lorentz Brewern.

„A", „B" variáns: A^4–E^4 = [20] fol. – 4° – Init.

„C" variáns: A$_1$ [ ]^2 A$_{2-4}$ B^4–E^4 = [22] fol. – 4° – Init.

RMK II 957 – Čaplovič 1089

Evangélikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Hiob Zabeler lőcsei archidiakónus tartotta Christoph Böhm lőcsei főpásztor temetésén 1660. március 25-én. A nyomtatványnak három variánsa van, amelyek az ajánlásban és részben a terjedelemben térnek el egymástól. A szerző ajánlása a címlap hátán olvasható Lőcse város bírájának és magisztrátusának („A" variáns), ill. Christoph Böhm özvegyének, Dorothea Sophiának („B" variáns). Ettől eltérő a „C" variáns, ahol a címlap háta üres, és az ezt követően betoldott két jelöletlen levélen olvasható a szerző, *M*[agister] *H*[iob] *Z*[abeler] *Diener am Worte Gottes in Leutschau* ajánlása az evangélikus egyház és iskola vezetőinek és az evangélikus vallású polgárságnak *bei der königlichen freien Hauptstadt in Ungarn Preßburg*. A gyászbeszéd bibliai textusa Simeon szavai, amelyet az elhunyt még halála előtt választott ki. A gyászbeszédet (A_2a–E_1a) részletes életrajz (*Lebenslauf*, E_1a–E_3b), majd imádság követi: *Gebet, nach der Predigt gehalten* (E_3b–E_4b).

A prédikáció szerzője, Hiob Zabeler (1628–1664) Peter Zabeler evangélikus szuperintendens fia. Itthon Lőcsén és Zsolnán, majd a wittenbergi egyetemen tanult, ahol a magiszteri fokozatot nyerte el. Hazatérve 1650-től Lőcsén rektor, 1652-től archidiakónus, 1662-től a lőcsei evangélikus egyház első lelkésze. Az 1664-es pestisjárványban halt meg. E gyászbeszédén kívül csak wittenbergi disszertációja (RMK III 1672) és néhány alkalmi verse ismeretes nyomtatásból.

Christoph Böhm 1626-ban a szászországi Radebergben született: hamar árvaságra jutott. Drezdában, Meissenben, majd a wittenbergi és a jenai egyetemen végezte tanulmányait. 1654-ben került Magyarországra pozsonyi rektornak, majd még ugyanabban az évben evangélikus lelkésznek. Lőcse városa innen hívta meg 1658-ban főpásztorának. Böhm gyakran betegeskedett, és 34 éves korában, 1660. március 19-én hunyt el.

Cf. **2908**, **2922**, **2925,** –

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (C-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (A-variáns) – Levoča *Ev* ① (C-variáns) – Martin *Nat* ② (A-variáns) – Wien *Nat* ① (B-variáns)

2930

[1] [CALENDARIUM Tyrnaviense ad annum 1661.] – [2] <Prognosis coniecturalis astrologica ad annum 1661.> [Tyrnaviae 1660 typ. Academicis.]

$[A]^4$ B^4 + ? = [8 + ?] fol. – 4° – Color.

RMK II 971 – Čaplovič 1988

Új-naptár és prognosztikon. – Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött ma ismert egyetlen példány címlevele hiányzik, és csupán a naptárrészt tartalmazza. Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata ($[A]_2$a) után állnak a hónapok naptártáblái három hasábban, amelyek közül a középső a Hold járására vonatkozó adatokat tartalmaz ($[A]_2$b–B_4a). A naptár-

rész végén *Prognostica perpetua* címen hónapversek olvashatóak, amelyek közül a januári és a februári négy-, a többi hónap hétsoros (B_4b). A kiadvány – a naptársorozat többi tagja alapján – feltételezhetően a prognosztikonnal együtt jelent meg.

A töredéket betűtípusai és a naptárrész alapján már Szabó Károly is nagyszombati nyomtatványként írta le. Véleményét a nyomdai anyag vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy Judit közlése).

Cf. **529***!; **2723**, **2786**, **2859**, –, **2993**, **3049**, →

Budapest *Nat* ④

2931

[1] KALENDARIOM Kristus Urunk születése-után való MDCLXI. esztendöre, mellyet az nemes és kyrályi Nagy-Szombat várossának meridiánomjárá és polussának 48. garádits magossága szerint és több kiva[lt] képpen való helyeknek hasznára mind Magyar-Országban, mind Austriában, mind pedig más környül való tartományokban a' tvdos es nevezetes astronomvsnak, A r g o l u s A n d r a s nak [ca]lculátióia szerínt nemes Magyar-Országnak [Na]gy-Szombati Academiában való astrophilus [Joannes MISCH] nagy szorgalmatossággal rendelt el. – [2] (Prognosis conjecturalis astrologica, az az : meg-magyarázása azoknak, mellyeket az égnek és égi jegyeknek állásából a levegő-égnek s-idöknek változásáról és azok-felöl, mellyek ezektöl függenek, természet-szerént való vélekedéséböl ember jövendölhet Kristus Urunk születése-után való MDCLXI. esztendöre, mellyek a' túdós és névezetes mathematicusnak, A r g o l u s A n d r a s nak az égi jegyek folyásinak calculátióiból fel-találtattak és ki-hozattattak a Nagy-Szombati Academiában való astrophilus [Joannes MISCH] által azon Nagy-Szombat városának és más környül való hellyek meridianumjának és pólusának magossága szerént.) [N]agy-Szombatban [1660] Academiai bötükkel [Schne]-ckenhaus Menyhárt Venceszló.

$[A]^4$ B^4–I^4 = [36] fol. – 8° – 1 ill., 1 ins., color.

MKsz 1930: 138 – Čaplovič 1989

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon Magyarország koronás címere látható. A kalendárium az év jellemző adataival és a naptárjegyek magyarázatával kezdődik ($[A]_2$a). Ezután a hónapok naptártáblái következnek három hasábban, közülük a középső a Hold járásával kapcsolatos adatokat, az utolsó főleg az időjárásra vonatkozó jóslásokat tartalmaz ($[A]_2$b–B_4a), az 1658-ra szólóhoz (**2724**) hasonlóan. Ezt a részt a *Jövendőbeli dolgoknak szüntelen való jele*

az esztendőnek rendeléséről címmel hónapvers zárja le (B_4b), januári kezdősora: *Hogy ha a fagyott földek hóval födöztetnek*. Az önálló címlappal (C_1a) ellátott prognosztikon fejezetei a következők: *Az esztendőnek négy részeiről ... Első része. A télről.* (C_1b–C_2a) – *Második része. A tavaszról.* (C_2a–b) – *Harmadik része. A nyárról* (C_2b–C_3a) – *Negyedik része. Az őszről.* (C_3a–b) – *A Nap és Holdban való fogyatkozásokról e jelen való 1661. esztendőben ...* (C_3b–C_4b) – *Hatodik része. Ez esztendőnek bőségéről* (D_1a–b) – *Hetedik része. Miképpen legyen az esztendőnek rendelése, az emberek testének egészsége körül* (D_1b–D_2b) – *Nyolcadik része. A hadakról* (D_2b–E_1a) – *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (E_1b–E_2a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (E_2a-b) – *Mikor jó eret vágatni* (E_2b–E_3b) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről?* (E_3b). Ezt követi az a fametszetes ábra, a rajta látható rövidítések magyarázatával, amely azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani (E_3b–E_4a), majd *Az érvágásnak mutatása* című vers, amelynek kezdőszavai: *Mely tagra szolgáló jelben a Hold leend* (E_4a). A vers után olvashatók *A köpölyözésről* (E_4b) – *A fürdésről* (E_4b–F_1a) – *A szántás-vetésről* (F_1a–b) szóló fejezetek. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (F_1b–G_1b) és az *Új rövid krónika, mely főképpen emlékezetre méltó dolgokat foglal magában, melyek a világ teremtésétől fogva a jelenvaló időig az egész világon történtek* (G_1b–I_4b) zárja. Ennek utolsó híradása Várad 1660. augusztus 27-i törökök általi elfoglalásáról tudósít. A kiadvány végén I. Lipótnak szóló, latin nyelvű jó kívánságot tartalmazó kronosztichon olvasható, amely az 1661-es évszámot adja ki.

A példány alapján ismert nagyszombati kalendáriumok az 1579. évre szólótól (**441**) az 1607-re szólóig (**946**), valamint az 1621-re kiadott (**1232**) nyolcadrét formátumban készültek. Az 1658-ra (**2724**) és az 1659-re szóló (**2788**) viszont negyedrét alakban jelent meg. A ma már példányból nem, csak megbízhatónak tűnő forrásból ismeretes 1663-ra szóló újból nyolcadrét formátumú volt (vö. **3052**). Példányból legközelebb az 1667. évre készült naptár ismeretes (**3304**), ez tizenhatodrét. Az 1668. évre kiadottól kezdve a nagyszombati nyomda ismét nyolcadrét alakú naptárak kiadására tért vissza (**3472, 3582, 3670**).

A kiadványt először Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette a Todoreszku-Horváth könyvtár példánya alapján (MKsz 1930: 138).

A prognosztikonról, forrásairól bővebben írt Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 152–153). Megállapítása szerint a kalendárium készítője Joannes Misch volt (vö. **2724**).

Cf. **2724!**

Budapest *Nat* ①

2932

WEISS, Christoph: Conclvsiones theologicae de jvstitia et jure, qvas authoritate et consensu ... decani ... et ... facultatis theologicae in ... archiepiscopali vniversitate Tyrnaviensi anno MDCLX. mense Iulio die (26) pro prima in ss. theologia laurea defendet r. p. Jacobus Messei Transylvanus, aa. ll. et phil. magister, collegii gener. cleri Hungariae alumnus presbyter, praeside r. p. Christophoro Wais, e Societate Jesu ss. theologiae doctore,

ejusdemq(ue) professore ordinario, ... facultatis theologicae ... decano. Tyrnaviae (1660) typis academicis Michael Molnar.

[1] fol. – 462 × 360 mm. – Init.

Egyházjogi vizsgatételek. – Az egyleveles nyomtatvány szövege körzetekből álló szedett keretben van elhelyezve. Két részre tagolt felső harmadában először rövid ajánlás szól *Magno Iesu socio ... Ignatio de Loyola*, aláírója *Jacobus Messei*, kelte Tyrnaviae 1660. július 26. A keltezésben, amint a cím szövegében is a napot utólag írták be kézírással az e célra üresen hagyott helyre. Az ajánlás alatt olvasható a fenti címleírásban megadott cím. A nyomtatvány alsó kétharmad részében három hasábban húsz (*I–XX*) tétel az igazságossággal és joggal kapcsolatos néhány, főként a peres eljárásokra vonatkozó jogi alapfogalmat tárgyal. A harmadik hasáb végét két mozaikszó zárja: *O.A.M.D.G. et S.I.L.H.* Az impresszum a szedett keret közepén legalul található.

E bibliográfiailag eddig nem ismertetett vizsgatételeket 1660. július 26-án a nagyszombati egyetem teológiai karán vitatták meg, ugyanis 1667-ig, a jogi kar megalapításáig ezen a karon oktatták az egyházjogot is. A vizsgáztató, az ausztriai születésű Christoph Weiss (1616–1682) 1659–1661 között működött Nagyszombatban mint a teológia professzora és a kar dékánja. A vizsgázó, a segesvári szász Messei Jakab az egész Magyarország papjelöltjeinek nevelésére szolgáló collegium generale, más néven collegium rubrorum (vörösöltözetesek) alumnusa volt, akit már ekkor pappá szenteltek. Erre utal a címben neve mellett a presbyter = áldozópap.

Molnár Mihálynak, az akadémiai nyomda nyomdászának neve csupán e kiadvány impresszumából ismert.

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

2933

CSÚZI CSEH Jakab: Disputatio metaphysica de necessario et contingente, quam ... sub praesidio ... Johannis Posahazi ... philosophiae doctoris, ejusdemque facultatis in ... Sáros-Patachiens. schola professoris ordinarii ... publicae disquisitioni submittit Jacobvs Cseh Csvzi, ad diem 17. Julii ... Patachini MDCLX [typ. principis] apud Johannem Rosnyai.

A^4 B^4, [ ]^1 = 18 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 958

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Jacobvs C. Csvzi, auth. et resp.* szöveg nélküli ajánlása a következő személyeknek szól: *Stephano Bocskai de Botsko, ... comitatus Zempliniens. comiti perpetuo, ... majest. a consiliis intimo, ejusdemque sedis judiciariae baroni, scholae nostrae fautori … patrono, ... nec non ... Basilio Csik Kecskemeti, civitatis liberae Comaromiens. judici primario, ... Nicolao Kadas, ... reipub. Comaromiens. senatori, ... ordinis literati mecoenati, ... Andreae Szarka, magno civitatis praefatae ornamento ... ut et ... Joh. Szaki, ... Mich. C. Csuzi, ... Laurent. Suri, ... Steph. Nogradi, ... Joh. Kermendi, ... Paul Halaszi ..., passim in Hungaria*

ovium J. C. pastoribus, qua patribus, qua fratribus, affinibus ... item ... juvenibus ... Joh. Kis-Comaromi, ... Joh. Szönyi, ... scholae seniori, ... Andr. Sellyei, alum. schol ... amicis (2). A főrész *XXVIII* tézist tartalmaz a szükségszerűről és a véletlenről (3–15). Ezután *Corollaria authoris* címen három-három állítás olvasható *Ex metaphysica – Ex pneumatica – Ex physica – Ex ethica* (16), illetve két-két tézis *Ex oeconomica* és *Ex politica* (17). A kiadvány négy köszöntő költeménnyel zárul: [1] *Ad dom. resp.* címen *Paulus Páffi, a. s. S. P.* – [2] *Trophaeum in auth. et resp. honorem* címmel *Georgius D. Csicsoi a. s. S. P.* írt verset (17–18). – [3] *Stephanus Pataki* és [4] *Martinus Desi aud. phil.* költeményei cím nélküliek (18).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1660. július 17-én vitatták meg a pataki iskolában. A vizsgáztató Pósaházi János, a filozófia professzora, a vizsgázó Csúzi Cseh Jakab volt, akit a kiadvány hangsúlyozottan a tételek szerzőjeként tüntetett fel. Csúzi Cseh Jakab (1639–1695) 1663 és 1665 között Németországban és Németalföldön tanult. Hazatérve Komáromban, majd szülővárosában, Losoncon lett református lelkész. 1674 és 1676 között gályarabságot és száműzetést szenvedett. Élete utolsó éveiben a dunántúli református egyházkerület püspöke volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ①

2934

<Kalendárium és prognosztikon az 1661. esztendőre. Patak 1660 typ. principis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2872**!

2935

A' KERESZTYÉNI hitnek fö ágazatinak fundamentomi, mellyek az Eöreg Catechismusbol rövid kérdésekben és feleletekben bé-foglaltattanak, és elsöben Belga nyelven ki-bocsáttattanak. Annak-utánna a' kisdedeknek éppületekért magyar nyelvre fordéttattanak. Patakon MDCLX [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^8 = [8] fol. – 8° – 1 ins.

RMK I 968

Református katekizmus. – A címlapon a pataki nyomda „Non solus" feliratú, fát ábrázoló nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán kezdődik a katekizmus szövege *A' hitnek fő ágazatinak rövid béfoglaltatása a kisdedeknek hasznokra* címmel. A Heidelbergi Katekizmus

felépítése szerint három részben tartalmazza a szövegét: *Első rész. A mi nyavalyásságunkról – Második rész. Az embernek szabadulásáról – Harmadik rész. A hálaadásról* (A_1b–A_8b). Az utalások a szentírási helyekre a lapszéleken olvashatók. A katekizmus szövege zsoltáridézettel fejeződik be.

A kiadvány tartalmát Nagy Barna elemezte (Studia et Acta I 85–86).

Eszerint a kiskáté összesen 125, nagyon rövid kérdésből és feleletből áll. Szenci Molnár Albert (Oppenheim 1612, **1037(3)**) és Alsted kiskátéjához (Gyulafehérvár 1634, **1578**) képest ez az összeállítás kevésbé követi az „Öreg katekizmusnak" nevezett Heidelbergi Kátét: szövegezése mintegy háromnegyed részben már nem felel meg forrásának.

A református kiskáté eredetije a cím szerint holland nyelven jelent meg, de a kiadást nem sikerült meghatározni. Magyar fordítását először Szenci Kertész Ábrahám adta ki Váradon 1654-ben (**2561**), ennek példánya azonban ma már nem ismeretes. Szakirodalmi leírása alapján azonban feltételezhető, hogy a sárospataki kiadás ezt az első, váradi megjelentetést követi, azzal a különbséggel, hogy „Az olvasókhoz tett intés" című előszót már elhagyta.

Cf. **2561**; –, **3248**, **3541**, →

Budapest *Nat* ①
Olim: Sárospatak *Ref koll*

2936

KISKOMÁROMI R. János: Disputatio philosophico-theologica de subsistentiis divinis, quam ... sub praesidio Johannis Posahazi, a. l. m. et in ... schola Saros Patachina universae philosophiae doctoris, ejusdemque facultatis ordinarii professoris ... publice ventillandam [!] proponit Johann. R. Kis-Komaromius auth. et resp. ad diem 1. Maji, horis locoque solitis. Patakini MDCLX apud Johannem Rosnyai [typ. principis].

A^4 B^4 C^5 = 20 + [5] pag. – 4° – Init.

RMK II 959

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán *Joh. R. Kis-Comaromi, author et resp.* külön szöveg nélkül ajánlja művét *Stephano Baxi de Hecze, ... Susann. Lorantffi (eheu nuper denatae) aulae-familiari ..., nec non comitatus Aba-Ujvarian. assessori ..., ejusdemque notario ..., scholae ... nostrae curatori ... maecenati ...; Mich. N. Bartzai, ... reipubl. Eperjesiensis civi ...; Steph. Nagy, uni senatorum Patachiensium ...; Georg Fejer, senatori primario in oppido Biczke ...; nec non ... Laurentio Suri, ecclae. orthodoxae R. Comarianae pastori ...; Mich. Manyoki, ecclesiae Tatainae medico spirituali ..., senioribus ecclesiarum suae inspectioni cis et ultra Danubium commissarum ...; Steph. Szathmari, ecclesiae Jesu C. E. Ujvarini ... antistiti ...; Laurent Uj-Laskoi, praeconi verbi divini in Biczke ...; Thomae Oroszi, mystae Jesu C. apud Tarjaniensis ...; ut et ... Johan. Posahazi ... philosophiae professori ... praeceptori ...; item ... Johan. E. Ujvári, rectori sch. ejusdem loci ...; Steph. Raczkevi, Jakob C. Csuzi, Steph. Veszprémi, Steph. Zelizi, Greg. Veszprémi, studiosis*

s.s. theologiae ... condiscipulis... A főrész *Disputatio philosophico-theologica de subsistentiis divinis* címmel kezdődik és *XIX* tételt (3–20), valamint *Corollariát* (C_3a–C_4a) tartalmaz, amelyek a Szentháromságról szóló tanításokkal kapcsolatos metafizikai és ismeretelméleti kérdéseket tárgyalnak. Végül néhány latin nyelvű üdvözlő vers zárja a kiadványt (C_4a–C_5a). Címeik és szerzőik: [1] *Εν τιμεν ενδελέκεν*[!] *dom. defendentis, Johannes Nagy Szönyinus, p. t. ... scholae S. Patachinae senior;* [2-3] cím nélkül: *Johannes Lenthi Papensis; Παραίνεσις ad hum. dom. respondentis, Stephanus Ráczkevi;* [4] *In honorem d. defendentis, Paulus Paffi a. s. S. P.;* [5-6] *Σύνχαρμα, Jacobus Cs. Csuzi a. s.; In honorem domini resp. de subsistentiis divinis ... disserentis, Stephanus B. Veszprémi;* [7] *Ὀφείλημα in te praest. d. resp., Stephanus P. Zelizi.*

E disputációt a címlap szövege szerint 1660. május 1-jén vitatták meg a sárospataki református iskolában. A vizsgáztató a filozófia professzora, Pósaházi János volt. A vizsgázó, aki két ízben is a tételek szerzőjének mondja magát, Kiskomáromi R. János 1658. október 23-án iratkozott be a pataki iskolába. Lelkész lett, 1668-ban Barson szolgált. Életéről más adat nem ismeretes.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②*

2937

MEDGYESI Pál: Bünön buskodó lelek kenszergese a' reménségnek s-kétségben esésnek szorossi közöt ... Prédikállotta a' Sáros pataki ecclésiban [!] pünkösd napján 1659-ben Medgyesi Pal. Sáros Patakon 1660 [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–E^4 F^2 = 44 pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 964

Református prédikáció. – A címlapon magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. Külön cím nélkül, a bibliai textus megjelölésével kezdődik Medgyesi pünkösdi prédikációja, amelyet 1659. június 1-jén mondott el a sárospataki egyházban (3–44). A beszéd részei: *Tanúság, Okai, Hasznai*.

Az újrakezdődő füzetjelzés alapján feltételezhető, hogy a prédikácó nemcsak az 1660-ban kiadott *Magyarok hatodik jaja* című prédikációgyűjtemény (**2941**) része, hanem ugyanebben az évben önállóan is forgalomba hozták.

Cf. **2941**

Budapest *Acad* ① ① ②* – Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ③* – Cluj-Napoca *Univ* ③* – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Szeged *Univ* ①

Olim: Lugossy József Debrecen – Szilágyi István Máramarossziget – Kassa Püspöki könyvtár

2938

MEDGYESI Pál: Isteni és istenes synat, többire valamint elöször az Saaros pataki ecclesiában 6. Junii az Vr napján 1655-ben el-praedicáltatott közönséges oktatásra és vigasztalásra Medgyesi Pál által. Sarospatakon [1660 typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–E^4 = 38 + [2] pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 966

Református prédikáció. – A címlap háta üres. *Isteni és istenes zsinat* címmel és bibliai textussal kezdődik a prédikáció (3–38), amely változatlan szövegű, de javított helyesírású kiadása a Sárospatakon 1655-ben megjelent első kiadásnak (**2606**). A prédikáció után a sajtóhibák felsorolása következik: *Megigazított vétkes nyomtatások a Hatodik jajban* (E_4a-b). Mivel a sajtóhibajegyzék az egész, *Magyarok hatodik jajja* című prédikációgyűjteményre (**2941**) vonatkozik, és az utolsó levél nem hozzátoldás, ezért a zsinatok szükségességéről szóló prédikációnak újabb kiadását eleve az 1660-as prédikációgyűjtemény részeként tervezték. Elképzelhető azonban, hogy az említett sajtóhibajegyzék nélkül, önállóan is forgalomba hozták. A nyomtatvány újrakezdődő füzetjelzése is erre enged következtetni.

Cf. **2606**; –, **2941**

Budapest *Acad* ① ② ③* – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ②*

2939

MEDGYESI Pál: Ketseg torkabol kihatlo lelek... Praedicáltatott a' Sáros pataki ecclesiában ... Urvacsorájának kiszolgáltatásakor 25. Augusti 1658-ben Medgyesi Pal által. Saros Patakon [1660? typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–E^4 F^3 = 45 pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 963

Református prédikáció. – A címlapon magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. *Rakoci Györgynek, Erdély országának fejedelmének ...* szól *Medgyesi Pal* keltezés nélküli ajánlása (3–5). Külön cím nélkül, a bibliai textussal kezdődik a tékozló fiú példájából kiinduló, megtérésre felszólító prédikáció, amelyet Medgyesi 1658. augusztus 25-én mondott el Sárospatakon (7–45).

A beszéd része Medgyesi *Magyarok hatodik jaja* című, 1660-ban megjelentetett prédikációgyűjteményének (**2941**) is. Önálló címlapja, füzetjelzése és ajánlása alapján feltételezhető, hogy a nyomtatványt önállóan is forgalomba hozták. Nem lehet teljes bizonyossággal eldönteni, hogy ez már 1658-ban megtörtént, vagy csak 1660-ban. Az ajánlás pontos dátumának elhagyása

mindkét esetben értelmezhető: 1658-ban október 8. után fejeződhetett be a nyomtatás, amikor már nem II. Rákóczi György, hanem Barcsai Ákos volt a fejedelem. 1660-ban pedig lehetséges, hogy a kiadvány Rákóczi 1660. június 7-én bekövetkezett halála után készült el. Az ajánlásban Medgyesi megemlítette, hogy több mint húsz esztendeje lelkész a fejedelem atyja, öccse és édesanyja mellett (4). Ez a közlés mégis az 1660-as nyomtatási évet teszi valószínűbbé, Medgyesi ugyanis 1638. szeptemberétől volt I. Rákóczi György fejedelem udvari papja.

Cf. **2941**

Budapest *Acad* ① ① ②* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ②*

2940

[MEDGYESI Pál:] Liturgia Sacrae Coenae, az az Ur vacsorajanak kiosztasaban-való rend és cselekedet, melyben megegyeztenek a' Tiszánn innen-levö egyházi szent társaságbéli tanétók, leg-nagyobb részént, és illyen formán közönséges meg-egyezett végezetböl Sáros pataki közönséges gyülésekben, 10. Apr. 1658-ben ki-adtanak. Patakon 1658 [1660? typ. principis] Rosnyai Janos.

A^8–C^8 D^6 = 60 pag. – 8° – Orn., init.

MKsz 2004: 156–164

Református agenda. – Az 1658-ban Sárospatakon megjelentetett agendának (**2795**) felépítését, szövegét tekintve változatlan újabb kiadása. Az agenda két kiadására Fekete Csaba hívta fel a figyelmet (MKsz 2004: 156–164). Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött 3. példányról kimutatta, hogy annak ellenére, hogy ez is 1658-as évszámmal jelent meg, szövege az agenda további példányaival összevetve végig szedési-helyesírási eltéréseket mutat, tehát az egész nyomtatvány új szedés. Csak két feltűnő változtatás, amely megkülönbözteti a két kiadást: az újabb kiadás *Az Isten félő olvasóhoz* intézett előszavának első sorában *Vr* szót szedtek az *Ur* helyett, az előszó utolsó lapja pedig (a számozatlan 12. lap) az *ajándékuvaknak* szóval kezdődik, míg az előző kiadásban tévesen az *ajá-* őrszó után az első két szótagot lehagyták, így *dékuvaknak* szó olvasható ugyanezen a helyen. A szedési változtatások jelentős részét Fekete Csaba az említett tanulmányban bemutatta.

Szövegkiadás a címlap másolatával és a két kiadás közti változtatások jegyzetben való feltüntetésével: Liturgia Sacrae Coenae Az az: Úr vacsorájának... S. a. rend. és a tanulmányt írta: Fekete Csaba. Sárospatak 2003. (Acta Patakina XV. Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár. Kiadványok 3.)

A sajtóhibák nagy részének kijavítása miatt Fekete Csaba feltételezte, hogy a leírt 3. példány a pataki agendának újabb kiadása. A Tiszáninneni esperességek lelkészei számára kibocsátott Úrvacsorai agendát valószínűleg azért kellett újra kinyomtatni, mert az 1658-as kiadás példányszáma kevésnek bizonyult. Talán 1659-ben, vagy inkább 1660-ban adták ki újra, de

még Lórántffy Zsuzsánna fejedelemasszony életében. A fejedelemasszony ugyanis nagy pártfogója volt ennek a puritánusok által elfogadtatott agendának (ld. uo.), amelynek bevezetése ellenállásba ütközött; így Lórántffy Zsuzsánna halála után újabb kiadás kibocsátása kevéssé valószínű.

Cf. **2795**

Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* ①

2941

MEDGYESI Pál: Magyarok hatodik jajja, mellyel e' romlott nép zokogta, zokogja ma is MDCLVIII. esztendöbéli, egy felöl tatár chamnak ... Krimböl számtalan sok ezerekkel, törökkel, tatarral, kozákkal és a' két oláh vajdával; más felöl fö vizernek [!] Constantinápolyból hasonló nagy sokasággal, dühöss indulatból-való réjá ütéseket, szörnyü égetéseket, öldökléseket, sarczoltatásokat és szürü sok rablásokat: a'mikor Boros-Jenöt-is, Káránsebesel, Lugassal etc. el-foglalván, törökkel rakták-meg, száz ezer rabnál többet vittenek-el, Erdélyt penig hallatlan és el-viselhetetlen sarcz alá vetették, törvényes fejedelmétöl-is el-rekesztvén. ... Medgyesi Pal irta, és bizonyos praedicatiokban foglalván praedicállotta együt-is, másut-is; legföképpen a' Sáros-pataki ecclesiában 1658 és 1659-dik-ben. S[áros] Patak 1660 [typ. principis] Rosnyai Janos.

?^{4}, A^{4}–D^{4}; A^{4}–C^{4} D^{2}; A^{4} B^{5} C^{4}–F^{4} G^{2}; A^{4}–E^{4} F^{3}; A^{4}–E^{4} F^{2}; *^{4}, A^{4}–C^{4}; A^{4}–E^{4} = 39 + 27 + 53 + 45 + 44 + 32 + 38 + [2] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 960 – RMK I 961

Református prédikációgyűjtemény. – A címlapon magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. Az *Elöljáró beszéd*ben a szerző Erdély és Magyarország szomorú állapotáról és ezzel kapcsolatos siralmas prédikációiról írt (3–7). A *Lajstroma a következendő prédikációknak* a gyűjtemény egyes darabjait sorolja fel, bibliai textussal és a beszédek *tanúság*aival együtt (8–12).

A gyűjtemény első darabját, mivel lapszámozása folyamatosan követi az ajánlását, csak ebben az 1660-as prédikációgyűjteményben nyomtatták ki. Önálló címlapja van, amely a prédikáció címét és elhangzásának körülményeit közli, de nyomdai impresszumot nem tartalmaz: *Felgerjedt s pokol fenekéig hatalmazott rohogó tűz... Prédikállotta a sárospataki eklézsiában, 20. [Octo]bris 1658-dik esztendőben Medgyesi Pal* (13. pag.). A prédikáció szövege, a cím megismétlésével, a 15–39. lapon olvasható.

A gyűjtemény további prédikációi: (2) *József romlása* (**2871**) – (3) *Ezechias kir. hite* (**2870**) – (4) *Kétség torkából kihatló lélek* (**2939**) – (5) *Bűnön búskodó lélek kénszergése* (**2937**) – (6) *Győzködő hit* (**2793**) – (7) *Isteni és istenes zsinat* (**2938**). Ezeknek a prédikációknak újrakezdő-

dő füzetjelzéséből és lapszámozásából, néhol saját ajánlásából joggal lehet arra következtetni, hogy e beszédek önállóan is megjelentek vagy 1660-ban, vagy már a megelőző években. A prédikációgyűjtemény címével Medgyesi a *...Hármas jaj...* halotti prédikációi (Patak 1653, **2486**, Várad 1653, **2504**) után az *Erdély s magyar nép negyedik jaja* (**2729**) és az *Ötödik jaj és siralom* (**2794(2)**) című prédikációira utalt, amelyeket a *Sok jajokban...* című 1658-as prédikációgyűjteményébe is (**2796**) belefoglalt. A *Magyarok hatodik jaja* ugyan közvetlen folytatása az Erdély 1657-es romlását sirató negyedik és ötödik jajnak, de nem önálló prédikáció, csak ennek az 1660-as prédikációgyűjteménynek a címe.

Szabó Károly a gyűjtemény első darabját önálló számon is felvette, bár megjegyezte, hogy azt „a «Magyarok Hatodik Jajjá»-ban, annak czimlapjával, előbeszédével és lajstromával együtt" nyomtatták (RMK I 961).

A prédikációgyűjtemény tartalmi elemzését Luffy Katalin végezte el (It 2001, 195–199).

Cf**. 2486**; **2504**; **2729**, **2794(2)**, **2796**, **2871**, **2870**, **2939**, **2937**, **2793**, **2938**, –

Budapest *Acad* ① ②* ③* – Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ③* – Cluj-Napoca *Univ* ③* – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Szeged *Univ* ①

Olim: Lugossy József Debrecen

2942

SZALÓCZI Mihály: Az Isten-ember Jésus Christusnak személye felöl igazán értö tanitoknak valasz-tetelek, melyben az igaz és keresztyéni tudomány világossan le-tétetik, és az ellenkezöknek a felöl valo itiletek a Sz. Irásnak egyenes mértékére vonattatik. Irattatott Szaloczi Mihaly, sajó-szentpéteri szent gyülekezet méltatlan lelki-pásztora által. Saros Patakon MDCLX [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^8–G^8 H^2 = 115 pag. – 8° – Init.

RMK I 969

Református vitairat. – A címlapon két bibliai, a címlap hátán *Guilielmus Amesius* idézete olvasható. Az ajánlás címe: *A jó ítéletű olvasónak az üdvösségnek fejétől minden jókat, a gonosz itéletűnek jobb ítéletet kívánok* (3–7), kelte *Sajo-Sz. Péteren* 1659. április 7. Ezután következik a tartalomjegyzék: *Rendi ez írásnak* (8–9). A mű törzse *Első rész. Micsoda légyen az Isten fiának megtestesülése, avagy magára vétele az emberi természetnek* címmel kezdődik, s összesen hat *rész*ben Krisztus megtestesülésével és kettős természetével, valamint isteni és emberi tulajdonságainak kapcsolatával (communicatio idiomatum) összefüggő teológiai kérdéseket tárgyal. Mindezzel a Krisztus testének mindenütt jelenvaló voltáról (ubiquitas) szóló evangélikus tanítást kívánja cáfolni (9–115).

Szalóczi Mihály 1646-ban láposi, 1656-tól szatmár-vári, 1658-tól sajószentpéteri református lelkész volt. 1660 körül esperesévé választotta a borsod-gömör-kishonti egyházmegye. 1674 tavaszán halt meg (Zoványi: Lexikon).

Ez az egyetlen ismert nyomtatott munkája. Amint az előszóból kitűnik, Király Jakab osgyáni, később rozsnyói evangélikus lelkipásztor *Hármas szentírásbeli dolgok* (Kassa 1654, **2522(2)**) című vitairatának 134–140. lapjára felelt vele. A válaszadás azért halasztódott öt évet, mert Szalóczinak csak 1659. március 13-án került kezébe Király említett írása. A felelet tehát – az előszó keltezése alapján – alig több mint három hét alatt készült el.

Cf. **2522(2)**

Budapest *Nat* cop. (Berlin) – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Kalocsa *Dioec* ② – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ①

2943

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1661. Hermanstadt 1660 typ. civitatis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

1659–1660-ban Christoph Hildebrand volt a városi nyomda vezetője, így megalapozottan feltételezhető, hogy ő készítette ezt a naptárat is.

Cf. **3009**!

2944

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibulum, quo primus ad Latinam aditus tyrunculis paratur cum versione interlineari Germanica, Ungarica, editum a Johan-Amoso Comenio. Cibinii 1660 per Christophorum Hildebrandum [typ. civitatis].

A^8-D^8 E^4 = 72 [recte 71] + [1] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

Nägler 350

Latin beszédgyakorlatok és nyelvtan kezdők számára magyar és német értelmezésekkel. – E bibliográfiákban eddig nem szereplő nyomtatvány címlapján Szeben városának címere látható. A címlap hátán *Candido lectori s.* szóló előszó olvasható *Philippus Ludovicus Piscator* aláírásával (2). Ezután kezdődik *Januae Latinitatis vestibulum, Der Vorhoff zur Lateinischen Sprach-Tür. A' deáki nyelv ajtaja elött való pitvar avagy tornác* háromnyelvű cím után a háromnyelvű főrész (3–70). Ez hét fejezetben fogalomkörök szerint foglalja össze egy-egy téma alapvető szókincsét. Egyes részfejezetek bizonyos nyelvtani jelenségeket is rendszereznek (pl. *Caput I.: Comparativa, Anomala comparatio* (14–15); *Caput II.: Verba impersonalia. Wort ohne Personen. Személytelen igék*, 37–38, stb.). A záró *Conclusio. Der Beschluss. Berekesztő beszéd* (71–72) végén álló kolofon újraközli a címlapon is jelzett impresszumadatokat.

Comenius *Vestibulum*a a XVII. század 40-es éveitől kezdve közkedvelt volt a hazai iskolákban. Elsőként Philippus Ludovicus Piscator illesztette bele 1641-ben Gyulafehérvárott az iskolai nyelvoktatás folyamatába (**1882**). Erre utal ajánlólevele, amely az 1643. váradi *Vestibulum*-kiadásban maradt fenn 1641. május 1-jei keltezéssel (**2038**). Jelen kiadásban az utolsó két mondat és a keltezés nélkül ezt az ajánlólevelet nyomtatták ki újra. A magyar nyelvű példamondatok ugyancsak Piscator kiadását követik (**2038**). A kiadvány latin és német nyelvű része az ugyanebben az évben Lőcsén megjelent négynyelvű kiadással (**2911**) egyezik.

Cf. **1882**!*; **2038**; **2911**, –, →

Budapest *Nat* cop. (Praha) – Praha *Acad* ① – Sibiu *Mus* ①

2945

GEBETH in gefährlichen Zeiten, absonderlich wider den Türcken gestellet im Jahr 1660. [Hermannstadt] (1660) [typ. civitatis].

):($^{9+3}$ = [9] fol. – 12° – Init.

Sztripszky II 2579/127 ← MKsz 1905: 134 – Čaplovič 1077

Evangélikus imádság és vers. – A külön címlap nélkül megjelent nyomtatvány a fent idézett címmel kezdődik. Két részből áll. Először hosszabb prózai könyörgés olvasható, amelyet a margón megjelölt bibliai helyek alapján állított össze ismeretlen szerzője a törökök és a háború ellen ( ):($_{1}$a–):($_{7}$b). Ezt *Kinder-Gebetlein wider Türcken M. B.* című rövid vers és öt bibliai idézet követi az ember bűnösségéről, a megtérésről, a bűnbánatról és az imák meghallgatásáról ( ):($_{8}$b–):($_{9}$b). A kiadványt *B. Bernardus Medit[ationes] devotiss.* 6. fejezetéből való latin nyelvű idézet zárja ( ):($_{9}$b).

Ezt a jelenleg is egyetlen példányban ismeretes kiadványt először Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 134). Az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (II 2579/127). Mindketten a nyomtatványban szereplő, későbbi kézirásos bejegyzés alapján lőcsei nyomtatványnak tartották. Ján Čaplovič a betűtípusok alapján ugyancsak a lőcsei nyomtatványok között ismertette (1077). Pedig az a betűtípusainak alapos vizsgálata alapján Szebenben, a városi nyomda felszerelésével készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Aktualitását az az 1660. esztendei török támadás adta, amelynek során Várad is elesett.

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

2946

PESTES [!] Alexicacus seu lues pestiferae fuga von der jetzigen angehenden vnd grassire[nden] Pestilent[z] [die]ses 1660sten Jahrs... [Hermannstadt] (1660) [typ. civitatis].

[ ]$^{?}$ = [4] + ? fol – 8°

ArchVerSiebLkde Neue Folge XIX (1884): 97

Orvosi tanácsok németül. – A kiadványból ma csupán két, kötéstáblából kiáztatott töredékes, erősen csonka példány maradt fenn, amelynek lapjai össze vannak ragadva. Ezért a kiadvány terjedelméről, beosztásáról bővebb nem mondható. A címlap hátán áll a *Lectori benevolo salutem* című előszó, majd egy bevezető szöveg olvasható a pestisről, a járvány idején tanúsítandó magatartásról. A kiadványból a következő fejezetcímek azonosíthatóak: a *Prae*[servati]*v*[a]főcím alatt a következő megelőző szerek leírása olvasható: *Alexipha*[rm]*acon – Auserliche praeservativa – Pomum Arabicum – Pillulis proprietatis.* A *Curativa* főcím alatt: *Signa oder die Zeichen sind diese – Böse Zeichen in werender Kranck*[enheit] – [Ch]*yrurgia.*

A mű címe alapján az 1660. évi pestisjárványhoz kapcsolódott, a fennmaradt fejezetek arra utalnak, hogy felvilágosítással és tanácsokkal szolgált a járvánnyal kapcsolatos tennivalókról, a betegségről, az alkalmazható orvosságokról. Szövege nem azonos a hasonló címmel 1636-ban Lőcsén megjelent kiadványéval (**1598**).

Johann Graff szebeni evangélikus lelkész tudósítása szerint az Erdélyben már pusztító pestisjárvány Szebenbe 1660 augusztusában tört be. Rövid idő alatt a városnak 2733 lakosa lett a járvány áldozata. Vö. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből. III. Bp. 1931, 380–381.

A nyomtatványnak az 1682-es szebeni számadáskönyv kötéséből kiáztatott példányáról Franz Josef Zimmermann adott hírt a fenti formában (ArchVerSiebLkde Neue Folge XIX (1884): 97).

A kiadvány betűtípusai alapján Szebenben, a városi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése), aktualitása miatt feltételezhető, hogy 1660-ban. Minden bizonnyal Christoph Hildebrand sajtója alól került ki, ugyanis 1659–1660-ban ő volt a nyomda vezetője.

Sibiu *Arch* ④* ④*

2946A

»BELLOBRADENUS, Paulus: Discursus pneumaticus de natura animae rationalis separatae, et eius affectionibus, quam in Gymn. Evang. Trenchiniensi Paulus Bellobradenus pro exercitio discipulorum suorum publico ventilandum proponit. Respondente Mathia Fabri Turoceno, m. Sept. 1660 impr. Trenchinii, Čížek.«

»[ ]^4 = [4] fol.«

Čaplovič 1866

Filozófiai vizsgatételek. – Paulus Bellobradenusnak az elkülönült értelmes lélek természetéről és sajátosságairól szóló vizsgatételeiből ma példány nem ismeretes. Emlékét Samuel Wilhelm Serpilius 1750 körül David Czvittinger „Specimen”-jéhez gyűjtött kéziratos adalékai tartották fönn (Bratislava, *Acad* Evangélikus lyceum könyvtára C. IX. 71a, 66. pag.). Serpilius munkájának másolata megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában is a Fol.

lat. 74. jelzeten. Ennek 321. lapján található e mű leírása a fenti formában. Bellobradenusnak ezeket a téziseit a bibliográfiai szakirodalomban említi még Ludoviť Rizner (I 112), Szinnyei József (I 801), majd Ján Čaplovič (1866).

E tételeket a címleírás tanúsága szerint 1660 szeptemberében vitatták meg a trencséni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Paulus Bellobradenus rektor, a vizsgázó a turóci születésű Matthias Fabri volt.

Ján P. Ďurovič említése szerint „Pavol Boluško" trencséni tanár és pap 1657-ben adott ki Trencsénben egy *De natura animae rationalis* című értekezést (Evanjelická literatúra do tolerancie. Martin 1940, 65. Vö. Viera a Veda I. 1930: 173). Ján Čaplovič kizárta ezt a munkát az 1657. évi nyomtatványok köréből, mivel úgy vélte, hogy ez az adat Paulus Bellobradenus itt leírt disputációjára vonatkozik (CLXXXVII). Čaplovič álláspontja helytálló. Ďurovič ugyanis félreértette Samuel Štefan Osuský közleményét (Viera a Veda 1930: 173). Ez 1657-et Bellobradenus trencséni professzorsága kezdeteként jelöli meg, most ismertetett téziseit e közlemény is 1660. évi nyomtatványként említi. Elfogadható Ján Čaplovič álláspontja, aki ezt a munkát a trencséni Čížek-nyomda kiadványának tartotta.

2947

BELLOBRADENUS, Paulus: Dissertatio scholastica de propositionibus personalibus in Christo, Jesu Christi numine dirigente ad disputandum publice proposita, praeside Paulo Bellobradeno, directore gymnasij evang. Trenchin., respondente Andrea Hlboky Trinchinien. Ad diem (29) Januarij. Trenchini MDCLX [Čížek].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 960 – Čaplovič 1867

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *resp. Andreas Hlboki Trench., p. n. patriae alumnus* ajánlja a téziseket ... *Samueli Chalupka, ecclesiae evang. Trenchiniensis antistiti ..., ... Andreae Kubranski, ... civitatis Trenchiniensis judici ..., ... Augustino Wallae, ordinis senatorii in eadem repub. assessori ... promotori ... ac patrono.* A főrész *De propositionibus personalibus in Christo* címmel kezdődik, s *XXX* pontban tárgyalja azon bibliai helyek helyes értelmezési módját, amelyek Krisztust valamely természetének egy konkrétumával úgy nevezik meg, hogy ez a konkrétum Krisztus másik természetére vonatkozó állításként értelmezhető (A_2a–B_4b).

E vizsgatételeket a címlap kéziratos kiegészítése szerint 1660. január 29-én vitatták meg a trencséni evangélikus iskolában. A vizsgáztató Paulus Bellobradenus direktor, a vizsgázó a trencséni születésű Ondrej Hlboky volt.

Budapest *Nat* ①

2948

<Kalendář a pranostyka na rok 1661. Trenčín 1660 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **2882**!

2949

KREUCHEL, Elias: Exercitium theologicum de natura relationum personalium sacrosanctae Trinitatis, quod ... sub praesidio et censura m. Eliae Kreüchel, rectoris scholae Novisoliensis, praeceptoris sui ... publicae ventilationi exponit Georgius Gobius Turotzenus Tot Hungarus, p. t. studiosus lycei ejusdem. MDCLX. pridie Calendarum Maji. [Trenchinii] (MDCLX) [Čížek].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 946 – Čaplovič XXX – Čaplovič 1871

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátlapján *Georgius Gobius* külön szöveg nélkül ajánlja a munkát *Samueli Czernak, in ... civitate Novisoliensi pastori nationis Schlavonicae primario ...; ... Matthiae Furtini, loci ejusdem symmistae, qui ecclesiam Christi quoque ex natione Schlavonica colligit ...; ... Zachariae Hagara, ecclesiastae Moschoviensium ... olim praeceptori ...; ... itidem ... Friderico Grebnero, civitatis Novisoliensis civi circulari et primario, p. t. judici reip. ...; ut et toti ordini senatoriorum, ... Christophoro Mikoy, in civitate eadem senatori ... mecoenati ...; ... Christophoro Charazic, ejusdem ordinis viro ... patrono ...; Melchiori Zima, viro viginti quatuor viratus ... hospiti et fautori ...; ... Johanni Czeren, civi et mercatori Novisoliensi ... olim condiscipulo ... nunc promotori ...; ... Matthiae Tessatio, civi Moschoviensi praecipuo et arcis Blatnica bonorum inspectori.*

A főrész (A_2a–B_4b) latin disztichonnal kezdődik, amelynek első szavai: *Da facilem cursum coeptis*. Ezután egyetlen *Thesis*ben tárgyalja a Szentháromság személyei közötti kapcsolatokat, vagyis azokat a módokat, amelyekkel az istenségben lévő személyek belülről egymásra kölcsönösen vonatkoznak, egymást meghatározzák és egymástól elválasztódnak: ... *Relationes sunt modi, quibus personae deitatis ad se mutuo ab intra referuntur, constituuntur et distinguuntur* (A_2b). Az utolsó lapon (B_4b) *Antithesis* és *Corollaria* olvasható, végül pedig cím és szerző nélküli hatsoros latin nyelvű költemény.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1660. április 30-án. A vizsgáztató Elias Kreuchel, az iskola rektora, a vizsgázó a túróci születésű, magát magyarországi tótnak (Tot Hungarus) valló Juraj Gobius volt.

E nyomtatványt Szabó Károly Johann Samuel Klein híradása nyomán (Nachrichten I 125) a bártfai nyomda termékének tartotta. Ezt a véleményt azonban már Ján Čaplovič is cáfolta és a betűanyag alapján megállapította, hogy valójában a trencséni műhelyben készült (vö. Čaplovič XXX és 1871). Čaplovičnak ezt a megállapítását V. Ecsedy Judit is megerősítette.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ①

2950

LÖBRYNUS NOVOMĚSTSKÝ, Daniel: Pohádky duchownj, nebo rżečj w podobenstwj powěděné ... z německé řeči na českau přeložené. Od dobré paměti kněze Danyele Löbryna Nowoměstského, z hořegssjho Sljzka, toho času kazatele ... w Liběchowě nad Labem. Nynj pak znowu wytisstěné w Trenčjně MDCLX (w impressy Nykodema Cžjžka).

A^{12}–G^{12} H^{6} = [90] fol. – Init.

RMK II 961 – Knihopis 14.065 – Čaplovič 1873

Bibliai témájú szórakoztató fejtörő kérdések és feleletek gyűjteménye cseh nyelven. – (A cím fordítása: Vallásos mesék, vagy példabeszédben elmondott történetek ... német nyelvről csehre fordítva. A jó emlékezetű felső-sziléziai Daniel Löbrynus Novoměstský paptól, az időben Liběchov nad Labem ... prédikátorától. Most pedig újonnan nyomtattatik ...) A címlap hátán ajánlás és jó kívánság *Nicolao, Stephano et Emerico Petroczi ... Stephani Petroczi de Petrocz, haereditarii in Cassa equitis aurati ... filiis.* Ezt követi a *Předmluva* (Előszó) (A_2a–A_5b), amelyben a nyomdatulajdonos közli, hogy mivel e könyvecske 43 évvel korábban kis példányszámban jelent meg és alig kapható, most saját költségén, saját nyomdájában ismét kiadja nagycsütörtöki ajándékul az említetteknek. Keltezése: Trencsén 1660. márc. 19., aláírója *Nykodem Čjžek, držitel impresjy* (N.Č. nyomdatulajdonos). Ez után kezdődnek a kérdések és válaszok tartalmi bontás és fejezetbeosztás nélkül. (A_6a–H_6a). A válaszok végén szentírási hivatkozások találhatók. A nyomtatványt a *Wytisstěné w swobodném a královském městě Trenčjně, w impressy Nykodema Cžjžka* kolofon zárja.

A mű első kiadásának (Dobrovice 1616, Knihopis 14.064) előszavában a fordító közölte, hogy egy németországi prédikátor néhány évvel korábban megjelent művét ültette át cseh nyelvre, amely *Keresztény elűzése és ellensúlyozása az unalmas pillanatoknak, vagy Mesék könyvének neveztetik, amelybe az Ó- és Újszövetség legszebb történeteit foglalta be kérdésekre és válaszokra.* Mivel fiatal korában nem tudott németül, nehézségei voltak a fordítással, ami „nem végig és teljesen" az ő munkája. E trencséni kiadás előszavában Nikodém Čížek nyomdatulajdonos „német nyelvről csehre vagyis szlovákra" minősítette a fordítás nyelvét.

Daniel Löbrynus Novoměstský feltételezhetően az 1590-es években született. A szakirodalomban tévesen szerepel, hogy sziléziai származású, 1660 körül „Vágújhelyen lelkészkedett" (Szinnyei VIII 1–2, Zoványi: Lexikon 378, Čaplovič p. 1011 Autorský register). A félreértés oka az, hogy a Novoměstský név nem Vágújhelyet (Nové Mesto nad Váhom) jelenti, hanem Löbryn személynevének része. Ez az egykori Neustadtra utal a címlapon is jelzett Felső-Sziléziában. 1660 körül Löbrynus már nem élt, mivel a címlap „jó emlékezetű"-nek tünteti fel.

Művének az OSzK-ban őrzött, Juraj Ribay könyvtárából való példánya a legteljesebb. Hiányzik belőle a $B_{1, 12}$, a D_{11}, E_3, E_{11-12} levél. A D_{11} levél helyére a mű más kiadásának olyan levelét kötötték, amelyen az E_3 levél szövege olvasható. Az idegen levél feltételezhetően korábbi csehországi kiadásból származik, ugyanis az 1675. évi zsolnai (RMK II 1375a) egészen más nyomdai eljárással készült. A szakirodalomban jelzett további kiadások (Knihopis 14.066, 14.067, 14.071) ma nem ismeretesek.

Cf. –, →

Budapest *Nat* ②* – Praha *Hus* ④

2951

[PÍSNIČKY vánoční. V Trenčíně cr. 1660 v impressí Nykodéma Cžížka.]
A^8 + ? = [8 + ?] fol. – 8° – Orn., init.

Knihopis 13.691 – Čaplovič 1872

Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – (A cím fordítása: Karácsonyi énekecskék.) Ma egyetlen csonka példány ismeretes, amely az „A" füzet 2. és 3. levelét, és még egy füzetjel nélküli levelet foglal magában, összesen hat karácsonyi ének töredékes szövegével. Az első sorszám nélküli (A_2a), a további leveleken a *II.* (A_2a), a *III., IV.* (A_3a–b), valószínűleg a [IX.] és a *X.* számú ének szövegei, illetve részletei olvashatók.

A töredék Jiřík Tranovský énekeskönyve 1636. évi lőcsei kiadásának (**1655**) hiányos, liptószentmiklósi példányában maradt fenn egy hasonló füzetes énekeskönyv (**3072**) és az „E" füzet közé kötve. Nehezítette a kiadvány azonosítását, hogy a leírás alapjául szolgáló mikrofilmen (a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, „A 1615/II") az A_2 és A_3 levél között két levélen nem e nyomtatványhoz tartozó, idegen szöveg található. Az énekeskönyv teljes terjedelme valószínűleg egyetlen füzet és még néhány levél lehetett. Tranovský énekeskönyvének ugyanebben a példányában ugyanis még két hasonló töredék található. Az egyik húsvéti énekeket tartalmaz, s meglévő címlapja szerint 1660-ban nyomtatta Čížek (**2953**), a másik adventi énekeket foglal magában, s a fennmaradt, hitelesnek látszó adatok szerint 1662-ben jelent meg Trencsénben (**3072**). Mint Ján Vilikovský megállapította, Nikodém Čížek nyomdász a könnyebb eladhatóság érdekében adott ki kis terjedelmű énekeskönyveket is a nagyobb ünnepkörökhöz tartozó énekek szövegével (Bratislava 1935, 287–288).

Erről a karácsonyi énekeket tartalmazó munkáról modern könyvészeti leírást először a Knihopis (13.691), majd Ján Čaplovič (1872) tett közzé. A fentiek alapján megerősíthető álláspontjuk, hogy ez az énekeskönyv is 1660 körül jelent meg. Ezt támasztja alá a nyomdai anyag vizsgálata is.

Cf. –, **2953**, **3072**

Budapest *Acad* cop. – Liptovský Mikuláš *Ev* ④

2952

TARNÓCZI, Márton: Schematismus funebris sive oratio exhibens ... dn. Nicolai Ostrosith de Ghyletincz, eqvitis aurati, liberi ac haereditarii domini arcium Illava, Lypto-Uyvar, Ludan etc., sacrae regni coronae conservatoris etc. Lares, virtutes, labores, honores, cineres à m. Martino Tarnocio, superattendente evangelicarum ecclesiarum per comitatus Nitrensem, Barschiensem, Posoniensem habita in templo Illaviensi, die 28. Novembris Anno M.DC.LX. ... [Trenchinii] (1660) [Čížek].

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn. init.

Sztripszky II 2580/128 ← MKsz 1890: 270 – Čaplovič 1874

Evangélikus gyászbeszéd és gyászvers. – A halotti beszédet Tarnóczi Márton evangélikus szuperintendens 1660. november 28-án mondta el az illavai templomban. A címlap hátán *Proloquium*ként *M. Martinus Tarnoci* ajánlása olvasható mecénásához, az elhunyt testvéréhez, *ad ... Matthiam Ostrosith de Ghyletincz ... liberum ac haereditarium dn. arcium Illava, Lypto-Uywar, Ludan ...* Ezután Tarnóczi *Jehova juva!* óhajtással és egy disztichonnal kezdi az Osztrosith Miklós dicséretére mondott beszédet: *Saepe bonos mutare orbem natura coegit: Magna quibus patriae poena carere fuit.* Ezt a disztichont gyakran ismétli a beszédében (A_2a–C_2a). A kiadványt a *Solatium poetico-theologicum penatibus Ostrosithianis oblatum* című gyászvers zárja (C_2b).

Osztrosith Miklós, Osztrosith István királyi tanácsos fia Illaván született. A Trencsén megyei birtokos életéről, iskoláztatásáról, kitűnő jogi és történeti ismereteiről, erényeiről, vallásáról és családjáról sok adat kiderül a beszédből. 1647-ben választották meg koronaőrnek, és 1660. szeptember 16-án hunyt el Illava várában.

A nyomtatványt először Horváth Ignác ismertette a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának példánya alapján (MKsz 1890: 270), így került be Sztripszky bibliográfiájába (Sztripszky II 2580/128). A hely nélküli nyomtatványt mindketten trencséni nyomtatványnak írták le. Ezt a megállapítást erősítette meg Ján Čaplovič is (1874).

Budapest *Nat* ① ②*

2953

WELKONOČNJ pjsničky o vzkřjssenj z mrtwých Pána a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta. W Trenčíně 1660 w ympressy Nykodéma Cžjžka.

A^8 + ? = [8 + ?] fol. – 8° – 1 ill.

Čaplovič 1875 – Knihopis 13.695a

Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Húsvéti énekecskék Jézus Krisztus, Urunk és Üdvözítőnk feltámadásáról a halottak közül. A nyomtatványból csupán

öt töredékes levél ismeretes: a címlap, amely minden bizonnyal az „A” füzet első levele volt, továbbá az „A_2” és „A_3”, valamint két füzetjel nélküli levél, valószínűleg az „A” füzet hatodik és hetedik levele. A címlapon a sírból feltámadó Krisztust ábrázoló fametszet látható. A hátlapon a jobb és a bal szél a rendelkezésre álló másolaton erősen takart, de a töredékes szövegből megállapítható 11 húsvéti ének incipitje [Regis]*třík písni*[ček velkonočních] (A húsvéti énekecskék regisztere) címmel. A következő lapon kezdődik a sorszám nélküli első ének (A_2a). A további leveleket a *II*, *III* (A_2b–A_3b), valamint a *VI–VIII* számmal jelölt énekek (A_6a?–A_7b?) szövegei, illetve részletei töltik ki. Az utolsó meglévő levél alján a *IX*. ének sorszámával szakad meg a nyomtatvány. Mivel az énekeskönyv összesen 11 éneket tartalmazott, a meglévő részek alapján bizonyos, hogy az „A” füzet teljes volt, s valószínűleg csatlakozott hozzá még egy 2 vagy 4 levélből álló „B” füzet.

A ma ismeretes egyetlen példány Jiřík Tranovský énekeskönyvének 1636. évi lőcsei kiadása (**1655**) liptószentmiklósi példányában maradt fenn az „L” és „N” füzet közé kötve. Az énekeskönyv tartalmát Ján Vilikovský ismertette (Bratislava (IX.) 1935, 287). Pontos könyvészeti leírását a Knihopis (13.695a), majd Ján Čaplovič közölte (1875).

Cf. **2951**, – **3072**

Budapest *Acad* cop. – Liptovský Mikuláš *Ev* ③*

2954

ZABANIUS, Isaacus, sen.: An detur unus conceptus entis in communi objectivus et quae sit ejus ad sua inferiora ratio, in gymnasio Brisnensi publice disquiret praeses, m. Isacus Zabanius, respondente Nicalao Lazani Weseliensi Hungaro, die (22) Januar. ... Trenchinii MDCLX [Čížek].

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 962 – Čaplovič 1868

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Nicolaus Lazani, respondens* szöveg nélküli ajánlása áll *judici caeterisque ... senatoribus ... reipublicae Briznensis ... fautoribus* .. Majd a címben közölt kérdés megismétlése után *III Membrum*ban ad választ a szerző a létező általánosságban való felfogásáról (A_2a–A_4b). Az utolsó lap alján hét logikai *Corollaria jocoferia* olvasható (A_4b).

E tételeket a címlap kézirásos bejegyzése szerint 1661. január 22-én vitatták meg a breznóbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató idősebb Isaacus Zabanius rektor (1632–1707) volt. Ő Privigye és Sopron után 1657-től 1659-ig Wittenbergben végezte egyetemi tanulmányait. Hazatérve 1659-től Breznóbányán rektor, majd 1661-től Eperjesen volt konrektor. A vallásüldözés miatt elveszítette állását, és egy ideig külföldön élt, majd 1675 után az erdélyi szászok körében (Orbó, Sebes, Szeben) működött mint tanár és evangélikus lelkész.

A vizsgázó a Nyitra megyei Veszelén született Nicolaus Lazani volt, akinek nevét Szabó Károly (II 962) és Ján Čaplovič (1868) is Lazari-nak írta. Ugyan a címlapon keresztnevét hibá-

san szedték, de az ajánlás aláírásában is a Lazani forma található, ezért valószínűnek látszik, hogy így hívták.

Budapest *Nat* ① – Miskolc *Scient* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

2955

ZABANIUS, Isaacus, sen.: An rationale esse sit ultima hominis differentia, divino adjutus favore in gymnasio Briznobaniensi publice disquiret praeses, m. Isaacvs Zabanius, respondente Abrahamo Launer Carpon. Hungaro, die (30) Septembris anno MDCLX. Trenchinii (MDCLX) [Čížek].
A^4 B^4 = [8] fol.– 4º – Orn., init.

RMK II 964 – Čaplovič 1869

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a *praeses* szöveg nélküli ajánlása áll *viris ... Davidi Lani, ecclesiae, ... Briznobanien. ... antistiti ... comitatuum item Thurocien., Zoliens., Neograd. et utriusque Hontensis superattendenti ..., dn. Petro Sextio, ecclesiae ejusdem ministro ..., fautoribus ... viris ... dn. judici caeterisque dn. senatoribus ... reipubl. Briznoban. ...* Majd rövid bevezetés után a címben felvetett kérdés megismétlése után három *Membr*(um) szól arról, hogy mi különbözteti meg leginkább az embert az állattól, az angyaloktól stb. A harmadik *membrum* két *decisio*t tartalmaz.

A tételeket a címlap kézirásos bejegyzése szerint 1660. szeptember 30-án vitatták meg a breznóbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató idősebb Isaacus Zabanius rektor, a vizsgázó a Zólyom megyei Korponán született Abraham Launer volt.

Budapest *Nat* ① – Miskolc *Scient* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

2956

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Fasciculus controversiarum de natura et constitutione theologiae occurrentium ... in gymnasio Brisnensi a praeside m. Isaaco Zabanio et respondente Matthia Veredario Nicopoliensi Hungaro solvendus die (...) Martij ... MDCLX horis ante et pomeridianis. [Trenchinii] (1660) [Čížek].
A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 963 – Čaplovič 1870

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás két változatban ismeretes. Az egyikben *m. Isaacus Zabanius, praeses* külön szöveg nélkül ajánlja a téziseket ... *Stephano Wytniedy ... civitatis Semproniensis incolae ..., nec non illustrissimorum quorundam comitum aulae familiari primario ... mecaenati suo ...* (A-variáns). A másikban *Matthias Veredarius, respondens* ugyancsak külön szöveg nélküli ajánlása szól ... *Samueli Tranoscio, ecclesiae Nicopoliensis antistiti ...; ... Danieli Orlai, liberae regiaeque civitatis Brisnobanien. judici ...; ... Matthiae Lucio, civitatis praetactae senatori ...; ... judici et ceteris reipubl. Nicopolitanae senatoribus ...; ... Andreae Hoffmann, liberae regiaeque civitatis Neosolien. concivi* ... (B-variáns). A főrész (A_2a–A_4b) két *Sectio*ban, ezen belül *II* és *XIV decisio*ban a teológia tárgyával, felosztásával kapcsolatos néhány vitás kérdést tárgyal, s röviden leírja a teológiának mint megismerési formának néhány jellegzetességét.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1660 márciusában vitatták meg a breznóbányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató a rektor, Isaacus Zabanius, a vizsgázó a liptószentmiklósi születésű Mathias Veredarius volt.

A kiadványt Ján Čaplovič a trencséni Čížek-műhely nyomtatványaként írta le, ugyanezt megerősítik nyomdai jellemzői is.

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) + cop. (Miskolc) – Miskolc *Scient* ① (B-variáns)

Olim: Besztercebányai ev. algimn.

A' mi Urunc Jesus Christusnac Ujtestamentoma, ... Várad MDCLX Szenczi Kertesz Abraham. – Vide **2982**

Szent Biblia. Várad–Kolozsvár 1660–1661. – Vide **2982**

2957

LINDA, Lucas de: Le descrittioni vniversali et particolari del mondo et delle republiche di Lvca di Linda. ... tradotte, osseruate et accresciute dal Marchese Maiolino Bisaccioni, all'altezza serenissima dell'arciduca Ferdinando Carlo d'Avstria, etc.. In Venetia MDCLX per Combi et La Nou, con licenza de'superiori et priuilegio.

[ ]^4, *^{8}, A^8–Z^8, AA^8–ZZ^8, AAA^8–III^8 KKK^4 = [8] + [16] + 887 pag. – 8° – Tit. calcographicus, 1 ill. calcographica, 1 ins., orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – A nyomtatott címlap alsó felén *La Minerva* feliratú nyomdászjelvény látható. Háta üres. Utána rézmetszetes címlap következik, amelynek alján a cím, felette körben *Europa, Asia, Africa es America* allegórikus alakjai láthatóak ([ ]$_2$a). Ennek a háta is üres. Ezt a következő levél verzóján *Archidvx Avstriae ... Ferdinandvs Carolvs* képe és címere követi ([ ]$_3$b). Mindkettőt *Picino sculpsit* Velencében 1660-ban. A *si contengono*

in questo libro azt a nyolc részfejezetet sorolja fel, amely mindegyik ország leírásában előfordul ([ ]$_4$a). Ezután *Serenissima altezza mio signor clementissimo* megszólítással a nyomdász, *Sebastiano Combi* ajánlása (*$_1$a-b) és aláírás nélküli előszó *Lettore* megszólítással (*$_2$a) következik. Hátlapján a kiadás engedélye *1659. 12. Giugno* kelt (*$_2$b). A *Descrittioni* (*$_3$a-b) a könyvben szereplő nagyobb földrajzi egységeket sorolja fel. Ehhez további mutatók csatlakoznak: *Tavola delli costumi antichi et moderni* (*$_4$a–*$_5$a), *Della religione* (*$_5$a–*$_5$b), *Delle forze et ricchezze* (*$_5$b–*$_6$b), *Del governo civile et politico* (*$_6$b-*$_7$b), *Serie de prencipi et famiglie illustri* (*$_7$b–*$_8$a), *Famiglie nobili* (*$_8$a), *Giuditio politico et ragioni di stato* (*$_8$a–*$_8$b). A *L'Ungaria* fejezet (641–644) a *Della Germania superiore et inferiore* szóló *Libro settimo* része. Ezen belül *Costumi di questi tempi* alfejezetében található a magyar nyelvű *Miatyánk* szövege (642) forrásmegjelölés nélkül és nagyon hibásan. Alapja a Konrad Gesner *Mithridates*ében (Zürich 1610, **1006**) közölt szöveg.

Lucas de Linda 1655-ben Leidenben jelentette meg először latinul világleírását, amely szintén tartalmazta magyarul a Miatyánkot (**S 2580A**). A teljes mű olasz fordítását Maiolino Bisaccioni (1582–1663) készítette el. Mint katona két ízben is járt Magyarországon. Többnyire szépirodalmi műveket fordított franciából olaszra, amiért XIV. Lajostól a márki címet is megkapta. Művei hatottak Zrínyi Miklós munkásságára (Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós. Bp. 1964. 397). Bánk bán-novelláját és annak forrásait Amedeo di Francesco elemezte (ItK 1996: 613–629).

Cf. **S 2580A**; **2636**, **2760**, –, **3187**, **3188**, **3633**, →

Budapest *Nat* cop. (partim) – München *Nat* ①

Felín, Ján: Ignis fatuus Nic. Drabicii. S. l. 1660. = **Appendix 230**

2958

<Köröspataki Bedő János: Erdelynek es Magyar Orszag nak szörnyű romlasarol es az nepeknek Rabsagra viteleről valo rövid Historia Author Joha. B. Kőröspataki. S.l. [1660]>

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Tudósító históriás ének.

A példányból ma nem ismeretes kiadvány szövegét a kolozsvári Egyetemi Könyvtár kézirattárában lévő, ún. Vadadi Hegedűs-kódex őrizte meg (1776, vö. A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája. Bp. 2002, 203, Stoll Béla). A kézirat szerint a költemény „Nyomtattatott volt ki 1660-ban". A többféle szöveget tartalmazó kódexnek ez a része „1741 esztendob. iratot ... Vadadi Hegedűs András által O Tordáb." A török, tatár, moldvai, havasalföldi hadaknak 1658. évi erdélyi pusztításáról írott költemény kezdősora: „Erdély s Magyarország érkezék nagy gondod".

Szövegkiadás: Az Erdélyi Muzeum Vadadi-Hegedűs-kódexe. ErdMuz 1931: 140–147, Szabó T. Attila – RMKT XVII/9 100–106

A művet, szintén e kódex kapcsán első alkalommal Dézsi Lajos említette meg (Magyar történeti tárgyú szépirodalom. Bp. 1927, 23). A históriás ének szövegének közlése során a munkáról bővebben írt, a szerző életrajzi adatait kiegészítette Szabó T. Attila (Az Erdélyi Muzeum Vadadi-Hegedűs-kódexe. ErdMuz 1931: 131–149).

A kiadvány nyomtatási helyét a kézirat nem közli. Mivel a szerző erdélyi volt és a kézirat is ott maradt fenn, nagyon valószínűnek tekinthető, hogy Erdélyben, talán Kolozsvárott jelent meg. Ezen kívül két nyomtatásban megjelent munka ismeretes Köröspatakitól, az egyik Lőcsén (1655, **2587**), a másik Váradon (**2682**) készült.

2959

»TATÁROK rabságokban nyomorgóknak Énekjek, kik Lengyel orßágból el raboltatván Kemény Jánossal együtt, Krimben tartattak. Nyomt. 12 R.«

Vers. – A bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány emlékét Bod Péter Magyar Athenása, ill. Bethlen Kata könyvtárának katalógusa őrizte meg. Bod az ismeretlen szerzőtől származó verset a fent idézett formában a XVII. században megjelent művek között sorolta fel (Athenas 197). E művet Bethlen Kata könyvtárának két különböző időben készült katalógusa is feltüntette. A rövidebb leírásban így szerepelt: „Tatárok rabságokban nyomorgó magyarok énekek. 12 részben". Lukinich Imre és Köblös Zoltán az ismeretlen XVII. századi nyomtatványra felhíva a figyelmet, a 12 részt 12° formátumra helyesbítette (ErdMuz 1907: 43, 48). Bethlen Katának másik, hosszabb leírásokat tartalmazó könyvtárjegyzékében viszont a mű címében a Magyarország szó nyilvánvalóan elírás lehet: „Tatárok rabsagokban nyomorgó Magyaroknak, kik Kemeny Jánossal Magyar orszagbol elraboltattak, Enekeik, könyörgéseik. Nyomt. 12 R." (Bethlen Kata könyvtára 98).

A verses mű kéziratos formában is terjedt Erdélyben, és egy ilyen kéziratos változata maradt meg Rhédey László másolatában. Itt a címe: „Tatarok rabsagaban esteknek keserves enekek", a szöveg kezdete: Úr isten, tehozzád régulta kiáltunk. Az ének további tagolás nélkül 81 négysoros versszakból áll. Valószínűleg 1658-1659 körül keletkezhetett, mielőtt még Kemény János kiszabadult volna a fogságból. Rhédey csak másolója volt a kéziratnak, nem szerzője, aki talán lelkész lehetett, vö. RMKT XVII/9 704.

A kéziratos ének szövegkiadása: Magyar Történeti Tár XVII (1871), 33–45, Nagy Iván és RMKT XVII/9 392–400.

Bod Péter, ill. a Bethlen Kata-könyvtár adatai alapján nem vonható kétségbe, hogy a tatár fogságba esett erdélyiek sorsát siratót verset valóban kinyomtatták, valószínűleg nem sokkal a keletkezése után, 1659-ben vagy 1660-ban, valamelyik erdélyi város nyomdájában.

Vámosi Gergely: Istenes elmélkedések. S. l. ante 1660 – Vide **1075**

2960

AZ EVANGELIOMOK es epistolak, mellyeket esztendö által olvastat az anya-szent-egyház romai rend-szerént vasárnapokon, innepeken és böytben minden nap à kalendariummal és karáchonyi s' husvéti enekekkel. Becsben MDCLXI Kürner Jakab Janos [sen.].

A^{12}–M^{12} = [16] + 292 [recte 272] pag. – 12° – Color.

RMK I 971

Katolikus perikópáskönyv. – A címlap hátán kezdődik *A nyomtató a keresztyén olvasónak* című bevezetés (A_1b–A_2a). Ezt *A változó innepek táblája* követi az 1661–1682. évekre és kalendárium (A_2b–A_9a). A főrész először advent első vasárnapjával kezdődően a vasárnapokra, a fő ünnepekre és a nagyböjt minden napjára való evangéliumi és epistolákból való szakaszokat adja közre (2–206). Majd *A Szentek innepin való Evangéliumok és Epistolák* következnek (206–265). A kiadvány végén *Urunk születéséről való énekek, melyeket prédikáció előtt és prédikáció után énekelhetni* cím után a következő énekek vannak: 265. lap: *Dicséretes a gyermek* – 266: *Hálát adjunk – Gyermek születék Betlehemben, kin ... kin örül a Jeruzsálem* – 267: *Nagy örömnap* – 289*: E nap nekünk dicséretes* – 290*: Úrnak nagy* – 291*: Az új esztendő énekei. Nekünk születék mennyei király, Szűz – Húsvéti ének. Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és ... kyrie* – 292*: Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen – Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, kyrie.*

A kiadvány tartalma és beosztása azonos az 1642-ben ugyancsak Bécsben kiadott perikópáskönyvvel (**1918**). Ahhoz hasonlóan aláírás nélkül adta közre azt a nyomdászelőszót, amelyet még Michael Rickhes írt az 1629-ben Bécsben kiadott perikópáskönyvhöz (**1421**), és amelyben magáról mint a perikópáskönyv alapját képező katolikus bibliafordítás (Bécs 1626, **1352**) nyomdászáról emlékezett meg. Ez az állítás tehát nem ennek az 1661. évi perikópáskönyvnek a nyomdászára vonatkozik. A perikópák szövege Káldi György bibliafordításából való (Bécs 1626, **1352**).

Cf. **1421**!*; **1918**; –, **3019**, **3581**, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Firenze *Nat* ○

2961

»PÁZMÁNY Péter: Két szárny, melyekkel felemelkedvén a keresztyén lélek az uj tanitok törei elött elszaladhasson. Vétettek cardinál Pazmany Peter esztergami erseknek az Sz. Irásrul és az Anyaszentegyházrul irt elsö könyvetskéjéböl. VII. és VIII. resze. Bécsben [1661-1662] Kürner Jakab János [sen.] az Austria könyvnyomtatója.«

»cc. 24 pag. – 12°?«

Sztripszky I 2170/376 ← MKsz 1880: 301 – MKsz 1932: 8

Katolikus vitairat. – E ma példányból ismeretlen kiadvány dedikációjának aláírója „a Jézus társaságában vitézkedő Posoni Collegium" volt. Főrésze címének megfelelően Pázmány Péter: *A Szentírásról és anyaszentegyházról két rövid könyvecske* (Bécs 1626, **1351**) című művének VII. és VIII. fejezetét tartalmazta, amelyeknek címe az 1626. évi, első bécsi kiadás alapján: „Az új tanítók a Sz. írással vallásokat nem bizonyítják, de Sz. Irás ellen sokat tanítanak" és „Minden szükséges tudomány úgy találtatik-é a Sz. Irásban, hogy hinni kelljen, ami nincs írva."

A teljes Pázmány-mű szövegkiadása Demkó Györgytől: Pázmány Péter összes munkái V. Bp. 1900, 343–469. Az e kiadványban közölt részek 394-401.

E kiadvány egykori létezésére először Ráth György következtetett az *Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése* címmel 1662-ben nyomdahelyének feltüntetése nélkül kiadott református felelet alapján (**3064**). Ez a 7. lapján közli az általa cáfolt mű fent idézett címét, és a 13. lapon nevezi meg a dedikáció aláíróját. Továbbá hat „része" élén „szakaszokra" rendelve közli az általa cáfolni óhajtott munka teljes szövegét. Az idézetek néhány apró stilisztikai eltéréstől eltekintve valóban hiánytalanul tartalmazzák a címben megnevezett Pázmány-mű említett két fejezetét.

A kiadvány törzsrészének kikövetkeztethető tartalmát tehát teljes egészében az eredetileg Pázmány Péter által írt szöveg alkotta. A nem Pázmánytól, hanem a kiadótól származó cím és a megjelenés körülményei ellenére – azaz, hogy a szöveget Pázmánynak egy nagyobb művéből önkényesen emelte ki a kiadó – a bibliográfia-szerkesztés gyakorlati szempontjából kétségtelenül Pázmányt kell szerzőnek tekinteni, ellentétben Sztripszky Hiadorral, aki a kiadó „Posoni Collegium" neve alatt szerepeltette e nyomtatványt bibliográfiájában (I 2170/376).

Az 1662-ben kiadott, említett református válasz (**3064**) egyértelműen megnevezi a *Két szárny* nyomtatási helyét és nyomdászát, de nem utal megjelenésének idejére. Johann Jakob Kürner bécsi műhelyéből 1655–1663 között ismeretes néhány magyar nyelvű kiadvány. Feltételezhető, hogy a *Két szárny* 1661-ben vagy 1662-ben jelent meg, ugyanis a katolikusok és a reformátusok közötti intenzív hitvitákat Sámbár Mátyásnak a *Három üdvösséges kérdés* című munkája indította újra, amelyet 1661-ben Nagyszombatban tettek közzé a győri jezsuita kollégium nevében (vö. **2997**). Logikusnak tűnik, hogy a pozsonyi jezsuita kollégium nevében kiadott *Két szárny* a győriek kiadványához közeli időben jelent meg. Ezt a feltételezést erősíti a címek és kiadók közötti hasonlóság, valamint, hogy mindkét mű Pázmány vitairatain alapul.

Pósaházi 12° formátumú 109 lap terjedelmű válaszában a Pázmánytól származó szöveg 559 sor, ami 24 lapnak felel meg. Valószínűleg a *Két szárny* is hasonló 12° vagy 8° formátumban jelent meg. Mivel Pósaházi nemcsak szövegével, hanem már címével is hosszasan vitázik, feltételezhető, hogy nem tartalmazott olyan részleteket, amelyekre a válasz nem utal. Ennek alapján a *Két szárny* terjedelme 24 lap lehetett.

Cf. **1351**; –, **3064**, **Appendix 239**

2962

SZ. PATRICIUS purgatoriumjáról való historia, mely most ujonnan groff Esterhazi Pal vram ö nagysága parancholattyából magyarrá forditatott és jó rendbe hozatott. Béchben [1661–1662 vidua Rickhes].

[ ]^{1},):(^{6}, A^{6}–L^{6} M^{1} = [13] + 133 + [1] pag. – 12° – 1 ill., orn., init.

RMK I 1577

Moralizáló elbeszélés és vallási tanítás. – A címlapon egy purgatórium tüzében szenvedő alak fametszetes ábrázolása látható. Az ezt követő ajánlás címzése ... *Groff Eszterhazi Orsik asszonynak ... Esterhazi Pál ... kedves házastársának, nekem kegyelmes asszonyomnak* szól ( ):($_1$a), hátán Szent Bernáttól származó idézet olvasható ( ):($_1$b). Ezt követi maga az *Ajánló levél*, aláírója *nagyságtok alázatos káplánja F. K. I.* ( ):($_2$a–):($_4$b), majd *A kegyes olvasóhoz* intézett előszó ( ):($_5$a-):($_6$b). A főrész a négy fejezet tartalmi összefoglalásával kezdődik. Az első rész címe: *Szent Patricius purgatoriumjáról való könyvecske, melynek első része, Salterniay Henrikusnak erről a Purgatoriumról való históriáját magába foglalja*. A tartalomjegyzék után kezdődik ennek *XXIII §*-ra osztott szövege, amely Szent Patrik rövid életrajza és a szentről elnevezett írországi barlang történetét követően, *Oënus vitéz* (Owein, Oien) angol lovagnak itt tett pokoljárását írja le (1–77). Ezt követi a *Második része ezen könyvecskének, mely magában foglalja a S. Patricius purgatoriumjával ellenkező argumentumoknak fejtését*, amely a purgatórium dogmájának védelmében, a létezésével szembeni négy érv teológiai cáfolatát adja (78–111), majd a *Harmadik része, melyben mind régi, mind új historikusoknak Szent Patricius purgatoriumját valló bizonysági előhozattatnak*, amely a hitelesség mellett szóló történeti bizonyítékokat tartalmazza (112–124). Végül a *Negyedik része, melyben Szent Patricius purgatoriumjában zarándokló embereknek regulája és módja adatik, hogy azzal zarándokságukat szerencsésen végezhessék*, amely David Roth, az írországi Ossory püspökének a purgatóriumba zarándoklók számára készített reguláját közli (125–133). A kiadvány a szerzőnek az idegen nyelvű nyomdász által elkövetett sajtóhibák miatti szabadkozásával zárul (M_1b).

A műről és annak kiadásáról, a korábbi szakirodalmat is összefoglalva részletesen írt Hausner Gábor (MKsz 2001: 332–340). Turóczi-Trostler Józseffel egyetértve (Magyar Nyelvőr 1933: 101–107), a XII. század végén Henry de Sawtrey által írásba foglalt szöveg fordítása közvetlen előzményének Thomas Memmingham(us) 1624-ben, Párizsban kiadott *Florilegium insulae sanctorum seu vitae et acta sanctorum Hiberniae* című művét tartja. Megállapítja, hogy a magyar nyelvű munka szerkezete és tartalma pontosan követi azt, az Európa-szerte népszerű műnek ez az első ismert magyarítása.

Az Eszterházy Pál ösztönzésére készült fordítás szerzőjének neve nem állapítható meg pontosan. Hausner felveti, hogy talán a főúrral szoros kapcsolatban álló Joannes Vicarius jezsuita szerzetes lehetett, azonban az előszó végén olvasható monogram ezt nem támasztja alá. Elképzelhetőnek tartja, hogy az *F. K. I.* monogram valamely Eszterházy körül tevékenykedő ferencesre utal, ez esetben az *F* „frater”-t jelentene, vagy magyaros névsorrendben egy *F. K.* nevű jezsuita kereshető mögötte (i. m. 339).

A műben Hausner nem a középkori látomásirodalom kései hazai hajtását, illetve a misztikus, népieskedő irodalom és a regényes elbeszélés magyarországi kezdeteit látja, hanem inkább az ellenreformáció korai emlékét (i. m. 340).

Hausner az *Ajánló levél* alapján az ajánlás megírását, valamint a nyomtatási év és nyomda megjelölése nélküli kötet megjelenését 1661-1662-re teszi. Ezt támasztják alá V. Ecsedy Judit nyomdatörténeti vizsgálatának eredményei is, amelyeket Hausner cikkének keretében közölt. Eszerint a kiadvány 1661–1669 között, de nagyon valószínűen az 1661-hez közelebbi években, özvegy Susanna Rickhes bécsi műhelyében jelent meg (i. m. 337).

Budapest *Nat* ②*

2963

[1] VY és ó kalendariom Kristus urunk születése után MDCLXII. esztendöre valo, melly az intercalaris, az az közbetétetett esztendö után masodik, 365 napot foglal magában. Nagy szorgalmatossággal a' béchi meridianomra rendeltetett K ü r n e r L i p o l d é s M a t e aa. ll. et philos. baccal. által Német, Magyar és ezek szomszédságában levö országok szolgálattjára, a magyar historia és sokadalmakkal eggyüt. – [2] (Prognosticon az az iöuendö dolgoknak égi nézésekböl-valo ielensége auagy nagy praktika Kristus urunk születése után valo MDCLXII. esztendöre… nagy szorgalmatossággal az eghi chillagoknak iárások szerint, a' Napnak, Holdnak, planetáknak forgásokrul és onnét észben vett szélvészekrul, az Austriay Herczeségnek [!], Magyar és ezek szomszédságban levö országoknak meridianumra szérint szedegetett [!] szolgálattyára K ü r n e r L i p o l d é s M a t e aa. ll. et philos. baccal. által világosságra adatot.) Béchben [1661] Kürner Jakab János [sen.], Also Austrianak könyw-nyomtatoja.

$[A]^8$ B^8–D^8 E^2 = [34] fol. – 8° – 3 ins., orn., color.

RMK I 985

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon koronás magyar címer látható, amelyet két angyal tart. A címlap hátán angyal tartja az osztrák császári címert. Ez a fametszet nem azonos az előző, példányból ismert kalendáriumban használttal (**2817**). A naptárrész beosztása megegyezik az 1660. évre szóló bécsi kalendáriuméval (**2817**) ($[A]_2$a–B_6a). A *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról* című részt (B_6b–B_7b) az önálló címlappal ellátott prognosztikon követi, címlapján a babérkoszorúba foglalt magyar címerrel (B_8a). A prognosztikon egyes fejezetei: *E jelen való 1662. esztendőnek tulajdonságairól és természetéről* (B_8b–C_1b) – *A télről* (C_1b–C_2b) – *A kikeletről* (C_2b–C_4a) – *A nyárról* (C_4a–C_5a) – *Az őszről* (C_5a–C_6a) – *Ennek az esztendőnek a Napban és Holdban való fogyatkozásáról* (C_6a) – *Ennek az esztendőnek 1662 bőségéről* (C_6b–C_7a) – *A hadakról és betegségekről* ... (C_7a–C_8a) – *A testi betegségekről* (C_8a–C_8b). Ezt követi az előző évekhez hasonlóan a *Kronológia*, amely címe szerint a *tavaly kinyomtatott historiák után következik* (C_8b–D_6b). Ez a szakasz a mohácsi csata leírásával kezdődik és 1529-ig tárgyalja a magyar történelmet. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja (D_7a–E_2a).

Cf. **2626**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①
Olim: Kismarton Eszterházy

2964

ELEGIA in honorem ac nuptiarum celebritates ... Pavli Greissing, ministri p. t. Montis Gymnici ... Christophori Greissingh, jvrati civis reipvb. Coronensis filij, sponsi, nec non ... Annae Christelidos ... Georgii Christels, jurati civis reipvb. patriae ... sponsae celebratas Dominica 5. post Epiphan. h. e. 8. Iduum Februarij. [Coronae] (MDCLXI) [Herrmann].

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4º

Gross: Kronstädter 1152

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Christoph Greissing brassói polgár fiának, Paul Greissing brassói lelkésznek és a gimnázium rektorának, valamint Anna Christels, Georgius Christels brassói polgár lányának 1660. február 7-én tartott házasságkötésére készült. Az ifjú párt verssel köszöntötték: (1–2) *Quod differtur non auffertur* címen latinul és németül *Pet. Mederus etc., past. Coronen.* ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a) – (3) *Johannes Fuchsius, ecclesiae patriae diaconus* ([ ]$_2$b) – (4–5) *Johannes Greissingh, Prediger zu S. Bartholm.* latinul és *Ringel Gedichte* cím alatt németül ([ ]$_2$b–[ ]$_3$a) – (6) *Johannes Honterus, rector gimnasi. Cor.* ([ ]$_3$b) – (7) *Hochzeit Schertz* címen német nyelvű vers olvasható *von einem guten Freund* ([ ]$_3$b–[ ]$_4$b) – (8) *Johannes Schullerus Batosch.* ([ ]$_4$b) – (9) *Martinus Herrmann Coron.* ([ ]$_4$b) – a kiadványt a (10) *Die Braut sprich* című rövid német vers zárja.

A brassói Paul Greissing (†1687) tanulmányait szülővárosában végezte, majd 1653–1655 között a strassburgi és a wittenbergi egyetem hallgatója volt. 1659-ben a brassói gimnázium rektora lett, ugyanebben az évben lelkésszé is választották. 1674-től haláláig a szászhermányi lelkészi tisztséget töltötte be.

A házasságkötés évét a címlapon olvasható kronosztichon közli.

A kiadványt Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Kronstädter 1152).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2965

»HONTER, Joannes, iun.: De necessario et contingenti, Praeside M. JOH. HONTERO Rect. Coronensi disputavit CASPARUS RAUSS Stud. Cor. die 24. Mart. 1661. Coronae [Herrmann]. 4r.«

RMK II 965

Filozófiai vizsgatételek. – Ezt a ma példányból ismeretlen művet Szabó Károly „az 1549-ben elhalt reformator Honter János unokája unokájának ... iskolai vitairatát" Joseph Trausch Schriftsteller-Lexicona (II 220) nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK II 965). Címe alapján e nyomtatvány olyan vizsgatételeket foglalt magában, amelyek a szükségszerű (*necessarium*) és az esetleges (*contingens*) filozófiai-teológiai kérdéseiről szóltak.

A vizsgatételeket a brassói evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1661. március 24-én. A vizsgáztató ifj. Joannes Honter, a brassói iskola rektora, a vizsgázó Casparus Raus volt. Joannes Honter (1633–1691) Wittenbergben, majd Giessenben végzett egyetemi tanulmányai után 1660 és 1678 között volt a brassói iskola rektora. 1678-tól haláláig ugyanott mint lelkész működött.

2966

<Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1662. Kronstadt 1661 Herrmann. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2822**!

2967

MNEMOSYNON nuptiale in honorem ... Iohannis Alesii, ss. theolog. et ll. aa. stud. viri, olim ... Johannis Alesii ecclesiae Honigbergensis ephori ... filij, sponsi, pariter ... Marthae Bergerianae ... Johannis Herrmanni societatis centum-virilis commembri ... relictae viduae, nunc sponsae erectum ab Euryalo et Niso anno MDCLXI. d. Feb. 13. Coronae (MDCLXI) [Herrmann].

[ ]^4 = [4] fol. – 4°

Gross: Kronstädter 1153

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Joannes Alesius, teológiai hallgató, Joannes Alesius szászhermányi bíró fiának, valamint Martha Berger, Johann Herrmann centumvir özvegyének 1661. február 13-án tartott esküvője alkalmából készült. Az ifjú párt, a magukat – a barátságukról és bajtársiasságukról ismert – vergiliusi Nisus és Euryalusnak nevező barátai köszöntötték a versekkel. A költeményeket a címlap hátoldalán Propertiustól vett kétsoros idézet vezeti be (A_1b), majd (1–2) *Sonett an die Verliebten* címen németül, a *Sponsus ad sponsam* című dialógussal latinul *J. G., c. C.* (A_1b–A_2a) – (3) *Paradoxon* és (4) *Schertzgedancken in trochaische Reimen geschlossen* megjelöléssel *Petrus Pfannenschmiedt, lector Coronensis* (A_2a–A_3a) – (5) *Martinus Nellius* (A_3a–b) – (6–7) *Jacobus Jeckelius* latinul és németül (A_3b–A_4a) – (8) *Casparus Raus Cor.* (A_4a-b) köszöntötte a házasokat.

A *J. G., c. C* betűk feloldása esetleg Johann Gorgias, collaborator Coronensis lehet (Gernot Nussbächer szóbeli közlése).

A kiadványt Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Kronstädter 1153).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

——

Debreceni Kalocsa János: Örök élet zsengéje. Debrecen 1661. – Vide **3024**

——

Komáromi Csipkés György: Az iudiciaria astrologiarol és üstökös csillagokról való jvdicivm ... Debrecen 1661 – Vide **3195**

2968

<Medgyesi Pál: Hét napi együtt beszelgetés. Debrecen 1661. 12r.>

RMK I 972

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Református vitairat.

Medgyesi Pál e vitairata, amelyet William Cowper gallowayi püspök művéből fordított magyarra, csupán az 1637. évi debreceni kiadásból (**1670**) ismeretes példány alapján. Ezen 1661. évi, ugyancsak debreceni kinyomtatás egykori létezését Szabó Károly feltételezte (RMK I 972) Sándor István (Könyvesház 41) és Hegedüs László (Sárospataki Füzetek 1857, 351) említése nyomán. Katona István szintén leírja e kiadást a következő formában: „Medgyesi ... haec opera producit ... Dialogus 7. dierum. Debrecini 1661. 12." Mivel Sándor az 1637. évi kiadást is ismeri (Könyvesház 23), és Medgyesi e munkájának témája jól illeszkedik a kálvinista egyház régiségéről 1661-ben újrainduló hitvitákhoz (vö. **2997**), a fenti adatok alapján megalapozottan feltételezhető az 1661-es kiadás egykori létezése.

Medgyesi e munkáját Császár Károly ismertette és értékelte röviden (Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911, 32–33).

Cf. **1670***

——

Püspöki János: Az keresztyénség védoszlopának megdülése. Debrecen 1661. = **Appendix 232**

2969

APPLAUSUS academici famae ac nomini ... d. Martini Cöller, Sedinensis Pomerani, cum ... a ... d. Gulielmo Cup, j. u. d. et ... professore ... in ... Academia Franekerana, ... gradum in utroque jure ... consequeretur 4. April. st. vet. 1661, a fautoribus et amicis sincerioribus sacrati. Franekerae (1661) ex officina Joh. Arcerii bibliopolae.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 2002: 66–68

Köszöntő versek különféle nyelveken, köztük magyarul is. – A kiadványt Martinus Cöller barátai jelentették meg abból az alkalomból, hogy 1661. április 4-én a franekeri egyetemen doktori fokozatot szerzett. A versszerzők neve és költeményük nyelve a következő: (1) *N. Arnoldus, ss. th. d. et prof. ord. ac academiae concionator*, latin – (2) *Phillippus* (!) *Matthaeus, med. d. et prof. ord.*, latin (A_2a) – (3) *Lorenzo di Banco, dottor e profess. p.*, olasz (A_2b) – (4) *L. Parent, profes. és langues Franc., Ital. et Espagn.*, francia (A_3a) – (5) *S. de B., m. d. et c. Mar. Har. pr.*, holland (A_3b) – (6) *Johannes Nese Megapol., juris utr. cand.*, latin (A_4a) – (7) *P.C.V.H.*, latin (A_4b) – (8) *Hilmar Diederich Theophili*, német (B_1a) – (9) *Joachimus Lamberti*, latin (B_1b-B_2a) – (10) *Henrich Perbandt Königsb.*, német (B_2b-B_3a) – (11) *Michael Stürmer von Königsb. aus Preussen*, német (B_3b-B_4a) – (12) *Bengdt Aureen Wärmel.*, svéd (B_4b) – (13) *B. Lackman nob. Liv.*, angol (C_1a) – (14) *A.D.K.*, német (C_1b) – (15) *Sipke Hendricx Duynterp*, fríz (C_1b) – (16) *Joh. L. Kis-Várdai, Ungar.*, (C_2a) magyar. E Balassi-strófákra emlékeztető 12 soros magyar vers címe és kezdősora: *Carmen Ungaricum. A mennyei ige.* (17) *J. Fivelant*, holland (C_2a) – (18) – (19) *C. B[ornemann?] H. D.*, görög és dán (C_2b) – (20) *Ráchwal Probowsky, Ziemiánin Polski*, lengyel (C_3a) – (21) *J. F.*, fríz (C_3b) – (22) *J. Arcerius*, holland (C_4a).

A (16). eddig ismeretlen, magyar nyelvű vers írója Kisvárdai Lázár János 1655-ben Sárospatakon tanult (Hörcsik, Richárd: *A sárospataki Református Kollégium diákjai, 1617-1777.* Sárospatak 1998, 88. Nr. 28.), majd Sátoraljaújhelyen rektorként működött. 1660-ban iratkozott be a franekeri egyetemre, majd még ugyanebben az évben a leideni egyetem hallgatója lett. Franekeri tartózkodása alatt írta meg Martinus Cöller köszöntésére magyar nyelvű költeményét.

A pomerániai Stettinből való Martinus Cöller 1659-ben iratkozott be a franekeri akadémiára.

A nyomtatványt részletesen ismertette Postma Ferenc és P. Vásárhelyi Judit (MKsz 2002: 66–68).

Budapest *Nat* cop. – Rostock *Univ* ①

2970

C[ZEGLÉDI] I[stván]: Ama ritka példájú, s-a pogányt természet szerént gyülölö keresztyének közöt dicsöséges emlekezetet érdemlet ... II. Rakoci Györgynek ... Erdely-országának fejedelmének, Magyar-Országh részeinek vrának s székelyek ispánnyának ... el alvásának megh-emlitése, s-testének földben tétele felet lött praedicatio, ki-is ... Gyalu s-Fenes közöt ... Istenhez-is költözék lelke Váradon Anno 1660. die 7. Iunij. Cassan 1661 Severinus Marcus.

A_1, [ ]^3, $A_{2–4}$ B^4–G^4 H^3 = [34] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 974 – Čaplovič 569

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Czeglédi István kassai református lelkész mondta el a szászfenesi csatában halálosan megsebesült és Váradon 1660. június 7-én meghalt II. Rákóczi György erdélyi fejedelem felett. A címlap hátán (A_1b) bibliai idézetek ol-

vashatók. Az ezt követő három betoldott levélen *II. Rakoci Gyorgynek, Erdély országának nagy-fejedelmének, Magyarország részeinek urának ... siralmas özvegyének, ... Bathori Sophia asszonynak, ismét ... ugyanazon ... nagy fejedelemnek ... egyetlen eggyének, ... Rakoci Ferentz uramnak* ... ajánlotta a prédikációt keltezés nélkül *Nagyságtok méltatlan alázatos szolgája C*[zeglédi] *I*[stván). A gyászbeszédben, amely *Praeludium*mal (A_2a–A_3b) és a bibliai textussal kezdődik, Czeglédi István a nemzet javára igaz hadat viselt fejedelem alakját idézte fel (A_4a–H_3a).

Szövegkiadása: Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból. Bp. 1988, 171–219, 413–426, Kecskeméti Gábor.

A nyomtatványon nincs utalás a temetés időpontjára. Báthori Zsófia fejedelemasszony elhunyt férje holttestét időben, még Várad török elfoglalása előtt, 1660 júniusában Ecsed várába vitette. II. Rákóczi György temetése csak a következő évben, 1661. április 24-én, Szent György napján ment végbe fényes pompával Sárospatakon.

A Báthori Zsófia által szétküldött meghívó szövege tartalmában és stílusában is közel áll a prédikációhoz, ezért feltételezhetően mindkettőt ugyanaz a személy írta. Erről és a gyászbeszédnek a fejedelmi halottat bíráló megjegyzéseiről, összevetve Szalárdi János krónikájával ld. az idézett szövegkiadás jegyzeteit (413–416) Kecskeméti Gábortól.

Czeglédi a prédikáció végén a gyászolók között Kemény János erdélyi fejedelmet jelenlévőként említette, de valójában ifj. Rhédei Ferenc helyettesítette az erdélyi fejedelmet a gyászszertartáson. Kecskeméti Gábor feltételezte, hogy a prédikációnak Kemény János megszólításával kezdődő része nem úgy hangzott el a koporsó felett, mint ahogyan az nyomtatásban megjelent (uo. 414). Az sincs kizárva azonban, hogy Czeglédi a gyászbeszédet még közvetlenül a temetés előtt kinyomtathatta Kassán.

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

2971

Vacat!

—

Czeglédi István: Halotti beszéd Bőr Katalin felett. Kassa 1661. – Vide **3026**

2972

IVUL, Gabriel: Famae qvadriga ... quatuor apostolici regni Vngariae Academiarum Budensis, Claudiopolitanae, Tyrnaviensis, Cassoviensis fvndatorvm in triumphum ... dd. aa. ll. et philosophiae neo-magistrorum tracta per ... juventutem academicam facultatis oratoriae, cum supremam

philosophiae lauream imponeret r. p. Gabriel Ivul e Soc. Iesu, philosophiae doctor ejusdemq(ue) professor, nec non p. t. inclytae facultatis philosophiae senior. [Cassoviae] (MDCLXI) typis Marci Severini.

A^8 B^4 = [12] fol. – 8° – Orn.

Čaplovič 571a

Köszöntő versek – A címlap hátán kezdődik a *Neo magistri* címzett prózai köszöntés, amelyet *oratoriae facultatis studiosi* írtak a kassai akadémia legelső filozófia baccalaureusai tiszteletére. Ez alatt olvasható a 22 végzős neve: *Stephanus Chernei nobilis Vngarus, Paulus Torkos nobilis Vng. ex convictu nobilium, R. Michael Sorger Germanus ex seminario ... ep. Agri., Ionas Polereczky Pannon., Matthias Filko nobilis Pannon. ex convictu nobilium, Andreas Illyes nobilis Transylvanus, Franciscus Alexander Nigrini Szakolczensis, Ioannes Raik Pannonius, Martinus Boruta, civis Sylezita, Matthias Freilich Vngarus, Gabriel Desöffi nobilis Vngarus, Alexander Tivadar nobilis Vngarus ex convictu nob., Paulus Szent Imrei nobilis Transylvanus, Michael Kaszony nob. Transylvanus, Georgius Szent Simoni nobilis Transylvanus, Benedictus Svabi nobilis Pannon., Georgius Iufmanicz Croata, Ioannes Katuňsky Pannon., Michael Levkowski nobilis Polonus, Andreas Wiskiczky Polonus, Stephanus Matkovicz Pannonius* (A_1b–A_2a). Ezt követik a költemények: (1) *Pro academia Cassoviensi ad Virginem Matrem sine macula conceptam, ejusdem academiae patronam* címzett *Ode votiva* (A_2b–A_3b). Ezután a címbeli *famae quadriga*nak megfelelően az ország négy akadémiájának szóló versek olvashatók alapítójuknak ajánlva: *Matthiae Corvino regi Ungariae, academiae Budensis fundatori* (2) *Statua* (A_3b–A_4b) valamint (3) *Panegyris lyrica* (A_4b–A_5a), majd *Stephano Bathoreo, regi Poloniae, academiae Claudiopolitanae in Transylvania fundatori* (4) *Epinicion* (A_5b–A_6a) – (5) *Ode* (A_6b–A_7a), ezt követően (6) *Petro Pazmanno s. r. e. cardinali, academiae Tyrnaviensis fundatori Epitaphium* (A_7a–b) és a szintén neki szentelt (7) *Memoria. Ode* (A_8a–b) áll, végül (8) *Benedicto Kisdi, episcopo Agriensi, academiae Cassoviensis fundatori auspicia* (A_8b–B_1b) és hozzá szóló (9) *Ode* (B_1b–B_2a). A kiadványt két dicsőítő költemény zárja I. Lipót császárhoz: *Ad Rom. imp. Leopoldum, regem Ungariae*, aki a kassai akadémia alapítását 1660-ban jóváhagyta: (10) *Gratiae immortales* (B_2a–B_3a) és (11) *Panegyris lyrica* (B_3a–B_4b).

Gabriel Ivul (1619/1620–1678) jezsuita pap. Karánsebesen született. 1637-ben lépett be a rendbe, Nagyszombatban tanult, felsőbb iskoláit Grácban végezte, itt szerzett teológiai doktori címet. Bécsben, Nagyszombatban, majd haláláig a kassai akadémián tanított teológiát. Főleg filozófiai és hitvitázó tézisek szerzőjeként ismert (**2973**, **3341**, RMK II 1446).

Az előszó hangsúlyozza, hogy Lipót császár bullája engedélyezte a magiszteri fokozat megszerzését Kassán, ezért is méltatták a császár érdemeit a korábbi magyarországi egyetemalapítók (Mátyás király, Báthori István, Pázmány Péter, Kisdi Benedek) után.

A nyomtatás évét a címlapon olvasható kronosztichon árulja el.

A kiadványról első alkalommal Ján Čaplovič adott hírt (571a).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

2973

IVUL, Gabriel: Philosophia novella, qvam ... in .... episcopali academia Cassoviensi pro suprema philosopiae [!] laurea consequenda publice propugnabit ... Ioannes Iosephus Barkoczi de Szala etc., praeside .. Gabriele Ivul e Soc. Iesu, phlosophiae [!] doctore, ejusdemq(ue) professore ordinario, nec noc p.t. facultatis philosophicae seniore. Cassoviae MDCLXI typis Marci Severini.

$( )^4$, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Zzz^4, $Aaaa^4$–$Gggg^4$ = [8] + 595 [recte 599] + [9] pag. – 8º – Orn., init.

RMK II 966 – Čaplovič 572

Filozófia tankönyv. – A címlevél után *Joannes Barkoczi de Szala* dátum nélküli ajánlólevele olvasható ... *principi ac domino, domino Francisco Rakoczi, magni parentis, Georgii Rakoczi Transylvaniae quondam principis magno filio* ($( )_2$a–$( )_4$b). A főrész azt a tananyagot adja közre, amelyet a magisteri fokozatért pályázó Barkóczi János József három éven keresztül tanult, és amelyből 1661-ben vizsgázott a kassai akadémián. Három nagy egységből épül fel: *Logica* (1–198), természetfilozófia *De natura et objecto physicae* címmel (199–588) és *Metaphysica* címen a tulajdonképpeni filozófia rövid összefoglalása (589–595 [recte 599]). A tankönyv végén *Errata praecipua* ($Ffff_4$b) és *Index rerum* című tárgymutató áll ($Gggg_1$a–$Gggg_4$b).

Gabriel Ivul filozófiai felfogását Mészáros András elemezte. Megállapította, hogy főleg Aristoteles tanításaira támaszkodott, de kozmológiai nézeteiben Descartes nézetei, asztronómiai tanításaiban pedig a kor jelentős tudományos eredményei is jelen vannak (A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona. Pozsony 2003, 131–132).

A tankönyv I. Rákóczi Ferencnek szóló ajánlása alapján valószínű, hogy a kiadás költségeit ő viselte.

Szabó Károly e mű bibliográfiai leírása végén idézi De Backert, aki szerint Ivulnak ez a műve 1655-ben Bécsben, majd 1663-ban Zágrábban is megjelent (V 338). A Bécsben 1655-ben kiadott *Philosophia* címe, terjedelme és formátuma (RMK III 1929) eltér e Kassán megjelenttől. Akkor és ott a vizsgázó Vitalis Mayeritsch volt. A zágrábi kiadásból példány jelenleg nem ismeretes.

In 18 bibliothecis 24 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Univ* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Zagreb *Univ*

2974

THALASSIO in nuptialem solennitatem ... Stephani Bvdiacs, regiae liberaeqve civitatis Cassoviae centum viri ... et gymnasii conrectoris ... sponsi et ... Elizabethae Keresztvri, sponsae votiva mente decantatus ab alumnis gym(nasii) Cass(oviensis) anno et die ut subjectum habet distichon ... Cassoviae (MDCLXI) typis Marci Severini.

A^4 B^{3+1} = [7] fol. – 4º

RMK II 967 – Čaplovič 574

Lakodalmi versek. – A kiadvány Stephanus Budiats kassai centumvir és az evangélikus gimnázium konrektora, valamint Elizabetha Keresztúri 1661. szeptember 19-én tartott esküvőjére készült. A menyasszony személyéről és családjáról a kiadványban bővebb adat nem található. A költeményekkel a kassai gimnázium alumnus hallgatói köszöntötték az ifjú párt: *I. Andreas Fabiani Cibin., alumnorum senior* (A_2a) – *II. Matthias Brachticz Boh., a. s. C.* (A_2a–b) – *III. Spes non confundit* címmel *Johannes Fabricius Szakolcz., sch. C. a.* (A_2b–A_3b) – *IV. Mart. Olerinus Brizn., s. C. a.* (A_3b–A_4a) – *V. Post nubila Phoebus* címmel *Blasius Vanczaius, sch. C. a.* (A_4a) – *VI. Simile appetit sibi simile* címmel *Joh. Guistius Rup. Trans., s. a.* (A_4a–b) – *VII. Lucas Figuli Trans., s. a.* (A_4b) – *VIII. Andr. Requini Trans., s. a.* – *IX. Tobias Hlubocius, Solnen. gym. a.* (A_4b–B_1a) – *X. Georg. Piscator Kocz., s. a.* (B_1a) – *XI. Steph. Kys Hung., s. a.* (B_1a-b) – *XII. Nicol. Nicolaidis Lipt., s. a.* (B_1b) – *XIII. Andr. Pixiadis Arv., s. a.* – *XIV. Matth. Stankonius Tur., s. a.* – *XV. Adamus Felicis Liptov., a. s.* (B_1b–B_2a) – *XVI. Nic. Murai Szombathinus, s. a.* (B_2a) – *XVII. Michael Beledy Hung., s. a.* – *XVIII. Johannes Fabri Kendiensis, a. s.* – *XIX. Michaelis Hriczius Arv., s.a.* (B_2b) – *XX. Andreas Szánto Hung., a. s.* – *XXI. Johannes Schleimerus Neos., s. a.* – *XXII. Michael Nagy-Musainus Hung., s. a.* (B_2b–B_3a) – *XXIII. Paulus Száz Budai Trans., a. s.* (B_3a) – *XXIV. Paulus Fabricius Tran., a. s.* – *XXV. Jacobus Rosaides, s. C. a.* – *XXVI. Johannes Mikleczy, s. a.* (B_3a–b) – *XXVII. Nic. Klepniar. Kisszögh.* (B_3b) – *XXVIII. Matthias Vancsai, a. s.* – *XXIX. Jeremias Kubranski, s. a.* – *XXX. Michael Gondol. Hung.*

A házasságkötés időpontját a címben olvasható kronosztichon határozza meg.

Stephanus Budiats evangélikus iskolamester, 1648-tól Nagysáros rektor. 1650-ben a kassai iskolában tanított, 1651–1661 között mint konrektor szerepel.

Budapest *Nat* ①

2975

[1] UJ és o kalendariom Christus Vrunk születése után valo 1662. esztendöre, melleyt [!] Magyar Országra, Erdélyre és szomszéd tartományokra alkalmaztatott Neubarth Christoph, Bolesla Silesius által. – [2] (Astrologiai velekedes Christus Vrunk születése után való 1662. esztendöre, melyben ez esztendönek négy részei, had és békeség, földnek termése és terméketlensége egyéb természet szerént történendö dolgokkal edgygyütt [!] jedzettettek meg. Magyar Orszagra, Erdelyre és egyéb szomszéd tartományokra szorgalmatossan alkalmaztatott Neubarth Christoph theol. és astron. által.) Cassan [1661] Severinus Marcus.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2034/241 ← MKsz 1878: 274 – Čaplovič 573

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1b–B_6a) beosztása megegyezik az 1658-ra kiadott kassai kalendáriuméval (**2713**). A hónapversek januári kezdősora: *Hogyha*

fénylik Vince, borral telik pince. A december hónapot lezáró lap (B_6b) üres. A prognosztikon önálló címlapja (B_7a) után álló fejezetek: *Az esztendőnek négy részeiről. I. A télről* (B_7b–B_8a) – *II. A tavaszról* (B_8a–C_1a) – *III. A nyárról* (C_1a–C_2a) – *IV. Az őszről* (C_2a–C_3a) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_3a–b) – *Harmadik rész. A had és békesség állapotáról* (C_3b–C_6a), az itt olvasható verses imádság kezdősora: *Oh te erős Isten, ki lakozol mennyben* – *Negyedik rész. Az egészség és betegségről* (C_6b–C_7a) – *Ötödik rész. A földi termésekről* (C_7a–C_8a). A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárjegyzék (C_8b–D_5b) és egy üres levelet követően (D_6a) a *Magyar krónika* (D_6b–E_8b) zárja, amely 1660-ig írja le a magyar történelem eseményeit.

A kiadványt első ízben Fraknói Vilmos ismertette (MKsz 1878: 274), az ő közlése nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2034/241).

Cf. **2713**!

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ④* ④* ④ – Cluj-Napoca *Univ* ④* ④*

Udvarhelyi György: Öt sima kövekkel elkészített Dávid parittyája. Kassa 1661. – Vide **2983**

2976

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Lycevm Eperiense dramaticvm, in quo tragicus nonnullorum interitus ad cautionem et flagrans quorundam in literas ardor ad imitationem jvventvti Fragariae cumprimis vero poetis proponitur, adornatum a m. Isaaco Zabanio ... Cassoviae (MDCLXI) apud Marcum Severinum.

A^8–C^8 D^4 + ? = [28 + ?] fol. – 8°

Bucsay 647 – Čaplovič 568 – Varga E 191

Iskolai színjáték. – E színdarabot az eperjesi gimnáziumban adták elő, a címlapon lévő kronosztichon alapján 1661-ben. A címlevél után, amelynek háta üres, *Actorum nomina* sorolja fel a színjáték szerepeit (A_2a). Majd *Epigramma ad Momum* című vers következik (A_2b). A darabot jambusokban írott *Prologus* vezeti be. A színdarab három felvonásból (*actus*) áll (A_3a–D_4b). Közülük az első négy, a második két jelenetet (*scena*) tartalmaz. A harmadik felvonás a hetedik jelenet kezdetén megszakad. Több jelenet *Musicá*val végződik. A színdarabban a főszereplők: *Theuphobus*, *Aretophilus*, *Misocacus*, *Hypnophilus*, *Merobibus*, *Ponophygus* elvesztegetett éveiket siratják és vezetőt keresnek. *Luxuria* és *Virtus* jelentkeznek erre a szerepre. Bemutatkoznak *Luxuria* társai: *Morio*, *Bucco*, *Labio* és *Daemon*. Végül is a főszereplők Virtus vezetését fogadják el, aki dicsőíti előttük az iskolai tantárgyakat. Ezek klasszikus vers- és strófaformákban sorra bemutatkoznak. A héber nyelv szövege a nyomdai szedésből ki van hagyva. Görög, szedett szövegű versben szól viszont a nézőkhöz a görög nyelv megtestesítője (C_6a). A bevezető szereposztás alapján az egyetlen ismert példány végéről valószínűleg csupán az *Epilogus* szövege hiányzik.

A kiadvány egyetlen ma ismeretes példányát először Bucsay Mihály írta le (647). Ez Berlinben volt, időlegesen kikölcsönözve, ezért Ján Čaplovičnak joggal voltak kétségei afelől, hogy Hallében is és Berlinben is őriznek egy-egy példányt e nyomtatványból (568).

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ②* (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

2977

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis, ad diem 2. mensis Junii, anni 1661. in civitatem nostram Medgyesiensem indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1661 Szenci Kertész.]
A^2 = [2] fol. – 2º – Init.

Sztripszky I 2028/235 ← MKsz 1898: 179

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Kemény János erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1661. június 2. és 6. között Medgyesen, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés öt artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1661. június 6-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 512–516.

A kiadványt első alkalommal gyulafehérvári nyomtatványként írta le Ferenczi Zoltán (MKsz 1898: 179), így vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2028/235). A betűtípusok tanúsága szerint azonban Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült, amely akkor átmenetileg Kolozsvárott működött (MKsz 1968: 207, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

2978

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilivm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitijs, ad diem vigesimum quartum mensis Decembris anni millesimi sexcentesimi sexagesimi in oppidum Szász-Regen indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1661 typ. Heltai.]
A^2–C^2 D^{1+1} = [7] fol. – 2º – Init.

Sztripszky I 2026/233 ← MKsz 1898: 178

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Kemény János erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1660. december 24. és 1661. január 12. között Szászrégenben, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenkilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1661. január 12-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 471–487.

A művet Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként ismertette (MKsz 1898: 178), leírását átvette bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2026/233). Fazakas József a betűtípusok vizsgálatával megállapította, hogy az az ekkor Abrugi György vezetése alatt álló kolozsvári Heltai-nyomdában készült (MKsz 1968: 207). A nyomdász személye azonban kétséges, mert Abrugi neve 1660 után nem fordul elő többé. Ez a nagy múltú officína utolsó ma ismeretes terméke (MKsz 1968: 204).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2979

(ARTICULI dominorvm magnatvvm [!] et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 23 mensis Aprilis, anni 1661. in civitatem nostram Bistriciensem indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1661 Szenci Kertész.]

A^6 = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2027/234 ← MKsz 1898: 178

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül Kemény János erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1661. április 23. és május 5. között (vö. ErdOgyEml XII 55–57) Besztercén, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenkilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1661. április 23-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XII 496–506.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le gyulafehérvári nyomtatványként (MKsz 1898: 178), nyomában így vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2027/234). A betűtípusok tanúsága szerint azonban az átmenetileg Kolozsvárott dolgozó Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

2980

<Kalendárium és prognosztikon az 1662. esztendőre. Kolozsvár 1661 Szenci Kertész. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Az 1661. év második felében Szenci Kertész Ábrahám nyomdája átmenetileg Kolozsvárott dolgozott. Feltételezhető ezért, hogy korábban Váradon megjelentetett naptársorozatát itt is folytatta.

Cf. **3648**!

2981

PESTIS kesz orvossaga, az az a' mirigy halálrol valo rövid tracta, mellyben egy megszomorodott ember maga vigasztalására a' menyire lehetett, felvisgálta a' pestisnek ábrázolását, szerzö és érdemlö okait, végeit, ereit, orvosságit, és másokkalis szeretetböl együgyüven közlötte ... [Kolozsvár] MDCLXI [Szenci Kertész Ábrahám].

A^8–D^8 = 64 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 982

Vigasztaló elmélkedés a pestisről. – A címlapon bibliai idézet olvasható magyar nyelven. A névtelen szerző *Intő jel* című ajánlása a címlap hátán olvasható. *Pestis orvossága, melyet öszvebeszélgetés formában, dialogismusban egy Sz. azaz Szomorú ember kérdezkedés és tudakozás által vett keresztyén V. azaz Vigasztaló barátjától* címmel kezdődik a pestisről írott mű (3–64).

A szerző kiléte ismeretlen. Mivel témáját nem annyira orvosi, mint inkább vallási-erkölcsi szempontból fejti ki, valószínűnek látszik, hogy nem orvos volt.

A hely nélkül megjelent nyomtatványt V. Ecsedy Judit a betűtípusok alapján Szenci Kertész Ábrahám munkájaként határozta meg. A Váradról nyomdáját elmenekítő Szenci Kertész 1661-ben, Szebenbe való költözése előtt Kolozsvárott tartózkodott, így ez a nyomtatvány is Kolozsvárott készült. A kiadványnak az 1661 februárjától októberéig sok áldozatot szedő pestisjárvány adott aktualitást (MKsz 1989: 23–24, 41–42, V. Ecsedy Judit; a címlap reprodukciója uo. 33).

Budapest *Nat* ① (olim Lugossy József)

2982

[1] SZENT Biblia, az az Istennek O es Ujtestamentomaban foglaltatott egész Szent Iras. Magyar nyelvre fordittatott C a r o l i G a s p a r által. Mostan pedig ujobban ez öreg formában némely nehezeb és homályossab forditasu Sz. Irásbéli locusoknak értelmes magyarázatival, az Istennek a' magyar

nemzetben lévö anyaszentegyházának hathatós épülésére ki-bocsáttatott. – [2] (A' mi Urunc Jesus Christusnac Ujtestamentoma, melyben vadnac az evangelistáknac könyvei, az Apostoloc cselekedeti és levelei, a' Szent János látásával egyben.) Varadon kezdettetett nyomtatása a' veszedelem elött és el-végeztetett Colosvarat MDCLXI Szenci K. Abraham által.

[ ]^{2}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Zz^{4}, Aaa^{4}–Zzz^{4}, Aaaa^{4}–Zzzz^{4}, Aaaaa^{4}–Ddddd^{4} Eeeee^{6}; A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Hh^{4} = [4] + 777 [recte 780]; + 271 [recte 241] + [7] pag. – 2° – 2 ins., orn., init.

RMK I 970 – RMK I 976

Teljes református bibliafordítás. – A Váradi Biblia néven ismert kiadás két részből áll, amely önálló címlappal és lapszámozással van ellátva. Az első címlap az egész könyvre vonatkozik, és az iktári Bethlen család hattyús címere díszíti. A címlevél után *A könynyomtató* elöljáró beszéde az *Igaz lelki boldogságát az Isten szent könyvéből keresni akaró keresztyén olvasónak* szól ([ ]$_{2}$a). A címlap hátán a *Rendi az Ó és Újtestamentom könyveinek* című tartalomjegyzéket *A betűszedésben esett némely fogyatkozásoknak eligazítási* követi ([ ]$_{2}$b). Az első rész az Ószövetség könyveit foglalja magában (1–777 [recte 780]). Az Újtestamentum címlapján két bibliai idézet, és Szenci Kertész Ábrahám nyomdászjelvénye látható a következő impresszumadatokkal: *Varadon MDCLX Szenci Kertesz Abraham.* (A$_{1}$a). A címlap hátán tartalomjegyzék: *Az Újtestamentom könyveinek rendi* címen (A$_{1}$b). Utána rögtön kezdődnek az Újszövetség részei (3–271 [recte 241]). Mindkét rész szövegét magyarázó és utaló széljegyzetek kísérik. A bibliai szöveghez két index csatlakozik: [1] *Az Ótestamentomból Christus és apostolok által Újtestamentumban citált bizonyságoknak lajstroma* (Hh$_{1}$b–Hh$_{3}$a) – [2] *Registroma és magyarázatja egynéhány zsidó, görög és deák igéknek és egyéb idegen nyelven való neveknek, melyek a Szent Bibliában néhol-néhol előforognak* (Hh$_{3}$b–Hh$_{4}$b).

Szövegkiadás: Szent Biblia ... kiadatott N. Váradon 1660. esztendőben. Most pedig a N. Váradi kiadásnak követésével Pesten MDCCCV Trattner Mátyás költségével és betűivel.

Hasonmás kiadás az elöljáróbeszéd nélkül: Szent Biblia. Várad–Kolozsvár 1660–1661. Petrőczi Éva és Szabó András tanulmányával. Bp. 2002. (BHA XXXVI).

A Váradi Biblia kiadásának történetét és a rá vonatkozó szakirodalmat újabban Kurta József foglalta össze (A Váradi Biblia története. Nagyvárad 2002). A Biblia új kiadását I. Rákóczi György már 1638-ban tervbe vette. Bod Péter szerint héberül és görögül jól tudó esperesek és lelkipásztorok közös munkájával kívánta javított magyar szövegét megjelentetni (A Szent Bibliának históriája. Szeben 1748. 151–152). Rákóczi 1638. június 30-án levelet intézett Tolnai Pap István sárospataki lelkészhez, amelyben megbízta a bibliai szöveg felosztásával és reviziójának megszervezésével (ProtEgyhIskL 1875: 1385). Tolnait azonban 1642-ben bekövetkezett halála megakadályozta e munka elvégzésében. Azt, hogy a kiadást már a 40-es években Váradon tervezték, Bethlen István 1644-ben kelt végrendelete alapján lehet feltételezni: „Megyesi Pál uramtól úgy értesültem volt, hogy az váradi Typographus az Sz. Bibliát in folio újonnan akarná kinyomtatni, ... hadgyuk a fellyül megnevezett szent dologra eöt száz aranyat id est Aureos 500." (MKsz 1989: 22, V. Ecsedy Judit).

Szenci Kertész Ábrahám elöljáró beszédében megnevezi azokat a személyeket, akik a Bibliakiadás munkálatait támogatták: az említett *Betlen István, Rákoci György, Redei Ferencz, Barcsai Akos fejedelmek, Gyulai Ferencz, váradi kapitány és némelly eklezsiák.* A református gyülekezetek nyújtotta anyagi támogatásról csupán néhány elszórt utalás ismeretes (Kurta: i. m. 11).

A Váradi Biblia forrásának kérdésével Naményi Lajos foglalkozott. Szerinte az a Vizsolyi Bibliának „szolgai lenyomata", bár ahhoz képest több eltérés is megállapítható (A nagyváradi

nyomdászat története. Bp., 1902. 24–25). Ezek az eltérések arra utalnak, hogy valójában a Vizsolyi Biblia második, 1608-ban Hanauban megjelent kiadását (**971**) vette alapul a kiadás sajtó alá rendezője, Köleséri Sámuel. Ő 1657-ben fejezte be tanulmányait Németalföldön és Angliában, és hazatérve 1657 és 1659 között a váradi főiskola rektora lett. *Idvesség sarka* című művében így foglalta össze közreműködését: „... az eredete szerint való nyelveknek segítsége által egynéhány száz Sz. írásbeli helyeket restituáltam az utódszori Editioban, melyről jó lelkiismerettel bizonyságot tehet a Magyar és Erdélyországi Reformata Ecclesiák hasznára született szerény thypographus Szenczi Ábrahám uram Váradon." (Sárospatak 1666, **3309**, 11.) Téves a szakirodalomnak az a Bod Péter óta (Athenas 149) ismételt állítása (vö. Szinnyei VII 24, Zoványi: Lexikon 344, Kurta: i. m. 11–12), amely szerint a „tudós magyarázatok" is Kölesérittől származnak. A széljegyzetek a Szenci Molnár Albert által gondozott 1608. évi Hanaui Bibliát (**971**) és az 1637-ben megjelent holland Staten Bijbel marginálisait követik (Hermán M. János: A szép magyar Váradi Biblia nevesítéséről. In: Szíj Rezső 90 éves. Írások az ünnepelt tiszteletére. Bp. 2005, 232–242). Köleséri kiegészítette azokat, újabbakat fűzött hozzájuk, továbbá idézett kijelentése alapján a Biblia szövegén is alakított helyenként az eredeti héber és görög szöveg újrafordításával. Kurta József feltételezi, hogy az előkészítő munkálatokban és a korrektúrában Köleséri mellett a váradi főiskola tanárai is kivették részüket (Kurta: i. m. 13).

A nyomdai munkálatok már 1658-ban megkezdődtek. A második címlap impresszuma szerint az Újtestamentum el is készült. A teljes Biblia nyomtatását azonban megzavarta Erdély törökök által való feldúlása és Várad kapitulációja 1660. augusztus 27-én. A Barcsai Ákos fejedelem és Ali pasa közötti megállapodásban szerepelt a „nyomtatásban lévő bibliai exemplárok és mindennemű könyvek" Váradról való elszállítása. Ekkor került át Szenci Kertész nyomdája Kolozsvárra, ahol a munkálatok legvégén készült első címlap impresszuma szerint a teljes Szentírás nyomtatása 1661-ben befejeződhetett. Az apokrif könyvek ebből a kiadásból kimaradtak. Azokat Szenci Kertész Ábrahám később önálló nyomtatványként kívánta megjelentetni (vö. **3258**).

A Váradi Biblia fólió formátumát a nyomdász Bethlen Istvánnak, a Biblia-kiadás fő patrónusának végrendeleti kívánságával indokolta, és azzal, hogy *a hajlott idejű és szemek világában homálosodottabb lelki-tanítók is inkább előmehessenek tisztekben a nagyobb betűkkel való nyomtatás által.* Nem zárta ki azonban annak lehetőségét, hogy ha békesség lesz, kisebb formátumban is megjelenteti a Szentírást.

A Váradi Biblia Bod Péter szerint 1500 példányban jelent meg. Ebből 566 bekötetlen példány volt még Szebenben a nyomdában 1667-ben Szenci Kertész Ábrahám hagyatéki leltára szerint (V. Ecsedy Judit – Monok István: Szenci Kertész Ábrahám hagyatéki leltára, 1667. = Emlékkönyv 377–378, 394–395. és 385–386).

Cf. **652***; **971***!, –, **3258**, →

In 43 bibliothecis 88 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – London *BL* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Editio facsimile

2983

UDVARHELYI Péter [transl.]: Öt sima kövekkel el-készitett David parittyaja, az az a' keresztyeni vallás igasságának meg-állatása tulajdon csak a' keresztyéni vallásnak öt agazatibol, az igaz anyaszentegyházra

ingerkedö Goliatok ellen, s' legelsöben-is a' papistak ellen, kik a' Sz. Irásnak méltoságát kétségessé tészik, ez öt agazatokat penig tagadni nem merik. Mellyet készitett D i e s t H e n r i c Sz. Irás magyarázo doctor és professor Daventriában. Most penig az együgyü keresztyének kedvekért magyar nyelven tolmátslott Udvarhelyi Peter. [Kolozsvár] 1661 [Szenci Kertész] Udvarhelyi György uram költségével.

A^{12}–H^{12} = 161 [recte 191] + [1] pag. – 12°– Orn., init.

RMK I 975 – Čaplovič 571

Református tanítás. – A címlap hátán: *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszó Kassa 1660. április 4. keltezéssel. Tartalmából ítélve szerzője a kiadás költségeit viselő Udvarhelyi György, Abaúj vármegyei alispán, a kassai református egyház pártfogója, „a szerző atyafia". Ezt *A Dávid parittyájába bémenetel* című bevezetés (3–9) követi. A főrész (10–161 [recte 191]) *A Szentírásról* címmel kezdődik. Végül (H_{12}a–b) *Táblája e könyvecskében foglaltatott közönséges helyeknek* zárja a kiadványt.

E munka Hendrik van Diest franekeri és deventeri teológiai professzor *Funda Davidis instructa quinque laevibus lapidibus* (Deventer 1646) című traktátusának fordítása. *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszóban a mecénás, Udvarhelyi György elmondja, hogy Szoboszlai Miklós 1648-ban Debrecenben (**2207**), majd Uzoni Balázs 1658-ban Gyulafehérvárott (**2764**) már kiadta magyar nyelven Diest értekezését, mivel azonban ezek példányai már *igen ... elfogytak, kedves testvér atyámfiához*, azaz Udvarhelyi Péterhez való szeretetből most a két említett fordításnál már az ő, korábban, 1646-ban készült, de azóta kéziratban álló munkáját kinyomtattatta.

Udvarhelyi Péter neve e művén kívül csupán Laskai Jánoshoz 1640-ben írt üdvözlő versből ismert, ahol „nobilis Siculus Transylvanus nunc in Hungaria conmorans"-nak írja magát (vö. Bártfa, **1867**).

Részben a Kassán írt előszó, részben a mecénás személye alapján, aki Abaúj vármegye viceispánja és a kassai református eklézsia patrónusa, Szabó Károly (RMK I 975) és Ján Čaplovič (571) egyaránt a kassai nyomda termékének tartotta e kiadványt. V. Ecsedy Judit azonban a nyomdai anyag vizsgálata alapján egyértelműen bebizonyította, hogy valójában Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült, amely 1661-ben Kolozsvárott működött (MKsz 1989: 42–43).

Cf. **2207**; **2764**, –

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Târgu Mureş ①

2984

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1662. Leutschau 1661 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

2985

COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Janva lingvae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa ... in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam ... in Hungaricam linguam translata per Stephanum Benjamin Szilagyi, ejusdem scholae rectorem... Leutschoviae 1661 typis Laurentij Brever.

A^8–P^8 Q^4 = [12] + 220 + [15] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 977 – RMK II 968 – Čaplovič 1093 – Soupis 308

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. – E nyomtatvány laponkénti újraszedése az 1643. évi első lőcsei kiadásnak (**2002**), de attól eltérően csupán a *Janua* szövegét tartalmazza, a *Vestibulum*ét nem. Az 1643. évi kiadás volt az alapja a későbbi lőcsei kiadásoknak, így az 1649. évinek is (**2265**), amelyre Szabó Károly ezt az 1661. évi kiadást visszavezette (RMK II 968). Ez utóbbi azonban a *Vestibulum*ot és az *Index vocabulorum*ot is magában foglalta.

Cf. **2039***!; **2754**, –, →

Budapest *Nat* ① ① – Firenze *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ③* – Miercurea-Ciuc *Mus* ②* – Pápa *Ref* ① – Sibiu *Mus* ① – Székesfehérvár *Mus Comit* ①

Olim: Eger

2985A

CZICKAEUS, Philippus: Dissertatio metaphysica de ratione formali entis, quam auctore Jehova Optimo Maximo, ente infinito, summo, simplicissimo praeses Philippus Czickaeus Varall., ... h. t. scholae Schemnicianae collega secundarius, respondente Matthia Prichradni Rakossiensi in eodem ludo ... disquisitioni submittet ad diem (...) Februarii horis ante- et pomeridianis. Leutschoviae (1661) typis Laurentii Breveri.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Init.

MKsz 1930: 309 – Čaplovič 1090

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik a szerző, *Philippus Czickaeus* 1661. február 3-án kelt ajánlása *viris ... Johanni Windisch, ecclesiae Schemnicensis protomystae, Montanae Heptapoleos seniori, ... Andreae Günthero de Keszmark, pastori ecclesiae Olassiensis primario, ... 24 regalium per Scepusium pastorum oratori perpetuo, ... Michaeli Gnendelio, ecclesiae apud Varallienses protomystae, ... Andreae Günthero, ecclesiae Olassiensis symmystae, ... amico singulari, ... Paulo Cuntzio, diacono ecclesiae German. Varalliensis, ... Andreae Ungedey ... civitatis ... Schemnicii quartum judici, ... Julio a Lansee, secretioris ibid. senatus et judicii ... adsessori, ... Michaeli Reittero, s. caesar. regiaeque maj. aulae familiari, reipubl. itidem senatori, argentifodinarum cultori, ... Georgio Udalrico Keiser, s. c. rque maj. aulae familiari, secretioris senatus adsessori, ... hospiti ultra*

biennium munificentissimo, ... Zachariae Rochsero, reipubl. Schemn. civi. A főrész kérdésfelvetéssel kezdődik: *Quaestio metaphysica. Quid proprie Ens sit et in quonam ejusdem ratio formalis consistat?* (A_2a). A Létező tulajdonságait három *articulus* tárgyalja (A_2a–B_1b), amelyekhez 16 *Corollaria ex disciplinis variis* járul (B_1b). Az utolsó levélen a következő személyek köszöntötték a szerzőt: (1–2) *Daniel Jhenel, scholae Schemn. conrector* latin és görög verssel (B_2a) – (3) *Johannes Klein, h. t. cantor Germ. Schemn.* háromszakaszos német költeménnyel (B_2a–b) és (4) *Michael Balneatoris, scholae S. nunc oecon. ord.* négy versszakból álló latin verssel (B_2b).

A disputációt 1661 februárjában vitatták meg a selmecbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Philippus Czickaeus, az iskola tanára, a vizsgázó a Gömör megyei Rákosból való Matthias Prichradni volt. A Todoreszku-Horváth könyvtárban megőrzött unikum példányt Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 309).

Budapest *Nat* ①

2986

HODOEPORICA exevnti urbe et agro Semproniensium viro ... dn. m. Christiano Seelmann Cob. Fr., in gymnasio istorum hactenus rectori ad provinciam ecclesiasticam, quam ... praevia legitima vocatione, Cremnicenses ceu pastori civitatis primario, ecclesiarum vero et scholarum territorij sui futuro inspectori dederunt, undiqueversum missa a. MDCLXI. Leutschoviae (MDCLXI) typis Laurentii Brewer.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4° – Init.

RMK II 969 – Čaplovič 1091

Köszöntő versek latinul, németül és görögül. – A költeményekkel Christian Seelmannt, a soproni evangélikus gimnázium rektorát köszöntötték abból az alkalomból, hogy a körmöcbányaiak evangélikus első lelkésznek és iskolafelügyelőnek hívták meg. A versgyűjtemény elején soproni, ill. Sopron környéki jó barátok köszöntései állnak: (1) *Georgius Poch Sempr. Hung., pastor Medwisch.* (A_1b) – (2) *Effigies qualiscunque et adumbratio votorum Melchioris Garneri Schemnic., past. Loipersbac.* (A_1b—A_2a) – (3) *Hieronymus Christophorus Foman, past. Kobers- et Weppersd.* (A_2a) – (4) Christianus Seelmannus nevéből képzett anagrammára írt verset *Joh. Vibegius, pastor Lozmann.* (A_2a–A_2b) – (5) *Michael Marquardus past. Walberst.* (A_2b) – (6) *Joh. Ferdinand a Manndorf, lib. baro suo et ... commilitum ac convictorum nomine* – (7) *Aegidius Ludovicus Prisomannus S. H.* (A_2b—A_3a) – (8) *Melchior Reisinger jun., Sempr. H.* (A_3a) – (9) *Jacobus Erhardus Preinningius S. H., suo et ad academias abiturientium nomine* – (10) *Joh. Nicol. Hack. Cob. Franc,. suo et Germanorum nomine* (A_3b) – (11) ismét anagrammára írott költeménnyel szerepelt *Augustinus Serpilius Hungarus, suo et Hungarorum nomine* – (12) *Johan. Tröster Cibin., suo et Transylvanorum nomine* (A_3b–A_4a) – (13) *Nicolaus Sarfoi S. H., suo et c. Semproniensium nomine* (A_4a) – (14) *Michael Rues Hark suo et chori musici nomine* (A_4a—A_4b) – (15) *Johan. Storch von Herrengrund, für sich und gesambte zu Oedenburg beflissene Bergstetter* (A_4b) – (16) *Quae fata trahunt retrahuntque sequamur* címmel német nyelvű verset írt *David Päücker von St. Jorgen.*

A versgyűjtemény *II.* részébe, amely a *Bona verba eidem Posonium ... Hungariae metropolin. Adeunti ... data* címet viseli, pozsonyi személyek gratulációi kerültek: (17) *Ad Ovid. Eleg. 9. lib.*

I. Trist. Parodia, szerzője: *David Titius Silesius, ecclesiastes Posoniensis ... ejusdem comitatus contubernij p.t. decanus et vice-senior* (B_1a–B_1b) – (18) *Daniel Tieftrunck Saxo., ante pastor prim. Modrens., nunc rector gymn. Poson.* (B_1b–B_2a) – (19) *Johannes Rhelinus, human. lit. prof.* (B_2a–B_2b) – (20) *Elias Thomas* (B_3a–B_3b) – (21) *Joh. Jacob. Foman, ll. stud.* (B_4a) – (22) *Spätkommendes aber wohlgemeintes herzschmerzlicher Liebes-Satz*, szerzője *Hieron. Christoph Foman, gewester zu Kobels- und Wepperstorff, nun aber vertriebener und verfolgter Diener Christi* (B_4a–B_4b).

A nyomtatvány harmadik része bazini, modori, ill. körmöcbányai, besztercebányai szerzők költeményeit tartalmazza: *III. Eidem lib. regiamque Basingam transeunti* címet követően (23) *Michael Höher, Evang. Deutscher Prediger zu Bösing* (C_1a–C_1b) – (24) *Joh. Nostitius Soln., Heliconis Basing. p.t. director* (C_2a) – *IV. Eidem lib. reg. Moderam praetereunti* címmel: (25) *Joh. Georg. Graff, eccles. Evang. Modr. pastor* (C_2b) – (26) *Christophorus Schedius Cell. Saxo, eccles. Modr. pastor* (C_2b–C_3a) – (27) *Johan. Buringerus Poson., h.t. Modrae civis et juratus notarius ...* (C_3a) – (28) *Parodia Horatiana ex lib. I. Od. 3.* címmel *Andreas Kokerus Gorlic. Lusat., schol. Modrensis rector* (C_3b–C_4a) – (29) *Johannes Wiglebius conrector* (C_4a) – V. *Eidem Cremnicium montanarum metropolin. ineunti feliciter* cím után (30) *Daniel Fabri, ecclesiastes Cunosovanus* verse olvasható, az aláírás végén 1661-es évszámot adó kronosztichonnal együtt (C_4b–D_1a) – (31) *Alloquium Christi, ut nunc ita ibi iterandum ad suos – Ἐπιγραμματισμὸς πρὸς τὸν ψύχανδρον – Echo scholico-ecclesiastica sui indiga complementi* címmel következik *Tobias Stephani Nannomor., eccles. Neostubensis* három költeménye (D_1a–D_1b) – (32) *Bartholom. Bussaeus, exul Christi et in Cuprifera Dominorum Valle h.t. ludi moderator* (D_1b–D_2b) – (33) *Johannes Heinzelius, p.t. gymn. Neosol. rector* (D_2b) – (34) *Matthias Spürtzer* [!], a sajtóhiba kézírással „Stürtzer"-re helyesbítve (D_2b–D_3a) – (35) *Joh. Adam Hoffstetter Egra-Variscus, gymn. Cremnic. p.t. conr.* (D_3a–D_3b) – (36) *Georgius Markwart Cremn., cantor* (D_3b) – (37) *Matthias Demosch, succentor et coll.* (D_3b–D_4a) – (38) *Johannes Richter, collega* (D4a) – (39) *Jeremias ab Hellenbach Cremniciensis, suo et condiscipulorum nomine.* A nyomtatvány a D_4a lapon *Finis* megjelöléssel végződik.

Cf. **Appendix 233**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Dolný Kubin ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Spišská Nová Ves *Ev* ①

2987

KLESCH, Christoph: Aller (Christen, absonderlich) Lehrer, so weislich in ihrem Beruff gewandelt haben, Lebens-Krohn, bey dem ... Leich-begängnüß deß ... Herrn Samvelis Serpilii Caismarc., gewesenen treü-wachsamen Predigers zu Leibitz aus dem Joh. VIII. 51. nach Anleitung seines Wahl-Spruchs: Sapientia Sancta Coronat, die Heilige Weißheit kröhnet, in einer Klag- und Trost-Rede, die am 5. April zvm Gedächtnvß seiner gehalten und in Druck befördert worden ist, vor-gestellet von Christoph Kleschen, Dienern am Wort Gottes in Matthsdorff. Leutschau (MDCLXI) bey Lorentz Brewern.

A^4–E^4 = [20] fol. – 4°

Sztripszky II 2581/129 ← MKsz 1891: 74 – Čaplovič 1092

Evangélikus gyászbeszéd és gyászvers latin nyelven. – A gyászbeszédet Christoph Klesch, mateóci evangélikus lelkész mondta el Samuel Serpilius, leibici segédlelkész temetésén 1661. április 5-én. A címlap hátán a nyomtatványt az elhunyt távollévő testvéreinek is ajánlotta: *An das Serpilianische Geschlecht, den Stamm sambt den Zweigen und alle nechst-angehörende Bluts-Genossen, absonderlich die beyde abwesende Herrn Brüder des selig-verstorbenen, ... H. Johann Serpilium, der zeit wohlbestellten H. Syndicum bey der königl. frey. Stadt Oedenburg, H. Augustin Serpilium, der zeit den freyen Künsten ergebenen in Güntz...* egy verssel együtt *Christoph Klesch...* Ezután külön cím nélkül fohászkodás és a gyászolók vigasztalása (A_2a–A_4b) vezeti be a prédikációt, amely a bibliai *Textus* feltüntetésével kezdődik. Az elhunyt jelmondata (Sapientia Sancta Coronat) és a bibliai textus, Ján. 8: 51 alapján a gyászbeszéd a keresztények, de különösen az egyházi tanító szent bölcsességét magyarázta a hallgatóságnak (B_1a–E_1b). *Personalia* címmel olvasható ezután az elhunyt életrajza (E_1b–E_3b), majd a *Μνημόσυνον sepulchrale loco omnium dolentium et condolentium L. MQ. P.* című latin nyelvű gyászvers zárja a nyomtatványt (E_3b–E_4a). Ez utóbbiról Ján Čaplovič tévesen feltételezte, hogy az elhunyt lenne a szerzője (Čaplovič 1092).

Christoph Klesch (1632–1706) szülővárosában, Iglón, majd két évig a boroszlói Magdalena-gimnáziumban, 1650-től három éven keresztül pedig a wittenbergi egyetemen tanult. Hazatérve Felkán diakónus, 1656-tól mateóci, 1661-től szepesszombati evangélikus lelkész. 1674-es száműzetése után Németországban élt: először Wittenbergben tanítóként, majd 1678-tól Jenában. Thenstädtben lett diakónus, 1685-től haláláig pedig Erfurtban lelkész. Termékeny író, tagja volt a Deutschgesinnte Gesellschaft német költői társaságnak is. Munkásságát bibliográfiailag Karl F. Otto Jr. és Jonathan P. Clark tárta fel (Bibl. Klesch. 115–163).

Samuel Serpilius, Johann Serpilius késmárki evangélikus lelkész fia késmárki, sárospataki és eperjesi iskolái után 1651-től Wittenbergben végzett teológiai tanulmányokat. 1653 novemberétől Leibicen segédlelkész. Házasságából négy gyermek született. Még nem töltötte be 31. életévét, amikor rövid betegeskedés után, 1661. március 30-án meghalt. Christoph Klesch mind a gyászbeszéd bevezetőjében, mind az elhunyt életrajzában megemlékezett a wittenbergi akadémián kötött barátságukról.

A nyomtatás éve a címlapon közölt kronosztichonból olvasható ki. A nyomtatvány Késmárkon őrzött példányát először Hellebrant Árpád írta le (MKsz 1891: 74), ez alapján vette fel Sztripszky Hiador is bibliográfiájába (Sztripszky II 2581/129).

Budapest *Acad* cop. (Kežmarok + Levoča) – Kežmarok *Ev* ① – Levoča *Ev* ①

Propemptica abeunti ex gymnasio Semproniensium ... Christiano Seelmanno ... Lőcse 1661. = **Appendix 233**

2987A

»SOLENNITAS Nuptialis M. Ioh. Bayeri, Fac. Phil. in Acad. Witt. Ass. seu Adiuncti, et Lycei Fragarii Con-Rect. cum Rebecca, Ioh. Sartorii Archi-Diac. Eccl. Eper. d. 4. jan. celebrata, Leutschoviae typis Laurent. Breweri in 4to impressa An. 1661.«

Čaplovič 1097

Lakodalmi versek. – A ma már egyetlen példányban sem ismeretes kiadvány emlékét Martin Lauček XVIII. századi kézirata (Commentatiuncula 51) őrizte meg. Leírása szerint a kiadvány Johann Bayer wittenbergi segédtanár és eperjesi konrektor, valamint Johann Sartorius eperjesi lelkész lányának, Rebeccanak, 1661. január 4-én tartott esküvőjére készült. A párt a következő személyek köszöntötték verssel: (1) „Andr. Horváth Vet. Rect. Eper." – (2) „Andr. Hertzog Coll. Eper." – (3) „Elias Friedhuber cantor Eper." – (4) „Georg. Sebastiani Teplicen." – (5) „Ioh. Simonides Sch. Eper. Senior, et 4. Class. Auditor" – (6) „Christian Kotercius 6^{tae} Class. Auditor" – (7) „Vencesl. Iohannides Moravus Gymn. Caesareopolit. Rector" – (8) „Ioh. Meltzelius N. Moravus Gymn. Caesar. Con. Rect."

Lauček közlése alapján vette fel a tételt bibliográfiájába Ján Čaplovič (1097).

2988

[SZENCI MOLNÁR Albert: Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári, a franciai nóták szerint magyar versekre fordíttattak Molnár Albert által. Lőcsén 1657-1665 között, Brewer-nyomda.]

A^{12}–P^{12} = 348 + [11] pag. – 12° – ♪, orn.

RMK I 991

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – Tartalma és beosztása megegyezik a váradi 1652–1660 között készült kottás zsoltárkiadással (**2750**), ugyanazokat a függelék-énekeket, majd *A zsoltárokra igazító tábla* (P_7a–P_9b) és a *Buzgó imádságok* című záró részt (P_{10}a–P_{12}a) tartalmazza. A zsoltárok kezdőszavainak felsorolását ld. az említett váradi kiadásnál, a lapszámokat az incipitmutatóban.

Az 1652-es negyedrét formátumú, Lőcsén megjelent zsoltároskönyv (**2424)** után ez az első ma ismert, tizenkettedrét alakú, kottás zsoltárkiadás Lőcsén. E kiadványnak a debreceni Református Kollégium Könyvtárában őrzött egyetlen ismert, csonka, címlap nélküli példányát Szabó Károly a vele egy kolligátumban található 1662. évi Kassán nyomtatott Siderius katekizmus (RMK I 992, vö. **3033**) és énekeskönyv (RMK I 990, vö. **3034**) alapján tévesen 1662. évi kassai nyomtatványként írta le (RMK I 991). A három kiadvány azonban csupán alkalmi kolligátumot alkot. A zsoltároskönyvről megállapítható volt, hogy valójában lőcsei nyomtatvány. Terjedelme az 1670. évi lőcsei zsoltárkiadással mutat egyezést (**3665**), az itteni későbbi kiadások már ettől eltérő terjedelműek. A kiadvány azonos beosztású az 1670-es lőcseivel, de szedése, alkalmazott díszei eltérnek tőle, tehát az 1670. évivel rokon, de önálló lőcsei zsoltárkiadásról van szó. Nyomdai kiállítása (a P_{12}a lapon látható könyvdísze legkorábban 1657-ben fordul elő) és a betűk állapota alapján 1657–1665 között nyomtathatták, átlagot tekintve tehát 1661 körül (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. **962(1)***!; **1947(1)***!; **2750**, – , **3034(3)**, **3665**, →

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ②

2989

»TOLNAI S. István: A magános tselédek közt lévő ahitatossagnak megaluvo tüzetskének felgerjesztésére való Prédikálló székbéli Szikrák, avagy edgynéhány tudós egy-házi Tanitóknak Prédikatzio előtt való Könyörgéseknek külömb külömb formái. Mellyeket a könyörgésben buzgó lelkeknek hasznára Anglus nyelvből Magyarra forditott és kibotsátott Tolnai Istvan. Lőtsén 1661 [Brewer]. 16r. 6 iv = [48] fol.«

RMK I 978 – Čaplovič 1094

Protestáns imádságok. – E nyomtatvány címét Szabó Károly Weszprémi István (Medic. biogr. II/1 195) és Sándor István (Könyvesház 41) közlése alapján vette fel bibliográfiájába. Az utóbbi „Könyörgések" és „Prédikálló-székbéli szikrák" címen, két önálló kiadványként írta le (Könyvesház 41). Berg Pál ugyancsak példány ismerete nélkül ismeretlen angol szerzőtől fordított szentbeszédgyűjteményként említette (126). Példány azóta sem került elő e műből. Címéből kitűnik, hogy különböző lelkipásztorok prédikáció előtti könyörgéseit tartalmazta, amelyeket Tolnai S. István angol nyelvből fordított.

Tolnai S. István (?–?) Franekerben, Utrechtben, Groningenben tanult 1654–1655-ben. Franekeri peregrinációja után, 1654-ben járt Angliában, Oxfordban is. Hazatérve Jankafalván és Tápiószelén volt református lelkész. 1674-ben a pozsonyi vésztörvényszék elé idézték. Életéről további adat nem maradt fenn.

2990

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1662. esztendö, mellyet mostan Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgálás Urunk születése és emberré léte után való 1662. esztendöre, az esztendö 4 részeiben esö dolgokrul: ugy-mint had és békeség, betegség és egésseg, termö és terméketlenség és más ehez hasonlókról, mellyeket az egnek különbözö forgási által elönkben most is le-ir boleszlaviai N e u b a r t h C h r i s t o p h , mellyet job részént Magyar és Erdély országra alkalmaztatott). Lötsén [1661] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2035/242 ← MKsz 1883: 27 – Čaplovič 1095

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657-re szóló lőcsei kalendáriuméval (**2654**), a hónapversek incipitmutatóra utaló januári kezdőszavai: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal ellátott (B_6b) prognosztikon egyes fejezetei: *Első része. Az esztendőbéli 4 kántoroknak az asztronómia szerint való vizsgálások. I. Kántor.*

A télről (B_7a–B_8a) – *II. Kántor. A tavaszról* (B_8a–C_1a) – *III. Kántor. A nyárról* (C_1a–C_2a) – *IV. Kántor. Az őszről* (C_2a–b) – *Második része. Ez esztendőbeli eklipszisekről* (C_2b–C_3a) – *Harmadik része. A had és békesség állapotáról* (C_3a–C_5a), ebben olvasható egy verses ima, amelynek kezdősora: *Ó te erős Isten, ki lakozol mennyben* – *Negyedik része. Az egészség és betegségről* (C_5a–C_6a) – *Ötödik része. A természről és terméketlenségről* (C_6a–b). Végül a *Sokadalmak Felső és Alsó Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* következik, amelynek utolsó feljegyzése az 1661. évre vonatkozik (D_5a–E_8a).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ①

2991

ALEXANDER VII. papa: S(anctissi)mi d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri divina providentia papae VII. jubileum vniversale ad implorandam divinam opem contra Tvrcas. [Tyrnaviae 1661 typ. Academicis.]

[1] fol. – 462 × 302 mm. – Init.

Búcsút hirdető körlevél. – Ennek az egyleveles, bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványnak csupán egyetlen példánya ismeretes. VII. Sándor pápa imádkozásra, alamizsnára, böjtre és az Eucharisztia vételére szólítja fel a híveket a török veszély elhárítása és a keresztény egység megteremtése érdekében. A megszabott módon eljáróknak búcsút hirdet. Kiadásának kelte: Róma 1661. március 2. A bevezető sorok alapján kiadásának közvetlen oka a Velencei Köztársaságot fenyegető török veszély és Várad eleste volt. A szöveg alatt a kiadványt hitelesítő *S. Ugolinus* neve szerepel.

A bréve szövege alatt Lippay György esztergomi érsek az esztergomi főegyházmegye területére vonatkozó, a pápai utasítás végrehajtására vonatkozó rendelkezése olvasható, kelte: Nagyszombat 1661. április 9.

Az impresszum nélküli kiadvány a betűtípusok vizsgálata szerint Nagyszombatban, az akadémiai nyomdában készült, minden bizonnyal 1661-ben (V. Ecsedy Judit közlése).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

2992

ANGELUS Pannonius, sive vita angelica sancti Emerici, qui fuit Hungariae princeps, confessor, virgo, maritvs. Ex Antonio Bonfinio deprompta Tyrnaviis Vngarorvm MDCLXI. (Tyrnaviae) (MDCLXI) typis Melch. Venc. Schnekenhaus.

$[\,]_1,)(^6, [\,]_1, A^{12}–C^{12}\,D_1, [\,]_1, D_{2\text{-}12}\,E^{12}–F^{12}$ = [12] + 143 pag. + [3] tab. – 24° – Tit. calcographicus, 2 ill. calcographicae, orn.

Sztripszky II 2582/130 ← MKsz 1895: 342 – Čaplovič 1990

Szent Imre élete, zsolozsmája és imádságok. – A címlap előtti rézmetszeten angyal által tartott írásmezőben a könyv rövidített címe és az 1661-es évszám látható. A másik két illusztráció Szent Imrét ábrázolja hercegként liliommal a kezében, illetve imádkozás közben. Feliratuk: *S. EMERICUS. Hun: Dux.,* a leírás alapjául szolgáló példányban az A_1, illetve D_2 levél előtt találhatók. A három rézmetszet közül azon, amelyik Szent Imrét liliommal ábrázolja „D. P. sc." Szignó olvasható, valószínűleg Johann Daniel Ther Portten rézmetsző nevének betűi (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 225).

A címlap hátán újszövetségi idézet olvasható. Az *Epistola dedicatoria Francisco Eszterhazy de Galantha, perpetuo de Frakno, equiti aurato suo, olim principi Angelico-Mariano Sodalitium Visitantis Deiparae in archiepiscopali universitate Tyrnaviensi* szól, aláírása: *tibi Visitantis Deiparae Sodalitio. Tyrn. raptissime ex oratorio nostro 10. Febr. 1661.* ( )($_2$a–)($_5$b). Ezt követi a Szent Imréről elmélkedő, *Ad lectorem Christiano-Hungarum* szóló előszó, utolsó sora kronosztichon, amelyből az 1661-es évszám olvasható ki ( )($_6$a–b). A mű első része Szent Imre életét írja le tíz *Caput*ban, amelyek *§*-okra oszlanak (1–74). Ezt követi az *Officium parvum de S. Emerico, Hungariae duce* (75–91). Majd különböző alkalmakra és személyekhez szóló imádságok, önvizsgálatra való útmutató, elmélkedések olvashatók (92–142). A kiadványt a *Coronis operis* zárja, amely Thomas Haemmerlein a Kempis nyomán a boldog földi élet elérésére ad négy tanácsot (142–143).

A kötet összeállítójának neve ismeretlen, a címlap tanúsága szerint forrása Antonio Bonfinio: *Hungaricarum rerum decades* című munkája volt, amelynek akkor legfrissebb kiadása 1606-ban jelent meg Hanauban (RMK III 1027).

A kiadványt első alkalommal Kluch János írta le (MKsz 1895: 342).

Budapest *Nat* cop. (Wien) – Klosterneuburg ②* – Wien *Nat* ①

2993

[1] CALENDARIVM Tyrnaviense utriusq(ue) mundi megacosmi et microcosmi, sive magni et parvi, in primo exhibetur, quid ex mutuis astrorum inter sese aspectibus circa aëris vicissitudines, aliaq(ue) ad elevationem poli Tyrnaviensem, Viennensem et praecipuorum tam in Ungaria quam Austria locorum in magno mundo secuturum sit, anno a nato in terris Deo MDCLXII. juxta Ephemeride peritissimi ac celeberrimi astronomi A n d r e ae A r g o l i in altero ex notis et signis externis humani corporis arte physiognomica ostenditur, quid probabiliter de internis animi propensionibus et affectibus conjectare liceat, quidq(ue) in parvo microcosmi hominis mundo agatur, qualis ejus genius, ingenium, vitae longitudo, brevitas etc., opera et studio Astrophili in Academia Tyrnaviensi Regni Hungariae. – [2] Prognosis conjecturalis astrologica et rustica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli astrorumque constitutione circa aeris et tempestatum mutationes et ea quae ex his dependent naturali conjectura praedici possunt tum universim,

tum ad annum praesentem MDCLXII deducta ex calculo A r g o l i n o et variorum observationibus per astrophilum Tyrnaviensem. Tyrnaviae [1661] typis academicis excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

[ ]^5, a^4 b^4, B^4 + ?= [17 + ?] fol. – 4° – 6 ill., 1 ill. calcographica, init., color.

RMK II 994 – Čaplovič 1991

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon található rézmetszeten *ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS FRANCISCVS GEORGIVS RAKOCZI A^o 1662* felirat látható, a metszetet *D:P:sc: Tirn* készítette. A monogram Johann Daniel Ther Porttent takarja (Pataky 231). A cím kronosztichont tartalmaz, amelyből az 1662. év olvasható ki. Ezt követően *Melchior Wenceslaus Schneckenhaus tipographus academicus* ajánlja a művet *... principi Francisco Georgio Rakoczi ... Georgio Rakoczi Transilvaniae quondam principis ... filio* ([ ]$_1$b–[ ]$_2$b). Báthori Zsófia, II. Rákóczi György özvegye, kiskorú fiával együtt 1661. október 15-én katolizált. Ez magyarázza, hogy nem sokkal ezután a nagyszombati jezsuita akadémiai nyomda által kiadott kalendárium I. Rákóczi Ferencnek ajánlva jelent meg. A naptárrész ([ ]$_3$a–a$_4$a) beosztása megegyezik az előző évre kiadott nagyszombati latin nyelvű kalendáriuméval (**2930**). A végén *Prognostica perpetua* címen hónapversek olvashatóak, amelyek közül a januári és a februári négy-, a többi hónap hétsoros (a$_4$b). A prognosztikon önálló címlapját (b$_1$a) fametszetes keret övezi, amelyen felül Szűz Mária a kisdeddel, alul Nagyszombat ábrázolása, kétoldalt pedig Magyarországot és tartományait jelképező 5-5 címer látható. A prognosztikon fejezetei: *De quatuor anni currentis partibus circa aeris constitutionem*. *De hyeme* (b$_1$b–b$_2$b) – *De vere* (b$_2$a-b [recte b$_3$a-b]) – *De aestate* (b$_4$a–b) – *De autumno* (B$_1$a–B$_2$a), mindegyik fejezetet fametszetes ábra vezet be, amely az égitesteknek az adott évszakra jellemző állását mutatja 1662-ben, a 48. szélességi fokon. Ezt követi a *De bello et pace* (B$_2$a–B$_4$a) – *Index phlebotomiae* (B$_4$b). A fejezethez tartozó fametszetes ábra, a rajta látható rövidítések magyarázatával azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani.

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött, ma ismert egyetlen példány itt megszakad.

A naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. **2724**). A prognosztikon tartalmáról bővebben írt Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 156). Az 1662, 1663-ra szóló kalendárium szerzőjének tartalmi jegyek alapján a sorozat első darabjaival ellentétben (vö. **2724**) nem Joannes Mischt tartotta (MKsz 2005: 156–158). E kettő esetében – Sommervogel (VIII 1479) nyomán – felvetette az 1661–1662-ben Nagyszombatban ekkor oktató Bernard Zefferin (1628–1679) jezsuita szerzőségét, de erre megnyugtató bizonyítékot nem talált. Véleménye szerint a másik lehetőség Lippay János közreműködése lehet, ő az egyetlen a hazai jezsuita rendből, aki ekkoriban ilyen témákról írt (**3054, 3173**, **3334**). Azonban megállapítása szerint az 1663-ra készült naptár (**3049**) esetében teljesen kizárható, hogy az ő munkája lenne (MKsz 2005: 157–158), így ebben az évben sem tekinthető valószínűnek, hogy ő lett volna a szerző.

Cf. **2930**!

Budapest *Nat* ③*

2994

<Kalendárium és prognosztikon az 1662. esztendőre. Nagyszombat 1661 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Aloysius Zelliger a Magyar Nemzeti Múzeum példányára hivatkozva sorolta fel bibliográfiájában a kiadványt a nagyszombati kalendáriumok között (Pantheon 1661/1). Ma azonban ennek a példánynak nincs nyoma az Országos Széchényi Könyvtárban.

Cf. **2724**!

Lippay János: Calendarium oeconomicum perpetuum ... Nagyszombat 1661. – Vide **3054**

2995

[MISCH, Joannes:] Prognosis astrologica ex Martio-Saturnino cometa, observato Tyrnaviae anno currente 1661. a die 3. Februarij usque ad 17. ejusdem ab Astrophilo Academico ibidem, in qua ex erecto coeli themate ad primum concinnati phaenomeni conspectum et ab inductione viginti et amplius saeculorum demonstratur verum esse illud Claudiani: Nunquam terris spectatum impune cometen. Tyrnaviae (1661) typis Academicis Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A_1, [ ]^1 $A_{2–4}$ [ ]^1 B^4–E^4 = [20] fol. + [2] tab. – 4° – 2 ill., orn, init.

RMK II 972 – Čaplovič 1993

Csillagászati-asztrológiai értekezés. – A címlapot fametszetes keret övezi, felül Szűz Mária a kisdeddel, alul Nagyszombat város látképe, kétoldalt Magyarországot és tartományait jelképező öt-öt címer látható. A kiadványból öt változat ismeretes. Az „A”, „B” és „C” variáns címlapján a címszöveg helyesen szerepel, ennek alapján készült a fenti címleírás. A „D” változat esetében a *primum concinnati phaenomeni conspe-* sor kimaradt, a címlap szedése eltérő, pl. az *Astrophilus* szó helytelenül *Astrorhilus*ként szerepel, a nyomtatási hely nem kurzívval, hanem antikvával van szedve. Az „E” változat szedése egyezik a „D” variánséval, azonban a címszöveg hiánytalanul olvasható. Az „A”, „B” és „C” változat sorrendje nem dönthető el, a többi változat időrendje a szedési eltérésekből, illetve a fametszet állapotából feltételezhető. Az „A” variánsban a címlap hátán *Melchior Venceslaus Schneckenhaus, tipographus academiae Tyrnaviensis* ajánlja a kiadványt külön szöveg nélkül: *...consuli, iudici, capitaneo senatoribus toti denique communitati liberae regiaeque civitatis Soproniensis dominis patronis suis...* A „B” variánsban ... *Wenceslao Zboski, Societatis Jesu sacerdoti, ss. theologiae doctori ... nec non sacrarum litterarum interpreti et convictus nobilium regenti ... patrono suo ... dedicat consecratq(ue) cliens devotus* ... A „C” változat címlapjának háta üres. A „D” változatban az ajánlás ... *consuli, iudici, capitaneo senatoribus toti denique communitati celeberrimae civitatis Crembsensis et Steinienis*

dominis patronis suis ... szól, az „E" változatban ... *consuli, judici, capitaneo, senatoribus toti denique communitati liberae regiaeque civitatis Modrensis patronis ... dedicat, consecratque* ...

Majd fametszetes csillagászati ábra következik, amely az 1661 februárjában feltűnt, ún. Hevelius-féle üstököst mutatja a csillagképek között Misch megfigyelése szerint ([ ]^1). Ennek hátán olvasható az értekezés által megvitatott négy alapvető kérdés, amelyet az üstökös kapcsán tett fel. Ezt követi ezek kifejtése, a következő, az ábra hátán olvashatótól némileg eltérő szövegű kérdések szerint tagolva: *Problematis astrologici § I. Num possint ex astris aliqua eaque licite praenunciari a perito?* (A_2a–A_3b) – *§ II. Referuntur nonnulla prognostica cometarum in genere ab astronomis aliisque sapientibus facta* (A_3b–A_4b) – *§ III. Prognostica in specie ex novo Martio-Saturnino cometa, quae mala aeri, quae terrae, quae plantis, quae hominibus cometae praesertim assymbolis? Quid denique universim mundo portenderit?* (A_4b–B_4b). A fejezethez csatlakozó, kihajtható csillagászati ábra ([ ]^1) tárgya: *Thema coeli ad annum 1661. Februar. diem 2. horam 16. pm. elevat. poli 48. 27 urbis Tyrnaviensis.* Hátán a *Figura XII. caelestium domorum* látható. Végül a *§ IV. Historia chronologica et astrologica, qua ostenditur ab inductione viginti et amplius saeculorum, nunquam terris spectatum impune cometam* áll (B_4b–E_4b).

A munka tudománytörténeti jelenségéről ifj. Bartha Lajos írt (Természet Világa 1980: 373–374). Az Astrophilus Academicus álnév alatt megjelent munkát Joannes Misch írásának tartja. Tartalmát bővebben elemezte Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 153–155.). Ő szintén Mischt tekintette a mű szerzőjének, azonban kalendáriumaitól (**2724, 2788, 2931**, **3472**) némileg eltérő szemlélete miatt nem tartja kizártnak, hogy írója az 1661-62-ben Nagyszombatban tanító Bernard Zefferin, vagy esetleg Lippay János volt.

Budapest *Acad* ① (E-variáns) – Budapest *Nat* ① ① (A-variáns és D-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Klosterneuburg ① (C-variáns)

2996

PONGRÁCZ György: A tekentetes és nagysagos Pongracz György almadi apatvr, zolyomy estperes [!], esztergami canonok predikatzioia, mellyet predikallot Nagy Szombatban, Szent Miklos templomaban Boldog aszszony havanak XX. napian MDCLXI, midön ... groff Forgach Miklos… megh hagyott özvedgye [!] ... groff Bossani Ester temettetnek. Nagy-Szombatban (MDCLXI) az academai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszló.

[ ]^2, A^2–D^2 = [2] + 15 pag. – 2° – 1 ill. chalcographica, orn., init.

Sztripszky I 2029/236 ← MKsz 1879: 36 – Čaplovič 1992

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Pongrácz György esztergomi kanonok a nagyszombati Szent Miklós-templomban mondta el 1661. január 20-án, gróf Bossányi Eszter temetésén. A címlap háta üres. A címlap és a beszéd közé rézmetszetes illusztrációt kötöttek, az elhunyt castrum dolorisának, azaz ravatalának ábrázolását. Az építmény lépcsőzetén olvasható felirat második sora az 1661-es kronosztichont rejti magában, a harmadik sora nevezi meg az elhunytat. Baloldalt olvasható a metsző szignója: *D I* (?) *sc. Tyr.* A metsző személyét sem

Pataky Dénes (vö. 255), sem V. Ecsedy Judit nem ismeri (Hung. typ. II/1. 227, 676). A gyászbeszéd külön cím nélkül, az Eszter könyvének 5. fejezetéből vett, latin és magyar nyelven megadott textussal kezdődik: az elhunyt életének, erkölcseinek, vallásosságának dícséretét foglalja magában (1–15).

Pongrácz György (1633–1676) filozófiai tanulmányait a nagyszombati egyetemen végezte, ahol magiszterré avatták, teológiát 1655-1656-ban a római Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult. 1654-ben győri, 1657-ben esztergomi kanonokká nevezték ki. 1663-ban szentgyörgymezei prépost, majd szendrői püspök és almádi apát, 1669-től esztergomi nagyprépost, 1672-től váci püspök. Haláláig Nagyszombatban működött.

Bossányi Eszter 21 éves korában ment férjhez gróf Forgách Miklóshoz, aki 1633–1635 között, haláláig felső-magyarországi főkapitány volt. 23 évet élt vele házasságban: a prédikáció szerint nyolc gyermeke született, akik közül hat leány maradt életben. Mind ő, mind Forgách Miklós protestáns vallásból tértek át a katolikus hitre. A grófnénak az imádságban volt a legnagyobb gyönyörűsége, noha olvasni nem tudott; nagy jótékonyságot gyakorolt a szerzetesekkel és a szegényekkel is. 25 évi özvegység után, 78 éves korában, 1660. október 8-án hunyt el.

A nyomtatványról a Budapesti Egyetemi Könyvtár példánya alapján először Szinnyei József adott leírást (MKsz 1879: 36), ez alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (Sztripszky I 2029/236).

Budapest *Univ* ①

2997

[SÁMBÁR Mátyás:] Három jdvösséges kérdés. Elsö: A lutteránosok és cálvinisták igaz hitben vadnake? Masodik: Csak az egy pápista hité igaz? Harmadik: A' pápisták ellenkézneké a' Sz. Irással, avagy inkáb a' lutterek és cálvinisták? 1661. Nagy-Szombatban (1661) az academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszló által.

a^8, A^{12}–C^{12} D^6 E^6 F^2,)(^{2}, [ ]^1 = [16] + 100 + [5] pag. – 12° – 1 ins.

RMK I 979 – Čaplovič 1994 – V. Ecsedy: Titkos 16 sz. (96. pag.)

Katolikus vitairat. – A címlap hátán két bibliai idézet. Ezt követi *A tekintetes ... Nadasdi Ferencznek, Magyar Orszag főbírájának, Fogaras földe etc. örökös urának, Vas-Vár megye főispánjának ... császár és király urunk tanácsának, a Római Imperium szentelt vitézének, Nempti és Felső Lindva végházak örökös kapitányának, nekünk kegyelmes patronusunknak* szóló *Ajánló levél* (a_2a–a_5b). Az ajánlás címzése (a_2a) és szövegének tényleges kezdete (a_3a) közé ékelve a Nádasdy család fametszetes, rózsakoszorúba foglalt címere (a_2b) látható. A koronás pajzs udvarában náddal körülvett vízben vadkacsa áll szétterjesztett szárnyait és nyakát fönntartva. Felirata felül: *Virtus clara aeternaque*. Alul: *Fulgebant justi et tanquam scintillae in arundineto discurrent. Sap. 3. v. 7.* Az ajánlás aláírója *A nagyságod atyai gondviselése alatt Jézus Társaságában vitézkedő győri collegium* (a_5b). Szövege a címert és feliratát magyarázva Magyarországot a vallási szakadások és tévelygő értelmek áradásától elposványosodott tóhoz hasonlítja, amely mégis oly *Nadassa fordúla*, amelyet az igaz hitnek Nádasdy maga példája által is széthintett

szikrája gyújtott föl sok ezerek szívében. Az ajánlólevél után a *Lajstroma e könyvecskének* című tartalomjegyzék olvasható (a_6a–a_8b). A mű törzse a következő részekre tagolódik: *Elsö kérdés. Igaz-e a lutter- és kálvinista vallás* (1–24). Ez hat paragrafust (*§)* foglal magában. A *Második kérdés, csak a pápista hit-e igaz?* (24–52). Két paragrafusból áll, a második paragrafus hat részből. *Harmadik kérdés. A pápisták ellenkeznek-e a Sz. Irással, avagy inkább a lutterek és kálvinisták* (53–100), amely két *rész*ből áll. A kötetet három imádság zárja: *Az eltévelyedtekért imádság* ( )($_1$a). *Mise alatt imádság, hogy az áldozat gyümölcsös legyen* ( )($_1$a–)($_2$a). *Boldogasszonyhoz mindennapi könyörgés* ( )($_2$a-b). Ennek végén *FINIS* felirat és 1661 kronosztichon áll. Az utolsó, ragasztott lapon a sajtóhibák jegyzéke olvasható: *Errata sic corrige*.

E mű hosszú éveken át tartó vallási polémiát gerjesztett, amelyet felső-magyarországi hitvita néven a legalaposabban Sámbár monográfusa, Horváth Lajos foglalt össze (Sámbár, 73–98). Horváth ismertetése alapjában ma is helytálló, filológiailag azonban nem kellően dokumentált, ezért itt az újabban előkerült adatokat figyelembe véve és Horváth apróbb pontatlanságait is megigazítva, közvetlenül a források alapján szükséges a vita menetének rövid összefoglalása.

Bár a *Három üdvösséges kérdés* szerzőjének neve ebben az első kiadásban sehol sincs feltüntetve, a vita későbbi darabjai, különösen pedig az 1672. évi kassai, harmadik kiadás (RMK I 1127) Sámbár által írt ajánlása bizonyítják, hogy Sámbár Mátyás jezsuita munkája volt, aki 1661-1662-ben a győri jezsuita kollégiumban élt. A vita első szakaszát legrészletesebben maga Sámbár ismertette 1667-ben, ugyancsak név nélkül kiadott *A három üdvösséges kérdésre a lutter és calvinista tanítók, mint felelnek ... X, ut tök* című munkájának előszavában (**3347**). Eszerint a luther- és kálvinista tanítók *legelőször ... egy kis papiroskát 1664-ben kibocsátának, kivel a Három kérdésnek csak amaz egy cikkelyéjét piszkálják ... Ha tudja-e ki-ki maga felől minden bizonyosan, hogy Isten kedvében vagyon?* (i. m. 2). Ezzel a problémával a harmadik kérdés második részének hetedik paragrafusa foglalkozik. A vitának ez a Sámbár által első helyen említett, témájából ítélve valószínűleg református láncszeme példány alapján ma nem ismeretes (vö. **3157**).

A következő választ, Sámbár beszámolója szerint Christoph Wölflin tübingeni professzor tette közzé 1665-ben. Wölflin számára Dömötöri György, Vitnyédi István akkor éppen Tübingenben tanuló alumnusa fordította latinra a *Három üdvösséges kérdés* 1661. évi kiadását, amelyre Wölflin három teológiai disputációval válaszolt. Közülük kettőnek Dömötöri volt a respondense. Dömötöri végső célja az volt, hogy Wölflin vizsgatételeinek magyarra fordításával szolgálja hazáját. E fordítás elkészültéről és esetleges kinyomtatásáról nem maradtak fenn adatok (vö. RMK III 2295 és RMK III 2362, ld. még RMKT XVII/10 632).

Sámbár némi átdolgozással a fennmaradt adatok szerint legkésőbb 1665 tavaszán Kassán újra kinyomtattatta a *Három üdvösséges kérdés*t (vö. **3205**). Ezen újabb kiadásra írt feleletet 1666-ban Pósaházi János, sárospataki tanár *Summás választétel* címmel (**3288**). A vitának ez a szála Sámbár ma példányból ismeretlen viszontválaszával folytatódott *A három kérdésre lött summás választételre irott felelet* (**3289**). Erre Pósaházi még ugyanezen évben, tehát 1666-ban újabb replikát nyomtattatott ki: *A három kérdésre való summás választételnek egy arra lött alkalmatlan felelettel való megerősödése és azon feleletnek megrázogatása* (**3310**).

Sámbár beszámolója szerint (**3347** 10) Pósaházi válaszai után, szintén 1666-ban jelent meg Matkó István felelete, a *Fövenyen épített ház romlása*, bár ezzel szerzője már az előző év derekán elkészült (vö. **3323**). Pósaházi és Matkó egymástól függetlenül írták műveiket, ám Sámbár 1667-ben kettőjüknek egyszerre adott újabb részletes feleletet: *A három üdvösséges kérdésre a lutter és kálvinista tanítók, mint felelnek? ... X, ut tök* címmel (**3347**). Ennek előszavában ismertette a vita addigi menetét.

Még az 1666. év folyamán írta meg a maga válaszát a *Három üdvösséges kérdés* harmadik kérdésére Szöllősi Mihály, beregsurányi prédikátor, korábban kassai tanár: *Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa.* Ezt a munkát azonban csak Sámbár *X, ut tök*ének (**3347**) megjelenése után, 1668-ban nyomtatták ki Debrecenben (**3419**). Ezért katolikus részről ekkor és a későbbiekben is válasz nélkül maradt. Az *X, ut tök*re viszont Matkó és Pósaházi egyaránt már 1668-ban válaszolt: Matkó István: *X, ut tök könyvnek eltépése, avagy bányász csákány* (**3481**) és Pósaházi János: *Görcsös bot, amaz déceges fekete Bonasusnak a hátára* (**3590**).

1668-ban még egy Sámbárral vitázó, névtelen református vitairat jelent meg Kassán: *Az ötödik evangélistának Sámbár Mátyás káplánnak zenebonája* (**3424**). Ez Sámbár viszontválaszának, az *X, ut tök*nek az ismeretében készült, ennek ellenére a *Három üdvösséges kérdés*nek csupán első két kérdésével foglalkozik.

1669-ben pedig Czeglédi István válaszolt az *X, ut tök* (**3347**) őt személyében is érintő részleteire: *Redivivus Jáfetke* (**3513**).

Az egész polémiát két katolikus vitairat zárta le. 1669-ben Illyefalvi István, kassai jezsuita, teológus hallgató, Sámbár tanítványa *A három üdvösséges kérdés igazsága ellen költ Bányász csákánynak tompítása* című apologetico-polemikus értekezésében (**3515**) professzora helyett válaszolt főként Matkó *Bányász csákány*ára, de egyúttal Pósaházi *Görcsös bot*jára és a felső-magyarországi hitvitát távolabbról érintő más, református vitairatokra. 1672-ben pedig Sámbár Mátyás harmadszor megjobbítva bocsátotta ki a *Három üdvösséges kérdés*t (RMK I 1127). Ennek Szegedi Ferenc egri püspökhöz címzett ajánlásában összegzően reflektált az egész vitára. A protestánsok helyzete ekkor már nem tette lehetővé a polémia folytatását, de Sámbár vitaindító műve még 1690-ben (RMK I 1396) és a XVIII. század folyamán is több ízben megjelent. Szabó Károly a *Három idvösséges kérdés* ezen 1661. évi kiadását a körmöcbányai ferencesek könyvtárának akkor unikumnak számító példánya alapján ismertette. Jelen leírás az Országos Széchényi Könyvtár („RMK I 979") és a budapesti Egyetemi Könyvtár („RMK I 219a") egymást kiegészítő példányairól készült V. Ecsedy Judit azon megállapításának figyelembevételével, hogy az Országos Széchényi Könyvtár teljesnek látszó példánya az 1661. évi kiadásnak valójában csak „A" füzetét, azaz csupán bevezető részeit tartalmazza, a kötet törzs része pedig az 1665. évi, kassai második kiadásból származik (vö. V. Ecsedy Judit: Titkos 16 sz., 96. pag. és **3205**).

Cf. –, **3157**, **3205**, **3288**, **3289**, **3310**, **3323**, **3347**, **3419**, **3481**, **3590**, **3424**, **3513**, **3515**, →

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ④* – Budapest *Univ* ② – Győr *Dioec* ② – Martin *Nat* ① ②* – Odorheiu Secuiesc ① – Kremnica *OFM* ○

2998

»SEGNERI, Paulo: Cliens Marianus in vera devotione erga Deiparam instructus, per motiva et praxes eidem serviendi, conscriptus Italice a Rev. Paulo Segneri, e Soc. Jesu, nunc latinitate donatus. Tyrnaviae 1661 [typ. Academicis] – 12º«

Sommervogel III 876 – Čaplovič 1995

Katolikus vallási társulat kézikönyve. – A kiadvány egykori létezésére a mű későbbi kiadásainak impresszumából lehet következtetni. Itt a korábbi kiadások felsorolása között szerepel: *Tyrnaviae, anno MDCLXI.*

Az 1679. évi bécsi kiadás impresszuma alapján elsőként Carlos Sommervogel jegyezte le a mű nagyszombati kiadását a luganoi születésű „Jean Foresi" művei között (III 876). Minden bizonnyal az ő adatát vett át Aloysius Zelliger (Pantheon 1661/5). Szintén Sommervogel közlésére támaszkodott Ján Čaplovič (1995). A fenti címleírás tőle származik. Újabban Száraz Orsolya hívta fel a figyelmet arra, hogy a *Cliens Marianus* 1686. évi passaui kiadásának impresszuma is utal az 1661. évi nagyszombati kiadásra (szóbeli közlés a kolozsvári Akadémiai Könyvtár C 57.556 jelzetű példánya alapján).

Paulo Segneri (1624–1694) itáliai jezsuita író és prédikátor műve első alkalommal 1638-ban jelent meg olaszul *Neapoli, Catanae, Messanae et Panormi* impresszummal. A munkát Joannes Foresi fordította le latinra, amelyet 1643-ban adtak ki Bécsben, ez a második kiadása.

Az 1679-es bécsi kiadás címlapja elárulja, hogy a mű a „Nagyboldogasszony"-társulatok számára készült, e kiadása is minden bizonnyal elmélkedéseket, imádságokat tartalmazhatott.

2999

WEISS, Christoph: Theses theologicae de incarnatione, qvas ... in alma archiepiscopali vniversitate Tyrnaviensi anno MDCLXI. mense Avgvsto die (...) pro prima in ss. theologia laurea defendet ... Franciscvs Tatay aa. ll. et philosophiae magister, collegii generalis cleri regni Hung. alumnus, praeside ... Christophoro Wais e Societate Jesu, ss. theologiae doctore, ejusdemque professore ordinario, nec non inclytae facultatis theologicae ... decano. Tyrnaviae (MDCLXI) typis academicis excudebat Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

A^2–C^2 = [6] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 973 – Čaplovič 1996

Katolikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik a *Georgio Barsony de Lovas Bereny, praeposito S. Georgii de viridi campo, abbati de Szekszard, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archidiacono, cathedrali et canonico, sacrae caesareae regiaeque majestatis tabulae judiciariae assessori* intézett ajánlás, amelynek aláírója *Humillimus cliens Franciscus Tatay* (A_1b–A_2b). A főrész húsz (*I–XX*) tételt foglal magában Aquinói Tamás tanításaira hivatkozva, Krisztus megtestesüléséről. A nyomtatvány mindegyik lapját körzetekből álló szedett keret övezi, mindegyik tétel díszes iniciáléval kezdődik.

E vizsgatételeket a nagyszombati egyetemen vitatták meg 1661 augusztusában. A címlapon „Christophorus Wais" névalakkal jelölt vizsgáztató Christoph Weiss osztrák jezsuita (1616–1682) két ízben működött Magyarországon. 1640-1641-ben Sopronban volt a grammatikai osztály tanítója, 1658 és 1661 között pedig Nagyszombatban a teológia professzora és a kar dékánja (vö. Lukács: Catalogi personarum II 786). A vizsgázó, Tatay Ferenc a magyar főpapság által Nagyszombatban alapított egyetemes szeminárium alumnusa volt.

Budapest *Univ* ①

3000

BUZINKAI Mihály: Compendii logici libri dvo, in quibus universa artis bene disserendi praecepta, methodo accurata et perspicua ita sunt disposita, ut tyro semestri spatio fundamenta logicae cum fructu jacere queat. Labore et industria Michaelis Buzinkai, paedagogiarchae Patakiensis concinnati. Patakini MDCLXI [typ. principis] Johan. Rosnyai.

[ ]^2, A^8–I^8 K^6 = [3] + 163 (recte 153) + [3] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 974

A vitatkozás logikai szabályai. – A címlevél után kezdődik *Michael Buzinkai* 1661. augusztus 10-én kelt előszava *Lectori benevolo salutem* ([ ]$_2$). A főrész Buzinkai 1659-ben megjelentetett tankönyvének (**2867**) mintegy harmadára csökkentett kivonatát tartalmazza. Ahhoz hasonlóan két könyvből áll, amelyek XXXIII (1–79), illetve XXIV (80–163 [recte 153]) fejezetet tartalmaznak. A kiadványt *Index capitum* című tartalomjegyzék zárja (K$_5$b–K$_6$b).

Buzinkai az előszóban megírja, hogy gyakorlati okokból rövidítette le előző munkáját. Így a tanulók egy félév alatt elsajátíthatják a vitatkozás legfontosabb szabályait. Bartók István a legtöbb kiadást megért magyar szerkesztésű logikai tankönyvnek tartja e munkát (96).

Cf. **2867**, –, **3477**, →

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Budapest *Zsámár József* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① ① – Košice *Scient* ① – Sárospatak *Ref* ②*

Olim: Pápai ref. coll. – Nyitrai k. rend – Szebeni ev. gymn.

Comenius, Joannes Amos: Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum ... Editio tertia... Patakini 1661 apud Johannem Rosnyai. – Vide **3059**

3001

<Kalendárium és prognosztikon az 1662. esztendőre. Patak 1661 [typ. principis]. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2872**!

3002

KOMÁROMI C[SIPKÉS] György: Szomorv esetek tüköre, az az olly temetési rövid tanitás, melyben honnan legyenek, fügjenek és következzenek föképpen az naponként valo szomoru esetek, szerencsétlenségek és egyéb történetek, világossan meg-tettzik. Mellyet tett a' debreczeni nagy temetöben ... Váradi Racz Janos uram seb miatt meg-hidegedett teste felett, ezerhatszáz hatvanadik (siralommal emlitendö) esztendöben, Kis aszszony havának harmincz eggyedik napján, két orakor dellyest Comáromi C. György S[zent] I[rást] M[agyarázó] D[octor] E[s] D[ebreceni] P[raedicator]. Saros Patakon MDCLXI [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK I 980

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Komáromi Csipkés György debreceni református lelkész mondta el 1660. augusztus 31-én Váradi Rácz János temetésén a debreceni nagytemetőben. A címlap hátán *A boldog emlékezetű néhai nemzetes és vitézlő Váradi Rácz János uram megmaradott özvegyének, Pribek Sara asszonynak* ... ajánlotta a prédikációt *Debreczenben 1660. esztend. 1. Novemb.* keltezéssel *Comáromi C. György M. L.* A *Szomorú esetek tüköre*..., a címlapon olvasható hosszú cím megismétlésével kezdődik a gyászbeszéd, amelynek *Elöljáró beszéde* írta le a haláleset körülményeit (A_2a–A_3a). A bibliai *Textus* feltüntetése után Komáromi Csipkés a szomorú és véletlen halálesetekhez kapcsolódva az isteni gondviselésről tanította hallgatóságát (A_3b–B_4b).

Váradi Rácz János II. Rákóczi György hadseregében hadnagy és a váradi vár porkolábja volt. Várad 1660. augusztusi ostromakor sebesítette meg a török. Debrecenbe vitték át, ahol belehalt korábban kevésbé veszélyesnek vélt sebesülésébe. A debreceni temetésen az özvegy nem lehetett jelen, a gyászbeszédet Komáromi Csipkés György az ő levélben megírt kívánságára adta ki nyomtatásban. A prédikáció tartalmáról részletesebben ld. Kecskeméti 161, 199.

Budapest *Nat* ① ① – Sárospatak *Ref* ①

3003

»MOLNÁR Gergely: Elementa Grammaticae Latinae... Patakini 1661 [typ. principis] 8°.«

RMK II 976

Latin nyelvtan. – Molnár Gergely *Grammatica*jának e kiadásából ma már nem ismeretes példány. Megjelenésére azokból a későbbi kiadásokból lehet következtetni, amelyekben a *J.C.D. Sáros Patachini 1661. Mense primo* kelt előszó olvasható (pl. Kassa 1674, RMK II 1336).

A *J.C.D.* mongram mögött rejtőző átdolgozó kiléte bizonytalan. Bartók István azzal a *Johannes Campens Debretzeni*vel azonosította, aki 1656. május 13-én iratkozott be a debreceni főiskolára, ahol később seniorként grammatikát és poétikát tanított az alsóbb osztályosoknak (52). Bartók egyúttal ismertette Bitskey István feltételezését is, aki szerint a monogram feloldása: Debreceni Kalocsa János (= Joannes Colocensis de Debrecen). Debreceni Kalocsa 1658 és 1661 között Kecskeméten rektorként működött, és 1662-ben könyve jelent meg Patakon (**3061**, vö. Bartók 53).

Molnár Gergely tankönyvének ezt a kiadáscsoportját Bartók István részletesen elemezte (52–55, 344–346).

Cf. **628*!; 1988*!; 2747, 2756, 2850, –, 3177,** →

3004

PÓSAHÁZI János: Theses philosophicae de independente et dependente, quae ... in ... schola S. Patach sub praesidio ... Johannis Posahazi, a. l. m., philosophiae doctoris, ejusdemque facultatis ... professoris ... publicae inquisitioni committuntur a Michaele Szatthmár Nemetino, ad diem 16. Februarii horis locoque solitis. Patakini MDCLXI apud Johannem Rosnyai [typ. principis].

A^4 B^4 C^2 = 17 + [3] pag. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2613/161 ← MKsz 1898: 60–61

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a *collector, auctor et defendens Michael Nemeti* ... először *viris liberae inclytaeque reipublicae Sz. Némethinae d. judici et d. senatoribus ... mecaenatibus*, név szerint: *Andreae Gönci, ... principissae Sophiae Bathori, ... Georgii Rakoci II., principis Transilvaniae ... viduae bonorum omnium summo praefecto* ajánlja téziseit, majd *oppidi Also-Misztien. senatoribus, ... judici ... duodecim consularibus ..., ... Michaeli Szabo, patri ... ut et ... Andreae Korocz, dispensatori verbi Dei in patria, ... Stephano Nemethi, pastori ecclesiae Toronyaianae ..., ... Sigismvndo Azari, ... Tokaini ... praeceptori olim, ... nec non ... Martino Borbély, civi Szatthmáriensi ... sic doctissimis d. juvenibus ... Mich. Marusi, ... Steph. Veresmarti, ... Steph. Eszéki, ... Johanni Vjhelyi, ... Steph. Sásvári ... condiscipulis.* A főrész a cím megismétlése után XXVI tézisben értekezik a mástól függetlenül létező és az önmagában meg nem álló, mástól függő létező természetéről és tulajdonságairól filozófiai és a Szentírást segítségül híva teológiai szempontból. Megállapítása szerint Isten mint az egyetlen független létező, tökéletes, míg minden teremtmény tőle függő, tökéletlen létező (3–17). A vizsgatételekhez öt *Corollaria auctoris et respondentis* csatlakozik a Szentírás tekintélyének egyháztól való függetlenségéről, a pápáról és a szentségek hatékonyságáról (C_1b). Majd négy latin nyelvű köszöntő vers zárja a nyomtatványt: [1] *Statua amoris ... erecta a Jacobo C. Csuzi, t. et p. a. anagramma* – [2] *Stephanus Veresmarti, p. t. class. synt. p.* (C_2a) – és [3] *Steph. Patachinus* egyegy verse – [4] *Chronistica*, amelynek szerzője *Martinus Desi* (C_2b).

E vizsgatételeket 1661. február 16-án vitatták meg a pataki iskolában. A vizsgáztató Pósaházi János, a vizsgázó a szatmári születésű Szathmárnémethi Mihály (1638–1689) volt. Ő szülővárosában, majd Debrecenben és Patakon folytatott tanulmányait követően németal-

földi egyetemeken tanult. Hazatérve Göncön működött. 1672 januárjában elűzték hivatalából. 1673-tól Kolozsvárott lett rektor és református lelkész. 1681-től haláláig esperes volt a kolozskalotai református egymázmegyében. Gazdag írói munkássága során vitairatot (**3592**), imádságokat (RMK I 1149), prédikációkat (RMK I 1179 stb.) jelentett meg.

E nyomtatványt először Török István ismertette (MKsz 1898: 60–61). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2613/161). Újabban Csorba Dávid írt róla részletesen (MKsz 2011: 383–392).

Aiud ① – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ①

3005

PÓSAHÁZI János: Theses philosophicae de natura et existentia metaphysicae, quas ... praeside ... Joh. Posahazi, sanioris ac reformatae philosophiae doctore ... in ... scho. ... S. Patachina professore ... publicae ventilationi et examini proponit Petrus Levainus, ... theologiae ac philosophiae studiosus, ... senior, ad diem 11. Martii. Patachini MDCLXI apud Johannem Rosnyai [typ. principis].

A^4 B^4 = 17 [recte 16] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 977

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Defensor* aláírással szöveg nélküli ajánlás olvasható *Duumviris ... Stephano Baxi de Héce, ... sedis judiciariae ... comitatus Aba-Ujváriensis jurato notario ... ecclesiae Dei ac ... S. P. curatori ..., Petro Kazinczi ... sedis judiciariae ... comitatus Beregiensis jurato notario ... nec non ... Pavlo Tarczali, orthodoxarum ecclesiarum ... comitatus Zemplénien. seniori et superintendenti ... scho. S. P. curatori ... in ... ecclesia Liscensi dispensatori ... item ... Samueli Spilenberger, in ... republica Eperiesiensi incolae ... ut et ... Andreae Szepsi ... Michaeli Szaloczi ... Petro Szatthmári ... Jacobo F. Alistáli ... servis ... in ecclesia S. Patach, huic ... in ecclesia Sz. Péteriensi ... agenti ... isti ... apud Szikszovienses ... pastori.* A főrész a cím megismétlése után *X* tézisben értekezik a metafizikáról (3–14). Kiindulása az, hogy még a tudósok között is sokan háborút indítanak a metafizika ellen. Ennek oka az, hogy skolasztikus módszerrel közelítenek hozzá. Pósaházi célja bebizonyítani a létezését, leírni és elkülöníteni más tudományágaktól. Meghatározása szerint a metafizika tárgya a létező (*Ens*). Szinonimái segítségével mutatja be és jellemzi. Ezek: *Philosophia prima, sapientia, theologia naturalis, ars catholica.* Mivel minden más tudománytól különbözik, ezért megközelítésének módszere is más. Végül *Celeusma ad ... respondentem, amicum* címmel öt köszöntő vers zárja a nyomtatványt. Ezek szerzői a következők: [1] *Johan. Campensis Debr., scholae S. poes. praecept.* (15) – [2] *Paulus Paffi, a. s. c. P.* (15–17 [recte 16]) – [3] *Steph. Kaszonius, s. theol. ac philos. stud.* – [4] *Andr. P. Csehi* – [5] *Simon Vadászi* (17 [recte 16]).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1661. március 11-én védték meg a pataki református iskolában. A vizsgáztató Pósaházi János filozófiaprofesszor, a vizsgázó Lévai Péter (1631? – post 1681) tanuló volt. Ő pataki tanulmányai után 1664 és 1668 között Leidenben tanult tovább, ahol több disputációt is megjelentetett (RMK III 2434 stb.). 1669-ben Londonban is járt (Bozzay–Ladányi 2781). Hazatérve Szántón (Abaúj-) és Göncön volt református lelkész.

Budapest *Univ* ①

3006

(TARPAI SZILÁGYI András): Pápisták kerengője, mellyet mostan magyar nyelven az igasság szeretöknek kedvekért ki-ád T. Sz. A. U. R. E. L. P. [Patak] 1661 [typ. principis].

A^8–C^8 = 48 pag. – 8°– Orn., init.

RMK I 981

Református vitairat. – A címlap háta üres. A következő lapon *Pápisták kerengője* címmel kezdődik a mű törzse (3–48), amely 12 *rész*t (I–XII) foglal magában. Kifejti, hogy a katolikusokkal való hitvitázás meddő, mivel a római egyház tévedhetetlenségéről szóló tanítás a *képtelenségeknek labyrintusában, kerengőjében ejti bé* őket (I–III rész, 3-9). Ezt a tanítást pedig nem bizonyítja kellően a katolikus teológia (IV–IX rész, 9–31), ezért a római egyház nem lehet a hitviták döntőbírója, hanem mindenkinek önállóan kell az Isten igéje alapján meggyőződnie az igazságról (X–XII. rész, 31–48).

Szövegkiadás: T. Sz. A.: Pápisták kerengője ... Kiadta Imre Gábor, bevezette Papp Ferenc. Bp. 1938 (A reformáció és ellenreformáció írói 10).

A címszövegben olvasható monogram feloldása: Szabó Károly szerint: „*T*arpai *Sz*ilágyi *A*ndrás, *U*ngvári *R*eformátus *E*cclesia *L*elki *P*ásztora (RMK I 981). Ezt a feloldást nincs ok kétségbe vonni.

Tarpai Szilágyi András (1624 – ante 1682) 1641 és 1649 között Debrecenben tanult. Ugyanebben az évben már mint Sylvanus Tarpai Andreas utrechti diák, 1651 márciusától Leidenben majd Franekerben folytatta tanulmányait (Bozzay–Ladányi 296, 1281, 2731). 1652 második felében tért haza, Váradon lett tanár. 1653. június 15-én bihari lelkipásztorrá avatta a nagybányai zsinat, de kérdéses, hogy ezt az álláshelyet egyáltalán elfoglalta-e, mert 1655-től 1657-ig ismét váradi tanárként szerepel a forrásokban. 1658-ban sárospataki lelkész, 1659-től 1667-ig bizonyosan ungvári prédikátor, 1665-ben már egyúttal ungi esperes. 1673 végén Erdélyben működött, Zoványi Jenő szerint haláláig fogarasi lelkész. 1682-ben már nem volt életben. Teológiai és filozófiai disputációi, vallási tanításai és könyv-előszava is ismert (Adattár II 83–87, Zoványi).

Zoványi Jenő szerint Tarpainak ez a vitairata „Úgy látszik, fordítás" (Theologiai Szemle 1925: 265). A címszövegben a *„mostan magyar nyelven ... kiád"* megjegyzés erősíti ezt a feltételezést, de a vitairat szövege semmilyen formában sem utal forrására, és arra sem, hogy milyen konkrét vitával összefüggésben került sor megjelentetésére.

Kiállítása alapján már Szabó Károly is sárospataki kiadványnak tartotta e munkát (RMK I 981), véleményét a betűtípusok ismételt vizsgálata megerősítette (Pavercsik Ilona közlése).

Budapest *Ref* ① (Nagykőrös)

3007

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in oppidu(m) Kis-Schelk ad diem vigesimum mensis Decembris [!] anni millesimi sexcentesimi sexagesimi primi indictis celebratis conclusi). [Cibinii 1661 typ. civitatis.]

A^2–C^2 = [6] fol. – 2° – Init.

MKsz 1912: 56–57 – MKsz 1916: 94–95

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a rendeknek a fejedelemhez intézett magyar nyelvű *Praefatio*-ját, a fejedelem 24 *conditio*ját, valamint az 1661. november 20. és 23. között Kisselyken, kizárólag az erdélyi rendek részvételével megtartott országgyűlés 11 artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1661. november 23-i kelettel. A címben olvasható decemberi datálás hibás, az országgyűlést valójában a korábbi időpontban tartották (vö. ErdOgyEml XIII 78).

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 77–90.

A kiadványt Harsányi István (MKsz 1912: 56–57), majd Ferenczi Zoltán is gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1916: 94–95). A betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, a városi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József). A nyomda vezetője 1661–1663 között nem ismeretes.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Nat* ④ – Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3008

[KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1662. esztendőre. Szeben 1661 typ. civitatis.]

[A^8 B^8] C^8 $D^{4?}$ = [28?] fol. – 16° – Orn.

MKsz 1930: 139

Naptár és prognosztikon. – A kiadványból ötlevélnyi, makulatúrából kiáztatott töredék maradt fent, amely a „C” és a „D” füzetből származik. Ezeken a következő részek azonosíthatóak: *Az őszről* (C_1a) – *Az eklipszisekről és arra következendő betegségek, háborúság és egyéb veszedelmekről* (C_1a–C_2a) – *Sokad*[almak] *Erdélyben é*[s Magyarországon] (C_2a–C_5a) – *Rövid magyar krónika* (C_5b–D_4b?). A krónika utolsó bejegyzése 1661-re vonatkozik, minden bizonnyal az alatta elhelyezkedő dísz zárta az egész nyomtatványt. *Az eklipszisekről* ... című fejezetből megállapítható, hogy a naptár az 1662-es évre szólt.

Szebenben nyomtatott magyar nyelvű kalendárium 1661 előttről példány alapján utoljára 1630-ból ismeretes (**1488**), a sorozat megjelenését pedig 1632-ig lehetett feltételezni (**1555**). 1661-ben minden bizonnyal a török elől a városba érkező nagyszámú magyar menekült kedvéért vállalkozhatott a városi műhely ismét magyar nyelvű kalendárium kibocsátására. Az 1632–1660 közötti időszakra tehát továbbra sem indokolt szebeni magyar nyelvű naptárak kiadását feltételezni. A következő, példány alapján ismert szebeni magyar naptár 1665-ben jelent meg, amely már Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (**3246**). Megalapozottan feltételezhető, hogy a sorozat a közbeeső időben is megjelent. Valószínűleg 1662-től már nem a városi nyomda, hanem Szenci Kertész adta ki. Két párhuzamos sorozat feltételezése aligha indokolt.

A töredék nyomdai anyagának vizsgálata alapján, amint a fentiekből is kitűnt, a szebeni városi nyomdában készült 1661-ben (V. Ecsedy Judit közlése). A nyomdász neve az 1661-1662. évben nem ismeretes. 1659-60-ban Christoph Hildebrand vezette az officínát, Blasius Prössl neve csupán 1663-tól bukkant fel, így elképzelhető, hogy 1661-ben még Hildebrand állt a műhely élén. A töredékről első alkalommal Todoreszku Gyula feljegyzésének felhasználásával Pukánszkyné Kádár Jolán adott hírt (MKsz 1930: 139).

Cf. **881***!; –, **3068**, **3125**, **3176**, **3246**, **3321**, **3397, 3492**

Budapest *Nat* ④

3009

[1] [NEUER und alter Almanach auf das Jahr 1662] – [2] ([A]strologisches Bedencken auff das Jahr nach der heilsamen Be[bu]rth [!] und Menschwerdung un[ser]s Herrn und Heilandes Jesu Christi 1662., darinnen Monat, Wochen unnd Feyertage, [P]laneten Lauff Aspecten, Witterung, [v]on Krieg und Fried, Kranckheit un[d] Gesundheit zu und Miß[wa]chs zu finden sey, [g]estellet von C h r i s t o [p] h o r o N e u b a r t .) Hermanstadt [1661 typ. civitatis].

[A^8] B^8–D^8 + ? = [32 + ?] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

MKsz 1930: 309

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma ismert egyetlen könyvtáblából kiáztatott töredék összesen nyolclevélnyi makulatúrából áll, amelyekből a kiadvány három íve állítható össze. A „B" jelű füzeten a hónapok naptártáblái láthatóak július hónap második felétől az év végéig (B_1a–B_6a), A naptártáblák alatt folyamatos szövegként vörössel nyomott, a háborúra és a békére vonatkozó jóslásokat a nyomdász a december hónapot követő leveleken folytatta (B_6b–B_8a), amelyről a B_8a lapon olvasható *Kurtzer Bericht* tájékoztatja az olvasókat. A többi fentmaradt töredékből a „C" és a „D" jelű füzet állítható össze. Az önálló címlappal (B_8b) ellátott prognosztikon szövege a C_1a lapon kezdődik: *Das I. Capitel von astronomischer Betrachtung ... Das I. Quartal. Vom Winter.* Ezt követően a következő fejezetek azonosíthatóak: *Das III. Vom Sommer* – egy korábbi halvány nyomtatásból olvasható: *Von Herbst* – majd *Von G[es]und und Krankheiten – Von Krieg und Unfrieden Zustand – [Von] Misswachs – [Von Finsternissen] –*

Verzeichnis der [Jahrmärkte] so in Siebenbürgen geh[alten werden] című vásárjegyzék, amely ábécésorrendben sorolja fel a városokat. A vásárjegyzék végén rövid versike és Szeben város címere áll.

A „B" füzet lapjai feltehetően a helytelen festékezés következtében kerültek makulatúrába, ugyanis olyan levonat is van a töredékek között, amelyek a naptártáblából csak a vörösen nyomtatott részt tartalmazzák, a szokásostól eltérően teljes szövegrészek, sőt a záródísz is vörös nyomású. A „C" és „D" füzet szövegét csak a papír egyik oldalára nyomtatták, és az a papír másik, üresen maradt felével összeragasztva került elő. Az elmosódott szöveg, a többszöri felülnyomás és a feltehetően helytelen kilövés miatt a prognosztikon fejezeteinek pontos elhelyezkedése és néhány szövegrész tartalma nem állapítható meg pontosan.

A városi nyomda működése az 1662. évben nem bizonyítható. Ismeretes ugyan egy, a 60-as évek elején megjelent szebeni kiadvány (**3010**), azonban a legvalószínűbben az is 1661-ben készült. A következő példányból ismeretes szebeni német naptár 1664-re szól (**3126**). Könnyen elképzelhető, hogy a nyomda 1662-ben is működött, és adott ki német nyelvű kalendáriumot, azonban feltételezéséhez nem áll rendelkezésre kellő bizonyíték.

Cf. **938***!; **1700**!; **2665**, **2875**, **2943**, –, **3126**, **3178**, **3247**, **3326**, **3393**, **3493**, **3619**, **3687**, →

Budapest *Nat* ④

3010

EIN SCHÖN andächtiges Gebeth wider den Türcken vnd seinen Anhang wie auch wider die schädliche vnd grassirender Seuche der Pestilentz, Ach Herr die Heyden frevenlich, etc. Kan auch gesungen werden im Thon: Ach Gott von Himmel sieh darein, etc., oder: Wo Gott der Herr nicht bey vns helt. Ein ander schön geistlich Lied: Wenn wird dann vnser Auffbruch seyn, dass wir solln kommn in etc. In seiner eigenen Melodey. Herrman-Stadt in Siebenbürgen [cr. 1661 typ. principis].

$[\,]^4$ = [4] fol. – 8º – Orn.

Evangélikus verses imádságok. – E bibliográfiailag eddig le nem írt nyomtatvány ma ismert mindkét csonka példánya nyomdai makulatúraként kötéstáblából került elő. A címlap hátán kezdődik a cím szövegében is jelzett két verses imádság a török és a pestis ellen ($[\,]_1$b–$[\,]_3$b), majd *Ein schön geistlich Lied* című vers szól az utolsó ítéletről ($[\,]_3$b–$[\,]_4$b).

1660-ban pestisjárvány dühöngött Erdélyben (vö. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 1931, 380). Ez az évszám nélkül megjelentetett imádságoskönyv is a 60-as évek elején keletkezhetett, amit megerősíteni látszik az a tény, hogy mindkét példánya olyan kötéstáblából került elő, amely csak 1661-ben készült nyomtatványokat tartalmazott (**3007**, **3008**, **3009**).

Budapest *Nat* ②* ②*

3011

»BELLOBRADENUS, Paulus: De veris ac genuinis Ecclesiae membris disputatio praeside Paulo Belobradeno, respondente Andrea Kevery. Trentsinii typis Nicodemi Tsizek 1661. 4°«

Mišianik 24 – Čaplovič 1876

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – E példány alapján ismeretlen tézisfüzetről először Ján Mišianik (24) és az ő nyomán Ján Čaplovič (1876) adott hírt a fenti formában. Közlésük alapja Andreas Schmal: *Syllabus litteratorum Thurocziensium* című, 1755-ben összeállított és a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában őrzött kéziratának példánya (jelzete: zv 371, 35. lap). Az egyház igaz és valódi tagjairól szóló tételeket minden bizonnyal a trencséni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1661-ben. Itt volt ugyanis rektor 1657 és 1663 között az elnök, Paulus Bellobradenus. A respondens a turóci születésű Keveri András volt, aki 1652-ben a trencséni gimnázium tanulójaként tett közzé két latin nyelvű üdvözlőverset (vö. **2445**, 9 és **2447**, 11). Ján Čaplovič szerint a nagy időkülönbség miatt vagy nem azonos személy a versszerző és a respondens Keveri András, vagy a disputáció évszáma van elírva. Valószínűbb azonban, hogy ugyanaz az Keveri András volt a vizsgázó 1661-ben végzős teológusként, vagy segédrektorként, aki 1652-ben még a poétikai vagy retorikai osztály tagja lehetett. Mišianik adatát nincs ok kétségbe vonni, mivel az beleillik mind az elnök Paulus Bellobradenus, mind a nyomdász Nikodém Čížek tevékenységének időkörébe.

Curtius, Alexander Carolus: Livia Flavia invidia Plutonis gratia comes virtvtis siue panegyris in cladem ... asinorum... Trenchinij 1661 typis Laurencij Beniamini ab Hage. – Vide **2286**

3012

GRELNERTIUS, Timotheus: Disputatio physica de antipathia inter ovem, lupum et hominem, quam ... in lyceo Carponensi publico placidoq(ue) philosophantium colloquio sistit praeses m. Timotheus Grelnertius, respondente Nicolao Rotaride Szasen. Hungaro, die (...) Martii anno MDCLXI. [Trenchinii] (MDCLXI) [Čížek].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 978 – Čaplovič 1877

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a praeses szöveg nélküli ajánlása olvasható *viris ... domino judici, nec non ... civitatis Carponensis dominis senatoribus omnibus atque singulis, ... gubernatoribus ... patronis ...* Ezután *Jehova juva!* kezdetű rövid előszó olvasható arról, hogy az ész és a tapasztalat alapján kell meggyőződni egy-egy állítás helyességéről. A főrész azt a kérdést tárgyalja, hogy létezik-e antipátia a juh és a farkas, illetve a farkas és az ember között: *Quaestio prima. An detur antipathia inter lupum et ovem* (A_2a–B_3a) – *Quaestio secunda. An visi a lupis obmutescant?* (B_3a–B_4b). A szerző felelete nemleges.

E tételeket 1661. márciusában vitatták meg a korponai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Timotheus Grelnertius rektor volt. Ő Trencsénben született, 1657 és 1659 között Wittenbergben tanult. Hazatérve Korponán lett lelkész és iskolaigazgató. A vizsgázó a Gömör megyei Szászán született Nicolaus Rotarides volt.

E kiadási hely nélkül megjelent nyomtatványt nyomdai kiállítása alapján Szabó Károly a trencséni nyomtatványok közé sorolta (RMK II 978). Őt követte Ján Čaplovič is (1877). Feltételezésüket a betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (szóbeli közlés).

Budapest *Nat cop.* – Miskolc *Scient* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

3013

INSTITORIS, Michal: Panegyricus in obitum ... d. Johannis Institoris, pastoris Slavonicae ecclesiae Carponensis etc. scriptus a Michaele Institoris, scholae Moschoviensis patriae rectore, fratre autem suo germano ... Trenchinii (1661) typis Nycodemi Czjzek.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4° – Orn.

RMk II 979 – Čaplovič 1878

Gyászbeszéd. – A címlap után *Michael Institoris, r. s. M.* szöveges ajánlása olvasható mecénásainak: *... Iohanni Szeleini ... vice comiti ... Paulo Gerhard, iudici appellationum, ... Georgio Buori ... jurato assessori, ... Gregorio Dulo ... jurato assessori, ... Paulo Szeleini ... jurato assessori, ... Georgio Gerhard ... jurato assessori inclyti comitatus Hontensis, ... Johanni Laskari ... Casparo Balogi ... Andreae Gedei ... procuratoribus, isti montanar. et Carponen. hui Neosol. ...* („A" variáns), ill. *Johanni Windisch in ... Schembnicien. c. ecclesiae Evangelicae antistiti ... seniori ... Johanni Augusto Ehrenreutter auff Gunzingen und Haußkirchen ... in ... Schembnic. cultori argenti fodinarum principali ... Michaeli Wengern, sacrae caesareae regiaeque majestatis aulae familiari ... Wolfgango Wengern ... fodinarum cultori ... Georgio Udalrico Kayser ... fodinarum argentariarium cultori ... judici Andreae Ungedey, totique inclyto senatui ... civitatis Schembnicen. ... Julio a Lanse viro consulari ibidem ... nec non urburario primario ... Michaeli Reiter ... viro ordinis senatorij ... atque urburario Schembnicien. ...* („B" variáns) (A_1b–A_3a). Az orációt Michal Institoris, a mosóci iskola rektora mondta el bátyja, Ján Institoris korponai szlovák lelkész emlékére 1661-ben, közelebbről meg nem nevezett időpontban (A_2b–D_4b). A nyomtatvány az elhunyt tiszteletére írott latin nyelvű gyászverssel fejeződik be, szerzője *G. H. P. I.* (D_4b).

A gyászbeszéd szerzője, Michal Institoris itthon a báni és selmecbányai gimnáziumban tanult, külföldön a kieli akadémián. Hazatérése után Mosócon és Zsolnán lett rektor, majd 1670-től teplai evangélikus lelkész. Száműzetése után 1683–1686 között Trsztenán lelkészkedett, további pályafutása nem ismert; 1705-ben halt meg. Disputációkat, latin verseket és egy szlovák nyelvű kegyességi munkát jelentetett meg, többnyire Trencsénben és Zsolnán.

A beszéd Ján Institoris életpályáját, hazai és külföldi akadémiai tanulmányait, itthoni iskolai és egyházi pályafutását emelte ki, és dicsérte az elhunyt tudományosságát és emberi erényeit. Gyászbeszédhez képest szokatlanul még az elhunyt nyomtatásban megjelent műveit is felsorolta. Ján Institoris fiatalon, kb. a harmincas éveinek derekán hunyt el.

Az elhalálozás és egyúttal a nyomtatás éve a címlapon lévő kronosztichonból olvasható ki.

Budapest *Nat* ① (B-variáns) ②* (B-variáns) + cop. (Kežmarok) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (A-variáns)

3014

<Kalendář a pranostyka na rok 1662. Trenčín 1661 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **2882**!

3015

FRIDELIUS, Johann: Ex anthropologia de principiis nobiscum natis in ... ad Albim academia, sub praesidio ... Esaiae Viccii ... philosophantium disquisitioni subjecit autor et respondens Johannes Fridelius Sempronio-Hungarus, die 25. Septemb. ... MDCLXI.. Wittebergae MDCLXI litteris Matthaei Henckelii.

[ ]^{1}, C^{3} = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Magyar nyelvű verset is tartalmazó üdvözlővers-gyűjtemény. – E bibliográfiákban eddig le nem írt nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy a magát szerzőnek is nevező *respondens, Johannes Fridelius* 1661. szeptember 25-én Esaias Viccius elnöklete alatt megvédte filozófiai téziseit a wittenbergi egyetemen. A vizsga tételeit a szokásos módon jelentették meg Wittenbergben (RMK III 2149). A vizsgázót köszöntő költemények külön füzetbe kerültek, amelynek jele „C" lett az „A" és „B" füzetjelű eredeti nyomtatvány folytatásának szándékával. Ez a füzet feltehetően eredetileg a vizsgatételek végén jelenhetett meg, majd új címlappal önállóan is. Ezt bizonyítja a versek előtt álló, új, az eredetitől eltérő szövegű címlap. A címlap hátán az *Autor* szöveg nélküli ajánlása olvasható *Petro Melchioris de Zuanna, patriae, quae Sempronium est, consuli ... patrono ..., nec non viris ... Johanni Schuberto, ecclesiae Semproniae antistiti ..., ut et contubernii illius ... seniori ..., Matthiae Langio, symmystae patriae ..., Christophoro Sobitshio, Verbi quoque divini in patria praeconi ..., Christiano Seelmanno, gymnasii Sempron. rectori ..., praeceptori.* A címlevelet követő három, már „C" füzetjellel is ellátott levélen a következő üdvözlőversek olvashatók: [1] latin nyelvű költemény *Praeses* aláírással – [2] *Matthias Rossner von Oedenburg aus Ungarn, der H. Schr. Beflissener* német verse (C_1a–C_2a) – [3] *Német-Uyvári Unger Mihály* magyar verse, amelynek kezdősora: *Mostan ékes a virágunk* (C_2a) – [4] *Georgius*

Samuel Schelter Onold. Francus görög verse – [5] *Daniel Sinapius Pannonius* verse németül (C_2b) – [6] *Andreas Fleischhacker Rust. Hung., philos. et ss. theol. stud.* latin verse (C_3a) – [7] *Andreas Richter Bozin Hung., phil. et ss. theol. st.* verse latinul (C_3a-b) – [8] *Johannes Schüller Bilic. Silesius* héber köszöntése (C_3b).

Johann Fridelius (1638–1719) Sopronban született. Wittenbergben végezte tanulmányait, majd szülővárosában működött 1664-től az iskola rektoraként. A magyar vers szerzője, Unger Mihály a Vas megyei Németújváron született. 1658-tól tanult Wittenbergben, ahol magisteri címet is szerzett. Hazatérve Sopronban 1664 és 1674 között az iskola rektora volt, később városi tanácsos lett.

Szabó Károly Johann Fridelius Wittenbergben 1661-ben megjelentetett vizsgatételeit a szerzői hungaricumok bibliográfiájában írta le (RMK III 2149).

Budapest *Nat* ①

3016

HENTSCHEL, Samuel: De vita hominis disputationem VI. anti-Placentinianam in academia Wittebergensi disquisitioni publicae exponunt praeses m. Samuel Hentschel, facult. phil. adj. et respondens Johannes Brevver Leutschoviensis Hungarus, ad d. 9. Novemb. a. MDCLXI. in auditorio majori horis matutinis. Wittebergae MDCLXI typis Johannis Borckardi.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

RMK III 2147

Magyar nyelvű köszöntő verset is tartalmazó filozófiai vizsgatételek. – Ez az eddig a szerzői hungarikumok bibliográfiájában szereplő nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy Joannes Brewer 1661. november 9-én vizsgázott Samuel Hentschel filozófiaprofesszor elnökletével Wittenbergben (RMK III 2147). A címlap hátán *Laurentio Brewer, ... reipublicae Leutschoviensis senatori primario ... parenti ..., Davidi Spielenberger, philosophiae et medicinae doctori, ... ejusdem reipub. medico ordinario ... avunculo, fautori ... caeterisque dnn. fratribus atque affinibus* ajánlja szöveg nélkül művét *Johannes Brewer respondens.*

Az ember életéről és az emberi lélek eredetéről szóló disputáció két részből áll: *Membrum octavum* (A_2a–B_2a) és *Membrum nonum* (B_2b–C_2b). Ezután a következő személyek – közöttük magyarországiak is – köszöntötték a vizsgázót: Latin költeménnyel [1] *Christianus Trentschius, prof. p.* – [2] *Samuel Hentschel, facult. philos. adjunctus* (C_2b) – [3] *Gerhardus Wichman Lubecensis* (C_3a); – [4] *Trochaische Ode* című német verssel *Matthias Rosner von Oedenburg aus Ungarn, der H. Schrift befliessener* (C_3a–C_3b). Majd újra két latin költemény következik. Írójuk: [5] *Johannes Pinnerius Mont. Neos. Hung.* (C_3b) – [6] *Georgius Simonis Varalio Hungarus* (C_4a). Ezt követi [7] *Eperjesi Schön Gaspar* magyar nyelvű verse, (C_4a-b). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ki a természetnek folyásit megvizsgálja.* Végül [8] *Christophorus Frid. Caselius Winziga Silesius* és [9] *Melchior Roth Cassoviens. Hung.* latin verse zárja a nyomtatványt (C_4b).

A magyar vers szövegkiadását ld. incipitmutató

A lesznói születésű Samuel Hentschel, a wittenbergi egyetem filozófiai karának adjunktusa elnökletével 1659 és 1661 között hat disputáció készült, amelyek az ugyancsak Lesznóban született Joannes Placentinusnak, az Odera menti frankfurti egyetem rektorának *Dissertatio Philosophica, probans calorem et motum membrorum naturalem in humano corpore adeoque vitam non procedere ab Anima, quae unica est scilicet rationalis, sed a materia coelesti subtilissima, analoga elemento Solis et stellarum fixarum* (Frankfurt 1659, VD17 1:091787K) című művével vitatkoznak. A cím szerint a hatodiknak a respondense volt a lőcsei származású Johannes Brewer. Az őt köszöntő magyar vers szerzője, Schön Gáspár Eperjesen született. Egyetemi hallgató, majd segédtanár volt Wittenbergben 1660 és 1666 között. 1662-ben magisteri fokozatot szerzett. Hazatérve 1674-ig a selmecbányai evangélikus gimnázium rektora lett. Elnökletével több disputáció jelent meg (**3680**, **3681**), írt és adatott elő színdarabot (**3679**). 1674-ben elűzték, sorsa ezután ismeretlen. Életéről ld. RMKT XVII/10 663, Varga Imre.

Budapest *Nat* cop. (Debrecen) – Debrecen *Ref* ① – Dresden *Nat* ① – Gotha *Univ* ②* – Halle *Univ* ②* – London *BL* ②*

3017

»LADIVER, Elias, iun.: Assertio immota ex littera institutionis immobili a 4. testium veritatis concordi testimonio conscripta, desumpta, quod caro Christi in pane sacramentali et sanguis Christi in vino sacramentali, proprie et indistanter sit praesens et a communicantibus ore accipiatur. Respondente Stephano Szirmay, nobili Hungaro. Bartphae 1662 [Klöss, jun.]. 4°«

RMK II 981 – Čaplovič 210

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – E példány alapján ma nem ismeretes tézisfüzet címszövege szerint az Úrvacsorában a hívek szájukkal veszik Krisztusnak a szentségben sajátlagosan, a kenyértől és bortól elválaszthatatlanul jelen lévő testét és vérét.

A téziseket minden bizonnyal a bártfai evangélikus iskolában vitatták meg, mivel 1660-ban itt viselt rektori hivatalt ifj. Elias Ladiver. A vizsgázó Szirmay István magyar nemes volt.

A kiadványt Szabó Károly csupán Johann Samuel Klein híradása alapján vette fel bibliográfiájába (RMK II 981 és Nachrichten I 152–153), és minden más leírás Klein adatára megy vissza (vö. Čaplovič 210, Trausch II 320). Klein fent olvasható, Szabó Károlyénál hosszabb leírása igen részletesnek és pontosnak tűnik, továbbá minden tekintetben beleillik Ladiver működésébe, ezért nincs ok kétségbe vonni annak hitelességét. Ladiver pályájáról újabban Eduard Lukač írt (Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Prešov 2009, 221–231).

Ladiver, Elias: Institutiones philosophiae moralis. Bártfa 1662. = **Appendix 233A**

3018

Vacat!

3019

AZ EVANGELIOMOK es epistolak, mellyeket esztendö által olvastat az anya-szent-egyház romai rend-szerént vasárnapokon, innepeken és böytben minden nap a' kalendariummal és karáchonyi s'husvéti enekekkel. Becsben MDCLXII Kürner Jakab Janos [sen.].

A^{12}–M^{12} = [16] + 292 [recte 272] pag. – 12° – Color.

RMK I 984

Katolikus perikópáskönyv. – Miképpen azt Szabó Károly megállapította, e kiadás a címlap kivételével teljesen azonos az egy esztendővel korábban Bécsben megjelentetett perikópáskönyvvel (RMK I 971 és RMK I 984).

Cf. **1421***!; **1918**; **2960**, – , **3581**, →

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ① ①

3020

»GORUP Ferenc: Eleven kútfő nevű könyvecske a szent miséről. Bécsben 1662 [Kürner, sen.].«

»96 pag. – 8° – 35 ill. ?«

RMK I 983 – RMK I 1109

Katolikus vallási tanítás. – E példányból ma már nem ismeretes mű címét, nyomtatási helyét és évét Szöllősi Mihály hagyományozta az utókorra 1668-ban Debrecenben nyomtatott vitairatában, a *Bajnok Dávidká*ban (**3419**): *Lássad erről az 1662. esztendőben Bécsben nyomtattatott ELEVEN KUT FÖ nevű könyvecskében a miséről Christusnak elárultatását* (**3419**: 442). Szerzőjének neve Czeglédi István válaszának címéből ismert: *Az Ur frigyszekrénye előtt Dagon ledűlése, azaz Gorup Ferenc, győri nagy prépost miséről írt könyvecskéjének megsemmisítése*. Kolozsvár 1670 (**3645**). A fenti leírásban olvasható cím mindkét híradás figyelembevételével készült (vö. még Czeglédi: i. m. 1). Minden bizonnyal ugyanezen mű emléke maradt fenn Petrus Ribadeneira jezsuita írói lexikonának Philippus Alegambe és Nathanael Sotvellus által kiegészített kiadásának (Sotvellus 599) korabeli említése nyomán a jezsuita hagyományban (De Backer V 656, Sommervogel VII 498) Sámbár Mátyás neve alatt a következő formában: „De substantia missae et caeremoniis eiusdem, cum applicatione ad passionem Christi per

imagines et orationes Latino-Hungaricas, 1662". E leírás pontosan ráillik a fentebb említett forrásokból kikövetkeztethető munkára, ezért tekinthető igen valószínűnek, hogy ugyanarról a műről van szó.

A szerző nevével kapcsolatos tévedés abból adódhatott, hogy Sámbár 1661-1662-ben, Goruphoz hasonlóan szintén Győrben működött (Lukács: Catalogi personarum II 733). A – talán név nélkül megjelent – munka híre feltehetően a győri jezsuiták közvetítésével jutott el Rómába, ahol azt nem a nagyprépost, hanem az ismert jezsuita szerző nevével hozhatták összefüggésbe. Ezt erősítette, hogy *Három idvösséges kérdés* című munkájának harmadik kiadásához (Kassa 1672, RMK I 1127) Sámbár valóban hozzáfűzött egy, a szentmise ceremóniáival foglalkozó írást (vö. Sommervogel VII 498). Czeglédi fentebb említett felelete azonban kétségtelenné teszi, hogy a szóban forgó mű szerzője Gorup Ferenc volt.

Czeglédi pontról pontra bőven idéz Gorup munkájából, s az idézetek alapján annak tartalma is rekonstruálható. A mű élén a misére vonatkozó négy bibliai locus (és magyarázata?) volt olvasható (3–5, vö. **3645,** 1–8). A könyvecskét *Rákoczi Ferencznek, néhai ... méltóságos erdélyi fejedelem Rákoczi György egyetlen fiának, a régi szent magyar hit új csillagjának dedikálta ismeretlen lelki szolgája, Gorup Ferenc novai püspök, császár urunk és királyunk tanácsa, győri nagyprépost* (vö. **3645,** 8). A dedikációnak szövege nem volt, vagy csupán néhány mondat lehetett, mivel a 6. lapon kezdődött a főrész. Ennek élén Czeglédi híradása szerint Gorup így foglalta össze műve tartalmát: *Legelsőben is én harmincöt-képpen akarom a szent misét képekkel kiábrázolni.* (**3645,** 10). A harmincöt „kép" Krisztus szenvedéstörténete és a mise szertartásának egyes elemei között vont párhuzamot (6—74, **3645,** 10–76). A kötet függelékéről pedig így írt Gorup: *A misének több ceremóniáit is (melyek huszonhárman vannak) Christus kínszenvedésének teljes emlékezetiért és tisztes rendtartásának okáert szerzették a régiek a Szentírás szerént... Azok magyarázatját is itt találod* (76—96, **3645,** II. rész 2–212).

Példány ismerete nélkül nem dönthető el határozottan, hogy a 96 lapos könyvben 35 metszet volt látható a miséről, vagy átvitt értelemben használta Gorup a *kép* szót, hogy a *képpen*-re rímeljen, s csupán szöveges leírások voltak róluk e részben is. Czeglédi válaszában nincsenek további szembeötlő utalások a konkrét képekre, de egykori létezésük mellett szól, hogy a függelék hangsúlyozottan csupán magyarázatokat foglal magában a mise képekben nem ábrázolt ceremóniáiról. Szintén ezt támasztja alá, hogy a fentebb említett jezsuita hagyományban megőrződött leírás kimondottan „per imagines", azaz képekkel megjelentnek mondja a munkát.

Gorup Ferenc előbb veszprémi prépost, azután fejérvári őrkanonok, 1638-ban Vasvár megyei lektor volt. 1644 januárjában nyerte el a rátóti prépostságot, 1662-ben pedig már noviai püspök és győri nagyprépost. 1688-ban már nem élt. Ezt az egy nyomtatott munkáját tartja számon az irodalomtörténetírás.

Szabó Károly két, egymástól független, feltételezett kiadványként vette fel bibliográfiájába ezt a munkát. Szöllősi Mihály idézett híradása alapján *Eleven kút fő* címmel szerző nélkül, 1662. évi bécsi kiadványként regisztrálta (RMK I 983). Czeglédi válaszából tévesen következtetve pedig Gorup Ferenc: *Miséről írt könyvecske* címmel 1670. évi hely nélküli nyomtatványként írta le (RMK I 1109). Tévedését a feljebb idézett adatok alapján már önmaga is helyesbítette (RMK I Előszó XII. lap). Zoványi Jenő külön érvelés nélkül egyetlen műként említette: Gorup Ferenc: *Eleven kútfő*. Bécs 1662. 96 lap – formában (Theologiai Szemle 1925: 265). Szöllősi és Czeglédi híradásának tanulmányozása után valóban kétségtelen, hogy mindketten ugyanazt a kiadványt használták. Ugyanis az *Eleven kútfő* címet Czeglédi is idézi: *Ez én könyvemnek neve ELEVEN KVT-FV ... Szent misének is nevezem* (**3645,** 1). I. Rákóczi Ferencet pedig, az ugyancsak Czeglédi által idézett ajánlás, *a régi magyar hit új csillagjá*nak nevezte. Ebből az következik, hogy Gorup Rákóczi 1661. október 15-én történt katolizálásának alkalmából írhat-

ta művét, és azt Szöllősi egyértelmű híradása szerint 1662-ben már ki is nyomtatták Bécsben. Nyomdásza Johann Jakob Kürner lehetett. Ezekben az években az ő műhelyéből került ki itt a legtöbb magyar nyelvű kiadvány (V. Ecsedy Judit megállapítása). Czeglédi válaszának 1670. évi megjelenéséből nem lehet arra következtetni, hogy azt közvetlenül megelőzve ugyanabban az évben Gorup könyvét újra kiadták volna, ugyanis Czeglédi utal arra a *Berekesztés*ben (**3645,** 212), hogy kézirata 1670-nél jóval korábban elkészült, valószínűleg azonban sem nyomdai kapacitás, sem költség nem állt rendelkezésére a kinyomtatáshoz (vö. még **3645**). Czeglédi idézeteiből, amint azt már Zoványi Jenő is rögzítette, egyértelműen megállapítható, hogy Gorup művének terjedelme 96 lap volt (Zoványi i. h.). A formátumra teljes határozottsággal nem lehet következtetni, de az idézetek alapján nyolcadrétnél nem lehetett nagyobb a nyomtatvány.

Az RMNy csoport belső nyilvántartása szerint „110 B 22" jelzet alatt a pannonhalmi könyvtárban megvolt e mű egy példánya. A kötet jelzete ma „D 13", gerincén valóban Gorup neve olvasható szerzőként, valójában azonban Czeglédi feleletére (**3645**) írták föl tévesen a cáfolt mű szerzőjének, Gorupnak a nevét (Ásványi Ilona közlése).

Cf. –, **3645**

3021

<Kalendárium és prognosztikon az 1663. esztendőre. Bécs 1662 Kürner, sen.. – 8°>

A naptársorozat többi tagja és egykorú adat alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Mivel a „Kronológia..." az 1659-re kiadott bécsi naptártól (**2751**) kezdve folyamatosan megjelent, az előző (**2963**) és a következő évi (**3074**) kalendáriumban olvasható „Kronológia..." alapján feltételezhető, hogy a naptár ebben az évben is megjelent és a kiadvány prognosztikonjában a magyar hadi krónika eseményeit 1530-tól 1536-ig közölte.

Cf. **2626!**

3021A

<Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1663. Kronstadt 1662 Herrmann. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2822**!

3022

»DEBRECENI SZŰCS János: Szivnek meg-keményedése. Debreczen 1662. 4r.«

RMK I 986

Erkölcsi oktatás. – Szabó Károly e példányból ismeretlen mű adatát Bod Péter (Athenas 62) és Sándor István (Könyvesház 42) alapján vette fel bibliográfiájába (RMK I 986). A fenti címleírás az ő közlését követi. Szerzője Debreceni Szűcs János volt, akinek két, prédikáció keretében elmondott tanítása is ismeretes 1663-ból és 1666-ból (**3076**, **3273**). Elképzelhető, hogy ez az ismeretlen munkája is hasonló volt azokhoz.

3023

DEBRECENI K. András: Disputatio theologica de peste et ejus remediis, quam ... sub praesidio ... Georgii Martonfalvi, ss. theologiae doctoris ... ejusdemq(ue) facultatis in ill. lycaeo Debr. professoris ... publicae disquisitioni subjicit Andreas K. Debrecinus ad diem 4. Apr., loco horisq(ue) praefixis. Debrecini MDCLXII per Georgium R. Karancsi.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK II 982

Református teológiai vizsgatétel. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás olvasható *Consultissimis ... viris And. Balyik, Sthph. [!] Munkácsi, Mich. et Danieli Mezö, Joh. Dobozi, Paulo Vig-kedvü, illi religionis Christianae defensori ... civitatis Debr. judici deputato, isti civitatis Debr. exconsuli ..., ipsis fratribus germanis erga studia flagrantibus, huic judicis modo primarii filio ..., postremo piae memoriae judicis, nuper pro patria denati filio ... dominis, patronis... Nec non reverendis ... viris Geor. C. Comarino, Mich. Bathori, isti ss. theologiae doctori ... eccl. Debr. pastori ..., huic vero itidem nominatae eccl. pastori ... dominis et fautoribus. Ut et ... Steph. Kerek-gyarto, Steph. Néki, Nicol. Apáti, illi parenti, in studiis ... educanti, ipsi fratri gratissimo ..., huic civi praenominatae civitatis honorantissimo. Item ... Geor. Martonfalvi, Joh. Debreceni, isti ss. theologiae doctori et ejusdem facultatis professori ..., huic praefati gymnasii rectori ... phyl. praelectori.... Denique praestantissimis juvenibus Joh. Pathai, Steph. Liszkai, gram. praec., Basilio Köpeczi, synt. praec. ... amicis ... fratribus colendis.* Aláírója *Andreas K. Debrecinus auth. et respondens.*

A főrész *Disputatio theologica de peste. Thesis I.* címmel kezdődik, és húsz pontban értekezik a pestisről, amellyel Isten az angyalok által sújtja bűneik miatt az erre elrendelt embereket (A_2a–B_4a). A szöveg végén kör alakú fametszet felhőn megjelenő glóriás emberfőhöz imádkozó, szakállas, koronás félalakot ábrázol hárfával, minden bizonnyal a pestisjárvány megszűnéséért könyörgő Dávid királyt. Körirata a metszet rossz minősége miatt csupán bizonytalanul olvasható: *Miserere mei Deus beatus civ.* [?] A kiadványt három üdvözlő vers zárja: *Encomium doctissimi ... Andr. K. Debrecini de peste disserentis.* Aláírása *Fratri adoptivo hanc ... tesseram ... approperabat Johannes Pathai.* A második cím nélküli disztichon, aláírása: *In gratiam ... Andreae K. Debreceni subjicit Steph. Almási de Liszcha, sch. Deb. alum., ibidem p. t. gram.*

prae. A harmadik *Epicitharisma in honorem ... And. K. Debr., auth. et resp. fratris adop., szerzője Basil. Köpeci Transy*. (B_4b).

E vizsgatételeket a debreceni református kollégiumban vitatták meg 1662. április 4-én. A vizsgáztató a teológia professzora, Martonfalvi Tóth György volt, a vizsgázó Debreceni K. András, aki az ajánlás végén a tételek szerzőjének mondja magát, 1659-től tanult a debreceni kollégiumban. Életéről más adat nem ismeretes.

Ebben az évben vette át a debreceni nyomda vezetését Karancsi György, aki 1662-1676 között állt a nyomda élén. Ellentétben az 1652-1661 közötti évtized gyakorlatával, amikor a nyomdász személye ismeretlen volt, az ő neve következetesen szerepel a debreceni nyomtatványok impresszumában Georgius R. Karancsi, ill. Karancsi R. (P.) György alakban. E betűk feloldása azonban nem sikerült.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Univ* ①

3024

(DEBRECENI KALOCSA János: Örök elet sengeienek erzese.)[Debreczen 1662 Karancsi.]

A^8 B^4–F^4 = [28] fol. – 8° – Orn., init.

Sztripszky I 2031/238 ← ItK 1908: 480

Református elmélkedés. – E kiadványnak ma csupán egyetlen, címlevél nélküli példánya ismeretes. A címlap hátán kezdődhetett a szerző *1662. Böjt-elő* (február) *havának 8-dik napján* kelt ajánlása (A_1b–A_3b). Címzettjét Harsányi István következtette ki Debreceni Kalocsa János 1693-ban Debrecenben megjelent *Isten ajándékával való kereskedés* című munkája ajánlólevelének következő utalása alapján: „ama Kis tractatust, melynek titulusa Örök élet zsengéjének érzése, nemzetes Beszermenyi Mihaly deak uramnak dedicaltam vala, mert Istenes költségével világra való jöveteliben ő kegyelme promoveálta vala ...” (RMK I 1435, C_2). Ezt követi *Az Olvasóhoz* intézett előszó (A_4), és az *E kis traktában befoglaltatott derekasabb dolgoknak rendi és elosztása* (A_4b–A_5b). Ezután kezdődik a főrész az *Örök élet zsengéjének érzése* cím után, amely élőfejként az egész nyomtatványon végig vonul. A főrészt – bibliai ige után – *Elöljáró beszéd* vezeti be, amelyet két részből álló elmélkedés követ arról, hogy az örök életbe vetett hit nem szorítandó csupán az eljövendő életre, hanem Isten lelkének vezérlése igazgatja a hívő ember evilági életét is (A_6a–F_4b). A margón *Ames*., *Calv*., *Diod*., *Mares*., *Perk*., *Urs*., rövidítések utalnak a szerző által felhasznált fő forrásokra: William Amesra, Jean Calvinra, Giovanni Diodatira, Samuel Maresiusra, William Perkinsre, Zacharias Ursinusra.

Debreceni Kalocsa János (1632-1710) Németalföldön és Angliában tanult, 1658-tól Kecskeméten rektor, majd 1662-től református lelkész volt. 1691-től haláláig a debreceni református egyházmegye espereseként működött.

E kiadványt Kiss Áron még példány ismerete nélkül, 1661 körül megjelent kiadványként írta le Debreceni Kalocsa Jánosról írott tanulmányában (Debreczeni Protestáns Lap 1883: 4). Egyetlen példányát részletesen elsőként Harsányi István ismertette (ItK 1908: 480-483). Terje-

delmével kapcsolatban megjegyezte, hogy az „A ív 8, a többi 4-4 levélből áll" (i. m. 482). Tévesen „7 ív = 27 számozatlan levél"-ként jelölte meg a terjedelmét (i. m. 481). Állítását Sztripszky Hiador helyesbítette (I 2031/238). Danielik József imádságoskönyvnek tartotta (Magyar írók. I. Pest 1858, 57). E műfaji megállapítást Harsányi István a szöveg ismeretében cáfolta (i. m. 481).

A betűtípusok alapján a nyomtatvány Debrecenben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése), az ajánlás keltezése szerint 1662-ben. A kiadás költségeit az ajánlás címzettje, Böszörményi Mihály vállalta magára.

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak ② (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

3025

»KOMÁROMI CSIPKÉS GYÖRGY: Angliai Puritanismus. Irta Amesius Vilmos. Debreczen 1662.«

RMK I 988

Református vitairat. – E ma már példányból ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly Komáromi Csipkés György 1675. július 22-én kelt *Catalogus operum editorum et nondum editorum prout erant* című kéziratos autobibliográfiája alapján szerepeltette (RMK I 988). E forrást ifj. Bölöni Sándor ismertette (Századok 1873: 139). A *Catalogus* 1677-ben nyomtatásban is megjelent Kolozsvárott. Mind a kéziratos, mind a nyomtatott változatban e kiadvány az „Opera theologica, hungarice edita" között szerepel „Puritanismus anglicanus Amesii. impress. Debrecini. A. C. 1662." címen (RMK II 1401, A_3a).

Ames művének magyar fordítását korábban Telkibányai P. István jelentette meg (Utrecht, 1654, **2559**). Ezzel felelt Miskolci Csulyak Gáspár: *Angliai independentizmus* című vitairatára (Utrecht 1654, **2558**). Márkus Mihály valószínűnek tartja az általa összefoglalt szakirodalom feltételezését, amely szerint Komáromi Csipkés fordítása is e korábbi vitához kapcsolódott (Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. 1990, 240).

Cf. **2559**; –

3026

KOMÁROMI C[SIPKÉS] György: Bekeseges tvres ösztöne, avagy olly temetési rövid tanitás, melyben, hogy minden névei nevezendö keserves állapatokban ... és terhes nyomoruságokban minden keresztyennek békeséges turönek kellessék lenni, rövideden, vilagossan és hathatoképpen a' Szent irásbol meg mutogattatik. Mellyet tött ... Beszermenyi Mihaly deak uramnak szerelmes házas tarsának, Bör Kata asszonnak meg hidegedett teste el takaritásakor a' debreczeni nagy temetöben ezer hat száz hatvan

eggyedik esztendöben, Boldog asszony havának 10. napján Comaromi C. György S[zent] I[rást] M[agyarázó] D[octor] E[s] D[ebreceni] P[raedicator]. Debreczenben MDCLXII Karancsi R. P. György.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Init.

RMK I 987

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Komáromi Csipkés György Böszörményi Mihályné Bőr Katalin temetésén mondta el 1661. január 10-én a debreceni temetőben. A címlap hátán olvasható, *A kegyes olvasónak...* írott előszavának keltezése Debrecen 1662. február 5., aláírása *Comaromi C. György*. A *Textus* megadásával kezdődik a rövid halotti prédikáció (A_2a–B_1a), amelyet *A halálról elmélkedő kegyesnek buzgó könyörgése* zár (B_1b–B_2b). Ennek végén a nyomtatvány az *Anno Christi 1662. Aug. 15. aeta. 36.* dátumot közli.

Böszörményi Mihály deák felesége, Bőr Katalin, ha hinni lehet a nyomtatvány végén olvasható megjelölésnek, 36 éves korában hunyt el, feltehetően 1661 januárjában vagy valamivel előtte. Az 1662-es augusztus 15-iki dátumot valószínűleg a nyomdász keverte össze az elhunyt életkorának a jelölésével: ez az időpont esetleg a nyomtatás befejezésének az ideje.

Komáromi Csipkés György az előszóban leírta a gyászbeszédről, hogy nem volt szándékában magyarul kiadni, hanem a második centuria temetési beszédei között latinul (*kit már a typographusnak kezéhez is adtam*), hogy egyéb nemzeteknek is használjon vele (vö. Szeben 1665, **3252**). Az özvegy férj kérésére azonban mégis kiadta magyarul ezt a halotti prédikációt.

Jankovich Miklós gyűjtésére hivatkozva Szinnyei József 1661. évi kassai nyomtatványként említi Czeglédi István „Bőr Katalin felett tartott halotti oratioját" (II 484), azzal a megjegyzéssel, hogy e hiányos című munka nem ismeretes irodalmunkban. Ján Čaplovič ennek alapján példányból ismeretlen, feltételezett kiadványként felvette bibliográfiájába ezt a prédikációt (570). Ez a feltételezés azonban kizárható. Nyilvánvaló ugyanis, hogy Szinnyei lexikonába elírásként került be ez az adat, hiszen teljesen valószínűtlen, hogy Bőr Katalin debreceni polgárasszony felett nemcsak a debreceni lelkész Komáromi Csipkés György, hanem a kassai lelkész Czeglédi István is prédikált volna, s hogy a prédikációt őmaga vagy az özvegy férj jóval Komáromi beszédének megjelenése előtt Kassán kinyomtatta volna.

Budapest *Nat* ① (túlzottan körülvágva, kissé sérült) – Sárospatak *Ref* ①

3027

TOLNAI Szabó Mihály: Disputatio theologica de presbyterio, quam ... sub praesidio d. Georgii Martonfalvi, sacro s. theologiae doctoris, ejusdemque facultatis in ill. schola Debrecina professoris ... publice examinandam proponit Michael S. Tholnai Pannonio Ungarus ad diem 3. Junii hora locoque consvetis. Debrecini 1662 apud Georgium R. Karancsi.

A^4–C^4 = [12] fol. – Orn., init.

RMK II 983

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Amplissimo ... Tholnaiensium reipublicae senatui, totique populo ... mecoenatibus. ... Steph. Dobozi, Geor. Agoston, Micha. Bori, Iohan. Kapolnasi, Johan. Kondorosi, Jacobo Udvari, illi judici primario ... civitatis Debrecinae, isti ... civitatis Keczkemét judici deputato – affini gratissimo, ipsi ... judici Racskevi ... affini dilecto, huic consuli Debreceniensi ..., illi civitatis Debreceniensis incolae ..., huic ecclesiae ... Debreceniensis cantori ... patronis. ... Grego. Ungvari, Georgio Szelei, Johan. K. Debreceni, Johan. P. L. Decsi, illi mystae Körösiensi ... vicinarumque ecclesiarum seniori ..., isti ministro ecclesiae Tholnaiensis ... et seniori vicinarum ecclesiarum ..., ipsi pastori ecclesiae orthodoxae Kecskemeth ..., huic concionatori verbi Dei in patria.... Steph. Szabo, Georgio Gogan, illi patri naturali ..., huic affini dilecto.... Geor. R. Karancsi, typographo Debr., Geor. Martonfalvi, Johan. Debreceni, illi s.s. theologiae doctori ... professori, huic praefati Athenaei rectori ... philosophiae praelectori.... Praestantissimis viris et doctissimis juvenibus: Johan. O-Budai, rect. Zilai., Gerhar. Kabai, rect. Kecske., Steph. Racskevi, r. Patai., Paulo Csekei, r. Racsk. [!], Mich. Majtini, rect. Tholn., item Sam. Tatai, sen. sch., Nic. Varaly, contra scr., Stph. Liszkai, frat. adop.*. Aláírója *Mich. Tholnai collect. et resp.* A főrész *Disputatio theologica de presbyterio* belső címmel kezdődik és huszonkét tézisben tárgyalja a presbiterium fogalmával, összetételével és működésével kapcsolatos kérdéseket (A_1b–C_4b).

Ezeket a vizsgatételeket a debreceni református kollégiumban vitatták meg 1662. június 3-án. A vizsgáztató a teológia professzora, Martonfalvi Tóth György volt. A vizsgázó Tolnai Szabó Mihály, aki az ajánlás végén a tételek összeállítójának is vallotta magát.

Tolnai Szabó Mihály (1640–1708 után) 1660-tól Debrecenben, majd Sárospatakon tanult. 1666-ban a leideni, 1670-ben a groningeni egyetemre iratkozott be. Hazatérése után 1673-ban Szikszón lelkész. 1674-től Erdélyben működött Bethlen Miklós környezetében, később Szádalmáson, 1681–1694 között Szepsiben lelkész. Ezután állás nélkül Mádon tartózkodott. 1708-ban még élt. Több magyar nyelvű nyomtatott prédikációja jelent meg az 1670-es években (vö. RMK I 1154, RMK I 1182, RMK I 1197).

Budapest *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ③
Olim: Losonczi főgymn.

Articuli dominorvm regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ... in civitate(m) sua(m) Szász Megyes ad die(m) vigesimum secundum mensis Octobris anni millesimi sexcentesimi sexagesimi secundi indictis celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1662. – Vide **3066**

Adeste, adeste ... aestivum ... examen legite. Kassa 1662. – Vide **3028**

Bayer, Johann: Exercitii causa decadem problematum philosophicorum ventilandam in lyceo Fragario a. ... MDCLX d. 4. et 5. Maji ... proponet ... respondente Nicolao Belusky. Kassa 1662. – Vide **3028**

3028

BAYER, Johann: Ostivm vel atrivm natvrae, ichnographice delineatvm, id est fvndamenta interpretationis et administrationis natvrae generalia ex mvndo, mente ac scriptvris jacta, anno quo atrivm natvrae lyceo Fragario detegebat m. Johannes Bayer, lycei Eperiensis rector. Cassoviae in Hungaria Superiore 1662 typis Marci Severini.

[ ]^2, a^8 b^8, A^8–Z^8, Aa^8–Dd^8 Ee^4 = [2] + [30] + 352 + [88] pag. – 8° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 984 – Čaplovič 575

Természetfilozófiai kézikönyv, filozófiai tézisek és meghívó. – A nyomtatott címlap előtt kihajtható rézmetszetes címlap áll a következő szöveggel: *ATRIUM NATURAE Autore. Iohanne Bayero. 1662*, felül Eperjes címerével és látképével *Eperies in Vngarn* felirattal. A fennmaradt példányokban e metszet két változatban ismeretes. Az „A" változatban a metsző neve háromszor szerepel: a bal oldalon: *H. sc. et del.*; a cím szövege fölötti mezőben: *I. Hieb fecit* és jobb oldalon lenn: *HIEB fecit*. A „B" változatban a metszet bal oldali része sérült, így nem lehet tudni, hogy ott is szerepel-e a metsző névrövidítése, de az „A" variánstól való eltérés így is megállapítható: itt ugyanis csak a jobb oldalon lenn olvasható, hogy *HIEB fec*. A nyomtatott címlevelet *m. Iohannes Bayer, lycei Eperjensis (!) rector* 1662. szeptember 1-jén kelt ajánlása követi *... academiae Wittenb., p.h.t. rectori, ... Joh. Erico Ostermanno, Graec. l. p., ...facult. phil. decano, ... Aegid. Strauchio, ss. th. lic. m. ... seniori, ... Reinh. Franckenbergero, hist. p.p. nec minus caeteris facultatis philos. patribus, ... Christ. Nottnagelio, math. s. p.p., ... Andr. Sennerto, Hebr. aliarumque Orien. ll. prof. publ., ... Mich. Vendelero, ss. th. doct., ... Christ. Trentschio, log. ac met. p.p., ... Constantino Zigra, phis. prof. pub., ... Geor. Casp. Kirchmaiero, eloq. p.p., ... Ottoni Praetorio, poeseos pro. pub. meis quondam patronis ... collegis atque ... amicis, ... Iohanni Webero, ... pharmacopaeo ac medico ... civitatis Eperiensis judici ..., Sebastiano Saarosi, ... comitatus Saarosiensis judici ... et assessori primario...* (a_2a–a_8b). Ezután *Praefatio* következik (b_1a–b_8a). Egy üres lap után *In physicam universam prooemium generale* című újabb bevezetővel (1–32) kezdődik a főrész, amelynek tárgya a fizika, amely a természet bölcs magyarázatának a pitvara vagy előcsarnoka. A főrész a következő a tíz fejezetből áll: *I. De natura subiacente, nimirum massa Mosaica* (33–69) – *II. De natura fabricante, nimirum Deo, spiritu vitali Mosaico, plasmatore, nec non extrinsecis patratoribus* (70–158) – III. *De natura ministrante, nimirum luce Mosaica* (159–223) – *IV. De natura dirigente et adiuvante fine, nimirum ideis seu exemplaribus et dotibus naturarum fabricantium* (224-237) – *V. De natura sygillata seu charactere corporum discretivo ac determinativo, id est forma* (238–293) – *VI. De dotibus seu naturis ornantibus* (294–310) – *VII. De naturis ornantibus ac instruentibus* (311–317) – *VIII. De naturis stimulantibus ac moventibus* (318–330) – *IX. De naturis consociatis* (331–336) – *X. De naturae lusibus* (337–343). Mindegyik fejezet *Notiones* és *Axiomata* alfejezetekre tagolódik.

A kötethez folytatólagos füzetjelzéssel három disputáció csatlakozik: *I. Theses metaphysicae miscellaneae ... in lyceo Fragrario publicae ventilationi expositae a m. Johanne Bayero Eperiensi, ... respondente Christiano Cotercio ... MDCLX. ad diem 18. et 19. M.* (344–345). A felsorolt nyolc tételt 1660. március (?) 18-án és 19-én vitatták meg az eperjesi gimnáziumban Johann Bayer elnöklete alatt. A respondens Christian Kotercius volt. – *II. Exercitii causa decadem problematum philosophicorum ventilandam in lyceo Fragario a. ... MDCLX. d. 4. et 5. Maji ..*

proponet m. Johannes Bayer Eperiensis, .. respondente Nicolao Belusky (346–347). E tíz tétel megvitatására 1660. május 4-én és 5-én került sor. A vizsgázó Nicolaus Belusky volt. – *III. Theses physicae pro colophone examinis lycei Epperiensis aestivi, anni MDCLXII. ex naturae atrio ... depromptae ad diem 3. mensis Augusti . praeside lycei rectore, m. Johanne Bayero .. respondentibus .. philosophiae studiosis publicae ventilandae* (348–350). A felsorolt nyolc tételt 1662. augusztus 3-án vitatták meg az evangélikus gimnázium közelebbről meg nem nevezett hallgatói a rektor elnökletével. A disputációkhoz csatlakozik az 1662. évi nyári vizsgára szóló meghívó, 1662. július 30-i kelettel, amely egyaránt megszólítja az iskola támogatóit és ellenségeit is: *Adeste, abeste ... aestivum ... examen legite, fugite* .. (351–352). A kötet végén terjedelmes alfabetikus *Index* szolgál a kötet tárgymutatójaként (Z_1a–Ee_3a). A nyomtatványt a sajtóhibák jegyzéke zárja (Ee_3b–Ee_4b).

Részleges szövegkiadás: A II. könyv XXI. fejezete Borzsák István fordításában: Régi magyar filozófusok XV–XVII. század. Bp. 1961, 111–115. A metszet „B" variánsának közreadása és részletek a *Proemium*ból és az I. fejezetből S. Varga Katalin fordításában: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Szerk. Waczulik Margit. Bp. 1984, 273–279.

Az eperjesi születésű Johann Bayer (1630–1674) evangélikus teológus és filozófus wittenbergi tanulmányai után 1658-tól az ottani egyetem segédtanára lett. 1662-ben az eperjesi evangélikus gimnázium rektora lett, és igen sokat tett az eperjesi akadémia felállításáért. 1666-ban tanártársai ellenségeskedése miatt távoznia kellett Eperjesről, és így nem taníthatott az 1667-től működő főiskolán. 1667-től Besztercebányán, 1668-tól Szepesváralján működött mint iskolaigazgató és lelkész. A szepesi evangélikus lelkészek védelmezése miatt gályarabságra ítélték, mielőtt száműzetésbe indult volna, még Magyarországon halt meg 1674-ben.

A magyarországi filozófiatörténet őt tekinti Francis Bacon első hazai követőjének. A megismerésben az aristotelesi filozófiával szemben Bacon tanítványaként a tapasztalás fontosságát hangsúlyozza, ugyanakkor Joannes Amos Comenius hatására az anyagi valóság és a tömeg mellé a fényt s a szellemet is besorolja a világot alkotó őstényezők közé. Bayer szerint a fizika célja a természet interpretációja, vagyis megismerése és adminisztrációja, azaz a megismertek alkalmazása a gyakorlatban. E munkáját fejezetről fejezetre ismertette Erdélyi János (Sárospataki füzetek 1858: 417—428) és Stanislav Felber (Ján Bayer, Slovenský Baconista XVII. storočia. Bratislava 1953, 54–75). Zemplén Jolán mint az első nagyszabású magyarországi természettudományos munkát értékelte (A magyarországi fizika történet 1711-ig. Bp. 1961, 263–275), Mészáros András pedig reneszánsz értelemben vett fizikaként elemezte, amelyben szerzője kísérletet tett a természettudomány és a teológia összebékítésére (A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona. Pozsony 2003, 47–49).

A nyomtatvány elején álló metszet készítője Israel Hiebner szászországi matematikus, csillagász volt (Pataky 20, 141). Korábban naptárszerkesztőként Erdélyben működött (vö. Szeben 1653, **2489)**. 1662 és 1665 között Eperjesen id. Johann Weber eperjesi patikus és Johann Bayer műveit illusztrálta. Így ugyancsak Eperjes látképével diszítette Weber *Janus bifrons* című munkáját (Lőcse 1662, **3047**).

A kötethez csatlakozó disputációk és meghívó önálló közreadásáról nem maradt fenn adat.

In 17 bibliothecis 25 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad*, *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* – Bratislava *Acad* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Univ* – London *BL* – Prešov *Scient* – Sárospatak *Ref*

Bayer, Johann: Theses metaphysicae miscellaneae ... in lyceo Fragrario publicae ventilationi expositae ... respondente Christiano Cotercio. Kassa 1662. – Vide **3028**

Bayer, Johann: Theses physicae pro colophone examinis lycei Epperiensis aestivi, anni MDCLXII. ex naturae atrio ... depromptae .. respondentibus .. philosophiae studiosis. Kassa 1662. – Vide **3028**

3029

<Czeglédi István: Disputáció a megigazulásról. Kassa 1662 Severini.>

MKsz 1932/34: 8 – Theologiai Szemle 1925: 265

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református vitairat.

E példányból ma nem ismeretes nyomtatvány egykori létezését Zoványi Jenő feltételezte: „Czeglédi Istvánnak 1662-ig a megigazulás kérdése felől is jelent meg műve... Később több ízben tesz róla említést Czeglédi, pl. az *Idős Noé becsületét oltamazó Jáfetke* (Kassa 1664, **3148**) F_7 levelén." (MKsz 1932/34: 8, vö. Theologiai Szemle 1925: 265). Czeglédi az említett helyen így ír: „Egy atyádfia szintén így bánék velem nem régen, ki valami bagoly mellyesztésben egy halottas háznál rongála! (Úgy kell ugyanis a siralmas feleket vigasztalni!) Innen vévén fel textust az halott felett: A baglyot meg ne egyétek! Lev. 11. 16. Orrában dagálya a jámbornak, hogy keze alá szólottam a megigazulásról kiadott disputációban."

E szavak alapján kétségtelen, hogy Czeglédi nyomtatásban tett közzé egy disputációt a megigazulásról. A fenti idézetből azonban nem állapítható meg, hogy a „disputáció" kifejezésen latin nyelvű teológiai vizsgatételeket kell-e érteni, amelyeket a kassai iskolában vitathattak meg, vagy olyan magyar nyelvű vitairatra kell gondolni, amelyet Zoványi szerint Sámbár Mátyás vagy valamely más jezsuita ellen írt Czeglédi. Mivel a disputációt az 1662-ben Janus Philaletus Hydropolitanus álnéven kiadott *Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése* (**3064**) című vitairatra való célzással együtt említi Czeglédi, elfogadhatónak tűnik Zoványinak az a feltételezése is, hogy 1662-ben vagy azelőtt jelent meg, minden bizonnyal Czeglédi ekkortájt írt más műveihez hasonlóan Kassán.

3030

C[ZEGLÉDI] I[stván]: A jo emlekezetü, igyenes lelki-isméretü néhai ... Vdvarhelyi György vramnak ... Aba-Vjvar megyének kegyes életü vice-ispanya-nak ... a' cassai keresztyén reformata ecclesiának ... fü inspectorának etc. özvegygyé maradot szerelmes házas társának ... Kvn Maria aszonyomnak a' vigasztalásnak Istenétül erös lelket, bánatos szivének lelki örömet, még ez életben Istentül hagyatot két szép gyermekinek a' nagy Vr akarattya

szerént valo életet ... kér s kiván Istentül, mint Istenes patrona aszonyának édesivel eggyüt C. I. Cassan 1662 Severinus Marcus.

A^4–D^4 E^1 = [17] fol. – 4° – Orn.

RMK I 989 – Čaplovič 576

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Czeglédi István, a kassai református egyház lelkipásztora mondta el Udvarhelyi György temetésén, 1662. augusztusában vagy nem sokkal utána, pontosan meg nem jelölt időpontban. A címlap az A_2 levél rektón található, az előtte való levél verzóján pedig (A_1b) bibliai idézetek olvashatók, előlapja üres. A címlap szövege formailag nem, de valójában már annak az ajánlásnak kezdete, amelyet a szerző az elhunyt özvegyéhez, Kun Máriához intézett aláírás és keltezés nélkül (A_2b–A_4b). *Prologium*mal, majd a bibliai textus feltüntetésével kezdődik a prédikáció. Az elhunyt búcsúja környezetétől a gyászbeszéd végébe van belefoglalva (B_1a–E_1b).

Udvarhelyi György birtokos nemes, Abaúj vármegye alispánja negyvenkét esztendős korában hunyt el. Kun Máriával 14 évig élt házasságban, és hét gyermekük közül öt már korábban meghalt. Amikor a pestisjárvány 1662. augusztus elején Kassára is átterjedt, Udvarhelyi is megbetegedett. A kassai református egyház főgondnoka volt, s végrendeletében hagyatkozott a református templomra és iskolára is. Czeglédi István gyászbeszédéből idézett Szabó Lajos: Kassai kálvinista krónika 1644–1944 (Kassa 1944, 52), a tartalmáról ld. Kecskeméti 199, 232.

Budapest *Nat* ① – Praha *Nat* ③* – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ③*

3031

»[1] [KALENDÁRIUM 1663. esztendöre] – [2] (Astrologiai velekedes Christus Vrunk születése után valo 1663. esztendöre, mellyben ez esztendönek négy részei, had és békesség, földnek termése és terméktelensége, egyéb természet szerint történendö dolgokkal edgyütt jedzettettek meg. Megyar Országra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra szorgalmatossan alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theol. és astron. által.) [Kassa 1662 Severini.]«

MKsz 1912: 57 – Čaplovič 577

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A példányból ma már nem ismert 4 levélnyi töredéket Harsányi István ismertette (MKsz 1912: 57), a kalendárium címét az előző évi naptár alapján írta le (**2975**). Tőle vette át Ján Čaplovič a bibliográfiájába (577).

Harsányi leírása szerint a töredék a naptárrészből a $B_{3–6}$ leveleket tartalmazta (szeptember 16 – december 31). A prognosztikon címlapja a B_6b lapon volt olvasható.

Cf. **2713**!

Olim: Sárospataki ref. főiskolai könyvtár

3032

REGGELI könyörgés. [Kassa cr. 1662 Severini Márk.]
$A^{10+[2]}$ = [10] fol. – 12°

Gesta typographorum. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 1993, 102–104.

Református imádságok. – Ez az egyetlen füzetből álló munka három imádságot tartalmaz: *Reggeli könyörgés* (A_1a–A_5b) – *Benedictio* (A_6a) – *Délesti könyörgés* (A_6a–A_{10}b).

E korábban ismeretlen nyomtatvány egyetlen példányát, amely Siderius János 1662-ben Kassán kiadott katekizmusának (**3033**) az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példánya végére van kötve (jelzete „RMK I 992"), Nyáry Zsigmondné fedezte fel és ismertette (Gesta typographorum. Bp. 1993, 102–104). A mai ismeretek alapján nem zárható ki kategorikusan, hogy ezeket az imádságokat címlappal ellátva önállóan is terjesztették. Valószínűbb azonban, hogy ma ismert formájában nyomtatták azzal a céllal, hogy a hívek gyakran forgatott könyveikhez (katekizmus, énekes- és imádságoskönyvek) hozzáköthessék.

A kiadvány a betűtípusok vizsgálata alapján 1662 körül készült Markus Severini kassai nyomdájában (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat* ①?

3033

SIDERIUS János: Kisded gyermekeknec való catechismvs, az az rövid kérdésec es feleletec által valo tanitas a' keresztyéni hitnec fö agazatirol, melly irattatott S i d e r i u s J a n o s által, most penig újobban szép formában kibotsáttatott. Cassan MDCLXII Severinus Marcus.
A^{12} B^{12} C^{6} = [30] fol. – 12°

RMK I 992 – Čaplovič 578

Református katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet, majd a szerző előszava következik: *Praefatio. Keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János tarcali prédikátor* (A_2a-b). Ezután a főrész, a kérdésekből és feleletekből álló katekizmus olvasható (A_3a–B_7b).

A katekizmus eddig leírt részei megfelelnek a korábbi, 1642, 1646, 1649. évi debreceni és szebeni kiadásoknak (vö. pl. **1980**, **2150**, **2303**), önálló cím nélküli függelék-része azonban (B_8a–C_6a) eltér ezektől. A következő imádságokat és énekeket tartalmazza: *Hálaadás és könyörgés az Istennek minden lelki és testi elvett és vejendő jótéteményeiért etc.* – *Oratio pro felici successu et gubernatione magistratus Christiani* (magyarul) – *Más* – *Reggeli és estvéli könyörgés* – *Más reggeli imádság* – *Estveli imádság* – *Ének*, kezdete: C_2b: *Jézus Krisztus, szép fényes hajnal* – *Krisztus, ki vagy nap és világ* – Ismét imádságok: *Asztal áldás* – *Étel után való hálaadás* – *Ének*, kezdete: C_3b*: Hozzád kiáltásunkat hallgasd meg, Úristen* – C_4a: *Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli* – *Az Úr nékem édes táplálóm* – C_5a: *Dicsérjed, áldjad, én lelkem az Úristent* – végül a *Quovis tempore* címmel megjelölt imádság zárja a kiadványt.

Hasonmás és mai helyesírásra átírt szövegkiadása a függelék nélkül: Siderius János: Kisded gyermekeknek való katekizmus. Kiadta és bevezette Győri L. János. Debrecen 2010.

Több prózai imádság az 1662-es kassai kiadású protestáns énekeskönyv (**3034**) *Buzgó hálaadások és könyörgések* című függelékéből származik, de ez a válogatás nem azonosítható vele. Az imádság- és énekválogatásnak Siderius katekizmusához való tartozását bizonyítja mind az őrszó, mind a kiadvány folytatódó füzetjele.

A Siederius-káték XVI–XVIII. századi kiadásainak áttekintését ld. Studia et Acta III, 853, Barcza József. Művelődéstörténeti szempontból újabban Győri L. János értékelte e katekizmusokat a hasonmás kiadáshoz írt bevezető tanulmányában (i. m. 7–30).

Cf. **801**; **1303***!; **1980***!; –, **Appendix 234**, **3511**, →

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ②*
Editio facsimile

3034

[3] AZ SZENT DAVID profetánac ékes rythmusi soltarival – [2] es a' soltárokbol szeresztetett DITSIRETEKKEL [1] s' egyéb ISTENES ENEKEKKEL és hymnusokkal tellyes könyv. [4] Ezek után vadnak egynéhány áhitatos IMADSAGOK. Mellyeket mostan újobban ki botsátott Cassan 1662 Severinus Marcus.

[ ]^{1}, a^{12}–c^{12} d^{5}; A^{12}–V^{12} X^{6} Y^{1}; A^{12}–M^{12} N^{11}; A^{12} B^{12} C^{5+1} = [2] + 81; 479 + [15]; 296 + [13]; 57 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 990 – Sztripszky I 2033/240 ← MKsz 1882 : 86–87 – Čaplovič 579

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv, a Zsoltárok könyvének verses fordítása és imádságok. – A címlap hátán bibliai idézet. A kiadvány beosztása, a korábbi énekeskönyvkiadásokhoz hasonlóan (ld. először Bártfa 1647, **2163**) nem a címlapon feltüntetett sorrendet követi. Elsőként a himnuszok, utána a zsoltárokból való isteni dícséretek, a Szenci Molnár Albert fordította zsoltárok, végül rövid imádsággyűjtemény következik. A kiadvány egyes részeiben az énekek rendje lapszámaikkal és az incipitmutatóra utaló kezdőszavaikkal együtt:

(1) *Következnek ékes ritmusú himnuszok, az esztendőtszakai ünnepeknek rendi szerént. 1: Új világosság – 2: Áldott Izraelnek – 3: Mennyei Ige – 4: Mennyből az – 5: Az Üdvözítőt – 6: Mindeneknek – 7: Csillagoknak – 8: Istentől – 9: Mindnyájan, kik – 10: Jövel Megváltója – 11: Az Atyának országából e világra – 12: Az Atyának országából, Istenségnek – 13: Teljes e széles világban dicséretes – Teljes e széles világban, minden – 14: Jövel népeknek... Szűznek – 15: Naptámadattól – 16: Jer, dicsérjük keresztyének, nevét – 18: Heródes – Gonosz – 19: Hallgassuk figyelmetesen, mire – 20: Dicsérjük – 21: Nevét – 22: Szent Igéjét – 23: Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn – 24: Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk kegyelmesen – Örvendezzen – 26: Ó mi kegyelmes – 27: Jer, hirdessük – 29: Keresztyének örvendezzünk – 30: Mostan eljöttek – 31: Minden mi – Fénylik – 33: E világnak – 33: Keresztyéneknek serege... A győzhetetlen oroszlán – 34: Keresztyéneknek serege, húsvét... Mert – 35: Szenteknek – 36: Örüljünk most – 37: Batizi András: Örülj és – 38: Mostani ékes –*

39: Jézus Krisztus, mi királyunk – 40: Jövel teremtő – 41: Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj – Jövel Szentlélek Úristen, ki – 42: Üdvöz légy édes – 44: Ó te dicső – 45: Ó teremtő – 46: Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy – 47: Mennynek és földnek nemes teremtője, minden – 48: A széles – 49: Ó magas – 50: Ó nagyhatalmú – Emberi – 51: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy – 53: A Nap feljövén – Mostan, ó – 54: Igaz – Állatoknak – 55: Látod – Felséges Atya – 56: Könyörögjünk az Istennek Krisztus – 57: Sok nyavalyánkban – 59: Mindenkor téged – 60: Atya Istennek egy – 61: Az éjszakai sötétség, tévelygő – Ó, mennyeknek – 62: Mennyei Atya – 64: Ó mennyei mi – 65: Üdvöz légy Krisztus – 67: Jézus Krisztus, egy – 68:Jézus Krisztus, Istennek egy – 70: Könyörögjünk az Istennek, mint – 71: Jó keresztyének – 73: Atya Istentől – 74: Teremtő – 75: Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – Ó áldott – 76: Úrnak végvacsorájára – 77: Szükség megtudni – 79: Ó üdvösséges – 80: Téged, Isten. A 82. lap üres.

Ezután következik újrakezdődő lapszámozással*:* (2) *A zsoltárokból való isteni dicséretek. – 1: Boldog az olyan ember az – 2: Szent Dávid próféta második – 4: Zeleméry László: Zúgódik, dúl–fúl – 7: Szent Dávid király háborúságában imádkozik – 9: A szent Dávid – 11: Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei – 14: Szegedi Gergely: Számkivetésre – 17: Régen ó törvényben, Mózesnek – 20: Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas – 22: Szegedi Gergely: Tekints reám – 24: Sztárai Mihály: Megnyomorodván – 27: Ó Úristen, tekints – 29: Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy – 31: Sztárai Mihály: Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e – 33: Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik – 34: Sztárai Mihály: Sokan vannak mostan – 36: Őrizz meg – 38: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő – 40: Az Úristen nekem – 42: Sztárai Mihály(?): Mikor Dávid – 44: Pap Benedek: Ó én két – 45: Sztárai Mihály: Mostan hozzád – 47: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta az – 49: Szegedi Gergely: Dávid prófétának – 51: Thordai Benedek: Benned bíztam – 54: Tesini Imre: Tebenned bízom, Uram Isten – 55: Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e – 56: Sztárai Mihály: Sok emberek – 60: Sztárai Mihály: Mindenkoron – 64: Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul – 67: Sztárai Mihály: Sok nyilvánvaló – 69: Sztárai Mihály: Megnyomorult – 74: Szegedi Gergely: Nagy bánatban – 77: Chasee Miklós: Mint kivánkozik – 79: Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról – 81: Fohászkodom – 82: Tholnai Bálint: Lásd – 84: Mikor Sennakerib – 86: Erős várunk – 87: Minden népek – 89: Hogy panaszolkodik a hatalmas – 92: Úristen, irgalmazz nekem – 93: Szegedi Lajos: Légy irgalmas – 94: Hartyáni Imre: Háborúsága – 97: Mindenható Úristen, szívünk – 99: Kanizsai Pálfi János: Ne szállj – 100: Skarica Máté: Dávid Doég – 102: Úristen, kérünk a te szent nevedért – 103: Siklósi Mihály: Mennynek és földnek kegyes – 106: Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid nagy – 109: István deák: Irgalmazz Úristen – 111: Skarica Máté: Saulnak – 114: Sztárai Mihály: Meghallgassad – 116: Sztárai Mihály: Sok jótéteményén – 118: Barát István: Siess, nagy – 121: Örök Isten – 122: Szegedi Gergely: Úristen, légy – 125: Skarica Máté: Hogy Jeruzsálemnek – 127: Sztárai Mihály: Sok ínségünkben – 128: Németi Ferenc: Az Úristent magasztalom – 131: Felséges Isten néked jelentjük – 133: Keresztyéneknek Istene – 135: Az Úristen áll – 137: Rimay János: A jó – 140: Aki veti – 142: Sztárai Mihály: Mely igen jó az – 144: Mikor szent Dávid kegyetleneknek – 148: Huszár Gál: Jer, örvendezzünk – 150: Örüljetek – Gitzi János: Ilyen – 153: Aki az – 157: Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 159: Boldog a férfiú – 162: Keresztyének, kik e – 163: Nagy öröme – 165: Int – 167: Laskói István(?): Sok nyomorúság – 170: Jer, emlékezzünk – 171: Szegedi Gergely(?): Örül mi – 172: Az Izraelnek – 174: Akik bíznak az Istenben – Mindenek – 175: Minden hű – 176: Boldogok azok – 177: Bűnösök – 178: Felséges Isten, hozzád – 179: Mely igen jó legyen – 181: Úrnak szolgái, no – Ti keresztyének – 182: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: Izraelnek – 185: Hallgasd meg Atya Isten, a mi – 188: Minden állat – 191: Németi Ferenc: Nagy hálaadással – 195: Dicsérd az Istent mostan – 196: Dicsérjed, áldjad – 197: Skarica Máté: Drága dolog – 201: Mikoron a – 202: Kanizsai Pálfi János: Dicsőült.*

Ünnepekre való énekek. 204: A keresztyénségben – 205: Az Atya – 207: Küldé az Úristen hűséges – 208: Sztárai Mihály(?): Mi Atyánk, Atya – 210: Mennyből jövök – 211: Batizi András: Jer, dicsérjük e – 215: Parancsolá – 216: Jer, mi dicsérjük – 219: Szegedi Gergely: Szent Ezsaiás így – 223: Melius Juhász Péter: Mindnyájan örüljünk – 226: Mikor e széles – 228: Dicséretes a Gyermek, ki nekünk – 229: E nap nekünk dicséretes – 230: Úristen veletek – 231: Jer, mindnyájan – 233: Krisztus Jézus születék – 234: Úristennek – 235: Szegedi Kis István(?): Jézus születék – 236: N.K.T.: Teljes szívvel örvendjünk – 238: Ma vigadjatok – 240: Ez esztendőt – Hálát adjunk – Nekünk születék mennyei király, kit – 241: Mennyei király – 243: Tuba Mihály: Megteljesíté – 244: Gyermek születék Betlehemben, az időben... Ez új időben – 245: Gyermek születék Betlehemben az időben... örvendezzünk – Dávidnak – 246: Nagy hálát – 248: Erdéli Máté: Mikor Krisztus – 251: Mi dicsérjük – 253: Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... Mennyországnak – 254: Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus – 255: Dicséretet mondjunk Úristennek – 256: A mi Urunk – 261: No, földnek – 263: Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy – 266: Batizi András: Krisztus feltámada, ki értünk megholt vala, mi – 268: Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, ő – 270: Batizi András: Krisztus feltámada, nekünk – 271: Krisztust – 273: Krisztus feltámada igazságunkra – 274: Krisztus feltámada, ki értünk megholt vala, mindennek – 277: Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, szent – 278: Emlékezzünk e – 281: Hálaadásunkkal – 284: Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen – 285: N.K.T.: Ó, Jézus, mi – 286: Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szerezni, ül – 288: A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával – 290: A Krisztus mennybe felmene, minden – 291: A pünkösd ünnepnapján – 294: Pünkösd napja – 296: A pünkösdnek jeles napján Szentlélek – 297: Régi pünkösdnek – Pünkösd nap – 298: A Szentléleknek kegyelme apostoloknak – 300: Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket – Szentháromság – 301: Imádunk mi – 303: Jer, dicsérjük mindnyájan – 304: Üdvöz légy örök Úristen – 306: Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek – 307: Hallgass meg minket, nagy Úristen – 308: Magasztaljuk keresztyének – 309: Szegedi Gergely: Keresztyének, kik vagyunk – 310: Huszár Gál(?): Járuljunk mi az – 311: Huszár Gál(?): Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének – 313: Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk – Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz – 314: Adj Úristen – 315: Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts.

A katekizmusból való dicséretek. 316: Szükség megtudnunk – 318: Ó Izrael – 320: Hiszek a mennybéli – 321: Hiszünk mind – 322: Aki akar üdvözülni, mindeneknek – 324: Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te – 325: Mi kegyes Atyánk, kit – 327: Adjunk hálákat az Atya Istennek, mennynek – Szegedi Gergely: Gyakran nekünk – 330: Batizi András: Jer, dicsérjük az Istennek – 335: Valaki Krisztusnak – 337: Emlékezzél Úristen – 338: Mindenható Úristen, mi – 340: Szenci Molnár Albert: Hallgasd meg Úristen kérésemet.

Külömb-külömb féle dicséretek. – 341: Dévai Bíró Mátyás: Minden embernek illik – 344: Tanulj meg – 345: Emlékezzél, mi történék – 349: Keserves – 352: Tekints reánk immár – 354: Mikor a zsidó – 359: Szegedi Gergely: Szükség keresztyéneknek tudakozni –362: Hallgasd meg, Jézus – 365: Hallgass meg mostan felséges – 366: Emlékezzél meg mennybeli – 367: Radán Balázs: Buzgó – 369: Kegyelmezz meg nekünk – 371: Nagy Úristen – 373: Atya Úristen – 374: Hajtsd meg, Úristen – 375: Vedd el – 376: Könyörgünk – 378: Hatalmas Isten – 380: Ó, mennyei nagy – 381: Hallgasd meg Úristen, mi – 382: Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyájan – 384: Sztárai Mihály: Hálaadásunkban – 385: Hálát adunk neked – 389: Teneked – 390: Szívem megalázván – 391: Mostan, Úristen – 392: Bereki István(?): Jézus Krisztus, mi kegyelmes – 394: Jövel, légy – 398: A mi mesterünk – 400: Ó, mely igen – 402: Szántó György: Gyarló emberekkel – 406: Tekints reánk, Úristen, nagy – 409: Szerémi Illés: Amely embernek – 410: Mi Urunk Jézus Krisztusnak – 413: Követi vala népnek – 414: Istenünkhöz – 416: Mennybéli nagy – 417: Segítségül – 419: Szkhárosi Horvát András: Semmit – 421: Nézz – 422: Kérlek és – 425: El-bemegyünk – 426: Pécseli Király Imre: Dicsérlek Uram, téged – 427: Atya Isten

– 428: Szegedi Kis István: Ó, mint – 429: Mennynek és földnek nemes teremtője és – 430: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és embereknek – 431: Bornemisza Péter(?): Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek – 432: Csak tebenned – 433: Nagybáncsai Mátyás: Ne hagyj – 436: Hálát adunk teneked, örök – 437: Szegedi Kis István: Ó mindenható – Nemes Imre: Ébredjél – 439: Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram – Bizodalmunk – 441: Áldott az – 442: Dicséret – Megbántunk – 443: Mondjatok – 444: Szent vagy – Téged, Úristen, mi – 445: Adjunk hálát az Úrnak – 446: Jézus Krisztus, szép – Szenci Molnár Albert: Kezdetben, hogy – 448: Istenem Uram – 450: Krisztus ki vagy nap és világ, minket – 451: Hálát adok néked, mennybéli Isten... hogy engemet az éjjel. Ezután következik két litánia: *451: Litania és 455: Kyrie puerorum* címmel.

Halotti énekek: 456: Skarica Máté: A mi életünknek – Tseh: Tudjuk, Uram – 457: Megszabadultam – 458: Az örök élet – 459: Ó te meghalandó – 461: Batizi András: Ember emlékezzél a – 462: Illik – 463: Emlékezzünk, mi keresztyén – 465: Dézsi András: Adj üdvösséges – 466: Jer, temessük – 467: Emlékezzél élő – 469: Hagyjátok – 470: Halandó – 471: Emlékezzünk az – 474: Ember, emlékezzél utolsó – 476: Siderius János: Sok nyomorúsággal. Az énekeskönyv első két részét az énekeket ábécérendben közlő *Mutató tábla* zárja (V_{12}b–Y_1b).

Önálló füzetjelzéssel és 1662-es impresszumot tartalmazó címlappal kezdődik a zsoltároskönyv: *Szent Dávid királynak és prófétának száz ötven zsoltári, a franciai nóták szerént magyar versekre fordittattak Molnár Albert által.* Tartalma és beosztása megegyezik a váradi 1651-es (**2406(4)**) és 1655-ös (**2624(4)**) kotta nélküli zsoltárkiadásokéval. A zsoltárok és a függelékben közölt énekek kezdőszavait lásd a Váradon 1657 körül megjelent kiadás leírásában (**2750**), lapszámait az incipitmutatóban. A zsoltároskönyv főrészét az 5–296. lapra nyomtatták. Az utolsó függelék ének: *Örül az én szívem az Úrban*. Ezt követi a *Zsoltárokra igazító tábla* (N_4b(296)–N_8a), majd *Buzgó imádságok* címmel egy R*eggeli* és egy *Estveli* imádság (N_8b–N_{11}a).

Az énekeskönyv negyedik részeként az önálló füzetjelzéssel ellátott imádsággyűjtemény következik *Buzgó hálaadások és könyörgések* címmel (1–57.), amely *Az imádságoknak táblácskája* tartalomjegyzékkel fejeződik be (C_5b).

Az énekeskönyv beosztása az 1648-as váradi kiadáséhoz (**2254**) áll a legközelebb. Kisebb változtatásai a váradi kiadáshoz képest: a 13. lapon *Teljes e széles világban, minden* kezdetű karácsonyi himnuszt is közölte. A zsoltárparafrázisok közül kihagyta: Milotai Nyilas István parafrázisát: *Gyakorta*, de közölte a váradihoz képest többletként a 42–44. lapon: Sztárai Mihály? *Mikor Dávid* és Pap Benedek: *Ó én két*. Az ünnepi énekrészben a 228. lapon a *Dicséretes a Gyermek, ki nekünk* kezdetű karácsonyi dicséretet is közölte, végül a második litánia is többlet a váradi 1648-as kiadáshoz képest. A többletének korábbi (bártfai, lőcsei) énekeskönyv-kiadásokból már ismertek.

Az énekeskönyv harmadik részeként megjelentetett zsoltároskönyvet önálló címlapja alapján feltehetően önállóan is forgalomba hozták.

A kiadványt Hubert Gabriella részletesen ismertette. Valószínűnek tartotta, hogy Markus Severini nyomdász megrendelésre készítette el, de az is elképzelhető, hogy üzleti haszon reményében, saját kockázatára másolta le a váradi kiadást (Hubert 215).

Ezt az énekeskönyvet Szabó Károly először a Debreceni Református Kollégium Könyvtárának csonka, címlap nélküli példánya alapján vette fel bibliográfiájába, s a vele egy kolligátumban őrzött 1662. évi kassai Siderius katekizmus (**3033**) alapján helyesen 1662. évi kassai nyomtatványként határozta meg (RMK I 990). A debreceni kolligátumban második helyen található ugyancsak címlap nélküli zsoltároskönyvet szintén 1662. évi kassai nyomtatványnak tartotta (vö. RMK I 991). Ez azonban csupán véletlenszerűen került egy kolligátumba az énekeskönyvvel és katekizmussal, valójában Lőcsén nyomtatták 1661 körül (vö. **2988**).

Szabó Károly később az egri érseki egyházmegye könyvtárának ép, de azóta eltűnt példánya alapján erről az 1662. évi kassai énekeskönyvről, és a vele egybekötött, valóban 1662. évi

kassai zsoltároskönyvről pontos címmásolatot és terjedelmi leírást is közzétett (MKsz 1882: 8 és Sztripszky I 2033/240). Nem figyelt fel azonban arra, hogy a korábban a debreceni kolligátumból leírt zsoltároskönyv (RMK I 991 – **2988**) nem azonos kiadásból származik az egri példánnyal. Terjedelmük is eltér. Az előbbi 348 lap és 6 számozatlan levél, az utóbbi 296 lap és 7 számozatlan levél. Erdélyi Pál, mivel a példányok egybevetését nem tudta elvégezni, Szabó két eltérő leírása alapján tévesen két eltérő 1662. évi kassai zsoltárkiadás létezését feltételezte (MKsz 1899: 128). Ján Čaplovič megállapította, hogy Szabó Károly az RMK-ban téves leírást adott az 1662. évi kassai zsoltárkiadásról, s az Országos Széchényi Könyvtárnak a Todoreszku gyűjteményben található példánya alapján helyesen egy 1662. évi kassai zsoltárkiadást írt le bibliográfiájában (579).

A *Zsoltárokból való isteni dicséretek*nél (2) a confer második sora a halotti énekekre vonatkozik.

Cf. (1): **1628(3)***; **1643***; –, →
(2): **1628(1)***; **1981***; –, →
832*; **1940(2)***; **S 2105A** (H. Hubert 213), **2903**, →
(3): **962(1)***!; **1947(1)***!; **2750**, - , **2988**, **3665**, →,
(4): **2163(4)***!; –, →

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ③
Olim: Eger érseki könyvtár

3035

TARNÓCZI István: Oratio in fvnere … comitis ac domini … Georgii Drvgeth de Homonna, supremi ac perpetui de Vngh, partium regni Hungariae superiorum generalis, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarii, camerarii etc., habita in Basilica Vngvariensi inter communes ob praematuram mortem patriae luctus a r. p. Stephano Tarnóczy Societatis Iesu, a. a. et philosophiae doctore ac eiusdem in vniversitate Cassoviensi professore XXX. Ianuarii MDCLXII. Cassoviae 1662 typis Marci Severini.

A^4 B^4 C^{1+1} = [9] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 985 – Čaplovič 580

Gyászbeszéd. – Az *Oratio*t Tarnóczi István jezsuita, a kassai egyetem professzora tartotta Homonnai Drugeth György felett 1662. január 30-án az ungvári templomban. A címlap hátán az elhunyt haláláról megfogalmazott mondat kronosztichon, amelyből az 1661-es évszám olvasható ki. Ezután következik *Oratio* címmel a gyászbeszéd (A_2a–C_1b).

Tarnóczi István (1626–1689) 1647-ben Bécsben lépett be a jezsuita rendbe. Filozófiai tanulmányait Grazban végezte; győri és ungvári tanítás után pedig teológiai tanulmányait az 1650-es évek második felében Nagyszombatban. 1662–1666 között a kassai akadémián tanított, az 1670-es és 1680-as években pedig hosszabb ideig a nagyszombati egyetem teológiaprofesszora volt, közben Sopronban, Győrött, Lőcsén a konviktus igazgatója, ill. rektor és a pozsonyi kollégiumban is tevékenykedett. Termékeny írodalmi munkássága elsősorban a magyar nyelvű aszketikus irodalom területén bontakozott ki.

Homonnai Drugeth György felső-magyarországi főkapitány, Ung vármegyei főispán, császári és királyi tanácsos fiatalon, életének 28. évében, 1661. október 9-én hunyt el. Tarnóczi István – aki a gyászeset idején még az ungvári jezsuita kollégium tagja volt – beszédében többek között az elhunytnak az ausztriai házhoz mutatott hűségét és a jezsuitákkal, ferencesekkel szemben tanúsított bőkezűségét emelte ki.

Budapest Acad ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3035A

[Vitairat a bálványimádásról. Kassa cr. 1662-1663 Severini.]

? + B_1 [B_2] B_3 + ? = [?] + [3] + ? fol. – 8°

Református vitairat. – E kiadványnak csupán 2010-ben került elő csonka B_1 és B_3 levele a kolozsvári unitárius püspökség könyvtárában hat-hat példányban. Közülük egy az Országos Széchényi Könyvtárba került. Rajtuk a képek, szobrok és az aranyborjú tisztelete kapcsán egy református szerző a bálványimádás kérdéséről vitázik a katolikus nézetekkel. A keretben olvasható szöveget a lap alján glosszák kísérik, amelyek a szövegben az ábécé kisbetűivel jelzett idézetek lelőhelyeire utalnak.

A töredék nyomdai anyaga egyértelműen bizonyítja, hogy Markus Severini kassai műhelyében készült, a betűtípusok kopásainak vizsgálata alapján 1662–1663 körül (V. Ecsedy Judit megállapítása). A fennmaradt szövegrészleteket azonban nem sikerült azonosítani az 1660-as évek egyetlen példányból vagy feltételezés alapján ismert kassai vitairatával sem. Keletkezési körülményei és szerzője ezért határozottan nem állapítható meg. További bizonyításra szoruló feltételezésként elmondható, hogy a szöveg stílusa és a jegyzetelés módja arra utal, hogy a vitairat szerzője Czeglédi István kassai református lelkész lehetett. Czeglédi 1659-ben bocsátotta ki Kassán *Az országok romlásáról írott könyvnek első része* című munkáját (**2831**). Ebben több helyen is részletesen foglalkozik a bálványimádás kérdésével, például a „VI. Regulában" (C_8a–F_7b). A művet befejező „I. Toldalék" végén pedig így ír: „Legyen elég ez eddig az Első Toldalékról, a könyvnek igen meg nem nagyobbulásáért halasztván a másikat a menten kimenendő könyvre." (597. pag.). A második rész kinyomtatásáról a szakirodalomnak nincs tudomása. Elképzelhető azonban, hogy a most felbukkant töredék a megígért „másik" toldalékból származik, de az is, hogy az első részre kapott, ma nem ismert katolikus válaszra adott viszontválaszból.

Cf. **2831**

Budapest *Nat* ④ – Cluj-Napoca *Unit* ④ ④ ④ ④ ④

3036

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1663. Leutschau 1662 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3037

AUSPICATISSIMIS nuptiis, quas ... Johannes Wagner, Leybicensis ecclesiae diaconus, sponsus cum ... sponsa Catharina Vitin, quondam ... Samuelis Serpilii, diaconi ecclesiae Leybicianae derelicta vidua ... MDCLXII. d. 19. Febr. ... festivitate adorant et amica amicorum bene cupientium Musa metrica ... exornat. Leutschoviae (MDCLXII) typis Laurentij Breveri.

$*^4$ = [4] fol. – 4º – Init.

RMK II 990 – Čaplovič 1104

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt Johann Wagner leibici diakónus és Catharina Vit, Samuel Serpilius egykori leibici lelkész özvegyének 1662. február 19-én tartott esküvőjére készítették barátaik. A címlap hátán német bibliai textus olvasható. A köszöntő versek szerzői a következők: (1–3) *Martinus Novak, p. t. subsit eccl. Leibic.* cím nélkül latinul, valamint *Sponsae verba ad sponsum és Responsio sponsi* címen németül (**a-b) – (4–5) *Venceslaus Ritzmann, r. Leibic.* latinul és németül (**b–***b) – (6–7) *Bartholomeus Avenar* két verse, az egyik *Ἀποστροφή* ... görög címmel (****a-b).

Ján Čaplovič (1104) az egész kiadvány szerzőjének Martinus Novakot tekintette, azonban a költemények aláírásából egyértelmű, hogy ő csupán az első három vers szerzője volt.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3038

BIGA ecclesiastica charitatis et paritatis fraternae Germano-Evangelica, hoc est M. Daniel Kleschivs, n. H., p. l. caes. ex superioribus Hungaris Neocomensis et Christophorvs Langivs ex inferioribus Pannoniis Rustensis, qvos Devs charitatis ante trieterida in tractu Danubiano supra dextram defluentis ad orientem Istri ripam, ultra stagnum lucianum Fertöe, situs popularis citeriore confratres ac vicinos, illum quidem liberae regiaeq(ue) civitatis Günziensis ecclesiasten Germanicum, gymn. inspectorem et venerab. contub. per comitatum Castri Ferrei ephorum atq(ue) conseniorem, hunc oppidi vicini Steinberg et filialium mystam; pastores, convisitatores nunc ecclesiae Germanicae in lib. regiaque civ. S. Georgio districtus Danubiani ripae sinisterioris seu ulterioris, situs submontani infra Posonium, symmystas atq. collegas, pro admirabili sua providentia junxit decantata votis favitorum, fratrum, amicorum inter Gepidas ad montes Hung. Carpath. degentium. Leuchoviae MDCLXII formis Breverianis.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2° – Init.

Čaplovič 1098 – Bibl. Klesch. CK-23

Köszöntő versek latin és német nyelven. – A költeményekkel a két evangélikus lelkészt, az iglói származású Daniel Klescht és a ruszti születésű Christophorus Langot köszöntötték szepességi barátaik. Mindketten a Pozsony vármegyei Szentgyörgy szabad királyi városba kerültek evangélikus lelkésznek, Klesch Kőszegről, Lang pedig a Sopron vármegyei Kőhalomról. A gyűjteményt a következő versek alkotják: (1) Daniel Klesch vocatioját ünnepelte *Sempronii Kalendis Martiis ... a. C. 1662. Matthias Langius* ([ ]$_1$b) – A többi versszerző szepességi: (2) Daniel Klescht köszöntötte *...Amico veteri Tobias Weiß, eccl. Poprad. pastor* – (3–4) *Bigae hanc Bigam gratulatorii* című latin költeményben bátyját, a német nyelvű *Madrigal*ban pedig Christophorus Langot üdvözölte *Christophorus Klesch, indignus mystes in Sancti Monte Georgi* ([ ]$_2$a) – (5) A *Παραίνεσις ad auditorium* című német vers a szentgyörgyi gyülekezethez íródott, szerzője *Philippi Heutsch, eccl. Matthaei-Vill.* ([ ]$_2$a-b) – (6) a szentgyörgyi katedra két ékességét, Klescht és Langot köszöntötte latin nyelvű versében *Caspar Hain, g. L. r.* ([ ]$_2$b) – (7) az utolsó, német költeményben Klesch szentgyörgyi meghívását, ill. a Klesch fivéreket köszöntötte a Christoph Kleschsel kapcsolatban álló *Matthias Christophori Cromb. Hung., not. publ. caes. conc. Acad. Witteb. et sereniss. elector Sax. á negot. publ. in Sup. Hungaria.*

Christophorus Lang a Sopron és Vas megyei evangélikus egyházak seniora volt, mellette consenior Daniel Klesch. A *Madrigal*ban Christoph Klesch azért is köszöntötte Langot, hogy újra elláthatta egyházi hivatalát.

A nyomtatványt először Ján Čaplovič írta le (1098).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Warszava) – Warszava *Nat* ①

3039

CHEMNITZ, Christian: Selige Sterbe-Kunst durch Christianum Chemnitium, der Heiligen Schrifft doctorem, p. p. und Superint. zu Jehna gestellet. Dabey an statt der Vorrede die Anweysung Herrn Glassii, Wie ein Christ sich bereiten soll zum seeligen Absterben. Zum Anhang: H. Valerii Herbergeri Catechismus Anweisung für Krancke gesetzet worden. Leutschau 1662 bey Lorentz Brewern.

A^8–F^8 G^4 = 104 pag. – 8°

RMK II 986 – Čaplovič 1102

Evangélikus elmélkedés. – A címlap hátán Salomon Glass művéről rövid utalás és fohász olvasható. Ezután következik, miként a cím arra utal, előszó helyett Glassius elmélkedése arról, *Wie sich ein Christ zu einem seeligen Ende bereiten soll* (3–14). A kiadvány főrésze Christian Chemnitz *Selige Sterbe-Kunst* című műve, amelyben a szerző *I–VIII. Capitel*ben szentírási helyeket állított össze a betegségről és halálról, az utolsó ítéletről és az örök élet utáni vágyról. A bibliai locusokat párbeszédes formában adta vissza, *Des Hertzens Anbringen, H. A.* és *Göttliche Antwort, G. A.* megjelöléssel, és minden fejezet végén imádságot is közölt (15–75). A műhöz témájában szorosan kapcsolódik: *Catechismus. Wie ein kranker Mensch, welcher in der Jugend seinen Catechismum gelernet hat, ihm dieselben Stücke auf seinem Siechbette solle und könne*

nütze machen, Herrn Valerij Herbergeri (76–96). Címével ellentétben nem katekizmus, hanem elmélkedés a katekizmus üdvös használatáról haldokláskor. A kiadványt Zachaeus Faber pestis-imádsága zárja: *Gebeth zur Zeit der Pestilentz* (97–104).

A főmű szerzője, Christian Chemnitz (1615–1666) evangélikus teológus, Johann Gerhard tanítványa és veje, a jénai egyetem tanára és jénai szuperintendens volt. *Selige Sterbekunst* című művének első kiadási éve nem ismeretes, csak annyi tudható róla, hogy ars moriendije később Johann Gerhard „Frommer Christen geistliches Kleinod" című kegyességi művének függelékeként jelent meg (Lüneburg 1670, 1679, ld. VD17 23:240288Y és 3:005825Y). Az előszó szerzője Salomon Glass (1593–1656) jénai professzor és sondershauseni, ill. gothai szuperintendens: útmutatója, mint azt a lőcsei kiadvány a címlap verzón megemlíti, a *Hauß Kirch* című művéből való. Valerius Herberger, a lengyelországi Fraustadt evangélikus lelkésze (1562–1627) igen termékeny teológus volt. Az utolsó imádság szerzője pedig feltehetően ifj. Zachaeus Faber (1583–1632), egykori torgaui lelkész és chemnitzi szuperintendens.

A mű magyarországi kiadásával Pukánszky Béla foglalkozott tanulmányában, és a címlap reprodukcióját is közölte (Gutenberg Jahrbuch 1931: 246–247.). A magyarországi utánnyomás németországi eredetijét nem sikerült meghatároznia, de a három szerző alapján a kiadványt ortodox vallásos műnek jellemezte. Az utolsó pestis-imádságot viszont Pukánszky tévesen magyarországi keletkezésűnek vélte, és Zacheus Faber személyében egy közelebbről nem ismert lőcsei lelkésznek tulajdonította. A fohászkodásban azonban Lőcse polgárairól konkrétan nem esik szó.

Braşov *Arch* ②* – Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

3040

ΈΡΠΥΛΛΟΝ actum nuptialem ... Johannis Serpili[i], regij liberiq[ue] Sempronii notarij ... Gepidanae assessoris jurati tertium sponsi ac ... Dorotheae Sophiae Baldwinin ... Christophori Bohemi, quondam ecclesiae Leutsch. antistitis primarij ... relictae secundum sponsae ... auspicandum votorum pistillo piorum contusum et ab ijs quorum interest incensum jucundo afficiens odore Leutschoviae. [Leutschoviae] (MDCLXII) [Brewer].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Init.

RMK II 987 – Čaplovič 1101

Lakodalmi versek latinul, németül és görögül. – A kiadvány Johann Serpilius, soproni jegyző és harmadik feleségének, Dorothea Sophia Baldwinnak, Christoph Böhm, lőcsei evangélikus első pap özvegyének 1662. február 14-én tartott menyegzője alkalmából íródott. A házasokat a következők köszöntötték költeményekkel: (1) *M. J. Z., Fato junguntur-solvuntur amores* címen (A_2a) – (2) *Josephus Alauda Leutschov., in eadem civit. judicii juratus assessor* (A_2b) – (3) *David Spielenberger, med. doct. ph. ord. Leutsch.* németül (A_2b–A_3a) – (4) *Indignus mystaes in Divi Monte Georgii* [Christophorus Klesch]*, Quod Christophoro Klesch fraterne charus sit* címen (A_3a–A_4a) – (5) *Martinus Adami, d. e. L.* (A_4a) – (6–7) *Paulus Cuncius, ap. Varal. diac.* németül és *Ἐπίμετρον* címen latinul (A_4b) – (8) *Caspar Hain, rector gymn. Leutsch.* németül

(B_1a) – (9–10) *Johannes Croner, g. p. c. r., Johannes Serpillius ἀνάγραμ.* címen latinul és *Idem* aláírással ugyanő németül (B_1b–B_2a) – (11) *Johannes Fringilla, p. n. cant. L.* görögül (B_2b) – (12) *Johannes Kretschmer Sil., h. t. col. L., Joannes Serpilius et Dorothea Sophia Bohemin, sponsi, vivant diu!* címmel.

Az esküvő dátumát a címlapon olvasható kronosztichon adja meg. Az ebben olvasható február 15-i dátum minden bizonnyal arra utal, hogy a lakodalom még e napon is tartott.

Ján Čaplovič (1101) szerint az *M. J. Z.* monogram „Job Zabeler"-t takarja. A kiadványt a benne olvasható Christoph Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-22). Caspar Hain versének a törökellenes harcokra utaló vonatkozásairól Pavercsik Ilona írt (Terra Scepusiensis 649). Ugyanerre az alkalomra a jóakarók és a barátok (**3044**), valamint Joannes Rehlinus (**3043**), is megjelentetett egy köszöntő kiadványt.

A köszöntőt Ján Čaplovič a lőcsei Brewer-nyomda kiadványaként írta le: ugyanezt bizonyítják nyomdai jellemzői is.

Cf. **3043**, **3044**

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Levoča *Ev* ①

3041

HEINZEL, Joannes: Pericvlvm logicvm de vsv notionvm logicarvm in mysteriis fidei, quod ... in examine anniversario praeses m. Johannes Heinzelius, gymn. Novisol. rector et respondens Andreas Langivs Czetnekio-Montanvs, ejusdem lycei discipulus subibunt a. o. r. MDCLXII. die XII. Maji. [Leutschoviae] (MDCLXII) [Brewer].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 988 – Čaplovič 1100

Logikai tézisek. – A címlap hátán *Johannes Heinzelius, h.t. gymn. rector* besztercebányai egyházi és világi vezetőknek ajánlja a téziseket: *Colossus gratitudinis venerando ministerio ecclesiae Novisoliensis, viris ... Eliae Grenschnero, proto-mystae et scholarchae ..., ... Matthaeo Fridelio, ecclesiae Germ. mystae ..., ... Matthiae Porschio, ejusdem eccl. symmystae ..., ... Danieli Lanii, ecclesiastae ad D. Elisabetham ..., ... Samueli Czernack, ecclesiae Sclav. pastori et scholae inspectori dignissimo, ... Matthiae Furtini, ejusd. ecclesiae symmystae ..., necnon ... magistratui .. reipublicae Novisoliensis, viris ... Johanni Restiario, h.t. judici, ... Friderico Grebnero, assessori primario, dn. Nicolaeo Jezernicky, p.t. scholae inspectori, ... Johanni Hancke, p.t. scholarchae et castri capitaneo, ... Samueli Bliska, ... Christophoro Mikoy, ... Valentino Hornung, ... Gabrieli Melikio, ... Georgio Guttenberger, ... Matthiae Bohunicky, ... Christophoro Charaschicz, ... Michaeli Hinterskircher, ... Martino Mikoy, γραμματεῖ jurato.* A főrész elején rövid *Προοίμιον* szól a vizsgatételek tárgyáról: felhasználhatók-e logikai ismeretek a vallás és hit kérdéseiben (A_2a). E témát a szerző három *Thesis*ben fejti ki: *I. Notiones secundae logicae mysteriis fidei possunt applicari. – II. In articulo de Deo Triuno, Deus ad Patrem, Filium et Spiritum S.*

sese habet συνωνύμως et essentialiter. – III. In articulo de Christo, homo ad Deum sese habet παρωνύμως et extra-essentialiter (A_2a–B_2a). Végül *Matthias Stürzer gymn. Novisol. conr.* és *Matthias Höher, ss. theol. et philosoph. studiosus* üdvözlőversei szólnak *Johanni Heinzelio* (B_2a-b).

A tételeket 1662. május 12-én vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Joannes Heinzel, a besztercebányai iskola rektora, a vizsgázó Andreas Lang tanuló volt, aki a Gömör megyei Csetneken született.

A kiadási hely és év feltüntetése nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 988) és Ján Čaplovič (1100) is a lőcsei nyomtatványok közé sorolta. Feltételezésüket a betűtípusok alapján Pavercsik Ilona megerősítette (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3042

HONOR novissimus nobilissimae, lectissimae, honestissimaeque faeminae, d(omi)nae Annae Mariae natae Baehrischianae, ... dni Adami Rotarii, civis Plesnensis honoratissimi conjugi dilectissimae, ex hac miseriarum valle in coelestem gloriam 9. Januarij anno MDCLXII. placidissime evocatae, affectus et desiderij contestandi gratia exhibitus ab infra scriptis. Leutschoviae (MDCLXII) [Lorenz Brewer].

[1] fol. – 284 x 327 mm.

Gyászversek. – A költeményekkel Anna Maria Baehrisch, Adam Rotarius, plesnói polgár feleségét búcsúztatták 1662-ben barátai és rokonai. A cifrakerettel díszített nyomtatvány felső részén olvasható a fent idézett címszöveg, alsó részén pedig három hasábba szedve a következő gyászversek: (1–6) A gyászoló özvegy és a gyermekek párbeszéde az elhunyt feleséggel, ill. anyával: *Questus moestissimi vidui – Responsio defunctae – Lamentum relicti infantis – Responsio matris – Infans – Matris* címmel *Gregorio Prusio Sil.* – (7) cím nélküli költemény az elhunyt sógorától, *Johanne Rotario, vid. fr.* – (8–9) ismét párbeszédes gyászvers, *Orphan – Mater* címmel, *Casparo Waligura Sil. Ples.* A *Leutschoviae* nyomdahely az alsó cifrakeretbe lett belefoglalva.

Az asszony a sziléziai Plesno városában 1662. január 9-én hunyt el: az *Infans* című gyászvers sejteti, hogy nem sokkal gyermekének világrahozatala után. Rajta kívül még több gyermeket hagyott árván.

A bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány példánya nemrég a boroszlói Egyetemi könyvtárból került elő.

Budapest *Nat* cop. – Wrocław *Univ* ①

3043

REHLIN, Joannes: Ad ... sponsum Johannem Serpilium, reipubl. Sempron. syndicum ad nuptias tertias auspicato proficiscentem Leutschoviam, ode. [Lőcse 1662 Brewer.]

§? §§2 = [? + 2] fol. – 4o – Orn.

Čaplovič 1105

Lakodalmi vers. – A vers Johann Serpilius, Sopron város ügyvédje és harmadik feleségének Dorothea Sophia Baldwinnak 1662. február 14-én tartott menyegzője alkalmából íródott.

Ján Čaplovič (1105), aki első alkalommal ismertette a nyomtatványt, feltételezte, hogy a vers nem önállóan jelent meg, hanem valamilyen kiadvány kiegészítéseként készült. Nem tartotta valószínűnek, hogy az ugyanerre az eseményre kiadott két másik ismert köszöntőhöz (**3040, 3044**) csatlakozott volna, feltételezése szerint egy ma már nem ismert nyomtatvány része lehetett.

A kiadvány füzetjelzése is arra utal, hogy minden bizonnyal legalább még egy ív állt előtte, de nem zárható ki az sem, hogy – Čaplovič véleményével egyezően – a kétíves nyomtatvány egy másik kiadványhoz csatolva jelent meg.

Čaplovič (1105) a nyomdai anyag vizsgálata alapján megalapozottan lőcsei nyomtatványnak tartotta.

Cf. **3040**, **3044**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ④ ④

3044

SACRIS nuptialibus generosi ... Johannis Serpilii ... reipubl. Soproniensis notarij ... nec non ... Dorotheae Sophiae ... m. Christophori Böhm relictae viduae in regia liberaq(ue) Leutschovia celebratis ... amico affectu et observantia ducti adplaudebant fautores et amici, qui infra. Leutschoviae (MDCLXII) typis Laurentii Breweri.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4o – Init.

RMK II 989 – Čaplovič 1106

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Johann Serpilius soproni jegyző és harmadik feleségének, Dorothea Sophia Baldwinnak, Christoph Böhm lőcsei első pap özvegyének 1662. február 14-én tartott menyegzője alkalmából készült. A párt verssel köszöntötték jóakarói és barátai: (1) *Matthias Langius, I. N. J.* címen (A_2a) – (2) *M.D.K.P.L.C.P.G. et S.* (A_2a–b) – (3) *Joh. Georgius Graff, ecclesiae Modrensis evang. pastor et symmista, Ad nobilissimum et praeclarissimum d(omi)num sponsum* címmel (A_2b) – (4) *Daniel Jandicius Dantisco-Prussus,*

evangelici Semproniensium gymnasii conrector (A_3a–A_4a) – (5–6) *Marcus Fautor, Hylas sub persona d(omi)ni sponsi ad Cupidinem* és *Amoena sub persona d(omi)n(ae) sponsae* címen németül (A_4b–B_1b) – (7) *Caspar Söldner, geschworner Kanzlei-schreiber, Johannes Serpilius, Dorothea Sophia, eine gebohrne Baldwinin* nevére írt anagrammával németül (B_2a–B_3a) – (8–9) *Augustin Serpilius, sponsi frater, Johannes Serpilius et Dorothea Sophia* nevére írt anagrammával latinul és cím nélküli német verssel (B_3a–B_4a).

Ján Čaplovič (1106) szerint az *M. D. K.* monogram Daniel Klesch nevét rejti. A kiadványt a benne olvasható Daniel Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-13).

A házasságkötés időpontja a címlapon található kronosztichonból derül ki.

Ugyanerre az alkalomra két másik köszöntő kiadvány is megjelent Lőcsén (**3040**, **3043**).

Cf. **3040**, **3043**

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

Siderius János: Kisded gyermekeknek való catechismus... Lötsen 1662 Samuel Brewer. = **Appendix 234**

3045

TRUSIUS, Hiobus: Schediasmata sive lvsvs poetico-extemporanei ad terroris depulsionem, moeroris mortificationem, languoris recreationem, spei bonae conceptionem, laetitiae excitationem, temporis privati delectationem accommodati lusu et usu Hiobi Trvsii Rosenberg., ministri ecclesiae Veterisolien. secund. … Leutschoviae 1662 typis Laurentii Brever.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4° – Init.

RMK II 991 – Čaplovič 1108

Versgyűjtemény. – A címlapon a 122. zsoltárból vett idézet olvasható, a címlap háta üres. *Virorum reverendis, generosis, … in ecclesiae ac politiae regimine liberarum regiarumque in Hungaria civitatum Veterisolien., Novisolien., Carponen., ... amicis, fautoribus, compatribus, fratribus et affinibus...* ajánlotta versgyűjteményét 1661. október 28-iki keltezéssel *Hiobus Trusius, eccl. Veteris. comministe*[r] (A_2a–A_2b). Ezután *In Schediasmata viri ... Hiobi Trusi* [!] a szerző nevének anagrammájából kiindulva írt hét kronosztichont is tartalmazó üdvözlő verset *Danielis Marci, qui Babinensis erat, p. t. servi Dei apud Bacurow. immeriti* (A_3a–A_3b).

Bevezetésképpen Trusius (1–3) *Epigrammata miscella* cím alatt három, Jézushoz, ill. az imádkozásról írott epigrammát közölt, majd anagrammáit, egyéb verseit Zólyom, Besztercebánya és Korpona szabad királyi városok szerint csoportosította: költeményeinek címzettjei e városok egyházi (*Chorus*) és világi személyiségei (*Forum*), ill. a megnevezett város. Az *Anagrammatum Veterisolien.* című részben (A_4a–B_4a) a következő személyek nevéből képzett anagrammák és a hozzájuk írt versek olvashatók: (4) *Chorus ... David Lani ..., angelus ecclesiae*

Briznen. et superintendens certor. comit. ... (A4a) – (5) *Daniel Remenius, eccl. Veteri-Solien. pastor et senior v. c. Zolien.* ... (A_4b) – (6) az ajánlás utáni üdvözlő verset író *Daniel Marciades, mysta eccl. Bacu.* ... – Ezt követi a szerző anagrammájára írott vers (7) *Ad Christum* (A_4b), majd (8–20) *Vetvs-Solivm* fejezetcím alatt 13 vallásos és egyéb témájú költemény (B_1a–B_1b). *Forum* cím alatt szerepelnek a következő Zólyom megyei személyiségekhez írott anagrammák és versek: (21) *Johannes Madats de Also Ztregovva, comit. Neograd. et Zolien. j. a.* (B_2a) – (22) *Andreas Bartoschovicivs, reip. i. notar. et judex, comitque Zolien. i. a.* – (23) *Stephanvs Alberti, comit. Zol. i. a.* – (24) *Johannes Semberi, reip. senator* (B_2b) – (25) *Matthias Semberi, causs. patr. i. a.* – (26) *Andreas Capirius, reipubl. senator* – (27) *Jacobus Scapalius rector et senat.* (B_2b–B_3a) – (28) *Stephanus Erdödi senat. et c. Z. i. a.* (B_3a) – (29) *Joannes Ocovinus senat.* – (30) *Johannes Scvlteti senat.* A (31–38) *Curia Veterisolien.* című függelék nyolc, többnyire politikai vonatkozású költeményt tartalmaz (B_3b–B_4a).

Az *Anagrammatum Novisolien.* című rész (B_4a–D_1a) hasonló tagolású. Az egyes versek címzettjei: (39) *Chorus Germanicus: Elias Greschnerus, pastor et inspector scholae primarius* (B_4a) – (40) *Matthaeus Friedelius, ecclesiastes – Matthias Porschius, concionat.* (B4b) – (41) *Melicheor Rotarides, oeconomus Dei mysteriorum apud Vallenses...* – (42–49) *Novi-Solium* címmel további nyolc vers (B4b–C1b) – (50) *Chorus Slavicus: Daniel Lani, praeco Dei ad D. Elisabethae...* (C_1b) – (51) *Samuel Cernakius, antistes...* (C_2a) – (52) *Matthias Furtini, cooperar. Dei* – (53) *Nicolaus Parschitivs, med. pract.* – (54–57) ezután további négy költemény (C_2a–C_3a) – (58) *Forum ... Georgius Roth de Királfalva, camerae secret. et consil. ac s. m. aulae famil.* (C_3a–C_3b) – (59) *Michael Fiescher, rei minerariae official. et montium inspector* (C_3b) – (60) *Adamus Flanerus, officinae s. m. cupreae infer. distill. inspect. et rei carbon. administr.* – (61) *Fridericus Grebnerus, reip. judex* – (62) *Nicolaus Jezernicki, sen. et arcis cap.* (C_4a) – (63) *Johannes Hancke, civ. et senat.* – (64) *Joannes Restiarius, civ. et senat.* – (65) *Timotheus Granleitnerus, a. h.* (C_4a–C_4b) – (66–77) további 12 vers (C_4b–D_1a).

Az *Anagrammatum Carponen.* című rész (D_1a–D_4b) felépítése a következő: (78) *Chorus ... Joannes Sextius, praeses eccl. Slav.* (D_1a–D_1b) – (79) *Martinus Prochacius, sacerd. Ger.* (D_1b) – (80–89) további tíz költemény (D_1b – D_2b) – (90) *Forvm ... Iohannes Seleni de Felseö Szilen., comit. Nagy-Honten. vice-comes* (D_2b) – (91) *Casparus Giurki, comit. Hon. et Zol. j. a.* – (92) *Paulus Gerhart, com. Hont. percep. et j. a.* (D_2b–D_3a) – (93) *Gregorius Dulo, com. Hont. j. a.* (D_3a) – (94) *Johannes Lascari, causs. patron. eq. H. i. a.* – (95) *Georgius Bory de Borffeö, com. Hont. i. a.* – (96) *Georgius Gerhart, com. Hont. j. notar.* (D_3b) – (97) *Casparus Balogi, reip. j. not.* – (98) *Andreas Gedai, caussar. advoc. etc.* – (99) *Andreas Dioschi, com. Hont. i. a. substq. not.* (D_3b–D_4a) – (100) *Iacobus Hamanius, reip. judex* (D_4a) – (101) *Iohannes Custra, civ. et senat.* – (102) *Gabriel Podmanicenus, civ. et sen.* – (103–111) további kilenc költemény (D_4a–D_4b).

Hiobus Trusius zólyomi evangélikus diakónus terjedelmes, anagrammákat, eteostichonokat és epigrammákat tartalmazó versgyűjteményében visszatérő témák az egyes versek ismétlődő címe szerint: *Ad Christum, Ad Jesum, Ad mentem, Ad hominem* stb. Kiadványát a szomorú időkre, azaz a török háború eseményeire is alkalmazta, ld. pld. *Ad Turcam* címmel írott verseit is.

Budapest *Nat* ①

3046

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1663. esztendö, mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgálás, ez szokatlan és sokban változó, Urunk születése után való 1663. esztendöb[!]. Az esztendö 4 részeinek állapottya vagy abban esö dolgok: mint ecclipsis, betegseg és egésseg, termés és terméketlenség vagy egyéb esetek; söt e' két fö plánétáknak, Saturnus és Jupiternek az ö Lövöben való járások most-is jol megmagyaráztatik Neubarth Christoph által, mellyet a' több országok között Magyar és Erdély országra is alkalmaztatott.) Lötsén [1662] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40]fol. – 16° – Color.

MKsz 1930: 139 – Čaplovič 1103

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657-re készült naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal (B_6b) kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első rész. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1b) – IV. *Az őszről* (C_1b–C_2a) – *Második része. A nagy conjunctióról e két planéták, Saturnus és Jovisnak a Lövöbenségekről* [= Nyilas] *mit remélhetünk* (C_2a–C_3b) – *Harmadik része. Az eklipszisekről* (C_3b–C_4a) – *Negyedik része. A betegségekről* (C_4a–C_5a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C_5a–C_6b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (C_7a–D_4b) című vásárjegyzék és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8a) zárja, amely a végén az 1662. év eseményeivel foglalkozik.

A Todoreszku-Horváth könyvtárban megőrzött unikum példányt Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 139).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ① – Budapest *Arch* ④*

3047

[1] WEBER, Johann, sen.: Ianvs bifrons sev specvlvm physico-politicvm, das ist natvrlicher Regenten-Spiegel durch Johannem Weber Apoteckern, dero zeit Richtern bey Ablegung seines erst-jährigen Richter-Ampts des 1661. Jahres in der königlichen freyen Stadt Eperies in Ober-Vngarn, uhralten gewöhnlichen Brauch nach in der deutschen Pfarr- oder Haupt-Kirchen bey

volckreicher Versammlung des 1662. Jahres den 5. Tag Martij, am Sontag Reminiscere, nach gehaltener Früh-Predigt fürgestellet. – [2] ([WEBER, Johann, sen.:] Extract des Valet-sermons so auff dem Rath-Haus geschehen.) Leutschaw MDCLXII bey Lorentz Brewern.

[ ]^2, (*)^4 (**)^4, [ ]^2, [ ]^1, A^4-C^4 D$_{1\text{-}2}$ [ ]^1 D$_{3\text{-}4}$ E^4-H^4, [ ]^1, [ ]^2;)(^{4}, [ ]^2 = [49] fol. + [6] tab. – 2° – Tit. calcographicus, 5 ill. calcographicae, orn., init.

RMK II 992 – Čaplovič 1109

Fejedelmi tükör németül és latinul. – E fejedelmi tükör abból az alkalomból jelent meg, hogy Johann Webert újra bírónak választották Eperjesen 1662. március 5-én. A kiadvány első levelének rektója üres, hátán *Johannes Weber* rézmetszetes arcképe *aet. suae 50* és nemesi címere látható. A kép alatt *M. Iz. Z.* verse olvasható. A portrét követő ugyancsak rézmetszetű díszcímlapon körben az uralkodói hatalomra vonatkozó kilenc emblémát metszett készítője: *Israel Hiebner in Eperies fecit.* A hátlapon Eperjes látképének metszete látható, *H. sc. W. del.* utalással készítőjére.

Ezt követi a nyomtatott címlap. A mű kétféle ajánlással jelent meg. Az „A" variánsban a címlap hátán *Johann Weber Apotecker und dero Zeit Richter* Eperjesen, 1662. március 5-én kelt ajánlólevele *Herrn Johann ... Graffen von Rottall*, a „B" variánsban viszont *Georgio Szelepczeny, erwählten Colocensischen Ertz-Bischoff ... durch das Königreich Ungarn Hof-Cancellario* szól((*)$_1$b–(*)$_2$b). A következő személyek köszöntötték verssel Webert: [1]–[2] *Matthias Franciscus Mokrai, praepositus Sancti Petri et canonicus vener. capit. Agrien.* – [3] m. *J. Z.*, p. l. ((*)$_3$a) – [4] *Johannes Sartorius Eperien., ecclesiae patriae archi-diaconus* ((*)$_3$b) – [5] *Georgius Curiani, ecclesiae Hungar. Eperien. pastor* – [6] *Johannes Rosaides, pastor ecclesiae Slavor.* ((*)$_4$a) – [7] *Johannes Müller, deutcher Prediger in Eperies*, németül ((*)$_4$a–(*)$_4$b) – [8] *Joannes Philip. Schönlin, philosoph. ac medic. d. p. t. practicus Epperiensis* ((**)$_1$a) – [9] *David Spielnberger, d. medic. ord. Leutschov.,* németül((**)$_1$a–(**)$_1$b) – [10] *Johannes Bayerus, Eper. lycei rector,* aki *Ode tituli emblematici adumbratrix* című versében a cím emblematikus megfejtését adja ((**)$_1$b–(**)$_2$a) – [11] *Isaacvs Zabanivs, Brodsano lare Panno.* ((**)$_2$b) – [12] *Johann Kemmel Leutsch.*, németül ((**)$_2$b–(**)$_3$a) – [13] *... civitatis Eperies vice-notarius, Georgius Gasser* ((**)$_3$a–(**)$_3$b) – [14] *Andreas Hertzog, classis III. collega* – [15] *Elias Friedhuber, cantor Eperien.* ((**)$_3$b) – [16] *Michael Brodniansky, civis et cantor Slavorum ecclesiae Eperien.* – [17] *Johann. Georgius Stierbitz, civ. et pharm. Leut.* ((**)$_4$a) – [18] *... discipulus et filiorum paedagogus ... Ferdinandus Khien* ((**)$_4$a–(**)$_4$b) – [19] *Johannes Schatzinger, filiorum ejusd. paedag.* ((**)$_4$b) – [20] *Andreas Glossius Hermanensis* – [21] *Conradus Bierbüchsius Huxar. Westphal., p.t. in officina autoris φαρμακευτικῆς studiosus* ([ ]$_1$a). Ezután a Bölcsesség könyve IX. fejezetéből *Regenten Gebeth* következik ([ ]$_1$b), amelyet verses *Applausus votivus* követ *per Matthiam Patzer Briznensem, civem et negociatorem Eperiensem* ([ ]$_2$a–[ ]$_2$b). Majd külön beillesztve a főbíró beiktatásának ábrázolása: *Abbildung des Orths der Pfarr-kirchen u. gehaltenen Ceremonien da Johann Weber Apotecker sein Richter-Ampt in Eperies abgeleget u. darauf wieder bestättiget worden a. 1662. 5. Martii* című rézmetszet következik ([ ]), amelynek hátlapja üres. A külön cím nélkül kezdődő főrész 21 számozás nélküli részre tagolódik. Ez testrészek (Haupt, Hirn, Ohren, stb.) szerint csoportosítva tárgyalja a fejedelem kötelességeit és erényeit. Innen a mű kétarcú: fiziológiai és egyben politikai a mondanivalója. A szöveget laponként két hasábba szedték. A fűzés mellett a főszöveg olvasható németül, amely több verses betétet is tartalmaz. Mellette nagyobb betűtípussal kiemelve a testrészek neve németül, számos latin és kevés német nyelvű marginális glossza, többnyire idézet kíséretében (A$_4$a–[ ]$_1$a). A D$_2$ levél után beillesztett

levélen *Quilibet audaci carpitur ore labor* feliratú metszet különböző tevékenységet ábrázol, amelyeket az emberek ellentétesen ítélnek meg ([ ]^{1}). Majd *Hasce filialis adfectus quadrigas orationi praesenti generosi domini parentis annectunt* cím után négy rézmetszetes embléma következik hatsoros epigrammákkal Weber gyermekeitől: Címük és szerzőik a következők: [1] *Artibus ingenuis – Johannes Frideric. Weber* – [2] *Labore - Johannes Weber junior* – [3] *Comite Fortuna—Daniel Weber* – [4] *Vigilantia – Johannes Georgius Weber* ([ ]$_{1}$b–[ ]$_{2}$a). Önálló címmel járul a főrészhez az *Extract des Valet-Sermons so auff dem Rath-Haus geschehen*, amely négy fejezetből áll: [1] *Regenten werden den Aertzten vergliechen* ( )($_{1}$b–)($_{3}$a) – [2] *Vergleichung eines Regenten mit dem Hirten* ( )($_{3}$a–)($_{3}$b) – [3] *Regenten und Schieff-Männer kommen über ein* ( )($_{3}$b–)($_{4}$a) – [4] *Regenten mögen Vätter genennet werden* ( )($_{4}$b). Végül *An den günstigen Leser* szóló bevezetés ([ ]$_{1}$a) után *D. Vechner* 101. zsoltárról szóló magyarázatának kivonata következik: *Perspectivum regii prophetae Davidis Psalmo CI. depromptum,* amely teljes áttekintést ad a fejedelmi tükörről, egy-egy testrészt és az uralkodó ahhoz kapcsolódó morális tulajdonságát rendelve a 101. zsoltár verseihez ([ ]$_{1}$b–[ ]$_{2}$a).

Szövegkiadás: Részletek Bubryák Orsolya fordításában magyarul: Hargittay Emil: Gloria, fama, literatura. Bp. 2001 (Historia Litteraria 10.) 159–162.

Pukánszky Béla szerint Weber emblematikus-szimbolikus munkájában Georg Philipp Harsdörffer *Geschicht-Spiegel* (Nürnberg 1654) és Georg Neumark *Davidischer Regenten-Spiegel* (Jéna 1655) című műveit tekintette mintának (A magyarországi német irodalom története. Bp. 1926, 321–322). Újabban Hargittay Emil elemezte sokoldalúan Weber írói munkásságát (ld. szövegkiadás, 82–85). Elképzelhetőnek tartotta, hogy a 101. zsoltár kapcsán említett Vechner azonos azzal a Georgius Vechnerrel, akinek ismeretes 1636-ban Lesznóban kiadott *Regia animi professio a Davide facta ex Psalm 101* című írása (i. m. 85, VD17 1:051925C). E műben valóban megtalálható az a *Tractationis in Psalm CI Breviarium* című táblázat, amelyet Weber *Perspectivum* címen átvett. A zsoltár fiziológiai-politikai értelmezését azonban nem ebből a műből merítette.

A könyv összes metszetét Israel Hiebner készítette (Pataky 141). Ezekkel újabban behatóan foglalkozott Bubryák Orsolya (Ars Hungarica 2003: 225–280). Megállapította, hogy e fejedelmi tükör mondanivalója és illusztrációi is a Lipót császártól nemességet kapott főbírónak a polgárok sorából való felemelkedését reprezentálják (i. m. 262).

Eperjes látképének metszete a könyv elején azonos Johann Bayer ugyanebben az évben, Kassán megjelent *Ostium vel atrium naturae* című művében közreadott metszettel (**3028**).

Ján Čaplovič a [3]. számú vers írójának *J. Z.* monogramját „Job Zabeler"-ként oldotta fel (1109), amit megerősít a monogram mellett lévő *p. L.* „pastor Leutschoviensis" értelmezése. A szerző képe alatt lévő verset pedig Bubryák Orsolya szerint Czabán Izsák (= „Isaacus Zabanius") eperjesi rektor írta (i. m. 232). Bubryák fejtette meg az Eperjes látképén látható rövidítést is: *H*[iebner] *sc*[ulpsit], *W*[eber] *de*[lineavit](i. m. 250).

A kiadvány fennmaradt példányaiban a rézmetszetes és a füzetjelzés nélküli nyomtatott leveleket eltérő módon kötötték be.

Az *Applausus votivus* című versben megfigyelhető szövegváltozatra a hallei Egyetemi Könyvtár példánya alapján a VD17 hívta fel a figyelmet (VD17 3:652927L).

In 21 bibliothecis 24 expl. – Bratislava *Mus* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Budapest *Acad* (B-variáns), *Nat* (A- és B-variáns), *Ev* (A-variáns), *Univ* (B-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (A-variáns) – Debrecen *Univ* (B-variáns) – Halle *Univ* (A-variáns) – Kraków *Univ* (A-variáns)

3048

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Colossvs duraturae constanter memoriae, quem sibi pastoralis infula viri ... dn. Ioannis Sartorii, communi hierarchiarum undiq(ue) consentientium suffragio eadem redimiti ministerio m. Isaaci Zabanii l[ycei] c[onrectoris] Eperiessini erexit ... Leutschoviae (MDCLXII) typis Breverianis.

[ ]^2 = [2] fol. – 2° – Init.

RMK II 993 – Čaplovič 1099

Köszöntő vers. – A kiadványt az 1662. október 3-án elsőpappá választott és október 9-én kinevezett id. Johann Sartorius köszöntésére készítette Isaacus Zabanius, az eperjesi líceum conrectora. A címlap hátán a szerző aláírás nélkül prózában ajánlja az ünnepelt jóindulatába művét, majd két, Johann Sartorius nevére készült anagrammát versel meg alkaioszi strófákban ([ ]$_2$a–b). Az elsőpappá választás és meghívás dátumát a címlapon olvasható kronosztichonokban közölte a szerző.

Budapest *Nat* cop. (Sibiu) – Sibiu *Mus* ① – Varaždin *OC* ○

3049

[1] CALENDARIUM Tirna Viense[!] tripartitum, astronomicum-oeconomicum et historicum, ad annum a nato in terris Deo MDCLXIII, ad meridianum Viennae Austriae, ad elevationem poli 48. grad. adeoque in usum praecipiorum locorum, tam in Vngaria, quam in Austria, nec non adjacentium provinciarum supputatum ex calculis … astronomi A n d r e a e A r g o l i, opera et studio Astrophili cujusdam in Academia Tirnaviensi Regni Vngariae. – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annum a Christo nato MDCLXIII., deducta ex calculationibus … mathematici A n d r e a e A r g o l i per quendam Astrophilum in Academia Tirnaviensi in Vngaria elevationem poli 48. grad. et meridianum Viennae Austriae, aliorumq(ue) adjacentium locorum utriusq(ue) Pannoniae.) Tirnaviae [1662] literis academicis excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

?^{4}, A^4 B^2 C^4–H^4 = [34] fol. – 4° – Mult. ill., 1 ins., orn., init., color.

RMK II 1017 – Čaplovič 1997

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon csillagászt ábrázoló fametszet látható, hátlapján a *tipographus academiae Tyrnaviensis* ajánlja a művet külön szöveg nélkül ... *principi ... Francisco Georgio Rakoczi*. A naptárrész (?$_2$a–A$_4$a) beosztása megegyezik az 1661-re kiadott latin kalendá-

riuméval (**2930**), azonban a naptártáblák az adott vasárnapi evangéliumhoz kötődő kisméretű fametszetekkel bővültek. Ezt követi a *Disquisitio physico-astrologica de signorum influxu* című fejezet (A_4b–B_2b). A *Calendarium oeconomicum* (C_1a–D_1b) hónaponként sorolja fel a mezőgazdasági tudnivalókat, ezek között hónapversek is olvashatóak, amelyekből néhány a kalendáriumsorozat többi tagjából ismeretes. Ezután *Praesagia perpetua ex variis autoribus contracta...* címmel időjárási megfigyelések olvashatók arról, hogy bizonyos természeti jelenségekből milyen időjárásra lehet következtetni (D_1b–D_3a). A következő részekből tevődik össze: *§1 Praesagia temporis ex Sole* (D_1b) – *§2 Praesagia ex Luna* (D_2a) – *§3 Praesagia ex nubibus* (D_2a–b) – *§4 Praesagia ex iride et tonitru* – *§5 Praesagia ex ventis et aere* (D_2b) – *§6 Praesagia ex stellis* – *§7 Praesagia ex pluribus rebus animatis et inanimatis* (D_3a). Ezt a részt az *Index phlebotomiae* (D_3b) zárja, az ebben látható fametszetes ábra azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani, az ábrához verses magyarázat tartozik. A prognosztikon önálló címlapját (D_4a) koronás magyar címer díszíti, hátlapján kezdődik a *De quattuor anni partibus, earumque probabili futura constitutione circa aeris mutationes. Caput I. De hyeme* (D_4b) – *Caput II. De vere* (D_4b–E_1a) – *Caput III. De aestate* (E_1a) – *Caput IV. De autumno* (E_1a–b) – *Caput V. De ecclipsibus anni 1663.* – *Caput VI. De annis huius fertilitate* (E_1b) – *Caput VII. Quomodo anni huius constitutio se habeat circa humani corporis valetudinem* (E_1b–E_2a), az ebben olvasható *Pestis antidota* a pestis elkerülésére ad verses formában tanácsokat – *Caput VIII. De bellis* (E_2a–E_3a). A fejezet végén két fametszet látható, amelyek közül az egyik Juppitert, a másik Saturnust ábrázolja. A kiadványt a *Calendarium historicum* zárja (E_3b–H_4b), amely naponként sorolja fel Róma alapításától kezdve a világtörténelemnek az adott napon történt emlékezetesebb eseményeit.

A naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. **2724**). A *Disquisitio physico-astrologica de signorum influxu* című fejezet – címének tanúsága szerint – Athanasius Kircher (1602–1680) jezsuita szerző *Ars magna lucis et umbrae in mundo…* (Róma 1646) című munkájának alapján készült. Kircher Würzburgban, Avignonban, majd Rómában volt a keleti nyelvek és a matematika professzora (vö. **2606A**, Sommervogel IV 1050). A *VIII.*, *De bellis* című fejezet forrásaiként a szerző *Joannes Franciscus Spina*t, a név szerint nem ismert *Vratislavensium astronomus*t, valamint *Johannes Bodinus De republica* című művét említi meg.

A prognosztikon tartalmáról és forrásairól bővebben írt Kiss Farkas Gábor. Az 1662, 1663-ra szóló kalendárium szerzőjének tartalmi jegyek alapján a sorozat első darabjaival ellentétben (vö. **2723**) nem Joannes Mischt tartotta. E kettő esetében felvetette Bernard Zefferin, illetve Lippay János szerzőségét. Az elsőre nem talált megnyugtató bizonyítékot. Kimutatta ugyanakkor, hogy a *Calendarium oeconomicum* (C_1a–D_1b) tanácsai között több kölcsönös, szó szerinti egyezés fedezhető fel Lippay János ugyanebben az évben megjelent *Calendarium oeconomicum*ával (**3054**). Azonban ennek ellenére, összességében eltérő szemlélete miatt teljesen kizárta, hogy a kalendáriumnak Lippay lenne a szerzője (MKsz 2005: 156–158, vö. **2993**).

A latin nyelvű naptársorozat itt megszakad. A következő, példányból ismert nagyszombati latin kalendárium az 1674. esztendőre készült (Čaplovič 2056). A pozsonyi jezsuita kollégium és a nagyszombati kollégium között 1662-ben kötött szerződés szövegéből kikövetkeztethető valamilyen naptársorozat folyamatos megjelenése, azonban az nem állapítható meg, hogy magyar vagy latin nyelvű kalendáriumról (vagy mindkettőről) van-e szó (vö. **3052**). Ezért – bár nem zárható ki, hogy a következő évekre is jelentek meg latin nyelvű naptárak – feltételezésükre jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő bizonyíték.

Cf. **2930**!

Budapest *Nat* cop. (Târgu Mureş) – Târgu Mureş ① – Brno *Univ* ② – Cluj-Napoca *Acad* ③

3050

CORONA sophobasilica S. Stephani protoregis Vngariae et S. Stephani protomartyris a ... eloquentiae Tirnaviensis iuventute oblata ... artivm et philos. magistris, cum in eadem vniversitate svprema philosophiae lavrea coronarentur a ... p. Ioanne Lingoy e Soc. Iesv, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemque professore ordinario. Tyrnaviae 1662 typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A^8–C^8 = [24] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 995 – Čaplovič 1998

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal a retorikai osztály tanulói köszöntötték a nagyszombati egyetemen Joannes Lingoy vezetésével filozófiai doktorátust szerzett hallgatókat. Nevük a címlap hátán olvasható: *Carolus Schreter a Wolgemuetshaimb, nobilis Ungarus Cremniciensis, e convictu nobilium – Daniel Abrahamides nob. Pannon. Ujheliensis, seminarii Sancti regis Stephani alum. – Daniel Bihary nob. Ungarus de Felhövéz, ex collegio generali cleri Ung. ... archiep. Strigoniensis etc. alum. – Gregorius Antali Pannon. Zavodiensis, seminarii S. Adalberti alumnus – Joannes Bornemissza nobilis Ungarus de Pesth, e convictu nobilium – Joannes Jasszy nobilis Moldavus ex Kuthnár – Joannes Kacsani Panno(n.) Skacsaniensis, ex collegio generali cleri Ungariae ... archiep. Colocensis etc. alum. – Joannes Tapolcsani Pannon., civis Lopas. – Ladislaus Matyasovski nobilis Ungarus Liptoviensis ex Also Matyasocz – Leopoldus Mihovski nobilis Croata Zagrabiensis, seminarii S. Adalberti alumnus – Martinus Franciscus Blaskovicz Pannon. ex comitatu Nitriensi, seminarii S. regis Stephani alumnus – Michael Szolczani nobilis Pannon. Szolczan ex comit. Nitriensi – Nicolaus Galik Pannon. Domaniziensis – Nicolaus Kelio nobilis Ungarus de Sóvár – Paulus Adamovicz nob. Slavus Kuklovien. – Stephanus Szaszfalui nob. Ungarus Trans. ex com. Kézdiensi, seminarii S. Adalberti alum.* A *Reverendi, generosi nobiles ... aa. ll. et philosophiae neo-magistri* címzett ajánlást követően (A_2a-b) tíz, Szent István királyt magasztaló költemény olvasható, amelyeknek címei és szerzői a következők: *I. Stephanus oraculo coeli promissus in lucem editur; Stephanus Petki de Királyhalma nobilis Transylvanus* (A_3a–A_4a) – *II. Literis et virtute imbuitur; Franciscus Rutkay nobilis Ungarus* (A_4a–A_5a) – *III. Paciscitur cu(m) vicinis ad convertandum Ungariam; Joannes Kelio nobilis Ungarus* (A_5b–A_6b) – *IV. E spoliis rebellium extruit aedem sacram*; *Nicolaus Madocsani nobilis Ungarus* (A_7a–A_8a) – *V. Religiosos allicit ad excolendam Ungariam; Casparus Nagy nobilis Ungarus* (A_8a–B_1b) – *VI. Diadema regni oraculo consequitur; Franciscus Pahi nobilis Ungarus* (B_1b–B_3a)– *VII. A summo pontifice apostolus apellatur; Matthias Bezegh nobilis Ungarus* (B_3a–B_4b) – *VIII. Amor Stephani in B. V. singularis; Emericus Huzo nobilis Ungarus* (B_4b–B_5b) – *IX. Stephani liberalitas in egenos; Joannes Cziraki nobilus Ungarus* (B_6a–B_7a) – *X. Stephanus obdormit in Domino;* szerzői: *Melchior Krameris nobilis Ungarus, Gabriel Szili nobilis Ungarus, Joannes Surman nobilis Pannon.* (B_7a–B_8a), majd rövid bevezető (B_8b) után *Poema de S. Stephano protomartyre* következik, szerzője *Stephanus Kakovicz, civis Tirnav.* (C_1a–C_7a). E levél háta üres, végül *Rhetores Tirnavienses* köszöntik rövid üdvözléssel az új magisztereket (C_8a).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3051

[DRASKOVICH János transl.:] Officium, az-az aszszonyunk Szüz Marianak három külömb idöre-válo szolosmaja, melly ki-bocsáttatott Ötödik Pius és Nyólczadik Urban papa parancsolattyából. Nagy-Szombatban 1662 az Akademiai bötükkel, Schneckenhaus Menyhárt Venceszlo.

)(^{8},)o(^{8}, A^8–Y^8 = [31] + 351 pag. – 8° – Mult. ill., orn., init., color.

RMK I 994 – Čaplovič 2003

Katolikus imádságoskönyv. – A címlapon a kis Jézust ölében tartó Szűz Mária fametszetes ábrázolása látható. Ezután olvasható a *Nagy-szombati könyvnyomtato* ajánlólevele *Bathori Sophia-Anna-Kata fejedelem asszonynak, a néhai ... Rakoczi György erdélyi fejedelem özvegyének* ( )($_2$a–)($_4$a). Ezt követi a *Summája az indulgenciáknak, avagy búlcsúknak, melyeket az Ötödik Pius római pápa elengedett azoknak, kik a boldogságos Szűz Mária officiomját elmondják* ( )($_4$b-)($_5$a). Ezt *A változó ünnepeknek egy-néhány esztendőre való táblája* követi az 1662 és 1699 közötti esztendőkre ( )($_5$b–)($_6$a), majd egész évre szóló egyházi naptár következik ( )($_6$b–)o($_8$a).

A főrész előtt Angyali Üdvözletet ábrázoló, egész lapot betöltő fametszetes illusztráció áll ( )o($_8$b). Az imádságoskönyv szövege az V. Pius pápa által megreformált és VIII. Orbán pápa által újra kiadott latin nyelvű hóráskönyv Draskovich János által készített magyar fordítását tartalmazza az 1643. évi pozsonyi kiadáshoz képest némileg rövidített változatban (vö. **2016**). E kiadásban is megtalálható Szűz Mária zsolozsmája Adventig (1–91), Adventben (92–174) és Advent után (175–236), továbbá *A halottak zsolozsmája* című rész. A *garádics zsoltárok* közül azonban itt csak a 119–133. zsoltár olvasható (303–319). *A hét penitentia-tartó zsoltár* (335–348) után a (Mindszentek) *Litániához* (335–348) pedig csak egyetlen imádság csatlakozik *A boldogságos Szűz Máriához és Sz. János evangélistához* (349–351).

A prózai részben a korábbi kiadáshoz hasonlóan több verses himnusz és ének található. Incipitmutatóra utaló kezdőszavuk a következő: 4, 95. lap: *Kit a nagy* – 41, 128, 187: *Ó dicső* – 47: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennyországnak királynéja, angyaloknak* – 49: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennynek királyné* – 50: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak* – 52: *Emlékezzél meg teremtőnk* (ugyanez megismételve az 57, 63, 68, 88, 135, 140, 146, 151, 170, 194, 200, 206, 211. és 232. lapon) – 79, 129, 162, 223.: *Üdvöz légy, Mária* – 133, 172, 192, 234.: Nyéki Vörös Mátyás: *Üdvözítőnknek*.

A nagyszombati könyvnyomtató, Venceslaus Melchior Schneckenhaus ajánlólevelé-ből kiderül, hogy Báthori Zsófia ezt az imádságoskönyvet „kiváltképpen a Szeplőtelen Szűz Congregatiojában lévőknek vigasztalásokra" nyomtattatta ki ( )($_4$a). A kiadvány kiállítása jóval szerényebb, mint a korábbi kiadásoké (Pozsony 1643, **2016**, Pozsony 1650, **2336**). Piros nyomás csupán a címlapot és a bevezető részt díszíti, és kevesebb illusztrációt is tartalmaz elődeihez képest.

Cf. **2016*!** –; →

Budapest *Acad* ① ② – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Firenze *Nat* ① – Pannonhalma ② – Praha *Nat* ① – Trnava *Soc* ④*

3052

»KALENDARIOM Kristus Urunk Születése után való M:DC.LXIII esztendőre ... Argolus Andrasnak calculatiója szerint ... Nyomtatta Nagy-Szombatban, az Academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszló. 8r.«

Naptár és prognosztikon. – A ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét az a kismartoni Eszterházy-könyvtárban található, Hárich János által, 1938 augusztusában készített gépiratos jegyzék őrizte meg, amely a könyvtárban lévő naptárakat gyűjtötte össze 1647-től a XX. század elejéig (lelőhelye: Zimmer V., Kasten L., Regal 3.). Az itt felsorolt XVII. századi kötetek ma már nem lelhetők fel a könyvtárban. A leírás azonban minden bizonnyal példány alapján készült, mert láthatóan megőrizte a helyesírási jellegzetességeket, továbbá híven közli az egyéb, példányból ismert kalendáriumok címét (vö. **3670**). A kiadvány egykori meglétét támasztja alá az is, hogy a XVII. századi kalendáriumok helye a polcon megtalálható, és a későbbi időszakból származó itt leírt naptárakat ma is a könyvtárban őrzik (Zvara Edina közlése, az ő nevéhez fűződik a jegyzék felfedezése is.)

E kiadvány egykori létezésére lehet következtetni azokból a feltételekből is, amelyekkel 1662-ben a pozsonyi jezsuita kollégium nyomdai felszerelését hosszas vita eredményeként végül teljes egészében Nagyszombatba szállították át. Az ekkor keletkezett szerződés első pontja szerint: „Ut quamdiu Typus iste manebit apud Tyrnavienses eritque in usu, tam diu Col[legi]o Posoniensi teneantur subministrare Kalendaria ecclesiastica et astrologica 4 et 4.", magyarul: „Mindaddig, míg a szóban forgó betűanyag Nagyszombatban marad és használják, tartozik" a pozsonyi kollégiumnak „négy egyházi és négy asztrológiai naptárt adni…" A szerződés eredeti szövegét Holl Béla közölte (MKsz 1973: 377–385), magyar fordítását vö.: A Királyi Magyar Egyetemi nyomda története. Bp. 1927, 42. E feltételek alapján megalapozott a következtetés, hogy Nagyszombatban folyamatosan kiadtak egy naptársorozatot. Mivel ebből az időből a nagyszombati nyomdának sematizmus jellegű kiadványa nem ismeretes, valószínű, hogy az „ecclesiastica" és „astrologica" kifejezéssel csupán a szentek napjait közlő, szorosabban vett naptárrészt, illetve a prognosztikont jelölték.

A szerződés szövegéből azonban nem derül ki, hogy latin vagy magyar nyelvű kalendáriumokról van-e szó. Az adat feltehetően a példány alapján ma teljesebben ismeretes magyar nyelvű sorozatra (**2724**, **2788**, **2931**, **3304**, **3472**, **3582**, **3670**) vonatkozik, és így alátámasztja ennek az 1663-ra szóló kalendáriumnak a megjelenését is. De nem zárható ki az sem, hogy egy latin nyelvű sorozat emlékét őrizte meg, amelyből az 1661-re (**2930**), 1662-re (**2993**) és 1663-ra (**3049**) szólók maradtak fenn.

A naptársorozat többi tagja és a fenti adat alapján nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a kiadvány naptárrészéhez prognosztikon is csatlakozott (vö. **2724**).

Cf. **2724**!
Olim: Eisenstadt Eszterházy

3053

LIPPAY Ferenc: Szent Ersebeth aszszonynak eleven peldaia, mellyet eletevel le abrazolt es istenes halalaval be-pecsetelt ... Drvget Homonnai Ersebeth aszszony, ... Revai Laszlo vram ... szerelmes hazas-tarsa, kit elö nyelvel ki-magyarázott Beczkóban 6. Novembris 1662. és az után irásban foglalt Lippai Ferencz iesvita. Nagy-Szombatban (1662) az Academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszló.

A^4–E^4 = [20] fol. – 4° – 2 ill., orn., init.

RMK I 999 – Sztripszky I 2037/244 ← MKsz 1879:36 – Čaplovič 1999

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Lippay Ferenc jezsuita mondta el 1662. november 6-án Beckón, Homonnai Drugeth Erzsébet temetésén. A címlap hátán *Memento mori* feliratú fametszetes illusztráció látható, alá két bibliai idézetet nyomtattak latin és magyar nyelven. A gyászbeszéd latinul és magyarul megadott bibliai textussal kezdődik, s az elhunyt dicséretét adja a textus felkelő nap hasonlata, ill. a Szent Erzsébettel való összevetés alapján (A_2a–E_4a). Elején Horatius-idézet (Lib. 3. Carm. Ode 30.) és verses magyar fordítása áll. Kezdősora: *Éltemet énnékem hogy halál elvette* (A_3a). A nyomtatványt fametszetes illusztráció zárja, amely az életet, a halált és az örökkévalóságot ábrázolja szimbolikusan. Felirata: *Disce mori. Elige: Huc Crux ducit, Huc Voluptas* (E_4a).

Lippay Ferenc (1608 Pozsony – 1674 Győr), Lippay György esztergomi érsek öccse 16 éves korában lépett be a jezsuita rendbe. Grazban végezte filozófiai és teológiai tanulmányait, közben Nagyszombatban, Linzben és Győrben tanított. Felszentelése után különböző jezsuita rendházakban volt magyar hitszónok, legtöbbször Nagyszombatban, de volt Trencsénben rektor, Győrött és Ungváron hitszónok, és a század közepén Passauban és Grazban is professzor.

Az elhunyt, Homonnai Drugeth Erzsébet, Homonnai Drugeth György és Nádasdy Kata leánya nyolcévesen jutott árvaságra. Gyámjai nevelték, utoljára Eszterházy Miklós nádor és Nyáry Krisztina. Révay Lászlóhoz adták nőül, akivel 32 évet élt házasságban. A gyászbeszéd négy fiú- és három leánygyermekét említette. Dicsérte vallásosságát, udvarát, amely szent élete, erkölcsi példája által inkább kolostorhoz volt hasonló, mint világi udvarhoz. Az elhunytat 1662-ben a beckói plébániatemplomban temették el.

Ezt a gyászbeszédet Szabó Károly csak Sándor István leírása alapján ismerte, és hely nélküli nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 999). Részletes leírást a Budapesti Egyetemi Könyvtár példánya alapján először Szinnyei József közölt róla (MKsz 1879: 36, vö. Sztripszky I 2037/244), később pedig Bán Imre ismertette a gyöngyösi példányt (MKsz 1955: 145).

Budapest *Nat* cop. (Gyöngyös) – Budapest *Univ* ③* – Gyöngyös ①

3054

[LIPPAY János:] Calendarium oeconomicum perpetuum, az az esztergami érsek urunk ö nagysaga posoni gondviselöjének majorságrúl irt laistroma minden esztendöre, kibül minden major gazda hórúl hóra egész esztendö által mit munkálottasson az majorság körül, meg tudhattya. Most újjonnan magyár nyelven ki bocsáttatott. Nagy-Szombatba (MDCLXII) az Akademiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszló által.

)*(^{4}, a^1, A^4–K^4, [ ]^1 = [10] + 72 + [8] pag. + [1] tab. – 4° – 2 ill., 1 ins., orn., init.

RMK I 995 – Čaplovič 2000

Mezőgazdasági kalendárium. – A címlapon Lippay György esztergomi érsek babérkoszorúval és virágokkal övezett címere látható. A címlap hátán a szerző ajánlással fordul bátyjához, ... *Georgio Lippay de Zombor, archiepiscopo Strigoniensi lociq(ue) ejusdem comiti perpetuo, primati Hungariae ... etc ... patrono* ... ( )*($_1$b–)*($_4$a. A szöveg cím nélkül, *Ajanló levél* élőfejjel következik. Ezután olvasható *A kegyes olvasóhoz* intézett előszó ( )*($_4$b–a$_1$b). A főrész hónapokra osztva 278 számozott mezőgazdasági tanácsot tartalmaz (1–72). Legnagyobb részük a januártól decemberig elvégzendő mezőgazdasági munkálatokat kívánja segíteni, az utolsó húsz azonban időponthoz nem köthető útmutatásokat foglal magába. A kötetet az *Index, az az mutató lajstroma ezen kalendáriumban lévő dolgoknak…* zárja (K$_1$a–K$_4$b). A kiadványhoz kihajtható, haránt alakú táblázat is járul: *Mutató táblája annak, mely időben az egész esztendőnek minden napján keljen fel és haladjon el a nap*...

A kötetben látható két szövegközti illusztráció közül az egyik az éjjeli holdfény hosszát, a másik a kézi kompasztom használatát mutatja.

Modern szövegkiadását egy 1719-ben íródott kéziratos átdolgozás alapján Schram Ferenc tette közzé (Néprajzi Közlemények 1963: 432–465).

A kiadvány a szerző nevének feltüntetése nélkül jelent meg. Bizonyos azonban, hogy Lippay János volt a munka írója, mert magát a pozsonyi érseki kert gondviselőjének nevezi, a szöveg záró soraiban utal arra, hogy a kalendáriumot *mintegy hopmesterül* szánja később megírandó, az érseki kertet bemutató munkája második része elé. Ez a nagyobb munka az 1664-ben, az ő neve alatt megjelent *Posoni kert* volt (**3173**), amelynek előszavában Lippay János meg is említi korábban kinyomtatott kalendáriumát.

Lippay János (1606–1666) Bécsben tanult, 1624-ben lépett be a jezsuita rendbe. A grazi és a bécsi egyetemen keleti nyelveket oktatott. 1643-tól tisztségeket töltött be a rend győri, trencséni és ungvári kollégiumaiban, majd fivére, Lippay György pozsonyi udvarában az érseki kert gondviselőjeként tevékenykedett.

A nyomtatványnak három változata ismert, amelyek csupán címlapjukban különböznek egymástól. A címlapon eredetileg nem tüntették fel az évszámot, feltehetően azért, hogy majd a *Posoni kert*tel (**3173**) egy időben hozzák forgalomba („A" variáns). A kiadványok egy részére utólag az 1662. („B" variáns), másokra pedig az 1663. évszámot nyomtatták („C" variáns). A kötet végén olvasható kronosztichon azonban kétségtelenül bizonyítja, hogy a kiadvány 1662-ben, az előszó tanúsága szerint ez év tavaszán, feltételezhetően márciusban jelent meg.

A budapesti akadémiai könyvtár egyik példányának (RM I 8° 871) ajánlásában feltűnő sajtóhiba olvasható, a *Lippay* név helyett *Liptay* áll.

Bár a kiadványhoz járuló táblázat (*Mutató táblája...*) ma csupán egyetlen példányban ismeretes (Budapest *Acad* Ráth 273), a papír vízjele és a betűtípusok azonossága alapján azonban minden bizonnyal a nyomtatványhoz tartozik. A táblázat az 1659-re szóló, magyar nyelvű nagyszombati kalendáriumban (**2788**) is megtalálható, azonban annak szedése eltér ettől. Feltehetően a hasonló témájú kiadványhoz ismét kinyomtatták a szöveget, az is elképzelhető, hogy több, különböző évre megjelent kalendáriumhoz is hozzájárult egykor (a betűtípusok és a szedés vizsgálatát V. Ecsedy Judit végezte el, eredményét szóban közölte).

A munkának az egykorú mezőgazdasági irodalomban betöltött helyéről Bakács István (Száz 1947: 142) írt. Alapos ismertetést készített róla Wellmann Imre (Lippay János emlékülés és tudományos ülésszak előadásai. Bp. 1982, 46–73). Részletesen elemezte Stirling János (Magyar reneszánsz kertművészet a XVI-XVII. században. Bp. 1996, 123–126). Az agroökológiai szemlélet előfutáraként mutatta be Surányi Dezső (Táj és történelem. Szerk. R. Várkonyi Ágnes [Bp.] 2000, 223–231).

Könyvészeti szempontból Borsa Gedeon foglalkozott a kiadvánnyal (OSzKÉvk 1979: 440–446). Írt a csízióirodalommal való kapcsolatáról, illusztrációiról, valamint további kiadásairól. Tanulmányában tisztázta a változatokat, valamint cáfolta az 1661-es kiadás egykori létezését, amelyet a szakirodalomban korábban többen is feltételeztek (pl. Magyar Életrajzi Lexikon II. Bp. 1969, 77, Lippay János: Posoni kert. Nagyszombat–Bécs 1664. Hasonmás kiadás, a kísérő tanulmányt írta Somos András. [Bp. 1966,] 2, stb.).

Cf. →

In 12 bibliothecis 16 expl. – Bratislava *Univ* (A-variáns) – Budapest *Acad* (A- és B-variáns), *Civ* (C-variáns), *Ev*, *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* – Debrecen *Ref* (B-variáns) – Košice *Scient* – Martin *Nat* – Szombathely *Mus*

3055

MANVALE Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis in collegio Societatis Iesv Tyrnaviae sub auspicijs ... Francisci Rakoczi etc. Denuo editum et auctum. Tyrn. 1662 typ Acad. Melchior Venc. Schneckenhaus.

)*(^{12}, A^{12}–R^{12} S^{6} = [24] + 420 pag. – 12° – Color.

Sztripszky II 2583/131 ← MKsz 1892: 232 – Čaplovič 2001

Katolikus vallási társulat kézikönyve. – A címlap hátán ószövetségi idézetek. Ezután kezdődik a *Sodalitas B. V. Visitantis Tyrnavia*e aláírású, *Ad illustrissimum principem,* azaz I. Rákóczi Ferenchez szóló *Praefatio* ( )*($_{2}$a-b). Ezt *Index* ( )*($_{3}$a–)*($_{4}$a), *Tabella temporaria festorum mobilium* ( )*($_{4}$b–)*($_{5}$a) és naptár ( )*($_{5}$b–)*($_{12}$b) követi. A főrész hét *pars*ból áll. Ezeknek és a bennük található főbb alfejezeteknek a címe a következő: *Pars prima: Officium B. V. Mariae* (1–90) – *Officium defunctorum* (91–143) – *Septem psalmi poenitentiales* (143–152) – *Litaniae* (152–158) – *Preces* (158–162) – *Pars secunda. Exercitium quotidianum* (163–198) – *Pars tertia: De sacramentis poenitentiae et Eucharistiae* (198–203) – *Examen pro confessione frequentiori facienda juxta Decalogum* (203–214) – *Examen pro confessione generali* (214–142 [recte 242]) – *Orationes propititatoriae* (142 [recte 242]–253) – *Orationes post confessionem* (253–257) –

Ante s. communionem (257–262) – *Orationes post s. communionem* (262–271) – *Litaniae de venerabili Sacramento* (271–279) – *Pars quarta: Cultus ss. nominis Iesu* (279–287) – *Officium ss. nominis Iesv* (288–305) – *Pars quinta. Cultus Beatissimae Virginis* (305–322) – *Litaniae B. Virginis Lauretanae* (323–326) – *Modus recitandi rosarium* (327–328) – *Oratio ad reginam omnium creaturarum* (329–335) – *Officium de immaculata conceptione B. V.* (335–348) – *Pars sexta. Cultus sanctorum hujus Sodalitatis tutelarium. Officium S. Angeli Custodis* (348–355) – *Cultus Sancti Ioseph* (355–361) – *Officium Sancti Ioseph, sponsi B. V.* (362–368) – *Officium S. Barbarae* (369–378) – *Pars septima: Varia pietatis exercitia* (379–394) – [§ I.] *Praxes aliquot faciles pie meditandi et contemplandi* (394–400) – *§ II. Praeparatio ad beatam mortem* (400–412) – *III.§ Leges et indulgentiae congregationis* (412–420).

Ez az imádságoskönyv – címe szerint – már bővített kiadás. Feltételezhető, hogy első változata a Sodalitas Beatae Virginis Visitantis 1640-ben, valószínűleg Pozsonyban kinyomtatott, azonos című, példány alapján ma nem ismeretes *Manualéj*a volt (vö. **1844**). Ezt az 1662. évi kiadást először Varjú Elemér ismertette saját könyvtárának példánya alapján (MKsz 1892: 232). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2583/131), majd Ján Čaplovič (2001), és Knapp Éva is szerepeltette a magyarországi társulatok kiadványainak katalógusában (Pietás 209).

Varjú Elemér arra is felhívta a figyelmet, hogy e kézikönyv megjelenése „egybeesik" I. Rákóczi Ferenc katolikus hitre térésével (i. h.). II. Rákóczi György özvegye, Báthori Zsófia és kiskorú fia, Ferenc ugyanis 1661. október 15-én tért át a katolikus vallásra.

Cf. **1844**; –, →

Budapest *Nat* ①

3056

[MISCH, Joannes:] Specvlvm physiognomicum, in qvo ex notis et signis externis hvmani corporis exhibetur, quid probabiliter affectuum vel defectuum geniorum vel ingeniorum, propensionum vel aversionum, longitudinis vel brevitatis vitae in quibuslibet hominibus interne lateat? Opera et stvdio Astrophili Tyrnaviensis, anno MDCLXII. Tyrnaviae (MDCLXII) typis Academicis, Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

):(^{4}, A^{12}–E^{12} F^{5+1} = [8] + 130 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 997 – Čaplovič 2005

Fiziognómiai értekezés. – A címlap hátán *Excellentissimis, illustrissimis, reverendissimis ... dominis inclyti regni Hungariae statibus, patronis gratiosissimis...* ajánlotta a művet külön szöveg nélkül *Melchior Wenceslaus Schneckenhaus, typogr. Acad. Tyrn.* Előszó: *Ad lectorem* ():($_{2}$a–):($_{4}$b) után következik a mű főrésze *Calendarium mundi minoris, id est hominis. Tractatus physiognomicus* címmel (1–130) *Prooemium*ra és *I–XVII. Propositio*ra tagolódik, amelyek közül a *Propositio I–XII.* tárgyalja alapvetően a fiziognómiát, a *XII–XVI.* már ezzel összefüggésben a chiromantiát, a *Propositio XVII.* pedig röviden az álmokat.

A mű *Astrophilus Tyrnaviensis* álnevet használó szerzőjét Kiss Farkas Gábor azonosította azzal a Joannes Misch nevű, luxemburgi születésű jezsuita szerzetessel, aki 1657–1660 között Nagyszombatban volt többek között a matematika tanára és a gyógyszertár prefektusa. Ezt követően négyéves ausztriai működés után ismét Magyarországon tevékenykedett. *Astrophilus Tyrnaviensis* álnéven ez időben latin és magyar kalendáriumokat (**2724**, **2788**, **2931**, **3472**) is adott ki Nagyszombatban (MKsz 2005: 142–144, 150–157).

A kiadvány az első magyarországi fiziognómiai értekezés. Honoré Nicquet francia jezsuita „Physiognomia humana" című művének (Lyon 1648) rövidebb összefoglalása, néhány bizonyíthatóan eredeti részlet betoldásával (MKsz 2005: 144, 156, Kiss Farkas Gábor). A nagyszombati kiadvány élőfeje is megegyezik az eredeti mű címével.

Budapest *Univ* ① – London *BL* ②* – Pannonhalma ①

3057

MISSAE in festis propriis ss. patronorvm regni Hungariae ... Georgii Lippay, archiepiscopi Strigoniensis, primatis Hungariae et Sanctae Sedis Apostolicae legati nati ... iussu et auctoritate editae. Tyrnaviae 1662 typis Academicis, excudebat Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

$[\,]^1$, A^4 B^4, $[\,]^1$ = [2] + 18 + [2] pag. – 2° – 3 ill., orn., init., color.

RMK II 996 – Čaplovič 2002

Magyar szentek miséi. – A piros-fekete nyomással készült, szedett keretbe és nyomdadíszekbe foglalt címlapot a Jézus Társasága fametszetes emblémája díszíti. Hátán *Kalendárium festorum ss. Patronorum regni Hungariae* címmel naptár áll, amely piros nyomással a következő ünnepeket emeli ki: Szent Adalbert püspök, Szent László, Szent István, Szent Imre, Szent Erzsébet. Fekete nyomásúak: Remete Szent Pál, Alamizsnás Szent János, Szent Margit, apostolok oszlása, Szent András és Benedek remeték, Szent Gellért, Szent Orsolya, Szent Demeter vértanú, Szent Borbála. A naptár alatt a Jézus Társasága és Mária nyomtatott emblémája áll. Ezután kezdődik a *Missae in festis propriis ss. Patronorum regni Hungariae* cím megismétlésével a főrész, amely az esztergomi főegyházmegye számára a római miserendet a magyar szentek ünnepeire szóló miseszövegekkel egészíti ki január 15-től, Remete Szent Pál ünnepétől december 4-ig, Szent Borbála ünnepéig (1–18).

A díszes kiadvány a cím tanúsága szerint Lippay György esztergomi érsek utasítására készült. 1668-ban Bécsben jelent meg utánnyomása (RMK III 6549).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ○ – Nitra *Piar* ○
Olim: Ráth Gy.

3058

PADVAI Szent Antal szolosmaia életének és csvda tételenek rövid sommaban foglaltatott le irásával, sok szép imádsagokkal és soltárokkal ... Sz. Antalhoz és a' Boldogságos Szüz Mariahoz, mellyet deakbúl magyarrá fordittatot és maga költségen ki-nyomtatott ... Erdödi Eva Svsánna aszszonytúl ... Lippay Ianos ... hazas-tarsatvl, ajálvan ugyan ezen kis könyvécsket az szombati kalástromban levö apácza aszszonyoknak. Nagyszombatba(n) 1662 az academiai bötükkel Schnekenhaus Menyhárt Venceszlo által.

A^{12}–L^{12} = [10] + 253 pag. – 12° – 9 ill. calcographicae, orn., init.

Sztripszky I 2036/243 ← MKsz 1879: 121–122 – Čaplovič 2004

Katolikus imádságok. – A címlap háta üres. Ezután … *gróf Erdödi Eva Svsanna asszonynak, ... Lippay Janos ... házastársának* ajánlja művét *a Nagy-Szombati Könyvnyomtató* (A_2a–A_5a). A főrész *Padvai Sz. Antal kis officium*ával kezdődik (1–85), amely prózai zsoltárokat, könyörgéseket, a szent legendájából vett olvasmányokat (lecke) és három verses himnuszt tartalmaz. Ezek közül némelyik rövidített formában többször is előfordul a kiadványban. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk a következő: 5. lap: *Teljes dicséret királynak* – 29, 37, 44, 57: *Szent Bonaventura himnusza*, amely a következőképpen kezdődik: *Jézus igaz világosság* – 66, 77: *Jer örvendjünk mai napon*. A szent életének egy-egy jelenetét kilenc darab, részben számozott, csaknem az egész lapot betöltő rézmetszet illusztrálja a kiadványban a [4]., 26., 36., 43., 50., 56., 63., 73. és 86. lapon. A képek alatt futó, kilenc strófájú vers kezdősora *Ez a földi angyal*. A további tartalmi egységek címe: *Szent Antalról való litánia* (87–110) – *Rövid kérdések Szent Antal életéről és attributumairól* (110–121) – *Responsorium Szent Antal dicséretiről és tisztességéről, melyet Seraphin Sz. Bonaventura doctor szerzett* (121–126) – *Tizenkét rövid imádság, kik közül mindenik egyet a felül megírt responsoriumnak malasztjában magában foglal* ... (126–141) – *Rövid imádságok* (141–152) – *Szent Antalhoz való imádság* (152–155) – *Hét ájtatos elmélkedések Páduai Szent Antal életéről a hétnek mindenik napjára rendeltetve* (155–177) – *Rövid magyarázatja* (177–215) – *Lauretomi litánia* (215–223) – *A boldogságos Szűz Mária tiszta fogantatásáról való imádság* (223–229) – *Boldogságos Szűz Máriához való imádság az ő képe előtt* (229–233) – *Imádság az Atya Istenhez a szorongatásokban lévő vigasztalásért* (233–234) – *A Krisztvs Iesvshoz akaratunknak szabása nyomorúságinkban való vigasztalásért* (234–236) – *A boldogságos Szűzhöz ellenkezésekben való vigasztalásért* (236–238) – *Mise avagy communio előtt avagy utána való imádságok boldog kimúlásért* (238–243) – *A segétő boldogságos Szűz Máriához ájtatos imádság* (243–247) – *A magosságbeli Istennek áldásáért és oltalmazásáért való imádságok* (247–253) – *Szent Antal áldása* (253).

A versek kritikai kiadását ld. Incipitmutató.

Az ajánlásból kitűnik, hogy Erdődy Éva Zsuzsanna közelebbről meg nem nevezett öccse nem sokkal korábban épült föl halálos betegségéből. Az ő gyógyulása fölötti hála kifejezésére készült e kiadvány Szent Antal tiszteletére.

A nyomtatványt először Szabó Károly írta le „a Rakovszky család hitbizományi könyvtárában," Lontón található példány alapján (MKsz 1879: 121–122). Ennek az imádságoskönyvnek további négy XVII. századi és három XVIII. századi kiadása ismeretes. Mivel az első kiadás

Szabó által leírt, lontói példánya csak a legutóbbi időkben bukkant fel újra Pozsonyban, a verses részleteket Holl Béla az 1675. évi nagyszombati és 1684. évi kassai kiadás (RMK I 1194 és RMK I 1318) alapján adta közre kritikai kiadásában (RMKT XVII/15A 464–467. sz), és az imádságoskönyvecske tartalmát ugyancsak a későbbi kiadások alapján ismertette (RMKT XVII/15B 40–42).

Cf. –, →

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop.

3059

(COMENIUS, Joannes Amos:) Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum rerum et lingvarum fundamenta exhibens, in usum scholae Patachina [!] editum. Editio tertia, nova ac meliori forma donata, caeterisq(ue) omnibus longe correctius emissa. [1] (Vestibulum linguarum – Nyelveknek tornatza.) – [2] (Rudimenta grammaticae) – [3] (Repertorium vestibulare sive Lexici Latini rudimentum.) Patachini 1662 [typ. principis] apud Johannem Rosnyai.

A^8–L^8 M^4 = [92] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK I 996 – RMK II 975 – RMK II 998

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven; latin nyelvkönyv és szótár kezdők számára. – A címlapot Comenius jelmondatával ellátott fametszetes ábra díszíti. Comeniusnak a pataki iskola számára készített és 1652-ben kiadott tankönyvének (**2429**) ez a harmadik kiadása csupán abban különbözik az előzőektől, hogy első része egymás mellett, két hasábba szedve, bilinguis szövegként közli a *Vestibulum linguarum* és a *Nyelvek tornáca* című rész 500 pontját. E formai újítással azt a szövegközlési módszert alkalmazták a pataki kiadásban is, amely a *Januae linguae Latinae vestibulum* című hasonló Comenius-mű magyarországi kiadásaiban megszokott volt (vö. Várad 1643, **2038**). Különben a nyomtatvány tartalma és beosztása teljesen egyezik az előző két kiadáséval (**2429**, **2715**).

Szabó Károly bibliográfiájának második kötetében (RMK II 975) Comenius *Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum ... editio tertiá*jának pataki kiadását Frank Ferenc ma már nem található soproni példánya alapján mint 1661-ben megjelent pataki nyomtatványt írta le. Nem valószínű azonban, hogy Patakon a harmadik kiadást két egymást követő esztendőben megjelentették volna.

Cf. **2429**; **2715**, –, →

Budapest *Nat* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ③

Olim: Frank Ferencnél Sopronban – Kassai jogakad. – Lugossy Józsefnél – Nagyszombati r. c. gymn. – Szathmári püsp.

3060

[1] KALENDARIUM, mellyet Neubart Christoph silesia astrologus 1663 esztendö folyására, Magyar és Erdély Országra és egyéb helyekre alkalmaztatott. – [2] [Prognosztikon]. Sárospatakon [1662 typ. principis] Rosnyai János.

A^8 B^8 + ? = [16 + ?] fol. – 16° – Color.

Takács 1978: 201

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Az év jellemző adatai (A_1b) és a naptárjegyek magyarázata után (A_2a) a hónapok naptártáblái következnek (A_2b). Minden hónap két lapon helyezkedik el, az ó-naptárhoz magyar nyelvű *Cisio Janus* kapcsolódik. A két ismert töredék január első felét (A_2b), május második felét (A_7a), június-augusztust (A_7b–B_2a) és szeptember elejét (B_2b) tartalmazza. A legelső ismert hónapvers a májusi, kezdőszavai: *Rózsa nyílik, liget is zöldül, madarak szava zendül*. A prognosztikon címlapja kikövetkeztethetően a B_6b lapon lehetett. A prognosztikonból csak a címlapot követő első két levél maradt meg, amelyek a következő fejezeteket tartalmazzák: *Az esztendőnek négy részeiről. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8a) – *III. Nyárról* (B_8a–b). A szöveg a *IV. Az őszről* című fejezet kezdetén (B_8b) szakad meg.

Cf. **2872**!

Budapest *Nat* ④ + cop. (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* ④*

3061

[1] PÁPAI PÁRIZ Imre: Keskeny vt, mellyet az embernek elméjébe ütközö tsuda gondolatoknak akadékibol, háboru elmékedéseknek köveiböl és sok féle kételkedéseknek sürüjéböl a' menyire lehetett, ki-irtott kegyelmes urunk néhai udvari praedikátora Papai P. Imre, mely mostan harmodszor ki-botsáttatott. – [2] (Szent Davidnak hét poenitentia-tarto soltari…) Patakon MDCLXII [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^{12}–R^{12} S^6 = [10] + 382 [recte 380] + [27] pag. – 12°– Orn.

RMK I 997

Református vallási tanítás. – A címlapon az a bibliai idézet olvasható Máté evangéliumából, amely a mű címét adta. A hátlapon újabb bibliai idézet. *Debreceni K[alocsa] Janos M. e. K. Ketskemeten Kisasszony* (augusztus) *havának 21-dik napján, 1662. eszt.* kelt ajánlását *Kamaras Ambrus uramnak, Ketskemet városának egyik igaz tagjának* címezte (A_2a–A_5b). A főrész (1–382[recte 380]) teljes egészében megegyezik az 1657-ben Gyulafehérvárott megjelent második kiadással (**2710**). A *Rendi a kiváltképpen való dolgoknak* című tartalommutató itt a

főrész után áll (R_4a–R_5a). A vallási tanításhoz egyetlen üres lap (R_5b) után, külön címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel csatlakozik *Szent Davidnak hét poenitentia-tarto soltari* Nyéki Vörös Mátyás és Balassi Bálint fordításában (R_6a–S_6a). Incipitmutatóra utaló kezdősoruk a következő: Nyéki Vörös Mátyás*: Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostortozz* (R_7a) – Nyéki Vörös Mátyás*: Boldogok, akiknek (*R_8a) – Nyéki Vörös Mátyás*: Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* (R_9b) – Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* (R_{11}a) – Nyéki Vörös Mátyás*: Uram, halld* (S_1b) – Nyéki Vörös Mátyás*: Sok háborúságban* (S_3b) – Nyéki Vörös Mátyás*: Hajtsd meg füleidet* (S_5[recte S_4]a–S_5a). A kiadványt *Reggeli ének* címen Pécseli Király Imre *Dicsérlek, Uram, téged, hogy ez elmúlt éjjel* kezdetű éneke zárja (S_5a–S_6a).

Ez a tematikus zsoltárgyűjtemény először Pázmány Péter imádságoskönyvében jelent meg (vö. Graz 1606, **945**), onnét került át Mihálykó János (vö. Bártfa 1609, **976**) és Kopcsányi Márton (vö. Bécs 1622, **1260**) imádságoskönyvébe, valamint néhány katolikus kiadású Balassi-Rimay kötetbe (vö. Bécs 1632–1638, **1599**) (Bajáki Rita közlése). Önálló címlappal itt tűnik föl először.

Az ajánlólevél szerint Debreceni Kalocsa János Kecskeméti Soós Jánossal együtt hívta fel Kamarás Ambrus figyelmét e könyvre, aki a nyomtatás költségeit vállalta. Kecskeméti Soós János vándor könyvkereskedő volt 1662 és 1677 között (Esze Tamás: A magyar Praxis pietatis. Könyv és Könyvtár III. Debrecen 1963, 69–76). Pápai Páriz Imrét a cím mint II. Rákóczi György erdélyi fejedelem *néhai udvari praedicátor*át említette. Ő 1661-től Besztercén szolgált (Szinnyei I 997).

Cf. **2196**, **2710**, –, →

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ② – Sárospatak *Ref* ② – Szombathely *Dioec* ②

3062

PÓSAHÁZI János: Joh. Posahazi, a. l. m. Ars catholica, vulgo metaphysica, cui praemittitur introductorium philosophicum. Patachini MDCLXII [typ. principis] Johannes Rosnyai.

$(*)^6$, A^{12}–M^{12} = [11] + 80 + 208 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 999

Filozófiai és metafizikai tankönyv. – A címlap hátán kezdődik *Joh. Posahazi Patakini anno 1662. VII. Septemb.* keltezésű ajánlása *Ladislao de Szemere... fautori suo* ($(*)_2$a–$(*)_3$b). Ezt *Ad lectorem* szóló előszó követi *Joh. Posahazi* aláírással ($(*)_4$a–$(*)_5$b). A következő levél rektóján *Emendanda* sorol fel néhány sajtóhibát ($(*)_6$a). Ennek a levélnek a háta üres. A főrész két nagyobb egységből áll. Az első *Introductorium philosophicum* lényegében filozófiai tankönyv. Hat fejezetben (*caput*) foglalja össze az aristotelesi filozófia alapkérdéseit: *I. De definitione philosophiae* (1–12) – *II. De principio philosophandi* (12–38) – *III. De regulis philosophandi* (38–50)– *IV. De territorio philosophandi* (51–69) – *V. De usu philosophandi* (69–76) – *VI. De distributione philosophiae* (76–80). E terjedelmes bevezetőhöz folyamatos füzetjelzéssel, de újrakezdődő lapszámozással csatlakozik *Ars catholica* címmel a metafizika tankönyve. 30 fejezet-

ből áll. Első fejezete *De natura et existentia metaphysicae* szól (1–28). Ebben a szerző meghatározza a metafizika tárgyát, és megmagyarázza a vele kapcsolatban használt elnevezéseknek az eredetét és értelmét. A címben jelölt elnevezést tartja a legmegfelelőbbnek, mivel véleménye szerint a metafizika tárgya a legegyetemesebb fogalom, azaz a létező, aminél nincsen egyetemesebb (*quia objectum habet Catholicotaton, id est Ens, quo nihil universalius* (4)). A következő fejezetekben szól a létezőről (*De Ente II. caput*, 28–36), annak *principium*áról (*III–V. caput*, 37–46) és tulajdonságairól (*VI. caput*, 46–55). Ezek lehetnek megegyezőek (*uniti*, VII–XI. caput, 55–93), mint az egység, igazság és a megfelelőség, illetve eltérőek (*disiuncti*, XII–XX. caput, (93–145)). Ez utóbbiak a dolgok különbözőségeinek a forrásai. Faj szerinti felosztás szerint a létező vagy *substantia* (XXI. caput, 146–161) vagy *accidens* (XXII. caput, 161–176). Az utolsó fejezeteket az accidens, azaz járulékos tulajdonságnak szenteli. Ezek a tartam (*duratio*, *XXIII. caput*, 176–183), a térbeliség (*localitas*, *XXIV. caput*, 183–191), a mennyiség (*quantitas*, *XXV. caput*, 191–195), a minőség (*qualitas, XXVI. caput*, 195–197, a tevékenység és szenvedés (*actio et passio, XXVII. caput*, 197–199), a viszony *(relatio, XXVIII. caput*, 200–205), a külsődleges elnevezés *(denominatio externa, XXIX. caput*, 205–206) és a szubsztancia betegsége (*privatio*, XXX. caput, 206–208).

Makkai Ernő részletesen elemezte Pósaházi e munkáját (33–63). Első felét Pósaházi legfontosabb művének tekintette, mint filozófiai rendszerének az összefoglalását, amely egyben a magyar filozófiai irodalom kibontakozása tekintetében is az elsők között van. Az *Introductorium* egyes fejezetei már korábban megjelentek a pataki iskolában a Pósaházi elnökletével tartott értekezések anyagaként (II. caput = **2797**; III. caput = **2798**; IV. caput = **2799**). Pósaházi az aristotelesi metafizikát a maga tisztaságában kívánta közvetíteni kora bonyolult, újskolasztikus felfogásával szemben, és ezzel diákjainak akart a segítségére lenni. Makkai véleménye szerint Pósaházi Aristoteles nézeteihez nem „sokat adott hozzá, ... itt-ott kiegészíteni igyekezett egy-egy Descartes-tól vagy mástól átvett tétellel" (i. m. 63).

Cf. **2797, 2798, 2799**, –,

In 11 bibliothecis 16 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref* – Cluj-Napoca *Acad*, *Theol Prot* – Debrecen *Ref* – Kežmarok *Ev* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

3063

PÓSAHÁZI János: Joh. Posahazi, a. l. m. Pneumatologia. Patachini MDCLXII [typ. principis] Johannes Rosnyai.

( )$^{1+5}$, A^{12}–H^{12} = [9] + 191 [recte 192] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1000

Református vallási tanítás. – A munkát *Laurentio G. Varallyai, v. d. m. ejusque in ecclesia, quae est arcis et praesidii Etsediensis, dispensatori ..., fratrumque ejusdem tractus seniori ac inspectori ..., fautori suo* ajánlja *Joh. Posahazi, a. l. m.* (( )$_2$a). Ezt követi a *Lectori benevolo* szóló előszó, amelyben ismerteti a pneumatológia tárgyát és célját. Aláírása: *Joh. Posahazi ... e museo meo S. Patakini. 1662. die 28. Novemb.* (( )$_2$b–( )$_5$b). A mű első része 16 *caput*ban tárgyalja a pneumatológia természetét, a teremtő szellem (Isten) létezésének bizonyítékait,

fogalmát és tulajdonságait (1–168). A *Secunda pars*, *De spiritibus creatis* értekezik négy fejezetben (169—191 [recte 192]). Közülük az első hármat a szerző az angyalok természete, léte és tulajdonságai ismertetésének szentelte, az utolsó az *anima rationalis*ról, Makkai Ernő fordítása szerint (lásd lejjebb, 64) az emberi szellemről szól.

Az előszó szerint Pósaházi szellemtanával az ilyen jellegű tankönyvek hiányát igyekezett betölteni.

A művet alaposan ismertette Makkai Ernő (63–75). Takács Béla a sárospataki kollégiumban, az „ifjú tanárok" által írt, ekkor sorozatosan megjelenő tankönyvek között említi (Takács 1978, 38).

In 12 bibliothecis 15 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Theol Prot, Univ* – Debrecen *Ref* – Kežmarok *Ev* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

3064

[PÓSAHÁZI János?:] Egy Posonbol repült huholo bagolynak megmellyesztése. [Sárospatak] MDCLXII [typ. principis].

A^{12}–D^{12} E^{7} = 109 pag. – 12° – Orn.

Sztr. I 2038/245 ← MKsz 1880: 300

Református vitairat. – A keltezés nélküli ajánlást (3–6) *Besenyi Mihály és Kubinyi Lászlo uraméknak, ... Szabolts vármegyének fő tagjainak* címezte *Janus Philaletus Hydropolitanus*. A mű törzse (7–109) *Első rész. Melyben a könyvnek szemöldöke levonattatik* címmel kezdődik, s összesen hat *rész*ben vitázik Pázmány Péternek *A Sz. Irásról és anyaszentegyházról* írott munkája (Bécs 1626, **1351**) első könyvének VII. és VIII. fejezetével. E két fejezetet ugyanis 1661-ben vagy 1662-ben a pozsonyi jezsuita kollégium Bécsben *Két szárny* címmel, önálló műként újra kinyomtattatta (**2961**). E válasz magát Janus Philaletus Hydropolitanusnak nevező szerzője *bizonyos szakaszokra rendelve* az egyes részek élén többnyire kurzívval szedve, néhány apró stilisztikai különbségtől eltekintve szó szerint közli az általa cáfolni kívánt kiadvány, azaz az említett Pázmány-mű két fejezetének teljes szövegét is.

Az ajánlás szövegkiadása Ráth Györgytől MKsz 1880: 300–301.

E kiadvány unikum példányáról először Ráth György adott hírt saját könyvtárából. Megállapította, hogy kétségtelenül a sárospataki nyomdában készült. Véleményét a betűtípusok vizsgálata is alátámasztja (MKsz 2005: 394, V. Ecsedy Judit). Ráth az ajánlás aláírásaként olvasható *Janus Philaletus Hydropolitanus* álnevet nem tudta megfejteni. Elképzelhetőnek tartotta, hogy az ún. felső-magyarországi hitvita (vö. **2997**) református szereplőinek egyike – Czeglédi István, Matkó István, Pósaházi János – volt a szerző, de azt is, hogy a Tisza vagy mellékvizei mellett tartózkodó bármely más református lelkész (MKsz 1880: 201). Zoványi Jenő külön indoklás nélkül Pósaházit tekintette szerzőnek (Theologiai Szemle 1925: 265 és MKsz 1932:9). Ezt elfogadta Takács Béla is (Takács 1958, 81. és Takács 1978, 200). Pósaházi szerzősége más vitairatainak ismeretében a stílus alapján valószínűnek látszik, de kétségtelen hitelességének bizonyításához további érvek szükségesek.

Révész Kálmán – Pósaházi János: *A három kérdésre való summás választételnek ... megerősödése* (Sárospatak 1666, **3310**) című művének két helye alapján – feltételezte, hogy Janus Philaletus Hydropolitanusnak 1663-ban is jelent meg egy munkája Sámbár Mátyás *Három üdvösséges kérdés*e ellen (MKsz 1881: 329–300. Vö. **2997**). Pósaházi az említett helyeken így ír: „Mind olyanok azok, amelyeket a *Három idvességes kérdés*nek authora, a harmadik kérdésnek második részében ... előhozott, melyeket ezelőtt három esztendővel Philaletus Hydropolitanus többire meghamisított." (54). Továbbá „Te penig [t.i. Sámbár], mely hamis értelemben csigáztad letáblázott vallásodnak, hogy már probálására az odairatott Szentirásbéli helyeket, ennek előtte három esztendővel egy részint megmutatta Philaletus Hydropolitanus." (255). Révész nyilvánvalóan félreértette a Pósaházitól idézett részleteket. Ezekből ugyanis nem következik, hogy Hydropolitanus egy másik művet is írt, amellyel a *Három üdvösséges kérdés*re válaszolt. Csupán arról tanúskodnak, hogy Hydropolitanus művében vannak olyan részletek, amelyek a *Három üdvösséges kérdés* némely állításának, illetve argumentációjának cáfolataként is felfoghatók. Hogy Pósaházi 1666-ban három évvel ezelőttinek mond egy 1662-ben nyomtatott művet, az könnyen magyarázható félreszámolás. Tehát nem megalapozott annak feltételezése, hogy Philaletus Hydropolitanustól 1663-ban egy Sámbár *Három kérdés*e ellen írott könyv is megjelent volna.

Az a körülmény, hogy Pósaházi harmadik személyben emlegeti Philaletus Hydropolitanust, nem cáfolja Zoványi feltételezését, hogy Pósaházi azonos Hydropolitanussal, hiszen az álnév titkának megőrzése az irodalmi szerepjáték része is lehet.

Cf. **2961**, –, **Appendix 239**

Bp. *Acad* ① (Ráth György)

3065

SZEPSI WENDIGH András: Döghalal ellen valo orvosság, az az a' pestises idökben, s'helyekben való s'lakó embereknek ki-adatott szent elmelkedes, melyben mind a' pestisnek nehézsége ki-fejeztetik, s'mind a'minémü karban helyheztetett emberek találtatnak, azok orvosoltatnak meg. Praedikáltatott Sz[epsi] A[ndrás], S[áros] P[ataki] E[cclésiának] E[gyik] P[rédikátora] a[ltal]. Saros Patakon 1662 [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–H^4 I^2 = 68 pag. – 4°

RMK I 998

Református elmélkedő prédikáció. – A címlap hátán a szerző, *Szepsi Andras Baxi István uramnak, ... Aba-Ujvar megyének ... notariusának, ... Kazinczi Peter uramnak, ... Zemplén vármegyének ez esztendöben a pozsoni országgyűlésében egyik becsületes követének, ... Gaspar Pal ... Patak érdemes főbírájának, ... patrónusimnak, fautorimnak* ajánlja írását 1662. szeptember 7-i kelettel. Ebből kiderül, hogy Szepsi az akkoriban dúló pestis idején elmondott prédikációit jelentette meg nyomtatásban is. A főrész *Leck*évei, V. Mózes 28:21 versével kezdődik (A_2a). Ennek a textusnak az alapján magyarázza a pestis mibenlétét, azt, hogy kiket és miért sújt vele az Isten, és miként lehet ellene védekezni (3–20). További

tanulságokat és elmélkedést tartalmaz a *II. prédikáció* (20–55). A *III. prédikáció* a „gyenge hitűekhez" szól, és hitük erősítésének módjára és megtérésre figyelmeztet mint egyetlen eszközre a pestis ellen (55–68).

Szepsi Wendigh András (1603/1604–1680) hazai iskolái elvégzése után 1630-tól külföldön folytatta tanulmányait. 1631-ben Leidenben és Brémában jelent meg teológiai disputációja. Hazatérve Tokajban, Ungvárott és Sárospatakon, majd 1671 után Erdélyben működött mint református lelkész.

Szabó Károly szerint (RMK I 998) Sándor István tévesen feltételezte e mű 1681. évi sárospataki kiadását (Könyvesház 52).

Budapest *Acad* ③ – Budapest *Acad Lingu* ③ – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ② – Sárospatak *Ref* ①

Articuli Posonienses... Pozsony 1662. = **Appendix 235**

3066

(ARTICVLI dominorvm regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitate(m) sua(m) Szász Megyes ad die(m) vigesimum secundum mensis Octobris anni millesimi sexcentesimi sexagesimi secundi indictis celebratis conclusi.) [Szeben 1662 typ. principis.]

A^2–C^2 = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2032/239 ← MKsz 1898: 179

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1662. október 22. és november 1. között Medgyesen, csupán az erdélyi rendek részvételével tartott országgyűlés 29 artikulusának szövegét. A latin nyelvű záradék kelte: 1662. november [!].

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 185–194.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1898: 179), és az ő nyomán így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2032/239). A betűtípusok tanúsága szerint valóban a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József), amely azonban ez időben már Szebenben működött (MKsz 2005: 406, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ①
Olim: Mikeszásza, Radák Ádám levéltára

3067

(ARTICVLI dominorvm regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in oppidum nostrum Görgény Szent-Imre ad decimum diem mensis Martii anni millesimi sexcentesimi sexagesimi secundi indictis celebratis, conclusi.) [Szeben 1662 typ. civitatis.]

A^2–C^2 D^1 = [7] fol. – 2º – Init.

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1662. március 10. és 26. között Görgényszentimrén, kizárólag az erdélyi rendek részvételével megtartott országgyűlés húsz artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1662. március 26-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 122–134.

A kiadványt eddig a bibliográfiai szakirodalom részletesen nem írta le, csupán Szilágyi szövegközléséből volt ismert (ErdOgyEml XIII 122–134). A betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, a városi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József). A nyomda vezetője 1661–1663 között nem ismeretes.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3068

<Naptár és prognosztikon az 1663. esztendőre. Szeben 1662 Szenci Kertész. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Szenci Kertész Ábrahám 1662 novemberében Kolozsvárról Szebenbe költözött (vö. **3246**). 1662-ből egyetlen nyomtatványa sem ismeretes, de feltehetően az 1663-ra szóló kalendáriumot kiadta. Elképzelhető, hogy még költözése előtt, Kolozsváron készítette el, de valószínűbb, hogy a naptár már szebeni letelepedése után, 1662 végén, esetleg 1663 legelején jelent meg.

Cf. **3008**!

3069

FABRICIUS, Nicolaus: Lessus in funere ... dominae ... Elisabethae Thököly de Kismark, ... domini ... Stephani Petroczy de Petröcz, equitis aurati, l. b. ac haereditarij domini arcis Kassa, consortis desideratissimae, 22. Martij anno 1662. placidissime vita functae, impendio effusus, ac personae ejusdem ... domini defunctae mariti, ... liberorum, superstitum plerumque accommodatus ... per Nicolaum Fabricium. Trenchinij 1662 [Čížek].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1001 – Čaplovič 1879

Gyászversek. – A kiadvány Thököly Erzsébetnek, id. Petrőczy István feleségének 1662. március 22-én bekövetkezett halálára jelent meg Nicolaus Fabriciustól. A címlap verzón az özvegy férjhez írta verses ajánlását *Prosphonesis ad ... dominum Stephanum Petroczy ... conthorali suae lectissimae parentantem* címmel *Nicolai Fabricij* (A_1b). Ezután következik (2) az általa írott hosszabb gyászvers cím nélkül (A_2a–B_2b), majd az (3) *Epitaphium defunctae* (B_3a). A két utolsó költeményt *d. Johannes Koch á Kolburg* írta: (4) *Antidotum lessus eidem ... dno Stephano Petröczy...* címmel (B_3b) és (5) *Ἀποστροφὴ ad ... dominam Elisabetham Thököli...* (B_4a).

Nicolaus Fabricius Trencsénben és Galgócon tanult, és 1658-ban már rektor volt Szakolcán, majd rektor és evangélikus segédlelkész Illaván. 1669-től 1674-ig Nagy-Szlatinán lelkész, amikor a pozsonyi rendkívüli bírósági perben lemondott hivataláról. Ezután Trencsén megyében élt: Csarnólakon és Zajugrócon, ahol 1688-ban meghalt.

Az elhunyt Thököly Erzsébet a bárságot szerzett Trencsén megyei birtokos, id. Petrőczy István felesége volt. A címlapon is feltüntetett kassai birtok valójában a Trencsén megyei Kaszával azonos. A házaspár három gyermeke közül Kata Szidónia lett a neves költőnő. Thököly Erzsébet halálának éve, hónapja és napja a címlapon szereplő kronosztichonba is bele lett foglalva.

Bár Nikodém Čížek nyomdász nevével utoljára 1661-ben jelent meg nyomtatvány, a műhely feltehetően 1664-ig, haláláig az ő tulajdonában volt.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

3070

INSTITORIS, Michal: Desiderium aureae pacis distichis eteologicis exprimens annum epochae Christianae 1663., cui adjuncta est, anni proxime elapsi ominosa inundatio, carmine heroico descripta, autore Michaele Institoris, r. s. m. p. [Trenchinii 1662 Čižek.]

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn.

Sztripszky II 2586/134 ← MKsz 1891: 270–271 – Čaplovič 1880

Versek. – A kettős keretbe foglalt címlapot 1663-ra szóló kronodisztichonok övezik. A címlap hátán a 122. zsoltár 7. versének szintén kronodisztichonná alakított parafrázisa, valamint *Echo pacis* című vers olvasható. A kiadvány két változatban ismeretes, az „A" változatban a címlevél után (A_2a)az *Autor* ajánlása olvasható *Gabrieli David de Szent Peter, vice comiti ... Casparo Benicky de Benicz, ... Alexandro Baan de Nadas-Falva, ... Andreae Josth de Necpall, judicibus appellationum; ... Georgio Draskoczi de Draskocz, jurato notario, ... Petro Rakowsky de Nagy Rakow et in Kelemen Falva, ... Ladislao Krasznecz de Draskocz, ... Nicolao Gonzor, itidem judicibus appelationum; nec non ... Johanni Kewicky, seniori de Kewitz, jurato vice-notario et judici nobilium, ... Johanni Kewicky juniori de Kewitz, provisori bonor. arcis Blatnic ..., Stephano Zaturecky de Felso Zaturcza, jurato assessori, sedi judiciariae ... comitatus Thurociensis.* A „B" változatban az ajánlás helyét üresen hagyták, csupán az *offert, dicat, consecrat* szavakat nyomtatták oda *Autor* aláírással, lehetőséget adva, hogy az ajánló szöveget a szerző kézzel jegyezhesse fölé. A főrészben békéért könyörgő költemények olvashatók. Elsőként (1) Michal Institoris 1663-at kiadó kronodisztichonja (A_2b–A_3a) – majd (2) *...Johannis Thelkonii, pastoris ecclesiae Necpalien. ... nec non contub. Thurocien. decani ac notarii ... ad Pacis desider. adjectum suspirium*a (A_3a–b) – (3) *Georgius Holvaith junior, gymn. Trench. desig. conrector* költeménye (A_3b). A kiadványhoz (4) *Ominosa inundatio* című hexameteres leírás járul, amely minden bizonnyal Institoris műve (A_3b–B_2a). Ez utóbbi az 1662 augusztusi, az egész Szepességben pusztító felhőszakadásról és özönvízről számol be (vö. Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig. Bp. 1962. 194–195, Réthly Antal).

A kiadványt elsőként 1663-ban, Trencsénben készült nyomtatványként Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 270–271). Ján Čaplovič (1880) szerint a munka, bár 1663-ra készült, de már 1662-ben megjelent, a nyomtatványt ugyanis Institoris 1662. december 31-én elküldte Körmöcbánya városának. A nyomtatás helyét a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Bratislava *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Acad* ②* (B-variáns) – Budapest *Nat* (B-variáns)

3071

<Kalendář a pranostyka na rok 1663. Trenčín 1662 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Az utolsó, Čížek nevével megjelent, ismert trencséni nyomtatvány 1661-ből való (**3013**), de a nyomda még legalább három évig működött a városban a nyomdász nevének feltüntetése nélkül. Ezért a naptársorozat többi tagja alapján megalapozottan feltételezhető, hogy a szokásos naptárt 1662-ben, 1663-ban és 1664-ben is kinyomtatták Trencsénben (vö. még **3134**, **3185**). A műhely 1665-től Jan Dadan nyomdájaként Zsolnán folytatta a munkát (Čaplovič 582, 866).

Cf. **2882**!

3072

[PÍSNĚ Adventní, o zdávna žádaném seslání syna Božího s nebe, a přesvatém vtělení jeho, v životě Blahoslavané Panny Marie, nyní zase znovu vytištěné. V Trenčine 1662 v impressi Nykodéma Cžjžka.]

A^8 + ? = [8] + ? fol. – 8° – Orn., init.

Knihopis 13.665 – Čaplovič 1881

Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – (A cím fordítása: Adventi énekek Isten fiának régóta várt égből küldéséről és legszentebb megtestesüléséről a boldogságos Szűz Mária méhében, most ismét kinyomtatva. Trencsénben 1662. évben Nykodém Čížek nyomdájában).

Az énekeskönyvnek ma egyetlen töredékes példánya ismeretes. A füzetjelekből és őrszavakból egyértelműen megállapítható, hogy ez az „A" füzet 2–7. levelét foglalja magában. Az első meglévő levélen kezdődő ének incipitje: *Pan Bůh všemohaucý z nestihlé své mocí* (A mindenható Úristen végtelen hatalmából). Ezt imádság követi *Kyrie adventní* címen, majd az Apostoli Hitvallás szövege (A_2b–A_3a). A további leveleken összesen még hat adventi ének szövege olvasható. Nikodém Čížek más hasonló kiadványaiból következtetve az énekeskönyv terjedelme csupán egyetlen füzet és még néhány lap lehetett (vö. **2951** és **2953**).

A kiadványt először Ján Vilikovský ismertette. Foglalkozott a töredékben található énekek előfordulásaival más énekeskönyvben. Példányra és más forrásra hivatkozás nélkül közölte a fent is olvasható címleírást, valamint az impresszum adatokat (Bratislava 1935, 287). Hitelességét nincs ok kétségbe vonni, feltehető ugyanis, hogy ő még látta a töredékes példány címlapját. A mű pontos könyvészeti leírását a Knihopis (13665), majd Ján Čaplovič tette közzé (1881). A ma ismeretes, egyetlen, csonka példány Jiřík Třanovský énekeskönyve 1636. évi lőcsei kiadásának (**1655**) liptószentmiklósi példányában (jelzete X.G.3.) maradt fenn az „Errata" utáni * jelű füzet mögé kötve. A fenti leírás Vilikovský közleménye és a Knihopis, továbbá a töredéknek a Magyar Tudományos Akadémia mikrofilmtárában őrzött másolata alapján készült.

Cf. **2951**, **2953**, –

Budapest *Acad* cop. – Liptovský Mikuláš *Ev* ③

Sámbár Mátyás: De substantia missae et caeremoniis eiusdem, cum applicatione ad passionem Christi per imagines et orationes Latino- Hungaricas. H. n. 1662. – Vide **3020**

3072A

<Bayer, Johann: Pasquillus contra M. A. Eccardum. Bartphae 1663? Jakob Klöss. 1 fol.(?), ill.>

Čaplovič 212

Egykorú és XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Hitvitázó gúnyvers.

Ennek a valószínűleg egyleveles, plakát alakú (?) nyomtatványnak ma egyetlen példánya sem ismeretes. Egykori létezésére Ján Čaplovič következtetett (212) Johann Samuel Klein híradása alapján. Klein szerint Johann Bayer, aki 1660-1666 között eperjesi rektor volt, a két eperjesi lelkész, Abraham Eccard és Johann Sartorius között 1660–1663 folyamán tartó viszálykodásban Sartorius pártján állt, és név nélkül „ließ zu Barthfeld lateinische Verse, in Gestalt eines Galgens drucken, auf welchem M. Abraham Eccard mit der Überschrift hieng: At quis illud carcinoma pendens? Responsum: Eccardus." (Nachrichten I, 9. A viszályról ld. Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 66–71). Klein leírása alapján a mű képvers is lehetett. Čaplovič szerint „Carmen Hamaneum"-nak nevezve Bayernek ugyanezt az akasztófát ábrázoló művét említi egy 1663 folyamán keletkezett, ismeretlen szerzőjű, Bayer ellen írt kézirat is, a „Mitra Capiti Scitulo Bayeri ... sive Judicium Theologorum et philosophorum saniorum de Bayerianis scriptis ..." (Lelőhelye a pozsonyi evangélikus líceum kézirattára, ma a Szlovák Tudományos Akadémia Kézirattára Acta historica patriae című gyűjteményének lapszámozás nélküli V. kötete).

A fenti adatok bizonyítják Bayer gúnyversének egykori létezését, s Klein határozott beszámolója alapján bártfai nyomtatását sincs ok kétségbe vonni. Čaplovič a Bayer ellen írt kézirat, a *Mitra* keletkezését annak tartalma alapján 1663-ra tette, s ezért ezt az évet tartotta a gúnyvers kinyomtatási évének. A *Mitra* azonban bizonyosan 1666 után keletkezett. A benne olvasható cím „Carmen Hamaneum" ugyanis a bibliai Eszter könyvére utal, amelyben Amant akasztják fel arra a bitóra, amelyet ő maga Mardokeusnak ácsoltatott. Bayernek azonban csak 1666-ban kellett távoznia Eperjesről „összeférhetetlen természete" miatt (vö. Hörk József i. h.). Ennek ellenére valószínűleg 1663 lehetett a gúnyirat kiadási éve, mivel Eccard ebben az évben vált meg véglegesen eperjesi lelkészi hivatalától.

3073

JONAS. Imago resurrectionis Jesu Christi in imagine scenica adumbratus et repraesentatus publice a juventute scholae Bartphensis anno MDCLXIII. (Bartphae MDCLXIII) typis Klössianis.

A^8 = [8] fol. – 8° – Orn.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 214

Iskoladráma programja latin és német nyelven és szereposztás. – E színjátékot, amely Jónás történetét Krisztus feltámadásának ószövetségi előképeként mutatta be, a bártfai iskola tanulói adták elő 1663-ban, valószínűleg a húsvéti ünnepek alkalmából. A címlap hátán *Studiosi scholae Bartph.* külön szöveg nélkül ajánlották művüket *Melchiori Schmitz ... civ. Bart. judici* (A_1b). A főrész két nyelven: latinul, majd németül foglalja össze az egyes jelenetek tartalmát. Címük a következő: *Argumentum Matth. XII. 40. – Der Inhalt – Antiscenium – Vor-Spiel – Act. I–III.* (2, 5 és 4 jelenettel) – *Interscenium – Mittel-Spiel – Act. IV.* (6 jelenettel) – *Postcenium – Nachspiel* (A_2a–A_6a). Végül *Nomina actorum* sorolja fel a szereplők nevét: *Class. I. studiosi: Matth. Moltzani Neosol. s.s. – Martinus Nadlicky Oriv. – Martinus Bonis Lypt. – Nicolaus Kruzlicz Arv. – Thomas Paulini Othuren. – Andreas Nigrini Solien. – Simon Bobovsky Sil. – Iac. Pentek Zdanen. – Stephanus Saarosi Sarosien. – Melch. Bonis Lypt. – Blasius Steinhauser Transylv. – Georgius Simonides Thur. – Ioh. Laurenti Welkop. – Martinus Petrnak, Thur. – Matth. Palumbini Thur. – Ioh. Gelenius Soln. – Georgius Stranovius Arven.*

– Mich. Pavlovic Thur. – Thom. Majerus Alnov. – Sam. Ladiver Soln. – Ioh. Damnanides Puch. – Philipp. Herrlich Neosol. – Geor. Spetkius, Hont. – Georgius Szentmiklosi Lipt. – Elias Krutek Soln. – Nicol. Köszegi, Köszegien. – Ioh. Buxa Nitr.

Class. primae et rhet. studiosi: Ioh. Drasdius Kraczun. – Andr. Hoffmann Bartph. – Gabr. Spetkius Honten. – Ioh. Ochrlan Bartphen. – Iohannes Zarevutius Bartph. – Stan. Wartensis Polon. – Franc. Baranai nob. Hung. – Steph. Marci nob. Hung. – Stan. Potocky nob. Pol. – Ioh. Arculari Welkop. – Ioh. Stromt Fillen.

Classis 2.: Iacobus Urbani Bartph. – Ioh. Stauff Bartph. – Steph. Fejérvári nob. Hung. – Adamus Pribék nob. Hung. – Andreas Marci nob. Hung. – Iohannes Reichwaldt Bartphen. – Adamus Banczi nob. Hung. – Petr. Kerzer nob. Hung. – Andr. Krackovsky Bartph. – Steph. Varadi nob. Hung. – Paulus Ketzer nob. Hung. – Martinus Scheredi Epperien. – Stephanus Welekini nob. Hung. – Matth. Grünwaldt Bartph. – Geor. Stras nob. Hung. – Leonh. Wagner Bartph. – Iacob Demeter Bell. – Ioh. Potocky nob. Pol. – Ioh. Bretzler Libeizen. – Ioh. Wolensky Bart. – Richard Martidis Sarpat.

Class. 3.: Mart. Huldreich nob. Bartph. – Ludov. Fejérvári, nob. Hung. – Ioh. Elekscheni Raszlav. – Daniel Ladiver Soln. – Leonh. Pfeiffer Bartph. – Samuel Domek Bartph. – Andr. Stembersky Bartph. – Leonhard. Ochrlan Bart. – Adam Korponay, nob. Hung. – Georg. Szentmiklosi, nob. Hung. – Georg. Balásházi, nob. Hung. – Nic. Szirmay, nob. Hung. – Andr. Ochrlan Bart. – Leonh. Hüber Bartph. – Andr. Lukavicky Bart. – Andr. Kuns Bart. – And. Uyfalusi, nob. Hung.

Class.4.: Leonhardus Stauff Bart. – Andr. Bendel Bart. – Martinus Wagner Bartph. – Ierem. Splenius Novoban. – Thomas Scholtz Bartphensis.

Class. 5.: Petr. Szirmay, nob. Hung. – Andr. Haltzig Bart. – Mart. Klein Bartph. – Ioh. Lapsher Bart. – Paulus Haltzig Bart. – Adam Szegedi, nob. Hung. – Servatius Huber Bart.

Class. 6.: Casp. Lapsher Bart. – Ioh. S[?] Bart. – Iacobus Wagner Bart. – Leonh. Stöckel Bart. – Abr. Christiani Bart. – Leonh. Schramm Bart. (A_6b–A_8b).

E nyomtatványról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 345), majd Ján Čaplovič adott hírt. Az utóbbi hívta fel arra a figyelmet, hogy a diákok között szerepel a későbbi bártfai nyomdász, Leonhard Ochrlan is (214), aki 1683–1684 között megjelent nyomtatványait Ocherlan névformában jegyezte (Čaplovič 250–252).

A bártfai iskola rektora ebben az időben ifj. Elias Ladiver volt (Szinnyei VII 630).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3074

[1] UJ éz [!] o kalendariom Kristus urunk születése után való MDCLXIV. esztendöre, mely bissextilis (az az közbetetett avagy ugro) esztendö, kinek hosza 366 napot foglal magában. Nagy szorgalmatossággal a' bechi meridianomra rendeltetett Kürner Leopold és Mate, aa. ll. et philos. emerit. által. Német, Magyar és ezek szomszédságában levö országok szolgálattjára, a magyar historia és sokaldamakkal [!] együt. – [2] (Prognosticon az az iöuendö dolgoknak égi nézésekből-való gyanakodas Kristus urunk születése után valo

MDCLXIV. esztendöre ... Nagy szorgalmatossággal az egi chillagoknak járások szerint, a' Napnak, Holdnak, planetáknak forgásokrul és onnét észben vett szélvészekrül, az Austriay Herczegségnek, Magyar és ezek szomzédságában levö országoknak meridianumia szérint egybeszedegetett K ü r n e r L i p o l d és M a t e , aa. ll. et philos. emerit. által.) Béchben [1663] Kürner Jakab János [sen.], Also Austriának könyw-nyomtatoja.

$[A]^8$ B^8 C^8 D^{7+1} = [31] fol. – 8° – 3 ins., orn., init., color.

RMK I 1008

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Címlapját két angyal által tartott koronás magyar címer, a címlap hátát osztrák címer díszíti. A naptárrész az év jellemző adataival és a naptárjegyek magyarázataival kezdődik ($[A]_2$a). A naptártábla beosztása eltér a korábbi évektől, egy-egy hónap három hasábban csak egy lapot foglal el ($[A]_2$b–$[A]_8$a). Ezt követi a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról…* ($[A]_8$b–B_1b), majd a *Patika, az az az érvágásban kibocsátott vérnek jelenségéből eszre vött betegségek ellen való orvosságok* ... (B_1b–B_3b) című vers. Kezdő szavai: *Az érvágás által ha véred* ... A prognosztikon önálló címlapján babérkoszorúba foglalt magyar címer látható (B_4a). A prognosztikon fejezetei: *Az 1664. esztendőnek kezdetiről* (B_4b–B_5a) – *Az esztendőn uralkodó planétáról* (B_5a–B_6b) – *A planéták hatalmasságáról* (B_6b–B_7b) – *A télről* (B_7b–B_8a) – *A kikeletről* (B_8a–C_1a) – *A nyárról* (C_1b–C_2a) – *Az őszről* (C_2a–C_2b) – *Ennek az 1664. esztendőnek a Napban való fogyatkozásáról* (C_2b–C_3a) – *E jelen való 1664. esztendőnek gyümölcsös voltáról* (C_3a–C_4a) – *A hadakról* (C_4a–C_6b) – *A testi betegségekről* (C_6b) – *Kronológia, avagy mind a Felső-s mind Alsó-Magyarországban lett hadakról és a fő városoknak, ... megvételéről való históriának következő része...* (C_7a–D_3b), mely az 1537-től 1541-ig terjedő éveket tárgyalja. A prognosztikont a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* (D_4a–D_7b) című vásárjegyzék zárja.

Hasonmás kiadása: Uj éz o kalendariom Kristus urunk születése után való MDCLXIV. esztendöre. Bp. 1978. Kiad. és utószó Berze László.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban lévő példányról Tóth Endréné és Rapcsányi László írt (Hadtörténeti Közlemények 1962: 236–260 és Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve 1962. 158–171).

Cf. **2626!**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Civ* ①
Editio facsimile (Budapest *Civ*)

3075

[1] NEU und a[lter] Cale[nder] auff das Schal[tjahr] der heilwertigen G[eburt] Jesu [Christi] 166[4], auff Siebenb[ürgen, Un]gern vnd vmblieg[ende Länder?] ... mit gebührendem [Fleiß dirigi]ret vnd gestell[et durch] Geor-

gium [Rohdium?] ... – [2] [Prognosticon auf das Jahr 1664.] [Brassó 1663 Herrmann.]

$[A]^8 + ? = [8] + ? – 16^o$ – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadványból ma csupán egy kötéstáblából kiáztatott egylevélnyi töredék ismeretes, amely az első füzet csonka első, negyedik, ötödik és nyolcadik leveleit tartalmazza. Ezeken a címlap egy részlete, ennek hátán [Luc]*ae Hirscher ... Rathsgeschwor*[eren] ... *Cronen in Sie*[benbürgen]-nak szóló ajánlás, valamint február hónap naptártáblájának második része ($[A]_4$a), március hónap ($[A]_4$b–$[A]_5$a), április első fele ($[A]_5$b), június második fele ($[A]_8$a), valamint július eleje ($[A]_8$b) olvasható. A naptár az ünnepnapok, a vasárnapi betű és a szökőév alapján az 1660-as éveken belül csak 1664-re szólhat. Szerzője feltételezhetően, miként az 1659-re szóló naptárnak (**2758**), Rohdius György lehetett.

A kalendáriumok szokásos szerkezetét figyelembe véve a kiadványhoz szinte bizonyosan prognosztikon és krónika is csatlakozott.

1664-re szóló brassói kalendáriumot Szabó Károly is felvett a bibliográfiájába (RMK II 1029), azonban az általa leírt példány valójában 1664. évre szóló szebeni naptár (vö. **3126**).

Cf. **2822!**

Braşov *Arch* ④ – Budapest *Nat* cop.

3075A

DEBRECENI SZŰCS János: Brevis tractatus de usu ac praxi verae logicae, duobus libris absolutus et in gratiam eorum, qui vera logica uti cupiunt, exhibitus opera et studio Johannis Debreceni, philosophiae in ... schola Debrecinensi praelectoris et p. t. rectoris. Debrecini 1663 apud Georgium Karancsi.

A^{12} B^{12} C^6 = [30] fol. – 12° – Orn., init.

RMK II 1002

A logika tankönyve. – A címlap hátán Seneca-idézet áll. Ezután kezdődik *Johannes Debreceni* ajánlólevele *Stephano Tholnai, ... orthodoxae ecclesiae religionisque defensori, ... Debrecinensium rei publicae civi* ... (A_2a–A_3b), amit *Lectori benevolo salutem* kezdetű előszó követ ugyancsak a szerző aláírásával (A_4a). Majd *Index capitum* sorolja fel a főrész két könyvének fejezeteit (A_4b–A_5a). A szerzőnek, *Johanni Debreceni, collegae ... auream verae logicae praxin edenti* a köszöntésére *Georgius Martonfalvi, theol. doctor et schol. Debr. p.t. rector* írt üdvözlőverset. A főrész két könyvből áll. Az első *Usus ac praxeos logicae liber primus de genesi* címmel kezdődik. Nyolc fejezetből (*caput*) áll. Ezek a logikai gyakorlat meghatározása után a legfontosabb gyakorlati tudnivalókat foglalják össze a disputatio, levél, beszéd és szónoklat megszerkesztésére vonatkozóan (A_6a–C_2a). A *De analysi* című második könyv a logikai elemzésről értekezik két fejezetben (C_2b–C_6a).

Debreceni Szűcs János Franekerben, Utrechtben és Groningenben tanult 1657 és 1659 között, majd Debrecenben működött mint tanár és református lelkész. 1665-től Hajdúböszörményben, 1671-től Túrkevén szolgált. Mint Debreceni P[ellionis] János, görög nyelvű üdvözlőverssel köszöntötte Tolnai F. István Franekerben 1659-ben kiadott Lükhnosz logikosz című művét (RMK III 2057). Bartók István mindkét munkát a debreceni iskolára jellemző rámista logikák között említette (93 és 97).

Budapest *Nat* cop. – Kecskemét *Ref* ① – Pápa *Ref* ①

3076

DEBRECENI [SZŰCS] János: Idvessegnek vta, avagy edgyügyü rövid tanitás, mely azt adgya elödben, mint kellyen neked az Istének szent lelkének ujjá szülö kegyelmét meg nyerned, es az altal a' meny-orszagba jutnod. Praedikaltatot a' debreceni szent gyülekezetben 1663. esztendöben, pünkösd havának 14-napjan Debreceni Janos, akkori debreceni scholának igazgatoja által. Debrecenben (1663) R. P. Kárantsi György által.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1000

Református prédikáció. – A címlapon az iktári Bethlen-család címere látható, a címlap hátán *Nemzetes Dobozi Ianos és Posgai Gaspar uraméknak* ... ajánlotta művét keltezés nélkül *Debreceni Janos*. Az egyházi beszédet a debreceni református kollégium rektora 1663 pünkösdhétfőjén, azaz május 14-én mondta el. A rövid prédikáció (A_2a–B_3b) után a nyomtatványt *Az Istennek orcájának és esküvéssel tett ígéretinek hozzánk való fordításáért való könyörgés* zárja (B_3b–B_4b).

Az ajánlás szerint az elhangzott prédikáció kibővítésére és kinyomtatására a két mecénás kérte a szerzőt. Debreceni Szűcs János beszédének egy hosszabb részét arról, hogy az újjá nem született ember miként mentegeti vétkeit (B_1a–B_2b), Pápai Páriz Imre *Keskeny út* című művéből vette át. Ez 1663 előtt három ízben is megjelent, Utrechtben 1647-ben, Gyulafehérvárott 1657-ben és Sárospatakon 1662-ben (**2196**, **2710**, **3061**). Kérdéses, hogy Debreceni Szűcs János melyik kiadást használta.

Cf. **2196**; **2710**, **3061**

Budapest *Nat* ③* – Debrecen *Ref* ①

3077

MARTONFALVI TÓTH György: Keresztenyi inneples, avagy lelki szent mesterseg, mely azt adgya elödben, mint kellyen néked az ecclesiáktol ren-

deltetett és már bévött innepeket, karácsont, husvétot, pünkösdöt a' töb fiók innepekkel együtt megüllened, és azok felöl józanon értened, mellyet predikallott a' debreceni ecclesiában 1663-ben [!] Mart. 26. Martonfalvi György. Debrecenben (1663) R. P. Karancsi György.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK I 1001

Református prédikáció. – E beszédet 1663. március 26-án, azaz húsvéthétfőn mondta el Martonfalvi Tóth György Debrecenben. E nyomtatott változatát a címlap hátán *Nemzetes Vígkedvű Pal és Kondorosi Janos uraméknak* ajánlotta (A_1b). *Inneplés* cím után kezdődik a prédikáció Ézsaiás próféta I. része 13. versével. A magyarázatot az ige *tudomány*a, a roszszul ünneplés részletezése követi (A_2a–B_4a). Martonfalvi ellenzi a szentek emléknapjainak megünneplését, óvja hallgatóit a sátoros ünnepek számának növelésétől, és az érdemszerzéstől.

Martonfalvi Tóth György (1635–1681) itthon Zabolán, Désen, Gyulafehérvárott és Váradon tanult, majd 1655–1659 között az utrechti, a franekeri és a leideni egyetemen végezte tanulmányait. Rövid tanulmányutat tett Oxfordba is. 1659-ben a franekeri egyetemen teológiai doktori címet szerzett. Hazatérése után a váradi gimnázium tanára, a város török elfoglalása után őt és diákjait a debreceni kollégium fogadta be. A kollégium professzora volt egészen haláláig. Pedagógusi tevékenységéről ld. Baráth Béla Levente: Mártonfalvi György (1635–1681) munkásságának jelentősége a Debreceni Református Kollégium és a magyar peregrináció történetében. Debrecen 2000.

Az ünnepek megülésének kérdéséről a korszak irodalmában ld. Nagy Géza: Fejezetek a magyar református egyház 17. századi történetéből. Bp. 1985, 43.

Cf. –, →

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Budapest *Ref* ②*

3078

BAYER, Johann: Filvm labyrinthi vel cynosura seu lvx mentivm vniversalis: cognoscendis, expendendis et communicandis vniversis rebvs accensa anno, quo cynosvra mentis palestrae Fragariae ostendebatvr, a m. Johanne Bayero Eperiensi, antehac facult. philos. academiae Wittenbergensis adsessore, h.t. lycei patrii rectore primario. Cassoviae in Hungaria superiore (MDCLXIII) typis Marci Severini.

[ ]^1, (:)^8 (2:)^4–(3:)^4 (4:)$^{3+1}$, A^8–Z^8, Aa^8–Cc^8 = [1] + [37] + 407 [recte 415] pag. – 8° – Tit. calcographicus, orn., init.

Čaplovič 581

Természetfilozófiai kézikönyv. – A nyomtatvány elején rézmetszetes címlapon a címnek megfelelően labirintus és a csillagos ég látható. Bal oldalon a szerző áll könyvével. A metszetet az aláírása szerint *I. Hieb math., fecit in Eperies*. Hátlapja üres. A szedett betűkkel nyomtatott címlevelet *Johannes Bayer, lycei rector Eperjesini* 1662. december 31-én kelt ajánlása követi az eperjesi tanács tagjainak: *Johanni Vebero judici, ... Michaeli Hackero, ... Thomae Cunrado, ... Martino Kastl, ... Martino Halliganz, ... Danieli Guth notario, ... Johanni Somosi, ... Francisco Jaszay, ... Jacobo Stein, ... Johanni Roth, ... Danieli Banyay, ... Johanni Lengfelnero, ... Andreae Platschko senatoribus ... civitatis Eperies.* ((:)$_2$a–(:)$_7$a). Ezután két üdvözlővers következik: *Isaacus Zabanius, lycei conrector* verse προσφώνησις címmel ((:)$_7$b–(:)$_8$b) és *m. Johannes Kemmelius Leutschov.* költeménye *ad ... Johannem Bayerum* ((:)$_8$b–(2:)$_1$a). Ezt *Index titulorum* címen tartalomjegyzék követi ((2:)$_1$b–(4:)$_3$b). Majd egy üres levél után *Lucis mentium universalis proeomium* című rövid bevezetéssel (1–4) kezdődik a főrész. Három fejezetből áll a dolgok, azaz a világ megismeréséről, feltárásáról és másokkal való megismertetéséről: *Pars prima. De modo res cognoscendi* (4–136) – *Pars secunda. De modo res expendendi* (137–373) – *Pars tertia. De modo res communicandi* (373–407 [recte 415]).

Részleges szövegkiadás Borzsák István fordításában: Régi magyar filozófusok XV–XVII. század. Bp. 1961, 116–130. és S. Varga Katalin fordításában: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Szerk. Waczulik Margit. Bp. 1984, 280–285.

E kiadvány Johann Bayer Kassán ugyancsak 1663-ban megjelent kézikönyvének (**3079**) első változata. Ján Čaplovič írta le, mint a második, bővített változat variánskiadását (581). Megállapította, hogy a rövid változat címlapján nem tüntették fel a kiadás évét az impresszumban, arra csak a cím szövegében elrejtett kronosztichon utal, amelynek szedése kurzív a hosszabb változat antikva szedésével szemben. Itt csak két üdvözlővers olvasható a bővített változat öt költeményével szemben, és hiányzik belőle a terjedelmes *Praefatio isagogica* is, amely Bayer filozófiai felfogásának összefoglalása.

Az eltérések ilyen nagy mértéke miatt indokolt variánsok helyett két kiadásról beszélni, hiszen a bővebb változat 81 levelével szemben itt csak 21 levél a praeliminariák terjedelme. Igaz, hogy a főrész szedése, tartalma és beosztása mindkét változatban megegyezik, de e rövidebb változat végéről még hiányzik a sajtóhibák jegyzéke és a tárgymutató is. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az első, rövid változatot 1663 elején jelentették meg, s azt még ugyanabban az esztendőben további üdvözlőversekkel és prae- és postliminariákkal jelentős tankönyvvé bővítették (**3079**).

A metszet eperjesi készítője Israel Hiebner volt, Bayer egy esztendővel korábban megjelent filozófiai tankönyvéhez hasonlóan (**3028** vö. Pataky 141).

Cf. –, **3079**

Budapest *Nat* ①

3079

BAYER, Johann: Filvm labyrinthi vel cynosvra seu lvx mentivm vniversalis: cognoscendis, expendendis et communicandis vniversis rebvs accensa anno, quo cynosvra mentis palestrae Fragariae ostendebatvr, a m. Johanne Bayero Eperiensi, antehac facult. philos. academiae Wittenbergensis adsessore, h.t. lycei patrii rectore primario. Cassoviae in Hungaria superiore, 1663 typis Marci Severini.

[ ]^{1}, (:)^{8}–(10:)^{8}, A^{8}–H^{8} I^{4} K^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Ee^{8} Ff^{2} = [1] + [159] + 407 + [36] pag. – 8° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 1003 – Čaplovič 578

Természetfilozófiai kézikönyv. – A nyomtatvány elején rézmetszeten a címnek megfelelően labirintus és a csillagos ég látható. Bal oldalon a szerző áll könyvével. A metszetet az aláírása szerint *I. Hieb math., fecit in Eperies*. Hátlapja üres. A nyomtatott címlevet *Johannes Bayer, lycei rector Eperjesini* 1662. december 31-én kelt ajánlása követi az eperjesi tanács tagjainak: *Johanni Webero judici, ... Michaeli Hackero, ... Thomae Cunrado, ... Martino Kastl, ... Martino Halliganz, ... Danieli Guth notario, ... Johanni Somosi, ... Francisco Jaszay, ... Jacobo Stein, ... Johanni Roth, ... Danieli Banyay, ... Johanni Lengfelnero, ... Andreae Platschko senatoribus ... civitatis Eperies.* ((:)$_{2}$a–(:)$_{7}$a). Majd üdvözlőversek következnek: (1) *a Johan. Sartorio, ecclesiae Eperjensis pastore Germanico, ... lycei inspectore primario* ((:)$_{7}$b–(:)$_{8}$a) – (2) *Joannes Philippus Schönlin, philosophiae ac medicinae doctor, ... civitt. Eperjes. ordinarius phys. et pract.* ((:)$_{8}$a) – (3) *Isaacus Zabanius, lycei conrector* ((:)$_{8}$b–(:)(:)$_{1}$b) – (4) *Johannes Kemmelius Leutschov.* – (5) *Johannes Fabricius Szakolczensis* ((:)(:)$_{2}$a). Ezt *Index titulorum* címen tartalomjegyzék követi ((:)(:)$_{2}$b–(3:)$_{4}$b). Végén pár soros *Monitum ad lectorem* a sajtóhibák olvasás előtti javítására int a könyv végén álló hibajegyzék alapján. Ezután *Ad amicum et sapientiae verae studiosum lectorem* intézett, hosszabb, *XII Phaenomenon*ra osztott történeti-módszertani bevezetés (*praefatio isagogica)* foglalja össze a szerző filozófiai felfogását ((3:)$_{5}$a–(10:)$_{8}$a), a végén *Ad Zoilum* szóló két disztichonnal ((10:)$_{8}$b). A főrészt rövidebb *Prooemium* vezeti be (1–4). Majd három nagy rész következik a dolgok, azaz a világ megismeréséről, feltárásáról és másokkal való megismertetéséről: *Pars prima. De modo res cognoscendi* (4–136) – *Pars secunda. De modo res expendendi* (137–373) – *Pars tertia. De modo res communicandi* (373–407). Végül üres lap után *Lucis mentium index* címmel a könyv tárgymutatója (Dd$_{1}$a–Ee$_{8}$b), majd a sajtóhibák jegyzéke (Ff$_{1}$a–Ff$_{2}$b) zárja a nyomtatványt.

Részleges szövegkiadás Borzsák István fordításában: Régi magyar filozófusok XV–XVII. század. Bp. 1961, 116–130. és S. Varga Katalin fordításában: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Szerk. Waczulik Margit. Bp. 1984, 280–285.

E kiadvány Johann Bayer Kassán ugyancsak 1663-ban megjelent kézikönyvének (**3078**) bővített változata. Elsőként Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet a rövid változatra, és írta le annak eltéréseit a bővített változat variánskiadásaként (581). A különbségek nagy mértéke alapján azonban jogosnak tűnik két kiadás elkülönítése. Az eltérések a nyomtatott címlapon és a kiadvány prae- és postliminária iának szedésében jelentkeznek. Így e bővített változat címlapján a Fragariae szó elválasztása: Fra-//gariae a rövid változat *Fraga-//riae*-val szemben.

A kronosztichon betűtípusa itt antiqua. A kiadás éve nemcsak a kronosztichonból olvasható ki, hanem szerepel az impresszumadatok között is. A szerző ajánlólevelét is laponként újraszedték. A rövid változat két üdvözlőversével szemben itt öt költemény olvasható. A tartalomjegyzék újraszedésében ugyan igyekeztek a korábbi elrendezésre, de az nem mindig sikerült (vö. **3078**: $(3:)_1$a és **3079**: $(:)(:)_6$a). A bővített változatban *Monitum ad lectorem*mel bővült a tartalomjegyzék utolsó lapja ($(::)_4$b). A legnagyobb eltérés a terjedelmes *Praefatio isagogica* közlésében mutatkozik. Így a bővített változat praeliminériájának terjedelme az első változat 21 levelével szemben 81 levelet tesz ki. A főrész szedése, tartalma és beosztása mindkét kiadványban azonos. A bővített változat további kiegészítése még a kiadvány végén közölt tárgymutató és a sajtóhibák jegyzéke is.

Johann Bayer e terjedelmesebb változatot a már ezekben az években tervezett, későbbi eperjesi főiskola kézikönyvéül szánta. Ebben a művében is Francis Bacon induktív tapasztalati módszerét tartja a megismerés eszközének. Rajta kívül Joannes Amos Comenius, Jan Baptist van Helmont és William Harwey tanításait idézte. Felfogása szerint az ember Isten és a világ között helyezkedik el. A természetet a művészetek (artes) és a tudomány (scientiae) segítségével kell az embernek megismernie és kihasználnia. A dolgok igazi ismeretét azonban az ördög megrontotta, és verbálissá tette. Így a tudományokat a korábbi filozófusok, főleg Aristoteles és a skolasztikusok nem fejlesztették tovább. Egyedül csak az észlelésen alapuló matematikát nem tudta az ördög megrontani. Bayer e művét részletesen elemezte Stanislav Felber (Ján Bayer, Slovenský Baconista XVII. storočia. Bratislava 1953, 17–55). A fizika története szempontjából Zemplén Jolán értékelte (A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp. 1961, 263–275), jelentőségéről Mészáros András írt (A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona. Pozsony 2003, 47–49).

A metszet készítője Israel Hiebner volt Eperjesen (Pataky 141).

Cf. **3078**, –

In 14 bibliothecis 16 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Kežmarok *Ev* – Levoča *Ev* – London *BL* – Prešov *Scient* – Sighişoara – Szarvas *Gymn* – Wolfenbüttel

Olim: Szeben Bruckenthal-Muz. – Szebeni ev. gymn.

3080

(CZEGLÉDI István): Baratsaghi dorgalas. Az az az igaz calvinista ... vallásbul ki csapont, s-hogy már á Sz. Péter hajojában mezitelen bé- ugrot, egy pápistává lött embernek meg-szollitása, ki is nyoltz okait adván egykor hiti változtatásának calvinista baráttyához küldöt levelében ortzázza régi paj-társa, hogy oly ... férges okokért kellet meg-vetni az Izraelnek tiszta forrását... [Kassa] 1663 [Severini].

$?^8$ $??^8$ $???^4$, A^8–Z^8, Aa^8–Ii^8 $K^{6+[2]}$ = [38] + 523 pag. – 8° – Init.

RMK I 1002 – Čaplovič 583

Református vitairat. – A címlevél utáni lapon kezdődik a *Hittel kereskedő, s azt hamar cserélő, olvasd meg a könyv olvasása kezdetiben ezt* című rövid előszó (?$_2$a–?$_3$a). Majd a *Magyar Országban, s Erdélyben ... bujdosó s nyögő, Isten ... ecclésiájának, az Isten anyaszentegyházában ... vigyázó lelki tanítóknak, végre a szegény községnek ... a Jésus hitiben mindvégig megmaradást ... kíván Istentől A. C. K. H. G. L. T. C. I.* (A Cassai Keresztyén Helvetica Gyülekezet Lelki Tanítója Czeglédi István) megszólítással kezdődik az *Ajánló levél* (?$_4$a–??$_8$b), aláírója *is ugyanez a betűsor*. Ennek második felében Czeglédi István felsorolja azok nevét, akik adakoztak könyve kiadására: *Redei Ferentz, ... Husztnak, Küküllönek örökös ura, Bihor s Maramaros vármegyéknek ... főispánja*; *... Bocskai Istvan, ... Zemplén vármegyének ... főispánja*; *... néhai ... erdélyi fejedelem Kemeny János ... meghagyatott ... házastársa ... Lonyai Anna*; *... Aba-Vivar megyében ... viceispánságot viselt ... Bartzai Ferenc*; *... Szemere Pál ... meghagyatott élete társa ... Putnoki Klára ... Szemere László urammal együtt*; *... Semsei György ... Aba-Vyvar megyenek ... assessora*; *... Gyulafi László ... Szathmar vármegyének ... assessora ... szerelmes házastársával Mariasi Maria asszonyommal együtt*; *Ibranyi Istvan ... Saros vármegyének ... assessora*; *... Vitanyi Istvan ... Zemplen vármegyének ... assessora ... élete társával Zakany Sophia asszonyommal*; *... Néhai váradi ... Fekete Miklós s Török András ..., ... A Váradi Ház, ... vitézlő Nagy-Váradi Pál uram, ... vitézlő Váradi István uram ... a több váradi ágakkal*; *... vitézlő Baji Mihaly uram ...*; *... V. György deak uram*. Az ajánlást *A kiváltképpen való megjegyzendő dolgoknak mutató táblája* követi (???$_1$a–???$_3$b). Ezután a sajtóhibák jegyzéke helyett *A keresztyén olvasóhoz* (A$_1$a) címzett előszó a nyomtatásban esett fogyatkozások miatt kér elnézést az olvasótól. A főrész élén álló, impresszumos belső címlap (A$_2$a), *Barátsági dorgálás* etc... csupán szedésében tér el a főcímlaptól, és az itt is olvasható teljes címszöveget nem öleli körül körzetekből összeállított szedett keret. A belső címlap hátán bibliai idézet olvasható: *Szent Jak. 5. rész v. 19. 20.* A mű törzse az *Elhajlott pápista* és *Erős calvinista* dialógusát tartalmazza. Ez rövid bevezető beszélgetés után (3–24) nyolc *vetélkedés*ben igyekszik cáfolni (25–523) azt a Pázmány Péter: *Bizonyos okok...* (Pozsony 1631 és Pozsony 1640) (vö. **1511**, **1847**) című művében kifejtett nyolc okot, amellyel egy „fő ember" vallásváltoztatását indokolta. A szöveg *Vége* felirattal az 523. lapon fejeződik be. A Kk füzet utolsó öt lapja üres.

Az ajánlásban Czeglédi így ír műve céljáról: az általa cáfolt könyvet szerző *római katolicus pater ... oly hírben-névben költötte ... az igaz religiot, hogy csak kevés becsületek légyen már a kálvinistáknak ... némelyek előtt... Felette meg is ütköztek volt a reformátusok e könyvben úgy, hogy lelkem ismeretire kényszerítettek sok főrendek, hogy kelnék ki az igaz ügy mellett, s mutogatnám meg, hogy az ellenünk forgatott fortélyok csak gazok...* (?$_8$b–??$_1$a). Czeglédi megszólalásának közvetlen oka mégis az volt, hogy *Sámbár jezsuita a fegyverzörgés között is pokolra hagyigálá tegnap igaz vallásunkat* (??$_2$a). Ennek bizonyítására idézi Czeglédi, címének megjelölése nélkül, de lapszámra való pontos hivatkozással Sámbár *Három üdvösséges kérdés*ének (Nagyszombat 1661, **2997**) a protestánsok elleni legsúlyosabb vádjait.

Mivel Czeglédi csupán *katolikus pater*ként nevezi meg az általa vitatott mű szerzőjét, Zoványi Jenő úgy vélte, hogy Czeglédi nem tudta, hogy azt Pázmány írta, sőt a *Barátsági dorgálás*ra válaszoló katolikus szerzők, Kis Imre (Zoványi szerint ő írta az *Orvosló ispitály*t. Kassa 1664, **3154**) és Sámbár Mátyás (*Egy vén bial orrára való karika*. Kassa 1664, **3155**) sem tudtak erről (vö. Theologiai Szemle 1925: 266–269). Zoványi állítása nem cáfolható határozottan, de sokkal valószínűbb, hogy Pázmány *Bizonyos okok*jának anonym munkaként való cáfolata és védelme a hitvita taktikai elemeként alkalmazott irodalmias szerepjáték része. Erre utal, amint Zoványi maga is említi, hogy Czeglédi nem sokkal később 1664-ben az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetke* (**3149**) 17. pontjában már szerzőként nevezi meg Pázmányt, s a *Bizonyos okok* addig megjelent mindkét kiadását (**1511**, **1847**) láthatóan jól ismeri.

Czeglédinek ez a vitairata egy hosszabban tartó polémiát indított el, amelyet Gyárfás Tihamér (Battyáneum II 79–120) és „kassai vita" elnevezéssel Horváth Lajos (Horváth: Sámbár 51–72) ismertetett legrészletesebben. Az ő összefoglalásaikat a források alapján némileg pontosítva és kiegészítve a vita menete a következőképpen rekonstruálható.

Noha a *Barátsági dorgálás*ban az 1663-as impresszumon kívül nem olvasható közelebbi keltezés, Sámbár Mátyásnak egy későbbi felelete szerint a *Barátsági dorgálás* dátumja *ez elmúlt 1663. esztendőben Sz. Jakab 21. napján költ* (Sámbár: *Orvosló ispitály*. Kassa 1664, **3154**, A_2a). Az első katolikus választ már 1664. évi impresszummal Sámbár jelentette meg Kassán *Egy vén Bial orrára való karika* címmel (**3155**). Erre Czeglédi öt nap leforgása alatt írta meg feleletét az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetkét* (**3149**). A vitát katolikus részről a kassai Kisdiszeminárium teológiai hallgatója, Csernátfalvi István folytatta még 1664 húsvétja (április 13.) előtt: *Jezsuita professzorának becsülete mellett kikelő ... tanítvány* (**3148**). Erre Czeglédi újabb replikája, *A szó Jákob szava, de a kezek Esaue* (**3150**) még pünkösd, azaz június 1-e előtt jelent meg. Csernátfalvi ugyancsak igen gyorsan, a nyár elején, valószínűleg nem sokkal pünkösd után adta ki újabb írását, *Feles tizet feletlen kilencnek vélő* címmel (**3147**). Nagyjából ezzel egy időben 1664 pünkösdje táján jelenhetett meg a *Barátsági dorgálás*ra adott részletes katolikus válasz Sámbár Mátyás *Orvosló ispitály*a (**3154**). Erre Czeglédi már csak jóval később reflektált. 1669-ben a *Redivivus Jáfetkében* (**3513**) rövidebben, részletesebben pedig a halála után, 1675-ben Kolozsvárott posztumusz kinyomtatott a *Már minden épületivel ... elkészült Sion vára* (RMK I 1187) című összefoglaló művében.

A kassai vita egyes darabjainak időrendjére vonatkozó érvek összefoglalását ld. az **3148** számú tételnél.

Megemlíti az ajánlásban Czeglédi azt is, hogy tervezi prédikációinak hét részre osztott összeállítását: *1. Megtérésre. 2. Dominicákra. 3. Minden üldözésekben s jajos keserüségekben vigasztalásra. 4. Innepekre. 5. Halotti alkalmatosságokra. 6. Sakramentumok elölbeszélgetésére. 7. A Religioban való vastag megállásra. A kibocsátandó prédikációknak kinyomtatására Vitányi István és házastársa Zakany Sophia jó szándékkal és kész indulattal vagyon* (??$_5$a és ??$_6$b–$_7$a). E prédikációk elkészültéről és kinyomtatásáról azonban nincs tudomása a szakirodalomnak.

Ezt a nyomdahely feltüntetése nélkül megjelent kiadványt már Szabó Károly (RMK I 1002) és Ján Čaplovič (583) is a kassai nyomda termékének tartotta, amelyet ebben az évben még Markus Severini vezetett. Megállapításukat a betűtípusok vizsgálata igazolta (OSzKÉvk 1981: 357, Galli Katalin – Pavercsik Ilona).

Cf. **1511**; **1847**; **2997**, –, **3155**, **3149**, **3148**, **3150**, **3147**, **3154**, **3513**, →

In 28 bibliothecis 44 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Nitra *Dioec* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Evangelia et epistolae ... Latine et Hungarice. Evangeliomok es epistolak, ... magyarúl és deákúl. Kassa 1663 typis et sumptibus Davidis Türsch. – Vide **3425**

3081

<Kalendárium és prognosztikon az 1664. esztendőre. Kassa 1663 Severini. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2713**!

Kis Imre: Jezsuita professzora böcsületi mellett kikelö hálaadó tanitvány... Kassa 1663. – Vide **3148**

3082

ZABANIUS, Isaacus: David ob intempestivam populi numerationem triduana peste punitus, dramatis a m. Isaaco Zabanio, lycei Eperiensis conrectore anno, quo civitas lve madebat adornati materjes. Cassoviae 1663 apud Marcum Severinum.

A^8–E^8 = [40] fol. – 8º

RMK II 1005 – Čaplovič 582

Iskolai színjáték. – E színdarabot az eperjesi evangélikus gimnázium tanulói adták elő. A címlap hátán *Ad libellum* című vers áll. Majd a szerző aláírás nélküli ajánlólevele következik *viris generosis ... iudici et caeteris ... reipublicae Eperjensis dn. senatoribus, utpote ... Iohanni Veber, ... Michaeli Hacker, ... Thomae Conrad, ... Martino Kastel, ... Martino Halligantz, ... Danieli Gvth, ... Iohanni Somosi, ... Francisco Iassai, ... Iacobo Stein, ... Iohanni Roth, ... Danieli Bannai, ... Iohanni Lengfelner, ... Andreae Placko ... fautoribus* (A_2a–A_3a). Ezután *Actorum nomina* című szereposztás következik (A_3a–b). Eszerint a darabban a következő személyek szerepeltek: *Sigismundus Schönleben, Melchior Smrtnik, Georgius Schönleben, Bartholom. Frölich, Georgius Grinstein, Johannes Stephanides, Johannes Seredi, Samuel Lech, Jacobus Grünaeus, Martinus Missovitz, Joh. Frider. Weber, Michael Szaszik, Adamus Nyarsi, Georgius Bugar, Johannes Weigel, Johannes Munkaczy, Georgius Löler, Georgius Kraus, Sigismundus Spiskovius, Mathias Jacobaei, Martinus Cudelius, Joh Adamus Zigler, Sigismundus Zimmerman, Samuel Holtzkamf, Johannes Sartorius, Johannes Weber, Georgius Conrad, Daniel Weber, Johannes Licki, Georgius Gartner, Johannes Lipko, Samuel Scholtz, Michael Wirth.* A színdarab arról a pestisjárványról szólt, amelyet akkor szenvedett el a zsidó nép, amikor Dávid az Úr akarata ellenére rendelt el népszámlálást (A_4b–E_8a). *Prologus*ból és három felvonásból (*Actus*) áll, az elsőben IX., a másodikban VIII. jelenettel és *Interscenium*mal. A harmadik felvonásban a szereplők Apollón és a kilenc Múzsa nevében mondtak el egy-egy örvendező verset azért, mert a csapás elfordult a néptől. A darabot záró *Epilogus* után olvasható mondat kronosztichonja az 1662. évet adja (E_8a–b).

A kiadvány a címlap szövege és az azon, valamint a könyv végén idézett kronosztichon tanúsága szerint az 1662-ben Eperjesen dúló pestisjárvány alkalmából készült. Varga Imre a

XVII. századi bibliai tárgyú drámák között említette (Varga: A magyarországi 46). Kinyomtatására egy évvel később, 1663-ban került sor.

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Acad*) – Kežmarok *Ev* ①
Olim: Szebeni Bruckenthal-ktár – Géresi Kálmánnál Debreczenben

3083

»CHOK Mózes szentkirályszabadi prédikátor nevére kiállított papi diploma.« [Kőszeg?] 1663 [typ. Ev. Consistorii?].

Szinnyei III 941

Református lelkészavatást tanúsító űrlap. – A kiadvány egykori létezésére Tóth Ferencnek a dunántúli református püspökök életrajzát összegyűjtő kötetéből lehet következtetni. Gál István református püspök életrajzában tesz említést „a Szent Király Szabadi ... Ekklésiában meg-hivatott uj Prédikátornak Chok Mósesnek a felszentelése alkalmatosságával 1663-ban adott" oklevélről, amelynek szövegét is közli. Kelte: Pápa, 1663. VI. 17., aláírói: „Stephanus Gál, servus Christi ... in ecclesia Veszprémiensi orthodoxa et episcopus; Georgius Ratkai, minister ecclesiae Körmendiensis et senior; Joannes Szeremlei, minister ecclesiae Felsö Örien. et senior". A forrás hitelét emeli, hogy Tóth külön kiemeli, „a Túl a Dunai Superintendentiában ez a leg elsö nyomtatott, Papi Diploma". Tóth szövegközlésének formája alapján nagyon valószínű, hogy a nyomtatott űrlapot kézírással töltötték ki.

Szövegét közölte: Tóth Ferenc: A helvétziai vallástételt tartó Tul a Dunai Superintendentziában élt superintendensek, vagy református püspökök élete... Győr 1808, 118—119.

A kiadvány szövege a korábban kiadott hasonló űrlapokétól (Debrecen 1617, **1130**, Pápa 1629, **1447**, Csepreg 1640, **1821)** eltér.

A nyomtatás helye talán a kőszegi nyomda lehetett. Az 1652 és kb. 1670 között működött tipográfiát Wechelius András vezette, aki 1650-ben Somorján működő nyomdáját költöztette át Kőszegre. Attól kezdve, hogy 1663-ban bővítették a dunáninneni evangélikus konzisztórium betűivel, ez utóbbi fennhatósága alá került. A műhelynek ma kevés kiadványa ismeretes, és úgy tűnik, főleg az evangélikusok számára nyomtatott. Könnyen elképzelhető azonban, hogy a református püspök számára is dolgozott, hisz korábbi működése során Wechelius a református egyház szolgálatában állt (vö. V. Ecsedy 108). A nyomtatás ideje nem határozható meg pontosan, az űrlapot ugyanis akár hosszú időn át is használhattak (vö. MKsz 1943: 366, Szimonidesz Lajos). Újabb adat előkerüléséig azonban készítési ideje 1663-ra tehető. Nincs nyoma annak, hogy az evangélikus konzisztórium nyomdája Wechelius Kőszegre költözése előtt bármit is adott volna ki.

Tóth Ferenc közlése alapján elsőként Szinnyei József számolt be a kiadványról (III 941).

Cf. **1130**, **1447**; **1821**; –, →

3084

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1664. Leutschau 1663 Brewer. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3085

»ΧΑΡΜΟΝΗ γαμικὴ Domino Coeli Egregiis concessa Maritis: Viro ... Andreae Günthero Ecclesiae Olassiensis symmiste ... Andreae Güntheri Eccl.-ibidem [!] Olassi Pastorio ac XXIV Reg. Oratoris perpetui Filio Sponso ... Susanne Alaudis ... Josephi Alaudae Civis et Senatoris Reip. Leutsch. ... Filiduricae[!]... Sponsae ... a ... celebratur ... Amicis et Fautoribus Leutschov. [Leutschoviae 1663 Brewer].«

»§^{4} = [4] fol – 4º«

Čaplovič 1115

Lakodalmi versek. – A ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadványt Ján Čaplovič (1115) a lőcsei evangélikus egyház könyvtárának régi katalógusa alapján írta le, a példányt már ő sem látta. A címet és a terjedelmet Dézsi Lajos ismertette részletesen, a fenti címleírás tőle származik (vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka 326). A cím tanúsága szerint a kiadványt ifj. Günther András és Susanna Alauda, Josephus Alauda lányának esküvője alkalmából jelentették meg barátaik és jóakaróik. A vőlegény apja szepesolaszi evangélikus első pap és a szepesi 24 királyi város egyházmegyéje örökös szónoka volt. A házasságkötés 1663. április 2-án történt (vö. **3108**, **3106**).

Ugyanerre az alkalomra három másik kiadvány is megjelent Lőcsén (vö. **3091**, **3106**, **3108**).

Cf. **3091**, **3106**, **3108**

Olim: Lőcse, evangélikus egyház könyvtára

Christliches neues Gesangbuch auf christlichen Glaubens-Schatz, Lebens-Stand und Creutzes-Noth gerichtet. Leutschau zwischen 1653–1674. – Vide **3097**

3086

ECCARD, Abraham, sen.: Filiae suae ... Annae cum ... Zacharia Pfeiffero, cive et pharmacopola Caesaropolitano, matrimonium ineunte εὐγαμεῖν precatur ... Abraham Eccardus p.t. in exilio … Caesaropoli hospitans ... [Leutschoviae 1663 Brewer].

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Init.

Sztripszky II 2703/251 ← MKsz 1895: 143 – Čaplovič 1654

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Zacharias Pfeiffer, késmárki gyógyszerésznek Anna Eccarddal kötött házassága alkalmából készült. A versek nagyobbik részét a menyasszony családjának tagjai írták: az örömapa, (1–3) *Abraham Eccardus* latinul és németül ([ ]$_1$b–[ ]$_3$b) – (4–5) *Andreas Eccardus, sponsae frater* latinul és németül ([ ]$_3$b–[ ]$_4$a) – (6) *Emericus Frivaldsky, … Simonis Frivaldski ecclesiarum Liptoviensi. ... filius* ([ ]$_4$a) – (7) *Abraham Eccardus*, minden bizonnyal a menyasszony testvére németül ([ ]$_4$a) – (8) *Paulus Eccardus, der Jungfer Braut Bruder* németül ([ ]$_4$a–b – (9) *Daniel Eccardus* németül ([ ]$_4$b) – (10) *Jonathan Eccardus* németül ([ ]$_4$b).

A kiadvány egyetlen ismert példányáról először Horváth Ignác adott hírt (MKsz 1895: 143), az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2703/251). Ján Čaplovič a nyomtatási év pontosabb meghatározása nélkül XVII. századi lőcsei nyomtatványként írta le (1654). A nyomdai anyag vizsgálata megerősíti a lőcsei kinyomtatás tényét (Pavercsik Ilona megállapítása). Zacharias Pfeiffer és Anna Eccard 1663. június 24-én kötött házasságot (vö. **3102**), tehát ez a kiadvány is nyilván ebben az évben készült.

Az sziléziai származású Abraham Eccard (?–1682) evangélikus lelkész volt Eperjesen 1657-től 1663-ig. Ezt követően Leibicen lelkészkedett, majd 1674-es számüzetése után szülőföldjén, Boroszlóban halt meg.

Cf. **3102**

Budapest *Nat* ①

3087

»ECCARD, Andreas: Schrifft gegründeter Trost vnd Wohlfahrt-Wunsch der ... Frawen Annae Eccardin gebohrnen Neanderin, am Annae Tag, den 26. Julij, im 1663. Jahr ... von jhren ältesten Sohn Andrea Eccardo ... überreichet im von Gott verhengtem Exilio zu Käysersmarck. [Leutschau] (1663) [Brewer].

[2] fol. – 4°«

Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 224 – Čaplovič 1110

Gyászvers. – A költeményt Anna Neumann, görögösen Neander halálára írta az elhunyt legidősebb fia, Andreas Eccard. A temetés 1663. július 26-án, Anna-napkor volt, valószínűleg Késmárkon. Erre utal a címlapon olvasható „késmárki bujdosás" kifejezés, azaz arra az átmeneti helyzetre, amikor az özvegyen maradt Abraham Eccard már nem viselhette Eperjesen evangélikus elsőpapi állását, de még nem hívta meg őt lelkészének a leibici gyülekezet.

Andreas Eccard a sziléziai Namslauban született Abraham Eccard és Anna Neumann-Neander házasságából. A család az 1660-as években gyermekeikkel együtt már Magyarországon élt. Andreas a késmárki gimnáziumban lett tanító, majd 1672-ben a wittenbergi egyetemen végzett tanulmányokat. A vallásüldözés idején Sziléziába vándorolt ki, s csak az 1680-as évek közepén működött ismét Késmárkon tanárként.

A Rexa Dezső által egykor leírt példány (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 224) ma már nem található, már Ján Čaplovič sem látta (1110).

Olim: Dolný Kubin

3088

EVANGELIA et epistolae, quae annuatim secundum ritum veteris ecclesiae in templis leguntur et ea evangelia ac epistolae, quae in praecipuis sanctorum feriis tractantur. Leutschoviae 1663 typis Laurenti Breveri.

A^8–N^8 = [104] fol. – 16° – Init.

RMK II 1006 – Čaplovič 1111

Evangélikus perikópáskönyv. – A címlevél után, külön cím nélkül a vasár- és ünnepnapokra rendelt epistolákból és evangéliumokból vett szakaszok szövegével (A_2a–I_8a) kezdődik a főrész. Ezután *Epistolae et Evangelia, quae in praecipuis sanctorum feriis leguntur* cím után a szentek ünnepeire szóló bibliai szövegek következnek (K_1a–N_8a). Az evangéliumi idézetek verses summázatát egy-egy disztichon tartalmazza.

E perikópáskönyv az ugyanebben az évben magyar nyelven, azonos formátumban megjelent változat latin nyelvű párja (vö. az **3089** leírását).

Cf. **91**!*; **900**!*; **1774***!; **–, 3089, 3340,** →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

3089

EVANGELIOMOK és epistolák az evangeliomokból szereztetett áhitatos imádságokkal egyetemben. A' régi keresztyénektöl egész esztendö által lévö minden vasarnapokra intéztetett és rendeltetett. Lötsen 1663 Brever Lörintz.

A^8–Z^8, Aa^8–Hh^8 = [248] fol. – 16° – Orn., init.

RMK I 1004 – Čaplovič 1112

Evangélikus perikópáskönyv imádságokkal. – A címlevél után külön cím nélkül a vasárnapokra és az egyházi év fő ünnepeire szóló bibliai részletek olvashatók (A_2a–Y_5b). Ezt követik *A szenteknek innepek napjára való Evangéliomok és Epistolák az imádságokkal egyetemben* (Y_6a–Hh_8a).

E perikópáskönyv az ugyanebben az évben latin nyelven, azonos formátumban megjelent változat (**3088**) párja, de bővebb annál. Pl. karácsony ünnepére három perikópát is közöl (B_3b–C_2b), jóval több szent ünnepére ad bibliai szöveget. Ugyanakkor nincs verses summázat a bibliai idézetek előtt, de minden alkalomra tartalmaz imádságokat a lőcsei 1634. évi kiadáshoz hasonlóan (**1591**). Attól eltérően azonban nem közli az evangéliumokhoz kapcsolódó fametszetes illusztrációkat.

Cf. **91**!*; **900**!*, **1591**; **1937; 3088**, –, →

Budapest *Univ* ①

3090

FLAMMEUM nympheum sive aggratulatio nuptialis in ... conjugalem ... Jacobi Klösz ... civitatis Bartpha, consularis senatoris ... et pagorum cert(orum) comitis, dum in ... sociam sibi jungeret ... Justinam ... Matthaei Gosnoviceri de republ(ica) ... civitatis Cibiniensis bene meriti derelictam ab amicis et observantia addictis flammeata cura exhibita ... MDCLXIII. die XXV. Novembris. Leutschoviae (1663) [Brewer].

[1] fol. – 375 × 290 mm

Čaplovič 1113

Lakodalmi versek. – A költemények Jakob Klöss bártfai szenátornak, nyomdásznak és a Bártfához tartozó birtokok felelősének, valamint Matthaeus Gosnovicer özvegyének, Justinanak 1663. november 25-én kötött házassága alkalmából készültek. A barátoktól származó, cím nélküli latin nyelvű köszöntő versek szerzői: (1) *M.W.B.p.* – (2) *L.W.* – (3) *P.K.* – (4) *Caspar Hain rect. gymn. Leutsch.* – (5) *M.PF.* – (6) *M.Z.K.* – (7) *E.L.* – (8) *N.R.s.B.conr.* – (9) *Jacobus Jacobo* – (10) *I.L. coll.* – (11) *A.H.* – (12) *Matt. Witriarius* – (13) *G.N.*

Ján Čaplovič (1113) a monogramok egy részét a következőképpen oldotta fel: *M.W.* = Mart. Wagner, *L.W.* = Leonhard Wagner, *P.K.* = Paulus Kray, *M.PF.* = Mart. Pfeifer, *E.L.* = Elias Ladiver, *N.R.* = Nicolaus Ritzmannus, *I.L.* = Johannes Lippisch.

A 12. vers szerzője, Matthias Witriarius mint nyomdászlegény Lőcsén 1689–1703(?) között működött, majd 1704-ben önálló nyomdát alapított Késmárkon. 1706. február 16-án halt meg, de az általa létesített nyomda még 1710-ig működött.

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *Nat* ①

3091

FRÖLICH, Bartholomaeus: Grvs nvptialis, quam in honorem ... nuptiarum ... Andreae Günthero, verbi Divini apvd Olassienses ministro … Andreae Güntheri ecclesiae Olassiens. pastoris et XXIV regal. oratoris perpetvi filio, sponso et ... Svsannae ... Josephi Alavda ... reipublicae Leutschovien. senatoris ... filiae, sponsae debitae gratul. et grat. ergo laeta dictante Thalia tripudianti animo Bartholomaeus Frölichius Caesareop. (pronunc in illustri Athaeneo Frag. sub vexillo sacrae Palladis militans) affinis humillimus anno ... 1663. deliniavit. Leutschoviae (1663) e typographia Breveriana.

[1] fol. – 575 x 368 mm.

Čaplovič 1114

Lakodalmi versek. – A kiadvánnyal ifj. Günther András szepesolaszi lelkészt, az azonos nevű szepesolaszi, evangélikus első papnak és a szepesi 24 királyi város egyházmegyéje állandó követének fiát, valamint Susanna Alaudát, Josephus Alauda lőcsei tanácsos lányát köszöntötte Bartholomaeus Frölich 1663. április 2-án Lőcsén tartott esküvőjük alkalmából.

A plakát alakú egyleveles nyomtatványt körzetekből összeállított keret övezi. A cím alatt, attól szintén körzetekkel elválasztva olvasható a két köszöntő vers. Az egyik címe *Vinculum maritale*, sorkezdő betűi „Andreas Günter", a sorok utolsó betűi pedig Susanna Alauda nevét adják ki. A másik költemény képvers, amely lábában követ tartó darut formáz.

A kiadványt első alkalommal Géresi Kálmán írta le a lőcsei evangélikus könyvtár unikumai között, megemlítve, hogy a rajta látható „nagy daru-alak a gólya szerepét látszik vinni" (Száz: 1906 669). Nyomán a művet Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (1114), azonban az egyetlen lőcsei példányt ő sem látta. Részletes címleírást Dézsi Lajos készített róla (vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka 326). Az egyetlen lőcsei példány valójában az evangélikus egyház levéltárában, nem az evangélikus könyvtárban található.

Bartholomaeus Frölichtől csupán ez az egyetlen munka ismeretes. A címleírás alapján annyi tudható, hogy 1663-ban az eperjesi gimnázium növendéke volt (vö. **3082**).

Ugyanerre az alkalomra több kiadvány is megjelent (vö. **3085**, **3106, 3108**).

Cf. **3085**, **3106, 3108**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Arch* ①

3092

HEINZEL, Joannes: Dissertatio logica de conversione enunciationum, quam ... sub praesidio m. Johannis Heinzelii, gymn. evang. Neosolien. p.t. rectoris ... in examine anniversario provectioribus ejusdem gymnasii condiscipulis suis ventilandam proponit respondens Jeremias Pilarik, ad diem XXVII. Aprilis horis ante- et pomeridianis anno MDCLXIII. Leutschoviae (MDCLXIII) typis Laurentii Brever.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1007 – Čaplovič 1116

Logikai tézisek. – A címlap hátán *Ieremias Pilarik respondens* ajánlása olvasható a következő egyházi és világi személyeknek: *viris ... Johanni Windisch, ecclesiae Schemnicensis proto-mystae ..., nec non ecclesiarum montanarum seniori ... et scholarchae ...; Christiano Seelmann, ecclesiae Cremnicen. pastori ... et scholae inspectori ...; Esaiae Pilarik, ecclesiae Slavicae, quae Schemnicii Christo colligitur, ministro; ... Jeremiae Lepinio, pastori ecclesiae Szalatn. ... et contubernii Zolien. notario ...; Johanni Pilarik, mystae ecclesiae Oschovien.; ... pariter ... Johanni Hancke, ... reipub. Neosolien. judici et scholarchae ...; Friderico Grebnero, Christophoro Mikoy, Michaeli Hinterskircher senatoribus ... civit. Neosolien. ..., Martino Mikoy, ejusde(m) civit. notario ..., Erasmo Kraudi, XXIV. viro.* A főrészt rövid *Προαύλιον* vezeti be. Ezután öt tézis tárgyalja azt a kérdést, hogy miféle átalakításokkal (*conversio*) jöhetnek létre az egyes kijelentésekből a logikai következtetések (*consequentia*) (A_2a–A_4b). Majd ugyancsak öt *Canones* bizonyítja példákkal (*confirmatio*) és ellenpéldákkal (*vindicatio*) a törvényszerűségeket (A_4b–B_4b).

A tételeket 1663. április 27-én vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Joannes Heinzel, az iskola rektora, a vizsgázó Jeremiáš Pilarik volt. Ő besztercebányai tanulmányai után 1663 és 1665 között Danckában és Greifswaldban tanult tovább. Hazatérése után 1667-ben Korponán mint tanár, Bélabányán mint evangélikus lelkész működött. 1674-ben száműzetésbe kényszerült. Ezután Friedrichsthalban és Sulthorban volt lelkész 1708-ban bekövetkezett haláláig.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Szeged *Univ* ①

3093

HEINZEL, Matthias: Διάσκεψις φιλοσοφικὴ de natvra affectionvm entis in genere, quam ... proponit praeses m. Matthias Heinzelivs, gymn. Briznen. p. t. rector, respondente Petro Rossiar Taxovien., ad diem 26. Aprilis anno MDCLXIII. Leutschoviae (MDCLXIII) typis Laurentii Brever.

A^6 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1008 – Čaplovič 1117

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Matthias Heinzelius, praeses* szöveg nélküli ajánlása áll *viris ... Davidi Lani, ecclesiae, quae in ... civitate Briznoban. colligitur, antistiti ... gymnasii ejusdem inspectori ..., comitatuum item Thurocien., Zolien., Neograd. et utriusque Hontensis ἐπισκόπῳ ..., Michaeli Priehradni, pastori ecclesiae Clenocen., ... contubernii Kisch-Honten. notario ..., Petro Sextio, p.t. ecclesiae Teplen. verbi Dei ministro ..., Balthasari Nicletio, symmystae ecclesiae Seczienen. ... fautoribus ... pariter et ... viris .. Danieli Chmelio, judici ..., ... ordini senatori ... patriae patribus* ... A főrészben rövid bevezető után hét tézis szól a létező tulajdonságairól (A_2a–A_6b), amit öt számozatlan *Corollaria* követ a politikáról. A nyomtatványt *Martinus Heinzelius, olim pastor Trstenens.* és *Michael Ursini, cant. Briznen.* üdvözlőverse zárja (A_6b).

E tételeket a címlap tanúsága szerint 1663. április 26-án vitatták meg a breznóbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Matthias Heinzel rektor volt, a vizsgázó a Gömör megyei Tiszolcról való Petrus Rossiar.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Miskolc *Scient* ① – Szeged *Univ* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

3094

KREUCHEL, Elias: Sciagraphia theologica de universali Salvatoris nostri passione et satisfactione, quod non solum pro electis, sed etiam pro reprobis sit mortuus, adornata a m. Elia Kreüchel Argentinate, scholae Schemnicensis moderatore, sed pro virili propugnanda et publice tuenda ab Andrea Horečžni Dežericeno Trenchiniensis comitatus, anno 1663. ... Aprilis. Leutschoviae (1663) typis Laurentii Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1010 – Čaplovič 1118

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Andreas Horecsni Desericenus ex comitatu Trenchiniensi respondens* külön szöveg nélkül ajánlja a munkát *Stephano Albini, coetus fidelium Kočžkoviensis mystae ... suo avunculo ...; ... Martino Serari, pastori Desericensium ...; nec non ... Francisco Semberi de Also Sember, jurato assessori comitatus Hontensis ... moecenati suo ...; ... Andreae Rudnianski, jurato notario comitatus Trenchiniensi ... patrono ...; ... Georgio Palasti de Keszihücz, ... fautori et benefactori ...; ... Antonio Rinckio, civi, mercatori et urburario in civitate ... Schemniciensium, ... suo hospiti ...; ... Matthiae Scharinger, juveni ... amico et convictori ...; ... Emerico Rudnianski, ... Stephano Marciban, juratis assessoribus comitatus Trenchiniensis, fautoribus et patronis...*

A főrész (A_2a–B_2b) *Sequentur argumenta potiora, quae non solum impugnant, sed et expugnant satisfactionis, passionis et meriti Christi heterodoxam particularitatem* hat *Classis*ban tárgyalja a címben megadott témát, vagyis hogy az Üdvözítő elégtétele általános érvényű: Krisztus nemcsak a választottakért, hanem az elvetettekért is meghalt.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1663 áprilisában vitatták meg a selmecbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató az iskola rektora, Elias Kreuchel, a vizsgázó a Trencsén megyei Dezsérből származó Ondrej Horečný volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3095

LAETUS sub tempore moesto applausus, quo festivitatem nuptialem ... Adami Popradii, ecclesiae patriae Belensis diaconi ... sponsi, cum ... Svsanna ... Bartholomaei Koch, civis ejusdem oppidi ... relicta filia, sponsa, anno 1663. die 21. Octobris ibidem ... prosequuntur fautores, amici, fratres. Leutschoviae (1663) typis Laurentii Breveri.

A^4 = [4]fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1119

Lakodalmi versek latinul és németül. – E kiadvány Adamus Popradius, szepesbélai lelkész és Bartholomaeus Koch, ugyancsak szepesbélai polgár Susanna nevű árvájának 1663. október 21-én Szepesbélán tartott esküvőjére készült. Az ifjú párt verssel köszöntötték: (1–2) *Christophorus Klesch*, latinul és németül (A_1b–A_2b) – (3–12) *Paulus Cuncius Decas epigrammatum* címen latinul és németül (A_2b–A_4a) – (13) *C.H.g.L.r.* németül – (14) *I.P.N.W.* németül (A_4a) – (15) *Georgius Simonis, ss. th. st.* németül (A_4b).

Ján Čaplovič szerint (1119) a *C.H.g.L.r.* monogramm Caspar Hain gymnasii Leutsch. rector nevét, az *I.P.N.W.* pedig Johann Popradiusét rejti.

E kiadványról első alkalommal, a lőcsei evangélikus egyház könyvtárában lévő példányt ismertetve Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 345).

Ugyanerre az alkalomra egy másik versgyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3103**).

Cf. **3103**

Budapest *Nat* cop. (Levoča) – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ○

3096

LANGSFELD, Johann Georg: Epistolisches Gebeth-Büchlein auff die sontäglichen Episteln gerichtet durch J.G.L. verfertiget. In verlegung H. Ludwig Sonntags deß Jüngeren, fürnehmen Bürgers etc. in Iglo. Leutschau 1663 [Brewer].

A^{12}–G^{12} = [84] fol. – 12° – Init.

RMK II 1011 – Čaplovič 1120

Epistolákra írt evangélikus imádságok az egyházi év vasárnapjaira. – A címlap hátán *Johannes Georgius Langsfeld* iglói német prédikátor *L.S.* megszólítással kezdődő ajánlása olvasható *in der königlichen Freyen Bergstadt Iglo im Jahr Christi MDCLXIII* keltezéssel. Az ezután kezdődő főrészben egy-egy, epistolára írott imádság szövegét adja közre a szerző az egyházi év minden vasárnapjára (A_2a–G_{10}a). Végül *Zugabe* címmel *Gebet wider die unnütze Bauchsorge* (G_{10}b–G_{12}a) és *Gebet um das ewige Leben* (G_{12}a–G_{12}b) zárja a nyomtatványt.

Langsfeld ajánlásában röviden összefoglalta módszerét és célját: könyörgéseiben a vasárnapokra rendelt bibliai szöveget és a hozzáfűzött magyarázatokat világosan és érthetően kívánta megfogalmazi, hogy házi áhítatok alkalmával a ház ura és házanépe épülhessen azokból. A címlap tanúsága szerint az imádságoskönyv ifj. Ludwig Sonntag iglói polgár költségén jelent meg.

Budapest *Acad* cop. (Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Levoča) – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ○

3097

<Leutschauer Gesangbuch. Leutschau 1653–1674 Brewer. 8°>

Das Leutschauer Gesangbuch als Ausprägung kultureller Wirkungen in der Zips. In: Deutsche Sprache und Kultur in der Zips. Hrg. von Wynfrid Kriegleder, Andrea Seidler, Jozef Tancer. Bremen 2007, 75–81, Pavercsik Ilona.

XVII. századi adatok alapján feltételezhető. – Evangélikus énekeskönyv.

Ennek a példányból ismeretlen lőcsei német nyelvű énekeskönyvnek egykori létezésére az 1686. évi lőcsei *Christlich neü-vermehrtes und verbessertes Gesangbuch* (RMK II 1583) előszavából lehet következtetni. Az előszó magát *A. L.* monogrammal jelölő írója szerint Samuel Brewer lőcsei nyomdász magára vállalt egy újabb kiadást, „... weil das grössere Gesangbuch in Abnehmen kommen, dass kein Exemplar schon vorhanden, das auch in längern Format verlebten und bleich Gesicht habenden Personen etwas dunckel ist, als wolte er mit einem klären Druck beydes ersetzen ...” (RMK II 1583,)($_7$a–b). Az előszó tehát egy nagyobb és egy kisebb énekeskönyvre utalt az 1686-os lőcsei kiadvány előzményeként. Lőcsei polgárok hagyatéki leírásai már 1686 előtt is többször említettek kifejezetten „Leutschauer Gesangbuch”-nak nevezett énekeskönyvet, megadva néhol annak nyolcadrét, ill. tizenkettedrét formátumát is (vö. Magyarországi magánkönyvtárak II. 1588–1721. Kiadta Farkas Gábor, Varga András, Katona Tünde, Latzkovits Miklós, szerk. Monok István. Szeged 1992, 244, 246, 247, 249, 254, 255, 256, 258). Sőt Dorothea Günther 1694-es hagyatéki leltára a nyolcadrét énekeskönyvek közül az egyiket „Leutschauer Krüger-Gesangbuch”-nak írta le (uo. 275, 277). Mindezek alapján megalapozottan feltételezhető, hogy az 1686. évi „Leutschauer Gesangbuch” előtt már valóban kinyomtattak Lőcsén egy nagyobb, valószínűleg nyolcadrét és egy kisebb, valószínűleg 12edrét formátumú német énekeskönyvet. Más érvek alapján pedig szintén feltételezhető a nyolcadrét nagyobb énekeskönyvnek egy ennél is korábbi, 1652-es kiadása (**S 2417A**), erről ld. Pavercsik Ilona fent idézett tanulmányát, 69–75.

Johann Crüger zeneszerző (1598–1662) négy évtizeden keresztül a berlini Nikolaikirche kántora és jelentős énekeskönyv-kiadó volt. „Praxis pietatis melica" című, először 1647-ben megjelentetett énekeskönyve a 18. század közepéig csak Berlinben 45 további kiadást ért meg. Valószínű, hogy ez a mű az 1686 előtt kibocsátott lőcsei nagyobb német énekeskönyvre hatást gyakorolt, ezért tüntették fel a leírók ilyen elnevezéssel. E hatás a példányból ismert 1686-os lőcsei énekeskönyvnél (RMK II 1583) valóban kimutatható: mintegy kilencven énekének lehetett forrása a „Praxis pietatis melica" 1653-as vagy azt követő kiadása. Az 1686-os lőcsei énekeskönyvnek szerkezete is majdnem teljesen azonos Crüger Praxisával. Mindkettő Paul Gerhardt *Wach auf mein Herz und singe* kezdetű énekével kezdődik, ill. a „Tägliche Morgen-, Abend- und Bußlieder, wie auch von der Rechtfertigung" cím alá besorolt énekcsoportokkal. A lőcsei énekeskönyv ezt a más magyarországi német énekeskönyv-kiadásoktól eltérő, jellegzetes szerkezetét a későbbi kiadásokban is megőrizte.

A „Crüger"-énekeskönyvként is említett nyolcadrét lőcsei német énekeskönyv kiadása 1653 és 1674 közé feltételezhető, a protestantizmus gyászévtizedében ugyanis aligha jelenhetett meg, és példányai az 1686-os kiadás megjelenéséig már elfogytak. Címe hasonló lehetett az 1686-oshoz: *Christliches Gesangbuch* (vagy *Christliches neues Gesangbuch*) *auf christlichen Glaubens-Schatz, Lebens-Stand und Creutzes-Noth gerichtet*. A lőcsei hagyatéki leírások vonatkozó adatainak kiértékelését, ill. az énekeskönyvkiadás feltételezhető tartalmát ld. Pavercsik Ilona fent idézett tanulmányában, 75–81. A kisebbik lőcsei német énekeskönyvet ld. **3550**.

Cf. **S 2417A**; –, **3550,** →

Leutschauer Krüger-Gesangbuch. Leutschau zwischen 1653–1674. – Vide **3097**

3098

LUCAE, Ondrej: Dialogus theologicus, das ist ein geistlich Gesprech der Christlichen Kirchen mit Gott, voller tröstlichen Sprüche, oder eine geistliche Schatzkammer, begreifft in sich der schönsten Perlen, CCCXXIIII aus der Heiligen Schrifft ausgezogen und geklaubet, welche zu Nutz, zu Trost, zur Sicherheit und Artzneyung mit sonderlicher Andacht der Braut Christi, nemlich der Christlichen Kirchen, bringt und verehret Andreas Lucae, Pfarherr zur Lautschburg, im Jahr MDCLXIII. Leutschau (1663) bey Lorentz Brewern.

A^4 B^4 = 16 pag. – 4° – Orn.

OSzKÉvk 1961/62: 234 – Čaplovič 1121

Evangélikus elmélkedések. – A mű négy fejezetét (*Capitel*) a keresztyén egyház és Isten között folyó, Bibliából vett idézetekből összeállított egy-egy dialógus alkotja. Ezeknek egymásra felelő mondatai a rektó és verzó lapokon egymással szembe szedve olvashatók, a lap szélére a bibliai locusokat szedték. Az első fejezet első tagja *Die göttliche Vermahnung* (2–?) címet viseli. A ma ismeretes egyetlen példány csonka, így a 2–7 lapig terjedő részek címei a mű biblikus cseh

változatából (**3099**) következtethetők ki. Ez alapján az isteni intelemre válaszolt „A hű keresztény felelete". A második fejezet tartalmazta az „Isten kegyelmes ígéreté"-t. A kötet a 7. lapon ennek párjával, *Die Bekräftigung der christlichen Hoffnung* című rész végével folytatódik. Ezt követi *Das dritte Kapitel* dialógusa, amely az *Eines christlichen Menschen Gebet*, illetve *Die gnädige Antwort Gottes* című részeket tartalmazza (8–11) – a negyedik fejezet párbeszédének két tagja: *Die tröstliche und erquickende Wort Christi*, illetve *Der christlichen Kirchen Antwort* (10–14). Végül *Augustinus* nyomán egy imádság: *Von dem seligen Leben, welches Gott bereitet hat denen, so ihn fürchten* olvasható (14–16).

A kiadványt első alkalommal Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1961/62: 234), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1121).

A mű biblikus cseh változata ugyanebben az évben jelent meg Lőcsén (**3099**). A német kiadásban elmaradtak az annak végén olvasható verses imádságok és a könyv elolvasása utánra ajánlott énekek. Ezek helyén itt a *Von dem seligen Leben* szóló imádság áll.

Cf. –, **3099**

Budapest *Nat* ②*

3099

LUCAE, Ondrej: Dialogus theologicus to gest ljbežné [!] a rozkossné cyrkwe z Pánem Bohem rozmluwanj ... aneb pokladnice cyrkewnj, obsahůgjcj wsobe a zdržugjcý perél naydrachssých CCCCLVIII zmore newiwažitedlného Biblij swaté wybráných, z prydanými modlitbámý ... Oddáwa a offeruge Andreas Lucae, kazatel cýrkwe Lučiwnánské, anno 1663. W Lewočj (1663) v Wawrince Brewera.

A^4–C^4 = 24 pag. – 4°

RMK II 1012 – Čaplovič 1122

Evangélikus elmélkedések biblikus cseh nyelven. – (A cím fordítása: Dialogus theologicus azaz kedves és gyönyörűséges beszélgetése az egyháznak az Úristennel ... avagy egyházi kincsestár, amely tartalmazza és magában foglalja a Szent Biblia kimeríthetetlen tengeréből kiválasztott 458 legdrágább gyöngyszemet, megtoldva imádságokkal és kis énekekkel ... Közli és felajánlja ... a lucsivnai egyház prédikátora ...

A szerző a Bibliából vett kérdéseket ugyancsak a Bibliából származó feleletekkel válaszolja meg négy fejezetben: 1. *Napomenůtí Boha večného* (Az örök Isten intelme) – *Odpověď krestiána verného* (A hű keresztény felelete) (2–6); 2. *Mylostivé Boží zaslíbení* (Isten kegyelmes ígérete) – *Krestánské nádeje potvzrenj* (A keresztény remény megerősítése) (9–12); 3. *Modlitba človeka verícího* (A hívő ember imája) – *Odpověď Boha všemohucího* (A mindenható Isten felelete) (12–17); 4. *Krystus Pán potešůjící* [!] (A vigasztaló Krisztus Úr) – *Cyrkev šůžená odpovídající* (A gyötrődő válaszoló egyház) (16–19). Ezután verses imádságok következnek, két reggeli, egy esti és egy Jézust dicsőítő (20–22), majd a könyv elolvasása utánra ajánlott énekek három részben: I. *Obsahůje vsobe túžení a žádosť nevesty cyrkve krestánské po ženíchu P.J. Krystu*

(A menyasszony keresztény egyház vágyakozását foglalja magában az Úr J. Krisztus jegyese után) (22–23); II. *V nádeji utvrzující* (A reményben megerősítő) 23); III. *V kříži a protivenství potešůjící* (Kereszt és viszontagság idején vigasztaló) (24).

A szerző nyelve erősen szlovakizált. Szentírási szövegeit nem a számára hozzáférhető két cseh Bibliából (B. Adama z Veleslavína, Praha 1613 – Knihopis 1106; B. Kralická jednodílná, Kralice 1613 – Knihopis 1110) vette, hanem más forrásból maga fordíthatta. A mű német változata ugyanebben az évben jelent meg Lőcsén (**3098**).

Cf. **3098**, –

Budapest *Nat* ①

3100

NOBILISSIMI novorum conjugum paris ... M. Joachimi Erythraei, c. L ... Tobiae Erythraei, pastoris eccl. Belensis ... ac XXIV. regal. senioris dignissimi filii, sponsi et ... Dorotheae Gosnovicerianae ... Matthiae Gosnoviceri, in rep. Leutsch. judicis honoratiss. filiae dilectae, sponsae nuptiis Leutschoviae ad III. Kalend. Febr. ... congratulantur amici et fautores. [Leutschoviae] (1663) typis Laurentii Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1013 – Čaplovič 1125

Lakodalmi versek latinul és németül. – E nyomtatványt Joachim Erythraeus lőcsei polgár, Tobias Erythraeus, szepesbélai lelkipásztor és a szepesi 24 királyi városi fraternitas seniorának fia, valamint Dorothea Gosnovicer, Matthias Gosnovicer lőcsei bíró lányának 1663. január 30-án, Lőcsén tartott menyegzőjére készítették barátaik és jóakaróik. Az ifjú párt verssel köszöntötte: (1-2) *Tobias Weiß, pastor Popradien., M. Joachimus Erytraeus sponsus, ἀνάγραμ.* és *Votum pro neogamis Dorothea, ἀνάγραμ.* címen (A_2a–b) – (3–4) *Christophorus Klesch, minist. Christi in Monte D. Georgii*, *Neogamica onomastici anagrammatici harmonia* címen (A_2b–A_3a) – (5–7) *Pauli Cuncii, eccl. Varal. diac. Germ., I. Dorothea Gosnoviceria* és *II. Ad clariss. dn. sponsum, fautorem sincerum. M. Joachimus Erythaeus, ἀνάγρ.* címen latinul, valamint cím nélkül németül (A_3a-b) – (8) C*aspar Hain, scholae Leutsch. rector* (A_3b–A_4a) – (9–10) *Joh. Croner, schol. pat. conr., Joachimus Dorothea, ἀνάγρ.* latinul és *Hochzeitliches Freudengedicht* címen németül (A_4b–B_1a) – (11) *Johannes Fringilla, h. t. can. L.* (B_1a–b) – (12–14) *Joachimus et Dorothea, ἀνάγραμ.* és *M. Joachimus Eryhraeus, Κατ' ἀνάγραμ.* címen továbbá *Chronologia nuptiarum* című kronosztichonnal Johannes Kretschmer *Sil. coll. L.* (B_1b–B_2a) – (15) *Matthias Gosnovicerus, sponsae frater, Gen. 2. Matth. 19. Erunt duo in carne una* textussal (B_2a) – (16) *Samuel Brever L.* akrosztichonnal (B_2b).

A házasságkötés évét a címben olvasható kronosztichon árulja el.

A vőlegény, Joachim Erythraeus (1637 Szakolca – 1700 Stettin) iskoláit Bártfán, majd a wittenbergi egyetemen végezte. Hazatérése után a lőcsei német egyházközség lelkésze lett.

1674-ben németországi száműzetésbe kényszerült.

A nyomtatványt, a benne olvasható Christoph Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-24).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Levoča *Ev* ①

3101

[1] NOWÝ a starý kalendař na tento prestupný rok po spasitedlnem narozenj P. Gežjsse Krysta MDCLXIV. W kteremžto měsycě [!], týhodne, neděle a swátkj, planetni beh, asspektý, powětři, dluhost dnůw y nocý, wychod tež ý zapad slunečný se nachazý, složený skrz K r ý s s t o f f a N e w b a r t h a , B. Sil. – [2] [Prognosis astrologica...] Wytijssten w Lewočý [1683] v Wawrinca Brewera.

$A^{1–4}$ + ? = [4 + ?] fol. – 16° – Color.

Čaplovič 1123

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – (A cím magyar fordítása: Új és ó kalendárium, az Úr Krisztus Üdvözítő születése utáni 1664. szökő esztendőre. Melyben találtatnak a hónapok, hetek, vasárnapok és ünnepnapok, az ég forgása, az aspektusok, az időjárás, a nappalok és az éjszakák hosszúsága, a napkelte és napnyugta, összeállíttatott Neubarth Kristóf által.) A naptárból csupán az „A” füzet összefüggő első és negyedik levele maradt fenn a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában. A címlap hátán az év adatai, ünnepei olvashatók, a meglévő másik levélen pedig a február második és a március első felének naptártáblái. A kiadvány minden valószínűség szerint prognosztikont is tartalmazott.

A lőcsei biblikus cseh nyelvű naptáraknak ma példányból csupán az 1640-re (**1777**), ez az 1664-re és az 1673-ra szóló (RMK II 1322) kiadása ismeretes. Kétségbevonhatatlan adatok igazolják továbbá az 1638-ra és az 1668-ra szóló kalendárium (**1684** és **3363**) egykori létezését. Elképzelhető, hogy 1640 és 1664 között is évente jelentek meg Lőcsén biblikus cseh nyelvű naptárak, de a két időpont közötti teljes sorozat feltételezéséhez jelenleg nincs elegendő ismert adat (vö. **1777**). A fennmaradt példányokra és adatokra támaszkodva azonban már megalapozottan lehet feltételezni a naptárak 1664–1673 közötti évenkénti kinyomtatását.

Cf. **1777***!; –, **3168**, **3218**, **3298**, **3363**, **3456**, **3558**, **3658**, →

Bratislava *Acad* ④* ④ ④ – Budapest *Nat* cop.

3102

NUPTIAS honestas prudenti ... Zachariae Pfeiffer, lib(erae) regiaeq(ue) civitatis Caesareoforen(sis) apothecario ... tertium sponso, cum ... Anna ...

Abrahami Eccardi eccl(esiae) Eperien(sis) pastoris quondam primarii ... nunc vero apud Caesareof(orum) commorantis et auxilium divinitus expectantis filia ... sponsa ... 24. Junii ... 1663. solenniter celebratas gratulantur fautores et amici. Leutschoviae (1663) typis Laurentii Breveri.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Init.

Čaplovič 1126

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvánnyal Zacharias Pfeiffer, késmárki gyógyszerészt és Anna Eccardot, az ugyancsak Késmárkon tartózkodó Abraham Eccard, korábbi eperjesi első lelkész lányát köszöntötték 1663. június 24-én tartott menyegzőjük alkalmából jóakaróik és barátaik: (1) *Thom. Greb, past. Caesareof.* (A_2a) – (2–3) *Johannes Andreae, illustr. aulae Kesmarcen. pastor* előbb cím nélkül, majd *Suspirium domini sponsi!* címmel (A_2a–b) – (4) *Christophorus Klesch, minist. eccles. Georgio-Mont.* (A_2b–A_3a) – (5) *Michael Noscovius, eccles. qua ibidem Chr. Iesu colligitur, pastor* (A_3a)– (6) *Michael Guhr, eccl. Caes. diaconus* (A_3a–b) – (7) *Elias Sartorius, eccl. Caesareof. diac.* (A_3b–A_4a) – (8) *Adamus Popradius, diac. Bel.* német verse (A_4a–b) – (9) *Wenceslaus Johannides, schol. Caes. rector* (A_4b) – (10) *Johannes Meltzelius, sch. Caesar. conrector* (B_1a) – (11) *Joh. Croner, l. p. c.* németül (B_1a-b) – (12) *Josephus Seltenreich Caesareof., s.s. theol. et phil. studiosus* (B_1b–B_2a) – (13) *Johannes Conradi Musna Transilv., cantor scholae Caesareof.* (B_2a) – végül (14–15) *Georgius Ratai, sch. Caes. auditor, Aenigma,* illetve *Votum* címmel (B_2b).

A ma ismert egyetlen alsókubini példányt első alkalommal Rexa Dezső ismertette (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 227–228). A költemények között olvasható Christoph Klesch köszöntő verse is, ezért Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is felvette bibliográfiájába (Bibl. Klesch. CK-66).

Ugyanerre az alkalomra a menyasszony családja is köszöntővers-gyűjteményt jelentetett meg (vö. **3086**).

Cf. **3086**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Dolný Kubin ①

3103

OBSONIA gamica ex promptuario amicorum collecta et nuptijs, quas ... Adamvs Popradivs, eccl(esiae) Beelens(is) diaconvs ... cum .... Svsanna Kochin ... Bartholomaei Koch, civis Beelen(sis) primarii filia die 21. anno 1663. solenniter celebrat cum amica gratulatione oblata … Leutschoviae (1663) typis Laurentii Brever.

A^4 = [4] fol. – 4º – Orn.

Čaplovič 1127 ← Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 227–228

Lakodalmi versek latinul és németül. – A versekkel Adamus Popradius szepesbélai lelkészt és Bartholomaeus Koch, ugyancsak szepesbélai polgár Susanna nevű leányát köszöntötték 1663. október 21-én Szepesbélán tartott menyegzőjük alkalmából barátaik: (1) *Abraham Eccardus, ex immeritissimo exilio ad ecclesiam Leibicensem vocatus pastor* (A_1b–A_2a) – (2) *Johann. Andreae, p. t. aulae Kesmarcen. ecclesiastes* (A_2a–b) – (3–4) *Wenceslaus Johannides, gymn. Caesar. rector*, *I. Adamus Popradi anagr., II Acrostichis* címen (A_2b) – (5) *Johannes Meltzelius, sch. Caes. conr.* (A_3a) – (6) *Josephus Seltenreich, ss. th. et ph. st.* németül (A_3b) – (7) *Georgius Ratai, auditor* – (8–9) *Andreas Eccardus Namslavia Silesius,* disztichonnal és német költeménnyel (A_4a) – (10) *Emericus Frievaldski* (A_4a–b) – (11) *Paulus Eccardus, scholae Caesareop. alumnus, Omne trinum perfectum* címmel.

Adamus Popradius (1636–1692) Szepesbélán született, tanulmányait Eperjesen, majd 1659-től Wittenbergben végezte. 1663-ban hazatérve szepesbélai másodlelkész lett. 1672-ben szilézia száműzetésbe kényszerült. 1682-ben térhetett vissza, haláláig Bártfán volt archidiakónus. Számos alkalmi verset írt.

A kiadványt első alkalommal Rexa Dezső ismertette (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 227–228).

A házasságkötés alkalmából másik versgyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3095**)

Cf. **3095**, –

Budapest *Acad* cop. (Dolný Kubin) – Budapest *Nat* cop. (Dolný Kubin) – Dolný Kubin ① – Martin *Nat* ①

3104

PLAUSUS votivus, quo ... Abrahamvs Eccardvs, hospes hactenvs Caesareofori per sesquiennium ... post varias ... exilii curas et arumnas anno MDCLXIII. ipso die Omnium Sanctorum Leibicium ad capessendum ... ejus ecclesiae pastoratum ... deductus est, colligentibus et favori bonorum commendantibus amicis et vicinis. Leutschoviae (MDCLXIII) typis Laurentii Brever.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn., init.

Čaplovič 1128 ← Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 226–227

Köszöntő versek. – A nyomtatvány Abraham Eccard tiszteletére készült, akit leibici evangélikus lelkipásztorrá iktattak be 1663. november 1-jén. A címlevél után kezdődő főrészben a következő szerzők köszöntötték az ünnepeltet: [1] *Thomas Greb, past. Caes.* – [2] *Michael Fischer, eccl. Topporcen. pastor et Fraternitatis ad infer. fluv. Poprad p.t. senior* (A_2a) – [3] *J.A., e. a.* (A_2b) – [4] *Valerius Berlinius, pastor Crucis Villen. et Contubernii ad infer. fluv. Poprad consenior* (A_2b–A_3a) – [5] *Vitus Mellissius Bohem. Mestecenus, past. Kriegensis* (A_3a) – [6] *Martinus Novak, olim substit. eccl. Leibicen.* (A_3b) – [7] *Adamus Popradius, ecclesiae patriae diaconus* (A_4a) – [8] *Johannes Vagnerus, diaconus eccl. Leibicensis* német nyelven (A_4a–b) – [9] *Wenceslaus Johannides, gymn. Caesar. rector* (A_4b) – [10] *Johannes Meltzelius, gymn.*

Caesareof. conrector (B_1a–B_2b) – [11] *Wenceslaus Ritzman, p.n. rect. Leibicien.* (B_2b–B_3a) – [12] *Josephus Seltenreich Caesareof., s.s.th. et ph. st.* (B_3a–b) – [13] *Zacharias Pfeiffer, civis et pharm. Caesareoforen.* (B_3b–B_4a) – [14] *Johan. Conradi Musna Transylv., cantor scholae Caesareof.* (B_4a) – [15] *Georgius Ratai, p.n. auditor scholae Caesareof.* (B_4b).

E nyomtatványt először Rexa Dezső ismertette (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 226–227). Tőle vette át bibiográfiájába Ján Čaplovič (1128). Az utóbbi véleménye szerint a 3. verset J.A.E.A. monogrammal aláíró szerző teljes neve: „Johannes Andreae ecclesiastes aulicus", aki Thököly István késmárki udvari lelkésze volt.

Budapest *Nat* cop. (Dolný Kubin) – Dolny Kubin ① – – Martin *Nat* ①
Olim: Levoča *Ev*

3105

SELTENREICH, Joseph: Poetische Leichrede über das frühzeitige doch seelige Ableben deß ... Herrn Michaelis Guhr, gewesenen treüfleißigen und wohlverdienten Seelen-Sorgers und Predigers auff gantzer 5 Jahr in der königl. Frey-Stadt Kaisersmarckt, welcher den 28. Septembr. zwischen 2 und 3 Vhr nach Mittag im 1635. Jahre zur Welt gebohren und eben selbiges Tages und Stunde, nemlich den 28. Septemb. zwischen 2 und 3 im 1663. Jahre seelig entschlaffen, den 1. Octob. aber mit christlichen ... Ceremonien zur Erden bestattet worden, aus hochtbetrübten und leidtragenden Gemüthe dem Herrn Schwager zum Nachruhm auffgesetzet von Josepho Seltenreich, s[acrosanctae] th[eologiae] et phil[osophiae] stud[ioso]. Leutschau (1663) bey Lorentz Brewern.
$[\,]^2$ = [2] fol. – 4°

RMK II 2450 – Čaplovič 1129

Gyászvers. – A címlap hátán, külön cím nélkül kezdődik a Michael Guhr késmárki evangélikus lelkész halálára írott gyászvers ($[\,]_1$b–$[\,]_2$b). Szerzője, Joseph Seltenreich az elhunyt sógora volt.

Joseph Seltenreich 1659-ben a bártfai gimnáziumban tanult. E gyászvers megírásakor a címlap szerint felsőfokú teológiai és filozófiai tanulmányokat folytatott. Tanulmányainak helye nem ismeretes. 1671-ben Füleken működött evangélikus segédlelkészként.

Michael Guhr 1658-tól német segédlelkész volt Késmárkon. Öt éven keresztül töltötte be hivatalát, amikor 28 éves korában, 1663. szeptember 28-án délután két és három óra között, azaz pontosan születése napján és órájában elhunyt. 1663. október 1-jén temették el.

Budapest *Nat* ① – Dolný Kubin ①
Olim: Levoča *Ev* – Praha *Acad*

3106

TAEDAS felices viro ... Andreae Günthero, ecclesiae Olass. archi-diacono ... Andreae Güntheri, ecclesiae ejusd. antistitis meritissimi et 24 regal. oratoris ... filio, sponso cum ... Susanna ... Josephi Alauda, civis et senatoris apud Leutschoviens. facile primarii filia, sponsa, ipsis nuptiarum solemniis Leutschoviae d. 2. Apr. ... 1663. celebratis gratulantur parentes, fratres, fautores, amici. Leutschoviae (1663) typis Laurentii Brever.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1014 – Čaplovič 1130

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményekkel ifj. Günther András szepesolaszi első papot, az azonos nevű szepesolaszi evangélikus vezető lelkipásztornak és a szepesi 24 királyi város fraternitasa örökös szónokának fiát, valamint Susanna Alaudát, Josephus Alauda lőcsei tanácsos lányát köszöntötték 1663. április 2-án Lőcsén megtartott esküvőjük alkalmából családtagjaik, jóakaróik és barátaik. A versek szerzői: (1) *A*[ndreas] *G*[ünther] *pater* (A_1b) – (2–4) *Christoph Klesch, p. in M. G., I. Vorsatz, II. Nachsatz, III. Zusatz* címen (A_1b–A_2b) – (5–6) *Philip Heutsch, Pfarrern in Matthsdorff, I. Magister Andreas et Susanna virgo, ἀνάγραμ. διάλογ.* címen latinul és *II.* megjelöléssel németül (A_2b–A_3a) – (7–9) *Paulus Cuncius, Germanor. ap. Varal. concionator, I. Felix aucupium, II. M. Andreas Günther ἀνάγραμμα* címmel németül és *III. M. Andreas Güntherus, ἀνάγραμ.* címmel latinul (A_3a–A_4b) – (10) *Augustinus Lazari, eccl. Slavon. apud Olassi diacon.* (A_4b) – (11–13) *Jac. Günther* cím nélküli latin verssel, valamint két német verssel, *Hochzeitfrage an die Jungfrau Braut, Hochzeitwunsch an die Jungfrau Braut* címen. (B_1a–b) – (14) *Valentinus Perack, schola Warall. secundum rector* (B_1b–B_2a) – (15–17) *David Günther, Caesareopol.* cím nélkül latinul és németül valamint *Rätzel an die Hochzeit Gäste* címmel (B_2a–B_3a) – (18) *Elias Lang, scholae Iglov. rect.* (B_3a) – (19–21) *Georgius Chilek, Teschinio Silesius, r. O., Χρονοδίστιχον, Magister Andreas Güntherus, mystes Olassi, sponsus felix* jelmondatra írt *Ἀναγραμματίζεται,* valamint *Explanatio* címen (B_3a–b) – (22) *Georgius Simonis, ss. theol. et phil. st.* (B_3b–B_4a) – (23) *Elias Friedhuber, cant. Germ. Ep.* (B_4a) – (24) *Georgius Schönleben Fragopolitanus, ibidem p. n. oratoris studiosus* (A_4a–b) – (25) *Andr. Creiterus Transylv., Καμινόφιλος* címen.

Ugyanerre az alkalomra három másik kiadvány is megjelent Lőcsén (vö. **3085**, **3091**, **3108**).

Cf. **3085**, **3091**, **3108**

Budapest *Nat* ①

3107

TIEFTRUNCK, Daniel: Thesium de philosophia in genere pentas, quam in gymnas. Poson. evang. praeside dn. m. Daniele Tieftrunckio, gymn. illius p. t. rectore publice defendendam suscepit Balthasar Niclecius Tot-Lypschens. ad d. (...) h.l.q.c.. [Leutschoviae] MDCLXIII [Brewer].

[ ]^{6} = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1015 – Čaplovič 1131

Filozófiai vizsgatételek. – A címlevél után kezdődő főrész öt tézist tartalmaz a filozófia természetéről, alapjairól, tulajdonságairól, felosztásáról, elméleti és gyakorlati részének mibenlétéről. Mivel az egyetlen tanulmányozható példány erősen körül van vágva, a füzetjelzés sem látható.

E tételeket 1663-ban vitatták meg a pozsonyi evangélikus gimnáziumban. A címlap sem nyomtatva, sem kézirással nem közli a vizsga pontos dátumát. A vizsgáztató Daniel Tieftrunck rektor volt. Ő (1629–1681) a szászországi Nimeckben született. 1657 és 1662 között mint evangélikus lelkész működött. 1663-tól Pozsonyban, majd 1665-től Sopronban volt iskolaigazgató. A vizsgázó a Zólyom megyei Tótlipcséről származó Balthasar Nicletius (1636–1704) volt, aki később Alsósztregován és Besztercebányán működött mint evangélikus lelkész. 1674 után gályarab lett és száműzték.

A kiadási hely megjelölése nélkül megjelent nyomtatvány Szabó Károly szerint Lőcsén készült (RMK II 1015). Feltételezését Ján Čaplovič is elfogadta (1131), Pavercsik Ilona pedig a betűtípusok alapján megerősítette.

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3108

TREU-HERTZIGE und wol-gemeinte, vormalß in Jena studierender gutter Freunde ... Andreas Günthern, treufleißigem Prediger im königl. Marckt Wahlendorff auffgesetzte und zugeschickte Hochzeit-Grüsse! Leutschau 1663 bey Lorentz Brewern.

*^{4} = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1009 – Čaplovič 1132

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvánnyal ifj. Günther András szepesolaszi lelkészt köszöntötték egykori jénai tanulótársai Susanna Alaudával 1663. április 2-án kötött esküvője alkalmából: (1) *Casparus Graff Transylv., ss. theosophiae stud.* latinul (*$_{1}$a) – (2) *Jacobus Zabler, ss. th. et phil. st.* latinul (*$_{1}$b–*$_{2}$a) – (3) *Johann. Valentinus Schneider* (*$_{2}$a) – (4) *Wolff Caspar Martini, ll. studiosus* (*$_{2}$b) – (5) *Carolus Samuel Henning Rudolphop.*

Schvarzb., ll. stud., Brüderliche Anmachung zur hochzeitlichen Frölichkeit címen ($*_2$b–$*_3$b) – (6) *Conrad Henrich Goldschmied, ss. th. stud., Lobschallende Hochzeitode* címmel ($*_3$b–$*_4$a) – (7) *Wolffg. Andr. Scherschleiffer Sempron. Ungar.* ($*_4$a-b) – (8) *Johannes Hanseli* ($*_4$b) – (9) *Joh. Monkovicenus Hung., ss. th. et ph. cultor.*

Az ifjú párt házasságkötése alkalmából még három kiadvány köszöntötte (vö. **3085**, **3091**, **3106**).

Cf. **3085**, **3091**, **3106**

Budapest *Nat* ① – Dolný Kubin ①

3109

[1] UJ és o kalendariom, Christus urunk születése után való 1664. szökö esztend., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgálás ez Christus urunk születése után való 1664. bissextilis esztendöre, mellynek kezdetit és 4 részeiben esö had és békeseg, betegség és egésség, termés és terméketlenseg állapotit, és egyéb természetszerint lejendö dolgokat kiváltképpen való hasznaival Magyar és Erdély országra más egyéb körülvalo helyekre-is szorgalmatossan alkalmaztatott Neubarth Christoph, B. S. theol. és astrol.). Lötsén [1663] Brever Lörintz által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2044/251 ← MKsz 1883: 28 – Čaplovič 1124

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657-re kiadott naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* Az önálló címlappal (B_6b) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első rész. Ez esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1b) – *IV. Az őszről* (C_1b–C_2b) – *Második része. Az eklipszisekről* (C_2b–C_3b) – *Harmadik része. A hadakról* (C_3b–C_4a) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_4b–C_5a) – *Ötödik része. A földi növéseknek termő és terméketlenségekről* (C_5b–C_6b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja (D_5a–E_7b). A ma ismert mindkét példány utolsó levele hiányzik, a szöveg az E_7b lapon, az 1660. év eseményeinek leírása közben szakad meg.

A vásárjegyzék és a krónika szedése egyezéseket mutat a következő években kiadottakkal. Minden valószínűség szerint a nyomdász a kész szedést megtartotta és a következő évben újra felhasználta. A krónikát az utolsó levélen lévő bővítésektől eltekintve teljesen, a vásárjegyzéket csak módosításokkal tudta újra kinyomtatni. Példányból legközelebb az 1666-ra kiadott kalen-

dárium ismeretes, a szedés azonossága egyben erősíti a naptársorozat folyamatos megjelenésének feltételezését. Az 1663. évi szedés használata az 1673-ra szóló lőcsei naptárig követhető nyomon (**3226**, **3302**, **3373**, **3467**, **3572**, **3667**, RMK I 1138 és MKsz 1930: 141).

A kiadványt először Majláth Béla ismertette (MKsz 1883: 28).

Cf. **2654**!

Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ②*

3110

VIRO clarissimo, pereximio ... Isaaco Zabanio, lycei Eperiensis conrectori ... acerbam viduitatis sortem felici matrimonio cum ... Regina ... Johannis Stürbitz, organoedi quondam ac tribuni-plebis reipublicae Cremniczensis ... nunc vero ... Johannis Weberi, sacratissimae caes(areae) regiaeq(ue) maj(estatis) per Hungariam superiorem pharmaceutae ac medici perpetui, h(oc) t(empore) reg(iae) lib(erae)q(ue) civitatis Eper. judicis ... filia, commutanti ipso nuptiarum die 13. Novembris ... MDCLXIII ... congratulantur rector, collegae et auditores lycei Eperiensis. Leutschoviae (1663) typis Laurentij Breveri.

A^4 = [4] fol. – 4º

RMK II 1016 – Čaplovič 1133

Lakodalmi versek. – E kiadvány Isaacus Zabanius eperjesi konrektor és Regina Stürbitz 1663. november 13-án tartott esküvőjére készült. A menyasszony apja Johann Stürbitz, körmöcbányai orgonista és tribun, nevelőapja pedig Johann Weber, Eperjes város bírája, felsőmagyarországi gyógyszerész és orvos volt. Az eperjesi iskola rektora, tanárai és növendékei a következő költeményekkel köszöntötték a házasodókat: (1) *Johannes Beyer, lycei Eperies. rector* (A_2a–b) – (2) *Andreas Hertzog, class. III. coll., Ad cl. dn. sponsum* (A_3a) – (3) *Elias Friedhuber, cant., Allusio ad nomen sponsae* címen (A_3a–b) – (4) *Johannes Simonides Tottpron., cantor sl. Ep., quintae cl. auditor* (A_4a) – (5) *Christianus Cotercius T., classis sextae auditor* – (6) *Jacobus Szegenyi, auditor septimae classis* (A_4a-b).

Isaacus Zabanius (1632–1707) evangélikus lelkész volt. Magiszteri címét a wittenbergi egyetemen szerezte 1659-ben. Hazatérve rektor lett Breznóbányán, majd 1661-től eperjesi konrektor, később a teológia másod- és a bölcsészet rendes tanára volt ugyanott. A protestáns üldözések idején állását elveszítette, 1675-től Erdélyben (Orbó, Szászsebes, Szeben) működött.

Budapest *Acad* cop. (Dolný Kubin + Prešov) – Budapest *Nat* cop. (Prešov) – Dolný Kubin ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ④

3111

ALEXANDER VII. papa: S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri ... papae VII. ivbilevm vniversale ad divinam opem implorandam ... Romae ex typographia reverendae Camerae Apostolicae, MDCLXIII. et denuo de mandato ... Georgii Lippay, archiepiscopi Strigoniensis, etc. Tyrnaviae die 12. Aprilis MDCLXIII ex typographia Academica.

[1] fol. – 449 × 358 mm – Init.

Čaplovič 2005a

Jubileumi búcsút hirdető pápai bréve. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak egyetlen példánya ismeretes. *Alexander papa VII. Universis Christi fidelibus praesentes litteras inspecturis salutem et apostolicam benedictionem* kezdetű, Rómában 1663. február 16-án kelt körlevelét adja közre *S. Vgolinus* aláírásával, amely záradéka szerint egy nappal később, február 17-én vált publikussá *per ... Io. Baptistam Caravinam, sanctiss. d. n. cursorem, Jacobus Cornelius, magister cursorum* aláírásával. A pápa brévéjében általános búcsút hirdetett. Nagyszombatban április 12-én jelent meg a nyomtatvány, impresszuma szerint Lippay György esztergomi érsek megbízásából.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

3112

ELEVENKUTI András: Fascicvlvs epigrammatvm, qvem illvstrissimis ... dominis aa. ll. et philosophiae neo-baccalavreis per ... Andream Elevenkuti e Societate Iesu, aa. ll. et philosophiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium ac p.t. seniorem, in ... archi-episcopali Vniversitate Tyrnaviensi creatis ... sacrae poëseos auditores debitae observantiae ergo dedicarunt mense Majo die (12) anno 1663. Tyrnaviae (1663) typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A^8 B^8 C^2 = 35 pag. – 8° – Orn., init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 2007

Versgyűjtemény. – A kiadvány a nagyszombati egyetem borostyánkoszorús hallgatóinak a tiszteletére készült. Elevenkuti András jezsuita, a filozófia doktora és az egyetem professzora osztotta ki a borostyánkoszorút az egyetem hároméves filozófiai tanulmányait elvégzett hallgatóinak 1663 májusában, a nyomtatvány címlapján olvasható kézírásos bejegyzés szerint 12-én. A költeményeket a poétika osztály diákjai állították össze, a *Nomina dedicantium* szerint a következő személyek; zárójelben áll a hallgatók származási helye a jelenleg ismert egyetlen példány kézírásos bejegyzése alapján: *Alexander Balassa, liber baro de Gyarmath, Stephanus Rutkai nobilis Hungarus, convictor* (Posoniensis), *Petrus Bartakovics nobilis Hungarus, Paulus*

Gyurcsani nobilis Hungarus, convictor (Trenczyni.), *Joannes Rakolupski nobilis Hungarus, convictor* (Szakolczensis), *Joannes Horvath nobilis Hungarus* (Norcensis), *Georgius Jezerniczki nobilis Hungarus* (Bahoniensis), *Georgius Tais nobilis Hungarus, convictor, Andreas Siko nobilis Hungarus, seminarista* (Szakolczensis), *Joannes Jezerniczki nobilis Hungarus, convictor* (Bahoniens.), *Stephanus Osztarics nobilis Hungarus* (Tyrnav.), *Andreas Kürtösi nobilis Hungarus* (Tyrnavi.). (2). A névsor után olvasható prózában cím nélkül megfogalmazott ajánlásuk (3–4). A főrész *Ad dd. neo-baccalaureos* címmel kezdődik. 220 rövid, többnyire kétsoros epigrammát tartalmaz a bölcsesség, a vallás és a morál témájában (5–32). Végül az *Applausus dd. neo-baccalaureis de transacta parte philosophiae* című vers ismét a felavatott hallgatókat köszönti (34–35). A kiadványt IHS-embléma zárja le.

Elevenkuti András (1626–1692) 1643-ban Bécsben lépett be a jezsuita rendbe. Filozófiai és teológiai tanulmányait Grazban végezte. 1660–1663 között Nagyszombatban a filozófia professzora lett, majd Kassán tanított. 1666–1679 között ismét Nagyszombatban teológiatanár, gyóntató, a konviktus és a Szent Adalbert Szeminárium igazgatója. Ezután még a pozsonyi, a nagyszombati, ill. haláláig a soproni jezsuita kollégiumban is tevékenykedett.

A nyomtatvány egyetlen példányára Borsa Gedeon hívta fel a figyelmet (MKsz 1963: 119), és Ján Čaplovič is közölte bibliográfiájában (2007).

Budapest *Acad* cop. – M*artin Nat* ①

3113

<Institutiones grammaticae in usum Scholarum Hungariae. Tyrnaviae 1663 typ. Academicis.>

Čaplovič 2008a

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Latin nyelvtan.

E példányból ismeretlen kiadványt Ján Čaplovič a szepesi káptalannak ma a Matica slovenska turócszentmártoni könyvtárában őrzött, kézírásos katalógusa alapján vette fel bibliográfiájába (2008a). Címe szerint Emanuel Álvarez grammatikájának tartotta. A katalógus ma hozzáférhető részében ez az adat nem található. Álvarez e címen ismert grammatikájának azonban már 1659-ben is megjelent Nagyszombatban mind a három kötete (**2856**, **2857**, **2858**). Minthogy e munka, amint a fenti cím is bizonyítja, a magyarországi iskolákban tananyag volt, s a Čaplovič által közreadott leírás egyértelműen nyomtatott munkára utal, feltételezhető, hogy Álvarez nyelvtanát 1663-ban ismét kiadták Nagyszombatban. Példány vagy újabb adatok felbukkanásáig kérdéses, hogy ismét megjelentették a teljes művet, vagy annak csupán egy vagy két kötetét. Kérdés továbbá az is, hogy milyen nyelvű értelmezéseket tartalmazott.

Cf. **2317**; **2856**, **2857, 2858,** –, →

3114

»Kalendárium és prognosztikon az 1664. esztendőre. Nagyszombat 1663 typ. Academicis.«

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány egykori létezésére a pozsonyi és a nagyszombati jezsuita kollégium között az 1662. évben kötött szerződés alapján (vö. MKsz 1973: 377–385, Holl Béla) lehet következtetni, az 1663-ra szóló nagyszombati naptár (**3052**) feltételezésével azonos érvek alapján.

Cf. **2724**!

Lippay János: Calendarium oeconomicum perpetuum... Nagyszombat 1663. – Vide **3054**

3115

NIEREMBERG, Juan Eusebio: Joannis Evsebii Nierembergii Madritensis ex Societate Jesv De adoratione in spiritv et veritate libri qvatvor, in quibus totius spiritualis vitae, imitationis Christi et theologiae mysticae nucleus eruitur ex sanctis patribus et spiritualissimis viris, Diadocho, Dorotheo, Climaco, Rusbrochio, Susone, Thaulero, Kempis et Gersone nonnulla pie et efficaciter adduntur. Tyrnaviae 1663 typis Academicis, excudebet Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

)(^{6}, A^8–Z^8, Aa^8–Ff^8 Gg^2 = [12] + 468 pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1020 – Čaplovič 2009

Katolikus elmélkedések. – A címlap hátán Luzinski Joachim Aloysius zebegényi apát címere látható. Ezt követi a *Domus professa Viennensis Soc. Jesu* ajánlása *Joachimo Aloysio Lvzensky, abbati de Monte Zebegen, praeposito S. Thomae de Monte Strigoniensi, ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis canonico* ( )($_2$a–)($_3$b). Majd *Partitio huius operis* ( )($_4$a) sorolja fel a könyv nagyobb egységeit (liber), *Index capitum* pedig az ezen belüli fejezetek címeit ( )($_4$b–)($_6$b). A főrész a következő négy könyvből áll: *Liber primus de iis, quae spectant ad expiationem animae* (1–110) – *Liber secundus de iis, quae spectant ad illustrationem et Christi Domini imitationem* (110–268) – *Liber tertius de iis, quae spectant ad praxim perfectissime operandi* (268–365) – *Liber quartus de iis, quae spectant ad ardentissimum dei amorem excitandum et elevationem animi ad divinam unionem* (366–468). Az egyes könyvek 18, 21, 14 és 16 fejezetet tartalmaznak.

Juan Eusebio Nieremberg (1595–1658) német származású spanyol jezsuita író. 1614-ben lépett be a jezsuita rendbe. Kora misztikus, aszketikus és moralista írói közé tartozott. E sok kiadást megért, több nyelvre lefordított műve először Antwerpenben jelent meg 1631-ben. Ezzel az első magyarországi kiadásával Turóczi-Trostler József foglalkozott (EphK 1937: 48).

In 66 bibliothecis 95 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Nat, Acad, Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *Nat* – Szeged *Civ*, *Univ* – Wien *OFM*

3116

OFFICIA propria sanctorum patronorvm regni Hvngariae, superiorum jussu et auctoritate edita. Tyrnaviae MDCLXIII typis Academicis ... Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

)o(^{2}, A^4–F^4 = [4] + 48 pag. – 4° – Orn., color.

RMK II 1021 – Čaplovič 2010

Magyar szentek zsolozsmája. – Tartalma és bosztása megegyezik az 1650-ben Pozsonyban készült kiadásával (**2339**), annak soronkénti újraszedése.

Cf. **1901**, **2339**; –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Piar* (Sátoraljaújhelyi k. rend?) ① – Budapest *Univ* ① – Eisenstadt *OFM* ○ – Güssing *OFM* ○ – Paris *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3116A

OFFICIA propria patronorvm regni Poloniae per r. Stanislaum Socolovium, serenissimi olim Stephani Poloniae regis theologum, canonicum Cracoviensem ex mandato synodi Petricoviensis conscripta, avctoritate illustrissimi cardinalis Georgii Radzivili, episcopi Cracoviensis edita. Accessit huic editioni officium gratiarum actionis pro victoria ex Turcis obtenta anno MDCXXI. die X. Octobris, a S. Rituum Congregatione recognitum et approbatum. Tyrnaviae MDCLXIII typis Academicis, Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

[ ]^2, A^4–I^4 = [1] + 74 pag. – 4° – 4 ill., init., color.

Lengyel szentek zsolozsmája. – Az eddig bibliográfiailag ismeretlen kiadvány Petneki Áron szóbeli közlése alapján vált ismertté. A címlapon alul balról négyzetes alakú IHS-jelvény látható *NOMEN DOMINI LAUDABILE* felirattal, jobb oldalon szintén négyzetes alakban Mária-jelvény áll *SANCTA MARIA STELLA MARIS* felirattal. A címlap háta üres. A mű élén a *Kalendarium patronorum regni Poloniae* címmel naptár áll, amely számba veszi a lengyel királyság patrónusait és egyben a mű tartalomjegyzékét adja (1–2). A tartalomjegyzék alatt látható egy nagyméretű, sugaras IHS-szimbólum ovális alakban, körülötte *SIT NOMEN DOMINI BENEDICTU(M)* felirat, amelyet hét angyal vesz körül. A mű főrésze *Officia propria patronorum regni Poloniae* címmel szerepel (3–74). Az október 10-i dátumnál áll az a címlapon is említett offícium, amely III. Zsigmond lengyel király törökök felett aratott 1621-es chocimi győzelméről emlékezik meg (61–68). A november 19-i dátummal Árpádházi Szent Erzsébet offíciuma zárja a főrészt (72–74). A mű végén három disztichonból álló latin nyelvű vers áll *Ad Poloniam* címmel. A kiadvány utolsó lapjának alján látható egy kiterjesztett szárnyú, bojtokkal és füzérekkel díszített írásszalagot tartó angyal. A szalagon álló szöveg: *SOLI DEO HONOR ET GL(ORI)A.*

A mű először Krakkóban jelent meg, 1596-ban. A címlapon jelzett kiegészítéssel pedig első alkalommal 1637-ben, Antwerpenben. (Estreicher XXIX. 17 és 18.)

Szerkesztője Stanisław Sokołowski (1537–1596), Báthori István teológusa és tanácsosa, krakkói kanonok, aki az 1577-es piotrkówi zsinat meghagyása alapján állította össze művét Jerzy Radziwiłł (1556–1600) krakkói püspök és bíboros jóváhagyásával.

Budapest *Nat* cop. – Warszawa *Univ* ①

3117

SOPHIA in aqvila gentilitia advmbrata, et … comiti Casparo Szecsi de Rima-Szecs, perpetvo de Köszegh, Baloghvar et Felsö Lindva, haereditario domino in Mvra-Szombat, etc., cum in ... vniversitate Tyrnaviensi prima in philosophia lavrea insigniret(u)r per ... Andream Elevenkvti, é Societate Jesv, aa. ll. et philosophiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium ac p. t. seniorem, oblata a ... sacra poëseos facultate mense Majo die 10. anno 1663. Tyrnaviae (1663) typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A^4 B^3 = [7] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1019 – Čaplovič 2008

Köszöntések és köszöntő versek. – A kiadvánnyal a rimaszécsi Széchy Gáspárt, Kőszeg, Balogvár, Felsőlindva és Muraszombat örökös urát köszöntötték a poétika évfolyam diákjai abból az alkalomból, hogy 1663. május 10-én, a nagyszombati egyetemen Elevenkuti András jezsuita pap, filozófiai doktor, az egyetem filozófiaprofesszora és seniora által a baccalaureusi fokozatot megszerezte. A címlap hátán áll a *Nomina dedicantium*: *Alexander Balassa liber baro de Gyarmath; Stephanus Rutkay nobilis Hungarus, convictor; Petrus Bartalkovics nobilis Hungarus; Paulus Gyurcsani nobilis Hungarus, convictor; Joannes Rakolupski nobilis Hungarus, convictor; Joannes Horvath nobilis Hungarus; Georgius Jezerniczki nobilis Hungarus; Gregorius Tais nobilis Hungarus, convictor; Andreas Siko nobilis Hungarus, seminarista; Joannes Jezerniczki nobilis Hungarus, convictor; Stephanus Osztarics nobilis Hungarus; Andreas Kürtösi nobilis Hungarus.* A műben kilenc, váltakozva prózában és versben írt köszöntés olvasható, cím és a szerző megnevezése nélkül (A_2a–B_3b). A szöveg végén az *Academiae decus vivat, triumphet comes Casparus* üdvözlés áll, alatta záródísszel fejeződik be a mű (B_3b).

A wittenbergi egyetemi könyvtár példányáról Asztalos Miklós adott hírt. Leírásában közölte a köszöntő diákok névsorát is (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár XII., Bp. 1928. 148).

Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① – Wittenberg *Ev* ①

3118

SYMBOLVM philosophicvm a generosa rhetoricae Tyrnaviensis hvmanitate oblatvm ... dominis artivm et philos. magistris, cum in eadem vniversitate svprema philosophiae lavrea coronarentvr a r. p. Andrea Elevenkvti, ... facult. philos. seniore. Tyrnaviae 1663 typis Academicis, Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

A^8 B^8 = [16] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1018 – Čaplovič 2006

Üdvözlőversek gyűjteménye. – E kiadvánnyal köszöntötték az 1663-ban magisteri vizsgát tett nagyszombati egyetemi hallgatókat a retorika osztály hallgatói. A címlap hátán *Nomina dedicantium* után a szerzők neve olvasható: *Nicolavs Madocsani nobilis Ungarus de eadem et in Horocz, Joannes Baros nobilis Ungarus, Gregorivs Balogi nobilis Ungarus, Joannes Kelio nobilis Ungarus és Martinvs Wvlkovicz nobilis Ungarus.* Majd *Reverendi, generosi ... domini, aa. ll. et philosophiae neo-magistri* megszólítással kezdődik a köszöntés. Ebből kiderül, hogy a nagy eseményre „Pallas Svadát", a Meggyőzés római istennőjét és a Múzsákat küldi Pannóniába, hogy a filozófia szimbólumaival köszöntsék az újdonsült magisztereket (A_2a–A_3b). A főrészben a verses köszöntések között prózai átvezetések olvashatók. A verscímek a következők: *Ad lyram* (A_3b–A_4a) – *Vranie philosophis ostentat munera* (A_4b–A_5b) – *Annulus philosophicus* (A_5b–A_7a) – *Pileus philosophicus* (A_7a–B_1a) – *Liber Aristotelis philosophicus* (B_1a–B_2a) – *Pallium philosophicum* (B_2a–B_3b) – *Amplexus philosophicus* (B_3b–B_5b) – *Cathedra philosophica* (B_5b–B_6b) – *Annulus philosophicus* (B_6b–B_7b). Végül *Nomina dominorum magistrorum*, az új magisterek nevei olvashatók: ... *Adalbertvs Ioannes Bartok Pannon, civis Galgocziensis, ... Blasivs Jaklin nobilis Hungarus Muray-Szombathiensis, ex comitatu Castri Ferrei, ... Jakobvs Jakvcs civis Galgocziensis, Germanus, Seminarij S. Stephani regis Hungariae alumnus, ... Joannes Fabricivs nobilis Hungarus Galgocziensis, ex convictu nobilium, ... Joannes Fabri Hungarus Sylliensis, ex comitatu Hevessensi, Seminarij Sancti Adalberti alumnus, ... Joannes Stancsich, ordinis S. Pauli primi eremitae professus, ... Lvcas Mocsonoki Hungarus Mocsonokiensis, ex comitatu Nitriensi, ... Martinvs Tvrnay Pannon Nahacsiensis, ex comitatu Posonniensi, ... Michael Emericvs Svstovich Pannon Szuhensis, ex comitatu Posoniensi, Sancti Stephani regis Hungariae alumnus, ... Michael Leopoldvs Radosseni nobilis, Pannon Radossiensis, ex comitatu Nitriensi, ... Nicolavs Aloysivs Vegh Pannon, civis Galgocziensis, Seminarij Sancti Adalberti alumnus, ... Petrvs Szebeny, nobilis Hungarus Baranyajensis, ex comitatu Mohachiensi* (B_8a–b).

A magisztereket a cím tanúsága szerint Elevenkuti András jezsuita, a nagyszombati egyetem bölcsészkarának seniora avatta fel. Ő 1660 és 1663 között működött Nagyszombatban.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3119

VILLAROEL, Caspar de: Litaniae ad S. Franciscvm Xaverivm ex ijs, quas ... f. Casparus de Villaroel, episcopus S. Iacobi Chilensis et regiae Hispaniarum majestatis a consilijs in honorem Sancti, quod ejus patrocinio inter ruinas ex terra motu jam sepultus, salvus tamen evaserit, gratitudinis ergo concinnavit ipse et statis ex voto diebus recitavit, ac etiam deinde in publicum aliorum bonum typis evulgavit. (Tyrnaviae 1663) [typis Academicis].

[ ]^{2} = [2] fol. – 8°

Katolikus imádság. – Ez a bibliográfiailag eddig ismeretlen apró nyomtatvány egyetlen, Xavéri Szent Ferenc tiszteletére mondandó *Litaniae*t tartalmaz. Címe szerint kivonat abból az imádságból, amelyet *Caspar de Villaroel*, chilei püspök írt a szent tiszteletére hálából azért, mert sértetlenül megmenekült a földrengésből. A nyomtatás adatai a kolofonban találhatók.

Caspar de Villaroel 1637-től 1651-ig volt a chilei Santiago püspöke (Gams, Pius Bonifacius: Series episcoporum ecclesiae catholicae. Ratisbonae 1873, 143). Hálaadó imádsága igen népszerű volt a korban. Magyar fordítása bekerült a *Két égő lámpás* című katolikus imádsággyűjteménybe is, amelyet 1669-ben adtak ki Nagyszombatban (**3585**, 86–94).

Cf. –, **3585**

Budapest *Nat* ①

Articuli dominorum ... statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali ipsorum diaeta, pro die prima mensis Maij ... millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo indicta, Posoniique celebrata conclusi. Posonii 1663. = **Appendix 236**

Kéry János: Philosophia scholastica. Posonii 1663. = **Appendix 237**

3120

»AELII DONATI viri clarissimi de octo partibus orationis Methodus, quaestiunculis puerilibus undique collectis illustrata per Leonhardum Culmannum Creylshejlmensem, et nunc plurimis quaestionibus insertis, ac quarundam vocum in hungaricum idioma versione aucta, et a plurimis mendis expurgata. Cibinii 1663 apud Abrahamum K. Szenczіensem.«

»[48] fol. – 8°«

RMK I 1005

Latin nyelvtan. – Szabó Károly e művet Kemény József *Lexicon eruditorum Hungariae* című, egykor az Erdélyi Múzeumban őrzött kézirata alapján vette fel bibliográfiájába, ahol a „Szenci Kertész Ábrahám név alatt" szerepelt (RMK I 1005). A váradi nyomdász 1667. hagyatéki leltárában a bekötött és a krúdában lévő könyvek között is található utalás Donatus-kötetre a kiadási év megjelölése nélkül: „Mehr Donatus"; „Donatus et andere Mater. Ein groß bund". (Emlékkönyv 369, 391, V. Ecsedy Judit – Monok István). Ezek szerint Szenci Kertész Ábrahám is megjelentette e sok kiadást megért nyelvtankönyvet. Megjelenését újabban Bartók István is valószínűnek tartja (Hamisítvány vagy hiteles adat? In: Ghesaurus. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára. Budapest 2010, 183–189.)

Cf. **107***!; **1708A**!; –, **3489**, →

3121

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 24. mensis Septembris anni 1663. in civitatem praenotatam Marusvásárhellyenu(m) indictis celebratis conclusi.) [Szeben 1663 typ. principis].

A^2 B^2 C^3 = [7] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2039/246 ← MKsz 1898: 179

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül *Stephanus Petki*, *Paulus Beldi*, *Andreas Fleischer* erdélyi helytartók latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1663. szeptember 24-én Marosvásárhelyt, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonegy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A törvények záradék nélkül, csupán az utolsó artikulus végén olvasható, 1663. szeptember 24-re szóló, latin nyelvű datálással jelentek meg.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 248–260.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1898: 179), így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2039/246). A nyomtatvány az egykori gyulafehérvári fejedelmi nyomda típusaival készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József), amely ez időben valójában Szebenben működött (MKsz 2005: 406, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① ③ – Sibiu *Mus* ①

3122

(ARTICVLI dominorvm regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum partialibus ex edicto suae celsitudinis principalis in oppidum Szász-Kézd ad diem vigesimum secundum mensis Februarii anni millesimi sexcentesimi sexagesimi tertii indictis celebratis conclusi.) [Szeben 1663 typ. principis.]

A^2 B^2 = [4] fol – 2° – Init.

Sztripszky I 2040/247 ← MKsz 1895: 264

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1663. február 22. és március 3. között (vö. ErdOgyEml XIII 34–37) Százkézden tartott részgyűlés tizenkét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. Az artikulusok címzése szerint az országgyűlésre csupán az erdélyi három nemzet rendei voltak hivatalosak, a partiumiak nem. A végén latin nyelvű záradék olvasható 1663. február 22-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 218–224.

A kiadványt Horváth Ignác kolozsvári nyomtatványként írta le (MKsz 1895: 264), nyomán így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2040/247). Fazakas József a betűtípusok vizsgálata alapján megállapította, hogy a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 208), amely ekkor valójában Szebenben működött (vö. MKsz 2005: 406, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ①

3123

BETHLEN János: Rerum Transylvanicarum libri qvatuor, continen(s) res gestas principum ejusdem ab anno 1629. usqve ad an(num) 1663., authore Joanne Betlenio, comite comitatus Albensis, regni Tra(n)sylvaniae consiliario, cancellario ac Sedis Siculicalis Udvarhely capitaneo supremo, etc. [Cibinii] 1663 [Szenci Kertész].

$*^8$, A^{12}–T^{12} = [16] + 447 + [8] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1022

Erdély története. – A címlap háta üres. Ezt követi a *Michaeli Apafi ... principi Transylvaniae, partium regni Hungariae d(omi)n(o) et Siculorum comiti* címzett *Epistola dedicatoria* ($*_2$a–$*_5$a), majd *Praefatio ad lectorem* olvasható *Joannes Betlenius, comes com. Alb(ensis) regni Trans(ilvaniae) consil(iarius) canc(ellarius) ac Sed(is) Sic(ulicalis) Udvarhely cap(itaneus)*

sup(remus) aláírással (*$_5$b–*$_8$b). A főrész a *Proemium* című bevezetéssel kezdődik (1–3). Az Erdély történetét Bethlen Gábor 1629. november 15-i halálát követő eseményektől kezdve 1663 augusztusáig tárgyaló szöveg négy könyvre, azon belül s*ectio*kra oszlik, minden könyve *Breviarium* című kivonattal kezdődik (3–447). A kötetet *Index* (T_8b–T_{11}b) és a *Praeterea restant quaedam corrigenda* című hibajegyzék (T_{12}a) zárja.

A mű teljes magyar fordítását P. Vásárhelyi Judit készítette el: Bethlen János: Erdély története. Bp. 1993, 5–168.

Az I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem megrendelésére, a nyugati országok tájékoztatására írt Erdély történetét bővebben ismertette, és a régebbi szakirodalomra utalt Bartoniek Emma (460–479). A jól tájékozott szemtanú hitelességével és számos, mára elveszett levéltári forrás alapján írt munka jelentőségét forrásértékében látja. Újabban a fordításhoz fűzött tanulmányában Jankovics József írt a műről és szerzőjéről, kiemelve hogy az újabb történeti kutatások rendre alátámasztják Bethlen adatait (Erdély története. Bp. 1993, 603–619).

A mű 1664-ben ismét megjelent Amszterdamban két változatban (RMK III 2238), majd Bécsben 1779-1780-ban *Commentarii de rebus Transilvanicis* címen, valamint Kolozsvárott 1789-ben. Német nyelvre Johann Tröster fordította le (Das bedrängte Dacia, Nürnberg, 1666, RMK III 2355). Bethlen munkáját az 1663-1673 közötti események naplószerű feljegyzésével folytatta, ez nyomtatásban első alkalommal azonban csupán 1782-1783-ban jelent meg Bécsben, Horányi Elek kiadásában.

A nyomtatási hely nélkül megjelent munkáról már Szabó Károly megállapította (RMK II 1022), hogy Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült.

Cf. –, →

In 47 bibliothecis 69 expl. – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Univ* – London *BL* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *Nat* – Zagreb *Univ* – *etc.*

3124

GYULAI Pál: Tanácsi tükör, az az n. Gyulai Palnak ... oktato levele, mellyet ama'... erdélyi fejedelem és ... lengyel király Bathori Istvannak szeginy leginyböl lött belsö tanács hive irt tanacsi tükörül Sibrik Györgyner [!] varadi fö kapitannak lengyelországi Nipoloinczröl, tisztiben hiven és dicseretesen valo el-járására an. 1585. die 29. Aug… Szebenben 1663 [Szenci Kertész].

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1006

Politikai moralizáló levél. – A címlapon a jó tanácsról szóló latin és magyar nyelvű bibliai idézet olvasható, a háta üres. A kiadvány *A Tanácsi tükörben gyönyörködő olvasóhoz* intézett, a jó tanácsról elmélkedő előszóval kezdődik, aláírója *Csepregi Turkovics Mihály*, kelt Szebenben,

1663. augusztus 3-án. (A_2a–A_3b). A főrész Gyulai Pálnak Sibrik György váradi főkapitányhoz 1585. augusztus 29-én kelt, latin nyelvű levelének magyar fordítását tartalmazza (A_4a–C_4b). Az eredetileg latin nyelvű, lényegében moralizáló emlékiratban Gyulai politikai, katonai, erkölcsi, gyakorlati nézeteit Sibrik György váradi főkapitány beiktatása alkalmából fejtette ki. A fordítást az előszó tanúsága szerint Csepregi Turkovics Mihály készítette.

Szövegkiadás: Szabó György: Abafáji Gyulay Pál. Bp. 1974, 88–96. – Ez alapján részleges szövegkiadást Klaniczay Tibor készített: Jannus Pannonius, magyarországi humanisták. Bp. 1982. 1255–1266. – Csak a levél szövegét Balás Margit adta ki: A váradi kapitányság története. Nagyvárad 1917. 36–44.

Gyulai Pál (1550–1592) humanista író, történetíró. Tanulmányait Kolozsvárt, majd a padovai egyetemen végezte. 1572-től Bekes Gáspár titkára volt, 1575-ben követte lengyelországi bujdosásába urát. 1577-ben Báthori István lengyel király titkára, a következő évben a lengyelországi erdélyi kancellária helyettes vezetője lett, nemességet szerzett. 1587-ben hazatért Erdélybe és Báthori Zsigmond fejedelem főkamarása lett. A Báthoriak családi viszályába keveredve Báthori Boldizsár megölette.

Csepregi Turkovics Mihály (1608–1666/1667) kolozsvári városi tanácsos, a református egyház gondnoka. Az erdélyi fejedelmek számára politikai, diplomáciai megbízásokat végzett. Anyagilag és erkölcsileg támogatta William Perkins (**2201**, Amsterdam 1648) és Keresztúri Pál (**2502**, Várad 1653) műveinek fordítását és kiadását.

A szerző munkásságának átfogó bemutatásába illesztve a levelet részletesen elemezte Szabó György (Abafáji Gyulay Pál Bp. 1974, 36–43). Kiemeli, hogy az írás a XVI. századi erdélyi politikai irányvonal egyik első, minden részletkérdésre kiterjedő megfogalmazása. Klaniczay Tibor megemlíti, hogy a levelet Sibrik György beiktatását követően valamennyi várkapitány hivatalba lépésekor felolvasták egészen Várad elestéig, azonban épp a fordítás bizonyítja, hogy időszerűsége ezt követően sem szűnt meg (Jannus Pannonius, magyarországi humanisták. Bp. 1982. 1329.

A nyomda megjelölése nélküli kiadvány tipográfiai jellemzői alapján Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Univ* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Univ* + Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ③ – Sibiu *Arch* ①

Olim: Koncz József tanárnál M-vásárhelyt

3125

<Kalendárium és prognosztikon az 1664. esztendőre. Szeben 1663 Szenci Kertész. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3008**!

3126

[1] [NEUER und alter Almanach auf das Jahr 1664.] – [2] (Kurtze Astrologische Vorsagung auff das Schalt-Jahr nach der Geburt Christi 1664. Von natürlicher Influentz des Gestirns in diese niedere Welt. Mit gebürlichem Fleiß gestellet und beschrieben von Christophoro Neubarthio.) [Szeben 1663 typ. civitatis.]

$[A]^8$ B^8–E^8 = [40]fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK II 1029

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. A ma ismert egyetlen példány címlapja hiányzik. Az első ránk maradt lapon az év jellemző adatai olvashatóak ($[A]_2$a). Ezt követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két lapon helyezkedik el ($[A]_2$a–B_6a). Az ó-naptár elválasztva, külön hasábban olvasható, a hónapokhoz hónapversek csatlakoznak. A naptártáblák után a naptárjegyek magyarázata áll (B_6b). Az egyes hónapokra vonatkozó tudnivalók leírását az *In den günstigen Leser* című előszó vezeti be (B_7a), amelyet az *Im Januario* – *Im Februario* (B_7b) – *Im Martio* (B_7b–B_8a) – *Im Aprilio* (B_8a) – *Im Maio* – *Im Junio* (B_8b) – *Im Julio* (B_8b–C_1a) – *Im Augusto* (C_1a) – *Im September* (C_1a-b) – *Im October* (C_1b) – *Im November* (C_1b–C_2a) – *Im December* (C_2a), majd az *Etliche Regeln so im Aderlassen, Schröpfen, Purgieren und Baden in acht zu nehmen sind* (C_2b–C_3b) követ. Ehhez folyamatosan csatlakozik a prognosztikon címlapja (C_3b). A prognosztikon fejezetei: *Vom Winter* (C_4a–C_5a) – *Vom Frühling* (C_5a–C_6b) – *Vom Sommer* (C_6b–C_8a) – *Vom Herbst* (C_8a–D_1a) – *Vom Finsternissen* (D_1a–D_2a) – *Von Fried und Krieg* (D_2a–D_4a) – *Von Zu- und Misswachs* (D_4a–b), amelyet imádság zár le. Majd a *Verzeichnis der Jahrmärcte so in Siebenbürgen gehalten werden* című vásárjegyzék (D_5a–D_7a), amelynek végét Szeben város címere díszíti, valamint a *Chronika, etlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen* (D_7b–E_7b) olvasható, amely az 1658. év eseményeinek ismertetése közben szakad meg. A kiadvány utolsó levele hiányzik, azonban a krónika szövegéből kikövetkeztethetően az E_8 levélen ért véget.

A nyomtatványt első alkalommal Szabó Károly ismertette (RMK II 1029), azonban ő brassói nyomtatványnak tartotta (v.ö. **3075**), a vásárjegyzék végén látható címer azonban egyértelműen arra utal, hogy a naptár Szebenben készült. A kiadvány nyomdai jellemzői alapján a szebeni városi nyomdában készült és nyomdásza feltehetően Blasius Prössl volt, ugyanis levéltári adatok alapján tudható, hogy 1663-ban már Szebenben dolgozott. Neve azonban csupán egy 1665-re szóló, ma már példányból nem ismert kalendárium címlapján maradt fenn elsőként (**3178**, V. Ecsedy 115).

Cf. **3009**!

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ②

3127

PASKÓ Kristóf: A' nemes és régenten hires Erdely orszaganak keserves és szomoru pusztitásárol irt siralom, mellyet 1658., 9. és 60. esztendökben az ... tatár hám sok koborlo kozáksággal s' Erdély végsö romlására régen igyekezö

török nemzettel, havasalföldi és moldvai sok kurtány hadakkal kegyetlenül ... el-követtenek. Ezek után történt változásit Erdélynek rövideden megmondgya Rakoczi György a' törökkel tött két hartzaival, egynehány váraknak Erdélytül el-esésekkel eg'gyütt, végtére ... Váradnak kegyetlen viadalok altal lött pogány kézbe valo esését irja-le ... biharvármegyebéli nemzetes székelyhidi Pasko Christoph, a' mint láthatta s' tudhatta, igazán szinezés nélkül, meg ennyi változásokban meg maratt kevés magyar nemzetnek emlekezetire. [Szeben] 1663 [Szenci Kertész].

A^4–F^4 G^2 = [26] fol. – 4° – Orn. init.

RMK I 1007

Tudosító históriás ének. – A költemény nyolc *rész*ben meséli el az 1658-60-as évek erdélyi történelmét, török-tatár dúlásait, a fejedelemségért folytatott küzdelmeket, utolsó részében pedig az ország pusztulása felett kesereg (A_2a–G_2a). Kezdőszavai: *Az igaz és erős bosszúálló Isten kemény igazságában,* nótajelzésként *Apollonius historiájá*ra utal (Kolozsvár 1591, **661**).

Szövegkiadás: RMKT XVII/10 151–197.

Paskó Kristóf (1634–1685) Barcsai Ákos, Kemény János, majd I. Apafi Mihály híve. Többször járt követségben a portán. Ellentétbe került a fejedelemmel, és így 1668–1672 között Kővárban raboskodott, majd visszanyerve az udvar bizalmát, ismét követ lett a törököknél. Béldi Pálhoz csatlakozott, annak bukása után Törökországban raboskodott, élete utolsó két évét Sárospatakon töltötte. Egyetlen, nyomtatásban megjelent munkáján kívül számos portai jelentése, visszaemlékezése, levele maradt fent. Életéről és műveiről bővebben írt és a korábbi szakirodalmat összefoglalta Varga Imre (RMKT XVII/10 671–675).

A mű fontosságát Varga abban látja, hogy Paskó szemtanúként vett részt Várad ostromában, a politikai életben betöltött jelentős szerepe révén személyes élményeire támaszkodott történetírásában. Megállapítja, hogy az utolsó előtti versszakban, a költemény készítési idejeként szereplő 1652 kétségtelenül sajtóhiba 1662 helyett. A leírt eseményekhez képest viszonylag kései időpont lehet a magyarázata a mű első részében található kronológiai pontatlanságoknak (RMKT XVII/10 675).

A kiadványt Szabó Károly nyomdai kiállítása után szebeni nyomtatványként írta le, véleményét a betűtípusok vizsgálata megerősíti (V. Ecsedy Judit közlése).

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Nižnij Novgorod ① – Târgu Mureş ②

3128

SCHNITZLER, Jakob: Decas qvaestionum philosophicarum illustrium, exercitii gratia eruditorum censurae exposita in ... Cibiniensium gymnasio ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis philosophicae hactenus in acad. Witteberg. assessore, nunc gymnasii Cibiniensis rectore, respondente

Valentino Franck Cibiniensi ad diem 7. Decembr. Cibinii MDCLXIII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°– Orn.

RMK II 1026

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődő szöveg nélküli ajánlásban *Johanni Simonio, consuli urbis metropolitanae Cibiniensis, ... affini ..., Andreae Fleischero, regio judici Cibiniensium, ... Universitatis Saxonicae comiti, ... Transylvaniae principis ... vicario, locumtenenti consiliarioque ..., Jacobo Kappio, inclytae Sedis Cibiniensis judici ac moderatori, ... omnibus ... ecclesiae ... nutritiis et gymnasii Cibiniensis ... restauratoribus atque patronis ... offert Valentinus Franck respondens.* Ezt rövid *Lectori benevolo salutem!* követi (B_2a). A főrész tíz kérdést vet fel és válaszol meg. A filozófiát Isten ajándékának tekinti, amely nem ellentétes a teológiával. Tagadja, hogy a korban több nap- és holdfogyatkozás lenne, mint korábban. Elveti Copernicus felfogását, és azt vallja, hogy a csillagok mozognak, és a föld nyugalomban van. Az embernek mint intellektuális lénynek szerinte egyetlen, *rationalis* lelke van. Embernek tekinti a nőt, és szemfényvesztésnek tartja, hogy az emberi szív seb nélkül nyomtalanul eltávolítható lenne az emberi testből (B_2a–B_4b). A nyomtatványt öt (V) *Corollaria respondentis* zárja (B_4b).

E tételeket a címlap tanúsága szerint 1663. december 7-én vitatták meg a szebeni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Jakob Schnitzler, az intézmény rektora, a vizsgázó Valentinus Frank volt.

A szebeni születésű Jakob Schnitzler (1636–1684) Wittenbergben végezte tanulmányait 1656 és 1658 között. Majd 1662-ig az ottani egyetem segédtanáraként oktatott. Hazatérése után a szebeni evangélikus gimnázium rektora lett. 1668-tól haláláig ugyanott lelkészként működött. Ifj. Valentinus Frank (1643–1697) 1666-ban Altdorfban járt egyetemre. 1686-ban szebeni királybíró és a szászok grófja. Frankenstein előnévvel nemességet kapott Lipót császártól 1692-ben. Írói munkásságáról ld. Die deutsche Literatur Siebenbürgens. Bd. I. Hrsg. von Joachim Wittstock und Stefan Sienerth. München 1997. 265–270.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. partim (Sibiu) – Sibiu *Mus* ①

3129

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio historico-chronologico-theologica, illustres qvasdam theses exhibens, quam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis philosophicae hactenus in academia Wittebergensi assessore, nunc gymnasii Cibiniensis rectore in praedicto Cibiniensium lyceo florentissimo publicae ventilationi exponit respondens Lucas Hermannus Birthalbensis. Ad diem 8 Augusti horis matutinis in auditorio majori. Cibinii MDCLXIII typis Abrahami Szenci.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1024

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viro ... Lucae Hermanno, ecclesiae Birthalbensis pastori, ejusdemque ut et omnium Saxonicarum reliquarum per universam Transylvaniam superintendenti ..., parenti atque genitori meo ..., ut et ... viris Stephano Adami, ecclesiae Mediensis pastori ... et capituli universalis decano ...; Danieli Dendorffio, ecclesiae ovium Christi, qui colligitur Muschnae, antistiti et pastori ...; Lucae Graffio, Etzelensium pastori ...; Georgio Hermanno, Sarosiensium pastori ..., fratri germano ...; Thomae Keslero, ecclesiae Nimeschensis pastori ..., patronis, promotoribus atque educatoribus.* Aláírója *Lucas Hermannus Birthalbensis, l.l. a.a. studiosus*. A főrész négy *Thesis*t foglal magában (A_2a–B_4a) arról, hogy a világ teremtése ősszel történt (1–2. tézis), az özönvíz általános (universalis) volt, s Isten az emberek bűnei miatt bocsátotta a világra (3. tézis), és hogy a régi rómaiak tíz hónapból álló éve nem volt teljes (imperfectissimus). A nyomtatványt három pontból álló *Corollaria* (B_4b) zárja.

A fenti vizsgatételeket 1663. augusztus 8-án vitatták meg a szebeni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Jakob Schnitzler (1636–1684) itthon Szebenben és Debrecenben, 1656. őszétől a wittenbergi egyetemen tanult, ahol 1658 októberében magiszteri címet szerzett, 1661 májusától ülnök a teológiai fakultáson. Hazatérve 1662-től rektor, 1668-tól első pap Szebenben. Több latin és német nyelvű mű szerzője. A vizsgázó a berethalmi származású ifjabb Lukas Hermann, Lukas Hermann erdélyi szász püspök fia. Később ifjabb Hermann is viselte ezt a tisztséget.

Budapest *Nat* cop. (Sibiu *Arch* + Sibiu *Brukenthal* partim) – Sibiu *Arch* ① (Erdélyi ev. egyházker. ktára) – Sibiu *Brukenthal* ①

3130

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica de angelis, qvam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis philosophicae hactenus in academia Wittebergensi assessore, nunc gymnasii Cibiniensis rectore, in eodem Cibiniensium lyceo florentissimo publicae eruditorum censurae exponit respondens Michael Gundesch Cibiniensis ad diem 24 Oct. horis matutinis in aud. majori. Cibinii MDCLXIII apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1023 – Nägler 362

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám „Non solus" feliratú nyomdászjelvénye látható. Hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viris ... eruditione venerabilibus ... Johanni Graffio, ecclesiae Cibiniensis pastori ... capituli dioeceseos ejusdem decano, nec non gymnasii ibidem ... inspectori ...; Johanni Leonhardi, ecclesiae Heltanae pastori ..., ut et ... capituli Cibiniensis seniori ...; Georgio Clognero, ecclesiae Stoltzvariensis pastori ..., domino parenti meo* [!] *...; Paulo Gundesch, ecclesiae Hammersdorfensis pastori..., fratri meo ...; Petro Olesio, ecclesiae Ruffimontanae pastori ...; ut et ... Johanni Stentzel, centumviro reipubl. Cibiniensis primario ...; Johanni Rosenauer, civi itidem atque centumviro Cibiniensis curiae....* Aláírója: *Michael Gundesch, l. l. a. a. studiosus*. A főrész *Theses theologicae* címmel kezdődik és

kilenc (*I–IX*), önálló címmel ellátott tételt foglal magában az angyal szó jelentéséről, az angyalok létezésének természeti és szentírási bizonyíthatóságáról, teremtett és bűn nélküli voltukról, továbbá arról, hogy az őrzőangyal léte inkább képzelgés, mint bizonyítható állítás. Krisztus érdeme az angyalokra nem vonatkozik, s őket sem tisztelni, sem segítségül hívni, sem imádni nem kell. Az angyalok között van bizonyos hierarchia, de a Szentírás pontosan nem írja le, hogy az milyen, s végül, hogy az angyalok nem mindentudók (A_2a–B_4a). A téziseket *Mantissa coronidis loco adjecta* zárja (B_4a). Az utolsó lap üres.

Ezeket a tételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1663. október 24-én. A vizsgáztató Jakob Schnitzler, az iskola rektora volt, a vizsgázó a szebeni születésű Michael Gündesch, aki 1665-től Wittenbergben tanult tovább.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ① ① (Erd. ev. egyházker.?) ① (Teutsch D. György?)

3131

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica de creatione universi, quam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis philosophicae hactenus in acad. Witteberg. assessore, nunc gymnasii Cibiniensis rectore in eodem Cibiniensium lyceo florentiss. publicae eruditorum collationi exponit respondens Johannes Jeremiae Cibiniensis, ad diem 28 Nov. in audit. majori, horis matutinis. Cibinii MDCLXIII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1025 – Nägler 365

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *viris ... clarissimis ..., Johanni Graffio, ecclesiae, gymnasii, capituli Cibiniensis pastori, inspectori et decano ...; Johanni Leonhardi, ecclesiae Heltensis pastori et ... capituli Cibiniensis seniori ...; Georgio Clognero, antistiti ecclesiae Stoltzenburgensis atque pastori ...; Paulo Gundesch, Hammersdorfensium pastori ...; nec non ... viris, Michaeli Gundesch* [!], *senatori primario Bistriciensi; Georgio Armbrustero, senatori et assessori curiae Cibiniensis; Johanni Stentzelio, patritio Cibiniensi et centum-viro primario; Johanni Gaunthert, itidem centumviro*, aláírója *Johannes Jeremiae respondens*. Ezt követi a *Proloquium* (A_2a). A főrész tíz *Quaestiót* (*I–X*) foglal magában (A_2b–B_4a) a teremtés különféle okairól (szerző, kiváltó, eszközi, anyagi, funkcionális és cél oka), továbbá hogy a világ öröktől fogva teremtetett-e, és valóban hat nap alatt, Ádám volt-e az első teremtett ember, vagy léteztek praeadamiták. Mi a jelentése az ég fölötti vizeknek a teremtéstörténetben? Az utolsó lap üres.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1663. november 28-án. A vizsgáztató az iskola rektora, Jakob Schnitzler volt, a vizsgázó a szebeni származású Joannes Jeremias, aki később Németországban (Altdorf, Wittenberg, Jena) tanult tovább. Hazatérve Apoldon működött evangélikus lelkészként.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ① ① ① (Teutsch Dán György?)

3132

[BELLOBRADENUS, Paulus: Disputatio philosophica de subjecto physicae, quam praeside Pavlo Bellobradeno defendit respondens Caspar Mellikius Lyptovien. anno 1663. diebus Jan. Excusa Trenchinii, Čížek.]

A^4 + ? = [4] + ? fol. – 4° – 1 ins.

Čaplovič 1882

Filozófiai vizsgatételek. – E nyomtatványból mindössze az első „A" jelű füzet második levele és harmadik levelének rektója maradt fenn Johann Jakob Helgenmeyer logikai *Disputatio*jának (Trencsén 1640 = **1856**) Turócszentmártonban őrzött példányához (jelzete: SD 2695/5.) kötve. E két levél rövid bevezetőt és a disputáció I–XV. számú tézisét tartalmazza a világ teremtéséről, anyagáról és formájáról (A_2a–A_3a), Aristoteles módszerét követve az általánostól kiindulva az egyesig (*a generalibus ad specialia*).

A töredék tartalma alapján Ján Čaplovič véleménye szerint Paulus Bellobradenusnak abból, a más példányból nem ismert disputációjából származik, amelynek címét Johann Bartholomaeides (Memoria Ungarorum, qui in ... universitate Vitenbergensi ... studia ... confirmarunt. Pest 1817. 148–149) és Martin Lauček 18. századi kézirata (Commentatiuncula 58) őrizte meg. Čaplovič véleménye elfogadható, ezért a fenti címleírás Bartholomaeides és Lauček adataira támaszkodik. E források szerint e téziseket a trencséni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1663 januárjában. A vizsgáztató Paulus Bellobradenus, az iskola rektora, a vizsgázó a Liptó megyéből származó Casparus Melík volt. Lauček azt is feljegyezte, hogy a disputációt „dedicatam Georgio Szylwa, iudici Trenchinii. adplausum dedit Hendecasyllabo Georg. Holvaid conrector." (i. h.)

A nyomtatványt Ján Čaplovič a rajta látható trencséni nyomdászjegy alapján a trencséni nyomtatványok között írta le (1882). Megállapítását a nyomdai anyag további vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit közlése).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ③

3133

HNILICENUS, Joannes: Locvs doctrinae Christianae de lege Dei cum in genere tum in specie de praeceptis primae Decalogi tabulae, hactenus in schola Solnensi juventuti juxta ductum d. Diet. quoad doctrinam polemicam varijs controversijs propositus, disputationibus privatis illustratus, nunc vero ... in ... uberiorem juventutis informationem sub publicum disputatorium examen revocatus et repetitus a praeside Johanne Hniliceno scholae Soln. rectore et respondente Stephano Kövicki, nob. scholae Soln. seniore. Anno MDCLXIII. die (31) Maij. Trenchinij 1663 typis Lutheolianis.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1027 – Čaplovič 1883

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Joachimo Kalinkio ecclesiae Illavien. Praesidi, et ecclesiarum Evang. comit. Trench., Lypt. et Arven. superintendenti ...; nec non ... Eliae Ladivero, ecclesiae Solnensis antistiti, et ... contub. Soln. seniori ...; Samueli Paulini, ecclesiae Rajec. pastori ..., contub. Soln. decano primario; Nicolao Nigrini, in ecclesia Puchov. verbi divini ministro ..., cont. Soln. decano secundario; Samueli Francisci, hactenus ecclesiae Beszt. pastori ..., nunc pro nomine Christi exuli, ... contub. Solnensis notario ...; Andreae Jakschi, ecclesiae Ujhel. ad Kiszucam pastori ...; Danieli Reguli, ecclesiae Solnensis diacono*. Aláírója *Johannes Hnilicenus scholae Solnensis rector*. A mű törzse két *sectio*ra tagolódik. A *Sectio prima, tradens doctrinam legis divinae in genere* (A_2a–A_4b) kifejti, hogy az isteni törvény legfontosabb tanítása általában véve az Isten iránti tökéletes engedelmesség. A *Sectio secunda, tradens in specie doctrinam praeceptorum primae Decalogi tabulae*, az első három parancsolat magyarázatát foglalja magában.

Ezeket a tételeket 1663 májusában, a címlap kézírásos bejegyzése szerint 31-én vitatták meg a zsolnai evangélikus iskolában. Az elnök Joannes Hnilicenus, az iskola rektora volt, a vizsgázó a nemesi származású Stephanus Kövicki szenior. A címszövegben rövidítve olvasható név *Diet*. valószínűleg Konrad Dieterichre, az ulmi gimnázium igazgatójára utal, akinek ebben az időszakban számos tankönyvét használták a magyarországi evangélikus iskolákban (vö. pl. **2115**, **2242**, **2266**, **2530**). Ezek szerint a zsolnai iskolában az ő módszerét követve rendszeresen folytak magán disputációk a vitás teológiai kérdésekről, ezúttal azonban nyilvános vizsgát tartottak az Isten törvényére vonatkozó teológiai közös helyről.

Az impresszumban olvasható „typis Lutheolis" megjelölés az ekkor működő trencséni nyomdász, Nikodém Čížek egyik névváltozatára utal. Ismeretes ugyanis „Lutheolus"-ként való megnevezése (Slov. Biogr. Slovník I 429). Ez a szó a „lutheus" szó kicsinyítő képzős változata. Jelentése: „sárgácska". E jelzővel utaltak Čížekre, akinek a neve „csízecskét" jelent, amely madár sárga színű. Čízek névformával utoljára 1661-ben jelent meg trencséni nyomtatvány.

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① ①

3134

<Kalendář a pranostyka na rok 1664. Trenčín 1663 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven (vö. **3071**).

Cf. **2882**!

Libelius [!] tradens regulas poeseos. Trenchen [ante 1664] sine typ. nomine. = **Appendix 242**

3135

PALMA MOČIDLANSKÝ, Sixt: Perllčka [!] dijtek Božijch, a neb modlitby pobožné na dwanácte cžlánků wjry křesťanské s pěknými modlitbámi dussy y tělu vžitečnými, k nimž nazad sedm žalmů kagijcých s potřebnými otázkami přidáno gest. (V Trenčíně 1663) [Čížek].

( )^{8}, A^{8}–X^{8} = [176] fol. – 8°

Knihopis 6775 – Čaplovič 1884

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Isten gyermekeinek gyöngyöcskéje, avagy áhítatos imádságok a keresztény hit tizenkét cikkelyére a léleknek és a testnek is hasznos szép imádságokkal. Hozzájuk adatik a végére a hét bűnbánó zsoltár a szükséges kérdésekkel.

A címlap hátán kezdődik a *Předmluva* (Előszó), amely összefoglalja a kötet tartalmát: a keresztény hitnek az Apostoli Hitvallás alapján összeállított 12 cikkelyét (( )$_{1}$b–( )$_{8}$b). Az előszó *Milé dítky Boží* (Isten kedves gyermekei) megszólítással folytatódik, és a gyöngyhasonlat kifejtése következik, miszerint az Úr Jézus drágagyöngyhöz hasonlítja önmagát és az Evangéliumot. A szerző a tizenkét gyöngyhöz fűzött versek és imádságok elfogadására kéri az olvasót (A$_{1}$a–A$_{4}$a). Az előszó harmadik egysége a *K dítkám Božím, že Krystus Pán s svým Slovem jest perla nejdražší, uzdravitedlná a neykrajší* (Isten gyermekeinek, hogy Krisztus Urunk Igéjével a legdrágább, gyógyító és legszebb gyöngy) című vers *Perla má ctná, Drahá vzáctná* (Tiszteletre méltó, Drága becses gyöngyöm) címmel (A$_{4}$b–B$_{4}$b). Az aláírás *S. P.*, azaz Sixt Palma.

A kötet főrésze az Apostoli Hitvallás tizenkét cikkelye. Mindegyik cikkely után vers, majd prózai imádság következik (B$_{4}$b–G$_{2}$b). A kötet további részei: *Tří jsau kteří vydávají svědectví...* (Hárman vannak, akik tanúságot tesznek...) vers és imádság a Szentháromsághoz (G$_{2}$b–G$_{6}$b); Dávid 1. zsoltára és imádság (G$_{7}$a–H$_{1}$b); reggeli imádságok (H$_{2}$a–H$_{7}$b); munkakezdésre, hazatérésre, gyermekek esti imája, templomba menet, prédikáció előtt és után; bűnbocsánatért, Úrvacsora előtt és után, templomból jövet, étkezés előtt és után, lelki táplálék vételekor, óraütésre vecsernyére, az útonjáró imája, ima türelemért, este, éjszaka, ébredésre; betegség idején, Szent Jeromos vágyakozása a halálra, az örök dicsőség koronájáért, az imádság meghallgatásáért (H$_{7}$b–P$_{7}$a). Az imádságok után következik *Sedm zialmů kajícych svatého Dávida* (Szent Dávid hét bűnbánó zsoltára) (P$_{7}$b–S$_{3}$a), majd *Otázky pro dítky* (Kérdések gyermekeknek) (S$_{3}$b–S$_{7}$a). A könyv zárórészében énekek találhatók (reggeli, az Úr imádságára, a keresztény hit tizenkét cikkelyére, Isten parancsolatjára, áldozás előtt, étkezés előtt, után, esti énekek (S$_{7}$b–X$_{7}$a), majd a kolofon *Nyní vnově zase vytištěné v svobodném a královském městě Trenčíně léta MDCLXIII* (Most újra ismét kinyomtattatik Trencsén szabad királyi városban 1663-ban) zárja a kiadványt (X$_{7}$b). Az utolsó levél üres.

Sixt Palma Močidlanský 1569-ben született Prágában. Katolikusellenes író, nyomdász, az ún. „mikulášence" szektához tartozott. 1602-ben száműzték Prágából, 1606-ban tért haza titokban. 1610-ben a cseh rendek támogatásával rehabilitálták. Száműzetésének közvetlen oka a *Píseň o dobývání pevnosti Kanýže* (Ének Kanizsa várának ostromáról) című mű kiadása nyomdájában 1602-ben (Knihopis 9600). A kis alakú, 4 levél terjedelmű kiadvány szerint a császári hadvezetés hibájából került török kézre Nagykanizsa vára. Sikertelen visszavívásáról is tudó-

sít, és azt egyértelműen a katolikusok és császáriak bűnéül rója fel. A német eredeti alapján készült írás éles támadás a katolikus vallás ellen (Šarka, Antonín: Ze zápasů nekatolického tisku s protireformná. Český časopis historický XLVIII 1936: 286–302).

Az imádságoskönyv népszerűségét mutatja számos cseh (például Prága 1619 – Knihopis 6774) és magyarországi kiadása (Trencsén cr. 1647, **2194** és **3401**). Ez a kiadvány a trencséni Čížek-műhely utolsó, példányban is fennmaradt munkáinak egyike a Zsolnára költözés előtt.

Cf. **2194**; –, **3401**, →

Budapest *Nat* cop. – Olomouc *Scient* ②*

3136

CARMINA lugubria in praematurum obitum… domini Stephani Wyttniedy de et in Musay, maximae exspectationis adolescentuli, qui magno sui desiderio et dolore ... domino parenti ill.mi Croatiae, Dalmatiae, Sclavoniae etc. bani consiliario primario, percharisque amicis relicto, mortalitatis debitum anno Christi 1662. die 26. Novembr. deposuit; scripta a dominis professoribus, amicis et clientibus. Tvbingae MDCLXIII typis Theodorici Werlini.

A^4 B^4 = 16 pag. – 4°

RMK III 2218

Gyászversek latin, héber, görög, francia, cseh, német és magyar nyelven. – A költeményeket ifjabb Vitnyédi István 1662. november 26-án bekövetkezett halálára írták a tübingai egyetem professzorai és az elhunyt barátai. A versgyűjteményt *I–V.* római számok alatt az egyetem rektora és professzorai kezdték latin, héber és görög nyelvű gyászversekkel. A kiadványban a következő magyarországi diákok közöltek gyászverseket: *VI.*: francia nyelvűt az elhunyt testvére, *Iohannes Wyttniedy in et de Musay – VII.*: két latin és *Prosopopoeia defuncti* című biblikus cseh nyelvű költeményt *Iohannes Fabricius Arva-Hungarus – IX.*: id. Vitnyédi István alumnusa, *Georgius Deömeteri, moestissimi domini sui patroni alumnus Hung. nob.* aláírással latin (*Super obitum ejusdem generosi et nobilissimi juvenis*) és magyar nyelvű (*Per apostrophen ad eundem*) költeményt. Ez utóbbi gyászvers a 14. lapon olvasható, kezdete: *Gyönge liliomszál.* Végül *X.*: *Johannes Odor, Losiensis Hungarus* két latin költeménye: *Solamen moesti pectoris carmine heroico exhibet fautori et promotori suo*, ill. *Aliud* és a haláleset pontos dátumát kifejező kronodisztichona zárja a nyomtatványt.

A magyar vers szövegkiadása: RMKT XVII/10 9–10, 633–635.

Dömötöri György életrajzát ld. az általa kiadott versgyűjteménynél, **3259**.

E magyar verset is tartalmazó nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiája III. kötetében közölte (III 2218).

Budapest *Nat* ① ①

——

Dömötöri György: Honor posthumus in ... comitis ... Nicolai Serini... Tubingae 1663. – Vide **3259**

——

Chok Mózes szentkirályszabadi prédikátor nevére kiállított papi diploma. S. l. 1663. s. typ. nom. – Vide **3083**

——

Drabík, Mikuláš: Regula vitae Comenii cseh nyelven. H. n. 1655–1671. = **Appendix 238**

——

Katolikus válasz Janus Philaletus Hydropolitanus (Pósaházi János?): Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése című vitairatára. H. n. 1662–1664 között. = **Appendix 239**

——

Pósaházi János (Philaletus Hydropolitanus, Janus): Felelet Sámbár Mátyás Három üdvösséges kérdése ellen. H. n. 1663. – Vide **3064**

——

Securius, Josephus: Vitairat Drabik Miklós ellen. S. l. cr. 1663. = **Appendix 240**

——

Veterinus, Paulus: Vitairat Drábik Miklós ellen. S. l. cr. 1663. = **Appendix 241**

3137

ἘΠΙΘΑΛΆΜΙΟΝ dicatum taedis ... Iacobi Zableri, sponsi ac sponsae ... Margaretae ... Eliae Splenii ... civit. Bartph. senat. et jurati notarii ... deproperatum ab amicis et affinibus. [Bártpha] 1664 typis Jacobi Klöszi [iun.].

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1028 – Čaplovič 215

Lakodalmi versek. – A kiadvány Jakob Zabeler és Margareta Splenius, Elias Splenius, bártfai tanácsos és jegyző leányának 1664. február 19-én tartott menyegzőjére készült. Az ifjú párt verssel köszöntötték a következő barátok és rokonok: (1) *Paulus Kray, eccl. Bartph. Scl. m.* (A_2a) – (2) *Martinus Pfeipfer, eccl. Bartph. E. E.* – (3) *Elias Ladiver f*[ilius], *scholae rect.* (A_2b) – (4) *Nicolaus Ritzmannus, h.t. sch. Bartph. conrector* (A_3a–b) – (5) *Johannes Lippisch, schol. patr. collega* (A_3b) – (6) *Matthias Witriarii, sch. Bartph. audit.* (A_3b–A_4a) – Végül (7) *Eja! Sub zelo carus* ... címen, a szerző feltüntetése nélkül anagramma olvasható *Jacobus Zabelerus* nevére (A_4a–b).

Budapest *Nat* ① – Sibiu *Arch* ①

3138

HONOR postremus, manibus ... domini Iacobi Glatz, senatoris, consularis et comitis, de republica reg. lib.q. Bartphana diu bene merentis, qvi ubi vixisset annos LXXIII. multis et variis judicatus, comitis clarus publicis officiis, post diuturnam tabiem corporis accedente exanthemate pestis moritur anno MDCLXIII. die 28. Decemb. praestitus ab amicis et honore benevolentiae devinctis. Bartphae [1664] typis Jacobi Klöszi [iun.].

[1] fol. – 363 x 275 mm

Čaplovič 213

Gyászversek. – A költeményeket Jakob Glatz, bártfai tanácsos 1663-ban bekövetkező halálára írták a következő bártfai személyek: (1) *M*[artinus] *W*[agner] *p. B.* – (2) *L*[eonhardus] *W*[agner] – (3) *Paulus Kray p. S.* – (4) *Προσφώνημα defuncti ad superstites* címmel írt gyászverset *Martinus Pfeifer S. e.* – (5) *Daniel IV. v. 7. Arbor Glatziana praecisa* címmel: *Elias Ladiver F. r. B.* – (6) *Nicol. Rizmann. s. B. c.* – (7) *Johannes Lippischius scholae patriae collega* – (8) *Matthias Vitriari, sch. B. audit.* Az ívrét méretű nyomtatványnak csak az egyik felére nyomtatták, két hasábban a gyászverseket.

Jakob Glatz, hosszú időn keresztül bártfai tanácsos és bíró 73 éves korában, 1663. december 28-án halt meg pestisjárványban.

A bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatványt először Ján Čaplovič közölte az 1663-as évnél. Ő oldotta fel az első és második vers szerzőjének monogramját is (213). Mivel az elhunyt temetése valamikor az év utolsó napjaiban mehetett végbe, nagyon valószínű, hogy e gyászverseket már 1664-ben nyomtatták ki.

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop.

Lippay János: Posoni kert... Bécs 1664 Cosmerovius. – Vide **3173**

3139

[1] UJ és o kalendariom Kristus urunk születése után való MDCLXV. esztendöre, mely a-bissextilis (az az, a-közbetétettet a-gyugro[!]) esztendö után elsö, kinek hoszsza 365 napot foglal magában. Nagy szorgalmatossággal a-Posony és annak környúl való helyeknek meridianomra rendeltetett K ü r n e r L e o p o l d és M a t e , aa. ll. et philos. baccal. által Német, Magyar és ezek szomszédságában levö országok szolgálattjára, a magyar historia és sokaldamakkal [!] együt. – [2] (Prognosticon az az az égi-chillagok és planétak járásibol való-jövendölés Kristus urunk születése után való

MDCLXV. esztendöre, mely intercalaris ... után elsö 365 napi. Nagy szorgalmatossággal az éghi csillagoknak járások szerint, az országokban lévö valtozandoságokröl, az üdönek tulaydon mivoltáröl, az emberek közöt való jövendö betegségekröl, a' Napnak, Holdnak, planetaknak forgásiröl és onnét eszébe vett szélvészekrül, az austriay herczegségnek, leg-kivál-képpen magyar-országi és ennek szomszédságaban levö országoknak meridiánumra [!] szerint (kinek elevatiója 48.grad, 5.28 min.) szedegetett szolgálattyára K ü r n e r L i p o l d és M a t e , aa. ll. et philos. baccal. által. Béchben [1664] Kürner János és Jakab [sen.], Also Austriának könyw-nyomtatojánál [!].

$[A]^8$ B^8 E^{7+1} = [23] fol. – 8° – 2 ins., orn., init., color.

RMK I 1020

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon koronás magyar címer látható, amelyet két angyal tart. A címlap hátán a szerző, *Leopoldus Matthaeus Kürner* ajánlja a művet külön szöveg nélkül *Francisco de Nadasd, perpetuo terrae Fogaras, judici curiae regiae, comitatus Castri Ferrei supremo comiti*. A naptárrész beosztása ($[A]_2$a–$[A]_8$a) megegyezik az 1664. évre szóló bécsi kalendáriuméval (**3074**). A naptártáblákat a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról* ... követi ($[A]_8$b–B_1b), majd a *Patika, az az az érvágásban kibocsátott vérnek jelenségéből észre vett betegségek ellen való orvosságok* című vers zárja (B_1b–B_3b), amely az elmúlt évi naptárban is olvasható volt. Kezdőszavai: *Az érvágás által ha véred* ... A prognosztikonnak önálló címlapja van, amelyen babérkoszorúba foglalt magyar címer látható (B_4a). A prognosztikon egyes fejezetei: *Bemenetel, avagy elöjáró beszéd a kedves olvasóhoz ez jelenlevő esztendőnek tulajdonságairól* (B_4b–B_5a) – *Bovéd* [recte: rövid] *följegyzés* (B_5a) – *Első része. E jelen 1665. esztendőnek kezdetéről* (B_5a–B_8a). Az ebben a részben olvasható vers kezdősora: *Oh ti hadi urak* (B_7a–b). Ezt követi a *Tizenkettedik része* [!?] *Ez 1665. jelenlevő esztendőnek sok féle betegségekről* (B_8b), majd a *Kronológia, avagy mind Felső-s mind Alsó-Magyarországban lett hadakról, ... mely a tavaly kinyomtattatott históriák után következik* (E_1a–E_3b). A história előbb lezárja az elmúlt évben félbehagyott 1541. esztendő tárgyalását, majd *Anno 1541* címen az 1542. esztendő eseményeit tárgyalja, végül az 1543., 1549., és 1550. esztendő következik (ez utóbbi tévesen *Anno 1660* címen). A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja (E_4a–E_7b).

Szabó Károly e kiadványt 40 számozatlan levél terjedelműnek (A–E ív) írta le (RMK I 1020). Az egyetlen ismert példány azonban C és D füzetet nem tartalmaz, terjedelme csak [23] levél. A prognosztikon a naptársorozat beosztása alapján csonkának tűnik. Hiányzik az esztendőben uralkodó planétákról, a négy évszakról, a nap- és holdfogyatkozásokról és termésekről szóló rész. Az *Első része. Ez jelen 1665. esztendőnek kezdetéről* című fejezet után rögtön a *Tizenkettedik része* következik. A szedési hiba azonban már a B_6a lapon kezdődik. Ez a szöveg már nem az esztendő kezdetéről, hanem a hadakról szóló fejezethez tartozhat, amely általában az itt is olvasható, betegségeket tárgyaló fejezet előtt szokott állni. A szöveg az őrszó alapján a „B" és „E" füzetek között folyamatos. A *Kronológiában* több év elhagyása, a helytelen évszámok is arra utalnak, hogy a prognosztikon íveinek nyomtatása közben valami megzavarta a munkát; feltehetően már a nyomtatás alapjául szolgáló kézirat is hiányos volt. Összefoglalóan tehát elmondható, hogy a kiadvány tartalmilag hiányos, de a nyomtatvány, amíg „C" és „D" füzetet is tartalmazó példány nem kerül elő, teljesnek tekinthető.

Leopold Matthaeus Kürner ettől az évtől kezdve 1667-ig kalendáriumai szövegét a bécsi helyett a pozsonyi délkörre készítette. (Lásd még erről Seethaler: 145–146.)

Cf. **2626**!

Budapest *Nat* ①

3140

[1-2] [Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1665. Brassó 1664 Herrmann.]

$[A]^8 + [\ ]^8 + ? = [16] + ?$ fol. – 16° – 1 ins., color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma ismert egyetlen példány kötéstáblából kiáztatott ötlevélnyi töredékből áll. Az elsőn az év jellemző adatai ($[A]_2$a) után a hónapok naptártáblái következnek: január ($[A]_2$b–$[A]_3$a), február eleje ($[A]_3$b), április második fele (A_6a), május ($[A]_6$b–$[A]_7$a) és június eleje ($[A]_7$b). A töredéken évszám nem olvasható, a naptár érvényességének évét a mozgó ünnepek és a holdciklus együttes vizsgálata alapján lehetett meghatározni. A másik két levél a prognosztikonból való, a vásárjegyzék elhelyezkedéséből következtethetően egy ívhez tartozik. Az első lapon időjárási jóslások olvashatóak ($[\ ]_1$a), majd a prognosztikon további fejezetei: [Von Fi]*nsternißen* ($[\ ]_1$b–$[\ ]_2$a) – *Vom Frie*[den] ($[\ ]_2$a–b), ezt követően időjárási és egészségügyi jóslások ($[\ ]_3$a-b), majd a *Von Feldtbauw*...[?] című, földműveseknek szóló verses tanácsadás ($[\ ]_4$a–$[\ ]_5$a) olvasható, amelyet Brassó város címere zár le. Ezt követi a [Verzeich]*niß der Jahrmärkte so* [in Sieben]*bürgen gehalten werden* ($[\ ]_5$b–$[\ ]_8$a). A szöveg a [Verzeichn]*iß der Stadt, Län*[der] ...[?]*reich so den zwölf Himmelszeichen unterworfen sind* $[\ ]_8$b közben szakad meg. A kiadványhoz feltehetően krónika is csatlakozott (vö. **2758**).

A kalendárium betűi és a végén található városcímer alapján a brassói Herrmann-nyomdában készült.

Cf. **2822**!

Braşov *Arch* ④ – Budapest *Nat* cop.

3141

BÁTHORI G. Mihály: [1] Hangos trombita, az az ollyan predikaciok, mellyekben Erdely és Magyar orszag romlásának és pusztulasának okait a' Szász Meggyesi gyülésben az orszag harom nemzetböl valo fö fö rendei elött közönseges helyen predikállott es ki jelentet az akkori méltoságos valasztatot fejedelemnek udvari predikatora, es mostan a' debreczeni Ecclesiának tanitoja közönségesse tött s' ki bocsáttatott töb alkalmatos-

ság szerint valo predikáciokkal Bathori Mihaly. – [2] (Halotti predikacio, mellyet a nehai meltosagos groff Redei Laszlonak, az erdelyi ... fejedelemnek eggyik tanacsának, Maramaros varmegyének örökös fö ispnanyanak [!], Sepsi, Kezdi és Orbai Szeknek fö kapitannyanak meg hidegedet teste felet predikallot Bathori Mihaly D. e. m. p. A. 1663 d. 22. Iulii.) Debreczenben 1664 Karancsi György.

A^8–L^8 M_1 $(m)^4$ $M_{2–8}$ N^8 O^8 = [16] + 162 + [7] + 163-208 pag. – 8° – 1 ins., orn. init.

RMK I 1010 – RMK I 1011

Református prédikációk. – A címlap hátán bibliai idézetek. ...*Gróf Redhai Ferencz uramnak, ... Máramaros vármegyének örökös főispánjának*... címzett ajánlásában patrónusa nagy érdemeit méltatta 1664. április 4-iki keltezéssel *Nagyságodnak alázatos szolgája, alumnusa Bathori Mihaly D. e. m. p.* (A_2a–A_7a). Kétféle mutató, *A textusoknak mutató táblája* és *A tudományoknak* [a prédikációk tanulságainak] *mutató táblája* készült a kötethez, és itt található a sajtóhibák felsorolása is (A_7b–A_8b). A kiadvány első része két nagy csoportban tartalmazza Báthori prédikációit. Az I–III. prédikáció (1–45. pag.) az 1658 januárjában tartott medgyesi országgyűlésen hangzott el. Báthori ekkor Rhédey Ferenc erdélyi fejedelem udvari papja volt. Az első beszéd címe szerint az országgyűlést ...*az akkori méltóságos választott fejedelem Redhei Ferenc ... convocalta, hogy ... Banfi Sigmond, Balogh Máthé és Fodor Ianos hűséges követ uraknak a m. Rakoczi György fejedelemségének megnyeréseért való törekedésekre minémű választ tett a budai vezér Chenan pasa, megérthessék. A. 1658. mense Jan.* A III. prédikáció már Rhédey lemondása utáni: *Rakoczi György székiben újonnan való béülésének és Medgyesre való béjövetelének második napján. 1658. reggel.* – Báthori ezután külön csoportban, újra induló számozással közli debreceni lelkészként elmondott egyes prédikációit (I–XVII. prédikáció, 47–162). Címük szerint: *I. prédikáció egy Erdélyben támadott, és nyolcad napig magát alunni és elragadtatottnak lenni hazudó oláh ellen, aki magához hasonló oláhokkal a méltóságos Rakoci György fejedelmet igyekezte elcsábítani etc. Debreczenben a. 1660. d. 1. Febr.* A II–VI. prédikáció egy bibliai textusról való öt, egymással összefüggő beszéd, cím nélkül. A VII–XII. beszéd tárgya: *Gógról való prédikáció.* A XIII–XIV. prédikáció elhangzott *Debreczenben anno 1660. die 11. Aprilis, minekelőtte Szejdi Mehemet pasa budai vezér a hajdúvárosokat elégette volna, és a Tóczó mellé szállván Debreczent kincsétől megfosztotta volna.* A XV–XVII. prédikáció pedig elhangzott *Debreczenben a. 1662, midőn a templom zsindelyezéséhez és az iskola építéséhez hozzá akartanak volna kezdeni.* E részt az iktári Bethlen család fametszetes címere zárja.

Önálló címlappal, de a kötet lapszámozását folytatva halotti prédikációk következnek. A kiadványnak ezt a részét *Bethlen Drusiana asszonynak, ... gróf Redei Ferencz ... Máramaros vármegyének örökös főispánjának ... házastársának* ... ajánlotta *Bathori Mihaly, D. e. m. p.* ugyanazon a napon, mint a kötet elején. A címlapot és az ajánlást négy betoldott levélre nyomtatták, amelyen még a *Textusoknak és tanúságoknak mutató táblácskája* is olvasható (($(m)_1$a–$(m)_4$b). A lapszámozás alapján az *Elöljáró beszéd* (163–167. pag.) folytatta volna közvetlenül a kiadvány első részét. A gyászbeszédet a címlap megjelölése szerint Báthori G. Mihály Rhédey László temetésén mondta el 1663. július 22-én. A II–VI., részekre bontott prédikáció pedig *Huszton a. 1663. die 13.* (hónap nélkül) hangzott el az édesanya, Bethlen Druzsina vigasztalására (169–208).

A prédikációgyűjtemény *Hangos trombita* címét a szerző a kötet elején található I–III., az országgyűlés idején elhangzott prédikációk miatt adta. Utána válogatott alkalmi beszédei következnek, amelyek közül számos vonatkoztatható a romlás, pusztulás témájára. Báthori

kedvelt módszere volt egy hosszú prédikációnak több részre bontása. A Bethlen Druzsina vigasztalására szánt prédikációról maga írta az ajánlásban, hogy az egy prédikációt négy részre szakasztotta. A *Halotti predikacio...* című rész előszavából kiderül, hogy Rhédey László, Rhédey Ferenc és Bethlen Druzsina egyetlen fia 1663. április 26-án hunyt el. 1663. július 22-én temették, a szövegből kikövetkeztethetően Huszton. A vigasztaló beszédet Báthori szintén Huszton mondta el, Bethlen Druzsina meglátogatásakor. A prédikáció címében a hónap nincs feltüntetve: időpontja 1663. május, június vagy július hónap 13. napja lehetett.

Báthori G. Mihály (1631–1669) itthon Debrecenben tanult, majd Rhédey Ferenc gróf költségén 1650–1654 között az utrechti, leideni és franekeri egyetemen. Hazatérve patrónusa udvari papja lett Szentjobbon majd Huszton, Rhédey rövid ideig tartó fejedelemsége (1657 november – 1658 január) idején is. 1659 őszétől Debrecenben szolgált lelkészként. Magyarországon ez az egy könyve jelent meg nyomtatásban. Vö.: újabban Luffy Katalin: Nemzeti propaganda és publicisztika változatai a XVII. századi Erdélyben. Báthori Mihály Hangos trombitája. In: Devóciók, történelmek, identitások. Szerk. Gábor Csilla. Kolozsvár 2004, 104–135.

In 15 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Kecskemét *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

3142

Vacat!

3143

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Anglicvm spicilegium, hoc est breves quaedam observatiunculae ad discendam, legendam et intelligenda(m) lingvam, scripturamque Anglicam ..., quas antehac duodecennio peregrinus in Anglia notavit; nunc autem in usum popularium in ordinem redegit, methodo ornavit et exhibuit Georgius C. Comarinus ... theol. doctor et eccles. Debr. pastor. Debrecini 1664 per Georgium Karancsi.

A^8, a^2, B^8–D^8 E^2 = [18] + 49 + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1030

Angol nyelvtan. – A címlevél után kezdődik *Georgius C. Comarinus Debrecini 1664. V. Non. Maji* (május 3-án) kelt ajánlása *Georgio Martonfalvi ... Iohanni P. Debreceni, ... scholae ... Debrecinae rectoribus, ... totique amplissimo coetui salutem, ...* (A_2a–a_1b). Ezután *Index capitum* (a_2a) következik, ennek háta üres. A főrészt *Spicilegii Anglici prolegomena* vezeti be (1–8), amely 19 pontban szól az angol nyelv természetéről, hasznáról és megtanulásának módjáról. A főrész két könyve közül a *De literis* című első tárgyalja az angol nyelv hangtanát. Hat fejezetből áll: *Caput primum. De literis in genere* (8–12), *Caput II. De vocalibus per se positis (*12–17*)*; *Caput III. De vocalibus combinatis* (17–20); *Caput IV. De consonantibus per se positis* (20–24); *Caput V. De consonantibus combinatis* (24–26); *Caput VI. De literis quiescentibus* (26–29). A ki-

ejtés szemléltetésére többször hivatkozik latin és magyar szavakra. A *De syllabis* című *Liber secundus* az angol nyelv alaktanát rendszerezi. Ugyancsak hat fejezetből áll: *Caput primum. De particulis non significantibus in genere* (29–31); *Caput II. De particulis non significantibus nominibus tantum addi solitis* (32–34); *Caput III. De particulis non significantibus nomin. et pronomin. simul addi solitis* (35–37); *Caput IV. De partic. non significante omnibus addi solita* (37–38); *Caput V. De particulis non significantibus verbis addi solitis* (38–44); *Caput VI. De terminationibus* (44–49). Végül *Anglicum spicilegium agit* kezdetű tematikus mutató (E_1b) és rövid hibajegyzék (E_2a) zárja a kötetet.

Ez az első, Magyarországon megjelent angol nyelvtankönyv, amely az európai angol nyelvtanok egyik legkorábbika. Komáromi Csipkés a *Prolegomená*ban elmondja, hogy az a cél vezette, hogy az egyházi emberek képesek legyenek szótár segítségével megérteni az angol szöveget: főleg az angol bibliafordítást, és egyéb általa hasznosnak ítélt angol nyelvű teológiai munkákat. Ehhez szerinte a nyelvtan ismerete, a szótár használata és gyakori szövegfordítás szükséges. Előszava szerint akkoriban az angol nyelvismeret iránti igény nagy volt Debrecenben: *Vos etenim Angliam in afflictissima hac nostra Hungariola plantare et scholam Anglicam in schola hac Debrecina erigere, quadantenus cepistis, quum discendae linguae isti Anglicae, scriptis et operibus doctissimorum virorum vernaculis, clarissimae animum adhibuistis.* (A_7b). Maga Komáromi a könyv megjelenése előtt tizenkét esztendővel kilenc hónapot töltött Angliában. Ott tanult meg angolul. Forrásként ezenkívül egy közelebbről meg nem nevezett *Theol. doctor Institutio linguae Anglicae* című munkájára hivatkozik (3. pag.). E műnek mindeddig nem sikerült a nyomára bukkanni. A nyelvtant részletesen elemezte Kerékgyáró Elemér (Angol Filológiai Tanulmányok III. Debrecen 1938, 81–95) és Korponay Béla (Anglicum Spicilegium, The First English Grammar Printed in Hungary. Angol Filológiai Tanulmányok VI. Debrecen 1972, 65–96).

Komáromi Csipkés az ajánlásban a váradi Gyarmati Jánost mecénásként nevezi meg mint aki „chartam imprimendo huic opusculo liberali manu subministravit" (A_8a).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Ref*) – Budapest *Ref* ②*
Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

3144

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Pestis pestise, az az olly eggynéhány eggyügyü tanitasok, mellyekben a' pestisnek természete, okai, tulaidonsági ... az Sz. Irásbol meg mutogattatván ... az köz velekedés szerént valo rettenetessege meg kissebittetik, és nem olly szörnyünek lenni, mint az mint ez világ alittya, együgyükeppen meg tanittatik. Mellyeket tett MDCLXI. esztendoben az debreczeni élö hivek épületire azon debreczeni templomban és nagy temetöben, mostan pedig azonoknak és egyéb helybéli magyar reformatusoknak lelki hasznára ki eresztett Comaromi C. György S[zent] I[rás] M[agyarázó] D[oktor] E[s] D[ebreceni] P[rédikátor]. Debreczenben 1664 Karancsi György.

A^8–K^8 = [15] + 138 + [6] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1012

Református prédikációk. – A címlap után *Nalacsi Istvan uramnak ... Apafi Mihalynak, Erdély országának méltóságos fejedelmének ... hopmesterének...* ajánlja a könyvet 1664. február 13-án *Karancsi György, debreczeni könyvnyomtató* (A_2a–A_3a). *A kegyes olvasónak ...* címzett előszavában a kiadás körülményeiről és a könyv hasznáról ír *Debreczenben MDCLXIV. esztendőben, Böjtelő havának 12. napján ... Comaromi C. György* (A_3b–A_7b). *Ez egynéhány tanításokban letétetett tanúságoknak rendi vagy mutató táblájá*ban a prédikációk tanulságait, majd a „derekasabb" sajtóhibák jegyzékét közölte (A_8a–A_8b). Ezután következik a mű főrésze, hét prédikáció a pestisről, amelyeket Komáromi Csipkés György debreceni prédikátor három ószövetségi textus alapján a debreceni templomban ill. a nagy temetőben mondott el 1661. október 27, 29, 30, november 5, 6, 7. és 20. napján (1–138). A mű végén tárgymutató olvasható: *E könyvecskében letétetett derekasabb dolgokra igazító tábla* (K_6a–K_8b).

A szerző a mű előszavában tudósít róla, hogy az 1661. és 1662. esztendei pestisjárvány idején mondott *együgyű conceptusait* [=fogalmazványait] szokott módszere szerint latinul röviden leírta és *Concio*inak IV. *Centuria*jába tette bele (Debrecen 1668, **3418**). Magyar nyelvű kiadásukra eredetileg nem gondolt, de jóakarói kérését végül is teljesítette e kiadvánnyal. A prédikációkat tartalmilag Márkus Mihály elemezte (Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. 1990, 115–125). A latin és a magyar változat egymáshoz való viszonyáról és a stílus egyszerűségéről Kecskeméti Gábor írt (90, 101, 160).

Cf. **3418**

In 16 bibliothecis 21 expl. – Budapest *Acad*, *Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş – etc.

3145

MARTONFALVI TÓTH György: Examen logicum vndecim decadibvs absolvtvm, in quo praecepta quaedam logica Keckermanni, Vendelini, Bisterfeldii et aliorum quorundam examinantur, ob justas causas rejiciuntur, atque eorum objectiones refelluntur. Institutum a Georgio Martonfalvi, ss. theologiae doctore et scholae Debrecinae rectore. Debrecini 1664 per Georgium Karancsi.

A^{12}–H^{12} I^{5+1} = [5] + 180 + [16] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1032

Logikai tankönyv. – A címlevél után *Geor. Martonfalvi 1665. die 3. Jan.* kelt előszava olvasható *Lectori benevolo s.* (A_2a–A_3b). A főrész XI fejezetében (*decas*), fejezetenként 10 kérdésében a szerző Bartholomaeus Keckermann, Marcus Friedrich Wendelin, Johann Heinrich Bisterfeld és más logikusok tanításainak helytelen voltát mutatja be a rámizmus szempontjából (3–180). Okfejtésében William Ames 364 logikai tézisére támaszkodik. A kötetet *Index decadum et quaestionum hujus examinis* című tartalommutató zárja (H_{10}a–I_5b).

Martonfalvi Tóth György (1635 k.–1681) Németalföldön és Oxfordban végzett tanulmányai után Váradon, majd 1660-tól Debrecenben működött tanárként. Bartók István (96–97) a magyarországi rámizmus és a magyar kritikatörténet egyik legjelentősebb egyéniségének tartja.

Az előszó 1665. január 3-i keltezése alapján valószínű, hogy a tankönyv – bár címlapján az 1664. év szerepel – teljesen csak 1665 januárjában készült el.

Bratislava *Paed* ① – Budapest *Acad* ②* ②* – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Nitra *Piar* O – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ①

Olim: Losonczi főgymn – M.-szigeti ref. lyc.

3146

MARTONFALVI TÓTH György (ed.) Petri Rami Dialecticae libri dvo. Perpetuis erotematibus, objectionibus, exemplis Ungarico idiomate et usu ita resoluti et illustrati, ut tyro, qui magnum artium magistrum, Petrum Ramum in dialectica imitandum sibi proposuit, brevi ... dialecticus fieri queat. Studio Georgii Martonfalvi Transylvani, ss. theologiae doctoris et ... scholae Debrecinae rectoris. Editio secunda priore multo accuratior et duplo fere auctior. Debrecini 1664 per Georgium Karancsi.

(?)^{6}, A^{12}–Z^{12}, Aa^{12}–Ff^{12} Gg^{10+2} = [12] + 704 (recte 715) + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1031

Logikai tankönyv. – A címlap hátán *Georgius Martonfalvi* 1664. december 15-én kelt ajánlása olvasható *scholae Debrecinae coetui, ... Georg. Balkanyi seniori, ... Laur. Laskoi contrascribae, ... scholae officialibus; ... Thom. Bethfalvi, ... Iohan. Bonyhai, ... Steph. Aitai, ... Georg. Kereszturi, ... Paul. Pathai, scholae cantoribus; ... Mart. Szilagyi, ... Matth. Halaszi, ... Iohan. K. Debreceni, ... Paul. Csekei, ... Mich. Hodosi, ... Basil. Kölgyesi, ... scholae collegis et caeteris scholae nostrae civibus* ((?)$_{1}$b–(?)$_{2}$b). Az ezután következő, *Lectori benevolo salutem* kívánó előszót Martonfalvi ugyanaznap keltezte, mint ajánlólevelét ((?)$_{3}$a–(?)$_{3}$b). Előszavát *Adrianus Heereboord, professor in Academia Lugduno-Batava philosophus primarius Georgio Martonfalvi* címzett írása követi, amely ugyanezen mű első, Utrechtben megjelent kiadásához (RMK III 2021) készült. Keltezése: *Lugd-Bat. pridie Nonas Aprileis* (április 4.) *1658*. ((?)$_{4}$a–(?)$_{4}$b). Martonfalvit *Georgius C. Comarinus, ss. theol. doctor et ecclesiae Debrecinae pastor, Michael Bathori m.e. D.* és *Iohannes Debreceni, patriae rector* köszöntötte verssel ((?)$_{4}$b–(?)$_{5}$a). Majd *Nicolaus I. Tetsi*nek Groningenben írott *Praemonitio*ja szól *ad ... juventutem de Ramo resoluto ... d. Georgii Martonfalvi* ((?)$_{6}$b). A főrész Ramée két könyvből álló logikáját magyarázza. Az első, *De inventione* szóló könyv XXXIII fejezetből áll (1–442), a második könyv pedig XX fejezetben beszél *De iudicio* (443–676). A két rész között egy üres, számozás nélküli lap van. Martonfalvi Tóth sok esetben közli a logikai terminusok magyar nyelvű megfelelőit is. Végül *Usus logicae Rameae* példákkal mutatja be a tárgyalt logikai tételek gyakorlati alkalmazásait (677–703). Az utolsó lapon *Errata ita corrigantur* című hibajegyzék olvasható (704).

Martonfalvi Tóth György Ramée logikáját először Utrechtben jelentette meg, Adrian Heereboord tanítványaként (RMK III 2021). A debreceni kiadás annak bővített változata. Az előszó alapján azoknak a debreceni iskolában tanító és tanuló személyeknek a költségén jelent meg, akiknek az ajánlás szól.

Bartók István Martonfalvi Tóth Ramée-kiadását a XVII. század legalaposabb, nyomtatásban megjelent magyar nyelvű logikai műveként értékelte. Jelentőségét abban látta, hogy abban Martonfalvi Tóth a magyar tanulóifjúság érdekében kísérletet tett a magyar logikai műnyelv kialakítására. Megfeleltetései nagyrészt megegyeznek Apácai Csere János hasonló törekvéseivel (Bartók 95–96).

Bratislava *Paed* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ②* – Budapest *Ref* ② - Debrecen *Ref* ① – Nitra *Piar* ① – Sárospatak *Ref* ① – Szeged *Univ* ① – Tărgu Mureş ① (Sz. keresztúri unitár gymn.)

Olim: Losonczi főgymn. – M.-szigeti ref. lyc.

3147

[CSERNÁTFALVI István:] Feles tizet feletlen kilentznek vélö, az az cassai királyi városban lako cálvinisták praedicátora Cegledi István rosz bordában foglalt irásit rámárol egy tanitvány author le-rázván, maga irásit job nyüstön által vonván, helyében a' rámára fel függeszté. Melyről kételkedvén Cegledi István, hogy ne láttatnék jesuita tanitványától meg-tzáfoltatni, levelében azt irá: A' szo Iákob szava de a' kezek Esau-é. [Kassa 1664 vidua Severini].

A^4 = [4] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1580 – Čaplovič 587

Katolikus vitairat. – A címlevelet követő lapon minden külön bevezetés nélkül a *Tavaszi s néha nyári derek is megcsipik ... a ... virágokat* szavakkal kezdődik Czeglédi István *A szó Jákób szava, de a kezek Ésaué* című, 1664-ben Kassán kinyomtatott vitairatára (**3150**) írott katolikus válasz (A_2a–A_4b).

Szövegkiadása Gyárfás Tihamértól: Batthyaneum II 114–117.

Ezen kiadvány az ún. kassai hitvita (vö. **3080**) hatodik darabja. Mint tartalmából kitűnik, szerzője azonos a hitvita előző katolikus munkájának, a *Jezsuita professzorának becsületi mellett kikelő ... tanítvány*nak (**3148**) a szerzőjével, aki Czeglédi István véleménye szerint Csernátfalvi István kassai, katolikus teológushallgató volt. Csernátfalvi ebben az írásában kijelenti, hogy továbbra is várja korábbi művére Czeglédi részletes válaszát, s felszólítja a kassai prédikátort, hogy határozza meg a polémia korábbi menete során már több ízben emlegetett szóbeli hitvita helyét és idejét, amelyen készen áll professzorával, Kis Imrével együtt részt venni. Czeglédi újabb válaszáról és a tervezett hitvita megtartásáról nincs tudomása a szakirodalomnak (vö. **3513**), de Csernátfalvi feleletével körülbelül egy időben jelent meg Sámbár Mátyás *Orvosló ispitály*a (Kassa 1664, **3154**), amely Czeglédinek a vitát elindító *Barátsági dorgálás*ára (Kassa 1663, **3080**) adott részletes választ.

Csernátfalvinak ezt a vitairatát Szabó Károly, nyomtatási évének pontos meghatározása nélkül XVII. századi kassai nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 1580). Ján Čaplovič pedig már 1664. évi ugyancsak kassai nyomtatványként írta le (587). A nyomtatás helyére vonatkozó álláspontjukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (OSzKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona). Mivel Czeglédinek az e vitairat előzményét képező *A szó Jákób szava* című írása 1664 húsvétja és pünkösdje között jelent meg (vö. **3150**), Csernátfalvi e viszontválaszának a tétel elején idézett kezdőmondatából az következik, hogy ezt a munkát nem sokkal 1664 pünkösdje (június 1.) után, nyár elején nyomtatták ki.

1664-1665-ben az 1663-ban meghalt Markus Severini özvegye, Susanna vezette a kassai nyomdát.

Cf. **3080!**, **3150**, –, **3154**, **3513**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* cop.

3148

(CSERNÁTFALVI István): Iesvita professoranak böcsületi mellett ki- kelö haláadó tanitvány felel-meg cassai Cálvinisták praedikátorának, Cegledi Istvannak arra a' könyvecskére, melynek titulussa idös-Noe becsületit oltalmazo Iaphetke. Neve a' tanitvány authornak S. d. C. [Kassa 1664 vidua Severini].

A^8 B^6 = [14] fol. – 8° – 1 ins.

RMK I 1581 – Čaplovič 588

Katolikus vitairat. – Az impresszum nélküli címlapon Lőcse városának címere látható: kettős keresztet tartó egymással szembe forduló két, koronát viselő oroszlán. A címlap hátán külön megszólítás nélkül néhány mondatos figyelmeztetés szól Czeglédi Istvánnak. Kezdő szavai: *A könyvecskédnek első levelén azt írod* ... A következő lapon ugyancsak minden cím és bevezetés nélkül az *Azt tanultam az én professzoromtól* ... szavakkal kezdődik a 40 pontot tartalmazó főrész (A_2a–B_6a), amely *Appendix*szel zárul (B_5b–B_6b).

Szövegkiadás Gyárfás Tihamértól: Batthyáneum II 91–108.

E munka az ún. kassai vita negyedik darabjaként viszontválasz Czeglédi István: *Idős Noé becsületét oltalmazó Japhetke* (Kassa 1664) című írására (**3149**). A címlapon *S. d. C.* monogrammal megnevezett szerző Czeglédi újabb viszontválasza szerint Stephanus de Csernátfalva, a jezsuiták kassai Kisdi-szemináriumának teológushallgatója (vö. *A szó Jákób szava* ... Kassa 1664, A_2b pag., **3150**), aki saját bevallása szerint korábban kálvinista volt (vö. *Feles tizet feletlen kilencnek vélő*... Kassa 1664, A_3b, **3147**). Carlos Sommervogel lexikona a jezsuita szokásoknak megfelelően Csernátfalvi tanára, Kis Imre művei között említi ezt a vitairatot (Sommervogel IX 549). Csernátfalvi szerzősége azonban Czeglédi kortárs adatára tekintettel mégsem vonható kétségbe.

Czeglédi az *Idős Noé becsületét oltalmazó Japhetké*ben úgy vélte, hogy a vitát kirobbantó *Barátsági dorgálás*ra (Kassa 1663, **3080**) adott katolikus választ, az *Egy vén bial orrára való karikát* (Kassa 1664, **3155**) Kis Imre jezsuita professzor írta (vö. **3149**). Csernátfalvi, aki cáfolja Kis szerzőségét, mint írása elejéről kitűnik, professzora helyett válaszolt, *kit Japhetke könyvecskédben ártatlanul igen megmocskolál ... koholt fabulás és csufos írásoddal a Karika könyvecskét reáfogván* (A_2a). A vitairat szövege a továbbiakban főként vitamódszertani kérdéseket tárgyal, és öt olyan állítást mutat ki a *Japhetké*ben, amelyben Czeglédi „hamis konzekvenciákkal" élt. Ezért minden alkalommal felszólítja őt, hogy fogadásának megfelelően, mivel hamisságon kapták, ugorjon a Hernádba (vö. *Jáfetke*... **3149**, D_5b). Végül szóbeli hitvitára hívja ki Czeglédit, amelyen ígérete szerint professzora, azaz Kis Imre is jelen lesz.

Szabó Károly a hely nélküli nyomtatványok között vette fel ezt a művet bibliográfiájába, de megjegyezte, hogy „Czeglédinek 1663–1664 körül megjelent munkái, ha hely nélkül jelentek is meg, kétségtelenül bebizonyíthatólag a protestáns kézben lévő régibb kassai nyomda termékei, úgy Sámbár és jésuita társai által Czeglédi ellen írt munkák is a jezsuiták által saját céljaikra fölállított külön nyomdájokban Kassán voltak nyomtatva" (RMK I 1581). A kassai jezsuiták szolgálatában álló, önálló műhely azonban csak 1670-ben kezdte meg működését, és valószínűleg csupán 1673-ban került a jezsuiták tulajdonába. Ez a kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint az 1664-ben a Markus Severini özvegye, Susanna által vezetett kassai városi nyomdában készült, amely ekkoriban egyaránt dolgozott a katolikusok és protestánsok számára. A kényes kiadványnak számító vitairatokat azonban rendszerint impresszum nélkül bocsátotta ki, sőt ebben az esetben a rejtőzködést vagy megtévesztést szolgálja még az is, hogy a címlapra a lőcsei címert nyomtatták (OszKÉvk 1981: 357–361, Galli Katalin – Pavercsik Ilona).

A nyomtatás éve az egész polémia menetéből következően kétségtelenül 1664, és nem 1663, mint Carlos Sommervogel bibliográfiája állítja (IX 549). Ez a vitairat pedig minden bizonnyal közvetlenül húsvét, azaz ápr. 13. előtt jelent meg. Erre utal Csernátfalvi következő megjegyzése: *Ha pedig fogadásodat meg nem akarod tartani, s az Hernádban ugorni nem akarnál, Dándiák* [dandyk, azaz úrfiak] *legyenek, kik vízöntő hétfőn, ha azt éred, mind Hernád, s mind királyi Cassai városon által folydogáló csermelye vizével jól megöntözzenek* (39. pont). A húsvéthoz közeli nyomtatást bizonyítják Czeglédi újabb viszontválaszának, *A szó Jákób szavá*-nak (**3150**) címében Csernátfalvi művére vonatkozó szavai: *mely idétlen tojománt meg kellene pünkösdi rózsákkal ékesíteni*. Mindez alapján viszonylag pontosan rekonstruálható a kassai hitvita első öt darabjának kronológiája. Czeglédinek a vitát elindító *Barátsági dorgálása* Sámbár *Orvosló ispitály*a szerint (**3154**) 1663 júliusában jelent meg (vö. **3080**). Az első katolikus válasz Sámbár: *Vén Bial*a (**3155**), amelynek impresszumában már az 1664-es évszám áll, januárban vagy februárban készülhetett el. Erre Czeglédi öt nap leforgása alatt megírta válaszát, az *Idős Noe becsületét oltalmazó Jáfetké*t (**3149**), amelynek legkésőbb március első felében el kellett hagynia a nyomdát ahhoz, hogy Csernátfalvinak ez a viszontválasza még 1664. húsvét, azaz április 13. előtt megjelenhessék. Czeglédi újabb felelete *A szó Jákób szava* (**3150**) pedig, mint címének feljebb idézett szavaiból kitűnt, még pünkösd, azaz június 1. előtt forgalomba került.

Cf. **3080**!, **3149**, –, **3150**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* cop.

3149

(CZEGLÉDI István): Idös Noe becsületit oltalmazo Japhet-ke, az az edes attya becstelenitéseért olly ki-kelö szerelmes gyermek, ki el-szaggathatatlan s meg-oszolhatatlan palástokkal takarja bé nevelö kedves attyának csintalan Cham-tul fel-takart mezitelenségét. Neve a' gyermeknek Cegledi Palko, idös Cegledi Istvannak egygyetlen egy kedves fia. [Kassa 1664 vidua Severini].

A_1 [ ]^1 $A_{2–8}$ B^8–F^8 G^2 = [51] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK I 1013 – Čaplovič 584

Református vitairat. – A címlapon Brassó város címere látható. A címlap hátán a következő kérdés olvasható: *An omnis Horizon suum Zenith et Nadir habeat? Responde!* A mű élén az Országos Széchényi Könyvtár első példányában egy beragasztott lapon rövid *Ajánló levél* olvasható, amelyet *Cseghe-Kathai Kathai Ferentz uramnak, ... Aba-Uyvar, s Torna vármegyéknek ... assessorának* címzett aláírója, *Ceglédi István*. Ez az utólag beillesztett levél egyes példányokban a „G" füzet végére van ragasztva, vagy üres levéllel együtt lappárként bekötve (Kolozsvár, Akadémiai Könyvtár). A 101 pontot magában foglaló főrész a *Dialogus inter patrem, filiolum et ejus praeceptorem* (A_2a–F_7b) viszontválasz Sámbár Mátyás jezsuita *Egy vén bial orrára való karika* (Kassa 1664, **3155**) című írására. Benne *Cegledi Palkó* és *praeceptora* iskolai értesülésként számol be Sámbár művének tartalmáról, azaz, hogy mit írt egy jezsuita apámuramról. A *Felelet* című pontokban a Sámbár által *vén bial*nak nevezett Czeglédi István válaszol az ilyen formában idézett állításokra. A 84. pontban hosszabb magyar vers is olvasható a papok házasságáról. Incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Csuda idő virrada* (E_2b–E_4b). Forrásaként Varga Imre a *De concubinis sacerdotum* címmel ismert, 1215 körül keletkezett, Walter Mapes oxfordi érseknek tulajdonított, középkori latin nyelvű költeményt jelölte meg (RMKT XVII/10 644). A *Dialogus* végén két pontból álló *Applicatio* (F_7b–G_2b) foglalja össze a vita általánosabb tanulságait.

A *Dialogus*ban elszórtan olvasható 19 „fabula" és „példa" szövegét, valamint a vitairat „különösebb szavait" és „mondásait" közölte Gyárfás Tihamér: Magyar Nyelv 1912: 270–272, 371–373.

Ez a kiadvány a Czeglédi István: *Barátsági dorgálás*a (Kassa 1663, **3080**) által elindított ún. kassai hitvita harmadik darabja. Tartalmát részletesen ismertette M. Nagy István (M. Nagy: Czeglédi 65–69), Gyárfás Tihamér (Batthyaneum II 88–90) és Horváth Lajos (Horváth: Sámbár 55–57).

E nyomtatási helyének és idejének feltüntetése nélkül megjelent könyvecskét betűtípusai alapján Szabó Károly (RMK I 1013), Ján Čaplovič (584), valamint Galli Katalin és Pavercsik Ilona (OSzKÉvk 1981: 359) egyaránt a kassai nyomda termékének tartotta. A címlapon látható brassói címer alapján Gyárfás Tihamér felvetette a lehetőséget (i. h.), hogy a vitairat esetleg a brassói műhelyben készült. Érvelése szerint emellett szól, hogy Czeglédi az *Applicatio*ban így panaszkodik a *Barátsági dorgálás* (Kassa 1663, **3080**) szedőjére: *Mert vallástok szerető typográfus legény munkálkodván könyvemen, úgy megjátszódtatá, hogy mikor már harmadik próbámat prés alá kell vala venni, kivévé a K-betűt s az H-át tévé belé. E syllabát is: Nem, kicsipé*

a betűk közül, honnan így nyomtata: A kálvinisták közönséges vallása ez, hogy hét (pro két) Sacramentum vagyon. Ismét: A Calvinisták hiti ez: Szabad (innen lopta el a Nem-et) azon kérni a szenteket, hogy érettünk esedezzenek (F_8b). A *Barátsági dorgálás* 139. lapján valóban megtalálható a két panaszolt sajtóhiba. Gyárfás feltételezése szerint Czeglédi és a brassói nyomda között az „ez időben" Brassóba került, volt kassai református diák, Szeli György lehetett az összekötő, aki eleinte Törcsvárt íródeák, majd brassai iskolamester, aztán csernátfalusi, végül 1668-ban brassai pap lett. A betűtípusok újbóli tüzetes vizsgálata azonban mindezek ellenére egyértelműen a kassai nyomtatást igazolta. A brassói címert a nyomdász valószínűleg csak megtévesztésül használta (OszKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona).

A nyomtatás ideje a polémia egész menetéből következően 1664. Mivel a vita következő darabja Csernátfalvi István válasza, a *Jesuita professzorának becsülete mellett kikelő ... tanítvány* (**3148**) közvetlenül húsvét előtt (ápr. l3) jelent meg, e munka valószínűleg valamikor márciusban jöhetett ki a nyomdából, ugyanis Czeglédinek csupán néhány nap volt szükséges megírásához: *öt egész napokat, s három éjszakát csípétek el tőlem* – írja (F_7b).

Cf. **3080**!, **3155**, –, **3148**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* ① ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Csurgó ① – Sárospatak *Ref* ①

3150

CZEGLÉDI István: A' szó Iakob szava, de a' kezek Esav-e, az az alig ha nem illyen itilet tétel, hogy a' Karika mester inassara toszta nem kicsiny gyalázatra valo nagy kudartzát. Mely idétlen tojománt mig meg-kellene pünkösdi rósákkal ékesiteni, addig elméjét kivánnya Cegledi Istvan a' nemes Cassa városában most meg-telepedett Iesuitai rendnek, mig a' Baratsagi dorgalas erejében oltalmaztatnék. [Kassa 1664 vidua Severini].

A^4 B^2 = [6] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1579 – Čaplovič 585

Református vitairat. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik Czeglédi István Csernátfalvi István: *Jesuita professzorának becsületi mellett kikelő ... tanítvány* (Kassa 1664, **3148**) című munkájára levél formájában írt felelete: *Ceglédi István, a kassai episcopalis academiában mulatozó Jesuita Societasnak köszönetit írja e kis levélkéjében* (A_2a–B_2b).

Szövegkiadás Gyárfás Tihamértól: Batthyaneum II 109–113.

E levél az ún. kassai vita ötödik darabja (vö. **3080**). Benne Czeglédi ironikus modorban 15 olyan állítást sorol fel Csernátfalvi munkájából, amely, ha komoly embertől származna az írás, feleletet kívánna. Mivel azonban – írja Czeglédi – egy inassal szóharcba nem bocsátkozhat, arra kéri a *Societas*t, hogy nyomtatásban konfirmálja az S. d. C. (Stephanus de Csernatfalva) nevű auktor művét, hogy legyen valami ereje. Ezután adhat rá írásban érdemi feleletet, és Csernátfalvi javaslatának megfelelően készen áll szóbeli vitában is bárkivel szemben megvédelmezni a polémiát elindító *Barátsági dorgálás*t (Kassa 1663, **3080**).

A kért konfirmáció kinyomtatásáról, illetve a szóbeli vitatkozás megtartásáról ma nincs tudomása a szakirodalomnak, de Csernátfalvi rövidesen újabb viszontválaszt adott ki: *Feles tizet feletlen kilencnek vélő* (Kassa 1664, **3147**).

Szabó Károly pontos nyomtatási év meghatározása nélkül XVII. századi kassai nyomtatványként vette fel bibliográfiájába ezt a levelet (RMK I 1579). Ján Čaplovič már 1664. évi kassai kiadványként írta le (585). A nyomtatás helyére vonatkozó álláspontjukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (OSzKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona). Mivel Csernátfalvi e levélben cáfolt munkáját, amely különben 1664 húsvétja (április 13) előtt jelent meg (vö. **3148**), Czeglédi a címben *idétlen tojomány*nak nevezi, amit még *meg kellene pünkösdi rózsákkal ékesíteni*, megállapítható, hogy e levél kinyomtatásán 1664 húsvétja és pünkösdje között dolgozott a kassai műhely.

Cf. **3080**!, **3148**, –, **3147**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* cop. (Alba Iulia) – Csurgó ①

3151

GYÖNGYÖSI István: Mársal társolkodó Muranyi Venvs, avagy annak emlekezete, miképpen az méltoságos groff hadádi Wesseleni Ferencz, Mágyar Ország palatinussa, akkor füleki fö kapitány az tékéntetes és nagyságos groff rima-szécsi Szecsi Maria aszszonyal jövendöbeli hazasságokrul való titkos vegezése által csudálatos képen meg-vette az hires Mvrany varat. Iratot ugyán az ö Nágok. komornikja, Gyöngössi [!] István által. Kassán 1664 [vidua Severini.]

A^4–X^4 Y^2 = [86] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1014 – Čaplovič 586

Elbeszélő költemény. – *Az én kegyelmes uramnak, ... gróf ... Wesseleni Ferencz urnak, Murány várának örökös urának, Magyarország palatinusának ... és kegyelmes asszonyomnak, ... gróf ... Szécsi Anna Mária asszonynak, az őnagysága szerelmes házastársának* ... ajánlotta művét a *Stubnyai hévvízben* 1664. január 27-iki keltezéssel *Nagyságtoknak legkisebbik szolgája, Gyöngyösi István* (A_2a–A_4a). *Márssal társolkodó Murányi Vénusnak első része* címmel az ajánlólevél hátlapján (A_4b) kezdődik az elbeszélő költemény. Incipitmutatóra utaló verskezdete: *Rend szerént jegyezzék egyebek versekben.* A három részre osztott verses mű további tagolása a cselekmény egyes mozzanatait kiemelő marginális megjegyzésekkel történt. A nyomtatványnak sem lapszámozása, sem tartalomjegyzéke nincs, a mű szövege az Y_2 levél verzóján a befejezésre utaló utolsó versszakkal és a *Vége* szóval zárul.

Első kritikai szövegkiadásai: Gyöngyösi István: Márssal társolkodó Murányi Vénus. Bp. 1909. S. a. rend. Badics Ferenc és ugyanő: Gyöngyösi István Összes költeményei I. kötet, Bp. 1914, 117–249. Új szövegkiadása önálló kötetben Jankovics József tanulmányával: Régi Magyar Könyvtár, Források 8. Sajtó alá rend. Jankovics József és Nyerges Judit. Bp. 1998.

Gyöngyösi István (1629?–1704) Eperjesen és 1650–1652-ben Sárospatakon végezte tanulmányait. Ezután Nógrád megye esküdtje lett, majd Fülek várában seregbíró. 1663-tól Murányban Wesselényi Ferenc nádor titkára, akinek halála után özvegyét is szolgálta. 1670-ben kihallgatták a Wesselényi-összeesküvés gyanúsítottjaként, ekkor már katolikus vallású. Ezután Krasznahorka várában Andrássy Miklós szolgálatában állt. Részt vett az 1681-es soproni, az 1687-es pozsonyi országgyűléseken és Thököly 1683-as kassai gyűlésén Gömör megye követeként. 1686-ban választották meg a megye alispánjának 1694-ig. Később 1700–1704 között újra betöltötte ezt a tisztséget. A kor elismert költője, művei számos kéziratos másolatban terjedtek el. Az 1664-es kiadású *Murányi Vénusz* kivételével verses műveit már idősebb korában, 1690-1700 között jelentette meg nyomtatásban. Ezek, és néhány, csak a halála után kiadott műve nagy népszerűséget ért el a 18. században, egyedül a Thököly és Zrínyi Ilona házasságát megéneklő költeményének kellett két évszázadot várni a kinyomtatásra.

Gyöngyösi *históriáját* Wesselényi Ferenc akkori füleki kapitány és Murány úrnőjének, Széchy Máriának a házasságáról 1663-ban írhatta, amikor már a nádor szolgálatában állt. 1664 januárjában fejezte be, és műve ajánlólevelét a stubnyai fürdőből keltezte. Ide kísérte el a nádort, aki 1663 decemberétől 1664 májusáig trencsénteplici kastélyában tartózkodott, és betegségét kúrálta.

Mivel a mű szövegét az ajánlás végének hátlapjára kezdték el nyomtatni, a kiadvány feltehetően csak 1664 tavaszára-nyarára készülhetett el a kassai nyomdában. A kritikai kiadások kiemelik, hogy a kassai nyomdász magyarul nem, vagy csak keveset tudott, mert a szedés során igen sok, több száz hibát is ejtett a szövegben. Ez az idegen nyomdász Markus Severini kassai tipográfus halála után a nyomda új faktora, 1665-től pedig az özvegy új férje, a jénai születésű Johann David Türsch lehetett: ő ugyanis már 1664 elejétől Kassán dolgozott, a kassai kiadványok azonban ebben az évben még az özvegy, Susanna Severini neve alatt jelentek meg (vö. Pavercsik Ilona: A lőcsei Brewer-nyomda a XVII-XVIII. században I., OSZK Évkönyv 1979, 376). A kiadvány Wesselényi Ferenc nádor költségén jelent meg valószínűleg néhány száz példányban (Gyöngyösi István Összes költeményei I. kötet, Bp. 1914, 463).

Badics Ferenc a *Murányi Vénusz* kritikai kiadását a közel egykorú kézírásos javításokat is tartalmazó marosvásárhelyi példányra alapozta („A" variáns). Ld. erről Gyöngyösi István Összes költeményei I. kötet, Bp. 1914, 463–464, ahol Badics a meglévő példányokról is tudósított. A Szabó Károlynál (RMK I 1014) feltüntetett „Pesti ref. coll."-példányt már a 19. század végén nem találták. A Berzeviczy család nagylomnici könyvtárában is megvolt a mű egy ép példánya, amelyet Badics már báró Prónay Szilveszter acsai könyvtárából ismert. Ezt a példányt eredetileg Thököly Zsigmond ajándékozta Ladvanski Péternek Savnik várában 1668-ban (vö. Századok 1897: 553, Berzeviczy Egyed).

A modern szövegkiadás jelentősége, hogy egy addig nem ismert, a debreceni Református Nagykönyvtárban megőrződött példányon alapszik. Ennek különlegessége, amelyre Jankovics József mutatott rá a kiadáshoz írott tanulmányában (idézett kiadás 179–180), hogy a vaskosabb hibákat nyomdai úton előállított betűk leragasztásával korrigálták („B" variáns). Jankovics szerint vagy a nyomda észlelte a súlyosabb sajtóhibákat, és leragasztotta ezeket, vagy a szerző kifogásait vették figyelembe. Kérdés azonban, hogy az elkészült példányok közül mennyit javítottak ki ilyen módon: a többi megőrződött példány nem mutatja ezeket a jellegzetességeket. A marosvásárhelyi példány kézírásos javításai ugyanakkor nagyrészt megegyeznek a nyomdai korrekciókkal.

A kritikai kiadásokkal ellentétben a Murányi Vénusz valamennyi XVIII–XIX. századi kiadása az 1664-es első kiadástól eltérő, romlott, sőt „hamisított" szövegű. Ezek ugyanis a Csécsi Zakariás által átdolgozott 1702-es kolozsvári kiadásra támaszkodtak (ld. erről Gyöngyösi István Összes költeményei I. kötet, Bp. 1914, 464–467 és Jankovics id. kiadás 191–192).

Gyöngyösi művének recepciójáról, irodalomtörténeti értékeléséről ld. Jankovics József szövegkiadása kísérő tanulmányát (i. m. 191–203) és a legteljesebb áttekintést szintén tőle: A szerelem költői 39–56. A *Murányi Vénusz* és általában a Gyöngyösi-költemények kevert műfajáról, amely eposz, epithalamium, széphistória, históriás ének is egyszerre, ld. It 1983: 577, Kibédi Varga Áron. A *Murányi Vénusz*t a régebbi szakirodalom (pl. Bán Imre A magyar irodalom története II. kötetében, Bp. 1964, 187) elbeszélő költeménynek, legújabban Kovács Sándor Iván barokk szerelmi hősregénynek, epithalamium-eposznak nevezi (UMIL 2. bőv. kiad. Bp. 2000, I. 784.). A művet történelmi forrásként Acsády Ignác értékelte, összevetve azzal az egykorú francia híradással is, amely Jean de Laboureur „Rèlation du voyage de la Royne de Polognel ...” című útleírásának „Histoire des Amours du Comte et de la Comtese Wesselenyi” című fejezetében olvasható: Acsády Ignác: Széchy Mária. 1610–1679. Bp. 1885, főleg a 93, 99, 109–111, 127. lapokon. Gyöngyösi művének új szempontú történelmi értékelése a mű allegorizáló tendenciája alapján R. Várkonyi Ágnestől: A rejtőzködő Murányi Vénusz. Bp. 1987. A *Murányi Vénusz* allegorikus szerkezetéről ld. az idézett sárospataki konferenciakötetben 371–381, Dobolán Katalin; megjegyzésében ugyanitt (373.) a romanzo műfaj mellett foglalt állást. A Gyöngyösi-kiadásokról és tanulmányokról a legteljesebb bibliográfiai áttekintést Nyerges Judit adja: Gyöngyösi István (1629–1704). Bibliográfia. Bp. 2006, ld. http://mek.niif.hu/03800/03890/03890.htm - 2010. január 6.

Budapest *Nat* ③ (A-variáns) – Debrecen *Ref* ① (B-variáns) – Târgu Mureş ① (A-variáns)
Olim: Pesti ref. coll. – Prónay-könyvtár, Acsa

3152

IVSTA fvnebria manibus piis ... Hilarii Ernesti Bineri, regiae, liberaeq(ue) civitatis Cassoviensis ecclesiae Germanicae invariatae Augustanae confessioni addictae antistitis dignissimi, scholaeq(ue) inspectoris fidelissimi, qui 6. Octob. currentis anni MDCLXIV. circa 6. vespertinam ... animam Redemptori suo placida morte reddidit. Honoris, amoris atq(ue) respective observantiae ergo persolvta a collegis, amicis et scholae alumnis 12. Octobris. Cassoviae (MDCLXIV) apud viduam Sussanam (!) Severinam.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 589

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A költeményeket Hilarius Ernestus Binernek, a kassai német evangélikus egyház első papjának halálára írták 1664 októberében lelkésztársai, barátai és a kassai evangélikus iskola növendékei. A címlap háta üres. A gyászversek szerzői a következők: (1) *Adamus Kys, eccl. Cass. evang. Ungar. pastor et sch. inspector* (A_2a–b) – (2) *Melchior Klies, eccl. Christi Germ. diacon.* (A_2b–A_3b) – (3) *Adamus Pitto, eccl. Hung. Cas. concionator secundarius* (A_3b) – (4) *Matthias Osztropataky, p. t. ecclesiae Cassoviensis Hungaricae concionator* (A_4a) – (5) *Georgius Fischer Boh., nationis Slavicae et Germanicae minister Verbi* (A_4a–b) – (6) *Adamus Braxatoris Berthotenus, p. t. ec. Szen. Ist. pastor* (A_4b) – (7) *Michael Bajza, p. t. minister Cas. Uyfaluensis* (A_4b–B_1a) – (8) *Christianus Acanthus, p. t. Meslaviae pastor* (B_1a) – (9) *Apis (Binerus)* nevére írt latin verset, amely *Enodatio* című hosz-

szabb német költeményben folytatódik, *Johan. Croner* (B_1a–B_2b) – (10) *Georgius Raduchius, gym. rector* (B_2b) – (11–12) az *Epitaphium supremi honoris ac amoris causa erectum* című latin és a *Concurrite cives, moenia nostra corruunt* című német nyelvű gyászversek szerzője *Melch. Roth, p. t. sch. pat. con-r.* (B_2b–B_4a) – (13) német nyelvű költeményt írt *Adam Droschel, 3. clas. praec. und cant. Germ.* (B_4b).

A versgyűjteményt ezután a kassai evangélikus, németnek is nevezett gimnázium diákjai folytatták: (14) *Blasius Wantsai, p. t. senior schol. Cassov.* (C_1a) – (15) *Suprema verba defuncti ad Christum* címmel *Daniel Iohanides, scholae Germ. alumnus* – (16) *Nicolaus Nicolaides Liptoviensis, schol. al.* (C_1a) – (17) *Daniel Korkovski Radvan., Cas. schol. alum.* (C_1b) – (18) *Andreas Hlboki Trenchien., Cas. sch. al.* költeménye kronosztichont is tartalmaz, amely a halál pontos időpontját is feltünteti (C_1b–C_2a) – (19) *Simon Zimani Dobroven., C. s. al.* (C_2a) – (20) *Georgius Piscatoris Kotskov., Cas. schol. al.* – (21) *Paulus Balika Meszelenies Ung., Cas. sch. al.* – (22) *Daniel Verbovski Briznen., C. s. a.* (C_2a–b) – (23) *Andreas Requinien Trans., Cas. s. al.* (C_2b) – (24) *Paulus Pecseli Ung., a. s. C.* – (25) *Petrus Rossiar Taxov., s. C. al.* – (26) *Adamus Thurnai, Cas. schol. alum.* (C_2b–C_3a) – (27) *Andreas Szánto Hung., al. schol.* (C_3a) – (28) *Michael Beledi, schol. alum.* – (29) *Stephanus Pataki Ung., schol. al.* – (30) *Paulus Fabricius Transyl.* (C_3b) – (31) *Georgius Likonides Szaszen.* – (32) *Adamus Kaldstein Belens.* – (33) *David Scholtz Caesareop.* (C_3b–C_4a) – (34) *Andreas Vertics Threns.* (C_4a) – (35) *Matthias Wancsai Ungar.* – (36) *Georgio Szenczi Ungar.* – (37) *Johan. Parniczki Arven.* – (38) *Stephanus Szenczi Ungar.* (C_4b) – (39) *Andreas Manyak Liptov.* – (40) *Iohannes Raduch Liptov.* – (41) *Paulus Salva Arvensis.*

Hilarius Ernestus Biner kassai evangélikus első pap, az evangélikus gimnázium felügyelője 1664. október 6-án hunyt el, és október 12-én temették.

A nyomtatvány unikum példányáról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 119), majd adatát átvette Ján Čaplovič (589).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

3153

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1665. esztendőre. Kassa 1664 vidua Severini. – 16º«

MKsz 1912: 57 – Čaplovič 590

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét a kassai tanács jegyzőkönyvének 1664. december 11-én kelt bejegyzése őrizte meg: „Svéd compactor az ns tanácsnak uj calendariumokat praesentáltatott" (MKsz 1889: 234, Kemény Lajos). Kemény közlése alapján került be a Szabó Károly kötetéhez megjelent adalékok közé (MKsz 1912: 57). A „svéd compactor" minden bizonnyal a már korábban itt működő Ericus Erich volt, azonban ő csak 1669-től vezette a kassai nyomdát. 1664-1665-ben Markus Severini özvegye, Susanna vezette a nyomdát.

Cf. **2713**!

3154

[SÁMBÁR Mátyás:] Orvoslo ispitaly, melyben egy o-kos praedicans az igaz romai pápista hitre cálvinista vallásbul meg-tért embernek erös nyolcz okai ellen ok nélkül valo haszontalan ütközetiben feje falban-veréstöl orvosoltatik egy frater misericordiae által. [Kassa 1664 vidua Severini.]

A^8–G^8 = [56] fol. – 8°

RMK I 1019 – Čaplovič 592

Katolikus vitairat. – A címlapon két bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik az *Elöljáró barátságos köszöntés A. C. K. H. G. L. T. C. I. titkos barátomnak* (A_2a–A_4b). A monogram feloldása a vita korábbi darabjai alapján: a Cassai Keresztyén Helvetica Gyülekezet Lelki Tanítója, Czeglédi István (vö. **3080**). A főrész *Az első (–nyolc) okról* című fejezetekből áll (A_4b–E_5a), s viszontválaszt tartalmaz Czeglédi István *Barátsági dorgálás* (Kassa 1663, **3080**) című művére, amelyet Czeglédi Pázmány Péternek 1640-ben Pozsonyban újra kinyomtatott *Bizonyos okok* vagy *Nyolc okok* címmel emlegetett vitairata ellen írt (**1847**). A főrész után szatirikus közgyónás következik: *Confessio generalis, azaz A. C. K. H. G. L. T. C. I. közgyónása, melyben maga szavaival vádolja magát, és szentenciát mond kárhoztatására* (E_5b–G_5b). Ez Czeglédi nevében bűnvallásként, elítélőleg sorolja fel a keresztény tanítás legfontosabb közös helyeire vonatkozó (pl. *Az Irás ellen*, *Az Isten ellen*, *A Szentháromság ellen*, stb.) a *Barátsági dorgálás*ban kifejtett nézeteket. A közgyónást *Conclusio* (G_6a) zárja, utána *Testamentum* címmel ugyancsak Czeglédi nevében írt szatirikus végrendelettel és szatirikus latin nyelvű sírverssel *Epitaphium* végződik a kiadvány (G_6a–G_8a).

A *Testamentum* és *Epitaphium* szövegkiadása Horváth Lajostól: Sámbár 69–72.

Ezen anonim munka az ún. kassai vita hetedik darabja (vö. **3080**). Zoványi Jenő szerint Kis Imre írhatta (Theologiai Szemle 1925: 266). Véleményét az *Elöljáró köszöntés* következő szavaira alapította: *Hogy pedig a Három kérdés nevű könyv tudós bölcs authorát ... megvesszőzted ... ne véld azt, hogy unjuk ... bolondságoddal mocskolódni és válasz nélkül bocsátani* (A_4a). Sámbár említett *Három kérdés* című munkája 1665-ben Kassán már másodízben jelent meg (**3205**). Zoványi szerint Sámbár aligha mondta volna saját magát bölcsnek és tudósnak. A fenti idézet azonban, tekintetbe véve, hogy az anonimitás látszatának megőrzése az egész kassai hitvita során az irodalmias szerepjáték része, nem bizonyítja, hogy Sámbár nem lehetett a szerző. Czeglédi pedig később viszontválaszában a *Redivivus Iaphetké*ben (Kassa 1669, **3513**) éppen Sámbárt nevezte meg autornak, és őt tartja nyilván szerzőként a jezsuita rendi hagyomány is (vö. Sommervogel VII 499).

E vitairat címének magyarázata, hogy a korábbi válaszoktól betört fejű Czeglédit isteni irgalmasságból orvosló ispitályba viszi egy *Frater misericordiae*.

Sámbár *Egy vén bial orrára való karika* címmel (**3155**) már 1664 elején is adott ki egy főként módszertani kérdéseket tárgyaló feleletet a *Barátsági dorgálás* ellen. Erre az újabb válaszra azért volt szükség, mert Czeglédi a vita során keletkezett két írásában is hangoztatta, hogy a katolikusoktól még nem kapott érdemi cáfolatot a *Barátsági dorgálás*ra (vö. **3149, 3150**). Az *Orvosló ispitály*ra Czeglédi csak évekkel később, 1669-ben reagált *Redivivus Jáfetke*

című írásában (**3513**). 1697-ben Nagyszombatban pedig újra kinyomtatták Sámbárnak ezt a vitairatát (RMK I 1515).

Az *Orvosló ispitály* tartalmát részletesen ismertette Horváth Lajos (Sámbár 60–69), a befejező szatirikus részeket a „hitvitázás irodalmában" Sámbár eredeti ötleteként említve. A szatíra azonban már jóval korábban is szokásos eszköze volt a hitvitáknak (vö. Balázs Mihály: Teológia és irodalom. Bp. 1998, 115–142).

E nyomtatási hely és év nélkül megjelent kiadványt Szabó Károly (RMK I 1019) és Ján Čaplovič (592) egyaránt 1664. évi kassai nyomtatványként írta le. A kassai nyomtatást a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy Judit megállapítása). Az 1664. évi kinyomtatás ugyancsak kétségtelen, mivel az *Elöljáró köszöntés* szerint az e mű által cáfolt *Barátsági dorgálás* (**3080**) dátuma az elmúlt 1663. esztendőben Sz. Jakab 21. napján költ (A_2a). Megállapítható továbbá, hogy az *Orvosló ispitály* 1664 pünkösdje (június 1.) körül hagyhatta el a nyomdát. Több ízben utal ugyanis a Czeglédi által még 1664 húsvétja (április 13) előtt kibocsátott *Idős Noe becsületét oltalmazó Jáfetké*re (**3149**), de a húsvét és pünkösd között megjelent a *Szó Jákob szavát* (**3150**) már nem említi, mint ahogy ez utóbbi mű sem utal már az *Orvosló ispitály*ra. Tehát e két munka nagyjából egy időben készülhetett, és 1664 pünkösdje körül közel egy időben hagyhatta el a sajtót.

Cf. **3080**, –, **3513**, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3155

[SÁMBÁR Mátyás:] Egy ven bial orrára való karika, mellyet Szent Isaias c. 37: 29. így csinált néki: Mikor ellenem dühösködnél, kevélységed fel-jött füleimbe, az okáért karikat vetek orrodba és zabolát ajakidra, és viszsza viszlek téged az utra, a' mellyen jöttél, a' mikor az nyolcz okokat dorgáltad, mellyekert egy okos ember pápistává lött vala 1640. esztendöben. [Kassa] 1664 [vidua Severini].

$(\,)^8$ = [8] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1018 – Čaplovič 591

Katolikus vitairat. – A címlap hátán a következő megjegyzés olvasható: *Azon vén Bialnak a nevét, ha kévánod tudni, őmaga így jedzette fel: A. C. K. H. G. L. T. C. I.* (= A Cassai Keresztyén Helvetica Gyülekezet Lelki Tanítója Czeglédi István). Bevezetésképpen aláírás és keltezés nélküli *Elöljáró beszédecske* olvasható ($(\,)_2$a–b). A főrész öt paragrafusban *§.1–5* ($(\,)_3$a–$(\,)_8$b) öt vitamódszertani hibát mutat ki Czeglédi István *Barátsági dorgálás* (Kassa 1663, **3080**) című művében, amelyet Pázmány Péter 1640-ben Pozsonyban *Nyolc okok* (vagy *Bizonyos okok*) címmel megjelent vitairata ellen írt (**1847**). Ezen öt hiba miatt, amint a névtelen szerző befejezésül írja: *Műszeres uram, a Nyolc okokat ... oktalanul csiszolod. Ha azért ezeket meghamisítvan a karikát az orrodból kirázod, azon bialos orrodra vastagabb karikát menten találunk.*

Szövegkiadás Gyárfás Tihamértől: Batthyaneum II 83–87.

E vitairat az ún. kassai hitvita második darabja (vö. Horváth: Sámbár 50–72). Czeglédi István viszontválaszában, az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetké*ben (Kassa 1664, **3149**) négy ízben is arra céloz, hogy Kis Imre, 1663-ban Kassán működő jezsuita professzor írhatta a *Vén bial*t, de fogalmazásából minden alkalommal kitűnik, hogy nem volt biztos értesülése a szerző személyéről (vö. Czeglédi: i. m. 19., 57., 58., 101. caput és Batthyaneum II 80, Gyárfás Tihamér). Pósaházi János, sárospataki tanár 1666-ban *A három üdvösséges kérdésre való summás választételnek ... megerősödése* című, Patakon nyomtatott munkájában szintén úgy vélte, hogy nem Sámbár volt a *Vén Bial* szerzője (**3310**, 55–56 és MKsz 1881: 330, Révész Kálmán). M. Nagy István, Czeglédi biográfusa pedig az *Idős Noé* feljebb említett caputjai alapján kétségtelenül Kis Imrét tartotta a *Vén Bial* szerzőjének (Czeglédi 64–65). Ezzel szemben a polémia folyamán az egyik későbbi, névtelenül kiadott vitairatban Csernátfalvi István, kassai katolikus teológiai hallgató határozottan cáfolta Kis Imre szerzőségét (*Jezsuita professzorának becsületi mellett kikelő ... tanítvány*. Kassa 1664, A_2a, **3148**). A régebbi szakirodalom, Sándor István, Horányi Elek, Szabó Károly pedig Sámbárt tekintette e mű szerzőjének. A *Vén Bial* szövegkiadója Gyárfás Tihamér és Sámbár monográfusa, Horváth Lajos is emellett foglalt állást részben stiláris érvek alapján, részben, mivel a *Barátsági dorgálás* előszavában Czeglédi név szerint támadta Sámbárt, arra következtettek, hogy a válaszadás joga is őt illethette (vö. Batthyaneum i. h. és Horváth Lajos: i. m. 51–52). Zoványi Jenő külön indoklás nélkül ugyancsak Sámbárt tartotta valószínű szerzőnek (Theologiai Szemle 1925: 266). A vita a jezsuita rendi hagyomány alapján dönthető el. Nathanael Sotvellus, első kézből vett adatok alapján dolgozó, az eseményekkel kortárs jezsuita életrajzíró Sámbár magyar nyelvű írásai között említi a következő tételt: *Circulum ferreum super os blasphemi praedicantis* 1664. (Sotvellus 599; vö. Sommervogel VII 498). Mivel Kis Imre szerzőségét egykorú forrás cáfolja, a Sotvellusban gyökerező rendi hagyomány alapján és Sámbár személyes érintettsége folytán Sámbár Mátyás tekinthető a *Vén Bial* szerzőjének.

A *Vén Bial*lal egyaránt részletesen foglalkozott M. Nagy István (i. h.), Gyárfás Tihamér (i. h.) és Horváth Lajos (i. h.). A vita egy-két héten belül folytatódott. Czeglédi Istvánnak ugyanis mindössze öt napra volt szüksége a viszontválasz, az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetke* megírására (**3149**).

E munkát Szabó Károly még hely nélküli kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 1018). Kiállítása alapján azonban már Gyárfás Tihamér (i. h.) és Ján Čaplovič is (591) a kassai nyomda termékének tartotta. Megállapításukat a nyomdai anyag tüzetes vizsálata is igazolta (OSzKÉvk 1981: 357, Galli Katalin – Pavercsik Ilona). Kinyomtatására 1664 húsvétja (április 13) előtt néhány héttel kerülhetett sor (vö. **3148**).

Cf. **3080**!, –, **3149**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* cop.

3156

SINAPIUS–HORČIČKA, Daniel: Sertvm decerptum ex horti theologici areolis IV omnibus, quod veritatis studiosis odorandum et expendendum grata manu porrigunt ad anni MDCLXIV. mensis Julij diem (7) in palaestra Alnoviensi praeses Daniel Sinapivs, ibid. rector et respondens, Johannes

Matthaesivs Arva Veliczen., sch. ib. al. ... Cum approbatione superiorum. Cassoviae (MDCLXIV) typis Susannae Severini.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Init.

RMK II 1033 – Čaplovič 593

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélkül ajánlja a tételeket *Davidi Lani, ecclesiae Briznen. anstistiti ..., et contub. Zolien., Thurocz., Neogradien. ac utriusque Honten. superattendenti ...; Andreae Maiero, ecclesiae Alnovien. pastori ..., et v. c. Gömerien. seniori ...; Johanni Sinapio, ecclesiae Veliczen. in districtu Arven. mystae ...; Matthiae Fvrthini, ecclesiae Slavonicae Novisol. symmystae ...; Eliae Ladivero, f. gymnasij ... Bartphen. rectori ...; nec non ... Johanni Hottmar de Iolsva, celsissimi principis, ac regni Hung. palatini ... aulae familiari, et bonorum Muranen. inspectori; Danieli Chmellio, ... civit. Briznen. judici ...; judici, vice-judici, assessoribus, caeterisque senioribus reipub. Alnoviensis...* az *Autor*. A főrészben a szerző a „teológia virágoskertjének négy ágyásából köt koszorút" tanítványainak: *Areola I. de Scriptura S., Areola II. de Deo, Areola III. de ss. Trinitate, Areola IV. de pers. Christi* (A_2a–C_1b). A kiadványt három üdvözlő vers zárja. Az első címe *Danieli Sinapio, Alnoviens. scholae rectori ... affini suo*, szerzője *Georg. Raduchius, gymn. Cassov. rector*. A másik két cím nélküli költemény aláírása: *Melchior Roth* és *Matth. Fatzonius Thurociens., p. t. C. al.* (C_2a–b).

E vizsgatételeket a jolsvai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1664. júliusában, az OSzK első példányának kézírásos bejegyzése szerint 7-én, a budapesti Akadémiai Könyvtár példányának címlapja alapján 9-én. A vizsgáztató Daniel Sinapius-Horčička rektor volt, a vizsgázó az Árva megyei Velicsnából származó Joannes Matthaesius. A tételek az egyházi felsőbbség megerősítésével (*approbatio*) jelentek meg.

Daniel Sinapius-Horčička zsolnai tanulmányai után 1659-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Hazatérve 1661 végétől jolsvai rektor, 1665 után kövi, teplai, majd radványi lelkész. 1673-ban száműzték. Sziléziában és Lengyelországban tartózkodott. 1683-ban visszatért Radványba, 1684-től lőcsei lelkész. Latin nyelvű egyházi művein kívül szlovák nyelvű kegyességi munkákat adott ki, ismeretesek latin és szlovák nyelvű költeményei is.

Budapest Acad ① ① – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ①

3157

»TUDJA-e kiki maga felől bizonyosan, hogy Isten kedvében vagyon. [Kassa] 1664.«

MKsz 1932/34: 9

Református vitairat. – E munkát Sámbár Mátyás említi *A három üdvösséges kérdésre a luther- és kálvinista tanítók, mint felelnek* (Kassa 1667, **3347** 2) című munkájának *Elöljáró tudósítás*ában, mint az 1661. évi *Három üdvösséges kérdés*re (**2997**) adott első választ: *a luther és kálvinista tanítók ... legelőször ... egy kis papiroskát 1664-ben kibocsátának, kivel a Három kérdésnek csak amaz egy cikkelykéjét piszkálják ... Ha tudja-e ki-ki maga felöl minden bizonyo-*

san, hogy Isten kedvében vagyon (2). Ez a tétel a harmadik kérdés második részének hetedik paragrafusa.

A könyvészeti szakirodalomban először Zoványi Jenő feltételezte az idézett hely alapján e kiadvány egykori létezését. Mivel Sámbár *Elöljáró tudósítás*ának minden más könyvészeti adata hiteles (vö. **2997**), megalapozottan feltételezhető, hogy 1664-ben valóban kinyomtattak egy olyan (témájából ítélve) református könyvecskét, amely e kérdéssel foglalkozott.

Mivel a *Három üdvösséges kérdés* nyomán kibontakozó hitvita ismert református darabjai magyar nyelvűek, és Kassán vagy Patakon jelentek meg, feltételezhető, hogy e munka is magyar nyelvű volt (vö. **2997**). A nyomtatás helye azonban inkább Kassa lehetett, mert 1663-1664-ben a pataki nyomda szünetelt, nem is volt Patakon.

Czeglédi Istvánnak Apafi fejedelemhez írt 1665. június 2-i levele szerint a tipográfiát „féltvén, Bocskai Uram ö Nagysága oltalmazása alá adták a Schola nemes curatori, mellyet mind addig is nem szállítanak haza ..." (Szabó Károly: Adalékok régi protestáns nyomdáink történetéhez. Erdélyi Protestáns Közlöny 1871: 5–6). Még az 1665-ös évből is csak egyetlen nyomtatvány megjelenése bizonyított (**3235**).

Zoványi Jenő nem tartotta kizárhatónak, hogy talán ez a kiadvány volt Pósaházinak az a *Syllogizmus* néven említett műve, melyet *Görcsös bot* ... című munkájában (**3590**) a *Három üdvösséges kérdés* ellen szóló vitairatnak mond (MKsz 1932/34: 9). Zoványi nem adja meg pontosan a *Görcsös bot* hivatkozott helyé(i)nek lapszámát, de az említett írás számos esetben utal vissza Pósaházi *Summás választétel* című munkájára (**3288**), amely szillogizmusokban, a *Syllogizmus rámájára* vonva vitatkozott a *Három üdvösséges kérdés* leglényegesebb állításaival. A *Summás választétel*ből azonban csak a legutóbbi időkben került elő példány (MKsz 2000: 493–501, Borda Lajos), azaz annak szövegét Zoványi Jenő még nem ismerte. Mindez alapján megállapítható, hogy a *Görcsös bot*ban emlegetett *Syllogizmus* című mű nem ezzel a kiadvánnyal, hanem a *Summás választétel*lel (**3288**) azonosítható.

Cf. **2997**!

3158

TIEFTRUNCK, Daniel: B. c. D. ad virum plurimum reverendum ... dn. m. Antonium Reiserum, eccles. Posoniens. orthod. symmystam etc. amicum, fautorem et affinem ... super filiolo Paulo Timotheo, ex uxore, ob Otomanidas exulante, Augustae Vindelicorum, propitia Ilithyja, nato syncharisticum, boni ominis, testandaeq(ue) benevolentiae ergo deproperatum a Daniele Tieftr., aa. ll. m. Güncii infer. Hung. MDCLXIV. m. Martio, excudebat Andreas Wechelius [typ. Ev. Consistorii].

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2°

Vasi Szemle 1937: 121 – MKsz 1937: 358

Köszöntő vers. – A költeménnyel Daniel Tieftrunck, a pozsonyi evangélikus gimnázium rektora Anton Reiser pozsonyi evangélikus lelkészt köszöntötte annak fia, Paul Timotheus születése alkalmából. A címlap hátán kezdődik a vers külön cím nélkül; itt írta ki a szerző hosz-

szabb formában a családnevét. A költeményben többször említette az 1663-as török háborút, amely Reisert is arra késztette, hogy második feleségét szülővárosába, Augsburgba menekítse. Ott született meg e házasságból származó leánygyermekek után a fiuk.

A nyomtatvány 1664 márciusában készült. Unikum példányáról először Sztripszky Hiador adott hírt a kőszegi nyomdával foglalkozó tanulmányában (Vasi Szemle 1937: 121, ill. rövid ismertetése MKsz 1937: 358).

Wechelius András 1663-tól a dunáninneni evangélikus konzisztórium nyomdászaként működött. Ez a köszöntő vers az egyetlen, példány alapján megvizsgálható nyomtatványa. Ennek betűi nem azonosak azokkal, amelyeket Wechelius korábban Somorján használt, amelynek magyarázata az, hogy 1663-ban átvette a konzisztórium betűit (**3083**), vö. V. Ecsedy Judit: Egy dunántúli református nyomda sorsa. In: OSzKÉvk 1979: 328–331, 337 és ugyanő: Ismeretlen nyomda Kőszegen. In: Fülöp Géza emlékkönyv. Művelődéstörténeti és könyvtártudományi írások. Szerk. Barátné Hajdú Ágnes. Budapest 1999, 71.

Budapest *Acad* ①

3159

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1665. Leutschau 1664 Brewer. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3160

[1] CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolarum libri quatuor a Johanne Sturmio, ... puerili educationi confecti cum doctorum virorum argumentis et annotationibus quibusdam. Adjectus est ubique ad singulas epistolas geminus numerus: quorum prior librorum, posterior vero Epistolarum cujusque libri ordinem observat. [2] (ERASMUS D[esiderius] De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubiciensi.) Leutschoviae MDCLXIV typis Laurentii Brever.

A^8–H^8 I^{7+1} = [71] fol. – 8º – Orn.

Sztripszky II 2587/135 – MKsz 1906: 134 – Čaplovič 1134

Levélgyűjtemény. – A kiadvány az 1656. évi lőcsei kiadás (**2646**) laponkénti újraszedése. Csupán az őrszavak elhelyezkedése nem egyezik mindenütt a két kiadásban.

A nyomtatványt, mint régi magyarországi Cicero-kiadványt először Pekár Károly méltatta (EPhK 1904: 522-523), majd Dézsi Lajos ismertette (MKsz 1906: 134). Az ő adatukat vette át Sztripszky Hiador (II 2587/135).

Cf. **754**!*; **2646**, **2674**, **2803**, –,→

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Acad* cop. – Lőcse *Ev* ①

3161

CONJUGIUM secundum utinam secundum! ... Andreae Günthero, ecclesiae Olassiensis antistiti ... et 24 regal. oratori p. ... cum ... Dorothea Zablerin, ... Friderici Zollicoveri, civis et negotiatoris apud Eperienses primarii relicta vidua gratulantur anno MDCLXIV. 24. Febr. fautores, filii, amici. Leutschoviae (1664) typis Breverianis.

A^6 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1034 – Čaplovič 1135

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány id. Andreas Günther, szepesolaszi evangélikus vezető lelkipásztornak és a szepesi 24 királyi város egyházmegyéjének örökös szónokának, 1664. február 24-én kötött második házassága alkalmából készült. A menyasszony Dorothea Zabeler, Fridericus Zollicoverus, eperjesi polgár és kereskedő özvegye volt. Jóakaróik, gyermekeik és barátaik a következő költeményekkel köszöntötték őket: (1) *M. G., e. V. minister.* (A_1b) – (2–3) *Andr. Günther, e. O. d.* latinul és németül (A_1b–A_2a) – (4) *Paulus Cuncius, Germ. ap. Varal. diac., Andreas Günther, senior. ἀνάγρ.* címmel (A_2a) – (5) *Augustinus Lazari, eccles. Slav. Olass. diaconus* (A_2b) – (6–7) *Jacob Günther,* cím nélkül és *Hochzeit Rätzel* címen (A_3a) – (8) *J. K., c. g. p.* (A_3a-b) – (9) V*alentinus Perack, scholae Waralliensis secundum rector* (A_3b) – (10) *Joh. Kretschmer, coll. gymn. L.* (A_4a) – (11) *David Günther* – (12) *Georgius Chilek Teschin., rect. Olass., Andreas Günther, pastor Olassi atque orator sponsus, Dorothea Zabeleriana sponsa, Vivant, eja!, ah! florentes, ἀνάγραμ.* címmel (A_4b–A_5a) – (13) *Barthol. Alauda von Leutschau, d. r. b.* németül (A_5a–b) – (14) *Hilarius Gastfrey, Andreas Günther* címmel németül (A_5b–A_6a) – (15) *Tobias Kratzer der jüngere* németül (A_6b).

Ján Čaplovič véleménye szerint (1135), az *M. G. E. V.* monogram feloldása: „Michael Gnendelius, Eccl. Varal.", az *M. J. K. C. G. P.* pedig „M. Joh. Kemmel Conrector Gymnasii Patriae"-t jelenti.

Budapest *Nat* ①

Croner, Johann: Wahrhafter und eigentlicher Entwurf des äusserlichen Adelschildes und innerlichen Tugendbildes des Johann Webers. Leutschau 1664. – Vide **3228**

3162

ΔΕΞΙΟΝ οἰώνισμα sacro Hymenaei honori ... M. Hiobi Zableri, lib. regiaeq(ue) civ. Leutsch. ecclesiae antistitis ..., gymnasiiq(ue) ibidem inspectoris ... theologi cum domi tum foris famigeratissimi, evergetae ac patroni magno honoris et observantiae cultu, qua decet dexteritate prosequendi sponsi conjugium secundum ... cum ... Maria ... Georgii Andreae, civis, negotiatoris atq(ue) senatorij ordinis assessoris ... ex secundo matrimonio suscepta filia, unice deamata, sponsa ... collegae, gymnasijq(ue) ejusd. praeceptores una cum discipulis interpretantur Leutschoviae. (Leutschoviae) [1664 Brewer].

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4º

RMK II 1035 – Čaplovič 1136

Lakodalmi versek latinul, németül és görögül. – A nyomtatvány Hiob Zabeler, lőcsei evangélikus lelkésznek, a gimnázium felügyelőjének második házassága alkalmából készült, amelyet 1664. május 5-én tartott Georgius Andreae, lőcsei tanácsos és kereskedő egyetlen leányával, Maria Andreaevel. A párt a gimnáziumi tanárok és diákok közösen köszöntötték a következő költeményekkel: (1) *Joachimus Erythraeus, ib. archidiaconus, Symbolum* címen (A_1b) – (2) *M. A. T. B.* (A_2a) – (3) *Johannes Kliesch, eccles. Slavon. minister* – (4–5) *Caspar Hain, h. t. gym. rector et reipub. L. jurat. assess.* latinul és németül (A_2b) – (6) *Joh. Kem[mel], gym. pat. p. t. conr.* – (7) *Johan. Fringilla Leutsch., pan. can.* (A_3a) – (8–9) *Johannes Kretschmer Sil., h. t. gymn. ejusdem coll.* görögül és *Chronologia nuptiarum*mal latinul (A_3a–b) – (10) *Tobias Cruciger, Neo. Titschinio Morav., 4ta cl. praeceptor* (A_3b) – (11) *Thomas Lassota Bitschina Sil., V. class. aud.* (A_4a) – (12) *Simon Regius Corona Trans., VI. cl. aud.* – (13) *Martinus Zeman, class. VII. aud.* – (14) *Johan. Niclas Medziborensis S., VIII. class. aud.* (A_4b) – (15) G*eorgius Zaporovski Nicop., al. gymn. Leutsch.* – (16) *Andreas Kereszturi Trans., a. g. L.* – (17) *Georgius Nitzius Sil., a. g. L.* – (18) *Christoph. Grebner, Bitschin. Sil.* (A_4b–B_1a) – (19) *Tobias Melchioris, p. t. a. g. L.* (B_1a) – (20) *Johannes Wodnanius Sakol., a. g. L.* – (21) *Isaacus Gotsch, a. g. L.* németül (B_1a-b) – (22) *Georgius Marcek, a. g. L. Chronodistich*aval (B_1b) – (23) *Andreas Philo Cremnitz, M. Jobus Zablerus, anagr.* címen (B_1b–B_2a) – (24) *Johannes Bodrovinus, a. g. L.* (B_2a) – (25–26) *Johannes Hagara, a. g. L. Chronodistichon*nal, valamint Job és Maria közötti *Dialogus*-sal (B_2a-b) – (27–28) *Samuel Brewer Leutsch.* németül cím nélkül és *Ratzel* címen (B_2b–B_3a) – (29) *Simon Fusz, g. L. a.* (B_3a) – (30) *Daniel Knappici, a. g. L.* – (31) *Johannes Adami, a. g. L.* – (32–33) *Alexander Riess, a. g. L.*, versel és *Aenigma*val (B_3a–b) – (34) *Johannes Candela, a. g. L.* (B_3b) – (35) *Georgius Styerky Trans., a. g. L.* – (36) *Johanns Schmelli Sil., a. g. L.* – (37) *Johannes Bahil, a. g. L.* – (38) *Matthias Froelich, patrit., ordinis 2 discentes* címen (B_3b–B_4a) – (39) *Albertus Discordia Sil.* (B_4a) – (40) *Andreas de Daboz Czetnekiens.* (B_4a–b) – (41) *Iohannes Folgans, patr.* (B_4b) – (42) *Johannes Rompauer, patritius* (B_4b–C_1a) – (43) *Paulus Blecher Leutsch.* (C_1a) – (44) *Adamus Procopi* – (45) *Balthasar Pokorni Soln.* – (46) *Georgius Jantschius Toppertz* (C_1b) – (47) *Michael Holoschovski Soln.* – (48) *Georgii Murin Soln.* – (49) *Andreas Slatini Soln.* – (50) *Paulus Schiabel Soln.* (C_2a) – (51) *Daniel Kraus Leutsch.* – (52) *Johannes Gnibsch* – (53) *Matthias Miklossi Leutsch.* – (54) *Johannes Marckfelner Leutsch.* – (55) *Samuel Keller* – (56) *Paulus Waida Leutsch.* – (57) *Benedictus Tentzer Leutsch.*

A kiadvány nyomtatási évéről a címlapon olvasható kronosztichon tájékoztat.

Jan Čaplovič (1136) a második (2) vers szerzőjének *M. A. T. B.* monogramját „Martinus Adami Teuto-Brodenus"-nak oldotta fel.

Ugyanerre az alkalomra a barátok, rokonok és jóakarók (**3163**), valamint Johann Kemmel (**3166**) is kiadványt jelentettek meg Lőcsén. Tipográfiai jellemzői alapján a lakodalmi versek a lőcsei Brewer-nyomdában készültek.

Cf. **3163, 3166**

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča *Ev*

3163

DIEM nuptialem viri ... m. Hiobi Zabeleri, ecclesiae lib. regiaeq(ue) civitatis Leuchoviensis [!] antistitis gymnasiiq(ue) inspectoris... secundum sponsi et ... Mariae ... Georgii Andreae, civis, mercatoris atq(ue) senatoris reipubl. Leuchoviensis [!] ... filiae ... sponsae III. Nonas Maji ... MDCLXIV. faustum atq(ue) felicem cupiunt amici, affines et fautores. Leutschoviae (1664) typis Laurentii Breveri.

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1036 – Čaplovič 1137

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Hiob Zabeler, lőcsei evangélikus lelkésznek, a gimnázium felügyelőjének második házassága alkalmából készült, amelyet 1664. május 5-én tartott Georgius Andreae lőcsei tanácsos és kereskedő egyetlen leányával, Maria Andreaevel. A barátok, rokonok és a jóakarók a következő költeményekkel köszöntötték a házasokat: (1) *C. S.*, *Quos Deus conjunxit...* címen (A_1b) – (2) *David Spielnberger, Doctor der Artznei und bestellter Artzt in Leutschau* (A_1b–A_2a) – (3–4) *Christophorus Klesch, pastor ecclesiae in Monte Georgii veneb. contub. XXIV regal past. consenior et not. Leucoviae* [!] *nunc hospes et vates nuptialis, I. Latinus, ad ... sponsum* latinul és *II. Teutonicus. Ad sponsam* címen németül (A_2a–A_3a) – (5) *Andreas Günther, e. Olass. d.* (A_3a) – (6–9) *Paulus Cuncius, eccl. Var. diac., I., II. Magister Hiobus Zabelerus, ἀνάγραμμα, III. M. Jobus Zabelerus ἀνάγρ., IV. Maria (ἀνάγρ.) amari* címen (A_3a-b) – (10–11) *Venceslaus Johannides, gymn. Caesareos. rector*, *I. Job Maria, anagr.* és *II. Alia anagr. ex iisd. nominibus* (A_4a) – (12) *Valentinus Perack, scholae Waral. secundum rector* (A_4b) – (13) *David Güntherus, c. p.* – (14) *Barth. Alauda, ll. stud.*

Ján Čaplovič (1137) véleménye szerint a *C. S.* monogram mögött „Christianus Seelmann" rejtőzik. A kiadványt a benne olvasható Christoph Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-28).

Ugyanerre az alkalomra a vőlegény kollégái, a lőcsei gimnázium tanárai és diákjai (**3162**), valamint Johann Kemmel (**3166**) is kiadványt jelentettek meg Lőcsén.

Cf. **3162, 3166**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)
Olim: Levoča *Ev*

3164

GUTTH, Jakob: In luctuosum obitum ... juvenis Johannis Fejervari de Keresztes, qui in vera agnitione et fide indubitata Christi mediatoris placide et tranquille die 9. Octob. sub 7. horam ante meredianam an. 1661. curren. vitam cum morte commutavit. Leutschoviae 1664 typis Laurentii Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Init.

RMK II 1037 – Čaplovič 1138

Evangélikus gyászbeszéd és gyászversek. – A címlap háta üres. A gyászbeszédet Jakob Gutth tartotta Fejérváry János, a soproni evangélikus magyar gimnázium 1661. október 9-én elhunyt diákja felett. Cím nélkül kezdődik a gyászbeszéd (A_2a–A_4b), majd a szerző gyászversei következnek: (1) *Ἐπίγραμμα. Non pietas, virtus, fama perire sinunt* címmel (A_4b–B_1a) – bibliai locusokra írott költemények: (2) *Fide salus*... (B_1a) – (3) *Domini sumus*... (B_1b) – (4) *Mors depositio tabernaculi*... (B_1b–B_2a) címmel. A negyedik versben Gutth az elhunyt ifjú búcsúját szólaltatta meg. Végül *Sigismundo Fejervari de Keresztes, ... dni comitis Christophori de Battyan, partium regni Ungariae Cis-Danubianarum generalis capitanei etc. aulae familiari*... ajánlotta az öccse halálára írt művet *ad serviendum studiosiss. Jacobus Gutth* (B_2a).

Fejérváry János halála alkalmából 1661. október 16-án a soproni evangélikus magyar gimnáziumban Vitnyédi Pál is mondott gyászbeszédet (vö. **3169**). Ekkor hangozhatott el Jakob Gutth búcsúztató beszéde is. Gutth valószínűleg a gimnázium diákja volt 1661-ben, mert barátjaként búcsúztatta az elhunytat. Életrajzából más adat nem ismeretes.

Az elhunyt Fejérváry János a Sáros vármegyében birtokos Fejérváry családból származott. Szülei a soproni evangélikus magyar gimnáziumba küldték tanulni, ahol már két évet eltöltött. 19 éves korában, 1664. október 9-én halt meg.

Cf. **3169**

Budapest *Nat* ①

3165

<Kalendárium és prognosztikon az 1665. esztendőre. Lőcse 1664 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A feltételezést erősíti az is, hogy az 1664-re és 1666-ra kiadott naptár vásárjegyzékének egy része és krónikája ugyanarról a szedésről készült (vö. **3109**).

Cf. **2654**!

3166

KEMMEL, Johann: Amoris illibati fideiq(ue) conjugalis hieroglyphicum par columbarum ... solennitati nuptiali viri ... m. Hiobi Zabeleri, pastoris ecclesiae patriae liberae ac regiae civitatis Leuchoviensis primarij ..., ephori gymnasij ejusdem ..., patroni, favitoris ac evergetae ... sponsi matrimonium secundum cum ... Maria, viri ... Georgii Andreae civis, negociatoris, nec non et ... reipub. ibid. assessoris etc. ex secundo conjugio suscepta filia unica, sponsa numine trino auspice feliciter ineuntis anno, mense ac die ... consecratum a m. Johanne Kemmelio, L. gymnas. pat. p. t. con-r. Leutschoviae (1664) typis Laurentii Breweri.

[1] fol. – 517 x 338 mm

Száz 1906: 669 – Čaplovič 980 – Čaplovič 1139 – **Appendix 200**

Lakodalmi vers. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Hiob Zabeler lőcsei első papnak, a gimnázium felügyelőjének második házassága alkalmából készült, amelyet Georgius Andreae lőcsei kereskedő, tanácsos második házasságából származó egyetlen lányával, Mariával kötött. A címlapon olvasható kronosztichon szerint a menyegzőre 1664. május 5-én került sor. A nyomtatványon csupán egyetlen költemény olvasható, egy csókolózó galambpárt ábrázoló képvers, amellyel Johann Kemmel, a lőcsei gimnázium konrektora köszöntötte az új házasokat. A vers címe, amely a vőlegény és a menyasszony nevére készült anagramma: *M. Jobus Zabelerus, p. e. L. sponsus-sponsa Maria ... Palumbis amor vobis praesens et salus*. A költemény sorait megszámozták.

Johann Kemmel (1636–1685) Lőcsén született, majd Eperjesen tanult, Wittenbergben magiszteri fokozatot szerzett. 1661-ben hazatért, az eperjesi evangélikus gimnázium tanára, később Lőcsén konrektor, majd rektor lett. 1669-tól Szomolnokra hívták lelkésznek. 1672-ben száműzetésbe kényszerült, Quedlinburgban halt meg.

A kiadványt első alkalommal Géresi Kálmán írta le (Száz 1906: 669). A nyomtatványnak később nyoma veszett, az ezt követő leírások példány ismerete nélkül születtek. A lőcsei evangélikus levéltár példánya csak újabban bukkant fel. Ján Čaplovič a korábbi irodalom adatai alapján, ugyanezen kiadványt két külön műként értelmezte, és így két helyen szerepeltette bibliográfiájában. Egyszer Dézsi Lajosnak a lőcsei könyvtár példányára hivatkozó, ma nem azonosítható feljegyzése alapján Hiob Zabeler, Lőcsén, 1650-ben megjelent munkájaként (980), majd Géresi közlése (Száz 1906: 669) nyomán Par columbarum címen, Johann Kemmel által Hiob Zabeler esküvőjére készített, 1664-es, lőcsei nyomtatványként vette fel (1139). A két mű azonosságát az RMNy harmadik kötete ismerte fel (**Appendix 200**), és a több ponton bizonytalan és keveredő adatokból tévesen arra következtetett, hogy „a verseket Hiob Zabeler írta ... Johann Kemmel lakodalmára" 1663-ban.

Ugyanerre az alkalomra még két versgyűjtemény jelent meg Lőcsén (**3162, 3163**).

Cf. **Appendix 200; 3162, 3163**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev Arch* ①

3167

LACRYMAE super obitu ... d(omi)ni Matthiae Zarewucii, ecclesiae Igloviensis pastoris primarij, scholae inspectoris ut dignissimi, sic et vigillantissimi, patroni et promotoris patris ad instar suspiciendi, 22. Februarij, cum multorum dolore et luctu, in templo Igloviano inhumati, fusae ab ejusdem scholoe [!] praeceptoribus et alumnis. Anno, quem sequentes versiculi exhibebunt ... Leutschoviae [MDCLXIX, recte MDCLXIV] typis Laurentii Brever.

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1184 – Čaplovič 1140

Gyászversek. – A címlap háta üres. A versgyűjteményt Matthias Zarevucius iglói evangélikus lelkész halálára állították össze az iglói gimnázium tanárai és diákjai: (1*) Elias Langius, p. t. sch. rector* (A_2a) – (2) *Joh. Gallikius, cant.* (A_2a–b) – (3) *Johan. Rotarides, p. n. collega Iglovien.* (A_2b) – (4) *Petrus Navarka, camp.* – (5) *Georgius Nicolaides, p.t. auditor* (A_3a) – (6) *Melchior Dudecius, sch. Iglav. alumnus* – (7) *Dialogus advenae cum incola moesto* címmel *Franciscus Frivalsky, alumn. Igl.* (A_3a–b) – (8) *Gasparus Lehotsky Mont., scholae Igl. alum.* (A_3b) – (9) *Gregorius Galuna, scholae alumnus* – (10) *Nicolaus Taborita, sch. alumnus* – (11) *Gasparus Holik Sil., sch. al.* (A_3b–A_4a) – (12) *Jonas Bubenka, sch. alum.* (A_4a) – (13) *Matth. F., schol. alum.* – (14) *Jacobus Capito, sch. al.* – (15) *Elias Bubenka, ibid. al.* (A_4a–b) – (16) *Andreas Gallikius, sch. alum.* (A_4b) – (17) *Georgius Michaelides, alumnus* – (18) [Georg] *Teltchs Belsensi.*

A nyomtatás éve a címlapon olvasható két kronosztichon különbsége, 1669: így vette fel bibliográfiájába Szabó Károly is (RMK II 1184). Ján Čaplovič hívta fel rá a figyelmet, hogy ez az évszám nem lehet helyes, mert Lorenz Brewer csak 1664-ig volt nyomdász Lőcsén. A második kronosztichon utolsó szavát (*aMaruM*) tévesen szedték a nyomdában: az *u* helyett V betű kiemelésének lesz olyan szám az eredménye, hogy a két kronosztichonból adódó évszámok különbsége 1664 lesz (Čaplovič 1140).

Matthias Zarevucius iglói lelkész a címlapon olvasható két kronosztichon szerint 1664. február 19-én hunyt el. 1664. február 22-én temették el az iglói templomban. A nyomtatás 1664-es évét a második vers tartalma is megerősíti: ebben Johann Gallik iglói kántor a török-tatár kegyetlen háborúra és a pestisjárványra is utalt.

Budapest *Nat* ① – Dolný Kubin ①

3168

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1665. Levoča 1664 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3169

VITNYÉDI Pál: Oratio parentalis in obitum generosi ... juvenis dn. Johannis Fejervari de Keresztes, in lyceo regiae liberaeq(ue) civitatis Sempronien. Hungarico pie et placide defuncti in frequenti nobilissimorum, clarissimorum et doctissimorum eruditorum corona prompta memoria publice habita in area lycei hora 2. pomeridiana a ... Paulo Witnyedi die 16. Octob. an. MDCLXI. Leutschoviae 1664 typis Laurentii Brever.

)(^{4} = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1038 – Čaplovič 1141

Evangélikus gyászbeszéd. – A második levélen külön cím nélkül kezdődik Vitnyédi Pál halotti orációja, amelyet a soproni evangélikus magyar gimnáziumban mondott el 1661. október 16-án délután elhunyt diáktársa, Fejérváry János felett ( )($_2$a–)($_3$b). A nyomtatvány ezután a halotti zászló feliratát is közölte: *Inscriptio vexilli super insignia* a rajta lévő verssel együtt: *Ex altera parte vexilli super crucifixionem Christi hi habentur versiculi* ( )($_4$a–)($_4$b).

Vitnyédi Pál, a magyarországi politikatörténetből jól ismert Vitnyédi István, Sopron vármegyei birtokos négy fia közül a második volt. A soproni evangélikus gimnáziumban végezte tanulmányait. Ezen a beszéden kívül későbbi irodalmi munkássága nem ismeretes.

Az elhunyt halotti zászlajáról testvére, Fejérváry Zsigmond, Batthyány Kristóf familiárisa gondoskodott. Fejérváry János halálára Jakob Gutth is megjelentetett gyászbeszédet és gyászverseket (**3164**). Mindkét, Sopronban keletkezett művet három évvel később, 1664-ben nyomtatták ki Lőcsén.

Cf. **3164**

Budapest *Nat* ①

3170

»BENICZKY Péter: Magyar rithmusok. Nagyszombat 1664 typis Academicis.«

RMK I 1015 – Čaplovič 2011

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – Beniczky Péter verseskötete posztumusz első kiadásának meglétét Szabó Károly a kolozsvári 1670-es kiadás (**3644**) előszava alapján feltételezte, amelyet Bartók István esztergomi vikárius 1664-ben Nagyszombatban keltezett. Beniczky Péter ismertté vált végrendelete is alátámasztja a kötet megjelentetését. A költő 1664. február hónapban halt meg. 1664. február 8-iki végrendeletében verseinek kiadásáról az egyik örökösnek és végrendelete végrehajtójának meghagyta: „Az minémű magyar verseim vannak Veresküben, adja Beniczky Pál öcsém uram nagypraepost uramnak, és

adjon elegendő költséget az kinyomtatására ő nagyságának." (Komáromy András: Adalékok Beniczky Péter életéhez. Történelmi Tár 1888, 448.) Mindez alapján bizonyos, hogy Bartók István nagyprépost a Magyar rithmusokat – kisebb korrekcióval, amelyről az említett előszóban beszámolt – még 1664-ben kinyomatta Nagyszombatban (vö. RMKT XVII/12 740–741).

E nagyszombati kiadásból azóta sem került elő példány. Ján Čaplovič ugyan az Országos Széchényi Könyvtár RMK I 1611b jelzetű Beniczky-kötetét 1664-es nagyszombati kiadásnak írta le (2011), ez azonban a verseskötetnek egy későbbi, 18. századi kiadása (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. –, **3644**, →

3171

»HERCULIS Christiani seu S. Francisci Xaverii S. J. Indiarum Apostoli ac Thaumaturgi labores duodecim. Tyrnaviae 1664 typ. Academicis. 8r.«

RMK II 1040 – Čaplovič 2013

Xavéri Szent Ferenc élete. – Ezt a példányból ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly a következő megjegyzéssel vette fel bibliográfiájába: „De Backer VI. 437. l. Stöger után Pethő István jésuita neve alatt hozza föl; Ugyanő VI. 135. l. ugyancsak Stöger után Faber Jakab jésuitának tulajdonítja" (RMK II 1040).

Joannes Nep. Stöger *Scriptores provinciae Austriacae Societatis Jesu* (Viennae–Ratisbonae 1856) valóban mindkét említett szerző munkásságának ismertetésében említette e nyomtatványt (262 és 76). Utána Sommervogel (VI 618, illetve III 499) és Szinnyei József lexikonában is (X 909 és III 10) mind a Pethő István, mind a Faber Jakab szócikkben szerepel ez a mű. Minthogy mindeddig sem a nyomtatvány létezése mellett, sem az ellen nem merült fel komoly érv a szakirodalomban, ezért a nyomtatványok közül való kizárását semmi nem indokolja. Pethő István jezsuita 1664-ben Kassán volt a humaniórák tanára (Lukács: Catalogus II 1197), Jakob Faber viszont 1663-ban és 1664-ben Nagyszombatban működött (Lukács: Catalogus I 306). Ezért valószínűbbnek tűnik, hogy Faber a szerző.

A kiadványról írt Turóczi-Trostler József, de megállapítását – úgy tűnik –, csupán a címre alapozta (Keresztény Seneca. EPhK 1937: 52).

A mű címe alapján Xavéri Szent Ferenc életével foglalkozott.

3172

»Kalendárium és prognosztikon az 1665. esztendőre. Nagyszombat 1664 typ. Academicis.«

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány egykori létezésére a pozsonyi és a nagyszombati jezsuita kollégium között az 1662. évben kötött szerződés alapján (vö. MKsz 1973: 377–385,

Holl Béla) lehet következtetni, az 1663-ra szóló nagyszombati naptárnál (**3052**) leírt érvek alapján.

Cf. **2724**!

Kéry János: Oratio fvnebris, qua tristes exeqvias ... domini Nicolai comitis perpetvi a Zrinio ... prosecutus est ... Tyrnaviae MDCLXIX. – Vide **3233**

3173

LIPPAY János: Posoni kert, kiben minden kerti munkák, rendelések, virágokkal, veteményekkel, fákkal, gyümölcsökkel és kerti csömötékkel való baimolódások, azoknak nemek, hasznok, bé-csinálások bövségessen magyar nyelven le-irattattanak, kivált-képpen azok, az kik esztergami érsek urúnk ö nagysága posoni kerteben talaltatnak. Az nemes magyar nemzetnek közönséges hasznára jesuiták rendin-való p. Lippay Janos által, kinek elsö könyve nyomtattatott Nagy Szombatba, az Academiai bötükkel. Az többi Becsbe Cosmerovius Máthe Császár Urunk ő fölsége konyv-nyomtatojának bötüijvel [!] 1664.

a^4 b^4, A^4 B^4 C_1 [ ]^1 C_2 [ ]^1 $C_{3–4}$ D_1 [ ]^2 D_2 [ ]^2 D_3 [ ]^2 D_4 E^4–S^4 T^2; A^4–Z^4, Aa^4–Gg^4 Hh^2 = [15] + 148 + 244 p. + 8 tab. – 4° – 8 ill. calcographicae, orn., init.

RMK I 1016 – I 1009 – Čaplovič 2012

Kertészeti értekezés. – A kiadványnak két variánsa ismeretes, amelyek csupán címlapjukban különböznek, az egyiken *nagysága* olvasható („A" variáns), a másik esetben a szó rövidítve *naga* alakban szerepel („B" variáns). A címlap háta üres, a következő levél rektóján (a_2a) áll a szerzőnek ... *Georgio Lippay de Zombor archiepiscopo Strigoniensi, locique eiusdem comiti perpetuo, primati Hungariae ... etc ... patrono et fratri* ... intézett ajánlása. Ezt követi az *Ajánló levél* (a_2b–a_4b), majd a *Kegyes olvasóhoz* szóló előszó (b_1a–b_4b). A főszöveg két részből áll. Az *Első könyv. Virágos kert* (1–148) XVI részt, azon belül *CLXXVIII* (valójában CLXXV) tanácsot foglal magában. Ezek foglalkoznak a kert dicséretével, a virágoskertek talajával, tájolásával, térbeli elrendezésével, a különböző virágfélék ültetésével, illetve vetésével, a virágok téli tárolásával, a virágzó fákkal és a kert gondozásának kérdéseivel. Az *Első könyv*höz nyolc ábra járul, amelyek *Fig. I–VI*, illetve *VIII–IX.* számot viselik. Az első táblán divatos kerti kapuk, a másodikon vágott sövény látható, a következő négy a virágtáblák megrajzolásának módját magyarázza, az utolsó kettőnek az útvesztő a tárgya. Ezt követi külön címlap nélkül, újrakezdődő és ismétlődő füzetjelzéssel, valamint lapszámozással a Bécsben készült *Második könyv. Veteményes kert* (1–240), amely XIV részben, *CCCXIII* (helyesen CCCXII) pontban, az első könyvhöz hasonlóan foglalkozik a veteményes kert talajával és tájolásával, térbeli elrendezésével, a vetéssel, öntözéssel, a növényvédelemmel és -gondozással, betakarítással, a konyhakerti és fűszernövényekkel, a tartósítás kérdéseivel.

Hasonmás kiadás: Lippay János: Posoni kert. Nagyszombat-Bécs 1664. A kísérő tanulmányt írta Somos András. [Bp. 1966]. – Újabb hasonmás kiadás (Bp. 2002).

A Virágos kert betűhív részleges szövegkiadása: Stirling János: Magyar reneszánsz kertművészet a XVI–XVII. században. Bp. 1996, 204–302. – A Virágos kert XI—XVI. részének és a Veteményes kert XIII–XIV. részének részleges, illusztrált, jegyzetes szövegkiadása: Surányi Dezső: Magyar biokertek a XVII. században. Bp. 1987, 11–84. – A Virágos kert (a_2b–b_4b, 1–12, 140–148. lapjainak és a Veteményes kert 120–132. lapjainak részleges szövegkiadása: Magyar gondolkodók. 17. század. Vál. Tarnóc Márton Bp. 1979, 716–747.

Az első magyar nyelvű önálló kertészeti szakmunka forrásairól bővebben írt Gombocz Endre (A magyar botanika története. Bp. 1936, 139–143.), botanikai szempontból részletesen ismertette Rapaics Raymund (Magyar kertek. Bp. [1939] 91–94), összefoglaló leírást adott Somos András a facsimile kiadás kísérőtanulmányában (Lippay János: Posoni kert. Nagyszombat–Bécs 1664. [Bp. 1966]), orvosbotanikai szempontból Szlatky Mária méltatta (Orvostörténeti Közlemények 1979. 87–88: 79–90). Az újabb szakirodalomból lásd még: Lippay János emlékülés és tudományos ülésszak előadásai. Bp. 1982. 20–45, Kozma Pál; nyelvészeti szempontból: 74–84, Tarnóc Márton. A műre és szerzőjére vonatkozó irodalomról Stirling János (Magyar reneszánsz kertművészet a XVI–XVII. században. Bp. 1996, 123), Surányi Dezső (Táj és történelem. Szerk. R. Várkonyi Ágnes [Bp.] 2000. 223–231) adott bővebb áttekintést. A mű forrásairól és Lippaynak a korábbi irodalomra való hivatkozásairól Csoma Zsigmond szólt (Orpheus Noster 2009: 95–108).

Illusztrációit Rapaics Raymund ismertette (Természettudományi Közlöny 1938: 673.), aki felfigyelt arra, hogy az összes általa látott példányban csupán az I–VI., és VIII–IX. számozott tábla található meg, bár a munka szövege utal a VII., X., XI. táblákra is. Véleménye szerint az utolsó két tábla számozása, és a szövegben olvasható utalások hibásak. Az 1964-ben megjelent hasonmás kiadás előkészítése során alapos bel- és külföldi kutatómunka ellenére sem sikerült egyetlen példányban sem fellelni a VII., X., XI. számú metszeteket (vö. kísérőtanulmány 13p., Somos András). Rapaics megfigyelését megerősíti Stirling János is (Magyar reneszánsz kertművészet a XVI–XVII. században. Bp. 1996, 127–129), ő azonban amellett érvel, hogy a hiányzó rézmetszetes táblákat Lippay János a könyv megírásakor megrendelte, azonban azok végül nem készültek el, így a kötet nyolc táblával jelent meg.

Az *Első könyv* főrésze Nagyszombatban az akadémiai nyomdában, a *Második könyv,* valamint a címlap, az ajánlás és az előszó pedig Bécsben Cosmerovius műhelyében készült. A nyomdaváltás okai pontosan nem ismeretesek, annyi tudható, hogy a két műhely között ebben az időszakban szoros munkakapcsolat állt fent (vö. MKsz 2005: 32, V. Ecsedy Judit). Feltűnő azonban, hogy 1664-ből ez az egyetlen olyan nagyszombati nyomtatvány, amelyből példány maradt fenn, és azt sem helyben fejezték be. Ennek oka az 1663-1664. évi török háború és az 1664. évi nagy pestisjárvány lehetett, amelyek Nagyszombatot is sújtották. Feltehetően az addigi akadémiai nyomdász, Schneckenhaus is akkor halt meg, mert neve utoljára 1663-ban fordult elő és 1664-ből nem is ismeretes a nyomdavezető neve.

Az előszó végén található őrszó a *Második könyv*re utal, azt sugallva, hogy az ajánlást tartalmazó első két füzet ehhez a könyvhöz tartozik. Ennek okát a nyomdaváltásban lehet keresni, minden bizonnyal – a korabeli gyakorlathoz hasonlóan – a címlap és az ajánlás a főszöveg kinyomtatása után készült el. Mivel a bécsi nyomdász előtt valószínűleg csupán a *Második könyv* kinyomtatott ívei feküdtek, ezért a *Második könyv*höz igazította az általa kinyomtatott bevezető részek utolsó őrszavát.

Bár az *Első könyv* és a *Második könyv* eltérő nyomdában, új füzet- és lapszámozással jelent meg, a címlap szövege, és az a tény, hogy az ajánlás és az előszó csupán a második kötet elkészülte után jelent meg, bizonyítja, hogy a két könyvet együttesen kívánták kiadni. Tematika-

ilag a kötethez szorosan kapcsolódó harmadik rész, a Gyümölcsös kert viszont önállóan jelent meg 1667-ben, Bécsben (vö. **3334**).

Cf. –, **3334,** →

In 28 bibliothecis 46 expl. – Bratislava *Univ* (B-variáns) – Budapest *Acad* (A- és B-variáns), *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (A-variáns), *Univ* – Debrecen *Ref* (B-variáns), *Univ* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* (B-variáns) – etc.

Editio facsimile

3174

(ARTICVLI dominorvm regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem suam Segesvár die decima nona mensis Novembris anno d(o)m(ini) millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto indictis, celebratis conclusi.) [Szeben 1664 typ. principis.]

A^2 B^2 C^1 = [5] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2043/250 ← MKsz 1898: 180

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1664. november 1. és 19. (vö. ErdOgyEml XIII 62–68) között Segesvárott, kizárólag az erdélyi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonegy artikulusba foglalt végzéseit. A végén latin nyelvű záradék 1664. november 19-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 369–377.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1898: 180), így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2043/250). A betűtípusok tanúsága szerint valóban a fejedelmi nyomda típusaival készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József), amely azonban ekkor már Szebenben működött (vö. MKsz 1991: 57–61 és MKsz 2005: 401, 406, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ①

3175

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in oppidum Nagy Schink, anni praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi quarti, ad diem ultimum mensis Januarii proxime praeteriti indictis, celebratis conclusi.) [Szeben 1664 typ. principis.]

A^2–E^2 = [10] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2042/249 ← MKsz 1897: 54

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1664. január 31. és február 24. között Nagysinken tartott országgyűlés negyvenhárom artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A latin nyelvű záradék kelte: 1663. január [recte február] 24.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIII 281–300.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1897: 54), így vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2042/249). A betűtípusok tanúsága szerint a fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József), amely azonban ekkor Szebenben működött (vö. MKsz 1991: 57–61 és MKsz 2005: 401, 406, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ③* – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ③

3176

<Kalendárium és prognosztikon az 1665. esztendőre. Szeben 1664 Szenci Kertész. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3008**!

3177

»MOLNÁR Gergely: Elementa Grammaticae Latinae, Pro recta Scholasticae Juventutis Institutione, ex praecipuis Grammaticorum praeceptis, a Gregorio Molnar contracta. Noviter methodo meliori emissa; Regularum de Nominum

Generibus, Verborum Praeteritis et Supinis; Quantitate Syllabarum, metris comprehensarum, notis utilissimis illustrata. Cibinii, Apud Abrahamum K. Szenci. Anno MDCLXIV.«

»A^8–M^8 N^4 = [100] fol. – 8º«

RMK II 1041

Latin nyelvtan. – E kiadvány egyetlen ismert példánya ma már nem található. Címére és bevezető részeire Szabó Károly leírása alapján lehet következtetni (RMK II 1041). E szerint a címlevél utáni levél rektóján *Candido lectori salutem* megszólítással *I.C.D. S.Patakini 1661. mense primo*, verzóján *Eidem lectori s.* megszólítással *Enyedini Transylvanorum, Junio exeunte. MDC.LXIV. P.K.V.* előszava áll (A_2a–b). Ugyancsak Szabó Károly állapította meg, hogy e kiadás főrésze „lapról lapra egyezik" a kolozsvári 1671-ben kiadott *Grammatica*val (RMK II 1275), amelynek főrészei: *Orthographia – Anomalia, seu irregularitas orthographiae – Etymologia – Syntaxis – De poesi.*

A *P.K.V.* monogram mögött Petrus Kézdivásárhelyi, azaz Kézdivásárhelyi Péter (1625/26–1666) neve rejtőzik. Ő 1648 és 1652 között Hollandiában és Angliában folytatta tanulmányait. Hazatérve Marosvásárhelyen, Kolozsvárott, majd Nagyenyeden volt rektor, 1660-ban Barcsai Ákos fejedelem udvari papja lett.

Molnár Gergely *Grammatica*jának Kézdivásárhelyi-féle átdolgozását a kolozsvári 1671-ben kiadott *Grammatica* (RMK II 1275) alapján Bartók István elemezte (55–56, és Függelék, 5. táblázat: 346–347). Megállapította, hogy *J.C.D.* nyelvtanához képest (**3003**) az eredeti négy főrész közül kimaradt a *Prosodia* és 10 lappal rövidebb lett a *Poetica* fejezet, mivel az ortográfiai figurák az *Anomalia, seu irregularitas orthographiae* című részbe kerültek. Kézdivásárhelyi célja az eltérő módszerek összehangolása, a hiányok pótlása, a túl tömören fogalmazott tételek megmagyarázása volt.

Cf. **628***!; **887***!; **1988***!; **2747**, **2756**, **2850**, **3003**, –, →

Olim: Brassai ev. gymn.

3178

»NEW und Alter Allmanach. Auff d. J. 1665 ... Hermann-Stadt [1664] Druckts Blasius Prössl [typ. civitatis].«

»A^8–F^8 G^4 = [52] fol. – 16º«

RMK II 1062

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A Szabó Károly által a brassói evangélikus gimnáziumban leírt példány ma nem található (RMK II 1062). A naptársorozat többi tagja és a Szabó által megadott terjedelem alapján feltételezhető, hogy a naptárhoz prognosztikon is csatlakozott.

Blasius Prössl neve csupán ezen a kalendáriumon jelenik meg, azonban levéltári adatokkal bizonyíthatóan már 1663-ban is Szebenben dolgozott (**3126**, V. Ecsedy 115).

Cf. **3009**!

Olim: Brassai ev. gymn.

3179

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica polemica demonstrans veritatem hujus propositionis: purgatorium pontificium est figmentum, objectionum(que) contrariarum resolutionem succinctam depromens, quam ... in ... Cibiniensium gymnasio praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis phil. in acad. Witteb. hactenus assessore, nunc gymnasii Cib. rectore publicae collationi exponit respondens Andreas Henning Coronensis, ad diem 12 Septembr. in audit. majori, horis matut. Cibinii MDCLXIV apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1042 – Nägler 374

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon *Augustinus*tól olvasható idézet. A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Marco Neopolitano, ecclesiae Christi oppidi Czeidensis pastori ... et ... capituli Barcensis decano ..., ut et ... Andreae Henning, inclyti senatus reipubl. Coronensis assessori ..., nec non ... Nicolao Sinonio, ecclesiae Prasmariensis pastori ..., Johanni Hontero, scholae Coronensi rectori ..., patrono, parenti, affini, praeceptori* aláírója *Andreas Henning, respondens*. A *Praeloquium* (A_2a) szerint a purgatóriumról szóló tanítás csupán arra szolgál, hogy a holtakért mondandó misékkel a katolikus papok pénzt csaljanak ki a hívektől. A főrész (A_2a–B_4b) élén rövid tétel áll: *Thesis. Purgatorium pontificium est figmentum*, azaz a katolikus purgatórium koholmány. Ennek bizonyítására tizenkét érvet, *argumentum*ot fejt ki a szöveg, és kilenc ellenvetést, *objectio*t cáfol.

E vizsgatételt 1664. szeptember 12-én vitatták meg a szebeni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola igazgatója, Jakob Schnitzler, a vizsgázó a brassói származású Andreas Henning volt.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ① ① (Teutsch D. György?) ②

3180

SCHNITZLER, Jakob: Quinarius thesium astronomicarum de eclipsi Solis, quae contigit anno MDCLIV. mense Augusto, die 12., in gratiam astronomicae veritatis propositus in ... Cibiniensium gymnasio, praeside m.

Jacobo Schnitzlero, ... rectore, respondente Luca Hermanno Birthalbensi, ad diem 20. Augusti ... anno 1664. (Cibinii) 1664 [Szenci Kertész].

[1] fol. – 254 × 156 mm

Nägler 313

Teológiai vizsgatételek. – E nyomtatványt Doina Nägler írta le (313). Egyetlen, rektóján nyomtatott levélből áll. A cím után *V* tézis foglalkozik az 1654. augusztus 12-én tapasztalt napfogyatkozással és annak hatásával. Határozottan állítja, hogy téved, és nincs tisztában az asztronómia törvényeivel az, aki e napfogyatkozást teljesnek, és egész Európára kiterjedőnek mondja. És az is téved, aki ilyen jelenségekből a világvége eljövetelére utalt vagy a jövőben erre utal.

Hasonmás kiadás: Kraus, Georg: Erdélyi krónika 1608–1665. Bp. 1994: 13. tábla.

A disputációt 1664. augusztus 20-án vitatták meg a szebeni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Jakob Schnitzler rektor volt, a vizsgázó a Berethalomban született ifj. Lukas Hermann (?–1707). Ő szebeni tanulmányait követően 1665-1666-ban Altdorfban és Jénában járt egyetemre, majd Szászivánfalván, Baromlakon, Medgyesen, Berethalomban lett evangélikus lelkész. 1691-től haláláig az erdélyi szász evangélikus egyházkerület püspöke volt.

Az 1654. augusztus 12-i napfogyatkozást Georg Kraus örökítette meg krónikájában (i. m. 227–228). Ugyanitt idézte Israel Hiebner 1653-ban Szebenben megjelent kalendáriumából a matematikus jóslatait is, amelyekben e jelenség kapcsán 1666-ra a világvége eljövetelét hirdette meg (vö. **2489**). Jóllehet Hiebner neve nem szerepel a tézisekben, de azok mindenképpen az ő jóslatait cáfolják. Jakob Schnitzler valószínűleg honfitársait akarta megnyugtatni ezzel a kiadványával (vö. Kiss Farkas Gábor: Johann Misch Astrophilus Nagyszombatban. MKsz 2005: 161). Kraus is (i. m. 672), Kiss Farkas is (i. h.) „röpirat”-ként említi e disputációt.

Az egyleveles nyomtatvány betűi alapján Szenci Kertész Ábrahám szebeni nyomdájában készült.

Cf. **2489**; –

Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ① – Budapest *Nat* cop. (Sibiu *Mus*)
Editio facsimile

3181

SZENT szelentze, az az a' töredelmes szüböl Istenhez öntött lelki sirásrol és hü engedelmességröl, mellyet egy szegény bünös aszszonyi állat siralmason tött, s-ez által az Ur-Jésus Christustól drága bün botsánatot, nagy öröm-el vött. ... Szebenben 1664 [typ. principis] Maior Marton.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1909: 167

Vallásos vers. – A címlapon egy-egy bibliai idézet olvasható Lukács és Máté evangéliumából. A főrész annak a bűnös asszonynak a történetét verseli meg, aki Lukács evangéliuma (7:37–38) szerint megmosta és drága kenettel megkente Jézus lábát, és bűnbocsánatot nyert. Bevezetésképpen *Intés* szól *minden igaz megtérő bűnösökhöz.* Kezdősora: *Máriák vagytoké vagy nagy bűnös Márták?* (A_1b) A főrészben először *Elöljáró dolog* foglalja össze a vers tartalmát (A_2a–A_3a). Kezdősora *Közönséges eset lőn Ádám esete,* nótajelzése *Pusztában zsidókat vezérlő jó Isten.* A bűnös asszony kegyes cselekedetét és megtérését hét részben beszéli el a vers, mindegyikben újra kezdvén a négysoros strófák számozását (A_3b–C_2b). Az egyes részek *Applicatio. Szabd magadra lelkem* című intelemmel zárulnak. A hetedikben az *Applicatio* előtt a feloldozást tartalmazó rész áll *Jézus szavai a bűnös asszonyállathoz* címmel. Végül *Conclusio* utal a vers írásának körülményeire „ez néhány verset egy nagy bűnös írá," „1664 második hó első heté"-ben (C_3a). Az évszámot kronosztichon és annak arab számjegyekkel való feloldása is megismétli. A nyomtatványt *Szent Péter nagy keservesen síra* című vers zárja Máté evangéliuma 26:75 alapján. (C_4a). Kezdő sora: *Ó értem szenvedő Jézus*, nótája: *Haragodnak nagy voltában.*

Szövegkiadás: RMKT XVII/10 247–260.

E kiadványról először Erdélyi Pál adott hírt az Erdélyi Múzeum példánya alapján (MKsz 1909: 167). Varga Imre a szövegkiadás jegyzeteiben megjegyezte, hogy már az ókeresztény kortól általános volt, hogy a Lukács evangéliuma 7. részében szereplő bűnös asszonyt Mária Magdalénával és Lázár testvérével, Máriával is azonosították (RMKT XVII/10 697). A kiadványban található versek szerzőjének kiléte ismeretlen (RMKT XVII/10 697–698). A nótajelzések Balassi Bálint *Szarándoknak vagy bujdosónak való éneké*t és Szenci Molnár Albert 38. zsoltárfordítását idézik.

Ez az egyetlen olyan szebeni nyomtatvány, amelynek impresszumában az egykori gyulafehérvári fejedelmi nyomdász, Brassai Major Márton neve szerepel. Ennek és a többi Szebenben készült nyomtatványnak tipográfiai jellemzői bizonyítják, hogy a fejedelmi nyomda Gyulafehérvár pusztulásánál és a törökök általi elfoglalásánál nem semmisült meg, hanem feltehetően már előbb kimenekítették a várból és Szebenbe szállították (MKsz 1991: 54–56, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Acad* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ①

3182

TOLNAI F. István: Haza bekesege, avagy egyenes ösveny, mely minden igaz haza fiát, kiváltképpen a' nagy rendeket, mind hazájok békeségének meg-szerzésére és meg-marasztására, mind peniglen Istennek hazájokban le-telepedett lelki Sionának meg-romladozott és fel-égetett köfalainak felépitésére vezérel. Prédikáltatott Radnoton udvarnál, 1663. juniusnak 6. napjan Tolnai F. Istvan által. Mostan bövebben ki-bocsáttatott Szebenben MDCLXIV Szenci Abraham.

A^4–D^4 = 32 pag. – 4º – Orn., init.

RMK I 1017

Református prédikáció. – A címlap háta üres. A szerző aláírás és keltezés nélküli *Ajánlólevele ... Beldi Pal uramnak, Belső Szolnok vármegyének főispánjának, Három Széknek fő királybírájának, a mi kegys. Urunk minden hadainak főgenerálisának ... Kun Istvan úrnak, Hunyad és Záránd vármegye főispánjának ... Csepregi T. Mihaly uramnak, ... Basa Thamas uramnak, ... Gilanyi Gergely uramnak, Erdély országának fiscusi javának és jövedelmének felső arendatorának. ... Belenyesi Ferenc uramnak, a mi kegyelmes Urunk brassai főharmincadosának, ... patrónus uraimnak* szól (3–4).

Haza békessége címmel és a bibliai textus megjelölésével kezdődik a prédikáció (5–32). A politikai vonatkozású beszédet Tolnai F. István kézdivásárhelyi lelkész I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem radnóti udvarában mondta el 1663. június 6-án, majd a nyomtatott kiadás számára kibővítette. Erre utal is a szerző a címben: *Mostan bővebben kibocsáttatott*.

Tolnai F. István (1630–1690) Tolnán, Ecseden és Váradon végezte iskoláit, majd szalontai rektorkodás után 1655-től a sárospataki kollégiumban tanult. 1658-tól németalföldi egyetemekre járt Utrechtben, Franekerben, Groningenben, s ellátogatott Angliába is. Majd tarcali rektor, 1662-től kézdivásárhelyi lelkész és esperes, 1665-től Kolozsvárott tanár két évtizedig, a halála előtti években ismét lelkész ugyanitt, 1689-től egyúttal kolozskalotai esperes.

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

3183

»CHALUPKA, Samuel: Wandrowka, aneb Putowánj prežalostné Rozyny Puchalky, Samuele Chalupky Manželky. W Trenčjně 1664 [Čížek].«

Čaplovič 1887 – Knihopis 3291

Tudósító versek. – A modern bibliográfiai szakirodalomban először Ludovít Rizner adott hírt e ma példányból ismeretlen munkáról (II 200). Az általa közölt adatok megtalálhatók már Joannes Ladislaus Bartholomeidesnél is (Memoria Ungarorum ... in ... universitate Vitebergensi. Pest 1817, 128), akire Rizner más művek mellett hivatkozik. A Knihopis (3291) és Ján Čaplovič (1887) egyaránt Rizner nyomán írták le a kiadványt. Čaplovič Johann Samuel Kleinre hivatkozó megjegyzése, „Klein IV. 13" szerint megvolt a wittenbergi magyar könyvtárban, de ott ma nem található. Čaplovič forráshivatkozása nem teljesen egyértelmű, de minden bizonnyal Johann Samuel Klein: Nachrichten kéziratban maradt negyedik kötetére vonatkozik, amelyet nem volt lehetőség ellenőrizni. Az adat hitelességét azonban nincs ok kétségbe vonni.

A vers Bartholomeides szerint Rozina Puchalka, Samuel Chalupka trencséni evangélikus lelkész felesége török fogságáról szólt. Rozina Puchalkát Trencsén 1663. évi ostroma idején fogták el a törökök. Valachiába („Oláhország") hurcolták, ahonnét férje nagy váltságdíj fejében szabadította ki (vö. Slov. biogr. slovník II 459, Szinnyei II 26). Chalupkának más alkalmi művei is ismeretesek (vö. Trencsén 1651, **2394**, **2395**, Trencsén 1655, **2608**).

A trencséni nyomdának 1664-ből csak mára elveszett, vagy feltételezett munkái ismeretesek. Tulajdonosa Nikodém Čížek ebben az évben halt meg Trencsénben, és a nyomdát 1665-ben költöztette át id. Johannes Dadan Zsolnára.

3184

<Institoris Michal: Discursus de Turca. Trencsén 1664 [Čížek].>

Mišianik 95 – Čaplovič 1888

XVII. századi adat alapján feltételezhető. – Történelmi értekezés.

A ma példányból ismeretlen kiadvány emlékét Michal Institoris, evangélikus lelkésznek a lőcsei városi levéltárban található két levele őrizte meg (Acta Historica V. 119). Ján Mišianik a levelek alapján már feltételezte a nyomtatvány egykori létezését (95). A két levelet részletesebben Ján Čaplovič (1888) ismertette. Eszerint Institoris a fenti munkáját 1664. július 9-én kelt leveléhez mellékelve Körmöcbánya, július 20-án pedig Lőcse városának küldte meg. Bár a források alapján Čaplovič nem zárja ki, hogy valójában csak kéziratos művekről van szó, a kiadványt nyomtatványként szerepelteti bibliográfiájában.

Valóban nem zárható ki, hogy Institoris épp a mű kiadásának támogatásáért fordult a tehetős városokhoz, így a levelében csupán a munka kéziratát mellékelhette. Azonban az előző évben megjelentetett, békéért könyörgő költeményeket és a szepességi árvíz verses leírását tartalmazó munkát kinyomtatva küldte el Körmöcbánya városának (vö. **3070**), ezért elképzelhető, hogy ebben az esetben is így járt el. E műve is hasonló témájú, és talán szintén verses lehetett, feltehetően az 1663-as török hadjárathoz és esetleg az ezt követő téli hadjárathoz kapcsolódhatott.

3185

<Kalendář a pranostyka na rok 1665. Trenčín 1664 Čížek. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven (vö. **3071**).

Cf. **2882**!

3186

<Modlitby Pobožné Křesťanské pro mladé y staré Lidj w krátkosti sebrané. W Trenčjně cr. 1664 Čížek. – 12°>

Čaplovič 1886 – Knihopis 5860

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Imádságoskönyv.

Ezt a példányból ismeretlen imádságoskönyvet a Knihopis (5860) és Ján Čaplovič (1886) Anton Koniáš könyvjegyzékére hivatkozva vette fel bibliográfiájába (Clavis Haeresin claudens et aperiens: Kljč kacýřske bludy k rozeznánj otwiragjcy, k wykořeněnj zamjkogicý ... w Hradcy Králowé ... 1729, 111). A jegyzékben, amelyet nem volt lehetőség ellenőrizni, mindkét leírás szerint a XVII. század második felében készült, év nélküli trencséni nyomtatványként szere-

pelt e munka. Trencsénben 1664-ig működött nyomda, ezért a Knihopis és Čaplovič is 1664 előtti kiadványként regisztrálta ezt az imádságoskönyvet. Ennél pontosabb meghatározásra példány vagy újabb adatok előkerüléséig nincs lehetőség.

—

Dömötöri György: Honor posthumus in ... comitis ... Nicolai Serini... Tubingae 1664. – Vide **3259**

3187

LINDA, Lucas de: Le relationi et descrittioni vniversali et particolari del mondo di Lvca di Linda et dal Marchese Maiolino Bisaccioni tradotte, osseruate et nuouamente molto accresciute e corrette, all'altezza serenissima dell'arciduca Ferdinando Carlo d'Avstria. In Venetia MDCLXIV per Combi et La Nou, con licenza de'superiori et priuilegio.

[ ]^4, *^{8}, A^8–Z^8, Aa^8–ZZ^8, Aaa^8–Rrr^8 = [20] + 1004 [recte 1008] pag. – 4° – Tit. calcographicus, 1 ill. calcographica, 1 ins., orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – E kiadvány Linda világtörténete 1660-ban Velencében megjelent olasz nyelvű kiadásának (**2957**) bővített változata. *Picino* 1660-ban Velencében metszett, rézmetszetes, szöveg nélküli díszcímlapjával kezdődik, amelyen a négy földrész: *Europa*, *Asia*, *Africa* és *America* allegorikus nőalakként jelenik meg ([ ]$_1$a). Háta üres. A nyomtatott címlapon az 1660. évi velencei kiadáshoz hasonlóan a *La Minerva* feliratú nyomdászjelvény látható ([ ]$_2$a). A következő levél rektóján olvasható a *Si contengono in questo libro* című tartalomjegyzék ([ ]$_3$a). Ezt követi *Ferdinandus Carolus* ugyancsak Piccini által 1660-ban készített rézmetszetes képe és címere ([ ]$_4$b). Az utóbbi három levél háta üres. A további praeliminériák az előző kiadással (**2957**) megegyező sorrendben követik egymást. A magyar nyelvű Miatyánk a hetedik könyv *L'Ungaria* fejezetében (769–773) a 770. lapon található.

Cf. **S 2580A**; **2636**, **2760**, **2957**, –, **3188**, **3633**, →

Budapest *Nat* cop. partim (München) – München *Nat* ① – Venezia *Nat* ○

—

Lani, Michal: Pojednání o smrti. V Žilině 1664. – Vide **3333**

3188

LINDA, Lucas de: Lucae de Linda Descriptio orbis et omnium ejus rerumpublicarum, in qua praecipua omnium regnorum et rerumpublicarum ordine et methodice pertractantur... Amstelodami 1665 apud Jacobum de Zetter.

*^{8}, A^8–Z^8, Aa^8–Zz^8, Aaa^8–Zzz^8, Aaaa^8–Dddd^8 = [15] + 1156 + [12] – 8° – Tit. calcographicus, 1 ins., orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – A nyomtatvány rézmetszetű díszcímlevelét (*$_1$a) nyomtatott címlap követi. Rektóján nyomdászjelvény (*$_2$a), verzóján *Exhibetur in hoc libro* című tartalomjegyzék (*$_2$b) található. Ezután *Celsiss. et illustriss. Domini, domini gratiosissimi* megszólítással kezdődik keltezés nélkül a szerző, *L. de Linda* ajánlólevele (*$_3$a–*$_4$a). Majd *Ad lectorem* szól (*$_4$b–*$_5$b). A földrajzkönyvet a következő szerzők köszöntötték verssel: (1) *G. Hornius* – (2) *Martin. Frederich Seydell, consiliarius p.t. Brandenburgicus et Marchici consistorii assessor* (*$_6$a) – (3) *Joachimus Pastorius, med. et histor. reg. honorarius, Gedani professor historiar.* (*$_6$a–*$_7$a) – (4) *Bernhardus Fridericus a Czettritz* (*$_7$a) – (5) *Sigismundus de Linda* (*$_7$b–*$_8$a) – (6) *Adrianus Stodertus* (*$_8$b). A főrész 12 könyvből áll: *Descriptio et divisio geographica Hispaniae* (1–178) – *Liber secundus de qualitate et indole coeli solique praecipuorum locorum* (179–238) – *Liber tertius exhibens Hispaniae ... mores* (239–318) – *Liber quartus exhibens mores veteres et recentiores Gallorum* (319–376) – *Liber quintus examinans Angliae, Scotiae et Hiberniae mores* (377–479) – *Liber sextus proponens Italiae ... mores* (481–715) – *Liber septimus repraesentans Germaniae ... mores* (717–877) – *Liber octavus exhibens regnorum Europae Septemtrionalium descriptionem* (879–993) – *Liber nonus exhibens praecipuarum aliquot Hanseaticarum civitatum brevem descriptionem* (995–1002) – *Liber decimus exhibens Moscorum et Tartarorum ... descriptionem* (1003–1077) – *Liber undecimus exhibens Indiae Orientalis ... provinciarum descriptionem* (1079–1113) – *Liber duodecimus exhibens descriptionem Indiae Occidentalis, sive Americae* (1115–1156). A főrészhez *Catalogus materiarum* című mutató csatlakozik (Dddd$_3$a–Dddd$_8$b).

A *Hungaria* fejezet a Germániáról szóló *Liber septimus* része. *Mores hujus temporis* című alfejezetében található a magyar nyelvű *Miatyánk* szövege (807), amelyet a fejezet végén megjelölt források közül Konrad Gesner *Mithridates* című művéből vett át (Zürich 1610, **1006).**

Lucas de Linda világleírása ezzel a címmel először Leidenben jelent meg latinul 1655-ben. Már ebben is megtalálható a magyar nyelvű Miatyánk (az Országos Széchényi Könyvtár Geo 492 jelzeten, 807. lap), ennek ellenére az RMNy 3. kötetében hiányzik e mű leírása. Az 1665. amszterdami kiadás főrésze a tíz évvel korábbi, leideni kiadásnak a laponkénti utánszedése.

Cf. **S 2580A**; **2636**, **2760**, **2957**, **3187**, –, **3633**, →

Aiud ① – Budapest *Nat* cop. partim (München) – Amsterdam *Univ* ① – London *BL* ① – München *Nat* ①

3189

»DE PRIMORDIIS theologico-practicis, quas in complementum examinis ex privatae institutionis, post exercitia latinitatis studio in publicam lucem interrogationum et responsionum produxit in schola Bartphensi Adamus Pribek de Wille die 20. Maii 1665. Bartphae 1665 [typ. Klöss]. 12°– 1 ins«

MKsz 1987: 65

Teológiai vizsgatételek. – E kiadványról Kathona Géza adott hírt Johann Samuel Klein Nachrichten című művének kéziratban maradt IV. kötete alapján (MKsz 1987: 65). A fent idé-

zett, grammatikailag hiányos címleíráshoz Kathona hozzáfűzte, hogy „Szeredi Márton vitatta a tételeket. Ajánlva Nagytárkányi Tárkány Istvánnak, kinek nemesi címere ékesítette a címlapot."

A címleírás alapján a tételeket, amelyek a gyakorlati teológia, azaz az etika alapkérdéseit tárgyalták, a bártfai evangélikus iskolában vitatták meg 1663. május 20-án. Kérdéses az Ugocsa megyei nemesi családból származó, willei Pribék Ádám szerepe, aki a leírás szerint a téziseket a nyilvánosságra bocsátotta. Nem valószínű, hogy ő lett volna a vizsgáztató, mivel ebben a korszakban nincs ilyen néven ismert tanára a bártfai gimnáziumnak. Valószínűbb, hogy Szeredi Mártonhoz hasonlóan ő is vizsgázóként vett részt a tételek nyilvános megvitatásán. A nyomtatvány egykori létezését azonban, Klein műveinek általános megbízhatósága alapján, a fenti bizonytalanság ellenére sincs ok kétségbe vonni.

Ifj. Jakob Klöss, aki 1622 óta vezette a nyomdát, 1665-ben meghalt. 1668-tól Bártfa városa működtette tovább a könyvnyomtató műhelyt.

3190

[1] PÁZMÁNY Péter: Cardinal Pazmany Peter Imadsagos könyve, mellyet az meltosagos Magyar orszagi palatinvsne, tekentetes és nagysagos groff Rima Szeczy Anna Maria aszszony töb aitatos imádságokkal és Maria Magdolna életéuel megjobbitván, maga költségén uyonnan ki boczátott. – [2] (POENITENTIANAK tüköre. Egesz elete es poenitentia tartasa s-megh terese az Szent Maria Magdolnának és az ö attyafiának Márthának, mely fordittatot németböl magyarrá mostan elsöben. Irattatot egy keresztyeni lelek altal.) Beczben MDCLXV eözvegy Rikesin Susanna bötüivel.

[ ]^{1}, a^{4}–e^{4} f^{2}, A^{4}–E^{4} F$_{1}$ [ ]^{1} F$_{2–4}$ [ ]^{1} G^{4} H^{4} [ ]^{1} I^{4}–N^{4} [ ]^{1} O^{4}–Q^{4} R$_{1–3}$ [ ]^{1} R$_{4}$ S^{4}–X^{4} Y$_{1}$ [ ]^{1} Y$_{2–4}$ Z$_{1–3}$ [ ]^{1} Z$_{4}$, Aa^{4}–Hh^{4} Ii$_{1–3}$ [ ]^{1} Ii$_{4}$ Kk^{4}–Rr^{4} [ ]^{1} Ss^{4} Tt^{4} [ ]^{1} Vv^{4} Xx$_{1–2}$ [ ]^{1} Xx$_{3–4}$ Yy^{4} Zz^{4}, Aaa^{4}–Fff^{4} Ggg$_{1}$ [ ]^{1} Ggg$_{2–4}$ Hhh^{4}–Zzz^{4}, Aaaa^{4} Bbbb$_{1}$ [ ]^{1} Bbbb$_{2–4}$ Cccc^{4} Ddddd^{4} Eeee$_{1–3}$ [ ]^{1} Eeee$_{4}$ Ffff^{4}–Kkkk^{4} Llll$_{1}$ [ ]^{1} Llll$_{2–4}$ Mmmm$_{1}$ [ ]^{1} Mmmm$_{2–4}$ Nnnn^{4} Oooo^{4} [ ]^{1} Pppp^{4}–Tttt^{4} Vvvv$_{1}$ [ ]^{1} Vvvv$_{2–4}$ Xxxx^{4} Yyyy$_{1–2}$ [ ]^{1} Yyyy$_{3–4}$ Zzzz^{4}, Aaaaa^{4}–Bbbbb^{4}; [ ]^{1}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Kk^{4} = [1] tab. + [44] + 740 + [12] pag. + [19] tab.; [1] tab. + [132] fol. – 4° – 1 ins., mult. ill. calcographicae, orn., init., color.

RMK I 1021 – RMK I 1022

Katolikus imádságoskönyv és elmélkedés. – A kiadvány elején *Groff Anna Maria Szecsi* körirattal Széchy Mária rézmetszetes címere. Ezt követi a címlap, hátán az előző kiadásokban szokásos Jeromos-idézettel. Ezt dátum és aláírás nélküli előszó követi *A keresztén hivekhez* (a_{2}a–b), amelyből kiderül, hogy a kötetben közölt mindkét mű Wesselényi Ferenc nádor feleségének, Széchy Máriának a költségén jelent meg.

A főrész Pázmány Péter imádságos könyve 1650. évi pozsonyi kiadásának (**2340**) további imádságokkal kibővített változata. A kalendáriumrész itt is az 1631. évre szól, és a 4. kiadásával (**1513**) azonos, a változó ünnepek táblája viszont az 1665–1695. évkört öleli fel. Az 1650. évi kiadást itt a következő imádságokkal egészítették ki: *Gyónás előtt töredelmességre indító imádságok* (697–703) – *Imádság, midőn ember már a gyónáshoz akar járulni* (703–705)

– *Boldog Szűz Máriához és több szentekhez való imádság gyónás előtt Sz. Ambrus doktor írásaiból* (706–707) – *E négy dolgok tartóztatják néha embert a gyónástól és ezek ellen orvosság* (708–710) – *Hat bizonyos okok, melyek miatt a gyónás nem hasznos, sőt vétkes* (710–711) – *Lelki számvétel a gyónáshoz* (712) – *Gyónás* (712–713) – *Istennek tíz parancsolatai* (713–714) – *Isten ellen való vétkek* (715–717) – *Felebarátod ellen való vétkek* (718–721) – *Magad ellen való bűnök* (721–723) – *Imádság gyónás után* (723–724) – *Az Oltáriszentségnek vétele előtt imádságok* (725–729) – *Boldogságos Szűz Máriához az Úr vétele előtt imádság* (729) – *Az Úr vétele után imádságok* (730–731) – *A bűnből kitérő bűnösnek Istenhez való buzgó áhítozásai* (732–737) – *Az őrző angyalhoz könyörgés* (737–738) – *Gonosz fölhők ellen való imádság* (738–740) – *Raphael angyalnak szép tanítása* (740).

Az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek: 166. lap: *Szent Ambrus és Ágoston hálaadása*, kezdő szavai: *Téged, Isten;* a további verseknek egy kivételével Jenei Ferenc szerint Nyéki Vörös Mátyás a szerzőjük (RMKT XVII/2 59–98). Állítását Vadai István újabban kétségbe vonta (Kolomp vagy csengettyű? In: A magyar költészet műfajai és formatípusai a 17. században. Szeged 2005, 181–182). Szabó Ferenc pedig hipotézisként vetette fel, hogy Pázmány maga költötte át a zsoltárokat (Pázmány Péter imádságos könyvének hét bűnbánati zsoltára. In: Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére. Debrecen 2011, 115–121). A versek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 563: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostorozz* – 565: *Boldogok, akiknek* – 567: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* – 569: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 573: *Uram, halld* – 575: *Sok háborúságban* – 576: *Hajtsd meg füleidet* – 661: *Tengernek* – 665: *Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak* – 666: *Üdvözítőnknek* – 668: *Mennyországnak királynéja, angyaloknak* – 669: *Mennynek királyné.*

A könyv címlapján és az első három füzetben a piros és a fekete nyomás váltakozik. A következő lapok mellé egy-egy rézmetszettel illusztrált papírlevelet ragasztottak, amely általában felirattal és levélszámozással van ellátva: 42. AVE MARIA, 48. SS. TRINITAS, 65. CRVX CHRISTI, 105. PATER NOSTER, 135. PVLCHRA VT LVNA, 171. CONTIO AD POPVLVM, 182. SACRIFICIVM MISSAE, 255. ADORATIO CRVCIS, 320. S. BRIGITTA, 336. CRVCIFIXVS, 348. SALVATOR MVNDI, 420. COMMVNIO, 563. REX DAVID, 591. LITANIAE SANCTORVM, 634. O SALVTARIS HOSTIA, 642. NOMEN IESV, 664. ASSVMPTIO VIRGINIS MARIAE, 706. ROSARIVM B.V.M., 725. COENA DOMINI.

Az imádságos könyvhöz csatolt elmélkedések címlapja mellett Bűnbánó Magdolnát ábrázoló metszet van POENITENTIA S. M. MAGDALENA felirattal. E függelék tartalma és beosztása megegyezik a bártfai 1626. évi kiadással (**1348**). Csupán az abban szereplő ajánlólevél maradt el. A kötet végén itt is közölték a *Szent Mária Magdolnának tízrendbeli öröméről* szóló ciklusos verses elmélkedést, amelynek kezdősora: Ii_2b: *Ó Mária Magdolna, Istennek választott edénye.*

Az Imádságoskönyv kritikai kiadását az 1631. évi, negyedik kiadás alapján sajtó alá rendezte Sz. Bajáki Rita és Hargittay Emil. Bp. 2001 (Pázmány Péter művei. Kritikai kiadás 3).

Széchy Mária szerepét az épületes irodalom alapműveinek igényes, metszetekkel diszített kiadásaiban Acsády Ignác méltatta. Véleménye szerint e kötetben a communio képe, a 420. lap mellett a murányi kápolnát ábrázolja, Wesselényi Ferenc és Széchy Mária képével (Széchy Mária (1610–1679). Bp. 1885, 194).

Kudora Károly 1879-ben a Rakovszky család lontói könyvtárában megtalálta e kiadvány egy példányát (MKsz 1879: 212), és ezzel igazolta Szabó Károly feltételezését, amely szerint e család kéziratos katalógusában tévesen volt e kiadvány megjelenési éve 1645-nek feltüntetve (RMK I 1021).

Szinnyei József írói lexikona a Pázmány Péter szócikkben az Imádságoskönyv 1665. évi pozsonyi kiadását is említi (X 622). Mivel e kiadásból sem példány nem maradt fenn, sem korabeli említése nem ismeretes, ezért Szinnyei feltételezése nem látszik megalapozottnak.

Cf. (1) **945**!*; **2340**; –, →
(2) **1348**; –

(1–2): Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ②* – Debrecen *Univ* ②* – Eisenstadt *Esterházy* ○ – Martin *Nat* ○ – Nižnij Novgorod ○
(1): Budapest *Acad* ③
(2): Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ②*

Olim: Debreczeni r.cath. gymn. – B. Apor László ktárában Bécsben

3191

(PÁZMÁNY Péter) [transl.]: K e m p i s T a m a s nak Christvs követeserül négy könyuei.[Viennae cr. 1665 vidua Rikhes].

[ ]^2, ✠^{1}, A^4–P^4 [ ]^1 Q^4–X^4 Y$_1$ [ ]^1 Y$_{2–4}$ Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Ddd^4 Fff$_1$ [ ]^1 Fff$_{2–4}$, Ggg^4–Qqq^4 Rrr^2 = [4] + 493 [recte 499] pag. – 4° – Tit. chalcographicus, 1 ins., 3 ill. chalcographicae, orn., init.

RMK I 1613 – Čaplovič 2591

Katolikus elmélkedések. – E kiadvány nyomtatott címlap nélkül jelent meg. A rézmetszetű címlap Krisztust kereszttel követő angyalt és embereket ábrázol, jobb alsó sarkában *Ioh. Mart. Lerch. sculp. Viennae* megjegyzéssel. A következő levél rektóján GROFF ANNA MARIA SZECSI körirattal Széchy Mária rézmetszetes címere látható. A rézmetszetes leveleket követő ajánlás *A keresztény hivekhez* szól (✠$_1$a–b). A főrész szövege (1–493 [recte 499]) megegyezik az 1648. évi pozsonyi kiadással (**2238**). A második, harmadik, negyedik kötet elé egy-egy, a fejezethez illeszkedő, allegorikus, rézmetszetes illusztrációt illesztettek. A 2. számmal jelölt felirata: *Sicut passer solitarius in tecto* (120–121 pag. között), a 3. számmal jelölt címe: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Cant. 5.* (170–171 pag. között), a 4. számú, az utolsó vacsorát ábrázoló felirata: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (404–405 pag. között).

Az ajánlás írója Acsády Ignác szerint ugyanaz a személy volt, mint aki az ugyancsak Széchy Mária költségén, Bécsben 1665-ben kiadott Pázmány Péter *Imádságos könyv* (**3190**) előszavát írta (Széchy Mária (1610–1679). Bp. 1885, 192–193).

Az ajánlás szerint Széchy Mária, Wesselényi Ferenc nádor felesége a korábbi kiadások példányainak szűkös volta miatt saját költségén jelentette meg Pázmány Péter Kempis-fordítását. E megjegyzés alapján Szabó Károly valószínűnek tartotta, hogy ez a hely és év megjelölése nélkül megjelent elmélkedőkönyv Wesselényi Ferenc nádor halála, 1667 előtt jelent meg. Ő is (RMK I 1613), Ján Čaplovič is (2591) hely nélküli nyomtatványként vette fel bibliográfiájába. Megjelenési helyeként Čaplovič egyaránt elképzelhetőnek tartotta Nagyszombatot, Lőcsét, Kassát vagy Bécset. A betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy 1665 körül nyomtatták Bécsben, özv. Susanna Rikhes műhelyében (szóbeli közlés). A címlap metszője,

Johann Martin Lerch a württenbergi Oberleiningenben született. 1659 és 1684 között Bécsben, átmenetileg pedig Prágában működött (Thieme, Ulrich – Becker, Felix: Allgemeines Lexicon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Leipzig 1914, XXIII. 114).

Cf. **1271**!*; **1713**!*; –, →

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ②* ②* – Budapest *Ref* ② – Budapest *Univ* ② – Cluj-Napoca *Univ* ②* ② – Târgu Mureş ○
Olim: Kremnica frant. k.

Poenitentianak tüköre ... Irattatott egy keresztyeni lelek altal. Beczben MDCLXV eözvegy Rikesin Susanna bötüivel. – Vide **3190**

3192

[1]UJ és o kalendariom Kristus urunk születése után való MDCLXVI. esztendöre, kinek hoszsza 365 napot foglal magában, nagy szorgalmatossággal a-Posony és annak környül való helyeknek meridianomiára rendeltetett K ü r n e r L i p o l d és M a t e , aa. ll. et philos. baccal. altal Német, Magyar és ezek szomszédságában lévö országok szolgálattjára, a magyar historia és sokadalmakkal eggyüt. – [2] (Prognosticon az az az égi-czillagok és plánéták járásibolvaló-jövendölés [!] Kristus urunk születése után való MDCLXVI. esztendöre ... nagyszorgalmatossággal[!] az czillagoknak járások szerint az országokban levö változásokröl, az üdönek tuláydon mivoltárol, az emberek közöt való jövendö betegségekröl, á-Napnak, Holdnak és plánétaknak forgásiröl és onnét eszembe vett szélvészekrül, az Austriay Herczegségnek, leg-kival képpen Magyar-országh és ennek szomszédságába(n) levö országoknak meridianumiá szerint (kinek elevatioja 48. grad, 5.28. min.) szedegettet kalendariom K ü r n e r L i p o l d és M a t e , aa. ll. et philos. baccal. által). Béchben [1665] Kürner János és Jakab, Also Austriának könywnyomtatojánál.
$[A]^8$ B^8 C^8 D^7 = [31] fol. – 8° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1031

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon két angyal tartja Magyarország koronás címerét. Az előző évben is e nyomdában használt, kopott címer (**3139**) helyett most új szerepel.

A naptárrész beosztása megegyezik az 1664. évre szóló bécsi kalendáriuméval (**3074**) ($[A]_2$a–$[A]_8$a). Ezután olvasható a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról, purgációk és más orvosságok bevételéről* ($[A]_8$b–B_1b) valamint a *Patika, azaz az érvágásban kibocsátott vérnek jelenségéből észrevett betegségek ellen való orvosságok* (B_1b–B_3b) című vers, amelynek az

incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Az érvágás által ha véred.* Az önálló címlappal (B_4a) ellátott prognosztikon egyes fejezetei: *Rövid jegyzés mind az elmúlt esztendőben jelent üstökös csillagokról, mind azoknak közönséges természetéről. Első része.* (B_4b) – *Második része. E jelen való 1666. esztendőnek uralkodó planéta választásáról* (B_4b–B_6a) – *Harmadik része,* ugyanerről, az uralkodó planéták hatásáról. (B_6a–B_7a) – *Negyedik része. A télről* (B_7a–B_7b) – *Ötödik része. A kikeletről* (B_7b–B_8a) – *Hatodik része. A nyárról* (B_8a–B_8b) – *Hetedik része. Az őszről* (C_1a) – *Nyolcadik része. Az 1666. esztendőbéli Napban és Holdban lévő fogyatkozásokról ...* (C_1a–C_2a) – *Kilencedik része. A földi termésről ...* (C_2a–C_3a) – *Tizedik része. A békességeknek és hadaknak jeleiről* (C_3b–C_4b) – *Tizenegyedik része. E jelen való esztendőnek betegségiről* (C_4b–C_5a) – Magyar *históriának következendő része mindenféle hadakról, városok és véghelyek szállásokról ..., amelyek történtek Felső- és Alsó-Magyarországban 1551. esztendőben* (C_5a–D_2b) – *Némely jelek, amelyekből az időnek változását eszünkbe vehetjük. A Napról* (D_2b–D_3a) – *A Holdról – A csillagokról* (D_3a) – *A levegő égről* (D_3a–b) – *A vízről – A földről* (D_3b). A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* (D_5a–D_7b) című vásárjegyzék zárja.

Cf. **2626**!

Budapest *Nat* ① ②*

3193

[1–2][Almanach und Prognosticon. Kronstadt cr. 1665 Herrmann.]

[ ]^8 + ? = [8] + ? fol. – 16° – 1 ins.

Naptár és prognosztikon. – Ez a kötéstáblából kiáztatott, eddig bibliográfiailag nem ismertetett kiadvány két példánya ugyanazt a félívnyi szöveget tartalmazza: a kalendárium prognosztikon részének nyolc, részben töredékes levelét. Ezeken a *Von Frucht- und Unfruchtbarkeit der Erde* című fejezet kezdete és egy további lapja, a *Woher des Mondeskörper so scheckig oder fleckig aussehe und scheine?* című rész szövegének hét lapja, a vásárjegyzék *A–K*, továbbá az *Ende* szóval záruló *N–W* közötti része olvasható, valamint Brassó város fametszetes címere látható.

A töredék évszámot nem tartalmaz, azonban a brassói nyomda felszerelésének vizsgálata alapján az 1660-as évek közepén keletkezhetett (V. Ecsedy Judit közlése). Érvényességének évére jellemző adatokat tartalmazó példányának előkerüléséig nyomtatási ideje ennél pontosabban nem határozható meg. Az 1665-re szóló kalendáriumtól biztosan eltérő szedésű (**3140**). A meghatározható időkör alapján esetleg része lehetett az 1664-re szóló naptárnak (**3075**), amelynek ma csupán az „A” füzete ismeretes, vagy valamely 1665 körüli, példányból nem ismert brassói naptárnak, legvalószínűbben az 1666-ra szólónak.

Ezt követő, ma ismeretes brassói kalendárium 1674-re készült (RMK II 1329). Elképzelhető, hogy ezen időpontok között is évente jelentettek meg Brassóban naptárakat, azonban a jelenleg ismeretes adatok alapján – e pontosan meg nem határozható töredék ellenére sem – lehet biztosan feltételezni a naptársorozat folyamatos megjelentetését.

Cf. **2822!**

Braşov *Arch* ④ ④ – Budapest *Nat* cop.

3194

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini, ss. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria tertia, continens conciones festivales, occasione dierum nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis Christi, item missionis Spiritus Sancti populo Debrecinensi propositas et secundum temporis, quo unaquaeque habenda est, seriem digestas, cum indice duplici... Debrecini 1665 apud Georgium P. Karancsi.

(?)^{8} (??)^{4}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Hh^{8} = [23] + 494 [recte 484] + [12] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1043

Református prédikációk. – A címlap háta üres. A kötetet *Georg. C. Comarinus* 1665. augusztus 5. (*Nonis August.*) keltezéssel *Joh. Illyefalvi ... bonorum ... comitis Stephani Csaki ... praefecto ..., Nicol. Fekete de Debr., uni assessorum comitatus Abaujvariensis ..., item ... Steph. Farkas, Geor. Cseplesz, Mich. Ersek, istis affinibus...* ajánlja (?$_{2}$a–?$_{2}$b). A *Lectori candido salutem et officia!* kezdetű előszóban a szerző hasonló református prédikációgyűjtemények említése után a keresztény ünnepnapok megszentelésének kérdését tárgyalta. Előszavát Debrecenben *prid. Id. Aug.* (augusztus 12.) keltezte (?$_{3}$a–??$_{3}$a). Az *Index textuum seu locorum S. Scripturae...* a bibliai könyvek sorrendjében adja a beszédek alapjául szolgáló bibliai textust (??$_{3}$b–??$_{4}$b).

E kötet harmadik tagja Komáromi Csipkés prédikációgyűjteményének, amely az egyházi év hat ünnepére tartalmaz összesen száz prédikációt: karácsonyra 35, Krisztus szenvedésére 14, húsvétra 18, mennybemenetelre 6 és végül pünkösdre 27 prédikációt (1–494. pag.). A latin beszédek elején olvasható bibliai textus magyar nyelvű. Ezeket a prédikációkat, pontosabban magyar nyelvű és bővebb változatukat Komáromi Csipkés György a debreceni gyülekezet előtt mondta el 1656 és 1663 között, a textus után megjelölt napokon. A kötet végén *Index rerum et verborum praecipuorum* címmel betűrendes tárgyszómutató (Hh$_{3}$a–Hh$_{8}$a) és *Errata corrigenda* (Hh$_{8}$b), sajtóhibajegyzék található.

A beszédek felépítéséről, stílusáról, keletkezésükről és a magyar nyelvű szentírási helyekről ld. a *Centuria prima* (**2888**) és *secunda* (**3252**) előszavait.

Cf. **2888**, **3252**, –, **3418**, **3510**, →

In 18 bibliothecis 30 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

3195

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Az iudiciaria astrologiarol és üstökös csillagokrol valo jvdicivm, mellyet eggy meltoságos zászlos urnak kivánságára s' kedvejért levél formaban elsöben déak nyelven irt, és az

utan némelly becsületes halgatoi kivánságára s' kedvejért nemzete javára magyarrá tett, bövitett és illyen rendben, formában az Isten dicsösségére ki-eresztett Comaromi C. György S[zent] I[rást] M[agyarázó] D[octor] E[s] D[ebreceni] P[raedicator]. Debrecenben 1665 Karancsi György.

A^{12}–D^{12} E^{10} = [13] + 101 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1023

Csillagászati értekezés. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az *Ajánló levél... Erdődi János uramnak, Debrecen városának mostani érdemes főbírájának, ... Dobozi István uramnak, ... Debrecen városának sokszori főbíróságot viselt fő tanácsának, ... Balyik András uramnak, a debreceni tiszteletes tanácsnak egyik fő tagjának és Vígkedvű Pál uramnak ...*, kelt: Debrecenben, 1665. február 5-én, aláírója: *Komaromi C. György* (A_2a–A_5a). Ezt követi *Ez kis munkácskának mutató táblája* (A_5b–A_7b). A főrészt levél formában írta meg Komáromi. Ezért a szöveg *Az tekintetes ... Cob Friderik Farkasnak, Neudingben zászlós úrnak, az felséges római császár hadi tanácsának, kamarásának és egy ... gyalog regimentjének legfelső colonellusának ... és ... ő felsége szatmári várának commendánsának, etc...* szóló címzéssel kezdődik. Első fele *Az astrologusokról* (1–57), második fele *Az üstökös csillagokról* (58–101) élőfejjel összesen *CXX* pontot foglal magába. A levél keltezése: Debrecenben, 1665. január 13. Az élőfejjel ellentétben az üstökös csillagokról szóló rész valójában a 47. lapon, a LX. ponttal kezdődik. A szöveg az 1664. december 14-én látott üstökös (vö. 47), kapcsán elutasítja az asztrológiai jövendöléseket, valamint ebben a szellemben elmondja azt, amit az üstökösök kapcsán fontosnak tart. A nyomtatványt a *Kegyes olvasó* című hibajegyzék zárja (E_{10}b).

Részleges szövegkiadás: A táguló világ magyarországi hírmondói, XV–XVII. század. Bp. 1984, 448–451, Waczulik Margit.

A munka keletkezésének történetéről az előszó alapján elsőként Szabó Károly számolt be (Századok 1873: 348.), ismertette és szövegéből bőven idézett Márkus Mihály (Komáromi Csipkés György. Tata 1979, 126–132), újabban részletesen elemezte a kiadvány tartalmát Kiss Farkas Gábor (MKsz 2005: 159–161). A hazai természettudományos ismeretterjesztésben való jelentőségéről, forrásairól M. Zemplén Jolán írt (A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp. 1961, 112–114).

A szakirodalom korábban Sándor István (Könyvesház 41), valamint Rádai Eszter könyveinek 1757-ben készült kéziratos lajstroma (Târgu Mureş, Ms 95. Nr. 10) említése nyomán feltételezte a munka 1661-es kiadását. Szabó Károly azonban cáfolta ennek létét (RMK I 1023, Századok 1873: 346). Szabó álláspontját igazolja az is, hogy az 1661-es kiadást Komáromi Csipkés sem 1675. július 22-én kelt, kéziratban fennmaradt *Catalogus*ában (közli ifj. Bölöni Sándor: Száz 1873: 139), sem a *Catalogus operum editorum et nondum editorum prout erant* című, Kolozsvárott 1677-ben megjelent (RMK II 1401**,** A_3a) munkájában nem közli. Ellene mond létezésének az is, hogy ez a mű az 1664. december 14-én feltűnt, jelentősebb irodalmat indító (vö. MKsz 1910: 244, Gulyás Pál) üstökös kapcsán íródott, így kizárható, hogy annak korábbi kiadása lenne. Természetesen elképzelhető, hogy Komáromi Csipkés korábban is foglalkozott ezzel a témával, azonban további bizonyítékok felbukkanásáig a kiadvány létezése nem feltételezhető.

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ③

3196

SCHWABE, Johann: Цурковь московскіи sive dissertatio theologica de religione ritibusque ecclesiasticis Moscovitarum, quam praeside ... Joh. Ernesto Gerhardo, ss. theol. d. et p. p. in ... academia Jenensi ... ad d. 18. Octobris in auditorio theologorum horis promeridianis publicae disquisitioni submittit Iohannes Schvvabe, Revalia-Livonus, auctor et respondens. Jenae MDCLXV typis Johannis Jacobi Bauhofferi.

):(^{4}, A^4–M^4, [ ]^2 = [54] fol. – 4° – Orn., init.

ItK 1961: 50 – VD17 39:127748W

Függelékében magyar nyelvű költeményt is tartalmazó teológiai disszertáció. – A disszertációt a jénai egyetem teológiai karán a livóniai Revalból származó diák, Johann Schwabe 1665. október 18-án védte meg Johann Ernest Gerhard elnökletével. A művet az auctor és respondens *Johannes Schvvaabe Rev. Liv.* szülővárosa tanácsa tagjainak ajánlotta ( ):($_1$b–):($_2$b). A terjedelmes disszertáció bevezető részeiben az oroszokról és nyelvükről ad áttekintést, majd *XXI caput*ban kritikai éllel ismerteti a görögkeleti egyház tanításait néhány fontos teológiai közös helyről, és leírja az egyház legfontosabb szertartási szokásait. Az *Oratio Dominicá*t négy szláv nyelven (*in lingua Russica, Polonica, Bohemica, Slavonica)* közli (D$_1$b). A magyar verset elsőként Othmar Feyl (Beiträge zur Geschichte der slawischen Verbindungen und internationalen Kontakte der Universität Jena. Jena 1960, Abb. 4–6.), majd Borzsák István közölte (Itk 1961: 50). Ez a disszertációt követő üdvözlő versek között, az [ ]$_1$a lapon található, szerzője *Timotheus Hillarius Binnerus Neusoliensis* [!] *Hungarus*. A költemény inicipitmutatóra utaló kezdete: *Amint kertész fából aztán*. A következő lapon még két Hungarus szerző költeménye is olvasható: *Andreas Bognerus Corona-Transsylvanus* latin és *Joh. Schleinerus Hungarus* cseh nyelvű verse ([ ]$_1$b).

A magyar nyelvű vers szövegközlése: ItK 1961: 50 és RMKT XVII/10 64.

A magyar vers szerzőjéről, Timotheus Hilarius Binnerről Borzsák István csak annyit állapított meg, hogy talán azonos családból származik, mint a 17. század első feléből már szerzőként ismert Hilarius Ernestus Biner (vö. **1888**). Ez igen valószínű, mert a jénai teológushallgató besztercebányai születésű, Hilarius Ernestus Biner pedig 1641–1645 között volt Besztercebányán rektor, feltehetőleg az ő fiáról van szó. A jénai diák magyarnyelv-tudása a költeményből ítélve hiányos volt. Más műve nem ismeretes. 1666-ban a lipcsei egyetemen is végzett tanulmányokat. Később a holsteini Bredstadtban lett az evangélikus iskola rektora és lelkész 1713-ban bekövetkezett haláláig.

A jénai egyetem történetének monográfusa, Othmar Feyl, aki idézett művének mellékletében a mű címlapját és az üdvözlő verseket is közölte, az alkalmi versek kapcsán azt hangsúlyozta, hogy e nyomtatványban mennyire összetalálkoztak a Jénában tanuló kelet-európai diákok „Moszkvától a Baltikumon át le egészen Erdélyig".

A VD 17 e kiadványnak két variánsát különítette el, amelyek a „)($_2$" levél nyomtatásában különböznek (VD17 12:183173X és VD17 39:127748W). A magyar vers az utóbbi VD-számmal azonosított példányok közül azonban csak azokban található meg, amelyeket a példánynyilvántartás e tétel végén felsorol.

Budapest *Nat* cop. (Jena) – Dresden *Nat* ① – Jena *Univ* ① – München *Nat* ① – Wolfenbüttel ①

3197

[1] BALASSI Bálint: Az nehai tekintetes és nag[yság]o[s] vitéz urnak, gyarmati Balassa Balintnak Istenes eneki. Most újonnan sok kedves enekekkel, Pecseli K. Imrene[k] istenes enekivel meg-bövittetett. – [2] [Isten eleibe fölbocsátandó áhítatos imádságok.] Kassan 1665 Severina özvegynénél.

A^{12}–R^{12} + ?; A^{12}–G^{12} = [17] + 394 [recte 390] + ? + [9?]; 163 + [5] pag. – 24° – Init.

Sztripszky I 2048/255, I 2049/256 ← MKsz 1879: 122–123 – Dézsi: Bibliographia 5 – Čaplovič 594 – Čaplovič 598 – Appendix 213

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – A leírás a terjedelmesebb székesfehérvári töredékpéldány alapján készült, ehhez képest nem jelent kiegészítést a kolozsvári példány, amely csupán a 173–174. lapot tartalmazza. A címlap jobb oldalon hiányos, de szövege csaknem teljes egészében megőrződött. A címlap háta üres. *Az olvasóhoz* címzett előszavában Balassi verseit méltatja a *Solvirogram Pannonius* álnevet használó kiadó (A_2a–A_5b). Az előszó versben végződik (A_5a–b), incipitje: *Ily jót teljes szívből*. Utána három üdvözlővers következik: *Elogia ... domini Valentin[i] Balassa ... Johannes Rimainus*, kezdete: A_6a: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A_6a–A_7b) – *In eundem. Ianus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A_7b–A_8a) – ugyanaz magyarul: *Ungarico idiomate per Joannem Rimai reddita ...*, kezdete: *Istenasszonyokkal égben az Istenek* (A_8b–A_9b).

Az tekintetes és nag[yság]os gyarmati Balassa Balintnak Istenes eneki címmel kezdődik a kiadvány főszövege. Az énekeskönyv-rész fejléce végig: *Balassa Bálintnak Istenes Eneki*. Az egyetlen ismert példányban a meglévő részek: az 1–101. lapokra nyomtatott énekek, Rimay János *Kiáltok* kezdetű verséig, amelyek vegyesen tartalmazzák Balassi Bálint és név nélkül Rimay János énekeit, megmaradt továbbá majdnem teljesen a Balassi testvérek halálát siratá *Epicedium* a 151-től a 198. lapig. A 198. lapig terjedő részben a lapszámok egy kivétellel megegyeznek az 1660 körüli bártfai kiadás lapszámaival (**2890**), az énekek leírását ld. ott. Majd nagyobb hiány után a 301–322. és a 363–394. lapok maradtak meg a vegyes énekanyag egyes énekeivel. A kikövetkeztethető lapszámok: 297. pag. volna a vers kezdete, de itt csak a 301. laptól olvasható, a 10. versszak 2. sorától Szepsi Csombor Márton: [Ifjúságom] – 303: Szepsi Csombor Márton: *Egekben* – a 311. lapon olvasható a [Szegény fejem] kezdetű ének 2. versszakának vége, így ez a 310. lapon kezdődött – 314: *A gonosz* – a 322. lapon őrszó utal rá, hogy a 323., már hiányzó lapon a [Téged Uram] kezdetű ének következik – 363: [Pécseli Király Imre:] *Paradicsomnak* – 371: [Pécseli Király Imre:] *Én nyavalyás* – 388: [Pécseli Király Imre:] *Pajzsa* – 392: *Bűn*. Az *Istenes énekek* szövege a 394. lapon megszakad. A hátralévő énekek és az Index feltehetően még az S és a T ívet töltötték ki a 433. lapig. Az Index terjedelme még 9 számozatlan lap (T_8b–T_{12}b) lehetett.

A kiadvány második részét az 1660 körüli bártfai kiadáshoz (**2890(2)**) hasonlóan az önálló füzetjelzéssel és lapszámozással ellátott „Isten eleibe fölbocsátandó áhítatos imádságok" című imádságoskönyv teszi ki. A töredékben megmaradt belőle a G füzet a 145–163. lapokon olvasható imádságokkal és végén az öt számozatlan lapot kitevő *Index*szel (G_{10}b–G_{12}b). A meglévő részek szövege megegyezik az imádságoskönyv teljes terjedelmében fennmaradt váradi 1652-es kiadásának szövegével (**2454**). Az *A feltámadásról* szóló imádság végén lévő *Vége* felirat alapján nem tartalmazza az 1652. évi kiadásban közölt *Szent Dávid penitencia tartó zsoltárit*.

A nyomtatványnak a székesfehérvári püspöki könyvtárban őrzött és kötéstáblából kiáztatott töredékes példányáról először 1878-ban adtak hírt (MKsz 1878: 336). Ennek az említésnek téves 1655-ös évszámadatát Szabó Károly a példány alapján helyesbítette és részletesebb ismertetést adott a kis 12-ed rétnek nevezett kiadványról és a vele kolligált imádságoskönyvről (MKsz 1879: 122–123). Szabó Károly híradása alapján vette fel Sztripszky Hiador is bibliográfiájába a kiadványt (I 2048, I 2049, vö. **Appendix 213**).

A versgyűjtemény tartalmát az incipitekkel és Solvirogram előszavával együtt Dézsi Lajos közölte (Bibliographia 15–27) a címlap-másolattal, ill. a 95. lap képével. Megállapította, hogy a kiadás a 198. lapig hű lenyomata a bártfai kiadásnak, de a további részek közlésében 72 lap a különbség a két kiadás között (uo. 20). Az előszót író, magát anagrammával megnevező Solvirogram Pannonius kiléte ismeretlen. Az előszónak azon utalása alapján, mely szerint Solvirogram Balassi Bálinttól nyomtatott kiadást nem ismert, Dézsi Solvirogramot az *Istenes énekek* első közrebocsátójának tartotta (23). Hasonló véleményen volt Klaniczay Tibor is, aki az őskiadásra vonatkozó addigi ismereteket összefoglalta, és kiemelte Rimay stílusának hatását az előszóra (MTA I-II. Osztályának Közleményei XI. 1957: 297–298, 309–311). Bóta László az első kiadás szerkesztését, lehetséges forrásait és az előszó aláírójának anagrammát tartalmazó nevét is vizsgálva ahhoz a feltételezéshez jutott el, hogy Solvirogram személye Rimay Jánossal azonosítható (Itk 1983: 173–188).

Vadai István szerint elképzelhető, hogy Solvirogram – aki előszavában csak Balassi verseit említette, holott a kiadvány főrésze Balassi és Rimay verseit vegyesen tartalmazza – nem az *Istenes énekek* elé írta előszavát, hanem Balassi Bálintnak esetleg nyomtatásra szánt, talán meg is jelent „Más könyve" elé, amely Balassinak tíz istenes versét tartalmazta. Solvirogram előszavához pedig Rimaynak is köze lehetett (A szerelem költői 146–148, 154). Kőszeghy Péter szintén utalt arra a lehetőségre, hogy az előszó más kiadáshoz íródott: ő a Balassi–Rimay *Istenes énekek* első közreadóját Rimay környezetében Madách Gáspár vagy Ráday András személyében kereste (Korunk 2008, 7. sz., 29–35).

Vadai Solviogram személyét újabban Prágai Andrással tartja azonosíthatónak. Szerinte ő lehetett az a literátor, aki hozzájuthatott Balassi Bálint énekeinek Rimay János által másolt kéziratához, amely a Rákóczi-család könyvtárában 1638-1639-ben is megvolt (ItK 190–197, Jenei Ferenc és Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1600. Szeged 1996, 185. 680. sz.). Prágai ezt a kéziratot rendezhette sajtó alá, elhagyva a költő szerelmes verseit és átdolgozva Rimay előszavát. A rejtélyes Solvirogram szót azonban Vadai továbbra sem tudta értelmezni (Solvirogram Pannonius. In: A zsoltár a régi magyar irodalomban. Konferencia Csurgón 2007-ben).

A kassai kiadásról – Szentmártoni Szabó Géza észrevételét is hasznosítva – Kőszeghy Péter bebizonyította, hogy vegyes énekrészében a rendezett kiadások sorrendjét követte: ezekben már négy énekkel kevesebb található, mint a bővített rendezetlen kiadásokban. Feltételezése szerint ebben a kassai kiadás a már elveszett, csak említésből ismert váradi első kiadást (1652, **2451**) követte. Az Epicedium és a vegyes énekanyag közé eső, a kassai kiadásból hiányzó 71 lapról pedig feltételezte, hogy ezt a részt a kassai kiadásban Rimay Jánosnak a korábbi rendezetlen kiadásokból még hiányzó énekei töltötték ki (Itk 1985: 83–88).

Vadai István újra megvizsgálva a kérdést ez utóbbi állítást kétségbe vonta. Felhívta arra a figyelmet, hogy a hiányzó rész a lapszám téves ugrása miatt nem 71, hanem valójában csak 67 lap, és 67 lapra Rimay 18 éneke a summákkal együtt nem fért volna ki. A hiányzó részben Vadai gyülekezeti énekeket sejt. Az 1632-es bártfai kiadás (**1519**) vegyes énekrésze közölt ugyanis olyan protestáns énekeket, amelyeket az 1660 körüli bártfai rendezetlen kiadás (**2890**) már nem: az így „bepótolható" énekek 45 lapot tesznek ki. Vadai hipotézise szerint ezeket a gyülekezeti énekeket Szenci Kertész Ábrahám hagyta el az *Istenes énekek* első váradi kiadásából.

Ezzel a feltevéssel azonban az *Istenes énekek* kiadásainak a sztemmája (ld. Itk 1991: 63, Vadai István) megváltozik.

A kassai kiadás közvetlen előzménye ezzel nem a bártfai 1660 körüli és a váradi 1652-es rendezetlen kiadások lennének, hanem az 1640 körülre feltételezett, példányból ismeretlen lőcsei kiadás (**1933**), amely Vadai szerint még nagyobb számban tartalmazhatta az említett protestáns egyházi énekeket, ugyanakkor Pécseli Király Imre énekeit már felvette a vegyes énekek közé. Ennek a lőcseinek lett volna újabb kiadása az egyházi énekekből már elhagyó váradi első editio is (A szerelem költői 170–175, Vadai István).

A kassai kiadás a mai ismeretek szerint Balassi és Rimay *Istenes énekei*nek időben utolsó ún. rendezetlen kiadása. Az egy évvel későbbi lőcsei kiadás (**3292**) már a két költő műveit szétválasztó, és Rimay nevét is feltüntető rendezett kiadásnak a típusát vitte tovább, amely először Váradon jelent meg 1655 körül (**2619**).

A kassai nyomtatvány impresszumában megnevezett „Severina özvegyné" Markus Severini kassai nyomdász özvegyével, Susanna Severinivel azonos. Neve ezen a kiadványon fordul elő utoljára, az 1665-ös év összes többi nyomtatványát már az új kassai nyomdász, Johann David Türsch jegyzi, akihez az özvegy hozzáment. A házasságról az özvegy 1665. április 3-i levelében írt (OSzKÉvk 1979: 376, Pavercsik Ilona).

Az *Áhitatos imádságok*at Ján Čaplovič önálló számon szerepeltette bibliográfiájában (598).

Cf. **787;**
rendezetlen kiadások: **1519!; 1933!; 2890**, –
rendezett kiadások: **2619**; **3292**, **3653,** →
imádságoskönyv: **2454**; **2890(2)**, –

Budapest *Nat* cop. (Székesfehérvár) – Cluj-Napoca *Univ* ④ – Székesfehérvár *Dioec* ④

3198

BONA verba, quibus ex inferioribus Pannoniae partibus profectum ab ecclesia S. Georgiana, cui triennium praefuit fidelissimus antistes, cum honore ac dolore dimissum ad pastoratum Varaliensem in sup. Hung. vocatum m. Danielem Kleschivm n. H., p. l. caes. etc. vicinum integerrimum fratrem ... devote comitatur Posonivm et Sempronivm a. o. r. MDCLXV mense Februario. Cassoviae (MDCLXV) Iohan. David. Türsch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1044 – Čaplovič 595

Köszöntő versek és bizonyságlevél. – A költeményekkel a Pozsony megyei Szentgyörgyről Felső-Magyarországra, Szepesváraljára meghívott evangélikus lelkészt, Daniel Kleschet köszöntötték a következő személyek: (1) *Hodoeporium ad ... m. Danielem Kleschium ...* címmel *David Titius, ecclesiastes Posoniensis nec non ... ejusdem comitatus contubernii senior* (A_1b) – (2) *Matthias Langius, Sempron. ecclesiastes* (A_1b–A_2a) – (3) *Valentinus Sutorius Romh. Fran., h. t. eccles. Poson.* (A_2a) – (4) *...Propempticon ... Danieli Kleschio ..., cujus discessum et*

peregrinationem ... exornare et ratificare voluit ac debuit Georgius Stephanides Lieskoviens., pastor ... in ecclesia Evangelica Hung. Bohemica Posonien. Költeménye végén a keletkezés dátuma: *Scripsi Posonij 19. Januarij anno ... 1665.* (A_2b–A_3a) – (5) *Anagramma ἔμμετρον* címmel, szerzője a vers utolsó sorában: *Mystes Andreas nomine Wenzelius.* Keletkezése az 1665. évet kronosztichonként tartalmazza: *Notabam ipsa die Conversionis Pauli, pastor Schataniensis, n. t. autem per reverendi minist. Poson. adjunctus.* (A_3b) – (6) *Viro nobili ... Danieli Cleschio ... ad tertiam cathedram ecclesiasticam nunc abeunti hodoeporico ... testari voluit* címmel *Elias Thomas, gymn. Poson. Evang. rector*, a vers keletkezése: *Posoni prid. Id. Ian. MDCLXV.* (A_4a–B_1a) – (7) *Hodoeporicon ... m. Danieli Kleschio ... honoris et amicitiae causa scriptum a m. Johanne Büringero, Posoniensi Pannonia, gymnasij ibidem ... h.t. conrectore, a. ... MDCLXV. XVII. Calendas Februarias...* (B_1a–B_2a) – (8) *Michael Vnger, lycei Evang. Hung. apud Sempr. rector* (B_1a–B_1b) – (9) *Reichard Reichenhaller Sopr. Hung., discip. olim* (B_2b) – (10) végül *Michael Pamer, judex et senatores caeterique jurati cives regiae ac liberae civitatis Keöszeg seu Günz* kezdetű, prózában írott szöveg következik, Kőszeg városának hivatalos bizonyságlevele Daniel Klesch ottani lelkészi pályafutásáról abból az alkalomból, hogy Szentgyörgyre hívták meg lelkésznek. Az 1663. március 5-iki dátum után az irat aláírása: *Lecta et extradata per me, Georgium Fenth, regiae ac lib. civ. Keössegh. sive Güntz iur. notarium* (B_3a–B_4a).

Amint ez a nyomtatvány tanusítja, a kassai nyomdát már ez év februárját követően nem az özvegy vezette, hanem új férje, a jénai származású Johann David Türsch, akihez 1665 áprilisát megelőzően hozzáment (OSzKÉvk 1979: 376, Pavercsik Ilona).

Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek, ld. **3204**, **3208**.

Cf. **3204**, **3208**

Budapest *Nat* ①

Czeglédi István: A megtért bűnösnek a lelki harcban való bajvívásáról. 2. rész. Kassa 1666 előtt. – Vide **2830**

3199

FOEDUS thalami, quo vincvla conivgii ... Iohannis Sartorii, ecclesiae Eper. Germ. pastoris et caeterarum, ut et lycei inspectoris primarii cum ... Rosina Franckensteinin ... m. Casparis Lehmanni, senatoris, dum in vivis esset, Cassovien. meritissimi relicta vidua in Academia Wittebergensi felicia faustaque esse jubent fautores et amici... MDCLXV. die 15. Iunii. Cassoviae (1665) Johan. David Türsch.

A^4 = [4] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1045 – Čaplovič 596

Lakodalmi versek. – A kiadvány Johann Sartorius, eperjesi német evangélikus lelkésznek és a gimnázium felügyelőjének, Rosina Franckensteinnel, Casparus Lehman kassai szenátor özvegyével kötött negyedik házassága alkalmából készült. A költeményekkel a vőlegényt wittenbergi barátai és jóakarói köszöntötték: (1) *M. I. Z.* kiemelten a címlap hátán, majd – (2) *Abraham Calovius, d. p. p. primarius, electorat. Saxon. superint. general.* (A_2a) – (3) *Iohannes Deütschmann d.* (A_2a-b) – (4) *Michaël Wendelerus, d. et p. p. Wittebergensis* (A_2b) – (5) *Constantinus Ziegra, ss. th. d. et physic. p. p.* (A_3a) – (6) *Simon Frid. Frentzelius, fac. phil. adj.* – (7) *Caspar. Schön, h. t. reg. lib. civit. Eper. al.* (A_3b–A_4a), aki *ante hos ni fallor XIV. annos praeceptori suo fidelissimo, jam fautori* címezte a verset *Wittebergae deproper.*

Ján Čaplovič (596) véleménye szerint az *M. I. Z.* monogramm „Jakob Zabeler" nevét rejti.
A vőlegény, idősebb Johann Sartorius életrajzát lásd **2476**.
A házasságkötés alkalmából másik köszöntő kiadvány is megjelent Kassán (vö. **3202A**).

Cf. **3202A**

Budapest *Nat* ①

3200

HEINZEL, Matthias: Τρόπος τοῦ κατηγορεῖσθαι συνώνυμος, hoc est modvs praedicandi synonymus, quem ... praeses m. Matthias Heinzelivs, gymnasii Briznensis ... rector respondente Martino Proserchomeno Bistrensi ... disquisitioni submittet ad diem (16.) Junii. Cassoviae MDC [1665?] Johann David Türsch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1081 – Čaplovič 597 – Appendix 68A

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán a szerző, *Matthias Henzelius* külön szöveg nélkül ajánlja e művét *Samueli Czernak, ecclesiae ... Novisoliens. Slav. symmistae – Johanni Milochovino, ecclesiae Radvan pastori – Andreae Piscatori, ecclesiae Kokaviens. ministro – Christophoro Gratcza, eccles. Bacuroviens. pastori – Iacobo Brvot, ... civit. Briznens. judici – Gottfrido Stax Briznens., civ. ... magistro, Paulo Koschio, ... Johanni Koschio, ... civit. Briznens. civibus* ... A főrész XXI tézisből áll (A_2a–B_3b). A kötet végén *Ad lectorem benevolum et Zoilum rabidum* aláírás nélkül (B_4a), majd a következő szerzők üdvözlőversei olvashatók: *Martinus Heinzelius, olim pastor Trstens.* (B_4a) – *Mich. Vrsini Turoc., p.t. cant. Briznens.* (B_4a–B_4b) – *Nicolaus Buozik, p.t. gymn. Brizn. Coll. – Simon Zimani Dobron., n.t. al. gymn. Cassov.* – *Andreas Manjak Lipt., n.t. gymn. Cass. al.*(B_4b).

A tézisek kiindulása az, hogy minden kijelentés *subjectumból* és *praedicatumból* áll. Kapcsolatuk, a *modus* különböző lehet. Közülük az állításokban tapasztalható *modus synonymus*ról szól részletesen. Elválasztja egymástól a grammatikai és a logikai szinonimákat. Bemutatja az utóbbiak alosztályait. Sűrűn hivatozik Aristotelesre, a tomistákra, Melanchthonra, Keckermannra és Johann Scharfra.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a breznóbányai gimnáziumban vitatták meg. A vizsgáztató Matthias Heinzel, a vizsgázó Martinus Proserchomenus volt. Ő a Sáros megyei Bisztrán született. 1665–1666-ban Breznóbányán és Mosócon tanult. Mint tamásfalvi tanárt száműzték Magyarországról 1674-ben. 1677-ben gyászverse jelent meg Wittenbergben (RMK III 2879).

Azt, hogy e vizsga melyik év június hónapjában történt, a címlapon szereplő évszám sajtóhibás volta miatt nem lehet egyértelműen megállapítani. Hogy ez az év 1600 lett volna, már Németh János kétségbe vonta (Memoria typographorum inclyti regni Hungariae. Pesthini 1818, 46). Szabó Károly a nyomdásznak, Johann David Türschnek a működési időkörét figyelembe véve 1666-ot jelölte meg kiadási évként és helyreigazította a *Catalogus Biblioth. Cornidesianae* 227. lapján szereplő állítást, amely 1600-ra tette a megjelenés évét (RMK II 1081). Szabó Károly nyomán zárta ki az RMNy I. kötete is az évkörébe tartozó nyomtatványok közül (**Appendix 68A**). Mivel Johann David Türsch 1665-től működött Kassán, e kiadvány csakis ezt követően jelenhetett meg. Ján Čaplovič a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött példány kézírásos dedikációjának keltezését alapul véve 1665-re tette a tézisek megjelenését (590). Ez az évszám Heinzel életrajzi adatainak ismeretében valószínűnek látszik.

E téziseket Bartók István ismertette és belőlük a Breznóbányán folyó középfokú oktatás magas színvonalára következtetett (223–224).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ②* – Martin *Nat* ① – Miskolc *Scient* ①
Olim: Besztercebánya ev. algymn.

3201

<Kalendárium és prognosztikon az 1666. esztendőre. Kassa 1665 Türsch? – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf**. 2713**!

Kis Imre: De Calvinistarum consequentiarum ineptiis contra Calvinisticos professores Patakienses. Cassoviae 1665. – Vide **3202**

3202

»KIS Imre: Rövid felelet a kálvinista consequentiák haszontalanságairól. Kassa 1665 [Türsch?]. 12r.«

Theologiai Szemle 1925: 267 – MKsz 1932/34: 10 – Čaplovič 598a

Katolikus vitairat. – E ma már példányból nem ismeretes munka Pósaházi János *A consequentiák felől való rövid tudósítás* című, 1665-ben Kassán kinyomtatott traktátusára felelt (**3203**). Egykori létezéséről a modern szakirodalomban először Zoványi Jenő tudósított két egymástól független forrás alapján (Theologiai Szemle 1925: 267 és MKsz 1932/34: 10). A mű címét Czvittinger latinul hagyományozta tovább: *De Calvinistarum consequentiarum ineptiis contra Calvinisticos professores Patakienses* (Specimen 204). Ezenkívül Pósaházi János e vitairat őt érintő személyes vádjaira is felelt Kis Imrével folytatott másik vitájában, a *Pósaházi Jánosnak Kis Imre nevű Jesuita paterrel valo vetelkedése...* Kassa 1666 című munkája végén az 57–68. lapon (**3311**, vö. még **3284**), ahol *Rövid felelet* néven említi az általa cáfolt munkát. Zoványi nyilván e két adat alapján rekonstruálta Kis e vitairatának címét.

Czvittinger adatának végső forrása Petrus Ribadeneira jezsuita írói lexikonának Nathanael Sotvellus által bővített kiadása. Sotvellus híradása szerint Kisnek e munkája – latinul megadott címe ellenére – magyar nyelvű volt, és 1665-ben Kassán nyomtatták 12° formátumban (Sotvellus 195). E kortárs tudósítás hitelességét, mivel az minden részletében bele illik a más forrásokból fennmaradt adatok sorába, nincs ok kétségbe vonni.

Ján Čaplovič csupán Carlos Sommervogel lexikona alapján vette fel e művet bibliográfiájába (598a, vö. Sommervogel IV 1085), Sommervogel leírása pedig pontosan megegyezik Sotvellus híradásával.

Nyomdásza feltehetően már Johann David Türsch volt, akihez özv. Susanna Severini hozzáment (lásd **3198**).

Cf. **3206**, **3203**, –, **3311**

3202A

NABLION ab incolis Parnassi Fragarii, dum ... Iohannes Sartorivs, ecclesiae Epperiensis pastor nec non ejusdem ac lycéi inspector primarius, quartum sponsvs, ut ... Rosina Franckenstein, viri quondam ... m. Casparis Lehmanni, incl. reipvb. Cassov. senat. primarii ... relicta vidua, sponsa feliciter celebrarent animatum ... Cassoviae (MDCLXV) apud Iohann. David Türsch.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 947 – Čaplovič 599

Lakodalmi versek. – A költeményekkel Johann Sartorius eperjesi evangélikus lelkipásztort, az iskola felügyelőjét köszöntötték negyedik házasságkötése alkalmából az eperjesi kollégium diákjai. A menyasszony Rosina Franckenstein, Casparus Lehmann kassai szenátor özvegye volt. Az esküvőt 1665. június 15-én tartották. A versek szerzői: (1) *Jonas Gastrius Turoc. Totpron.* (A_1b) – (2) *Johan. Simonides Scep. Teplic.* (A_1b–A_2a) – (3) *Georgius Strakotzius Ponic.* (A_2a) – (4) *Paulus Michaëlis Lypt., Iohannes Sartorius ... ἀνάγρ.* címmel – (5) *Georgius Horvath Hung. Transdan., ἀνάγρ.* címmel – (6) *Tobias Mastnicius Liptov.* (A_2b) – (7) *Jeremias Polani Berzev.* – (8) *Johannes Braxatoris Banov.* – (9) *Paulus Marklowski Turoc.* – (10) *Jacobus*

Neschutt Vetusol. (A_2b–A_3a) – (11) *Georgius Fabiani Hlinic.* (A_3a) – (12) *Jacobus Grynaeus Cibin., Iohannes, Rosina* anagrammája – (13) *Martinus Bivolini Teschin.* – (14) *Melchior Smrtnik Brizn., Classicum amoris* címen (A_3b) – (15–16) *Georgius Grünstein Novisol.*, előbb cím nélkül, utóbb *Aenigma* címmel – (17) *Joh. Dives Arven.* – (18) *Joh. Stephanides Zarnovienz.* – (19) *Nicolaus Pusoczij Maraiss.*[!] – (20) *Daniel Ivankovic Muraiss.* (A_4a) – (21) *Johannes Fodor Senicensi., Dialogus sponsi et sponsae* címen – (22) *Ambrosius Marthius Cibin., Ioannes Sartorius ἀνάγρ.* címen – (23) *Joh. Agnerus Brisnen.* (A_4b) – (24) *Stephanus Kabothi Sempron.* – (25) *Elias Haderus Rustens. Ung.* – (26) *Georgius Divitis Zernoviens.* (A_4b–B_1a) – (27) *Joh. Vodnanus Szakolc., Iohannes Sartorius* anagrammája (B_1a) – (28) *Samuel Stephanoci Arven.* – (29) *Martinus Leps Bistricius Transil.* – (30) *Joh. Mikletzius Povaz.* (B_1b) – (31) *Matthaeus Miklian Turocenz.* – (32) *Andreas Cordos Arvenz.* – (33) *Paulus Platani Muotovienz.* – (34) *Petrus Schulerus Cib. Trans.* – (35) *Georgius Feingerus Cib. Trans.* – (36) *Casparus Pharetra Siles.* (B_1b–B_2a) – (37) *Iohann. Pattantyus Cassov., Vng. nob.* (B_2a) – (38) *Elias Bubenka Ezetnek* [!] – (39) *Martinus Cochlatz Neozol., Logogryps.* címen – (40) *Michaél Uhrin Mont. Vall.* – (41) *Andreas Gallikius Rosnav.* (B_2b–B_3a) – (42) *Joh. Szentpéteri Eper. Ung. nob.* (B_2b) – (43) *Josias Raennefeldus Cremn.*

A házasságkötés időpontját a címben olvasható kronosztichon árulja el. Az itt kiemelt betűk összege az 1660-as évszámot adja ki, ehhez azonban nyilvánvalóan hozzá kell venni a rövidítve alkalmazott „que" szócska „V" betűjét is. Az 1665. évet kétségtelenné teszi az ugyanerre az alkalomra megjelent másik köszöntővers-gyűjtemény keltezése is (vö. **3199**).

A vőlegény, idősebb Johannes Sartorius életrajzát lásd **2476**.

Szabó Károly a kiadványt az 1660. évnél vette fel bibliográfiájába (RMK II 947), azonban tévedését ő maga helyesbítette a kötet végén, a Javítandók című függelékben (755).

Cf. **3199**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Prešov *Scient* ①

3203

PÓSAHÁZI János: Rövid tudosétás a conseqventiakrvl. A' pataki iesvita paterek Rövid manifestvmara valo felelettel edgyütt.] [Kassa] (1665) [Türsch?].

A^8 B^6 = [14] fol. – 8°

RMK I 1616 – MKsz 1883: 272 ← Sztripszky I 2192a

Református vitairat. – A címlap háta üres. A főrész élén *Kérdés. Micsoda a keresztyén hitnek fundamentoma* belső cím olvasható (A_2a). A bennefoglalt traktátus két fejezetből áll. Az első *K*[érdés] *F*[elelet] formájában azt tárgyalja, hogyan lehet a Biblia alapján a hit dolgaira nézve helyes és igaz megállapításokat tenni a „consequentiák", azaz a logika szabályai szerint formált következtetések segítségével (A_2a–B_2a). A második rész külön cím nélkül a B_2a lap alján kezdődik a következő szavakkal: *Ezek így lévén, térünk immár a sáros pataki jezsuita paterek Rövid manifestumára.*

E vitairat válasz arra a példány alapján ma nem ismeretes *Rövid Manifestum*ra (**3206**), amelyet valószínűleg Sámbár Mátyás tett közzé a sárospataki jezsuiták nevében az 1665. június 7-én lezajlott szóbeli hitvitáról. A vita egyik részének témája az Úrvacsora két szín alatti vétele volt, ennek bibliai locusokkal való igazolása kapcsán terelődött a szó a konzekvenciákra. Ezért foglalkozik Pósaházi feleletének első részében a *consequentiák* szabályaival, második részében pedig a *Manifestum* tizenegy *cigányság*át tárgyalja, azaz azokat a részleteit kívánja cáfolni, amelyek véleménye szerint félrevezető módon számoltak be a szóbeli vitáról. A vitát tartalmi szempontból részletesen ismertette Heltai János (Biblia Hungarica Philologica. Magyarországi Bibliák a filológiai tudományokban. Szerk. Heltai János. Budapest 2009. A Magyar Könyvszemle és a Mokka-R Egyesület Füzetei 3, 161–170).

E nyomtatványt Szabó Károly Walther László könyvtárának List und Francke által kiadott antikváriusi katalógusa alapján vette fel bibliográfiájába hely és év nélküli XVII. századi kiadványként (Verzeichniss von Büchern u. Handschriften aus den Nachlasse dess Herrn. Ladisl. Walther. Leipzig 1868, 33). Beszámolója szerint Czeglédi István 1659-ben nyomtatott *Malach doktor*ával (**2868**) egybekötött melléklet volt. Úgy vélte továbbá, hogy 1671 után nyomtatták, midőn Báthori Zsófia a pataki református kollégiumot elfoglalta, s oda jezsuitákat telepített (RMK I 1616). A jezsuita Missio Rakocziana azonban már jóval előbb, 1662-től, a Missio Patakiensis pedig 1664-től működött. A nyomtatvány ismeretében pedig az állapítható meg, hogy a traktátust minden bizonnyal még a szóbeli vita évében, vagyis 1665-ben kinyomtatták, a nyomdai anyag tanúsága alapján a kassai nyomdában (V. Ecsedy Judit megállapítása). Nyomdásza feltehetően már Johann David Türsch volt, aki ez év februárjától állt a kassai nyomda élén, és akihez özv. Susanna Severini hozzámént (lásd **3198**).

A *Rövid tudósítás* List und Francke-féle példányát Ráth György vette meg, és hamarosan autopszián alapuló leírást tett róla közzé, amelyben javította a Szabónál olvasható cím néhány apró pontatlanságát (MKsz 1883: 272).

A ma a budapesti akadémiai könyvtár Ráth-gyűjteményében található unikum-nyomtatvány nincs egybekötve a *Malach doktor* igen jó állapotú, megbontatlan XVII. századi kötést viselő egykori Ráth-példányával, hanem XIX. századi kötésben önálló kiadványként őrzik. Címlapja nem függ össze az A_8 levéllel, a könyvtesttől eltérően nincs körbevágva, és olyan erősen restaurált, hogy XIX. századi hamisítványnak vagy fakszimilének tűnik. Eredetiségéhez azonban mégsem fér kétség, hátlapján ugyanis jól láthatóak az A_2a lapon olvasható szöveg festékezésének nyomai, ezek pedig csak a nyomtatás utáni szárításkor kerülhettek oda, továbbá a címlap nyomdai anyaga is olyan tökéletesen egyezik a kassai nyomda készletével, ami fakszimile esetében nem képzelhető el (Borsa Gedeon és V. Ecsedy Judit megállapítása). Valószínűnek látszik, hogy Ráth az általa megvásárolt kolligátumot kettéválasztotta. A *Malach doktor*t, mivel abból szép, ép példánnyal rendelkezett, továbbadta, a *Rövid tudósítás*t pedig gondosan beköttette. Valószínűleg ekkor restaurálták a címlapot, ennek elvégzéséhez elválasztották az A_8 levéltől, s később ragasztással illesztették vissza a helyére.

Cf. **3202,** –, **3206**

Budapest *Acad* ①

3204

SALVE Varaliense, hoc est applausus et vota fautorum, fratrum, amicorum, vicinorum, popularium, familiarium reducem in patriam ... m. Danielem Kleschivm n. H., p. l. caes. hactenus ecclesiae evangelicae in ... civ. S. Georgio pastorem, jam legitime vocatum ecclesiae Varaliensis antitistem et scholae inspectorem feliciter excipientium scripta in Scepusio superioris Hung. tractu s[ive] comitatu ad montes Carpaticos exscripta ... MDCLXV. Cassoviae (1665) Ioh. Dav. Türsch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º

Sztripszky II 2587/136 ← MKsz 1891: 271 – Čaplovič 600

Levél, valamint latin és német nyelvű köszöntő- és gyászversek. – A kiadvánnyal rokonai, barátai és szepesváraljai kollégái üdvözölték a szepesváraljai lelkészi és iskolafelügyelői tisztségre meghívott Daniel Klescht. Klescht az 1663. augusztus 17-i tatár támadás kényszerítette a szepességi Szentgyörgyről való menekülésre. A kiadvány (1) a támadást szintén átélő, és rabságba hurcolt, Elias Ladiver Zsolnán, 1665. március 4-én kelt, Kleschhez írott levelével kezdődik, amelynek megszólítása a következő: *Vale Sancto Georgianum salve Varaliensi junctum, loco intermedio fusum. In honorem ... m. Danielis Kleisch [!] posteaquam praeservatus a captivitate Tartarica, ex ecclesia Szent Gyurgiana in Varaliensem pro sacrorum antistite legitime evocaretur. Plurimum ... amice et frater in Christo dilecte* (A_1b–A_2a). Ezt a következő költemények követik: (2) szerző és cím feltüntetése nélküli latin üdvözlővers (A_2b) – (3) szintén név nélkül jelent meg a következő latin és német költemény: *Daniel. ἀνάγρ. Laedin' da leni: nil dea. ἐπίγρ.* (A_3a) – (4) *Daniel. Lithercker Ei, Land! Lad ein. An Leid. erhellet madrigalisch* (A_3a–A_4a) – (5) majd Daniel testvére, *Christophorus Klesch, eccl. Georg. m. pastor et p. t. colleg. 24. reg. past. con. S. et notarius ind.* verse *Mantissa Daniel, Christophorus ἀνάγρ. elis[?] aspir. H. splendori suo chari. ἐπίγρ.* címmel (A_4a-b) – (6) cím nélkül, latinul *Andr. Günther* (A_4b) – (7) *Joh. Georg. Langsfeld, secund. conc. Germ. Iglov.* latinul – (8) *Adamus Popradius, Prädiger zur Beel* németül (A_4b–B_1a) – (9) *Joannes Schalackius, c. s. in Igl.* latinul (B_1a–b) – (10) *α ω* címmel latinul *Valentinus Perack Capron. Pannonius, scholae Varal. secundum rector* (B_1b–B_2a) – (11) *Elias Langius, p. t. schol. Igl. rector* latin nyelven (B_2a–b) – (12) *Johannes Popradius* németül (B_2b–B_3a) – (13) *Caspar Söldner* németül (B_3a) – (14) *Magister Daniel Kleschius Igloviensis, poëta laureatus, pastor Varaliensis ἀνάγραμμα, K in C mutato* a szerző megnevezése nélkül latinul – (15) *Johannes Gallickius, cant. in Iglov.* németül (B_3a–B_4a) – (16) *Matthias Keberling Montvallen., h. t. collega scholae Varaliensis* latinul (B_4a) – végül (17) *Mitleidenes Trostgedicht über den hochbetriebten aber doch seeligen Hintritt auß dieser bedrengten Welt der beiden edlen jungen (wohlerzogenen) Kinderlein Gregorii Danielis Klesch vier jähriges Schönleins und Annae Judithae gebohren Kleschin anderthalb jähriges Töchterlein* címmel *Clemens Lauff Bartphens.* emlékezett meg Daniel Klesch 1665-ben Szepesváralján elhunyt két gyermekéről (B_4a–b).

A mű szepességi vonatkozású részeiről Pavercsik Ilona írt, tanulmányában részleteket is közölt Elias Ladiver szövegéből, valamint a 4. költeményből (Terra Scepusiensis 647–648).

A nyomtatványt első alkalommal Hellebrant Árpád írta le a „hallei magyar könyvtár" példányát ismertetve (MKsz 1891: 271), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2587/136).

A kiadványt a benne olvasható Christoph Klesch-vers miatt ismertette bibliográfiájában Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-29).

Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek (**3198**, **3208**).

Cf. **3198**, **3208**

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3205

[SÁMBÁR Mátyás: Három üdvösséges kérdés. Kassa 1665 Türsch?]

? + A^{12}–D^{12} F[recte E]^{6} = ? + 100 + [7] pag. – 12°

Theologiai Szemle 1925: 267 – MKsz 1932/34: 10–11 – Čaplovič 601 – V. Ecsedy: Titkos 16 sz., 96 pag.

Katolikus vitairat. – Ma ismeretes egyetlen hiányos példánya az „A" füzet első levelén a főrésszel kezdődik: *Első kérdés. Igaz-e a luther- és kálvinista vallás?* (1-24), ezt követi *A második kérdés. Csak a pápista hit igaz-e?* (24-52), végül a *Harmadik kérdés. A pápisták ellenkeznek-e a Szentírással, avagy inkább a lutherek és kálvinisták?* (53-100). A kötetet három imádság zárja: *Az eltévelyedtekért imádság* (E_3a-b) – *Mise alatt imádság, hogy az áldozat gyümölcsös legyen* (E_3b–E_5a) – *Boldogasszonyhoz mindennapi könyö*rgés (E_5b–E_6a).

E nyomtatvány Sámbár Mátyás *Három idvösséges kérdés* című, először 1661-ben Nagyszombatban megjelent művének (**2997**) második kiadása. Szövegében az első kiadáshoz képest számos apróbb változtatás figyelhető meg.

E második kiadást Szabó Károly még nem ismerte (RMK I 979 jegyzet). Egykori létezésére először Zoványi Jenő következtetett. Zoványi gondolatmenete szerint, mivel a *Három üdvösséges kérdés* 1672. évi kassai kiadása (RMK I 1127) címlapja szerint már harmadik kiadás, 1661 és 1672 között „tehát kellett még lennie egy kiadásnak" (MKsz 1932/34: 10–11 és Theologiai Szemle 1925: 267). A feltételezés helyességét V. Ecsedy Judit igazolta, aki megállapította, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban a *Három üdvösséges kérdés* 1661. évi, első, nagyszombati kiadásának teljes példányaként őrzött kötetnek (jelzete „RMK I 979") csupán az első füzete nagyszombati nyomtatású, „a mű törzse a kassai Türsch nyomdában készült, és azonos a mostanáig példány alapján nem, csak irodalomból ismert második (Kassán készült) kiadással." (Titkos 96–97).

Zoványi Jenő e kassai kiadás elkészültét 1665-ben határozta meg. Ugyanis Matkó István, felsőbányai prédikátor Sámbár kérdéseire adott, 1666-ban kinyomtatott válaszának, a *Fövenyen épült ház romlásá*nak (**3323**) az előszava 1665. július 24-én kelt. Matkó csupán néhány héttel korábban, július 6-án kapta kézhez a Sámbártól személyesen számára küldött példányt, tehát a *Három üdvösséges kérdés* második kiadásának 1665 nyarát megelőzően kellett megjelennie (vö. i. h.). Zoványi feltételezése elfogadható, bár az ennél korábbi nyomtatás sem zárható ki egyértelműen. Pósaházi János, sárospataki tanár ugyancsak 1666-ban válaszolt Sámbár kérdéseire *Summás választétel* című művével (**3288**). Ebben így ír: *Mikor penig és kik által jöve e könyvecske világra, akarod-e tudni? Elsőben a Nagy-Győri kollégium dugá ki ennek cégérét, annak utána 1663-ban Sambár Mátyás jezsuita kezdé itt a mi földünkben árulni*. Pósaházi

fogalmazása nem egészen egyértelmű. Sámbár, aki 1661–1662-ben a győri jezsuitáknál működött, 1663-tól volt a kassai jezsuitáknál a controversia professzora. Ekkor még „árulhatta" Kassa környékén az első, nagyszombati kiadás példányait, de akár az újabb nyomású kassai példányokat is. Mégis az 1665. évi nyomtatás mellett szól, hogy Matkó 1665-ben kapott példányt a *Három üdvösséges kérdés*ből, és Pósaházi 1666. évi *Summás választétel*éből ugyancsak kiviláglik, hogy frissen ismerkedett meg az általa cáfolni kívánt művel. Matkó és Pósaházi egyaránt a második kassai, javított kiadás szövegét idézik. Valószínű tehát, hogy Sámbár 1663-ban még az első, nagyszombati kiadás példányait „árulta", s mikor 1665 elején ismét kinyomtattatta művét, akkor került sor szélesebb körű terjesztésére, s akkor küldött belőle példányt néhány általa ismert református prédikátornak.

Szöllősi Mihály 1668-ban Debrecenben kinyomtatott *Sion leánya* című vitairatának (**3419**) 1666. december 16-án kelt előszavában azt írja, hogy Sámbár a *Három üdvösséges kérdés*t *Patakon újjonlang kibocsátá* (*$_3$b). Sámbár 1664–1665-ben valóban a pataki jezsuita misszió tagjaként működött, de a második kiadás V. Ecsedy Judit által felfedezett példányának betűtípusai egyértelműen bizonyítják, hogy a kiadvány kinyomtatása a kassai műhelyben történt. Nyomdásza feltehetően már Johann David Türsch volt, akihez özv. Susanna Severini 1665 áprilisát megelőzően hozzáment (OszKÉvk 1979: 376, Pavercsik Ilona).

Cf. **2997**!, –, **3323**, **3288**

Budapest *Nat* ②

3206

»[SÁMBÁR Mátyás:] A sárospataki jezsuita paterek rövid manifestuma. Kassa 1665 Türsch.«

Theologiai Szemle 1925: 269 – MKsz 1932: 9

Katolikus vitairat. – E *Manifestum* egykori létezését kétséget kizáróan bizonyítja Pósaházi Jánosnak még ebben az évben, azaz 1665-ben Kassán megjelent felelete: *A konzekvenciák felől való rövid tudósítás a manifestumra való válasszal együtt*. (**3203**). Ez őrizte meg a fenti leírásban olvasható címet a következő formában: *...térünk immár a Sáros Pataki Jezsuita Paterek rövid Manifestumara* (**3203** B$_2$a).

Az írásbeli vita előzményét, a sárospataki külső várbeli piacon a templom előtt 1665. június 7-én lezajlott szóbeli hitvitát Zoványi Jenő ismertette Pósaházi János, Czeglédi István és Sámbár Mátyás beszámolói alapján (Theologiai Szemle 1934: 75–77. Vö. még: Pósaházi: *A summás választételnek ... megerősödése*. Patak 1666, **3310**, 304–305; Pósaházi: *Görcsös bot*. Patak 1669, **3590**, 77–78; Czeglédi: *Egy veres tromfosdit játszó...* Kassa 1666, **3279**, 130–133 és Sámbár: *A három üdvösséges kérdésre, mint felelnek...* Kassa 1667, **3347**, 746–747). Sámbár a vitának az Úrvacsoráról szóló része során kérte, hogy kálvinista ellenfele mutassa meg, hol van a Szentírásban szó szerint megírva az Úrvacsora két szín alatti vétele. Pósaházi azt válaszolta, hogy nemcsak azt kell *isteni hittel* hinni, ami szó szerint megtalálható a Bibliában, hanem azt is, ami jó és igaz következtetésekkel kihozható belőle. A *Manifestum* ennek megfelelően – Pósaházi említett *Rövid tudósítás*a (**3203**) és a többi feljebb hivatkozott forrás alapján – először

beszámolt az 1665. június 7-i szóbeli vitáról, majd részletesen foglalkozott a konzekvenciák bizonytalanságaival, valamint megállapította, hogy a kálvinista confessiók és doktorok a pataki tanároktól eltérően azt tanítják, hogy minden, ami szükséges az üdvösséghez, szó szerint is megtalálható a Szentírásban.

A *Manifestum* feltehetően szerzője neve nélkül jelent meg, Pósaházi válaszában, a *Rövid tudósítás*ban (**3203**) ugyanis csupán *Manifestator*ként emlegeti ellenfelét. A *Görcsös bot*ból (**3590**, i. h.), azonban kitűnik, hogy a piaci vitában Sámbár volt a katolikus résztvevő, maga Sámbár is saját műveként ír a *Manifestum*ról: *Mind ezeket bő szóval eleibe adtuk vala Pósaházinak egy kis Manifestumban, amelyre csak egy kukkot sem felelt, hanem mindannyi doktorinak szemekbe pökvén állatta, hogy nem szükség annak szórul szóra lenni a Szent Írásban, amit hisznek a kálvinisták* (**3347**, 448).

A könyvészeti szakirodalomban a feljebb ismertetett források alapján Zoványi Jenő feltételezte e mű egykori létezését (Theologiai Szemle 1925: 269 és MKsz 1932:9). Megjelenési idejének a szóbeli vita évét, 1665-öt tartotta, ám nyomtatási helyéről nem nyilatkozott. Sámbár 1665-ben Sárospatakon működött, mivel azonban az ottani nyomda nem dolgozott a jezsuiták számára, valószínű, hogy a *Manifestum,* Sámbár ekkortájt írt többi művéhez hasonlóan (vö. **3154**, **3155**, **3289**) Kassán jelent meg.

Cf. –, **3203**, **3202**

Tarnóczi István: Conclvsiones philosophicae a r. p. Stephano Tarnoczy Soc. Jesu, aa. ll. et phil. doctore propositae defendente ... Georgio Pothoransky ex convic. phil. baccalaureo (Kassa) 1665. – Vide **3207**

3207

TARNÓCZI István: Philosophia, qvam ... in ... universitate episcopali Cassoviensi pro suprema philosophiae laurea consequenda publice propugnavit ... Georgius Pothoransky de Farkas-falva, a.a.l.l. et philosophiae baccalaureus convictor, ... praeside r.p. Stephano Tarnoczy e Soc. Iesu ... Cassoviae 1665 typis Iohann. David Türsch.

[ ]^{1},)(^{4}, A^{12}–O^{12} P^{4} Q^{4} = [8] + 344 + [8] pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 1046 – Sztripszky II 2589/137 ← MKsz 1890: 270 – Čaplovič CX – Čaplovič 602

Filozófiai vizsgatételek. – A rézmetszetes díszcímlap közepén két oszlop között Hercules áll az általa legyőzött nemeai oroszlánnal, buzogányán az *Erit cognita monstris* felirat olvasható. Feje fölött sas repül a *Cel. principi Francisco Rakoczi* felirattal. A bal oldali oszlop tetején a Báthoriak sárkányfogas címere és a *Fortes creantur fortib(us)* jelmondat, a jobb oldalin a Rákóczi család címere és a *Nec imbellem generant aquilae columbam* jelmondat látható. A hős kettétört keréken áll, alatta Gorgó feje. Itt a felirat szövege: *non amplius illudes.* Alul a nyomtatott címlap szövegétől eltérően a következő cím áll: *Conclvsiones philosophicae a. ... Stephano Tarnoczy Soc. Iesu, aa. ll. et phil. doctore proposita, deferente ... Georgio Pothoransky ex convinc. phil. baccalaureo. 1665.* A metszetet *Maurit. Lang sculpsit*. A nyomtatott címlevelet

( )(1) *Georgius Pothoransky* ajánlása követi, amely két változatban maradt fenn. Az „A" variáns *Francisco Georgio Rakoczi de Felsö Vadász, electo Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino...* van intézve és nagyrészt a rézmetszetes díszcímlap magyarázatát adja ( )(2a–)(4b). A „B" variáns *divo Indiarum apostolo Francisco Xaverio, novo Orbis thaumaturgo ... Sancti patris Ignatii filio* szól ( )(2a–)(4b). A főrész a filozófia tárgyából *XXXI* (1–106), a fizikáéból *LXVII* (107–307), az etikáéból *XIII* (308–344), a metafizikából *II* tézist tartalmaz (342–344). Végül *Index rerum potiorum* című tárgymutató zárja a kötetet (Q_1a–Q_4b).

E vizsgatételeket 1665-ben vitatták meg a kassai jezsuita egyetemen. A vizsgáztató Tarnóczi István jezsuita, a filozófia professzora volt. A filozófiai doktori cím elnyeréséért a szepességi Farkasfalvából származó Georgius Pothoransky baccalaureus vizsgázott.

A Magyar Tudományos Akadémia példánya csak a rézmetszetes díszcímlapot tartalmazza. Horváth Ignác ennek szövege alapján *Conclusiones philosophicae...* címen kassai 1669. megjelenésű nyomtatványként felvette a Szabó Károly bibliográfiájához készített kiegészítései közé (MKsz 1890: 270), bár azt is megállapította, hogy a példány csakis címlapjára nézve különbözik a másik (RMK II 1046) leírt nyomtatványtól (RMK II 1046). Sztripszky Hiador megismételte Horváth megállapítását, és önálló tételként szerepeltette kiegészítő bibliográfiájában (II 2589/137). Ján Čaplovič felismerte, hogy a *Conclusiones philosophicae* rézmetszetes díszcímlap Tarnóczy *Philosophia* című művéhez tartozik, és mint tévesen feltételezett nyomtatványt, kizárta a megjelent nyomtatványok köréből (CX).

In 15 bibliothecis 28 expl. – Bratislava *Univ* (A-variáns) – Budapest *Acad* (A-variáns), *Nat* (A-variáns), *Univ* (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (A-variáns), *Univ* (B-variáns) – Debrecen *Univ* (A-variáns) – Kežmarok *Ev* (A-variáns) – Martin *Nat* – Szeged *Univ* (A-variáns) – etc.

3208

VALE S. Georgianvm, hoc est verba optima moris, amoris, honoris, quibus Danielem Kleschivm, aa. ll. et phil. m., poet. laur. caesar. coetus Evangelici hactenus in lib. ac reg. civitate S. Georgio antistitem ... non sine lacrymis dimittit civitas intercessorem, ecclesia pastorem, schola inspectorem, auditorium patrem, collega fratrem, Basinga vicinum fidelissimum... Cassoviae [1665] Johan. David Türsch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1047 – Čaplovič 603

Köszöntő versek latin és német nyelven. – A költeményekkel a Pozsonyhoz közeli Szentgyörgy városából a Szepességbe távozó Daniel Klesch evangélikus lelkészt köszöntötték a következő személyek: (1) *Daniel Kleschivs* nevéből képzett anagrammára írta versét *MDCLX. mense Novemb.* dátummal *Daniel Jandicius, Günzini...* (A_1b) – (2) *Acclamatio ad ... Danielem Klesch, Divo-Georgio ad ecclesiam Varalliensem vocatum* címmel *Jacobi Faschko, eccl. Bözinien. Evangelico-Boemicae ministri, cont. ... Poson. adsessoris ... primarii* (A_1b–A_2a) – (3) *die festi conversionis Pauli 1665 S. Georgi. Paulus Galli, eccl. Boh. ibidem pastor...* (A_2a–A_2b) – (4) *Anagramma emmetrum* címmel *Andreas Venzelius, hactenus pastor Schateinens.,*

nunc ... min. Poson. xenodoch. adjunct. (A_2b–A_3a) – (5) *Ad regium liberumque S. Georgium, patriam meam* címmel *Johannes Christophorus Galli, olim licaei patrii rect., eccl. Harkensis pastor* (A_3a–A_3b) – (6) német nyelvű köszöntő verset írt *Wolfgangus Fickius, p. t. jur. vice not. ibidem* (A_3b–A_4a) – (7–9) *Comes Ithaci pedi sequs Ithacum... – Comite Phaleucio – Comite Juli jambo* címmel három költemény, szerzője *Iohan. Nostitij Solna Pann., ss. th. phil. et s. ph. cultor, p. n. Aristid. extorris Ithaca* (A_4a–B_1a) – (10) *Propemticum* címmel ismét német nyelvű költeményt írt *Andreas Richter* (B_1a–B_2a) – (11–16) *Propempticon in abitum ... m. Danielis Kleschii ... patrono singulari, praeceptori fideli, amico et affini ... sub discessu [puta die 28. Jan. anno 1665] scriptum, dicatum et consecratum a Georgio Sommerkorn Modr. Hung., p. t. scholae Sz. Georg rectore* címmel versfüzér, a hat önálló vers címe: *Strophe – Antistrophe – Epodos – Aliud I. Ecclesia loquitur – II. Ipse de se – Autor* (B_2a–B_4a) – (17) német nyelvű *Valet-Sonnet* szintén tőle: *Georg Sommerkorn von Modern, d. Z. der Schulen in St. Geörgen Ober Vorstehern* (B_4a) – (18) *Adm. rev. et clar. vir domine, amice et fautor colendo* megszólítással prózában írt köszöntést: *Jos. Guthov. C. p.* (B_4b) – (19) *Magister Daniel Cleschius* nevére írott *ἀνάγρ.* és vers, szerzője *Georg. Rutkai Soln. Hung.* (B_4b).

A nyomtatás éve a címlapon lévő kronosztichonból olvasható ki. Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek, ld. **3198**, **3204**.

Cf. **3198**, **3204**

Budapest *Nat* ①

Zodiacus insignis duodecum virtutum symbolis ... Francisci-Georgii Rakoczy de Felsö Vadasz ... eidem ab ... imperatore Leopoldo primo perpetuus de Sááros, ejusdemqve comitatus supremus comes creatus pronunciaretur, ab academico Societatis Jesu collegio Cassoviensi praesentatus. [Cassoviae 1655] – Vide **3230**

3209

ACCLAMATIONES votivae in honorem ... domini m. Christiani Seelmanni, hactenus antistitis eccl. Cremnicens. primarii, jam autem Leutschoviam in primarium itidem pastorem nutu Divino legitme [!] evocati effusae tenui et simplici vena, sincero tamen animo et corde ab amicis suae reverendae claritatis integerrimis in comitatu Trenschiniensi. ...anno MDCLXV. 24. Junii. Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brever.

A^2 = [2] fol. – 4°

RMK II 1049 – Čaplovič 1142

Üdvözlő versek. – A címlapra, a dátum fölé az *A. S.* monogramú szerző költeményét nyomtatták. Feltehetően Andreas Sartoriusszal, a 4. vers írójával azonos, és valószínű, hogy ő állította össze a nyomtatványt, amellyel Trencsén megyei magas rangú egyházi személyek köszöntötték a Körmöcbányáról a lőcsei első lelkészi hivatalra meghívott Christian Seelmann

evangélikus lelkészt. A költemények szerzői: (1) ... *votum votivum Joachimi Kalinkii, pastoris eccl. Illavien. et eccl. Evangel. per comit. Trenschin., Liptov. et Arvensem superattendentis* (A_1b–A_2a) – (2) *Martinus Tarnoci, pastor eccl. Divikien., eccl. Evangel. per comit. Nitrien., Poson., Barschien. superattendens* (A_2a) – (3) *Fidei munimentum virtute Dei involvi* címmel: *Johan. Augustini, exul Christi in Lieskocz ad Illavam ..., contub. Trenchin. senior.* – (4) *Ita vovebat suo fautori et amico singulari Andreas Sartoris, eccl. Cassensis in comit. Povaziaco pastor et ... contub. Trenschinien. notarius* (A_2b).

A lőcsei nyomda vezetőjének, Lorenz Brewernek 1664. október 6-i halála után a nyomdát Wittenbergben végzett fiatalabb fia, Samuel irányította (1665-1699 között). Az első évben még néhány kiadvány a „Brewer-örökösök" impresszummal jelent meg, de többségükön már Samuel Brewer neve szerepel (OSzKÉvk 1979: 381–382, Pavercsik Ilona).

Seelmann lelkészi meghívásának alkalmával más kiadványok is megjelentek, ld. **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300.**

Cf. **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300**

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča *Ev*

3210

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1666. Leutschau 1665 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3211

CSEKE István: Cavsae non causae ... aa. ll. et philosophiae baccalaureis per ... Stephanum Cseke, e S. J., aa. ll. et philosophiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium recens creatis a nobilibus ac ingenuis Cassoviensis poëseos auditoribus dicatae mense Julio die 28. anno ... Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brever.

A^8 B^4 = [12] fol. – 8° – Orn.

Čaplovič 1144

Köszöntő versek. – A nyomtatvány azoknak az új filozófiai baccalaureusoknak a köszöntésére készült, akiket Cseke István filozófiaprofesszor 1665. július 28-án avatott fel Kassán. A címlap hátán: *Nomina dd. neobaccalaureorum* sorolja fel az ünnepeltek nevét: *Johannes*

Debrödi, Johannes Domi, Johannes Martiss., Israel Nigri, Martinus Aeditvi, Matthias Mihalovics, Nicolaus Krucsai, Stephanus Csernatoni, Stephanus Josa. Ezután *Ad dd. neo-baccalaureos* megszólítással a *Humanitas Cassoviensis*, azaz a poétikai osztály prózai köszöntője áll (A_2). *Ad dd. neo-baccalaureos libellus de seips*oval kezdődően először rövid, két- és négysoros epigrammák következnek (A_3a–A_6a). Majd öt hosszabb, két-két részre tagolódó költemény szól Krisztus szenvedéseiről. A költemények első része a szenvedések okait kérdezi, második részükben *Christus poetae respondet*. Címeik: [1] *De sudore Christi sanguineo* (A_6a–A_8a). – [2] *De flagellatione Christi* (A_8a–B_1a) – [3] *De coronatione Christi* (B_1a–B_2a) – [4] *De bajulatione crucis* (B_2a–B_3a) – [5] A *De crucifixione Christi* (B_3a–B_3b). Az utolsó versben a szerzők az új babérkoszorúsokat köszöntik: *Poetae ad dd. neobaccalaureos* (B_4a). Az utolsó levél hátán a köszöntő hallgatók neve szerepel: *Georgius Palugyai nobilis Ungarus de Kis Palugya, Aloysius Andreanszki nobilis Ungarus convictor, Stephanus Sykszai nobilis Ungarus convictor, Melchior Berzeviczi nobilis Ungarus, Henricus Hedri nobilis Ungarus, Georgius Therink nobilis Ungarus, Stephanus Harsagyi nobilis Ungarus, Andreas Repkovicz Scepusiensis, Michael Kazik Makoviczіensis, Franciscus Ban nobilis Ungarus, Georgius Kosoticz Ungarus, Johannes Mislei Ungarus.*

A nyomtatvány első bibliográfiai leírását Ján Čaplovič készítette el (1144). Az avatás éve a címlapon található kronosztichonból való.

Budapest *Univ* ①

3212

DIVINO lumine prospiciente ... m. Johannes Kemmel, gymnasii patrii reg. liberaeq(ue) civit. Leutschoviensis rector solertissimus, theologiae candidatus, juris connubialis licentia ... Reginam Stürbitzin ... quondam ... Andreae Stürbitz, senatorii ordinis in reg. et liber. civit. Cassov. assessoris jurati filiam ... sponsam ... ritu per-quam solenni sibi jungens, ornatus atq(ue) annulo poeticis votorum nitente Gamicorum gemmis mactatus et proclamatus sponsus. Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brewer.

A^4–C^4 = [12]fol. – 4º – Orn.

RMK II 1050 – Čaplovič 1145

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Johann Kemmelnek, a lőcsei gimnázium rektorának, a teológia tanárának és Regina Stürbitznek, Andreas Stürbitz kassai tanácsos árvájának esküvőjére készült. Az üdvözlőversek szerzői: (1–2) *Christian Seelmann, Pfarrh.* latinul és németül (A_1b–A_2a) – (3) *Abraham Eccardus, nunc pastor Leibiciensis* (A_2a) – (4) *Joachimus Erytrhraeus, archi-diaconus* (A_2b–A_3a) – (5) *M.A.T.B.* (A_3a–b) – (6–9) *Wenceslaus Johannides, gymn. Caesar. rector* írt *I., II., M. Johannes Kemmel. Anagr.* valamint *Aenigma* címmel (A_3b–A_4a) – (10–11) *Johannes Kretschmer, p. t. conrector,* cím nélkül latinul, görög részletekkel és *II. Regina Sthierbitia sponsa, anagramm., Ex Esther cap. XIV.* címmel (A_4a–B_2a) – (12) *Johannes Meltzelius n. Moravus, gymn. Caesareofor. conrector* (B_2a–b) – (13–14)

A. T. G. M. S., Johannes, Regina, Kemmel, Stürbitzin, ἀνάγραμ... címen németül és latinul (B_2b–B_3b) – (15) *Thom. Johanni, canto. Leutschov.* németül (B_3b–B_4b) – (16) *Tobias Cruciger, quartae classis praeceptor* (B_4b) – (17) *Thomas Lassota, Bitschina Sil., V. class. praeceptor* (C_1a) – (18) *Martinus Zeman, VII. class. aud.* – (19) *Johannes Niclas Medz. Siles., VIII. class. aud.* (C_1b) – (20) *S. B. c. et t. L., Sponsus sponsam alloquitur* címen – (21–22) *Andreas H. Cruciô Transylv., p. t. a. s. L., Quorundam alumnorum vota* és *Chronodist.* címen (C_2a) – (23) *Melchior Tobias T., p. n. g. L. al.* – (24) *Simon Bernovius Thuroc.* (C_2b) – (25–26) *Georgius Lani* egy akrosztichonnal és egy *Chronodistichon*nal – (27) *Casp. Holick Sil.* (C_3a) – (28) *Clemens Guhr Hung. Caesar.* – (29) *Michaël Dominick Scepus.* – (30) *Georg Schmegner Scep., Echo*val – (31) *Matthias Frölich, patrit.* (C_3b) – (32) *Johannes Meisner Sil. Jabl., Magister Johannes Kemmelius vivat! Anagram...* címmel – (33) *Jacobus Martini Cromb.* – (34) *Adamus Lednicky* (C_3b–C_4a) – (35) *Albertus Discordia Sil.* (C_4a) – (36) *Jacobus Capito* (C_4a) – (37) *Franciscus Sartoris* – (38) *Jacobus Stejer Arvens.* (C_4a-b) – (39) *Jerem. Lednickj.* (C_4b) – (40) *Johann. Rompauor.* [recte Rompauer] *patrit.*

Ján Čaplovič (1145) szerint az *M. A. T. B.* monogram „Martinus Adami Teuto-Brodenus”-t, az *A. T. G. M. S.* „Andreas Thann Georg. Mont. Scepusiensis”-t, az *S. B. c. et t. L.* pedig „Samuel Brewer Civis Et Typographus Leutschoviensis”-t jelöli.

Johann Kemmel (1636–1685) Lőcsén született, iskoláit Eperjesen, majd Wittenbergben végezte. Hazatérve 1661-től az eperjesi gimnáziumban tanított, 1664-től Lőcsén conrector, a következő évtől rektor. 1669-ben állásából elmozdították, ezután Szomolnokon lett lelkész. 1672-ben száműzetésbe kényszerült, azonban 1681-ben visszanyerte állását.

A házasságkötés évét a címben olvasható kronosztichonok adják meg. Az első közvetlenül a dátumot adja ki, a másik 4025-öt illetve 2355-öt, a kettő különbsége szintén 1665-öt eredményez.

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča *Ev*

3213

(GYÖNGYÖSI János): Arani giapjubul ekesittetet ruha a dücziöendö leleknek, (az az rövid uút és könyü világositó mód az elmélkedésre, ...). Löcsen 1665 Samuel Brever.

A^{12}–G^{12} H^6 = [90] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1024 – Čaplovič 1146

Katolikus elmélkedésre oktató könyv és imádságoskönyv. – A cím szövegének a címleírásban zárójelbe tett része a címlap hátán folytatódik (A_1b–A_2a), és a végén bibliai idézettel zárul. A szerző, *fr. Johannes Chrysostomus Gyöngyösi* a *Rima-Sechi Anna Maria asszonynak, ... Weszeleni Ferencz urunk ... házas társának* címzett *ajánlólevele* (A_2b–A_6a) végén nevezi meg magát. Majd *Az olvasóhoz* címzett előszó következik (A_6b–A_7b). A főrész először az elmélkedés hat *regulá*ját részletezi, majd azok megerősítésére ad tanácsokat (A_8a–C_7b). A *Lelki számvé-*

tel belső címlap után (C_8a) a lelkiismeret-vizsgálat négy regulája olvasható (C_8b–D_8b). Újabb belső címlappal (D_9a) *Következnek ájtatos imádságok:* (1) *Az Istennek számlálhatatlan sok jótéteményeiért hálaadó imádság* (D_9b–E_7a) – (2) *Lángokkal gerjedező fohászkodások a Jézus szentséges emberségéhez* (E_7b–E_{10}a) – (3) *A Jézus Istenségéhez lángokkal gerjedező fohászkodások* (E_{10}a–E_{12}a) – (4) *Jézus nevéről való litánia* (E_{12}b–F_8a) – (5) *A Boldogságos Szűz Máriához* (F_8a–F_{10}a) – (6) *Litániája a makula nélkül való ártatlan Szűz Máriának, ... amely szokott mondatni Loretomban* (F_{10}b–G_5a) – (7) *A Boldogságos Sz. Ferencz Atyánkhoz való köszönet* (G_5b–G_6a) – (8) *Imádság a boldog Sz. Ferencz atyánkhoz* (G_6b–G_{10}a) – (9) *Sz. Ferenczhez való litánia* (G_{10}a–H_1b) – (10) *Imádság* (H_2a–b) – (11) *Nappali idvösség dolgaiban való szorgalmatos szerénység* 12 pontban (H_3a–H_5b) –(12) *A szeretetben lángodozó Szent Bonaventura doktornak imádsága Paduai dicsőséges Sz. Antalhoz* (H_6a–b). A nyomtatvány minden egyes lapját azonos, körzetekből összeállított keret díszíti.

A 2. és a 3. imádság szövegkiadása: Szelestei N. László: Magyar ferencesek prédikációs gyakorlata a 17. században. Piliscsaba 2003, 26–27.

Gyöngyösi János (?–1675) ferences szerzetes. 1665-ben Kassán a ferences szerzetesek gyóntatójaként készítette e munkáját, amely ugyanebben az évben latinul is megjelent, Széchy Mária férjének, Wesselényi Ferenc nádornak ajánlva (**3214**). Az ajánlólevél és az olvasóhoz szóló előszó is fordítás, Gyöngyösi csupán a címzettek nevét változtatta meg, és a latin előszó végén szereplő neveket hagyta el. A két változat további eltéréseit ld. a latin kiadás leírásában (**3214**).

Szabó Károlynál a latin *Vellus aureum* leírásában (RMK II 1051) a magyar változat megjelenési éve sajtóhibával 1665 helyett 1695-ként jelent meg. E tévedésre később J. I. hívta fel a figyelmet (MKsz 1890: 367).

Gyöngyösi munkásságát és magyar nyelvű imádságait Szelestei N. László méltatta (szövegkiadás 25–27).

Cf. –, **3214**

Budapest *Nat* cop. (Gyöngyös, Martin) – Gyöngyös ① – Martin *Nat* ④
Olim: A marosvásárhelyi Teleki-ktárban

3214

(GYÖNGYÖSI János): Vellvs avrevm beatificandae animae, (id est brevis methodus ... meditationis). Leutschoviae 1665 typis Samuelis Brever.

A^{12}–E^{12} = [60] fol. – 12° – Orn., init.

RMK II 1051 – Čaplovič 1147

Katolikus elmélkedésre oktató könyv, imádságoskönyv és prédikációkészítési szabályok. – A cím szövegének a leírásban zárójelbe tett része a címlap hátán folytatódik, végén bibliai idézettel zárul. A szerző, *fr. Joannes Chrysostomus de Gyöngyös* az ezt követő *Epistola dedicatoria ad ... Franciscum Weszeleni de Hadad, perpetuum de Mura[n], ... Regni Hungariae palatinum,*

Cumanorum judice(m), ... consiliarium ac per totum Regnum Hungariae locum tenentem, ... patronum címzett ajánlólevele (A_2a–A_4a) végén nevezi meg magát. Ezután *Praefatio ad lectorem* következik, amelynek aláírói az egyben a könyv nyomtatására is *die 30. Julii 1665.* engedélyt adó *fr. Vilabaldus, ss. theologiae lector et commissarii visitatoris secretarius* és *fr. Michael Venzel ab Amberga, commissarius visit.* (A_4b). A főrész tartalma és beosztása nagyjából egyezik az ugyanebben az évben megjelentetett magyar változatéval (**3213**). Először az *In nomine sanctissimae et individuae Trinitatis* kezdődő rész hat *regulát* ajánl az elmélkedésre készülő olvasó figyelmébe (A_5a–A_9a), majd mindegyiket példával erősíti meg az *Exempli gratia ad confirmandas praefatas regulas* című fejezet (A_9b–B_6b). A nyomdailag belső címlapként elrendezett *Examen conscientiae* cím után következő *Modus facilis examinandi concionatorum* (B_6b–C_2a) a magyar változatban nem szerepel. Négy *regulá*ban foglalja össze a prédikációkészítés szabályait. Újabb belső címlapon *Instructio concionatorum* ismét négy regulából áll (C_2b–C_9b). Ezután újabb belső címlappal *Sequuntur orationes devotae* (C_{10}a–E_{12}a). Az egyes imádságok címe a következő: (1) *Gratiarum actio valde elegans, pro innumeris Dei beneficiis* (C_{10}b–D_3a) – (2) *Imaginationes et aspirationes flammigerae ad humanitatem Christi* (D_3b–D_4b) – (3) *Aspirationes flammigerae simpliciter ad divinitatem* (D_5a–D_6a) – (4) *Litaniae de nomine Jesu* (D_6b–D_{10}b) – (5) *Ad Beatam Virginem...* (D_{11}a–b) – (6) *Ad eandem Virginem* (D_{12}a–b) – (7) *Litaniae b. Virginis Mariae pro felici morte et gratia ad hanc necessaria obtinenda, in aede Lauretana dici solitae* (E_1a–E_4b) – (8) *Salutatio ad beatissimum Seraphicum patrem nostrum Franciscum* (E_5a–b) – (9) *Oratio ad ... patrem nostrum Franciscum* (E_6a–E_8a) – (10)*Litaniae ad Seraphicum patrem n[ostrum] Franciscum* (E_8a–E_{10}a) – (11) *Exercitium diurnum ... duodecim horae diei* (E_{10}b–E_{12}a). A nyomtatvány minden egyes lapját körzetekből összeállított keret díszíti, és ugyancsak körzetekből összeállított egész lapos kereszt zárja.

Részleges szövegkiadás: Szelestei N. László: Magyar ferencesek prédikációs gyakorlata a 17. században. Piliscsaba 2003, 68–72 és Retorikák 2003, 282–286 az *Instructio concionatorum* latin szövege és annak magyar fordítása.

Gyöngyösi e munkája ugyanebben az évben magyarul is megjelent. A két változat közötti eltérések a következők: A magyar kiadásban az ajánlás Wesselényi Ferenc nádor feleségéhez, Széchy Máriához szól. (**3213**). Csak e latin kiadásban szerepel az *Instructio concionatorum* című rész és az *Ad Beatam Virginem* (5.) számú imádság. A magyar rész utolsó, Szent Bonaventurához szóló könyörgése ellenben a latin változatból hiányzik. Gyöngyösi latin nyelvű munkáját, különös tekintettel a prédikálásra vonatkozó szabályaira Szelestei N. László elemezte (szövegkiadás 25–27).

A Magyar Országos Levéltárban fennmaradt nyugta szerint Samuel Brewer e könyv kinyomtatásáért 1666. január 2-án Szabó Mártontól, a nádor tiszttartójától *138.50 florenum*ot, Gyöngyösi János pedig a nyugtára rávezetett kézírásos kiegészítése szerint: *pro compactura 4 imperiales, pro mea uccessitate 4 florenos* kapott (MKsz 1890: 367, J.I.).

Cf. **3213**, –

In 9 bibliothecis 29 expl. – Bratislava *OFM, Mus, Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Esztergom *OFM* – Kremnica *OFM* – Martin *Nat*

Heinzel, Joannes: Diatribe philosophico-theologica de creatione, ... Lőcse 1665. – Vide **3260**

3215

HEINZEL, Joannes: Exercitium metaphysicum, continens quaestionem: an vniversale et singulare sit peculiaris disjuncta entis affectio? Quod ... in Montano-Neosoliensi gymnasio sub praesidio m. Johannis Heinzelii, p. t. Athenaei ejusdem moderatoris ... exercendi gratia publice ac placide ventilandum proponit respondens Thomas Steller Slabosseno Pannonivs, ordinarivs ibi oeconomus, ad diem 15. Septembris anno MDCLXV... Leutschoviae MDCLXV typis Samuelis Brever.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º

RMK II 1052 – Čaplovič 1157

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *T(homas) S(teller) S(labosseno) P(annonius) respondens* szöveg nélküli ajánlása olvasható *Deo uni in essentia, trino in personis ... primo studiorum suorum autori...* A főrész *IV membrum*ból áll (A_2a–B_3a). Közülük az első a vizsgán használt fogalmakat mint *Universale*, s*ingulare* és a*ffectio* magyarázza. A második a tételt tartalmazza, amely szerint a létezésben formálisan elvont egyetemes és metafizikai egyedi a reális, pozitív és tényleges létezőtől transcendentálisan nem különbözik. A következő két *membrum* e tétel mellett, illetve ellene érvel. Majd 11 teológiai és logikai *πάρεργα* csatlakozik a főrészhez (B_3a). Végül öt üdvözlővers köszönti Thomas Stellert. Szerzőik: [1] a *praeses,* – [2] *Johannes Goldhammer Novisol., s.c.c. in gymn. eod.* – [3] *Andr. Blasi Thurocz.* (B_3b) – [4] *Matthaeus Kephalides Thurocz, gymn. Neosol. alumnus* – [5] *Michael Paulovicz, gymn. alumnus* (B_4a).

E vizsgatételeket a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1665. szeptember 15-én. A vizsgáztató Joannes Heinzel, az iskola rektora, a vizsgázó a Gömör megyei Szlabosból származó Thomas Steller (1640–1715) volt. Ő itthoni tanulmányait követően a wittenbergi egyetemen tanult tovább, majd mint tanár működött Besztercebányán. 1674-ben a pozsonyi vésztörvényszék elé idézték, és gályarabságra ítélték. Az 1676. évi szabadulás után Zürichben, majd Wittenbergben élt. Ezután, hazaköltözve Besztercebányára, evangélikus lelkészként működött haláláig.

Szinnyei József a címben feltett kérdést tekintette a mű címének, és így vette fel Steller munkái között: „An Universale et Singulare Sit Peculiaris Disjuncta Entis Affectio? Leutschoviae, 1665." (XIII 19).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3216

[KLESCH, Daniel:] Dvvidische [!] Schäffer-Treü und Ritter-Ehr in einem neüen Klinge-Gedichte gezeiget von dem Carpatischen Kämpfer, einem Davidischen Unter-Harpfenisten und Nach-Schäffer. Leütschau [1665] bey den Brewerischen Erben.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 4º

Čaplovič 1149

Lakodalmi versek. – A kiadvány (1) *Günther Litter-kehr* címen anagrammával és ennek kifejtéseként tíz szakaszból álló verssel a „Günther" nevű vőlegényt köszönti, akit az ószövetségi Dávidhoz hasonlít, aki özvegyasszonyt vesz el, kettőjüket pedig Dáviddal és Abigéllel állítja párhuzamba ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a). A második verses köszöntés (2) *Im Namen Jesu* címen *Hochzeiträtsel*lel a menyasszonyt ünnepli ([ ]$_2$b). A mű, szövegéből kikövetkeztethetően minden bizonnyal David Günther 1665. május 11-én tartott esküvőjére készült, a második költeményben *Bekennerin*nek nevezett menyasszony tehát Judith Brewer, Johann Brexel özvegye volt (vö. **3227**). Írója magát a költemények alatt az *m. D. K. p. W., in der deutschgesinnten Genossenschaft der Kühne.* monogrammal jelöli, amelyet Ján Čaplovič „m. Daniel Klesch pastor Waraliensis"-ként oldott fel (1149). Szintén az aláírásban szerepel Daniel Klesch felesége: *Elisabetha Kleschin genannt, gebohrne Grueberin*.

A nyomtatási év és a szerző megnevezése nélküli kiadványt először Ján Čaplovič írta le (1149). Véleménye szerint a nyomtatvány minden bizonnyal 1665-ben készült, ebben az évben lett ugyanis Klesch Szepesváralján lelkész, valamint Lorentz Brewer halálát követően ebben az évben volt jellemző, hogy a nyomda néhány kiadványa „Brewer örökösei" jelzéssel jelentek meg. Megállapítását támasztja alá az esküvő időpontja is, amely a másik ugyanezen alkalomra megjelent versgyűjtemény címéből ismeretes (**3227**).

David Günther Késmárkon született, életéről annyi ismeretes, hogy Jénában, majd 1659–1660-ban Wittenbergben volt egyetemi hallgató. 1658–1664-ben hazai alkalmi versek szerzőjeként bukkant fel (ld. Személynévmutató).

Čaplovičra hivatkozva Daniel Klesch műveként vette fel bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-14), bár fenntartásaikat is kifejezik az azonosítással kapcsolatban. Szintén szerzőként veszik fel „Elisabetha Kleschin"-t is (EK-1).

Cf. –, **3227**

Budapest *Nat* cop. – Spišská Nová Ves *Ev* ①

3217

NAENIAE, quas, ubi par nobile fratrvm Rochserianorvm Michael et Iohannes Godofredvs filiorvm ... dni. Zachariae Rochseri, vrbvrarii primarii uni inclusum urnae splendidissima exequiatorum comitatum turba terrae mandaretur, lugentes ingeminarunt amici anno MDCLXV die XXVII. Decembris. Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brewer.

[1] fol. – 538 × 387 mm

Čaplovič 1150

Latin és német gyászversek. – Az egyleveles, plakát formátumú nyomtatvány a címsorok alatti szöveget három hasábban közli. A költeményekkel 1665 decemberében Zacharias

Rochser selmecbányai polgárt és bányatulajdonost vigasztalták barátai két fiának, Michaelnek és Johann Gottfriednek elvesztése miatt: (1) *Gottfriedus Titius Sil., ecclesiae Schemniciensis symmysta* – (2) német gyászverset írt *Christophorus Klesch, pastor in Monte D. Georgi, apud gep. et XXIV. reg. assess. et notar.* – (3) szintén német verset *Philip Heütsch Pfarrer zu Matzhsdorf, pp. ad sup. P. orator* – végül latin költeményekkel szerepelnek (4) *M. Johann. Kemmel L., gymn. patr. rector* – (5) *Johannes Hammer Schemniciens., conrector*.

Zacharias Rochsernek kettős gyásza is volt: egy éven belül vesztette el először feleségét, ekkor pedig két kiskorú fiúgyermekét. A temetés Selmecbányán 1665. december 17-én ment végbe.

Az Akadémiai Könyvtár példányát először Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (1150). A kiadványt Karl F. Otto és J. P. Clark is felvette a Klesch-család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. CK-30).

Budapest *Acad* ①

3218

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1666. Levoča 1665 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3219

PRAEPARATIO ad missam, quae dicitur accessus altaris. [Leutschoviae 1665 Brewer.]

A^{12} B^{12} C^{6} = [30] fol. – 12° – Init.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1152

Katolikus imádságok. – A kiadvány a misére induló hívek számára olyan, szertartásra előkészítő imádságokat tartalmaz, amelyek általában a misekönyvek elején találhatók. A címlap hátán *Indulgentia*, amelynek mise előtt való elmondása esetén XIII. Gergely pápa 50 éves bűnbocsánatot engedélyezett (A_1b–A_2a). Ezt *Antiphona*, zsoltárok (*Psalm*. 83–85, 115, 129), végén *Oremus* felszólítással kezdődő könyörgés követi (A_2a–A_{10}a). Majd a következő imádságok olvashatók: *Oratio S. Ambrosii episcopi* a hét napjaira (A_{10}b–B_7a) – *Alia oratio ante missam* (B_7a–B_8b) – *Oratio S. Thomae Aquinatis* (B_9a–B_{10}a) – *Gratiarum actio post missam*. *Antiphona* (B_{10}a–B_{10}b) – *Canticum trium puerorum. Dan. 3.* (B_{10}b–B_{12}b) – *Psalmus 150.* (B_{12}b–C_2a) –

Oratio S. Thomae de Aquino (C_2b–C_3b) – *Alia oratio S. Bonaventurae* (C_3b–C_5a) – *Rhythmus S.Thomae ad sacram Eucharistiam* (C_5a–C_6a) – *Oratio Seraphici Doctoris S. Bonaventurae ad gloriosum divum Antonium de Padva* (C_6b). A nyomtatvány valamennyi lapja körzetekből álló keretbe van foglalva.

E nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 345). Ján Čaplovič lőcsei nyomtatványnak tartotta (1152). A betűtípusok vizsgálata igazolta megállapítását (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

Budapest *Acad* cop. (Martin) – Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ① ①

3220

PRAEREVERENDO et clarissimo viro, dn. m. Christiano Seelmanno, ad supremum apud Leutschovienses pastoratum etc. proficiscenti amico par amicorum Cremniciensium gratulatur. Leutschoviae 1665 typis Samuelis Brever.

)(^{2} = [2] fol. – 4° – Init., orn.

RMK II 1054 – Caplovic 1148

Üdvözlő versek. – A költeményekkel a Körmöcbányáról a lőcsei első lelkészi hivatalra meghívott Christian Seelmann evangélikus lelkészt köszöntötte: (1) *Matthias Höher, ecclesiastes Cremniciensis* ( )($_1$b) – (2) *Daniel Fabri, pastor Cunosovanus* ..., aki a pártfogóját köszöntő vershez még egy, az 1665-ös évszámot rejtő kronosztichont is csatolt ( )($_2$a–)($_2$b). Ugyanebből az alkalomból további kiadványok is megjelentek, ld. **3209**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300.**

Cf. **3209**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300**

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3221

PROPEMTICA, quibus admodum reverendum ... dn. m. Christianvm Seelmannvm Coburgensem Francum, hactenus ecclesiae liberae at(que) regiae civitatis montanae Cremnitii pastorem primarium, scholae(que) inspectorem ... contubernii montani decanum ..., nunc vero vocatum primarium liberae at(que) regiae civitatis Leutschoviensis pastorem,

scholae(que) ibidem inspectorem, Cremnitio ad novam suam paroeciam proficiscentem prosecuti sunt Schemnicienses, anno MDCLXV. Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1055 – Čaplovič 1153

Üdvözlő versek. – A költeményekkel Christian Seelmann evangélikus lelkészt és iskolafelügyelőt abból az alkalomból köszöntötték selmecbányai barátai, hogy Körmöcbányáról a lőcsei evangélikus egyház hívta meg első lelkészének. A versek szerzői: (1) *Johannes Windisch, eccl. Schemnit. pastor et montanarum senior* (A_1b) – (2) *Gottofridus Titius Silesius, ecclesiastes et symmista Schemniciensis* (A_2a) – (3) *Bartholomaeus Bussaeus, in Eliae-Falva s. Sperrendorfi Sepusiorum natus, Leucoviae educatus, h. t. ecclesiae, quae est in argentifera Hodrucena Valle pastor.* (A_2b–A_4a) – (4) *Elias Kreuchel, rector Schemnic.* (A_4a–A_4b).

A Selmecbánya melleti Hodrusbányán lelkészkedő Bartholomaeus Bussaeusnak Lőcse városát dicsérő költeményéből részleteket közölt Pavercsik Ilona (Terra Scepusiensis 644).

A lőcsei lelkészi meghívás alkalmából további kiadványok is megjelentek, ld. **3209**, **3220**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300.**

Cf. **3209**, **3220**, **3222**, **3224**, **3225**, **3300**

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3222

ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΑ, quibus plurimum reverendus ... vir, dn. m. Christianvs Seelmannvs, hactenus ecclesiae Cremniciensis protomysta et scholarcha ... cum ad capessendam pastoris supremi in regia ac libera urbe Leutschoviensi provinciam transferretur, honorifice mactatur a Novisoliensibus, m. Julio anno MDCLXV. Leutschoviae (MDCLXV) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1056 – Čaplovič 1154

Latin és német üdvözlő versek. – A költeményekkel a Körmöcbányáról Lőcsére evangélikus első lelkésznek elhívott Christian Seelmannt köszöntötték a következő besztercebányai egyházi személyek: (1) *Elias Greschner, p.p.v.c.d.* (A_1b) – (2) *Daniel Lany, pastor et presbiter Neosoliensis* (A_1b–A_2a) – (3) két bibliai locus alapján latin és német költeményt írt *Matthias Porsch, symmysta ecclesiae Novisoliens. Germ.* (A_2a–A_3a) – (4) *Quod Jova salutariter vertat!* címmel *Johannes Heinzelius, civis Novisol. reip. ac literariae director* (A_3a) – (5–6) latin köl-

teménnyel szerepel *Matthias Stürtzer, gymn. Novisol. conrector et ibidem org.*, majd ugyanő német *Sonet*tel is: *Ebenderselbige gute Freund, m. M. S.* (A_3a–A_3b) – (7) *Georgius Schütz, eccl. Germ. Novisol. cantor et collega* (A_3b–A_4a) – (8) *Thomas Steller, gymn. oecon.* (A4a–A4b) – (9) *Matthias Greschner* (A_4b).

E lelkészi meghívás alkalmából további kiadványok is megjelentek, ld. **3209**, **3220**, **3221**, **3224**, **3225**, **3300**.

Cf. **3209**, **3220**, **3221**, **3224**, **3225**, **3300**

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3223

SEELMANN, Christian: Generoso ac strenuo ... Georgio Vldarico Kayser, s(acrae) caesar(eae) regiaeq(ue) in Hvng(aria) ac Bohem(ia) majestatis aulae-familiari, senatori ac urburario Schemnicensi praecipuo, comitatus Hontensis assessori jurato etc. sponso grat(ulatur) m(agister) C h r i s t i a n u s S e e l m a n n Cremnicensium hactenus, nunc vocatus Leutschoviensium pastor. Der wohl-edlen viel ehr- und tugendreichen Frauen Jvdith Masgoin einer gebohrnen Sockinn, itzo Frauen Braut wünschet Glück m(agister) C(hristianus) S(eelmann) Pf(arrer). Leutschoviae 1665 typis Samuelis Brever.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2º – Init.

Čaplovič 1155

Lakodalmi versek latinul és németül. – A két költeménnyel Christian Seelmann köszöntötte Georgius Udalricus Kayser császári és királyi tanácsost, selmecbányai szenátort és bányatulajdonost, Hont vármegye ülnökét, valamint született Judith Sockot egybekelésük alkalmából. Az egymással szemben fekvő két lapon olvasható a (1) latin ($[\,]_1$b) és (2) német ($[\,]_2$a) vers, amelyeknek közös, mindkét lapra kiterjedő címe: *Quos Deus conjunxit, homo ne separet*. Az azonos szövegű versek a selmeci ezüstként és holdként bemutatott vőlegény és a körmöci aranyként és napként ábrázolt menyasszony frigyét köszöntik. Alattuk, szintén folyamatosan nyomtatva olvasható (3) a *Was hier zusammen ist gedruckt, das darfst du wohl zerschneiden, was aber Gott zusammen fügt, das soll kein Mensch nicht* [!] *scheiden!* szövegű záróversike.

Christian Seelmann (1626–1675) evangélikus lelkész a németországi Coburgban született, tanulmányait a wittenbergi egyetemen végezte. 1650-ben hívták meg a soproni iskola rektori tisztségébe. Mint a kiadvány címében is utal rá, innen került 1661-ben Körmöcbányára első papnak, majd pedig 1665-től Lőcsén működött ugyanebben a tisztségben. A pozsonyi törvényszék száműzte, 1674-ben visszatért Németországba, ahol lelkészi állást töltött be haláláig.

Georgius Udalricus Kayser Selmecbányán született, 1640–1642 között jogi tanulmányokat folytatott Königsbergben. A címben Judith Masgoinnak nevezett menyasszony a versek tartalma alapján Joannes Jacobus Maschko körmöcbányai bíró özvegye lehetett (vö. Čaplovič 1040).

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič ismertette (1155).

Budapest *Acad* ①

3224

SERPILIUS, Augustin: Freüdiger Hertzenswuntsch, mit welchem ... Herrn M. Christian Seelmann, gewesenen ... Haupt-Pfarrer und Seelensorger der ... Bergstadt Cremnitz, ... bey glücklicher Antretung des Haupt-Pfarrer Amptes in ... Leütschau ... im Jahr 1665. den 12. Tag deß Heümonats bewillkommet und empfangen Augustin Serpilius der H. Schrifft ergebener. Leütschau (1665) bey Samuel Breüern.

[ ]^2 = [2] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1156

Köszöntő vers. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy Christian Seelmann, volt körmöcbányai lelkész 1665. június 12-én elfoglalta lőcsei lelkipásztori állását. A címlevél után következő vers 12 számozott versszakból áll.

Augustin Serpilius (1643–1699) Johannes Serpilius (III.) késmárki lelkész fia volt. Wittenbergi egyetemi tanulmányai után 1664-től késmárki lelkipásztorként működött. Száműzetése után, 1675-től Lengyelországban élt.

A kiadványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 344).

Ugyanerre az alkalomra több kiadványt is megjelentett a lőcsei nyomda (**3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3225**, **3300**).

Cf. **3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3225**, **3300**

Budapest *Acad* cop. (Levoča)
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

Steller, Thomas: An Universale et Singulare Sit Peculiaris Disjuncta Entis Affectio? Leutschoviae 1665. – Vide **3215**

3225

TIEFTRUNCK, Daniel: Plausus Apollinis, Musarum, Charitum fausto omine editus, ... propter ... m. Christianvm Seelmannum, olim facult. phil. Witteberg. adjunctum, post gymnasii Sempron. rectorem, hactenus vero ecclesiae Cremniciens. pastorem, ut et scholae inspectorem etc. ... cum mense Junio a. o. r. MDCLXV. ... ab incluto Leutschoviens. reipubl. senatu populoq(ue) in sacrorum antistitem, gymnasiiq(ue) inspectorem etc. rite vocaretur, ... ejus quondam Athenis Leucor. auditore, nunc vero in officio Semproiano successore, Daniele Tieftrunckio, aa. ll. m. Leutschoviae (1665) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1059 – Čaplovič 1158

Köszöntő vers. – Daniel Tieftrunck soproni rektor abból az alkalomból köszöntötte Christian Seelmannt, hogy az 1665. június 12-én elfoglalta lőcsei lelkészi állását. A címlap hátán kezdődik a hexameterekben írott vers, amelyben a Charisok örömünnepén Apollo jelenik meg a költőnek. Ő először Lőcse dicséretét zengi, majd végigköveti az ünnepelt, Christian Seelmann korábbi pályáját. Végül Apollo és a Múzsák távozása után a költő saját jó kívánságaival zárja versét.

A cím tanúsága szerint Daniel Tieftrunck Seelmann wittenbergi diáktársa volt, majd annak a soproni rektorságból való távozása után utódja lett ebben a tisztségben.

Szabó Károly még Johann Samuel Klein említése alapján vette fel e kiadványt bibliográfiájába (Nachrichten 507), de azóta több példánya is ismeretessé vált.

Ugyanerre az alkalomra több kiadványt is megjelentett a lőcsei nyomda (**3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3300**).

Cf. **3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3300**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Ev* ①

3226

UJ és o kalendariom, Christus Urunk születése után való 1666. mellyet most-is Magyar és Erdély Országra, és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai visgálas; avagy az plánétáknak és egyéb nevezetes fö tsillagoknak forgásibol vött jövendöles, ez Christus Urunk születése után 1666. esztendőre, mellyben az esztendönek négy részeiről, az után az ecclipsisekröl, hadakrol

és békeségröl rövideden le-irt Neubarth Christoph, B. S. theol. és astrol.) Lötsén [1665] Brever Samuel által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2053/260 ← MKsz 1882: 87 – Čaplovič 1151

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évi naptáréval (**2654**), a hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* A prognosztikon önálló címlapja (B_6b) után állt az *Első része. Ez első része az esztendőnek négy kántorit szokta előnkbe adni. A télről.* (B_7a–b) – *A tavaszról* (B_7b–B_8a) – *A nyárról* (B_8a–B_8b) – *Az őszről* (B_8b–C_1a) – *Második része. Ez esztendőben látható [nap] és [hold] béli eklipszisekről* (C_1a–C_3b), a címben a két égitest neve a kalendáriumban használt szokásos szimbólumával van jelölve – *Harmadik része. A hadról és békességről.* (C_4a–C_5a) – *Negyedik része. A betegségekről* (C_5a–C_6a) – *Ötödik rész. A földi termésről* (C_6a–b) – *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b), kiadványt a *Magyar krónika* zárta (D_5a–E_8a), amely 1665 áprilisáig tárgyalta a magyar történelem eseményeit. A kiadványt első alkalommal Szabó Károly írta le a ma már nem fellelhető kismartoni példány alapján (MKsz 1882: 87), ez alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2053/260). Ugyanezt a ma hozzáférhetetlen példányt részletesen leírta Dézsi Lajos, akinek publikálatlan kézirata hagyatékában található (vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka. Katalógus. Összeáll. Monok István. Szeged 1989. 326). A kötet nem szerepel a kismartoni Eszterházy könyvtár kalendáriumairól 1938 augusztusában, Hárich János által készített gépiratos jegyzékben (lelőhelye: Zimmer V., Kasten L., Regal 3., vö. **3484A**).

Cf. **2654**!

Budapest *Acad* ②*
Olim: Kismarton, Eszterházy-könyvtár

3227

VOTA pia in honorem ... Davidi Gvnthero, studioso academico ... Andreae Gvntheri, ecclesiae Olassien. pastoris et 24 reg. oratoris perpetui, nec non ... Ivdithae Brexelianae etc. conjugium novum ineuntibus 11. Maji ... 1665. devote effusa a fratribus, affinibus, fautoribus. Leutschoviae (1665) typis haeredum Breverian.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1058 – Čaplovič 1159

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményekkel David Günthert, Andreas Günther szepesolaszi evangélikus lelkésznek és a szepesi huszonnégy királyi városi fraternitas örökös szónokának fiát, valamint Judith Brewert köszöntötték 1665. május 11-én tartott házasságkötésük alkalmából testvéreik, rokonaik és jóakaróik. Judith Lorenz Brewer lánya volt. Első férje, Johann Brexel nyomdász 1664-ben halt meg (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). A fő-

rész tartalma a következő: (1) A*ndreas Günther, Diener am Wort Gottes in Wallendorff,* németül *Homo proponit, deus disponit. Prov. XVI. v. 1.* bibliai locust adva verse címéül (A_1b) – (2) *Paulus Cuncius* németül (A_2a–A_3a) – (3) *Augustinus Lazarus, eccl. apud Quintoforenses minister* (A_3b) – (4) *Georgius Chilek* – (5) *Joh. Bayer, lycei Eperien. rector, Ode gratulatoria* címmel (A_4a) – (6) *Friedrich Wohlgemuth von Rechtenberg* németül (A_4b) – (7) *Isaacus Zabanius, l. E. c.* (A_4b–B_1a) – (8) *Valentinus Perack, sch. Varall. 2dum rector* (B_1a) – (9) *Melchior Geitner, s. O. r.* (B_1b) – (10) *Georgius Simonis, c. V.* – (11) *A. S. N. H.* németül (B_1b–B_2b) – a kiadványt (12) szerző nélküli, az ifjú házasokról szóló tréfás kis történet, valamint (13–14) két hasonló jellegű versike zárja, szintén a szerző megjelölése nélkül (B_2b).

Minden bizonnyal ugyanerre az alkalomra egy másik versgyűjtemény is megjelent Lőcsén (**3216**).

Cf. **3216**, –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ③*

3228

WEBER, Johann: Lectio principvm, hoc est politica manvdvctio, qvo pacto ivveni gvbernatori Christiano verae juxta pietatis ac virtuosae vitae, laudabilisq(ue) regiminis ratio praemonstrari commode queat, conscripta per Johannem Webervm, sacrae caes. reg.q(ue) majest. per Hungar. superiorem pharmacopoeum perpetuum et medicum ordinarium, hoc tempore ... civitat. Epperiensis judicem. Regenten Lection, das ist politische Anleitung, wie ein christlicher junger Regent beydes zu waarer Gottes-Furcht, als auch tugendlichen Leben und löblicher Regierung füglich anzuleiten seyn möchte, zusammen geschrieben durch Johannem Weber ... Apotecker und ordentlichen medicum, dero Zeit der ... Stadt Epperies Richtern. Leutschoviae MDCLXV typis haered. Brev.

[ ]^5, a^2 b^4–d^4 e^2, A^4–Z^4, [ ]^2 = [5] tab. + [110] fol. – 2° – Tit. calcographicus, 4 ill. calcographicae, 1 ins. orn., init.

RMK II 1057 – Čaplovič 1160

Fejedelmi tükör németül és latinul. – A kiadványt bevezető öt rézmetszet közül az első kettőt: a Salamon trónusát ábrázoló német nyelvű díszcímlapot és a *Leopoldus D. g. imperator Roman(us) S. A., Germ., H., B. rex* feliratú képet, alján négysoros verssel *Matthaeus Küssel sculp.* A harmadik kép *Johannes Webert* ábrázolja 50 esztendős korában, a kép alján *M. Iz. Z.* négysoros versével, a metsző nevének megjelölése nélkül. Ugyanez a metszet, Israel Hiebner műve szerepel Weber 1662-ben Lőcsén megjelentetett *Janua bifrons* című munkájában is (**3047**, vö. Pataky 141). A negyedik, teljes ív méretű, *Sic itur ad alta* feliratú képet *Christianus Hermannus Roth. v[on] R[othen}F[els]. sculpsit Crembnitz.* Rajta a szerzőt griffmadár, oroszlán és sas röpíti a magasba. A kép felső részében Eperjes címere, Weber alakja mögött a város képe

látszik. Aljához *Georgius Gasser in Epperies 15. Jan. ... 1664.* kelt, Webert dicsőítő, latin–német nyelvű, nyomtatott költeményét ragasztották. Végül *Felicitas principum* című metszet két, *Amore,* illetve *Labore* feliratú oszlopon foglalja össze az uralkodói erényeket. Ezt Israel Hiebner készítette: *Hieb. fec.*.

A nyomtatott címlap hátán kezdődő *Epperies die conversionis Pauli an(no) MDCLXV* kelt, kétnyelvű terjedelmes ajánlólevelét Weber Eperjes város belső tanácsa tizenkét és külső tanácsa 61 tagjának címezte (a_2a-d_1a). Ezt követi az ugyancsak kétnyelvű *Glückwünschender Friedens-Gruss an den neubestättigten Richter, ... 1664. den 13. Januarii ... von Johanne Sartorio, Pfarrherrn und der Schulen Inspectorn – Salutatio gratulatorio-votiva ...* című prózai köszöntő (d_1b–d_2b). Latin verssel üdvözölték még az új főbírót [1] *Sacer Parnassus acad. Cassov. S. J.* (d_2b) – [2] *Conradus Victor Schneiderus, phil. et med. d. prof. p., ... princ. Anhal. med.* (d_2b)– [3] *Christophorus Nottnagel, super. mathem. p. p. et acad. h. t. senior* (d_3a) – [4] *Georg. Casp. Kirchmajer, eloquentiae prof. publ.* (d_3a–b) – [5] *Christianus Seelman, eccl. in lib. reg. Cremnicens. past. p. et vicinar. inspect.* – [6] *Samuel Czernack Slav., Novisol. ecclesiastes et schol. inspect.* (d_3b) – [7] *Matthias Furthini, ecclesiae ibid. Slavoru(m) symmysta* (d_3b–d_4a) – [8] *Johannes Bayer, lycei rector* (d_4a) – [9] *m. Isaacus Zabanius, lyc. conrector* (d_4b). Majd *Wahrhafter und eigentlicher Entwurf des äusserlichen Adel-Schildes und innerlichen Tugend-Bildes des ... Herrn Johannis Weberi, ... abgezirket und gerissen von ... Johanne Cronero* című metszet mutatja be Weber címerét *I. N.* verses magyarázattal (e_1a–e_2b).

Az *I.N.J.* kezdődő főrész német és latin, két hasábban szedett párhuzamos szövege az ideális uralkodó jellemzését adja. Külön fejezetekre nem tagolódik (A_1a–[ ]$_2$b).

Szövegkiadás: Részletek Bubryák Orsolya fordításában: Hargittay Emil: Gloria, fama, literatura. Bp. 2001 (Historia Litteraria 10.) 163–166.

E fejedelmi tükör abból az alkalomból készült, hogy Webert 1664. január 25-én negyedszer választották bírává Eperjesen. A rézmetszetes címlapon az újraválasztás éve, 1664. szerepel. A nyomtatott címlap tanúsága szerint a kiadvány azonban csak 1665-ben készült el.

Weber munkásságát és e fejedelmi tükrét részletesen elemezte és értékelte Hargittay Emil (Gloria, fama, literatura. Bp. 2001 (Historia Litteraria 10., 86–90). Művészettörténeti szempontból e kötet illusztrációival, készítőikkel és szimbolikus mondanivalójukkal Bubryák Orsolya foglalkozott (Ars Hungarica 2003: 225–280). Ő állapította meg, hogy a szerző képe alatt lévő vers szerzője Czabán Izsák (= Isaacus Zabanius) eperjesi rektor (i. m. 232).

Johann Croner Weber címerét ábrázoló metszetét önálló, 1664-ben megjelent lőcsei nyomtatványként írta le Johann Samuel Klein kéziratban maradt negyedik kötetében, amelynek adatait Kathona Géza adta közre (MKsz 1987: 65, vö. Ars Hungarica 2003: 278, Bubryák Orsolya).

In 20 bibliothecis 27 expl. – Bratislava *Acad, Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Univ* – Martin *Nat* – Praha *Strahov* – Wolfenbüttel – etc.

3229

[ZABANIUS, Isaacus?:] Labarvm trivmphale victrici Palladi Fragariae solenne, ut pote dramaticvm Lycei Eperiensis ... a ... magistratu civico ejusdem loci ... MDCLXV mense Julio adornati, ... initio ejusdem mensis

Julii ... continuati lustramen quintuplici actione theatrali I. Isagogica et Evcharistica. II. Theologica. III. Politico-philosophica et scholastica. IV. Mathematico-civica et militari. V. Philologica et historica. Ideam omnium ... repraesentans praeeuntibus lycei moderatoribus stylo ac industria ... studiosorum juvenum ... praesentandum. Leutschoviae MDCLXV typis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 C^3 = [11] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1053 – Čaplovič 1143 – Varga E 193

Iskoladráma-programok gyűjteménye. – E kiadvány annak az öt iskoladrámának a programját tartalmazza, amelyeket az eperjesi líceumban 1665. július elején, a nyilvános ünnepélyes vizsgák befejezése után, öt egymást követő napon adott elő pártfogói előtt a tanulóifjúság. A címlap háta üres. Ezután önálló címlappal kezdődik bevezetésképpen a háború ellen és a műveltség szükségességéről szóló *Drama primum isagogicum et eucharisticum exhibens juventutis Fragopolitanae in studia novo ... senatus instituto eidem instillanda introductionem, et quae eam remorabantur pericula atque impedimenta, Deo Optimo Maximo sacrum* (A_2a). Egyetlen felvonásból (*actus unicus*), három jelenetből (*scena*) áll. Ezek mindegyike megadja a jelenet szerepeit és *Summarium*át (A_2b–A_3b). Majd újabb dráma címlapja következik: *Drama secundum, idque reale primum theologicum didactico-elenctico-practicum, exhibens barbaram gentem Peruanam Ferdinandi Magellani, Castiliae ac Novi Orbis Antarctici regis industria ad Christianismum et humanitatis cultum perductam, divino majestatis regiae summaeque potestatis civilis jure et officio accurante, sacroque theologorum ministerio desudante, ... Johanni Sartorio, ecclesiae Eperjensis pastori, necnon ejusdem lycei inspectori primario, ... ut et ... symmistis ac synergis ... Johanni Müllero, Germanici ... Georgio Curiani, Hungarici ... Johanni Rosaidae, Slavonici sacri coetus ibid. ministris theologis ... sacrum* (A_4a). Három, az előzőhöz hasonló felépítésű felvonásból áll, amelyek a perui nép keresztény hitre térítéséről és a keresztény hittel ellentétes nézeteket vallók, szektások és szakadárok legyőzéséről szólnak (A_4b–B_1b). – A *Drama tertium idque reale secundum politico-philosophicum et scholasticum, exhibens rem publicam Peruianam a primis fundamentis excitatam omnigenisque artium ornamentis ac subsidiis donatam magistra civili et adjutrice scholastica philosophia* című darabot a következő személyeknek ajánlották: *Johanni Webero, ... pharmaceutae ac medico perpetuo ordinario ... reipubl. Eperiensis, h.t. judici primario ..., Michaeli Hackker, ... Thomae Conrad, ... Sigismundo Zimmerman, ... Martino Kastel, ... Martino Halligantz, ... Danieli Gutth. notar., ... Johanni Roth, ... Francisco Jászay, ... Jacobo Stain, ... Johanni Lengfelner, ... Georgio Gasser vice-not., ... Andreae Platschko, ... senatoribus et scholarchis ... sacrum* (B_2a). Ez a peruiak társadalmának megszervezéséről és iskolájuk megalapításáról szóló dráma három felvonásból áll, amelyek felépítése a korábbiéval azonos (B_2b–B_3b). Ezt követi a *Drama quartum idque reale tertium mathematico-civicum et militare exhibens morbos reipublicae internos externosque, nec non certissimum horum remedium politicem togatam sagatamque mathesi adjutam*. Ajánlásuk a következő személyeknek szól: *Georgio Scholtz, pharmaceptae ac trib. pleb. prim., ... Tobiae Grotker, Jonae Fischer, Andreae Gross, Andreae Schilling, Johanni Kotleri, Tobiae Möessz, Christiano Hacker, Michaeli Schöenleben* (sic), *Balthasari Schober, Johanni Dubrowsky, Paulo Lang, Johanni Galambos; ... Johanni Reichert, 2. curiae trib. ac senior., Martino Regner, Johanni Grünaügel, Andreae Bretz, Martino Mikorda, Jacobo Kurkowitz, Johanni Kischil, Georgio Gabany, Georgio Schubert, Martino Németh,*

Matthiae Krestenski, Georgio Kreytzer, Georgio Krestenski, Michaeli Grünkrantz, Jacobo Quaestoris; ... Martino Stierbitz, 3. curiae trib. ac seniori, Johanni Schwartz, Georgio Schöen (sic)*, Martino Neugebauer, Davidi Stentzel, Georgio Hacker, Georgio Fleischhacker, Philippo Payerl, Georgio Reichert, Valentino Csetneki, Jonae Osterlamb, Georgio Karathin, Martino Haasz, Andreae Roth, Jacobo Peretz, Michaeli Sovari; ... Gregorio Schwartz, 4. curiae trib. ac sen., Thomae Czernovski, Martino Szörös, Stephano Szomosi, Danieli Lentner, Johanni Wittich, Gregorio Klesch, Tobiae Schmied, Danieli Schön, Jacobo Splenio, Georgio Halligantz, Francisco Szerdahelyi, Danieli Kreytzer, Georgio Schade, Tobiae Holtzschneider, omnibus et singulis centum-viris reip. ac electae communitatis assessoribus ... sacrum* (B_4a). A darab a matematika szerepét hangsúlyozza a társadalom életében. Hiányában belső és külső zavar támadt a peruiak életében (B_4b–C_1b). A *Drama quintum philologicum, exhibens Ferdinandi Magellani cum Cynea oratore aliisque de Peruanis, qua linguam, qua memoriam informandis dissertationem et inde ortum Regis propositum flori juventutis Fragariae juvenibus ...* a következő tanulóknak szól: *eruditionis virtutisque consecraneis amoenissimis: Johanni Pattantyus, Johanni Szentpeteri, Josia Rennefeldt, Matthiae Hübel, Sigfrido Spiskovio, Johanni Veigel, Johanni Friderico Vebero, Georgio Cunrado, Johanni Adamo Zieglero, Thomae Meszerschmied, Andreae Haass, Johanni Nigrinio, Stephano Bozitz, Martino Seredi, Johanni Sartorio, Sigismundo Zimmermanno, Danieli Webero, Samueli Sartorio, Christiano Keller, Samueli Birnstengel, Michaeli Scholtz, Johanni Bretz, Sigismundo Schober, Martino Quaestoris, Johanni Klesch, Sebastiano Picca, Andreae Mikorda, Johanni Möess, Johanni Neugebauer, Johanni Webero, Michaeli Roth, Johanni Roth, Johanni Georgio Fleischhacker, Johanni Krauss, Jonae Osterlamb, Tobiae Grotker, Sigismundo Möess, Wenceslao Schisler, Danieli Schisler, Casparo Kroner, Johanni Szikszay, Georgio Schön, Danieli Schön, Davidi Kuntz, Francisco Lusinsky, Johanni Sivi, Johanni Georgio Webero, Paulo Webero, Stephano Curiani, Georgio Curiani, Martino Saarosi, Sebastiano Saarosi, Johanni Saarosi, Martino Franckenstein, Sigismundo Hacker, Johanni Gasser, Georgio Gasser, Johanni Möess, Tobiae Möess, Johanni Georgio Carathin, Johanni Wittich, Jacobo Wittich, Sigismundo Kastl, Johanni Georgio Halligantz, Johanni Georgio Reuchert, Michaeli Schmid, Johanni Reisinger, Johanni Georgio Bayero, Johanni Zabanio, Johanni Hertzeg, Samueli Fridhuber, Johanni Georgio Fridhuber* (C_2a). A három jelenetből álló egyetlen felvonásban Cyneas és más ókori tudós szónoklatban győzi meg Ferdinand Magellánt a poétika, a retorika, a héber, görög és latin nyelv, a történelem és az egyháztörténet fontosságáról. Ezért a király elrendeli ezek tanítását a perui iskolákban.

Hörk József szerint Isaacus Zabanius e darabokkal nyerte meg a maga számára az eperjesiek bizalmát (Az eperjesi ev. Ker. collegium története. Kassa 1896, 71), Hozzá hasonlóan a szlovák szakirodalom is Zabaniust tartja az iskoladrámák szerzőjének, és Comenius hatását látja érvényesülni a darabban (Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1958, 233. és Čaplovič 1143). Varga Imre abból, hogy a felvonások között *Musica explicatior*, a jelenetek után *instrumentalis* zene, az egyes darabok végén pedig *Musica solennis* volt hallható, arra következtetett, hogy intenzív énektanítás és zenei nevelés folyt az eperjesi gimnáziumban (A magyarországi 172–173).

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Sibiu *Mus* ①

3230

ZODIACUS insignis duodecim virtutum symbolis ... Francisci-Georgii Rakoczy de Felsö Vadász, electi Transylvaniae principis, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis, arcium et bonorum Sááros-Patak, Munkáts, Ecsed, Makovicza, Regécz, Tokay, Szerencsh, Onad, Lednicze, Szilágy Somlyó, Borsi et Király-Helmecz haereditarii domini, eidem ab ... imperatore Leopoldo primo perpetuus de Sááros, ejusdemqve comitatus supremus comes creatus pronunciaretur, ab academico Societatis Jesu collegio Cassoviensi praesentatus. [Leutschoviae 1655 Brewer]

A^4–D^4 = [16] fol. – 4°

RMK II 1048 – Čaplovič 604

Dicsőítő versgyűjtemény. – E kiadványt a kassai jezsuita kollégium hallgatói készítették abból az alkalomból, hogy I. Lipót német-római császár Sáros megye főispánjává nevezte ki I. Rákóczi Ferencet. A címlap háta üres. Ezt követően kezdődik a prózai ajánlás címzés, aláírás és dátum nélkül (A_2a-b). A főrész a Zodiacus 12 égi jegyének mintájára 12 *symbolum*ból áll, amelyek azonosan épülnek fel. Először rövid prózai bevezető, majd latin vers méltatja az ünnepelt egy-egy erényét. A *symbolum*ok és a hozzájuk tartozó versek címe a következő: *Symbolum primum celsissimo principi, supremo ac perpetuo comiti de Saáros. Non commovebitur in aeternum* (A_3a–A_4a) – *Symbolum secundum principi pio. Altiora peto* (A_4a–B_1b) – *Symbolum tertium principi constanti. Stabit perennis* (B_1b–B_3a) – *Symbolum quartum principi avitae virtutis aemulo. Bene repraesentat* (B_3a–B_4a) – *Symbolum quintum principi forti. Omnia vincit* (B_4b–C_1b) – *Symbolum sextum principi sapienti* (C_2a–C_3a) – *Symbolum septimum principi honorato. Nunquam deorsum* (C_3a–C_3b) – *Symbolum octavum principi perspicaci. Facie penetrat* (C_3b–C_4b) – *Symbolum nonum principi prudenti. Utrumque* (C_4b–D_1b) – *Symbolum decimum principi munifico. Non sibi sed populo* (D_1b–D_2b) – *Symbolum undecimum principi justo. Nil pondera flectit* (D_2b–D_3b) – *Symbolum duodecimum principi virtuoso. Non mutatis pennis* (D_3b–D_4a). Az utolsó levél háta üres.

I. Rákóczi Ferencet még II. Rákóczi György életében, 1652. február 18-án Erdély fejedelmévé választották, de apjának 1660. május 22-én bekövetkezett halála után nem tudta érvényesíteni fejedelmi hatalmát. Sárospatakon és Felső-Magyarországon élt, és katolizált. 1666. január 1-jén lett Sáros megye örökös főispánja.

Ezt az impresszumadatok nélkül megjelent kiadványt az egyetlen ismert példány címlapjára kézzel ráírt *1665. 12. Julij* dátum alapján Szabó Károly (RMK II 1048) és Ján Čaplovič is (604) 1665-ben kiadott kassai nyomtatványnak tartotta. A betűtípusok vizsgálata szerint a nyomtatvány Lőcsén készült (Pavercsik Ilona közlése).

Budapest *Acad* cop. – Prešov *Scient* ①

3231

»Kalendárium és prognosztikon az 1666. esztendőre. Nagyszombat 1665 Byller.«

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány egykori létezésére a pozsonyi és a nagyszombati jezsuita kollégium között az 1662. évben kötött szerződés alapján (vö. MKsz 1973: 377–385, Holl Béla) lehet következtetni, ld. az 1663-ra szóló nagyszombati naptár (**3052**) ismertetésénél.

Cf. **2724**!

3232

KÉRY János: Lvgvbris panegyricvs in solennibus exequijs ... domini Petri Keglevich liberi baronis de Busin etc. ejusque amantissimi filii, Ladislai Keglevich etc. dictus Crapinae a rev. patre, fratre Ioanne Kery ord. S. Pauli primi eremitae, ss. theol. nec non aa. ll. et phil. doctore ejusdem(que) in ... conuentu Lepaglauensi professore ordinario, anno Domini MDCLXV. mense Martio die 27. Tyrnaviae (MDCLXV) typis academicis, Matthaeus Byller.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1060 – Čaplovič 2014

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Kéry János pálos szerzetes mondta Krapina várában 1665. március 27-én báró Keglevich Péternek és fiának, Lászlónak a temetésén. A címlap háta üres. *Oratio* címmel következik ezután a külön részekre nem tagolódó gyászbeszéd (A_2a–C_4a). A nyomtatvány minden egyes lapját cifrákból álló keret díszíti.

Kéry János (1638–1685) protestáns főnemesi családból származott. 1656-ban lépett be a pálos rendbe. Filozófiai tanulmányait Bécsben, a teológiát Rómában a Collegium Germanicum et Hungaricumban végezte 1658 és 1662 között. A filozófia és a teológia doktora, 1663-tól tanár a lepoglavai kolostorban. 1669-ben választották meg a pálos rend főnökévé. 1676-tól szerémi választott püspök, prépost az esztergomi főszékesegyházi káptalanban, 1678-ban csanádi, 1681-ben pedig váci püspöknek nevezték ki. A török felszabadító háború során foglalhatta el püspöki székét 1684-ben.

Az öt nyelvet beszélő, Itáliában és Németországban is járt Keglevich Péter egerszegi főkapitány és dunántúli vicegenerális törökellenes harcokban tüntette ki magát. László fia Zágrábban, Grazban és Bécsben tanult, már ifjan I. Lipót kamarása, aranysarkantyús vitéz lett, és Egerszegnél ő is harcolt a törökkel. A halál körülményeit, időpontját Kéry János nem említette; mindkét elhunytat műveltségéért, vitézségéért és vallásosságáért dicsérte. Apáról és fiúról bővebb adatok Keglevich Péter naplójában találhatók (Magyar Történelmi Tár XIII, 238–249, Deák Farkastól). Adatai alapján Keglevich Péter 62 éves, László pedig 38 éves volt, amikor elhunyt.

Az oráció Kéry János gyászbeszédeinek gyűjteményes kiadásában is megjelent (Bécs 1675, RMK III 2686).

A nagyszombati akadémiai nyomda új vezetője (faktora) 1665-től Matthaeus Byller volt. Előde, Venceslaus Melchior Schneckenhaus 1663-ig jegyezte a nagyszombati kiadványokat, míg a közbeeső 1664. év nyomdavezetőjének neve egyszer sem fordul elő impresszumban. Byller 1671-ig állt a nyomda élén (ld. **3173**).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ①
Olim: Akad (Budapest)

3233

KÉRY János: Oratio fvnebris qva tristes exeqvias ... domini Nicolai comitis perpetvi a Zrinio, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bani, avrei velleris eqvitis, confiniorum regni Sclavoniae colapianorum supremi et praesidij Legrad totiusque insulae Murakeöz haereditarii capitanei, comitatuum Szaladiensis et Simegiensis comitis supremi ... etc. prosecutus est ... Ioannes Kery, ordinis S. Pavli primi eremitae, ss. theologiae nec non aa. ll. et philosophiae doctor, ejusdemque in ... conventu Lepaglauensi professor ordinarius, ad S. Helenam supra Chaktorniam anno MDCLXIV. die 21. mense Decembri. Tyrnaviae [1665] typis academicis, Matthaeus Byller.

$(*)^2$, A^2 B^3 = [3] + 10 pag. – 2° – Orn., init.

RMK II 1039 – Čaplovič 2015

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet a pálos Kéry János mondta el 1664. december 21-én a Csáktornyához közeli szenthelenai pálos templomban gróf Zrínyi Miklós horvát bán temetésén. A címlap háta üres. *Eminentissimo principi, Francisco Barberino cardinali ... sacrae Romanae ecclesiae vicecancellario...* ajánlotta a nyomtatványt *Fr. Joannes Kery, ord. S. Pauli primi eremitae* ($(*)_2$a–$(*)_2$b). Ezután *Oratio* címmel külön tagolás nélkül következik az elhunyt emlékezetére mondott beszéd, amelyben a szerző az ősi Zrínyi családot, különösen a szigeti hőst dicsőítette, majd Zrínyi Miklós ifjúkorára, tanulmányaira is kitérve méltatta az elhunyt török ellen viselt harcait és európai ismertségét (1–10).

A gyászbeszéd magyar fordítását Borián Gellért Elréd adta ki a latin eredeti címlap másolatával együtt: Zrínyi-Dolgozatok VI. (1989), szerk. Kovács Sándor Iván. Bp. 1989, 292–325 és ugyanő: Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében. Pannonhalma 2004, 20, 74–90.

Zrínyi Miklós felett tartott halotti orációját Kéry János azért ajánlotta Barberini bíborosnak, mert római tanulmányai során megtapasztalta jóindulatát. Beszédében viszonylag kevés konkrét életrajzi adatot közölt az elhunytról. Zrínyi Miklós életrajzát részletesebben önálló monográfiákban foglalta össze Széchy Károly: Gróf Zrínyi Miklós. I–V. Bp. 1896–1902. és

Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós. Bp. 1954 és 2. kiadás Bp. 1964. Kéry János orációját Széchy Károly ismertette és közölte a nyomtatvány címlapjának másolatát (i. m. V. 200–202), továbbá Bathó István: Kéry János élete és művei. Bp. 1911, 44–45. A halotti orációt Borián Gellért Elréd részletesen elemezte: feltárta forrásait és foglalkozott költői képeivel, mitológiai utalásaival is (i. m. 30–38).

Szabó Károly a nyomtatványt az 1664. évnél vette fel (RMK II 1039), Ján Čaplovič (2015) viszont azt feltételezte, hogy a nyomtatás már a következő évben történt meg, Kérynek egy 1665 tavaszán Nagyszombatban kibocsátott gyászbeszédével együtt (**3232**).

Mivel a temetési szertartást 1664. december 21-én tartották, az utóbbi feltételezés látszik a legvalószínűbbnek.

Cf. **3234**, **3259**, →

Budapest *Nat* ① ① ③ – Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Martin *Nat* ○ – Pécs *Dioec* ① – Wien *Nat* ①

3234

<Zeleniczius, Abraham: Oratio funebris in mortem Nicolai de Zrinyi. Tyrnaviae 1665? typ. Academicis.>

Egykorú nyomtatvány alapján feltételezhető. – Gyászbeszéd.

Erre a bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványra Borián Gellért Elréd hívta fel a figyelmet Kéry János *Martis Turcici ferocia* című művének (Pozsony 1672, vö. RMK II 1313) Zrínyi Miklós temetését leíró része alapján. (Somogy 1988, 80-81, ugyanő: Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében. Pannonhalma 2004, 27, 114). A Csáktornyához közeli szenthelenai kápolnában 1664. december 21-én végbement gyászszertartás leírását Borián magyarra fordította, ill. idézett könyvében latin eredetiben is idézte (114). Kéry elsőként Jacobus Obosztreneczius szószékről elmondott, hatásos gyászbeszédét említette, ezután Abraham Zeleniczius minorita halotti orációját is: „Abraham Zeleniczius e Franciscana Minorum familia: oratione funebri postmodum praelo data, qua vita ipsius continebatur, parentavi...” Kéry szerint tehát a gyászbeszédet később ki is nyomtatták (vö. RMK II 1313, Cc_5 levél verzó). Ezután tért rá a műben saját gyászbeszéde (vö. **3233**) részleteinek felelevenítésére. Zeleniczius halotti orációjának példánya nem maradt fenn.

Abraham Zeleniczius ferences szerzetes szerzőként eddig nem volt ismeretes. A horvát Szent László-provincia meghatározó egyénisége volt. 1659-ben Remetinecen volt gvárdián, majd további rendházak elöljárója. 1668–1671 között a provincia definitora lett, 1671-ben elöljárója is. 1671-ben halt meg Varasdon. Zeleniczius gyászbeszédét Kéry János *Oratio funebris*éhez hasonlóan feltehetően Nagyszombatban nyomtatták ki már az 1665-ös év elején.

Cf. **3233**, **3259**

3235

[Halotti kárta.] Patac[hini] (1665) Rosnyai.
1 fol. – 295+? × 335 mm

Gyászversek latin nyelven. – A bibliográfiailag eddig nem ismert egyleveles nyomtatvány egyetlen példánya a marosvásárhelyi Teleki Téka töredékgyűjteményéből került elő. Csak alsó fele maradt meg, amelyen cifrával keretezett háromhasábos szedés látható, alján a pataki nyomtatásra utaló impresszummal. A gyászverseket a sárospataki kollégium tanárai és felsőbb osztályos diákjai 1665-ben egy ma már ismeretlen személy halála alkalmából állították össze. A nyomtatvány hiányzó felső részére feltehetően még nyomtattak néhány verset. A megmaradt részen a következő szerzők költeményei olvashatók: (1) *Johannes Horvat, sch. civis et p. t. c*[...] *poetic. praeceptor* – (2) *Joh. Halmagyi Transyl., sch. civis et p. t. classis synt. praeceptor* – (3) *Andreas Szath*[mári], *sch. S. Patak. civis* – (4) *Thomas Bezödi, sch. S. P*[... alum]*nus* (első hasáb) – (5) *Samuel* [Kálmán]*csehi, sch. S. P. alumnus* – (6) *Georgius Matholcsi nob., eloq. studiosus* – (7) *Petrus Jankai, eloquentiae studens* – (8) *Georgius Csernel,* [...]*entiae stud.* – (9) *Martinus* [...] *auditor* – *(10) Stephanus* [...] *studiosus* (második hasáb) – (11) *Joh. Komaromi, sacr. poes. cultor nob.* – (12) *Franciscus Pongracz de Nagymihály n. P.* – (13) *Johannes R. Szombati, s. p. cultor* – (14) *Georgius Váczi, s. p. cultor* – (15) *Joh. M*[...] *s. poeseos cultor* – (16) *Servet. Palyi, s. poes. cultor* (harmadik hasáb).

A töredékesen fennmaradt nyomtatvány közreműködőinek nevét Hörcsik Richárd A sárospataki református kollégium diákjai 1617–1777. (Sárospatak 1998) című összeállítása segített kiegészíteni.

A számos kézírásos javítás alapján bizonyos, hogy a sárospataki tipográfiában egykor készült korrektúrapéldány töredéke maradt meg. Az 1665-ös nyomtatási év abból a kronosztichonból olvasható ki, amellyel Rimaszombati János zárta le a 13. számú verset.

Az ismeretlen helyre elmenekített és 1663-1664-ben feltehetően szünetelő pataki nyomdát az 1665-ös év folyamán hozták vissza (ld. **3157**).

Budapest *Nat* cop. (Târgu Mureş)
Olim: Târgu Mureş

Sámbár Mátyás: Három üdvösséges kérdés. Patak 1665–1666. – Vide **3205**

3236

(SEDULIUS, Tranquillus [pseud.]: El-kerülhetetlen veszélyes eörvény). [Patak 1660–1668 typ. principis.]
A^8 B^8 C^4 = 40 pag. – 8° – Init.

RMK I 1617

Református vitairat. – A ma ismert egyetlen példány címlapja hiányzik. A fenti cím élőfejként fut végig a kiadvány egészén. A latin nyelvű ajánlás *Generosissimis ... juris et aequiconsultissimis viris, Sergio Gorrando, Gersoni a Dorog, peregrinationis suae sociis ..., fautoribus*

maximis szól, aláírója *T. Sedulius peregrinus* (A_2a). Ezt *Applausus votivus* című üdvözlő vers követi (A_2b), szerzője *J. M. Veronensis*. A főrész hat *articulus*ban támadja a katolikus tanítást. Tartalmi összefoglalásuk a hatodik articulusban olvasható: *A római pápista vallás szerént senki hitbéli bizonyossággal el nem hiheti: 1. Hogy ő keresztyén legyen. 2. Hogy gyónás után bűneiből feloldoztatott. 3. Hogy méltó légyen imádásra a felmutatott ostya. 4. Hogy valamely sacramentumban valóban részesült légyen. 5. Hogy valamely r(omai) pápa igazán az eklézsiának feje legyen. 6. Hogy ő bizonyosan üdvezüljön, amint igazán maguk írásiból megmutogatám* (40).

Szabó Károly Sedulius Tranquillus név alatt vette fel bibliográfiájába e munkát (RMK I 1617), e névforma következik J. M. Veronensis üdvözlő verséből is. Zoványi Jenő szerint viszont „a R. M. K. I. kötetében 1617 sz. alatt leírt polémikus műnek nem Sedulius Tranquillus, hanem Sedelius Peregrinus nevet viselt a szerzője" (Theologiai Szemle 1925: 270 és MKsz 1932/34: 11). Zoványi azonban semmilyen érvvel sem indokolta javaslatát, azért az a ma ismert adatok alapján nem fogadható el. A szerzői nevet Szabó és Zoványi is álnévnek tartotta. Valószínűleg hasonlóan álnévnek tekintendő az ajánlás két címzettje és az üdvözlő vers szerzője is. Azonosításuk eddig nem történt meg.

Szabó Károly a nyomtatás helyéről nem nyilatkozott, de tartalmi érvek alapján úgy gondolta, hogy a kiadvány 1643 után „hihetőleg a Czeglédi István vagy a Pósaházi János-féle vitatkozások idejében látott napvilágot" (RMK I 1617). V. Ecsedy Judit a nyomdai anyag alapján megállapította, hogy a könyvecske 1660 és 1668 között Rosnyai János pataki műhelyében készült (szóbeli közlés, vö. MKsz 2005: 394). Az ebben az időszakban Kassán és Sárospatakon folyó számos katolikus-református hitvita közül az eddigi ismeretek szerint egyikbe se illeszthető szorosan bele ez a vitairat. Témája a Sámbár Mátyás, Kis Imre jezsuiták és Pósaházi János között 1665-1666-ban lezajlott úgynevezett konzekvenciavitához áll a legközelebb, amelyben az egyik fontos katolikus állítás az volt, hogy a kálvinista vallásban semmit bizonyosan hinni nem lehet (vö. **3206**, **3203**, **3202**). Ennek alapján a munka 1665-ben jelenhetett meg. Mivel a pataki műhely 1663–1664-ben nem működött (ld. **3157**), a tipográfiai anyag szempontjából is ez a legvalószínűbb nyomtatási év.

Budapest *Nat* ②

Comenius, Joannes Amos: Každo denni modlitby... Pozsony 1665. = **Appendix 243**

Pázmány Péter Imádságos könyve. Pozsony 1665. – Vide **3190**

3237

AESOPUS: Fabulae Aesopi Graece et Latine. Nunc denuo recusae in usum scholarum. Cibinii Transylvanorum MDCLXV ex officina Abrahami K. Szenciensis.

A^4–E^4 = 40 pag. – 8° – 1 ins.

RMK II 1061

Tanulságos mesék gyűjteménye. – A címlapot az iktári Bethlen-család fametszetes hattyús címere díszíti. A *Fabulae electae Graece et Latine* címmel kezdődő főrész XXXIX mese görög és latin szövegét közli egymás mellett két hasábban. Mindegyik mese végén *ἐπιμύθιον*, azaz *Affabulatio* foglalja össze a történet erkölcsi tanulságát (3–40).

A címlap szövege szerint az Aesopusnak tulajdonított állatmesék e görög–latin válogatott kiadását iskolai célra nyomtatták újra, ám korábbi magyarországi megjelentetéséről nem maradt fenn adat.

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Braşov *Arch*) – Târgu Mureş ②
Olim: Brassai ev. gymn.

3238

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumq(ue) Hungariae eidem annexarum in generali eorum congregatione ad diem 10. mensis Sept(embris) anni 1665 in castrum Radnoth indicta et celebrata conclusi.) [Szeben 1665 Szenci Kertész].
$[A]_1$ B^2 $[A]_2$ = [4] fol. – 2º – Orn., init.

Sztripszky I 2046/253 ← MKsz 1897: 54

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1665. szeptember 10. és 16. között Radnóton, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenhárom artikulusának szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1665. szeptember 16-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 138–145.

A füzetet két, egymásba helyezett ívből állították össze, ívjelzést („B”) csupán a második levél rektóján helyezett el a nyomdász.
A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1897: 54), így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2046/253). Valójában a kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① ① ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3239

(ARTICULI dominorum magnatum nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis, ad diem 1. mensis Maji anni 1665. in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Szeben 1665 Szenci Kertész.]

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2045/252 ← MKsz 1895: 264

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1665. május 1. és 22. között Gyulafehérváron, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés negyven artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén olvasható latin nyelvű záradék kelte: 1665. május 22.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 108–127.

A kiadványt Horváth Ignác gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1895: 264), s így vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2045/252). A betűtípusok tanúsága szerint Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Braşov *Arch* ① – Budapest *Arch* ① ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ②

3240

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transsylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem 8 Novembr(is) anni 1665 in civitatem Albam Juliam indicta conclusi.) [Szeben 1665 Szenci Kertész.]

A^{3+1} = [3] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2047/254 ← MKsz 1898: 180

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1665. november 8. és 14. között Gyulafehérvárott az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott részgyűlés négy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén a latin nyelvű záradék kelte: 1665. november 14.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 153–157.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán ismertette, ő gyulafehérvári nyomtatványnak vélte (MKsz 1898: 180). A betűtípusok tanúsága szerint azonban Szenci Kertész Ábrahám nyomtatta Szebenben (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Ferenczi az Erdélyi Múzeum kolozsvári könyvtárában lévő példányok alapján a munka két változatát írta le. Fazakas későbbi elnevezését követve: az „A" variánsban a *Conclusio* szövege verzális és a szöveg végén nincs záródísz (MKsz 1898: 180, 11. tétel). A „B" variánsban a *Conclusio* kurzívval szedett, és a szöveg végén záródísz látható.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* cop. (Sibiu) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Sibiu *Mus* ① (B-variáns)
Olim: Erdélyi Múzeum (A- és B-variáns)

3241

BÁTAI B. György: [1] Az Isten kegyelmeben lévö ember idvességes életének bizonyos s' meg-csalhatatlan jegyekböl valo meg-esméréséröl, mellyet elsöben colosvari praedikatorságában a' reformata ecclesiában praedikállott, mostan penig egyben szedegetvén közönségessé tött Batai B. György, zilahi ecclesiának lelki pásztora... – [2] (Az istenfélö ember könyörgesere valo valasz-tetel és a' régi meg-szokott bünöket el-hagyók hathatos vigasztalasa, mellyeket a' szomoru változo idökben Zilahon, bizonyos alkalmatosságokkal praedikállott Batai B. György ...) Szebenben 1665 Szenci K. Abaaham [!].
A^8–D^8 E^3 = 66 [recte 69] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1025 – RMK I 1026

Református prédikációk. – A címlapon bibliai idézet olvasható és az iktári Bethlen-család címere látható. A címlap háta üres. *Zilah városának fő bírájának Ij-Jarto György és a több tanácsbéli fő rendeknek, Borbely Ferencz, Szöcs Janos, Asztalos David uraiméknak...* ajánlotta művét keltezés nélkül *Batai György* (3–6.). A kiadványnak ez a része három prédikációt tartalmaz *A lelki életről – A lelki életnek eszközeiről – A Krisztus szeretetének érzéséről*, amelyeket Bátai még kolozsvári lelkészként, 1660 előtt mondott el (7–44).

Önálló, *Szebenben MDCLXV.* impresszumú címlappal (45), de folyamatos füzetjelzéssel és lapszámozással következik ezután az első mű folytatásaként további két prédikáció. Belső, rövidebb címe: *Istennek válasz-tétele a kesergő lélek könyörgésére. Zilah városában lakó nemzetes Szöcs Balint komám uramnak ...* ajánlotta szintén keltezés nélkül a szerző, *Batai György* (46–48.). A *választétel* két vigasztaló prédikációt tartalmaz az imádkozásról és a bűnbocsánatról (49–66 [recte 69).

Bátai B. György (?–1672) 1644-től a franekeri és a deventeri egyetemen végezte tanulmányait (Bozzay–Ladányi 202, 2442, 2694). Hazatérése után 1647-ben Kolozsvárott rektor, 1649-től református lelkész. 1660-ban került Zilahra lelkésznek. Mindkét ajánlása életrajzi adatokat is tartalmaz zilahi működésének idejéből. Bátai B. György részletes életrajzát Herepei János írta meg: Apáczai és kortársai. Bp.–Szeged 1966, 565–571.

Szabó Károly a prédikációskötet két részét külön írta le (RMK I 1025 és I 1026), de a második tételnél megjegyezte, hogy nem önállóan, hanem az előző művel együtt nyomtatva jelent meg.

Budapest *Nat* ③* – Budapest *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ①

3242

[1] CARMINUM proverbialium totius humanae vitae statum breviter delineantium, nec non utilem de moribus doctrinam jucunde proponentium loci communes in gratiam juventis [!] selecti. – [2] (VERSUS sententionales, ... ex optimis, qua veteribus, qua recentioribus poetis consignati et in usum studiosae juventutis typis mandati.) Cibinii MDCLXV apud Abrahamum K. Szenci.

A^6–O^6 P^2; a^6–l^6 m^4 = 172; 139 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1063 – RMK II 1071

Verses mondások gyűjteménye. – A kiadvány két művet tartalmaz. Az elsőnek a címlevele után *Ad emptorem* című verses bevezetés olvasható (3–4). Majd *Carminum proverbialium loci communes absurda, indecora, praepostera* cím után abc-be sorolva következnek az egyes fogalmak és verses magyarázatuk (5–172). A második mű önálló címlappal és az előzőtől eltérő füzetjelzéssel csatlakozik az elsőhöz. A címlevelét követő *Typographus lectori* című előszóból ([3–5] is világosan kitűnik a nyomdász szándéka, amely szerint e régi szerzők műveiből összeállított szentenciagyűjteményt az első műhöz, a *Carminibus proverbialibus* csatolva kívánta megjelentetni: *Non est, lector, quod mireris, me hos pauculos versus ... in unum quasi fasciculum colligendo ... carminibus proverbialibus annexisse*([3]). Az előszót *Ad eundem* című rövid vers követi ([6]). Majd *Versus sententionales* cím után az első műhöz hasonlóan ábécésorrendben olvashatók az egyes fogalmak, és a hozzájuk köthető verses idézetek, többnyire a forrás pontos megnevezésével (7–139).

A két összetartozó versgyűjteményt, amint az a címből kitűnik, a tanulóifjúság számára tankönyvnek szánta a kiadó nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám. Az első műnek számos korábbi kiadása ismert a XVI. és XVII. századból. *Ad emptorem* intézett versét a korábbi kiadások *S. A. I.* monogrammal közölték, ezért pl. a British Museum könyvtárának katalógusa I., S. A. név alatt szerepelteti az 1577 és 1670 között megjelent londoni kiadásait (BMGC 11O: 615).

A második művet a *Typographus lectori* című előszó idézett állítása szerint a nyomdász állította össze. Nem látszik valószínűnek, hogy ez a nyomdász Szenci Kertész Ábrahám lett volna. Sokkal valószínűbb, hogy a második mű is újrakiadás. Erre utal a benne közölt üdvözlővers *Ad eundem* címe, amely előtt feltételezhetően a mintául szolgáló kiadványban további vers is volt.

E művet két önálló bibliográfiai egységként írta le Szabó Károly (RMK II 1063, RMK II 1071). Szenci Kertész Ábrahám 1667. július 29-én készült hagyatéki leltárában a nyomdász fenn idézett szándékával ellentétben is külön szerepelnek (Emlékkönyv 369 és 374, Monok István, V. Ecsedy Judit).

In 24 bibliothecis 40 expl. – Budapest *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Sighişoara – Târgu Mureş – Zagreb *Univ*

3243

[ENYEDI György: Gismunda és Gisquardus históriája. Szeben 1662–1668 Szenci Kertész?, Udvarhelyi Mihály?]

[A^4 B^4] $C^{3[recte2]}$ = [10] fol. – 4º – Orn.

MKsz 1878: 276 → Sztripszky I 2184/390

Verses szerelmi história magyar nyelven. – A kötéstáblából kiáztatott, három darabból álló töredék a kiadvány C_1, $C_{3\ [recte\ 2]}$ leveleinek részleteit tartalmazza. A C_1 levél két darabban maradt fent. A leveleken – a töredékek esetenként csonka első-utolsó sorait is figyelembe véve – a következő sorok azonosíthatóak: 1016–1052., 1053–1084. (C_1a) – 1087–1128., 1130–1156. (C_1b) – 1199–1228. ($C_{3recte2}$a), ennek hátán a záródísz látható, a szövegből következtethetően felette e lapon az 1229–1240. sorok álltak (vö. RMKT XVI/8 222–258). A korábbi kiadások alapján kezdősora: *Gyakor históriákat, tudom hallotok* lehetett.

Szövegkiadás: RMKT XVI/8 222–258. – Az 1582-es kolozsvári kiadás alapján (**514**): Enyedi György: Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Kiad és bev. Heinrich Arnold, Kolozsvár 1912, 75–125. – Enyedi György: Historia elegantissima. A szöveget gondozta Káldos János. Bp. 1994, 37–115.

A műről, Enyedi Györgyről Heinrich Andor (Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Kiad és bev. Heinrich Arnold, Kolozsvár 1912, 7–71), kiadásairól a régebbi szakirodalmat is összefoglalva Káldos János írt (Enyedi György: Historia elegantissima. Bp. 1994).

A töredék nyomdai anyaga alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy az Szebenben készült 1662–1668 között (MKsz 2005: 390, 406). Így a széphistória egyaránt lehet még Szenci Kertész nyomtatványa, aki 1667 májusában halt meg, vagy utódáé, Udvarhelyi Mihályé. Ő Szenci Kertész halálát követően 1668 őszéig állt a szebeni tipográfia élén.

A fennmaradt szövegből lehet következtetni a kiadvány terjedelmére. Úgy tűnik, egy lapon 72, tehát egy levélen 144 sor állhatott. Így a C_1 levél első sora az 1012. sor lehetett, az ez előtt álló szöveg hét levélnyi helyet foglalhatott el. A negyedrét formátumú kiadvány első füzetének első levele minden bizonnyal az önálló címlap lehetett, a szöveg az A_2a lapon kezdődhetett. Ellentmondásos a töredéken látható két füzetjelzés, ugyanis a C_1 illetve C_3 levélen olvasható szöveg szinte folyamatos, egy közöttük álló (C_2) levél nem indokolt. A fenti számításból az látszik valószínűnek, hogy a C_1 jelzés a helyes, nem valószínű, hogy egy ilyen jellegű kiadvány bevezető része egy levélnél több helyet foglalhatott volna el. A C_3 füzetjel tehát hibásan áll C_2 helyett.

A kiadványt első alkalommal Fraknói Vilmos ismertette „Ének töredéke, a mely egy király történetét adja elő ...” címen (MKsz 1878: 276), az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2184/390).

Cf **380***!, **1311**, –, →

Budapest *Nat* ④

3244

ENYEDI Sámuel: Disputatio philosophica de libero arbitrio, quam ... sub praesidio ... Samuelis Enyedi, ... in ... Collegio Enyediensi philosophiae professoris publice defendet Michael Eperjesi Trans., ad diem 13. Junii, horis locoque solitis. Cibinii MDCLXV ex officina Abrahami Kertesz Szenci.

A^4 B^4 = 15 pag. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1065

Filozófiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám nyomdászjelvénye diszíti. A címlap hátán *Nicolao Behtlen* (!)... *[de] Kis Bun, ... domino et fautori ... colendo* ajánlja művét az *Author*. A főrész a cím megismétlésével XXIII tézisben nem annyira teológiai, mint inkább filozófiai alapon értekezik az emberi szabadság és szabad akarat lényegéről (3–14). A szabadságot Paulus Voetius alapján határozza meg: *libertas nihil aliud sit, quam voluntas indifferenter agere potens*. Hivatkozik továbbá Carolus Stevartus leideni filozófus művére *De libero arbitrio*, Samuel Rutherford skót puritánus *Exercitationes apologeticae pro divina gratia* (Franeker 1651) és Pataki Tóth István Franekerben 1664-ben megjelent hasonló témájú disszertációjára (RMK III 2243). A nyomtatványt lezáró *Corollaria* tíz pontjában a jezsuitákkal vitatkozva fejti ki a református álláspontot a predestináció és az üdvözülés kérdésében (14–15).

E vizsgatételeket 1665. június 13-án vitatták meg az enyedi kollégiumban. A vizsgáztató Enyedi Sámuel filozófiaprofesszor, a vizsgázó az erdélyi születésű Eperjesi Mihály (1646–1715) volt. Ő szebeni tanulmányait követően 1668 és 1673 között Leidenben, Marburgban és Heidelbergben tanult. Hazatérve Enyeden, majd 1685-től haláláig Vízaknán volt református lelkész.

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ① ②

3245

ENYEDI MOLNÁR János (transl.): Az Isten igeretinek fel-nyittatott arany banyaja, melyben akármely szivbéli szomoruság, lelki keserüség és lelkiesméretben lévö rettegés ellen-is miképpen kellyen valakinek magát megerössiteni, az mutattatik-meg. Enyedi Molnar Janos, v[ajda]hunyadi magyar egyházi egyigyü szolga által fordittatott magyar nyelvre. [Szeben] 1665 [Szenci Kertész].

$*^{12}$, A^{12}–E^{12} F^5 = [23] + 130 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1027

Református elmélkedés. – A címlevél után kezdődik Enyedi Molnár János Vajdahunyadon 1665. szeptember 15-én kelt *Ajánlólevele Albesi Zolyomi Miklos uramnak, a méltóságos erdélyi fejedelem tanácsának, Hunyad és Záránd vármegyéknek főispánjának és házastársának, ...*

Briberi Melith Calara asszonynak, kegyes patronusomnak és patronámnak (*$_{2}$a–*$_{9}$b). Ezt *Mutatótábla* követi (*$_{10}$a–*$_{12}$b). A főrész a cím megismétlésével kezdődik, és 14 részben foglalja össze a Biblia alapján mindazokat az ígéreteket, amelyekből ki-ki vigasztalást meríthet nyomorúság, rágalmazás, gyalázat, kísértések idején ellenségek és kétségbeesés ellen (1–130).

Enyedi Molnár János (1633–1665 után) Utrechtben, Franekerben és Leidenben tanult 1649 és 1657 között (Bozzay—Ladányi 274). Hazatérve Alvincen, Gyalun, majd Vajdahunyadon működött református lelkészként. 1657-től II. Rákóczi György, majd 1661-től I. Apafi Mihály udvari papja lett. E munkájának forrása jelenleg ismeretlen. Bodonhelyi József valószínűnek tartotta, hogy Enyedi Molnár angolból, esetleg hollandból fordított (Az angol puritánizmus lelki élete és magyar hatásai. Debrecen 1942, 89).

E nyomtatási hely nélkül megjelent nyomtatványt Bod Péter (Athenas 75) és Sándor István (Könyvesház 44) hely nélküli nyomtatványként írták le. Szabó Károly a szebeni nyomtatványok közé sorolta (RMK I 1027), elutasítván Miller Jakab Ferdinánd véleményét a váradi megjelenésről (Fragmenta veteris typographiae Magno-Varadinensis. Pest 1803, 34). A betűtípusok Szabó Károly feltételezését igazolták (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Odorheiu Secuiesc ②

3246

[1] [KALENDÁRIUM az 1666. esztendőre.] – [2] (Prognosticon astrologicum, az az a' planéták és csillagok forgásából valo itélet, Christus Urunk születése után MDCLXVI. esztendöre, némely történendö dolgokrol, és az idönek változásirol, a Napban lévö nagy Eclipsisröl, hadakrol, betegségröl, földi termésekröl, és a' két üstökös csilagokrol, szorgalmatoson irattatott Neubart Christoph theol. és astr. által.)[Szeben 1665 Szenci Kertész.]

[A^{8}] B^{8} C^{8} + ? = [24] + ? fol. – 16° – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatványból csupán kétfüzetnyi töredék maradt fenn. A naptártáblák közül július hónap második fele (B_1a) – augusztus (B_1b–B_2a) – szeptember (B_2b–B_3a) – október (B_3b–B_4a) – november (B_4b–B_5a) – december (B_5b–B_6a) olvasható. Beosztásuk megegyezik Szenci Kertész Váradon kiadott naptáraiéval (**2748**), az ó-naptárhoz magyar nyelvű *Cisio Janus* kapcsolódik. A fennmaradt szakaszok alapján a hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó, s vért is bocsátani* lehetett, szövegében azonban kétféle sorozatot elegyít (vö. RMKT XVII/9 554, 561, 754, 757). Ezt követi a prognosztikon önálló címlapja (B_6b), majd *Ez esztendőnek négy részeiről. I. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_8a–B_8b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1a) – *IV. Az őszről* (C_1b–C_2a) – *II. rész. A Napban leleendő nagy eklip*[szisről] (C_2a–C_3b) – [I] *II. rész.* [A] *hadról és békességről* (C_3b–C_4b) – *IV. rész. A betegségekről* (C_4b–C_5a) – *V. rész. A földi termésről* (C_5a–C_5b) – *VI. rész. A tőlünk nem régen láttatott két üstökös csillagokról.* (C_5b–C_6b) – *E kalendáriumban lévő némely szóknak magyarázata*, amely a prognosztikonban szereplő szimbolikus fogalmakat azonosítja valamely országgal, állammal vagy uralkodóval (C_6b). Ezt követi a *Sokadal*[mak] című vásárjegyzék, amely a ma ismeretes töredékeken a június havi vásárok felsorolása köz-

ben szakad meg (C_7a–C_8b). A Szenci Kertész-féle szebeni magyar nyelvű naptársorozat másik példányból ismeretes darabja (**3397**) alapján a vásárjegyzék körülbelül még hat levelet tehetett ki, ezt követően pedig egy megközelítőleg egy-másfél füzetet elfoglaló krónika zárhatta a kiadványt.

A nyomtatvány a betűtípusok alapján Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása). Szenci Kertész Ábrahám váradi tipográfiája rövid kolozsvári tartózkodást (vö. **2904**) követően 1662 novemberében települt Szebenbe, ahol Szenci Kertész haláláig, 1667 első feléig működött az ő irányítása alatt. Ezután 1668 végéig legénye, Udvarhelyi Mihály vette át a műhely irányítását, ezután a nyomda szebeni működése megszűnt (vö. **3397**). Szenci Kertész váradi évei alatt rendszeresen adott ki naptárakat (vö. **1862**, **2748**), ezért joggal feltételezhető, hogy szebeni letelepülése után itt is folytatta naptárkiadói tevékenységét, azonban Szebenből csupán ez az egy naptára ismeretes. Udvarhelyi Mihály szintén nyomtatott hasonló szerkezetű naptárt (**3397**), ezért Szebenben 1663-tól és 1668-ig lehet naptársorozatot feltételezni.

Cf. **3008**!

Budapest *Nat* ④ ④

3247

»KALENDER aufs grosse Veränderungsjahr 1666. (Von Isr. Hiebner herausgegeben) Hermanstadt [1665] [typ. civitatis]«.

Adleff 83–84 – Avram 14 – Seivert: Nachrichten 183

Naptár és prognosztikon. – E példány alapján nem ismert kiadvány emlékét Johann Seivert híradása (Nachrichten 183) őrizte meg, az Israel Hiebnerhez kötődő művek között. Az Erdélyben működött orvost, matematikust és asztrológust tartotta a kalendárium szerzőjének. Minden bizonnyal az ő adatát vették át a későbbi bibliográfiák is (Johann Teutsch: Der Geschichte des Deutschen Buchhandels in Siebenbürgen. III. Von 1700 bis zur Gegenwart. 76 – KorblVerSiebLkde 1891: 318).

Nyomdásza feltehetően Blasius Prössl volt, akinek neve a szebeni városi nyomda vezetőjeként egy másik 1665-ös kiadványon szerepel (ld. **3255**).

Cf. **3009**!

3248

A' KERESZTYÉNI hitnek fö ágazatinak fundamentomi, mellyek az Öreg Catechismusbol rövid kérdésekben és feleletekben bé-foglaltattanak, és elsöben belga nyelven ki-bocsáttattanak, annak-utánna a' kisdedeknek

épületekért magyar nyelvre fordittattanak. Szebenben MDCLXV Szenci K. Abraham.

A^8 = [8] fol. – 8° – 1 ins, orn.

RMK I 1028

Református katekizmus. – A kiadvány felépítésében és szövegében megegyezik a kiskáté 1660-as, példányból is ismert sárospataki kiadásával (**2935**), de feltehetően az első, Szenci Kertész Ábrahám által megjelentetett 1654-es váradi kiadást (**2561**) követi. A nyomtatvány címlapján az iktári Bethlen-család hattyús címerére utaló könyvdísz látható. A hollandból magyar nyelvre lefordított, a Heidelbergi Kátétól már jelentősen eltérő mű magyarországi kiadásairól ld.: Studia et acta I 85–87, Nagy Barna.

Cf. **2561; 2935, – , 3541**, →

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ①

3249

KÉZDIVÁSÁRHELYI Péter: Disputatio theologica de fide, priori theologiae parte, quam ... praeside ... d. Petro K. Vasarhelyi, s.s. theologiae et lingvae Haebr. in illustri collegio orthodoxorum Transylv., quod est N. Enyedini, professore ordinario, publice tueri conabitur Johannes Petki Transylv. ad diem 24. Januarii horis locoque solitis. Cibinii MDCLXV apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

A^4 B^4 = 17–30 + [1] pag. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1069

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. Hátlapján *Joanni Betlen*[!]*, comiti comitatus Albensis, cancellario regni Transylvaniae, nec non ... principis consiliario intimo, capitaneo sedis Udvarhely et curatori collegii N. Enyediensis supremo* ajánlja munkáját külön szöveg nélkül *Joannes Petki al. et contr. coll. respondens*. A főrész, amelynek élén megismétlődik a cím szövege *Disputatio theologica de fide, priori theologiae parte*, tizenhat *thesis*t foglal magában a hitről (19–30). A nyomtatványt a kilenc pontból álló *Corollaria respondentis* zárja (B_4a).

Kézdivásárhelyi Péter (1626–1666) itthon Szatmáron és Gyulafehérvárott tanult, 1649-től Utrechtben, Franekerben, majd Leidenben. Hazatérve 1652–1653-ban marosvásárhelyi rektor, ezután Bánffy Dénes, 1660-ban pedig Barcsai Ákos fejedelem udvari papja, még ugyanebben az évben kolozsvári rektor lett. 1662-től pedig Nagyenyeden tanított, a teológia és a héber nyelv professzoraként. A fölötte tartott gyászbeszédet 1666-ban nyomtatták ki Szebenben (vö. **3327**).

Ezeket a vizsgatételeit a nagyenyedi református kollégiumban vitatták meg. A vizsgázó, Petki János 1662-ben iratkozott be a nagyenyedi kollégiumba, 1664-ben a rudimentisták ta-

nítója volt, és ekkor választották contrascribává (Jakó Zsigmond – Juhász István: Nagyenyedi diákok 1662–1848. Bukarest 1979, 95). Ebből következik, hogy nem a főnemesi rangú Petki családból származott. Noha a címlap szerint a vitát 1665. január 24-én tartották, tartalmilag mégis ezek a tételek, mint ahogy a lapszámozás is bizonyítja, folytatását jelentik Vásárhelyi másfél hónappal később, március 7-én megvitatott tézisfüzetének (**3250**). A két disputációt feltehetően külön-külön és együtt is terjesztették.

Cf. **3250**

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ①

3250

KÉZDIVÁSÁRHELYI Péter: Disputatio theologica de natura et partitione theologiae, quam ... sub praesidio ... Petri K. Vasarhelyi, ss. theologiae lingvaeque sanctae professoris in ... collegio N. Enyediensi publico examini submittit Paulus Hunyadi Transylvano-Hungarus ad diem (7) Martii, horis locoque solitis. Cibinii MDCLXV apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

A^4 B^4 = 16 pag. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1070

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot a Bethlen-család hattyús címere díszíti. Hátlapján *Georgio Udvarhelyi, omnium bonorum regni Transylv. fiscalium praefecto, orthodoxae ecclesiae scholarumque nutricio ... fautori ...; ut et ... viris, Stephano Csengeri, Petro Kovasznai, illi verbi Divini dispensatori in ... ecclesia populosa Fogarasiensi ..., huic ... ecclesiae orthodoxae Claud. angelo vigilantissimo; nec non ... collegii moderatoribus, Petro K. Vasarhelyi, Samueli Enyedi, illi s.s. theologiae linguaeque professori ..., huic ... philosophiae profes. doctorique ..., fautoribus, praeceptoribusque ...; item ... juvenibus, Petro Inczedi de Varad, Andreae Szekhalmi, illi cancellariae majoris scribae jurato ..., huic ... dominae princip. Transyl. a secret. strenuo, quondam in choro Musarum mecum desudantibus* ajánlja munkáját külön szöveg nélkül *Paulus Hunyadi defendens*. Ezt rövid előszó követi *Lectori Christiano* (3). A főrész húsz *thesis*ben értekezik a teológia felosztásáról és természetéről (4–15). A nyomtatványt *Corollaria respondentis* zárja, amely tíz pontot tartalmaz (16).

Kézdivásárhelyi Péter ezen vizsgatételeit a nagyenyedi református kollégiumban vitatták meg 1665 márciusában, az Országos Széchényi Könyvtár példányának kézírásos bejegyzése szerint 7-én. A vizsgázó Hunyadi Pál volt, aki később leideni tanulmányai idején több vizsgán is respondens volt (vö. RMK III 2481, RMK III 2482, RMK III 2565). Az előszó szerint Kézdivásárhelyi Péter azért akart nyomtatott tézisekkel is diákjai segítségére lenni, mivel a kollégium könyvtára az előző évek viszontagságai között elpusztult. Mivel élőszóban már korábban is William Ames *Medulla theologica* című, számos kiadást megért munkáját magyarázta hallgatóinak, mostani téziseit úgy osztotta be, hogy számozásuk alapján jól lehessen követni Ames említett munkájának fejezeteit.

Kézdivásárhelyi ezen munkájának tartalmilag folytatását jelentik másfél hónappal korábban megvitatott tézisei (**3249**). Mindkét füzetet külön-külön állították elő, de tartalmi alapon összetartozhatnak.

Cf. **3249**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. (Târgu Mureş) – Târgu Mureş ②*

3251

KLEIN, Johann: Disputatio theologica de Romano pontifice, vero Anti-Christo et falso Christi vicario, quam ... praeside ... m. Jacobo Schnitzlero, facult. philosophicae in acad. Viteberg. assessore, nunc gymnasii Cibin. rectore celeberrimo, domino praeceptore, patrono et fautore ... publice coram eruditis proponit Johannes Kleinius Bistriciensis, author et respondens. Ad diem 16. Septembr. in auditorio majori horis antemeridianis. Cibinii MDCLXV charactere Abrahami Kertesz Szenciensis.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1066

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viro ... Matthiae Keuntzelio, ecclesiae Bistriciensis pastori ..., ejusdemque capituli decano, nec non lycei ibidem ... inspectori ...; ut et viris amplissimis ... Georgio Wraschero, Johanni Wallendorffio, judicibus ... reipubl. Bistricien. ... mecoenatibus studiosae juventutis ...; nec non venerandis ... viris, Simoni Engesnero, ecclesiae Paganicensium pastori ..., amico ..., Stephano Dechano, pastori ecclesiae Demetriensium ..., praeceptori olim ..., Casparo Kleinio, ecclesiae Terpensium pastori ..., fratri germano ...; denique viris ... circumspectis, Thomae Früm, Michaeli Gunesch, senatoribus curiae Bistric. primariis, Casparo Binder mercatori, civi ac centum-viro....* Az aláírás *Johannes Kleinius respondens*. Ezután következik a *Praefatio* (A_2a). A főrészben (A_2b–B_4a) két *Positio* olvasható arról, hogy a római pápa semmiképpen sem utódja Péter apostolnak és nem helytartója Krisztusnak, továbbá, hogy minden igaz hitben lévő (orthodoxus) véleménye szerint a pápa a Pál és János apostolok leveleiben leírt Antikrisztus. A nyomtatványt hét üdvözlő vers zárja, közülük öt cím nélküli: (1) *Praeses* – (2) *Allusio in gratiam ornatis. dn. resp., ... contexta a Stephano Scharsio Füllet., h. t. studioso Cib.* – (3) *Paulus Fabricius Saroschino Transyl.* (B_4a) – (4) *Petrus Hann Mediensis, p. t. schol. Cib. stud.* – (5) *Ad dominum respondentem ... subjiciebat ... Tobias Fleischer Cib.* – (6) *Georgius Schnell Helt. adol.* – (7) *Georg. Simonius Cib., art. lib. st.* (B_4b)

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1665. szeptember 16-án. A vizsgáztató az iskola igazgatója, Jakob Schnitzler volt. A vizsgázó, aki a címlapon a disputáció szerzőjének mondja magát, a besztercei születésű Johann Klein. Életéről más megbízható adat nem ismeretes.

A kiadványnak a szebeni Brukenthal Múzeum könyvtárában őrzött egyik példánya (Tr XVII 210) egy kolligátumban maradt fenn, amely – egyetlen kivételtől eltekintve (RMK III 6336) – Schnitzler vezetésével megvitatott vizsgatételeket tartalmaz (**3128**, **3129**, **3130**, **3131**,

3179, **3256**, **3257**). Ez elé pótlólag egyetlen levelet illesztettek, amelyen *Gratiarum actio pro clementia erga me immeritum magno patrie patri columnae Transylvaniae afflictae ... Johanni Betlen dn. nostro* ... szóló, szöveg nélküli ajánlás olvasható, amely ... *rescripta a servo ... spectabilitatis tuae ... Jacobo Schnitzlero aa. ll. magistro et h. t. rectore gymn. Cibin. primario,* 1665. október 1-ji kelettel. Az önálló kiadványokat tartalmazó gyűjtőkötetet feltehetően Bethlen János számára állította össze Jakob Schnitzler e fenti vizsgatétel kinyomtatását követően, és ehhez készülhetett, minden bizonnyal egyetlen vagy legalábbis nagyon kevés példányban ez az egylevélnyi nyomtatvány.

Budapest *Acad* ① – Sibiu *Mus* ① ①

3252

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini, ss. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria secunda, continens conciones funebres, diversis occasionibus populo Debrecinensi propositas, et secundum temporis, quo unaquaeque habita est, seriem digestas, cum indice duplici ... Cibinii MDCLXV apud Abrahamum Kertesz Szencinum.

$*^8$ $**^8$, A^8–V^8 = [31] + 312 + [8] pag. – 8° – Init., orn.

RMK II 1064

Református halotti prédikációk. – A címlap háta üres. *Francisco Gyulai de Maros Németi, uni assessorum comitatus de Zemplén* ... ajánlja művét 1665. *XV. Kalend. Jan.* (január 18) debreceni keltezéssel *Georg. C. Comarin.* ($*_2$a–$*_7$a). A *Lectori benevolo s. p.* kezdetű előszó ($*_7$b–$**_6$a) *MDCLXV. prid. Non. Jan.*, azaz január 4-én kelt Debrecenben. Az *Index textuum* ..., a prédikációk alapjául szolgáló bibliai textusok mutatója ($**_6$b–$**_7$b) után *Georgius Martonfalvi, theol. d. et scholae Debr. rector* latin nyelvű ajánlóverse olvasható és a *Decastichon* című költemény *a Johanne Debreceni, rectore p. t. illust. sch. Debrecinae* ($**_8$a–b). Ezután Komáromi Csipkés György eredetileg magyar nyelven elhangzott száz halotti prédikációjának néhány lapos latin nyelvű tömörítése következik (1–312). Komáromi minden latin vázlat előtt magyarul (saját fordításában) közli a bibliai textust és a prédikáció elhangzásának időpontját. Ezek szerint e beszédeket 1657. márciusa és 1660. májusa között mondta el a debreceni gyülekezet előtt. Az *Index rerum et verborum praecipuorum* című tárgymutató (V_5a–V_7b) és *Errata corrigenda* (V_8a-b) zárja a nyomtatványt.

E kötet második tagja Komáromi Csipkés György többkötetes prédikációgyűjteményének. Mivel az előző kötet kiadása (**2888**) után a szerzőt prédikációinak rövidsége és szerzősége miatt is kritika érte, Komáromi Csipkés az olvasóhoz írott terjedelmes ajánlásban válaszolt e kifogásokra. Leírta a rövid prédikációk használatának módját, és megjelölte, hogy melyeket írta még pataki diák korában. Diáktársai másolatai révén közkézen forogtak e beszédek, és mások is prédikáltak belőle. Így az a vád, hogy a *Centuria* egyes beszédeinek Veréci S. Ferenc pataki lelkész lenne a szerzője, nem állja meg a helyét. Komáromi Csipkés saját közlése szerint továb-

bi beszédeket írt még kassai tanársága idején, ill. a „belgiumi" akadémián is; az összes többi már debreceni eredetű (**$_4$a). – A prédikációk mellett azonban csak azt az időpontot tüntette fel, amikor a beszédet Debrecenben elmondta.

A prédikációgyűjtemény kiadása a váradi 1659-es *Centuria prima* (**2888**) után csak 1665-ben folytatódott, féléves különbséggel ezzel a kötettel Szebenben, ill. Debrecenben (**3194**). A késlekedést nyilván az ismert történelmi események és az ezzel együtt járó pénzhiány okozta. Komáromi Csipkés György 1660-ban, Debrecen török megsarcolása idején 200 tallért ajánlott fel a városnak (vö. Márkus Mihály: Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. 1990, 17), így könyve megjelentetésének anyagi fedezetét ekkortájt aligha tudta előteremteni. A *Centuria secunda* utolsó prédikációjának keltezése 1660. május 15. Ezért lehetséges, hogy a kéziratot Szenci Kertész Ábrahám még Váradon kapta meg, és Várad ostroma után vitte magával Szebenbe. A prédikációgyűjtemény harmadik és további részei már Debrecenben jelentek meg (**3194**, **3418**, **3510**).

Cf. **2888**, –, **3194**, **3418**, **3510**, →

In 18 bibliothecis 26 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3253

Vacat!

3254

MIKOLAI HEGEDŰS János [transl.]: [1] A' mennyei igazságnak tüzes oszlopa, melly e' nyomoruságos élet kerengö pusztájában az Isten szerelmes el-lankatt népének, a' sok tévelygések s' eretnekségek setét éjtszakáján és az ily sok istentelenségek, s' meg-vesztö gonosz példák szövevényi között-is világoson meg-mutattya, mely uton juthatnak-bé a' mennyei Cánahán nyugodalmába. Fordittatott Mikolai Hegedüs Janos által. – [2] Biblia tanui, mellyeket a' Biblia állatott-elö a' mennyei tudomány tökélletessége mellett, hogy az ö áldott tanubizonyságtételeiböl a' gyengék, a' mi igaz vallásunk fejeit meg-tudhassák, és ottan, a' Biblia körül-is igazgattassanak. – [3] (Az istenes cselékednek [!] lelki prebendájok, melyben az igaz vallás fejei ugy adattatnak elönkbe, hogy ebböl az Isten félö urak, gazdák, atyák, anyák az Istentöl reájok bizattatott minden cselédgyeket, a' szent atyák példája szerént oktassák az Ur parancsolatira, nevellyék az igaz vallásban és szent életben). – [4] (Szentek napi-szama, melyben a' meg-ujjult szent és kegyes léleknek minden-napi tisztei ugy irattatnak-le csak tiz regulátskákban, hogy a'mely istenes életre vágyóldók [!] ezeket illyen rövid, mint pásztákbéli

munkájokat mindennap véghez viszik, szaporán előmehetnek a' szentségben kivánt boldogságokra). Szebenben MDCLXV Szenci K. Abraham.

a^{12}–g^{12}; A^{12}–I^{12} = 168 + 215 pag. – 12° – Init.

RMK I 1029 – RMK I 1030

Református katekizmus és vallási tanítás. – Mikolai Hegedűs János 1648 február–június folyamán Utrechtben négy kicsiny kötetben jelentette meg a református tanítás puritán szellemű összefoglalását tartalmazó és a kegyes életvezetést segítő, katekizmusokat és vallási tanításokat magában foglaló könyvsorozatát, amelynek előszavaiban kifejtette a anyanyelvű művelődés és iskolázás elősegítését célzó elképzeléseit is (**2247**, **2248**, **2249**, **2250**). Szenci Kertész Ábrahám 1665-ben újra kinyomtatta ezt a sorozatot. Mindegyik darabnak önálló, teljes impresszummal ellátott címlapja van, s mindegyik munka helyesírását átdolgozta a nyomdász.

A gyűjteményes mű sorrendje és tartalma a következő. Elöl áll *A mennyei igazságnak tüzes oszlopa* című munka. A címszöveg és az impresszum között bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. A második levélen olvasható az *Approbatio. Gisbertus Voetius theolog. in Acad. Ultraject. professor ... Johanni Mikolai* előbb latinul (a_2a), utána magyarul: *Voetius Gisbert, az ultrajectumi académiában szentírást magyarázó doctor ... Mikolai Jánosnak* Ultrajectumban 1648. április 23-án (a_2b). A mű törzsrésze (5–168) teljes egészében megegyezik az 1648. évi, Utrechtben nyomtatott első kiadásnak a törzsrészével (**2249**). A főrész után, attól csupán egy léniával választva el, külön cím nélkül *A logicus terminusoknak...* szavakkal kezdődik az 1648. évi kiadásban a „Jó ítéletű olvasóhoz" címzett utószó rövidített változata (166–168). A második mű a *Biblia tanui* (1–123, vö. **2247**). A címlap hátán a *Summája* című tartalmi összefoglalás olvasható. Nincs meg azonban ebben a kiadásban a Kaposfalvi Pálnak és Szentpéteri Jánosnak szóló ajánlás. A címlapot követő, a *Keresztyén olvasó*nak címzett előszó (3–12) és a katekizmust, valamint vallási tanítást magában foglaló *Biblia tanui* című főrész (13–123) viszont szorosan megegyezik az előző kiadással. A szövegbe beleszőtt két versecske, amelyeknek kezdősora *Ó szent könyv* és *Teremt., Kijöv., Lévi* a 72. és 87. lapon olvasható. Sorrendben a harmadik darab *Az istenes cselédeknek lelki prebendájuk* (125–183, vö. **2248**). Címlapja hátán kezdődik *Az erős Istent Ábrahám félelmével tisztelő atyáknak, anyáknak, uraknak, asszonyoknak...* címzett, keltezés nélküli ajánlás (126–128), amelynek aláírója *Sz*[enci] *K*[ertész] *A*[braham]. Szövege megegyezik M[ikolai] J[ános]nak az előző kiadásban olvasható, 1648. június 20-án kelt, Pataki Szabó Istvánhoz és Váradi Szabó Istvánhoz szóló ajánlásával. Ezt követően az *Istenes cselédeknek lelki prebendájok* című kiskatekizmus híven követi az előző kiadást, csupán a legvégéről hiányzik az abban olvasható bibliai citátum, a „Jel. 22. 22.", vagyis az Újszövetség záró mondata. A negyedik mű a *Szentek napi száma* (185–215), ajánlása (187–190) és a főrészben olvasható vallási tanítás szövege (191–215, vö. **2250**) pontosan megegyezik az előző kiadással. A nyomtatvány 124, 184 és 186. lapja üres.

A kötet szerkesztője, amint ez a harmadik rész, vagyis *Az istenes cselédeknek lelki prebendájok* ajánlásának aláírásából kitűnik, a nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám volt. Az egyes részek sorrendjét az előző kiadásétól eltérően határozta meg. Itt is első helyre került az utrechti sorozat második darabja, *A mennyei igazságnak tüzes oszlopa*, ezt követi az eredetileg elsőként kinyomtatott *Biblia tanui* (**2247**). Harmadik helyre az utrechti sorozat negyedik, vagyis záró darabja, a *Prebenda* (**2248**). A kötet végére pedig az utrechti megjelenés sorrendjében az utolsó előtti, azaz az ottani harmadik *Szentek napi száma* (**2250**). A szerkesztés tudatosságát jelzi, hogy ebben a kiadásban a *Prebenda* végéről elmaradt a Jelenések könyvének utolsó mondata „Jövel Uram Jézus", amivel Mikolai egykor az egész sorozatot lezárta.

E kiadvány első darabját Szabó Károly a többitől (RMK I 1030) elválasztva, külön számon vette fel bibliográfiájába (RMK I 1029). Mindkét tétel leírásában utalt azonban arra, hogy „egy kötetben jelent meg" Mikolai Hegedűs többi fordításával. Az együttnyomtatást a két nagyobb egység eltérő füzetjelzése is megerősíti.

Cf. **2247**, **2248**, **2249**, **2250**

In 10 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Eger *Dioec* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Sfântu Gheorghe *Ref*

3255

REILICH, Gabriel: Ein Neu-Musicalisches Wercklein von der Geburt unsers lieben Heylands, Erlösers und Seligmachers Jesu Christi. Billig mögen wir begehen diese gnadenreiche Zeit etc. Mit 2 Diskanten und 5 Violinen, welche auch auff allerhand Instrumenten, als auff Zincken, Posaunen, Fagoten und dergleichen können gespielet werden. Sambt dem Basso Continuo für die Orgel, Lauten, Clavicymbal. Componiret durch Gabrielem Reilich bestellten Musicum und Componisten zur Hermans-Stadt anno MDCLXV. [Hermannstadt] (MDCLXV) daselbsten gedruckt durch Blasium Prösel.

)(^{3}, [ ]^{1}, [ ]bis^{1} = [5] fol – 4° – Fol. tit. color., ♪, 2 ill. chalcographicae, orn., init.

Korrespondenzblatt 1885: 123 – Trausch: Schriftstellerlexikon IV. 348

Zenemű. – A ma csupán egy példányban ismeretes kiadvány címlapja vörös és fekete nyomással készült. Hátán olvasható *Gabriel Reilich, bestellter Musicus und Componist allda,* 1665. október 18-án kelt ajánlása *Denen ... Burgermeistern, ... Königsrichtern, ... Stuhlsrichtern, wie auch ... Rath der königlichen Haupt-Hermannstadt, meinen ... Patronen aus Ehrerbietung gegen seine ... Gönner, und grosse Music-Beförderer ans Liecht gegeben, und zu sonderlichen Ehren.*

Ezt követi *Der Text* címen, kilenc számozott strófára osztva a karácsonyra készült többszólamú zenemű, szövege, amelynek kezdősorát a cím is közli ( )($_{2}$a–)($_{3}$b).

A nyomtatvány végén láthatók a rézmetszéssel készült kották, amelyek a mű két énekszólama mellett öt hegedű, valamint az orgona, ill. más hangszerek számára írott basso continuo szólamot is tartalmazzák. Az egyik lapon *Gabriel Reilich comp. J. H. Schneb. exar.* ([ ]$_{1}$a), a másik lapon pedig *Israel Hiebner exar.* formában olvasható a metsző neve([ ]bis$_{1}$a).

Kiadás: a rézmetszetes kották kiadása azok fényképével együtt Gabriel Reilich *Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil* (Hermannstadt 1677) című művének hasonmás kiadásában Hans Peter Türktől (Bukarest 1984, 48–56, 300–303).

Gabriel Reilich életéről és munkásságáról H. P. Türk a szövegkiadás bevezető tanulmányában részletes áttekintést adott. Amellett érvelt, hogy a Szepességben Szentgyörgyön született, 1665-ben vándorolt be Erdélybe. Először Besztercén, majd haláláig, 1667-ig Szebenben műkö-

dött mint orgonista és zeneszerző. E zeneművét egyetlen, teljesen fennmaradt többszólamú műveként értékelte, amelyben a hagyományos a capella stílus megújítására törekedett (ld. szövegkiadás 44–48).

Israel Hiebner rézmetszőnek ez a munkája nem ismeretes a magyar művészeti irodalomban, a másik erdélyi rézmetsző személye pedig nevének rövidítéséből egy ismert művésszel sem azonosítható.

A kiadványt először Friedrich Teutsch ismertette az Erdélyi Evangélikus Egyházkerület könyvtárának példánya alapján (Korrespondenzblatt 1885: 123), majd felvette írói lexikonába is (IV. 348).

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ①

3256

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio philosophico-politica de principe, judice et senatoribus, quam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, facultatis philosophicae in academia Wittebergensi hactenus assessore, nunc gymnasii Cibiniensis rectore publicae dextre judicantium censurae exponit respondens Paulus Femgerus Sabesiensis, ad diem 22. April. ... in auditorio aestivo. Cibinii MDCLXV apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1067

Filozófiai-politikai vizsgatételek. – A címlap hátán *viris ... Johanni Orhendio, ecclesiae Orbacensis pastori, ejusdemque capituli decano ...; Michaeli Femgero, ecclesiae Altznensis antistiti ...; Matthiae Vietoris, ecclesiae Sabesiensis pastori ...; Stephano Plantzio, Kelnekensium pastori ...; Danieli Femgero, Mercuriensium pastori ..., fratri germano ... patronis, et promotoribus...* ajánlja művét *Paulus Femgerus respondens.* A fejedelemről, bíróról és a tanácsokról szóló főrész a *Praeloquium* után három tézist tartalmaz, amelyek további *quaestio*kat foglalnak magukban (A_2a–B_4b). Az első tézis a fejedelem, a második a bíró, a harmadik a tanácsok és a tanácsok feladatairól, jogköréről és lehetőségeiről szól.

E vizsgatételeket 1665. április 22-én vitatták meg a szebeni gimnáziumban. A vizsgáztató Jakob Schnitzler rektor, a vizsgázó a szebeni születésű Paulus Femger volt.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ① ① – Sibiu *Mus* ①

3257

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica brevem exhibens analysin quaestionis: an et quo jure utraque potestas: ecclesiastica et secularis competat pontifici Romano, quam ... praeside Jacobo Schnitzlero, l. l. a. a.

magistro, h. t. gymnasii Cibiniensis rectore publicae ventilationi subjicit Georgius Schnell Heltensis, respondens ad diem 2. Septembr. horis matutinis, in auditorio majori. Cibinii MDCLXV charactere Abrahami Kertesz Szenciensis.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1068 – Nägler 384

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viris ... clarissimis, Johanni Leonhardi, pastori ecclesiae Heltensis ... capituli Cibiniensis decano ...; Georgio Glognero, ecclesiae Stoltzvariensis pastori ..., meis patronis et promotoribus ...; ut et Petro Schultz, ecclesiae Michaëlis Montanae pastori ..., amico et fautori ...; nec non Johanni Jeremiae, artium liberalium cultori ..., cognato....* Aláírója *Georgius Schnell respondens*. Ezután rövid *Praeloquium* következik (A_2a). A főrész (A_2a–B_4a) élén megismétlődik a címszövegben is olvasható kérdés: *Quaestio. An quo jure utraque potestas, ecclesiastica ac secularis, competat pontifici Romano, Antichristo et filio illi perditionis.* Milyen jogon támaszt igényt a római pápa mindkét, az egyházi és a világi hatalomra? A 37 pontban megfogalmazott válasz szerint (A_2a–B_4a) a világi és egyházi hatalom két jól elkülöníthető hatalom, az Újszövetség időszakában a kettő nem juthat egy személynek osztályrészül. A pápának pedig nincs kétféle hatalma, valójában semmilyen sincs. Ezután kilenc pontból álló *Corollaria* olvasható (B_4a). A nyomtatványt négy üdvözlő vers zárja (B_4b). Az első címe *Ad dn. respondentem*, szerzője *Stephanus Scharsius Fülletelk., h. t. inter studiosos civis*. A további három, cím nélküli költemény szerzői: *Georgius Crucensis, p. t. studiosus Cibiniensis*; *Johannes Jeremiae*; *Sam. Schnitzlerus Cib., rex* [!] *adol.*

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1665. szeptember 2-án. A vizsgáztató az iskola rektora, Jakob Schnitzler volt, a vizsgázó a disznódi születésű Georgius Schnell.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ① ①
Olim: Erd. ev. egyházker. – Teutsch D. Gy.

3258

[SZENT Biblia. (2. rész:) Az Ó Testamentum mellé vettetett könyvek, mellyek Apocryphusoknak neveztetnek.... Magyar nyelvre fordittatott C a r o l i G a s p a r által.] [Szeben 1663–1667? Szenci Kertész Ábrahám]

? + A^4–F^4 + ? = ? + 48 + ? pag. – 2°

OSzKÉvk 1973: 75–76

Részleges református bibliafordítás: Apokrif könyvek. – E kiadványnak csak töredékei ismeretesek. Ezek Konrad Dieterich *Institutiones dialecticae* című munkájának (Franeker 1642) a kötéstábláiból kerültek elő. A D_1, D_2 levelekből fennmaradt papírszeleteken Baruch könyvének 1–5 részeiből, az F_1, F_2, F_3, F_4 leveleken pedig Esdrás III könyvének 4., 5., 6., 8., és 9. részeiből maradtak fenn egyes versek.

A töredékeket Fazakas József ismertette (OSzÉvK 1973: 75–76). Megállapította, hogy azok a Váradi Bibliából (**2982**) kimaradt második, apokrif könyveket tartalmazó rész pótlására készültek. Betűtípusai egyeznek a Szenci Kertész Ábrahám által használt betűkkel. Feltételezte továbbá, hogy kinyomtatásába Szenci még Váradon belekezdett. Ennek azonban ellentmond a Váradi Biblia (**2982**) elején olvasható elöljáró beszéd, amely szerint az apokrif könyvek ki nem nyomtatása *kételenség, nem szánt-szándék, mivel sem idő, sem papiros, sem költség arra való nem volt, az országnak is villongásban lévén dolga, jobbnak ítéltetett, hogy a kétség kivül való Szentírás szem eleiben bocsáttassék a közönséges haszonért, mint sem véka alatt tartassék.* A Váradi Bibliának (**2982**) impresszuma szerint „kezdettetett nyomtatása a veszedelem előtt és elvégeztetett Kolozsváratt 1661-ben", így az apokrif könyvek nyomdai munkálataihoz minden valószínűség szerint már csak Szebenben kezdett hozzá Szenci Kertész Ábrahám, ahol 1662-tól működött haláláig. Szenci Kertész Ábrahám 1667. május 31-én Szebenben felvett hagyatéki leltára szerint addig 12 ív készült el, és példányszámát a Bibliához hasonlóan 1500-ra tervezték: „Az Apocriphusokban vagion niomtatva tizenket arcus masfel ezer Exemplarnak kellett volna lenni, ha elkeszülhetett volna. Defectusis vagyon nagy rakassal." (V. Ecsedy Judit – Monok István: Szenci Kertész Ábrahám hagyatéki leltára, 1667. = Emlékkönyv 377–378, 394–395 és 385–386).

Fazakas József a bibliai könyvek és a fejezetek élén lévő összefoglaló szövegekből azt is megállapította, hogy a kiadás alapját vagy a Vizsolyi (1590, **652**), vagy a Hanaui Biblia (1608, **971)** képezte, ahol ugyanezek megtalálhatók. Ugyanakkor az előző kiadásokhoz képest megfigyelhető módosításokat Köleséri Sámuelnek tulajdonították, aki hasonlóképpen működött közre a Váradi Biblia sajtó alá rendezésében is (OSzKÉvk 1973: 76).

Cf. **652**; **971(1)**, **1037(1)**; **2982**, –, →

Budapest *Nat* ④ ④ ④

Versus sententionales, ... ex optimis, qua veteribus, qua recentioribus poetis consignati et in usum studiosae juventutis typis mandati. Cibinii MDCLXV apud Abrahamum K. Szenci. – Vide **3242**

3259

DÖMÖTÖRI György: Honor posthumus, in ... comitis ... Nicolai Serini, regnorum Croatiae, Dalmatiae, Sclavoniae etc. bani luctuosum et toti Christiano orbi dolendum e vivis excessum scriptus et pegmate hoc velut chartaceo pro communi omnium affectu tristissimo contestando, ... comiti Petro Serinio, fratri ejusdem germano dilectissimo, nec non regnorum Croatiae, Dalmatiae, Sclavoniae etc. bano noviter electo a Georgio Deömetri Hung. nobili, ss. th. cultore pie oblatus. Tubingae [1665] typis Gregorij Kerneri.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Init.

RMK III 2219 – Sztripszky Hiador I 2041/248 – MKsz 1891: 131

Gyászversek latin, német, magyar, görög és francia nyelven. – A költeményekkel Zrínyi Miklós horvát bán 1664. november 18-án bekövetkezett halálát siratták a tübingai egyetem professzorai és diákjai. A gyűjtemény, amelyet a tübingai egyetem diákja, Dömötöri György állított össze, és címe szerint Zrínyi Péter horvát bánnak ajánlott, 23 szerző összesen 29 gyászversét tartalmazza, azonkívül két latin vers német, ill. francia fordítását is. Szinte valamennyi költemény a török elleni küzdelem kiemelkedő alakjaként, a kereszténység hőseként dicsőítette az elhunytat. Dömötöri György magyar nyelvű gyászverse *Ad suos patriae accolas in communi* címmel a C_1a–C_1b lapokon olvasható. A vers kezdete: *Sírj, könyvezz, zokogjál*. A gyűjtemény első három levelén az *I–XII.* gyászverseket a tübingai egyetem rektora, kancellárja, ill. különböző tárgyak professzorai írták (A_1b–A_3b). Ezután következtek a diákok költeményei: *XIII–XXIII*. (A_4a–C_2b). Ezek között magyarországi diákoktól származnak a következő gyászversek: *XVIII. In ill. comitis tumulum epigraphe* című latin disztichon és jóval bővebb német nyelvű változata, szerzője *Johann Philipp Heuchelin aus Preßburg, der Gottes Lehr Ergebenen* (B_2a) – a gyűjtemény összeállítójának, Dömötöri Györgynek öt terjedelmes gyászverse (B_2a–C_1b): *XIX. 1. Casus luctuosi descriptio cum exhortatione ad tumulandum exuvias – 2. Excitatio luctus ac doloris – 3. Ad illust. fratrem Petrum Serinium consol. – 4.* a fent említett magyar nyelvű vers (C_1a–C_1b) – *5. Χρονοδίστιχον annum, mensem et diem, quo illustrissimus comes ... cessit, continens.* A kronosztichon téves nyomása miatt Zrínyi Miklós halálának éve itt nem 1664, hanem 1663. A kronosztichon alatt olvasható Dömötöri aláírása, mecénása nevének kiemelésével: *Ex eodem pietatis affectu haec pauca decantavit ... dni Wittnyedi ... moecenatis sui maximi humill. cliens et instituti author, Georgius Deömetri, Hung. nobil., stud. p. t. Tubing.* (C_1b). – *XXI. Sonnet über den traurigen und unverhofften Fall Herrn Grafen Niclas von Serin*, aláírása: *Georg Preisegger Sempronio-Hungar.* (C_2a) – *XXII.* cím nélküli latin gyászvers, szerzője *Joh. Andreas Lochnerus, Sempron. Hungar.* (C_2b).

A magyar vers szövegkiadása: MKsz 1891: 131–134, Majláth Béla; Soproni Szemle 1955: 82–84, Csatkai Endre és RMKT XVII/10 10–12. Dömötöri György 1–2. latin nyelvű gyászversének szövegkiadása: RMKT XVII/10 636–637.

Dömötöri György valószínűleg a Vas megyei Dömötöriben született. A soproni evangélikus gimnáziumban, majd 1662-től 1666-ig a tübingai egyetemen végezte tanulmányait Vitnyédi István alumnusaként. Német városokban pénzadományokat is gyűjtött az eperjesi kollégium javára. Hazatérve 1668 tavaszától az eperjesi kollégium tanára lett, egyben Samuel Pomariust követően a nemesi konviktus vezetője 1672-ig. A gyászévtized után újjáalakuló eperjesi kollégiumban 1684-től poétikát tanított, majd egyes adatok szerint (ld. RMKT XVII/10 638) 1686-ban a győri evangélikus iskolában működött.

Szabó Károly és Hellebrant Árpád a nyomtatványt a kronosztichon téves évszáma alapján 1663-nál vette fel (RMK III 2219). Hasonlóképpen járt el Sztripszky Hiador is (I 2041/248 ← MKsz 1891: 131). A tévedésre már Bleyer Jakab felhívta a figyelmet, aki a Zrínyi Miklós halálára kinyomtatott két gyászversgyűjteményből a német nyelvű költeményeket ismertette. Bleyer a fent leírt nyomtatványt 1664-nél tartotta számon (Itk 1900: 46–50). Valójában még az 1664-es év is kevéssé jöhet szóba a nyomtatás éveként. Dömötöri ugyanis a címlapon arra utalt, hogy Zrínyi Pétert nemrég választották meg horvát bánná. Az elhunyt testvére csak 1665. január 24-étől töltötte be ezt a főméltóságot, tehát a tübingai gyászversgyűjtemény már alighanem 1665 első felében jelent meg. A magyar vers modern szövegkiadása szerint is e mű kiadási éve: 1665 (RMKT XVII/10 635). A gyászversgyűjtemény kiadását feltehetően Vitnyédi István ösztönözte: ő a tragikus haláleset idején Csáktornyán tartózkodott (vö. Soproni Szemle 1955: 77–85, Csatkai Endre és Angol életrajz Zrínyi Miklósról. London 1664. Bev., szerk. és jegyzetel-

te Kovács Sándor Iván. Bp. 1987, 367). Bene Sándor és Borián Gellért Dömötöri magyar nyelvű gyászversét úgy idézik, mint amelyben már megjelenik a kétely, hogy vadkan okozta-e Zrínyi halálát (Zrínyi és a vadkan. Bp. 1988, 77). A kötetet újabban Wilhelm Kühlmann ismertette (Der Jägertod des Türkenhelden. In: Militia et litterae. Die beiden Nikolaus Zrínyi und Europa. Hrsg. von W. Kühlmann und Gábor Tüskés. Tübingen 2009, 213–218.

Cf. **3233**, **3234**

Budapest *Nat* ① ①

Heinzel, Joannes: Controversia physica de causis corporis naturalis. Resp. Michaele Pawlowicz, Thuroczeno Jeszenensi. Solnae 1665. – Vide **3364**

3260

HEINZEL, Joannes: Diatribe philosophico-theologica de creatione, quam ... in gymnasio Novisoliensi sub praesidio m. Johannis Heinzelii, p. t. rectoris publico et placido examini submittit respondens Mathaeus Kephalides Turoczen. ... ad diem 8. Maii ... MDCLXV. Solnae (MDCLXV) typis Johannis Dadan.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1072 – Čaplovič 2487

Evangélikus filozófiai és teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johannes Heinzelius, p. t. gymn. Novisolien. rector* a következő személyeknek ajánlja művét: *Michaeli Bori de Borffö, domino in Kiralyfalva, ... regiae majestatis tabulae assessori, nec non ... regni Hungariae palatini universorum bonorum praefecto ... ejusdemque ... privigno, dn. Georgio Radvansky de eadem, ... pariter ... Michaeli Hinterskircher ... reipublic. Novisolien. judici ..., Johanni Restiario, ejusdem reipubl. consulari primario ..., Martino Mikoy, patriae reipub. protonotario ..., Christiano Karessz ... civitatis Cremnicen. civi primario, fodinarumque Cremnicen., Schemnic., Lubether cultori praecipuo ..., Iohanni Höflinger ab Impolckheimb, incolae ... civitatis Cremnicen. ... metallurgiae cultori ... maecenatibus, patronis.* A főrész rövid *Praeloquium* után *Sectio I. dogmatica, exhibens creationis definitionem et divisionem* címen először a teremtéssel kapcsolatos dogmatikai kérdéskört tárgyalja két tézisben (A_2a–A_3b). Ezután a *Sectio II. problematica, sistens quaestionum, controversarum decisionem* című rész (A_4a–B_3b) következő vitás kérdésekről szól: *I. Utrum creatio ex lumine naturae possit cognosci? – II. An dentur aquae supra firmamentum coeli?* Mindkét kérdésre igenlő a respondens válasza. Okfejtésében a vita kialakulásának folyamatát, véleménye bizonyítását és az ellenvélemény cáfolatát külön-külön alfejezetekben tárgyalja a Biblia és az egyházatyák, valamint újkori teológusok érveinek segítségével. Végül *Coronidis loco decas postitionum physico-theologicarum exercitii causa, adjecta* címen tíz számozott tétel zárja a nyomtatványt (B_3b–B_4a).

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1665. május 8-án vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Joannes Heinzel, az iskola rektora, a vizsgázó Matthaeus Kephalides volt, aki később a radványi evangélikus iskola rektora lett (vö. **3622**).

E kiadványt Szabó Károly (RMK II 1072) csak Johann Samuel Klein (Nachrichten I 398) híradása alapján említette. Példány alapján először Ján Čaplovič írta le (2487). Ugyanő cáfolta (CXXXIII) Ludovít V. Rizner adatát, aki a fenti vizsgatételeket lőcsei nyomtatványként írta le (II 83).

A trencséni nyomdát Nikodém Čížek eladta Paulus Veterinus Puhóban lakó cseh exulánsnak, aki azt Elisabeth nevű leányának férje, id. Jan Dadan számára szerezte meg. Az adásvétel ideje nem ismert, de feltehetően 1664-ig, Čížek haláláig a nyomda Trencsénben maradt. Dadan Zsolnára költöztette át, ahol már 1665-ben megjelentek kiadványai. Az új nyomdatulajdonos, aki Zsolnán 1665 és 1673 között működött, a morva testvérek 1628-ban Magyarországra költözött lelkészének fia.

Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ②*

3261

HNILICENUS, Joannes: Disputatio theologica de homine et imagine Dei in homine ante lapsum, quam ... publico examini sistunt praeses Johannes Hniliczenvs, sch. Soln. rector et respondens Michael Gobius Totpron., sch. ejusd. alumnus ad diem 19. Maji horis matutinis anno MDCLXV. Solnae (MDCLXV) typis Johannis Dadan.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1074 – Čaplovič 2488

Evangélikus teológiai és politikai vizsgatételek. – A címlap hátán *Generosis ... viris Jeremiae Sadlis. ... reip. civitatis Solnensis judici, ... patrono ...; Andreae Kruspier, ejusdem reip. Soln. notario ..., fautori et compatri ...; caeterisque ordinis senatorii ... reip. Soln. et ... ejusdem communitatis viris nobilissimis ..., et in spec. Andreae Stranovio, Martino Skalka, Georgio Neppl d.c.s.o., Michaeli Allodiatoris, Jacobo Nostitio, Georgio Frater, Casparo Karpieschek, Andreae Koschella* ajánlja munkáját az elnök *Joannes Hnilitzenus, p.t. sch. Soln. rector*. A főrész rövid *Praeloquium*mal kezdődik (A_2a), majd tizennyolc *thesis*t foglal magában az embernek a bűneset előtti állapotáról és istenképűségéről (A_2a–B_2a). Végül a politikai méltóság (főhatalom) és az alattvalók viszonyát tárgyaló két politikatudományi tétel zárja a nyomtatványt: *Coronidis loco. Positiones ex politicis de majestate politica et subditis, exercitii causa adjectae, respondente Stephano Kopecky, schol. Soln. alumnus* (B_2a).

A fenti teológiai vizsgatételeket 1665. május 19-én vitatták meg a zsolnai evangélikus iskolában. A vizsgáztató az iskola rektora, Joannes Hnilicenus volt. A teológiai tételekből a tótprónai származású zsolnai tanuló, Michael Gobius vizsgázott, a gyakorlás céljából csatolt politikatudományi tételekből az ugyancsak a zsolnai iskolában tanuló Stephanus Kopecky.

Budapest *Acad* ① ① ① – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3262

HOLVAJTH, Georgius, iun.: Exercitium logicum, occasione ordinariarum in cap. I. et II. praecognitorum Dannhawerianae logicae, praelectionum desumtum atqve ... in lyceo Trenchiniensi publice ad ventilandum propositum a Georgio Holvajth juniore, h.t. lycei ejusdem rectore, respondente Nicolao Taborita Varnen., ibidem p. t. alumno, ad diem (...) Octobr. anni ... MDCLXV. permissu superiorum. Solnae (MDCLXV) per Johannem Dadan.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1075 – Čaplovič 2489

Logikai tézisek. – A címlap hátán *Georgius Holvajth junior, h.t. l.T.r.* a következő személyeknek ajánlotta téziseit: *Danieli Lypski, h.t. judici ..; Johanni Raymanno. direct. caus.; ... Michaeli Schiljano, antehac judici ..; Georgio Szilvai, inspectori scholae primario; Danieli Petrovicio, inspectori scholae secund.; Johanni Zahronski; Andreae Portitoris; Stephano Demian, n.t. capitaneo ...; Isaaco Uyheli; Michaeli Vranai, p.t. notario jurato; Jacobo Bohuss, Johanni Potacs, Michaeli Lyptai senatoribus .. civitatis Trenchiniensis.* A főrészt *Proemium* vezeti be (A_2a). Ezt hét *positio* követi a logika alapelveiről. Mindegyikben *observatio* és *confirmatio* fejti ki a *positio*ként közölt állítást (A_2a–B_1b). Végül *P. ad L.* című köszöntővers zárja a nyomtatványt, amelynek szerzője: *Nicolaus Parchitzi u[triusque] m[edicinae] l[icentiati]* (B_1b–B_2a).

A vizsgát 1665 októberében tartották a trencséni evangélikus iskolában. A vizsgáztató az ifjabb Georgius Holvajth trencséni rektor, a vizsgázó a Trencsén megyei Várnáról származó Nicolaus Taborita volt. Az üdvözlővers szerzőjének neve melletti rövidítés feloldása Ján Čaplovičtól való (2489), az abban előforduló két orvostudomány a medicina és a chirurgia lehet.

Bartók István liberálisabb szellemű logikaként elemzi e disputációt, amelynek bevezetésében szerzője elhatárolódik a tekintélyelvű pithagoreus irányzattól, és Aristoteles követőjének vallja magát (83–84). A címben említett Johann Conrad Dannhauer (1603–1666) strassburgi professzor is az arisztoteliánus irányzat követője volt.

Budapest *Nat* ①

3263

INSTITORIS, Michal: Chiliasmus dirutus, id est refutatio opinionis tam veterum nonnullorum, quam recentium, docentium Christum universalem omnium judicem, ante pantocryticum judicii diem e coelo venturum, mille annis in pace, qviete ac mirabili rerum omnium affluentia cum piis in terra versaturum, ac his deniqve exactis extremum judicium administraturum etc. Studio et opera Michaelis Institoris, rectoris scholae Moschowiensis

respondente Michaele Alauda Radkov., ejusdem scholae alumno, anno 1665. mense Junii die (8 et 20). Solnae per Johannem Dadan.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1076 – Čaplovič 2490

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán üdvözlő versek olvashatók (1) *Calculus et suffragium ... Danielis Quetonii antist. ecclae. Div. Mich., nec non v. c. Thur. senioris.* Ezután két, cím nélküli költemény következik. Szerzőik: (2) *Andreas Fitkonides, decanus et not. ib.* és (3) *Authori compatri et affini suo ... Zacharias Hagara, ecc. domest. antistes.* (4) A negyedik címe *I Thim. 4. v. 14. ad finem*, aláírója *Johannes Bombicenus, p. t. minister eccl. Martinopol. in com. Thur., nec non cont. ejus orator.* Az ajánlás (A_2a–b) öt változatban ismeretes. Három változat között csupán egyetlen szó a különbség. Az első *Sacro ac venerabili utriusque status ordini mecoenatum Christianorum comitatus Liptoviensis, in specie vero...* szól („A" variáns). A másodikban *comitatus Liptoviensis* helyett *comitatus Arvensis* („B" variáns), a harmadikban *comitatus Thurociensis* olvasható („C" variáns). A „B" variáns egyetlen ismert példányában az *Arvensis* szót egykorú kéz tollal *Hontensis*re javította. Az ajánlás szövege az *in specio vero* fordulat után a három variáns mindegyik ismert példányban különböző személyekhez szólóan kézírással folytatódik. A negyedik változatban („D" variáns) az ajánlás *Sacro ac venerabili ordini pl. reverendorum ... virorum orthodoxorum mysteriorum Christi dispensatorum, nec non nobilissimo ... judici, senatui populoque ... civitatis superioris Pannoniae Cibinensis, ... moecenatibus ... suis* szól („D" variáns). Az ötödik csupán annyiban tér el ettől, hogy a *Cibinensis* szó helyett *Eperiensis* olvasható („E" variáns). A főrész *XXIV* pontban (A_2a–C_1b) elmondja, hogy Krisztus után 88-tól kezdett terjedni a chiliasmus, azaz azok a Krisztus ezeréves földi országlásáról szóló nézetek, amelyek az Apokalipszis 20. fejezetének és némely ószövetségi próféciának a félreértésén alapulnak. Ismerteti ezen nézetek számos változatát, felsorolja terjesztőit, kiemelve a régebbiek közül Lucius Caecilius Firmianus Lactantius, az újabbak közül pedig Johann Heinrich Alsted elképzeléseit. Érvelésének lényege, hogy a Krisztus ezeréves országlására utaló bibliai helyeket nem földi, testi és a mostani időhöz kötött, hanem lelki, mennyei és az örökkévalóságra vonatkozó ígéretekként kell értelmezni. A kiadványt újabb üdvözlő versek zárják: *Epigramma ... a Nicolao Parschitio u*(triusque) *m*(edicinae) *l*(icenciato) *ad Michaelem Institoris Moschoviensis scholae moderatorem, ... affinem* – A második címe *Michael Institoris ἀναγραμματικῶς,* aláírása, *fecit idem, qui supra Joh. Bomb.* e(cclesiae) *M*(artinopoli) *p*(astor). – A harmadik versnek nincs címe, szerzője *Georgius Zarius, ecclae. Div.-Marian. antistes.*

A tételeket a mosóci evangélikus iskolában vitatták meg. A vizsgáztató az iskola rektora, Michal Institoris, a vizsgázó a ratkói származású Michael Alauda volt. A címlapon olvasható 1665. júniusi nyomtatott keltezést a példányok többségében egykorú kéz tollal júliusra javította, a vizsga napjaként 8-át (Akadémiai Könyvtár „RMK II 136a") és 20-át tüntetve fel (Országos Széchényi Könyvtár RMK II 1076 2. példány).

Bratislava *Acad* ① (D-variáns) – Budapest *Acad* ① (C-variáns) ① (A-variáns) ① (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (C-variáns) – Miskolc *Scient* ① (E-variáns)

3264

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1666. Žilina 1665 Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Az 1637-től 1664-ig Trencsénben működő nyomda 1665-től az idősebb Jan Dadan vezetésével Zsolnán dolgozott tovább. Az első, példány alapján is ismert biblikus cseh nyelvű, zsolnai kalendárium 1670-re készült (**3624A**) Christoph Neubarth összeállításában a korábbról ismerttől eltérő címmel. A naptár a nyomda költöztetése ellenére is minden bizonnyal folyamatosan megjelent. Mivel az 1651-re szóló után (**2348**) csak az említett 1670-re szólónak (**3624A**) maradt fenn címlapja, nem lehet tudni, hogy mikor változott meg a sorozat címe, feltételezhető azonban, hogy a nyomda helyének megváltozásakor és az új nyomdász nevének megjelenésekor. Ezért a fenti feltételezett címleírás az 1670-re szóló példányból is ismert kiadáson alapul.

Cf. **3624A**!

3265

PARSCHITIUS, Nicolaus, iun.: Meditationis abbreviatae dissertatio I. De scribarum et pharisaeorum justitia propria, quam ... publicae disqvisitioni subjicit autor, Nicolaus Parschitzi v. m. l., ludi Rosebergensis p. t. praeses, respondente Paulo Kubica Silesio. Ad diem (...) mensis Novembris anni 1665. Solnae (1665) per Johannem Dadan.

A^2 B^4 C^2 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1077 – Sztripszky II 2591/139 ← MKsz 1890: 262 – Čaplovič 2491

Evangélikus teológiai vizsgatétel. – A kiadvány címlapjának két változata ismeretes. Az egyik címlap megegyezik a fent leírttal. Ennek hátán *Illustrissimo ... Emerico Thököli, haereditario de Kesmark et comitatus Mara-Marosiensis electo supremo comiti ... natalem diem celebranti ..., nec non ... aulae Thokolianae primoribus, consiliariis ac officialibus ..., insuper ... comitatuum ... Scepusiensis, Lyptoviensis, Arvensis et Turocensis utriusque status, ecclesiastici et politici ... viris ...* ajánlja művét az *author et praeses Nicolaus Parschitzi, u*(triusque) *m*(edicinae) *l*(icenciatus) („A" variáns). A másik változatban a címlap szövegének kezdete *Meditatio abbreviata de scribarum*... eltér a fent olvasható címszövegtől, e szavak után azonban szövege szedése is azonos az első, a fent olvasható változattal. A címlap hátán pedig az ajánlást *Spectabilibus ... Matthiae Ostrozich de Gilethinc, equiti aurato, arcium Illava, Lypto-Uyvar, castellique Ludan ... hereditario dno, ..., Stephano de Petrocz, hereditario in Cassa-Var, equiti aurato.... nec non ... comitatus Trenchiniensis ecclesiarum Evangelicarum defensoribus.... itemque ... judicibus et coeteris senatoribus ac primoribus ... civitatuum Trenchiniensis et Solnensis, fautoribus et patronis* intézte a *Praeses* („B" variáns). Ezt követi a *Dedicatio*, amely Rózsahegyen 1665. október 28-án (*pro festo Simonis et Judae*) kelt, aláírója szintén *Nicolaus Parschitzi, v. m. l.* (A_2ab). A főrész, amelynek élén *Praeludium* olvasható, egyetlen tételt fejt

ki tizennyolc pontban: *Membrum primum. Nullus scribarum et pharisaeorum, ex sententia Christi, per et propter propriam justitiam legalem, vitam aeternam consequi potuit*. (B_1a–C_2b).

Ezt a teológiai vizsgatételt a címlap szerint 1665 novemberében vitatták meg a rózsahegyi evangélikus iskolában. A vizsgáztató az ifjabb Nicolaus Parschitius volt, aki 1645–1656 között Königsbergben és Greifswaldban tanult. Az utóbbi helyen orvosdoktori oklevelet szerzett. 1656-tól rektor Rózsahegyen. A vizsgázó a Sziléziából származó Paulus Kubica volt.

Parschitius a *Dedicatio*ban hosszabb orvosi munkája megjelentetését ígéri: *Ita enim ego, a felici aeternae vitae Universalis Justificationis medicina orsus, eo facilius ac felicius successive, Medicinam universalem morborum, in speciem humanam cadentium, contra impetitores publicis typis defendendo, ... sub patrocinio vestro propalare, ... non erubescam*. A mű kinyomtatásáról nem maradt fenn adat.

Ezt a nyomtatványt Szabó Károly még csupán Weszprémi István életrajzgyűjteménye alapján vette fel bibliográfiájába (Medic. Biogr. Cent. II. pars I. 161 és RMK II 1077). A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található példányt Hellebrant Árpád írta le, csonkának vélve azt (MKsz 1890: 262). Ám a vizsgatétel szövege az utolsó, 18. pontban *conclusio*val zárul, és sem őrszó, sem más jel nem utal folytatásra, tehát a kiadvány ebben a formájában teljes. Ezt bizonyítja a Ján Čaplovič által leírt variáns példány is (2491).

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* cop. (Martin) –Martin *Nat* ① (B-variáns)

3266

[KLESCH, Christoph:] Heyden-reiche Wagen-fahrt auff der Hochzeit deß ... Johann Hejden-reichs, bißhero gewesenen trewen und wohl-verdienten Notarij der königli[c]hen Frey-Stadt Kaysersmarckt und der ... Elisabeth, gebohrnen Wagnerin in der königlichen Frey-Stadt Bartfeld gehalten von einem Carpatischen Korn-Händler, anno 1666. d. 26. Jan. Bartphae [1666 typ. Klöss].

[1] fol. – 360 × 270 mm

Čaplovič 216

Lakodalmi versek latinul és németül. – Az egyleveles nyomtatvány Johann Heidenreich késmárki jegyző és Elisabeth Wagner 1666. január 26-án, Bártfán tartott esküvője alkalmából készült. Az első vers (1) latin nyelvű, címe *Προσφώνησις ad dn. sponsum*. Az első német költemény (2) alá a szerző a *Cuncta conducunt* megjegyzést fűzte. A második német költemény (3) aláírása a ma ismeretes egyetlen példányban csonka, latin szövegéből annyi derül ki, hogy szerzője Bártfán írta.

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (216), véleménye szerint szerzője Christoph Klesch volt. A Bibl. Klesch. nem említi.

Ifj. Jakob Klöss 1665. évi halála után a ma ismert egyetlen bártfai kiadvány a nyomda megjelölése nélkül jelent meg, de nyomdai jellemzői alapján a Klöss-műhelyben készült.

Budapest *Nat* ②

3267

RITUALE Agriense, seu formvla agendorvm in administratione sacramentorum ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et authoritate ... Thomae Palffi ab Erdeöd, episcopi Agriensis, etc. recusum. [Viennae Austriae? typ. Nádasdy] MDCLXVI apud Hieronymum Verdussen.

(.˙.)^{3} (.˙.)(bis)^{4}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Ss^{4} = [14] + 328 pag. – 4° – 1 ill., 1 ins., orn., init., color.

Magyar nyelvű szövegeket is tartalmazó katolikus szertartáskönyv. – E bibliográfiákban eddig le nem írt nyomtatvány címlapjának hátán Pálffy Tamás egri püspök címere látható. Ezt követi a püspök Kassán 1666-ban kelt *Dedicatio*ja ... *abbatibus, praepositis, archidiaconis, canonicis, parochis, caeterisque omnibus, quorum cura animarum interest* ((.˙.)$_{3[recte\ 2]}$a–(.˙.)$_{3}$a), amely a megszólítástól és dátumtól eltekintve teljes egyezést mutat az esztergomi főegyházmegye szerkönyvének *Dedicatio*jának szedésével (**3269**). Ahhoz hasonlóan hangsúlyozza, hogy az esztergomi főegyházmegye *Rituálé*jának (**3269**) az újranyomása. A további részek: az *Index* ((.˙.)$_{3}$b–(.˙.)(bis)$_{1}$b) és a főrész ((.˙.)(bis)$_{2}$a–328) valóban teljes egyezést mutat az ugyanabban az évben kiadott esztergomi és győri szertartáskönyvekkel (**3269, 3268**). Csupán a piros nyomású élőfej van mindegyikben újraszedve. Ennek szövege e kiadványban minden páros lapon *Rituale Agriense*. E szertartáskönyvben az esztergomi kiadással (**3269**) egyezően a latin, magyar és német mellett szlovákul közölték a keresztelés, feloldozás és esketés szertartásakor feltett kérdéseket és feleleteket.

Mindhárom nyomtatványban (**3269**, **3268**) található magyar szövegekről, szedésbeli egyezésükről és eltéréseikről, kollációjukról, továbbá nyomdahelyük meghatározásáról ld. az **3269** tételben írottakat.

Szinnyei József feltételezte, hogy Pálffy Tamás egri püspök 1666-ban Kassán jelentette meg szertartáskönyvét (X. 186). Ján Čaplovič a kassai megjelenést e szerkönyv OSzK-ban meglévő, ugyanabban az évben megjelent kiadásának példányai alapján (**3268**) cáfolta, mivel azokat a Szabó Károly bibliográfiájában pottendorfi nyomtatványként leírt győri *Rituale* (RMK III 2358) és a Knihopisba hely nélküli felvett esztergomi *Rituale* (14.851b) címlapvariánsainak, s így mindhármat külföldi, vagyis nem magyarországi nyomtatványnak gondolta (CXI). Borsa Gedeon mindhárom szertartáskönyvet, amelyek mindegyike hely megjelölése nélkül jelent meg, a Nádasdy Ferenc által alapított pottendorfi nyomda kiadványának tartotta (MKsz 1975: 202). V. Ecsedy Judit újabban előkerült dokumentumokra támaszkodva valószínűnek látta, hogy a *Rituale*kat Verdussen Nádasdy Ferenc bécsi rezidenciáján készítette, de a pottendorfi nyomtatás lehetőségét sem lehet kizárni (Hung. typ. II/1. 86). Feltételezése indoklásának részletezését ld. az **3269** tételben.

Cf. **528**!; **1346**!; **2660**, **3269**, **3268**, –, →

Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ① – Veszprém *Dioec* ④

3268

RITUALE Jaurinense, seu formvla agendorvm in administratione sacramentorum ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et authoritate ... Georgii Szechény, episcopi Jaurinensis, etc. recusum. [Viennae Austriae? typ. Nádasdy] MDCLXVI apud Hieronymum Vedussen.

(.˙.)^{3} (.˙.)(bis)^{4}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Ss^{4} = [14] + 328 pag. – 4° – 1 ill., 1 ins., orn., init., color.

RMK III 2358

Magyar nyelvű szövegeket is tartalmazó katolikus szertartáskönyv. – A címlap hátára Széchényi György győri püspök címerét nyomtatták. Ezt követi a püspök Győrben 1666-ban kelt *Dedicatio*ja *abbatibus, praepositis, archidiaconis, canonicis, parochis, caeterisque omnibus, quorum cura animarum interest* ((.˙.)$_{3[\text{recte }2]}$a–$_{3}$a), amely a megszólítástól és a dátumtól eltekintve teljes egyezést mutat az egri egyházmegye szerkönyvének *Dedicatio*jával (**3267**). Ahhoz hasonlóan hangsúlyozza, hogy az esztergomi főegyházmegye rituáléjának (**3269**) az újranyomása. A további részek: az *Index* ((.˙.)$_{3}$b–(.˙.)(bis)$_{1}$b) és a főrész ((.˙.)(bis)$_{2}$a–328) valóban teljes egyezést mutat az ugyanabban az évben kiadott esztergomi és az azt követő egri *Rituálé*k szedésével (**3269**, **3267**). Csupán a piros nyomású élőfej van mindegyikben újraszedve. Ennek szövege e kiadványban a páros lapokon *Rituale Jaurinense.* Továbbá itt az esztergomi (**3269**) és az egri (**3267**) kiadásoktól eltérően horvát nyelven szerepelnek a keresztelés, a feloldozás és az esketés szertartásakor feltett kérdések és feleletek, valamint az eskük és a feloldozás szövege a latin, a magyar és a német mellett.

A három nyomtatványban (**3269**, **3268**) található magyar szövegekről, szedésbeli egyezésükről és eltéréseikről, kollációjukról ld. az **3269** tételben írottakat.

Szabó Károly e hely megjelölése nélküli nyomtatványt bibliográfiája III. kötetében mint pottendorfi nyomtatványt írta le (RMK III 2358). Feltételezését Borsa Gedeon megerősítette (MKsz 1975: 202). Pottendorfban Nádasdy Ferenc alapított nyomdát. Újabban V. Ecsedy Judit valószínűnek tartotta, hogy a *Rituale*kat Verdussen Nádasdy Ferenc bécsi rezidenciáján készítette, de a pottendorfi nyomtatás lehetőségét sem lehet kizárni (Hung. typ. II/1. 86). Feltételezése indoklásának részletezését ld. az **3269** tételben.

Cf. **528**!; **1346**!; **2660**, **3269**, –, **3267**, →
Budapest *Nat* ① ② – Graz *Univ* – Eisenstadt *OFM*

3269

RITUALE Strigoniense, seu formvla agendorvm in administratione sacramentorum ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et authoritate ... Georgii Szelepchény, archiepiscopi Strigoniensis, etc. recusum. [Viennae Austriae? typ. Nádasdy] MDCLXVI apud Hieronymum Verdussen.

(.˙.)^{3} (.˙.)(bis)^{4}, A^{4}–Z^{4}, Aa^{4}–Ss^{4} = [14] + 328 pag. – 4° – 1 ill., 1 ins., orn., init., color.

Knihopis 14.851b

Magyar nyelvű szövegeket is tartalmazó katolikus szertartáskönyv. – A címlap hátán Szelepcsényi György érseki címere látható. Ezt követi az érsek Pozsonyban 1666-ban kelt *Dedicatio*ja *Episcopis, abbatibus, praepositis, archidiaconis, canonicis, parochis, caeterisque omnibus, quorum cura animarum interest* ((.˙.)$_{3\ [recte\ 2]}$a–$_{3}$a) és *Index* ((.˙.)$_{3}$b–(.˙.)(bis)$_{1}$b). A főrész ((.˙.)(bis)$_{2}$a–328) tartalma és beosztása híven követi az esztergomi főegyházmegye számára 1656-ban Nagyszombatban kiadott szerkönyvét (**2660**). Az utolsó lapon a kehely és a szentostya dicsfénnyel övezett, fametszetes ábrázolása látható, PANIS VIVUS ET VITALIS felirattal. A keresztelés, a feloldozás és az esketés szertartásakor feltett kérdések és feleletek, valamint eskük és a feloldozás szövege a latin mellett magyarul, németül és szlovákul is szerepel a következő fejezetekben és lapokon. *Ordo baptismi parvulorum* (10–12, 17–19) – *De absolutione ab excommunicatione in foro exteriori* (61) – *De sacramento matrimonii* (157–158, 160–161, 166–168).

Szelepcsényi Györgyöt 1666. január 15-én nevezték ki esztergomi érseknek. Mint ajánlásából kiderül, rögtön hivatalba lépése után újranyomtatta az esztergomi főegyházmegye szerkönyvét, amelyet felhívására még ugyanabban az évben a győri és az egri egyházmegye *Ritualé*jának a kiadása is követett (**3268, 3267**). Az első három levélen található *Dedicatio*t kivéve mindhárom kiadvány szedése azonos. Csupán a városnevet cserélték ki a címlapokon, és a piros nyomású élőfejet módosították a nyomtatványokon végig. Az első füzet mindhárom kiadványban három levélből áll. Ennek első és második levele összefügg, a harmadik viszont ragasztott. E füzet második levelén tévesen (.˙.)$_{iij}$ füzetjel szerepel. A második füzet jelölése azonos az elsőével ((.˙.)), csak annak egyes leveleit arab számmal jelölték, az első füzetben alkalmazott római számokkal szemben.

A három kiadvány közül Szabó Károly csak a győri egyházmegye számára készült szertartáskönyvet vette fel bibliográfiája III. kötetébe, mint pottendorfi nyomtatványt (RMK III 2383). Pottendorfban Nádasdy Ferenc alapított nyomdát. Feltételezését Borsa Gedeon mindhárom, Hieronymus Verdussen nevével hely nélkül, 1666-ban megjelent magyarországi agendára kiterjesztette (MKsz 1975: 202). V. Ecsedy Judit újabban előkerült dokumentumok alapján valószínűnek tartotta, hogy a *Ritualé*kat Verdussen Nádasdy Ferenc bécsi rezidenciáján készítette (Hung. typ. II/1. 86). Az ő személyére vonatkozhat ugyanis Nádasdy Ferenc 1665. július 20-án Athanasius Kircherhez írott levelének az a részlete, amely szerint „Post festum Sancti Michaelis *in domo mea Viennensi* Typographum jntertenturus sum hominem in Belgio edoctum" (ItK 2005: 460, Kiss Farkas Gábor). 1666. március 25-én pedig így írt a tudós jezsuitának: „elegantem Typographiam in hanc residentiam induxi, Amsterodamensi apud Bleum et Antverpensi apud Moretum Typo parem." (i. m. 462). A különösen igényes kiállítású, a főpapok fametszetű címerével ellátott piros és fekete nyomású nyomtatványok tehát valószínűleg Bécsben készültek a magyarországi egyházmegyék számára. A nyomdahely feltüntetésének hiányát V. Ecsedy Judit a szigorú bécsi nyomdaengedélyezési gyakorlattal magyarázta (i. h.). Ugyanakkor a pottendorfi nyomtatás lehetőségét sem lehet kizárni.

Cf. **528**!; **1346**!; **2660, –, 3268, 3267,** →

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3270

[1] UJ és o kalendariom Kristus urunk születése után való MDCLXVII. esztendöre, kinek hoszsza 365 napot foglal magában, nagy szorgalmatossággal a-Posony és annak környül való helyeknek meridianomiára rendeltetett Kürner Lipold és Mate, aa. ll. et philos. baccal. altal Német, Magyar es ezek szomszédságában lévö országok szolgálattjára a sokadalmakkal eggyüt. – [2] [Prognosztikon az 1666. esztendőre.] [Bécs 1666 Kürner, sen.]

$[A]^8$ $[B^8]$ $[C]^8$ $[D]^{6?}$ + ? = [30? + ?] fol. – 8° – 2 ins., color.

Seethaler 292

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadvány címlapját két angyal által tartott koronás magyar címer díszíti, a címlap hátán a császári címer látható. A naptárrész ($[A]_2$a–$[A]_8$a) beosztása megegyezik az 1664. évre szóló naptáréval (**3074**). A december hónap táblája után következik a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról, purgációk és más orvosságok bevételéről* ($[A]_8$b]. A ma ismert egyetlen példány szövege e fejezet közben szakad meg. Az összefüggően meglévő, minden bizonnyal „A" jelű füzeten kívül a korábbi években megjelent kalendáriumok beosztását figyelembe véve, a töredék további három levele a „C", illetve a „D" ívből származhat. A feltehetően az előbbiből származó levélen a *Tizenkettedik része. A betegségekről* olvasható, amely a lap közepén kezdődik, és a levél hátlapjának alján szakad meg. Nem állapítható meg pontosan, hogy a füzet hányadik levele lehetett, az előző évre szóló kalendáriumban (**3192**) ez a fejezet a negyedik és ötödik levélre esett, azonban a különböző években az elhelyezkedése jelentősen változott (vö. **2817**, **2963**, **3074**). Mivel a töredék összes ismert levele ugyanabból a kötéstáblából került elő, valószínű, hogy ez is ehhez a naptárhoz tartozott. Betűtípusai alapján bizonyos, hogy bécsi nyomtatvány, a későbbi években Johann Jakob Kürner is használta ezt a típust naptáraiban. Az egészségügyi tanácsadás szövegét csak az egyik levélre nyomtatták, a vele összefüggő papírrész üres. Feltehetően a „D" füzetből annak középső levélpárja maradt még meg ($[D]_{4–5}$), amely a vásárjegyzéket tartalmazza június hó végétől novemberig. Ezt követően a nyomtatványhoz még legalább egy levél (D_6) biztosan tartozott, amelyen a november hó vége és a december hónap volt olvasható. A korábbi évekre kiadott bécsi kalendáriumokban ugyanis a kiadvány mindig a vásárjegyzékkel zárult.

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött töredéket Josef Seethaler ismertette (Seethaler 652).

A bécsi Kürner-nyomda korábbi magyar naptáraitól eltérően, ennek címlapján sem a nyomtatás helye, sem a nyomdász neve nem szerepel. A későbbi időszakból még egy Bécsben megjelent magyar nyelvű naptár ismeretes, amelyet az 1674. évre adott ki Kürner (RMK I 1157). Elképzelhető, hogy a köztes és az azt követő években is jelent meg Bécsben magyar nyelvű naptár, azonban ez az egyetlen, ma rendelkezésre álló adat nem elegendő ennek feltételezéséhez.

Cf. **2626**!

Budapest *Nat* ④*

3271

RHETHER, Franz: Seliger Schwahnen-Gesang, welchen eine in Christum Jesum verliebete Seele bey heran-nahendem Todt behertzt singen kan. Mehrentheils auß dem Lateinischen übersetzet durch Franciscum Rhetherum von Kron-Stadt auß Siebenb., der H. Schrifft Befliessenen. Kron-Stadt 1666 in der Herrmannischen Drukkerey drukts Nicolaus Müller.

A^6–D^6 = 47 + [1] pag. – 12° – 1 ins.

RMK II 1078

Evangélikus énekek. – A címlap hátán a szerző, *F. R.* latin nyelvű verses ajánlása olvasható patrónusainak: *Marco Neopolitano, pastori ecclesiae Czeidenensis ... decano capit. Barcensis ... et ... Marco Schunckabunck, civi et centum-viro reipublicae Coronensis*... A keltezés (*Coronae d. 25. Apr. a.* 1666) és a verses szöveg is a húsvétra, Krisztus feltámadására utal, amely abban az évben egybeesett az említett két patrónus születésnapjával. A *Vorrede an den Leser* (3–10) a halál hatalmát, a vigasztaló okokat és az énekeskönyv célját fejtegette: a halotti énekek „hattyúdalként" beteg és haldokló emberek vigasztalására íródtak. *Ehren-Gedicht* címmel *Andreas Schoppelius, ss. theol. stud.* írt üdvözlő verset a szerzőhöz (11–14).

Külön cím nélkül kezdődik ezután a *Schwanen-Gesang* élőfejet viselő főrész (15–37), amely hat vigasztaló éneket foglal magában. A címlap szerint Rheter ezeket „nagyrészt latinból fordította", de eredetijüket nem tüntette fel. Ugyanígy a ráadásként, *Lessus* címmel közölt latin éneknél is csak annyit jegyzett meg, hogy „egy előkelő embertől" nemrég jutott hozzá, és mivel nagyon hasonló a *Schwanen-Gesang*hoz, ezt is lefordította németre. Ez esetben a latin eredetit és *Klage-Lied* című fordítását párhuzamosan, két szemközti lapon közölte a kötetben (38–47). A nyomtatvány utolsó lapján Brassó város címere látható (D_6b).

Franz Rhether (?–1679) Brassóban született, és a város gimnáziumában tanult 1657-ben. 1662-től a lipcsei egyetemen végezte teológiai tanulmányait. Rövid ideig az alsó-szilézíai Oelsben élt, ahol 1664-1665-ben jelentek meg művei. Hazatérve előbb a brassói gimnázium tanára, majd 1678-tól rektora lett.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

3272

BARTHA Boldizsár: Rövid chronica, avagy oly beszelgetes, mely az közelb el mult száz esztendök alat Debreczenben esett emlekezetesseb dolgokrul, tüz miat valo romlásokrul, sok rendbéli károkrul, változásokrul, kiváltkeppen pedig és bövebben ez nyolcz esztendök alat valo háboruságokban ezen helynek keserves álapattyárul, sok fele nyomoruságirul, ennek lakossinak, felsö,

közép, also rendeinek viselt dolgairul irattatot és szedegettetet öszve Bartha Boldisar által. [Debrecen] 1666 [Karancsi].

A^8–L^8 = [7] + 158 [recte 166] + [1] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1032

Krónika. – A címlap háta üres. Ezt követi az *Elöljáró beszélgetés*, amelyet a szerző *Debrecen városa lakosinak* ... címzett. Aláírása: *Írám Debrecenben a magam szállásán 1664. eszten*[dőben]. *Szent András* [november] *havának 20. napján ... Bartha Boldisár* (A_2a–A_4b). Az előszóból kiviláglik, hogy a kötet *Dobozi István uramnak, ezen városnak mostani főbírájának* segítségével jelent meg (A_4a). A fő-rész két egységre tagolódik: az *Első rész* (1–20) röviden tárgyalja a város 1564—1656 közötti történetét. A *Második rész* kezdőlapjának (21) háta üres. A fejezet a *Mégis a k. olvasóhoz* című újabb előszóval kezdődik (23–17 [recte 25]). Ebben Bartha idézi Újfalvi Imrének az 1598-ra készült debreceni kalendáriumban (Debrecen 1597, **800**) olvasható, az 1657. évről szóló verses jövendölését, kezdősora *Ezerhatszáz ötvenhétben, Mikor jámbor érsz ennyiben,* valamint Bartha által a bekövetkezett eseményekre szabott változatát, kezdősora: *Ezerhatszáz ötvenhétben, Magyar mikor Lengyel népben* (RMKT XVII/10 283). Ezt követően évenként fejezetekre bontva részletesen tárgyalja a város történetét 1657-től, II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratától 1664 szeptemberéig (18 [recte 26]–158 [recte 166]). A krónikát a *Conclusio* (158 [recte 166]) zárja. Végül hibajegyzék olvasható *A fogyatkozásokról* (L_8a).

A krónika szövege újabban a munka 19. századi, valószínűleg debreceni kiadása (vö. MKsz 1977: 370, Szilágyi Ferenc) fakszimiléjeként jelent meg ([Bp.–Szeged 1994]).

Bartha Boldizsár (1623 vagy 1624 – 1689 k.) debreceni szűcsmester, több ízben volt főbíró, számos alkalommal a város követeként járt a töröknél és Bécsben. Részletes életrajzát Zoltai Lajos írta meg (Emlékkönyv Pap Károly főiskolai ... tanári működésének harmincadik évfordulójára. Szerk. Péterffy László. Debrecen 1939, 591–612).

A munkát ismertette és Debrecen művelődéstörténete szempontjából tárgyalta Örvényi Béla (Bartha Boldizsár „Rövid chronicájának" művelődéstörténeti vonatkozásai. [Bp. 1907]). Részletesen elemezte Bartoniek Emma (522–525). Történelemszemléletéről ld. Studia Litteraria Tomus XLI. Debrecen 2003: 143–144, Csorba Dávid.

A mű kéziratos másolatairól és 19. századi kiadásairól Szilágyi Ferenc szólt (MKsz 1977: 367–370).

A hely és nyomda megjelölése nélküli kiadvány nyomdai jellemzői alapján Debrecenben készült, Karancsi György nyomtatványaként.

Budapest *Acad* ②* ②* – Budapest *Arch* ② – Budapest *Nat* ② ② – Cluj-Napoca *Univ* ② – Debrecen *Ref* ②* – Debrecen *Univ* ② – Keszthely ②* – Kežmarok *Ev* ② – Târgu Mureş ②

3273

DEBRECENI SZŰCS János: Aczel tükör, az az oly rövid tanitas, melly megtanit arra: kicsodak erdemesek a' Sz. Ministeriumra, s' kik nem; ezen kivül, mint kellyen a' tanitonak az edgy-hazi tisztben s' szolgalatban ö

magat viselni. Predicaltatot a' debreceni tractusban lévö s' lako predicatori tarsaság elöt Berettyo Uj Faluban indicaltatot szent partialis alkalmatosságával 1666. esztendöben, Büjt-mas havanak 31-dik napjan Debreceni Janos, a' R[ác] Beöszörményi Ecclesianak méltatlan s' edgyügyü lelki pasztora által. Debrecenben 1666 Karancsi György.

A^8 B^4 = [12] fol. – 8° – 1 ins., orn. init.

RMK I 1033

Református prédikáció. – *Debreceni Ianos* művét külön szöveg nélkül a következő személyeknek ajánlotta: *Nogradi Matyas ..., a Tiszán innen lévő magyarországi reformáta ecclesiáknak ... püspökjének, a' debreceni tractusnak ... seniorának, bajoni ... pásztorának,* a debreceni egyházkerület lelkészei közül *Comáromi György, Báthori Mihály és Krizbai György ... debreceni prédikátoroknak, ... Martonfalvi György és Dioszegi István debreceni mestereknek, ... Dioszegi Mátyás, Rápoti Mihály, Debreceni Cs. István, Debreceni K. Mihály, Debreceni István kabai préd., Ujfalusi Péter, Mándi János, Bélteki András uraméknak.* Ezenkívül *Isa Peter* debreceni tanácsosnak, ... *R. böszörményi polgári rendének: ... Nagy István főhadnagy ... Szegedi István ... Zilizi János ... Kis Ferenc, Lovas István, Soldos János és Füstös János uraimnak, Szécsén Jakab ... nótáriusának, Oláh Gergely, Tsutor Mátyás, Kovács András, Szekeres Mátyás, János deák, Szőcs János, Szabo Mátyás, Csizmadia János, Bácsi András, Ötvös István, Csanádi István, Sajgo János és Biri Benedek uraiméknak, ... kegyes hallgatóimnak, végezetre ... Szölösi Péter, Szabo György és Osgyán Mihály uraméknak ajánlom s' dedicálom ez együgyű munkácskámat Debreceni Ianos* (A_1b–A_2a).

Debreceni Szűcs János hajdúböszörményi református lelkész prédikációját a lelkipásztori tisztségről 1666. március 31-én, a debreceni református egyházmegye Berettyóújfalun kezdett részzsinatán mondta el (A_2b–B_2a). A prédikáció szövege Pál apostol leveleiből vett bibliai textussal kezdődik. A beszéd végére könyvdíszként a Báthori-család sárkányfogas címerét nyomtatták (B_2a). A művet a *Prédikáció előtt való könyörgés* zárja (B_2a–B_4a).

Budapest *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ①

3274

[GERGEI Albert: História egy Árgirus nevü királyfiról és egy tündér szűzleányról.] [Debrecen 1662–1670 Karancsi.]

A^8 + ? = [8] + ? fol. – 8°

Verses szerelmi história. – E bibliográfiai szakirodalomban eddig nem szereplő nyomtatványnak csupán négylevélnyi, sérült töredéke (A_3a–A_6b) ismeretes, amely kisebb hiányokkal az első rész 31. strófájától, a 122. sortól a 94. strófa közepéig, a 374. sorig tartalmazza Árgirus királyfi históriáját. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *A tündérországról bőséggel olvastam* lehetett. A história korábbi kéziratos és nyomtatott forrásokból is ismeretes.

Szövegkiadás: Nagy Péter bevezető tanulmányával. Bp. 1986. – Kritikai kiadás: RMKT XVI/9 371–401, Stoll Béla. Itt e töredék még nem szerepel a nyomtatott variánskiadások között.

A töredék újabban került elő a debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában Bartholomaeus Westheimer *En damus lector conciliationem ac consensum Sacrosanctae Scripturae et patrum orthodoxum* (Zürich 1552) című mű kötéstáblájából. A betűtípusok tanúsága szerint Karancsi György debreceni nyomdájában készült 1662 és 1670 között (V. Ecsedy Judit megállapítása).

A fennmaradt töredékből lehet következtetni a kiadvány terjedelmére. Egy levélen kb. 63 verssor olvasható, így a teljes mű 972 sora megközelítőleg 15 levélen férhetett el. Mivel az A_4b és A_5a szövege összefügg, ez volt a füzet középső levélpárja, tehát a kiadvány első füzete 8 leveles lehetett. A teljes kiadvány kb. két 8 leveles füzetből állhatott. Nem valószínű, hogy a szöveg előtt bevezető részek helyezkedtek volna el, így a számítás szerint a nyomtatvány feltehetően önálló címlap nélkül, az A_1a lapon kezdődhetett.

Cf. **1480**; **2898**, **2914**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ④

3275

MARTONFALVI TÓTH György: Ars concionandi Amesiana, ita deliniata et illustrata, ut unusquisque hanc viam ingressus, accuratus et facilis concionator evadat, a Georgio Martonfalvi, theologiae doctore et scholae Debrecinae rectore. Debrecini 1666 apud Georgium Karancsi.

A^8 B^8 C^{7+1} = [23] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 1079

Retorikai kézikönyv. – A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán a szerző 1666. március 12-i keltezéssel ajánlja művét a debreceni iskola patrónusainak: *Matthiae Nogradi, pastori eccl. Bajoniensis – Stephano Sellyei, pastori eccl. Husztiensis – Danieli Kolosi, pastori eccl. Beregszasziensis – Petro Tarczali, pastori eccle. Munitionis Szathmarinae – Johanni Kazai, pastori eccl. Ujvarosiensis – Johanni Belenyesi, pastori eccl. Nagyszölösiensis – Thomae Kisfalvi, pastori eccl. Szalontaiensis – Andreae Pátai, past. eccl. Mandochi. – Michaeli Tatai, pastori eccl. Erdödi – Michaeli Mislei, pastori eccl. Felegyhaziensis – Stephano H. Szölösi, pastori eccl. Karczag-Ujszallasiensis – Iohanni Zilai, pastori eccl. Hadadiensis – Stephano Bükösi, pastori eccl. Vasarhelyiensis – Andreae Sarkadi, seniori ecclesiarum tractus Zarandiensis* (A_1b–A_2b). A főrész *XVIII Regulá*ba osztva tárgyalja az egyházi beszéd módszertanát (A_3a–C_6b). Rövid *Erratum* és Karancsi György nyomdászjelvénye zárja a nyomtatványt (C_7a).

Martonfalvi egyházi retorikájának William Ameshez való viszonyát, a tőle való eltéréseket Bartók István részletesen fejtegette (219–239). Szerkezetileg párhuzamba állította tanítványának, Szilágyi Tönkő Mártonnak a *Biga pastorale* (Debrecen 1684, RMK I 1536) című művével (367–368).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Debrecen *Ref* ① – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ①

3276

ÖRVENDI MOLNÁR Ferenc: Lelki tar-haz, avagy az O es Ui Testamentum canonicus könyveinek rövid summái, mellyek magyar rythmusokba foglaltattak es egy-modu notára szabattattak Eörvendi Molnar Ferencz, akkori debreczeni deák által. Debreczenben 1666 Karancsi György.

(:)^{8}, A^{8}–M^{8} = [16] + 191 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1034

A Biblia verses tartalmi kivonata. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható a Biblia olvasásának fontosságáról. Ezt követi *Örvendi M. Ferencz debreceni deák és Karancsi György debreceni typographus Debreczenben, karácsony havának 4.dik napján, 1665. esztend.* kelt elöljáró beszéde *Barko Benedek uramnak, Ketskemet városának egyik igaz tagjának s tiszteletes tanácsának ..., promotorának ...* ((:)$_{2}$a–(:)$_{6}$a). Majd *Elöljáróbeszéd* szól *A kegyes olvasóhoz* ((:)$_{6}$b–(:)$_{7}$b) és *Az egész Bibliában lévő könyveknek és abban való részeknek lajstroma* című tartalomjegyzék következik ((:)$_{7}$b–(:)$_{8}$b). A főrész először az Ótestamentum (1–148), majd az Újtestamentum (149–191) egyes részeinek a summáit foglalja versbe a bibliai könyvek sorrendjében. Mindegyik fejezetről egy-egy számozott versszak szól. A főrész kezdősora: *Az első teremtésnek szép egyenes rendit*, *Ad not. Szertelen rut dolog volt bűnt.*

A Mózes első könyve 50 részének summáját tartalmazó 50 versszak szövegkiadása: RMKT XVII/10 284–293.

Örvendi Molnár Ferenc 1663-ban Jászberényben volt iskolamester, majd a Bihar megyei Kécen és a Kraszna megyei Récsén működött mint lelkipásztor. Miként az az *Elöljáró beszéd*ből kiderül, mint jászberényi iskolamester Beregi M. János kecskeméti prédikátor példáján buzdult fel, aki 1663–1664-ben megmutatta neki a Mózes első négy könyvének részeihez írott verses kivonatát. Örvendi ezután 1664-ben Debrecenbe került, és ott Martonfalvi Tóth György tanítványaként tovább folytatta Bereghi munkáját. 1664 júniusa és 1665. április 2-a között először 125 különböző nótára írta meg az összefoglalásokat, majd a könyv nélkül való megtanulás megkönnyítése érdekében, egyetlen hónap alatt „egy modú nótára formálta", a *Tékozló fiú históriájá*nak nótájára. A munka debreceni kinyomtatása Barkó Benedek kecskeméti tanácsos költségén került sor.

Cf. –, →

Budapest *Acad* ②* ③ – Budapest Nat ② ② + cop. partim (Odorheiu Secuiesc) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Debrecen *Ref* ① – Odorheiu Secuiesc ①

3277

CSEKE, István: Memoria saecvlorvm gemini e Scythia Hungarorum egressus, et in altero septem gloriosissimorum ducum carmine decantata ac ... dd. aa. ll. et philosophiae neo-magistris, dum actu in ... episcopali

universitate Cassoviensi per ... Stephanvm Cseke e Soc. Jesu aa. ll. et philosophiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium, nec non p. t. seniorem consistorialem solenni ritu inter festivos applausus suprema philosophici honoris laurea condecorarentur, ab oratoriae facultatis studiosis dicata anno MDCLXVI. die 14. Julij. Cassoviae (1666) [Türsch].

A^8 B^8 =[16] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1080 – Čaplovič 608

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal a jezsuiták kassai püspöki akadémiáján a filozófia 1666. július 14-én újonnan megkoszorúzott magisztereit köszöntötték. A címlap hátán olvasható a *Nomina dominorum neo-magistrorum*: *Joannes Debrödi Ungarus Debrödiensis ex comitatu Aba-Ujvariensi, seminarii Kisdiani S. Ladisl. regis Hungariae alumnus – Jonnes* [!] *Domi Füzesabaniensis ex comitatu Heves – Joannes Martis nob. Pannon Hriscsoviensis ex comitatu Trincsinie(n)si – Martinus Aeditui Pannon ex com. Trincsiniensi – Nicolaus Krucsai nob. Ungar. ex com. Zempl., celsis principis alum. – Stephanus Csernatoni nob. Ung. Transylvanus ex Kezdi szék – Stephanus Josa nobilis Ungarus de Nimeth Szögyen ex comitatu Bihariensi.* Ezt követi az *Ad reverendos nobiles et doctissimos dd. neo-magistros* címzett köszöntés *Oratoriae facultatis studiosi*-tól (A_2a–b). A hexameterekben írt főrész külön cím nélkül a magyaroknak Szkítiából való kettős kijövetelét írja le (A_3a–B_2a), valamint a magyarok hét vezérét mutatja be: *Arpadus, dux primus Hungarorum* (B_2a–B_3b) – *Zabozcsus, dux secundus Hungarorum* (B_3b–B_4b) – *Gyula, dux tertius Hungarorum* (B_4b–B_5a) – *Kendus, sive Chundus dux quartus Hungarorum* (B_5a–b) – *Lehel, dux quintus Hungarorum* (B_5b–B_7a) – *Verbulcsus, dux sextus Hungarorum* (B_7a) – *Orsus, dux septimus Hungarorum* (B_7b). Az egész költeményt cím nélkül, tipográfiailag elkülönített befejező rész zárja (B_7b–B_8a). Végül a megkoszorúzott hallgatókat az egész osztály nevében is köszöntők neve olvasható: *Quod ipsum et sequentes septem* címmel (B_8b) *Sebastianus Segnyei nobiles Ungar. de Lapispatak – Stephanus Szikszai nobilis Ungarus Varanoviensis – Christophorus Nagymihali nob. Ungarus de eadem – Melchior Berseviczi nobilis Ungarus de eadem – Emericus Ujfalvi nobilis Ung. Transylvanus – Adamus Vaskovicz nobilis Ungarus ex comitatu Nitriensi – Andreas Rutkai nobilis Pannon Thurociensis, Laureato sapientiae septemviratu cum reliquis oratoriae facultati studioso apprecabantur* aláírással.

Cseke István (1628–1679) 1648-ban lépett be a jezsuita rendbe. Egyetemeit Grácban, majd Nagyszombatban végezte. 1665-től a kassai jezsuita egyetem professzora.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *Nat* ①

3278

CZEGLÉDI István: Ezechiel felesege, az az oly rövid s-egygyügyü elmélkedésecske, mely Ezéchiel prophéta szeme gyönyörüségének, s-tiszta életü feleségének követésre adot példájával minden keresztyén tiszta házasságban élö férfiaknak ... halál által tülök el-vált eletek-feleinek bánkodásokra, de nem jajgatásokra adatott, mellyet-is... Cseghe-Kátaj Katai Ferentz, Thorna

várának egygyik örökös vra, ... Aba-Vjvár-megyének ... assessori közzül valo kegyes fautor vramnak vgyan Thornán, ... nemes vdvar-házánál töt, Istentül megh-oszlatot, igaz házasságbéli hites társa, ... Göntzi Szabo Dorko aszony teste felet Ceglédi István cassai Helvet. l. t. Cassa(n 1666) Türsch Da[vid].

A^4–F^4 G^2 = [26] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky I 2050/257 ← MKsz 1884: 117 – Čaplovič 607 – Trofejnie knigi 267

Református gyászbeszéd. – A halotti prédikációt Czeglédi István, kassai református lelkész tartotta Tornán Kátay Ferenc felesége, Szabó Dorka asszony felett. A címlap hátán három bibliai idézet olvasható. A *Munkácskát praesentáló levélke* a gyászoló férjet vigasztalja a feltámadásról szóló bibliai helyekkel (A_2a–A_4b). A rövid *Kezdő beszéd* után, amely *Könyörgés*sel fejeződik be (B_1a–B_2a) a bibliai *Textus* megadásával: *Már a tanításra felveendő üdösséges lecke ez: Ezech. 24:16.17,* kezdődik a halotti prédikáció (B_2b–G_2b). A beszéd gondolatmenetét és az idézett bibliai helyeket a szerző a margón emelte ki. A beszéd vége felé *A halotti temetés szabogatása* (F_2a–F_3b) már a gyászolókat szólítja meg. Ezután *Az üdvözült asszonynak élete folyása* következik (F_3b–F_4b). Végül a prédikációt az elhunyt búcsúja kedveseitől és a *Conclusio* zárja (G_1b–G_2b).

A gyászbeszéd életrajzi részéből kitűnik, hogy Gazdag Szabó Tamás leánya, Szabó Dorka Göncről származott. Hoporsorum Andrással kötött házasságából hat gyermeke született, akik közül már csak egy felnőtt fiú és egy leány volt életben. Második férjével, Kátay Ferenccel huszadfél évet élt együtt, közös gyermekeik azonban már ekkor nem éltek.

A temetés pontos időpontja a kiadványnak sem címlapján, sem belsejében nem szerepel. Az egyetlen ismert példány alsó széle az „A" ívtől az „F" ív első leveléig csonka, ami leginkább az „A" és „B" ívek alsó sorában okoz egy-két szavas szöveghiányt. A címlapon olvasható impresszum is hiányos, az 1666-os évszámot csak kézzel írták rá a címlapra.

A nyomtatványt a sárospataki református főiskola könyvtárából először Krausz Jenő ismertette (MKsz 1884: 117, vö. Sztripszky I 2050/257). A nyomtatás időpontjára vonatkozó, adatokkal nem alátámasztott véleménye megerősíthető, az évszámot ugyanis a *Munkácskát praesentáló levélke* első mondata adja meg. Ebből kitűnik, hogy Czeglédi 1666. január 12-én hozzá megérkezett levélben kapott felkérést a temetési szolgálatra. A levél vétele után gondolkodott el a bibliai igén, majd ment át Tornára, hogy Kátay Ferenc *nemes házához gyűlt, nemzetes, de bánatos magyar sereggel együtt* a halottat elbúcsúztassa. Így valószínű, hogy a haláleset 1666 januárjának első napjaiban, vagy még 1665 decemberében következett be, a prédikáció kinyomtatása pedig már bizonyosan 1666-ban történt.

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ① (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

3279

(CZEGLÉDI István): Egy veres tromfosdit iádtzó sandal barátomnak játék el vesztéseért valo meg-piricskeltetése. [Kassa] (1666) [Türsch].

A^8–Z^8, Aa^8–Ee^8 = 448 pag. – 8°

RMK I 1052 – Čaplovič 606

Református vitairat. – A címlap háta üres. A bevezetés címe *Készület* (3–6), keltezése nincs, aláírója *A Christus Evangeliomának szolgája*. Benne a szerző műve céljáról elmondja, hogy mivel a *loyolita sereg* régóta azt állítja, hogy az *igaz vallás*nak (értsd: a kálvinistának) 1517 előtt *még csak híre sem volt ... tetszék nekem, hogy ... egy neveletlen jezsuitának veres tromfjáért, s játék elvesztéséért jeles jó plágákat, s magabíró piricskeléseket készítenék.* (4) Tehát ez a vitairat válasz Kis Imre sárospataki jezsuita *Tök, makk, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf* című 1666 május végén Kassán megjelent traktátusára (**3283**), amely a Kis Imre és Pósaházi János között 1666 januárja óta folyó vita ötödik darabja volt, amelyre korábban a vita hatodik tagjaként már Pósaházi is válaszolt (ld. **3287**). Ezért ez az írás a polémia hetedik darabjának tekinthető.

A főrész két nagyobb egységre tagolódik. Először rövid fejezetekben *Új vallás* és *Régi igaz hit* váltakozó címmel sorra idézi Kis *Veres tromf*jának (**3283**) fontosabb állításait, és válaszol rájuk (7–228). A második rész a katolikus érvelést megfordítva a következő szillogizmust állítja föl: *valamely vallás ezerötszáztizenhét esztendő után költ ... az ... új ... vallás... De a jezsuiták vallása a reformáció után huszonhárom esztendőkkel kezdetett ... ezért új vallás* (226–227). Ezt a szillogizmust Czeglédi egy két hasábba szedett táblázattal óhajtotta bizonyítani, amelyben a *Régi paterek* és *Új jezsuiták* címek alatt tizenkét fontos, teológiai közös helyről az egyházatyáknak a reformátusokéval szerinte egyező, a jezsuita teológusoknak pedig az egyházatyáktól szerinte eltérő tanításait kívánta bemutatni (228–448). A főrész szövegébe két magyar nyelvű verses betét van beleszőve. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk: *Nem lőn kedves Patakon* (54) és *Az asszonyok jezsuiták* (108).

A címlapon nincs feltüntetve a szerző neve, de már Nagy István is Czeglédi István kassai református lelkész műveként ismertette ezt a vitairatot (M. Nagy: Czeglédi 69–72). Véleményét Heltai János részletes érveléssel erősítette meg. Megállapította továbbá, hogy Czeglédi 1666 novemberében vagy decemberében írta művét, s azért érezte szükségesnek, hogy a különben sárospataki résztvevőkkel zajló vitához hozzászóljon, mivel annak a katolikus fél által írt darabjai a kassai Türsch-nyomdában jelentek meg (MKsz 2007: 319–321). Czeglédi e vitairata katolikus részről – a mai ismeretek szerint – válasz nélkül maradt. Kis és Pósaházi vitája azonban folytatódott (vö. **3343**).

Szabó Károly hely nélküli nyomtatványként vette fel bibliográfiájába ezt a munkát (RMK I 1053). Ján Čaplovič azonban már a kassai nyomtatványok közé sorolta (606; vö. AkadÉrt 1918: 327, Trócsányi Zoltán). Véleményét a nyomdai anyag vizsgálata megerősíti (OSzKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona és MKsz 2005: 397 és 407, V. Ecsedy Judit). Szabó további megjegyzése szerint a kiadvány valamennyi általa ismert példánya a 448. lapon megszakad, „miből bizvást merem következtetni, hogy ezen könyv nyomtatása nem volt befejezve" (i. h.). Ezt a véleményt megismételte Zoványi Jenő (Theologiai Szemle 1925: 268 és Ján Čaplovič is (606). A rendelkezésre álló példányokban azonban semmi sem utal csonkaságra. A szöveg az „Ee" füzet végén őrszó nélkül végződik. A tárgyalt tizenkét teológiai közös hely pedig tartalmilag lezártan foglalja magában a legfontosabb teológiai kérdéseket. A kiadvány ma ismert formájában tehát teljesnek tekinthető.

E mű csonka példányát egy névtelen közlemény önálló, hely és év nélküli nyomtatványként írta le a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárából, adalékként Szabó Károly bibliográfiájához a következő formában: „Egy evangélikus nemes magyar hazafinak és plébánosnak a szent írásról barátságos beszélgetései 8r. A_1–Ee_7 = 7–446 lap. Elül és hátul csonka." (MKsz 1879: 34). Ez a leírás Czeglédi e művének arról a hiányos példányáról készült, amelyet ma az „RMK I 1052"-es jelzet második példányaként őriz az Országos Széchényi Könyvtár.

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, –, **3343**, **3345**, **3342, 3346, 3344**

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ① Lugossy József ② – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ① ②

Olim: Hód-mező-vásárhelyi ref. gymn.

3280

HOLLÓ Zsigmond, iun.: Gemma decidua ex annulo gentilitio perillvstris ... domini Sigismvndi Hollo de Krompach, s. c. regiaeque majestatis aulae familiaris et proventuum partium regni Hungariae superiorum generalis perceptoris ac solutoris bellici, nec non supremi postarum magistri Eper. etc. parentales inter lachrymas. Eidem oblata in exequiis funeralibus ... virginis Annae Mariae Hollo, ... filiolae suae a generoso adolescente Sigismvndo Hollo de Krompach, supremae classis grammaticae studioso. Cassoviae 1666 typis Davidis Tüsch [!].

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4° – Init.

Sztripszky II 2592/140 ← MKsz 1891: 76 – Čaplovič 609

Latin és magyar nyelvű gyászversek. – A költeményeket ifj. Holló Zsigmond gimnáziumi tanuló unokatestvérének, Holló Anna Máriának a halálára írta 1666-ban. A címlap hátára nyomtatott négysoros versből: *Chronos-distichon ex gentilitiis insignibus ... domini Sigismundi Hollo* az 1666-os évszám olvasható ki. A szerző *Prolocutio. Perillustris ac generose domine, patrue colendissime* megszólítással kezdődő ajánlással fordul nagybátyjához, a gyászoló apához, aláírása: *Sigismund. Hollo* (A_2a-b). Ezután az általa írott két gyászversfüzér következik. A latin nyelvű *Lessus in exequiis Annae Maria Hollo* (A_3a–C_3a) az *Ode I–VII.* című, az egyes múzsák nevében előadott költeményeket tartalmazza, az utolsó az elhunyt gyermek nevében íródott: *Ode VIII. Rhytmo-metrica gemmae coelesti. Aspiratio Annae Mariae ad coeleste virginum odaeum*.

A magyar nyelvű gyászversfüzér összefoglaló címe: *Anna Marianak siralmas végbúcsúzása keseredett atyjától és bánatos könnyhullatásokban merült édesanyjától és rokonságitól. Siralmas ének* vezeti be, amelynek kezdete: *Ez elmúlt siralmas ősznek fellegével* (C_3b–C_4a). Ezután öt *siralom* következik: *Első siralom. A keseredett anya siralma*, kezdete: *Ó keserves, éles fájdalmakkal teljes* (C_4b) – a *Második* siralom (C_4b–D_1a) ismét az ő nevében íródott, kezdete: *Ó szívem emésztő veszély – Harmadik. Anna Mária szüleit vigasztalja* (D_1a), kezdete: *Mit kesereg szíved* – a *Negyedik* (D_1a-b) és *Ötödik* gyászvers (D_1b–D_2a) a világi élet mulandóságát panaszolja, a versek kezdetei: *Mert ha megtekinted* és *Micsoda e világ az ő szépségével?* Végül *Inscriptio tumuli Maria Anna, maestorum parentum Sigismundi et Sophiae spes magna* című vers zárja a nyomtatványt (D_2a–b).

A gyászversek szerzője, ifj. Holló Zsigmond ekkor még gimnáziumi tanuló volt, feltehetően a kassai jezsuitáknál. A retorikai osztályt 1668–1669-ben már a bécsi akadémiai gimnáziumban végezte. Az 1680-as években a hadi főkapitányság titkárának tisztét töltötte be, majd a Szepesi kamara, ill. a Magyar kamara tanácsosaként működött egészen 1703-ig. 1697-ben érdemeiért bárói rangot nyert.

Nagybátyja, Holló Zsigmond a haláleset idején Eperjesen volt harmincados és főpostamester, ill. a Szepesi kamara pénztárosa. Anna Mária nevű leánya lengyel feleségétől, Zofia Ossolińskától született. Az utolsó gyászvers elárulja, hogy Holló Anna Mária kisgyermekként hunyt el, amikor még anyanyelvét sem beszélte jól.

Az egyetlen példányban ismert nyomtatványról először Hellebrant Árpád adott hírt (MKsz 1891: 76), ez alapján vette fel Sztripszky Hiador is bibliográfiájába (Sztripszky II 2592/140).

Budapest *Ev* ①

Ivul, Gabriel: Lapis Lydius controversiarum fidei. Cassoviae cr. 1666. – Vide **3341**

3281

<Kalendárum és prognosztikon az 1667. esztendőre. Kassa 1666 Türsch. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2713**!

3282

[KIS Imre: Cáfolata egy calvinista professornak, ki azt állítja, hogy megvoltak Calvinus előtt az üdvösségre szükséges összes calvinista hitcikkek. Kassa 1666 Türsch.]

[A]^{8} B^{8} [C]^{8} D^{2} = [26] fol. – 8° – Orn.

MKsz 1881: 331–332 – Theologiai Szemle 1925: 268 – MKsz 1932/34: 10 – MKsz 2007: 328

Katolikus vitairat. – E kiadvány 1666. április közepe táján jelent meg, harmadik darabja a Kis Imre sárospataki jezsuita és Pósaházi János sárospataki református professzor között nyomtatásban 1666 januárja óta folyó hitvitának, válasz Pósaházi *Vetélkedés* (**3311**) című munkájára (vö. MKsz 2007: 181 és 310–314, Heltai János). Belőle ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz néhány töredékes levelet. (Jelzete: „I 1035d".) Egy másik töredékét pedig egykor a berlini Humboldt Egyetem Finnugor Intézetének könyvtára őrizte. Ez azonban 2000 körül „lappangott". (Egykori jelzete: „B. Hung. 28".) A berlini egyetem magyar könyvtárának anyagát 2011-ben visszaküldte eredeti őrzési helyére, a hallei egyetemi könyvtárba. Ma nem állapítható meg, hogy az említett töredékek is visszakerültek-e Halléba vagy elvesztek, mikrofilmmásolatuk azonban az Országos Széchényi Könyvtárban megtalálható. (Jelzete: „FM 2/3789".)

Az egykori berlini töredéket korábban Fitz József és Bucsay Mihály írta le. Mindketten úgy gondolták, hogy az Kis Imre *Végsőképpen succumbála aktorságában Pósaházi* (Kassa 1666) című, későbbi művének csonka példánya. (Vö. Fitz, Joseph: Georg Michaelis Cassai und seine

Bibliothek. Berlin 1927, 23 és Bucsay 633. Ld. még **3344**.) A budapesti töredékről a Múzeum Antikvárium XII. árverés 2004. december 11-én című katalógusa adott hírt (76–77) mint Kis korábbi művének, a *Volt-e valahol, valahá*-nak (**3284**) a töredékéről. A két töredékkel újabban Heltai János részletesen foglalkozott (MKsz 2007: 310–314). A meglévő füzetjelek, őrszavak és az egész vita tartalmi összefüggései alapján megállapítható volt, hogy mindkét töredék összekeveredve tartalmaz leveleket a *Végsőképpen succumbálá*ból (**3344**), és a most tárgyalt munkából, amelynek latinul hagyományozott címe a jezsuita bibliográfiai lexikonokban: *Refutatio professoris Calvinistici, asserentis ante Calvinum extitisse omnes articulos calvinisticos ad salutem necessarios.* Cassoviae 1666). Ezt fordította magyarra Zoványi Jenő a fenti címleírásban olvasható formában (Sotvellus 195 – Sommervogel IV 1085 – Theologiai Szemle 1925: 268). Nem találhatók viszont a töredékekben a vita nyitó darabjához a *Volt-e, valaha, valahol*hoz (**3284**) tartozó részletek.

A *Cáfolat*ból, azaz a jelen műből a következő levelek maradtak meg: a B_1 (Budapest), B_2 (Halle?), B_3 (Budapest), B_4 (Halle?), B_5 (Halle?), ezeken a szöveg [15] 16–38. pontjai olvashatók. Továbbá egy közelebbről meg nem határozható, füzetjel nélküli levél (Budapest), [19] a 20–23., valamint D_1 és D_2 (Halle? és Budapest) [30] a 31–35. szövegpontokkal. A kiadvány végét a D_2b lapon záródísz jelzi (vö. MKsz 2007: 310–314).

A „B" füzet fennmaradt lapjain olvasható szöveg valamennyi pontjának elején kurzív szedéssel idézi Pósaházi *Vetélkedésé*ből (**3311**) a kálvinisták és valdensek *vérségi* egyezését bizonyító táblázat megfelelő pontját (**3311**: 20–32 lap). Tehát e részben a pontok számozása is erre a táblázatra utal, és nem Kis most tárgyalt művének szövegbeosztását jelzi. Ez kielégítően magyarázza a „B" füzet és a többi levél szövegszámozása közötti ellentmondást. Az idézetek után a „B" füzet pontjainak második részében Kis kritizáló megjegyzései és kérdései olvashatók. A jelzetlen levélen és a „D" füzetben pedig az egyeztető táblázattal kapcsolatos általános megjegyzések. A meglévő részletek szövege és a vita többi darabjaival való összefüggése alapján valószínű, hogy Kis ebben a munkájában előbb sorra vette a Pósaházi által a valdensek és kálvinisták egyező tanításairól összeállított 49 hitcikkelyt. Igyekezett kimutatni, hogy azok egy része nem az üdvösséghez szükséges hitágazat, más része pedig önismétléseket tartalmaz. Megjelölt továbbá szerinte két nem egyező hitágazatot, s ezekkel részletesen foglalkozott. Bizonyítani próbálta azt is, hogy a kálvinisták 49 cikkelyen kívül még sok minden mást tanítanak (vö. MKsz 2007: 310–315, Heltai János. A nem egyező tételekről ld. **3312**). Mindez alapján bizonyos, hogy a „B" füzet Pósaházi táblázatát cáfolja, és ez a cáfolat nem lehetett Kis első írásának a *Volt-e valaha*, *valakinél* (**3284**) része, mivel Pósaházi azért közölte a *Vetélkedés*ben a táblázatot, mert azt Kis első nyomtatott írásában nem tette meg (**3311**: 20–32). Kétségtelen ezért, hogy a „B" füzet" a *Cáfolat* része volt, s mivel a feljebb felsorolt további levelek tartalma a „B" füzetben olvashatókra válaszol, nagyon valószínű, hogy ezek is a *Cáfolat*ból valók. Előfordulhat az is, hogy a gyakori önismétlésekkel teli válasz-viszontválaszok sorozatának ma példányból ismeretlen darabjaiban (**3282**, **3342**) ismét előkerültek ugyanezek a témakörök. Ebben az esetben a töredék nem két, hanem három mű részleteit tartalmazza. Ennek azonban csekély a valószínűsége. Ezért újabb adatok előkerüléséig a „B" és „D" füzet, valamint a budapesti füzetjel nélküli levél a *Cáfolat* részének tekinthető.

A fentiekben rekonstruált mű meglévő leveleinek fotómásolatát Heltai János tette közzé (MKsz 2007: 330–332).

A modern könyvészeti szakirodalomban Révész Kálmán és Zoványi Jenő egymástól függetlenül is feltételezte a „*Cáfolat*" egykori kinyomtatását. Révész Kálmán elképzelhetetlennek tartotta, hogy Kis Imre ne válaszolt volna Pósaházi *Vetélkedés*ére, mert akkor miért írt volna ellene Pósaházi egy újabb művet *Tromf ki* címmel (**3312**). Már ő is úgy gondolta, hogy a *Vetél-*

*kedés*re adott felelet a *Cáfolat* volt, amelynek feljebb olvasható latin címét idézte is Horányi Elektől (Horányi: Memoria II 352 – MKsz 1881: 331–332). Zoványi Czvittinger lexikona alapján (Specimen 204) adta meg e mű magyar címét, amely szerinte annak csak tárgyát jelölte, a pontos cím más lehetett (Theologiai Szemle 1928: 268). Horányi és Czvittinger végső forrása Nathanael Sotvellus, aki kortárs híradások vagy példányok alapján egészen pontosan, minden részletében hitelt érdemlően sorolta fel latin címekkel Kisnek a vita során született magyar írásait. A példányból is ismert magyar művek címei egy kivétellel (**3284**) valóban csak tartalmilag egyeznek Sotvellus adataival, ezért Zoványi megjegyzése indokolt.

A töredék a nyomdai anyag tanúsága alapján a kassai nyomdában készült (OSzKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona, MKsz 2005: 396, 406, V. Ecsedy Judit), mint Kisnek a vita során megjelent többi írása is.

Cf. **3284**, **3311**, –, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

Budapest *Nat* ④ + cop. (Berlin) – Halle *Univ* (?) ④ (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) *Editio facsimile*

Kis Imre: Contra professorem Calvinisticum, miscentem Chartifolio rebus fidei. Cassoviae 1666. – Vide **3283**

Kis Imre: Refutatio professoris Calvinistici, asserentis ante Calvinum extitisse omnes articulos calvinisticos ad salutem necessarios. Cassoviae 1666. – Vide **3282**

3283

[KIS Imre:] Tök, mak, zöld tromfiára Posahazinak veres tromf. [Kassa] MDCLXVI 30. Maij [Türsch].

A^{12}–F^{12} G^{6} = [78] fol. – 12°

RMK I 1051 – Čaplovič 609a

Katolikus vitairat. – E vitairat válasz Pósaházi Jánosnak példány alapján ma már ismeretlen, Patakon 1666 április vége körül megjelent *Tromf ki tromf* című vitairatára (**3312**), és így ötödik darabja a Kis Imre sárospataki jezsuita és Pósaházi János sárospataki református tanár között 1666 elejétől nyomtatásban folyó hitvitának. A vitában korábban kiadott írások pontos megjelenési idejét és sorrendjét elsősorban e munka impresszumának keltezése alapján Heltai János következtette ki (MKsz 2007: 179–184).

A címlap háta üres. A cím nélküli bevezetés (A_2a–A_3a) *Az igaz ecclesiaról* szavakkal kezdődik, s a következőképpen jelöli meg mondanivalójának tárgyát: *hogy* [a] *kálvinisták mostani vallása volt volna Calvinus János előtt ..., mely dolgon mely haszontalanul izzad Pósaházi, következendő írásomból eszedbe veszed, Kegyes Olvasó* (A_3a). A főrész élén a rövid *Tudósító levél* (A_3b–A_5a) a nyomtatott vita előzményeit ismerteti (vö. **3284**), majd tíz paragrafus következik: *§ primus* – *§ decimus* (A_5b–G_6b). Ezekben Kis először azt a két hitcikkelyt védelmezi, amelye-

ket előző vitairatában, a *Cáfolat*ban is tárgyalt (vö. **3282**), s amelyekben szerinte a valdensek és kálvinisták eltérően tanítanak. Majd előbb a valdensek és kálvinisták, utána a husziták és kálvinisták tanításainak egyezéseit és további különbségeit veszi sorra.

Noha a kiadványban sehol sincs feltüntetve a szerző neve, annak tartalma és az egész vita menete kétséget kizáróan bizonyítja, hogy Kis Imre műve. A jezsuita bibliográfiai hagyomány *Contra professorem Calvinisticum, miscentem chartifolia rebus fidei* címmel tartja nyilván e munkát (Sotvellus 195, Sommervogel IV 1985. Vö. még: MKsz 2007: 183 Heltai János).

E nyomtatványt Szabó Károly hely nélküli kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 1051), Ján Čaplovič azonban már a kassai nyomtatványok közé sorolta (609a). Véleményét a betűtípusok vizsgálata megerősítette (MKsz 2005: 297-—298, 397 és 407, V. Ecsedy Judit).

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, –, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureş ①

Kis Imre: Utrum ante Calvinum unquam, alicubi extiterit moderna Calvinistarum secta. Cassoviae MDCLXVI. – Vide **3284**

3284

»KIS Imre: Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani kálvinisták vallása? Kassa 1666 Türsch.«

»? + 33 pag. – 8°«

MKsz 1881: 330–332 – Theologiai Szemle 1925: 268 – MKsz 1932/34: 10 – Čaplovič 610 – MKsz 2007: 327

Katolikus vitairat. – E ma példány alapján ismeretlen kiadvány első nyomtatott darabja volt annak a hitvitának, amelyet Kis Imre sárospataki jezsuita és Pósaházi János sárospataki tanár körülbelül 1665 júniusától 1667 júliusáig folytatott először kézírásos, 1666 elejétől pedig nyomtatott formában. A polémia történetét Heltai János dolgozta fel, meghatározta a vita során megjelent kiadványok számát és sorrendjét, valamint megállapította egymás közötti összefüggéseiket. A vita 1665 kora nyarán a sárospataki várban két udvari ember, a katolikus Pika Menyhért és a református Zombori Péter beszélgetésével kezdődött. Pika Menyhért azt ígérte, hogy kálvinistává lesz, ha a kálvinista vallás régiségét Zombori bebizonyítja, Zombori viszont megfogadta, hogy pápistává lesz, ha a bizonyítás sikertelenül végződnék. E különös fogadás Kis Imrének, Báthori Zsófia gyóntatójának a tudomására jutott, aki megfenyegette Zomborit, ha meg nem tartja *fogadását, becsületi ellen fog a dolog esni* (**3311**: 2–5). Zombori előbb Szerencsi István (?) sárospataki református paphoz fordult segítségért, majd Pósaházi János ottani professzorhoz. Kis Imre és Pósaházi között az ügy kapcsán legalább három-négyszeri, esetleg még többszöri válasz-viszontválaszból álló kéziratos vita alakult ki a kálvinista vallás régiségéről. A vita első nyomtatott darabját Kis 1666-ban, – a Heltai János által kifejtettek szerint – január végén vagy február elején jelentette meg (vö. MKsz 2007: 180, 183–184).

Ennek a példányból ma ismeretlen első, nyomtatott vitairatnak egykori létezését közvetlenül Pósaházi válasza bizonyítja: *Pósaházi Jánosnak Kis Imre jezsuita páterrel való vetélkedése ím ez kérdésről: Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani kálvinisták vallása*. Patak 1666 (**3311**). Ebből kitűnik, hogy Kis e művet egy jóakaró főember segítségével, akit Pósaházi magával Kissel azonosít, *Dominus Hyperaspites* álnéven jelentette meg (**3311**: 32). Azért álnéven, hogy *Pósaházi mérges nyelve nevemet célul fel ne vegye... Ne félj tőlem jóakaró uram. Még eddig Aspis kígyó mérgét nyelvem alatt nem viseltem* (**3311**: 55). Kitűnik továbbá, hogy Kis a kéziratos vita aktáiból állította össze munkáját (i. m. 6–20), amelynek terjedelme bizonyosan meghaladta a 33 lapot, mivel Kis maga később innen idézett egy hosszabb részletet (**3283**, C_3b).

E vitairatról a modern szakirodalomban elsőként Révész Kálmán adott hírt (MKsz 1881: 328 és 330–332). Révész Pósaházi válasza alapján joggal következtetett e kiadvány egykori létezésére, s megemlítette, hogy latinra fordított címmel bár, de Horányi Elek is tudósított róla: *Utrum ante Calvinum unquam, alicubi extiterit moderna calvinistarum secta, ibidem (Cassoviae) MDCLXVI. In 8.* (Horányi: Memoria II 352). Horányi ezt az adatot betűhíven vette át Czvittinger lexikonából (Specimen 204), ő pedig Nathanael Sotvellustól (195). Révész ezenkívül beszámolt egy „ócska könyvfedélből" kiáztatott, ma már nem található nyomtatott levélről is, amelynek szövegét betűhíven közreadta, és Kis Imre fent idézett vitairata utolsó leveleként határozta meg. Heltai János azonban megállapította (MKsz 2007: 173, 311, 313–315), hogy a Révész által egykor kiáztatott levél valójában a vita harmadik darabjából, a *Cáfolat*ból származott (vö. **3282**).

Zoványi Jenő Pósaházi válasza alapján következtetett e vitairat egykori létezésére. Címét a Czvittingernél található leírás magyarításával adta meg, amint az az e tétel élén álló címleírásban és Pósaházi válaszának címében is olvasható (Theologiai Szemle 1925: 268 és MKsz 1932/34: 10). Ján Čaplovič Révész és Zoványi közleményeire, valamint Czvittinger, Horányi és Sommervogel (IV 1085) lexikonaira való hivatkozással példányból ismeretlen kiadványként vette fel bibliográfiájába (610).

Kis Imrének a vita során keletkezett valamennyi, példányból ismert írása a kassai nyomdában készült. A Sotvellusra támaszkodó bibliográfiai hagyomány szerint ez a munka is Kassán jelent meg nyolcadrét formátumban. Mivel Kis a vita folyamán többször is panaszkodott, hogy szemben ellenfelével neki nincs lehetősége a sárospataki tipográfia használatára, nincs ok kétségbe vonni ezt a hagyományt (vö. OSzKÉvk 1981: 360, Pavercsik Ilona – MKsz 2005: 297–298, V. Ecsedy Judit).

Cf. –, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

3285

»LADIVER, Elias, iun.: Colloquium Caschoviense de iudice controversiarum fidei, habitum 1666. Cassoviae 1666 [Türsch]. – 8°«

MKsz 1987: 65

Hitvita evangélikus jegyzőkönyve. – E nyomtatványról Kathona Géza adott hírt Johann Samuel Klein Nachrichten című művének mindmáig kéziratban maradt negyedik kötetét idéz-

ve: „Elias Ladiver: Colloquium Caschoviense de iudice controversiarum fidei 1666. Gedruckt zu Kaschau 1666. in 8. 172 l." (MKsz 1987: 65)

A hitviták döntőbírájáról tartott kassai kollokvium 1666. június 25-én és 26-án zajlott le Gabriel Ivul, a kassai jezsuita akadémia teológiaprofesszora, Rényes István váradi származású, református születésű, kassai teológus jezsuita növendék, valamint ifjabb Elias Ladiver bártfai evangélikus rektor és Isaacus Zabanius, az eperjesi evangélikus főiskola konrektora között Pálffy Pál egri püspök jelenlétében. Az eseményhez kapcsolódóan később több kiadvány is megjelent (pl. **3331**, **3341**, **3526**).

Johann Samuel Klein Nachrichten-jének nyomtatásban megjelent első három kötete sok ismeretlen régi magyarországi nyomtatványt sorol fel. Adatait átvette Szabó Károly és a későbbi könyvészeti szakirodalom is. Feljebb idézett leírása, minthogy az a kiadvány nyomtatási helyén kívül, formátumára nézve is tartalmaz adatot, ugyancsak megbízhatónak tűnik. Továbbá a kassai Türsch-nyomda az 1660-as évek közepén felekezeti álláspontjukra való tekintet nélkül egyaránt kinyomtatta a reformátusok és katolikusok vitairatait (OSzKÉvk 1981: 357, Galli Katalin – Pavercsik Ilona, MKsz 2007: 180, Heltai János). Mindezek ismeretében – bár a vitával összefüggésben keletkezett más forrás nem erősíti meg – Klein híradása hitelesnek tekinthető.

A vita jegyzőkönyvének ma példány alapján 1679. évi kolozsvári kiadása ismeretes (RMK II 1446). Zoványi Jenőnek – a korábbi szakirodalommal ellentétes – megállapítása szerint ezt a kolozsvári kiadást nem Gabriel Ivul, hanem valószínűleg szintén Elias Ladiver tette közzé (Theologiai Szemle 1934: 145). Ez ugyancsak nyolcadrét formátumú, terjedelme 48 lap, és címlapja szerint csupán kivonatosan tartalmazza a vitán elhangzottakat, de se címében, se szövegében nem található korábbi kiadásra való utalás A ma ismert adatok alapján nem dönthető el, hogy az 1679-ben Kolozsvárott megjelent jegyzőkönyv a Klein által leírt 1666. évi kassainak második kiadása, vagy két egymástól lényegesen eltérő munkáról van szó.

Cf. –, **3331**, **3341**

Ladiver, Elias, sen.: Refutatio Hieronymi Zinchonii defensionis absurdorum Ivulianorum. [Kassa?] 1666. – Vide **3331**

3286

LAVREA pacis ... aa. ll. et philosophiae neo-baccalavreis per ... patrem Martinvm Lanczmar e Societate Jesv aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium, in ... vniversitate Cassoviensi solenni ritu recens creatis oblata ab hvmanitate academica ... Cassoviae MDCLXVI typis Joann. David. Türsch.

A^8 B^7 = [15] fol. – 8° – Init

Čaplovič 611

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal a humanitas osztály hallgatói köszöntötték a kassai egyetemen Martinus Lanczmar, jezsuita pap, filozófiai doktor, professzor vezetésével a filozófiai évfolyamot elvégzett, frissen felavatott borostyánkoszorús hallgatókat. A címlap háta

üres. A következő levélen áll a köszöntöttek névsora *nomina neobaccalaureorum* címen: *Alexander Görgöi nobilis Hungarus de eadem, convictor; Casparus Tolth nobilis Pannon Liptoviensis; Georgius Gorliczki, civis Polonus Gorlicziensis; Joannes Baán nobilis Hungarus ex comit. Scepus., convictor; Joannes Blasius Pannon Driethomiensis; Joannes Nagy Hungarus Borosbiriensis; ... Joannes Pereni l. b. Hungarus de Perén, convictor; Joannes Valencseni Pannon Szucsaniensis; Joannes Vitézi, civis Pannon Varalliensis; Laurentius Megyeri Pannon Chinoraniensis, seminarii Kisdiani, S. Ladislai regis Hung. alumnus; Marcus Kuti Pannon a S. Cruce; Martinus Malaki Pan(n)on Szelniczie(n)sis; Martinus Tokarcsik Polonus; Matthias Parniczki nobilis Pannon de eadem; Michaël Kecskemeti nob. Hungarus de eadem; Paulus Karacsondi nob. Hungar. de eade(m), sem. Kisd. S. Ladislai r. H. al.; Paulus Vercsak nobilis Croata Crisiensis; Petrus Marikovvszki Pannon Podszkaliensis; Petrus Tani nobilis Hungarus de Benedekfalva, convictor; Stephanus Bona Hung. Gyöngyösie(n)sis; Stephanus Illefalvi nobilis Ung. Trans., seminarii Kisdiani S. Ladislai r. H. alumnus; Stephanus Pataki nob. Hung. Trans.; Thomas Sigrai Pannon Sigrensis* (A_2a–b).

Ezt követi az *Ad ... neobaccalaureos* címzett prózai köszöntés, aláírása: *honoris vestri studiosissimi* (A_3a–b). *Humanistae Cassoviensis academiae* aláírással áll a köszöntők névsora: *Paulus Pereni l. b. de Peren Hungarus, convictor; Michaël Szentivani nobilis Hungarus; Gabriel Koncz nobilis Hungarus; Sigismundus Baxai nobilis Hungarus; Georgius Hoffman nobilis Hungarus; Georgius Petrovai nobilis Hungarus, e Seminario Kisdiano; Franciscus Nagy nobilis Hungarus, convictor; Adamus Andreanszki nobilis Hungarus, convictor; Paulus Bogardi nobilis Hungarus, e convictu nobilium; Michaël Horvath Hungarus; Nicolaus Bohuniczki Hungarus* (A_4a).

A főrész *Laureatae pacis augurium* címmel kezdődik, amely alatt öt, külön szerző és cím nélküli, egymástól vonallal elválasztott vers olvasható (A_4b–B_1b). Majd *Syncharisticon* címen a kilenc múzsát témájául választó költemények következnek: *Clio* (B_1b–B_2a) – *Melpomene* (B_2a–b) – *Thalia* (B_2b–B_3a) – *Euterpe* (B_3a–b) – *Terpsichore* (B_3b–B_4a) – *Erato* (B_4a–b) – *Uraniae* (B_4b) –, végül a *Calliope et Polyhymnia* közötti verses dialógus áll (B_5a–B_6a). Majd lineával elválasztva cím nélküli költemény (B_6a–b) és *Apollo ... honoris neoaulicos* című verses jókívánság (B_7a) zárja a művet.

A kiadványt elsőként Ján Čaplovič ismertette (611).

Budapest *Univ* ①

3287

[PÓSAHÁZI János:] Ben sült veres kolop, avagy Kis paternek vesztett peri. [Kassa 1666 Türsch.]

A^{12}–C^{12} = [36] fol. – 12°

RMK I 1053

Református vitairat. – E kiadvány hatodik darabja a Pósaházi János, sárospataki református professzor és Kis Imre, sárospataki jezsuita között az 1666. év elejétől nyomtatásban folyó hitvitának. (Vö. **3284**. A vita menetéről ld. MKsz 2007: 179–184 és 317–322, Heltai Já-

nos). A címlap háta üres. Az következő lapon kezdődik Pósaházi válasza Kis Imre *Tök, makk, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf* (Kassa 1666, **3283**) című vitairatára (A_2a–C_{12}b). Ennek élén Pósaházi elmondja, hogy könnyű volna a *Veres tromf*ot *körömről körömre* megcáfolnia, mivel azonban nem akar véghetetlen *fánton fánt*ba bonyolódni, azaz bántásért bántással fizetni, csupán bizonyos jelekből mutatja meg, hogy Kis pater ebben a vitában elvesztette ügyét. Ezután a traktátus *I.–VI.* pontjában, amelyek arab számokkal jelölt további alfejezetekre oszlanak, Pósaházi hat ilyen *Jel*et mutat meg. Érvelésével minden esetben azt óhajtja bizonyítani, hogy Kis módszerbeli hibákkal és tartalmilag hiányosan fejti ki véleményét a kálvinista vallás Calvin előtti meglétéről folyó vitában szóba került különféle teológiai kérdésekről. Erre utal a könyvecske címe is. A veres kolop a magyar kártya piros felsője. Vagyis Kis veres tromfja, a piros felső „ben sült", azaz nem játszották ki a játszmában megfelelő helyen és időben az adut, Kis nem fejtette ki elégségesen érveit.

A kiadványon nincs feltüntetve szerzőjének a neve, de tartalma, stílusa és a vita egész menete kétségtelenül bizonyítja, hogy Pósaházi János munkája.

Szabó Károly hely nélküli nyomtatványként vette fel bibliográfiájába ezt a traktátust (RMK I 1053). Takács Béla feltételezte, hogy ez és Pósaházi többi 1666. évi vitairata Patakon jelent meg (**3311**, **3288**, **3312**, **3310**). A betűtípusok vizsgálata alapján azonban V. Ecsedy Judit megállapította, hogy ez a kiadvány valójában a kassai tipográfiában készült (MKsz 2005: 395 és 407). Valamikor 1666. május 30. és szeptember 20. között nyomtatták, mivel az a vitairat, amelyre válaszol, Kis Imre: *Veres tromf*ja (**3283**) impresszuma szerint május 30-án hagyta el a sajtót, az ugyancsak Kis által írt viszontválasz, a *Pósaházinak ... veres kolop titulusú feleleti megmutattik semmire kellőnek lenni* pedig beszámol arról, hogy Kis Munkácson 1666. szeptember 20-án kapta kézhez Pósaházinak ezt a munkáját (vö. **3343**). A nyomdahely megváltoztatásának esetleges magyarázata az a Kis előző vitairatában olvasható panasz, hogy ellenfelétől eltérően ő nem használhatja a pataki tipográfiát, ezért írásait lassabban tudja megjelentetni (**3283**, A_7b). Elképzelhető tehát, hogy Pósaházi azért nyomtattatott ezúttal Kassán, hogy Kis ne követelhesse hasonló célból a pataki nyomda használatát (ld. még MKsz 2007: 318, Heltai János).

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, –, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ①

3288

[PÓSAHÁZI János:] Svmmas valasz tetel amaz tsalóka könyvecskére: kinek tzégére hogy már: Harom idvesseges kerdes. Irattatott egy Xeno-cosmus szerzetén levö fráter által. [Kassa 1666 Türsch David.]

A^8 B^8 C^2 = [18] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1047 – MKsz 2000: 493–501

Református vitairat. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható (*I Joh. 4. 1* és *Gal. 5. v. 9. 10. 11.*). Ezt követi az ajánlás *Rhedai Ferentz uramnak, Máramarosnak főispánjának, Huszt várának ... örökös urának* (A_2a–A_2b). A főrész az *Első szakasz. Nemely elöljáró dolgokról*

címmel kezdődik, és öt *szakasz*t foglal magában, amelyek Sámbár Mátyás jezsuita szerzetes *Három üdvösséges kér*dés című művének (**3205**) e nyomtatvány szerzője által legfontosabbnak tartott pontjaira felelnek (A_3a–B_8a). Végül *Toldalék* (B_8a–C_2a) zárja a művet, amely az egyszerű híveknek arról nyújt tájékoztatást, hogy *a pápisták mit higgyenek, állassanak vagy tagadjanak, ím vallásoknak fő-fő cikkelyeit ... oktatásnak okáért lajstromba szedem*.

E nyomtatási hely és év nélkül, álnéven kiadott munka a ma ismeretes első felelet Sámbár Mátyás jezsuita 1661-ben és 1665-ben is kinyomtatott *Három üdvösséges kérdés* című művére (**2997** és **3205**). Szerzője Pósaházi János, sárospataki tanár volt, amint az Pósaházinak a Sámbár Mátyástól kapott ugyancsak 1666. évi válaszára, *A három kérdésre lött summás választételre írott felelet*re (**3289**) adott újabb feleletéből a *Summás választételnek ... megerősödés*éből (**3310**) egyértelműen kitűnik. Ez utóbbi munka szerint az itt Pósaházi által szerzői álnévként használt *xeno-cosmus* szó jelentése világban bujdosott, s a 39. zsoltár 13. versére utal (vö. 37–38).

A kiadás évét Sámbár Mátyás jegyezte fel a vita egy későbbi darabjában, amelyben a *Három üdvösséges kérdés*re adott válaszokat tekintette át; *a pataki iskolamester Pósaházi János, éppen öt esztendő múlva 1666-ban a Három kérdésnek fogós cikkelyeit megszemlélvén nem mere mindenikhez magánosan hozzáfogni, hanem valami Summás választétellel csak megpiszkálta* (*A három üdvösséges kérdésre a kálvinista tanítók mint felelnek*. [Kassa] 1667 – **3347** A_4b) A Sámbár által megadott évszámot nincs ok kétségbe vonni. Pósaházi ugyanis a Sámbártól vett idézeteket a *Három üdvösséges kérdés* második, átdolgozott kiadásából vette át. Ennek legvalószínűbb megjelenési éve 1665. (vö. **3205**). Valószínűleg ezt követően került Pósaházi kezébe a kötet és írta meg válaszát, amelyre még 1666-ban feleletet kapott (**3289**), majd még ugyanezen évben viszontválaszt írt (**3310**).

A nyomdai anyag tanúsága alapján a könyvecske, szemben a korábbi, Sárospatakra vonatkozó feltételezésekkel (vö. Takács 1978, 201–202) Johann David Türsch kassai nyomdájában készült (MKsz 2000: 499, Borda Lajos).

E munkát Szabó Károly példányból nem ismerte, csupán Sándor István említése (Könyvesház 45) és Pósaházi későbbi utalása (*Görcsös bot*... Sárospatak 1668, **3590**, 72) alapján vette fel bibliográfiájába pontatlan címmel: „Pósaházi János: Sámbárnak az három kérdéseire való felelet. H.n. 1666". A ma ismert egyetlen példányt először Borda Lajos írta le (MKsz 2000: 493–501), ő határozta meg a nyomtatás helyét, összefoglalta és kritikailag értékelte a kiadvánnyal kapcsolatban a könyvészeti szakirodalomban megjelent feltételezéseket és megállapításokat.

Cf. **2997**!, **3205**, –, **3289**, **3310**

Budapest *Nat* ①

Rituale Agriense, seu forma agendorum in administratione sacramentorum etc. Cassoviae 1666. – Vide **3267**

3289

»SÁMBÁR Mátyás: Az három kérdésre lött summás választételre irott felelet. Kassa 1666 [Türsch].«

RMK I 1049 – Čaplovič 611a

Katolikus vitairat. – E vitairatot példány alapján már Szabó Károly sem ismerte (RMK I 1049), címét Pósaházi János sárospataki tanárnak erre a *Feleletre* még ugyanezen évben, 1666-ban adott részletes válaszának címe alapján rekonstruálta: *A Három kérdésre való summás választételnek egy arra lött alkalmatlan felelettel való nagyobb megerősödése és azon feleletnek megrázogatása* (vö. **3310**). Az idézett címszöveg a vitairat előzményeire utal. 1665-ben jelent meg Sámbár Mátyás *Három üdvösséges kérdés* című művének második kiadása (**3205**), amelyre Pósaházi 1666-ban *Summás választétel* címen válaszolt (**3288**), erre készült viszontválaszként Sámbárnak ez a *Felelet*e, amelynek egykori létezése a fentiek tükrében kétségtelen. Sámbár maga is megemlékezett erről az írásáról a vitát összefoglaló 1667. évi művében: *A három üdvösséges kérdésre a Lutter és Calvinista tanítók mint felelnek* (**3347**, 8–9. lap).

Mivel Sámbár ezen *Felelet*ének közvetlen előzménye, a *Summás választétel* (**3288**) és Pósaházi újabb viszontválasza, a *Megrázogatás* (**3310**) egyaránt 1666. évi nyomtatvány, kétségtelen, hogy ez a munka is 1666-ban jelent meg. Szabó Károly még hely nélküli nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 1049), Ján Čaplovič azonban már feltételezte, hogy Sámbár többi vitairatához hasonlóan Kassán nyomtatták (611a). Čaplovič valószínűsítése jogosnak tűnik.

Cf. **2997**!, **3205**, **3288**, –, **3310**

3290

[1] SINAPIUS-HORČIČKA, Daniel: Vivit post funera virtus. Svpremvm officivm, quod ... debito hoc panegyrico ... domino Gabrieli Bakos de Osdgyan etc. dum anno MDCLXVI. die 17. Octobris peryod. Gregor. non sine maximo piorum luctu sepeliretur, in castro Czetnek solvebat Daniel Sinapivs, eccles. Köviensis tunc pastor... – [2] (Az tekéntetes, nemzetes és vitézlö, jó hizzel [!] nével tündöklö osdgyani Bakos Gabor vrnak ... a Christus anyaszentedgyházában munkalkodo igaz tanitoknak taplalojának, vitezlö rendeknek attyának, az scholaknak fautorának etc. az csetneki templomban lett el temetésekor rosnobanyai gyermekek által Mind szent havanak 17. napjan, 1666 esztendöben declamaltatott magyar versek, mellyekben bé-foglaltatik az halalhoz készületre való intés annak ez nehai meg holt urra alkolmaztatasa, azon urnak szerelmesitöl való bucsuzása, temetö helyének meg készéttetésének alkalmatossága.) Cassoviae DMCLX[...] typis Davidis Türsch.

A^4–D^4 E^3 = [19] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1035 – RMK II 1082 – Čaplovič 612

Gyászbeszéd latin és magyar nyelvű gyászversekkel. – A gyászbeszédet Daniel Sinapius-Horčička kövi evangélikus lelkész mondta el Csetneken 1666. október 17-én, Bakos Gábor temetésén. A címlap hátán kezdődik ajánlása az özvegynek: *Judithae Perini de Pereny ... Gabrielis Bakos etc. conthorali fidelissimae, nunc viduae moestissimae, dominae et patronae benignissimae...*, aláírása *V. Sp. m. devotissimus* (A_1b–A_2b). Ezután következik cím nélkül az elhunytat dicsőítő panegyricus (A_2b–C_1a), a végén *Vale mortui* című résszel, amelyben az elhunyt elbúcsúzik szeretteitől (C_1a–b).

A kiadvány második részének önálló címlapja van (C_2a), impresszum nélkül. A magyar és latin nyelvű gyászverseket a rozsnyói iskola diákjai szavalták el a temetésen. A cím nélküli versfüzért alkotó költemények szerzői és kezdősorai a következők: [I.] Daniel Regius – *Tekéntetes nemes és nagyságos rendek* (C_2b–C_3b) – II. Johannes Holtsur – *Vitézlő-s nemzetes régi Bakos Gábor* (C_3b–C_4b) – III. Daniel Regius – *Ti tehát nemzetes és nagyságos rendek* (D_1a–D_2b) – IV. Johannes Holtshur – *Virághoz hasonló kedves unokáim* (D_2b–D_3a) – V. Daniel Regius – *Nemzetes vitézlő úri rend, Barátim* (D_3a–D_4a) – [VI.] Samuel Citharidis – *Midőn az Ábrahám* (D_4a–E_2a). Ezután latin nyelvű költemények következnek: [VII] *Succisa cupressus*, aláírása: *Andreas Majerus e*[cclesiae Alnoviensis pastor] *et v. c. Gömerien.* [senior?] (E_2a). A következő három vers már a gyászbeszéd íróját köszöntötte: [VIII] *Epigramma, quo erudito ... domino oratori panegyrin ... facienti ... aggratulabatur*, szerzője *Martinus Francisci, s. eccles. Csetnek pastor primar.* (E_2b) – [IX] *Vir gravis, cithara svavis* címmel *I*[srael] *L*[ang] *e*[cclesiae] *A*[lnoviensis] *d*[iaconus] (E_2b–E_3a) – [X] *In funestissimis exequiis ... dn. Gabrielis Bakos ... hanc docte elaboratam panegyrin peroranti viro ... Danieli Sinapio ... aggratulabatur*, szerzője: *Georgius Du*[dary], *scholae Csetnek.* [rector] (E_3a) – [XI] Végül latin nyelvű költemény ismét az elhunytnak és erényeinek dicsérete név nélküli szerzőtől (E_3b).

Daniel Sinapius-Horčička (1640–1688) Zsolnán, majd 1659–1662-ben a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait. Hazatérve Köviben, Teplán, majd Radványban lett evangélikus lelkész. 1673-tól száműzetésének tíz évét Sziléziában töltötte. 1683-ban Lőcsére hívták meg evangélikus lelkésznek, ahol haláláig működött. Termékeny egyházi szerző, énekköltő volt, akinek nemcsak Magyarországon, hanem Sziléziában is jelent meg műve; Lőcsén korrektori munkájával is segítette a nyomda tevékenységét.

Bakos Gábor, Gömör megyei birtokos Fülek, Ónod, Szendrő, Kálló, ill. Szatmár várának volt kapitánya, harcolt Rákóczi György erdélyi fejedelem híveként és a törökellenes harcokban Ferdinánd seregében is. 59 éves korában, 1666. június 5-én halt meg, és október 17-én temették el a csetneki templomban lévő sírboltban, első és második felesége és meghalt gyermekei mellé.

Szabó Károly a magyar és latin nyelvű gyászverseket tartalmazó kiadványt önállóan vette fel (RMK I 1035), de jelezte, hogy az Sinapius gyászbeszédéhez (RMK II 1082) kapcsolva jelent meg. Mivel a füzetjelzés folytatólagos, a két nyomtatvány összetartozása kétségtelen. Az egyetlen megmaradt példány kissé sérült: megcsonkult a címlap impresszumában lévő évszám, ill. a versek aláírása is néhány helyen. Az anagrammákat, ill. hiányos jelöléseket Ján Čaplovič oldotta fel (612).

Budapest *Nat* ①

Igazságnak áldozatja. Kolozsvár 1666. = **Appendix 244**

3291

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1667. Leutschau 1666 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3292

[1] [BALASSI Bálint – RIMAY János: Istenes éneki.] – [2] (Via Jacobaea, az az: Jakob patriarkanak olly úta, mely minden uton-járó, s bujdosó igaz Izrael-itákat bátorságos és bóldog derek utra igazgat, egynehány oktató regulák és istenes imádságok által... Lötsen 1666 Brever Samuel.)

A^{12}–P^{12} Q^{11+1} R^{12} S^{12} = [10?] + 366 + [6] + 48? pag. – 24°

ItK 1992: 644 – MKsz 1992: 349

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – Bibliográfiailag korábban ismeretlen kiadvány, amelynek egyetlen megőrződött példánya a közelmúltig ismeretlen volt. Címlapja hiányzik, a példány az A_2 levélen a Balassi Bálint költészetét méltató három elogiummal kezdődik: *Elogia ... Valentini Balassa ... Ad Valentinum Balassam Johannes Rimainus.* Incipitmutatóra utaló kezdete: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A_2a–A_3b) – *In eundem Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A_3b–A_4a) – *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum*. A versfordítás kezdete: *Istenasszonyokkal égben az Istenek* (A_4a–A_5b).

Néhai tekintetes és nag[yság]os vitéz úrnak, gyarmati Balassa Balintnak Istenes és egynehány vitéz éneki címmel kezdődik a kiadvány főrésze (1–366). Ebben a részben két kivétellel Balassi Bálint versei szerepelnek. A második vers Rimay Jánosé, az utolsó vers pedig anonim szerzőtől származik. A versek incipitmutatóra utaló kezdetei a lapszámokkal együtt: 1: *Adj már* – 3: Rimay János: *Ó szegény* – 5: *Lelkemnek* – 7: *Ó én kegyelmes* – 9: *Bizonnyal* – 12: *Ó én Istenem* – 15: *Ó szent Isten* – 17: *Kegyelmes Isten* – 19: *Áldj meg minket, Úristen* – 20: *Bocsásd meg* – 24: *Áldott szép* – 26: *Vitézek* – 29: *Nincs már* – 30: *Az én jó* – 34: *A te nagy* – 35: *Mennyei seregek* – 38: *A Szentháromságnak első* – 41: *A Szentháromságnak, kinek* – 44: *A Szentháromságnak harmadik* – 46: *Segélj meg* – 48: *Mint a szomjú* – 51: *Pusztában* – 53: *Ó én édes* – 56: *Végetlen irgalmú, ó* – 60: *Mert ki.*

A versgyűjtemény következő nagy egysége önálló címlappal kezdődik: *Az jó emlékezetű, Istenben idvösségesen nyugvó, néhai nemes és nemzetes Rimai Jánosnak Istenes eniki* [!] *következnek* (61). A címlap verzón Owen-epigramma olvasható, magyar fordításával együtt, kezdete: *Miként a szép*. Rimay énekeinek első része (ez itt nincs jelölve) a *Psalmi LI. Periphrastica explanatio* címmel kezdődik. A gyűjteménybe számos ének prózában írott summája is fel van tüntetve. Az énekek kezdetei: 65: *Könyörülj énrajtam* – 73: *Kiáltok* – 77: *Reménységem* – 81: *Ó ki későn* – 92: *Ó kegyelmes Isten* – 97: *Örök életnek* – 100: *Boldog, kinek vétkét* – 106: *Hívek* –

112: *Ó Uram* – 116: *Egyedül. – Második része. Melyben világi életünknek állapotjából származó akadályoknak orvosló eszközit szedegethetjük elménkbe.* 124: *Vitézség* – 128: *Virtus* – 134: *E világ* – 139: *Kerekded* – 142: *Udvar* – 149: *Hitető* – 152: *Senkit* – 156: *Világon* – 159: *Az Úr az égbe* – 161: *Kinek tegyek* – 162: *Legyen jó* – 165: *Kedvező* – 169: *Enyhítsd meg* – 171: *Hogy feletkeztél el* – 174: *Ha az Isten* – 179: *Tarts meg Uram engem* – 184: *A jó* – 188: *Kegyes Jehova* – 193: *Nincsen segítségem* – 195: *Jöjj mellém* – 198: *Igaz általút* – 199: *Katonák* – 201: *Minden dolgok* – 204: *Nem lehet szebb* – 208: *Szűz Mária lakozván* – 211: *Mi Urunk, s édes* – 212: *Adjunk hálát Istenünknek* – 213: *Az idő.* – Külön fejezetre bontás nélkül ezután Rimaynak a Balassi testvérek halálára írt epicediuma következik: 214: *Bocsásd szent Lelkedet* – 222: *Hadvezérlő* – 226: *Imhol édes* – 229: Balassi Bálint: *Végetlen irgalmú, ó* – 234: *Mint ágyú* – 236: *Pallas* – 239: *Delos* – 244: *Kérdhedd* – 246: *Csodálható* – 250: *Rettenetes.* A gyászversfüzér lezárása a 250. lapon: *Ezek a megnevezett fő személynek, Rimai Jánosnak éneki: Immár következnek már egynehány szép énekek.* 251: Illésházy István: *Forog* – 257: Rimay János: *Ó szép* – 265: Szepsi Csombor Márton: *Ifjúságom* – 270: Szepsi Csombor Márton: *Egekben* – 275: *Szegény fejem* – 277: *A gonosz* – 284: Marus István: *Téged, Uram* – 287: *A múzsák* – 291: Farkas János: *Járulok* – 295: *Megadja* – 299: *Vigasságom* – 300: *Gazdag, bőkegyelmű* – 304: [Pécseli Király Imre:] *Eljő* – 311: [Pécseli Király Imre:] *Könyörülő szent* – 314: [Pécseli Király Imre:] *Paradicsomnak* – 320: [Pécseli Király Imre:] *Én nyavalyás* – 324: [Pécseli Király Imre:] *Egykor* – 327: [Pécseli Király Imre:] *Ne hagyj, Úristen* – 330: [Pécseli Király Imre:] *Praedának* – 333: [Pécseli Király Imre:] *Pajzsa* – 336: *Bűn* – 340: *Könyvem [Könnyem]* – 342: Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 345: Czemeki Mátyás: *Magasztallak én Istenem, Uram* – 349: *Miként Aegiptusban* – 352: Úz Bálint: *Várom* – 355: *Az Úristen nekem* – 358: *Mire bánkódól* – 361: *Aki indul*. A kötetet a *Rendi e könyvb[en] foglalt énekeknek* című ábécébe foglalt tartalomjegyzék zárja (Q_9a–Q_{11}b).

Egy üres levél után, a füzetjelzést folytatva, de újrakezdődő lapszámozással csatlakozik az énekeskönyvhöz a *Via Jacobaea* című imádságoskönyv. Önálló címlapja és impresszuma van. A címlapon (1) bibliai idézet is olvasható, a címlap háta üres. Az imádságoskönyv az igaz útonjárók számára *I–XV. regulát* és három imádságot tartalmaz (3–48). A *IX.* és a *XII. regulá*ban a latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is olvashatók: 17: *Csak az Isten* – 22: *Krisztus, ki megtartál* – 22: *Uram Jézus, tarts meg.*

A kiadvány egyetlen példányát a firenzei Biblioteca Nazionale Centralében Armando Nuzzo fedezte fel 1992-ben. A példány az 1966-os árvízig ép volt, címlappal is rendelkezett. A 18. században készült katalóguscédula is az 1666-os nyomtatási évet adta meg. A ma már címlap nélküli firenzei példány kiadási évét a hozzácsatolt imádságoskönyv címlapján lévő 1666-os nyomtatási év alapján is megbízhatóan meg lehet határozni (ItK 1992: 644 és MKsz 1992: 349, Armando Nuzzo). A firenzei gyűjteményről, amelyben Balassi *Istenes énekei*nek 1633-as bécsi kiadása (**1599** és MKsz 1992: 349) és más magyar művek is találhatók, részletesebben Armando Nuzzo írt: ItK 1992: 639–641.

Ezt az 1666-os lőcsei kiadást a Balassi Bálint és Rimay János verseit rendezetten kiadó „negyedik váradi editio" alapján nyomtatták. Ez a megjelölés először az ép címlappal megmaradt 1671-es lőcsei kiadáson olvasható (vö. MKsz 1955: 118, Eckhardt Sándor; Országos Széchényi Könyvtár RMK I 1118a jelzeten), amelyekkel ennek az 1666-os és az 1670-es lőcsei kiadás (**3653**) beosztása teljes azonosságot mutat. Armando Nuzzo még a kiadások részletes összehasonlításának lehetősége nélkül azt feltételezte, hogy az 1666-os lőcsei kiadás helyesebbnek tűnő szövegképet ad, mint a következő, 1670-es lőcsei kiadás (ItK 1992: 644 és MKsz 1992: 348). Újabban Parádi Andrea hasonlította össze a két említett kiadás első nagy, Balassi Bálint verseit tartalmazó részét. Ennek alapján megállapította, hogy az 1670-es kiadás 26 esetben,

az 1666-os viszont csak 11 esetben ad helyesebb változatot a másik kiadáshoz képest: szótagszámhibákat, torzításokat is javít. Feltételezése szerint az 1670-es lőcsei kiadás szerkesztője az 1666-os kiadáson kívül más forrást is használhatott, valószínűleg egy rendezetlen típusú kiadást. Vö.: Balassi Bálint és a reneszánsz kultúra. Fiatal kutatók Balassi-konferenciája. Budapest, 2004. november 8–9. Szerk. Kiss Farkas Gábor. Bp. 2004, 147–154.

Cf. **787**;
rendezetlen kiadások: **1519**!; **1933**!; **2890**, **3197**
rendezett kiadások: **2619**; –, **3653**, →
imádságoskönyv:: –, **3653(2)**, →

Budapest *Nat* cop. – Firenze *Nat* ②

3293

HEINZEL, Joannes: Exercitatio theologica, qua ζήτημα de majestate omnipraesentiae Christo homini vere et realiter communicata, ad piam et placidam προσδιάλεξιν proponitur in gymnasio Novisoliensi praeside m. Johanne Heinzelio, p. t. ludi-rectore, respondentis munus obeunte Michaele Paulowicz Thuroceno-Jessenensi, ejusdem gymn. alumno, ad diem 28. Maji anno MDCLXVI. horis pro et po-meridianis. Leutschoviae (MDCLXVI) typis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1083 – Čaplovič 1161

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Davidi Lani, antistiti ecclesiae Brisnen. ..., nec non superattandenti comitatus Soliensis, Thuroczien., Neogradiensis, utriusque Hontensis ...; Christiano Seelmann, ecclesiae Leutschov. pastori primario ac scholarchae ..., Eliae Greschnero, ecclesiae Novisolien. protomystae ac gymnasiarchae ..., ut et contubernii montani decano ...; Matthiae Porschio, ecclesiae Germanicae ibidem symmistae ..., Samueli Czernack, ecclesiae Schlav. ibidem pastori primario ... ac scholae inspectori ...; Matthiae Furtini, ecclesiae ejusdem ministro secundario ...; Samueli Platani, concionatori Jessenen. ... ac contub. Thurocien. assessori ... Pariter ... Joanni Restiario, p. t. ... reip. Novisolien. judici primario; Nicolao Jezernicky, ejusdem reipub. consulari ...; Augustino Nitsch, civi ac XXIV. viro ...; Stephano Kochlasch, civi ac urburario in Buckovetz ...; Martino Koroda, civi ac XXIV. viro ...; Jonae Clement, civi et aurifabro ...; Johanni Roser, ... Camerae Novisoliensis perceptoratus scribae ...; Georgio Thessacio, civi itidem ...; Georgio Grundel, fabro ferrario in Valle Dominorum...* Aláírója *Michael Paulowicz Thuroceno-Jessenensis, respondens.* Ezután olvasható a *Prooemium* (A_2a). A főrészt egy kérdés vezeti be: *Quaestio: an humanae Christi naturae majestas omnipraesentiae vere et realiter sit communicata?* (A_2b). A válasz három részre tagolódik: *1. Status controversiae formatio* (A_2b–B_1a); *2. Verae sententiae confirmatio* (B_1a–B_2b); *3. Sententiae contrariae refutatio* (B_2b–B_4a), ez kronosztichonnal zárul, amelynek értéke 1666. Majd a függelék következik *Πάρεργα insuper haec subnectere placuit.*

Theologica címmel négy, *Physica* címmel hat, a disputáció témájához kapcsolódó eldöntendő kérdés (B_4a-b), amelyek végén disztichon olvasható. A nyomtatványt *Matthaeus Kephalides Thurocz., gymn. Neosol. alumnus* cím nélküli üdvözlő verse zárja.

A *Prooemium* szerint a kálvinisták mindennél jobban támadják és félreértelmezik az *omnipraesentiá*ról szóló evangélikus tanítást. Ezért a disputáció, amint ez címéből is kitűnik, arról értekezik, hogy Krisztus emberi természetéhez tartozó mindenütt jelenvalóságának fenségében (majestas) igazán és valóságosan részesül az úrvacsorában a hívő ember.

A fenti kérdést 1666. május 28-án vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola igazgatója, Joannes Heinzel volt, a vizsgázó a jaszenovai származású Michael Pavlovitz.

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Arch* ① – Budapes *Nat* ① ① – Prešov *Scient* ①

3294

HOCHZEITLICHE Belustigungen und Glückwüntschungen so geschehen, als der ... Georgivs Weis ... Pfarrer der Christl. Gemeine zu Rokus seinen frölichen Braut-Tag hielt mit der ... Svsanna Haasin des ... Georgii Haases ... Bürgers in dem königlichen Marckt Bela vielgeliebten Tochter ... 1666. dem 7. Martio von guten wehrten Gönnern und geneigten Freünden zu Papier gebracht. Leutschau [1666] Samuel Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4º

Čaplovič 1161a

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvánnyal Georgius Weis rókusi lelkészt és Susanna Haasst, Georgius Haass (szepes)bélai polgár lányát köszöntötték 1666. március 7-én tartott esküvőjük alkalmából jóakaróik és barátaik: (1) *magister Abrahamus Eccard, candidus Bernstadio Silesius in oppido Leibicio verbum Dei nunc praedicans* (A_1b) – (2) *Michael Fischer, senior Fraternitat. ad infer. fluv. Popr.* latinul (A_2a) – (3) *Johannes Vagnerus, diac. Leibiciensis* németül (A_2a–b) – (4) *Adamus Popradius, diac Beel.* németül (A_2b–A_3a) – (5) *Wenceslaus Johannides, gymn. Caesarefor. rector* (A_3a) – (6–7) *Andreas Eccardus* két német verssel, amelyek közül az elsőt a következő módon vezeti be: *Das folgende aus Preüssen durch Breslau kann gesungen werden nach Art des Königsbergischen: Willst du nichts vom Bräutigam hören* (A_3b–A_4a).

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (1161a).

Budapest *Nat* cop. – Kežmarok *Ev* ①

Kegel, Philipp: Dvanástero přemyšlovani duchownich ... do jazyka českého přeložené od Adama Plintovice z Kočova. W Lewoči 1666. = **Appendix 245**

3295

KEMMEL, Johann: Delineatio synoptica oratorii actvs... in gymnasio... civ(itatis) Leuchoviens(is) rectore m. Johanne Kemmelio... MDCLXVI. 2. Cal. Febr. instituendi... (Summarische Abbildung des Oratorii Actus... in dem Gymnasio... Statt Leutschaw bey ... Rectorat m. Johann. Kemmel ... 1666. den 30 Jan. soll angestellet und gehalten werden... [Leutschoviae] (MDCLXVI] [Brewer].

)(^{4} = [4] fol. – 4º – Orn.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1162 – Varga E 295

Iskolai előadás programja latin és német nyelven. – A címlap hátán külön szöveg nélkül ajánlja a rektor művét *ephoris et inspectoribus gymnasii: ... Christiano Seelmann, ecclesiarum antistiti, ... gymnasiarchae ..., Matthiae Gosnovicero ..., assessori primario notarioque publico ..., Michaeli Kulmann ..., tribuno plebis primario ..., Casparo Hain consulari ..., Samveli Marckfelner organedo et assessori.* A főrész *Actus oratorii* címen összefoglalja a lőcsei evangélikus gimnázium 1666. január 30-i ünnepélyének programját, amelyen a tanulók szónoki tudományukról tettek bizonyságot. Részei a következők: *Pars I. De laudibus Dei – Prologus* ( )($_2$a) – *Pars II. De celebratione Magorum, cunis Jesuli et vocatione gentium* ( )($_2$b) – *Pars III. De mysterio incarnationis – Epilogus* ( )($_3$a). Végül a szereplők neve *Nomina audiendorum – Die Namen* ( )($_3$a) két csoportban olvasható: Először *Ordinarii, die hierzu bestellet auß dem oberen und unteren classibus sind* cím után a következő hivatalosan szereplő tanulók neve található: *Johannes Rompauer Leutsch. – Clemens Guer Caesareof. – Johannes Croner Leutschov. – Johannes Husz Bartph. – Matthias Frölich Leutschov. – David Päucker Szent-Georg. – Petrus Theodorus Seelmann Sempron. – Michael Hermann Silesius – Laurentius Landinus Leutschov. – Johannes Marckfelner Leutschov. – Paulus Blecher Leutschov.* Majd *Ad dicendum parati* sorolja fel azoknak az iskolásoknak a nevét, akik készen állnak a szólásra, ha az idő engedi: *Paulus Keczer de Lypocz – Matthias Greschner Neosol. – Adamus Procopius Holumnic. – Melchior Schmegner Schemn. – Matthias Mikloschi Leutsch. – Casparus Gosnovicerus Leuts. – Michael Kulmann Leutschov. – Tobias Fürnstain Leutschov. – Matthias Finck Leutschov. – Johannes Dobosch Rosnay. – Ephraim Kretschmer Leutschov. – Johannes Nemeth Leutsch. – Tobias Letzelder Leutschov.* ( )($_3$b). Folytatólag kapcsolódik a nyomtatványhoz az első latin címlap német megfelelője ( )($_4$a), hátlapján a *Rector* és tanártársai szöveg nélküli ajánlása a lőcsei városi tanács tagjainak: *... wohl-edlen Magistrat ... Stadt Leutschau, als nemlich: Valentino Frölich, jetziger Zeit Stadtrichter, Matthias Gosnovicer, notario publico, Johannes Seldner ... Post-Meister, Martinus Schewermann, Gregorius Girstner, Thomas Helner, Melchior Ratschiger, Caspar Hain, Tobias Fürnstein, Samuel Marckfelner, Georgius Nemeth, Andreas Landinus, Paulus Kramer* ( )($_4$b).

E nyomtatványról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 345), majd Ján Čaplovič adott hírt, aki a lőcsei Brewer-nyomda kiadványai közé sorolta (1162). Ezt bizonyítják a kiadvány nyomdai jellemzői.

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3296

KEMMEL, Johann: Examinis Leutschoviano in gymnasio adspirante divini numinis gratia rectore m. Johanne Kemmel L. anno ... MDCLXVI. 9. et 8. Cal. Jul. solenniter celebrandi σκιαγραφία. Leutschoviae (MDCLXVI) typis Samuelis Brever.

)(^{4} = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1084 – Čaplovič 1163

Vizsgarend. – A nyomtatvány a lőcsei evangélikus gimnázium 1666. június 23-án és 24-én megrendezendő vizsgájának a rendjét és tételeit tartalmazza. A címlap hátán *m. J[ohann] K[emmel]*, az iskola rektora *Davidi Spillenberger ..., civitatis Leutschoviensis medico ordinario ... fautori literarum* ajánlja e művet. Ezután következik az ünnepélyes keretek között megtartandó vizsga rendje ( )($_2$a) és tételei az alábbi sorrendben: *Theses ... ex theologia: De lege seu Decalogo* ( )($_2$b–)($_3$b) – *II Ex physicis* ( )($_3$–)($_4$a) – *Sequuntur disciplinae instrumentales I. Logica* – 2. *Rhetorica et oratoria* – 3. *Grammatica Graeca* – *4. Poesis Latina* – [5. Musica] ( )($_4$a-b).

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ①

3297

LUTHER, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri, Germanice et Latine. Leutschoviae MDCLVI [recte MDCLXVI?] typis et sumptibus Samuelis Brewer.

A^8–C^8 D^4 = [28] fol. – 8° – Orn.

Čaplovič 1026

Evangélikus katekizmus. – E bibliográfiailag korábban ismeretlen kiadványt először Ján Čaplovič írta le a Budapesti Egyetemi Könyvtár állományából (1026). Luther kis katekizmusának kétnyelvű, latin–német kiadása, kéthasábos szedésben. Szövege és beosztása megegyezik az 1656-ban Brassóban megjelent kiadásával (**2632**), illetve az 1668-as kassai kiadással is (**3428**), de a kassai kiadással mutat nagyobb azonosságot, mert a latin szöveg a szedés bal oldali hasábjában található.

A nyomtatvány impresszuma az 1656-os kiadási évre utal, amely Samuel Brewer nyomdász nevével nem egyeztethető össze. Ő ugyanis csak 1665-ben, atyja, Lorenz Brewer halála után vette át a lőcsei nyomdát. Mivel római évszámról van szó, elképzelhető, hogy egy X szám tévedésből lemaradt az impresszumról, így valójában 1666-ban nyomtatták ki ezt a kétnyelvű katekizmust. Čaplovič a kiadás évszámát nem vonta kétségbe, és Samuel Brewer első nyomtatványának tartotta a művet (1026).

Cf. **1776**; **2632**, –, **3428**, →

Budapest *Univ* ①

3298

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1667. Levoča 1666 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3299

NUPTIAS secundas favente numine ... m. Thomae Greb Beelensi, lib. Regiaeq(ue) civitatis Caesareoforensis ecclesiae pastori et gymnasii ibid. inspectori primario ... cum ... Margareta ... Eliae Berg, civis et senatoris Caesareof. ... filia ... sponsa ... MDCLXVI. Dominica II. post Epiphaniam Domini sollenniter celebratas ... gratulantur amici et fautores. [Leutschoviae] (1666) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1085 – Čaplovič 1165

Lakodalmi versek. – A kiadvány Thomas Greb, késmárki evangélikus lelkipásztornak és a gimnázium felügyelőjének Margareta Berggel, Elias Berg, késmárki szenátor lányával 1666. január 17-én kötött esküvője alkalmából készült. Az ifjú párt verssel köszöntötték barátaik és jóakaróik. (1–2) *Abraham Eccardius, in oppido Leibicio pastor ordinarius* (A_2a-b) – (3) *Elias Sartorius, diac. Caesareofor.* (A_2b) – (4) *Wenceslaus Johannides Moravus, gymn. Caesareof. rector*, *Anagrammatismi* címen (A_3a-b) – (5) *Johannes Meltzelius Morav., gymn. Caesar. conrect.* (A_3b–A_4a) – (6) *Johannes Conradi Musna Transylv., cantor scholae Caesareof.* (A_4a) – (7) *Matthaeus Beichel, auditor Caesareof.* (A_4b).

A szepesbélai születésű Thomas Greb egyetemi tanulmányait 1650–1653 között Strassburgban végezte, 1667–1669 között késmárki evangélikus lelkészként működött. 1674-ben száműzetésbe kényszerült. Száműzöttként halt meg 1683-ban.

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3300

PROPEMTICA, quibus viro ... clarissimo dn. m. Christiano Seelmanno, antehac ... montanae Cremnicensium, jam vero Leutschoviensis in superiori Hungaria ecclesiae pastori, filiarum et scholarum inspectori ... manus et

musae amicorum in regio liberoq(ue) oppido Rust ad lacum Hungariae gratulantur a. MDCLXVI. (Leutschoviae MDCLXVI) typis Samuelis Brever.
[ ]^2 = [2] fol. – 4°

RMK II 1086 – Čaplovič 1166

Üdvözlő versek latin és német nyelven. – A költeményeket Christian Seelmann körmöcbányai evangélikus lelkésznek a lőcsei első evangélikus lelkészi tisztre való távozása alkalmából írták ruszti jó barátai: (1–2) latin és német köszöntő verssel szerepel *Jeremias Sontag Siccerhusa Francus ad Moenum, p.t. pastor evang. et orthod. in reg. lib.que oppido Rust* ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a) – (3) latin nyelvűvel *Georgius Wörös Modra-Hung., p.m. rect. Rustien.* ([ ]$_2$a) – végül német nyelvű költeményeket írt (4) *... seinem ... praeceptori, anjetzo ... patrono ... Andreas Fleischhacker, s.s. theol. stud.* ([ ]$_2$b) – (5) *Adamus Bauer, civis et senator, regii lib.que oppidi Rust ad Lacum Hung.*

A ruszti gratulálók versgyűjteménye nem 1665-ben, Seelmann lőcsei lelkésszé választásának évében, hanem a címlap szerint az azt követő évben jelent meg. Az előző évben Seelmann lelkészi meghívása alkalmából számos kiadványt adtak ki, ld. **3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**.

Cf. **3209**, **3220**, **3221**, **3222**, **3224**, **3225**, **3462**

Budapest *Nat* ①
Olim: Ráth György

3301

SEELMANN, Christian: Der XIX. Psalm David, erkläret in einer ... Leichpredig, welche bey christlicher Bestattung der ... Fraven Maria, des ... H. David Melcelii, vornemen Handelsmannes von Trentschin liebstgewesener numehr seeliger Hauß-Ehre a. 1666 den 8. Jenner in der königlichen freyen Stad Leutschau denen Betrübten zu Trost gehalten, itzo aber dem damahls abwesenden, vnd nu desto mehr betrübten Herrn Wittver zu minderung seines Hertzenleids auf Begehren heraußgegeben worden von M. Christiano Seelmann Cob. Fr., der Kirchen daselbst Pastore. (Leutschau 1666) bey Samuel Brewern.
A^4–G^4 H^2 = [30] fol. – 4°

Sztripszky II 2593/141 ← MKsz 1890: 270 – Čaplovič 1167

Evangélikus gyászbeszéd német és latin nyelvű gyászversekkel. – A gyászbeszédet Christian Seelmann lőcsei első lelkész mondta el David Meltzel feleségének, Maria Wüstemann-nak a temetésén Lőcsén, 1666. január 8-án. A címlap hátán *Denen ... Herren ... David Melcelio, vornehmen Handelsmann von Trentschin, itzo höchbetrübtem Herrn Wittiber und dessen Herrn Vatern ... Johanni Melcelio, auch berühmten Handelsmann in der benachtbarten königl. frei.*

Stadt Kaisers-Marck und dann ebendesselben Herrn Brudern ... Johanni Melcelio, bei der wohlerwähnten Stadt ... Schulbeamten und conrectori ... ajánlotta az átnyújtott gyászbeszédet *M*[agister] *C*[hristian] *S*[eelmann] *P*[astor]. A halotti prédikáció tagolása: *Vorbereitung* (A_2a–A_3a) – a bibliai textusra történő utalás (*Der XIX. Psalm verlesen*) és *Eingang* (A_3b–B_1a) – *Abhandlung* (B_1b–F_4b) – *Lebenslauf* (G_1a–G_2a) – *Abdankung* (G_2b–G_3a). Ezután két gyászvers csatlakozik a gyászbeszédhez: *Angehängte Trostschrift, dem hochbetrübten Wittiber ... hochgeehrten Hr. Schwager zu Trost ... abgeeilet und überreicht vom M*[agister] *J*[ohann] *K*[emmel] (G_3b–G_4b) – *Ad fratrem charissimum, viduum moestissimum* címmel, szerzője *Johannes Meltzelius Moravus, gymn. Caesareof. conrector* (G_4b–H_2b).

A frankföldi, coburgi származású Christian Seelmann a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait. 1650-től Magyarországon működött a soproni evangélikus gimnázium rektoraként. 1656-tól evangélikus lelkész Modoron, utána Körmöcbányán, 1665-től 1674-es száműzéséig pedig első lelkész Lőcsén. 1675-ben Németországban hunyt el.

Az elhunyt Maria Wüstemann, Erhard Wüstemann lőcsei képviselő-testületi elöljáró leánya húsz éves korában ment feleségül David Meltzel morvaországi származású kereskedőhöz. Házasságukból hat gyermek született. A család Trencsénben élt, de a török veszély idején Boroszlóba mentek át, utána pedig Lőcsére. Az asszony 33 éves korában, 1665. december 31-én halt meg.

A gyászoló férj a haláleset és a temetés idején üzleti ügyekben távol volt. Seelmann az ő kérésére jelentette meg a gyászbeszédet nyomtatásban. A német nyelvű gyászvers szerzői monogramját Ján Čaplovič oldotta fel (1167).

A nyomtatványt először Horváth Ignác írta le (MKsz 1890: 270), ez alapján vette fel Sztripszky Hiador is bibliográfiájába (Sztripszky II 2593/141).

Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

Thomae, Elias, sen.: Dissertatio de morte, respondente Michaele Lany. Lőcse 1666. – Vide **3333**

3302

[1] UJ és o kalendariom Christus urunk születése után való 1667., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2](Astrologiai visgálás, avagy az plánétáknak és egyéb nevezetes fö tsillagoknak forgásibol vött jövendöles ez Christus urunk születése után 1667. esztendöre, mellyben az esztendönek négy részeiröl, az után az ecclipsisekröl, hadakrol és békeségröl rövideden le-írt N e u b a r t h C h r i s t o p h B. S. theol. és astrol.). Lötsén [1666] Brever Samuel által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

MKsz 1930: 140 – Čaplovič 1164

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évi naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikon önálló címlapját (B_6b) az alábbi fejezetek követik: *Első rész, melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatik meg. I. A télről* (B_7a–B_8a) – *II. A tavaszról* (B_8a–b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1a) – *IV. Az őszről* (C_1a-b) – *Második rész. A Napban és Holdban leendő eklipszisekről* (C_1a–C_2a) – *Harmadik rész. A hadról és békességről* (C_2a–C_3b) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_3b–C_4b) – *Ötödik rész. A földi termésről* (C_4b–C_6a). Ezt a részt külön fejezetcím nélkül, de nagyobb betűtípussal szedve *Az Isten könyörüljön meg rajtunk* kezdetű imádság zárja (C_6a–b). A *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzéket (C_7a–D_4b) befejezésül a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* követi (D_5a–E_8a). A krónika az 1665. évvel zárul.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az 1664-re kiadott kalendáriumban olvashatóval (**3109**).

A kiadványt első ízben a Todoreszku-Horváth könyvtár részeként Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 140).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ① + cop. (Sárospatak) – Kecskemét *Ref* ④* ④* ④* ④* – Sárospatak *Ref* ④ ④

3303

GERALDINUS, Balthasar: Conclusiones theologicae de peccatis et divina gratia, qvas in ... universitate Tyrnaviensi ... MDCLVI. die (22) mense Decembri propvgnabit Ioannes Chernanski Socitatis Iesv, praeside ... Balthasare Geraldino ex eadem Societate Jesv, ss. theologiae doctore, ejusdemque professore ordinario, nec non facultatis theologicae p. t. decano. Tyrnaviae (MDCLXVI) cum facultate superiorum, formis accademicis [!] apud Matthaeum Byller.

[1] fol. – 445 x 341 mm – Init.

MKsz 1918: 82 – Čaplovič 2016

Katolikus teológiai vizsgatételek. – Az ívrét alakú egyleveles nyomtatványt körzetekből álló szedett keret övezi. A cím alatt három hasábba szedve húsz tétel *I–XX* olvasható a bűnről, a bűnös állapotról, a halálos, bocsánatos és eredendő bűnről, valamint ezeknek az isteni kegyelemhez és az érdemszerző jó cselekedetekhez való viszonyáról.

E vizsgatételeket 1666 decemberében, az egyetlen ismeretes példány kézírásos bejegyzése szerint 22-én vitatták meg a nagyszombati egyetemen. A vizsgáztató, Balthasar Geraldinus (1624–1679) osztrák jezsuita 1665–1668 között működött Nagyszombatban mint a teológia professzora és a kar dékánja (vö. Lukács: Catalogus I 411). A vizsgázó Ján Čerňanský szláv származású volt, korábban Trencsénben és Kassán tanult (vö. Lukács: Catalogus I 200).

A ma ismeretes unikum példányt először Ferenczi Zoltán (MKsz 1918: 82), majd Ján Čaplovič írta le (2016). Méretét mindketten 49 × 37 centiméterben adták meg. Ez az egész papírív mérete, a szedéstükör ennél valamivel kisebb.

Budapest *Univ* ①

3304

»[1] KALENDARIOM Christus Vrunk születese utánvaló MDCLXVII. eztendoere, mellyek a' nemes és kiralyi Nagy-Szombat városának és Magyar s-más szomszéd országokban kiváltkeppen valo helyeknek meridianumiára a tvdos es nevezetes astronomvsnak, A r g o l v s A n d r a s nak calculatioía szerint Nagy-Szombatban lévö Astrophilus szorgalmatóssan el rendelt.« – [2] (Prognosticon coniecturale astrologicum, Christus Urunk születése-után való MDCLXVII. esztendöre, melly a' túdós és névezetes mathematicusnak, A r g o l v s A n d r a s nak az égi jegyek folyásinak calculátiójaból feltaláltatot és ki hozat-tatot egy Nagy-Szombatban lévő Astrophilvs által.) (Nagyszombat) [1666 typ. Academicis].

[A]$^{8?}$ [B]^{8} C^{8} D^{8}, A^{8}–C^{8} +? = [56 + ?] fol. – 16° – 1 ill., color.

Dézsi: Suppl. 89 – Čaplovič 2018

Új-naptár és prognosztikon. – Dézsi Lajos Supplementumában (89) ma nem ismeretes példány alapján, terjedelmi adatok nélkül írta le a kalendárium és a hozzá tartozó prognosztikon címlapját. A ma is példányból ismeretes prognosztikon és a naptársorozat többi tagjának címszövege alapján címfelvétele pontosnak tűnik. A nyomtatvány tartalma az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött három, valamint a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található töredék egyesítésével állapítható meg. Az „A" füzetből csak egy levélpár felső része maradt fenn, feltehetően az A_3 és az A_6 levelek. A hónapok táblái a B_6a lapon fejeződnek be, minden hónap két lapon helyezkedik el. Ezt követően olvashatók *Prognostica perpetua* címmel a hónapversek (B_6b–B_7a), amelyek januári kezdő sora: *Ha a fagyott földek hóval födöztetnek* (B_6b). Az önálló címlappal (B_7b) ellátott prognosztikon a következő fejezeteket tartalmazza: verses *A Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Napból* (B_8a–b), kezdősora: *Ha a Nap köd nélkül* – A *Holdból* (B_8b–C_1b), kezdő sora: *Ha felemelt szarvval* – *Purgátiók és más orvosságok bevételéről* (C_1b–C_3a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (C_3a–C_4a) – *Mikor jó eret vágatni* (C_4a–C_5b) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről* (C_5b–C_6b), ebbe a fejezetbe ékelődik be egy fametszetes ábra, a rajta látható rövidítések magyarázatával, amely azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani (C_6a). Ezt követi külön fejezetcím nélkül a köpölyözésről szóló tanácsadás (C_6b–C_7a), majd *A [f]ürdésről* (C_7a–b) – *A szántás-vetésről* (C_7b–D_1a) – *Az esztendőnek négy részéről. A télről* (D_1a–D_2b) – *A tavaszról* (D_2b–D_3b) – *A nyárról* (D_3b–D_4b) – *Az őszről* (D_4b–D_5b) – *Az esztendőnek bőségéről* (D_5b–D_6a) – *A betegségekről* (D_6a–D_6b) – *A hadakról* (D_7a–b). Ez utóbbi fejezet a Joannes Misch által készített, 1658-ra megjelent nagyszombati kalendárium (**2724**) szövegének szó szerinti átvétele. A további részek szerzője ismeretlen (MKsz 2005: 158, Kiss Farkas Gábor). Feltehetően

a kiadványhoz tartozik újra kezdődő füzetjelzéssel az *Új, rövid krónika az Magyarországnak emlékezetes dolgairól* (A_1a–C_8b), amely az 1666. június 23-án Nagyszombatban pusztító tűzvész hírével végződik. E rész csupán az Országos Széchényi Könyvtár második, töredékes példányában (RMK I 1058c/2) található meg, amely csak a krónikát tartalmazza. A krónika utolsó bejegyzése alapján feltételezhető, hogy az 1667-re készült kalendáriumhoz tartozik. De nem zárható ki az sem, hogy a jelenleg példányból nem ismeretes következő évi naptár (**3376**) része volt. Az 1669-re kiadott kalendárium (**3472**) krónikájával már biztosan nem egyezik. Az újrakezdődő füzetjelzés a kalendáriumok általános gyakorlatától eltérő, szokatlan megoldásnak tekinthető. A kalendáriumok szokásos részeit figyelembe véve, a kiadványhoz alighanem még vásárjegyzék is járult, amely azonban ma nem ismeretes.

A tizenhatodrét naptárt Ján Čaplovič bibliográfiájában nyolcadrét formátumúnak tartotta (2018). A 16º valóban nem illik a nagyszombati naptársorozatba: az 1658 (**2724**) és 1659-re (**2788**) készült kalendárium 4º, az 1661-re kiadott 8º (**2931**), miként az 1669-re készülttől kezdve a többi is (**3472**, **3582**, **3670**).

Cf. **2724!**

Budapest *Acad* ④ – Budapest *Nat* ④ ④ ④

3305

<Misch, Joannes: Medicina pauperum. Tyrnaviae? 1666 typ. Academicis.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Orvosi tanácsok.

Példányból ismeretlen nyomtatvány, amelynek egykori létezése Georg Schaidenpergernek, a nagyszombati jezsuita gyógyszertárt vezető orvosnak Rómába, Athanasius Kircherhez írott leveléből feltételezhető. Az 1666. december 12-én kelt levélben megemlítette elődjét, Joannes Misch jezsuitát is, aki az antimon használata mellett érvelt: „Idem confirmatur ex libello de Medicina pauperum puto a Rndo Pre Joan. Misch hoc anno denuo edito: in quo Antimonium contra suo Osores solidissime defenditur, plurimi Authores ei patrocinantes allegantur, et miraculosae in diuersissimis morbis curationes per id factae plurimae adducuntur...” (MKsz 2005: 147–148, Kiss Farkas Gábor).

Misch *Medicina pauperorum* című művének magyar változata 1660-os lőcsei kiadásából már ismeretes (*Szegények patikája*, **2918**). Valószínű, hogy ugyanott, ugyanabban az évben latin nyelven is kinyomtatták (**2917**). Tartalmi vonatkozásai alapján a fent idézett levélből sikerült a *Szegények patikája* anonim szerzőjét azonosítani. A *Medicina pauperorum* újabb kiadása Schaidenperger levele szerint „ebben az évben”, tehát 1666-ban jelent meg. A levélíró személye miatt ez esetben már inkább nagyszombati kiadás feltételezhető, amelynek nyelve latin volt (de nem zárható ki, hogy latinul és magyarul is megjelent, vö. **3306**).

Cf. **2917**, **2918,** –, **3306**

3306

<Misch, Johann: Szegények patikája, mely ingyen kinyittatott. Nagyszombat 1666? typ. Academicis.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Orvosi tanácsok.

Példányból ismeretlen nyomtatvány. Mivel egykorú utalás alapján feltételezhető, hogy Johann Misch jezsuita *Medicina pauperum* című műve 1666-ban valószínűleg Nagyszombatban újabb kiadásban megjelent (**3305**; erről ld. MKsz 2005: 148, Kiss Farkas Gábor), nem zárható ki, hogy e kis terjedelmű orvosi munkát ezzel egyidejűleg magyar nyelven is kiadták. A mű magyarra fordított változatának első, 1660-as lőcsei kiadása példányból ismeretes (**2918**), ez a kiadás szolgált a fenti címleírás alapjául.

Cf. **2917**, **2918**, **3305**, –

Buzinkai Mihály: Compendii logici libri dvo, ... S. Patach MDCLXVI. = **Appendix 247**

3307

KOMÁROMI C[SIPKÉS] György: Keseredet lélek tiszti, az az olly temetési rövid tanitás, mellyben mint kellyen magát viselni az Istennek atyai ostorát szenvedö, s' a' miatt meg-keseredett szivü lelkü embernek, az alatt az Szent irásbol eggyügyüven meg-jelentetik. Mellyet ... Dobozi Jánosnak, ... Dobozi Istvan vramnak ... szerelmes fiának hoszszas nyavalyáin által költ hideg testének tisztességes el-takarittatásakor az élö hivek épületire és az szomoru szivek enyhitésere a' debreczeni nagy temetöben tett a' sir felett 1666. esztendöben Sz. Jakab havának 19-dik napján Comaromi C. György S[zent] I[rást] M[agyarázó] D[octor] E[s] D[ebreceni] P[raedicator]. Patakon (1666) [typ. principis] Rosnyai Ján.

$(?)^8$, A^8 B^4 = [15] + 24 pag. – 8° – Init.

RMK I 1037

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Komáromi Csipkés György debreceni református lelkész mondta el 1666. július 19-én Dobozi János temetésén a debreceni temetőben. A címlap háta üres. *Nemzetes ... Dobozi István uramnak, Debreczen városának sokszori főbírájának és ... nemes tanácsának egyik fő tagjának...* ajánlotta a prédikációt Debrecen 1666. augusztus 28-iki keltezéssel *Comáromi C. György* ($(?)_2$a–b). A hosszú cím megismétlésével kezdődik a halotti prédikáció (1–24), amelyet *Elöljáró beszéd* ($(?)_3$a–$(?)_7$a), *Prédikáció előtt való rövid könyörgés* ($(?)_7$a–$(?)_8$b) és a Zsoltárok könyvéből vett bibliai *Textus* vezet be ($(?)_8$b).

Dobozi János, Dobozi István volt debreceni főbíró fia az *Elöljáró beszéd* szerint életének virágjában, harminc esztendős korában halt meg, hosszas betegeskedést követően. Három fiút hagyott maga után. Komáromi Csipkés György a gyászoló apa kívánságára adta ki nyomtatásban a gyászbeszédet másfél hónappal a temetés után.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②*
Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

3308

[KOMÁROMI CSIPKÉS György:] Trans subtantiatio exentizata, hoc est annullatio discursus, super Johan. 6. v. 55. pro Transsubstantiatione formati: in festo, ut vocant, corporis Christi, proxime elapso, habiti, et cuidam generoso ac vere nobili simulque orthodoxo viro in scriptis missi, facta per Agricolam Arbuteum. [Patakini] MDCLXVI [typ. principis].

A^{12}–E^{12} $F^{6+?}$ = 132 + ? pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1112 – MKsz 1918: 82

Református vitairat. – A címlap hátán kezdődik a *Lectori benevolo salutam* kezdetű előszó (2–4), keltezése 1666. augusztus 7., aláírója *A*(gricola) *A*(rbuteus). A főrész az átlényegülésről szóló katolikus tanítással vitázik, címe *Trans-substantiatio exentizata* (5–132). Szövege az unikum példányban az LIX. pont közepén megszakad.

Komáromi Csipkés György debreceni református lelkész ezzel a latin és magyar nyelven is kinyomtatott vitairattal (vö. **3385**) válaszolt Bársony György váradi katolikus címzetes püspök, szepesi prépost kéziratos, úrnapi prédikációjára. A latin és magyar kiadás bevezető részei és szövege megegyezik egymással. A vita keletkezéséről, a szerzőségről és az Agricola Arbuteus álnév feloldásáról ld. a magyar kiadásról készült tételt (**3385**). A magyar kiadás összesen LXII. pontot tartalmaz és a sajtóhibák jegyzékével zárul. Ennek alapján a meglévő unikum példány teljességéhez csupán néhány levél hiányzik. A szövegbeosztásból arra lehet következtetni, hogy a kiadvány az „F" füzet 10. vagy 12. levelével befejeződött.

Szabó Károly, aki még nem ismert példányt e munkából, Komáromi Csipkés György autobibliográfiája alapján 1667. évi sárospataki nyomtatványként feltételezte egykori létezését (RMK II 1112, vö. Komáromi Csipkés György: Catalogus operum... Claudiopoli 1677, RMK 1401 és Száz 1873: 140). A ma ismert egyetlen példányt először Zoványi Jenő írta le (MKsz 1918: 82). Ennek impresszumában 1666. a kiadás éve. Mivel az előszó szerint Komáromi kézirata már 1666. augusztus 7-én készen állt a megjelentetésre, Komáromi autobibliográfiájának ettől eltérő adata ellenére sem lehet kétségbe vonni, hogy a kinyomtatás még ebben az évben megtörtént. A betűtípusok vizsgálata bizonyítja, hogy a kiadvány a pataki műhelyben készült, amint ezt Komáromi maga és Zoványi Jenő is megállapította (Száz 1873: 140, MKsz 1918: 82, Theologiai Szemle 1925: 268).

Cf. –, **3385**

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ②*

3309

KÖLESÉRI Sámuel: [1] Idvesseg sarka, avagy az Evangeliom szerint-való igaz religiónak, elsö-fundamentomos igasságinak avagy principiuminak (mellyeknek tudása s' hitele-nélkül senki nem idvezülhet) öszve-szedegetése; azoknak nyilván-valo és ellene-mondhatatlan Sz. Irás tanu-bizonyságiból-való meg-állatása; es a' kegyesség-gyakorlásban, azokbol ki-fakadó sok féle hasznoknak meg-mutogatása, mellyet edes nemzete lelke-javáért világra bocsátott K ö l e s e r i S a m u e l, Christus Jesus evangeliomának szolgája, szendrei r. ecclesiában. – [2] (Bankodo lelek nyögesi, az az: Szent Irás szavaibol szedegetett s' a' felsö esztendökben valo szomoru alkalmatosságokhoz szabattatott néhány könyörgések, mellyeket a' szendrei r. ecclesia lelki épületire irt volt, mostan pedig némellyek kérésére ki-bocsátott K ö l e s e r i S a m v e l, Christus evangeliomának szolgája.) Saros Patakon MDCLXVI [typ. principis] Rosnyai Janos.

)(^{8})( )(^{4}, A^8–R^8 = [1] + 19 [recte 20] + [2] + 242 [1] + 28 [recte 27] + [1] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1038 – RMK I 1039

Református hitelvek és imádságok. – A címlap háta üres. *Ajánló levél amaz ... Ugocsa vármegyéből származott ... Farkas Ferencz uramnak, nem régen amaz híres Murány várának fő kapitányának ... igaz haza fiának ... alázatosan ajánlom ez első sengécskét* (1–10). Az ajánlás aláírása: *Köleseri Samuel*. Ezután következik az *Elöljáró beszéd a vallását s' idvességét szerető kegyes olvasóhoz* (11–19 [recte 20]), melyet *Szendrőben pünkösd havának 16. napján MDCLXVI. esztendöben ... Köleseri Samuel* írt alá és *A' részeknek lajstroma* című tartalomjegyzék ( )( )($_4$a-b). A fő mű, az *Idvesség sarka* a református vallás igazságait összefoglaló-fejtegető, ellenvetéseit megcáfoló traktátus. 28 fejezetben tartalmazza azokat a Szentírásból vett *fundamentomos igazságok*at, amelyek az üdvösséghez szükségesek (1–242).

Önálló címlappal (Q_2a) és impresszummal (*Saros Patakon 1666 Rosnyai Janos*), de folytatódó füzetjelzéssel kapcsolódnak a műhöz a *Bánkódó lélek nyögési* címen kiadott imádságok. A kiadványnak ez a része nyolc imaszöveget foglal magában. Nagyobb részüket még a fél évtizeddel korábban történt szomorú események, Várad eleste és a Gyalu és Fenes közötti harcok ihlették (1–28 [recte 27]). Az utolsó számozatlan lapon rövid sajtóhibajegyzék olvasható: *A derekasabb fogyatkozásokat (melyek estek az autornak távol létele miatt) így jobbíts meg, kegyes Olvasó* (R_8b).

A *Bánkodó lélek nyögési* kritikai kiadása Fazakas Gergely Tamástól: Könyv és Könyvtár XXVII. Debrecen 2005, 111-124.

Köleséri Sámuel (1634–1683) szülővárosában, majd 1654–1657 között Leidenben és Angliában tanult. Hazatérve két évig Váradon tanított, majd a Borsod megyei Szendrőn lett református lelkipásztor. 1667-től már tokaji, 1672-től pedig debreceni lelkész és esperes. Az *Idvesség sarka* az első, Magyarországon nyomtatásban megjelent munkája, amelyet később még számos követett. Műve elöljáró beszédében megemlítette a *Magyar Biblia* kiadása körüli munkásságát, és azt is, hogy e traktátusát *Bifield Miklós* angliai teológus műve alapján írta.

A fordítás, pontosabban átdolgozás eredetije Nicholas Byfield (1579–1622) angol puritán teológus „The Marrow of the Oracles of God" című munkája, amely a szerző fő műveként 1620-ban jelent meg először, és 1640-ig 11 kiadást ért meg (Berg: Angol hatások 174–175).

Köleséri életművéről újabban Csorba Dávid („A' sovány lelket meg-szépíteni." Debreceni prédikátorok (1657–1711). Debrecen 2008, 73–138), panaszimádságairól Gyulai Éva (Egyháztörténeti Szemle 2006, 66–70) és Fazakas Gergely Tamás írt, ld. a szövegkiadást, 65-111.

Cf. –, →

In 12 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Kežmarok *Ev* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

3310

(PÓSAHÁZI János): A' három kérdesre-valo summás válasz-tételnek egy arra lött alkalmatlan felelettel való nagyob megerössödese es azon feleletnek megrázogatása. [Patak] 1666 [typ. pricipis].

A^{12}–N^{12} = [1] + 309 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1050

Református vitairat. – A címlap háta üres. A kiadvány élén kezdődik az *Ajánló levél ... Zemplén vármegyének igaz reformata keresztyén vallást követő, valló s védelmező fő-fő rendinek*, aláírója *Nagyságtok alázatos szolgája Posahazi Janos* (1–13). Ezt követi az előszó, *Rövid megszólítása a keresztyén olvasónak* (14–16). A külön cím nélkül kezdődő főrész *80* pontot foglal magában (17–306). A kötetet *Befejezés* zárja (307–309), ennek végén *Finis* felirat, az utolsó lapon pedig a *Nyomtatásban esett fogyatkozások* olvashatók.

E vitairat válasz Sámbár Mátyás ma már példányból ismeretlen *A három kérdésre lött summás választételre írott felelet* című, ugyancsak 1666. évi munkájára (**3289**). Sámbár viszontválasza a következő évben jelent meg (**3347**).

A Sámbár Mátyás, Pósaházi János és Matkó István között lezajlott ún. felső-magyarországi hitvita részletes ismertetését ld. a polémia kiindulópontját jelentő *Három üdvösséges kérdés* (**2997**) című mű első kiadásánál (Kassa 1661).

A kiadvány a nyomdai anyag vizsgálata alapján a pataki nyomdában jelent meg (MKsz 2005: 396, V. Ecsedy Judit).

Cf. **2997**!, **3288**, **3289**, –, **3347**

In 11 bibliothecis 16 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3311

PÓSAHÁZI János: Posahazi Janosnak Kis Imre nevü jesuita páter-rel valo vetelkedese im ez kerdesrül: Volt-é valaha, valaholott, valakinél Calvinus Janos elött a' mostani Cálvinisták vallása? [Patak] MDCLXVI [typ. principis].

A^8–D^8 [E]^2 = 67 pag. – 8° – Orn.

RMK I 1046 – MKsz 1912: 57–58

Református vitairat. – Ez a vitairat, amely 1666-ban valószínűleg március elején hagyta el a sajtót, válasz Kis Imrének ugyanezen év januárjában a fenti címben is olvasható kérdésről kiadott értekezésére (**3284**). A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik *A keresztyén olvasóhoz tudósító levél* (3–5). A főrész címe: *A dologról való trakta. Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani kálvinisták vallása* (6–67).

A *Tudósító levél*ben Pósaházi János ismerteti a vita előzményét: két sárospataki udvari ember, Pika Menyhért és Zombori Péter beszélgetését (vö. **3284**). A főrész először összefoglalja Kisnek és Pósaházinak a kérdésről 1665-ben folytatott kéziratos vitáját (6–20). Majd közli a valdensek és kálvinisták megegyező tanításainak Pósaházi által összeállított 49 pontját (20—-32), amelyekkel a sárospataki professzor a kálvinista tanítás Kálvin előtti létezését óhajtotta bizonyítani, s egyúttal válaszol Kis ezekre vonatkozó korábbi ellenvetéseire (32–52). Végül visszautasítja ellenfele őt érintő gúnyos állításait, amelyek egy része a jelen művel cáfolni óhajtott vitairatban (52–58), másik része Kis: *Rövid felelet a kálvinista consequentiák haszontalanságairól* Kassa 1665 (**3202**) című munkájában olvasható (59–67).

E kiadványt Szabó Károly Lugossy József példánya alapján ismertette, amely a 64. lap után megszakad. Ezt ma a budapesti Akadémiai Könyvtár őrzi. A végén teljes sárospataki példányt, amely nem régen került vissza eredeti őrzési helyére (vö. Trofejnye knigi 167, nr. 0774), Harsányi István ismertette. Mivel ennek címlapján nincs évszám, felvetette a lehetőségét annak is, hogy a két példány talán nem is egy kiadásból való (MKsz 1912: 57–58). A két címlap azonban azonos, csupán a sárospatakinak hiányzik az alsó része, ezért nem látható rajta a nyomtatott évszám.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a sárospataki nyomdában készült (MKsz 2005: 396, V. Ecsedy Judit).

Kis és Pósaházi vitájával részletesen Heltai János foglalkozott. Ő állapította meg az egyes vitairatok sorrendjét és pontos megjelenési idejét (MKsz 2007: 179–184).

Cf. **3202**, **3284**, –, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

Budapest *Acad* ②* (Lugossy József, Debrecen) – Budapest *Nat* cop. partim (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* ① (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

3312

»PÓSAHÁZI János: Tromf ki, tromf. Patak 1666 [typ. principis].«
»4 fol.«

MKsz 1881: 333 – Theologiai Szemle 1925: 268 – MKsz 2007: 328

Református vitairat. – Pósaházi János sárospataki professzor ezzel a példányból ma már nem ismeretes röpiratával válaszolt 1666. április végén vagy május elején Kis Imre sárospataki jezsuitának *Cáfolata egy kálvinista professzornak* címen számon tartott, 1666 április közepe táján Kassán nyomtatott vitairatára (**3282**). (A vita kronológiáját ld. MKsz 2007: 328, Heltai János). Pósaházi röpiratának egykori létezését a vita négy darabja is kétséget kizáróan bizonyítja. Elsősorban Kis május végén megjelent viszontválasza, a *Tök, mak, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf* (**3283**). Ebben többek között a következő olvasható Pósaházinak erről a munkájáról: *A titulusa írásának ez, Tromf ki, tromf* (**3283**, A_6a). Kis traktátusára Pósaházi és Czeglédi István kassai református prédikátor is válaszolt. Mindketten ugyanezen a címen emlegetik Pósaházi korábbi röpiratát (vö. **3287**, nr. 20 és nr. 21; **3279**, 61 és 69. pag.). Kis egyik későbbi írásából az is kiderül, hogy Pósaházi röpiratának terjedelme 4 levél volt (**3343**, 7. fol.)

A Kis, Pósaházi és Czeglédi közötti hitvita említett darabjaiból a *Tromf ki tromf* témájára is lehet következtetni. Mivel Kis a *Cáfolat*ban (**3282**) a Pósaházi és közte a valdensek és kálvinisták egyező tanításairól folytatott polémiában csupán két hitcikkely egyezését vitatta érdemben, *a derekas ellene való dolgokat* [viszont] *hallgatással javallta* (**3283**, A_6a), ezért Pósaházi valószínüleg figyelmeztette Kist, hogy egy sor további kérdés megválaszolatlan maradt, és ezekre is vesse ki tromfját ellenfele, azaz feleljen (vö. MKsz 2007: 182–183 és 316–317, Heltai János).

Pósaházinak Kissel folytatott vitájában példány alapján is ismert művei Patakon vagy Kassán jelentek meg (vö. **3311**, **3287**). Valószínű, hogy ezt a vitairatát Patakon adták ki, mivel Kis Imre válaszában arról panaszkodik, hogy Pósaházival ellentétben ő nem használhatja a kollégium birtokában lévő pataki nyomdát: *Ládd-é, hogy csak tök a tromfod! Volna csak kezembe a typus, mint tiedben a fejedelmek typusa ... meglátnád, ha a veres tromffal akkorra reá nem érkezném, mikorra te a tökkel* (**3283**, A_7b; vö. OSzKÉvk 1981: 360, Pavercsik Ilona). Ennek magyarázata Czeglédi Istvánnál olvasható: *kainlod* (irigyled) *úgy látom a pataki typográfiát! ...* [de] *Élőbizonyság vagyok ... mely szörnyű átok alatt hagyta légyen boldog emlékezetű nagy fejedelem asszony* [Lorántffy Zsuzsanna]*, az híres pataki skólának legált typográfiáját, ... s ez országnak törvényét ... rontani akarod-é* (**3279**, 81–82).

Szabó Károlynak nem volt tudomása Pósaházi Jánosnak erről a röpiratáról. Egykori létezését a fenti források alapján először Révész Kálmán, majd Zoványi Jenő feltételezte (MKsz 1881: 333 és Theologiai Szemle 1925: 268, 42. szám).

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, –, **3283**, **3323**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

3313

SZATHMÁRI B[AKA] Péter: Frigyes kisededek [!] jussa, s-mindgyárt hóltok után következö örök bóldogságos sorsa, mellyet egy idvességes s' lelki vigasztalással tellyes tanitásban alkalmaztatatott néhai tekintetes nemzetes urfi, Lonyai Janos hidegedett teste földben takaritása alkalmatosságával akkori tekintetes szép gyülekezet elött Szent András havának 7. napján 1666. esztendöben Nagy Lónyan méltóságos Lonyai Anna fejedelem aszszony ... udvari praedikátora, Szatthmari B. Peter. Asrospatakon (sic!) (1666) [typ. principis].

A^8 + ? = [8 +?] fol. – 8°

Református gyászbeszéd. – E szakirodalomban eddig nem szereplő nyomtatványból csupán az „A" füzet kézírásos korrektúrajeleket is tartalmazó próbanyomata maradt fenn. A kiadvány Szathmári Baka Péter temetési beszédét tartalmazza, amelyet a gyermekként elhunyt Lónyai János 1666. november 7-én tartott temetésén mondott el. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Ezt *Lonyai Gábornak* címzett *ajánlólevél* követi *Szatthmari B. Peter* aláírásával (A_2a–A_3b). A gyászbeszédet *Figyelmetességre készítés s serkengetés* vezeti be *Könyörgés*sel (A_4a–A_6b). Az „A" füzet meglévő két utolsó levelén a János Jelenései 20. részének 12. versét alapul vevő prédikáció eleje olvasható (A_7b–A_7b).

Szathmári Baka Péter (1625–1673 u.) utrechti és franekeri tanulmányai után 1652-től Váradon, Ecseden, Királyhelmecen, Patakon stb. volt lelkész. E prédikációját Kemény János fejedelem feleségének, Lónyai Annának az udvari prédikátoraként tartotta. Az elhunyt apja, Lónyai Gábor a fejedelemné unokaöccse volt.

A nyomtatási hely megjelölése szándékosan, vagy sajtóhibával Asrospatak. A nyomda megnevezése nélküli gyászbeszéd betűi alapján a pataki fejedelmi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureş ④*

Rituale Agriense, ... [Pottendorf] MDCLXVI apud Hieronymum Verdussen. – Vide **3267**

Rituale Jauriense, ... [Pottendorf] MDCLXVI apud Hieronymum Verdussen. – Vide **3268**

Rituale Strigoniense, ... [Pottendorf] MDCLXVI apud Hieronymum Verdussen. – Vide **3269**

Thomae, Elias, sen.: Dissertatio de morte. Posonii 1666. – Vide **3333**

3314

(ARTICULI dominorum magnatum nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque regni Hungariae eidem annexarum in generali eorum congregatione ad diem primum mensis Februarii anni 1666 in oppidum nostrum Fogaras indicta et celebrata, conclusi.) [Szeben 1666 Szenci Kertész].

A^4 B^4 = [8] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2051/258 ← MKsz 1895: 264

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1666. február 1. és 26. között Fogarasban, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonöt artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1666. február 26-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 181–194.

A kiadványt Horváth Ignác kolozsvári nyomtatványként írta le (MKsz 1895: 264), így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2051/258). Fazakas József azonban a betűtípusok vizsgálata alapján megállapította, hogy valójában Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 208).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Cluj-Napoca *Univ* ① ① – Nižnij Novgorod ① – Sibiu *Mus* ①

3315

(ARTICULI dominorum managtum [!] et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum in partiali eorum congregatione ad diem decimumoctavum [!] mensis Septembris anni millesimi sexcentesimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam indicta et celebrata, conclusi.) [Szeben 1666 Szenci Kertész].

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

Sztripszky I 2052/259 ← MKsz 1895: 264

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1666. szeptember 18. és 27. között Gyulafehérváron, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott

részgyűlés négy artikulusának (A_1b–A_2b), valamint a *Colosvari állapotokrol valo edictumok* tíz ediktumának szövegét (A_2b–A_4b). A végén latin nyelvű záradék 1666. szeptember 27-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 197–204.

A kiadványt Horváth Ignác kolozsvári nyomtatványként ismertette (MKsz 1895: 264), az ő leírása alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2052/259). Fazakas József a betűtípusok vizsgálatával egyértelműen megállapította, hogy Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában készült, amely ekkor Szebenben működött (MKsz 1968: 208). Az ezt követő két, Szenci Kertész által nyomtatott articulusban (**3390**, **3391**) kimutatható, hogy a nyomdász a bevezető részben, valamint a záradékban csak a megváltozott részeket szedte újra, ahol arra módja nyílt, álló szedésben hagyta a szöveget.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① ① ① – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

3316

BÁTAI B. György: Lydius S. Scripturae lapis, Lelki probakö avagy az örök életre el-választatott, idvességét bizonyossan várhato embernek a' Sz. Irásbol szedegettetett meg-csalhatatlan jegyei, mellyeket magában fel-találván eszében veheti, Istennek élötte minémü állapatban légyen. Mellyeket a' colosvári reformata ecclesiában bizonyos alkalmatosságokkal praedikállott, most penig Zilahon egybe-szegetvén közönségessé tött Batai B. György z. p. ... Szebenben MDCLXVI Szenci K. Abraham.

$*^8$, A^8–Q^8 R^{6+2} = [16] + 269 [recte 268] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1040

Református prédikációk. – A címlapon idézet áll a Bibliából, a címlap hátán zsoltáridézet olvasható. *Apafi Mihal urunknak ... Erdély országának fejedelmének...* ajánlotta művét *Zilahon, anno 1665. 21. Junii ... Batai György z. p.* ($*_2$a–$*_5$a). *A kegyes olvasóhoz* című előszó ($*_5$b–$*_6$a) és a *Mutató ujja, melyben a prédikációknak rendi és azokban lévő legnevezetesebb dolgok számláltatnak elő* ($*_6$b–$*_8$b) segíti a könyv használatát.

A kötet Bátai B. György 26 prédikációját és egy továbbinak rövid vázlatát (*Idea*) tartalmazza, amelyeket még kolozsvári lelkészségében, 1660 előtt mondott el. A nyomtatványon végigfutó élőfej: *Idvességét bizonnyal várható embernek megcsalhatatlan próbaköve*. A gyűjtemény összefoglaló cím nélkül, *A választottaknak kevés számú voltokról* írott prédikációval kezdődik (1–269 [recte 268]). A *II. prédikáció. A szívnek bűnért való megkeseredésének fő szerző okáról* (64) és a *III. prédikáció. A bűn siratásának módjai* (73) kivételével nincsenek megszámozva az egyes beszédek. A mutató a 26 helyett csak *I–XIV.* prédikációt emelt ki. A gyűjteményt kissé bonyolult felépítésűvé teszi, hogy a *Mutató ujj*ban is feltüntetett 14 hosszabb prédikációt szá-

mos esetben az adott *tanúság*hoz kapcsolható, más bibliai textusra írott rövidebb prédikációk egészítik ki.

In 13 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

3317

BÁTAI B. György: Meta electorum, valasztottak targyja, melyre minden buzgo lelkü és idvességét kéváno embernek tellyes életének folyásában szükségesképpen kell czélozni. Mellyet irt és egynehány praedikátiokban foglalván szem eleibe terjesztett Batai B. György z. p. ... Szebenben MDCLXVI Szenci Kertesz Abraham.

a^8–m^8 n^{5+1} = [12] + 190 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1041

Református prédikációk. – A címlapon és annak hátán Bibliából vett idézetek olvashatók. *Bornemisza Anna asszonynak, Erdély országának méltóságos fejedelem asszonyának* ... ajánlotta művét *Zilahon, 1666. jan. 7.* keltezéssel *Batai György, J. Krisztusnak szolgája* (a_2a–a_4a). A *Táblácska, melyben a prédikációk rendi és a legnevezetesb dolgok jelentetnek meg* (a_4b–a_6b) után következik a mű főrésze, amely Bátai B. György 14 prédikációját tartalmazza (1–190). Az I–V. beszédet *Istennek kereséséről*, a VI. részben ismét öt prédikációt *a mennyei polgárságról* és az ítélő Krisztusról írta. A VII–VIII. rész két-két prédikációjának témája a bűnös lélek betegségei és az isteni kegyelem. Az egyes beszédek csak a *Táblácská*ban vannak megszámozva, a szövegben általában nem. Az I–VI. rész beszédeihez, azok tanúságaihoz Bátai szokott módszere szerint (vö. **3316**) további bibliai textusokat, vázlatokat, ill. *ideák*at csatolt.

In 12 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Kecskemét *Ref* – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

3318

CATECHESIS religionis Christianae in ecclesiis et scholis plerisque reformatis usitata. Antehac cum analysi ad marginem subjectisque S. Scripturae locis adornata: nunc vero in iisdem sedulo recognita ac non paucis clarioribus S. Scripturae testimoniis adaucta. Ex ... ordinum Hollandiae et Westphrisiae mandato in usum scholarum ejusdem provinciae de novo edita. Modo vero etiam orthodoxarum in Hungaria et Transsylvania scholarum usui accommodata. Cibinii MDCLXVI impensis Abrahami Kertesz Szenciensis.

A^8–L^8 = 171 [recte 172] + [3] pag. – 8° – 1 ins., init.

RMK II 1088

Református katekizmus. – A Heidelbergi katekizmusnak latin nyelvű kiadása. Címlapján Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratot viselő nyomdászjelvénye látható. A kiadvány szedése és beosztása teljes mértékben megegyezik a Heidelbergi katekizmus 1652-es váradi kiadásával (**2452**), annak soronkénti újraszedése. Mivel azonban alig észrevehető különbségek előfordulnak a margináliák tördelésében, ill. a füzetjelek elhelyezkedésében, a nyomdász bizonyosan nem a régi kiadás íveit használta fel. A kiadványban a katekizmus szövege a hibás 171. lapon fejeződik be. Az ezt követő *Precationes aliquot privatae et publicae* című részben, a váradi kiadással ellentétben, már nincs feltüntetve lapszámozás (L_7a–L_8a). A katekizmust az impresszszum tanúsága szerint a nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám saját költségén jelentette meg.

Cf. **1860**, **2087**, **2452**; –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① ②* – Debrecen *Ref* ① – Debrecen *Univ* ① – Pápa *Ref* ① ②* – Sárospatak *Ref* ②*

3319

CATONIS disticha moralia, cum Germanica et Hungarica versione, nunc castigatius, quam antea edita. Cibinii MDCLXVI typis et sumtibus Abrahami K. Szenci.

A^4–G^4 [ ]^1 = 51 + [7] pag. – 8º – 1 ins., orn., init.

RMK II 1089 – Sztripszky I 2054/261 ← MKsz 1882: 87

Bölcs mondások gyűjteménye latin, magyar és német nyelven. – A címlapon *Ad minus candidum lectorem* című disztichon szól arról, hogy a könyv kicsinyeknek szánt olvasmány. Alatta az iktári Bethlen-család hattyús címere áll. A címlap hátán *Praefatio ad lectores* címmel verses előszó olvasható latin, német és magyar nyelven. Az utóbbi incipitmutatóra utaló kezdete: *Ember, a belső jót szívvel*. A főrész az előző kiadásokhoz hasonlóan először Cato 56 életszabályát ([3]–7), majd párverseinek négy könyvét adja közre (7–51) három nyelven. A kiadáshoz szokásos módon csatlakoznak ugyancsak latinul, németül és magyarul a *Septem sapientum sententiae* (G_2b–[ ]$_1$b).

Némethy Géza megállapította (EPhK 1889: 102–103), hogy e kiadás a német szöveget változatlan formában adta közre, de a latin és a magyar szövegben bizonyos változtatások figyelhetők meg az előző kiadásokhoz képest. Közülük a legjelentősebbnek azt tartotta, hogy minden disztichon latin címmel, némelyik magyarázattal is el van látva. Ezek a változtatások, valamint az, hogy a párversek meg vannak számozva, azonban már az 1659. évi szebeni kiadásban megjelentek (**2878**). Ez alapján feltételezhető, hogy Szenci Kertész Ábrahám e korábbi, szebeni kiadást tekintette mintájának.

Szabó Károly Ráth György példánya (RMK II 1089), majd az azóta elveszett segesvári példány alapján is leírta e nyomtatványt (MKsz 1882: 87). Utóbbi közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2054/261).

Cf. **31(1)***!; **878***!; **1770***!; **2837**, **2878**, –, **3488**, →

Budapest *Acad* ①

3320

HUTTER, Georgius, sen.: Tyrocinivm logicum seu brevis et perspicua totius logices explanatio, primo quidem privatis quorundam usibus adornata, nunc vero publicis juventutis scholasticae commodis donata a Georgio Huttero Cib., rectore scholae patriae. Cibinii Transylvanorum MDCLXVI sumptibus Stephani Jünglings, Cib. typographi.

A^8–G^8 H^4 = [3] + 117 pag. – 8º – Orn., init.

RMK II 1090

Logikai tankönyv. – A címlap hátán *Stephanus Jüngling, Cibiniensis typographus* szöveg nélküli ajánlása olvasható *Jacobo Kapp consuli, ... Andreae Fleischer, judici regio et Saxonum comiti, ... Andreae Artz, sedis judici ut et coeteris ... senatus Cibiniani patribus.* Ezt követi *Georgius Hutterus Cibiniensis, p. t. rector scholae patriae* 1666. április 6-án kelt szöveges ajánlása *dominis Tobiae Fleischer et Georgio Simonio Cibiniensibus* (A_2a). A főrész *Prooemium*mal kezdődik (1–3), és két nagyobb egységre tagolódik. Az első, a *logica communis* kilenc fejezete általánosságban szól a szillogizmusokról (4–77), majd a *Pars logicae propria* négy fejezetben mutatja be a szillogizmusok különböző fajtáit (77–117).

Idősebb Georgius Hutter (ante 1638–1669) wittenbergi tanulmányai után 1665-ben Szebenben lett tanár, majd 1667-től evangélikus lelkész. 1669-ben esperesnek választották, de halála megakadályozta abban, hogy hivatalát elfoglalja.

Bartók István megállapította, hogy Hutter logikakönyve az aristoteliánus logika Johann Sturm által továbbfejlesztett változatának a kivonata (84).

A nyomtatvány a címlap tanúsága szerint Stephan Jüngling szebeni nyomdász költségén jelent meg. Jüngling 1666-ban váltotta Blasius Prösslt a szebeni városi nyomda élén, és több mint két évtizedig, 1687-ig működött városi nyomdászként.

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ* + partim Sibiu) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ②* – Sighişoara ①

3321

<Kalendárium és prognosztikon az 1667. esztendőre. Szeben 1666 Szenci Kertész. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3008**!

3322

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Igaz hit, az az olly CCXLI magyar predikaciok, mellyekben a' keresztyéni igaz hitnek és vallásnak minden ágazati ugy bé-foglaltatnak, hogy mind a' tanitók, s' mind a' tanulók, mi legyen hiendö vallások és vallando hitek, elégségesképpen megtanulhattyák. Mellyeket prédikállott a' debreczeni gyülekezetben; es hogy holta után-is tanitson, nemzete javára, az anyaszentegyház épületire és az Istennek dicsöségére ki-bocsátott Comaromi Csipkes György S[zent] I[rást] M[agyarázó] D[octor] E[s] D[ebreceni] P[raedicator]. Szebenben MDCLXVI Szenczi Kertesz Abraham.

*^{4}–***^{4} ****^{5}, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Zzz^4, Aaaa^4–Zzzz^4, Aaaaa^4–Iiii^4 Kkkkk^{3+1} = [34] + 800 + [13] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1042

Református prédikációk. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjegye látható. A címlap hátán bibliai idézet. *A magyar nemzetbéli sok tövisek közt lévő liliomnak, a debreceni, ... komáromi, ... s. pataki, ... cassai, ... n. banyai, ... beregszaszi, szathmari, sz. nemeti etc. és egyéb helybéli Magyar és Erdély országban lévő sz. gyülekezeteknek...* ajánlotta művét *Debreczenben, MDCLXVI. esztendőben élő tagod, hű szolgád, szenvedő társad, Comaromi C. György* (*$_2$a–*$_4$b). *A kegyes olvasónak kegyelem és békesség...* kezdetű előszóban a könyv keletkezéséről vallott, említette legfőbb forrásait, és megmutatta, hogyan lehet e munka segítségével magyarázni az *Apostoli credo*t és a *Hejdelbergai catechismus*t is (**$_1$a–**$_3$b). A prédikációgyűjteményhez három mutató készült. Az *E könyvben megmagyarázott igaz hit ágazatinak rendi és lajstroma* (**$_3$b–**$_4$b) *LXXXI* témát és a hozzájuk tartozó prédikációk számát sorolta fel. Ezt egészítette ki az *E könyvben fundamentomul válogatva feltett és bőven megmagyarázott szentírásbeli helyeknek mutató lajstroma* (***$_1$a–***$_2$b) és *Ez egész könyvnek mutató táblája...* címmel a mű tartalmának logikai vázlata (***$_3$a–****$_1$b). *Magyar ritmusi alkalmaztatás* című, 1666. május 6-án írt üdvözlő versével biztatta a szerzőt szent munkája folytatására *Veresmarti Gáspár,* kolozsvári lelkipásztor és superintendens, versének kezdősora: *Kik fényljenek az egekben* (****$_2$a–****$_2$b). További négy üdvözlőverset írt *Matthias Nográdi Bajomiensis concionator, tractus Debrec. senior...*, kezdete: *Fénylett tudománnyal és szép erkölcsökkel* (****$_2$b–****$_3$a) – *Gregorius Ungvari, minister eccles. Körösien. ... ecclesiarum in comitatibus Pest, Pilis et Solt senior et superattendens*, kezdete: *Az eszes embernek ez tulajdonsága* (****$_3$a–****$_4$a) – *Stephanus Veresmarti ... Baroviae* [!] *superattendens*, kezdete: *Kemény tél s dér után, ha tavasz érkezik* (****$_4$a–****$_5$a) – *Szenczi Szaki Janos, superintendens és samarjai prédikátor, Eklén 6. Maji 1666.*, ennek kezdete: *Titkait Istennek sáfárló doktori szolga* (****$_5$a–****$_5$b).

I. prédikáció, mely elöljáró és készitő címmel kezdődik ezután a mű főrésze, *CCXLI* rövid prédikáció (tulajdonképpen prédikációvázlat) a Szentírásról, Isten tulajdonságairól és cselekedeteiről, az eredendő bűnről és az ember megváltásáról (1–800). A keresztyén hit minden ágazatáról írott prédikációkat a címlap szerint Komáromi Csipkés György debreceni lelkészségében mondta el. Az egyes prédikációk címe és bibliai textusa mellett feltüntetett időpontok időrendben haladnak 1658. július 7-től 1664. december 14-ig. Mind az előszó, mind az időnként

egymáshoz nagyon közeli időpontok arra vallanak, hogy a szerző itt a prédikáció megírásának idejét jegyezte fel. A kötet végén tárgymutató: *E könyvben befoglaltatott derekasabb dolgokra igazító s mutató tábla* (Iiiii$_1$a–Kkkkk$_3$a) és a szerző *G. C. C.* aláírással sajtóhibajegyzéke található: *Kegyes olvasó, a nyomtatásban esett derekasabb fogyatkozásokat így jobbíts meg* (Kkkkk$_3$a).

Az olvasónak írott előszavában Komáromi Csipkés György leírta, hogy hét év alatt végezte el munkáját, amit *az elmúlt siralmas esztendők* és prédikátori tiszte is sokszor félbehagyatott vele. A legnevezetesebb művek, amelyek segítségére voltak: *Polanusnak és Filenusnak Syntagmái, Wendelinusnak, Wollebiusnak Theologicum compendiumai, Bucanusnak, Maccoviusnak Locus communisei, Ursinusnak Catechetica explicatiói, lejdai professzoroknak Synopsisa, Amesiusnak Theol. medullája, Ravanellusnak Bibliothecája, Maresiusnak Systemája, Voetius Gisbertnek disputációi, Usseriusnak Corpus theologicumja* (**$_1$b). A prédikációgyűjteményt eszmetörténetileg Győri L. János elemezte (Ortodoxia, puritanizmus, enciklopédizmus Komáromi Csipkés György prédikációiban. Könyv és Könyvtár XV. Debrecen 1987, 53–75). Mint prédikációkra bontott teljes dogmatikát keletkezésével, forrásaival együtt részletesen Márkus Mihály mutatta be (Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. 1990, 35–36, 42–86).

In 35 bibliothecis 53 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sibiu *Mus* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

3323

MATKÓ István: Fövenyen épitetett haz romlasa, avagy Három kérdések körül gögösön futkározo Sambar Matyas jesuita ina szakadasa. Melyben világoson meg-bizonyittatik a' Szent Irásbol, I. Hogy a' pápista vallás nem igaz vallás. II. Hogy csak az egy apostoli vallás igaz, mellyet a' cálvinisták álhatatoson vallanak. III. Hogy a' pápisták ellenkeznek a' Sz. Irással és a' régi igaz romai vallással, nem a' cálvinisták, Kézdi Vásárhelyi Matko Istvan, felsőbányai ecclesiának együgyü tanitoja által. [Szeben] 1666 [Szenci Kertész].

A^8–I^8 K^{7+1} = [12] + 146 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1043

Református vitairat. – A címlapon és a címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Az *Ajánló levél. Igaz régi magyari nemességgel fénylő ... Pavai Andras uramhoz* szól, keltezése *Felsőbánya, 1665. július 24.*, aláírója *Vásárhelyi Matko Istvan, Felsö Bányai ecclesiának tanítója* (A_2a–A_6b). A főrész három kérdésre tagolódik: *Első kérdés. Igaz-é a pápista vallás? Nem.* (1–38). *Második kérdés. Csak az egy apostoli vallás-é igaz, melyet a cálvinisták állhatatosan vallanak? Csak az.* (38–70*). Harmadik kérdés. A kálvinisták ellenkeznek-e a Szent Irással és a régi igaz római vallással, avagy inkább a pápisták?* (71–146). Az utolsó lapon *Vége. Soli Deo Gloria idolis ignominia* felirat zárja a nyomtatványt.

Matkó az ajánlásban a következőképpen számol be műve megírásának okáról: *1665, die 6 Julii jöve hozzám ... egy pataki pápista skólában tanuló diák, Karánsebesi Henczi Miklós fia N.N. és hoza egy exemplárt ... Sámbár Mátyás írásában* (t.i. a *Három üdvösséges kérdés* című vitairatából, **3205**)*, mellette lévő nékem szóló levéllel együtt, melyben aperté provocáltatom az ellene való írásra ... ugyanazon pápista ifjúnak ígérém magamat arra, hogy még Erdélyből vissza fordulna, csak hírem nélkül Patakra vissza ne menne, Sámbár ellen való írásomat ... készen találná. Melyre ígéré ugyan magát, de el nem jöve* (A_5a–b). Ha az ajánlás 1665. július 24-i keltezése nem elírás, akkor Matkó szűk három hét alatt készült el feleletével. Az általa Sámbártól idézett részletek szövegéből megállapítható, hogy a *Három üdvösséges kérdés*nek második, 1665. évi kassai kiadása (**3205**) volt a kezében.

Sámbár 1667-ben Matkó e művére és Pósaházi Jánosnak: *A három kérdésre adott Summás választételnek nagyobb megerősödése* című munkájára (**3310**) összevont választ adott: *A három üdvösséges kérdésre a luther- és kálvinista tanítók, mint felelnek? ... X, ut Tök* (**3347**). Az egész vita részletes ismertetését ld. Sámbár 1661-ben Nagyszombatban kiadott *Három üdvösséges kérdés*ének leírásánál (**2997,** és „Tenger az igaz hitrül való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne ...” Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról. Szerk. Heltai János, Tasi Réka. Miskolc 2005, 275–299, Heltai János). Ld. még Horváth: Sámbár 83–91 és Tóth János: P. Vásárhelyi M. I. hitvitája Sámbár Mátyás jezsuitával. Bp. 1902.

Matkó István (1625–1693) Kézdivásárhelyen, Kolozsvárott és Gyulafehérvárott tanult, majd rektor volt Kézdivásárhelyen és Szászvárosban, lelkész Borbereken. II. Rákóczi György Karánsebesre küldte a román reformátusok papjául, 1658-ban Barcsai fejedelem három és fél hónapig fogságban tartotta. Kiszabadulása után rövid ideig Radnóton majd Szamosújváron lelkész, 1660 után Felsőbányán, 1667-ben Zilahon, 1672-től Tordán, 1682-től Kolozsvárott működött, ahol 1690-től egyúttal kolozskalotai esperes.

A kiadványt már Szabó Károly is a Szebenben működő Szenci Kertész-féle nyomda termékének tartotta (RMK I 1043). Véleményét a tipográfiai anyag vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit közlése).

Cf. **2997**, **3205**, –, **3347**

In 17 bibliothecis 21 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Kežmarok *Ev* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – etc.

3324

MATKÓ István [transl.]: Kegyes cselekedetek rövid ösvenykeje, mellyen a’ kegyesség gyakorlásának derék uttyára sietvén egy jo lelkü uton járo (minek-utánna már véghez vitte Istenével valo szent beszélgetését, az imádságot) tudakozza Ut mutatojától a’ kegyes élet uttyát, a’ holott az Ut mutato minden karban, nemben és hivatalban lévö embereknek által-utat mutat az Isten elött kedves, mások elött becsületes és magokra nézve hasznos cselekedeteknek el-követésére a’ Szent Irásbol, mellyet szedegetett és forditott angliai nyelvböl a’ kegyes életre vágyodoknak hasznokra K. Vasarhelyi

M. Istvan, f.bányai ecclesiának együgyü tanitoja. Szebenben 1666 Szenci Abraham.

A^{12}–E^{12}, [ ]^1 = [9] + 111 [recte 107] + [2] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1044

Erkölcsi oktatás. – A címlapon idézet olvasható a Bibliából. A címlap után *Kézdi Vásárhelyi Matko István f. b. eccl. együgyü tan.* 1666. augusztus 2-án kelt ajánlólevelét *Felso Banyai Marton deák uramnak, F. Bánya városának egyik tanácsának és ... házastársának, nemzetes Szilagyi Anna asszonynak és az ő keg(ye)lmek kisfiainak: már negyedik esztendőben járó Sigmond deáknak és hatodik hétben járó Ferencz deáknak ...* címezte (A_2a–A_5b). A művet *Magyar rythmusok* című verssel üdvözölte *Enyedi Samuel, a' philosophiának az enyedi collegiumban tanitója* (A_6a-b). Kezdősora: *Kegyesség gyakorlás röviden ez könyvben.* A főrész a cím elejének megismétlésével kezdődik. Ebben az *U.J.*, azaz az Útonjárónak az Istennek tetsző, becsületes és hasznos életvitelre vonatkozó kérdéseire a Biblia alapján felel az *U.m.*, azaz az Útmutató. A 44 számozott kérdésekhez több, ugyancsak számozott felelet tartozik pontos bibliai hivatkozással (3–111 [recte 107]). A kérdéseket a főrészt követő *Táblácska* két csoportra osztja (E_{12}b-[ ]$_1$a): az első húsz a *generales* (azaz közönséges) *regulae*, a többi pedig a *speciales* (azaz kiváltképpen való) *regulae* csoportjába tartozik. Az utolsó lapon nincsen nyomtatás.

Enyedi Sámuel versének szövegkiadását ld. incipitmutató.

Matkó Istvánnak e népszerű munkáját részletesen ismertette Berg Pál (Angol hatások 126–128). Angol nyelvű forrása azonban jelenleg ismeretlen.

Cf. –, →

Budapest *Nat* ② ② – Cluj-Napoca *Acad* ②* – Cluj-Napoca *Univ* ①

3325

NADÁNYI János: Johannis Nadanyi Oratio de augmentis scientiarum habita in templo Enyedino, cum theologiae et lingvarum professionem auspicaretur. Cibinii Transylvanorum MDCLXVI apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4–C^4 = 24 pag. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1091

Pedagógiai beszéd. – Nadányi János e beszédét 1666-ban mondta el Enyeden, amikor a Bethlen-kollégiumban a teológia és a nyelvek professzora lett. A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán az *Auctor Michaeli Apaffi ... Transylvaniae principi ...* ajánlja művét külön szöveg nélkül. Ezután következik a beszéd a cím megismétlésével (3–24).

Nadányi János (1641/43–1707) először Váradon, majd 1656-tól 1664-ig külföldön, főleg Svájcban, Hollandiában és Angliában folytatta tanulmányait. 1663-ban jelentette meg külföldiek számára *Florus Hungaricus sive rerum Hungaricarum ... compendium* című munkáját Amszterdamban (RMK III 2192). 1666-tól 1678-ig az enyedi kollégiumban először a teológia és a nyelvek tanára, majd 1668-tól a héber nyelv és a logika tanára lett. 1678-ban elhagyta a tanári katedrát. 1683 és 1685 között Kállón, 1688-tól Vitkán, majd élete utolsó éveiben Nagybajomban volt prédikátor. Életéről és munkásságáról ld. RMKT XVII/10 718–720.

Beköszöntő beszédében vallástörténeti bevezető után a tudatlanság és a hitetlenség összefüggéséből kiindulva foglalja össze, hogy az egyes tudományágak (teológia, filozófia, jogtudomány, orvostudomány és történettudomány) elsajátításában mit tart fontosnak. Sűrűn hivatkozik a Bibliára, görög-latin auktorokra, egyházatyákra. Újkori szerzők közül elismeréssel említi Abraham Buchholzer, Samuel Bochart, Sethus Calvisius, Philipp Clüver, Christoph Helwig, Joannes Jonston, Denis Pétau, Josephus Justus Scaliger, Gerardus Joannes Vossius stb. munkásságát.

Budapest *Acad* ① ② – Budapest *Nat* ① – Târgu Mureş ①

3326

<Neuer und alter Kalender auf das Jahr 1667. Hermannstadt [1666] typ. civitatis. – 16º>

RMK II 1114 – Seivert: Nachrichten 386 – Adleff 85 – Avram 15

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Szabó Károly (RMK II 1114), Adleff Norbert (85) és Mircea Avram (15) Johann Seivert említése nyomán (Nachrichten 386) vették fel bibliográfiájukba az 1667. évre szóló szebeni naptár teljes címleírását, amely szerint a kiadvány „*auf das Schaltjahr ... 1667.* készült (az ezeken a helyeken említett címleírást ld. **3393**). Seivert említett leírása azonban tévesen mondja a szökőévre szerkesztett naptárat 1667-re szólónak, mivel valójában 1668 volt szökőév. Seivert leírása tehát az 1668-ra szóló naptárra vonatkoztatandó. Az 1667-re szóló kalendárium pedig csak a naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető.

Elképzelhető, hogy szerkesztője az 1668-ra és az 1669-re szóló naptárhoz (**3393**, **3493**) hasonlóan Jakob Schnitzler volt (vö. **3393**).

Stephan Jüngling 1666-tól kezdve két évtizeden át vezette a szebeni városi nyomdát, megjelenésétől kezdve látszik újra stabilizálódni a városi nyomda. Így megalapozottan feltételezhető, hogy a városi nyomda az ő vezetésével készítette ezt a naptárt.

Formátuma feltehetően a sorozat többi tagjához (**3009**, **3126**, **3393**, **3619**) hasonlóan 16º volt.

Cf. **3009**!

3327

SZATHMÁRI B[AKA] Péter: Izrael Istenenek igaz tiszteleti mellett buzgo Illyes prophetanak el-ragadtatasa, az az Idvességes tanitás, mellyet Erdely orszagban lévö Izrael Istenenek ... tiszteleti mellett Illyessel mind haláliglan álhatatoson buzgo Christvs igaz szolgajanak, most lelkében megdicsöült Vasarhelyi Peternek hidegedett teste el-takaritásának alkalmatosságával Enyeden, akkori szép feles gyülekezet elött ... alkalmaztatott 1666. esztendöben pünkösd havának 16-dik napján ... Kemeny Janosne fejedelem aszszony ö nagysága udvari prédicátora, Szathmari B. Peter. Szebenben MDCLXVI Szenczi Kertesz Abraham.

A^4–D^4 E^1 = [17] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1045

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Szathmári Baka Péter tartotta Nagyenyeden 1666. május 16-án, Kézdivásárhelyi Péternek, az enyedi kollégium tanárának temetésén. *Tekintetes, nemzetes, úri ... enyedi híres kollégium kurátorainak...* intézte ajánlását keltezés nélkül *Szathmari B. Peter* (A_1b–A_2b). A prédikációt *a Siralmas alkalmatosságra készítő elöljáró beszéd...* és *Imádság* vezeti be (A_3a–A_4a). Az egyházak, iskolák tanítóinak tisztéről prédikálva a szerző nem sokkal korábban elhunyt neves erdélyi és magyarországi egyházi személyiségeket is említett, és kiállt a puritánus egyházfelfogás mellett (A_4a–E_1b).

Az elhunyt Kézdivásárhelyi Péterről a gyászbeszéd gyulafehérvári és külföldi tanulmányait emelte ki, s azt is, hogy nemcsak a *serény vigyázása, forgolódása által most virágzó híres kollégium* tanára volt, hanem már annak megalapítása idején nagy buzgalmat fejtett ki a *nagy rendeknél* és a fejedelemnél az enyedi kollégium érdekében (D_4b).

A gyászbeszéd, mint az Szathmári Baka Péter ajánlásából kitűnik, az elhangzotthoz képest kibővített formában jelent meg nyomtatásban. Tartalmáról részletesen: Kecskeméti 155–156, 160, 184, 218.

Budapest *Nat* ① ③ – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ①

3327A

<Diószegi Kis István: Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések és buzgó háládások, melyek elsöben német nyelvböl belga nyelvre fordittattak, viszontag az Isten Anyaszentegyházában vitézkedö hivek kedvekért magyar nyelven ki-botsáttattak Belgiomban, Diószegi K. István Sz. I. m. doktor által. Utrecht 1666.>

Későbbi újrakiadás alapján feltételezhető. – Református imádságoskönyv.

Erre a bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványra Eredics Péter hívta fel a figyelmet (Ungarische Studenten und ihre Übersetzungen aus dem Niederländischen ins Ungarische in der Frühen Neuzeit. Frankfurt am Main 2008, 76–99), a mű példányból ismeretes, Lőcsén 1703-ban kiadott negyedik kiadása alapján (RMK I 1677). Ennek címe a következőképpen utal az első kiadásra: „Elsőben német nyelvből belga nyelvre fordíttattak, viszontag az Isten Anyaszentegyházában vitézkedő hívek kedvekért magyar nyelven kibocsáttattak Belgiomban Diószegi K. István, ... által. Most ujobban negyedszer ki-nyomtattattak Lötsén 1703." Már Szabó Károly megjegyezte e negyedik kiadás ismertetésekor, hogy „Három régebbi kiadása előttem ismeretlen." (RMK I 1677). A negyedik kiadásban olvasható keltezetlen elöljáró beszédében Diószegi Kis részletesen beszámolt munkája keletkezési körülményeiről. Eszerint hollandiai peregrinációjából hazafelé útban „a tengeren lévő hidegek, veszedelmes háborúk és egyéb alkalmatlanságok miá esék kevés ideig való várakozásom Ultrajectomban, és mivel más könyveimet Amsterdámban hagytam volt, egyéb derekasabb dologhoz nem foghattam, hogy azért e kevés idő is tőlem haszontalan ne múlnék, akadván e kis belga könyv kezemhez, az erőtlenebbeknek kedvekért magyar nyelvre fordítám:.." (P_1a). A fordítás kinyomtatásáról ő nem szólt, arra csupán az 1703. évi lőcsei kiadás címe utalt.

Diószegi Kis István (1635 k.–1698) 1663 és 1666 között tanult Franekerben, majd Groningenben. Rövid időre átrándult Angliába is. Hazaútja 1666-ban Amsterdamon és Utrechten át vezetett. Még ugyanenebben az évben, 1666-ban Debrecenben rektor lett. 1668-tól szülővárosában, Diószegen református lelkész, később az érmelléki református egyházmegye esperese, 1693-tól haláláig pedig a tiszántúli református egyházkerület püspöke volt.

Minthogy 1666-ban tartózkodott Utrechtben (Bozzay-Ladányi 1370), ezért jogos Ederics Péter feltételezése, hogy fordítását csakis ekkor készíthette, és ha azt Belgiumban kiadták, miként arra a negyedik kiadás címe utal, akkor Utrechtben jelenhetett meg.

Diószegi imádságoskönyvének számos XVIII. századi debreceni kiadása ismeretes. Ezek többnyire, miként az 1703. évi negyedik kiadás is, a Szenci Molnár Albert által fordított genfi zsoltárok függelékeként jelentek meg. A XVIII. századi kiadásokról összefoglalóan írt Eredics Péter, s egyúttal részletesen elemezte Diószegi munkájának forrásához, a Johann Habermann *Christliche Gebet* című imádságoskönyvét hollandra fordító deventeri professzor, Hendrik van Diest *Christelijcke Ghebeden en Danckseggingen* című művéhez (Amsterdam 1650) való viszonyát (i. m. 82–98).

Cf. –, →

3328

HNILICENUS, Joannes: Disputatio theologica de ministerio ecclesiastico et vocatione ministrorum ad munus ecclesiasticum, quam auxilio divino publicae ventilationi sistunt praeses Johannes Hniliczenus, p.t. scholae Solnensis rector et respondens Matthaeus Piscator Carp., scholae ejusdem alumn. et eccl. org. ad diem <17> Maji anno 1666. Solnae 1666 apud Johannem Dadan [sen.].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1092 – Sztripszky II 2594/142 ← MKsz 1890: 262 – Čaplovič 2492

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődő ajánlás két változatban ismeretes. Az „A" variánsban a *praeses ad officia pietatis paratissimus, eccl. Soln. diaconus designatus* a következő személyeknek ajánlja a téziseket: *Joachimo Kalinkio, ecclesiae Illaviensis antistiti ... et ecclesiarum Evangelicarum comit. Trench., Lyp. et Arvensis superintendenti ..., item ... Samueli Chalupkio, ecclesiae ... civitatis Trench. ... pastori ... ven. Cont. decano, ... dn. Iohanni Melko de Rajecz, arcis Lietava capitaneo ..., dn. Eliae Gilani de etc., familiae Turzonianae bonorum arcis Lietava provisori et curatori ... dn. Christophoro Burgstaller ... civitatis Posoniensis civi et senatori ... dn. Johanni Schrot, bonorum arcis Strecen provisori ... iudici dn. Georgio Diurana caeterisque civitatis Solnensis dominis senatoribus et almae eiusdem communitati ... omnibus et singulis dominis patronis, ...* A „B" variánsban az ajánlás hasonlóképpen *Joachimo Kalinkio ...* és *Samueli Chalupkio*, majd *judici d. Danieli Lypsky de Lyppa et reliquis ... civitatis Trenchiniensis dominis senatoribus* szól. Az *In nomine Jesu* kezdődő főrész *praeloquium*ot és XX. tézist tartalmaz az egyházi szolgálatról és az egyház szolgáinak elhívásáról. Végül verssel gratulált *respondenti ... nec non ... praesidi, jam jam pedem in ecclesiam inferenti Samuel Ladiver Soln.* (B_4a) és *Ad praesidem ... designatum diaconum Soln. eccles.* címezte versét *juventus schol. Soln.* (B_4b).

A tételeket a címlapon olvasható kézirásos bejegyzés szerint 1666. május 17-én vitatták meg a zsolnai gimnáziumban. Az ajánlás aláírásából, a *Praeludium*ból és az üdvözlőversek címzéséből kiderül, hogy a disputáció azelőtt készült, hogy Joannes Hnilicenus elfoglalta a zsolnai lelkészi állását.

A respondens, Matthaeus Piscator a Hont megyei Korponából való. A zsolnai iskola alumnusa és az egyház orgonistája volt.

E kiadványt Joannes Hnilicenus neve alatt vette fel Szabó Károly bibliográfiájába (RMK II 1092). Ennek ellenére Horváth Ignác az akadémiai könyvtár példányának címét bibliográfiai újdonságként ismertette (MKsz 1890: 262). Az ő adatát Sztripszky Hiador újraközölte (II 2594/142). A variánsokra Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet (2492).

Budapest *Acad* ① (A-variáns), ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Košice *Dioec* ○ – Martin *Nat* ① (B-variáns)

3329

INSTITORIS, Michal: Dissertatio ethica de summo morali bono seu de existentia et natura beatitudinis ac felicitatis civilis seu ethicae, placidae subjecta disqvisitioni a Michaele Institoris, rectore scholae Moschoviensis autore, respondente Martino Proserchomeno, ejusdem scholae alumno anno 1666 mense Aprili die (17). Solnae 1666 Johannes Dadan [sen].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1093 – Čaplovič 2493

Erkölcsfilozófiai vizsgatételek. – A kiadványból három változat ismeretes. Az első esetben a címlap háta üres („A" variáns), a másik két esetben pedig ajánlás olvasható rajta: ... *consuli, senatui populoque ... civitatis Posoniensis consecrat, dicat, dedicatq. ... author* („B" variáns), vagy ... *consuli, senatui populoque ... civitatis Ginsinensis consecrat, dicat, dedicatque ... author* („C" variáns). A Σὺν Θεῷ jelmondat után kezdődő főrészben 34 tézis szól az emberi boldogság lényegéről és természetéről: Aristoteles Nicomachosi etikájából kiindulva meghatározza, kifejti tulajdonságait és összegzi a platonisták, sztoikusok és epikureusok nézeteit (A_2a–B_2b).

E vizsgatételeket a címlap nyomtatott szövegének tanúsága szerint 1666 áprilisában, az Országos Széchényi Könyvtár példányán látható kézírásos beírás szerint június 17-én vitatták meg a mosóci evangélikus iskolában. A vizsgáztató Michal Institoris rektor, a vizsgázó Martinus Proserchomenus volt.

Bratislava *Acad* ① (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns)

3330

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1667. Žilina 1666 Dadan, sen.. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3624A**!

3331

<Ladiver, Elias, sen.: Refutatio Hieronymi Zinchonii defensionis absurdorum Ivulianorum. [Zsolna? Kassa?] 1666.>

MKsz 1987: 65

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus vitairat.

E nyomtatványról Kathona Géza adott hírt Johann Samuel Klein Nachrichten című művének mindmáig kéziratban maradt negyedik kötetét idézve: „Elias Ladiver: Refutatio Hieronymi Zinchonii defensionis absurdorum Ivulianorum. Trenchinii sive Cassoviae 1666." (MKsz 1987: 65).

Ez az írás az 1666. június 25-én és 26-án a kassai jezsuita akadémián a hitviták döntőbírájáról tartott nyilvános disputációhoz kapcsolható. Ezen a katolikus álláspontot főként az elnök, Gabriel Ivul, jezsuita teológiaprofesszor képviselte. Ellenfelei közt volt a fiatalabb Elias Ladiver, bártfai evangélikus rektor (vö. **3285**). Johann Samuel Klein híradása szerint

nem sokkal a vita után egy irat került közkézre *Absurda Ivuliana, sive septem mortalia peccata ejusdem symbola* címmel. Erre katolikus részről Hieronymus Zinchonius válaszolt (személye ismeretlen a szakirodalomban), s válaszát elküldte idősebb Elias Ladiver zsolnai evangélikus lelkésznek. Ladiver ennek cáfolatául írta meg a most tárgyalt *Refutatio*t (Klein: Nachrichten I 146). Zoványi Jenő véleménye szerint ezeknek a vitairatoknak semmi nyomuk, s aligha jelentek meg nyomtatásban (Theologiai Szemle 1934: 145). Klein ismertetett beszámolója nem utal sem kinyomtatásukra, de annak ellenkezőjére sem. A Klein hagyatékából Kathona Géza által közzétett, fent idézett leírás alapján azonban, mivel Klein adatai általában megbízhatóak, mégis erősen valószínű, hogy az idősebb Ladiver ki is nyomtattatta a *Refutatio*t.

Mivel Klein vagylagosan jelölte meg Trencsént vagy Kassát a *Refutatio* nyomtatási helyeként, valószínű, hogy ez nem volt feltüntetve a kiadványon. Az egykori trencséni nyomda 1666-ban azonban már Zsolnán dolgozott. Megalapozottan feltételezhető, hogy az idősebb Ladiver, aki ekkor zsolnai lelkész volt, itt jelentette meg munkáját. Nem zárható ki azonban teljes bizonyossággal a kassai nyomtatás lehetősége sem.

Cf. **3285**, –, **3341**

3332

PILÁRIK, Štefan: Sors Pilarikiana. Los Pilárika Sstěpána ... roku 1666. Wytlačeno nákladem pana Jana Pilaryka. (V Žilině 1666 Dadan [sen.]).

A^{12}–C^{12} = [36] fol. – 12° – 1 ill., orn.

RMK II 1094 – Knihopis 7176 – Čaplovič 2494

Verses önéletrajz biblikus cseh nyelven. – A címlapon 16 sorból álló vers olvasható Štefan Pilárik életéről, amelynek címe, *Sors Pilarikana* egyúttal az egész mű címe is. A címlap hátoldalán ugyancsak versbe szedett szentírási idézet olvasható, közepén *Calix Domini Salutaris* feliratú, kelyhet ábrázoló fametszet látható. Ezt követi a szintén verses *Předmluva* (Előszó), amely a főrész rövid tartalmi összefoglalása. Aláírása*: Kněz Pilárikius Štěpán senickej cyrkví správce znám* (A szenici egyház vezetőjeként ismert Pilárikius István pap) (A_2a–A_3a). Ezután *Acces neb prístup* (Acces vagy kezdet) címmel Pilárik fogságának története következik (A_3a–B_{11}), a végén *Suspirium* (B_{12}), utána a szerző *Píseň o zemi Uherské* (Ének Magyarföldről) című verse. Akrosztichonja: *Stephanus Pilarik Oczovinus* (B_{12}b–C_2b). Végül három *Rozjímání* (Elmélkedés) olvasható szintén verses formában. Az első: *Chvála božske spravedlivosti, hana naších nepravostí* (Az isteni igazságosság dicsérete, hamisságaink gyalázata), a második: *Dík čiňení modlitebné k časům těmto spůsobené* (Imádságos hálaadás ezen időkhöz alkalmazva), a harmadik: *Hlasyté vykřikování pro zlé strašlivé noviny* (Hangos jajveszékelés a borzalmas rossz hírek miatt) (C_2b–C_{11}b). A nyomtatványt kolofon (C_{12}a) zárja: *Wýtlačeno w Zilině w impressý Jana Dádana. Léta 1666* (Kinyomattatott Zsolnán Jan Dadan nyomdájában, 1666 évben).

Szövegkiadás a címlap és a kolofon fotójával: Jozef Minárik: Štefan Pilárik. Výber z diela. Bratislava 1958, 123–171. – Bohuslav Tablic: Pametné prjhody Stěpána Pilařjka. Skalica 1804.

Štefan Pilárik magyarországi születésű, evangélikus költő, a hungarus patriotizmus jegyében a haza sanyarú sorsának megvallója. Sok szlovák és magyar nyelvi elemet tartalmazó életrajzi versében arról számol be, miként esett Érsekújvár 1664. évi ostromakor tatár fogságba, és lett egy román harcos rabszolgája, majd hogyan szabadult ki csudálatosképpen.

Szabó Károly csupán a korábbi szakirodalom alapján vette fel bibliográfiájába e művet (RMK II 1094). Példány alapján először Pukánszkyné Kádár Jolán írta le (MKsz 1926: 143).

Budapest *Nat* ②*

3333

THOMAE, Elias, sen.: Conclusiones theologicae de morte, qvas ... in ... Posoniensium gymnasio Aug. conf. sub praesidio ... d. m. Eliae Thomae, h. t. gymn. Poson. rectoris ... p. l. et caes. not. publice ventilandas proponit Michael Lani Illaviensis, habebitur die (...) mensis Maji a. o. r. MDCLXVI. Solnae 1666 apud Johannem Dadan [sen.].

[ ]^4, [ ]^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2595/143 ← MKsz 1890: 262 – Čaplovič 2495

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – Az ajánlást *Spectabili ... domino Matthiae Ostrosith de Ghyletincz, equiti aurato, libero ac haereditario domino arcium Illava, Lypto Uyvvar, castrique Ludan. ...; ... Stephano Petroczi de Petrőcz, equiti aurato, arcis Cassa libero et haereditario domino ... patrono ..., nec non ... Joachimo Kalinkio, ecclesiae Illaviensis antistiti ..., nec non ecclesiarum comitatus Trenchiniensis, Liptoviensis et Arvensis superintendenti ... fautori* intézte *Michael Lani* ([2–3]). A főrész hat *thesis*ben értekezik a halálról ([4–10]). A tézisek végén tíz pontból álló *Corollaria* olvasható ([10]). A kiadványt négy üdvözlő vers zárja. Az első szerzője *Joh. Büringerus Poson., ejusdem gymn. patritii con. rect.* A másodiké *Theophilus Perlicius Czeyten. Pananonius [!], gymn. Pos. evan. alumnus.* A harmadiké és negyediké *Joh. Georgius Oberland Crem. Pan., gymn. Poson. evan. alum.* ([11–12]).

A fenti vizsgatételeket 1666 májusában vitatták meg a pozsonyi evangélikus gimnáziumban. Az elnök az osztrák származású Elias Thomae volt, aki 1653-tól 1669-ig tanított a pozsonyi evangélikus gimnáziumban, ahonnan Boroszlóba hívták tanárnak, ott halt meg 1687-ben. A vizsgázó, az illavai származású Michal Lani 1683-ban Zittauban biblikus cseh nyelvű imádságoskönyvet jelentetett meg (vö. RMK III 7781, Knihopis 2218).

Ezt a tézisfüzetet Samuel Klein pozsonyi kiadványként említette (Nachrichten I 93). Szabó Károly, aki példányt nem látott, Klein említése nyomán vette fel bibliográfiájába. Mivel 1666-ban Pozsonyban nem működött protestáns nyomda, a lőcsei nyomtatványok közé sorolta (RMK II 1087). Pontos leírást a budapesti akadémiai könyvtár példánya alapján először Horváth Ignác tett közzé róla (MKsz 1890: 262).

A Knihopis példány ismerete nélkül, Josef Jungmannra hivatkozva 1664. évi biblikus cseh nyelvű zsolnai kiadványként említi Michal Lani halálról szóló értekezését: „Pojednání o smrti. Vydal Michal Lani. V Žilině 1664. ve 4°" (Knihopis 4680 és Jungmann, Josef: Historie literatury

české. W Praze 1849, V 1420). Jungmann forrásra nem utal. Ján Čaplovič megállapította, hogy az adat ebben a formájában téves, hiszen 1664-ben Zsolnán még nem működött nyomda. Feltételezte, hogy a Jungmann által leírt munka valójában azonos Elias Thomae és Michael Lani vizsgatételeivel (CCLXVII). Čaplovič megállapítása megalapozottnak tűnik.

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ①

Egy evangélikus nemes magyar hazafinak és plébánosnak a szent írásról barátságos beszélgetése. S. l. s. a. – Vide **3279**

Pósaházi János: Sámbárnak az három kérdéseire való felelet. H. n. 1666. – Vide **3288**

Pósaházi János: Sámbárnak Kisnek, s egyebeknek adott felelet. H. n. 1666. = **Appendix 248**

3334

LIPPAY János: Gyümölczös kert, mellyet a' néhai ... Lippay Giörgy esztergami érsek urunk ö nagytsága költségéuel az nemes magyar nemzetnek közönséges hasznára jesuitak rendin való, Istenben el nyúgodott p. Lippay Janos irt. Béczben (1667) Cosmerovius Máté, császár urunck ő fólsége [!] könyv-nyomtato bötüyvel.

a^4, A^4–C^4 D_1 [ ]^1 $D_{2–4}$ E^4 F_{1-2} [ ]^1 F_{3-4} G^4–Q^4 [ ]^1 R_{1-3} [ ]^1 R_4 S^4–Z^4, Aa^4–Pp^4 = [8] + 302 + [1] p. + 4 tab. – 4º – 4 ill. calcographicae, orn., init.

RMK I 1054

Kertészeti értekezés. – A mű a harmadik, önállóan megjelent könyve Lippay János *Posoni kert* címen 1664-ben Nagyszombatban és Bécsben kiadott kertészeti művének (**3173**). A címlap háta üres. A kötet Lippay Györgynek, Lippay János unokaöccsének *Kegyes olvasóhoz* címzett előszavával kezdődik (a_2a-b). A szövegből kiderül, hogy a szerző 1666-ban bekövetkezett halálakor a mű már a *nyomtató prés alatt volt*, ezért annak ellenére, hogy befejezetlen maradt, mégis megjelentették. Az előszót a *Rendi e könyvben foglalt fő részeknek* [!] című tartalomjegyzék követi (a_3a–a_4b).

A főrész *Harmadik könyv, Gyümölcsös kert* címet viseli, XVI fejezetre és *CCCLVIII* (valójában CCCLIII) pontra oszlik (1–302). Ezek a gyümölcsöskert hasznosságával, a gyümölcsfák szaporításával, gondozásával, oltásával, fajtáival, növényvédelmi kérdéseivel, a gyümölcstermő bokrokkal, a gyümölcsök leszedésével és tartósításának módjaival foglalkoznak. A szöveg a számozatlan *Miképpen kell a gyümölcsöt szárazon, liktáriomnak becsinálni* című fejezet közben szakad meg *Finis* szóval. A kötetet a *Könyvnek befejezése* zárja, amely ismételten szabadkozik a töredékesen maradt mű kinyomtatása miatt, innen ismeretes Lippay János halálának pontos ideje és helye (1666. június 2., Trencsén). A 4. és 14. lapon versek szerepelnek. Incipitmutatóra

utaló kezdőszavaik: *Olts most, Daphni* és *Az mely fákat*. A szöveghez négy, *Fig. I–IV.* jelzéssel ellátott illusztráció járul, amelyek közül az első kettő az oltásnak különféle módjait, a harmadik a fák ültetvényként vagy fasorként való megfelelő elhelyezését, míg az utolsó a különféle formákra alakított fákat ábrázolja.

Hasonmás kiadás, a mű első két könyvével (**3173**) együtt: Lippay János: Posoni kert. Nagyszombat-Bécs 1664. A kísérő tanulmányt írta Somos András. [Bp. 1966]. – Újabb hasonmás kiadás, a mű első két könyvével (**3173**) együtt, a *Könyvnek befejezése* nélkül: (Bp. 2002). – A *XIII. rész I. §*-tól *A könyvnek befejezése* című utószóig való részleges, illusztrált, jegyzetes szövegkiadása: Surányi Dezső: Magyar biokertek a XVII. században. Bp. 1987 85–125. – Az *I. rész* részleges szövegkiadása: Magyar gondolkodók. 17. század. Vál. Tarnóc Márton Bp. 1979 748–753.

A kiadvánnyal kapcsolatos fontosabb tanulmányokat lásd az első két könyv ismertetésénél (**3173**). Újabban Surányi Dezső összegyűjtötte a munkában leírt gyümölcsfajtákat és elemezte Lippay gyümölcsleírásait (A Lippay János tudományos ülésszak előadásai és poszterei... Kertészet. Bp. 1992, 353–356).

Cf. **3173, –,** →

In 34 bibliothecis 50 expl. – Budapest *Acad*, *Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Martin *Nat* – Odorheiu Secuiesc – Pannonhalma – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ*, *Univ*

Editio facsimile

3335

Vacat!

——

Keresztúri Pál: Csecsemő keresztyén. Debrecen 1667. = **Appendix 249**

——

Köleséri Pál: Keresztyénne... Debrecen 1667. = **Appendix 249**

3336

ARTICVLI, juxta quos regitur ecclesia in superioribus regni Vngariae partibus. [Cassoviae] MDCLXVII [Johann David Türsch].

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – Orn., init.

Sztripszky II 2597/145 ← MKsz 1909: 315

Református egyházi rendtartás. – E kiadvány a magyarországi református egyház „felsőmagyarországi", „abaúji", vagy „vizsolyi" kánonok néven ismert rendtartásának korábbi, 1640 és 1642 között Váradon megjelent kiadásának (**1912**) laponkénti újraszedése.

Szövegkiadás: [Debreczeni Ember Pál:] Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania. (Ed. Friedrich Adolf Lampe.) Trajecti ad Rhenum 1728. 430–441. (e kiadás alapján!)

E kiadványról a ma már nem található sárospataki példány alapján elsőként Zoványi Jenő adott hírt, és sárospataki nyomtatványnak tartotta (MKsz 1909: 316). Nyomdai kiállítása alapján azonban V. Ecsedy Judit a kassai városi nyomda termékeként határozta meg (MKsz 1996: 365).

Cf. **S 767C** = MKsz 1996: 367*, **1912***, **2727**, –, →

Bp. *Nat*. cop. (Debrecen) – Debrecen *Ref* ①
Olim: Sárospatak *Ref*

3337

BÁNKI János: Qvodlibeta poetica, generosis ... d.d. aa. ll. et philosophiae neo-bacalaureis, cum in ... episcopali vniversitate Cassoviensi prima philosophiae laurea per ... Ioan. Banki e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium coronarentur, a ... humanitate academiae Cassoviensis an(n)o ... MDCLXVII. mense Julio oblata. Cassoviae (MDCLXVII) typis Davidis Türsch.
A^8 B^7 = [15] fol. – 8° – 1 ill., init.

Čaplovič 613

Köszöntő versek. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy 1667. júliusában, közelebbről meg nem határozott napon a kassai akadémia filozófiai tanulmányait végző hallgatói közül tizenketten megkapták a borostyánkoszorút. Az avatást Bánki János jezsuita, az egyetem filozófiaprofesszora végezte. A címlap hátán tüntették fel a felavatottak nevét: *Nomina d.d. neobaccalaureorum*: ... *Andreas Kürtösi nob. Ung. Tyrnaviens., ex comitatu Posoniensi, e convictu nobilium ...*, *Georgius Mixa nob. Valachus Karansebesiensis ... principum Rakoczi alumnus, e convictu nobilium ...*, *Joannes Arkabus Libertinus Pannon., ex comitatu Arvensi ...*, *Joannes Vitkoczy Pannon., ex comit. Scepusiensi ...*, *Martinus Marikowszky Pannon. Podszkaliensis, ex comitatu Trincsiniensi ...*, *Matthias Casparovicz Pannon., ex comitatu Saárosiensi ...*, *Matthias Nemethi Pannon. Zavatkaiensis, ex comitatu Ungvariensi ...*, *Petrus Horeti Pannon., ex comit. Liptoviensi ...*, *Sigismundus Kameniczki nobilis Pannon., ex comitatu Scepusiensi ...*, *Stephanus Borcziczki de eadem, nobil. Ung. ex comitatu Trincsiniensi, ex convictu nobilium ...*, *Stephanus Frenky civis Szaz-Fenesiensis, Ungarus Transylvanus, ex com. Kolosvariensi ...*, *Thomas Nedeczky Pannon., ex comit. Scepusiensi* (A_1b). A névsor után szöveges ajánlás szól *Ad dd. neobaccalaureos Laureato honori vestro addictissimi Humanistae Cassovienses* aláírással (A_2a).

A főrészben a poétika-hallgatók prózában írott, illetve 6–12 epigrammát, költeményt is tartalmazó összeállítással üdvözölték a filozófia új borostyánkoszorús hallgatóit. A bölcsesség, a vallás (Krisztus, Boldogságos Szűz, szentek) és egyéb témákra megfogalmazott versekből, ill. prózai részletekből 15 rész alkotja a kiadványt: az 1–10. részt egy-egy diák írta alá szerzőként, a 11–15. részt pedig ketten-hárman együtt. A versek címei és szerzői a következők: (1) *Ad dd. neo-baccalaureos – Ad eosdem – In poetam jactabundum – In poetam tardum – De avaro – In lentulum solum titulos librorum legentem*: *Ladislaus Boros nob. Valachus ..., principum Rakoczi alum.* (A_2b–A_4a) – (2) *De Christo in mundum misso – De eodem circumciso – Delectus meus candidus et rubicundus – Aliud – De Christo spinis coronato – De eodem – De eodem – De eodem – De Christo felle potato – Christus moriens*: *Joannes Gundelfinger nob. Ung.* (A_4a–A_4b) – (3) *De immaculata conceptione Deiparae – De ejusdem annunciatione – De eadem annunciatione – De eadem annunciatione – Quomodo fiet istud? – Ad Sanctum Gabrielem archangelum – B. Virgo centrum Dei – De ejusdem praesentatione – B. Virgo est svada – B. Virgo filia vitae – B. Virgo arca Noe –Vinum non habem*: *Franciscus Bertoty nob. Ung.* (A_4b–A_5a) – (4) *Ad ss. Martyres – De ijsdem – S. Agnes laeta subit carcerem – De S. Sebastiano – De S. Christophoro martyre – Caput S. Ioannis in disco – Sanguis S. Genovefae vertitur in gemmas – De S. Longino m. – De S. Stephano proto-martyre – Lignum aridum conspersum S. Basilisci sanguine reviviscit – De S. Oliva virgine decollata – De orante rosarium*: *Joannes Badini nob. Ung.* (A_5b–A_6a) – (5) *Beatus Stanislaus Kostka aegrotans invisitur a Iesulo et Deipara – De S. Catharina Senensi – Dei hymenaeo S. Emerici – S. Emerici religiosos dispari osculo salutat – De S. Ioanne sub cruce – De Hungariae sanctis – S. Emericus sepelitur Albae – De inflammantibus S. Apolloniae cineribus – De modestia B. Aloysii – De S. Clara – De lachrymis B. Aloysii – Reliquiae B. Aloysii a calculo liberant*: *Sigismundus Millei nob. Ung. ..., principum Rakoczi alum.* (A_6a–A_6b) – (6) cím nélküli vers – *De dracone Tiberij – In Marcum – Ad eundem parum sapientem – Ad eundem – Ad Amoenum surdum saltantem – In bellum pro veste domum vendentem – In jactabundum oratorem – De Mercurij festis – In sanantem corpora*: *Casparus Berseviczi nob. Ung.* (A_7a–A_7b) – (7) *Ad illustrissimum episcopum Agriensem* [ad Thomam Pálffy]– *Ad eundem illustrissimum episcopum – De tribus S. Pauli fontibus – Aliud – De eodem – De S. Petro flente – De S. Maria Magdalena – De S. Ladislao*: *Stephanus Daneczi nob. Ung.* (A_7b–A_8a) – (8) *De S. Bernardo – De S. Ignatio – De eodem – De eodem – De S. Xaverio – De S. Benedicto – De eodem – De S. Petro – De S. Martino*: *Stephanus Nagy nob. Ung.* (A_8b–B_1a) – (9) *In Labinum ad octavam dormientem – In eundem diu dormientem – De eadem materia – Somnus, Choreus – De eadem materia – De S. Stilita post mortem stante – De eodem – Ex labore requies – Ad Lentulum calculo laborantem – De Luna Turcica*: *Maximilianus Schardt nob. Austriacus* (B_1a–B_1b) – (10) *Mors omnibus una – De Adamo – De eodem – Ad impoenitentes – De S. Paulo – De S. Simeone – De rupto Ario – In Probum bene viventem, sed male morientem – In Probum bene viventem – Ad eundem Improbum*: *Michael Kalinai* (B_1b–B_2b) – (11) ezután a prózai részlet után egy-egy cím nélküli hosszabb vers olvasható, amelyet több diák írt alá: *Georgius Begani, Martinus Guosdiczki, Stephanus Vincze* (B_2b–B_3b) – (12) *Stephanus Enycskey, Joannes Artoy, Andreas Domansky* (B_3b–B_4a) – (13) *Stanislaus Mislenski, Stephanus Kesmarki* (B_5a–B_5b) – (14) *Stephanus Laczkovicz, Nicolaus Pinka* (B_6a–B_6b) – (15) csak prózai szöveg, aláírói: *Joannes Halusi, Martinus Teplai, Matthias Scsekocki* (B_6a–B_7a). Végül rövid prózai szöveg köszöntötte újra az új borostyánkoszorús hallgatókat, aláírás nélkül (B_7a–B_7b). A nyomtatványt a jezsuitáknak Xaveri Szent Ferencre is utaló rövidített jelmondata: *O. A. M. D. G. et S. F. X. H.*, valamint kör alakú IHS-embléma zárja, felső részén Krisztus a keresztfán, alul pedig Jézus szíve-ábrázolással.

Bánki János (1630–1684) Nagyszombatban született. 1651-ben lépett be a jezsuita rendbe. 1655-től 1661-ig Bécsben végezte filozófiai, Nagyszombatban pedig teológiai tanulmányait.

Kezdetben grammatikát tanított Győrött, Pozsonyban és Nagyszombatban, majd 1666-1671 között a kassai akadémia filozófia-, ill. teológiaprofesszora, a nemesi konviktus régense lett. Ezután a nagyszombati egyetem teológiatanára, 1676–1680 között ismét Kassán tevékenykedett a jezsuita kollégium rektoraként, ill. kancellárjaként. 1681-től haláláig a nagyszombati jezsuita kollégium rektora volt.

A nyomtatványt elsőként Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (613).

Budapest *Nat* cop. partim (Martin) – Budapest *Univ* ③* – Martin *Nat* ① – Nitra *Piar* ○ ○

3338

MOESTI parentis filiorumque tristissimorum svspiria et vota, queis ... m. Iohan. Bayer, de lyceo Eperiensi ... rectorem, nunc autem vocatum legitime, jamque mox inaugurandum ... civitatis Novisoliensis verbi divini ministrvm, generum et affinem desideratissimum, plorantes comitantur, anno MDCLXVII. die Jun. Cassoviae (1667) typis Davidis Türsch.

A^4 = [4] fol. – 4º

RMK II 1095 – Čaplovič 613a – Čaplovič 619

Köszöntő versek. – A költeményekkel a Sartorius-család búcsúztatta Johann Bayert, az eperjesi líceum rektorát, akit a besztercebányai gyülekezet lelkészének hívtak meg: (1) *I* jelöléssel *Joh. Sartorius, ecclesiae Eperiensis pastor ac inspector supremus* (A_2a–A_3a) – (2) cím nélkül *Johan. Adam. Ziegler, reverendi domini Sartorii privignus* (A_3a–b) – (3) *Johan. Sartorius junior* (A_3b–A_4a) – (4) Az utolsó *Excitatio ad nobiles incolas regiae liberaeque civitatis Novisoliens. directa* címmel *Samuelis Sartorii, Novisolium una profecti* verse (A_4a–b).

Johann Bayer az eperjesi líceum rektora volt, az eperjesi evangélikus főiskola vezetésére azonban nem őt kérték fel. Ezért 1667-ben elfogadta a besztercebányai gyülekezet lelkészi meghívását és Besztercebányára távozott. Bayer személyéről és rövid besztercebányai működéséről ld. Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. 1. füzet. Kassa 1896, 68–72.

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül, csupán Johann Samuel Klein: Nachrichten... című műve (I 10) alapján idézte (RMK II 1095). Ján Čaplovič, bár már a példány feltüntetésével, de szintén csak Klein alapján röviden (613a), és a példány részletes leírásával bővebben is (619) felvette bibliográfiájába.

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ①

3339

[DRÉGELYPALÁNKI János:] [1] Conciones in Catechesim Palatinatam secundum explicationes catecheticas Zachariae Vrsini, quibus adjuncta sunt authorum theologorum Bucani, Wendelini, Wollebii, Amesii, Thomae

Felegyházi opera theologica, quae hinc et inde collecta, in unum corpus inclusa et in praxim concionatoriam redacta sunt. Et quae omnes locos communes et articulos fidei fundamentales methodo concionandi enucleant, etc. – [2] His addita: Catena salvtis ex capitibus 26. 27. 28. 29. 30. Medullae Amesii lib. I. sumptis cum orationib(us) aliquot publicis, per I. D. P. P. E. R. T. – [3] (Orationes publicae, sumptibus generosi domini Sigismundi Cassai excussae.) Cassán 1667 Türsch David.

:)(:^{8}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Hh^{8} Ii^{2} = [258] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1055 – Čaplovič 614

Református prédikációk és imádságok magyar nyelven. – A címlap háta üres. *Ajánló levél ... a méltóságos fejedelmi úrnak, gróf Rhedei Ferencz uramnak, ... huszti fő kapitányának, ... Csernel Pal uramnak és ... Ung vármegyének egyik fő assessorának, ... Tokai Istvan uramnak...* vezeti be a művet aláírás nélkül (:)(:$_{2}$a–:)(:$_{5}$b). *A kegyes olvasóhoz* címzett előszóban a szerző elsősorban forrásairól vall (:)(:$_{6}$a–:)(:$_{7}$b). Szilágyi Tarpai András ungvári református lelkész és esperes approbációja a műhöz *Ungvárat die 15. Decembris anno MDCLXVI.* kelt, majd ezt követi egy latin nyelvű üdvözlő vers, amelynek szerzője *Paulus Görgei M. Caposiensis* (:)(:$_{8}$a–:)(:$_{8}$b). *Catechesis Christiana* címmel kezdődik a főrész, a Heidelbergi Katekizmust magyarázó prédikációk Zacharias Ursinus katekizmusmagyarázatai szerint. Az egyes *concio*k a katekizmus kérdéseinek sorrendjében haladnak, de egy-egy beszédben változó számú, legtöbbször két-három katekizmuskérdést fejtenek ki. Mindegyik prédikáció megjelöli a Heidelbergi katekizmus vonatkozó kérdésének vagy kérdéseinek számát, a bibliai textust, és tartalmazza többnyire a summát, a *partitio*t és a beszéd *tanúság*át. A kötet a 128–129. kérdésre írott *concio*val fejeződik be (A$_{1}$a–Ee$_{6}$a). Ezután következik külön címlap nélkül *Catena salutis* címmel William Ames angol teológusnak a címlapon is pontosan megjelölt fejezeteiből vett *Idea I–V.* kifejtése hasonló módszerrel (Ee$_{6}$b–Gg$_{1}$b). A kiadványt öt magyar nyelvű imádság zárja: három *Oratio communis*, egy *Oratio matutina* és egy *vespertina* (Gg$_{2}$a–Ii$_{2}$a).

Drégelypalánki János (Drégelypalánk ?–?) Debrecenben végezte tanulmányait, és 1656-tól Sárospatakon is tanult, ahol mint Johannes T. Palanki szerepel a diáknévsorban (Hörcsik Richárd: A sárospataki református kollégium diákjai 1617–1777. Sárospatak 1998, 89). Műveiben csak kezdőbetűkkel jelölte működési helyét, így ezek helyes feloldása más források híján ma sem lehetséges. Az itt címlapon szereplő I. D. P. P. E. R. T. feloldása ugyanis nem „Johannes Drégely Palánki Pastor Ecclesiae Reformatae Tallyensis", mint ahogy Szabó Károly tévesen feltételezte (RMK I 1055), hanem utolsó betűje egy T betűvel kezdődő Ung egyházmegyei helységre utal, ahol a szerző református lelkész volt. A gyászévtizedben Drégelypalánkit is megfosztották állásától. A száműzés után 1689-ben a tiszántúli egyházkerületben (egy L betűvel kezdődő helységben) volt lelkész, és nem Losoncon, ahogyan régebben feltételezték (vö. ItK 1941: 390–392, Zoványi Jenő).

Drégelypalánki katekizmusmagyarázatait Zacharias Ursinus (1534–1583) *Explicationum catecheticarum ... opus, totiusque theologiae purioris quasi novum corpus* című, David Pareus által először Neustadban 1591-ben kiadott műve alapján írta meg, de mellette még Guilielmus Bucanus, Marcus Friedrich Wendelin, Joannes Wolleb, William Ames és Félegyházi Tamás teológiai munkáit is használta. A Heidelbergi Káté tartalmát Czeglédy Sándor megállapítása szerint alapvetően az egyéni kegyesség szempontjából tárgyalta, ld. erről Studia et acta I 144–148.

A mű kiadásának költségeit, mint az az ajánlásból kiderül, elsősorban Tokai István és Chernel Pál viselte, az *Orationes publicae* függelékrész megjelentetését pedig, a cím megjelölése szerint, Kassai Zsigmond.

A kiadvány 1682-ben Debrecenben ismét megjelent (RMK I 1277).

Cf. –, →

In 19 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ*, *Univ* – Târgu Mureş – etc.

3340

»EVANGELIA et Epistolae. Quae An(nuatim) secundum ritum vete(ris Ecclesiae) in templis leguntur. (Et) ea Evangelia ac Epistolae, quae in praecipuis Sanctorum feriis tractantur. Cassoviae, Typis et Sumptibus Davidis Türsch. MDCLXVII. 16r.«

RMK II 1096 – Čaplovič 615

Evangélikus perikópáskönyv. – E kiadványt csupán „régi könyvfedélből kiáztatott" címlapjának ismeretében vette fel Szabó Károly bibliográfiájába (RMK II 1096). Példánya azóta sem került elő. Ján Čaplovič leírása (615) és a fenti címleírás is Szabó Károly adata alapján készült. A kassai nyomdász, Johann David Türsch a következő esztendőben, 1668-ban a saját költségén bilinguis latin és magyar nyelvű perikópáskönyvet (RMK I 1066 = RMK II 1132) jelentetett meg. Elképzelhető, hogy amiképpen az a lőcsei 1648-ban megjelentetett változat (**2222**) mintájára készült, úgy ez a latin nyelvű változat a hasonló címen és formátumban kiadott, 1663. évi lőcsei perikópáskönyvet (**3088**) követte.

Cf. **91**!*; **900**!*; **1774***!; **3088**, –, →

Olim: Révész Kálmánnál Debreczenben

Ivul, Gabriel: Lapis Lydius controversiarum fidei. Cassoviae cr. 1666. – Vide **3341**

3341

IVUL, Gabriel: Theses et antitheses catholicorum et acatholicorum de visibili Christi in terris ecclesia, ex solo Verbo Dei, publicae dissertationi propositae in alma episcopali academia Cassoviensi Societatis Jesv, a r.d. Joanne Debrödi, philos. magistro, nec-non ss. theologiae auditore, seminarij Kisdiani alumno, praeside ... Gabriele Ivvl e Societate Jesu, ss. theologiae

doctore, ejusdemque et controversiarum fidei professore ordinario, necnon universitatis amplissimo cancellario, anno MDCLXVII. die 16. mense Augusto. Cassoviae 1667 typis Davidis Türsch.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2596/144 ← MKsz 1891: 271 – Čaplovič 616

Katolikus teológiai vizsgatételek. – A címlap háta üres. A tételeket rövid előszó vezeti be, amelynek címe kronosztichont foglal magában, (értéke 1667): *Proloquium ad lectorem verae virtutis* (A_2a-b). Majd hat *Thesis catholica* és *Antithesis* következik (A_3a-A_4b) Krisztus igaz és látható földi egyházáról, szembeállítva a láthatatlan egyházról szóló protestáns nézetekkel. Végül *Conclusio* zárja a kiadványt (A_4b).

A tételeket 1667. augusztus 16-án vitatták meg a kassai jezsuita akadémián. Az elnök Gabriel Ivul, a teológia és a hitviták professzora, az akadémia kancellárja, a vizsgázó Debrődi János, a filozófia magisztere, a Kisdi-szeminárium teológushallgatója volt.

A tézisfüzet kiadására az 1666. június 25-26-án a kassai jezsuita akadémián a hitviták döntőbírájáról a katolikusok és evangélikusok között tartott nyilvános szóbeli hitvitával összefüggésben került sor, amelynek középpontjában a látható és láthatatlan egyház kérdése állt. Azon a vitán is Ivul elnökölt. További résztvevőiről ld. **3285** (vö. még Theologiai Szemle 1934: 144–145, Zoványi Jenő).

Johann Samuel Klein híradása alapján valószínű, hogy a vita jegyzőkönyvét Ivul egyik evangélikus ellenfele, ifjabb Elias Ladiver bártfai rektor már 1666-ban kinyomtattatta Kassán (vö. **3285**). E tézisfüzet ezért valószínűleg erre a jegyzőkönyvre adott válasznak tekinthető.

Ugyanehhez a vitához kapcsolódóan adták ki a katolikusok 1671-ben Kassán, szerzője nevének feltüntetése nélkül Jacob Goodwin angol jezsuita *Lapis Lydius controversiarum fidei* című munkáját (RMK II 1272). Zoványi Jenő ezt a vitairatot is Ivul művének tartotta, s véleménye szerint az 1671. évi kinyomtatás már új kiadás, az első ismeretlen, de „feltehetőleg ugyanebből az időszakból való" (Theologiai Szemle 1925: 270 és 1934: 144–145). Azonban az említett 1671. évi kassai kiadás bevezető részeiből egyértelműen megállapítható, hogy Zoványi tévesen tartotta e munka szerzőjének Ivult. Az első kiadás pedig nem a kassai hitvitával összefüggésben, hanem 1656-ban Liège-ben (Leodium) jelent meg (Čaplovič 1664).

Ivulnak ezt a tézisfüzetét először Hellebrant Árpád írta le a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának példánya alapján (MKsz 1891: 271).

Cf. **3285**, **3331**, –

Budapest *Acad* ①

Kis Imre: Apologia pro libello, quod calvinistae laborant ostendere suam sectam totaliter extitisse ante Calvinum. Cassoviae 1667. – Vide **3343**

Kis Imre: Egy könyvecske védelme, mely szerint hiába fáradoznak a calvinisták annak kimutatásán, hogy felekezetök teljesen megvolt Calvinus előtt. Kassa 1667. – Vide **3343**

3342

<Kis Imre: Pósaházi perét elvesztette a kálvinista vallás régiségének megmutatásában. Kassa 1667 Türsch. – 8°>

MKsz 2007: 329

Egykorú adatok alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat.

Ez a példány alapján ma nem ismert vitairat tizedik darabja lehetett a Kis Imre sárospataki jezsuita és Pósaházi János sárospataki református professzor között 1666 januárja óta nyomtatásban folytatott hitvitának. Egykori létezésére Heltai János következtetett (MKsz 2007: 329). Kis Imre ugyanis utolsó, a vitában tizenkettedik, töredékesen ismert, 1667. július 25-én keltezett vitairatában, a *Végsőképpen succumbala aktorságában Pósaházi*ban a következőket írja: *mire való utóbbi könyvecskémben csaknem mindegyik numerus után előhozott conclusióm: Ezt a Valdensek nem vallották?* (**3344**: A_6a). Kis előző, példányból ismert művében, a *Bensült veres kolop semmire kellő*ben (**3343**), amely 1667. január 8-án kelt, s amely az egész vita nyolcadik darabja, nincsenek ilyen következtetések. Mivel Kis önidézetei és hasonló visszautalásai az egész vita folyamán általában véve megbízhatók, megalapozottan lehet feltételezni, hogy az említett két írása közötti időben még egy harmadikat is adott közre, amely magában foglalta az említett konklúziókat. Ezt támasztja alá a vita lezajlásának ritmusa is. Első szakaszában például 4-6 hetente jelentek meg válaszok és viszontválaszok (vö. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**).

Tovább erősíti a következtetést Nathanael Sotvellus bibliográfiája. Sotvellus Kisnek nyolc vitairatát sorolta fel, köztük hat olyan művét, amely e vita során keletkezett (Sotvellus 195). A nyolcból hét egykori létezése példány vagy kétséget kizáró adat alapján közvetlenül igazolható. Ezért joggal feltételezhető, hogy a nyolcadik munka is létezett. Sotvellus felsorolásából nagy valószínűséggel a következő cím azonosítható a szóban forgó vitairattal: *Quod professor Calvinisticus in ostensione Calvinisticae vetustatis succumbat. 1667. Ibidem (Cassoviae) in 8.* Ennek magyar fordítása olvasható az e tétel élén álló címleírásban. Meg kell azonban jegyezni, hogy Sotvellus latin címei csak általában jelölik az egyes művek témáit, a példányból is ismert Kis-vitairatok magyar címe többször is eltér a latinul megadottól, de azonosságuk minden esetben kétségtelen. (Minderről ld. MKsz 2006: 323–327, Heltai János. A címről vö. még **3282**).

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, –, **3346**, **3344**

3343

[KIS Imre:] Posahazinak egy ben-sült veres kolop titvlvsv feleleti meg-mutattatik semmire kellönek lenni, avagy hogy pater Kissnek pöri el nem veszett. [Kassa] anno MDCLXVII. die 8. Janvarii [Türsch].

A^{12}–I^{12} K^5 = [113] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1057 – Čaplovič 617

Katolikus vitairat. – A címlap háta üres. A következő lapon külön cím nélkül *Hozzád küldött írott aktáim* szavakkal kezdődik a főrész, amely tizenegy paragrafust foglal magában. *§ primus – § undecimus* (A_3b–I_{10}b). A művet *Appendix* zárja le (I_{10}b–K_4b), ennek végén keltezés olvasható: *Írtam Munkács várában XXX. Septemb. 1666. O. M. D. D. G.* A kiadvány végén a sajtóhibák jegyzéke található: *A nyomtatásban esett fogyatkozásokat így kell megjobbítani* (K_5a–b).

Ez a vitairat, amint a címéből is kitűnik, válasz volt Pósaházi János *Egy ben-sült veres kolop* című írására, amely 1666 nyarán jelent meg ugyancsak Kassán (**3287**). Bár ez a kiadványban sehol sincs feltüntetve, a mű szövege és az egész vita menete kétségtelenül bizonyítja, hogy szerzője Kis Imre jezsuita volt. Ebben a traktátusában, amely a Pósaházi Jánossal 1666 eleje óta nyomtatásban folytatott vitájának nyolcadik darabja, a már korábban is előforduló teológiai témákat tárgyalja újra.

Kis beszámol arról, hogy Pósaházi *Veres kolop*ját 1666. szeptember 20-án kapta kézhez Munkácson, és szeptember 23-án fogott hozzá a válasz megírásához (A_{10}b), amelyen egy hétig dolgozott, ugyanis az *Appendix* keltezése szerint szeptember 30-án már el is készült vele. Kis nyilván azért rögzítette ilyen pontosan a megírás időtartamát, mivel Pósaházi a vita folyamán korábban szemére vetette, hogy *Cáfolat* című írásán (**3282**) másfél hónapig fáradott (vö. **3283**). Pósaházi újabb viszontválasza még 1667-ben megjelent (**3345**). A vita menetéről, s az egyes művek pontos megjelenési idejéről ld. még MKsz 2007: 318–323, Heltai János.

E nyomdahely feltüntetése nélkül megjelent kiadványt már Szabó Károly is kassai nyomtatványként írta le (RMK I 1057), Ján Čaplovič (617) ugyancsak a kassai nyomda termékének tartotta. Véleményüket a nyomdai anyag vizsgálata megerősítette (OSzKÉvk 1981: 358, Galli Katalin és Pavercsik Ilona és MKsz 2005: 407).

A budapesti egyetemi könyvtár példányának impresszuma szerint a kiadvány 1667. január 8-án készült el. Ján Čaplovič azonban megjegyezte, hogy a kassai Tudományos Könyvtár ma nem található példányában a fenti címleírásban szereplő címlap után még egy címlap található más szedésben, de ugyanazzal a szöveggel, csupán az impresszumban olvasható eltérő keltezés: „Anno MDCLXVI. die 7. October." Ez a keltezés valószínűleg a nyomdábaadás napját jelöli.

Zoványi Jenő a Czvittinger lexikonában olvasható latin címek (Specimen 204) magyarra fordítása során feltételezte Kis Imre: *Egy könyvecske védelme, mely szerint hiába fáradoznak a calvinisták annak kimutatásán, hogy felekezetök teljesen megvolt Calvinus előtt* (Kassa 1667) című művének egykori létezését (Theologiai Szemle 1925: 268). Ez szerinte egyszerre szólt Czeglédi István: *Egy veres tromfosdit játszó sandal barátom ... megpiricskeltetése* Kassa 1666 (**3279**) és Pósaházi János: *Nagyobb látatja a páter Kis vesztett perinek* Kassa 1667 (**3345**) ellen. Sőt, hozzáteszi: „Tekintetbe véve azokat a meglehetősen hézagos ismertető vonásokat, melyeket Szalay Ambrus a Kálvinista Szemle 1920–21. évi folyamában (1920. december 19: 7, 1921: 6–7, 31–32, 62–63, 71) előadott Kis Imrének egy általa talált vitairatáról, ez aligha lehet más, mint éppen ez, s ebben az esetben bizonyosan a 45. sz. (vagyis Pósaházi: *Nagyobb látatja* etc. = **3345**) ellen van írva." Az *Egy könyvecske védelme* cím *Apologia pro libello, quod Calvinistae frustra laborant ostendere suam sectam totaliter extitisse ante Calvinum 1667. Cassoviae in 12°* formában szerepel a jezsuita bibliográfiai hagyományban (vö. Sotvellus 195). Erről a címről már Carlos Sommervogel is úgy vélte, hogy a most tárgyalt munkával, vagyis a *Pósaházinak egy ben-sült veres kolop titulusú feleleti ... semmire kellő*vel azonosítható (Sommervogel IV 1085). Ezt az azonosítást Heltai János részletes érveléssel támasztotta alá (MKsz 2007: 322–323). 2004-ben pedig ismét felbukkant az egykor Szalay birtokában lévő Kis Imre-példány is. Megállapítható volt róla, hogy az valójában Kis másik két művének, a *Cáfolat*nak (**3282**) és a *Végsőképpen succumbála*

aktorságában Pósaházinak (**3344**) a töredékeit tartalmazza (A töredék felbukkanásáról és azonosításáról ld. MKsz 2007: 310–323, Heltai János). Zoványi feljebb ismertetett feltételezései tehát nem erősíthetők meg.

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, –, **3345**, **3342**, **3346**, **3344**

Budapest *Univ* ①
Olim: Kassai jogakad.

Kis Imre: Quod professor Calvinisticus in ostensione Calvinisticae vetustatis succumbat. Cassoviae 1667. – Vide **3342**

3344

(KIS Imre): Vegsö-keppen svccvmbala actorsagaban Posahazi. [Kassa] (1667) [Türsch].

A^6 $[B]^8$? = [16 + ?] fol. – 8° – Orn.

Fitz, Joseph: Georg Michaelis Cassai und seine Bibliothek. Berlin und Leipzig 1927, 23 – Bucsay 633 – Čaplovič 618 – MKsz 2007: 329

Katolikus vitairat. – E kiadvány utolsó, tizenkettedik darabja a Kis Imre, sárospataki jezsuita és Pósaházi János, sárospataki református tanár között 1666 januárja óta nyomtatásban folytatódó polémiának (vö. **3284**). Belőle ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz néhány töredékes levelet. (Jelzete: „RMK I 1035d".) Egy másik töredékét pedig egykor a berlini Humboldt Egyetem Finnugor Intézetének könyvtára őrizte. Ez azonban 2000 körül „lappangott". (Egykori jelzete: „B. Hung. 28".) A berlini egyetem magyar könyvtárának anyagát 2011-ben visszaküldte eredeti őrzési helyére, a hallei egyetemi könyvtárba. Ma nem állapítható meg, hogy az említett töredékek is visszakerültek-e Halléba vagy elvesztek, mikrofilm másolatuk azonban az Országos Széchényi Könyvtárban megtalálható. (Jelzete: „FM 2/3789".)

A két töredékkel újabban Heltai János foglalkozott. A meglévő füzetjelek, őrszavak, az egész vita tartalmi összefüggései és a jezsuita bibliográfiai hagyomány alapján megállapította, hogy bennük összekeveredve találhatók részletek a most tárgyalt *Végsőképpen succumbála* című munkából és Kis Imrének a vita folyamán korábban megjelent *Cáfolat* (**3282**) című írásából. A jezsuita bibliográfiai hagyományban pedig e munka a *Quod ultimo deficiat professor Calvinisticus in ostendenda vetustate suae sectae* latin címmel azonosítható. Ezt Ján Čaplovič Carlos Sommervogel nyomán tévesen 1668. évi kassai nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (MKsz 2007: 324–327, Heltai János, Čaplovič 632a, Sommervogel IV 1085, vö. még Sotvellus 195).

Az e kiadványhoz tartozó, ma meglévő levelek a következők: A fent leírt címlap, amely feltételezhetően az A_1 levélre esett (Halle?), A_2 (Budapest), A_3 és a vele összefüggő A_6 (Halle?), A_4 (Budapest) és az egész kiadvány füzetjel nélküli, datált utolsó levele (Halle?). A főrész római I szám alatt az *[Én] pap levén, s te laicus Posaházi* szavakkal kezdődik (A_2a), s az „A" füzet meglévő levelein az *1–18* szövegpontok részletei olvashatók. Ezek témái: 1. Kis nem tartja szószapo-

rításnak a Szentírásról folyó vitákat, hiszen a Szentírás dönti el a hitre vonatkozó kérdéseket, az értelmezésért azonban az egyházhoz kell fordulni. 2. A kálvinisták és a valdensek vallásának egyezése. Az utolsó lapon az 57. pontban a vita lezárása olvasható: *Fel[te]tt szándékom az volt, hogy a mo[sta]ni Calvinisták vallásának nem [ré]giségét ... megmutassam*. A lap alján keltezés: *Pater Kyss Imre* [írtam] *Munkács várában, szent Jakab havának szent Jakab napján* [július 25] *1667 esztendőben*.

A mű meglévő leveleinek fotómásolatát Heltai János tette közzé (MKsz 2007: 338–342).

Kis a szöveg első pontjában említi meg e vitairat közvetlen előzményét: [Nyol]*czadik napján Ju*[nius vagy -lius] *folyó esztendöben* [már] *két esztendök*[től köztünk] *forgó disputációról* [írt] *könyvecskéd*... Vagyis a most tárgyalt munka, a *Végsőképpen succumbála* Pósaházinak 1667. június vagy július 8-án kiadott, vagy Kis által ekkor kézhez kapott könyvecskéjére válaszolt. Ennek címe Heltai következtetései szerint *Végső látatja a pater Kis vesztett perinek* lehetett (**3346**, vö. i. h.).

A budapesti töredéket először a Múzeum Antikvárium XII. árverés 2004. december 11-én című katalógusa ismertette tévesen mint Kis Imre *Volt-e valaha valaholott ... a mostani calvinisták vallása* című vitaindító művének a részleteit (**3284**). Valószínű továbbá, hogy e töredékekről számolt be meglehetősen hézagosan és pontatlan meghatározással Szalay Ambrus a Kálvinista Szemlében (1920 december 19: 7, 1921 január 9: január 23: 31; január 30: 39 és február 6: 62–63. Heltai János megállapításai MKsz 2007: 311–316).

Az egykori berlini töredékről először Fitz József, majd Bucsay Mihály adott hírt. Fitz beszámolója szerint azt Czeglédi István 1659-ben Kassán nyomtatott *Az országok romlásáról írott könyvnek első rész*e című művének (**2831**) kötéstáblájából áztatták ki. (Fitz, Joseph: Georg Michaelis Cassai und seine Bibliothek. Berlin und Leipzig 1927, 33 és Bucsay 633). A mű terjedelme mindkettőjük szerint A^8–D^8 = [32] fol. volt. A berlini töredékben valóban található egy D_1 és D_2 levél. Az utóbbi Heltai megállapítása szerint a *Cáfolat* utolsó levele (**3282**, vö. i. h.). Fitz és Bucsay azonban nem ismerte fel, hogy a töredék két mű részleteit tartalmazza, ezért valószínűleg mindketten úgy vélték, hogy az egyértelmű szövegzárás ellenére sem ért véget a D_2 levélen az általuk leírt mű, hanem folytatódott, és a datált lap lehetett a „D" füzet utolsó, 8. levelének rektója. Bizonyos azonban, hogy a kétleveles „D" füzet nem része a most tárgyalt műnek, ezért Fitz és Bucsay terjedelemmeghatározását semmi sem támasztja alá. Erre a szövegbeosztásból lehet következtetni. A ma ténylegesen meglévő, illetve másolatban fennmaradt összesen 10 nyomtatott lapon 18 szövegpont olvasható. A meglévő utolsó levél utolsó pontja pedig az 57. szövegpont. Arányos szövegbeosztás esetén tehát további 20-22 lapra terjedhetett a nyomtatvány, azaz A^8 B^8 = [16] levélből, vagyis 32 számozatlan lapból állhatott. Mivel azonban a főrész élén a római I szám olvasható, előfordulhat, hogy az esetleges római II, III etc. (?) számok alatt újrakezdődött a szövegpontok számozása, ezért a ma ismeretes adatok alapján nem lehet teljesen megbízhatóan megbecsülni e mű terjedelmét.

A kiadvány a tipográfiai anyag vizsgálata alapján Kassán Johann David Türsch műhelyében készült (Pavercsik Ilona közlése, vö. OSzKÉvk 1981, 358–359, Galli Katalin, Pavercsik Ilona).

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, **3346**, –

Budapest *Nat* ④ + cop. (Berlin) – Halle *Univ* (?) ④* (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3345

»PÓSAHÁZI János: Nagyobb látatja a' Pater Kis Vesztett Perinek, [Kassa] 1667 [Türsch]. 8°«

Theologiai Szemle 1925: 268 – MKsz 1932/34: 10

Református vitairat. – Pósaházi János sárospataki református tanár ezzel a ma példány alapján nem ismeretes traktátussal válaszolt Kis Imre sárospataki jezsuita *Pósaházinak egy ben-sült veres kolop titulusú feleleti megmutattatik semmire kellőnek lenni, avagy hogy pater Kissnek pöre el nem veszett* című, Kassán impresszuma szerint 1667. január 8-án megjelent írására (**3343**). Így kilencedik darabja volt a Kis és Pósaházi között 1666 januárja óta nyomtatásban folyó vitának. A mű egykori létezését először Zoványi Jenő feltételezte (Theologiai Szemle 1925: 268) Benkő József híradása alapján. Benkő Pósaházi magyar nyelvű vitairatainak felsorolásában említette ezt a művet az e tétel élén olvasható formában (Transilvania sive magnus Transilvaniae principatus... II. Vindobonae 1778, 283). Pósaházi ezen vitairatának egykori létezése Benkő híradása és az egész vita menete alapján kétségtelen. Zoványi szerint erre a munkára vonatkozik Sámbár Mátyás, kassai jezsuita következő megjegyzése is: *Amint Pósaházi János is, vesztett perinek végső látatjában* ... (Sámbár: *X ut tök*... Kassa 1667, **3347**, 550). Ez a megjegyzés azonban a Kis-Pósaházi vita egészét feldolgozó Heltai János megalapozottnak tekinthető feltételezése szerint Kisnek egy másik, példány alapján ma szintén ismeretlen művére vonatkozik, amely a *Végső látatja a Pater Kis vesztett perinek* címet viselhette (**3346**) és a vita tizenegyedik darabja volt; vö. MKsz 2007: 324–327).

Zoványi Jenő nem foglalt állást e kiadvány (a *Nagyobb látatja*) lehetséges nyomtatási helyéről (i. h.). A vita során Pósaházi első munkái Patakon jelentek meg (**3311**, **3312**). 1666 nyarán azonban már ő is Kassán nyomtattatott, valószínűleg, hogy vitairatai alkalmat ne teremtsenek Kisnek is a pataki nyomda használatának követelésére (vö. **3287**). Így joggal feltételezhető, hogy ezt a munkát is Kassán adta sajtó alá.

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, –, **3342**, **3346**, **3344**

3346

<Pósaházi János: Végső látatja a pater Kis vesztett perinek. Kassa 1667 Türsch.>

MKsz 2007: 329

Egykorú adatok alapján feltételezhető. – Református vitairat.

Ez a példány alapján ma nem ismeretes munka tizenegyedik darabja volt a Kis Imre, sárospataki jezsuita és Pósaházi János, sárospataki református professzor között 1666 januárja óta nyomtatásban folyó polémiának (vö. **3284**). Egykori létezésére Heltai János következtetett Sámbár Mátyás kassai jezsuita egy utalása, az egész vita menete és az egyes vitairatok címei

közötti összefüggések alapján. Eszerint e kiadvány az 1667. június 8-át vagy július 8-át közvetlenül megelőző napokban jelenhetett meg (MKsz 2007: 324–327).

Sámbár 1667 őszén Kassán kinyomtatott *X, ut tök* című könyvében így ír: *Amint Pósaházi is, vesztett perének végső látatjában a váldisták cikkelyeit, 49. számon felül valókat, kikről az előbbi írásiban semmit sem tudott, csak olyan Quodlibetica Apologiából szedte: noha a váldisták meg sem álmodták az ő idejekbeli autorokban* (**3347**, 550). Pósaházi korábbi munkáiban a kálvinisták és a valdensek között 49 egyező hitcikkelyt foglalt táblázatba (vö. **3311** és **3287**). Ezek szerint ebben a művében további egyezéseket igyekezett kimutatni.

Zoványi Jenő úgy vélte, hogy ez az utalás Pósaházi *Nagyobb látatja a' pater Kis vesztett perinek*, Kassa 1667 (**3345**) című művére vonatkozik, amelynek egykori létezését Benkő József híradása alapján indokoltan feltételezte (Theologiai Szemle 1925: 268, Zoványi Jenő és Benkő József: Transilvania sive magnus Transilvaniae principatus... II. Vindobonae 1778, 283). A vita menetéből és a vita egyes darabjainak címeiből azonban az következik, hogy a két híradás nem egy, hanem két műre vonatkozik.

A „per" metaforát először Pósaházi alkalmazta a polémia során megjelent vitairatok címében: *Ben-sült veres kolop, avagy Kis paternek vesztett peri*. Ezt Kassán nyomták valamikor 1666. május 30. és szeptember 20. között (**3287**). Erre Kis a *Ben-sült veres kolop ... semmire kellő ... pater Kisnek pöri el nem veszett*-tel válaszolt Kassán 1667. január 8-án (**3343**). Ez volt a vita nyolcadik darabja. Példányból nem ismert ugyan, de megalapozott Zoványi Jenőnek az a Benkőre épített feltételezése, hogy Pósaházi újabb felelete, a vita kilencedik darabja a *Nagyobb látatja a pater Kis vesztett perének* címet viselte (**3345**). A vitából az utolsó ismert darab Kis*: Végsőképpen succumbála aktorságában Pósaházi* című 1667. július 25-én kelt írása (**3344**). Mint Heltai kimutatta, ez nem következhetett a polémiában Kis írásai között közvetlenül a *Veres kolop semmire kellő ... pater Kisnek pöri el nem veszett* után (**3343**), mert olyan tartalmi utalásokat foglal magában előzményére nézve, amelyek a *Veres kolop semmire kellő*ben nem találhatók. Ezért megalapozottan feltételezhető, hogy Kis a két említett mű között egy harmadikat is megjelentetett, amelynek Sotvellusnál olvasható latin címe: *Quod professor Calvinisticus in ostensione Calvinisticae succumbat* (195), magyarul így adható vissza: *Pósaházi perét elvesztette (succumbála) a kálvinista régiség megmutatásában* (vö. **3342**). Ez volt a vita tizedik darabja. Ha azonban Kis említett két vitairata között egy harmadikat is megjelentetett, akkor Pósaházi részéről is feltételezni kell még egy vitairatot, különben mire felelt volna Kis a vita tizenkettedik darabjával, a példányból is ismert *Végsőképpen succumbálá*val (**3344**). Ezért kell feltételezni a most tárgyalt *Végső látatja a pater Kis vesztett perinek*-et, a vita tizenegyedik darabját.

Heltai feltételezése elfogadható. A vita menetéből ugyanis egyértelműen következik, és ezért biztosnak tekinthető, hogy Pósaházinak 1667. január 8-a után még két vitairata jelent meg ebben a polémiában. Az egyik a *Nagyobb látatja a pater Kis vesztett perinek* (**3345**), és még egy másik. A vitában előforduló címek az idézett gondolatmenet szerint valóban logikus sorrá rendeződnek. Ezért, igaz ugyan, hogy hagyományozódásukban a latinra való oda- és visszafordítás, valamint az utalásszerű adatok miatt sok a bizonytalanság, mégis valószínűnek látszik, hogy a másik elveszett, azaz a most szóban forgó mű a *Végső látatja a pater Kis vesztett perinek* címet viselte, vagy ehhez hasonlót.

Cf. **3284**, **3311**, **3282**, **3312**, **3283**, **3287**, **3279**, **3343**, **3345**, **3342**, –, **3344**

3347

[SÁMBÁR Mátyás:] A' három idvösséges kérdésre, a' Lutter és Calvinista tanitók mint felelnek? Ugy, a'mint Matkó István mondgya, fol. 128. X, ut Tök. Imé azért Matkó hazugságinak megtorkollása es Posaházi mocskainak megtapodása. [Kassa] 1667 [Türsch].

[ ]^{1}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Zz^{8}, Aaa^{8}–Ccc^{8} Ddd^{7+1}, Eee^{6}, [ ]^{1} = [2] + 794 [recte 798] + [14] pag. – 8° – Orn.

RMK I 1056 – Čaplovič 621

Katolikus vitairat. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Ezután következik az aláírás nélküli *Elöljáró tudósítás* (1–25). A mű törzse két nagyobb részre tagolódik. Az első az alábbi fejezeteket tartalmazza: *Az Matkónak ajánló leveléről* (25–33), *Első kérdés. Igaz-é a lutter és cálvinista vallás* (33-219); *Második kérdés. Csak a pápista hit igaz-é* (220–353); *Harmadik kérdés. A pápisták ellenkeznek-é a Szentírással, avagy inkább a lutterek és cálvinisták* (353–730). E fejezetek élőfeje: *Matkó hazugságinak megtorkolása.* A második rész címe: *X. tök [!] nevű könyvnek utolja, avagy Pósaházi mocskos írásinak megtapodása* (731–794). E rész élőfeje egy darabig *Pósaházi mocskainak megtorkolása*, majd *Pósaházi mocskainak megtapodása* (a 764. laptól). Végül két függelék zárja a kiadványt: A *Derekasabb dolgok lajtsroma*, vagyis a tárgymutató (Eee$_{1}$a–Eee$_{6}$b), és a sajtóhibák jegyzéke: *Hogy a nyomtató betűkhöz közel nem lehettünk, azokban ilyen derekasabb fogyatkozások estek* ([ ]$_{1}$a–b).

Ezen névtelen vitairat tartalmából kétségtelenül megállapítható, hogy szerzője azonos az ún. felső-magyarországi hitvitát elindító *Három üdvösséges kérdés* (Nagyszombat 1661) szerzőjével, vagyis Sámbár Mátyás jezsuitával (vö. **2997** és **3289**). A cím szövegében az *X ut Tök* kifejezés Takács Béla megállapítása szerint az egykori magyar kártya tök tízesén látható csörgősipkás bohócra utal (Takács 1978, 46). Az *Elöljáró tudósítás* a polémia eddigi menetét ismerteti, majd Sámbár viszontválaszai olvashatók Matkó István, felsőbányai prédikátor *Fövenyen épitetett ház romlása* (**3323**) és Pósaházi János, sárospataki tanár *A három kérdésre való summás választételnek ... megerősödése* (**3310**) című, 1666-ban Kassán megjelent műveire. Matkó és Pósaházi 1668-ban egyaránt feleltek Sámbár ezen írására (vö. **3481** és **3590**). Az egész vita áttekintő ismertetését ld. **2997**-es tételnél. (Ld. még: Horváth: Sámbár 85–93.)

Ezen kiadvány nyomdahelyének és nyomdásza nevének feltüntetése nélkül jelent meg, de már Szabó Károly (RMK I 1056) és nyomában Ján Čaplovič is a kassai műhely termékének tartotta (621). Véleményüket a betűtípusok vizsgálata igazolta (OSzKÉvk 2001: 358, Galli Katalin – Pavercsik Ilona).

Cf. **2997**!, **3310**, **3323**, –, **3481**, **3513**, **3590**

In 12 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3348

[1] UJ és o kalendariom Christus Vrunk születése után való, melly bisextilis 1668., mellyet most-is Magyar és Erdély Országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e v b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] ([Astrologiai?] [v]isgalas, avagy az pl[anetak]nak és egyéb nevezetes fö tsillagoknak forgásibol vött jövendöles ez Christus Vrunk születése [u] tán, mely bisextilis 1668. estendöre, mellyben az esztendönek [neg]y részeiről, hadakrol és b[etegsé]gr[öl] ... [?] deden ... [?] t ... [?] N e v b a r t h C h r i s t o p [h] B. S., theol. és [ast]rol.) Cassán [1667] Türsch David.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1067 – Sztripszky I 2058: 265 ← MKsz 1878: 274 – Čaplovič 620

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadványból ma három töredék ismeretes. A kötéstáblából kiáztatott egyik töredéket Fraknói Vilmos ismertette (MKsz 1878: 274.), az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2058: 265), figyelmen kívül hagyva Szabó Károly másik példányon alapuló leírását (RMK I 1067). A ma ismeretes harmadik, eddig bibliográfiailag le nem írt, az előzőeket kiegészítő töredék 2004-ben került az Országos Széchényi Könyvtárba (RMK I 1067, 3. példány). A naptárrész (A_1b–B_6a) beosztása megegyezik az 1658-ra kiadottéval (**2713**), az eltérés csupán annyi, hogy az év jellemző adatainak leírása a nap- és holdfogyatkozásokra vonatkozó ismeretekkel bővült. A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* Az önálló címlappal (B_6b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Az esztendőnek 4 ré*[*széről*]. *A télről* (B_7a–b) – [*Második része. A tavaszról*] (B_8a–b) – a C_1 levél jelenleg nem ismeretes, ezen minden bizonnyal a nyárról szóló fejezet, és az őszt tárgyaló rész eleje volt olvasható, az utóbbi szövegének vége a C_2b lapon található – a fentmaradt leveleken ezt követi *A Napban és Holdban leendő eklipszisekről* (C_2b) – *A hadról és békességről* (C_2b–C_3b) – *A betegségekről* (C_3b–C_4a) – *A földi termésről* (C_4a-b). Majd a *Sokadalmak Felső és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék olvasható (C_4b–D_2b). A ma meglévő töredékekből a C_8 levél hiányzik, ezért a július végi, augusztusi és szeptember eleji vásárokat tartalmazó szövegrész nem ismeretes. A kiadványt a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól, mostan ismét megjobbíttatott* című fejezet zárja, amelynek utolsó feljegyzése Zrínyi Miklós 1666 novemberében, majd Wesselényi Ferenc nádor 1667. március 27-én bekövetkezett halálát adja hírül (D_2b–E_8b).

A ránk maradt példányok alapján úgy tűnik, hogy a kalendáriumsorozat ebben az évben megszakadt, Johann David Türsch özvegyétől (1668–1669) és utódától, Ericus Erichtől (1669–1674) nem ismeretes kalendárium. A következő kassai naptár 1676-ra készült (MKsz 1955: 145, Bán Imre), 1675-től a nyomda szinte kizárólag a jezsuitáknak dolgozott.

Cf. **2713**!

Budapest *Nat* ④* ④* ③ – Cluj-Napoca *Univ* ④*

3349

MOSCOROW LACHOVIUS, Andreas de: Oratio funebris in exequiis ... matronae d. Margaretae Kronerianae, ... Valentini Bavmgarti, plebani et primarii ecclesiae Saxonicae unitariae Claudiopolitanae eclesiastae conjugis desideratissimae. Recitata in domo parochiali, MDCLXVII. 2. April ab Andrea de Moscorow Lachovio, ecclesiae Polon. pastore. Claudiopoli MDCLXVII [typ. principis, Brassai Major].

A^4 B^3 = 13 + [1] pag. – 4° – 1 ins.

Unitárius gyászbeszéd és gyászvers. – Ennek a bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványnak egyetlen példányát a kolozsvári Akadémiai Könyvtár őrzi. Címlapját az Estienne család nyomdászjegyét utánzó nyomdászjelvény díszíti, a címlap háta üres. A gyászbeszédet 1667. április 2-án Kolozsvárott, a parókia épületében Andreas de Moscorow Lachovius kolozsvári unitárius lelkész mondta Margareta Kroner, Valentin Baumgart kolozsvári szász unitárius lelkész felesége felett. A hallgatók megszólításával (*Admodum reverendi ... excellentissimi ... consultissimi viri...*) kezdődik az elhunyt dicséretére mondott gyászbeszéd (3–13.). A nyomtatvány végén a *Προσφώνησις ad pie defunctam matronam* című latin nyelvű gyászverset *plangebat Joannes Sirmerus, sch. majoris collaborator* (B_3b).

A szerző, Andreas de Moscorow Lachovius Lengyelországból jött Kolozsvárra. 1666-ban a kolozsvári unitáriusok óvári nagy iskolájának lektora, tanára, a gyászbeszéd címe szerint pedig az ottani lengyel unitáriusok lelkésze is volt. Családnevének második tagja Lachowce galíciai helységre utal, a de Moscorow lengyeles alakja pedig feltehetően Moskorzewski, az unitárius egyház lengyelországi történetében jól ismert család neve (vö. Estreicher 22: 590–592). A korabeli források szerint azonban a szerző Erdélyben inkább az Andreas Lachovius, Lachowski nevet használta (vö. Kawecka-Gryczowa, Alodia: Arianskie oficyny wydawnicze Rodeckiego i Sternackiego. Dzieje i bibliografia. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk 1974. 242. és Jakab Elek: Kolozsvár története. Bp. 1888. II. 811.).

Margareta Kroner első férje Martin Pauli, a kolozsvári szász unitárius egyház segédlelkésze volt. 25 évig tartó házasságukból két gyermek született. Megözvegyülve Valentin Baumgart, kolozsvári unitárius első lelkészhez ment hozzá, akivel hat és fél évet élt együtt. 56 éves korában, 1667. március 31-én halt meg. A gyászolók között a beszéd az első házasságból származó fiút, Stephan Pauli unitárius lelkészt és az iskola lektorát név szerint is megemlítette.

Az impresszumban csak a nyomdahely olvasható. A nyomtatvány kiállítása alapján azonban megállapítható, hogy azzal a nyomdakészlettel állították elő, amelyet az eddig ismert adatok szerint 1668-tól használt Kolozsvárott Veresegyházi Szentyel Mihály. Ez végső soron a gyulafehérvári nyomda készletével azonos. A megszűnt gyulafehérvári fejedelmi műhely tipográfiai anyaga 1666-ig Szebenben volt használaton kívül. Újabban előkerült adatok szerint az egykori gyulafehérvári nyomda 1667 óta Kolozsvárott volt, és vezetője, Brassai Major Márton neve is szerepel még 1667-es iratokban, tehát joggal lehet őt 1667-ben Kolozsvárott még az egykori fejedelmi nyomda faktorának tartani (MKsz 2005: 304 és 407, V. Ecsedy Judit). A nyomdászembléma használata eddig csak Debrecenből, az 1679-es évből volt ismeretes (V. Ecsedy–Simon 148.).

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

3350

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1668. Leutschau 1667 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3351

(ALSTED, Johann Heinrich:) Rudimenta lingvae Latinae in usum scholae Albensis hoc modo elaborata, ut puer unius anni spacio ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia denique syntaxis et radices sylvulae vocabulorum harmonicae addiscere possit. Editio decima. Leutschoviae 1667 Samuel Brewer.

A^8–L^8 = 176 pag. – 8°

RMK II 1097 – Čaplovič 1168

Latin nyelvtan. – A kiadvány tartalma és beosztása megegyezik az 1647-ben Gyulafehérvárott megjelent kiadáséval (**2168**). Ahhoz hasonlóan a névszó- és igeragozási mintáikban magyar megfelelőket is közöl. Mivel az 1647-i kiadás egyetlen példánya a 192. lapon megszakad, ezért nem lehet tudni, hogy abban is benne volt-e az a *Regulae de collectione litterarum* című fejezet, amellyel e kiadás zárul (172–174). Ez ugyanis sem a példányból ismeretes első kiadásban (Gyulafehérvár 1634, **1580**), sem a Ludovicus Philippus Piscator által átdolgozott harmadik kiadásban (Gyulafehérvár 1640, **1823)** nem szerepel. A címlap tanúsága szerint Alsted grammatikájának ez a tizedik kiadása. A hozzá időben legközelebbi, amelyből példány máig is fennmaradt, 1647-ben jelent meg (**2168**), és címlapján az „Editio quinta" megjelölést viseli.

Cf. **1580**!; **1823**!; –, **3537**, →

Budapest *Nat* ①

3352

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica auctore C u n r a d o D i e t e r i c o, ss. theolog. d., antehac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio nova, renovata. Leutschoviae 1667 typis Samuelis Brever.

A^{12}–F^{12} = 143 pag. – 12° – Orn.

RMK II 1098 – Čaplovič 1170

Evangélikus katekizmus. – A címlap háta üres, a 3. lapon külön cím nélkül kezdődik a káté szövege (3–143). A mű beosztása és szövege megegyezik az ugyanilyen terjedelmű 1654-es lőcsei kiadással (**2530**), illetve az 1645. évi trencséni kiadáséval is (**2115**).

Cf. **2115***!;, **2647**, –, **3690,** →

Bratislava *Univ* ②* – Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *Nat* ① – Odorheiu Secuiesc ①

3353

[1] ERYTHRAEUS, Joachim: Die harte wie aller glaubiger Creütz-träger, also insonderheit kämpffender Kind-Betterinnen Kranckheit seelige Cur, Lohn und Cron. Erzeigt an der Gedult und Vberwindung der ... Fr. Anna Katharina Seelmannin, deß ... Christiani Seelmanns ... pastoris der christlichen Gemeine in der königl. frey. Stad Leutschau ... gewesenen ... Hauß-Ehre. In dem sie ihres alters 32. Jahr, in ihrer harten Kindes-Geburth, sambt der verschlossenen Frucht diß Elend beschlossen ... am 3. Decemb. ... im Jahr Christi 1667. darauf der Leib christlich u. mit vieler Thränen in der Haubt-Kirch beerdet und auf Begehren die dabey gehaltene Leich-Predigt zum Abdruck verfertiget worden durch M. Joachimum Erythraeum, archi-diaconum daselbst. – [2] (ADAMI, Martin, sen.: Abdanckungs-Rede bey christlicher, hochansehnlicher u. volckreicher Leichbestattung der ... Frauen Annen Catharinen Seelmannin, geb. Zauchtlerin auß der königl. fr. Stad Oedenburg, des ... M. Christiani Seelmanns ... gewesener Hauß-Ehre u. lieben Ehe-Schatzes: alß ihr todter u. verblichener Leichnam ... in der Haupt Kirchen ... beygesetzet und die Leidtragenden biß vors trauer Hauß ansehnlich begleitet worden, vor dem Pfarrhause zur Leutsch gehalten von Martino Adami, deutschen Prediger daselbst.) Leutschaw (1667) bey Samuel Brewern.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1171

Evangélikus gyászbeszéd, latin és német nyelvű gyászversek. – A kiadvány Anna Catharina Zauchtler, Christian Seelmann lőcsei első lelkész feleségének halála alkalmából készült. A címlap hátán *M. Joachimus Erythraeus* az özvegy férjnek, kollégájának és barátjának, a hátrahagyott árváknak: *Petro Theodoro, Annae Katharinae, Mariae Susannae, Jeremiae Christiano* és *Annae Salome,* továbbá az elhunyt anyjának, *Maria Salome Schnelckin* született *Baumgartin*-nak ajánlotta a nyomtatványt, vigaszt, türelmet és enyhülést kívánva nekik (A_1b). Rövid imádsággal, bevezetővel és a bibliai szöveg megjelölésével kezdődik a halotti prédikáció, amelyet Joachim Erythraeus lőcsei segédlelkész mondott el 1667. december első hetében, Anna Catharina temetésén (A_2a–C_1a). A gyászbeszéd végén az elhunyt részletes életrajza olvasható:

Was nun den... Lebenslauf betrifft... (C_1b–C_3a). Ezután Martin Adami lőcsei német lelkésznek *Abdankungsrede...* című búcsúztató beszéde következik, amelyet a gyászoló ház, azaz a lőcsei parókia előtt mondott el a temetést követően (C_3b–D_2b). A gyászbeszédek után ezek tartalmát összefoglaló jelképes sírfelirat olvasható az elhunytról (D_2b).

A halotti prédikációkhoz öt gyászvers csatlakozik, a következő szerzőktől: (1) ... *Christiano Seelmanno, amico veteri academico, vicinus novus Hungaricus, Samuel Pomarius, ss. theol. d. et p. p. ac ... gymnasij Eperiessinensis ... director supremus...* (D_3a) – (2) ... *Isaacus Zabanius, theologiae polemicae et philosophiae theoreticae in Athenaeo Eperiensi p. p. ...* (D_3b) – (3) *Johannes Gallik Cantor in Iglo*, aki Seelmann tanítványa volt 1656-ban Sopronban (D_3b–D_4a) – (4) ...*Johannes Grams Neustad. ad Ericas Francus, ss. theol. stud.* (D_4b) – (5) *Klag-Seufzer* címmel ...*Johannes Martinus Meisner stud. von Coburg in Francken* (D_4b). Az első, második és negyedik vers latin nyelvű, a harmadik és az ötödik német.

Joachim Erythraeus (1637 – 1700) itthon Bártfán, majd 1656-tól Wittenbergben végezte tanulmányait, ahol magiszteri fokozatot szerzett. Hazatérve 1662-től a lőcsei német evangélikus egyház segédlelkésze lett. Németországi száműzetésében 1676-tól haláláig Stettinben látta el egyházi szolgálatát. Wittenbergi teológiai és filozófiai disszertációi, prédikációi és alkalmi versei jelentek meg nyomtatásban.

Anna Catharina Zauchtler, soproni szíjgyártómester leánya 1635-ben született; hamar árván maradva édesanyja, Maria Salome Baumgart nevelte fel. 1655-ben ment feleségül Christian Seelmann akkori soproni rektorhoz. Házasságuk 13 éve alatt tíz gyermeket szült, akik közül csak öt maradt életben. A lőcsei lelkész felesége 32 éves korában, 11. gyermeke világrahozatalakor hunyt el 1668. december 3-án. Halálára a gyászoló barátok számos gyászversgyűjteményt jelentettek meg (vö. **3359**, **3371**, **3445**, **3454**, **3465**).

A bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatvány egy példányát Borsa Gedeon fedezte fel a lőcsei evangélikus egyház könyvtárában (MKsz 1963: 119). Ezzel egy időben Ján Čaplovič is leírta a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárából (Ján Čaplovič: Tlače vydané na Slovensku do r. 1700 v byv. Lyceálnej knižnici. Zostavil dr. Ján Čaplovič. Bratislava 1963, 54), majd azóta Németországban is került elő újabb példánya.

Cf. **3359**, **3371**, **3445**, **3454**, **3465**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Bratislava) – Budapest *Acad* cop. (Bratislava + Levoča) – Gotha *Scient* ① – Levoča *Ev* ① – Wolfenbüttel ①

3354

FABRICIUS, Joannes: Dissertatio theologica de vnitate sensvs literalis cujusque dicti Scripturae Sacrae, quam ... praeses m. Johannes Fabricius, gymnasii Briznobanensis rector respondente Nicolao Zawodsky Uyheliensi ad diem Junii, horis antemer. defendendam suscipiet. Leutschoviae MDCLXVII Brewer.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4°

RMK II 1099 – Čaplovič 1172

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás két változatban ismeretes: *Generosis ... judicibus et senatoribus regiarum, liberarumque civitatum Cassoviensis, Leutschoviensis, Bartwensis, Eperjensis, Cibiniensis et Caesareopolitanae ... fautoribus et patronis suis...* (A-variáns). *Generosis ... judicibus et senatoribus regiarum liberarumque civitatum Cremniciensis, Novisoliensis, Carponensis, Weterosoliensis et Briznobanensis ... fautoribus et patronis...* (B-variáns). Mindkettő aláírója *m. Johannes Fabricius, gymnasii Briznensis rector*. Ján Čaplovič szerint létezett egy harmadik változat is Pozsony, Sopron, (Pozsony)Szentgyörgy, Modor, Bazin, Kiszuca és Ruszt szenátusának szóló ajánlással. Ebből azonban már Čaplovič sem ismert példányt (1172).

A főrész (A_2a–E_2b) negyvennégy paragrafusban értekezik a Szentírás „betű szerinti" értelméről (sensus literalis), annak különféle meghatározásairól, megkeresésének módjáról és feltételeiről, elsősorban a „misztikus" értelmezésre lehetőséget nyújtó bibliai helyekkel kapcsolatban, azaz amikor a sensus literalist (a szöveg intencionalis értelmét) nem közvetlenül a szó szerinti jelentés által, hanem a szavak által jelölt dolgokon keresztül lehet megragadni.

Ezeket a téziseket a breznóbányai evangélikus iskolában vitatták meg 1667 júniusában. A vizsgáztató Joannes Fabricius, breznóbányai rektor, a vizsgázó Nicolaus Zavodsky volt.

Joannes Fabricius (1635?–1675) hazai iskoláit többek között Bánban, Zayugrócon, Szakolcán, Szucsányban, Korponán és Kassán végezte, majd rektor volt Csetneken. 1658-tól tanult Tübingenben, ahol 1663 áprilisában magiszteri címet szerzett. Tanulmányait 1663-1664-ben Jénában folytatta, 1664. június 21-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre. 1666-tól Breznóbányán volt rektor, 1668-tól Kassán, 1673-ban Kisszebenben tanított, 1675-ben már itt is rektor.

Budapest *Acad* ① (B-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns) ① (B-variáns)

3355

FABRICIUS, Joannes: Examen discvrsvs p. Holovitii, quondam academiae Tyrnaviensis rectoris, quod ... praeses m. Johannes Fabricivs, gymnasii Briznobanensis rector respondente Melchiore Smrtnik Briznensi, ad diem (...) Junii horis pomeridianis publicae ventilationi exponet. Leutschoviae MDCLXVII typis Samuelis Brever.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4°– Orn.

RMK II 1100 – Čaplovič 1173

Evangélikus hitvitázó teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható szöveg nélküli ajánlás két változatban ismeretes, az egyik: *Generosis ... dominis ... Stephano Wyttniedy, dno in et de Musay, ... aulae Zrinianae familiari primario ..., nutricio Academico; ... Francisco Ketzer, dno de Lypocz et Peklan, comitatus Sarosiensis assessori primario etc.; ... Ambrosio Ketzer, dno de Lypocz et Peklan, bonorum ... Stephani Tököli praefecto ...; ... Andreae ..., Johanni, ... Melchiori Ketzer, dnis de Lypocz et Peklan, comit. Sarosiensis assessoribus ...; ... Adamo Dörsöffi, dno de Czerwenecz, ejusdem comitatus assessori ...; ... Georgio Radwani, dno de eadem* (A-variáns) szól, a másik: *Illustrissimo ... Stephano Tököli, domino de Kaysermarck, comitatus Arvensis supremo*

comiti, ejusdemque directori, equiti aurato ... ; ... Sigismundo Tököli, baroni de Stiawnik, Czetnek etc.; ... Matthiae Osztrosith, baroni de Ghyletincz, Illava, Hradeck, Ludanicz etc.; ... Stephano Petroczi, baroni de Cassa etc.; ... Francisco Niary, baroni de Bedeck, Berencz etc. ... (B-variáns) szól. Mindkét változat aláírója *Johannes Fabricius, p. t. gymnasii Briznensis rector.*

A főrész a tételek témájának megjelölésével kezdődik: *Examen discursus patris Holovitii, academiae Tyrnawiens. rectoris, quo ille regulas interpretationis apud Catholico-Evangelicos adhiberi solitas convellere ... allaboravit*, és *LVIII.* paragrafusban (*§*) védelmezi az evangélikusok bibliamagyarázati szabályait *pater Holovitius* értelmezésével szemben.

Joannes Fabricius vizsgatételei szerint ellenfele, *Holovitius* egykor a nagyszombati akadémia rektora volt, ám ez a név nem található a Lukács László által kiadott jezsuita rendi névsorokban (Lukács: Catalogi personarum és Lukács: Catalogus). Valószínűleg Paulus Hollovich rohói, illetve radosnyai katolikus pappal azonosítható (vö. **3375**).

Cf. –, **3375**

Budapest *Acad* ① (B-variáns) ②* (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns)

3356

FAUSTA connubialia, Ehe- und Hochzeit-glück dem ... Zacharias Rochsern, vornehmen Waldburger in der königl. freien Bergstad Schemnitz ... als ... Breutigam, wie auch ... Elisabeth, verwittibten Höflingerin, gebohrnen Armbrusterin als Frauen Braut, auf dem Ehrentag, welcher der 13. November dieses 1667. Jahres sein und in der königl. freien Bergstad Neüsohl freüdig begangen werden sol, zugeruffen ... von guten Gönnern und Freunden in Zips. Gedruckt zur Leutschaw 1667 bey Samuel Brewern.

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1174

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Zacharias Rochser selmecbányai polgár, bányatulajdonos és Elisabeth Armbruster, Johann Christoph Höflinger özvegyének 1667. november 13-án Selmecbányán tartott menyegzője alkalmából készült. A szepesi barátok és a jóakarók a következő versekkel köszöntötték a házasokat: (1) *m. Christianus Seelmann, past. Leutsch.* latinul (A_1b) – (2) *m. Daniel Klesch, evang. Pfarrh. in Kirchdr., Sonnet* címmel (A_2a) – (3) *Christoph Klesch, Pf. in Georgenberg. contub. XXIV. reg. notar.* (A_2a–b) – (4) *David Spielenberger d., der Stadt Leutschau bestellter Medicus* (A_2b–A_3a) – (5) *Philipp Heutsch, Pf. zu Matthsd., h. t. past. ad super. Poprad. senior* (A_3a) – (6) *Paulus Cuncius* latinul (A_3a–b) – (7) *Augustinus Serpilius, eccl. Caismarcen. minister* (A_3b) – (8) *Caspar Hain, sen. Leutsch.* (A_3b–A_4a) – (9) *Caspar Söldner, com. Scepus. jur. ass.* (A_4a) – (10) *Johannes Cilikius, p. t. gymn. Leutsch. coll.* latinul (A_4b) – (11) *Dein Mit=Schütz bey den Carpatischen Klüfften* álnéven.

A kiadványt a benne olvasható Daniel és Christoph Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-16, CK-32). Véleményük szerint a

Dein Mit=Schütz bey den Carpatischen Klüfften kifejezés *D. M. C. K.* kezdőbetűinek jelentése: „Der Magister Christoph Klesch".

A kiadványról első alkalommal Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 119), részletesen Ján Čaplovič (1174) írta le.

Ugyanerre az alkalomra két másik köszöntővers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3357**, **3361**)

Cf. **3357**, **3361**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop. (Bratislava + Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava) – Martin *Nat* ①

Olim: Levoča *Ev*

3357

GLÜCKWÜNTSCHENDE Hochzeit-Gedichte bey ehelicher Vermählung des ... Zacharias Rochser, ihr röm. käyserlich. Mayest. Dieners, ... Waldburgers in der königlich. freyen Berg-Stadt Schemnitz, wie auch des eusern [!] Raths u. Vormunds alda mit der ... Elisabeth gebohrnen Armbrusterin des ... Johann Christoph Höflingers von Impolckhaimb, ihr königl. röm. kayserl. Mayest. Hoffdieners, Ringburgers u. vier und zwanzigers in der königl. freyen Berg-Stad Neusohl hinterlassenen Wittib, wolmeinend von Neusohlerischen gutten Freunden überreichet am Tage des Hochzeit-Festes in Neusohl den 13. Novembr(is) ... MDCLXVII. Leutschaw (1667) bey Samuel Brewern.

A^4 = [4] fol. – 4º

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1175

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Zacharias Rochser selmecbányai polgár, képviselő-testületi elöljáró, bányavállalkozó és Elisabeth Armbruster, az impolkhaimi származású Johann Christoph Höflinger, besztercebányai hivatalnok és bányapolgár özvegyének 1667. november 13-án Besztercebányán tartott menyegzője alkalmából készült. Besztercebánya városban élő barátaik a következő költeményekkel köszöntötték a házasulandókat: (1) *Elias Greschner, pastor ecclae. Germ. Novisol.* latinul (A_1b) – (2–3) *Mathias Porsch, ecclae. Neosol. Germ. symmista,* a vőlegény sógora két költeménnyel, amelyek közül az első latin (A_1b–A_2a) – (4) *m. J. B. m. V.* (A_2b) – (5) *m. Johannes Heinzelius, reipub. Novisolien. civis ac literariae director* latin verssel (A_3a) – (6–7) *m. Matthias Stürtzer, scholae patriae conr. et org. ibidem* latinul és *An die Frau Braut, eine gebohrne Armbrusterin* című verssel (A_3a–b) – (8) *Johannes Strompff Scepus., p. t. scholae Novisol. studiosus et liberorum Höfflingerianor. paedagogus* latinul (A_3b–A_4a) – (9) *Johan Michael Höfflinger von Impolkaimb* a menyasszony előző házasságából származó gyermeke (A_4b). Ján Čaplovič (1175) szerint az *m. J. B. m. V.* monogram „m. Johann Bayer minister Varal." nevét rejti.

A selmecbányai származású Zacharias Rochser 1652 és 1654 között a wittenbergi egyetem hallgatója, több alkalmi vers szerzője volt.

A kiadványt első alkalommal Borsa Gedeon írta le (MKsz 1963: 119).

Az új házasok üdvözlésére két másik köszöntővers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3356, 3361**).

Cf. **3356, 3361**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Bratislava) – Levoča *Ev* ○ – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3358

HEINZEL, Joannes: Sacra disquisitio de natvra fidei jvstificae, quam ... in Montano Novisoliensi athenaeo, publicae et placidae θεολογούντων censurae submittit m. Johannes Heinzelivs, p.t. ejusd. athenaei rector, respondente Johanne Murgaschio Hajensi-Turoceno, gymn. alumno. Horis ante- et pomeridianis ad diem 13. Maji, anno MDCLXVII. Leutschoviae (MDCLXVII) typis Samuelis Brever.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4°

RMK II 1101 – Čaplovič 1176

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viris ... reverendis ..., Davidi Lani, ecclesiae Christi, quae Brisnae colligitur, antistiti et scholae inspectori ..., nec non comitatus Soliensis, Thurocien., Neogradien, utriusque Hontensis superintendenti ...; m. Christiano Seelmann, ecclesiae Leutschov. proto-mystae ... ac gymnasiarchae ..., ut et ... contuber. ... regiar. ac liber. civitatum assessori primario ...; Jeremiae Lepinio, ecclesiae Salatnen. pastori ..., contuber. Solien. assessori ..., compatri; pariter ... Michaeli Hinterskircher, p.t. judici ... reipubl. ... montanae civitatis Novisolien. primario; caeterisque ejusdem ... consularibus et senatus assessoribus.... Danieli Chmellio, p.t. judici ... civitatis Brisnen. primario reliquisque ejusdem ... senatoribus et curatoribus ...; ut et Michaeli Fischer, incolae civitatis Novisolien. ... et cuprifodinarum in Richtergrundt et Hermanetz cultori ... ac caes. regiaeque majest. montium inspectori, laborumque metallicorum subdirectori ...; Stephano Kochlasch, civi ... reip. Novisolien. ... et comitatus Soliensis assessori jurato, ac metallurgiae in civitate montana Schemn. et Buckowetz cultori ...; Johanni Kochlasch, inhabitatori ... civitatis Neosolien. ... et comitatus Soliensis assessori jurato ac in ... Buckowetz urburario.* Aláírója m. *Johannes Heinzelius, civis reipub. Novisolien. ac litterariae director*. A disputáció *Praeloquium*mal kezdődik (A_2a). E szerint a megigazító hit a kegyelem és Krisztus igazsága megragadásának egyetlen eszköze. Erről a megigazító hitről értekezik a főrész két *sectio*ban. *Sectio I. dogmatica, exhibens terminorum explicationem* (A_2b–C_3a) és *Sectio II. polemica, sistens quaestionis controversae decisionem (*C_3a–E_2a). A nyomtatványt ἐπίλυσις zárja (E_2b).

Ezeket a vizsgatételeket a besztercebányai evangélikus iskolában vitatták meg 1667. május 13-án. A vizsgáztató az iskola rektora, Joannes Heinzel volt, a vizsgázó a Turóc megyei Hajból származó Joannes Murgaschius.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ①

3359

KEMMEL, Johann: Trost-Reüme über einen traurigen und unverhofften Todes-Fall einer vornehmen ... Matron, als nehmlich ... Fr. Anna Catharina Seelmannin gebornen Zavchtlerin auß königl. fr. Stat Oedenburg, des ... H. m. Christiani Seelmanns Cob. Franc. ... Ober-Seelen-Hirtens alhier in kön. fr. Stat Leutschaw wie auch des Gymnas. inspectoris gewesener lieben Hauß-Sonne und ... Ehe-Schatzes, als selbte den 3. Monats-Tag Decemb. zwischen 8. und 9. Vhr des zum Ende lauffenden 1667. Jahres auch ihr Lebens-Ziehl bey Ablegung ihrer mütterlichen Bürde erreichet u. in dem Herrn Jesu, sambt ihrer Leibes Frucht, sanfft u. seelig eingeschlaffen ... den 6. aber dieses mit christlichen Ceremonien umb 1. Vhr nach Mittag auch ansehelichen Geleit zur Erden bestattet ... worden, jetzt gedachten ... Herrn Wittiber wie auch denen hinterlassenen Waysen, insonderheit auch der abwesenden ... Leyd-tragende(n) Fr. Mutter, Fr. Maria Salome verwittibte(n) Schnelckin geborne(n) Baumgartin zu Ehren, Trost u. Gefallen ... schuldigstermassen abgeeilet vom m. Johann. Kemmel, dero Zeit rectore gymn. daselbst. Leutschaw (1667) bey Samuel Brewern.

A^2 = [2] fol. – 4°

RMK II 1102 – Čaplovič 1177

Gyászvers. – A költeményt Johann Kemmel, a lőcsei gimnázium rektora írta Anna Catharina Zauchtlernek, Christian Seelmann, lőcsei első lelkész és gimnáziumi inspektor feleségének 1667. december 3-án bekövetkezett halálára. A címlap hátán *Jesus!* fohásszal kezdődik a 25. zsoltárral indított gyászvers, amelyet Kemmel az özvegy férj, az árvák és az elhunyt távollévő édesanyja, Maria Salome Schnelck vigasztalására adott ki nyomtatásban (A_1b–A_2b).

A címlap szerint Anna Catharina Zauchtler gyermekágyban halt meg 1667. december 3-án 8 és 9 óra között. Temetését december 6-án délután 1 órakor tartották tekintélyes kíséret mellett a lőcsei főtemplomban. Az elhunyt tiszteletére még más gyászversek is megjelentek (**3353**, **3371**, **3445**, **3454**, **3465**).

Szabó Károly e nyomtatványt még csak Cornides Dániel írói lexikonából ismerte (RMK II 1102). Példány alapján először Ján Čaplovič írta le (Tlače vydané na Slovensku do r. 1700 v byv. Lyceálnej knižnici. Bratislava 1963, č. 57.).

Cf. **3353**, **3371**, **3445**, **3454**, **3465**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① + cop. (Kežmarok + Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava) – Kežmarok *Ev* ①

Olim: Levoča *Ev*

Luctus Semproniensis fatum matronae castissimae ... Annae Catharinae, natae Zavchtleriae ... MDCLXVII. d. 3. Decembris defunctae plangens. [Leutschoviae] (MDCLXVII) typis Samuelis Brever. – Vide **3454**

3360

LUTHER, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri Latine et Ungarice. Leutschoviae MDCLXVII typis Samuelis Brever.

A^8–C^8 D^4 = [28] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1058 – RMK II 1103 – Čaplovič 1179

Evangélikus katekizmus latin és magyar nyelven. – A címlap háta üres. A kiadvány kéthasábos szedésben Luther kis katekizmusának latin és magyar nyelvű szövegét tartalmazza. A katekizmus a Tízparancsolat magyarázatával, a következő latin, ill. magyar fejezetcímmel kezdődik: *Quo pacto paedagogi suos pueros Decem praecepta simplicissime docere debeant – A Tizparancsolat. Miképpen a cselédes ember az ő háza népének azt egyigyűen eleibe adja.* A katekizmusnak a Tízparancsolatot, az Apostoli hitvallást, a Miatyánkot és a két szentséget (Keresztség, Úrvacsora) magyarázó törzsrészén kívül magában foglalja a reggeli és esti imádságot és asztali áldást is (A_2a–C_6a). Ezután szentírási idézetek következnek különböző rendű-rangú személyek számára: *Elegantes quaedam ex Scriptura sententiae, pro omnibus sanctis ordinibus ac statibus, per quas illi tanquam lectione sui officij et numeris [muneris!] admonentur – Házitábla, melyben mindenféle rendbéli emberek néminémű mondásokkal, ugy mint tulajdon leckéjökkel az ő tisztekről és hivataljokról intetnek* (C_6b–D_4a). A „leckékre" vonatkozó latin disztichonnal és magyar fordításával fejeződik be a kiadvány; a magyar vers kezdete: *Leckéjét kiki megtanulja* (D_4a).

A kiadvány Martin Luther kiskátéjának első fennmaradt latin–magyar kétnyelvű kiadása. Szövegét tekintve mind a XVI. századi magyar fordításoktól és átdolgozásoktól (pl. Kolozsvár 1550, **86**, Sempte 1577, **396**), mind a XVII. század elejéről Szebenből fennmaradt magyar nyelvű kiadástól (**974**) eltér, és a latin–német kiadásokkal rokon (**2632**, **3297**, **3428**).

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ① ①

3361

MELISMATA syncharistica festis Aphrodisiis ... nuptorum paris ... Zachariae Rochser, reg. lib. civit. Mont. Schemniciensis urburarii spectatissimi, sponsi, et ... Elisabethae de Armbrusteria ... familia sponsae ..., Johan. Christophori Höflinger, in reg. lib. civit. Mont. qua(m) Novisolium vocant civis ... relictae viduae die XIII. Novembris ... 1667 ... sacrata, dicata a quibusdam utriq(ue) conjugatorum haud male faventibus. Leutschoviae (1667) typis Samuelis Brever.

A^2 = [2] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1180

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Zacharias Rochser, selmecbányai polgár, bányatulajdonos és Elisabeth Armbruster, Johann Christoph Höflinger, besztercebányai polgár özvegyének 1667. november 13-án Selmecbányán tartott menyegzője alkalmából készült. A köszöntő versek szerzői: (1) *Jo. Conr. Barthius, Sempronii* (A_1b–A_2a) – (2) *Michael Höher, Pfarrer zu Modor*, németül (A_2a) – (3) *Gottfried Titius, der Kirche zu Schemnitz archi-diaconus*, németül (A_2a–b) – (4) *m. Caspar Schön, lyc. Schemniciensis rector* (A_2b) – (5) *Johannes Hammer, Pfarrer zu Pilssen*, németül.

A kiadványról első alkalommal Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 119), részletesen Ján Čaplovič (1180) írta le.

Ugyanerre az alkalomra két másik köszöntővers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3356**, **3357**).

Cf. **3356**, **3357**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop. (Martin + Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava) – Levoča *Ev* ○ – Martin *Nat* ① – Spisská Nová Ves *Ev* ○

3362

EIN[E] NEWE Erfindung [einer] allgemeinen arithmetischen Practick Julii Caesaris von Padua, welche an allen Orten im Kauffen verkauffen und verhandeln allerley Kauffmans Wahren [so w]ol in grossen als kleinen in [all]erhand Sorte(n) Müntz auch [d]ie kleine Müntze(n) in grosse [un]d die grosse in kleine zu verwandeln dienstlich ist. Jetzt wiederumb auffs new mit fleiß corrigirt und gebessert. Leutschau 1667 bey Samuel Brewern.

A^8–N^8 $O^{7+[1?]}$ = [111 + 1?] fol. – keskeny 16°

MKsz 1923: 253 – Čaplovič 1169

Szorzótáblák. – E kiadvány egyetlen példányát Tóth László ismertette (MKsz 1923: 253). Megállapította, hogy ez az első magyarországi, német nyelven megjelentetett számoló könyvecske. A címlap hátán *Dem günstigen Leser wünschet Julius Caesar von Padua Glück und Heil* címzett *Vorrede* (A_1b-A_5a) után kezdődnek a szorzótáblák. Az egyetlen fennmaradt példány az O füzet 7. levelével megszakad. Minthogy a nyomtatvány előszava kivételével, beosztása tekintetében teljes egészében egyezik a Váradon 1653-ban (**2506**) és a következő esztendőben ugyancsak Lőcsén megjelent kiadással (**3460**), valószínűnek látszik, hogy csupán egyetlen levél hiányzik a végéről. E levél utolsó lapján valószínűleg a *Tabula Cebetis*t is közölték.

Cf. **1063**!*; **2183**!; –, **3460**, →

Budapest *Nat* ②*

3363

»Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1668. Levoča 1667 Brewer. 16°«

Čaplovič 1180a

Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – Erről az ismeretlen naptárkiadásról Ján Čaplovič adott hírt (1180a), de példányát már ő sem találta a pozsonyi egyetemi könyvtárban. A kalendárium ma sem található. Čaplovič adatközlésének alapja valószínűleg a könyvtár Jezuitská inventar III. (r. vyd. 1974) Príloha č. 2. p. 4. című gépiratos katalógusa volt, amelyben a következők olvashatók e munkáról: „Neubart, Krištof: Nowý a starý Kalendář. Levoča, Brewer. 1668. 2 listy". Jelzete: „17 G 4678" volt. Ez alapján a naptárkiadás egykori létezése kétségtelen, de belőle már a katalógus elkészítése idején is csupán két levél volt meg. A fenti leírás a naptárak általános katalogizálási szokásait figyelembe véve minden bizonnyal az 1668-ra szóló és 1667-ben nyomtatott naptárkiadásra vonatkozik. Így gondolta ezt már Ján Čaplovič is (1180a).

Cf. **3101**!

3364

PAVLOVITZ, Michael: Ἑπτὰς controversiarum physicarum de cavsis corporis natvralis, quam ... in ... gymnasio Montano-Novisoliensi sub praesidio m. Johannis Heinzelii, p. t. ejusdem gymnasij rectoris ... publicae disquisitioni subjicit Michael Pawlowitz Turoceno-Jessen(en)sis, autor et resp. anno MDCLXVII. ad diem 24. mens. Maji. ... Leutschowiae MDCLXVII typis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1073 – Čaplovič 1182

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a szerző, *Michael Pawlowitz Turoceno-Jessenensis, autor et resp. Parodia ex Horat: lib. 3. od. 26.* című verssel ajánlja művét ... *pastoribus ecclesiarum Novisoliensium, ... ut et inclyto magistratui ... civitatis Novisoliensis ... fautoribus*. Majd rövid *Prooemium* után (A_2a) a főrész hét kérdést (*controversia*) vet fel, és mindegyikre egy-egy tézisben felel (A_2a–B_4b). Megállapítja, hogy a fizika általános részében inkább az okokról, mint az alapelvekről van szó; majd az anyagról (*materia*), a világ teremtéséről (*creatio*) és az értelmes léleknek (*anima rationalis*) és vele az eredendő bűnnek (*peccatum originis*) az emberek által való továbbhagyományozódásáról értekezik. A kiadványt *Thomas Finalis Zolio-Hajnicensis, gymn. ejusd. alumn.* köszöntő verse zárja (B_4b).

A vizsgatételeket a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1667. május 24-én. A vizsgáztató Joannes Heinzel, az iskola rektora, a vizsgázó, aki magát a tézisek szerző-

jének nevezte a Turóc megyei Jeszenőről való Michael Pavlovitz volt. Ő 1668-1669-ben Wittenbergben folytatta tovább tanulmányait. Hazatérve 1674-ig Turócszentmártonban volt lelkész és az iskola rektora. Hite miatt bebörtönözték és gályarabságra ítélték. 1675-ben gályarabként halt meg.

E nyomtatványt Szabó Károly csupán Johann Samuel Klein híradása alapján (Nachrichten I 398) vette fel bibliográfiájába 1665. évi zsolnai nyomtatványként, s szerzőjének Joannes Heinzelt jelölte meg (RMK II 1073). Pukánszkyné Kádár Jolán a Todoreszku-Horváth könyvtár példánya alapján 1667. évi ismeretlen régi magyar nyomtatványként adott róla hírt, s szerzőjének már helyesen Michael Pavlovitzot tartotta. Ján Čaplovič azonosította Szabó híradását a Pukánszkyné által leírt példánnyal, és a kiadványt kizárta a zsolnai nyomtatványok közül (1182 és CCLXVIII).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3365

POMARIUS, Samuel: De veritate religionis Lvtheranae disputatio theologica, quam in ... gymnasio Epperiessinensi ... statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum publice defendere sustinebit ... Franciscus Nyari de Bedegh, liber baro ac haereditarius dominus arcis Berencz nec non castelli Szeptencz Ujfalu etc. praeside Samuele Pomario, ss. theol. d. ejusdemque et linguarum orientalium professore publico primario, gymnasijq(ue) dicti moderatore ac directore supremo, ad diem (XX) Decembris a. C. MDCLXVII. Leutschoviae (1667) typis Samuelis Brever.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1104 – Čaplovič 1183

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Stephano Theökeöly, perpetuo de Kesmark, ... comitatus Arvensis comiti supremo, haereditario arcis Arvae ..., opportunae tum ex Transylvania reduci et Epperiessinum adventati*, aláírása *Respondens et praeses*. A főrész *Theses theologicae de veritate religionis Lutheranae* belső címmel kezdődik, és 27 tételt foglal magában (A_2a–C_4a). Az utolsó lapon üdvözlő vers olvasható *Ad ... Samuelem Pomarium*. Szerzője *m. Johann Kemmelius, gymn. pat. p.t. rector* (C_4b).

A főrész bevezetésképpen három szó (vox) (religio, Lutherana, veritas) alapjelentését, majd a tételekben általuk jelölt konkrét tartalmat (res) határozza meg. Ezután hat érvvel kívánja igazolni a lutheránus vallás igazságát (vö. XI. thesis). Közülük kettőt ebben a disputációban fejt ki, a további négyet az ugyanerről a témáról a következő évben megjelentetett vizsgatételek tárgyalják (**3459**). Az első érv a lutheránus vallás alapvetése (principiuma), hogy tanításai teljes egészében a Szentíráson alapulnak. A második érv a lutheránus vallás ezzel adekvát tárgya (objectuma), hogy valóban ezeket a Szentírással egyező tanításokat hirdeti és követi.

Ezeket a tételeket 1667. decemberében az Országos Széchényi Könyvtár első példányában olvasható kézírásos bejegyzés szerint 20-án vitatták meg a magyarországi evangélikus rendek

eperjesi főiskoláján. A vizsgáztató Samuel Pomarius, a főiskola igazgatója, a teológia és a keleti nyelvek professzora volt, a vizsgázó bedeghi Nyáry Ferenc. Minden bizonnyal személyesen vett részt a vizsgán Thököly István, az evangélikus egyház tekintélyes pártfogója, aki az ajánlás szerint Erdélyből hazatérőben meglátogatta Eperjest.

Cf. –, **3459**

In 9 bibliothecis 11 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Ev*, *Nat* – Kalocsa *Dioec* – Kežmarok *Ev* – Kremnica *Ev* – Levoča *Ev* – Martin *Nat*

Refutatio quaest. Mathiae Sambar. Leutschoviae 1667. = **Appendix 250**

3366

SACRUM hymenaei honorem ... Avgvstini Serpilii, ecclesiae lib(erae) regiaeq(ue) civitatis Caesareoforensis Germanicae diaconi ..., sponsi et ... Susannae ... Johannis Meltzelii, civis et mercatoris reipubl(icae) Caesareof(orensis) haud postremi filiae ..., sponsae 7. Idus Octobr(is) ... MDCLXVII. p[r]osperum felicemq(ue) cupiunt amici et fautores. Leutschoviae 1667 apud Samuelem Brever.

A^4 = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1105 – Čaplovič 1184

Lakodalmi versek. – A költemények Augustin Serpilius, késmárki német segédlelkész és Susanna Meltzel, Jan Meltzel késmárki kereskedő lányának esküvőjére készültek. A menyegzőt 1667. október 9-én tartották, az ifjú párt barátaik és jóakaróik a következő versekkel köszöntötték: (1) *Thom. Greb, eccl. Caesareof. pastor* (A_1b) – (2–4) *Abraham Eccardus, ecclesiae Leibicensis pastor, Εὐπράττειν καὶ εὐγαμεῖν* címen, valamint ugyanő *Idem* aláírással kronosztichont tartalmazó jókívánsággal és szintén kronosztichont tartalmazó *Corollarium*mal (A_1b–A_2a) – (5) *Johannes Meltzelius, ecclesiae Topsch. pastor* (A_2a–b) – (6–10) *Venceslaus Johannides Moravus, gymnas. Caesareof. rector* cím nélkül, *I. Augustinus Serpilius anagram.*, *II. Susanna Melcelia anagram., III* és *Mantissa* címmel (A_2b–A_3b) – (11) *Johannes Gross, sch. patr. con*rector (A_aa) – (12) *Johannes Conradi Musna Transylv., cantor Caesareof.* (A_4a–A_4b) – (13) *Matthaeus Beichel, scholae Caesareof. quartae classis auditor* (A_4b).

Augustin Serpilius (1643–1699) szülővárosában, Késmárkon kezdte iskoláit, majd Kőszegen, Sopronban tanult. 1662-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre. 1664-ben hazatért, Lőcsén prédikátor, majd 1666-tól késmárki német segédlelkész volt. 1675-ben lengyelországi száműzetésbe kényszerült, 1682-től haláláig Bojanowoban működött lelkészként.

Budapest *Acad* cop. (Bratislava + Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava)
Olim: Bratislava *Acad* – Levoča *Ev*

3367

SEELMANN, Christian: Aller alten, insonderheit wolbetagten Kirchen-Lehrer Bet- und Danck-Psalm, in Davids Psalterbüchlein der LXXI. Von dem weiland ... H. Francisco Nemet, der reinen Evangelischen, Augspurgischer Confession verwandten deütschen Kirchen Gemein in dieser königl. freyen Stad Leutschau in Ober-Ungern treufleißigem hochverdientem Lehrer und Seelsorger numehr seel. zu seinem Leich-Spruch vorher erwehlet, und wenn Er bey ehrlicher Begräbnis erkleret were, daß Er auch zum Gedächtniß den Nachkommenen heraußgegeben würde, verordnet und anbefohlen, wie denn jenes den 23. Jan. des 1667. Jahres war Dom. 3. Epiph. dieses bald darnach, auf Begehren, beides aber nach dem Vermögen das Gott dargereicht, ins Werck gesetzet worden von M. Christiano Seelmann, Cob. Fr. Pfarrern zur Leütsch. (Leutschau 1667) Samuel Brewer.

A^4–F^4 = [24] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1185

Evangélikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Christian Seelmann, lőcsei főpásztor 1667. január 23-án, Franz Nemet, volt lőcsei segédlelkész temetésén tartotta. A címlap hátán a szerző, *M. C. S. P. L.* az elhunyt hozzátartozóinak ajánlotta a gyászbeszédet, név szerint: *Fr. Judith, einer gebornen Corwathin, seiner ... verwittibten Hausfrauen, Fr. Maria Demoschin, einiger und hochbetrübter Frauen Tochter etc., desgleichen denen ... Herren Söhnen Hrn. Antonio auf der preußisch-hohen-Schul Königs-Berg, Hrn. Johanni bei der sächsischen Fürsten-Schul Grim und Nathanaeli in der berühmten Stadtschule allhier* ... (A_1b). A prédikáció bibliai textusát halála előtt még Nemet választotta ki. A 71. zsoltárból vett részleteket Seelmann imádságként és hálaadásként magyarázta, és az egyházi tanítókra alkalmazta (A_2a–D_3a). A gyászbeszédet az elhunyt életrajza zárja: *Kurz gefasster Lebenslauf, aus des seel. Hr. Franc. Nemet eigenhändigen weitläuftigern Bericht gezogen* (D_3a–E_1b).

Ezután külön cím nélkül következik Seelmann újabb prédikációja abból az alkalomból, hogy Johann Kemmel lőcsei rektor és Regina Stürbitz keresztelés nélkül meghalt fiacskáját temették. Ebben „a szokatlan halotti prédikáció helyett" tanítást nyújtott az ilyen temetés lehetséges voltáról (E_1b–E_4b). A harmadik gyászbeszéd az elhunyt Nemet háza előtti halotti búcsúztató (E_4b–F_2a). A gyászbeszédekhez csatlakozik: *M. Johann. Kemmelius, gym. pat. p. t. r.* elhunyt barátja tiszteletére írott (1) hosszabb latin és (2) német gyászverse (F_2b–F_3b), továbbá két rövid német vers: (3) az özvegynek *David Paücker S. H.*, (4) Nathaniel Nemetnek, az elhunyt fiának pedig Christian Seelmann fia, *Petrus Theodorus Seelman* írt atyja parancsára vigasztaló verset (F_4a).

Seelmannak Nemet felett tartott első gyászbeszéde az elhunyt személyével kapcsolatban egyháztörténeti adatokat is tartalmaz az evangélikus egyház jubileumairól.

Franz Nemet (1599–1667) a prédikáció végén olvasható életrajz szerint sok szerencsétlenséget élt át gyermekkorában. 1619–1623 között a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait. Hazatérve rövid ideig Bártfán volt konrektor, majd 1624–1631 között Illésfalván evangélikus lelkész, 1630-ban a fraternitás conseniora is. 1631-ben hívták meg Lőcsére diakónusnak: ezt az

egyházi hivatalt töltötte be 1659-ig, kényszerű nyugalomba vonulásáig. 11 született gyermeke közül 1667-ben már csak az ajánlásban felsorolt egy leány és három fiú volt életben. Nemet 1667. január 21-én hunyt el.

A korábban bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványt Borsa Gedeon ismertette a lőcsei evangélikus egyház könyvtárából (MKsz 1963: 119), akárcsak Ján Čaplovič (Čaplovič 1185).

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ①

3368

[1] SEELMANN, Christian: Geistliches Gesicht aus der Offenbar. Johan. XX. 12. Ich sahe die Todten beide groß und klein stehen für Gott, samt tröstlichen Bericht aus Gottes Wort in einer christlichen Leichpredigt, als ... Hr. Samvel Pomarivs der H. Schrifft doctor, ... nun ordentlich beruffener moderator et director supremus und professor ss. theologiae et ll. orientalium primarius der ... evangelischen H. Landstände ... neülich fundirten gymnasii illustris in ... Epperies, itzo hochbetrübter Herr Vater: ingleichen die ... Fr. Dorothea gebohrne Reüßnerin, hochbekümmerte Frau Mutter, ihr liebgewesens nun seliges jüngstes Töchterlein Martham christlich ... zur Erde bestattet zu Georgenberg, einer aus den zipzerischen [!] XIII Städten in der Kirch u. Gemein daselbst, bey dem Grabstettlein den 3. Octob. dieses 1667. Jahrs vorgetragen und ... herausgegeben vom M. Christiano Seelmann, past. Leutschov. – [2] (WEISS, Tobias: Abdanckung bey dem ... Begräbniß eines zarten Kindleins Marthae, des ... H. doctoris Samvelis Pomarii, ... directoris supremi und professoris ss. theologiae primarii auff dem gymnasio zu Eperies jüngsten Töchterleins vor dem Pfarhoffe zu Georgenberg, den 23. October in diesem lauffenden 1667. Jahr gehalten von Tobia Weiß, Pfarrern zu Deütschendorff.) [Leutschau] (1667) bey Samuel Brewern.

„A"-variáns: A^4–E^4 = [20] fol. – 4°

„B"-variáns: A^4–E^4, A^4 = [24] fol. – 4°

„C"-variáns: A^4–E^4, A^4 B^2 = [26] fol. – 4°

RMK II 1106 – Čaplovič 1187

Evangélikus gyászbeszédek, latin és német gyászversek. – A két gyászbeszéd Szepesszombatban 1667. október 3-án hangzott el Samuel Pomarius és Dorothea Reüssner Martha nevű kislányának temetésén. A nyomtatvány három, terjedelmét tekintve is különböző változatban ismert. Az „A"-variáns csak a prédikációkat tartalmazza, gyászversek nélkül. A címlap hátán *Denen ... christlichen ... Eltern, Hrn. Vater und Fr. Mutter wie auch der seligruhenden Martichen hinterlassenen, leidtragenden, lieben Geschwistrigen...* ajánlotta a nyomtatványt, és minden együtt gyászolónak vigaszt kívánt az első gyászbeszéd szerzője, *M. Christ. Seelmann* lőcsei evangélikus első lelkész (A_1b). Bevezető és a címben is megadott bibliai textus után következik a beszéd (A_2a–D_4a), amelynek végén olvasható a kis halott életrajza (D_4a–D_4b). A rö-

videbb halotti búcsúztatót a szepesszombati parókia előtt Tobias Weiss, poprádi evangélikus lelkész tartotta (E_1a–E_4b).

Epicedia címmel, ismétlődő „A" füzetjellel, külön címlap nélkül ezután latin és német nyelvű gyászversek csatlakoznak a prédikációkhoz. A nyomtatvány ezen részének rövidebb („B"-variáns) és hosszabb („C"-variáns) változata is van. A gyászversek szerzői a négy levél terjedelmű „B"-variánsban a következők: (1) *Michael Liefman, eccl. German. Cassov. pastor primar. ... et liber. regiarumque civit. harum part. superint.* – (2) *Johannes Sartorius, pastor Eperjen.* (A_1a) – (3) *Michael Pancratius, d.. et p. p.* (A_1b) – (4) *Trauer-Ode* címmel az egyetlen német nyelvű gyászvers, szerzője Pomarius régi boroszlói iskolatársa *... in Eperies, Johannes Müller, der Teutschen Kirchen daselbst Prediger* (A_1b–A_2a) – (5) *Georgius Curjanyi, ecclesiolae Hung. Epperj. pastor, depromisit an. 1667. 8. Novemb.* (A_2b) – (6) *Joannes Rosaides, eccl. Slav. Eperies. submissus pastor* (A_2b) – (7) *Isacus Zabanius, theol. pol. et phil. theoreticae p. p. lubens adjecit* (A_3a) – (8) *Elias Ladiver f. logic. ib. p. p. et convict. r.* (A_3a–A_3b) – (9) *Adam Lasius, oratoriae p. p.* (A_3b–A_4a) – (10) anagrammára írta versét *Paulus Michaelis, Lypt. poes. p.* (A_4a). A nyomtatvány „B" változatának utolsó lapján az elhunyt sírfelirata: (11) *Inscriptio epitaphii in templo Georgiomontano prope sacrarium positi* és (12) *H. M. P. C.* prózában írott vigasztalása olvasható a gyászoló szülőkhöz (A_4b).

Az *Epicedia* hosszabb, hat levél terjedelmű változata („C"-változat) a felsoroltakon kívül további öt gyászverset foglal magában, szerzőik a következők: (13) *Leid- u. Freud-Bezeugungen* címmel írt verset *Daniel Klesch, ... der Zeit evang. deütscher Pfarrhr in Kirchdrauff u. der ... Brüderschafft derer XXIV regal. past. in Zips ... sen.* (B_1a–B_1b) – (14) latin verset *Joach. Erythraeus, eccl. Leutsch. archidiaconus* (B_1b) – (15) német nyelvű költeményt *Christoph Klesch, Pfarr. in Georgenberg, contub. XXIV. reg. notarius* (B_1b–B_2a) – (16) *Miscentur tristia laetis* címmel, hasonlóan Johannes Sartoriushoz írt gyászverset *Martinus Adami, diac. Leutsch.* (B_2a) – (17) *Alloquium paracleticum, quo Christus archisynagogum Jairum filiolam lugentem prosecutus est* címmel prózában írt vigasztalást a gyászoló apának *M*[agister] *C*[hristian] *S*[eelmann] *P*[astor] *L*[eutschoviensis]. Ennek végén újra olvasható a temetés dátuma, *3. Octobr. die Jairi an. 1667* (B_2b).

Martha Pomarius, Samuel Pomarius magdeburgi lelkész legkisebbik leánya Magdeburgban született, az ó kalendárium szerint 1667. március 26-án (azaz április 5-én), és március 29-én keresztelték meg. Mivel apját az 1667-ben megnyitott eperjesi líceum igazgatására hívták meg, a család Magyarországra jött. A kislány a hosszú úton megbetegedett. Amikor az év szeptember végén megérkeztek Szepesszombat városába, a gyermek október 1-jén, 25 hetes és 4 napos korában meghalt. A bevezető szerint azért Christian Seelmann tartotta a gyászbeszédet, mert Christoph Klesch szepesszombati lelkész Gregor nevű testvére temetésére ment Eperjesre (A_2b).

A bibliográfiai szakirodalom a nyomtatvány különböző variánsait eddig nem tartotta nyilván: mind Szabó Károly (RMK II 1106), mind Ján Čaplovič (1187) a nyomtatvány leghosszabb változatát írta le. Németországban maradtak fenn a gyászvers nélküli példányok, a magyarországi példányok hosszabbak. A „B"-variáns egy kivétellel eperjesi lelkészek és tanárok gyászverseit tartalmazza, a „C"-variáns még szepességi, lőcsei lelkészek verseit is. Valószínűleg ez utóbbiakat később kapta meg a nyomda, ezért készült az *Epicedia*-rész két változatban.

A kiadványt a benne olvasható Daniel és Christoph Klesch-vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark (Bibl. Klesch. DK-15).

Bratislava *Acad* ① (C-variáns) – Braunschweig *Arch* ① (C-variáns) – Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) (+ cop. partim Kežmarok) – Budapest *Ref* ① (C-variáns) – Gotha *Univ* ① (A-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (C-variáns) ① (C-variáns) – Levoča *Ev* ① (C-variáns) – Wolfenbüttel ① (A-variáns)

3369

SEELMANN, Christian: Der vor dem Unglück weggeraffte, der Seelen nach zum Fried gekom(m)ene, dem Leibe nach in seiner Kammer ruhende Gerechte, weiland ... Hr. Georgivs Milleter, der königl. freyen Bergstad Iglo bißher hochverdienter Hr. Richter, numehr seeliger, welches Leichnahm mit dieser christl. Leich-Predig aus dem Esa. LVI. 1. 2. 13. 14. ansehlich in seine Ruhe-Kammer versetzet worden, am Festtage Johannis des Teüffers A. MDCLXVII. Dieselbe aber ist auff Begehren zu gedachter Zeit und Ort gehalten und denen hochbetrübten Verwittibt- und Verweiseten zu Trost, denen vielgeliebten hinterlassenen Verwandten und Bekannten zum letzten Ehrn-Gedächtniß herausgegeben von M. Christiano Seelmann Cob. Fr. Pfarrhern zur Leütsch. (Leütsch 1667) Samuel Brewer.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 1186

Evangélikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Christian Seelmann, lőcsei főpásztor 1667. június 24-én mondta el Iglón Georg Milleter, a hivatala idején elhunyt iglói bíró temetésén. A címlap hátán *Christian Seelmann, P. L.* az elhunyt hozzátartozóinak ajánlja a nyomtatványt: *... der ... Frauen Susanna gebornen Peyerin ... nun hochbetrübten Wittibe, ... H. Paulo Milletern, dieser Zeit ... Vormund, H. Johanni Milletern, ... Stadtschreiber in der königl. freien Bergstadt Neüdorff etc., wie dann auch denen andern ... nächst anverwandten lieben Kindern und Kindes-Kindern, die ... dieser Leichpredig andächtig zugehöret* ... (A_1b). A bibliai textus alapján azt magyarázta prédikációban, hogy hogyan nevezte a próféta a jámbor meghalókat és mit tartott halálukról (A_2a–D_1b). Az elhunyt életét részletes *Lebenslauf* mutatja be (D_1b–D_3b), és rögtön ehhez, az életrajz befejezéseként gyászvers csatlakozik ugyancsak a szerzőtől (D_3b–D_4b).

Georg Milleter (1610–1667) a prédikáció befejezéseként olvasható életrajza szerint előkelő hivatalokat viselt: hét évig bíró volt, nyolc éven keresztül szepesi gróf, s a közbeeső időben városi tanácsos is. Két házasságából 11 gyermeke született. Váratlanul, egy nap leforgása alatt halt meg, 1667. június 21-én.

A bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványt Borsa Gedeon a lőcsei evangélikus egyház könyvtárából ismertette (MKsz 1963: 345), akárcsak Ján Čaplovič (1186).

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ①

3370

THOMAE, Elias, sen.: Secvndas tedas ... Gothofredi Titii et conterranei et condiscipvli et a puero amici jucundissimi, hodie veritatis in Montana Schemnicio doctoris solertissimi, ex animo jubet esse secundas, Elias Thomae, Minervii Poson. r. Levtschoviae (1667) ex officina Samueli Brewer.

[1] fol. – 305 × 260 mm – Init.

RMK II 1107 – Čaplovič 1188

Lakodalmi köszöntő beszéd. – Az egyleveles nyomtatvány Gottfried Titius, selmecbányai evangélikus lelkész üdvözlésére készült, Euphrosina Keiserrel tartott esküvője alkalmából. Szerzője Elias Thomae, aki földijének, tanulótársának és gyermekkori jó baratjának nevezi a vőlegényt. Az esküvőt 1668. január 10-én tartották (vö. **3444**), az előre kinyomtatott üdvözlőbeszéd kelte: Pozsony, 1667. november 14.

Idősebb Elias Thomae (?–1687) osztrák származású evangélikus tanár, borostyánkoszorús költő. Mint magiszter került Pozsonyba, 1649-től volt a pozsonyi evangélikus gimnáziumnak előbb tanítója, 1653-tól subrektora, majd 1662-től konrektora, 1664-1669 között pedig rektora. Ezután haláláig Boroszlóban töltött be tanári állást.

Ugyanerre az alkalomra további négy, köszöntőverseket tartalmazó gyűjtemény jelent meg Lőcsén (vö. **3438**, **3439**, **3444**, **3468**).

Cf. **3438**, **3439**, **3444**, **3468**

Budapest *Nat* ①

3371

TIEFTRUNCK, Daniel: In acerbum et luctuosum obitvm Annae Catharinae ... dni m. Christiani Seelmanni Leutschoviens. pastoris et gymn. inspectoris vigilantissimi etc. ... conjugis desideratissimae, difficili Lucinae labore una cum prole d. III. Decembr. a. o. r. MDCLXVII. extinctae nenia συμπαθείας testandae causa scripta a m. Daniele Tieftrunckio, gymn. Sempr. p. t. rect. aliisq(ue) fautoribus et amicis suo loco subscriptis. [Leutschoviae] (MDCLXVII) tpyis [!] Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1189

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A kiadványt az 1667. december 3-án gyermekágyban elhunyt Anna Catharina, Christian Seelmann, lőcsei evangélikus lelkész feleségének halálára állította össze feltehetően a címlapon szereplő Daniel Tieftrunck, a soproni evangélikus gimnázium rektora, továbbá a házaspár más jóakarói és barátai. Cím és aláírás nélkül, a címlap hátán kezdődik (1) Tieftrunck gyászverse (A_1b–A_2a). Ezután a következő szerzők szerepelnek költeményeikkel: (2) *Praeceptori charissimo deproperab. valetudinarius m. Michael Unger* (A_2a) – (3*) Johannes Friedelius, gymn. Sempr. conr.* (A_2a–A_2b) – (4) *Johann. Kalinkius, cant. Sempr.* (A_2b–A_3a) – (5) *Lucas Psyllius* (A_3a) – (6) német verset írt *Seinem ... Hr. Praeceptori ... Mich. Ruess, g. S. c.* (A_3a–A_3b) – (7–8) az *Epitaphium* című latin és a német nyelvű gyászvers szerzője *Clemens Titelius von Neudorff* (A_3b) – (9) *Johannes Hannke Varalio Pannonius* (A_4a) – (10) német nyelvű költemény, aláírója *Paulus Blecher Leutsch.* – (11) *Klagrede* című német gyászvers, szerzője *David Peüker* (A_4a–A_4b). Az 5. gyászversshez kapcsolódó jegyzetek a nyomtatvány végére kerültek (A_4b): *Pignora quinque patr[is]* címmel

a Seelmann házaspár öt életben lévő gyermekének felsorolása születési dátumaikkal együtt, majd értük fohász.

A gyászversgyűjtemény első felét többnyire a soproni evangélikus gimnázium tanárai írták, további verseket pedig szepességi jóakarók. A soproni verssszerzők közül Unger Mihály és Michael Rues egykor Christian Seelmann soproni rektor tanítványa volt. Anna Catharina Zauchtler halálára számos halotti versgyűjtemény jelent meg, vö. **3353,3359**, **3445**, **3454**, **3465**.

A nyomtatvány unikum példányáról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 119), majd bekerült Ján Čaplovič bibliográfiájába (1189).

Cf. **3353**, **3359**, **3445**, **3454**, **3465**

Budapest *Nat* cop. – Kežmarok *Ev* ①

3372

TRAUER-GEDICHTE und Mitleidens-Bezeügungen gegen ... Herrn M. Daniel Kleschen, gecrönten käys. Poeten, d. Z. evang. Pfarherrn in Kirchdrauff und der löblichen Frat. derer h. h. XXIV. regal. past. in Zipß seniorn etc. und dessen geliebten Hauß Ehre, der ... Frauen Elisabethen geb. Gruberin von Oedenbvrg, beyden hertz- und hoch-betrübten Eltern als sie über die zwey vorigen im Jahr 1665. hier beerdigten Kinder Gregorii Danielis von vier Jahren und Annae Judithae von 1 1/2 Jahren das jüngste und liebste Söhnlein Nahmens Ezechiel Daniel von 1 1/4 Jahren, welches Gott ... zu end lauffende 1667. d. 2. Decemb. ... früh-zeitig ... abgefodert, schmertzlich beklagten von guten Freünden als Trost zu-sprechungen aufgesetzet im Jahr 1667. d. 6. Decemb. Leutschaw (1667) bey Samuel Brewern.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1108 – Čaplovič 1190

Gyászversek német és latin nyelven. – A gyászverseket Daniel Klesch koszorús költő, szepesváraljai evangélikus lelkész és szenior, valamint felesége, Elisabet Gruber vigasztalására írták barátaik abból az alkalomból, hogy Ezechiel Daniel nevű fiuk 1667. december 2-án meghalt. Az egyes versek címei és szerzői: (1) *Ezechiel Daniel Klesch. Liter-kehr. Ich Edelkleinstes lache. An die hochbetrübte Frau Mutter*, szerzője *Paulus Cuncius Prediger daselbsten* (A_1b–A_3a) – (2) Ugyancsak *Paulus Cuncius*tól Daniel Klesch nevére szóló latin nyelvű anagramma, amelyet Cuncius korábban, 1665-ben írt Daniel Klesch Szepességre való visszatérése alkalmából (A_3a) – (3) *Anrede der hochbetrübten Frauen Mutter an ihr liebstgewesenes Ezechelein* és (4) *Antwort desselben an seine vielgeliebte Fr. Mutter* címmel *Jacob Günther Bürger und Freysaß in Kirchdrauff* vigasztaló versei (A_3b) – (5) az *Excerpta ex literis consolatoriis amici optimi gratiam et divinam consolationem per Christum* című, felerészben latin, felerészben német nyelvű prózai szöveget *P. C. F. J.* állította össze (A_4a–b) – (6) cím nélküli latin vers, *adjecit ... dn. m. Kleschii ejusd. filii Christophori Danielis olim S. Georgini et nunc hic Waralii paedagogus domesticus, Thomas Böhm Limpach, ex Inf. Hung. Pannonius* (A_4b).

A nyomtatvány címlapján a gyászversgyűjtemény összeállításáról olvasható dátum, 1667. december 6. a temetés időpontja lehetett. Ezechiel Daniel Klesch 1666 őszén született, és 1667. december 2-án halt meg. A címlapon a Klesch házaspár korábban elhunyt gyermekeit is megemlítették: az 1665-ben négyéves korában meghalt Gregor Danielt és a másfél évesen meghalt Anna Judithot.

Budapest *Nat* ①

3373

[1] UJ és o kalendariom, ez urunk születése után való bissextilis 1668. mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2](Rövid astrologiai visgalas erre a' szökö (avagy bissextilis) Christus születése után való 1668. esztendöre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból esö jelenések ez also világon, illendö szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által). Lötsén [1667] Brever Samuel által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – color.

MKsz 1930: 140 – Čaplovič 1181

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657-re szóló lőcsei naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az ezt megelőző évektől eltérően az utolsó naptártábla verzóján (B_6b) olvasható *A földnek míveléséről, mikor és minemű napokra kell vigyáznod* című verses tanács. Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Vess búzát, Aegidii*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon (B_7a) fejezetei: *Első rész. Melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatnak meg. I. A tél* (B_7b–B_8a) – *II. A tavasz* (B_8a–C_1a) – *III. A nyár* (C_1a–b) – *IV. Az ősz* (C_1b–C_2a) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_2a–C_4a) – *Harmadik rész. Háborúságról és békességről* (C_4a–C_5a) – *Negyedik rész. A betegségekről* (C_5a–b) – *Ötödik rész. A földi termésekről* (C_5b–C_6a) és külön fejezetszám nélkül *Az üstökös csillagról, hogy mit jegyezzen, és hogy nem csak egy időre tartozzék*, amelyet az *Ezt most, de ha meg nem halok* kezdetű rövid versike zár le (C_6a–b). A *Sokadalmak Felső és Alsó Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzéket (C_7a–D_4b) a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* követi (D_5a–E_8b), amely Wesselényi Ferenc 1667. március 27-i halálhírével zárul.

A kiadványt első alkalommal a Todoreszku-Horváth könyvtár részeként Pukánszkyné Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 140).

Cf. **2654**!

Budapest *Nat* ① – Târgu Mureş ②*

Acta et decreta synodi dioecesanae Strigoniensis. Tyrnaviae 1667. = **Appendix 251**

3374

»AURORA aeternitatis... Tyrnaviae 1667 [typ. Academicis].«

Čaplovič 2020

Katolikus imádságoskönyv. – E példányból ismeretlen nyomtatvány egykori létezését először Ján Čaplovič feltételezte (2020), az Acta Jesuitarum in Hungaria ab anno 1648 usque 1683 című kézirat alapján (pars II. 161; Martin, Matica slovenská „C 86 fol."). E történeti összefoglalásban az 1667. év alatt a nyomdára vonatkozóan többek között a következő megállapítás olvasható: „Typographia hoc anno ad laborantis industriae p. Ladislaij Zeney maiora sumpsit incrementa: nam praeter alia minutiora, repressus ... Item Latina Aurora aeternitatis exemplaria". A példányszámra vonatkozó konkrét adatot a kézirat írója nem adta meg. Az idézetben említett „Ladislaus Zeney" azonos Senyey Lászlóval, aki ebben az időben praefectus typographiae volt (Lukács: Catalogi personarum IV 25). Ezek alapján az feltételezhető, hogy 1667-ben a nagyszombati nyomdában már legalább másodízben jelent meg ez a könyvecske, amely címéből ítélve leginkább imádságokat foglalhatott magában. A rendelkezésre álló, hiányos leírás alapján az első kiadás nem azonosítható. Az 1710-ben Nagyszombatban kiadott, legrégebbi magyarországi nyomtatott könyvárusi jegyzék tanúsága szerint ekkoriban 15 dénárért árultak *Aurora aeternitatis* című 24º alakú kiadványt. Megjelenési helyét és idejét azonban nem jegyezték fel (MKsz 1888: 66). Valószínűnek tűnik, hogy a fenti kiadvány korai változata annak a példányból is ismert, *Aurora aeternitatis, qua piae mentes ad felicem aeternitatem excitantur, in usum clientum Marianorum denuo novis interpositis cupris typis excusa* című imádságoskönyvecskének, amelyik címe szerint „denuo" jelent meg 1737-ben Budán, ugyancsak 24º formátumban (Petrik I 144), majd később mint *Editio novissima, caeteris auctior et emendatior* Kassán 1758-ban 12º alakban (Petrik VII 51). A budai kiadásban az *Officium Beatae Mariae Virginis* és az *Officium defunctorum* részeket követően a kiadvány felét *Aurora aeternitatis* élőfejű könyörgésgyűjtemény követi (165–336), amely minden valószínűség szerint az 1667. évi nagyszombati kiadvány magját alkotta. Főbb részfejezeteinek címe: *Aurora excitans hominem ad felicitatem aeternam per donum creationis. – Aurora illuminans hominem ad felicitatem aeternam per donum redemptionis. – Aurora custodiens hominem ad felicitatem aeternam per donum custodiae. – Aurora conservans hominem ad felicitatem aeternam per donum conservationis. – Aurora custodiens hominem ad felicitatem aeternam per donum spei.*

3375

<Hollovich, Paulus: Discursus regulas interpretationis apud Catholico-Evangelicos adhiberi solitas convellens, fidemque eorum humanam esse demonstrans. Tyrnaviae 1667 typ. Academicis.>

Theologiai Szemle 1925: 268 – MKsz 1932/34: 11 – Čaplovič 2017

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat.

E mű kinyomtatását Zoványi Jenő feltételezte Joannes Fabricius breznóbányai rektor 1667 júniusában válaszként kiadott iskolai vizsgatételei alapján (Theologiai Szemle 1925: 268, MKsz 1932/34: 11 és vö. **3355**). Fabricius a következőképpen utal az általa cáfolt munkára: *Examen discursus patris Holovitii, (quondam) academiae Tyrnawiens. rectoris, quo ille regulas interpretationis, apud Catholico-Evangelicos adhiberi solitas, convellere, fidemque eorum humanam dumtaxat esse, demonstrare allaboravit* (**3355**: címlap és A_2a).

Fabricius híradása alapján ellenfele, *Holovitius* egykor nagyszombati rektor volt, Zoványi feltételezése szerint pedig az ellene írt disputáció idején még életben volt. Ám a Lukács László által kiadott rendi névsorokban nem található ilyen név (vö. Lukács: Catalogi personarum és Lukács: Catalogus). Esetleg azzal a Paulus Hollovichcsal azonosítható, aki 1653–1655 között Bécsben volt egyetemi hallgató, 1665 körül Tapolcsányban, 1669–1672 között Rohón, illetve Radosnyán volt katolikus pap.

Fabricius többször hosszabban idéz a *Discursus*ból, de egyszer sem utal arra, hogy nyomtatott művel vitatkozik.

Mindez alapján bizonyos, hogy létezett egy „Holovitius" nevű szerzőnek *Discursus* című vitairata, amelyben az evangélikusok bibliamagyarázati szabályairól azt óhajtotta kimutatni, hogy azoknak csupán emberi hitelük van. Mivel Johannes Fabricius nyomtatásban felelt rá, elfogadható Zoványi feltételezése, hogy Hollovich is nyomtatásban jelentette meg a *Discursus*t Nagyszombatban nem sokkal 1667 júniusa előtt (i. h.), Čaplovič szerint még 1666-ban (2017). A nyomtatás helye Kassa is lehetett. A kor hitvitázási szokásainak ismeretében azonban nem zárható ki az az eshetőség sem, hogy Hollovich csupán kéziratban terjesztette munkáját.

Cf. **3355**, –

3376

<Kalendárium és prognosztikon az 1668. esztendőre. Nagyszombat 1667 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2724**!

3377

<Oktató rendi a Keresztfán Halálra vált Jesus Krisztus Congregatiójának. Nagyszombat 1667 typ. Academicis. – 12°>

MKsz 1994: 419

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve.

E példányból ma már ismeretlen kiadvány emlékét Katona Istvánnak a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött kézírásos könyvjegyzéke őrizte meg a fenti formában (MKsz 1994: 419, Szelestei N. László).

A cím alapján a mű tartalmára nem lehet határozottan következtetni, feltételezhető, hogy a társulat alapszabályait tartalmazta. A nagyszombati Agonia Christi társulat 1660-ban alakult (vö. Tolvay Imre: Ortus et progressus ... Societatis Jesu universitatis Tyrnaviensis a primis illius initiis ad annum usque MDCLX. Tyrnaviae 1725, 188–189, RMK I 1355). Reguláinak ma példány alapján ismeretes legkorábbi kiadása 1686-ban jelent meg Nagyszombatban (RMK I 1355 – vö. Knapp: Pietás 212).

Mivel Katona leírásai általában megbízhatóak, tételei azonosíthatóak (vö. MKsz 1994: 418, Pozsony 1643, **2021,** Nagyszombat 1651, **2387, 2835, 2918**), így ebben az adatában sincs ok kételkedni.

Cf. –, →

3378

POLANCUS Joannes: Breve directorium ad confessarii, confitentis munus recte obeundum m. Joanne Polanco, theologo Societatis Jesu authore. Tyrnaviae MDCLXVII [typ. Academicis] Matthaeus Byller.

A^{12}–I^{12} = 216 pag. – 12° – Init.

RMK II 1110 – Čaplovič 2021

Katolikus kalauz a gyóntatáshoz. – A címlevél után dátum és aláírás nélküli előszó olvasható a szerzőtől *Ad lectorem* (3–6). A kalauzt *Praefatio de substantia, fini et efficienti causa Sacramenti poenitentiae* vezeti be (7–12). A főrész a következő nagyobb fejezetekből áll: *Caput I. De confessarii cura circa personam suam ac primo de scientia* (13–25) – *Caput II. De cura vel industria confessarii circa actus poenitentis* (26–51) – *Caput III. De fine huius Sacramenti* (51–69) – Caput IV. *De confessarii cura circa absolutionem* (63–69), amelyhez függelék járul, *In appendices directorii praefatio*val (69–70). Ennek az utóbbi terjedelmes résznek a fontosabb alfejezetei: *Interrogatorium* (70–93) – *Interrogatorium brevius in carmen redactum memoriae causa* (93–99) – *Quaedam de statibus variis et primo de dominis temporalibus* (99–117) – *De propriis remediis peccatorum* (117–127) – *De restitutione* (127–150) – *De excommunicatione* (150–192) – *De suspensione* (192–195) – *De interdicto* (196–205) – *De cessatione a divinis* (205–207) – *De irregularitate* (207–216).

Joannes Polancus (1516–1577) 1541-ben lépett be a jezsuita rendbe. Loyolai Szent Ignác titkára és munkatársa volt a jezsuita rend alkotmányának megalkotásában. Később a szicíliai rendtartomány provinciálisa lett. Sok kiadást megért *Breve directorium* című műve először 1554-ben jelent meg Rómában.

Ján Čaplovič (2021) a Szabó Károly által leírt nyomtatványt „A" variánsnak tekintette és „B" variánsként elkülönítette attól azokat a példányokat, amelyekben a címlevél utáni két jelöletlen levélen Matthaeus Byller, nagyszombati nyomdász ajánlólevele olvasható *Nicolao Posgay, electo episcopo Scopiensi, abbati S. Helenae de Földvár, praeposito Orodiensi, ecclesiae metropolitanae*

Strigoniensis praeposito majori et canonico, ... archiepiscopi Strigoniensis in spiritualibus vicario et ... sac., caes. reg. majest. consiliario. Ez az ajánlólevél azonban nem ehhez a gyóntatási kézikönyvhöz készült, hanem annak a következő évben kiadott, *Methodvs ad eos adjuvandos, qui moriuntur* című, ugyancsak Polancus által írott művével közös kiadásához (**3475**). A nyomdász ugyanis azért mond köszönetet Pozsgai Miklósnak, hogy szorgalmazására és segítségével két Polancus-művet jelentethet meg: *dum opuscula Ioannis Polanci, optimi in hac arte magistri ad praelum revocas, perque illum salutares poenitentibus propinas aquas et in ultimo certamine bene armatos Christianos pugiles transmittis ad coronas* ([ ]$_1$b). E két mű közül az első nyomtatása 1667-ben készült el, a másodiké azonban csak 1668-ban (ld. részletesen a **3475** tétel leírásában). Az előbb elkészült kötetet önállóan is terjesztették, bár a példányok nagy része a következő évben kinyomtatott másik munkával és az ahhoz készült közös indexszel együtt maradt fenn. A mű előszó nélküli példányai azonban ebben az esetben is önálló kiadványnak tekintendők.

Cf. –, **3475**

In 43 bibliothecis 75 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *SJ*

Pongrácz György: Aggratulatio chronographica ... Nagyszombat 1667. = **Appendix 252**

Synodi provincialis decreta, anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae per ... Franciscum Forgach de Ghimes, ... Rituali Stigoniensi nunc primum annexa, jussu ... Georgii Szelepchényi... [Tyrnaviae] MDCLXVII. = **Appendix 251**

3379

SZELEPCSÉNYI György: Georgivs Szelepcheny ... archi-episcopvs Strigoniensis, lociqve eivsdem comes perpetvvs, s. Sedis Apostolicae legatvs natvs, primas regni Ungariae, svmmvs secretarivs, cancellarivs ac .. regiaeque majestatis consiliarius intimus Universis Christi fidelibus salutem in Domino sempiternam. ... Tyrnaviae (1667) [typ. Academicis] Matthaeus Byller.

[1] fol. – 500 × 358 mm – Init.

Čaplovič 2022a

Búcsút hirdető körlevél utánnyomata. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak egyetlen példánya ismeretes. IX. Kelemen pápa Rómában 1667. július 18-án kelt, jubileumi búcsút hirdető brévéjének a szövegét tartalmazza, amelyet Szelepcsényi György esztergomi érsek, Magyarország prímása 1667. augusztus 26-án Nagyszombatban kelt körlevelében rövid bevezetőt követően ad közre *S(anctissi)mi ... Clementis ... papae IX. jubileum universale ad implorandum divinum auxilium initio sui pontificatus* címmel, *I. G. Slusius* aláírásával. A pápai bréve után

az érsek megnevezi azt a két, Nagyszombatban lévő templomot, ahol a magyarországi katolikusok augusztus 28. és szeptember 11. között teljes feloldozásban részesülhetnek.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

3380

»UTITÁRS. Azaz Reggel, s Estve és egyéb üdökben gyakorlando Imádságok... Nagyszombat 1667 [typ. Academicis].«

Čaplovič 2023

Katolikus imádságoskönyv. – E példányból ismeretlen nyomtatvány címét először Ján Čaplovič adta közre bibliográfiájában (2023), az Acta Jesuitarum in Hungaria ab anno 1648 usque 1683, pars II. 161 kézirat alapján (Martin, Matica slovenská „C 86 fol."). E történeti összefoglalásban az 1667. év alatt a nyomdára vonatkozóan többek között a következő megállapítás olvasható: „repressus libellus Precum Ungaricus vulgo Uti tarsz exemplaribus ... diversor(um) subsidio." A példányszámra vonatkozó adat helyét a kézirat üresen hagyta. Ezek szerint az imádságoskönyvet 1639-es (**1787**) és 1643-as (**2024**) pozsonyi megjelenése után Nagyszombatban is, és ugyanabban az évben Pottendorfban is (**3389**) kiadták. A mű szerzőségére vonatkozóan lásd **1787.**

Cf. **1787***, **2024**; **Appendix 220**, –, **3389**, →

3381

ZAVATKAY, Georgius: Regia laureata reduci ab exilio sapientiae exstructa et honori ... aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureorum promotore r. p. Georgio Zavatkay Societatis Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore et professore ordinario a ... nobili Humanitate in ... vniversitate Tyrnaviensi dedicata, anno MDCLXVII. Tyrnaviae MDCLXVII typis academicis, Matthaeus Byller.

A^{12} B^{10} = [22] fol. – 12° – Orn., init.

RMK II 1111 – Čaplovič 2024

Köszöntő versek. – A nyomtatvány azoknak az új filozófiai baccalaureusoknak a köszöntésére készült, akiket 1667-ben avatott fel Georgius Zavatkay filozófiaprofesszor a nagyszombati egyetemen. A címlap háta üres. A nyomtatvány elején *Dedicatio* köszönti az ünnepelteket (A_2a–A_3a), akik három év alatt a száműzött *Sapientiát*, az ország megőrzőjét hazavezették. Miként a római császárok diadalmenete alkalmával különféle koszorúval övezték Rómában az oszlopokat, házakat és falakat, így az ünneplő diáktársak is egy-egy koszorút nyújtanak át az ünnepelteknek a hét görög bölcs egy-egy oszlopra írt mondását megverselő költemények kíséretében. A főrész a kö-

vetkező verseket tartalmazza: [1] *Praeludium canit Phoebus.* Szerzői: *Michael Revay l. b. de Reva Hungarus, Alexander Anyos de Faicz nobilis Hungar.* (A_3b–A_5b) – [2] *Columna I. Non spondeto. Thales Milesius.* (A_6a–A_8a) – [3] *Sapienti regi regum corona aurea.* Aláírói: *Adamus Bartakovith de Bagonya nobilis Hungar.* és *Georgius Bartakovith de Bagonya nobilis Hungar.* (A_8a–A_8b). – [4] *Columna II. Mensura in rebus optimum. Cleobulus Lyndius.* (A_8b–A_{10}b) – [5] *Sapienti pictae tabulae laurea florida.* Aláírói: *Franciscus Sandor de Szlavnicza nobilis Hungarus* és *Georgius Sandor de Szlavnicza nobilis Hungarus.* (A_{10}b–A_{11}a) – [6] *Columna III. Moderare iram. Periander Corinthius.* (A_{11}b–A_{12}b) – [7] *Sapienti magistro virtutis stellata laurea.* Szerzőjük: *Francisus Marsinay nobilis Hungarus.* (A_{12}b–B_1a) – [8] *Columna IV. Nihil nimirum. Pittacus Mitylenaeus.* (B_1a–B_2a) – [9] *Sapienti tutelae reipublicae laurea triumphalis. Emericus Raimanus, nobilis Hungarus* aláírásával (B_2a–B_2b) – [10] *Columna V. Nosce te ipsum. Chilo Spartanus.* (B_2b–B_4a) – [11] *Sapienti conservatori orbis. Laurea civica.* Aláírójuk: *Joannes Waskovicz nobilis Hung.* (B_4a–B_4b). – [12] *Columna VI. Omnia malorum plena. Bias Prienen.* (B_4b–B_6a) – [13] *Sapienti ecclesiae propugnaculo laurea pacifica.* Szerzőjük: *Paulus Szölössi nobilis Hungarus.* (B_6b–B_7a) – [14] *Columna VII. Expecta finem. Solon Atheni.* (B_7a–B_8a). Végül [15] *Sapienti ... viro nobilissima laurea Xaveriana* címen *IX* anagramma zárja a nyomtatványt (B_8b–B_{10}a).

Budapest *Univ* ①

3382

ABECEDARIVM Latino-Hungaricum sev elementa lingvae Latinae et Hungaricae. ... Patakini MDCLXVII [typ. primcipis] apud Johannem Rosnyai.

A^8 + ? = [8] + ? fol. – 8°

Latin-magyar ábécéskönyv. – E bibliográfiákban eddig nem szereplő nyomtatványból csupán az „A” füzet próbanyomata maradt fenn két példányban: az egyik kézírásos korrektúrajelekkel, a másik a kijavított változattal. A címlapon az ún. ároni áldás latin és magyar szövege szerepel Mózes IV. könyve (Numeri) 6. része 24. verse alapján. A címlap hátán kezdődik az *Alphabetum Latinum et Ungaricum* (A_1b–A_3a). Ezután a következő szövegek olvashatók latinul, majd magyarul: *Oratio Dominica – [Symbolum apostolo]rum – Decem praecepta Dei – Az Istennek tíz parancsolati – Formae precum – Könyörgéseknek formái – Precatio matutina – Reggeli könyörgés – Precatio vespertina – Estveli könyörgés – Precatio ante concionem – Prédikáció előtt való könyörgés – Precatio post concionem – Prédikáció után való könyörgés – Benedictio mensae – Asztal áldás – Gratiarum actio post mensam – Étel után való hálaadás – Precatio ante studia – Tanulás előtt való könyörgés – Gratiarum actio post studia – Tanulás után való könyörgés.* A töredék a *Precatio coetus scholastici* latin szövegében megszakad (A_3b–A_8b).

A XVII–XVIII. századi latin és magyar nyelvű ábécéskönyvek műfajáról újabban Mészáros István írt (A magyar olvasástanítás története. Szerk. Adamikné Jászó Anna. Bp. 2001, 34–35.). Korábbról 1630-ból ismeretes hasonló gyakorlókönyv, amelynek összeállítója Pécseli Király Imre volt (Pápa, **1484**). E kiadvány azonban annál több imádság szövegét tartalmazza.

Cf. **1484**; –, →

Budapest *Nat* cop. – Tărgu-Mureş ?*

3383

BUZINKAI Mihály: Institutionum rhetoricarum libri duo. Ex probatis quibusdam authoribus potiori ex parte excerpti: Methodo nova illustrati et ad usum paedagogii Patachiensis accommodati per Michaelem Buzinkai, scholae S. Patachinae rectorem et ... paedagogiarcham. Editio secunda, priore correctior. Patakini MDCLXVII [typ. principis] excudit Johannes Rosnyai.

[ ]$^{1+?}$, A^{8}–G^{8} = [2 + ?] + 111 pag. – 8° – Orn., init.

Retorikai tankönyv. – Ennek a bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványnak újabban került elő egyetlen példánya. A címlap hátán a szerző *Stephano Veszpriny ... Andreae Szathmari ... Szathmariensis scholae moderatoribus ... amicis ... salutem* címzésű ajánlóleveléből mindössze az első lap maradt fenn, így nem lehet tudni annak terjedelmét, és azt, hogy követték-e üdvözlőversek, miként az első kiadásban (Patak 1658, **2790**). A teljes terjedelmében fennmaradt főrész két könyvből áll. Ezek tartalma és beosztása egyezik az 1658-ban megjelent első kiadással. Attól eltérően azonban e kiadás nem közöl sajtóhibajegyzéket. A hibákat nyilván kijavították, ezért mondja a címlap e kiadást az előzőnél helyesebbnek, „priore correctior".

Az ajánlólevél fennmaradt részéből kitűnik, hogy Buzinkai Mihály tankönyvének ez az új kiadása a szatmári iskola tanárainak a támogatásával jelent meg.

Cf. **2790**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Sighişoara ②*

3384

KERESZTYÉN catechismus, az az a keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanitás kérdések és feleletek által. Melly mostan a' kérdéseknek s' feleleteknek summás értelmekkel és azokban foglaltatott dolgokat fel fejtegetö kérdezkedésekkel, s' némelly szükséges magyarázatokkal, a Sz. Irásbéli bizonyságoknak egészszen való le-irásával, végre a' catechizálásra való út mutatással ujjobban, meg jobbitva s' öregbitve ki-bocsáttatott. Ez ötödik ilyen formán való nyomtatás mivel öregbült, lásd az Olvasóhoz való elöl-járó beszédnek a' vége felé. Saros Patakon MDCLXVII [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^{8}–Q^{8} = [6] + 254 [recte 250] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1059

Református katekizmus. – Ez a kiadvány a *Heidelbergi katekizmus* ötödik kiadása, tartalmában és beosztásában megegyezik az 1658-as negyedik, sárospataki kiadással (**2791**) azzal a

különbséggel, hogy a főszöveg az A_4a (1) lapon kezdődik, és mind a négy, katekizmustanuláshoz kapcsolódó imádság már a kötet végén olvasható (252 [recte 248] – 254 [recte 250]), és nem az elején. A katekizmus későbbi kiadásai ezt a szerkezetet vették át (Studia et acta I 68, Nagy Barna).

Szabó Károly még az akkor egyetlen, a kassai jogakadémia könyvtárában található példány alapján vette fel bibliográfiájába ezt a kiadást (RMK I 1059). Őt követően Kemény Lajos pótlásként írta le ugyanezt a példányt 1667-es sárospataki impresszummal, de nagyrészt hibás szöveggel, a káté címében a második kiadásra utalva (MKsz 1916: 95). Az említett kassai példány, Szabó Károly első híradása alapján is (Száz 1871: 689) a református katekizmusnak ötödik, és nem második kiadása.

Cf. **909***!, **1860***!!, **2457**, **2791**, – , **3427**, **3551,** →

Budapest *Acad* cop. (Košice) – Budapest *Nat* cop. (Košice) – Košice *Scient* ①

[Komáromi Csipkés György:] Transsubstantiatio exentizata, hoc est annullatio. Patak MDCLXVII. – Vide **3308**

3385

[KOMÁROMI CSIPKÉS György:] Valo dolgok közzül kivettetet altal-allatozas, az az semmivé tétetése annak a' discursusnak, melly a' Sz. Iános 6. részének 55. versére az N. B. G. V. P. E. S. P. tol a' kenyérnek és bornak Christus valoságos testévé vérévé valo által-állatoztatásának megmutatására-formáltatott, ez minap el-mult Vrnapján 24. Iun. prédikáltatott, és egy nemes nemzetes, igaz vallásu férfiunak írásban küldettetett. Melly iratott elöször deák nyelven s' az után magyarrá tétetett Agricola Arbvteus által Mesopotamiaban (1666). [Patak 1667 typ. principis].

A^8–G^8, [ ]^1 = 110 [recte 112] + [1] pag. – 8° – Orn.

RMK I 1060

Református vitairat. – A címlap háta üres. Az előszó, *A jó akaró olvasónak egészséget* 1666. a[ugusztus] 7-én kelt, aláírása *A*[gricola] *A*[rbuteus] (3–4). A főrész a *Való dolgok közül kivettetett altal-allatozás* címmel kezdődik, és *LX* pontban vitázik a átlényegülésről szóló katolikus tanítással (5–110 [recte 112]). A nyomtatványt a sajtóhibák jegyzéke zárja: *Kegyes olvasó. A nyomtatásban esett fogyatkozásokat így jobbíts meg...* ([ ]$_1$a).

A címszövegben szereplő N. B. G. V. P. E. S. P. monogramot Szabó Károly oldotta föl: Nagyságos Bársony György váradi püspök és szepesi prépost (vö. RMK I 1060). A magát a címlapon Agricola Arbuteus álnévvel jelölő szerző kétségtelenül Komáromi Csipkés György, aki 1677-ben megjelent autobibliográfiájában 1667. évi sárospataki nyomtatványként említi e művét

(Catalogus operum... Claudiopoli 1677, RMK II 1401, vö. Századok 1873: 140). A címlapról és az előszóból kitűnik, hogy Komáromi Csipkés 1666. július 28-án kapta meg kéziratban Bársony György 1666. június 24-én az átlényegülésről elmondott úrnapi ünnepi prédikációját. Feleletét tizenkét nap alatt készítette el először latin (vö. **3308**), majd magyar nyelven is e kiadvány formájában. Vitairata tudatosan visszafogott hangú értekezés, mert amint az előszóban kifejti, *gyűlölöm* a polémiákban szokásos *haszontalan szókat, mérges beszédeket, szitkokat, átkokat, rágalmazásokat, hazugságokat*... (4). A főrészben a II–VI. pontig terjedő rész a hittitkok, a hit, a tudás, az értelem és az emberi okoskodás viszonyát fejtegeti.

Szabó Károly Komáromi Csipkés autobibliográfiája alapján 1667. évi sárospataki kiadványként írta le e munka magyar és latin nyelvű kiadását egyaránt (RMK I 1060 és RMK II 1112). Az 1667. évet fogadta el V. Ecsedy Judit is (Titkos 17 sz.). A pataki nyomtatást a betűtípusok egyértelműen igazolják (uo.). Zoványi Jenő azonban az előszó keltezése alapján bizonyosnak vette, hogy Komáromi saját híradása ellenére mindkét munka 1666-ban jelent meg (Theologiai Szemle 1925: 268). Takács Béla ugyancsak 1666-ot tartotta a kiadás évének (Takács 1958, 84 és Takács 1978, 202). A kérdést egyértelműen nem lehet eldönteni, valószínűbb azonban az 1667. évi megjelentetés. Az előbb készült latin kiadás 1666. évi megjelenését ugyanis igen valószínűvé teszi az annak címlapján olvasható 1666-os évszám (**3308**). A magyar kiadás címlapján viszont nincs évszám. Ezért az a valószínűbb, hogy Komáromi maga nem alaptalanul sorolta ezt a művét az 1667. évi nyomtatványok közé (Száz 1873: 140). Joggal feltételezhető ugyanis, hogy éppen a nyomtatás elhúzódása miatt hangsúlyozta az előszóban, hogy kézirata már 1666 nyarának közepére elkészült, néhány héttel Bársony György prédikációjának elhangzása után. A *Mesopotámiában* hamis impresszumból is arra lehet következtetni, hogy a közreadás nem lehetett akadálymentes.

Cf. **3308**, –

Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Ref* ② (N.kőrösi ref. lyc.?) – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Győr *Dioec* ① – Târgu Mureş ②*

3386

PATHAI András: Christusban bóldogul ki-mult nehai nemzetes Lastoci Borbala aszszonynak, tisztiben serényen vigyázó, életében egyenessen járni igyekezö tiszteletes ferfiunak, Bagosi Marton uramnak, a' mándoki Ecclesiának böcsületes lel. pásztorának istenfélö házas-társának meghidegedett teste felett, an. 1667. 11. Jan. a' szomoru háznál lett együgyü praedikatio, Pathai Andras akkor Kis Várdai tanító által. Saros Patakon (1667) [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^8 B^{7+1} = 30 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1061

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Pathai András kisvárdai református lelkész mondta el Lasztóci Borbála, Bagosi Márton mándoki lelkipásztor feleségének temetésén 1667. január 11-én. A címlap háta üres. Rövid *Elöljáró beszéd* (3–4) és *Kezdő beszéd* (4–6) után, bibliai

textus feltüntetésével kezdődik a halotti prédikáció. Mivel lelkészfeleséget temettek, a gyászbeszéd Ezékiel próféta feleségének halálából kiindulva ad a halálról tanítást (6–30) A nyomtatvány végén a szerző külön feltüntette: *In K. Várda 25. Jan. 1667.*: ez a dátum a gyászbeszéd szöveges letisztázásának, nyomdába adásának időpontja lehet.

Pathai András (?–1671) 1641-ben a franekeri egyetemen végezte tanulmányait. Hazatérve Hajdúböszörményben lett református lelkész, majd 1666-tól a szabolcsi Kisvárdán, ahol esperesnek is megválasztották. Ez az egy műve ismert nyomtatásból, amely Thasnádi János költségén jelent meg, miként azt az *Elöljáró beszéd* feltünteti.

Az elhunyt Lasztóci Borbála mándoki lelkésznéről a gyászbeszédből kiderül, hogy 17 évig élt férjével házasságban, és hét árva gyermeket hagyott maga után. 1666. december 26-án hunyt el.

Budapest *Nat* ① (Lugossy József)

Pósaházi János: Nagyobb látatja a pater Kis vesztett perinek. Sárospatak 1667. – Vide **3345**

3387

PÓSAHÁZI János: Philosophia naturalis, sive introductio in theatrum naturae, authore Joh. Posahazi, art. l. m. in ... schola Sáros-Patakina publico professore. Patakini MDCLXVII [typ. principis] impensis Johannis Rosnyai.

$*^6$, A^{12}-P^{12} Q^6 = [10] + 354 [recte 370] + [1] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1113

Természettudományi rendszertan. – A címlap háta üres. A szerző, *Johannes Posahazi* ajánlólevele *Mathiae Szvhai, viro belli pacisque artibus clarissimo* ... szól ($*_2$a–$*_5$a). Ezután *Index capitum et titulorum* ad áttekintést a könyv tartalmáról ($*_5$b–$*_6$a). A főrész *XXIV* fejezetből (*caput*) áll. Az első öt általában szól a *physiologia* tárgyáról, a fizikai testről, a helyről, időről és a mozgásról (1–52). A hatodik *De principiis corporis naturalis* című fejezetben az őselemekről: az anyagról, a fényről és a szellemről fejti ki nézeteit a szerző (52-69), ezt követi atomtana (*VII–VIII. caput*, 69–92). Nézete szerint az ősanyag kezdetben az atomok rendezetlen halmaza volt, amelyből Isten teremtő munkája következtében jött létre a tűz vagy fény (*ignis seu lux*), az *aether* és a föld (*tellus*). Az utóbbihoz tartozóként tárgyalja a vizet (*aqua*), levegőt (*aer*) és a tulajdonképpeni földet (*terra*). Mindegyikről külön fejezetekben értekezik (*IX-XVI. caput,* 92-240). A földi testek jellemzésével és a meteorokkal külön fejezetben foglalkozik (*XVII–XVIII. caput*, 240–285). Az utolsó hat fejezet tárgya a növény-, illetve állattan (*XIX–XXII. caput*, 285–360). Utolsó fejezetében rendszerezi az állatokat és értekezik az emberről mint a legtökéletesebb állatról és az emberi lélekről (360–354 (recte 370)). Az utolsó levél rektóján *Errata* zárja a nyomtatványt (Q_6a).

Pósaházi János e művét részletesen ismertette Makkai Ernő (75–85). Felhívta a figyelmet arra, hogy Pósaházi az anyagi létezőt tartotta a természetfilozófia tárgyának, ezért kapott rendszerében helyet a fizika mellett a csillagászat, ásvány-, növény-, állat- és embertan. Zemp-

lén Jolán mint a legrégebbi magyarországi fizikakönyvet elemezte, és eklektikus munkának tartotta, amelyben a hagyományos görög filozófia mellett a korabeli külföldi gondolkodók tanai is nyomot hagytak (A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp. 1961, 275–287).

A mű rövid értékelését és részleges fordítását ld. Mátrai Lászlótól (Régi magyar filozófusok XV–XVII. század. Bp. 1961, 97–109) és Velenczei Katalintól (Waczulik Margit: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Bp. 1984, 409, 428–435).

A kiadvány a címlap tanúsága szerint a nyomdász, Rosnyai János költségével jelent meg.

In 14 bibliothecis 15 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Univ* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Târgu-Mureş – Užgorod *Univ*

3388

TARPAI SZILÁGYI András: Libellvs repudii et divortii Christiani, az az az igaz keresztyének között, a' meg-mátkásodott és házasságban lévö személyeknek egy mástol valo törvényes és helyes el-válásoknak igaz tudománya és az egyházi tanitoknak a' szerént való praxisok, mellyet Az Vr nevének ditsösségére, a' hivek éppületire irt és ki-botsátott Sz. T. A. u. r. e. l. p. Patakon MDCLXVII [typ. principis] Rosnyai Janos.

(?)^4, A^8–E^8 F^2 = 91 pag. – 8° – Orn.

RMK I 1062

Református vallási tanítás a válásról. – A címlap háta üres. Ezt követi az *Ajánló levél*, amely ... *Ubrési Pál ... Ugvár* [!] *vármegyének ... viceispánjának, az igaz reformata vallásnak és eklézsiának s azokban híven forgolódó lelki tanítóknak hűséges fautorának, nekem is becsületes uramnak* szól, aláírása szerint *irtam Ungvárt, Mindszent h. 30-dik napján 1666-ben ... Tarpai Szilágyi András, az Ur Jésus Christus együgyü szolgája* (3–8). A törzs *A megmátkásodott és megházasodott személyeknek elválásukról való igaz tudománya a reformata eklézsiának, és egyházi tanítóknak a szerint való praxisuk* belső cím alatt nyolc *rész*ben tárgyalja a házasság és az elválás szabályait, gyakorlatát, ceremóniáit és református hitelveit (9–79). A szöveget záró levél háta üres (E_4b). A műhöz járul a *Toldalék a hitnek regulájáról*, amelyben a szerző négy *rész*ben igyekszik a katolikusokkal szemben az igaz hit ismérveit kifejteni, amelyek szerinte *a szent írásokban nyugosznak meg* (80–91). A kiadványt *Errata* zárja (91).

A címszövegben olvasható monogram feloldása Szabó Károly szerint: „Szilágyi Tarpai András ungvári reformata eklézsia lelki pásztora" (RMK I 1062).

Az előszó szerint a szerző művében a katolikus vádaskodásokkal szemben kívánta a címben megfogalmazott kérdésről kifejteni a református álláspontot. Mivel a témáról magyar nyelvű írás addig nem jelent meg, célja egyúttal a hívek és a lelkipásztorok tájékoztatása és a szaporodó válások visszafogása volt.

Budapest *Acad* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ②* – Sárospatak *Ref* ③

3389

[ÚTITÁRS. Pottendorf 1667 typ. Nádasdy, Hyeronymus Verdussen.]
[A^{12}?] $B^{12?}$ $C^{12?}$ + ? = [45?] + 27? + ? pag. – 24° – Color.

Studio Antikvárium 19. árverés (2006) 109

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadványnak hatlevélnyi töredéke maradt fenn egy hajtogatatlan, vágatlan nyomdai ív két darabján, amelyek – kisebb hiánnyal – fejnél összeilleszthetők. Az ezen olvasható részek beosztása, tartalma és – apróbb, főleg helyesírási eltérésektől eltekintve – szövege is megegyezik az 1643-ban, Pozsonyban megjelent kiadáséval (**2024**). Ezzel összevetve a töredéken a következő részek azonosíthatóak: az öröknaptár részből június hó vége (B_1a) – július eleje (B_1b) – szeptember vége (B_4a) – október eleje (B_4b), az imádságok közül a „Hiszekegy" (C_1a–b, 4–5) – a *Közgyónás* eleje (C_1b, 5) – *Reggeli imádságok* élőfejjel az „Istenhez való mindennapi ajánlás" részlete (C_4a–C_5a, 10–12) – *Boldog Asszonyhoz való mindennapi ajánlás* (C_5a–C_5b, 12–13) – *Az őrző angyalhoz* eleje (C_5b, 13) – valamint az „Imádságunk és egyéb dolgunk kezdetén" című ima záró sorai (C_8a, 18) – *Imádságunk és egyéb dolgunk végén* (C_8a–b, 18–19) – *Midőn házunkból kimegyünk* (C_8b, 19) – a szöveg a *Más imádság midőn házunkból kimegyünk* című imádság harmadik sora után szakad meg (C_8b).

A kiadvány nyomdai jellemzői Nádasdy Ferenc pottendorfi műhelyének felszerelésével azonosak. Ez 1667–1669-ig működött, azonban az utolsó esztendőben csak rövid ideig, így az *Útitárs* legvalószínűbben 1667-ben jelent meg (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 86). Ugyanabban az évben Nagyszombatban is kiadták (**3380**).

A mű szerzőségére vonatkozóan lásd **1787**.

A kiadványt első alkalommal a budapesti Studio Antikvárium 19. árverési katalógusa írta le (Bp. 2006, 109. tétel).

Cf. **1787***, **2024, Appendix 220**, **3380,** –, →

Budapest *Nat* ④

3390

(ARTICULI dominorum managtum [!] et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis per nos in civitatem nostram Albam Juliam ad diem vigesimum mensis Aprilis anni praesenti [!] millesimi sexcentesimi sexagesimi septimi indictis et celebratis, conclusi.) [Szeben 1667 Szenci Kertész.]
A^4 = [4] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2057/264 ← MKsz 1900: 200

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magába az 1667. április 20. és 28. között (vö. ErdOgyEml XIV 37–40), Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek

részvételével tartott országgyűlés tizenkilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1667. április 20-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 253–260.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként ismertette (MKsz 1900: 200), így vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2057/264). Fazakas József azonban megállapította, hogy valójában Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 208). Az előző és az ezt követő két, Szenci Kertész által nyomtatott articulusban (**3315**, **3391**) kimutatható, hogy a nyomdász a bevezető részben, valamint a záradékban csak a megváltozott részeket szedte újra, ahol módja nyílott, álló szedésben hagyta a szöveget.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Acad* ②* ③* – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ①– Cluj-Napoca *Univ* ① ④* – Sibiu *Mus* ①

3391

(ARTICULI dominorum managtum [!] et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum in generali eorum congregatione ad diem quintum mensis Januarii anni millesimi sexcentesimi sexagesimi septimi in civitatem Maros-Vásárhely indicta et celebrata, conclusi.) [Szeben 1667 Szenci Kertész.]

A^4–C^4 = [12] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2055/262 ← MKsz 1897: 54

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1667. január 5. és február 4. között Marosvásárhelyen, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott erdélyi országgyűlés negyvenhat artikulusának szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1667. február 4-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 212–233.

A kiadványt Ferenczi Zoltán gyulafehérvári nyomtatványként írta le (MKsz 1897: 54), nyomán így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2055/262). Fazakas József úgy tartotta, hogy az valójában Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám műhelyében készült (MKsz 1968: 208). Véleményét V. Ecsedy Judit megerősítette (MKsz 2005: 401 és 407). Az ezt megelőző két Szenci Kertész által nyomtatott articulusban (**3315, 3390**) kimutatható, hogy a nyomdász a bevezető részben, valamint a záradékban csak a megváltozott részeket szedte újra, ahol módja nyílott, álló szedésben hagyta a szöveget.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ③* – Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3392

EVANGELIA vnd Episteln auff alle Sontage vnd fürnemste Feste durch das gantze Jahr auch bey jedem Sontags- vnd Fest-Evangelio ein Lehr- vnd Trostsprüchlein für die liebe Jugend gesetzet vnd beygefügt die Historie von der Zerstörung der Stadt Jerusalem. Hermanstadt 1667 [typ. civitatis] Stephan Jüngling.

A^8 + ? = [8] fol. + ? – 16° – Mult. ill.?, init.

KorblVerSiebLkde 1886: 33 – Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1963: 107, 6.

Evangélikus perikópáskönyv és bibliai história. – E kiadvány az első ma ismeretes német nyelvű, Szebenben megjelent evangélikus perikópáskönyv. Kétlevélnyi töredékéről először Friedrich Teutsch (KorblVerSiebLkde 1886: 33), majd Dankanits Ádám (Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1963: 107, 6.) adott hírt. A fennmaradt címlap és a vele összefüggő A_8 levél alapján feltételezhető, hogy e nyomtatvány tartalma és valószínűleg terjedelme is egyezik a Szebenben 1683-ban azonos címen kiadott és példányból is ismert perikópáskönyvével, amely ugyancsak Stephan Jüngling nyomdájából került ki (Sztripszky II 2642/190 ← MKsz 1985: 142). Ahhoz hasonlóan a főrész rögtön a címlap hátán kezdődik az Advent első vasárnapjára rendelt *Lection*nal. A fennmaradt A_8 levélen pedig az Advent negyedik vasárnapjára szóló evangéliumi szakasz verses tanúsága és szövege olvasható. A kiadvány első részében – amint erre a cím is utal – a vasárnapokra, majd az egyházi év ünnepeire rendelt bibliai szakaszok előtt az ifjúság kedvéért azok tanulságát versben is közreadták. A perikópáskönyvhöz *Historia von der Zerstörung der Stadt Jerusalem* cím után csatolták Jeruzsálem 70-ben bekövetkezett pusztulásának történetét.

E nyomtatvány terjedelme hasonló lehetett az ugyancsak 16° alakú 168 folió terjedelmű 1683. évi kiadáséhoz (Sztripszky II 2642/190). A töredéken lévő fametszet alapján feltételezhető, hogy a későbbi kiadáshoz hasonlóan illusztrációkkal is díszítették.

Cf. –, →

Aiud ④* ④ – Budapest *Nat* cop. (Aiud + Sibiu) – Sibiu *Mus* ④*

3393

»[1] NEUER und Alter Kalender auf das Schaltjahr nach der heilsamen Geburt unsers lieben Herrn und Heylandes Jesu Christi. 1667 [recte 1668]. Auf Siebenbürgen, Ungern, Walachey und anliegende Länder mit gebührenden Fleiss aufgesetzet von M. Jac. Schnitzlero, Philosopho et Astronomo.« – [2] (Judicium astrologicum, das ist Astrologische Muthmassung auff das Jahr nach der Geburt vnsers Herrn vnd Heilandes Jesu Christi 1668., welches ein Schalt-jahr ist, von der Witterung vnd

natürlicher Influens des Gestirns in den vier Jahrs-zeiten, vnd andern Zufällen, zu Nutz seinem lieben Vatterland Siebenbürgen vnd benachbarten Ländern an Tag gegeben von J a c o b o S c h n i t z l e r o Cibiniensi l.l. a.a. magistro.) [Hermannstadt 1667 typ. civitatis.]

A^8–E^8 $[F]^{3+?}$ = [43] fol. – 16° – 1 ill., color.

RMK II 1159 – Seivert: Nachrichten 386 – Adleff 85 – Avram 16

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma ismert egyetlen példány címlapja hiányzik. A címleírás Seivert előző évre szóló, de minden bizonnyal erre a naptárra érvényes leírásából származik (vö. **3326**). Az év jellemző adatait (A_2a) követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két levélen olvasható (A_2b–B_6a). Az önálló címlappal (B_6b) kezdődő prognosztikon fejezetei a következők: *Vom Winter und seiner Beschaffenheit* (B_7a–B_8a) – *Vom Frühling und seinem Zustand* (B_8a–C_1b) – *Vom Sommer und seiner Eigenschaft* (C_1b–C_3a) – *Vom Herbst und seiner Gelegenheit* (C_3a–C_4b) – *Von Finsternissen und was dabei in Acht zu nehmen* (C_4b–C_6b) – *Von Krieg und andern Welthandeln* (C_6b–C_8b) – *Von Krankheiten* (C_8b–D_2b) – *Von Fruchtbarkeit der Erden und derselben Gewächs* (D_2b–D_3a) – cím nélküli dicsőítő imádság (D_3a-b) – *Ein neues Gespräch von dem jetztigen, unträglichen Geldaufsteigen und elenden Zustand* című vers (D_3b–D_6b) – *Chronica oder denkwürdige Geschichten, so sich seit Christi Leiden und Sterben zugetragen haben, fürnehmlich aber in Ungerland und Siebenbürgen...* (D_7a–E_8b) – *Verzeichniss der Jahrmarkten so in Siebenbürgen gehalten werden* ($[F]_1$a–$[F]_3$a), az utolsó levélen *Figur des Aderlassens* ábra áll ($[F]_3$b), amely azt mutatja meg, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani. A kiadványt érvágó versike zárja.

Adleff (85) kételkedett abban, hogy ennek és a következő évre szóló naptárnak (**3493**) a szerkesztője Jakob Schnitzler lett volna, azonban a prognosztikon címlapja egyértelműen eloszlatja Adleff kételyeit.

Cf. **3009**!

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ②

3394

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio historico-theologica, exhibens fasciculum quaestionum selectarum de nativitate Christi, quam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, philosophiae in gymnasio Cibiniensi professore publice ad συμφιλολογίαν proponit Samuel Bausnerus Schesburgensis respondens, ad diem (...) Januarii horis locoq(ue) consvetis. Cibinii MDCLXVII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – Orn., init.

RMK II 1117 – Nägler 402

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A kiadványból ajánlásuk alapján két változat ismeretes. A címlap hátán olvasható szöveg nélküli ajánlást az egyik esetben *Inclyto urbis metropolitanae Cibiniensis magistratui.... Johanni Simonio, consuli; Andreae Fleischero, regio judici et confirmato Saxonum comiti, consiliarioque aulico; Jacobo Kappio proconsuli, nec non caeteris ... reipub. dictae senatoribus, Melchiori Stuckert, Valentino Röhrich, Matthiae Semriger, Johanni Haupt, Andreae Waldhutter, Georgio Armbruster, Christiano Reichart, Stephano Wolff, Johanni Keisero, tribuno centumvirali, Christophoro Gotzmeistero, notario provinciali, dominis mei moecenatibus, patronis...* intézte a *Praeses* (A változat), a másik esetben *Johanni Paulino, inclytae reipublicae urbis Schesburgensis regio judici ... ut et ... Georgio Tutio, ecclesiae Kis-Schenckensis pastori ..., ejusdemq(ue) capituli seniori ...; Michaeli Guetsch, pastori Jacobitano, ibidemq(ue) capituli decano; Johanni Balthes, pastori Nythusiensi; Johanni Orthio, ecclesiae Kizdensis pastori; Bartholomaeo Bausnero, ecclesiae Requiniensis parocho, fratri germano; Davidi Andreae, pastori Sarosensi, Andreae Grellio, verbi Dei ministro in ecclesia Schesburgensi; Michaeli Adami, verbi Divini in ecclesia Mediensi ministro; deniq(ue) etiam ... Andreae Fabricio, s.s. theol. studioso, dominis meis, patronis et promotoribus aeternum honorandis, respective etiam dn. affinibus sempiterna veneratione prosequendis* (B változat). A főrész élén *Praeloquium* olvasható (A_2a). Ebben elmondja a szerző, hogy karácsony előtt néhány nappal hívta meg a város magisztrátusa az iskola filozófia professzori állására. Ezért határozta el, látva az ünnep közeledtét, hogy diákjai épülésére és Isten dicsőségére néhány kérdést egyszerű formában kifejt a Krisztus születéséről szóló evangéliumi történetből. A főrész tizenhárom *Quaestio*t (*I–XIII*) foglal magában (A_2a–B_4b) Krisztus megszületésének idejéről, az Augustus császár által elrendelt összeírásról, Betlehem város nevének jelentéséről. Továbbá arról, hogy honnét lehet tudni, hogy Krisztus Dávid családjából származott, csoda volt-e Krisztus születése, vajon Krisztus a megígért Messiás, stb. A kérdések végén 1666-os évszámot rejtő kronosztichon zárja a nyomtatványt.

Ezeket a kérdéseket 1667 januárjában vitatták meg a szebeni gimnáziumban. A vizsgáztató a filozófia professzora, Jakob Schnitzler volt, a vizsgázó a segesvári származású Samuel Bausner.

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Sibiu *Mus* ① (A-variáns) – Târgu Mureş ① (B-variáns)

3395

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica de sponsa Christi sive de ecclesia, quam ... praeside m. Jacobo Schnitzlero, philosophiae in gymnasio Cibiniensi professore publicae disquisitioni subjicit Paulus Fabricius Sarosiensis ad diem 26. Febr. horis locoque consvetis. Cibinii MDCLXVII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1115

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viris ... Laurentio Gregorii, olim pastori ecclesiae Nagy-Schenkensis ...; Johanni Leprich, pastori ecclesiae Mariaevallensis ..., ejusdemque capituli decano ...; Georgio Tutio, ecclesiae Kis-Schenkensis*

pastori ..., necnon ejusdem capituli seniori ...; Bartholomaeo Bausnero, ecclesiae Requiniensium pastori ...; Thomae Dengelio, pastori ecclesiae Brullyaensis ...; Johanni Deidricio, pastori ecclesiae Holtzmagensis..., Danieli Wonnero, pastori ecclesiae Verdensis ...; Johanni Abrahami, ecclesiae Prasmariensis pastori ...; Johanni Cunrado, verbi Divini ministro Scharosiensi...; Paulo Homio, p.t. cantori Cibiniensi ...; patronis, fautoribus.... Aláírója *Paulus Fabricius, respondens*. A főrész élén *Praeloquium* olvasható (A_2a). Majd tíz *Quaestio* következik (A_2a–B_4b), végül *Corollarium respondentis* zárja a kiadványt. A disputáció főként az egyház fogalmáról, az evangélikus tanítás régiségéről és a római egyház történeti folytonosságáról értekezik.

Ezeket a teológiai téziseket 1667. február 26-án vitatták meg a szebeni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató a filozófia professzora, Jakob Schnitzler, a vizsgázó a sárosi születésű Paulus Fabricius volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. partim (Sibiu) – Sibiu *Mus* ①

3396

SCHNITZLER, Jakob: Disputatio theologica de vno Deo in essentia Jehovah, et trino in personis Elohim, quam auxiliante Jehovah Elohim, Deo nostro et praeside m. Jacobo Schnitzlero, philosophiae in gymnasio Cibiniensi professore ordinario publicae sententiarum collationi exponit Georgius Kraus Schesburgensis, ad diem 19 Martii, horis locoq(ue) consvetis. Cibinii MDCLXVII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1116 – Nägler 404

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Generosis ... viris, Johanni Simonio, inclytae reipublicae urbis Metropolitanae consuli ...; Andreae Fleischero, regio judici et confirmato universitati a Saxonicae comiti, ... aulae consiliario ...; Michaëli Göldnero Schesburgensium consuli ...; Johanni Paulino, regio judici ... urbi Schesburgensis ...; Michaeli Sigmedt, sedis-judici ...; Georgio Kraus, p.t. notario publico, domino parenti ..., Andreae Göbbelio, senatori; Johanni Schuler senatori, ut et ... Paulo Graffio, ecclesiae Schesburgensis pastori ..., Simoni Czekelio, Radlensium pastori ...; nec non Josepho Ockershausero, rectori Schesburgensi ...; Johanni Czekelio, amico atque condis. ...* ajánlja a tételeket *Georgius Kraus respondens*. A tételeket *Prooemium* vezeti be (A_2a). A főrész hat *Questio*ban (A_2b–B_4a) nagyszámú szentírási helyre hivatkozva fejti ki, hogy Isten lényegében egy, személyében három. A szöveget kronosztichon zárja, amelynek értéke 667. Az utolsó lap üres.

Ezeket a vizsgatételeket 1667. március 19-én a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg. Az elnök az iskola filozófiaprofesszora, Jakob Schnitzler volt, a vizsgázó a segesvári származású Georg Kraus, aki valószínűleg azonos a későbbi (1711–1712) szász evangélikus püspökkel.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ① ①
Olim: Akad. (Budapest) – Teutsch D. Györgynél Szebenben

3397

[1] UJ és o kalendariom Christus Urunk születése után valo 1668. bisextilis esztendöre, mely 366 napokbol áll, Erdélyre és rész szerint Magyar-országra alkalmaztatott R o h d i u s G y ö r g y erdélyi astronomus által. Cum gratia et priv. celsiss. Princ. Transylv. – [2] (Prognosticum astrologicum avagy a' planeták és csillagok egymásra nézésekbül való jövendölés Christus Urunk születése után MDCLXVIII. bissextilis esztendöre, melyben ez esztendönek négy részeiröl és az ecclipsisekröl, földi böség avagy fogyatkozásrol, békeség, egésség és egyéb történendö dolgokrol visgáltatik és alkalmaztatik Erdély és Magyar-országra R o h d i u s G y ö r g y mathem. és medicus által.) Szebenben [1667 typ. Szenci Kertész] Udvarhelyi Mihály.

A^8 B^8 $[C]^8$ D^8 E^8 = [40] fol. – 16° – Orn., color.

Sztripszky I 2060/267 – MKsz 1886: 9

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán *Michael Udvarhelyi typogr.* ajánlja a művet külön szöveg nélkül *Michaeli Teleki de Szék*. Az év jellemző adatai (A_2a) után a hónapok naptártáblái következnek (A_2b–B_6a). A táblák beosztása megegyezik az 1666-ra kiadott szebeni magyar nyelvű naptáréval (**3246**), minden hónap két lapon helyezkedik el, az ó-naptárhoz magyar nyelvű *Cisio Janus* kapcsolódik. A táblák alatt olvasható hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó s vért is bocsátani*. A prognosztikon önálló címlapja (B_7a) előtt a naptárjegyek magyarázata áll (B_6b). A prognosztikon fejezetei: *Ez esztendönek négy részeiről. I. A télről* (B_7b) – II. *A tavaszról* (B_8a) – III. *A nyárról* (B_8a–b) – IV. *Az őszről* (B_8b–$[C]_1$a) – *II. rész. A nap és holdbéli eklipszisekről* ($[C]_1$a–$[C]_2$b) – *III. rész. A békesség és háborúságról* ($[C]_2$b–$[C]_3$a) – *IV. rész. A betegségekről* ($[C]_3$a–b) – *V. rész. A földi termésekről* ($[C]_3$b–$[C]_4$b). A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárjegyzék ($[C]_5$a–D_4b) és a *Magyar krónika* (D_5a–E_8b) zárja, amelynek utolsó bejegyzése Wesselényi Ferenc nádor 1667-ben bekövetkezett halálát adja hírül.

Szenci Kertész Ábrahám halála után Udvarhelyi Mihály vezette tovább a nyomdáját 1667 augusztusától 1668 végéig. Ekkor ő szállította át a felszerelést ismét Kolozsvárra, hogy I. Apafi Mihály fejedelem szándékának megfelelően a gyulafehérvári fejedelmi nyomdával egyesítve a kolozsvári és a nagyenyedi református kollégium használatába kerüljön. 1669-től Veresegyházi Szentyel Mihály már az egyesített készlettel dolgozott (V. Ecsedy Judit, MKsz 1989: 24–26.). Szenci Kertész váradi (vö. **1862**, **2748**) és szebeni (vö. **3246**) működése alatt is folyamatosan adott ki kalendáriumokat, ezt a sorozatot folytatta az 1668-ra és feltehetően 1669-re készült (**3492**) magyar naptáraival Udvarhelyi.

Rohdius György orvos jelenleg csupán ennek a szebeni naptárnak a szerzőjeként ismert. A címlap tanúsága szerint a naptárkiadáshoz elnyerte Apafi Mihály erdélyi fejedelem kizárólagos privilégiumát.

Cf. **3008**!

Budapest *Nat* ④ ④ + cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ②*

Institoris, Michal: Phosphorus clarorum syderum illustris lycei Kiloniensis. Solnae 1667. = **Appendix 253**

3398

JOANNIDES, Jiřík, sen.: [1] Dwogj spis včiněný. 1. gest clangor tubae divinae resonans, duodecim prodromos diem extremi judicij praevenientes indicat, ac repentinam consumationem mundi, annuciat [!]. Zwuk trauby Božj zwučjcý, dwanácte předchůdců den Páně poslednj saudný předcházegjcých oznamuge a rychlé skonánj swěta ohlassuge. – [2] 2. spis gest o prawé poslaupnosti včenj ewangelitského. Sepsaný a wydany od kněze Giřjka Johannydesa Frydeckého starssjho, starožitné z Sstemberka... w Žilině 1667 v Jana Dadana.

A^8–L^8, $M_{1–3}$;)(^{4}, $M_{4–8}$, N^8–V^8 W^8 X^8–Z^8, Aa^{7+1} = [32] + 149; [8], 151–397 [recte 365] pag. – 8° – ♪, 1 ill., orn.

RMK II 1119 – Čaplovič 2496 – Knihopis 3588

Evangélikus énekeskönyv és vallási vitairat biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Kettős írás... A 2. az evangélikus tanítás igazi követéséről. Megíratott és kiadatott az ősi Stemberkből való idősebb Jiřík Johannydes Frydecký paptól.

A címlap hátán három bibliai idézet olvasható, az első latin nyelven is. A következő lapon *Lid saužený volá ku Pánu Bohu ... Pán Krystus se ozyvá řka* (A rettegő nép az Úristenhez kiált ... Krisztus Úr megszólal, mondván) és *Napomenutí potěšitedlné lidu sauženemu a utrápenímu* (Vigasztaló intés a rettegő és meggyötört néphez) címekkel a nép és Krisztus bibliai idézetekből összeállított dialógusa következik (A_2a–A_3a), majd az utolsó ítélet előjeleinek összefoglalása 12 pontban biblikus cseh és latin nyelven: *Toho dne Páně posledního jsau tito predchůdcové* (Az Úr ama utolsó napjának ezek az előjelei) (A_3a–A_4b). A felsorolást az utolsó ítéletet ábrázoló fametszet zárja. A *Predmluva* (Előszó) című részben a szerző az utolsó ítélet szentírási helyeinek evangélikus értelmezését ajánlja *...celé cyrkvi evangelitské jazyka českého a slovenského* (az egész cseh és szlovák nyelvű evangélikus egyháznak) *Kněz Jiřík Joannides starší frydecký, starožitné z Štemberka* aláírással (A_5a–B_3a). Az előszó után verses tartalmi összefoglaló olvasható előbb latinul: *Authoris synoptica scripti comprehensio*, majd biblikus cseh nyelven: *Authora toho spisu krátke ... obsažení* (B_3b–B_7b). Ezután *Příčina tytule teto knížce daného* (Az e könyvecskének adott cím oka) a könyv szerkezetét és az egyes részek dallamkíséretét magyarázza (B_7b–B_8a). Ezt követi a főrész, a tizenkét előjel énekekbe és elmélkedésekbe foglalt magyarázata (B_8b–129). Az első művet négy verses imádság zárja: *Čtyry modlitby* (129–149). A 150. számozott lap üres.

A második rész élén az ívjelzést megszakítva egy négyleveles füzet (füzetjele:)($_{1–4}$) található, amelyben aláírás és keltezés nélkül olvasható a *Předmluva k druhému spisu* (Előszó a második íráshoz). Csak ez után következik, folytatva a megszakított füzetjelzést, a második mű önálló impresszummal ellátott címlapja, amelynek szövege némileg eltér a fő címlap megfelelő részétől: *Druhý spis o pravé poslaupnosti, jak učení spasytedlného evanjelitského, pravého*

apoštolského, jináče lutheryánského; tak také y kněžství pravého náboženství toho jistá, mocná a sylná obrana. Od téhož authora sepsaná ... kněze Jiříka Joannidesa Frydeckého staršího, starožitné z Štemberka. Vytlačeno v Žilině, leta 1667 (Második írás az igazság követéséről mint az üdvözítő, evangélikus, igaz, apostoli, azaz lutheránus tanítás követéséről, ugyanígy az igaz papságnak mint ugyanezen vallás hatalmas és erős támaszának védelme ugyanazon szerzőtől, az ősi Štemberkből való idősebb Jiřík Joannides Fridecký paptól) (151). Ez a hitvédő írás előbb 12 fokozatban (*stupeň*) tárgyalja témáját (151–255), majd *Protož tu se pokládá té odporní strany elogium* (Mivel itt ellenvetések adatnak elő ... elogium) kezdettel vegyes tartalmú függelék csatlakozik hozzá, amely az Úrvacsoráról szól és számos dokumentumot tartalmaz a lutheri egyház korai történetéről (255–392 [recte 360]). Például I. Ferdinánd 1537. február 2-án kelt, Lutherhez írott levelét (265–277). Magyarországi szempontból kiemelkedően fontos II. Miksa 1564. szeptember 2-án Nagyszombat városához intézett levele az Eucharisztia két szín alatti vételéről (279–287). Mindkettő latinul és biblikus cseh nyelven is olvasható. A függelék más magyarországi adatokra is hivatkozik mint Daniel Láni nyitrai senior és Jodocus Kedd jezsuita vitájára (vö. Trencsén 1652, **2438**) (309), továbbá Dudith András pécsi püspökre (315). A függelék végén latin nyelvű kronosztichon és annak verses biblikus cseh nyelvű fordítása olvasható, értéke 1667 (392 [recte 360]). A kiadványt *Záverek* (verses tartalmi összefoglaló) (393 [recte 361]–394 [recte 362]), majd *Omylení impressová* (hibajegyzék) (395 [recte 363–397 [recte 365]) zárja.

A művet Ján Ďurovič elemezte és közölte címlapjának fotóját (Evanjelická literatúra do tolerancie. Turč. Sv. Martin 1940, 163, 175). Ján Čaplovič jelezte a paginációhibáit, valamint kiemelte a szerző ajánlását a cseh és szlovák nyelvű evangélikus egyháznak.

Bratislava *Acad* ① – Brno *Univ* ① – Budapest *Acad* cop. (Martin) – Budapest *Nat* ②* – Liptovský Mikuláš *Ev* ② – Martin *Nat* ① – Praha *Mus* ② – Praha *Nat* ① – Přerov *Mus Komenského* ○

3399

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1668. Žilina 1667 Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3624A**

3400

<Ladiver, Elias, iun.: De atomis contra Zabanium. Solnae 1667 Dadan.>

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Filozófiai vizsgatételek.

E példányból nem ismeretes nyomtatvány címét először Hörk József (Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 337), majd Jaromír Červenka közölte Ladiver Illés munkái-

nak ismertetésében (Sborník prác professorov ... v. Prešove. Prešov 1940, 118). Az utóbbira hivatkozva vette fel bibliográfiájába Ján Mišianik (137), és utána Ján Čaplovič (2497).

Olyan adat, amely e nyomtatvány megjelenését megerősítené vagy cáfolná, jelenleg nem áll rendelkezésre. Miként az a mű sem maradt fenn, amely ellen Ladiver írása irányult. Isaacus Zabanius mint eperjesi professzor 1668-tól jelentette meg nyomtatásban azokat a disputációkat, amelyek ott tartott filozófiai előadásai alapján készültek. Ezek gyűjteményes kiadását ld. **3578**. 1667-ből és az azt megelőző esztendőkből nyomtatott, atomokról szóló kiadványa jelenleg nem ismeretes.

3401

[PALMA MOČIDLANSKÝ, Sixt:] Perlička dítek Božích aneb modlitby pobožné na dvanácte článků víry křesťanské... V Žilině 1667 Jan Dadan.]

? + [A^8–S^8] T^8 V^8 + ? = ? + [16] + ? fol. – 8°

Čaplovič 2498 – Knihopis 6776

Imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A kiadványból csupán a „T" és „V" füzet kötéstáblából kiáztatott, töredékes korrektúralevonata maradt fenn. A rajta olvasható szöveg apróbb helyesírási változtatásoktól eltekintve soronként megegyezik ugyanezen imádságoskönyv 1663. évi trencséni kiadásával (**3135**), de szedése eltér attól.

A töredéket először Ján Čaplovič írta le, és feltételezte, hogy az Sixt Palma Močidlanský imádságoskönyvének abból az 1667. évi zsolnai kiadásából való, amelyet Ján Mišianik (183) és a Knihopis is (6776) példányból ismeretlen műként említ. Az 1667-re vonatkozó adat ősforrása a tiltott cseh könyveknek az a jegyzéke, amely a XVIII. század folyamán többször is megjelent ([Koniáš, Anton:] Clavis haeresim claudens et aperiens. Kljč ... aneb registřjk některých bludných ... Kněh... w Hradcy Králowe... 1729, 89 és 2. kiadás ugyanott 1749, 62). Ebben a következő formában található meg ez a kiadás: „Jana Dadana 12. perliček 12. cžlánku. W Želine 1667" Ennek ismeretében az imádságoskönyv 1667. évi zsolnai kiadásának egykori létezése nem vonható kétségbe, és megerősíthető Čaplovič feltételezése, hogy e mű Turócszentmártonban található töredéke ebből a kiadásból származik.

Cf. **2194**; **3135**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ④

3402

SNÁŘ, z kteréhož bude mocy geden každý buďto sám sobě neb ginému co se mu we snách zdálo sen wyložiti. K němuž gest přidana zpráwa podlé počtů dni, měsýcůw kalendářowých a ten každý den coby w sobě obsahoval a zawjral snadno paroznmjss. [v Žilině] (1667) [u Jana Dadana].

[A^8] + ? = [8] + ? fol. – 16°– 1 ill.

MKsz 1963: 119 – Knihopis 15.544a – Čaplovič 2499

Álomfejtő könyvecske biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Álmoskönyv, amelyből mindenki akár magának, akár másnak meg tudja fejteni, amit álmában látott. Ehhez hozzáadatik egy tudósítás a kalendáriumi napok és hónapok szerint, amelyből könnyen megérted, hogy minden nap mit hozhat magával.

A nyomtatvány egyetlen ismert töredékét, amely az „A" füzetet tartalmazta, a pozsonyi evangélikus líceum könyvtára őrizte. Ez jelenleg nem található, ezért a fenti címmásolat a budapesti akadémiai könyvtár mikrofilmje alapján készült (jelzete „A 1214/II"). A nehezen olvasható részletek kiegészítése a Knihopis (15.544a) és Ján Čaplovič (2499) leírása alapján történt. A címlapot fametszet díszíti, amely szobabelsőt és több álló alakot ábrázol. A nyomtatvány további, megmaradt részei a mikrofilmen nem olvashatók.

A töredékről először Borsa Gedeon adott hírt, és feltételezte, hogy Zsolnán nyomtatták (MKsz 1963: 119). Ezt a feltételezést követte a Knihopis (15544a) és Ján Čaplovič (2499) részletesebb leírása. A nyomdai anyag vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kiadvány valóban Jan Dadan zsolnai műhelyében készült, amint azt a címlapon egyértelműen olvasható évszám bizonyítja, 1667-ben (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 150, 494).

Bratislava *Acad* ④* – Budapest *Acad* cop.

3403

APPLAUSUS votivus, dum ... m. Adamvs Lasivs, hactenus in collegio Eperiensi eloquentiae p. p. ... d. Stephani Thököly de Kesmark ..., comitatus Arvensis comitis supremi ac perpetui, equitis aurati, caesareae regiaeq(ue) majest. consiliarij etc. aulae concionatoris munus felicibus auspicijs susciperet, dictus ab amicis et collegis., anno MDCLXVIII. die 28. Iulij. (Bartphae MDCLXVIII) typis civitatis Bartphensis.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1120 – Čaplovič 217

Üdvözlő versek. – A címlap háta üres. A költeményekkel az eperjesi főiskola tanárságáról távozó Adam Laziust köszöntötték kollégái és barátai abból az alkalomból, hogy Thököly István udvari lelkészének hívta meg őt. A gratuláló személyek a következők: (1) *Ad ... m. Adamum Lasium, ... ab ... d. Stephano Theököly ... legitime vocatum propempticum* címmel írt verset *Samuel Pomarius, ss. theol. d. et pr. p. illustriss. gymnasij Epperiens. director et moderator supremus* (A_2a) – (2) *Michael Pancratius d.* (A_2b) – (3) *m. Isacus Zabanius, theol. polem. secund. et phil. theol. p. p. ordin.* (A_2b–A_3a) – (4) *Elias Ladiver F., p. p. logices* (A_3a) – (5) *And. Hieronymi, p.t. ... comitis ... Emerici Theökeöly ... ephorus* (A_3b) – (6) *Echo* címmel írt költeményt *Paul. Michelis Poos. p.*, amelyhez egy másik latin verset is csatolt (A_4a) – (7) *Georgius Dudari* (A_4b).

A kassai származású és korán árvaságra jutott Adam Laziust Petrőczy István és Joachim Kalinka szuperintendens nevelte. Lőcsei, soproni és zsolnai iskolái után Thököly István vette

őt pártfogásába és küldte ki a wittenbergi egyetemre, ahol 1661–1665 között végezte tanulmányait. Hazatérve 1666-ban az eperjesi evangélikus főiskola retorikatanára lett. 1668 júliusában egykori pártfogója, Thököly István hívta meg Árva várába udvari lelkészének. A pozsonyi rendkívüli bíróság 1674-ben Laziust is száműzte. Ezután Briegben és Boroszlóban tartózkodott, majd Pozsonyba visszajővе katolikus hitre tért át, és Bazinba került katolikus plébánosnak. Nyomtatásból mindössze alkalmi versei ismertek, amelyek Wittenbergben jelentek meg (RMK III 2262, 2265 etc.).

A Klöss-nyomda 1666 után – valószínűleg örökösök híján – Bártfa város tulajdonába került. Az átvételre feltehetően 1667-ben került sor, erre utal, hogy ebből az évből nem ismeretes nyomtatvány. A nyomda elnevezése 1668-tól kezdve „typis civitatis Bartphensis" vagy csak „typis civitatis", de néha a nyomdavezető nevét is kitették az impresszumba.

Budapest *Nat* ① – Nitra *Piar* ○ – Prešov *Scient* ①

3404

KLESCH, Daniel: Catalogvs presbyterorum Scepusiensium. In contubernio tractus ejusdem primario enumerans et exhibens ... Fraternitatis pastorvm XXIV. regalivm in Scepusio ... seniores, qvotqvot ab annis CL integro sesqvi seculo continua serie ac ordine jure tamen electitio et dignitate qs. ambulatoria collegio huic viginti qvatuor virali praefuere, τῆς μνημοσύνης ἕνεκα dicatus ecclesiis viginti qvatuor et earundem plebanis regalibus seu pastoribus modernis nominatim, ceu versa indicat pagina a m. Daniele Kleschio Iglovviensi Scep., p. l. caes., n. t. ecclesiae Olasziensis plebano et ven. contub. XXIV. regalium oratore ordinario hactenus seniore electo, jam jam officium decenter resignaturo, a. ... MDCLXIIX die XX. Novembris. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1122 – Čaplovič 219

Evangélikus egyházmegyei névtár. – A kiadvány a Szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye névtára. A címlap hátán *Ecclesiarum XXIV. regalium ... pastores XXIV. regales*, azaz azon lelkipásztorok neve és működési helye olvasható, akik részt vettek az említett egyházmegye 1668. november 20-án tartott zsinatán. A cím alapján előttük ismertette Daniel Klesch akkori esperes a nyomtatvány főrészét képező *Catalogus seniorum*ot, amely 1519-től kezdve sorolja fel a huszonnégy királyi városi egyházmegye élén álló espereseket. Az első 27 nevet a szerző *ex veteri matricula* közölte (A_2a–b). A 28-tól 50. név abból az *ex nova matricula Goltziana* származik (A_2b–A_3b), amelyet 1606-ban kezdett el vezetni Joachim Goltz iglói lelkipásztor. Az utolsó, 50. név az összeállító Daniel Klesché. Őt mint szepesváraljai lelkipásztort választották meg Odorinban 1667-ben, de tisztségét Szepesolasziba átköltözve is tovább viselte. Az utolsó levélen (A_4) *Colophonis loco adjicitur Paraenesis ad lectorem*, amely a tizenhárom, Zsigmond király által 1412-ben elzálogosított és a 11 szepesi város eredeti összetartozásának történetét foglalja röviden össze.

Daniel Klesch (1619–1697) Rozsnyón, Eperjesen és Pozsonyban tanult, 1649-ben Wittenbergben magiszteri és poeta laureatus címet szerzett. 1650–1659 között Sopronban tanított. 1659-től Kőszegen, 1662-től Szentgyörgyön, 1665-től Szepesváralján, 1668-tól Szepesolaszin volt evangélikus lelkész. 1674-ben száműzték, ekkor Németországba távozott. Lipcsében lett tanár, majd iskolaigazgató Jénában, később szuperintendens Heldgrungenben. E tisztéről 1690-ben lemondott.

A kiadvány címéből arra lehet következtetni, hogy Daniel Klesch számított arra, hogy az egyházmegye gyűlésén újra esperessé fogják választani. Erre utal a neve mellett szereplő „hactenus seniore electo, jam jam officium decenter resignaturo" kifejezés.

A nyomtatvány könyvészeti leírását és példányait ld. Jonathan P. Clark Klesch-családról írt összefoglaló bibliográfiájában (Bibl. Klesch. DK-18a).

1668-tól Bártfa városának tulajdonában lévő egykori Klöss-nyomdát 1668-1669-ben Georg Sambuch vezette.

Cf. –, **3506**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Rostock *Univ* ① – Târgu Mureş ①

3405

[LADIVER, Elias, iun.:] Eleazar constans, qvem honori ... in collegio Eperiensi inspectorvm, ... Francisci Semsei de eadem, comitatus Sarosien. vice-comit., ... Michaelis Hakker, judicis ... civit. Eperies, ... Andreae Keczer de Lypocz, assessoris ejusdem comit., ... Johannis Weber, senatoris ejusdem civitatis, .. Melchioris Keczer de Lypocz, assessoris comitatus, ... Andreae Dobay de eadem, comitatus Sarosien. notarij, ... Sigismundi Czimmermann, ejusdem civ. trib. plebis, ... Thomae Conrad, senatoris ejusdem civitatis, ... Sebastiani Saarosi de eadem, judicis nob. ejusdem com., ... Daniel Gutt, ejusdem civitatis notarij, ... Petri Feigel, ... Georgii Gasser, ejusdem civ. vice notarij, velut examinis publici habiti coronidem juventus ejusdem collegij ... nobilium et ingenuorum adolescentum in scenam produxit, anno MDCLXVIII. die 13. Octobris. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 = [4] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1123 – Čaplovič 220 – Varga E 196

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlap hátán olvasható a hitéért vértanúságot vállaló bibliai Eleázár történetét feldolgozó színjáték *Argumentum*a *ex 2. Machab. cap. VI.*, és tartalmi kivonata. A színjáték *Antiosceniumb*ól, öt felvonásból, azokon belül pedig kilenc, hat, nyolc, hét és hat színből áll (A_1a–A_2b). A *Nomina actorum* (A_3a–A_4b) a következő diákok nevét közli: *Emericus Theököli de Kezmark, ... Franciscus Nyari, l.b. de Bedegh, .. Nicolaus Petroczy, l.b. de eadem, ... Stephanus Petroczy, l. b. de eadem, ...Emericus Petroczy, l.b. de eadem, ... Franciscus Pongraczi* (sic!) *l.b. de Ovar, ... Paulus Víttnyedy de et in Musay nob. Hung., ... Jonas*

Bubenka Ochtinen. A darab többi szereplőjének nevét osztályonként csoportosították. Ezek szerint *Ex classe rhetorica* 29, *Ex poesi* 33, *Ex syntaxi* 27, *Ex grammatica* 35, *Ex principiis* 20, *Ex parvistis* 21, *Ex legentibus* 17 tanuló vett részt az előadásban.

A program szövegének szedése alapján a fennmaradt példányokban két variáns különíthető el. Az „A" variánsban a cím harmadik szava *qvem*, a „B" variánsban *quem*. Az „A" variánsban az A_2a-n az 5. sorban a Ju-daeos szó elválasztva, a „B" variánsban ugyanez a szó elválasztás nélkül szerepel.

A kéziratban maradt színdarab és e program szövegkiadása a részt vevő szereplők névsorának közlésével: Ludi scaenici linguae Latinae protestantum in Hungaria e saeculo XVII–XCVIII. – Magyarországi latin nyelvű protestáns iskoladrámák a XVII–XVIII. századból. Sajtó alá rendezte Alszeghy Zsoltné, Lóránt István, Varga Imre. Bp. 2005, 285–386, 387–401.

E darabot az eperjesi evangélikus főiskola működésének első éve végén, 1668. október 13-án az ünnepélyes vizsgák lezárásakor adták elő az eperjesi kollégium inspektorainak tiszteletére (vö. **3415**). Szerzőjének az egykorú források és az irodalmi köztudat egyaránt ifj. Elias Ladivert, az eperjesi főiskola professzorát tartja. A műről, forrásáról és az előadásról ld. a szövegkiadást, 397–401.

Bratislava *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Halle *Univ* ① (A-variáns) (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Prešov *Scient* ③ (B-variáns) – Spišská Nová Ves *Ev* ③

3406

LUX sub cruce, id est pia vota, desideria et solatia, qvibus virum ... dn. Danielem Kleschium, aa. ll. et phil. m., p. l. caes., H. n. de ecclesia Christi et re litteraria optime meritum, p. t. ven. frat. XXIV. reg. past. seniorem ex parochia Waraliensium ad vicinam Olassiensem oratoris sedem ordinariam magno et unanimi totius ecclesiae consensu, auditorumq(ue) suffragiis electum ac legitime vocatum, egredientem comitati, ingredientem prosecuti sunt: eoq(ue) ipso affectu simul moestissimo super casum funestum fratris et obitum praematurum filioli Ezech. Danielis: inter acerbum luctum, sincerum luctum exhibuere fautores, fratres et filii in Christo III. Non. Jan. Danieli proph. sac. et sibi onomast. anno M ICC [!] LXIIX. Bartphae (MDCLXIIX) [typ. civitatis] imprimebat Georgius Sambuch.

A^4 = [4] fol. – 4°

Čaplovič 222

Üdvözlő versek. – A költeményekkel Daniel Klesch szepesváraljai evangélikus lelkésznek, a 24 városi fraternitás seniorának Szepesolaszira való meghívását köszöntötték 1668. január 3-án jóakarói és barátai, túlnyomórészt a Szepességből. A nyomtatvány címlapján azt a körülményt is kiemelték, hogy Klesch éppen testvérének halálát és saját, Ezechiel Daniel nevű

kisfiának elvesztését is gyászolta. Az egyes költemények szerzői: *I.* a leibici lelkész 1667. december 15-én írott leveléből vett vers, aláírása: *m. Abrahamus Eccardus, eccl. Leib. p.* (A_1b) – *II.* a következő verset, aláírásában kétszer is az 1661-es évszámot rejtő kronosztichonnal írta *... die III. Ian. Danieli sacrae fausto omine .... Christoph. Kleschius, eccles. Georg. Mont. pastor, XXIV. regal. cont. notar.* – *III. ... Elias Ladiver F., colleg. Eper. log. p. p.* (A_2a) – *IV. ... Iohannes Georg. Langsfeld, conc. Germ. in Iglo, Dominica Septuag. currentis 1668.* (A_2a–b) – V. *Melchior Geithner Germ., diacon,* aki Szepesolasziban evangélikus segédlelkész, az ünnepeltnek beosztottja (A_2b) – *VI. ... Valentinus Perak, h. t. eccl., quae Olassi Christo colligitur, Sclavonicae concionator* (A_3a) – *VII. ... Elias Langius, p. t. sch. Iglo in Scep. rector* (A_3a–A_3b) – *IIX. M. Daniel Kleschius, n. H., p. l. c., ecclesiae Olassiensis pastor ac senior Παράγρ.* címmel *Johannes Schnatzinger, scholae Olasien. rector* (A_3b–A_4a) – *IX. Ioh. Galikius, cant. in Iglov.* (A_4a–A_4b) – *X. Georgius Rutkay Soln., Ath. st. Ev. Eper. log.* (A_4b).

A Szabó Károly által leírt csaknem azonos című versgyűjtemény (RMK II 1124) nem azonos ezzel a nyomtatvánnyal. Ján Čaplovič ismerte fel először, hogy a gyűjtemény példányai valójában két kiadásból származnak. Leírta a köztük fennálló leglényegesebb különbségeket, ám megjelenésük sorrendjére nézve nem foglalt állást (222). A két kiadás létrejöttének feltételezhető okáról és sorrendjéről ld. **3407**.

Cf. **3407, –, 3466**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3407

LUX sub cruce, id est pia vota, desideria et solatia, quibus virum ... dn. Danielem Kleschivm, aa. ll. et phil. m., p. l. caes., H. n. de ecclesia Christi et re litteraria optime meritum, p. t. ven. frat. XXIV. reg. past. seniorem ex parochia Waraliensium ad vicinam Olassiensem oratoris sedem ordinariam magno et unanimi totius ecclesiae consensu, auditorumq(ue) suffragiis electum ac legitime vocatum, egredientem comitati, ingredientem prosecuti sunt: eoq(ue) ipso affectu simul moestissimo super casum funestum fratris et obitvm praematurum filioli Ezech. Danielis: inter acerbum luctum, sincerum cultum exhibuere fautores, fratres et filii in Christo III. Non. Jan. Danieli proph. sacr. et sibi onomast. anno MDCLXIIX. Bartphae (MDCLXIIX) typis civitatis.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1124 – Čaplovič 221

Üdvözlő versek. – A nyomtatvány az ugyanezen évben Daniel Klesch evangélikus lelkész Szepesolaszira való meghívását ünneplő, Bártfán kiadott versgyűjteménynek (**3406**) második kiadása. A költemények sorrendje ugyanaz, de egy-egy versszerző névaláírásában egyes rövidítések eltérnek: az *I.* vers címe szerint a szerző, *m. Abrahamus Eccardus, eccl. Leib. p.* 1667.

december 15-én írott leveléből van véve (A_1b) – *II. die III. Ian. Danieli sacrae fausto omine.... Christoph. Kleschius, eccles. Georg. Mont. pastor, XXIV. regal. cont. notar.* – *III. Elias Ladiver F., colleg. Eper. log. p. p.* (A_2a) – *IV. Iohannes Georg. Langsfeld, conc. Germ. in Iglo, Dominica Septuag. currentis 1668.* (A_2a–b) – V. Szepesolasziban evangélikus segédlelkész, az ünnepeltnek beosztottja, ... *Melchior Geithner Germ., d.* (A_2b) – *VI. Valentinus Perak, h. t. eccl., quae Olassi Christo colligitur, Sclavonicae concionat.* (A_3a) – *VII. ... Elias Langius, p. t. schol. Iglo. in Scep. rector* (A_3a–b) – *IIX. M. Daniel Kleschius, n. H., p. l. c., ecclesiae Olassiensis pastor ac senior Παραγρϑε* címmel *Iohannes Schnatzinger, scholae Olassien. rector* (A_3b–A_4a) – *IX. Ioh. Galikius, cant. in Iglo.* (A_4a–b) – *X. Georgius Ruthkay Soln., Ath. st. Ev. Eper. log.* (A_4b).

A Bártfán megjelentetett versgyűjtemény minden kétség nélkül két különböző kiadás, és nem variáns, hiszen már maga a szöveg is teljes terjedelmében más szedés, sokszor eltérő betűtípusokkal. A legjobban megragadható különbség a két kiadás között: a **3406** impresszuma hosszabb és az „imprimebat Georgius Sambuch" kifejezéseket tartalmazza, a **3407** impresszumában pedig csak a „typis civitatis" jelölés olvasható. Ugyanakkor az is feltűnő, hogy **3406**-nál az impresszum fölötti évszám szedése hibás. Mivel ezentúl a **3406** címlapjának alján fölösleges és hibás ismétlődés: „acerbum luctum, sincerum luctum" olvasható, ami helyesen „acerbum luctum, sincerum cultum" (**3407**), joggal feltételezhető, hogy ez az utóbbi kiadvány készült el később. Ez az időben második kiadvány nemcsak az említett címsorjavítást tartalmazza, hanem a sajtóhibás évszám (ld. **3406**-nál) helyes alakját is.

Szabó Károly még csak az itt leírt nyomtatványt vette fel bibliográfiájába (RMK II 1124), nem tudott két kiadásról. Ezeket elsőként, a példányok ismeretében Ján Čaplovič különböztette meg (221, 222). A Szabó Károly által ismert tétel leírásában mindössze annyit jegyzett meg: létezik másik kiadás is (Čaplovič 221). Ján Čaplovič az általa helyesen észlelt néhány különbséget **3406**-nál írta le. Itt kiemelte, hogy a címlap szövege **3406**-nál 22 soros, **3407**-nél pedig 24 soros, ill. jellemezte az impresszum különbözését is (Čaplovič 222). A két, majdnem azonos szövegű kiadvány megjelenésének sorrendjéről azonban nem közölt semmilyen feltételezést.

Cf. **3407, 3466**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* – Kežmarok *Ev* ①
Olim: Levoča Ev

3408

[1] MANUALE Latino-Hvngari[co]-Sclavonicvm. Ad praxin pietatis ordinatum ac ex variis devotionum libellis collectum. Opera et sumptu ... Petri Hrabowski de Hrabowa etc. arcis et bonorum Budetin praefecti, ... de ecclesiis Evanlicis [!] notanter vero de schola ... civitatis Bartphensis optime meriti typis mandatum. – [2] (BUZGO hala-adasok es könyörgések) – [3] (POKLAD dvchowny, z modlideb nabožnich nedelnich, y každodennjch zhromazdeny, kwůly wssem pobožnjm gmenowite vrozeneho á pobožneho pana Petra Hrabowskeho z Hrabowa, etc., z geho nakladkem wid-dany [!] á

wswobodnem kralovskem meste Bardiowe witlaceni. Leta 1668). Bartphae (1668) [typ. civitatis] Sambvch.

$\circledast^6$, A^{12}–E^{12}; A^{12} B^{12} C^6; A^{12}–P^{12} = [11] + 118 + [2] + 59 + [2] + 352 + [6] pag. – 12° – Init.

RMK II 1121 – Knihopis 3199 – Čaplovič 218

Evangélikus imádságoskönyv latin és magyar nyelven prózában és biblikus cseh nyelven versben. – A kiadványnak csupán a bevezető részei térnek el a csak csonka példányból ismert 1657. évi bártfai első kiadástól (**2690**). Az első füzet e kiadás ma ismeretes összes példányban hiányosan maradt fenn. Tartalmát és terjedelmét a pozsonyi és a turócszentmártoni példány összevetésével lehetett megállapítani. A címlap háta üres, majd latin nyelvű üdvözlő versek következnek: (1) *In honorem magni musarum patroni, ... Petri Hrabowski de Hrabowa...*, szerzője *Martinus Wagner sen., inspect. et minist. eccl. et sch. pat., ann. 45 primarius civis nec non 5. regiarum liber. civit. Super. Hungar. oppidique Sacros* [recte Saaros], *ac* [!] *an. 12. superint., septuag. vitae aeter. maturus candidatus* ($\circledast_2$a–$\circledast_2$b) – (2); cím nélkül *Mens pia* kezdettel *Leonhardus Wagner ecclesiae Bartphensis a concionibus Germanicis* ($\circledast_3$a) – (3) *Petrus Hrabovski Anagramma*, aláírása *Samuel Keszner, districtus Liubltovien. eccl. Ev. sen.* ($\circledast_3$b–$\circledast_4$a) –(4) *Petrus Hrabowski per μεταστοιχείωσιν*, szerzője *Paulus Kray Moravus, ecclesiae Sclavon. Bartphen. concionator* ($\circledast_4$b–$\circledast_5$a) – (5) *In generosi ... Petri Hrabowski de Hrabowa ... famam*, aláírása *E. S.* ($\circledast_5$a–$\circledast_6$a). Ján Čaplovič feltételezése szerint feloldása „Eliaš Spleni" (218) – (6) *Σὺν Χριστῶ*, aláírása *Gregor W[agner] superattendentis b. m. fr. ante fest. Clarific. J. C. D. N. 1668* (= március 31) ($\circledast_6$b).

Ezt a három részből álló imádságoskönyvet, amint azt a fő címlap szövege és a minden lapon megtalálható nyomdai cifrákból álló keret bizonyítja, kétségtelenül együtt nyomtatták, és egyetlen kiadványként hozták forgalomba. A latin, magyar és biblikus cseh nyelvű részek tartalmilag függetlenek egymástól, nem azonos szövegű és mennyiségű imádságot foglalnak magukban. A latin és a magyar nyelvű rész soronkénti és betűnkénti újraszedése az előző kiadásnak (vö. **2690**). A latin rész itt is az *Oratio mane surgentis* belső címmel kezdődik és az *Index*-szel zárul (1–118 és E_{12}a–b). Újrainduló, azonos „A" füzetjelzéssel és lapszámozással, de önálló címlap nélkül csatlakozik hozzá a magyar nyelvű rész, a *Buzgó hálaadások és könyörgések* (1–59). A magyarhoz hasonlóan újrainduló, fraktúr „A" füzetjelzéssel, lapszámozással és önálló impreszszumos címlappal (A_1a) következik a harmadik rész, a biblikus cseh nyelvű verses imádságoskönyv. Ez az egyetlen ismeretes példány csonkasága miatt az előző kiadásban nem található meg. A fenti leírásban olvasható cím szövegének fordítása: Lelki kincs vallásos vasárnapi és mindennapi imádságokból összegyűjtve minden buzgó hívő, nevezetesen Hrabovszky Péter kedvéért, az ő költségén kiadva... A címlap hátán két latin nyelvű disztichon olvasható. A főrész beosztása: (1) *Modlitba ranni* (Reggeli ima) belső cím után reggeli, esti és különféle alkalmakra szóló más imádságok olvashatók (1–72). (2) *Nasledují modlitby ke dnům nedelním sporadané pres cely rok* (Következnek a vasárnapi imádságok az egész évre elosztva) (73–322). (3) *Modlitba k pamatce svatych apoštolův* (Imádság a szent apostolok emlékére) (323–348) címmel ismét alkalmi imádságok. (4) *Píseň za ščastny rakoš L. P. 1655* (Ének a szerencsés országgyűlésért 1655. évben) (349–352). A kiadványt *Rejstrík modlideb* (Az imádságok regisztere) zárja (P_{10}a–P_{12}b).

Az üdvözlő versek szövegét kiadta Rudo Brtáň: Cirkevné listy 1943: 472–478.

Ezt a háromnyelvű imádságoskönyvet a bibliográfiai szakirodalom többnyire Hrabovszky Péter budetini várgondnok neve alatt tartotta nyilván (vö. RMK II 1121 és Čaplovič 218). A címből, az első kiadás (**2690**) előszavából és az üdvözlő versekből kitűnik, hogy Hrabovszky

a kiadás költségeit viselte, és nem ő a mű szerzője vagy összeállítója. Az első kiadás előszava szerint a *Manuale*ban olvasható imádságokat a Szentírásból, s az egyházatyák, főként Augustinus, Bernardus és Anselmus írásai alapján állították össze. A magyar nyelvű *Buzgó hálaadások és könyörgések* című rész nem azonos a némely korábbi protestáns énekeskönyv függelékében található azonos című imádsággyűjteménnyel (vö. Bártfa 1642, **2163(4)**, Várad 1648, **2254(5)**, Várad 1651, **2406(5)**, **3034(4)**). Ján Čaplovič szerint a biblikus cseh nyelvű imák szerzője Adam Corodinus, rajeci evangélikus lelkész (218). Čaplovič a *Micae micarum Burianarum, collectae a. S. MDCXLII. die 14 Junii seqv. Posonii per Michaelem Rotaridem* című, ma a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában őrzött kéziratra (jelzete: 333; 551. pag.) hivatkozik adatának forrásaként. Az idősebb és ifjabb Joannes Burius, akiknek feljegyzéseiből Rotarides összeállította az említett kéziratot, kortársként, első kézből ismerhette az imádságok szerzőjét. Čaplovič megjegyzése ezért megalapozottnak tekinthető. Rudo Brtáň szerint a biblikus cseh imák egyik forrása az 1641-ben Trencsénben megjelent Vzdychaní nábožná (Vallásos sóhajtások) című munka lehetett (i. h. vö. **1906(2)**).

Cf. **2690**

Budapest *Acad* cop. (Martin) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava *Acad*) – Bratislava *Acad* ②* – Liptovský Mikuláš *Ev* ② – Martin *Nat* ②*

3409

MÜLLER, Johann: Trost über die selig verstorbenen. Bey einem gar christlichen Leich Begängnüß gehalten auß der Offenbahrung Johannis cap. 14. v. 13. Vnd ich hörete eine Stimme vom Himmel zu mir sagen etc., als des ... Herrn Eliae Ladivers, der löblichen Land Schule in Eperies weit berühmten professoris logices viel geliebte selige Ehe- vnd Hauß-Fraw, Fraw Anna gebohrne Güntterin den 10. Augusti in diesem jetz lauffenden 1668. Jahr umb 7 Vhr zu Abend ... sanfft vnd selig eingeschlaffen, vnd darauff den 12. Augusti mit christlichen Ceremonien in der Deutschen Pfarr-Kirchen begraben worden. Gehalten am selbigen Tage ihrer Beerdigung durch Johannem Müllern, Diener am Worte Gottes bey der Haupt Kirchen in ... Eperies, wie auch der Filial-Kirchen auff dem käyserlichen Saltz Handel. Bartfeld 1668 [typ. civitatis] Georg Sambuch.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2598/146 ← MKsz 1891: 77 – Čaplovič 223

Evangélikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Johann Müller, eperjesi lelkész mondta el 1668. augusztus 12-én Anna Güntter, Elias Ladiver eperjesi professzor feleségének a temetésén. *Elias Ladiwer ... Salomon Grünwaldt ... Frau Dorothea gebohrne Schererin* megszólítással ajánlotta a prédikációt 1668. november 24-iki keltezéssel *Johannes Müller* (A_1b–A_2b). *Votum*mal, *Praeloquium*mal és a bibliai *Textus* feltüntetésével kezdődik a gyászbeszéd, amelynek további tagolása: *Exordium* – *Propositio* után a főrész – *Applicatio generalis* – *Conclusio*

(A_3a–D_3b). A gyászbeszédet az elhunyt életrajza: ...*Lebens Lauff der seligen Frawen Anna Ladiwerin* (D_3b–D_4b) és *Applicatio specialis* zárja (D_4b–E_2a).

A zsolnai születésű Johann Müller Eperjesen és a közeli Sóváron volt evangélikus lelkész. Eperjesen 1662–1672 között a német gyülekezet segédlelkészeként működött. Az 1672-es templomelvétel, illetve az 1674-es száműzés után további sorsa nem ismeretes. E gyászbeszédén kívül alkalmi versei is megjelentek nyomtatásban.

Reichard Güntter bártfai konrektor Anna leányát, mivel az apa az 1645-ös pestisjárványban meghalt, édesanyja, Dorothea Scherer és második férje, Salomon Grünwald nevelte fel. 1662-ben adták férjhez Elias Ladiver, akkori bártfai rektorhoz. Házasságukból egy fiú és két leány született. Az asszony 1668 júliusában megbetegedett, és három hét múlva, 1668. augusztus 10-én, 23 éves korában halt meg.

A késmárki evangélikus líceum könyvtárában lévő példányt először Hellebrant Árpád írta le (MKsz 1891: 77), ez alapján vette fel Sztripszky Hiador a bibliográfiájába (Sztripszky II 2598/146).

Budapest *Acad* cop. (Dolný Kubin) – Dolný Kubin ① – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ①

3410

ONOMASTERIIS maxime reverendi ... viri, d. Samvelis Pomarii, ss. theol. doctoris, ejusdemq(ue) et linguarum orientalium professoris publici primarii, ... Athenaei Eperiessinensis inclutorum statuum regni Hung. Augustano-Evangelicorum moderatoris ac directoris supremi, inspectoris et epicharmi sui meritissimi d. 26. Augusti, a. C. MDCLXIIX. feliciter illucescentibus, bona verba dicunt et felicitati hvjvs diei perennitatem optatam apprecantur, gymnasii ejusdem studiosi ac discipuli devoti. Bartphae (MDCLXIIX) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4°

RMK II 1125 – Čaplovič 224

Üdvözlő versek. – A költeményekkel Samuel Pomariust, az eperjesi kollégium igazgatóját, a teológia és a keleti nyelvek professzorát köszöntötték 1668. augusztus 26-án, névnapja alkalmából a kollégium diákjai. A versgyűjtemény elején a születés alapján legmagasabb rangú diákok költeményeit nyomtatták ki: (1) *Comes Emericus Theökeöli de Kesmark, perpetuus in Arva, ejusdemque ac Maramorosiensis comitatuum perpetuus comes* (A_1b) – (2) *Franciscus Nyari de Bedegh, liber baro ac haereditarius d. arcis Berenesz nec non castelli Szeptencz Uifalu etc.* (A_2a) – (3) anagramma Samuel Pomarius nevére: *Nicolaus Petröczy liber baro de Petröcz* – (4) *Pressa surgit* címmel: *Stephanus Petröczy liber baro de Petröcz* – (5) *Plures gratiae, quam grana* címmel: *Emericus Petröczy liber baro de Petröcz* – (6) *Franciscus Pongracz liber baro in Ovar.*

Ezután osztályok szerint csoportosítva következnek a diákok üdvözlő versei, legtöbbször disztichonok, általában Samuel Pomarius nevéből képzett anagrammára. A *Classis philosophica* következő diákjai írtak költeményeket: (7) *Johannes Braxatoris Banovie.* (A_2b)

– (8) *Matth. Balassi de Richna Scepus.* – (9) *Jacobus Neschutt. Mostenicen.* – (10) *Jacobus Grynaeus Cibinien.* – (11) *Martinus Bivolini Teshinien.* – (12) *Johannes Laurenti Welkopol.* – (13) *Daniel Ivankovicz Transdanub.* – (14) *Christianus Lazitius Liptov.* – (15) *Georgius Fabiani Hlinicensis* – (16) *Martinus Leps Bistricio Transylvan.* (A_3a) – (17) *Johannes Agner Briznensis* – (18) *Georgius Femgerus Cibin. Transylvan.* – (19) *Georgius Divitis Zernovien.* – (20) *Chronodistich. epigrammat.* címmel: *Petrus Schulerus Cib. Transyl.* – (21) *Georgius Spetkius Carponen.*

Classis logica cím alá a következő diákok verseit sorolták be: (22) *Paulus Wytnyédi de Musay* (A_3b) – (23) *Georgius Rutkai Solnensis* – (24) *Tobias Mastnicius Nitrien.* – (25) *Andreas Szeleczki de Szelecz* – (26) *Iohannes Saarosy de eadem* – (27) *Martinus Nadliczki Prividien.* – (28) *Ioannes Stephanides Zarnoviensis* – (29–31) háromrészes verset: 1. *Aenigma* 2. *Logogryphon* 3. anagrammát írt *Melchior Smrtnik Brisz.* (A_4a) – (32) *Franciscus Frivaldsky Povazien.* – (33) *Pondere firmior* címmel: *Nicol. Matula Turoc.* – (34) *Georg. Nicolaides Briznen.* – (35–36) *Hemero-distinchon [!] continens dies anni per addit. 364*, majd *Per purum ἀνάγ.*: szerzője *Iohan. Hoffmannus Tuchello-Thurinus* (A_4b) – (37) *Gryph.* címmel: *Thomas Sipkowski Warbovien.* – (38) *Nicolaus Pusoczi Transdan.* – (39) *Iohan. Schidelinus Pova.* – (40) *Simon Fuß Divekien.* – (41) *Ionas Vietoris Besztercen.* (B_1a) – (42) *Matthias Pissiecz Turocz.* – (43) *Georgius Petanczi de Musayssem.* – (44) *Elias Bubenka Ochtinen.* – (45) *Georgius Bartholomeides Dubov.* – (46) *Andreas Kublan Novisol.*

A *Classis rhetorica*ból a következő tanulók szerepelnek költeményekkel: (47) *Paulus Platani Mustonien.* – (48) *Moises Kisfaludy de Lac, nob. Hung.* – (49) *Matthias Hübel Noviso.* – (50) *Johannes Görger* [Görgey!] *nob.* (B_1b) – (51) *Nicolaus Kotkovski de Rudoltov., nob. Pol.* – (52) *Iohannes Friedericus Weber Eper.* – (53) *Copia non perdit* címmel: *Stephanus Zelensky de Zelen* – (54) *Logogr.*: *Nicolaus Gabrielis Soln.* – (55) *Matthaeus Miklan Turoczensis* – (56) *Petrus Semsei nob.* – (57) *Andreas Cordos. Arv.* – (58) *Andreas Nicolaus de Brzezien, Lanckoronski Rusocki, nob. Pol.* (B_2a) – (59) *Nicolaus Fabri Solnensis* – (60) *Ionas Felicides Solnensis* – (61) *Colore allicit* címmel: *Nicolaus Szirmay nob.* – (62) *Iohannes Rhenerus Transyl.* – (63) *Samuel Stephanóczi Arven.* – (64) *Iohannes Weigel Epper.* – (65) *Odore reficit* címmel: *Matthias Lazius Leuts.* (B_2b) – (66) *Christophorus Mazar ex Thomasfal.* – (67) *Sapore probatur* címmel: *Daniel Gütsch Transyl.* – (68) *Iohannes Damnaides Bohem.* – (69) *Wolfgangus Keüblingerus Göszögien.* [Köszegien.!] – (70) *Martin. Greschner Novisol.* – (71) *Nicolaus Gstetner Sempron.* – (72) *Eteostichon pro sub. act.*: *Casparus Gosznoviczerus Leutsch.* – (73) *Johan. Cudelinus Poniczens.* (B_3a) – (74) *Andreas Pitto Cassoviensis* – (75) *Matthias Radik Solio-Lipsihensis* – (76) *Michael Wozar Boczabanensis* – (77) *Andreas Wozar Boczaban.* – (78) *Georg Hertzeg, Hlinicensis* – (79) *Johan. Schwartz Eperiens.* – (80) *Daniel Stephanus Polonus* – (81) *Stephan. Zombor nob.* (B_3b) – (82) *Iohan. Nigrini Soln.* – (83) *Andreas Megyei nob.* – (84) *Georg. Michaelis Czaeythensis.*

A *Classis poetica* csoportban a következő diákok versei lettek összegyűjtve: (85) *Logogr.* címmel: *Iohann. Sartorius Eperies.* – (86) *Iohan. Gloxinus nob., Novis.* – (87) *Martinus Dubowsky Zolnen.* – (88) *Iohan. Georg. Veixler Neosol.* (B_4a) – (89) *And. Dobai de eadem nob. Hung.* – (90) *Georg Conrad nob. Eperies.* – (91) *Matth. Grünwaldt Bartph.* – (92) *Jacobus Gronel Brisnen.* – (93) *Georgius Gazitzius Berzovie.* – (94) *Sigism. Culicis Scepus.* (B_4b) – (95) *Dan. Roxer Scep.* – (96) *Georg. Hankovsky Hamburg.* – (97) *Mich. Sasik Mont-Vallen.* – (98) *Daniel Fontanus Crompachen.* – (99) *Ἀκροστιχίς* címmel: *Johannes Gazitzius Brezov.* – (100) *Martinus Isdenczi Hung. Transdan.* – (101) *Mich. Hericz nob. Gönczien.* – (102) *Joh. Caepe Hlinicensis* (C_1a) – (103) *Emericus Frivalsky Teuto-Lipcsen.* – (104) *Eteostichon* címmel: *Mich. Goznoviczerus Cibinien.* – (105) *Aenigma*: *Samuel Medveczky Olassien.* – (106) *Paulus Felicides Zoln.* – (107) *Samuel Sartorius Cassensis* – (108) *Andreas Braxator Hanusf.* (C_1b) – (109) *Samuel Domek Polonus* – (110) *Johannes Mikoviny Cassov. nob. Hung.* – (111) *Steph. Demjan Trenchin. nob.*

– (112) *David Zauner nob. Hung.* – (113) *Antitheticon* címmel: *Mich. Hieronymi Arvensis* – (114) *Logogr.*: *Martinus Fabricius Neovillen.* – (115) *Logogr.*: *Mich. Gotztonyi [!] nob. Hung. de eadem* (C_2a) – (116) *Daniel Ladiver Zolnen.* – (117) *Andr. Geczyl nob. Hung.* – (118) *Johann. Kastenmacher Welkopol.* – (119) *Mich. Vass nob. Hung. Cassov.* – (120) *Joh. Malik nob. Hung.* – (121) *Daniel Petko nob.* – (122) *Mart. Berthalanicz nob. Hung Transdan.* (C_2b) – (123) *Georg. Mathaeides Banoviczen.* – (124) *Georg. Kondrai nob. Hung. Transdan.* – (125) *Mart. Patosovicz ex comit. Rimassomb.* – (126) *Joh. Veres nob.* – (127) *Logogr.*: *Elias Bartosovicz Granicio Scepus.* – (128) *Logogr.*: *Mart. Petanczy nob. Hung. Transdan.* – (129) *Andreas Ochrlan Bartphensis.*

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① ④* – Budapest *Nat* ① ① ① – Budapest *Univ* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Levoča *Ev* ○ – Spišská Nová Ves *Ev*

3411

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis disputatio prima, quam in ... gymnasio Eperiessinensi ... statuum regni Hungariae Angustano[!]-Evangelicorum ad diem 22. Septembris a. C. MDCLXIIX. publice ventilandam sistit praeses Samvel Pomarivs, ss. theol. d. et p. p. dictiq(ue) gymnasij moderator et director supremus, et respondens Georgius Rutkai Solnensis, s.s. theologiae et logicae studiosus. Habebitur in auditorio majori hora VIII. matutinis et sqq. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1127 – Čaplovič 225

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – Ezek a vizsgatételek első darabját képezik annak a hat darabból álló disputációsorozatnak, amelyet Samuel Pomarius, a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskolájának teológiaprofesszora az eredendő bűnről készített (vö. **3412**, **3413**, **3414**, **3517**, **3518**, **3519**). A hat tézisfüzetet később egybekötötték, és egy elényomtatott összefoglaló bevezetéssel egyetlen kiadványként is forgalomba hozták (**3520**). Bevezető részei (A_1b–A_2a) három változatban ismeretesek. Az elsőben a címlap hátán az ajánlás *Viris ... doctissimis, primariae in Scepusio, quae viginti quatuor regalium dicitur, fraternitatis pastoribus, ... Danieli Kleschio n. H., p. l. Caes., n. t. eccl. Olasz past. et contubernii oratori ordinario; Michaeli Gnendelio, pastori Iglowiensi et conseniori primario; Christophoro Kleschio, eccles. Georgiomontanae pastori et ven. frat. notario ...; Michaeli Noscowio, eccles. Filkensis pastori et conseniori ex XIII. oppidanis secundario; Michaeli Klein, past. Magalomnicensi et conseniori ex nobilibus; Augustino Lazari, pastori Quintoforensi et conseniori ex XI. oppidanis, nec non reliquis ejusdem contubernii assessoribus ..., caeterorum regalium eccles. pastorib. ..., ... fautoribus, patronis* szól, aláírása: *d. d. d. respondens* (A_1b). Az ajánló szöveg kezdete *Quae hactenus*, alulról a negyedik sorában pedig a *viginti quatuor ecclesiarum vestrarum* szavak olvashatók, aláírása *Georgius Rutkay Soln., s. s. theol. et log. cultor* (A_2a). (A-variáns)

A második változatban az ajánlás a címlap hátán *Venerando consistorio districtus Posoniensis, viris ... clarissimis, Davidi Titio, antistiti Poson. et seniori gravissimo; ... Anthonio Reisero, ecclesiastae Poson. et decano primario; ... Valentino Sutorio, assessori ...; Andreae Fürnstein, past. Raikensi et decano secundario; Christophoro Löhnero, past. Basing. ...; Michaeli*

Höhero, past. Modren. ...; Johanni Blankenenavero, past. Köpczinien. et notario...; Joh. Philippo Winklero, past. Türnaw. ...; Melchiori Hübero, past. S. Georg. ...; Paulo Galli, past. eccl. Boh. S. Georg. ...; Andreae Wencelio, past. Samariensi... van címezve, aláírása *d. d. d. respondens* (A_1a). Az ajánló szöveg és annak aláírása megegyezik az előző változatéval, de itt alulról a negyedik sorban az *octo ecclesiarum vestrarum* szavak olvashatók. (B-variáns)

A harmadik változat címlapjának szövege és impresszuma csaknem teljesen azonos az előző két variánssal, de szedése teljesen eltérő azokétól. V. Ecsedy Judit megállapítása szerint ezt a címlapot, noha a fent leírttal azonos bártfai impresszum olvasható rajta, valójában nem Bártfán, hanem a pozsonyi Gründer officínában nyomtatták. A másik címlaphoz képest legszembeötlőbb különbség, hogy ott a címszöveget és az impresszumot egy lénia választja el egymástól, ezen a Pozsonyban készült címlapon viszont egy szedett körzetekből összeállított díszítősor, ezen kívül itt az *Augustano-Evangelicorum* szó helyesírása jó, ott hibás *Angustano-*. A címlap hátán az ajánlás címzése: *Viris ... prudentissimis, in regia liberaque inferioris Hungariae civitate Gvnciensivm spectatissimis ... dominis, Georgio Fistrovicsi, ecclesiarum August. conf. invariatae in comitatibus Sopron., Castri Ferrei, Szalatiensi etc. superintendenti, dictae civitatis pastori primario etc.; Michaeli Pamero judici; Andreae Zwetics, Johanni Pamero, Simoni Janos, Johanni Feyerabend camerario, caeterisque ordinis senatorii adsessoribus ...; Melchiori Gartnero Schemnitio Hungaro, ecclesiae Germanicae p. t. pastori et scholae inspectori etc.; Stephano Fekete Szenicio-Hungaro, ecclesiae Hungaricae pastori, ... consist. Cis-Danub. vice-seniori, promotoribus* van címezve, aláírása *d. d. d. respondens*. A következő lapon (A_2a) olvasható az ajánlás szövege, amely még a bártfai nyomdában készült, de szövege teljesen más, mint az előző két variánsban találhatónak. Kezdőszavai *Vites tenellae*, aláírása is eltér némileg a másik két variánstól: *Georgius Rutkai Soln., ss. theol. et log. cultor, olim Sempr. per quinquennium alumnus.* (C-variáns)

A három variáns az A_2b laptól teljesen megegyezik egymással. A főrész *De natura peccati originalis exercitatio theologica* belső cím alatt a *Prooemium*mal kezdődik (A_2b–B_1a). Az ezt követő *Tractatio* (B_1b–B_4a) hat paragrafust foglal magában, végül *Pentas positionum synopticarum homogenearum*, öt végkövetkeztetés zárja a kiadványt (B_4b).

A *Prooemium* kifejti, hogy bár az eredendő bűnre vonatkozó tanítás nem fundamentális, azaz az üdvösséget közvetlenül nem érintő hitcikkely, de ismerete a teológia minden részletéhez elengedhetetlen, nélküle nem érthető sem Isten megigazító kegyelme, sem Krisztus érdeme és munkája. A *Tractatio* az eredendő bűn meghatározásával foglalkozik főként Szent Ágoston és Szent Anselm írásai, valamint az Ágostai Hitvallás alapján.

A sorozat ezen első darabjának megvitatására 1668. szeptember 22-én került sor a főiskola nagy előadótermében. A vizsgáztató Samuel Pomarius, a vizsgázó a zsolnai származású Ruttkay György volt.

Megállapítható, hogy az eltérő változatok közül az „A-variáns" készült legelőször. A „B-variáns" ajánlásának alulról negyedik sorában ugyanis könnyen felismerhető, hogy az „A-variáns" *viginti Quatuor ecclesiarum vestrarum* szavait utólag javították *octo ecclesiarum vestrarum*-ra. A „C-variáns" címlapját nagy valószínűséggel a respondens Ruttkay nyomtattatta utólag Pozsonyban a még Bártfáról, illetőleg Eperjesről magával hozott példányok egy része elé. A „C-variáns" későbbi keletkezését bizonyítja az is, hogy itt az ajánlás aláírásában Ruttkay már csupán egykori teológushallgatónak nevezi magát: *theol. et log. cultor* ***olim***.

Ugyanennek az első disputációnak ismeretes ugyanebből az évből egy másik kiadása is. Címlapjának, ajánlásának és főrészének szövege soronként megegyezik e kiadás A-variánsával, de attól elejétől a végéig teljesen más szedés. A megkülönböztetéshez szükséges fontosabb különbségekről ld. **3412**. Sem Szabó Károly, sem Ján Čaplovič nem figyelt föl arra, hogy e tézis-

füzet példányai két különböző kiadásból származnak, ezért mindketten egyetlen kiadványként adtak róla hírt (RMK II 1127 és Čaplovič 225).

Cf. –, **3412**, **3413**, **3414**, **3517**, **3518**, **3519**, **3520**

Budapest *Acad* ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (A-variáns) ① (C-variáns) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Martin *Nat* ① (A-variáns) – Sibiu *Arch* ① (A-variáns) – Wittenberg *Ev* ① (A-variáns)

3412

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis disputatio prima, quam in ... gymnasio Eperiessinensi ... statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum ad diem 22. Septembris a. C. MDCLXIIX. publice ventilandam sistit praeses Samvel Pomarivs, ss. theol. d. et p.p. dictiq(ue) gymnasii moderator et director supremus et respondens Georgius Rutkai Solnensis, s. s. theologiae et logicae studiosus. Habebitur in auditorio majori hora VIII. matutina et sqq. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1127 – Čaplovič 225

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – Ezek a vizsgatételek első darabját képezik annak a hat darabból álló disputációsorozatnak, amelyet Samuel Pomarius eperjesi teológiaprofesszor készített az eredendő bűnről. Címlapjának, ajánlásának és főrészének szövege soronként megegyezik ugyanezen tételek másik ugyanezen évi, ugyancsak bártfai kiadásának A-variánsával (**3411** A-variáns), de attól elejétől végig eltérő a szedés. A két kiadást megkülönböztető fontosabb eltérések: 1. E kiadásban a címlapon az *Augustano-Evangelicorum* szó írása hibátlan, a másikban hibás *Angustano-Evangelicorum*, de a példányok egy részében a hiba vakarással és tussal ki van javítva, ezért nehezen ismerhető fel. 2. A főrész címe fölött ebben a kiadásban téglalap alakú, középen pajzsot ábrázoló fametszetes fejléc látható, a másikban szedett körzetekből álló díszítés (A_2b). 3. A hatodik paragrafus hatodik sorának kezdete ebben a kiadásban *privatione et positione constans*, a másikban *privatione constans*, de a példányok egy részébe egykorú kéz pótlólag beírta a hiányzó *positione* szót (B_4a).

A két, gyakorlatilag azonos kiadás létrejöttének időrendje és oka nem állapítható meg, csupán feltételezhető, hogy ez a javítottnak tűnő kiadás készült később. A respondens, Ruttkay György bizonyára az első kiadáshoz nyomtattatott egymástól eltérő ajánlásokat. A három ismert változatban huszonhat személyt szólított meg név szerint, további számosat név nélkül. Valószínű, hogy az első kiadásból a vártnál több példányra lehetett szüksége. Az elnök Pomarius számára a tervezett összkiadáshoz így nem maradt elegendő példány. Ezért válhatott szükségessé az újraszedés és újabb példányok nyomtatása. Joggal feltételezhető, hogy mindkét kiadás példányait terjesztették önállóan és az összkiadás részeként egyaránt.

Szabó Károly és Ján Čaplovič még egyetlen kiadványként írta le Pomarius disputációsorozatának ezt az első darabját (RMK II 1127 és Čaplovič 225).

Cf. **3411**!, **3520**!

Budapest *Nat* ① (Az OSzK RMK II 1127 jelzetű 3. példánya) – Budapest *Univ* ①

3413

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis disputatio secunda, quam in illustri gymnasio Eperiessinensi inclitorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum a. d. (...) Octobris a. C. MDCLXIIX. in ipso actu examinis generalis et solennis publice ventilandam sistit praeses Samvel Pomarivs, s.s. theol. d. et p. p., dictique gymnasii moderator et director supremus, et respondens Johannes Stephanides Zarnoviensis, theologiae et logicae studiosus. Habebitur in auditorio majori horis ab VIII. matutinis. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1128 – Čaplovič 226

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tézisek Pomariusnak az eredendő bűnről szóló, hat részből álló disputációsorozatának második darabját képezik. A címlap hátán olvasható rövid ajánlás két változatban ismeretes. Az egyik *Generosis ... curatoribus et inspectoribus ... Athenaei Eperiensis ... patronis atque promotoribus* (A-variáns) szól; a másik *Martino Tarnoci ecclesiae Divekiensis antistiti, ... comitatuum Posoniensis, Nitriensis, Barsiensis etc. superintendenti...; Andreae Bobodski, ecclesiae ad S. Andream in comitatu Thurociensi past. ..., Andreae Serari, ecclesiae Divekiensis ministro, praeceptori suo olim...* (B-variáns). Mindkettő aláírója *Joh. Stephanides respondens*. A főrész *De natura peccati originalis II.* belső címmel kezdődik, s tizenhat paragrafust (§) foglal magában (A_2a–C_3b), utánuk három pontból álló *Mantissa* zárja a nyomtatványt (C_3b–C_4b).

E vizsgatételeket a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján vitatták meg 1668 októberében. A vizsgáztató Samuel Pomarius teológiaprofesszor és igazgató volt, a vizsgázó a zsarnovici születésű Joannes Stephanides. A főrész az eredendő bűnnek a sorozat első darabjában (**3411**) kifejtett meghatározásának elemzését és magyarázatát tartalmazza. A *Mantissa* a meg nem változtatott és megváltoztatott Ágostai Hitvallás között e kérdésben fennálló különbségeket tárgyalja.

Cf. **3411**!, **3520**!

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Ev* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (A-variáns) ① (A-variáns) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Debrecen *Univ* ① (A-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns) – Prešov *Scient* ① (B-variáns) – Sibiu *Arch* ① (A-variáns) – Wittenberg *Ev* ① (A-variáns)

3414

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis dispvtatio tertia, quam in illustri gymnasio Eperiessinensi inclytorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum a. d. 24. Novembris a. C. MDCLXIIX. ventilandam publice proponit praeses Samvel Pomarivs, s.s. theol. d. et. p. p. ipsiusq(ue) gymnasii moderator et director supremus et respondens, Paulus Platani Muotoviensis, s.s. theologiae studiosus. Horis locoque solitis. Bartphae (MDCLXVIII) [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° - Orn.

RMK II 1129 – Čaplovič 227

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tézisfüzet Pomariusnak az eredendő bűnről szóló, hat részből álló disputációsorozatának harmadik darabja. Az ajánlást *Viris reverendis ... in libera regiaque civitatis Veterosoliensis ecclesiae ministris evangelico-catholicis, Danieli Remenio, pastori primario ..., Hiobi Trusio, ecclesiastae ..., itemque ... Andreae Kapiri, ejusdem ... civitatis Veterisoliensis judici primario, caeterisque senatoribus...* intézte *Paulus Platani Muotoviensis* (A_1a–A_2a). A főrész *De natura peccati originalis disputatio III.* belső címmel kezdődik és tizenhat paragrafust (§) foglal magában az eredendő bűn okairól (A_2b–C_2b).

Ezeket a vizsgatételeket 1668. november 24-én vitatták meg az evangélikus magyarországi rendek eperjesi főiskoláján. A vizsgáztató Samuel Pomarius teológiaprofesszor és igazgató volt, a vizsgázó a mátyásfalvi születésű Paulus Platani.

Cf. **3411**!, **3520**!

Budapest *Nat* ① ① ① – Budapest *Univ* ① – Dolný Kubin ① – Sibiu *Arch* ① – Wittenberg *Ev* ①
Olim: Akad (Budapest) – Segesvári ev. gymn.

3415

POMARIUS, Samuel: Oratio avspicalis in solenni inauguratione illustris gymnasii inclutorum statuum regni Hungariae Augusano-Evangelicorum [!] Eperiessini recens erecti, d. XVIII. Octobris, a. C. MDCLXVII. instituta. Habita ... a Samvele Pomario, ... gymnasii moderatore ac directore supremo. Accessere intimationes et orationes quaedam breviores aliae, hoc ipso anno ibidem ab eodem expeditae, e qvibus facies moderna illustris Athenaei propalam innotescet. ... Bartphae 1668 [typ. civitatis] Georgius Sambuch.

$*^4$, A^4–N^4 = [8] + 121 [recte 102] + [2] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 1126 – Čaplovič 228

Iskolai beszédek gyűjteménye. – A címlapon *Mnemosyneteostichon* című disztichon olvasható kronosztichonnal. A címlap hátán kezdődik *Samuel Pomarius* 1668. október 18-án kelt ajánlólevele *Nobilissimo ... d.d. inspectorum ... gymnasii Eperiessinensis ... collegio duodecimvirali: ex statu nobilitari: ... Francisco Semssey de eadem, vice-comiti, ... Andreae Keczer de Lypocz, assessori, ... Melchiori Keczer de Lypocz, assessori, ... Andreae Dobay de eadem, notario, ... Sebastiano Saarossy, judici nobilium, ... Petro Feigel, assessori, ... comitatus Sarosiensis juratis; ex ordine civili: ... Michaeli Hakkero, judici primario, ... Johanni Webero, judici secundario, ... Sigismundo Zimmermanno, tribuno supremo plebis, ... Thomae Cunrad, senatori, ... Danieli Guth, notario, ... Georgio Gassero, vice-notario ... civitatis Eperiensis ..., patronis suis...* (*$_1$b–*$_4$b). A főrész Samuel Pomariusnak az eperjesi evangélikus főiskola igazgatójának a beszédeit tartalmazza. Az első a főiskola avatásakor 1667. október 18-án hangzott el (1–67 [recte 58]). Csatlakozik hozzá a főiskola oktatóit, tantárgyukat és a tananyagot felsoroló *Mantissa. I. Programma invitatorium ad lectiones universas* (77–82 [recte 59–64]) – *II. Oratio salutatoria ad ... Emericvm Theökeöly de Kesmark, ... cum ... ipsius dominatio salva et sospes Eperiessinum appulisset, praecipitante die 22. Januarii a. 1668., habita postridie in aedibus ejusdem hora XI. antemeridiana a Samvele Pomario* ... (83–89 [65–70]), amely az 1668. január 22-én a kollégiumba érkező Thököly Imrét köszöntötte. – III. *Oratio praesentatoria in introductione ... Emerici Theökeöly in classem grammaticam ... Athenaei Epperiessinensis ab eodem d. Samvele Pomario instituta ipso die Timothei, d. 24. Januarij a. 1668.* (90–94 [71–75]). E beszéd ugyancsak Thököly Imre köszöntésére készült. – IV. *Sermo ἀποτρεπτικὸς adversus lavationes in frigida ad ... juventutem scholasticam congregatam habitus, in auditorio majori d. 3. Julii a. 1668,* amelyben Pomarius a hideg vízben való fürdéstől óvta az ifjúságot. (94–101 [75–82]) – V. *Orativncula praeparatoria sub auspicium examinis generalis publici mane d. 10. Octob. recitata* (102–121 [83–102]), a kollégium életében az első nyilvános vizsga megnyitó beszéde, amelyet három, Zsoltárok könyvéből való idézettel fejezett be. Végül *Errata typographica extantiora* címen a sajtóhibák jegyzéke zárja a nyomtatványt (N_4a–N_4b).

Szövegkiadás: A *Mantissá*t közölte Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, XXXVIII–XXXIX.

Ezt az eperjesi evangélikus főiskola története szempontjából páratlan forrásgyűjteményt az eperjesi főiskola első iskolai évi értesítőjeként értékelte és részletesen ismertette Hörk József (i. m. 20–27). Az ötödik beszédben említett (N_2a) *Eleasar constans* című színdarabot 1668. október 13-án adták elő, és külön nyomtatásban is megjelentették (**3405**).

A beszédgyűjteményt a következő esztendőben Wittenbergben ismét kinyomtatták (RMK III 6578).

Budapest *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ① – Wittenberg *Ev* ①

3416

»CZENCZ Romanus: Ereie és Haszna Szent Benedek Patriárka Keresztinek vagy ereklyeinek, és Azon lévö bötüknek magyarázattya. Magyaról fordittatott. Az elöttem iárok engedelmeböl. Becsben 1668 Rickhesin Susanna.«

»A^{12} B^{5+1} = [17] fol. – 12º«

RMK I 1063

Mirákulumos könyv. – A nyomtatvány egykori léte Szabó Károly híradásából ismeretes (RMK I 1063), aki a pozsonyi prépostság könyvtárában látta a művet. Ma azonban példány nem található belőle. Szövegét kétszer is bemásolták a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban őrzött, Lancsics Bonifacius által készített Miscellanea I. kötetébe (122–127, 495–501, jelzete BK.+ 13/1, vö. Hörk József: Az eperjesi ev ker. collegium története. Kassa 1896, XXXVIII–XXXIX., valamint Sólymos Szilveszter: Szent Benedek-keresztes érme. Bp., 2000, 25).

Szabó leírása szerint a fordító „gr. Csáky Lászlónak, Léva, Tata, stb. örökös urának és sz. gotthárdi apáturnak" ajánlotta *F. Románus Czencz S. Mártonyi professus* aláírással.

A kéziratos másolat szerint a szöveg előbb az ún. Szent Benedek-keresztjének történetéről, kialakulásáról, használról szólt, idézve a rajta olvasható, gyakran csak kezdőbetűkkel jelölt szöveget: „Vade retro satana, nunquam suade mihi vana, Sunt mala quae libas, ipse venena bibas", a keresztben a „Crux sacra sit mihi lux, non daemon sit mihi dux", a négy sarokban pedig „Crux Sancti patris Benedicti". Ezt követően ismertette, hogy miképpen kell élni vele, végül leírta, hogyan tisztelte és „használta" Szent Benedek a keresztet.

Szövegkiadása: Sólymos Szilveszter: Szent Benedek-keresztes érme. Bp. 2000, 26–35.

A fordítás forrása a következő mű volt: Effectus et virtutes crucis, sive numismatis S. Patriarchae Benedicti, item medicamentum spirituale contra morbos et pestem in eodem numismate characteribus expressum cum benedictione S. Zachariae. Salisburgi 1664 Mayr. (VD17 23:674008W, példánya ma: Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibliothek).

Czencz Romanus bencés papnak ez az egyetlen műve ismeretes. 1675-ben, majd 1691 és 1693 között pannonhalmi jószágkormányzó, 1683-1684-ben cenki administrator volt, 1693-ban lett kaposvári plébános, ez évben halt meg (A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története IV. A Pannonhalmi Főapátság története IV. Bp. 1906, 678).

A mű a középkortól élő és a XVII. században új lendületet kapott, speciális ikonográfiájú keresztet, betűket és általában a szent képét tartalmazó, ún. Szent Benedek-kereszt kultuszához kapcsolódott, az ábrázolás gyakran érem formájában terjedt. Ez a hazai Szent Benedek-keresztes éremről való legkorábbi adat (Sólymos Szilveszter: Szent Benedek-keresztes érme. Bp. 2000.). A fordítás létrejöttében talán az akkor dúló pestisjárvány is szerepet játszhatott.

Szabó Károly által említett példányról még egyszer esik szó a szakirodalomban. Récsey Viktor megjegyzése szerint a kötetet számára „megajánlotta ugyan a pozsonyi prépostság de ... nem küldötte meg" (Ősnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Bp. 1904, II 162, 212).

Olim: Pozsonyi prépostság könyvtára

3417

CARAMUEL Y LOBKOWITZ, Juan de: Ioannis Caramvelis primvs calamvs tomvs II. ob ocvlos exhibens rhythmicam, qvae Hispanicos, Italicos, Gallicos, Germanicos etc. versus metitur, eosdemque concentu exornans viam aperit, ut Orientales possint populi (Hebraei, Arabes, Turcici, Persici, Indici, Sinenses, Iaponici etc.) conformare aut etiam reformare proprios

numeros. Editio secvnda, duplo auctior, diversis iisque necessariis indicibus locupletata. Campaniae 1668 ex officina episcopali.

§^{4} §§^{2}, a^4–f^4, A^4–Z^4, Aa^4–Ss^4 Tt^2 Vu^4–Zz^4, Aaa^4 Bbb^4 Ccc^2 Ddd^4–Ooo^4 Ppp^2 Qqq^2 Rrr^4–Zzz^4, Aaaa^2 Bbbb^4–Ffff^4 Gggg^3 Hhhh^4–Zzzz^4, Aaa(bis)^4 Bbb(bis)^4, Ccccc^4 Ddddd^2 = [12] + XLVIII + 740 + [2] pag. – 4º – ♪, orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó soknyelvű, összehasonlító verstan. – A magyarországi bibliográfiai irodalomban eddig nem szereplő nyomtatvány címlapjának hátán az *Imprimatur Chrysostomus Accuntius vicarius generalis* aláírásával olvasható. Ezt követi a szerző, *Jo. Caramuel* ajánlása *Petro Velasco, suae catholicae maiestatis consiliario et in supremo Italiae regenti etc. s.p.* (§$_2$a–§$_3$a). Ezután *Ioannis Caramvelis, Campaniensium et Satrianensium episcopi opera omnia*, vagyis műveinek bibliográfiája következik nyelvenként, azon belül pedig tematikus csoportosításban (§$_3$b–§§$_2$a). Majd *Tomorum liberalium ordo* foglalja össze röviden a három kötetből álló mű tartalmát (§§$_2$b). Eszerint az első kötet a *grammatic*aval, a második a *rhythmic*aval, a harmadik pedig a *matematic*aval foglalkozik.

Ezt a jelenlegi, második kötet összefoglalása, a *Totius libri synopsis* követi (I). Ezen belül külön *Rhythmicorum ductuum et characterum valor* rész foglalja össze és magyarázza a könyvben használt jelöléseket (II–III). *Amicorum adversus authorem affectus* cím után üdvözlőversek és a szerző nevére írott anagrammák olvashatók (III–XI). Ezután áll a *Series librorum, capitum et articulorum* című tartalomjegyzék (XII–XVII) és *Argumenta et authores carminum, quibus haec rhythmica nobiliatur* (XVII–XXXVII) sorolja fel azoknak a verseknek a témáját és szerzőjét, akiktől a könyv idéz. A kötetben idézett nevek mutatója a *Patrum, doctorum, principum, philosophorum et poetarum, qui hoc opere citantur, nomina* (XXXVIII–XLV). Majd *Francisco Antonio Cappone* címzett verstani kérdésekről szóló *Epistol*aval kezdődik a főrész (XLVI), amely különböző népek lehető legtöbb fajta verselési formájának bemutatását tűzi ki célul különböző nyelveken. A magyar nyelvű vers Athanasius Kirchner *Oedipus Aegyptiacus* című nyelvtudományi munkájának első kötetéből való (Róma, 1655 – **2606A**). Címzettje III. Ferdinánd római császár, Kezdősora: *Régi Aegyptusnak s ím az Oedipusnak*. A vers végén kronosztichonba rejtve az 1655. évszám olvasható. Rögtön utána következik latin fordítása is (147).

Juan de Caramuel y Lobkowitz (1606–1682) spanyol katolikus teológus, ciszterci szerzetes, skolasztikus bölcselő. Alcala, Salamanca és Leuven egyetemein folytatta tanulmányait. Ezután Németalföldön, 1644-től Németországban, majd 1650-től Itáliában élt. 1657 és 1673 között Campagna, majd haláláig Vigevano püspöke volt. Széles körű érdeklődése a filozófián és a teológián kívül a zeneelmélettől a matematikán át a poétikáig terjedt. 262 munkája ismeretes.

A magyar nyelvű vers létezésére a madridi José Domínguez Caparrós hívta fel a magyar verstani kutatók figyelmét. Elsőként Horváth Iván és Seláf Levente ismertette és elemezte (It 2006: 663–664). Megállapították, hogy Caramuel választása szerencsésen esett éppen erre a Balassi-versszaktípusba tartozó példára, amelyben a tudós azt szemléltette, hogy a magyarok körében népszerű az olyan vers, amelyben a strófák verstanilag egyformák, de rímelésük különböző.

Cf. **2606A**, –

Budapest *Nat* cop. partim – München *Nat* ①

3418

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini, ss. theologiae doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria quarta, continens conciones extraordinarias certis quibusdam occasionibus populo Debrecinensi propositas et secundum materiae occasionisq(ue) varietatem digestas cum indice dvplici... Debrecini 1668 apud Georgium Karancsi.

§^{7}, A^{8}–Z^{8}, Aa^{8} Bb^{8} Cc^{2} = [14] + 310 [recte 402] + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1130

Református prédikációk. – A címlap hátán *Conciones* címmel a beszédek tárgyáról és számáról olvasható összesítés (§$_{1}$b). *Georgius C. Comarinus Viris ... Mich. Szaloczi, fratrum in comitatu Borsod seniori et Szent Péterinae, Step. Beregszaszi Hamvainae, Mich. Nemethi Rima-Szecsinae, And. Szkarosi Szkárosinae, Steph. Sz. Peteri Feledinae, Iohanni Kaposi Janosinae, Stephano Kallai Vaalinae, Andreae Szentkirályi Sipinae, Pa. Heczei Ecseginae, Georgio Szendrei Baloginae ecclesiarum ministris ...* ajánlotta művét (§$_{2}$a–b). Ajánlását, amelyben a nyomtatás akadályait is említette, *MDCLXVIII. 9. Calend. Febr.*, azaz január 24-vel keltezte. Az 1668. *14. Kal. Febr.* (január 19-én) kelt *Praefatio ad lectorem lectori benevolo ...* és az *Index textuum seu locorum S. Scripturae, pro fundamento assumtorum ...* (§$_{3}$a–§$_{7}$b) után következik a mű főrésze. Száz rövid prédikáció, amelyet Komáromi Csipkés György magyar nyelven mondott el a debreceni gyülekezet előtt, 1658. január 1. és 1666. november 10. között, az egyes beszédek elején feltüntetett időpontban (1—310 [recte 402]). A „rendkívüli alkalmak" nagyrészt magisztrátusválasztásra, Úrvacsorára, nyilvános bűnbánatra, háború, különböző csapások és pestisjárvány idejére kidolgozott beszédeket jelentenek. A kötet végén *Errata, corrigenda* címmel sajtóhibajegyzék olvasható (Cc$_{2}$a-b).

E kötet negyedik tagja Komáromi Csipkés György többkötetes prédikációgyűjteményének. A beszédek felépítéséről, a latin nyelvű conciók magyar nyelvű bibliai textusáról ld. **2888**, **3252**.

Komáromi Csipkés György latin vázlatait a magyar nyelvű prédikációkkal a pestisjárvány idején mondott beszédeknél Kecskeméti Gábor vetette össze (160).

Cf. **3144**, **2888**, **3252**, **3194**, –, **3510**, →

In 17 bibliothecis 32 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Ref*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

———

(Piscator, Ludovicus Philippus): Rudimenta oratoriae in usum illustris scholae Debreczinensis recenter excusa. Debreczini [1662–1675 Karancsi]. = **Appendix 254**

———

(Piscator, Ludovicus Philippus): Rudimenta rhetoricae in usum illustris scholae Debreczinensis succincte tradita. Debreczini [1662–1675 Karancsi]. = **Appendix 255**

———

Ramée, Pierre de la: Petri Rami Veromandui, regii professoris Dialecticae libri duo. Debrecini [1662–1675 Karancsi]. = **Appendix 256**

3419

SZÖLLŐSI Mihály: Sion leanya artatlan ügyét védö hitnek paissa, avagy a' györi collegium harmadik kérdése ellen, az Ur hadait viselö, s' igaz ügyért kikelö Bajnok Davidka, ki amaz collegiumnak harmadik kerdeseben levö minden tüzes nyilait végképpen viszsza veri, és ... Sion leányának szüzessegének ... becses jeleit ... az igaz catholica ecclésiának minden hüvseges fiainak követesre tárgyul kitészi a Jesus verfelyes zaszloja alatt vitezkedö N. Szölösi Mihály, suranyi lelki tan. által. [Debrecen] 1668 [Karancsi].

*[8], A[8]–Z[8], Aa[8]–Ff[8] = [16] + 662 [recte 464] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1068 – Čaplovič 633

Református vitairat. – A címlapon egy, a címlap hátán további három bibliai idézet olvasható és latin nyelvű citátum *Julianus Apostatát*ól. Az ajánlás *A méltóságos, tekintetes, nemes Beregh vármegyének* szól (*$_2$a–*$_4$b), keltezése Surány 1666. december 16., aláírója *Nagyságtok ... szolgája Nagy Szölösi Mihály s.l.t.* (surányi lelki tanító). Ezt követi *A nevezetes dolgok lajstroma a könyvnek rendi szerint* (A*$_5$a recte *$_5$a–*$_7$a), az ezt követő lapra újabb két bibliai idézetet nyomtattak: *2 Cor. 13. vers. 5. és Rom. 1. vers. 18.* (*$_7$b). Ezután a sajtóhibák jegyzéke áll: *A nyomtatásban esett fogyatkozásokat igy jobbitsd meg, Kegyes Olvasó* (*$_8$a-b). A mű törzse hét *rész*re oszlik. Az első két rész az egyházat szimbolizáló *Sion leánya* és Krisztust szimbolizáló *Fia* dialógusát tartalmazza. A dialógus első fele rövid bibliai és 1571-ig vezetett protestáns martyrologiumot foglal magában (1–65). A második felében *Fia* vigasztalja *Sion leányát* átélt szenvedései miatt (65–89). A harmadik rész 102 olyan hitcikkelyt tárgyal, amelyben a katolikus tanítás eltér, a protestáns megegyezik a Szentírással (89–174). A negyedik témáját és műfaját a tárgymutatóban olvasható címe határozza meg legpontosabban: *Soliloquiumja egy megtérő bűnösnek. A megtérő lélek beszélgetése bünös szivével...* (174–201). Az ötödik, hatodik és hetedik rész (201—662 [recte 464]) Sámbár Mátyásnak, az ún. felső-magyarországi hitvitát elindító *Három üdvösséges kérdés* (vö. **2997**) című művéből a harmadik kérdés „A pápisták ellenkeznek-é a Sz. Irással, avagy inkább a lutterek és calvinisták" rendszerezett cáfolatát tartalmazza. Az utolsó lapon (662 [recte 464]) Szöllősi Mihály *Dicsőség Istennek!* incipitű *Bocsánat bűnösnek! Élet a megtértnek!* jelmondatokból álló verse és élőfát ábrázoló dísz zárja a kiadványt.

Szöllősi Mihály 1660-ban iratkozott be togatusnak a debreceni iskolába, ahonnét Kassára ment tanárnak, 1666-ban beregsuránvi lelkész lett. A protestánsüldözés elől Erdélybe menekült, 1675-ben Brassóban tartózkodott, 1676-ban ismeretlen helyen (Nagybánya?) lelkész.

Ez az első nyomtatott munkája Szöllősinek, amely a Sámbár Mátyás jezsuita *Három üdvösséges kérdés* (Nagyszombat 1661, **2997**) című műve által kirobbantott ún. felső-magyarországi hitvita során keletkezett. Az ajánlás szövegéből és keltezéséből egyaránt kitűnik, hogy az ő vitairatát a *Három üdvösséges kérdés* 1665. évi, általa tévesen patakinak vélt, valójában Kassán nyomtatott, második kiadásának (**3205**) megjelenése után, az 1666. év folyamán írta, s azért csupán a harmadik kérdéssel foglalkozik, mivel Sámbárnak a *harmadik kérdésen fundáltatnék minden dolga* (*$_3$a). Az egész feleletből az is nyilvánvaló, hogy szerzője nem ismerte a Sámbár művére 1665–1666 folyamán megjelent más protestáns válaszokat sem (vö. **3288**, **3310**, **3323**). Szabó Géza hívta fel rá a figyelmet, hogy Szöllősi e művében Coccejus tanait is kárhoztatja (A magyar református ortodoxia. Bp. 1943, 89).

E nyomtatványt Szabó Károly a kassai kiadványok közé sorolta (RMK I 1068), s az ő nyomán Ján Čaplovič is a kassai műhely termékének tartotta (633). A betűtípusok vizsgálata alapján azonban V. Ecsedy Judit megállapította, hogy valójában a debreceni nyomdában készült (MKsz 2005: 398–399). Külső kiállítása az akkori debreceni nyomdász, Karancsi György más munkáinak színvonalával egyezik meg. A lapszámozás a 32. laptól kezdődően több helyen zavaros, s előfordul, hogy a kilövés is hibás (pl. „L" füzet). Akad olyan példány is, amelynek néhány lapja üres, mivel lemaradt róla a nyomtatás.

Cf. **2997**!, **3205**, –

In 10 bibliothecis 14 expl. – Aiud – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Győr *Dioec* – Sárospatak *Ref*

3420

VÁRADI Mátyás: Egö szövetnek avagy rogyogo fáklya, melynek tündöklö világossága a' romai Baal isten oltára alá rejtett lelki fertelmességet és az hét hegyeken feküö Anti-Christus seregének Isten nyajja közül valo ki szakadását, eretnekséget és otsmány bálványozását ki mutattya, melyet a' magyar nemzet között szedegettettet Jésus Christus aklaban legeltetendö gyengébb juhoknak ártalmas mételytöl valo megh oltalmaztatásokra az Vr idvezittö kegyelme gyujtatott Varadi Mattyas által. Franekérában MDCLXVIII Wellens Janos.

$*^6$ $**^6$, A^6–Z^6, Aa^4 = [24] + 184 (recte 284) pag. – 12° – Orn.

RMK I 1064

Református vitairat. – A címlap hátán négy bibliai idézet olvasható. Az ajánlás *Az igaz régi nemességnek ragyogó címerével ... felékesített ... Béldi Pál uramnak, ... Apafi Mihály ... belső tanácsának, minden mezei hadak fő generálisának, Belső Szólnok ... Vár-Megyenek fő ispánjának Három- (Sepsi, Kézdi, Orbai) Széknek fő királybírájának szól*, aláírója Franeker 1668. február 14-i kelettel *kegyelmednek alázatos alumnusa Varadi Mátyás* ($*_2$a–$**_2$a). Ezt követi *A kegyes olvasónak szóló levél*, amelyet 1668. március 6-án keltezett Franekerben ugyancsak *Varadi Mátyás* ($**_2$b–$**_4$a). A tartalomjegyzék címe: *Mutató táblácska melyben e' könyvben lévő részek tétetnek egy summában le* ($**_4$b–$**_6$a). Ennek végén magyar nyelvű üdvözlő vers ($**_6$b) áll. Címe: *A lelki Babyllonban nyomorgó Isten nyájához való lelki tanács*, szerzője *Teremi István*. Kezdőszavai*: Halld meg Babylonban.*

A főrész két *vágaték*ra tagolódik. Az *Első vágaték, melyben a pápistaságnak Krisztus pásztorsága alól való elszakadása s eretneksége rajzoltatik le* (1–120). *XII rész*ből áll. Bennük néhány alapvető teológiai közös helyről az *Anyaszentegyház* tesz föl dilemmát magában foglaló kérdéseket, amelyekre Krisztus vagy az apostol felel bibliai igékkel. Válaszukat az egyházatyáktól származó citátumok egészítik ki. Ezt követően a katolikusoknak ettől a tanítástól eltérő nézeteit a tridenti zsinat határozataiból, vagy neves katolikus teológusoktól vett idézetek szemléltetik. A *Második vágaték, melyben már a pápisták vallásának eredeti és abban lévő rút bálványozások irattatik meg röviden* (121–184 [recte 284]), *XV rész*ből áll, s főként a képek, szentek, ereklyék, angyalok és az átváltoztatott ostya tiszteletét, illetve imádását vizsgálja.

Váradi Mátyás (1635–1684 után) itthon Marosvásárhelyen és Apácai Csere János diákjaként Kolozsvárott tanult. 1665. november 19-én a leydeni, 1666. május 16-án az utrechti, 1668. január 13-án a franekeri egyetemre iratkozott be. 1669. júliusában orvosdoktori oklevelet szerzett. 1671-ben kézdivásárhelyi lelkész lett, 1672-től esperes is. 1684-ben még mint kézdivásárhelyi papot és orvost említik. E munkáján kívül néhány üdvözlő verse, teológiai és orvosi disputációja ismeretes (Adattár II 622–627).

Jan Wellens franekeri könyvnyomtató műhelyéből más magyar nyelvű kiadvány nem ismeretes.

In 9 bibliothecis 11 expl. – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Sfântu Gheorghe *Ref* – Târgu Mureş

Eladando és veiendö müveknek és marháknak, kiknek a materiájok Erdélyben terem qualificaltatott ... limitatio. [Gyulafehérvár 1668] = **Appendix 257**

3421

»CSEKE István: Cseke Stephanus, ... E. S. J. AA. LL. et Philosophiae Doctor ejusdem Facultatis Decanus etc. Theses et Anti-theses Catholicorum et Acatholicorum de Conciliis Oecumenicis publicauit etc. Respondente R. Dn. Illefalvi Phil. Magistro. Cassoviae 1668 in 4° [Türsch? vidua Türsch?]«

Theologiai Szemle 1925: 269 – MKsz 1932/34: 11 – Čaplovič 627

Katolikus teológiai vizsgatételek. – E vizsgatételek példány alapján nem ismeretesek. Egykori létezésüket Zoványi Jenő feltételezte Czeglédi István 1669-ben Kassán megjelent *Redivivus Jáfetke* című munkája alapján (Theologiai Szemle 1925: 269, MKsz 1932/23: 11 és **3513**). Ebben Czeglédi a 176–213. lapon felel a kassai jezsuitáknak az ökumenikus zsinatokról kibocsátott teológiai téziseire. Válaszából kitűnik, hogy a vizsgáztató Cseke István professzor volt (**3513**: 180), a vizsgázó Illyefalvi István teológushallgató (**3513**: 178). Továbbá, hogy a kiadványt Szent Pétert dicsőítő *Praefatio* vezette be (vö. **3513**: 200–213), és valószínűleg hat tézist foglalt magában (**3513**: 200), amelyhez címéből ítélve feltehetően hat antitézis csatlakozott Gabriel Ivulnak az egyházról szóló 1667. évi disputációjához hasonlóan (vö. **3341**). A tételeket *Corollaria* zárta (vö. **3513**: 199).

Zoványi feltételezését megerősítette Ján Čaplovič (627), aki Michal Rotaridesnek a pozsonyi egyetemi könyvtárban őrzött XVIII. századi kéziratos katalógusából közölte e kiadványnak az e tétel élén is olvasható címleírását (Auctorum et scriptorum Hungariae praecipuorum catalogus alphabeticus diversis, sumptuosis atque periculosissimis itineribus collectus studio indefenso Michaelis Rotarides Gömöriensis Hungaro [!], 31. pag., 206. Jelzete: „B 62092", vö. Čaplovič 627).

A vizsgatételek minden bizonnyal a kassai Türsch-nyomdában készültek, vagy még Johann David Türsch, vagy özvegye idejében.

Cf. **3513**

3421A

[CZEGLÉDI István: A' talentomos szolgarvl I. predikatio. Kassa cr. 1668 vidua Türsch.]

? + A^4–C^4 + ? = ? + 24 + ? pag. – 4°

MKsz 1929: 87 – Trofejnie knigi 268

Református prédikációskötet. – E címlap nélkül fennmaradt nyomtatvány egyetlen prédikációt tartalmaz, amelynek címe a fenti címleírásban olvasható. Az Apostolok cselekedete 20. részének 28. verse alapján fejtegeti, hogy milyennek kell lennie a lelki tanítónak (1-24). A beszéd vége a következőképpen utal a folytatásra: „nem lehet tovább az első beszélgetésben mulatnunk, halasszuk menten a második tanításra" (24). E lappal azonban a töredék megszakad.

Harsányi István a sárospataki református kollégium könyvtárában őrzött töredék első nyomtatott lapja elé írt, 1911. április 20-i kézírásos bejegyzésében valószínűnek tartotta, hogy a beszéd szerzője Czeglédi István, kassai református lelkész volt. Betűi és fejléce alapján 1653 és 1670 között megjelent kassai nyomtatványnak gondolta. Nyomtatásban a töredéket először Zoványi Jenő ismertette, és egy nagyobb, általa nem ismert prédikációskönyv részének tekintette (MKsz 1929: 87). A második világháború után Nižnij Novgorodba került példányt a sárospataki könyvek katalógusában hely nélküli, kérdőjelesen 1653-ban megjelent nyomtatványként írták le (Trofejnie knigi 268).

Az újabban Sárospatakra visszakerült töredék betűtípusainak vizsgálata megerősítette Harsányi István feltételezését. Mivel betűi a kassai nyomda 1668-ban használt betűkészletéhez hasonlítanak a legjobban, ezért V. Ecsedy Judit meghatározása szerint 1668 körül készülhetett Johann David Türsch özvegyének a nyomdájában (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ③? (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

3422

(DRÉGELYPALÁNKI János): Speculvm mysticvm, in quo magnum illud pietatis mysterium s.s. Trinitatis et proxime distinctio trium personarum divinarum in una essentia aliquatenus in ideis enucleatur, et in uno quasi vestigio illustratur, cui accesserunt medicina sacra conscientiae sauciatae, expositio Orationis Dominicae cum orationibvs aliquot publicis atque privatis. Cassoviae 1668 typis viduae David Türsch.

A^8–P^8 Q^{3+1} = [10] + 38 + 66 + 45 [recte 46] + 16 + 70 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1065 – Čaplovič 628

Református elmélkedések és imádságok magyar nyelven. – A címlap hátán latin nyelvű bibliai idézetek olvashatóak. Ezt követi az *Epistola dedicatoria*, amelyben *Az Isten dicsőségének kijjebb terjedésiben gyönyörködő ... Chernel Pál és Tokai Istvan uraimnak, az igaz reformata vallásnak és eklézsiának hűséges fautorinak, nekem pedig régtől fogván való becsületes uraim-*

nak s patrónusimnak ajánlja a művet, és a jelentősebb reformátorok említésével a reformáció hazai elterjedését vázlatosan bemutatja *Dregely Palanki Janos, az Úr Jesus Christusnak igen együgyű és alázatos szolgája* (A_2a–A_5b). A főrész öt, önálló lapszámozású s*ectiora* oszlik. Közülük az első a Szentháromságról elmélkedik: *Sectio prima, quae complectitur doctrinam de sacrosancta Trinitate* (A_6a–C_8b) – a második a kísértésektől és a bűntől szorongatott léleknek kíván vigaszt nyújtani: *Sectio secunda, in qua complectitur medicina sacra atque mystica conscientiae sauciatae, quae animam oppressam variis atque varis* [!] *tentationum fluctibus agitatam erigit, consolat atque curat* (D_1a–H_1b) – a harmadik az Újszövetség szerinti szent szolgálatról (apostol, evangélista, lelkipásztor, doktor) szól: *Sectio tertia, in qua complectitur ministerium sacrum Novi Testamenti, etc.* (H_2a–K_8b) – *Sectio quarta, in qua complectitur brevis expositio Orationis Dominicae, az az az Urtól szerzett könyörgésnek rövid megfejtése* (L_1a–L_8b) – *Sectio quinta, in qua complectuntur orationes tam privatae, quam publicae ex Scriptura Sacra ex vetustissimis patribus collectae*, amely különböző alkalmakra való könyörgéseket tartalmaz (M_1a–Q_3b).

Johann David Türsch, a kassai nyomdász 1668. év közepén meghalt, és a nyomda tulajdonosa a másodszor megözvegyült Susanna lett (első férje Markus Severini kassai nyomdász volt). Az 1668. április végén lezajlott vizsgák téziseit még Türsch, a júliusi alkalmi nyomtatványok impresszumát már az özvegy jegyezte.

A mű második kiadása 1682-ben jelent meg Debrecenben (RMK I 1278).

Cf. –, →

In 9 bibliothecis 13 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Csurgó – Halle *Univ* (¬ Berlin *Univ Inst* ¬ Halle *Univ*) – Sárospatak *Ref*

3423

ECCARD, Andreas: Celeusma votivum in sacrum hymenaeum ... m. Samvelis Schröter, ecclesiae Germ. Aug. confess. Cassovien. archi-diaconi vigilantissimi, nec non venerabilis contubernii regiarum liberarumq. civitatum notarij, secundum sponsi, et ... Svsannae ... Georgii Kaiszmarckers, praecipui quondam civis ac iudicis Waraliensis meritissimi, nec non XIII. reg. opidorum comitis ... relictae filiae nunc ... Jacobi Günthers dilectae privignae, sponsae XVI. Cal. Aug. ... MDCLXVIII. quem faustum fortunatumq. cupit affinis Andreas Eccard, n. S. Cassoviae (1668) [vidua Türsch].

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1131 – Čaplovič 629

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Samuel Schröter kassai evangélikus segédlelkész, és a hat szabad királyi város contuberniumának jegyzője, valamint az elhunyt Georg Keysmarker, szepesváraljai bíró és szepesi gróf lányának, Susannának 1668. július 17-én, Kas-

sán tartott esküvője alkalmából készült. A menyasszony mostohaapja Jakob Günther volt. Az ifjú párt rokonuk, Andreas Eccard a következő versekkel köszöntötte: (1) Apollónt és a kilenc múzsát megszólaltató latin költeménnyel ([ ]$_2$a–[ ]$_3$a) – (2) cím nélküli német verssel ([ ]$_3$a–[ ]$_4$a) – (3) *Rähterisches Sonnet* című német verssel ([ ]$_4$b).

Andreas Eccard (1650–1705) a sziléziai Namslauban született Abraham Eccard gyermekeként. 1658-tól élt Magyarországon, tanulmányait valószínűleg Kassán és Eperjesen végezte. 1672-ben Wittenbergben egyetemi hallgató, hazatérve Késmárkon tanított. 1674-ben apjával együtt száműzetésbe kényszerült Sziléziába, ahonnan csak 1682-ben tért vissza. Ezután haláláig a késmárki rektori hivatalt töltötte be.

Ugyanebből az alkalomból köszöntötték a párt a vőlegény lelkésztársai és barátai is Kassán (**3426**).

Cf. **3426**

Budapest *Nat* ①

3424

Az EÖTÖDIK evangelistának, Sámbár Mátyás káplánnak zenebonaja, melly ez kis irásban meg mutatodván szelel veretik. [Kassa] MDCLXVIII [vidua Türsch].

A^8 B^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1079

Református vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap hátán kezdődik a *Keresztyén olvasóhoz* címzett előszó (A_1b–A_2a), amelyet aláírás és keltezés nélkül követ az *57* pontot tartalmazó főrész (A_2a–B_4a). Ennek végén egy bekezdésnyi *Post scripta* zárja a kis írást *Válaszát várom. Vége* (B_4a) aláírással.

Az előszóból kitűnik, hogy e rövid vitairatot ismeretlen szerzője Sámbár Mátyás jezsuita 1667-ben kinyomtatott *X, ut tök* című könyvének (**3347**) megjelenése után, annak hatására írta, de nem az *X, ut tök*re válaszol vele, hanem Sámbárnak az egész, ún. felső-magyarországi hitvitát kirobbantó *Három üdvösséges kérdés* (vö. **2997**) című munkájának első két kérdésére.

A harmadik kérdést ez a kis írás nem illette, *talán ahhoz is találtatik ki megrostálja* – írja az előszó. Valószínű, hogy ez az utalás Szöllősi Mihály ugyancsak 1668-ban Debrecenben kinyomtatott *Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa* (**3419**) című munkájára vonatkozik, amely a *Három üdvösséges kérdés* harmadik kérdésére felel.

E válasz során a névtelen szerző Sámbár állításait kizárólag tekintélyes katolikus szerzőkre és művekre hivatkozva kívánja cáfolni, és Sámbárt hasonló módszerű, azaz kizárólag protestáns szerzőkre alapozott viszontválaszra szólítja fel. A mondanivaló katolikus szerzőkre támaszkodó kifejtése miatt e munkát a korábbi szakirodalomban többen katolikus vitairatnak vélték (vö. Horváth: Sámbár 25).

Szabó Károly ismeretlen nyomdahelyű kiadványként írta le (RMK I 1079). Pavercsik Ilona a betűtípusok vizsgálata alapján megállapította, hogy az a kassai műhelyben készült (szóbeli közlés).

Cf. **2997**, **3347**, **3419**, –

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

3425

EVANGELIA et epistolae Dominicorum ac Festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangeliomok es epistolak, egesz esztendö által lévő minden vasárnapokra és fö ünnepekre intesztetett és rendeltetett, magyarúl és deákúl. Cassoviae 1668 typis et sumptibus Davidis Türsch.

A^8–N^8 O^{7+1} = [111] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1003 – RMK I 1066 – RMK II 1004 – RMK II 1132 – Čaplovič CIX, 631

Evangélikus perikópáskönyv latinul és magyarul. – A kiadvány tartalma és beosztása egyezik a Lőcsén 1648-ban megjelent kiadással (**2222**). Ahhoz hasonlóan először a vasárnapokra rendelt epistolákból és evangéliumokból vett szakaszok szövegét közli két hasábba szedve, latinul és magyarul (A_2a–K_5b). Ezt követik az *Evangelia et epistolae festorum dierum. A szenteknek ünnepe napjára való evangéliumok és epistolák* (K_6a–O_7b). A magyar bibliai szövegeket Károlyi Gáspár fordítása szerint idézték.

Szabó Károly e kiadványt bibliográfiájának mindkét kötetébe felvette (RMK I 1066 és RMK II 1132), és azt a kassai 1663. évi (RMK I 1003 és RMK II 1004) kiadás utánnyomatának tartotta. Ján Čaplovič mutatott rá arra, az impresszumban szereplő 1663-as évszám nehezen kivehető utolsó jegyének a félreolvasásából (8 helyett 3) adódott a perikópáskönyv 1663. évi kassai megjelenésének a feltételezése, azonban Johann David Türsch akkor még nem dolgozott Kassán. Čaplovič ezért kizárta a 1663. évi kiadást a kassai nyomtatványok sorából (CIX). A jénai származású Johann David Türsch valóban 1664-től volt a nyomda alkalmazottja, és 1665-ben lett a kassai műhely tulajdonosa (OSzKÉvk 1979: 376, Pavercsik Ilona). Az impresszum tanúsága szerint ez a kiadás a nyomdász költségén jelent meg, feltehetően az 1668. év első felében, mert júliustól már Türsch özvegyének neve szerepel a kassai kiadványok impresszumában.

Cf. **91**!*; **900**!*; **1772**, **2222**; –, →

Budapest *Nat* ① ② – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Prešov *Scient* ②
Olim: Debreczeni r. cath. lyc.

3426

EVLOGEMATA felicitandis ab alto nuptiis, quas ... Samvel Schrötervs, ecclesiae Aug. conf. Cassov. archi-diaconus et ... contubernij liberar. regiar. civitatum notarius, sponsus et ... Svsanna ... Georgii Keismarkeri, iudicis Varaliensium primarij et XIII. regal. in Scep. comitis ... relicta filia, nunc ... Iacobi Günthers ... privigna sponsa ... Cassoviae celebrabant, nuncupata a sponsi collegis et amicis. Cassoviae 1668 typis viduae Türsch.

A^4 = [4] fol. – 4°

Čaplovič 630

Lakodalmi versek. – A költeményeket Samuel Schröter kassai evangélikus segédlelkész és az öt szabad királyi város contuberniumának jegyzője és az elhunyt Georg Keysmarker, szepesváraljai bíró és szepesi gróf lányának, Susannanak 1668. július 17-én Kassán tartott esküvője alkalmából írták a vőlegény lelkésztársai és barátai. A menyasszony mostohaapja Jakob Günther volt. A költemények szerzői: (1) *Michael Liefman, eccl. Aug. conf. Germ. Cassov. pastor, scholae ibidem inspector et liberar. regiar. civitat. superint.* (A_1b) – (2) *Adamus Kys, eccl. Cassov. August. Evang. Ungar. pastor et scholae inspector* (A_2a–b) – (3) *Adamus Pitto, eccles. Ung. Cass. Aug. conf. pastor secundari(us)* (A_2b) – (4) *Stephanus Köszegy, alias Gaspar, mysta ecclesiae Cassov. Hung.* (A_3a) – (5) *Georgius Fischer, pastor ecclesiae Sclavonicae et symmysta Germ. Augustanae confes. addictae apud Cassov.* (A_3a–b) – (6) *Georgius Raduchius, gymn. Cass. director* (A_3b) – (7) *Johannes Fabricius, gimn. Cass. Aug. r. primarius* (A_3b–A_4a) – (8) *Melchior Roth Cassovien., gimnas. patr. con. r.* (A_4a–b).

Ugyanerre az alkalomra jelent meg nyomtatásban Andreas Eccard köszöntése is (**3423**).

Cf. **3423**

Budapest *Nat* cop. (Halle) – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Martin *Nat* ①

3427

KERESZTYÉN catechismvs, az az a' keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanitás kérdések és feleletek által. Melly mostan a' kérdéseknec s' feleleteknec summás értelmekkel és azokban foglaltatot dolgokat fel fejtegetö kérdezkedéseckel s' némelly szükséges magyarázatockal, a' Sz. Irásbéli bizonyságoknac egészszen való le-irásával, végre a' catechizálásra való ut-mutatással, ujjobban, meg jobbitva s' öregbitve ki-bocsáttatott. Ez ötödik illyen formán való nyomtatás mivel öregbült, lásd az Olvasóhoz való elöl-járó beszédnek a' vége felé. Cassan MDCLXVIII Türsch David.

A^8 [B^8–P^8 $Q^{7?}$] = [6] + 247? pag. – 8° – Orn., init.

MKsz 1926: 142 – Čaplovič 632

Református katekizmus. – A kiadvány a *Heidelbergi katekizmus* ötödik kiadásának (Sárospatak 1667, **3384**) utánnyomása. Az Országos Széchényi Könyvtárban kötéstáblából kiáztatott öt töredékére Pukánszkyné Kádár Jolán hívta fel a figyelmet (MKsz 1926: 142). Az időközben más könyvtárakba is került töredékek mindegyike e nyomtatványnak csak az első, „A" füzetét tartalmazza. Ezen megtalálható a teljes címlap, hátán két bibliai idézettel, *A kereszyén olvasóhoz* intézett elöljáró beszéd (A_2a–A_3a), *A Szent Írás könyveinek lajstroma* (A_3b), valamint az A_4a (1. pag.) lapon kezdődő főrész *Catechismus, az az keresztyéni hitre való rövid tanítás kérdések és feleletek által* címmel. Az ismert példányokban ez az A_8b, azaz a 10. számozott lapon szakad meg.

A kassai kiadás címlapján és előszavában is minden változtatás nélkül vette át a sárospataki minta alapján az ötödik kiadásra utaló megjelölést. A kiadvány kisebb, főleg helyesírási eltéréseiről a pataki mintától ld. Studia et acta I 68–69, Nagy Barna.

A *Heidelbergi katekizmus* 1669. évi lőcsei kiadása (**3551**), amennyire a kassai kiadvány első füzetéből meg lehet ítélni, a szedés beosztásában teljes mértékben ezt a kassai kiadást követte, ezért feltételezhető, hogy a két kiadvány terjedelme is azonos lehetett: 247 lap.

Cf. **909***!; **1860***!, **2457**; **2791**, **3384**, –, **3551**, →

Budapest *Acad* ④ ④ – Budapest *Nat* ④* ④* – Budapest *Univ* ④* – Debrecen *Univ* ④*

Kis Imre: Quod ultimo deficiat professor Calvinisticus in ostendenda vetustate suae sectae. Cassoviae 1668. – Vide **3344**

3428

LUTHER, Martin: Catechesis minor doctor Martini Lvtheri, Germanice et Latine. Cassoviae MDCLXVIII typis et sumptibus Davidis [Türsch].

A^8–C^8 = [24] fol. – 8° – Orn.

Čaplovič 632b

Evangélikus katekizmus latin és német nyelven. – Luther kis katekizmusának kétnyelvű, latin–német kiadása kéthasábos szedésű; szövege és beosztása megegyezik az 1656-ból ismert brassói kiadásával (**2632**), azzal a különbséggel, hogy a kassai kiadásban a latin szöveg került a bal oldali hasábba.

A katekizmus Johann David Türsch kassai nyomdász költségén jelent meg, akinek vezetékneve a sérült címlapon keresztneve alapján következtethető ki.

E kiadványt elsőként Ján Čaplovič írta le (632b).

Cf. **1776**; **2632**, **3297**, –, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

3429

PANCRATIUS, Michael: Exercitatio politico-jvridica de imperio et jvribus potestatis imperantivm in capita subditorum, quam ... praeside ... dn. Michaele Pancratio, ... historiarum in ..., quod Epperiessini est, lyceo ... praeceptore ac promotore ... publico examini submittit Christianvs Lazitivs Liptovien., s.s. theol. et phil. stud. die (28.) Aprilis in auditorio majori horis antemeridianis. Cassoviae 1668 typis Davidis Türsch.

„A", „B" variáns: [ ]^1, A^4 B^4 = [9] fol. – 4°

„C" variáns: [ ]^2, A^4 B^4 = [10] fol. – 4°

RMK II 1133 – Čaplovič 634

Jogi vizsgatételek. – A kiadvány három változatban maradt fenn. Az „A" variánsban a ragasztott, hátlapján üres címlevél ([ ]$_1$) után ajánlás és ajánlólevél nélkül rögtön kezdődik a főrész. A „B" variánsban a címlap hátán ([ ]$_1$b) *Christianus Lazititius respondens ... dominis ... seniori caeterisque fraternitatis XXIV. regalium pastoribus ... comiti iudicibus, ... senatoribus tredecim civitatum ... fautoribus suis* ajánlja téziseit. A „C" variánsban egy levélpárt illesztettek a főrész elé. A címlap hátán ([ ]$_1$b) kezdődik *Christianus Lazitius, ss. theol. et phil. stud.* 1668. március 29-én Eperjesen kelt ajánlása ... *Simoni Frivaldski, ecclesiae Tevto-Lypschensis antistiti ... nec non ... contubernii Lyptoviensis seniori, ... item ... decanis, ... assessoribus, caeterisque eiusdem synedrii commembris ...fautoribus .. salutem et obsequium.* Az ajánlás szövege a következő, jelöletlen levélen olvasható ([ ]$_2$a–b). A főrész 4l tételben a földi hatalom isteni eredetéről és az uralkodók alattvalóikkal szembeni jogairól értekezik (A$_1$a–B$_4$b).

A tételeket a címlap kézírásos kiegészítése alapján 1668. április 28-án vitatták meg az eperjesi evangélikus kollégiumban. A vizsgáztató Michael Pancratius (1631–1690) Bécsben, Nürnbergben és Rostockban végezte tanulmányait. Hazatérve Eperjesen, majd Szebenben tanárként, majd Újegyházban, Medgyesen és Berethalomban evangélikus lelkészként működött. 1686-tól az erdélyi szász evangélikusok püspöke lett. A vizsgázó Christianus Lazitius Liptó megyéből származott.

Budapest *Arch* ① (B-variáns) – Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) ① (C-variáns) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Debrecen *Univ* ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (A-variáns) – Târgu Mureş ① (A-variáns) – Wrocław *Univ* ① (A-variáns)

3430

PANCRATIUS, Michael: Michaelis Pancratii Sabesiensis Transylv., v. j. d. et civilis prudentiae nec non historiarum, in illustri statuum Evangelicorum, quod Epperiessini est, lyceo professoris publici tractatvs politico-historico-iuridicus, in paragraphum: Jus itaq(ue) duplex est, Prol. De jure et divisione

juris. Jvris pvblici regni Hvngariae magistratuum et statuum, tam ecclesiasticorum, quam secularium originem in genere et specie exhibens. Cassoviae 1668 typis Davidis Türsch.

„A" variáns: [ ]^1, A^4–G^4 = [29] fol. – 4° – Orn., init.

„B", „C" variáns: [ ]^2, A^4–G^4 = [30] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1134 – Čaplovič 635

Jogi értekezés. – A kiadványból az ajánlás szerint három változat ismeretes. Az „A" variánsban nem szerepel ajánlás, a címlapot ([ ]$_1$) követő lapon (A$_1$a) az előszó kezdődik. A másik két változatban a címlapot ([ ]$_1$) követően még egy levél van beillesztve, amelyen ajánlás olvasható ([ ]$_2$a-b). A „B" variánsban *Soproniensis et Epperiensis liberarum regiarumque regni Hungariae civitatum ... consuli et judicibus caeterisq(ue) conscriptis patribus senatoribus ... mecaenatibus et fautoribus perpetuo colendis salutem* kíván 1668. március 6-i kelettel, *ex ... statuum Evang. lyceo, quod Eperiessini est* a szerző: *M. P. d.* A „C" variánsban pedig *Michael Pancratius ... Michaeli Apafi ... Transilvaniae principi, partium regni Hungariae ... et Siculorum comiti...* ajánlja a munkát 1668. március 15-i kelettel, szintén *ex illustri statuum Evangelicorum lyceo.* E változatban a címlap szedése kismértékben eltér (pl. a második sorban a *v.j.d.* helyett *u.j.d.*, a hetedik sorban a *iuridicus* helyett *juridicus* áll). Az ajánlásokat követően a *Lectori benevolo* intézett előszó (A$_1$a–b) olvasható. A főrész hét fejezetre bontva tárgyalja a közjog kérdéseit Werbőczy István *Tripartitum*a bevezetésének (2. titulus, 3 §) egy mondatából kiindulva: *Jus itaque duplex* est. A részek címe a következő: *Sectio prima. De jure publico regni Hungariae in genere, uti et de origine ejusdem objecto* (A$_2$a–B$_1$b) – *Sectio secunda. De origine, constitutione, formis et causis tam florentis quam senescentis regni* (B$_1$b–C$_2$a) – *Sectio tertia. De membrorum regni divisionibus et quidditatibus* (C$_2$b–C$_4$a) – *Sectio quarta. De membrorum sive statuum regni Hungariae origine genere, eorumque causa efficiente* (C$_4$a–D$_2$a) – *Sectio quinta. De origine statuum et membrorum regni Hungariae ecclesiasticorum in specie eorumque causa efficiente* (D$_2$b–E$_3$a) – *Sectio sexta. De origine statuum et membrorum regni Hungariae secularium in specie eorumque causa efficiente* (E$_3$a–G$_1$a) – *Sectio septima. De causa materiali et regni et statuum nec non horum tam formali quam finali* (G$_1$a–G$_4$b).

Az értekezés szövegét ismét kiadta Horváth Ignác István a Bibliotheca iuris consultorum című munka második kötetében (Pozsony 1790 Weber, 1–156.)

A változatok létrejöttének oka az lehetett, hogy az ajánlással ellátott példányokkal a szerző ennek a kiadványnak, vagy más, korábbinak a támogatását köszönte meg, míg az ajánlás nélküli példányok tankönyvként szolgálhattak.

Szabó Károly leírásában (RMK II 1134), amelyet az Országos Széchényi Könyvtár, illetve a marosvásárhelyi Teleki Téka példánya alapján készített, a címben nem szerepel a „historico" szó. Valójában a ma ismeretes példányok, így e két gyűjteményben található kötetek címe is tartalmazza ezt a szót.

Cf. –, →

In 7 bibliothecis 11 expl. – Budapest *Acad* (B-variáns) – Budapest *Arch* (A-variáns) – Budapest *Nat* (A-, B-, C-variáns) – Budapest *Univ* (B-variáns) – Halle *Univ* (B-variáns) – Kežmarok *Ev* (B-variáns) – Sibiu *Arch* (C-variáns) – Târgu Mureş (C-variáns)

3431

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica de ratione entis objectiva, quam in ... statvs Evang. Athenaeo Eperiensi ... praeses m. Isaacvs Zabanivs, theol. polem. secund. et theor. phil. p. p. respondente Iohanne Braxatoris, phil. stud. et alumni seniore ventilabit an. 1668. die 18. Julij. Cassoviae 1668 [vidua Türsch].

A^2 B^4 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1137 – Čaplovič 622

Filozófiai vizsgatételek. – Ez a tézisfüzet az első abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap háta üres. A címlevél után aláírás nélküli, de szövegéből kikövetkeztethetően Isaacus Zabaniustól származó ajánlás szól *Stephano Wyttniedi in et de Musay ... patrono suo* (A_2a-b). A főrész a cím megismétlése után *XIIX §*-ban mint önálló tudományágról értekezik a metafizikáról. Tárgyának az univerzális létezőt tekinti. Ezután annak meghatározóiról: az anyagról (*materia)* és a formáról értekezik (B_1a–B_4b).

A vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg a címlap nyomtatott szövege szerint 1668. július 18-án. A nyomtatott dátumot egykorú kéz a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának mindkét példányában, az OSzK első példányában és az Eperjesen található példányban július 25-re javította át. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, teológia- és filozófiaprofesszor, a vizsgázó a Zemplén megyei Bánócról származó Joannes Braxatoris filozófiahallgató volt, aki eperjesi tanulmányai után a wittenbergi egyetemen tanult tovább. Hazatérése után Rahón és Rozsnyón működött iskolamesterként.

E kiadvány a Vitnyédi Istvánnak szóló ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (622).

A vizsga időpontja alapján feltehetően már Türsch halála után készült, amikor a nyomda tulajdonosa az özvegy lett.

Cf. –, **3432**, **3470**, **3433**, **3529**, **3530**, **3531**, **3532**, **3533**, **3576**, **3534**, **3577**, **3578**

Bratislava *Acad* ○ – Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ③* – Halle *Univ* ② – Martin *Nat* ①

3432

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica de svbalternatione disciplinarvm et nominalibvs entis distinctionibvs, quam in ... statuum Evang. Athenaeo Eperiensi ... praeside m. Isaaco Zabanio, theol. pol. secund.

et theor. phil. p. p. ordinario respondens, Martinvs Leps Bistricio-Transyl., in patriam revocatus examinis loco pro sua virili defendet anno 1668. die 4. Augusti. Cassoviae 1668 typis viduae Türsch.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1138 – Čaplovič 623

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet második abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Isaacus Zabanius, eperjesi professzor filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlevél után a cím megismétlésével rögtön kezdődik az a *XV.§,* amely az egyes tudományágak metafizikának való alárendeltségéről és a létező megkülönböztető jellemzőiről szól. Az egyes tudományágak (fizika, logika stb.) céljuk, alapelveik és tárgyuk figyelembevételével lényegileg nem bizonyulnak alárendelt tudományágaknak (A_2a–B_2a).

E tételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg a címlap nyomtatott szövege szerint 1668. augusztus 4-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, a polemikus teológia és a filozófia professzora, a vizsgázó az erdélyi Besztercéről származó Martinus Leps, eperjesi hallgató volt.

E kiadvány abban a gyűjteményes kötetben is szerepel, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Nat* ① ① ① – Halle *Univ* ① – Martin *Nat* ①

3433

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica IV. de existentia, distinctione et ordine affectionvm entis in genere, de(que) vnitarvm nvmero, quam ... praeses m. Isaacvs Zabanivs, theol. polem. secund. et theor. phil. p. p. ordinarius respondente Jacobo Grynaeo Cibin. theol. et philosoph. studioso ventilabit an(n)o 1668. die 8. Decemb. Cassoviae 1668 [vidua Türsch].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1139 – Čaplovič 624

Filozófiai vizsgatételek. – E tézisfüzet időrendben a negyedik számú abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán *Jacobus Grynaeus Cibiniens., respondens* ajánlólevele olvasható *viris ... judici primario, juxta cum caeteris dnn. senatoribus consultissimis ... civitatis Cibiniensis, ... patronis.* A cím megismétlésével ezután kezdődik a főrész. Ez *XXI §*-ban általánosságban szól a Létező minőségeiről. Ezek az Egy, az Igaz és a Jó. (Omne enim Ens est Unum, Verum, Bonum) (B_1a–B_4b). Jellemzi és rendszerezi őket (A_2a–B_4a).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg a címlap nyomtatott szövege alapján 1668. december 8-án a vizsgáztató, Isaacus Zabanius filozófiai előadásai alapján. A vizsgázó a Sáros megyei Kisszebenből származó Jacobus Grynaeus volt.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (624).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①
Olim: Sárospatak

3434

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio theologica, synopsi Controversiae primae Christophori Meier, theol. doct., ejusdemque prof. quondam in univers. Viennensi ordinarij, in qua de salute et ivstificatione nostra agitur, opposita, quam ... praeses m. Isaacvs Zabanivs, th. polem. secund. et phil. theoret. in Athenaeo Eperiensi Augustano-evangelico p. p. ordinarius respondente Johanne Laurenti, theol. et phil. stud. publicae ventilationi exponet die (24) Januarij anno MDCLXVIII. Cassoviae (MDCLXVIII) literis Davidis Türsch.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1136 – Sztripszky II 2598a ← MKsz 1898: 60 – Čaplovič 625

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a szöveg nélküli ajánlást *Matthiae Ostrosith de Ghyletincz, libero baroni ac haereditario domino arcium Illava, Lyptouyvar, Ludan etc.* intézte *Johannes Laurenti Welkopolensis, theologiae juxtim ac philosophiae theoreticae studiosus*. A főrész élén némileg bővebb formában megismétlődik a tételek címe: *Disputatio theologica. Synopsi Primae controversiae d. Mejer, in qua is de salute et justitia ex bonis operibus agit, opposita*. Ezután 25 paragrafusban vitázik Christoph Mayernek (1568–1622), a bécsi egyetem néhai teológiaprofesszorának *Octo fidei controversiae, ob quas solas hoc tempore plerique difficultatem habent redeundi ad ecclesiam manifeste catholicam, seu de necessitate bonorum operum...* (Viennae–Coloniae 1622) című művének első részével, amely a jó cselekedeteknek a megigazulásban és az üdvösség elnyerésében betöltött szerepét tárgyalja. Zabanius ragaszkodik Pál apostol tanításához (Rom. 3: 28, etc.), amely szerint kegyelemből hit által történik a megigazulás és az üdvözülés, és az erkölcsi cselekedetek sem számítanak. Az utolsó lap üres.

Ezeket a vizsgatételeket 1668 januárjában, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára első példányának kézírásos bejegyzése szerint 24-én vitatták meg az eperjesi evangélikus főiskolán. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, a hitvitázó teológia másod- és a filozófia rendes professzora volt, a vizsgázó Joannes Laurenti, a teológia és filozófia hallgatója.

Szabó Károly példány ismerete nélkül Johann Seivert (Nachrichten 449), Johann Samuel Klein (Nachrichten I 148) és Joseph Trausch (III 526) pontos címmásolata alapján vette fel bibliográfiájába e munkát (RMK II 1136). A modern szakirodalomban Hellebrant Árpád előbb a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára példányáról (MKsz 1890: 263), néhány évvel később pedig a „Br. Podmaniczky Géza könyvtárában Kis-Kartalon" található példányról adott leírást (MKsz 1898: 60).

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Ev* ① (Podmaniczky) – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ① ②

3435

ZABANIUS, Isaacus. sen.: Theses theologicae de fide, spe et charitate divina, quas in almo statuum Evangelicorum Eperiessinensi athenaeo, praeside m. Isaaco Zabanio, theol. polem. secundario et phil. theor. p. p. ordinario respondens, Georgius Horvath Transdan. de Szent Miklos anno MDCLXVIII. die 11. April. propugnabit. Cassoviae MDCLXVIII typis Davidis Türsch.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Init.

RMK II 1135 – Čaplovič 626

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Stephano Petroczy de eadem, libero baroni, equiti aurato, perpetuo et haereditario domino arcis Kassza ..., maecenati suo* ajánlja e munkát *Georgius Horváth Transd. de Sz. Mik., respond*. A főrész *Theses theologicae de fide, spe et charitate* belső címmel kezdődik és húsz pontban részletesebben foglalkozik a megigazító isteni hit természetével, tárgyával, megnyilvánulásával, származásával (*I–XVI.*) és érintőlegesen a remény (*XVII–XIX.*) és a szeretet (*XX.*) kérdésével. Az utolsó lap üres.

Ezeket a vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1668. április 11-én vitatták meg a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján. A vizsgáztató a (hitvitázó) teológia másodés a filozófia rendes professzora, Isaacus Zabanius volt, a vizsgázó a dunántúli Szentmiklósról (Fertőszentmiklós?) származó Horváth György.

Budapest *Nat* ① ②* – Halle *Univ* ① ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3436

[1] WILKINS, John: An Essay towards a Real Character and a Philosophical Language by John Wilkins d. d. Dean of Ripon and Fellow of the Royal Society. London 1668 printed for Sa. Gellibrand and for John Martyn Printer to the Royal Society. – [2] An alphabetical dictionary, Wherein all English Words According to their various significations, are either referred to their Places in

the Philosophical Tables, or explained by such Words as are in those Tables. London 1668 Printed by J. M. for Samuel Gellibrand and John Martin.

[ ]^2, a^2–d^2, B^4–X^4 Y$_{1–3}$ [ ]^1 Y^4 Z^4, Aa^4 Bb$_1$ [ ]^1 Bb$_{2—4}$ Cc^4–Zz^4, Aaa^4–Kkk^4 Lll$_1$ [ ]^2, [ ]^2 Lll$_{2–4}$ Mmm^{3+1}; aaa^4, Aaa^4–Sss^4 Ttt^{3+1} = [17] + 454 pag. + 4 tab. + [79] fol. – 2° – Mult. ill. calcographicae, 1 ins., orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó nyelvfilozófiai értekezés. – Ebben a magyarországi bibliográfiákban eddig nem szereplő nyomtatványban a címlappal szemben lévő lapon *William Brouncker presi*[dent] meghívója olvasható 1668. április 13-ra, a londoni Királyi Társaság, azaz a tudományos akadémia tanácsának ülésére, amelyen John Wilkins könyvét bemutatták. A meghívó melletti címlapon a Royal Society *Nullius in verba* feliratú jelvénye látható. A címlevél után a szerző, *Jo. Wilkins* ajánlólevelét *To ... William Lord Viscount Brouncker, president, together with the rest of the council and fellows of the Royal Society* intézte (a$_1$a–b$_1$b). Ezt követi az előszó *to the Reader* (b$_2$a–c$_1$b), majd a *The contents* című tartalomjegyzék (c$_2$a–d$_1$b) és az *Errata* (d$_2$a) áll. Az főrész első könyve (*book*) öt fejezetben általánosságban beszél a nyelvek eredetéről és az írásról (1–21); a második *Universal Philosophy*ról szóló könyv a természet felosztása (22–296); a harmadik általános nyelvészet (297–383); a negyedik *a Real Character and a Philosophical Language*-t tárgyaló könyv a szerző világnyelvelméletét foglalja össze (385–454). Ennek a könyvnek az IV. fejezetében foglal helyet ötven nyelven és a szerző által megalkotott nyelven (*Philos. Language*) a *Miatyánk* szövege. Közöttük a 28. számú a magyar. Az imádságot kétmondatonként táblázatos formában közölték, Hieronymus Megiser ötvennyelvű Miatyánkot tartalmazó gyűjteménye (Frankfurt am Main 1603, **897**, **898**) alapján (435–439).

Hasonmás kiadása: Menston 1968 és Bristol 2002.

John Wilkins (1614–1672) angol matematikus, a londoni Royal Society egyik alapító tagja és első titkára. Szerteágazó tudományos munkásságának egyik legfontosabb hozadéka világnyelvelmélete, amelynek legfontosabb elemeit fenti munkája foglalja magában. Ajánlóleveléből kiderül, hogy munkája már 1666 előtt nagyrészt ki volt nyomtatva, ám a londoni nagy tűzvészben a kéziratos résszel együtt elpusztult. Elméletében a tárgyak csoportosítása és elnevezése közötti kapcsolat megteremtésével univerzális analitikus nyelvrendszert igyekezett létrehozni, amely egységben láttatja a természetet és a nyelvet. (vö: Jorge Luis Borges: A John Wilkins-féle analitikus nyelv. In: Uő: Válogatott művei II. Bp. 1999, 276–281).

Wilkins e művének angliai és amerikai példányait ld. Donald Wing: Short-title catalogue of books printed in England, Scotland, Ireland, Wales and British America. 1641–1700. Second edition. Vol. 1-2. New York 1972–1982, W 2196.

Budapest *Civ* ① – Budapest *Nat* cop. partim (München *Nat*) – München *Nat* ① – München *Univ* ○

Editio facsimile

3437

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1669. Leutschau 1668 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3438

BONA verba nuptiis secundis ... Gothofredi Titii, ecclesiae Schemnitzensis in Montanis Hungariae archi-diaconi cum ... Euphrosyna Keyseria ... Michaelis Heydt ... relicta vidua, Vratislavia Silesiorum metropoli transmissa ab amicorum pari. Leutschoviae [1668] typis Samuelis Brever.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2° – Orn.

Sztripszky II 2599/147 ← MKsz 1895: 140 – Čaplovič 1209

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Gottfried Titius, selmecbányai evangélikus lelkésznek és Euphrosina Keiser, Michael Heydt bányatulajdonos özvegyének menyegzőjére készült. Az esküvőt 1668. január 10-én tartották. A címlap tanúsága szerint a párt Boroszlóból elküldött versekkel köszöntötték barátaik: (1) *Godfrieds Licht* németül ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a) – (2) *Henricus Mühlpfort* latinul, *Scazon* címen ($[\,]_2$a–b).

A ma csupán egy példányban ismeretes kiadványt első alkalommal Horváth Ignác ismertette (MKsz 1885: 140), az ő közlése nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2599/147).

Ugyanerre az eseményre jelent meg Lőcsén üdvözlő beszéd Elias Thomae tollából (vö. **3370**), valamint három köszöntővers-gyűjtemény (vö. **3439**, **3444**, **3468**).

Cf. **3370**, **3439**, **3444**, **3468**

Budapest *Nat* ①

3439

CARMINA votiva festivitati nuptiarum ... viri dn. Gottfriedi Titii, ecclesiae Schemnitiensis in Montanis Hungariae archi-diaconi ... cum foemella nobilissima ... dn. Euphrosina Haidtia, de Keyserorum familia maxime conspicua ... transmissa a fratribus germanis, consanguineis, affinibus et amicis. Leutschoviae (1668) typis Samuelis Brever.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1140 – Čaplovič 1195

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – A kiadvány Gottfried Titius, selmecbányai evangélikus lelkésznek és Euphrosina Keiser, Michael Heydt özvegyének a menyegzőjére készült. Az esküvőt 1668. január 10-én tartották. Az új párt a következő rokonok és barátok – túlnyomórészt szilézíaiak – köszöntötték verssel: (1) *David Titus A Ω* címen németül (A_1b) németül – (2) *Antonius Reiserus, August. ecclesiastes n.t. Posoniensis ordinarius et orthodoxus ult. Decembr. MDCLXVII.* (A_2a) – (3) *Joh. Petr. Titius, eloqu. et poet. prof.* (A_2b) – (4) *Andreas Walltssgott, des Oelssnischen Fürstenthumbs und zugehöriger Weichbilder wohl verordneter Ober-Einnehmer*

(A_3a–A_4a) – (5) *J. G. V. E.*, a vőlegény barátja németül – (6) *Johannes Frimelius Vratislavia ad D. M. Magdol. aedem V. D. minister* (A_4b) – (7) *Martinus Hanckius, ph. m. in gymn. Elizab. Vrat. phil. pract., histor. et eloq. prof.* (B_1a) – (8) *Daniel Neckel, Prediger in Cremnitz*, I.N.J. titulussal és a vers végén kronosztichonnal (B_1b) – (9) *Martinus Höher, ecclesiastes Cremnitianus* (B_2a) – (10) *Fridericus Webersky Vratisl.* – (11) *Georgius Titus, ... Vratislav. tribun. notarius* (B_2b) – (12) *Johann Georg Preuss* (B_3a) – (13) *Georgius Waltsgott, ... reipubl. Vratisl. ab expedit. cancellarius* (B_3b–B_4a).

A házasságkötés pontos dátumát a harmadik vers közli: *1668. quarto Idus Januarii.* Ugyanerre az eseményre jelent meg Lőcsén egy üdvözlő beszéd Elias Thomae tollából (vö. **3370**), valamint három további köszöntővers-gyűjtemény (vö. **3438, 3444, 3468**).

Cf. **3370**, **3438, 3444, 3468**

Budapest *Univ* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○
Olim: Muz

3440

CRUSELIUS, Martin: Προσφώνημα sive acclamatio fausta, qua ... dn. m. Johannem Heinzelium, ... urbis ac reipubl. Novisolien. civem ... nec non in ... Montana civitate Schemnicien., pariter in Jeraba, Woitza et Jessena urburarium ..., evangelici gymn. Novisolien. hactenus directorem ... cum ... statui scholastico ... publice valediceret, honorifice prosequi voluit Martinus Cruselius Voznic. Silesius, p.t. ejusd. gymn. tertiae class. collega, an(n)o sequente disticho eteologico incluso ... Leutschoviae (MDCLXVIII) Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4º – Init.

Čaplovič 1196

Búcsúvers. – A címlap hátán *A et Ω! Mea Christus vita salusque!* cím után kezdődik az a disztichonokban írt költemény, amellyel Martinus Cruselius búcsúzott Joannes Heinzel besztercebányai rektortól, aki 1668-ban megvált hivatalától (A_1b–A_4b).

Martinus Cruselius a sziléziai Voznicán született. Lőcsén tanult, a vers írásakor Besztercebányán a harmadik osztály tanítója volt. Később Iglón működött mint evangélius tanító és kántor.

Heinzel 1662-től 1668-ig volt a besztercebányai iskola rektora. A cím bányavállalkozóként említi Selmecbányán, Jerabában stb. Rektori hivatalának letétele után városi tanácsos lett Besztercebányán.

A kiadás évét a címlapon olvasható disztichonba rejtette a szerző.

Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3441

DEBRECENI Péter [transl.]: Tizenkét idvösseges elmelkedesek, mellyekben szép áhitatos és buzgóságos könyörgések vadnac foglaltatván minden hiveknek, valakik ez életnek háboruiban az ö idvössegeknek tzéllyára sietnek, lelki fegyverül adattattak, és Philep Kegelius d. által deákúl irattattak, mellyeket Debretzeni Péter magyarrá forditott. Most ismét utolszor e' szép kis formában ki-botsátott Lötsén 1668 Samuel Brever.

§^{6}, A^{12}–Y^{12} = [12] + 520 + [8] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1069 – Čaplovič 1206

Református imádságoskönyv és elmélkedések. – A címlap hátán két bibliai idézet. Ezt követi a nyomdász dátum és aláírás nélküli előszava *Typographus ad lectorem* (§$_{2}$a-b) a korábbi kiadások sajtóhibás voltáról. Ehhez csatlakozik *A régi páterek írásokból szedegettetett értelmes mondások* a könyörgésről (§$_{3}$a–§$_{6}$b). A tizenkét elmélkedés (1–520) beosztása és prózai szövege egyezik a leideni 1637. évi kiadással (**1678**), eltekintve a helyesírási javításoktól. Samuel Brewer csupán az énekek szövegét cserélte ki a 208. lapon közölt kivételével Szenci Molnár Albert zsoltárfordítására. Incipitmutatóra utaló kezdőszavuk a következő: 40: *CXLVI. zsoltár. Áldjad én lelkem az* – 161: *V. zsoltár. Úristen az* – 163: *XIX. zsoltár. Az egek* – 183: *III. zsoltár. Ó, mely sokan* – 185: *XCI. zsoltár. Aki a felséges* – 208: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket* – 254: *XXIII. zsoltár. Az Úr énnékem* – 255: *CXVI. zsoltár. Szeretem* – 257: *CXVII. zsoltár. Az Urat minden* – 308: *LI. zsoltár. Úristen, kegyelmezz* – 517: *CIII. zsoltár. Áldjad lelkem, Uradat* – 520: *CXXXX. zsoltár. Tehozzád teljes.* A kötetet *E könyvnek mutató táblája* (Y$_{9}$a–Y$_{12}$a) és *Rendi egynéhány ideillő szép zsoltároknak* (Y$_{12}$b) zárja.

E kiadvány szövegét a címlap és az előszó tanúsága szerint a lőcsei nyomdász, Samuel Brewer gondozta.

Cf. **1678**!*; –,

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①
Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

3442

ETWAS Deütsch aus der Leutsch dem ehrwürdigen achtbaren und wolgelehrten Hr. Johannes Gramsen von Neustad an der Heid in Francken, durch Gottes sonderbare Schickung der königlichen Bergstadt Iglo in Zips wolverordneten Prediger, alß derselbe ehrerbitig abgeholet und begleitet ward zur freündlichen Glückwüntschung mitgegeben von

ein paar guten Freünden anno 1668 den 28. Maji. Leutschau (1668) bey Samuel Brewern.

)(2 = [2] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1197

Köszöntő versek. – A költeményeket Johann Grams iglói lelkészi meghívása és a szepességi városba való elhozatala alkalmából 1668. május 28-ára írták barátai, ill. volt tanítványai: (1) *Christian Seelmann Pfarrer zur Leutschau* – (2) *Johannes Martinus Meisner Coburg. Franck.* – (3) *Petri Theodori und Jeremiae Christiani Seelmannen liebgewesener Lehr-Knaben*: a szerzői megjelölés egyúttal a vers címe is, amely *Zuruf*ból és *Nachruf*ból áll.

Az első két költemény többször érintette a haza fogalmát, hiszen mindkét versíró, valamint az ünnepelt is Németországból, Frankföldről származott. A neustadi születésű Johann Grams először a lőcsei első lelkész, Christian Seelmann vendége és árva gyermekeinek tanítója volt, innen hívta meg őt az iglói evangélikus gyülekezet Michael Quendel lelkipásztor mellé prédikátornak

A nyomtatványnak a lőcsei evangélikus könyvtárban őrzött unikum példányára először Borsa Gedeon hívta fel a figyelmet (MKsz 1963: 346), részletesen Ján Čaplovič írta le (1197).

Budapest *Acad* cop. – Levoca *Ev* ①

3443

EUPHROSYNE hymenaeia in honorem ... m. Christiani Seelmanni, ecclesiae Leutschoviensis pastoris primarii, ejusdemq(ue) dioeceseos et incluti gymnasij inspectoris vigilantissimi ... cum ... Anna Evphrosyne ... Martini Frölichii b. m. diversorum in Silesia locorum, tum ecclesiae Cracoviensis in Polonia Augustanae confessioni addictae pastoris quondam ... relicta ... filia, nuptias celebrantis ... ... MDCLXIIX d(ie) XIX. Novemb(ris) declarata a biga clientum ... Athenaei Eperiensis alumnorum. Leutschoviae (1668) typis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4° – ♪

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1205

Lakodalmi versek latinul, magyarul, görögül és németül. – A költeményeket Christian Seelmann lőcsei első papnak, a lőcsei gimnázium felügyelőjének Anna Euphrosina Frölichhel, az elhunyt Martin Frölich, krakkói evangélikus lelkipásztor lányával kötött esküvője alkalmából készítették az eperjesi kollégium tanulói. Az esküvőt 1668. november 19-én tartották. Az üdvözlő versek szerzői: (1–10) *Johannes Hoffmannus Teuchello-Thuringus, ss. theol. stud.*, aki kilenc számozott költeménnyel kronosztichonnal, *Cabbala* táblázattal, Christian Seelmann nevére írt anagrammákkal, cím nélküli görög, valamint *Anna Euphrosyne Frölichin Jungfer*

Braut című német költeménnyel, végül *Logogryphus Musicus* című kottás feladvánnyal köszöntötte a vőlegényt (A_1b–A_3a) – (11–18) *Wolfgangus Keüblingerus Günsiniensis Hungarus, I. N. J.* megjelöléssel, *Magister Christianus Seelmannus, ἀνάγραμμα, Aliud anagr. ex eodem nomine, Ad sponsam, Aliud,* valamint *Logogryphus* címmel, ezt cím nélküli magyar vers követi (kezdősora: *Ó mely nagy boldogság, noha e föld fölött*), végül *Eya!* című német költemény olvasható (A_3a–A_4b). – A kiadványt (19) *Johannes Keübingerus Günsiniensis Hung. Corollarium*a zárja (A_4b).

A kiadványt első alkalommal Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 346). Ján Čaplovič (1205) a versgyűjteményt az első szerző, „Johann Hoffmann" neve alatt vette fel bibliográfiájába.

Ugyanerre az alkalomra több köszöntővers-gyűjtemény jelent meg Lőcsén (vö. **3446**, **3447, 3449**, **3450**).

Cf. **3446**, **3447**, **3449**, **3450**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3444

EVLOGEMATA poetica, queis felicibus neogamorum tedis ... Gothofredi Titii, ecclesiae in reg. lib. civit. Mont. Schemnitz. evangel. archi-diaconi ... sponsi et ... Euphrosynae, de ... Kaiserorum familia sponsae ..., Michaelis Heydt, urburarii patrii relictae viduae ... Matthaei Rittmulleri, in ordine senatorio primi et urburarii ... haud postremi ... neptis, Christo archigamo praeside ... MDCLXIIX. die X. Januar, bona verba ... collegae, fratres et amici dicunt. Leutschoviae (1668) Samuel Brewer.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1141 – Čaplovič 1198

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Gottfried Titius, selmecbányai evangélikus lelkész és Euphrosina Keiser, Michael Heydt bányatulajdonos özvegyének, Matthaeus Rittmuller szenátor és bányatulajdonos unokájának menyegzőjére készült. Az esküvőt 1668. január 10-én tartották. A párt a testvérek és barátok, valamint a vőlegény lelkésztársai köszöntötték költeményekkel: (1) *Johannes Windisch, eccl. Schemniciensis pastor et Montanarum senior* (A_1b) – (2) *Johannes Georgius Graff, ecclesiae ev. Cremnic. pastor* – (3) *Elias Greschner, eccl. Novisol. Germ. pastor* (A_2a) – (4–6) *Matthias Porsch, eccles. Neos. Germ. symmysta* latinul és németül (A_2a–b) – (7) *Johannes Bayer, min. Verbi apud Neosol.* (A_3a) – (8) *Johann Adam Hoffstäter, ecclesiae Schemnic. diaconus* (A_3a–b) – (9) *Esaias Pilarik, eccl. Slav. antist.* (A_3b) – (10) *Gotfrid Seiffert, Belobanensium pastor* (A_4a) – (11–12) *Georg Czember, Prediger in Grund Hoderitsch* németül (A_4b) – (13) *Caspar Schön Eper., lyc. Schemn. r.* (A_4b–B_1a) – (14) *Johannes Heinzelius, reipub. Novisol. civis ac literariae director* (B_1b) – (15–16) *Matthias Stürtzer, conr. und org. in Neusohl.* latinul és németül (B_1b–B_2b).

A sziléziai származású Gottfried Titius Selmecbányán volt evangélikus lelkész, 1665–1670 között több alkalmi vers szerzője (**3221**, 2, **3681**, 1, **3217**, 1). 1672 után száműzték, életéről több adat nem ismeretes.

Ugyanerre az alkalomra üdvözlő beszéd jelent meg Thomae Elias tollából (vö. **3370**), valamint három köszöntővers-gyűjtemény (vö. **3438**, **3439**, **3468)**

Cf. **3370**, **3438**, **3439**, **3468**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3445

FAMA postuma ... matronae Annae Catharinae Seelmanniae, natae Zauchtleriae, ... m. Christiani Seelmanni, reg. lib. civit. Leutschov. pastoris primarij ..., nec non vicinarum ecclesiarum ejusdem territorii antistitis ..., ut et celebr. ibid. gymnasij ephori ... conjugis ... quippe in florentissimo aetatis suae, 32. vidl. anno, difficilimo parturientis nixu et non sine acerbissimo venerandi conjugis sui pusillaeq(ue) liberorum turbae, amicorum item dolore et luctu 3. Non. Xbris circiter nonam noctis a. ... 1668. ... extinctae. Quam ex condolentiae sincerae adfectu posteris commendare, uti debuerunt, ita voluerunt ... hic et nunc conscripti fratres in Christo, fautores et amici Montani, itemq(ue) remotiores ac viciniores alii. Leutsch (1668) typis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1199

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A költeményeket Anna Catharina Zauchtlernek, Christian Seelmann lőcsei első lelkész feleségének 1667. december 3-án bekövetkezett halálára írták a házaspárnak a bányavárosokban élő, egyházi tisztséget viselő barátai és jóakarói. Az egyes gyászversek szerzői: (1) *Joh. Georgius Graff, eccl. ev. Cremn. pastor* (A_1b) – (2) német nyelvű vers *An seinem vielgeliebten ... Gönner, dem Christlichen Seelen Mann* címmel, *... von Moder Michael Höher ..., Diener am Worte Gottes daselbst* (A_1b–A2a) – (3) *Daniel Nekelius, eccl. Cremnitiens.* (A_2a–A_2b) – (4) cím nélküli német költemény *Gottfried Titius*tól (A_2b–A_3a) – (5) német gyászvers, írta *...Hr. Gevattern ... in Bösing Christoph Löhner Teutsch., ev. Pfarrer daselbst* (A_3a–A_3b) – (6) *Matthias Porsch, sym. Novisol.* (A_3b) – (7) *Ad in Domino defunctam* címmel *Jeremias Lepinius, eccl. Szalatnensis pastor et ven. cont. Zoliensis decanus* – (8) *A et Ω* című német költemény, szerzője *Matthias Höher, Evang. Pred. zu Cremnitz* (A_4a-b) – (9) *Anna Catharina Seelmannin ἀνάγραμμα* címmel az elhunyt nevére írott anagramma és vers: *Paulus Cuncius, Germ. ap. Varall. diac.* (A_4b).

A nyomtatványról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (1199) adott hírt. Anna Catharina Zauchtler halálára más gyászversgyűjtemények is megjelentek, vö. **3353**, **3359**, **3371**, **3454**, **3465**.

Cf. **3353**, **3359**, **3371**, **3454**, **3465**

Budapest *Nat* cop. – Kežmarok *Ev* ①

3446

FELICITER! Feliciter! Feliciter! **...** m. Christiano Seelmann in lib(era) regiaq(ue) Levtschovia pastori **...,** tertium sponso, hodie quidem cum **...** Anna Evphrosyna Frölichin nuptias celebraturo laeti-lubentes acclamant et veterum voto verboq(ue) ter beatum, praefiscine tamen proclamant bene volentes, bene voventes in Christo fratres et fautores. Leutschoviae 1668 19. Novembr(is) typis Breverianis.

A^4 = [4] fol. – 4º

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1200

Lakodalmi versek latinul és németül. – Az immár harmadszor házasodó Christian Seelmann, lőcsei lelkipásztort és Anna Euphrosina Frölichet köszöntötték jóakarói 1668. november 19-én tartott esküvőjük alkalmából a következő költeményekkel: (1) *Abraham Eccardus, Pfarrer in Leibitz* németül (A_1b–A_2a) – (2) *Joachimus Erythraeus, ib. archi-diac.* (A_2a) – (3) *David Spilenberger d., reipub. Leutsch. medicus ordin.* (A_2b) – (4) *Mart. Adami, diac. Leutsch., M. Christianus Seelmannus pastor Leutschoviensis. Anagr.* címmel (A_2b) – (5) *Christianas* [!] *Eccardus, Argumentum* megjelöléssel (A_2b–A_3a) – (6) *Paulus Cuncius, e. V., Ex anagrammate, magister Christianus Seelmannus* címen (A_3a–b) – (7) *Johannes Amoenius, n. t. eccl. Jemnik. minist., Epithalamium* címen (A_3b–A_4a) – (8) *Johann-Martin Meysner, Amicorum colloquentium triga* címmel németül (A_4a–b) – (9) végül *Martinus Cruselius, cantor Igloviens.* (A_4b).

A kiadványt először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič (1200) írta le.

Ugyanerre az alkalomra több köszöntővers-gyűjtemény jelent meg Lőcsén (vö. **3443, 3447, 3449**, **3450**).

Cf. **3443, 3447, 3449**, **3450**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3447

FRÖLICHER Schall, mit welchem Gott dem allerhöchsten Herrn gejauchzet **...** m. Christian Seelman(n), etc. als Breutgam und **...** Anna Euphrosyna Frölichen als Braut auf ihren hochzeitlichen Ehe und Ehrentag war der 19. Novembr(is) des 1668. Jahre glückgewüntschet die vor disem mit den weinenden Wittiber u(nd) Waisen weinende, nu(n) **...** mit den Frölichen fröliche Freünde. Leutschau (1668) bey Samuel Brewern.

[ ]^2 = [2] fol. – 4º

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1201

Lakodalmi versek. – A következő költeményekkel az előző évben megözvegyült Christian Seelmannt és Anna Euphrosina Frölichet köszöntötték 1668. november 19-én tartott menyegzőjük alkalmából barátaik: (1–2) *Christoph Klesch, Pf. in Georgenberg u. derer XXIV. reg. not., Christian Seelman ἀνὰγρ.* **...** *Madrigalische Erläuterung* címmel, valószínűleg ő a szerzője az első, aláírás nélküli versnek is ([ ]$_1$b) – (3) *Andr. Günther, Pfarrer in Kabβdorff* ([ ]$_2$a) – (4–5) *Matthias Rosner, der Zeit Pf. zu Agendorff, Lob der Jungfer Braut* címmel és cím nélküli költeménnyel ([ ]$_2$a-b) – (6) *Georg Launer, Pfarr. zu St. Wolffs* ([ ]$_2$b).

A kiadványról első alkalommal Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič írta le (1201). Christoph Klesch benne található két verse miatt pedig bekerült Karl F. Otto és Jonathan P. Clark bibliográfiájába is (Bibl. Klesch. CK-35).

Ugyanerre az alkalomra több köszöntővers-gyűjtemény jelent meg Lőcsén (vö. **3443**, **3446, 3449**, **3450**).

Cf. **3443**, **3446, 3449**, **3450**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3448

GALLIKIUS, Johann: Hochzeit gedancken, welche über ... Michaelis Schierers, vornehmen Bürgers und Handels-Herrn in der königlichen freyen Stadt Epperies vnd ... Dorotheae Reisin, deß ... Johannis Reis, vornehmen Bürgers und an ietzo wolverordneten ... Bergmeisters in der königlichen freyen Berg-Stad Iglo ... Tochter den 16. Apr. ... 1668. zu Epperies angestellete hochzeitliche Freüde Johannes Gallikius, cantor in Iglo gehabt. Leutschau (1668) Samuel Brewer.

)(^{2} = [2] fol. – 2° – Orn., init.

MK II 1142 – Čaplovič 1202

Lakodalmi versek. – A kiadvány Michael Schierer eperjesi polgár és kereskedő, valamint Dorothea Reis, Joannes Reis iglói polgár és bányabíró lányának 1668. április 16-án tartott menyegzőjére készült. Az ifjú párt (1) cím nélküli ( )($_1$b–)($_2$b) és (2) *Rätzel* című ( )($_2$b) verssel köszöntötte Johann Gallikius.

Johann Gallikius Rozsnyón született, 1656-ban iratkozott be a wittenbergi egyetemre. 1658-ban hazatért, és 1665-től iglói evangélikus kántortanítóként működött 1669-ben bekövetkezett haláláig.

Budapest *Nat* ①

3449

ΓΑΜΉΛΙΑ solennitati nuptiali ... m. Christiani Seelmann, ecclesiae lib(erae), reg(iae)q(ue) civitatis Leutschoviens(is) filialiumq(ue) antistitis et inspectoris ... scholarchae ... patroni ac favitoris ..., sponsi, cum ... Anna Evphrosyna ..., Martini Frölich, ecclesiae quo(n)dam Nicopolitanae in baronatu Plesnensi Silesiae superioris pastoris ... ejusdemq(ue) fraternitatis senioris ... ut et Cracoviensium quorundam Augustanae confessioni addictorum mystae 20 annos solertissimi etc. hic Leutsch(oviae) ab exilio Christi civis et hospitis ... derelicta filia unica, sponsa matrimonium ineuntis ipso nuptiarum die 19. Nov(embris) ... MDCLXVIII. a docentibus et discentibus quibusdam class(is) supp. ejusdem gymnasij dicata et consecrata. [Leutschoviae] (1668) [Brewer].

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1203

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Christian Seelmann, Lőcse, valamint a hozzá tartozó filiálék evangélikus lelkipásztorának, továbbá a lőcsei gimnázium felügyelőjének Anna Euphrosina Frölichhel kötött esküvőjére készült. A menyasszony apja Martin Frölich, a sziléziai Mikołów evangélikus lelkipásztora, és az ottani fraternitás esperese, később krakkói lelkipásztor volt.

A költeményekkel a lőcsei gimnázium tanárai és tanulói köszöntötték az ifjú párt: (1–2) *Johann. Kemmel, L. gymn. pat. p. t. r., Post nubila Phoebus* címmel, valamint *Ex Rom. 12. 15.* bibliai textusra való hivatkozással, az utóbbi vers német nyelvű (A_1b–A_2a) – (3) *Johann Kretschmer, gymn. Leutsch. conr., Magister Christianus Seelmannus pastor Leutschoviensis, ἀνάγρ.* címen (A_2b–A_3a) – (4–5) *Thomas Johanni, p. t. cant. zu Leutsch.,* cím nélkül, a második vers német nyelvű (A_3a–b) – (6) *Johannes Cilikius, p. t. 3. cl. coll.* (A_3b) – (7) *Tobias Cruciger Neo Titschino Morav., 4 classis praeceptor* – (8) *Thomas Lassota, c. 5. a.* (A_4a) – (9–10) *Isaacus Gotsch, gymn. L. c. 6. aud.*, második, *Adjecit idem* aláírással ellátott verse német – (11) *Johannes Niclas Medziboriensis Sil., 7. cl. aud.* – (12) *Georgius Teitsch Beelens., ultimae cl. a.* – (13) *Simon Brnowius, p. t. g. L. al., Vota discipulorum quorunda(m) classium superioru(m)* címmel (A_4b) – (14) *Paulus Ridelius Transylv.* – (15) *Jeremias Lednicki Povaz.* – (16) *Georgius Bobrik Carpon.* – (17) *Johannes Antonius T. H.* (B_1a) – (18) *Andreas Foxius Trentschin.* – (19) *Nicolaus Holecius Bestercensis* – (20) *Paulus Borowski Waral.* – (21) *Georgius Koczy, al. g. L.* – (22) *Petrus Belzelius Trans.* (B_1a–b) – (23) *Andreas Rhenerus Trans.* (B_1b) – (24) *Adamus Procopi Scep.* – (25) *Johannes Raiki de Raik, nob. Ung. Szathm., Christianus Seelman. Ἀνάγρ.* címmel – (26) *Michael Orkuti H., Christianus Seelmanus vivat! Anagramm.* címen – (27) *Andreas Ahenari T. H., m. Christianus Seelman vivat! Anagramm.* címmel – (28) *Matthias Wölffel Günziniensis H., Christianus Sellmannus. Anagr.* címen (B_1b–B_2a) – (29) *Samuel Misko Leuts. Hung., Christianus Seelman. Anagr.* címen (B_2a) – (30) *Michael Kulmann Leutch. Hung., Christianus Seelman...* címmel – (31) *David Hauk Hung. Leutsch., M. Christianus Seelman vivat. Ἀνάγρ.* címen, – (32) *Tobias Chtyraeus* [!] *Silesius Nicopol., Christianus Seelmannus vivat! Ἀνάγρ.* címmel – (33) *Johannes Keüblinger Günz. Hung., M. Christianus Seelmannus vivat! Anagr.* címmel – (34) *Simon Schwidritzj Sil., Anna Euphrosyna jam sponsa. Anagr.* címmel (B_2b) – (35)

Julius Adamus Wilimowskj de Koykowitz nob. Sil, Anna Euphrosyna absq. H. Anagr. címen – (36) *Adolphus Wilimowskj de Koykowitz nob. Sil, Magister Christianus Seelmannus et Anna Euphrosyna* címen – (37) *Ephraim Kretschmer Leutsch. Anna Euphrosyna. Anagr.* címmel.

A kiadványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič írta le (1203).

Ugyanerre az alkalomra több köszöntővers-gyűjtemény jelent meg Lőcsén. (vö. **3443**, **3446**, **3447**, **3450**).

A hely és nyomda megjelölése nélküli kiadvány nyomdai jellemzői alapján Lőcsén, Samuel Brewer műhelyében készült.

Cf. **3443**, **3446**, **3447**, **3450**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3450

ΓΑΜΙΚΑ μέλη honoribus ... m. Christiani Seelmann, pastoris eccl(esiae) Leutschoviensis ... ut et gymnasij ibid(em) vicinarumq(ue) filialium ephori ..., nunc tertium ... sponsi, nec non ... Annae Evphrosynae ..., quondam ... Martini Frölich, variarum ecclesiarum in Silesia coetus item confessioni Augustanae addicti, qui Cracoviae in Polonia Christo colligebatur, mystae, dum viveret fidelissimi, ex superstite adhuc ... Euphrosyna nata Leonhartiana susceptae atq(ue) relictae filiae unicae, sponsae dicata, ipsa nuptiarum solennitate, quae incidit in 19. Novembr(is)... MDCLXVIII. ab amicis et fautoribus Neosolensibus. [Lőcse](1668) [Brewer].

A^4 = [4] fol. – 4º

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1204

Lakodalmi versek latinul és németül. – A költeményekkel Christian Seelmann lőcsei lelkipásztort, a gimnázium és a város környéki gyülekezetek felügyelőjét köszöntötték harmadik házasságkötése alkalmából besztercebányai barátai és jóakarói. A menyasszony, Anna Euphrosina Frölich apja Martin Frölich felső-sziléziai evangélikus lelkész, esperes, húsz évig krakkói evangélikus lelkipásztor volt, élete végén Lőcsén tartózkodott. Anyja Euphrosyna Leonhart volt. Az esküvőt 1668. november 19-én tartották. A költemények szerzői: (1–2) *Matthias Porsch, symm. eccl. orthod. Novisol.*, akinek második költeménye német (A_1b) – (3) *Johannes Heinzelius, reipub. Novis. civis et urbur.* (A_2a) – (4) *Matthias Stürtzer, gymn. Neosol. rector et ibid. org.* (A_2a–b) – (5–6) *Thomas Steller, conr.* cím nélkül és *Aenigma* című verssel (A_2b–A_3a) – (7) *Georg Schütze, deutscher Cantor* németül, a *Gaudia post luctum, post nubila ridet Apollo* szállóigét használva címként (A_3a–b) – (8) *Florianus Stranovius, cant. chor. Slav. Novis. et coll. 4. class.* (A_4a) – (9) *Georgius Fakler, 5. class. coll.* – (10) *Jacobus Kelneki, p. t. gymn. Neosol. 6. class. coll.* – (11) G*eorgius Richter, gymn. Neosol. cl. 7. coll.* (A_4b) – (12) *Paulus Blecher Leutschov.*

A kiadványról először Borsa Gedeon tudósított (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (1204) írta le. A hely és nyomda megjelölése nélküli kiadvány nyomdai jellemzői alapján Lőcsén, Samuel Brewer műhelyében készült.

Ugyanerre az alkalomra több köszöntővers-gyűjtemény jelent meg (vö. **3443**, **3446**, **3447**, **3449**).

Cf. **3443**, **3446**, **3447**, **3449**

Budapest *Acad* cop. (Kežmarok + Levoča) – Budapest *Nat* cop. (Kežmarok + Levoča) – Kežmarok *Ev* ① – Levoča *Ev* ①

Honoris et amoris testimonia et monumenta posthuma memoriae felicissimae ... viri ... dn. Iohannis Serpilii... Leutschoviae 1668. – Vide **2776**

3451

ἸΣΟΨΗΦΑΤΑ παρηγορικὰ hoc est calculi consolatorii metris haut ametris concise dilucidati, parentibus infucate Christianis, ... d. Johanni-Georgio Graf, mystagogo ecclesiae Auriomontanae ..., inspectori paroeciarum vicinarum ..., scholarchae scholae civicae ... nec non ... dn. Judithae Handlianae ... natuli Johan-Georgii e mortalitate ad immortalitatem, ex infelicitate ad felicitatem discessum dolenter ferentibus, cum ... ejus corpusculum in arcis aede solemniter octavo Novembris, horis a prima pomeridianis, anno τῆς χριστογονίας supra sesquimillesimum centesimum sexagesimo octavo sepeliretur, oblati ab alumnis primae et secundae curiae scholae Crembniciensis. Leutschoviae (1668) typis Samuelis Brevver.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

Bucsay 63 – Čaplovič 1194

Gyászversek. – A költeményeket Johann Georg Graff körmöcbányai diák halálára írták 1668. novemberében diáktársai a gimnázium első és második osztályából. A 3–5. költemény kivételével valamennyi gyászvers az elhunyt nevének különböző formáihoz csatolt olyan rövid idézetet, mondást, amelynek számértéke *arithmologice* vagy *caballistice* megegyezett a név számértékével, majd ehhez fűzték a szerzők verseiket. A gyűjteményben a *Primae curiae commilites* és *Curiae secundae commilitiones* részcímek alatt a következő személyek gyászversei szerepelnek: *Primae curiae commilites*: (1) *Johannes Bahil Badinensis* (A_1b) – (2) *Johann Jzip Hajensis* (A_1b–A_2a) – (3–5) *Johannes Medvetzki Scepusio Olass.* három költeményt is szerzett. Az első kronodisztichon a halál évével, hónapjával és napjával, a második az elhunyt nevének anagrammája, amelyhez a versíró hat, egyenként az 1668-as évszámot adó kronosztichont csatolt, a harmadik költeménynek címébe az 1668-as évet írta, aláírásába pedig újabb kronosztichont foglalt (A_2a) – (6) *Elias Telconinus Megacomiensis* (A_2b) – (7) *Samuel Coleda Holicensis* – (8) *Tobias Jacobi Schemnitiensis* (A_2b–A_3a) – (9) *Andreas Schmal Netzpalitanus* (A_3a) –

(10) *Samuel Albini Posoniensis* – (11) *Henricus Zucher Silesius* – (12) *Jacobus Szambocreti Brisnensis* – (13) *Nicolaus Macovius Heiniciensis* (A_3b) – (14) *Gottfried Ferber Crembniciensis* – (15) *Samuel Fascho Uyheliensis* – (16) *Ferdinandus Freisseisen Crembnicensis* (A_3b–A_4a) – (17) *Joh. Jacobus Sartoris Cremnicien.* (A_4a) – (18) *Nicolaus Roenefeld, Crembniciensis.*

Curiae secundae commilitiones: (19) *Thomas Schreiber Modrensis* (A_4b) – (20) *Christianus Rotarides Cossensis* – (21) *Andreas Utrata Dobó Sáárosien.* – (22) *Michael Bulowski Turocenus* – (23) *Georgius Schmidt Neo-Stubnensis* – (24) *Michael Wagner Basingensis* (B_1a) – (25) *Georgius Großmannus Oslaniensis* – (26) *Martinus Sartoris Galgociensis* – (27) *Matthias Keyser Schemniciensis* – (28) *Tobias Stephani Schemniciensis* (B_1a–B_1b) – (29) *Johannes Georgius Stephani Cremniciensis* (B_1b) – (30) *Michael Sinapius Szacolcensis* – (31) *Johannes Ferber Cremnciensis* (!) – (32) *Michael Ferber Crembnicensis* – (33) *Andreas Benedicti Rosaebergensis* – (34) *Elias Schallmannus Crembnicensis* (B_2a) – (35) *Johannes Meßerschmied Crembnitz.* – (36) *Samuel Rasi Totpronensis* – (37) *Esaias Vicianowitz Batoviensis* – (38) *Elias Foltan Prividiensis* – (39) *Georgius Szambocreti de eadem* – (40) *Johannes Hermannus Roth Cremb.* (B_2b) – (41) *Johannes Schumbergius Frivaldensis* – (42) *Jonas Gelenius Predmiriensis*. A gyászverseket ismét kronosztichon zárja, végül a latin ábécé számértékkulcsa: *Clavis solvens ἰσόψηφα*.

Johann Georg Graff, körmöcbányai evangélikus lelkész és Judith Handliana Johann Georg nevű fia, a helybeli evangélikus gimnázium tanulója 1668. november 6-án hunyt el, és november 8-án temették a körmöcbányai várban.

A nyomtatványt a hallei magyar könyvtár anyagából Bucsay Jenő ismertette (63). Ez alapján vette fel bibliográfiájába Jan Čaplovič is (1194).

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3452

KLESCH, Daniel: Inauguratio novi rectoris, hoc est actus introductionis, cum ... dn. Johannes Schnazingerus de Valle Dominorum Montanus, superiori an(n)o ex academia Wittebergensi redux .. Samuelius Pomarii, ... in Athenaeo statuum, quod Epperiessini est, directoris ... praevia legitima vocatione primum rector scholae Olassinae salutaretur, solenniq(ue) more ac ritu coetui docentium praeficeretur prid. Calend. Maji ... MDCLXIIX., nomine, autoritate et jussu ... senatus susceptus per scholae inspectorem, m. Danielem Kleschium Iglowiensem, .. pastorem Olassiensem et ven. frat. XXIV regalium pastorum in Scep. oratorem ordinarium et seniorem. Leutschoviae (1668) formis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1207

Iskolaigazgatói beiktatás leírása és üdvözlőversek. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy Daniel Klesch szepesolaszi lelkipásztor 1668. április 30-án ünnepélyesen beiktatta Johann Schnatzinger szepesolaszi rektort. Amint a címből kiderült, Samuel Pomarius eperjesi

rektor hívta meg őt erre az állásra. A címlap hátán *Melchior Geitnerus, ante in hac schola Olassiensi rector, nunc ecclesiae hujus Germ. diaconus* cím nélküli verse szól utódjához. Ezután kezdődik Daniel Klesch szepesolaszi lelkipásztor pontos beszámolója az ünnepségről (A_2a-A_3b). Első sorainak kronosztichonjai az 1668. évet adják. A beiktatás áhítattal kezdődött reggel hat órakor az iskolában. Ezen a kántor *Adamus Lipowsky* volt. A *Veni sancte Spiritus* eléneklése után került sor Daniel Klesch beszédére, amelynek az iskolák fontosságáról szóló részletét közölte is a szerző. Ezután az új rektor szólt, majd a lelkipásztor átnyújtotta az iskola jelvényeit. Az új igazgatót a diákok műsorral köszöntötték. Ennek szereplői a következő tanulók voltak: *Ex Primanis: 1. Joh. Frölich Warall. – 2. And. Greskowitz – 3. Joh. Holecius – 4. Samuel Geitner Waralien. – 5. Michael Wentzel Eremitanus – 6. Joh. Benedicti – 7. Paulus Galkowitz. – Ex Secundanis: 8. Johan. Dominik Olassien. – 9. Dan. Sculteti Repassi – 10. Georg Dolovicenus – 11. Dan. Steinhauss Olassien. – 12. Jac. Roxer, jud. Olassien. fil. – 13. Val. Perach Waralien.* 14. *Christ. Dan. Kleschius* köszöntötte sapphói formában írt verssel az új rektort. A korábbi műsorszámokkal ellentétben e verset Daniel Klesch teljes terjedelmében közölte (A_4a-b). Ennek szövege mellett marginális jegyzetek tájékoztatnak arról, hogy a 12 szakaszos vers 5-8. versszakát *ad melodiam hymni: Aufer immensam*, utolsó négy szakaszát pedig a *Dicimus grates* kezdetű ének dallamára adta elő szerzője, a tanulóifjúság tapsa kíséretében.

Johann Schnatzinger (1640–1678 után) a Zólyom megyei Úrvölgyben született. Wittenbergi tanulmányai után először Eperjesen, majd Szepesolasziban volt rektor, majd ugyanott 1670-től evangélikus lelkész. 1674-es száműzetése után Lengyelországban élt.

E nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič írta le (1207). Felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-17, CDK-1).

Budapest *Acad* cop. (Levoča) – Martin *Nat* ①
Olim: Levoča *Ev*

3453

KLESCH, Daniel: Salve illvstrissime et excellentissime princeps ac domine, dn. Stanislae Heraclie, comes in Wisnicz et Jaroszlaw Lvbomiersky, sacri Rom. imp. princeps capitanee, Scepusiensis bellicosissime Atlas, arcis Lublowiensis et bonorum ab ea dependentium fortissime dynasta, in utroq(ue) Poloniae et Hungariae regno celsissime domine, nobis naturaliter clementissime, anno durae atque variae calamitatis.[Leutschoviae] (MDCLXVIII) [Brewer].

$[\,]^2$ = [2] fol. – 4º

Sztripszky II 2601/149 ← MKsz 1890: 271 – Čaplovič 1208

Dicsőítő beszéd. – A címlap hátán kezdődő beszéd Heraclius Stanislaw Lubomirski szepesi staroszta, lublói kapitány dicsőítésére készült. Bővebb formában *in arce Lublyo* 1668. október 21-én mondta el szerzője a szepességi városok lelkészeinek, grófjának és bíráinak a nevében, miként ezt a beszéd végén a következőképpen közölte: *a m. Daniele Kleschio, Neoc.*

s. Iglowiensi, poeta laur. caes., n.t. eccl. Olassiensis parocho etc. almae frat. XXIV. regalium seniore ac oratore, suo ven. contub. XIII. oppidanorum pastorum, comitis et judicum nomine.

Ezt a kiadási hely megjelölése nélkül megjelent nyomtatványt először Horváth Ignácz ismertette (MKsz 1890: 271). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2601/149). Ján Čaplovič (1208) a betűtípusok alapján lőcsei nyomtatványnak tartotta. Ezt Pavercsik Ilona a betűtípusok alapján megerősítette (szóbeli közlés). Ugyanő elemezte részletesen e beszédet (Stanislav Heraklius Lubomirski v spišskej literatúre. = Z minulosti Spiša. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči. VII-VIII. ročník 1999/2000. Zostavil Ivan Chalupecký. Levoča 2001, 99–100.)

A nyomtatvány könyvészeti leírását és példányait ld. Bibl. Klesch. DK-19.

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3454

LUCTUS Semproniensis fatum matronae castissimae ... Annae Catharinae, natae Zavchtleriae ... d(omi)ni m. Christiani Seelmanni in reg. lib.q(ue) superioris Hungariae civitate Leutschovia pastoris primarij, vicinarumq(ue) in agro Leutschoviensi ecclesiarum et gymnasii inspectoris longe meritissimi, conjugis anno aerae Christianae MDCLXVII. d. 3. Decembris defunctae plangens. [Leutschoviae] (MDCLXVII) typis Samuelis Brever.

A^4 B^2 B(bis)^4 C^2 = [12] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1178

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A kiadványt nagyobbrészt Sopronban és környékén, ill. egyes alsó-magyarországi városokban élő barátok, ismerősök állították össze Anna Catharina Zauchtlernek, Christian Seelmann lőcsei első lelkész és a gimnázium felügyelője feleségének a halálára. Az egyes gyászversek szerzői a következők: (1) *Scazon* címmel *Johan. Conr. Barthius* (A_1b) – (2) Olearius vigasztaló művére utalt versének aláírásában: *Hisce d. d. Johan. Oleari libellum (cui titulus: Wittber/Wittben u. Waisen-Trost, Hulff u. Rath etc. amico iterum viduo compatiens donat amicus, Matthias Langius* (A_2a) – (3) *Epitaphium* című gyászverssel *Christoph. Sobitschius, eccl. Sempr. min.* – (4) *Melchior Gartnerus Schemnitio Hung., in ecclesia Günciensium Germanica pastor p. t. solitarius* (A_2b) – (5) *Henricus Trost, concion. in templo Xenodoch. Sempron.* – (6–7) *Defuncta ad superstitem maritum* című gyászvers, továbbá német nyelvű költemény, szerzője: *Jeremias Sonnentag, past. Evang. et orthod. in ... oppido Rust* (A_2b–A_3a) – (8) német nyelvű vers: *Hieronymus Christoph Foman, Pfarrher zu Loiberßbach* (A_3a–A_3b) – (9) szintén német nyelvű gyászvers: *Matthias Rosner, Pfarr. zu Agendorf u. Wonndorf* (A_3b) – (10) latin epigrammát írt *Johann. Christophorus Galli, Harkensis eccl. p.* – (11) *Trost-Schrifft* című gyászversét ajánlotta *... seinem lieben Herrn Praeceptor zu Trost ... Georg Launer, Pfarrer zu St. Wolffs.* (A_4a–b) – (12–13) két német nyelvű költemény: *I. Klag-Rede der hochbetrübten Frau Mutter über den unverhofften ... Abschied ihrer Tochter* és *II. Trost-Rede der seelig entschlaffenen Frauen, damit sie die hochbetrübte Frau Mutter auffrichtet*, szerzője *Andreas Lamius Rustio-Hung., Pfarrer zu Meerwisch* (A_4b–B_1b) – (14) a *J. J. F. V. G.*

A. T. monogramú szerzőtől német nyelvű vers (B_1b) – (15) anonim szerző német nyelvű gyászverse, amelybe *Grabschrifft* címmel az elhunyt életét és dicséretét is belefoglalta (B_1b–B_2b) – (16) *Daniel Fabrius, ecclesiastes Cunoschovanus, κλινήρης 1668. 2. Januarij* ($B(bis)_1$a) – (17) *Georgius Chladni ad Templum D. Johannis vulgo Berg indig. minister* ($B(bis)_1$a–$B(bis)_1$b) – (18) *Johannes Heinzelius, inclitae reip. Novisol. civis ac literariae director* ($B(bis)_1$b–$B(bis)_2$a) – (19) *Matthias Stürzer, gymn. Novis. conr. et ibid. org.* ($B(bis)_2$a–b) – (20) *Cremnicii Joh. Pinnerius, electae comunitatis ib. orator primarius* ($B(bis)_2$b–$B(bis)_3$a) – (21) német nyelvű gyászvers: *Andreas Richter, rector zu Bösing* ($B(bis)_3$a–b) – (22) *...praeceptori quondam fidelissimo ... Mich. Ritthalerus Modrens. Pan., h. t. sch. patriae rect.* ($B(bis)_3$b) – (23) *Samuel Wencelius Sempron., ss. th. stud.* ($B(bis)_3$b–$B(bis)_4$a) – (24) német nyelvű költeményt írt *Jonas Mayrhoffer* ($B(bis)_4$a-b) – (25) *Joh. Cilikius, p. t. coll. gymn. Leusch.* [!] ($B(bis)_4$b) – (26) *Matthias Demos, coll. class. 3. in gymn. Crem.* (C_1a) – (27) *Martinus Cruselius, 3. cl. collega* (C_1a–C_2a) – (28) német nyelvű gyászvers *Letzte Unterredung der seelig verstorbenen Fr. Pfarrerin* címmel, szerzője: *Wolfgang Keüblinger aus Güns in Nieder Ung., der Kinder bissher gewesener Haus Zuchtmeister* (C_2a–C_2b) – (29) ismét német verset írt *Matthias Wölffel. Ginz. Hung.* (C_2b) – (30) Végül *Johannes Keüblinger Ginz. Hung.* latin nyelvű gyászversével zárul a kiadvány.

Anna Catharina Zauchtler 1635-ben született Sopronban. Tíz gyermeke közül csak öt maradt életben; tizenegyedik gyermekének világrahozatalakor, vele együtt halt meg 1667. december 3-án. A 15. gyászvers írója nem ismerte a pontos halálozási dátumot, ugyanis az 1668-as évet tüntette fel.

A nyomtatványt Borsa Gedeon fedezte fel (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič vette be bibliográfiájába az 1667-es évnél (Čaplovič 1178). A kiadvány impresszuma nem tüntette fel a nyomtatás évét, de két gyászvers is 1668-as dátumot tartalmaz, ezért a művet feltehetően már 1668-ban nyomtatták ki Lőcsén. A gyászversgyűjtemény terjedelme nem a szakirodalomban szereplő 10, hanem 12 számozatlan levél, egy két levélből álló „B" füzet után ugyanis a „B" füzetjel a nyomtatványban megismétlődik.

Anna Catharina Zauchtler halálára más gyászversgyűjtemények is megjelentek, vö. **3353**, **3359**, **3371**, **3445**, **3465**.

Cf. **3353**, **3359**, **3371**, **3445**, **3465**

Budapest *Nat* cop. – Kežmarok *Ev* ①

Medvetzki János: Svada genethliaca ... Leutschoviae 1668. – Vide **3557**

3455

MONUMENTUM gloriae admodum reverenda dignitate ac eruditione singulari clarissimi ... dn. Tobiae Erytraei, antistitis ecclesiae Belensis, ... ut et XXIV. reg. distinctis vicibus senioris ... jam beatissimi, qui III. Non. Octobr. ante 12. noctis an. Ch. 1668., aetatis suae 69., offic. eccles. 48. vitam una cum officio post superatos fere triennales ... dolores ... deposuit,

pie placideq(ue) in Domino obdormivit, ex meritis ejus erectum ab amicis. Leutschoviae 1668 literis Samuelis Brever.

A^3 = [3] fol. – 4º

RMK II 1144 – Čaplovič 1210

Gyászversek latinul és németül. – E ma csupán egyetlen példányból ismeretes nyomtatvánnyal az 1668. október 5-én elhunyt Tobias Erythraeus szepesbélai lelkésztől, a 24 királyi város fraternitásának seniorától búcsúztak barátai. [1] Cím nélkül, latin–német bilinguis verset írt *Christianus Seelman*, *pastor Leutschov*. (A_1b) – [2] *Ad lugentes, pie defunctum, amicos lectissimos* címen küldött verset a távollévő (*absens*) *Martinus Adami, diac. eccl. Leutschov*. (A_2a) – [3] Cím nélkül *Joh. Kemmelius, gymn. L. r., affin.* (A_2a-b) – [4] *Tobias Erythraeus anagr.* címen *Johannes Kretschmer, conr. g. Leut.* – [5] *Epitaphium* címen *Matthias Gosnovicer junior*, *Llc*. (A_2b). Az „A" ívfüzet harmadik levelének rektóján és verzóján a második levél rektójára és verzójára nyomtatott versek változatás nélkül megismétlődnek. Valaki kézírással ezen a harmadik levélen az A_2 füzetjelet A_3-ra javította, de a szöveg szerinti egyezést nem vette észre. Elképzelhető, hogy volt folytatás is, mert a nyomtatvány lezárásának nincsen tipográfiai nyoma.

Tobias Erythraeus a címlap tanúsága szerint életének 69., egyházi szolgálatának 48. esztendejében halt meg 1668. október 5-én.

E nyomtatvány egykor megvolt Cornides Dániel könyvtárában (Bibl. Hungarica 128) is. Ennek katalógusa alapján adott róla hírt Szabó Károly (RMK II 1144), majd Ján Čaplovič (1210). A ma ismert egyetlen példány újabban került csak elő.

Budapest *Nat* cop. – Szczecin *Civ* ①
Olim: Cornides Dániel könyvtára

3456

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1669. Levoča 1668 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3457

(PANCRATIUS, Michael:) Supplementum Rhenianvm, in usum illustris statuum Evangelicorum, quod Eperiessini est, lycei scholarumq(ue) humaniorum ejusdem concinnatum, anno MDCLXVIII. Leutschoviae

(MDCLXVIII) typis Breverianis, impensis dni Matthiae Patzeri, civis Eperiensis.

A^8–F^8 G^7 = [55] fol. – 8º – Orn.

RMK II 1145 – Čaplovič 1212

Latin nyelvtan. – A címlap hátán az *Autor* külön szöveg nélküli ajánlást szentelt *Emerico Theökeöli de Kesmark, perpetuo in Arva, ejusdemque ac Maramaros comitatuum supremo ac perpetuo comiti ... Emerico Petröczii de Petröcz, perpetuo de Caszsza ... et ... Francisco Pongracz de Ovar etc., in ... statuum lyceo humanitatis studiosis* (A_1b). Ezt *Christiano lectori salutem!* követi, amelyet *Michael Pancratius d. p. p. et lycei praefectus* 1668. április 23-án keltezett (A_2a–A_4a). A főrész Johann Rhenius *Compendium Latinae grammaticae* című nyelvtanához készült kiegészítéseket tartalmazza a következő fejezetekben: *Classis prima, ad orthographiam ... directa* (A_4b–A_7a) *His additur syntaxis parvistarum* (A_7a–A_8b) – *Classis secunda de regulis generalibus nominum agens* (B_1a–B_2b) – *Classis tertia de regulis specialibus nominum agens.* (B_2b–B_6a) – *Classis quarta... de authoritate figura et casu* (B_6a–B_7b) – *Classis quinta verbi regulas generales tradens* (B_7b–B_8a) – *Classis sexta regulae speciales omnium conjugationum regularium representan*s (B_8b–C_7a) – *Classis septima. Verborum deponentium et anomalorum regulae speciales* (C_7a–C_8a) – *Classis octava. Versus differentiales vocumque significationes proprias exhibent* (C_8a–F_2a) Ezután külön alfejezetben: *Regulae generales de syllabarum dimensione* (F_2b–F_8b) – *Classis ultima copiam verborum modosque variare volentibus ex probatissimis Latinae linguae scriptoribus exhibet (*G_1a–G_7b).

Pancratius az előszóban elmondja, hogy a pár hónapja fennálló eperjesi evangélikus főiskola diákjai számára össze kívánta foglalni mindazokat a tudnivalókat, amelyek Johann Rhenius latin nyelvtanából kimaradtak. Könyve utolsó fejezetének alapjául pedig Erasmus *De copia verborum et rerum* című műve szolgált. Rhenius nyelvtana népszerű tankönyv volt Felső-Magyarországon (vö. **2327** és Bartók 27).

A tankönyv az impresszum tanúsága szerint Matthias Patzer eperjesi polgár költségén jelent meg. Őróla annyi ismeretes, hogy Breznóbányán született, és mint eperjesi polgár és kereskedő, verset írt 1662-ben (**3047**).

Cf. **2327**!*; –, →

Alba Iulia ②* – Budapest *Nat* cop.(Sárospatak) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Dolný Kubin ① – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ① – Sibiu *Mus* ②

3458

PAVLOVITZ, Michael: Exercitatio theologica, qua ζήτημα de vocatione ministrorvm ecclesiae, ... sub praesidio m. Matthiae Stürzeri, gymnasii Novisoliensis conrectoris, ... domini praeceptoris, fautoris ac promotoris ... ad ... προσδιάλεξιν proponitur a Michaele Pawlovitz Turoceno-Jessenensi,

gymnasii ejusdem alumno, ad diem ... Augusti anno MDCLXVIII. Leutschoviae (MDCLXVIII) literis Samuelis Brever.

A^6 = [6] fol. – 4°

RMK II 1149 – Sztripszky II 2603/151 ← MKsz 1890: 264 – Čaplovič 1213

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon olvasható *Conrector* szót némely példányban egykorú kéz áthúzással *Rector*-ra javította. A címlap hátán olvasható ajánlás két változatban ismeretes. Az egyik *Judicibus et senatoribus ... civitatuum Cassoviensis, Leutschoviensis, Eperiensis, Cremnicensis, Schemnicensis, Brisnobanensis nec non ... Davidi Lani ... civitatis Brisnobanensis protomystae ..., ut et quinque comitatum superattendenti ..., Danieli Quetonio seniori; et decanis ... contub. Turocensis.... Samueli Quetonio pastori ..., civitatis Lubecensis primario; Johanni Milochovsky, antistiti eccl. Radvanen. ... nec non ven. cont. Zolien. notario...., Georgio Chladni, ministro ad aedem S. Johannis, vulgo Berg ... moecenatibus* szól (A-variáns). A másik *Amplissimo ... reipubl. Novisolien. magistratui, judici reliquisque ... senatoribus .... nec non ... viris ... Martino Mikoy, notario primario, ... Michaeli Fischer ... γραμματεῖ jurato ..., Erasmo Kraudi, ... nat. Germanicae oratori, ... Matthiae Merwaldt, ... Stephano Kochlatsch, ... Johanni Müller, civibus circularibus et XXIV viris ..., Matthiae Hornung, ... Balthasari Srnka, ... Balthasari Beniak, ... XXIV. viris ..., ... Georgio Pfandt, pharmacopol. ... XXIV viro ..., Johanni Roser, ... scribae ..., Georgio Thessacio, ... Michaeli Klement, ... Jacobo Guth, ... Johanni Haupt, ... Johanni Čžeren, ... Johanni Goldhammer, ... Samueli Molner, ... Jacobo Jassk, ... Johanni Dworsky, civibus, ... Jacobo Wrbicky, incolae in possessione vulgo Meyer primario.* (B variáns) Az aláíró *Michael Pawlovitz Thuroceno. Jessen., auctor et respondens.*

A főrész élén a tételek témáját kifejtő kérdés olvasható: *Quaestio: An jus vocandi ministros Verbi Divini competat toti ecclesiae?* E szerint a katolikusok és arminianusok véleménye egyaránt eltér az evangélikusokétól. A katolikusok ugyanis kizárják a népet, azaz a laikusokat a prédikátorok elhívásának jogából, az arminianusok viszont kizárólag a világi hatóságra ruházzák ezt a jogot. A válasz három részre tagolódik *I. Status controversiae formatio* (A_2a–A_3a); *II. Sententiae nostrae confirmatio* (A_3a–A_4a); III. *Adversae sententiae confutatio* (A_4a–A_5b). A tételek végén kronosztichon olvasható, amelynek értéke 1668. A kiadványt négy üdvözlő vers zárja (A_6ab): [1] *Michaeli Pawlowitz hactenus suo discipulo...,* szerzője *Johannes Heinzelius, reipub. Novisol. sympolita et urburarius Schemn. pariter in Jeraba, Voitza et Jeßena.* [2] Cím nélküli vers, szerzője *Martinus Cruselius, gymnas. Neosol. coll.* [3] *Ad praestantiss. dn. a. et resp., affinem et condiscipulum suum ... Michael Paulowitz,* írója *Thom. Finalis, Solio-Hajnicen. ej. gymn. alumnus.* [4] Cím nélküli költemény, aláírója *Johann. Kmetovinus, Turoc-Haj. gymnas. alumnus.*

Ezeket a vizsgatételeket a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1668 augusztusában. A vizsgáztató az iskola rektora, Matthias Stürtzer volt. A vizsgázó, aki egyúttal a tételek szerzőjének mondja magát, Michael Pavlovitz.

Bár a kiadványról Szabó Károly a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának példánya alapján teljes leírást adott (RMK II 1149), Hellebrant Árpád ugyanezen példányról újabb leírást tett közzé (MKsz 1890: 264).

Bratislava *Acad* ④* (A-variáns) – Budapest *Acad* ① (A-variáns) ②* (A-variáns) – Halle *Univ* ① – Martin *Nat* ① (A-variáns) – Prešov *Scient* ① (B-variáns)

3459

POMARIUS, Samuel: De veritate religionis Lvtheranae dispvtatio theologica altera, quam in ... gymnasio Epperiessinensi ... statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum publice defendere sustinebit ... Nicolavs Petröczy, liber baro de Petröcz, praeside Samuele Pomario, ss. theol. d. ejusdemq(ue) et linguarum orientalium professore publico primario, gymnasiiq(ue) dicti moderatore ac directore supremo, ad diem Martij (21 Aprilis) a. C. MDCLXIIX. Leutschoviae (1668) typis Samuelis Brever.

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4°

RMK II 1146 – Čaplovič 1214

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Stephano Petröczy de eadem, ... perpetuo et haereditario domino arcis Kaszsza ..., parenti suo*, aláírása: *Respondens et praeses*. A főrész *Theses theologicae de veritate religionis Lutheranae* belső címmel kezdődik és 25 tézist foglal magában. Az utolsó lapon *Ad thesin XIV* (tollal javítva XII) *mantissa* zárja a nyomtatványt.

Ez a tézisfüzet a második része az előző évben azonos címmel megjelent vizsgatételeknek (**3365**). Itt fejti ki Samuel Pomarius a lutheranus vallás igazsága mellett szóló 3–6. érvét.

Ezeket a vizsgatételeket a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján vitatták meg, a címlap nyomtatott szövege szerint 1668 márciusában. Ezt a dátumot korabeli kézírással a budapesti Országos Evangélikus Könyvtár példányán áthúzták, és „21 Aprilis”-ra javították. A vizsgáztató Samuel Pomarius igazgató, a teológia és a keleti nyelvek professzora volt, a vizsgázó báró Petrőczy Miklós, Petrőczy Kata Szidónia költőnő testvérbátyja (ld. még részletesen RMKT XVII/16 633–634). Eperjesi tanulmányainak idejéből fennmaradt leveleit S. Sárdi Margit adta ki (Magyar Pedagógia 1991: 231–242).

Cf. **3365**

Bratislava *Acad* ②* – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① ① ②* – Kežmarok *Ev* ① – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ① – Wittenberg *Ev* ①

Olim: Akad (Budapest)

3460

PRACTICA arithmetica, az az szamvetö tabla, mellyben minden-féle adásról és vételröl akar minémü kereskedésbenn-is bizonyos számoknak sum(m)áját készen és könnyen feltalálhatni Padvai Julius Caesar által irattatott, most pedig újobban e’ gyönyörü kis formaban ki-botsáttatott. Lötsen MDCLXVIII Brever Samuel.

A^8–O^8 = [112] fol. – keskeny 16°

MKsz 1924: 96 – Čaplovič 1193

Szorzótáblák. – E kiadásról elsőként Havrán Dániel adott hírt (MKsz 1924: 96). Tartalma és beosztása teljes egészében egyezik a Váradon 1653-ban és a Lőcsén 1667-ben megjelent kiadással (**2506** és **3362**).

Cf. **1063**!*; **2183**!*; **3362**, –, →

Budapest *Nat* ①

3461

SCHÖN Gáspár: Positionum theologicarum decas I. de theologia in genere, quam ... sub praesidio m. Casparis Schön Eperiessino Hung., in acad. Witteb. fac. phil. adsses. et lycei Schemniciensis rectoris primarii a. o. r. MDCLXIIX. die 23. Martii, hora antemer. publice ventilandam suscepit Paulus Schimrack Waralliens., p.t. classis II. ibidem collega, respondens. Leutschoviae (MDCLXIIX) typis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1147 – Sztripszky II 2600a – Čaplovič 1219

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól *Viro ... Johanni Windisch, pastori ecclesiae Schemniciensis primario, ... contubernii Montanici seniori ..., scholarchae; viris item ... Johanni-Augusto Ehrenreütter ab Hoffreith etc., auri, argentique fodinarum Schemniciensium cultori principali ...; Johanni Gottfriedo a Liembach, urburario Schemniciens. ...; Michaeli Reuttero, senatorii ordinis Schemniciens. primario, urburario, item ... scholarchae*. Aláírása: *Respondens*. A főrész néhány soros bevezetés után tíz *Positio*t foglal magában a teológia fogalmáról általában és tárgyáról (A_2a–A_4b). A bevezető sorok szerint a szerző néhány hasonló *decas*ban kíván értekezni az egyetemes teológiáról (vö. **3462**, **3680**, **3681**).

Ezeket a vizsgatételeket a selmecbányai líceumban vitatták meg 1668. március 23-án. A vizsgáztató az eperjesi születésű Schön Gáspár rektor volt, a vizsgázó a szepesváraljai Paulus Schimrack, aki Selmecbányán a második osztályt tanította.

Szabó Károly példányt nem látott e munkából, csupán Johann Samuel Klein említése (Nachrichten II 72) és a Széchényi Könyvtár nyomtatott katalógusa alapján (Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchényiano-Regnicolaris... Supplementum II. A.–Z. Sopronii 1807, 444) vette fel bibliográfiájába. Leírását először Hellebrant Árpád tette közzé a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának példányáról (MKsz 1890: 63 és Sztripszky II 2600a).

Cf. –, **3462**, **3680**, **3681**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

3462

SCHÖN Gáspár: Positionum theologicarum decas II. de theologiae principio seu Scriptura Sacra, quam ... sub praesidio viri-juvenis ... doctissimi dn. m. Casparis Schön Eperiessino Hung., in alma ad Albim academia hactenus fac. philosoph. adjuncti, lycei Schemnit. rectoris primarii publice ... defendendam respondens Georgius Buchholtz Cibinio Hung., p. t. lycei Schemnit. substit. tertiae curiae collega suscepit. ... 1668. die (...) April. Leutschoviae (1668) ex officina Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1148 – Čaplovič 1220

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johanni Regio, ecclesiae liberae regiaeque civitatis Cibiniensis nationis Germanicae pastori primario, ... affini suo ...; viris item ... civit. Cibiniens. judici et senatoribus ...; nec non ... Georgio Udalrico Kayser, sac. caes. reque. majestatis aulae familiari ..., nec non comit. Hont. adsessori ..., urbur. ... civit. Cremn. et Schemn.* ajánlja munkáját a *respondens*. A főrész tíz *Positio*ban foglal össze a Szentírás kánonával, szövegével, tekintélyével és a sensus litteralissal kapcsolatos néhány teológiai kérdést.

E vizsgatételeket 1668 áprilisában vitatták meg a selmecbányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató iskolaigazgató, Schön Gáspár négy darabból álló, egy-egy *decas*t, azaz tíz-tíz teológiai tételt tartalmazó disputációsorozatának ez a második tagja (vö. **3461**, **3680**, **3681**). A vizsgázó a kisszebeni származású Georg Buchholz, a harmadik osztály segédtanítója volt.

Cf. **3461**, –, **3680**, **3681**

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3463

SEELMANN, Christian: Auffmerckung des Worts im CV. Psalm, welche die Anfechtung lehret, so dißmals betroffen den ... Hr. Casparvm Söldnern, der königl. fr. Stad Leutsch. wohlbestellten Fiscal wie auch der adelichen Zipserischen Gspannschafft eidpflichtigen Beisizer und dessen wolgebohrne Gemahlin ... Fr. Mariam Evphemiam geb. Ehrenreütterin, wegen ihres ... Tochterleins Mariae Sophiae, als welches A. 1667. den 15. Sept. in diese Welt gebohren, nur 1/2 Jahr und 12 Tage darinnen gelebet und von derselben wieder abgeschieden den 27. Mart. An. 1668. ... Bei ... Leichbestattung desselben in der Haupt-Kirch der königl. fr. Stad Leutschau kürtzlich gezeiget, zu fernerem Trost denen ... Elteren, dem seligen Töchterlein aber zum ... Gedächtniß, auf Begehren aufgesetzet, aus- und eingehendiget von

M. Christian Seelmann, Cob. Fr. Pfarrherrn zu Leutsch. Leutschau (1668) bey Samuel Brewern.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1216

Evangélikus gyászbeszéd. – A halotti prédikációt Christian Seelmann lőcsei főpásztor mondta el Kaspar Söldner, lőcsei ügyvéd és Maria Euphemia Ehrenreütter elsőszülött gyermeke, Maria Sophia felett 1668. március 27-én Lőcsén. A címlap hátán a szerzőnek a gyászoló szülőket megszólító, német nyelvű gyászverse olvasható *Anschrift* címmel, *M*[agister] *C*[hristian] *S*[eelmann] *P*[astor] *L*[euchoviensis] aláírással (A_1b). Seelmann a prédikációban a 105. zsoltár alapján arról adott tanítást, hogy a keresztény szülők hogyan gondolkozzanak gyermekük, különösen elsőszülött gyermekük haláláról (A_2a–C_3a). A gyászbeszéd után rövid búcsúztató (*Abdankung*) következik (C_3a–C_4a), végül az elhunyt kisgyermeknek egy teljes lapot kitöltő sírfelirata (*Grabschrift*) zárja a nyomtatványt (C_4b).

Maria Sophia 1667. szeptember 15-én jött a világra, és féléves korában halt meg, a sírfelirat szerint „ein Steckfluß hat es ... erstecket."

A bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatványt Borsa Gedeon ismertette először (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič felvette bibliográfiájába (1216).

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ①

3464

SEELMANN, Christian: Freündliche Freüden-Begleitung dem ... Hrn. m. Christiano Eccardo, von Gott durch seine Gemeine in der königlichen freyen Stad Zeben ordentlich erwehlten und rechtmäßig beruffenen Evangelischen deütschen Prediger, als derselbe aus dieser ... königl. Frey Stad Leutschau am 23. Winterm. des 1668. Jahrs ehrerbitig abgeführet ward ... seinem ... Herrn Amts-Brudern gegeben von m. Christiano Seelmann, Pfarrh. zu Leutschau. (Leutschau 1668) bey Samuel Brewern.

[ ]^2 = [2] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1217

Üdvözlő vers. – A költeménnyel Christian Seelmann lőcsei evangélikus első pap köszöntötte lelkésztársát, Christian Eccardot. Eccard az ő vendégeként időzött Lőcsén, de csakhamar Kisszeben városa hívta meg az ottani német gyülekezet papjának. A szepesi város küldöttsége Lőcséről 1668. december 23-án vitte át a lelkészt. A címlap megjelölése szerint a köszöntővers erre az ünnepélyes alkalomra íródott.

A kiadványt Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (1217).

Budapest *Acad* cop. – Levoča *Ev* ①

3465

SERA licet sincera tamen lacrumarum super tergemino funere acerbissime fusarum abstersio, ... dn. m. Christiano Seelman(n)o in lib. regiaq(ue) Leutschovia pastori et eccles. ac schol. inspectori supremo vigilantissimo patri, marito et genero, ter infelici ac misero utpote extinctam cum inedita prole puerperam Annam Catharinam ... charissimam conjugem, mox ejus matrem, socrum suam Mariam Salomen ..., utramq(ue) beatissime defunctam lugenti, a tergemina amicorum et cognatorum Coburgensium manu praestita a. 1668. Leutschoviae (1668) typis Samuelis Brever.

A^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1218

Latin és német gyászversek gyűjteménye. – A két elhunyt, akinek tiszteletére e kiadványt összeállították, Christian Seelmann lőcsei evangélikus első lelkész felesége, Anna Catharina Zauchtler, aki 1667. december 3-án, és az ő édesanyja, Maria Salome Baumgart, aki 1668. május 15-én halt meg. Az első három költeményt Anna Catharina Zauchtler halálára írták az özvegy férj szászországi földijei, coburgi evangélikus lelkészek: cím nélküli gyászverset írt (1) *Joh. Christophorus Seldius, d. past. et superint. Saxo-Coburgicus* (A_1b) és (2) *Johann Hoffmannus archi-diaconus et ... minist. Coburg. senior.*, majd (3) *Anna Catharina Seelmannin, Sempronio Ungara, beate Deo obdormivit Ἀνάγρ.* címmel az elhunyt nevére anagrammával és gyászverssel búcsúzott *Johannes Meisner p.* (A_2a) – (4) Ismeretlen szerző idézte fel az özvegy férj gyászát *Des weinenden Wittbers an seine mitleidige Verwandte und Bekannte, gute Freünde Zurückruf* című költeményében. Ezután Anna Catharina Zauchtler édesanyjáról, a fél évvel később elhunyt Maria Salome Baumgartról emlékezett meg a kiadvány (5) prózában írott, *Ehrengedächniß der ... Fr. Maria Salome Schnelkin ehrliche Ankunft, christlichen Wandel, Ehe- und Kindersegen, auch Kreutz, Kranckheit und seligen Abschei. betreffend* című életrajzzal (A_2b–A_3b) és (6) *Grabschrift die weiland ehr- und lobwürdige Frau Maria Salome geborne Paumgartnerin...* című gyászverssel (A_4b). Az életrajz jegyzeteiben a három leányától született összes unokája neve és születési dátuma fel van sorolva (A_3b–A_4a).

Anna Catharina Zauchtler halálára számos kiadvány jelent meg 1667-ben és 1668-ban, vö. **3353**, **3359**, **3371**, **3445**, **3454,**. Édesanyja, Maria Salome Baumgart 1603-ban született a németországi Burglengenfeldben, ahol atyja, Urbanus Baumgart evangélikus iskolai rektor volt. A család vallási menekültként került Magyarországra. Maria Salome Sopronban nőtt fel, és kötött házasságot 1630-ban Hans Khamm, megözvegyülve Georg Zauchtler, ill. Elias Schnelk ottani polgárokkal: három házasságából négy gyermeke és 26 unokája származott. Kőszegen halt meg 1668. május 15-én.

A nyomtatványt Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič felvette bibliográfiájába (1218).

Cf. **3353**, **3359**, **3371**, **3445**, **3454**

Budapest *Nat* cop. – Levoca *Ev* ①

Stürtzer, Matthias: Exercitatio theologica. Lőcse 1668. – Vide **3458**

3466

TIEFTRUNCK, Daniel [red.]: Danielis Tieftrunckii, aa. ll. m. et gymn. Sempr., p. t. rectoris Parodia Od. XXIV. lib. I. carm. Horat. ad Olassienses, virum, de scholis et ecclesiis Christianis, locis pluribus laudabiliter meritum, dn. Danielem Kleschivm, aa. ll. m., p. l. c. etc. n. t. ven. frat. XXIV. regal. in Scepusio seniorem, Varallio ad civitatis suae pastoratum oratoris consistorialis munere ordinario insignem legitima vocatione excientes a. o. r. MDCLXIIX, mens. Jan. die 3. Leutschoviae (MDCLXIIX) lyteris Samuelis Brever.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

Sztripszky II 2600/148 ← MKsz 1890: 263 – Čaplovič 1221

Latin és német nyelvű üdvözlő versek. – A címlap háta üres. A költeményekkel Daniel Klesch szepesváraljai evangélikus lelkészt, a 24 szepesi városi fraternitás szeniorát köszöntötték barátai és ismerősei abból az alkalomból, hogy 1668-ban Szepesolasziba hívták meg evangélikus lelkésznek. Az üdvözlő versek szerzői: (1) Horatius I. könyve 24. ódájának felhasználásával közölte a szepesolasziakhoz intézett költeményét külön névaláírás nélkül a címlapon szereplő Daniel Tieftrunck soproni rektor (A_2a) – (2) kronodisztichont is tartalmazó címmel, amely az 1668-as évszámot rejti, írt verset *Michael Jacober Vallensis Hungarus* (A_2b–A_3a) – (3) *Clemens Titelius Igloviens. Pann.* (A_3a) – (4) *Jacobus König Varall. Pann.* (A_3a–A_3b) – (5) *Michael Dominick Olassiensis* (A_3b) – (6) *An Kirchdrauff – Kirchdrauff antwortet – Votum* címmel német nyelvű üdvözlő verset írt *Leonhardus Mega Topschensis* (A_4a) – latin versekkel folytatódik a gyűjtemény: (7) *Johannes Hannke Varal. Pannonius* (A_4a–A_4b) – (8) *Simon Abschein Varall.* (A_4b) – (9) *Georgius Peucker Neosol.* (B_1a) – (10) ismét német költemény, szerzője *Paulus Blecher von Leutschau* (B_1b–B_2a) – (11) latin nyelvű verssel végződik a gyűjtemény, szerzője *Tobias Gremerus Pilgerstorff. Hung.* (B_2a–B_2b).

A kiadványt feltehetően Daniel Tieftrunck soproni rektor szerkesztette, akinek neve 1668. január 3-iki dátummal egyedül olvasható a nyomtatvány címlapján. Daniel Klesch az 1650-es években hosszabb ideig Tieftrunck hivatali elődje volt Sopronban. A soproni rektoron kívül az ünnepeltet leginkább további szepességi szerzők köszöntötték még. Ugyanerre az alkalomra több kiadvány is megjelent, vö. **3406, 3407**.

A nyomtatványt először Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1890: 263), ez alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (II 2600/148).

Cf. **3406, 3407**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ①

3467

[1] UJ és o kalendariom e' Christus urunk születése után való 1669., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2](Rövid astrologiai

visgalas erre a' szökö (avagy bissextilis) [!] Christus születése után való 1669. esztendöre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból esö jelenések ez also világon, illendö szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le irattatnak Neubarth Christoph által). Lötsén [1668] Brever Samuel által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

Sztrpiszky I 2064/271 ← MKsz 1882: 87 – Čaplovič 1211

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre kiadott naptáréval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó.* A prognosztikon önálló címlapján (B_6b) a *szökő (avagy bissextilis)* szavakat a vörös nyomtatási fázisban léniával áthúzták, mivel nyilvánvalóan hibásan az előző évi címlapról másolták át. A prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első rész. Melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatnak meg. I. A tél* (B_7a–b) – *II. A tavasz* (B_7b–B_8b) – *III. A nyár* (B_8b–C_1b) – *IV. Az ősz* (C_1b–C_2b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_2b–C_3b) – *Harmadik rész. Békességről és hadról* (C_3a–C_5b) – *Negyedik rész. A betegségről* (C_6a) – *Ötödik rész. A földi termésekről* (C_6a–b). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8b) című krónika olvasható, amely az előző évihez hasonlóan (**3373**) az 1667. évvel zárul.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évre kiadott kalendáriumban olvashatóval (vö. **3109**).

A kiadványt első ízben Szabó Károly ismertette (MKsz 1882: 87). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2064/271).

Cf. **2654**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3468

VIRI reverenda dignitate ... Gothofredi Titii, Schemniciensis ecclesiae archidiaconi, sponsi amici veteres et ... Euphrosynae Heydin, hactenus viduae nunc sponsae ob veterem amicum amici novi affectum sincerum et constantem pauculis his prolixe interpretantur ipso nuptiarum X. Jan(uarii) die ... MDCLXVIII. Leutschoviae (MDCLXVIII) typis Samuelis Brever.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1151 – Čaplovič 1215

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Gottfried Titius selmecbányai evangélikus lelkésznek, valamint Euphrosina Keiser, Michael Heydt bányatulajdonos özvegyének esküvőjére készült. A párt verssel köszöntötték a vőlegény barátai: (1) *Samuel Pomarius, ss. theol. d. et ... gymnasii Eperiessinensis ... status regni Hungariae Augustano-Evangelici*

moderator et director supremus ([ ]$_1$a) – (2) *Christophorus Klesch, Pf. im Georgenberg, der XXIV. königl. Zipss Pf. Notarius* németül ([ ]$_2$a) – (3) *Johan. Kemmelius, g. r.* ([ ]$_2$b).

Ugyanerre az eseményre jelent meg Lőcsén üdvözlő beszéd Elias Thomae tollából (vö. **3370**), valamint három köszöntővers-gyűjtemény (vö. **3438**, **3439**, **3444**) is.

Cf. **3370**, **3438, 3439**, **3444**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3469

WEBER, Johann, sen.: Wappen der königl. freyen Stadt Epperies in Ober Vngarn beym richterlichen Abdancken aussgelegt durch Johann Weber, ... Apoteckern und medicum ordinarium, wie auch dess löblichen gymnasii der evangelischen Stände daselbst inspectorem. Leutsch. MDCLXVIII bey Samuel Brewern.

[ ]^1, §^{8}, A^8–V^8 W^8 X^8–Z^8, Aa^8 Bb^8 Cc^7 = [1] tab. + [15] + 430 pag. – 8° – 1 ill. calcographica, 1 ins.

RMK II 1150 – Čaplovič 1222

Fejedelmi tükör. – A kiadvány *Ch*[ristianus] *R*[oth] *v*[on] *R*[othen]*F*[els] rézmetszetével kezdődik, amelyen Eperjes címere angyalok között jelenik meg. Alatta a város képe látszik, főbb épületeinek kiemelésével. A szedett szövegű címlap háta üres. Ezután kezdődik Weber 1668. július 9-én kelt ajánlása (§$_2$a–§$_8$b) a város negyvenöt céhének. A főrész a város címerének magyarázata keretében ismerteti a jó uralkodó tulajdonságait. A fejezetcímek a címer részeinek és a hozzájuk kapcsolható erényeknek megfelelően a következők: *I. Der Greif. Vigilantia et industria* (1–54) – *II. Das Schwerdt. Severitas et lenitas* (55–92) – *III. Die Krone. Honos et onus* (93–145), benne Bocatius János Eperjes címeréről írott versével (141–144) – *IV. Die Rose. Patientia et bona fama* (145–191) – *V. Der Löwe. Magnanimitas et temperantia* (192–272) – *VI. Die Seule. Autoritas et constantia* (273–320). – *VII. Der Adler. Pietas et prudentia* (320–397). – *VIII. Die Erdbeer. Humilitas et fertilitas* (398–430).

Johann Weber ezúttal Eperjes városának címerét választotta fejedelmi tükre tárgyául. Aktualitást adott ennek az, hogy ebben az évben vált meg éveken át betöltött bírói tisztétől és hogy az I. Ferdinánd által 1548-ban adományozott városi címer pedig ugyanebben az évben kapott újabb császári megerősítést. Munkáját hálából ajánlotta a bírói munkálkodását mindig támogató céheknek. A művet Bubryák Orsolya részletesen elemezte (ItK 1995: 335–343). Lehetséges forrásának I. Ferdinánd adományozó oklevelét tartotta (i. m. 339). Ugyanő megállapította továbbá, hogy mivel csupán egyetlen metszetet tartalmaz, Weber reprezentációs igénye korábbi fejedelmi tükreihez (**3047**, **3228**) képest lényegesen visszaesett, ám írásában több a személyes elem korábbi műveihez képest (Ars Hungarica 2003: 264–266).

Cf. **3630**

In 19 bibliothecis 24 expl. – Bratislava *Acad, Univ* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Debrecen *Univ* – Kézmarok *Ev* – München *Nat* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

3470

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica III. de latitvdine et ordine intelligibilium, deq(ue) conceptvs entis objectivi ac formalis praecisione et illius transcendentia, quam in ... statuum Evang. Athenaeo Eperiensi, ... praeses m. Isaacus Zabanius, theol. pol. secund. et theor. phil. p. p. ordinarius respondente Matthaeo Balassi, ss. theol. et phil. studioso publice ventilabit anno 1668. die 9. Octobr. Leutschoviae 1668 typis Breverianis.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1152 – Čaplovič 1191

Filozófiai vizsgatételek. – E tézisfüzet a harmadik abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Isaacus Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A *X.* (**3576**) és *a XII. disputatio*val (**3577**) megegyezően nem Kassán, hanem Lőcsén nyomtatták. A címlap hátán *Matthaeus Balassi, s. s. theol. et phil. studiosus* a következő személyeknek ajánlja munkáját: *Danieli Klesch n. H., p. l. c., eccles. Olassiens. antistiti, gymnasiique inspectori nec non XXIV. regalium seniori et oratori ..., Michaeli Gnendelio, eccles. Neocomiens. mystae inspectorique gymnasii nec non XXIV. reg. conseniori ..., Johanni Beyer, eccles. Varall. pastori, gymnasiique inspectori, ut et adjuncto quondam facult. philos. Witteberg. et lycei patrii rectori, ... Valentino Perack, eccles. Richnaviensis mystagogo, ... fautoribus.* Ezután a cím megismétlésével kezdődik a főrész. Ez *XIV §*-ban a felfogható dolgok rendszeréről és az objektív és formális létező meghatározásáról és *transcendentiá*járól értekezik (A_2a–B_4a).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán védték meg 1668. október 9-én a vizsgáztató Isaacus Zabanius filozófiai előadásai alapján. A vizsgázó a szepességi Richnóból származó Balassi Máté volt. Később Lőcse városa képviselő-testületének elöljárója lett.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (1191).

Cf. **3431**!, **3578**!

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3471

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Theses catholicae de conciliis oecvmenicis ecclesiae Catholicae et eorum autoritate, quas ... in illustri statuum Evang. Aethenaeo Eperiensi praeses, m. Isaacus Zabanius, theolog. polem. secund. et philos. theoreticae p. p. ordinarius, respondente Johanne Laurenti theol.

et philos. studioso, ventilabit ānno 1668. die 12. Septembr. Leutschoviae (1668) literis Samuelis Brever.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4°

RMK II 1153 – Sztripszky II 2600b ← MKsz 1890: 264 – Čaplovič 1192

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán ajánlás szól *Judicibus et senatoribus regiar. liberarumque civitatuum montanarum Cremniciensis et Neosoliensis ... fautoribus et patronis*. Szerzője *m. Isaacus Zabanius p. p*. A főrész *Thesis I. catholica* címmel kezdődik, és tizennyolc pontot foglal magában (A_2a–C_2b), a végén rövid *Corollarium*mal (C_2b). Bennük szerzőjük arról értekezik, hogy ki milyen feltételekkel és milyen céllal hívott és hívhat össze az egyetemes anyaszentegyházban általános (ökumenikus) zsinatot, s az ott hozott határozatoknak milyen az érvényességi körük.

Ezeket a vizsgatételeket a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján vitatták meg 1668. szeptember 12-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, a hitvitázó teológia másod- és a filozófia rendes professzora volt, a vizsgázó az iskola teológus- és filozófushallgatója, Joannes Laurenti.

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül írta le (RMK II 1153). Példány alapján elsőként Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1890: 264), ennek alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2600b).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3472

[1] KALENDARIOM Kristus Vrunk születése után-való MDCLXIX. esztendöre, mellyet a' nemes és kiralyi Nagy-Szombat városának és más közelvaló helyeknek meridianumiára a' tudos és nevezetes astronomusnak, A r g o l v s A n d r a s nak calculatioia szerint az nagy-szombati academiában lévö Astrophylus nagy szorgalmatossággal el rendelt. – [2] (Az ég forgásából vöt jovendölö [!] vélekedés, az az azoknak magyarázattya, mellyek az egnek és a csillagoknak rend szerént való járásibul az levegö égen törtennek, és ezektül a' változásoktül füguén, a' természet folyásából vet vélekedéssel megh jövendöltethetnek a' Christus születése után MDCLXIX. esztendöre, mely az hires, neves A r g o l u s A n d r a s nak calculatioibul vétetet a' nagyszombati academia astrophilussa által Magyar Országban ugyan azon Nagyszombati városnak és környül valo helyeknek meridianum-jára.) Nagy-Szombatban [1668] [typ. Academicis] Byller Máthé.

A^8–E^8 F^4 = [44] fol. – 8° – 1 ill., 1 ins., color.

Sztripszky I 2065/272 ← MKsz 1883: 28 – Čaplovič 2025

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon két angyal által tartott koronás magyar címer fametszete látható. A naptárrészt az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata vezeti be (A_2a). Ennek hátlapján áll a január hónap. A naptártáblák (A_2b–B_6a) mindig a verzó lapokon olvashatóak, a velük szemben álló rektó lapokon a *Prognostica ruralia* adott hónapra szóló versei, valamint a hónap néhány (3–5) napján a napkelte és a napnyugta percre pontos időpontját mutató táblázat látható. A hónapvers januári kezdőszavai: *Bár első nap estéje szép szemmel játszódjék*. A naptárrész után következik a verses *Prognostica perpetua. A Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Napból.* (B_6b–B_7a), kezdőszavai: *Ha a Nap köd nélkül – A Holdból* (B_7a–b), kezdőszavai: *Ha felemelt szarvval – A felhőkből* (B_8a), kezdőszavai: *A felhők északra – Az égi szivárványból és a mennydörgésekből* (B_8b), kezdőszavai: *Reggel s délben esőt – A szelekből* (B_8b–C_1a), kezdőszavai: *A gyenge füveknek – Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból* (C_1a–b), kezdőszavai: *Zápor s kőesőkkel*. Az önálló, impresszumot is tartalmazó címlappal (C_2a) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Ez jelenvaló 1669. esztendőnek négy részéről és azoknak tulajdonságáról és természetéről* (C_2b–C_3a) – *II. része. A Napnak és Holdnak fogyatkozásáról* (C_3a–b) – *III. része. Ennek az esztendőnek bőséges teremséről* (C_3b–C_4a) – *IV. része. A testi betegségekről* (C_4a–b) – *V. része. A hadakról* (C_4b–C_5b) – *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (C_5b–C_6a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (C_6b–C_7a) – *Mikor jó eret vágatni* (C_7a–b) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről* (C_8a–b) Ebben a fejezetben látható az a fametszetes ábra, amely a hozzá tartozó magyarázatokkal azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani (C_8a). Majd külön fejezetcím nélkül következik a köpölyözésről szóló tanácsadás (C_8b). Utána *A fürdésről* (D_1a) – *A szántás-vetésről* (D_1a–D_2a) szóló fejezetek állnak. A kiadvány végén olvasható az *Új, rövid krónika az Magyarországnak emlékezetes dolgairól* (D_2a–E_8b), amely Wesselényi Ferenc nádor 1667. március 27-i haláláig tárgyalja a magyar történelmet, valamint a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (F_1a–F_4b).

A naptárt először Majláth Béla ismertette (MKsz 1883: 28). A prognosztikon tartalmi sajátosságai alapján feltételezhető, hogy a kalendárium szerzője az 1658, 1659, 1661-re szóló kalendáriumokhoz (**2724, 2788, 2931**) hasonlóan feltehetően Joannes Misch volt (MKsz 2005: 158, Kiss Farkas Gábor, vö. **2724**).

Cf. **2724**!

Budapest *Nat* ①

Kis Imre: Az igaz hitre vezérlö könyvecske, Jesuita Pater Kiss Imre által. Nagy-Szombatban anno 1668. Az Academiai bötükkel Srensky Mátyás által. = **Appendix 258**

3473

MANVALE Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis in collegio Societatis Iesv Tyrnaviae sub auspicijs ... comitis ... Ladislai Chiaky, abbatis ad S. Gothardum etc. ... denuo editum et auctum. Tyrnaviae 1668 typis Academicis ... Matthaeus Byller.

[ ]^1, ( )^{12}, A^{12}–S^{12} T^6 = [25] + 444 pag. – 12° – Tit. calcographicus, init.

RMK II 1154 – Čaplovič 2027

Katolikus vallási társulat kézikönyve. – A rézmetszetű címlap felső része Mária és Erzsébet találkozását ábrázolja, alul a címszöveg fölött férfiképmás, amelyre két oldalról egy-egy angyal mutat. Az angyalok másik kezében a Jézus Társaság emblémája, illetve *Maria* felirat látható. A metszet készítője a jobb alsó sarokban örökítette meg nevét: *Mauriti. Lang sc. Viennae.* A szedett címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Ezután *Praefatio* kezdődik *Ad illustrissimum comitem* címezve, *Sodalitas B. V. Visitantis Tyrnaviae* aláírással (( )$_2$a–b). Ehhez *Index* (( )$_3$a–( )$_4$a) és naptár csatlakozik. Ebben az 1668 és 1687 közötti időkörre vonatkozó *Tabella temporaria festorum mobilium* (( )$_4$b–( )$_5$a), *De anno et eius partibus* (( )$_5$b) és a szentek ünnepeinek felsorolása olvasható hónapról hónapra (( )$_6$a–( )$_{12}$b). A kézikönyv hét fejezetből áll. Ezek címe a következő: *Pars prima. Officium B. V. Mariae* (2–81) – *Officium defunctorum* (82–127) – *Septem psalmi poenitentiales* (127–135) és *Litaniae* (135–144); *Pars secunda. Exercitium quotidianum* (145–177); *Pars tertia. De sacramentis poenitentiae et Eucharistiae* (177–251); *Pars quarta. Cultus ss. nominis Iesv* (251–294); *Pars quinta. Cultus Beatissimae Virginis* (294–336); *Pars sexta. Cultus sanctorum hujus Sodalitatis tutelarium* (337–401) és végül *Pars septima. Varia pietatis s. exercitia* (402–444).

Részleges szövegkiadás: A *Pars sextá*ban Loyolai Szent Ignác (368–375) és Xavéri Szent Ferenc tiszteletére közölt kisoffíciumok verses részleteinek magyar fordítását az 1669-ben Nagyszombatban kiadott *Két égő lámpás* című imádságoskönyvből (Nagyszombat 1669 = **3585**) kiadta Holl Béla (RMKT XVII/15A 485–486 és 530–531). E kritikai kiadás jegyzetei között ugyanebből a forrásból közölte ezeknek az offíciumoknak a magyar fordítását is (RMKT XVII/15B 450–453 és 486–489), majd eredeti, latin szövegét a fenti *Manuale*ból: RMKT XVII/15B 453–457, 489–495.

E kiadvány a nagyszombati Mária Látogatása Társulat első, példányból ismert kézikönyve. Csáky László szentgotthárdi apát támogatásával jelent meg. Címe szerint a korábbi, példányból jelenleg nem ismeretes kiadás (Pozsony 1640, **1844**) új, bővített változata. Újabban Knapp Éva foglalkozott vele, és szerepeltette a magyarországi társulatok kiadványainak katalógusában (Pietás 209). A metszetet leírta Pataky Dénes (169, Nr. 8). A kiadvány bizonyos részeinek magyar fordítása egy évvel később jelent meg Nagyszombatban ismeretlen fordító munkájaként (ld. szövegkiadás).

Cf. **1844**; –, **3585**, →

Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ①

3474

NOVA qvaedam officia cvm propriis sanctorvm patronorum Hungariae, quae necdum passim in Breviariis Romanijs impressa habentur. Svb avspiciis ... Georgii Pongracz de Szent-Miklos et Ovár, episcopi Vácziensis, ecclesiae

metropolit. Strig. praepositi maioris et canonici, ... consiliarii, etc. edita. Tyrnaviae [1665-1671] typis acad., Matthaeus Byller.

A^7 B^7 C^8–G^8 H^6 = [60] fol. – 8° – Orn., init., color.

RMK II 2044 – Čaplovič 2042

Magyar szentek zsolozsmája. – A címlap háta üres. A címlevél után *Georgio Pongracz de Szent-Miklos et Ovár, episcopo Vácziensi, ecclesiae metrop. Strig. praeposito maiori et canonico, ... consiliario ... patrono* szóló ajánlólevél áll *Servus humillimus* aláírással,(A_3a-b [recte A_2a-b]). Ezután *Kalendarium novorum officiorum et ss. patronorum regni Hungariae* című tartalomjegyzék sorolja fel naptári rendben az ünnepnapokat (A_4a–A_5a [recte A_3a–A_4a]). A főrész a cím megismétlése után az esztergomi főegyházmegye papi zsolozsmája számára ad közre breviáriumi szövegeket január 19. és október 19-e közötti időszakra, a római Breviáriumot a magyar szentek ünnepeire szóló olvasmányokkal egészítve ki (A_5b [recte A_4b]–H_6a).

A kiadvány tartalma és beosztása eltér a korábbi, ismert hazai breviáriumoktól (Pozsony 1641, **1901,** 1650, **2339**), azok bővített kiadásának tekinthető. Az azokban közölt 22 ünnepnapra szóló olvasmányok szövegét további 22 ünnepnapéval egészítették ki. Ezek a következők: január 19, 29, 31; február 4; április 5, 26, 27, 28, 29; május 5, 19; augusztus 22, 23, 25, 26, 31, szeptember 1, 18, 28; október 19; december 4, 8.

Ezt az évszám megjelölése nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly Nagyszombatban megjelentett, év nélküli kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 2044). Mivel a címlapon megjelölt Matthaeus Byller 1665–1671 között volt Nagyszombatban a nyomda vezetője, a *Nova officia* c. kiadványa is ebben az időkörben jelent meg (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Ján Čaplovič nem a nyomdász működését vette alapul a *Nova officia* datálásakor (2042). Szerinte azért keletkezett 1670-1671-ben, mivel a budapesti példány utolsó lapján 1670. július 19-én kelt approbatio található. Ez a szöveg azonban nem a fenti nyomtatvány része, hanem egy címlap nélküli nyomtatványé, amelynek első lapja a következő címmel kezdődik: *Die XIX. Octobris in festo S. Petri de Alcantara confessoris ordinis minorum* (A_2a). Betűtípusai alapján V. Ecsedy Judit meghatározása szerint későbbi, 1679 és 1700 között készült ugyancsak Nagyszombatban (szóbeli közlés).

A kiadvány első két füzete – szokatlan módon – páratlan számú levelet tartalmaz, az „A" füzetbe az utolsó, míg a „B" füzetbe a B_3-at követő levelet illesztették be önállóan. A füzetjelek is hibásak, a címlapot az A_3 jelű levél, a B_3-at pedig az egyik változatban jelöletlen („A" variáns), a másikban B_5 jelű („B" variáns) követi. Ez a levél ugyanis (szövegének kezdete *Die V. Aprilis, in festo S. Vincentii Ferrerii*) kétféle szedésben ismeretes. Az „A" variáns nem tartalmaz füzetjelzést és őrszava helyes. E változat egyes példányain a lap tetején a *die V. Aprilis* „p" betűje ferdén áll, más példányain ezt a hibát már a nyomtatás közben kijavították, ezért ez nem tekinthető önálló változatnak. A „B" változat szedése eltérő, többek között „B_5" füzetjelet tartalmaz, és őrszava hibás.

A változatok létrejöttének és a bevezető két füzet szokatlan összeállításának oka nem ismeretes.

Meg kell említeni azonban, hogy az egyik csíkszeredai példányban (lelt. szám. 340) a B_3 levél után egy azonos betűkészlettel, körülbelül azonos időben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése) négyleveles füzetet kötöttek újrakezdődő füzetjelzéssel (A^4). Ez *Die XIX. Februarii in festo S. Conradi confessoris* címmel kezdődik, és ezen az ünnepen kívül még a május 18. és 25. napokra szóló szövegeket tartalmaz, ez utóbbi közben szakad meg *quibus* őrszóval (A_1a–A_4b). A másik csíkszeredai példányban (lelt. szám. 374) ez a négyleveles füzet a mű végére kötve

található. E füzet azonban tartalma alapján feltehetően nem tartozik a kiadványhoz. Az egyes szentek zsolozsmáját tartalmazó szövegeket gyakran önállóan is forgalmazták, és ezeket az akár bizonyos esetekben jóval később készült füzeteket, egyéni igényeknek megfelelően, példányonként eltérő módon illesztették a breviáriumkiadásokhoz (vö. még: Budapest *Nat*, Budapest *Acad,* (RM II 312) példányokat is).

A mű későbbi kiadásában (Nagyszombat 1680, RMK II 1472, 28–30) e betoldás helyén a *die VII. Februarij S. Romualdi abbatis* ünnepére szóló zsolozsma áll.

Cf. **1901***!, –, →

Alba Iulia ① (A-variáns) – Budapest *Acad* ① (A-variáns) ②* (A-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ②* (A-variáns) – Martin *Nat* ① – Miercurea Ciuc *Mus* ① (B-variáns) ① (B-variáns)

3475

[1] POLANCUS, Joannes: Breve directorium ad confessarii, confitentis munus recte obeundum, m. Joanne Polanco, theologo Societatis Jesu authore. Tyrnaviae MDCLXVIII Matthaeus Byller. – [2] POLANCUS, Joannes: Methodvs ad eos adjuvandos, qui moriuntur. Ex complurium doctorum ac piorum scriptis, diuturnoque usu et observatione collecta, avctore ... Joanne Polanco... Tyrnaviae MDCLXVIII [typis Academicis] Matthaeus Byller.

A_1 [ ]^2 A_2–A_{12} B^{12}–I^{12}; A^{12}–L^{12} = 2 + [4] + 3 – 216 + 6 + 253 + 4 pag. – 12° – Init.

RMK II 1155 – Čaplovič 2028 – Čaplovič 2029

Katolikus kalauz a gyóntatáshoz és a haldoklók ellátására. – A kiadvány két önálló művet tartalmaz. Az első az 1667. évben kiadott gyóntatási kézikönyv, amelynek címlapján egy évvel később csupán a nyomtatás évét jelző római számot változtatták meg nyomtatással MDCLXVII-ről MDCLXVIII-ra. Az előző évi kiadáshoz hasonlóan a példányok egy részében a címlevél után rögtön kezdődik a főrész (3–216), a többiben a címlap után befűzve egyetlen jelöletlen levélpáron *Matthaeus Byller typographus* ajánlólevele olvasható ...*Nicolao Posgay, electo episcopo Scopiensi, abbati S. Helenae de Földvár, praeposito Orodiensi, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis praeposito majori et canonico, ... archiepiscopi Strigoniensis in spiritualibus vicario et ... sac., caes. reg. majest. consiliario.*

A haldoklók megsegítésére készült kézikönyvet 1668-ban nyomtatták. Önálló címlapja és az első művel megegyező, újrakezdődő füzetjelzése van. *Pio lectori salutem* kezdetű, aláírás nélküli előszó vezeti be (A_2a–A_4a). Főrésze húsz fejezetből áll. Összefoglalja mindazokat a tudnivalókat, amelyek fontosak a haldokló segítőjének (Caput I. = 1–10) a haldoklónak (caput II–XIX. = 11–246) és hozzátartozóinak (caput XX. = 246–253) a megtérés és az örök üdvösség elnyerése érdekében. A könyv végéhez *Index titulorum opusculi primi ad confessarii munus obeundum spectantis* (L_{11}a–L_{12}a), majd *Index titulorum opusculi secundi* (L_{12}a–L_{12}b) című tartalomjegyzék járul, amely mindkét mű fejezeteit közli.

Joannes Polancus jezsuita *Breve directorium* című műve 1554-ben, a *Methodus...* 1577-ben jelent meg először nyomtatásban. A két munkának együttes kiadása már 1600-ból Liège-ből

ismeretes (Sommervogel VI 942). A nagyszombati kiadás nyomdászának előszavából kiderül, hogy e két művet Pozsgai Miklós megbízásából jelentette meg (Vö. a **3378** tétel leírásában).

Szabó Károly csupán a második művet vette fel bibliográfiájába (RMK II 1155). Az elsőként közreadott *Breve directorium* 1668. évi kiadásának ajánlólevél nélküli és ajánlólevéllel ellátott példányait Ján Čaplovič variánskiadásoknak tartotta (2028). A *Methodus*t pedig ő is ezektől független, önálló nyomtatványként írta le (2029). A közös *Index,* továbbá Byllernek a két mű együttes megjelentetésének szándékát kimondó, minden valószínűség szerint csak 1668-ban készült előszava azonban arra utal, hogy a *Methodus* nem tekinthető önálló kiadványnak. Mindazonáltal nem zárható ki teljesen, hogy önállóan is forgalomba hozták, ugyanis a példányok nagy részében a *Breve directorium* 1667. évi kiadását (**3378**) kötötték elé, anélkül hogy megigazították volna annak címlapján az évszámot, és befűzték volna a nyomdász ajánlólevelét. E kiadvány teljes, mindkét részt tartalmazó példányainak azonban csupán azok tekinthetők, amelyekben legalább az egyik változtatást elvégezték. Az egyes példányok összeállításának eme esetlegességei ezért inkább egyedi jellemzőnek tekinthetők, és nem indokolják variánskiadások elkülönítését az 1668-ra javított címlapú, ajánlólevél nélküli és ajánlólevéllel ellátott példányok esetében.

Cf. **3378**, –

In 37 bibliothecis 71 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *SJ*

Polancus, Joannes: Methodus ad eis adjuvandos, qui moriuntur. Tyrnaviae 1668. – Vide **3475**

3476

[VÁSÁRHELYI Gergely transl.:] R. p. Petri Canisii Societatis Iesv theologi Catechismus Latino-Ungaricus. Tyrnaviae [1665–1671] typis Academicis per Matthaeum Byller.

A^8–F^8 G^4 = [1] + 102 pag. – 8° – 1 ill., orn.

Čaplovič 2041

Katolikus katekizmus latin–magyar nyelven. – A címlapon IHS-embléma látható, felette angyalok koszorút tartanak. A katekizmus főszövege a címlap verzón (1) kezdődik. Fejléce: *Catechismus Latino-Ungaricus*. A latin szöveg a nyomtatvány verzó, a magyar nyelvű a rektó lapjain olvasható. A kiadvány szerkezete megegyezik a Canisius-katekizmus első latin–magyar nyelvű kiadásának (Nagyszombat 1649, **2281**) beosztásával. Latin szövegét korábban Vásárhelyi Gergely jezsuita fordította le magyar nyelvre.

A bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványt Ján Čaplovič írta le először (2041). Az évszám nélkül megjelent nyomtatványról megállapította, hogy 1665–1671 között jelent meg, mert Matthaeus Byller ekkor dolgozott a nagyszombati akadémiai nyomdában.

Cf. **860***!; **907***!; **1665**!, **2281**; –, →

Budapest *Acad* cop. – Olomouc *Scient* ①

3476A

[ÁBÉCÉS KÖNYV. Patakini 1666–1670 typ. principis.]
A^8 + ? = [8] + ? fol. – 8°

Ábécéskönyv. – E szakirodalomban eddig nem szereplő nyomtatványból csupán három, szakadt, hátán üres, fél-fél lappár maradt fenn Mártonfalvi Tóth György: *Exegesis libri primi Medvllae Amesianae*, (Debrecen 1670 = **3632**) című művének a debreceni Református Nagykönyvtárban őrzött példányának kötéstáblájában. Az egyik töredék bal oldalán két imádság vége látszik. Közülük a második címének vége maradt fenn: *[Regge]li [imádsá]g*. A szemben lévő lapon szótagok láthatók az [*Alphabetum Latinum et Ungaricum*]ból, alatta a következő címmel: *Két másban zengő bötükben végeztetett öszvefoglalt bötük*. A második töredéken a *II–VI.* parancsolat magyar szövege olvasható, mellette a keresztelési ige kezdete Máté evangéliumából (28: 18–19). A harmadik töredék bal oldalán az *[Úr]vatso[r]arol* cím után kezdődik az Úrvacsora szereztetési igéje Pál apostol Korinthusiakhoz írott I. leveléből (11:23–26).

A töredéket könyvészetileg és tartalmilag részletesen leírta, elemezte és másolatban közölte Fekete Csaba. Megállapította, hogy hasonlóságot mutat az ugyancsak töredékesen fennmaradt, 1659-ben Patakon (**2865**), valamint az 1681-ben Debrecenben kiadott ábécéskönyvvel (RMK I 1245). Feltételezte, hogy azokhoz hasonlóan ez is közölte a 131. és a 141. zsoltár szövegét. Azonosította az imádságok szövegét is (MKsz 2011: 313–340).

A betűtípusok tanúsága szerint e kiadvány Rosnyai János pataki működése idején készült az 1666 után felújított betűkészlettel, 1666 és 1670 között (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Fekete Csaba feltételezése szerint e Patakon nyomtatott töredéket évekkel később Kolozsvárott köthették be makulatúraként Martonfalvi Tóth György Debrecenben nyomtatott művének kötéstáblájába. Rosnyai János pataki nyomdász ugyanis a pataki kollégium megszűntével Debrecenen át Kolozsvárra menekült, és pár évig ott folytatta tevékenységét is (i. m. 321–325).

Cf. **2865**, –, →

Budapest *Nat* ④ (+cop. Debrecen) – Debrecen *Ref* ④ – Sárospatak *Ref* ④

3477

BUZINKAI Mihály: Compendii logici libri dvo, in quibus universa artis bene disserendi praecepta, methodo accurata et perspicua ita sunt disposita, ut tyro semestri spatio fundamenta logicae cum fructu jacere queat. Labore et industria Michaelis Buzinkai, nuper paedagogiarchae Patakiensis concinnati. Ex officina S. Patach 1668 [typ. principis] Johannes Rosnyai.
)o(^{4}, A^{12}–G^{12} H^2 = [7] + 169 [recte 170] + [2] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1156

A vitatkozás logikai szabályai. – A címlevél után kezdődik *Michael Bvzinkai* 1668. szeptember 8-án kelt előszava *Nobilissimis ... viris, dno. praetori caeterisque consulibus et senatoribus*

... *reipublicae Rivulinae* ( )o($_2$a–)o($_4$b). A tankönyv tartalma és beosztása teljesen megegyezik annak 1661-ben ugyancsak Patakon megjelentetett kiadásával (**3000**).

Buzinkai az előszavában kiemeli, hogy azóta, hogy elfogytak az előző kiadás példányai, főleg Nagybánya városi vezetői, nevezetesen Eszéki István szorgalmazta az új kiadást ( )o($_4$a–b). Vö. Bartók 94.

Cf. **2867**, **Appendix 247**, **3000**, –, →

Budapest *Nat* ②* + cop. partim (Budapest *Ref*) – Budapest *Ref* ②* (Kecskemét *Ref*)– Cluj-Napoca *Acad* ① – Debrecen *Ref* ① – Levoča *Ev* ○ – Sárospatak *Ref* ①

3478

CSÚZI CSEH Jakab: Kincses tar-haz, avagy az élö s elevenitö igaz hitnek idvesseges gyakorlása, mellyben világosan megmutatódik, mint kellyen az keresztyén embernek tellyes életében hitbül élni e világon. Most leg-elöször a' keresztyén magyar nemzetnek lelki javára kibocsáttatott Csuzi Cseh Jakab, Sz[ent] I[rás] m[agyarázó] doct. és comáromi praedikátor által. Patakon (1668) [typ. principis] Rosnyai János.

)(^{6}, [ ]^1, A^{12}–F^{12} G^{9+3} = [2] + 1–10 + [1]tab. + 11–171 + [1] pag. – 12° – Init.

RMK I 1070

A hitről való református elmélkedés. – A címlap hátán magyar nyelvű bibliai textusok és egyházi szerzőktől való idézetek olvashatók. Ezt követi az *Elöljáró beszéd*, amelyben ... *Kelemen Demeter, Csapo György, Kaposztas János, Kaposztas Mihály uram(na)k, nekem ... fautorimnak, ... patronus uraimnak ... kegyelmet és békességet kíván ... Csuzi C. Jakab.* Kelt: *Comáromban, 1668. esztendöben, Szent Iván havának 27. napján* (1–4). Majd *Rövid megszólítás* olvasható, amelyben tájékoztatja az olvasót a mű felépítéséről és használatáról (5–10). A főrész előtt álló kihajtható, megközelítőleg félívnyi beragasztott papír első hasábjában két magyar nyelvű köszöntő költemény található: *Ad ... Jacobum C. Csuzi, ss. theol. doct. etc. Praxim fidei Hung. edentem applausus votivus,* szerzője: *Joh. Szaki, past. Samariens. et superintend.*, kezdősora: *Hasznosabb mesterség nincsen ez világon*, valamint *Alloquium excitatorium, quo omnibus Praxin fidei rite exercere volentib(us) tam recens liber quam ejus author candide commendatur per Johannem Farkas Losonczi, aa. et p. t. eccl. ref. Tyrnav. pastorem,* kezdő sora: *Jövevény s bujdosó ki vagy ez világon*. Második hasábjában a munka felépítését szemléltető, *Mutató táblája e könyvnek* című tartalomjegyzék helyezkedik el ([ ]$_1$a). A főrész *Az élő s elevenítő hitnek üdvösséges gyakorlása* főcímmel kezdődik, és tizenkét *rész*re oszlik. Az első általános fejezet *A hitből való életnek mivoltáról és szükségéről* értekezik. Ezt követően sorra veszi a hit tárgyait, azon dolgokat, *amelyekben hitből kell élnünk e világon*: előbb az *isteni ígéretekről* (*II–VIII. rész*), majd az *isteni parancsolatokról* (*IX–XI. rész*), végül az *Istennek fenyegetésiről* szól (*XII. rész*) (11–171). A kiadványt a hibajegyzék zárja: *A nyomtatásban esett derekasabb fogyatkozásokat így jobbítsd meg* (G$_9$b).

A protestáns teológia etikai vonatkozásait vizsgálva számos helyen támaszkodik Csúzi Cseh e munkájára Molnár Attila szerint (A „protestáns etika" Magyarországon. Debrecen, 1994). Bodonhelyi József mint a hit kérdéseit a „keresztyén praxis" szempontjából tárgyaló művet említi (Az angol puritánizmus lelki élete és magyar hatásai. Debrecen 1942, 37).

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ②* – Göttingen *Univ* ① – Košice *Scient* ②* – Sárospatak *Ref* ② – Târgu Mureş ②

Olim: Véghely Dezsőnél Veszprémben

3479

(ESZÉKI T. István): Halotti magyar oratio. Tekéntetes, méltóságos, nagyságos urak, aszszonyok ... tiszteletes lelki pásztorok ... méltóságos udvarnak ... gyászos nemes serege ... kegyes halgatók, valakik ... groff Rhedei Ferencz urunknak meg-hidegedet tetemének utolsó érdemlet tisztessége meg-adásának okáért ... sok helyekröl ide jöttetek! Saros Patakon 1668 [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–D^4 E^2 = 38 [recte 36] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1075

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Eszéki T. István mondta el 1667. november 20-án Huszton, gróf Rhédey Ferenc temetésén. A címlap háta üres. A prédikáció a gyászoló közönség megszólításával már a címlapon elkezdődik (1—38 [recte 36]). Szerzője, *Eszéki István* csak a gyászbeszéd végén (38 [recte 36]) nevezi meg magát. A halotti prédikáció kiemelte az elhunyt kegyességét, különösen a rendszeres bibliaolvasást, sok református egyház támogatását és méltatta különböző méltóságait.

Eszéki T. István (1641/2–1707) itthon Sárospatakon, külföldön pedig 1663-tól 1666-ig Franekerben, Groningenben, Utrechtben és Leidenben tanult. Hazatérve Medgyesen, majd Udvarhelyen lett református lelkész, később esperes az udvarhelyi, kézdi, végül a dési egyházmegyében. Prédikációi és teológiai művei jelentek meg nyomtatásban.

A nyomtatvány Rhédey Ferenc temetésének időpontját nem tünteti fel. A gyászbeszéd tartalmáról ld. Kecskeméti 155, 158, és Luffy Katalin: Változatok a temetési beszédre. In: Mindennemű dolgok változása, szerk. Gábor Csilla. Kolozsvár 2004, 150–151.

A főrangú halott temetésére Sárospatakon még más szerzők prédikációi is megjelentek, vö. **3482**, **3588**.

Szabó Károly szerint (RMK I 1075) Eszéki T. István prédikációja nem önállóan, hanem Szántai Poots István és Görgei P. Pál 1668-as (**3482**), illetve Czeglédi István 1669-es nyomtatású halotti prédikációjával (**3588**) egy kötetben jelent meg. Erről ld. a **3482** leírását.

Cf. **3482**, **3588**

In 11 bibliothecis 16 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Dioec* – Sárospatak *Ref* – Sfântu Gheorghe *Ref* – Târgu Mureş

3480

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Elet unandosaga, az az: olly temetesi rövid tanitás, mellyben az emberek elött igen kedvesnek tetczö világi élet, melly méltán meg-únandó legyen, a' Szent Irásból egygyügyüven, de világossan meg-mutogattatik. Mellyet az b. eml. néhai nemzetes Biczó Anna aszszonynak, ... Dobozi Istvan uramnak szerelmes házas-társának csendes halál által meg-hidegedett testének tisztességes sirban szállitásakor az Isten dicsösségére, élö hivek épületire és szomorú szivek vigasztalására a' debreczeni nagy temetöben az sir felett tett 1667-ben Kis aszszony havának 23. napján, délben Comaromi C. György S[zent] I[rás] M[agyarázó] D[oktor] E[s] D[ebreceni] P[rédikátor]. Saros Patakon MDCLXVIII [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–D^4 = 32 pag. – 4°

RMK I 1071

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Komáromi Csipkés György református lelkész Dobozi István feleségének, Biczó Annának a temetésén mondta el 1667. augusztus 23-án a debreceni nagy temetőben. A címlap hátán *A kegyes életű, jó hírűnevű ... Dobozi Istvan uramnak, Debreczen városának és annak tiszteletes tanácsának egyik hűséges tagjának* ... ajánlotta a prédikációt Debrecen 1668. március 9-iki keltezéssel *Comaromi C. György M. E. K.* A cím megismétlése után, *Elöljáró beszéd*del (3–8) és a *Prédikáció előtt való könyörgés*sel (8–10) kezdődik a gyászbeszéd. A bibliai *Textus* (Jób 3. v. 20) alapján a mulandó világi életről adott tanítást: e világi élet nem méltó arra, hogy a nyomorúságokkal körülvett ember kívánja (10–32).

A szerző az elhunytról a prédikáció utolsó levelén emlékezett meg. Vallásosságáért, a szegényekhez való irgalmasságáért dicsérte. Az asszony nem érte meg a *vénség kedvetlen napjait*: utolsó betegsége egy hét alatt vitte el. Kiskorú árva gyermekeket hagyott maga után. Az *Elöljáró beszéd*ben a szerző megemlékezett a családot az elmúlt években ért gyászesetekről és más csapásokról is.

Az ajánlás szerint Komáromi Csipkés György a gyászbeszédet – súlyos betegségéből való felgyógyulása után, mintegy fél évvel a prédikáció elhangzását követően – az özvegy férj kívánságára jelentette meg nyomtatásban.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Debrecen) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ①

3481

MATKÓ István: X, ut tök könyvnek el-tépése, avagy Banyasz csakany, melylyel amaz fövenyen épitetett s-már leromlott házát, elébbi fövenyre sikeretlen sarral raggatni akaró és 1000. mocskokkal eszelössen szinlö s-mázló Sambar

Mattyas nevü tudatla(n) sár gyúró meg-csákányoztatik Kezdi Vasarhellyi Matko Istvan mostan zilahi eecclésiának [!] együgyü lelki pásztora által, ki Sambartol bányásznak neveztetett. [Patak] MDCLXVIII [typ. principis].

„A" variáns:)(^{4}, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Lll^4, Mmm^2 = [6] + 459 [recte 460] + [2] pag. – 4° – 1 ill., orn., init.

„B" variáns:)(^{4}, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Mmm^4, Nnn^2 = [6] + 460 [recte 461] + [9] pag. (B-variáns) – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK I 1072

Református vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható. Alatta négyzet alakú fametszet, amelynek felső részén babérkoszorúba foglalt két, keresztbe fektetett *bányász csákány* látható, alul két csákányos bányász között egy jezsuita asztalon sárgombócokat gyúr. Az egyik bányász *Gyúrjad, Sámbár* szavakkal biztatja, a másik csákányával döngeti: *Rádverem, gyúrjad*. A feliratnak ez a második része tükörírással van írva. A címlap hátán újabb bibliai idézet áll. Az előszó *A kegyes olvasóknak megszólíttatások* címmel kezdődik ( )($_2$a–)($_3$b), aláírása *K. V. M. I. z. e. e. l. p.* (Kézdi Vásárhelyi Matkó István, zilahi eklézsiának együgyű lelkipásztora), majd *Matkó István, Sámbár hazug és mérges nyelveskedése ellen való apológiája következik* (1–16), ennek végén keltezés olvasható: *Irtam Zilahon anno 1658* (recte 1668) *24. Maj*. A bevezető részeket *A Matkó István ajánló levelét turkáló Sámbár nyálaskodási ellen való apológia* zárja (16–20). A mű törzse három kérdésre tagolódik: *Első kérdés. Igaz-é a pápista vallás* (21–102); *Második kérdés. Csak az egy apostoli vallás-é igaz, melyet a kálvinisták állhatatosan vallanak* (103–194); *Harmadik kérdés. A cálvinisták ellenkeznek-é a Szentírással és az igaz régi római vallással, avagy inkább a pápisták* (195–459 [recte 460]). A kiadvány „Lll" füzet utáni része két változatban készült. Az egyikben (A-variáns) a *Harmadik kérdés* szövege az Mmm$_1$b lapon a *Soli Deo gloria idolis ignomonia* jelmondattal és *VÉGE* felirattal fejeződik be, alatta pedig záródísz látható, és a következő levélen (Mmm$_2$a–b) a *Sámbár oda van már* kezdetű gúnyverssel végződik a kiadvány. A másik változatban (B-variáns) az Mmm$_1$a lap soronként azonos, de teljesen eltérő a szedés az A-variánshoz képest. Itt az Mmm$_1$b lapon közvetlenül a *Harmadik kérdés* szövegének vége után kezdődik a *Sámbár oda van már* incipitű gúnyvers (Mmm$_1$b–Mmm$_2$a), ezt *A nyomtatásban esett fogyatkozások* felsorolása követi (Mmm$_2$a), ezután részletes tárgymutató áll: *Bányász csákányhoz való mutató tábla* (Mmm$_2$b–Nnn$_2$b), amelynek végén a *Soli Deo gloria idolis ignominia* jelmondattal zárul a kiadványnak ez a változata. Feltételezhető, hogy először a gyorsabb válaszadás kedvéért a mutató nélküli „A-variáns" példányait forgalmazták, majd az időközben összeállított mutató elkészülte után az addig utolsó „Mmm" jelű füzetet újraszedték, s az újabb példányokat már a mutatóval és a sajtóhibák jegyzékével együtt adták közre.

Matkó Istvánnak ez a munkája az ún. felső-magyarországi hitvita során készült, amelyet még 1661-ben indított el Sámbár Mátyás *Három üdvösséges kérdés* című műve (vö. **2997**). A *Bányászcsákány* viszontválasz Sámbárnak az előző évben, 1667-ben kinyomtatott, a vita során addig született protestáns válaszokra felelő *A három üdvösséges kérdésre a luther- és kálvinista tanítók, mint felelnek ... X, ut tök* című munkájára (**3347**), amelyben Sámbár többször is „bányász"-nak nevezte Matkót. Matkó *A kegyes olvasónak ...* címzett előszóban elmondja, hogy 1668. március 12-én kapta kézhez Zilahon Sámbár *X, ut tök* című írásának egy példányát, s május 24-ére el is végezte *csákányozását*. Továbbá, hogy az exemplárok szűk volta miatt ebbe a művébe beléépítette előző, 1666. évi, Sámbár elleni vitairatának, a *Fövenyen épittetett ház roml*ásának (**3323**) lényegében teljes szövegét.

Matkó Istvánnal egy időben Pósaházi János, sárospataki professzor is felelt az *X, ut tök*re (vö. **3590**). Az újabb katolikus viszontválaszt Sámbár tanítványa, Illyefalvi István kassai jezsuita növendék tette közzé 1669-ben Kassán: *A három üdvösséges kérdés igazsága ellen költ Bányász csákánynak tompítása* (**3515**).

A nyomdahelyének feltüntetése nélkül megjelent *Bányász csákány* „B-variánsát" már Szabó Károly is sárospataki nyomtatványként írta le (RMK I 1072). Véleményét a betűtípusok vizsgálata megerősítette (MKsz 2005: 397, 407, V. Ecsedy Judit). Az „A-variáns" létezéséről Horváth Ignácz adott hírt (MKsz 1912: 152).

Cf. **2997**!, **3323**, **3347**, –, **3590**, **3515**

In 21 bibliothecis 44 expl. – Budapest *Acad* (B-variáns), *Nat* (A- és B-variáns), *Ref* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Debrecen *Ref* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Szeged *Civ* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Târgu Mureş (B-variáns) – Užgorod (B-variáns)

Pósaházi János: Görcsös bot. Patak 1668. – Vide **3590**

3482

[1] SZÁNTAI POÓTS István: Halotti praedikatio, mellyet tött Szantai Poóts István, huszti lelki tanító amaz örök emlekezetü ... nehai groff Redai Ferencz urnak, Bihar és Máramaros vár-megyéknek örökös fö ispánnyának meg-hidegedett teste felett a' huszti várbéli templomban, minek-elötte a' testet bétennék a' sirba, an. 1667. die 20. Nov. – [2] (GÖRGEI P. Pál: Emlekezetnek oszlopa, mellyet néhai kegyes vrának, ... groff Redei Ferencznek ... emlekezetire fel-emelt Kapos városának lelki-tanitója, Görgei Pál ...) Saros-Patakon 1668 [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–D^4 E^2; A^4–C^4 D^2 = 36 + 28 pag. – 4° – Init.

RMK I 1074

Gyászbeszédek. – A címlap háta üres. *Elöljáró beszéd* és *Imádság* (3–10) után a Zsoltárok könyvéből vett textussal kezdődik az a gyászbeszéd, amelyet Szántai Poóts István, huszti református lelkész mondott el gróf Rhédey Ferenc felett 1667. november 20-án a huszti vártemplomban (11–36). Szántai Poóts a gyászbeszéd jelentős részében a magyar hazát ostorozza bűneiért.

Önálló címlap nélkül, de ismétlődő füzetjelzéssel és lapszámozással következik Görgei Pál kaposi református lelkésztől az *Emlékezetnek oszlopa* című második gyászbeszéd ugyanebből az alkalomból. *Elöljáró beszéd*del (1–7) kezdődik, és az előző prédikációhoz hasonlóan zsoltártextusra épül (7–28). A prédikáció második fele az elhunyt dicsérete. Görgei P. Pál a tekintélyes hallgatóságból név szerint kétszer is kiemelte gróf Thököly Istvánt, akinek fiát, Imrét Rhédey Ferenc még életében beiktatta a máramarosi főispáni székbe.

Az első prédikáció szerzője, Szántai Poóts István 1655–1658 között külföldön, az utrechti, franekeri, leideni és groningeni egyetemen végezte tanulmányait; teológiai disputációit nyomtatásban is kiadta. Hazatérése után Nyírbátorban, Beregszászban, majd 1667-től 1672-ig Huszton lett református lelkész. Valamikor 1684 után hunyt el. – A második gyászbeszéd szerzője, Görgei P. Pál (?–1674) az utrechti egyetemen 1654-től orvosi, majd a groningeni és franekeri egyetemen teológiai tanulmányokat végzett. Szülőfalujában, az Ung megyei Kaposon református lelkész, 1673-tól haláláig pedig Kolozsvárott. Több gyászbeszéde megjelent nyomtatásban.

Gróf Rhédey Ferenc, Bihar és Máramaros vármegyék örökös főispánja, 1657-1658 fordulóján rövid ideig erdélyi fejedelem, 54 éves korában, 1667-ben hunyt el. 1667. november 20-án temették el a huszti várban lévő családi sírboltba. Temetésén számos halotti prédikáció hangzott el, ld. **3479**, **3588.**

Kecskeméti Gábor megállapítása szerint Szántai Poóts halotti prédikációjának egyes részeit szó szerint Hodászi Miklós 1646-os, albisi Zólyomi Miklósné Daróczi Zsófia felett tartott gyászbeszédéből (Várad, **2160**, a *Temetési pompa* című gyűjtemény 11. prédikációja) vette át. Beszéde tartalmáról ld. még: Kecskeméti 196, 230, Görgei P. Pál gyászbeszédéről ugyanitt: 199, 230, mindkettőről: Luffy Katalin: Változatok a temetési beszédre. In: Mindennemű dolgok változása, szerk. Gábor Csilla. Kolozsvár 2004, 146–170.

Szabó Károly szerint (RMK I 1074) e két gyászbeszéd, továbbá Eszéki T. Istvánnak ugyancsak Rhédey Ferenc feletti gyászbeszéde (**3479**) nem önállóan, hanem Czeglédi Istvánnak ugyanerre az alkalomra megjelentetett halotti prédikációjával (**3588**) ismétlődő füzetjellel együtt jelentek meg, ahhoz hozzákötve. A példányok valóban többnyire együtt maradtak fenn; de a nyomtatás eltérő éve és az önálló címlappal történt megjelentetés miatt indokolt e beszédek külön leírása, attól függetlenül, hogy a sárospataki nyomda később a Rhédey Ferenchez kapcsolható gyászbeszédeket együttesen is forgalomba hozta.

Cf. **3479**, **3588**

In 13 bibliothecis 27 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3483

»SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Igazság Proba-kőve. Mellyen meg tsalhatatlan képpen m(e)g probáltatik, hogy a Reformátusok meg maradtak az Apostoltol fundált Keresztyén Romai Eclésiának Hitiben, s Vallásában; az Uj Romai Pápisták penig attol el-szakadtanak. Melly Proba követ a Szent Irás(na)k folyamattyában talált Nemethi Mihaly az Ur Jésus Christusnak alázatos Tanitvánnya. 1. Thess. 5. vers. 21. Mindeneket meg probállyatok, a mi jo azt meg tartsátok. Nyomtattatott [Patak] MDCLXVIII. Esztendöben [typ. principis]. 12.r.«

<A^{12}–C^{12} D^{4} = 80 pag. – 12°>

RMK I 1094 – I Sztripszky 2058a ← MKsz 1879: 182

Református vitairat. – E kiadvány nyomtatott példánya ma nem ismeretes. Szabó Károly is csupán a sepsiszentgyörgyi ref. gymn. könyvtárának kéziratos másolata alapján írta le (MKsz 1879: 182), amelyet címlapja szerint 1751-ben (Szabó szerint tévesen 1757-ben) Nagyenyeden készített „P. N. J.". A kéziratot ma a sepsiszentgyörgyi Mikó-gimnázium könyvtára őrzi (jelzete II. 200), másolata pedig megtalálható az Országos Széchényi Könyvtárban. Ez alapján készült a fenti címleírás, és a mű tartalma is ennek alapján ismertethető.

A kiadvány élén álló ajánlást „*Szendrei Györgynek, a tállyai ... reformata eklézsiának ... lelkipásztorának, ... Abaujvár, Saros- és Torna vármegyének igaz s régi római hiten s valláson lévő reformata eklézsiáknak ... seniorának*" és „*Teleki Mihálynak ... Erdely ország Kővári végházának ... főkapitányának és Máramarosi főispánságnak administrátorának*" címezte Gönc 1668. szeptember 25-i keltezéssel „*Nemethi Mihály*". A szerző, Szathmárnémethi Mihály erre a dedikációjára való hivatkozással kérte Telekit 1669. május 4-én írt levelében, hogy „promotioját" támogassa (MKsz 1894: 380, Koncz József). Az ajánlás után megismétlődött a cím szövege: „*Igazság próbaköve, melyben megcáfolhatatlanképpen megprobaltatik, hogy a reformátusok megmaradtak az apostoltól fundált római eklézsiának hitében s vallásában, az új római pápisták pedig attól elszakadtanak.*" A mű törzse három részt (*I–III*) foglalt magában, ezen belül a harmadik újabb kilenc részből állt. Az első két rész két kérdés megválaszolásával és két szillogizmus kifejtésével Pál apostol Rómaiakhoz írott levele alapján – ezt tartotta a szerző az igazság próbakövének – óhajtotta bizonyítani a címszövegben megfogalmazott kettős tételt. A *III. rész* pedig ugyanezen kettős tétel szempontjából tekintette át ugyancsak a Rómaiakhoz írott levél alapján a legfontosabb teológiai helyekről szóló katolikus és református tanításokat. A főrész után következett a „*Toldalék. Ez kis aktácskából ... négy kérdésekre felelhetnek a reformátusok...*" A kérdések arra vonatkoztak, hogy (1) a kálvinisták eretnekek-e, (2) hittől szakadtak-e, (3) tudományuk új-e és hogy (4) a református vallásban üdvözülhet-e az ember. Végül a *Mutató táblácska*, vagyis tartalomjegyzék zárta a kiadványt.

Szathmárnémethi Mihály (1638–1689) hazai felsőbb tanulmányait Debrecenben, 1658-tól Sárospatakon végezte. 1661-től rektor Tokajban. 1664-től Franekerben, Groningenben, Utrechtben és Leidenben tanult. Járt Cambridge-ben is 1667-ben. Hazatérése után 1668-ban gönci rektor, 1670 második felétől ugyanitt másodpap. 1672. január 20-án Debrecenbe menekül, ahol egy évig állás nélkül él. 1673 márciusától kolozsvári lelkész, 1681-től kolozs-kalotai esperes. Számos teológiai mű szerzője.

Ez az első, magyar nyelven kinyomtatott munkája. Az ajánlásban elmondja, hogy értekezését külföldi tanulmányai idején eredetileg latin nyelven írta meg, és „*Gisbert Voetius teológus alatt disputatio formában ki is bocsátotta*". Ez a munkája ma is ismeretes: *Disputatio theologica de fide et religione ecclesiae Apostolico Romanae et Romano-Pontificiae: in qua Reformatos permansisse in fide ac religione cum illa, Pontificios vero ab eadem secessisse apodictice demonstrabitur*. Ultrajecti 1666 (RMK III 2370). Disputatiója magyarra fordítására már Voetius is biztatta, de költség híján erre külföldön még nem határozta el magát, hazatérése után azonban barátai ismételt kérésére elkészítette a fordítást, amelyre még 1669-ben válaszolt Sámbár Mátyás kassai jezsuita (vö. **3525**).

Szabó Károly bibliográfiájába még feltételezett 1669. évi pataki nyomtatványként vette fel ezt a vitairatot. A nyomtatás évét a kéziratos másolat alapján később 1668-ra módosította (MKsz 1879: 182), de a nyomtatás helyéről ekkor nem foglalt állást. Sztripszky Hiador minden különösebb indoklás nélkül a sárospataki kiadványok közé sorolta e művet (2058a). Takács Béla ugyancsak indoklás nélkül követte ezt a véleményt (Takács 1978, 46–47). Feltételezésük elfogadható. Ugyanis Szathmárnémethi Sámbárnak adott viszontválasza (**3592**) nyomdai anyaga alapján tényleg a pataki műhelyben készült (V. Ecsedy Judit megállapítása), ezért joggal feltételezhető, hogy protestáns részről a vitaindító mű is itt jelent meg.

A kiadvány terjedelmére Szabó Károly a kéziratos másolat alapján következtetett, annak *Mutató táblácskája* ugyanis utal az eredeti nyomtatvány lapszámaira. Eszerint a könyv legutolsó szakasza, tehát a *Toldalék* 4. kérdése a 71. lapon kezdődött. Szabó ebből arra következtetett, hogy az egész terjedelem három ívet [72 lapot] tehetett ki, ha ezt a könyvecskét is 12° formátumban nyomtatták, mint az említett viszontválaszt (vö. MKsz 1879: 182 és **3592**). A kéziratos szöveg alapján egyértelműen megállapítható, hogy a címlap és ajánlás beleszámított a lapszámozásba, és hogy a negyedik kérdésre adott válasz és a mutatótábla még legalább 7-8 lapot elfoglalt, tehát a három teljes füzet után még egy kb. 1/3 ív terjedelmű füzetnek kellett következnie.

Szabó Károly híradása szerint ez a vitairat 1672-ben Kolozsvárott ismét megjelent (RMK I 1131), azonban ma ebből a feltételezett kiadásból sem ismeretes példány.

Cf. –, **3525**, **3592**, →

3484

SZ[EPSI] W[ENDIGH] A[ndrás]: Serkengetö-szozat, az az: Az üdvességrül helytelenül értekezöknek és annak el-vételében való könyüségnek reménsége alat hivolkodóknak s' a bünnek vánkossán henyéldegelöknek oktatásokra és serkengetésekre ezer hat száz hatván-nyólczadik esztendö elsö havának negyedik napján, halott temetesi alkalmatossággal Sárospatakon ki-adatott elmélkedés. Sz[epsi] W[endigh] A[ndrás] S[áros] P[ataki] E[cclésianak] P[rédikátora] A[ltal]. Saros Patakon MDCLXVIII [typ. principis] Rosnyai Janos.

A^4–G^4 = 56 pag. – 4° – Orn.

RMK I 1076

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Szepsi Wendigh András, sárospataki református lelkész mondta el 1668. január 4-én Dalmadi Zsuzsanna temetésén. *Dalmadi István uramnak, Erdély országának választott méltóságos fejedelemnek ... Rakoczi Ferencz ... belső s fő renden való szolgájának és tanácsának* ..., a gyászoló apának ajánlotta a nyomtatványt keltezés nélkül *Sz. W. A.* (A_1b). A gyászbeszéd a bibliai textus feltüntetésével kezdődik és az üdvösségre vezető keskeny útról ad tanítást (1 [recte 3]–56).

Az elhunyt nevét csak az ajánlásból lehet megtudni: *Úgy tetszvén kegyelmednek, nemzetes Dalmadi István komám uram, hogy amely prédikációt hallatos szóval elprédikállottam a kegyelmed szomorú házának kapuja között, szerelmes középső leánkájának N. Dalmadi Susánnának temetési pompájának alkalmatosságával, ugyan azont pennára is venni ne neheztelleném*. A prédikációt a szerző a temetés után, még 1668-ban adta ki nyomtatásban.

A nyomtatvány első, „A" ívében téves lapszámozással kezdődik, de folytatása (a „B" ívtől, a 9. laptól) már javítva van.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ②*

3484A

»KALENDARIOM Christus Urunk születése után-való M.DC.LXIX. esztendöre ... Argolus Andrásnak calculatioia szerint Greissel Ianos György ... Nyomtatta Pottendorffon Hieronymus Verdussen [typ. Nádasdy]. 8r.«

Naptár. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét az a kismartoni Eszterházy-könyvtárban található, Hárich János által 1938 augusztusában készített gépiratos jegyzék őrizte meg, amely a könyvtárban lévő naptárakat gyűjtötte össze 1647-től a XX. század elejéig (lelőhelye: Zimmer V., Kasten L., Regal 3.). Az itt felsorolt XVII. századi kötetek ma már nem lelhetők fel a könyvtárban. A leírás azonban minden bizonnyal példány alapján készült, mert láthatóan megőrizte a helyesírási jellegzetességeket, továbbá híven közli az egyéb, példányból ismert kalendáriumok címét (vö. **3670**). A kiadvány egykori meglétét támasztja alá az is, hogy a XVII. századi kalendáriumok helye a polcon megtalálható, és a későbbi időszakból származó itt leírt naptárakat ma is a könyvtárban őrzik (Zvara Edina közlése, az ő nevéhez fűződik a jegyzék felfedezése is.)

A kiadvány összeállítójának, Greissel János Györgynek a neve jelenleg csak e kalendárium címéből ismeretes. A csillagászati számításokat – a nagyszombati kalendáriumokhoz hasonlóan – minden bizonnyal Andrea Argoli *Ephemerides annorum L.: ... Ab anno 1630 ad annum 1680* (Velence 1638) című művéből vehette (vö. **2724**).

A Nádasdy Ferenc alapította nyomda 1666-ban kezdte meg működését Pottendorfban (vö. **3269**), és feltehetőleg 1669 után szűnt meg (vö. **3594**) Elképzelhető, hogy működése alatt mindvégig jelentetett meg magyar nyelvű kalendáriumokat, azonban újabb adat felbukkanásáig ez megalapozottan nem feltételezhető.

Olim: Eisenstadt *Esterházy*

3485

[1] (KOPCSÁNYI Márton:) Keresztyen imadsagos könyvechke, mely á ceremoniaknak és egynéhány hitünk agazatinák (az eggyügyüek kedvéért) rövid magyarázattyával külömb féle imádsagokat foglal magában. A' bodog emlekezetü cardinal Pazmany Peter esztergami eersek engedelméből elöször 1616., masodszor 1622. esztendöben nyomtattotot; mostan harmadszór valamennyi jobbitással es szaporitással. – ([2] A KERESTYENI tudomaninak rövid sommáia. Elsö resze a hitnek ágazatiról.) Pottendorffon MDCLXVIII [typ. Nádasdy] Hieronymus Verdussen.

$\cdot\cdot^{9}$ A^{12}–M^{12} N^{3} = [18] + 293 pag. – 12° – Mult. ill., orn., init., color.

Sztripszky I 2059/266 ← MKsz 1891: 142

Katolikus imádságoskönyv és katekizmus. – A címlap hátán öröknaptár 1668–1686-ra, majd kalendárium ($\cdot\cdot_{1}$b–$\cdot\cdot_{9}$a), amelyekben váltakozik a piros és fekete nyomás. Majd fametszetű kép

(Jézus az Olajfák hegyén) következik, felette latin disztichon, alatta szentírási idézet(.-.9b). Az imádságoskönyv tartalma és beosztása megegyezik az 1637-ben Bécsben kiadott harmadik kiadással (**1666).** Az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek incipitmutatóra utaló kezdősorai a következők: 49: *Én Istenem és* – 92: *Ó, én szerelmes* – 93: *Mária, malasztnak* – 94: *Istennek boldog* – 95: *Boldog, aki a végső* – 126: *Istenem, mindenek* – 176: *Ó én megváltó.* Folytatólagos lapszámozással, de önálló új címlappal kezdődik Petrus Canisius *Parvus catechismus catholicorum* című munkája Vásárhelyi Gergely-féle magyar fordításának rövidített változata (271–293). Szövege teljes egészében azonos a bécsi 1637. évi kiadással (**1665**).

E kiadványt először Horváth Ignácz ismertette (MKsz 1891: 142). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2059/266).

Mivel e kiadványnak 1669-es évszámot feltüntető kiadása is ismeretes (**3594**), ezért Borsa Gedeon joggal feltételezte, hogy nyomtatása az 1668. év végén készült el (MKsz 1975: 202).

Cf. (1) **1103***! → **S 1145A** (MKsz 1987: 58); **1666***, –, **3594**
(2) **860***!; **1259***!; **1665***!; –, **3394** →

Budapest *Nat* ②*

Pomarius, Samuel: De natura peccati originalis disputatio prima... Posonii 1668. – Vide **3411**

Buchholz, Georg: De diligentia praeceptorum et assiduitate discipulorum. Selmecbánya 1668. = **Appendix 259**

3486

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ex edicto suae celsitudinis principalis ad diem decimumquintum mensis Julii, anni praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi octavi, in castrum Radnoth indictis et celebratis, conclusi.) [Szeben 1668 typ. Szenci Kertész.]

A^2 = [2] fol. – 2º – Init.

MKsz 1916: 219

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1668. július 15 és 19 között Radnóton, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés négy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1668. július 19-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 345–348.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán mint gyulafehérvári nyomtatványt írta le (MKsz 1916: 219). Fazakas József a betűtípusok vizsgálatával megállapította, hogy Szenci Kertész Ábrahám egykori betűivel készült (MKsz 1968: 208). Ismeretes Szenci Kertész utódjának, Udvarhelyi Mihálynak Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz intézett, augusztus 3-án kelt folyamodványa, amely szerint: „a radnóti ország árticulusit is addig ki nem nyomtathatom va-a míg [valamíg] festéket szerezhetek" (Erdélyi Protestáns Közlöny 1871: 24 és MKsz 1968: 205). Fazakas feltételezése szerint ezért a nyomtatásra már csak Kolozsvárott kerülhetett sor vagy még Udvarhelyi Mihály, de elképzelhető, hogy már Veresegyházi Szentyel Mihály idejében. Azóta ismertté vált, hogy Udvarhelyi 1668 novemberében vitte át az egykori váradi műhelyt Kolozsvárra, tehát ezeket az artikulusokat minden bizonnyal ő nyomtatta ki még Szebenben (MKsz 2005: 407, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3487

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitatem nostram Bistriciensem per Nos ad diem decimum mensis Januarii, anni praesenti [!] millesimi sexcentesimi sexagesimi octavi indictis et celebratis, conclusi.) [Szeben 1668 typ. Szenci Kertész.]

A^4 B^6 = [10] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2056/263 ← MKsz 1900: 200

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1668. január 10. és február 3. között Besztercén, az erdélyi és a partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés negyvennégy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1668. február 3-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 318–335.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le, tévesen 1667-ben Gyulafehérváron készült nyomtatványként (MKsz 1900: 200), az ő adatát vette át bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (I 2056/263). Fazakas József a betűtípusok vizsgálatával megállapította, hogy valójában Szebenben készült 1668-ban, nyomdásza Udvarhelyi Mihály volt, aki Szenci Kertész Ábrahám egykori nyomdafelszerelésével dolgozott (MKsz 1968: 208).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!, –, →

Budapest *Arch* ②* – Budapest *Univ* ③* – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus*

3488

CATONIS Disticha moralia cum Germanica et Hungarica versione, nunc castigatius, quam antea, edita. Cibinii 1668 apud Stephanum Jüngling.

A^8–C^8 D^4 = 51 + [5] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1077 – RMK II 1157

Bölcs mondások gyűjteménye latin, magyar és német nyelven. – E kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében azonos az 1666-ban Szebenben, Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában megjelent kiadással (**3319**).

Ezt az azonosságot Némethy Géza (EPhK 1889: 103–104) még a példány ismerete nélkül feltételezte az 1674-ben ugyancsak Jünglingnél megjelent Cato alapján (RMK I 1172, RMK II 1350). Feltételezését az azóta előkerült példány igazolta. A jelenleg ismert egyetlen példányból a D_{1+4} levélpár hiányzik.

Cf. **31(1)***!; **878***!; **1770***!; **2837**, **2878**, **3319**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ②*

3489

»DONATUS, Aelius: De octo partibus orationis methodus. Cibinii 1668, [typ. Szenci Kertész] ....«

Emlékkönyv 377

Latin nyelvtan magyar értelmezésekkel. – E ma példányból ismeretlen nyomtatvány emlékét Szenci Kertész Ábrahám 1667. július 29-én összeállított hagyatéki leltára őrizte meg. Abban „Az Prelum alatt felben maradott" könyvek között áll a következő cím: „Brassai Donat ket arcus beniomtatva, volt vagy hat irasra telnek. Lenne összesen ez is Nro 500". Jóllehet ugyanez a hagyatéki leltár az „új bekötött könyvek között" más, közelebbről meg nem határozható, elkészült Donatus-kiadás példányaira is utal, „Mehr Donatus" (Emlékkönyv 369), mégis megalapozott a leltárt közreadó Monok Istvánnak az a feltételezése, hogy e cím egy eddig bibliográfiailag ismeretlen 1668. évi szebeni Donatus-kiadásra utal. A Szenci Kertész halála előtt munkában lévő kiadványból a fenti idézet szerint csupán két ívfüzet készült el, a teljes mű pedig hat ívre terjedt volna, és sok más szebeni nyomtatványhoz hasonlóan 500 példányban tervezték terjeszteni. A leltárban az ugyancsak a „félben maradott" könyvek között említett Erasmus-mű, az *Enchiridion militis Christiani* 1668-ban valóban megjelent Szebenben (**3490**). Továbbá Szabó Károly példány ismerete nélkül Kemény József *Lexicon eruditorum Hungariae* című műve alapján vette fel bibliográfiájába a Donatus-féle latin nyelvtannak azt az 1663. évi kiadását (**3120**), amelynek terjedelme Kemény szerint 48 folio, azaz hat nyolcadrét füzetből állt. Mindez alapján gyakorlatilag bizonyosnak tekinthető, hogy a kelendő árucikknek számító Donatus-nyelvtan újabb kiadásának nyomtatását is befejezték 1668-ban Szebenben.

Monok István közleményében azt is megjegyezte, hogy a Szenci nyomdájában talált „Brassai Donat" fordítója ismeretlen, akihez most közelebb léphetünk: „valaki, aki brassói származású volt" (Emlékkönyv 364). Szabó Károly valóban a magyar nyelvű művek közé iktatta az említett 1663. évi szebeni Donatus-kiadást (RMK I 1005), minthogy az a Kemény által hagyományozott címe szerint *quarundam vocum in hungaricum idioma versione aucta*, azaz magyar értelmezésekkel ellátva jelent meg. A leltár szövegkiadásában található „Brassai" szó azonban olvasati hibának tűnik, és valószínűleg nem a magyar fordítójára utal, hanem inkább Albertus Bassaeus XVI. századi krakkói professzorra, akinek a Donatus-grammatikához írott üdvözlő verse már az 1644. évi gyulafehérvári kiadásban is olvasható (**2058**).

Cf. **109***!; **1708A**!; **3120**, –, →

3490

ERASMUS, Desiderius: Erasmi Roterodami Enchiridion militis Christiani de novo diligenter revisum, correctum et in honorem Dei atque emolumentum proximi publicatum a Jacobo Schnitzlero philosophiae magistro, ejusdemq(ue) in gymnasio Cibiniensi professore ordinario. Cibinii MDCLXVIII [typ. Szenci Kertész].

$*^4$, A^6–C^6 E^6–P^6 Q^2 = [8] + 171 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1158

Keresztény erkölcsi oktatás. – A címlap hátán kezdődik *Jacobus Schnitzlerus* Szebenben 1668. április 12-én kelt ajánlása *generosis, ... Samueli Bethlen, ... Tobiae Fleischero, ... Georgio Simonio, ... Emerico Lazar, ... Lazaro Kun, ... Nicolao Kun, magnorum parentum filiis ...* ($*_1$b–$*_4$a), amit *Lectori benevolo* szóló előszó követ ($*_4$b). A főrészben Erasmus *amico cuidam aulico s. d.* intézett rövid levele után hét fejezetben tárgyalja a keresztény életvitel szabályait (1–171).

Szövegkiadása: Desiderius Erasmus: Opera omnia. Ed. J. Clericus. Leiden 1703—1706, V. 1–66. Újabb magyar fordítása: Rotterdami Erasmus: Enchiridion militis Christiani. Kézikönyv Krisztus katonájának. Ford.: Heidl György. [Bp.] 2000 és Desiderius Erasmus Roterdamus: Krisztus fegyverzetében avagy Az üdvösségre vezető élet szabályainak kalauza. Ford. és a jegyzeteket írta Babics Zsófia. Bp. 2000.

E kiadás ajánlóleveléből és előszavából kitűnik, hogy két évvel korábban Szenci Kertész Ábrahám Jakob Schnitzler, szebeni rektor javaslatára határozta el, hogy ezt a tartalma és latin stílusa miatt kiváló Erasmus-művet kinyomtatja. Pár lap híján el is készült vele, de halála miatt nem tudta teljesen befejezni, ezért jelent meg végül is Schnitzler gondozásában és csak Szenci Kertész halála után, 1668-ban. Az ő szerepe valószínűleg a korrigálás és a nyomtatási munka felügyelete volt. (Vö. Emlékkönyv 364 és 377, Monok István.) A nyomtatványban az a füzetjelzésben megmutatkozó egyenetlenség, hogy a C jelű füzetet nem D, hanem E jelzésű füzet követi, ugyancsak a nyomtatás elhúzódásával magyarázható.

Az eredetileg 1501-ben készült és először 1504-ben a *Lucubrationes* című gyűjteményes kötetben megjelent Erasmus-műnek e szebeni kiadása – ajánlólevele és utolsó, a mű keletkezésére utaló mondata kivételével – követi a korábbi kiadásokat (pl. Leiden 1641).

Az *Enchiridion* néven meg nem nevezett, és sokáig ismeretlen címzettje a nürnbergi születésű Joannes Poppenreuter, V. Károly császár későbbi udvari ágyúöntője volt. Az ő megjavítására rendelte meg e művet felesége, Katharina von Osseghem (Arhiv für Reformationsgeschichte 1954: 109, O. Schottenloher). Forrásairól és szellemiségéről ld. Heidl György fordításának Bevezetését, i. m. 5–12 és Babics Zsófia Utószavát, i. m. 174–184.

Cf. **1393**; –

In 10 bibliothecis 11 expl. – Brassó *Ev* – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Theol Prot, Univ* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus*

3491

»HIEBNER, Israel: Propositiones XIII. Astronomiae Transylvanicae Israelis Hiebneri de Schneberg, contra judicia temeraria An. secundo post numerum corruptum 666. Anno mundi 5636, Incarnationis anni completi 1668 die Juliani 13. Maii, Gregoriani 23. ejusdem, Naturae tertia die mensis tertii. [Hermanstadt 1668 typ. civitatis.]«

Trausch 222–223

Csillagászati értekezés. – E példány alapján nem ismert kiadvány emlékét Johann Seivert (Nachrichten 222) nyomán Joseph Trausch őrizte meg Israel Hiebner Erdélyben keletkezett művei felsorolásában (223). Tartalmát is röviden összefoglalta (223). Ezek szerint a kalendáriumírók számításai a fogyatkozásokról nem mindig egyeztethetők össze; az üstökösök a bolygókhoz hasonlóan ellipszispályán haladnak és nem jelentenek mindig rosszat. Trausch ismertetéséből kitűnik az is, hogy Hiebner egyik forrása Johann Kepler *Motus Lunae* című műve lehetett.

A szerző erdélyi működése alapján valószínűnek látszik, hogy ez az értekezése is a többi, Trausch által felsorolt, köztük példányból is ismeretes (1653, **2489**) munkájához hasonlóan Szebenben készült, valószínűleg a Stephan Jüngling által vezetett városi nyomdában.

Hiebner életéről és világképéről ld. Klaus Weinrich tanulmányát: Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde 2004: 15–31.

3492

<Kalendárium és prognosztikon az 1669. esztendőre. Szeben 1668 typ. Szenci Kertész. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3008**!

3493

»NEUER und Alter Kalender ... 1669. Auf Siebenbürgen, Ungarn, Walachey und anliegenden Länder mit gebührendem Fleiss auffgesetzt von Mag. Jac. Schnitzlero Phil. et Astronomo. Hermannstadt, [typ. civitatis] Steph. Jüngling. 8r.«

RMK II 1222 – Seivert: Nachrichten 386 – Adleff 85 – Avram 17

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A példányból ma nem ismert kiadványt Szabó Károly (RMK II 1222) Johann Seivert említése alapján (Nachrichten 386) vette fel bibliográfiájába. A címleírás Mircea Avramtól származik (17), aki szövegét feltehetően az előző évi naptár alapján írta le. A formátumot Szabó közölte. A kiadványhoz feltehetően prognosztikon is csatlakozott.

Adleff Norbert (85) kételkedett abban, hogy ennek és az előző évre szóló naptárnak (**3393**) a szerkesztője Jakob Schnitzler lett volna. Véleményét arra alapozta, hogy címlapos példány híján Seivert megjegyzésére (Nachrichten 386) hagyatkozott Szabó Károly is, azonban az 1667-re szóló naptárt (**3326**) Szabó és Seivert is 12°-nek mondta, ezt és az előző évre szólót (**3393**) ellenben Szabó csak 8°-nek említette (RMK II 1159, II 1222). Ez alapján kezelte Adleff fenntartással Szabó állítását. Valójában a sorozat többi tagjához hasonlóan (**3009**, **3126**, **3393**, **3619**) minden bizonnyal mind a három 16° volt. A kis formátumok megnevezése körüli bizonytalanság nem ad okot Schnitzler szerkesztőségének megkérdőjelezéséhez.

Cf. **3009**!

3494

SOLYMOSI KONCZ Boldizsár: Balthasar Koncz Nagy-solymosi superintendens, senioresque ecclesiarum Unum Verum Deum Patrem et Filium ejus, Jesum Christum per Spiritum Sanctum in Transylvania profitentium universis et singulis praesentes hasce visuris ac lecturis salutem et benedictionem in Domino ... ...contestatum esse volumus ... reverendum [dominum, Stephanum B. Hevizi] solenni ritu ... a nobis ad annuntiationem Evangelii Filii Dei, ministeriumque Verbi Divini publicum vocatum esse et ordinatum... [Szeben 1668 typ. Szenci Kertész.]

[1] fol. – 170 x 274 mm – Init.

Unitárius paprendelési oklevél. – Az eddig bibliográfiailag ismeretlen, egyleveles nyomtatvány első leírása Dézsi Lajos kéziratos hagyatékában maradt fenn (vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka 326). Solymosi Koncz Boldizsár szuperintendens e levéllel nevezte ki Hévizi B. Istvánt unitárius lelkésszé. Az oklevélben kézírással olvasható *Stephanus B. Hevizi* neve, a végén pedig a kinevezés dátuma: *Anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo die 3 Junij in Küs Saros Comitatu Küköllö. Balthasar Koncz N. Solymosinus superintendens mpria.*

Hasonmás kiadása: Kénosi Tőzsér János, Uzoni Fosztó István: Az Erdélyi Unitárius Egyház története. Fordította Márkos Albert, a bev. tanulmányt írta Balázs Mihály, sajtó alá rendezte Hoffmann Gizella, Kovács Sándor, Molnár B. Lehel. I. Kolozsvár 2005, 825., XIII. kép. – Magyar fordítása: II. Kolozsvár 2009, 524-525.

A ma ismeretes egyetlen példány az unitárius egyház történetét összefoglaló, kolozsvári kéziratban maradt fenn mutatványként az 1669. évi Küküllő megyei kissárosi zsinat VIII. határozatának ismertetése után. Ebben döntöttek ugyanis arról, hogy ezután „a papszentelésről szóló megerősítő levelet kinyomtatják. Ezért határozatba foglalták, hogy a kinyomtatás után a fölszentelendő atyafiak szabályszerű taksát fizessenek, és a megerősítőlevelet minden egyes pap köteles a maga számára megszerezni. A szabályszerű taksa a fölszentelés alkalmával valaha a püspöknek fizetendő 1 forintban volt megállapítva." (i. m. II. 524.)

A fenti levél kibocsátója, Solymosi Koncz Boldizsár (1624–1684) 1663-tól volt unitárius püspök. *Hetedszakai reggeli s estvéli könyörgések* című műve halála után jelent meg (Kolozsvár 1695, RMK I 1472). Hévízi B. István neve Hévízi Istvánként fordul elő az unitárius egyháztörténetben. 1657-ben Haranglábon volt pap (i. m. II. 387, 391).

A betűtípusok tanúsága és az oklevél kelte alapján az a szebeni nyomdában készült, amelyet Szenci Kertész Ábrahám halála után Udvarhelyi Mihály vezetett (MKsz 2005: 294 és 407, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Arch Unit* ①

Editio facsimile

3495

SZATHMÁRI ÖTVÖS István [transl.]: Titkok jelenese, avagy Sz. Janos apostol mennyei-latasa rövid magyarázo jedzésekkel edgyütt, mellyek a' belgiomi ujjonnan forditatott és rövid magyarázatokkal meg-bövittetett Bibliából magyar nyelven szedegettettek a' Jesus Christus alázatos szolgája, Szathmari Ötvös Istvan ersek-ujvari prédikátor által. Szebenben MDCLXVIII [typ. Szenci Kertész] Udvarhelyi Mihaly.

$§^8$ $§§^3$, A^8 B_1 [ ]^1 $B_{2\text{-}8}$ C^8–T^8 U^5 = [26] + 309 + [1] pag.+ [1] tab. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1078

Református bibliamagyarázat. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Ezt követi *Debr. K[alocsa] Janos Kecskeméten Szent Iván* (június) *havának 2-dik napján, 1666-dik esztendőben* kelt ajánlólevele *Kamaras Ambrus ... özvegyének, Kele Susannanak és hozzá tartozó ... magzatinak, ... Kamaras Ambrusnak, ... gyermekének Kamaras Janosnak, ... Kamaras Gergelynek, ... ennek is ... fiának Kamaras Ambrusnak, Kecskemet városának hűséges tagjainak* ($§_2$a–$§§_3$a). *A keresztyén olvasóhoz való intés* a nyomtatásban esett fogyatkozásokról szól ($§§_3$b). A főrészt János apostol Jelenések könyvének *Summája* (A_1a–b) és *Részei e könyvnek* (A_1b–A_2b) vezeti be. Ezután következik a *Jelenések könyv*ének magyarázata a 22 résznek megfelelően 22 rész-

ben, versenként, a magyarázandó szövegrész közlésével (1–308). A magyarázatok szövege a következő megjegyzéssel zárul: *Anno Dni 1668. die 17. Febr. absolutum hoc opus per me Gasp. Gatsalyi in oppido Thornensi* (308). A nyomtatványt *Hálaadás e munkának elvégezése után* című imádság zárja (308–U_5b). A kiadványba egy kihajtható félíves papírt ragasztottak, amely táblázatos áttekintést ad a második részhez: *pagina, 14. cap 2. A Szent János Mennyei jelenésében lévő hét levelek, mellyek ... teremtéstől fogva egész világ végeztéig kiterjedő ecclesiákra alkalmaztathatnak.*

Debreceni Kalocsa János, a kötet közreadója ajánlólevelében életrajzi adatokat közöl Szathmári Ötvös Istvánról, aki e fordítását peregrinációja során készítette a „belga" nyelvű „öreg" Biblia Jelenések könyvéhez írott megjegyzései alapján. Hazatérve mint az érsekújvári, majd mint a kocsi egyház lelkipásztora fordítása megjelenéséről nem tudott gondoskodni. Végül is halála után Debreceni Kalocsa János a kecskeméti polgárok költségén jelentette meg e művet a Halászi Mátyás körösi iskolamester birtokában lévő kéziratos másolat alapján, amelyre az előszó szerint Kecskeméti Soós János vándor könyvkereskedő hívta fel a figyelmét (vö. Esze Tamás: A magyar Praxis pietatis. Könyv és Könyvtár III. Debrecen 1963, 69–76). A főrész végén található megjegyzés alapján úgy tűnik, hogy a fordítás kéziratos másolatával Gacsályi Gáspár 1668-ban készült el Tornán.

Szathmári Ötvös forrása az a holland nyelvű bibliafordítás (Biblia: d.i. De gantsche Heyl. Schrifture) volt, amelyet Johann Bogerman, Williem Baudaert, Festus Hommius és Antonius Valaeus készített a dordrechti zsinat határozata értelmében, és először 1637-ben jelent meg Leidenben (vö. The Cambridge History of the Bible. The West from the Reformation to the Present Day. Edited by S.L.Greenslade. Cambridge 1963. 352).

In 22 bibliothecis 33 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3496

AUGUSTINI, Elias: Exercitatio theologica de sacro s. et individua Trinitate, quam auxiliante numine Scripturarum S. dictamine veritatis dilatatione proponit Elias Augustini, p. t. rector scholae Illaviensis, respondente Matthaeo Polereczky Turocz., scholae ejusdem alumno ad diem 4. Julii anno 1668. Solnae MDCLXVIII per Johannem Dadan [sen.].

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1160 – Čaplovič 2500

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán rövid ajánlás szól *Viris reverendis ... Joachimo Kalinkio, ... ecclesiae Illaviensis mystae et scholarchae ..., superattendenti per comitatus Trench., Liptov. et Arvens. ...; Martino Tarnocio, ecclesiae Dévékensis pastori ..., juxtaque comitatuum Posoniensis, Nitriensis et Barsiniensis superattendenti ...; Johanni Augustini, ecclesiae Martinopol. in comitatu Turoczensi ministro ..., decano ejusdem contub. ...; Andreae Sartorio, Cassensis ecclesiae symmistae ... et contub. notario ...; Matthiae Schmidelio, Dubnic. ecclesiae dispersae praeconi Verbi.* A főrész élén *Prooemium* áll, majd két pontban

Primum punctum (A_2a –A_3a) és *Secundum punctum, rei ipsius declaratio* (A_3a–A_4b) tárgyalja a „Trinitas" szó keletkezését és használatának elterjedését, ezután kifejti, miért ez és nem más szó (pl. *Triplicitas*) alkalmas a kifejezni kívánt misztérium jelölésére.

Ezeket a vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1668. július 4-én vitatták meg az illavai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Elias Augustini itthon Illaván és Zsolnán tanult, 1663–1666 között a wittenbergi egyetemen. 1666-tól Mosócon, 1668-tól Illaván rektor. 1680-ban geletneki lelkész, 1682-től haláláig 1702-ig selmecbányai szlovák prédikátor. A vizsgázó a Turóc vármegyei származású Matthaeus Polereczky, később illavai evangélikus lelkész.

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ①

3497

»BLASIUS, Andreas: Exercitium theologicum de libro vitae. Praeses Andreas Blasi scholae Sanct. Michaelis in comit. Thurocz. rector. Respond. Gabriel Rodovini. Solnae 1668 [Dadan, sen.]. 4°«

Čaplovič 2501 – MKsz 1975: 96

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – E ma példányból ismeretlen munka címe *de libro vitae*, az élet könyvéről, minden bizonnyal a Jelenések Könyvének 20:12 és 20:13 versére utal.

A modern bibliográfiai szakirodalomban először V. Kovács Sándor adott hírt e műről a fenti formában, Bél Mátyásnak az esztergomi főszékesegyházi könyvtárban őrzött kéziratos bibliográfiai gyűjtése alapján (MKsz 1975: 96, illetve Belii adversaria litterariae 62 l.). Ján Čaplovič néhány évvel később V. Kovács közleményétől függetlenül Michael Rotarides és Joannes Ribay kéziratai alapján vette fel bibliográfiájába (Čaplovič 2501, illetve Micae micarum Burianarum, collectae ... per Michaelem Rotaridem 650, őrzési helye: Pozsony az Evangélikus Liceum Könyvtára (jelzete: 333), és Auctorum et scriptorum Hungariae ... catalogus alphabeticus ..., collectus studio ... Michaelis Rotarides 116, őrzési helye: Pozsony Egyetemi Könyvtár (jelzete: B 62092); Ribay esetében nem egyértelmű Čaplovič hivatkozása). Čaplovič tudósítása annyiban tér el V. Kovács fent idézett híradásától, hogy nála az elnök és a vizsgázó neve ablativusban áll: „praeside Andrea Blasi ... rectore, respond. Gabriele *B*odovini" [!]. Bél és Rotarides egyaránt megbízható forrásoknak tekinthetők, ezért e mű egykori létezését nincs ok kétségbe vonni.

E tételeket a cím tanúsága szerint 1668-ban vitatták meg a (turóc)szentmihályi evangélikus iskolában. A vizsgáztató Andreas Blasius (1640–1715) rektor, 1659–1666 között kántor volt Besztercebányán. A gyászévtized alatt (1673–1683) katolizált és magántanárként működött. 1683–1703 között újra evangélikus lelkész Ivánkofaluban, majd Hájon (Turócliget), 1704-1709 között pedig az Ujfalusiak udvari papja Divékújfaluban (Slov. biogr. slovník). A vizsgázó neve Gabriel Bodovini vagy Rodovini nem fordul elő más ismert forrásban (vö. RMSz 679).

3498

INSTITORIS, Michal: M. Michaelis Institoris Paroenesis ad sectarios de visibilitate et invisibilitate ecclesiae, praemissa ejusdem formali ratione. Solnae MDCLXVIII typis Dadanaeis.

][^{2}, A^{4} B^{4} = [10] fol.

RMK II 1161 – Čaplovič 2502

Evangélikus vitairat. – A címlap hátán szöveg és aláírás nélküli dedikáció olvasható *Viris ... dignissimis, ... Eliae Ladiver, ecclesiae Solnensis angelo vigilantissimo nec non ... contubernio ejusdem districtus seniori ..., Simoni Friwaldsky, antistiti ecclesiae Teuto. Lipczensis ..., fraternitatis Lyptoviensis seniori ..., Johanni Buri, antistiti eccl. Suczanensis ..., contubernii Thurociensis decano primario ..., socero meo ..., Eliae Institoris, ecclesiae Evangelicae Udiczen. ministro ..., patri meo germano ..., Nicolao Nigrini, ecclesiae Puchoviensis angelo ..., decano contub. Soln. ... primario ..., Johanni Sinapio, mystae ecclesiae Weliczensis, quae in Arva Christo colligitor...* (][$_{1}$b). A rövid előszó *Ambrosio Ketzer de Peklan, ... Stephani Tökely ... aulae familiari, ejusdemque universorum bonorum praefecto ac directori ...; Stephano Sirmiensi de Karon, ... Comitatus Threncziniensis judici apellation. ..., Thomae Farkas de Lazy, praefati ... comitis ... aulae familiari et bonorum Lyptoviens. praefacto ac directori...* intézték (][$_{2}$a-b).

A főrész huszonnégy pontot *I–XXIV* foglal magában (A_{1}a–B_{4}b). Előbb a címnek megfelelően előrebocsátja az egyház lényegi, funkcionális meghatározását, amely szerint az egyház a Krisztusban hívők Krisztussal való és egymás közötti uniója (I–XI). A láthatóság és láthatatlanság viszont csupán külsődleges, az emberi megismerést segítő megnevezések, de ugyanarra az egyetemes egyházra, és nem két különböző egyházra vonatkoznak. Az egyház lényegi fogalmi jegyei pedig csupán hit által ragadhatók meg, az emberi érzékszervek által nem, vagyis az egyház még e külsődleges distinkció szempontjából is alapvetően láthatatlan.

Michael Institoris zsolnai rektornak ez az egyházról szóló intése általánosságban polemizálva tárgyalja a felvetett kérdést, közvetlenül nem vitatkozik egyetlen más művel sem.

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ①

3499

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1669. Žilina 1668 Dadan, sen.. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3624A**

3500

[1] MELANCHTHON, Philipp: Compendiu[m] praecep[ti]onum gramm[ati]carum Philippi M[elanchthonis] in usum shcolae (sic!) Görlic[ensis]. – [2] TROTZENDORF, Valentin: Gnorismata regularum in s[yntaxi] et forma applicandi ex[empla]. Omnia tradita et felicit[er usurpata] a Valentino Troce[dorfio] in schola Goldbergen[si]. Edita opera Laurentii Lu[dovici] Leober[gensis]. Excu[sum] Solnae [1667-1670] ty[pis Joan]nis Dadan [sen.].

A^8 + ? = [8] + ? fol. – 8° – Orn.

Knihopis 5472 – Knihopis 5473 – Čaplovič 2565 – Čaplovič 2566

Latin nyelvtan biblikus cseh értelmezésekkel. – A csupán töredékből ismert nyomtatvány tartalmazza a kétféle nyomdai cifrával keretezett, sérült címlapot, az annak hátlapján kezdődő, ... *Rittero Va[lentino]*... szóló *dedicatio* kezdetét (A_1b–A_4a). A nyelvtan eleje magának a *grammaticának* és részeinek (*orthographia*, *prosodia*, *etymologia, syntaxis*) a latin és biblikus cseh nyelvű meghatározásával kezdődik. A címlevélhez tartozó nyolcadik levél hátlapján fennmaradt még az *Orthographia* kezdete is.

E kiadvány a görlitzi iskola rektorának, Laurentius Ludovicusnak a szerkesztésében megjelent, Melanchthon grammatika-átdolgozásának az újrakiadása volt. Minden bizonnyal tartalmazta Valentin Trotzendorf, más néven Valentin Friedland művét is, amely általában vele együtt jelent meg (Bártfa 1597, **794, 3501**). Cseh nyelvű értelmezésekkel bővített változata már a XVI. század végén megjelent Prágában (Knihopis 5470).

E töredéket a Khinopis (5473), majd Ján Čaplovič (2566) mint XVII. század második felében megjelent zsolnai nyomtatványt írták le. A betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy 1667 és 1670 között készült, mivel nyomdai anyagában megtalálhatók bizonyos olyan elemek, amelyek csak 1667-ben jelentek meg, és olyanok, amelyek 1670 után lecserélődtek (szóbeli közlés). Töredékei együtt maradtak fenn Melanchthon nyelvtani kompendiumának ugyancsak Zsolnán ugyanebben az időben készült, de eltérő szedésű kiadásának töredékeivel (**3501**). A két kiadás töredékei mind a Knihopis 5472, 5473), mind Čaplovič (2565, 2566) leírásában összekeveredtek. Jelenleg nem dönthető el, hogy melyik a korábbi változat.

E kiadvány terjedelme a XVI. század végi, cseh nyelvű megfeleltetéseket is tartalmazó kiadás terjedelmét alapul véve feltehetően 124 levél lehetett (vö. Knihopis 5470).

Cf. **794**; **3501**

Bratislva *Acad* ④ – Budapest *Nat* cop.

3501

[1] MELANCHTHON, Philipp: Compendium praeceptionum grammaticarum Philippi Melanthonis ... [in usum] (scholae Görlicensis.) – [2] TROTZENDORF, Valentin: Gnorismata regularum in s[yntaxi] et forma

applicandi ex[empla]. Omnia tradita et felicit[er usurpata] a Valentino Troce[dorfio] in schola Goldbergen[si]. Edita opera [Laurentii Ludovici] Leober[gensis]]. [Solnae 1667–1670 typis Joannis Dadan, sen.].

A^8–O^8 + ? = [112] + ? fol. – 8° – Orn.

Knihopis 5472 – Čaplovič 2565

Latin nyelvtan biblikus cseh értelmezésekkel. – A csupán töredékből ismert nyomtatvány az „A" füzetből a keret nélkül készült címlap szövegének első öt sorát, majd Laurentius Ludovicus Görlitzben 1567. február 1-jén *Pueris scholae Gorlicensis classis quartae* intézett előszavának részleteit tartalmazza (A_4b–A_7b). Az F_4b lapon *Laurentius Ludovicus Leobergensis Görlicii, mense Octobris 1588* kelt ajánlólevelének a vége olvasható. A kiadvány elejéből a melléknévfokozásról (B füzet), a névmásokról (D füzet) és a vonzatokról (G füzet) szóló tudnivalók maradtak fenn latin és biblikus cseh nyelven. A *De syntaxi* (F_5a) és a *De grammatica*[e] *constructione seu ordine vocum regulae* fejezetek kezdetén (N_4a) kívül az igeragozás bizonyos részeit az O füzet tartalmazza.

Melanchthon grammatikájának ezt a változatát a goldbergi iskola tanára: Valentin Trotzendorf, más néven Valentin Friedland és a görlitzi iskola rektora, Laurentius Ludovicus készítette az ottani iskola számára a XVI. század közepén (görlici 1593. évi kiadását ld. VD16 ZV 4906). Már a XVI. században ismert volt Magyarországon is (Bártfa 1597, **794**). Cseh nyelvű értelmezésekkel megjelent változata a XVI. század végén jelent meg Prágában (Knihopis 5470).

E töredékeket egy hasonló, de eltérő szedésű, azonos tartalmú grammatikatöredékkel együtt a Knihopis (5472, 5473), majd Ján Čaplovič (2565, 2566) XVII. század második felében megjelent zsolnai nyomtatványokként írta le. A betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit a két eltérő kiadás töredékeit szedésük alapján elkülönítette. Megállapította, hogy nem e kiadáshoz tartozik a *Petro Rittero* szóló ajánlás, hanem az a **3500** része. Mivel nyomdai anyagukban egyaránt vannak olyan elemek is, amelyek csak 1667-ben jelentek meg, és olyanok is, amelyek 1670 után lecserélődtek, ezért mindkét nyelvtantöredék 1667 és 1670 között készült (szóbeli közlés). Hogy melyik közülük a korábbi, az a jelenleg rendelkezésre álló töredékek alapján nem dönthető el.

E kiadvány az említett, cseh nyelvű megfeleltetéseket is tartalmazó, prágai kiadáshoz (Knihopis 5470) hasonlóan 124 levél terjedelmű lehetett.

Cf. **794**; **3500**

Bratislava *Acad* ④ – Budapest *Nat* cop.

3502

»NOSTICIUS, Joannes: Uranoscopia Christosophico-Philosophica, etc. quam in examine ventilandam proposuit Iohannes Nosticius SS. Theol. Philos. et S. Philolog. Cultor Solnensis Heliconis Moderator d. 12. Maii 1668. Resp. Iohanne Transalpino Badin. Schol. Solnen. Alumno. Solnae e Typographaeo Iohannis Dadan [sen.]. Una phil. in folio.«

Čaplovič 2503

Filozófiai vizsgatételek. – E ma már példányból ismeretlen kiadvány emlékét Martin Lauček *Collectanea* című, 18. századi kéziratos munkája őrizte meg (Martin MS fasc. 170., XIV. 315). Ennek alapján vette fel a tételt bibliográfiájába Ján Čaplovič (2503).

E címe alapján valószínűleg csillagászati témájú vizsgatételeket a zsolnai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1668. május 12-én. A vizsgáztató a zsolnai születésű Joannes Nostitius, a vizsgázó a Zólyom megyei Badinból származó Joannes Transalpinus volt. Nostitius (?–1689) Thornban, Danzigban, Königsbergben, majd Rostockban végezte tanulmányait. Hazatérve szülővárosa iskolájában volt rektor és evangélikus lelkész 1674-ig, amikor a protestánsüldözés miatt száműzetésbe kényszerült.

3503

<Parschitius, Daniel: Parva logicalia. Solnae Anno 1668 Dadan, sen. in 4°>

Čaplovič 2504

Egykorú adat alapján feltételezhető. – A logika tankönyve.

E nyomtatványból ma egyetlen példány sem ismeretes. Ján Čaplovič Michael Rotarides *Auctorum et scriptorum Hungariae praecipuorum catalogus alphabeticus ... itineribus collectus* című, a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratos munkája (jelzete: B 62092) alapján (113 pag., 754) vette fel bibliográfiájába (2504). Daniel Parschitius ebben az időben a körmöcbányai evangélikus iskola rektora volt. Valószínűnek látszik, hogy iskolai használatra szánt logikakönyve valóban megjelent nyomtatásban, és a legvalószínűbb nyomtatási hely a zsolnai Dadan nyomda lehetett.

3504

PLINTOVIČ, Adam: Pisnička k pokani probuzugicy, a k wystraze gednoho každého wěrneho křestiana naschwalně k tomu dni, w kteremžto slůnce nebeské zatměne j spatřeno bylo totiž dne 4. novemb. 1668. okolo druhe a třeti hodiny po poledni, složéna, w zdegssim kostele spiwana, a pro budaucy pamatku ... cele obcy města Žiliny offerowana od Adama Plintovitze. W Žilině 1668 w impressy Jana Dadana [sen.].

[ ]^3 = [3] fol. – 8° – Orn.

Rizner IV 108 – Knihopis 13.493 – Čaplovič 2505

Evangélikus vallásos vers biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Bűnbánatra biztató kis ének, minden hű keresztény intésére külön ahhoz a naphoz, amikor az égi nap elsötétülése látható volt, vagyis 1668. november 4-dikén délután kettő és három óra között szereztetett, az itteni templomban énekeltetett, és a jövendőnek emlékül ... Zsolna város egész közönségének ajánltatott Adam Plintovitztól. A címlap hátán szentírási idézet és címerpajzsban kettőskereszt

található. A 21 strófából álló vers kezdősora *Žalostně baudu spivati* – (Keseregve fogok énekelni), amelyet a *Žalostne devečka plakala* – (Keservesen sírt a kislány) c. dallamra lehetett énekelni.

Hasonmás kiadását Boris Bálent tette közzé: Žilina 1948.

Adam Plintovič a sziléziai Skoczówban született 1620 körül. 1650–1668 között Zsolnán volt evangélikus rektor és kántor, 1669–70-ben valószínűleg a Pozsony melletti Szentgyörgyön. Vallásos énekeket írt és fordított németből biblikus cseh nyelvre. Számos verse található Třanovský énekeskönyvében, önállóan ez az egyetlen, nyomtatásban megjelent műve. 1670 körül hunyt el.

Budapest *Nat* cop. partim – Praha *Mus* ①
Editio facsimile

3505

HOFFMANN, Johann: Reise der Morgenländischen Weisen zum Kripplein Christi, verß-weise entworffen durch Johann Hoffmannen von Teüchel aus Thüringen, in dem weitberümbten Athenaeo der Evangelischen Herren Land-Stände des Königreichs Ungarn zu Eperies der Gött- und weltlichen Weißheit befliessenen. Bartfeld 1669 Georg Sambuch.
A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1162 – Čaplovič 229

Vallásos vers. – A címlap hátán a szerző, *Johann Hoffmann* ajánlja művét Újév napján *Herrn Johann Webern, ... Apotheker und medico ordinario, der ... Stadt Eperies ... Richter; ... Herrn Sigismund Zimmermannen ... Obervormunden und ... inspectori; Herrn Christian Hackern, ... Georg Fleischhackern, ... Georg Carathinen, ... Georg Halligantzen, ... Christoph Odenhöfern ... Kauf- und Handelsmännern in Eperies.* Majd minden további cím nélkül kezdődik a vers a három napkeleti bölcs utazásáról és a gyermek Jézus imádásáról (A_2a–A_4b).

A türingiai származású Johann Hoffmann Eperjesen végezte tanulmányait. Több alkalmi verse ismeretes. 1676-ban mint a rudolstadti gimnázium konrektora írt alkalmi verset (RMK III 6695).
Pukánszky Béla e költeményét jelentékeny barokk verses munkaként értékelte (A magyarországi német irodalom története (a legrégibb időktől 1848-ig) Bp. 1926. 289–290).

Budapest *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○

3506

[1] KLESCH, Daniel: Catalogvs presbyterorum Scepusiensium. In contubernio tractatus ejusdem primario enumerans et exhibens ... fraternitatis

pastorvm XXIV. regalivm in Scepusio ... seniores, qvotqvot ab annis CL integro sesqvi seculo continua serie ac ordine jure tamen electitio et dignitate qs. ambulatoria collegio huic viginti qvatuor praefuere, τῆς μνημοσύνης ἕνεκα dicatus ecclesiis viginti qvatuor et earundem plebanis regalibus seu pastoribus modernis nominatim ceu versa indicat pagina a m. Daniele Kleschio Iglovviensi Scep., p. l. caes., n. t. ecclesiae Olasziensis plebano et ven. contub. XXIV. regalium oratore ordin. hactenus seniore electo, jam jam officium decenter resignaturo, a. ... MDCLXIX. die XX. Novemb. – [2] [JANTSCHIUS, Joannes]: (Currentes literae ad XXIV. regales emissae a ... Johanne Janschio, sen. et past. Igl. Scep. an. 1598.) Bartphae (MDCLXIX) typis civit., Thomas Scholtz.

A^4 = 8 pag. – 4º

RMK II 1163 – Čaplovič 230

Evangélikus egyházmegyei névtár. – A kiadvány a Szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye előző esztendőben kiadott névtárának (**3404**) aktualizált újrakiadása. A címlap hátán *Ecclesiarum XXIV. regalium ... pastores viginti quatuor regales*, azaz azon lelkipásztorok neve és működési helye olvasható, akik részt vettek az említett egyházmegye 1669. november 20-án tartott zsinatán.

A nyomtatvány főrészét képező *Catalogus seniorum* (3–6) az egy esztendővel korábbi változat újraszedése, amely attól csupán abban tér el, hogy benne 51. névként *Michael Nascowius Waralliensis* is szerepel, akit 1669. november 20-án választottak vezető esperessé. A kiadványt az előző kiadástól eltérően *Currentes literae ad XXIV. regales emissae a ... Johanne Janschio, sen. et past. Igl. Scep.* 1598. június 20-án kelt körlevele zárja (6–8), amelyben gyűlésre hívta a testvérület tagjait, és egyben összefoglalta a szepesi huszonnégy királyi város történetét.

E nyomtatvány címlapja minden bizonnyal korábban készült a főszövegnél. Az előző kiadás (**3404**) címszövegéhez hasonlóan újra szerepel benne ugyanis az az utalás, amely szerint a kiadvány összeállítója, Daniel Klesch arra számított, hogy az egyházmegye gyűlésén újra esperessé fogják választani. Ez azonban nem következett be. Az új esperes nevét a leváltott esperes fel is vette névsorába a következő megjegyzéssel: „Cui antecessor m. d. Klesch, Catalogum hunc seniorum, uti et toti contubernio sacrum esse cupit."(6).

Joannes Jantschius (?–1602 után) (Zólyom)lipcsén született. 1570-1571-ben Wittenbergben tanult, majd Bártfán, 1582-től Iglón volt evangélikus lelkész. 1590 és 1599 között a Szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye esperesévé választották. A Daniel Klesch által kiadott levelét mint az egyházmegye legrégebbi forrását Hradszky József ismertette (A XXIV királyi plébános testvérülete (XXIV regalium plebanorum fraternitas) és a reformáczió a Szepességen. Miskolc 1895, 32–36.).

A nyomtatvány könyvészeti leírását és példányait ld. Karl F. Otto és Jonathan P. Clark Klesch családról írt összefoglaló bibliográfiájában (Bibl. Klesch. DK-18b).

A bártfai városi nyomda élén 1669. folyamán változás történt: az 1668 óta a nyomdát vezető Georg Sambuchot Thomas Scholtz váltotta fel. Scholtz állt a bártfai nyomda élén még 1670-ben is, korábban, 1656–1658 között pedig az általa alapított eperjesi nyomdában működött. 1659–1668 közötti tevékenységéről semmit sem tudni. Bár a bártfai nyomdát 1694–1710 között is egy

Thomas Scholtz nevű nyomdász vezette, ez kora miatt valószínűleg nem lehetett azonos a század derekán már nyomdászként tevékenykedő Scholtzcal, hanem talán annak fiáról van szó.

Cf. **3404, –**

Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Dolny Kubin ① – Prešov *Scient* ○ – Rostock *Univ* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ○ – Wien *Nat* ① – Wrocław *Acad* ○

3506A

»LADIVER, Elias, iun.: Dissertatio Logica de Genesi et Analysi Logica, quam Praeside R. D. Elia Ladivero F. in Coll. Stat. Logic. P. P. et Paedagogiarchae, defendet Martinus Nadliczky Privid. Stud. Logic. Anno 1669. d. 25. Septembr. Bartpae typis Civitatis in folio expanso.«

Čaplovič 231

Logikai vizsgatételek. – Ennek a ma már egyetlen példányból sem ismeretes nyomtatványnak az emlékét Martin Lauček kéziratos Collectaneája őrizte meg (XIV 316), ennek alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (231). A logikai vizsgatételeket 1669. szeptember 25-én vitatták meg az eperjesi kollégiumban. Az elnök ifjabb Elias Ladiver, eperjesi professzor, a vizsgázó a privigyei születésű Martinus Nadliczky volt.

3507

POMARIUS, Samuel: Articulus VII. Augustanae confessionis de ecclesia, in illustri collegio statuum Hungariae Eperjessensi A. C. CI.I[!]CLXIX a. d. IV. Octobr. [!] in ipso solenni et generali examine anniversario ad disputandum publice propositus, praeside Samvele Pomario, s.s. theol. d. et p. p., dictiqve collegii moderatore ac directore supremo, respondente Johanne Rezik, ss. theol. et philosophiae studioso. Bartphae (1669) typis civitatis.

$[\,]^2$, A^4–C^4 = [14] fol. – 4°

RMK II 1164 – Čaplovič 232

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címben a disputáció évét hibásan adták meg. A nyomtatvány három változatban ismeretes. Az egyikben a címlap hátán az ajánlás címzése *Michaeli Hydweghi ..., patrono studiorum meorum honoratissimo* (A-variáns), a másikban *Ladislao Uy-falusi de Divek Uy-falu ..., Johanni Uy-falusi de Dévek Uy-falu, fratribus moecenatibus* (B-variáns). *Nicolao Rezik, ecclesiae Korossien. mystae, Augustani contub. Nagy-Tapolzanen seniori ..., Johanni Milochowsky, Radvanen. ecclesiae pastori, contubernii ... Veteri. Solien. notario, ... Johanni Rohacio pastori eccles. Csermnen. ... amico ..., Danieli Agnero eccl. Szerdahellen. pastori, ... affini*

(C-variáns). Az ajánló szöveg végén 1669-es értéket adó kronosztichon olvasható, az aláíró az első két variánsban *I. Rezik r.* ([ ]$_2$a), a C-variáns aláírás nélküli. A főrész *Analysis et exegesis Articuli VII. A. C. de ecclesia* címmel kezdődik, és huszonnégy paragrafusban (§) magyarázza és védelmezi a lehetséges ellenvetésekkel szemben a meg nem változtatott Ágostai hitvallásnak (Confessio Augustana invariata) az egyházról szóló hetedik cikkelyét (A_1a–C_4b).

Ezeket a tételeket 1669. október 4-én vitatták meg a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján. Az elnök Samuel Pomarius, az iskola igazgatója és első professzora, a vizsgázó Joannes Rezik, a teológia és filozófia hallgatója volt.

Sámbár Mátyás, kassai jezsuita október 24. körül rövidke röpiratot tett közzé e tézisfüzet ellen (**3524**), amelyre már október 31-ére elkészült Pomarius viszontválasza (**3559**).

Az 1669-ben megjelent bártfai nyomtatványok egy része az impresszumban nem jelzi a nyomdavezető nevét, így nem lehet tudni, hogy még Georg Sambuch vagy már Thomas Scholtz idejében készültek-e.

Cf. **3526**!, –, **3524**, **3559**, **3629**

Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) ① (B-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Halle *Univ* ① (C-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (A-variáns)

3508

VOSSIUS, Gerardus Joannes: Rudimenta rhetoricae ex partitionibus et institutionibus Gerhardi Johannis Vossi, ... opera m. Sebastiani Mitternacht, veluti caesuratim extracta, nunc vero pro faciliori praeceptorum perceptione in qvaestiones mutata ... a m. Johanne Schwarzio Wittenb., lycei, qvod in ... Bartpha est, rectore aucta et in usum illius juventutis studiosae excusa. (Bartphae) 1669 typis et sumptibus ... senatus ibidem.

A^{12}–E^{12} = [8] + 112 pag. – 12° – Orn.

Čaplovič 233

Retorikai tankönyv. – A címlap hátán kezdődik *Johannes Schwarzius* 1669. augusztus 16-án kelt ajánlása *in civitate ... Bartpha patribus ... viris ... judici, caeterisque ... senatorii ordinis adsessoribus ... promotoribus meis* (A_1b–A_2b). Ezt *Praefatio ad lectorem* követi (A_3a–A_4b). A főrészt *Prooemium* (1–3) vezeti be, majd négy *Pars* szól kérdés-felelet formában *De inventione, De dispositione, De elocutione és De pronuntiatione* (3–112).

Gerardus Joannes Vossius (1577–1649) különösen protestáns körökben népszerű *Commentariorum rhetoricorum sive oratoriarum institutionum libri sex* című műve először 1606-ban jelent meg Leidenben. Rövidített változatát ugyanő adta ki *Rhetorices contractae sive partitionum oratoriarum libri quinque* (Leiden 1621) címen. E tankönyv Johann Sebastian Mitternacht által átdolgozott, több kiadást megért változatát vette alapul Johann Schwarz. Vossius retorikájáról és a belőle készült kompendiumról Bartók István írt (112–113).

A nyomtatvány a címlap tanúsága szerint a bártfai szenátus költségén és a város nyomdájában jelent meg.

Szinnyei (XII 762) e kiadványt Kleinre hivatkozva (Nachrichten I 369) *Institutiones rhetoricae in usum iuventutis suae* címen 1670-ben megjelent nyomtatványként idézte a Halléban őrzött gyűjtőkötet következő tagjának impresszuma alapján.

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. (Halle) – Halle *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ①

3509

SENNYEY István: Keserves dichérete az néhai méltoságos groff Esterhas Anna Julia aszonnak, méltoságos groff Nadasdi Ferencz országh biráiának kedves házas társának, melliet teste feölött ... Sennyey Istvan weszpremi püspök, Lekan Szent Miklos szentegyhazaban mélto örök emlekezetre praedicallot ezer hat száz hatvan kilencz estendöben october havanak hetedik napian. Beczben 1669 az Academia könyvniomtatoia Hacque Ianos altal.

[ ]^{1}, A^{2}–F^{2} G^{1} = [3] + 23 pag. – 4° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1080

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Sennyey István veszprémi püspök tartotta 1669. október 7-én Lékán, gróf Nádasdy Ferenc feleségének, Eszterházy Anna Júliának temetésén. A budapesti egyetemi könyvtár példányának élén rézmetszetes díszcímlap áll, amelyen körben ovális keretet alkotva az erényeket ábrázoló 11 allegorikus nőalak látható. Középen olvasható címszövege a következő: *Meltosagos Groff Eszterhas Anna Ivlia Aszony Dicheretes Keserves Emlekezete Mely Predicaltatot Teste fölöt 1669 eszt:*, háta üres. A szedett címlap hátán bibliai idézet olvasható latin és magyar nyelven. Cím nélkül következik a részekre nem tagolt gyászbeszéd: összefüggő textus nélkül, az Ószövetség Prédikátor könyvéből vett részletek alapján az elhunyt személyének, jó tulajdonságainak és istenfélelmének dicsérete (1–23).

Sennyey István (1627–1687) 1645–1651 között a római Collegium Germanicum Hungaricumban végezte tanulmányait. 1652-től esztergomi kanonok és barsi főesperes, 1653-ban szentgyörgymezei prépost, 1658-ban szenttamási prépost. 1659-ben nevezték ki veszprémi püspöknek.

Eszterházy Anna Júlia Eszterházy Miklós nádor és Nyáry Krisztina leánya volt. Férjével, gróf Nádasdy Ferenc országbíróval 25 évig élt házasságban és 11 gyermeke született. 1669. január 22-én hunyt el.

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ② – Budapest *Univ* ① – Veszprém *Dioec* ②*

3510

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini ss. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria qvinta,

continens conciones cujusvis temporis, populo Debrecinensi diversis temporibus propositas et secundum temporis qvo unaqvaeq(ue) habita est, seriem digestas, cum indice ... Debrecini 1669 apud Georgium R. P. Karancsi.
⁂^{4}, A^8–Z^8, Aa^8 Bb^8 Cc^4 = [8] + 315 [recte 407] + [1] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1165

Református prédikációk. – *Georgius C. Comarinus* 1669. február 13-iki keltezéssel ajánlja művét a címlap hátán kezdve *...Stephano Oroszi, fratrum dioecesi Palankiensi seniori et ecclesiae Vacinae antistiti ..., Andreae C. Ladanyi, districtus Levensis seniori et ecclesiae Sallaiensis pastori ..., Andreae Marosi Jeneien. ... Georgio Marosi Nötecsie(n). ... Johanni Vaczi Peröcseni. ... Emerico K. Kölyked Sz.györg. ... Johanni Kocsis Nagyodi. ... Stephano Zilizi Ladányi ecclesiarum ministris, ... item ... Valentino Gazdag ... Stephano Detsi ... Stephano Szuhai ... Johanni Botos ..., reipubl. Vácinae senatoribus consultissimis ...* (⁂$_1$b–⁂$_2$b). Az *Index textuum seu locorum S. Scripturae...* a bibliai könyvek sorrendjében adja a prédikációk alapjául szolgáló bibliai textusokat (⁂$_3$a–⁂$_4$b). Ezután következik a mű főrésze, száz prédikáció, Komáromi Csipkés György Debrecenben, magyar nyelven 1658 májusa és 1668 májusa között elhangzott beszédeinek latin nyelvű tömörített változatai (1–315 [recte 407]). 1658-ban mondott prédikációiból emelt be legtöbbet a kötetbe, és viszonylag sokat még 1659-ben, 1660-ben és 1665-ben elhangzott beszédei közül. *Errata, corrigenda* címmel sajtóhibajegyzék zárja a nyomtatványt (Cc$_4$b).

A kötet ötödik tagja Komáromi Csipkés többkötetes prédikációgyűjteményének. A prédikációk stílusáról, felépítéséről, a magyar nyelvű bibliai textusról ld. **2888** és **3252**. Az előző I–III. kötettől eltérően az ebbe a kötetbe foglalt száz prédikációhoz nem készült tárgymutató.

A „Concionum sacrarum centuria sexta" kéziratát Komáromi Csipkés nyomtatásra előkészítette, de megjelentetésére már nem került sor (Száz 1875: 140, Bölöni Sándor). Vö. Holl Béla: Laus librorum. Bp. 2000, 94.

Cf. **2888**, **3252**, **3194**, **3418**, –, →

In 19 bibliothecis 25 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

3511

»SIDERIUS János: Kisded gyermekeknek való Catechismus. Debreczen 1669 [Karancsi]. 12°«

RMK I 1081

Református katekizmus. – Szabó Károly példány ismerete nélkül, csupán Sándor István híradása alapján (Könyvesház 47) vette fel bibliográfiájába e tételt (RMK I 1081). Mivel a katekizmusnak számos debreceni kiadása ismeretes, és az 1660-as években a debreceni nyomda ismét működött, nincs ok kétségbe vonni Sándor István adatának helyességét.

Cf. **801**; **1303***!; **1980**!; **3033**, **Appendix 234**, –, →

3512

ARZONNIUS, Constantius: Florilegivm selectissimarvm precum, ... Nicolao Andrasi de Szent Kiraly ... domino in arce Krasznahorka ... dicatum a seminario Cassoviensi S. regis Ladislai Kisdiano hac vice, olim autem ... cardinali ac principi ab Harrach per r. p. Constantium Arzonnium, congregationis clericorum regularium S. Pauli collectum et oblatum. Cassoviae 1669 typis Susannae [Türsch].

A^{12} - F^{12} = [8] + 130 + [6] pag. – 12°

MKsz 1964: 161 – Čaplovič 637

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán egy-egy idézet olvasható S. Basilius *Liturgiá*jából és Szent István *Decretum*ából (A_1b). Ezt *Epistola dedicatoria* követi Andrássy Miklóshoz *Seminarium S. regis Ladislai Kisdianum* aláírással (A_2a–A_4a). A könyv kiadását *Andreas Coltica, praepositus generalis congregationis cler. reg. S. Pauli* engedélyezte Rómában, *in collegio nostro Ss. Blasii et Caroli, die 24. Julii, anno 1662* (A_4b). A főrész (1–130) imádságokat, himnuszokat, litániákat, hálaadásokat, áldásszövegeket közöl Jézushoz, Máriához, a szentségekhez, Szent Mihályhoz, Szent Józsefhez; a pestis és más betegségek, valamint tűzvész ellen; az útonlévőkért, a tengerre szállókért, a halottakért, templomba menet előtt, ott és után stb. A könyörgések szerzői: Beda Venerabilis, Szent Ágoston, Catharina Riccia, Szent Gergely pápa, Szent Gertrud, Szent Brigitta, Mechtild von Magdeburg, Szent Anselm, Aquinói Szent Tamás, egyiptomi Szent Mária, Szent Balázs, Szent Bonaventura, Xavéri Szent Ferenc, Szent Balázs és VII. Sándor pápa, stb. Mindegyik imádság előtt rövid annotáció áll keletkezésének körülményeiről, elmondásának hatékonyságáról és forrásáról. Az utolsó lapokon *Index* sorolja fel a kötetben szereplő szövegek címét (F_{10}a–F_{12}b).

A szerző Constantius Arzonnius, barnabita szerzetes a XVII. század második felében Bécsben működött (Adelung, Johann Christoph – Rotermund, Heinrich Wilhelm: Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinen Gelehrten Lexikon. I. Leipzig 1784, 1157). E művét eredetileg a bécsi Harrach hercegnek ajánlotta. Kassai kiadása Andrássy Miklós jász-kun kapitány kezdeményezésére és anyagi támogatásával jelent meg, a Kisdi Benedek egri püspök által alapított kassai jezsuita szeminárium gondozásában.

E nyomtatványt elsőként Holl Béla ismertette (MKsz 1964: 161). Az ő híradása alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (637).

Az impresszumban a nyomdász neve hiányos, de a Susanna név Johann David Türsch özvegyét, Susanna Türscht rejti, aki azonos Susanna Severinivel, Markus Severini nyomdász özvegyével, ld. **3422**.

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. (Warszawa) – Ljubljana *Univ* ②* – Warszawa *Univ* ①

3513

[CZEGLÉDI István:] Redivivus Iaphetke, az az Czegledi Palkonak Dobravicza-i Miklos praeceptorával való beszélgetése, mellyet ajánlot az author elsöben-nis [!] ... Kapi György uramnak, Hunyad, Zarand s-Középsö Szolnok varmegyéknek fü-ispanyanak, ... Apafi Mihaly erdelyi fejedelemnek belsö-tanácsanak, mint ... fautor urának. Az után ... Cseghe-Káta-i Kata-i Ferentz uramnak, Thorna váranak eggyik örökös urának, ... Aba-Ujvar s Thorna vármegyéknek ... assessorának, ... fautor urának. [Kassa] MDCLXIX [vidua Türsch].

(*)^4, A^8–P^8 Q^4 = [8] + 248 pag. – 8°

RMK I 1082 – Čaplovič 646

Református vitairat. – A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. A cím szövegében megnevezett két patrónushoz, Kapi Györgyhöz és Kátay Ferenchez szóló *Ajánló levél* ((*)$_2$a-b) aláírása *Dobr. Miklos*. Ezt követi *Versus* élőfejjel *Paul. Palagy-i* latin nyelvű üdvözlő verse ((*)$_3$a), majd *Rhytmusok* összefoglaló címmel és ugyanezzel az élőfejjel két magyar nyelvű költemény. Az első kezdő szavai *Immáron elkészült*, a második címe *Sambar sóhajtása*, kezdő szavai *Jaj, jaj már énnékem* ((*)$_3$a–(*)$_4$a). Az első költemény *Hegedüt csináltam a te hegedüdért* hangzású sorának egyes szám első személyű igealakja bizonyítja, hogy szerzőjük Czeglédi István, ugyanis őt nevezte Sámbár Mátyás jezsuita *X, ut tök* című könyvében (**3347**) vén hegedűsnek. A bevezető részeket a sajtóhibák felsorolása zárja: *A nyomtatásban esett fogyatkozások ezek* ((*)$_4$a–b). A főrész (1–248) élén megismétlődik a cím: *Redivivus Iaphetke, azaz Czeglédi Palkonak Dobroviczai Miklos praeceptorával való beszélgetése.* Szövegében néhány magyar nyelvű verses betét is olvasható. Kezdő szavaik 15. lap: *Sokat zörgölődik szegény Luther Márton*; 58: *Romlott testemben zárt*; 141: *Bizony dolog vallom*. Az egész kötetet az utolsó lapon Sámbárhoz intézett figyelmeztetés zárja, *Apostrophe ad Jesuitam Sambar* (Q$_4$b).

A magyar nyelvű versek és a hozzájuk tartozó latin nyelvű eredeti szövegek kiadását ld. RMKT XVII/10 42–45, 645–646, 651, Varga Imre.

Ezen anonim vitairat szerzője, amint az Köleséri Sámuel Czeglédi-életrajzából kitűnik, Czeglédi István kassai református prédikátor volt (vö. Czeglédi István: *Sion vára.* Patak–Kolozsvár 1675, Köleséri kiadói előszava, ((**)$_3$a pag., RMK I 1187). Ezt egyébként kétségtelenül bizonyítják a bevezető versek, valamint a vitairat tartalma és stílusa is.

A mű címe, *Redivivus Jafetke* ugyancsak Czeglédinek egy korábbi munkájára, az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetké*re (Kassa 1664, **3149**) utal vissza, amely ugyancsak Sámbár egyik vitairatára, az *Egy vén bial orrára való karikár*a (Kassa 1664, **3155**) felelt.

A törzsrész, a kassai református iskolában tanuló ifjú Czeglédi Palkó és praeceptora, Dobraviczai Miklós fiktív dialógusa általában véve Czeglédinek a hitvitákban gyakran alkalmazott argumentációs gyakorlatát védelmezi. Azaz helyesen teszi Czeglédi, hogy a kálvinista hittani álláspont igazolására nagy számban idéz újabb katolikus szerzőket, továbbá az általa citált középkori, újabb katolikus és protestáns teológusok tekintélyét és ortodox voltát a katolikusok sem vonták, illetve nem vonhatják kétségbe. Továbbá Czeglédi idézetei pontosak, és eredeti értelmüknek megfelelően épülnek be a mondanivalóba. Az érvelés során Czeglédi Palkó

főként Sámbár Mátyás *A három üdvösséges kérdésre a luther és kálvinista tanítók, mint felelnek ... X, ut tök* (Kassa 1667, **3347**) című könyvének Czeglédi István személyére vonatkozó vádjait idézi szó szerint, pontos lapszámokra való hivatkozásokkal, Dobraviczai pedig ezeket cáfolja részletesen. Ezenkívül a dialógus hosszasabban foglalkozik még a következő művek Czeglédit érintő részleteivel is: Sámbár Mátyás *Orvosló ispitály* (Kassa 1664, **3154**), *Egy kálvinistának a nagypénteki ostorozás felöl való castigálása* (H. n. 1659, **2889**), továbbá Illyefalvi Istvánnak az ökumenikus zsinatokról szóló tézisével (Kassa 1668, **3421**).

Mindennek magyarázata a mű elején olvasható egy latin nyelvű részletben (23–24). Ebben a részletben ugyanis Dobraviczai elbeszéli, hogy Czeglédi azért nem válaszolt az *Ispitály*ra (**3154**), mivel annak megjelenése után a nádor, azaz Wesselényi Ferenc kívánságának megfelelően Johann Rottall, Kassára küldött királyi megbízott és Dobai Székely András, Abaújvár megyei esküdt, a kassai református gyülekezet kurátora megintette, hogy a jövőben ne adjon alkalmat arra a jezsuitáknak, hogy szitkokat írjanak ellene. Ugyanekkor a jezsuitákat is figyelmeztették, hogy ne kisebbítsék Czeglédi jó hírét, amit ha mégis megtesznek, Czeglédi is érvényesítheti a talio (szemet szemért) elvét. Minden bizonnyal e figyelmeztetés miatt szakadt félbe Czeglédinek Csernátfalvi Istvánnal folytatott vitája is (vö. **3147**). Most azonban megszegték a megállapodást a jezsuiták. A szövegkörnyezetből következően elsősorban Patakról adtak ki *mocskolódás*t Czeglédi ellen (vö. 2). Ez célzás az *X, ut tök*re (**3347**), amelynek szerzője, Sámbár ekkor Patakon működött. Mivel korábban nem tehette – írja Czeglédi –, most kénytelen felelni mindarra, amely annak idején az *Ispitály*ban (**3154**) volt olvasható, bár az erre adandó részletes választ a készülőfélben lévő *Sion vára* (RMK I 1187) tartalmazza majd.

A *Redivivus Jáfetke* tartalmát részletesen ismertette M. Nagy István: (Czeglédi 72–79).

E nyomdahelyének feltüntetése nélkül megjelent kiadványt már Szabó Károly (RMK I 1082) és Ján Čaplovič is (646) a kassai nyomda termékének tartotta. Álláspontjukat a nyomdai anyag vizsgálata megerősítette (OSzKÉvk 1981: 359, Galli Katalin – Pavercsik Ilona és MKsz 2005: 299, 407, V. Ecsedy Judit). A nyomtatás költségeit az *Ajánló levél* szerint nagyobbrészt Kapi György viselte.

Cf. **2889**, **3080**!, **3154**, **3347**, **3421**, –, →

In 9 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Theol Prot, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Prešov *Scient* – Sárospatak *Ref*

3514

FABRICIUS, Joannes: Dissertatio apologetica, in qua Theses prooemiales controversiarum fidei Matthiae Sambar, in collegio Cassoviensi Iesuitico controversiarum professoris ordinarii examinantur, discutiuntur et refutantur. Conscripta a m. Iohanne Fabricio, gymnasii Cassoviensis Catholico-Lutherani rectore et prof. primario. [Cassoviae] MDCLXIX [vidua Türsch? Erich?].

„A–C" variáns: [ ]^{1}, A^{4}–M^{4} = [49] fol. – 4° – Init.

„D" variáns: [ ]^{2}, A^{4}–M^{4} = [50] fol. – 4° – Init.

RMK II 1180 – Čaplovič 1229

Evangélikus hitvitázó teológiai tézisek. – A címlap hátán olvasható ajánlás négy változatban ismeretes: *Viro ... Johanni Friwalsky ... contubernii comitatus Liptoviensis seniori, ecclesiaeque Teuto-Lipczensis antistiti ... , nec non ... ejusdem contubernii decanis et assessoribus ... fautoribus et amicis* (A-variáns). – *Viro ... Georgio Raphanidi, ... contubernii comitatus Arvensis seniori, ecclesiaeque Duboviensis pastori ..., necnon ... ejusdem contubernii decanis et assessoribus ... fautoribus et amicis* (B-variáns). – *Viris plurimum reverendis. ... Johanni Barthio, ecclesiae Sempronienſis Germanico–Lutheranae antistiti ..., Matthiae Langio, ejusdem ecclesiae pastori, vicinarumque seniori ..., Christophoro Sobitschio, ejusdem ecclesiae pastori ... gymnasiorumque inspectori ..., Paulo Köwesdi, ecclesiae Sempronienſis Hungarico-Lutheranae pastori ..., Christophoro Lenero, ecclesiae Gynsiniensis Hungarico-Lutheranae pastori...* (C-variáns). – A negyedik változatban a címlap hátán három bibliai és egy *Chrysostomus*-idézet figyelmeztet a Szentírás állandó tanulmányozására és olvasására. Ezzel szembeállítva pedig egy-egy idézet VIII. Kelemen pápától és *Hosius*tól, amelyek a laikusok számára nem javasolják a Biblia olvasását. Ebben a variánsban a címlap után még egy levél található, amelyen hosszabb szöveges ajánlás olvasható: *Eminentibus tredecim comitatuum Superioris Hungariae statibus, principibus, praelatis, baronibus, nobilibus, regiisque ac liberis civitatibus* ... címezve (D-variáns). Az aláíró mind a négy variánsban *M. Johannes Fabricius, gymn. Cassov. Catholico-Lutherani rector et professor primarius*. A mű élén rövid bevezetés olvasható: *Dissertatio theologica, prooemialibus doct. Matthiae Sambar Jesuitae thesibus opposita* (A_1ab). A főrész két *thesist* foglal magában. Az első kiemelt címe: *Theses prooemiales seipsas evertunt* (A_1b–A_3b). Ez három pontból *I–III* áll. A második címe: *Theses secunda*. IV. *Theses Prooemiales fidem pontificiam et infallibilitatem pontificis Romani evertunt* (A_3b–M_4b). Ez a *IV–XLV*. pontot tartalmazza. Az utolsó három sorban az *Errata*, a sajtóhibák javítása olvasható.

Joannes Fabricius, a kassai evangélikus gimnázium rektora ezekkel a tézisekkel felelt Sámbár Mátyás jezsuita professzor *Theses controversiarum fidei prooemiales* című, ugyanezen évben Kassán megjelent munkájára (**3526**), amely a hit, a kijelentés, annak értelmezése és az egyház kérdéseinek összefüggéseit tárgyalta. A következő évben válaszként Sámbár ismét megjelentette feljebb említett téziseit (**3639**). Debrődi János pedig, aki a tézisek megvitatásában vizsgázóként vett részt, *Refutatio logodaedalorum Joannis Fabritii...* címmel felelt (**3635**).

Szabó Károly (RMK II 1180) és Ján Čaplovič (1229) e tézisfüzetet lőcsei kiadványnak tartotta. A nyomdai anyag vizsgálata azonban egyértelműen bizonyította, hogy valójában a kassai városi nyomdában készült (Pavercsik Ilona megállapítása). Megjelenésére október-november folyamán kerülhetett sor (vö. **3526**), tehát abban az időszakban, amikor már Ericus Erich irányította a műhelyt.

A kassai nyomdát 1669 folyamán Ericus Erich vette át Susanna Türschtől, Johann David Türsch özvegyétől. A május 10-én megvédett vizsgatéziseket (**3533**) még Türsch özvegye jegyezte, a júliusiakat (**3534**) már Erich, aki 1669–1674 között vezette a kassai nyomdát. Egyes 1669-es nyomtatványoknál azonban nem lehet eldönteni, hogy még az özvegy, vagy már Erich idejében készültek-e.

Cf. **3526**!, –, **3639**, **3635**, **3637**, **3634**, →

Bratislava *Acad* ① (D-variáns) – Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) ① (C-variáns)

3515

ILLYEFALVI István: A' harom idvösseges kerdes igassága ellen költ Bányász csákánynak tompitasa, avagy Vásárhellyi Matkó István hazugságinak (kiket tisztelendö professorom ellen irt vala) másodszori meg-torkolása, kiböl mind a' Görcsös botok, mind a' Czigány pallérozások, mind az Igasságra vezérlő kalauz ellen való rothatt Istápok, mind az gyermeki Japhetkék könnyen meg-czáfoltathatnak. Irta Illyefalvi Istvan, kassai Kisdianum seminarium-béli philosophus és theologus. Cassan MDCLXIX [vidua Türsch? Erich?].

(*)^4–(***)^4, A^4–Z^4, Aa^4–Uu^4 = [24] + 343 + [1] pag. – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK I 1083 – Čaplovič 647

Katolikus vitairat. – A címlap alján az impresszum fölött kicsiny fametszet két alakot (valószínüleg Jánost és Máriát) ábrázol, akik a megfeszített Krisztus keresztje tövén imádkoznak. A metszet mellett balról és jobbról kétsoros vers, amelynek kezdő szavai: *Krisztusnak sz. képét*. A címlap hátán bibliai idézet, valamint egy-egy *Irenaeus*-, *Cyprianus*-, *Hieronymus*-, *August*(inus)- és *Calvinus*-idézet olvasható. Az ajánlást *A tekintetes ... krompáki Hollo Sigmondnak, ... király urunk ... udvari hívének és a szepesi nemes kamara tanácsának* ((*)$_2$a–(*)$_3$a) címezte *Illyefalvi István*. Benne patrónusát olyan hollónak mondja, aki a lelki szárazság idején sok Illyéseket táplál a kassai *Kisdianum seminarium*ban. Ezután részletes tárgymutató következik: *Lajstroma a könyvben foglalt derekasb dolgoknak* ((*)$_3$b–(**)$_4$b), majd az *Elöljáró beszéd* olvasható ((***)$_1$a–(***)$_4$b). A főrész, amelynek élőfeje: *Matkó hazugságinak második megtorkolása* (1–343), három *kérdés*re tagolódik*: Első kérdés. Igaz-é a lutter- és cálvinista vallás?* (1–53); *Második kérdés. Csak a pápista hit igaz-é?* (53–141); *Harmadik kérdés. A pápisták ellenkeznek-é a Szentírással, avagy inkább a lutherek és cálvinisták?* (141–336). A záró részek sorrendje: *Az egész könyvnek befejezése. A lutter- és cálvinista prédikátorok dolgaiban többi között kettőn csodálkozom* (337–343), ennek végén *O. A. M. D. G.* (Omnia ad majorem Dei gloriam) rövidített jelmondat és záródísz látható, az utolsó lapon pedig *A nyomtatásban esett fogyatkozások igazítása* található (Uu$_4$b).

Illyefalvi István (1650–1683 után) e művének megírása idején a kassai jezsuita akadémia hallgatója volt, 1675-ben kassai plébános, egri kanonok és szabolcsi főesperes gyanánt nevezi meg magát (RMK II 1357).

Ez a vitairata a Sámbár Mátyás 1661. évi *Három üdvösséges kérdés*e (**2997**) által elindított ún. felső-magyarországi hitvitának a katolikus záródarabja. Illyefalvi az ajánlásban elmondja, hogy munkáját inkább a katolikus tanítás apológiájának, mint a protestáns nézetek cáfolatául szánja. Az *Elöljáró beszéd*ben pedig így ír: *mivelhogy pedig csak ezekből a Matkó ellen való írásimból eléggé meghamisíttathatnak minden firkálási Pósaházinak, Czeglédinek és Némethinek, azt ítélém, hogy csak a Matkó neve forogjon könyvemben* ((***)$_3$a). Vagyis, bár Illyefalvi művét elsősorban Matkó István 1668. évi *Bányász csákány*ára (**3481**) írta válaszként, de elegendő feleletnek tartja a következő, egyébként e munka címszövegében ugyancsak megemlített református vitairatokra is: Pósaházi János: *Görcsös bot*... Patak 1669 (**3590**), Czeglédi István: *Redivivus Jáfetke*. Kassa 1669 (**3513**), Szathmárnémethi Mihály: *Igasság próbakövének nyert peri*. Sárospatak 1669 (**3592**). Ezek szerint e könyv, mivel az utóbbi munka ajánlása július 2-án kelt, 1669 második felében jöhetett ki a nyomdából. Illyefalvi azért vállalta magára professzora

helyett a válaszadást *mert a méltóságban lévő emberek itileti az volt, hogy pater Sámbárnak a kassai akadémiában oly tanítványi vannak, akik akármely anglicus, avagy wittebergicus professzornak is megfelelhetnek, annál is inkább Matkónak*... ((***)$_2$a-b).

Illyefalvi e munkájára protestáns válasz már nem született. Sámbár a *Három üdvösséges kérdés* harmadik, 1672. évi kassai kiadásában (RMK I 1127) még összegzőleg értékelte az általa elindított ún. felső-magyarországi hitvitát.

A kiadványt már Ericus Erich, az új kassai nyomdász készítette, mivel 1669 júliusától már bizonyosan ő vezette a nyomdát. (ld. **3514**).

Cf. **2997!**, **3149**, **3481**, **3590**, **3592**, **3513**, **–,** →

In 16 bibliothecis 18 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Košice *Scient* – Martin *Nat* – Nitra *Dioec* – Pécs *Univ* – Sárospatak *Ref*

3516

MISKOLCI [BODNÁR] Mihály: Draga kenet, az az oly predikáciok, mellyekben az eö meg-holt szerelmeseken bánkódo és magokbán keservesen sirankozo szemelyek szomoru lelkekben meg uyitatnak és vigasztaltatnak, mellyeket az neháj ... Hamvai Ferentz uramnak, ... Heves és Külsö Szolnok varmegyeknek vice ispannyanak meg hidegedet teste felet predikállot az fileki és más helybéli fö fö rendek elöt, mostan pedigh világra bocsatot az fileki helvetica confession levö gyülekezetnek meltatlan tanitoja, Miskolci Mihaly, anno 1669. April. Cassan MDCLXIX Ericus Erich.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky I 2061/268 ← MKsz 1879: 24 – Čaplovič 648

Református gyászbeszédek. – A címlap hátán bibliai idézetek. Az *Ajánló levél*ben a szerző az özvegyet, *Motsari Iudith*ot vigasztalta, aki több gyermekének halála után most férjét is elvesztette. Az ajánlás keltezése *Filek városában* 1669. április 29., aláírása: *Miskolci Mihaly* (A_2a–A_3a). A kiadvány két prédikációt tartalmaz, amelyet Miskolci Bodnár Mihály füleki református lelkész mondott el Hamvay Ferenc felett 1669. áprilisában. Az első gyászbeszédet a gyász helyes és illendő mértékéről tartotta *a meghidegedett testnek koporsóban való tételének alkalmatosságával a siralmas háznál* (A_3b–B_3a), a másodikat a halott *eltemetésének alkalmatosságával* ugyanott. Ez utóbbinak tárgya a gazdagságnál is többet érő jó hírnév, bibliai textusa Prov. 22: 1 (B_3b–C_4b). Mindkét prédikációhoz rövid *Elöljáró beszéd* is tartozik.

Miskolci Bodnár Mihály (1627–1675) 1652–1653-ban a leideni, a groningeni és a franekeri egyetemen végezte tanulmányait. Hazatérve Füleken lett református lelkész. A pozsonyi rendkívüli bíróság elítélte, és gályarabként halt meg 1675-ben. Franekeri teológiai disputációja (1653) megjelent nyomtatásban (RMK III 1836), Magyarországon pedig ez az egyetlen nyomtatott prédikáció ismeretes tőle.

Az elhunyt Hamvay Ferenc régi Gömör megyei család sarja volt. Heves és Külső-Szolnok vármegyében alispáni tisztet töltött be, s nagy támogatója volt a füleki református egyháznak.

A második gyászbeszéd tartalmáról ld.: Kecskeméti 172, 200.

A Nemzeti Múzeum könyvtárának unikum példányát először a Magyar Könyvszemle írta le (1879: 24), ez alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (Sztripszky I 2061/268).

1669 májusáig David Türsch özvegye vezette a kassai nyomdát, de júliusban már Ericus Erich (vö. **3534**). E nyomtatvány tehát az ajánlás keltezésénél valamivel később láthatott napvilágot.

Budapest *Nat* ①

3517

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis dispvtatio qvarta, quam in illustri gymnasio Eperiensi inclutorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum a. d. 19. Januarij anno C. MDCLXIL. publicae ventilationi sistit praeses, Samvel Pomarivs, ss. theol. d. et p.p., ipsiusq(ue) gymnasij moderator et director supremus et respondens Iohannes Hoffmannus Teuchello Schwartzburgico Thuringus. Habebitur in auditorio majori horis ab VIII. matutinis. Cassoviae (MDCLXIX) typis viduae Joh.-David Türsch.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4°

RMK II 1167 – Čaplovič 649

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tézisfüzet Pomariusnak az eredendő bűnről szóló, hat részből álló disputációsorozatának negyedik darabja. A kiadványnak ma három variánsa ismeretes. A címlap háta a példányok egy részében üres (A-variáns), más részükben szöveg nélküli ajánlás olvasható *Venerabili ... liberae regiaeque civitatis Eperiessensis ministerio, ... Johanni Sartorio, ecclesiae Germanicae pastori, caeterorumque inspectori ...; Iohanni Müllern, eccles. Germ. parochialis et filialis in Salinis Verbi Dei ministro; Georgio Cvriany, ecclesiae Hungaricae pastori; Iohanni Rosaidae, ecclesiae Sclavonicae pastori ... patronis* (B-variáns), illetve *viris ... nobilissimis ... Petro Iden ... regiae majestatis Svecicae consiliario et in dicasterio Wolgastano assessori, ... hospiti quondam suo beneficentissimo, Gottfried Rosenstocken consiliario electorali Brandenburgico et reipublicae Magdeburgensis consuli ..., Samueli Witten camerario supremo, Philippo Hermanno Baumgarten proto-secretario, Johanni Pohlmanno senatori, Dieterico Rolten senatori* – az utóbbi négy névre egyaránt vonatkozik a lapszélre nyomtatott birtokosjelző – *reipublicae Magdeburgensis* (C-variáns). A „B" és „C" variáns aláírója *respondens Johannes Hoffmannus, ss. theologiae studiosus*. Ján Čaplovič Martin Lauček kéziratára hivatkozva egy negyedik, ma példány alapján nem ismert variánsról is hírt adott, amelyben az ajánlás a következő személyekhez szólt: „Stephanus Fekete, ecclae ... Kűszögiens pastor secundarius, Valentinus Perenyei p.t. ecclae Pösseiensis [Posoniensis?] mysta, consistorii Aug. Confes. Trans-Danubiani notarius ... primarius, Johannes Ensel p.n. pastor ecclae. Meszlensis." Lauček feljegyzéséből azonban nem állapítható meg határozottan, hogy ez az ajánlás Pomarius az eredeti bűnről szóló disputációsorozata ezen negyedik vagy következő, ötödik (**3518**) tagjának élén állt-e. (Čaplovič 649, Lauček: Collectanea XIV fol. 19–20.) (D-variáns). A főrész *De natura peccati originalis disputatio I* belső címmel kezdődik és tizenhét paragrafust foglal magában az eredendő bűn kezdetéről (*principium*) (A_2a–C_4b).

Ezeket a vizsgatételeket a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján vitatták meg 1669. január 19-én. Az elnök Samuel Pomarius teológiaprofesszor és igazgató volt, a vizsgázó a türingiai születésű Johann Hoffmann.

Cf. **3520**!, **3411**!

Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) ② (B-variáns, töredékes címlappal) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Sibiu *Arch* ① (B-variáns) – Wittenberg *Ev* ① (C-variáns)
Olim: Akad (Budapest)

3518

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis dispvtatio qvinta, quam in illustri gymnasio Eperiessinensi inclytorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum a. d. 26. Februarii anno C. MDCLXIX. ventilandam publice proponit praeses Samvel Pomarivs, ss. theol. d. et p.p., dictiq(ue) gymnasii moderator et director supremus et respondens Nicolaus Pusoczi Muraiszombatiensis Trans-Danubianus, phil. et ss. theologiae studiosus. Habebitur in auditorio majori horis ab VIII. mat. Cassoviae (MDCLXIX) typis viduae Joh-David Türsch.
A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1168 – Čaplovič 650

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tézisfüzet Pomariusnak az eredendő bűnről szóló, hat részből álló disputációsorozatának ötödik darabja. A címlap háta a ma ismeretes példányok egy részében üres (A-variáns), más részükben szöveg nélküli ajánlás olvasható *Viris spectabilibus ... Balthasari Horvath Stansith de Gradecz, inclyti comitatus Scepusiensis jurato, primarioque assessori ...; Marco Horvath Stansith de Gradecz, comitatus ejusdem jurato assessori primario ...; Johanni Keczer de Lypocz, inclyti comitatus Saarosiens. jurato assessori primario; Johanni Görgöi seniori de eadem, comitatus Scepusiensis jurato assessori primario, ... moecenatibus et patronis* (B-variáns). A főrész *De natura peccati originalis disputatio V.* belső címmel kezdődik, és tizennyolc paragrafust (§) foglal magában az eredendő bűn hatásáról, Ádám és Éva megromlott természetének hajlamáról (de habitu corruptae naturae Adami et Evae) (A_2a–C_4b).

Ezeket a vizsgatételeket az eperjesi főiskolán vitatták meg 1669. február 16-án. A vizsgáztató Samuel Pomarius teológiaprofesszor és igazgató, a vizsgázó a muraszombati születésű Pusóczi Miklós volt.

Cf. **3520**!, **3411**!

Budapest *Ev* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ②* (A-variáns) ① (B-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Sibiu *Arch* ① (B-variáns) – Wittenberg *Ev* ① (A-variáns)
Olim: Akad (Budapest)

3519

POMARIUS, Samuel: De natvra peccati originalis dispvtatio sexta, quam in illustri gymnasio Eperiensi inclutorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum a. d. 27. Martij anno C. MDCLXIX. publicae ventilationi com(m)ittit praeses Samvel Pomarivs, ss. theol. d. et p.p., gymnasij dicti moderator et director supremus et respondens Iohannes Braxatoris Banovicensis, philos. et ss. theol. studiosus, alumnorum senior. Habebitur horis locoque consuetis. Cassoviae (MDCLXIX) typis viduae Joh. David Türsch.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1169 – Čaplovič 651

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tézisfüzet Pomariusnak az eredendő bűnről szóló, hat részből álló disputációsorozatának hatodik, vagyis utolsó darabja. A címlap háta a példányok egy részében üres (A-variáns), más részében ajánlás szól *Viro ... integerrimo dn. Johanni Sinapio, pastori in libera regiaeque civitate Trenchiniensi primario, ... ejusdemque scholae inspectori, ... patrono ...; ut et magistratui politico ... ejusdem reipublicae ... viris ... Michaelis Wranai, judici primario; Danieli Lipski, Georgio Szilvai, Michaeli Svlianski, Danieli Petrovitio, Johanni Zahronski, Andreae Portitoris, Stephani Demian, Isaaco Uyheli, Jacobo Bohuss, Michaeli Liptai, Johanni Nigrini, ... denique Iohanni Raymanno, notario comitatus Trenchiniensis substituto, nec non reipub. praenominatae jurato notario ... moecenatibus....* Aláírója: *Respondens, Iohannes Braxatoris Banovicensis v. g. d. cliens humilimis* (A_1a) (B-variáns).

A főrész *De natura peccati originalis disputatio VI.* belső címmel kezdődik és nyolc paragrafust foglal magában az eredendő bűn terjedési módjáról és közvetítő eszközéről, a testi nemzésről (modum et medium propagandi, carnalis generatio) (A_2a–B_4b). A kiadványt *Mantissa ad disputatio IV. § 18.* zárja (B_4b–C_2a), amely Pomarius disszertációsorozatának negyedik darabjához tartalmaz kiegészítést (vö. **3517**). Az utolsó lap üres.

Ezeket a vizsgatételeket az eperjesi főiskolán vitatták meg. A vizsgáztató Samuel Pomarius igazgató, a teológia professzora volt, a vizsgázó a báni születésű Joannes Braxatoris.

Cf. **3520**!, **3411**!

Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Sibiu *Arch* ① (B-variáns) – Wittenberg *Ev* ① (A-variáns)

Olim: Akad (Budapest)

3520

POMARIUS, Samuel: Hexas dispvtationvm theologicarvm de natvra peccati originalis in illvstri statvvm Hvngariae Avgvstano-evangelicorvm Eperiessensi gymnasio a. C. 1668. et 1669. publice habitarum, autore et praeside Samvele Pomario, ss. theol. d. eivsdemqve et lingvarvm orientalivm p.p. primario, dictiq(ue) Athenaei moderatore ac directore supremo. Cassoviae (1669) [vidua Türsch? Erich?]

A^4–C^4, A^4 B^4, A^4–C^4, A^4 B^4 C^2, A^4–C^4, A^4–C^4, A^4 B^4 C^2 = [12] + [8] + [12] + [10] + [12] + [12] + [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1170 – RMK II 1127 – RMK II 1128 – RMK II 1129 – RMK II 1167 – RMK II 1168 – RMK II 1169 – Čaplovič 652 – Čaplovič 225 – Čaplovič 226 – Čaplovič 227 – Čaplovič 649 – Čaplovič 650 – Čaplovič 651

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – Samuel Pomarius az eperjesi főiskola főigazgatója, a teológia és a keleti nyelvek professzora 1668. szeptember 22. és 1669. március 27. között hat ízben tűzött ki vizsgatételeket az eredendő bűnről. A tézisfüzet-sorozat első három darabját Bártfán nyomtatták ki 1668-ban (**3411**, **3413**, **3414**), a második hármat Kassán 1669-ben (**3517**, **3518**, **3519**). A disputációsorozat elé ugyanebben az évben közös címlapot és ajánlólevelet nyomtattak, s a hat disputációt a bevezetéssel egybekötve egyetlen közös kiadványként is forgalomba hozták.

A közös címlap hátán és a következő lapon szöveg és aláírás nélküli ajánlás szól a felsőmagyarországi szabad királyi városok evangélikus lelkészei kontuberniumának: *Venerabili regiarum liberarumque civitatum in partibus superioribus regni Hungariae contubernio, ... viro d. m. Michaeli Liffmanno, capiti et superintendenti ecclesiae German. in metropoli Cassovia pastori, ... gimnasii inspectori ...; ... viris m. Adamo Kyss, ecclesiae Hungaricae Cassoviensis; m. Christiano Seelmanno, ecclesiae Leutschoviensis; Martino Pfeiffero, ecclesiae Barthphensis; Johanni Sartorio, ecclesiae Eperiensis, compatri ...; Iohanni Regio, ecclesiae Cibiniensis; m. Thomae Greeb, ecclesiae Kesmarcensis; Jacobo Quirini, ecclesiae Saarossiensis pastoribus primariis, ecclesiarumque et scholarum ... inspectoribus. Reverendis item ... viris, m. Christiano Eccardo, eccl. Cassoviensis Germ.; m. Joachimo Erythraeo, eccl. Leutschov. Germ; Jacobo Zabelero, eccl. Bartphensis Germ.; Martino Adamo, eccl. Leutschoviensis Germ.; Johanni Müllero, eccl. Eperiensis parochialis German. et filialis in Salinis; Adamo Pitto, ecclesiae Cassoviens. Hungaricae; Georgio Curianyi, eccles. Eperiensis Hungaricae; Stephano Gasparo Köszegy, eccl. Cassov. Hung.; Andreae Varalljai, ecclesiae Sarossiensis; Georgio Fischero, eccl. Cassoviens. Sclavonicae; Augustino Lazari, eccl. Leutschov. Sclavonicae; Paulo Krey, ecclesiae Bartphensis Sclavonicae; Johanni Rosaidae, eccl. Eperiensis Sclavonicae; Andreae Galli, ecclesiae Cibiniens. Sclavonicae; Augustino Serpilio, eccl. Kesmark. Germanico; Johanni Gamio, ecclesiae Kesmark. Sclavon.; Georgio Wolfgango, ecclesiae Nagybaniensis; Martino Novak, ecclesiae Also-Metzenseiffiensis pastoribus secundariis, symmystis, diaconis, verbique divini ministris, ... in Christo Jesu fratribus meis* (A_1a–A_2b).

A közös, személytelenített ajánlás szövege *Gratiam et pacem ab eo, qui est et qui erat, et qui venturus est... Maxime reverende ... episcope, reverendi ... pastores et symmistae ... amici et in Christo fratres* köszöntéssel és megszólítással kezdődik, aláírása az utolsó lapon *Devotus cultor et precibus ac officiis perpetuis addictus Samuel Pomarius d.* (A_2b–C_4b). Benne Pomarius az

1668. március 6-9-én tartott kassai evangélikus zsinat eseményeiről számol be. Ennek keretében tárgyalja a Leonard Stöckel által szerkesztett, az öt felső-magyarországi szabad királyi városban százhúsz éve érvényben lévő *Pentapolitana Confessio* (Kassa 1613, **1053**) és a *Formula Concordiae* magyarországi elfogadásának történetét, továbbá a magyarországi evangélikus egyháznak az 1610. évi zsolnai (Bártfa, **987**–**988**) és 1614. évi szepesváraljai (Lőcse, **1073**) zsinaton végbement megszervezését. Művét hálából ajánlja a megszólított személyeknek, mivel azok a kassai zsinaton befogadták őt a kontuberniumba és felruházták a tagsággal járó privilégiumokkal.

A közös, összefoglaló címlap és ajánlás után nyilván a megjelenés sorrendjében következett az egyesével készült hat tézisfüzet. Leírásukat ld. a **3411**, (**3412**), **3413**, **3414**, **3517**, **3518** és **3519** számú tételekben. Az egyes disputációknak elvileg bármely variánsa, illetve az első disputáció esetében (**3411**, **3412**) bármely kiadása részévé válhatott a közös kiadásnak. Többnyire azonban az ajánlás nélküli változatok példányait tehették félre ehhez a gyűjteményhez.

Pomarius disputációsorozatából jelenleg két olyan példány ismeretes, amely a kiadványnak mind a két részét, tehát a közös címlapot és ajánlást, továbbá mind a hat tézisfüzetet magában foglalja. Kérdéses, hogy ezek kiadói kolligátumok, vagy később kötötték őket egy kötetbe, ezért az együttes kiadás egyes tagjai az önálló disputációkiadások példánykimutatásaiban is szerepelnek.

A kiadványról nem dönthető el, hogy még Türsch özvegye, vagy már Ericus Erich, az új kassai nyomdász készítette-e (ld. **3514**).

Cf. **3411**, **3412**, **3413**, **3414**, **3517**, **3518**, **3519, –**

Teljes kolligátum: Budapest *Nat* ① – Wittenberg Ev ①
A bevezető rész: Budapest *Acad* ① – Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ① ①

A régi római keresztyén hitnek igaz próbaköve. Kassa 1669. – Vide **3525**

3521

»SÁMBÁR Mátyás: Animadversio ad Theses d. Zabanii opposita altera. Cassoviae 1669 Erich.«

Katolikus vitairat. – Samuel Pomarius híradása szerint (**3559**: A_3a) Sámbár Mátyás, kassai jezsuita professzor három röpirattal (**3522**, **3521**, **3523**) válaszolt Isaacus Zabaniusnak, az eperjesi főiskola professzorának azokra a téziseire, amelyeket az ő korábbi vizsgatételei (**3526**) ellen 1669. szeptember 30-án tartott iskolai vizsgájára nyomtattatott ki *Disputatio I. theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita* címmel (**3535**). Sámbár ezen második *Animadversio*jának egykori létezését közvetlenül Zabanius újabb viszontválasza, az impresszumában 1669. október 5-re keltezett *Animadversio inanima altera ... a Matthia Sambar ... exclusa* bizonyítja (**3527**).

Mivel Zabaniusnak Sámbár első *Animadversio*jára (**3522**) adott válaszának (**3528**) az impresszumában 1669. október 1-jei keltezés olvasható, az erre a második *Animadversio*ra adott feleletében pedig október 5-i (**3527**), Sámbár ezen második *Animadversió*ja október 2-án vagy

3-án készülhetett el, minden bizonnyal Sámbár összes többi vitairatához hasonlóan a kassai városi műhelyben.

Cf. **3526**!, **3535**, **3522**, **3528**, –, **3527**, **3523**, **3536**

3522

»SÁMBÁR Mátyás: Animadversio ad Theses d. Zabanii opposita prima. Cassoviae 1669 Erich.«

Katolikus vitairat. – Sámbár Mátyás kassai jezsuita professzor három röpirattal válaszolt (**3522**, **3521**, **3523**) Isaacus Zabaniusnak, az eperjesi evangélikus főiskola professzorának azokra a téziseire, amelyeket Zabanius 1669. szeptember 30-án tartott iskolai vizsgájára nyomtattatott ki *Disputatio I. theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita* címmel (**3535**). Sámbárnak ezeket a válaszait korábban nem tartotta számon a bibliográfiai szakirodalom. Emléküket Samuel Pomarius eperjesi első professzor *Vindiciae articuli VII. A(ugustanae) C(onfessionis) de ecclesia* című, 1669. október 31-ére elkészített vitairata (**3559**) és Zabanius újabb viszontválaszai őrizték meg (**3528**, **3527**). Pomarius a következő összefüggésben említette Sámbár feleleteit: *Nondum respondit ordine provocator* [ti. Sámbár] *ad Theses d. Zabanii oppositas, sed tribus tantum in chartis volantibus Animadversionum nomine inscriptis, et jamtum plene a ... Zabanio refutatis, saltu hinc inde facto, excerpsit et exagitavit, quidquid libuit* (**3559**: A_3a). Tehát Sámbár nem adott rendszeres választ Zabanius tételeire, hanem három röpiratban fűzött megjegyzéseket egyes részleteihez. Jogosan feltételezhető, hogy Pomarius az idézett helyen három nyomtatott röpiratról beszél. Zabaniusnak az első két röpiratra adott nyomtatott válasza ugyanis ma példány alapján is ismeretes (**3528** és **3527**). A harmadikra pedig szintén ő felelt feljebb említett tételei 1669. november 27-én megvitatott második részének *Prooemium*ában (**3536**).

Sámbár ezen első *Animadversio* egykori létezését közvetlenül Zabanius 1669. október 1-re keltezett viszontválasza bizonyítja (**3528**). Ebből következik, hogy szeptember utolsó napjaiban jelenhetett meg, még Zabanius tételei első részének (**3535**) szeptember 30-i megvitatása előtt. 1665 után Sámbár minden példány alapján ismeretes vitairata a kassai nyomdában készült, ezért megalapozottan feltételezhető, hogy ez a röpirat is ott jelent meg.

Cf. **3526**!, **3535**, –, **3528**, **3521**, **3527**, **3523**, **3536**

3523

»SÁMBÁR Mátyás: Animadversio ad Theses d. Zabanii opposita tertia. Cassoviae 1669 Erich.«

Katolikus vitairat. – Samuel Pomarius híradása szerint (**3559**: A_3a) Sámbár Mátyás, kassai jezsuita professzor három röpirattal válaszolt (**3522**, **3521**, **3523**) Isaacus Zabaniusnak, az eperjesi evangélikus főiskola professzorának azokra a téziseire, amelyeket az ő korábbi vizsgatételei (**3526**) ellen 1669. szeptember 30-án tartott iskolai vizsgájára nyomtattatott ki Zabanius

Disputatio I theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... címmel (**3535**, vö. még **3522**). Sámbár ezen harmadik röpiratának, az *Animadversio tertiá*nak egykori létezését közvetlenül Zabanius viszontválasza bizonyítja. Zabanius ugyanis említett disputációja 1669. november 27-én megvitatott második részének, a *Disputatio theologica II*-nak a *Prooemium*ában beszámol arról, hogy Sámbárnak a tézisek első részére adott, ide-oda ugrándozó válaszaiból az első kettőre már megfelelt, a harmadikra pedig most kíván válaszolni: *Quia vero secundum quoque ejus* (ti. Sámbárnak a) *saltum, fraeno responsionis nostrae, jam ante sustinuimus: restat, ut tertium, hac occasione, prooemii loco, sufflaminemus* (**3536**: A_2a-b). Ezek után a *Prooemium* az *Animadversio tertia* hét állításával vitázik.

Mindez alapján kétségtelen Sámbár harmadik *Animadversió*jának egykori létezése. Minden bizonnyal ez is a kassai városi nyomdában készült Sámbárnak ez idő tájt kinyomtatott összes, példányból is ismert vitairatához hasonlóan. A nyomtatásra 1669. október első felében kerülhetett sor. Sámbár második *Animadversió*ja ugyanis valószínűleg október 2. és 4. között jelent meg (**3521**). Pomarius pedig úgy számol be Sámbár és Zabanius háromszori iratváltásáról, hogy az már Sámbár *Ecclesia Dei vivi* című művének (**3524**) október 24-e körüli megjelenése előtt lezárult.

Cf. **3526**!, **3535**, **3522**, **3528**, **3521**, **3527**, –, **3536**

3524

»SÁMBÁR Mátyás: Ecclesia Dei vivi columna et firmamentum veritatis 1. Tim. 3: 15. Hanc firmitatem falso derogat ecclesiae Samuel Pomarius Lutheranae Eperiessensis scholae moderator per Theses ac [!] diem 4 Octobris propositas. [Cassoviae] 1669 [Erich].«

»[ ]^6 = [6] fol.«

Katolikus vitairat. – E példány alapján ismeretlen kiadványról korábban még nem adott hírt a bibliográfiai szakirodalom. Sámbár Mátyás kassai jezsuita ezt az írását Samuel Pomarius eperjesi professzornak az egyház kérdésköréről 1669. október 4-én kibocsátott iskolai vizsgatételei ellen adta ki (vö. **3507**). Sámbár munkájának emlékét csupán Pomarius október 31-re elkészített viszontválasza őrizte meg (**3559**). Pomarius ebben elmondja, hogy Sámbár az eperjesi evangélikus iskola professzorait is meghívta a hitviták döntőbírájáról 1669. augusztus 28-án Kassán tartott nyilvános iskolai vizsgára. Ők azonban nem mentek el erre a vitatkozásra, de Isaacus Zabanius professzor nyomtatásban felelt (**3535**) Sámbár ugyancsak nyomtatásban kibocsátott téziseire (**3526**). Pomarius maga pedig Sámbár nevének említése nélkül, minden közvetlen polémia kerülésével bocsátotta ki a vita tárgyához egyébként szorosan kapcsolódó nyomtatott vizsgatételeit (**3507**). Sámbár ezek ellen is felvette a küzdelmet, amint erről Pomarius beszámol: *emisso nempe superiori hebdomada absque mentione loci et typographi sesquiduernione ..., cui hoc lemma praescripsit*: ld. az e tétel élén álló címleírást (**3559**: A_3a–b).

Az eddigiek alapján kétségtelen Sámbár ezen vitairatának egykori kinyomtatása, bizonyos továbbá, hogy a Pomarius 1669. október 31-re elkészült viszontválaszát megelőző héten, október 24. körül jelent meg. Nem tüntette fel sem kinyomtatása helyét, sem nyomdászát, és másfél duerniót, azaz három levélpárt tartalmazott. Az 1660-as évek második felében Sámbár összes

hitvitairatát a kassai városi nyomda adta ki, ezért bizonyosnak tekinthető, hogy ezt a munkáját is ebben a műhelyben állították elő. 1669 második felében a kassai nyomdát már Ericus Erich vezette (ld. **3514**).

Cf. **3526**!, **3507**, –, **3559**, **3629**

3525

»[SÁMBÁR Mátyás:] A' Régi Római Keresztyén Hitnek igaz Próbaköve: melylyel valami Gönczi rosz Próba-kö, merö porhányu Czigány Palla kinek lenni meg mutattatik: kivel Nemethi Mihaly a' Calvinista uj Vallást a' Római Sz: Régiségnek vén szakálával ösziteni, akarván kopasz Vallását, nyilvábban ki-jelenti. Kassa 1669 [vidua Türsch].«

»? + 1–168 + ? pag. – 8°«

RMK I 1084 – Čaplovič 636 – Čaplovič 2592

Katolikus vitairat. – E példány alapján ma nem ismeretes katolikus vitairat válasz volt Szathmárnémethi Mihály gönci rektor 1668 szeptemberében Patakon kinyomtatott *Igazság próbaköve* című munkájára (**3483**). Címét Szathmárnémethi viszontválasza őrizte meg a fent olvasható formában (**3592**: 1) s ebből lehet szerzőjére, tartalmára és beosztására, valamint terjedelmére is következtetni. A munka élén *Elöljáró beszéd* állt, amely Pál apostolnak a rómaiakhoz írott levele alapján kívánta bizonyítani „a reformata ecclesia" újságát (vö. **3592**: 12–42). Ezután már számozott lapokon *Elöljáró paragrafusok* következtek, összesen 12. Ezekkel a katolikus egyház régiségét igyekezett a szerző igazolni (1–40; vö. **3592**: 42–104). A mű törzse kilenc *rész*ben törekedett cáfolni Szathmárnémethi vitaindító írását (41–kb.129; vö. **3592**: 104–224), történeti érvelésében erősen támaszkodva a gönci krónikára, vagyis Székely István 1559-ben Krakkóban megjelent *Chronica*jára (**156**). A főrész végén állt a *Toldalék* (kb.130–168; vö. **3592**: 224–266), amely két kérdést foglalt magában: *I. A reformátusok ecclesiája eretnek-é, és annak tudománya s hiti eretnekség-é?* (vö. **3592**: 224). Ebben a szerző többek között „*öt zsíros koncot*" sorolt fel a református tanításból annak bizonyítására, hogy a kálvinisták és prédikátoraik csupán haszonlesésből és a könnyű élet utáni vágyból követik vallásukat. *II. A reformátusok hittől szakadtak-é, és azoknak tudománya hittől szakadás-é, hogy az új római ecclésiától elszakadtak?* (vö. **3592**: 244). Az egész kötetet *Seculumos biz*onyságok zárták, amelyek terjedelme egy vagy legfeljebb néhány lap lehetett (vö. **3592**: 270).

Már Zoványi Jenő véleménye szerint is a szerző „minden valószínűség szerint" Sámbár Mátyás volt, „akinek Czwittingernél *Apologia pro vetustate fidei catholicae* címmel 1669-re tett (magyar nyelvű) műve ... tárgya ... teljesen megfelel a mű címében foglaltaknak" (Czvittinger: Specimen 322, Theologiai Szemle 1925: 269). Ez a XVII. századi jezsuita bibliográfiai hagyományból származó adat (vö. Sotvellus 599) megerősíthető. Szathmárnémethi válaszában ugyanis elmondta, hogy ellenfele hatvan év körüli élemedett ember, akit gyermekségétől fogva ismer, de nem akar megnevezni, s hogy ő volt a *Három idvességtelen kérdés* szerzője (vö. **3592**: 11 és 170). Mindez ráillik Sámbárra, akinek *Három idvességes kérdés* című munkája 1661-ben Nagyszombatban és 1665-ben Kassán is megjelent (**2997** és **3205**). Ján Čaplovič szintén azt feltételezte, hogy e mű azonos a jezsuita hagyományban szereplő *Apologia pro vetustate fidei*

catholicae-vel, s hogy szerzője Sámbár Mátyás volt (636). Ennek ellenére az *Apologiát* hely és év nélküli önálló, magyar nyelvű kiadványként is felvette bibliográfiájába (2592). A fentiek tükrében azonban nincs olyan ok, amelynek alapján az *Apologiát* az itt leírt munkától különböző kiadványként kellene számon tartani.

Sámbár e munkáját Szabó Károly 1669. évi nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 1084). Álláspontja megerősíthető. Ugyanis Szathmárnémethi Mihály vitaindító művének, az *Igazság próbakövé*nek (**3483**) előszava 1668. szeptember 25-én kelt. Sámbár ezen feleletére adott viszontválaszában (**3592**) pedig arról számol be, hogy a feleletből 1669. március 13-án kapott kézhez példányt, tehát Sámbár munkáját e két időpont között nyomtatták ki. Mivel azonban Nathanael Sotvellus feljebb hivatkozott, igen megbízható, kortárs bibliográfiája 1669. évi kiadványként írja le ezt a vitairatot, az 1669. évi nyomtatási év fogadható el. El kell tehát vetni Révész Kálmán módosítását, amely szerint már 1668-ban kijött a sajtó alól ez a munka (MKsz 1881: 335). Révész érvelése azon alapult, hogy Pósaházi János *Görcsös bot* című, évszám nélküli, de a szakirodalom által egyöntetűen 1668. évinek tartott vitairatának (**3590**) 28. lapján már hivatkozott erre a munkára: *De harmadszor is üsd pofon magadat, mert te avagy ti írástok a Régi Hitnek Próbakövében fol. 43., hogy az egész világon (tudniillik a pápistaságban) gyakorlása vagyon a képek tiszteletinek*. Szathmárnémethi feljebb említett viszontválasza is bizonyítja, hogy Sámbár ezen elveszett munkájának 43. lapján valóban a képek tiszteletéről volt szó (vö. **3592**: 112). Mindez alapján azonban csak az tekinthető bizonyosnak, hogy Sámbár most tárgyalt művének megjelenése megelőzte a *Görcsös bot* kinyomtatását. A *Görcsös bot*ról azonban, szemben a korábbi szakirodalom álláspontjával, megalapozottan feltételezhető, hogy csak 1669 első hónapjaiban hagyta el a sajtót (vö. **3590**).

Szathmárnémethi válasza többször is *Kassai új próbakő*nek nevezi az általa cáfolt iratot (**3592**: A_3a, A_4a, 2. etc.), ezért már Szabó Károly is kassai nyomtatványnak tartotta e művet. Mivel Sámbár többi hitvitairata is ugyanitt jelent meg, többnyire 8° formátumban (pl. **3155**, **3347**), joggal feltételezhető, hogy ezt is itt nyomtatták, valószínűleg ugyanebben a formátumban. A kinyomtatás feltételezett időpontjában, az 1669. év első hónapjaiban a kassai nyomdát Türsch özvegye vezette (ld. **3514**).

Cf. **3483**, –, **3592**, →

3526

SÁMBÁR Mátyás: Theses controversiarum fidei prooemiales et simul compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo, tribus Luthero-Calvinicis gymnasiis, Cassoviensi, Eperiesiensi, Patakiensi ad discutiendum propositae in alma episcopali universitate Cassoviensi Societ. Iesu a r. d. Joanne Debrödi, aa. et philos. magistro et ss. theolog. auditore ex seminario Kisdiano sancti regis Ladislai, praeside r. p. Matthia Sambar, e Societ. Jesu, philos. doctore et Sacrae Scripturae controversiarumque professore ordinario. [Cassoviae] MDCLXIX [Erich].

A^{12}–D^{12} E^6 = [54] fol. – 12° – Init.

RMK II 1166 – Čaplovič 653

Katolikus hitvitázó teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán Augustinustól kettő, Tertullianustól egy idézet olvasható. Az ajánlás Felső-Magyarország vármegyéinek és rendjeinek szól: *Dedicatio florentissimi olim regni Hungariae superiorum partium ... tredecim comitatuum statibus* (A_2a–A_3a). Aláírója *Joannes Debrödi*. Eszerint Magyarország régi, ötszáz évig fennálló egységét a régi igaz hit követésének köszönhette, ezt az utat ajánlják a jelen tézisek is. A dedikációt *Ad lectorem* címmel névtelen előszó követi (A_3b–A_4a), amely szerint a protestánsok egyik témáról a másikra ugráló vitamódszerével az igaz egyházról szóló tanítás kifejtésével lehet a legeredményesebben szembeszállni. A főrész huszonöt *Thesis*t foglal magában (A_4b–E_6b) a kijelentés, a hit és az anyaszentegyház egymáshoz való viszonyának összefüggéseiről. Lezárásként az utolsó néhány sor ismét Felső-Magyarország rendjeit szólítja fel a régi igaz hit követésére *Audistis haec superioris Hungariae status* kezdettel.

A fenti téziseket a kassai jezsuiták püspöki főiskoláján, amint ez Samuel Pomariusnak egy későbbi írásából kitűnik, 1669. augusztus 28-án vagy néhány nappal később, iskolai vizsga keretében tartott hitvitára bocsátotta ki az elnök Sámbár Mátyás, a Szentírás és a hitvitázás professzora (**3559**: A_2a és vö. **3524**). A vizsgázó Debrődi János, a Szent Lászlóról elnevezett kassai szeminárium teológushallgatója volt. A tételek témája a *VI. thesis* megjegyzése szerint (A_{12}b) ahhoz a szóbeli hitvitához kapcsolódott, amely az előző évben, 1668-ban zajlott le a kassai ferencesrendi kolostorban a kassai városi tanács előtt, Gabriel Ivul jezsuita professzor elnökletével és Joannes Fabriciusnak, a kassai evangélikus gimnázium rektorának a részvételével. A jelen tézisek megvitatására Sámbár meghívta az evangélikus eperjesi és kassai, valamint a református sárospataki iskola professzorait is. Az eperjesiek ugyan nem jelentek meg a vitán, de Sámbár téziseire Isaacus Zabanius és Samuel Pomarius is még ebben az évben nyomtatásban felelt (**3535**, **3536**, illetve **3559**). Hamarosan választéziseket bocsátott ki Joannes Fabricius is (**3514**). A sárospatakiaktól írásbeli felelet nem ismeretes. Az egész vita lezajlásáról ld. Theologiai Szemle 1934: 146–148, Zoványi Jenő.

A vita időpontjában, 1669 augusztusában a kassai nyomdát már átvette Ericus Erich, ez a kiadvány tehát már az ő sajtója alól került ki.

Cf. –, **3535**, **3507**, **3522**, **3528**, **3521**, **3527**, **3523**, **3524**, **3559**, **3536**, **3514**, **3639**, **3635**, **3637**, **3634**, **3629**, →

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Piar* ① (Sátoralja-újhelyi kegyesrendi ház) – Martin *Nat* ① ○

Olim: Nyitrai e. m. – Eperjesi franc. z.

3527

(ZABANIUS, Isaacus, sen.): Animadversio inanima altera, in catholicam Thesium prooemialium refutationem immatura maturitate a Matthia Sambar, controversista Cassoviensi exclusa. [Cassoviae] anno 1669. die 5. October [Erich].

$[\,]^2$ = [2] fol. – 12° – Orn.

Čaplovič 652b

Evangélikus vitairat. – A rövid vitairat Sámbár Mátyás, kassai jezsuita professzornak arra a példány alapján nem ismeretes röplapjára válaszol, amelyet második észrevételként, feltehetően *Animadversio altera* címmel bocsátott ki (**3521**) 1669. október legelső napjaiban Isaacus Zabanius eperjesi evangélikus professzor *Disputatio I. theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita* című, 1669. szeptember 30-án megvitatott vizsgatételei ellen (**3535**, vö. még **3522**). Zabanius most tárgyalt írása a *Titulus: Dissolutas chartas D. Sambar solvere non potuit* mondattal kezdődik, s a továbbiakban szövege a *Praefatio*, *Animadversio I*, *Animadversio II* és *Animadversio III* című részekre tagolódik, amelyek Sámbár cáfolni kívánt, elveszett röpiratának megfelelő, valószínűleg azonos című részeire válaszolnak.

A kiadványt először Ján Čaplovič írta le, de címének félreértése miatt Sámbár Mátyás munkájának tartotta (652b). A rövid vitairat, mint a fentiekből kitűnt, valójában Sámbárnak szóló újabb viszontválaszt tartalmaz. Szövege és a vita egész menete alapján kétségtelen, hogy szerzője Isaacus Zabanius volt.

A nyomdai anyag vizsgálata megerősítette Čaplovičnak azt a megállapítását, hogy a kiadvány a kassai városi nyomdában készült (Pavercsik Ilona megállapítása). Az impresszumban szereplő pontos dátum alapján a kassai nyomdát ekkor már Ericus Erich vezette.

Cf. **3526!**, **3535**, **3522**, **3528**, **3521**, –, **3523**, **3536**

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

3528

(ZABANIUS, Isaacus, sen.): Animadversio inanima, in refutationem Thesium prooemialium immatura maturitate a r. p. Matthia Sambar, e Societate Jesv Cassoviensi exclusa. [Cassoviae] anno 1669. die 1. October.

$(*)^6$ = [6] fol. – 12°– Orn.

Čaplovič 652a

Evangélikus vitairat. – A címlap hátán *Praefatio* olvasható, amelyet három *Animadversio I–III* követ ($(*)_2$a–$(*)_6$a), az utolsó lap üres.

Ez a rövid vitairat Sámbár Mátyás kassai jezsuita professzornak arra a példány alapján ma már nem ismeretes, első *Animadversió*jára felel (**3522**), amelyet Isaacus Zabanius, eperjesi evangélikus professzor *Disputatio I. theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita* című, 1669. szeptember 30-án megvitatott vizsgatételei ellen (**3535**) bocsátott ki.

A kiadványt először Ján Čaplovič írta le (652a), ám címét félreértve Sámbár Mátyás munkájának vélte. A röpirat valójában a Sámbárnak adott viszontválaszt tartalmazza. Szövegéből és a vita egész menetéből pedig egyértelműen kitűnik, hogy szerzője Isaacus Zabanius volt.

A betűtípusok vizsgálata megerősítette Čaplovičnak azt a megállapítását, hogy a kiadvány a kassai városi nyomdában készült (Pavercsik Ilona közlése). Az impresszumban szereplő pontos dátum alapján a kassai nyomdát ekkor már Ericus Erich vezette.

Cf. **3526**!, **3535**, **3522**, –, **3521**, **3527**, **3523**, **3536**

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

3529

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica V. de perfectione, deq(ue) vnitate formali et vniversali, quam ... praeses m. Isaacus Zabanius, p. p. in ... statuum Eperiensi Athenaeo, respondente Jacobo Neschvtt, theol. et phil. studioso ventilabit an(n)o 1669. die 2. Ianuarij. Cassoviae 1669 typis viduae Joh-David Türsch.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1171 – Čaplovič 638

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet az ötödik abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Isaacus Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán *Jacobus Neschutt* a következő személyeknek ajánlja disputációját: *Andreae Hertzeg, ... Jacobo Splenio, ... Michaeli Brodnanskij, ... Matthiae Patzer, ... Samveli Krenicky*. A főrész a cím megismétlése után XV *§*-ban értekezik először a tökéletességről, amelyet a létező minden mástól megkülönböztető jegyének tekint. Ez materiálisan maga a lényeg, formálisan pedig annak hiánytalan volta. Ezután tér át az egyetemes egység fogalmára, amelyet csupán szellemi és nem reális egységként magyaráz (A_2a–A_6b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. január 2-án. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó a Zólyom megyei Mostenicról származó Jacobus Neschutt teológia- és filozófiahallgató volt. E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (638).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ①

3530

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica VI. de vnitate, vnione, veritate et bonitate, quam ... praeses m. Isaacus Zabanius, p. p. in ... stat. evang. Eperiensi Athenaeo, respondente Georgio Femgero Cibin. Trans., theol. et philos. studioso ventilabit an(n)o 1669. die 23. Ianuar. Cassoviae 1669 typis viduae Joh-David Türsch.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4°

RMK II 1172 – Čaplovič 639

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a hatodik abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Isaacus Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán *Georgius Femgerus respondens Matthiae Semriger, ... reipubl. Cibin. in Transylv. consuli ..., Andreae Fleischer, ejusd. reipubl. judici regio ... principis consiliario intimo, ... Johanni Simonio, hactenus proconsuli, ... Melchiori Herrmanno, sedis judici, ... Bartholomaeo Ruffino, senatori, ... caeterisque consularibus eiusdem reipubl., ...fautoribus* ajánlja disputációját. A főrész a cím megismétlése után *XXXI §*-ban értekezik a létező jelenségei közül az egységről (*unitas*), annak jellemzőiről, jó és igaz voltáról (A_2a–C_2b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. január 23-án. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó az erdélyi, szebeni születésű Georg Femger (1640–1686) teológia- és filozófiahallgató volt. Ő 1669-1670-ben a wittenbergi egyetemen folytatta tanulmányait. Erdélybe történő hazatérése után Orbón és Szebenben működött mint evangélikus lelkész. E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (639).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Martin *Nat* ① – Sibiu *Mus* ①

3531

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica VII. de dvratione, vbietate, necessario et contingente, qvam ... praeses, m. Isaacus Zabanius, p. p. in... statuum evang. Eperiensi Athenaeo, respondente Iohanne Agnero Briznob., theol. et philos. studioso ventilabit anno 1669. die 27. Februarij. Cassoviae 1669 typis viduae Joh. David Türsch.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1173 – Čaplovič 640

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a hetedik abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Isaacus Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán *Johann. Agner respondens Nicolao Goztoni de eadem, comit. Nitriensis assessori primario, ... Andreae Szerdahely de eadem, ... Georgio Szerdahely de eadem, ... Danieli Mikovini, civitatis metropol. Cassov. sen. primar.* ajánlja disputációját. A főrész a cím megismétlése után *XXI §*-ban értekezik az egyes létező következő jegyeiről: tartós fennállás (duratio), helyben létezés (ubietas), valamint szükségszerű (necessarius) és járulékos (contingens) voltáról (A_2a–B_2b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. február 23-án. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó a breznóbányai születésű Joannes Agnerus teológia- és filozófiahallgató volt.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (640).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3532

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica IIX. de dependente et independente, creato et increato, actv et potentia, principio et principiato, qvam ... praeses, m. Isaacus Zabanius p. p. in ... statuum evang. Eperiensi Athenaeo, respondente Daniele Ivankovics, theol. et philos. studioso ventilabit anno 1669. die 27. Martij. Cassoviae 1669 apud viduam [Türsch].

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1174 – Čaplovič 641

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a nyolcadik abból a tizenkét tagú sorozatból, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán a *respondens Daniel Ivankovics* ajánlja e munkát *Andreae Zvetics, ... civitatis Ginziniensis senatori, ... Stephano Szirmai de eadem, ... comitatus Saarosiensis et Zemplyniensis assessori primario.* A főrész a cím megismétlése után *XIX §*-ban az egyes létező függő és független voltáról, a teremtésről, a tevékenységről és hatalomról, végül a legfőbb alapelvről értekezik (A_2a–B_4b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. március 27-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó a muraszombati születésű Daniel Ivankovics teológia- és filozófiahallgató volt.

Az impresszumban szereplő „apud viduam" megjelölés Türsch özvegyére vonatkozik; az 1669-es év első hónapjaiban még ő vezette a kassai nyomdát.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (641).

Cf. **3431**!, **3578**!

Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3533

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio metaphysica IX. de cavsa et cavsato, cum in genere tum in specie, qvam ... praeses, m. Isaacvs Zabanivs theolog. polem. secund. et theoret. philos. p. p. ordinarius in Athenaeo statuum evangelicorum Eperiensi respondente Iohanne Laurenti, theolog. et philos. studioso ventilabit anno 1669. die (10) Maji. Cassoviae 1669 apud viduam [Türsch].

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1175 – Čaplovič 642

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a kilencedik tagja annak a tizenkét tagú sorozatnak, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668–1669-ben. A címlap hátán *Joh. Laurenti Welkopol respondens* ajánlása olvasható *Viris ... in superioris Hungariae, quod Eperiensi est, emporio ... famigeratissimis: Martino Has, Georgio Karatjn, Georgio Fleischhacker, Johanni Craus, Christophoro Edenhower, Georgio Halligantz, Johanni Grasselj, Davidi Meltzl, Joh. Christoph. Puscher, Michaeli Schürer ... maecenatibus suis*. A főrész a cím megismétlése után *XXI §*-ban a létező utolsó jegyével, az okkal és az okozattal kapcsolatos tudnivalókat foglalja össze, mind általánosan, mind egyedileg (A_2a–C_2b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669 májusában, a pozsonyi egyetemi könyvtár példányának kézírásos bejegyzése szerint 10-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó a Bars megyei Velkopolyáról származó Joannes Laurenti teológia- és filozófiahallgató volt, aki eperjesi tanulmányai elvégzése után 1671-től ugyanott tanított. 1688-tól Vezekényben evangélikus lelkész.

Az impresszumban szereplő „apud viduam" megjelölés Türsch özvegyére vonatkozik; az 1669-es év első hónapjaiban még ő vezette a kassai nyomdát.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (vö. **3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (642).

Cf. **3431**!, **3578**!

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Martin *Nat* ②*

3534

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio metaphysica XI. de minori entis abstractione, qvam ... praeses m. Isaacvs Zabanivs p. p. in ... statuum evang. Eperiensi Athenaeo respondente Iohanne Braxatoris, theol. et phil. stud. et alumn. seniore ventilabit an(n)o 1669. die 10. Iulij. Cassoviae 1669 typis Erici Erich.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1177 – Čaplovič 643

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a tizenegyedik tagja annak a tizenkét tagú sorozatnak, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668-1669-ben. A címlap hátán a *respondens Caspari Janoki de Nagy Szuha, bonorum Rahó haereditario ... patrono suo academico ..., nec non ... Sigismvndo Ianoki de Nagy Szuha...* ajánlja disputációját. A főrész a cím megismétlése után a korábbi témáktól eltérően, amelyekben a metafizika részeiről általánosságban volt szó, most *XX §*-ban az önmagában létezőről, azaz a szubsztanciáról és a járulékos jegyéről (accidens) értekezik, azaz arról, ami hozzátartozik ugyan valamihez, de annak nem szubsztanciája (A_2a–B_4b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. július 10-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius professzor, a vizsgázó a Zemplén megyei Bánócról származó Joannes Braxatoris teológia- és filozófiahallgató volt, aki egy évvel korábban, az első Eperjesen tartott metafizikai disputációnak (**3431**) is respondense volt.

E kiadvány ajánlás nélkül került bele abba a gyűjteményes kötetbe, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**). Ján Čaplovič az ajánlás nélküli példányokat „A" variánsként, az ajánlással ellátottakat „B" variánsként írta le, azonos tételszám alatt (643).

Cf. **3431**!, **3578**!

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Martin *Nat* ① – Prešov *Scient* ①

3535

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio I. theologica, thesibvs controversiarvm fidei prooemialibus Matthiae Sambar e Societer [!] Iesu, controv. fidei in collegio Cassoviensi Iesuitarum professoris ordinarii opposita, eidemque collegio a Ioanne Braxatoris, alumn. seniore et Melchiore Smrtnik Brisnob., praeside m. Isaaco Zabanio p. p. in illustri stat. evang. Athenaeo Eperiessinensi ad discutiendum proposita an(n)o 1669. die 30. Sept. [Cassoviae] (1669) [Erich].

A^4–D^4 = [16] fol. – 4°

RMK II 1201 – Čaplovič 644

Evangélikus hitvitázó teológiai vizsgatételek. – A kiadványnak három változata ismeretes. Az elsőben a címlap háta üres (A-variáns). A másodikban a címlap hátának felső szegélyére fejlécet nyomtattak, amely a többi változatban nem szerepel. A szöveg nélküli dedikáció *Petro Sextio, eccl. Slav. Carponen. pastori ..., nec non ... Casparo Balogi ... civitatis Carponensis notario jurato et per Hungariam procuratori ..., Danieli Chmellio ..., civitatis Briznen. judici.... affinibus, fratri, fautoribus* szól. Aláírója *Melchior Smrtnikius Briz.* (B-variáns). A harmadik változatban *Judici, ut et ... senatoribus ... urbis metropolitanae Cassoviensis* ajánlja a téziseket *Johannes Braxatoris respondens* (C-variáns). A főrész *Theses controversiarum fidei* belső címmel kezdődik és tizenkét tézisben vitázik (A_2a–D_4b) Sámbár Mátyás kassai jezsuita professzor ugyanezen évben megjelent *Theses controversiarum fidei prooemiales* című munkájával (**3526**).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. szeptember 30-án. A vizsgáztató Isaacus Zabanius professzor volt, a vizsgázók a breznóbányai származású Melchior Smrtník és Joannes Braxatoris szenior. A nyomtatás bizonyára jó néhány nappal szeptember 30-a előtt elkészült, mert Sámbár szeptember végén, illetve október elején három röpirattal felelt Zabaniusnak (**3522**, **3521**, **3523**). Az első kettőre Zabanius még október elején önálló kiadvánnyal válaszolt (**3528** és **3527**), a harmadikra e tézisek november 27-ére vitára kitűzött második részének *Prooemium*ában (**3536**). Az újabb katolikus viszontválaszt a következő évben, 1670-ben készítette el Debrődi János (**3635**).

A tézisfüzeten nincs feltüntetve a nyomtatás helye. Szabó Károly lőcsei kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1201). Ján Čaplovič azonban már helyesen a kassai nyomtatványok közé sorolta (644 és CXXXIX). Megállapítását a nyomdai anyag vizsgálata megerősíti (Pavercsik Ilona közlése). 1669 szeptemberében már Ericus Erich vezette a műhelyt.

Cf. **3526**!, –, **3522**, **3528**, **3521**, **3527**, **3523**, **3536**, **3635**, **3559**, **3514**, **3639**, **3635**, →

Budapest *Acad* ① (C-variáns) ① (C-variáns) – Budapest *Ev* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) ① (C-variáns) – Prešov *Scient* ① (C-variáns)

3536

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio theologica II. thesibvs controversiarvm fidei prooemialibus Matthiae Sambar e Societate Iesu, controv. fidei et Sacrae Scripturae in collegio Cassoviensi Iesuitarum professoris ordinarij opposita, in qua tertia ejus animadversio prooemij loco excutitur, praeside M. Isaaco Zabanio p. p. in illustri stat. Evang. Athenaeo Eperiesinensi, respondentibus Nicolao Pvsoczi Transdanubiano et Samvele Schnitzlero Cibiniensi Transylv., ss. theol. et phiios. [!] studiosis, ventilanda anno 1669. die 27. Novembr. [Cassoviae] (1669) [Erich].

A^4–E^4 = [20] fol. – 4° – Init.

RMK II 1202 – Čaplovič 645

Evangélikus hitvitázó teológiai vizsgatételek. – E kiadványnak két változata ismeretes. Az egyikben a címlap háta üres (A-variáns). A másikban a címlap hátán Isaacus Zabanius, praeses a következő személyeknek ajánlja szöveg nélkül munkáját: *Petro Feigel, ... comitatus Saaros assessori, nec non Atheaei statuum Evang. Eperiessin. inspectori ..., Georgio Gasser, ejusdem Athenaei inspectori ... senatori et vice-notario ..., Martino Haasz, pharmacopoeo ... senatorique ..., Georgio Fleischhacker, centumviro Fragopolitano ... et negatiatori ., Georgio Carathin, ... centumviro et negotiatori ..., Paulo Lang, negatiatori et civi Eperiensi ..., fautoribu*s (B-variáns). A főrész *Theses controversiarum fidei* belső címmel kezdődik, *Prooemium* vezeti be (A_2a–A_4b), majd a *Theses XIII* – *Theses XXV* következik (B_1a–E_4b), s végül *Conclusio* olvasható (E_4b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. november 27-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius professzor volt, a két vizsgázó a dunántúli Pusóczi Miklós és Erdélyből a szebeni Samuel Schnitzler. A *Prooemium*, amint ezt a cím szövege is megemlíti, Sámbár Mátyás, kassai jezsuita professzor *Animadversio tertia* (**3523**) című röpiratára felel. A főrészben pedig, amint az a tézisek számozásából is kitűnik, Zabanius folytatta az ez év szeptemberében Sámbár *Theses controversiarum fidei prooemiales* című munkája (**3526**) ellen elkezdett vitát (**3535**). A katolikus viszontválaszt Debrődi János készítette el 1670-ben (**3635**).

A nyomtatás helyének feltüntetése nélkül megjelent tézisfüzetet Szabó Károly a lőcsei nyomtatványok közé sorolta. Ján Čaplovič állapította meg, hogy valójában a kassai városi nyomdában készült (645 és CXL). Meghatározását a nyomdai anyag vizsgálata megerősíti (Pavercsik Ilona közlése). 1669 novemberében már Ericus Erich vezette a műhelyt.

Cf. **3526**!, **3535**, **3522**, **3528**, **3521**, **3527**, **3523**, –, **3639**, **3635**

Budapest *Arch* ①* (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Prešov *Scient* ① (B-variáns)

3537

[(ALSTED, Johann Heinrich:) Rudimenta lingvae Latinae in usum scholae Albensis .... Claudiopoli 1668–1671 typ. gener. ecclesiae.]

[$A^{8?}$] $B^{8?}$ + ? = [16?] + ? fol. – 8°

MKsz 1878: 271, 26. sz. – **Appendix 174**

Latin nyelvtan. – E kiadványból mindössze a B füzet harmadik levelének kötéstáblából kiáztatott, sérült töredéke maradt fenn. Ezen a harmadik deklináció ragozási táblázatai találhatóak magyar megfelelőkkel, az 1667. évi lőcsei kiadással (**3351**) megegyezően.

A töredéket először Fraknói Vilmos ismertette, és megjelenését 1640 előttre tette (MKsz 1878: 271, 26. sz.). V. Ecsedy Judit a betűtípusok alapján megállapította, hogy 1668 és 1671 között jelent meg Kolozsvárott az egykori gyulafehérvári fejedelmi és Szenci Kertész Ábrahám egyesített nyomdájában (MKsz 2005: 407, 32. sz., vö. **Appendix 174**). A két nyomdafelszerelést Apafi fejedelem rendeletére Kolozsvárra szállították, és együtt kezelték, vezetője Veresegyházi Szentyel Mihály lett.

A kiadványokon a nyomda megnevezése soha nem szerepelt, hanem az egymást követő nyomdavezetők jegyezték a nyomtatványokat. Az erdélyi református egyház, a kolozsvári-

enyedi kollégium és a fejedelem szolgálatában álló nyomdát a korabeli források a generális ecclesia tipográfiájaként, más néven református országos nyomdaként említették (MKsz 2005: 300–305, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1580**!; **1823**!; **3351**, –, →

Budapest *Nat* ④

3538

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimumquintum mensis Januarii anni praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi noni, ex edicto celsitudinis principalis in cvitatem [!] Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1669 typ. gener. ecclesiae.]

$[A]^2$ B^2 C^4 = [8] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2062/269 ← MKsz 1897: 55

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1669. január 25. és március 4. között (vö. ErdOgyEml XIV 53–58) Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés harminchét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1669. január 25-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XIV 389–404.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott, a Veresegyházi Szentyel Mihály vezetésével működő református országos nyomdában készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József, ld. **3537**).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Nat* ②* – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ①

3539

COMPILATAE constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ex articulis ab anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto ad praesentem huncusque millesimum sexcentesimum sexa-

gesimum nonum conclusis excerptae. Claudiopoli 1669 [typ. gener. ecclesiae] apud Michaelem Szentyel Veres-egyhazi.

A^4–O^4 P^2 = [4] + 100 + [10] pag. – 2º – 1 ins., orn., init.

RMK I 1085

Erdélyi törvények gyűjteménye magyar nyelven. – A címlapot a Szenci Kertész Ábrahám által is használt *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti, a címlap háta üres. A kiadvány I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik *Praefatio* címen, amely a beosztás rendjéről tájékoztat (A_2a–A_3a). A következő lap (A_3b) üres. Az oklevél foglalja magában öt részre bontva az 1654 és 1669 között alkotott erdélyi országgyűlési *articulus*okat. Az első *pars* az egyházi törvényeket (1–5), a második a fejedelem és a fiscus jogait (5–28), a harmadik a rendeket illető törvényeket (28–56), a negyedik a törvénykezés módját (58–80), az ötödik pedig az ediktumokat tartalmazza (80–100). Végül a bevezető oklevél latin nyelvű, *Conclusio* című záradéka olvasható 1669. március 4-i kelettel. A kiadványhoz *Index articulorum compilatorum* járul (O_2a–P_2a). A kiadványt *A nyomtatásban esett fogyatkozásoknak helybenállatása,* valamint a *Typographus ad lectorem* zárja (P_2b). Ez utóbbiban a nyomdász a sajtóhibákat mentegeti, a sietségre, a hibás kéziratra, valamint arra hivatkozik, hogy minden munkát, az index készítését és a korrektúrát is magának kellett elvégeznie.

Szövegkiadás: Magyar Törvénytár 1540–1848. évi erdélyi törvények. Gondozta Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Bp. 1900, 247–353. – A bevezető oklevél szövege a záradékkal együtt: ErdOgyEml XIV 387–389.

Az előszó beszámol a mű keletkezésének körülményeiről. 1668-ban I. Apafi Mihály fejedelem egy jogban járatos férfiakból álló bizottságot állított fel, hogy az *Approbatae constitutiones* (Várad 1653, **2499**) megjelenése után alkotott erdélyi országgyűlési végzéseket annak mintájára szerkesszék egybe. Az elkészült munkát a bizottság az 1669. január 25 – március 4. között tartott gyulafehérvári országgyűlés elé terjesztette, ennek utolsó napján erősítette meg a fejedelem.

A kiadvány 1671-ben (RMK I 1113), 1695-ben (RMK I 1468), majd 1779-ben ismét megjelent Kolozsvárott.

Cf. –, →

In 20 bibliothecis 34 expl. – Alba Iulia – Braşov *Comit* –Budapest *Civ, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Kežmarok *Ev* – Sibiu *Mus* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

3539A

ESZÉKI T. István: Rythmusokkal valo szent beszelgetes, melyben a' profétiákbol világossan meg-mutogattatik a' sidók ellen, hogy az Ó Testamentumban sokszor és sok képpen meg-igértetet Messias már régen el-jött a' testben és hogy nem más az, hanem a' mi Urunk Jesus Christus. Lött a' tanulo gyermekek között a' nagy-banyai scholában szép feles gyüleke-

zet elött, MDCLXVII. esztendöben Nagy-Kartson [!] estvéjén. Kolosvarat MDCLXIX [typ. gener. ecclesiae] Veres-Egyhazi Mihály.

A^8–D^8 E^7 = 77 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1086 – Varga R 60

Hitvitázó iskolai színjáték. – A kiadvány a nagybányai iskolában 1667. karácsonyestén előadott színdarab szövegét adja közre. A címlap hátán *A zsidók megtéréséről* két bibliai idézet olvasható. Ezt követi *Eszeki István, N. Bány. sch. m.* ajánlása *Teleki Mihaly uramnak, nemes Mara-Maros vármegye ... főispánjának, Kövar, Erdély végháza ... főkapitányának* ...([3]–[5]). A verses színdarab *Jesus Messias, az az keresztyéni olyan szent beszélgetés, melyben a Messiás felöl való ótestamentombeli igiretek mint teljesedtenek be a Krisztus Jesusban* ... belső cím után kezdődik. Elején *Köszöntés* áll, amelyet *Paulus Sibai nobilis* adott elő versben ([6]–7). Kezdősora: *Örvendezz most velem, kegyes gyülekezet.* A darab *Summáját Johannes Nemes nob. Transylv.* mondta el (8). *Az embereknek teremtéséről s esetiről* című *Első rész* a 8. lapon kezdődik és a még meglévő 16. lapon is tart. A következő diákok adták elő: *Stephanus Ajtoni nob. Transylv.* (Mózes)*, Adamus Putnoki* (Ádám)*, Samuel Szőke* (Éva)*, Stephanus Heczei* (Kígyó)*, Stephanus Nyirö Rivul.* (Isten). Az egyetlen fennmaradt példány a 17–18. lapokat nem tartalmazza. A második és harmadik rész a fennmaradt szövegben nem különíthető el (19–53). A Mózes utáni időket a próféta szerepében *Franciscus Veég*, Keresztelő János szerepében *Johannes Varjasi*, I. tanítványként *Laurentius Füsi*, novíciusként *Michael Adám Rivul.*, II. tanítványként *Petrus Szatmari Rivul.* idézi meg. Majd először a keresztény teológia doktora, *Michael Ajtai nobilis,* majd egy teológiai diák, *Stephanus Selyki Trans.* verses vitája olvasható a zsidó rabbival, akit *Petrus Forrai Rivul.* játszott. A *Negyedik rész*, amelynek címe *A Krisztus Jézus az igaz Messiás*, egy zsidó megtérését beszéli el. Ezt a szerepet *Albertus Pengö Rivul.* játszotta el (53–60). Az *Ötödik rész Krisztus születésének históriáját* beszéli el (60–69). Szereplői: *Stephanus Lészfalvi Tran.,* és *Stephanus Tancsi Rivul.* (két jövevény), *Stephanus Nánási, past. cum sociis* az evangélista szerepében és közelebbről néven meg nem nevezett gyermekek, mint angyalok. A színdarabot Pécseli Király Imre *Krisztus urunknak áldott születésén* kezdetű éneke eléneklésével zárták (68–69), amelynek teljes szövegét is közreadja a nyomtatvány. A *Berekesztés*t *Gersom Szerencsi past.* mondta el (70). Végezetül verses *Sommája a Messias Christus személyéről való próféciáknak mind a prófétáknak rendi szerént* való összefoglalását adta elő versben *Johannes Nemes jun. nobil. Trans. rithmista* (71–77), a bibliai helyek pontos megjelölésével. Kezdősora: *Ó nagy csudálatos bölcsességű Isten.*

Szövegkiadás Dézsi Lajos kéziratos másolata alapján: Varga Imre: Magyar nyelvű iskolai előadások Bp. 1967. 19–83.

Eszéki T. István (1641/42 – 1707) sárospataki, majd németalföldi tanulmányai után 1667-ben a nagybányai iskola rektora lett. 1669 után lelkész, majd esperes volt az udvarhelyi, kézdi, végül a dési egyházmegyében. Életéről ld. Adattár III 54–64 és RMKT XVII/10 746.

A darabot elsőként Dézsi Lajos ismertette (AkÉrt 1908 610–616). Az általa készített kéziratos másolat volt az alapja Varga Imre szövegkiadásának, mivel az egyetlen példány sokáig lappangott. Varga Imre szerint a XVI. századi hitvitázó drámák hagyományát folytatja, de felépítése átgondoltabb azoknál. Aktualitását az adta, hogy Sabbatai Zevi (darabbeli nevén: Sabétha Sebi) zsidó rabbi (1626–1676), ál-Messiás és szektaalapító 1666-ben áttért az iszlám vallásra. Eszéki azért mutatta be a Messiásra vonatkozó ótestamentumi ígéretek beteljesedé-

sét, hogy más zsidókat is a keresztény vallásra való megtérésre intsen. A darab előadásának időpontja, karácsonyeste pedig alkalmat adott Jézus születése történetének összefoglalására. A szereplők a nagybányai lelkész Nánási Lovász Istvánon és a berekesztést elmondó szerencsi lelkipásztoron kívül az alsóbb osztályok tanulói lehettek, mivel a főiskola anyakönyvében a rabbi szerepét előadó Forrai Péteren kívül egyikük sem szerepel (Varga: i. m. 86–89).

A mű előszavából kiderül, hogy Teleki Mihály 1667-ben maga is meghallgatta az előadást, s az ő kívánságára és költségén jelent meg annak nyomtatott változata, kiegészítve főként a bibliai helyek és egyéb források pontos adataival. A színjátékot Varga Imrén kívül Herepei János is méltatta (Adattár I 64–66).

Budapest *Acad* cop. (Marosvásárhely) – Budapest *Nat* cop. (Marosvásárhely)
Olim: Marosvásárhely Teleki-ktárban

3540

<Kalendárium és prognosztikon az 1670. esztendőre. Kolozsvár 1669 typ. gener. ecclesiae. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3648**!

3541

A' KERESZTYÉNI hitnek fö ágazatinak fundamentomi, mellyek az Öreg Catechismusbol rövid kérdésekben és feleletekben bé-foglaltattanak, és elsöben belga nyelven ki-botsáttattanak. Annak-utánna a' kisdedeknek épületekért magyar neyelvre [!] fordittattanak. Colosvarat MDCLXIX [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Mihaly.

A^8 = [8] fol. – 8° – 1 ins, orn.

ErdMuz 1939: 277 – MKsz 1940: 68

Református katekizmus. – A kiadvány felépítésében és szövegében, sőt még az alkalmazott könyvdíszekben is megegyezik e kiskáté 1665-ös szebeni kiadásával (**3248**). Címlapján az iktári Bethlen-család hattyús címere látható.

A kiadványról először Herepei János számolt be saját tulajdonában lévő példány alapján (ErdMuz 1939: 277). Tanulmányának Szabó Károly bibliográfiáját kiegészítő számos adatát Harsányi András ismertette (MKsz 1940: 68). Az Országos Széchényi Könyvtár által őrzött sérült példányt kötéstáblából áztatták ki. Mintegy féllapnyi szövege hiányzik.

E hollandból magyar nyelvre lefordított, a Heidelbergi Kátétól már jelentősen eltérő mű magyarországi kiadásairól ld.: Studia et acta I 85–87, Nagy Barna.

Cf. **2561**; **2935**, **3248**, –, →

Budapest *Nat* ②*
Olim: Herepei János

3542

NADÁNYI János [transl]: Kerti dolgoknak le-irása négy könyvekben rendessen bé-foglaltatott, mellyek közzül az elsö a kerteknek gondviselését, ékesitését és sok rend-béli titkait mutattya meg, a' második az óltásnak mesterségét adgya elönkben, az harmadik kerti holmiknek orvos hasznait rendre irja ki, a' negyedik a' kerti holmiknek parajoknak, gyökereknek, gyümölcsöknek, szölöknek, bornak és husnak gyönyörüséges állapotban megtartásoknak módgyát fejtegeti. Mind ezek ... most elöszször megöregbittettek és világossittattak, deákul Mizald Antal, monluciai orvos doctor által, magyarrá penig fordittattak és sok helyeken továbra-is értelmessebben magyaráztattak Nadanyi Janos által. [Szeben 1668 typ. Szenci Kertész], Colosvarat 1669 [typ. gener. ecclesiae] Veres-Egyhazi Szentyel Mihaly által.

[ ]^4, §^{4}, A^4–Z^4, Aa^4–Uu^4 Vv^4–Zz^4, Aaa^4–Ttt^4 = [16] + 526 [recte 528] pag. – 4° – Orn. init.

RMK I 1087

Kertészeti értekezés. – A címlap háta üres. Az ajánlás *...Bornemisza Annának, Erdély országának fejedelem asszonyának, Magyarország részeinek asszonyának etc., ... kegyelmes asszonyomnak...* szól. Aláírója *Nadanyi Janos*, kelte: Enyed, 1669. január 29. ([ ]$_2$a–[ ]$_4$a). Az ajánlás utolsó lapjának hátán olvasható a forrás megjelölése nélkül a következő idézet: *Nem minden olvasó, s hallgatónak tetszem. Nem minden olvasó, s halló tetszik nekem.* Ezt követi a *Summája azoknak, amik mindenik részeiben ezeknek a könyveknek megmagyaráztattak...* című tartalomjegyzék (§$_1$a–§$_4$a). A főrész *Mizald Antal monluciai orvos* doktor kertészeti könyvének *első, második* és *harmadik könyvé*vel kezdődik (1–195), majd a következő részekkel folytatódik: *A kerti élő fáknak oltásokról való munka, Mizald Antal monluciai orvos doktor szorgalmatosságával a görög és deák autorokból szedegettetett* (195–223) – *Mizald Antal monluciai orvos doktor élő fáknak minden részekről írott munkája, avagy miképpen kelljen az élő-fa ágait részre osztani. Az hol egyszer s mind ír azoknak tisztekről, tápláltatásokról s nedvességekről* (224–230) – *Caristiai Diocles Hippocrates után mind hírére s idejére nézve második orvos doktornak ... levele Antigonus királyhoz, görögből deákra fordíttatott, a betegségek elől járó okairól és azoknak hamarsággal kerti eszközök által való meggyógyításáról* (230–237) – *Villanovai Arnold tudós orvos doktor tanácsa az aragóniai királyhoz a kerti holmiknak egészséges ételekről* (237–262) – *Alexikepus, avagy orvos kert ... megtöbbíttetett Mizald Antal monluciai orvos doktor által* (262–526). A műben található verses betétek incipitjei a következők: [ ]$_4$b lap: *Nem minden olvasó* – 2*: Tűz mellett őnéki* – 4–5: *A kert egészséges étket ád* – 6: *Vala kunyójához egy kis kert*

– 8: *Mert a sós föld* – 13: *A fekvő göröngyöt – Senki is ne légyen* – 14: *Mégis a vetésről* – 15–16: *Láttam, orvosolják* – 16: *Olaj seprőlékkel* – 22: *Ez döghalált orvosfű* – 32: *Tanulj szagos cédrust* – 38: *Tarchon, hogy Juppiter* – 40: *Hogy a gonosz ragya* – 54: *Hogy tessék mesterek ízetlen* – 57: *Spárgával környül vett – Tengeri Ravenna* – 60: *Balhátúl, megfőzött* – 75, 322: *Közbeszéd, Apollo* – 94–95: *Hogy Alcides szopta* – 97: *Fekete viola nem éri* – 100: *Ha mikor házunknál* – 108: *Olasz kakukkfűvel* – 115: *És mint a gyermeknek* – 118: *Immár más életre* – 120: *Nagy iható követ* – 122: *Midőn sem mesterség* – 123: *Égnek is ő része* – 132: *Nézd meg, hogy hajtatott – Gyümölcsök anyjokat* – 133: *Ha akarod* – 146: *S mely különbözteti* – 153: *Királyi koronát* – 156 és 439: *Megvetett mezőkön* – 158: *Szamár, dió s asszony* – 159: *Erdőn ha jól termett fát – Mi ártalmunk barna* – 170: *Nem mind egyen* – 171: *Nagy fa s mint borostyán – Borostyánnal egyez* – 173–74: *Mesd meg citromfának* – 175: *Némely kis gyümölcsű* – 186: *Békességes olajfának ágát* – 201–203: *Termő élő fáknak* – 211–213: *Elkezdem, régiek írtanak valamit* – 221–222: *A több béoltások* – 222: *Szemmel látott dolog* – 223: *Mesterség és munka* – 251: *Tudatlan orvosok* – 265: *Nagy sok orvosságok* – 274: *Orvoslást találtam* – 277: *Jó vetemény parajt – Immár egészséges – Salátamag Venus játékát – Gyakorta madarit* – 278: *A kertnek saláta* – 279: *Ha sártul nyavalya bánt – Ha betegeskedel – Salátával élj vagy* – 280: *Régi vacsorákat* – 281: *Némelyek azt hiszik* – 284: *Ugyanazon hagyta* – 286: *Jól megtört káposzta – A káposzta szorít – Kétszer főtt káposzta hasadat – Kétszer főtt káposzta nem egyéb* – 288: *Minden erős munkát* – 290: *Ha nyersen megeszed* – 291: *Ha vizével fejér kenyér* – 292: *Meleg hideglelés* – 294: *Nedves és hogy hideg – Ha eszed vagy iszod* – 295: *Árt a cékla, ha nyers* – 297: *Rest, böcstelen* – 298: *Az ízetlen cékla* – 299: *Tavasszal ezt sokan – Gyomor mindenféle* – 302: *Mondja az ökörnyelv* – 303: *Veres, igen meleg hévséget* – 304: *Avagy spárgafejet – Hamarább lett, hogy nem* – 305: *Párhagyma darabja – Ha asszony tejével* – 306: *Ezennel gyógyítasz* – 307: *Felette kinyílt* – 309: *Ki ezt éjomra – Vereshagyma kutya marását* – 312: *Így ellenek nem áll* – 313: *Ha skorpió s kígyó – Thestilis hévségtűl – Ezt aratók szokták* – 315: *Vagy nyersen, vagy főve* – 316: *Hippocrates írja* – 317: *Sok között nem tudni* – 319: *Ha penig veres vért – Hasznos lesz a bodza* – 320: *Vadnak étel előtt* – 323: *Miért hal meg ember – Zsálya egészséget* – 324: *A zsálya rutával* – 325: *Mind asszony s mind férfi* – 327: *Ha fűbűl csepegés* – 331: *Szemed gyökerének – Köménynek gyükere* – 332: *Ha a nagy rest vénség* – 333: *Piros véred hogyha – Ennek vize sajtot* – 334: *Menta nem igaz lesz – Jaj, mi ellenséget* – 335: *Mentát had idején – Balzsamfüvet mézek* – 344: *Nedves és hideg tök* – 346: *Jaj szenvedek magam – A palástszövő asszony* – 376–377: *Lépedet ha iszod* – 378: *Valamint gyermeknek* – 381: *Kenyérbélt s birsalmát* – 382: *Ruta igen nemes* – 383: *Új rutát ha eszel* – 386: *Rutától férfimag* – 387: *Borban vagy nyersen is* – 389: *Főtt ruta balháktúl* – 390: *Csollyánlevél asszony méhét* – 391: *Magva a kólikát* – 399: *Régi fakadékod* – 400: *Ha sok idő alatt* – 403: *Hasindító mályvát – Egyél vagy salátát* – 406: *Korpás fejet megfőtt* – 420: *Péter, mi az barack* – 425–26: *Media a szomorú vizét* – 427: *Némely igen kicsiny* – 439: *Mivel mondják rólam* – 441: *Derék orvossága* – 450: *Én élő fám lészesz* – 452: *Van mindenkor nálam* – 481: *Munka s tapasztalás.*

Részleges, jegyzetekkel ellátott szövegkiadás: Nadányi János: Kerti dolgoknak leírása (24–29, 119–130, 237–248, 304–343): Surányi Dezső: Magyar biokertek a XVII. században. Bp. 1987, 127–182. A verses betétek szövegkiadása: RMKT XVII/10 322–350, 718–736.

Nadányi János (1643–1707) Utrechtben, Franeckerben, Leidenben tanult, majd Oxfordban, Cambridge-ben, Bázelban és Bécsben tartózkodott. 1666-tól Enyeden, utóbb Nagybajomban református lelkész. Az eredeti munka szerzője Antoine Mizauld (1510–1578) francia asztrológus és természettudós volt. Ő felhasználta munkájában Arnoldus de Villa Nova (1235 v. 1238–1311 v. 1312) spanyolországi orvos, alkimista, a spanyol király és a pápa udvari orvosának, valamint a IV. századi, a görögországi Karystusból származó orvos, Dioklész műveit.

Nadányi Rapaics Raymund véleménye szerint Antoine Mizauld különböző címeken, számtalan kiadásban ismert művének 1565. évi Alexikepus seu auxiliaris hortus című, párizsi kiadását fordította magyar nyelvre (A magyarság virágai. Bp. 1932, 293).

A munkát röviden ismertette Szilády Zoltán (Növénytani Közlemények 1907: 179–181), valamint Surányi Dezső (Magyar biokertek a XVII. században. Bp. 1987, 7–8). Botanikai szempontból Rapaics Raymund elemezte (A magyarság virágai. Bp. 1932, 293–294). A hazai kertészeti irodalomban betöltött szerepéről, hatásáról bővebben írt Stirling János (Magyar reneszánsz kertművészet a XVI–XVII. században. Bp. 1996, 132–134). Újabban a művet Csoma Zsigmond ismertette és vetette össze Lippay János *Posoni kert* című munkájával (3172), továbbá röviden elemezte Nadányi és a fordítása alapjául szolgáló művek viszonyát (Orpheus Noster 2009: 108–114).

Amint arra már Szabó Károly is felhívta a figyelmet (RMK I 1087), az ajánlás, valamint a kolofon szövegéből megállapítható, hogy Nadányi János a fordítást Bornemisza Anna utasítására, négy hónap alatt végezte el, 1666. május 5-én fejezte be Fogarasban. A megbízás körülményeiről Herepei János számolt be (Adattár III 397–398).

A nyomtatványt impresszuma szerint 1669-ben nyomtatta Kolozsvárott Veresgyházi Szentyel Mihály, a református országos nyomda vezetője. Az ajánlásból azonban kitűnik, hogy a munka az azelőtti könyvnyomtatónak keze alatt majd két esztendeig állott. Az említett előző könyvnyomtató Szenci Kertész Ábrahám utóda, Udvarhelyi Mihály volt, amint ezt Szebenből 1668. augusztus 3-án Bornemisza Annához intézett folyamodványa bizonyítja. Ebben mentegetődzik a munkáját ért vádakkal szemben, arra hivatkozik, hogy Nadányi János könyvével azért halad lassan, mert olyan rossz kéziratot kapott, amellyel sokkal több munkája van, mint ahogy előre gondolta. Majd beszámol arról, hogy a műből *éppen 40 árkos vagyon benne kinyomtatva ... hátra maradott része pedig még reá mégyen 20 árkosra* (Erdélyi Protestáns Közlöny 1871: 17, 24, Szabó Károly). Szabó Károly ebből arra következtetett, hogy a munka első 40 füzetét 1667–1668-ban Udvarhelyi Mihály nyomtatta Szebenben, a hátralevő 28 és fél (valójában 27) ívet pedig utóda, Veresegyházi fejezte be 1669-ben. A tipográfiai anyag azonossága miatt a két rész elkülönítése csupán Udvarhelyi beszámolója alapján lehetséges (RMK I 1087, Szabó Károly: i. m. 24–25). Veresegyházi Szentyel 1668. szeptember 27-én kapott a nyomda vezetésére utasítást, a műhely Kolozsvárra való költöztetése pedig novemberben történt. Veresegyházi Szentyel már együtt kezelte az eredetileg Szenci Kertésztől és a gyulafehérvári fejedelmi nyomdából származó tipográfiai felszerelést (MKsz 2005: 300–301, V. Ecsedy Judit). Valószínű, hogy – Szabó Károly véleményével megegyezően – Udvarhelyi a levelében közöltekhez képest további munkát már nem végzett a nyomtatványon, a hátralevő 27 ívet minden bizonnyal Veresegyházi készítette el Kolozsvárott.

A folyamodványból ismeretes az is, hogy a könyv nyomtatását Udvarhelyi ívenként három forintért vállalta, 75 példány elkészítését tervezte, 50-et görgényi, 25-öt pedig jobb minőségű szepesi papirosra (RMK I 1087, Szabó Károly: i. m. 24–25).

Cf. –, →

In 8 bibliothecis 13 expl. – Aiud – Budapest *Acad*, *Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Târgu Mureş

Tarnóczi István: Amicitia usque ad mortem seu methodus adjuvandi in periculo mortis constitutos. Viennae 12. Claudiopoli 1669. 12. = **Appendix 260**

3543

ÁGOSTON Péter: Lelki patika, mellyet beteg ember foglalatosságára s ájétatosságára és ez életből a' halál által boldog ki-menetelére készitett a' Jesus Társaságában lévö p. Agoston Peter. Löchén 1669 Brewer Samuel.

a^{12} $b^{7+1?}$, A^{12}–Q^{12} = [211] fol. – 24° – 1 ill., orn., color.

Sztripszky I 2063/270 ← MKsz 1878: 316 – Čaplovič 1223

Katolikus ars moriendi és imádságoskönyv. – A szerző *Szolczani Martonnak, stiawniki apátúrnak, a sepesi nemes káptalanbéli kántorpap úrnak* ajánlotta művét (a_2a–a_8b). Az ajánlást az év fő ünnepeit és a szentek napjait feltüntető kalendárium követi (a_9a–b_7b). A főmű a következő hat részre tagolódik: *Első része. Beteg embernek lelki vigasztaló foglalatosságok* című, tanító példákat tartalmazó rész (A_1a–C_8b) – *Második része. Beteg embereknek kisértet és veszedelmek között való orvossági* elmélkedések a haldokló vigasztalására a lelki üdvösségről, a hirtelen halál félelme és a kétségbeesés ellen (C_9a–D_{11}a) – *Harmadik része. Reggelre s estére való tanító példák és a szent gyónáshoz s az Úr vacsorájához tartozandó fohászkodások lelki orvossági a betegnek*, amely *Tanító példák*ból és *Fohászkodások*ból áll (D_{11}b–G_4b) – *Negyedik része. A betegnek idő közben való fohászkodási* (G_5a–M_{11}a): prózai és verses imádságokat tartalmaz. Az Atyaistenhez, majd Krisztus életéhez és szenvedéséhez kapcsolódó, prózában írt imádságokat verses fohászkodások és himnuszok követik. Füzetjelük és incipitmutatóra utaló kezdetük: K_1a: *A Christus Jesusnak halálán kesergő szívnek versekkel való óhajtása*, kezdete: *Fakadj meg bár szemem* – K_4b: Hajnal Mátyás: *Ember, Isten alkotmánya ... Ha nagy volt át* – K_8a: *Mit bízik e világ ő álnokságában* – K_9b: Hajnal Mátyás: *Az örökké élő kutat* – K_{12}b: Hajnal Mátyás: *Jézus, édes emlékezet* – L_5a: *Uram, szemed előtt* – L_7b: *Mindenek fundáló* – L_{10}a: Hajnal Mátyás: *A nap, nagy haragnak napja* – L_{11}b: Hajnal Mátyás: *Minden napon áldást mondjon* – M_5a: Hajnal Mátyás: *Ó nagy szeretetnek* – M_8b: *Tövis nélkül nyílt szép rózsa* – M_9a: Nyéki Vörös Mátyás: *Ó dicsőült szép kincs* – M_{10}b: *Ó szentséges Szűz Mária*. A kiadvány további részei: *Ötödik része. Nehéz betegségbéli ember imádsági* (M_{11}b–O_{10}b) – *Hatodik része. Az utolsó szentségről, a szent kenetről tanúság és példák*, amely néhány exemplumot, litániát és ismét számos *Könyörgés*t tartalmaz (O_{11}a–Q_{12}a). Az utolsó levélen a Hit allegóriáját, kezében keresztet és kelyhet tartó nőalakot ábrázoló fametszetes illusztráció található (Q_{12}b).

Ágoston Péter (1618–1689) 1638-ban lépett be a jezsuita rendbe. Nagyszombatban és Bécsben végezte tanulmányait. Két-két évet töltött a török hódoltságban Pécsett, ill. Erdélyben, majd 1657-től a királyi Magyarország számos jezsuita kollégiumában tevékenykedett hitszónokként: leghosszabb ideig Nagyszombatban, ahol a Szent Adalbert-szeminárium régense is volt, ill. Komáromban, de megfordult Győrött, Pozsonyban és Kassán is. Magyar nyelvű hitbuzgalmi munkákat adott ki Nagyszombatban is.

Brewer Samuel megrendelésére máskor is dolgozott a szepeshelyi jezsuiták számára. Valószínű, hogy ezt a Szolcsányi Mártonnak, a szepesi káptalan kántorának ajánlott katolikus művet ugyancsak megrendelésre készítette.

Szabó Károly közvetlenül bibliográfiájának megjelenése után fedezte fel az addig ismeretlen nyomtatványt az alsósebesi ferences kolostor könyvtárában (MKsz 1878: 316). Az ő leírása alapján került be a kiadvány Sztripszky Hiador (I 2063/270), majd Ján Čaplovič bibliográfiájába (1223).

Budapest *Nat cop*. (Mór) – Martin *Nat* ②* – Mór *cath pleb* ②

3544

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1670. Leutschau 1669 Brewer. – 16º>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **2644**!

3545

BAHIL, Ján: Διάσκεψις logica evolutam logices natvram et ῥᾶξιν sophisticam logicalium praeceptionum fere omnium exhibens, quam ... in ludo Aurimontano sub praesidio m. Danielis Parschitii autor et respondens Johannes Bahil Badinensis publice ... ventilationi submittit ad diem (27) Februari(i) ... Leutschoviae MDCLXIX typis Brewerianis.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol.– 4º – Orn.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1224

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johannes Bahil Bad.* szöveg nélküli ajánlása szól *viris ... Christophoro Klesch, ecclesiae Georgio-Montanae presbytero, ... viginti quatuor regalium notario ... scholaeque inspectori ..., Micheli Höher, paroeiae Modoranae mystagogo ..., literariique ludi scholarchae ..., nec non ... dn. Caspari Hain, ... Tobiae Furenstein, ... reipublicae Leutschoviensis senatoribus*. A főrész rövid, *Προαύλιον* című bevezetője végén táblázat foglalja össze az értekezés tartalmát. Eszerint az első tézis a logika meghatározását részletezi, a második pedig a felosztásával foglalkozik (A_2a). A *Θέσις prior* kilenc (A_2b–B_2a), a *Θέσις posterior* pedig egyetlen paragrafusból áll (B_2a–b). Az elméleti részt a *Πρᾶξις sophistica secundum praeceptorum Dannhawerianorum seriem adornata* szemlélteti 67 számozott szillogizmussal Johann Conrad Dannhauer strassburgi professzor munkáját véve alapul (B_2b–C_1b). Két köszöntő vers zárja a nyomtatványt: *Elias Telconius* versben fejti ki a *Joannes Bahil Badinensis* nevére írott anagrammáját (C_2a), amit *Andreas Foxius Trenschinien. p. t. gymn. Leutschov. al.* cím nélküli köszöntőverse követ (C_2b).

E vizsgatételeket a körmöcbányai evangélikus iskolában vitatták meg a címlapon látható kézírásos bejegyzés alapján 1669. február 27-én. A vizsgáztató Daniel Parschitius, az ottani iskola igazgatója volt. A vizsgázó, aki magát a tézisek szerzőjeként jelölte meg, az Erdőbádonyban született Ján Bahil (?–1722) egy évvel később Wittenbergben folytatta tanulmányait, majd Süvétén és Vizesréten működött evangélikus lelkészként.

E nyomtatvány egyetlen példányát először Borsa Gedeon írta le a cím első, görög szavának mellőzésével *Logica evolutam logices naturam* címen (MKsz 1963: 346). Ján Čaplovič helyesen ezen a latin címen kizárta a megjelent nyomtatványok sorából (CXXXVIII), minthogy azonosnak találta a fent leírt, görög szóval kezdődő kiadvánnyal (1224).

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3546

CUNCIUS, Paul: Christliches Ehren-Gedächtnüß dem ... Herrn Johann Korb, der Zeit gewesenen wohlverordneten Altesten deß Rahts, auch vor dem in die 9. Jahr hochverdienten Hr. Richter in Kirchdrauf etc., welcher nach dem er 81. Jahr in dieser Welt gelebet, an. 1669. den 16. Jenner sanfft und seelig eingeschlaffen, und drauff den 20. dieses, christlich und ehrlich in unserer Haupt-Kirchen der Erden eingebracht worden, gestifftet durch Paulum Cuncium, Predigern daselbst. Leutsch. (1669) Samuel Brewer.

[1] fol. – 310 x 334 mm

Gyászvers. – A költeményt Paul Cuncius, szepesváraljai evangélikus lelkész írta Johann Korb, 81 éves korában elhunyt egykori szepesváraljai bíró és tanácsos halálára 1669-ben. Az ívrét nyomtatványnak csak az egyik felére nyomtattak. A gyászvers cím nélkül kezdődik. *1–16.* versszakból álló szövegét három hasábba szedték, az impresszumot pedig a nyomtatványt keretező cifradísz alsó részébe.

Paul Cuncius az 1650-es évek végétől 1674-ig, száműzetéséig volt a szepesváraljai német evangélikus egyház segédlelkésze. Termékeny versíró, alkalmi költeményei gyakran jelentek meg versgyűjteményekben.

Johann Korb szepesváraljai tanácsosról a gyászversből megtudjuk, hogy kilenc éven keresztül bírói hivatalt is viselt, és 58 évig élt házasságban. 1669. január 16-án hunyt el, és négy nap múlva temették el a szepesváraljai evangélikus templomban.

Budapest *Nat* cop. – Wrocław *Univ* ①

3547

ECCARD, Andreas: Anser Martinalis generoso, nobilissimo ... viro d(omi)no. Martino Madarasz, inclytae reg. lib. metropolitanaeq(ue) civitatis Cassoviensis judici vigilantissimo ... domino maecenati et patrono suo ... ipsis Martinalibus a. o. r. M DC LXIX. submisse oblatus ab Andrea Eccardo, artium liber. cultor. Leutschoviae (MDCLXIX) lyteris [!] Samuelis Brewer.

)(^{4} = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1178 – Čaplovič 1228

Köszöntő vers. – A címlap hátán latin epigramma olvasható. A költeménnyel a szerző Szent Márton napján pártfogóját, Madarász Márton kassai bírót köszöntötte. Versének témája – antik példák alapján – a ludak dicsérete ( )($_2$a–)($_4$a). Ezután prózai ajánló szöveg következik az

ünnepelt névnapja alkalmából ( )($_4$a), ill. *Martinus Madaras ἀναγραμματιϑεὶς* címmel anagramma és az arra írott vers ( )($_4$b). A prózai részben Eccard a tanulmányait is patrónusa figyelmébe ajánlotta: ismeretes róla, hogy 1672-ban iratkozott be a wittenbergi egyetemre (vö. életrajzával, **3423**).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Martin *Nat* ①

Olim: Levoča Ev. cirk. k.

Fabricius, Joannes: Dissertatio apologetica ... Leutschoviae 1669. – Vide **3514**

3548

FABRICIUS, Joannes: Exercitatio theologica de distinctionibvs volvntatis divinae: 1. In absolutam et conditionatam. 2. In antecedentem et consequentem. 3. In efficacem et inefficacem. Opposita Johanni Maccovio, profess. Leydensi et Marco-Friderico Wendelino, profess. Anhaltino a m. Johanne Fabricio, gymnasii Cassovie(n)sis August. rectore primario. Solenniter defendetur ibid. ... die (...) Maji a Georgio Klimanno Berzovicen. et Georgio Michaelide Zdanensi. Leutschoviae 1669 literis Samuelis Brewer.

„A", „B", „C", „D" variáns: [ ]^1, A^4–L^4 M^2 = [47] fol. – 4°

„E" variáns: [ ]^2, A^4–L^4 M^2 = [48] fol. – 4°

RMK II 1179 – Čaplovič 1230

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A kiadvány ajánlása öt változatban ismeretes. Az egyikben a címlap háta üres (A-variáns). További háromban a következő szöveg nélküli ajánlások fordulnak elő a címlap hátán: *Michaeli Apafi, Transylvaniae principi, Siculorum comiti partiumque regni Hungariae domino ...* (B-variáns); *Illustrissimo ... heroi ... Petro de Zrinio, inclyti regni Slavoniae, Croatiae, Dalmatiaeque bano ...* (C-variáns). *Illustrissimis ... dominis Stephano Boczkay ... comitatus Zempliniensis comiti supremo ..., Georgio Beriny de eadem, baroni in Ludanicz, Wereskö etc. perpetuo, Andreae Zay de eadem, baroni in Ugrocz, etc. perpetuo* (D-variáns). Az E-változatban az „A" füzet előtt nem egy, hanem két levél található, s a címlap hátára és a vele szemközti lapra egyetlen szedéstükörben nyomtatott ajánlás szól *Generosis ... dominis ... Stephano Nik-hazi de eadem, comitatus Abbaujvariensis vicecomiti ... Ezechieli Gergei de eadem, comitatus Szepusiensis vice-comiti, Balthasari Horwat de Gradecz etc.; Paulo Szalai, bonorum illustris. principis ac domini ... Francisci Rakoci praefecto ...; Francisco Pongracz de Palucza, ... familiae Pongracianae directori ...; Thomae Farkas de Lazi, bon. Lypt. ... Stephani Tekeli praefecto ...; Stephano Baksa de Hiecz., comitatus Abbauyvariensis notario ...; Andreae Dobay de eadem, comitatus Sarosiensis notario ...; Marco Horwai de Swabocz etc.; Francisco Semsei de eadem, comitatus Sarosiensis vicecomiti ...; Nicolao Czemiczky de eadem, comitatus Lyptoviensis vice-comiti ...; Petro Szmrecani de eadem etc.; Petro Szentivani de eadem, ... Szentivanianae familiae directori ...; Ladislao Okoliczani*

de eadem, ... familiae Okoliczanae directori ...; Sigismundo Berzowiczi de eadem, comitatus Sarosiensis capitaneo ...; Valentino Berthoti de eadem, etc.; Adamo Pribiek de Pazdicz, etc.; Adamo Kubini de eadem, comitatus Lyptoviensis notario ...; Johanni Gyarmati de eadem, etc. (E-variáns). Az ajánlás aláírója minden esetben néhány betű eltéréssel *Johannes Fabricius, gymn. Cassov. rect. prim.*

A főrész élén megismétlődik a cím *Exercitatio theologica de distinctionibus voluntatis divinae. 1. In absolutam et conditionatam. 2. In antecedentem et consequentem. 3. In efficacem et inefficacem*. Benne hatvan pont olvasható Isten akaratának megkülönböztethető minőségeiről, abszolút és feltételhez kötött, előidéző és következményként érvényesülő, tevékeny és tétlen működéséről (A_1a–M_2b). Az utolsó lapon négy pontból álló *Corollaria* és *Errata* olvasható (M_2b).

Ezeket a vizsgatételeket 1669 májusában vitatták meg a kassai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola rektora, Joannes Fabricius volt, a vizsgázók a berzevicei születésű Georgius Klimannus és a saskői származású Georgius Michaelis azaz Kassai Michaelis György, a wittenbergi magyar könyvtár későbbi megalapítója.

Fabricius számos protestáns teológus nézeteire utal a főrész szövegében, de amint az a címlapról is kitűnik, mondanivalóját főként Joannes Maccovius, a címlap szerint leideni, a valóságban franekeri professzor *Loci communes theologici*... (első kiadása Franeker 1650) és Marcus Friedericus Wendelin, az anhalti Zerbst gimnáziumának professzora *Christianae theologiae libri duo* című, számos kiadásból ismert művével vitatkozva fejti ki. Wendelin munkáját 1674-ben Kolozsvárott Apafi Mihály erdélyi fejedelem saját fordításában magyarul is kinyomtatta (RMK I 1161).

Cf. –, →

Budapest *Acad* ① (C-variáns) ① (D-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ② (E-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (A-variáns) – Sárospatak *Ref* ① (A-variáns)

Olim: Pesti hittud. kar.

3549

FESTA idaliae ... neosponsorum pari ... Samvele Brewero, i.u. candidato et typographo ... ut et ... Sophia ... Johannis Sontag, civis et negotiatoris Leutschov. ... filia. Acta et celebrata ab amicis praesentibus ... ab absentibus iisq(ue) Cassov. acclamatione votiva condecorata Leutschoviae die 27 mensis et anni... [Leutschoviae] (MDCLXIX) typis supra dicti sponsi [Brewer].

A^4 = [4] fol. – 4º

Čaplovič 1231

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Samuel Brewer joghallgató és lőcsei nyomdász, valamint Sophia Sonntag esküvőjére készült, amelyet 1669. május 27-én tartottak. A házasságkötés időpontját a címben olvasható kronosztichon határozza meg. Az ifjú párt verssel köszöntötték (1) *Michael Liefman, eccl. A. c. Cassov. Germ. pastor et liberar. regiarumq(ue)*

civitat. haru(m) partium superintendens – (2) *Adamus Kys, eccl. Cassov. August. Evang. Ung. pastor et scholae inspector* (A_1b) – (3–5) a vőlegény testvére, *Johannes Brewer, m.d. et physicus ordinarius reg. lib.q(ue) civit. Cassov.* latinul és németül (A_2a–A_3a) – (6–7) *Melchior Roth, Cassov. gimn. patr. conr.* latinul és németül (A_3a–A_4a) – (8) és (9) *Hochzeit Rätzel* címen *Adam Droschel, cant. Germ. Cassov.* németül (A_4b).

Samuel Brewer (1645–1699) 1665-ben vette át a neves Brewer-nyomda vezetését. A következő évben tanulmányútra indult Wittenbergbe, ahonnan 1668-ban vagy 1669-ben tért haza. Szülővárosában a nyomda vezetése mellett fontos városi tisztségeket töltött be: tanácsos volt, többször viselte a bírói hivatalt.

Cf. **3574**

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3550

<Gesangbuch. Leutschau zwischen 1665–1674 Samuel Brewer. 12º>

Pavercsik Ilona: Das Leutschauer Gesangbuch als Ausprägung kultureller Wirkungen in der Zips. In: Deutsche Sprache und Kultur in der Zips. Hrg. von Wynfrid Kriegleder, Andrea Seidler, Jozef Tancer. Bremen 2007, 76–77, 81.

XVII. századi adatok alapján feltételezhető kiadás. – Evangélikus éneskeskönyv.

A lőcsei kisebb terjedelmű német nyelvű énekeskönyvnek példányból nem ismert, de 17. századi adatok alapján feltételezhető kiadása. Az 1686-ban Lőcsén megjelentetett *Christlich neü-vermehrtes und verbessertes Gesangbuch* (RMK II 1583) előszava két korábbi lőcsei énekeskönyvre utal (az előszóból vett idézetet ld. a **3097** tételben). A kisebbik énekeskönyvet, amelyről itt szó van, tizenkettedrét formátumban nyomtatták ki Lőcsén, a lőcsei polgárok hagyatéki leírásaiban ugyanis nyolcadrét, ill. tizenkettedrét kiadások fordulnak elő (vö. Magyarországi magánkönyvtárak II. 1588–1721. Kiadta Farkas Gábor, Varga András, Katona Tünde, Latzkovits Miklós, szerk. Monok István. Szeged 1992, 254, 258, 268, 277). Mivel ezt a kisebbik lőcsei énekeskönyvet 1686-ban még meg lehetett vásárolni, valószínű, hogy később jelentették meg, mint a nyolcadrét nagy énekeskönyvet (**3097**), de még a gyászévtized előtt: ennek alapján nagy valószínűséggel az 1665–1674 közötti évek valamelyikében. A lőcsei polgárok hagyatéki leírásainak vonatkozó adatait Pavercsik Ilona foglalta össze és értékelte fent idézett tanulmányában (76–77, 81).

Az 1669 körül Lőcsén nyomtatott tizenkettedrét német énekeskönyv tartalmára a *Psalmen und geistreiche Lieder* címmel 1694-ben, már 24º formátumban kibocsátott kisebb lőcsei énekeskönyv-kiadásból (Čaplovič 1560) lehet következtetni. Valószínűleg ez a korábbi kiadás is – eltérően a „Leutschauer Gesangbuch” címen említett teljesebb lőcsei német nyelvű gyülekezeti énekeskönyvtől – csak kisebb válogatás volt az ünnepekre és egyéb alkalmakra szolgáló énekekből és zsoltárokból. Lehetséges, hogy címe is hasonló volt az 1694-es kiadáshoz.

Cf. **3097**, –, →

3551

KERESZTYÉN catechismvs, az az a' keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanitás kérdések és feleletek által. Melly mostan a' kérdéseknek s' feleleteknek summás értelmekkel és azokban foglaltatott dolgokat fel fejtegetö kérdezkedésekkel, s' némelly szükséges magyarázatokkal, a' Sz. Irásbéli bizonyságoknak egészszen-való le-irásával, végre a' catechizálásra-való út mutatással, újjobban, meg-jobbitva s' öregbitve ki botsáttatott. Az ötödik vagy utolso editio-szerint meg-öregbittetett, mellyet az Elöl járó beszédnek vége felé eszedben vehetz, kegyes olvaso. Lötsen 1669 Brewer Samuel.

A^8–P^8 Q^{7+1} = [6] + 247 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1088 – Čaplovič 1232

Református katekizmus. – A kiadvány megjelölése szerint a *Heidelbergi katekizmus*nak hatodik kiadása. Tartalma és beosztása teljes mértékben megegyezik a káté ötödik, 1667-es sárospataki kiadásával (**3384**), ill. az ezt követő 1668. évi kassai utánnyomással (**3427**). A lőcsei kiadvány szedése viszont a kassai nyomtatást követte, annak kissé archaikus helyesírását megigazítva (Acta et studia I 69–70, Nagy Barna). A két mintához képest ennek a lőcsei kiadásnak az előszavában a kiadás sorszámát már hatodikra változtatták: „hatod úttal adatik ki", ill. az „ötödik Editio szerint" kifejezést betoldották a szövegbe: „ez mostani nyomás pedig az ötödik Editio szerint megjobbittatott" (A_2b).

Cf. **909***!, **1860***!, **2457**; **2791**, **3384**, **3427**, –, →

Budapest *Nat* ① – Târgu Mureş ②

3552

[KLESCH, Christoph:] Frisch Obst auf die Halligantz-Sonntagische Hochzeit zum Nach-Tisch vorgetragen von einem Cyprischen Kauffman. Leutschau [1669] bey Samuel Brewern.

)(^{2} = [2] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1235

Lakodalmi versek. – A két költeménnyel Christoph Klesch üdvözölte 1669. szeptember 17-én tartott esküvőjükön Stephan Halligantzot és Susanna Sonntagot (vö **3554**): (1) *I. Eingang. Uxor coruscat* [!] *radiis mariti! Et maritus uxoris, sponsus sponsae! Stefen Halligantz ἀνάγρ. Ein Fels hat Glanz.* ( )($_1$b–)($_2$a) –, valamint (2) *II Aufsatz* címen ( )($_2$a-b).

A *Cyprischer Kauffman* álnév alatt megjelent nyomtatványt első alkalommal Borsa Gedeon anonimként ismertette (MKsz 1963: 346). Bibliográfiájában Ján Čaplovič (1235) kérdőjelesen, míg a Klesch család műveit összegző bibliográfiájukban Karl F. Otto és Jonathan P. Clark (Bibl. Klesch. CK-38) egyértelműen Christoph Kleschsel azonosította a szerzőt.

Az ifjú párt német verssel köszöntötte Christoph bátyja, Daniel Klesch is (vö. **3554**).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

Cf. **3554**

3553

KLESCH, Daniel: Melos Paschale rhythmicvm Jesv Christo primo et ultimo, sine principio et sine termino, angelorum et hominum imperatori semper avgvsto, ... sacrvm et juventuti scholasticae Olassiensi dicatum ab ejusdem ludi ephoro, m. Daniele Kleschio n. H., p. l. caes., eccl. Olass. pastore, ven. contub. XXIV. regalium in Scepusio oratore et tutore ordinario, n.t. seniore. Leutschoviae MDCLXIX typis Samuelis Brewer.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2°

RMK II 1181 – Čaplovič 1233 – Varga E 469

Vers latinul és németül, német nyelvű iskoladráma programja és szereposztás. – A címlap hátán *Ode tricolos tetrastrophos Alcman. dactyl. Archiloch. rhythm.* című latin vers olvasható. Vele szemben ugyanennek a német megfelelője, *Alkmansche neu-erfundene Ode aus dem Lateinischen übersetzt* ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a). Mindkét lap alján *Nomina actorum* sorolja fel a Szepesolasziban 1669 húsvéthétfőjén (április 22.) bemutatott, Jézus feltámadásáról szóló színdarab szereplőit: *Johannes Schnell Olassiensis, Christoph. Dan. Klesch Semproniensis, Daniel Sculteti Waralliensis, Johannes Dominicus Olassiensis, Jacobus Roxer Olassiensis, Michael Wentzel Eremitanus, Andreas Krompholtz Olassiensis, Andreas Greschkowitsch, Georgius Cantoris.* A program *Entwurf des Osterlichen Freuden-Spiels, so von der Schuljugend zu Wallendorff am heil. Oster-Montag abends dem ... Hr. Steffan Halligantz als durchreisenden glückseligen Bräutigam zu Ehren und dessen (tit.) Epperiesserischen Herren Reisegefährten und Beyständen ... ist vorgestellet worden* cím után következik. A darab részei: *Vorrede und Inhalt*, öt felvonás, amelyek mindegyike három színből áll, és *Epilogus.* Az utolsó sor utal az szepesolaszi iskola rektorára: *rectore Johanne Schnatzinger* megjelöléssel ($[\,]_2$b).

Varga Imre szerint nem egyértelmű a darab szerzősége, mivel Daniel Klesch *ludi ephoros*nak mondja magát a címlapon, ugyanakkor a program végén a rektor, Johann Schnatzinger neve áll (A magyarországi 58, 61). Schnatzinger a következő évben karácsonykor a Jézus születéséről mutatott be darabot (**3563**). Karl F. Otto és Jonathan P. Clark ugyanakkor Daniel Klesch műveként írta le e nyomtatványt (Bibl. Klesch. DK-20).

Budapest *Nat* ②*

3554

(KLESCH, Daniel): Wahre Traumgeschichte und unversfängliche Gemuthsbewegungen von alten und neüen Städten, mit einem hertzlichen Wuntsch vorgestellet bey dem frölichen Hochzeit-feste des ... Stephan Hallegantz als glückseligem Braütigam, und der ... Jungfrauen Susanna geb(oren) Sontagin des ... Paul Sonntags des innern Raths ältesten in der königl(ichen) fr(eien) Bergstad Iglo ... Tochtern, als Braut zu sonderbahren Ehren entworffen von einem guten Freunde, der es von Hertzen meint dem 17. Tag Septembris ... 1669. Leutschau (1669) bey Samuel Brewern.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1183 – Čaplovič 1234

Lakodalmi vers. – A költeménnyel Stephan Halligantzot köszöntötte Susanna Sonntaggal, Paul Sonntag iglói szenátor lányával, 1669. szeptember 17-én kötött házassága alkalmából Daniel Klesch, szepesolaszi evangélikus lelkipásztor. A *Herr Vetter*nek címzett vers a címlap hátán kezdődik és az A_4b lapon fejeződik be. Ezt követik *Anmerkungen* címen a vershez fűzött jegyzetek (B_1a–B_2b), ennek végén olvasható a szerző, *Daniel Klesch von Iglo, p. l. caes. ecclae. Olass pastor, ven. cont. XXIV regalium in Scep. orator et n. t. senior* aláírása.

A kiadványt ismerteti Karl F. Otto és Jonathan P. Clark a Klesch család műveit összegző bibliográfiájukban (Bibl. Klesch. DK-23). A felső-magyarországi, szepességi és erdélyi városokat magasztaló vers cipszer vonatkozásairól bővebben írt Pavercsik Ilona (Terra Scepusiensis 642–643).

A házasságkötés alkalmából Christoph Klesch is verssel köszöntötte az ifjú párt (vö. **3552**).

Cf. **3552**

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

Lacrymae super obitu ... Matthiae Zarewucii... Lőcse 1669. – Vide **3167**

3555

[LADIVER, Elias, iun.:] Papinianus τετράγωνος, hoc est vir magnanim(us), justus, constans rectiq(ue) pertinax in theatrvm productus et ... utriusq(ue) Hungariae statuum Evangel. tum magnatum tum nobilium tum lib. reg. civitatum ablegatis, ... inspectoribus, nec non reliquis omnium ordinum civibus ab ... juventute incluti gymnasii Evangelici, quod Eperjessini est,

pro felici examinis publici colophone scenice monstratus, anno Christi MDCLXIX. die 4. Octobris. Leutschoviae (1669) typis Samuelis Breweri.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º

RMK II 1185 – Čaplovič 1236 – Varga E 200

Iskoladráma programja és szereposztás. – A cím szövege után idézet olvasható Publius Cornelius Tacitus *Annales*éből. A címlap hátán a színjáték tartalmi kivonata, *Argumentum generale ex Aelio Spartiano, Dione, Herodiano, Aurelio et Eutropio in vita Antonini Bassiani, Caracallae et Getae* (A_1b) áll. A darab főhőse: Aemilius Paulus Papinianus (142–212) római jogtudós, Lucius Severus Septimius császár idején a praetoriánusok praefectusa, akit Caracalla császár (a drámában Antoninus Bassianus) azért végeztetett ki, mivel nem volt hajlandó a szenatus előtt jogász tudós létére megvédeni őt testvére és császártársa, Geta meggyilkolásáért. A színjáték *Antisceniu*mból, öt felvonásból, azokon belül pedig négy, nyolc, hat és hét és négy színből állt. Ezek összefoglalását Horatius-idézet és rövid *Ad lectorem* zárja (A_2a–A_4b). A program jelzi, hogy az első felvonás után német nyelvű (*in lingua Germanica*), a második után magyar nyelvű (*in lingua Hungarica*) közjáték (*interscenium*) hangzott el, és a darabot *interscenium in lingua Slavonica* zárta. Ezeknek szövegét a program nem adja közre. *Nomina actorum* (B_1a–B_4b) először az iskola legelőkelőbb diákjainak nevét közli. Ezek: comes *Emericus Theökeöly de Kezmark, ... Stephanus Petroczy l. b. ..., Emericus Petroczy l. b. ..., Franciscus Pongracz l. b. de Ovar.* A darab többi szereplőjének nevét osztályonként csoportosították. Ezek szerint *Ex classe rhetorica* 41, *Ex classe poetica* 24, *Ex classe syntactica* 59, *Ex classe grammatica* 35, *Ex classe principist.* 30, *Ex classe parvistar.* 38, *Ex classe legent.* 27 tanuló vett részt az előadásban.

A kéziratban maradt színdarab és e program szövegkiadása a részt vevő szereplők névsorának közlésével: Ludi scaenici linguae Latinae protestantum in Hungaria e saeculo XVII–XVIII. – Magyarországi latin nyelvű protestáns iskoladrámák a XVII–XVIII. századból. Sajtó alá rendezte Alszeghy Zsoltné, Lóránt István, Varga Imre. Bp. 2005, 403–484, 485–500.

E darabot az eperjesi evangélikus főiskolán az ünnepélyes vizsgák lezárásakor, 1669. október 4-én adták elő. A dráma szövegének erősen rövidített és teljes szövege is fennmaradt kéziratban. Forrásának Andreas Gryphius *Grossmüttiger Rechts-Gelehrter oder sterbender Aemilius Papinianus* című szomorújátéka tekinthető (Breslau [1659]), amelyet az egykorú és közelkorú források alapján ifj. Elias Ladiver eperjesi rektor dolgozott át és alkalmazott iskolai színdarabbá. A műről, forrásáról és az előadásról Varga Imre írt (A magyarországi passim), továbbá ld. a szövegkiadás jegyzeteit (505–507).

Budapest *Acad* ① + cop. (Debrecen *Ref*) – Budapest *Ev* ②* – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ①

Olim: Debrecen *ref coll*

3556

LIEBLICHES Rauchwerck nach Apotheckerkunst aus allerhand geistlichen und weltlichen Specereien gemacht, gemengt und gebraucht bey dem hochzeitlichen Ehrenfest des ... Andreae Gortsckii wolverordneten ...

Apotheckers bei dieser königlichen freyen Stad Leutschau als Bräutigams und denn der ... Jungf(rau) Susanna Schulerin des ... Vrbani Schulers in der ... Stad Kaismark mit Fr(au) Christina ehelich erzeügter ... Tochter als Braut, welches sie den 18. und 19. Tag des Wintermonats ... 1669. ... begangen, mit diesen Glückwüntschenden und andern guten Gönnern und Freünden. Leutschau (1669) bey Samuel Brewern.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4º

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1237

Lakodalmi versek. – A költemények Andreas Gortschki lőcsei gyógyszerész és a késmárki Urban Schuler lányának, Susanna Schulernek 1669. december 18-19-én tartott esküvőjére készültek: (1–14) A *Hochzeit Sprüche aus den 3. Cap. des Predigers Salomo* című versek szerzője magát *SoLoMo*-ként nevezi meg és különböző élethelyzetekre Salamon 14 bölcsességét alkalmazta, és ezekre írt versekkel köszöntötte az ifjú párt (A_1b–A_4a) –, majd (15) az *Andreas Gortschki* című, *Proficiat! Conducat!* aláírással ellátott vers következik (A_4a–b) – (16) *Johannes Brams, e. I.* cím nélküli (A_4b–B_1b) – (17) *M. M. F. V. L., Τῆς Νέοννμφης* című (B_1b–B_2a) – (18) *M. G. V. L.* cím nélküli (B_2a–b) – (19) *J. M. M. C. F.* szintén cím nélküli (B_2b) költeménnyel gratulált az ünnepelteknek.

Ján Čaplovič (1237) szerint a *SoLoMo* álnév feloldása: „M. Christian Seelmann", a következő (a 15.) verssel „Paulus Cuncius" köszöntötte a házasulandókat, az *M. M. F. V. L.* monogram mögött talán „M. Matthias Frölich", az *M. G. V. L.* alatt feltehetően „Melchior Geithnerus Varal." rejtőzik, a *J. M. M. C. F.* pedig „Johannes Martinus Meisner Coburg. Fran."-t takarja.

Andreas Gortschki 1670-ben a városi képviselő-testület tagja volt (Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, 381). Hagyatéki leltára 1683. december 20-án keletkezett, ebből ismeretes a gyógyszertárhoz tartozó könyveinek jegyzéke (Magyarországi magánkönyvtárak II. 1588–1721. Sajtó alá rend. Farkas Gábor et al. Szeged 1992, 248–251).

A kiadványról első alkalommal Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), majd részletesen leírta Ján Čaplovič (1237).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

3557

MEDVETZKI János: Svada genethliaca cum fausto acclamationis applausu, festivo aggratulationis celeusmate festivitati onomasticae ... Danielis Klesch aa. ll. et philosophiae magistri, ... poetae leureati (!) caesarei, nobilis Hungari ... p. n. ecclesiae Ollassianae pastoris primarii ... scholaeque ibidem scholarchae ... ut et ... fraternitatis XXIV. regalium per Scepusium pastorum oratoris perpetui et senioris ... erecta et ... suspensa ... a Iohanne Medvetzki Scepusio Olassiensi Hungaro. Leutschoviae (MDCLXIX) typis Samuelis Brewer.

)(^{2} = [2] fol. – 2º

RMK II 1143 – Sztripszky II 2602/150 ← MKsz 1891: 77 – Čaplovič 1238

Köszöntő versek. – A címlap hátán kezdődő főrészben Medvetzki János három költeménnyel köszönti Daniel Klesch szepesolaszi evangélikus lelkészt, a 24 szepesi város fraternitásának seniorát és orátorát, aki 1669. január 3-án ünnepelte 50. születésnapját. Az *I. Votum*ban mind az ünnepelt neve és *titulus*a, mind az azt követő költemény szavai fölé írt számok a 4002. számot adják. Ez a szavakat alkotó betűk ábécén belüli sorszámának összege ( )($_1$b). A *II.* vers Klesch neve és címe alapján készült anagramma: *Carmen votivum pure anagrammaticum* ( )($_2$a). A *III. Votum annale et perennale eteostichium* ( )($_2$b) minden egyes sorába rejtett krosztichonból az 1669. év olvasható ki.

Medvetzki János Szepesolasziban született. 1669-ben Elbingben tanult, a következő évben iratkozott be a königsbergi egyetemre. A nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 1143), Hellebrandt Árpád (MKsz 1891: 77) és az utóbbi nyomán Sztripszky Hiador (II 2802/150) is a címlapon található téves kronosztichon alapján 1668. évben megjelent kiadványnak tartották. Az utolsó vers soraiban előforduló 28 kronosztichon megfejtése azonban mindig 1669. Ezért Ján Čaplovič már az 1669-ben készült lőcsei nyomtatványok között szerepeltette (1238).

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Bratislava)

3558

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1670. Levoča 1669 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3559

POMARIUS, Samuel: Samuelis Pomarii, ss. theologiae d., ejusdemq(ue) et linguarum orientalium professoris publici primarii ... collegii statuum Augustano-Evangelicorum Eperiensis moderatoris et directoris supremi Vindiciae articuli VII A. c. de ecclesia, pro disputatione sua d. 4. Octobris in ... gymnasii examine publice habita contra temere insultantem Matthiam Sambar, jesuitam Cassoviensem paratae 31. Octobris 1669. [Leutschoviae] (1669) typis Samuelis Brever.

A^{12}–C^{12} = [36] fol. – 12°

RMK II 1186 – Čaplovič 1241

Evangélikus vitairat. – A címlap hátán *Samuel Pomarius d.* ajánlja munkáját *Paulo Szalay, assessori ex praecipuis inclyti comitatus de Saaros ..., patrono suo.* A főrész (A_2a–C_{12}b) *Vindiciae articuli VII. A(ugustanae) c(onfessionis)* belső címmel kezdődik és huszonhét paragrafusban (§) védelmezi a meg nem változtatott Ágostai hitvallásnak az egyházról szóló hetedik cikkelyét Sámbár Mátyás kassai jezsuita *Ecclesia Dei vivi* című, Kassán megjelent munkájával szemben (**3524**).

A címlapon olvasható keltezés, 1669. október 31. a vitairat elkészülési időpontja. Az első paragrafusban Pomarius ismerteti műve megírásának előzményeit és indokait. Eszerint Sámbár fent említett munkája az október 31-ét megelőző héten jelent meg. Az egész vita gyors lezajlását figyelembe véve azonban bizonyos, hogy Pomarius ezen válaszát is még az 1669. év folyamán nyomtatta ki a lőcsei műhely. A Sámbár és Pomarius közti vita lezajlásáról ld. még **3524**.

Cf. **3526**!, **3507**, **3524**, –, **3635**, **3629**

Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* ① ①

3560

POMARIUS, Samuel: Theses svccinctae e praelectionibus theologicis publicis d. Samvelis Pomarii, ... statuum collegii Eperiessensis moderatoris et directoris supremi, analysi inprimis et exegesi articuli IV. Augustanae confessionis breviter excerptae et in conventu moderno ... Eperiensi ... statuum Evangelicor(u)m a studiosis et auditoribus theologiae ad disputandum solleniter propositae ipsis illustribus dd. statibus et generosis dd. inspectoribus respondentes, opponentes ac theses delecturis ex singulis circulis. In auditorio majori d. XXX. Julii anno MDCLXIX. Leutschoviae (MDCLXIX) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1187 – Čaplovič 1240

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán rövid ajánlás szól *Illustrissimo ... regni Hungariae statui Evangelico Augustanae confessioni addicto.* Aláírója *Samuel Pomarius d.* A főrész három *Circulus*ban, összesen húsz *thesis*ben fejti ki az Ágostai hitvallás negyedik cikkelye alapján a megigazulásról szóló tanítást, amely – a szerző szerint – e hitvallás és az egész evangélikus teológia centrumában áll (A_2a–A_4b).

Ezeket a teológiai téziseket Samuel Pomarius, az eperjesi evangélikus főiskola igazgatója nyilvános teológiai előadás keretében bocsátotta vitára 1669. július 30-án az iskola nagyobb előadótermében, a diákság és az iskola felügyelői jelenlétében. A vitában ők is részt vehettek hozzászólásokkal és ellenvetésekkel.

Cf. **3559**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Budapest *Univ* ①

3561

ΤΟ ΡΙΑΚΡΙΟΝ τῶν Διακρίων, quod, faciem festivitatis supremae pullatam, ... dni Davidis Lani, quondam ecclesiarvm Evang. Dobronensis 1, Prividiensis 5, Briznobanen. 16 an. pastoris et comitt. Soliensis, Thurociens., Neograd., Nagy et Kys Hont. superintendentis ... a. o. r. MDCLXIX. aetat. vero 51. mens. 3. die 29. April. inter 8. et 9. horam mat. in Christo obdormientis, proluens Musa Briznob. ex fervente pectoris fonte Heraclitico tollenone die exequiarum 5. Maji eduxit. Leutschoviae (MDCLXIX) literis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1188 – Čaplovič 1242

Gyászversek. – A költeményeket David Láni breznóbányai evangélikus lelkész és Zólyom, Turóc, Nógrád, Nagy- és Kishont megyei szuperintendens halálára írták 1669-ben a breznóbányai gimnázium diákjai. A címlap hátán Szent Bernát-idézet olvasható. A gyászversgyűjtemény a következő szerzők cím nélküli gyászverseit tartalmazza: (1) *Matthias Teütschschmied Briznob.* (A_2a) – (2) *Johann. Gracza Brizn.* – (3) *Andr. Molitoris Povaz.* – (4) *Jacob. Oeconomi* – (5) *Paul. Paldia Arven.* (A_2b) – (6) *Esaias Kaurimski* – (7) *Matt. Wozar.* – (8) *Thom. Bartholomides* (A_2b–A_3a) – (9) *Johann Hrebenda* (A_3a) – (10) *Georg. Mrskowic* – (11) *Johann. Lucae* – (12) *Johann. Humenik* – (13) *Johann. Snicellius* – (14) *Georg. Platani* (A_3b) – (15) *Georg. Nigrini* – (16) *Michael Lucius Briz.* – (17) *Severinus Severini* – (18) *Johann. Brodt Brizn.* – (19) *Samuel Seratoris* (A_4a) – (20) *Mart. Alodiatoris* – (21) *Elias Kossa* – (22) *Mich. Bubelini* – (23) *Dan. Schluchowinus* – (24) *Andr. Faschang. Briz.* – (25) *Joh. Poloni* (A_4a-b) – (26) *Georg. Ocovini* (A_4b) – (27) az utolsó vers aláírása korabeli kézírással az Országos Széchényi Könyvtár példányában: „Nomine reliquorum" (A_4b).

David Láni a cím szerint egy évig dobronyai, öt évig privigyei és 16 évig breznóbányai evangélikus lelkész volt, ahol Zólyom, Turóc, Nógrád, Nagy- és Kishont megyei szuperintendenssé választották1656-ban. 51 éves korában, 1669. április 29-én hunyt el. Május 5-én temették Breznóbányán. Halálára Joannes Simonides breznóbányai rektor gyászbeszéde is megjelent (**3567**).

Cf. **3567**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Sopron *Ev* ①

3562

RÖSER, Jakob: Ad actvm oratorivm, quem in ... Evangelicorum gymnasio Eperiessinensi ad III. Nonarum Aug. an. MDCLXIX. horis a 7. matutinis studiosi nonnulli generosi et ingenui e classe rhetorica exhibebunt gratioso suo accessu condecorandum per ... status Evangelicos, ... dominos inspectores,

... cives, ut et omnes literarum patronos et fautores, quibus humaniora curae cordiq(ue) sunt, humiliter, decenter ac officiose invitat m. Jacobus Röser, histor. ac eloq. p. p. Leutschoviae (MDCLXIX) literis Samuelis Brewer.
A^{3+1} = [3] fol. – 2º

RMK II 1189 – Čaplovič 1243

Iskoladráma meghívója és programja. – A címap hátán kezdődik Jakob Röser *Eperiessini pridie Calendarum Augusti anno MDCLXIX* kelt meghívója az eperjesi evangélikus gimnázium retorikai osztályának 1669. augusztus 3-án tartandó előadására, amelyen az egyes hallgatók beszédeket tartottak a különböző államformákról (A_1b–A_3b). Ehhez csatlakozik az előadás programja a szereplők nevével: *Stephanus de Zelanka Zelenski nobil. Pol. – Petrus Semsei nobil. Ungar. – Andreas Dobay nobil. Hung. – Andreas Pitto nobil. Hung. – Georgius Conrad nob. Hung. – Johannes Schwartz Eperies. – David Zauner nob. Ungar. – Jonas Felicides Trentschin. – Christophorus Mazar Hung. – Matthias Lazius Leutschov. – Johannes Nigrini Puchov.* (A_3b).

Jakob Röser (1641–1689) a türingiai Sondershausenben született. Tanulmányait Jénában és Giessenben végezte. 1668-ban költözött Németországból Magyarországra. Először az eperjesi kollégium retorika- és történelemtanára, majd 1670-től rektor volt Lőcsén. 1672 után hazahívták Németországba, előbb evangélikus lelkész, 1685-től szuperintendens Quedlinburgban. A bölcseleti doktori címet Wittenbergben nyerte el.

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3563

(SCHNATZINGER, Johann): Festivitas scholastica memoriam natalitiorum recolens recens nati Jesvli, cujus honoribus actu publico-comico-oratorio die III. Jan. d. Danieli sacra anno MDCLXX a juventute, literis dedita Olassii rectore Johanne Schnatzinger est celebrata et dicata. Leutschoviae [1669] literis Samuelis Brewer.
A^2 = [2] fol. – 4º

Čaplovič 1268 – Varga E 471

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlap hátán *Michaeli Noscovio, ecclesiae Filkaviensis pastori, scholae inspectori et h.t. XXIX. regal. seniori ..., Johanni Bayero, eccles. Waralliensis pastori et scholae inspectori ..., Christophoro Kleschio, eccl. in Monte D. Georgii pastori, scholae inspectori et contub. ven. notario, ... Johanni Fontano, eccl. Krompachien. pastori, scholae inspectori et vicin. mont. seniori ...* ajánlja a színjátékot a *Schola Olassiensis*, és egyben meg is hívja őket az előadásra, amelyet 1670. január 3-án tartottak a szepesolaszi evangélikus iskolában. A színdarab Jézus születéséről és a háromkirályok imádásáról szól. A program az egyes tartalmi részek rövid ismertetésekor az azokban szereplők nevét is megadja. (A_2) Ezek szerint az *I. Invitatio*ban *Mich. Cassai, Nicol. Kostrubowsky, Bened. Roxer, And. Greskowitz, Mich. Wentzel, Dan. Sculteti*

és Georg. Dolovicenus léptek fel. A *II. Actio* 31 részében az előbb megnevezetteken kívül *Joh. Cantoris, Christoph. Dan. Kleschius, Daniel Plorantius, Joh. Holecius, Mart. Zehrensky, Georg Czech, Johan. Milota, Dan. Rokoschinus, Joh. Schnell, Thomas Martinides, Theod. Heutschius* szerepelt. *A III. Apprecatio* 4 részből állt, amelyekben a korábban szereplőkön kívül *Jeremias Galli* lépett színre. Ő mondta el az *Epilogus*t is. Az egyes nagyobb részek között a *Chorus musicus* énekelt. Tagjait a program nem sorolja fel. Néhány rész verses formájára is utal a program.

E kiadvány egyetlen példányát Ján Čaplovič ismertette (1268), hivatkozva Martin Lauček kéziratos „Collectanea" című XVIII. századi kéziratára (fasc. 170, č 36), amely már említette e darabot. Szerzőjének Čaplovič, amint a címlap is feltünteti, az olaszi rektort, Johann Schnatzingert tekintette. Ezt Varga Imre is valószínűnek tartja (A magyarországi 58).

Gyakorlatilag bizonyos, hogy az 1670. január 3-i előadásra szóló meghívót már 1669 végén kinyomtatták.

Budapest *Nat* cop. – Spišská Nová Ves *Ev* ①

3564

<Schnatzinger, Johann: Scrutinium profectuum iuventutis scholasticae Olassiensis in publico examine die 20. et seqq. Junii anno 1669. institutum, cuius seriem et ordinem sacrum esse jubent rector et caeteri scholae Olassiensis collegae. Leutschau 1669 Brewer. 4° >

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Iskolai vizsgarend.

E nyomtatványról Kathona Géza tudósított Johann Samuel Klein Nachrichtenjének kéziratban maradt negyedik kötete alapján. (MKsz 1987: 65). Címéből ítélve a Szepesolaszliban 1669. június 20-ával kezdődő iskolai vizsga anyagát és rendjét tartalmazhatta. Klein azt is hozzáfűzte, hogy a vizsgarendet szerzője „dem Ortsprediger Daniel Klesch, dem Ortsrichter Benedict Roxer, übrigen Rathsherrn, dem Ortsvormund Valentin Schnell und übrigen Gemeinsherrn" ajánlotta.

3565

SEELMANN, Christian: Das ist das Grabmahl Rahel biß auf disen Tag, 1. Buch Mos. 35. samt gleichmäßigem Denckmahl von einer noch unglückseligern Gebärerin erbärmlichern Traur- und zwifachen Todes-fall, als der ... Fr. Rosina Langin geborner Paumgartnerin und ihres zwar unverlohrnen, doch ungebohrnen Söhnleins, ihnen beiden zum letzten Ehrendienst, dem ... Hrn. Matthiae Langen, treuwachsamen Seelensorger ... in der königl. freyen Stad Oedenburg, wie auch des ... Contubernii Augspurg. Confession jenseit der Donau ... seniori, der Kirchen und Schulen vielverdinten Aufseher u. Beförderer, itzo hertzlich und schmertzlich betrübten Herrn Wittber zu Trost,

denen mutterlosen, theils unerzogenen Waisen zum künfftigen Gedächtniß aufgesetzet von seinem ... durch Gottes Gnad bewehrt erfundenen Freünd m. Christiano Seelmann, zu Leutschau pastore, eccles. et schol. supremo inspectore. Leutschoviae (1669) typis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1190 – Čaplovič 1244

Gyászversek. – Az 1669. október 15-én elhunyt Rosina Baumgartner, Matthias Lang soproni evangélikus lelkész és dunántúli esperes feleségének halálára Christian Seelmann lőcsei evangélikus lelkész írt gyászverset. Az özvegy férjet vigasztaló és az elhunytat dicsérő vers (A_1b–B_4a) végén *Anmerkungen* (B_4a-b) olvashatók, amelyek az elhunyt lelkészné genealógiáját és hét gyermekének nevét, születési, keresztelési, ill. némely esetben elhalálozásának időpontját is tartalmazzák. Az egyes gyermekekre vonatkozó adatokat rövid versek választják el egymástól. Az I–II. gyermek után olvasható vers aláírója *Petrus Theodorus Seelmann*, a III–V. utánié *Jeremias Christianus Seelmann*, a VI–VII. utánié pedig az előbbiek apja, vagyis a hosszú gyászvers szerzője, Christian Seelmann. Itt közölt versének forrása John Owen költeménye volt: *aus dem Owen übersetzt es m. C. S.* (B_4b).

Rosina, Karl Baumgartner ausztriai származású evangélikus lelkész leánya 17 éves korában ment nőül Matthias Langhoz. 1656–1668 között hat gyermeket hozott a világra, akik közül három már kisgyermekként meghalt. Hetedik gyermekének születésekor gyermekével együtt halt meg 1669. október 17-én (vö. **3570** A_1a). Ekkor 32 éves volt.

Christian Seelmann, az özvegy férj jó barátja az ugyanerre az alkalomra kiadott gyászversgyűjteménybe (**3570**) is írt verset.

Cf. **3570, 3603**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①
Olim: Levoča Ev Cirk. k.

Seelmann, Christian: Himmelfahrts-Fest Matthiae Gosnovicer, Richter von Leutschau. Leutschau 1669. – Vide **3566**

3565A

»SEELMANN, Christian: Hochzeitliche Ehrerbietung ... als ... Johannes Gramsen ... Prediger in ... Iglo, als Bräutigam, der ... Jungfrauen Dorothea Novakin als Braut, an Jhrem ... Ehr-Tag war der 19. Febr. A. 1669 ... zu vorkommen ... wollen Gute Freunde und Gönner. Gedruckt bey Samuel Brewern. in 4to (1669).«

Čaplovič 1245

Lakodalmi versek. – A ma már egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček XVIII. századi kézirata (Collectanea 57) alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1043), a fenti címleírás Čaplovičot követi. Ismertetése szerint a versekkel Johann Grams, iglói lelkészt és Dorothea Novakot köszöntötték 1669. február 19-én tartott menyegzőjük alkalmából következő barátaik és jóakaróik: (1) „M. Christianus Seelman, pastor Leutschovien." – (2) „Paulus Cuncius EVGE" (Čaplovič (1043) feloldása szerint: „Ecclesie Varallien. Germ. Ecclesiastes") – (3) „Johan Martin Meisner, Coburgo Francus".

3566

SEELMANN, Christian: Mit Freüd und Leid vermengtes Himmelfarts Fest, als an welchem Vormittag des Herrn Christi heilige Auffahrt, Nachmittag eines from(m)en Christen selige Nachfahrt, nemblich des weiland ... Hrn. Matthiae Gosnovicer, hochverdienten Herrn Richters und Notar[s] dieser königl. freien Stad Leutschau im Glauben christlich gefeiret, und in der Liebe gebürlich begangen, zu Trost aber denen hochbetrübten Hinterlassenen diese Leichpredig aus den Klagliedern Jerem. am V. cap. v. 15. 16. 17. gehalten, und zum Gedächntniß, auf Begehren ausgefertiget worden von M. Christiano Seelmann Cob. Fr. Pfarrherrn zur Leutsch., A. 1669. Leutschau (1669) beym Samuel Brewern.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 4°

RMK II 1191 – Sztripszky II 2603a – Čaplovič 1246

Evangélikus gyászbeszéd és latin, német nyelvű gyászversek. – A halotti prédikációt Christian Seelmann lőcsei főpásztor 1669. május 30-án, Mennybemenetel ünnepén tartotta Matthias Gosnovicer hivatala ideje alatt elhunyt lőcsei bíró felett. A címlap hátán *M. Christianus Seelmann, Pastor Leutsch.* az elhunyt özvegyének, *Fr. Margarethae Gosnovicerin* és gyermekeinek, *Hrn. Matthiae ll. st., Casparo, Johanni, Georgio Ernesto als Brüdern, und ... Frauen Dorotheae ... M. Joach. Erythraei archid. Hausehre, Jungfr. Katharinae - Schwestern ...* ajánlotta a gyászbeszédet (A_1b). A bevezető részben említette korábbi, lőcsei bíróválasztáskor elhangzott prédikációit is, majd a bibliai textus alapján a bíróról mint a város koronájáról beszélt (A_2a–C_4b). A gyászbeszédet *Lebenslauf* címmel az elhunyt részletes életrajza követi (D_1a–D_2b), majd az *Abdankung* című rövid halotti búcsúztató (D_2b–D_4a). A nyomtatványban ezután *Epicedia* címmel még a következő szerzők latin nyelvű gyászversei olvashatók: (1) *Michael Liefman, eccl. Augustano-Evang. Cassov. pastor German. et lib. regiar. civit. harum partium superint.*: a gyászvers előtt két, 1669-es évszámot adó kronosztichonnal (D_4b) – (2) *Samuel Pomarius d., ... gymnasii statuum Evangelicorum Eperiessensis moderator et director supremus* (E_1a) – (3) *Christ. Seelmann, p. L.* (E_1b–E_2a) – (4) *David Spilenberger d. med. ord. Leutschov.* (E_1b) – (5) *Tobias Weiß, past. Poprad.* (E_2a–E_2b) – (6) *... à Martino Adami* (E_2b) – (7) végül német nyelvű gyászvers, amely jegyzetében *Petrus Theodorus* és *Jeremias Christianus* Seelmann (*Seelmänner)* nevét adja meg (E_2b).

Az elhunyt, Matthias Gosnovicer 1613-ban született Kisszebenben, ahol atyja bíró volt. Itthon Göncön, Sárospatakon, Besztercebányán tanult, majd a thorni gimnáziumban és a königsbergi akadémián. 1641-ben Lőcsén konrektor volt, négy év múlva már ugyanott taná-

csos, később jegyző, 1661-től bíró. Házasságából 12 gyermek született, akik közül ekkor hatan voltak életben. Gutaütésben halt meg 56 éves korában, 1669. május 27-én.

A nyomtatványt először „Himmelfahrts-Fest Matthiae Gosnovicer Richter v. Leutschau. Leutsch. Sam. Brewer, 1669" címmel Ballagi Aladár írta le a lőcsei evangélikus líceum könyvtárából (MKsz 1879: 152). Szabó Károly ennek alapján vette fel bibliográfiájába (RMK II 1191). A kiadványról a Nemzeti Múzeum könyvtárának példánya alapján először Horváth Ignác adott teljes címleírást (MKsz 1890: 271, vö. Sztripszky II 2603a).

Budapest *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ① – Levoča *Ev* ①

3567

SIMONIDES, Joannes: Lesso panegyricum ... domini Davidis Lani, ecclesiarvm Evangelicarum Dobronensis, Prividiensis, Briznobanensis diversis temporibus pastoris et comitt. Solien., Thuroc., Neogr., Nagy et Kis-Hont. superintendentis ... a. o. r. MDCLXIX, aetat. v(ero) 51. mens. Jun. die 20. April. merid. 8. et 9. h. mat. in Christo obdormientis a Johanne Simonide, rectore solertiss. Briznob. ad aedes parochiales sub dio institutum. [Leutschoviae] (1669) literis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1192 – Čaplovič 1247

Evangélikus gyászbeszéd. – A beszédet a breznóbányai gimnázium rektora, Joannes Simonides mondta el David Láni szuperintendens temetése alkalmából a parókia épületénél. A nyomtatványnak három változata ismeretes. Az „A" variánsban a címlap háta üres. A „B" variánsban ugyanitt a szerző *Senioribus ecclesiarum comit. Soliensis, Thurocensis, Neogradiensis, Nagy et Kis-hontensis*... ajánlotta művét, a „C" variánsban pedig a trencséni evangélikus lelkészeknek és a magisztrátusnak: *Viris admodum reverendo ... ecclesiarum Evangelicarum antistiti, ut et ... judici et senatoribus liberae regiaeque civit. Trenchiniensis*... aláírás nélkül. *Omnia nunc rident, nunc formosissimus annus!*-mondással, majd ennek ellentétével (*Omnia nunc moerent*...) vezette be Simonides az elhunyt szuperintendens dicséretére mondott gyászbeszédét, amelyet nem tagolt részekre (A_2a–B_4b).

Joannes Simonides (?–1708) számos hazai iskolában tanult, felsőbb tanulmányait az eperjesi főiskolában végezte. 1668-ban lett a breznóbányai gimnázium rektora. 1674-ben a pozsonyi rendkívüli bíróság gályarabságra ítélte, de fogságából sikerült megszöknie, és Itálián, Svájcon keresztül Németországba ment. A wittenbergi és jénai egyetemen tanult, 1678-tól pedig Boroszlóban élt családjával. 1683-ban hívták vissza Breznóbányára, majd Radványban lett evangélikus lelkész. 1700-ban padári lelkész, 1704-ben besztercebányai szlovák lelkész és a zólyomi esperesség seniora. Számos teológiai mű szerzője volt. Tobiáš Masníkkal megírta rabságuk és szökésük történetét (latinul: H. n. 1675 – RMK III 2731; németül: (Halle) 1676 – RMK III 2749; Wittenberg 1681 – RMK III 3147).

Az elhunyt David Láni evangélikus szuperintendens halála alkalmából gyászversgyűjtemény is jelent meg (**3561**), amely a temetés napját, 1669. május 5-ét is tartalmazza, és amely a

fenti címtől eltérően nem április 20-át, hanem április 29-ét jelöli meg halálának időpontjaként. Továbbá a versgyűjtemény címe alapján megállapítható az is, hogy e gyászbeszéd címébe a *Jun.* hónapnév elírásként került be az *aetat. v(ero) 51. mens. 3.* életkor megjelölésbe.

Cf. **3561**

Budapest *Acad* ① (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns) – Sárospatak *Ref* ① (A-variáns)

3568

SIMONIDES, Joannes: Stvdivm catecheticum, biblicum, logicum, quod in examine collegii Briznen. publico praeside SS. Trinitate Deo Patre, Filio, Spiritv Sancto Johannes Simonides, rector Briznen. ... pro lubitu examinatorum sustinentibus Anno MDCLXIX. die (...) Julij ad ventilandum proponit. [Leutschoviae] (MDCLXIX) literis Samuelis Brewer.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1193 – Čaplovič 1248

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon olvasható a vizsgázó tanulók névsora: *Vices opponentium et respondentium discipulis classis primae, n. p. Matthia Teütscheschmiedt Brizn., Johanne Gratza Brizn., Andrea Molitore Povaz., Jacobo Oeconomi Predagn., Paulo Paldia Arv. Trst., Esaja Kaurinsk Neograd., Matthia Wozar Lampert. Wil., Thoma Bartholomeide Thuroc., Johan. Hrebenda Kys-Hont, Georg. Mrsska Lipcen., Georg. Platani Sakolcen., Johan. Humenik Powaz., Johanne Snicellio Nitrens., Johan. Lucae Liptop. [!], Georg. Nigrini Kys-Honten., Michaële Lucio Brizn., Severino Severini Kys-Hont., Johan. Brodt Briznen., Elia Kosa Mosov., Martino Alodiatore Szent-Iw., Samuele Seratore Liptov., Daniele Schluchowino Lopeg., Michaële Bubelino Thurocen., Andrea Fassang Briznen., Johanne Poloni Lipt., Georg. Očovini Strbensis ... sustinentibus.* A címlap hátán olvasható ajánlás három változatban ismeretes: (1) *Danieli Gutth, notario; Michaëli Schönleben, senatori; Christiano Hacker, Georgio Carathin civibus ... civitat. Eperiensis* (A-variáns). (2) *Danieli Chmellio, judici ac reliquis ... civitat. Briznensis senatoribus* (B-variáns). (3) *Valentino Frölich, judici ac reliquis ... civitat. Leutschoviensis senatoribus* (C-variáns). Az aláíró mind a háromban *Johann. Simonides, rect. Brizn.* A mű törzse a címnek megfelelően három részből áll: *Studium I. cathecheticum* (A_2a–C_1a), a Tízparancsolatról tartott katekizmusi vizsga anyagát foglalja magában. Konrad Dieterich, egykori ulmi szuperintendens *Institutiones catecheticae* című, számos kiadásban, így például Lőcsén 1649-ben (**2266**) megjelent művének felosztását követve, annak egyes „quaestio"-ihoz fűz megjegyzéseket és magyarázatokat. *II. Biblicum* (C_1a–C_4a). A bibliaismereti vizsga anyaga János evangéliumának első fejezetére épült fel, amelyet főként a „socinianus" nézetekkel vitatkozva tárgyaltak. *III. Logicum* (C_4b). Ez a harmadik rész csupán egy megjegyzésből áll, amely szerint a logikai vizsga alapjául *Canones log. Dannhaweri* szolgáltak, de ennek kinyomtatását az eszközök szűkös volta nem engedte („tenuis rerum supellex non permisit"). Johann Conrad Dannhauer marburgi professzor *Decas diatribarum logicarum in sex syllogas distributa: in quibus canones logici praecipuam habentes difficultatem potissimum ex Aristotele diiudicantur...* című műve ugyancsak számos kiadásból ismert, pl. Marburg 1626, Frankfurt 1653.

Ezeket a vizsgatételeket 1669. júniusában vitatták meg a breznóbányai gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola rektora, Joannes Simonides volt. A vizsgán az iskola első, azaz végzős osztályának tanulói feleltek és vitáztak.

Cf. –, **3569**, **3664**

Budapest *Acad* ②* (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) ① (C-variáns) – Halle *Univ* ① (B-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns)

3569

SIMONIDES, Joannes: Studium catecheticvm de Evangelio, Symbolo Apostolico, Deo trivno, quod in examine scholae Briz. hybernali praeside SS. Trinitate, Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu S. Johannes Simonides, rector Briznobanensis respondente ordinario Johanne Snicellio, gymnas. ejusdem alumno a. ... MDCLXIX. die (...) Decembr. ad ventilandum proponit. Leutschoviae (MDCLXIX) literis Samuelis Brewer.

A^4–E^4 F^2 = [22] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1194 – Čaplovič 1249

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás négy változatban ismeretes. (1) *Johanni Sinapio, pastori ecclesiae Trenchiniensis ..., inspectori gymnasii ejusdem, Danieli Sinapio, pastori Teplensis...* (A-variáns). (2) *Paulo Simonides, ecclesiae Teplicens. pastori ..., seniori fraternitatis ad sup. fluvium Poprad ...; Joanni Bonis, pastori Vazecensi et vener. fraternit. conseniori primario; Philippo Heutschio, pastori Matthaei Villano ..., conseniori fraternitatis ejusdem ...; Andreae Schwartz, pastori Michaelis Villano ... et ... fraternitatis oratori ...; Andreae Ocowino, pastori Sterben. ..., assessori fraternitatis ejusdem....* (B-variáns). (3) *Christiano Seelmann, pastori Leutschoviensis ecclesiae ..., nec non ... Valentino Frölich, judici reip. Leutschov. ..., Thomae Helner, tribuno plebis reipub. ejusdem...* (C-variáns). (4) *Michaeli Noscovio, pastori Filcensi et seniori XXIV. regalium ..., Danieli Kleschio, pastori Ollasiensi ..., oratori XXIV. reg. ..., Johanni Bayero, pastori Varaliensi ..., conseniori XXIV. reg. ..., Christophoro Kleschio, p. t. pastori Georgio-Montano, notario XXIV. reg. ordinario, nec non ... Johanni Ollmutzer, comiti XIII. oppidorum ..., Valentino Schnell, judici Olassiens. ..., Michaeli Wejser, judici Varaliensi etc., Georgio Günther, judici Georgio-Montano etc., Simoni Strumpf, judici Filcensi etc.* (D-variáns). Az aláírás az A, B, C változatban *J. S., rector Briznens*, a D-variánsban *J. S., r. s. B.* Az ajánlást rövid bevezetés követi *Christe, tuo nobis dignator adesse favore, ut fluat ex voto Te moderante labor* [A_2a]. Ebből kitűnik, hogy ezek a tételek az 1669 júliusában Konrad Dieterich *Institutiones catecheticae* (Lőcse 1649, **2266**) című műve alapján tartott katekizmusi vizsga folytatását jelentik (vö. **3568**). A mű törzse három részt foglal magában: *Sectio I. De Evangelio* [A_2b–B_1a]. *Sectio II. De Symbolo Apostolico* [B_1b–B_2b]. *Sectio III. De Deo* [B_3ab–F_1a]. Ezek Dieterich említett műve megfelelő fejezeteinek „quaestio”-ihoz fűznek kiegészítéseket, magyarázatokat. A tételek végén 13 pontból álló *Corollaria a respondente addita* [F_1b–F_2a] olvasható. A kiadványt két cím nélküli üdvözlő vers zárja. Aláírásaik: *Haec sestinus ... Johanni Simonidae ... apposuit m. Isaacus Zabanius, theol. pol. secund. et theor. phil. p.p. ordin. in Athen. Eperi. statuum* és *Haec ... in gratiam et honorem autoris, olim commilitionis suavissimi, constantis amici et fautoris ... effudit Paulus Michaelis, ... colleg. e stat. Evang. p., poes. p.*

Ezeket a vizsgatételeket a breznóbányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1669 decemberében. A vizsgáztató a rektor, Joannes Simonides volt, a vizsgázó az iskola tanulója, Joannes Snicellius.

Cf. **3568**, –, **3664**

Budapest *Acad* ① (D-variáns) ②* (D-variáns) ②* (D-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) ① (C-variáns) ②* (A-variáns) ④ – Halle *Univ* ① (D-variáns)

3570

SINCERUS Germanus affectus sincero Hungaro declaratus, h. e. threnodia quadrigae ex Germania oriundorum, in Hungariam transplantatorum amicorum in obitum ... matronae Rosinae natalibus Bavmgartneriae, ... dn. Matthiae Langii Sempronio-Hungari, ecclesiae patriae pastoris nec non Semproniensis, Eisenburgensis et vicinorum comitatuum Evangelici ministerii, nationis Germanicae senioris ... quondam svavissimae, nunc desideratissimae conjugis, a. C. MDCLXIX. d. XVII. mens. Octobr. in puerperio beate defunctae, cum salute et solatio plurimo ex officio et merito conscripta et oblata... Leutschoviae (MDCLXIX) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1195 – Čaplovič 1250

Gyászversek német és latin nyelven. – A címlapon a címszöveg alatt I. Ferdinánd magyar király gyermekágyban elhunyt feleségének, Annának a sírfelirata olvasható. A főrészben található négy gyászverset Matthias Lang, soproni evangélikus lelkész és szenior feleségének, Rosina Baumgartnernek a halálára írták az özvegy férj jó barátai: (1) *αω* címmel németül *Michael Liefman, der Deutschen Evangel. Kirchen zu Caschau Ober-Pfarr, des gymn. inspector und der königl. freyen Städte daselbsten unwürd. superintendens* (A_1b–A_2b) – (2) cím nélkül írt *Samuel Pomarius, ss. theol. d. et pp. illustris collegii statuum Eperiessiensis moderator et director supremus* (A_3a–b) – (3) *Mitleidende Trostreimen an den ... Herrn Matthias Langen...* címmel: *Auffgesetzt in Preßburg durch den Alt-Vertrauten Deutschen Treuen* (=David Titius) (A_3b–A_4a) – (4) *INRI* címmel *Christianus Seelmann past. Leutschoviensis* (A_4b).

Rosina Baumgartner, Matthias Lang soproni evangélikus lelkész és szenior felesége 1669. október 17-én gyermekágyban halt meg. Mind a négy gyászvers szerzője, mind a címlap hangsúlyozza, hogy Németországból telepedett át Magyarországra. A versekből kitűnik, hogy Michael Liefmann Boroszlóban és Wittenbergben, Samuel Pomarius Wittenbergben volt a megözvegyült soproni lelkész diáktársa.

A harmadik költemény álneves szerzőjét Ján Čaplovič azonosította (1250). Ugyanerre az alkalomra Christian Seelmann is megjelentetett német nyelvű gyászverset (**3565**).

Cf. **3565**, **3603**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3571

TREÜ-HERTZIGE Hochzeit-Wüntsche dem ... Geörge Halliganz, fürnehmen Bürger, Handelsman und des aüssern Rath derer Herzen genannten Beysitzern in der königl(ichen) freyen Stadt Epperies als glückseligen Bräutigam mit der ... Anna Maria, gebornen Mileterin, des ... Geörge Mileters gewesten wolverdienten XIII. Städter Graffens ... nachgelassenen Jungfrau Tochter als Braut ... zu ... hochzeitlichen Freüden-Tag den 9. Julij ... 1669. auffgesetzt und übersandt nach Iglo und Epperies von ettlichen treühertzigen guten Freunden. Leutschau (1669) bey Samuel Brewern.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1182 – Čaplovič 1251

Lakodalmi versek. – A kiadvány Georg Halligantz eperjesi kereskedő és a külső tanács tagja, valamint Anna Maria Milleter, a néhai Georg Milleter szepesi gróf leányának esküvőjére készült. A menyegzőt 1669. július 9-én tartották Eperjesen, a menyasszonyt Iglón búcsúztatták. Az ifjú párt a következők köszöntötték versekkel: (1) *Daniel Klesch, p. l. caes., eccl. Olass. past., ven. cont. XXIV. reg. orator et senior, Anapästische* címmel és a végén jegyzetekkel (A_1b–A_2b) – (2) *Tobias Weiß, Pf. in Deutschend., Post nubila Phoebus* címen (A_2b–A_3a) – (3) *Michaelis Noscovius, d. z. Pf. zu Völckau und der hochl. Frat. d' XXIV reg. nunmehr ins 6. Jahr consenior., Ut ameris amabilis esto!* címmel, amelyben a vőlegény az Iglóról Eperjesre távozó menyasszonyhoz szól (A_3b) – (4) *der Carpatische Krantz Ritter* (=Christoph Klesch), *Zipserischer Freyerei Lob* címen (A_4a–b).

A kiadványt Daniel és Christoph Klesch verse miatt felvette a bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-22, CK-36). Čaplovič feltételezése nyomán a bibliográfia egyértelműen állást foglal abban, hogy a *der Carpatische Krantz Ritter* álnév alatt Christoph Klesch bújt meg. Daniel Klesch versének aktuális politikai vonatkozásairól bővebben írt Pavercsik Ilona (Terra Scepusiensis 649–650).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop.
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3572

[1] UJ és o kalendariom e' Christus urunk születése után való 1670., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2](Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus urunk születése után való 1670. esztendöre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból esö jelenések ez

also világon illendö szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le irattatnak Neubarth Christoph által). Lötsén [1669] Brever Samuel által.
A^8–E^8 = [40] fol. – 16º – Color.

RMK I 1105 – Čaplovič 1239

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre kiadottéval (**2654**). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikon önálló címlapját (B_6b) a következő fejezetek követik: *Első rész. Melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatnak meg. I. A télről* (B_7a–b) – *II. A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *III. A nyárról* (B_8b–C_1b) – *IV. Az őszről* (C_1b–C_3a) – *Második rész. A fogyatkozásokról* (C_3a–C_4b) – *Harmadik rész. A hadról* (C_4b–C_6a) – *Negyedik rész. A betegségről* (C_6a) – *Ötödik rész. A termésről és terméketlenségről* (C_6a–b). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8a) olvasható, amely, miként az előző két évben is (**3373**, **3467**), az 1667. esztendővel zárul.

Az *Ötödik rész* szövegének kiadása: „Illik-e magyarhoz csalfa kereskedés?" 17. és 18. századi magyar nyelvű gazdasági irodalom. Sajtó alá rendezte Bekker Zsuzsa. Budapest 2008, 7.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évre kiadott kalendáriumban olvashatóval (vö. **3109**).

Cf. **2654**!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3573

»VAE ter trina ivbent solatia cedere trinvm. Bey dreyer Weh, bey treuer Ehe Christoph Kleschens Pfarrers in Georgenberg und Margaretha Steffaninn, nach dem sie ihre liebe drey Söhne ... beerdiget, vor und abgestellet von treuen Freunden. Leutschau 1669 bey Samuel Brewern. 4°«

RMK II 1196 – Čaplovič 1252

Gyászversek. – A költeményeket szepességi lelkészek írták Christoph Klesch szombathelyi (Szepesszombat) lelkész és felesége, Margareta vigasztalására, akik rövid időn belül három fiukat veszítették el. A gyászversek szerzői: „(1) Tobias Weiss, pastor Popraden. – (2) Michael Noscovius, pastor 24 annis in Fölkau et XXIV. regal. frater. con-senior – (3) Philippus Heütschius, pastor in Matthaei Villa et ... frater. ad super. fluv. Poprad con-senior – (4) Andreas Schwartz, minister in Michaelis Villa et ... frater. ad sup. fluv. Poprad. orator – (5) Paulus Cuncius, e[cclesiae] V[aralliensis] G[ermanicae] E[cclesiastes] – (6) Andreas Albinus Schlav., eccl. Olassi. concionator."

A nyomtatványnak ma már egyetlen példánya sem ismeretes. Egykori létezésére Johann Samuel Klein utalt lexikonában (III 305), ez alapján vette fel Szabó Károly bibliográfiájába a művet (II 1196). Az egyes versek szerzőit Lauček Collectanea című kézirata alapján (XIV 63) Ján Čaplovič bibliográfiája tárta fel (1252).

3574

VOTA amicorum, treü gemeynte Pflicht gutter Hertzen unterlässt doch nicht Tichten, Schertzen ... Samuel Brewern ... als Bräutigams ... Sophien ... als Braut zu sonderlichen Gefallen aufgesetzet an Ihren hochzeitlichen Ehrentag, den 27. Maji im Jahr 1669. in der königlichen freyen Stad Leutschau. [Leutschau] (1669) bey Herrn Bräutigam [Brewer].

$[\,]^2$ = [2] fol. – 2º

RMK II 1197 – Čaplovič 1253

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Samuel Brewer lőcsei nyomdász és Sophia Sonntag menyegzőjére készült, amelyet 1669. május 27-én tartottak Lőcsén. Az ifjú párt verssel köszöntötte: (1–2) *Daniel Klesch, Samuel Brewerus, ἀναγραμματιθεὶς* címen latinul, valamint *Samuel Brewer, versetzt Buchst.* címen németül ([ ]$_2$b) – továbbá latinul (3) *Matthias Gosnovicer* ([ ]$_2$a) – (4) *Joh. Martin Meisner Cob. Fr.* [ ]$_2$a–b – (5) *Petrus Theodorus Seelmann Sempron-Hung.* ([ ]$_2$b).

A lakodalmi versek a vőlegény nyomdájában készültek.

A kiadványt a benne olvasható Daniel Klesch vers miatt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-21).

Az esküvő alkalmából egy másik latin és német köszöntővers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (vö. **3549**).

Cf. **3549**

Budapest *Nat* ①

3575

VOTA nuptialia, quae cum ... Johannes Cilikivs, p. t. gymnasii Leutschoviens(is) classis III collega ... sponsus et ... Eva ... Davidis Croneri, concivis liberae regiaeq(ue) civitatis Leutschov(iae) filia ..., sponsa ...pridie Non(ae) Novemb(ris) MDCLXIX. nuptias celebrarent, ex officio amoris et honoris fuderunt, dicarunt, obtulerunt fautores et amici. Leutschoviae (1669) literis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4º – Init.

RMK II 1198 – Čaplovič 1254

Lakodalmi versek latinul, németül és görögül. – A költeményekkel Joannes Cilikiust, a lőcsei gimnázium tanárát és Eva Cronert, David Croner lőcsei polgár lányát köszöntötték 1669. november 7-én tartott esküvőjük alkalmából barátaik és jóakaróik: (1) *m. C. S. p. L. Μεταστοιχείωσις ...* címen (A_1b) – (2) *Abrahamus Eccardus, past. Leibiciens.* – (3) *Joachimus Erythraeus, archidiaconus* (A_2a) – (4) *Christoph Klesch, Pf. in Georgenberg* németül – (5) *Martinus Adami, T. B., p. t. Leutsch. diac.* – (6) *Augustinus Lazarus, eccl. Slav. diac.* (A_2b) – (7) *Philippus Heütschius, past. in Vill. Matth. et past. ad S. P. con. s.* – (8) *Georgius Chilek Teschin., mysta p. n. eremitanus* görögül (A_2b–A_3a) – (9) *Paulus Cuncius, Johannes Cilikius ἀνάγρ.* címen (A_3a) – (10) *Johannes Groß, eccl. Leib. diac.* – (11) *Johannes Kretschmer, p. t. conr.* (A_3b) – (12) *Andreas Curani, ss. theol. et phil. cultor* – (13) *Johannes Schleimerus, phil. et ss. theol. c. Neosol. Ungar.* (A_3b–A_4a) – (14) *I. M. M. C. F.* köszöntötte németül egy *Herr Bräutigam* és *Jungfrau Braut* között zajló párbeszéddel (A_4a–b).

Ján Čaplovič (1254) véleménye szerint az *m. C. S. p. L.* monogram „M. Christianus Seelmann Pastor Leutschoviensis”-t, az *I. M. M. C. F.* „Johann Martin Meisner Coburg. Franc.”-t takarja.

A kiadványt a benne olvasható Christoph Klesch vers okán felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK-37).

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3576

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica X. de affectionibvs entis disjvnctis mediatis, quam ... praeses m. Isaacus Zabanius, theolog. polem. secund. et theor. philos. professor publicus ordinarius respondente Petro Schulero Cibiniensi Transylvano, theol. et phil. studioso ventilabit an(no) 1669. die 12. Junii. [Leutschoviae] 1669 typis Samuelis Brewer.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1176 – Čaplovič 1225

Filozófiai vizsgatételek. – A tézisfüzet a tizedik tagja annak a tizenkét tagú sorozatnak, amely Zabanius Eperjesen tartott filozófiai előadásai alapján készült 1668–1669-ben. Csakhogy ez is, miként a sorozat III. (**3470**), és befejező XII. tagja (**3577**) nem Kassán, hanem Lőcsén jelent meg. A címlevél után a cím megismétlésével rögtön kezdődik az a *XIX §*, amely a létező eltérő jegyeiről értekezik mint teljes (completum) vagy hiányos (incompletum), egyszerű (simplex) vagy összetett (compositum), természetes (naturale) vagy mesterséges (artificiale), véges (finitum) vagy végtelen (infinitum), folyamatos (successivum) vagy állandó (permanens) stb. (A_2a–B_2b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. június 12-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius professzor, a vizsgázó az erdélyi Szebenből származó Petrus Schuller teológia- és filozófiahallgató volt.

E kiadvány abban a gyűjteményes kötetben is szerepel, amely az összes filozófiai vizsgatételt közreadja, amelyet Zabanius elnökletével 1668-ban és 1669-ben védtek meg az eperjesi evangélikus főiskola diákjai (**3578**).

Cf. **3431**!, **3578**!

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ①

3577

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio metaphisica XII. et ultima de classibvs rervm, quam ... praeses m. Isaacvs Zabanivs p. p. in ... statuum Evang. Eperien. Athenaeo respondente Georgio Spetkio, theol. et phil. studioso ventilabit anno 1669. die 31. Julij. Leutschoviae 1669 literis Samuelis Brewer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn.

RMK II 1199 – Čaplovič 1226

Filozófiai vizsgatételek. – Isaacus Zabanius filozófiaprofesszor Eperjesen 1668. július 18. és 1669. július 31. között kitűzött vizsgatételei önállóan, az egyedi ajánlások nélkül, de különben azonos szedésben, gyűjteményes kötetben is (**3578**) forgalomba kerültek. A sorozatnak ebből a 12. darabjából önállóan, ajánlásokkal megjelentetett példány ma nem ismeretes, de Martin Lauček Turócszentmártonban őrzött, kéziratos *Collectanea*jában (jelzete fasc. 170. č. 5) megbízható híradás maradt fenn róla. A fenti címleírás a gyűjteményes kötetben található címlapon alapul. Lauček feljegyzése szerint (XIV 142) a respondens a címlap hátán található, szokásos ajánlást a következő személyeknek címezte: „Georgio Zábognik, ecclae Bozokiens. pastori et contuber. Honthens. seniori ... Danieli Spetkio, ecclae Sipikiens. past., ejusd. consistorii seniori ... patri venerando, Iohanni Iohannidae, ecclae Marothens. past., dictique comitatus notario ... Paulo Belobradeno, ecclae Batkoviens. pastori ..... Georgio Zabognik, eccleae Szenogradiens. pastori ... Danieli Csernak, ecclae Lischoviens. pastori ... Georgio Ruzini, eccleae Teszariens. pastori" (A_1b).

A gyűjteményes kötetben fennmaradt szöveg alapján a főrész a cím megismétlése után *XXX §*-ban a dolgok mennyiség (*quantitas*), minőség (*qualitas*), viszonyítás (*relatio*), cselekvés (*actio*) és az őket ért hatás elszenvedése (*passio*) szempontjából megállapítható osztályozásáról szól (A_2a–B_4b).

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg 1669. július 31-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius professzor, a vizsgázó Georgius Spitko (?–1702) volt. Ő eperjesi tanulmányai után 1674-től a Zólyom megyei Pojnikon, Sámsonházán és Kassán működött lelkészként. 1693 és 1695 között Boroszlóban, Lipcsében és Wittenbergben járt egyetemre.

E kiadványnak ajánlást is tartalmazó változatát Lauček leírása alapján elsőként Ján Čaplovič ismertette, és azonos tételszám (1226) alatt „B" variánsként különítette el az ajánlást nem tartalmazó és a gyűjteményes kötetben fennmaradt „A" variánstól (**3578**).

Cf. **3431**!, **3578**!

Aiud ① – Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① ① ① ① – Halle *Univ* ① – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ①

3578

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Synopsis controversiarvm metaphysicarum, quas in ... statuum Evangelicorum Eperiensi Athenaeo primum quidem legendo, deinde vero utilitati philosophorum Eperiensium consulturus publice disputando absolvit m. Isaacus Zabanius p. p.. Leutschoviae [1669] typis Samuelis Brewer.

[ ]^2; [A]^1 B^4; A^4 B^2; A^4 B^4; A^4 B^4; A^4 B^2; A^4 B^4 C^2; A^4 B^2; A^4 B^4; A^4 B^4 C^2; A^4 B^2; A^4 B^4; A^4 B^4 = [2] + [5] + [6] + [8] + [8] + [6] + [10] + [6] + [8] + [10] + [6] + [8] + [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1200 – II 1137 – II 1138 – II 1152 – II 1139 – II 1171 – II 1172 – II 1173 – II 1174 – II 1175 – II 1176 – II 1177 – II 1199 – Čaplovič 1227 – 622 – 623 – 1191 – 624 – 638 – 639 – 640 – 641 – 642 – 1225 – 643 – 1226

Filozófiai vizsgatételek gyűjteményes kiadása. – Isaacus Zabanius, az eperjesi főiskola filozófiaprofesszora 1668. július 18. és 1669. július 31. között tizenkét ízben tűzött ki vizsgatételeket az aristotelesi metafizikából. A tézisfüzet-sorozat harmadik, tizedik és tizenkettedik tagját Lőcsén adták ki 1668-ban (**3470**), illetve 1669-ben (**3576**, **3577**). A többi kilenc Kassán jelent meg ugyancsak 1668-ban (**3431**, **3432**, **3433**), illetve 1669-ben (**3529**, **3530**, **3531**, **3532**, **3533**, **3534**). A gyűjteményes kiadást előre megtervezték. Bizonyos számú példányt mind a 12-ből ajánlás nélkül kinyomtattak és félretették. A végén összehordták, közös címlapot és egyedi új ajánlást nyomtattak elé, bekötötték, és egyetlen közös kiadványként is forgalomba hozták.

Az összefoglaló címlap hátán az *Autor* szöveg nélküli ajánlása a következő személyeknek szól: *... comiti ... Stephano Teökeöly, perpetuo de Kesmark ..., comitatus Arvensis comiti supremo, haereditario arcis Arvae, et ejusdem bonorum directori summo, ... Stephano Petroczy de eadem libero baroni, equiti aurato, ... domino arcis Kaszsza, ... nec non ... Stephano Wyttniedy in et de Musay, ... Athenaei Eperiensis statuum Evangelicorum inspectoribus: ... Francisco Semsei de eadem, comitatus Saros. vice-comiti ..., Michaeli Hakker, ... civit. Eperies judici, ... Andreae Keczer de Lypocz, comitat. ejusdem assessori, ... Johanni Weber, senatori ejusdem civitatis primario, ... Melchiori Keczer de Lypocz, comitatus assessori, ... Andreae Dobay de ead. comit. dicti notario, ... Sigismundo Zimmermann, civit. Eper. tribu. pleb., ... Thome Conrad ... senatori, ... Sebastiani Saarosi, com. Saros. judici nob., ... Danieli Gutt, civitatis notario, ... Petro Feigel, comitat. assessori, ... Georgio Gasser, civit. vice-notario* ([ ]$_1$b–[ ]$_2$a). Majd *Nomina respondentium juxta seriem disputationum* sorolja fel annak a 12 hallgatónak a nevét, akik a főrészben közreadott tizenkét disputációban hallgatóként közreműködtek. Hivataluk megnevezése több esetben eltér attól, amely korábban, iskolai tanulmányuk idején szerepelt: *I. Johannes Braxatoris, alumnorum senior, II. Martinus Leps, nunc Bistric. in Trans. gymn. col., III. Matthaeus Balassi, nunc scholae Bersov. rect., IV. Jacobus Grynaeus, nunc gymn. ... civit. Cib. rector, V. Jacobus Neschutt, VI. Georgius Femgerus Cib. Transyl., VII. Johannes Agner, nunc scholae Dubovic. rector, IIX. Daniel Ivankovics, vocatus Günsinies. conr., IX. Johannes Lavrenti, X. Petrvs Schvlervs Cib. Transyl., XI. Johannes Braxatoris, alumn. senior, XII. Georgivs Spetkus* ([ ]$_2$b). A főrészben újra közreadott tézisfüzetek csupán abban különböznek első megjelenésüktől, hogy egyiknek a címlapverzóján sincsen ajánlás, hanem mind a tizenkét címlap háta üres. Az egyes disputációk leírását ld. a **3431**, **3432**, **3470**, **3433**, **3529**, **3530**, **3531**, **3532**, **3533**, **3576**, **3534**, **3577** számú tételekben.

Az évszám nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly és Ján Čaplovič is 1669-ben megjelent nyomtatványnak tartotta (RMK II 1200 és Čaplovič 1227). Az utolsó vitára

ugyanis 1669. július 31-én került sor, így a gyűjteményes kötet valóban még ugyanabban az évben megjelenhetett.

Cf. **3431**, **3432**, **3470**, **3433**, **3529**, **3530**, **3531**, **3532**, **3533**, **3576**, **3534**, **3577**, –

Budapest *Acad* ③* (Csak a közös címlap és ajánlás) – Budapest *Nat* ① – Prešov *Scient* ③* ④

3579

»BALASSA Pál: Emblemata carmina Baccalaureis Philosophiae oblata. Tyrnaviae 1669 [typ. Academicis].«

RMK II 1203 – Čaplovič 2030

Köszöntő versek. – Ennek a példányból jelenleg ismeretlen nyomtatványnak a létezéséről Augustin és Aloys De Backer számoltak be jezsuita bibliográfiájukban (VI 28). Ennek alapján vette fel az adatot Szabó Károly is bibliográfiájába (RMK II 1203). Mivel Balassa Pál jezsuita éppen a vers kiadásának évében Nagyszombatban a humanitas, vagyis a gimnáziumi osztályoknak a tanára volt, nincs ok kétségbe vonni a kiadvány egykori létezését, és a nyomtatás éve is hitelesnek tűnik. A cím alapján a kiadvány emblémaversekkel köszöntötte a filozófia új babérkoszorúsait a nagyszombati egyetemen. Valószínűleg illusztrációkat is tartalmazott. De Backer adatai szerint a művet 1675-ben újra kinyomtatták (vö. RMK II 1366), azonban ennek a második kiadásnak sem maradt fenn példánya.

Katona István jezsuita forrásokra támaszkodva kevésbé pontos címmel és más évszámmal idézte Balassa művét: „Carmina quaedam in emblemate. Tirn. 1699" (Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae, tom. 17. ordine 36. Budae 1805, 716). Az évszám kétségkívül sajtóhiba, így adata az 1669-es nagyszombati nyomtatvánnyal azonosítható.

Cf. →

3580

CATENA Jarchae septem gemmis seu septem heroum illustriorum e prosapia Chycvlinia originem trahentium elogiis distincta, quam ... Stephano Chyculini l. b. de Szomszéd Vára, aa. ll. et ph. bac., dum ab ... Leopoldo I. Rom. imp. et Vng., Boh. etc. rege catena avrea donaretur ob propugnata sub auspisciis ejusdem, ex universa philosophia theses in ... Vniversitate Tyrnaviensi Soc. Jesv praeside ... Stephano Pominovsky é S. J., aa. ll. et phil. doctore et professore ordinario et ejusdem facultatis p. t. seniore, ab ... Petro et Francisco comitibus ab Erdőd etc. eidem affectu et sanguine junctis combinata et affectu sincero oblata. Tyrnaviae (MDCLXIX) [typ. Academicis] Matthaeus Byller.
A^{12} B^{12} C^{10} = [34] fol. – 12° – Init.

RMK II 1204 – Čaplovič 2031

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal Erdődy Péter és Ferenc köszöntötték rokonukat, Stephanus Czikulin szomszédvári bárót abból az alkalomból, hogy a nagyszombati egyetemen uralkodói aranylánccal kitüntetve sikeresen megvédte filozófiai doktori téziseit. A vita elnöke Stephanus Pominovski jezsuita pap, a filozófia doktora, professzor, egyben a fakultás seniora volt. A címlap háta üres.

A kiadványt *Spectabilis ac magnifice domine... philosophe emerite* címzett előszó vezeti be, amelyből kiderül, hogy a köszöntés a keleti filozófus, Jarchas övének hét kövéhez hasonlítja az ünnepelt családjának hét tagját, aláírói: *Petrus et Franciscus comites ab Erdőd etc.* (A_2a–b). Ennek megfelelően épül fel a kiadvány is, az egyes ékkövek ókori és középkori szerzőktől vett ismertetése után egy-egy prózai *Elogium,* valamint egy-egy verses *Ode* következik: (1) *Catenae Jarchae gemma alectoria seu Bisonius Chyculini* (A_3a–A_7b) – (2) *Catenae Jarchae gemma chernites seu Ludovicus Chyculini* (A_7b–A_{12}b) – (3) *Catenae Jarchae gemma sardonix seu Joannes Chyculini* (A_{12}b–B_5a) – (4) *Catenae Jarchae gemma hyacintus seu Ludovicus Chyculini* (B_5a–B_{10}a) – (5) *Catenae Jarchae gemma opalus seu Julius Chyculini* (B_{10}a–C_2b) – (6) *Catenae Jarchae gemma hexiconthalithos seu Franciscus Chyculini* (C_2b–C_6a) – (7) *Catenae Jarchae gemma achates seu Stephanus Chyculini* (C_6a–b) – *Elogium* (C_6b–C_9a) – a promoveáltról szóló részben az óda helyett a következő vers köszönti az ünnepeltet: (8) *Carmen de eodem ... domino ob propugnatam philosophia(m) universam ab Caesare Leopoldo I. auream catenam accipiente* (C_9a–b) –, majd a családi címert leíró költemények zárják a kiadványt: *De ejusdem liliorum gentilitiorum origine* (C_9b–C_{10}a) – *De ejusdem duplici corona gentili* (C_{10}a) – *De ejusdem gentilitio capite, cruce et liliis* (C_{10}a).

Budapest *Acad* ① – Cluj-Napoca *Acad* ②* – Esztergom *Dioec* ①

3581

AZ EVANGELIOMOK es epistolak, mellyeket esztendö-által olvastat az anya-szent-egyhaz romai rend-szerént vasárnapokon, innepeken és böytben minden nap a' kalendariummal és karáchony s' husveti enekekkel. Nagy-Szombatban 1669 az atedemiai [!] betükkel Byller Mathe.

A^{12}–Q^{12} = 386 [recte 384] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1089 – Čaplovič 2032

Katolikus perikópáskönyv. – E kiadvány tartalma és beosztása megegyezik a korábban Bécsben megjelentetett perikópáskönyvekkel (**2960** és **3019**), de szedése eltér azoktól, és a változó ünnepek tábláját cím nélkül közli az 1669-től 1686-ig terjedő időszakra (4–5). A kötet végén közreadott versek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők: 376. lap: *Dicséretes a gyermek* – 378: *Hálát adjunk – Gyermek születék Betlehemben, Betlehemben, kin örüle Jeruzsálem* – 379: *Nagy örömnap* – 380*: E nap nekünk dicséretes* – 382: *Úrnak nagy* – 383*: Az új esztendő énekei. Nekünk születék mennyei király, Szűz* – 384: *Húsvéti ének. Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és ... kyrie* – 386*: Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen – Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, kyrie.*

Cf. **1421**!*; **1918**; **2960**, **3019**, –, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Martin *Nat* ①

3582

[1] KALENDARIOM Kristus Vrunk születése után való MDCLXX. esztendöre, mellyet a' nemes és kiralyi Nagy-Szombat városának és más közelvaló helyeknek meridianumiára a' tudos és nevezetes astronomusnak, [A] r g o l u s A n d r a s nak [c]alculatioia szerint az Nagy Szombati Academiában lévö Astrophylus nagy szorgalmatossággal el rendelt. – [2] (Az ég forgásából vöt jövendölö vélekedés, az az azoknak rövid magyarázattya, melyek az egnek és a' csillagoknak rendszerint való járásibul az levegö égen történek [!] és ezektül a' változásoktül fügvén a' természet folyásából vet vélekedéssel megjövendöltethetnek a' Christus születése után MDCLXX. esztendöre, mely a' tudos és nevezetes astronomusnak A r g o l u s A n d r a s nak calculatioibul vétetet és Magyar Országnak mind Nagy-Szombati városnak és körneul való helyeknek meridianumjára nagy szorgalmatossággal elrendeltetet. Nyomtattatott Nagy Szombati Academiaban Byller Mattheus által.) Nagyszombatban 1670 [typ. Academicis] Byller Máthé.

$[A]^8$ [ ]^1 B^4 $[C]_{6\text{-}8}$ D^8 E^8 F^4 = [36] fol. – 8° – 2 ill., color.

RMK I 1107 – Čaplovič 2033

Új naptár és prognosztikon. – A kiadvány címlapján látható fametszet növényi ornamentikából álló kerettel övezve, császári jelvényekkel ékesítve ábrázolja I. Lipótot. Hátlapján *Mattheus Byller tipogr. acad.* ajánlja külön szöveg nélkül a kiadványt *Joanni Kery, Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae priori generali*. A naptárjegyek magyarázata ($[A]_2$) után a hónapok naptártáblái következnek ($[A]_2$b–$[A]_8$a), minden hónap egyetlen lapon. Ezt követi a verses *Prognostica perpetua. A Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Napból* ($[A]_8$b), kezdő szavai: *Ha a Nap köd nélkül* – [*A Holdból* [ ]$_1$a–b?] – *A felhőkből* (B_1a), kezdő szavai: *A felhők északra – Az égi szivárványból és mennydörgésekből* (B_1a-b), kezdő szavai: *Reggel s délben esőt* – *A szelekből* (B_1b), kezdő szavai: *A gyenge füveknek – Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból* (B_1b–B_2a), kezdő szavai: *Zápor s kőesőkkel*. Az önálló, impresszumot tartalmazó címlappal (B_2b) ellátott prognosztikon fejezetei: *Első része. A télről*. (B_3a) – *II. része. A kikeletről* (B_3a–b) – *III. része. A nyárról* (B_3b) – *IV. része. Az őszről* (B_3b–B_4a) – *V. része. A Napnak és Holdnak fogyatkozásairól* (B_4a) – *VI. része. Az esztendőnek teréséről* (B_4a) – *Purgátiok és más orvosságok bevételéről* (B_4b–C_6a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (C_6b–C_7a) – *Mikor jó eret vágatni* (C_7a–b) – *Mit kell ítélni a kibocsátott vérről* (C_8a-b), ebben a fejezetben látható az a fametszetes ábra, amely a hozzá tartozó magyarázatokkal azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt, melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani (C_8a), majd külön fejezetcím nélkül következik a köpölyözésről szóló tanácsadás (C_8b), ezután állnak *A fürdésről* (D_1a) és *A szántás-vetésről* (D_1a–D_2a) szóló fejezetek. A kiadvány végén olvasható az *Új, rövid krónika az Magyarországnak emlékezetes dolgairól* (D_2a–E_8b), amely az előző évvel (**3472**) azonosan Wesselényi Ferenc nádor 1667. március 27.-i halálával zárul, valamint a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (F_1a–F_4b) című vásárjegyzék.

Kiss Farkas Gábor megállapítása szerint az 1658, 1659, 1661-re, valamint az 1669-re készült nagyszombati kalendáriumokat (**2724, 2788, 2931, 3472**) Joannes Misch szerkesztette.

Ebben az évben azonban a címszövegben továbbra is szereplő „Astrophilus” álnév nem azonosítható Joannes Mischsel. Ezt követően Szentiványi Márton naptárszerkesztői működésének megkezdéséig, 1675-ig (RMK II 1367) nem állapítható meg a naptár készítőjének személye (MKsz 2005: 158–159, Kiss Farkas Gábor, vö. **2724**).

A nyomtatvány szedése a C_6 levéltől kezdve egészen a kiadvány végéig megegyezik az előző évre kiadott kalendárium C_6–F_4-ig megjelölt leveleivel, vagyis az 1669-re kiadott kalendárium (**3472**) leveleit használták fel ebben az évben is. E kiadványban csupán az ez előtt álló, évről évre változó szöveget tartalmazó részeket szedték újra. A szabálytalan kollációt, azaz a „C” füzet hiányát az okozta, hogy az egyes hónapok naptártábláit ebben az évben nem két-két, hanem csak egy-egy lapra nyomtatták, így kisebb lett a kiadvány terjedelme. A kolláció ezek szerint úgy állhatott össze, hogy a nyolcleveles „A” füzet után következett egy különálló levél, majd négyleveles „B” füzet, amelynek első levele alján a *B* füzetjelzés olvasható, végül az előző évről felhasznált három különálló levél, ezek együttesen tennének ki tehát egy szabályos füzetet. Ezt követően, a D ívtől kezdve szabályosan halad tovább a füzetek rendje.

Cf. **2724**!

Budapest *Nat* ②* – Alba Iulia ③

3583

KÉRY János: Piis manibvs illvstrissimae dominae ... Evae Svsannae comitissae ab Erdöd de Monyorokerik ... domini Ioannis Lippay de Zombor, comitatus Barsiens. comitis supremi, sacr. caes. regq(ue) maj. consiliarij, camerarii etc. amantissimae consortis adornata laudatio in Mariana supra Posonium Valle fratrum eremitarum ordinis S. Pauli primi eremitae, a ... I o a n n e K e r y , ordinis praelibati reverendissimi patris prioris generalis socio et secretario, aa. ll. et phil. nec non ss. theol. doctore, anno Domini MDCLXIX. mense Majo die 31. Tyrnaviae (MDCLXIX) typis academicis excudebat Matthaeus Byller.

A^4 B^4 C^1 = [9] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1206 – Čaplovič 2034

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Kéry János pálos szerzetes, a rend generálisának titkára mondta el Máriavölgyben 1669. május 31-én, Lippay János barsi főispán feleségének, Erdődy Éva Zsuzsannának az emlékére. A címlap háta üres. Ezután *Oratio* címmel, külön tagolás nélkül következik a gyászbeszéd (A_2a–C_1b).

Erdődy Éva Zsuzsanna a törökellenes harcokban kitűnt, horvát bánt is adó Erdődy családból származott. A gyászbeszéd a család neves tagjai után az ő erényeit dicsőítette. Az elhunyt életrajzi adatait, a halál körülményeit az oráció nem tartalmazza.

Ez a gyászbeszéd 1675-ben Bécsben is megjelent Kéry János orációinak gyűjteményes kiadásában (vö. RMK III 2686).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Wien *Nat* ①
Olim: Akad (Budapest)

Kéry János: Regentis imago sive oratio... Nagyszombat 1669. = **Appendix 246**

3584

KÉRY János: Virtvs post fata svperstes, ... domini Georgii comitis Erdeody de Monyorokerék, Montis Claudij comitis perpetui, sac. caes. regiaeq(ue) maj. consiliarij, camerarij nec non praesidij Capronczensis certorum equitum capitanei etc. elogio fvnebri proposita in aede sacra Klaineczensi patrum ordinis seraphici a ... patre fratre I o a n n e K e r y , ordinis S. Pauli primi eremitae, aa. ll. et philosophiae, nec non ss. theologiae doctore ac praelibati ordinis ... patris prioris generalis socio et secretario, anno Domini MDCLXIX. mense Januario die VII. Tyrnaviae (MDCLXIX) typis academicis, excudebat Marthaeus [!] Byller.

A^4–C^4 = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1205 – Čaplovič 2035

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Kéry János pálos szerzetes, a rend generálisának titkára mondta el a klanjeci ferences templomban 1669. január 7-én gróf Erdődy György temetésén. A címlap háta üres. *Oratio* címmel következik ezután a külön részekre nem tagolódó beszéd (A_2a–C_4b).

Erdődy György császári és királyi tanácsos, kaproncai kapitány halálának pontos ideje nem ismeretes. A gyászbeszédben Kéry a család nagynevű őseit dicsőítette, akik Magyarország, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia történetében jeles szerepet játszottak, és kivették részüket a törökellenes harcból is. Az elhunyt erényei közül pedig tudását, kegyességét, bőkezűségét és igazságosságát emelte ki.

A gyászbeszéd 1675-ben Bécsben is megjelent Kéry János orációinak gyűjteményes kiadásában (vö. RMK III 2686).

Budapest *Univ* ① – Szombathely *Dioec* ○
Olim: Akad (Budapest), Pesti ref. coll.

3585

KÉT egö lampas: Szent Loyola Ignatz, Jesus tarsasaganak kesdöje (!) es Szent Xaverius Ferencz, azon Jesus tarsasagabol indiai apostol tiszteségére deákbúl magyarra fordittatot áitatosságok es imadságok, mellyeket maga költségén leg-elsöbe(n) ki nyomtattatott ... Monyorokeréki Erdödi Borbala aszszony, ... Czobor Adam ... házas társa. ... Nagyszombatban 1669 az Academia böttüivel Byller Mátthé.

A^{12}–H^{12} I^{11+1} = [8] + 205 pag. – 12° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1090 – Čaplovič 2036

Katolikus imádságok. – A címlap hátán az Erdődy család címere látható. Ezután következik a *Nagyszombati könyvnyomtato* aláírású ajánlólevél *Erdödi Borbala asszonynak, ... Czobor Adam ... házastársának* (A_2a–A_4b). A főrész két nagy egységből áll: az elsőben Loyolai Szent Ignáchoz, a szülőanyák védőszentjéhez kapcsolódó könyörgések olvashatók: [1] *Sz. Loyola Ignatz officiuma* versben. Kezdő sora: *Hív szolgái Szent Ignácnak* (1–22) – [2] *Sz. Ignatz óhajtási* versben. Kezdő sora: *Szeretlek téged Istenem* (22–23) – [3] *Sz. Ignatz litániája* (23–30) – [4] *Szent Ignatz képe előtt mondandó imádság* (30–33) – [5] *Más imádságok Sz. Ignatzhoz a Jesus szentséges nevének buzgó szeretetéért* (34–38) – [6] *Azon szenthez ajánló imádság* (38–42) – [7] *Nehézkes asszonyok ájtatossága Sz. Ignátzhoz, midőn szüléseknek ideje elközelgett* (42–46) – [8] *Más imádság* (46–48) – [9] *Sz. Ignátz kedves imádsága, melyet minden nap az Oltári Szentség előtt elmondott* (48–49) – [10] *Az emberi akaratnak isteni akarattal való egyesítése Szent Ignátz tanítása szerént* (49–53) – [11] *Hetedik Sándor pápa imádsága, egy szent Ignátz követője által öszverendeltetett* (53–58). A második rész Xavéri Szent Ferenchez, a halálos ágyukban nyomorgatottak megsegítőjéhez kapcsolódó imádságokat tartalmaz: [12] *Szent Xaverius Ferencz officioma* versben. Kezdő sora: *Ferenc, világ dicsősége* (59–84) – [13] *Szent Xaverius Ferencz szerelmetes lelkének buzgó óhajtási* címen verses könyörgés (85–86). Incipitmutatóra utaló kezdő sora: *Ó Istenem! tiszta szívből* – [14] *Szent Xaverius Ferenczhez litánia, melyet ... chiliai Sz. Jakabi püspök ... spanyol király tanácsa, Villaroel Gaspar ..., hogy ... a földindulástúl öszvehánt kőrakás közül kiszabadult ..., fogadásból bizonyos napokon elmondott* (86–94). – [15] *Ájtatos imádság Szent Xaverius Ferenczhez minden lelki és testi nyavalyákban* (95–96) – [16] *Szent Xaverius Ferencz imádsága, a pogányok, eretnekek és bűnösök megtéréséért sokszor gyakorlandó* (97–98) – [17] *Indiai apostolhoz, Szent Xaverius Ferenczhez hetednapi ájtatosságok a boldog kimúlásnak ... megnyeréséért* (99–167) – [18] *Szent Xaverius Ferenczhez más kilencednapi ájtatosságok* (167–201) – [19] *Ájtatos imádság Szent Xaveriushoz* (201–205).

Részleges szövegkiadás: RMKT XVII/15B 42–43, 450–453, 486–489, Holl Béla.

A kiadványt Holl Béla ismertette (RMKT XVII/15B 42–43). A verses részletek kritikai kiadását magyarázó jegyzetek között az 1668-ban Nagyszombatban kiadott *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis* című imádságoskönyvből közölte azok eredeti latin szövegét (**3473**, 368–375, illetve 381–395), és ismertette verstani jellemzőiket (RMKT XVII/15B 453–457, 489–495). A kötetbe felvett, Caspar de Villaroel chilei püspöktől származó Xavéri Szent Ferenc-litánia eredeti latin szövege 1663-ban önálló nyomtatványként jelent meg Nagyszombatban (**3119**).

Gajtkó István értékelése szerint „egyszerű, könnyen érthető stílusú, jó verselő volt az isme-

retlen jezsuita fordító." (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Budapest 1936, 49).

A sátoraljaújhelyi pálos kolostor könyvtáráról 1786-ban készült kézírásos jegyzékben a következő tétel olvasható: „Lampas ardens. Ignatii de Lojola. Tyrnaviae 1669. 8r." (Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez 1910: 244, Visegrádi János). A nyomtatási hely, év és a formátum egybeeséséből nyilvánvaló, hogy a könyvnek csak a megnevezése latin a korabeli katalogizálási szokásoknak megfelelően, valójában e magyar nyelvű munkával azonos (vö. Pozsony 1640, **1850**, Lőcse 1649, **2271**, **Appendix 205**). Ezt támasztja alá az is, hogy a kötet ma fellelhető egyetlen példányának címlapján a *Monasterii Ujheliensis* bejegyzés olvasható, így minden bizonnyal ez a példány volt egykor a sátoraljaújhelyi pálos kolostor tulajdonában.

A könyv a címlap tanúsága szerint Erdődy Borbála költségén jelent meg.

Cf. **3119**, **3473**, –

Budapest *Univ* ①

Lampas ardens. Ignatii de Lojola. Tyrnaviae 1669. – Vide **3585**

3586

LANDOVICS István: Thesavrvs absconditvs in agro: Az az a ... groff Erdeödi familianak egyik kincse, ... moniorokeréki groff Erdeödi Adam, Montis Claudii, Varasd vármegienek fö ispánnia, romai császarnak es ... koronás királiunknak bejároia, petrinyei vég-helynek fö capitánya illendö tisztességgel a' ... szepesi captolomban el temettetet és érdemlet dicsérettel tulaidon jo cselekedeti tündöklö fenjességében temetése fölöt ki mutatot kincs, p. Landovics Istvan jesuita által, anno MDCLXVIII. 9. Octobris. Nagy-Szombatban 1669 az Acedemiai [!] betükkel Byller Mathe.

A^4 B^4 C^2 = 20 pag. – 4° – 1 ill., init.

Sztripszky I 2066/273 ← MKsz 1879: 25 – Čaplovič 2037

Katolikus gyászbeszéd. – A halotti orációt Landovics István jezsuita tartotta gróf Erdődy Ádám temetésén 1668. október 9-én a szepesi káptalanban. A címlap hátára két bibliai idézetet nyomtattak latinul és magyarul, közötte egy Memento mori-fametszet látható (2). A bibliai textussal kezdődő, az Erdődy család és az ifjúkorban elhunyt Erdődy Ádám dicséretére mondott beszéd nem tagolódik külön részekre (3–20).

Landovics István (1635–1690) 1652-ben Győrött lépett be a jezsuita rendbe. Grazban végezte filozófiai, majd soproni, győri tanítás után teológiai tanulmányait is. 1666-tól már Magyarországon hitszónok, legtöbbször Nagyszombatban, de Sopronban és Győrött is működött. Hittérítő is volt Moldvában és a Havasalföldön. 1668-ban, amikor ezt a halotti beszédet a szepesi káptalanban elmondta, a kassai jezsuita kollégium hitszónoka volt. Halotti és különböző

egyházi beszédei maradtak fenn mind nyomtatásban, mind kéziratban.

Az elhunyt gróf Erdődy Ádám, Erdődy Imre és Forgách Éva fia, Varasd vármegyének örökös főispánja és petrinyei kapitány volt. 1668. február 24-én halt meg, 22 éves és 9 hónapos korában.

A Nemzeti Múzeum könyvtárának példányát bibliográfiailag először a Magyar Könyvszemle közölte (1879: 25), ezt az adatot vette fel Sztripszky Hiador is bibliográfiájába (Sztripszky I 2066/273).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Pannonhalma ①

3587

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus trilinguis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura Latina, Germanica et Hungarica, cum titulorum juxta atq(ue) vocabulorum indice. – Die sichtbare Welt in dreyen Sprachen, das ist aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens-Verrichtungen Vorbildung und lateinische, deutsche und ungarische Benamung, samt einen Titel- und Wörter-Register. – A' láthato világ háromféle nyelven, az az minden derekassab ez világon lévö dolgoknak és ez életben való tselekedeteknek le ábrázolása és deák, német és magyar megnevezése a' fellyül való irásoknak és szóknak laystromával. Noribergae MDCLXIX sumtibus Michaelis et Joannis Friderici Endteri.

)(^{6}, A^{8}–U^{8} X^{2} X^{8}–Z^{8}, Aa^{8}–Cc^{8} Dd^{4} Ee^{8}–Gg^{8} = [12] + 215 [recte 315] + [159] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 1091 – Kurt Pilz: J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 115–117. – VD17 12:130858F

Illusztrált iskolai enciklopédia. – A címlap hátán ószövetségi idézet olvasható magyar nyelven. Ezt követi az ajánlás, amely szerint *Spei posteritatis adolescentibus*, név szerint 27 soproni és három ruszti ifjúnak: *Johanni Török, Wilhelmo Artnero, Georgio Török, Johanni Dobnero, Leopoldo Artnero, Tobiae Serpilio, Johanni Carolo Schulero, Danieli Török, Abrahamo Török, Johanni Serpilio, Abrahamo Sobitschio, Georgio Philippo Pochio, Matthiae Langio, Christophoro Sobitscio, Johanni Endresio, Christophoro Kampelio, Georgio Kramero, Leopoldo Sartorio, Ferdinando Dobnero, Paulo Sartorio, Sigismundo Serpilio, Emanueli Böhmio, Georgio Schönbergero, Wolfgango Artnero, Johanni Reichardo Fautori, Nicolao Hackelbergero, Johanni Krampffelio, Semproniensibus et Stephano Gagrieli, Stephano Hadero, Samueli Natelio, Rustensibus Hungaricis, dignum hunc magni Comenii nomine libellum, uberrimo ingenuae juventutis compendio, lingua vernacula redditum consecrat M. M. U. R.* ( )($_{2}$a-b). Majd az *Elöljáró beszéd* következik, amely a könyv pedagógiai alapelveiről és helyes használatáról tájékoztatja az olvasót ( )($_{3}$a–)($_{6}$b). Alatta Jézus Sirák fia könyvéből származó bibliai idézet, valamint az altdorfi egyetem diákja, *Johan-Andreas Dobner i. u. s.* latin nyelvű üdvözlőverse olvasható ( )($_{6}$b). A háromnyelvű belső címlappal kezdődő főrész

CL [recte 151] tematikus részre, valamint *Megszólítás*ra és *Berekesztés*re oszlik (1–215 [recte 315]). A *Megszólítás* része az a szimbolikus ábécé, amely a betűket egy-egy állat fametszetes ábrázolásával és hangjának jelölésével szemlélteti. A legtöbb témakör két lapot foglal el, néhány kivételtől eltekintve, amelyek négylapnyi terjedelműek. Ezek szerkezete a következő: legfelül a tárgyalt kérdéskör háromnyelvű megnevezése, majd fametszetes szemléltető ábrázolása látható, ezt követik a képre és a témára vonatkozó szavak és mondatok három oszlopba szedve, amelyek közül az első latin, a második német, a harmadik magyar nyelvű. A *III. Az Ég*hez tartozó ábra (10) a többitől eltérően külön van beragasztva, és két részből áll. A külső, nagyobb, középen üres korong elforgatásával lehet szemléltetni az ég forgását. A főrészt követi a címek ábécérendbe szedett mutatója három nyelven: *Index titulorum* (U_6b–U_7b) – *Titelregister* (U_7b–U_8b) – *A titulusokra való lajstrom* (X_1a–X_2b). Ennek végén a záródísz alatt német nyelvű könyvkötői utasítás található, amely ennek, a következő füzethez hasonlóan szintén „X"-szel jelölt levélpárnak az „U" füzet után való helyezéséről rendelkezik (X_2b). A kötet második részét a tematikus részben előforduló szavak jegyzéke teszi ki három nyelvre bontva: *Index vocabulorum* (X(bis)$_1$a–Aa$_4$b) – *Wörterregister* (Aa$_5$a–Dd$_4$b) – *Szókra való lajstrom* (Ee$_1$a–Gg$_7$a). A lajstrom utolsó levelének háta üres. A kötetet a *Mendae Hung. interpretatione sic emendandae* című hibajegyzék zárja (Gg$_8$a).

Az *Elöljáró beszéd* és a mű néhány lapjának hasonmása megjelent: Comenius Magyarországon 10–18 t. Képeinek hasonmása és magyar szövegének kiadása: Johannes Amos Comenius: Orbis sensualium pictus – A látható világ. Szerk. Geréb György. [Bp] 1959, 61–311.

E kiadvány Comenius *Orbis Pictus*ának első, magyar nyelvű változatot is tartalmazó kiadása. A fordítás készítője magát az ajánlás végén *M. M. U. R.* monogrammal jelöli. Bakos József értelmezése szerint az utolsó két betű arra utal, hogy *U*ngarus *R*ustensis, azaz „ruszti magyar" volt. Véleménye szerint ezt bizonyítja a szöveg nyelvjárásának vizsgálata is. Feltehetően Altdorfban élt, illetőleg tanult. (A Sárospataki Református Kollégium. Szerk. a Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnöksége. Bp. 1981, 68).

A művet részletesen ismertette a magyar szövegkiadás bevezetőjében Geréb György (ld. szövegkiadás 7–56), részletesen leírta bibliográfiájában Kurt Pilz (J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 115–117). A munkára vonatkozó megállapításait és a korábbi szakirodalmat Bakos József foglalta össze (A Sárospataki Református Kollégium. Szerk. a Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnöksége. Bp. 1981, 67–70).

E nürnbergi kiadás pusztán latin nyelvű próbanyomata 1653-ban készült Patakon (**2484**). A háromnyelvű *Orbis pictus* ebben az évszázadban jelent meg még 1684-ben Szebenben (Sztripszky I 2115/322), 1685-ben Lőcsén (RMK I 1339) és 1698-ban Kolozsvárott (RMK I 1523), majd a következő századokban számos alkalommal. Magyar szöveget tartalmazó két- és négynyelvű kiadásairól ld. Kurt Pilz fentebb idézett bibliográfiáját (54–62). A munka magyar nyelvű változatot nem tartalmazó kiadásait az RMK III Pótlások sorolja fel.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Lüneburg ① – Martin *Nat* ② – München *Nat* ① – Pannonhalma ②*

Cf **2484**; –, →

3588

[1] CZEGLÉDI István: Enochnak Istennel valo minden-nap-ijárása [!]. Az az: ama' ritka példáju fejedelmi embernek, ... grof Rhedei Ferencz uramnak, Maramaros örökös urának, s-néha-i hires Bihor vármegyének fü-ispan-nyának halál által meg-hidegedet teste, minek elötte szomorú s gyászban bé-borult udvarátul meg-indittatnék az Huszthi vár-ban való el-takaritásra; ... ur-i, s-ur-aszony-i és más tekintetes személyek s- egyházzi rend-ekelöt [!] az udvarháznál elöl-beszélgetet; de annak utánna sokkal meg-jobbitott és a' keresztyén léleknek lelki szükségére ajánlot s-ki-adott Cegledi Istvan, az Helvetica confessio-t tisztán valló Cassa-i szent gyülekezetben a Christus evangeliumának méltatlan sáfár-a. – [2] (PÓSAHÁZI János: (Sermo panegyricvs in obitum et laudes ... comitis d. d. Francisci Rhedei, authore et declamatore Johanne Posahazi, a. l. m.) Patachini anno (MDCLXIX) [typ. principis].

(?)^4 (??)^4, A^4–T^4 V^1 X^4 Y^4 = 162 [recte 170] + [16] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1093 – RMK II 1221

Református gyász- és dicsőítő beszéd magyarul és latinul. – A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Czeglédi István ajánló levele, vagy a fejléc szerint: *Sírást enyhítő levél* dátum és aláírás nélkül szól *Gróf ... Rhedei Ferenc ... özvegyének, ... Bethlen Drusina asszonynak...* (3–7). A *szomorú pompán* részt vevő úri rendeket, igaz hazafiakat, a gyászoló özvegyet és Máramarost megszólító *Készítő beszéd* (9–14) és a *Halott felett való könyörgés* (14–16) szolgál a halotti prédikáció bevezetőjéül, amelyet Czeglédi István, kassai magyar református lelkész mondott el Huszton, gróf Rhédey Ferenc máramarosi főispán temetésén. A gyászbeszédben (bibliai textusa, azaz *Felvett lecke* Zsid. 11: 5 Enoch haláláról) Czeglédi István az igaz üdvözítő hitről és a hívő ember útjáról ad tanítást (17–147), s azt a prédikáció végén, az *Applicatio*ban az *Istennel járó második Enoch*ra, Rhédey Ferencre alkalmazza (148–162 [recte 170]). Ezután következik külön címlap nélkül, folytatólagos füzetjelzéssel Pósaházi János fent idézett című latin nyelvű dicsőítő beszéde az elhunytról (X_1a–Y_4b).

Gróf Rhédey Ferenc, Bihar és Máramaros vármegye örökös főispánja, volt erdélyi fejedelem temetése 1667. november 20-án Huszton volt (vö. **3482**). Czeglédi prédikációjában a temetés körülményeit, időpontját már nem említette, feltehetően azért, mert hosszabb idő telt el az esemény és műve kinyomtatása között. Erre ő maga is utalt a címben (*...annak utána sokkal megjobbított és ... kiadott*). A címlapon lévő kronosztichon a nyomtatás éveként az 1669-es esztendőt adja.

A szokásosnál jóval nagyobb terjedelmű gyászbeszédet Czeglédi a Bethlen Druzsinához szóló ajánlólevelében *elmélkedés*nek nevezte, amely az özvegy akaratából jelenik meg (6), a szövegben pedig *igaz idvezítő hit felől való traktá*nak, amely nemcsak halotti pompára, hanem az egész magyar keresztyénségnek lelki orvosságára, vigasztalására szolgál (103–104). Részletes elemzését ld. Luffy Katalin: Változatok a temetési beszédre. In: Mindennemű dolgok változása, szerk. Gábor Csilla. Kolozsvár 2004, 142–146 és 151–153.

A nyomtatványban az „I" és „K" jelű füzet ugyanazt a lapszámozást kapta, ezért a számozott lapok száma a ténylegesnél nyolc lappal kevesebb.

A kiadvány második részét Szabó Károly önálló számon vette fel bibliográfiájába, megjegyezte azonban, hogy nem önállóan, hanem Czeglédi István halotti beszédének mellékleteként jelent meg (RMK II 1221). Szabó megállapítása szerint Czeglédi István beszédével egy kötetben jelentek meg Szántai Poóts Istvánnak, Görgei P. Pálnak és Eszéki T. Istvánnak Rhédey Ferenc halálára mondott halotti prédikációi is (**3479 , 3482**). Az említett beszédek 1668-as keltezésűek, önálló füzetjelzésük és lapszámozásuk van, ezért ezeket a sárospataki nyomda önállóan jelentette meg. Valószínű azonban, hogy a maradék példányokat Czeglédi prédikációjával együtt is forgalomba hozták.

Cf. **3479**, **3482**, –

In 13 bibliothecis 19 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3589

MISKOLCI SZENCI János: Együgyü has[zno?]s tanacsla[s], avagy javallo magyar oratio, mellyet az egész Magyar Országban el-szélledett, igaz apostoli vallásban meg-öröködött reformatusoknak ecclesiájiban lévö, de sok helyeken többire majd örök arvaságra menendö keresztyéni scholáknak, gymnasiumoknak meg-éppittetéseknek és ujjobban helyre állattatásoknak fel-inditására s-buzditására, illy formában serkeztetvén minden buzgó lélek eleiben terjesztett és Saáros-Patakon 1669. feb. 6. celebrált [?] közönséges szent synatnak idejére alkalmaztatott Miskolczi Szenczi Janos, az ekessen szollásnak ... együgyü tanitója. Nyomtattatott az hires Saaros-Pataki Reformata scholának betűjével 1669 Rosnyai Janos által.

A^4–C^4 = [2] + 22 pag. – 4° – Init.

Pedagógiai beszéd. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatvány egyetlen példánya újabban került elő Sárospatakon. Kissé sérült címlevelének hátlapján a szerző *tekintetes ... Katai Fe[renc] uramnak, ... Torna és Aba-uj-vár [megyé]knek ... assessorának, ... az hires saáros-pataki orthodoxa scholának ... patronusának* címezte szöveg nélküli ajánlását. A *Javalló magyar oratio* című beszédét 1669. február 6-án, a sárospataki zsinat alkalmából mondta el. Benne iskolák és gimnáziumok létesítését sürgeti Magyarországon. Az *oratio* fő részeire a margón utal a szerző: (*Exordium*, *Propositio*, *1–3 Argumentum*, *Peroratio*). A szövegben előforduló verses részek incipitei a következők: 3. lap: *Csak nem üres fejünk* – 5: *Ezt nékünk fundálták mi régi eleink – Nem plántáltak hires scholákat atyáink* – 6: *Mert nincs köztünk Minós királynak leánya* – 18: *Oh szerencsés nemzet!* – 19: *Az mely ritka madár nálunk fejér holló* – 22: *Ha az tudománynak hires mecoenasi*.

Miskolci Szenci János életéről mindössze annyi ismeretes, hogy 1664. december 19. és 1669. február 22. között a pataki iskola etymologia- és retorikatanára volt. Onnan Miskolcra távozott (Hörcsik Richárd: A sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1773. Sárospatak 1998, 103). Ez az egyetlen ma ismeretes, nyomtatásban megjelent munkája. Pedagógiai beszédét

részletesen elemezte Luffy Katalin („Temető Jajjokban kezdtem én." Beszédmód és íráshasználat az erdélyi fejedelemválság idején. PhD értekezés. Debrecen 2008, 117–123).

Az impresszumokban általában fejedelmi nyomdának nevezett pataki tipográfiát itt a református iskola nyomdájaként említik.

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ②*

Némethi Mihály: Igazság próbaköve. 1669 Patak. – Vide **3483**

3590

(PÓSAHÁZI János): Görtsös bot amaz détzeges fekete Bonasusnak a' hátára, mellyel vtólbi szilajkodása tétúl meg-egyengettetik. [Patak 1669 typ. principis].

A^4–M^4 N^3 = [2] + 100 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1073

Református vitairat. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Az első számozott lapon minden külön bevezetés és cím nélkül a *§ 1. Újság lehet nálad újságban gyönyörködő olvasó, hogy megellett amaz híres neves fekete Bonasus* (A_2a) szavakkal kezdődik a főrész (1–100). Az utolsó lapon *Errata*, azaz néhány sajtóhiba felsorolása zárja a kiadványt (100). A vitairat szövege 113 paragrafusban Pósaházi János, sárospataki professzor válaszát tartalmazza Sámbár Mátyás jezsuita professzor *A három üdvösséges kérdésre a luther- és kálvinista tanítók, mint felelnek? ... X, ut tök* című könyvének második részére (Kassa 1667, **3347**), amelyben Sámbár Pósaházinak 1666-ban ugyancsak Patakon nyomtatott munkájával *A három kérdésre való summás választételnek ... megerősödésével* (**3310**) vitázott.

E mű címlapja nem tünteti fel szerzőjének nevét, de szövegéből több helyen is teljesen egyértelműen kiviláglik, hogy Pósaházi János írta (pl. 6. és 7. §). A cím szövege Pósaházi feljebb említett *Megerősödésé*re utal vissza, tudniillik ebben illette először a *Bonasus* gúnynévvel Sámbárt. A *Görcsös bot* igen durva, gunyoros, főként Sámbár személyét támadó vitairat, amelyet Pósaházi azzal indokol, hogy Sámbár mondanivalójának magvát *immár egyszer s mászszor is kibocsáttatott könyvecskékben teljesen eltapodtuk... Azért a tökös könyvnek csak a heréjét metszem ki, ... azokat a dolgokat, amelyekkel legmérgesebben keresztyéni hitünket gyűlöltetni és magamat in particulari láttatik mardosni a szilaj Bonasus* (2). E mű a 74–80. lapon részletesen ír a Sárospatakon korábban lezajlott szóbeli hitvitákról is.

A kiadványt már Szabó Károly is a pataki műhely termékei közé sorolta (RMK I 1073), álláspontját a tipográfiai anyag vizsgálata megerősítette (MKsz 2005: 397, V. Ecsedy Judit). A nyomtatás évének pedig a munka több példánya (Pápa, Lugossy) egykorúnak látszó kézírásos bejegyzése alapján 1668-at tartotta (RMK I 1073). V. Ecsedy Judit ugyancsak 1668. évi nyomtatványként vette számba e vitairatot (MKsz 2005: 397 és 407). Valószínűbbnek látszik azonban az 1669. évi megjelenés. Az bizonyos, hogy Pósaházi hideg időben írta könyvét: *mikor ezt írtam a téli zúzmaráz miatt ... homályosak voltak ablakomnak kristályüvegei* (42. lap; vö.

még MKsz 1881: 335, Révész Kálmán). A fennmaradt adatokból arra lehet következtetni, hogy ez nem az 1667/68-as, hanem az 1668/69-es télen történt. Művének keletkezéséről ugyanis még a következőket írja Pósaházi: *amely feleletünket a Tökös könyvnek* (vagyis Sámbár 1667-es *X, ut tök*ének, **3347**) *születése után egy vagy két hétre Sámbárnak kiadhattuk vala, csakhogy a bányászlegényekkel együtt akartunk járni* (99). Matkó István *Bányász csákány*ának kézirata 1668. május 24-én készült el (vö. **3481**), és impresszuma szerint még ebben az évben megjelent, de teljes kinyomtatásához bizonyára még jó néhány hónapra szükség volt. Úgy tűnik, hogy Pósaházi csak ezután kezdett hozzá a *Görcsös bot* megírásához, mivel abban több helyen is kész munkaként említi a *Bányász csákány*t (2, 37, 62). Sőt a 28. lapon Sámbár Mátyás *A régi római ... hitnek próba köve* című munkája (**3525**) lapszámozására is pontosan utal. Erről bizonyosan tudható, hogy 1668. szeptember 25. és 1669. március 13. között jelent meg, de ezen belül is valószínű, hogy 1669 első hónapjaiban. Mindez alapján megállapítható, hogy a *Bányász csákány* munkálataival még 1668 folyamán elkészült a pataki nyomda, és megalapozottan feltételezhető, hogy a vele egyszerre kiadni szándékozott *Görcsös bot* kinyomtatására viszont csak 1669 elején került sor. Ezzel megmagyarázható, hogy a nyomtatás éve miért nincs az impresszumban feltüntetve, ugyanis az 1660-as évek közepének rendkívül gyorsan zajló hitvitáiban (vö. **3283**) az 1667-ben nyomtatott vaskos könyvre 1669-ben adott vékonyka válasz túl lassú reagálásnak tűnt volna.

Cf. **2997**, **3288**, **3289**, **3310**, **3347**, **3481**, –, **3515**

Budapest *Nat* ① (Lugossy József) ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Dolný Kubín ② – Pápa *Ref* ① – Târgu Mureş ①

Olim: Székelyudvarhelyi ref. koll. – (Sepsiszentgyörgy) Háromszéki Cserey-Muz

3591

PÓSAHÁZI János: Igazság istápja, avagy olly catechismusi tanitás, mellyben a' keresztyén reformata vallás böven meg-magyaráztatik, és az ellen tusakodó fortélyos patvarkodások ellen (jelesben a' mellyeket a nagy Kalauzos könyv hellyel-hellyel elö-állatot) óltalmaztatik: mellyet az együgyü keresztyéneknek magok lelki támogatására irott, és mostan leg-elöször nyomtatásban ki-bocsátott Posahazi Janos. Saros-Patakon 1669 [typ. principis] Rosnyai.

)(o)(4,):(2, A4–Z4, Aa4–Zz4, Aaa4–Zzz4, Aaaa4–Zzzz4, A4–Z4, Aa4–Zz4, Aaa4–Zzz4, Aaaa4–Vvvv4 = [12] + 735 + [1] + 720 [recte 711] + [1] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1096

Református vallási tanítás és vitairat. – A címlapot az Elsevirek *Non solus* feliratú nyomdászjelvényének másolata díszíti (vö. MKsz 1989: 126–145, V. Ecsedy Judit). A címlap hátán Szent Ágostontól olvasható idézet latin és magyar nyelven. Ezt követi az *Ajánló levél ... Bornemiszsza Anna fejedelemasszonynak, Erdely Országának ... fejedelmének ..., Apafi Mihály ... uram ... házastársának, ... Isten anyaszentegyháza ... dajkájának* ( )(o)(2a–)(o)(3a). Aláírása:

Nagyságodnak, mint kegyelmes asszonyának szolgája a lelkiekben Posahazi Janos. Az előszó *A kegyes olvasóhoz* szól, a végén keltezés Sárospatakon 1669. szeptember 24 ( )(o)($_3$b–)(o)($_4$b). A tartalomjegyzék címe *Lajstroma a részeknek* ( ):(a_1–):($_2$b). A főrész négy könyvet foglal magában. (1) *Catechizmusi tanítás. Első könyv, melyben a Szentírásnak mivolta és tulajdonsági megmagyaráztatnak, és a keresztyén reformata vallás ellen való közönséges patvarkodások elháríttatnak* (1–735). Az utolsó lap hátán: *Eligazítása a derekasabb nyomtatásbéli fogyatkozásoknak, melyek az Igazság istápjának első könyvében estenek*. Ezután újra kezdődik a füzetjelzés és lapszámozás, amely ettől kezdve a második–negyedik könyvben folyamatos. Ezek címei: (2) *Második könyv, melyben a keresztyéni vallásnak fundamentumos ágazati megmagyaráztatnak* (1–643). (3) *Harmadik könyv, melyben az Istennek tíz parancsolatja rövideden megmagyaráztatik* (644–691). (4) *Negyedik könyv, melyben az Úri imádságnak magyarázatja rövideden befoglaltatik* (692–720). Az utolsó lap hátán: *Eligazítása a darabosabb nyomtatásbéli fogyatkozásoknak*.

Pósaházi János pataki professzor azért ajánlotta művét Bornemisza Annának, mivel mint *Lorandfi Zsuzsanna fejedelemasszony keze alatt neveltetett* leány, gondviselése alá vette a korábbi dajkáitól megfosztott, *reformata pataki scholat*. Amint *A kegyes olvasóhoz* intézett előszóból kitűnik, Pósaházi munkáját az iskolai ifjúság anyanyelvű katekizálásának és a hozzá tartozó elmélkedéseknek az anyagából, valamint a *Nagy Kalauz-os könyvre* (**1697**) *lett* latin nyelvű praelectióiból állította össze, kérdés-felelet formában. Az első könyv eleje, valamint a második–negyedik könyv elsősorban a református tanítás rendszeres kifejtését nyújtja a címükben megadott tárgykörök szerint haladva. Ennek során az egész szövegen végigvonul a katolikus nézetekkel, különösen a Pázmány Péter *Kalauz*ával (Pozsony 1637, **1697**) folytatott vita. Az erre adott, a könyv címében is bejelentett feleletet azonban főként az első könyv második fele képezi a *XIX*.-től a *XLII*. részig (191–735). Ezekben Pósaházi apologetikus, azaz hitvédelmi jelleggel rendszeresen válaszol azokra *a patvarkodásokra*, amelyekkel a *magyar pápisták, a reformata vallást terhelik és gyűlöltetik* különösen a *Kalauz* III. és VII. könyvében (vö. 190).

Pósaházi munkáját Szabó Géza méltatta (A magyar református orthodoxia. Budapest 1943, 80–83).

Cf. **1059**; **1697**; –

In 36 bibliothecis 59 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Pósaházi János: Sermo panegyricus in obitum et laudes ... Francisci Rhedei. Patak 1669. – Vide **3588**

3592

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Igasság próba kövének nyert peri, melyben ujjonnan a' reformata ecclesiának a' római apostali hiten fundált ecclesiával való edgyessége erőssittetik-meg, s-a' pápista ecclésiának penig azzal való ellenkezése s ujsága most-is (s-az gönczi chronicából-is) meg-mutattatik,

mellyeknek deliberatuma a' szent Pál igasság proba köve ellen erigált cassai Uj-proba kö-ellen ki-adattatik Nemethi Mihaly, azon igaz apostali hiten épült római ecclesiának edgyik alázatos tanitója által. [Patak] MDCLXIX [typ. principis].

A^{12}–L^{12} M^{8} = [9] + 270 + [1] pag. – 12° – Init.

RMK I 1095

Református vitairat. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható. Az *ajánló levél* (élőfejben) *Szuhai Mátyás uramnak ..., Aba-Uj Vármegyének főbbik hitves [!] tanácsos assessorának ..., az apostoli hiten épült régi római reformata ecclesiának ... oltalmazójának és Pathai János uramnak ..., Zemplény Vár-megyének érdemes assessorának ..., a tokai [!] ecclesiának ... oszlopának, patrónusimnak* szól (A_2a–A_5a). Aláírója 1669. július 2-i keltezéssel *Sz. Nemethi Mihaly, G*[önciensis] *s*[cholae] *m*[agister]. A mű törzsének első fele *I.–III. cikkely*ben (1–104), a harmadikon belül *I.–IX. paragrafus*ban vitázik Sámbár Mátyás jezsuita *A régi keresztyén hitnek igaz próbaköve* című, 1669-ben Kassán megjelent vitairatának (**3525**) címszövegével és bevezetésével. A főrész második fele a *Római új próba kőnek I. része* belső címmel kezdődik, és kilenc *rész*ben felel Sámbár fenti művére (104–224). A záró fejezetek a következők: *A toldalékról* (224–266) és *Toldalékocska* (266–270). A kiadvány végén a sajtóhibák jegyzéke olvasható: *Kegy. O. a fogyatkozásokat így jobbítsd meg!* (M_8b).

Szathmárnémethi Mihály életrajzát ld. az egy évvel korábban megjelent *Igazság próbaköve* című munkája leírásában (**3483**). Az ajánló levél szerint Szathmárnémethi 1669. március 13-án kapta kézhez Sámbár *Igaz próbaköv*ét (**3525**), amelyet az az ő korábbi munkája, az *Igazság próbaköve* (**3483**) ellen írt. Szathmárnémethi nyolc nap alatt készült el ezzel a viszontválasszal, amelyet 1669. március 21-én fejezett be (A_4a).

A kiadványt már Szabó Károly is a pataki nyomtatványok közé sorolta bibliográfiájában (RMK I 1095). Véleményét a nyomdai anyag vizsgálata megerősíti (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Szabó Károly híradása szerint ez a vitairat 1672-ben Kolozsvárott újból megjelent (RMK I 1131). Ebből a feltételezett kiadásból azonban példány nem ismeretes.

Cf. **3483**, **3525**, –, →

Budapest *Nat* ① ③ – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Theol Prot* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Satu Mare *Bibl Jud* ①

3593

[1] SZOKOLYAI ANDERKO István [trans.]: Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvetske mellyet belgiomi nyelvből magyar nyelvre forditott Szokolyai Istvan. – [2] (A' Szent Biblianak O testamentomi könyveibül egybe szedegettetett

áhitatos könyörgesek, mellyeket belgiomi nyelvböl magyar nyelvre forditott Szokolyai Istvan). Patak 1669 [typ. principis].

A^{12}–Z^{12}, a^{12} = [3] + 222 + [5] + 339 + [4] pag. – 24° – Orn.

RMK I 1097 – RMK I 1098

Református elmélkedések és imádságoskönyv. – E kiadvány Szokolyai Anderko István 1648-ban Leidenben önállóan megjelent két fordítását együttesen tartalmazza (**2216**, **2217**). Az első címlapjának háta üres. Ezután bibliai idézet (A_2a-b). Az ezt követő *Lelki balsamom* című főrész (1–222) teljesen egyezik a korábbi kiadással (**2216**). Prózaként szedve kétsoros vers zárja a 161. lapon végződő könyörgést. Kezdősora: *Add látnom orcád világát*. Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel csatlakozik a bibliai idézetekből összeállított könyörgésgyűjtemény. Címlapja hátán két idézet olvasható a Bibliából. Ezt követi Szokolyai Anderko István *A kegyes Olvasónak* címzett előszava (K_7a–K_8a). Szövege, miként a főrész (1–339) tartalma és beosztása is teljesen megegyezik a korábbi kiadással (**2217**). Csupán az utolsó imádság szövege új. Címe: az *Elmének buzgóságos imádságra való felindítása* (332–339). A nyomtatványt *Mutató táblácska* zárja (a_{10}b–a_{12}a).

Szokolyai Anderko István életéről és munkásságáról újabban Ederics Péter írt (Ungarische Studenten und ihre Übersetzungen aus den Niederländischen ins Ungarische in der Frühen Neuzeit. Frankfurt 2008, 35–72). Megállapította, hogy fordításainak eredeti szövegei a következők voltak: Spranckhuysen, Dionysius: Een balsem voor een siecke ziele. Hoorn 1644 M. Gebrautsz és Leonards, Paulus: Godtselighe ghesetzenden, ut de boechem des Ouden Testaments: T'semen ghebracht door eenen Godtseligen kirchn-dienaer eertijdts in den Onder-Pfaltz,... Kampen 1627.

Cf. (1) **2216**; –, →
(2) **2217**; –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ②* – Sárospatak *Ref* ①

3594

[1] (KOPCSÁNYI Márton:) Keresztyen imadsagos könyvechke, mely á ceremoniaknak és egynéhány hitünk agazatinák (az eggyügyüek kedvéért) rövid magyarázattyával külömb féle imádsagokat foglal magában. A' bodog emlekezetü cardinal Pazmany Peter esztergami eersec engedelméböl elöször 1616., masodszor 1622. esztendöben nyomtattotot; mostan harmadszór valamennyi jobbitással és szaporitással. – [2] (A KERESTYENI tudomaninak rövid sommáia. Elsö resze a hitnek ágazatiról). Pottendorffon MDCLXIX Hieronymus Verdussen.

$\therefore^{9}$, A^{12}–M^{12} N^{3} = [18] + 293 pag. – 12° – Mult. ill., orn., init. color.

RMK I 1092

Katolikus imádságoskönyv és katekizmus. – A nyomtatvány teljes egészében azonos az egy évvel korábbi pottendorfi kiadással (**3485**). Csupán a címlapon módosították a nyomtatás évét, a függelék címlapján maradt az 1668. (M_4a). Az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek incipitmutatóra utaló kezdősorai az előző kiadással megegyezően a következők: 49. lap: *Én Istenem és* – 92: *Ó, én szerelmes* – 93: *Mária, malasztnak* – 94: *Istennek boldog* – 95: *Boldog, aki a végső* – 126: *Istenem, mindenek* – 176: *Ó én megváltó*.

Borsa Gedeon feltételezése szerint az imádságoskönyv nyomtatása az 1668. év végére készült el, és a példányok egy részénél a címlap évszámát a nyomtatás közben módosították. Ezek szerint a pottendorfi nyomda 1669 elején még működött (MKsz 1975: 202).

Cf. (1) **1103***! → **S 1145A** (MKsz 1987: 58); **1666***; **3485**, –, →
(2) **860***!; **1259***!; **1665***!; **3485**, –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3595

ARTZT, Joannes: Applausus publicus virorum trigae ... Johanni Büringero Posoniensi ... hactenus conrectori ..., Christiano Pihringero Posoniensi .. hucusqne [!] subrectori, ministerii orthodoxi adjuncto, ... Danieli Wilhelmo Mollero ... jam subrectori, cum patrio in gymnasio in capessendis docendi muniis supremis partim ordinatim ascenderent, partim tertius recens praeficeretur. ... editus nomine primae classis ejusdem gymnasii auditorum gratulabundorum a Johanne Artzt Leschkirch. Transylv. Sax. Posonii [1669] Gottfriedus Gründer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1208 – Čaplovič 368

Köszöntő beszéd és versek. – A nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy Johann Büringer mint rektor, Christian Pihringer mint segédlelkész és Daniel Wilhelm Moller mint szubrektor elfoglalták hivatalukat a pozsonyi evangélikus iskolában. A címlap hátán kezdődik Joannes Artzt köszöntő beszéde az első osztály hallgatói nevében (A_1b–B_3b), amelyet hét vers követ. Szerzői a következők: (1) *Christophorus Ludovicus Müllerur [!] Poson. Pan.* (B_3b) – (2) *Johannes Christophorus Burgstallerus Poson. Pan.* (B_3b) – (3) *Johannes Rhot Rügenwald. Pom. Occid.* (B_4a) – (4) *Gabriel Sculteti Szelecen. Panno.* (B_4a) – (5) *Johannes Lang Järndorf. Pan.* (B_4a) – (6) *Jeremias Pilarik Senic. Hung.* (B_4b) – (7) *Gottofredus Ferberus Cremnic. Hung.* (B_4b).

Joannes Artzt (?–1698) az erdélyi Újegyházon született. Pozsonyban tanult 1669–1670-ben. Ezután beiratkozott a strassburgi akadémiára. 1679-ben Nádpatakon, 1684-ben Brulyán, 1688-ban pedig Szentágotán működött evangélikus lelkészként.

Szabó Károly a Budapesti Egyetemi Könyvtár példányában látható kézírásos 1669-es évszámot a nyomtatott impresszum részeként írta le. A kiadvány azonban év nélkül jelent meg, de Thomas Antonius Thuransky ugyanerre az ünnepi alkalomra készült beszédének valóban 1669 a kiadási éve (**3614**).

A boroszlói Baumann-officínából érkező Gottfried Gründer 1669-ben alapított nyomdát Pozsonyban, ahol a jezsuita kollégiumi nyomda megszűnése (1652) óta nem működött tipográfia. Gründer neve Pozsonyban utoljára 1673-ban fordult elő, ezután visszatért Boroszlóba.

Cf. **3598**, **3601**, **3614**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3596

BÜRINGER, Johann: Propempticum, vero suo (eheu!) nomine elegiacum, una cum trochaico, quo ... dn. Eliam Thomam, aa. ll. et philosophiae magistrum nec non poetam laureatum notariumque caesareum publicum, gymnasio Posoniensi Evangelico, cui hactenus viginti scilicet annis et amplius partim docendo profuit, partim regendo, utrobique singulari nominis sui laude praefuit, vale dicentem atque abeuntem testandi amoris et observantiae causa prosequitur, cum corpore non posset m. Johannes Büringerus, ejusd. gymnasii patrii conrector suo et collegarum nomine scriptum et oblatum a. o. r. MDCLXIX. XVII. Cal. Novemb. St. N., qui S. Gallo sacer. Posonii (MDCLXIX) typis Gottfriedi Gründeri.

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1209 – Čaplovič 369

Üdvözlő versek. – A címlap háta üres. A költeményekkel Johann Büringer, a pozsonyi evangélikus gimnázium konrektora búcsúztatta az iskolából mintegy húszévi szolgálat és több évig tartó rektorkodás után távozó Elias Thomaet 1669. október 16-án. A kiadvány egy cím nélküli ($[\,]_2$a–$[\,]_3$a) és egy *Trochaicum* című költeményt ($[\,]_3$a–$[\,]_4$a) tartalmaz a Pozsonyból ekkor Boroszlóba települő rektor tiszteletére.

Ján Čaplovič Gottfried Gründer, pozsonyi nyomdásznak egy ma már nem található 1669. október 30-án kelt számlája alapján (egykori őrzési helye a pozsonyi evangélikus lyceum könyvtára, egykori jelzete: fasc. K. XXXII. Nr. 43) feltételezte (383), hogy Elias Thomae számára tanúsítványt is nyomtattak: „Testimonium, welches ein Hochlöbl. Kirchen-Convent ertheilet dem ... Herrn Eliae Thomae gewesenen Rectori des Evangel. Gymnasii zu Pressburg." Ebből 3 és fél forintért különböző papírra 50 + 25 példányt nyomtatott Gründer, további egyet pedig pergamenre. Amint Ján Čaplovič megállapította a kiadványnak nem címét, csupán tartalmát jelölte meg a számla (383). Nem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy valamely evangélikus konvent állított ki tanúsítványt a távozó Elias Thomae számára. Nem valószínű azonban, hogy egy tanúsítványt 76 példányban rendeltek volna meg. Sokkal valószínűbb, hogy a számla Büringernek erre a búcsúztató versére vonatkozott. Büringer ugyanis nemcsak a saját nevében, hanem amint a címben olvasható „collegarum nomine", vagyis a tanártársak, azaz egy tes-

tület nevében hosszan méltatja Thomae pozsonyi tanári működését, tartalmilag tehát megfelel a számlán leírt műnek.

Ugyanerre az alkalomra Pozsonyban más kiadványokat is megjelentettek, vö. **3599, 3606**.

Cf. **3599**, **3606**

Budapest *Nat* ①

3597

CAMPUS Martius sive institvtiones castrenses, in quibus belli natura, requisita, leges succinte proponuntur, eorum bono, qui militiae nomen dant. Posonii 1669 Gothofredus Gründerus.

A^8–V^8 + ? = [1] + 318 + ? pag. – 8°

RMK II 1210 – Čaplovič 370

Hadtudományi értekezés. – A kiadvány *XII Classis*ra bontva tárgyalja a háborút általában, a háborúra vonatkozó alapigazságokat, a rendfokozatokat, szól a szükséges pénzről, fegyverekről és ellátásról, a sorozásról és a katonának elszegődtetéséről, a fegyverekről és hadi felszerelésekről, a hadgyakorlatokról, vezényszavakról, végül hosszan értekezik a hadi jogról, számos ilyen jellegű gyűjtemény artikulusait közölve (1–318?). A szövegben előforduló szakkifejezéseknek számos esetben német megfelelőjét is adja.

A név nélkül kiadott mű szerzőjének kiléte és forrásai a rendelkezésre álló adatok alapján nem tisztázhatók megnyugtatóan.

A kiadvány ma ismertes négy példányának mindegyike a 318. lapon a *Regis Svecorum jus militare* fejezet közben, *niver* őrszóval szakad meg, így feltételezhető, hogy a kötet nyomtatását nem fejezték be. Ennek oka azonban ma ismeretlen.

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Zagreb *Univ* ①

3598

CARMINA gratulatoria, cum clarissima pariter ac doctissima virorum triga ad novos, et quidem ... m. Johannes Büringerus Poson. ad rectoris, ... m. Christianvs Pihringerus Poson. ... ministerii adjunctus ad conrectoris officii capessendos honores ex ordine ascenderent: ... m. Daniel Gvilielmus Mollerus Poson. in vacantem subrectoris locum recens sufficeretur, oblata a discipulis quibusdam superiorum duarum classium a. o. r. MDCLXIX. mense Novemb. Posonii (MDCLXIX) ex officina Gründeriana.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1211 – Čaplovič 371

Üdvözlő versek. – A címlap háta üres. A versgyűjteményt a pozsonyi evangélikus gimnázium fölső két osztályának a diákjai állították össze abból az alkalomból, hogy Johann Büringer az iskola rektora, Christian Pihringer a konrektora, Daniel Wilhelm Moller pedig subrektora lett. A gratuláló versek szerzői: (1) *Johannes Andreas Führnstein, Raikensis Pannon.* (A_2a) – (2) *Carolus Führnstein Raikensis Pannon.* (A_2b) – (3) *Johannes Fridericus Etelius Einoedensis Austrius* – (4) *Johannes Henrici Neosol. Pannon.* (A_3a) – (5) *Andreas Titius Poson. Pan.* (A_3a–A_3b) – (6) *Johannes Gottofredus Simon Niclasdorff. Pannon.* (A_3b) – (7) *Christophorus Jentschius Poson. Pan.* (A_4a) – (8) *Martinus Fabrius Jaurinensis Hung.* – (9) *Andreas Schönberger Poson. Pan.* (A_4b) – (10) *Samuel Burgstaller Poson. Pan.* – (11) *Jacobus Alumnides Tepla Liptov. Hung.* (B_1a) – (12) *Joannes Jacobus Gilligh nobilis Hung. Sz. Györgien.* (B_1b) – (13) *Matthias Kienastius Poson. Pan.* (B_1b–B_2a) – (14) *Andreas Olearius Sepusiens. Hung.* (B_2a) – (15) *Casparus Zaborsky nobil. Hung.* (B_2a–B_2b) – (16) *Martinus Sculteti Zeitensis Hung.* (B_2b) – (17) *Daniel Tinesius Zetnekiens. Hung.*

Ugyanerre az alkalomra még további kiadványok is megjelentek, vö. **3595, 3601, 3614**.

Cf. **3595**, **3601**, **3614**

Budapest *Univ* ①

3599

CARMINA tristia, quibus non sine lacrymis abeuntem a se ... dn. Eliam Thomam, aa. ll. et philosophiae magistrum, poëtam laureatum et notarium publicum caesareum, gymnasii Posoniensis Euangelici hactenus rectorem ..., praeceptorem optime meritum discipuli et auditores quidam classis primae prosequuntur a. o. r. MDCLXIX. sub finem mensis Octobris. Posonii (MDCLXIX) typis Gottfriedi Gründeri.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4° – Init.

RMK II 1212 – Čaplovič 372

Üdvözlő versek. – A versgyűjteménnyel a pozsonyi evangélikus gimnázium első osztályának diákjai az iskola rektorát, a szülővárosába, Boroszlóba távozó Elias Thomaet búcsúztatták. A költemények szerzői: (1) *Thomas Antonius Thuransky Thurocio Hung.* (A_1b) – (2) *Andreas Deutscher Siles., Skocovv. Duc. Teschin.* (A_1b–A_2a) – (3) *Jacobus Alumnides Tepla Liptov. Hungarus.* (A_2b) – (4) *Elias Thomae, artium liberalium et philosophiae magister ... per anagramma ... Abis (hei!) Posonio Vratislaviam...* címmel írt költeményt *Johannes Georgius Oberland Cremn. Pan.* (A_2b–A_3a) – (5) *Johannes Kleinius Bistriciens. Saxo-Trans.* (A_3a) – (6) *Johannes Artzt Leschkirch. Trans.* (A_3b) – (7) *Andreas Olearius Felka Scepusien.* (A_4a) – (8) *Johannes Stromphius Felkensis Scepusius.* – (9) *Christophorus Ludovicus Müller Poson. Pan.* (A_4b) – (10) *Johann Christophorus Burgstaller Poson. Pann.* – (11) *Daniel Lechner Poson. Pan.* (B_1a) – (12) *Gabriel Sculteti Selecens. Hungarus* (B_1a–B_1b) – (13) *Johannes Lang Jägerndorff. Hung.* (B_2a) – (14) *Jeremias Pilarik Seniciensis Hungarus* – (15) *Martinus Sculteti Ceutensis Hungarus* – (16) *Casparus Zaborski de Zabor Thurocio Hungar.* (B_2b) – (17) *Gottofredus Ferberus Cremniciensis Hungarus* – (18) *Daniel Tinesius Zetnekensis Hung.*

Szabó Károly (RMK II 1212) a nyomtatvány terjedelmét az akkor ismert egyetlen, budapesti egyetemi könyvtári példány alapján 8 számozatlan levélnek tüntette fel. Ez azonban téves,

mert e példány csak hat levelet tartalmaz, és a B_2 levélen már nem olvasható őrszó, tehát ott befejeződött a nyomtatvány.

Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek, ld. **3596**, **3606**

Cf. **3596**, **3606**

Budapest *Univ* ① – Dolný Kubin ①

3600

FÜHRNSTEIN, Joannes Andreas – FÜHRNSTEIN, Carolus: Thalassio nvptialis, sacer sponsis ... Michaeli Armbrvstero nobili item et matronalibus virtutibus ornatissimae foeminae ... Vrsvlae Rotteriae, viduae quondam Segnerianae, quem faustae gratulationis, debitaeque observantiae causa hendecasyllabis hisce Johannes Andreas et Carolus germani fratres Führnsteinii Posonii exhibuerunt a. ... MDCLXIX. VIII. Cal. Octobres nuptiali. Posonii (1669) Gottfriedus Gründer.

[1] fol. – 325 x 260 mm – Init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 374

Lakodalmi vers. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatványon olvasható, kéthasábosan szedett költeménnyel Joannes Andreas és Carolus Führnstein pozsonyi diákok köszöntötték Michael Armbrustert, valamint Ursula Rottert, Andreas Segner özvegyét 1669. szeptember 24-én rendezett esküvőjük alkalmából.

A Rajkán született Führnstein testvérektől ezenkívül még egy-egy alkalmi költemény ismeretes (**3598(1–2)**).

A kiadványt először Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič vette fel bibliográfiájába (374).

Ugyanerre az alkalomra egy másik plakát alakú nyomtatvány (vö. **3604**), valamint Joseph Segner édesanyját újabb házasságkötése alkalmából köszöntő verse (**3608**) is megjelent Pozsonyban.

Cf. **3604**, **3608**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* cop.

3601

GRENITZ, Simon Johann: Honor votivus existentibus promotoribus beneficentissimis, scholarchis gravissimis, ... Christophoro Spindlero, ecclesiae scholaeque Evangelicorum Posoniensis inspectore ..., nec non viris ... Davide Titio, ... ministerii Posoniensis orthodoxi, ut et ... conturbernii

per comitatus Posoniensem et Moschoviensem seniore ..., Antonio Reisero, ecclesiasta orthodoxo Poson. ... et supradicti contubernii decano, ... Valentino Sutorio, ecclesiae Poson. ministro ..., ut et viris ... Tobiae Planckenauer p. t. consule, ... Johanne Tolnai p. t. capitaneo, ... Michaele Schremser, ... Johanne Ernesto Auer, ... Michaele Muer, reipubl. Posoniensis senatoribus ... utrisque conventus ecclesiastici Posoniensis Evangelicorum assessoribus ... (virorum trigae ... Johanne Bühringero Poson., aa. ll. m. et hactenus conrectori, ... Christiano Pihringero Poson., aa. ll. m. ministerii orthodoxi adjuncto, hactenus subrectori, ... Danieli Guilielmo Mollero Poson., aa. ll. m., cum priores duo ad capessendos novos officii honores ex ordine ascenderent, tertius vero in vacantem subrectoris locum recens sufficeretur, congratulationis ergo dictus et consecratus a. o. r. Cal. 13. Dec. Posonii (MDCLXIX) Gottfriedus Gründer.)

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1213 – Čaplovič 375

Üdvözlő vers. – A költemény a pozsonyi evangélikus gimnázium pártfogóit köszönti abból az alkalomból, hogy 1669. november 19-én Johann Büringer korábbi konrektor rektorrá, Christian Pihringer korábbi szubrektor segédlelkésszé lépett elő, Daniel Wilhelm Moller pedig felvette a megüresedett szubrektori hivatalt. A nyomtatvány címlapján vannak feltüntetve az egyházi és a világi rendből kiemelt pártfogók: Christoph Spindler, David Titius, Anton Reiser és Valentinus Sutorius, pozsonyi evangélikus lelkészek, továbbá Tobias Planckenauer konzul, Tolnai János városi kapitány és Michael Schremser, Johann Ernest Auer, Michael Muer, Pozsony város tanácsosai. A nyomtatvány hosszú címe csak a címlap hátán fejeződik be. A költemény szerzője a gimnázium III. osztályának tanára, Simon Johann Grenitz ($[\,]_2$a–$[\,]_4$a). Az üdvözlő verset kollégái nevében írta alá: *Nomine virorum et collegarum suorum ... Johannis Kusseri, directoris musices et classis IV., ... Tobiae Thyrei classis V., ... Thomae Waltheri succentoris et classis VI., ... Andreae Costicii classis VII., ... Martini Reinhardo classis VIII. a Simone Johanne Grenizio Posoniensi, classis III. praeceptore.*

A pozsonyi születésű Simon Johann Grenitz 1662-től a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait. Hazatérve 1666-tól a pozsonyi evangélikus gimnázium tanára lett egészen 1672-ig, amikor az iskolát elvették az evangélikusoktól. További sorsa ismeretlen.

Szabó Károly még szerző nélkül vette fel a nyomtatványt (RMK II 1213). Az összeállítóra Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet (375).

Ugyanebből az alkalomból más kiadványok is megjelentek Pozsonyban (vö. **3595**, **3598**, **3614**).

Cf. **3595**, **3598**, **3614**

Budapest *Univ* ①

3602

KUSSER, Johann: [1] [Cantus primus concentuum sacrorum...] – [2] Altus concentvvm sacrorvm quaternis et quinis vocibus decantandorum opvs

primvm, continens duodecim psalmos et septem magnificat. Concinnatum et in lucem editum a Johanne Kussero, musici chori ad SS. Trinit. directore. – [3] (Tenor concentvvm sacrorvm...) [4] (Bassus continuus concentvvm sacrorvm...) [5] (Cantus secundus concentvvm sacrorvm...) Posonii MDCLXIX Gottfriedus Gründer.

[A^4–F^4 ?]; A^4–F^4, [ ]^2; A^4–F^4; A^4–F^4, [ ]^1; A^4 B^4, [ ]^1 = [24?] + [26] + [24] + [25] + [9] fol. – 4° – ♪, orn., init.

Čaplovič 376 – Répertoire international des sources musicales (RISM) A/I/5 K 3074, A/I/12 KK 3074

Zsoltármotetták és magnificatok szólamkönyvei. – A szólamkönyveket a korabeli gyakorlatnak megfelelően külön-külön nyomtatták. A ma ismeretes szólamkönyveknek [2, 3, 4, 5] önálló címlapjuk van, a címlapok háta üres. Tartalomjegyzékük (*Index*) alapján, ahol az egyes hangnemek *C. A. T. B.* rövidítésekkel szerepelnek, bizonyos, hogy a zeneműhöz szoprán szólamkönyvet is nyomtattak, ez azonban ma hiányzik. Címe feltehetően [1] „Cantus primus concentuum sacrorum..." volt, és terjedelme valószínűleg megegyezett a tenor szólaméval, mert a *Corollarium*ban csak egy zsoltárt (*Nisi Dominus*) tartalmazott. Mivel éppen az első szólam hiányzik, nem tudható, hogy a kiadványnak volt-e közös címlapja is.

A kiadvány 19 zeneművet tartalmaz, amelyből az *I–XV.* négy, a *XVI–XIX.* öt hangra íródott. Az egyes szólamkönyvek tartalma:

[2]: *I–XII.* számozású zsoltárok (zárójelben a zsoltár héber számozás szerinti száma): *Dixit Dominus* (Ps. 110.) – *Confitebor* (Ps. 111.) – *Beatus vir* (Ps. 112.) – *Laudate pueri* (Ps. 113.) – *Laudate Dominum* (Ps. 117.) – *Laetatus sum* (Ps. 122.) – *Nisi Dominus* (Ps. 127.) – *Lauda Jerusalem* (Ps. 147.) – *Credidi* (Ps. 116.) – *In convertendo* (Ps. 126.) – *De profundis* (Ps. 130.) – *Beati omnes* (Ps. 128.). – Ezután következik a *XIII–XIX.* zenemű, hét *Magnificat*, majd *Corollarii loco sequentes duo concentus additi sunt: Laudate Dominum – Nisi Dominus.* A *Corollarium* második zsoltáránál nem az alt szólam, hanem *Violino I.* hegedűkíséret lett kinyomtatva. Az *Index* után még egy, az *Index*ben nem szereplő *Veni Sancte Spiritus* himnuszt is nyomtattak. Ennek csak alt szólama maradt fenn, bár jelölése szerint Kusser a *III. voc. et II. violin*, három hangra és két hegedűre írta.

A [3], *tenor* szólamkönyv főrészének beosztása megegyezik az alt szólamkönyvével. A *Corollarium*ban csak a *Laudate Dominum* tenor szólamát tartalmazza. Az *Index* a 2–4. nyomtatványban azonos.

A [4], *bassus continuus* (basso continuo, Generalbass) szólam címlapja után a zeneszerző, *Johannes Kusserus musici chori director* Pozsony, 1669. szeptember 30-án kelt ajánlása olvasható (A_2a–A_3a), amely a következő egyházi és városi személyiségeknek szól: *Christophoro Spindlero, ecclesiae scholaeque Evangelicorum Posonii inspectori ..., Davidi Titio ..., ministerii Posoniensis orthodoxi ... et ... contubernii per comitatus Posoniensem et Moschoviensem seniori ..., Antonio Reisero, ecclesiastae orthodoxo Poson. ... contubernii decano ..., Valentino Sutorio, ecclesiae Poson. ministro ..., Tobiae Planckenauer p. t. consuli ..., Johanni Tolnai, p. t. capitaneo ..., Michaeli Schremser ..., Johanni Ernesto Auer ..., Michaeli Muer, reipubl. Posoniensis senatoribus...* A *bassus continuus* szólam (beosztása: *I–XIX.* zenemű és a *Corollarium* két zsoltára, majd az *Index*) jelölése szerint *Organo*, tehát egyben orgonatabulatúra is. A 2–4. szólamkönyv egyaránt az A–F ívekre készült.

Az [5] *Cantus secundus*ban csak a *Magnificat IV.* második tenor, a *Magnificat V–VII.* második szoprán szólamait nyomtatták. A *Corollarium* két zsoltára közül itt szerepel a *Laudate Dominum* hegedűkísérete: *Violino II.* és a *Nisi Dominum* második szoprán: *Canto II.*, továbbá

a *Violino I.* (az *Index* szerint *Bassetto*) és *Violino II.* szólamai. Terjedelme csak az A–B ívekre és egy számozatlan levélre terjed.

Johann Kusser (1626–1695) Ruszton született. 1649-től Körmöcbányán volt evangélikus segédkántor és tanító, 1655-től Sopronban kántor. 1657-ben lett a pozsonyi Szentháromság-templom kántora egészen 1672-ig, amikor a templomot az evangélikus egyháztól elvették. Ezután 1674-ig Ruszton volt kántor, onnan került Németországba. Stuttgartban lett orgonista, és ott hunyt el.

Kusser egyházzenei művéről, de csak az alt szólamról Major Ervin adott először hírt (MKsz 1925: 151) Gottlieb Gamauf „Ausführliche Geschichte der evangelischen Kirche in Oedenburg" című kéziratos műve (OSzK Kézirattár, jelzete: Quart.Germ.417) és német zenei lexikonok alapján. A példányból nem ismert nyomtatvány létezését fenntartással közölte, mert Gottfried Gründer csak boroszlói nyomdászként volt előtte ismeretes. A „Deutsches Musikleben in Siebenbürgen" című szebeni kiállítási meghívó (Sibiu-Hermannstadt 1939, Nr. 47.) *Concentus sacri quaterni et quinis vocibus decantandi* címen mutatta be a szebeni Állami Levéltár példányát egészen ritka, csak ott fennmaradt példányként. Erről Richard Rybaric számolt be Zur Polyphonie in der Slowakei bis zum Ende des 17. Jahrhunderts című tanulmányában (In: De musica disputationes Pragenses. II. Praha 1974, 61, 66). Kusser művét a többszólamú zenének a 17. században Magyarországon is legelterjedtebb nyolc vagy még több hangra, több kórusra írt zeneműveihez képest eltérő, kevesebb szólamot magában foglaló műként jellemezte.

A kiadvány az első, Magyarországon fennmaradt nyomtatott szólamkönyv. Bibliográfiailag először Ján Čaplovič ismertette további példányokkal együtt, s megjegyezte, hogy néhány szólamkönyv nem őrződött meg (Čaplovič 376). A RISM a szebeni Brukenthal könyvtár ma nem fellelhető példányában a szoprán, alt, tenor és basso continuo meglévő szólamokat egyaránt jelzi (RISM A/I/5 K 3074); az oxfordi Bodleiana könyvtárra való utalása (RISM A/I/12 KK 3074) azonban téves.

Bratislava *Acad* cop. ③* [3–5] (Sibiu *Mus*) – Budapest *Nat* cop. ③* [2] (Sopron *Mus*) [3–5] (Sibiu *Mus*) – Sopron *Mus* ④* [2]

Olim: Sibiu *Arch* – Sibiu *Mus*

3603

LETZTER Ehren-Dienst der weiland viel-ehr- und tugend-reichen ... Matronen, Fr. Rosinae Langin gebornen Baumgartnerin, deß ... H. Matthiae Langen, der deutsch-evangelischen Gemeine in der königlichen freyen Stadt Oedenburg ... Pfarrherrn wie auch deß hoch-ehrwürdigen, der Augspurgischen unveränderten Confession jenseit der Donau zugethanen Contubernii ... senioris lieb-gewesten Hauß-Ehre, welche den 17. Octobr. dieses lauffenden 1669. Jahrs über der schmertzlichen und ängstlichen Arbeit zur Geburth ihrer Leibes-Frucht, samt derselben ihren Geist Jesu Christo sanfft und selig auffgegeben, und den 20. gedachten Monats darauff Christ-gebrauchlich beerdiget worden ist; auß verpflichtem und ehrn-wol-gemeintem Mitleiden erwiesen und auffgesetzt von denen evangelischen Kirchen- und Schul-Bedienten zu Bösing. Preßburg (1669) durch Gottfried Gründern.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1214 – Čaplovič 377

Német és latin gyászversek gyűjteménye. – A kiadványt Rosina Baumgartnernek, Matthias Lang soproni evangélikus lelkész és esperes feleségének 1669. október 17-én bekövetkezett halálára állították össze evangélikus egyháziak és tanítók Bazinból. A címlap háta üres. A római számozással ellátott gyászversek szerzői: *I. Wohlverdientes Ruhmgedächtniß der seeligen Frauen Langin...* címmel bibliai igére írott költemény az elhunyt keresztfiától, *...von Christoph Löhnern p. p.* (A_2a–A_3b) – *II. I. M. W.* monogramos szerző cím nélküli gyászverse (A_4a–b) – *III.* latin nyelvű költeményt írt *Georgius Fabricius, minister ecclesiae Bohemico-Evangelicae apud Bazingenses* (A_4b–B_1a) – IV. *Andreas Richter rector* (B_1a–b) – *V. ...seinem ... Gönner ... von Georgio Vörös conrectore* (B_2a–b). Végül (6) *Zufällige Zugabe. Grab-Schrift der untadelhaften Frauen Rosinae Langin gebornen Baumgartnerin* címmel olvasható *Johannes Caspar Kesler, der H. Schrift Befl.* gyászverse (B_4b).

Rosina Baumgartner soproni lelkészné gyermekágyban halt meg: 1669. október 20-án temették el. Halálára más gyászversgyűjteményt is kinyomtattak, vö. **3565**, **3570.** A II. vers szerzőjét Ján Čaplovič „Johannes Michael Weber" bazini lelkészként határozta meg (377).

Cf. **3565**, **3570**

Budapest *Univ* ①

3604

M. A. F.: Ehe-Verbündnüß, vermög welcher sich ... gegen einander verpflichtet ... Michael Armbruster ... weiland Herrn ... Lands-Palatini, ... Franciscus Wesselini de Hadad etc. innersten angedenckens erstes mahls anderten mahls, aber der ... Haupt-Stadt in Ober-Ungarn Caschau ... königl(ichen) Taffel- und Stadt-Rechts und Gerichtes geschworner Schreiber etc. Und dann auch ... Ursula Segnerin gebohrne Rotterin, deß ... Andreas Segners, ... Stadt-Richters und Burgermeisters der ... Haubt-Stadt in Nieder-Ungarn Preßburg, wie auch der Evangelischen Kirchen und Schulen daselbst ... Auffsehers ... hinterlassene ... Wittib, den 24. Tag deß Herbstmonats anno 1669. zu sondern Ehren gestellet von M. A. F. Preßburg (1669) durch Gottfried Gründern.

[1] fol – 337 × 260 mm – Orn.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 373

Lakodalmi versek. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvánnyal az *M. A. F.* monogram mögé rejtőző szerző Michael Armbrustert – aki korábban az elhunyt Wesselényi Ferenc udvarában töltött be írnoki tisztséget, majd Kassa városának és bíróságának jegyzője lett –, valamint Ursula Rottert köszöntötte 1669. szeptember 24-én kötött esküvőjük alkalmából. A menyasszony Andreas Segner pozsonyi bíró és polgármester, valamint az evangélikus iskola és egyház felügyelőjének özvegye volt. Két, a nyomdai betűk módjára öntött díszecskékből kialakított szívben olvasható (1) a menyasszonynak a vőlegényhez intézett köszöntése *Die adeliche Frau*

Braut gegen ihrem edlen Herrn Bräutigam címmel, – illetve (2) a vőlegény szavai az arához *Der edle Herr Bräutigam gegen seine adeliche Frau Braut* címmel – középen (3) *Beide adeliche Braut Personen Christlich zusammen* című kétsoros vers áll, – végül a lap alján (4) *Glück zuruffender Wuntsch* zárja a köszöntő költeményeket.

A kiadványt először Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič szerepeltette bibliográfiájában (373).

Ugyanerre az alkalomra egy másik plakát alakú nyomtatvány (vö **3600**), valamint Joseph Segner édesanyját újabb házasságkötése alkalmából köszöntő verse (**3608**) is megjelent Pozsonyban.

Cf. **3600**, **3608**

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop.

3605

REISER, Georg: Oratiuncularum recuperatam valetudinem clarissimi domini rectoris gymnasii Posoniensis Evangelici, m. Eliae Thomae etc. gratulantium altera: nomine rhetorices discipulorum ibidem publice dicta, a. o. r. MDCLXIX. Idibus Juniis Gregorianis, a Georgio Reisero Augustano Vindelico. Posonii (MDCLXIX) depinxit Gottfriedus Gründer.

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4° – Init.

OSzKÉvk 1961/62: 234 – Čaplovič 379

Üdvözlő beszéd. – Elias Thomaenek, a pozsonyi evangélikus gimnázium rektorának betegségéből való felgyógyulását köszöntötte 1669. június 13-án a retorika osztály nevében az iskola diákja, Georgius Reiser. A köszöntő beszéd a címlap hátán kezdődik és külön részekre nem tagolódik ($[\,]_1$b–$[\,]_2$b). A beszéd végén a szerző versre vált át, és így dicséri az orvosok munkáját.

Georg Reiser (1653 körül – ?) Anton Reiser pozsonyi evangélikus lelkész első házasságából származó egyik fia Augsburgban született. A pozsonyi evangélikus gimnáziumban tanult. Mivel 1672-ben száműzött lelkész atyjával az egész család Németországba került, 1672-től a lipcsei egyetem filozófia-, majd 1674–1678 között a wittenbergi egyetem teológiahallgatója volt, és később sem tért vissza Magyarországra.

Ugyanerre az alkalomra egy másik üdvözlő beszéd is megjelent (**3615**).

A nyomtatványt a keszthelyi Helikon Könyvtárnak az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött letéti példánya alapján Fazakas József írta le először (OSZKÉvk 1961/62: 234).

Cf. **3615**

Budapest *Nat* ① (Keszthely)

3606

REISER, Philipp Anton: Vale viro clarissimo ... dn. Eliae Thomae, phil. ac ll. aa. m., p. l. c. et notario publ. caes., gymnasii Posoniensis rectori, olim ... praeceptori suo ... nomine rhetorices discipulorum exhibitum a. ... MDCLXIX. decimo Calend. Nov. a Philippo Antonio Reisero Augustano Vindelico. Posonii (MDCLXIX) imprimente Gründero.

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

OSzKÉvk 1962: 234–235 – Čaplovič 380

Beszéd. – Ez a kiadvány abból az alkalomból készült, hogy Elias Thomae, a pozsonyi gimnázium rektora visszatért szülővárosába, Boroszlóba. A címlap háta üres. *Vir clarissime* megszólítással következik a pozsonyi gimnázium retorikaosztályának nevében 1669. október 23-án elmondott búcsúbeszéd ([ ]$_2$a–[ ]$_4$a).

Philipp Anton Reiser, Anton Reiser pozsonyi evangélikus lelkész fia Augsburgban született. A pozsonyi evangélikus gimnáziumban tanult. Életéről és működéséről további adat nem ismeretes.

A nyomtatványt a keszthelyi Helikon Könyvtárnak az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött letéti példánya alapján Fazakas József írta le először (OSZKÉvk 1961/62: 234–235).

Thomae elutazása alkalmából több nyomtatvány is megjelent a pozsonyi nyomdában (**3596**, **3599**).

Cf. **3596**, **3599**

Budapest *Nat* ① (Keszthely) + cop. (Dolný Kubin) – Dolný Kubin ①

3607

SCHEDIUS, Christoph, iun.: Christophori Schedii Modorens. Pannon. ad dnn. patronos, parentem, praeceptores, commilitones valedictoria ann. MDCLXIX. die (...) scholae patriae ... in consessu procerum perorata. Posonii (1669) literis Gottofredi Gründeri.

A^4 B^4 + ? = [8 + ?] fol. – 4° – Init.

RMK II 1215 – Čaplovič 382

Búcsúbeszéd. – A címlevél hátlapján a szerző *Parenti optimo filius cognominis s. p. d.* ajánlja beszédét, amelyet 12 esztendősen, pontosan meg nem nevezett tanára segítségével készített. A főrész *Titul.* megszólítással kezdődik (A$_2$a). Kiderül belőle, hogy Schedius azért búcsúzik szülőföldjétől, Modortól, mivel Sopronban készül tanulmányait tovább folytatni. A nyomtatvány egyetlen ismert példánya a „B” füzet végével megszakad.

Christoph Schedius valószínűleg fia az azonos nevű modori lelkésznek, aki 1660-ban Lipót császártól nemességet kapott, majd a gyászévtizedben Szászországba menekült. Az ifjabb Schedius 1675-ben Jénában tanult.

Budapest *Nat* ②*

3608

SEGNER, Joseph: Hymens-feur seinem neuen Vattern ... Michael Armbrustern und ... Ursula Segnerin seiner ... Frau Mutter als sie in Preßburg ihr hochzeitliches Ehren-fest begiengen zur schuldigen Ehr-bezeugung angerichtet von Joseph Segnern. Preßburg 1669 durch Gottfried Gründern.
[ ]^2 = [2] fol – 2°

Sztripszky II 2604/152 ← MKsz 1890: 271 – Čaplovič 381

Lakodalmi köszöntő versek. – A két költeménnyel Joseph Segner köszöntötte édesanyját, Ursula Rottert, Michael Armbruster kassai jegyzővel kötött újabb házassága alkalmából. Az esküvőt Pozsonyban tartották 1669. szeptember 24-én.

Joseph Segner ezenkívül csupán egy köszöntő vers szerzőjeként ismeretes (vö. RMK II 1263), valamint édesapja halálára írt gyászbeszédben bukkan fel neve (vö. **3610**).

A ma ismert egyetlen példányt első alkalommal Horváth Ignác ismertette (MKsz 1890: 271).

A házasságkötés alkalmából két további üdvözlőbeszéd is megjelent Pozsonyban (vö. **3600**, **3604**).

Cf **3600**, **3604**

Budapest *Nat* ①

3609

»STEPHANIDES György: Magyar Catechismus, az az Rövid tanitás az Keresztényi Hütnek fö Agozatirul. Melly most uijobban az hiveknek épülettyekre Thott nyelvböl Magyarrá fordéttatot, néhol meg is jobbéttatott, és kibocsáttatott S t e p h a n i d e s G y ö r g y , Posonyi Ecclesiának Thott és Magyar nyelven valo Tanitoja által ez kisded formában. Es nyomtattatot Posomban Gründer Gottfried altal. Anno 1669. 12° 2 ív.«

Szinnyei XIII 25 – Čaplovič 378

Evangélikus katekizmus. – E példányból nem ismert mű címét a fenti formában Samuel Wilhelm Serpilius pozsonyi evangélikus lelkész említette Czvittinger írói lexikonához a 18.

század közepén írott kéziratos kiegészítéseiben, amelyet a pozsonyi evangélikus líceum könyvtára őriz (kéziratos gyűjtemény 313. kötet, a 365. lap előtt). A kéziratot nemzeti múzeumbeli másolata alapján Fabó András közölte a Figyelő XVII–XIX. évfolyamaiban 1884–1885-ben. Stephanides művének leírását (uo. XVIII, 1885: 381) ebben a formában vette fel Szinnyei József is írói lexikonába (XIII 25). Ján Čaplovič bibliográfiájában viszont a Serpilius-kéziratnak eredeti, az egykori nyomtatványt megbízhatóbban tükröző helyesírásához tért vissza (378). A biblikus cseh nyelvből fordított evangélikus katekizmus eredetije nem volt azonosítható. A cím megjelölése alapján Stephanides nemcsak lefordította a művet, hanem kismértékben át is dolgozta, kijavította.

Stephanides György (?–1672) Patakházán, Nagyszombatban és más hazai iskolákban folytatta tanulmányait. Nagysümegen, majd Assakürtön és Sopornyán töltött be rektori állást. 1641-ben evangélikus lelkésznek hívták meg Viszokára, később Majtényba, 1662-ben pedig magyar és szlovák lelkésznek Pozsonyba. 1672 tavaszán halt meg. Ez az egy műve jelent meg nyomtatásban.

Testimonium, welches ein Hochlöbl. Kirchen-Convent ertheilet dem ... Herrn Eliae Thomae gewesenen Rectori des Evangel. Gymnasii zu Pressburg ... Pozsony 1669. – Vide **3596**

3610

THOMAE, Elias: Cupressus funerea, sive lvctus gymnasii Posoniensis super obitu ... domini Andreae Segneri in libera regiaque [civitate] Posonio quondam judicis consulis et inspectoris etc., viri dum viveret suspiciendi, ab excessu vero desideratissimi, quem funebri oratione expressit Elias Thomae. Posonij [1669?] literis chalcographicis depinxit Gottfriedus Gründer.

A^4–D^4 E^2 = [18] fol. – 2° – Init.

RMK II 1216 – Čaplovič 384

Evangélikus gyászbeszéd és gyászvers. – A halotti beszédet a pozsonyi evangélikus gimnázium rektora, Elias Thomae mondta el az iskola gyászünnepségén, meg nem nevezett időpontban Andreas Segner volt pozsonyi bíró, tanácsos és iskolai felügyelő emlékére. A címlap hátán *Elias Thomae* az elhunyt fiát, *Adolescentem ingenuum Josephum Andreae f. Segnerum*... atyja erényeinek gyakorlására ösztönözte és neki ajánlotta beszédét. Thomae ókori görög és római példákkal színesítve méltatta az elhunyt érdemeit (A_2a–E_1b). A nyomtatvány végén ugyancsak tőle *Elogium* is olvasható (E_1b–E_2a).

Az elhunyt, Andreas Segner pozsonyi városi tanácsos és bíró 1594-ben született Szentgyörgyön. Az oráció sok jótéteménye közül különösen a magyar templom építését és a gimnázium alapítását emelte ki: a pozsonyi evangélikus gimnázium megnyitására 1656-ban Segner még a trójai falovat ábrázoló érmet is veretett.

A nyomtatvány nem tüntet fel impresszumában évszámot. Szabó Károly minden külön indoklás nélkül a nyomtatás évét 1669-re tette (RMK II 1216). Több forrásban (Szinnyei, Kuzmík) Segner elhalálozásának éve bizonytalan. Zemplén Jolán (A magyarországi fizika története 1711-ig, 236) és a Slov. biogr. slovník (V 193) pedig 1674-et tartja a halálozás évének. Ez utóbbi adat azonban téves: 1669 szeptemberében ugyanis Andreas Segner özvegye már újabb házasságot kötött (**3600**, **3604, 3608**). Ennek alapján valószínű, hogy Segner 1668-ban vagy 1669 elején hunyt el.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop. (Bratislava) – Budapest *Nat* ②*

3611

THOMAE, Elias: Positiones ex civili doctrina selectae, quas philosophiae practicae studiosis et cultoribus proponit ventilandas sub praesidio domini Eliae Thomae Vratislaviensis Andreas Deutscherus Silesius ad diem (...) mensis Octobris a. ... MDCLXIX. Posonii MDCLXIX Gothofredus Gründerus.

[ ]^4 = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 385

Filozófiai tézisek. – A címlap hátán *Andreas Deutscher Silesius Skoccovviens. ducat. Teschin., respondens* szöveg nélküli ajánlása ... *reipublicae Posoniensis proceribus et antistitibus* szól. A főrész *LVIII* politikai tárgyú tézist tartalmaz a különböző államformákról, a res publica tisztségviselőiről, intézményeiről stb. ([ ]$_2$a–[ ]$_4$b). Az első tézisben hivatkozik *Cicero lib. 5. de fin. Sect. 16*, azaz Cicero *De finibus bonorum et malorum* című művére.

A vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1669 októberében vitatták meg a pozsonyi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Elias Thomae rektor, a vizsgázó a sziléziai Andreas Deutscher volt.

Az egyetlen ismert példányról előbb Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič adott hírt (385).

Budapest *Acad* cop. – Martin *Nat* ①

3612

THOMAE, Elias: Religio qva talis et qva Christiana, ut placida de eadem disquisitio instituatur, proposita ab Elia Thomae rectore, aa. ll. et philos. magistro, poëta laureato, notar. caes. public., sub quo respondebit Jacobus Alumnides Tepla Liptoviensis, in gymnasio Posoniensi alumnus. Posonii MDCLXIX mense Julio Gothofredus Gründerus.

[ ]^4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1217 – Čaplovič 386

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélküli ajánlás szól ... *Stephano Tököly ... de Kezmarck, comitatus Arvensis supremo comiti, sac. caes. regiaeque majestatis consiliario et camerario ..., Matthiae Ostrosith de Ghyletincz, equiti aurato, libero ac haereditario domino artium*[!]*, Illava, Lyptoovar castrique Ludan, ... Stephano Petroczi de Petröcz, equiti aurato, arcis Cassa libero et haereditario ... patrono ..., tandem ... clarissimis viris ... Joachimo Kalinkio eccl. Illavien. antistiti et superintendenti trium comitatuum ..., Eliae Ladivero, eccl. Solnen. pastori et seniori ejusdem comitatus ..., Danieli Sinapio, eccl. Teplen. past. ... patronis suis*, aláírója *Jacobus Alumnides respon.* A főrész *Thesis I* címmel kezdődik és negyven pontban értekezik előbb általában véve a vallás (I–XXVII), majd konkrétan a keresztyén vallás (XXVIII–XXXX) fogalmáról, tárgyáról, okáról, különböző tulajdonságairól és jellemzőiről ([ ]$_2$a–$_4$a). A nyomtatvány végén *Corollaria* olvasható.

Ezeket a teológiai vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1669 júliusában vitatták meg a pozsonyi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola rektora, Elias Thomae volt, a vizsgázó a teplai származású Jacobus Alumnides.

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Martin *Nat* ①

3613

THOMAE, Elias: Theses ex lectionibus publicis de Scriptvra Sacra excerptae, quas proponit publice ventilandas, sub praesidio dn. Eliae Thomae, gymn. Poson. evang. rectoris, aa. ll. et phil. magistri, poët. laur., nec non not. public. caesar. respondens Thomas Antonius Thuransky Thurocio-Hungar. mense Octobri anni MDCLXIX. Posonii (MDCLXIX) exprimente Gottfriedo Gründero.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1218 – Čaplovič 387

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Viris ..., Michaëli Hegyvigi de et in Patzolay, causarum utriusque fori per Hungariam advocato ..., Johanni Ernesto Auer, regiae, liberae ac primariae civitatis Posoniens. senatori ..., Michaëli Armbrustero, paucis abhinc lib. ac regiae ac in superiori Hung. primariae civitatis Cassoviens. jur. notario etc., ... mecaenatibus ... ac promotoribus meis* ajánlja a munkát a *Respondens*. A külön cím nélkül kezdődő főrész negyvenkilenc pontban és egy *Corollarium*ban arról értekezik, hogy a Szentírás milyen módokon és szempontok szerint képezi alapját a teológiának (A_2a–B_4a). A nyomtatványt *Johannes Georgius Oberland Cremn. Hungar*. latin nyelvű és *Johannes Weber Salfelda Thuringus* német nyelvű üdvözlő verse zárja (B_4b).

Ezeket a vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a pozsonyi evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1669. októberében. A vizsgáztató Elias Thomae, az iskola igazgatója volt, a vizsgázó a Turóc megyei származású Thomas Antonius Thuransky.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

—

Thomae, Elias, sen.: Vade mecum, oder Handbüchlein, ... Pozsony 1669. – Vide **3683**

3614

THURANSKY, Thomas Antonius: Applausus votivus viris ... Johnni [!] Bühringero, ... hactenus in ... gymnasio Posoniensi conrectori ..., Christiano Pihringero, ... hucusque subrectori ..., Danieli Gvilielmo Mollero, .. recens munus publicum docendi in ... lyceo capessenti, d(omi)nis maecenatibus, patronis et praeceptoribus ... faustae inaugurationis die, quo ille rector, iste conrector, hic subrector gymnasii ... salutaretur, ... oblatus a Thoma Antonio Thuransky Thurocio Hungaro, h.t. generosae prolis Auerianae paedagogo. Posonii 1669 Gottfriedus Gründer.

[ ]^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1219 – Čaplovič 388

Köszöntő beszéd. – A nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy az 1669-1670. tanév kezdetén Johann Büringer mint rektor, Christian Pihringer mint konrektor és Daniel Wilhelm Moller mint szubrektor elfoglalták hivatalukat a pozsonyi evangélikus iskolában. A címlap hátán Thomas Antonius Thuransky verses köszöntője olvasható, a következő lapon kezdődik a szerző beszéde *Scholarchae meritissimi, auditores omnium ordinum spectatissimi* megszólítással ([ ]$_2$a–[ ]$_4$b). Külön-külön szól az iskola három vezetőjéhez, beszédét verses betétekkel élénkíti.

Thomas Antonius Thuransky Turóc megyéből származott. 1669–1670-ben Pozsonyban tanult és nevelősködött. 1672-ben Jénában folytatta tanulmányait.

Ugyanerre az alkalomra további kiadványok is megjelentek Pozsonyban (vö. **3595**, **3598**, **3601**).

Cf. **3595**, **3598**, **3601**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3615

THURANSKY, Thomas Antonius: Gratulatio in recuperatam valetudinem viri ... clarissimi d. Eliae Thomae, aa. ll. et philos. magistri, poëtae laureati nec non notarii publici caesarei, h. t. vero gymnasii Posoniensis Evangelici rectoris, dn. maecenatis, patroni et praeceptoris paterni debita animi grati submissione perpetuum suspiciendi: suo et condiscipulorum nomine publice

dicta, a Thoma Antonio Thuranski Thuroczeno Hungaro. Posonii MDCLIX Gottfridus Gründer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1220 – Čaplovič 389

Köszöntő beszéd. – A címlap háta üres. *Salve salutis nostrae curator!...* köszöntéssel kezdte Thomas Anton Thuransky orációját abból az alkalomból, hogy a pozsonyi evangélikus gimnázium rektorát, Elias Thomaet diáktársaival együtt ismét egészségesen köszönthette az intézmény falai között (A_2a–B_4a). A beszéd végén a szerző versre váltva mondja el jókívánságait az ünnepeltnek (B_4a), ill. még egy verssel zárja a nyomtatványt ugyanő: *Idem qui supra* (B_4b).

A beszéd kevés személyes vonatkozást tartalmaz. Az viszont kiderül belőle, hogy a koszorús költő Thomae, „császári közjegyzőként", azaz egy császári követ titkáraként a svéd, dán és más királyi udvarokban is megfordult, mielőtt a pozsonyi gimnázium rektora lett volna. Felgyógyulása alkalmából a pozsonyi gimnáziumban még egy másik köszöntő beszéd is elhangzott (**3605**). Elias Thomaet 1669 őszén már szülővárosa, Boroszló hívta vissza az ottani Erzsébet-gimnázium rektorának (vö. **3596**, **3599**, **3606**), pozsonyi állását 1669. novemberétől már más töltötte be (vö. **3595**, **3598**, **3601**, **3614**).

Cf. **3605**

Budapest *Univ* ①

3616

»TITIUS, David: Evangelischen Gottes-Dienstes- oder Bet-Stunden- und Kinder-Lehr-Ordnung, wie selbige in der Evangelischen Kirchen und Gottes-Haus zu Preßburg in Nider-Hungarn gehalten wird, samt unterschiedlichen, auf allerhand Zeit, Zuständ und Anliegen gerichteten Gebeten, auch sonderlich auserlesenen Liedern. Pressburg 1669 Gottfried Gründer.«

MKsz 1941: 190 – Čaplovič 390

Evangélikus imádságoskönyv és énekeskönyv. – Példányból ma már ismeretlen nyomtatvány, amelyet „Pozsonyi könyvecske" vagy „Pressburger Büchel" néven is említenek. „A pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség története" című műben (Schrödl József és Schmidt Károly Jenő munkája. Pozsony 1906, II 137) Schmidt Károly Jenő utalt arra, hogy a „Pozsonyi könyvecske" önálló kiadványként először 1669-ben jelent meg, valószínűleg David Titius szerkesztésében. 1683-ban megjelentetett második kiadásának címét a hesseni Fürstenau evangélikus gyülekezetének könyvtárából így írta le: „Az evangélikus istentisztelet, vagy imádság órái és a gyermekek tanításának rendje amint az alsómagyarországi pozsonyi evangélikus templomban szokták; különféle, mindennemű időre és alkalomra való imádsággal, valamint különösen kiválasztott énekekkel." A cím láthatóan a fent idézett német cím fordítása; e címleírás a második kiadásnak ma fellelhető példánya alapján készült (Nürnberg Stadtbibliothek, jelzete Theol. 12.

104 – vö. VD17 75:650799B). Čaplovič a könyvecske 1683-as, ill. a harmadik, 1694-es kiadását a fentihez hasonló címen idézte bibliográfiájában, a pozsonyi kiadású, de nem Pozsonyban nyomtatott tételek között (LXXXVII és XCIII). Az első, 1669-es pozsonyi megjelentetést viszont „Pressburger Büchel"-ként szerepeltette, megjegyezve róla, hogy ez a kiadvány népszerű elnevezése, címe pedig a második kiadáséval lehetett azonos (390).

A „Pressburger Büchel" 1669-es kiadására a bibliográfiai szakirodalomban először Clauser Mihály hívta fel a figyelmet, de a kiadást magyar nyelvűnek feltételezte és „Pozsonyi könyvecske" cím alatt ismertette (MKsz 1941: 190). Schmidt ugyanis német nyelven írta meg az említett egyháztörténeti munka II. részét, amelyet magyar nyelvre fordítottak le. Az eredeti német kiadványból is a cím magyar változata miatt lett „Pozsonyi könyvecske", holott magyar nyelvű kiadása nem létezett. Clauser adatát a kiadvány nyelve tekintetében Ján Čaplovič helyesbítette (390).

Pozsonyban 1669-ben Gottfried Gründer nyomdája működött, tehát a kiadvány pozsonyi nyomtatását nincs ok kétségbe vonni.

Čaplovič nem tartotta kizártnak, hogy erre a nyomtatványra vonatkozik a pozsonyi evangélikus egyházközségnek a ma a pozsonyi Akadémiai Könyvtár kézirattárában őrzött, 1670. május 2-án Gründer számára kiállított nyugtája „von 100 Exemplar, Hymnos et preces füer die Alumnisten." Ugyanakkor abból a meggondolásból, hogy az idézett nyugta szerint a kötet diákok számára készült, és ez latin nyelvű énekeskönyvre utal, külön számon is felvette azt *Hymni et preces* címen az 1670-ben megjelent kiadványok között (396). E nyomtatvány létezését további adatok mind ez ideig nem támasztották alá.

Cf. →

Titius, David (red.): Pozsonyi könyvecske. Pozsony 1669 Gottfried Gründer. – Vide **3616**

Titius, David: *Pressburger Büchel.* Pressburg 1669 Gottfried Gründer. – Vide **3616**

3617

TITIUS, David: Prolongationis vitae humanae desiderium et abbreviationis refrigerium. Die verlangte Lebens-Verlängerung, ... welche ... bey Christadelicher Beerdigung deß ... Herren Maximiliani Ehrenreich Zollickoffers von und zu Altenklingen, medicinae doctoris und vornehmen practici seiner hertzlich-lieb-gewesten Ehefrauen, welche gewesen die weiland wol-edle ... Frau Eva Susanna Zollickofferin eine gebohrne Raygerin, gezeiget worden zu Preßburg in der evangelischen deutschen Kirchen, den 13. Sontag nach Trinitat. anno 1669. von David Titio, der evangel. Kirchen daselbst Predigern und selbiger Graffschafft seniore. Preßburg (1669) durch Gottfried Gründern.

A^4–E^4 F^2 = [22] fol. – 4°

Evangélikus gyászbeszéd latin nyelvű gyászverssel. – A gyászbeszédet David Titius pozsonyi evangélikus lelkész mondta el 1669. szeptember 15-én Maximilian Zollickoffer orvosdoktor fiatalon elhunyt feleségének temetésén a pozsonyi német evangélikus templomban. A nyomtatott prédikációt az özvegy férjnek és az elhunyt édesanyjának, *dem ... Herren Maximiliano Ehrenreich Zollickoffern ... medicinae doctori und vornehmen practico wie auch ... Frauen Anna Maria Raygerin gebohrnen Knoglerin...* ajánlotta *Preßburg den 24. Sept. An. 1669.* keltezéssel *...treuer Diener am Gebeth zu Gott David Titius* (A_1b–A_4b). A gyászbeszéd tárgya az élet meghosszabbításának kívánsága, illetve hogy miként gondolkozzék a keresztény ember az ennyire korai halálról. Tagolása: *Erster Eingang – Leichen-Text – Eingang zur Predigt – Tractatio oder Abhandlung* (B_1a–E_3a), a végén külön cím nélkül az elhunyt életrajza olvasható (E_3a–E_4b). *Ades dum advena!* kezdetű latin gyászvers, amelynek tartalma sírfeliratnak felel meg, de annál jóval hosszabb, zárja a nyomtatványt. Szerzője ugyancsak Titius lehetett (F_1a–F_2b).

A sziléziai származású David Titius (Striegau 1619 – Wohlau 1679) Wittenbergben végezte teológiai tanulmányait, s 1649-től Queitsch, majd Peterswaldau sziléziai városok evangélikus lelkésze volt. 1654-ben került Magyarországra, amikor pozsonyi első lelkésznek hívták meg; 1667-től esperes is. Amikor az 1672. év februárjában a városi polgárság megtagadta az evangélikus templomok és iskola átadását (júliusban katonai segédlettel vették el tőlük), sokakkal együtt Titiust is a nagyszombati rendkívüli bíróság elé idézték. Három hónap fogságot szenvedett ugyanott, és 1672 szeptemberében vagyonának hátrahagyásával el kellett hagynia az országot. Ezután haláláig a Boroszlóhoz közeli Wohlau lelkésze volt. Több magyarországi gyászbeszéde nyomtatásban is megjelent.

Eva Susanna Rayger, Wilhelm Rayger ausztriai származású pozsonyi orvosdoktor leánya hamar árvaságra jutott, így édesanyja nevelte őt fel. 16 éves korában ment nőül Maximilian Zollickoffer pozsonyi orvoshoz; házasságukból egy leánygyermek született. Az asszony nem egészen 18 éves korában, 1669. szeptember 7-én halt meg.

A bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány egyetlen példányát a wrocławi egyetemi könyvtárban Pavercsik Ilona találta meg.

Budapest *Nat* cop. – Wrocław *Univ* ①

3618

[1] WINCKLER, Philipp Jakob: Dreyfache Seeligkeit der in dem Herren sterbenden Gerechten, auß dem 57. Cap. Esaiae vers. 2. bey christlicher, volckreicher und ansehnlicher Leich-Bestattung deß ... Herren Gottfried Zaunners, fürnehmen Burgers und Handels-Manns, wie auch der ungeänderten Augspurgischen Confession zugethanen Kirchen-Gemaine in der königl. Frey-Stadt Tirnau ... Fürstehers und Eltestens, welcher den 5. October dieses 1669. Jahrs Nach-Mittag umb 2. Uhr in dem 46. Jahr seines Alters ... in Christo Jesu eingeschlaffen und den 27. darauff in sein Grufft und Ruhe-Kämmerlein ... begleitet worden. Gezeiget und in offentlicher Kirchen-Versamlung fürgetragen von m. Philipp Jacob Wincklern, deutschen Luthrischen [!] Prediger allda. – [2] (HÖHER, Michael: Einfältige

Abdanckungs-Rede bey der ... Leich-Begängnüß deß weiland edlen ... Herren Gottfried Zaunner, großgeachteten Burgers und Handels-Manns, auch Mit-Eltesten Fürsteher der Evangelischen Gemein der königl. Frey-Stadt Tirnau den 27. Octobris 1669. gehalten von Michael Höher, Evangelischen Prediger in Modern.) Preßburg (1669) Gottfried Gründer.

A^4–E^4 F^2 = [22] fol. – 4° – 1 ill., init.

Čaplovič 390a

Evangélikus gyászbeszédek és gyászvers. – A gyászbeszédek Gottfried Zauner nagyszombati kereskedő 1669. október 27-én tartott temetésén hangzottak el. A címlap hátán az első gyászbeszéd szerzőjének ajánlása olvasható külön szöveg nélkül *Der edlen ... Frauen Catharina Zaunnerin gebornen Piringerin, wie auch denen ... Herren Christoff Zaunner ... Francisco Zaunner als des ... seeligen Herren Gottfried Zaunners hinterlassenen ... Frau Wittib und Söhnen...* Aláírása: *Deroselben treuer Fürbitter bei Gott, m. Philipp Jacob Winckler*. A halotti prédikáció a címlapon is feltüntetett bibliai textus alapján az Úrban elhunyt igazak háromféle boldogságát magyarázta a hallgatóságnak (A_2a–C_4b). A *Personalia* az elhunyt részletes életrajzát tartalmazza (D_1a–D_4b). Ezután következik a Michael Höher által az elhunyt sírbatételekor elmondott másik, rövidebb gyászbeszéd (E_1a–E_4b). *Trost- und Mitledungs-Bezeugung eines mitbetrübten Freundes* című gyászvers, szerzője *Wolff Andre Wieland der Eltere* (F_1a–F_2a) zárja a nyomtatványt. Az utolsó lapot (F_2a) koporsót ábrázoló fametszetes illusztráció díszíti.

A szerzők közül Philipp Jakob Winckler, nagyszombati evangélikus lelkész, akinek csak ez az egy munkája ismeretes nyomtatásból. A besztercebányai születésű Michael Höher 1647-ben Wittenbergben végezte teológiai tanulmányait, majd Bazinban és Modorban volt evangélikus lelkész. 1674-es száműzetése után Németországban élt. Wolff Andreas Wielandot 1682-ben a pozsonyi evangélikus polgárok között említették (Schrödl József: A pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség története. I. rész. Pozsony 1906, 298).

Az elhunyt életrajzából megtudjuk, hogy Gottfried Zauner csehországi exuláns család tagjaként négyéves korában került Magyarországra. 15 éves korától Pozsonyban tanulta a kereskedést, majd mostohaapja halála után átvette a család posztóüzletét. Tekintélyes városi tisztségeket viselt Nagyszombatban, négy évig tanácsos is volt. Catharina Piringerrel kötött házasságából három gyermeke született. 46 éves korában, 1669. október 5-én hunyt el.

A nyomtatványt Ján Čaplovič írta le először (390a).

Budapest *Nat* cop. – Wrocław *Univ* ①

3619

[Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1670. Hermanstadt 1669 typ. civitatis].

[A]^8 [B^8–D^8] [E]^8 [F^3?] = [43?] fol. – 16° – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadványból csupán a legutóbbi időben került elő két makulatúratöredék, amely a nyomtatvány naptárré-

szének töredékes és a krónika teljes füzetét tartalmazza. Az első megmaradt levélen az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata áll ([A]$_2$a), innen bizonyosan megállapítható, hogy a kalendárium az 1670. évre készült – ennek hátán kezdődnek a naptártáblák, amelyek közül *Januarius, Jenner – Februarius, Hornung* első fele ([A]$_2$b–[A]$_3$a) – április második fele – *Majus, Maij* – és *Junius, Brachmon.* első fele ([A]$_6$a–[A]$_7$b) maradt fent. A hónapok végén német nyelvű hónapvers olvasható. A kiadvány másik, fennmaradt részének a teljes, ötödik füzetén a *Chronica etlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen* olvasható, amely 373-tól 1668-ig sorolja fel a magyarországi és erdélyi történelmi eseményeket ([E]$_{1\text{-}8}$).

A kiadvány terjedelme és beosztása hasonló lehetett az 1668-ra szóló szebeni német kalendáriuméhoz (**3393**). Így feltételezhetően az „E" füzetet követően kb. háromlevélnyi vásárjegyzék állhatott. Szintén ez alapján lehet következtetni a füzetjelekre, a fennmaradt töredékeken ugyanis füzetjel nem található.

A töredékek nyomdai kivitelezésének vizsgálata alapján megállapítható, hogy Szebenben, a városi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit közlése).

Cf. **3009**!

Budapest *Nat* ④ ④ – Budapest *Univ* ④ – Debrecen *Univ* ④ – Eger *Dioec* ④

De arte lexica. Tractatus. Cibinii 1669. – Vide **Appendix 261**

3620

Vacat!

3621

[1] KEGEL, Philipp: [Filipa Kegelia Dvanáctero přemyšlování duchovních, v nichžto se obsahují velmi pěkné modlitby předtím v německém jazyku vydané, pak k rozšíření chvály Boži do jazyka českého přeložené od Adama Plintovice ze Skočova.] – [2] [PLINTOVIČ, Adam red.:] (Zpěwowé A neb Pjsničky Duchownj, Kteréž se w Slawnosti Wýročnj, vžiwagj K njmž připogene gsau, Rannj y Wečernj, před Gidlem y po Gidle y giné Obecnj za wsseligaké potřeby wezdegssj[h]o žiwota.) [V Žilině u Dádana, 1669.]

? + A^{12}–P^{12} Q^{10} (o)^2; a^{12}–d^{12} e^9 + ? = ? + 381 + [3] + 114 + ? pag. – 12°– Orn.

Knihopis 3896 – Knihopis 17295a – Čaplovič 2506

Evangélikus elmélkedések és énekek biblikus cseh nyelven. – A jelenleg csupán egyetlen példányban ismeretes nyomtatvány eleje és vége hiányzik. Két részből áll. Az első kikövetkeztetett címének fordítása: (Tizenkét lelki elmélkedés, amely igen szép imádságokat tartalmaz, előbb német nyelven jelent meg, majd Isten nagyobb dicsőségére cseh nyelvre

fordította a skoczówi Adam Plintovič.) A meglévő példánynak hiányzik a címlapja, az ajánlása és az esetleges további bevezető részei. Ján Čaplovič Matej Holko adataira hivatkozva (Commentatio II. historico-literaria ... Neusolii 1818, 35) írja, hogy a fordító, Adam Plintovič Thököly Imrének, Thököly Istvánnak, Osztrosith Mátyásnak, Szunyogh Gyulának és Petrőczy Istvánnak ajánlotta munkáját (2506). Az első meglévő levélen (A_1a) kezdődik a *Některá potěšitedlná přisloví pro zarmoucená a soužená svědomí* (Néhány vigasztaló mondás az elszomorodott és szorongó lelkiismeret számára) című fejezet (1–6). Ezt követi a *Kterák se člověk k vroucné modlitbě připravit a vzbudit má.* (Hogyan kell az embernek a bensőséges imádságra felkészülni és ráhangolódni.) (6–24). Ezután következnek az elmélkedések 12 részben, amelyeknek a kötet végén található tartalomjegyzék alapján a címe a következő: *V prvním přemyšlování jsou modlitby ranní* (Az első elmélkedésben reggeli imádságok vannak) (25–58); *V druhém přemyšlování jsou modlitby večerní* (A második elmélkedésben esti imádságok vannak) (58–72); *V třetím přemyšlování jsou modlitby, kteréž v kostele při službách Božích říkany byti mohou* (A harmadik elmélkedésben olyan imádságok vannak, amelyeket a templomban az istentiszteletek alkalmával mondanak) (73–97); *V čtvrtém přemyšlování najdeš modlitby o umučení a lásce veliké K. P.* (A negyedik elmélkedésben Krisztus urunk kínszenvedéséről és nagy szeretetéről találsz imádságokat) (98–125); *V patém přemyšlování jsou modlitby o pokání* (Az ötödik elmélkedésben a vezeklésről szóló imák vannak) (126–158); *V šestém přemyšlování jsou modlitby o odpuštění hříchů, kteréž se při zpovědi užívati mohou* (A hatodik elmélkedésben a bűnök bocsánatáról vannak imák, amelyeket gyónás közben lehet használni) (159–186); *Sedm žalmů Kajících* (A vezeklők hét zsoltára) (187–215); *V sedmém přemyšlování jsou modlitby po učiněné zpovědi* (A hetedik elmélkedésben gyónás után végzendő imádságok vannak) (216–224); *V osmém přemyšlování jsou modlitby při užívání večeře Pané* (A nyolcadik elmélkedésben Úrvacsora közben használatos imádságok vannak) (225–251); *V devátém přemyšlování najdeš modlitby v Kříži a protivenství* (A kilencedik elmélkedésben imádságokat találsz a szenvedés és szorongattatás idejére) (252–288); *V desátém přemyšlování jsou modlitby v nemocech tělešných i také při hodině smrtí* (A tizedik elmélkedésben a testi betegségek idejére és a halál órájára való imádságok vannak) (289–323); *V jedenáctém přemyšlování najdeš pěkné modlitby o nebeské radosti a věčném životě* (A tize egyedik elmélkedésben szép imádságokat találsz a mennyei boldogságról és az örök életről.) (324–347); *V dvanáctém přemyšlování jsou modlitby všelijakých osob a stavů* (A tizenkettedik elmélkedésben mindenféle emberekről és állapotokról vannak imádságok) (348–381). Ezután következik önálló címlappal, és az első résztől eltérő füzetjelzéssel a második rész, az Adam Plintovič szerkesztette énekeskönyv. Címének fordítása: Énekek, avagy az éves ünnepeken használatos vallásos énekek, kiegészítve reggeli, esti, evés előtt és evés után, valamint az élet különféle szükségleteiben használatosakkal. Antifónával kezdődik, amelyet vasárnap és ünnepnapokon az év folyamán introitus helyett énekelnek (2). Ezután ádventi énekek következnek (3–12), majd énekek Krisztus Urunk örvendetes születéséről (13–24), böjti énekek Jézus Krisztus szenvedéséről és haláláról (25–41), énekek Jézus Krisztus dicsőséges és boldog feltámadásáról (41–56), énekek Urunk Jézus Krisztus mennybemeneteléről (57–61). Az ünnepi énekeket egy prédikáció előtti ének zárja (62). Ezután a hétköznapi élet eseményeihez kapcsolódó, énekelt imádságok következnek: Reggeli énekek (63–79), evés előtti ének (80), evés utáni ének (80–82), esti énekek (83-89), ének az Úr imádságára (89–94), ének a 12 keresztény hittételre (94–96), hétköznapi énekek (97–). A példány a 114. lapon megszakad, de további részei az 1686-os zsolnai kiadás (RMK II 2053) alapján rekonstruálhatók. Eszerint eredetileg 162 számozott és 6 számozatlan lapból állt, és a Písně obecné (hétköznapi énekek) volt az utolsó nagy fejezet (97–162). Ezt követte a Register, amely az 1686-os kiadásban 6 számozatlan lapból áll.

Az első rész Philipp Kegel számos nyelven, köztük magyarul is (először Leiden 1637, **1678**) többször kiadott elmélkedéseinek Adam Plintovič által készített biblikus cseh nyelvű fordításának az első ismert kiadása. Adam Plintovič 1620 körül született a lengyelországi Skoczówban. 1650-1668 között orgonista, kántor volt Zsolnán. 1669-től Szentgyörgyön (Pozsony megye? Turóc megye?) élt, ugyanitt halt meg 1670 körül.

E kiadást a Knihopis csak az 1715-ös kiadás előszava alapján ismerte (Knihopis 3896). Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet a liptószentmiklósi csonka példányra (2506), amelynek az élén 19. századi kézírásos címlap áll. A fenti címleírás ezt követi. A kiadvány második részét, az énekeskönyvet a Knihopis a liptószentmiklósi példány alapján önálló tételként írja le, hely és év nélküli nyomtatványként a szerző, illetve a szerkesztő megjelölése nélkül (17295a). A meglévő részek nyomdai vizsgálata alapján bizonyos, hogy a csonka példány az 1660-as évek végén a zsolnai nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása). Joggal feltételezhető tehát, hogy a liptószentmiklósi példány valóban az 1669. évi zsolnai kiadás.

Cf. –, →

Liptovský Mikuláš *Ev* ②

3622

KEPHALIDES, Matthaeus: Geryon πολύψυχος evisceratus, hoc est examen controversiae de pluralitate animarum in homine realiter distinctarum, ubi non solum argumenta pro animae in homine unitate producuntur, ab exceptionibus vindicantur, verum etiam contraria ... discutiuntur ac enervantur. Opera et studio Matthaei Kephalidae Thurocz., h. t. scholae Radvan. rect., respondente Iohanne Laneczio Thurocz. scholae ejusd. alumno ad ventilandum exponitur anno MDCLXIX. ad diem (...) Januarij. Solnae 1669 apud Johannem Dadan.

A^4–C^4 D^{3+1} = [15] fol. – 4º – Orn., init.

RMK II 1123 – Čaplovič 2507

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Matthaeus Kephalides, s. R. r. Davidi Lani, ecclesiae, quae est in ... civit. Briznoban., antistiti... ut et comitatus Thurocz., Zolien., Neograd. et utriusque Honten. episcopo ac superintendenti ..., Samueli Czernak, ecclesiae apud Novisolien. evangelico-Sclavonicae pastori primario, ... Petro Sextio, ibidem ac ecclesiae ejusdem symmistae ..., Johanni Milochowsky, ecclesiae Radwan ... dispensatori ... nec non ... comitatus Zolien. notario ..., Eliae Zacharidae, ecclesiae, quae est in Zolna, ... ministro ...; ut et ... Georgio Radvansky, in Radvan, Skubjn et Malachow domino haereditario,... comitatus Zolien. assessori ..., Georgio Messko de felsö Kubin et in Radwan ..., Johanni Gyurky, comitt. Zol. assess. jurato ..., Benedicto Gyurky, ejusd. com. itidem assess. jurato, ... Johanni Restiari, ... reip. senatori ..., Johanni Heinzelio, .. civit. Neos. civi ..., Michaeli Fischer, reip. Neos. notario ..., Johanni Goldhammer, ejusd. civ. incolae ... fautoribus...* ajánlotta munkáját. Ezután rövid *Proeoemium* szól a makro- és mikrokozmoszról és az emberi lélekről, amelynek lényegével már Seneca is

foglalkozott (A_2a-b). Majd *Quaestio* fogalmazza meg a vizsgakérdést: az emberbe valóságosan és lényegileg három lélek: anima vegetativa, anima sensitiva és anima rationalis adatott-e, vagy nem (A_2b). A főrész 20 pontban (§) igyekszik cáfolni a lelkek pluralitását, és igazolni az ellenkezőjét (A_2b–D_3a). Két üdvözlővers zárja a nyomtatványt. Szerzői: [1] *Tho*[mas] *Stel*[ler], *... gymn. Neosol. conrect.* – [2] *Michael Pawlowitz Turoceno Iessen.* (D_3b).

A vizsgatételeket a radványi evangélikus gimnáziumban védték meg 1669. januárjában. A vizsgáztató Matthaeus Kephalides, az ottani iskola rektora, a vizsgázó Joannes Laneczius tanuló volt.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. (Martin) – Martin *Nat* ①

3623

MAIOR, Paulus: Dissertatio theologica de principio theologiae, quam in schola Martinopolitana comitatus Turoczensis ... ventillandam exponit Paulus Maior, h. t. schol. denominatae rect. respondente Francisco Zrupka Turocz., scholae ejusdem alumno. Ventillabitur die (10.) Iulij. Solnae MDCLXIX typis Johannis Dadan.

A^4 B^{1+1} = [5] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1224 – Čaplovič 2508

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A kiadvány egyik változatában a címlap hátán ajánlás szól *Viris ... reverendis ... Joachimo Kalinkio, ecclesiae Illaviensis antistiti ..., ut et vicinarum comitatus Trenchiniensis, Liptoviensis et Arvensis superintendenti ..., Eliae Ladivero, ecclesiae Solnensis antistiti, nec non ... contubernii comitatus ejusdem seniori ..., Andreae Sartoridae, ecclesiae Cassensis antistiti, sicut ... contubernii comitatus Trenchiniensis seniori ..., patronis et fautoribus.* Aláírója *Paulus Major, h. t. r. s. M.* („A"-variáns). A másik változatban a címlap háta üres („B"-variáns). A főrész élén ismét a *De principio theologiae* cím olvasható. A *Prooemium* (A_2a) szerint sokan helytelenül határozzák meg a teológia princípiumait, azaz kezdeteit, kiinduló alapjait, s ebből adódik a vallási tévedések igen nagy része. Majd a *Sectio prior sistens ὀνοματολογίαν* (A_2a-b) és az *Altera sectio sistens πραγματολογίαν* az aristotelesi logika kategóriái szerint határozza meg ezeket az alapelveket. Ennek megfelelően az *Altera sectio* belső címei a következők: *De causa efficiente* [theologiae], *De causa finali*, *De causa materiali*, *De causa formali*. A disputációt tíz pontból álló *Corollaria* zárja (B_1b). Az utolsó levél üres.

Ezeket a vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a szentmártoni (Turócszentmárton) evangélikus iskolában vitatták meg 1669. júliusában, az Országos Széchényi Könyvtár példányában olvasható kézírásos bejegyzés alapján 10-én. A vizsgáztató Paulus Maior itthon Privigyén tanult, 1666 májusától Wittenbergben. 1668-ban tért haza, Illaván lett rektor. A gyászévtized üldöztetései elől külföldre menekült. 1682-ben ismét illavai rektor. További ismert szolgálati helyei Kasza, Nozdrovic, Szádok, Szentilona, Puhó, Nionica. 1705-ben turóci esperes, 1706-tól 1709-ig puhói alesperes. 1710-ben halt meg. A vizsgázó a Turóc megyei Franciscus Zrupka volt, életéről más adat nem ismeretes.

A kiadványt Szabó Károly (RMK II 1224) még csupán Johann Samuel Klein híradása nyomán (Nachrichten II 429) vette fel bibliográfiájába. Példány alapján először Ján Čaplovič írta le mind a két variánst (2508).

Bratislava *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Acad* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) + cop. (Martin) – Martin *Nat* ① (A-variáns)

3624

[MARTINIUS z DRAŽOVA, Samuel:] (Modlitby, též přemyšlování y jiných potěšitedlných věcy). [V Žilině 1669] (Dadan).

[ ]$^{1+?}$, A^{12}–Q^{12} R^{8} = ? + [2] + 410 [recte 379] + [21] pag. – 12° – Orn., init.

Knihopis 5831 – Čaplovič 2509

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: (Imádságok, valamint elmélkedések és más vigasztaló dolgok). – Az egyetlen ismeretes csonka példányban az első füzet utolsó levelén kezdődik az ajánlás, rajta keltezés olvasható *v městě Žilině dne 5. Junii leta Paně 1669* (Zsolna városában, az Úr 1669. esztendejének június 5. napján). A megmaradt szövegrészben hálás szívvel köszöni és továbbra is kéri a város támogatását az aláíró: *Jan Dadan, impressor žilinsky* (Jan Dadan zsolnai nyomdász). A főrész élén egyháztanítók – Szent Ágoston, Basilius, Ambrus – *Pekné řeči* (Szép mondásai) című bevezető áll (1–5). Az ezután kezdődő, számokkal ellátott imák főbb csoportjai a következők. *I–XII.* Négy reggeli és egy bűnbánó imádság, valamint Dávid király bűnbánati zsoltárai (6–35). *XIII–XLI.* Az istentisztelet részeihez kapcsolódó imák, előkészület, hálaadás prédikáció előtt és után, úrvacsorai imádságok (35–89). *XLII–LIII. Modlitby k výročním slavnostem přislušející* (Az egyházi év ünnepeihez tartozó imádságok) (90–129). *LIV–LIX.* A világ teremtésének imái hétfőtől szombatig, amelyeket Szent Bernát figyelmeztetése zár (129–151). *LXII–LXXVII. Modlitby obecné* (Különféle imádságok) (151–213 [recte 183]). *LXXVII–CIII.* Különböző megpróbáltatások és keresztek idejére valók (214 [recte 184]–279 [recte 249]). *CIV–CVII.* Esti imádságok (280 [recte 250–289 [recte 259). *CVIII.–CLVIII.* Családdal (szűzek, házastársak, özvegyek, árvák, gyermekek) kapcsolatos imák (290 [recte 260]–393 [recte 362]). A nyomtatvány zárórészei: *Pisen při začatku nešporu žabny* (Ének vecsernye kezdetére, vecsernye-zsoltárok) (394 [recte 363]–410 [recte 379], majd a tartalomjegyzék (Q_{10}b–R_4a), reggeli és esti verses imák (R_4b–R_8b), végül a nyomdász bocsánatkérése a sajtóhibák miatt (R_8b).

Ezt az imádságoskönyvet Ján Mišianik példány ismerete nélkül még Jan Dadan összeállításának tartotta (60). Ján Čaplovič ismerte fel (2509), hogy valójában Samuel Martinius z Dražova korábban is megjelent művének (Trencsén 1654, **2556**) újabb, bővített kiadása.

Az imádságoskönyvnek e leírás élén olvasható címe a tartalomjegyzék alapján készült. A nyomtatás helyét és idejét az ajánlás keltezése alapján állapította meg a szakirodalom (vö. Čaplovič 2509). A nyomtatás helye a betűkészlet vizsgálata alapján bizonyosan Zsolna, ezt megerősíti az ajánlást író Dadan, aki magát zsolnai nyomdásznak nevezi, és nagyon valószínű, hogy az imádságoskönyvet 1669 júniusában nyomtatták ki Zsolnán, és nem a műhelynek egy későbbi termékéről van szó, amely az 1669-es ajánlást változatlanul megőrizte.

Cf. **2556**

Budapest *Nat* ②

—

Masník, Tobiáš: Iustificatio peccatoris poenitentis coram ... Christo ..., quam certis thesibus comprehensam ... proponit hactenus rector scholae Szeniczen. ... nunc vocatus Illaviensis Tobias Masnicius Nitrien., ad diem 17. Junii, horam 9., 10., 11 anni praesentis 1669, respondente Iohannes Bonecz Zolneus. Solnae 1669. = **Appendix 262**

3624A

[1] NOWÝ kalendář na rok od narozenj Krysta Pana MDCLXX, sepsaný a wydaný od K r y s s t o f f a N e u b a r t a z Sléské Bolesláwě. – [2] (Zpráwa hwězdařská na 1670. rok... O způsobu čtyr částek roku strany powětřj; zatměnj, wogny a pokogi, nemocy a zdrawj, vrody a nevrody. Lidem k službě a každodennjmu vžiwánj dobrým vmyslem wydana od K r y s s t o f f a N e u b a r t a theo-astrologa z Sléské Bol[esláwě]). W Žilině [1669] v Jana Dadana [sen.].

A^8–G^8 = [56] fol. – l6° – Mult. ill., orn.

RMK II 1260 – Knihopis 6142 – Čaplovič 2511

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: (Új kalendárium a Krisztus Urunk születésétől számított 1670. évre, íratott és kiadatott a sziléziai Boleslavból való Christof Neubart által. – Csillagászati híradás az 1670. évre ... a négy évszak időjárásának mikéntjéről: a fogyatkozásról, háborúról, békéről, betegségről és egészségről, jó és rossz termésről. Az emberek szolgálatára és mindennapi használatára jó szándékkal kiadatott Christof Neubart a sziléziai Boleslavból való teológus-asztrológus által).

A címlap hátán az év adatai, ünnepei olvashatók, majd a következő lapon a naptárjegyek magyarázata (A_2a). Ezután következnek az egyes hónapok naptártáblái az új naptár szerint (A_2b–B_6a). A naptár végén: *Vyznamenání* [!] *12 nebeských znamení, planetu a aspektuw* (A 12 égi jegy, a bolygók és állásuk jeleinek magyarázata) (B_6b) és a *Zpráva a náučení* [!] *potřebné, kdy a pod kterým znamením dobre jest nětco začíti* (Szükséges híradás és oktatás, mikor és milyen jel alatt jó valamit kezdeni) olvasható (B_7a). A prognosztikon önálló címlappal és *Předmluva k čtenári s otázkau posledného saudného dne* (Előszó az olvasóhoz az utolsó ítélet napjának kérdésével) című (C_3a), aláírás nélküli bevezetéssel kezdődik (C_3b–D_1b). Egyes fejezetei a következők: *O zimě* (A télről) (D_1b–D_3b); *O jaru* (A tavaszról) (D_3b–D_6b); *O létu* (A nyárról) (D_6b–E_1a); *O podzymku* (A télelőről) (E_1b–E_3a), *O zatměních* (A fogyatkozásokról) (E_3a–F_6a); *O vojenském způsobi* (A hadi módról) (E_6a–F_1b); *O nemocech* (A betegségekről) (F_2a–F_3a); *O urodách a ne*[urodách] (A jó és rossz termésről) (F_3a–F_7a). A kiadványt a vásárok jegyzéke zárja: *Jarmarkové, ktěříž* [!] *v Horních y Dolních Uhřích držány* [!] *bývají* (Vásárok, amelyek Felső- és Alsó-Magyarországon tartatnak) (F_7a–G_8b).

A Trencsénből 1665-ben Jan Dadan által megvásárolt és átköltöztetett nyomda biblikus cseh nyelvű naptársorozatának Zsolnán ez az első, példányból ismert kiadása. Példányból ismeretes továbbá a műhely 1672-re szóló magyar (RMK I 1143) és 1680-ra szóló biblikus cseh nyelvű kalendáriuma (RMK II 1497). Bár a nyomdának 1670 után csak szórványosan jelentek

meg kiadványai, a fenti adatok alapján mégis valószínű, hogy az elsősorban a cseh exulánsok számára dolgozó officínában legalább a biblikus cseh nyelvű naptárakat 1669 és 1680 között is minden évben kinyomtatták.

Cf. **1752**!; **2882**!, **3264**, **3330**, **3399**, **3499**, –, **3691A** →

Budapest *Nat* ①

Gentis Bathoreae genealogia familiae de Pogan ex Archivo Kolos-Monostrensi. anno 1669. communicata. S. l. 1669. = **Appendix 263**

Sámbár Mátyás: Apologia pro vetustate fidei catholicae. 1669 S. l. – Vide **3525**

3625

AUSZERLESENE geistliche Lieder D. Martini Lutheri und anderer geistreichen Männer, mit etlichen beygefügten schönen, kurtzen, andächtigen Gebethlein. Für christliche andächtige Hertzen. Barthfeld 1670 gedruckt und verlegt durch Thomam Scholtzen [typ. civitatis].

A^8–M^8 = 188 + [4] pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

MKsz 1930: 310 – Čaplovič 236

Evangélikus énekeskönyv és imádságok. – Az Országos Széchényi Könyvtár Todoreszkugyűjteményében található, korábban ismeretlen énekeskönyv unikum példányáról Pukánszkyné Kádár Jolán tudósított (MKsz 1930: 310). A címlap hátán keretbe foglalt Krisztus-fej látható profilból glóriával, alatta IHS monogrammal bibliai idézet (2). A kiadást *dem wohledlen ... Herrn Stadtrichter der königl. freien Stadt Leutschau als Herrn D. David Spielenb. sowohl auch ... Herren eines ehrenfesten ... Rats, Herrn Vormund ... sampt seinen H. Ältesten der ... Gemeine der ... Stadt Leutsch* ajánlja *Thomas Scholtz, Bürger und Buchdrucker gemeiner Stadt Bartfeld* (3., „A"-variáns). Az Országos Széchényi Könyvtár azóta előkerült újabb példányában a nyomdász ajánlása Késmárk magisztrátusának szól: *Denen wohledlen ... Herrn Richter und Rat, Herrn Vormund und Herrn Ältesten der ... Gemeine der königl. freien Stadt Keysrmarkt*, és a nyomdász nevének aláírása hosszabb: ... *Buchdrucker gemeiner Stadt-Buchdruckerei* („B"-variáns).

Az énekeskönyv főrésze 64 éneket tartalmaz ünnepek és tematika szerinti csoportosításban (4–178). Beosztása az élőfej alapján: *Ein schön Morgenlied – Ein schön Abendlied – Weihenacht-Gesang – Neu Jahrs-Gesang – Vom Leiden und Sterben Jesu Christi – Von der Auferstehung Jesu Christi – Von der Himmel-Fahrt Jesu Christi – Von der Sendung des H. Geistes – Von der Heiligen Dreifaltigkeit – Von der Buß – Vom Abendmahl des Herrn – Geistreiche Lieder in allerlei Anliegen – Leichen Gesänge.* Az énekek szerzői közül Johann Rist, Johann Heermann, Michael Schirmer, Johann Franck, Johann Sanfdörfer, Bartholomäus Ringwald és Johann Rosenthal nevét tüntette fel, Simon Dach nevét pedig csak S. D. monogrammal. Kotta nélküli

énekeskönyv; számos esetben utal az ének dallamára. A kötet belsejében egy verses (101), a kötet végén pedig még nyolc prózában írott imádság olvasható (178–188). A kiadványt a *Register dieses Gesangbüchleins, auf die Zahl der Blätter gerichtet* zárja (M_7a–M_8b).

Az énekeskönyvet Thomas Scholtz bártfai nyomdász saját kiadásában jelentette meg.

Budapest *Nat* ① (A-variáns) ② (B-variáns)

3626

KLESCH, Daniel: Historischer Bericht oder kurtze Geschichts-Erzehlung, mit was für christlichen Ceremonien und Anstallten das Einweihvngs-Fest bey der neu-erbauten Schloß-Kirchen zu Schaweneck (Schawnik) in Obern Creiss der Ober-Vngarischen Gespanschafft Zipß, welche ... Herr Sigmvnd Toekeoly, Frey-Herr von Kesmarck, beyder Schlösser und Gütter Kesmark und Schawneck Erbherr ... wie auch ... Frau Gemahlin Frav Salome gebohrne Freyin Pogranin, ... von Grund auß erbauen, auffführen, köstlich außzieren und der heiligen ... Dreieinigkeit heiligen zu widmen, zu eignen und dediciren lassen, andächtig verrichtet und gehalten, den XXIII. Sont. Trin. war der 24. Nov. im Jahr 1669. beschrieben von m. Daniel Kleschen, gekrönten käys. Poeten, der Zeit evangelischen Pfarrherrn in ... Wahlendorff, des ... Contub. derer XXIV. regalium in Zips Oratorn, gew. Seniorn und dieses Wercks Vorstehern. Barthfeld 1670 [typ. civitatis].

A^4–C^4 = 23 pag. + [1] tab. – 4° – 1 ill. calcographica

RMK II 1227 – Čaplovič 234

Templomszentelési tudósítás és versek Savnikról és folyókról. – A nyomtatvány a savniki templom 1669. november 24-én történt felszentelése alkalmából készült. A címlap hátán Daniel Klesch a templomot építtető báró Thököly Zsigmond feleségének és leányának *Frauen Salome Toekoelyn gebohrnen Freyin Pogranin, ... wie auch der wolgebohrnen Fräulein ... Sophia Toekoelin* .. címezte tudósítását, amelynek első része a menekült osztrák evangélikusok magyarországi száműzetéséről, magyarországi evangélikus családokról, Klesch támogatóiról szól (2–15). A 15. lapon a következő mondat olvasható magyarul az építtető, Thököly Zsigmondtól: *Az Ur Isten ö szent Felsége jol erössen epétet és meg örzett az en hazamot addigh; s-mért az én Istenemnek Egy-Hazat nem epéteném?* A második rész a savniki templomszentelés lefolyását beszéli el (15–19). A kiadványhoz négy vers csatlakozik, mindegyiket számozott magyarázó *Anmerkungen* követnek: *I. Sonnet* cím nélkül Savnikról (20–21) – II. *Von dem Fluss Hornath, deutsch Kundert genannt* (21–22)– III. *Von dem Fluß Wag* (22–23) – *IV. Auch von der Wag* (23). Az utolsó lapon a *Schloss Schaweneck* rézmetszetes rajza látható, *Mi. Jaray scu. Bartp.* aláírással.

A templomszentelés menetét és Klesch verseit bő idézetekkel újabban Pavercsik Ilona ismertette (Terra Scepusiensis 644–645). A kiadványt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark (Bibl. Klesch. DK-25).

A templomszentelés latin nyelvű összefoglalását Daniel Klesch még ugyanebben az évben megjelentette Bártfán (**3627**).

Cf. **3627**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ev* ① – Göttingen *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ①

3627

KLESCH, Daniel: Solennitas inavgvrationis templi sive sacelli, qvod ... dn. Sigismvndvs Toekoely, l.b. de Kesmark ... patronus meus... in castro suo haereditario Schavnik, tractu comitatus Scepusiensis superiore noviter, eleganter, sum[p]tuoseqve extruxit, idemqve Sacrosanctae ... Trinitati religiose eonsecravit [!], devote instituta et decenter peracta Dom. XXIII. Trin., qvae erat 24. Nov. .. MDCLXIX., in maxima et memorabili virorum ecclesiasticorum, politicorum et omnis ordinis hominum freqventia, historice descripta a m. Daniele Kleschio n. H., p. l. caesareo, eccl. Olassiensis pastore, ven. contub. XXIV. regalium oratore ordinario, hact. seniore et praesentis actus inauguratore. Bartphae 1670 typis civit.

A^4–C^4 = 24 pag. – 4º

RMK II 1226 – Čaplovič 235

Templomszentelési tudósítás és dicsőítő beszéd. – A nyomtatvány a savniki templom 1669. november 24-én történt felszentelése alkalmából készült. Összeállítója Daniel Klesch, a 24 szepesi város evangélikus egyházmegyéjének *orator*a volt. A címlap hátán kezdődik 1669. december 17-én kelt *Praefamen* című ajánlása a templom építtetőjéhez *ad ... dn. Sigismundum Thoekoely, l.b. de Kesmark,...* (2–3). Ezután *Actus praeparatoria ad hanc solennitatem dedicatoriam* címmel Thököly Zsigmond 1669. november 14-én kelt levelének másolata következik, amelyben november 13-ára Savnikba hívta a szepesi lelkipásztorokat és szeniorokat a templomszentelés megbeszélésére és következő napi felavatására (4). *Sequuntur meae ad has invitatorias responsoriae* cím után Klesch válaszlevele olvasható (5–7), majd mindannak rövid összefoglalása, amiben november 13-án ott megegyeztek (8). A főrész az egybegyűltek bevonulását és a templomszentelés menetét *Actus ipse inauguralis* cím után 22 pontban mondja el. Az ünnepség lakomával ért véget (9–14). Az események elbeszélése után Klesch közreadta a Thököly-családot és a templomszentelést dicsőítő beszédét (14–24). Ebben verses betétek szerepelnek: anagrammák *Leopoldus, Sigismundus* és Thököly Zsigmond felesége, Pograni *Salome* és lányuk, *Sophia* nevére; *Tetrastichon* és augsburgi verses felirat a Szentháromságról (22–23). Beszédét is verssel zárta. A szöveget marginális glosszák kísérik. Közöttük a forrásmegjelöléseken kívül „Háro(m) a tántz" mondás magyarul és német megfelelője olvasható a 19. lapon.

Klesch ugyanebben az esztendőben német nyelven is kiadta tudósítását a savniki templom felszenteléséről (**3626**).

A kiadványt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark (Bibl. Klesch. DK-25).

Cf. **3626**

In 8 bibliothecis 11 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Arch, Ev, Nat* – Halle *Univ* – Kežmarok *Ev* – Târgu Mureş

3628

DER NEUE und alte Allmanach auffs Jahr nach der gnadenreichen Geburth und Menschwerdung unsers Heren und Heylandes Jesv Christi 1671. darinnen die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planeten-Lauff, Aspecten, Witeerung [!], Tag und Nacht Länge, Sonnen Auff und Untergang, etc. zu finden. Gestellet von Christoph Neubarth, Bol. Sil. ... [Bartfeld 1670 typ. civitatis.]

[1] fol. – 390 + ? x 300 mm – Init., color.

RMK II 1262 – Čaplovič 237

Új-naptár és ó-naptár. – Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után olvasható *Thomas Scholtz, Bürger und gemeiner Stadt Barthf. Buchdr.* újévi jókívánsága *dem ... Stadt Richter der ... Stadt Leutschau David Spilenb(erg). Sowohl auch ... Herren eines ... Rats der ... Stadt Levthschav.* Alatta találhatók négy hasábban a hónapok naptártáblái, minden hasáb egy negyedévet tartalmaz. A minden bizonnyal eredetileg két ívből összeállított, plakát alakú nyomtatvány ma ismert egyetlen példányának az alja hiányzik, így csupán január, április, július és október hónap olvasható.

A nyomtatvány a betűtípusok alapján Bártfán készült, a városi nyomdában.

Bártfáról ezenkívül csak 1638-ból (**1708**) ismeretes német nyelvű naptár, azonban az 16°-ben készült, ezért sorozat feltételezése nem indokolt.

Cf. **1708**

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Arch* ③*

3629

POMARIUS, Samuel: Analysis et exegesis articuli I. invariatae Augustanae Confessionis inexamine [!] anniversario publico auditorum theologiae in illustri statuum collegio Eperiessensi a. d. III. Octob. a. C. MDCLXX. disputationi solenni commissa praeside Samvele Pomario, s.s. theol. d. et

p. p. ipsiusqve collegii moderatore ac direct. supr. respondentibus Joanne Saarossy Hungaro et Georgio Michaelide Zdanensi ex Montanis, philosophiae et s. s. theologiae studiosus. Bartphae (MDCLXX) typis civit.

B^2[!], A^4–D^4 = [4] + 32 pag. – 4° – Orn.

RMK II 1228 – Čaplovič 238

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán (B_1b) olvasható ajánlás két változatban ismeretes: *Generosis ... viris ... Michaeli Hakkero, judici primario, caeterisque ... senatoribus ... civitatis Epperiensis,* aláírója *Joannes Saarossy respondens* (A-variáns), és *Thomae Cornidae, judici, Thomae Iunghaus, assessori, caeterisque senatorii ordinis dominis ... civitatis Caesareopolitanae*, aláírója *Georgius Michaëlides respondens* (B-variáns). Az ajánlást rövid előszó követi *Analysis et exegesis articuli I. A. C. Praefatio* (B_2a-b). A főrész *Dispositio et expositio* címmel kezdődik és negyvenkilenc paragrafusban magyarázza a meg nem változtatott Ágostai Hitvallás megírásának okát, alkalmát, elfogadásának módját, valamint az Istenről szóló első cikkely szövegének elemzéséből kifejthető és cáfolható teológiai tanításokat (1–32).

Ezek a teológiai vizsgatételek, bár az Ágostai Hitvallás első cikkelyét elemzik, az előszó szerint utolsó darabját képezik Samuel Pomarius e hitvallással foglalkozó disputációinak (vö. **3507**, **3559**). Megvitatásukra 1670. október 3-án került sor az eperjesi evangélikus főiskolán. A két vizsgázó Sárossi János és a saskői születésű Kassai Michaelis György, a wittenbergi magyar könyvtár későbbi alapítója volt.

Cf. **3526**!, **3507**, **3524**, **3559**, –

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (A-variáns) ② (B-variáns) – Kežmarok *Ev* ○

3630

(POMARIUS, Samuel): Christlicher Wahl- und Neu-Jahrs-Wuntsch, genommen auß dem von ... Ferdinando I. der königlichen freyen Stadt Epperies in Ober-Ungarn ... verliehenem ... Wappen, deme durch ordentliche Wahl einer ... Gemeine in Epperies zum drittenmahl nach einander erkohrnem ... Stadt-richter,... Zu Bardfeld 1670 in gemeiner Stadt Druckerey.

A^8 B^8 C^3 = 38 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1225 – Čaplovič 239

Köszöntő beszéd. – A külön szöveg nélküli ajánlás a címszöveg folytatásaként olvasható a hátlapon: *dem ... Michael Hackern im Jahr Christi 1670. am ersten Sonntage nach dem Fest Offenbarung Christi in der Pfarrkirchen zu Epperies zu schuldigsten Ehren abgeleget, und an dessen glücklich erschienenem sechs und sechzigsten Geburtstage war der 21. Februarii anno*

1670. Mit ... Anwünschung ... überreichet von Samuele Pomario, der H. Schrifft d. und bei dem ... Collegio der Evangelischen Herrn Landstände im Königreich Ungarn Augsburgischer Confession. professore publ., wie auch direct. et moder. sup. Ezt követi a szerzőnek az iskola professzorai, tanárai és diákjai nevében írt köszöntő beszéde. Ebben Johann Weber *Wappen der Königlichen freyen Stadt Epperies* (**3469**) munkája nyomán, a város címerének nyolc figuráját elemezve köszönti Michael Hackert főbíróként való újjáválasztásának, február 21-i, hatvanhatodik születésnapjának, valamint az új esztendő alkalmából (3–36). Végül közli *m. Johannes Bocacius, p. l. c. superiori seculo rector scholae Epperiensis...* „Origo verae nobilitatis" című latin nyelvű versének részletét a város címeréről (37–38) (vö. Bártfa 1599, **846**, (118)).

A záró vers szövegkiadása: Ioannes Bocatius: Opera, quae exstant omnia. Edidit Franciscus Csonka. Bp. 1990, 426.

Cf. **3469**

Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ① – Prešov *Scient* ①

3631

SCHWARTZ, Johann: Breviarium loglcum [!], methodo licet ex parte nova, habitui tamen ipsi ex naturae suae conditione ita applicata, ut non parum discentium juve[n]tut. intellectus et memoria, suggestis simul iis, qvae in aliis libris logicis desiderari videbantur. Primum qvidem in privatum usum concinnatum, jam aute(m) ad desiderium suorum discipulorum luci publicae expositum a m. Johanne Schwarzio, Wittenberg., lycei, quod in superioris Hungariae reg. lib. civ. Bartphae est, rectore. Sumptibus qvorundam inibi viventium stud. Bartphae 1670 typi [!] civit.

A^{12}–H^{12} I^{6} K^{2} = 206 + [2] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1229 – Čaplovič 240

Logikai tankönyv. – A címlap hátán kezdődik a szerző 1670. március 21-én kelt *Praefatio*ja (A_1b–A_2b). Ebben konkrétan néven nevezi azokat a bártfai tanítványait, akiknek költségén művét megjelentethette. Nevük a következő: *Iohann. Eytelius, Paulus Trausch, Stephan. Göbel, Mich. Czekelius, Petrus Widman Transylvani; And. Mevius Stolpa Pomeranus, Georg. Dengel Trans., Sam. Mokos Hamb. Sá., Iac. Lydicius Sensb. Bor., Ioh. Barben Transylv., Ioh. Schmelius Sil., Mich. Figuli Trans., Iacobus Risdörf Scep.* (4).

A főrészt *Proemium* vezeti be (5–6), majd három részből álló *Tractatio essentialis* szól *I. De obiecto logices – II. De fine logices – III. De mediis logicis* (6–21). A főrész két nagy egységből (*sectio*) áll, amelyek tovább tagolódnak alfejezetekre (*subsectio*), azok könyvekre (*liber*). Ezek újabb fejezetekből (*caput)* és alfejezetekből (*membrum*) állnak. Az első *sectio* címe: *De mediis logicis in statu abstracto ... consideratis* (22–139), a másodiké *De mediis logicis in statu concreto ... consideratis* (139–206). A nyomtatványt *Errata a lectore benevolo emendanda* című hibajegyzék zárja (K_2a–b).

Johann Schwartz (1637–1725) Wittenbergben született. 1669 és 1674 között mint evangélikus rektor működött Bártfán, majd Lőcsén. 1674-ben visszatért Wittenbergbe. 1681 és 1725 között Querfurtban lett evangélikus esperes. Közben, 1683-ban az eperjesi kollégiumban mint *professor designatus* elnökölt egy vizsga alkalmával (RMK II 1527).

Schwartz előszavában megismételte azt a címlapon is olvasható állítást, amely szerint tankönyvének nyomtatott változatát megelőzte egy eredetileg magáncélra készült változat. Bartók István e logikai tankönyvben Johann Sturm hatását érzékelte (83).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Sárospatak *Ref* ①

3632

MARTONFALVI [TÓTH] György: Exegesjs libri primi Medvllae Amesianae, in qva, qvantum ad fidei articulos attinet, qvicqvid in sacro-sancta thelogia[!] reperitur secreti et ardui, qvicqvid in schola continetur orthodoxi et obscuri, qvicqvid ab hodiernis haereticis vocatur in controversiam, id fere totum per qvaestiones, objectiones, responsiones ita explicatur, ut sacro-sanctae theologiae cultoribus, praecipue disputaturis et concionaturis commodissime inservire qveat. Studio Georgii Martonfalvi Transylvani, sacro-sanctae theologiae doctoris et illustris scholae Debrecinae rectoris. Debrecini MDCLXX apud Georgium Karancsi.

(o)^{8}, A^{6}–Z^{6}, Aa^{6}–Zz^{6}, Aaa^{6}–Zzz^{6}, Aaaa^{6}–Zzzz^{6}, Aaaaa^{6}–Hhhhh^{6} Iiiii^{4} = [15] + 1154 [recte 1147] + [60] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1230

Református hitelvek. – A címlap hátán a mű *Approbatio*ját *Matthias Nogradi, ecclesiarum inspector generalis Cis-Tybiscanarum...* állította ki *Nagy Bajon,* 1670. január 20-iki keltezéssel. A szerző ajánlása a következő debreceni személyeknek szól, akiknek nagy költségével jelentette meg művét: *...Stephano Dobozi ..., civitatis Debrecinae ... iudici, a multis annis primario, fautori meo ... et ... scholae Debrecinae coetui, ... Michaeli Bölcskei seniori, ... Thomae Czegenyi contrascribae, doctis, piis et prividis scholae officialibus; ... Stephano Gyöngyösi, ... Andreae Ordosi, ... Valentino Kotsi, ... Johanni Tholnai, ... Thomae Veres-Egyhazi, eximiis et eruditis scholae cantoribus; ... Johanni Kopis Kallai, ... Georgio Vasarhelyi, ... Andreae Vari, ... Stephano S. Csengeri, ... Stephano Csakvari, ... Michaeli Körösi, doctis ac ornatis scholae collegis, caeterisque ... scholae nostrae civibus et alumnis.* Debrecen 1670. január 24-iki keltezéssel írta alá *Georgivs Martonfalvi* mind az ajánlást ((o)$_{2}$a–(o)$_{3}$b), mind az azt követő, *Lectori benevolo salutem* kezdetű előszót ((o)$_{4}$a–(o)$_{6}$b). Ezután üdvözlő versekkel köszöntötték a szerzőt: (1) *Clarissimo viro ... Georgio Martonfalvi ...* címmel *Georgius C. Comarinus, ss. t. d. ... et eccl. Debr. pastor* ((o)$_{7}$a) – (2) *Clarissimo viro, ... Georgio Martonfalvi auctori, compatri et conterraneo*, szerzője *Georgius Krizbai, pastor ecclesiae Debrecinae* ((o)$_{7}$a–b) – (3) cím nélküli üdvözlő vers, aláírása: *Compatri suo honorando ... apposuit Iohannes Debreceni, ecclesiae R. Beszer. minister* ((o)$_{7}$b) – (4) *Ad clariss. ac doctiss. virum ... Georgivm Martonfalvi...*, szerzője *Lavrentivs V. j. Lascoi Q. S. D. R. N. A. S. M. C.* ((o)$_{7}$b–$_{8}$a) – (5) *Honori et famae ... dn. Georgii Martonfalvi...*, aláírója *Mart. Szilágyi, p.t. scholae Debr. rector* ((o)$_{8}$a).

Az *Exegesis libri primi Medullae Amesianae* címmel kezdődő főrész az 1. lapon röviden összefoglalja a *Medulla* tartalmát. Ennek első könyvét Amesius a hitről írta (*de fide seu de credendis*), és benne az Apostoli Hitvallást magyarázza 41 fejezetben, második könyvét a hitből fakadó engedelmességről (*de observantia seu de faciendis*), itt 22 fejezetben a Tízparancsolatot magyarázza. Martonfalvi Tóth György exegézise a *Medulla* első könyvéről megőrizte az eredeti mű felépítését, tehát *I–XLI. caput*ból áll (1–1154 [recte 1147]). Az előszó megállapítása szerint is ((o)$_6$a-b) az egyes fejezetek logikus sorrendben követik egymást: kezdve a teológiával, Isten, Krisztus személyével, a predesztinációval, a megigazulással, megszenteléssel, eljutva a Szentíráshoz, a szentségekhez, végül az utolsó ítélethez. Mindegyik fejezetet rövid *Analysis* vezet be, majd ezután következik a számos kérdésre, tézisre bontott igen terjedelmes *Explicatio*. Az egyes téziseket címszerűen megfogalmazva római számmal látta el a szerző. A kiadvány végén található *Index praecipuarum controversiarum...* című mutató a fejezetekben kiemelt téziseket foglalja össze (Ddddd$_4$b–Iiiii$_2$a). Végül *Errata sic corrigantur* című sajtóhibajegyzék zárja le a kötetet (Iiiii$_3$a–Iiiii$_4$b). A kötet lapszámozása sok esetben hibás.

Martonfalvi Tóth György puritánus teológus, a debreceni kollégium rektora William Ames németalföldi református teológus nagy hatású művének, a *Medulla theologica*nak (1. kiadása: Franeker 1623) legbuzgóbb magyarországi terjesztője volt. Más művében is alapul vette a *Medulla*t (pl. az *Ars concionandi Amesiana* című értekezésében, vö. **3275**, ill. a *Tanító és czáfoló theologia* című művében, Debrecen 1679, RMK I 1231). Az itt leírt kiadvánnyal pedig a hazai református egyházban akkor már széles körben elterjedt és az oktatásba is bevezetett teológiai mű első könyvének magyarázatát készítette el. A *Medulla* második könyvéhez írott exegézise 1675-ben jelent meg (RMK II 1354). Martonfalvi Tóth munkájának előszavában kiemelte a *Medulla* hasznosságát a teológusok számára, elsősorban a hitvitázásban, ill. prédikációk összeállításánál. Ames munkásságáról és a *Medulla*ról ld. Könyv és Könyvtár XVI. Debrecen 1991, 45–50, Koltay Klára. Magyarországi hatásáról, ill. Martonfalvi Tóth Györgyről ld. Berg Pál: Angol hatások 108–114. – Nagy Géza: Fejezetek a magyar református egyház 17. századi történetéből. Bp. 1985, 142, 209. A fenti kiadvány zsinatokra, ill. az ünnepekre vonatkozó részleteit emelte ki Zoványi Jenő: Puritánus 388–389. – Révész Imre: Társadalmi és politikai eszmék a magyar puritanizmusban, Theologiai Szemle 1948: 4–18.

Cf. →

In 18 bibliothecis 28 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş etc.

3633

LINDA, Lucas de: Lucae de Linda Descriptio orbis et omnium ejus rerum publicarum. Nunc primum in Germania edita et innumeris locis emendata, plurimis suppleta ac a multis, iisque gravissimis erroribus purgata. Jenae MDCLXX impensis Matthaei Birckneri, typis Johannis Wertheri.

*^{4},A^8–Z^8, Aa^8–Zz^8, Aaa^8–Zzz^8, Aaaa^8–Yyyy^8 Zzzz^3 = [7] + 1448 + [14] p. – 8° – 1 ins.

VD17 3:007516S

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – A nyomtatvány elején impresszum nélküli előcímlap található a következő szöveggel: *Lucas de Linda correctus et auctus* ([*$_1$a]). Háta üres. Az ezt követő címlapon nyomdászjelvény látható ([*$_2$a]). Hátán kezdődik az *Exhibetur in hoc libro* című tartalommutató ([*$_2$b]). Ezt követi a *Praefatio auctoris ad lectorem* (*$_3$a–*$_4$b). A főrész beosztása egyezik az 1665. évi amszterdami kiadásával (**3188**), de jóval részletesebb annál. A magyar nyelvű Miatyánk szövege az 1005. lapon olvasható a *Hungaria* fejezet (1003–1007) *Mores hujus temporis* című alfejezetében (1004–1005).

Cf. **S2580A**; **2636**, **2760**, **2957**, **3187**, **3188**, –, →

Aiud ① – Berlin *Nat* ① – Budapest *Nat* ① – Dresden *Nat* ① – Gotha *Univ* ① – Göttingen *Univ* ① – Halle *Univ* ① – München *Nat* ① – Wolfenbüttel ①

3634

DEBRŐDI János: Lapillvs Danielis, quo Lutherani malleatoris Fabritii confractus est et contritus Malleus. Jerem. 50. 23., sive principales quinq(ue) arrogantiae ejusdem Fabritii, contritae per Joannem Debrödi sacerdotem catholicum, aa. et philosophiae doctorem et ss. theologiae baccalaureum. [Cassoviae] 1670 [Erich].

A^{12} B^6 = [18] fol. – 12° – Init.

RMK II 1231 – Čaplovič 655

Katolikus vitairat. – A címlapon a Bibliából, a címlap hátán Szent *Bernard*tól és *Rabanus*tól olvasható egy-egy idézet. Ezután következik az előszó *Ad lectorem* (A_2ab). A főrész öt *Arrogantia*t foglal magában (A_3a–B_5a). Végül *Ad malleatorem* című zárszóval fordul ellenfeléhez a szerző (B_5a–B_6b).

Ezzel a vitairattal Debrődi János katolikus pap, korábban a kassai jezsuiták teológiai hallgatója Joannes Fabricius, kassai evangélikus professzor *Solidissimus coelestis veritatis malleus* (Kassa 1670, **3637**) című munkájának öt „fő szemtelenségét" óhajtotta cáfolni.

Fabricius négy évvel később, 1674-ben jelentette meg Debrődinek szóló viszontválaszát (RMK II 1333).

Szabó Károly (RMK II 1231) és Ján Čaplovič (655) is kassai nyomtatványnak tartotta Debrődi e művét. A betűtípusok vizsgálata megerősítette, hogy a kiadvány az Ericus Erich által vezetett kassai városi nyomdában készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. **3526**!, **3514**, **3635**, **3637**, –, →

Budapest *Civ* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3635

DEBRŐDI János: Refutatio logodaedalorum, Joannis Fabritii, Samuelis Pomarii et Isaaci Zabanii, qui omnes Lutherani professores, dum oppugnant scripto Theses quasdam compendiales ... Joannis Debrödi, offendunt pede in ipso limine: quod illis breviter declarat idem Joannes Debrödi pro Paschali rubro ovo. [Cassoviae] MDCLXX [Sagittarius].

A^{12}–F^{12} = [72] fol. – 12°

RMK II 1232 – Čaplovič 656

Katolikus vitairat. – A címlap hátán Augustinustól kettő, Hieronymustól pedig egy idézet olvasható. A bevezetés címe *Praeambula quaedam* (A_2–A_{12}a). Ezt követően a főrész tíz *Animadversio*t foglal magában (A_{12}b–F_{12}b).

A vitairat szerzője, Debrődi János 1669 augusztusában még a kassai Szent László-szeminárium teológushallgatója volt (**3526**). A következő, de még 1670-ben megjelent művében már katolikus papnak vallja magát (**3634**). Életéről más adat nem ismeretes. A *Praeambula*ban elmondja, hogy professzora, Sámbár Mátyás távollétében kapta kézhez *Theses compendiales* című munkájukra (**3526**) Joannes Fabricius kassai evangélikus professzor válaszát (**3514**). Korábban már Isaacus Zabanius és Samuel Pomarius eperjesi professzorok is válaszoltak (**3535**, **3536** és **3559**) erre. Debrődi a bevezetésben mindhárom evangélikus műre tesz megjegyzéseket. A főrészben azonban már csupán Fabriciusszal vitázik, mivel egyrészt ő a legközelebbi szomszéd, másrészt – Debrődi véleménye szerint – ő foglalkozott válaszában lényegesebb kérdésekkel.

E kiadványt Szabó Károly (RMK II 1232) és Ján Čaplovič is (656) – helyesen – kassai nyomtatványként írta le, de amint Pavercsik Ilona megállapította, nem a városi műhelyben készült, hanem azzal az ismeretlen eredetű felszereléssel, amely később a jezsuiták tulajdonába került (OSzKÉvk 1981: 361). A címlap szerint „piros tojás helyett", azaz nem sokkal húsvét előtt nyomtatták. A műhelyt ekkor Joannes Sagittarius vezette.

Cf. **3526**!, **3535**, **3559**, **3536**, **3514**, –, **3637**, **3634**, →

In 10 bibliothecis 13 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Piar*, *Univ* – Debrecen *Univ* – Gyöngyös – Martin *Nat* – Spišske Pohradie – Veszprém *Dioec*

Debrődi János: Theses controversiarum fidei compendiales ... Kassa 1670. – Vide **3639**

3636

DÖMÖTÖRI György: Threnodia sive lvgvbris cantvs, qvem in vltimum honorem et perpetuam omnium beneficiorum acceptorum memoriam, super obitum placidum et beatum ... dn. Stephani Wittnyedi de et in

Musay ..., quondam comitibus Nicolao Zereny et Francisco Wesseleny etc. a consiliis intimis etc., domini sui patroni pie recolendi tristi cum Musa, debitaque observantia decantavit succinentibus sympatriotis Georgivs Dömötöri, conv. nob. vic. reg. Eperiesini, anno 1670. die Martij. Cassoviae (1670) typis Erici Erich.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1234 – Čaplovič 657

Gyászversek latin és magyar nyelven. – Vitnyédi István halálára 1670 márciusában Dömötöri György, az eperjesi nemesi konviktus aligazgatója és földijei írtak költeményeket. A címlap háta üres. Az I–IV. gyászvers szerzője Dömötöri: *I. Incitatio musae ad supremo honore afficiendum patronum* (A_2a–A_3a) – *II. Consolatio ad coronam lectissimorum pignorum* (A_3a–A_4a) – *III. Demortuus de transitoria vita agens, patriae et suis valedicit.* Ez az egyetlen magyar nyelvű vers a gyűjteményben, kezdete: *Mely hamar az árnyék udvara megbomlik* (A_4a–B_2a) – *IV. Chronodistichon...* a halál időpontját mutatja (B_2a).

Ezután rövidebb gyászversek következnek, még egy eperjesi tanártól: (5) *Andreas Szántó, publ. prae. gram.* (B_2a-b), majd túlnyomórészt dunántúli származású eperjesi diákoktól: (6) *Stephanus Szép Köszegien., nob. Hung.* (B_2b–B_3a) – (7) *Lacrymae doloris testes* címmel *Johannes Vörös Bazinien., nob. Hung.* (B_3a) – (8) *Johannes Szvetics Keöszög., nob. Hung.* (B_3a-b) – (9) *Monoceros espirat marcet rosa* címmel *Stephanus Hosztoti, nob. Hung. Köszegien.* (B_3b) – (10) *Occasu oritur* címmel *Johannes Unger Semp., nob. Hung.* (B_4a) – (11) *In-spe-rata sunt omnia* címmel *Michael Hericz, nob. Hung. Köszögien.* (B_4a-b) – (12) *Georgius Török Semp., nob. Hung.* (B_4b) – (13) *Adamus Keöszeöghy, studiosus poes.*

A magyar vers szövegkiadása: RMKT XVII/10 12–15, 638.

Vitnyédi István Sopron megyei birtokos, Zrínyi Miklós és Wesselényi Ferenc bizalmi embere, a magyar evangélikus egyház nagy pártfogója 1670. február 13-án hunyt el. A kronodisztichonból a téves szedés miatt (MagnVs helyett Magna) azonban az 1665-ös év olvasható ki.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3637

FABRICIUS, Joannes: Solidissimus coelestis veritatis malleus, quo Zephyrium Sambario-Debredianum ovum m. Iohan(n)es Fabricivs, gymnasii Cassoviens. Catholico-Lutherani rector et professor primarius concussit, contrivit, disjecit. Cassoviae [1670] typis Erici Erich.

[ ]^1, A^4–K^4 L^2 = [43] fol. – 4° – Init.

RMK II 1235 – Čaplovič 658

Evangélikus vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható, a címlap hátán szöveg nélküli ajánlás *Eminentibus inclyti regni statibus, ... principibus, ... comitibus, ... praelatis, ... baronibus, ... nobilibus, ... liberis civitatibus.* Aláírója *m. Joannes Fabricius, gymnasii Cassoviensis Catholico-Lutherani rector et professor primarius.* A főrész *In nom(ine) d(omi)ni Jesu Christi* felirattal kezdődik, és négy tézisben, azon belül XXXII paragrafusban vitatkozik Debrődi János *Refutatio logodaedalorum* című, Kassán 1670-ben megjelent művének (**3635**) tíz *animadversió*jával (A_1a–K_4a), az egyes észrevételek ottani címeit itt is belső címként emelve ki. A tézisek végén háromsoros *Errata* (K_4a) olvasható, majd *XXXIII.* paragrafusként két *Quaestio* (K_4a), *XXXIV*-ként pedig tizenhét *Corollaria* (K_4b–L_2a).

Fabricius az első pontban elmondja, hogy Debrődinek a folyó év (1670) húsvétjára megjelentetett művére válaszol, tehát bizonyos, hogy ez a nyomtatás idejének feltüntetése nélküli kiadvány még az 1670. év folyamán megjelent. A hasonló viták lezajlása alapján feltételezhető, hogy erre legkésőbb valamikor még a nyáron sor került.

Fabricius 1674-ben Szebenben ismét kinyomtattatta ezt a vitairatát (RMK II 1332).

Cf. **3526**!, **3514**, **3635**, –, **3634**, →

Budapest *Acad* ① ②* (Ráth György) – Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* ① ① – Kežmarok *Ev* ① – Košice *Dioec* ○ – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ①

3638

LADIVER, Elias, iun.: Ethica dispvtatio, quam propugnante ... Elia Ladivero, F[ilio] log. et pract. phil. p.p. et paedag. defendet G. Petrvs Semsei, nob. Hung. de Keresztes, log. et phil. pract. stud. anno MDCLXX. die (...) Octob. [Cassoviae] MDCLXX [Erich].

[1] fol. – 593 x 348 mm. – Init.

MKsz 1963: 65 – Čaplovič 1259

Etikai vizsgatételek. – Az egyleveles nyomtatvány tetején *Petrus Semsei de Keresztes nob. Hung., log. et phil. pract. stud.* rövid szöveges ajánlása olvasható *Alexandro seni Semsei de eadem et in Saczcza, ... Alexandro jun. Semsei de eadem et in Keresztess, ... Francisco Semsei de eadem et in Gerald., ... Pavlo Semsei de eadem et in Semse ... omino, patri et fratribus.* Ezt követi a fenti cím, majd *XXXIV*, három hasábba szedett tézis az etika meghatározásáról, az erények rendszeréről és az egyes erényekről.

A vizsgatételeket 1670 októberében vitatták meg. A pontos dátum a meglévő példányon nem olvasható tisztán. A vizsgáztató ifj. Elias Ladiver, az eperjesi evangélikus gimnázium rektora, a vizsgázó Semsey Péter volt.

Az egyetlen példányt Borsa Gedeon (MKsz 1963: 65), majd Ján Čaplovič (1259) lőcsei nyomtatványként írta le. Pavercsik Ilona a betűtípusok alapján megállapította, hogy a kassai nyomdában készült Ericus Erich nyomdász idejében (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

3639

SÁMBÁR Mátyás: Theses controversiarum fidei compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo, tribus Luthero-Calvinicis gymnasiis, Cassoviensi, Eperjesiensi, Patakiensi ad discutiendum propositae, in alma episcopali universitate Cassoviensi Societ. Jesu a r. d. Joanne Debrödi, aa. et philos. magistro et ss. theolog. auditore, ex seminario Kisdiano sancti regis Ladislai, praeside r. p. Matthia Sambar e Societ. Jesu, phil. doctore et Sacrae Scripturae controversiarumque professore ordinario. [Cassoviae] MDCLXX [Sagittarius?]

A^{12}–E^{12} F^4 = [64] fol. – 12°

RMK II 1233 – Čaplovič 659

Katolikus hitvitázó teológiai vizsgatételek. – E huszonöt teológiai tézis szövege (A_4a–F_4b) új szedésben lényegében megegyezik az előző évi kiadás szövegével (**3526**), csupán a *Dedicatio* (A_2a-b) és az *Ad lectorem* (A_3a-b) intézett előszó hosszabb néhány mondattal.

Sámbár Mátyás és tanítványa, Debrődi János tézisfüzetének ezt a második kiadását valószínűleg az Isaacus Zabaniustól, Samuel Pomariustól és Joannes Fabriciustól kapott evangélikus feleletekre (**3535**, **3536**, **3559**, **3514**) szánták viszontválaszként. Debrődi pedig hamarosan önállóan is felelt (**3635**).

Pavercsik Ilona megállapítása szerint ezt a tézisfüzetet bizonyosan Kassán nyomtatták, de nem az Ericus Erich által vezetett városi nyomda készletével, hanem azzal az ettől független, ismeretlen eredetű felszereléssel, amely később a kassai jezsuiták tulajdonába került. E műhely vezetője ekkor, egykorú levéltári adatok alapján, az a Sziléziából érkezett Joannes Sagittarius lehetett, aki 1670 második felében már a lőcsei Brewer nyomda alkalmazásában állt (OSzKÉvk 1981: 361 és OSzKÉvk 1979: 389, Pavercsik Ilona).

Cf. **3526**!, **3535**, **3536**, **3559**, **3514**, –, **3635**, **3637**, **3634**, →

In 9 bibliothecis 14 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad*, *Nat*, *Piar*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Univ* – Gyöngyös

3640

TRIAS virtutum theologicarum in lilio, cruce, leone, gentilitiis ... Francisci Szegedi, episcopi Agriensis, etc. mecoenatis munificentissimi insignibus expressa, et theologicae triadi reverendorum et doctissimorum dominorum aa. ll. et phil. magistrorum, Joannis Debrödi presb., Stephani Illyefalvi, Thomae Sigrai e seminario Kisdiano S. Ladislai reg. Ung., cum in alma episcopali vniversitate Cassoviensi per rev. p. Stephanum Szajkovich e

Soc. Jesu ss. theologiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium, nec non ejusdem facultatis spectabilem decanum prima theologiae laurea coronarentur, oblata ab ejusdem seminarii coalumnis. Anno, quo tandem ex voto electus Clemens X. devotus. (Cassoviae MDCLXX typis Erici Erich.)

A^{12} B^{5+1} = [17] fol. – 12°

RMK II 1236 – Čaplovič 660

Köszöntő versek. – A címszöveg utolsó két sorában olvasható kronosztichon mindkét sorának értéke 1670. A címlap háta üres. Ezt követően *Reverendi ac doctissimi domini neobaccalaurei* megszólítással olvasható az ajánlás (A_2a–A_3b), amelynek aláírása *Sic vovemus in eodem seminario contubernales vestri. 1. Joannes Arcabus, theologus Kisdiani alumnus. 2. Emericus Sz. Miklosy, theologus Kisdiani alumn. 3. Petrus Marikowsky, theologus Kisdiani alumn. 4. Andreas Repkovicz, theologus Kisdiani alumnus. 5. Joannes Cseh, theologus Kisdiani alumnus. 6. Stephanus Szatka, theologus Kisdiani alumnus. 7. Thomas Delnei, theol. Kis. al. 8. Stephanus Pazmany, physicus Kisdiani alumn. 9. Paulus Jazberini, logicus Kisdiani alumnus. 10. Thomas Bethlehemfalvi, logicus Kisdiani alumnus. 11. Petrus Horvath, rhetor Kis. al.* A főrész (A_4a–B_5a) külön cím nélkül a verzállal szedett *Egrediamur in agrum* szavakkal kezdődik. Benne a liliom, a kereszt és az oroszlán jelképében ábrázolt három teológiai erény, a hit, remény és szeretet dicséretére és a nevükben írt versek olvashatók, amelyeket rövid prózai szöveg köt össze. Az egyes versek címei: *Lilium* (A_4a–A_4b) – *Fides Candore notabilis ipso* (A_4b–A_6a) – *Mortua sola* (A_6b–A_7b) – *Muta nisi mota* (A_7b–A_8a) – *Crux* (A_8b) – *Spes. Vult solidum, perenne* (A_9a–A_{10}a) – *Adfert serenum* (A_{10}a–A_{11}b) – *Fixa Deo* (A_{11}b–A_{12}a) – *Leo* (A_{12}a—B_1a) *Charitas omnia sustinet. I Corinth. 13* (B_1b–B_2a) – *Benigna est, ibid.* (B_2b–B_3a) – *Crescit adversis* (B_3b–B_4a) – *Nescit latere* (B_4a–B_5a). Az utolsó lapon található a kolofon *Impressum Cassoviae, typis Erici Erich MDCLXX.*

Ezekkel a versekkel köszöntötték az ajánlás végén felsorolt tanulótársak a kassai jezsuita főiskolán a teológia új babérkoszorúsait, Debrődi Jánost, Illyefalvi Istvánt és Sigrai Tamást, a Szent Lászlóról elnevezett Kisdi-szemináriumalumnusait. A koszorúzó Stephanus Szaikovich (1631–1695) volt. 1650-ben lépett be a jezsuita rendbe. Számos ausztriai, horvát- és magyarországi rendházban működött. Kassán 1669–1671 között volt a teológia professzora és a kar dékánja (Lukács: Catalogus III 1642–1643).

Budapest *Univ* ①

3641

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dispvtatio metaphysica de existentia rei intelligibilis ac praecipue quidem naturae communis, objective spectatae in intellectu, qvam ... praeses m. Isacvs Zabanivs, theol. polem. secund. et phil. theoreticae pp. ordinarius in ... statuum evang. Athen. Eperjensi respondente Jona Bvbenkio, alumnorum seniore, theol. et philos. studioso in

examine anniversario ventilabit anno MDCLXX. die (...) Octobr. Cassoviae MDCLXX typis Erici Erich.

A^4 B^4 C^2 = [10] fol. – 4º – Init.

RMK II 1237 – Čaplovič 654

Filozófiai vizsgatételek. – E kiadványnak két variánsa ismeretes. Az „A" variánsban a címlap háta üres. A „B"-ben a *respondens* a következő személyeknek ajánlja művét: *Johanni Sartorio, ecclesiae ... civit. Eperiensis Germanicae pastori ... nec non gymnasii inspectori ..., Johanni Müllero, ecclesiae ejusdem ministro ..., Georgio Cvriani, ecclesiae loci ejusdem Hungaricae pastori ..., Johanni Rosaidae, ecclesiae ejusdem Schlavonicae mystagogo ..., dominis fautoribus.* A főrész négy fejezetben értekezik arról a kérdésről, hogy az ember által felfogható objektív természet, azaz a rajta kívül elhelyezkedő dolgok egyenként és általában, legyenek akár anyagiak vagy anyag nélküliek, reálisan léteznek-e az emberi értelemben? Szerinte az objektív valóság, vagy a múlt reálisan nincsen ott jelen, csak ideálisan vagy akaratlagosan képmás (imago), hasonlóság (similitudo) és az emberi megismerés révén. Magyarázó anyagában teológiai kérdéseket is felvet a teremtésről, illetve Krisztus jelenlétéről az Úrvacsorában.

E vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskolán vitatták meg a címlap szövege szerint 1670 októberében. A vizsgáztató Isaacus Zabanius teológiaprofesszor, a vizsgázó a Gömör megyei Ochtináról származó Jonas Bubenka (1650–1705) volt. Ő 1683-tól Eperjesen kántorként, majd 1689-től Lőcsén mint tanár működött. Értett a fametszéshez is.

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Prešov *Scient* ④ (B-variáns) – Sárospatak *Ref* ④ (A-variáns)

3642

(ARTICVLI dominorvm magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem decimum quintum mensis Februarii anni millesimi sexagesimi septuagesimi in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto celsitudinis principalis indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1670 typ. gener. ecclesiae].

A^4 = [4] fol. – 2º – Init.

Sztripszky I 2067/274 ← MKsz 1895: 265

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1670. február 15. és március 8. között (vö. ErdOgyEml XV 3–7) Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenhat artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1670. február 15-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 112–119.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott, a református országos nyomdában készült, Veresegyházi Szentyel Mihály idejében (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

3643

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem primum mensis Decembris anni millesimi sexcentesimi septuagesimi in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto celsitudinis principalis indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1670 typ. gener. ecclesiae.]

A^4 B^4 = [8] fol. – 2º – Init.

Sztripszky I 2068/275 ← MKsz 1900: 200

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1670. december 1. és 19. között Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés negyvenhárom artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1670. december 19-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 168–184.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott, a református országos nyomdában készült, Veresegyházi Szentyel Mihály idejében (MKsz 1968: 208, Fazakas József). Elképzelhető, hogy a kiadvány csak a következő év elején jelent meg.

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!

Aiud ③ – Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

3644

BENICZKY Péter: Magyar rithmusok avagy versek, mellyeket irt nemzetes Benyeczki [!] Peter szentelt vitéz. Elsö része szép isteni dicséreteket és poenitentia tartásra indito énekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással. Colosvarat 1670 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály.

A^{12}–L^{11+1} = [4]+ 257 pag. – 24º – Init.

RMK I 1099

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – A címlap hátára üres cifrakeretet nyomtattak. *A kegyes olvasóhoz* címzett rövid előszóban *Benyeczki Peter verseinek* kiadásáról írt *Nagyszombatban 1664. esztendőben* keltezéssel a sajtó alá rendező, *Bartok István esztergami vicarius* (A_2a–A_2b). *Isteni dicsiretek. Reggeli ének* címmel kezdődik ezután a mű első része, amely Beniczky vallásos és egyéb témájú költeményeit foglalja magában (1–128). A szerző gyűjteményébe név feltüntetése nélkül nyolc Nyéki Vörös Mátyás- és egy Rimay-verset is beleillesztett. A verseskötet első része az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő verseket tartalmazza: 1: *Minden nap víg* – 5: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Minden nap jó* – 10: *Kősziklától* – 15: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Kiáltok míg* – 19: *Hatalmas Istenség* – 23: *Vedd eszedbe* – 27: *Jaj, fülem* – 32: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Ó te boldogságnak* – 36: *Mit háborgatsz* – 40: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Búsult* – 45: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Viseld* – 51: *Rettegtet* – 55: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Mélységes* – 61: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Mennyei nagy* – 66: *Császárok* – 70: *Örülj, s vigadj* – 74: *Zarándokságomat* – 78: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Múljék el* – 82: Rimay János: *Mennyégben* – 86: *Szín festékkel* – 90: *Valahol* – 95: *Seregek hadnagya* – 99: *Mi lehet* – 104: *Kis jók* – 107: *Mikor a szerencse* – 109: *Víg tavasz* – 113: *Világ ékessége* – 117: *Pályán* – 119: *A ló* – 125: *Krokodilus*.

Második része a Közönséges magyar példabeszédekről címmel következnek ezután az 1–250. számmal ellátott példabeszédek, szentenciák, valamennyi Balassi-strófában írva (129–243). Az egyes versek incipitmutatóra utaló kezdete az előfordulás lapszámával: 129: *Más* – 130: *Világon – E világ – Az Isten szíveket* – 131: *Az elme – Ember azért* – 132: *Dolgodnak – Ne engedd* – 133: *Soha nagy titkodat – Hogy ha* – 134: *Magad – Jobb más rólad* – 135: *Senkit – Embert erkölcséről* – 136: *A jó hír – Ki követ – Mások javallását* – 137: *Sok jó ló – Maga hazájában* – 138: *Tudomány – Jó erkölcs* – 139: *Könnyű – A jó ért* – 140: *Nehéz – Hirtelenség* – 141: *A nagy várakozás – A kétségben – Nem bírhatsz* – 142: *A bátor – Nem rossz* – 143: *Bolond – Drága kincs* – 144: *Jó s gonosz – Ha búban* – 145: *Ne főbbség – Titkos* – 146: *Mikor hazugságban – Király – Ország* – 147: *Egyenetlen – Nem egyenetlenség* – 148: *Jaj annak a várnak – Erőszakból* – 149: *Gazdag országokat – Kétségben* – 150: *Gyakran az méltóság – Kerüld* – 151: *Ember bár – A vitéz emberre – Mihez* – 152: *A vitéz embernek – Kisded* – 153: *Győzedelmes – A bort* – 154: *Első bosszú – A kénytelenségnek* – 155: *Nem az éles – Ész* – 156: *Ifjantán –Ne akkor – Ne pengessed* – 157: *Nem azé – Nincs nehezebb* – 158: *Szárnyon – Nemcsak* – 159: *Mondják – Soha a dézsából* – 160: *Ha koncát – Nem ád* – 161: *Kedvetlen – Sással – Hír* – 162: *Nem az akaróé – Az állhatatlan* – 163: *Irigység – A község* – 164: *Mostani igazság – Igaz törvényt* – 165: *A megkötöztetett – Szerencsétlenségnek* – 166: *Nyomorult – A tömlöci – Barátság* – 167: *A mély – Keseredett* – 168: *Néked esedőket – Nem jó erőszakkal* – 169: *A tisztességes – Boldogtalanságot* – 170: *Mások veszedelmén – Háládatlan* – 171: *Nem mindenkor – Hasznos – Pénteki* – 172: *A szó – Aki szegény* – 173: *Ne verjed – Az olajt* – 174: *A parányi – Bosszúság* – 175: *Természet hajlandó – A gonoszért* – 176: *Ki vermet – Minden romlás – A szerencse* – 177: *Bocskorban – Aki nem tud* – 178: *A nyomorúságot – Egy szál* – 179: *A béles – Titulussal* –180: *Mikor jövedelmed – Ha értéked* – 181: *Ha bírsz – Náladnál – A nagy lakodalom* – 182: *A szegénység – Vitézlő* – 183: *A vitézlő – Csak legyen* – 184: *A ruha – Természet folyása* – 185: *Beteg – Ki akar* – 186: *Szénégető – Nincs semmi – A magaelhittség* – 187: *Ki bogár – Az ebet* – 188: *Pokol – Maga kényén* – 189: *Kedvesen – Udvar* – 190: *Jobb gonosz – A virtus* – 191: *Sok álom – Nem mondom – Az út* – 192: *Farkas – Reménység* – 193: *A bosszúállásnak – Soha nagy urakkal* – 194: *Nem jó bosszúságra – Nagy urak* – 195: *Szolgád – Ha ki* – 196: *Igaz hívségedben – Tűz* – 197: *A praktika – Ne örülj – Gazdag, ki* – 198: *Hamar – Ebül* – 199: *Igazat – Aki tulajdonát* – 200: *Midőn szidalmazod – Nyomorúságában* – 201: *Hol – Mint moly* – 202: *Nem annyira – Nagy hasznot – Mandulás* – 203*: Nem lészen – Ajándék* – 204: *Adott – Nem árt* – 205: *A szép csorgó forrás – Szeretet* – 206: *Régi barátodat – Szeretőnek* – 207: *Átkozott – Szerencse*

– *Prókátorra* – 208: *Doktor* – *Mi nincs* – 209: *Embert nevetésén* – *Egyszeri* – 210: *Hiába* – *Puha* – 211: *Ha a szekérkenőt* – *Ne félj* – 212: *A korsót* – *A lator* – *Ördögnek* – 213: *Jobb más latorsága* – *Inkább* – 214: *Noha kicsin* – *Nem méltó* – 215: *A tehénnek* – *Ha háborgattatik* – 216: *Dorgálás* – *Boldogtalan* – 217: *Jó erkölccsel* – *Miképpen* – *Gyermeknek* – 218: *Minden újság* – *Szerelem* – 219: *Nem lát* – *A nősző* – 220: *Ha feleséget* – *Házasok* – 221: *Beteget* – *Szép asszony* – 222: *Nem kell* – *Fazekat* – *Csalárd a kedvesség* – 223: *Örökség* – *Jaj annak a háznak* – 224: *Egy nyakonütésből* – *Az elrejtett* – 225: *Gonosz hír* – *Vén* – 226: *Erős az igazság* – *Kár* – 227: *Kelletlen* – *Számkivetést* – *Kövön* – 228: *A friss* – *A zengő* – 229: *Sokat* – *A gyomor* – 230: *A sok új* – *Esznek* – 231: *Étel* – *A mértékletesség* – 232: *Részegség* – *Aki nyárba* – *Éktelen* – 233: *Jobb egy* – *Jól van* – 234: *Jámborság* – *Sokan kapálással* – 235: *A mocskot* – *Nappali* – 236: *Mikor törvénytől* – *Az ökröt* – 237: *Parányi* – *Alázatos szívvel* – *Hadak* – 238: *Uram, gazdagságot* – *A nyelv* – 239: *A megholt* – *Minden gyönyörűség* – 240: *Az óra* – *Az unalmas* – 241: *A kígyó* – *Üveg* – 242: *Főfájás* – *Nincsen semmi* – *Gyors*.

A 250 példabeszédet további Beniczky-versek követik: 244: *Az esztendőnek négy részeinek mivoltáról*. Kezdete: *Most már minden újul* – 247: *A különböző szín festéknek értelme és magyarázata*. Kezdete: *Királyszín méltóság*. Utána a *Vége a magyar sententiáknak* mondat olvasható. – 249: *Befejezése e verseknek*. Kezdete: *Véget vetek immár csekély rithmusimban*. A *Nemzetes Benyeczki Péter, szentelt vitéz verseinek vége* megjelölés szerint (253) itt végződne a kiadvány, de e három ráadásverset még egy utolsó, *E világ fiaitól intő végső búcsúzása egy nemes személynek* című költemény is követi, amelyet feltehetően Beniczky verseinek közreadója tett hozzá. Incipitmutatóra utaló kezdete: 254: *Ó ki még élsz*. A kötet zárómondata: *Légyen dicséret, dicsőség a Szentháromság Istennek, Amen* (257).

Szövegkiadása: RMKT XVII/12 88–217.

Beniczky Péter (1606?–1664) iskolákat nem végzett; ifjabb éveiben, mivel apja váci főkapitány volt, katonáskodott. 1641-ben Konstantinápolyban is járt követségben. Ezután Nyitra megyei birtokán gazdálkodott, 1648-ban érdemeiért birtokadományokban részesült. Thurzó Mária familiárisa, jószágainak gondozója, néhány évig Thurzó Borbála magyaróvári jószágainak prefektusa is volt. 1654–1658 között Lippai György esztergomi érsek udvarmestere lett. 1662-ben Thurzó Mária végrendeletének végrehajtójaként hosszabb pereskedést kellett kiállnia. Költeményeit magyar és szlovák nyelven írta. A *Magyar rithmusok* halála utáni kiadatásáról végrendeleti úton gondoskodott.

A *Magyar rithmusok* 1670-es kolozsvári kiadása Beniczky verseinek első fennmaradt kiadása, amely a szövegkiadás alapjául szolgált. Erről és a további kiadásokról ld. RMKT XVII/12 741. A nagyszombati 1664-es, példányból ismeretlen első kiadás (**3170**) utánnyomása, amint ezt már Szabó Károly megállapította (RMK I 1099). A barokk számszimbolikához való viszonyáról Pósán László írt (Studia Litteraria (Debrecen) 1994, 181–193). A Beniczky verseskötetébe felvett költőkről ld.: RMKT XVII/1 450–451, Jenei Ferenc és RMKT XVII/12 741.

Cf. **3170**, –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

3645

(CZEGLÉDI István): Az Ur frigy szekrénye előtt Dagon le-dülése, az az Gorup Ferencz györi nagy prepost miserül irt könyvecskéjének olly megsemmisétése, ugy hogy még a' több mostani romai catholicusok-is gondolkodora vehetik e' könyben [!] költött miséjeket, s' szánva tapogathattyák annak meg-vagdalt sebeit. Mellyet-is egy felöl a tekéntetes ... fejedelemnek, ... Erdély országa édes attyának, ... Apafi Mihaly uramnak ... alázatos szivel dedical C. P. A. I. – [2] (A' frigy szekrénye elöt Dagon le-dülése, mellyet is más felöl ... Farkas Fabian uramnak, Putnok veg-hazanak fü kapitannyanak s az ö felsége németh-tábora mellet lévö könnyü hadaknak fü strása-mesterének s' magyar commissariusnak, a Christus reformata ecclésiájának ... oszlopjának, nékem ... fautor uramnak dedicálom En. C. P. A. I.) Colosvarat 1670 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Szentyel Mihaly.

a^4–e^4 f^1, A^4–I^4 $K_{1–3}$ K_4 L^4–Z^4, Aa^4–Oo^4 = [42] + 76 [recte 78]; + [7] + 212 [recte 211] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1100

Református vitairat és történeti tudósítás. – A címlap hátán két idézet olvasható a Bibliából és egy *Petrus Suavis*nak a tridenti zsinat történetéről írott művéből. Ezután latin nyelvű verses dialógus következik: *In Anti-Gorup-ianum reverendi ... viri ... S. A. P. C. contra missam librum, quam Franciscus Gorup Novensis episcopus, Jauriensis archipraepositus ... non ita pridem evulgarat ... Prologus* (a_2a–a_4a). Benne a *Passio Domini*nak, Krisztus szenvedéstörténetének harmincöt mozzanatát értelmezi a *Missificus* és *Porphyrius*. Párbeszédüket lénia és alatta még hat latin hexameter zárja le, aláírása: *G. K.*. Ezután két latin nyelvű üdvözlő vers köszönti a szerzőt: *Ad reverendum ... dominum S. P. A. C., sacrificium missae enervantem, aláírója P. L.* és *Congratulatio in librum anti-missaticum reverendi ... domini S. P. A. C.*, aláírója *P. N. A.* (a_4a–b). A *Kézsület* [!] (b_1a–d_4b) című bevezetés aláírása: *Nagyságodnak ezt alázatos lélekkel kívánja C. P. A. I.* Benne a szerző közli és részletesen kritizálja IV. Orbán pápának az Úrnapja (corpus Christi, Eucharistia) ünnepét elrendelő, 1264-ben kiadott bullája szövegének egy részét. Kritizálja és bírálja továbbá az ezen ünnephez kapcsolódó csodákat és különféle szokásokat, valamint általában véve a római egyház más ünnepeit. A *Készület* szövegébe három latin nyelvű vers, illetve versrészlet, s azok magyar fordítása van beleszőve. A latin nyelvű verskezdetek, s a magyar nyelvű „címek" és kezdő szavak a következők: *Corporis hinc veniunt Christi celeberrima festa. Magyarul így foly: Innen van ünnepe a Christus testének* (c_1a–c_2b) – *In primis venerare deos, atque annua magna. Ez a magyarja. Ha várod termését szántó földeidnek* (c_2b–c_3a). – *Illic accendit geminas pro lampade pinus. Magyarul így esik. Mikor elragadá Pluto Proserpinát* (c_3a). Ezeken kívül még egy kétsoros magyar nyelvű vers található e részben. Kezdő szavai: *Miért hágjátok hát által pápátok bulláját* (c_3b). A bevezető rész utolsó darabja az előszóval végződik: *A kegyes olvasóhoz. Az erdélyi méltóságos fejedelemnek, Apafi Mihálynak a fő vezír Köpöli Mehmet pasa, néhai Ersek Uj-vár alá szállott táborában való hivattatásának, menetelinek s ott létének és visszajövetelinek rövid leírása, mely lött 1663. esztendöben*, aláírása *S. P. A. C.* (e_1a–f_1b).

A főrész *Püspök. Ez én könyvemnek neve: Eleven kútfő*, szavakkal kezdődik (A_1a). Benne Czeglédi István a *Püspök* és *Presbyter* párbeszédébe foglalva vitázik Gorup Ferenc *Eleven kútfő*

című, Bécsben 1662-ben kinyomtatott, példányból ma már nem ismeretes, a miséről szóló könyvével (**3020**), a *püspök* szájába adva Gorup szavait. E vitairat két részből áll. Első fele a Gorup könyvében található, Krisztus szenvedéstörténetéből a mise liturgiai mozzanataival analógiába állított harmincöt képpel (vagy képleírással) vitázik (1–76 [recte 78]; A_1a–K_3b), a második fele pedig a miséhez kapcsolódó további huszonhárom szertartással (1—212 [recte 211]; L_3b–Oo_4b). A két részt a fenti címleírásban [2]-es szám után szereplő, az *MDCLXX.* nyomtatási évet is feltüntető belső címlap (K_4a) és a *Farkas Fábián* putnoki kapitánynak szóló *ajánló levél* (az élőfejben) szövege (K_4b–L_3a) választja el, aláírása *C*[zeglédi] *I*[stván]. Az ajánlás fő indoka, hogy Farkas, egykor a nagyszombati jezsuiták kollégiumában kemény szóbeli vitában mondott ellene a jezsuiták térítési kísérletének.

A vitairat mindkét részének szövegébe a *Készület*hez hasonlóan számos latin vers, illetve versrészlet és magyar fordításuk van beleszőve. A latin nyelvű verskezdetek s a magyar nyelvű „címek" és kezdőszavak a következők. Első rész: *Sed nullus idoneus Author. Magyarul így: Mivel Nicodemus embereknél kétes* (28) – *Salve sancta facies nostri redemptoris. Magyarul így foly: Üdvez légy oh szent képe mi Üdvezítőnknek* (31 – 31 recte 32) – *Torpens ignavia, fumans elatio. Magyarul így: A clerusban szorult sokféle gonoszság* (33) – *Balsamus et munda cera. A magyarja ez: Én jó fiam! vegyed Palaleoge ezt* (46–47) – *Non, ut verum fatear. Az az: Igazság kimondásáért fejem bé ne törjék* (47–48) – *Dominus vobiscum, qui praedictam colit artem. Született nyelvünk ezt így beszéli ki. A Dominus vobiscum felette nagy mester* (70–71). Második rész: *Missam non cantat. Az az: A pápista papnak sokszor nem kell Mise* (22) – *Sunt omnes primum supremo vertice rasi. Ki ezt nem érti, így tudja: Ezeknek mindegyik fejeknek teteje* (23–24) – *Exue Franciscum tunica. Ez a magyarja: Hogyha Szent Ferencrűl levonod a kámszát* (38) – *Quin delicta etiam sacratae aspergine lymphae. Én így mondom ezt ki: Pápisták elhiszik, hogy fertelmes bűnök* (39–41) – *Quando baptizant campanas. Született nyelvünkön így foly: Mikor a harangok megkereszteltetnek* (49–52) – *Si coelum tonat. Ezeket így érts: Hogy ha vagy az ég zeng* (52–53) – *Supplex oro patris. Magyarul ez könyörgés: Alázatos szókkal könyörgök* (78–80) – *Terrarum fines primo post tecta Polorum. Magyarul ezek így eshetnének, ha tetszenének: Volt az egész földön hatalmas Roma régenten* (184–185) – *Dies irae, dies illa. De lássuk ama szép rhytmusokra szabott énekét is a régi pápistáknak... Eljő amaz haragos nap* (187–189) – Az utolsó vers latin szövege egy IV. Pius pápának tulajdonított, 1562. június 13-án Tridentben kelt fiktív levél. *Ki nem érti deákul, így vegye magyarul: Én Rómának ura, kegyes Pius pápa* (208–210). Az egész munkát rövid *Berekesztés* zárja, aláírása *C. A. P. C.*.

Az Apafi 1663. évi érsekújvári útjáról írt először magyarázó jegyzetekkel kiadta Szilágyi Sándor Új Magyar Múzeum 1859: 49–64, és más forrásból Szilágyi István Új Magyar Múzeum 1860: 89–113. A latin és magyar nyelvű versek szövegét és a forrásaikra vonatkozó jegyzeteket ld. RMKT XVII/10 45–63 és 647–656, Varga Imre.

A kötetben több helyen előforduló C. P. A. I., illetve S. A. P. C. monogram pontos feloldása nem ismert, de Czeglédi nevelt fiának, Köleséri Istvánnak Czeglédi posztumusz műve, a *Már minden épületivel ... elkészült Sion vára* (Kolozsvár 1675) elé írt Czeglédi életrajza kétségtelenül bizonyítja, hogy a mű szerzője Czeglédi István kassai református prédikátor volt (vö. RMK I 1187 (**)$_3$a). Nem ismeretes az üdvözlőversek alatt olvasható G. K., P. L., P. N. A. monogramok feloldása sem. A vitairat tartalmát részletesen ismertette M. Nagy István (Czeglédi 80–85).

A munka kinyomtatására vonatkoztatható adatokat V. Ecsedy Judit gyűjtötte össze (MKsz 2005: 296–304 és 392–394). Ezek szerint Apafi Mihály már 1665. június 2. előtt segítségét ajánlotta Czeglédinek művei erdélyi kinyomtatásához. Czeglédi azonban ekkor még a könnyebb

korrektúrázás kedvéért a közelebb eső pataki nyomdát akarta választani. Szabó Károly feltételezte, hogy már ekkor készen állhatott a *Dágon ledűlésé*nek kézirata (vö. Erdélyi Protestáns Közlöny 1871: 5–6). 1667. július 21-én viszont már Czeglédi kérte Apafit és Teleki Mihályt, hogy segítsék Erdélybe küldött kézirata kinyomtatását Szenci Kertész Ábrahám szebeni nyomdájában. Koncz József szerint ez a kérés legvalószínűbben erre a *Dágon ledűlésé*re vonatkozhatott (vö. Protestáns Közlöny 1896: 53). Mivel azonban a kinyomtatás nem haladt előre, Czeglédi 1668. július 23-án már vissza akarta kérni Telekitől Erdélybe küldött kéziratait, amihez azonban 1668. augusztus 28-án kelt levele szerint a fejedelemasszony, Bornemisza Anna nem járult hozzá. Ezért Czeglédi 1668 szeptemberében a kiadás előmozdítása érdekében Erdélybe látogatott. Ekkor gyűjthette össze az adatokat az Apafi 1663. évi érsekújvári útjáról beszámoló előszóhoz. Bornemisza Anna 1669. szeptember 24-én íratott a könyvnyomtatónak, aki ekkor már Veresegyházi Szentyel Mihály lehetett, hogy lásson végre hozzá Czeglédi már régóta nála heverő munkájának kiadásához (vö. ProtEgyhIskL 1888: 823–825, Koncz József). 1670. február 2-án pedig Czeglédi értesítette arról Telekit, hogy Kolozsvárott „szaporán nyomtattik" a könyve, s húsvétig várhatóan el is készül (ProtEgyhIskL 1881: 73–74, Koncz József). Bár a levelezés konkrétan egyetlenegyszer sem nevezi meg a szóban forgó kézirato(ka)t, minden bizonnyal helytállóak a levelezést közlő Szabó Károly és Koncz József feltételezései, amelyeket V. Ecsedy Judit is elfogadott, azaz, hogy ezek az adatok a *Dágon ledűlésé*re vonatkoznak. Ezek szerint a *Dágon* kézirata már 1665-ben készen állhatott, kiadása azonban előbb Czeglédi habozása, majd Szenci Kertész halála, végül a kolozsvári fejedelmi nyomda akadozó üzembe állítása miatt hosszú ideig halasztódott, s csak 1670 első felében hagyta el a református országos tipográfia sajtóját Kolozsvárott, amelyet Veresegyházi Szentyel Mihály vezetett.

Cf. **3020**, –

In 24 bibliothecis 37 expl. – Budapest *Acad*, *Nat*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref*, *Univ* – London *BL* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş

3646

ISTENNEL valo magános beszelgetes, mellyet a' bünein kesergö s' azoktul meg-szabadulni kivánkozo sérelmes lélek minden helyben és idöben gyakorolhat, a' mellyet irt édes hazája szörnyü változásán s' hazájával egygyütt maga sorsán kesergö kegyes életü n[emes] aszszony, várván Istennek atyai szabaditását. Colosvarat 1670 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Sz. Mihály.

A^6 = [6] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1101

Református imádság. – A kiadvány egyetlen könyörgés szövegét tartalmazza, amely a címlap hátán az *Istennel való magános beszélgetés* cím után rögtön kezdődik (A_1b–A_6b).

Szövegkiadás: Incze Gábor: A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931, 158–159.

Az imádság az 51. zsoltárra és Ágoston bűnvalló imádságaira emlékeztet. Feltehetőleg fordítás, amelyet megerősíteni látszik az a tény, hogy az eredeti, ismeretlen szerzőnő a maga személyére utaló „leány", „Isten szolgálóleánya" kifejezések előtt zárójelben közölte a „fiu", és „szolga" kifejezéseket.

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Târgu Mureš ①

Letenyei Pál: Az szent hitben való igaz oktatásnak szükségéről és módjáról. Kolozsvár 1670. = **Appendix 264**

3647

NÁNÁSI L[OVÁSZ] István [ford.:] Szü titka, az az az ember szivének természet szerént valo romlotságából és annak követéséböl származott ezer csalárdságinak ki-nyilatkoztatása és orvoslása. Mellyet az ö sziveket Istennek tisztán, szeplötelenül készéteni, minden dolgokban igazán, csalárdság nélkül járni és idvezülni akaro keresztyén embereknek nagyob éppülésekre és az szü gonosságában meg-rothadt, de meg gyogyulando, térendö bünösöknek Isten kegyelme által orvoslásokra egy nevezetes anglus authornak erröl valo discursusának és mint egy practicus commentariusának ... rendi szerént, prédikátio formára rendelt és ki adott, annak részeit, punctumit, bizonyos Szent Irásbéli helyekre szabván és alkalmaztatván: sokkal, közel meg-annyival sok hellyeken interpolált, ujjitgatot, világositot és öregbitet ... Nanasi L. Istvan, a' Nagy-bányai Keresztyéni Reformata sz. gyülekezetben edgyik méltatlan lelki-tanito. Colosvarat 1670 ki-nyomtattatott Nagy-Bánya nemes királyi városának költségével, Veres-egyhazi Szentyel Mihaly által [typ. gener. ecclesiae].

a^4–e^4, A^4–Z^4, Aa^4–Zz^4, Aaa^4–Zzz^4, $Aaaa^4$–$Zzzz^4$, $Aaaaa^4$–$Gggg^4$ = [38] + 767 [recte 778] + [14] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1103

Református prédikációk. – A címlap hátán bibliai és más idézetek. *Nanasi István* Nagybánya 1670. április 26-i keltezésű ajánlása *Nagybanya nemes királyi városának ... fő tanácsának, úgymint Dioszegi István uramnak, mostan érdemes fő bírájának, Csehi János uramnak, Varadi Mihály ur. néhai becsületes fő bíráinak, mostan ... exconsuloknak, e munkának ki-jövetelének is egyebekkel együtt buzgó kívánóinak és munkálódóinak, Zilahi István, Vegh István, Villas János, Enyedi István, Balas D. Ferenc, Csengeri János, Szabo László, Hajdu András, Vaczi Dániel, Korcsolyás Szöcs István, Heczei János, Thuri Szöcs István uramnak és a ... közönséges szükségben széket ülő universitásnak collegiumának, nékem kegyes patrónusaimnak* szól. Ebben az *Ajánlólevél*ben említi, hogy már 1667-ben prédikálni kezdett a szív csalárdságáról. A gyülekezetnek és lelkésztársának, *Horti* Istvánnak buzdítására adta ki a prédikációkat nyomtatásban patrónusai költségén (a_2a–b_4a). *A csalárdság nélkül való olvasóhoz* intézett előszóban megne-

vezi munkájának fő forrását, ill. a fordítás egyes kérdéseiről szól (c_1a–c_3b). Benne egy latin idézet verses magyar fordítása is olvasható, ennek első sora: *Ad a gazdag kurta dolmányt* (c_3a).

Magyar ritmusok a keresztyén olvasóhoz címmel következnek ezután a műhöz írott üdvözlő versek. A versek kezdő sora és szerzőik: *Titkos csalárdságát a csalárd sátánnak; Petrus Kovasznai e. O. C.* (c_4a) – *Eredendő bűnnek mely nagy ő ereje!*; *Horti István, 1670. 26. April.* (c_4a) – *Az olvasóhoz* című vers, kezdete: *Élet és igazság van e tudományban*; *a váradi és enyedi scholáknak sok esztendeig építője s tanítója, Enyedi Samuel medic. doctor* (c_4b) – latin üdvözlő vers; *Michael Sarföi, ... eccles. Medio-Montanae minister – A titkos ellenség alattomban nagy kárt*; *Stephanus Eszeki, in ecclesia Aranyas-Medgyesinus aulica V. D. minister* (d_2a) – *Mióta az ember épségből kiesett; Stephanus Enyedi senator et notar. prim.* Nagybányán (d_2b) – *Csalárdabb semmi nincs*; *Georg. Dioszegi à Rivulis, pro nunc alter notar. l. et r. civitatis Nagy Bánya* (d_3b). A *Mutató táblája a szív csalárdságáról való tudománynak a prédikációknak fundamentumos helyeivel és céljával egyben* ... a mű vázlatát adja az egyes beszédeknek alapjául szolgáló szentírási helyekkel (d_4a–e_2a), a *Mutató táblácska* pedig ez utóbbiak mutatója, a bibliai könyvek sorrendjében (e_2b–e_4a).

A mű főrészét 73 cím nélküli prédikáció alkotja (1–767, recte 778). Csak az első kezdődik *Az ember csalárd és gonosz szívének kinyilatkoztatásáról...* címmel. Az előfej minden egyes prédikáció tárgyát megadja, a már említett első *mutató tábl*ától eltérő fogalmazásban. A bevezetésként szolgáló első két prédikáció után a továbbiak témája: *Csalárd a szív ... ítélet-tételében (III–XXVI. prédikáció) – ... hitegetésben és javallásban (XXVII–XLIII) – ... az ígéret tételben (XLIV–XLVII) – ... a jónak cseledetei körül (XLVIII–LIV.) – ... az indulatokban (LV–LXII)* A záró rész prédikációi összefoglalják a tanítást, segítséget adnak az olvasónak *az ártatlan életre,* ill. néhány ellenvetést cáfolnak *(LXIII–LXXIII prédikáció).* Az egyes prédikációk felépítése: a bibliai textus magyarázata után *Tanúság* és *Haszna*. A szövegben latin disztichonok is előfordulnak verses magyar fordítással, amelyek kezdő sorai: *E kettős hatalommal bír* (377) – *Megvakít a szerelem* (427) – *Ihon számkivetésben vagyok* (610). A kötet végén a mű tartalmáról betűrendes tárgyszómutató ad áttekintést: *Mutató tábla, mely e könyvben befoglaltatott dolgokat bőségesben az ő helyén kimutatja* (Fffff$_2$a–Ggggg$_2$b). Végül a szerző a *Fogyatkozásoknak megjobbítása* ... című részben a nagyszámú sajtóhibát mentegeti, amely *a korrektoroknak is változások és az autornak távolléte miatt* történt (Ggggg$_3$a–Ggggg$_4$b).

A mű verses részeinek szövegkiadása: RMKT XVII/10 320–321, 364—370.

Nánási Lovász István (1624–1684?) a debreceni református kollégiumban tanult, majd 1646–1649 között rektor volt Nagybányán. Két éven keresztül a város támogatta franekeri és groningeni tanulmányait. Hazatérve Nagybányán, Máramarosszigeten, 1660-tól pedig újra Nagybányán lett lelkész. 1674-ben állásából elűzték. 1675-ben Huszton, majd a következő évtől haláláig Nagybányán működött. A mai ismeretek szerint Magyarországon ez az egyetlen műve jelent meg nyomtatásban a nagybányai gyülekezet segítségével. (Vö. Thurzó Ferenc: A nagybányai ev. ref. főiskola (Schola Rivulina) története 1547–1755. Nagybánya 1905, 26–27, 132–133).

Az *Ajánlólevél*ben Nánási Lovász István leírta, hogy Daniel Dyke művét fordította le angolból magyarra. Az angol puritán lelkész „The Mystery of Self-deceiving or a Discourse and Discoverie of the Deceitfulnesse of Man's Heart" című művének (London 1615) népszerűségét számos angol kiadás és a német fordítás bizonyítja. A magyar fordító a címlap szerint is sokat bővített, változtatott az eredeti mű szövegén. A *31 caput*ban megfogalmazott elmélkedést ő prédikációkban adta vissza. A *XLI. prédikáció*ról (*Csalárdság nyilván bálványozónak, titkon pedig keresztyénnek lenni*) Nánási Lovász kiemelte, hogy az eredetileg egy lap terjedelmű szöveget lényegesen kibővítette, és ehhez sok művet olvasott. Thomas Goodwin prédikációját is beleillesztette Dyke művébe. Ez a *XXXIII–XXXIV. prédikáció*: *Csalárd hitetés a bűnre az Isten*

irgalmas voltából. A fordítás eredetijéről és a műben gyakran idézett más angol szerzőkről ld. Berg: Angol hatások 120–121.

In 23 bibliothecis 36 expl. – Budapest *Ev*, *Nat* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Sárospatak, *Ref* – Sibiu *Mus* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

3648

[1] UJ és o kalendariom e' Christus Urunk születése után valo 1671, mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd hellyekre alkalmaztaott [!] [N e u b a r t C h r i s t o p h] theologus és astrologus. – [2] (Rövid astrologiai visgalas, erre az mi Christus Urunk születése után valo 1671. esztendöre a' tsillagoknak természet szerint valo forgásibol és ö jelenések ez also világon, illendö szorgalmatossággal öszve szereztetnek és leirattatnak N e u b a r t C h r i s t o p h által.) Colosvárat [1670] [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Orn., color.

RMK I 1114

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő levél rektóján (A_2a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követően állnak a naptártáblák (A_2b–B_6a), minden hónap két lapra terjed ki. A hónapversek januári kezdő sora: *Orvoslani most jó vért is bocsátani*. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon (B_6b) fejezetei: *Első rész. Melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatnak meg. A télről* (B_7a–b) – *A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *A nyárról* (B_8b–C_1a) – *Az őszről* (C_1a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_2a–C_3b) – *Harmadik rész. A hadról* (C_4a–C_5b) – *Negyedik rész. A betegségről* (C_5b–C_6a) – *Ötödik rész. A termésről és a terméketelenségről.* (C_6a–b). Ezután áll a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b). A kiadványt a *Magyar krónika* (D_5a–E_8a) zárja, amelynek utolsó feljegyzése az 1668-ban Erdélyben pusztító árvizeket adja hírül.

A kolozsvári nyomda működése 1651 után rendszertelenné vált (vö. **2371**). 1660-62-ben átmenetileg, Váradról menekülve a városban dolgozott Szenci Kertész Ábrahám (vö. **2904**), aki esetleg 1660-ban és feltehetően 1661-ben kalendáriumot is megjelentetett (**2904**, **2980**). Az 1663-tól Szebenben működött nyomdát Apafi Mihály fejedelem utasítására telepítették át 1668 végén ismét Kolozsvárra, ahol 1669-től kezdve a Gyulafehérvárról ideszállított, egykori fejedelmi nyomda anyagával együtt használták. A Szenci Kertész-féle készlet átszállítását ugyan utóda, Udvarhelyi Mihály végezte, azonban Kolozsváron a kolozsvár-enyedi kollégium és a református egyház kezében levő, egyesített nyomdát Veresegyházi Szentyel Mihály vezette 1683-ig. Veresegyházi feltehetően már 1669-től kezdve (**3540**) rendszeresen jelentetett meg naptárakat (RMK I 1162, RMK I 1176, Sztripszky I 2089/296, RMK I 1213, RMK I 1221, RMK I 1293, RMK I 1245, RMK I 1259, RMK I 1285, RMK I 1320).

Cf. **315**!; **1477**!; **1828**!; **2904**, **2980**, **3540,** –, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca + Târgu Mureş) – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Târgu Mureş ①

3649

»VÁRADI BELÉNYESI Ferenc: Isten eleibe fel bocsátandó Lelki Áldozatok, az az: Könyörgések és Hálaadások. Kolosvár 1670 [typ. gener. ecclesiae]. 8r.«

RMK I 1104

Református imádságoskönyv. – E nyomtatvány címét Szabó Károly Bod Péter (Athenas 321) és Sándor István (Könyvesház 48) közlése alapján vette fel bibliográfiájába. Példány azóta sem került elő e műből. Létezését valószínűvé teszi az is, hogy címe több 17. századi erdélyi könyvtár, Bethlen Kata, Bornemisza Anna, Mihai Halicius jegyzékében is szerepel (Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. Szeged 1994, 63, 71, 204).

Váradi Belényesi Ferenc (?–1670) 1660 körül Bihar vármegye alispánja, majd Apafi Mihály jószágkormányzója volt (Szinnyei I 788 – Zoványi: Lexikon 673).

Decreta synodalia Dioecesis Strigoniensis ... jussu et authoritate ... Georgii Szelepczényi, archiepiscopi Stirgoniensis... Loreto 1670. = **Appendix 265**

3650

STANKOVICS János: Rövid és somma-szerent-valo bizonyitasa a' Lutherista és Calvinista purgatoriumanak. Szedegettetet és irattatot a' Iesus tarsasagabol-valo lelki tanito, Stankovics Ianos által. Lauretumban 1670 typ. [Nádasdy] David Krausz.

A^4–H^4 I^2 = [4] + 64 pag. – 8° – Init.

RMK I 1108

Katolikus vitairat. – A címlap hátán két idézet olvasható Szent Ágostontól. Az ajánlás *Nadasdi Ferencznek, Magyar Orszag főbírájának ... nékem kegyelmes patrónus uramnak* szól, szerzője a *Jézus társaságából való Stankovics Janos* (A_2ab). Ezt követi *A kegyes olvasónak a Szentlélek malasztját* kívánó bevezetés (1–4). A főrész élén *A lutheristák és kálvinisták purgatóriumáról. Elöljáró beszéd* áll (15–18). A főrész négy kérdésre tagolódik: *Első kérdés. Vagyon-e a hittől elszakadt atyafiaknak ... purgatoriumok?* (18–32). *Második kérdés: Hol vagyon a lutheristák és kálvinisták purgatoriuma?* (32–46). *Harmadik kérdésben: Miben különböz az ő purgatoriumuk a mienktől?* (46–53). *Negyedik kérdés. Mit mivelnek a kálvinisták az ő purgatoriumukban?* (53–64).

Stankovics János (1589–1673) 1627-ben mint esztergomi kanonok lépett be a jezsuita rendbe. Bécsben, Pozsonyban, Pécsett, Gyöngyösön, Nagyszombatban, Kassán, Szendrőn, Szatmárban, Homonnán, Nagykárolyban, Ungvárott és Győrött működött, főként mint ma-

gyar és szlovák hitszónok. 1657-1658-ban volt a Missio Nadasdiana tagja. (Lukács: Catalogi personarum II 757 és MKsz 1881: 237, Rosty Kálmán). Ezt a munkáját azért írta, hogy elkerülje a „hivolkodást", mivel *negyvenöt esztendőtől fogva élő nyelven való tanításom után alkalmatlanná tettek immár a mellem fulladási és emlékezésem fogyatkozási tovább való prédikálásra* (1). Művében elsősorban Kálvin és más kálvinista teológusok, főként David Pareus írásaiból vett érvek alapján óhajtja bemutatni, hogy a kálvinista tanítások alapján is bizonyítható a purgatórium létezése, noha ők maguk ezt tagadják.

A Nádasdy Ferenc országbíró által alapított nyomdát valószínűleg 1669. végén szállították át az ausztriai Pottendorfból a Lajta túloldalán lévő magyarországi Lorettomba. A Nádasdy által pártfogolt kegyhelyen a szervitáknak volt kolostora. Itt működött a nyomda megszűnéséig, 1672-ig, és nyomdásza David Krausz volt.

Budapest *Acad* ① ③ – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Budapest *Univ* ①

Synodi provincialis decreta anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae per ... Franciscum Forgach de Ghimes ... jussu et authoritate ... Georgii Szelepczényi, archiepiscopi Stirgoniensis... Loreto 1670. = **Appendix 266**

3651

URSPRUNG, End und Institut, wie auch Satzung, Privilegien und Indulgentzen der dem Orden unser Lieben Frawen Diener einverleibten Ertz-Bruderschafft der siben Schmertzen Mariae zu kurtzem Unterricht aller derselbigen andächtigen Brüder und Schwerstern von bemeldtem Orden in druck gegeben. Zu Loreta in Ungarn 1670 David Kraus [typ. Nádasdy].

A^{12} B^{12} C^{11} = [1] + 67 pag. – 12° – Init.

Knapp: Pietás 207

Katolikus vallási társulat kézikönyve. – E bibliográfiákban eddig nem szereplő nyomtatvány címlapjának a háta üres. Ezután kezdődik a főrész, amely először öt fejezetben ismerteti a Mária Hét Fájdalma Főtársulattal kapcsolatos tudnivalókat. A fejezetek címe a következő: *Das erste Capitel. Anfang dieser ... schmerzhaften Erzbruderschaft* (1–5); *Das ander Capitel. Vom End und Institut, wie auch eigentlicher Übung dieser Klagbruderschaft* (5–11); *Das dritte Capitel. Von Fürtrefflichkeit und Nutz vorgesagter Übungen* (11–16); *Das vierte Capitel. Regul und Satzungen* (16–19); *Das fünfte Capitel. Gnaden auch Indulgenz der Brüder und Schwestern dieser Klag- und Erzbruderschaft* (20–24). A kiadvány második része főként imádságokat tartalmaz. Először *Folgen die Tagzeiten von den sieben Schmerzen der ... Jungfrauen* az egyes napszakokra való könyörgésekkel, himnuszokkal és antifónákkal (24–44) – *Litaney von den 7 Schmerzen* (45–53) – *Gebet von den sieben Hertzenleid Mariae* (53–57) – *Ein schön Gebet oder Lied von Mariae Mitleiden zu Latein Planctus* (57–60) – *Ein Gebet zu Maria in Annehmung des h. Habits oder auch täglich zu sprechen* (60–63) – *Ein*

andächtiges Gebet zu Christo, dem gekreutzigten um Zunehmung in den heiligen Tugenden und ein gottseliges End (63–67).

A Budapesti Egyetemi Könyvtári példányról elsőként Knapp Éva adott hírt a magyarországi társulatok kiadványainak katalógusában (Pietás 207).

Budapest *Univ* ①

3652

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1671. Leutschau 1670 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Borsa Gedeon (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič (1260) a lőcsei evangélikus könyvtárban megőrződött töredéket (**3692**) 1671-re szóló lőcsei naptárként írta le. A betűtípusok alapján azonban kiderült, hogy azt Zsolnán nyomtatták (vö. **3692**). Így példány a Lőcsén 1671-re kiadott német nyelvű naptárból jelenleg nem ismeretes.

Cf. **2644**!

3653

[1] [BALASSI Bálint – RIMAY János: Istenes éneki.] – [2] (Via Jacobaa [!], az az: Jakob patriarkanak olly úta, mely minden uton jaró, s' bujdosó igaz Izraelitákat bátorságos és bóldog derek utra igazgat, egynehány oktató regulák és istenes imádságok által... Lötsen 1670 Brever Samuel.)

A^{12}–P^{12} Q^{11+1} R^{12} $S^{12?}$ = [10?] + 366 + [6] + 47? pag. – 24°

MKsz 1902: 125 – I Sztripszky 2069/276 ← Dézsi: Bibliographia 9 – Čaplovič 1255

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – E kiadványnak egyetlen, elöl és hátul csonka példánya ismeretes. Címlapja hiányzik, elöl az „A" füzet 5. levelével kezdődik. Mivel ezen a Rimay János által magyarra fordított Tolnai Balog János-elogium második fele olvasható, bizonyos, hogy a címlap után csak azt a három elogiumot nyomtatták, amelyek más kiadásokból (pl. **3292**; Lőcse 1671, vö. MKsz 1955: 118) már ismeretes. A kiadvány főrésze *Néhai tekintetes és nag[gyság]os vitéz úrnak, gyarmati Balassa Bálintnak Istenes és egynehány vitéz éneki* címmel kezdődik (1–366). Tartalma és beosztása megegyezik a korábbi, 1666-os lőcsei kiadásával (**3292**), annak sorról sorra való utánszedése. A sajtóhibák időnkénti javításából, néhány cifrának vagy a címelosztásnak megváltoztatásából azonban bizonyos, hogy a szöveget teljes mértékben újraszedték, tehát új kiadásról van szó. A verskezdetek lapszámai azonosak az 1666-os kiadásnál feltüntetett lapszámokkal. A nyomtatás éve az *Istenes énekek*hez

csatolt, önálló lapszámozással ellátott, de folytatólagos füzetjelzésű *Via Jacobaea* című imádságoskönyvből határozható meg. Ennek önálló címlapja az 1670-es impresszumot viseli. A *Via Jacobaea* szedése a két kiadásban már nem mutat olyan nagyfokú egyezést, mint az *Istenes énekek*ben. Az itt előforduló latin disztichonok magyar fordításainak kezdőszavai: 16: *Csak az Isten* – 21: *Krisztus, ki megtartál – Uram Jézus, tarts meg.* Az imádságoskönyv a 42. lapon szakad meg. Szövegéből mintegy négy és fél–öt lapnyi hiányzik, így valószínűleg a 47. lapon fejeződött be.

E kiadvány tartalmát az incipitekkel és a tartalomjegyzékkel együtt Dézsi Lajos részletesen leírta (Bibliographia 31–43. lap), és illusztrációként a 95. lapot, valamint a *Via Jacobaea* címlapját is közölte.

Az *Istenes énekek* 1670-es lőcsei kiadásáról a tulajdonában lévő példány alapján először Rugonfalvi Kiss István adott hírt (MKsz 1902: 125). Ugyanezt a példányt báró Radvánszky Béla még ebben az évben megvásárolta sajókazai gyűjteménye számára. Dézsi (Bibliographia 9. sz.) és az ő nyomán Sztripszky Hiador már így ismertette bibliográfiájában (2069/276). Amikor Radvánszky Kálmán könyvtárát az evangélikus egyháznak ajándékozta, ez az unikum példány is, az egyház tulajdonjogát megtartva, 1950-ben letétként az Országos Széchényi Könyvtárba került (H. Hubert Gabriella: A sajókazai Radvánszky-könyvtár története. Szeged 1998, 64, 81–84, 95–97, 111).

Az 1670-es lőcsei kiadás volt hosszú ideig Balassi és Rimay *Istenes éneki* első, nem töredékes példányból ismert ún. rendezett kiadása. Eckhardt Sándor kritikai szövegkiadásai (Balassa Bálint összes művei. I. Bp. 1951 és Rimay János összes művei. Bp. 1955) ezért nagymértékben erre a kiadásra támaszkodtak. Azóta előkerült az 1666-os lőcsei kiadás (**3292**), így most már az számít az *Istenes énekek* első olyan rendezett kiadásának, amely a csak töredékes példányból ismert váradi negyedik editiora (**2619**) megy vissza. Az 1670-es kiadás Balassi-részének szövegjavításait, változtatásait az 1666-os kiadáshoz képest Parádi Andrea elemezte (Balassi Bálint és a reneszánsz kultúra. Fiatal kutatók Balassi-konferenciája. Budapest, 2004. november 8–9. Szerk. Kiss Farkas Gábor. Bp. 2004, 147–154). Véleménye szerint az 1670-es lőcsei kiadás szerkesztője e javításoknál egy rendezetlen kiadást is használhatott.

Cf. **787**;
rendezetlen kiadások: **1519!**; **1933!**; **2890**, **3197**
rendezett kiadások: **2619**; **3292**, –, →
imádságoskönyv: **3292(2)**, –, →

Budapest *Nat* ②

3654

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibvlvm, quo primus ad Latinam aditus tirunculis paratur, cum versione interlineari Germanica editum a Johan-Amos Comenio. Nunc quoq(ue) adjecta est versio Ungarica et Bohemica. Leutschoviae MDCLXX typis Samuelis Brever.

A^8–P^8 = [8] + 133 + [98] pag. – 8° – Orn., init.

Knihopis 4259 – Čaplovič 1258

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára német, magyar és cseh értelmezéssel. – E kiadvány teljes egészében megegyezik a *Vestibulum* 1655-ben Lőcsén megjelent négynyelvű kiadásával, az elején lévő apró eltérésektől eltekintve annak laponkénti újraszedése (**2582**). A címlap hátán *I*[ohannes] *M*[eltzelius] *c*[onrector] más kiadásokból ismert *Epigramm*á*j*a olvasható *in recens excusum quadrilingue vestibulum Johan-Amosi Comenii.* Ezt követi Comenius 1633. január 4-én kelt *praefatio*ja *Lectoribus s.* (A_2a–A_4b). A főrészben minden példamondat négy nyelven szerepel (1–133). Ehhez betűrendes *Index quadrilinguis* csatlakozik (I_7b–P_6a). A kötetet *Typus declinationum* (P_6b) és *Typus conjugationum* (P_7a–P_8a) zárja.

E nyomtatványt a korábbi bibliográfiák példány ismerete nélkül írták le (Zirbt V 18.869, Knihopis 4259 és Čaplovič 1258). Példánya újabban került elő a prágai kapucinusok könyvtárából.

Cf. **2582***!; **2911**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Praha *OC* ②*

3655

FESTUM inaugurale viri ... longe commendatissimi dn. Jacobi Röseri, aa. ll. philosophiaeq(ue) magistri ... ss. theol. candidati ... in lib. regiaeq(ue) civitatis Leutsch. gymnas. rectorem ac p. p. divino nutu ac munere, ex illustri statuum Evangelicorum Eperjessiensi Athenaeo piorum precibus impetrati, voto ac suffragio ... designati, debita cura evocati, optato itineris eventu adducti ... ita grati hospotis [!], fautoris et amici nostri ... debita suspiciendi, anno Messiano MDCLXIIX. die X. Novembris laeta et prospera quaeq(ue) apprecantes celebrant amici, fautores et colegae Leutschovienses. (Leutschoviae MDCLXX) typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1238 – Čaplovič 1256

Latin és német nyelvű üdvözlő versek. – A költeményeket Jakob Röser barátai, jóakarói és kollégái írták abból az alkalomból, hogy Rösert, az eperjesi evangélikus főiskola tanárát a lőcsei gimnázium rektorának hívták meg 1670-ben. A költemények szerzői: (1) *m. Joachimus Erytraeus, ib. archi-diaconus* (A_1b) – (2) a szerző *M. A. T. O.* monogram mögé rejtőzött (A_2a) – (3) ... *Augustinus Lazarus, ecc. Slav. diaconus* (A_2a–A_2b) – (4) *Tricol. tetrastrop. alc. dact. arch.* címmel jelölte meg költeményét *Johan. Kretschmer, p.t. conrector* (A_2b–A_3a) – (5) német nyelvű verset írt *Thomas Johanni, p.t. cant. und coll. g. L.* – (6) latin nyelvűt ... *Johannes Cilikius, p. t. III. classis collega* (A_3b) – (7) ... *Georg Fidicinis gym. sen.* (A_4a) – (8) ... *Thomas Lassota, V. class. auditor* (A_4a–A_4b) – (9) ... *Isaacus Gotsch, gymn. L.*

c. 6. a. – (10) a *Honos onus* című vers szerzője ... *Johan. Niklas Sil., 7. cl. aud.* – (11) *Georg. Teltsch, 8. cl. audit.* (A_4b).

Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek, ld. **3663, 3666**.

Cf. **3663, 3666**

Budapest *Nat* ① ②*
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

3656

KLESCH, Daniel: Verba parentalia in exequiis ... d(omi)ni Ezechielis Gergei de eadem, vice comitis inclyti comitatus Scepusiensis ... ad tumulum seu cryptam aviticam in templo Gergeiensi s. Harhowiensi die IX. Martii, quae erat Dominica Oculi anno MDCLXX., habita a m. Daniele Kleschio n. H., p. laur. caes., ecclesiae Olassiensis pastore et ven. cont. XXIV. regalium in Scepus. oratore. Leutschoviae (MDCLXX) typis Samuelis Breweri.

A^4 = [4] fol. – 4°

RMK II 1239 – Čaplovič 1257

Gyászvers. – A költemény Görgey Ezékiel szepesi alispán 1670. március 9-én Görgőn végbement gyászszertartásának leírása. A címlap hátán *Pie defuncti derelictis superstitibus ... dnae Susannae Mariassy de Marcusfalwa ..., viduae ... moestissimae, dno Balthasari Gergei de Gergö, filio unico, dno Paulo Berzewicio et dno Casparo Oczkai, generis seu duarum filiarum natu maximarum maritis nobilissimis, nec non universae gen. familiae Gergeianae...* ajánlotta művét és kívánt vigasztalást ... *parentator ... m. Daniel Klesch. Praemissis honorum titulis* címmel kezdődik a gyászvers. A nyomtatvány margóján emelte ki a szerző a temetés főbb mozzanatait: *Narratio solennitatis exequialis ... Primus concionator, loci pastor, ante curiam ... Processus funebris in templum ... Secundus concionator, pastor Rosnaviensis Hung. ... Penes cryptam parentat m. Dan. Klesch...* (A_2a–A_3b). A részletező marginális megjegyzések kiegészítik és értelmezik magát a leírást. A temetésen az első prédikációt a helybeli lelkész mondta el a kúria előtt, a másodikat a rozsnyói magyar lelkész a templomban, a sírboltnál pedig Daniel Klesch szepesolaszi lelkész búcsúztatta az elhunytat. Klesch gyászbeszédének bibliai textusa Ezékiel könyvének 38–39. része volt, benne a Góg és Magóg csatájára vonatkozó jóslattal. A hosszú gyászverset követő *Confirmationis argumenta* című prózai szöveg e jóslatnak további értelmezését, magyarázatát adja (A_3b–A_4a). A nyomtatványt cím nélküli latin vers zárja, az elhunyt életének rövid összefoglalása, a szerző aláírásával: *m. D. K. n. H. p. l. c. n. t. e. O. p. et v. c. XXIV. rr. o.* (A_4b). Ennek feloldása: magister Daniel Klesch nobilis Hungarus, poeta laureus caesareus, nostro tempore ecclesiae Olassiensis pastor et venerabilium contubernium XXIV. regalium orator.

Görgey Ezékiel Toporcon született. Tanulmányait Bártfán végezte; latin, magyar, német és szlovák nyelven beszélt. Boldog házasságban élt 30 éven keresztül. A vármegyei bíróság tagja és Szepes vármegye alispánja is volt.

A kiadványt Daniel Klesch művei között felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-26).

Budapest *Nat* ① ①
Olim: Levoča Ev. cirk. k.

Ladiver, Elias, iun.: Ethica dispvtatio, quam propugnante ... Elia Ladiver ... defendet G. Petrvs Semsei... Lőcse 1670 – recte Kassa 1670 – Vide **3638**

3657

NOSCOVIUS, Michael: Vota secvnda viro ... Samveli Czernak, eccl(esiae) Neosoliens(is) Slavonicae antistiti et gymnasii inspectori secundario ..., sponso et ... Helenae Sinapiae ..., Davidis Lani, past(oris) Brisnoban(ensis) et partium circumjacentium superintend(entis) derelictae viduae, sponsae dicante dominico Cantate dicente amico veterano M i c h a e l e N o s c o v i o Filcaviensis ecclesiae pastore et XXIV reg(iae) Scepus(iensis) seniore. [Leuchoviae] (1670) [Brewer].

[1] fol. – cr. 330 x 270 mm

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1262

Lakodalmi versek latinul és németül. – A plakát alakú nyomtatványon két hasábba szedett latin és német költeménnyel (1–2) Michael Noscovius köszöntötte Samuel Černakot, a besztercebányai szlovák evangélikus gyülekezet lelkészét és az iskola másodfelügyelőjét David Láni breznóbányai evangélikus lelkésznek és a bányai evangélikus egyházkerület szuperintendensének özvegyével, Helena Sinapiaval kötött házassága alkalmából.

Michael Noscovius felkai evangélikus lelkész és a szepesi 24 királyi városi egyházmegye esperese volt. Tanulmányait 1640-től kezdve Königsbergben végezte, feltehetően a következő évben került Felkára. 1674-ben őt is száműzték, további sorsa nem ismeretes. Több alkalmi költeménye jelent meg. Samuel Černak (1619–1673/74) Bobóton született, szintén a königsbergi egyetemen tanult. Hazatérve 1644-ben egy évig a besztercebányai evangélikus iskola rektora volt, 1650 körül lett ugyanitt a szlovák evangélikus gyülekezet lelkésze, ezt a tisztét haláláig betöltötte. Königsbergi disputációk (RMK III 1572, 1589, 6227) és több alkalmi vers ismeretes tőle.

A kiadványt először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (1262) ismertette.

A házasságkötés évét a címben olvasható kronosztichon határozza meg. A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Lőcsén készült (Pavercsik Ilona szóbeli közlése).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

3658

<Nový a starý kalendář Krištofa Neubarta na rok 1671. Levoča 1670 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3101**!

3659

PULCHRALIA, das ist allerhand schöne Waaren, welche bei dem ... Ehrenfest des ... Bartholomaei Alavdae ... fiscalis und vice-Notarii alhier als Bräutigams und dann der ... Catharinae Kramerin als Braut, welches Sie in der königl(ichen) freyen Stad Leutschau den X. Febr(uarii) 1670. Jahrs gehalten, von guten Freunden und Nachtbarn zugeführet und offentlich am Ober- und Nieder-Ring umb billichen Preiß außgeleget. Leutschau (1670) bey Samuel Brewern.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1263

Lakodalmi versek németül és latinul. – A kiadvány Bartholomaeus Alauda lőcsei ügyvéd és segédjegyző Catharina Kramerrel kötött házassága alkalmából készült. Az esküvőre 1670. február 10-én került sor Lőcsén. A párt jó barátai és a város rangosabb polgárai a következő költeményekkel köszöntötték: (1–2) *m. C. S. p. L., Aus dem Prediger Salomo* címmel, verse elé bibliai citátumot illesztett, valamint *Ad nobil. et cl. dn. sponsum, Barthol. Alaudam* címmel, az utóbbi költemény latin (A_1b–A_2a) – (3) *Christophorus Klesch, eccl. Georgio M. pastor et XXIV reg. notar., Bartholomaeus Alauda emissa aspir. Alatus amore laudabo* címmel latinul (A_2a-b) – (4) *Mit aufrichtigem Gemüte Kabßdorffer Pfarrer* cím nélkül, két bibliai citátumot választva verse mottójául (A_2b–A_3a) – (5–6) *Perpetui Candoris Verum Documentum* álnevű szerző, aki *I* és *II*-vel jelölte költeményeit, amelyek közül a második latin (A_3a-b) – (7) *Melchior Roth Cassov., schol. Igl. n. t. rector, Κορυδαλλὶς ἀλληγορική* címen latinul (A_3b–A_4b) – (8) *D. G. c. L., An die Jungfer Braut* címmel (A_4b–B_1b) – (9–10) *Johannes Kretschmer, p. t. gymn. L. conr.* két latin *Chronodistichon*nal (B_1b) – (11) *m. M. Fr. V. L.* (B_1b–B_2a) – (12) *J. M. M.* (B_2a) – (13) *Andreas Günther der Jüng.* – (14) *Charisischer Kauffman* álnéven, *Catharina Kramerin* címmel (B_2b).

Bartholomaeus Alauda (1643–1715) Lőcsén, majd 1662-től Jénában tanult. Lőcsén jogászként, kereskedőként működött, 1664-től városi tanácsos, bíró volt.

Ján Čaplovič (1263) feloldása szerint az *m. C. S. p. L.* monogram „M. Christian Seelmann Pastor Leutschoviensis"-t, a *Mit Aufrichtigem Gemüte* mondat „M. Andreas Günther"-t, a *Perpetui Candoris Verum Documentum,* „Paulus Cuncius Varal. Diaconus"-t takarja. Feltételezi, hogy a *D. G. c. L.* mögött David Günther, az *m. M. Fr. V. L.* mögött talán „M. Matthias

Frölich" rejtőzik. A *J. M. M.* monogrammal „Johann Martin Meisner", a *Charisischen Kauffman* álnévvel „Christophorus Klesch" jelölte magát. Ez utóbbit megerősíti Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is, akik mindkét verset Christoph Klesch munkájaként tüntetik fel bibliográfiájukban (Bibl. Klesch. CK-39). Az utolsó Klesch-versről (14) bővebben írt Pavercsik Ilona (Terra Scepusiensis 643–644), kiemelve a lőcsei és szepességi kereskedelmet dicsérő vonatkozásait.

A kiadványt először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič (1263) ismertette.

Budapest *Acad* cop. (Levoča *Ev*) – Budapest *Nat* cop. (Levoča *Ev*) – Spišská Nová Ves *Ev* ① Olim: Levoča Ev.

3660

RÖSER, Jakob: Disputatio historica prima de translatione imperii Assyriaci seu Babylonici ad Persas, in florentissimo per-illustrium statuum Evangelicorum Athenaeo Eperiesensi habita, praeside m. Jacobo Rösern, eloqv. ac histor. p. p. ordin. respondente Davide Zaunero, nob. Hung. Tyrn., logices studioso h. l. q. c. ad diem (...) Aprilis an. MDCLXX. Leutschoviae (1670) stanno Samuelis Breweri.

A^4–C^4 D^2 = [14] fol. – 4° – Init.

RMK II 1240 – Čaplovič 1264

Történelmi vizsgatételek. – A kiadvány két változatban ismeretes, amelyek a címlevél szedésében és az ajánlás szövegében különböznek. Az „A" variánsban a címlap hátán a respondens ajánlással fordul *Liberae regiaeq(ue) civitatis inferioris Hungariae ... Semproniensis ... senatui, viris ... judici, senatoribus ... civitatis ... dominis patronis ac moecenatibus...* (A_2b–A_3a) A „B" változatban az ajánlás címzése a fentieken kívül *consuli* is szól: *Liberae regiaeq(ue) civitatis inferioris Hungariae ... Semproniensis ... senatui, viris ... consuli, judici, senatoribus ... civitatis ... dominis patronis ac moecenatibus* .... Ez a szó minden bizonnyal sajtóhiba következtében maradt ki az első változatból, ezért kényszerült a nyomdász a címlevél mindkét felének újraszedésére. Ezt követi *Q. F. F. Q. S.* címmel a disputáció bevezetése, majd két fejezetben tárgyalja az asszír-babilóniai birodalomnak a perzsákéra történt „átszállását". (A_2b–D_1a). A szöveg két fejezetre, azon belül paragrafusokra bomlik. A kiadványt a *Coronidis loco annexa* zárja, amely *XI* történelmi érdekességet vet fel, első pontjában VIII. János női pápa kérdésével és a pápaság erkölcstelenségével foglalkozik (D_1a–D_2b).

A téziseket 1670 áprilisában vitatták meg a magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskoláján. Az elnök Jakob Röser, a vizsgázó a nagyszombati származású David Zauner volt.

Budapest *Nat* ②* (A variáns) ① (B variáns) – Toruń *Civ* ① (B variáns)

3661

RÖSER, Jakob: Jvnivm Brvtvm, Jvlii Caesaris clementiae documentum actv oratorio in genere jurediciali, examini solenni colophonem imposituro classis rhetoricae generosi ac ingenui studiosi ad diem 4. Octobr. 1670. in auditorio majori illustris Athenaei Eperiessinensis exhibituri illustrissimum dn. comitem, magnificos ... literarum patronos, fautores gratioso amicoq(ue) suo accessu ad dictum actum condecorandum invitant per m. Jacobum Röser, histor. ac eloq. p. p.. Leutschoviae 1670 typis Samuelis Brewer.

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1241 – Čaplovič 1265 – Varga E 209

Meghívó és iskoladráma programja. – A címlap hátán kezdődik Jakob Röser *Eperjessini Calendis Octobribus MDCLXX.* kelt meghívója az eperjesi evangélikus főiskola retorika osztályának előadására, amelyre 1670. október 4-én a vizsgák lezárásakor került sor (A_1b–A_4b). A meghívó egyben a színjáték tartalmáról is tájékoztat. Ezután *Nomina actorum, qui in hoc actu suam probabunt industriam* sorolja fel az előadás szereplőit (A_4b): *Andreas Pitto n. H., Cass:, Andreas Dobay n. H. de ead:, Georgius Gazitius Berz., Michael Hericz n. H., Gincz:, Johannes Mikovini n. H., Cass:, Daniel Petko Trentz:, Michael Vass n. H., Cass., Thomas Bartholomeides, Valentinus Klein Olass:, Andreas Ghiczi n. H., Michael Hieronymi Arvens., Daniel Fontani Totfal:, Matthaeus Grünvald Bartph:, Martinus Berthalanics, Johannes Sartorius Eper:, Daniel Weber n. H., Eper:, Martinus Seredi n. H., Eper., Stephanus Gömbös n. H., Christophorus Szecsi n. H. de ead:, Emer. Fridvalski Lipt:, Stephanus Szentgothardi de ead:, Johannes Unger n. H., Sempr:, Franciscus Szecsi n. H. de ead.: Georgius Fabri Veterosol., Michael Podmaniczi Carp., Paulus Felicides Trench:, Andreas Braxator Hanusfal:, Andreas Dobos, Martinus Pattosovic, Georgius Matthaeides, Andreas Rakitka, Martinus Fabritius Neovill.*.

A dráma szövege nem maradt fenn. Tartalmára csak a meghívóból lehet következtetni. Eszerint a diákok törvényszéki tárgyaláson arról vitatkoztak, hogy Brutus bűnös volt-e vagy sem, s végül felmentették. A darab műfaját Varga Imre „certamen"-ként határozta meg (A magyarországi 128–129, 109).

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ①

3662

SARTORIUS, Johann, sen.: Die wohl verschlossene Ruhe-Kammer der gläubigen Kinder Gottes mit dem Trost-Schlüssel des göttlichen Worts eröffnet, bey adelichem volck-reichen Leich-conduct der weyland ... Frauen Anna Guthin gebohrnen Karadinin, des ... Herrn Daniel Guths, vornehmen Raths-geschwornen und Notarii der k. fr. St. Eperieß gewesenen hertzlich-

geliebten Haus-Kronen, welche abends 16. Junii an. 1670. sanfft unn. selig eingeschlaffen, und 19. desselben herrlich und ehrlich ist bestattet worden in der Pfarr-Kirchen zu Eperieß: durch Johannem Sartorium, ecclesiae patriae pastorem, ejusdemq(ue) et scholae inspect. primarium. Leutschau (1670) bey Samuel Brewern.

A^4–D^4 = [16] fol. – 4°

RMK II 1242 – Čaplovič 1266

Evangélikus gyászbeszéd. – Johann Sartorius eperjesi főpásztor 1670. június 19-én mondta el a gyászbeszédet Daniel Guth eperjesi tanácsos és jegyző feleségének, Anna Karadinnak a temetésén. A címlap hátán bibliai idézet olvasható, majd *Johannes Sartorius* szöveges ajánlása (*Zuschrift*) az özvegy férjnek, neki barátjának és pártfogójának Eperjes, 1670. június 24-iki keltezéssel (A_2a–A_2b). A gyászbeszéd bibliai textusa Ézsaiás 26: 20; szövegét (A_3a–D_4a) gyakran szakítják meg egyes halotti énekekből vett idézetek. Az elhunyt életrajza (*Lebenslauf*) a gyászbeszéd főrésze és befejezése közé van beillesztve (D_2b–D_3a). A prédikáció hosszabb imádsággal végződik (D_4b).

Anna Karadin, előkelő eperjesi kereskedő leánya 1645-ben született. 1660-ban ment feleségül Daniel Guthhoz: házasságukból gyermek nem született. Az asszony gyakran betegeskedett, és 1670. június 16-án halt meg.

Sartorius ajánlásában beszámol arról, hogy a gyászbeszédet a temetés után nyomtatták ki, és megemlíti, hogy kéziratban más prédikációi is készen állnak.

Szabó Károly bibliográfiájában – a címlap és az ajánlás ismeretében – a nyomtatványt még csak fél ív terjedelműnek írta le (RMK II 1242), Ján Čaplovič már teljes terjedelmet tüntetett fel (1266).

Budapest *Nat* ① ④* – Kežmarok *Ev* ① – Levoča *Ev* ① – Martin *Nat* ②

(Schnatzinger, Johann): Festivitas scholastica... Lőcse 1670. – Vide **3563**

3663

SEELMANN, Christian: Character mentis bonae ac pronae in ... dn. Jacobvm Röservm, ss. theologiae candidatum ..., philosophiae magistrum et istius facultatis in academia Witebergensi adjunctum ..., in illustri statuum Evangelicorum Hungariae Athenaeo eloquentiae ac historiarum hactenus professorem publicum ... hodie in lib. reg.q. Leutschovia gymnasii rectorem et professorem publicum introductum, confirmatumq(ue) levi stilo, brevi filo descriptus ac expressus, ipsoq(ue) inaugurationis ac consecrationis die (erat is IV. Iduum Novembr. ...) publice ac solenniter ... immittebatur, exhibitus ab inauguratore ordinario, m. Christiano Seelmann Cob. Fr., pastore eccles.

gymnasii et scholarum inspectore supremo... (Leutschoviae) [1670] typis Brewerianis.

)(^{2} = [2] fol. – 2° – Orn.

Bucsay 652 – Čaplovič 1267

Köszöntő vers. – A költeménnyel Christian Seelmann lőcsei első pap és a gimnázium felügyelője fejezte ki jókívánságait a lőcsei gimnáziumnak is abból az alkalomból, hogy 1670. november 10-én Jakob Rösert beiktatta a gimnázium rektori tisztségébe. A címlap hátán kezdődik a vers ( )($_1$b–)($_2$b), majd a végén, a *Clades Varnensis* című jegyzetben utal a szerző *Calendarium historicum Pauli Eberi* alapján a november 10-iki nap nevezetes eseményeire: a keresztények csatavesztésére 1444-ben Várnánál, ill. 1483-ban Luther Márton születésére ( )($_2$b). A nyomtatás éve a címlapon látható kronosztichonból olvasható ki.

A nyomtatványt először Bucsay Mihály írta le a hallei magyar könyvtár anyagából (652).

Cf. **3655**, **3666**

Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3664

SIMONIDES, Joannes: Studium catecheticvm de creatione, angelis, imagine Dei in statu int. et providentia Dei, quod in examine autumnali Johannes Simonides rector, scholae reg. libq(ue) civitt. Briznob. respondentibus circuli Esaiae Kaurimsky Turopoliens., Georgio Mrskovicz Zolio-Lipc., Johanne Poloni Liptoviens., scholae eiusdem alumnis, ... MDCLXX. die 20. Octob. ad ventilandum proponit. [Leutschoviae] (MDCLXX) typis Samuelis Brewer.

A^4–E^4 = [20] fol. – 4°

RMK II 1243 – Čaplovič 1269

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás három változatban ismeretes. (1) *Georgio Zavadski pileonum, Johanni Ochrinial pellionum, Georgio Pacera lanionum, Paulo Kylvani sutorum, Danieli Bansky sartorum, Danieli Angeli vietorum, Paulo Faitik textorum archimagistris, nec non reliquis fraternitatis cujusvis membris*, aláírója *Johannes Simonides, rector Brizn.* (A-variáns). (2) *Leonhardo Ladislaidi, pastori eccles. Zolio-Lipcensis; Danieli Draconi, mystae Ostrulicensi etc., Danieli Tersi, ecclesiastae Bacuriensi etc.; nec non ... Jacobo Gutth, notario Zolnensi, etc., Jacobo Knapicio, senatori reip. Brezn. jurato etc., Michaeli Tomkovicz, consiliario reip. Vetuzoliensis*, aláírója *Georgius Mrskowitz respondens* (B-variáns). (3) *Johanni Rakowski de Nagy Strawnicza, Johanni Patras, Michaeli Philippowitz, Andreae Radici, civibus reg. lib. civitatis Briznens.* Aláírója: *Johannes Poloni respondens* (C-variáns). A főrész élén rövid bevezetés olvasható *Christe tuo nobis dignator adesse favore et benedic ceptis desuper ipse piis* címmel. Ebből kitűnik, hogy ezek a tételek Konrad Dieterich

Institutiones cathecheticae (Leutschoviae 1649, **2266**) című műve alapján 1669-ben tartott két katekizmusi vizsga anyagának folytatását jelentik (vö. **3568**, **3569**). A mű törzse három *titulus*t foglal magában: *Titulus primus. De creatione* (A_2a–B_1b). *Titulus secundus. De angelis* (B_2a–C_3b). *Titulus tertius. De imagine Dei in homine ejusque per lapsum amissione* (C_4a–E_4a). Ezek Dieterich említett műve megfelelő „quaestióihoz" fűznek kiegészítéseket és magyarázatokat Isten egyetemes (*communissimae*) munkáiról, a teremtésről, az angyalokról, az ember istenképűségéről és annak a bűneset általi elvesztéséről. A kiadványt három üdvözlő vers zárja. Az első aláírása *Johanni Simonidi, rectori gym. Briznensis ... apponit Johannes Milochowinus, ecclesiae Brisnensis pastor, ibidemque gymnasii inspector primarius et p.t. ven. contub. Soliensis notarius*, a másodiké *Michael Srnka, diac. Brizn. ecclesiae.* A harmadik szerzője az utolsó előtti sorban rejtette el monogramját: *Sic cirelo triplici quI voS inclusis ab imo corde vovet...* A monogram feloldása bizonnyal Joannes Simonides.

Ezeket a vizsgatételeket 1670. október 20-án vitatták meg a breznóbányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató az iskola rektora, Joannes Simonides volt, a három vizsgázó a turopolyai (túrmezei) származású Esaias Kaurimski, a zólyomlipcsei Georgius Mrskowicz és a liptói származású Joannes Poloni.

Cf. **3568**, **3569**, –

Budapest *Acad* ① (C-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ②* (B-variáns) – Kežmarok *Ev* ① (C-variáns)

3665

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak és prophetanak száz ötven soltari, a' franciai noták szerént magyar versekre fordéttattak Molnar Albert által. Lötsen 1670 Brever Samuel.

A^{12}- P^{12} = 348 + [11] pag. – 12° – ♪, orn.

RMK I 1106 – Čaplovič 1270

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – Tartalma és beosztása megegyezik az 1657 tájt nyomtatott váradi (**2750**) és az 1661 körül nyomtatott lőcsei (**2988**) kiadáséval. A főrészt az 5–248. lapra nyomtatták, utána *A zsoltárokra igazító tábla* (P_7a–P_9b) és *Buzgó imádságok* címmel *Reggeli* és *Estveli* imádság olvasható (P_{10}a–P_{12}a). A zsoltárok kezdő szavainak felsorolását ld. az említett váradi kiadásnál, a lapszámokat az incipitmutatóban.

Cf. **962(1)***!; **1947(1)***!; **2750**, **2988**, **3034(3)**, – , →

Budapest *Nat* ① – Praha *OC* ① – Prešov *Scient* ○

3666

TEKMḾHPIA debiti honoris, amoris et observantiae in virum ... dn. m. Jacobvm Röservm, veri dogmatis assertorem ..., ss. theologiae candidatum, facultatisq(ue) philosophicae ad Albim adjunctum ..., hactenus in illustri statuum Evangelicorum lycaeo regiae liberaeq(ue) civitatis Eperies. oratoriae et historiarum p. p. jam vero ex divina dispositione designatum, legitime electum, vocatum et confirmatum in ... liberae regiaeq(ue) reipub. ... Leutschoviensis gymnasio ludimoderatorem, ... patronum, promotorem studiorum nostrorum promtissimum IV. Id. Nov. a. ... MDCLXX. cuncta felicia ex animo voventes discipuli quidam primi et secundi ordinis ostendunt. (Leutschoviae MDCLXX) typis Samuelis Brewer.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1244 – Čaplovič 1271

Üdvözlő versek latinul és németül. – A költeményeket a lőcsei gimnázium tanulói írták abból az alkalomból, hogy Jakob Röser, az eperjesi evangélikus líceum volt retorika- és történelemtanárát a lőcsei gimnázium rektorának hívták meg, és állásában 1670. november 10-én megerősítették. Az első és a második osztály diákjai egy-egy verssel köszöntötték őt: (1) *a Jeremia Ledniczky Pow., p.t. scholae ejusdem alumn.* (A_1b) – (2) *Georgius Bobrik Carponens.* – (3) a következő, akrosztichonos vers írója nem tüntette fel nevét, valószínűleg azonos a 4. vers szerzőjével. A verssorok első betűiből a MAGISTER szó, középen a JACOBVS, végén a ROESER név olvasható ki – (4) Magister Jacobus Roeser nevére *Ἀνάγραμμα*, szerzője *Joh. Benkowicz Pannon.* (A_2a), egy további anagramma, amelynek aláírása: *Georgivs Kocii Silesivs Stromieniensis ista adponit* kronosztichon, amely az 1670-es évet adja – (5) *Andreas Rheuerus* [recte Rhenerus] *Transylv.* – (6) *Andreas Smal Tvrocenvs vovet*: szintén kronosztichonos névaláírás (A_2a–A_2b) – (7) német nyelvű költemény *a Tobia Jacobi Schemnic.* (A_2b) – valamennyi költemény ezután ismét latin nyelvű: (8) *Johannes Davidis Bestertz.* – (9) *Casparus Holickius Zorensis Sil.* (A_2b–A_3a) – (10) *Michael Wentzel Eremitanus* (A_3a) – (11) *Michael Lani Transyl.* – (12) *Casparus Gosnovicerus Leutsch., nob. H.* – (13) *Magister Jaacobus Röserus Vivat! Ἀνάγραμμα* címmel *Elias Buchner n. P. s. L. a.* (A_3b) – (14) *Magister Roeserus vivat diu! κατ᾽ ἀριθμολογίαν* címmel ismét anagramma, szerzője *Michael Culmann Leutsch. Hung.* – (15) *Johannes Neübaur Belobanensis* (A_3b–A_4a) – (16) *Matthaeus Stephani Beloban.* (A_4a) – (17) *Georgius Hortman-Transylvanus* – (18) *Epigramma* címmel *Thomas Regii Transyl.* – (19) *Nicolaus Molczai Turoc., H. schol. Leutsch. alumnus* (A_4b) – (20) *David Hauck* – (21) *Andreas Dionysius Briznens.* – (22) ismét Röser nevére írott *Ἀνάγραμμα*, szerzője *Johannes Frölich B. P., p. n. gymn. Leutsch. alumnus* (B_1a) – (23) *Christian. Gdacius Xburg. Sil.* – (24) *Nicolaus Regul. Besz., p.t. g. L. al.* – (25) *Johannes Kalna H. S.* (B_1b) – (26) *Laurentius Landinus L. H.* – (27) *Petrus Tdeodorus* [!] *Seelmannus Sempr. Hung.* – (28) ismét *ἀνάγραμμα*, szerzője *Ephraim Kretschmer Leutsch. H.* (B_1b–B_2a) – (29) *Johannes Deditius Sil. Cru.* (B_2a) – (30) *Jacobus Pallischius Sempr., scholae Leutsch. al.* – (31) *Matthias Pirtzian Sil. T.* Az utolsó lap üres.

Ugyanerre az alkalomra más kiadványokat is megjelentettek, ld. **3655**, **3663**.

Cf. **3655**, **3663**

Budapest *Nat* ①
Olim: Levoča Ev.

3667

[1] UJ és o kalendariom e Christus urunk születése után való 1671., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2](Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus urunk születése után való 1671. esztendöre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból esö jelenések ez also világon, illendö szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le=irattatnak Neubarth Christoph által). Lötsén [1670] Brever Samuel által.

A^8–E^8 = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1119 – Čaplovič 1261

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész (A_1a–B_6a) beosztása megegyezik az 1657. évre készültével (**2654**), eltekintve attól, hogy a magyar nyelvű Cisio Janus helyett, az ó-naptár mellett a szentek napjai olvashatók. A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal (B_6b) ellátott prognosztikon fejezetei: *Első rész. Melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltatnak meg. A télről* (B_7a–b) – *A tavaszról* (B_7b–B_8b) – *A nyárról* (B_8b–C_1a) – *Az őszről* (C_1a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C_2a–C_3b) – *Harmadik rész. A hadról* (C_4b–C_5b) – *Negyedik rész. A betegségről* (C_5b–C_6a) – *Ötödik rész. A természről és természetlenségről* (C_6a–b). Befejezésül a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C_7a–D_4b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D_5a–E_8b)olvasható, amely az 1667. évvel zárul.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése kisebb módósításokkal megegyezik az előző évre kiadott kalendáriumban olvashatóval (vö **3109**).

Cf. **2654**!

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②*

3668

CLEMENS X. papa: S(acro)s(anctissimi) d[omini] n[ostri], d[omini] Clementis ... papae X. ivbilevm vniversale ad implorandum divinum auxilium

initio sui pontificatus ... Datum Romae ex typographia reverendae Camerae Apostolicae, MDCLXX. et denuo de mandato ... Georgii Szelepcheny, archiepiscopi Strigoniensis etc. Tyrnaviae, die 2. Augusti MDCLXX. Tyrnaviae (MDCLXX) typis Academici.

[1] fol. – 474 × 355 mm – Init.

Čaplovič 2037a

Búcsút hirdető körlevél plakát alakú utánnyomata. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak csupán egyetlen példánya ismeretes. X. Kelemen pápa 1670. június 16-án Rómában kibocsájtott brévéjének az utánnyomata, amelyben hivatalba lépése alkalmából általános búcsút hirdetett. A szöveg alatt az ügyintéző, *I. G. Slusius* aláírása szerepel. A körlevél záradéka szerint még aznap publikussá vált *per ... Franciscum Petinum apost. curs., Petrus Marckeratus mag. curs.* aláírásával. A kolofon szerint először Rómában *ex typographia reverendae Camerae Apostolicae MDCLXX,* majd most *de mandato ... Georgii Szelepcheny, arhiepiscopi Strigoniensis ... Tyrnaviae ex typographia academica* bocsájtották ki *die 2. Augusti ... MDCLXX.*

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Arch*) – Martin *Nat* ①

3669

DUODENA duodenarum singularium, honori duodecim ... aa. ll. et philosophiae neo-magistrorvm, cum in ... Vniversitate Tyrnaviensi suprema philosophiae laurea condecorarentur, promotore ... Martino Szentivany e Soc. Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore emerito ac p. t. memoratae facultatis seniore dicata ab ... rhetoricae Tyrnaviensis juventvte anno MDCLXX. Tyrnaviae (1670) Matthaeus Byller.

A^8 B^7 = [15] fol. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2040

Köszöntő versek. – A címlap háta üres. A költeményekkel a nagyszombati egyetemen 1670-ben, a retorika osztály hallgatói köszöntötték Szentiványi Márton jezsuita pap, filozófia doktor, az egyetem professzora és a filozófiai fakultás szeniora vezetésével a filozófiai magiszteri címet elnyert 12 diákot. A kötet a híres bibliai, történelmi, mitológiai, kozmikus „tizenkettesekre" épül. Ezekről elmélkedik előbb a külön cím nélküli bevezető prózai köszöntés (A_2a–b), majd ezt bontja ki a mű 12 költeményben: *I. Duodena. Duodecim apostoli* (A_3a–b) – *II. Duodena. Duodecim portae caelestis Jerusalem, Apoc. 21.* (A_4a–b) – *III. Duodena. Duodecim leones in Salamonis throno* (A_5a–b) – *IV. Duodena. Duodecim stellarum corona* (A_5b–A_6b) – *V. Duodena. Duodecim signa zodiaci* (A_6b–A_7b) – *VI. Duodena. Duodecim menses anni* (A_7b–A_8b) – *VII. Duodena. Duodecim horae diei* (A_8b–B_1b) – *VIII. Duodena. Duodecim Israelis tribuni* (B_1b–B_2b) – *IX. Duodena. Duodecim labores Herculis* (B_2b–B_3b) – *X. Duodena. Duodecim tabularum*

leges apud Romanos (B_3b–B_4b) – *XI. Duodena. Duodecim Augusti caesaris convivae* (B_4b–B_5a) – *XII. Duodena. Duodecim fructus arboris vitae, Apoc. 22.* (B_5b–B_6a). Majd cím nélkül az új doktorokat köszöntő verses kronosztichon olvasható, amelynek minden sora az 1670-es számot adja (B_6b), a kötetet az azt „átadó" retorikai osztály hallgatóinak neve zárja: *obtulerunt: comes Valentinus Drugeth de Homonna – Ioannes Wolffgangus Revay de Reva, liber baro – Casparus Sandor praenobilis – Ioannes Michael a Schlosperg praenobilis – Stephanus Georgius Kinig nobilis – Andreas Richter nobilis.*

A kiadványt első alkalommal Ráth György könyvtárában lévő példány kapcsán említették (AkÉrt 1905: 600). Részletes leírást Ján Čaplovič adott róla (2040).

Egy ugyanilyen című, év nélküli, nagyszombati kiadványról adott hírt Szinnyei József Joannes Despotovich munkái között (II 811). Ján Čaplovič feltételezte, hogy Szinnyei adata valójában erre a nyomtatványra vonatkozik (CCLXII). Az alaposabb vizsgálat is ezt támasztja alá. Bár Despotovich neve nem szerepel a nyomtatványban, 1670-ben ő volt a köszöntő retorikai osztály praeceptora, feltehetően ezért hagyományozódott Szinnyeire ez a munka az ő neve alatt. Ezt erősíti meg az is, hogy Despotovich ilyen című munkájából máig nem bukkant fel példány, valamint semmilyen más adat nem bizonyítja egykori létezését. Ezért igen nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy Despotovichnak ilyen című munkája nem létezett, a Szinnyei által leírt mű valójában ezzel a kiadvánnyal azonos.

Budapest *Acad* ②*

3670

[1] KALENDARIOM e' Christus Vrunk születése után való MDCLXXI., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus Vrunk születése után való MDCLXXI. esztendöre, a tsillagoknak természetszerint [!] való forgásiból esö jövendölések ez alsó világon, illendö szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak Neubart Christoph által.) Nagyszombatban [1670] Byller Máthé.

[A]^8 B^8 C^8 D^7 E^4 = [35] fol. – 8° – 1 ill., orn., init., color.

RMK I 1121 – Čaplovič 2038

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadvány címlapján látható fametszet növényi ornamentikából álló kerettel övezve, német-római császári jelvényekkel ékesítve ábrázolja I. Lipótot. Hátlapján *Matthias Fischer, bibliopeg. Tyrn.* ajánlja külön szöveg nélkül a munkát ... *iudici, capitaneo, ... civitatis Tyrnaviensis ... senatoribus ... et patronis mihi...* A naptárrész ([A]$_2$a–[A]$_8$a) beosztása megegyezik az előző évre kiadott kalendáriuméval (**3582**). Ezt követi a kiadvány verses része, az időjárásra vonatkozó jóslásokat tartalmazó *Prognostica perpetua, a Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Napból* ([A]$_8$b), kezdőszavai: *Ha a Nap köd nélkül*

– *A felhőkből* (B_1a), kezdőszavai: *A felhők északra – Az égi szivárványból és mennydörgésekből* (B_1a–b), kezdő szavai: *Reggel s délben esőt – A szelekből* (B_1b), kezdő szavai: *A gyenge füveknek – Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból* (B_1b–B_2a), kezdő szavai: *Zápor s kőesőkkel.* Az önálló címlappal (B_2b) kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első rész, melyben az esztendő négy kántori vizsgáltatnak meg. A télről* (B_3a) – *A tavaszról* (B_3b) – *A nyárról* (B_3b–B_4a) – *Az őszről* (B_4a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (B_4b–B_5b) – *Harmadik rész. A betegségekről* (B_5b–B_6a) – *Negyedik rész. A természről és terméketlenségről* (B_6a–b) – *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (B_6b–B_7a) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (B_7b–B_8a) – *Mikor jó eret vágatni* (B_8a–b). A kiadvány záró részei a következők: *Új, rövid krónika a Magyarországnak emlékezetes dolgairól* (C_1a–D_7b), amely az előző évekhez hasonlóan Wesselényi Ferenc nádor 1667. március 27-i halálával zárul. Legvégül a *Sokadalmak Felső-és Alsó-Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (E_1a–E_4b) olvasható. A „D" füzet csupán hét levélből áll.

Matthias Fischer nagyszombati könyvkötő ajánlása a naptár címlapjának verzóján azt mutatja, hogy a kalendáriumnak ő volt a kiadója. Christoph Neubarth protestánsok részére állította össze az új- és ónaptárt is tartalmazó kiadványait. Ebben a nagyszombati kalendáriumban azonban csak új-naptár szerepel.

Cf. **2724**!

Budapest *Nat* ①

Nova quaedam officia cvm propriis sanctorvm patronorum Hungariae... Tyrnaviae [1670-1671] typis acad. Matthaeus Byller. – Vide **3474**

3671

[1] SOAREZ, Cypriano: Cypriani Soarii Societatis Iesv De arte rhetorica libri tres ex Aristotele, Cicerone et Qvinctiliano [!] praecipue depromti... in vsum gymnasiorum ejusdem Societatis. – [2] (CARBO, Ludovicus Acostacianrius: Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii ... sive totius artis rhetoricae ... compendium, ... a Ludovico Carbone Acostacinario ... selectum.) Tyrnaviae 1670 typis Academicis, Matthaeus Byller.

)(^{8}, A^8–Q^8 R^6 = [15] + 242 + [25] pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

RMK II 1245 – Čaplovič 2039

Retorikai tankönyv. – A címlapon a Jézus Társaság emblémája. A címlap háta üres. Utána kezdődik *Christiano lectori salutem* a szerző, *Cyprianus Soarius* ajánlása ( )($_2$a–)($_3$b). Majd *In libros De arte rhetorica autoris prooemium* olvasható ( )($_4$a–)($_5$b). A kiadvány tartalmáról *Index* ad áttekintést ( )($_6$a–)($_8$b). A főrész három könyvből áll. A *liber primus* 56 fejezetben (1–51) az *inventió*ról, a *liber secundus* 27 fejezetben (51–81) a *dispositió*ról és a *liber tertius* 58 fejezetben (82–164) a beszéd *ornatus*áról (vagyis az elocutióról), a *memoriá*ról és a *pronuntiatió*ról szól.

Folytatólagos füzetjelzéssel, de új címlappal kezdődik a *Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii ... sive totius artis rhetoricae ... compendium, ... a Ludovico Acostacinario, sacrae theologiae in almo gymnasio Perusino olim publico professore ... selectum* (L_3a, [165]). E címlap háta is üres. A három könyvnek megfelelően három részben, táblázatos formában fejezetenként foglalja összse Soarez munkájának tartalmát (167–190; 191–220; 204–242). A kötetet *Index alphabeticus rerum memorabilium, quae in hoc opere continentur* (Q_2a–R_6a) zárja.

Részleges szövegkiadás: A kölni 1686-os kiadásnak a korábbi változatokkal azonos tartalomjegyzékének hasonmás kiadása: Retorikák 2003, 17–19.

Cypriano Soarez (1524–1593) Portugáliában működő spanyol jezsuita először 1562-ben jelentette meg Coimbrában az antik klasszikusok nyomán készített szisztematikus szónoklattanát, amely egyben gyakorlati tudnivalókat is tartalmaz a beszédszerkesztésre vonatkozóan. 1589-től általában Ludovicus Acostacianrius Carbo perugiai teológiaprofesszor táblázatos összefoglalásával jelent meg. Részletesen elemezte és magyarországi hatását méltatta Bitskey István (szövegkiadás, 243–251, és Bartók 110–112).

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. (Martin) – Eisenstadt *OFM* ○ – Kežmarok *Ev* ②* – Martin *Nat* ②* – Sfântu Gheorghe *Ref* ①

3672

[1] SODALITAS maior, augustissimae Virginis Visitantis Mariae in archiepiscopali vniversitate Tyrnaviensi Societatis Jesu erecta et confirmata suis in diva Virgine consodalibus Ave Marianum – [2] (Sodales Beatae V. Matris Visitantis ex albo nostro Tyrnaviensi ad album immortalitatis translati ab anni 1669 Iulio usq(ue) ad anni 1670 Iulium). (Tyrnaviae 1670) [typ. Academicis].

[1] fol. – 203 x 125 mm – 2º – 1 ins., orn., init.

MKsz 2007: 193–194

Katolikus vallási társulat meghívó levele és halottairól szóló értesítő. – Ennek az eddig bibliográfiailag ismeretlen, egyleveles, folió alakú nyomtatványnak a rektóján, a cím szerint a nagyszombati egyetemen, valójában a nagyszombati jezsuita kollégiumban (vö. **2661**) alapított Sarlósboldogasszony társulat névadó ünnepére (július 2.) szóló meghívólevél olvasható. Kelt: *Tyrnaviae ... (23) Junii ... MDCLXX*, a társulat alapításának 53. évében. A ma ismeretes egyetlen példányban a keltezés napját egykorú kéz jegyezte be. A hátlapon található fejléc két szélén egy-egy angyal által tartott „IHS", illetve „MARIA" monogram látható, középső részén a Szent Koronáról függő, kettéosztott magyar címer helyezkedik el, középen, a kettő közötti rész cserélhető, itt üres. Alatta olvasható a társulat címe szerint 1669 júliusa és 1670 júliusa között elhunyt tagjainak névsora, feltüntetve halálozásuk he-

lyét és időpontját is. Az utolsó bejegyzés azonban *Hyeronimus Szenczy* május 20-i haláláról számol be. Legalul a társulat regulája szerint az elhunytakért mondandó imák felsorolása és evangéliumi idézet található.

A kiadványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy család levéltárában, és ő ismertette első alkalommal. Az impresszum nélkül megjelent kiadvány nyomtatási helyének meghatározásában V. Ecsedy Judit segítségére támaszkodott, aki a betűtípusok és a díszek vizsgálatával megállapította, hogy azt a nagyszombati akadémiai nyomdában nyomtatták (MKsz 2007: 191, 193–194).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

Syllogismus demonstrativus, az-az üdvösséges okoskodás, ... Nagyszombat 1670 körül. = **Appendix 267**

3673

ARTZT, Joannes: Exercitatio theologica de revelatione divina, quam celeberrimo gymnasio Posoniensi valedicturus publice edidit Johannes Artztius Leschkirchens. Saxon. Transylv. anno MDCLXX. mensis Septembr. die 10. Posonii (MDCLXX) Gottfriedus Gründer.

$[\,]^4$ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1246 – Čaplovič 391

Evangélikus teológiai tételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás két változatban ismeretes. Az első *Petro Hönig, ecclesiae Leschkirchiensis in Transylvania antistiti primario, ... Francisco Brennero, ecclesiae orthodoxae, quae colligitur in Wolffau in inferiori Hungaria, ministro ..., Johanni Abrahami, gregis Christi Prasmarini in Transylv. pastori, ... suo affini ..., nec non ... Michaëli Breknero, sedis et oppidi Leschkirch. notario publico, ... suo affini* szól (A-variáns), a másik *Davidi Titio, ... contubernii Augustanae confessionis ecclesiastici per comitatus Posoniensem et Mosoniensem ... seniori, ... m. Antonio Reisero, ejusdem contubernii decano ..., m. Valentino Sutorio, ecclesiae Posoniensis orthodoxae pastoribus ..., gymnasii ejusdem scholarchis* (B-variáns). Az aláíró mindkétszer *Johannes Artztius*. A főrész *Thesis I* címmel kezdődik és *XXIII* pontot foglal magában ($[\,]_2$a–$_3$b), amelyek az aristotelianusi logika fogalmait követve tárgyalják az isteni kinyilatkoztatás témakörét. A téziseket *14* pontból álló *Corollaria* zárja ($[\,]_3$b–$_4$a). A kiadvány végén két üdvözlő vers olvasható. Az első címe *Ad auctorem*, szerzője *M. Johannes Büringer, gym. patriae Poson. rector*. A másiknak nincs címe, aláírása *condiscipulo suo Gabriel Sculteti Sel. Pan.* ($[\,]_4$b).

Az erdélyi Újegyházról származó Joannes Artzt 1670. szeptember 10-én bocsátotta nyilvánosságra tételeit, amikor búcsút vett a pozsonyi evangélikus gimnáziumtól. A címlap nem említi, hogy nyilvános megvitatásukra sor került volna. Artztnak az ajánlás B-variánsa szerint

munkájával az volt a célja, hogy tanulmányai külföldi folytatásához elnyerje a B-variánsban megnevezett egyházi vezetők támogatását. 1670 végén már Strassburgban tanult.

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns)

3674

[BARTH, Johann Conrad:] Oedenburgisches Rath-Haus, weiland vom seeligen Herrn Christoph Lackner, j. v. doctore und hochverdienten Burgermeister der königl. Freystadt Oedenburg mit sinnreichen Gemälden und Sprüchen gezieret: wie die der Stadt Bestes zu suchen, auß Jeremia cap. 29. v. 7. in ordentlicher Georgen-Predigt anno 1670. auff den Tag Georgii als welcher daselbst von Alters her zu jährlicher Regenten-Wahl bestimmet, bey volckreicher Gemeine wiederholet und auff Begehren zum Druck gegeben M. Joannes Conradus Barthius, deß Orts evangelischer Prediger. Preßburg (1670) durch Gottfried Gründern.

A^4–L^4 = [44] fol. – 4° – Init.

RMK II 1247 – Čaplovič 392

Evangélikus prédikáció. – A címlap hátán a szerző *Dem ... Herrn Abraham Löw, Burgern, Lederern und deß äussern Raths der königlichen Freystadt Oedenburg* ... ajánlotta művét külön szöveg nélkül (A_1b). Ezután következik a Sopronban 1670. április 24-én, a bíróválasztás napján elmondott prédikáció (A_2a–L_4b). A beszéd alapját a bibliai textus mellett a soproni városháza épületének emblematikus festményei és jelmondatai képezik, mindenekelőtt a városháza lépcsőfeljárata közelében olvasható hatsoros német vers, amely a közjó legnagyobb ellenségeként számon tartott hat bűnről szól. Ennek megfelelően tagolódik hat részre (I–VI.) a beszéd. Az egyes részek témáit a margón latinul is megjelöli a szerző: *heterodoxia, invidia, proprium commodum, perjurium, insipientia, insoletia*. A beszéd bevezetése és VI. része méltatja Christoph Lackner (1571–1631) egykori soproni polgármester érdemeit. Ő építtette át és díszíttette 1615-ben a beszédben leírt módon a soproni városházát, és nemcsak kormányzásával, hanem bőkezű végrendeletével is a város javát szolgálta.

Johann Conrad Barth evangélikus lelkész (1634–1692) a Hessen-Darmstadt-i Lampertheimban született. 1663 elejétől dán követségi lelkész volt Bécsben. 1665-ben soproni első lelkésznek hívták meg. A száműzetés évei után 1680-tól újra Sopronban szolgált 1692-ben bekövetkezett haláláig. Prédikációi nagyrészt Regensburgban jelentek meg.

A beszéd általános tartalmáról ld. Payr Sándor: Emlékezés doktor Lackner Kristófról ... halálának háromszázados évfordulóján. Sopron 1932, 43–45, címlaphasonmással együtt. – Kovács József László: Lackner Kristóf és kora (1571–1631). Sopron 1972, 126.

A soproni városháza festett díszítményei az 1676-os nagy tűzvészben megsemmisültek. Művészettörténeti rekonstrukciójuk a beszéd alapján: Payr Sándor: A régi soproni városház

és várostorony. Sopron 1918 és Payr Sándor – Csatkai Endre és mások: Sopron és környéke műemlékei. Bp. 1953, 157.

Szabó Károly a nyomtatványt 30 számozatlan levél terjedelműnek írta le, és egy Sopron várost ábrázoló rézmetszetet is a kiadvány részeként tüntetett fel (RMK II 1247). Ezek az adatok azonban nem a pozsonyi 1670-es nyomtatványra illenek, hanem annak hely és év nélküli, külföldön megjelent utánnyomására, amelyet Kluch János a bécsi udvari könyvtár anyagából ismertetett (MKsz 1900: 392). Szabó Károly téves adatára már Ján Čaplovič is felhívta a figyelmet (392). Dörnyei Sándor felvette az RMK III Pótlásai közé (H. n. [1670], RMK III 6590).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ①

3675

BUSS, Michael: Votum genethliacum in honorem generosi ac magnifici adolescentis domini ... Sigismvndi Orlic l. b. de Lacsiska carmine literis initialibus nomen referentibus, cum diem natalem recurrentem denuo feliciter celebraret, oblatum anno MDCLXX. Mens. 2. Maj. Posonii (MDCLXX) depinxit Gottfriedus Gründer.

[1] fol. – 380 x 210 mm – 2°

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 395

Köszöntő vers. – A verset Michael Buss Sigismundus Orlic báró névnapjára írta 1670. május 2-án. A költeményt csak a papír egyik felére nyomtatták: fölül olvasható a címe, alul a szerző neve és az impresszum. A háromsoros verset, amelynek kezdőbetűi az ünnepelt nevét adják, négyzet alakú képvers követi a *NESTOREOS VIDEAS ANNOS SIGISMUNDE DIESQUE – SERVERIS GREMIO JESU FOVEAREQUE SANCTO* jókívánságokkal. Ennek alján adja meg a szerző a nevét: *a Michaele Buss Schäs. Transylv.*

A segesvári származású Michael Busstól ez az egy költemény ismeretes. Életéről mindössze annyit tudni, hogy 1670 őszén a strassburgi egyetemre iratkozott be teológusként (Szabó Miklós – Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása... 1521–1700. Szeged 1992, 197).

A nyomtatványnak a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában őrzött példányáról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (395) adott hírt.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop.

3676

BÜRINGER, Johann: Anacreon nvptialis ... Maximiliano Honorio a' Franckenberg ... gregis Dominici pastori in Kaltenstein et Samarein an der Straß, tertium sponso veteris amicitiae causa transmissus a' m(agistro)

J o h a n n e B ü r i n g e r o , patrii gymnasii Posoniensis Aug(ustanae) conf(essionis) h(oc) t(empore) rectore a(nno) ... MDCLXX decimo octavo Cal(endae) Maji. Posonii (1670) Gottfriedus Gründer.

[1] fol. – 345 x 275 mm – Init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 393

Lakodalmi vers. – A plakát alakú kiadványon anakreóni hetes sorokkal Johann Büringer, a pozsonyi evangélikus gimnázium rektora köszöntötte diákkori jóbarátját, Maximilianus Honorius a Franckenberg levéli és somorjai lelkészt, aki 1670. április 14-én harmadszor is házasságot kötött.

Johann Büringer több, tudatosan kötetté szerkesztett, a versformákban való jártasságáról bizonyságot tevő alkalmi költeményt jelentetett meg (vö. Lőcse 1646, **2145A**).

A kiadványt először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (393) ismertette.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* cop.

3677

(BÜRINGER, Johann) Nomenclator et index tam nominum quam verborum Germano-Latinus: materiam simplicium formandarum sententiarum adminiculo grammaticae suppeditans, usui destinatus tironum linguae Latinae apud gymnasium Augustanae confessionis Posoniense. Posonii MDCLXX Gottfredus Gründerus.

A^8–K^8 = [80] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1248 – Čaplovič 394

Német–latin szójegyzék. – A címlap hátán latin vers cím és aláírás nélkül. Ezután kezdődik *Johannes Büringerus, patrii gymnasii Posoniensis h.t. rector, Posonii in inferiori Hungaria sub finem anni ... 1670* kelt előszava *Ad lectorem* (A_2a–A_2b). A főrész LII fejezetben (*caput*), témakörök szerinti csoportosításban sorolja fel az odatartozó német szavakat és azok latin megfelelőit (A_3a–K_6a). A szójegyzékhez három táblázat csatlakozik: *Typus declinatinum* (K_6b) – *Typus coniugationum* (K_7a–K_7b) és *Das einmal Eins* (K_8a).

Büringer előszavából kiderül, hogy a *Nomenclatora* saját, önálló tankönyve, amelyet német anyanyelvű tanulók latin nyelvű tanulmányainak megkönnyítése céljából állított össze.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* cop. (Bratislava) – Budapest *Nat* ②*

Hymni et preces. Posonii 1670 Gründer. – Vide **3616**

3678

JAROSS, Stephanus: Encomivm excellentissimi domini ... Joannis Gregorii Schiltpacher, philosophiae ac saluberrimae artis medicinae doctoris ..., civitatis Posoniensis ... medici a Stephano Jaros, oratoriae facultatis ibidem studioso dominis mecaenatibus oblatum mense Augusto anno 1670. Posonii (1670) Gottfriedus Gründer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4º – Init.

Sztripszky II 2605/153 ← MKsz 1895: 342 – Čaplovič 397

Üdvözlő beszéd. – A címlap háta üres, ezután kezdődik a szerző, *Stephanus Járos o. f. s. Dedicatio*ja (A_2), majd *Oratio*ja. Ebben patrónusát, a kremsi származású Johann Gregor Schiltpacher pozsonyi városi orvost köszönti, aki korábban Nagyszombatban működött (A_2a–B_4b). A beszédet verses *Chronostichon* zárja.

Stephanus Jaross (?–?) Pozsonyban tanult 1670–1671-ben. Beszédét a címlap szövege szerint 1670 augusztusában mondta el. Johann Gregor Schiltpacher működéséről ld. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 1931, 1456, 1464. sz.

Budapest *Nat* ① – Wien *Nat* ①

3679

SCHÖN Gáspár: C. Salvstii Crispi Catilina, qualem ... in actv ordinario lycei Schemniciani in Montanis stilo ipsius autoris anno MDCLXX. die 13. Octobris juventutis nostrae excolendae gratia ad scenam productus praeside m. Caspare Schön Eper., rectore primario. Posonii MDCLXX Gottfredus Gründer.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 4º

RMK II 1253 – Čaplovič 398

Iskoladráma programja. – E színjátékot a selmecbányai evangélikus líceum tanulói adták elő 1670. október 13-án. A címlap hátán *Lectori historiophilo s. p. d.* szóló, dátum és aláírás nélküli ajánlás Sallustius munkásságát méltatja, és elmondja, hogy *De bello Catilinario* című műve alapján a selmecbányai evangélikus líceum tanulói a Catilina-féle összeesküvést állították színpadra ([ ]$_1$b). Majd *Producentur et spectabuntur* címmel következik a szereposztás ([ ]$_2$a–[ ]$_2$b). A következő tanulók vettek részt a darabban: *Matthaeus Reutter nobilis Schemnicien. – Johannes Adamus Hoffstätter Cremnic. – Tobias Schneider nobil. Schemnic. – Johannes Schuler Schemnic. – Martinus Klein Michelsdorff. Scep. – Johann. Marci Bazurien. – Jeremi. Pilarik Matthaeivill. Scep. – Martinus Angermann Schemnic. – Joh. Schimrak Varall. – Andreas Lipko Eperiens. – Balthasar Privvidski Veterosolien. – Johann. Neupauer Diln. – Matthias Petko Totpronen. – Laurentius Both Peschen. Transyl. – Georgius Götzel Dilnen. –*

Matthaeus Stephani Dilnen. – Martinus Hirt Iglovien. Scep. – Andreas Hankusch Veterosol. – Joh. Sophista Dobron. – Joh. Lind Saroschino Transyl. – Joh. Christ. Hangenmändl Schemnic. – Joh. Gottfridus Seiffert Diln. – Joh. Oravvetz Schemn. – Tobias Stauffer Schemn. – Michael Schönfelder Schemn. – Joh. Ostroluczki nob. de Ostrolu – Michael Titz nob. Schemn. – Johannes Peutzer Schemn. – Michael Peutzer Schemn. – Matthias Graff Schemn. – Michael Neupauer Schemn. – Tobias Neupauer Schemnic. – Rudolphus Tindl Schemnic. – Johann Lichi Schemnic. – Samuel Schönfelder Schemnic. – Georgius Chvvala Zernov. nob. – Johan. Schwartz Teschin. Siles. – Michael Koch Schemnic.

Az iskoladráma tartalma és felépítése csak a szereplők csoportosításából derül ki. Eszerint szokásos módon Prologus vezette be és Epilogus zárta. Összefoglalta a Catilina-féle összeesküvés előzményét, eseményeit és következményeit is. Politikai és erkölcsi tanulságokat vont le belőlük. Sallustiuson kívül Lucius Annaeus Florus történeti munkájára is támaszkodott.

A darab szerzője, Schön Gáspár a selmecbányai evangélikus gimnázium rektora volt.

Budapest *Univ* ①

3680

SCHÖN Gáspár: Positionum theologicarum decas III. de Deo ejvsqve attribvtis, quam in lyceo reg. lib. civitatis Montanae Schemniciensis disputabunt publice anno, quo coetvs orthodoxvs templo egebat, die 7. Februarii. Praeses M. Caspar Schön rector primar. et respondens Andreas Lipko Eper. Posonii (MDCLXX) Gottfriedus Gründer.

A^4 B^2 = [6] fol. – 4°

RMK II 1250 – Čaplovič 399

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johanni Weber, sac. caes. regiaeque majestatis partium superiorum Hungariae pharmacopoeo perpetuo; Thomae Conradt, patruo ...; Danieli Gvtth, protonotario ... reip. Eper. ...; omnibus lycei statuum Augusto-Evangelicorum ephoris ..., senatoribus civicis etc...* címmel a *respondens* disztichonokban írt köszöntőverse olvasható. A főrész tíz *positio*ban foglal össze Isten megismerésével és tulajdonságaival kapcsolatos néhány teológiai kérdést (A_2a–B_2a).

E vizsgatételeket a selmecbányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg. A címlapon olvasható kronosztichon és keltezés szerint 1670. február 7-én, a februárt azonban a ma ismeretes egyetlen példányban egykorú kéz márciusra javította. A vizsgáztató iskolaigazgató, Schön Gáspár négy darabból álló, egy-egy *decas*t, azaz tíz-tíz teológiai tételt tartalmazó disputatiosorozatának ez a harmadik tagja (vö. **3461**, **3462**, **3681**). A vizsgázó az eperjesi születésű Andreas Lipko volt.

Cf. **3461**, **3462**, –, **3681**

Budapest *Nat* ①

3681

SCHÖN Gáspár: Positionum theologicarum decas IV. de sacro sancta Trinitate, quam in lyceo reg. lib. civitatis Montanae Schemniciensis ann. MDCLXX. praeses m. Caspar Schön, rector primar. respondente Johanne Strompff Fölkens. Scepus. disputabit publice die 14. Febr. (IX. Maj). Posonii (MDCLXX) Gottfriedus Gründer.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4°

RMK II 1251 – Čaplovič 400

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán szöveg nélkül *Viris generosis ... dnn. judicibus et senatoribus regiar. liber. montanarumque civitatum Cremnicensis, Schemnicensis, Novisoliensis, ut et ... doctissimisque viris ... Michaeli Noscovio, ecclesiae patria[e] Fölkensis proto-mystae ..., hactenus per sexennium conseniori, nunc jam ... fraternitatis pastorum XXIV. regalium in Scepusio comitatu super. Hungariae ... seniori ...*; *Johanni Bayer, antistiti eccles. Varall., nec non ... ejusdem contub. assessori ...*; *Christophoro Klesch, ecclesiae Georgimontanae pastori ..., ejusdemque ... fraternit. notario et assessori ..., Josepho Seltenreich, ecclesiae Fölkensis symmystae ...*; *Georgio Kirein, ecclesiae Dei, quae Salkocii colligitur, ministro ..., moecenatibus* ajánlja művét a *respondens*. A főrész *Positionum theologicarum decas IV. praeside m. Caspare Schön, rectore primario, respondente Johanne Strompff Fölken. Scep.* belső címmel kezdődik, és tíz *positio*t foglal magában a Szentháromságról (A_2a–B_3b). A nyomtatványt négy üdvözlő vers zárja. Az első címe *Ornatissimo iuveni Johanni Strompff Fölkensi Scepusio*, aláírója *Johannes Windisch, eccles. Schemnic. pastor et Montanarum senior* (1). A további háromnak nincs címe. Szerzőik: (2) *Godofredus Titius, eccl. Lutherano-Evang. Schemnic. archi-diaconus* (B_4a); (3) *Johann-Adam Hoffstetter Egra-Variskus, eccles. Schemnic. Germanico-Evangel. symmista*; (4) *Christophorus Parschitius, lycei Schemn. rect. sec.* (B_4b).

E vizsgatételeket a selmecbányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg. A címlapra a *14. Febr.* keltezést nyomtatták, ám ezt az egyetlen ma ismeretes példányban egykorú kéz *IX. Maj*ra javította. A vizsgáztató iskolaigazgató, Schön Gáspár négy darabból álló, egy-egy *decas*t, azaz tíz-tíz teológiai tételt tartalmazó disputációsorozatának ez a negyedik tagja (vö. **3461**, **3462**, **3680**), amelynek a mai ismeretek szerint nincsenek további darabjai. A vizsgázó a Szepes megyei Felkáról származó Joannes Strompff volt.

Szabó Károly ezt a tézisfüzetet csupán Johann Samuel Klein híradása alapján vette fel bibliográfiájába (Nachrichten II 73 és RMK II 1251). Példány alapján először Ján Čaplovič írta le (400).

Cf. **3461**, **3462**, **3680**, –

Budapest *Acad* cop. – Martin *Nat* ①

3682

SCHÖN Gáspár: Sciagraphia examinis pvblici in lyceo reg. lib. civit. Mont., quam Schemnicium vocant, in publica et solemni panegyri instituendi, anno .. MDCLXX. a die (...) usque ad diem mens Martii, directore m. Caspare Schön Eper. Posonii (MDCLXX) Gottfriedus Gründer.

$[\,]^2$ = [2] fol. – 4°

RMK II 1252 – Čaplovič 401

Meghívó és az evangélikus iskola vizsgarendje. – A kiadvány a selmecbányai evangélikus líceumban 1670 márciusában megtartandó nyilvános vizsga alkalmából készült. A címlapon a vizsga napját üresen hagyták. A címlap hátán *I. N. J.* után olvasható aláírás nélkül a rektor vizsgára szóló meghívása ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a). Az ezután következő leírás szerint a vizsga két napon keresztül folyt mind a hét osztályban. A *Casparus Schön* rektor mellett a konrektor *Christophorus Parschitius Roseberga Hungar.*, valamint *Paulus Schimrack Varall. Scep.* – *Georgius Bucholtz Cibin. Hung.* – *Joh. Sebastiani Fuchs Tesch. Sil.,* azaz a II., III. és IV. osztályok tanárainak a nevét említi a nyomtatvány annak felsorolásával együtt, hogy milyen tantárgyakból vizsgáztattak ($[\,]_2$a–$[\,]_2$b).

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ①

3683

THOMAE, Elias: Vade mecum, oder Handbüchlein, in welchem deß christlichen Glaubens Grund auß dem geoffenbahrten Worte Gottes den Einfältigen gezeiget wird. Auff inständiges Begehren vieler frommen, warheitsliebenden Christen auffgesezt und in den Druck gegeben von m. E. T. p.l.c. et g. P. r. Preszburg (1670) (auff David Schäfers Verlag durch Gottfried Gründern).

$)(^{12}$, A^{12}–N^{12} O^{10} = [178] fol. – 12° – Orn.

RMK II 1254 – Čaplovič 402

Evangélikus vallási tanítás. – A címlevél után Pozsonyban 1670. január 3-án kelt *Vorrede* olvasható David Titius pozsonyi evangélikus lelkésztől és seniortól *Allen Christlichen Eltern, Schulmeistern, Kindern und Schülern* ( )($_2$a–)($_{12}$b). Ezután *Entwurf dieses Hand-Büchleins* következik, amely fejezetenként összefoglalja a kötet tartalmát (A_1a–A_3a). Az A_3b lap üres. A főrész 33 fejezetben (*Capitel*), kérdés-felelet formában tematikusan foglalja össze az evangélikus hit alapjait Isten lényegétől a bűnbeesésen keresztül az isteni kegyelem munkálkodásáig a bűnös, de hitre tért ember életében (A_4a–O_{10}a). Az egyes fejezeteken belül a számozott kérdésre adott felelet után bizonyításképpen idézet(ek) olvasható(k) a Bibliából. (*Frage – Antwort – Beweis*). Az utóbbiakban a fő gondolatokat nagyobb betűtípussal (*mit gröberen litteris*) szedette a szerző, miként azt David Titius az előszóban említette is. A kötetet kolofon zárja, amelyből

kiderül a nyomdász személye is, és az, hogy a főrész már 1669. év végén készen volt: *auff David Schäffers Verlag gedruckt durch Gottfried Gründern zu Ende dess 1669. Jahres* (O_{10}b).

Titus előszavában megemlítette, hogy Elias Thomae Magyarországról való távozásakor a pozsonyi és magyarországi tanulóifjúság számára pozsonyi iskolaigazgatóságának emlékezetéül írta e művét, amely a Luther *Kis katekizmus*a mintájára készült kézikönyvek sorába sorolható.

A könyv kiadásának költségeit viselő David Schäffer 1660-tól mint könyvkötő működött Pozsonyban (Pavercsik Ilona: A magyar könyvkereskedelem történetének vázlata 1800-ig. = V. Ecsedy 306).

A kiadványt már Szabó Károly (II 1254) is, és Ján Čaplovič is (402) az előszó dátumát figyelembe véve az 1670. évi pozsonyi nyomtatványok között szerepeltette. Ezt megelőzően Clauser Mihály 1669. évi pozsonyi nyomtatványnak vélte, szerzőjének pedig David Titiust tartotta (MKsz 1941: 190).

Cf. –, →

Budapest *Univ* ① – Levoča *Ev* ①

3684

THURANSKY, Thomas Antonius: Encomivm Posonii in Hungaria Inferiori metropoleos, ... reipublicae ejusdem proceribus ... caeterisque d. maecenatibus ac evergetis aeternum suspiciendis, in gratae mentis symbolum et studiorum suorum commendationem ... oblatum dedicatumq(ue) a Thoma Antonio Thuransky Thurocio Hungaro, p.t. nobilissimae prolis Auerianae paedagogo, anno MDCLXX. Posonii (MDCLXX) Gottfriedus Gründer.

[ ]^2, A^4–E^4 F^{3+1} = [25] fol. – 4° – 1 ill. calcographica, 1 ins., orn., init.

RMK II 1255 – Čaplovič 403

Pozsony városának leírása és dicsőítése. – A nyomtatvány Pozsony rézmetszetes látképével kezdődik. Két oldalán Magyarország és a város címere. Középen két angyal tartja a magyar koronát. Oldalukon *Hülff deinem Volckh Herr Jesu Christe/ und segne wass dein Erbtheil ist* szövegű felirat látható ([ ]$_1$a). Ezt követi a címlevél ([ ]$_2$), hátlapján három latin üdvözlőverssel ([ ]$_2$b–A$_1$a). Az első címe *Dedicatio.* E versekben Thuransky a pozsonyi szenátusnak és jótevőinek ajánlja írását. A főrész *Patres patriae nobilissimi* megszólítással kezdődik. Részletesen szól Pozsony város elnevezéséről, fekvéséről, alapításáról, nevezetességeiről, történetéről stb. (A$_1$b–F$_3$a). A prózai leírást többször verses betétek szakítják meg, amelyek közül néhány idézet, néhány pedig a szerző saját költeménye. A kiadvány végén *Gabriel Sculteti Szelecens. Pan.* és *Casparus Zaborsky Thurocenus Hung. Thomas Antoni per anagramma* című verssel köszönti a szerzőt (F$_3$b).

A tudós módszerességgel összeállított leírásban a szerző név szerint Antonio Bonfini, Otto Frisingensis, Istvánffy Miklós, Wolfgang Lazius, Secundus Gaius Plinius, Révay Péter és Théophile Raynaud munkáira hivatkozott.

Bratislava *Comit* ○ – Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ③* – Cluj-Napoca *Univ* ① – Klosterneuburg ① – Wien *Nat* ②*

3685

T[HURANSKY], T[homas Antonius]: Hymenaei, quos ... m. Simoni Johanni Grenizio Posonio-Pannoni, collaboratori in gymnasio Posoniensi evangelico ... Mariam primitus Weichiano, posteaque Galliano conjugiis superstitem viduam matrimonio sibi conjungenti, praeceptori suo debita observantia afficiendo discipuli tertiae curiae unanimiter consecrant ductu T[homae] T[huransky] die IV. Februarii. Posonii (MDCLXX) imprimente Godofredo Gründero.

$[\,]^2$ = [2] fol – 2º – Orn., init.

RMK II 1249 – Čaplovič 404

Lakodalmi versek. – A kiadvány Simon Johann Grenitznek, a pozsonyi evangélikus gimnázium tanárának, valamint a másodszor is megözvegyült Mariának 1670. február 4-én tartott esküvőjére készült. A házasságkötés időpontját a címben olvasható kronosztichon határozza meg. A menyasszony első férje a Weich, a második a Galli nevet viselte. Keresztnevük nem derül ki a nyomtatványból. A költeményekkel a vőlegény tanítványai köszöntötték a házasulandókat Thuransky vezetése alatt. A nyolc köszöntővers a (1–8) *Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octavus* címet viseli ($[\,]_1$b–$[\,]_2$a) – A kiadványt a (9) *Reliqui omnes* című költemény zárja ($[\,]_2$b).

A szerkesztőnek a címlap szövegében szereplő monogramját Ján Čaplovič oldotta fel (404). Mivel Thomas Antonius Thuransky 1669-1670-ben Pozsonyban tevékenykedett mint nevelő, és ugyanebből az évből más pozsonyi kiadványa is ismeretes (**3684**), ezért ez a feltételezés valószínű.

A pozsonyi származású Simon Johann Grenitz tanulmányait 1662-től valószínűleg 1667-ig a wittenbergi egyetemen végezte, közben 1664-től a pozsonyi evangélikus gimnázium tanára volt.

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3686

TITIUS, David: Unterthänigstes Trost-Schreiben an den ... Herren Gottlieb, deß Heil. Röm. Reichs Grafen und Herren von Windischgrätz, Frey-Herren zu Waldstein und im Thal, Herren der Herrschafft Trautmansdorff etc. ... dero Röm. Kais. May. Cammerer und würcklichen Reichs-Hof-Rath ... wie auch an dessen ... Fr. Gemahlin, ... Frau Maria Eleonora, gebohrne Gräfin von Oettingen uber den frühzeitigen und höchst-schmertzlichen Hintritt ihres ältern jungen Herren nnd[!] Sohns Gottlieb Augustus, welcher den 4. Maji 1669. früh umb 4. Uhr auff diese Welt geboren worden, den 18. Octobr. aber 1670. früh umb 1. Uhr diese Welt seeliglichen wieder geseegnet hat,

auffgesezt von ... David Titio, ev. Predigern in Preßburg. Preßburg (1670) durch Gottfried Gründern.

A^4 B^4 = [8] fol. – 4° – Init.

Sztripszky II 2606/154 ← MKsz 1895: 342

Evangélikus gyászbeszéd. – Ezt a beszédet David Titius pozsonyi evangélikus első lelkész gróf Gottlieb Augustus von Windischgrätz halálára mondta el 1670-ben. Az oráció a gyászoló szülők megszólításával kezdődik, és külön részekre nem tagolódik (A_2a–B_4b).

A gyászoló apa, az udvari tanácsos gróf Gottlieb von Windischgrätz I. Lipót császár egyik legbefolyásosabb államférfijaként ismert. Elnyerte a magyar nemességet; 1670–1671-ben a Wesselényi-öszeesküvés résztvevőit elítélő bíróság tagjaként is működött. Maria Eleonora Öttingen grófnő a második felesége volt. A házaspár első fia, Gottlieb Augustus 1669. május 4-én született és 1670. október 18-án hunyt el. A gyászbeszédet azért tartotta a pozsonyi evangélikus lelkipásztor, mert a család ekkor még evangélikus vallású volt.

A kiadvány egyetlen ismert példányát először Kluch János írta le (MKsz 1895: 342). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2606/154).

Budapest *Nat* cop. – Wien *Nat* ①

3687

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1671. Hermanstadt 1670 typ. civitatis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3009!**

3688

MILES, Matthias: Siebenbürgischer Würg-Engel oder chronicalischer Anhang des 15 seculi nach Christi Geburth aller theils in Siebenbürgen, theils Ungern und sonst Siebenbürgen angräntzenden Ländern fürgelauffener Geschichten ... herauß gegeben Matthias Miles Mediens., jurisprudentiae cultor. Herman-stadt 1670 in Verlegung H. Andreae Fleischers, bey Stephano Jüngling [typ. civitatis].

)(^{4},)( )^2, A^4 B^6 C^4–V^4 W^4 Z^4, Aa^4–Ii^4 Kk^3 = [11] + 259 [recte 263] + [11] pag. – 4° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 1256

Krónika. – A kiadvány élén rézmetszetes címlap áll, amely építészeti keretben a címben is szereplő öldöklő angyalt ábrázolja, alul díszes keretben a *Siebenbürgischer Würg-Engel von Mathias Miles in Herman-stadt heraußgegeben. In verlegung H. ANDREAE FLEISCHERI* cím olvasható, háta üres. Metszője TOB[iás] TEVTSCH. A nyomtatott címlap ( )($_2$a) hátán kezdődik a szerző 1670. május 2-án keltezett ajánlása *Dem ... Andreas Fleischerus, dero in Siebenbürgen und theils Ungern anjetzt regierender fürstlicher Gnaden ... geheimem Rathe, in der haupt Hermannstadt erwählten Königsrichter und der gantzen sachsischer Nation ... comiti...* ( ) ($_2$b–)( )$_1$b). Majd latin nyelvű üdvözlő versek következnek: *Acclamatio votiva ... Matthiae Militi Cibiniens., civi ac centumviro haud postremo, opus chronologico-historicum, in seculum decimum quintum a nato Salvatore edenti* címmel, az alábbi szerzőktől: *Michael Pancratius Sabesiens., u. j. doctor, olim acad. Rostochiens., paulo post ... Athenei Eperiensis domin. statuum Evangelicorum in Hungar., h. t. autem scholae Cibin. prof. publ. nec non director.* – *Thobias Fleischerus nobilis et reipubl. patriae centumvir* ( )( )$_2$a) – *Valentinus Franc, patri. Cibinienis* ( ) ( )$_2$a-b). A főrész *Siebenbürgischer Würgengel oder chronologischer Anhang oder das 15 seculum nach Christi Geburth aller jährlich in Siebenbürgen fürgefallener und in gemein zu wissen nothwendiger Geschichten* címmel kezdődik. Előbb kétlapnyi bevezető szöveg olvasható, amely a krónika által tárgyalt időszak eseményeit tekinti át vázlatosan, az erdélyi szászok történetére összpontosítva (1–3). Majd a krónika szövege következik, amely 1501–1600-ig tárgyalja Erdély történelmét (4—259 [recte 263]), az éppen ismertetett év száma széljegyzetként olvasható. Végül a *Register der hierinnen verfaster denckwürdigster Geschichten* olvasható (Ii$_2$b–Kk$_3$a). A kiadványt *NB* címmel a történetírásról íródott négysoros latin epigramma zárja (Kk$_3$b).

Hasonmás kiadás: Mathias Miles: Siebenbürgischer Würg-Engel. A bevezető tanulmányt írta: Adolf Armbruster. Köln, Wien, 1984. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens. Bd. 8.)

Matthias Miles (1639–1686) Medgyesen született. Wittenbergben tanult, 1658-ban szülővárosában volt rektor. 1661-től Kemény János és I. Apafi Mihály szolgálatában több követséget vállalt, 1664-ben Szebenben szenátor, majd a szász hadak parancsnoka volt, itt is halt meg.

A munka kéziratáról, forrásairól Szegfű Gyula írt (MKsz 1906: 321–334). Megállapította, hogy a krónika legnagyobb része Christian Schesaeus: *Ruinae Pannonicae libri quatuor* (Wittenberg, 1571, RMK III 613) című, részben nyomtatásban megjelent, részben kéziratban fentmaradt művének, valamint Szamosközy István kéziratos *Rerum Transylvanicarum pentades* című munkájának német fordítása. Ugyanő említést tesz Miles munkásságának a korabeli erdélyi szász történeti vitában betöltött szerepéről (Magyarságtudomány 1943: 196–197). Újabban a művet és szerzőjét Adolf Armbruster bőven ismertette a hasonmás kiadás előszavában (Mathias Miles: Siebenbürgischer Würg-Engel. Köln, Wien, 1984, XV–XVI), irodalmi vonatkozásairól Joachim Wittstock írt (Die deutsche Literatur Siebenbürgens. II. Halbband, Herausg. Joachim Wittstock, Stefan Sienerth. München 1999, 231–232). Törökábrázolását Lőkös Péter elemezte – „mint az gyümölczös és termett szölöveszszöc ..." Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett. Bp. 2010, 331–336.

In 31 bibliothecis 49 exp. – Budapest *Nat, Acad* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Dolný Kubin – London *BL* – Praha *Mus* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

Editio facsimile

Nera, Daniel: Tessera amoris et obsequii viro ter reverendo ... domino ... Michaeli Pancratio... Cibinii 1670. = **Appendix 268**

—

Wolf, Martin: Každodennj modlitby horliwé ... W Senicy 1670. – Vide **3696**

3689

CALADON der Deutsche: Kräuter-wein, bey dem ... 1670. den 8. Septembris auff dem Schlosse zu Koschentzin gehaltenen frölichen Beylager deß ... Rudolff Sobecks, Frey-herrn von Kornyetz, auff Groß- und Klein Rügersdorff, Landeck und Koppitz und deß Fürstenthumbs Teschen Herrn Land-richters mit ... Maria Anna, geborner Freylein von Rauten als ... Nicolaus Philippus Frey-herrn von Rauten, Erb-herrens der Herrschafft Koschentzin und Lomnitz etc. ihr königl. Maytt. in Pohlen und Schweden Cämmerers, etc. hertzgeliebten Freylein Tochter, eingerichtet von Caladon dem Deutschen. Silein (1670) Johann Dadan [sen.].

A^{3+1} = [3] fol. – 2° – 1 ins., orn.

OSzKÉvk 1961/62: 235 – Čaplovič 2512

Lakodalmi versek. – A kiadvány báró Rudolf Sobecknek, Korneitz, Groß- és Kleinrügersdorf, Landeck és Koppitz urának, tescheni tartományi bírónak, valamint Maria Anna Rautennek 1670. szeptember 8-án, a család koschentzi kastélyában tartott esküvőjére készült. A menyasszony apja Nicolaus Philippus Rauten, Koschentz és Lomnitz örökös ura, a lengyel és svéd király kamarása volt. A párt a Caladon der Deutsche álnév mögé rejtőző ismeretlen szerző a következő versekkel köszöntötte: (1) Maria Anna Rauten nevére írt anagrammával (A_2a) – (2) *Gespräche zwischen Arima, Becos und Candola* címen verses párbeszéddel (A_2a–b) – (3) *Candola* címen verssel (A_2b) – (4) Rudolf Sobeck nevére írt anagrammával (A_3a) – (5) cím nélküli verssel (A_3a–b).

A kiadványt első alkalommal részletesen Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1961/62: 235), a ma ismert egyetlen példány felbukkanásáról a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának 1902. évi beszámolója adott hírt (MKsz 1903: 109).

Budapest *Nat* ①

3690

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica auctore Cunrado Dieterico, ss. theolog. doct., ante hac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio nova renovata. Solnae MDCLXX typis Johannis Dádan [sen.].

A^{12}–G^{12} + ? = 168 + ? pag. – 12°

RMK II 1258 – Čaplovič 2513

Evangélikus katekizmus. – A kiadvány felépítése és szövege az 1645. évi trencséni kiadást (**2115**) követi. A katekizmus szövege a címlap hátán kezdődik (2–168). Mindkét fennmaradt példánya csonka, és a G_{12} levéllel, a 168. lapon szakad meg. A Turócszentmártonban őrzött példányban az Úrvacsoráról szóló fejezetnél a G_{12} levél (167–168. pag.) sérült, alsó harmada hiányzik, a pozsonyi példány pedig ugyanitt, a 168. lapon *Hoc* őrszóval szakad meg. A katekizmus más kiadásai alapján feltételezhető, hogy a nyomtatványból legfeljebb egy vagy két lap hiányozhat.

Cf. **2115***, **2647**, **3352**, –, →

Budapest *Acad* cop. – Martin *Nat* ②* (Szent-antali franc.?)

3691

INSTITORIS, Michal: Dissertatio placida de iustificando homine peccatore coram tremendo tribunali Dei etc. autore m. Michaele Institoris, rectore scholae Solnensis et jam jam facto pastore ecclesiae Teplensis in comitatu Liptoviensi in ipso valedictorii sermonis momento instituta, producta, defensa, respondente Casparo Lehotsky, scholae ejusdem seniore anno MDCLXX. die 16. Aprilis. Solnae (1670) apud Johannem Dádan [sen.].

A^4–D^4 E^3 = [19] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1259 – Čaplovič 2514

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap háta üres. Az ajánlást *Eliae Ladiverio, ... ecclesiae Solnensis angelo ..., nec-non superioris districtus Solnensis seniori ..., scholaeque sui loci inspectori ac directori ..., item inclyto ... senatui totique communitati etc., judici Casparo Karpissek, notario Jacobo Gutt, Jeremiae Sadlis, Georgio Neppel, Michaëli Aladiatoris, Martino Skalka, Casparo Kussnier, Georgio Frater, Georgio Durana, Andreae Kosella, Georgio Nezbud, Eliae Urbánowic. In specie vero dnn. archimagistris, ceterisque ... conspicuis viris ac dominis, Michaëli Jaworsky, Nicolao Slatini, Balthasari Ssiabel, Esaiae Jakssy, Jeremiae Sluka, Georgio Pudjk, sicuti etiam Danieli Brezany, Danieli Skalka, Martino Melko, Sigismundo Záborsky, Georgio Tichy, Georgio Janáčž, Georgio Neppel jun., Andreae Stranowsky, Danieli Rakowsky, Johanni Quercini, Georgio Hanzelio, Georgio Dhemmel, Jeremiae Nostitio, Georgio Fusko, Georgio Liesščansky, Andreae Záwodsky, Johanni Kossela, Georgio Fusko, Johanni ac Andreae Nezbub, Nicolao ac Johanni Rayčan, Georgio Passerini, Andreae Janačž, Danieli Zitko, Melchiori ac Martino Sigismundi, Nicolao Dungel, Danieli Dungel, Isaco Nicolaidae, Eliae Wolach, Eliae Milochowino, Georgio Ihtár, Jonae ac Nicolao Madidi, Jeremiae Bičansky* intézte az *Autor* (A_2a–A_2b). Ezután *Ad candidum lectorem*, rövid előszó (A_3a), majd *Prooemium* (A_3b–A_4b) következik. A főrész összesen öt, további alpontokra osztott *Thesis*t foglal magában a megigazulás (*justificatio*) szó jelentéséről, a megigazulás fő okáról, formájáról, a megigazító hitről és a Krisztusban újjászületettek jó cselekedeteiről (B_1a–E_3b).

Az előszó és a *Prooemium* szerint a megigazulás a keresztény tanítás sarkalatos pontja, ezért folytonos újra kifejtésre és védelemre szorul a tévtanokkal szemben, amelyek közül a tételek csupán néhányat cáfolnak. A tézisek szövege többnyire a katolikus Robertus Bellarminus nézeteivel vitázik.

Ezeket a vizsgatételeket 1670. április 16-án vitatták meg a zsolnai evangélikus iskolában. A vizsgáztató az iskola igazgatója, Michal Institoris ekkorra már elnyerte a teplai lelkipásztori állást, ezért a tételeket mintegy búcsúbeszéd helyett készítette. A vizsgázó az iskola szeniora, Caspar Lehoczky volt.

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3691A

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1671. Žilina 1670 Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf**. 3624A**!

3692

[1–2] [Kalender und Prognosticon auf das Jahr 1671. Silein 1670 Dadan.]
$[A]^8$ $[B]^8$ + ? = [16] + ? fol. – 16° – Color.

Čaplovič 1260 ← MKsz 1963: 346

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárból csak a A_1b, A_8a, B_3b, B_6a lapok maradtak fenn makulatúraként, Heyden Sebaldnak a lőcsei evangélikus könyvtárban őrzött *Formulae puerilium colloquiorum* (Leutschoviae 1655, **2583**) című műve első és hátsó kötéstáblájára ragasztva, a lapok háta ma nem olvasható. A fennmaradt részek az év jellemző adatait, június hónap második felének, október hó első felének és december hó második felének naptártábláit tartalmazzák.

A töredéket Borsa Gedeon fedezte fel és lőcsei naptárnak vélte (MKsz 1963: 346), az ő közlése alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1260). A betűtípusok vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy Zsolnán készült (V. Ecsedy Judit közlése).

A Trencsénből 1665-ben Zsolnára átköltöztetett nyomdának ez az egyetlen ma ismeretes német nyelvű kalendáriuma. Biblikus cseh nyelvű naptárainak sorozata 1680-ig nagy valószínűséggel feltételezhető (vö. **2882**, **3624A**). Példányból ismert továbbá a műhely 1672-re szóló magyar nyelvű kalendáriuma (RMK I 1143). Bár elképzelhető, hogy a nyomda működésének ideje alatt mindvégig megjelentek német nyelvű naptárak is, azonban a jelenleg rendelkezésre álló adatok nem elégségesek ennek feltételezéséhez.

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ④

Löbrynus Novoměstský, Daniel: Pohádky duchovní. Žilina 1670. = **Appendix 269**

3693

Vacat!

3694

PASKONY, Paulus: Theses theologicae de praedestinatione sub auspiciis et favore ... domini iudicis et inclyti senatus regiae liberaeq(ue) Montanae civitatis Novisoliensis, patronorum studiorum munificentissimorum, praeside ... magistro Matthia Stürzero, gymnasii patrii directore supremo, a(utore) et r(espondente) Paulo Paskony, dicto Michaelide Szalatnensi, anno MDCLXX. die (4) Septembris ventilandae et discutiendae. Solnae (MDCLXX) apud Johannem Dádan [sen.].

$[A]^4$ B^1 = [5] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1261 – Sztripszky II 2606a ← MKsz 1890: 265 – Čaplovič 2515

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A tételeket rövid ajánlás vezeti be (A_1b–A_2a), amelynek a címlap hátán olvasható címzése három változatban ismeretes. Az első *Eliae Greschner, pastori ecclesiae Novisoliensis Germanicae primario ...; Matthiae Porsch, archidiacono ejusdem ecclesiae ...; Clementi Brecht, diacono ibidem ..., Samueli Czernak, protomystae ecclesiae ejusdem Slav. ...; Petro Sextio, symmystae ejusdem ecclesiae ...; Georgio Czember, ad D. Elisabethae verbi ministro ...; nec non ... judici et senatoribus reipublicae Novisoliensis ... Johanni Restiario, Friderico Grebner, Michaeli Hinterkircher, Christophoro Mikoy, Gabrieli Melikio, Augustino Nitzh, Samueli Schmeidl, Paulo Demosch, Martino Koroda, Erasmo Kraudi, Michaeli Emerici, Baltazaro Beniak* szól (A-variáns). Az ajánlás szövegének aláírója a következő lapon *Paulus Paskony dictus Michalides* [!]. A második *Casparo Ianoky de Rahow ... comitatus Kis Hontensis assesori jurato ...; item ... Stephano Bezek de Hainik, comitatus ... Vetero-Zolien. assessori et notario jurato, Johanni Gergei de Toporetz; Michaeli Fischer de Szalatna, ... civitatis montanae Novisoliensis jurato notario; Jacobo Guth civitatis Solnensis jurato notario, dominis patronis* szól (A_1b). A szöveg végén az aláírás itt *Paulus Paskony a. et r.* (B-variáns). A harmadik *Viris ... illis ecclesiae, his reipubl. ... civitatis Veterosoliensis praesidibus, tutoribus ac primatibus ... Danieli Remenio, pastori ecclesiae Veterosolien. primario ..., Hiob Trusio, ejusdem ecclesiae diacono ..., Johanni Sculteti judici ..., Andreae Kapieri, Johanni Zemberi, Johanni Kalaus, Johanni Oczowsky, Stephano Ördödi, Georgio Blazy, Andreae Brada, Andreae Chorwat, Michaeli Tomkowicz senatoribus* szól (C-variáns). Az aláírás azonos az A-variánséval. A főrész külön cím nélkül kezdődik és tíz, *I–X* pontot foglal magában. Az ajánlás szerint az eleve elrendelésről (predesztinációról) szóló tanítás igen nehéz, de a híveknek a kísértésekben és a veszedelmek között igen nagy vigasztalására szolgál. Ezért fejti ki részletesen az evangélikus tanítást az eleve elrendelés és a választás (electio) összefüggéséről, elhatárolva azt a reformátusok és katolikusok nézeteitől.

Ezeket a tételeket 1670 szeptemberében, a budapesti Akadémiai Könyvtár példányának kézírásos bejegyzése szerint 4-én vitatták meg a besztercebányai evangélikus gimnáziumban.

A vizsgáztató az iskola igazgatója, Matthias Stürtzer volt. A vizsgázó a szalatnyai származású Paulus Paskony, aki a tételek szerzőjének mondja magát.

Szabó Károly példány ismerete nélkül csupán Johann Samuel Klein említése nyomán vette fel bibliográfiájába ezt a kiadványt (Nachrichten II 440). A budapesti Akadémiai Könyvtár példányát Hellebrant Árpád írta le példány alapján (MKsz 1890: 265). A variánsokat Ján Čaplovič különböztette meg egymástól (2515).

Budapest *Acad* ②* (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) + cop. (Martin) – Martin *Nat* ① (C-variáns) – Prešov *Scient* ① (B-variáns)

3695

»TELKONIUS, Joannes: Podagrae in modum Cramatis rhetorici Metrica descripito per Reverendum quondam Dominum Joannem Telkonivm Ecclesiae Neczpaliensis Ministrum fidelissimum, annis plus minus septem huius morbi spiculis vexatum, edita in consolationem Podagricorum. Anno MDCLXX. Solnae 1670 typis Joannis Dadan [sen.]. (in forma octava)«

»[ ]^4 = [4] fol. – 8°«

Čaplovič 2516

Vers a podagráról. – E példány alapján ma már nem ismeretes nyomtatvány emlékét csupán kéziratos másolata tartotta fenn, amelyet a pozsonyi evangélikus líceum könyvtára őriz (jelzete: V. teol. 6095 priv 16, másolata a budapesti Akadémiai Könyvtár mikrofilmtárában). A kéziratos másolat címlapja még a betűfajtákat és a sorok elhelyezkedését tekintve is híven követi a nyomtatott eredetit. Valószínűleg az egyes levelek szövegbeosztása is megegyezik a ma már ismeretlen egykori nyomtatott változattal, így az egykori kiadvány tartalma és beosztása rekonstruálható. A címlap hátán „Ad lectorem" címmel rövid tudósítás számol be arról, hogy a podagráról szóló vers először Joachim Kalinka és Tarnóczi Márton illavai, ill. divékújfalui lelkészeknek és evangélikus szuperintendenseknek volt ajánlva. Eredeti kéziratát a szerző, vagyis Joannes Telkonius halála után egykori tanítványa, „Andreas Jossth, autoris olim discipulus" találta meg Telkonius hátrahagyott iratai között, és ő adta ki nyomtatásban „In Neczpal 29. Maii Anno 1670." keltezéssel.

A cím megismétlése nélkül, a második jelöletlen levélen kezdődik a podagra fájdalmait és a betegség hatását leíró vigasztaló vers (fol. 2. recto – fol. 4. recto). Utolsó szakaszában, amelynek kezdete: „Ad vos cum lachrymis venerandi transeo patres", a szerző az ajánlás két címzettjéhez szól. A kiadványt végül „Elias Urbanowicius civis Solnensis" Telkonius művéhez írt, szintén latin nyelvű ajánló verse zárja (fol. 4. verso).

Joannes Telkonius Németlipcsében született. Tanulmányai után 1641–44 között Szucsányban volt tanító és rektor, 1644–1660 között Ruttkán, 1660-tól pedig Necpálban evangélikus lelkész. 1670. május 22-én halt meg, művének kinyomtatása tehát közvetlenül halála után történt. A vers kiadója, Ondrej Justh (Andreas Jossth) necpáli (Turóc megye) birtokos szlovák evangélikus imádságoskönyv összeállítójaként is ismert.

A kiadványra rövidített címmel már Szinnyei József is felhívta a figyelmet (XIV 4).

3696

»WOLF, Martin: Martina Wolfia Modlitby každodenní horliwé, z písem sw. wybrané, wšem stawüm k uëíwání potřebné. [Žilina] 1670 [Dadan]. 16°«

Jungmann, Josef: Historie literatury české. W Praze 1849, V 1569 – Čaplovič 2517 – Knihopis 17.004

Evangélikus imádságoskönyv. – Martin Wolf, szenicei lelkész imádságoskönyvének e példányból ismeretlen első kiadásáról Josef Jungmann tudósított (Historie literatury české. W Praze 1849, V 1569). Az ő adatát vették át a bibliográfiák (Rizner VI 143, Mišianik 287, Knihopis 17004, Čaplovič 2517). Jungmann Szenicét jelölte meg a kinyomtatás helyeként, amit Ján Čaplovič azzal cáfolt meg, hogy Szenicén ebben az időben nem működött nyomda (CLXV). A Knihopis (17.004) és Ján Čaplovič (2517) feltételezte, hogy a kiadvány valójában Jan Dadan zsolnai műhelyében készült.

Példány alapján az imádságoskönyv 1729. évi puhói kiadása ismeretes (OSzK „Mor 5915"). Ez címlapja szerint már a harmadik kiadás. Bevezetésként közli Jan Dadan az előző, tehát a második, példányból ugyancsak ismeretlen kiadás elé írt, 1673. január 19-én kelt előszavát. Ebben ezt az 1673. évi kiadást „prostřední"-nek, azaz „középső"-nek nevezi. Mindez alapján bizonyosnak tartható, hogy valóban létezett egy 1673 előtti kiadás, és nagyon valószínű, hogy azt 1670-ben ugyancsak Jan Dadan nyomtatta ki Zsolnán.

Decreta synodalia Dioecesis Strigoniensis ... jussu et authoritate ... Georgii Szelepczényi, archiepiscopi Strigoniensis... H. n. 1670. = **Appendix 265**

Drabík, Mikuláš?: Tractatus. H. n. 1671 előtt. = **Appendix 271**

Gorup Ferenc: Miséről írt könyvecske. H. n. 1670. – Vide **3020**

Orationis Dominicae versiones ferme centum. S. l. [1670?] = **Appendix 270**

Üres számok (numeri vacantes)

2901, **2971**, **3018**, **3142**, **3253**, **3335**, **3620**, **3693**

Betűs számok

2642A, **2722A**, **2723A**, **2801A**, **2946A**, **2985A**, **2987A**, **3021A**, **3035A**, **3072A**, **3075A**, **3116A**, **3202A**, **3327A**, **3421A**, **3476A**, **3484A**, **3506A**, **3539A**, **3565A**, **3624A**, **3691A**, **Appendix 233A**

APPENDIX

Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár I–II. kötetében (1879–1885) és később különböző helyen mások is több téves adatot közöltek állítólag Magyarországon megjelent nyomtatványokról. Ha a tévedés a kötet keretébe tartozó nyomtatványokhoz fűződik, eloszlatása ott olvasható, egyébként pedig a következő függelékben. A függelék tételeire a főrész megfelelő helyein utalás található.

Appendix 216

Gerhard, Johann: Medicina animae! Lekarstwy Krestanské Dusse; Aneb Sacrae Meditationes Swaté Premýsslowanij z Pisma S^{o} zebrane, a ... wydane od Doctora Jána Gerharda; Z latinskeho pak yaziku na slowenský preložene kspasitedlnemu užytku slowakom a čzechom skrz Kneze Ondrege Lucae, na ten čas kazatele Cirkwe Prosecke w Liptowe Leta Pane: MDCLVII.

Kéziratos mű.

E kiadványt hely megjelölése nélkül megjelent nyomtatványként írta le Ján P. Ďurovič, és betűtípusai alapján lőcseinek tartotta (Evanjelická literatúra do tolerancie. Martin 1940, 161). Megállapításait a martini Matica slovenská SD 3138 jelzetű példányára alapozta. Ján Čaplovič azonban megállapította, hogy a szóban forgó példány nem nyomtatvány, hanem kézirásos mű, amelyet Ondrej Lucae *Arma piorum Zbroge pobožných aneb modlitby nábožné na litanie každodennj za ochranu cjrkwe* című 1655-ben Lőcsén megjelentett munkájának (**2588**) a végére írtak be kézzel 128 lap terjedelemben (CXXXI).

Appendix 217

Böhm, Christoph: Beantwortung der unchristlichen und mehr den heydnischen doch sehr gemeinen Frage, woher ich gewiß sey, daß heutige Bibel, oder Heilige Schrifft von Gott? ... auffgesetzt von m. Christoff Böhmen, Symmyste der Evangelischen Kirchen in Preßburg. Erstlich gedruckt zu Trentschin, Nicodem Zeißel.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK II 2050) és Ján Čaplovič (1854) az impresszum alapján ezt a kiadványt a trencséni nyomtatványok közé sorolta. V. Ecsedy Judit a betűtípusok vizsgálatával azonban

megállapította, hogy egyetlen szóba jöhető hazai nyomdában sem készülhetett. Az impresszum alapján feltehető, hogy egy 1656–1658 között, Trencsénben napvilágot látott nyomtatvány újabb kiadása (vö. **2666**).

Appendix 218

Enyedi Fazekas János: Mennyei szó, vagy a' lelki álomból-való fel-serkentés. Váradon 1657. 8r.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Szinnyei József (II 1332) Enyedi Fazekas János művének ismert 1652-es váradi kiadása (**2453**) mellett felvette a *Mennyei szó* 1657-es, sőt egy 1658-as újabb kiadását is Sándor Istvánra hivatkozva (Könyvesház 39, 40). A fenti formában a címet Bod Péter idézte az Athenas 75. lapján. Mivel Bod Péter ugyanitt az 1652-es váradi kiadásról nem emlékezett meg, már Szabó Károly is nyomdai vagy leírási hibának tartotta az 1657-es évet (RMK I 864).

A tévedés annál is valószínűbb, mert a címben – az 1652-es kiadáshoz képest – két helyen is pontatlanság figyelhető meg. Ugyanilyen pontatlanság található ennél a tételnél Bethlen Katának Bod Péter által leírt könyvtárjegyzékeiben: az 1747-es jegyzék csak egy 1652-es, az 1752-es jegyzék pedig csak egy 1658-as váradi kiadást írt le a gyűjteményből (vö. Bethlen Kata könyvtára 23). Mind az 1657-es, mind az 1658-as feltételezett kiadás az 1652-es, példányból is ismert kiadással lehet azonos.

Appendix 219

Articuli Posonienes pro Anno 1657.

Kéziratos mű.

A kiadványt első alkalommal Harsányi István említette Rákóczi Zsigmond könyvtárának Lórántffy Zsuzsanna halálát követően készült, töredékesen ránk maradt katalógusa alapján. Ebben Harsányi a kiadványt a nyomtatás helyének meghatározása nélkül az RMK II körébe tartozó, azonban sem Szabó Károly, sem Sztripszky által nem ismert nyomtatványok közé sorolta (MKsz 1913: 144).

A leltárkönyvet részletesen közölte Monok István (A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, 42). A ma már nem fellelhető kötetről feltételezte, hogy kézirat. Példány vagy kellő bizonyíték felbukkanásáig nyomtatott kiadás létezése nem valószínű. A nyomtatott példányból ismert magyar országgyűlési törvénycikkek egyébként általában különböző bécsi nyomdákban láttak napvilágot (vö. **Appendix 225**! és OSzKÉvk 1965/66: 158-—167).

Appendix 220

Nádasi János: Utitárs Azaz Reggel s Estve és egyéb üdőkben gyakorlandó Imádságok. Nagyszombat 1658. 12º 402 l.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Aloysius Zelliger a budapesti Egyetemi Könyvtár példányára hivatkozva közölte a fenti címet (Pantheon 8). Ján Čaplovič azonban megállapította, hogy az ott őrzött példány 1643-ban jelent meg, és nem is Nádasi János műve, ezért kizárta az 1658. évi nagyszombati nyomtatványok közül (CCXIV). A tipográfiai jellemzők igazolták Čaplovič megállapítását, az Egyetemi Könyvtár példánya valóban 1643-ban jelent meg Pozsonyban (**2024**), és az imakönyv szerzője nem Nádasi volt (**1787**). Minthogy Zelligernek az *Utitárs* 1658. évi kiadására vonatkozó adata nyilvánvalóan téves, ennek egykori létezésére nézve ma semmilyen bizonyíték sem ismeretes.

Appendix 221

Consolationes fidelium. Idiomate Hung. Parisiis [ante 1658]

Feltehetően kéziratos mű.

A művet a fenti címen írta le több helyen is a pannonhalmi főapátság 1658-ban összeírt könyvtárjegyzéke (Bp. 1902, 513 sz., 11. és 25, Récsey Viktor). Sem az eredeti katalógus nem ad támpontot, sem Récsey nem foglal állást abban a kérdésben, hogy kéziratos vagy nyomtatott munkáról van-e szó. Pannonhalmán e leírással azonosítható kötet ma nem található, a műről további adat, vagy példánya eddig nem került elő.

Egy ilyen nyomtatott kiadvány egykori létét valószínűtlenné teszi, hogy ez esetben Párizst nyomtatási helynek kellene tekinteni, az 1658 előtti időszakból azonban egyetlen magyar nyelvű párizsi nyomtatvány sem ismeretes, a Franciaországban részben magyar nyelven nyomtatott szövegek száma is elenyésző.

Így feltehetően a könyvjegyzék egy kéziratos mű címét őrizte meg, az is elképzelhető, hogy hibás formában. Lehetséges, hogy egy párizsi latin nyelvű nyomtatvány kéziratos magyar fordítása volt a pannonhalmi könyvtár birtokában. Újabb adat vagy példány előkerüléséig ilyen című, Párizsban készült nyomtatvány feltételezése nem indokolt.

Appendix 222

Enyedi Fazekas János: Mennyei szó, vagy a lelki álomból való felserkenés. Váradon 1658. 8r.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Szinnyei József (II 1332) Sándor István Könyvesháza (39, 40) alapján Enyedi Fazekas János *Mennyei szó* című művének 1658-as váradi kiadását is felvette az ismert 1652-es (**2453**) és egy feltételezett 1657-es kiadás mellett. Mind az 1657-es, mind az 1658-as nyomtatási év valószínűleg Bod Péter elírásán alapszik. Az 1657-es az Athenas téves évszáma (vö. **Appendix 218**), az 1658-as évszám pedig Bethlen Kata könyvtárának 1752-es, Bod Péter által készített jegyzékéből ered: „Enyedi János Kezdi Vásárhelyi Pap irt egy könyvetskét illy Titulussal: Mennyei szó vagy a Lelki álomból való felserkenés Nyom. Varadon 1658 eszt. 8 R. Traktál a megtérésről." (Vö. Bethlen Kata könyvtára 23).

Az 1658-as váradi kiadás léte példánnyal nem támasztható alá, és az 1652-es váradi kiadással lehet azonos. Ezt alátámasztja, hogy Bethlen Kata gyűjteményében ugyanazt a példányt Bod Péter 1747-ben még 1652-es váradi kiadásként írta le (uo. 23).

Appendix 223

[Zimmermann, Matthias:] Theodori Althusii, Verbi Dei ministri historia Eutychiana. Leutschoviae 1659.

Külföldi nyomtatvány.

Matthias Zimmermann-nak ezt a Theodorus Althusius álnéven kiadott munkáját Ján Čaplovič (1070) Szinnyei József nyomán (XIV 1865), példány ismerete nélkül lőcsei nyomtatványnak tartotta.

Zimmermann (1625–1689) lőcsei rektor, majd eperjesi evangélikus német lelkész volt. 1659-ben kivándorolt Németországba. 1662-től mint meisseni szuperintendens működött. Zoványi Jenő szerint csak egy műve való magyarországi időzéséből (Lexikon 705), ez a *Gemeiner Stad Aufnehmen aus den XI. Kapitel der Sprichworte Salomonis* (**2539**). Írói tevékenységének nagy részét Lipcsében fejtette ki. Szabó Károly bibliográfiája III. kötetébe példányok alapján mint lipcsei kiadványt vette fel a fent idézett művet (RMK III 2066), amelynek teljes címe a következő: *Theodori Althusii, Verbi Dei ministri historia Eutychiana, exhibens ortum, progressum, propagationem, errorum enarrationem et refutationem cum consectario: Lutheranos non esse Eutychianos & indice rerum*. Lipcse 1659.

Appendix 224

Statuta, constitutiones et decreta provinciae Sanctae Mariae Hvngariae ordinis minorum strictioris observantiae. [Tyrnaviae 1659 typ. Acad.].

Külföldi nyomtatvány.

Ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt Ferenczi Zoltán (MKsz 1918: 81) és Ján Čaplovič (1987) is a nagyszombati nyomtatványok közé sorolta. Ferenczi véleményét a betűtípusok vizsgálatára alapozta, valamint, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár általa leírt példánya egy nagyszombati nyomtatvánnyal összekötve található. Čaplovič a cím szövege, és rendeletek megerősítésének helye alapján vélte nagyszombati kiadványnak. Tipográfiai anyagának újabb vizsgálata alapján azonban egyértelműen megállapítható, hogy valójában Bécsben, a Cosmerovius-nyomdában készült (V. Ecsedy Judit közlése).

Szabó Károly (RMK II 936) bibliográfiájában ismertet egy ugyanilyen című, de attól eltérő terjedelmű (134 fol.), „Tyrnaviae 1659" impresszummal ellátott nyomtatványt, amelyből azonban ma nem ismeretes példány (vö. **2864**). A bécsi nyomtatvány terjedelme: [2] + 78 + [19] pagina.

Appendix 225

Articuli Posonien(ses) ... dominorum ... statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali eorum conventu, pro die vigesima prima mensis Julij ... millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono indicto, Posoniiq(ue) celebrato conclusi. Posonii 1659.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1659. évi pozsonyi országgyűlés nyomtatási hely nélkül megjelent törvénycikkeit helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 2049). Horváth Ignácz azonban az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 74 → Sztripszky II 2577/125). Kluch János ismét bécsi kiadványként adott róla hírt (MKsz 1900: 275), és megjegyezte, hogy az általa ismertetett példány eltérő kiadás a Szabó Károly által leírttól. Szabó szerint ugyanis 127 számozott lapot tett ki a terjedelem. Kluch (i. h.), az összes többi Szabó utáni híradás (Horváth i. h., Sztripszky i. h., Čaplovič LXXVIII) azonban egységesen 50 számozatlan levélről számol be, szintén ennyi levelet tartalmaz az Országos Széchényi Könyvtár mind a hat példánya, amelyek egyikére Szabó is hivatkozott. Szabó tehát minden bizonnyal tévesen adta meg a nyomtatvány terjedelmét, és nincs két egymástól eltérő kiadása az 1659. évi pozsonyi országgyűlés törvénycikkeinek. A kiadvány tipográfiai kiállítása alapján Fazakas József kétséget kizáróan megállapította, hogy az Bécsben, Matthäus Cosmerovius nyomdájában készült. (OszKÉvk 1965–1966: 164). Vö**. Appendix 54**!; **Appendix 76**!; **Appendix 160**!; **Appendix 235, Appendix 236.**

Appendix 226

Rehlin, Joannes: Fatum Austriacum sive ludi scenico-votivi pro salute ac felicitate ... caesaris Leopoldi, imperii Romani incremento, tranquillitatis publicae stabilimento, auspiciis divinis suscepti, ... plausu pvblico acti mense Januario a Thalia Poson. chorago, Joan. Rehlino, aa. ll. et phil. magistro. Anno MDCLIX.

Külföldi nyomtatvány.

E nyomtatási hely feltüntetése nélkül megjelent iskoladrámát elsőként Nagy Sándor ismertette trencséni kiadványként (MKsz 1884: 34–35). Az ő adatát vette át Horváth Ignác (MKsz 1898: 59), majd Sztripszky Hiador (II 2578/126) és Ján Čaplovič (1863). Ezt az állítást ismétli meg a munka legújabb szövegkiadása is (Ludi scaenici linguae Latinae protestantum in Hungaria e saeculo XVII-XVIII. – Magyarországi latin nyelvű protestáns iskoladrámák a XVII-XVIII. századból. Sajtó alá rendezte Alszeghy Zsoltné, Lóránt István, Varga Imre. Bp. 2005, 230).

A betűtípusok vizsgálata azonban egyértelműen bizonyítja, hogy ez az iskoladráma valójában Bécsben készült Matthäus Cosmerovius nyomdájában (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Appendix 227

[Comenius, Joannes Amos**:**] Gentis felicitas, speculo exhibita iis, qui num felices sint, et quomodo fieri possint, cognoscere velint, ad serenissimum Transylvaniae principem, Georgium Racoci. S. l. et a.

Külföldi nyomtatvány.

Comeniusnak e szerző, kiadási hely és év megnevezése nélkül megjelent munkáját Szabó Károly váradi nyomtatványnak tartotta (RMK II 2051). Apponyi Sándor azonban betűtípusai alapján megállapította, hogy ugyanúgy Amszterdamban, Petrus Montanus nyomdájában készült, mint az az 1662-ben kiadott *Scriptorum catalogus, qui vulgo dicitur Epistula ad*

Montanum című autobibliográfia, amelyben maga Comenius így nyilatkozott erről az írásáról: „Gentis felicitas scripta 1654, excusa 1659 in 12$^{mo.}$" (Apponyi: Hungarica 852).

Ezek szerint e művét Comenius még sárospataki tartózkodása idején készítette, megjelenésére azonban már külföldön került sor. Dörnyei Sándor ezért mint szerzői hungaricumot, 1659-ben megjelent amszterdami nyomtatványként írta le a Régi Magyar Könyvtár III. kötetéhez készített Pótlásokban (RMK III 6383).

Appendix 228

Sárkány Jánosnak idegen tartományokban való utazásai. H. n. 1659. ny. n. 8°

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

A kiadvány egykori létezését Szelestei N. László feltételezte (MKsz 1994: 419) Katona Istvánnak a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött kézírásos könyvjegyzéke alapján.

Sárkány Jánosnak csupán egy alkalmi költeménye ismeretes, amelyet mint a nagyszombati egyetem retorika hallgatója írt 1651-ben (**2389**). Ezenkívül feltehetően tulajdonosként fordul elő Batthyány Kristóf 1657-1658-ban íródott, az Országos Széchényi Könyvtárban, Oct. Hung. 1534 jelzeten őrzött kéziratos útinaplójában (vö. MKsz 1994: 419). E naplót korábban kiadta Szelestei Nagy László (Batthyány Kristóf európai utazása 1657–1658. Szeged 1988), kísérő tanulmányában szintén kizárja Sárkány szerzőségét és csupán valószínű tulajdonosként nevezi meg (i. m. 12). Ennek ellenére úgy tűnik, Katona híradása valójában erre a kéziratos naplóra vonatkozhatott. Bár Katona leírásai általában megbízhatóak, tételei azonosíthatóak (vö. MKsz 1994: 418, **2021, 2387, 2835, 2918**), azonban ez esetben semmilyen más bizonyíték nem áll rendelkezésre arra nézve, hogy lenne egy Sárkány János által írt, nyomtatott útleírás. Így újabb adat előkerüléséig a kiadvány egykori léte nem feltételezhető.

Appendix 229

Ladiver, Elias, iun.: De coena Domini. Bartphae cr. 1660.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

E nyomtatványról a rá vonatkozó adat forrására való hivatkozás nélkül Ján Mišianik adott hírt a fenti formában (Mišianik 137). A feltételezést már Ján Čaplovič sem tartotta helytállónak (XXXI). Ladivernek 1662-ből hiteles említés alapján ismert teológiai vizsgatételeinek, az *Assertio immota*nak (**3017**) ugyancsak az Úrvacsora képezi a témáját, de címe eltér a fenti címtől, amint azt már Čaplovič is megjegyezte. A bártfai nyomdából 1660–1661-ből egyetlen kiadvány sem ismert példány alapján. Ezért Mišianik feltételezése, mivel azt semmilyen más forrás sem erősíti meg, nem fogadható el.

Appendix 230

Felín, Ján: Ignis fatuus Nic. Drabicii. S. l. 1660.

Kéziratos mű.

Szimonidesz Lajos Kvacsala János tanulmányaira való általános hivatkozással állította össze Mikuláš Drabíknak Comenius által külföldön megjelentetett, magyarországi vonatkozású műveinek listáját. Kiegészítésképpen megjegyezte, hogy a külföldi vitairatokon kívül akadnak Drabíknak magyar földön megjelent cáfolatai is, amelyekből eddig példányok nem kerültek elő, „de tudjuk, hogy Veterinus Pál puchói esperes és Securius József szakolcai orvos ilyen munkái mellett Felinus János puchói református lelkész írt egy latin könyvecskét Ignis fatuus Nic. Drabicii (1666)" címmel (MKsz 1942: 179).

Mivel Szimonidesz csupán általában hivatkozott Kvacsala munkáira, állítását nem lehet ellenőrizni. Kvacsala számos közleményt tett közzé Drabík életéről. 1889-ben megjelent tanulmányában például részletesen ismertette Drabík és Felín vitáját, de nem utalt arra, hogy Felín szóban forgó írását nyomtatásban is közreadta volna (Száz 1889: 752). Nem utalt erre Ján Mináriknak monográfiája sem (Baroková literatúra. Bratislava 1984, 100), a Slov. biogr. slovník pedig hangsúlyozottan kéziratos munkaként említi Felín művét (V. 71). Mivel a vitairat kinyomtatását bizonyító adatot más forrásból sem ismer a könyvészeti szakirodalom, továbbá Paulus Veterinus és Josephus Securius emlegetett vitairatai kinyomtatásának sincs nyoma (**Appendix 240** és **Appendix 241**), Szimonidesz állítását a nyomdai megjelentetésről semmi sem támasztja alá.

Appendix 231

Julius Tsászárnak munkái magyarúl. S. l. ante 1660 sine typ. nomine.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

A fenti címen megjelent nyomtatvány egykori létezését elsőként Harsányi István feltételezte a sárospataki Rákóczi-könyvtár 1658–1660 között készült kéziratos katalógusa alapján (MKsz 1913: 145). Indoklása szerint: „A könyvtár kéziratos darabjai a katalógusban világosan, félre nem érthető módon mindenütt a manuscriptus szóval jelöltetnek" (MKsz 1912: 326). Ezt látszik erősíteni, hogy a katalógus leírásai általában megbízhatóak, tételei más forrásból ismert kiadványokkal azonosíthatóak, annak ellenére, hogy általában nem jelölik a nyomtatási helyet és az időt (vö. A Rákóczi család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, Monok István). A kiadványt Monok István is leírta a Rákóczi-könyvtár katalógusait teljes egészében feldolgozó munkájában, azonban Harsányi adatához ő sem fűzött hozzá újabbat (i. m. 133).

E fennmaradt egyetlen adat azonban kételyeket ébreszt. A leírásból ítélve a mű Caius Julius Caesar, római császár munkáit, vagy azok egy részét tartalmazhatta magyar nyelven. Jelenleg, a címet megőrző katalógus készítésének dátumát megelőző, azaz 1660 előtti magyar könyvek között ezzel azonosítható munka nem ismertes. Aligha valószínű, hogy egy ilyen jelentős művet tartalmazó, terjedelmes, bizonyára reprezentatív, XVII. századi nyomtatványról egyéb említés, vagy példánya nem maradt volna fent. Így további adat vagy példány felbukkanásáig a kiadvány egykori létezését megnyugtatóan nem lehet feltételezni.

Appendix 232

Püspöki János: Az keresztyénség védoszlopának megdülése... Debrecen 1661.

Hamisított bizonyíték alapján feltételezett nyomtatvány.

E nyomtatvány egykori létezéséről Szabó Károly a következő formában adott hírt: „Püspöki János. Az Keresztyénség Véd-oszlopának Meg-Dülése, az az Az Nagy Váradi nagy Várának Törökök által való kipusztitása és Elfoglalása. Egy siralmas elmelkedesben keserves szívvel által tekintettni, és megfontoltattni kivánta Püspöki János Varadrol elbujdasott Tanito. Nyomtattatott Debreczenben 1661-dik Eszt. 4r. 9 lap. Megvolt a n.-enyedi ref. coll. ktárában, Gr. Kemény József Lexicon Erud. Hung. cz. kézirata szerint „Püspöki" szó alatt." Az említett kéziratban, amelyet ma a kolozsvári akadémiai könyvtár őriz, valóban pontosan ebben a formában található meg ez az adat (Cluj-Napoca Acad „ms K.J.418/IV", 157. fol.)

Kemény Józsefnek számos olyan bibliográfiai, irodalmi és történelmi hamisítása ismeretes, amely hiteles adatokhoz kapcsol valószínű, ám gondosabb mérlegelés után hamisítványnak bizonyuló áladatokat (vö. Száz 1893: 41–57, Tagányi Károly; Levéltári Közlemények 1988: 197–216, Mályusz Elemér; MKsz 1993: 192–197, Mályusz Elemér; MKsz 1993: 197–205, Borsa Gedeon; MKsz 2007: 97–104, Varga Bernadett és **2508A** etc.). Tüzetesebb elemzés után a fenti címleírás is ilyen hamisítványnak minősíthető. A nemesi származású Püspöki János 1655-ben történelmet tanult a leideni egyetemen. Hazatérése után 1658-ban tanár, 1660 elejétől pap volt Váradon (ld. **2813**). Ebbe az életpályába valóban jól illő adat, hogy Várad ez évi elestéről írt művét, amely címe szerint elmélkedés, Zoványi Jenő szerint prédikáció volt (MKsz 1909: 317; Zoványi: Lexikon 492), 1661-ben Debrecenben kinyomtattatta. A Szabó által közölt címleírás azonban több ponton is kételyeket támaszt a tudósítás hitelességével kapcsolatban. Először is a „véd" szó Szily Kálmán szerint 1784-ben Baróti Szabó Dávidnál fordul elő először főnévi értelemben, s ezután terjedt el szóösszetételekben való használata (A magyar nyelvújítás szótára. Bp. 1902, 367–368). Továbbá a Magyarországot a keresztyénség védőbástyájaként (propugnaculum) szemlélő humanista eredetű gondolati toposzt a protestáns politikai gondolkodás a 15 éves háború után a XVII. században már nem használta. A propugnaculum szó megfelelője e korban különben is a „bástya" és nem az „oszlop" szó. Váradot a XVII. század közepén még nem emlegették Nagyváradként. Gyanús a negyedrét formátumban a 9 lapos terjedelem is. 9 negyedrét lapon nem fér el egy átlagos prédikáció vagy elmélkedés, még kevésbé egy elmélkedő prédikáció, márpedig valószínű, hogy olyan eseményről, mint Várad eleste, az átlagosnál hosszabb prédikációt nyomtattat ki szerzője.

További kételyeket támaszt Keménynek az az állítása is, hogy a mű megvan a nagyenyedi református kollégium könyvtárában. Ma ugyanis a nagyenyedi könyvtárban nem található ilyen nyomtatvány és Bethlen Katának később a nagyenyedi kollégium könyvtárába került könyveiről készült XVIII. századi jegyzékekben sincs erre utaló adat (Simon Melinda – Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged 1997). Kemény pedig jól tudta, hogy a nagyenyedi könyvtár állományának jelentős része 1849-ben leégett, ezért az itt őrzött példányra vonatkozó híradása ellenőrizhetetlen.

Kemény József más hamisításainak ismeretében és az általa hagyományozott címleírás, valamint példányhivatkozása hiteltelensége miatt újabb bizonyítékok előkerüléséig megállapítható, hogy ma nincs hitelt érdemlő adat arra nézve, hogy létezett volna Püspöki Jánosnak Várad elestéről szóló olyan prédikációja vagy elmélkedése, esetleg tudósítása, amelyet 1661-ben Debrecenben kinyomtattak.

Appendix 233

Propemptica abeunti ex gymnasio Semproniensium ... m. Christiano Seelmanno, ejusdem gymn. per annos quasi duodecim hactenus rectori ... nunc autem ecclesiae in ... Cremnicio, montanarum Hungariae metropoli pastori primario et scholae inspectori legitime vocato, scripta festo S. Lvciae ... 1661. a patronis, fautoribus, amicis et collegis. [Leutschau] (1661).

Külföldi nyomtatvány.

E nyomtatási hely és év nélkül megjelent kiadványt Szabó Károly (RMK II 970) és Ján Čaplovič is (1096) lőcsei nyomtatványként írta le. A régi hazai nyomtatványok betűtípus-repertóriuma alapján V. Ecsedy Judit azonban megállapította, hogy Bécsben, Matthäus Cosmerovius műhelyében készült.

Appendix 233A

Ladiver, Elias, iun.: Institutiones philosophiae moralis tractatibus quattuor absolutae. Bartphae 1662.

Kéziratos mű.

E példányból nem ismeretes nyomtatvány címét először Jaromír Červenka közölte Elias Ladiver munkáinak ismertetésében (Sborník prác professorov ... v. Prešove. Prešov 1940, 118). Az ő adatát vette át Ján Mišianik (137). Jóllehet Ján Čaplovič is felvette a bártfai nyomtatványok közé, megjegyezte azonban, hogy nem lehet tudni, hogy nyomtatott vagy kéziratos műről van-e szó (211). A Slov. biogr. slovník évszám nélkül említi Ladiver *Institutiones philosophiae moralis* című kéziratos művét (III 339). Valószínűnek látszik, hogy a fenti cím erre a kéziratban maradt munkára vonatkozik.

Appendix 234

Siderius János: Kisded gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanitas a' keresztyéni hitnek fö agazatirol, melly irattatott Siderivs Ianos által, most pedig újobban e' szép formában ki-botsáttatott. Lötsen 1662 Samuel Brewer.

1670 utáni nyomtatvány.

Szabó Károly e kiadást a budapesti Egyetemi Könyvtár akkor unikumnak számító példánya alapján az 1662-es kiadási évnél vette fel (RMK I 993). Ján Čaplovič, aki már a pannonhalmi példányt is ismerte, megjegyezte ugyan, hogy az impresszumban a nyomdász neve eltér az ugyanabban az évben megjelent lőcsei nyomtatványokon olvasható nyomdásznévtől, de nem vonta kétségbe a kiadási évet (1107). A nyomtatványon feltüntetett évszám bizonyosan sajtóhiba: Samuel Brewer neve ugyanis először 1665-ben fordult elő lőcsei nyomtatványokon. A Brewer-nyomda betűtípusai és díszei alapján pedig meg lehet állapítani, hogy ezt a katekizmuskiadást csakis az 1674-es nyomdafelújítást követően nyomtathatták ki, legvalószínűbben az 1680-as évek közepén (Pavercsik Ilona közlése).

Appendix 235

Articuli Posonien(ses) ... dominorum ... statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali ipsorum diaeta, pro die prima mensis Maij… millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo indicta, Posoniique celebrata conclusi. Posonii 1662.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1662. évi pozsonyi országgyűlés nyomtatási hely nélkül megjelent törvénycikkeit helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 2158). Horváth Ignác azonban az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 75 → Sztripszky II 2584/132). A kiadvány tipográfiai kiállítása alapján Fazakas József kétséget kizáróan megállapította, hogy az Bécsben, Matthäus Cosmerovius nyomdájában készült. (OszKÉvk 1965–1966: 164 – Čaplovič LXXIX). Vö. **Appendix 225**!, **Appendix 236**.

Appendix 236

Ariculi dominorum ... statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali ipsorum diaeta, pro die prima mensis Maij ... millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo indicta, Posoniique celebrata conclusi. Posonii 1663.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1662. évi pozsonyi országgyűlés 1663-ban ismételten kiadott, nyomtatási hely nélkül megjelent, ma példányból nem ismert törvénycikkeit (vö. **Appendix 235**) két helyen vette fel bibliográfiájába. A Magyar Nemzeti Múzeum, illetve az Erdélyi Múzeum könyvtárának példánya alapján a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 2194), Ráth György példányát pedig a nyomtatási hely megjelölése nélkül írta le (RMK III 2233). Horváth Ignácz azonban az országgyűlés helye után ítélve pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 75 → Sztripszky II 2585/133). Ján Čaplovič (LXXX) a pontos forrás megjelölése nélkül, Fazakas Józsefre hivatkozva bécsi kiadványnak vette. Fazakas azonban e tárgyban írt tanulmányában nem szól a műről (vö. OszKÉvk 1965–1966: 158–167). A kiadványt nyomdai anyaga vizsgálata alapján valóban Bécsben nyomtatták (V. Ecsedy Judit közlése).

Appendix 237

Kéry János: Philosophia scholastica. Posonii 1663.

1673-ban megjelent nyomtatvány.

E kiadvány leírását Katona István közölte (Historia critica regum Hungariae. Tom. XVII, ordine XXXVI. Budae 1805, 735). Ján Čaplovič azonban kizárta az 1663. évi pozsonyi nyomtatványok sorából (LXXXI), és Kéry Jánosnak a *Universae philosophiae scholasticae tomus primus* című munkájával azonosította, amely nem 1663-ban, hanem tíz esztendővel később, 1673-ban jelent meg Pozsonyban (RMK II 1325). Feltételezését megerősíti az a tény, hogy 1652 és 1669 között egyetlen olyan nyomtatvány nem maradt fenn, amely a pozsonyi nyomdában készült.

Appendix 238

Drabík, Mikuláš: Regulae vitae Comenii cseh nyelven. H. n. 1655–1671.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Szimonidesz Lajos Kvacsala János tanulmányaira való általános hivatkozással, valamint „addigi tájékozódása alapján" összeállította Mikuláš Drabík nyomtatásban megjelent műveinek jegyzékét. Ebben az első cím a következő: „Drabik cseh nyelvre fordította s valamelyik felvidéki nyomdában kiadta Comenius Regula vitae című munkáját." (MKsz 1942: 178). A *Regula vitae* Comenius összes műveinek kritikai kiadása szerint 1655-ben jelent meg először Nürnbergben az *Eruditionis scholasticae atrium ... una cum ejusdem Fortio redivivo ... út utilissimis Vitae regulis* című műben, és 1661-ig további négy kiadást ért meg. (Johannis Amos Comenii Opera omnia 13. – Dilo Jana Amose Komenského 13. Red. Oldrich Říha. Praha 1974. 267–278). Eszerint Drábík fordításának 1655 és 1671, az ő halála éve között kellett megjelennie.

Mindeddig azonban semmi más bizonyíték nem került elő, amely igazolta volna Szimonidesz Lajos konkrét forrásadatokat nélkülöző feltételezését, és a kritikai kiadást kísérő jegyzetek sem tesznek említést semmiféle korabeli cseh fordításról (i. m. 279–281), ezért annak valamelyik „felvidéki nyomdában való megjelenése" nem látszik valószínűnek.

Appendix 239

Katolikus válasz Janus Philaletus Hydropolitanus (Pósaházi János?): Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése című vitairatára. H. n. 1662–1664 között.

Elegendő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Zoványi Jenő feltételezte, hogy a Janus Philaletus Hydropolitanus álnéven, feltehetően Pósaházi János által 1662-ben kiadott *Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése* című református vitairatot (**3064**) „valaki katolikus részről nem hagyta felelet nélkül". Művének „sem címéről, sem szerzőjéről nem tudunk, csupán egykori létezéséről. Czeglédi ellen is kikelt, amiről ez sértődötten emlékezett meg az Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetke F_7 levelén" (MKsz 1932/34: 8–9, vö. Theologiai Szemle 1924: 265). Czeglédi az említett helyen így ír: „Egy atyádfia szintén így bánék velem nem régen. [T.i. Először jól „megkorbácsolt", utána mondott igaz embernek] Ki valami bagoly mellyesztésben egy halottas háznál méltatlan rongála! (Úgy kell ugyanis a siralmas feleket vigasztalni!) Innen vévén fel textust a halott felett: a baglyot meg ne egyétek! Lev. 11. 16. Orrában dagálya a jámbornak, hogy keze alá szólottam a megigazulásról kiadott disputációban."

Ezekből a sorokból Zoványi véleményével szemben arra lehet következtetni, hogy egy katolikus pap egy (kassai?) temetésen a bagoly megevésének tilalmáról szóló textus, Mózes III. 11. 13. alapján tartott halotti prédikációt, s ebben, a Czeglédi szerint vigasztalást kívánó alkalomhoz nem illő módon, vitázott Czeglédinek a megigazulásról szóló disputációjával (**3029**). Valójában azonban az idézett szöveg a „bagoly mellyesztésre" vonatkozó szójáték ellenére sem utal arra, hogy a szóban forgó halotti prédikációt kinyomtatták volna, vagy bármilyen más katolikus választ adtak volna ki az *Egy Pozsonyból repült huholó bagoly megmellyesztése* című vitairat ellen. Ennek megalapozott feltételezéséhez további adatok előkerüléséig nincs elegendő bizonyíték.

Appendix 240

Securius, Josephus: Vitairat Drabik Miklós ellen. H. n. cr. 1663.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett mű.

Szimonidesz Lajos Mikuláš Drabíkról szóló könyvészeti tanulmányában két helyen is utal Paulus Veterinus puchói lelkész és Josephus Securius szakolcai orvos Drabík ellen 1663 körül írott nyomtatott munkáira (MKsz 1942: 178 és 179, az ide vonakozó konkrét idézeteket ld. **Appendix 241**). Szimonidesz állítását nem lehet ellenőrizni, mivel azt konkrét adatokkal nem támasztja alá, csupán általában hivatkozik Kvacsala János műveire. Kvacsala számos közleményt tett közzé Drabík életéről. 1889-es tanulmányában például részletesen ismerteti a Drabík, Felín, Veterinus és Securius közötti vitákat (Száz 1889: 745–766. Felínről ld. **Appendix 230**). Ebben több ízben is emlegeti Veterinus írását (vö. **Appendix 241**), de Securiusról csupán annyit ír, hogy 1663 körül segített Veterinusnak a Drabík próféciáival kapcsolatos ügyek intézésében (Száz 1889: 758–762). Securiust a fontosabb életrajzi lexikonok nem tartják nyilván szerzőként (Szinnyei, Zoványi, Kuzmík, Slov. biogr. slovník, RMSz). Ezért újabb forráskutatás nélkül nem lehet megállapítani, hogy egyáltalán készített-e valamilyen írásos anyagot a Drabíkkal folytatott viták során. Így természetesen arra sincs bizonyíték, hogy létezett volna ilyen tartalmú nyomtatott műve.

Appendix 241

Veterinus, Paulus: Vitairat Drábik Miklós ellen. H. n. cr. 1663.

Kéziratos mű.

Szimonidesz Lajos Mikuláš Drabíkról szóló könyvészeti tanulmányában két helyen is utal Ján Felín, Paulus Veterinus puhói lelkész és Josephus Securius szakolcai orvos Drabík ellen írott nyomtatott munkáira: „Felinus, Veterinus és Securius próféciáival (t. i. Drabíkéival) szemben tanúsított, írásba foglalt s részben ki is adott kétségeit Drabík előbb 1663. július 10-én egy összejövetelen igyekezett eloszlatni..." Továbbá „Ezeken a külföldi vitairatokon kívül akadnak Drabíknak magyar földön megjelent cáfolatai is, amelyekből eddig példányok nem kerültek elő, de tudjuk, hogy Veterinus Pál puchói esperes és Securius József szakolcai orvos ilyen munkái mellett Felinus János puchói ref. lelkész írt egy latin könyvecskét..." (MKsz 1942: 178 és 179, Felín könyvéről ld. **Appendix 230**, Securiuséról ld. **Appendix 240**). Szimonidesz állításának igazolására konkrét adatot nem említ, csupán általában hivatkozik Kvacsala János tanulmányaira. Kvacsala számos közleményt tett közzé Drabík életéről. 1889-ben írott tanulmányában például részletesen ismerteti a Drabík, Felín, Veterinus és Securius közötti vitákat (Száz 1889: 745–766). Ebben több ízben is emlegeti Veterinus írását, amelyben Drabík próféciáival kapcsolatos aggodalmait foglalta össze, de nem állítja, hogy ezt kinyomtatták volna, s a szakirodalomban másutt sem olvasható erre vonatkozó adat. A Slov. biogr. slovník pedig, amelyben Veterinus eddigi legrészletesebb életrajza olvasható, határozottan kéziratként beszél Veterinus Drabík elleni művéről. Mindez alapján bizonyos, hogy Veterinusnak létezett egy (vagy több) Drabík elleni vitairata, amelyeket az 1663. július 10-i értekezletre vagy azután nem sokkal írt, de ez – a szakirodalomban ma ismert adatok alapján – kéziratos munka volt.

Appendix 242

Libelius tradens regulas poeseos. Trenchen [ante 1664] sine typ. nomine.

1642. évi nyomtatvány, ld. **1962**.

A kiadvány egykori létét, az év és a nyomdász megjelölése nélkül elsőként Ján Čaplovič feltételezte (1888a) Tomka-Szászky János könyveinek, ma Turócszentmártonban őrzött (LAMS C 332) XVIII. századi kéziratos katalógusának 31. lapján, a fenti formában olvasható bejegyzés alapján. A katalógus adata azonban minden bizonnyal Andreas Graff: *Methodica poetices precepta* című, 1642-ben Trencsénben megjelent munkájának egy példányára vonatkozik (**1962**). E verstani szabálygyűjtemény két könyve a *Prior*, illetve *Posterior libellus* címet viseli. A leírás készítőjének feltehetően egy címlap nélküli példány volt a kezében, a fenti címet a részek elnevezése, illetve a tartalom alapján adhatta, a *libelius* szó pedig elírás lehet. A nyomtatási hely egyértelműen kiderül a kolofonból.

Nem zárható ki azonban az sem, hogy a katalógus bejegyzése a mű másik, jelenleg egyéb adatból és példányból nem ismert trencséni kiadásának emlékét őrizte meg. A nyomda a városban 1637-től 1664-ig működött, így az ismeretlen kiadvány e két időpont között jelenhetett meg. A kezdetektől 1641-ig Václav Vokál, utána 1647-ig özvegye, Dorota, majd 1648–1654 között Vavřinec Benjamin Od Háje, 1655-től pedig Nikodém Čížek vezette a műhelyt.

Appendix 243

Comenius, Joannes Amos: Každodenni modlitby Křestanské pisem svatých od J. A. Kom. vzdelané u spremýšlovanim ramúm a večernim... V Prešpurka u Jana Schauffa 1665.

XVIII. századi nyomtatvány.

Kvacsala János kiegészítésként közölte e címet Szabó Károly bibliográfiájának második kötetéhez (MKsz 1889: 227), majd az ő nyomán írta le bibliográfiájában Sztripszky Hiador (II 2590/138). Adatát átvette Berlász Piroska és ifj. Horánszky Nándor: Comenius Magyarországon kiadott műveinek lelőhelybibliográfiája. Bp. 1970, 85). Ján Čaplovič (LXXXII) azonban Ľudovít' V. Riznerre (II 408) hivatkozva helyesen zárta ki bibliográfiájából e tételt, mivel a nyomdász, Johann Schauff 1792 és 1801 között működött Pozsonyban, így ennek a nyomtatványnak is akkor kellett megjelennie. Több bibliográfia is utal erre a műre XVIII. század végén megjelent kiadványként, pl.: Knihopis 4240, Soupis 412, Berlász Piroska – ifj. Horánszky Nándor: i. m. 86. sz., Petrik V 242.

Appendix 244

Igazságnak áldozatja. Kolozsvár 1666.

Tévesen feltételezett kiadás.

Szabó Károly (RMK I 1036) Sándor Istvánra hivatkozva (Könyvesház 44) említi e művet, amelyből példány ma nem ismeretes. Több XVIII. századi kiadásban maradt fenn viszont Aranyos Medgyesi Sámuel imádságoskönyve, amelynek címe hasonlóan kezdődik: *Igazságnak áldozatja, mellyel az örökké-való Istennek ditsöséges felségét szenteli, természeti tökéletességeit tiszteli, örökké-valóságban és idöben való tselekedeteit, teremtö, gondviselö, idvezitö munkáit hálá–adással ditséri, az ő országának kintseit hitbéli bizodalommal kéri az Istentöl taníttatott hívek' serege, a Krisztussal, a Sion' hegyén álló szenteknek gyülekezete, mellyet alázatos szívvel lélekkel készített A[ranyos] M[edgyesi] S[ámuel], h[etényi]. n[otarius].* Győr és Kolozsvár, 1737, valamint Kolozsvár 1745. és 1747. (Szinnyei I 235, Petrik I 102, V 36).

Sándor István ezeket a kiadásokat mint Aranyos Medgyesi Sámuel műveit ugyancsak felvette jegyzékébe (99, 102).

Valószínűnek látszik, hogy az 1666. évi szerző nélküli kiadás téves.

Appendix 245

Kegel, Philipp: Dvanástero Přemyšlování Duchowních ... Předtím v Německém jazyku vydané pak ... do jazyka českého přeložené od Adama Plintovice z Kočova. W Lewoči 1666, vydal Krompholc[!].

Tévesen feltételezett kiadás.

A modern bibliográfiai szakirodalomban Ján Mišianik írta le (119) Josef Jungmannra hivatkozva (Jungmann, Josef: Historie literatury české. W Praze 1849, 331) Philipp Kegel sok nyelven kiadott elmélkedéseinek (vö. Leiden 1637, **1678**) 1666. évi lőcsei, cseh nyelvű, Ján Krumholz által készített kiadását. A kiadás létezését már Ján Čaplovič is meggyőzően cáfolta (CXXXIV). Kegel elmélkedéseinek Adam Plintovič, zsolnai rektor által készített cseh nyelvű fordítása a mai ismeretek szerint első ízben Zsolnán jelent meg 1669-ben (**3621**). E munkát 1677-ben Lőcsén is kinyomtatták (vö. Čaplovič 1365) Ján Krumholz , breznóbányai rektor 1673. augusztus 8-án kelt előszavával. Kegel elmélkedéseinek Krumholz által készített kiadása tehát jóval 1666 után készült. Mišianik, illetve Jungmann 1666. évi lőcsei kiadásról szóló híradása ezért bizonyosan tévedés.

Appendix 246

Kéry János: Regentis imago sive oratio, habita in ... conventu Tallensi ordinis S. Pauli primi Eremitae a ... Joanne Kery, dicti ordinis secretario, ...cum tempore congregationis generalis anno 1669. celebratae ... Nagyszombat 1669.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK II 1207) ezt az impresszum nélkül megjelent nyomtatványt a nagyszombati kiadványok közé sorolta. Megállapítását ő maga helyesbítette bibliográfiája harmadik kötetében (RMK III 2686) a következőképpen „Tévesen tartottam hazai nyomtatványnak s hibásan vettem föl (N.Szombat) 1669-re." E kiadvány ugyanis része annak a Bécsben 1675-ben Leopold Voigt egyetemi nyomdász betűivel megjelent, *Panegyres et orationes* című gyűjteményes kötetnek, amely Kéry János 1664–1675 között tartott alkalmi beszédeinek – köztük Nagyszombatban kiadott nyomtatványoknak (**3584**, **3583**) – az újrakiadását is tartalmazta. Ján Čaplovič ugyanezen ok miatt zárta ki e művet a nagyszombati nyomtatványok közül (CCXV).

Appendix 247

Buzinkai Mihály: Compendii logici libri dvo, in quibus universa artis bene disserendi praecepta, methodo accurata et perspicua ita sunt disposita, ut tyro semestri spatio fundamenta logicae cum fructu jacere queat. Labore et industria Michaelis Buzinkai, nuper paedagogiarchae Patakiensis concinnati. Ex officina S. Patach MDCLXVI Johannes Rosnyai.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Buzinkai Mihály tankönyvének erre a kiadására Bartók István következtetett (105, 72. lábjegyzet) e logikai kompendium 1668. évi pataki kiadásának (**3477**) előszava alapján. Itt a szerző a következőket írta: „Compendii hujus Logici, duo prope efluxerunt anni, ex quo defecerunt distractaq(ue) sunt Exemplaria omnia" ( )o($_4$a). Bartók szerint az 1661. és 1668. évi, példányból ismert kiadások (**2867** és **3000**) között, 1666-ban is megjelent e tankönyv.

Az idézett megjegyzés azonban nem szól arról, hogy két évvel korábban is nyomtattak volna egy kiadást ebből a tankönyvből, hanem elsősorban arra utal, hogy két éve hiányoznak a széthordott példányok. A tankönyvek általános kelendősége alapján nem elképzelhetetlen, hogy 1666-ban is kikerült a sajtó alól egy kiadás, ennek feltételezéséhez azonban nem nyújt elég alapot a fenti megjegyzés.

Appendix 248

Pósaházi János: Sámbárnak Kisnek, s egyebeknek adott felelet. H. n. 1666.

Félrefordításon alapuló kiadás.

Szabó Károly példány ismerete nélkül, csupán Sándor István híradása alapján (Könyvesház 45) vette fel bibliográfiájába ezt a címet (RMK I 1048). Már Révész Kálmán is megjegyezte, hogy „az egykorú vitairatokban ily című könyvet, idézve vagy hivatolva seholsem találunk..., bajos feltételezni, hogy Pósaházi egy könyvben adta volna meg a feleletet Sámbárnak, Kisnek s egyebeknek", ezért e könyv egykori létezése „elvetendő" (MKsz 1881: 333). Révész véleménye megerősíthető. Sándor István adata ugyanis bizonyosan Horányi Elek életrajzi lexikonán alapul. Horányi Pósaházi életrajzában az általa írt művek felsorolásában második tételként általában tesz említést Pósaházi apróbb vitairatairól: *Responsiones a Sambario, Kisio, aliisque sibi obiectas difficultates MDCLXVI. 8°.* (Memoria 94). Sándor Horányinak ezt az általános értelmű megjegyzését fordította konkrét magyar nyelvű címként, amit aztán Szabó Károly már értékelhető bibliográfiai adatként közölt. A félreértést nyilván az okozta, hogy a Horányinál szereplő *Responsiones*, *Feleletek* többes nominativust Sándor *Felelet*nek fordította, így lett az összefoglaló utalásból konkrét cím. Pósaházinak ez a műve tehát valóban elvetendő (vö. MKsz 2007: 316–317, Heltai János).

Appendix 249

Köleséri Pál: Keresztyénne... Debrecen 1667.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

A fenti címet a Bod Péter hagyatékáról készült könyvtárjegyzék őrizte meg. A jegyzéket közreadó Radvánszky Béla szerint ez az adat egy Szabó Károly által nem ismert RMK-ról ad hírt (MKsz 1884: 56 és 78). Dézsi Lajos Bod könyveinek elárverezéséről írva megismételte Radvánszky állítását (MKsz 1895: 191). Szinnyei József pedig Dézsi közleményére hivatkozva Köleséri Pált és művét felvette életrajzi lexikonába (VII 23, vö. RMSz 452).

Már Radvánszky Béla is megjegyezte, hogy a Bod könyveiről felvett jegyzék több helyen hibás, megbízhatatlan (MKsz 1884: 56). Köleséri Pál neve pedig máshol nem fordul elő a szak-

irodalomban, és a debreceni nyomdából nem ismeretes más 1667. évi kiadvány. Ezért a könyvjegyzék egyetlen adata – ezen alapul valamennyi idézett közlemény – nem elégséges bizonyíték sem a szerző, sem a mű egykori létezésére.

Fekete Csaba szerint az adat Bod Péter könyvtárának egyeztetése során diktálás utáni elhallásból keletkezett Köleséri Sámuel: *Szent Irásnak rámájára vonatott fél-keresztyén …* (Debrecen 1677, RMK I 1209) helyett (MKsz 2011: 314). Fekete Csaba megállapítása valószínű. A téves Pál keresztnévre tekintettel hozzáfűzhető, hogy az „elhallásban" közrejátszhatott Keresztúri Bíró Pál: *Csecsemő keresztyén* (Gyulafehérvár 1638, **1721**) című munkája is. Felmerülhet, hogy Zoványi Jenő Lexikonában (309) erre, a Bod-féle könyvjegyzékben Köleséri Pál neve alatt szereplő adatra gondolhatott, mikor Keresztúri munkáinak felsorolásában minden forrásra való hivatkozás nélkül, zárójelben utalt a *Csecsemő keresztyén* 1667. évi, második, debreceni kiadására. Ennek a második kiadásnak azonban Zoványi zárójeles utalásán kívül nincs semmi más nyoma.

Appendix 250

Refutatio quaest. Mathiae Sambar. Leutschoviae 1667.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Visegrádi János a pálos rend sátoraljaújhelyi kolostorának könyvtáráról 1786. március 20-án készült jegyzékből adta közre a fenti címet a következő megjegyzés kíséretében: „A katalógusban néhány olyan „Hungarica"-ra találtam, amelyeket Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtár"-ában nem említ, s így mint esetleges unikumok címeit közlöm (Adalékok Zemplénvármegye Történetéhez 1910, 244).

Sámbár Mátyás, Győrben majd Kassán működő jezsuita *Három üdvösséges kérdés* című munkája 1661-ben Nagyszombatban (**2997**) és 1665-ben Kassán is megjelent (**3205**). A bejegyzés bizonyára az e munkára adott valamelyik protestáns válaszra vonatkozik. A vita ma ismeretes darabjai között (a vita teljes leírását ld. **2997**) azonban nem található olyan kiadvány, amellyel a fenti, ugyancsak szűkszavú cím egyértelműen azonosítható lenne. Sámbár e polémiához tartozó későbbi művei – sem *A három üdvösséges kérdésre, mint felelnek* (**3347**), sem a *Három kérdés*nek, az egész vitát összegző, 1672. évi harmadik kiadása (RMK I 1396) – nem utalnak ezzel azonosítható, ma példányból ismeretlen munkára. Valószínű ezért, hogy a katalógus latin nyelvű bejegyzése, a kor katalogizálási szokásainak megfelelően, magyar nyelvű műre vonatkozott, például Pósaházi János 1666. évi *Summás választétel ama … könyvecskére, kinek cégére …: Három idvességes kérdés* (**3288**), amely szerzőjének, nyomtatási helyének és idejének feltüntetése nélkül jelent meg.

Ismeretes továbbá, hogy Vitnyédi Istvánnak 1665-ben Tübingenben tanuló alumnusa, Dömötöri György tervezte Christoph Wölflin, tübingeni professzor *Dissertatio theologico-refutatoria super tres quaestiones a collegio Jesuitarum Jauriensi in Hungaria motas* című, Sámbárnak adott, Tübingenben 1665-ben kinyomtatott válaszának (RMK III 295 és RMK III 2362) magyarra fordítását. E fordítás elkészültéről és kinyomtatásáról nem maradtak fenn adatok. Visegrádi közleménye pedig önmagában nem elegendő bizonyíték annak feltételezésére, hogy Dömötöri mégis elkészítette a magyar fordítást és 1667-ben Lőcsén ki is nyomtattatta.

Mindez alapján Visegrádi „esetleges unikumra" vonatkozó feltételezése újabb bizonyítékok előkerüléséig nem tekinthető megalapozottnak.

Appendix 251

[1] Acta et decreta synodi dioecesanae Strigoniensis, authoritate ... domini P e t r i P a z m a n y archiepiscopi Strigoniensis celebratae Tyrnaviae anno Domini MDCXXIX. die IV. Octobris et sequentibus. Jussu ... Georgii Szelepchény, archi-episcopi Strigoniensis pro commoditate parochorum recusum. – [2] Synodi provincialis decreta, anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae per ... Franciscum Forgach de Ghimes, ... Rituali Strigoniensi nunc primum annexa jussu ... Georgii Szelepchényi ... [Tyrnaviae] MDCLXVII.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely feltüntetése nélkül kiadott, esztergomi katolikus zsinati határozatokat közreadó művet az 1667-ben megjelent nagyszombati nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába (RMK II 1109). Függelékének címét azonban nem közölte. Azt elsőként Dézsi Lajos írta le ugyancsak mint Nagyszombatban megjelent nyomtatványt, és megállapította, hogy az az 1667-ben kiadott *Acta et decreta* „melléklete" (Sztripszky II 2700/248 ← MKsz 1906: 147). Ján Čaplovič már együttesen megjelentetett, nagyszombati nyomtatványként vette fel mindkettőt bibliográfiájába (2019). Borsa Gedeon szerint is együtt jelent meg a két mű (vö. **Appendix 92**). A betűtípusok és díszek alapján azonban megállapította, hogy mindkettő a Nádasdy Ferenc birtokában lévő, alsó-ausztriai Pottendorfban került ki a sajtó alól, és ezzel kizárta mind az 1667. évi nagyszombati, mind az 1670. évi lorettomi megjelenést is (MKsz 1973: 238–239., 1975: 202. vö. **Appendix 265, Appendix 266**).

Appendix 252

Pongrácz György: Aggratvlatio chronographica stilo simplici et cvrrenti facta vnice in signvm obligationis debitae, qva Clementi ... papae IX., Domviqve Avstriacae plene et vltro se adstrictvm agnovit Georgivs Pongratz, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis lector et canonicvs, electvs Samandriensis Vngarvs. [Nagyszombat 1667.]
9 fol. – 2°

Szedett szöveget nem tartalmazó dokumentum.

Varjú Elemér hívta fel Szabó Károly bibliográfiájának kiegészítéseként Pongrácz György esztergomi lektor és kanonok dicsőítő versére a figyelmet (MKsz 1913: 346). Az Országos Széchényi könyvtári példány címlapján a metsző szignója „D. P. sculp. Tyrn.", ezért Varjú a művet nagyszombati kiadványnak tartotta, amelynek évszámát a kronosztichonok árulják el. Adatát átvette Ján Čaplovič is (2022). Mivel a mű teljes egészében rézmetszetes lapokból áll, amint azt Varjú is megállapította, felvétele a régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiába nem indokolt.

Appendix 253

Institoris, Michal: Phosphorus clarorum syderum illustris lycei Kiloniensis. Solnae 1667.

Külföldi nyomtatvány.

Ezt a kiadványt Szabó Károly példány hiányában, csupán Johann Samuel Klein említése alapján (Nachrichten II. 270) vette fel bibliográfiájába (RMK II 1118). Tévedését ő maga helyesbítette, amikor példány ismeretében bibliográfiájának harmadik kötetében újra felvette e művet, mint Michal Institoris Kielben megjelent munkáját (RMK III 2387). Ján Čaplovič hasonlóképpen kizárta a zsolnai nyomtatványok köréből (CCLXIX).

Appendix 254

(Piscator, Ludovicus Philippus): Rudimenta oratoriae in usum illustris scholae Debreczinensis recenter excusa. Debreczini [1662–1675 Karancsi].

XVIII. századi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt az impresszum nélkül megjelent szónoklattankönyvet debreceni nyomtatványnak tartotta, és azt feltételezte, hogy Karancsi működése idején, 1662 és 1675 között jelent meg (RMK II 2033). V. Ecsedy Judit megállapította, hogy e tankönyv az 1703. évi debreceni kiadás (RMK II 2050) év megjelölése nélküli utánnyomása. Betűi alapján az 1705-ben teljesen elpusztult, majd 1713-tól Miskolczi Csulyak Ferenc vezetésével újrainduló debreceni nyomda új felszerelésével készült 1713 és 1719 között (szóbeli közlés).

Appendix 255

(Piscator, Ludovicus Philippus): Rudimenta rhetoricae in usum illustris scholae Debreczinensis succincte tradita. Debreczini [1662–1675 Karancsi].

XVIII. századi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt az impresszum nélkül megjelent retorikai tankönyvet debreceni nyomtatványnak tartotta, és azt feltételezte, hogy Karancsi működése idején, 1662 és 1675 között jelent meg (RMK II 2032). V. Ecsedy Judit megállapította, hogy e tankönyv az 1703. évi debreceni kiadás (RMK II 2049) év megjelölése nélküli utánnyomása. Betűi alapján az 1705-ben teljesen elpusztult, majd 1713-tól Miskolczi Csulyak Ferenc vezetésével újrainduló debreceni nyomda új felszerelésével készült 1713 és 1719 között (szóbeli közlés).

Appendix 256

Ramée, Pierre de La: Petri Rami Veromandui, regii professoris Dialecticae libri duo. Debrecini [1662–1675 Karancsi].

XVIII. századi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt az impresszum nélkül megjelent logikai tankönyvet debreceni nyomtatványnak tartotta, és azt feltételezte, hogy Karancsi működése idején, 1662 és 1675 között jelent meg (RMK II 2034). V. Ecsedy Judit a nyomtatvány betűi alapján megállapította, hogy az 1705-ben teljesen elpusztult, majd 1713-tól Miskolczi Csulyak Ferenc vezetésével újrainduló debreceni nyomda új felszerelésével készült 1713 és 1719 között (szóbeli közlés).

Appendix 257

Eladando és veiendö müveknek és marháknak, kiknek a materiájok Erdélyben terem, qualificaltatott ... limitatio. [Gyulafehérvár 1668.]

Tévesen feltételezett kiadás.

A kiadványt ebben a formában Ferenczi Zoltán írta le a budapesti Egyetemi Könyvtár példánya alapján (MKsz 1916: 220). Ma a könyvtárban ilyen című, 1668-as mű nem található, egyedül az 1642-es limitatio (**1925**) egy példánya lelhető fel egy tematikus, néhány kivételtől eltekintve kronologikus rendben, feltehetően a XVIII. században összeállított kolligátumban, egy 1669-es (**3538**) és egy 1670-es (**3642**) gyulafehérvári országgyűlés, Kolozsvárott kinyomtatott artikulusai között (jelzete: G 507). Így Ferenczi adata nem ellenőrizhető. Más példány azóta nem került elő a műből. Ferenczi címleírása beosztását és tipográfiáját tekintve, néhány apró helyesírási és szövegbeli eltéréstől eltekintve egyezik az elsőként szintén általa leírt 1642-es limitatióéval (MKsz 1900: 199, Sztripszky I 1965/172, **1925**). Ismertetése szerint a két nyomtatvány kollációja ugyan eltér egymástól: szerinte a két-két leveles A és B füzet után itt C^3 következik, míg az 1642-esben C^2 D^1. Valójában azonban az 1642-ben nyomtatott árszabás esetében sem szerepel D füzetjel, az csupán kikövetkeztethető. Ferenczi a munkát indoklás nélkül feltételezte 1668-as, gyulafehérvári nyomtatványnak.

Nagyon valószínű, hogy Ferenczi az 1642-es limitatio egyetemi könyvtári példányát írta le tévesen 1668. évi kiadványként. A félreértést talán a C_2b levélen olvasható szöveg: *Eszerint limitált volt az ... ország ezerhatszáz negyvenkettedik esztendőbéli limitatioban, mely ide való, ad verbum sine diminutione, variatione vel augmento leirattuk* okozhatta, amely azt sugallja, hogy e kiadás később készült, ez a szöveg azonban már 1642-ben is olvasható (vö. **1925**). Emellett megtévesztő lehet a műnek a gyűjtőköteten belül elfoglalt helye is.

Ellentmond Ferenczi adatának az is, hogy 1668-ban Gyulafehérvárott nem működött nyomda, mindkét ez évi országgyűlés artikulusai Szebenben jelentek meg (**3486, 3487**).

Példány előkerüléséig a kiadvány egykori léte megnyugtatóan nem igazolható.

Appendix 258

Kis Imre: Az igaz hitre vezérlö könyvecske, Jesuita Pater Kiss Imre által. Nagy-Szombatban anno 1668. Az Academiai bötükkel Srensky Mátyás által. 126 pag. 12°

Tévesen feltételezett kiadás.

A ma példány alapján ismeretlen kiadványról Carlos Sommervogel a fenti formában adott hírt (IV 1085). Ismertetése szerint e munka első kiadása volt a hasonló címmel, szintén Nagyszombatban, 1681-ben megjelent műnek (RMK I 1269).

Ján Čaplovič megjegyezte, hogy Sommervogel helytelenül adta meg a nyomdász nevét, Matthias Srensky ugyanis 1679–1683 között volt a nagyszombati egyetemi nyomda faktora, s ő e munka 1681. évi kiadását nyomtatta (RMK I 1269). Čaplovič ennek ellenére ugyancsak feltételezte Kis e munkájának 1668. évi kinyomtatását is (2026).

1668-ban azonban még Matthaeus Byller vezette a nagyszombati nyomdát. Továbbá az 1681. évi kiadvány előszava sem szól korábbi kiadásról, sőt a Nagyszombat városához címzett előszóban Kis Imre a következőket írja: ... *harminchárom esztendeje már, hogy ... szerzetembe mentem ... de ... eddig nem vala módom, hogy ... szolgálhattam volna. Hanem imé most úgy hozván az üdönek*

forgása. Ezen ... munkámat ... te néked mutatom be ... Nagyszombat városa (RMK I 1269, A_4a–b). Mivel Kis 1648-ban lépett be a rendbe, és 48+33=81, ezért bizonyosnak látszik, hogy munkája első alkalommal csupán 1681-ben jelent meg. Ezért az 1668. évi kiadás létezése kizárható.

Appendix 259

Buchholz, Georg: De diligentia praeceptorum et assiduitate discipulorum. Selmecbánya 1668.

Kéziratos mű.

A fenti adatot Gulyás Pál közölte Georg Buchholz „Sz[innyei] és Szabó előtt ismeretl[en] és újabb munkái" között (IV 152). Adata minden bizonnyal Weber Sámueltől való, aki szerint Buchholz 1669. január 24-én „«de deligentia praeceptorum et assiduitate discipulorum» című értekezése alapján végleg megerősíttetett" Selmecbányán nyilvános iskolai állásában (Protestáns Szemle 1892: 382). Weber azonban ennek az értekezésnek nyomtatásban való megjelenésére nem utal. Gulyás Pál nyomán a Slov. biogr. slovník is Selmecbányán megjelent kiadványként említi e művet (I 340). Mivel Selmecbányán 1788-ig egyáltalán nem működött nyomda, ezért valószínű, hogy Buchholz értekezése kéziratban maradt.

Appendix 260

Tarnóczi István: Amicitia usque ad mortem seu methodus adjuvandi in periculo mortis constitutos. Viennae 12. Claudiopoli 1669. 12.

Tévesen feltételezett kiadás.

Szinnyei József (XIII 1319) Johann Stoegerre hivatkozva (Scriptores provinciae Austriae Societatis Jesu. Viennae – Ratisbonae 1856, 361) említette e művet, amelyből példány nem ismeretes. Carlos Sommervogel (VII 1875) és Szabó Károly (RMK I 1606) csak a *Holtig-valo baratsag, avagy mi modon kellessek az beteg es halalra valt embert, avagy meg-sentencziazot bünöst segeteni...* című magyar nyelvű munkát szerepeltették Tarnóczi művei között. Ez 1680 körül jelent meg először Nagyszombatban (RMK I 1606), majd több kiadást is megért ugyanott (RMK I 1484, 1731). Bécsi kiadása nem ismeretes. 1769-ben Kolozsvárott is kiadták a jezsuita akadémia nyomdájában (Petrik II 596). Valószínűnek látszik, hogy Stoeger a magyar mű címét latinra fordította, és e száz évvel későbbi kiadás évszámát jelölte meg tévesen 1669-ként.

Appendix 261

De arte lexica. Tractatus in Illustri Athenaeo. Cibinii 1669 8°.

Kéziratos mű.

E kiadványt Doina Nägler (414) nyomtatványként írta le a szebeni Brukenthal Múzeum példánya alapján. Borsa Gedeon azonban megállapította, hogy a Nägler által megadott jelzeten (Tr. XVII/135a) nem nyomtatott művet, hanem kéziratot őriz a könyvtár.

Appendix 262

Masník, Tobiáš: Iustificatio peccatoris poenitentis coram ... Christo ..., quam certis thesibus comprehensam ... proponit hactenus rector scholae Szeniczen ... nunc vocatus Illaviensis Tobias Masnicius Nitrien., ad diem 17. Junii, horam 9., 10., 11 anni praesentis 1669, respondente Iohannes Bonecz Zolnens. Solnae 1669.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Tobiáš Masníknak a bűnbánó bűnös Krisztus előtti megigazulásáról szóló teológiai téziseit Martin Lauček írta le Collectanea című, Turócszentmártonban őrzött kéziratában a fólió méretű kéziratok között (XIV. 318). Ján Čaplovič feltételezte, hogy Lauček leírása egy Zsolnán kiadott nyomtatvány kéziratos másolatára vonatkozott, mivel a címben magát illavai rektornak nevező Masník első ottani disputációjára nyilván nagyobb közönséget hívott meg nyomtatott meghívóval és a vita tárgyának megjelölésével (Čaplovič 2510). Lauček leírása azonban kifejezetten kéziratként utal e műre, nem tartalmaz impresszumot, és nem található benne semmilyen más olyan elem sem, amelyből arra lehet következtetni, hogy az általa látott kéziratos téziseket nyomtatványról másolták volna. A nyilvános, nagyobb közönség előtti megvitatáshoz nem volt feltétlenül szükséges a nyomtatásban való megjelentetés. Bár a tézisek kinyomtatásának lehetőségét teljes bizonyossággal nem lehet kizárni, a mai ismeretek szerint még sincs elegendő adat annak megalapozott feltételezéséhez, hogy Tobiáš Masník fenti tézisei nyomtatásban is napvilágot láttak volna.

Appendix 263

Gentis Bathoreae genealogia familiae de Pogan ex Archivo Kolos-Monostrensi. anno 1669. communicata. S.l. 1669.

1830 körül megjelent nyomtatvány.

E kiadványt a címében szereplő 1669. év alapján Doina Nägler (423) 1669-ben megjelent nyomtatványként írta le a szebeni Brukenthal Múzeum példánya alapján. Mivel papírjának vízjelében az 1829. évszám látható, ezért megjelenése 1830 körül feltételezhető. Ezt a megállapítást a nyomtatvány betűtípusai is megerősítik (Pavercsik Ilona megállapítása).

Appendix 264

Letenyei Pál: Az szent hitben való igaz oktatásnak szükségeröl es modjáról. Kolozsvár 1670.

Feltehetően koholt nyomtatvány.

A nyomtatványról Szabó Károly a következő formában adott hírt bibliográfiájában (RMK I 1102): „Letenyei Pál. Az Szent Hitben való igaz oktatásnak szükségeröl es modjáról. Egy oktatási hasznos beszédbe röviden foglalva LETENYEI PÁL által. Nyomt. Kolosváron. 1670. 8r. 28 lap. Igy adja e könyv czimét GRÓF KEMÉNY JÓZSEF, Lexicon Erudit. Hung. cz. kéziratában (Letenyei név alatt), kinek följegyzése szerint ezen könyv 1811-ben megvolt gr. Bethlen Farkas ktárában. Ma egy példányt sem ismerünk.” Az említett kéziratban, amelyet

ma a kolozsvári akadémiai könyvtár őriz, valóban pontosan ebben a formában található meg ez az adat („ms K. J. 418/IV", 234a fol.).

Kemény Józsefnek számos olyan bibliográfiai, irodalmi és történelmi hamisítása ismeretes, amely hiteles adatokhoz kapcsol valószínű, ám gondosabb mérlegelés után hamisítványnak bizonyuló áladatokat (vö. Száz 1893: 41–57, Tagányi Károly; Levéltári Közlemények 1988: 197–216, Mályusz Elemér; MKsz 1993: 192–197, Mályusz Elemér; MKsz 1993: 197–205, Borsa Gedeon, **S Appendix 32A** = MKsz 2007: 103–104, Varga Bernadett, **Appendix 89**, **Appendix 173**, **2508A**, **Appendix 232**). Tüzetesebb elemzés után a fenti címleírás is nagy valószínűséggel ilyen hamisítványnak minősíthető.

Letenyei Pál életéről kevés adat ismeretes. Bár külföldön nem járt, képzett ember lévén 1670-ben első rektora lett az akkor magasabb szintre emelt székelyudvarhelyi református kollégiumnak. Ezt a tisztséget töltötte be haláláig, 1680-ig. Ezenkívül ma csupán egyetlen üdvözlő beszéd ismeretes tőle, amelyet Eszéki T. Istvánhoz írt (RMK II 1359). Így életpályájába jól illő adat, hogy 1670-ben iskolaavató beszédet jelentetett volna meg. A korabeli viszonyoknak felel meg az is, hogy a református munkát Kolozsvárott nyomtassák ki, minden bizonnyal az 1668 óta Veresegyházi Szentyel Mihály által vezetett műhelyben.

A Szabó által közölt címleírás azonban kételyeket támaszt a tudósítás hitelességével kapcsolatban. A címszöveg stílusa Kemény koholmányaira utal, egy helyen pedig frazeológiája eltér a korabeli általános gyakorlattól: a címkezdő „szent hit" kifejezés helyett a korban inkább az „igaz hit" forma volt használatos. Gyanút keltő, hogy Kemény leírása magyar nyelvű műre utal. Két hasonló témájú munka ismeretes a korabeli hazai gyakorlatból: Comenius sárospataki (1651, **2390**) és Apáczai Csere János Gyulafehérvárott elmondott (1653, **2463**) beköszöntő beszéde. Mindkettő tekintélyes református intézményhez és személyhez kapcsolódik, és mintául szolgálhatott volna Letenyei művéhez. Ellentmondásos a Kemény által megadott formátum is. Míg az említett két hasonló munka negyedrét alakban került ki a nyomdából, Kemény nyolcadrétnek mondja e kiadványt. Hasonlóképp kételyeket ébreszt, hogy Kemény Bethlen Farkas könyvtárának ma már ellenőrizhetetlen példányára utal, más példány azóta sem került elő a műből. Elgondolkodtató az is, hogy Letenyeitől ezenkívül más komoly munka nem került sajtó alá a következő évtizedben.

Kemény József más hamisításainak ismeretében és az általa hagyományozott leírás hitelessége, valamint példányhivatkozása ellenőrizhetetlensége miatt újabb adat előkerüléséig nincs elfogadható bizonyíték a kiadvány egykori létezésére.

Appendix 265

Decreta synodalia Dioecesis Strigoniensis ... jussu et authoritate ... Georgii Szelepczényi, archiepiscopi Strigoniensis... Loreto 1670.

Külföldi nyomtatvány.

Sitte Alfréd Nádasdy Ferenc 1672. október 24-én készült vagyonleltára alapján feltételezte, hogy „Nádasdi adatta ki Lorettomban (Magyarországon Sopron vármegyében) az esztergomi főegyházmegye használatára a következő két munkát: Decreta Synodalia Dioecesis Strigoniensis és Decreta Synodi Provincialis Tyrnaviensis sub Francisco Forgács archiepiscopo celebratae." A leltár az első műből 930, a másodikból 750 példányt említett. (MKsz 1902: 147). Borsa Gedeon e két címet a Szabó Károly által 1667-es nagyszombati nyomtatványként leírt *Acta et decreta synodi dioecesanae Strigoniensis* (RMK II 1109) és annak Dézsi Lajos által ismertetett függelékével (MKsz 1902: 147–148) azonosította. A betűtípusok és a díszek alapján megállapította,

hogy e két mű nem Nagyszombatban jelent meg és nem is Lorettomban, hanem az ugyancsak Nádasdy Ferenc alsó-ausztriai birtokán lévő Pottendorfban 1667-ben (MKsz 1973: 238–239, 1975: 202. – Vö. **Appendix 251, Appendix 266,** és **Appendix 92**).

Appendix 266

Synodi provincialis decreta anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae per ... Franciscum Forgach de Ghimes ... jussu et authoritate ... Georgii Szelepczényi, archiepiscopi Strigoniensis... Loreto 1670.

Külföldi nyomtatvány része.

Karl Semmelweis e kiadási hely és év feltüntetése nélkül megjelent kiadványt lorettomi nyomtatványnak tartotta (Der Buchdruck auf dem Gebiete des Burgenlandes bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts (1582–1823). Eisenstadt 1972, 77, 63. tábla). Azonosnak vélte azzal a *Decreta synodalia provincialis Tyrnaviensis sub Francisco Forgács archiepiscopo celebratae* című művel, amelyből 750 példányt jegyeztek be Nádasdy Ferenc 1672. október 24-én készült vagyonleltárába (MKsz 1902: 147), és amely Sitte Alfréd, e leltár kiértékelője szerint is Lorettomban készülhetett (MKsz 1902: 147), Borsa Gedeon e nyomtatványt a Szabó Károly által nagyszombatiként leírt, 1667. évi *Acta et decreta* (RMK II 1109) függelékének tartotta (vö. **Appendix 92**). A betűtípusok és a díszek alapján azt is megállapította, hogy mindkettő az alsó-ausztriai Pottendorfban készült 1667-ben (MKsz 1973: 238–239. és 1975: 202. – Vö. **Appendix 265** és **Appendix 92**), s ezzel kizárta a nagyszombati nyomtatást is (vö. **Appendix 251**).

Appendix 267

Syllogismus demonstrativus, az-az üdvösséges okoskodás, melly által világosan megmutatik, hogy a Luther, és Calvinus vallása nem igaz, s-nem üdvösséges hit, hanem istentelen hamis, eretnek, és a Kristus közönséges Ecclesiájától kárhoztatott, s-átok alá vettetett vallás légyen. Nagyszombat cr. 1670.

1710 körüli nyomtatvány.

E címlap nélkül fennmaradt nyomtatványt Sztripszky Hiador mint 1700 körül kiadott munkát vette fel kiegészítő bibliográfiájába (I 2169/375) Ráth György közlése alapján (MKsz 1880: 303). Később az évszámot „1670 körül"-re javította saját példányában, amelyet ma Nagyszombatban őriznek (Spolok Sv. Vojtecha levéltára). Ráth példányát Szabó Károly is látta, és hely és év nélkül megjelent nyomtatványként utalt is rá a Régi Magyar Könyvtár II. kötetében a latin nyelven, hely és év nélkül megjelent, *Syllogismus* című mű leírásában (RMK II 2055). Erről azt tartotta, hogy „hihetőleg Nagyszombatban" jelent meg. Újabban Ján Čaplovič foglalkozott e kiadvánnyal, és kizárta az 1670 körül megjelent nagyszombati kiadványok közül (CCXVI), hivatkozva a nyomtatvány 31. lapján olvasható szövegrészre, amely „az 1700 esztendők alatt külömbféle eretnekségeknek háborúi és szélvészi" által ostromlott egyházról szól. Ráth György az idézett szövegre hivatkozva tovább pontosította a kiadási évet, és azt feltételezte, hogy „1700 körül és az első évtized lefolyása előtt jelent meg" (AkÉrt 1905: 303–305).

A XVIII. századi Petrik-bibliográfia a Nagyszombatban 1710 körül megjelent nyomtatványok között tartja számon (VII 492).

Appendix 268

Nera, Daniel: Tessera amoris et obsequii viro ter reverendo ... domino ... Michaeli Pancratio... Cibinii 1670.

1670 utáni nyomtatvány.

Szabó Károly példány ismerete nélkül, Seivert: Nachrichten, ill. Trausch említése (III 5) alapján vette fel a nyomtatványt bibliográfiájába 1670-nél (RMK II 1257). A szebeni levéltárban megőrződött példány alapján azonban megállapítható, hogy az impresszumában nyomtatási évet nem közlő alkalmi nyomtatvány 1670 után jelent meg. Daniel Nera üdvözlő verse ugyanis Michael Pancratius medgyesi első lelkészként való beiktatása alkalmából készült. Az ünnepelt életrajzából viszont közismert, hogy 1670-ben még újegyházi lelkész volt, és csak 1671-ben választották meg medgyesi első lelkésznek. Az inauguratio pontos dátuma nem köztudott, de az üdvözlő versben olvasható kronosztichonok legtöbbje az 1672-es évszámot adja.

Appendix 269

Löbrynus Novoměstský, Daniel: Pohádky duchovní. Žilina 1670 Dádan.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Havrán Dániel híradása szerint e munka Luther kiskátéjának 1581. évi bártfai és 1612. évi lőcsei kiadásával együtt megvolt Juraj Ribay könyvtárában (MKsz 1902: 361). A két kátékiadást azóta azonosította a bibliográfiai szakirodalom (vö. **479** és **Appendix 95**), Löbrynus fordításának egykori létezése azonban nem igazolható. A munka példányból is ismert, 1675. évi zsolnai kiadásának (MKsz 1890: 272 – Sztripszky II 2625/173 és Čaplovič 2525) ajánlása ugyanis csak az 1660. évi trencséni megjelentetést említi (**2950**). Az 1670. évi kiadásra vonatkozó utalások (Mišianik 146, Knihopis 1406, vö. még Čaplovič CCLXX) mind erre a példánnyal alá nem támasztott Ribay-adatra hivatkoznak. A mai ismeretek szerint tehát nincs elegendő bizonyíték az 1670. évi kiadás feltételezéséhez.

Appendix 270

Orationis Dominicae versiones ferme centum. S. l. [1670?] sine nom. typ.

Tévesen leírt kiadás.

Németh S. Katalin a fenti formában írta le a wolfenbütteli Herzog-August Bibliothek egyik soknyelvű, magyar szöveget is tartalmazó Miatyánk-gyűjteményét (Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993, H 153). A leírt mű valójában csonka példánya a gyűjtemény Berlinben 1680-ban megjelent kiadásának, amelynek pontos címe: *Orationis Dominicae versiones praeter authenticam fere centum eaeque longe emendatius quam antehac et e probatissimis auctoribus potius quam prioribus collectionibus ... ad editionem a Barnimo Hagio traditae, editaeque a Thoma Ludekenio.* Teljes példánya megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok Tárában az RMK I 1243a jelzeten.

Appendix 271

Drabík, Mikuláš?: Tractatus latinul és magyarul. S. l. ante 1671.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Szimonidesz Lajos Kvacsala János tanulmányaira való általános hivatkozással, valamint „addigi tájékozódása alapján" összeállította Mikuláš Drabík nyomtatásban megjelent műveinek jegyzékét (MKsz 1942: 176–181). Ebben pontosabb forrásmegjelölés nélkül idézte egy szemtanú német nyelvű beszámolóját Mikuláš Drabík 1671. július 16-án Pozsonyban történt kivégzéséről. Eszerint a cseh-morva testvérek Magyarországon száműzetésben élő lelkészével együtt elégettek „ein Exemplar des von Drabicio herausgegebenen Tractätleins (welches im gelben Couvert, in Ungarischer und Lateinischer Sprach und in Duodetz), ..." (MKsz 1942: 179). E leírás alapján Szimonidesz szerint léteznie kellett egy sárga borítékban lévő, tizenkettedrét nagyságú kis értekezésnek, amely latin–magyar nyelvű volt. Formátuma miatt nem gondolta e könyvet azonosnak azzal *Lux e tenebris* című negyedrét formátumú Comenius-munkával, amelynek negyedik részeként jelentek meg *Revelationes Nicolao Drabicio Moravo, v. d. m. facta, ab anno 1628 [recte 1638] ad 1664. Ex originali fideliter in Latinum translatae* címen (RMK III 6489). Pedig – miként Szimonidész maga is említi –, a fő vád Drabík ellen éppen az volt, hogy ezekkel, az 1665-ben kiadott jövendöléseivel felségsértést követett el. Az ítélet-végrehajtáskor tehát – a szemtanú leírása alapján – nem a *Lux e tenebris* inkriminált példányát égették el az áldozattal, hanem azt kicserélték Drabík egyik, ismeretlen fordítótól származó művének magyar fordítására, vagy egy két különböző egységből álló olyan kiadványra, amelynek egyik tagja Drabík valamelyik írásának magyar fordítása, a másik pedig ismeretlen, latin nyelvű mű.

Mindaddig, amíg további bizonyíték nem kerül elő, a Szimonidesz Lajos által a forrás pontos megjelölése nélkül idézett leírás önmagában nem elegendő annak feltételezéséhez, hogy a máglyán elégetett mű valóban eddig ismeretlen magyar nyelvű nyomtatvány lett volna.

A CÍMLAPOK ÉS MINTALAPOK KÉPEI

Imagines titulorum et paginarum selectarum

Facsimile reproductions of the title-pages and of select pages

A képtáblákon a kötet gyűjtőkörébe tartozó, példányból ismert nyomtatványok címlapjáról, vagy ha az nem maradt fenn, egy mintalapjáról kicsinyített másolat látható. Néhány elveszett műről is van kép, ha az hasonmásban vagy fényképben fennmaradt. A hiányzó számok azt mutatják, hogy az általuk jelölt nyomtatványokból ma sem példány, sem töredék nem ismeretes.

A vörös színű nyomás a képeken fototechnikai okok miatt alig, olykor egyáltalán nem látszik.

KALENDARIOM
KRISTUS URUNK
születése után az
M. DC. LVII.
Melly az Bissextilis esztendö után
elsö. 365. napi, Mellyet rendelt nagy szorgalmatossagal az. Bécsi Meridianumra.
TRETERI KASIMIR MÁTYÁS, Philosophiának, Mathematikának Doktora, most az nagy
az Nemet Lengyel Krakkai Akademiában, azon
Mathematikának tanito Mesteré, &c.
Német Magyar, és ezek szamszédságában
lévö országok szolgálattyara
Az Magyar Kronika, és sokadalmakal eggyüt.
Nyomtatta ki Bechben Körner Jakab János
Also Austria könyw-nyomtatoja.

2626

Dicta
SACRÆ SCRIPTURÆ,
maximam partem,
Cardinalia & Stringentia, unà cum DEFINITIONIBUS Locorum Theologicorum, Principalioribus B. CONRADI DIETERICI aliorumque quorundam Theologorum,
AD LOCOS XXIX.
In usum Juventutis Scholasticæ
Coronensis methodicè
redacta.
CORONÆ,
Typis Michaelis Herrmanni.

2627

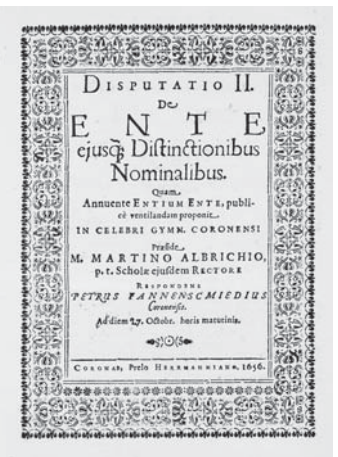
DISPUTATIO II.
De
ENTE
ejusq; Distinctionibus
Nominalibus.
Quam,
Annuente ENTIUM ENTE, publicè ventilandam proponit,
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
Præside,
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. Scholæ ejusdem RECTORE
RESPONDENS
PETRUS FANNENSCMIEDIUS
Coronensis.
Ad diem 27. Octobr. horis matutinis.
CORONÆ, Prelo HERRMANNIANO, 1656.

2628

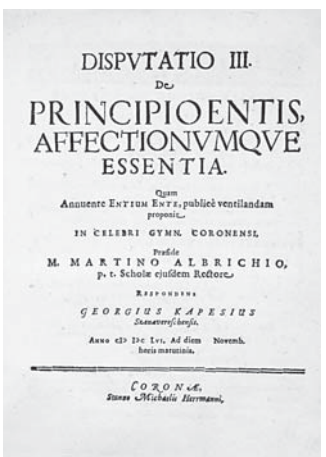
DISPVTATIO III.
De
PRINCIPIO ENTIS,
AFFECTIONVMQVE
ESSENTIA.
Quam
Annuente ENTIUM ENTE, publicè ventilandam
proponit,
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI,
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. Scholæ ejusdem Rectore,
RESPONDENS
GEORGIUS KAPESIUS
Szaszvarosiensis.
Anno clɔ Iɔc Lvi. Ad diem Novemb.
horis matutinis.
CORONÆ,
Typis Michaelis Herrmanni.

2629

VOTA
M. PETRO MEDERO,
Poëtæ Laureato Cæsareo, & p. t. Ecclesiæ Coronensis Pastori
D. MARGARETHÆ FORGATSCHIANÆ
D. CHRISTOPHORI GREISSING.

2634

THESES
MISCELLANEÆ
QUAS
In inclyto Coronensium
Gymnasio
PRÆSIDE
M. MARTINO
ALBRICHIO
GYMNASII EJUSDEM RECTORE
Publicè defendendas suscipit
JACOBUS GOTTERBARMET
MEDIENSIS, Scholæ ejusdem
ALUMNUS.
Die 8 & 9. Septembris, Horis matutinis.
CORONÆ,
Characteribus HERRMANNIANIS.
A. clɔ Iɔc LVI.

2630

CATECHESIS
IN QUA
D. MARTINI
LUTHERI
GERMANICÆ LATINÆ
CORONÆ,
Typis & Sumptibus
ELIÆ HEARM
M. DC. LV

2632

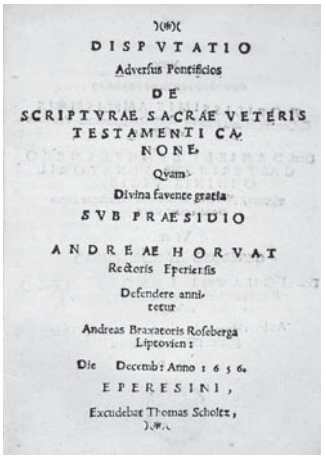

DISPVTATIO
Adversus Pontificios
DE
SCRIPTVRAE SACRAE VETERIS TESTAMENTI CANONE,
Quam
Divina favente gratia
SVB PRAESIDIO
ANDREAE HORVAT
Rectoris Eperiensis
Defendere annitetur
Andreas Braxatoris Roseberga Liptoviensis
Die Decemb: Anno 1656.
EPERESINI,
Excudebat Thomas Scholtz,

2635

ORBIS LUMEN
ET
ATLANTIS
IVGA TECTA
RETECTA:
Das ist:
Newe aufführliche
Entdeck-
Und
Beschreibung
der gantzen Welt/
Aller darinn enthaltener Keyserthumb. Königreichen/ Fürstenthumben/ Provincien/ Länder und Republiquen/ &c. deren Inwohner Sitten/ Religion/ Vermögens/ Macht und Reichthumben/
Ingleichem der Päbste/ Käyser/ Könige und Fürsten Succession und
Ordnung/
Und endlichen deß Röm. Reichs freyer Ritterschafft/ und deß löblichen Hauses
Burgund
Auß vnvorwerfflichen Gründen und Zeugnüssen
verständiger glaubhaffter Authoren zusammen
Treulich gezogen.
Franckfurt am Mayn/
Bey Wilhelm Serlin und Georg Fickwirthen
Im Jahr nach Christi Geburt M. DC. LVI.

2636

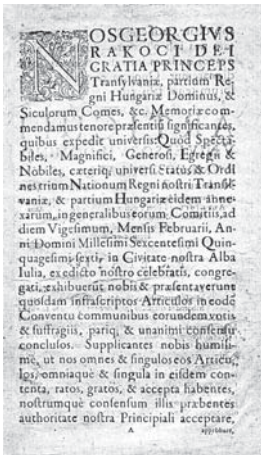

NOS GEORGIVS
RAKOCI DEI
GRATIA PRINCEPS
Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi status & Ordinestrium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem adnexarium, in generalibus eorum Comitiis, ad diem Vigesimum, Mensis Februarii, Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi sexti, in Civitate nostra Alba Iulia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerint nobis & præsentaverunt quoddam infrascriptos Articulos in eodē Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariq; & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omniaque & singula in eisdem contenta, rata, grata, & accepta habentes, nostrumque consensum illis præbentes authoritate nostra Principali acceptare.

A

2637

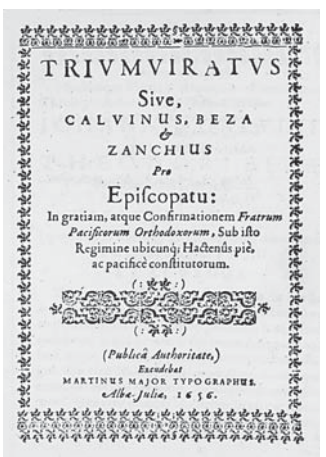

TRIVMVIRATVS
Sive,
CALVINUS, BEZA
&
ZANCHIUS
Pro
Episcopatu:
In gratiam, atque Confirmationem *Fratrum Pacificorum Orthodoxorum*, Sub isto Regimine ubicunq; Hactenus piè, ac pacificè constitutorum.
(Publicâ Authoritate,)
Excudebat
MARTINUS MAJOR TYPOGRAPHUS.
Albæ-Juliæ, 1656.

2638

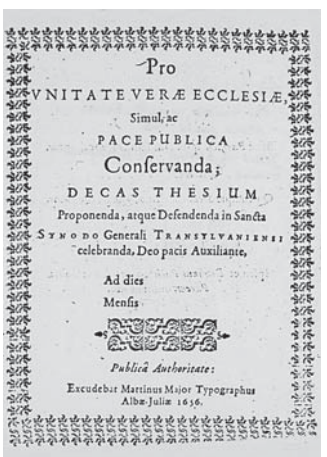

Pro
VNITATE VERÆ ECCLESIÆ,
Simul, ac
PACE PUBLICA
Conservanda;
DECAS THESIUM
Proponenda, atque Defendenda in Sancta
SYNODO Generali TRANSYLVANIENSI
celebranda, Deo pacis Auxiliante,
Ad dies
Mensis
Publicâ Authoritate:
Excudebat Martinus Major Typographus
Albæ-Juliæ 1656.

2639

PRO
UNITATE VERÆ ECCLESIÆ,
Simul ac
PACE REIPUBLICÆ
Conservanda
DECAS THESIUM
Antea Proposita, atq; etiã Defensa in *Sancta Synodo* Generali Transylvanicnsi celebrata apud Maros-Vásárhelinum, diebus XXV. XXVI. & XXVII. Mensis Junii,
Jam verò, DEO Pacis Juvante,
Repetenda
In Alma *Universitate Albensi*
diebus XIV. & XV. Mensis Julii,
Ad ampliorem Veritatis *Evictionem* (Si nõ plenio-rem Contradicentium *Convictionem*) Speciatim *ad Corroborandam Ecclesiarum*, per Universam Transylvaniam, Catholico-Reformatarum *Sanctam Unionem*.
Publicâ Authoritate
Excudebat Martinus Major Typographus
Albæ-Juliæ 1656.

2640

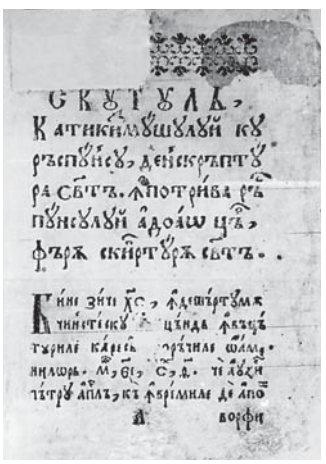

2641

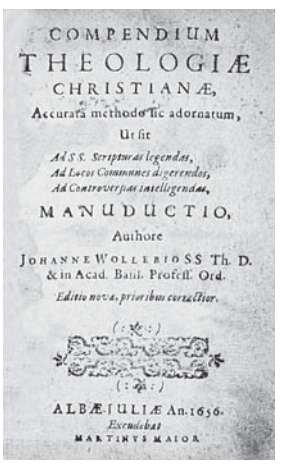

COMPENDIUM
THEOLOGIÆ
CHRISTIANÆ,
Accuratâ methodo hic adornatum,
Ut sit
Ad S.S. Scripturas legendas,
Ad Locos Communes digerendos,
Ad Controversias intelligendas,
MANUDUCTIO,
Authore
JOHANNE WOLLEBIO SS Th. D.
& in Acad. Basil. Profess. Ord.
Editio nova, prioribus correctior.
ALBÆ-JULIÆ An. 1656.
Excudebat
MARTINUS MAIOR

2642

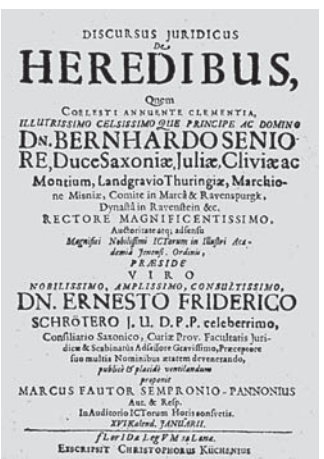

DISCURSUS JURIDICUS
De
HEREDIBUS,
Quem
COELESTI ANNUENTE CLEMENTIA,
ILLUSTRISSIMO CELSISSIMO QUE PRINCIPE AC DOMINO
DN. BERNHARDO SENIORE, Duce Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ ac
Montium, Landgravio Thuringiæ, Marchione Misniæ, Comite in Marck & Ravenspurgk, Dynasta in Ravenstein &c.
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
Authoritate atq; assensu
Magnifici Nobilissimi ICTorum in Illustri Academiâ Juvenf. Ordinis,
PRÆSIDE
VIRO
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, CONSULTISSIMO,
DN. ERNESTO FRIDERICO
SCHRÖTERO J. U. D. P. P. celeberrimo,
Consiliario Saxonico, Curiæ Prov. Facultatis Juridicæ & Scabinatûs Adsessore Gravissimo, Præceptore suo multis Nominibus ætatem devenerando,
publicè & placidè ventilandum
proponit
MARCUS FAUTOR SEMPRONIO-PANNONIUS
Aut. & Resp.
In Auditorio ICTorum Horis consuetis.
XVI Kalend. JANUARII.
Fulvo I Da Log P M 18 Luna.
ESCRIPSIT CHRISTOPHORUS KUCHENIUS

2642A

Astrologische Bedencken/
Auff das Jahr/ nach der heilsamen Geburt JEsu Christi/
1617.
Darinnen/ was nechst Göttlicher Allmacht/ an d Witterung ins gemein/ an Krieg vnd Fried/ an Kranckheit vnd Gesundheit/ an Zu- vnd mißwachs/ vnd andern dergleichen natürlichen Zufällen/ gutes vnd böses/ zugewarten: sol angedeutet vnd erkläret werden:
Von
CHRISTOPHORO NEUBARTHIO,
Bolesl. Sil. Dienern am Worte Gottes vñ Pfarrn zur Holtzkirche in Ober-Lausitz.

2644

LOVAK
ORVOSSAGOS
Meg-próbált új Könyvetskéje.
Mellyben sok fele gyakorlott dolgok és orvosságok vadnak;
Kik Török, Magyar, Belgiom, és egynehány Német Országiek Fejedelmek, és Nagyságos Urak udvariban, az Lovaknak minden-fele betegségekről való Orvosságok meg-próbáltatván, össze szedegettetett, le irattatott
A Brandenburgi Hertzeg és Fejedelem fő lovászt, Mestra
TSEH MARTON által.
Melly Németből Magyarra
fordittatott.
LŐTSEN,
Nyomtatt ott 1656. esztendőben.

2645

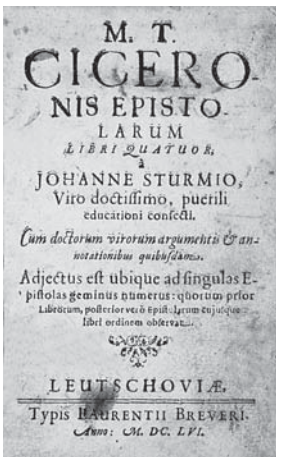
M. T.
CICERO-
NIS EPISTO-
LARUM
LIBRI QUATUOR,
à
JOHANNE STURMIO,
Viro doctissimo, puerili
educationi consecti.
Cum doctorum virorum argumentis & annotationibus quibusdam.
Adjectus est ubique ad singulas Epistolas geminus numerus: quorum prior Librorum, posterior verò Epistolarum cujusque librì ordinem observat.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis LAURENTII BREVERI.
Anno: M. DC. LVI.

2646

EPITOME
CATECHE-
TICORUM
PRÆCEPTORUM
In usum
CLASSIUM INFERIORUM
collecta Institutionibus
Catecheticis
CUNRADI DIETERICI, SS.
Theologiæ Doctoris, Ecclesiarum
Ulmensium Superintendentis.
Kurtzer Auszug
Dero Catechismus
Lehrstuck.
Für die
Schuljugend in den vntern Classen/
aus dem gröbern Werck der Institution oder Catechismus
Unterweisung/
Cunrad Dieterichs/ der H. Schrifft
Doctors/ Vlmischer Kirchen Superintendenten zusammen gezogen.
LEUTSCHOVIÆ, Typis Laur. Brev. 1656.

2647

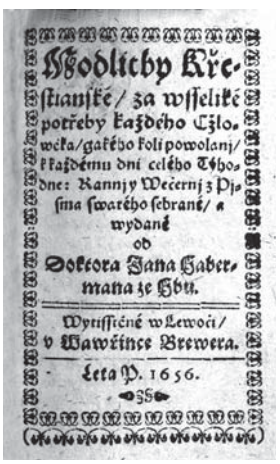
Hodlichy Kře-
stianské/ za wsseliké
potřeby každého Cžlo-
weka/ gakéhokoli powolanj/
k každému dni celého Tho-
dne: Rannjch Wečernjch Pjs-
ma swatého sebrané/ a
wydané
od
Doktora Jana Habermana ze Hbu.
Wytisténé w Lewoči/
v Wawřince Brewera.
Leta P. 1656.

2648

HISTORIA
AZ REGI HIRES NEVES
TROIA VAROSANAK
Tiz esztendeig való meg-szállásáról,
és rettenetes veszedelmeről.
L
Nyomtatt

2649

DISSERTATIO
de
TRADVCE ANI-
MÆ RATIO-
NALIS,
(nimirum, quod hodiè post Hexaëmeron nostræ animæ non à solo DEO immediatè creantur, sed à Parentibus propagantur)
deprompta
EX SACRARUM LITERARUM
TABULIS
à
M. ELIA KREVCHELIO,
Lycei Novizlienſis Moderatore.
LEUTSCHOVIÆ,
Sumptibus Autoris impriemebatur apud
LAURENTIUM BEVERIUM,
Anno ab incunabulis Jesu MDCLVI.

2650

ELENCHUS
ARGVMENTORVM
quæ ex Libro Naturæ à Traducis hostibus
depromi & solent, & valent,
elaborarunt
à
M. ELIA Kreuchelio/
Argentinâ Alsato, p.t. Palladij Novizol:
Moderatore:
quem
pro virili suâ tuendum suscepit
DEO auspice
Anno 1656. 30. Octobris
ANDREAS Thann/
Georgiomontanus
Novisolienſium Musarum assecla.

2651

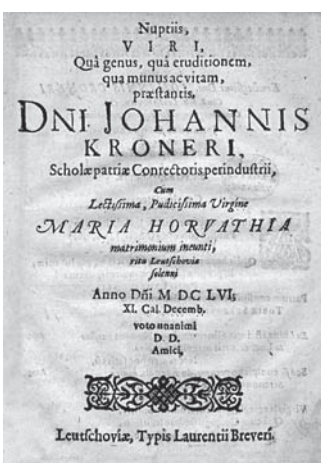
Nuptiis,
VIRI,
Quâ genus, quâ eruditionem,
qua munus ac vitam,
præstantis,
DNI. JOHANNIS
KRONERI,
Scholæ patriæ Conrectoris per industrii,
Cum
Lectissima, Pudicissima Virgine
MARIA HORVATHIA
matrimonium inivit,
ritu Leutschovia
solenni
Anno Dñi M. DC LVI.
XI. Cal. Decemb.
voto unanimi
D. D.
Amici.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Breveri.

2652

AZ
FENYŐ-
FANAK HASZ-
nos vóltáról,
Es az SENDELY tsinálóknak kellemetes
és haſznos munkájokról-való
HISTORIA.
Mellyet ſzerzetett és mostan kijobbittatott
Oroſhegyi Mihály Deák *által*,
Anno 1653.

Minden rendek látván miként nyujtsák ſikodnak, hivatallyok-ſzerint dolgokban ejtsenek, de csak az Poétát semmit nem ujtsák, az ſok haſznairól semmit-is nem ſznak.

Im énis-vészem kis papyrossamat, azután keresném el-apatrenérimat, és bréfe-mátetom meg-ſzáradt pénnamat, az Fákról ſzollani kéſzszem Muſamat.

Kezdetben hogy Iſten világot teremté, az Napot az Egre ſzépen helyheszteré. Holdat s' Planétákkal azt meg-ékeſité, az Eg alliát néhuli Fákkal bé-ültesé.

Hagyom most ſzollásom az Napról és Holdról, és az Tsillagoknak ékes világokról, és nagy ogáſoknak előtt haſznairól csak hálá-adással tartoznunk azokról.

Aſſitt raſsomban ſzok tsak az Fákról, az kik ki nevekek ſzóllok tsak mind arról, és épületinek nagy ſok haſznairól, az kik ezt mivelik az után azokról,

Elete

2653

Uj és O
KALENDA-
RIOM,
Chriſtus Urunk ſzüle-
téſe után való
1657.
eſztendőre.
Mellyet mostan Magyar és Erdély Orſzágra nagy ſzegyelmeſſeggel alkalmaz-tatott
Neubarth Chriſtoph,
Theologus és Aſtrologus.
Lőtsén, Brever Lőrintz által

2654

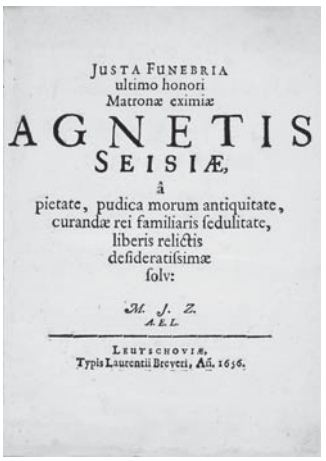
JUSTA FUNEBRIA
ultimo honori
Matronæ eximiæ
AGNETIS
SEISIÆ,
â
pietate, pudica morum antiquitate,
curandæ rei familiaris ſedulitate,
liberis relictis
deſideratiſsimæ
ſolv:
M. J. Z.
A.E.L.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Breveri, Aſſ. 1656.

2655

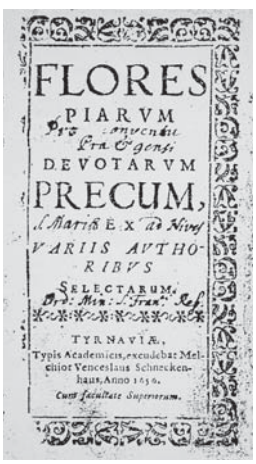
FLORES
PIARVM
Pro conveniat
Fra. & gens
DEVOTARVM
PRECVM,
Matrib. E. X Ad Ning
VARIIS AVTHO-
RIBVS
SELECTARVM.
Ord: Min: S. Fran: Ref.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus, Anno 1656.
Cum facultate Superiorum.

2656

EORGIVS LIPPAY
MISERATIONE DIVINA ARCHIEPISCOPVS STRIGONIENSIS.
IVBILEVM VNIVERSALE AD IMPLORANDAM
ALEXANDER PAPA VII

2657

ORIENTIS
MESSIS LAVREATA,
Sive
APOLLONIVS, PHILOEMON,
& ARIANVS
MARTYRES LAVREATI.
Quos
SPECTABILIBVS ac MAGNIFICIS,
Reverendis, Reſpectis, Nobilibus, & Doctiſſimis
DOMINIS, DOMINIS
ARTIUM, & PHILOSOPHIÆ
MAGISTRIS
In
Archiepiſcopali Societatis IESV Academia
Tyrnaviensi
Per
P. ANDREAM MAKAR,
AA. LL. & Philoſophiæ Doctorem, ejuſdemq;
Profeſſorem Ordinarium
LAVREATIS.
Nobiles, & Ingenui Facultatis Rhetoricæ
ALVMNI
In eorundem ſupremi honoris Theatro
publicè exhibuerunt.
Anno
Regni ALtero
LeopoLDI primI regIs pannoniæ
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, excudebat Melchior Schneckenhaus.

2658

PHILOSOPHIA

2659

RITUALE
STRIGONIENSE,
SEU
FORMVLA AGENDORVM
In Adminiſtratione Sacramentorum, ac ceteris Eccleſiæ publicis funcſtionibus.
PRIMUM QUIDEM
JUSSU ET AUTHORITATE
EMINENTISSIMI QVONDAM
CARDINALIS
PETRI PAZMANY,
ARCHIEPISCOPI
STRIGONIENSIS, &c.
Denuò

2660

SODALITAS
VISITATIONIS
BEATISSIMÆ VIRGINIS
MARIÆ,
IN ACADEMICO SOCIETATIS IESU COLLEGIO
Tyrnaviæ erecta, & confirmata.
Primaria Sodalitas in eadem Virgine Matre conſtituta in IESV & MARIA Salutem.

2661

SCHOLA LVDVS.
seu
ENCYCLOPÆ-
DIA VIVA.
h. e.
JANVÆ LINGVA-
RUM praxis Comica.
Res omnes Nomenclaturâ vestitas, & vestiendas,
Sensibus ad vivum præsentandi, artificium
exhibens juventuti.
Omnia Rebus, Res Omnia Nutu.
PATAKINI,
Typis CELSS. PRINC. expressit Georgius
Kassai. Anno, 1654.

2662

TRECENTVM-
VIRATUS.
&
ULTRA,
Sive
CALVINUS BEZA, PANCHIUS, DA-
NEUS, SZEGEDINUS, JUNIUS
Et plerique omnes
Universa item per Regna Galliæ, Angliæ, Scotiæ,
Fœderatæ Belgij, &c. Genevensium-
que Ecclesiæ Reformatæ:
In Gentium & Confessionum Figuram plurium, professio-
rum, Orthodoxorum, sub regimine hinc Episcopali, hinc
Presbyteriali, id est quod à nostris Presbyteriorum
dicitur seu Pastorum Collegium, in
Hungaria Transylvaniaque schola-
stica,
Historice, Epitome.
PATAKINI 1656.

2664

Disputatio Fysico Theologica
DE
TRADVCE
oppositæ
EDUCTIONI & ANIMARUM IMME-
DIATÆ CREATIONI
à
PRÆSIDE
GEORGIO CZEM-
BER Novisol.
p. t. RECTORE Scholæ Prividien.
&
RESPONDENTE
CHRISTOPHORO LYSTAK
Revucensi Alumno ibidem:
Ad diem 15. Februarii
Anno 1654.
TRENCHINII
Typis Nicodemi Czizek.

2667

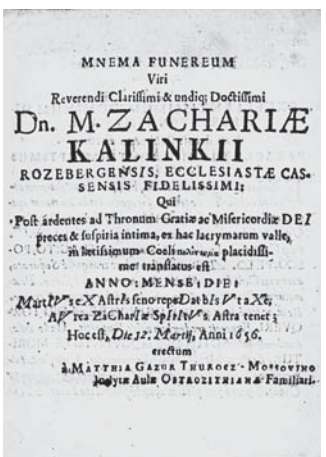
MNEMA FUNEREUM
Viri
Reverendi Clarissimi & undiq; Doctissimi
Dn. M. ZACHARIÆ
KALINKII
ROZEBERGENSIS, ECCLESIASTÆ CAS-
SENSIS FIDELISSIMI:
Qui
Post ardentes ad Thronum Gratiæ ac Misericordiæ DEI
preces & suspiria intima, ex hac lacrymarum valle,
in lætissimum Cœli πανήγυριν placidissi-
me translatus est
ANNO: MENSE: DIE:
Martii ex Xti Astris seno repe Dni bis V ta Xti;
Aprea Pi Charitæ Spiritus Astra tenet;
Hocest, Die 12. Martii, Anni 1656.
erectum
à MATTHIA GAZOR THUROCZ-MOSSOVINO
Joannis Aulæ Ostrozithianæ Familiari.

2668

APPLAUSUS
Super Solennem PANEGYRIN in Castro Ludan-
yligendorum & confirmãdorum SUPERINTENDEN-
TIUM causâ meditatus, & TOTI CONVEN-
TUI, specificè verò primariis ejus
Directoribus
Spectabilibus & Magnificis Dominis,
DOMINO
NICOLAO
& DOMINO
MATTHIÆ
OSZTROSITH
DE GHYLETINCZ, LIBERIS BARO-
NIBUS, ac HÆREDITARIIS ARCIUM ILLAVA-
LYPTOVIENSIUM & LUDANI Dominis; illi insuper
Sacræ Regni Hungariæ Coronæ Conservatoribus &c. Do-
minis ECCLESIARUM & SCHOLARUM Patro-
nis benignissimis humillimè Oblatus die solennis
illius & generalis Conventûs celebrati 29 Mar-
tii Anno redempti Orbis 1656.
Elaboratus
NICoLeos MatthIas OstrosIthII DInastæ
PER
JOSEPHUM GUTTOVIENI d. e. Scholæ Hungaricæ Po-
soniensis post liminariæ jam septennianum Rectorem.

2669

Disceptatio Præliminaris
DE
I. Verâ formæ meterialis & immaterialis differentia,
2. Eductionis formæ materialis è materia cõmento,
3. Generationis Physicæ naturâ & quidditate,
4. Creationis propriè sic dictæ adæquatâ definitio-
ne, adornata
à
M. ELIA Kreuchel, LY-
CEI NOVISOLIENSIS MODERA-
TORE,
Quæ
Publico examini, ac placidæ ventilationi
subjicietur,
Sicubi Deo Visum fuerit,
Anno à partu Virginis Deiparæ, ut vulgo com-
putant, MDC LVI. 14. Cal. Junij:
Ubi
Respondentis partes tuebitur
IOHANNES RAPHANIDÆ
prædicti Athenæi Discipulus.
TRENCHINII,
Typis Nicodemi Czizek.

2671

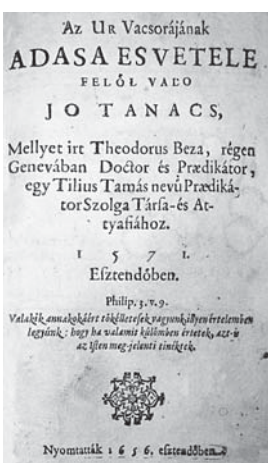
Az Ur Vacsorájának
ADASA ESVETELE
FELÖL VALO
JO TANACS,
Mellyet irt Theodorus Beza, régen
Genevában Doctor és Prædikátor,
egy Tilius Tamás nevü Prædiká-
tor Szolga Társa-és At-
tyafiához.
1571.
Esztendöben.
Philip. 3. v. 9.
Valahík annakokáért tökéletesek vagyunk, ilyen értelemben
legyünk: hogy ha valamik különben értetek, azt-is
az Isten meg-jelenti tinéktek.
Nyomtattak 1656. esztendöben.

2672

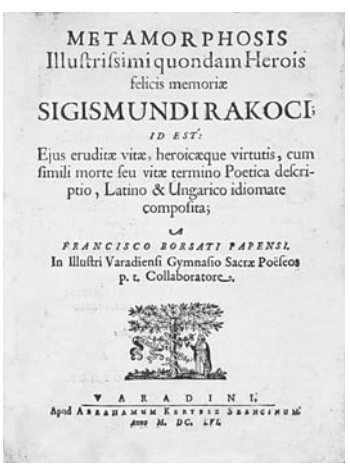
METAMORPHOSIS
Illustrissimi quondam Herois
felicis memoriæ
SIGISMUNDI RAKOCI
ID EST:
Ejus eruditæ vitæ, heroicæque virtutis, cum
simili morte seu vitæ termino Poetica descri-
ptio, Latino & Ungarico idiomate
composita;
à
FRANCISCO BORSATI PAPENSI,
In Illustri Varadiensi Gymnasio Sacræ Poëseos
p. t. Collaboratore.
VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KRAFFT SZENCZINUM
anno M. DC. LVI.

2673

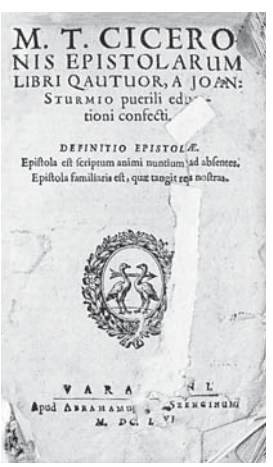
M. T. CICERO
NIS EPISTOLARUM
LIBRI QAUTUOR, A JOAN:
STURMIO puerili edu-
tioni confecti.
DEFINITIO EPISTOLÆ.
Epistola est scriptum animi nuntium ad absentes.
Epistola familiaris est, quæ tangit res nostras.
VARA
Apud ABRAHAMUM SZENCZINUM
M. DC. LVI.

2674

DISPUTATIO SCHO-
LASTICA,
De
SCIENTIA MEDIA.
Quam
Supremo favente Numine
Sub Præsidio
Clarissimi Doctissimique Viri,
D. ANDREÆ S. TARPAI,
in inclyta Varadiensium Schola Recto-
ris dignissimi;
Publicè ventilandam proponit
JOANNES DEBRECENI,
Cont. S. Sch. Illust. Várad.
Ad diem 30. Novembris, hocè horisque solitis.

VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM.

2675

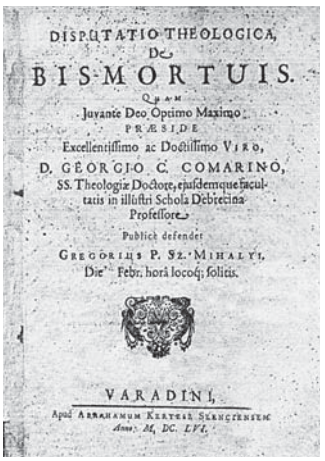

DISPUTATIO THEOLOGICA,
De
BIS MORTUIS.
Quam
Juvante Deo Optimo Maximo
PRÆSIDE
Excellentissimo ac Doctissimo Viro,
D. GEORGIO C. COMARINO,
SS. Theologiæ Doctore, ejusdemque facul-
tatis in illustri Schola Debrecina
Professore,
Publicè defender
GREGORIUS P. SZ. MIHALYI,
Die Febr. horâ locoq; solitis.

VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM
Anno M. DC. LVI.

2677

DISPUTATIO THEO-
LOGICA
De
LAMIIS VENEFICIS.
Quam
Æterni Numinis auxilio
SUB PRÆSIDIO
Excellentissimi, Clarissimi pariter ac Doctissimi
D. GEORGII C. COMARINI,
S.S. Theologiæ Doctoris acutissimi, ejusdémque
Facultatis in illustri Schola Debr. Præsidis
dignissimi, & celeberrimi;
Publicè discutiendam proponit
JOANNES C. MEDIOMONTANUS,
Ad diem Julii, loco horisq; statutis.

VARADINI;
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM.
M. DC. LVI.

2678

DISPUTATIO THEO-
LOGICA
De
LAMIIS VENEFICIS
SECUNDA.
Quam
Divinâ prælucente gratiâ
SUB PRÆSIDIO
Excellentissimi ac Doctissimi Viri
D. GEORGII C. COMARINI,
S.S. Theologiæ Doctoris, ejusdémque facultatis, in illustri Schola Debrecinâ Profes-
soris acutissimi;
Publico examini subjicit
ANDREAS P. CSEHI,
Ad diem Julii, horis, locoq; solitis.

VARADINI;
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM;
M. DC. LVI.

2679

DISPUTATIO THEO-
LOGICA
De
UNIVERSALITATE
DILUVII NOACHICI;
Quam
Astripotentis Auxilio
PRÆSIDE
Exelentissimo, Clarissimo, ac Doctissimo
D. GEORGIO CSIPKES COMARINO,
SS. Theologiæ Doctore solertissimo, ejusdem-
que facultatis, in Illustri Schola Debre-
cinianâ Professore dignissimo
& laudatissimo.
Publicæ censuræ subjicit
JOANNES K. SZATHMARI,
ad diem Octobris, Loco & Horâ solitis

VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM.
Anno Salutis, MDC LVI.

2680

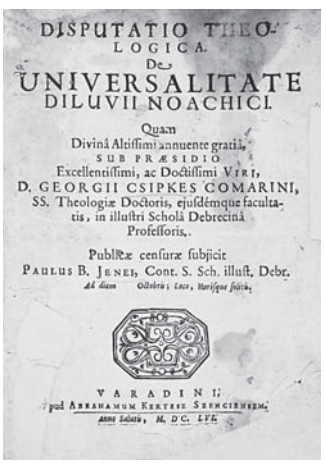

DISPUTATIO THEO-
LOGICA
De
UNIVERSALITATE
DILUVII NOACHICI.
Quam
Divinâ Altissimi annuente gratiâ,
SUB PRÆSIDIO
Excellentissimi, ac Doctissimi Viri,
D. GEORGII CSIPKES COMARINI,
SS. Theologiæ Doctoris, ejusdémque facultatis, in illustri Schola Debrecinâ
Professoris,
Publicæ censuræ subjicit
PAULUS B. JENEI, Cont. S. Sch. illust. Debr.
Ad diem Octobris Loco, Horisque solitis,

VARADINI;
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM.
anno Salutis, M. DC. LVI.

2681

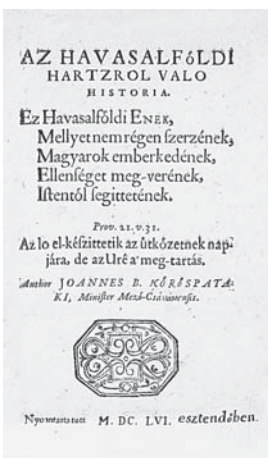

AZ HAVASALFÓLDI
HARTZROL VALO
HISTORIA.
Ez Havasalföldi Ének,
Melly et nem régen szerzének,
Magyarok emberkedének,
Ellenséget meg-verének,
Istentől segittetének.
Prov. 21. v. 31.
Az lo el-készittetik az ütközetnek napjára, de az Uré a' meg-tartás.
Author JOANNES B. KŐRÍSPATAKI, Admissus Metrh-Craiovenses.

Nyomtattatott M. DC. LVI. esztendében.

2682

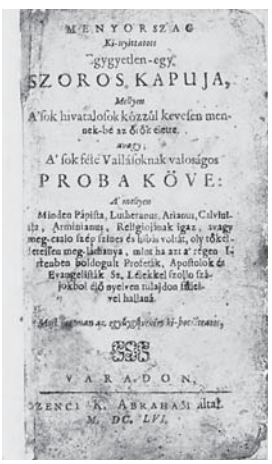

MENNYORSZÁG
Ki-nyittatott
Egygyetlen-egy,
SZOROS KAPUJA,
Mellyen
A' sok hivatalosok közzül keveseu menek-bé az ő üdőt eleve.
avagy;
A' sok felé Vallásoknak valosagos
PROBA KÖVE:
A' mellyen
Minden Páp'sta, Lutheranus, Arianus, Calvinista, Arminianus, Religiojinak igaz, avagy meg-csalo sége fellyen valoja, oly tökéletessen meg-lathatnya, mint ha az ő régen Istenben boldogult Prophetak, Apostolok és Evangelistak Sz. Irásokkel szolló szókbol ő nyelven tulajdon ittsleivel hallana.

VARADON,
SZENCI S. ABRAHÁM által.
M. DC. LVI.

2683

GEORGI BECKHERI
ELBINGENSIS
ORATOR
EXTEMPORANEUS;
SEU
ARTIS ORATORIÆ
Breviarium bipartitum:
Cujus Pars prior præcepta continet generalia, posterior praxin in specie ostendit.
Accessit nunc in finem Justi Lipsii Epistolica Institutio.

VARADINI,
Apud ABRAHAMUM SZENCIENSEM.
CIↃ IↃC LVI.

2684

VIRGILII
EVANGELIZANTIS
CHRISTIADOS
Libelli aliquot
in gratiam
CLASSIS POETICÆ VARADINENSIS editi.
Arma virumque Maro cecinit, nos alta Deúmque,
Celant arma Viri, dum loquor alta Dei.
VARADINI,
Apud ABRAHAMUM K. SZENGIENSEM.
M. DC. LVI.

2685

TERENTIUS
CHRISTIANUS.
SEU
COMOEDIAE SACRÆ, TERENTIANO STYLO à CORNELIO SCHONÆO GOUDANO conscriptæ: & nunc demùm magnâ ejusdem diligentiâ & labore emendatæ, atq; recognitæ.
VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIUM,
M. DC. LVI.

2686

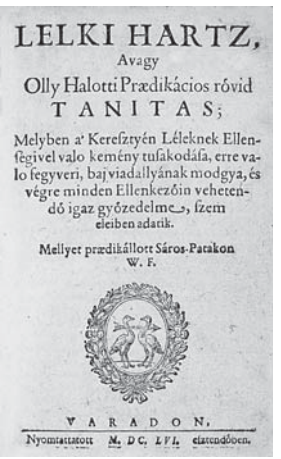
LELKI HARTZ,
Avagy
Olly Halotti Prædikácios rövid
TANITAS;
Melyben a' Keresztyén Léleknek Ellensegivel valo kemény tusakodása, erre valo fegyveri, baj viadallyának modgya, és végre minden Ellenkezőin veheten-dő igaz győzedelme, szem eleiben adatik.
Mellyet prædikállott Sáros-Patakon
W. F.
VARADON,
Nyomtattatott M. DC. LVI. esztendőben.

2687

I. N. J.
Trauer-Binden/
aus hertzlichem Mitleiden/
Wegen des zwar frühen/ aber doch seligen Abstarbens/
Des Weiland
Wohl-Ehrwürdigen/ Vor-Achtbahren und
Wohl-gelehrten
Herrn M. Heinrich Konrad Sarnuchausens/ aus Westphalen/
Der Christlichen Evangelischen Gemein in der Königlich-Freien Stadt Modern in Ober-Hungarn treufleissig- und
Wohlverdientem Pfarherren/
Welcher im Monat Martio dieses lauffenden M. DC. LVI. Jahres in Gott selig entschlaffen/ und der Volkreicher Versamlung mit Christlichen Ceremonien zur Erden bestattet worden/
ümgebunden
Von etlichen in dem Welt-berühmten Wittenberg studierenden aus Hungarn/
und von
Paul Jakob Melchioris de Zuanna/
Die seinem hochgeehrten Herrn Schwager schuldige letzte Ehre und schmerzliches Mitleiden mit seiner verwittbten Fr. Schwester zu bezeigen/
Aus Wittenberg übersendet.
Wittenberg/ Gedruckt bey Joh. Wilhelm Fincelien/
Im Jahr 1656.

2688

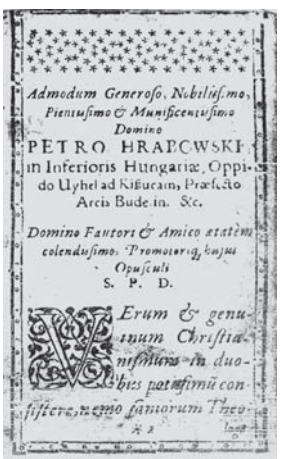
Admodum Generoso, Nobilissimo,
Pientissimo & Munificentissimo
Domino
PETRO HRADOWSKI
in Inferioris Hungariæ, Oppido Uyhel ad Kisucam, Præfecto
Arcis Budensis &c.
Domino Fautori & Amico ætatem colendissimo, Promotoris, cujus
Opusculi
S. P. D.
VErum & genuinum Christianismum in duobus potissimùm consistere, nemo sanorum Theo-
A 2

2690

DISPVTATIO
PRIMA,
DE
NATVRA
METAPHYSICÆ.
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo,
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMNASIO CORONENSI,
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. ejusdem Gymn. Rectore,
Respondente
JOHANNE MÜLLERO
Regensio.
Ad diem 8. Decembr. horis matutinis.
CORONÆ,
Typis MICHAELIS HERRMANNI 1657.

2692

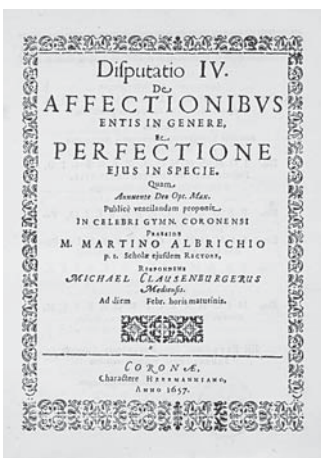
Disputatio IV.
De
AFFECTIONIBVS
ENTIS IN GENERE,
Et
PERFECTIONE
EJUS IN SPECIE.
Quam,
Annuente Deo Opt. Max.
Publicè ventilandam proponit,
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
Præsidio
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem Rectore,
Respondente
MICHAEL CLAUSENBURGERUS
Medensis.
Ad diem Febr. horis matutinis.
CORONÆ,
Charactere Herrmannian,
Anno 1657.

2693

Disputatio V.
De
VNITATE
Et
VERITATE,
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo
Publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
Præsidio
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem Rectore,
Respondente
JOHANNES FALCK
Reposs.
Ad diem Mart. horis matutinis.
CORONÆ,
Charactere Herrmannian,
Anno 1657.

2694

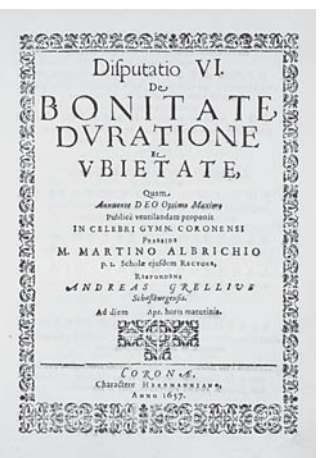
Disputatio VI.
De
BONITATE
DVRATIONE
Et
VBIETATE,
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo
Publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
Præsidio
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem Rectore,
Respondente
ANDREAS GRELLIUS
Schoßburgensis.
Ad diem Apr. horis matutinis.
CORONÆ,
Charactere Herrmannian,
Anno 1657.

2695

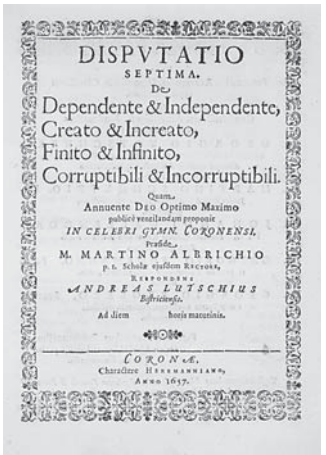
DISPVTATIO
SEPTIMA.
De
Dependente & Independente,
Creato & Increato,
Finito & Infinito,
Corruptibili & Incorruptibili.
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI,
Præside,
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem RECTORE,
RESPONDENS
ANDREAS LUTSCHIUS
Bistriciensis.
Ad diem horis matutinis.
CORONÆ,
Charactere HERRMANNIANO,
ANNO 1657.

2696

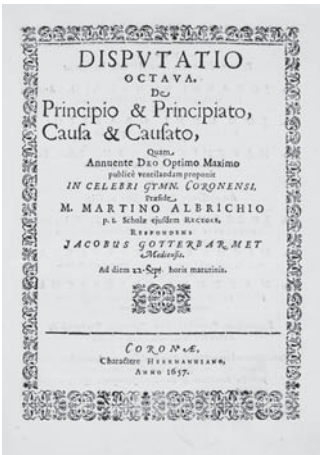
DISPVTATIO
OCTAVA.
De
Principio & Principiato,
Causa & Causato,
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI,
Præside,
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem RECTORE,
RESPONDENS
JACOBUS GOTTERBARMET
Medgesiensis.
Ad diem 22. Sept. horis matutinis.
CORONÆ,
Charactere HERRMANNIANO,
ANNO 1657.

2697

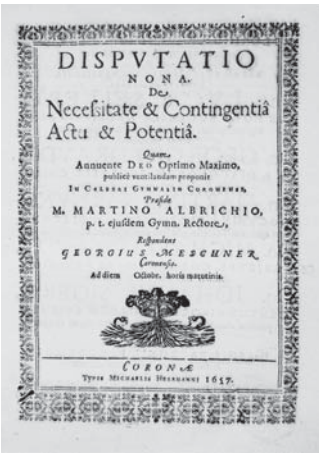
DISPVTATIO
NONA.
De
Necessitate & Contingentiâ
Actu & Potentiâ.
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo,
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMNASIO CORONENSI,
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. ejusdem Gymn. Rectore,
Respondente
GEORGIUS MESCHNER
Coronensi.
Ad diem Octobr. horis matutinis.
CORONÆ
TYPIS MICHAELIS HERRMANNI 1657.

2698

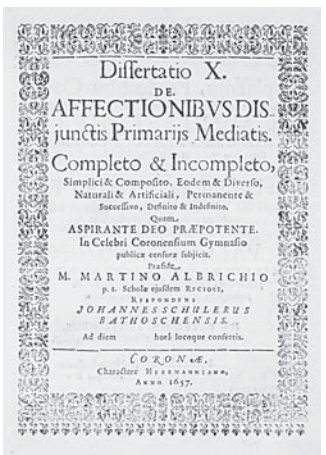
Dissertatio X.
DE
AFFECTIONIBVS DISjunctis Primarijs Mediatis.
Completo & Incompleto,
Simplici & Composito. Eodem & Diverso,
Naturali & Artificiali, Permanente &
Successivo, Definito & Indefinito.
Quam,
ASPIRANTE DEO PRÆPOTENTE.
In Celebri Coronensium Gymnasio
publicæ censuræ subjicit.
Præside,
M. MARTINO ALBRICHIO
p. t. Scholæ ejusdem RECTORE,
RESPONDENS
JOHANNES SCHULERUS
BATHOSCHENSIS.
Ad diem horis locoque consuetis.
CORONÆ,
Charactere HERRMANNIANO,
ANNO 1657.

2699

DISSERTATIO XI.
De
Absoluto & Respectivo,
Subjecto & Adjuncto,
Signo & Signato,
Mensura & Mensurato,
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo,
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMNASIO CORONENSI,
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. ejusdem Gymn. Rectore,
Respondente
MICHAEL NOTH
Rupensi.
Ad diem Octobr. horis matutinis.
Coronæ, apud Michaelem Herrmannum, 1657.

2700

Disputatio XII.
DE
EXPRESSIORIBVS
ESSENDI RATIONIBUS AD
CERTAS CLASSES REVOCANDIS,
Subsistentiâ & Inhærentiâ.
Quam,
Annuente DEO Optimo Maximo,
publicè ventilandam proponit
IN CELEBRI GYMNASIO CORONENSI,
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO,
p. t. ejusdem Gymn. Rectore,
Respondente
THOMAS GRAFFIUS
Coronensi.
Ad diem Decembr. horis matutinis.
CORONÆ
TYPIS MICHAELIS HERRMANNI 1657.

2701

OPVSCVLVM
METAPHYSICVM,
In quo
PRIMÒ,
Præcepta in debitâ sibi universalitate sunt proposita, & post expeditas Distinctiones Nominales, fideliter explicata.
SECUNDÒ,
Controversiæ Nobiliores breviter decisæ, solutis potioribus objectionibus.
TERTIÒ,
Canones utiliores limitati, confirmati, & exemplis illustrati.
QUARTÒ,
Ubique fermè usus, quem tùm hi, tùm istæ & illa in Theologiâ habent, insinuatur.
Adornatum à
M. MARTINO ALBRICHIO MEDIENSE
Transsylvano, p. t. Gymnasij Coronensis
RECTORE.
CORONÆ,
Typis & sumptibus MICHAELIS HERRMANNI,
1657.

2702

NUPTIIS
Viri Generosi, Amplissimi & Circumspecti,
D. MICHAELIS
HERRMANNI
Senatoris, Projudicis florentissimæ Reip. Coronensis
gravissimi, Sponsi ad secunda vota transeuntis,
Cum
Integerrimæ, Modestissimæ matronalisque Virginis
D. MARTHA DOMINICI,
Relictæ Magistri Jacobi Schmeidelii
D. JOHANNIS CHRESTELS,
Nobilissimi & Prudentissimi Senatoris Coronensis
Viduæ
Nobilissimæ & Prudentissimæ Præsponsæ,
D. MICHAELIS
HERRMANNI
Judicis, Magni Parentis, non degeneri FILII,
Sponsi,
Jungentis sibi
Honestissimam & Pudicissimam,
D. CATHARINAM GOLDSCHMIEDIN,
Relictam
Præclarissimi quondam Patroni, Amici Carissimi, Viri
D. JOHANNIS CHRESTELS
Viduam Sponsam,
Illius authoritate, Hujus æquè, utriusque rarâ
prosperitate fortunatissimi,
Anno 1657. die 4. Decembr. solenniter celebrandis
CORONÆ
conservatum.
Hodiem expressum, manibus NICOLAI MÜLLERI.

2706

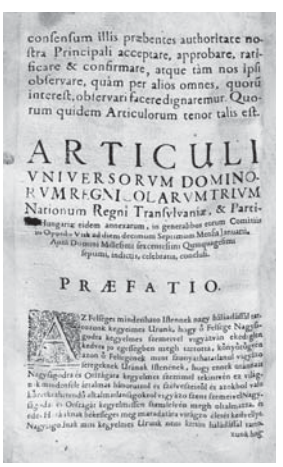
consensum illis præbentes authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tàm nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorũ interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.
ARTICULI
VNIVERSORVM DOMINORVM REGNI COLARVM TRIVM
Nationum Regni Transylvaniæ, & Partium Hungariæ eidem annexarum, in generalibus eorum Comitiis in Oppido Vrak ad diem decimum Septimum Mensis Januarii, Anno Domini Millesimi trecentesimi Quinquagesimi Septimi, indicti, celebrati, conclusi.
PRÆFATIO.

2708

SCHEMA PRI-
MUM GENERALE
Sive
FORMA STUDIO-
rum Albensium:
Pro hoc Anno Domini M. DC. LVII.
ALBÆ-JULIÆ.
Excudebat Martinus Major, Coronen-
sis, Celsissimi Transylvaniæ Principis,
ac Schola Typographus.

2709

KESKENY VT
Mellyet
Az embernek elméjébe ürközö
inda gondolatoknak okadékból, háboru
elmé kedélyeknek következtéből, s'mes
kéréskedéseknek tüzéből, s'men
nyire lehetett, most másodszor
böwebben ki irtotte.
KEGYELMES URUNK
Udvari Praedikátora
PAPAI P. IMRE.
Máthe Ev. 7. vers. 14.
Szoros kapu és keskeny ut, mely viszen
az életre: és kevesek kik meg
találjják azt.
Nyomtattatott
GYULA FEJÉRVÁRAT 1657 Esztendöbe
MAJOR MARTON ÁLTAL.

2710

Ehren-Gedicht
bey ansehnlicher Hochzeitsfreuden
Des Ehrnvesten/ Wohlbenahmten/
und Kunstrechten Herrn
Johannis Wittichs/
Pornähmen Mahlers in Eperies ꝛc.
Bräutigams:
auch
Der Edlen/ Viel Ehr und Tugendreichen
Jungfrauen
MARGARETA/
Des weiland Hochwürdigen/ Großächtbaren/
Hochwand Wolgelahrten Herrn
M. Petri Zahlers/
wolverdienten Pfarherrn in Leutschau/ auch
der 5. Königl. Freyen-Städte hier in Ober-
Ungern gewürdigten Super-
intendenten
hinterlassenen Jungfr. Tochter
Braut:
Anno 1657. den 20. Novembr. angesetzt
und übergeichet
von
Gedruckt zu LEUTSCHAU.

2711

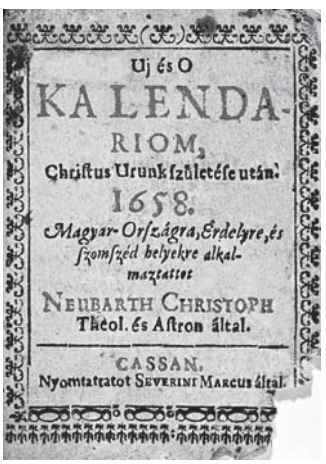

Uj és O
KALENDA-
RIOM,
Christus Urunk születése után.
1658.
Magyar-Országra, Erdelyre, és
Szomszéd helyekre alkal-
maztatot
NEUBARTH CHRISTOPH
Theol. és Astron által.
CASSAN,
Nyomtattatot SEVERINI MARCUS által.

2713

ERUDITIONIS
SCHOLASTICÆ
Tars
PRIMA,
VESTIBVLVM,
RERUM & LINGUA-
RUM FUNDAMENTA
exhibens.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis, LAURENTII BREVER,
Anno M. DC. LVII.

2715

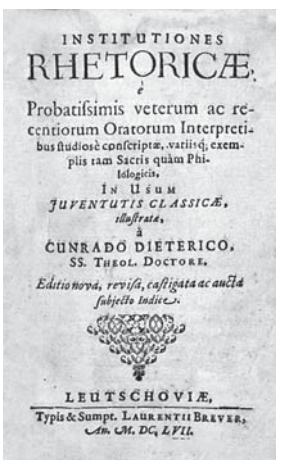

INSTITUTIONES
RHETORICÆ,
è
Probatissimis veterum ac re-
centiorum Oratorum Interpreti-
bus studiosè conscriptæ, variisq; exem-
plis tam Sacris quàm Phi-
lologicis,
IN USUM
JUVENTUTIS CLASSICÆ,
illustratæ,
à
CUNRADO DIETERICO,
SS. THEOL. DOCTORE.
Editio nova, revisa, castigata ac auctâ
subjecto Indice.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis & Sumpt. LAURENTII BREVER,
An. M. DC. LVII.

2716

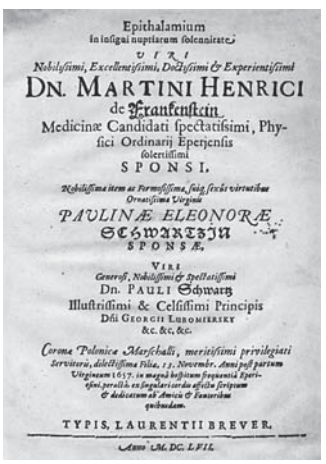

Epithalamium
in insigni nuptiarum solennitate,
VIRI
Nobilissimi, Excellentissimi, Doctissimi & Experientissimi
DN. MARTINI HENRICI
de Frankenstein,
Medicinæ Candidati spectatissimi, Phy-
sici Ordinarij Eperiensis
solertissimi
SPONSI,
Nobilissimæ item ac Formosissimæ, sui sexûs virtutibus
Ornatissimæ Virginis
PAULINÆ ELEONORÆ
SCHWARTZIJ
SPONSÆ,
VIRI
Generosi, Nobilissimi & Spectatissimi
Dn. PAULI Schwartz
Illustrissimi & Celsissimi Principis
Dñi GEORGII LUBOMIRSKY
&c. &c. &c.
Corona Polonica Marschalli, meritissimi privilegiati
Serviteris, dilectissima Filia, 13. Novembr. Anni post partum
Virgineum 1657. in magnâ hostium frequentiâ Eperi-
essi, parallelo encomiastico ornatus scriptum
& dedicatum ab Amicis & Famulis
quibusdam.
TYPIS, LAURENTII BREVER.
Anno M. DC. LVII.

2717

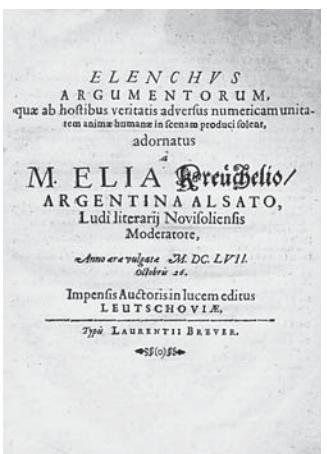

ELENCHVS
ARGUMENTORUM,
quæ ab hostibus veritatis adversus numericam unita-
tem animæ humanæ in scenam produci solent,
adornatus
à
M. ELIA Kreuchelio/
ARGENTINA ALSATO,
Ludi literarij Novisolienſis
Moderatore,
Anno æræ vulgatæ M. DC. LVII.
Octobri 26.
Impensis Auctoris in lucem editus
LEUTSCHOVIÆ,
Typis LAURENTII BREVER.

2718

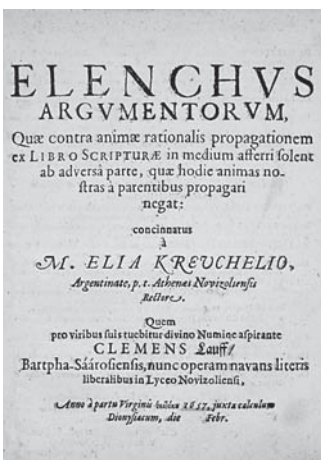

ELENCHVS
ARGVMENTORVM,
Quæ contra animæ rationalis propagationem
ex LIBRO SCRIPTURÆ in medium afferri solent
ab adversâ parte, quæ hodie animas no-
stras à parentibus propagari
negat:
concinnatus
à
M. ELIA KREVCHELIO,
Argentinate, p. t. Athenæi Novizolienſis
Rectore.
Quem
pro viribus sul tuebitur divino Numine aspirante
CLEMENS Lauff/
Bartpha-Sárosiensis, nunc operam navans literis
liberalibus in Lyceo Novizolienſi,
Anno à partu Virginis bulleo 1657. juxta calculum
Dionysiacum, die Febr.

2719

Officium Supremum
In Funere
PIETATE & VIRTUTE MULIEBRI
commendatissimæ Matronæ
ANNÆ WAGNERIÆ
VIRI ADMODUM REVERENDI,
Clarissimi & Doctissimi Domini
JOHANNIS SARTORII
ARCHI-DIACONI EPERJENSIS DIGNISSIMI
Conjugis Desideratissimæ:
quæ
A. O. R. CIↃ IↃC LVII. d. 30. Julij, post partum Benonicum horâ 3. matutinâ edidum,
quartâ sequenti inter dolores & preces
satis concessit,
ipsius Kalendis Augusti honorifico ritu
ad Locum Silentij est deducta:
exhibetur.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS, LAURENTII BREVER

2720

REGVLA
a
Żiwot Bratrůw
Menssych Swatého
Otce Franteſſka/
na Cżeſko obracena z powolenim wrchnoſti/
Otce Ondřege Fabri/
Prowinciale/ Wherſté Prowinczie/ Neyſwetěyſſiho Spaſytele/
y wytiſſtěna
w Kralowſkem Swobodnem Měſtě Lewoči.
Roku Pané
1657.
Měſyce Unora.

2721

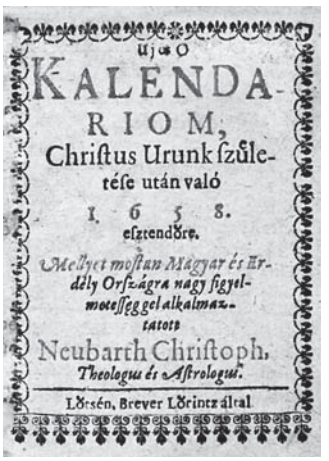
Uj a O
KALENDA-
RIOM,
Chriſtus Urunk ſzůletéſe után való
1658.
eſztendőre.
Mellyet moſtan Magyar és Erdély Orſzágra nagy figyelmetéſſegel alkalmaz..
tatott
Neubarth Chriſtoph.
Theologus és Aſtrologus.
Lőrsén, Brever Lőrintz által.

2722

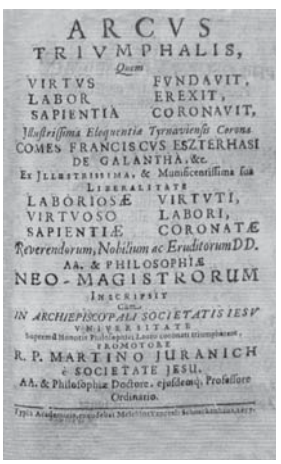
ARCVS
TRIVMPHALIS,
Quem
VIRTVS FVNDAVIT,
LABOR EREXIT,
SAPIENTIA CORONAVIT,
Illustrissima Eloquentia Tyrnaviensi Corona
COMES FRANCISCVS ESZTERHASI
DE GALANTHA, &c.
Ex ILLVSTRISSIMA, & Munificentissima sua
LIBERALITATE
LABORIOSÆ VIRTVTI,
VIRTVOSO LABORI,
SAPIENTIÆ CORONATÆ
Reverendorum, Nobilium ac Eruditorum DD.
AA. & PHILOSOPHIÆ
NEO-MAGISTRORUM
INSCRIPSIT
Cum
IN ARCHIEPISCOPALI SOCIETATIS IESV
VNIVERSITATE
Supremi Honoris Philosophici Laureo coronati triumpharent,
PROMOTORE
R. P. MARTINO JURANICH
e SOCIETATE JESU,
AA. & Philosophiæ Doctore, ejusdem q. Professore
Ordinario.

2723A

KALENDARIOM
KRISTVS URVNK
Születésétől-után való
M. DC. LVIII
ESZTENDŐRE,
Mellyet a' Nemes és Kyrályi
NAGY-SZOMBAT Városának és
Magyar-Országhban más kiválképpen
való hellyeknek Meridiánomira a'
tiszták és nyerettes
ASTRONOMUSINAK
ARGOLVS ANDRASNAK
Calculatiőia szerint a' Nagy-Szombati
Academiának való Astrophilus nagy
szorgalmatossággal el-rendelte:
NYOMTATTA
Nagy-Szombathon az Academiai bötükkel
Schmeckenfuchs Mihályné Vrasszonyság.
TYRNAVIA.

2724

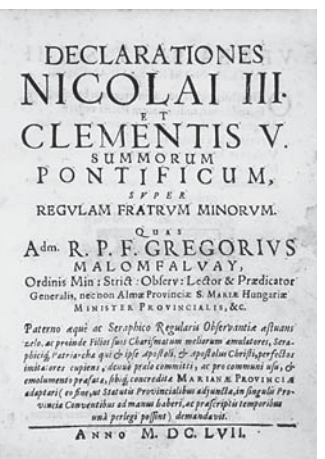
DECLARATIONES
NICOLAI III.
ET
CLEMENTIS V.
SUMMORUM
PONTIFICUM,
SVPER
REGVLAM FRATRVM MINORVM.
QUAS
Adm. R. P. F. GREGORIVS
MALOMFALVAY,
Ordinis Min: Strict: Observ: Lector & Prædicator
Generalis, nec non Almæ Provinciæ S. MARIÆ Hungariæ
MINISTER PROVINCIALIS, &c.
Paterno æquè ac Seraphico Regularis Observantiæ æstuans
zelo, ac proinde Filios suos Charismatum meliorum æmulatores, Seraphicâ Patriarchæ quo & ipse Apostoli, & Apostolum Christi gerfectos imitatores cupiens, decusq; prole committi, ac pro communis usu, & emolumento præstari, sibiq; concredita MARIANÆ PROVINCIÆ adaptari (eo fine, ut Statutis Provincialibus adjunctæ, in singulis Provincia Conventibus ad manum haberi, ac præscriptis temporibus unà perlegi possint) demandavit.
ANNO M. DC. LVII.

2725

SODALITAS
BEATISSIMÆ VIRGINIS
ANNVNTIATÆ,
In Cardinalitio Societatis IESU Collegio
POSONII
Erecta & confirmata,
Dominis, Dominis Sodalibus in VIRGINE MATRE
conjunctis a VERBO INCARNATO, ejusque
GENITRICE filiorum, ac fui commendationem.
Am in Prædestinatæ VIRGINIS Templo, ille qui Vir circumdatus est, propediem castra metabitur. Apud terribilem ut castrorum acies, quæ aggredimur certamina, auxiliaribus fulcire copijs. Ardentibus contendamus votis, ut hoc Iurgijs Martijs fervente tempore, Mariani ubique nationum asseruntur triumphi. Et in eam quidem sem a Duce & DEO nostro vocamur. Qui susceptis de triumphata morte primitijs adortus, in MARIAM utcri castra regreditur, præmia certantibus largiturus. Dabamus ex Oratorio nostro Posoni 12. Calendas Aprilis, Anno salutis 1630. DD. Sodalium.
Addictissimi in Virgine Annuntiata
Gregorius Stellica Canonicus Posoni.
Abbas S. Salvatoris de Lekir, Congregationis Virginis Annuntiatæ
Rector.
Franciscus Nemczani,
p.t. Secretarius.

2726

Igaz Magyar-Nep
NEGYEDIK JAJJA
S. SIRALMA;
Es annak alkalmatossagaval idvesléges
SERKENGETTETESE.
Mellyet
Az Uyesz. edelmére verhetetz dikhöz LENGYELSEG-
NEK. 1657. dik Esztendőben. MUNKACSNAL, a
Hatalmas Honok, vagy Turok birtokanak. 16. dik. 17. dik napiatol fogvan vala ki-kerese. egyeſeſs, es kegyetlenſeg. illi-keſſe. honat veletlenül rea-eſ-esett aita.
M. PAL. altal irattatott, s. prædicaltatott, mindjárt a következendo Ur-napjon, 24 Junii, 1657. a' Sáros Patak Ecclesiaban.
PATAKON.
Nyomtatta az I NAGY LAJOS Klastromnyomtatoja. Romai Ujtag. 1657.

2729

IGAZAK SORSA
e' világon.
Mellyet
A' TEKENTETES ES NAGYSA-
GOS BOCSKAI ISTVAN Uram, KI-
RALY Urunk ő Felsége belső Tanácsa, és Zemplén Vár-megyének 66 Ispánja, szeretelmes
Hütős-Társának;
Néhai Tekéntetes és Nagyságos LONYAI
SUSANNA Aſszonyomnak, leg-utolsóbb tiszteſségének meg-adásában prædicálott, a' Temetésének helyén, ugy-mint a Szereda-hellyi Egy-házban, az utolsó Hónac, vagy Novembernec 12-dik napján 1656-ben,
MEDGYESI PAL.
Nyomtatatott Sáros Patakon 1657-ben.

2730

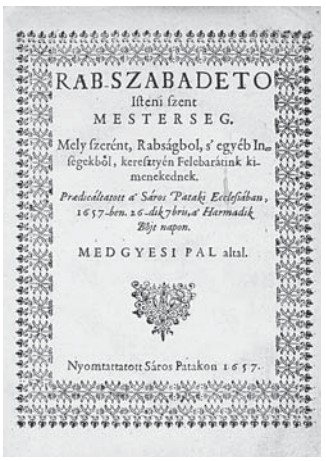
RAB SZABADETO
Istení szent
MESTERSEG.
Mely szerént, Rabságbol, s' egyéb In-
segekbôl, keresztyén Felebarátunk ki-
menekednek.
Praedicáltatott a' Sáros Pataki Ecclesiában,
1657-ben. 26-dik Jhru. a' Harmadik
Böjt napon.
MEDGYESI PAL altal.
Nyomtattatott Sáros Patakon 1657.

2731

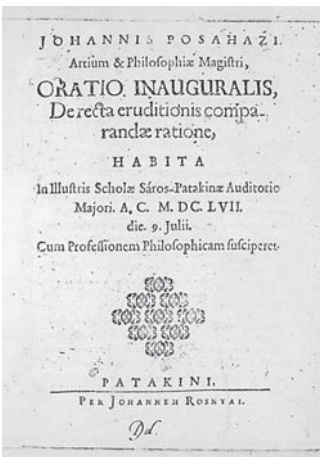
JOHANNIS POSAHAZI.
Artium & Philosophiæ Magistri,
ORATIO INAUGURALIS,
De recta eruditionis compa-
randæ ratione,
HABITA
In Illustris Scholæ Sáros-Patakinæ Auditorio
Majori. A. C. M. DC. LVII.
die. 9. Julii.
Cum Professionem Philosophicam susciperet.
PATAKINI.
Per Johannem Rosnyai.

2732

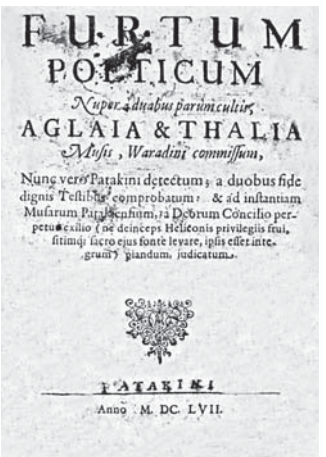
FURTUM
POETICUM
Nuper, à duabus parum cultis,
AGLAIA & THALIA
Musis, Waradini commissum,
Nunc verò Patakini detectum; a duobus fide
dignis Testibus comprobatum: & ad instantiam
Musarum Patriensium, à Deorum Concilio per-
petuo exilio (ne deinceps Heliconis privilegiis frui,
sitimq; sacro ejus fonte levare, ipsis esset inte-
grum) plandum, judicatum.
PATAKINI
Anno M. DC. LVII.

2733

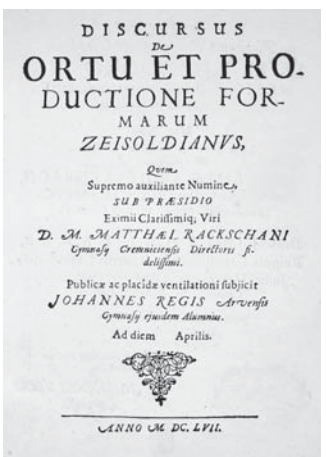
DISCURSUS
De
ORTU ET PRO-
DUCTIONE FOR-
MARUM
ZEISOLDIANUS,
Quem,
Supremo auxiliante Numine,
SUB PRÆSIDIO
Eximii Clarissimiq; Viri
D. M. MATTHÆI RACKSCHANI
Gymnasij Cremnicensis Directoris fi-
delissimi.
Publicæ ac placidæ ventilationi subjicit
JOHANNES REGIS Arvensis
Gymnasij ejusdem Alumnus.
Ad diem Aprilis.
ANNO M. DC. LVII.

2734

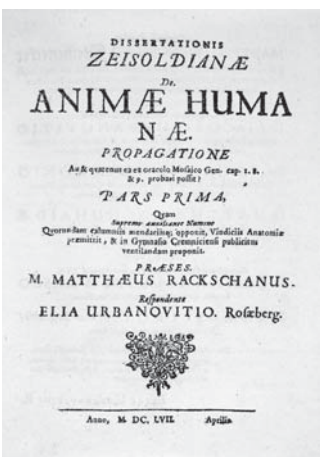
DISSERTATIONIS
ZEISOLDIANÆ
De
ANIMÆ HUMA
NÆ.
PROPAGATIONE
An & quatenus ea ex oraculo Mosaico Gen. cap. 1. &
2. probari possit?
PARS PRIMA,
Quam
Supremo auxiliante Numine
Quorundam calumniis mendaciisq; opponit, Vindiciis Anatomiæ
præmittit, & in Gymnasio Cremnicensi publicitus
ventilandam proponit.
PRÆSES.
M. MATTHÆUS RACKSCHANUS.
Respondente
ELIA URBANOVITIO. Rosæberg.
Anno, M. DC. LVII. Aprilis.

2735

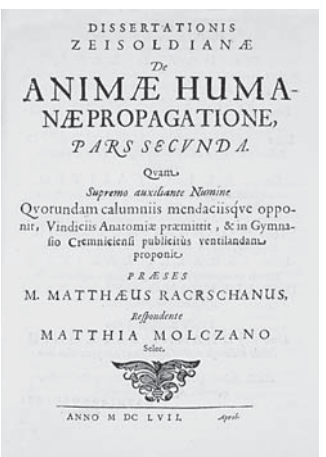
DISSERTATIONIS
ZEISOLDIANÆ
De
ANIMÆ HUMA-
NÆ PROPAGATIONE,
PARS SECUNDA.
Quam,
Supremo auxiliante Numine
Qvorundam calumniis mendaciisqve opponit, Vindiciis Anatomiæ præmittit, & in Gymna-
sio Cremnicensi publicitùs ventilandam,
proponit,
PRÆSES
M. MATTHÆUS RACRSCHANUS,
Respondente
MATTHIA MOLCZANO
Selec.
ANNO M DC LVII. *Aprili*

2736

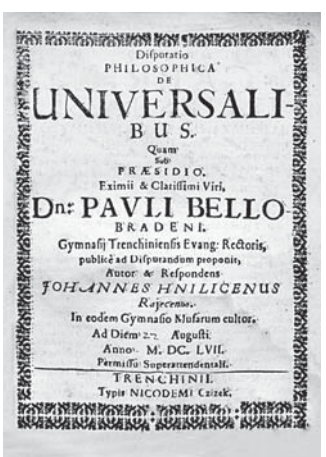
Disputatio
PHILOSOPHICA
DE
UNIVERSALI-
BUS.
Quam
Sub
PRÆSIDIO.
Eximii & Clarissimi Viri,
Dn: PAVLI BELLO
BRADENI.
Gymnasij Trenchinienſis Evang: Rectoris,
publicè ad Disputandum proponit,
Autor & Respondens
JOHANNES HNILICENUS
Rajecensis.
In eodem Gymnasio Musarum cultor.
Ad Diem 2-2. Augusti
Anno M. DC. LVII.
Permissu Superintendentali.
TRENCHINII.
Typis NICODEMI Czizek.

2737

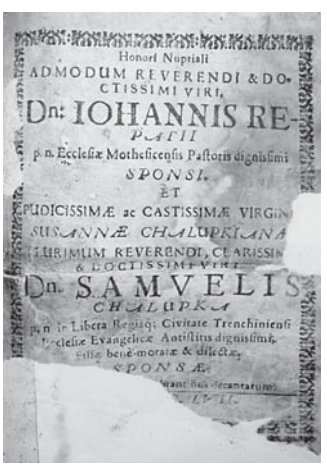
Honori Nuptiali
ADMODUM REVERENDI & DO-
CTISSIMI VIRI,
Dn: IOHANNIS RE-
PATII
p.n. Ecclesiæ Mothesicensis Pastoris dignissimi
SPONSI.
ET
PUDICISSIMÆ ac CASTISSIMÆ VIRGIN
SUSANNÆ CHALUPKIANÆ
PRIMUM REVERENDI, CLARISSI
& DOCTISSIMI VIRI
Dn. SAMUELIS
CHALUPKA
p.n. in Libera Regiaq; Civitate Trenchinienſi
Ecclesiæ Evangelicæ Antistitis dignissimi,
filiæ bene-moratæ & dilectæ,
SPONSÆ.

2738

Duce & authore DEO!
DISSERTATIO LOGICA
DE
QUALITATE PROPOSITIONIS
INFINITÆ
Publicè ad disputandum proposita
à
PRÆSIDE
IOHANNE INSTI-
TORIS
Gymnasij Evangelici in Libera Regiaq; Civi-
tate Trenchinienſi Rectore
&
RESPONDENTE
JOHANNE HNILICENO
Rajecense.
Ad diem Februarii.
TRENCHINII, Anno. 1657.
Typis Nicodemi Czizek.

2739

Duce & authore DEO !
DISSERTATIO SCHOLASTICA
DE
THEOLOGIÆ CHRISTIANÆ
FINE
Publicè ad disputandum proposita
à
PRÆSIDE
IOHANNE INSTI-
TORIS
Gymnasii Evangelici in Libera Regiâq; Civi-
tate Trenchinensi Rectore
&
RESPONDENTE
IOHANNE MEIERO
Batoviensi
Ad diem 16. Januarii
TRENCHINIJ, Anno. 1657.
Typis Nicodemi Czirek.

2740

Dissertatio,
quæ ostendit
Esse uno suppositò humano non tres, sed animam nume-
ro duntaxat animam dari, quæ non solum ratiocinandi, sed etiam sentiendi & vegetandi munia perficit,
Ex libro tàm SCRIPTURÆ, quàm NATURÆ deprompta, & elaborata,
à
M. ELIA Kreüchel,
Ludi literarij Novizolt Moderatore,
quam
in Examine anniversario publicè defendendam
susceperit
GEORGIUS HOLVAITH, Privi-
diâ Nitrien, Lycei Novisol. Discipulus,
ANNO æræ vulgatæ,
M. DC. LVII.
Et quidem si superis visum fuerit, 7. Calend. Maji,
h. 4. 27. Aprilis.
Typis Tornoviis, Nicodemi Czirek.

2742

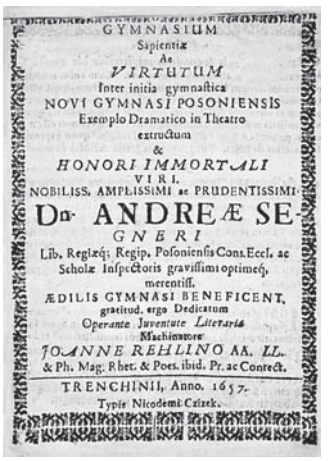

GYMNASIUM
Sapientiæ
Ac
VIRTUTUM
Inter initia gymnastica
NOVI GYMNASII POSONIENSIS
Exemplo Dramatico in Theatro
extructum
&
HONORI IMMORTALI
VIRI,
NOBILISS. AMPLISSIMI ac PRUDENTISSIMI
Dn. ANDREÆ SE-
GNERI
Lib. Regiæq; Regip. Posoniensis Cons. Eccl. ac
Scholæ Inspectoris gravissimi optimiq;
merentiss.
ÆDILIS GYMNASII BENEFICENT.
gratitud. ergo Dedicatum
Operante Juventute Literariâ
Machinatore
IOANNE REHLINO AA. LL.
& Ph. Mag. Rhet. & Poes. ibid. Pr. ac Contect.
TRENCHINII, Anno. 1657.
Typis Nicodemi Czirek.

2743

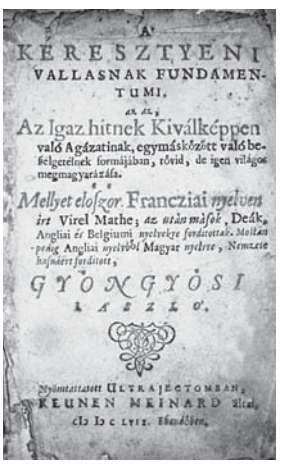

A'
KERESZTYENI
VALLASNAK FUNDAMEN-
TUMI,
ez az,
Az Igaz hitnek Kiválképpen
való Agázatinak, egymáskőzőtt való be-
szélgetésnek formájában, rövid, de igen világos
megmagyarázása.
Mellyet elöször Francziai nyelven
irt Virel Mathe; az után máſok, Deák,
Angliai és Belgiumi nyelvekre fordittatak. Mostan-
pedig Angliai nyelvből Magyar nyelvre, s Nemzete
hasznáért fordittot,
GYÖNGYÖSI
LÁSZLÓ.
Nyomtattatott ULTRAJECTOMBAN,
KEUNEN MEINARD által,
cIↃ IↃ c LVII. Esztendőben.

2744

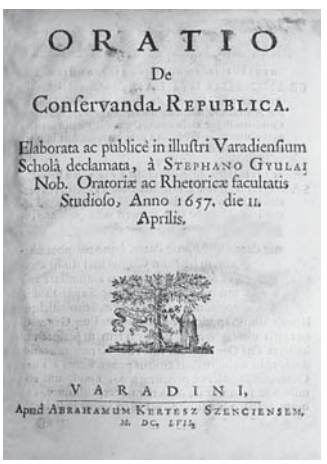

ORATIO
De
Conservanda REPUBLICA.
Elaborata ac publicè in illustri Varadiensium
Scholâ declamata, à STEPHANO GYULAI
Nob. Oratoriæ ac Rhetoricæ facultatis
Studioso, Anno 1657. die 11.
Aprilis.
VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM,
M. DC. LVII.

2745

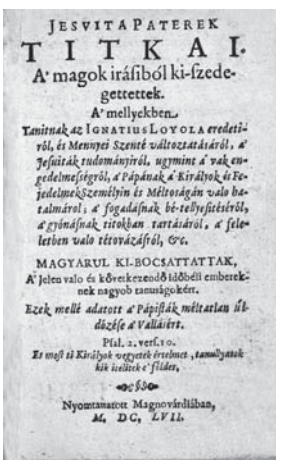

JESVITA PATEREK
TITKAI.
A' magok irásiból ki-szedegettettek.
A' mellyekben.
Tanitnak az IGNATIUS LOYOLA eredetiről, és Menyvei Szentè változatásáról, a' Jesuiták tudományiról, ugymint a' vak engedelmeségről, a' Pápának a' Királyok és Fejedelmek Személlyin és Méltóságán való hatalmáról; a' fogadásnak bé-tellyesítéséről, a' gyónásnak titokban tartásáról, a' feleletben való tétovázásról, &c.
MAGYARUL KI-BOCSATTATTAK,
A' jelen valo és következendő időbéli emberek-
nek nagyob tanuságokért.
Ezek mellé adatott a' Pápisták méltatlan ül-
dözése a' Vallásért.
Psal. 2. vers. 10.
Es most ti Királyok vegyetek értelmet, tanultatok
kik ítéltek e' földen.
Nyomtattatott Magnovárdiában,
M. DC. LVII.

2746

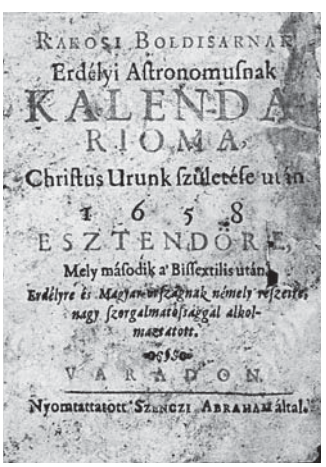

RAKOSI BOLDISARNAK
Erdélyi Astronomusnak
KALENDA-
RIOMA,
Christus Urunk születése után
1658
ESZTENDŐRE,
Mely második a' Bissextilis után,
Erdélyre és Magyarországnak némely részeire,
nagy szorgalmatossággal alkol-
máztatott.
VARADON,
Nyomtattatott SZENCZI ABRAHAM által.

2748

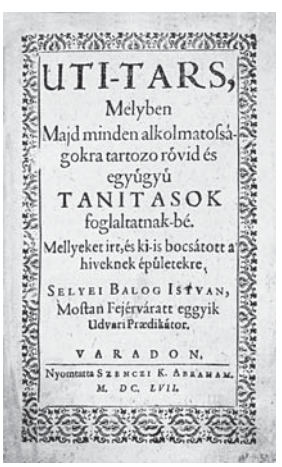

UTI-TARS,
Melyben
Majd minden alkolmatosságokra tartozo rövid és
egyúgyú
TANITASOK
foglaltatnak-bé.
Mellyeket irt, és ki-is bocsátott a
hiveknek épületekre,
SELYEI BALOG ISTVAN,
Mostan Fejérváratt eggyik
Udvari Prædikátor.
VARADON,
Nyomtatta SZENCZI K. ABRAHAM.
M. DC. LVII.

2749

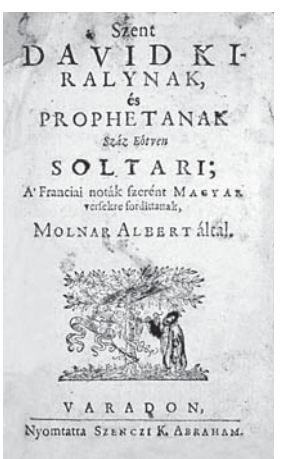

Szent
DAVID KI-
RALYNAK,
és
PROPHETANAK
Száz Ötven
SOLTARI;
A' Franciai notáik szerént MAGYAR
versekre fordittatnak,
MOLNAR ALBERT által.
VARADON,
Nyomtatta SZENCZI K. ABRAHAM.

2750

d napján. Lochmant Ke erfzegen, Kis-
Dengelegen, Nagy Szomb
szerdán napján. Pápán, olzegen, Chlebetskhe-
driesß, Kisfaludán Brassóban, Vasárhelt, Bettenben,
Ardoban, Keresztúrat.
ön Györöt, Kesztelen, Szombathelen, Losson, Nitran,
tima Szechben, Etrophan, Kassan, Varihan, Dionon,
Szerdán napján. Szerednben, Kömendeu,
onhan, Szitoskalhban, Sz. Grodon, Bartfin, Tokaj-
Sárdon, Aszalon, Iaszon, Szechenken, Olasziban,
eremend, Iolsán Avánczen, Tordan, Patonan.
ur. s. Vasár. Kömendö, Sz. Gothárdon, Kükölhidvárat.
aszki napján. Tapolczan, Szeredahelt, Liszkan, Tal-
ádon, Debreczenben, Hadadhan, Tekében.
etvr és Pál napjan. Rev Komaromban, Maroton,
ron, Vepren, Nagy Vásonhan, Szerencsen, Sajó Sz.
Chegerben, Szadrdon.

Sz. Jakab havában.

t Aszszony tarogatasa napján. Pápán, Kömendeu,
Marótton, Berencben, Nitran, Vyhelyben, Göncz,
n, Szakmar-Németiben, Bátorhan, Podolinczan, Ra-
; Székelyhidon, és Bollerásson, Nagy Szombathan.
Istuky ; Vasárnapjan. Segesvárat.
ur. Aszszon. Komjatin, Szechenben, Barsó, S. Agatha,
ep. nap. Sopronhan, Német Ujvarat, Fürcben, Sz. Gró-
ßi Aszszonyfalvin, Rohonczon, Sellyén, Torvásonhá,
en, Keresztúrat, Szepsiben, Szántón, Rimaszombathan,
n, Diosgeren, Tarchan, Margitán, Szalz Medgyesen.
asz. nap. Erdöd-Bélsökön, Belenyesben Fogarasban.
Maria Magdolna napjan. Györöt, Chepregben, Sz.
don, Fyneben, Tapolchan, Bittergombán, Gal
en, Szeredahelt, Szikszon, Szalkán, Bolsnan, Ha
n, Fekete Ardoban.
Keresztna napján. Bogát-ban.
Szent napján. Nagy Szombathan, Maroton, Kös-
Löchen, Vogarat, Naménban, Leugvel, Novitzer
uetibé, Egr Beszermenben.

2751

ANAGRAMMATISMUS
Onomastico-Genethliacus:
HVMANÆ GENTIS DELICIO,
SERENISSIMO, POTEN-
TISSIMO, AC INVICTISSIMO PRINCIPI,
DOMINO, DOMINO
LEOPOLDO
DEI GRATIA
ROMANORUM IMPERATORI
Semper Augusto, Germaniæ, Hungariæ,
Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramæ, Serviæ,
Marliæ, Galliciæ, Lodomiriæ, Cumaniæ, Bulgariæ,
REGI:
ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
DUCI Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Car-
niolæ, Luxemburgiæ, Superioris ac Inferioris Silesiæ, Wirtem-
berg. & Thecciæ, &c. MARCHIONI Moraviæ, PRINCIPI Suevia, CO-
MITI, Habspurgi, Ferreti, Kyburgi, Tyrolis & Goritiæ, LANDGRA-
VIO Alsatiæ, MARCHIONI S. R. I. supra Anasum, Burgoviæ, una
cum Superiore ac Inferiore Lusatiæ, DOMINO ac DYNASTÆ Mar-
chiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, &c.
SACER
Ipse Festo S. LEOPOLDI, quod incidit in d. XV. Novembr.
Cum Iure magistratus supremi Archiducis agnati NATALEM DECIMUM NO-
NUM, Iterumque ang. Imperii felicissimo anno celebrat
Ann. Mundi 5 [illegible] Chr. 1669.
ter qVInVs rhoDVs grato rIset aXe noVeMbrIs
Jo VIVat! Jo! Jo! Jo! Leopol.DVs oVet.
VIENNÆ AUSTRIÆ, Typis Joannis Jacobi Kürner, Inclyt. Acad. Typogr.

2752

LÓLKI OKVLAR
AZ
MIATIANKNAK
ERTELME
RÓL VALO
ELMELKEDES.

Nyomtatattot Bechbé Cosmerovi
Máte altal, Anno 1658.

2753

J. A. COMENII
IANVA LIN
GVARUM RESERATA
AUREA:
Sive
SEMINARIUM LINGUARUM
& SCIENTIARUM OMNIUM,
Hoc est,
COMPENDIOSA LATINAM
(& quamlibet aliam) Linguam, una cum
scientiarum artiumque omnium fundamentis, perdi-
scendi Methodus, sub Titulis centum, Periodis mille comprehensa.
EDITIO DECIMA,
Prioribus omnibus castigatior, & sesquimille circiter
Vocabulis auctior, cum versione Germanica,
& titulorum Indice.

Æstimat, ut sapiens precio non pondere gemmas:
Utilitate probat, sic quoque mentis opus.

Ex impressione Lipsiensi recusa
CORONÆ,
Typis & sumptibus Mich. Herrmanni,
M DC LVIII.

Johannis Amos
COMENI
Auffgeschlossene
Güldene Sprachen-Thür/
Oder/
Ein Pflantz-Garten aller Spra-
chen vnd Wissenschafften/
Das ist:
Kurtze/ vnd vortheilhafftige Anlei-
tung/ die Lateinische/ vnd alle andere Spra-
chen/ zugleich mit den Gründen der Wissenschafften
vnd Künste/ wohl zu lernen/ in hundert Capiteln/
vnd tausend vollkommene Sprüche
gefasset.
Die Zehende Auffertigung.
Welche nicht allein reiner/ als alle die vo
rigen/ gedruckt/ sondern auch vngefehr vmb ane
derthalb tausend Wörter vermehret ist: darvor nichts
gen teutschen Verdolmetschung/ vnd vollkommē
nem Register der Capitel.

Nachm Werth/ nicht nach dem Gewichte/ wie Pflaumen
thut achten:
Also der Weise auch dis Büchlein wird betrachten.

Auß dem Leipzigischen Exemplar/
nachgedruckt zu CRON-Stadt
In Verlegung Michael Hermanns/
M DC LVIII.

2754

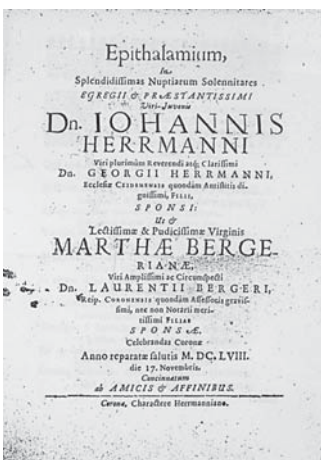

Epithalamium,
seu
Splendidissimas Nuptiarum Solennitates
EGREGII & PRÆSTANTISSIMI
Viri Juvenis
Dn. IOHANNIS
HERRMANNI
Viri plurimum Reverendi atq; Clarissimi
Dn. GEORGII HERRMANNI,
Ecclesiæ CRONENSIS quondam Antistitis di-
gnissimi, FILII,
SPONSI:
Ut &
Lectissimæ & Pudicissimæ Virginis
MARTHÆ BERGE-
RIANÆ,
Viri Amplissimi ac Circumspecti
Dn. LAURENTII BERGERI,
Reip. CRONENSIS quondam Assessoris gravis-
simi, ante non Notarii meri-
tissimi FILIAE
SPONSÆ.
Celebrandas Curone
Anno reparatæ salutis M. DC. LVIII.
die 17. Novembris.
Concinnatum
ab AMICIS & AFFINIBUS.
Curone, Characterē Herrmannianō.

2755

ELEMENTA
GRAMMA-
TICÆ LA-
TINÆ,
Pro rectâ institutio-
ne Juventutis Scholasticæ, ex prolixi-
oribus Grammaticorum Præceptis in
breve Compendium
contracta,
a
GREGORIO MOLNAR
pia memoria.
Nunc denuò excusa singulari studio,
& a plurimis mendis purgata & lo-
cupletata.
CORONÆ,
Typis MICH. HERRMANNI, A. 1658.

2756

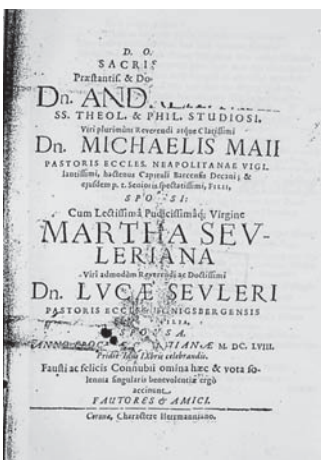

D. O.
SACRIS
Præstantiſ. & Do-
Dn. AND.
SS. THEOL. & PHIL. STUDIOSI.
Viri plurimùm Reverendi atque Clarissimi
Dn. MICHAELIS MAII
PASTORIS ECCLES. NEAPOLITANÆ VIGI-
lantissimi, dextrosus Capitoli Barcensis Decani, &
quidem p. t. Senioris spectatissimi, FILII,
SPONSI:
Cum Lectissimâ Pudicissimâq; Virgine
MARTHA SEV-
LERIANA
Viri admodùm Reverendi ac Doctissimi
Dn. LVCÆ SEVLERI
PASTORIS ECCLES. [illegible]LINGSBERGENSIS
[illegible] FILIA,
SPONSA.
[illegible] M DC. LVIII.
Prideie Idus Xbres celebrandis.
Fausti ac felicis Connubii omina hæc & vota so-
lennia singularis benevolentiæ ergò
accinunt
FAUTORES & AMICI.
Cronæ, Characterē Herrmannianō.

2757

Dissertatio jucunda
de
Materia prima
CONCLUSIONUM LOGICA-
rum primùm enatarum in almæ
Academia Cassoviensi
Quam
Studiosè annexavit & properante
calamo quantum fieri potuit,
argumenta Impugnantium
in Auditorio Academico
excepit
Amanuensis
B. T. F.
de Ente rationis
Anno 1658.

2759

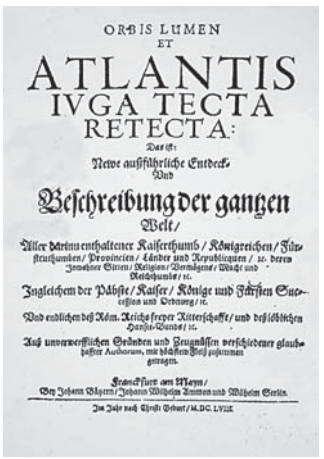

ORBIS LUMEN
ET
ATLANTIS
IVGA TECTA
RETECTA:
Das ist:
Newe auffgfüherliche Entdeck-
Vnd
Beschreibung der gantzen
Welt/
Aller derinn enthaltener Kaiserthumb/ Königreichen/ Fürstenthumben/ Provincien/ Länder und Regionen/ sc. deren Innwohner Sitten/ Religion/ Vermögen/ Macht und Reichthumb/ sc.
Inglechem der Päbste/ Kaiser/ Könige und Fürsten Successionen und Ordnung/ sc.
Vnd endlichen deß Röm. Reichs freyer Ritterschafft/ und deßlöblichen Hanse-Stands/ sc.
Aus unverwerfflichen Gründen und Zeugnüssen verschiedener glaubwürdiger Authorum, mit höchstem Fleiß zusammen getragen.
Franckfurt am Mayn/
Bey Johann Bayern/ Johann Wilhelm Ammon und Wilhelm Serlin.
Im Jahr nach Christi Geburt/ M.DC.LVIII.

2760

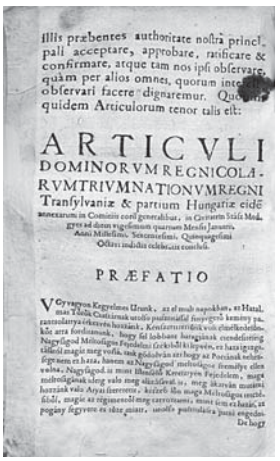

illis præbentes authoritate nostra princ. pali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum inte observari facere dignaremur. Quo quidem Articulorum tenor talis est:

ARTICVLI
DOMINORVM REGNICOLA-
RVMTRIVMNATIONVMREGNI
Transylvaniæ & partium Hungariæ eidē
annexarum in Comitiis earū generalibus, in Civitate Nostra Mediensi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi, indicti celebratis conclusi.

PRÆFATIO

2761

illis præbentes authoritate nostra princ. pali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum Interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est:

ARTICVLI
DOMINORVM REGNICOLA-
RVM TRIVMNATIONVM REGNI
Transylvaniæ & partium Hungariæ eidē
annexarum in generalibus, totum Comitiis, ad diem Nonum Mensis Aprilis Anni Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi, in Civitatem Albam Julia indicti, celebratis, conclusi.

PRÆFATIO

2762

Panegyris
Inter fata Les VMbras DICta
Pijs Manibus
Spectabilis ac Magnifici Domini
STEPHANI HALLER
ab Hallerkó
Supremi Comitis Comitatus Kikellő Serenis. Sac. Rom. Imperij, Transylvaniæq; Principum Consiliarij &c.
VI CaLenDas MartII
Anno, quo
Depresa MaLIs TransyLVanIa sLagItabat
CorDIaLI Voto fIneM
à
Magno Deo affLICtIonIs sVæ.
A
Anno 16[illegible]

2763

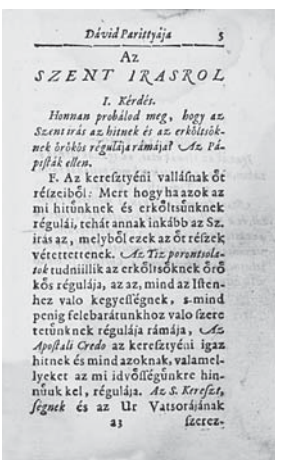

Dávid Parittyája 5
Az
SZENT IRASROL
I. Kérdés.
Honnan próbáltad meg, hogy az Szent irás az hitnek és az erkölcsöknek örökös régulája rámája? Az Papisták ellen.
F. Az keresztyéni vallásnak öt részeiből: Mert hogy ha azok az mi hitünknek és erkölcsünknek régulái, tehát annak inkább az Sz. irás az, melyből ezek az öt részek vétettettenek. Az Tiz parantsolatok tudniillik az erkölcsöknek örök kös régulája, az az, mind az Istenhez való kegyességnek, s-mind penig felebarátunkhoz való szeretetünknek régulája rámája, Az Apostali Credo az keresztyéni igaz hitnek és mind azoknak, valamellyeket az mi idvösségünkre hinnünk kel, régulája. Az S. Keresztség, segnek és az Ur Vatsorájának
a3 szerez-

2764

I. N. J.
LAURUM ACADEMICAM
Rectore Magnificentissimo
Illustrissimo & Celsissimo Principe ac Domino,
DN. BERNHARDO SENIORE,
Duce Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ ac Montium, Landgravio Thuringiæ, Marchione Misniæ, Comite in Marca & Ravensburg, Dynasta in Ravenstein &c.
Pro-Rectore Magnifico
VIRO Nobilissimo, Amplissimo, Consultissimo atque Excellentissimo
DN. JOHANNE STRAUCHIO,
JCto famigeratissimo, Consiliatio Saxonico gravissimo,
Prof. Publ. celeberrimo, Curiæ Provincialis & Scabinatus Assessore dignissimo, Facultatis suæ h.t. Decano
Spectatissimo,
et
SPECTABILI AMPLISSIMÆ FACULTATIS PHILOSOPHICÆ
Decano
VIRO Amplissimo, Excellentissimo, Clarissimo
DN. M. JOHANNE ZEISOLDO,
Phys. Prof. Publ. Honor. celeberrimo,
Viro-Juveni
Nobilissimo, Per-Eximio, Præstantissimo &
DN. ANDREÆ GÜNTHERO, Cæsareopoli Nob. Hungaro,
post examinatos in Academiis labores
in ipsâ Jobelei Academici celebratione,
Anno M. DC. LIX. die 9. Febr.
collatum.
gratulantur
PRÆCEPTORES, COMMENSALES, AMICI, CONTERRANEI
JENENSES.
JENÆ, Typis Johannis Nisii.

2765

Conjugii Fœdus
NOBILISSIMO
Dn. MICHAELI
Schönleben/
Iurium Studioso, primùm
SPONSO,
&
NOBILISSIMÆ
VIRGINI
SVSANNÆ Trenklerin/
SPONSÆ,
Scriptum honoris & amoris ergò
ab
Amicis & Fautoribus, Anno 1658.
die 25. Novembris.
CASSOVIÆ, Typis Marci Severini.

2766

DE
Judæorum ante novissimum diem conversione futurâ
ORATIO,
Ab
ANDREA HORVAT,
Rectore Epperiensi, in auditorio
Epperiesini habita, cùm Cantoratûs officium Ecclesiæ Germanicæ demandaretur,
Præstantissimo Juveni
Dn. ELIÆ FRIDHUSERO,
Anno M. DC. LVII.
CASSOVIÆ,
Typis Marci Severini 1658.

2767

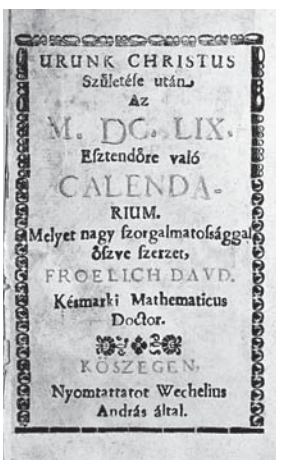

URUNK CHRISTUS
Születése után,
Az
M. DC. LIX.
Esztendőre való
CALENDA-
RIUM.
Melyet nagy szorgalmatossággal
őszve szerzett,
FROELICH DAVD.
Késmarki Mathematicus
Doctor.
KÖSZEGEN,
Nyomtattatot Wechelius
András által.

2771

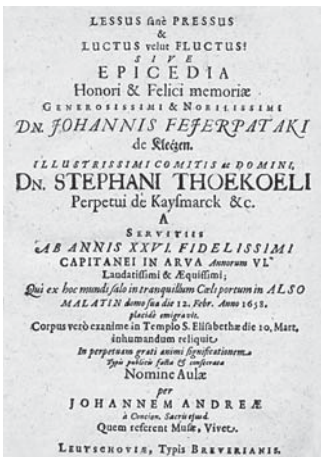

LESSUS sanè PRESSUS
&
LUCTUS velut FLUCTUS!
SIVE
EPICEDIA
Honori & Felici memoriæ
GENEROSISSIMI & NOBILISSIMI
DN. JOHANNIS FEJERPATAKI
de Kteẑen.
ILLUSTRISSIMI COMITIS ac DOMINI,
DN. STEPHANI THOEKOELI
Perpetui de Kayſmarck &c.
A
SERVITIIS
AB ANNIS XXVI. FIDELISSIMI
CAPITANEI IN ARVA Annorum VI.
Laudatiſſimi & Æquiſſimi;
Qui ex hoc mundi ſalo in tranquillum Cœli portum in ALSO
MALATIN domo ſua die 12. Febr. Anno 1658.
placidè emigravit.
Corpus verò exanime in Templo S. Eliſabethæ die 10. Mart.
inhumandum reliquit.
In perpetuam grati animi ſignificationem.
Typis publicis facta & conſecrata
Nomine Aulæ
per
JOHANNEM ANDREÆ
à Concion. Sacris ejusd.
Quem referent Muſæ, Vivet.
LEUTSCHOVIÆ, Typis BREVERIANIS.

2773

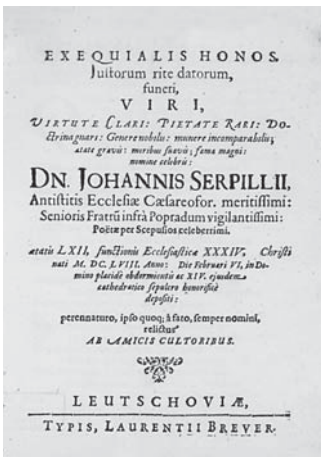

EXEQUIALIS HONOS
Juſtorum rite datorum,
funeri,
VIRI,
VIRTUTE CLARI: PIETATE RARI: DOCTRINA GNARI: Genere nobilis: munere incomparabilis; ætate gravis: moribus ſuavis; fama magni: nomine celebri:
DN. JOHANNIS SERPILLII,
Antiſtitis Eccleſiæ Cæſareoſor. meritiſſimi:
Senioris Fratrũ infrà Poptadum vigilantiſſimi:
Poëtæ per Scepulos celeberrimi.
ætatis LXII, ſanctiſſimi Eccleſiaſtici XXXIV, Chriſti
nati M. DC. LVIII. Anno: Die Februarii VI, in Do-
mino placidè obdormientis ac XIV. ejusdem
cathedræ cæleſtis ſepulcro honorificè
depoſiti:
perennaturo, ipſo quoq; à fato, ſemper nomini,
relictus
AB AMICIS CULTORIBUS.

LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS, LAURENTII BREVER.

2774

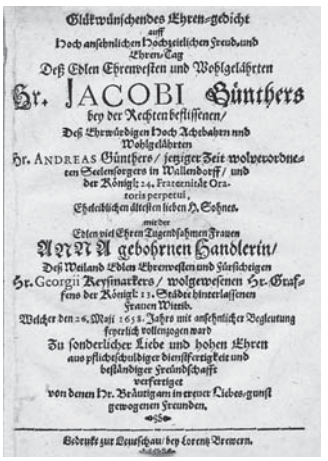

Glückwünſchendes Ehren-gedicht
auff
Hoch anſehnlichen Hochzeitlichen Freud- und
Ehren-Tag
Deß Edlen Ehrenveſten und Wohlgelährten
Hr. JACOBI Günthers
bey der Rechten beſtiſſenen/
Deß Ehrwürdigen Hoch Achtbahren und
Wohlgelährten
Hr. ANDREAS Günthers/ jetziger Zeit wolverordne-
ten Seelenſorgers in Wallendorff/ und
der Königl: 24. Fraternitæ Ora-
toris perpetui,
Ehelichen Altesten lieben H. Sohnes.
mit der
Edlen viel Ehren Tugendſahmen Frauen
ANNA gebohrnen Handlerin/
Deß Weiland Edlen Ehrenveſten und Fürſichtigen
Hr. Georgii Keyſmarkers/ wolgewesenen Hr. Graf-
fens der Königl: 13. Städte hinterlaſſenen
Frauen Wittib.
Welcher den 26. Maji 1658. Jahres mit anſehnlicher Begleitung
feyerlich vollenzogen ward
Zu ſonderlicher Liebe und hohen Ehren
aus pflichtſchuldiger dienſtfertigkeit und
beſtändiger Freundſchafft
verfertiget
von denen Hr. Beäutigam in ernewer Liebes-gunſt
gewogenen Freunden.

Gedruckt zur Leutſchau/ bey Lorentz Brewern.

2775

Honoris & Amoris
Teſtimonia & Monumenta Poſtuma
Æternitati felicissimæ
Ac Nomini Famigeratiſſimo
VIRI AD MODUM REVERENDI, NOBILISSIMI, CLARISSIMI ET DOCTISSIMI
DN. IOHANNIS SERPILII
ECCLESIÆ IN LIB. REGIAq; Civitate Cæſareopolit. Per Annos XXXIV. Paſtoris, & Scholæ Inſpectoris vigilantiſſimi, meritiſſimi, Ac Venerabilis Conſubernii Paſtorum ad Inſpectionem Fl. Poprad per Annos XXI.
Senioris dignissimi &c.
Qui Die VI. Febr. A.O.R. M.DC.LVIII. Ætatis ſuæ LXII.
ex hac miſerarum valle, beatiſſimã, aſt Eccleſiæ omnibus
bonis lacrymoſiſſimã Exſpiratione, in Cœleſtem Patriam tranſla-
tus, & in Aede Cathedrali 12. Febr. ſolemniter
humatus eſt.
ERECTA
ab
AMICIS ET PRÆCEPTORIBUS
Scholæ Cæſareopolitanæ.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis, LAURENTII BREVER.

2776

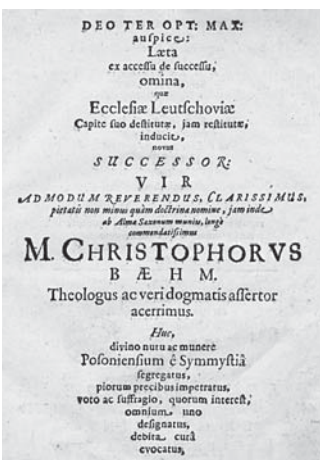

DEO TER OPT: MAX:
auſpice;
Læta
ex acceſſu de ſucceſſu,
omina,
quæ
Eccleſiæ Leutſchoviæ
Capite ſuo deſtitutæ, jam reſtitutæ,
inducit,
novus
SUCCESSOR:
VIR
AD MODUM REVERENDUS, CLARISSIMUS,
pietatis non minus quàm doctrinæ nomine, jam inde
ab Alma Saxonum mœnia, longè
commendatiſſimus
M. CHRISTOPHORUS
BÆHM.
Theologus ac veri dogmatis aſſertor
acerrimus.
Hunc,
divino nutu ac munere
Poſonienſium è Symmyſtiâ
ſegregatus,
piorum precibus impetratus,
voto ac ſuffragio, quorum intereſt,
omnium, uno
deſignatus,
debitæ curâ
evocatus,

2777

NEOGAMORUM BIGÆ
Lectiſsimæ
Parti:
JUVENI VIRO,
Non minus Doctrinæ quàm Morum Famæq;
nomine claro
DNO ELIÆ LANGIO
TOTPRONEN:
Ludi Igloviani Moderatori per-induſtrio:
Pudiſſimæ, ſuaviſſimæ Virgini
FIDEI WINDISCHIANÆ
VIRI
Prudentiâ ac Honeſti
Dñi GEORGII Windiſch
inclytæ Reip: Leutſch. Civis ac è decem Virorum
quinq; Decuriis ſuffragatoris haud poſtremi
Filiæ unicè dilectæ:
Sponſis utrinq; deſideratiſſimis,
Matrimoniorum auſpicato ineuntibus
Anno Dñi M. DC. LIX. die 27. Novembr:
Honori
Dicunt ac Dicant
AMICI.

LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS, LAURENTII BREVER.

2778

SACRUM EXEQUIALE
Dno
Inopinum ſed beatiſſimum Obitum
VIRI
PLURIMUM REVERENDI, NOBILISSIMI, Clariſſimi atq; Doctiſſimi
DN. JOHANNIS
SERPILII
REGIÆ LIBERÆq; CIVITATIS
Cæſareopol: in Annos XXXIIII. Paſtoris
Dignißimi, Fideliſſimi, nec non Contu-
bernij Noſtri in Annos XXI Senioris Meri-
tiſſimi, Deſideratiſſimi,
Poſtrid. Nonas Februar. A.O.R. M.DC.LVIII.
Ætatis LXII. placidè in Servatore ſuo obdormientis, ac
poſtrid. Idus ejusd. Menſ. honorificè ſepulti.
PROSEQUITUR
Condolens
ALMA INFERIORIS FLUVII POPRAD FRATERNITAS.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Breverianis.

2779

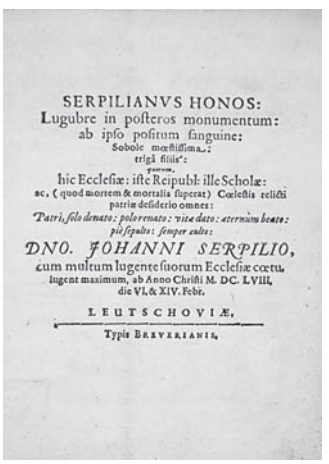

SERPILIANUS HONOS:
Lugubre in poſteros monumentum:
ab ipſo poſitum ſanguine:
Sobole mœſtiſſima:
trigâ filiâ:
generum,
hic Eccleſiæ: iſte Reipubl: ille Scholæ:
ac, (quod mortem & mortalia ſuperat) Cœleſtis relicti
patriæ deſiderio omnes:
Patri, ſolo denato: polo renato: vitæ dato: æternùm beato:
piè ſepulto: ſemper culto:
DNO. JOHANNI SERPILIO,
cum multum lugente ſuorum Eccleſiæ cœtu,
lugent maximum, ab Anno Chriſti M. DC. LVIII,
die VI. & XIV. Febr.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Breverianis.

2780

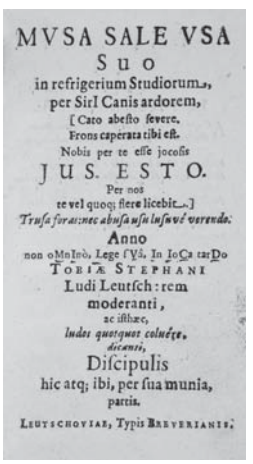

MVSA SALE VSA
Suo
in refrigerium Studiorum,
per Sirl Canis ardorem,
[Cato abeſto ſevere.
Frons caperata tibi eſt.
Nobis per te eſſe jocoſis
JUS. ESTO.
Per nos
te vel quoq; flere licebit.]
Truſa forasnec abuſa uſu ſuove vorunda.
Anno
non oMnIDò, Lege CVà. In IoCa tarDo
TOBIÆ STEPHANI
Ludi Leutſch: rem
moderanti,
ac iſthæc,
Indes quotquot coluêre,
decenti,
Diſcipulis
hic atq; ibi, per ſua munia,
partis.

LEUTSCHOVIÆ, Typis BREVERIANIS.

2781

Ujes
KALENDA
RIOM,
Christus Urunk szüle-
tése után való
1659.
esztendőre.
Mellyet most án Magyar és Er-
dély Országra nagy figyel-
mességgel alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph,
Theologus és Astrologus.
Lőcsén, Brever Lőrincz által.

2782

VOTA
Collegarum, Fautorum, Amicorum
in
festivitatem Nuptialem
VIRI
PLURIMUM REVERENDI & CLARISSIMI
DN. JOHANNIS SARTORII
SYMMYSTÆ EPERIENSIS VIGILANTISSIMI
tertium SPONSI,
Nobilissimam & sui sexûs Virtutibus
maximè conspicuam Dominam
CHARITATEM Pásterin/
SPONSAM LECTISSIMAM
sibi
ritu solenniter Sacro
EPERIESSINI
prid. Id. Novembr. Anno 1652.
sanctè jungentis,
devoto ac calenti
pectore
fusa.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS LAURENTII BREV

2783

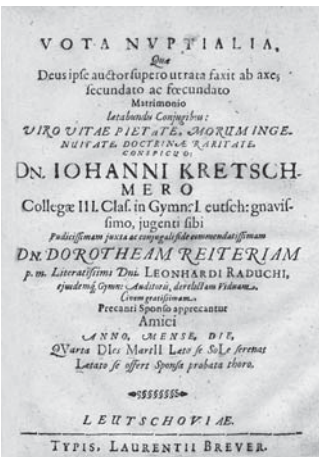
VOTA NVPTIALIA,
Quæ
Deus ipse auctor supero utrata faxit ab axe,
secundato ac fœcundato
Matrimonio
Ineundo Conjugibus:
VIRO VITAE PIETATE, MORUM INGE-
NUITATE, DOCTRINÆ RARITATE,
CONSPICUO:
DN. IOHANNI KRETSCH-
MERO
Collegæ III. Class. in Gymn: Leutsch: gnavis-
simo, jugenti sibi
Pudicissimam juxta ac conjugalis fidei commendatissimam
DN. DOROTHEAM REITERIAM
p. m. Literatissimi Dni. LEONHARDI RADUCHI,
ejusdem q. Gymn: Auditoris, dereliti am Viduam,
Civem gratissimam,
Precanti Sponso appreciantur
Amici
ANNO, MENSE, DIE,
QVarta Dies Martii Lætos se Soli ferentes
Lætato se offert Sponsa probata thoro.
LEUTSCHOVIÆ.
TYPIS, LAURENTII BREVER.

2784

Votivæ acclamationes
in
Sacratum connubii fœdus
Quod
divini auspicio Numinis
GENEROSUS & EGREGIUS
DNus MICHAEL
SCHÖNLEBEN,
Vir Juvenis Virtutum laude præclarus,
SPONSUS,
cum
Nobilissima, Pudicissima q. Virgine
SVSANNA,
Generosi, Amplissimi, Consultissimiq. Viri
Dni GEORGII TREUTLERI
Senatoris & Mercatura quondam Eperiensis celeberrimi
FILIA SPONSA,
Pangit, & die 25. Novembris ritu solemni
celebrat,
Fusa & impertita,
ab
Amicis & Fautoribus, Neogamis lætæ quæq; ac fœcunda
exanimo adprecantibus.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Brever.

2785

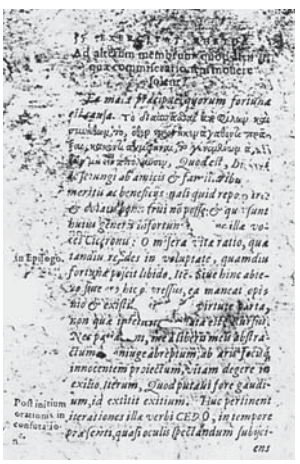
Ad altorum membrorum [illegible]
qua cognitionem [illegible]
solent.
[illegible]
tandiu [illegible]
fortunæ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

GYÖZKÖDÖ HIT
a' Testen, c' Világon, Bűnön, Halálon, Poklon és Kárhozaton;
CHRISTUSNAK
ISTEN JOBJARA
ú LESEBŐL.
Prædicáltatott a' Sáros Pataki Ecclesiában, Sz. Marc utolsó Részének, Rend szerént-való magyarázásának alkalmatosságával, 23 Junii 1658-ben

PATAKON, Nyomtattatott ROSNYAI JÁNOS által.

2793

Istenhez-valo igaz
MEGTERES.
avagy
Szent és Isteni igaz
MOD,
Mint kellyen a' bűnben heverőnec, életét Isten kivánsága szerént meg-jobbétani, és ótet magához engesztelni.

Prædicáltatott a' Sáros Pataki Ecclesiában, 5 Augusti. 1657-ben.

MEDGYESI PAL által.

Nyomtattatott Sáros Patakon 1658-ben.

2794

LITURGIA
SACRÆ COENÆ.
Az az:
UR VACSORAJANAK KI-OSZTASAban-való Rend és Cselekedet.

Melyben megegyeztenek, a' Tisztánn innen-levő Egyházi szent Társaságbeli Tanitók, leg-nagyobb részént: és ilyen forman közönséges meg-egyezett végezésiből, Sáros Pataki közönséges Gyülekezetben 10. Apr. 1658-ben, ki-adtanak.

Nyomtattatott PATAKON. ROSNYAI JANOS által. 1658-ben.

2795

Sok
JAJJOKBAN,
s' bánatos szivel ejtett könyhullatásokban merült, és feneklett,
szegény igaz
MAGYAROKNAK,
egy-néhány keserő
SIRALMI.
Mellyeket tétettec vélle, ez utolsban el-multnyolcz, kilenecz, de mindenec felett, tavalyi esztendőbéli, s' attul fogva való, megbecsülhetetlen, Kárvallási,
s' Romlási.
MEDGYESI PAL irta.

Nyomtatta S. Patakon 1658-ben
ROSNYAI JANOS.

2796

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
DE
PRINCIPIO PHILOSOPHANDI,
Quam
Divini Numinis subsidio fretus
Sub Præsidio
Viri Clarissimi D. JOHANNIS POSAHAZI
Philosophiæ Doctoris, ejusdemq; facultatis in Illustri Schola Sáros-Patakina Professoris dignissimi, publicè ventilandam proponit
PETRUS KÖRMENDI p. t. Illust. Scholæ Senior.
Ad diem 22. Junii, horis, loc̃oque solitis.

PATAKINI,
Apud Johannem Rosnyai, M. DC. LVIII.

2797

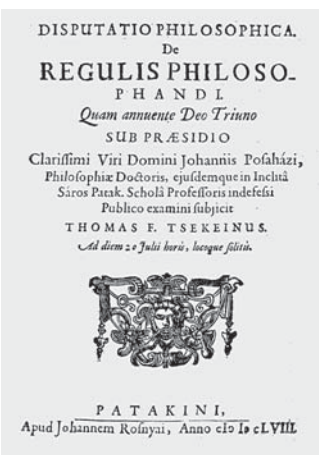

DISPUTATIO PHILOSOPHICA.
De
REGULIS PHILOSOPHANDI.
Quam annuente Deo Triuno
SUB PRÆSIDIO
Clarissimi Viri Domini Johannis Posaházi,
Philosophiæ Doctoris, ejusdemque in Inclitâ Sáros Patak. Scholâ Professoris indefessi
Publico examini subjicit
THOMAS F. TSEKEINUS.
Ad diem 20 Julii horis, loc̃oque solitis.

PATAKINI,
Apud Johannem Rosnyai, Anno clɔ Iɔ cLVIII.

2798

DISPUTATIO PHILOSOPHICA.
DE
TERRITORIO PHILOSOPHANDI.
Quam
DEO DUCE
SUB PRÆSIDIO
Clarissimi Doctissimique Viri D. JOHANNIS POSAHAZI, Philosophiæ Doctoris, ejusdemq; Facultatis in Illustri Schola Sáros-Patakina Professoris Indefessi, Publico examini submittit
ANDREAS B. GYÖNGYÖSI p. t. Scholæ præfatæ Senior.
Ad diem 28 Augusti horis loc̃oque solitis.

PATAKINI,
Apud Johannem Rosnyai, Anno clɔ Iɔ cLVIII.

2799

Igaz
TÉLETES BODOGSÁGRA
VEZÉRLŐ
ÚT
Avagy
Jó-mesterül a' Hitre, mely-nélkül lehetetlen a dolog hogy valaki Isten előtt kedves légyen,
mely
Kérdések és Feleletek által rövidebben, de feleletes igen hasznosan a' Bibliának minden Könyvének és részének eleiről fogván utólyáig értelmére vétetett.
Mely most az Olvasó kedvéért a' kis a' Magyar Bibliának, és a' falusbéli gyónyörüségének, és rövidebben való értelmének egyenesének, Ihagyásával Magyar nyelvre fordittatott.
SOMOSI PETKÓ JÁNOS
Szikszai Predik. által.

PATAKON,
Rovásza György által. 1656.

2800

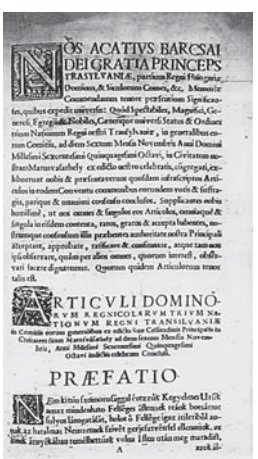

NÓS ACATIVS BARCSAI
DEI GRATIA PRINCEPS
TRANSILVANIÆ, partium Regni Hungariæ
Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ
Commendamus tenore præsentium Significatos, quibus expedit universis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Nobiles, Cæteriq; universi Status & Ordines Nationum Regni nostri Transylvaniæ, in generalibus eorum Comitiis, ad diem Sextum Mensis Novembris Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi, in Civitatem nostram Maros-vasarhely ex edicto nostro celebratis, cõgregati, exhiberunt nobis & præsentaverunt quosdam infrascriptos Articulos in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariq; & unanimi consensu conclusos, Supplicantes nobis humillimè, ut nos eorum & singulos eos Articulos, omnesque & singula in eisdem contenta, rata, grata & accepta habentes, confirmoque confessionem illis præbentes authoritate nostra Principali alterpetare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam eos ipsos observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI DOMINORVM REGNICOLARVM TRIVM NATIONVM REGNI TRANSILVANIÆ
in Comitiis eorum generalibus ex edicto suæ Celsitudinis Principatûs in Christianum finem Maros-vasarhely ad diem Sextum Mensis Novembris, Anni Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi indictis celebratis Conclusi.

PRÆFATIO

2801

NOS ACHATIUS BARCSAI
DEI GRATIA PRINCEPS
TRANSYLVANIÆ, partium Regni Hungariæ
Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ Commendamus tenore præsentium Significantes, quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi Regni & Nobiles, Caeteriique universi Status & Ordines totius Nationum Regni nostri Transylvaniæ, in generalibus eorum Comitiis, ad diem Sextum Mensis Novembris Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi, in Civitatem nostram Maros-Vasarhely ex edicto more celebrati, congregati, ex hinc inde nobis & præfatae veritati quotidiano intuitu, ipsorum Articulum in eodem Conventu concludendorum notarum & suffragia, pariterque & unanimi consensu conclusos, supplicatum nobis humillime, ut eos omnes & singulos, in Articulos, omnesque & singulos in eisdem contentos, puncta, & scripta habentes, nostramque confirmationem illis perbenigne authorizare nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque eam non solum observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM
REGNICOLARUM TRIUM NATIONUM REGNI TRANSYLVANIÆ
in generalibus eorum generalibus ex edicto Suæ Celsitudinis Principalis in Civitatem suam Marosvásárhely ad diem Sextum Mensis Novembris, Anni Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Octavi indictis celebratæ Conclusi.

PRÆFATIO.

A

2801A

Sláwě kwěteni
Wdowo Syrotků
to gsau
Kázanj Pohřebnjz
Tentat nad Slowutně mrtwým/a
wssech z Pán-mnohým
Panem Giřjkem Melclem
mladssjm.
Slowutného a wážného Muže
Pana Jana Melce milém Synu/Králowského a swobodného Města
Terssna Měssťanom.
Ktery za dosti dlauhy čas těžce
stonal/a přijmauce z nowého Manželstwj
před pátmi kolko dni Sanátka: w neděli
tomnosti swého Pana Otce/ y Pana
Bratra Dawida 29. Novem: Anno
hoccurrente, dne zpowoka swého
sstastné a blahoslawené
dokonal.
Od SAMUELE Chalupky/
Cýrkwe Trenčanssti Ewangelického
Rozsetle.
Anno, 1658. die 1. Decembris.

2802

M. T.
CICERONIS EPISTOLARUM SELECTIORUM LIBRI TRES.
à
JOANNE STURMIO
Puerilis Educationi confecti.
TRENCHINII,
Typis, NICODEMI CZIZEK.
Anno, 1658.

2803

Honor Exequialis
aneb
Kázanj Pohřebnj/
při
Pohřbowání Těla mrtwého/
Dwogi Ctihodného w Cýrkwi Božj zaslauziłtého a wzáctného
Muže a Služebnjka Božjho, Knězе
Jana Efrona Hranického/
pomnohá Lita w Páchowé Cýrkwe
Konssegiš Helwetské Sprawce wérného a bedliwého: Ktery dne 23.
Měssýce Mágе/ Léta Páně 1658.
Žiwot swůg sstastně a blahoslawene
Pánu dokonal/a dne 2. Měssýce Trwnatého/ Léta/ w Páchowé wSsstele
Helwetsckém poděssiné rzecho-
wán gest.
Bžinkem/ sřze
K. Ezechyele Jahna Mezi-
ssického
Wytlačeno w Městě Trenčíne u
Impressy Mykodema Ejsše.
Léta Páně. 1658.

2805

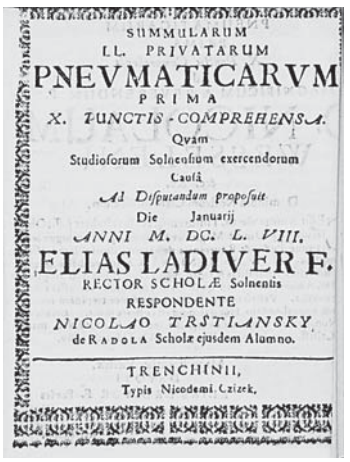

SUMMULARUM
LL. PRIVATARUM
PNEVMATICARVM
PRIMA
X. FUNCTIS - COMPREHENSA.
Quam
Studiosorum Solennium exercendorum
Causâ
Ad Disputandum proposuit
Die Januarij
ANNI M. DC. L. VIII.
ELIAS LADIVER F.
RECTOR SCHOLÆ Solnentis
RESPONDENTE
NICOLAO TRSTIANSKY
de RADOLA Scholæ ejusdem Alumno.
TRENCHINII,
Typis Nicodemi Czizek.

2807

PARVA
SCHOLA
in usum
Discipulorum Christi
accomodata et disposita
studio & opera
JOANNIS SINAPII
ECCLESIÆ, AUGUST.
Confessionis Ministri
in Regiâ ac Liberâ
Civitate
SZAKOLCA
ANNO
Novissimorum temporum
M.DC.LVIII.

2808

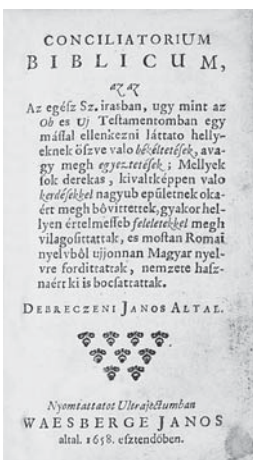

CONCILIATORIUM
BIBLICUM,
AZ
Az egész Sz. irasban, ugy mint az
Ob es Uj Testamentomban egy
másnak ellenkezni láttato helly-
eknek öszve valo békéltetések, avagy
megh egyeztetések; Mellyek
sok derekas, kivaltképpen valo
kérdésekkel nagyub epületnek okaért megh bővittettek, gyakor hel-
lyen értelmessebb feleletekkel megh
világosittattak, es mostan Romai
nyelvből ujjonnan Magyar nyel-
vre fordittatnak, nemzete hasz-
naért ki is bocsattattak.
DEBRECZENI JANOS ALTAL.
Nyomtattatot Ultrajectumban
WAESBERGE JANOS
altal. 1658. esztendöben.

2809

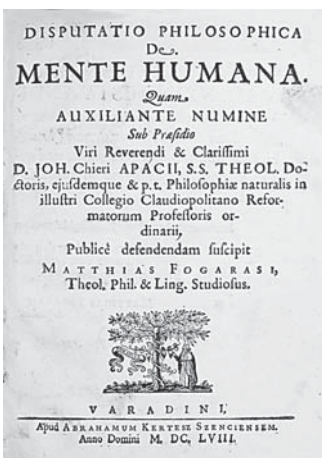

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
De
MENTE HUMANA.
Quam
AUXILIANTE NUMINE
Sub Præsidio
Viri Reverendi & Clarissimi
D. JOH. Chieri APACII, S.S. THEOL. Doctoris, ejusdemque & p.t. Philosophiæ naturalis in illustri Collegio Claudiopolitano Reformatorum Professoris ordinarii,
Publicè defendendam suscipit
MATTHIAS FOGARASI,
Theol. Phil. & Ling. Studiosus.
VARADINI,
Apud ABRAHAMUM KERTESI SZENCIENSEM.
Anno Domini M. DC. LVIII.

2810

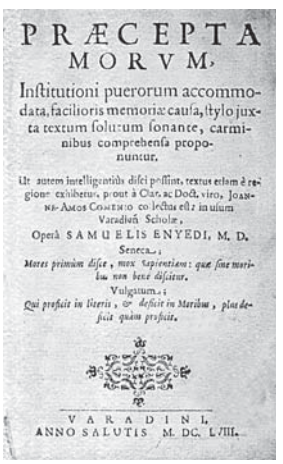

PRÆCEPTA
MORVM,
Institutioni puerorum accommodata, facilioris memoriæ causa, stylo juxta textum solutum sonante, carminibus comprehensa proponuntur.
Ut autem intelligentiùs discì possint, textus eidem è regione exhibetur, prout à Clar. ac Doct. viro, JOANNE AMOS COMENIO collectus est in usum Varadiensis Scholæ,
Operâ SAMUELIS ENYEDI, M. D.
Seneca.
Mores primùm discè, mox sapientiam: quæ sine moribus non bene discitur.
Vulgatum.
Qui profecit in literis, & deficit in moribus, plus deficit quàm profecit.
VARADINI,
ANNO SALUTIS M. DC. LVIII.

2811

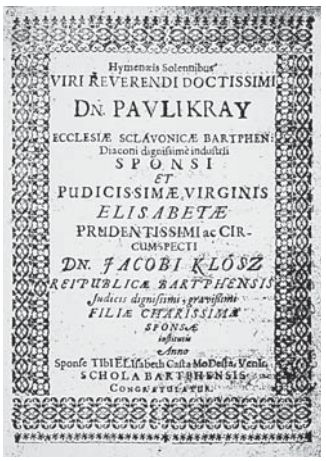
Hymenæis Solennibus
VIRI REVERENDI DOCTISSIMI
DN. PAVLI KRAY
ECCLESIÆ SCLAVONICÆ BARTPHEN:
Diaconi dignissimè industrij
SPONSI
ET
PUDICISSIMÆ VIRGINIS
ELISABETÆ
PRUDENTISSIMI ac CIRCUMSPECTI
DN. JACOBI KLÓSZ
REIPUBLICÆ BARTPHENSIS
Judicis dignissimi, gravissimi
FILIÆ CHARISSIMÆ
SPONSÆ
inditum
Anno
Sponse Tibi Elisabeth Casta MoDesta, Venis,
SCHOLA BARTPHENSIS
CONGRATULATUR.

2815

Vota
Nuptiis Auspicatissimis
VIRI REVERENDI DOCTISSIMI
DN. PAVLI KRAY
FATO DIVINO ECCLESIÆ SCLAVORUM
apud Bartphenses Diaconi Dignissimi,
vigilantissimi,
SPONSI
ET
LECTISSIMÆ PUDICISSIMÆQ;
VIRGINIS
ELISABETÆ
VIRI AMPLISSIMI CONSULTISSIMI
DN. JACOBI KLÓSZ
REIPUBLICÆ BARTPHENSIS
gravissimi meritissimi Judicis
FILIÆ UNICÆ DILECTÆ
SPONSÆ
dicata
Anno, Mense, Die,
VtqVanVS nobIs VenIt FebrVarI Vs æXe
tVM CraIo SponsoqVe SponsæqVe VIta Data.

2816

Vy és ó
KALENDARIOM
Kristus Urunk születése után
M. DC. LX.
Esztendőre való mostis Interealaris, azaz
közönséges esztendő, 366. napot foglal magában.
Mely szerint almanachját
rendelte
KÖRNER LIPOLD, AA. LL. & Philos.
Baccal. stud.
és
BECHLER VID, Altenburgi Mathematicus
neve alat világosságra adatott,
Nemes Magyar, és ezek szomszédságában
levő országok szolgálattyára.
A Magyar Historiának sokadalmakkal együtt.
Nyomtattatott Bechben Körner Jakab János által
Austriának könyv-nyomtatója.

2817

Candidis
LOGICI
SELECTIORES
Quos
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
sempote Examina publicitus
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO
Rectore Gymnasii eiusdem,
Ad Disputandum proponit
MATHIAS SILVERMANNUS
Cronstadio-Dacus.
Ad diem 8. Octob. Anno 1659.
horis matutinis.
CORONÆ,
Typis Hermannianis repræsentat.

2818

DISPUTATIO
De
Consummatione Seculi,
Quam,
Favente Deo Opt. Max.
IN CELEBRI GYMN. CORONENSI
sempote examinis publici
Præside
M. MARTINO ALBRICHIO
Rectore Gymnasii eiusdem,
Publicè defendendam suscepit,
RESPONDENS
JOHANNES SCHULERUS
Barcoschensis.
Ad diem 2. Octob. Anno 1659.
horis matutinis.
Ibidem, typis Hermannianis repræsentata.

2819

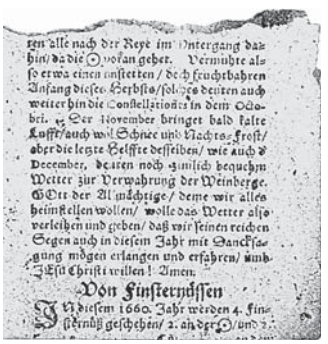
ren alle nach der Reye im Untergang dahin/ da die ☉ voran gehet. Vermuthe also erwa einen unstetten/ doch fruchtbahren Anfang dieses Herbsts/ solches deuten auch weiter hin die Constellationes in dem Octobri. Der November bringet bald kalte Lufft/ auch wol Schnee und Nachtfrost/ aber die letzte Helffte desselben/ wie auch December, deuten noch gemlich bequehm Wetter zur Verwahrung der Weinberge. GOtt der Allmächtige/ deme wir alles heimstellen wollen/ wolle das Wetter also verleihen und geben/ daß wir seinen reichen Segen auch in diesem Jahr mit Danckſagung mögen erlangen und erfahren/ umb JEsu Christi willen! Amen.
Von Finsternüssen
In diesem 1660. Jahr werden 4. Finsternüß geschehen/ 2. an der ☉ und 2.

2822

QUOD AUTOR CONJUGII COELITUS SECUNDET & AUSPICATUM ESSE JUBEAT!
Vir Clariss. ac Literatissimus
Dn. M. MARTINUS
ALBRICHIUS
MEDIENSIS, p. t. Rector Scholæ Coronensis fidelissimus,
secundum ZONARUS
Cum
Lectissima morumque probitate Spectatissima Fœmina
SARA,
Honestissimi quondam & Integerrimi
Dn. IOHANNIS Cresselæ
Civis & Patritii Coronensis honoratissimi ac florentissimi relicta Vidua.
SPONSA
Sacra Nuptiarum
Fausto omine & solemni ritu celebrabat,
prid. Calend. Decembr.
M. DC. LIX.
Quibus
FAUTORES ac AMICI HONORIS AMORIS
& dexteræ Acclamationibus
Ex animo applaudebant.
CORONÆ,
Apud Michaëlem Herrmannum, p. t. Judicem Coronensem.
1659. Decembri.

2823

TÆDÆ
Secundis, urinam secundis! Nuptiarum, solennitatibus,
Viri
PEREXIMII, CLARISSIMI ATQUE DOCTISSIMI
Dn. M. MARTINI
ALBRICHII
Rectoris Gymnasii Coronensis emeritissimi, solertissimi
SPONSI
Ut &
Fœminæ honestissimæ
SARÆ,
Viri quondam egregii
Dn. IOHANNIS Cresselæ
Concivis urbis præfatæ integerrimi, Viduæ,
SPONSÆ
secundâ Calendar. Decembris solitâ celebrandis pompâ; Amoris, meris & observantiæ ergò à nonnullis Classis primæ Discipulis
ACCENSÆ.
Anno M. DC. LIX.
CORONÆ,
Excudebat Herrmannianus repræsentans.
1659. Decembri.

2824

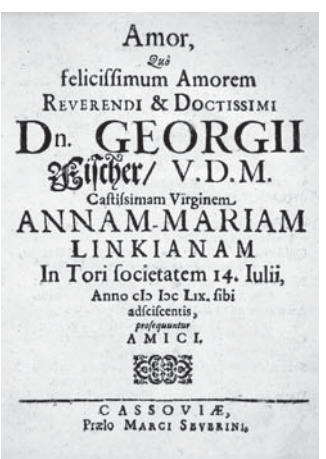
Amor,
Quò
felicissimum Amorem
REVERENDI & DOCTISSIMI
Dn. GEORGII
Fischer/ V.D.M.
Castissimam Virginem,
ANNAM-MARIAM
LINKIANAM
In Tori societatem 14. Iulii,
Anno clɔ Ioc Lx. sibi
adscisentis,
prosequuntur
AMICI.
CASSOVIÆ,
Prælo MARCI SEVERINI.

2826

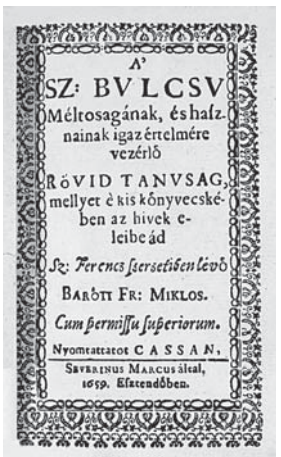
A'
SZ: BVLCSV
Méltosagának, és hasznainak igaz értelmére vezérlő
RÖVID TANVSAG,
mellyet è kis könyvecskében az hivek eleibe ád
Sz: Ferencz szerzetiben lévő
BARÓTI FR: MIKLOS.
Cum permissu superiorum.
Nyomtattatot CASSAN,
SEVERINUS MARCUS által,
1659. Esztendőben.

2827

A'
MEGH-TERT
BŰNÖSNEK
A'
LELKI-HARTZ
BAN VALO BAI-
VIVASAROL IRT
KÖNYVNEK
ELSÖ RESZE.
Mely vagyon az Idvességnek Fundamentuma, s'annak eszközei felől.
A. C. K. H. G. L. T. C. I. A.
Nyomtattatott CASSAN,
SEVERINUS MARCUS által.
M. DC. LIX.

2829

LELKI DIADALMA, 563
GABRIEL.

2830

Az
ORSZAGOK ROMLASARVL IROT KÖNYVNEK
ELSÖ RESZE.
Mellyet Szerelmes Hazájának békeségben való maradhatásáért irt
A. C. H. K. G. L. T. C. I.
CASSAN
Nyomtattatot, SEVERINUS MARCUS által, ANNO M. DC. LIX.

2831

EPITOME PRA
CEPEORUM
RHETO
RICÆ,
in usum
Classicorum inferi
orum, ex institutionibus
Rhetoricis collecta
a
ONRADO DIETE
CO, Philosophiæ Magist. Profess
CASSOVIÆ,
typis MARCI SS
cIↃ Ioc. Li

2832

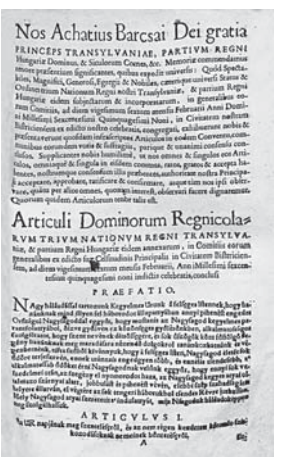
Nos Achatius Barcsai Dei gratia
PRINCEPS TRANSYLVANIAE, PARTIVM REGNI
Articuli Dominorum Regnicolarum
PRAEFATIO.
ARTICVLVS I.

2836

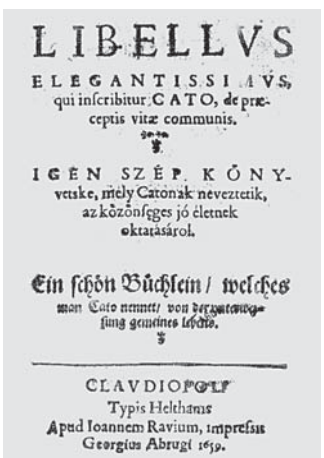
LIBELLVS
ELEGANTISSIMVS,
qui inscribitur CATO, de præceptis vitæ communis.
IGEN SZÉP KÖNYvetske, mely Catonak neveztetik, az közönséges jó életnek oktatásáról.
Ein schön Büchlein / welches man Cato nennet / von der gemeinen Lebens-führung gemeines Lebens.
CLAVDIOPOLI
Typis Helthami
Apud Ioannem Ravium, impressus
Georgius Abrugi 1659.

2837

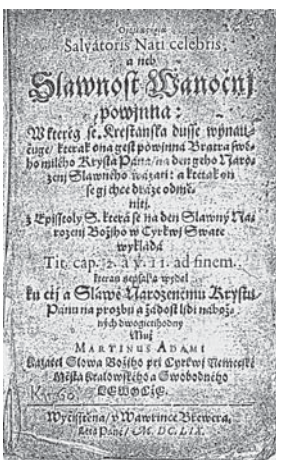
Salvatoris Nati celebris,
a nebo
Slawnost Wanocnj
powinna:
Wtiereg se Krestanska duse wynalezuge/ kterak ona gest powinna Bratra swého milého Krystá Pána/ na den geho Narozenj Slawnedo swátati: a kterak on
Epistoly S. která se na den Slawnyj Narozenj Bozjho w Cyrkwi Swate wykládá
Tit. cap. 2. à v. 11. ad finem.
Item geszte gedna wydel
ku cti a Slawe Narozenemu Krystu Panu na prozbu a žadost lidi nabozneh dwogjnasobeny
Skrze
MARTINUM ADAMI
Kazatel Slowa Bozjho pri Cyrkwi Wetrzeské Mesta Kralowstehó a Swobodnehó
Wytisstena/ w Wawrince Bewera,
Leta Pane/ M. DC. LIX.

2841

HONOR SENECTUTIS
quem,
Viro prudentiâ senili, dignitate senatoriâ, auctoritate pereximiâ
D. LAVRENTIO BREWER,
CIVI AC SENATORI REIP. LEUTSCH: PRIM:
Typographo item per Hung. haud incelebri,
Patri mihi perpetuo amoris ac honoris cultu colendo,
recursui diei Natalis gratulabundus offert,
JOHANNES BREWER, Filius obsequentissimus.
Anno 1659. Die 10. Augusti.
LEUTSCHOVIÆ.

2843

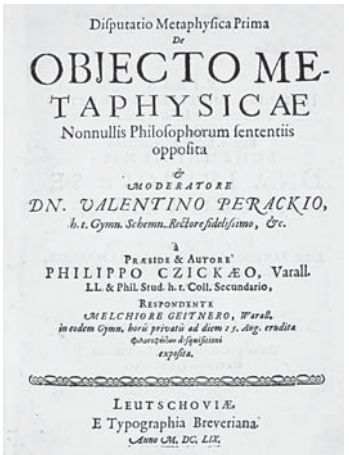

Disputatio Metaphysica Prima
De
OBJECTO METAPHYSICAE
Nonnullis Philosophorum sententiis oppositа
&
MODERATORE
DN. VALENTINO PERACKIO,
h. t. Gymn. Schemn. Rectore fidelissimo, &c.
à
PRAESIDE & AUTORE
PHILIPPO CZICKÆO, Varall.
LL. & Phil. Stud. h. t. Coll. Secundario,
RESPONDENTE
MELCHIORE GEITNERO, Varall.
in eodem Gymn. horis privatis ad diem 15. Aug. eruditа
Quæstionum dispositionis
expositа.
LEUTSCHOVIÆ,
E Typographia Breveriana.
Anno M. DC. LIX.

2844

solenniter in Templo Paschali humanæ fuisset,
cum dolore exhibente Affines Patricij.
Annus & dies obitus pie demortui,
VIr IstVC CoMVLarIs IstIVs Regis & LIberæ CIVItatIs pLaCIDI obIIt
VIrI nobILIs IsVIs mVnDaLIs AnI, anVM 68.

2845

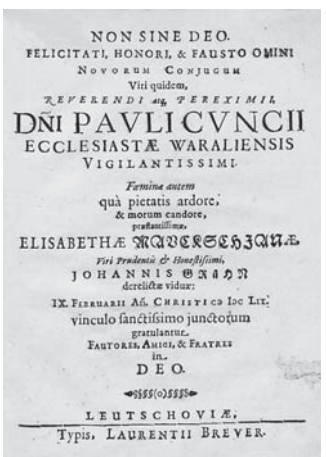

NON SINE DEO.
FELICITATI, HONORI, & FAUSTO OMINI
NOVORUM CONJUGUM
Viri quidem,
REVERENDI atq. PEREXIMII,
DNI PAULI CUNCII
ECCLESIASTÆ WARALIENSIS
VIGILANTISSIMI.
Fœmina autem
quâ pietatis ardore,
& morum candore,
præstantissimæ,
ELISABETHÆ MAVERSCHZIANÆ.
Viri Prudentis & Honestissimi,
JOHANNIS GRAHN
derelictæ viduæ:
IX. FEBRUARII Ann. CHRISTI CIↃ IↃC LIX.
vinculo sanctissimo junctorum
gratulantur.
FAUTORES, AMICI, & FRATRES
in.
DEO.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis, LAURENTII BREVER.

2846

HONORI ET FELICITATI
amabilissimorum Neogamorum,
SPONSI
EXCELLENTISSIMI, atq. NOBILISSIMI
DOMINI,
DAVIDIS SPIELENBERGERI,
MEDICINÆ DOCTORIS
experientissimi;
SPONSÆ
NOBILISSIMÆ, genere & virtute CLARISSIMÆ
SUSANNÆ REGINÆ,
Generosissimi, Amplissimi, & Consultissimi Domini
GEORGII ULRICI RHEVTERI
VIRI QUONDAM
ab
authoritate, consilijs, & studio Metallices
honoratissimi,
gravissimi,
famigeratissimi,
relictæ Virginis Filiæ,
ipsâ die Nuptiarum Sacra
21. Septembris
Anni 1659.
omine fausto
Vota fun-
DD.
FAUTORES & AMICI
SCHEMNICENSES.

2847

JOUTRA
IGAZITO
KÖNYVETSKE.
Az jól élni és járni igyekezőknek kedvekért Irattatott
ELMELKEDES-
KEPPEN.
9. A' Szent Pál Apostol tanításából. az Ephesusbanakt Levelének 5. capt. a' 15. versétől fogva mind a'hatzon.kettődik versigien.
KÖSZEGI GASPAR
ISTVAN,
Országyáni Praedikátor által.
LÖTSEN, 1659.

2848

LKI
KÖRE
A EMBERNEK
Az Istea akarattya
felöl,
Melly áll; az Istennek a' Sinai
Hegyen két kö Táblán ki-
adattatott Tiz Paran-
tsolattyából,
Mellyet somma-szerint rövideden rendel meg-magyarázott,
KÖSZEGI GASPAR ISTVAN
OSDGYANI PRAEDIKATOR.
LÖTSEN,
Brever Lörintz ált: 1659.

2849

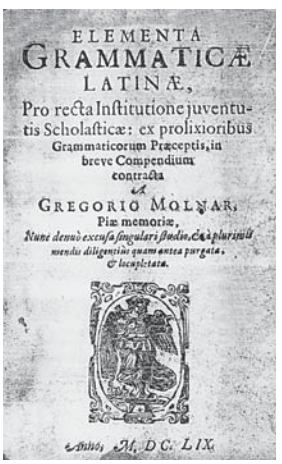

ELEMENTA
GRAMMATICÆ
LATINÆ,
Pro recta Institutione juventutis Scholasticæ: ex prolixioribus
Grammaticorum Præceptis, in
breve Compendium
contracta
A
GREGORIO MOLNAR,
Piæ memoriæ,
Nunc denuò excusa singulari studio, ad plurimas
mendis diligentiùs quam antea purgata,
& locupletata.
Anno M. DC. LIX.

2850

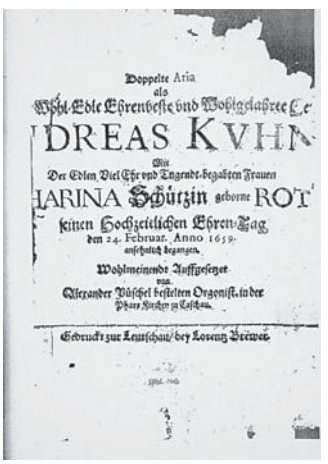

Doppelte Aria
als
Wohl-Edle Ehrenveste und Wohlgelahrte Herr
DREAS KUHN
Mit
Der Edlen, Viel Ehr- und Tugendt-begabten Frauen
HARINA Schützin geborne ROT
seinen Hochzeitlichen Ehren-Tag
den 24. Februar. Anno 1659.
anstellen begangen.
Wohlmeinendes Auffgesetzet
von
Alexander Büschel bestelten Organist, in der
Pfarr Kirchen zu Leutschau.
Gedruckt zur Leutschau/ bey Lorentz Brewer.

2851

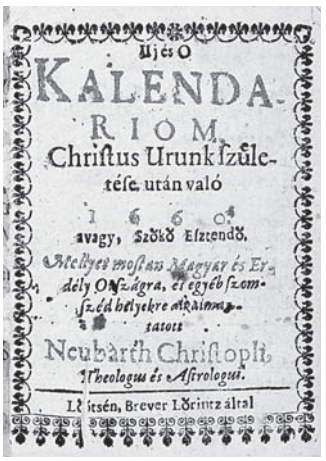

Uj és Ó

KALENDA-

RIOM,

Christus Urunk születése után való

1 6 6 0.

avagy, Szükö Elszendö,

Melyet most az Magyar és Erdély Országra, és egyéb szomszéd helyekre akarának tatott

Neubarth Christoph,

Theologus és Astrologus.

Lőtsén, Brever Lőrintz által

2852

I. N. I.

VIRO

TRAESTANTISSIMO ET EXIMIO ERUDITISSMO DOMINO

M. DANIELI JANDICIO,

DANTISCO PRUSSO, GYMNASII EPPERJESSENSIS SUBSTITUTO CONRECTORI, ET VOCATO COLLEGÆ,

SPONSO,

ET

LECTISSIMÆ CASTISSIMÆQ; VIRGINI

MARIÆ SYBMETINGERIÆ

SPONSÆ,

FELIX ITER ET CONJUGIUM FAUTORES ET COLLEGÆ PRECANTUR.

Die 1. Maji Anno M. DC. LIX

LEUTSCHOVIÆ,

TYPIS LAURENTII BREVER.

2853

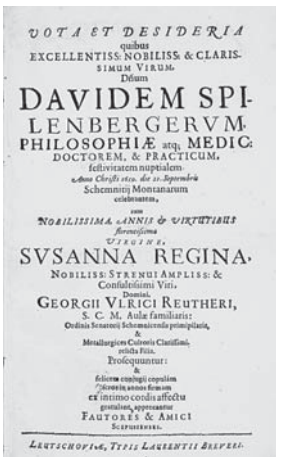

VOTA ET DESIDERIA

quibus

EXCELLENTISS. NOBILISS. & CLARISSIMUM VIRUM,

Dñum

DAVIDEM SPILENBERGERUM,

PHILOSOPHIÆ atq; MEDIC. DOCTOREM, & PRACTICUM,

festivitatem nuptialem

Anno Christi 1650. die 21. Septembris

Schemnitij Montanarum

celebrantes,

cum

NOBILISSIMA, ANNIS & VIRTUTIBUS florentissima

VIRGINE,

SVSANNA REGINA,

NOBILIS: STRENUI AMPLISS: & Consultissimi Viri,

Domini,

GEORGII VLRICI REUTHERI,

S. C. M. Aulæ familiaris:

Ordinis Stannici Schemnicensis principalis,

&

Metallurgicæ Cultoris Clarissimi,

orbitæ Filia,

Prosequuntur:

&

felicem conjugij copulam

[illegible] annos firmam

ex intimo cordis affectu

gratulant, apprecantur

FAUTORES & AMICI

SCEPUSIENSES.

LEUTSCHOVIÆ, TYPIS LAURENTII BREVERI.

2854

VOTIVI APPLAUSUS

quibus

Auspicatissimo Conjugio

Cùm

PEREXIMIO ET PRÆSTANTISSIMO

SPONSO VIRO-JUVENI

DOCTISSIMO

DÑO JOHANNI

POPRADIO

Rectori Scholæ Warallienſis

Peritiuſtrio

Pudicissima lectissimaq; Virgo

SVSANNA REICHIA

dereliƈta

Viri Plurimùm Reverendi Clarissimi Doctissimi

Dni JOACHIMI REICHII

Pastoris quondam Eccl: Olaſſenſis Vigilantiſſimi, ut & 24. Reg: Oratoris Dignissimi Poëtæ, Laur.

Filia

h. t. Nobilissimi Prudentissimiq;

Dñi JOHANNIS KOBLINSKY, &c.

Privigna.

Anno M. DC. LIX. die 22. Junij, Feliciter Sponſa domum duceretur.

Congratulatum ibant boni Fautores, Amici, & Discipuli.

Leutschoviæ, Typis Laurentii Brewer.

2855

NOMINUM. 5

N. Sensus,	Ezek az Értelmek,	Die Sinn.
G. Sensuum,	ezekè az értelmekè.	deren Sinnen.
D. Sensibus,	ezek[illegible] értelmekn[illegible],	denen Sinnen.
A. Sensus,	ezt get az értelmeket,	die Sinn.
V. ó Sensus,	ó értelmek,	O ihr Sinn.
A. à Sensibus,	ezekből az értelmekből,	von denen Sinnen.

Ita: Hic, hæc, hoc habes, tardus; hic, hæc, hoc tenuis; hæc anno ætatis, &c. 17

GEnus, nomen declinationis quartæ, generis neutrius, numeri singularis, ſic declinabitur.

N. hoc Genu,	az á Térd,	Das Knye.
G. Genu,	Ezt á térdé.	deß Knyes.
D. Genu,	ennek á térdnek,	dem Knye.
A. Genu,	ezt á térdet.	das Knye.
V. ó Genu,	ó térd.	O du Knye.
A. à Genu,	ettől á térdtől.	von dem Knye.

Pluraliter.

N. Genua,	Ezek á Térdek,	Die Knye.
G. Genuum,	ezekè á térdekè.	deren Knyen.
D. Genibus,	ezeknek á térdeknek,	denen Knyen.
A. Genua,	ezeket á térdeket.	die Knye.
V. Genua,	ó térdek,	O ihr Knye.
A. à Genibus,	ezekből á térdekből.	von denen Knyen.

QUINTA DECLINATIO.

DIes, nomen declinationis quintæ, generis masculini, numeri singularis, ſic declinabitur.

N. hic Dies,	Ez a Nap.	Der Tag.
G. Diei,	ezé á napé.	deß Tags.
D. Diei,	ennek á napnak,	dem Tag.
A. Diem,	ezt á napot.	den Tag.
V. ó Dies,	á nap.	O du Tag.

A 4 A

2856

EMMANUELIS ALVARI E SOCIETATE IESU,

DE INSTITUTIONE Grammatica.

LIBER SECUNDUS.

Ad Veterum ſerè Grammaticorum rationem

[illegible].

De Conſtructione octo partium Orationis.

TYRNAVIÆ,

Typis Academicis, excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus, 1649.

2857

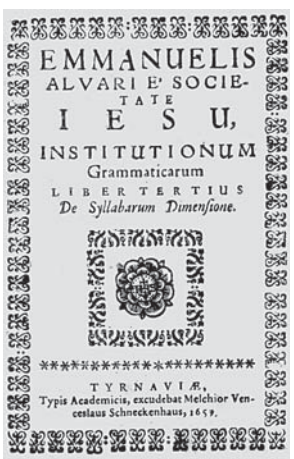

EMMANUELIS ALVARI E SOCIETATE IESU,

INSTITUTIONUM Grammaticarum

LIBER TERTIUS

De Syllabarum Dimenſione.

TYRNAVIÆ,

Typis Academicis, excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus, 1659.

2858

CARMEN ACROSTICHVM,

AVGVSTISSIMO,

SACRATISSIMO, ET INVICTISSIMO PRINCIPI,

DOMINO, DOMINO

LEOPOLDO,

DEI GRATIA ELECTO ROMANORUM IMPERATORI SEMPER AUGUSTO;

AC GERMANIÆ, HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ, RAMÆ, SERVIÆ, GALLITIÆ, LODOMIRIÆ, CUMANIÆ, BULGARIÆ &c. REGI; ARCHIDUCI AUSTRIÆ, DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ, LUCEMBURGÆ, SUPERIORIS AC INFERIORIS SILESIÆ, WURTEMBERGÆ, ET THECCÆ, MARCHIONI MORAVIÆ, PRINCIPI SVEVIÆ, COMITI HABSPURGI, FERRETI, KYBURGI, TYROLIS, ET GORITIÆ, LANDGRAVIO ALSATIÆ, MARCHIONI S. R. I. SUPRA ANASUM, BURGOVIÆ, NEC NON SUPERIORIS AC INFERIORIS LUSATIÆ, DOMINO AC DYNASTÆ MARCHIÆ SCLAVONICÆ, PORTUS NAONIS, ET SALINARUM, &c.

DOMINO DOMINO SVO NATVRALITER CLEMENTISSIMO,

HOMAGIUM præſtare ſtudens, & aliquam Cæſareæ gratiæ MICAM manifeſtè cupiens; quàm humillimè dedicatum, præſentatum, & arcte Auguſtiſſimos SVÆ SAC. RATISSIMÆ CÆSAREÆ REGIÆq; MAIESTATIS pedes ò poſteriùm die 22. Auguſti:

ANNO CHRISTI:

cLoria transfIgIt nobIs MVnDana Cor arte.

PER

Joſephum Guttovieni D. E. Nobilem Hungarum, & pro nunc Inhabitatorem Poſonienſem,

Ætatis ſuæ 17.

2860

D. O. M. A.

VNIVERSA PHILOSOPHIA,

SVB AVSPICIIS CELSISSIMI ATQVE ILLVSTRISSIMI DOMINI, DOMINI

CHATII BARCZAI,

DEI GRATIA

PRINCIPIS TRANSYLVANIÆ,

PARTIUM REGNI VNGARIÆ DOMINI, & SICVLORVM COMITIS, &c.

DOMINI, DOMINI CLEMENTISSIMI

DEFENSA

a

MICHAELE MIHOTSA,

NOBILI TRANSYLVANO, AA. LL. ET PHILOSOPHIÆ DOCTORE.

TYRNAVIÆ,

Typis Academicis, excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus

Anno M. DC. LIX.

2862

THEOREMATA
PHILOSOPHICA
DE
ANIMA
SEPARATA,
QUÆ
SUB
PRÆSIDIO
D. IOANNIS SEYFRIEDT,
A. A. & Phil. Mag. ejusdemq; ac Theol. P. P. atq; Gymnasii Posoniensis Rectoris Publicè disputanda proponit.
ANDREAS REMENIK,
Csetnekiensis.
In eodem Gymnasio Musarum Cultor.
Ad diem Octobris.
ANNO M. DC. LIX.

2863

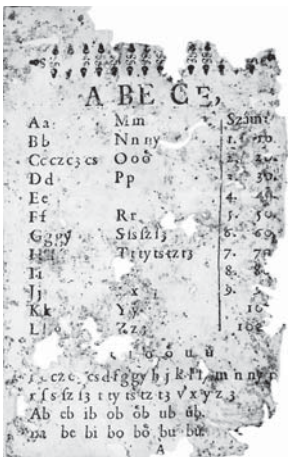

A BE CE,

		Szám.
Aa	Mm	
Bb	Nn ny	1.
Cc cz c; cs	Oo ô	2.
Dd	Pp	3.
Ee		4.
Ff	Rr	5.
Gg gy	Ss sz ß	6.
Hh	Tt ty ts tz t3	7.
Ii		8.
Jj	X	9.
Kk	Yy	10.
Ll	Zz ;	100.

2865

INSTITUTIONES
ORATORIÆ
Ex optimis Authoribus collectæ:
Methodo accuratâ donatæ; usibusque
Pædagogii Patakiensis consecratæ.
A
MICHAELE BUZINKAI,
Rectore Scholæ Illustris Patakinæ; ejusdemq; Pædagogii Pædagogiarchâ.
S. PATAKINI.
Impensis Generosi Domini Georgii Vdvarhelyi. excudit Johannes Rosnyai. MDC LIX.

2866

INSTITUTIONUM
DIALECTICARUM
LIBRI DUO,
In quibus Præcepta Vniversæ Logicæ perspicuè proponuntur: clarè explicantur: exemplis illustrantur: ad praxim applicantur; & ab Objectionibus præcipuis nervosè vindicantur;
Labore & Industriâ
MICHAELIS BUZINKAI
Rectoris Schola Illustris Saaros Patachinæ: ejusdemque Pædagogii Pædagogiarchæ, conscripti.
PATAKINI, Typis Celsiss. Principis
Excudit JOHANNES ROSNYAI, MDCLIX.

2867

Siralmas szarándoki járásból, csak nem
régen haza érkezett
MALACH DOCTORNAK;
Néhai napkor el hagyot, s' kicsinységében véle egygyût oskolárztatott,
MELACH tudos Barátyával való
PAJ-TÁRSI
SZOBESZEDE.
Melyben, sejje hajtogatásával sípit azon; hogy az ütöllé ô idöbenelhutsurot, fényes hírt viselö szives, Jonathánnyai; csekély elmét kezdet viselni; egy Calvinistának, a' NAGY-PENTEKI oskorozás felöl valo CASTIGALASÁBAN.
Nyomtattatott 1659-ben.

2868

GILEAD BALSAMUMA.
Az az,
Sz. Dávid Száz ötven Soltárinak, czéliok és értelmek szerént egyben szedegetteteléknek, és Kilencz Részekben alkalmaztatásoknak
TABLAJA.
Az Ov és Uj Testamentumbéli Szentekneck-is, külömb külömb féle alkalmatosságokkal szerzett; sőt az Istennek Sz. Könyveiben, azon kivül az Apocryphusokban-is, tanusságunkra meg-irattatot, nevezetesb buzgo Imádságokéival egygyütt, bé-summálván s'rekesztvén Idvezitönk maga formálta Könyörgésével.
Gyerö Monostori KEMENY JANOS
ura, Tatár Országi Rabságában.
SAROS PATAKON.
Nyomtatta ROSNYAI JANOS, 1659-ben.

2869

EZECHIAS
KIR. HITI.
Avagy
HIT-OSTROMA,
A' tüzes Nyilaktol.
Eph. 6. v. 16.
Mindeneknek felette, a' hitnek paisát fel-vegyétek, melyvel ama gonoszsnak tüzes nyilait meg-oltathassátok.
Mellyet két Praedicatiókban foglalt, s praedicallot a' SAROS PATAKI Ecclesiában: az Elsöt 18. dik 7-bris 1658-dik-ben, Bötsi alkalmatossággal; a' Másodikat, mindjárt utánna-való Ur Napjan, az az, azon Hónak 22-dikén,
MEDGYESI PAL.
SAROS PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.

2870

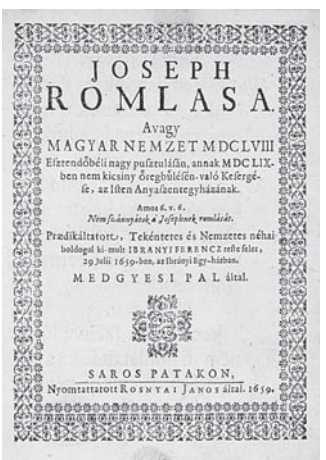

JOSEPH
ROMLASA,
Avagy
MAGYAR NEMZET MDCLVIII
Esztendöbéli nagy pusztulásán, annak MDCLIX-ben nem kicsiny öregbülésén-való Kesergése, az Isten Anyaszentegyházának.
Amos 6. v. 6.
Nem fáinnyának a Josephnek romlásán.
Praedikáltatott, Tekéntetes és Nemzetes néhai boldogul ki-mult IBRANYI FERENCZ-nek felett, 29 Julii 1659-ben, az Ibrányi ügy-hárban.
MEDGYESI PAL által.
SAROS PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által. 1659.

2871

NEUBART CHRIST
Theol. et Astronom.
Ujés O
KALENDA-
RIOMA,
Mellyet irt Christus Urunk születé-se után Ez Szökö
1660
ESZTENDÖRE,
Es nagy serénységgel Magyar Országra, Erdélyre, s ezeknec szomszédaira tartományi Aintén...
S. PATAKON.

2872

TEKENTETES ES NEMZETES
VAJI
IBRANYI FERENCZ
nek
TEMETESE.
Melly lőtt IBRANYBAN, 29dik
Julii, 1659ben
Rom. 12.15.
Sirjatok a' sirokkal.
SAROS PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.

2874

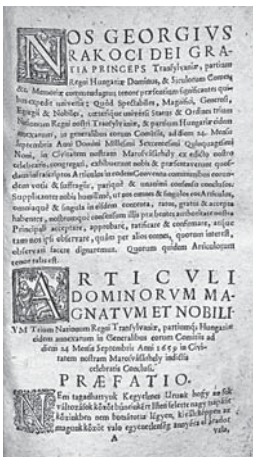
NOS GEORGIVS
RAKOCI DEI GRA-
TIA PRINCEPS Transylvaniæ, partium
Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes,
&c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæteræque universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in generalibus eorum Comitiis, ad diem septendecim Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Noni, in Civitatem nostram Marosvásárhely ex edicto nostro celebrare, congregati, exhiberentur nobis & præsentaverunt quoddam infrascriptum Articulum in eisdem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariqué & unanimi consensu conclusus: Supplicantes nobis humillimè, ut eos omnes & singulos eos Articulos, nostraque & singula in eisdem contenta, rata, grata & accepta habentes, eosdemque consensum illis pro nostra authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI
DOMINORVM MAGNATVM ET NOBILIVM Trium Nationum Regni Transylvaniæ, partiumq; Hungariæ eidem annexarum in Generalibus eorum Comitiis ad diem 24 Mensis Septembris Anni 1659 in Civitatem nostram Marosvásárhely indictis celebratis Conclusi.

PRÆFATIO.

Mert tagadhatyuk Kegyelmes Urunk hogy az ők változások közöl bánságokért illyen sokszor nagy nagyságos Fejedelmeket nem bonáztatni ligyen, kiknek köszönni az magunk közöl valo egyenetlenség nagysága is gyakorta vala,

A

2876

INNOCENTIA
TRANSYLVANIÆ.
Nihil dubitamus esse, deinceps quoque futuros quàm plurimos, potissimum autem Principes ac Reges (quorum ita credere sua etiam interest) qui suyltris aliorum relationibus jam præoccupati, vel etiam (quamquam altera parte nec dùm audita id fieri nefas) perfvasi, secus, quàm se habent, acta nostra judicando, gravis censuræ fulmine, nos ferierint, innocentiamq; ac nostram, toti Orbi mox testandam malè traduxerint. Quam bonorum censuram quoquo modo evitare, (si Deo omnipotenti ita fuisset visum) quantopere fuerimus conati, testes sunt tot Congregationes publicæ, in quibus omnibus nihil aliud agebatur, quam ut restituta libertate patriæ, per Principes variè detruncata, labefactaque, & furore Turcico, cujus nos jugo, peccatis nostris ita promerentibus, justo suo judicio summus ille justitiarius subjecit, per omnia placida media, sedato, aversoque, Celsissimus Princeps noster, D. Georgius Rakoczi, sedem Principatus stabilem obtinere posset, & misera hæc patria, superiori anno latis superque clade captivitateq; suorum admonita, comminationes tam

A per

2877

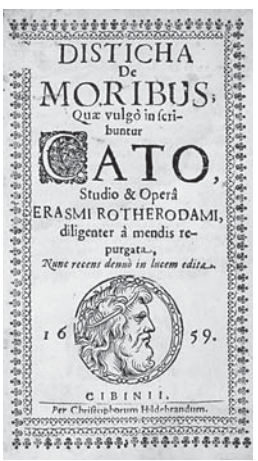
DISTICHA
De
MORIBUS;
Quæ vulgò inscribuntur
CATO,
Studio & Operâ
ERASMI ROTHERODAMI,
diligenter à mendis repurgata.
Nunc recens denuò in lucem edita.
1659.
CIBINII.
Per Christophorum Hildebrandum.

2878

Disputatio
THEOLOGICA
De
IMAGINE DEI
IN HOMINE ANTE LAPSUM
& LOCI FELICITATE.
Sub benignissimis generis humani Servatoris Christi auspiciis
Publicè ad ventilandum proposita
à
PRÆSIDE
PAULO BELLO
BRADENO
Gymnasij Evangelici in Libera ac Regia Civitate Trenchinienſi *Rectore*
&
Respondente
STEPHANO MENSATORIS CUBIN.
Ad diem Januarij horis solitis
TRENCHINII
Typis Nicodemi Czizek.

2879

Kázanj Pobřebnj;
nad přemilým a roskossnym Odtátkem
Giřjkem Melclem.
Slowutnebo a wzáctnebo Muže
Pana Dawida Melcle/
Obywatele zdegšjho/ wjnssowanem Sonášku: kterž právě w
Sřjedný weřer/ Roku Páně 1658. do
nemocy poadna/ dne 9. Jani An: 1659.
w nepřjtomnosti swého Pana Otce/
dně žiwota swého dokonal.
Dne pak 12. Januarij, též w nepřjtomnosti swého Pana Otce/ w dolnjm
Kostele/ slawně a statečně, w přjtomnosti mnohého zhromážděnj Lidu/ w nadégi budaucžho w Zkřjssenj gest
Pochowán.
Wjmlúwj od
SAMUELE Chalupky/
Správce Cžrkwe Trenčanskj
Ewangelickj.
Anno, 1659. die 12. Januarij.

2880

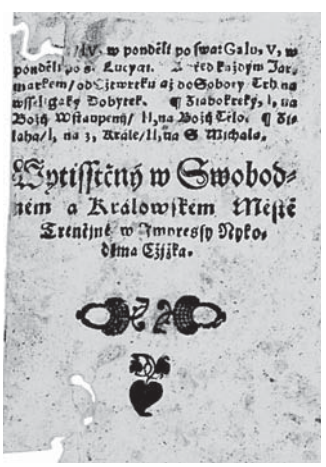
...IV. w pondělj po swat Galu. V, w
pondělj po S. Lucyan. ...ted Pajcym Jar-
markem/ od Sjewerku aj do Sobory Trh na
wssedlagky Dobytek. ¶ Ziabokřeky, 1, na
Boži Wstaupenj/ 11, na Boži Telo. ¶ Sta-
laha/, na 3, Arale/ 11, na S. Michala.
Cytissčný w Swobod-
nem a Králowskem Městě
Trenčjně w Amoressy Nyko-
dýma Cžjsska.

2882

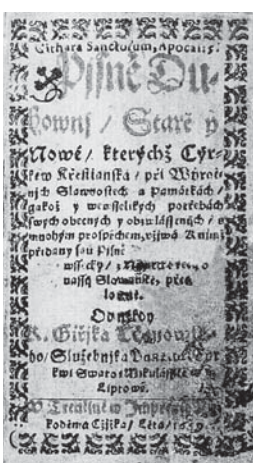
Cithara Sanctorum, Apocal. 5.
Pjsně Du-
chownj / Staré y
Nowé / kterýchž Cyr-
kew Křesťanská / při Wěrec-
nj ch Slawnostech a Památkách /
Gakož y wsselikých potřebách
Swých obecnych y obzwlášťnich / w
mnohým prospěchem, wjjwů Aussi
předany sau Pjsně
wssecky / ...
nassj Slowanské, přes
lozsi.
Odnikud
...Giřjka Tranowsk...
cho / Služebnjka Páne...
kwi Swato-Mikulášské...
Liprowe.
...
Kodýma Cžjsska / Leta / 1659.

2883

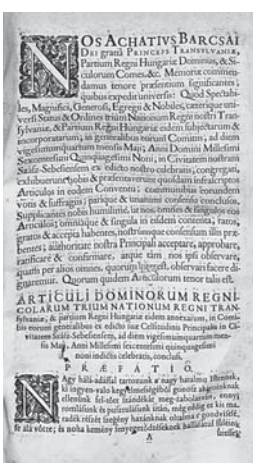
NOS ACHATIVS BARCSAI
Dei gratia Princeps Transylvaniæ, Partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes; quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæteræque universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & Partium Regni Hungariæ eidem subjectarum & annexarum, in generalibus eorum Comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Maji, Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Quinquagesimi Noni, in Civitatem nostram Szász-Sebesiensem ex edicto nostro celebrati, congregati, exhiberentur nobis & præsentaverunt quoddam infrascriptos Articulos in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariqué & unanimi consensu conclusos, Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & singulos eos Articulos, nostraque & singula in eisdem contenta, rata, gratos & accepta habentes, eosdemque consensum illis pro nostra authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM REGNICOLARUM TRIUM NATIONUM REGNI TRANSYLVANIÆ, & partium Regni Hungariæ eidem annexarum, in Comitiis eorum generalibus ex edicto suæ Celsitudinis Principalis in Civitatem Szász-Sebesiensem, ad diem vigesimum quartum mensis Maji, Anni Millesimi sexcentimi quinquagesimi noni indictis celebratis, conclusi.

PRÆFATIO.

Nagy hálá-adással tartoznunk e nagy haraggal illetnünk, ki ingyen-valo kegyelmességből gyakorta akaratoknak ellenünk felséges istenünkis meg-tabolasára, ezenny reménlésünk és parancsolásunk ellen, még eddig ez kis magyarországunkat, radek részét tsendes hazánknak oltalma e gondviselése, se alá vonni; és noha kemény lenyegetésünknek hallásával felséges

A

2884

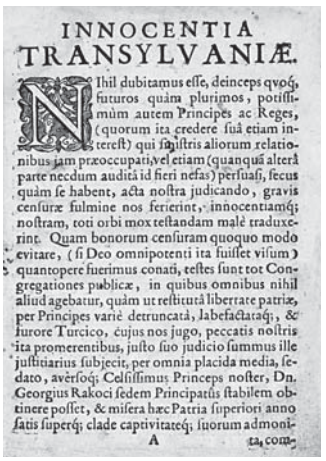

INNOCENTIA
TRANSYLVANIÆ.

Nihil dubitamus esse, deinceps quoq; futuros quàm plurimos, potissimùm autem Principes ac Reges, (quorum ita credere suâ etiam interest) qui sinistris aliorum relationibus jam præoccupati, vel etiam (quanquâ alterâ parte necdum auditâ id fieri nefas) persuasi, secus quàm se habent, acta nostra judicando, gravis censuræ fulmine nos ferierint, innocentiamq; nostram, toti orbi mox testandam malè traduxerint. Quam bonorum censuram quoquo modo evitare, (si Deo omnipotenti ita fuisset visum) quantopere fuerimus conati, testes sunt tot Congregationes publicæ, in quibus omnibus nihil aliud agebatur, quàm ut restituta libertate patriæ, per Principes variè detruncatâ, labefactatâq;, & furore Turcico, cujus nos jugo, peccatis nostris ita promerentibus, justo suo judicio summus ille justitiarius subjecit, per omnia placida media, sedato, averso q; Celsissimus Princeps noster, Dn. Georgius Rakoci sedem Principatûs stabilem obtinere posset, & misera hæc Patria superiori anno satis superq; clade captivitateq; suorum admoni-

A ta, com-

2885

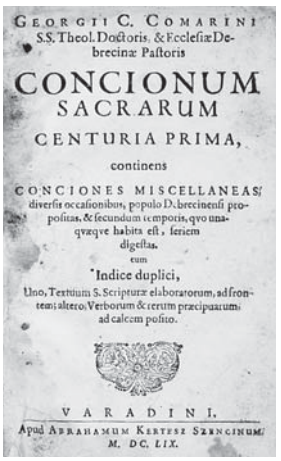

GEORGII C. COMARINI
S.S. Theol. Doctoris, & Ecclesiæ Debrecinæ Pastoris

CONCIONUM
SACRARUM
CENTURIA PRIMA,
continens
CONCIONES MISCELLANEAS,
diversis occasionibus, populo D. brecinensi propositas, & secundum tempora, quo unaquæque habita est, seriem
digestas.
cum
Indice duplici,
Uno, Textuum S. Scripturæ elaboratorum, ad frontem; altero, Verborum & rerum præcipuarum ad calcem posito.

VARADINI.
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCINUM,
M. DC. LIX.

2888

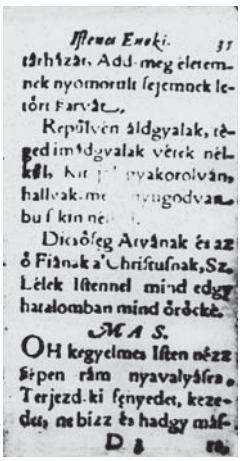

Istenes Enekei. 33

tárházát. Add meg elemenek nyomorult sejemnek letört karvát.

Repülvén áldgyalak, tégedi imádgyalak vérek nélkül, Kit [illegible] nyakorolván, hallyak me[illegible] nyugodvan, bus kin né[illegible].

Dicsőség Atyának és az ő Fiának a' Christusnak, Sz. Lélek Istennek mind edgy harangban mind örökké.

MA S.

OH kegyelmes Isten nézz képen rám nyavalyásra. Terjezd ki szyvedet, kezedet, ne bizz és hadgy más-

D 8 te-

2890

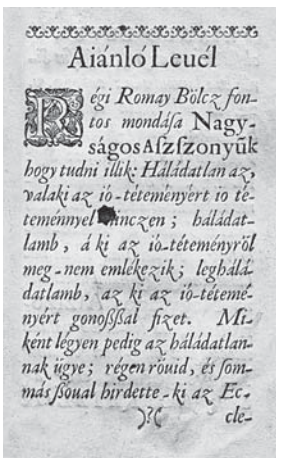

Aiánló Levél

Régi Romay Bölcz fontos mondása Nagyságos Aszszonyúk hogy tudni illik: Háládatlan az, valaki az iót-tetteményért io tetteménnyel nincz en; háládatlamb, á ki az iót-tetteményről meg-nem emlékezik; leghálá datlamb, az ki az iót-tettemenyért gonoßßal fizet. Miként légyen pedig az háládatlannak ügye; régen röuid, és sommás ßoual hirdette-ki az Ec-

cle-

2892

RÓVID
MAGYAR
CRONICA
SOK RENDBELI
FÓ HISTORIÁS
Könyvekből nagy szorgalmatoßággal egybe szedegettetet, és
IRATTATOT.
PETTHO GERGELYTUL.
Sicut Gentes quas delevit Dominus in itroitu tuo: ita vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini DEI vestri. *Deut: 8. cap.*
Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à culto Domini DEI sui. *Judith. 5 cap.*
Nyomtattatot Bécsben Cosmerovius Máttyás, Cráfár Uramk ő Felsége Udvary könyv Nyomtatója által 1660. Esztendőben.

2893

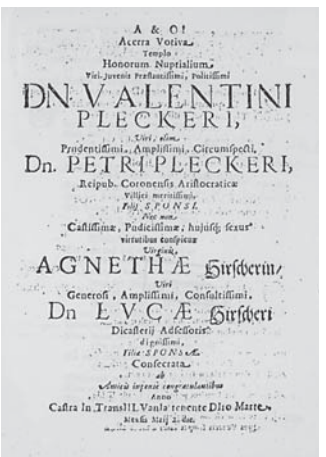

A & O!
Acerra Votiva
Templo
Honorum Nuptialium,
Viri Juvenis Præstantissimi, Doctissimi
DN. VALENTINI
PLECKERI,
Viri, olim
Prudentissimi, Amplissimi, Circumspecti,
Dn. PETRI PLECKERI,
Reipub. Coronensis Aristocratiæ
Viligi meritissimi,
Filij SPONSI,
Nec non
Castissimæ, Pudicissimæ, hujusq; sexus
virtutibus conspicuæ
Virginis,
AGNETHÆ Hirscherin,
Viri
Generosi, Amplissimi, Consultissimi,
Dn LVCÆ Hirscheri
Dicasterij Adsessoris
dignissimi,
Filiæ SPONSÆ
Consecrata
ab
Amicis ingenii congratulatibus
Anno
Castra In Transil. Vanla tenente Dno Matte-
Mensis Maij 21. die.

2894

I. N. J.
Elenchus;
Votorum Nuptialium,
Viri Juvenis Præstantissimi, Doctissimi
D. MARCI DRAVD,
S. S. Theologiæ & Philosophiæ Stud.
Viri
Integerrimi, & antiquæ Probitatis,
Dn. MICHAELIS DRAUDS, Centum Viri
dignissimi, Filij
SPONSI,
Pariter
Virtutosissimæ, Castissimæ, fuisque seculo
exemplaris amussati,
SARÆ PLECKERIN,
Viri quondam,
Reverendi Clarissimi Doctissimi,
Dn. JOHANNIS PLECKERI, primùm
Ecclesiæ Rosonensis post verò Coronensis vocati
Pastoris Vigilantissimi, Meritissimi
Filiæ
SPONSÆ.
Ab
Amicis, Fautoribusque benè cupientibus
congestarum
Hoc jus
MARCVS DRAVD Florent.
die 18. Mensis Julij.
CORONÆ.

2895

VOTIVÆ ACCLAMATIONES
pro
Auspicato Conjugii successu
EXIMIO ET PRÆSTANTISSIMO VIRO.
JUVENI
Dn. GEORGIO
SPÖCKELIO
SACRARUM & HUMANIORUM LITERARUM STUDIOSO
SPONSO.
Viri quondam Honesti ac Integerrimi
Dñi. GEORGII SPÖCKELII,
inter Seniores Centum-Viri
FILIO:
Nec non
Lectissimæ ac pudicissimæ Virgini
ANNÆ Schildmacherin,
SPONSÆ.
Viri verè pietate præditi
Dñi. THOMÆ SCHILDMACHERS
FILIÆ.
Anno 1660. die 4. Januarii
A
FAUTORIBUS & AMICIS DECUMANIS
dedicata & consecrata.
CORONÆ,
Typis MICHAELIS HERRMANNI Senat. Reip. Judicis.

2897

Az nagy ember fela, hallode jo Sam. Sok szeremlenyokat immar en be jartam, De annak meg hitet sohsem hallyam, Im tebbet hallam de többe nem tudtam. bet

Vány regnek jo Sam, tálam meg mondásom. Mert az Tőrök fekete ro regeiet vuram, Tálák mint fesenkent en meg tudakotam, az kiralyra tarsai veled el bocsátom.

Egy vadat az nyarira egesen vonúlas, hirlyuk egyebet Argirus joi tara, Minden nemzet leget nőse tudakozik, Es mert tarsdna ozzra meg tenik.

Mas nagra viradva Tönderek szörnek. Sok jámbek okát ő neki hozanak, Birlang rakva velek, oly sokan válnak, Az nagy ember fela hogy mind hálgattanak.

Tudom hogy fesenkent ni fokat fartsok, Az fekete viros ezam hallocsak, Mellyiek hallotz nekem meg mondgyatok. Nem gonoßbol kerdem, nem lesen buságok.

Egyyik-ik közülök azt meig nem mondhatz. Mindenik azt mondgya, az varoß nem tudgya, Sőt meg csak kérni is fohá nem hallotz, Az kora egy tanis ember odj jeri.

Hogy az fenak okát meg értette volna, Otzan fen állat hogy ő azt fohászna, Az ő fel labat-is ott fegrek meg mondo, De fekete meßze az az varos volna.

Az nagy ember hiva neki parancsol, Magat hiv meße ori tarsai adni, Ki ne mer menni, tanis ember mondi, Mert ő onnot fogva in jöheene vissa.

Im ot az varoßnak fok kyrokat ésenek, Mert farkat kenyeben, fok bűnokkőtetem, Mihelők meg mágyak hogy en ota terem, Halálom ennekem ő közönök lesen.

Az nagy ember mondá, hallod mit beßellek, Menten menj nevarsad fődbe hogy kódgyelek, Akaratya ellen nata ne tedenek, Nagy erős utakon egyiei napai menek.

Menetben fok ádámmar hogy ellt volna, Egy nagy magas helyre fel menének, vála, Egy nagy keles mezőn varoß meg mutata, Nem megyek tar tovab az ihunok monda.

Mert ha az kuttya immar en be megyek, Mihelők nekiek abbán leßen harek, Tudom en bizonyai engemet meg ölnek, Mely ez jar bekével en-is vißa terek.

Argirus kőßöne, nagy hamar indula, Fekete varoßban hogy immar ej jota, Egy ötvegy Asßonyhoz ollár ballara, Kinek gazdaßa, kő-vara nagy vala.

Jó kedvel az Asßony lat be fogada, Kerde honnar jőne s mi fan-

B ékbin

2898

Conjugii Fœdus
REVERENDO ET DOCTISSIMO
VIRO
D. MELCHIORI
KLIES,
Ecclesiæ Cassoviensis Germanicæ Evangelicæ
Lutheranæ Concionatori, secundùm
SPONSO,
&
Honestissimæ Decoratissimæq;
Dn. TVGENTENEB/
Viri Reverendi
CHRISTOPHORI PAVLI
POSSII Pastoris quondam in Gölnitz,
relictæ viduæ, SPONSAE,
Honoris & Amoris ergò
scriptum
à
Collegis, Amicis & Fautoribus
Anno 1660. d. 7. Iun.
Cassoviæ apud MARCUM SEVERINUM.

2899

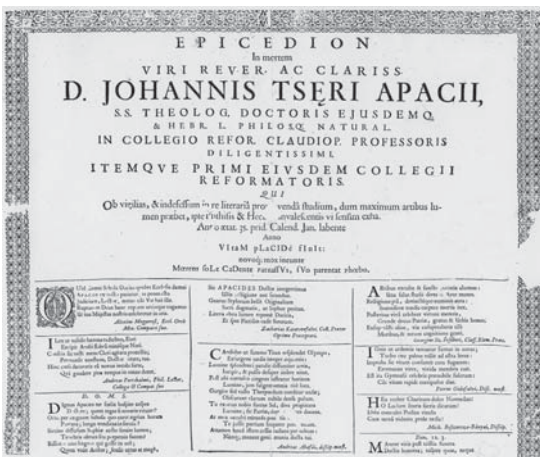

EPICEDION
In mortem
VIRI REVER. AC CLARISS.
D. JOHANNIS TSERI APACII,
S.S. THEOLOG. DOCTORIS EJUSDEMQ.
& HEBR. L. PHILOSOP. NATURAL.
IN COLLEGIO REFOR. CLAUDIOP. PROFESSORIS
DILIGENTISSIMI,
ITEMQVE PRIMI EIVSDEM COLLEGII
REFORMATORIS.
QUI
Ob virilem, & indefessum in re literariâ prouendâ studium, dum maximum artibus lumen praebet, spe Deifidei & Hec. revalescentia vi lenitas extu.
Anno aetat. 35. prid. Calend. Jan. labente
Anno
VIAM PLACIDE FLETE:
novoq; non tenente
Mœrens fo.Le CaDente rursuS Vo, parentat filiolo.

2902

In exequijs defuncto-
rum canonde.
Halott Te-
METÉSKORRA
való Énekek.
Mostan uyjonnan Deo-
lyes, es több, Halotti Enekek-
kel az Abece rendi ízet-
ben, megjobbitatt.
COL
Nyomtattatot Keöszeg Városában
helységben 1660. esztend.

2903

ACERBISSIMUM FUNUS
ILLUSTRISSIMÆ COMITIS AC DOMINÆ
DÑÆ MARIÆ
GYVLAFI
de Ratot &c.
ILLUSTRISSIMI COMITIS
AC DOMINI
DÑI STEPHANI
THOEKOELI
Perpetui de Kezmark, Equitis Aurati, & Comitatûs
Arvensis Comitis supremi
CONJUGIS DILECTISSIMÆ
Anno Chr. 1659. Ætatis XXII. die 19. Novembr.
beatè in Domino denatæ,
Ac Ann. 1660. d. 1. Febr. in Templo Arcis solenniter
& honorificè, ritu Christiano,
SEPULTÆ
Lacrymis debitis prosequitur
SCHOLA KEZMARCENSIS.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Brevers.

2905

PIA SUSPIRIA
ex
Castro murorum, Lustro delubrô.
Quæ
Justum honor, Pallas vcler
In
Lustu. Planctu.
Excitavit, & edidit
Cum volvere, Pro Funere.
Sanè Plenè
MAGNIFICÆ, ILLUSTRISSIMÆ, RELIGIOSISSIMÆ, PIISSIMÆ
D. MARIÆ GYVLAFFI
DE RATOT, &c.
Conjugis
per I. An. Svarvill. Cassil. meritiss fidelissimè desideratissima.
ILLUSTRISSIMI COMITIS AC DOMINI
D. STEPHANI THOEKELI,
Dñi Perpetui de Kesmark;
Equitis Aurati, Supremi Comitis Comitatus Arvensis
Nunc vidui mœstissimi.
Placidè Mortua Anno 1659. die 19. Novembr.
Ac Sepulta Solenni apparatu & sequenti Comitatu in Templo Arcis
Kesmarcens. quinto Anno 1660. Febr. 1.
Facta & edita
per
JOHANNEM ANDREAE. Concion: Aulicum.

2907

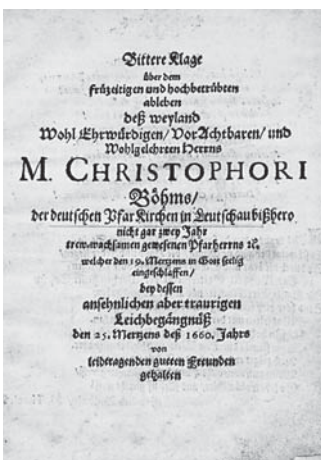

Bittere Klage
über dem
frühzeitigen und hochbetrübten
ableben
deß weyland
Wohl Ehrwürdigen/ Vor Achtbaren/ und
Wohlgelehrten Herrens
M. CHRISTOPHORI
Böhms/
der deutschen Pfar Kirchen in Leutschau bißhero
nicht gar zwey Jahr
trew-wachtsamen gewesenen Pfarherrns ꝛc.
welcher den 19. Mertzens in Gott seelig
eingeschlaffen/
bey dessen
ansehnlichen aber traurigen
Leichbegängnüß
den 25. Mertzens deß 1660. Jahrs
von
leidtragenden zweyen Freunden
gehalten

2908

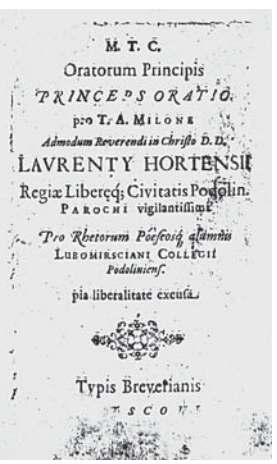

M. T. C.
Oratorum Principis
PRINCEPS ORATIO
pro T. A. MILONE
Admodum Reverendi in Christo D. D.
LAVRENTY HORTENSII
Regiæ Liberecq; Civitatis Podolin.
PAROCHI vigilantissimi
Pro Rhetorum Præfecto, ad amissis
LUBOMIRSCIANI COLLEGII
Podolinien:
pia liberalitate excusa.
Typis Brevefianis

2909

COELIPOTENTE
Auxiliante,
VIR,
Genere Nobilis; eruditione eximius; virtutum famâ,
rerumq; usu clarus
DN. CASPARVS HAIN,
GYMNASII LEUTSCHOVIENSIS
RECTOR.
Superiorum Mathematum per-industrius
CULTOR.
Juris Conjugalis Rudis,
Nobili, pudicâ sequiorisq; Sexûs virtutum laude ornatâ Fœmvâ
AGNETHA SERPILIA
VIRI
Nobilis & Exercit.
Dñi JOHANNIS Glaz
Liberæ Regiæque Bartphæ Civis,
Dexterioris Viduæ, nunc
SPONSA,
V. Id. Novembris, Annoâ partu Virgineo
DCLICI Mihi Iehovah,
More ac ritu Ecclesiæ, quæ LEUTSCHOVIÆ est florenti.
legitimè sibi copulata
Donatus
ac in super
SERTO
è Poëticis vates spirantibus epithalamica, Rosa connexo
ornatus & jam pr. clamatus
SPONSUS
à
Fautoribus, & Collegis.
TYPIS LAURENTII BREVER.

2910

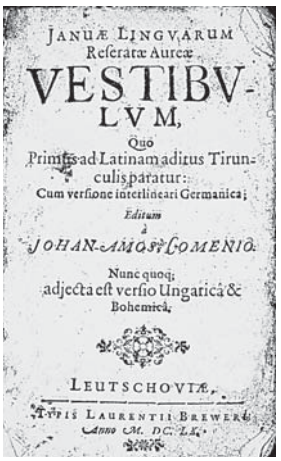

JANUÆ LINGUARUM
Reseratæ Aureæ
VESTIBU-
LUM,
Quo
Primitus ad Latinam aditus Tirunculis paratur:
Cum versione interlineari Germanica;
Editum
à
JOHAN-AMOS COMENIO.
Nunc quoq; adjecta est versio Ungarica & Bohemica.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Brewerᵢ
Anno M. DC. LX.

2911
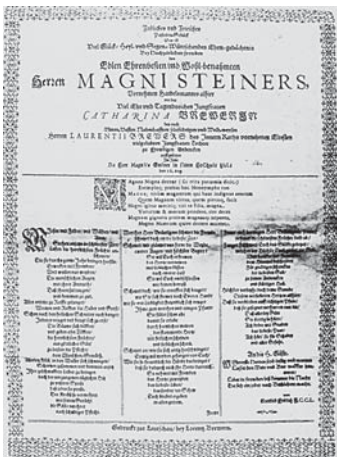
Herren MAGNI STEINERS,
CATHARINA

2912

Fröliche/Seelige
Glücks-Ahnungen/
Bey
Hochzeitlicher Ehren-Freude
Des
Edlen/Achtbahren und Wohlgelahrten
Herren CASPAR Hains
Wohlbestellten Treu-fleissigen Rectoris des löblichen
Gymnasii in Königl. Freyer Stadt Leutschau/
Auf Herren Bräutigams:
Und der auch
Edlen/ Ehr- und Tugendreichen
Frauen Agnechen Serpillin/
Des
Weyl: Edlen/Ehrengeachten
Herrn JOHANNIS Glaucii
Vornehmen Bürgers bey Königl. Freyer Stadt
Barfeld
hinterlassenen Frau Wittib
als
Frauen Braut
gehalten
den 9. Tag des Wintermonats
Im Jahr
HaLn staMMt gLeICh VoM Han aLs Vns Das Wappen zeigt
DoCh bLeIb ICh eIneM HaLn VnD sChönen WaLD geneigt.
Auffgesetzet
aus schuldiger Ehren-pflicht
trewer Freunde und geneigter Gönner.

2913

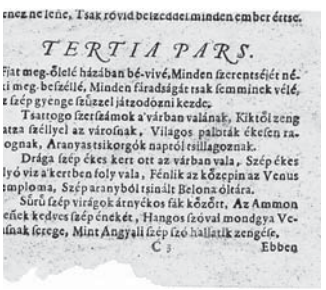

TERTIA PARS.

2914

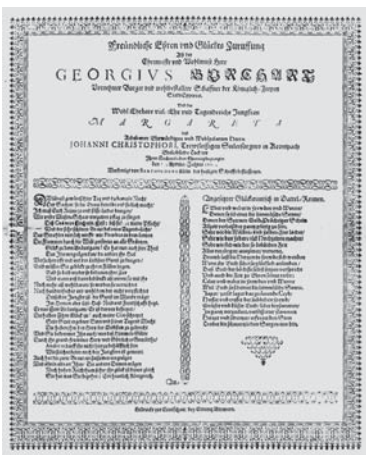

GEORGIVS BVRCHARD
MARGARETA
JOHANNI CHRISTOPHORI

2915

MAGYARUL.
SZ. FERENCZ
KORDAIA
viselők gyülekezetinek
REND-TARTASA;
Melly mind felsö, al-
só Magyar-országban,
és Erdélyben-is a' Hivektül, nagy átatossan
gyakoroltatik.
Nyomtattatott 1660.
esztendőben.

2916

SZEGENYEK
PATIKAIA,
Melly ingyen ki-nyittatott
1660.
esztendőben.

2918

MOTUS Animorum SACRI,
quibus
Nova Munia
VIRI
ADMODUM REVERENDI PRÆCLARISSIMI
DN. DANIELIS
KLESCH,
N. H. Aa. M. P. L. C.
Ecclesiæ Güntzlensis Germanicæ
Pastoris,
Gymnasij Inspectoris,
atq;
Districtûs cis-Danubiani Senioris,
impellunt
AMICI HVngariæ De PLagâ orIentIs.
Leutschovia, Typis Laur: Brewer.

2919

NON INHONORVS HONOS
THALAMO QUEM POSCIT
AMPLISSIMI ATQUE PRUDENTISSIMI
DNI GEORGII BVRCHARDI
MARGARETHÆ
DNI. JOHANNIS CHRISTOPHORI

2921

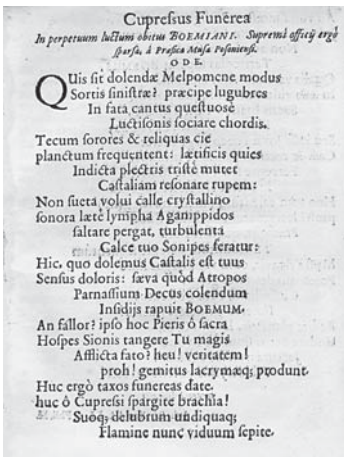

Cupressus Funerea
In perpetuum luctum obitus BOEMIANI. Supremi officij ergò sparsa, à Prosica Musa Posnaniensi.
ODE.

QUis sit dolendæ Melpomene modus
Sortis siniſtræ? præcipe lugubres
In fata cantus queſtuosè
Luctiſonis ſociare chordis.
Tecum ſorores & reliquas cie
planctum frequentent: lætificis quies
Indicta plectris triſtè mutet
Caſtaliam reſonare rupem:
Non ſueta volui calle cryſtallino
ſonora lætè lympha Aganippidos
ſaltare pergat, turbulenta
Calce tuo Sonipes feratur:
Hic, quo dolemus Caſtalis eſt tuus
Senſus doloris: ſæva quòd Atropos
Parnaſſium Decus colendum
Inſidijs rapuit BOEMUM.
An fallor? ipſo hoc Pieris ô ſacra
Hoſpes Sionis tangere Tu magis
Afflicta fato? heu! veritatem!
proh! gemitus lacrymæq; produnt.
Huc ergò taxos funereas date.
huc ô Cupreſſi ſpargite brachia!
Suos, delubrum undiquaq;
Flamine nunc viduum ſepite.

2922

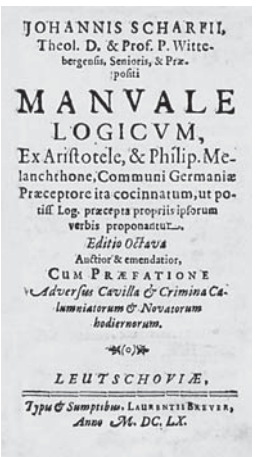

JOHANNIS SCHARFII,
Theol. D. & Prof. P. Witte-
bergenſis, Senioris, & Præ-
poſiti
MANVALE
LOGICVM,
Ex Ariſtotele, & Philip. Me-
lanchthone, Communi Germaniæ
Præceptore ita concinnatum, ut po-
tiſſ. Log. præcepta propriis ipſorum
verbis proponantur.
Editio Octava
Auctior & emendatior,
CUM PRÆFATIONE
Adverſus Cavilla & Crimina Ca-
lumniatorum & Novatorum
hodiernorum.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis & Sumptibus LAURENTII BREVER,
Anno M. DC. LX.

2923

SENECA
CHRISTIANUS;
Id eſt
FLORES
CHRISTIANI.
Ex Annæi Senecæ Epi-
ſtolis collecti, & in 38. Ca-
pita digeſti.
Permiſſu Superiorum
editi Lucernæ Anno
1645.
apud Davidem Hautt.
Nunc denuo recuſ.
LEUTSCHOVIÆ
Typis Breverianis.
1660.

2924

TRISTE MINISTERIUM
quod Funus triſte reposcit
VIRI
Virtute Clari: Pietate rari: Doctrinâ guari:
Munere incomparabili: Morbo ſæviſſimo:
Fama magni: Nomine celebri
DNI CHRISTO-
PHORI BOHEMI,
PHIL: & AA: MAGISTRI:
Eccleſiæ Leutſch: populoſiſſimæ Antiſtitis primarii, Gymnaſiiq;
Inſpectoris ut digniſſimi ſic & Vigilantiſſimi,
Theologi domi atq; foris celeberrimi
Patroni & Promotoris noſtri Patris ad inſtar ſuſpiciendi,
Ætatis XXXIII. & quot exuerit: functionis Eccleſiaſticæ V.
Æræ Chriſtianæ ut Romiſtæ infra ſonat
XIV Kal. April in Domino beatè vita functi
ac
IIX. Kal: ejusdem Cathedraticis ſepulchro cum luctu
frequentiſſimo ſepulti
Perennaturo ipſo quoq; à Fato ſemper nomini
Relictum
ab
Gymnaſii ejuſdem Præceptoribus.

per Anagrammata
ECCe LaCo BaMVM VbIVMVM qVe CorpVs
aD aras
Tabes aſtra nItens aſt peIIſſe patet.

LEUTSCHOVIÆ, Typis Laurentii Breveri.

2925

Üjés O
KALENDA-
RIOM,
Chriſtus Urunk ſzüle-
téſe után való
1661.
Eſztendö.
Mellyet miſtkor Magyar és Er-
délÿ Orſtágra, és egyéb ſze-
ſzéd bely-k ealkalmaz-
tatott
Neubarth Chriſtoph.
Theologus és Aſtrologus.
Lörsén, Brever. Lö. imæ altal

2926

VOTA NUPTIALIA
Hochzeitliche Ehren-wünſche
Denen zweyen Neu-Angehenden Eheleuten.
Als Ihren Hertzigern,
Dem Edlen/ Ehrenveſten und Vorachtbahren
Herrn MAGNO Steinern.
Vornehmen Bürger und Handelsmann/ in der Königl:
Frey-Stadt Leutſchau/ in Ober-Ungern.
und dem
Der Edlen/ viel Ehr- und Tugendreichen
Jungfrauen CATHARINÆ,
Deß Wol-Edlen/ Ehrenveſten/ Groß-achtbahren
und Wolweiſen
Herrn Laurentii Breuers/
Deß Innern Raths/ Vornehmen und Elteſten verwanten/
in gedachter Königl: Frey-Stadt
Leutſchau/
Ehelichen Ertzogenen Jungfer Tochter/
als Jungfer Braut.
Da ſie ihren Hochzeitlichen Ehren-tag den 16. Augu-monats Tag
des 1660. Jahres in Leutſchau mit Freuden
begingen.
Von ſonderer Freundſchafft/ Bedienſter Pflicht/ und gemeigtem Gemüth
aufgeſetzet/ und aus Wittenberg überſendet/
Von
Etlichen guten Freunden/ Gönnern und Bekanten/
der zeit in Wittenberg ſtudierenden.

2927

DECRETVM
Latino-Hungaricum,
Juris conſuetudinarii, Inclyti Re-
gni Hungariæ & Tranſylvaniæ.
MAGYAR ESZERDELY
Országnak Törvény Könyve,
VERBECZI ISTVAN
Ifiabbiaitol, 1514. Eſztendö,
Moftan Deákúl le Magyarúl, egy felöl-hely
ezen Regi-honnunk igyenesben ejtet-
ben kÍ-botattatott.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Breveri,
1660.

2928

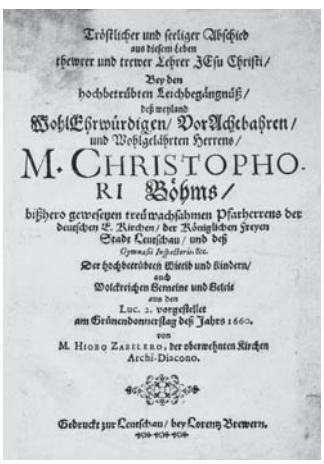

Tröſtlicher und ſeeliger Abſchied
aus dieſem Leben
ſeiner und treuer Lehrer JEſu Chriſti/
Bey den
hochbetrübten Leichbegängnüß/
deß weyland
WohlEhrwürdigen/ VorAchtbahren/
und Wohlgelahrten Herrens/
M. CHRISTOPHO-
RI Böhms/
bißhero geweſenen treuwachſahmen Pfarherrens der
deutſchen E. Kirchen/ der Königlichen Freyen
Stadt Leutſchau/ und deß
Gymnaſii Inſpectorii &c.
Der hochbetrübten Witwib und Kindern/
auch
Volckreichen Gemeine und Befelch
aus den
Luc. 2. vorgeſtellet
am Gründendonnerſtag deß Jahres 1660.
von
M. HIOBO ZABELERO, der obernehnten Kirchen
Archi-Diacono.

Gedruckt zur Leutſchau/ bey Lorentz Brewern.

2929

JUNIUS

2930

KALENDARIOM
KRISTUS URUNK Születése-után való
M. DC. LXI
ESZTENDŐRE,
Melyet az
Nemes, és Kyrálya Nagy-Szombat
Városának Meridiánomjára, és Polusának 48. garádits magossága szerint, és több kiv-
képpen való helyeknek hasznára mind Magyar-
Országban, mind Austriában, mind pedig más
környül való tartományokban
A' TYGOS ÉS NEVEZETES ASTRONOMYNAK
EGOLUS ANDRASNAK
Secundum Regulam Nobilis Academiæ Astronomicæ Astrophilus
Nagy szorgalmatossággal rendelé el.

2931

MAGNO IESU SOCIO
COELI TERRARVMQVE DELICIO, BEATO DIVORVM
SYDERI, PATRIARCHÆ APOSTOLICO
IGNATIO
DE LOYOLA,
DE IVSTITIA, ET IVRE.
D. IACOBVS MESKÓ Posthumus, ex S. Theologia Doctor, quibusq; Professor Ordinarius, ante suos incipiens
R. P. CHRISTOPHORO IVAIS, Societatis Iesu, Theologiæ Doctore, quibusq; Professore Ordinario, ante suos incipiente
D. A. D. G. B. A. L. M.

2932

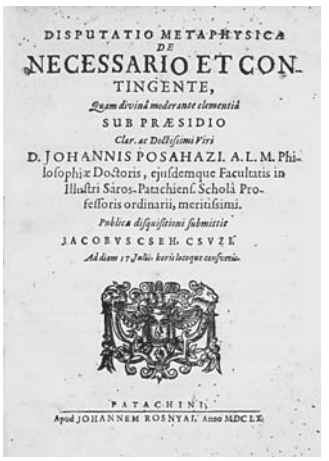
DISPUTATIO METAPHYSICA
DE
NECESSARIO ET CONTINGENTE,
Quam divinâ moderante clementiâ
SUB PRÆSIDIO
Clar. ac Doctissimi Viri
D. JOHANNIS POSAHAZI, A. L. M. Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Illustri Sáros-Patachiensi Scholâ Professoris ordinarii, meritissimi.
Publicæ disquisitioni submittit
JACOBVS CSEH, CSVZE
Ad diem 17 Julii, horis locoque consuetis.
PATACHINI,
Apud JOHANNEM ROSNYAI, Anno MDCLX.

2933

A' Keresztyéni hitnek fő
ágazatinak
FUNDAMEN-
TOMI;
Mellyek az Előreg Catechismusból rövid Kérdésekben és Feleletekben bé-foglaltattanak, és elsőben Belga nyelven ki-bocsáttattanak.
Annak-utánna a' kiſdedeknek éppületekére Magyar nyelvre fordéttattanak.
PATAKON,
Nyomtatta ROSNYAI JANOS M. DC. LX

2935

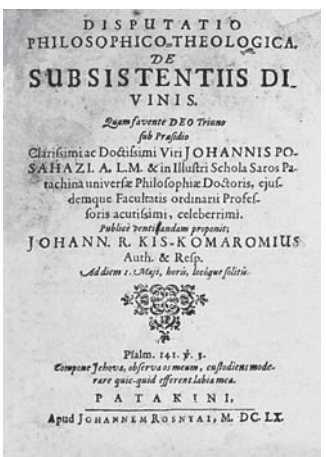
DISPUTATIO
PHILOSOPHICO-THEOLOGICA,
DE
SUBSISTENTIIS DIVINIS.
Quam favente DEO Trino
sub Præsidio
Clarissimi ac Doctissimi Viri JOHANNIS POSAHAZI, A. L. M. & in Illustri Schola Saros Patachina universæ Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis ordinarii Professoris acutissimi, celeberrimi.
Publicè ventilandam proponit;
JOHANN. R. KIS-KOMAROMIUS
Auth. & Resp.
Ad diem 1. Maji, horis, locoque solitis.
Psalm. 141. v. 3.
Custodi Jehova, observa os meum, custodiens moderare quic-quid efferent labia mea.
PATAKINI,
Apud JOHANNEM ROSNYAI, M. DC. LX.

2936

Bűnön buskodó
LELEKKEN-
SZERGESE,
a' reménségnek, s kétségben elesínek
Szorosi közöt.
Példi. 17. 22.
A' vidám elme, jó orvoſságot csinál; a' megszomorodott Lélek penig, megſzáraſztja a' csontokat.
Prédikállotta a' Sáros Pataki Eccléſiában,
Pünkösd napján 1659-ben.
MEDGYESI PAL.
Nyomtatta Sáros Patakon
ROSNYAI JANOS 1660-ben.

2937

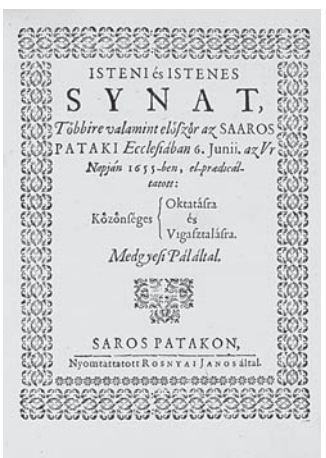
ISTENI és ISTENES
SYNAT,
Többire valamint elsőzör az SAAROS
PATAKI Eccleſiában 6. Junii, az Úr
Napján 1655-ben, el-praedicál-
tatott:
Közönséges { Oktatáſra / és / Vigaſztaláſra.
Medgyesi Pál által.
SAROS PATAKON,
Nyomtatatott ROSNYAI JANOS által.

2938

KETSEG TORKABOL
KIHATLOLE-
LEK.
1. Sam. 2. 6.
A' Jehova pokolra vét, és ismét fel-hoz.
Praedicáltatott a' Sáros Pataki Eccleſiában, szent Lukács Evangeliumának rend szerént-való magyarázáſsa közben, Urvacsorájának kiszolgáltatáſakor. 25. Augusti
1658-ben.
MEDGYESI PAL által.
SAROS PATAKON,
Nyomtatatott ROSNYAI JANOS által.

2939

LITURGIA
SACRÆ COENÆ.
AZ AZ:
UR VACSORAJA-
NAK KI-OSZTASA-
ban-való Rend és Gse-
lekedet.
Melyben megegyezteték, a' Tiſsánn innen lévő Egyházi szent Társaſságbeli Tanéčk, leg-nagyobb részént; és ilyen formán közönséges meg-egyezett végezetből, Sáros Pataki közönséges Gyülekezetben, 10. Apr.
1652-ben, ki-adtanak.
Nyomtattatot PATAKON, ROSNYAI JANOS által, 1652-ben.

2940

Magyarok
HATODIK
JAJJA.

Mellyel e' romlott Nép, zokogta, zokogja ma: is
M DC L V III esztendőbéli, egy felől *Tatár Chamnak*
személye szerént *Krimből*, számtalan sok Ezerekkel, Tö-
rökkel, Tatarral, Kozákkal, és a' két Oláh Vajdával
más felől *Fő Vezérnek Constantinápolyból*, hasonló nagy
sokasággal, dühös indulatból-való réjá ütéseket, ször-
nyü égetéseket, öldöklésieket, szörcsoltatásokat, és szürő
sok rablásokat. A' mikor *Borzo Jendeket, Kárasztosfiakat, Lu-
gosiakat* &c. el-foglalván, Törökkel raktak meg: Száz
ezer Rabnál többet vitteenek el: *Erdélyt* penig hallatlan,
és el-viselhetetlen sárczálá vetették: tőrvé-
nyes Fejedelmétőlis el-rekesztvén.

Siralm. 4. *v.* 4.
*Felyhőt vettettél elődben, hogy által ne menyen az
imádság.*

MEDGYESI PAL irta, és bizonyos Prædicatiokban
foglalván prædicállotta, egyűt-is másut-is; leg-
főképpen a' Sáros-Pataki Ecclesiában
1638, és 1659-dik-ben.

Nyomotta S. Patakon 1660-ben
ROSNYAI JANOS.

Az Isten-ember Jésus Christusnak
személye felől igazán értő
Tanitoknak,
VALASZ-TE-
TELEK;

*Melyben az igaz, és Keresztyéni tudomány
világossan le-tétetik: és az Ellenkezőknek a'
felől való itéletek, a' Szentirásnak egyenő mér-
tékére vonattatik.*

Irattatott,
SZALOCZI MIHALY, Sajó-Szent-
Péteri Szent Gyülekezet méltat-
lan Lelki-Pásztora által.

Actor. 18. *v.* 9.
Ne félj, hanem szólly, és ne hallgass.

1. Pet. 3. *v.* 15.
*Mindenkoron készek legyetek meg-felelni
nagy alázatossággal és becsülettel azoknak, a
kik számot tőlünk vesznek a' ti benneteket való
reménységről.*

SAROS PATAKON,
Nyomtatta ROSNYAI JANOS MDC LX.

Fanuæ Lingvarum
Reseratæ Aureæ
VESTIBULUM,
Ad
Primus ad Latinam aditus Tyrun-
culis paratur.:
*Cum versione interlineari Germa-
nicâ, Ungaricâ,*
Editum
à
JOHAN-AMOSO COMENIO.

16 60.

Excusum CIBINII,
Per CHRISTOPHORUM HILDEBRANDUM

J. N. J.
Gebeth
In gefährlichen Zeiten/
Absonderlich
Wider den Türcken
gestellet.
Im Jahr 1660.

ALlmächtiger GOtt/ *Syr. 36, 1*
Barmhertziger E- *Luc. 6, 36.*
wiger Vatter/ wir *Esa. 9, 6.*
deine Kinder müssen alle
bekennen / daß du grosse *Luc. 1, 49*
Ding an uns gethan hast/
auch noch biß auff diese *Syr. 50,*
Stunde viel Gutes aus *44.*
Gnaden uns erweisest an
Seel / Leib / Gut und Eh-
re.
Denn da wird dein hei-
liges Wort rein und lau-
ter

Pestes Alexica
seu
Lues pestiferæ
Von der jetzigen
Angehenden vnd grass
Pestilent
ei[n] 1660sten
sich für sola
bewahren sol,
ficiret worden,
nie eingältigen/doch g
in Jn Hä- kom

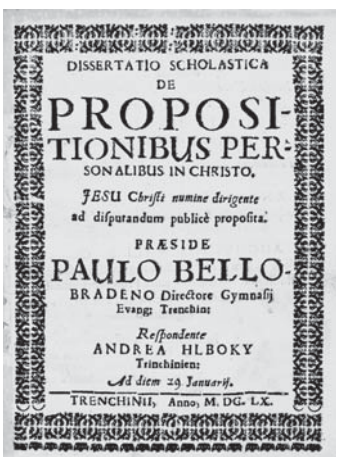

DISSERTATIO SCHOLASTICA
DE
PROPOSI-
TIONIBUS PER-
SONALIBUS IN CHRISTO,
*JESU Christi numine dirigente
ad disputandum publicè proposita.*
PRÆSIDE
PAULO BELLO-
BRADENO Directore Gymnasij
Evang: Trenchini:
Respondente
ANDREA HLBOKY
Trinchinien:
Ad diem 29 Januarij.
TRENCHINII, Anno, M. DC. LX.

Exercitium Theologicum
de
NATURA
RELATIONUM
PERSONALIUM SACRO SANCTÆ
TRINITATIS.
*Quod Deo annuente sub Præsidio
& censura.*
M. ELIÆ Kreüchel/
Rectoris Scholæ Novisolienſis Præceptoris sui fidelissimi,
Publicæ Ventilationi exponit
GEORGIUS GOBIUS, Torotzenus,
Tot-Hungarus, p. t. studiosus
Lyceï ejusdem.
Anno M. DC. LX. pridiè Calendarum Maji.

Pohádky
Duchownj / nebo
Rzecj w podobenstwj
powědjné: Anobrž Otázky zá-
mutlé/ s Odpowědmi kratičkými
mi z Pjsem Swatych Starého a Nowého Zákona tebrané
z Německé Reči na Tjstau
přeložené.
Od dobré paměti
Knéze Danyele Löbry
na Nowoměstſkém/ horé assi
do Slezska/ roku 1590 Kazatele Slo-
wa Božjho w Libechowě nad
Labem.
Nynj pak znowu wytisſené
ně, w Trenčjně/ Léta Krystowa,
M. DC. LX.

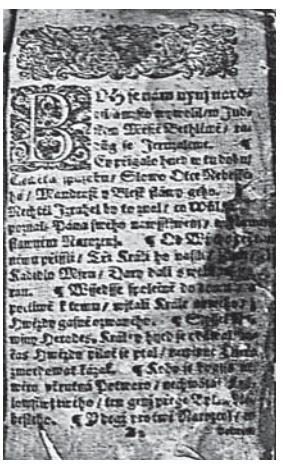

2941 2942 2944

2945 2946 2947

2949 2950 2951

SCHEMATISMUS FUNEBRIS
sive
ORATIO
exhibens
Spectabilis ac Magnifici Domini
D. NICOLAI
OSTROSITH
de Ghyletincz.
EQVITIS AURATI, LIBERI ac HÆREDI
TARII DOMINI, ARCIUM ILLAVA, LYPTO
UYVAR, LUDAN &c. SACRÆ REGNI
CORONÆ CONSERVATORIS, &c.
Lares, Virtutes, Labores, Honores, Cineres.
à
M. MARTINO
TARNOCIO SUPERATTENDENTE
Evangelicarum Ecclesiarum per Comitatus, Nitrensem, Barschiensem, Posoniensem,
habita in Templo Illavicnsi.
Die 28. Novembris Anno M. DC. LX.
2. Timoth: 3. v. 12.
Scio cui credidi; & certus sum, quia potens est servare depositum meum in illum diem.

2952

Wssemohucnj
Ssnicky o Wzkrj
sseny z mrtwych Pana a
Spasytele nassehy Gezi-
sse Krysta.
Wytisstěné w Trenčíně w
mpressy Dykodéma Cžista.
Leta 1660

2953

I N I.
AN DETUR
UNUS CONCE-
PTUS ENTIS IN COMMUNI OB-
jectivus, & quæ sit ejus ad sua inferiora
ratio?
IN GYMNASIO BRISNEN-
si publicè disquiret
PRÆSES,
M. ISAACUS ZA-
BANIUS.
Respondente
NICOLAO LAZANI,
Wesselienſi Hungaro.
Die 22. Januar.
Horis ante & pomeridianis.
TRENCHINII, Anno, M. DC. LX.

2954

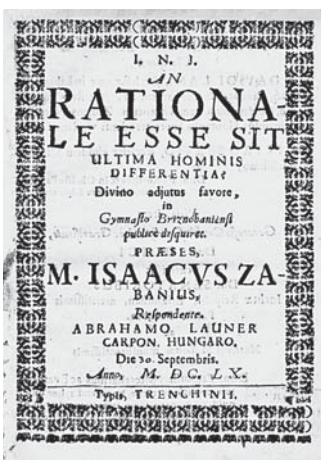
I. N. J.
AN
RATIONA-
LE ESSE SIT
ULTIMA HOMINIS
DIFFERENTIA?
Divino adjutus favore,
in
Gymnasio Brisnobanienſi
publicè disquiret.
PRÆSES,
M. ISAACVS ZA-
BANIUS,
Respondente.
ABRAHAMO LAUNER
CARPON. HUNGARO.
Die 30. Septembris.
Anno, M. DC. LX.
Typis, TRENCHINII.

2955

I. N. J.
FASCICULUS CONTROVERSIA-
RUM,
DE
NATURA
ET CONSTI-
TUTIONE THEOLOGIÆ,
occurrentium,
adspirante Sacro Flamine,
in
GYMNASIO BRISNENSI,
à
PRÆSIDE
M. ISAACO ZA-
BANIO,
&
RESPONDENTE.
MATHIA VEREDARIO
Nicopolienſi Hungaro,
Solvendos,
Die Martij, Anno, M. DC. LX.
Horis ante & pomeridianis.

2956

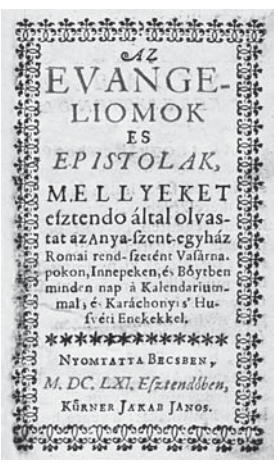
AZ
EVANGE-
LIOMOK
ES
EPISTOLAK,
MELLYEKET
esztendo által olvas-
tat az Anya-szent-egyház
Romai rend-szerént Vasárna-
pokon, Innepeken, és Böytben
minden nap à Kalendariummal; és Karáchonyi's Hu-
vséti Enekekkel.
****
NYOMTATTA BÉCSBEN,
M. DC. LXI. Esztendőben,
KÜRNER JAKAB JANOS.

2960

Sz. PATRICIUS
Purgatoriumjáról való
HISTORIA,
Mely most ujonnan Groff
ESTERHAZI PAL
Vram ő Nagysága parancholattyá-
bol Magyarra fordittatott, és
jó rendbe hozattot.
Nyomtattatot ki-Béchben.

2962

Vy és ő
KALENDARIOM
Krisztus Urunk szűletése után
M. DC. LXII.
Esztendőre való: melly az Intercalaris, az az
Ha-beszélteto esztendőt, után marad 365. napot fog-
lal magában. Nagy szorgalmatossagal à Bécs
Meridianumra rendeltetett.
KÖRNER LIPOLD és MATE, AA. LL.
& Philos. Baccal. által.
Német, Magyar, és ezek szomszédságában
levő országok szolgálattyára.
A Magyar Historia, és okadalmakkal eggyütt.
Nyomtatta ki Béchben Körner Jakab János, alsó
Austriának könyv-nyomtatója.

2963

ELEGIA.
In honorem ac Nuptiarum celebritatem,
REVERENDI AC DIGNISSIMI VIRI,
D. PAVLI GREISSING,
MINISTRI p.t. MONTIS GYMNICI,
Edelsiimi,
Prudentis quondam ac Consultissimi Viri,
DN. CHRISTOPHORI GREISSINGH,
JURATI CIVIS REIPVB. CORONENSIS
Filij
SPONSI,
nec non
Castæ ac pudicæ Virginis,
ANNÆ CHRISTELIDOS,
Prudentis itidem ac Circumspecti Viri,
DN. GEORGII CHRISTELS, JURATI
CIVIS REIPVB. PATRIAS,
Charissimæ
Filiæ
SPONSÆ
Celebratas
Dominicâ 3. post Epipham.
h. e. 2. Idcum Februarij.
Anno
ECCe Data est PaVLo GreIssIng Cara ChrIstELIs Anna,
LeCtor age, Sponsis fer bona Dona bonis.

2964

Q. D. B. V.
Mnemosynon Nuptiale
IN HONOREM, VIRI-JUVENIS
Per-Eximij, Præstantissimi, Doctissimi,
D. IOHANNIS ALESII
S.S. Theolog. & LL. AA. stud.
Viri olim
REVERENDI, CLARISSIMI, DOCTISSIMI,
Dn. JOHANNIS ALESII, ECCLESIÆ
Honigbergensis Ephori Dignissimi, Meritissimi,
Filij
SPONSI.
pariter
Honestissimæ, Virtuosissimæ, natalium genere Conspicuæ,
MARTHÆ BERGERIANÆ
Viri nuper, Integerrimi, Egregij,
Dn. JOHANNIS HERRMANNI,
Societatis Centum-virilis commembri Dignissimi,
relictæ Viduæ, nunc
SPONSÆ.
erectum
ab
EURYALO & NISO
Anno
M. DC. LXI. D. Feb. 13.
CORONÆ.

2967

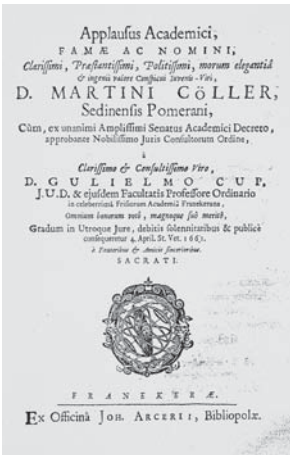
Applausus Academici,
FAMÆ AC NOMINI,
Clarissimi, Præstantissimi, Politissimi, morum elegantiâ & ingenij valore Conspicui Juvenis, Viri,
D. MARTINI CÖLLER,
Sedinensis Pomerani,
Cùm, ex unanimi Amplissimi Senatus Academici Decreto, approbante Nobilissimo Juris Consultorum Ordine,
à
Clarissimo & Consultissimo Viro,
D. GULIELMO CUF.
J.U.D. & ejusdem Facultatis Professore Ordinario
in celeberrimâ Fridericum Academiâ Francofurtana,
Omnium honorum voce, magnoque suô merito,
Gradum in Utroque Jure, debitis solennitatibus & publicè consequeretur 4. April. St. Vet. 1663.
à Fautoribus & Amicis fautoribus.
SACRATI.
FRANEKERÆ.
Ex Officinâ JOH. ARCERII, Bibliopolæ.

2969

AMA
Ritka példájú, s-à Pogányt természet szerént gyülölö Keresztyének közöt Dicsöséges emlekezetet érdemlet,
s-érdemlhetö
II. RAKOCI GYÖRGYNEK
Isten kegyelmeböl Erdély-Országának
Fejedelmének, Magyar-Országh részeinek Vranak, s Székelyek
Ispánnyának,
Magyar-Izrael szabvétnének el-alvásának megh-emlékezése, s-Testének földben
tétetle felett tött
PRÆDICATIO.
KI-IS
Midön à Magyarok vészedelmét, életének ottan-ottan valo szerencséltetésével, mint
Paisal à Pogány ellen tartoztatná: véghre
Gyalu s-Fenes közöt, harmadik hartzát kelle azok ellen megh-ujtatni à Pogányságban nem
kevelet el-hullatni; utolszor azoktúl négy sebeket venni; mellyek miat Istenhez-is költ-
özték lelke Tiraden Anno 1660.
Die 7 Iunij.
CASSAN Nyomtatatot Severinus Marcus által. 1661.

2970

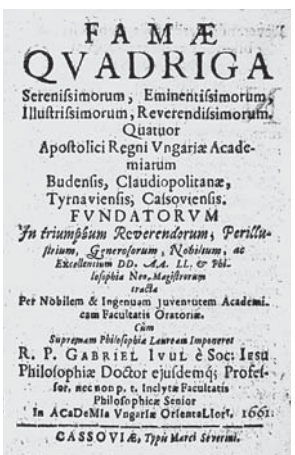
FAMÆ
QVADRIGA
Serenissimorum, Eminentissimorum,
Illustrissimorum, Reverendissimorum,
Quatuor
Apostolici Regni Vngariæ Academiarum
Budensis, Claudiopolitanæ,
Tyrnaviensis, Cassoviensis.
FVNDATORVM
In triumphum Reverendorum, Perillustrium, Generosorum, Nobilium, ac
Excellentium DD. AA. LL. & Philosophiæ Nec-Magistrorum
tracta
Per Nobilem & Ingenium juventutem Academicam
cum Facultatis Oratoriæ.
Cùm
Supremum Philosophiæ Laureum Imponeret
R. P. GABRIEL IVUL è Soc: Iesu
Philosophiæ Doctor ejusdemq; Professor, nec non p. t. Inclytæ Facultatis
Philosophicæ Senior
In ACaDeMIa VngarIæ OrIentaLIorI. 1661.
CASSOVIÆ, Typis Marci Severini.

2972

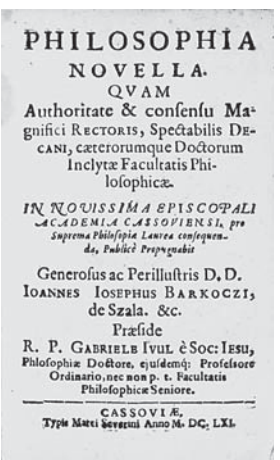
PHILOSOPHIA
NOVELLA.
QVAM
Authoritate & consensu Magnifici RECTORIS, Spectabilis DECANI, cæterorumque Doctorum
Inclytæ Facultatis Philosophicæ.
IN NOVISSIMA EPISCOPALI
ACADEMIA CASSOVIENSI, pro
Suprema Philosophiæ Laurea consequenda, Publicè Propugnabit
Generosus ac Perillustris D. D.
IOANNES IOSEPHUS BARKOCZI,
de Szala. &c.
Præside
R. P. GABRIELE IVUL è Soc: IESU,
Philosophiæ Doctore, ejusdemq; Professore Ordinario, nec non p. t. Facultatis
Philosophicæ Seniore.
CASSOVIÆ,
Typis Matei Severini Anno M. DC. LXI.

2973

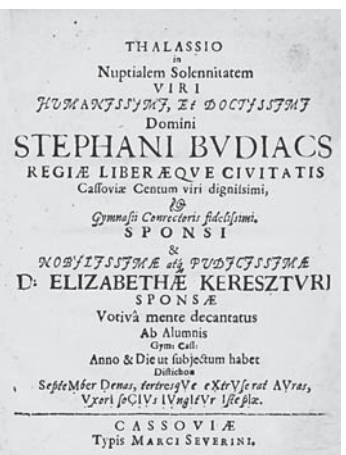
THALASSIO
in
Nuptialem Solennitatem
VIRI
HUMANISSIMI, Et DOCTISSIMI
Domini
STEPHANI BVDIACS
REGIÆ LIBERÆQVE CIVITATIS
Cassoviæ Centum viri dignissimi,
&
Gymnasii Correctoris fidelissimi.
SPONSI
&
NOBILISSIMÆ atq; PUDICISSIMÆ
D: ELIZABETHÆ KERESZTVRI
SPONSÆ
Votivâ mente decantatus
Ab Alumnis
Gym: Cass:
Anno & Die ut subjectum habet
Distichon
SepteMber Denas, tertreisVe eXtVLerat aVras,
VXorI soCIVs IVngIetVr IsIDIs.
CASSOVIÆ
Typis MARCI SEVERINI.

2974

Ujesz
KALENDA
RIOM,
Christus Vrunk születése után valo
1662.
ESZTENDÖRE,
Mellyet Magyar Országra Erdélyre és szomszéd Tartományokra
alkalmaztatott,
NEUBARTH CHRISTOPH
Bolesl: Silesius által.
CASSAN.
SEVERINUS MARCUS által:

2975

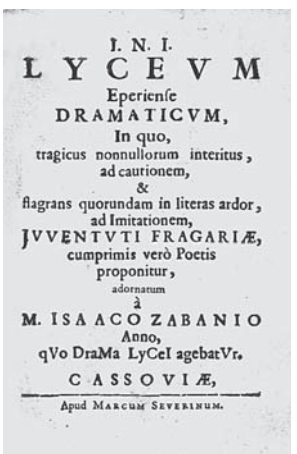
I. N. I.
LYCEVM
Epericnse
DRAMATICVM,
In quo,
tragicus nonnullorum interitus,
ad cautionem,
&
flagrans quorundam in literas ardor,
ad Imitationem,
JVVENTVTI FRAGARIÆ,
cumprimis verò Poetis
proponitur,
adornatum
à
M. ISAACO ZABANIO
Anno,
qVo DraMa LyCeI agebatVr.
CASSOVIÆ,
Apud MARCUM SEVERINUM.

2976

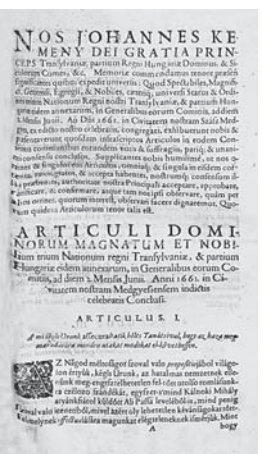
NOS JOHANNES KEMENY DEI GRATIA PRINCEPS Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, & Nobiles, cæterique universi Status & Ordines totius Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem 3. Mensis Junii. Anno 1661. in Civitatem nostram Szász Medgyes, ex edicto nostro celebrandis, congregati, exhibuerunt nobis & Fidelitatibus quoddam infrascriptum Articulos in eodem Comitiorum conventibus extradens vocis & suffragiis, pariq; & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut non solum de singulis eorum Articulis consulti, & singula in eisdem confirmata, ratificata, & accepta habentes, nostrumq; consensum illis perhibentes, verumetiam nostra Principali acceptare, approbare, & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM trium Nationum regni Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem 3. Mensis Junii. Anno 1661. in Civitatem nostram Medgyesiensem indictis celebratis Conclusi.

ARTICULUS I.

A mi Isten Urunk, akkor arra hitt Tanátsival, hogy az, hogy meg-

Z Négyed mélto sságos Fejedelmünk, Kegyelmes Urunk, az hatalmas nemzetnek elsö-

Fejedelmünk-Istállóiára magoknak elegendönek tselekedjék. Mint

A

bogy

2977

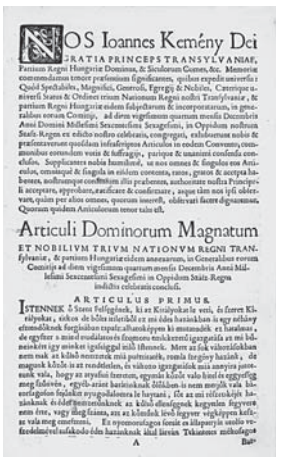

NOS Ioannes Kemény Dei
GRATIA PRINCEPS TRANSYLVANIAE,
Partium Regni Hungariae Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriae
commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis:
Quod Spectabilis, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, Caeteriique universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transylvaniae, & partium Regni Hungariae eidem subjectarum & incorporatarum, in generalibus eorum Comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Decembris Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi, in Oppidum nostrum Stato-Regen ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & praesentaverunt quosdam infrascriptos Articulos in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, cunctique & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humiliter, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omniaque & singula in eisdem contenta, rata, gratos & accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritatem nostram Principali accepare, approbare, ratificare & confirmare, atque eam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Magnatum
ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM REGNI TRANSYLVANIAE, & partium Hungariae eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem vigesimum quartum mensis Decembris Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi in Oppidum Stato-Regen indictis celebratis concluſi.

ARTICULUS PRIMUS.

ISTENNEK Status Felségének, ki az Királyokat le veti, és feöreſ Királyokat, sokon de bölcs tiſztiből ez mi édes hazánkban is egy néhány eſtendőknek forgásában tapaſztalhattuk és mi édes hazánkban is egy néhány eſtendőknek forgásában tapaſztalhattuk ez mi édes hazánkban is, de egyéber a mind ovadalatos és fromseu emlékezetű igazgatás az mi hazánkban igy nincsen igaſsággal mind ſſtenek. Mert az ſok változásokban nem mak az kiſnő nemzetek mind pusztultak, romlá ſorgány hazánk, de magunk közöſe is az rendetlen, és változo igazgatások miá annyira jutottunk vala, hogy az nyugodalomra le hatnunk, ſőt az mi tiſzteknkjét hazánknak ő eſő ſemtenünknek az külső ellenségnek kegyetlen fogyvere nem ſtet, vagy thog ſzánta, ez az kiſnőnek kiső fegyver végképpen kiſſe az vala meg emeſtenni. Et nyomorúságos ſorsát ez állapotnak unditó vefredelmével nafakodo dém hazánknak álnál lievén Tekintetes mélhoſgos

A Bat-

2978

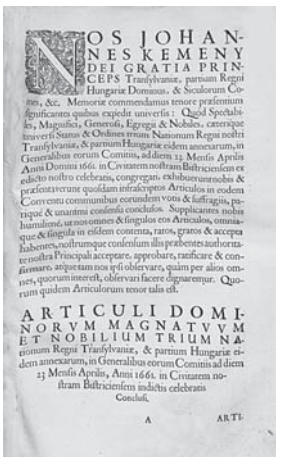

NOS JOHANNES KEMENY
DEI GRATIA PRINCEPS Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteræque universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem 23 Menſis Aprilis Anni Domini 1661. in Civitatem noſtram Bistriciensem ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infrſcriptos Articulos in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, pariſque & unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humiliimé, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omniaque & ſingula in eiſdem contenta, rata, gratos & accepta habentes, noſtrumque conſenſum illis præbentes authoritatem noſtram Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque eam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORVM MAGNATVM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem 23 Menſis Aprilis, Anni 1661. in Civitatem noſtram Bistriciensem indictis celebratis Concluſi.

A ARTI-

2979

PESTIS
KESZ
ORVOSSÁGA,
Az az,
Á' MIRIGY halálról valo rövid Tracta, mellyben egy Megſzomorodott ember maga vigaſztalására, a' menyire lehetett felvilgálta a' Peſtiſnek ábrázolását, ſzerző és érdemlő okait, végeit, ereit, orvoſságit, és máſokkalis ſzeretetből együgyűven közlötte.
Habakuk 3. v. 5.
Az Iſtenni ortzájánál jár a' dög-halál, és az ő lábainál megyenek a' pokol-var, (vagy tüzes-kgles.)
M. DC. LXI.

2981

SZENT
BIBLIA,
AZ AZ:
ISTENNEK O ES
UJTESTAMENTOMABAN FOGLALTATOTT
egész Szent Irás.
Magyar nyelvre fordittatott
CAROLI GASPAR
által.
MOSTAN PEDIG UJOBBAN EZ ÖREG
hiteknak nemelly helyeknek, és hasnálhatoſſabb fordulás Sz. Irásbéli Lapyoknak ſtetsőre magyarázattal, az illetek a' Magyar nemzetben lévő Anyaſzentegyházának hasznára fpülthöre kibocsáttatott.

VARADON,
Kendeſenet nyomtatták a' reformátum collegi- ös ſzékségnek Coſtnyarai, SZENCZI K. ABRAHAMnál.
M. DC. LXI.

2982

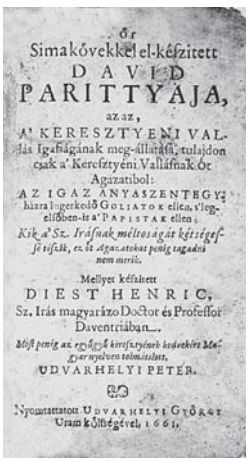

Sőr
Simakövekkel el-kéſzitett
DAVID
PARITTYÁJA,
az az,
A' KERESZTYENI VALlás Igaſságának meg-állatása, tulajdon csak a' Keresztyéni Vallásnak ór
Agázatibol:
AZ IGAZ ANYASZENTEGYházának ſzerkedő GOLIATOK ellen, s'legelsőben-is a' PAPISTAK ellen;
Kik a' Sz. Irásnak méltos ágát kétségeſſé tiſztik, és le Agaz.atokat penig tagadni nem merik.
Mellyet kéſzitett
DIEST HENRIC,
Sz. Irás magyarázo Doctor és Profeſſor Daventriában...
Most penig az egyházi keresztyének kedvekért Magyar nyelvre tolmácsoltatott,
UDVARHELYI PETER.
Nyomtattatott UDVARHELYI GYÖRGY Uram költségével, 1661.

2983

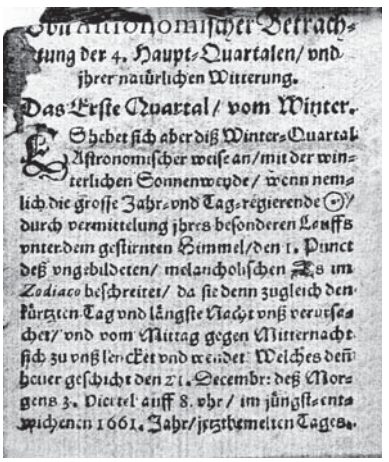

Astronomischer Betrachtung der 4. Haupt-Quartalen/ vnd jhrer natürlichen Witterung.
Das Erſte Quartal / vom Winter.
Es hebet ſich aber diß Winter-Quartal Aſtronomiſcher weiſe an/ mit der winterlichen Sonnenwende/ wenn nemlich die groſſe Jahr- vnd Tag-regierende ☉/ durch vermittelung jhres beſonderen Leuffs vnterdem geſtirnten Himmel/ den 1. Punct deß vngebildeten/ melancholiſchen ♑ im Zodiaco beſchreitet/ da ſie denn zugleich den kürtzeſten Tag vnd längſte Nacht vnß verurſachet/ vnd vom Mittag gegen Mitternacht ſich zu vnß lencket vnd wendet. Welches denn heuer geſchicht den 21. Decembr: deß Morgens 3. Viertel auff 8. vhr / im jüngſtverwichenen 1661. Jahr/ jrrthumelten Tages.

2984

JOH. AMOS. COMENII
JANVA
LINGVÆ LATINÆ
reſerata aurea.
Sive,
SEMINARIUM
Linguæ Latinæ & Scientiarum omnium.
HOC EST,
Compendioſa LATINAM & aliam quamlibet Linguam, unà cum Sciétiarum & Artium fundamentis, perdiſcendi Methodus, ſub Titulis centum, periodis mille comprehenſa...
Et in uſum Scholæ Varadienſis, juxta Belgarum editionem poſtremam, accuratam & auctam, in Hungaricam Linguam tranſlata,
Per
STEPHANUM BENJAMIN SZILAGYI,
ejuſdem Scholæ Rectorem,
Æſtimat ut ſapiens pretio, non pondere gemmas:
Utilitate probat ſic quoque mētis opus.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentij Brewer. 1661.

2985

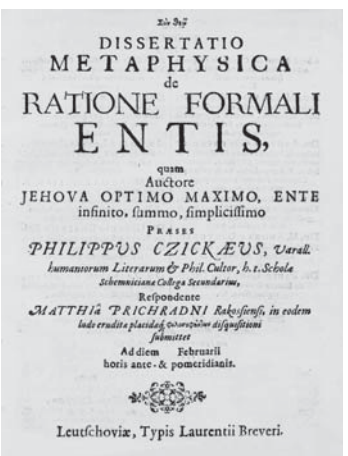

Εἰς Θεὸν
DISSERTATIO
METAPHYSICA
de
RATIONE FORMALI
ENTIS,
quam
Auctore
JEHOVA OPTIMO MAXIMO, ENTE infinito, ſummo, ſimpliciſſimo
PRÆSES
PHILIPPUS CZICKÆUS, Varall.
humanorum Literarum & Phil. Cultor, h. t. Schola Schemnicsana Collega Secundarius,
Reſpondente
MATTHIA PRICHRADNI Rakoſſienſi, in eodem lauda erudita placidaq; ὁμονοίᾳ diſputationi ſubmittet
Ad diem Februarii
horis ante- & pomeridianis.
Leutſchoviæ, Typis Laurentii Breveri.

2985A

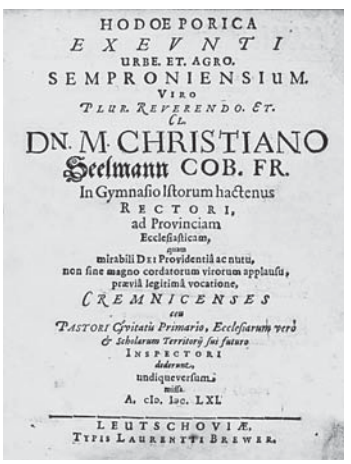

HODOE PORICA
EXEVNTI
URBE. ET. AGRO.
SEMPRONIENSIUM.
VIRO
PLUR. REVERENDO. ET.
CL.
DN. M. CHRISTIANO
Seelmann COB. FR.
In Gymnaſio Iſtorum hactenus
RECTORI,
ad Provinciam
Eccleſiaſticam,
quam
mirabili DEI Providentiâ ac nutu,
non ſine magno cordatorum virorum applauſu,
prævia legitimâ vocatione,
CREMNICENSES
ceu
PASTORI Civitatis Primario, Eccleſiarum verò & Scholarum Territorij ſui futuro
INSPECTORI
dederunt,
undiqueverſum:
miſſa.
A. clo. Ioc. LXI.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS LAURENTII BREWER.

2986

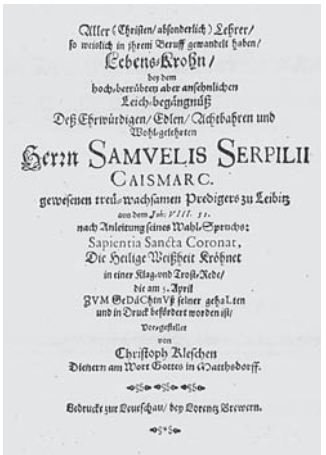

Aller (Christen/absonderlich) Lehrer/
so weitlich in ihrem Beruff gewandelt haben/
Lebens-Krohn/
bey dem
hoch-betrübten aber ansehnlichen
Leich-begängnüß
Deß Ehrwürdigen/ Edlen/ Achtbahren und
Wohlgelehrten
Herrn SAMVELIS SERPILII
CAISMARC.
gewesenen treu-wachsamen Predigers zu Leibitz
aus dem Joh. VIII. 51.
nach Anleitung seines Wahl-Spruchs:
Sapientia Sancta Coronat,
Die Heilige Weißheit Krönet
in einer Klag- und Trost-Rede/
die am 5. April
ZUM GEDÄCHTNÜß seiner gehaltenen
und in Druck befördert worden ist/
Vorgestellet
von
Christoph Kleschen
Dienern am Wort Gottes in Matthesdorff.

Gedruckt zur Leutschau/ bey Lorentz Brewern.

2987
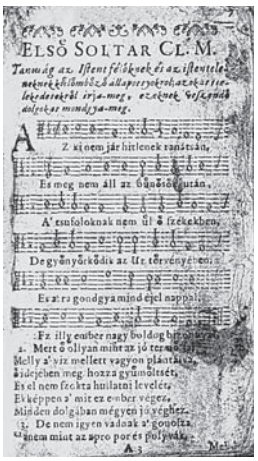
ELSÖ SOLTAR CL. M.

Tanuság az Istent félőknek és az istentelenek
nekek külömbözö állapotyokról az ekkor tör-
lekedetekről irja-meg, ezeknek vesedek
dolgokat mondja-meg.

A

Z ki eom jár hitlenek ranistán,

Es meg nem áll az bünösök után,

A' tanúlóknak nem úl s székekben,

De gyönyörködik az Ur törvényében:

Es arra gondgya mind éjel nappal.

Ez illy ember nagy boldogh
2. Mert ő olyan mint az jó
Melly a' viz mellett vagyon
Idejében meg hozza gyümölcsét,
És el nem fekta hullatni levelét,
Ekképpen a' mit ez ember végez,
Minden dolgában mégyen jó végh
3. De nem igyen vadnak a' gonoszok
Hanem mint az apro por és polyvák

A 3 Mel

2988

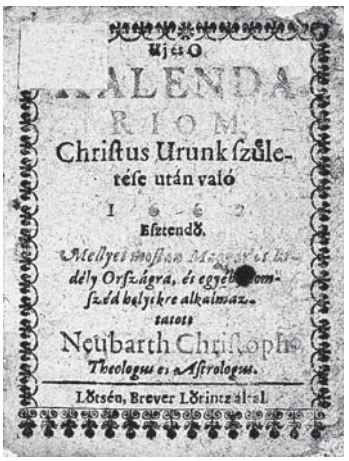

Uj és O

ALENDA

RIOM

Christus Urunk szüle-
tése után való

1662

Esztendő.

Mellyet mostan Magyar Hi-
dély Országra, és egyéb com-
szédi bolyokra alkalmaz-
tatott

Neubarth Christoph
Theologus és Astrologus.

Lőcsén, Brever Lőrincz által.

2990

S^mi D. N. D. ALEXANDRI DIVINA PROVIDENTIA PP. VII.
JUBILEUM VNIVERSALE
AD IMPLORANDAM DIVINAM OPEM CONTRA TVRCAS
ALEXANDER PAPA VII
VNIVERSIS CHRISTI FIDELIBVS PRAESENTES LITTERAS

2991

ANGELUS
PANNONIUS,
Sive
VITA ANGELICA
SANCTI
EMERICI,
qui fuit
HUNGARIÆ PRIN-
CEPS, CONFESSOR,
VIRGO, MARITVS.
Ex
ANTONIO BONFINIO
deprompta
TYRNAVIIS
VNGARORVM
M. DC. LXI.

Excudebat Typis Academicis,
Melch: Venc: Schnekenhaus.

2992

CALENDARIVM TYRNAVIENSE
VTRIUSQ; MUNDI MEGACOSMI & MICROCOSMI,
sive MAGNI & PARVI,

ASTROPHILI IN ACADEMIA TYRNAVIENSI REGNI HUNGARIÆ,

TYRNAVIÆ, Typis Academicis excudebat Melchior Venerius Schneckenhaus.

2993

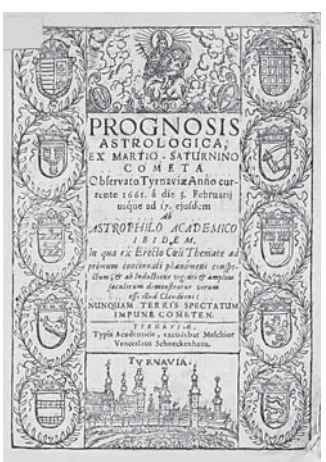

PROGNOSIS
ASTROLOGICA,
EX MARTIO-SATURNINO
COMETA
Observato Tyrnaviæ Anno cur-
rente 1661. à die 5. Februarij
usque ad 17. ejusdem
Ab
ASTROPHILO ACADEMICO
IBIDEM,
In qua ex Erecta Cœli Thematæ ad
primum cuiusvis planetarii conspe-
ctum & ab hodierno tog usq; ampius
faciendum demonstratur verum
effectus Cometæ:
NUNQUAM TERRIS SPECTATUM
IMPUNE COMETEN.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, excudebat Melchior
Venerius Schneckenhaus.

TYRNAVIA.

2995

A TEKENTETES
ÉS
NAGYSAGOS
GRONGRACZ
GYÖRGY
ALMADI APATVR,
ZOLYOMY ESTPERES,
ESZTERGAMI CANONOK
PREDIKATZIOIA,
Melyet Prédikálot
NAGY SZOMBATHAN SZENT MIKLOS
TEMPLOMABAN, SOLDOG ASSZONY HAVANAK
XX. NAPJAN M. DC. LXI.
Midön
A TEKENTETES ÉS NAGYSAGOS
GROFF FORGACH
MIKLOS, &c.
MEGH HAGYOTT ÖZVEDGYE
A TEKENTETES ÉS NAGYSAGOS
GROFF BOSSANI
STER
TEMETTETNEK.

NYOMTATTATOTT
Nagy-Szombathan az Academiai Bötökkel Schneckenhaus Menyhart Venczeslá által.

2996

HÁROM
JDVÖSSEGES
KERDES.
Elsö:
A Lutheránosok, és Cál-
viniſták igaz Hitben
vadnake?
Masodik:
Csak az Egy Pápiſta
Hité igaz?
Harmadik:
A Pápiſták ellenkézneké
à Sz. Irással, avagy inkáb
à Lutherek, és Cál-
viniſták?
1661.

NYOMTATTATOTT
Nagy-Szombathan az Academiai Bötökkel Schneckenhaus Menyhart
Venczeslá által.

2997

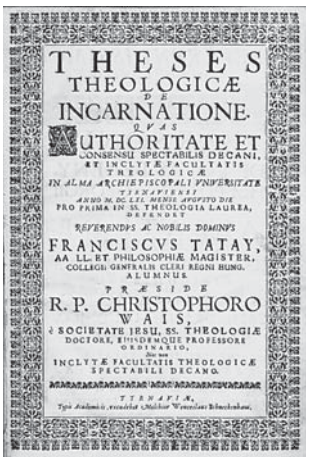

THESES
THEOLOGICÆ
DE
INCARNATIONE.
QVAS
AUTHORITATE ET
CONSENSU SPECTABILIS DECANI,
ET INCLYTÆ FACULTATIS
THEOLOGICÆ
IN ALMA ARCHIEPISCOPALI VNIVERSITATE
TYRNAVIENSI
ANNO M. DC. LXI. MENSE AVGVSTO DIE
PRO PRIMA IN SS. THEOLOGIA LAVREA,
DEFENDET
REVERENDVS AC NOBILIS DOMINVS
FRANCISCVS TATAY,
AA. LL. ET PHILOSOPHIÆ MAGISTER,
COLLEGII GENERALIS CLERI REGNI HUNG.
ALUMNUS,
PRÆSIDE
R. P. CHRISTOPHORO
WAIS,
è SOCIETATE IESU, SS. THEOLOGIÆ
DOCTORE, EIUSDEMQUE PROFESSORE
ORDINARIO,
Nec non
INCLYTÆ FACULTATIS THEOLOGICÆ
SPECTABILI DECANO.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, excudebat Melchior Wenceslaus Bleschenbaum.

2999

COMPENDII LOGICI
LIBRI DVO.
In quibus Universa Artis benè differendi Præcepta, Methodo accuratâ & perspicuâ, ita sunt disposita, ut Tyro semestri spatio fundamenta Logicæ cum fructu jacere queat.
Labore & Industriâ
MICHAELIS BUZINKAI,
Pædagogiarchæ Patakiensis,
concinnati.
PATAKINI,
Excudit Johan. Rosnyai.
M. DC. LXI.

3000

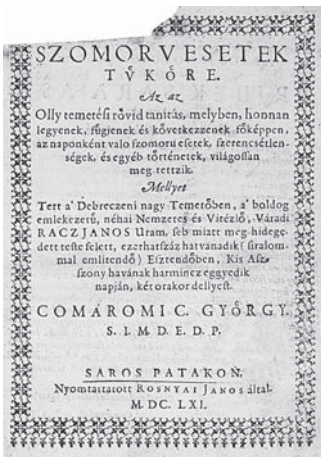

SZOMORV ESETEK
TŸKŐRE.
Az az
Olly temetésről rövid tanitás, melyben, honnan legyenek, légyenek és következzenek főképpen, az naponként valo szomoru esetek, szerencsétlenségek, és egyéb történetek, világoſſan megtettzik.
Mellyet
Tett a' Debreczeni nagy Temetőben, a' boldog emlekezetű, néhai Nemzetes és Vitézlő, Váradi RACZ JANOS Uram, feb miatt meg-hidegedett teſte felett, ezerhatſzáz hatvanadikſ ſiralommal emlitendő) Eſztendőben, Kis Aſzſzony havának harminczeggyedik napján, két orakor deliyeſt.
COMAROMI C. GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.
SAROS PATAKON.
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.
M DC. LXI.

3002

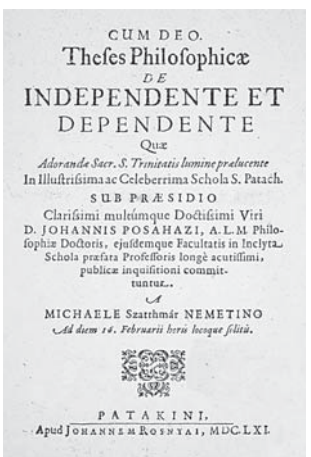

CUM DEO.
Theſes Philoſophicæ
DE
INDEPENDENTE ET
DEPENDENTE
Quæ
Adorandæ Sacr. S. Trinitatis lumine præluente
In Illuſtriſſima ac Celeberrima Schola S. Patach.
SUB PRÆSIDIO
Clariſſimi multúmque Doctiſſimi Viri
D. JOHANNIS POSAHAZI, A. L. M. Philoſophiæ Doctoris, ejuſdemque Facultatis in Inclyta Schola præfata Profeſſoris longè acutiſſimi, publicæ inquiſitioni committuntur.
A
MICHAELE Szatthmár NEMETINO
Ad diem 14. Februarii horis locoque ſolitâ.
PATAKINI,
Apud JOHANNEM ROSNYAI, MDC.LXI.

3004

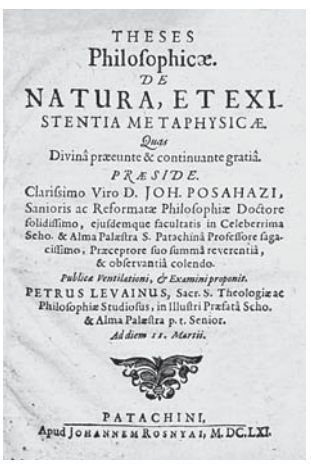

THESES
Philoſophicæ.
DE
NATURA, ET EXI-
STENTIA METAPHYSICÆ.
Quas
Divinâ præeunte & continuante gratiâ.
PRÆSIDE.
Clariſſimo Viro D. JOH. POSAHAZI,
Sanioris ac Reformatæ Philoſophiæ Doctore ſolidiſſimo, ejuſdemque facultatis in Celeberrima Scho. & Alma Palæſtra S. Patachinâ Profeſſore ſagaciſſimo, Præceptore ſuo ſummâ reverentiâ, & obſervantiâ colendo.
Publicæ Ventilationi, & Examini proponit.
PETRUS LEVAINUS, Sacr. S. Theologiæ ac Philoſophiæ Studioſus, in Illuſtri Præfatâ Scho. & Alma Palæſtra p. t. Senior.
Ad diem 11. Martii.
PATACHINI,
Apud JOHANNEM ROSNYAI, M. DC. LXI.

3005

Pápiſták
KERENGŐJE,
mellyet moſtan Magyar nyelven az igaſſág ſzeretőknek kedvekért kiadád
T. Sz. A. U. R. E. L. P.
Nyomtatatott 1661.

3006

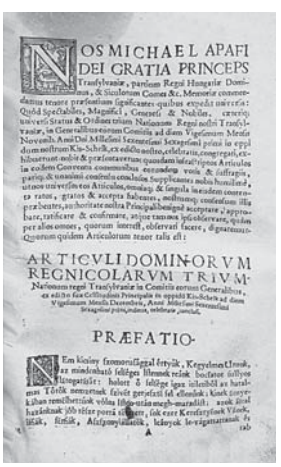

NOS MICHAEL APAFI
DEI GRATIA PRINCEPS
Transſylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes &c. Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit universis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generoſi & Nobiles, item universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſylvaniæ, in Generalitiorum Comitiis ad diem Vigeſimum Menſis Novembris Anni Dni Milleſimi Sexcentiſimi Sexageſimi primi in eppidum noſtrum Kis-Schirk, ex edicto noſtro, celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentarunt quoſdam articulos ſuppos Articulos in eodem Conventu commemoratos examinando vota & ſuffragia, unanimes conſenſus & concluſiones ſupplicantes nobis humillimè, ut eosdem univerſim ea Articulos, omnesque & ſingulos in eisdem contentos ratos, gratos & acceptos habere, eosdemque confirmare illa præbentes, authoritate noſtra Principalibenigné acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tamquam ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere, & gratanter. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt:
ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARVM TRIVM
Nationum regni Tranſylvaniæ in Comitiis eorum Generalibus, ea edicto ſua Celſitudinis Principalis in oppidi Kis-Schirk ad diem Vigeſimum Menſis Decembris, Anni Millesimi Sexcentesimi Sexageſimi primi, celebrata, concluſi.
PRÆFATIO.
NEm kiváncſy fromoſſággal érttyük, Kegyelmetek, az mindenható ſzélnek ſebeſſége, hogy ſok ideig ſzélcsendben, ſzélcsendet ſzülvén: bolond és ſzélſőge igen ſzélesből az barbarus Törökök nemzetnek felvét gerjeſztő fel ellenünk; Kinek ſzeretetében remélhettünk vólna illyen utánna meg-maradáſt: annak ſiralmas hazánknak jób részét pusztán ſzéllyel, ſok ezer Keresztyének Vérek, ſzélek, ſirſák, Aſſzonyſzálakat, leányok le-vágattatnak és rab

3007

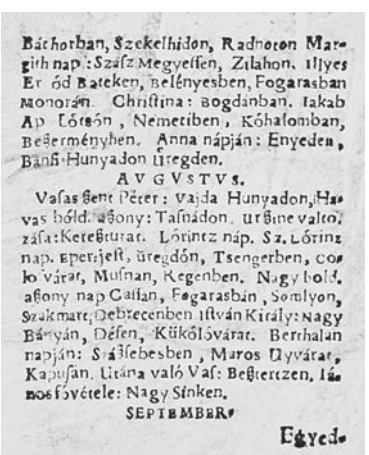

Báthorban, Szekelhidon, Radnoton Margith nap: Szász Megyeſſen, Zilahon, Illyes Er ód Bateken, Belényesben, Fogarasban Monorán. Chriſtina: Bogdanban. Iakab Ap Lőrsön, Nemetiben, Kóhalomban, Beſerményhen. Anna napján: Enyeden, Banſi-Hunyadon üregden.
AVGVSTVS.
Vaſas ſzent Péter: vajda Hunyadon, Havas hóld. aſſony: Taſnádon. urſine valto, záſa: Kereſztúrat. Lőrintz náp. Sz. Lőrinz nap. Eperjeſt, üregdón, Tsengerben, Colovárat, Muſnan, Kegenben. Nagy hold. aſſony nap Caſſan, Fogarasbin, Somlyon, Szakmat, Debrecenben iſtván Király: Nagy Bányán, Désen, Kükűlővárat. Berthalan napján: Szászſebesben, Maros Ugyvárat, Kaptſán. Utána való Vaſ: Beſztertzen, Illos fövétele: Nagy Sinken.
SEPTEMBER
Egyed

3008

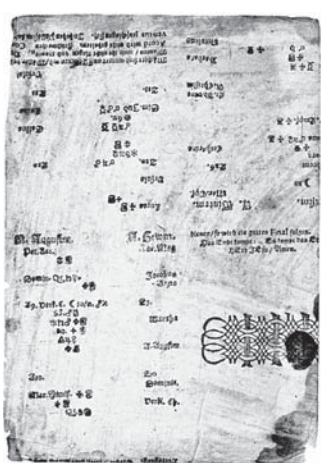

3009

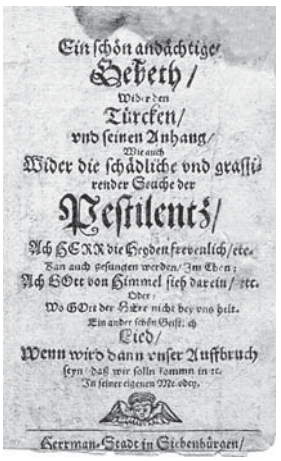
Ein schön andächtiger
Gebeth /
Wider den
Türcken /
vnd seinen Anhang /
Wie auch
Wider die schädliche vnd grassi-
rende Seuche der
Pestilentz /
Ach HERR die Heyden frewelich / etc.
Kan auch gesungen werden / Im Ehen:
Ach GOtt vom Himmel sieh darein / etc.
Oder:
Wo GOtt der HErr nicht bey vns helt.
Ein ander schön Geist. ch
Lied /
Wenn wird dann vnser Aufbruch
seyn / daß wir sollen kommen in etc.
In seiner eigenen Mel. gedey.
Heerman-Stadt in Siebenbürgen /

3010

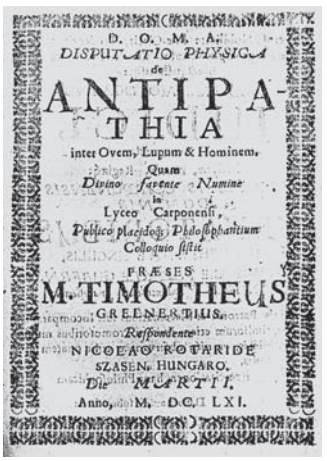
D. O. M. A.
DISPUTATIO PHYSICA
de
ANTIPA-
THIA
inter Ovem, Lupum & Hominem.
Quam
Divino favente Numine
in
Lyceo Carponensi,
Publico placidoq; Philosophantium
Colloquio sistit
PRÆSES
M. TIMOTHEUS
GREBNERTIUS,
Respondente
NICOLAO ROTARIDE
SZASEN. HUNGARO.
Die MARTII.
Anno, M. DC. LXI.

3012

Panegyricus
in obitum
PI. REVERENDI & CLARISSIMI
VIRI
D. JOHANNIS
INSTITORIS
PASTORIS SLAVO-
NICÆ ECCLESIÆ
Carponensis &c.
Scriptus
à
MICHAELE IN-
STITORIS Scholæ Moschoviensis
Patriæ Rectore, Fratre autem
suo Germano.
Anno
NVnqVaM, straDIVa, VeraX, & pVr-
gnaX, CoroVet VIrtVs.
Typis, TRANCHINII, Nycodemi Typogr.

3013

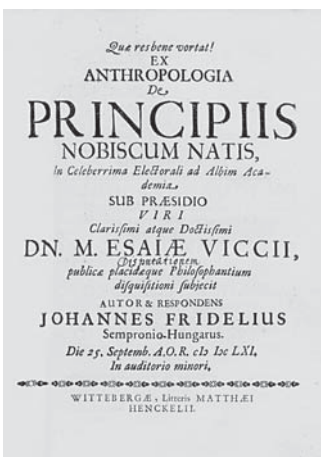
Quæ rebene vortat!
EX
ANTHROPOLOGIA
De
PRINCIPIIS
NOBISCUM NATIS,
In Celeberrima Electorali ad Albim Aca-
demia,
SUB PRÆSIDIO
VIRI
Clarissimi atque Doctissimi
DN. M. ESAIÆ VICCII,
Disputationem
publice placideque Philosophantium
disquisitioni subjecit
AUTOR & RESPONDENS
JOHANNES FRIDELIUS
Sempronio-Hungarus.
Die 25. Septemb. A.O.R. cIↃ IↃC LXI.
In auditorio minori,
WITTEBERGÆ, Literis MATTHÆI
HENCKELII.

3015

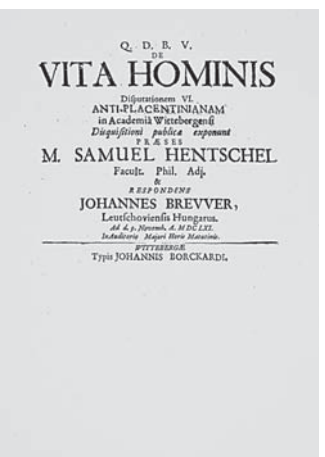
Q. D. B. V.
DE
VITA HOMINIS
Disputationem VI.
ANTI-PLACENTINIANAM
in Academiâ Wittebergensi
Disquisitioni publicæ exponunt
PRÆSES
M. SAMUEL HENTSCHEL
Facult. Phil. Adj.
&
RESPONDENS
JOHANNES BREVVER,
Leutschoviensis Hungarus.
Ad d. 2. Novemb. A. MDCLXI.
In Auditorio Majori Horis Matutinis.
WITTEBERGÆ
Typis JOHANNIS BORCKARDI.

3016

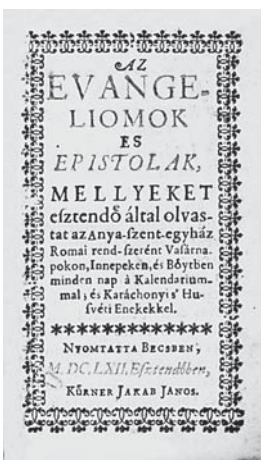
Az
EVANGE-
LIOMOK
ES
EPISTOLAK,
MELLYEKET
esztendő által olvas-
tat az anya-szent-egyház
Romai rend-szerént Vasárna-
pokon, Innepeken, és Böjtben
minden nap à Kalendarium-
mal; és Karáchonyi s' Hu-
sváti Enekekkel.
****
NYOMTATTA BECSBEN,
M. DC. LXII. Esztendőben,
KÖRNER JAKAB JANOS.

3019

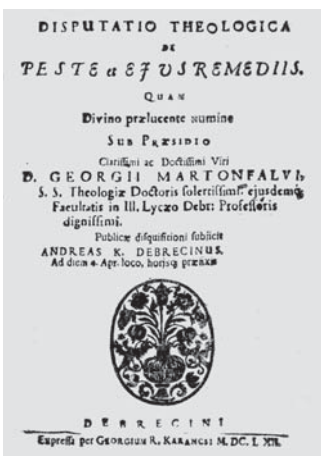
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
PESTE a EJUS REMEDIIS.
QUAM
Divino prælucente numine
SUB PRÆSIDIO
Clarissimi ac Doctissimi Viri
D. GEORGII MARTONFALVI,
S. S. Theologiæ Doctoris solertissimi, ejusdemq;
Facultatis in Ill. Lyceo Debr: Professoris
dignissimi.
Publicæ disquisitioni subjicit
ANDREAS K. DEBRECINUS.
Ad diem 4. Apr. loco, horisq; præfix.
DEBRECINI
Expressa per GEORGIUM R. KARANCSI M. DC. LXII.

3023

AZ OLVASOHOZ.
NE itélljed kegyes Olvaló, hogy ez kis
tractat, magam hányásából, vagy mu-
togatásából, (kit Isten tud) irtam volna;
hanem Istendicsöségéhez és felebarátom-
hoz való buzgo indulatom-ból, annak javá-
ra, à Talentum bercnt, melliyet Isten reám
bizott. Tudván, arra való hivatalomat,
amaz Talentomot Bolgákhoz járni, bele-
dejtsek tenora berent. Luc. 19. 13: Ke-
reskedgyetek ezig meg jövek. Meg gondol-
ván azonban azzis, hogy ebben valo
indulatomat, Isten jo ne-
ven vészi 2. Cor. 8 12. Ne rá
galmazd azért, ha te-
kelyisz; hanem, ha
tetczik, ély ve-
le
Légy egésségben.
EKIS
A 4

3024

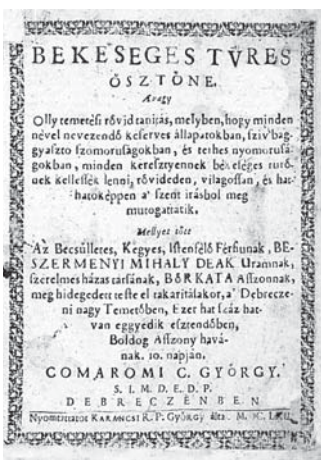
BEKESEGES TVRES
ÖSZTÖNE.
Azaz
Olly temetési rövid tanitás, melyben, hogy minden
nével nevezendő keserves állapotokban, fziv'bag-
gyasztó szomorúságokban, és teithes nyomorusá-
gokban, minden kereszteynek békeséges türő-
uek kellessék lenni, rövideden, világossan, és hat-
hatóképpen a' szent irásból meg
mutogattatik.
Mellyes ollt
Az Becsülletes, Kegyes, Istenfélő Férfiunak, BE-
SZERMENYI MIHALY DEAK Uramnak,
szerelmes házas társának, BÓRKATA Asszonnak,
meg hidegedett teste el takarításakor, a' Debrecze-
ni nagy Temetőben, Ezer hat száz hat-
van eggyedik esztendőben,
Boldog Asszony hava-
nak. 10. napján.
COMAROMI C. GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.
DEBRECZENBEN.
Nyomtattatot Karancsi R. P. György által. M. DC. LXII.

3026

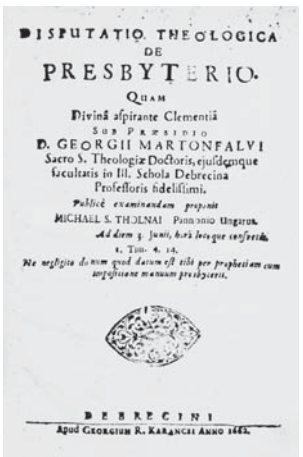

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
PRESBYTERIO.
Quam
Divinâ aspirante Clementiâ
Sub Præsidio
D. GEORGII MARTONFALVI
Sacro S. Theologiæ Doctoris, ejusdemque
facultatis in Ill. Schola Debrecina
Professoris fidelissimi.
Publicè examinandam proponit
MICHAEL S. THOLNAI Pannonio Ungarus.
ad diem 3. Junii, horâ loco que consuetis.
1. Tim. 4. 14.
Ne neglige donum quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.

DEBRECINI
Apud Georgium R. Karancsi Anno 1662.

3027

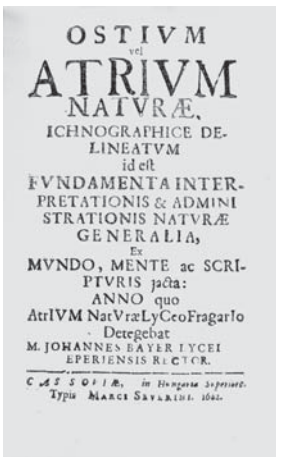

OSTIVM
vel
ATRIVM
NATVRÆ,
ICHNOGRAPHICE DELINEATVM
id est
FVNDAMENTA INTERPRETATIONIS & ADMINISTRATIONIS NATVRÆ GENERALIA,
Ex
MVNDO, MENTE ac SCRIPTVRIS jacta:
ANNO quo
AtrIVM NatVræ LyCeo FragarIo
Detegebat
M. JOHANNES BAYER LYCEI EPERIENSIS RECTOR.

CASSOVIÆ, in Hungaria superiori.
Typis Marci Severini. 1662.

3028

A jo emlekezetű; igyenes lelki-ismeretű;
Néhai Nemzetes
VDVARHELYI GYÖRGY
Vramnak;
A' szép hirrel nével ékes, s. Tekintetes, Nemes
ABA-VJVAR megyének Kegyes életű VICE-ISPANYA-naki igaz Háza Fiának; a' CASSAI
Keresztyén *Reformata Ecclesiának* édes Attya hellyet valo Fő *Inspectorának* &c. özvegygyé maradot
Szerelmes Házas Társának; Istent-tiszteló-s-kereső Nemzetes
KVN MARIA
Aszonyomnak;
A' Vigasztalásnak Istenétől erős lelket, bánatos szivének leiki örömet; még ez életben Istentől hagyatot két szép Gyermekinek, a' nagy Vr akarattya szerént valo életet; végre penig mind ezeknek mennyei szép Eget; kér, s kiván Istentől; mint Istenes
Patrona Aszonyának, édesivel
eggyűt. C. I.

CASSAN.
Nyomtattatott Severinus Marcus által 1662. esst.

3030

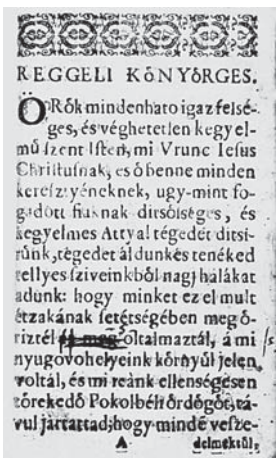

REGGELI KÖNYÖRGES.
O Rök mindenhato igaz felsége, és végheteten kegyelmű Szent Isten, mi Vrunc Iesus Christusnak, es ő benne minden keresztyéneknek, ugy-mint fogadott fiaknak ditsőséges, és kegyelmes Attyal tégedet ditsirünk, tégedet álldunkés tenéked tellyes sziveinkből nagy halákat adunk: hogy minket ez el mult étzakának setétségében megőriztél [illegible] oltalmaztál, á mi nyugovohelyeink környül jelen voltál, és mi reánk ellenségesen törekedő Pokolbéli ördögöt, rávul jártattad; hogy minde veszedelmektől,
A

3032

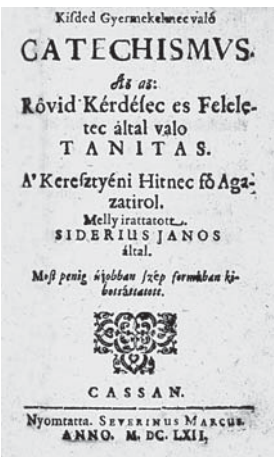

Kisded Gyermekeknec való
CATECHISMVS.
Az az:
Rövid Kérdésec es Feleletec által valo
TANITAS.
A' Keresztyéni Hitnec fő Agazatirol.
Melly irattatott.
SIDERIUS JANOS
által.
Most penig újobban szép formában kibotsátatott.

CASSAN.
Nyomtatta. Severinus Marcus.
ANNO. M. DC. LXII.

3033

AZ
SZENT DAVID PROFETának ékes rythmusi
SOLTARIVAL,
Es
A' Soltárokbol szerestetett,
DITSIRE
TEKKEL;
S' egyéb Istenes
ENEKEKKEL és HYMNUsokkal tellyes
Könyv.
Ezek után vadnak egynéhány áhitatos IMADSAGOK.
Mellyeket most-is újobban
ki botsátot;
CASSAN,
SEVERINUS MARCUS,
1662. esztendőben.

3034

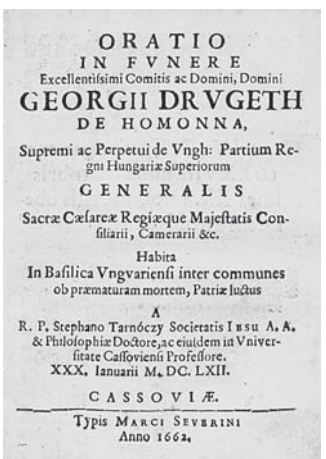

ORATIO
IN FVNERE
Excellentissimi Comitis ac Domini, Domini
GEORGII DRVGETH
DE HOMONNA,
Supremi ac Perpetui de Vngh: Partium Regni Hungariæ Superiorum
GENERALIS
Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliarii, Camerarii &c.
Habita
In Basilica Vngvariensi inter communes
ob præmaturam mortem, Patriæ luctus
A
R. P. Stephano Tarnóczy Societatis Iesu A. A. & Philosophiæ Doctore, ac eiusdem in Universitate Cassoviensi Professore.
XXX. Ianuarii M. DC. LXII.
CASSOVIÆ.
Typis Marci Severini
Anno 1662.

3035

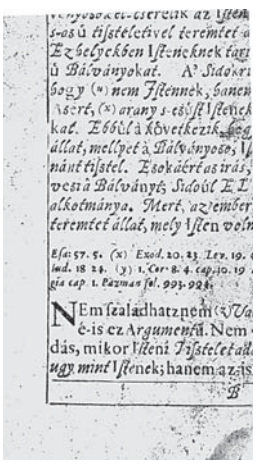

[illegible]
s-os ú tiszteletivel teremtet
Ezbelyekben Istenecknek tart
ú Bálványokat. A' Sidoki
hogy (x) nem Istennek, hanem
kaſsé, (x) arany s-ezüſt Istenek
kat. Ebből a következik
állat, mellyet a Bálványosok,
nánt tiſztel. Esokáére as irás,
vesi a Bálványt; Sidoúl E
alkotmánya. Mert, az ember
teremtet állat, mely Isten
Esa: 57. 5. (x) Exod. 20. 23. Lev. 19.
Ind. 18 28. (y) 1. Cor. 8. 4. cap. 10. 19.
gia cap. 1. Bazman fol. 993. 994.
NEm szaladhat nem (y) Va
é-is ez Argumentű. Nem
dás, mikor Istent Tiſztelet all
ugy mint Istenek; hanem az is
B

3035A

SACRUM ESTO!
Auspicatissimis Nuptiis
Quas
REVERENDUS atq; DOCTISSIMUS
JUVENIS-VIR
DN. JOHANNES
WAGNER
Leybicensis Ecclesiæ Diaconus
SPONSUS
cum
Pudicitiæ laude ornatissimâ
SPONSÂ
CATHARINA VITIN
quondam
Beatæ recordationis VIRI
MULTUM REVERENDI ac DOCTISSIMI
Dñi. SAMUELIS SERPILII DIACONI
Ecclesiæ Leybicianæ
dereliktâ Viduâ
Anno Christi, M. DC. LXII. *d. 19. Febr.*
decenti Festivitate adorant,
&
Amica Amicorum benè cupientium Musa
Metrica
Moris, Amoris & Honoris ergò
exornat.

Leutschovia, Typis Laurentij Breveri.

3037

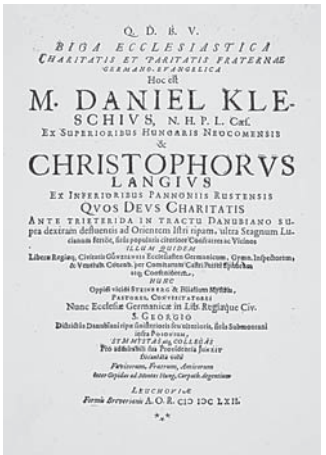

Q. D. B. V.

BIGA ECCLESIASTICA
CHARITATIS ET FRATERNÆ
GERMANO-EVANGELICA
Hoc eſt

M. DANIEL KLE-
SCHIVS, N. H. P. L. Caſ.
EX SUPERIORIBUS HUNGARIS NEOCOMENSIS
&
CHRISTOPHORVS
LANGIVS
EX INFERIORIBUS PANNONIIS RUSTENSIS
QVOS DEVS CHARITATIS

ANTE TRIETERIDA IN TRACTU DANUBIANO SUpra dextram deſluentis ad Orientem Iſtri ripam, ultra Stagnum Lucianum ſitos, ſolis populis cœleſtem Candidatos ac Vocatos

ILLUM EUNDEM

Liberæ Regiæq. Civitatis Gloriosvæ Eccleſiaſtes Germanicus, Gymn. Inſpectorum, & Ven. Hab. Colleg. per Comitatum Caſſ. Patrii Epiſcopus

HUNC

Oppidi vicinis Stregovæ & Billichum Myſtitis, Pastorem, Civitatibvs

Nunc Eccleſiæ Germanicæ in Libs. Regiaque Civ. S. GEORGIO

Dilectiſſ. Dominis ſuis Conſortum ſtudiorum, ſtolæ Submonent ad ipſa Pontificia,

SYMMYSTAS, in COLLEGIO

Pro adhibendis ſua Providentia ſocietatis vitæ

Fautoribus, Fratrum, Amicorum

inter Cepidas ad Montes Hung. Carpath. degentium

LEUCHOVIÆ

Formis Brewerianis A. O. R. CIↃ IↃC LXII.

Seelige
Sterbe-Kunſt
durch
CHRISTIANUM
CHEMNITIUM
der Heiligen Schrifft Doctorem P. P: und Superint.
zu Jehna geſtiftet.
Dabey
an ſtatt der Vorrede
die anweyſung Herrn GLASII,
Wie ein Chriſt ſich bereiten ſoll zum ſeeligen
abſterben.
Zum Anhang:
D. VALERII HERBERGERI
Catechiſmus anweiſung
für Krancke geſetzet
worden.

Gedruckt zur Leutſchau /
bey Lorentz Brewern/im Jahr 1662.

Epithalamium
Actum Nuptialem
utrinq; fauſtum
VIRI
Genere Nobilis: Eruditione ſuavis: Autoritate grav
Munere rerum; uſu non facilè comparabilis.

DNI JOHANNIS SERPILI
Regij Liberiq; SEMPRONII Notarij publici fideli
Sediq. Nobilium Gepidanæ aſſeſſoris jurati
Tertium SPONSI
ac:
Nobilis, Caſtæ, Pudicæq; Fœminæ
DOROTHEÆ SOPHIÆ
Baldwinin
beatæ memoriæ
VIRI
Plurimùm Rever: Amplissimi, Clarissimi
DNI CHRISTOPHORI BOHEMI
quondam Eccleſiæ Leutſch Antiſtitis Primarij vigilantiſſimi,
RELICTÆ
Secundùm Sponſæ.

Anno. Menſe. Die. Junia Hymenæus
LVX *febr*VI *ter*q VInta *ref*VLgens *ar*Ce po*L*or VM
*Serp*LIVS *reperIe* VInCVLa pVLC*hra tor*I.

Auſpicandum
Votorum Piſtillo piorum Contuſum & ab iſa quorum intere
incenſum
jucundo afficiens odore
LEUTSCHOVIÆ,

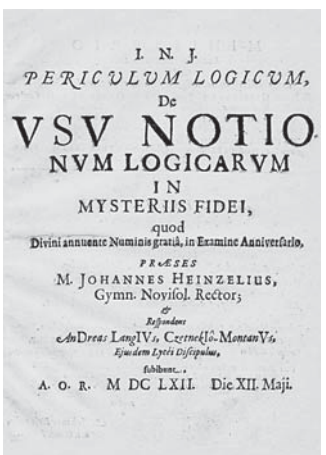

I. N. J.

PERICULUM LOGICUM,
De
VSV NOTIO
NVM LOGICARVM
IN
MYSTERIIS FIDEI,
quod
Divini annuente Numinis gratiâ, in Examine Anniverſario,

PRÆSES
M. JOHANNES HEINZELIUS,
Gymn. Noviſol. Rector;
&
Reſpondens
*An*Dreas: Lang IVs, Czetneki-Montan Vs,
Ejusdem Lyceï Diſcipulus,
ſubibunt...
A. O. R. M DC LXII. Die XII. Maji.

DNÆ ANNAE MARIAE
natæ BÆHRISCHIANÆ
PERILLUSTRIS PRÆXANTISSIMI & DOCTISSIMI VIRI
DNI ADAMI ROTARII
Civis PLESNENSIS Honoratiſſimi Conjugi dilectiſſimæ, ex hâc miſeriarum valle in cœleſtem gloriam
9. Januarij Anno M. DC. LXII. placidiſſimè evocatæ, affectûs & deſiderij conteſtandi
grati, exhibitum ab inſtâ ſcripſit.

Queſtus meſtiſſimi Vidui.

QUid ſeris Conjux mea? quid Maritus,
Blandè dilectum fugiens reliquiæ?
Quæris, quid ſolum cibi me mœſtam
Linquis in orbe,?
Ah gradum ſiſtas! mihi Chara Conjux
Ah morum neſtas mea Lux, Levamen,
Dulce Solamen, medicina curæ
Rebus in arctis!

Reſponſio Defunctæ.

Fece quem luctum, lacrymas, dolores
Cupeo, quos cordis gemitus acerbos,
Te videns pallam tumulum gementem,
Chare Marite,?
Tuta non plangis mea cœcæ mœſtæ,
Non gravi ſo- dans lachrymas lenore:
Cum vocat ſummus, properemor ſæculi,
Arbiter orbis.
Mœnia deponas querulus dolores,
Luctus, quæſo, vidua repugnes:
Jam VALE! ſtando tumulando simum
Atheris vocem.

Lamentum relicti Infantis.

Suavis ah Mater cibi me puſillum!
Suavis ah Mater cibi me miſellum!
Suavis ah Mater cibi cur tenellum
Linquis in orbe,?

Reſponſio Matris.

Me vocat ſummus Superûm Magiſter
Coercet ex tilli, erachnis opteſt.

Infans.

Ecce pupillo eccleſiæ Columna,
Ecce ſolamen eccleſiæ Puſillum
Dulcis & Mater quis amabit me,
Lôte cibabit!

Mater.

Eo Potens rerum Pater euphoniorum,
Qui ſim unus regis ales, rorem,
Hic dabit potum, dabit nos PANEM.
Hinc precor! *Amen.*

GREGORIO PRUSIO M.

EHeu, quis possunt hujus tibi gaudia mundi,
Nisi dum cœlesti semper tu lætus in aula?
Hoc unus te fonte fruis, hinc ille fruere,
Et simul agmina cœrdes, mecumq; ter.
Cœtus eorum lætificantur in cœlis,
Kisharet et Corpus ANNA MARIA tibi.
Te salvatore meo sum, fore spe gaudeo certa
Proxima lætitiæ ferine dextra.
Despice & respice meæ gaudia mœsta fletibus,
Cum te felicem videre ille Patrem.
Aspice prima fortunæ fallacia humana fortuli,
Hoc in sunt in hoc hujus gaudia vestibula?
Nam mox post paucos anni huic revocabo die,
Despice en mundo Te, fabulaq; rorum,
Jam jocatim me pauca exercenda Spahlem,
Hinc & ero pro vero mihi fas & amore,
Hinc sine Praxeæ numina hæc ore deberi,
Ingrata Musa inspira fauces.
Ad quas modos lachrymas jam fundere cessa,
Cessa, nec nimium te dolore coque,
Isti hæc, quid dolemus Domine, quem diligis, illum
Cuſque vocat, ſpem ipſi modo.

Exhibuerat jam filiolum Conjux,
Ac Cherubim agmina gaudia mille rapit.
Pene modum lachrymis, & per foliacia rubra
Mœſta, & inclusum cor lavare parat.
Me tua gemina, lachrymæ, ſuſpiria, ſultum
Lassis, & ſpargis tumulum, rorate, ſuis,
Oter. Auctor DEUS deſuntis præmia confert,
Illum in tumulum mittere ſtudebant?
Ad tumulum? Pudet eum memorâ dictum,
Fas mittere tectum Regia tecta poli?
Johannes Rotarius Vid. Fr.

ORPHAN.

DIc cur emphaticum vultu me linquis lachrymis,
Tam cibi chara Parens?
Ac dulci Patri dicta dulciſſima Matres?
Chare Marite vale,?
Nunquibijam arridet fugientis cernere vitæ,
Deſicum & animi!
Inſuetus moviet ample ſeſtiuola Olympi
Vivere cum Domino,
Et cum Sanctorum modulari carmina voce,
Angelicoq; choro!
Lachia quis cauſa mea, quis dulce lorumen,
Aut, levamen erit!

MATER.

Ah deſpende meus lachrymas dulciſſime nate!
Tua, Marite plet!
Nil conſtantia habet mundus, volatur ex Euro.
Cadite regna preto.
Ne plocutet DEUS cœli Dicator Olympi
Vos ales ardj, regate.
Ac piâ deambis vobis tellure expeditis
Regna beata poli.

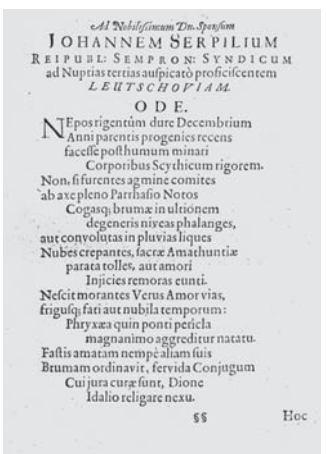

Ad Nobiliſſimum Dn. Sponſum
JOHANNEM SERPILIUM
REIPUBL: SEMPRON: SYNDICUM
ad Nuptias tertias auſpicatò proficiſcentem
LEUTSCHOVIAM.

ODE.

NEpos rigentûm dure Decembrium
Anni parentis progenies recens
faceſſe poſthumum minari
Corporibus Scythicum rigorem.
Non, ſi furentes agmine comites
ab axe pleno Parrhaſio Notos
Cogasq; brumæ in ultionem
degeneris niveas phalanges,
aut convolutas in pluvias liques
Nubes crepantes, facræ Amathuntiæ
parata tolles, aut amori
Injicies remoras eunti.
Neſcit morantes Verus Amor vias,
friguſq; fati aut nubila temporum:
Phryxæa quin ponti pericla
magnanimo aggreditur natatu.
Faſtis amatam nempè aliam ſuis
Brumam ordinavit, fervida Conjugum
Cui jura curæ ſunt, Dione
Idalio religare nexu.

§§ Hoc

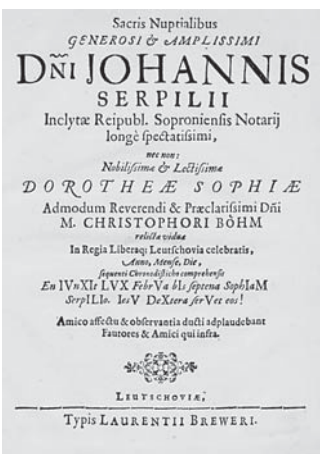

Sacris Nuptialibus
GENEROSI & AMPLISSIMI
DNI JOHANNIS
SERPILII
Inclytæ Reipubl. Sopronienſis Notarij
longè ſpectatiſimi,
nec non;
Nobiliſſimæ & Lectiſſimæ
DOROTHEÆ SOPHIÆ
Admodum Reverendi & Præclariſſimi Dñi
M. CHRISTOPHORI BÖHM
relictæ viduæ
In Regia Liberaq; Leutſchovia celebratis,
Anno, Menſe, Die,
ſequenti Chronodiſtico comprehenſis
Eu IVnXIe LVX *Febr*Va *bIs ſeptena Soph*IaM
*Serp*ILIo. IeIV DeXtera *fer*Vet eos!

Amico affectu & obſervantia duſti adplaudebant
Fautores & Amici qui infra.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis LAURENTII BREWERI.

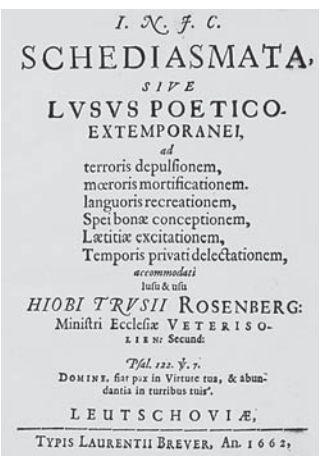

I. N. J. C.

SCHEDIASMATA,
SIVE
LVSVS POETICO-
EXTEMPORANEI,
ad
terroris depulſionem,
mœroris mortificationem.
languoris recreationem,
Spei bonæ conceptionem,
Lætitiæ excitationem,
Temporis privati delectationem,
accommodati
Inſu & uſu
HIOBI TRVSII ROSENBERG:
Miniſtri Eccleſiæ VETERISO-
LIENſIS Secund:

Pſal. 122. ℣. 7.
DOMINE, fiat pax in Virtute tua, & abundantia in turribus tuis".

LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS LAURENTII BREVER, An. 1662,

3038 3039 3040

3041 3042

3043 3044 3045

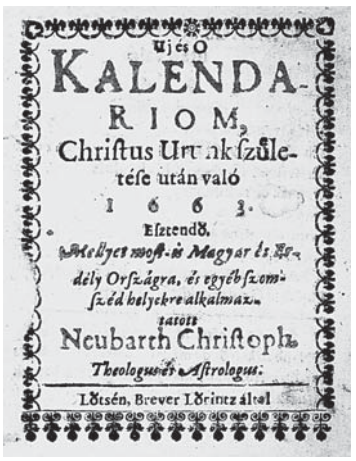
Új és Ó
KALENDA-
RIOM,
Christus Urunk szüle-
tése után való
1663.
Esztendő.
Mellyet most-ùn Magyar és Er-
dély Országra, és egyéb szom-
széd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph.
Theologus és Astrologus:
Lőtsén, Brever Lőrintz által.

3046

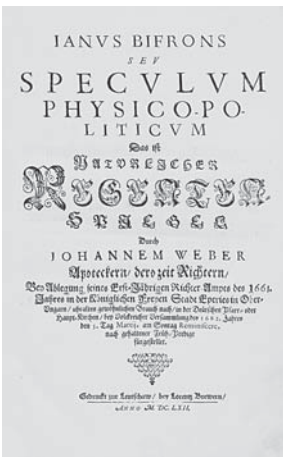
IANVS BIFRONS
SEV
SPECVLVM
PHYSICO-PO-
LITICVM
Das ist
Vnterrichtes
Regenten
Spiegel
Durch
IOHANNEM WEBER
Apotecker in dero zeit Richtern/

3047

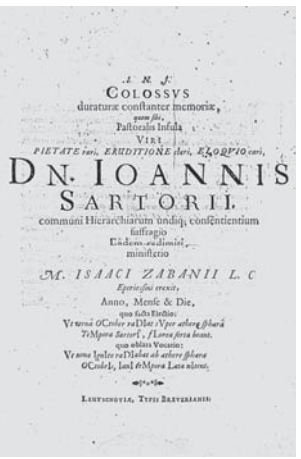
I. N. J.
COLOSSVS
duraturæ constanter memoriæ,
quem sic,
Pastoralis Insula
VIRI
PIETATE cari, ERUDITIONE clari, ELOQVIO cari,
DN. IOANNIS
SARTORII.
communi Hierarchiarum undiq; consentientium
suffragio
Eádem eadémitét,
ministerio
M. ISAACI ZABANII L. C
Epicscopi erecti,
Anno, Mense & Die,
quo fides Ecclesiæ:
Vtrumq; OCulor rad Dñm / Nper adhæsi pharæ
Tri Mpora Sacrorl, flarea forta beant,
quo oblata Vocatio:
Vt nunc Ipsius rad Mpsum ab asthere fphæra
OCulor l, laud & Mpora Lata ntent.
LEVTSCHOVIÆ, Typis Braverianis.

3048

CALENDARIVM TIRNA VIENSE
TRIPARTITVM.
ASTRONOMICVM, OECONO
MICVM ET HISTORICVM.
Ad Annum à nato in terris DEO.
M. DC. LXIII.
Ad Meridianum Viennæ Austriæ.
Ad Elevationem Poli 48. Grad. adeoque in usum
præcipuorum locorum, tam in Vngaria, quàm in Austria, nec
non adjacentium Provinciarum, supputatum
ex Calculis
PERITISSIMI ET CELEBERRIMI ASTRONOMI
ANDREÆ ARGOLI.
OPERA ET STVDIO
ASTROPHILI CIVISDAM IN ACADEMIA TIRNAVIENSI
REGNI VNGARIÆ.

3049

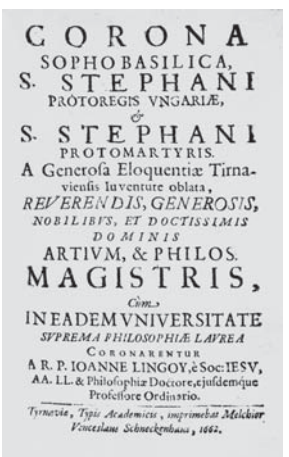
CORONA
SOPHOBASILICA,
S. STEPHANI
PROTOREGIS VNGARIÆ,
&
S. STEPHANI
PROTOMARTYRIS.
A Generosa Eloquentiæ Tirna-
viensis Iuventute oblata,
REVERENDIS, GENEROSIS,
NOBILIBVS, ET DOCTISSIMIS
DOMINIS
ARTIVM, & PHILOS.
MAGISTRIS,
Cùm
IN EADEM VNIVERSITATE
SVPREMA PHILOSOPHIÆ LAVREA
CORONARENTVR
A R. P. IOANNE LINGOY, è Soc. IESV,
AA. LL. & Philosophiæ Doctore, ejusdemque
Professore Ordinario.
Tyrnaviæ, Typis Academicis, imprimebat Melchior
Vincislaus Schneckenhaus, 1662.

3050

OFFICIUM
Az-az,
ASZSZONYUNK
SZVZ MARIA-
NAK HÁROM KÜLÖMB
IDŐRE-VÁLO
SZOLOSMAJA;
Mely ki-bocsáttatott
Örödik Pius, és Nyólczadik Urban
Papa parancsolattyából.
Nyomtattatott Nagy-Szombathban az Akademiai Bötükkel
Schneckenhaus Menyhárt Vincefslo által. 1682.

3051

SZENT
ERSEBETH
ASZSZONYNAK
ELEVEN PELDAIA,
MELLYET ELETÉVEL LE ABRAZOLT ES ISTENES
HALALAVAL BE-PECSETELT
A
TEKINTETES ES NAGYSAGOS
DRVGET HOMONNAI
ERSEBETH
ASZSZONY
A TEKINTETES ES NAGYSAGOS
REVAI LASZLO
VRAM ſ NAGYSAGA
SZERELMES HAZAS-TARSA,
KIT
Elő Nyelvel ki-Magyarázott Beczkóban 6. No-
vembris 1662. és az után irásban foglalt
LIPPAI FERENCZ IESVITA.
Nyomtattatta Nagy-Szombathban az Akademiai Betükkel Schneckenhaus
Menyhárt Vincefslo által.

3053

CALENDARIUM
OECONOMICUM
PERPETUUM,
Az az
ESZTERGAMI ÉRSEK URUNK ő NAGYSAGA
Posoni Gondviselőjének Majorságrúl irt Lastroma, minden
Esztendőre, kiből minden Major Gazda hóról hóra egéz
esztendő által mit munkálottassan az Majorság
körül, meg tudhatya.
Most ujonnan Magyar nyelven ki bocsáttatott.
Nyomtattatott Nagy-Szombatba az Akademiai betükkel Schneckenhaus
Menyhárt Vincefslo által. 1662.

3054

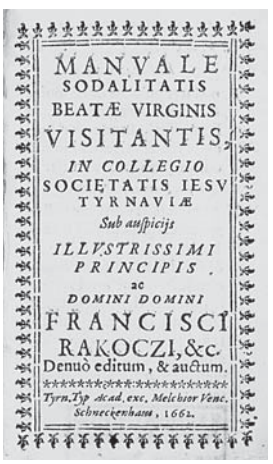
MANVALE
SODALITATIS
BEATÆ VIRGINIS
VISITANTIS,
IN COLLEGIO
SOCIETATIS IESV
TYRNAVIÆ
Sub auspicijs
ILLVSTRISSIMI
PRINCIPIS
ac
DOMINI DOMINI
FRANCISCI
RAKOCZI, &c.
Denuò editum, & auctum.
Tyrn. Typ. acad. exc. Melchior Venc.
Schneckenhaus, 1662.

3055

SPECVLVM
PHYSIOGNO-
MICUM,
IN QVO
Ex
NOTIS ET SIGNIS
EXTERNIS
HVMANI CORPORIS
EXHIBETUR,
Quid probabiliter Affectuum
vel Defectuum, Geniorum vel Ingeniorum, Propensionum vel Aversionum, Longitudinis vel Brevitatis
Vitæ in quibuslibet hominibus
internè lateat?
OPERA ET STVDIO
ASTROPHILI
TYRNAVIENSIS,
Anno M. DC. LXII.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, excudebat Melchior Wenceslaus Schneckenhaus.

3056

MISSÆ
IN FESTIS
PROPRIIS
SS. PATRONORVM
REGNI HVNGARIÆ.
ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI,
DOMINI
GEORGII LIPPAY,
Archiepiscopi Strigoniensis, Primatis Hungariæ, & Sanctæ Sedis Apostolicæ
Legati nati, &c.
Iussu & auctoritate editæ.
IHS
TYRNAVIÆ
Typis Academicis, excudebat Melchior Wenceslaus
Schneckenhaus. Anno 1662.

3057

P. ALOYSII
SZENT ANTAL
SZOLOSMAIA
ELETENEK,
ES CSVDA TETELEINEK,
Rövid Sömmában foglaltatott
le irásával sok szép imádságokkal és
Soltárokkal, ugyan azon Sz. ANTALhoz, és a' Boldogságos Szűz
MARIÁhoz,
Mellyet Deákból Magyarrá fordittatot és maga költségén ki-nyomtatott
AZ TEKINTETES ÉS NAGYSÁGOS
GROFF ERDŐDI EVA
SVSANNA ASZSZONYtúl
Tekéntetes Nagyságos
LIPPAY IANOS KEDVES
HAZAS-TARSATVL
Ajálvan ugyan ezen kis Könyvécskét
az Szombati Kalástromban levő
Apácza Aszszonyoknak.
Nyomtattatott Nagy Szombatbá az Academiai bötükkel Schneckenhaus Menyhárt Venceszlo által. 1662.

3058

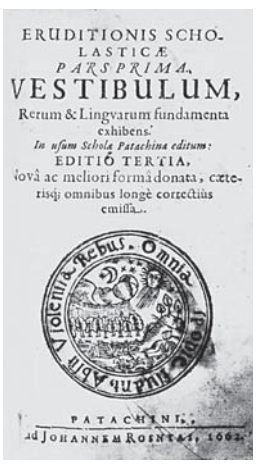
ERUDITIONIS SCHOLASTICÆ
PARS PRIMA,
VESTIBULUM,
Rerum & Lingvarum fundamenta exhibens.
In usum Scholæ Patachinæ editum:
EDITIO TERTIA,
novâ ac meliori formâ donata, cæterisq; omnibus longè correctiùs emissa.
PATACHINI,
ad JOHANNEM ROSNYAI, 1662.

3059

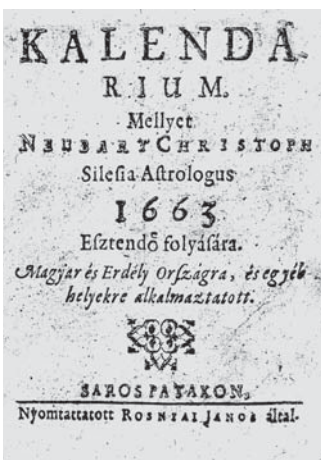
KALENDA-
RIUM.
Mellyet
NEUBARTCHRISTOPH
Silesia Astrologus
1663
Esztendő folyására.
Magyar és Erdély Országra, és egyéb helyekre alkalmaztatott.
SAROS PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.

3060

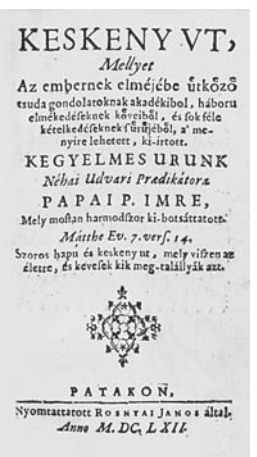
KESKENY VT,
Mellyet
Az embernek elméjébe útkőző tsuda gondolatoknak akadékibol, háboru elmékedéseknek köveiből, és sok féle kétélkedéseknek fürjéből, a' menyire lehetett, ki-irtott.
KEGYELMES URUNK
Néhai Udvari Prædikátora
PAPAI P. IMRE,
Mely most-an harmodször ki-botsáttatott.
Matthe Ev. 7. vers. 14.
Szoros hapu és keskeny ut, mely viszen az életre, és kevesek kik meg-találjyák azt.
PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által,
Anno M. DC. LXII.

3061

JOH. POSAHAZI,
A. L. M.
ARS CATHOLICA.
Vulgò Metaphysica: cui
præmittitur
INTRODUCTORIUM
PHILOSOPHICUM.
PATACHINI,
excudit JOHANNES ROSNYAI,
Anno M. DC. LXII.

3062

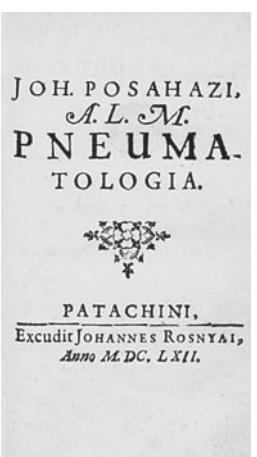
JOH. POSAHAZI,
A. L. M.
PNEUMA-
TOLOGIA.
PATACHINI,
Excudit JOHANNES ROSNYAI,
Anno M. DC. LXII.

3063

Egy
POSONBOL
repült huholo
Bagolynak meg-
mellyesz-
tése.
Anno M. DC. LXII.

3064

DŐGHALALELIEN
yalo Orvosság.
Az Az:
A' Pestises időkben, s'helyekben való
s' lakó embereknek ki-
adatott
SZENT ELMEL-
KEDES;
Melyben mind a' Pestisnek nehézsége ki-fe-
jeztetik, s' mind a' minémű karban
helyhezzetett emberek találtat-
nak, azok orvosoltat-
nak meg.
Prædikáltatott
Sz. A. S. P. E. E. P. A.

SAROS PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.
ANNO 1662.

3065

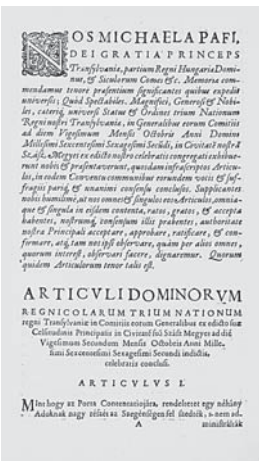

NOS MICHAELA PAFI,
DEI GRATIA PRINCEPS
Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Domi-
nus, & Siculorum Comes &c. Memoriæ com-
mendamus tenore præsentium significantes quibus expedit
universis; Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobi-
les, cæterique universi Status & Ordines trium Nationum
Regni nostri Transylvaniæ, in Generalibus eorum Comitiis
ad diem Vigesimum Mensis Octobris Anni Domini
Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Secundi, in Civitate nostra
Szász-Megyes ex edictis nostris celebratis congregati exhibuer-
unt nobis & præsentaverunt, quendam infrascriptos Articu-
los, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suf-
fragiis partis & unanimi consensu conclusos. Supplicantes
nobis humillime, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omnia-
que & singula in eisdem contenta, rata, grata, & accepta
habentes, nostrumq; consensum illis præbentes; authoritate
nostra Principali acceptare, approbare, ratificare, & con-
firmare, atq; tam nos ipsi observare, quam per alios omnes,
quorum interest, observari facere, dignaremur. Quorum
quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARUM TRIUM NATIONUM
regni Transylvaniæ in Comitiis eorum Generalibus ex edicto suæ
Celsitudinis Principalis in Civitate sua Szász Megyes ad diē
Vigesimum Secundum Mensis Octobris Anni Millesimi
Sexcentesimi Sexagesimi Secundi indictis,
celebratis conclusi.

ARTICVLVS I.

Most hogy az Porta Contentiosiojára, rendeltetett egy néhány
Adóknak nagy részek az Szegénségen fel tétetik, s nem el-
A

3066

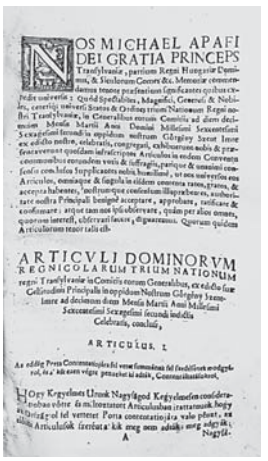

NOS MICHAEL APAFI
DEI GRATIA PRINCEPS
Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Domi-
nus, & Siculorum Comes &c. Memoriæ commen-
tenore præsentium significantes quibus expedit
universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobi-
les, cæterique universi Status & Ordines trium Nationum Regni no-
stri Transylvaniæ, in Generalibus eorum Comitiis ad diem decī-
mum Mensis Martii Anno Domini Millesimi Sexcentesimi
Sexagesimi Secundi in oppidum nostrum Görgény Szent Imre
ex edictis nostris, relationis congregati, exhibuerunt nobis &
præsentarunt quendam infrascriptos Articulos in eodem Conventu
communibus eorundem votis & suffragiis, pariterque & unanimi con-
sensu conclusos Supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos
Articulos, omniaque & singula in eisdem contenta rata, grata, &
accepta habentes, nostrumque consensum illis præbentes, authori-
tate nostra Principali benigne acceptare, approbare, ratificare &
confirmare: atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes,
quorum interest, observari facere, dignaremur. Quorum quidem
Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARUM TRIUM NATIONUM
regni Transylvaniæ in Comitiis eorum Generalibus, ex edicto suæ
Celsitudinis Principalis in oppidum Nostrum Görgény Szent-
Imre ad decimum diem Mensis Martii Anni Millesimi
Sexcentesimi Sexagesimi secundi indictis
Celebratis, conclusi,

ARTICVLVS. I.

Az eddig Porta Contentiosiojára fel tétetett rendeltetett
rol, és a' mi ezen végre petsetlet ki adatik, Contentiustiszttöl,

HOgy Kegyelmes Uroink Nagyságod Kegyelmessen consideral-
tsoltsa vötte és meg irattatott Articulusban irattatnunk hogy
Szász-ról tel vettetet Porta contentatiojára valo pluet, ez
Articulusok tsendet a' kik meg nem adnák, meg adgyák
A Nagyst.

3067

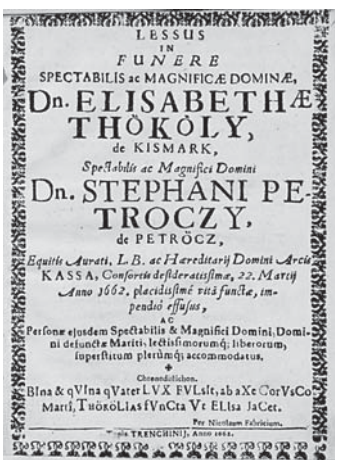

LESSUS
IN
FUNERE
SPECTABILIS ac MAGNIFICÆ DOMINÆ,
Dn. ELISABETHÆ
THÖKÖLY,
de KISMARK,
Spectabilis ac Magnifici Domini
Dn. STEPHANI PE-
TROCZY,
de PETRÖCZ,
Equitis Aurati, L. B. ac Hereditarij Domini Arcis
KASSA, Consortis desideratissimæ, 22. Martij
Anno 1662. placidissimè vitâ functæ, im-
pendiò effusus,
AC
Personæ ejusdem Spectabilis & Magnifici Domini, Domi-
ni defunctæ Mariti, lectissimorumq; liberorum,
superstitum plurimùmq; accommodatus,
a
Chronodidichon.
BIna & qVIna qVater LVX EVLsit, ab aXe CorVsCo
Marti, TVrÓLIasfVnCta Vt ELIsa JaCet.
Per Nicolaum Fabricium.
TRENCHINI, Anno 1662.

3069

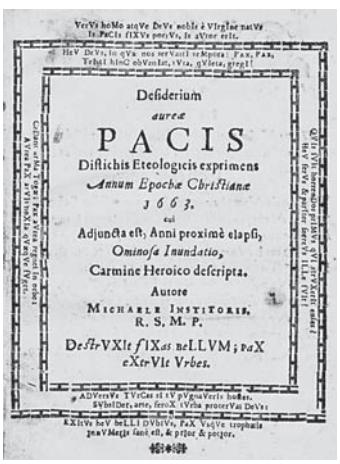

Desiderium
aureæ
PACIS
Distichis Etcologicis exprimens
Annum Epochæ Christianæ
1663.
cui
Adjuncta est, Anni proximè elapsi,
Ominosa Inundatio,
Carmine Heroico descripta.
Autore
MICHAELE INSTITORIS,
R. S. M. P.

DesIrVXIt fIXas neLLVM; paX eXtrVIt VrbeS.

3070

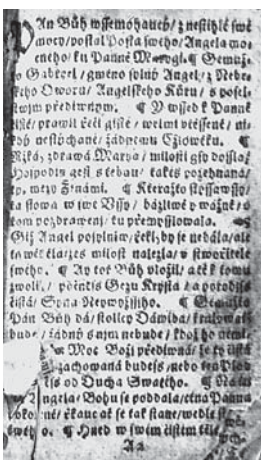

Auff das Schal
der heilwertigen
JEsu
Siebenb
gerw vnd vnblie
mirt gebührendem
ret vnd gestell
GEORGIUM
Mathemas

3072

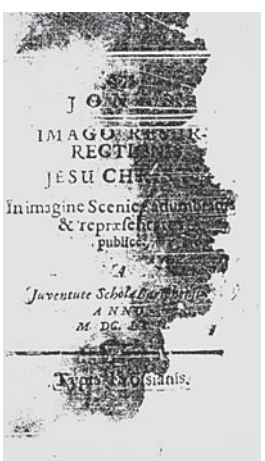

IMAGO
REGTI
JESU CH
In imagine Scenicâ adumbratâ
& repræsentatâ
publicè
Juventute Scholæ
ANNO
M. DC.
Typis Nicolaianis.

3073

Uj ézO
KALENDARIOM
KRISTUS URUNK.
Születése után való
M. DC. LXIV
ESZTENDŐRE
Mely Bűsszüllis (az az, kőbetüvel nyomtatott) nagy
sebességh, szemlélődésre nagyon segítségül megyen.
Nagy fáradságos munkával és költséggel megyen.
KÁRNER LEOPOLD és MATE.
AA. LL. & Philos. Emerita. által.
Német Magyar, és erek számos tudóságokban
levő Professorok szolgálatokra.
A Magyar Historia, és sokaknak hasznokra egyben.
Nyomtattatta Kis Bécsben Kürner Jakab Já-
nos, alsó Ausztriának könyv-nyomtatója.

3074

3075

BREVIS TRACTATUS
De usu,
AC PRAXI
Verae Logicæ:
Duobus libris absolutus, &
in gratiam eorum, qui veræ
Logicæ uti cupiunt, exhi-
bitus.
Operâ, & Studio
JOHANNIS DEBRECENI, Philoso-
phiæ, in Celeberrima Scholâ Debrecinensi,
Professoris, & p. t. Rectoris.
DEBRECINI.
Apud GEORGIUM KARANCSI 1663.

3075A

IDVESSEGNEK
VTA.
AVAGY
Edgyügyü rövid Tanitás, mely azt adgya elödben,
mint kellyen neked, az Istenek-Szent inkének uyá
izülö kegyelmét meg nyernöd, és az által a' Meny-or-
szágba juttasd, &c.
PRAEDIKALTATOT
A' DEBRECENI SZENT GYÜLEKEZETBEN,
1663 esztendöben, Pünkösd havának 24-napjan.
DEBREGENI JANOS,
akkori Debrecéni Scholának, Igazgatója által.
DEBRECENBEN
Nyomtattatot R. P. Károlyi György által.

3076

KERESZTENYI
INNEPLES,
Avagy
LELKI SZENT ME-
STERSEG,
Mely azt adgya elödben mint kellyen né-
ked az Ecclesiáktol rendeltetett és már bé-
vött innepeket, Karácsont, Husvétot, Pün-
kösdöta' több fiók innepekkel együtt meg-
ülleued, és azok felöl józa-
non értened:
Mellyet
PREDIKALLOTT
A' Debreceni Ecclesiában 1663-ben
Mart. 26.
MARTONFALVI GYÖRGY.
DEBRECENBEN,
Nyomtattatot R. P. KARANCSI GYÖRGY által.

3077

FILUM LABRINTHI
vel
CYNOSURA
seu
LVX MENTIVM
VNIVERSALIS:
COGNOSCENDIS, EXPEN-
DENDIS, & COMMUNICANDIS
VNIVERSIS REBVS
accensa:
Anno quo
CynosVra Mentis PaLestræ Fraga-
rlæ oftenDebat Vr,
à
M. JOHANNE BAYERO EPERIENSI,
antehac Facult. Philos. Academiæ Wit-
tenbergensis Adsessore, h. t.
Lycei Patrii Rectore
Primario.
CASSOVIÆ in Hungaria Superiori,
Typis MARCI SEVER, an.

3078

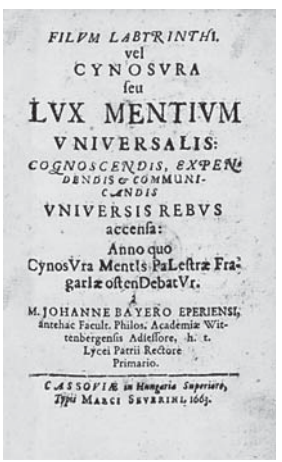
FILUM LABRINTHI.
vel
CYNOSURA
seu
LVX MENTIVM
VNIVERSALIS:
COGNOSCENDIS, EXPEN-
DENDIS & COMMUNI-
CANDIS
VNIVERSIS REBVS
accensa:
Anno quo
CynosVra Mentis PaLestræ Fra-
garlæ oftenDebatVr.
à
M. JOHANNE BAYERO EPERIENSI,
antehac Facult. Philos. Academiæ Wit-
tenbergensis Adsessore, h. t.
Lycei Patrii Rectore
Primario.
CASSOVIÆ in Hungaria Superiori,
Typis MARCI SEVERINI, 1663.

3079

BARATSAGHI
DORGALAS.
Azaz:
Az igaz Calvinista (mert igy ne-
veztetik ma) vallásbul ki csapont, s. hogy
már à Sz. Péter Hajojában mesitelen bé-ugr-
rot, egy Papistává lött Embernek
meg-siollitása.
KIIS,
NYOLTZ Okait adván egy-
kor HITI változtatásának, Calvinista Ba-
rátyához küldöt levelében; orczázza régi
Paj-társa, hogy oly el hullámodot, s. férges
okokért kellet meg-vetni az Israel-
nek tiszta forrását, s. bé om-
lott kutra ment meriteni.
NYOMTATTATOT 1663-ben.

3080

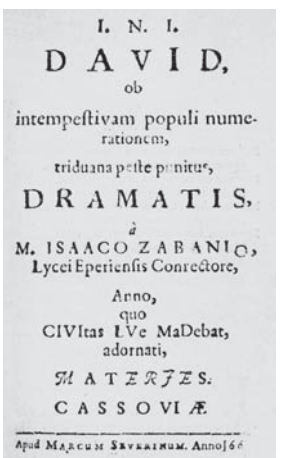
I. N. I.
DAVID,
ob
intempestivam populi nume-
rationem,
triduana peste punitus,
DRAMATIS,
à
M. ISAACO ZABANIO,
Lycei Eperiensis Conrectore,
Anno,
quo
CIVItas LVe MaDebat,
adornati,
MATERIES.
CASSOVIÆ
Apud MARCUM SEVERINUM. Anno 166

3082

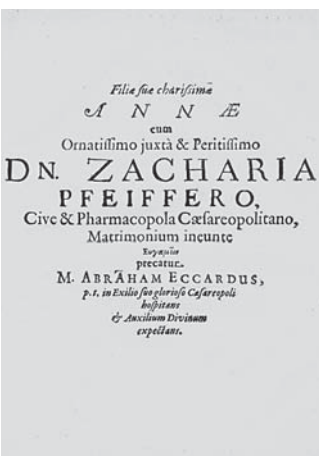
Filiæ suæ charissimæ
ANNÆ
cum
Ornatissimo juxtà & Peritissimo
DN. ZACHARIA
PFEIFFERO,
Cive & Pharmacopola Cæsareopolitano,
Matrimonium ineunte
Eucpnlia
precatur.
M. ABRAHAM ECCARDUS,
p. t. in Exilio suo gloriosæ Cæsareopoli
hospitans
& Auxilium Divinum
expectans.

3086

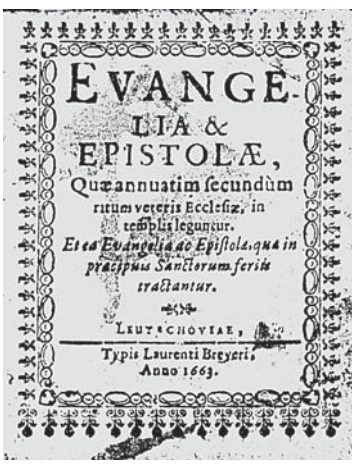
EVANGE-
LIA &
EPISTOLÆ,
Quæ annuatim secundùm
ritum veteris Ecclesiæ, in
templis legunçur.
Et ea Evangelia ac Epistolæ, quæ in
præcipuis Sanctorum feriis
tractantur.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Breyeri,
Anno 1663.

3088

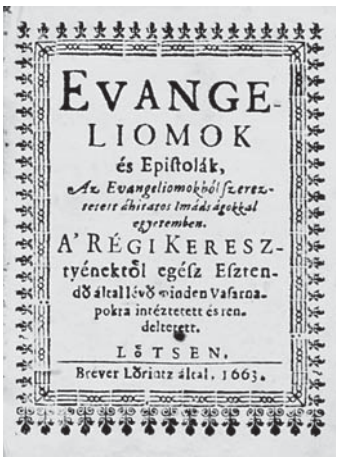

EVANGE-
LIOMOK
és Epistolák,
Az Evangeliomokból szerezteteti áhitatos imádságokkal egyetemben.
A' RÉGI KERESZ-
tyénektől egész Esztendő által lévő minden Vasárnapokra intézteretett és rendeltetett.
LŐTSEN,
Brever Lőrintz által. 1663.

3089

FLAMMEUM NUPTHEUM
GRATULATIO NUPTIALIS
JACOBI KLOSZ
LIBERÆ REGIÆ CIVITATIS BARTPHÆ CONSULARIS SENATORIS
JUSTINAM
MATTHAEI GOSNOVICERI

3090

GRVS NVPTIALIS
DN. M. ANDREÆ GVNTHERO
VERBI DIVINI APVD OLASSIENSES MINISTRO,
DN. ANDREÆ GVNTHERI
DN. JOSEPHI ALAVDA

3091

I. N. I.
DISSERTATIO LOGICA,
DE
CONVERSIONE
Enunciationum,
quam,
Divinâ assulgente Gratiâ,
sub Præsidio
M. JOHANNIS HEIN.
ZELII,
GYMN. EVANG. NEOSOLIEN.
p. t. RECTORIS,
Ingenii exercendi causâ,
In Examine Anniversario,
Provectioribus ejusdem Gymnasii Condiscipulis
suis ventilandam proponit
Respondens
JEREMIAS PILARIK,
ad diem XXVII. Aprilis,
Horis antè- & pomeridianis,
ANNO M. DC. LXIII.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Brever.

3092

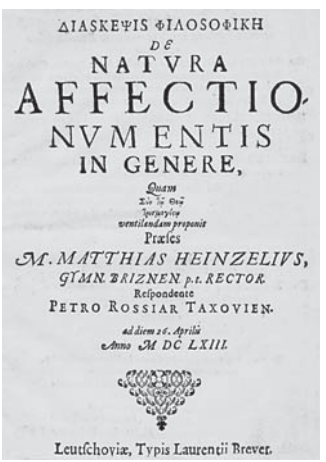

ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
DE
NATVRA
AFFECTIO-
NVMENTIS
IN GENERE,
Quam
Τῷ Τῆς Θεοῦ
Spiritui sio
ventilandam proponit
Præses
M. MATTHIAS HEINZELIVS,
GYMN. BRIZNEN. p. t. RECTOR.
Respondente
PETRO ROSSIAR TAXOVIEN.
ad diem 26. Aprilis
Anno M DC LXIII.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Brever.

3093

Sciagraphia Theologica
de
UNIVERSALI
SALVATORIS
NOSTRI PASSIONE,
ET SATISFACTIONE,
quod non solùm pro Electis, sed etiam pro reprobis sit mortuus,
adornata
à
M. ELIA Kreuchel/
ARGENTINATE,
Scholæ Schemnicensis Moderatore;
sed
pro viribili propugnanda & publicè tuenda
ab
ANDREA Horczini/
Dejtriceno Trenchiniensis Comitatus
Anno 1663. Aprilis.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis LAURENTII BREVER.

3094

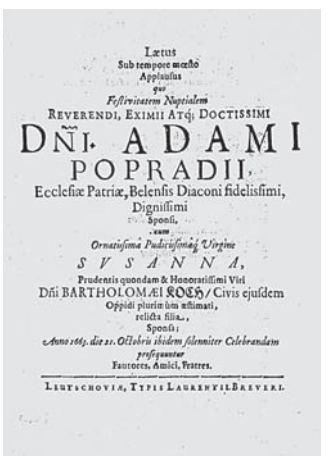

Lætus
Sub tempore meæ
Applausus
quo
Festivissimam Nuptialem
REVERENDI, EXIMII ATQ; DOCTISSIMI
DÑI. ADAMI
POPRADII,
Ecclesiæ Patriæ, Belensis Diaconi fidelissimi,
Dignissimi
Sponsi,
cum
Ornatissima Pudicissimaq; Virgine
SVSANNA,
Prudentis quondam & Honoratissimi Viri
Dñi BARTHOLOMÆI KOCH/ Civis ejusdem
Oppidi plurimùm æstimati,
relicta filia,
Sponsa;
Anno 1663. die 21. Octobris ibidem solenniter Celebrandam
prosequuntur
Fautores, Amici, Fratres.
LEUTSCHOVIÆ, TYPIS LAURENTII BREVERI.

3095

Epistolisches
Gebeth-
Büchlein/
auff die
Sontäglichen Episteln
gerichtet/
durch
J. G. L. verfertiget.
In verlegung
H. Ludwig Sonn-
tags/ deß Jüngeren/
fürnehmen Bür-
gers/ &c. in
Iglo.
Gedruckt zur Leutschaw/ im
Jahr 1663.

3096

DIALOGUS THEOLOGICUS
das ist
Ein Geistlich Gesprech der Christ-
lichen Kirchen mit GOtt/ voller
tröstlichen Sprüche:
oder
Eine Geistliche Schatz-
Kammer/
Begreiffe in sich der schönsten Perlen
CCCXXIIII.
aus der Heiligen Schrifft ausgezogen
vnd gefasset
Welche zu Nutz/ zu Trost/ zur Sicherheit vnd
zur Artzeney/
mit sonderlicher Andacht/ der
BRAWT CHRISTI/ nemlich:
der Christlichen Kirchen
Beygetragen vnd verehret
ANDREAS LUCA, Pfarherr zur Lautschburg.
Im Jahr *M. DC. LXIII.*
Gedruckt zur Leutschaw/ bey Lorenz Brewern.

3098

DIALOGUS THEOLOGICUS
to gest,
Lyrzyné a rossstné Cyrkwe
z Pánem Bohem rozmluwagj/
slow potessitedlnych a spasitedlnych plné;
Anebt
Pokladnice Cyrkewnj
obsahugjcj wsobe a zdrzugjcy Perel
nayrdrahssych CCCCLVIII.
zmeru nowe vpadnych/ do Knih
Swatych wybranych/
S prydanymy Modlitbamy a Pjsnickamy/ &c.
Geyho
Rozdobe a potessenj/ ochrane y vlicenj/ tez
kassdau spasitedlnemu:
Z wrucnosti a horliwosti Theologickych:
Newesste Kryssstowe/ Cyrkwy Krestianske/
na Swetr zdrzugjcych; &c.
Oddawa a offeruge
ANDREAS LUCÆ, Rajatel Cyrkwe
Lotwinczinsske;
Anno 1663.
Wytissteno w Lewotsy/ u Wawrince Brewera.

3099

NOBILISSIMI
Novorum Conjugum
paris.
CL. DOCTISSIMI atq EXIMII
VIRI-JUVENIS
DNI M. JOACHIMI ERYTHRÆI C. L.
VIRI
Admodum Reverendi dignitate gravissimi
Dñi TOBIÆ ERYTHRÆI
Pastoris Eccl. Belensis vigilantiss. ac XXIV.
Regal. SENIORIS Dignissimi
FILII SPONSI
Et
Nobilis Sequioris, Sexu Virtute prodaxe VIRGINIS
DOROTHEÆ GOSNOVI-
CERIANÆ
VIRI
Nobilissimi. Amplissimi. Consulatissimi,
Dñi MATTHIÆ GOSNOVICERI
in
Rep. LEUTSH. Judicis honoratiss.
Filiæ dilectæ SPONSÆ
NUPTIIS
LEUTSCHOVIÆ ad III. Kalend. Febr.
Anno à CHRISTO nato
Hoftes Adplaudent Ieiv Conf VaDe MaLgnes,
felicitez. celebrandis
CONGRATULANTUR
Amici & Fautores.
TYPIS LAURENTII BREVER.

3100

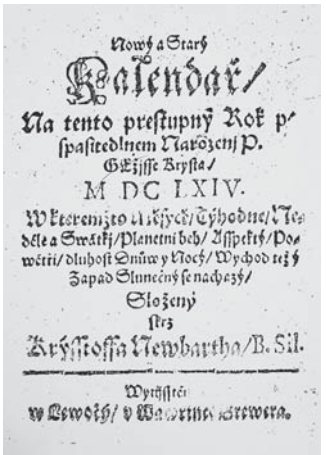

Nowy a Starj
Kalendar/
Na tento prestupny Rok p
spasitedlnem Narozenj P.
Gesssse Brysta/
M DC LXIV.
Wkteremzto
dle a Swatkj/ Planetnj beh/ Asspekty/ Po
wetrj/ dlzkost Sniwe y Noc/ Wychod tez
Zapad Slunecnj se nachazj/
Slozeny
skrz
Kryssstoffa Newbartha/ B. Sil.
Wytissteny
w Lewotsy/ u Wawrince Brewera.

3101

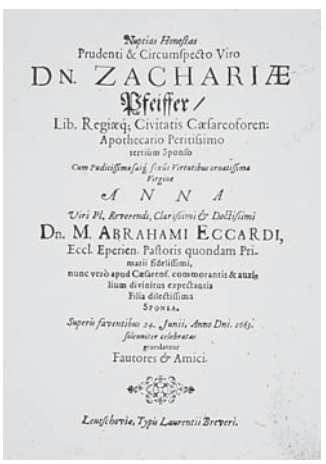

Nuptias Honestas
Prudenti & Circumspecto Viro
DN. ZACHARIÆ
Pfeiffer/
Lib. Regiæq; Civitatis Cæsareoforen:
Apothecario Peritissimo
tertium Sponso
Cum Pudicissima, sui sexûs Virtutibus ornatissima
Virgine
ANNA
Viri Pl. Reverendi, Clarissimi & Doctissimi
Dn. M. ABRAHAMI ECCARDI,
Eccl. Eperien. Pastoris quondam Pri-
marii fidelissimi,
nunc verò apud Cæsareof. commorantis & anxii
lium divinitus expectantis
Filia dilectissima
SPONSA.
Superis faventibus 24. Junii, Anno Dni. 1663.
solenniter celebratas
gratulantur
Fautores & Amici.
Leutschoviæ, Typis Laurentii Breveri.

3102

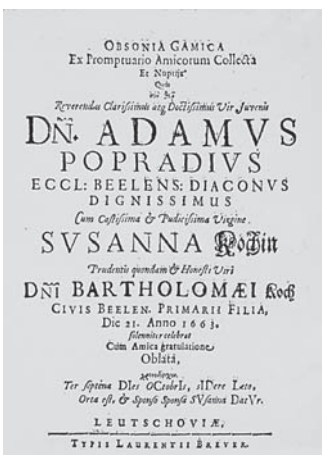

OBSONIA GAMICA
Ex Promptuario Amicorum Collecta
Et Nuptiis
Sub
Vir Pl.
Reverendi Clarissimi atq Doctissimi Viri Juvenis
DN. ADAMVS
POPRADIVS
ECCL: BEELENS: DIACONVS
DIGNISSIMUS
Cum Castissima & Pudicissima Virgine
SVSANNA Kochin
Prudentis quondam & Honesti Viri
DNI BARTHOLOMÆI Koch
CIVIS BEELEN. PRIMARII FILIA,
Die 21. Anno 1663.
solenniter celebrat
Cum Amica gratulatione,
Oblata,
a
Ter septima Dies Oceberi, Mense Lato,
Orta est, & Sponsi Sponsa SVsanna DatVr.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS LAURENTII BREVER.

3103

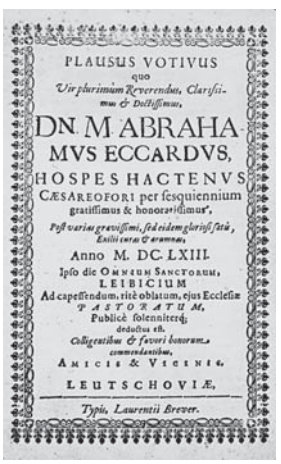

PLAUSUS VOTIVUS
quo
Virum plurimum Reverendum, Clarissimum & Doctissimum,
DN. M. ABRAHAMUS ECCARDUS,
HOSPES HACTENUS
CÆSAREOFORI per sesquiennium
gratissimus & honoratissimus,
Post varia gravissimi, sed eidem gloriosi fata,
Exitii curas & erumnas,
Anno M. DC. LXIII.
Ipso die OMNIUM SANCTORUM,
LEIBICIUM
Ad capessendum, ritè oblatum, ejus Ecclesiæ
PASTORATUM,
Publicè solennitèr,
deductus est.
Collegentium & favori bonorum
commendatissimus,
AMICIS & VICINIS.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Breveri.

3104

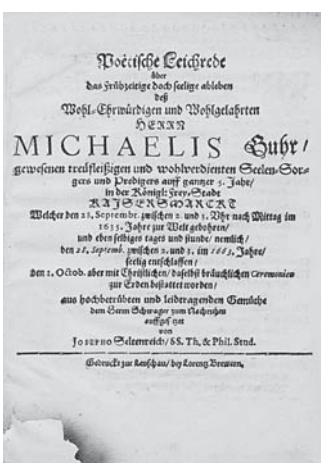

Poetische Leichrede
über
das Frühzeitige doch selige ableben
deß
Wohl-Ehrwürdigen und Wohlgelahrten
HERRN
MICHAELIS Buhr/
gewesenen treufleißigen und wohlverdienten Seelen-Sor-
gers und Predigers auff gantzer 5. Jahr/
in der Königl: Frey-Stadt
RAJSENSWANCKT
Welcher den 21. September. zwischen 2. und 3. Uhr nach Mittag im
1631. Jahr zur Welt gebohren/
und eben selbigen tages und stunde/ nemlich/
den 21. Septemb. zwischen 2. und 3. im 1663. Jahre/
seelig entschlaffen/
den 2. Octob. aber mit Christlichen/ dasselbi gebräuchlichen Ceremonien
zur Erden bestättet worden/
aus hochbetrübten und leidtragenden Gemüthe
dem Sem Schwager zum Nachruhm
auffgesetzet
von
JOSEPHO Solemnitzki/ SS. Th. & Phil. Stud.
Gedruckt zur Reuschau/ bey Lorenz Brewern.

3105

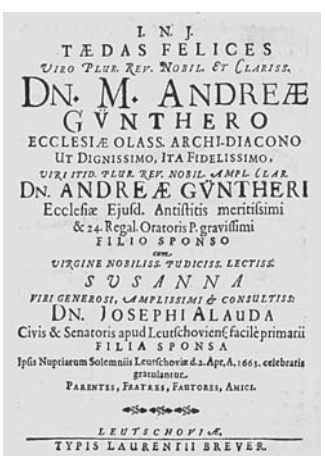

I. N. J.
TÆDAS FELICES
VIRO PLUR. REV. NOBIL. ET CLARISS.
DN. M. ANDREÆ
GVNTHERO
ECCLESIÆ OLASS. ARCHI-DIACONO
UT DIGNISSIMO, ITA FIDELISSIMO,
VIRI ITID. PLUR. REV. NOBIL. AMPL. CLAR.
DN. ANDREÆ GVNTHERI
Ecclesiæ Ejusd. Antistitis meritissimi
& 24. Regal. Oratoris P. gravissimi
FILIO SPONSO
cum
VIRGINE NOBILISS. PUDICISS. LECTISS.
SVSANNA
VIRI GENEROSI, AMPLISSIMI & CONSULTISS.
DN. JOSEPHI ALAUDA
Civis & Senatoris apud Leutschovienses facilè primarii
FILIA SPONSA
Ipsis Nuptiarum Solemniis Leutschoviæ d. 2. Apr. A. 1663. celebratis
gratulantur.
PARENTES, FRATRES, FAUTORES, AMICI.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS LAURENTII BREVER.

3106

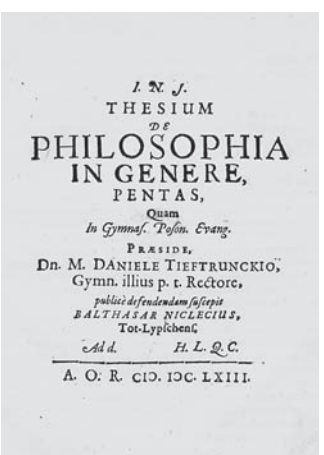

I. N. J.
THESIUM
DE
PHILOSOPHIA
IN GENERE,
PENTAS,
Quam
In Gymnas. Posn. Evang.
PRÆSIDE,
Dn. M. DANIELE TIEFTRUNCKIO,
Gymn. illius p. t. Rectore,
publicè defendendam suscepit
BALTHASAR NICLECIUS,
Tot-Lypschen.
Ad d. H. L. Q. C.
A. O. R. CIↃ. IↃC. LXIII.

3107

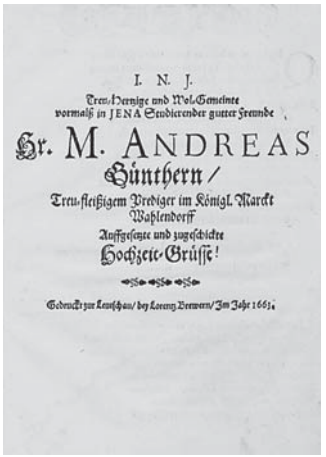

I. N. J.

Treu-Hertzige und Wol-Gemeinte
vormahls in JENA Studierender guter Freunde

Gr. M. ANDREAS
Günthern /

Treu-fleißigem Prediger im Königl. Marckt
Waßlendorff

Auffgesetzte und zugeschickte
Hochzeit-Grüsse!

Gedruckt zur Leutschau/ bey Lorentz Brewern/ Im Jahr 1663.

3108

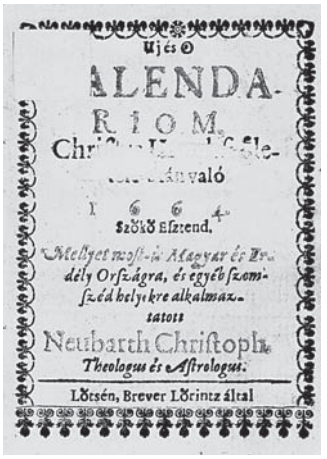

Ujes ❍

ALENDA-
RIOM.
Chri[illegible]
[illegible]Árvaló
1664
Szökő Esztend,

Mellyet most-ta Magyar és Ve-
dely Országra, és egyéb szom-
széd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph.
Theologus és Astrologus.

Lőtsén, Brewer Lőrintz által

3109

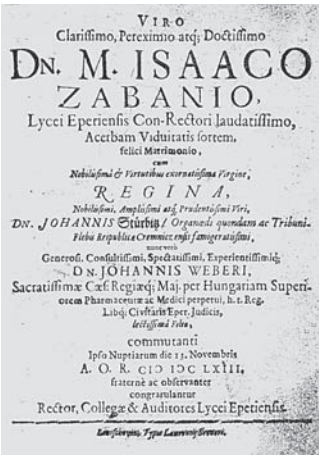

VIRO
Clarissimo, Pereximio atq; Doctissimo
DN. M. ISAACO
ZABANIO,
Lycei Eperiensis Con-Rectori laudatissimo,
Acerbam Viduitatis sortem,
felici Matrimonio,
cum
Nobilissimâ & Virtutibus exornatissimâ Virgine,
REGINA,
Nobilissimi, Amplissimi atq; Prudentissimi Viri,
DN. JOHANNIS Stürbitz / Organicis quondam ac Tribuni-
tibus Reipublicæ Cremnicz. ergà semper studiosissimi,
nunc verò
Generosi, Consultissimi, Spectatissimi, Experientissimiq;
DN. JOHANNIS WEBERI,
Sacratissimæ Cæs. Regiæq; Maj. per Hungariam Superi-
orem Pharmacevtæ ac Medici perpetui, h. t. Reg.
Libq; Civitatis Eper. Judicis,
dextissimâ Fidei,
commutanti
Ipso Nuptiarum die 13. Novembris
A. O. R. CIↃ IↃC LXIII,
fraternè ac observanter
congratulantur
Rector, Collegæ & Auditores Lycei Epetiensis.

Leutschoviæ, Typis Laurentij Brewers.

3110

Sᵐᵉ. D.N.D. ALEXANDRI DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ VII.
IVBILEVM VNIVERSALE
Ad Divinam opem implorandam.
ALEXANDER PAPA VII.
Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem & Apostolicam
BENEDICTIONEM.

Inspectores DEVS, & magnus Dominator noster, cujus sapientiæ non est numerus, infirma
mundi assumit homines, ut fortia confundat, & humilem Apostolicæ gradum provehere dignatus est ut ejus fulciti
[illegible]
[illegible]
[illegible]

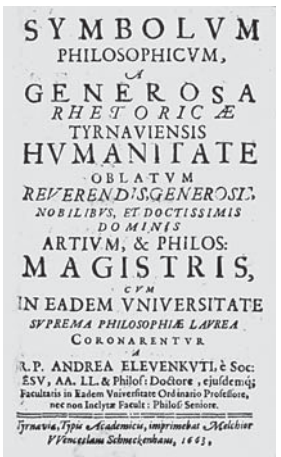

SYMBOLVM
PHILOSOPHICVM,
A
GENEROSA
RHETORICÆ
TYRNAVIENSIS
HVMANITATE
OBLATVM
REVERENDIS GENEROSIS
NOBILIBVS, ET DOCTISSIMIS
DOMINIS
ARTIVM, & PHILOS:
MAGISTRIS,
CVM
IN EADEM VNIVERSITATE
SVPREMA PHILOSOPHIÆ LAVREA
CORONARENTVR
A
R.P. ANDREA ELEVENKVTI, è Soc:
IESV, AA. LL. & Philos: Doctore, ejusdemq;
Facultatis in Eadem Vniversitate Ordinario Professore,
nec non Inclytæ Facult: Philos: Seniore.

Tyrnaviæ, Typis Academicis, imprimebat Melchior
Vtenelanus Schmeckenhaus, 1663,

3118

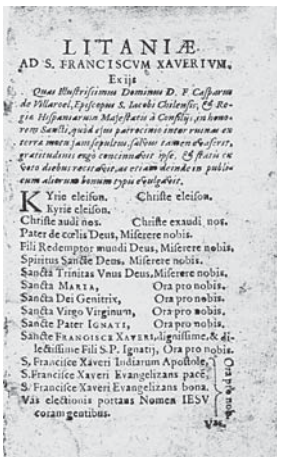

LITANIÆ
AD S. FRANCISCVM XAVERIVM,
Exijs
Quas Illustrissimus Dominus D. F Cassarum
de Villarocel, Episcopus S. Iacobi Chilensis, & Regie
Hispaniarum Majestatis à Consilijs, ob honorem
Sancti, quòd eius patrocinio inter ruinas ex
terræ motu jam sepultus, salvus tamen effoss erat,
gratitudinis ergò concinnandas ipse, & Status ex
Voto duobus vicibus dixit, ac etiam deinde in publi-
cum alterum bonum typis evulgavit.

KYrie eleison. Christe eleison.
Kyrie eleison.
Christe audi nos. Christe exaudi nos.
Pater de cœlis Deus, Miserere nobis.
Fili Redemptor mundi Deus, Miserere nobis.
Spiritus Sancte Deus, Miserere nobis.
Sancta Trinitas Vnus Deus, Miserere nobis.
Sancta Maria, Ora pro nobis.
Sancta Dei Genitrix, Ora pro nobis.
Sancta Virgo Virginum, Ora pro nobis.
Sancte Pater Ignati, Ora pro nobis.
Sancte Francisce Xaveri, dignissime, & dilectissime Fili S. P. Ignatij, Ora pro nobis.
S. Francisce Xaveri Indiarum Apostole,
S. Francisce Xaveri Evangelizans pacē,
S. Francisce Xaveri Evangelizans bona.
Vas electionis portans Nomen IESV
coram gentibus.

Ora pro nobis.

Vas.

3119

NOS STEPHANVS
PETKI DE KIRALYHALMA
Comes Comitatus de köküllö Supremus; Paulus
Belde de Vlan, Comes Comitatus Scalensis in-
terioris, ac Iudex Regius Trium Sedium Siculicalium, Sep-
fi, Keöli & Orbai, Item Vicevorsoriorum exercituum Regni
Transsylvaniæ Generalis Supremus, necnon Andreas Litera-
tus Hoffher, Iudex Regius Civitatis Szeben, & Comes Ta-
vini Vicevorsoriatus Saxonica nationis, Consiliarii, ac in per-
sona Illustrissimi ac Celsissimi Domini Domini Principis
Transsylvaniæ Locumtenentes. Memoria commendamus
tenore præsentium, significantes quibus expedit universis,
Quòd Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles,
cæterig, Universi Status & Ordines Trium Nationum Regni
Transsylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in
Generali ac vicesimo Comitiæ ad diem 24. Mensis Septembris
Anni Millesimi sexcentesimi Sexagesimi Tertii, in Civitate
Maros-Vasarhely, ex edicto prædicti Domini Domini Princi-
pis &c. Celebratis Congregati; Exhibuerunt nobis & præ-
sentaverunt quasdam inscriptos Articulos, in eodem Conven-
tu communibus eorum votis & suffragiis, pariq, & unanimi
consensu conclusos, porrigentes Nobis, petentes, Nos eosdem
Centum & assensi, ut Nos omnes & singulos eos Articulos,
omniaq, & singula in eisdem contenta, ratos, gratos, & accep-
tos habentes, Regnorum, alio Confœdo prædictæ, Authoritate
nostra acceptare, approbare, ratificare & confirmare, acq; tam
nos ipsi observare, quàm per alios quoris interesse, observari facere,
re dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est:

ARTICVLI DOMINORVM
MAGNATVM ET NOBILIVM TRIVM
Nationum Regni Transsylvaniæ, & partium Hungariæ eidem an-
nexarum in Generalibus eorum Comitiis ad diem 24.
Mensis Septembris, Anno 1663. in Civitatem
prænotatam Marosvásárhelyensi indictis,
celebratis, conclusi. ARTI.

3121

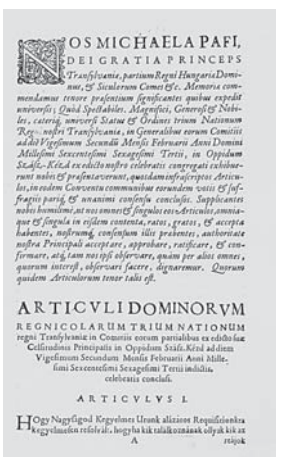

NOS MICHAELA PAFI,
DEI GRATIA PRINCEPS
Transsylvaniæ, partium Regni Hungariæ Domi-
nus, & Siculorum Comes &c. Memoria com-
mendamus tenore præsentium significantes quibus expedit
universis, Quòd Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobi-
les, cæterig, universi Status & Ordines trium Nationum
Regni nostri Transsylvaniæ, in Generalibus eorum Comitiis
ad diē Vigesimum Secundū Mensis Februarii Anni Domini
Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Tertii, in Oppidum
Szász-Kézd ex edicto nostro celebratis congregati exhibue-
runt nobis & præsentaverunt, quasdam inscriptas Articu-
los, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suf-
fragijs pariq, & unanimi consensu conclusos. Supplicantes
nobis humillime, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omnia-
que & singula in eisdem contenta, ratos, gratos, & accepta
habentes, nostrumq, consensum illis præbentes, authoritate
nostra Principali acceptare, approbare, ratificare, & con-
firmare, atq; tam nos ipsi observare, quam per alios omnes,
quorum interest, observari facere, dignaremur. Quorum
quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARVM TRIVM NATIONVM
regni Transsylvaniæ in Comitiis eorum partialibus ex edicto suæ
Celsitudinis Principalis in Oppidum Szász-Kézd ad diem
Vigesimum Secundum Mensis Februarii Anni Millesi-
mi Sexcentesimi Sexagesimi Tertii indicti,
celebratis conclusi.

ARTICVLVS I.

HOgy Nagyságod Kegyelmes Urunk aliázott Requisitionkra
kegyelmesen resolvál: hogyha kik találkoznának olyak kik az
A rajok

3122

RERUM
TRANSYLVANI-
CARUM
LIBRI QVATUOR,
Continen res gestas PRINCIPUM
ejusdem ab ANNO 1629. usq;
ad Añ. 1663.
Authore
JOANNE BETLENIO,
COMITE Comitatûs Albensis, regni
Trâsylvaniæ CONSILIARIO, CAN-
CELLARIO, ac Sedis Siculicalis Ud-
varhely CAPITANEO Su-
premo, &c.

Anno Salutis M. DC. LXIII.

3123

Tanácsi Tükör,
az az,
N. GYULAI PALNAK
ESZES, OKOS, TANACSOS,
OKTATO LEVELE,
Mellyet
Ama nagy emlekezetú Méltóságos Erdélyi
Fejedelem és Felséges Lengyel Király BATHORI ISTVANNAK szeginy leginyból lött belsö Tanács hive irt,
TANACSI TÚKÖRÚL,
SIBRIK GYÖRGYNER, VARADI FÖ
KAPITANNAK, Lengyelországi Nipoloinczről, tiszteiben hiven és dicseretesen valo el-járására.
Añ 1585. die 29. Aug.
Prov. 12. v. 15.
Qui auscultat consilio, sapiens est.
Prov. 27. v. 9.
Miképpen a' kenet és jó illat meg-vidámittya az elmét; ugy mindent az ö barátynak edes Tanacsa inkáb meg-vidámit, hogy nem mint az ö tulajdon tanácsa.

Nyomtattatott SZEBENBEN, M.DC.LXIII.

3124

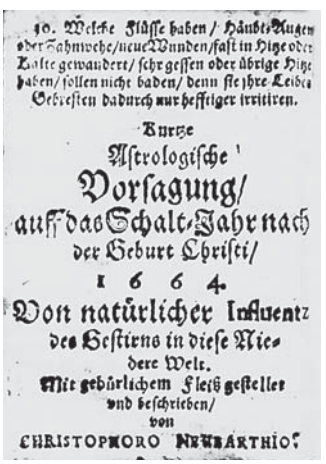

10. Welche Flüsse haben / Häubt-Augen
oder Zahnwehe / neue Wunden / fast in Hitze oder
Kalte gewandert / sehr gessen oder übrige Hitze
haben / sollen nicht baden / denn sie ihre Leiden
Gebresten dadurch nur heffiger irritiren.

Kurtze
Astrologische
Vorsagung /
auff das Schalt-Jahr nach
der Geburt Christi /
1664.
Von natürlicher Influentz
des Gestirns in diese Nie-
dere Welt.
Mit gebürlichem Fleiß gestellet
und beschrieben /
von
CHRISTOPHORO NEUBARTHIO.

3126

A' Nemes, és régenten hires
ERDELY ORSZAGANAK
késerves és szomoru Pusztitásárol
IRT SIRALOM,
Mellyet 1658. 9, és 60, esztendökben
Az igaz Isten ismeretin kivül való Pogány Tatár Hám, sok kobolo Kozáksággal, s'Erdély végö romlására régen igyekezö Török Nemzettel, Havaselföldi és Moldvai sok Kurtány hadakkal
kegyetlenül minden igalmasság nélkül
el-közvetenek;
Ezek után történt változásit Erdélynek röviden meg-mondgya, RAKOCZI GYÖRGY a' Törökkel tött két bartzával, egynehány Várainak Erdélyitl el-eséssekkel együtt; Végtére ama' dicsöretes nagy emlekezetü sép Váradnak kegyetlen vindalok által lött Pogány kézbe valo tetsét irja-le,
Edes Hazáján s'Nemzetén szivesen sz. ánakozo Bihar vármegyebéli Nemzetes Székelyhidi
PASKO CHRISTOPH,
A mint látható s tudhatta, ugyan szinen és bölcsö, mez ennyi változások-
ban meg-maradt igyes Magyar nemzetnek emlekezetire.

Nyomtattatott M. DC. LXIII. Esztendöben.

3127

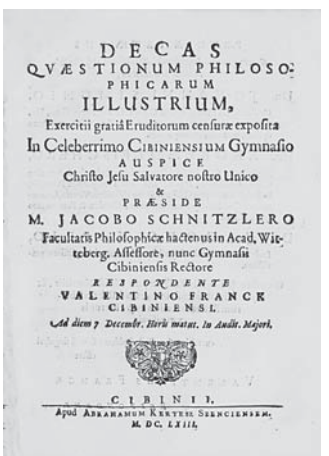

DECAS
QVÆSTIONVM PHILOSO-
PHICARVM
ILLUSTRIVM,
Exercitii gratiâ Eruditorum censuræ expositæ
In Celeberrimo CIBINIENSIVM Gymnasio
AVSPICE
Christo Jesu Salvatore nostro Unico
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO
Facultatis Philosophicæ hactenus in Acad. Wit-
teberg. Assessore, nunc Gymnasii
Cibinien sis Rectore
RESPONDENTE
VALENTINO FRANCK
CIBINIENSI.
Ad diem 7 Decembr. Horis matut. In Audit. Majori.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESI. SZENCIENSEM.
M. DC. LXIII.

3128

DISPUTATIO
HISTORICO-CHRONOLOGICO-
THEOLOGICA.
ILLUSTRES quasdam THESES
exhibens,
Quam
Auxiliante Sacro-Sanctâ Trinitate
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO,
Facultatis Philosophicæ hactenus in Academiâ Wittebergensi Assessore, nunc Gymnasii Cibiniensis Rectore,
in prædicto
Cibiniensium Lycéo florentissimo
publicæ ventilationi
exponit
Respondens
LUCAS HERMANNUS,
BIRTHALBENSIS.
Ad diem 8 Augusti, Horis matutinis,
in Auditorio Majori,

CIBINII, Typis ABRAHAMI SZENCI. M.DC.LXIII.

3129

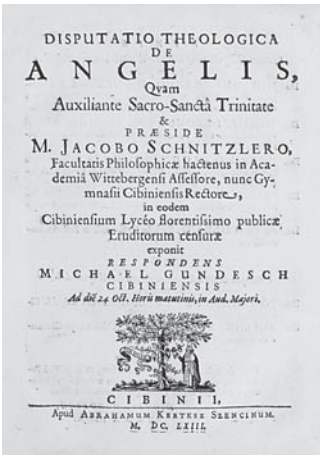

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
ANGELIS,
Quam
Auxiliante Sacro-Sanctâ Trinitate
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO,
Facultatis Philosophicæ hactenus in Academiâ Wittebergensi Assessore, nunc Gymnasii Cibiniensis Rectore,
in eodem
Cibiniensium Lycéo florentissimo publicæ
Eruditorum censuræ
exponit
RESPONDENS
MICHAEL GUNDESCH
CIBINIENSIS
Ad diē 24 Oct. Horis matutinis, in Aud. Majori.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIUM.
M. DC. LXIII.

3130

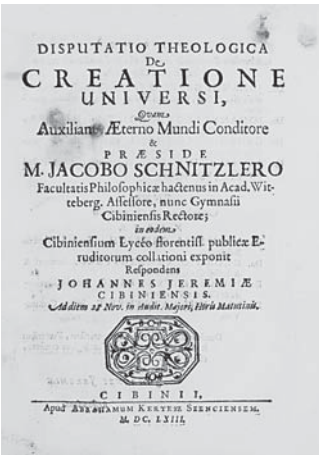

DISPUTATIO THEOLOGICA
De
CREATIONE
UNIVERSI,
Quam,
Auxiliante Æterno Mundi Conditore
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO
Facultatis Philosophicæ hactenus in Acad. Wittebergensi Assessore, nunc Gymnasii
Cibiniensis Rectore;
In eodem,
Cibiniensium Lycéo florentiss. publicæ Eruditorum collationi exponit
Respondens
JOHANNES JEREMIÆ
CIBINIENSIS.
Ad diem 25 Nov. in Audit. Majori, Horis Matutinis.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
M. DC. LXIII.

3131

REctissima Physicæ methodus est, quâ explicatis corporum naturalium principiis, affectionibusq; eorum nūnibus, singulorum tandē corporum natura perpenditur. Et id quidem tum totaliter, dum structuram mundi universē contemplamur; tum partialiter, dum consideramus corpora juxta seriem suam à naturâ propositam. Sic enim reverā à generalibus ad specialia proceditur: quam docendi formam unicā Aristoteles & propositit, & ubiq; feliciter usurpavit. Eam nos quoq; in institutionib⁹ nostris Physicis secuti sumus. Placuit itaq; modò in arenam descendere, & quandoquidem doctrinam causarū, loci item, ac temporis, aliorumq; quantūquidem per tenuitatem nostrā fieri potuit, disputationibus brevibus jam pridem excussimus, paucas has de Mundo propositiones publicæ disquisitioni subjicere. In mundo enim vere, & quid sit mundus, ignorare, turpissimū dixerim.

1. *Thesis.*

ESt autem Mundus systema ex universis corporibus naturalibus, optimo & perfectissimo ordine dispositis, conglobatum. Hujus unicus Autor & Conditor est benignis. sapientissimusq; Deus. Ejus ergo nos modò tum creationem, tum creaturam & essentiam videbimus.

A 2 1. Mun-

3132

I. N. J.
LOCVS
Doctrinæ Christianæ
DE
LEGE DEI
Cum in genere tum in specie
de
Præceptis Primæ Decalogi Tabulæ, hactenus in Schola Solnensi Juventuti juxta ductum D. Dict. quoad doctrinam polemicam variis controversiis propositū, disputationibus privatis illustratū; nūnc verò auxilio divino, in gloriā Dei ædificationem Ecclesiæ, uberiorem juventutis informationem sub publicum disputatorium examen revocatus & repetitus.
à PRÆSIDE
JOHANNE HNILICENO,
Scholæ Soln. Rectore.
& Respondente
STEPHANO KÓVICKI, NOB.
Scholæ Soln. Seniore.
Anno, M. DC. LXIII. die Maij.

Trenchinii, Typis Lutheriolanis. 1663.

3133

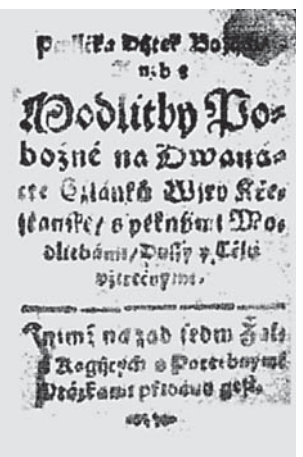

Modlitby Po-
bożné na Dwanác-
cte Článkůw Wiry Kře-
stanſkey / s pěknými Mo-
dlitbámi / Duſſy y Těla
vžitečnými.

3135

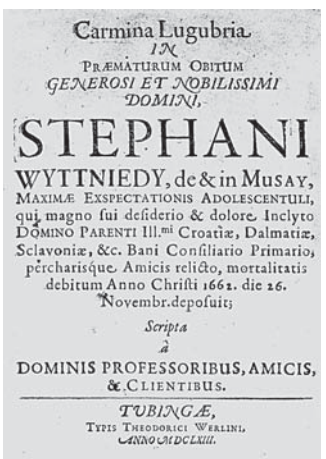

Carmina Lugubria
IN
PRÆMATURUM OBITUM
GENEROSI ET NOBILISSIMI
DOMINI,
STEPHANI
WYTTNIEDY, de & in MUSAY,
MAXIMÆ EXSPECTATIONIS ADOLESCENTULI,
qui magno sui desiderio & dolore Inclyto
DOMINO PARENTI Ill.mi Croatiæ, Dalmatiæ,
Sclavoniæ, &c. Bani Consiliario Primario,
perchariſque Amicis relicto, mortalitatis
debitum Anno Christi 1662. die 26.
Novembr. depositi;
Scripta
à
DOMINIS PROFESSORIBUS, AMICIS,
& CLIENTIBUS.

TUBINGÆ,
TYPIS THEODORICI WERLINI.
ANNO M DC LXIII.

3136

ΕΠΙΘΑΛΑΜΙΟΝ
dictum.
TÆDIS
EXIMII PRÆSTANTISSIMI atqve
LITERATISSIMI
Dn. IACOBI ZABLERI
SPONSI.
AC SPONSÆ
NOBILIS & CASTISSIMÆ VIRGINIS
MARGARETÆ,
GENEROSI AMPLISSIMI & CONSULTISSIMI
Dn. ELIÆ SPLENII,
Lib. Reg.q; Civit. Barrph. Senat.
& jurati Notarii dignissimi
Deproperatum
Ab
Amicis & Affinibus.

Anno Æræ Christi.
M. DC. LXIV. 19. Feb.

Typis JACOBI KLOSII.

3137

IACOBI GLATZ
SENATORIS CONSULARIS & COMITIS, de Republica
Reg. Libr. BARTHPHA de hoc scribentis.

BARTPHE, Typis Jacobi Kloſii.

3138

Uj és O
KALENDARIOM
KRISTUS URUNK.
Születése után való
M. DC. LXV.
ESZTENDŐRE
KÖRNER LEOPOLD és MATE,
AA. LL. & Philos. Baccal. által.
Német Magyar, és ezek szemközt állásában
Nyomtattatott Béchben, Körner János és
Fiai kab. alsó Austriának könyvnyomtatójánál.

3139

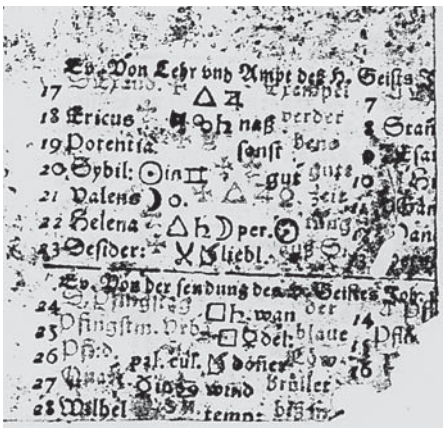

3140

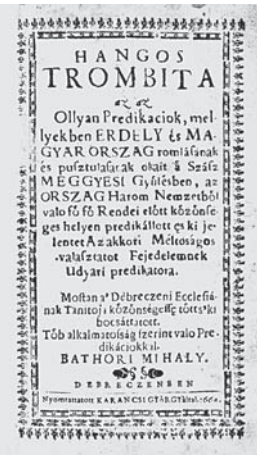
HANGOS
TROMBITA
Ollyan Predikaciok, mellyekben ERDELY és MAGYAR ORSZAG romlásinak
és pusztulásinak okait s Szász
MEGGYESI Gyűlésben, az
ORSZAG Harom Nemzetből
valo fő fő Rendei előtt közönséges helyen predikállott es ki jelentet Azakkori Méltóságos
vala szatot Fejedelemnek
Udvari predikatora.
Mostan a' Débreczeni Ecclesiának Tanitoji közönségessé tötték ki
bocsátották.
Több alkalmatosság szerint valo Predikaciokkal.
BATHORI MIHALY.
DEBRECZENBEN
Nyomtatatott KARANCSI GYÖRGY által. 1664.

3141

ANGLICVM
SPICILEGIUM.
hoc est,
Breves quædam observationculæ, ad discendam, legendam & intelligendã, linguam, scripturamque Anglicam, utiles simul ac necessariæ.
Quas,
Antehac, duodecennio, peregrinus in Anglia notavit; nunc autem insuper popularium, in ordinem redegit, methodo ornavit & exhibuit.
GEORGIUS C. COMARINUS Hungarus. S. S. Theol. Doctor & Eccles. D-br. Pastor.
DEBRECINI
Expressum per GEORGIUM KARANCSI 1664.

3143

PESTIS
PESTISE
Olly egynéhány eggyűgyü történetek, mellyekben, a Pestisnek természete, okai, tulaidonsági, minémüségi, munkai &c az S. irásból meg mutogattatván, és fölöle indult, mais sen forgo vilongások eligazittatván, az köz vélekedés felett valo reménteléssége, meg kisebbitetik, és nem olly bornyünek lenni, mint, az mint ez világ alittya, együgyüképpen meg tanittatik.
Mellyek lettek
M. DC. LXI. esztendőben, az Debreczeni és bárok fejedelme, azon Debreczen lemplomban és nagy templomában, mellyek pedig ezeknek és egyéb helyeknek Magyar Reformatusoknak közönséges használatokra rendeltettek.
COMAROMI C. GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.
DEBRECZENBEN
Nyomtatatott KARANCSI GYÖRGY által. 1664.

3144

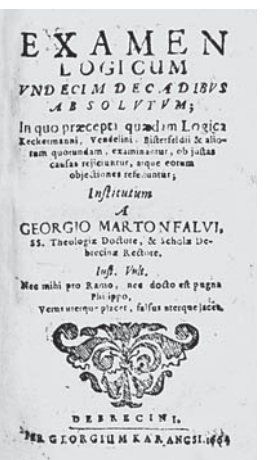
EXAMEN
LOGICUM
VNDECIM DECADIBUS
ABSOLVTVM;
In quo præcepti quædam Logica Keckermanni, Vendelini, Bisterfeldii & aliorum quorundam, examinantur, ob justas causas rejiciuntur, atque eorum objectiones refelluntur;
Institutum
A
GEORGIO MARTONFALVI,
SS. Theologiæ Doctore, & Schola Debrecinæ Rectore.
Inst. Vult.
Nec mihi pro Ramo, nec docto est pugna Philippo,
Vera utrique placet, falsus uterque jacet.
DEBRECINI,
PER GEORGIUM KARANCSI. 1664

3145

PETRI RAMI
DIALECTICÆ
LIBRI DVO;
Perpetuis Erotematicis Objectionibus, Exemplis, Ungarico, idiomate & Usu ita resoluti, & illustrati, ut tyro qui Magnum Artium Magistrum Petrum Ramum in Dialectica initiandum sibi proposuit, brevi citra longam alterius lectionem hanc dialecticam sibi quærat.
Studio
GEORGII MARTONFALVI
TRANSYLVANI,
SS. Theologiæ Doctoris, & Illustris Schola Debrecina Rectoris.
Editio secunda priore multo accuratior & duplo fere auctior.
DEBRECINI,
PER GEORGIUM KARANCSI 1664

3146

FELES TIZET
FELELTLEN KI-
LENTZNEK
VÉLŐ:
Az az:
Cassai Királyi Városban lako, Calvinisták Prædicátora Cegledi István rosz bordában foglalt irásit, rámárol, Egy Tanitvány Author le-rázván; maga irásit job nyúlásán által vonván, helyében a' Tamára fel függesztè;
Melyről,
Kérelkedvén Cegledi István, hogy ne jártatnék Jesuita Tanitványával meg-tzáfoltatni levelében azt irá; A' sze Jákob fiaiva de a' kezek Esau-é.

3147

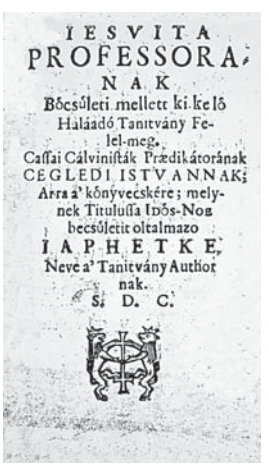
IESVITA
PROFESSORA-
NAK
Bőcsületi mellett ki-kelő
Haláádó Tanitvány Fe-
lel-meg.
Cassai Calvinisták Prædikátorának
CEGLEDI ISTVANNAK;
Arra a' könyvecskére; melynek Tituluſſa Idős-Nos
becsületit oltalmazo
IAPHETKE,
Neve a' Tanitvány Authornak.
Si D. C.

3148

IDŐS NOE BECSÜ-
lerit oltalmazo
JAPHET-KE.
Az az:
Edes Attya becstelenitéséért,
oly Ki-hetö Szerelmes Gyermek: Ki.
el szaggathatatlan, s meg olzolhatat-
lan paiástokkal takarja bé, nevelö
Kedves Attyának, csintalan
CHAM-tul fel-takart me-
zitelenségét.
NEVE a' Gyermeknek
CEGLEDI PALKO, Idös
CEGLEDI ISTVAN-
nak egy gyetlen egy
Kedves Fia.

3149

A' Izó,
IAKOB SZAVA,
de a' kezek,
ESAV-E.
Az az:
Alig ha nem illyen átilet tétel: hogy
a' *Karika Mester*, IHASSARA tolsza
nem kicsiny gyaláratra valo nagy ku-
darczát. Mely ídétlen Tojománt, mig
meg-kellene *Plunkásdi* Rósákkal ékesí-
teni; addig elméjét kivánnya CEG-
LEDI ISTVAN, a' Nemes CASSA
Városában, most meg-telepedett *Je-
suitás Rendnek*; mig a' BARATSAGI
DORGALAS, erejében
oltalmaztatnék.

3150

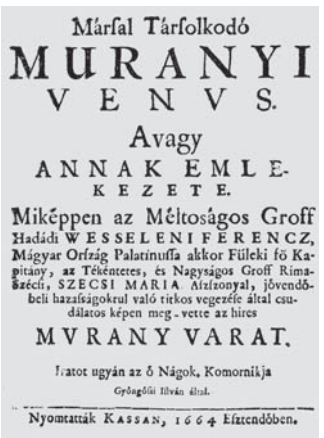

Márfal Társolkodó
MURANYI
VENVS.
Avagy
ANNAK EMLE-
KEZETE.
Miképpen az Méltoságos Groff
Hadádi WESSELENI FERENCZ,
Mágyar Országh Palatinussa akkor Fülleki fö Ka-
pitány, az Tekéntetes, és Nagyságos Groff Rima-
szécsi, SZECSI MARIA Aszszonyal, jövendö-
beli hazasságokrul való titkos vegezése által csu-
dálatos képen meg-vette az hires
MVRANY VARAT.
Iratot ugyán az ö Nágok, Komornikja
Gyöngösi Ilvan által.
Nyomtattak KASSAN, 1664 Esztendöben.

3151

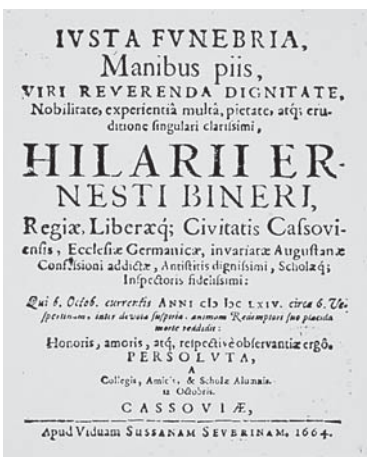

IVSTA FVNEBRIA,
Manibus piis,
VIRI REVERENDA DIGNITATE,
Nobilitate, experientiâ multâ, pietate, atq; eru-
ditione singulari clarissimi,
HILARII ER-
NESTI BINERI,
Regiæ, Liberæq; Civitatis Cassovi-
ensis, Ecclesiæ Germanicæ, invariatæ Augustanæ
Confessioni addictæ, Antistitis dignissimi, Scholæq;
Inspectoris fidelissimi:
Qui 6. Octob. currentis ANNI CIↃ IↃC LXIV. *circa 6. Ve-
spertinam, inter devota suspiria, animam Redemptori suo placida
morte reddidit:*
Honoris, amoris, atq; respectivè observantiæ ergô.
PERSOLVTA,
A
Collegii, Amici, & Scholæ Alumnis.
12 Octobris.
CASSOVIÆ,
Apud Viduam SUSANNAM SEVERINAM, 1664.

3152

ORVOSLO ISPITALY,
Melyben,
EGY O-KOS
PRÆDICANS
Az
Igaz Romai Papista Hitre,
Calvinista vallásbul meg-tért Ember-
nek erös NYOLCZOKAT ellen
ok nélkül való haszontalan
ürkösében.
Feje falban-veréstöl orvo-
soltatik,
Egy
Frater Misericordiæ által.
Rom. 1. v. 18. & 21.
Elmélkedésekben hivságosokká vál-
tak, meg-sötétedet az ö *esztelen*
szivök, és bölcseknek álitván ma-
gokat, *Bolondokká* löttek.
Isa. 19. v. 14.
Az Ur közikbe elegyitette a' *Szédülö*
lelket és ugy tántorodnak s-csava-
rognak minden munkájokban,
mint &c.

3154

EGY VEN BIAL
orrára való
KARIKA.
Mellyet Sáent Isaias c. 37.
v. 29. egy chinálnéki:
Mikor ellenem dühösködnél, kevélységedfel-jött
fülaimbe-az okáért *KARIKÁT* vé-
tek orrodba, és zabolás ajakidra,
és viszsza viszlek téged az utrá,
á mellyen jöttél, á mikor az
NYOLCZ okokat dorgsltad,
mellyekért egy okos ember
Papistává létt vala.
1640. Esztendöben.
Nyomtattatott 1661. ben

3155

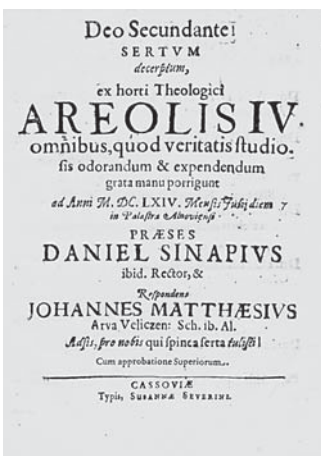

Deo Secundante
SERTVM
decerptum,
ex horti Theologici
AREOLIS IV.
omnibus, quod veritatis studio-
sis odorandum & expendendum
grata manu porrigunt
ad Anni M. DC. LXIV. Mensis Fabij diem 7
in Palæstra Almavigia
PRÆSES
DANIEL SINAPIVS
ibid. Rector, &
Respondens
JOHANNES MATTHÆSIVS
Arva Veliczen: Sch. ib. Al.
Adsis, fero mihi qui spinea serta tulisti!
Cum approbatione Superiorum.
CASSOVIÆ
Typis, SUSANNÆ SEVERINI.

3156

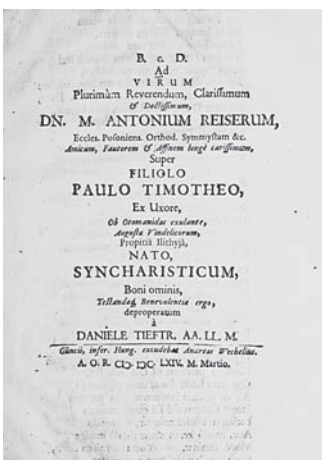

R. C. D.
Ad
VIRUM
Plurimùm Reverendum, Clarissimum
& *Doctissimum*,
DN. M. ANTONIUM REISERUM,
Eccles. Posoniens. Orthod. Symmystam &c.
Amicum, Fautorem & Affinem longè carissimum,
Super
FILIOLO
PAULO TIMOTHEO,
Ex Uxore,
Ob Oromaidæ exulantes,
Augustæ Vindelicorum,
Propitiâ Ilithyiâ,
NATO,
SYNCHARISTICUM,
Boni ominis,
Testandæ Benevolentiæ ergo,
deproperatum
à
DANIELE TIEFTR. AA. LL. M.
Cancis. infer. Hung. exindeque Anarcus Wechelius.
A. O. R. CIↃ IↃC LXIV. M. Martio.

3158

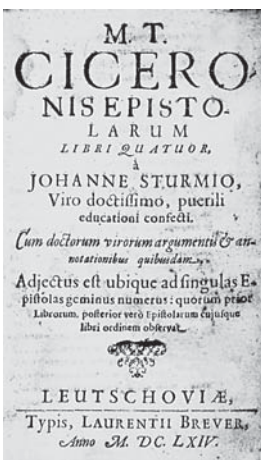

M. T.
CICERO-
NIS EPISTO-
LARUM
LIBRI QUATUOR,
à
JOHANNE STURMIO,
Viro doctissimo, puerili
educationi confecti.
Cum doctorum virorum argumentis & an-
notationibus quibusdam.
Adjectus est ubique ad singulas E-
pistolas geminus numerus: quorum prior
Librorum, posterior verò Epistolarum cujusque
libri ordinem observat.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis, LAURENTII BREVER,
Anno M. DC. LXIV.

3160

CONJUGIUM SECUNDUM,
UTINAM SECUNDUM!
VIRO
PLUR. REV. NOBIL. AMPL.
CLARISSIMO
DN. ANDREÆ
GVNTHERO
Ecclesiæ Olahsiensis Antistiti meritissimo,
& 24. Regal. Oratori P. gravissimo
cum
FOEMINA NOBILISS. SUI & SEXUS VIRTUTIB.
ORNATISS.
DOROTHEA ZABLERIN,
VIRI QUONDAM GENEROSI AC EGREGII
Dn. FRIDERICI ZOLLICOVERI
Civis & Negotiatoris apud Epericnenses primarii
RELICTA VIDUA,
gratulantur
Anno M. DC. LXIV. 24. Febr.
FAUTORES, FILII, AMICI.

Leutschovie, Typis Brevernianis.

3161

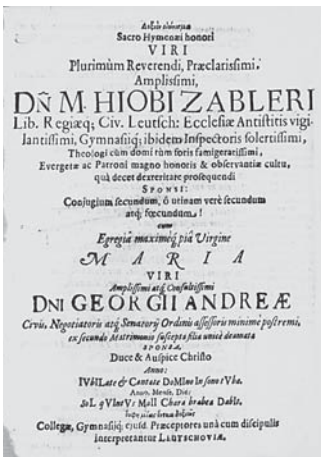

Sacro Hymenæi honori
VIRI
Plurimùm Reverendi, Præclarissimi,
Amplissimi,
DN̄ M. HIOBI ZABLERI
Lib. Regiæq; Civ. Leutsch: Ecclesiæ Antistitis vigilantissimi, Gymnasiiq; ibidem Inspectoris solertissimi,
Theologi cùm domi rùm foris famigeratissimi,
Evergetæ ac Patroni magno honoris & observantiæ cultu,
quâ decet dexteritate prosequendi
SPONSI:
Conjugium secundum, ô utinam verè secundum
atq; foecundum!
cum
Egregiâ maximèq; piâ Virgine
MARIA
VIRI
Amplissimi atq; Consultissimi
DNI GEORGII ANDREÆ
Civis, Negotiatoris atq; Senatoris Ordinis assessoris minimè postremi,
ex secundo Matrimonii suscepta filia unica desponsata
SPONSA.
Duce & Auspice Christo
Anno:
IVBILate & Cantate DoMIno In sono tVbæ.
Anno. Mensis. Diei.
Jo. 3 VIus Vs Mall Chara beabea Dabit.
Sequi sicut bona bisone
Collega, Gymnasiiq; Civili. Præceptores unà cum discipulis
interpretabantur LEUTSCHOVIÆ.

3162

DIEM NUPTIALEM
VIRI
Doctrinâ & Virtute, Autoritate & Dignitate
Clarissimi
DN̄I M. HIOBI
ZABELERI
Ecclesiæ Lib. Regiæq; Civitatis Leuchoviensis Antistitis Gymnasiiq. Inspectoris ut Dignissimi ita
Vigilantissimi
Secundâm Sponsi,
&
Virginis pudicissimæ lectissimæq
MARIÆ
VIRI
Prudentis ac Circumspecti
Dni GEORGII ANDREÆ,
Civis, Mercatoris atq; Senatoris Reipubl. Leuchoviensis non ultimi, Filiæ dilectissimæ
Sponsæ,
III. Nonas Maji A. C. M DC LXIV.
Fausta atq; felicem cupiunt
Amici, Affines & Fautores.

Leutschoviæ, Typis Laurentii Brevni.

3163

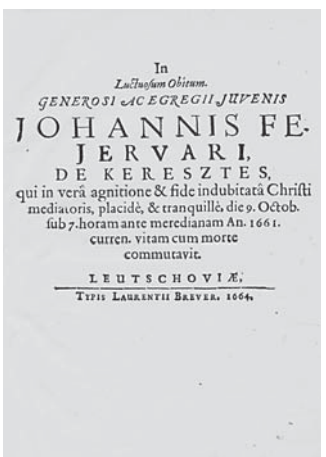

In
Luctuosum Obitum.
GENEROSI AC EGREGII JUVENIS
JOHANNIS FE-
JERVARI,
DE KERESZTES,
qui in verâ agnitione & fide indubitatâ Christi
mediatoris, placidè, & tranquillè, die 9. Octob.
sub 7. horam ante meridianam An. 1661.
curren. vitam cum morte
commutavit.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Brever. 1664.

3164

VIRI
PERQVAM REVERENDI, AMPLISSIMI, CLARISSIMI
DN̄I M. HIOBI ZABELERI
PASTORIS ECCLESIÆ PATRIÆ
MARIA
VIRI
AMPLISSIMI, CONSULTISSIMIQVE
DNI GEORGII ANDREÆ

3166

Lacrymæ, super obitu
VIRI
PLURIMÙM REVERENDI, CLARISSIMI, Doctrina & pietate rarissimi,
DN̄I MATTHIÆ ZA-
REWUCII,
Ecclesiæ Igloviensis Pastoris primarij: Scholæ
Inspectoris ut dignissimi, sic & vigilantissimi:
Patroni & promotoris Patris ad instar suspiciendi,
22. Februarij, cum multorum dolore,
& luctu, in Templo Igloviano inhumati,
fusæ ab
ejusdem Scholæ Præceptoribus &
Alumnis.
ANNO, quem sequentes Versiculi
exhibebunt.
QVanDo noVeM atqVe DeCIM LVCes aDVe-
XIt In orbeM.
FebrVVs, Antistes Caplt en IVs Morels aMarvM.
(Prioci à posteriori subtractio, habebitur annus)
LEUTSCHOVIÆ,
Typis, Laurentii Brever.

3167

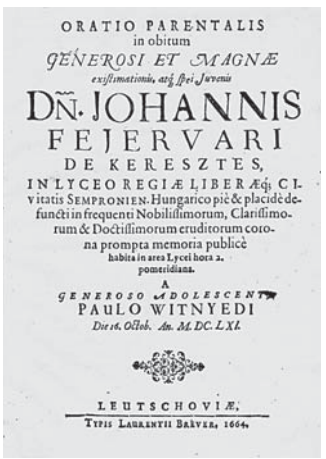

ORATIO PARENTALIS
in obitum
GENEROSI ET MAGNÆ
existimationis, atq; Spei Juvenis
DN̄. JOHANNIS
FEJERVARI
DE KERESZTES,
IN LYCEO REGIÆ LIBERÆq; CIvitatis SEMPRONIEN. Hungarico piè & placidè defuncti in frequenti Nobilissimorum, Clarissimorum & Doctissimorum eruditorum corona prompta memoria publicè
habita in area Lycei hora 2.
pomeridiana.
A
GENEROSO ADOLESCENTE
PAULO WITNYEDI
Die 16. Octob. An. M. DC. LXI.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentii Brever, 1664.

3169

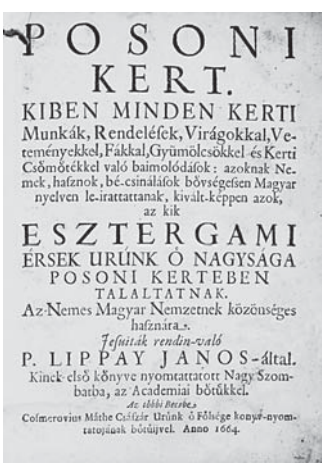

POSONI
KERT.
KIBEN MINDEN KERTI
Munkák, Rendelések, Virágokkal, Veteményekkel, Fákkal, Gyümölcsökkel és Kerti
Csömötékkel való baimolódások: azoknak Nemek, hafznok, bé-csinálások bőségesen Magyar
nyelven le-irattatnak, kivált-képpen azok,
az kik
ESZTERGAMI
ÉRSEK URÚNK Ő NAGYSÁGA
POSONI KERTEBEN
TALALTATNAK.
Az Nemes Magyar Nemzetnek közönséges
haſznára.
Jesuiták vendin-való
P. LIPPAY JANOS-áltat.
Kinek első könyve nyomtattatott Nagy Szombatba, az Academiai bötűkkel.
Az többi Bestbe.
Cosmerovius Mithe Cziſzár Urúnk Ő Fölsége könyv-nyomtatojának bötűjvel. ANNO 1664.

3173

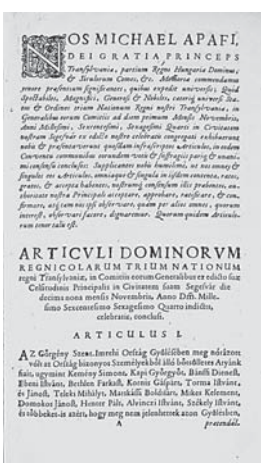

OS MICHAEL APAFI,
DEI GRATIA PRINCEPS
Transſylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus,
& Siculorum Comes, &c. Adhortor commendamus
prouti præſentium ſignificamus, quibus expedit universis, Quid
Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobiles, cæterig universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Transſylvaniæ, in
Generalibus eorum Comitiis ad diem primum Adventus Novembris,
Anni Millesimi, Sexcentesimi, Sexagesimi Quarti in Civitatem
noſtram Segesvár ex edicto noſtro celebratis congregati exhibuerunt
nobis & præſentarunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eadem
Universa communitate eorundem vnanimi & ſuffragiosa voce & omnium
mi conſenſu conclusos: Supplicantes nobis humillimis, ut nos omnes &
ſingulos eos Articulos, omniaque & ſingula in iſtorum contenta, ratos,
gratos, & accepta habentes, noſtrumq; conſenſum illis præbentes, ea-
dem noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare, & con-
firmare, atq; eam rei ipſi obſervari, quam per alios omnes, quorum
intereſſe, obſervari facere, dignaremur. Quorum quidem Articulo-
rum tenor talis eſt.

ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARUM TRIUM NATIONUM
regni Transſylvaniæ, in Comitiis eorum Generalibus per edictu ſuæ
Celſitudinis Principalis in Civitatem ſuam Segesvár die
decima nona menſis Novembris, Anno Dñi. Mille-
ſimo Sexcenteſimo Sexageſimo Quarto indicti,
celebratis, concluſi.

ARTICULUS I.

AZ Gloglyay Szent-Imrehi Orſzág Gyűlésiben meg nézétett
vétt az Orſzág bizonyos Személyekből álló bőſzőllettes Arsaink
ſzám, ugyanis: Kemény Simonis, Kapi Györgyről, Bánffi Dienesl,
Ebeni Istvánt, Berdeni Farkast, Kornis Gáspárt, Torma Istvánt,
és Jánost, Teleki Mihályt, Mankáſſi Boldizárt, Mikes Kelemenst,
Domokos Jánost, Henter Pált, Alvinczi Istvánt, Székely Istvánt,
és többeket-is azért, hogy meg nem jelenhettek azon Gyűlésben,
A præsentibus.

3174

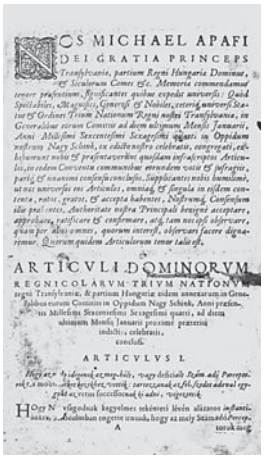

NOS MICHAEL APAFI
DEI GRATIA PRINCEPS
Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus,
& Siculorum Comes &c. Memoriæ commendamus
tenore præsentium, Significantes quibus expedit universis: Quod
Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobiles, externi, universi Sta-
tus & Ordines Trium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, in
Generalibus eorum Comitiis ad diem ultimum Mensis Januarii,
Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi quarti in Oppidum
nostrum Nagy Schenk, ex edicto nostro celebrato, congregati, ex-
hibuerunt nobis & præsentaverunt quosdam infrascriptos Articu-
los, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis,
partis & omnium consensu conclusos. Supplicantes nobis humillimè,
ut eos universos eos Articulos, omniaq; & singula in eisdem con-
tenta, ratos, gratos, & acceptos habentes, Nostrumq; Consensum
ac præstitos, Authoritate nostra Principali benigne acceptare,
approbare, ratificare & confirmare, ac, tam ab ipsis observare,
quam per alios omnes, quorum interest, observari facere digna-
remur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICVLI DOMINORVM
REGNICOLARVM TRIVM NATIONVM
regni Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum in Gene-
rali eorum Comitiis in Oppidum Nagy Schenk, Anni præsen-
tis Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi quarti, ad diem
ultimum Mensis Januarii proxime præteriti
indicti, celebratis,
conclusi.

ARTICVLVS I.

3175

DISPUTATIO THEOLOGICA
POLEMICA,
demonstrans veritatem hujus Propositionis:
Purgatorium Pontificium
est figmentum,
Objectionumq; contrariarum refolutionem fuc-
cinctam depromens;
Quam
Deo Duce & Auspice Christo Jesu, In celeberri-
mo Cibiniensium Gymnasio
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO,
Facultatis Phil. in Acad. Witteb. hactenus Assessore,
nunc Gymnasii Cib. Rectore.
publice collationi exponit
RESPONDENS
ANDREAS HENNING
Coronensis,
Ad diem 22 Septembr. In Audit. Majori, Horis matut.
Augustinus in Epist. ad Hesychium cap. 80.
In quo quemcunque invenerit sum novissimus dies, in hoc eum com-
prehendet mundi novissimi dies: quoniam qualis in die isto quis-
que moritur, talis in die illo judicabitur.
CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTZE SENCIENSEM.
cIↃ IↃ c LXIV.

3179

QUINARIUS
Thesium Astronomicarum
De
Eclipsi Solis,
Quæ contigit Anno M DC LIV. Mense Augusto, Die 12.
in gratiam Astronomicæ veritatis
PROPOSITUS
In Celeberrimo Cibiniensium Gymnasio,
Præside,
M. JACOBO SCHNITZLERO,
Gymnasii Cibiniensis Rectore.
Respondente,
LUCA HERMANNO Bistha-Sicul.
Ad diem 10. August. in auditorio Gymn. Mat. mane. Anno 1664.

I.
Eclipsis Solis Totalis cum mora naturaliter esse nequit.
II.
Eclipsin Solis, quæ contigit Anno 1654. mense Augusto,
qui populis Europæis Totalem fuisse asserit, fine cum mora,
quod impossibile; sive sine mora, quod falsum, principiorum
Astronomicorum ignarus fit oportet.
III.
Eadem Eclipsis Solis specialiter signum extremi judicii non
magis fuit, quam alia quædam quæ ante centum & plures an-
nos apparuit.
IV.
Eandem Solis Eclipsin Tenebras formaliter sic dictas po-
tuisse causari, vel aliam quamcunque privationem horalem lo-
minis efficere, Paregon Astronomicis est calligatione dignum.
V.
Vanæ itaque fortunt prognostica, quæ Indocti Scioli theo-
logicè ex illa Eclipsi elicere voluerunt, nihil minus exitheses
quam Theologi, centuque & deinceps confirmin sugantes.
SOLI DEO GLORIA.

3180

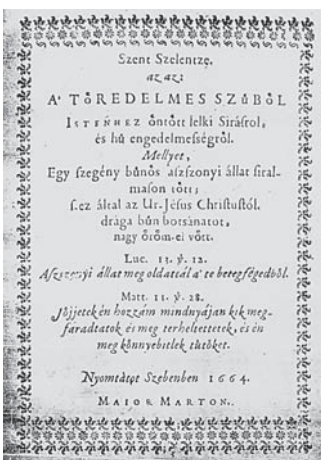

Szent Szelentze,
azaz:
A' TÖREDELMES SZÜBÖL
ISTENHEZ öntött lelki Siráfról,
és hü engedelmeſségről.
Mellyet,
Egy szegény bünös aſzszonyi állat siral-
maſon tött;
Sez által az Ur. Jesus Christustól.
drága bün botszánatot,
nagy öröm-ei vött.
Luc. 11. ỳ. 12.
Aſzszonyi állat meg oldatál a' te beteſségedből.
Matt. 11. ỳ. 28.
Jöjjetek én hozzám minnyájan kik meg-
faradtatok és meg terheltettetek, és én
meg könnyebitlek titeket.
Nyomtátot Szebenben 1664.
MAJOR MARTON.

3181

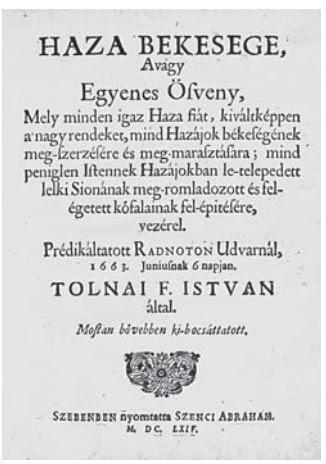

HAZA BEKESEGE,
Avagy
Egyenes Öſveny,
Mely minden igaz Haza fiát, kiváltképpen
a nagy rendeket, mind Hazájok békeſségének
meg-ſzerzéſére és meg-maraſztáſara; mind
peniglen Istennek Hazájokban le-telepedett
lelki Sionának meg-romladozott és fel-
égetett kőfalainak fel-épitéſére,
vezérel.
Prédikáltatott RADNOTON Udvarnál,
1663. Juniuſnak 6 napjan.
TOLNAI F. ISTVAN
által.
Mostan bövebben ki-boczáttatott.
SZEBENBEN nyomtatta SZENCI ABRAHAM.
M. DC. LXIV.

3182

LE
RELATIONI
ET
DESCRITTIONI VNIVERSALI
Et Particolari del Mondo.
DI LVCA DI LINDA
ET
DAL MARCHESE MAIOLINO BISACCIONI
Tradotte, offernate, & nuouamente
molto accreſciute, e corrette.
All' Altezza Sereniſſima dell' Arciduca
FERDINANDO CARLO
D'AVSTRIA, &c.
IN VENETIA, Per Combi, & LaNoù. MDCLXIV.
Con Licenza de' Superiori, & Priuilegio.

3187

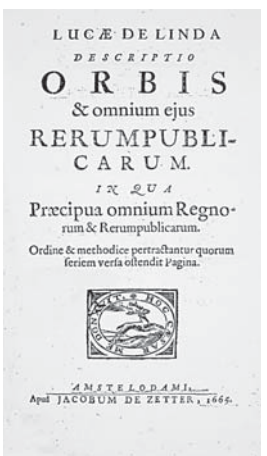

LUCÆ DE LINDA
DESCRIPTIO
ORBIS
& omnium ejus
RERUMPUBLI-
CARUM.
IN QUA
Præcipua omnium Regno-
rum & Rerumpublicarum.
Ordine & methodice pertractantur quorum
ſeriem verſa oſtendit Pagina.
AMSTELODAMI,
Apud JACOBUM DE ZETTER, 1665.

3188

CARDINAL
PAZMANY PETER
IMADSAGOS KÖNYVE.
MELLYET, AZ
MELTOSAGOS
MAGYAR ORSZAGI PALA-
TINVSNE TERENTETES, ES NAGY-
SAGOS, GROFF, RIMA SZE-
CZY ANNA MARIA
ASZSZONY,
Töb aitatos imádságok-
kal és Maria Magdolna életéuel
meg jobbitván, maga költségén uyon-
nan ki boczátott.
NYOMTATTAK
BECZBEN,
Eözvegy Rikeſin Suſanna bötüivel.
M. DC. LXV.
Eſztendöben.

3190

KEMPIS TAMASNAK
CHRISTVS KÖVETESERÜL
Negy Könyuei.

3191

Uj és Ó
KALENDARIOM
KRISTUS URUNK.
Születése után való
M. DC. LXVI.
ESZTENDŐRE
KÁRNERLIPOLD és MÁTÉ
AA. LL. & Philos. Baccal. által.
A Magyar Historia, és sokadalmakkal egyaránt
Nyomtattatott Béchben, Kőrmöczi Jehos és Jakab, alsó Authrinak könyv-nyomtatójiknál.

3192

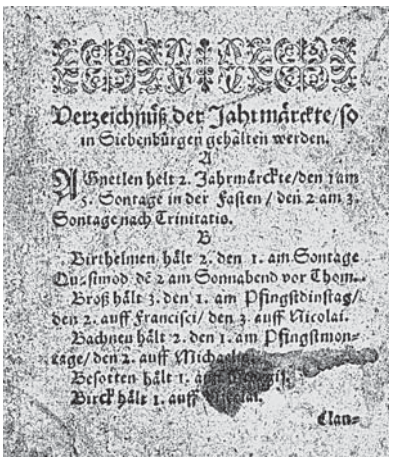
Verzeichnüß der Jahrmärckte/ so in Siebenbürgen gehalten werden.
A
Gnetlen hält 2. Jahrmärckte/ den 1. am 5. Sontage in der Fasten / den 2. am 3. Sontage nach Trinitatis.
B
Birthelmen hält 2. den 1. am Sontage Quasimodo de 2 am Sonnabend vor Thom... Broß hält 3. den 1. am Pfingstdinstag/ den 2. auff Francisci/ den 3. auff Nicolai. Badneu hält 2. den 1. am Pfingstmontage/ den 2. auff Michael... Besotten hält 1. auff ... Birck hält 1. auff ...

3193

GEORGII C. COMARINI,
SS. Theol. Doctoris, & Ecclesiæ Debrecinæ Pastoris.
CONCIONUM
SACRARUM
CENTURIA TERTIA,
continens
CONCIONES FESTIVALES,
occasione dierum, Nativitatis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Christi: item, Missionis Spiritûs sancti populo Debrecinensi propositas, & secundùm tempora, quo unaquæque habenda est, seriem digestas.
cum
Indice duplici.
Uno textuum S. Scripturæ elaboratorum, ad frontem: altero verborum & rerum præcipuarum, ad calcem posito.
DEBRECINI,
Apud GEORGIUM P. KARANCSI 1665.

3194

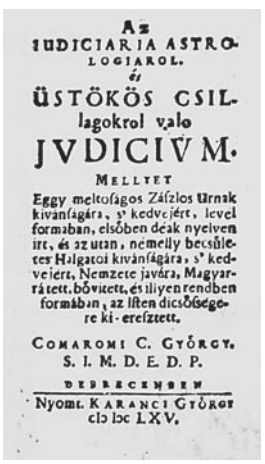
AZ
IUDICIARIA ASTRO-
LOGIAROL.
ÉS
ÜSTÖKÖS CSIL-
lagokrol valo
JVDICIVM.
MELLYET
Eggy meltoságos Zászlos Urnak kivánságára, ő kegyelmek kedvéért, levél formában, elsőben deák nyelven irt, és az után, némelly becsületes Hálgatoi kivánságára, ő kegyelmek kedvéért, Nemzete javára, Magyarrá tett, bővített, és illyen rendben formában, az Isten dicsőségére ki-ereszttett.
COMAROMI C. GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.
DEBRECENBEN
Nyomt. KARANCI GYÖRGY
cIↃ IↃc LXV.

3195

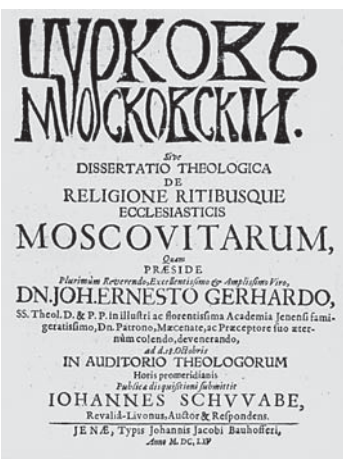
ЦVРКОВЪ
MVOCKOBCKIH.
Sive
DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
RELIGIONE RITIBUSQUE
ECCLESIASTICIS
MOSCOVITARUM,
Quam
PRÆSIDE
Plurimùm Reverendo, Excellentissimo & Amplissimo Viro,
DN. JOHERNESTO GERHARDO,
SS. Theol. D. & P. P. in illustri ac florentissima Academia Jenensi famigeratissimo, Dn. Patrono, Mæcenate, ac Præceptore suo æternùm colendo, devenerando,
ad diem Octobris
IN AUDITORIO THEOLOGORUM
Horis pomeridianis
Publicæ disquisitioni submittit
IOHANNES SCHVVABE,
Revalâ-Livonus, Auctor & Respondens.
JENÆ, Typis Johannis Jacobi Bauhofferi,
Anno M. DC. LXV

3196

Az Nehai
Tekintetes és Nagy
Vitéz Urnak.
GYARMATI
BALASSA
BALINTNAK
ISTENES.
ÉNEKI
Most újonnan sok
kedves Enekek-
kel,
PSALTERIUM HUNGARICUM
istenes Enekivel meg
bővittetett.
KASAN.
SEVERINA ózvegy
nénél. 1665-ben.

3197

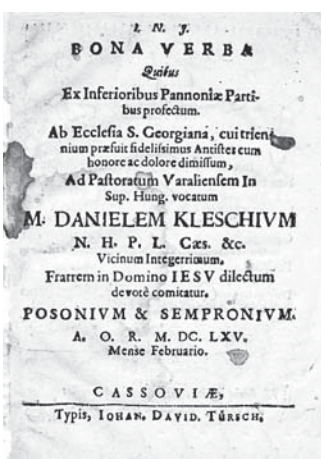
I. N. J.
BONA VERBA
Quibus
Ex Inferioribus Pannoniæ Partibus profectum.
Ab Ecclesia S. Georgiana, cui triennium præfuit fidelissimus Antistes cum honore ac dolore dimissum,
Ad Pastoratum Varaliensem In Sup. Hung. vocatum
M. DANIELEM KLESCHIVM
N. H. P. L. Cæs. &c.
Vicinum Integerrimum,
Fratrem in Domino IESV dilectum
devotè comitatur.
POSONIVM & SEMPRONIVM.
A. O. R. M. DC. LXV.
Mense Februario.
CASSOVIÆ,
Typis, IOHAN. DAVID. TÜRSCH.

3198

Fœdus Thalami,
quò
VINCVLA CONIVGII
VIRI
Plurimùm Reverendi & Præcellentis
DOMINI
IOHANNIS SARTORII
Ecclesiæ Eper. Germ. PASTORIS, & cæterarum, ut & Lycei INSPECTORIS PRIMARII:
Cum
CLARISSIMA MATRONA
ROSINA Franckensteinin/
VIRI
Nobilissimi, Amplissimi & Consultissimi,
Dni. M. CASPARIS LEHMANNI,
Senatoris, dum in vivis esset, Cassovien. meritissimi, relicta Vidua:
In Academia Wittebergensi felicia faustaque esse jubent Fautores & Amici, Anno
M. DC. LXV. die 15. Iunii.
CASSOVIÆ,
Sumptibus JOHAN. DAVID. TÜRSCH.

3199

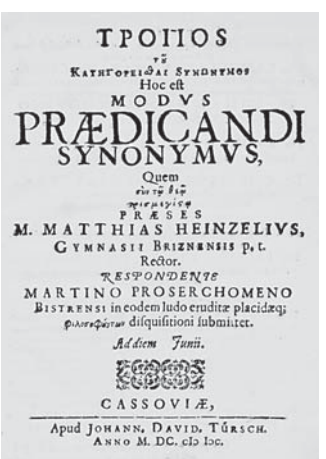
TPOΠΟΣ
τῆς
ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΗΣ ΣΥΝΩΝΥΜΟΣ
Hoc est
MODVS
PRÆDICANDI
SYNONYMVS,
Quem
εἰσ τὴν θεῖαν
ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ
PRÆSES
M. MATTHIAS HEINZELIVS,
GYMNASII BRIZNENSIS p. t.
Rector.
RESPONDENTE
MARTINO PROSERCHOMENO
Bistrensi in eodem ludo eruditæ placidæq; philosophiæ disquisitioni submittet.
Ad diem Junii.
CASSOVIÆ,
Apud JOHANN. DAVID. TÜRSCH.
ANNO M. DC. cIↃ IↃc.

3200

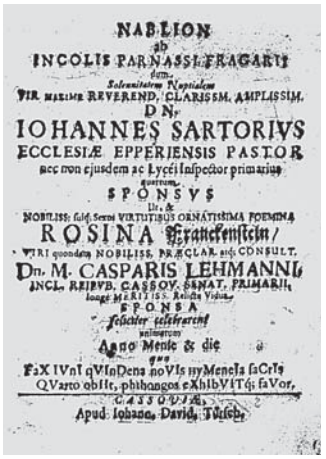
NABLION
ab
INCOLIS PARNASSI FRAGARII
dicta.
Solennitatem Nuptialem
VIR. MAXIME REVERENDUS, CLARISSIMUS, AMPLISSIMUS
DN.
IOHANNES SARTORIVS
ECCLESIÆ EPPERIENSIS PASTOR
nec non ejusdem ac Lycei Inspector primarius
quorum
SPONSUS
Illustr. & Nobiliss. fulgi. Sorte VIRTUTIBUS ORNATISSIMA FOEMINA
ROSINA Francfenstein/
VIRI quondam NOBILISS. PRÆCLAR. ac CONSULT.
Dn. M. CASPARIS LEHMANNI,
INCL. REIPUB. CASSOV. SENAT. PRIMARII,
longe MERITISS. Relicta Vidua.
SPONSA
feliciter celebrarent
solemnem
Anno Mense & die
FæX IVnI qVInDena noVIs hyMenIa saCrIs
QVarto obstIt, phIhongos eXhIbVIT qI faVor.
CASSOVIÆ,
Apud Iohann. David. Türsch.

3202A

Rövid Tudosétás
A CONSEQVENTIAKRUL.
A' PATAKI IESVITA
Paterek Rövid MANIFESTVMARA valo felelettel
edgyütt.

3203

Jesvs Avspice!
SALVE VARALIENSE
Hoc Est
Applausus & Vota
FAUTORUM, FRATRUM,
AMICORUM, VICINORUM,
POPULARIUM, FAMILIARIUM,
Reducem in Patriam.
VIRUM
Plurimum Reverendum Clarissimum atq; Nobilissimum
DOMINUM
M. DANIELEM KLESCHIVM
N. H. P. L. Cæs. hactenus Ecclesiæ Evangelicæ in Lib. & Reg. Civ. S. Georgio Pastorem, jam legitimè vocatum Ecclesiæ Varaliensis Antistitem & Scholæ inspectorem.
FELICITER EXCIPIENTIUM,
Scripta in Scepusio Superioris Hung: Tractu I. Comitatu ad montes Carpaticos
Exscripta.
A. O. R. M. DC. LXV.
Cassoviæ excudebat, IOH. DAV. TÜRSCH.

3204

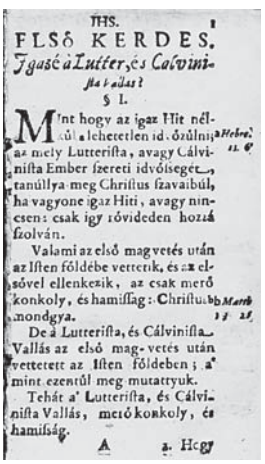
THS. I
FLSŐ KERDES.
Igasé a Lutter, és Calvinista vallas?
§ I.
MInt hogy az igaz Hit nélkül a lehetetlen id. özúlni, a Hebr. 11. 6
az mely Lutteristá, avagy Calvinista Ember szereti idvösségét, tanúllya meg Christus szavaibúl, ha vagyone igaz Hiti, avagy nincsen: csak igy rövideden hozzá fogvan.
Valami az elsö magvetés után az Isten földébe vetettek, és az elsövel ellenkesik, az csak merö konkoly, és hamisság: Christus b Matth. mondgya. 13. 25.
De a Lutteristá, és Calvinista Vallás az elsö magvetés után vettetett az Isten földében; a' mint ezentúl meg mutattyuk.
Tehát a' Lutteristá, és Calvinista Vallás, merö konkoly, és hamisság.
A a. Hogy

3205

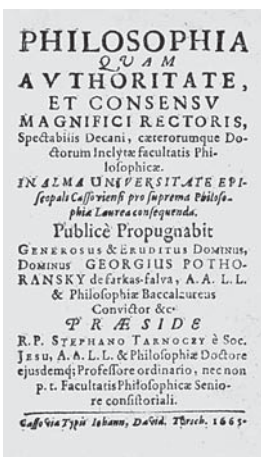
PHILOSOPHIA
QVAM
AVTHORITATE,
ET CONSENSV
MAGNIFICI RECTORIS,
Spectabilis Decani, cæterorumque Doctorum Inclytæ facultatis Philosophicæ.
IN ALMA UNIVERSITATE EPISCOPALI CASSOVIENSI pro suprema Philosophiæ Laurea consequenda.
Publicè Propugnabit
GENEROSUS & ERUDITUS DOMINUS,
DOMINUS GEORGIUS POTHORANSKY de farkas-falva, A. A. L. L. & Philosophiæ Baccalaureus Convictor &c.
PRÆSIDE
R. P. STEPHANO TARNOCZY è Soc. JESU, A. A. L. L. & Philosophiæ Doctore ejusdemq; Professore ordinario, nec non p. t. Facultatis Philosophicæ Seniore consistoriali.
Cassoviæ Typis Iohann. David. Türsch. 1665.

3207

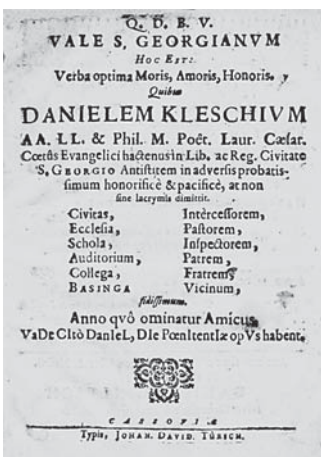
Q. D. B. V.
VALE S. GEORGIANVM
Hoc Est:
Verba optima Moris, Amoris, Honoris, y Quidam
DANIELEM KLESCHIVM
AA. LL. & Phil. M. Poët. Laur. Cæsar. Cœrûs Evangelici hactenus in Lib. ac Reg. Civitate S. GEORGIO Antistitem in adversis probatissimum honorificè & pacificè, at non sine lacrymis dimittit.
Civitas, Intercessorem,
Ecclesia, Pastorem,
Schola, Inspectorem,
Auditorium, Patrem,
Collega, Fratrem,
BASINGA Vicinum,
fidissimum.
Anno qvô ominatur Amicus
VaDe CIsò DanIeL, DIe PœnItentIæ opVs habent.
CASSOVIÆ
Typis, JOHAN. DAVID. TÜRSCH.

3208

ACCLAMATIONES VOTIVÆ
In Honorem
VIRI
ADMODUM REVERENDI
CLARISSIMI & EXIMII DOMINI
M. CHRISTIANI SEELMANNI
hactenus Antistitis Eccl. Cremnicens. primarii;
Jam autem Leutschoviam in primarium itidem Pastorem Nutu Divino legitimè evocati.
Effusa tenui & simplici venâ, sincero pectore animo & corde, ab Amicis suis Reverendo Claritatis integerrimis in Comitatu
TRENSCHINIENSI.
HOc nostrum Seelmanne rogo, ne despice munus
Pro meritis gratus dicar ut esse tuis.
Scilicet hoc studium studio precibusq; rependo
Opponens meritis candida vota tuis.
Det Dominus solida quicquid Virtute mereris;
Dent tibi felices mollia Fata dies!
A. S.
Anno M. DC LXV. 24. Junii.
Leutschoviæ, Typis Samuelis Brever.

3209

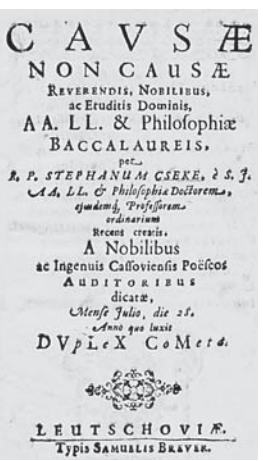
CAVSÆ
NON CAUSÆ
REVERENDIS, NOBILIBUS,
ac Eruditis Dominis,
AA. LL. & Philosophiæ
BACCALAUREIS,
per
R. P. STEPHANUM CSEKE, è S. J.
AA. LL. & Philosophiæ Doctorem, ejusdemq; Professorem ordinarium
Recens creatis.
A Nobilibus
ac Ingenuis Cassoviensis Poëseos
AUDITORIBUS
dicatæ,
Mense Julio, die 28.
Anno quo luxit
DVpLeX CoMeta.
LEUTSCHOVIÆ.
Typis SAMUELIS BREVER.

3211

DIVIno LVMIne prosperante
VIR
Quà Genus, quà Eruditionem, quà Munus ac vitam
CLARISSIMUS, INTEGERRIMUS
DN. M. JOHANNES
KEMMEL
GYMNASII PATRII REG. LIBERÆq;
CIVIT. LEUTSCHOVIENSIS
RECTOR Solertissimus
Theologiæ Candidatus
Juris Connubialis Licentiatus
GENERE & VIRTUTE NOBILEM ac PUDICAM
VIRGINEM
REGINAM STÜRBITZIN,
Viri quondam,
EGREGII AC NOBILIS
ANDREÆ STÜRBITZ
Senatorii Ordinis in Reg. & Liber. Civit. Cassov.
ASSESSORIS JURATI
Filiam teneram.
SPONSAM
Anno Mense Die ut Chronodistichon (per Literas exponit.)
QVatter qVarta DIes reDIIt IaM MenseM noVembrIs
QVaM. preCer è CeLo Menti saCra fIamIne beet!
Rite per quam fœderi fides jungetur.
Ornatus
ab
Amicis
Publicis vocatum vitæque Comitem Gremio amplexum & proclamatis
SPONSUS.
LEUTSCHOVIÆ, TYPIS SAMUELIS BREWER.

3212

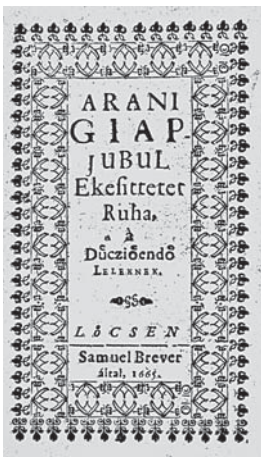
ARANI
GIAP-
JUBUL
Ekesitteteț
Ruha,
a
Dűcziőendő
Lelkenek.
LŐCSEN
Samuel Brever
Álral, 1665.

3213

VELLVS
AVREVM
Beatificandæ
ANIMÆ.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS
BREVER, 1665.

3214

I. N. J.
Exercitium Metaphysicum,
continens Quæstionem:
AN
VNIVERSALE ET
SINGULARE SIT
peculiaris Disjuncta Entis Affectio?
quod
Spirante & Ave Supremi Numinis,
in
Montano-Neosolienſi Gymnaſio,
SUB PRÆSIDIO
M. JOHANNIS HEINZELII,
p. t. Athenæi Ejusdem Moderatoris dignissimi,
diligentissimi
Dñi. Præceptoris ac Studiorum suorum Promotoris omni
honoris & observantiæ cultu æternùm
prosequendi,
Ingenij exercendi gratiâ,
Publicæ ac placidæ ventilandum proponit,
Respondens
THOMAS STELLER, SLaboſſeno-Pannonius
ORDINARIUS 161
Oeconomus,
Ad diem 15. Septembris, Anno M. DC. LXV.
Horis pro & post Meridianis,
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3215

Dvvidiſche
Schäffer-Treu und Ritter-Ehr
in einem neuen Klinge-Gedichte
gezeiget
von dem
Carpatiſchen Kämpfer
einem
Davidiſchen Unter-Harpfeniſten
und Nach-Schäffer.
Leutſchau bey den Breweriſchen Erben.

3216

NÆNIÆ
PAR NOBILIS FRATRUM
ROCHSERIANORUM
MICHAEL ET IOHANNES
GODOFREDUS
FILIORUM
VIRI
GENEROSI, NOBILISSIMI ET DOCTISSIMI
DNI. ZACHARIÆ ROCHSERI
VBERARII PRIMARII
SYLVARUM-REGIARUM COMITATUS
TUMULO TRISTI ADDICTORUM
Anno M. DC. LXV. die XVII. Novembris.

3217

PRÆPA-
RATIO
ad
MISSAM
Quæ dicitur
Accessus
ALTARIS.

3219

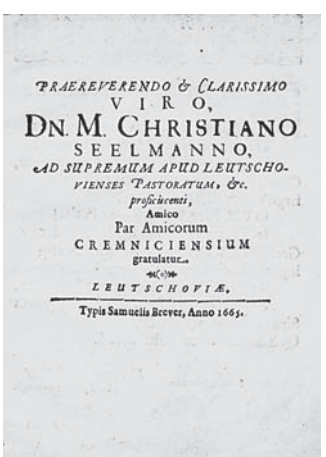
PRAEREVERENDO & CLARISSIMO
VIRO,
DN. M. CHRISTIANO
SEELMANNO,
AD SUPREMUM APUD LEUTSCHO-
VIENSES PASTORATUM, &c.
proficiscenti,
Amico
Par Amicorum
CREMNICIENSIUM
gratulatur.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brever, Anno 1665.

3220

PROPEMTICA
quibus
ADMODUM REVERENDUM
AMPLISSIMUM & CLARISSIMUM
DN M CHRISTIA-
NUM SEELMANNUM
COBURGENSEM FRANCUM,
Hactenùs Ecclesiæ Liberæ atq; Regiæ Civi-
tatis Montanæ CREMNITII Pastorem prima-
riam, Scholarq; Inspectorem longè dignissimum,
Venerabilis Conubernii Montani De-
canum gravissimum,
nuncverò
Vocatum Primarium Liberæ atq; Regiæ Civitatis
LEUTSCHOVIENSIS Pastorem,
Scholaq; ibidem Inspectorem
Cremnitio ad novam suam Patrociam
proficiscentem,
prosecuti sunt
SCHEMNICIENSES.
Anno
clɔ. Iɔc. LXV.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brever.

3221

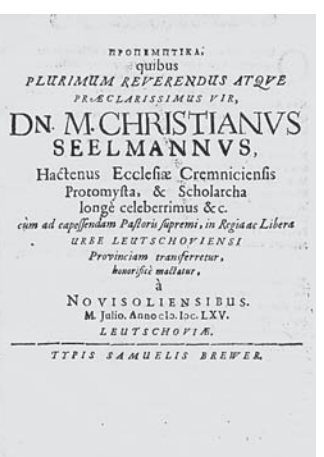
ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΑ:
quibus
PLURIMUM REVERENDUS ATQVE
PRÆCLARISSIMUS VIR,
DN. M. CHRISTIANUS
SEELMANNUS,
Hactenus Ecclesiæ Cremnicienſis
Protomysta, & Scholarcha
longè celeberrimus &c.
cùm ad capessendam Pastoris supremi, in Regia ac Libera
URBE LEUTSCHOVIENSI
Provinciam transferretur,
honorifice mittatur,
à
NOVISOLIENSIBUS.
M. Julio. Anno clɔ. Iɔc. LXV.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREWER.

3222

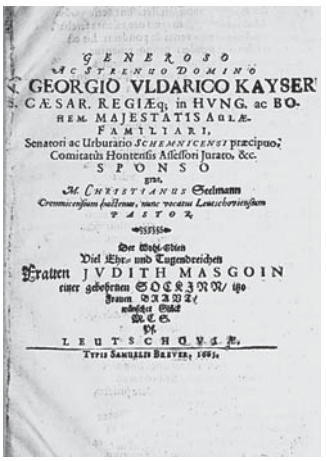

GENEROSO
AC STRENUO DOMINO
GEORGIO VLDARICO KAYSER
CÆSAR. REGIÆq; in HVNG. ac BO-
HEM. MAJESTATIS AVLÆ-
FAMILIARI,
Senatori ac Urburario SCHEMNICENSI præcipuo;
Comitatûs Hontensis Assessori Jurato, &c.
SPONSO
gratulatur
M. CHRISTIANUS Seelmann
Cremnicensium fidelissimus, nunc vocatus Leuschoviensium
PASTOR.

Der Wohl-Edlen
Viel Ehr- und Tugendreichen
Frauen JUDITH MASGOIN
einer gebohrnen SOLTZIN/ itzo
Frauen BANTZ
wohlehrl. Gattin
M. C. S.
Ps.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brever, 1665.

3223

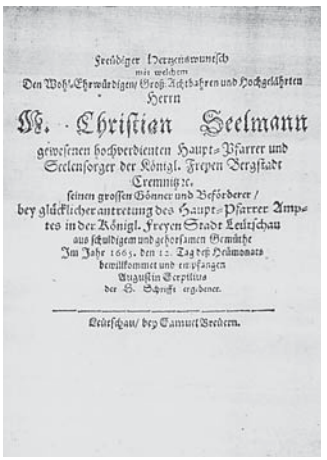

Freudiger Hertzenswunsch
mit welchem
Den Wohl-Ehrwürdigen/ Groß-Achtbahren und Hochgelährten
Herrn
M. Christian Seelmann
gewesenen hochverdienten Haupt-Pfarrer und
Seelensorger der Königl. Freyen Bergstadt
Cremnitz ꝛc.
seinen grossen Gönner und Beförderer /
bey glücklicher antretung des Haupt-Pfarrer Amp-
tes in der Königl. Freyen Stadt Leutschau
aus schuldigem und gehorsamen Gemüthe
Im Jahr 1665. den 12. Tag des Heümonats
bewillkommet und empfangen
Augustin Serptilius
der H. Schrifft ergebener.

Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3224

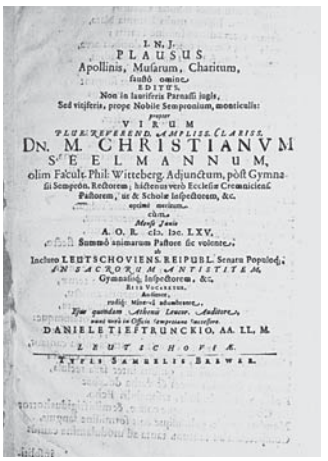

I. N. J.
PLAUSUS
Apollinis, Musarum, Charitum,
fundi omine,
EDITUS,
Non in lauriferis Parnassi jugis,
Sed vitiferis, prope Nobile Sempronium, monticulis:
propter
VIRUM
PLURIREVERENDO, AMPLISS. CLARISS.
DN. M. CHRISTIANUM
SEELMANNUM,
olim Facult. Phil. Witteberg. Adjunctum, post Gymna-
sii Sempron. Rectorem, hisce tum verò Ecclesiæ Cremnicien. f.
Pastorem, ac & Scholæ Inspectorem, &c.
optimè meritum,
clientes
Mœsiæ Jonis
A. O. R. cIↃ. IↃc. LXV.
Summâ animarum Pastore fic volente,
ac
Incluto LEUTSCHOVIENS. REIPUBL. Senatu Populoq;
IN SACRORUM ANTISTITEM,
Gymnasiiq; Inspectorem, &c.
Rite Vocatum,
Academici,
ritûs Mitrâ adumbrantes,
Ipsa quotidiana Arborum Lenior, Auditore,
suavi voce in Officio temperante succinere.
DANIELE TIEFTRUNCKIO, AA. LL. M.
LEUTSCHOVIÆ.
Typis Samuelis Brewer.

3225

Ujdés
KALENDA-
RIOM,
Christus Urunk születése után való
1666.
Mellyet most-is Magyar és Ha-
dély Országra, és egyéb szom-
széd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph
Theologus és Astrologus:

Lötsén, Brewer Samuel által

3226

Vota pia
in honorem
Viro Juveni
Nobilissimo, Præstantissimo atq; Literatissimo
DN. DAVIDI GVNTHERO
Studioso Academico,
Optimi Parentis Filio
VIRI
Perquam Reverendi, Amplissimi Clarissimiq
DN. ANDREÆ GVNTHERI
Ecclesiæ Olasiensis Pastoris & 24. Reg.
Oratoris perpetui:
Nec non
Pudicissimæ & Castissimæ Vidus
IVDITHÆ BREXELIANÆ &c.
Conjugium novum ineuntibus
11. Maji. A. R. S. 1665.
devotè effusa
a
Fratribus, Affinibus, Fautoribus.

Leutschoviæ, Typis Hæredum Brewerian.

3227

LECTIO
PRINCIPVM.
HOC EST:
POLITICA MANV-
DVCTIO QVOPACTO IV-
VENI GVBERNATORI CHRI-
STIANO, VERA IUXTA PIETATIS AC
VIRTUTIS VITÆ, LAUDABILISQ; REGIMINIS
ratio praxeosque commodè queat,
Conscripta
per
JOHANNEM WEBERVM
SACRÆ, CÆS. REGIÆq; MAJEST. PER HUNGAR.
Superiorem Pharmacopœum Perpetuum
& Medicum Ordinarium,
hac tempestate,
REGIÆ LIBÆ CIVITATI EPPERIENSIS JUDICEM.

REGENTEN
LESEN.
Das ist:
Politische Anleitung/ wie ein Christlicher Jun-
ger Regent beyder zu seiner Gottes-Furcht als auch
tugendlichen Leben und Löblicher Regierung
füglich anzuleiten seye möchte/
Jetzumahl gestellet
durch
Johannem Weber
Ihr. Röm. K. Mt. und Königl. Majest. durch Ober Ungarn
Immerwährenden Apotecker und Ordentlichen Medicum,
wie auch
der Königl. Freyen Stadt Eppries Richtern.
Leutschoviæ, Typis Hæred. Brew. Anno M. DC. LXV.

3228

LABARVM TRIVMPHALE
VICTRICI PALLADI FRAGARIÆ
SOLENNE
ac justo
DRAMATICVM
LYCEI PERI-
ENSIS
DIVINIS AUSPICIIS
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, SPECTATISSIMOq;
MAGISTRATU Omni cingulum hoc
A. O. R. cIↃ IↃc LXV, Mense Julio
ADORNATI
Anno autem præsenti 1665. initio ejusdem Mensis Julii
feliciter ac plenè concinnati
LUSTRAMEN
Quinquies Ovine Thematis
I. ISAGOGICA & EUCHARISTICA.
II. THEOLOGICA.
III. POLITICO-PHILOLOGICA & SCHOLASTICA.
IV. MATHEMATICO-LOGICA & MILITARI.
V. PHILOLOGICA & HISTORICA.
Ideam omnium præsens tricennii curriculo, per invidiantiam tamen Fa-
torum in Lustrum enumerant, publicè resolvendæ, & quidem ea,
quodcit ad Reipub. Christianæ salum lotius,
reparationem:
Præmissâ Lyræi Adolescentibus
oratione inaugurali
Brevitate hodiernæ declamationis in Auditos Scholiorum Juventutis Perspicuis typis
denuò vulgatâ, Lyræ nobilium Scholæ Patronæ
Et ejusdem Auctorum, Interpretum, & divinæ publici profundi, defensorum
eruditi, meditatum & elaboratum argumentum
DEFENDIT
Colophonis, post confectum divina gratia circulum ut
& novi Auspicii, ordinandorum, introitu à primis inito
Studiorum ergò
SUB APERTO JOVE
secundante quoq; Deo hac
PRÆSENTANDUM.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brewer.

3229

Zodiacus
Insignis duodecim Virtutum Sym-
bolis
Illustrissimi ac Celsissimi Domini
Dn. FRANCISCI GEORGII
RAKOCZY de
Felsö Vadász, Electi Transylvaniæ Prin-
cipis, Partium Regni Hungariæ Domini &
Siculorum Comitis, Arcium & Bonorum
Sáros, Patak, Munkács, Ecsed, Makovi-
cza, Regécz, Tokay, Szerencsh, Onod,
Ledeincze, Szilágy Somlyó, Borsi & Király-
Helmecz Hæreditarii
Domini;
Eidem,
Cùm ab Augustissimo Romanorum
Imperatore
LEOPOLDO PRIMO
Perpetuus de Sáros, ejusdemque Comita-
tûs Supremus Comes creatus
pronunciaretur,
Ab Academico Societatis JESU Collegio
Cassoviensi præsentatur.

3230

LVGVBRIS
PANEGYRICVS
IN
Solennibus Exequijs,
SPECTABILIS ac MAGNI-
FICI DOMINI, DOMINI
PETRI KEGLEVICH
Liberi Baronis de Busin, &c.
Ejusque
AMANTISSIMI FILII,
LADISLAI KEGLE-
VICH &c.
Dictus Crapinæ
A
REV. PATRE FRATRE
IOANNE KERY,
Ord: S. Pauli Primi Eremitæ S.S. Theol:
nec non AA.LL. & Phil: DOCTORE ejusdemq; in cele-
berrimo Comitatu Lepoglaviensi Professore Ordinario.
ANNO Domini M. DC. LXV. Mensis Martio Die 27.

TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, Excudebat Matthæus Byller.

3232

ORATIO FVNEBRIS
QVA
TRISTES EXEQVIAS
ILLVSTRISSIMI ac EXCELLENTISSIMI
Domini, Domini
NICOLAI
COMITIS PERPETVI
A ZRINIO,
Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, &
Sclavoniæ BANI.
AVREI VELLERIS EQVITIS.
Confiniorum Regni Sclavoniæ, Colapianorum Supremi, & Præfidij Legrad, totiusque
latiùs Monakeÿ
HÆREDITARII CAPITANEI
Comitatuum Szaladiensis, & Simegiensis
Comitis Supremi, Sac. Cæs. Regiæque Majestatis Intimi Consiliarij, Cubicularij, & Agiotorum Regalium per Hungariam Magistri, &c. Professionis etc.
Rev: Pr. Fr. IOANNES KERY,
Ordinis S. PAVLI Primi EREMITÆ,
SS. Theologiæ Nec non AA. LL. & Philosophiæ Doctoris, quidemque in Celeberrimo Cracoviæ
Legaliensi Professor Ordinarius,
AD S. HELENAM SUPRA CHAKTORNIAM.
ANNO M. DC. LXIV. Die 21. Mense Decembri.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, Excudebat Matthæus Byller.

3233

3235

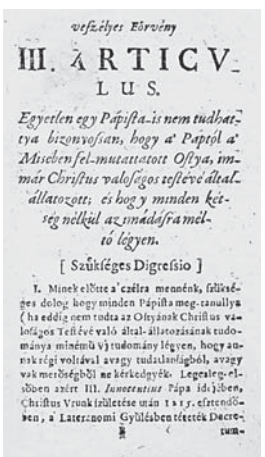

veszélyes Eörvény
III. ARTICVLUS.
*Egyetlen egy Páp*ſ*ta-is nem tudhatja bizonyoſan, hogy a' Paptól a' Miseben fel-mutatatott Oſtya, immár Chriſtus valoſagos teſtévé által-állatozott; és hogy minden kétség nélkül az imádáſra mélto legyen.*
[Szükſéges Digreſsio]
I. Minek előtte a' czélra mennénk, ſzükséges dolog hogy minden Páp*ſ*ta meg-tanullya (ha eddig nem tudta az Oſtyának Chriſtus valoſagos Teſtévé való által-állatozásának tudománya minémü vÿ tudomány légyen, hogy annak régi voltával avagy tudatlanſágból, avagy vak merőségből ne kérkedgyék. Legelseb-ben azért III. *Innocentius* Pápa idejében, Chriſtus Urunk ſzületése után 1215. eſztendőben, a' Later*a*nomi Gyülésben tétetett Decre-

3236

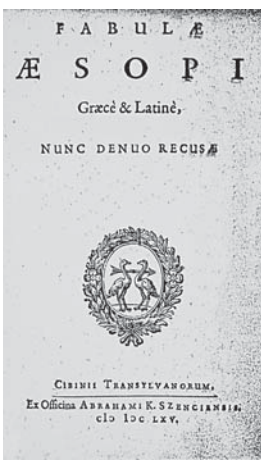

FABULÆ
ÆSOPI
Græcè & Latinè,
NUNC DENUO RECUSÆ
CIBINII TRANSYLVANORUM,
Ex Officina ABRAHAMI K. SZENCIANSIS.
CIↃ IↃC LXV.

3237

NOS MICHAEL APAFI DEI GRATIA PRINCEPS TRANSYLVANIÆ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem 10. Menſis Sept. Anni Domini 1665. in Caſtrum Radnoth, ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, parisque & unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omnisque & ſingula in eiſdem contenta, ratos, gratos & accepta habentes, noſtrúmque conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM regni Tranſſylvaniæ, partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Congregatione, ad diem 10. Menſis Sept. Anni 1665. in Caſtrum Radnoth indicta & celebrata concluſi.

ARTI-

3238

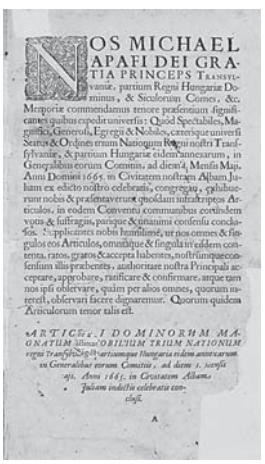

NOS MICHAEL APAFI DEI GRATIA PRINCEPS TRANSYLVANIÆ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem 1. menſis Sept. Anni 1665. in Civitatem Albam Julam ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, parisque & unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omnisque & ſingula in eiſdem contenta, ratos, gratos & accepta habentes, noſtrúmque conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICVLI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM regni Tranſſylvaniæ, partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Congregatione, ad diem 1. menſis Sept. Anni 1665. in Civitatem Albam Julam indicta & celebrata concluſi.

A

3239

NOS MICHAEL APAFI DEI GRATIA PRINCEPS TRANSYLVANIÆ, Partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Partialibus eorum Comitiis, 2d diem 3 Menſis Novembris Anni Domini 1665. in Civitatem noſtram Albam Julam ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, parisque & unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omnisque & ſingula in eiſdem contenta, ratos, gratos & accepta habentes, noſtrúmque conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM regni Tranſſylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Partiali eorum Congregatione, ad diem 3 Novembr. Anni 1665 in Civitatem Albam Julam indicta & concluſi.

3240

AZ
ISTEN KEGYELMEben lévő ember idveſséges életének bizonyos, s' meg-csalhatatlan jegyekből való meg-eſmérésérőll.
MELLYET
ELSŐBEN COLOSVARI PRÆDIKATORSÁGÍBAN a' Reformata Eccleſiában prædikállott, moſtan-penig egyben ſzedegetvén kőtőngſégeſe végett
BATAI B. GYÖRGY,
Zilahi Eccleſiának Leſki Páſztora.
2 Cor. 13. 5.
Avagy nem iſmérietek magatokat, hogy a' Jeſus Chriſtus is bennetek vagyon.
SZEBENBEN,
Nyomtatta SZENCI K. ABRAHAM. 1665 eſtt.

3241

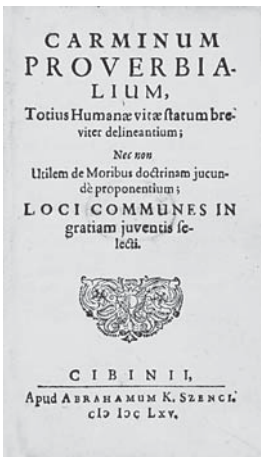

CARMINUM
PROVERBIA-
LIUM,
Totius Humanæ vitæ ſtatum bre-
viter delineantium;
Nec non
Utilem de Moribus doctrinam jucun-
dè proponentium;
LOCI COMMUNES IN
gratiam juventutis ſe-
lecti.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM K. SZENCI.
clɔ Iɔc Lxv.

3242

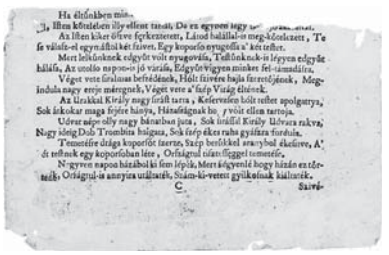

Ha élſőnáben mit...
Az Iſten kéſerelem illy eſſenet tanult, De ez egyetlen egy ...
Az Iſten kiket őſſze ſzékeltetett, Lánd halálával-is meg-közlekedett, Te
ſe válaſſ-el egyn-áſtól két ſzívet. Egy koporſó nyugoſſa a' két teſtet.
Mert lelkünknek edgyőt volt nyugodvás, Teſtünknek-is légyen edgyőt
hálás. Az utolſó napon-is jó várás, Edgyőt vigyen minket fel-támadás.
Végét vette ſirálnas beſzédünk, Hódi ſzivére hajla fáradtságunk, Meg-
indula nagy erőjo méregnek, Végét vette a' ſzép Virág életének.
Az Urakkal Király nagy ſirást tara, Keſerveſen kőlt teſtet apolgatya,
Sok ſzókokat maga ſzére hánya, Hátaſságnak ho, y vőit ellen tartoja.
Udvar nagy-ſág nagy bánatban jura, Sok ſiralmal Király lélekzet rakva;
Nagy ideig Dob Trombita hallgatta, Sok ſzép ékes ruha gyáſzra fordula.
Temetéſre drága koporſót ſzerte, Szép berőkkel aranyból ékeſítve, A'
ſi teſtnek egy koporſóban léte, Orſágnak-is-annak függett temetéſe.
N-gyven napoſ házából ki nem lépik, Mert ſágyenlé hogy hánán ez-tér-
teſik, Orſágnak-is annyira utálatik, Szám-ki-vetett gyilkoſnak hálatok.
C Szivé-

3243

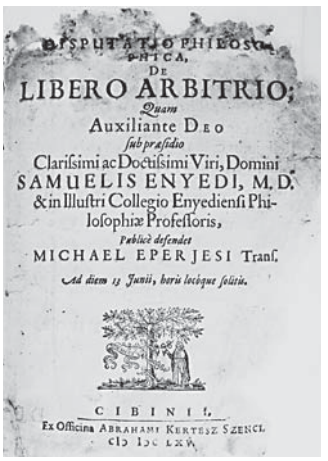

DISPUTATIO PHILOSO-
PHICA,
DE
LIBERO ARBITRIO;
Quam
Auxiliante DEO
ſub præſidio
Clariſſimi ac Doctiſſimi Viri, Domini
SAMUELIS ENYEDI, M. D.
& in Illuſtri Collegio Enyedienſi Phi-
loſophiæ Profeſſoris,
Publicè defendet
MICHAEL EPER JESI Tranſ.
Ad diem 15 Junii, horis locoque ſolitis.

CIBINII,
Ex Officina ABRAHAMI KERTESZ SZENCI.
clɔ Iɔc Lxv.

3244

AZ
ISTEN IGERETI-
nek fel-nyittatott
ARANY BA-
NYAJA.
Melyben
Akármely ſzivbéli ſzomoruſág, lelki
keſerüſég, és lelki-eſmérettben lévő
retteges ellen-is, miképpen kellyen
valakinek magát meg-eſőſſiteni, az
mutattatik-meg.
ENYEDI MOLNAR JANOS,
V. Hunyadi Magyar Egyházi egy-
ligyű Szolga által
Fordittatott Magyar nyelvre.

Nyomtattatott 1665 Eſztendőben.

3245

PROGNOSTICON
ASTROLOGI-
CUM,
ad ann.

Ez Eſztendőnek 4 Ré-
ſzeiről.
I. A' TELRŐL.

MIkor a' *Planetáknak* ſők minden ciſl-
lagoknak ſeje es fejedelme a' t...
kiső Nap, az ő ſzokott járásában a' ...
első gradusiát el éri, akkor ſzerzi minekűn
a' komor kedvű hideg teler. Es ez léſzen a
1665 eſztendőben 21 *Decembru*, a' miko
Nap leg rővideb az Ej pedig leg hoſzſzab
ſzokot lenni: Midőn tudniillik a' Nap Dél-
ről Eſzak felé fordul.
A' mi a' Télnek mivolrát nézi, ez főkép-
pen *Januariusban* eleg keményen akarja ma-
gát viſelni. Es ez nem csak azért léſze...
az hideg terméſzetű *Saturnus* még a...
járdogal, melyről lama' ne...

3246

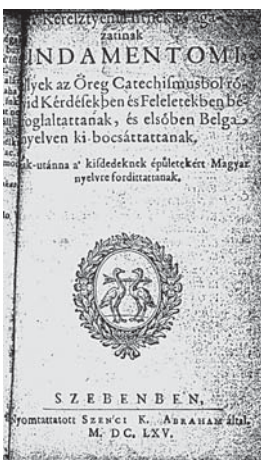

...Kerekzivenuttuliek ...
...zatinak
INDAMENTOMI...
...lyek az Öreg Catechiſmusbol ró...
...id Kérdéſekben és Feleletekben be...
...foglaltattanak, és elsőben Belga...
...yelven ki-bocsáttattanak,
...k-utánna a' kiſdedeknek épületekért Magyar
nyelvre fordittattanak.

SZEBENBEN,
...fromtattatott Szenci K. Abraham által.
M. DC. LXV.

3248

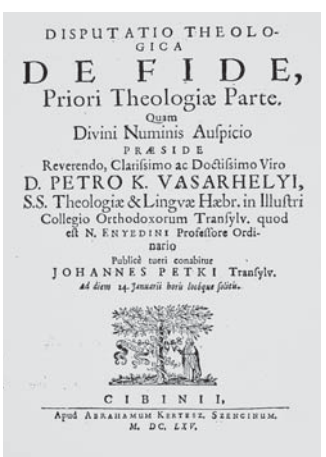

DISPUTATIO THEOLO-
GICA
DE FIDE,
Priori Theologiæ Parte.
Quam
Divini Numinis Auſpicio
PRÆSIDE
Reverendo, Clariſſimo ac Doctiſſimo Viro
D. PETRO K. VASARHELYI,
S.S. Theologiæ & Lingvæ Hæbr. in Illuſtri
Collegio Orthodoxorum Tranſylv. quod
eſt N. ENYEDINI Profeſſore Ordi-
nario
Publicè tueri conabitur
JOHANNES PETKI Tranſylv.
ad diem 14. Januarii horis locoque ſolitis.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ, SZENCINUM.
M. DC. LXV.

3249

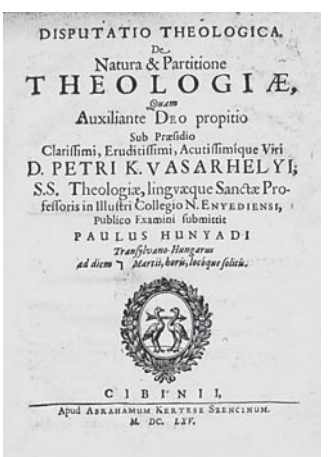

DISPUTATIO THEOLOGICA.
De
Natura & Partitione
THEOLOGIÆ,
Quam
Auxiliante DEO propitio
Sub Præſidio
Clariſſimi, Eruditiſſimi, Acutiſſimique Viri
D. PETRI K. VASARHELYI,
S.S. Theologiæ, lingvæque Sanctæ Pro-
feſſoris in Illuſtri Collegio N. ENYEDIENSI,
Publico Examini ſubmittit
PAULUS HUNYADI
Tranſylvano-Hungarus
ad diem 7 Martii, horis, locoque ſolitis.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCINUM.
M. DC. LXV.

3250

D. O. M. A.
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
ROMANO PON-
TIFICE
Vero Anti-Chriſto, & Falſo Chriſti Vicario.
Quam,
Aſſiſtente Sacro-Sanctâ Trinitate,
PRÆSIDE
Viro Pereximio atq; Clariſſimo,
DN. M. JACOBO SCHNITZLERO,
Facult. Philoſophicæ in Acad. Viteberg. Aſſeſſore,
nunc Gymnaſii Cibin. Rectore celeberrimo,
Domino Receptore, Patrono & Fautore obſervandiſſimo,
Publicè coram Eruditis proponit,
JOHANNES KLEINIUS Biſtricienſis,
AUTHOR & RESPONDENS.
Ad diem 16. Septembr. in Auditorio Majori
horis Antemeridianis.

CIBINII,
Characteribus ABRAHAMI KERTESZ SZENCIENSIS.
M. DC. LXV.

3251

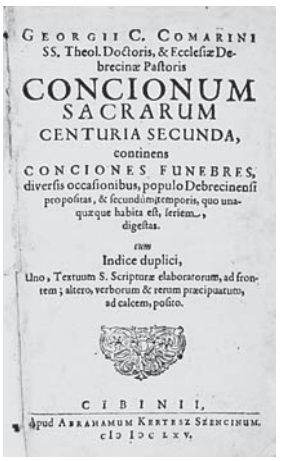

GEORGII C. COMARINI
SS. Theol. Doctoris, & Ecclesiæ Debrecinæ Pastoris
CONCIONUM
SACRARUM
CENTURIA SECUNDA,
continens
CONCIONES FUNEBRES,
diversis occasionibus, populo Debrecinensi propositas, & secundùm temporis, quo unaquæque habita est, seriem, digestas.
cum
Indice duplici,
Uno, Textuum S. Scripturæ elaboratorum, ad frontem; altero, verborum & rerum præcipuarum, ad calcem, posito.

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCINUM.
clɔ Iɔ c LXV.

3252

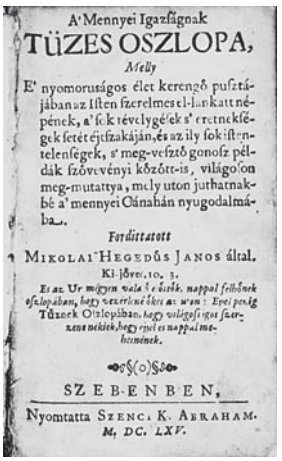

A' Mennyei Igazságnak
TÜZES OSZLOPA,
Melly
E' nyomoruságos élet kerengő pusztájában az Isten szerelmes el-hankatt népének, a' sok tévelygéseknek s' erőtlenségek fetét éjtszakáján, és az ily sok istentelenségek, s' meg-vesztő gonosz példák szövevényi közőtt-is, világosson meg-mutattya, mely uton juthatnak bé a' mennyei Cánahán nyugodalmába.
Fordittatott
MIKOLAI HEGEDÜS JANOS által.
Ki-jövet. 10. 3.
Es az Ur mögyen vala ő előttök, nappal felhőnek oszlopában, hogy vezérlené őket az uton: Éjjel pedig Tüznek Oszlopában, hogy világosságot szolgáltasson nekik, hogy nyel és nappal mehessenek.
SZEB-ENBEN,
Nyomtatta SZENCI K. ABRAHAM.
M, DC. LXV.

3254

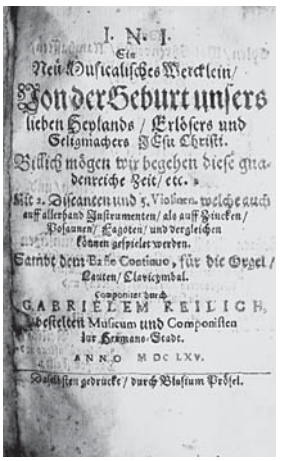

I. N. I.
Ein
Neu Musicalisches Wercklein/
Von der Geburt unsers
lieben Heylands / Erlösers und
Seligmachers JEsu Christi.
Welches mögen wir begehen diese gnadenreiche Zeit/ etc.
Mit 2. Discanten und 5. Violinen, welche auch auff allerhand Instrumenten/ als auff Zincken/ Posaunen/ Fagoten/ und dergleichen können gespielet werden.
Sambt dem Basso Continuo, für die Orgel/ Lauten/ Claviczymbal.
Componirt durch
GABRIELEM REILICH,
Fürstlichen Musicum und Componisten
zur Heimano-Stadt.
ANNO M DC LXV.
Dasselbsten gedruckt/ durch Blasium Pössel.

3255

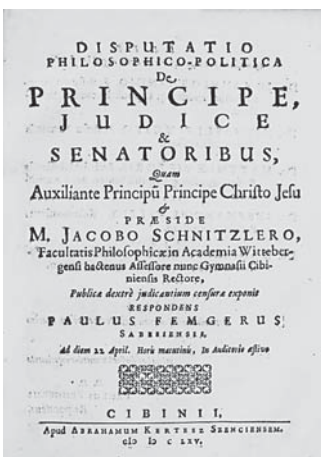

DISPUTATIO
PHILOSOPHICO-POLITICA
De
PRINCIPE,
JUDICE
&
SENATORIBUS,
Quam
Auxiliante Principū Principe Christo Jesu
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO,
Facultatis Philosophicæ in Academia Witebergensi hactenus Assessore nunc Gymnasii Cibiniensis Rectore,
Publicæ dextrè judicantium censuræ exponit
RESPONDENS
PAULUS FEMGERUS
SABBESIENSIS.
Ad diem 22. April. Horis matutinis, In Auditorio æstivo

CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
clɔ Iɔ c LXV.

3256

DISPUTATIO THEOLOGICA
Brevem exhibens
ANALYSIN
Quæstionis;
An & quò jure utraque potestas, Ecclesiastica & Secularis, competat Pontifici Romano?
Quam,
Auxiliante Sacro-Sanctâ Trinitate,
&
PRÆSIDE
JACOBO SCHNITZLERO,
L. L. A. A. Magistro, h. t. Gymnasii Cibiniensis
RECTORE
Publicæ ventilationi
subjicit
GEORGIUS SCHNELL
Heltensis
RESPONDENS,
Ad diem 2. Septembr. horis matutinis.
In Auditorio Majori.
CIBINII,
Characterе ABRAHAMI KERTESZ SZENCIENSIS.
M. DC. LXV.

3257

BARUCH KONYVE
ELSŐ RESZ

3258

HONOR POSTHUMUS,
IN
ILLUSTRISSIMI QUONDAM COMITIS
DOMINI, DOMINI
NICOLAI SERINI,
Regnorum
CROATIÆ, DALMATIÆ,
SCLAVONIÆ, &c.
Bani,
Luctuosum, & toti Christiano orbi
dolendum, è vivis excessum,
scriptus,
&
PEGMATE HOC VELUT CHARTACEO
Pro
Communi omnium affectu tristissimo
contestando,
ILLUSTRISSIMO DOMINO COMITI,
PETRO SERINIO,
Fratri ejusdem Germano dilectissimo,
Nec non
Regnorum
CROATIÆ, DALMATIÆ,
SCLAVONIÆ, &c.
Bano
NOVITER ELECTO,
a
Georgio Deőmetri, Hung. Nobili, SS. Th. Cultore,
pie oblatus.
Tubingæ, Typis Gregorii Kerneri.

3259

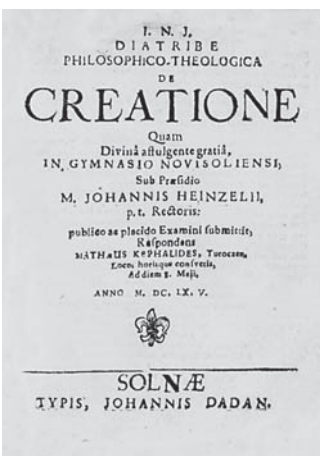

I. N. J.
DIATRIBE
PHILOSOPHICO-THEOLOGICA
DE
CREATIONE
Quam
Divinâ affulgente gratiâ,
IN GYMNASIO NOVISOLIENSI,
Sub Præsidio
M. JOHANNIS HEINZELII,
p. t. Rectoris:
publicè ac placido Examini submittit,
Respondens
MATHIAS KEPHALIDES, Turocensis,
Loco, horisque consuetis,
Ad diem 3. Maji.
ANNO M. DC. LX. V.
SOLNÆ
TYPIS, JOHANNIS DADAN.

3260

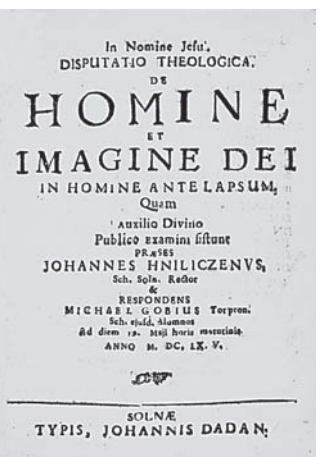

In Nomine Jesu.
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
HOMINE
ET
IMAGINE DEI
IN HOMINE ANTE LAPSUM,
Quam
Auxilio Divino
Publico examini sistunt
PRÆSES
JOHANNES HNILICZENUS,
Sch. Sopa. Rector
&
RESPONDENS
MICHAEL GOBIUS Torpron.
Sch. ejusd. Alumnus
Ad diem 19. Maji horis matutinis.
ANNO M. DC. LX. V.
SOLNÆ
TYPIS, JOHANNIS DADAN.

3261

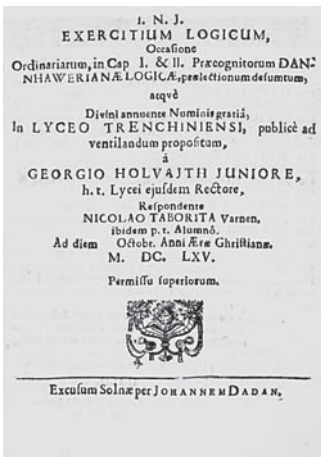

I. N. J.
EXERCITIUM LOGICUM,
Occasione
Ordinariarum, in Cap. I. & II. Præcognitorum DANHAWERIANÆ LOGICÆ, prælectionum desumtum,
atqvè
Divini annuente Numinis gratiâ,
In LYCEO TRENCHINIENSI, publicè ad ventilandum propositum,
à
GEORGIO HOLVAJTH JUNIORE,
h. t. Lycei ejusdem Rectore,
Respondente
NICOLAO TABORITA Varnen.
ibidem p. t. Alumnô.
Ad diem Octobr. Anni Æræ Christianæ
M. DC. LXV.
Permissu superiorum.

Excusum Solnæ per JOHANNEM DADAN.

3262

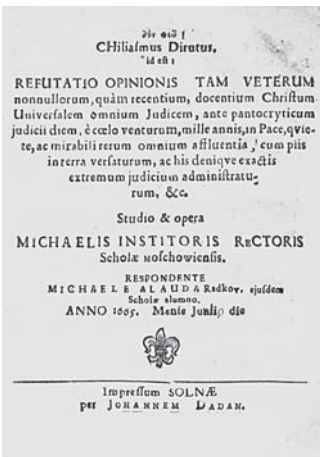

Chiliasmus Diratus,
REFUTATIO OPINIONIS TAM VETERUM nonnullorum, quàm recentium, docentium Christum Universalem omnium Judicem, ante pantocryticum judicii diem, è cœlo venturum, mille annis, in Pace, qviete, ac mirabili rerum omnium affluentia, cum piis in terra versaturum, ac his deniqve exactis extremum judicium administraturum, &c.
Studio & opera
MICHAELIS INSTITORIS RECTORIS
Scholæ moschowiensis.
RESPONDENTE
MICHAELE ALAUDA Radkov. ejusdem Scholæ alumno.
ANNO 1665. Mense Junio die

Impressum SOLNÆ
per JOHANNEM DADAN.

3263

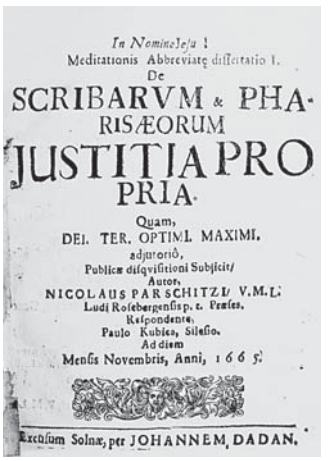

In Nomine Jesu!
Meditationis Abbreviatæ dissertatio I.
De
SCRIBARVM & PHARISÆORUM
JUSTITIA PROPRIA
Quam,
DEI. TER. OPTIMI. MAXIMI.
adjutorio,
Publicæ disqvisitioni Subjicit/
Autor,
NICOLAUS PARSCHITZI/ V.M.L.
Ludi Rosebergensis p. t. Præses.
Respondente,
Paulo Kubisa, Silesio.
Ad diem
Mensis Novembris, Anni, 1665.

Excusum Solnæ, per JOHANNEM, DADAN.

3265

3266

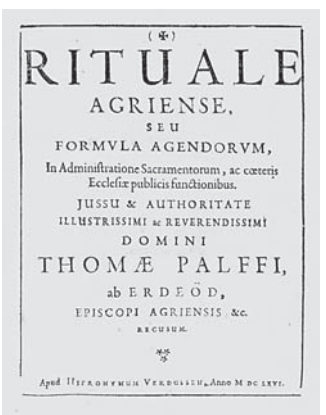

(✠)
RITUALE
AGRIENSE,
SEU
FORMULA AGENDORUM,
In Administratione Sacramentorum, ac cœteris Ecclesiæ publicis functionibus.
JUSSU & AUTHORITATE
ILLUSTRISSIMI ac REVERENDISSIMI
DOMINI
THOMÆ PALFFI,
ab ERDEÖD,
EPISCOPI AGRIENSIS &c.
RECUSUM.

Apud HIERONYMUM VERBRUSEN, Anno M DC LXVI.

3267

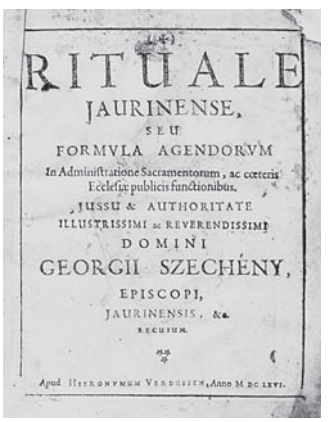

(✠)
RITUALE
JAURINENSE,
SEU
FORMULA AGENDORUM
In Administratione Sacramentorum, ac cœteris Ecclesiæ publicis functionibus.
JUSSU & AUTHORITATE
ILLUSTRISSIMI ac REVERENDISSIMI
DOMINI
GEORGII SZECHÉNY,
EPISCOPI,
JAURINENSIS, &c.
RECUSUM.

Apud HIERONYMUM VERBRUSEN, Anno M DC LXVI.

3268

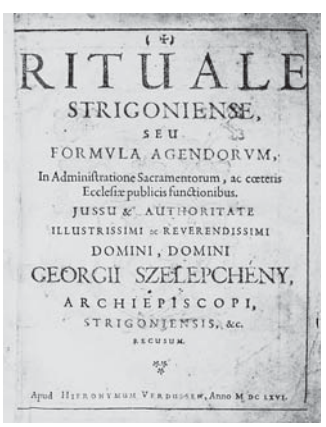

(✠)
RITUALE
STRIGONIENSE,
SEU
FORMULA AGENDORUM,
In Administratione Sacramentorum, ac cœteris Ecclesiæ publicis functionibus.
JUSSU & AUTHORITATE
ILLUSTRISSIMI ac REVERENDISSIMI
DOMINI, DOMINI
GEORGII SZELEPCHÉNY,
ARCHIEPISCOPI,
STRIGONIENSIS, &c.
RECUSUM.

Apud HIERONYMUM VERBRUSEN, Anno M DC LXVI.

3269

Uj és O
KALENDARIOM
KRISTUS URUNK
Születése után való
M. DC. LXVII.
ESZTENDŐRE
Kinek hoszsa, 365. napos szokal magában,
négy szerzőalmaros szökő esztendőt is annak,
ugyis Galli helyének Mercédarumiára
rendelvének.
KÖRNER LIPOLD és MATE,
AA. LL. & Philos. Baccal. alkal.
Nemes, Debreczen, és egész szomszédságában lévő
Helységek szokalmaira.
A sokadalmokkal eggyütt.

3270

Seliger
Schwahnen-Gesang/
welchen
eine
zu
Christum JEsum
verliebete
Seele/
bey herannahendem
Todt
singen kan.
Mehrentheils auß dem Lateinischen überseget
Durch/
FRANCISCUM RHETHERUM,
von Bron-Stadt auß Siebenb.
der H. Schrifft Beflissenen.

Kron-Stadt/
In der Hermannischen Druckerey/
druckts Nicolaus Müller.
1666.

3271

RÖVID
CHRONICA
avagy oly
BESZELGETES.
Mely az közelb el mult száz esztendők alatt Debreczenben estt emlekezetreualo dolgokrul, tűz miat valo romlásokrul, sok rendbeli kirokrul változásokrul: Kiválképpen pedig, és bővebben ez nyolcz esztendők alat valo háboruságokhanczen helynek keserves álapatyárul, soki feleniyomoruságrul, ennek lakossinak feisö közép alio rendeinek viselt dolgairul irattatot, es szedegettetet Észue.
BARTHA BOLDISAR álul
16 66.
Esztendőben Nyomtattatot,

3272

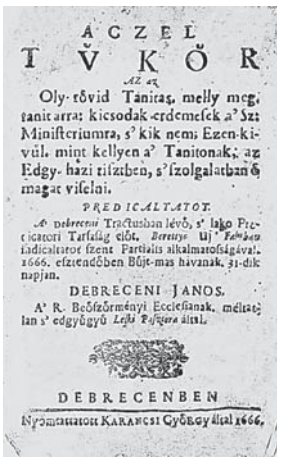
ACZEL
TVKÖR
AZ az,
Oly rövid Tanitas, melly megtanit arra: kicsodak erdemesek a' Szt: Miniſteriumra, s' kik nem; Ezen kivül, mint kellyen a' Tanitonak, az Egy-házi tiſztben, s' ſzolgalatban és magat viselni.
PREDICALTATOT.
A' debreczeni Tractusban lévő, s' lako Practicatori Társaság előt. Bereteye Uj' Esztendei indicaltatot szent Partalis alkalmatosságával. 1666. esztendőben Bűjt-mas hávanak, 31-dik napjan.
DEBRECENI JANOS.
A' R. Beőszörményi Eccliſianak, mélta; lan s' edgyügyü Lelki Pásztora álul.
DEBRECENBEN
Nyomtattatott KARANCSI GYÖRGY álul 1666.

3273

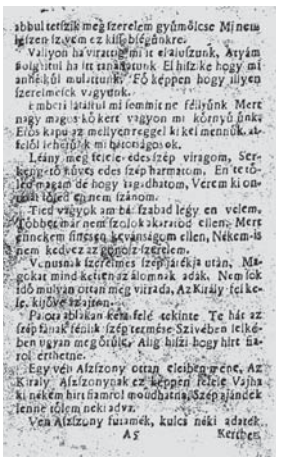
abbul tetszik meg szerelem gyümölcse Mi neue igazan szyvem ez kiló bíségünkre.
Vallyon hávirattyámi it elaluszunk, Atyám bolgitni ha itt tanaltunk El hiszike hogy mi annekűl mulattunk? Fő képpen hogy illyen szerelmesek vagyunk.
emberi latattul mi semmit ne félyünk Mert nagy magas kő kert vagyon mi környü ünk Első kapu az melly en reggel ki kel mennünk alfelől lehetünk mi batonágos ok.
Leány meg felele edes szép viragom, Sérkenge tő tüvés edes szép harmatom. En te tőled magam de hogy ugy adhatom, Verem ki consul tálod en nem szánom.
Tied vagyok am bá szabad legy en velem. Többet már nem szolok akaratod ellen. Mert ennekem sintsen kevánságom ellen, Nékem is nem kedvez az gonosz szerelem.
Vgynnak szerelmes szép játéka után, Magokat mind ketten az álomnak adák. Nem sok idő multan ottan meg virada, Az Kiraly fel kele, kijüve házáton.
Paraz ablakan kétfelé tekinte Te hát az szép napnak fénik szép termése Szivében lelkében vgyan meg örüle, Alig hiszi hogy hirt arol erthetne.
Egy vén Aszszony ottan eleiben ménc, Az Kiraly Aszszonynak ez képpen felele Vajha ki nekem hirs hamrol mondhatna, Szép ajándek lenne tőlem neki adva.
Vén Aszszony futamek, kulcs néki adatek.
As Kerchen

3274

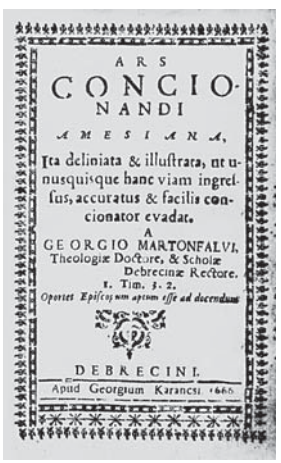
ARS
CONCIONANDI
AMESIANA,
Ita deliniata & illuſtrata, ut unusquisque hanc viam ingreſſus, accuratus & facilis concionator evadat.
A
GEORGIO MARTONFALVI,
Theologiæ Doctore, & Scholæ Debrecinæ Rectore.
1. Tim. 3. 2.
Oportet Epiſcopum aptum eſſe ad docendum
DEBRECINI.
Apud Georgium Karancsi 1666.

3275

LELKI
TAR-HAZ
Avagy
AZ O ES UI TESTAMENTUM Canonicus Könyvének rövid Summái.
Mellyek
Magyar Rythmusokba foglaltattak, és egy-modu notára szabattattak, EŐRVENDI MOLNAR FERENCZ akkori Debreczeni Deák álul.
DEBRECZENBEN,
Nyomtátta Karancsi György 1666.

3276

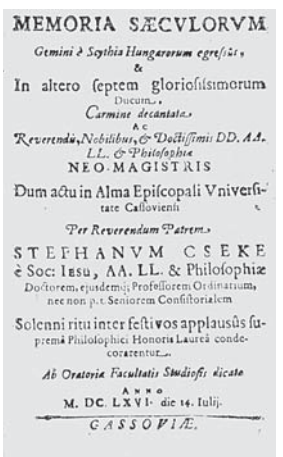
MEMORIA SÆCVLORVM
Gemini è Scythia Hungarorum egreſſi,
&
In altero ſeptem glorioſiſsimorum Ducum,
Carmine decantato,
AC
Reverendo, Nobilibus, & Doctiſſimis DD. AA. LL. & Philoſophiæ
NEO-MAGISTRIS
Dum actu in Alma Epiſcopali Vniverſitate Caſſovienſi
Per Reverendum Patrem,
STEPHANVM CSEKE
è Soc: Iesu, AA. LL. & Philoſophiæ Doctorem, ejusdemq; Profeſſorem Ordinarium, nec non p.t. Seniorem Conſitoriale
Solenni ritu inter feſtivos applausus ſuprema Philoſophici Honoris Laurea condecoraretur.
Ab Oratoria Facultatis Studioſis dicato
ANNO
M. DC. LXVI. die 14. Iulij.
CASSOVIÆ.

3277

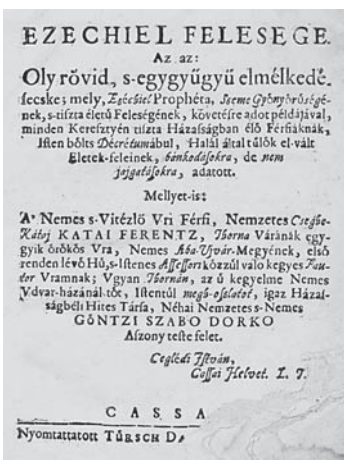
EZECHIEL FELESEGE.
Az az:
Oly rövid, s egygyügyü elmélkedés.
ecskes mely, Ezéchiel Prophéta, Istene Gyönyörüségének, s tiſzta életü Feleségének, követésire adot példájával, minden Keresztyén tiszta Házaſságban élő Férfiaknak, Iſten bőlts Decretumából, Halál által tálők el-vált Életek-feleinek, bánkodáſokra, de nem fajgatáſokra, adatott.
Mellyet-is:
A' Nemes s. Vitézlő Vri Férfi, Nemzetes Czegbe-Káloj KATAI FERENTZ, Iborna Várának egygyik örökös Vra, Nemes Aba-Ujvár-Megyének, első renden lévő Hú, s Iſtenes Aſſeſſori közzül valo kegyes Futor Vramnak; Vgyan Iſtennek, az ű kegyelme Nemes Udvar-házánál tőr, Iſtentül megh-oſlatot, igaz Házaſságbéli Hites Társa, Néhai Nemzetes s. Nemes
GÖNTZI SZABO DORKO
Aſzony teſte felet.
Czeglédi Istvánt,
Coloſſ. Helvet. I. 7.
CASSA
Nyomtattatott TÜRSCH D.

3278

Egy
VERES TROMFOS-
DIT
Iádtzó Sandal Barátomnak, játék el veſztéséért valo meg-piricskeltetése.
Anno:
VraM IesVs ChriſtVs,
DorgáLd meg àsátánt!

3279

GEMMA DECIDUA
Ex Annulo Gentilitio,
PERILLUSTRIS, AC GENEROSI DOMINI
DOMINI
SIGISMVNDI HOLLO
DE KROMPACH,
S.C. Regiæque Majeſtatis Aulæ Familiaris, & proventuum Partium Regni Hungariæ Superiorum Generalis Perceptoris, ac Solutoris bellici; nec non ſupremi Poſtarum Magiſtri Eper. &c.
Parentales inter lachrymas.
Eidem
Oblata in Exequiis funeralibus
PER: AC GEN: VIRGINIS
ANNÆ MARIÆ HOLLO
Chariſſimæ Filiolæ Suæ
A
GENEROSO ADOLESCENTE
SIGISMVNDO HOLLO
DE KROMPACH,
Supremæ Claſsis Grammaticæ Studioſo.
CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÜSCH. 1666.

3280

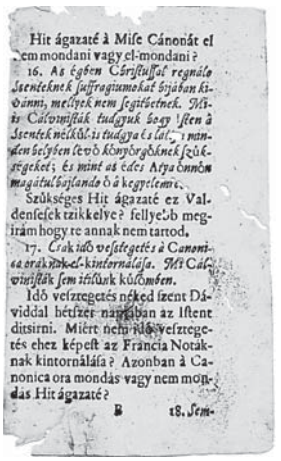

Hit ágazaté à Miſe Cánonát el
em mondani vagy el-mondani?
16. Az égben Chriſtuſſal regnálo
Szenteknek ſegétségumokat hijában ki-
vánni, mellyek nem ſegitſégnek. Mi-
is Calvinifták tudgyuk hogy Iſten à
Szentek nélkül-is tudgya és lát-, mán-
den helyben levò könyörgéknek szük-
ségeket; és mint az édes Atyaſ önnön
magától buzdando ò á kegyelemre.
Szükséges Hit ágazaté ez Val-
denſeſek tzikkelye? fellyeb meg-
irám hogy re annak nem tartod.
17. Csak idò veſztegetés à Canoni-
ca órák zárkel-kintornálása. Mit Cal-
viniſtàk ſem itiſznk külömben.
Idò veſztegetés néked ſzent Dá-
viddal hétſzer napgában az Iſtent
ditsirni. Miért nem idò veſztegte-
tés ehez képeſt az Francia Notá-
nak kintornálása? Azonban à Ca-
nonica ora mondás vagy nem mon-
das Hit ágazaté?
B 18. Sem-

3282

Tök, Mak, Zöld
Tromfiára
POSAHAZINAK
Veres Tromf

ANNO M DC LXVI.
30. Maij.

3283

LAVREA PACIS
Magnificis Reverendis Nobilibus ac
Eruditis Dominis Dominis
A.M.L.L. & PHILOSOPHIÆ
NEO-
BACCALAVREIS
Per Reverendum Patrem,
MARTINVM LANCZMAR,
E SOCIETATE IESV AA. LL. &
Philoſophiæ Doctorem ejusdemque Profeſſorem
Ordinarium,
IN
ALMA VNIVERSITATE
Caſſovienſi Solenni ritu Recens cre-
atis Oblata.
AB HVMANITATE ACADEMICA.
Itan æqVoreis DVM fligit basia CheLIs,
Dic.

CASSOVIÆ,
Typis JOANN. DAVID. TÜRSCH.
ANNO M DC LXVI.

3286

BEN SÛLT
VERES KOLOP,
Avagy:
KIS PATERNEK
Veſztett Peri.

3287

SVMMAS VALASZ
TETEL.
Amaz tsalóka könyvecskére: ki-
nek tzégére hogy már.
HAROM IDVES-
SEGES KERDES.
Irattatott egy Xeno-cosmus
ſzerzetén levò Fráter
által.

3288

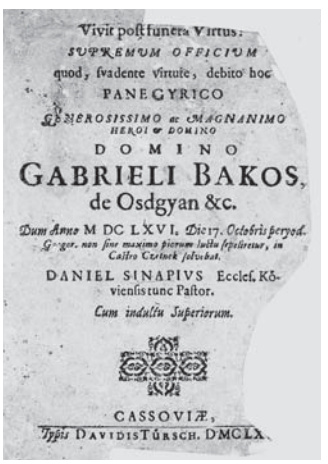

Vivit poſt funera Virtus:
SUPREMUM OFFICIUM
quod, ſvadente virtute, debito hoc
PANEGYRICO
SERENISSIMO ac MAGNANIMO
HEROI & DOMINO
DOMINO
GABRIELI BAKOS,
de Osdgyan &c.
Dum Anno M DC LXVI. Die 17. Octobris peryod.
Gregor. non ſine maximo piorum luctu ſepeliretur, in
Caſtro Cseteurk ſubeubat,
DANIEL SINAPIUS Eccleſ. Kô-
vienſis tunc Paſtor.
Cum indultu Superiorum.

CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÜRSCH. DMCLX.

3290

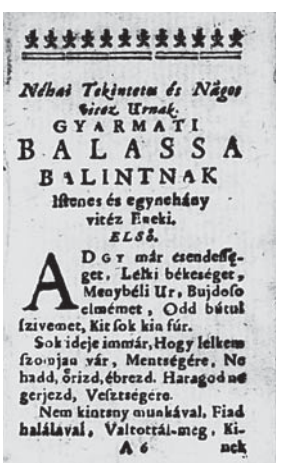

Néhai Tekintetes és Nágos
Vitéz Urnak,
GYARMATI
BALASSA
BALINTNAK
Iſtenes és egynehány
vitéz Eneki.
ELSÒ.

ADGY már csendeſſé-
get, Lelki békeséget,
Menyéli Ur, Bujdoso
elmémet, Odd bátul
ſzivemet, Kit sok kia fúr.
Sok ideje immár, Hogy lelkem
ſzomjan vár, Mentségére, No
hadd, òrizd, ébrezd. Haragod ne
gerjezd, Veſztségere.
Nem kintsny munkával, Fiad
halálával, Valtottál-meg, Ki-
A 6 nek

3292

I. N. J.
Exercitatio Theologica,
Quâ
ZHTHMA,
DE MAJESTATE
OMNIPRÆSENTIÆ
CHRISTO
Homini verè & realiter communicatâ,
Ad piam & placidam cognoſcendi
proponitur,
In Gymnaſio Noviſolienſi
Præſide
M. JOHANNE HEINZELIO,
p. t. Ludi-Rectore;
Reſpondente nomen obeunte,
MICHAELE PAULOWICZ, THUROCENO-
Jeſſenenſi, ejusdem Gymn. Alumno.
Ad diem 22. Maji, Anno M. DC. LXVI.
Horis pro & po-Meridianis.

LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREWER.

3293

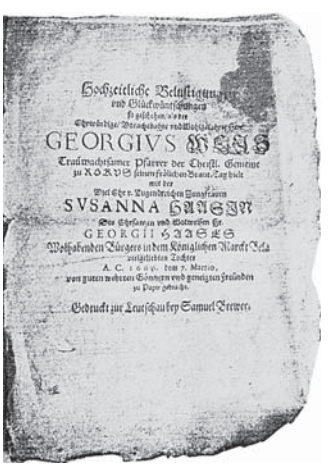

Hochzeitliche Beluſtigung
und Glückwünſchungen
ſo gutſchen vetter
Ehrendolder/ Vorachtbarer vnd Wolbenahmter Herr
GEORGIVS HAAS
Trauwachrſamer Pfarrer der Theſſl. Gemeine
zu KORVS ſeinen gelichten Braut-Tag hielt
mit der
Viel Ehr- vnd Tugendreichen Jungfrawen
SVSANNA HANSEN
Des Ehrſamen vnd Gottweiſen Hr.
GEORGII HANSES
Wolbahrenden Bürgers in dem Königlichen Marckt Bela
wolgehaltenen Tochter
A. C. 1690. den 7. Martio,
von guten wolmeinen Gönnern vnd geneigten Freunden
zu Papa gebracht.

Gedruckt zur Leutschau bey Samuel Brewer.

3294

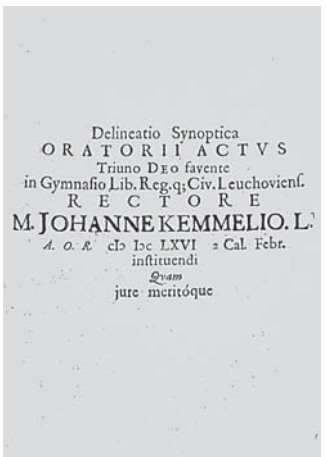
Delineatio Synoptica
ORATORII ACTVS
Triuno DEO favente
in Gymnasio Lib. Reg. q; Civ. Leuchovienſ.
RECTORE
M. JOHANNE KEMMELIO. L.
A. O. R. cIↃ IↃc LXVI 2 Cal. Febr.
inſtituendi
Quam
jure meritóque

3295

I. N. J.
EXAMINIS
Leutſchoviano in Gymnaſio
adſpirante divini Numinis gratiâ
RECTORE
M. JOHANNE KEMMEL, L.
Anno Χριστοῦ
CIↃ IↃC LXVI. 9. & 8. Cal. Jul;
ſolenniter celebrandi
Συναγωγὴν.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3296

CATECHESIS
Minor,
D. MARTINI LUTHERI,
Germanice & Latine.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis & Sumptibus Samuelis Brewer.
M. DC. LVI.

3297

Nuptias Secundas,
Favente Numine,
PLURIMUM REVERENDO, CLARISSIMO atq; DOCTISSIMO VIRO
DN. M. THOMÆ
GREB BEELENSI,
LIB. REGIÆq; CIVITATIS CÆSAREOFORENSIS ECCLESIÆ PASTORI, & Gymnaſii ibid. Inſpectori Primario, Dignisſimo,
Cum Nobili, ſuiq; Sexûs Virtutibus Ornatiſſima Virgine,
MARGARETA,
Nobiliſſimi & Prudentiſſimi Viri,
Dñi ELIÆ BERG,
CIVIS & SENATORIS CÆSAREOF.
haud poſtremi Filia chariſſima,
SPONSA Lectiſſima,
A. O. R. M. DC. LXVI.
Dominicâ II. poſt Epiphaniam DOMINI
ſolenniter celebratas,
Honoris & amoris ergo gratulantur
AMICI & FAUTORES.
TYPIS, SAMUELIS BREWER.

3299

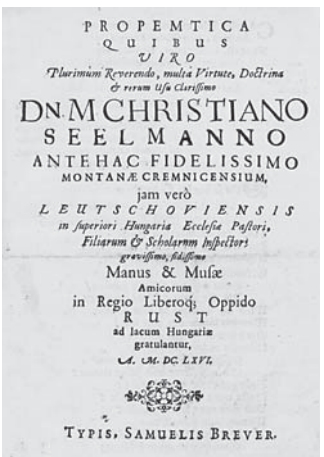
PROPEMTICA
QUIBUS
VIRO
Plurimùm Reverendo, multa Virtute, Doctrina & rerum uſu Clariſſimo
DN. M CHRISTIANO
SEELMANNO
ANTEHAC FIDELISSIMO
MONTANÆ CREMNICENSIUM,
jam verò
LEUTSCHOVIENSIS
in ſuperiori Hungaria Eccleſiæ Paſtori,
Filiarum & Scholarum Inſpectori
graviſſimo, fidiſſimo
Manus & Muſæ
Amicorum
in Regio Liberoq; Oppido
RUST
ad lacum Hungariæ
gratulantur,
A. M. DC. LXVI.
TYPIS, SAMUELIS BREVER.

3300

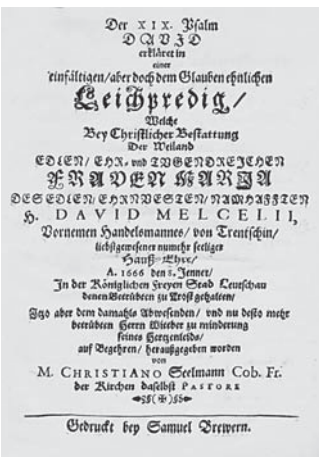
Der XIX. Pſalm
DAVIDIS
erkläret in
einer
einfältigen/aber doch dem Glauben ehnlichen
Leichpredig/
Welche
Bey Chriſtlicher Beſtattung
Der Weiland
EDLEN/ EHR- und TVGENDREICHEN
FRAVEN HARNA
DES EDLEN/ EHRNVESTEN/ NAMHAFFTEN
H. DAVID MELCELII,
Vornemen Handelsmannes/ von Trentſchin/
ſeliglichgewesenen nunmehr ſeeligen
Hauß-Ehre/
A. 1666 den 5. Jenner/
In der Königlichen Freyen Stadt Leutſchau
denen Verordneten zu Troſt gehaltene
Jetzo aber dem damahls Abweſenden/ und nu deſto mehr
betrübten Herrn Wieder zu mindterung
ſeines Hertzenleids/
auf Begehren/ herauſſgegeben worden
von
M. CHRISTIANO Seelmann Cob. Fr.
der Kirchen daſelbſt PASTORE
Gedruckt bey Samuel Brewern.

3301

Uj és O
KALENDA-
RIOM,
Chriſtus Urunk ſzületése után való
1667.
Mellyet most-ùn Magyar és Erdély Országra, és egyéb ſzomſzéd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph.
Theologus és Aſtrologus.
Lötsén, Brever Samuel által.

3302

CONCLUSIONES THEOLOGICÆ
DE
PECCATIS ET DIVINA GRATIA
QUAS
PRO PRIMARIA
IOANNES LIBERANIUS SOCIETATIS IESV
PRÆSES
R. P. BALTHASARE CERALDINO

3303

KESERÉDET
LÉLEK TISZTI
AZAZ:
Olly temetéſi rövid tanitás, mellyben,
mint kellyen magát viſelni, az Iſtennec
atyai ſtorát ſtenvedö, s' a mikor meg-kedette ſzivh leliek emberunek, az
alatt, az ſzent irásbul eg yéb-
gyüvel meg-jelentetik.
Mellyet,
A' B. E. Néhai Nemzetes Dobozi
Ianoſsak, Nemzetes, és jó hirnek, a
negyes életrel fundt DOBOZI IST-
VAN Vramnak, &c. ſzerelmes ſinak,
hoſſzas, nyavalyáin által költ, hideg
eſtének, tiſztelséges el-takaritatáſa-
Vor, az élö hivek épületire, és az Szo-
moru ſivek enyhitésre, a' Debreczeni
nagy temetöben tett, a' ſir feleti 1666
Eſztendöben. Sz. Jakab havának 19-dik
napján.
CSOMAROMI C. GYÖRGY.
S. L. M. D. E. D. P.
Nyomtatta Patakó-Rosnyai ján.

3307

TRANS-SUBSTANTIA-
TIO EXENTIZATA.
Hoc est.
Annullatio Discursus, super
Johan. 6. v. 55. pro Transubstantiatione
reformati: insesso, ut vocant, corpo-
ris Christi, proximè elapso, habiti; &
edidam. Generoso ac vere Nobili si-
mulque orthodoxo Viro, inscri-
ptis missi, secta per
AGRICOLAM AREUTEUM.
ANNO Domini M. DC. LXVI.

3308

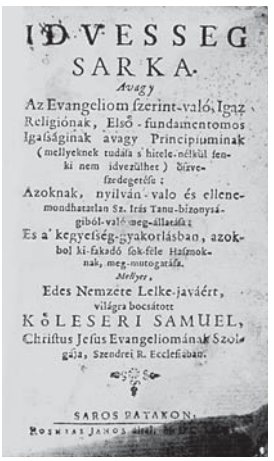

IDVESSEG
SARKA.
Avagy
Az Evangeliom szerint-való, Igaz
Religiónak, Első-fundamentomos
Igasságinak avagy Principiuminak
(mellyeknek tudása s hitele-nélkül senki nem idvezülhet) öszve-
szedegetésse;
Azoknak, nyilván-valo és ellene-
mondhatatlan Sz. Irás Tanu-bizonysá-
giból-való meg-állatása;
Es a' kegyesség-gyakorlásban, azok-
bol ki-fakadó sok-fele Haſznok-
nak, meg-mutogatása.
Mellyet,
Edes Nemzete Lelke-javáért,
világra bocsátott
KŐLESERI SAMUEL,
Christus Jesus Evangeliomának Szol-
gája, Szendrei R. Ecclesiában.
SAROS PATAKON,
ROSNYAI JANOS áltel.

3309

A' HÁROM KÉR-
DESRE-VALO SUM-
más válasz-tételnek, Egy
arra lőtt alkalmatlan
Feleletel való
NAGYOB MEG
ERÖSSÖ-
DESE,
ES
Azon Feleletnek meg-
rázogatása.
Anno Dom. 1666.

3310

OSAHAZI JA.
OSNAK KIS
IMRE NEVŐ JESUITA-
PATER RELVALOVE.
TELKEDESE IMEZ
KERDESRŐL.
Calvinus Janos előtt,
a' mostani Calvinisták
Vallásá.

3311

FRIGYES KISEDEDEK
JUSSA,
Sz. Mindgyárt hóltok után kő-
vetkező örök bóldogságos
SORSA.
Mellyet egy idveséges s'lelki vigasztalással tellyes Tanitásban, alkalmaztatott, Néhai Tekintetes Nemzetes Urfi,
LONYAI JANOS, hidegedett Teste
földben takarittása alkalmatosságával; akkori Tekinteteş szép Gyülekezet előtt. Szent
András havának 7. napján. 1666.
Estendőben NAGY
LÓNYAN
Mélyházos LONYAI ANNA Fejedelem Asszony, ő Nagysága Udvari Praedikátora.
SZATTHMARI B. PETER.
ASROS PATAKON.

3313

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRA-
TIA PRINCEPS Trans-
sylvaniæ, Partium Regni Hungariæ
Dominus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæterique universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transsylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis, ad diem primum Mensis Febr: Anni Domini 1666. in Oppidum nostrum Fogaras, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præsentaverunt quosdam infrascriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, parique & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilimè, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omnisque & singula in eisdem contenta, ratos, gratos & accepta habentes, nostrumque consensum illis præbentes, authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Transsylvaniæ, Partiumque Regni Hungariæ eidem annexarum, in Generali eorum Congregatione, ad diem primum Mensis Februarii, Anni 1666 in Oppidum nostrum Fogaras indicta & celebrata conclusi.

3314

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRA-
TIA PRINCEPS Trans-
sylvaniæ, Partium Regni Hungariæ
Dominus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis: Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæterique universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transsylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Partiali eorum Congregatione, ad diem decimumoctavum Mensis Septembris, Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Sexti, in Civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebratas, congregati, exhibuerunt nobis & præsentavarunt quosdam infrascriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pario & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilimè, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omnisq; & singula in eisdem contenta, ratos, gratos, & accepta habentes, nostrumq; consensum illis præbentes, authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atq; tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Transsylvaniæ, Partiumque Regni Hungariæ eidem annexarum, in Partiali eorum Congregatione, ad diem decimumoctavum Mensis Septembris, Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Sexti, in Civitatem Albam Juliam indicta & celebrata, conclusi.

3315

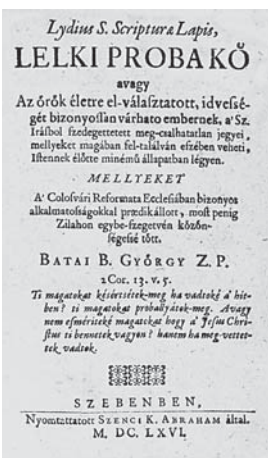

Lydius S. Scriptura Lapis,
LELKI PROBAKŐ
avagy
Az örök életre el-választatott, idveſsé-
gét bizonyoſſan várhato embernek, a' Sz.
Irásbol ſzedegettetett meg-csalhatatlan jegyei,
mellyeket magában fel-találván ezében veheti,
Iſtennek élőtte minémű állapatban légyen.
MELLYEKET
A' Colosvári Reformata Ecclesiában bizonyos
alkalmatosságokkal praedikállott, most penig
Zilahon egybe-ſzegetvén közön-
ségeſsé tőtt.
BATAI B. GYÖRGY Z. P.
2 Cor. 13. v. 5.
Ti magatokat kéſsértsétek-meg ha vadnok é' hitben? ti magatokat próballyátok-meg. Avagy nem eſmeritsék magatokat hogy a' Jesus Christus ti bennetek vagyon? hanem ha meg-vetettek vadnok.
SZEBENBEN,
Nyomtattatott SZENCI K. ABRAHAM által.
M. DC. LXVI.

3316

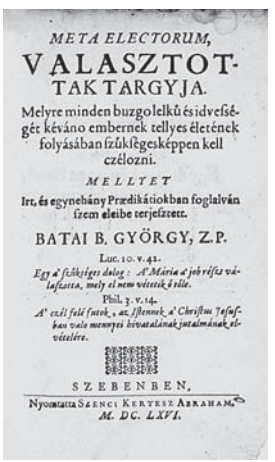

META ELECTORUM,
VALASZTOT-
TAK TARGYJA.
Melyre minden buzgo lelkű és idveſsé-
gét kévánó embernek tellyes életének
folyásában ſzükſégeſsképpen kell
czélozni.
MELLTET
Irt, és egynehány Praedikátiokban foglalván
ſzem elétbe terjeſztett.
BATAI B. GYÖRGY, Z.P.
Luc. 10. v. 42.
Egy a' ſzükséges dolog: A' Mária a jobrészt választotta, mely el nem vétetik ſőle.
Phil. 3. v. 14.
A' czél felé ſutok, az Istennek a' Christus Jesusban való mennyei hivatalának jutalmának el-vételére.
SZEBENBEN,
Nyomtattatta SZENCI KERTESZ ABRAHAM.
M. DC. LXVI.

3317

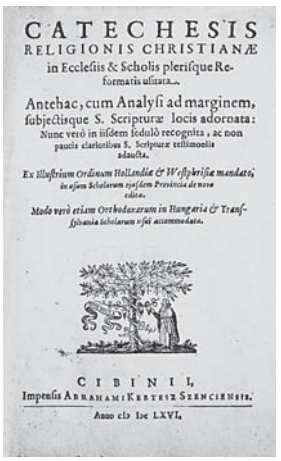

CATECHESIS
RELIGIONIS CHRISTIANÆ
in Ecclesiis & Scholis plerisque Reformatis usitata...

Antehac, cum Analysi ad marginem, subjectisque S. Scripturæ locis adornata: Nunc verò in iisdem sedulò recognita, ac non paucis clarissimis S. Scripturæ testimoniis adaucta.

Ex Illustrium Ordinum Hollandiæ & Westphriæ mandato, in usum Scholarum ejusdem Provinciæ denuo edita.

Modo verò etiam Orthodoxarum in Hungaria & Transylvania scholarum rebus accommodata.

CIBINII,
Impensis ABRAHAMI KERTESZ SZENCIENSIS.
Anno cIↃ IↃc LXVI.

3318

CATONIS
DISTICHA
MORALIA,
Cum Germanica & Hungarica versione, nunc castigatius, quàm antea, edita.

Ad minùs candidum Lectorem.
Cur ducis vultus, & non legis ista libenter?
Non tibi, sed parvis parva legenda damus.

CIBINII,
Typis & sumtibus ABRAHAMI K. SZENCI,
M. DC. LXVI.

3319

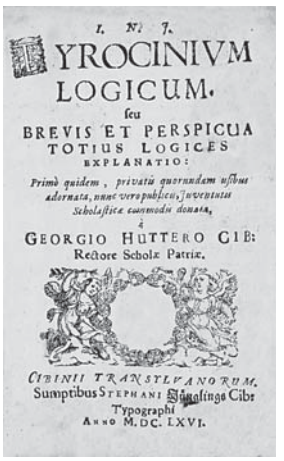

I. N. J.
YROCINIVM
LOGICUM,
seu
BREVIS ET PERSPICUA
TOTIUS LOGICES
EXPLANATIO:
Primò quidem, privatis quorundam usibus adornata, nunc verò publicæ, juventutis Scholasticæ commodo donata,
à
GEORGIO HUTTERO CIB:
Rectore Scholæ Patriæ.

CIBINII TRANSYLVANORUM,
Sumptibus STEPHANI Hámsíngs Cibr
Typographi
ANNO M.DC.LXVI.

3320

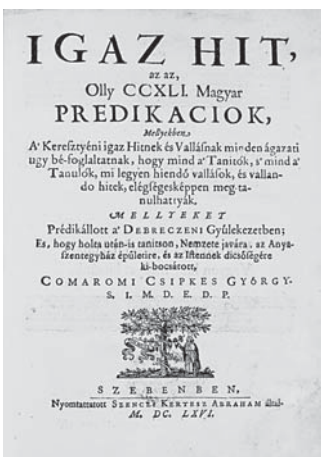

IGAZ HIT,
AZ AZ,
Olly CCXLI. Magyar
PREDIKACIOK,
Mellyekben,
A' Keresztyéni igaz Hitnek és Vallásnak minden ágazati ugy bé-foglaltatnak, hogy mind a' Tanitók, s' mind a' Tanulók, mi legyen hiendő vallásók, és vallando hitek, elégségesképpen meg-tanulhatyák.
MELLYEKET
Prédikállott a' DEBRECZENI Gyülekezetben;
Es, hogy holta után-is tanitson, Nemzete javára, az Anyaszentegyház épületire, és az Istennek dicsőségére ki-bocsátott,
COMAROMI CSIPKES GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.

SZEBENBEN,
Nyomtattatott SZENCZI KERTESZ ABRAHAM által.
M. DC. LXVI.

3322

Fövenyen épitetett
HAZ ROMLASA;
avagy
Három Kérdések körül gőgösön futkározo
SAMBAR MATYAS Jesuita
INA SZAKADASA.
Melyben világosson meg-bizonyittatik a' Szent Irásból,
I. Hogy a' Pápista Vallás nẽ igaz Vallás,
II. Hogy csak az egy Apostoli Vallás igaz, mellyet a' Calvinisták álhatatoson vallanak.
III. Hogy a' Papisták ellenkeznek a' Sz. Irással, és a' régi igaz Romai Vallással, nem a' Calvinisták.
Kézdi Vásárhelyi MATKO ISTVAN, Felsö-Bányai Ecclesiának együgyü Tanitoja által.
Jerem. 51. v. 9.
Gyogyitottuk Babylont, de nem gyogyul-meg: hadgyátok-el ötet, és mindenkinek menny-ben a' mi földiében, mert az ítélet az égig hatott az, és fel-emelkedett a' fellyhöz.

Nyomtattatott 1666 Esztendöben...

3323

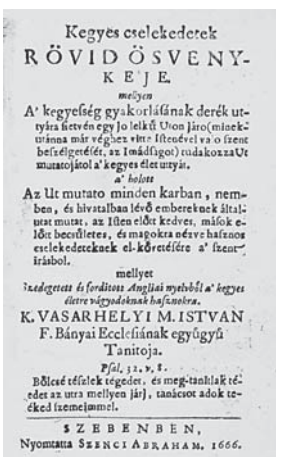

Kegyes cselekedetek
RÖVID ÖSVENY-
KE'JE,
mellyen
A' kegyesség gyakorlásának derék uttyára hetven egy jo lelkü Uton járo (mineketutánna már véghez vitte Istenével va'o szent beszélgetését, az Imádságot) rudakozza Ut mutato jászol a' kegyes élet uttyát,
a' holott
Az Ut mutato minden karban, nemben, és hivatalban lévő emberekneK általutat mutat, az Isten előtt kedves, másoK előtt becsületes, és magoKra nézve haszNos cselekedetekNek el-kövétésére a' szent-irásbol.
mellyet
Összegyüjtött és fordittott Angliai nyelvből a' kegyes életre vágyodoknak haszNokra,
K. VASARHELYI M. ISTVAN
F. Bányai Ecclesiának együgyü Tanitoja.
Psal. 32. v. 8.
Bölcsé tészlek tégedet, és meg-tanitlak tégedet az uttra mellyen jársz, tanácsot adok tégedet szemeimmel.

SZEBENBEN,
Nyomtatta SZENCI ABRAHAM. 1666.

3324

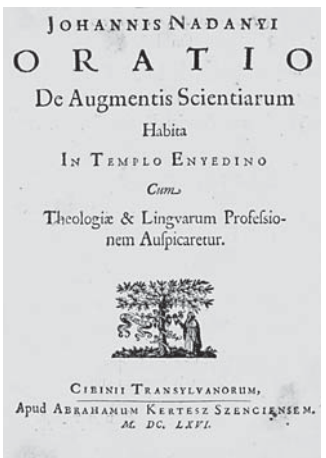

JOHANNIS NADANYI
ORATIO
De Augmentis Scientiarum
Habita
IN TEMPLO ENYEDINO
Cum
Theologiæ & Lingvarum Professionem Auspicaretur.

CIBINII TRANSYLVANORUM,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
M. DC. LXVI.

3325

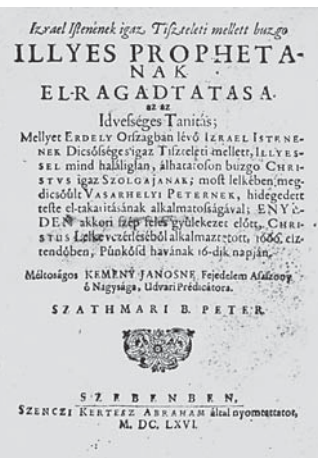

Izrael Istenének igaz Tiszteleti mellett buzgo
ILLYES PROPHETA-
NAK
EL-RAGADTATASA
az az
Idvességes Tanitás;
Mellyet ERDELY Országban lévő IZRAEL ISTENENEK Dicsőségés igaz Tiszteleti mellett, ILLYESSEL mind halálig lan, álhatatoson buzgo CHRISTUS igaz SZOLGÁJÁNAK; most lelkében megdicsőült VASARHELYI PETERNEK, hidegedett teste el-takaritásának alkalmatosságával; ENYEDEN akkori szép felső gyülekezet előtt, CHRISTUS Lelke vezérlésiből alkalmazottott, 1666. esztendőben, Pünkösd havának 16-dik napján.

Méltóságos KEMENY JANOSNE Fejedelem Asszonyó Nagysága, Udvari Prédikátora.

SZATHMARI B. PETER.

SZEBENBEN,
SZENCZI KERTESZ ABRAHAM által nyomtattatott,
M. DC. LXVI.

3327

IN NOMINE JESU
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
MINISTERIO ECCLESIASTICO
&
Vocatione Ministrorum
AD MUNUS ECCLESIASTICUM,
Quam
Auxilio Divino
Publicæ ventilationi sistunt
PRÆSES
JOHANNES HNILICZENUS,
p. t. Scholæ Solnensis Rector
&
Respondens
MATTHÆUS PISCATOR Carp.
Scholæ ejusdem Alumn. & Eccl. Org.
Ad diem 17 Maji,
Anno 1666.

Excusum Solnæ apud Johannem Dadan, Anno 1666.

3328

I. N. J.
Dissertatio Ethica
de
SUMMO MORALI BONO
Seu: de
Existentia & Natura Beatitudinis ac Felicitatis Civilis seu Ethicæ,
placidæ subjecta disquisitioni,
à
MICHAELE INSTITORIS.
Rectore Scholæ Moschovienſis
Autore:
Respondente
MARTINO PROSERCHOMENO,
ejusdem Scholæ alumno.
Anno 1666 Mense Aprili die

Excudebat Solnæ Johannes Dadan, Anno 1666.

3329

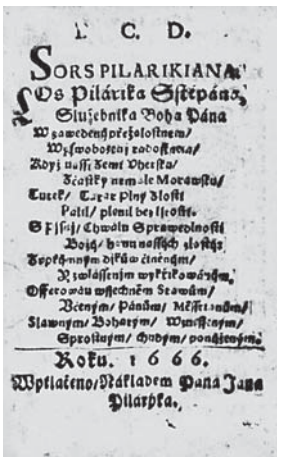

L. C. D.
SORS PILARIKIANA:
Los Pilárika Sstěpánz,
Služebnika Boha Pána
W zawedenj přezložstnem/
Wyſwobozenj zadoſtaccy/
Když uſſi Zemi Vherſka/
Zářſky nemaſe Morawſtu/
Turek/ Tatar Plný Zloſti
Polil/ plnil bez iſtoſti.
Gſſeſ/ Chwálu Sprawedlnoſti
Boží/ hrnu naſſich zlozstu
Teplým nasym diſſu činěnym/
Rzwláſſtnjm wyſtrikowánym/
Offerowánu wſſechněm Stawům/
Zemſkym/ Pánům/ Měſtanům/
Slawnym/ Bohatym/ Wznešenym/
Sprostnym/ Chudym/ poníženým.
Roku. 1666.
Wytlačeno/ Nákladem Pana Jana Pilarika.

3332

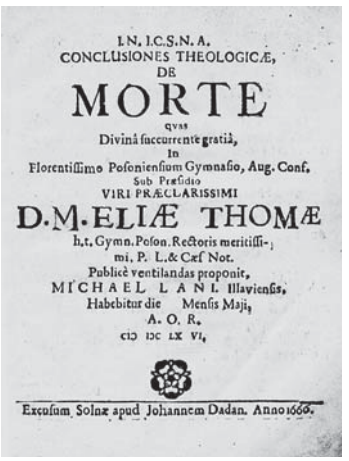

I. N. I. C. S. N. A.
CONCLUSIONES THEOLOGICÆ,
DE
MORTE
quas
Divinâ succurrente gratiâ,
In
Florentissimo Posoniensium Gymnasio, Aug. Conf.
Sub Præsidio
VIRI PRÆCLARISSIMI
D. M. ELIÆ THOMÆ
h. t. Gymn. Poson. Rectoris meritissimi, P. L. & Cæs. Not.
Publicè ventilandas proponit,
MICHAEL LANI. Illavienſis,
Habebitur die Mensis Maji,
A. O. R.
CIↃ IↃC LX VI.

Excusum Solnæ apud Johannem Dadan. Anno 1666.

3333

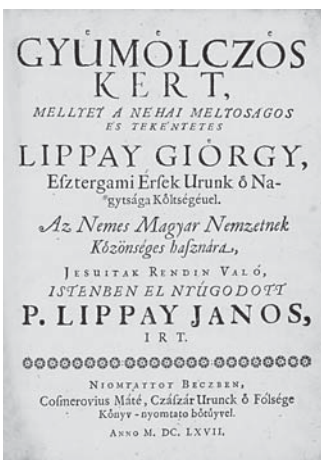

GYÜMÖLCZÖS KERT,
MELLYET A NEHAI MELTOSAGOS ES TEKENTETES
LIPPAY GIÖRGY,
Esztergami Érsek Urunk ő Nagysága Költségéuel.
Az Nemes Magyar Nemzetnek Közönséges haſznára,
JESUITAK RENDIN VALÓ,
ISTENBEN EL NTÚGODOTT
P. LIPPAY JANOS,
IRT.

NIOMTATTOT BECZBEN,
Cosmerovius Máté, Czászár Urunck ő Fölsége Könyv-nyomtato bötüivel.
ANNO M. DC. LXVII.

3334

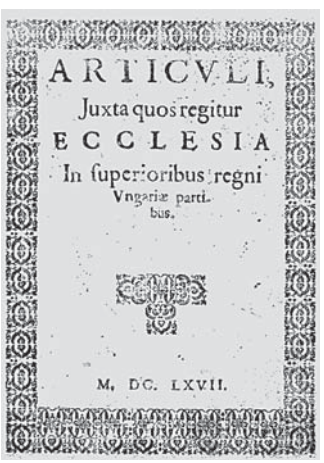

ARTICVLI,
Juxta quos regitur
ECCLESIA
In superioribus regni Vngariæ partibus.

M, DC. LXVII.

3336

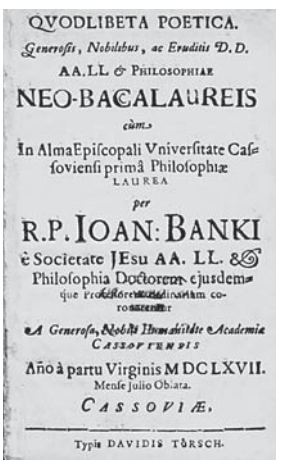

QVODLIBETA POETICA.
Generosi, Nobilibus, ac Eruditis D. D.
AA. LL. & PHILOSOPHIÆ
NEO-BACCALAUREIS
cùm
In Alma Episcopali Vniversitate Cassoviensi primâ Philosophiæ
LAUREA
per
R. P. IOAN: BANKI
è Societate JEsu AA. LL. & Philosophia Doctorem ejusdemque Professorem ordinariam consecutum
A Generosa, Nobili Hungarâ Academia
CASSOVIENSI
Año à partu Virginis M DC LXVII.
Mense Julio Obiata.
CASSOVIÆ.

Typis DAVIDIS TÖRSCH.

3337

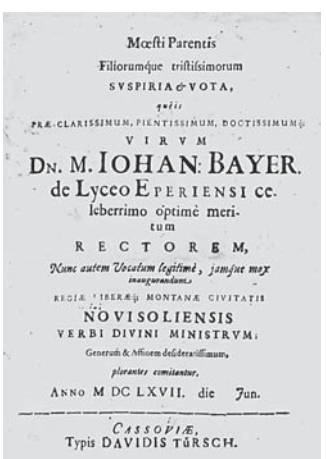

Mœsti Parentis
Filiorumque tristissimorum
SVSPIRIA & VOTA,
quæ
PRÆ-CLARISSIMUM, PIENTISSIMUM, DOCTISSIMUM
VIRVM
DN. M. IOHAN: BAYER.
de Lyceo EPERIENSI cc.
leberrimo optimè meritum
RECTOREM,
Nunc autem Vocatum legitimè, jamque mox inaugurandum,
REGIÆ LIBERÆQ. MONTANÆ CIVITATIS
NOVISOLIENSIS
VERBI DIVINI MINISTRVM;
Generosi & Missionem desideratissimum,
plorantes comitantur.
ANNO M DC LXVII. die Jun.

CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÖRSCH.

3338

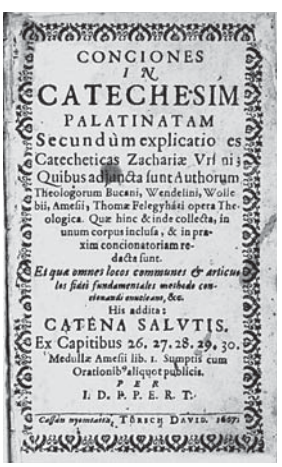

CONCIONES
IN
CATECHESIM
PALATINATAM
Secundùm explicationes
Catecheticas Zachariæ Vrsini;
Quibus adjuncta sunt Authorum
Theologorum Bucani, Wendelini, Wollebii, Amesii, Thomæ Felegyházi opera Theologica. Quæ hinc & inde collecta, in unum corpus inclusa, & in praxim concionatoriam redacta sunt.
Et quæ omnes locos communes & articulos fidei fundamentales methodo concionandi enucleant, &c.
His addita:
CATENA SALVTIS.
Ex Capitibus 26. 27. 28. 29. 30.
Medullæ Amesii lib. 1. Sumptis cum Orationib. aliquot publicis.
PER
I. D. P. P. E. R. T.

Cassoviæ typotatæ, TÖRSCH DAVID. 1667.

3339

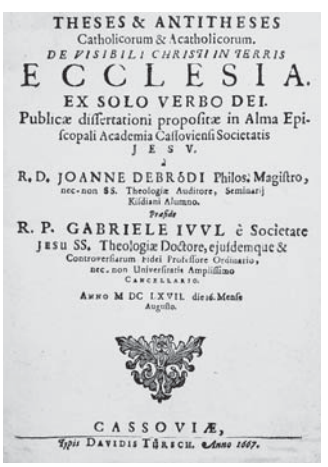

THESES & ANTITHESES
Catholicorum & Acatholicorum.
DE VISIBILI CHRISTI IN TERRIS
ECCLESIA.
EX SOLO VERBO DEI.
Publicæ dissertationi propositæ in Alma Episcopali Academia Cassoviensi Societatis
JESV.
a
R. D. JOANNE DEBRÖDI Philos. Magistro, nec-non SS. Theologiæ Auditore, Seminarij Kisdiani Alumno.
Præside
R. P. GABRIELE IVVL è Societate JESU SS. Theologiæ Doctore, ejusdemque & Controversiarum fidei Professore Ordinario, nec-non Universitatis Amplissimo CANCELLARIO.
ANNO M DC LXVII. die 16. Mense Augusto.

CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÖRSCH. Anno 1667.

3341

POSAHAZINAK
EGY BEN-SÜLT
VERES KOLOP
TITVLVSV
FELELETI
seg-mutattatik semmire
kellönek lenni,
avagy
Hogy, Pater Kisnek
Pöri el nem
veiszett.
ANNO M DC LXVII.
DIE 8. JANVARII.

3343

VEGSŐ-KEPPEN
SVCCVMBALA
ACTORSAGABAN.
POSAHAZI
1667. Esztend

3344

A' Három Idvösséges
kérdésre, a' Lutter és Calvinista
Tanitók mint felelnek? ugy, a' mint
Matkó István mondgya, fol. 128.
X, ut Tök.
imé azkét
Matkó Hazugságittak meg-
torkollása,
ES
Posaházi Mocskainak meg-
tapodása.
Nyomtattatott 1667. Esztend:

3347

Uj és O
KA ENDA-
RIOM
Christus Vrunk születése
után való melly
Bisextilis
1668.
Mellyet most-is Magyar
és Erdély Országra, és egyéb
szomszéd helyekre alkalmaz-
tatott
NEYBARTH CHRISTOPH
Theologus és Astrologus.
Cassán, Türsch David által.

3348

ORATIO FUNEBRIS
IN EXEQUIIS
LECTISSIMÆ ET PIENTISSIMÆ
MATRONÆ
D. MARGARETÆ
KRONERIANÆ,
REVERENDI & CLARISSIMI VIRI
D. VALENTINI BAVMGARTI,
PLEBANI Et PRIMARII ECCLESIÆ
SAXONICÆ UNITARIÆ CLAUDIOPOLI.
TANÆ ECCLESIARVM
CONJUGIS DESIDERATISSIMÆ.
RECITATA
In Domo Parochiali, M. DC. LXVII. 2. April.
Ab
ANDREA De MOSCOROW LACHOVIO
Ecclesiæ Polon. Pastore.
CLAUDIOPOLI M. DC. LXVII.

3349

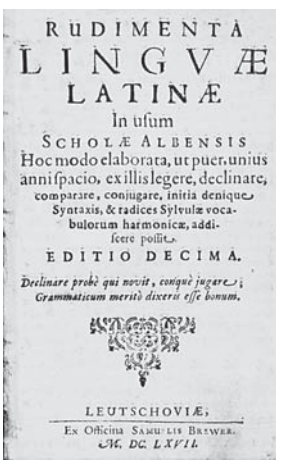
RUDIMENTA
LINGVÆ
LATINÆ
In usum
SCHOLÆ ALBENSIS
Hoc modo elaborata, ut puer, unius
anni spacio, ex illis legere, declinare,
comparare, conjugare, initia denique
Syntaxis, & radices Sylvulæ voca-
bulorum harmonicæ, addi-
scere possit.
EDITIO DECIMA.
Declinare probè qui novit, coniquè jugare;
Grammaticum meritò dicero esse bonum.
LEUTSCHOVIÆ,
Ex Officina SAMUELIS BREWER.
M. DC. LXVII.

3351

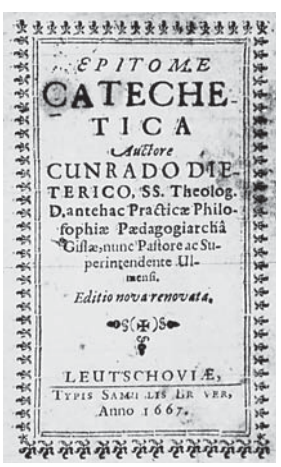
EPITOME
CATECHE-
TICA
Auctore
CUNRADO DIE-
TERICO, SS. Theolog.
Dantehac Practicæ Philo-
sophiæ Pædagogiarchâ
Vilnæ, nunc Pastore ac Su-
perintendente Ul-
mensi.
Editio nova renovata.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER,
Anno 1667.

3352

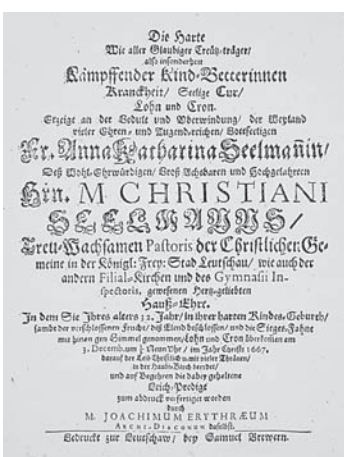
Die Harte
Wie aller Glaubiger Trohz-tragen/
alß offenbahren
Kämpffender Kind-Beccerinnen
Kranckheit/ Seelige Cur/
Lohn und Cron.
Erzeigt an der Gedult und Vberwindung/ der Weyland
vieler Ehren- und Tugendreichen/ Vorsichtigen
Fr. Anna Barbarina Seelmañin/
Deß Wohl-Ehrwürdigen/ Groß Achtbaren und Hochgelahrten
Hrn. M CHRISTIANI
SEELMANNS/
Treu-Wachsamen Pastoris der Christlichen Ge-
meine in der Königl: Frey: Stad Leutschau/ wie auch der
andern Filial-Kirchen und des Gymnasii In-
spectoris, gewesenen Herz-geliebten
Hauß-Ehrr.
In dem Sie Ihres alters 32. Jahr/ in ihrer harten Kindes-Geburth/
sambt der verschlossenen Frucht/ deß Elend deß schlossen/ und die Stegen. Jahre
mit jenen gen Emmaus genommen/ Lohn und Cron überkahmen am
3. Decemb. zum 3. Nem Vhr/ im Jahr Christi 1667.
darauf der Leib Christlich zu mit vieler Thränen/
in der Stadts Kirch beerdet/
und auf Begehren die dabey gehaltene
Leich-Predigt
zum abdruck verfertiget worden
durch
M. JOACHIMUM ERYTHRÆUM
Archi-Diaconum daselbst.
Gedruckt zur Leutschaw/ bey Samuel Brewern.

3353

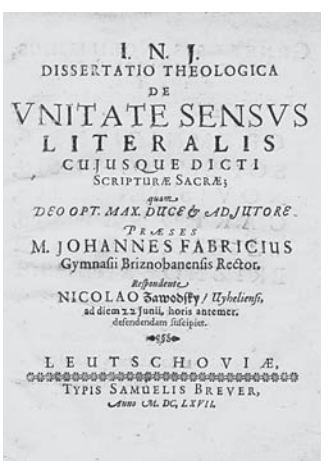
I. N. J.
DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
VNITATE SENSVS
LITERALIS
CUJUSQUE DICTI
SCRIPTURÆ SACRÆ;
quam
DEO OPT. MAX. DUCE & ADJUTORE
PRÆSES
M. JOHANNES FABRICIUS
Gymnasii Briznobanensis Rector.
Respondente
NICOLAO Zawodsky / Uzheliensi,
ad diem 22 Junii, horis antemer.
defendendam suscipiet.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER,
Anno M. DC. LXVII.

3354

I. N. J.

EXAMEN DISCVRSVS

P. Holovitii, quondam Academiæ Tyrnavien-sis RECTORIS; quod

DEO OPT. MAX. DUCE & ADJUTORE,

PRÆSES

M. JOHANNES FABRICIVS,

Gymnasii Brigobanensis Rector,

Respondente,

MELCHIORE Smetnik / *Brizensi.*

ad diem Junii, horis pomeridianis,

publicæ ventilationi

exponet.

LEUTSCHOVIÆ,

TYPIS SAMUELIS BREVER,

Anno M. DC. LXVII.

3355

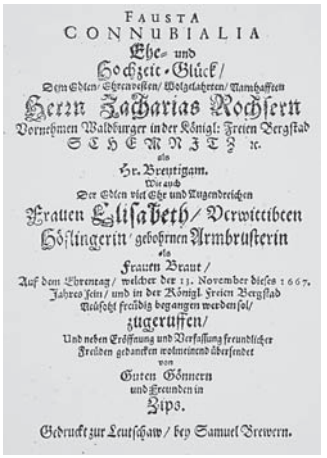

FAUSTA CONNUBIALIA

Ehe- und Hochzeit-Glück/

Dem Edlen/ Ehrenvesten/ Wolgelahrten/ Manhafften

Herrn Zacharias Rochsern

Vornehmen Waldburger in der Königl: Freien Bergstad SCHEMNITZ ꝛc.

als

Hr. Breutigam.

Wie auch

Der Edlen viel Ehr und Tugendreichen

Frauen Elisabeth/ Verwittibeten

Höflingerin/ gebohrnen Armbrusterin

als

Frauen Braut/

Auf dem Ehrentag/ welcher der 13. November dieses 1667. Jahres sein/ und in der Königl. Freien Bergstad Neusohl freudig begangen werden sol/

zugeruffen/

Und neben Eröffnung und Verfassung freundlicher Freuden gedancken wolmeinend übersendet

von

Guten Gönnern

und Freunden in

Zips.

Gedruckt zur Leutschaw/ bey Samuel Brewern.

3356

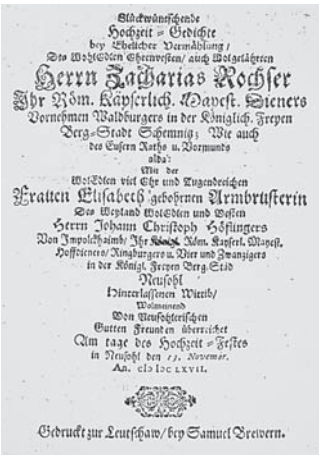

Glückwünschende Hochzeit-Gedichte bey Ehelicher Vermählung/ Des WohlEdlen Ehrenvesten/ auch Wolgelahrten

Herrn Zacharias Rochser

Ihr Röm. Käyserlich. Mayest. Sieners

Vornehmen Waldburgers in der Königlich. Freyen Berg-Stadt Schemnitz; Wie auch des Eusern Raths u. Dormunts

alda/

Mit der

WolEdlen viel Ehr und Tugendreichen

Frauen Elisabeth gebohrnen Armbrusterin

Des Weyland WolEdlen und Vesten

Herrn Johann Christoph Höflingers

Von Impolczhaimb/ Ihr Königl. Kön. Kayserl. Mayest. Hoffrichters/ Ringburgers u. Vier und Zwanzigers in der Königl. Freyen Berg-Stad Neusohl

Hinterlassenen Wiettib/

Wolmeynend

Von Neusohlerischen

Guten Freunden überreichet

Am tage des Hochzeit-Festes

in Neusohl den 13. Novemb.

Ao. clo Ioc LXVII.

Gedruckt zur Leutschaw/ bey Samuel Brewern.

3357

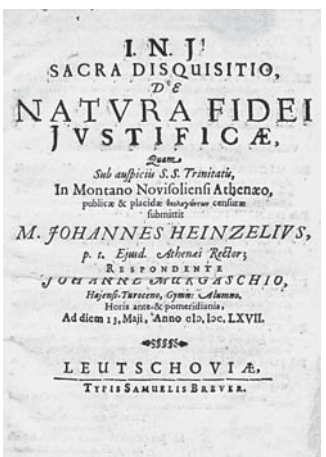

I. N. J.

SACRA DISQUISITIO, DE

NATVRA FIDEI IVSTIFICÆ,

Quam,

Sub auspiciis S. S. Trinitatis,

In Montano Novisolienſi Athenæo,

publicæ & placidæ ἐυλογίαν censuræ

submittit

M. JOHANNES HEINZELIVS,

p. t. Ejusd. Athenæi Rector;

RESPONDENTE

JOHANNE MUKOSCHIO,

Hajensi-Turoceno, Gymn: Alumno,

Horis ante- & pomeridianis,

Ad diem 13. Maji, Anno clo. Ioc. LXVII.

LEUTSCHOVIÆ,

TYPIS SAMUELIS BREVER.

3358

Trost-Reime/

Über einen traurigen und unverhofften Todes-Fall/ einer Vornehmen/ und von wegen Ihres untadelichen Wandels von männiglich geliebten u. Hochgeehrten Matrone/

als nehmlich

Der Weyland viel Ehr- und Tugend-begabten

Fr. ANNA CATHARINA Seelmannin/

gebornen ZAVCHTLEBEN/

aus Königl. Fr. Stat Oedenburg/

Des

WohlEhr-Würdigen/ Gros-Achtbaren und Hochgelehrten

H. M. CHRISTIANI Seelmanns/ Cob. Franc.

Treu-Wachsamen Ober-Seelen-Hirtens allhier in Kön. Fr. Stat Leutschau/ wie auch des Gymnasii Inspectoris gewesener lieben Haus-Sonne/

und werthen Ehe-Schatzes:

als selber

Den 1. Monats-Tag Decemb. zwischen 2. und 3. Uhr/ des zum Ende laufenden 1667. Jahres/ auch ihr Lebens-Jeschbey obligung ihrer Mütterlichen Bürde/ erreichet u. in dem Herrn JEsu/ samt ihren Lebens-Früchten/ sanfft u. seelig eingeschlaffen

nach dem sie zu vor noch einen lieben Ehe-Herrn und denselben Wayland lieben Wittibstand genommen/ hernachst gesäuget/ und als Amme/ nicht ohne Leidens der Nervositeten/ gelieget und den lieben Gott gebeten hat:

den 6. aber dieses/ mit Christlichen Ceremonien/ und 2. Pr. nach Mittag/ auch ansehnlichen Gefolg zur Erden bestattet/ und in der Kirchen-Kercker

einen ruhigen Ort/ da täglich ihren Gräber-Durst Thränen/ auf vergnügung eines Weh-

Elden Rests schmecken/ beygesetzet worden/

jetzo gedachten Hochgeehrtesten Herrn Wittber/ wie auch denen hinterlassenen Waysen/

solenderhen auch

der obersenden/ und über dieses so zeitigen hinreise

(nemlich in 32. Jahr des Alters)

ihrer Herzgeliebten Frauen Tochter/

Lenchen-zeugnis/ Fr. Mariæ

Fr. Maria Salome vermittibet Schneckin/ gebornd Baumgartin

Tod-Ehren-Tertia/ gestellet nach Anleitung der Wort aus dem 1. Psalm Königen u. Prophet Davids:

Die Gerechten werden grünen wie die Palmbäume/ und wachsen wie die Zedern auf Libanon.

Gedruckt zu Leutschaw/ bey Samuel Brewern.

3359

CATECHESIS Minor, D. MARTINI LUTHERI,

Latine & Ungarice.

LEUTSCHOVIÆ,

TYPIS SAMUELIS BREVER,

Anno, M. DC. LXVII.

3360

MELISMATA SYNCHARISTICA

FESTIS APHRODISIIS

Lectissimi Nuptorum paris

VIRI

Nobilissimi, Amplissimi & Eruditissimi

DN. ZACHARIÆ ROCHSER

Reg. Lib. Civit. Mont. Schemnicienſis

Urburarii Spectatissimi

SPONSI

&

Pudicissimæ ac Nobilissimæ MATRONÆ

ELISABETHÆ,

De ARMBRUSTERIA Nobili Familia

SPONSÆ

Nobilissimi & Prudentissimi quondam

VIRI

Dñi JOHAN. CHRISTOPHORI HÖFLINGER

in Reg. Lib. Civit. Mont. quā Novisolium vocant Civis,

dum in vivis esset præcipui,

relictæ VIDUÆ

die XIII. Novembris,

ANNO

Mystico Theogoniæ Cœnubio

1667.

solenniter Combinandi,

Sacrata dicata

Quibundam utriq; Conjugatorum hand inalli favoribus.

3361

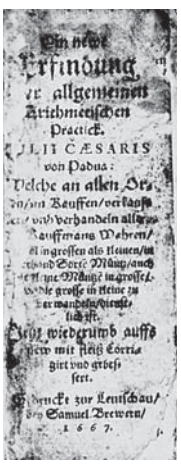

Ein neue Erfindung der allgemeinen Arithmetischen Practic.

JULII CÆSARIS von Padua:

Welche an allen Or-

den/ mit Beuffen/ verlangs

und verhandeln allerley

Kauffmanns Waaren/

als eingressen als Reuuen/ un

auch Sorte Müntz/ auch

alle Müntz in grosse

Wie die grosse in kleine zu

verwandeln/ darzu

lich ist.

Jetzt wiederumb aufs

new mit Fleiß Corri

girt und gebes

sert.

Gedruckt zur Leutschau/

bey Samuel Brewern/

1667.

3362

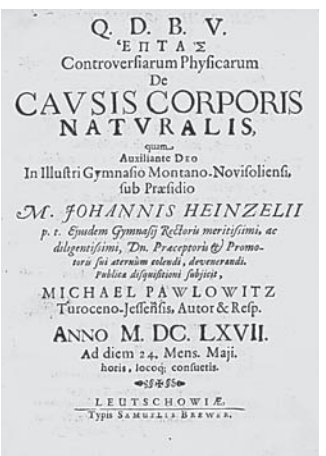

Q. D. B. V.

ΈΠΤΑΣ

Controversiarum Physicarum

De

CAVSIS CORPORIS NATVRALIS,

quam,

Auxiliante DEO

In Illustri Gymnasio Montano-Novisolienſi,

sub Præsidio

M. JOHANNIS HEINZELII

p. t. Ejusdem Gymnasij Rectoris meritissimi, ac diligentissimi, Dn. Præceptoris & Promotoris sui æternum colendi, devenerandi.

Publicæ disquisitioni subjicit,

MICHAEL PAWLOWITZ

Turoceno-Jessenſis, Autor & Resp.

ANNO M. DC. LXVII.

Ad diem 24. Mens. Maji.

horis, locoq; consuetis.

LEUTSCHOVIÆ,

Typis SAMUELIS BREWER.

3364

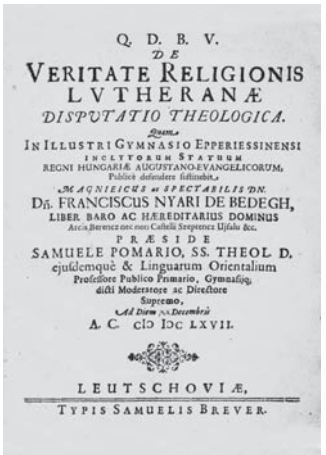

Q. D. B. V.
DE
VERITATE RELIGIONIS
LVTHERANÆ
DISPUTATIO THEOLOGICA.
Quam
IN ILLUSTRI GYMNASIO EPPERIESSINENSI
INCLYTORUM STATUUM
REGNI HUNGARIÆ AUGUSTANO-EVANGELICORUM,
Publicè defendere suscipiebat,
MAGNIFICUS ac SPECTABILIS DN.
Dñs. FRANCISCUS NYARI DE BEDEGH,
LIBER BARO AC HÆREDITARIUS DOMINUS
Arcis Berence nec non Castelli Serpentes Ufualis &c.
PRÆSIDE
SAMUELE POMARIO, SS. THEOL. D.
ejusdemque & Linguarum Orientalium
Professore Publico Primario, Gymnasiiq;
dicti Moderatore ac Directore
Supremo.
Ad Diem 21. Decembris
A. C. CIↃ IↃC LXVII.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3365

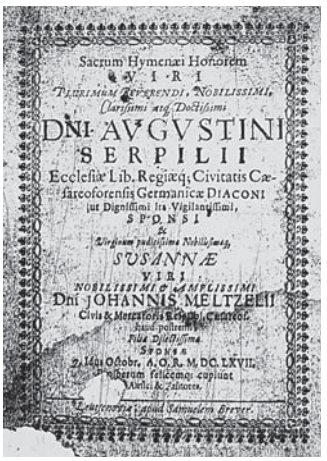

Sacrum Hymenæi Honorem
VIRI
PLURIMUM REVERENDI, NOBILISSIMI,
Clarissimi atq; Doctissimi
DNI AVGVSTINI
SERPILII
Ecclesiæ Lib. Regiæq; Civitatis Cæsareoforensis Germanicæ DIACONI
jut Dignissimi Irs. Vigilantissimi,
SPONSI
&
Virtutum pudicissimæ Nobilissimæ,
SUSANNÆ
VIRI
NOBILISSIMI & AMPLISSIMI
Dni JOHANNIS MELTZELII
Civis & Mercatoris Regii, Centeti.
haud paltrem
Filiæ Dilectissimæ
SPONSÆ
d. 14ti Octobr. A. O. R. M. DC. LXVII.
Viterum felicitatis cupiunt
Amici & Fautores.
Leutschoviæ, apud Samuelem Brever.

3366

Aller Alten/
Insonderheit Wolbetagten
Kirchen-Lehrer
Bet- und Danck-Psalm/
in Davids Psalterbüchlein
der
LXXI.
Den dem Weiland
Wol-Ehrwürdigen/ Geistreichen/ Andächtigen
und Vielgelehrten
H. FRANCISCO NEMET
der Reinen Evangelischen/ Augspurgischer
Confession verwandten Gotteslehrn
Kirchen Gemein in dieser
Königl. Freyen Stad Leutschau in Ober-Ungern
treufleissigem hochrühmlichem Lehrer und
Seelsorger/ nunmehr sel:
Zu seinem Leich-Spruch newlicher erwehlet/ und wenn
Er deyo ehrlicher Begräbnis erkleret were/
daß Er auch nun
Gedächtnis den Nachkommenen heraußgegeben würde/
newerdert und aufgelegt/ jetz dem
Jenes den 23. Jan. des 1667. Jahres/ war Dom. 3. Epiph.
diesse bald darnach/ auf sein/ beides aber nach dem wenige
gen das Gott dargereicht/ im Alter gesetzt worden
von
M. CHRISTIANO Seelmann/ Cob. Fr.
Pfarrern zur Leutsch.
Gedruckt bey Samuel Brewer.

3367

Geistliches Gesicht
aus der Offenbar. Johan. XX, 12.
Ich sahe die Todten beyde Groß und Klein stehen für Gott.
Einer
Tröstlichen Bericht
aus Gottes Wort/ in einer
Christlichen Leichpredigt/
Als der
Wohl Ehrnwürdige/ Groß Achtbare und Hochgelehrte
Hr. SAMUEL POMARIUS
Der H. Schrifft Doctor, gewesener wohlverdienter Pastor der Kirchen zu S. Jacob in Magdeburg/
Nun Oedenlich Betrafftener Moderator & Director Supremus, und
Professor SS. Theologiæ & Ll. Orientalium Primarius,
Der Hochlöbl. Evangelischen Hohen Stände dieses Königreichs Ungern nechst
fundierten Gymnasij Jüngern in der Königlichen Freien Stad
EPPERIES
Im Hochansehnlichen Herr Vatter
Jugleichen
Die Edle viel Ehren und Tugendreiche
Fr. DOROTHEA
gebohrne Reußnerin/
Hochbekümmerte Frau Mutter/ Ihr liebgewesenen
nun seligen Jüngsten Töchterlein
MARTHAM,
Christlich/ Ehrlich und Herrlich zur Erde bestattet zu Georgenberg/
Vier von den Vngerischen XIII. Gulden/
In der Kirch. Gemein daselbst/ bey den Geschlechtern den 3. Octob. dieses 1667.
Jahrs vorgetragen und pietatis Ehrengedächtnis herausgegeben von
M. CHRISTIANO Seelmann Past. Leutschov.
Gedruckt bey Samuel Brewern.

3368

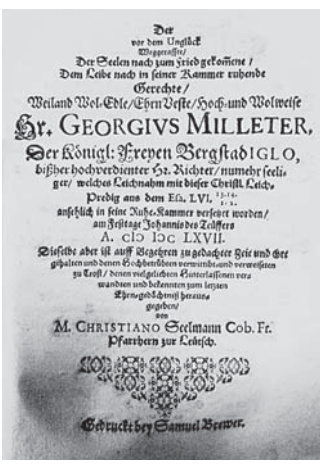

Der
vor dem Unglück
Wolgeruffte/
Der Seelen nach zum Friedt gekommene/
Dem Leibe nach in seiner Kammer ruhende
Gerechte/
Weiland Wol-Edle/ Ehrn Veste/ Hoch- und Wolweise
Hr. GEORGIVS MILLETER,
Der Königl: Freyen Bergstad IGLO,
bißher hochverdienter Hr. Richter/ nunmehr seeliger/ welches Leichnahm mit dieser Christl. Leich,
Predig aus dem Ecc. LVI. 1.2.
ansehlich in seine Ruhe-Kammer versetzet worden/
am Festtage Johannis des Teuffers
A. CIↃ IↃC LXVII.
Dieselbe aber ist auff Begehren zu gedachter Zeit und stet
gehalten und denen Hochentrübten verwittibt- und verwesten
zu Trost/ denen verlaßlichen Vnterlassenen vera
wandten und bekannten zum letzten
Ehrengedächtnis
gegeben/
von
M. CHRISTIANO Seelmann Cob. Fr.
Pfarrhern zur Leutsch.
Gedruckt bey Samuel Brewer.

3369

SECVNDAS TEDAS
VIRI
ET DOCTRINA ET PROBITATE
CONSPICUI
DNI GOTHOFREDI TITII,
ET CONTERRANEI, ET CONDISCIPVLI,
ET A PUERO AMICI IUCUNDISSIMI,
Nobili Pietatis in Matrimonio Pignori
DECANTATI SOLEMNIBUS,
in urbe Leutschovia,
SECUNDAS
ELIAS THOMÆ, MINERVII POSON. R.
Te Monticolam, Cypriculam magn/
Dum cadunt alis plena cupidinum
PLATE Sacrilegi: Scintia, dum sta
immurgitat Stygio corpora Tantam,
quos ater lanx facta fumos hat.
Dira nisi chare vulnifero tuno
dum vertere mali, dum vultura lancinate
Manes, dum lurdum Eumenidum nigras
perreptant, dolubria te cava monstrum
praguatum minantes, plus digito tribus
Orcus fmimi, tim nemori viam
remonstre. Facta quam plene tenues,
& per quam tenuat Cerberus horrifer:
Tu TITI tenuis, sivis amicibus,
& SPONSAM thalamo sulcipis Aureum.
O Te Monticolam, Cypriculam magn!
Hic absint Lemures, mirag. flamina
Furiarum: Phlegethon, terror imaginis
monstrofæ, volucres late Acheronticæ.
Bronten flammivomam, morsler habitas,
& Dirs ureolas effugiunt procul,
Te circum Veneris surdæ, cupidines
ludentes, Viola, Lilia, Margaræ,
effundunt calathos: Elysia decor
hortis convenient, Thessalicæ rofe.
latifoliæ, Talipa, cum cochlearia,
exornant thalamum, Sponsig, flammeia
candelicem ocula, mollia bulla
mig, Te autem infuet
in chatam thanare imbet, & tibere
lumina effodies. Quam bene Te! bene
quam Sponsum! Facias, qui sperem regis,
ut hic Sorti Tua perpetuas Tibi,
Sigmentig, sono lamina jugiter,
inscripta, & facient, & nomina Titi,
Sic Te Monticolam Cypriculam tiam.
LEUTSCHOVIÆ, EX OFFICINA SAMUELIS BREWER.

3370

I. N. J.
IN
Acerbum & Luctuosum
OBITUM
ANNÆ CATHARINÆ
VIRI
PLURIMUM REVERENDI & AMPLISSIMI,
DNI M. CHRISTIANI
SEELMANNI,
Leutschovienf. Pastoris & Gymn. Inspectoris
vigilantissimi &c.
Dn. Fautori & Amici honoratissimi,
CONJUGIS DESIDERATISSIMÆ,
Difficili Lucina labore
non sine Prole,
d. III. Decembr. A. O. R. CIↃ IↃC LXVII.
extructa
MENIA
Lugubri tristitiæ ac cantui
positæ
a
M. DANIELE TIEFTRUNCKIO,
Gymn. Scepus. p. t. Rect.
Affini, Fautoribus & Amicis
sui luctus testificato.
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3371

Im Nahmen JESV!
Trauer-gedichte und Mitleidens-bezeugungen
gegen
Dem Ehrenwürdigen/ Edlen/ Achtbahren und gelahrten
Herrn M. Daniel Heleschen/
Geerönten Käys. Poeten/ d. 3. Evang. Pfarherrn in
Kirchdrauff und der Löblichen Frat. derer H. H.
XXIV. Regal. Fall in Zipß Senioren &c.
Und der sein geliebten Dreu Eher
Der auch Edlen und Tugendbegabten
Frauen Elisabetzen geb. Gruberin
von OEDENBURG
Beyden Herz- und Hoch-betrübten Eltern
als Sie über die Drey vorigen Im Jahr 1665. hier beerdigten
kinder Gregorii Danielis von vier Jahren und
Annæ Judithæ von 3½ Jahren.
Das Jüngste und liebste Söhnlein
Nahmens Ezechiel Daniel von 1½ Jahren
Welches Gott nach derer obigen Seeligen absterben/ Im
nechstverwichenen 1666. Jahr hier im Lande beschee
ret und dieß zu end lauffende 1667. d. 2. Decemb. wieder
frühzeitig nach seinem willen abgefordert/ schmerzlich
beklagten von guten Freunden als Zuruf zu
sonderbahrer ungemeinsetzet
Im Jahr 1667. d. 6. Decemb.
Gedruckt zur Leutschaw/ bey
Samuel Brewern.

3372

Uj és Ó
KALENDA-
RIOM,
Ez Urunk születése után
való Bissextilis
1668.
Mellyet most-is Magyar és Er-
dély Országra, és egyéb szom-
széd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph.
Theologus és Astrologus.
Leutschau, Brever Samuel által.

3373

BREVE
DIRECTO-
RIUM
Ad
CONFESSARII,
CONFITENTIS
munus rectè obeun-
dum,
M. JOANNE POLANCO
Theologo Societatis
Jesu Authore.
TYRNAVIÆ,
Imprimebat Matthæus Byl-
ler, Anno Christi
M. DC. LXVII.

3378

EORGIVS ZELEP-
CHENY
MISERATIONE DIVINA ARCHI-EPISCOPVS STRIGONIENSIS,
LOCIQVE IPSIVS COMES PERPETVVS S. SEDIS APOSTOLICÆ LEGATVS NA-
JUBILEUM UNIVERSALE
CLEMENS PAPA IX.

3379

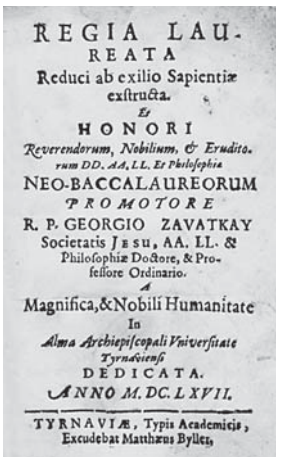
REGIA LAU-
REATA
Reduci ab exilio Sapientiæ
exstructa.
Et
HONORI
Reverendorum, Nobilium, & Erudito-
rum DD. AA, LL. Et Philosophiæ
NEO-BACCALAUREORUM
PROMOTORE
R. P. GEORGIO ZAVATKAY
Societatis Jesu, AA. LL. &
Philosophiæ Doctore, & Pro-
fessore Ordinario.
A
Magnifica, & Nobili Humanitate
In
Alma Archiepiscopali Universitate
Tyrnaviensi
DEDICATA.
ANNO M. DC. LXVII.
TYRNAVIÆ, Typis Academicis,
Excudebat Matthæus Bylle,

3381

ABECEDARIVM
Latino-Hunga-
ricum.
SEV
ELEMENTA
LINGVÆLA-
TINÆ ET HUN-
GARICÆ,
Numer. cap. 6. v. 24.
O puerule benedicat tibi Dominus & custodiat
vos! Ostendat Dominus faciem suam vobis &
misereatur vestri! Convertat Dominus vultum
suum ad vos, & det vobis pacem!
Oh gyermektsék áldgyon meg titeket az
Vr, és örizzen-meg titeket! Világosíttsa-meg az
Vr, az ő orczáját ti rajtatok, és könyörüljön ti
rajtatok! Fordítsa az Vr az ő orczáját ti reátok, és
adgyon békességet tinéktek!
PATAKINI,
Apud Johannem Rosnyai,
cIↃ IↃc LXVII.

3382

INSTITUTIONUM
RHETORICARUM,
LIBRI DUO.
Ex probatis quibusdam Authoribus, po-
tiori ex parte excerpti: Methodo novâ
illustrati: & ad usum Pædagogii
Patachiensis accommodati,
Per
MICHAELEM BUZINKAI,
Scholæ S. Patachinæ Rectorem, & Pæda-
gogii ejusdem nuper Pædagogiarcham.
Editio secunda, priore correctior.
PATAKINI,
Typis Johannis Rosnyai, M. DC. LXVII.

3383

Keresztyéni
TECHISMUS.
Az az:
Szvéni Hitnek igazatira való rövid
tanitás, kérdések és feleletek által-
ban a kérdéseknek s' feleleteknek summás ér-
kel- és az- ban foglaltatott dolgokatúl fél-
kérdezkedésekkel- s' némelly szükséges má-
rtokkal, a' Szt Irásbéli bizonyságoknak egé-
ás le-irásával, végre a' Catechizálásra való
utatással, újjobban, még jobbirva s' öregbí-
bocsáttatott.
SAROS PATAKON,
Nyomtatta Rosnyai Janos.
M. DC. LXVII.

3384

Valo dolgok kőzzűl ki-
vetteteet
ALTAL-ALLATOZAS.
Az az:
Semmivé tétetése, annak a' Dis-
cursusnak, melly a' Sz. Ianos 6. részének
55. versére, az N.B.G.V.P.E.S.P. tol. a'
kenyérnek és bornak, Christus valoságos
testévé vérévé valo által-állatozatásának
meg-mutatására formáltatott; ez minap
el-mult Vnapján. 24. Ian. prédikáltatott; és egy Nemes Nemzetes, igaz
vallású Férfiunak, irásban kül-
dettetett.
Melly iratott elsőször deák nyelvenn'
az után magyarrá tétetett.
AGRICOLA ARBVTEVS
által.
MESOPOTAMIABAN.

3385

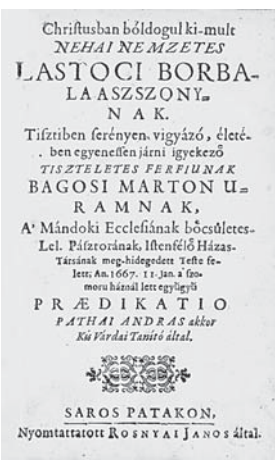
Christusban bőldogul ki-mult
NEHAI NEMZETES
LASTOCI BORBA-
LA ASZSZONY-
NAK.
Tisztiben serényen vigyázó, életé-
ben egyenessen járni igyekező
TISZTELETES FERFIUNAK
BAGOSI MARTON U-
RAMNAK,
A' Mándoki Ecclesiának bőcsületes-
Lel. Pásztorának, Istenfélő Házas-
Társának meg-hidegedett Teste fe-
lett; An. 1667. 11. Jan. a' fro-
moru házánál lett egyliggyű
PRÆDIKATIO
PATHAI ANDRAS akkor
Kis Várdai Tanitó által.
SAROS PATAKON,
Nyomtattatott Rosnyai Janos által.

3386

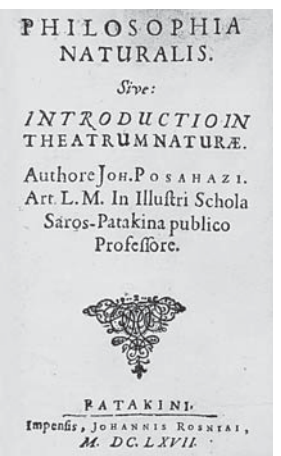
PHILOSOPHIA
NATURALIS.
Sive:
INTRODUCTIO IN
THEATRUM NATURÆ.
Authore Joh. Posahazi.
Art. L. M. In Illustri Schola
Saros-Patakina publico
Professore.
PATAKINI,
Impensis, Johannis Rosnyai,
M. DC. LXVII.

3387

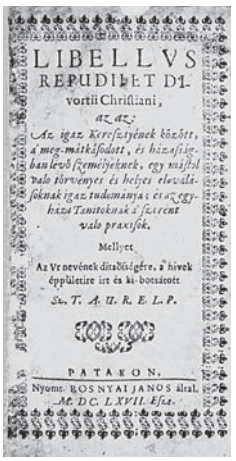

LIBELLVS
REPUDIBET DI-
vortii Christiani,
AZ AZ:
Az igaz Keresztyének között,
a' meg-mátkásodott, és házasságban levő személyeknek, egy mástól
való törvényes és helyes elválásoknak igaz tudománya; és az egy-
házaTanitóknak illendő
való praxisok.
Mellyet
Az Ur nevének dicsőségére, a' hívek
épületire irt és ki-botsátott
Sz. T. A. U. R. E. L. P.
PATAKON.
Nyomt. ROSNYAI JANOS által.
M. DC. LXVII. Esz.

3388

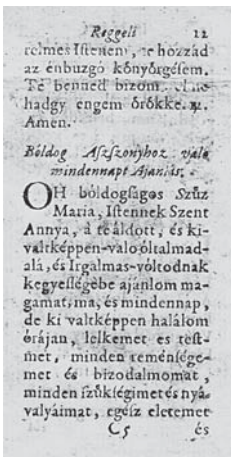

Reggeli 12
telmes Istenem, te hozzád
az enbuzgó könyörgésem.
Te bennedt bizom, ne
hadgy engem örökke. Ámen.

Boldog Aszszonyhoz való
mindennapi Ajánlás.

OH boldogságos Szűz
Maria, Istennek Szent
Annya, a te áldott, és ki-
valtképpen-való óltalmad-
alá, és Irgalmas-völtodnak
kegyességébe ajánlom ma-
gamat, ma, és mindennap,
de ki valtképpen halálom
órájan, lelkemet és testemet, minden reménségemet és bizodalmomat,
minden szükségimet és nyavalyáimat, egész életemet
Cs és

3389

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRA-
TIA PRINCEPS TRANSYL-
vaniæ, partium Regni Hungariæ Do-
minus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem 10. Mensis Aprilis Anni Domini 1667. in Civitatem Albam Juliam evocato nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præsentaverunt quosdam infrascriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariq; & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omniq; & singula in eisdem contenta, ratos, gratos, & accepta habentes, nostrumq; consensum illis præbentes, authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Transylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis per nos in Civitatem nostram Albam Juliam ad diem vigesimum Mensis Aprilis Anni Præsentis Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Septimi, indictis & celebratis conclusi.

3390

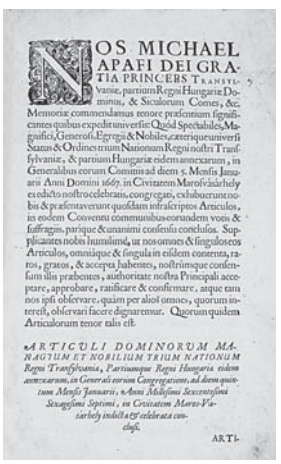

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRA-
TIA PRINCEPS TRANSYL-
vaniæ, partium Regni Hungariæ Do-
minus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, cæteriq; universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem 10. Mensis Aprilis Anni Domini 1667. in Civitatem Marosvásárhely evocato nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præsentaverunt quosdam infrascriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & suffragiis, pariq; & unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & singulos eos Articulos, omniq; & singula in eisdem contenta, ratos, gratos, & accepta habentes, nostrumq; consensum illis præbentes, authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipsi observare, quàm per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Transylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Congregationes, ad diem quintum Mensis Januarii, Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi Septimi, in Civitatem Maros-Vasárhely indictis & celebratis concluſi.

ARTI-

3391

Evangelia/
Vnd
Epistelen:
Alle Sontage vnd
nemste Feste/ durch das
ganze Jahr.
Auch bey jedem Sontags-
vnd Feste Evangelio / ein Lehr- vnd
Trost-sprüchlein für die liebe Jugend ge-
setzet/ vnd beygefügt die Histori von
der Zerstörung der Stadt
Jerusalem.
Hermanstadt /
Druckts Stephan Jüngling/ 1667.

3392

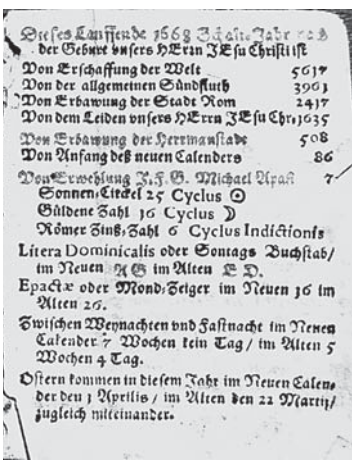

Dieses Laufende 1668 Schalt-Jahr ist
der Geburt unsers HErn JEsu Christi ist
Von Erschaffung der Welt 5617
Von der allgemeinen Sündfluth 3963
Von Erbawung der Stadt Rom 2417
Von dem Leiden unsers HErrn JEsu Chr. 1635
Von Erbawung der Herrmanstadt 508
Von Anfang deß neuen Calenders 86
Von Erwehlung F. F. G. Michael Apaf 7
Sonnen-Circkel 25 Cyclus ☉
Güldene Zahl 16 Cyclus ☽
Römer Zins-Zahl 6 Cyclus Indictionis
Litera Dominicalis oder Sontags Buchstab/
im Neuen H G im Alten E D.
Epactæ oder Mond-Zeiger im Neuen 16 im
Alten 26.
Zwischen Weynachten vnd Fastnacht im Neuen
Calender 7 Wochen kein Tag / im Alten 5
Wochen 4 Tag.
Ostern kommen in diesem Jahr im Neuen Calen-
der den 3 Aprilis / im Alten den 22 Martij/
zugleich miteinander.

3393

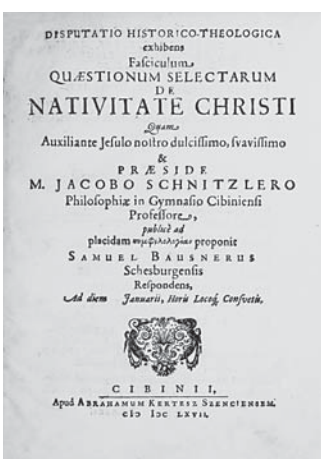

DISPUTATIO HISTORICO-THEOLOGICA
exhibens
Fasciculum
QUÆSTIONUM SELECTARUM
DE
NATIVITATE CHRISTI
Quam
Auxiliante Jesulo nostro dulcissimo, suavissimo
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO
Philosophiæ in Gymnasio Cibiniensi
Professore,
publicè ad
placidam ἀγωνοθεσίαν proponit
SAMUEL BAUSNERUS
Schesburgensis
Respondens,
Ad diem Januarii, Horis Locoq; Consuetis.
CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
ciɔ Iɔc LXVII.

3394

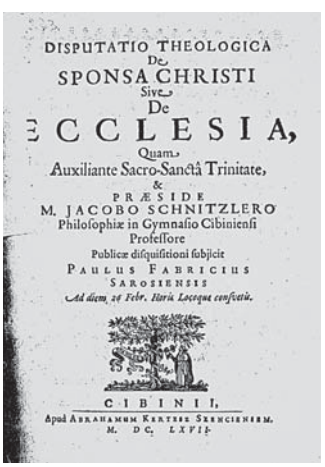

DISPUTATIO THEOLOGICA
De
SPONSA CHRISTI
Sive
De
ECCLESIA,
Quam
Auxiliante Sacro-Sanctâ Trinitate,
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO
Philosophiæ in Gymnasio Cibiniensi
Professore
Publicæ disquisitioni subjicit
PAULUS FABRICIUS
SAROSIENSIS
Ad diem 26 Febr. Horis Locoque consuetis.
CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
M. DC. LXVII.

3395

DISPUTATIO THEOLOGICA
De
UNO DEO IN ESSENTIA
JEHOVAH,
&
TRINO IN PERSONIS
ELOHIM;
Quam
Auxiliante Jehovah Elohim Deo Nostro
&
PRÆSIDE
M. JACOBO SCHNITZLERO
Philosophiæ in Gymnasio Cibiniensi Professore ordinario.
Publicæ sententiarum collationi exponit
GEORGIUS KRAUS
Schesburgensis.
Ad diem 19 Martii, Horis Locoq; consuetis.
CIBINII,
Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
M. DC. LXVII.

3396

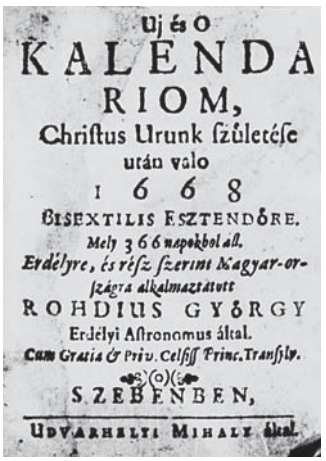

Uj és O
KALENDA
RIOM,
Christus Urunk szűletése
után valo
1668
BISEXTILIS ESZTENDŐRE.
Mely 366 napokból all.
Erdélyre, és részs szerint Magyar-országra alkalmaztatott
ROHDIUS GYÖRGY
Erdélyi Astronomus által.
Cum Gratia & Priv. Celsiss. Princ. Transilv.
SZEBENBEN,
UDVARHELYI MIHALY által.

3397

Dwogj Spis vèmènỳ.
I. Gest/
CLANGOR
Tubæ Divinæ, resonans,
Duodecim prodromos Diem
Extremi Judicij prævenientes, in-
dicat, ac repentinam Consumati-
onem mundi annuciat.
Zwuk Trauby Božj zwu-
...cjsý/ dwanacte Předchůdcůw/ dnj Pán-
poslednj Saudný předcházegjcjch/
oznamuge/ a rychle sstonanj Swě-
ta obsluhugj.
2. Spis gest/
O Prawé Posloupnosti/ Wčnj Ewan-
gelistského.
Sepsaný a wydaný/ od Anežse Cjrkwe
Johannydesa Trydeckého/ Staršjho
Starostince z Sstrmberka.
Cum licentia superiorum.
...ine e Tanat Dobrotiv...

3398

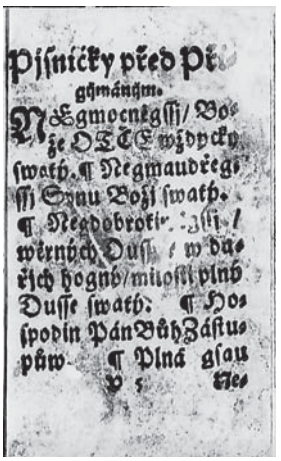

Pjsničky před pr...
gmánjm.
...Egmocnegssj/ Bo...
že OTCE wjdycky
swatý. ¶ Negmaudřegj-
ssj Synu Božj swatý.
¶ Negdobrotiv...ssj
wěrných Duss...w dn...
řích hogně/ milosti plný
Dusse swatý. ¶ Ho...
spodin Pán Bůh Zástu...
půw... ¶ Plná gsau
...

3401

Emer Istenhez
...

3402

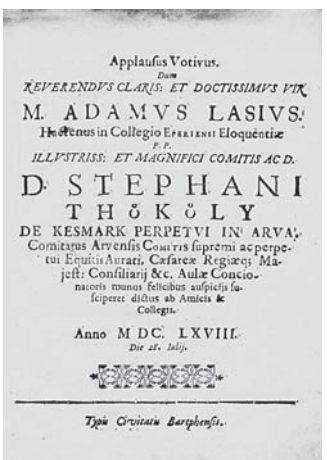

Applausus Votivus.
Dum
REVERENDVS CLARIS. ET DOCTISSIMVS VIR
M. ADAMVS LASIVS.
Hactenus in Collegio Eperiensi Eloquentiæ
P. P.
ILLVSTRISS. ET MAGNIFICI COMITIS AC D.
D. STEPHANI
THÖKÖLY
DE KESMARK PERPETVI IN ARVA,
Comitatus Arvensis Comitis supremi ac perpe-
tui Equitis Aurati, Cæsareæ Regiæq; Ma-
jest. Consiliarij &c. Aulæ Concio-
natoris munus felicibus auspicijs su-
sciperet dictus ab Amicis &
Collegis.
Anno M DC. LXVIII.
Die 21. Julij.
Typis Civitatis Bartphensis.

3403

I. N. J.
CATALOGVS
PRESBYTERORUM SCEPUSIENSIUM
In Conibernio Trifolii Ejusdem Primario Enumerans & exhibens,
VENERANDÆ & ALMÆ FRATERNITATIS
PASTORUM XXIV. REGALIVM
In Scepusio, Comitatu Sup. Hungariæ Amplissimo
SENIORES
Quotquot ab Anno CL. integro Seculo continua Serie ac
Ordine,
Jure tamen Electivo & Dignitate qu. ambulatoriâ
Collegio huic Viginti quatuor Virali præfuere
Per jumiorem Senem
DICATUS
Ecclesiis Viginti quatuor & earundem Plebanis Regalibus seu
Pastoribus modernis nominatim, ceu versa indicat pagina
a
M. Daniele Kleschio Iglovriensi Scep. T. L. Cæs. n. r. Eccleſiæ
Olassiensis Plebano & Fra. Contub. XXIV. Regalium Oratore Ordinario,
hallorum SENIORE olim, jam jam Officium decessurc
resignaturo.
A. O. R. cIↃ IↃc LXIIX Die XX. Novembris.
BARTPHÆ.
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3404

ELEAZAR CONSTANS
qvem Honori
Generosorum & Nobilissimorum Dn. Nomine.
INCLYTI STATUS EVANGELICI
In
COLLEGIO EPERIENSI
INSPECTORVM
G. D. Francisci Bensei de eadem Comitatus Sarosien. Vice Comit.
G. D. Michaelis Hakkar Judicis Regiæ Libertat. Civit. Eperies.
G. D. Argiræ Keczer de Lypecz. Assessoris ejusdem Comit.
G. D. Johannis Weber Senatoris ejusdem Civitatis.
G. D. Melchioris Keczer de Lypecz. Assessoris Comitatus.
G. D. Andreæ Dobay de eadem. Comitatus Sarosien. Notarij.
G. D. Sigismundi Crimmermann ejusdem Civ. Trib. Plebis.
G. D. Thomæ Conrad Senatoris ejusdem Civitatis.
G. D. Sebastiani Saaresi de eadem Judicis Neb. ejusdem Com.
G. D. Daniel Gest ejusdem Civitatis Notarij.
G. D. Petri Feigel.
G. D. Georgii Gasser ejusdem Civ. Vice Notarij.
Velut Examinis Publici habiti Coremidem, Juventus ejusdem
Collegij.
ILLUSTRISSIMORUM MAGNIFICORUM,
Nobilium & Ingenuorum Adolescentum,
In Scenam producit.
Anno M. DC. LXVIII. Die 13. Octobris.
BARTPHÆ.
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3405

LUX SUB CRUCE.
Id est:
Pia Vota, Desideria & Solatia Quibus VIRUM
Plur. Rev. Fratlar. Nob. & Ampl:
D. DANIELEM
KLESCHIUM,
Aa. LL. & Phil. M. P. L. Cæs. H. N.
De Ecclesia Christi & Re Litteraria optimè
meritum, p. t. Ven. Frat. XXIV. Reg. Past.
SENIOREM,
Ex Parochia Waralienſium, ad Vicinam
OLASSIENSEM ORATORIS Sedem
ordinariam magno & unanimi totius Ecclesiæ consensu, Audito-
rumq; Suffragiis electum ac legitimè vocatum,
Egredientem comitati, ingredientem prosecuti sunt: eos-
ipso affectu simul mœstissimo super Casum funestum FRATRIS,
& OBITUM præmaturum FILIOLI ERECH.
DANIELIS:
Inter acerbum LUCTUM, Sincerum LUCTUM exhibuêre
FAUTORES, FRATRES & FILII in Christo:
III. Non. Jan. DANIELI PROPH Sac. & sibi unoma.ſſ.
ANNO cIↃ IↃc LXIIX.
BARTPHÆ,
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3406

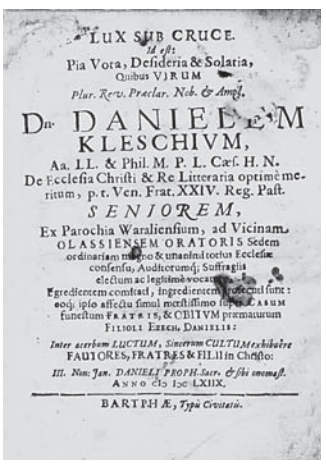

LUX SUB CRUCE.
Id est:
Pia Vota, Desideria & Solatia,
Quibus VIRUM
Plur. Rev. Præclar. Neb. & Ampl.
Dn. DANIELEM
KLESCHIVM,
Aa. LL. & Phil. M. P. L. Cæs. H. N.
De Ecclesia Christi & Re Litteraria optimè me-
ritum, p. t. Ven. Frat. XXIV. Reg. Past.
SENIOREM,
Ex Parochia Waralienſium, ad Vicinam
OLASSIENSEM ORATORIS Sedem
ordinariam magno & unanimi totius Ecclesiæ
consensu, Auditorumq; Suffragiis
electum ac legitimè vocatum,
Egredientem comitati, ingredientem prosecuti sunt:
eos ipso affectu simul mœstissimo super CASUM
funestum FRATRIS, & OBITUM præmaturum
FILIOLI ERECH. DANIELIS:
Inter acerbum LUCTUM, Sincerum CULTUM exhibuêre
FAUTORES, FRATRES & FILII in Christo:
III. Non. Jan. DANIELI PROPH. Sac. & sibi unoma.ſſ.
ANNO cIↃ IↃc LXIIX.
BARTPHÆ, *Typis Civitatis.*

3407

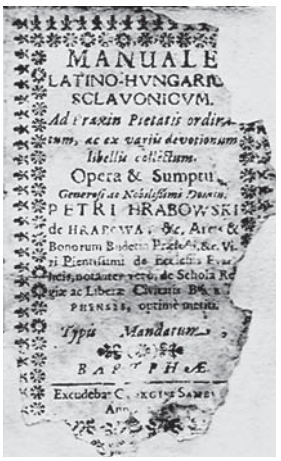

MANUALE
LATINO-HVNGARO
SCLAVONICVM.
Ad traxin Pietatis ordinem, ac ex variis devotionum libellis collectum.
Opera & Sumptu
Generosi ac Nobilissimi Domini,
PETRI HRABOWSKI
de HRABOWA, &c. Arcis &
Bonorum Dominii Przibi, &c. Vi-
ri Pientissimi de Ecclesia Eva
licis, notatuer vero, de Schola Re
gia ac Liberæ Civitatis Bu
PRENSIS, optime meriti.
Typis Mandatum.
BARTPHÆ.
Excudebat C. [illegible] Samb
Ann.

3408

Trost über dieselig Verstorbenen.
Bey einem gar Christlichen Leich Begängnüs gehalten
auß
Der Offenbahrung Johannis, cap. 14. v. 13.
Und ich hörete eine Stimme vom Himmel/ zumir sagen/ &c
als
Des Ehrwürdigen/ Vorachtbahren und
Wohlgelehrten Herrn
ELIÆ LADIVERS
Der Löblichen Land Schule in Eperies/
weit berühmten Professoris Logices,
Viel geliebter Seliger Ehe- und Hauß-Fraw/
FRAW ANNA GEBORNE
GVNTERIN
den 10. Augusti, in diesem 1608 Jahr/
und 7. Uhr zu Abend in dem Herrn Christo/ und unserm Erlö-
ser sanfft und seliglich eingeschlaffen/ und darauff den 12. Augusti
mit Christlichen Ceremonien in der Deutschen Pfarr-
Kirchen begraben/ worden.
gehalten
Am seligen Tage ihrer Beerdigung/
durch
IOHANNEM MÜLLERN
Diener am Worte Gottes bey der Haupt Kirchen in der freyen
Königlichen Stadt Eperies/ wie auch der Edel-Kirchen
auff dem Kämerlichen-Saltz handel.
[illegible]NTESELDI
Gedruckt durch Georg Sambuch Anno 1608.

3409

Q. F. F. Q. S.
ONOMASTERIIS
Maximè Reverendi, Amplissimi, Excellentissimiq
VIRI,
D. SAMVELIS POMARII,
SS. THEOL. DOCTORIS, Ejusdemq; & Linguarum Orientalium
PROFESSORIS Publici Primarii,
Illustris Athenæi Eperiessinensis Inclutorum
Statuum Regni Hung. Augustano-Evangelicorum
MODERATORIS ac DIRECTORIS
SUPREMI,
INSPECTORIS ET EPICHARMI
sui Meritissimi, d. 26. Augusti,
A. C. CIↃ IↃC LXIIX.
Feliciter illuscescentibus, bona verba dicunt,
& FELICITATI HVJVS DIEI
Perennitatem optatam apprecantur,
GYMNASII EJUSDEM STUDIOSI,
AC DISCIPULI DEVOTI.
BARTPHÆ,
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3410

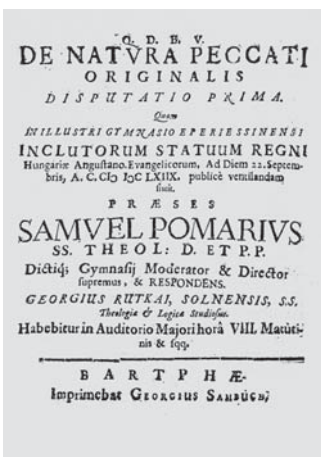

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI
ORIGINALIS
DISPUTATIO PRIMA.
Quam
IN ILLUSTRI GYMNASIO EPERIESSINENSI
INCLUTORUM STATUUM REGNI
Hungariæ Augustano Evangelicorum, Ad Diem 22. Septembris, A. C. CIↃ IↃC LXIIX. publicè ventilandam
sistit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS
SS. THEOL. D. ET P.P.
Dictiq; Gymnasij Moderator & Director
supremus, & RESPONDENS.
GEORGIUS RUTKAI, SOLNENSIS, S.S.
Theologiæ & Logicæ Studiosus.
Habebitur in Auditorio Majori horâ VIII. Matutinis & seqq.
BARTPHÆ.
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3411

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI
ORIGINALIS
DISPUTATIO PRIMA.
Quam
IN ILLUSTRI GYMNASIO EPERIESSINENSI
INCLUTORUM STATUUM REGNI
Hungariæ Augustano-Evangelicorum, Ad Diem 22. Septembris, A. C. CIↃ IↃC LXIIX. publicè ventilandam
sistit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS,
SS. THEOL. D. & P.P.
Dictiq; Gymnasii Moderator & Director
supremus, & RESPONDENS.
GEORGIUS RUTKAI, SOLNENSIS, S.S.
Theologiæ & Logicæ Studiosus.
Habebitur in Auditorio Majori horâ VIII. Matutinâ & seqq.
BARTPHÆ.
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3412

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI
ORIGINALIS
DISPUTATIO SECUNDA.
Quam
In ILLUSTRI GYMNASIO EPERIESSINENSI Inclitorum Statuum Regni Hungariæ Augustano-Evangelicorum,
A. D. Octobris A. C. CIↃ IↃC LXIIX.
In ipso Actu Examinis Generalis & Solennis publicè ventilandam sistit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS,
S.S. THEOL. D. ET P. P. Et
dictique Gymnasii Moderator & Director Supremus Bibl.
& RESPONDENS
JOHANNES STEPHANIDES, ZARNOVIENSIS
Theologiæ & Logicæ Studiosus.
Habebitur in Auditorio Majori Horis ab VIII. matutinis.
BARTPHÆ
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3413

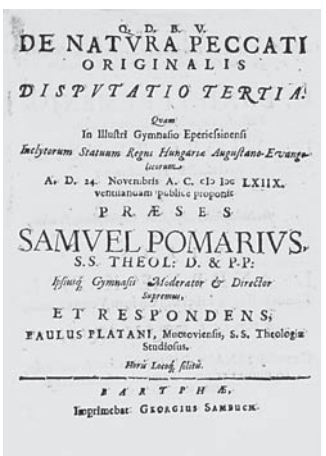

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI
ORIGINALIS
DISPVTATIO TERTIA.
Quam
In Illustri Gymnasio Eperiesinensi
Inclytorum Statuum Regni Hungariæ Augustano-Evangelicorum,
A. D. 24. Novembris A. C. CIↃ IↃC LXIIX.
ventilandam publicè proponit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS,
S.S. THEOL. D. & P.P.
Ipsiusq; Gymnasii Moderator & Director Supremus,
ET RESPONDENS,
PAULUS PLATANI, Mostovienſis, S.S. Theologiæ Studiosus.
Horis Locoq; solitis.
BARTPHÆ,
Imprimebat GEORGIUS SAMBUCH.

3414

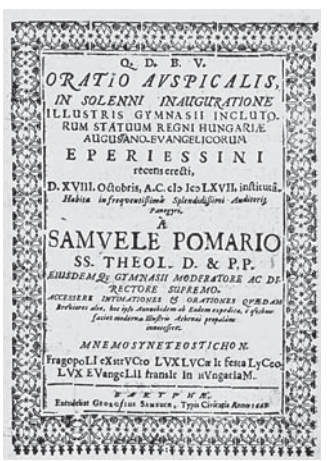

Q. D. B. V.
ORATIO AVSPICALIS,
IN SOLENNI INAUGURATIONE
ILLUSTRIS GYMNASII INCLUTORUM STATUUM REGNI HUNGARIÆ
AUGUSTANO-EVANGELICORUM
EPERIESSINI
recens erecti,
D. XVIII. Octobris, A.C. CIↃ IↃC LXVII. institutâ.
Habita in frequentissimâ Splendidissimi Auditorii
Panegyri.
A
SAMVELE POMARIO
SS. THEOL. D. & P.P.
EJUSDEMQ; GYMNASII MODERATORE AC DI-
RECTORE SUPREMO.
ACCESSERE INTIMATIONES & ORATIONES QUÆDAM
Brevissimæ aliæ, hic ipsi Auctoribus ab Eadem expeditæ, ejusdem
facies moderna illustre Athenæi proponi
annuisset.
MNEMOSYNETEOSTICHON.
FragopoLI eXstrVCto LVXLVCe Ic festa LyCeo,
LVX EVangeLII transIt In hVngarIaM.
BARTPHÆ.
Excudebat Georgius Samuel, Typis Civitatis Anno 1668.

3415

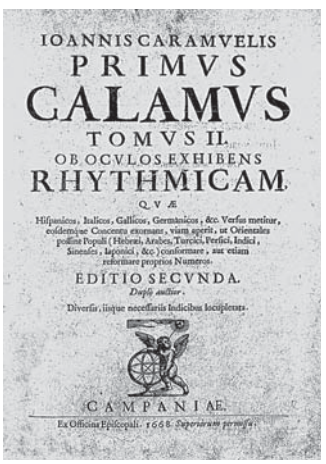

IOANNIS CARAMVELIS
PRIMVS
CALAMVS
TOMVS II.
OB OCVLOS EXHIBENS
RHYTHMICAM
QVÆ
Hispanicos, Italicos, Gallicos, Germanicos, &c. Versus metitur,
eosdemque Concentu exornans, viam aperit, ut Orientales
postint Populi (Hebræi, Arabes, Turcici, Persici, Indici,
Sinenses, Japonici, &c.) conformare, aut etiam
reformare proprios Numeros.
EDITIO SECVNDA.
Duplo auctior.
Diversis, iisque necessariis Indicibus locupletata.

CAMPANIÆ.
Ex Officina Episcopali. 1668. *Superiorum permissu.*

3417

GEORGII C. COMARINI,
SS. Theologiæ Doctoris, & Eccle-
siæ Debrecinæ Pastoris
CONCIONUM
SACRARUM,
CENTURIA QUARTA
CONTINENS
CONCIONES EXTRAORDINARIAS,
certis quibusdam occasionibus, populo Debre-
cinensi propositas, & secundum materiæ
occasionisq; varietatem disgestas,
cum
INDICE DUPLICI
uno, materiæ concionum, ad frontem; altero
Textuum S. Scripturæ elaboratorum, post
Præfationem, positis.

DEBRECINI,
Apud GEORGIUM KARANCSI. 1668.

3418

SION LEANYA ARTATLAN
Vgyét védő Hitnek Pajsi; avagy; A' Győri
Collegium Harmadik kérdéje ellen, az Ur
Hadait viselő, s' igaz ügyért ki kelő.
BAJNOK DA-
VIDKA.
Ki amaz Collegiumnak, harma-
dik kérdésében levő minden tüzes
Nyilait végképpen viszfza veri; és az igaz
Sion Leányának Szüzességének meg csalha-
tatlan beeses jeleit, kétervés életével ez
Világ Várcsinak Lelki Véneiben
viszfz; s' az igaz Catholica Ecclesiának min-
den hüvséges Fiainak kövessére Tárgyul ki
teszi:
A Jesus versolyos Zaszlója alatt vitézkedő,
N. SZŐLŐSI Mihály, Szeravjo Lelki Tan. abul.
Ephes. 6. v. 16.
Vegyétek fel az Hitnek Paizsát, hogy amaz Go-
nosznak minden tüzes nyilait meg oltsátsatok.

Nyomtattatott 1668. ben.

3419

E G. Q
SZOVETNEK
Avagy
ROGYOGO FAKLYA
Melynek
Tündöklő világossága a' ROMAI
BAAL Isten Oltára alá rejtett lelki fertel-
mességet és az két hegyeken sekélő Anti-
Christus Seregének Istentelen Nyajja közül valo
ki szakadását, Eretnekségét, és otsmány
bálványozását ki mutattya.
Melyet
A' Magyar Nemzet kiválót szeretettetett Jesus
Christus Atiahan legelsőrendű Gyengébb Juhoknak
atyaiknak méretyétől valo megh oltalmaztatására
Az Ur ízközitő kegyelme gyujtatott
VARADI MATTYAS által.

FRANCKERA'BAN
Nyomtattatott WELLENS JANOS által.
M. D. C. LXVIII.

3420

A' TALENTOMOS
SZOLGARVL,
I. PREDIKATIO.
Textus: Apost. csel. 20. rész, v. 28.
Viselljetek gondot abbé magatokrul, és az egéss se-
regrül, melyben a Szent Lélek titeket vigyázokká tett,
hogy legeltessétek az Istennek Anyaszentegyházát.

Kezdett.

MVnkássab tiszt egy, aligh lehet a'lelki-Ta-
nitokénál. Maga az ur Jesus igr szól affelől, irván az
Ephesusi Anyjainak (a) Tudom á te munkádat. Valóban
nagy munka, s. még penigben soc szenvedeleckel terhes,
ki ennec igazán meg akar felelni? (b) Emberek hallsqod be, melynél mi
lehet gondosabb? éjtel nappal vetekedelemben forognac az halálnac
a' vízben: hol hálót hánnac, hol vonnac, hol mosnac, hol varrannac;
hát a' lelki-Tanitócsmir csinálnac? ákis, az Evangelium prédicálá-
sának kőlyán, az Isten buidosó fainac meg fogásókra, hol ki vetic: e'
világi hatalmasokkal (kic valóban nagy halac) tőt szakadásokat,
tzudozásssal varrogatnyác. Már ha nénéd (c) fundamentum vetésh.
mely pihenés nélkál valo! azt ük, nagy emelessel kezdic, falait te-
nyerec fel czéresével épitic. s ugy vélsic kéts hásban a' lakosst. Nagy
(d) bőrgtelérec az Isten fiaiképében, néha (e) gonbyoznak, hol penig
kapkánab, és igr az egéss étendőnec mind ezzy részén, vagyon mit
mivelnie. Az Isten lelki Pinczérsis illyenec, olykor rettenetnec,
s néha vigasztalnac, és a' félig (f) meg holtakat élesztik. Egy so-
val Vnnyéssel igazgato Pásztorok, mely terhes tiszttec vettis mos
kokban az Apostol, az (g) Ephesusi vénekneh.

(a) Tiszt. 2. 2.
(b) Matth. 4. 19.
(c) 1. Cor. 3. 10.
(d) Matth. 20. 2.
(e) Luc. 15. 7.
(f)
(g)

A

3421A

SPECU-
LVM
MYSTICVM
In quo magnum illud pietátis
mysterium S.S. Trinitátis, & proximè
distinctio trium personárum divinárum in
una essentia aliquatenus in Ideis enu-
cleátur, & in uno quasi vestigio
illustratur.
Cui accesserunt.
MEDICINA SACRA
Conscientiæ fauciatæ.
EXPOSITIO ORATIO-
NIS DOMINICÆ.
Cum ORATIONIBVS aliquot publicis
atque privátis.

CASSOVIÆ,
Typis, Viduæ DAVID TÜRSCH,
Anno Dñi. M. DC. LXVIII.

3422

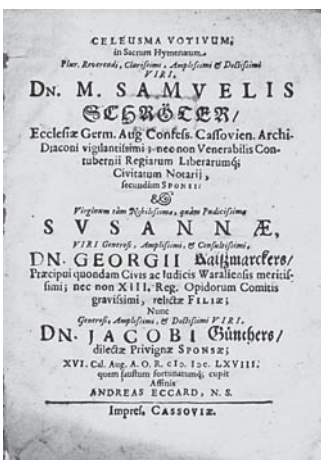

CELEVSMA VOTIVUM;
in Sacrum Hymenæum.
Plur. Reverendi, Clarissimi, Amplissimi & Doctissimi
VIRI,
DN. M. SAMVELIS
SCHRÖTERI,
Ecclesiæ Germ. Aug. Confess. Cassovien. Archi-
Diaconi vigilantissimi; nec non Venerabilis Con-
tubernii Regiarum Liberarumq;
Civitatum Notarii,
secundum SPONSI
&
Virginum tam Nobilissimæ, quàm Pudicissimæ
SVSANNÆ,
VIRI Generosi, Amplissimi, & Consultissimi,
DN. GEORGII Kaißmarckers/
Præcipui quondam Civis ac Judicis Varaliensis meritis-
simi; nec non XIII. Reg. Opidorum Comitis
gravissimi, relictæ FILIÆ;
Nunc
Generosi, Amplissimi, & Doctissimi VIRI,
DN. JACOBI Günthers/
dilectæ Privignæ SPONSÆ;
XVI. Cal. Aug. A. O. R. cIↃ. IↃc. LXVIII;
quem faustum fortunatumq; cupit
Assinis
ANDREAS ECCARD, N. S.

Impref. CASSOVIÆ.

3423

AZ
EÖTÖDIK EVANGELISTÁNAK
Sámbát Mátyas Káplánnak
ZENEBONAJA.
Melly ez kis zsákban meg mutatod-
ván szépel veretik.
Iacobi. 3. v. 14.
Ne hazudgyatok az igasság ellen.

NYOMTATTATOTT,
M. DC. LXVIII. Eszt. ben.

3424

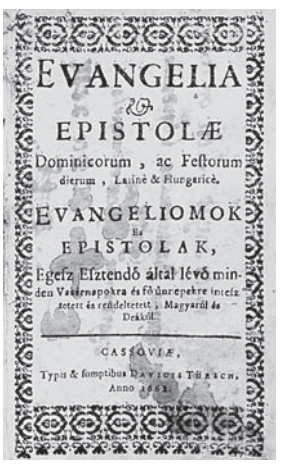

EVANGELIA
&
EPISTOLÆ
Dominicorum, ac Festorum
dierum, Latinè & Hungaricè.
EVANGELIOMOK
Es
EPISTOLAK,
Egesz Esztendő által lévő min-
den Vasárnapokra és fő ünnepekre intéz-
tetett és rendeltetett, Magyarúl és
Deákúl.

CASSOVIÆ,
Typis & sumptibus DAVIDIS TÜRSCH,
Anno 1668.

3425

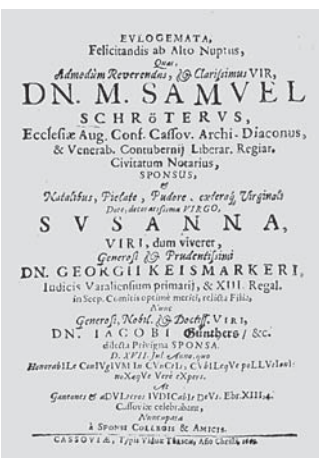

EVLOGEMATA,
Felicitandis ab Alto Nuptiis,
Quas;
Admodùm Reverendus, & Clarissimus VIR,
DN. M. SAMVEL
SCHRÖTERVS,
Ecclesiæ Aug. Conf. Cassov. Archi-Diaconus,
& Venerab. Contubernij Liberar. Regiar.
Civitatum Notarius,
SPONSUS,
et
Natalibus, Pietate, Pudore, cæteris{q; Virginalis
Dote, decorissima VIRGO,
SVSANNA,
VIRI, dum viveret,
Generosi & Prudentissimi
DN. GEORGII KEISMARKERI,
Judicis Varaliensium primarij, & XIII. Regal.
in Sep. Comitis optimè meriti, relicta Filia,
Nunc
Generosi, Nobil. & Doctiss. VIRI,
DN. IACOBI Günthers/ &c.
dilecta Privigna SPONSA.

Honorabi LeConIVgIVbI Ie CVstOLI, CVstLegVe peLLVIeoI-
noXegVe Vere rXperi.

Gaudentes & aDVLteros IVDICabIs DeVs. Ebr. XIII. 4.
Cassoviæ celebrabant,
Nunc opta
à Sponsi Collegis & Amicis.

CASSOVIÆ, Typis Viduæ TÜRSCH, Año Christi, 1668.

3426

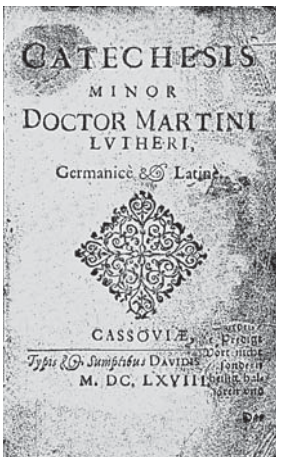
CATECHESIS
MINOR
DOCTOR MARTINI
LVTHERI,
Germanicè & Latinè.
CASSOVIÆ,
Typis & Sumptibus DAVIDIS
M. DC. LXVIII.

3428

I. N. J.
EXERCITATIO
POLITICO-IVRIDICA,
DE
IMPERIO
&
IVRIBVS POTESTATIS
IMPERANTIVM,
in Capita Subditorum,
Quam
DEO FELICITER ANNVENTE
PRÆSIDE
Nobiliss. Ampliss. Consultissimo VIRO
DN. MICHAELE PANCRATIO,
V. I. D. & Civilis Prudentiæ, nec non Histo-
riarum, in Illustri Dominorum Statuum Evangeli-
corum, quod Epperiesini est, Lyceo, Prof. Publ.
Præceptore ac Promotore suo æternum
colendo,
Publico Examini submittit
CHRISTIANVS LAZITIVS
Liptoviensis S. S. Theol. & Phil. Stud.
Die Aprilis in Auditorio Majori horis
antemeridianis.
CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÜRSCH,
Anno 1668.

3429

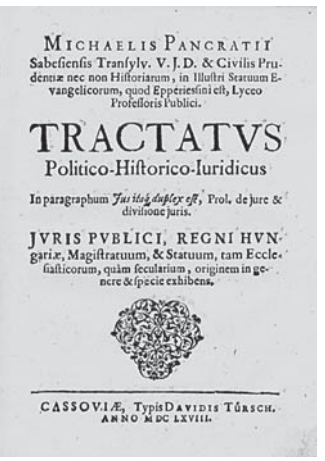
MICHAELIS PANCRATII
Sabesiensis Transylv. V. J. D. & Civilis Pru-
dentiæ nec non Historiarum, in Illustri Statuum E-
vangelicorum, quod Epperiesini est, Lyceo
Professoris Publici.
TRACTATVS
Politico-Historico-Iuridicus
In paragraphum Jus itaq; duplex est, Prol. de jure &
divisione juris.
JVRIS PVBLICI, REGNI HVN-
gariæ, Magistratuum, & Statuum, tam Eccle-
siasticorum, quàm secularium, originem in ge-
nere & specie exhibens.
CASSOVIÆ, Typis DAVIDIS TÜRSCH.
ANNO M DC LXVIII.

3430

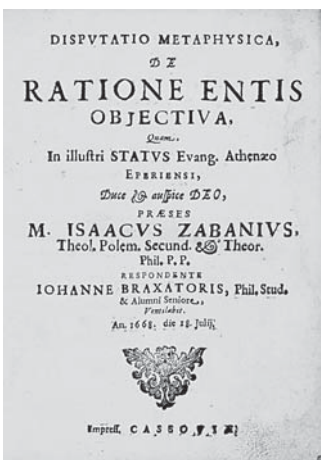
DISPVTATIO METAPHYSICA,
DE
RATIONE ENTIS
OBJECTIVA,
Quam,
In illustri STATVS Evang. Athenæo
EPERIENSI,
Duce & auspice DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS,
Theol. Polem. Secund. & Theor.
Phil. P. P.
RESPONDENTE
IOHANNE BRAXATORIS, Phil. Stud.
& Alumni Seniore,
Verulæo.
An. 1668. die 28. Julij.
Impress. CASSOVIÆ

3431

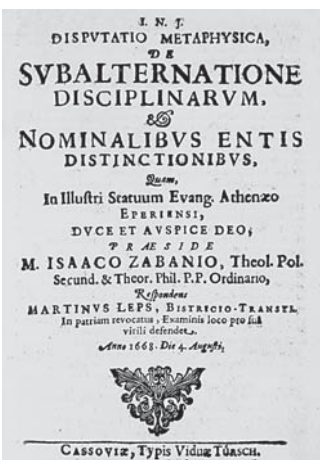
I. N. J.
DISPVTATIO METAPHYSICA,
DE
SVBALTERNATIONE
DISCIPLINARVM,
&
NOMINALIBVS ENTIS
DISTINCTIONIBVS,
Quam,
In Illustri Statuum Evang. Athenæo
EPERIENSI,
DVCE ET AVSPICE DEO,
PRÆSIDE
M. ISAACO ZABANIO, Theol. Pol.
Secund. & Theor. Phil. P. P. Ordinario,
Respondente
MARTINVS LEPS, BISTRICIO-TRANSYL.
In patriam revocatus, Examinis loco pro suâ
virili defendet.
Anno 1668. Die 4. Augusti.
CASSOVIÆ, Typis Viduæ TÜRSCH.

3432

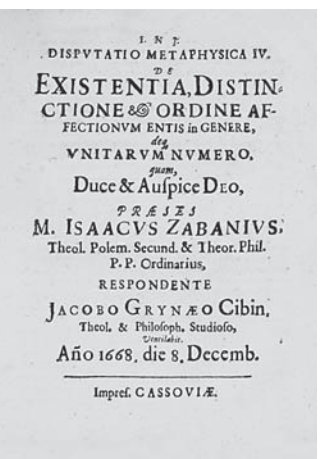
I. N. J.
DISPVTATIO METAPHYSICA IV.
DE
EXISTENTIA, DISTIN-
CTIONE & ORDINE AF-
FECTIONVM ENTIS in GENERE,
deq;
VNITARVM NVMERO,
quam,
Duce & Auspice DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS,
Theol. Polem. Secund. & Theor. Phil.
P. P. Ordinarius,
RESPONDENTE
JACOBO GRYNÆO Cibin.
Theol. & Philosoph. Studioso,
Verulæo.
Año 1668. die 8. Decemb.
Impref. CASSOVIÆ.

3433

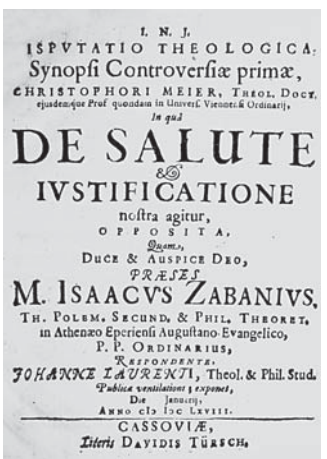
I. N. J.
DISPVTATIO THEOLOGICA,
Synopsi Controversiæ primæ,
CHRISTOPHORI MEIER, THEOL. DOCT.
ejusdemque Prof. quondam in Univers. Vitenten. & Ordinarij,
In qua
DE SALUTE
&
IVSTIFICATIONE
nostra agitur,
OPPOSITA,
Quam,
DUCE & AUSPICE DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS,
TH. POLEM. SECUND. & PHIL. THEORET.
in Athenæo Eperiensi Augustano-Evangelico,
P. P. ORDINARIUS,
RESPONDENTE,
JOHANNE LAURENTI, Theol. & Phil. Stud.
Publicæ ventilationi exponet,
Die Januarij,
ANNO CIↃ IↃC LXVIII.
CASSOVIÆ,
Literis DAVIDIS TÜRSCH.

3434

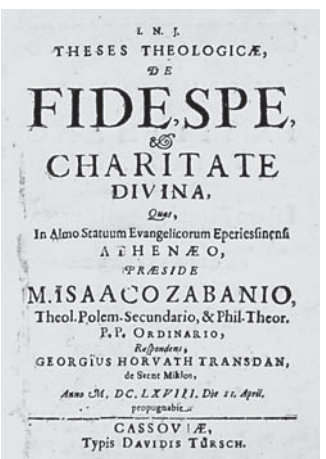
I. N. J.
THESES THEOLOGICÆ,
DE
FIDE, SPE,
&
CHARITATE
DIVINA,
Quas,
In Almo Statuum Evangelicorum Eperiesinensi
ATHENÆO,
PRÆSIDE
M. ISAACO ZABANIO,
Theol. Polem. Secundario, & Phil. Theor.
P. P. ORDINARIO,
Respondens,
GEORGIUS HORVATH TRANSDAN,
de Szent Miklos,
Anno M. DC. LXVIII. Die 16. April.
propugnabit.
CASSOVIÆ,
Typis DAVIDIS TÜRSCH.

3435

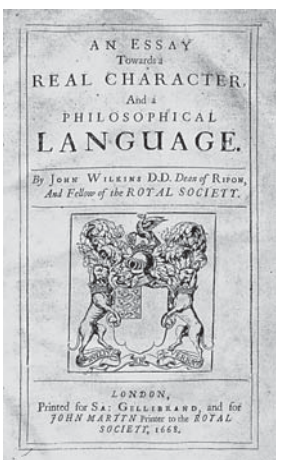
AN ESSAY
Towards a
REAL CHARACTER,
And a
PHILOSOPHICAL
LANGUAGE.
By JOHN WILKINS D.D. Dean of RIPON,
And Fellow of the ROYAL SOCIETY.
LONDON,
Printed for SA: GELLIBRAND, and for
JOHN MARTYN Printer to the ROYAL
SOCIETY, 1668.

3436

I. N. I.
BONA VERBA
NUPTIIS SECUNDIS
Viri
PLURIMUM REVERENDI, & CLARISSIMI
DN. GOTHOFREDI TITII,
Ecclesiæ Schemnitzensis in Montanis Hungariæ
ARCHI-DIACONI
cum,
Nobilissimâ ac Pudicissimâ Fœmina
EUPHROSYNA KEYSERIA,
Viri quondam,
Nobilissimi & Eruditissimi
DN. MICHAELIS HEYDT &c.
RELICTA VIDUA
Vratislaviâ Silesiorum Metropoli
translatitiis.
ab
AMICORUM
CŒTU,
Leutschoviæ. Typis Samuelis Brevers.

3438

Q. D. B. V.
CARMINA VOTIVA
Festivitati Nuptiarum
Plurimùm Reverendi, Doctissimiq; VIRI,
DN. GOTTFRIEDI TITII,
Ecclesiæ Schemnitiensis in Montanis Hungariæ
ARCHI-DIACONI
fidelissimi,
cum,
Fœmellâ Nobilissimâ, ac pudicissimâ,
Dn. EUPHROSINA Haidtiâ
de KEYSERORUM Familiâ
maximè conspicuâ,
peregrè
& quidem seriis
transmissa
à
Fratribus Germanis, Consanguineis, Affinibus &
Amicis.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3439

I. N. J.!
ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ.
Sive
Acclamatio fausta,
qua
VIRUM
Nobilissimum, Clarissimum & Doctissimum,
DN. M. JOHANNEM
HEINZELIUM,
Inclytæ Urbis ac Reipubl. Novisolien. Civem
Circ. præstantissimum, nec non in Regiâ, Liberâ
ac Montanâ Civitate Schemnicien. patriter in. Jerabâ,
Woitzâ & Jessenâ Urburarium spectatissimum;
Evan. Sci Gymn. Novisolien. hactenus Directo-
rem integerrimum, & de studiosâ Juven-
tute præclarè meritum.:
Cum,
DEO ita disponente, Statui Scholastico umbratili, molestissimo
calamitosissimo & laboriosissimo publicè,
valediceret,
honorificè prosequi
voluit.,
Mártinus Crusélius, Voznic. Silesius,
p.t. Ejusd. Gymn. Tertiæ Classi Collega.
Adsit sequente Distichâ Eteologicâ inclusâ:
Te DEVS, Helvetæ LI, feret Conservet In annos,
Et tibi stet Magna prosperitate opes!
Leutschoviæ, Typis Samuelis Brevers.

3440

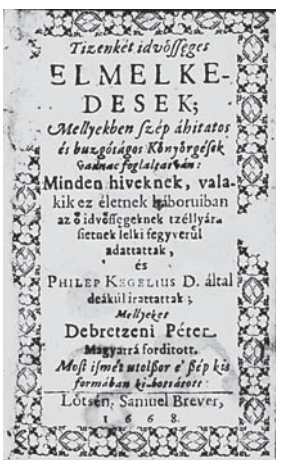
Tizenkét idvösséges
ELMELKE-
DESEK;
Mellyekben szép áhitatos
és buzgóságos Könyörgések
Vadnac foglaltatnak:
Minden hiveknek, vala-
kik ez életnek háborúiban
az ő idvösségeknek tzéllyára
sietnek lelki fegyverül
adattattak,
és
PHILEP KEGELIUS D. által
deákúl irattattak;
Mellyeket
Debretzeni Péter
Magyarrá forditott.
Most ismét utolsór e' szép kis
formában kibotsáztott.
Lötsen, Samuel Brever,
1668.

3441

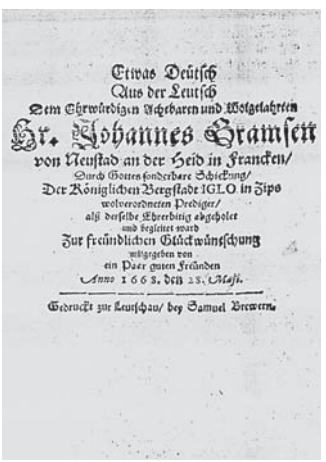
Etwas Deütsch
Aus der Leutsch
Dem Ehrwürdigen Achbaren und Wolgelahrten
Hr. Johannes Gramsen
von Neustad an der Heid in Francken/
Durch Gottes sonderbare Schickung/
Der Königlichen Bergstadt IGLO in Zips
wolverordneten Prediger/
als derselbe Ehrenhalber abgeholet
und begleitet ward
Zur freündlichen Glückwünschung
wolgegeben von
ein Paer guten Freünden
Anno 1668. den 28. Maij.
Gedruckt zur Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3442

EUPHROSYNE HYMENÆIA
in Honorem
REVERENDI PLURIMUM AMPLISSIMI
Præclarissimi atq; Doctissimi VIRI,
DN. M. CHRISTIANI
SEELMANNI,
ECCLESIÆ LEUTSCHOVIENSIS PA-
storis Primarii, Ejusdemq; Diœceseos & In-
cluti Gymnasii Inspectoris vigilantissimi,
meritissimi,
cum,
EXIMIA CASTISSIMAQUE VIRGINE
ANNA EUPHROSYNE,
Admodum Reverendi Clarissimiq; VIRI
Dñi MARTINI FRÖLICHII B. M.
diversorum in Silesiâ Locorum, tùm Ecclesiæ Cra-
coviensis in Poloniâ Augustanæ Confessioni addictæ
Pastoris quondam optimi meriti,
RELICTA DILECTISSIMA FILIA,
Nuptias celebrantis
A. C. CIↃ IↃC LXIIX. d. XIX. Novemb.
declarata,
à
Bigâ
Clientum Observantissimorum Vestrîs Athenæi
Epetiensis Alumnorum,
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brever.

3443

I. N. J.
EVLOGEMATA POETICA,
Dicta,
FELICIBUS NEOGAMORUM TEDIS,
VIRI
PLURE REVERENDI, CLARISSIMI, DOCTISSIMI
DN. GOTHOFREDI TITII,
Ecclesiæ in Reg: Lib: Civit: Mont: Schemnitz:
Evangel: Archi-Diaconi meritissimi,
SPONSI,
&
FOEMELLÆ
NOBILISSIMÆ ac PUDICISSIMÆ
DN. EUPHROSYNÆ,
de Generosa, Nobiliq; KAISERORUM Familiâ
SPONSÆ,
VIRI QUONDAM
NOBILISSIMI ac ERUDITISSIMI
Dñ. MICHAELIS HEYDT,
Urburarii Patrii relictæ VIDUÆ,
Generosi, Amplissimi & Consultissimi
Dñ. MATTHÆI RITTMULLERI
in Ordine Senatorio Primi & Urburarii Inter præci-
puos haud postremi, ex Filâ Ne. tis:
CHRISTO ARCHIGAMO PRÆSIDE,
Anno Nocha vetseris,
clↃ IↃC LXIIX, die X. Januar.
Bona Verba, antiquissimq; illud,
FELICITER! FELICITER!
COLLEGÆ, FRATRES & AMICI
dicunt.
Leutschoviæ exscripsit Samuel Brewer.

3444

A & Ω!
Fama postuma
PUDIBUNDÆ quondam eximiæ PIETATIS
ac aliarum VIRTUTUM Christianarum dotibus
& elegiâ ornatissimæ defunctissimæ
MATRONÆ,
ANNÆ CATHARINÆ SEEL-
MANNIÆ, natæ ZAUCHTLERIÆ:
VIRI
Perquàm Reverendi, Amplissimi & Præclarissimi Dn.
M. CHRISTIANI SEELMANNI
Reg. Lib. Civit. Leutschov. Pastoris primarij fide-
lissimi, nec non Vicinarum Ecclesiarum ejusdem
territorii Antistitis longè dignissimi, ut & ce-
lebr. ibid. Gymnasii Ephori longè
famigeratissimi
CONJUGIS
dum viveret mellitissimæ, nunc verò, proh dolor! defideratissimæ,
Quippe
in florentissimo ætatis suæ, 32. vid. anno, difficilimo par-
turientis partu, & non sine acerbissimo Venerandi Conjugis sui
pusillæq; Liberorum turbæ, Amicorum item dolore &
luctu, Non Xbris circiter nonam noctis A. M. DCLXVIIII.
1669. casu & obitu improviso quidem & funesto,
nihilominus tamen felici & beato, exciso.
Quam,
ex gondolentiæ fiducia adfectu posteris commendare, uti debuerunt, ita voluerunt,
Idem reliq; Ordines, Honore ac Reverentia hic & nunc confecipui Fratres in Chris
To, Favtores, & Addi Mentes, intimi, Remotiores ac Vicinioris Alii.
LEUTSCHOVIÆ, TYPIS SAMUELIS BREVER.

3445

Feliciter! Feliciter!
Feliciter!
VIRO
PLUR. REV. AMPL. CLARISSIMO,
DN. M. CHRISTIANO
SEELMANN,
INLIB. REGIÁq; LEUTSCHOVIA
PASTORI MERITISSIMO
Tertium Sponso,
hodie quidem
CUM LECTISSIMA VIRGINUM
ANNA EUPHROSYNA
FRISCHIANA
Nuptias celebraturo
Læti - Lubentes acclamant
& veterum voto verboq;
Ter beatum,
præsicine tamen,
proclamant,
Benè volentes, Benè voventes
In Christo Fratres
& Fautores.
LEUTSCHOVIÆ, A. C. 1668. 19. Novembr.
Typis Breverianis.

3446

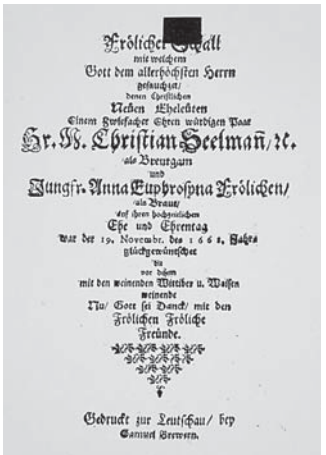

Frölicher Freudenfall
mit welchem
Gott dem allerhöchsten Herrn
gelobet/
denen Ehrsichen
Neben Ehelebten
Einem Ehrnfachen Ehren würdigen Paar
Hr. Wh. Christian Seelmañ/ ꝛc.
als Breutgam
und
Jungfr. Anna Euphrosyna Frölichen/
als Braut/
auf ihren hochzeitlichen
Ehe und Ehrentag
war der 19. Novembr. des 1668. Jahrs
glückgewünschet
da
von denen
mit den weinenden Wörtlein u. Wasen
weinende
Nu/ Gott sei Danck/ mit den
Frölichen Frölichē
Freunde.

Gedruckt zur Leutschau/ bey
Samuel Brewern.

3447

Hochzeit gedancken
welche
Dem Ehrn-Besten/ und Manhafften Herrn und Jungengesellen
MICHAELIS SCHÜLERS
Vornehmen Bürgers und Handels-Herrn
in der Königlichen Freyen Stadt
EPPERIES
Und
Der Viel Ehr- und Tugendreichen Jungfrawen
DOROTHEÆ REISSN
Des Ehrn. Besten/ Wolweisen und Manhafften Herrn
JOHANNIS REIS
Vornehmen Bürgers/ und an itzo Wolverordneten Hr. Bergmeisters
in der Königlichen Freyen Berg-Stad
[illegible]
[illegible]
JOHANNES CALLIRIUS Cantor in loco.

Gedruckt zur Leutschau/ bey Samuel Brewer.

3448

ΓΑΜΗΛΙΑ,
Solennitati Nuptiali,
Maximè Reverendi, Amplissimi Clarissimiq;
VIRI
DN. M CHRISTIANI
SEELMANN/
Ecclesiæ Lib. Regq; Civitatis Leutschovien. Filialiumq; Antistitis & Inspectoris longè dignissimi, Scholarchæ gravissimi,
Patroni ac Fautoris integerrimi,
SPONSI;
Cum
Virginum lectissima Castissimaq;
ANNA EVPHROSYNA,
Plurimùm Reverendi atq; Praeclarissimi VIRI
DNI. MARTINI Frölich/
Ecclesiæ quòdam Nicopolitanæ in Baronatu Plesnensi Silesiæ superioris Pastoris dignissimi, ejusdemq; Fraternitatis Seniotis Vigilantissimi, ut & Cracovien. quorundam Augustanæ Confessioni addictorum,
Mystæ, ao Annos solertissimi &c.
hic Leutsch. ab Exilio Christi Civis & Hospitis honoratissimi,
derelicta Filia unica,
SPONSA,
Matrimonium ineuntis
ipso Nuptiarum die 19. Nov. A.R.S cIↃ Ↄ LXVIII,
à Docentibus, & Discentibus quibuscunq; Class. hujus
quidem Gymnasij
dicata & consecrata.

3449

Τιμὴ καὶ
honoribus
VIRI
Adm. Rev. Amplissimi, Pra. Clarissimi atq; Doctissimi
DN. M CHRISTIANI
SEELMANN
Pastoris Eccl. Leutschovien. sis vigilantissimi,
ut & Gymnasij ibid: vicinarumq; filialium Ephoti
gravissimi,
nunc certiùm
(utinam felicissimi!)
SPONSI,
nec non
Pudicissimæ, Virtutibusq; suis veràs ornatissimæ Virgini
ANNÆ EVPHROSYNÆ
Viri quondam Pl. Reverendi, Clarissimi atq; Doctissimi
Dñi MARTINI Frölich
Parochi Ecclesiarum, in Silesiâ, certâs ineuntis Confessioni Augustanæ addictis, qui Cracoviæ in Poloniâ Christo collegerat, Mystæ, dum viveret, fidelissimi,
ac
superstitis adhuc
Nobilissimâ atq; Pientissimâ Matrona
EUPHROSYNA
natâ Leonhartianâ susceptæ atq; relictæ Filiæ unicæ
SPONSÆ,
dicata
ipsâ Nuptiarum solemnitate, quæ incidit in 19. Novembr.
Anni M. DC. LXVIII.
ab Amicis & Fautoribus
NEOSOLIENSIBUS.

3450

Ἰατροφιλὰ παραμύθια,
hoc est,
Calculi consolatorii
materia hanc amoenam concinè distinctatis
PARENTIBUS INFANTIS CHRISTIANI.
VIRO ADMODUM REVERENDO, PRÆCLARISSIMO,
DOCTISSIMOQUE, VIVIDO VITÆ CHRISTIANÆ
EXEMPLARI,
D. JOHANNI GEORGIO Graf/
Mystagogo Ecclesiæ Aurimontanæ fidelissimo,
Inspectori Parœciarum vicinarum vigilantissimo,
Scholarchæ Scholæ civicæ frequentissimo,
Patrono Docentium atq; Discentium præ cæteris coletendo,
nec non
MATRONARUM VIRTUTUMQUE FLOSCULO
Dn. JUDITHÆ HANDLIANÆ,
Maliercule ut fidelissimæ, ita non minùs piæ
NATULI
JOHANNIS GEORGII
è mortalitate ad immortalitatem, ex infelicitate ad felicitatem
discessum dolentes ferentibus,
Cùm exanguis ejus corpusculum in aræ ade solemniter
Octavo Novembris, horæ à prima pomeridianæ
Anno Iræ ΧΡΙΣΤΟΥ supra sesquimillesimum centesimum
sexagesimo octavo sepeliretur,
oblati
Ab Alumnis primæ & secundæ Curiæ Scholæ
CREMNICIENSIS.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brewer.

3451

QUOD DEUS FAUSTUM FORTUNATUMQUE VERTAT!
INAUGURATIO NOVI RECTORIS,
Hoc est:
ACTUS INTRODUCTIONIS,
Cum
Pereximius, Clarissimus & Doctissimus
DN. JOHANNES SCHNA. ZINGERUS
de Valle Dominorum Montanus,
Superiori Anno ex Academia Wittebergensi Redux,
Maximè Reverendi, Amplissimi atq; Excellentissimi VIRI,
Dñi SAMUELIS POMARII SS. THEOL. Doctoris, Primi ac Supremi in Athenæo Statum, quod
Expertissimi ejus. DIRECTORIS & Prof. Primarii, insertis comes, ac in eodem Lycæo Collega,
& Syntaxeos Præceptoris,
prævia legitima Vocatione, primum Rectoris Scholæ Olssinæ
salutatrice, solenniq; more ac Ritu Curiæ Decretorum
præfuturus Prid. Calend. Maji, A.O.R.
cIↃ Ↄ LXIIX.
Nomine, Autoritate & Jussu Amplissimi Senatûs
susceptus per Scholæ Inspectorem
M. Danielem Klesch ium Iglowiensem, P.L.Cæs.
ac Pastorem Olssinensem & Vice. Frat. XXIV. Regalium Pastorum in Scep. Oratorum Ordine,
tùmque Senatorem.

LEUTSCHOVIÆ,
Formis Samuelis Brewer.

3452

QUOD FELIX FAUSTUMq; AC FORTUNATUM
DEUS TER OPT. TER MAX. ESSE JUBEAT!
SALVE
ILLUSTRISSIME & EXCELLENTISSIME
PRINCEPS ac DOMINE
DN. STANISLAE
HERACLIDE
COMES IN WISNICZ & JAROSZLAW
LUBOMIERSKY
SACRI ROM. IMP. PRINCEPS
CAPITANEE SCEPUSIENSIS BELLICOSISSIME
ATLAS ARCIS LUBLOWIENSIS; & BONORUM AB EA DEPENDENTIUM FORTISSIME
DYNASTA IN UTROq; POLONIÆ & HUNGARIÆ REGNO CELSISSIME
DOMINE NOBIS NATURALITER
CLEMENTISSIME.

Anno DVo anVe Vorle CaLaMitoris.

3453

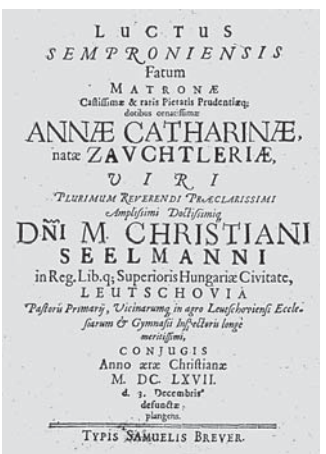

LUCTUS
SEMPRONIENSIS
Fatum
MATRONÆ
Castissimæ & rarâ Pietatis Prudentiæq;
duobus ornatissimæ
ANNÆ CATHARINÆ,
natæ ZAUCHTLERIÆ,
VIRI
Plurimum Reverendi Præclarissimi
Amplissimi Doctissimiq;
DÑI M. CHRISTIANI
SEELMANNI
in Reg. Lib. q; Superioris Hungariæ Civitate,
LEUTSCHOVIA
Pastoris Primarij, Vicinarumq; in agro Leutschoviensi Ecclesiarum & Gymnasii Inspectoris longè
meritissimi,
CONJUGIS
Anno ætatis Christianæ
M. DC. LXVII.
d. 3. Decembris
defunctæ,
plangens.

TYPIS SAMUELIS BREVER.

3454

Monumentum Gloriæ
Admodum Reverendo dignitate ac Eruditionis
singulari Clarissimi Amplissimiq; VIRI
DN. TOBIÆ ERYTRÆI
ANTISTITIS ECCLESIÆ BELENSIS, non minus meritissimi quàm vigilantissimi; ut & XXIV. Reg. dignitatis Vicibus Senioris dignissimi
jam beatissimi,
Qui
III. Non. Octobr. ante 12. nullis An. Ch. 1668.
Ætatis suæ 69. Offic. Beatis. 42.
Vitam unà cum Officio, post superatos ferè triennales
[illegible]
missio constanter fidus depositit pie placideq;
in Domino obdormivit ac
ex meritis
hoc
Erectum
ab
Amicis.

LEUTSCHOVIÆ,
Literis Samuelis Brevet,

3455

SUPPLEMENTUM
RHENIANVM,
In usum
ILLUSTRIS STATUUM
EVANGELICORUM
Quod Eperiessini est, Lycei Scholarumq; humaniorum
ejusdem, concinnatum.
ANNO
M. DC. LXVIII.

Leutschoviæ, Typis Breverianis,
Impensis Dni. Matthiæ Patzeri
Civis Eperiensis.

3457

EXERCITATIO THEOLOGICA,
Quâ
ZHTHMA
DE
VOCATIONE MINISTRORVM ECCLESIÆ,
Supremo moderante Numine,
SUB PRÆSIDIO
M. MATTHIÆ STVRZERI,
Gymnasii Novosolienſis Rectoris fidelissimi,
Domini Præceptoris, Fautoris ac Promotoris sui
plurimùm observandi,
Ad placidam & publicam examinandam
proponitur
à
MICHAELE PAWLOVITZ,
Turocenſi-Jessenensi, Gymnasii ejusdem Alumno,
Ad diem Augusti, Anno
M. DC. LXVIII.

LEUTSCHOVIÆ,
Literis Samuelis Brever.

3458

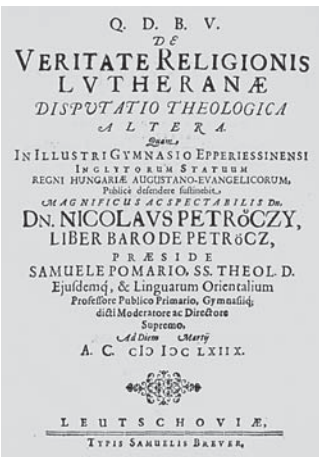

Q. D. B. V.
DE
VERITATE RELIGIONIS
LVTHERANÆ
DISPUTATIO THEOLOGICA
ALTERA
Quam,
IN ILLUSTRI GYMNASIO EPPERIESSINENSI
INCLYTORUM STATUUM
REGNI HUNGARIÆ AUGUSTANO-EVANGELICORUM,
Publicè defendere suscepit,
MAGNIFICUS AC SPECTABILIS Dn.
DN. NICOLAUS PETRÓCZY,
LIBER BARO DE PETRÓCZ,
PRÆSIDE
SAMUELE POMARIO, SS. THEOL. D.
Ejusdemq, & Linguarum Orientalium
Professore Publico Primario, Gymnasiiq;
dicti Moderatore ac Directore
Supremo.
Ad Diem Martij
A. C. CIↃ IↃC LXIIX.

LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3459

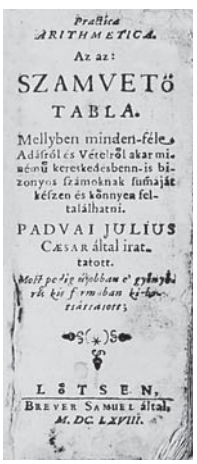

Practica
ARITHMETICA.
Az az:
SZAMVETŐ
TABLA.
Mellyben minden-féle
Adásról és Vételről akar mi-
nemű kereskedésbenn-is bi-
zonyos számoknak summáját
készen és könnyen fel-
találhatni.
PADVAI JULIUS
CÆSAR által irat-
tatott.

LŐTSEN,
BREVER SAMUEL által,
M. DC. LXVIII.

3460

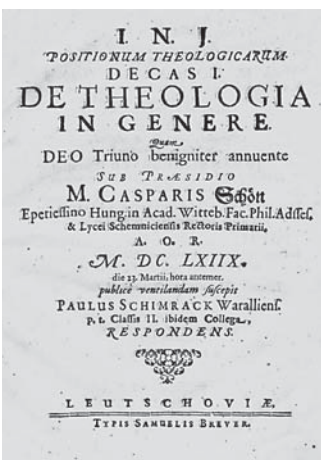

I. N. J.
POSITIONUM THEOLOGICARUM
DECAS I.
DE THEOLOGIA
IN GENERE.
Quam,
DEO Triuno benigniter annuente
SUB PRÆSIDIO
M. CASPARIS Schön
Epericssino Hung. in Acad. Witteb. Fac. Phil. Adsess.
& Lycei Schemnicienſis Rectoris Primarii,
A. O. R.
M. DC. LXIIX.
die 23. Martii, hora antemer.
publicè ventilandam susceptit
PAULUS SCHIMRACK Warallienſ.
p. t. Classis II. ibidem Collega,
RESPONDENS.

LEUTSCHOVIÆ.
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3461

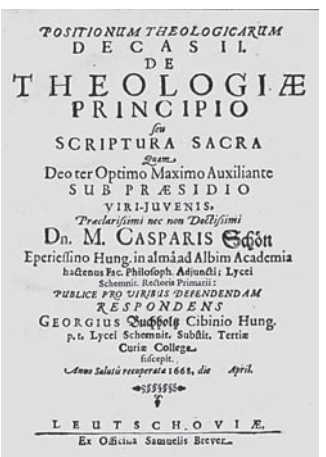

POSITIONUM THEOLOGICARUM
DECAS II.
DE
THEOLOGIÆ
PRINCIPIO
seu
SCRIPTURA SACRA
Quam,
Deo ter Optimo Maximo Auxiliante
SUB PRÆSIDIO
VIRI JUVENIS,
Præclarissimi nec non Doctissimi
Dn. M. CASPARIS Schön
Epericssino Hung. in almâad Albim Academia
hactenus Fac. Philosoph. Adjuncti; Lycei
Schemnic. Rectoris Primarii;
PUBLICE PRO VIRIBUS DEFENDENDAM
RESPONDENS
GEORGIUS Buchholz Cibinio Hung.
p. t. Lycei Schemnit. Subsit. Tertiæ
Curiæ Collega,
suscepit,
Anno Salutis recuperatæ 1668. die April.

LEUTSCHOVIÆ,
Ex Officina Samuelis Brever.

3462

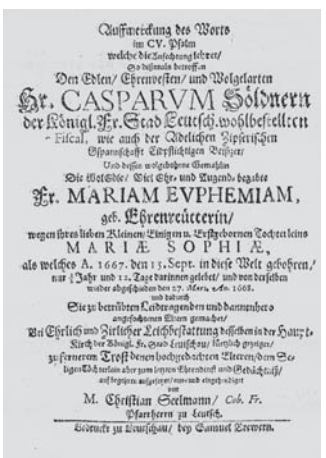

Auffmerckung des Worts
im CV. Psalm
welche die Zeichnung lehret/
so dißmahls betroffen
Den Edlen/ Ehrenvesten/ und Welgelarten
Hr. CASPARVM Söldnern
der Königl. Fr. Stad Leutsch. wohlbestellten
Fiscal, wie auch der Adelichen Tyrnischen
Eisenschafft Obrigkeitlichen Beysitzer/
Und dessen wolgeliebten Gemahlin
Die WolEdle/ Viel Ehr- und Tugendbegabte
Fr. MARIAM EVPHEMIAM,
geb. Ehrenreuterin/
wegen ihres lieben Kleinen/ Einigen u. Erstgebornen Töchterleins
MARIÆ SOPHIÆ,
als welches A. 1667. den 15. Sept. in diese Welt gebohren/
nach 1 Jahr und 12. Tage darinnen gelebet/ und von derselben
wieder abgeschieden den 27. Marti. Ao. 1668.
und dahero
Sie zu beruhten Leidtragenden und darmuhter o
angefochtenen Trost gemachet/
Bey Ehrlich und Zierlicher Leichbestattung desselben in der Haupt-
Kirch der Königl. Fr. Stad Leutschau/ löblich gepflogen/
zu fernerem Trost denen hochgeehrten Eltern/ dem Se
ligen Töchterlein aber zum letzten Ehrendienst und Gedächtniß/
auffgesetzet/ und auf Begehren
von
M. Christian Seelmann/ Coh. Fr.
Pfarherrn zu Leutsch.
Gedruckt zu Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3463

Freundlich...
Begleitung
dem
Ehrwürdigen Vorachtbahren und Wolgelahrten
Hrn. M. Christiano Eccardo
Von Gott/ durch seine Gemeine in
der Königlichen Freyen Stad
ZEBEN
Gedenklich erwehlten und rechtmäßig beruffenen
Evangelischen Deutschen Prediger/
als derselbe
aus dieser mit jener benachbahrt- und Vereinigten
Königl. Frey Stad Leutschau/ am
23. Wintermt. des 1668. Jahres
ehrenhalber abgeführet
wurd
Zu steter Gunst und Dinst-Bezeugung
als seinem in Christo Vielgeliebten
Herrn Amts-Bruedern/
gegeben/
von
M. Christiano Seelmann
Pfarrh. zu Deutschau.

Gedruckt bey Samuel Brewern.

3464

...ieri licet
...ncera tamen
LACRUMARUM
super tergemino Funere acerbissimè
fudarum
ABSTERSIO,
ADM. REV. & CLARISS. VIRO DN.
M. CHRISTIANO SEELMANO
IN LIB. REGIAq; LEUTSCHOVIA
Pastori & Eccles. ac Schol. Inspectori
Supremo Vigilantissimo,
PATRI, MARITO & GENERO,
Ter infelici ac misero,
...ovisse
Extinctam cum INDITA PROLE puerperam
ANNAM CATHARINAM,
verè pretiosam ac mundam, per DEI Gratiam
Christi sanguine mundatam,
charissimam Conjugem,
mox ejus Matrem, Socrum, Soro...
MARIAM SALOMEN,
etiam talem, id est,
ob amatores & mœrores valdè tristem,
At integram vitæ seelestiq; puram,
virtutum pulchrum
turamq; beatissimè defunctam
lugentes,
à Tergemina Amicorum & Cognatorum
Coburgensium Manu pia
A. 1668.

3465

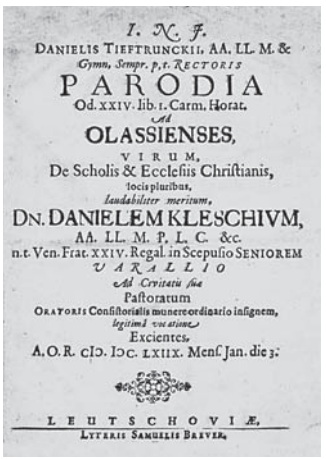

I. N. J.
DANIELIS TIEFTRUNCKII, AA. LL. M. &
Gymn. Sempr. p.t. RECTORIS
PARODIA
Od. XXIV. lib. I. Carm. Horat.
Ad
OLASSIENSES,
VIRUM,
De Scholis & Ecclesiis Christianis,
locis pluribus,
laudabiliter meritum,
DN. DANIELEM KLESCHIVM,
AA. LL. M. P. L. C. &c.
n.t. Ven. Frat. XXIV. Regal. in Scepusio SENIOREM
VARALLIO
Ad Civitatis suæ
Pastoratum
ORATORIS Consistorialis munere ordinario insignem,
legitimâ vocatione
Excitentes,
A. O. R. CIↃ. IↃC. LXIIX. Mens. Jan. die 3.

LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREVER.

3466

Ujés
KALENDA
RIOM,
E' Christus Urunk szűletése után való
1669.
Mellyet most-is Magyar és Erdély Országra, és egyéb szomszéd helyekre alkalmaz-
tatott
Neubarth Christoph.
Theologus és Astrologus.

Lőcsén, Brever Samuel által.

3467

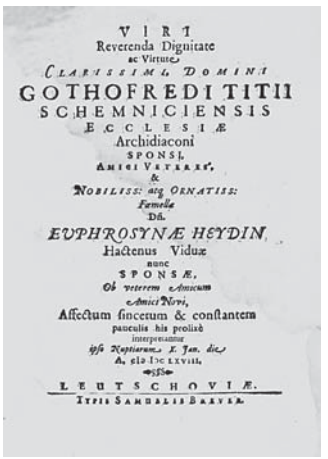

VIRI
Reverenda Dignitate
ac Virtute
CLARISSIMI DOMINI
GOTHOFREDI TITII
SCHEMNICIENSIS
ECCLESIÆ
Archidiaconi
SPONSI,
AMICI VETERIS,
&
NOBILISS. atq ORNATISS.
Fœmellæ
Dñ.
EUPHROSYNÆ HEYDIN,
Hactenus Viduæ
nunc
SPONSÆ,
Ob veterem Amicum
Amici Novi,
Affectum sincerum & constantem
paucelis his prolisè
interpretamur
ipso Nuptiarum X. Jan. die,
A. clɔ IↃC LXVIII.

LEUTSCHOVIÆ.
TYPIS SAMUELIS BREVER.

3468

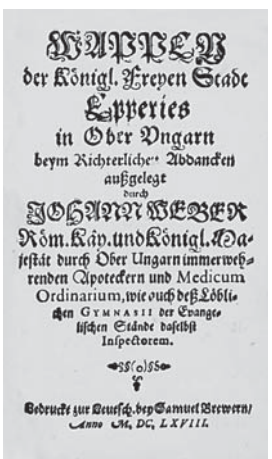

WAPPEN
der Königl. Freyen Stadt
Lpperies
in Ober Vngarn
beym Richterliche' Abdancken
außgelegt
durch
JOHANN WEBER
Röm. Käy. und Königl. Majestät durch Ober Ungarn immerwehrenden Apoteckern und Medicum Ordinarium, wie auch deß Löblichen GYMNASII der Evangelischen Stände daselbst Inspectorem.

Gedruckt zur Leutsch, bey Samuel Brewern/
Anno M, DC, LXVIII.

3469

I. N. J.
DISPUTATIO META-
PHYSICA III.
DE
LATITVDINE ET
ORDINE INTEL-
LIGIBILIUM,
deq;
CONCEPTVS ENTIS
OBJECTIVI ac FORMALIS
PRÆCISIONE & ILLIUS
TRANSCENDENTIA,
Quam,
In Illustri Statuum Evang. Athenæo
EPERIENSI,
DUCE ET AUSPICE DEO,
PRÆSES
M. ISAACUS ZABANIUS
Theol. Pol. Secund. & Theor.
Phil. P.P. Ordinarius,
RESPONDENTE
MATTHÆO BALASSI
SS. Theol. & Phil. Studioso
publice ventilabit.
ANNO 1668. Die 9. Octobr.
Leutschoviæ, Typis Breverianis.

3470

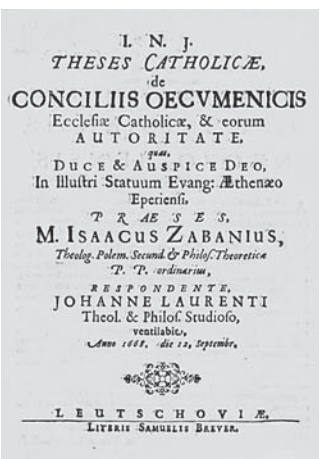

I. N. J.
THESES CATHOLICÆ,
de
CONCILIIS OECVMENICIS
Ecclesiæ Catholicæ, & eorum
AUTORITATE,
quas,
DUCE & AUSPICE DEO,
In Illustri Statuum Evang: Æthenæo
Eperiensi,
PRÆSES,
M. ISAACUS ZABANIUS,
Theolog. Polem. Secund. & Philosf. Theoretica
P. P. ordinarius,
RESPONDENTE,
JOHANNE LAURENTI
Theol. & Philosf. Studioso,
ventilabit,
Anno 1668. die 12. Septembr.

LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREVER.

3471

KALENDARIOM,
Kristus Vrunk szűletése
után-való
M. DC. LXIX.
Esztendire,
Mellyet à Nemes, és Kiralyi
Nagy-szombat Városának és más
közelvaló helyeknek Meridianumiára,
A tudos, és nevezetes
Astronomusnak
ARGOLVS ANDRASNAK,
Calculatioia szerint, az Nagy szombati
Academiában lévő Aitrophylus nagy
szorgalmatossággal el rendelt.

Nyomtatta Nagy-Szombatban Byller Máthé.

3472

MANVALE
SODALITATIS
BEATÆ VIRGINIS
VISITANTIS,
IN COLLEGIO
SOCIETATIS IESV
TYRNAVIÆ
Sub auspicijs
JLLVSTRISSIMI
ET REVERENDISSIMI
COMITIS
ac
DOMINI DOMINI
LADISLAI
CHIAKY,
Abbatis ad S. Gothardum, &c.
Denuo editum, & auctum.

TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, Excudebat
Matthæus Byller 1668.

3473

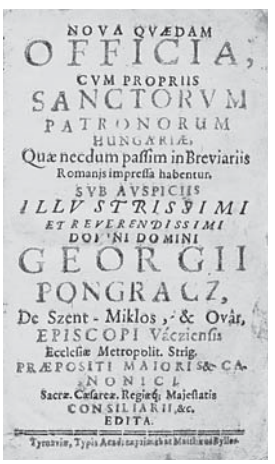

NOVA QVÆDAM
OFFICIA,
CVM PROPRIIS
SANCTORVM
PATRONORUM
HUNGARIÆ,
Quæ necdum passim in Breviariis
Romanis impressa habentur,
SVB AVSPICIIS
ILLVSTRISSIMI
ET REVERENDISSIMI
DOMINI DOMINI
GEORGII
PONGRACZ,
De Szent-Miklos, & Ovár,
EPISCOPI Vácziensis
Ecclesiæ Metropolit. Strig.
PRÆPOSITI MAIORIS & CA-
NONICI
Sacræ Cæsareæ Regiæq; Majestatis
CONSILIARII, &c.
EDITA.

Tyrnaviæ, Typis Academicis excudebat Matthæus Byller.

3474

BREVE
DIRECTO-
RIUM
Ad
CONFESSARII,
CONFITENTIS
munus rectè obeun-
dum,
M. JOANNE POLANCO
Theologo Societatis
JESU Authore.
TYRNAVIÆ,
Imprimebat Matthæus Byl-
ler, ANNO CHRISTI
M. DC. LXVIII.

3475

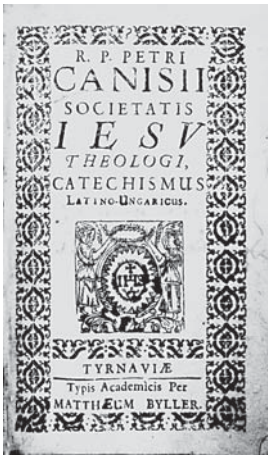
R. P. PETRI
CANISII
SOCIETATIS
IESV
THEOLOGI,
CATECHISMUS
LATINO-UNGARICUS.
TYRNAVIÆ
Typis Academicis Per
MATTHÆUM BYLLER.

3476

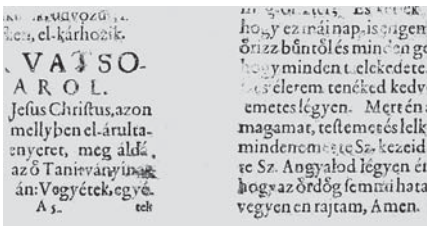
VAJSO-
AROL.
Jesus Christus, azon
mellyben el-árulta-
enyeret, meg áldá,
az ő Tanitványi
án: Vogyétek, egyé-
A 5. tek
magamat, testemetés lelk
mindenemet te Sz. kezeid
te Sz. Angyalod légyen é
hogy az ördög semmi hata
vegyen en rajtam, Amen.

3476A

COMPENDII LOGICI
LIBRI DVO.
In quibus Universa Artis benè
differendi Præcepta, Method
& perspicuâ, ita sunt dispos
semestri spatio, fundam
Logicæ cum fructu jace
queat.
Labore & Industriâ
MICHAELIS BUZINKAI,
Nuper Pædagogiarchæ Patakí-
ensis, concinnati.
EX OFFICINA S. PATACH.
JOHANNES K SN 1668.

3477

KINCSES TAR-HAZ
Avagy
Az élő s. elevenitő Igaz
Hitnek
IDVESSEGES
GYAKORLÁSA.
Mellyben világosan meg-
mutatódik, mint kellyen az
Keresztyén Embernek tel-
lyes életében Hitből élni
e világon.
Most legelőször a keresztyén Ma-
gyar Nemzetnek lelki javára ki-
bocsáttatott,
CSUZI CSEH JAKAB,
SZ. I. M. Dőtt.
és Comáromi Prædikátor által.
PATAKON
Nyomtattatott, ROSNYAI JANOS által.

3478

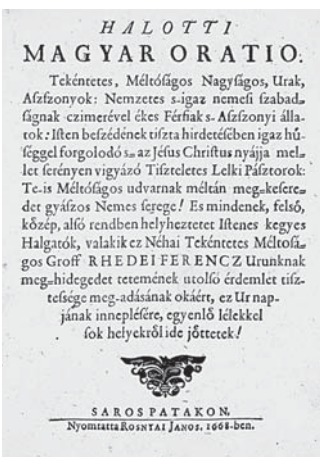
HALOTTI
MAGYAR ORATIO.
Tekéntetes, Méltóságos Nagyságos, Urak,
Atyafiyonyok: Nemzetes s. igaz nemesi szabad-
ságnak czimerével ékes Férfiak s. Atyafiyoni álla-
tok: Isten beszédének tiszta hirdetésében igaz hű-
séggel forgolodó s. az Jésus Christus nyájja mel-
lett serényen vigyázó Tiszteletes Lelki Pásztorok:
Te. is Méltóságos udvarnak méltán meg-kesere-
det gyászos Nemes sereged! Es mindenek, felső,
kőzép, alsó rendben helyheztetet Istenes kegyes
Halgatók, valakik ez Néhai Tekéntetes Méltósá-
gos Groff RHEDEI FERENCZ Urunknak
meg-hidegedet tetemének utolsó érdemlet tisz-
tessége meg-adásának okáért, ez Ur nap-
jának innepléssére, egyenlő lélekkel
sok helyekről ide jöttetek!
SAROS PATAKON.
Nyomtatta ROSNYAI JANOS. 1668-ben.

3479

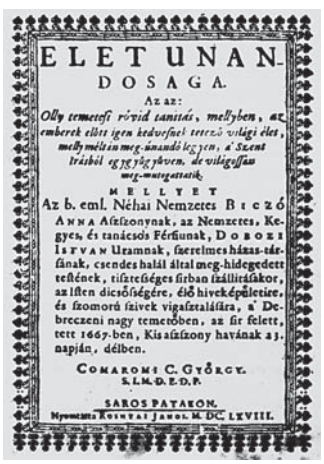
ELET UNAN-
DOSAGA.
Az az:
Olly temetési rövid tanitás, mellyben, az
emberek ellőtt igen kedvesnek tetező világi élet,
mellyből an meg-unandó legyen, a' Szent
Irásból egy egy részben, de világosan
meg-mutogattatik,
MELLYET
Az b. eml. Néhai Nemzetes BICZÓ
ANNA Atyafiyonynak, az Nemzetes, Ke-
gyes, és tanácsos Férfiunak, DOBOZI
ISTVAN Uramnak, szerelmes házas-tár-
sának, csendes halál által meg-hidegedett
testének, tiszteséges sirban szállitásakor,
az Isten dicsőségére, élő hivek épületire,
és szomorú szivek vigasztalására, a' De-
breczeni nagy temetőben, az sir felett,
tett 1667-ben, Kis asszony havának 23.
napján, délben.
COMAROMI C. GYÖRGY.
S.L.M.D.E.D.P.
SAROS PATAKON.
Nyomtatta ROSNYAI JANOS. M. DC. LXVIII.

3480

X. az TŐK, Könyvnek el-tépése
AVAGY
BANYASZ CSAKANY.
MELLYEL AMAZ
Fövenyen épitetett s. márte romlott házát, elébbi fő-
venyre sikeretlen fartal ragasztani akará és 1000. mocs-
kokkal eszetlősön izinlő s. mézlo
SAMBAR MATTAS neve kalaszlásra gyürümegesitetik
KEZDI VASARHELYI MATKO ISTVAN
Mosdan Zilahi Ecclesiának egyházi lelki Pásztora által.
Ki SAMBARTOL Bányászának neveztetett.
Ezeknek 13. 14. Fel tornomasz a fals- melyre másokat kőrtsön sirral, és
a fölség tornomasz ez és a fundamentoma fel-bányasz, és is remélő el-
mosásnek készsítse: es mert tudgy-tek hazy en vagyok az Ur
Bányász Csákány
NYOMTATTATOTT M DC LXVIII.

3481

HALOTTI
PRÆDIKATIO,
Mellyet tőtt
SZANTAI POOTS ISTVAN
Hűséges Lelki Tanitó,
Amaz örök emlekezetű, szelid, kegyes, eſtes,
okos, Isten-félő, &c.
TEKINTETES ES NAGYSAGOS
NEMAI GROFF
REDAI FERENCZ
URNAK;
Bihar és Máramaros Vár-megyéknek
örökös Fő Ispánnyának, meg-hidegedett Teſte
felett d'Illustri Várbéli Templomban, minek-
előtte a' teſtet bé-temnék a' sirba.;
An. 1667. Die 20. Nov.
SAROS-PATAKON,
Nyomtatta ROSNYAI JANOS. 1668-ben.

3482

SERKENGETŐ-
SZOZAT.
Az Az:
Az üdvesſégtûl helytelenûl értekezőknek, és annak el-vételében való könyüségnek reménsége alat hivolkodóknak s'a bűnnek Vánkoſsán henyéldegelőknek oktatáſokra és ſerkengetéſekre Ezer hat Száz hatvánnyólczadik eſztendő, első havának negyedik napján, halott temetési alkalmatoſsággal, Sáros Patakon, kiadatott elmélkedés.

SZ. W. A. S. P. E. P. A.

SAROS PATAKON,
Nyomtatta ROSNYAI JANOS. M. DC. LXVIII.

3484

KERESZTYEN
IMADSAGOS
KÖNYVECHKE,
Mely, á Ceremoniáknak, és egynehány hitünk agazatinák (az együgyüek kedvéért) rövid magyarázattyával kűlömb féle imádságokat fogal magában.

A' BODOG EMLEKEZETŰ Cardinal Pazmany Peter Eſztergami Erſek engedelmébűl, elsőſzőr 1616. maſodſzor, 1622. eſztendőben nyomtattetot, moſtan harmadſzor valamennyi jobbitáſſal es szaporitáſſal.

IHS

Nyomtatta Pettendorffen EISENSTADT
VERDUIRN. M. DC. LXVIII.

3485

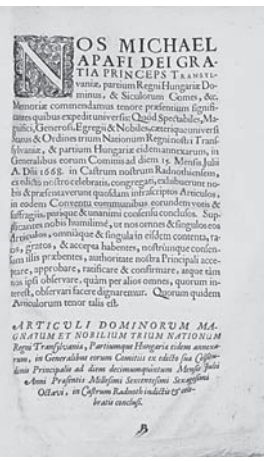

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRATIA PRINCEPS Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit univerſis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteræque univerſitatis & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem 15. Menſis Julii A. Dñi 1668. in Caſtrum noſtrum Radnoth ſitum, ex dicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, quinetiam unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humiliter, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omniſque & ſingula in eiſdem contenta, ratos, gratos, & acceptos habentes, noſtrumque conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Tranſſylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ex edicto ſua Celſitudinis Principalis ad diem decimumquintum Menſis Julii Anni Præſentis Milleſimi Sexcenteſimi Sexageſimi Octavi, in Caſtrum Radnoth indictis & celebratis concluſi.

B

3486

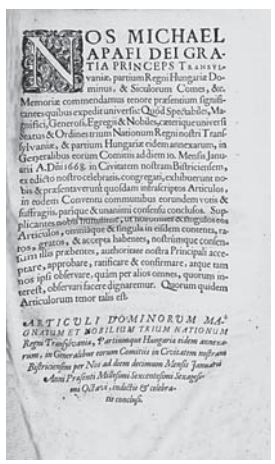

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRATIA PRINCEPS Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit univerſis: Quòd Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteræque univerſitatis & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem 10. Menſis Januarii A. Dñi 1668. in Civitatem noſtram Beſtricienſem, ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos, in eodem Conventu communibus eorundem votis & ſuffragiis, parique & unanimi conſenſu concluſos. Supplicantes nobis humiliter, ut nos omnes & ſingulos eos Articulos, omniſque & ſingula in eiſdem contenta, ratos, gratos, & acceptos habentes, noſtrumque conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque tam nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum intereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Tranſſylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ex edicto ſua Celſitudinis Principalis ad diem decimumquintum Menſis Januarii Anni Præſentis Milleſimi Sexcenteſimi Sexageſimi Octavi, indictis & celebratis concluſi.

3487

CATONIS
DISTICHA
MORALIA,
Cum Germanica & Hungarica verſione, nunc caſtigatius, quàm antea, edita.

Ad minùs candidum Lectorem.
Car ducis vultus, & non legiſſe libenter?
Non tibi, ſed parvis pervolegenda damus

CIBINII,
Apud Stephanum Jüngling/
Anno 1668.

3488

ERASMI ROTERODAMI
ENCHIRIDION
MILITIS CHRISTIANI
De Novo
Diligenter reviſum, correctum & in honorem DEI atque emolumentum proximi publicatum.
A
JACOBO SCHNITZLERO
Philoſophiæ MAGISTRO, ejuſdemq; in Gymnaſio CIBINIENSI PROFESSORE Ordinario.

CIBINII
Anno Salutis M. DC. LXVIII.

3490

BALTHASAR KONCZ NAGYSOLYMOSI
Superintendens, Senioresque Eccleſiarum Unum Verum
Deum Patrem, & Filium ejus Jeſum Chriſtum, per Spiritum Sanctum in Tranſylvania profitentium,
Univerſis & ſingulis per præſentes fidelibus, ad quos præſentes literæ pervenerint, ſalutem in Domino.
[illegible] ſpiritu omnium cujuſcunque [illegible] ſalutem, Deum ſapientiſſimum ejusdemque voluntatem ſuam Ecclesiæ & plebi ſuæ [illegible] quorum & ministros eidem Dominus [illegible] verbo ſui, in quibus ſibi fore complacitum, vocavit, [illegible] vocatos & ordinatos ad id, ut eorum dictum verbi ſui dictum miſſet. Imò verò gratum in illos invectum eſſe, qui ſpontaneo ſuo ductu ejuſmodi Eccleſiæ ministros ſenare [illegible] verbum non vocati, non miſſi neutiquam ſint. Adeóque certissimum hoc [illegible] in ſe ferunt, quòd ad exemplar Dei, ut nos quoque perenni [illegible] interrimerit, Regnum Dei Jeſum Chriſtum, quem ante [illegible] ſæcula mundi [illegible] ſanctorum apud ſe legerat ad eſſe rerum & propalandum miſterii hominibus ſalutare illud Patrem amiſericordiæ ſuæ ac teſtimonium, ad officium illud eminentiſſimum in tempore plenitudinis temporum, ordinatum unà cum Spiritus ſui Sanctiſſimi gratia, inauguratorum ſolemni proprie teſtificationis propagandi [illegible] in mundum miſit. Qui denique Jeſus Chriſtus Dominus noſter Patrem conſilii ſciens [illegible], idem Deos & Patrem ſuum vocando, teſtendoſque ad Evangelicæ veritatis profeſſionem legatis, exercuit. diſcipulos ſibi & Apoſtolos elegit, electos & ordinatos emiſit. Antequàm hæc Divinitus incepta ac facta eſſent, vinctique perennem Apoſtolum, Apoſtolorumque ſucceſſores in Eccleſia Dei ſub veſtilo Jeſu Chriſti congregata ſuſpendi, tondere rarius eſſet ac ſtarpari, ne ita ſcilicet omnia adeo enterie Eccleſia ſerent. Hiſce demonſtratis eâm hactenus, quàm eram impotentem adulque temporum [illegible] omnium in Eccleſia, bene ordinata perduravit, eſſe, & perduraverat. Ut verò hujuſmodi Eccleſiaſticæ primæ, verbi ſui miſſi illa vocandi, ordinandi ac miſſionis perenne, noſtroque Ac teſtificem Spiritus Sancti infundi ſolet, publicum etiam & verbi ejuſdem habeam conveniſſimum unique & conſtitutionis hujuſmodi Eccleſiaſticæ congruæ & firmæ eſſe dignoſcam. Quare præſentium tenore conſtatum eſſe volumus, harum habitorum Reverendum [illegible] Andream S. Mariæ [illegible] ſolemnitate, receptaque & habita elege, ordine ac conſtitutione in ministerio Dei Patris ſuper eum Spiritus Sancti dono, matumique noſtrarum publica cognita perſpicuum. Jubili ad [illegible] ſuper [illegible] Evangelii [illegible] Divini publicum [illegible] ſuum [illegible] & [illegible] ſuum [illegible] & [illegible] ſuum [illegible] &

INNOMIN. E S. S. TRINITATIS
EXERCITATIO THEOLOGICA
DE
SACRO S. & INDI-
VIDUA
TRINITATE,
Quam
Auxiliante Numine
Scripturarum S. dictamine
Veritatis dilatatione
proponit
ELIAS AUGUSTINI P. V. Rector
Scholæ Illavienſis,
Reſpondente
MATTHEO POLEREC EX V. Turocz.
Scholæ ejuſdem Alumno.
Ad diem 4. Julii. Anno 1668.
SOLNÆ
Excuſum per JOHANNEM DADAN.
Anno M DC LX VIII.

3496

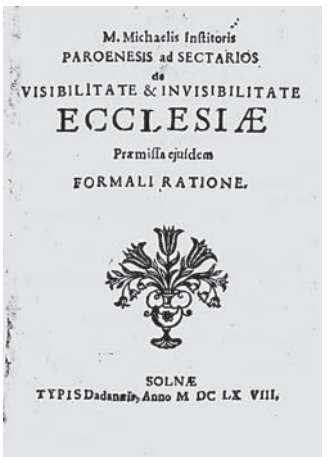

M. Michaelis Inſtitoris
PAROENESIS ad SECTARIOS
de
VISIBILITATE & INVISIBILITATE
ECCLESIÆ
Præmiſſa ejuſdem
FORMALI RATIONE.
SOLNÆ
TYPIS Dadanianis, Anno M DC LX VIII.

3498

COMPENDIU
PRÆCE
ONUM GRAMM
CARUM.
PHILIPPI
In uſum
SHCOLÆ GÖRLI
Gnoriſ nata,
REGULARIUM IN S
& forma applicandi ex
Omnia tradita & ſelect
à
VALENTINO TROC
In Schola
GOLDBERGEN
Edita opera
LAURENTII LU
Excuſum Solnæ Typ
Dadau,
anno Domini M D

3500

COMPENDIUM
PRÆCEPTA
IONUM GRAMMATI
CARUM.
PHILIPPI Melanthonis

3501

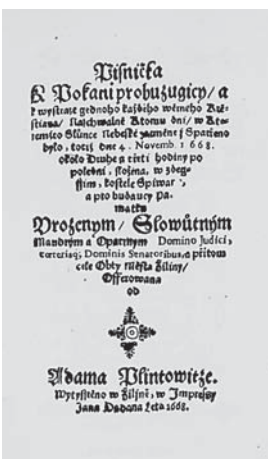

Piſnička
K Pokani probuzugicy/ a
k wyſtrane gednoho kaſdeho wěmeho Kře-
ſtiana/ ſkaſchowalné Atomu dni/ w Atom
tiſtém Gſůnce ſwětlé zamčné ſ Spatřeno
dylo, kterſ dne 4. Novemb. 1668.
okolo Duhe a tiſti hodiny po
poledni, ſpſana, w zbeg-
ſtim, koſtele Spitwar
a pto budaucy pa-
matky
Mrozenym/ Slowútnym
Mandrym a Opatrnym Domino Judici,
tarteriaq; Dominis Senatoribus, a přiſtwm
celé Obty rnſſka Žilinſ/
Offerowana
od
Adama Plintowitze.
Wytyſtěno w Žilini, w Impreſſy
Jana Dochna Leta 1668.

3504

REJSE
Der
MORGENLANDISCHEN
Weiſen zum Kripplein Chriſti.
Weiß-Weiſe entworffen
Durch
JOHANN HOFFMANNEN
von Teſchel aus Thüringen/
In dem weitberümbten Athenæo der
Evangeliſchen Herren Land-Stände
des Königreichs Ungarn zu Eperies/ der
Göttl- und Weltlichen Weißheit
Beflieſſenen.
BARTFELD/
Gedruckt durch Georg Sambuch/ im Jahr
Chriſti 1669.

3505

I. N. J.
CATALOGVS
PRESBYTERORUM SCEPUSIENSIUM
In Contubernio Tractatûs ejuſdem Primario,
Enumerans & exhibens
VENERANDÆ & ALMÆ FRATERNITATIS
PASTORUM XXIV. REGALIUM
In Scepuſio, Comitatu Sup. Hungariæ
Amplißimo,
SENIORES,
Quotquot ab Annis CL. integro Seſqui Seculo continuâ Serie
ac Ordine,
Jure tamen Electitio & Dignitatè
qs. ambulatoriâ
Collegio huic Viginti qvatuor præfuêre
Seſ. paſtoralibus
DICATUS
Eccleſiis Viginti qvatuor & earundem Plebanis Rega-
libus ſeu Paſtoribus modernis nominatim,
cui vera indicat pagina.
à
M. Daniele Kloſchio Iglovvienſi Scep. P. L. Caſſ. t. Eccleſiæ
Glaſſenſis Plebano & Ven. Contub. XXIV. Regalium Oratore Ordin.
hallensis Seniore Electo, jam jam Officium decenter
reſignaturo.
A. O. R. clo Ioc LXIX. die xx. Novemb.
BARTPHÆ, Typis Civit.
Imprimebat Thomas Scholtz.

3506

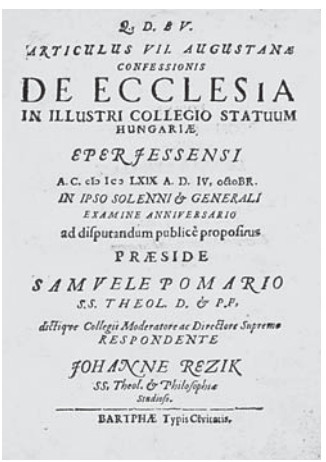

Q. D. B. V.
ARTICULUS VII. AUGUSTANÆ
CONFESSIONIS
DE ECCLESIA
IN ILLUSTRI COLLEGIO STATUUM
HUNGARIÆ,
EPERJESSENSI
A. C. clo Ioc LXIX A. D. IV. octoBR.
IN IPSO SOLENNI & GENERALI
EXAMINE ANNIVERSARIO
ad diſputandum publicè propoſitus
PRÆSIDE
SAMVELE POMARIO
SS. THEOL. D. & P.P.
dictique Collegii Moderatore ac Directore Supremo
RESPONDENTE
JOHANNE REZIK
SS. Theol. & Philoſophiæ
Studioſo.
BARTPHÆ Typis Civitatis.

3507

Q. D. B. V.
RUDIMENTA RHETORICÆ,
ex
Partitionibus & Inſtitutionibus
GERHARDI JOHANNIS Vossii,
ſingulari ſtudio & operâ
M. SEBASTIANI MITTERNACHT,
olim caſtigatiora, extracta &
nunc verò
Tyronum facilioris præceptorum perceptioni
in Quæſtiones mutata, nonnullis in
locis
à
M. JOHANNE
SCHWARZIO WITTENB: Lycei,
Podiin Reg: Lib. Civit: Superioris
Hung: Bartphæ eſt. Rectore,
auctis & in uſum
illius ad hæc tempora ſeculi
excuſa.
Typis & Sumptibus Ampliſſimi
& Nobiſſimi Senatûs ibidem.
Anno C. I. O. C. LXIX.

3508

KESERVES DICHÉRETE
AZ NÉHAI
Méltoſágos
GROFF ESTERHAS ANNA JULIA
ASZONNAK
Méltoſágos
GROFF NADASDI FERENCZ
Országh Biráiának kedves Házas Társának.
Melliet Teſte Feölött
AZ
Tekéntetes es Nagyſágos SENNYEY ISTVAN VVeſzpremi Püſpök, Lekan Szent Miklos Szentegy-hazaban
Mélto örök emlekezetre
Prædicallot.
Ezer hat Száz Hatvan Kilencz Eſtendöben Octobet Havanak Hetedik napian.

Niomtattatot Beczben
Az Academia Kényvnyomtatoia Hoeque Imoslai 1669. eſtendöben.

3509

GEORGII C. COMARINI
SS. Theol. Doctoris, & Eccleſiæ Debrecinæ Paſtoris,
CONCIONUM
SACRARUM,
CENTURIA QVINTA,
continens
CONCIONES CUJUSVIS TEMPORIS,
Populo Debrecinenſi, diverſis temporibus propoſitas, & ſecundùm temporis ordinem digeſtas.
cum
Indice,
Textuum S. Scripturæ elaboratorum, id frontem poſito.

DEBRECINI
Apud GEORGIUM R. P. KARANCSI 1669.

3510

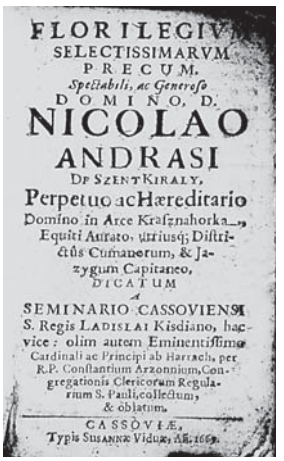

FLORILEGIVM
SELECTISSIMARVM
PRECVM,
Spectabili, ac Generoſo
DOMINO, D.
NICOLAO
ANDRASI
De Szent Kiraly,
Perpetuo ac Hæreditario
Domino in Arce Kraſznahorka-, Equiti Aurato, Utriuſq; Diſtrictûs Cumanorum, & Jazygum Capitaneo,
DICATUM
A
SEMINARIO CASSOVIENSI
S. Regis LADISLAI Kisdiano, hac vice: olim autem Eminentiſſimæ Cardinali ac Principi ab Harrach, per R.P. Conſtantium Arzonnium, Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, collectum, & oblatum.

CASSOVIÆ,
Typis Susannæ Viduæ, Ao. 1669.

3512

REDIVIVUS
IAPHETKE.
Ac ez:
CZEGLEDI PALKONAK
DOBRAVICZAI MIKLOS PRÆCEPTORÁVAL való beſzélgetéſe.
Mellyet a' ſinlödött állhatatlanſág
TEKINTETES, S-NAGYSAGOS,
KAPI GYÖRGY
URAMNAK; HUNYAD, ZARAND, S-Középſö Szolnok Varmegyéknek, Fö-Iſpanyainak a' Méltóſágos, AVAJI MIHALY,
Szabady Peczkedtemnek; Bálch-Tanácsnának;
mint iſtenes féle Patrona Urának.
Az Iltám:
A' Tekintetes UR-i Férfinak;
NEMZETES VITEZLÖ
CSEGHE-KÁTA-I,
KATA-I FERENTZ
URAMNAK; THORNA VARANAK;
eggyik örökös Urának; Nemes ABA-Ujvar-i-Thorna Varmegyéknek, Kiralyképpen való aſſeſſorának; iſtenes
Patrona Urának.

Nyomtattatot: ANNO M.DC.LXIX.

3513

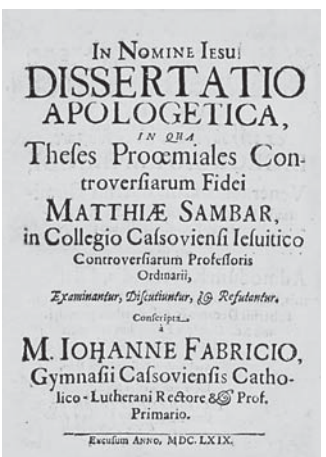

IN NOMINE IESU!
DISSERTATIO
APOLOGETICA,
IN QUA
Theſes Proœmiales Controverſiarum Fidei
MATTHIÆ SAMBAR,
in Collegio Caſsovienſi Ieſuitico
Controverſiarum Profeſſoris
Ordinarii,
Examinantur, Diſcutiuntur, & Refutantur.
Conſcripta
a
M. IOHANNE FABRICIO,
Gymnaſii Caſsovienſis Catholico-Lutherani Rectore & Prof. Primario.

Excuſum ANNO, MDC.LXIX.

3514

A'HAROM IDVÖSSEGES KERDES
Igaſsága ellen költ
BÁNYÁSZ CSÁKÁNYNAK
TOMPITASA.
AVAGY
Vásárhellyi Matkó Iſtván
Hazugságinak (kiket Tiſztelendö Profeſſorom ellen irt vala) másodízori meg-torkolása: kiböl mind a' Görcsös Botok; mind a' Czigány Pallérozások; mind az Igaſságra vezérlö KALAUZ ellen való rothadt Iſkolai; mind az Gyermeki Japhetkék, könyven meg-czáfolhatnak.
IRTA
ILLYEFALVI ISTVAN,
Kaſsai KISDIANUM Seminarium-beli Philoſophus, & Theologus.

Chriſtusnak Sz. Népe, mint illik tiſztellyed. De csak a' kit Jelent, imádſad Ilyed.

NYOMTATTÁK CASSAN.
M. DC. LXIX. Esztendöben.

3515

DRAGA KENET,
AZ AZ
Oly Predikáciok, mellyek.
ben az eö meg holt ſzerelmeſeken bánkódo, és magokban keſerveſen ſiránkozo ſzemelyek Szomoru lelkekben meg Gyúlatnak és vigaſztalnatnak.
Minden az Ö Rendbéli Tekéntetes és Nemzetes
HAMVAI FERENTZ
Uramnak, Nemes Heves és külsö Szolnok Varmegyéknek Vice Iſpanyainak, meg bizonyittatot 1658. felél predikállot az FILEBE és más ſzebbeli ſö rendekeröl; Mollan pedigh vigasztalásra bocsátot, az Filéki Helvetica Confeſſio levö Gyülekezetnek meltatlan Tanitoja.
MISKOLCI MIHALY.
ANNO 1669. Aprill.

CASSAN.
Nyomtat. ERICUS ERICH, Akad.
Anno M. DC. LXIX.

3516

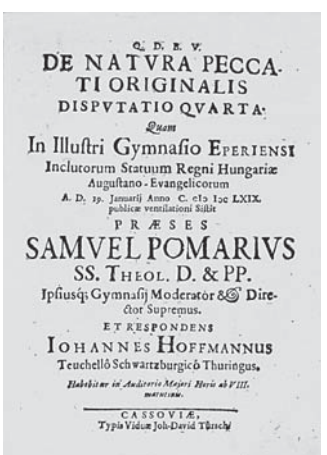

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI ORIGINALIS
DISPVTATIO QVARTA.
Quam
In Illuſtri Gymnaſio EPERIENSI
Inclutorum Statuum Regni Hungariæ
Auguſtano-Evangelicorum
A. D. 29. Januarij Anno C. ID Ioc LXIX.
publicæ ventilationi ſiſtit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS
SS. THEOL. D. & PP.
Ipſiusq; Gymnaſij Moderator & Director Supremus.
ET RESPONDENS
IOHANNES HOFFMANNUS
Teuchellô Schwartzburgicô Thuringus.
Habebitur in Auditorio Majori Horis ab VIII. matutinis.

CASSOVIÆ,
Typis Viduæ Joh-David Türsch.

3517

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI ORIGINALIS
DISPVTATIO QVINTA.
Quam,
In Illuſtri Gymnaſio EPERIESSIenſi Inclytorum Statuum Regni Hungariæ Auguſtano-Evangelicorum
A.D. 26. FEBRUARII, Anno C. ID Ioc LXIX,
ventilandam publicè proponit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS,
SS. THEOL. D. & P.P.
Dictiq; Gymnaſii Moderator & Director Supremus,
ET RESPONDENS
NICOLAUS PUSOCZI,
Muraiſzombatienſis Trans-Danubianus,
Phil. & SS. Theologiæ Studioſus.
Habebitur in Auditorio Majori, Horis ab VIII. Mat.

CASSOVIÆ,
Typis Viduæ Joh-David Türsch.

3518

Q. D. B. V.
DE NATVRA PECCATI ORIGINALIS
DISPVTATIO SEXTA.
Quam
In Illustri Gymnasio EPERIENSI
Inclutorum Statuum Regni Hungariæ
Augustano-Evangelicorum
A. D. 27. Martij Anno C. Ↄ Ↄ Ↄ LXIX.
publicæ ventilationi Committit
PRÆSES
SAMVEL POMARIVS,
SS. THEOL. D. & PP.
Gymnasij dicti Moderator & Director Supremus,
ET RESPONDENS
IOHANNES BRAXATORIS,
Banovicensis,
Philos. & SS. Theol. Studiosus, Alumnorum Senior.
Hebdomas Horis Locus Confuetis.
CASSOVIÆ,
Typis Viduæ Ioh: David Türsch.

3519

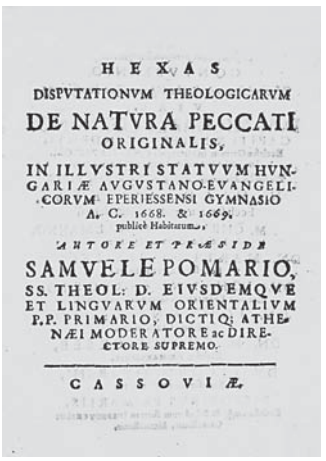
HEXAS
DISPVTATIONVM THEOLOGICARVM
DE NATVRA PECCATI ORIGINALIS,
IN ILLVSTRI STATVVM HVNGARIÆ AVGVSTANO-EVANGELICORVM EPERIESSENSI GYMNASIO
An. C. 1668. & 1669.
publicè Habitarum,
AVTORE ET PRÆSIDE
SAMVELE POMARIO,
SS. THEOL: D. EIVSDEMQVE
ET LINGVARVM ORIENTALIVM
P.P. PRIMARIO, DICTIQ; ATHENÆI MODERATORE ac DIRECTORE SUPREMO.
CASSOVIÆ.

3520

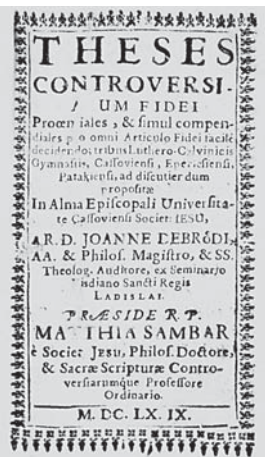
THESES
CONTROVERSI-
UM FIDEI
Procen iales, & simul compendiales p o omni Articolo Fidei facilè decidendo tribus Luthero-Calvinicis Gymnasiis, Cassovien si, Epe iessensi, Patakiensi, ad discutiendum propositæ
In Alma Episcopali Universitate Cassoviensi Societ: IESU,
A R. D. JOANNE DEBRÓDI, AA. & Philos. Magistro, & SS. Theolog. Auditore, ex Seminario Padiano Sancti Regis LADISLAI.
PRÆSIDE R. P.
MA THIA SAMBAR
è Societ: Jesu, Philos. Doctore, & Sacræ Scripturæ Controversiarumque Professore Ordinario.
M. DC. LX. IX.

3526

I. N. I.
ANIMADVER-
SIO INANIMA
altera,
In Catholicam Thesium
Procemialium Refutationem
immaturâ maturitate
à
MATTHIA SAMBAR
CONTROVERSISTA
CASSOVIENSI
EXCLUSA.
ANNO 1669. Die 5. Octobr.

3527

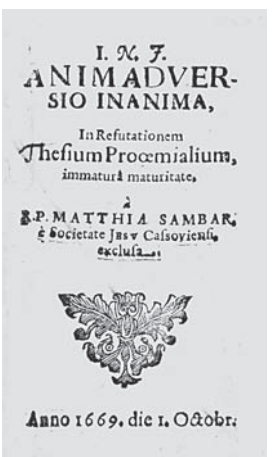
I. N. I.
ANIMADVER-
SIO INANIMA,
In Refutationem
Thesium Procemialium,
immaturâ maturitate,
à
R. P. MATTHIA SAMBAR,
è Societate Jesv Cassoviensi,
exclusa.
Anno 1669. die 1. Octobr.

3528

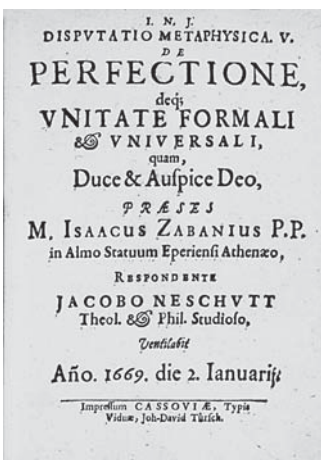
I. N. I.
DISPVTATIO METAPHYSICA V.
DE
PERFECTIONE,
deq;
VNITATE FORMALI
& VNIVERSALI,
quam,
Duce & Auspice Deo,
PRÆSES
M. ISAACUS ZABANIUS P.P.
in Almo Statuum Eperiensi Athenæo,
RESPONDENTE
JACOBO NESCHVTT
Theol. & Phil. Studioso,
Ventilabit
Año. 1669. die 2. Ianuarij.
Impressum CASSOVIÆ, Typis Viduæ, Joh-David Türsch.

3529

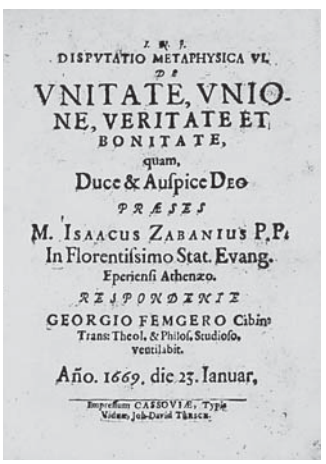
I. N. I.
DISPVTATIO METAPHYSICA VI.
DE
VNITATE, VNIONE, VERITATE ET BONITATE,
quam,
Duce & Auspice DEO
PRÆSES
M. ISAACUS ZABANIUS P.P.
In Florentissimo Stat. Evang.
Eperiensi Athenæo.
RESPONDENTE
GEORGIO FEMGERO Cibin.
Trans: Theol. & Philos. Studioso,
ventilabit.
Año. 1669. die 23. Ianuar.
Impressum CASSOVIÆ, Typis Viduæ Joh-David Türsch.

3530

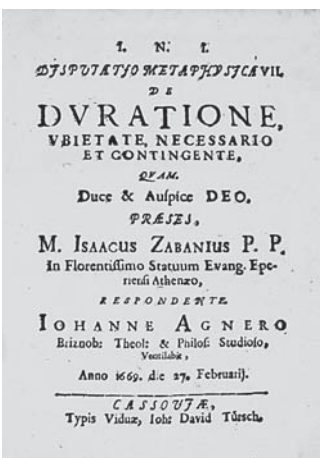
I. N. I.
DISPVTATIO METAPHYSICA VII.
DE
DVRATIONE,
VBIETATE, NECESSARIO
ET CONTINGENTE,
QUAM.
Duce & Auspice DEO,
PRÆSES,
M. ISAACUS ZABANIUS P. P.
In Florentissimo Statuum Evang. Eperiensi Athenæo,
RESPONDENTE
IOHANNE AGNERO
Brizinob: Theol: & Philos: Studioso,
Ventilabit,
Anno 1669. die 27. Februarij.
CASSOVIÆ,
Typis Viduæ, Ioh: David Türsch.

3531

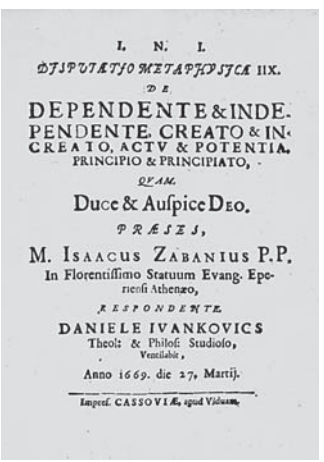
I. N. I.
DISPVTATIO METAPHYSICA IIX.
DE
DEPENDENTE & INDEPENDENTE, CREATO & INCREATO, ACTV & POTENTIA, PRINCIPIO & PRINCIPIATO,
QUAM.
Duce & Auspice DEO,
PRÆSES,
M. ISAACUS ZABANIUS P.P.
In Florentissimo Statuum Evang. Eperiensi Athenæo,
RESPONDENTE
DANIELE IVANKOVICS
Theol: & Philos: Studioso,
Ventilabit,
Anno 1669. die 27. Martij.
Impref. CASSOVIÆ, apud Viduam.

3532

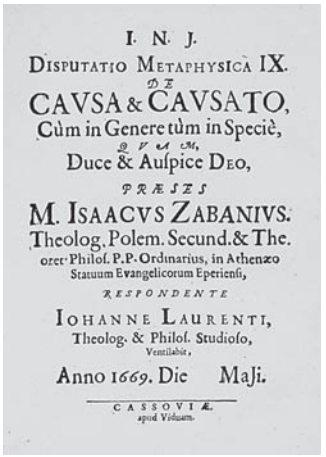
I. N. J.
DISPUTATIO METAPHYSICA IX.
DE
CAVSA & CAVSATO,
Cùm in Genere tùm in Speciè,
QVAM,
Duce & Auſpice DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS.
Theolog. Polem. Secund. & The.
oret. Philoſ. P.P. Ordinarius, in Athenæo
Statuum Evangelicorum Eperienſi,
RESPONDENTE
IOHANNE LAURENTI,
Theolog. & Philoſ. Studioſo,
Ventilabit,
Anno 1669. Die Maji.
CASSOVIÆ.
apud Viduam.

3533

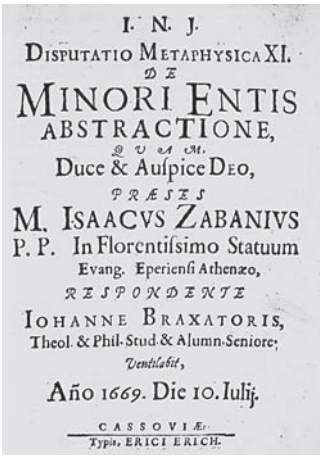
I. N. J.
DISPUTATIO METAPHYSICA XI.
DE
MINORI ENTIS
ABSTRACTIONE,
QVAM.
Duce & Auſpice DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS
P. P. In Florentiſsimo Statuum
Evang. Eperienſi Athenæo,
RESPONDENTE
IOHANNE BRAXATORIS,
Theol. & Phil. Stud. & Alumn. Seniore;
Ventilabit,
Año 1669. Die 10. Iulij.
CASSOVIÆ.
Typis, ERICI ERICH.

3534

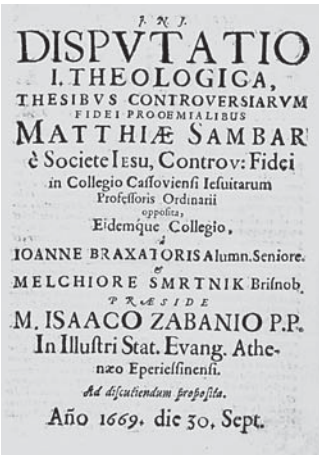
I. N. J.
DISPVTATIO
I. THEOLOGICA,
THESIBVS CONTROVERSIARVM
FIDEI PROOEMIALIBUS
MATTHIÆ SAMBAR
è Societe Iesu, Controv: Fidei
in Collegio Caſſovienſi Ieſuitarum
Profeſſoris Ordinarii
oppoſita,
Eidemque Collegio,
IOANNE BRAXATORIS Alumn. Seniore.
&
MELCHIORE SMRTNIK Briſnob.
PRÆSIDE
M. ISAACO ZABANIO P.P.
In Illuſtri Stat. Evang. Athe-
næo Eperieſſinenſi.
Ad diſcutiendum propoſita.
Año 1669. die 30. Sept.

3535

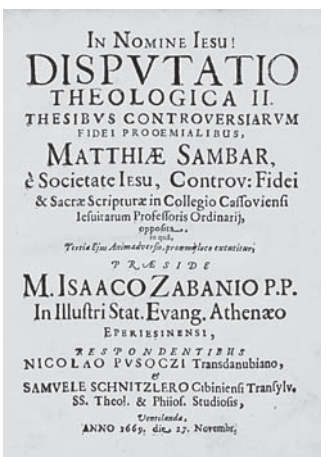
IN NOMINE IESU!
DISPVTATIO
THEOLOGICA II.
THESIBVS CONTROVERSIARVM
FIDEI PROOEMIALIBUS,
MATTHIÆ SAMBAR,
è Societate Iesu, Controv: Fidei
& Sacræ Scripturæ in Collegio Caſſovienſi
Ieſuitarum Profeſſoris Ordinarij,
oppoſita....
eo quod,
Tertia ſyllogiſmi Animadverſio, proximo loco extuliſſet,
PRÆSIDE
M. ISAACO ZABANIO P.P.
In Illuſtri Stat. Evang. Athenæo
EPERIESINENSI,
RESPONDENTIBUS
NICOLAO PUSOCZI Transdanubiano,
et
SAMUELE SCHNITZLERO Cibinienſi Tranſylv.
SS. Theol. & Philoſ. Studioſis,
Ventilanda,
ANNO 1669. die 27. Novembr.

3536

GRAMMATICA LATINA.

3537

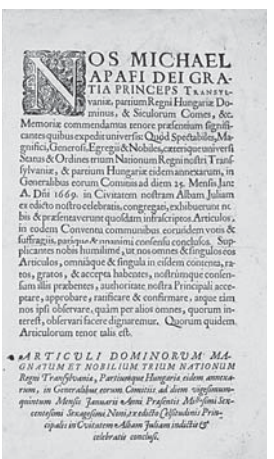
NOS MICHAEL
APAFI DEI GRA-
TIA PRINCEPS TRANSYL-
vaniæ, partium Regni Hungariæ Do-
minus, & Siculorum Comes, &c.
Memoriæ commendantes tenore præſentium ſignifi-
cantes quibus expedit univerſis: Quòd Spectabiles, Ma-
gnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, cæteriſque univerſi
Status & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſ-
ſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in
Generalibus eorum Comitiis ad diem 25. Menſis Jan.
A. Dñi 1669. in Civitatem noſtram Albam Juliam
ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibuerunt no-
bis & præſentaverunt quoſdam infraſcriptos Articulos,
in eodem Conventu communibus eorundem votis &
ſuffragiis, paríque & unanimi conſenſu concluſos. Sup-
plicantes nobis humiliimè, ut nos omnes & ſingulos eos
Articulos, omnìque & ſingula in eiſdem contenta, ra-
tos, gratos, & acceptа habentes, noſtrumque conſen-
ſum iis præbentes, authoritate noſtra Principali acce-
pтare, approbare, ratificare & confirmare, atque eàm
nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum in-
tereſt, obſervari facere dignaremur. Quorum quidem
Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MAGNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM Regni Tranſſylvaniæ, Partiumque Hungariæ eidem annexarum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem vigeſimumquintum Menſis Januarii Anno Præſentis Millèſimi Sexcenteſimi Sexageſimo Noni, ex edicto Celſitudinis Principalis in Civitatem Albam Juliam indicta & celebratis concluſi.

3538

COMPILATÆ
CONSTITUTIONES
REGNI TRAN-
SYLVANIÆ ET PAR-
TIUM HUNGARIÆ.
EIDEM ANNEXARUM.
Ex Articulis ab Anno Milleſimo
Sexcenteſimo Quinquageſimo Quarto, ad præ-
ſentem hunc usque Milleſimum Sexcente-
ſimum Sexageſimum Nonum con-
cluſis excerptæ.
CLAUDIOPOLI,
Apud MICHAELEM SZENTTEL. VERES-EGYHÁZI.
cIↃ IↃC LXIX.

3539

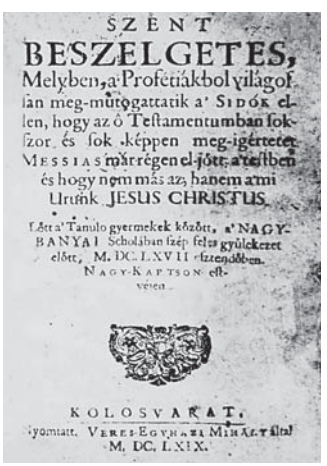
SZENT
BESZELGETES,
Melyben, a' Prophetiákból világoſ-
ſan meg-mútogattatik a' SIDÓK el-
len, hogy az ó Teſtamentumban ſok-
ſzor, és ſok képpen meg-igértetett
MESSIAS már régen el-jött, a' kiben
és hogy nem más az, hanem a mi
Urunk JESUS CHRISTUS.
Által a' Tanulo gyermekek közöt, a' NAGY-
BANYAI Scholában ſzép feſtus gyülekezet
előtt, M. DC. LXVII eſztendőben.
NAGY-KAPTSON eſt-
vérien.
KOLOSVARAT,
Nyomtatt. VERES-EGYHÁZI MIHÁLY által.
M. DC. LXIX.

3539A

A' Keresztyéni Hitnek fő ágazatinak.
FUNDAMENTOMI;
Mellyek az Öreg Catechiſmusbol rö-
vid Kérdésekben és Feleletekben be-
foglaltattanak, és elsőben Belga
nyelven ki-botsáttattanak.
Annak-utánna a' kiſdedeknek épületekért Ma-
gyar nyelvre fordittattanak.
COLOSVARAT.
Nyomtattatott VERES-EGYHÁZI MIHÁLY által.
M. DC. LXIX.

3541

Kerti dolgoknak le-irása.
Négy könyvekben rendessen ó-foglaltatott:
Mellyek közzül az első
A
KERTEKNEK
Gondviselését, ékesítését, és sok rend-béli titkait mutattya meg: a' második az ó-tásnak mesterségét adgya elónkben; az harmadik kerti holmiknek orvos hasznait rendre irja ki: a' negyedik a' kerti holmiknek patyoknak, gyökereknek, gyümólcsöknek, fóldöknek, borznak és husnak gyógyedalékgya kiilsoszben meg-tanálsoknak módgyát le jegyzi.
Mind ezek gyömörüséggel és ki-mondhatatlan hasznnal rakvak: sok kívvalthóppen való dolgokkal most elósz-ór megékesittettek és világosittattak.
Deákul MIZALD ANTAL, Monluciai Orvos Doctor által.
Magyarrá penig fordittattak és sok helyeken továbra-is értelmesebben magyarázattak
NADANYI JANOS által.
COLOSVARAT,
Nyomtattatott VERES-EGYHAZI SZENTYEL MIHALY által 1669 Esztend.

3542

LELKI
PATIKA
Mellyet
Bereg emberfo-
glalatosságára, s-
ájétatosságára
és
Tselekedéb-i halál-ál-
tal boldog ki-mene-
telére készitett
a'
JESUS *Társaságában*
lévó,
P. AGOSTON PETER.
Nyomtattat: Lóchén
BREWER SAMUEL által
Anno 1669.

3543

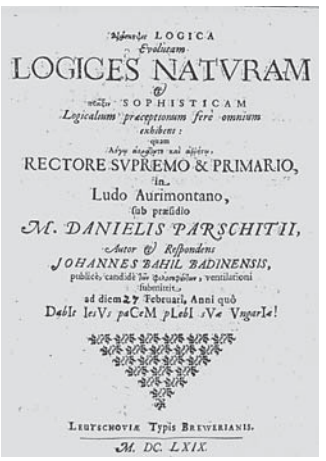

Ajánlja LOGICA
Evolutam
LOGICES NATVRAM
vella SOPHISTICAM
Logicalium praeceptionum ferè omnium
exhibens:
quam
Alyn alegbyen való alyéro,
RECTORE SVPREMO & PRIMARIO,
in
Ludo Aurimontano,
sub praesidio
M. DANIELIS PARSCHITII,
Autor & Respondens
JOHANNES BAHIL BADINENSIS,
publicè, candidè sub patrocinio, ventilationi
subeuntes.
ad diem 27 Februarii, Anni quò
DabIt IesVs paCeM pLebI sVæ VngarIæ!
LEUTSCHOVIÆ Typis BREWERIANIS.
M. DC. LXIX.

3545

Christlichen Ehren-Gedächtnüß
Dem weiland Ehrenvesten, Fürsichtigen und Wohlweisen
Herrn ADAMEN KORB
der Zeit gewesenen wohlverordneten Alten im deß Rathes auch vor dem in 1659. Jahr
hochverdienten Ex-Altist in Kirchdrauf &c.
Welcher / nach dem er 11. Jahr in dieser Welt gelebet / 10 Mon. 10 Tag / Samst- und siebig eingeschlaffen / und darauff
den 10. dieses / Christlich und Seelig in unserer Haupt-Kirchen bey seinen vorgehabten Weibern
gesetzet
worden /
PAULUM CUNCIUM. Predigten bedient.

3546

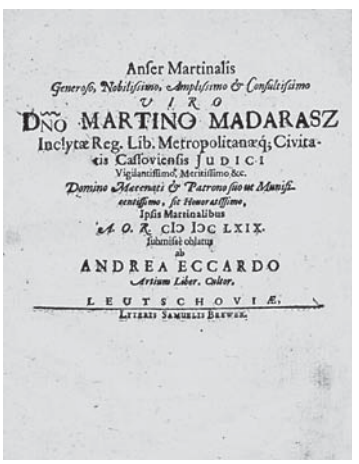

Anser Martinalis
Generoso, Nobilissimo, Amplissimo & Consultissimo
VIRO
DNO MARTINO MADARASZ
Inclytæ Reg. Lib. Metropolitanæq; Civitatis Cassoviensis JUDICI
Vigilantissimo, Meritissimo &c.
Domino Mecenati & Patrono suo ut Munificentissimo, sic Honorantissimo,
Ipsis Martinalibus
A. O. R. CIↃ IↃC LXIX.
submissè oblatus
ab
ANDREA ECCARDO
Artium Liber. Cultor.
LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREWER.

3547

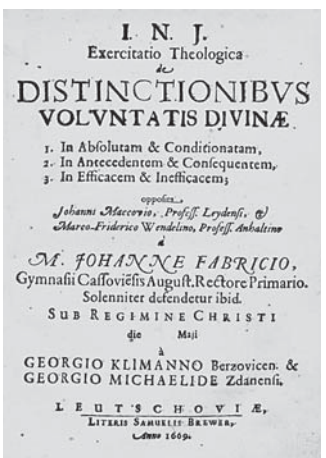

I. N. J.
Exercitatio Theologica
de
DISTINCTIONIBVS
VOLVNTATIS DIVINÆ.
1. In Absolutam & Conditionatam,
2. In Antecedentem & Consequentem,
3. In Efficacem & Inefficacem;
oppositas,
Johanni Macovio, Profess. Leydensi, &
Marco-Friderico Wendelino, Profess. Anhaltino
à
M. JOHANNE FABRICIO,
Gymnasii Cassoviensis August. Rectore Primario.
Solenniter defendetur ibid.
SUB REGIMINE CHRISTI
die Maji
à
GEORGIO KLIMANNO Berzovicen. &
GEORGIO MICHAELIDE Zdanensi.
LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREWER.
Anno 1669.

3548

Festa Idaliæ,
Non minori Honore quam Splendore
Christiano tamen more
A. Ledissimo Neosparthenum Pari
NOBILISSIMO ATQUE CLARISSIMO
D. SAMVELE BREWERO
I. U. Candidato, & Typographo Celeberrimo,
Dn &c.
Nobilissimæ, Pudicissimæ Virtutibus ac Pietate Cultissimæ
VIRGINI
SOPHIA
GENEROSI & NOBILISSIMI
DNI JOHANNIS GONTAG
Civis & Negotiatoris Leutschov. piæ mem.
dilectæ filiæ.
Alla & Celebrata ab Amicis professionibus
Tripudio & Lætitiâ convenienti exornata,
Ab Adolescentibus ipsiq; Cultor.
Acclamatione Votivâ condecorata.
Leutschoviæ, die 27. Martii & Anni
Quo
CVrrVs beLLI IngreDIeVr geMInI.
Terris impia diffidit Sidera.

3549

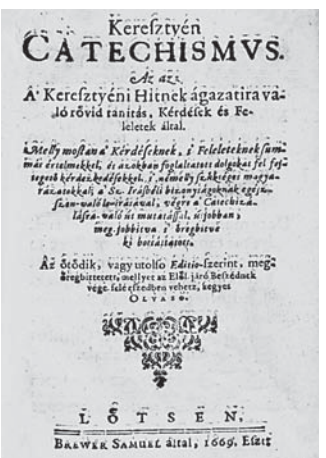

Keresztyén
CATECHISMVS.
Az az,
A' Keresztyéni Hitnek ágazatira való rövid tanitás, Kérdések és Feleletek által.
Mellyben mostan a' Kérdésknek, s' Feleleteknek summái értelmekkel, és azokban foglaltatott dolgokat fel fogtogató kérdezkedésekkel, s' némelly szükségei magyarázatokkal, a' Sz. Irásbéli bizonyságoknak egészszen-való leirásával, végre a' Catechisalásra való útmutatással, is jobban, meg-jobbitva s' bővségbe ki bővittetett.
Az ótódik, vagy utollsó Editio-szerint, meg-bővségbe ki bővittetett, mellyet az Elsó járó Esztendeknek vége felé esedben vehetz, kegyes
OLVASÓ.
LÕTSEN,
BREWER SAMUEL által, 1669. Eszt.

3551

Frisch
DUFT
auf die
Halligantz-Sonntagische
Hochzeit
zum Nach-Tisch
vorgetragen
von einem
Cyprischen Kauffman.
Gedruckt zur Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3552

MELOS PASCHALE RHYTHMICUM
JESV CHRISTO
PRIMO & ULTIMO, SINE PRINCIPIO & SINE TERMINO,
ANGELORUM & HOMINUM
IMPERATORI
SEMPER AVGVSTO,
REGIREGVM & DNO DOMINANTIVM,
ARCHIDUCI AUSTRALIS, SUBSOLANÆ, BOREALIS,
PAVONIÆ, SUPERIORIS & INFERIORIS PLAGÆ
SERENISSIMO,
PRINCIPI TOTIUS VNIVERSI CELSISSIMO,
DYNASTÆ PERPETUO ILLUSTRISSIMO,
CONSORTI & TERRARUM MONARCHÆ ABSOLUTO, SUPREMO,
TOPARCHÆ HAEREDITARIO,
MUNDI [illegible] TI & INFERNI DOMITORI,
DOMI[illegible] IMPERATORI OPTIMO, MAXIMO,
[illegible] INVICTISSIMO,
[illegible] VIVIPOTENTISSIMO,
[illegible] VICTORI & PONTIFICI
[illegible] CTISSIMO,
SCHOLA[illegible] RUM INSPECTORI, & PATRONO
[illegible] NIFICENTISSIMO,
DOMINO & AUTORI ORDINIS NOSTRI CLEMENTISSIMO, GRATIOSISSIMO,
SACRVM
ET JUVENTUTI SCHOLASTICÆ CLASSIENSI
DICATUM
ab ejusdem Lauti Ephoro
M. DANIELE KLESCHIO N.H.P.L. CÆS.
Eccl. Olaii Pastore, Ven. Conteb. XXIV. Regalium in
Scepusio Decano & Typos Orphanis, &c.
TENTAT.
Anno CIↃ IↃC LXIX.
LEUTSCHOVIÆ TYPIS SAMUELIS BREWER.

3553

J. N. J.
Wahre Traum-gesichte
und
Vnverfängliche Gemüths-bey-zugen
Von Alten und Neuen Städten
Als einem Hertzlichen Wunsch
vorgestellet
Bey dem frölichen Hochzeit-Feste
Des Edlen/ Ehrenvesten und Fürnehmen
Herren Stephan Hallegantz
als glückseligem Bräutigam/
Vnd der auch Edlen und viel Ehr und Tugendreichen
Jungfrauen Susanna
geb. Soncagin/
Des Edlen/ Ehrenvesten und Wolweisen
Herrn Paul Sonneags
Des Innern Raths Alresten/ in der Königl. Fr.
Bergstad Igio/ geliebten Jungfr. Tochtern
als Braut/
Von sonderbahren Ehren entworffen
Von einem guten Freunde
Der es wol-ehrlich meint/
Den 27. Tag Septembris, Im Jahr 1669.
LEUTSCHAV/
Gedruckt bey Samuel Brewern.

3554

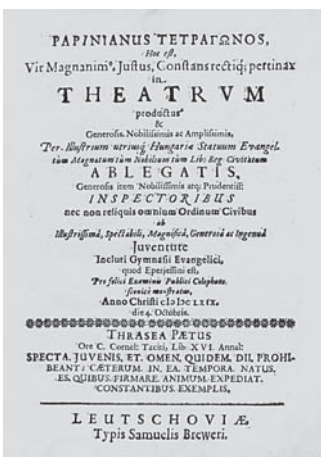

PAPINIANUS TETPAΓΩNOS,
Hoc est,
Vir Magnanimi, Justus, Constans rectiq; pertinax
in
THEATRUM
productus
&c
Generosis, Nobilissimis ac Amplissimis,
Per. Illustrium utriusq; Hungariæ Statuum Evangel.
tum Magnatum in Nobilium Libr. Reg. Civitatum
ABLEGATIS,
Generosis item Nobilissimis atq; Prudentiss.
INSPECTORIBUS
nec non reliquis omnium Ordinum Civibus
ab
Illustrissimi, Spectabili, Magnifica, Generosi ac Ingenuâ
Juventute
Inclyti Gymnasii Evangelici,
quod Eperiessini est,
Pro felici Examine Publici Colaphi,
sponsi monstrato,
Anno Christi CIↃ IↃC LXIX.
die 14. Octobris.
THRASEA PÆTUS
Ore C. Cornel: Taciti, Lib. XVI. Annal:
SPECTA JUVENIS, ET OMEN QUIDEM DII PROHIBEANT; CÆTERUM IN EA TEMPORA NATUS,
ES QUIBUS FIRMARE ANIMUM EXPEDIAT,
CONSTANTIBUS EXEMPLIS,
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Breweri.

3555

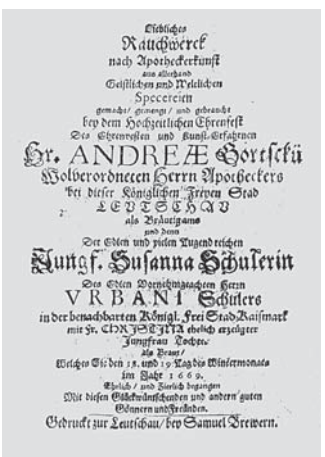

Liebliches
Rauchwerck
nach Apotheckerkunst
aus allerhand
Geistlichen und Weltlichen
Specereien
gemachet/ gemenget/ und gebrauht
bey dem Hochzeitlichen Ehrenfest
Des Ehrenvesten und Kunst-Erfahrnen
Hr. ANDREÆ Gorteckü
Wolverordneten Herrn Apotheckers
bey dieser Königlichen Freyen Stad
LEUTSCHAU
als Bräutigame
und dem
Der Edlen und vielen Tugend reichen
Jungf. Susanna Schulerin
Des Edlen Vornehmgeachten Herrn
VRBANI Schulers
in der benachbarten Königl. Frei Stad Kaismark
mit Fr. CHRISTINA ehelich erzeigter
Jungfrauen Tochter/
als Braut/
Welches Ehe den 18. und 19. Tag des Wintermonats
im Jahr 1669.
Ehelich/ und Zierlich begangen
Mit diesen Glückwünschenden und andern guten
Gönnern und Freunden.
Gedruckt zur Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3556

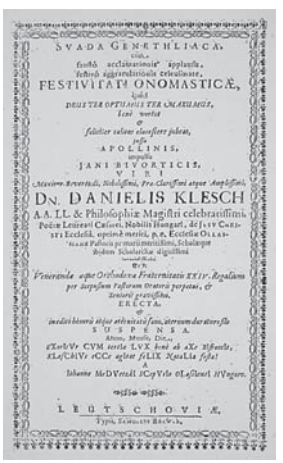

SVADA GENETHLIACA,
cum,
facibus acclamationis applausu,
festivo aggratulationis celeusmate,
FESTIVITATI ONOMASTICÆ,
Ipsis
DEUTERO OPTIMIS TEMPORUM MILITIBUS,
Lani nostri
&
felicitas salvere clarissime jubeat,
ipsis
APOLLINIS,
ungvibus
JANI BIVORTICIS,
VIRI,
Maxime Reverendi, Nobilissimi, Pro Clarissimi atque Amplissimi,
DN. DANIELIS KLESCH
A.A. LL. & Philosophiæ Magistri celebratissimi,
Poëtæ Laureati Cæsarei, Nobilis Hungari, &c. IESV CHRISTI
Ecclesiæ, operâ meritâ, p. t. Ecclesiæ OLAIANÆ Pastoris, p. meritissimi, Scholisque
Rectoris Scholarchæ dignissimi
Patroni sui
&
Venerande atque Ornatissima Fraternitatis XXIV. Regalium
per Superiorem Pastorum Oratoris perpetui, &
Senioris gravissimi,
ERECTA,
&
inedibi liberis atque nepotibus sua, aterorum dat orum
SUSPENSA.
Anno, Mensis, Die,
CHRISTVS CVM tertia LVX boni ab Æthere,
XLæ CHRISTVS cCC æstate fULIX NataLia festa!
A
Johanne MeDVrenLI JCto Vda & Lanicrl. HVngaro.
LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brewer.

3557

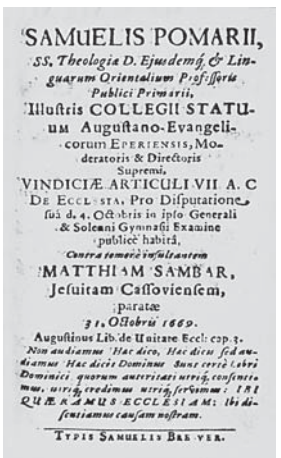

SAMUELIS POMARII,
SS. Theologiæ D. Ejusdemq; & Linguarum Orientalium Profi: sortis
Publici Primarii,
Illustris COLLEGII STATUUM Augustano-Evangelicorum EPERIENSIS, Moderatoris & Directoris
Supremi,
VINDICIÆ ARTICULI VII A. C
DE ECCLESIA, Pro Disputatione
suâ d. 4. Octobris in ipso Generali
& Solenni Gymnasii Examine
publicè habitâ,
Contra temerè insultantem
MATTHIAM SAMBAR,
Jesuitam Cassoviensem,
paratæ
31. Octobris 1669.
Augustinus Lib. de Unitate Eccl: cap. 3.
Nam audiamus Hæc dico, Hæc dicis sed audiamus Hæc dicit Dominus Sunt certè Libri
Dominici quorum auctoritati utriq; consentimus, utriq; credimus utriq; serviamus: IBI
QUÆRAMUS ECCLESIAM: ibi discutiamus causam nostram.
TYPIS SAMUELIS BREWER.

3559

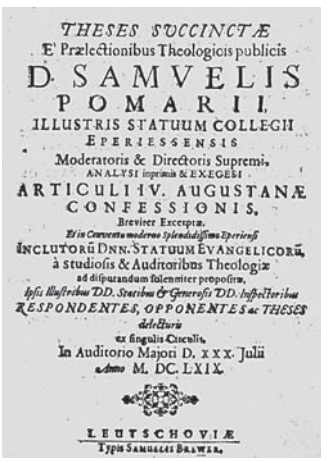

THESES SUCCINCTÆ
E Prælectionibus Theologicis publicis
D. SAMUELIS
POMARII,
ILLUSTRIS STATUUM COLLEGII
EPERIESSENSIS
Moderatoris & Directoris Supremi,
ANALYSI inprimis & EXEGESI
ARTICULI IV. AUGUSTANÆ
CONFESSIONIS,
Breviter Excerptæ,
Et in Conventu moderno Splendidissimo Eperiensi
INCLUTORUM DNN. STATUUM EVANGELICORUM,
à studiosis & Auditoribus Theologiæ
ad disputandum solemniter propositæ,
Ipsis Illustribus DD. Statibus & Generosis DD. Inspectoribus
RESPONDENTES, OPPONENTES ac THESES
delecturis
ex singulis Circulis,
In Auditorio Majori D. XXX. Julii
Anno M. DC. LXIX.
LEUTSCHOVIÆ
Typis Samuelis Brewer.

3560

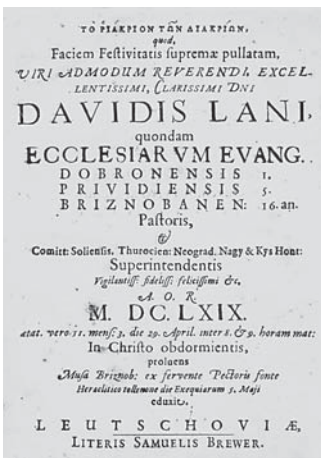

ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΩΝ.
quod,
Faciem Festivitatis supremæ pullatam,
VIRI ADMODUM REVERENDI, EXCELLENTISSIMI, CLARISSIMI DNI
DAVIDIS LANI,
quondam
ECCLESIARUM EVANG.
DOBRONENSIS 1.
PRIVIDIENSIS 5.
BRIZNOBANEN: 16. an.
Pastoris,
&
Comitt: Solien: Thurocien: Neograd. Nagy & Kys Hont:
Superintendentis
Vigilantiss. fidelissimi &c.
A. O. R.
M. DC. LXIX.
ætat. vero 51. mens: 3. die 29. April. inter 8. & 9. horam mat:
In Christo obdormientis,
proluens
Absit Brizmoh: ex fervente Pectoris fonte
Herculaica tellurem die Exequiarum 5. Maji
edunt:.
LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREWER.

3561

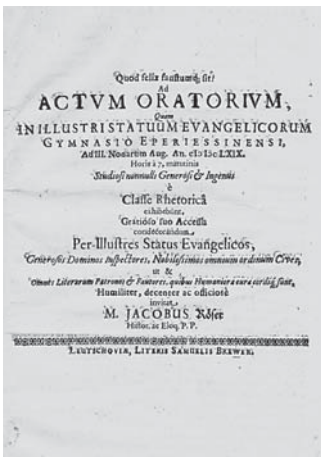

Quod felix faustumque sit!
Ad
ACTVM ORATORIVM,
Quem
IN ILLUSTRI STATUUM EVANGELICORUM
GYMNASIO EPERIESSINENSI,
Ad III. Nonarum Aug. An. cIↃIↃCLXIX.
Horis a 7. matutinis
Studiosæ nunc Generosæ & Ingenuæ
Classe Rhetoricâ
exhibendum,
Gratioso suo Accentu
concelebrandum,
Per-Illustres Status Evangelicos,
Ceteroqui Dominos Inspectores, Nobilissimos omnium ordinum Cives,
ut &
Omnes Literarum Patronos & Fautores, quibus Honoribus suis arctiùs sunt,
Humiliter, decenter ac officiosè
invitat,
M. JACOBUS Räser
Histor. ac Eloq. P. P.

LEUTSCHOVIÆ, LITERIS SAMUELIS BREWERI.

3562

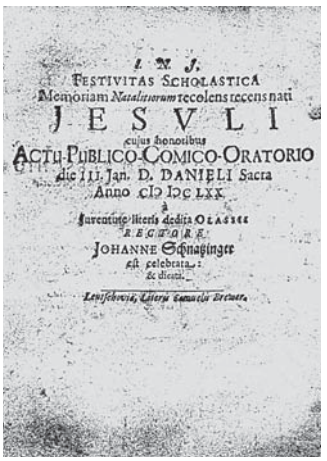

I. N. J.
FESTIVITAS SCHOLASTICA
Memoriam Natalitiorum recolens recens nati
JESVLI
cujus honoribus
ACTU PUBLICO-COMICO-ORATORIO
die I. Jan. D. DANIELI Sacra
Anno cIↃ IↃC LXX.
à
Juventute literis dedita OLAGIÆ
RECTORE
JOHANNE Schnatzinger
est celebrata:
& dicata.

Leutschoviæ, Literis Samuelis Brewer.

3563

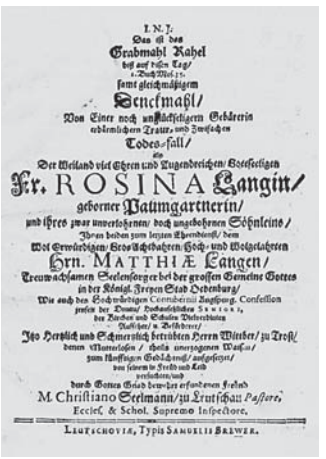

I. N. J.
Das ist des
Grabmahl Rahel
biß auf diesen Tag/
1. Buch Mos. 35.
samt gleichmäßigem
Seufftzmaßl/
Von Einer noch unflüchtigen Geblärerin
edelmüthigen Trauer- und Zwischen
Todes-fall/
also
Der Weiland viel Ehren- und Tugendreichen/ Gottseeligen
Fr. ROSINA Langin/
gebohrner Palmgartnerin/
und ihres zwar unerlohnten/ doch ungehohnten Söhnleins/
Ihren beiden zum letzten Ehrendienst/ dem
Wol Ehrwürdigen/ Groß-Achtbahren Hoch- und Wolgelahrten
Hrn. MATTHIÆ Langen/
Treuwachsamen Seelensorger bei der grossen Gemeine Gottes
in der Königl. Freyen Stad Hebenburg/
Wie auch des Hochwürdigen Consistorii Assessorn, Confession
zweier der Deutschen Hochansehlichen Synodi,
der Kirchen und Schulen Visitatorn
Nachsetzer u. Beschirmern/
Als Herrlich und Schmertzlich betrübten Herrn Wittber/ zu Trost/
denen Mutterlosen / theils unerzogenen Mäulern/
zum Nutzlichen Gedächtnis/ aufgesetzet/
und solchen in Friede und Ruh
verschaffet/und
durch Gottes Beistand beygelegt
M. Christiano Seelmann/ zu Leutschau Pastore,
Eccles. & Schol. Supremo Inspectore.

Leutschoviæ, Typis Samuelis Brewer.

3565

Mit
Freud und Leid
vermengtes
Himmelfarts Fest/
als an welchem
Vormittag des Herrn Christi heilige Auffahrt/
Nachmittag eines frommen Christen selige Nachfahrt/
Vermöglich der Weiland gewesenen
Edlen/ Vesten/ Hoch- und Wohlweisen/ auch Wolgelehrten
Hrn. MATTHIÆ
GOSNOVICER
Hochverdienten Herrn Richters und Notarii
dieser Königl. Freien Stad Leutschau/
im Glauben Christlich gefahret/ und in der Liebe
gedächtig begangen/
zu Trost aber denen Hochbetrübten hinterlassenen
diese Leichpredigt aus den Klagliedern
Jerem. am V. cap. v. 15. 16. 17.
gehalten/
und zum Gedächtniß/ auf begehren/
ausgefertiget worden/
von
M. CHRISTIANO Seelmann Cob. Fr.
Pfarherrn zur Leutsch:
A. 1669.

Gedruckts zur Leutschau beym Samuel Brewern.

3566

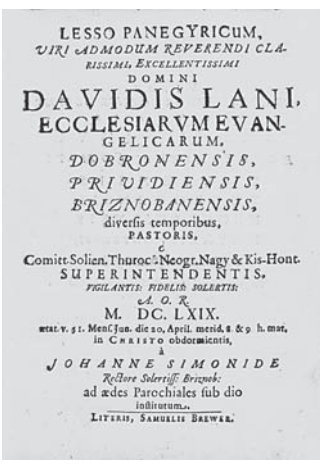

LESSO PANEGYRICUM,
VIRI ADMODUM REVERENDI CLARISSIMI, EXCELLENTISSIMI
DOMINI
DAVIDIS LANI,
ECCLESIARUM EVANGELICARUM,
DOBRONENSIS,
PRIVIDIENSIS,
BRIZNOBANENSIS,
diversis temporibus,
PASTORIS,
&
Comitt. Solien. Thuroc. Neogr. Nagy & Kis-Hont.
SUPERINTENDENTIS,
VIGILANTIS FIDELIS SOLERTIS:
A. O. R.
M. DC. LXIX.
ætat. v. 51. Mens. Jun. die 20, April. mentd. & 9 h. mat.
in CHRISTO obdormientis,
à
JOHANNE SIMONIDE
Rectore Solertiss. Briznob:
ad ædes Parochiales sub dio
institutum.

LITERIS, SAMUELIS BREWER.

3567

STVDIVM
CATECHETICUM, BIBLICUM,
LOGICUM,
quod,
in Examine Collegii Brizgen. publico,
PRÆSIDE
SS. TRINITATE
DEO PATRE, FILIO, SPIRITU SANCTO
JOHANNES SIMONIDES,
Rector Brizgen:
Plures Opponentium & Respondentium Discipulâ
Classis Primæ, n. p.

Matthia Teltschschmiede/ *Brizen.*	Johan. Lucæ, *Lipto.*
Johanne Graua/ *Brizn.*	Georg: Nigrini, *Kys-Hontem.*
Andrea Mgliorre, *Pouzn.*	Michaële Lucio, *Brizn.*
Jacobo Oeconomi, *Predgn.*	Severino Severini, *Kys-Hont.*
Paulo Paldia, *Arv: Trst.*	Johan: Brede/ *Briznen.*
Elia Laurinsk/ *Neograd:*	Elia Rosa/ *Abaffv.*
Matthia Wozar, *Lamperh Wtl.*	Martino Alodiatore, *Szent-Iw.*
Thoma Bartholomeide, *Thuroc.*	Samuele Serarore, *Lipto.*
Johan: Hrschenda/ *Kys-Hont.*	Daniele Schluchowino, *Lopcg.*
Georg. Wessla/ *Lipten.*	Michaële Budelino, *Thuroczen.*
Georg: Pisani, *Sabolcen.*	Andrea Jossang/ *Brizgen.*
Johan. Humenik, *Pouzn.*	Johanne Poloni, *Lipt.*
Johanne Snicellio, *Nitrens.*	Georg. Olowinß/ *Stibnicß.*

pro lubitu Examinatorum inlitterandus

Anno M. DC. LXIX. die July.
ad Ventilandum proponit.

LITERIS, SAMUELIS BREWER.

3568

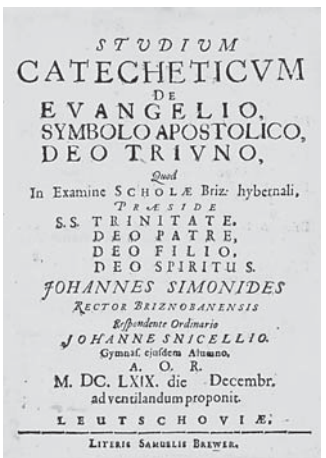

STVDIVM
CATECHETICVM
DE
EVANGELIO,
SYMBOLO APOSTOLICO,
DEO TRIVNO,
Quod
In Examine SCHOLÆ Briz: hybernali,
PRÆSIDE
S.S. TRINITATE.
DEO PATRE,
DEO FILIO,
DEO SPIRITU S.
JOHANNES SIMONIDES
RECTOR BRIZNOBANENSIS
Respondente Ordinario
JOHANNE SNICELLIO.
Gymnas. ejusdem Alumno,
A. O. R.
M. DC. LXIX. die Decembr.
ad ventilandum proponit.
LEUTSCHOVIÆ,

LITERIS SAMUELIS BREWERI.

3569

SINCERUS GERMANUS AFFECTUS
SINCERO HUNGARO DECLARATUS,
H. E. THALRODIA QUADRICA
ex Germaniâ oriundorum, in Hungariam
transplantatorum Amicorum.
IN OBITUM CLARISSIMÆ ORNATISSIMÆQ
MATRONÆ,
ROSINÆ, Natalibus BAVM.
GARTNERIÆ,
Plurimùm Reverendi, Excellentissimi, Amplissimiq
VIRI,
DN. MATTHIÆ LANGII,
Sempronio-Hungari,
Ecclesiæ patriæ PASTORIS, necnon Sempronienſis,
Eisenburgensis & vicinorum Comitatuum Evangelici Ministerii, Nationis Germanicæ,
SENIORIS
Gravissimi, Meritissimiq.
quondam Svavissimæ, nunc Desideratissimæ Conjugis.
A. C. cIↃ IↃC LXIX. D. XVII. Mens. OCTOBR.
in Puerperio beatè defunctæ,
cum SALVTE & SOLATIO plurimo
ex officio & munere Conscripta
à Oblata.

Epitaphium ANNÆ, Reginæ Hungariæ. Ferdinandi I. Conjugis,
in partu decimo quinto extinctæ.
Dum pario, pereo: sed dum Tibi pareo, CHRISTE,
Celica sunt tandem Regna parata mihi.

LEUTSCHOVIÆ, Typis SAMUELIS BREWER.

3570

I. [redacted]
Treu-hertzige [redacted]-Wünsche
Dem Edlen Ehrenvesten, Fürsichtigen und Wolweisen
Herrn Georg Halliganz
Fürnehmen Bürger / Handelsman und
des Äussern Raths derer Herren Genannten Beysitzern
In der Königl. Freyen Stadt Eppertes/
als glückseligen Bräutigam:
und
Der auch Edlen/ viel Ehren-reichen und Tugendbegabten
Jungfr. Anna Maria/
gebornen Milecerin/
Des weiland Edlen/ Ehrn Vesten/ Nahmhafften und Wolweisen
Herrn Georg Milecers/
gewesten wolverdienten XIII. Städter Graffens/
nunmehr Seeligen/
nachgelassenen Jungfrau Tochter/
als Braut
Zu Ehren an dero Hochzeitlichen Freuden-Tag
den 7. July Im Jahr 1669.
auffgesetzt und überreichet nach [redacted] EPHRAIM
von etzlichen treuhertzigen guten Freunden.

Leutschau/
Gedruckt bey Samuel Brewern.

3571

Uj es O
KALENDA-
RIOM,
E' Christus Urunk szüle-
tése után való
1670.
Mellyet most-is Magyar és Er-
dély Országra, és egyéb szom-
széd helyekre alkalmaz...
Neubarth Christoph,
Theologus és Astrologus.
Lőtsén, Brewer Samuel által.

3572

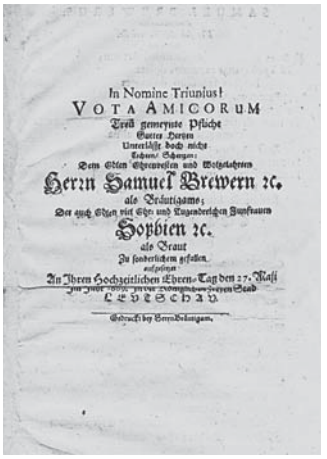
In Nomine Triunius!
VOTA AMICORUM
Treül gemeynste Pflicht
Gutes Hertzen
Unterlässt doch nicht
Schöne Schertzen:
Dem Edlen Ehrenvesten und Wolgelahrten
Herrn Samuel Brewern ꝛc.
als Bräutigame;
Der auch Edlen viel Ehr- und Tugendreichen Jungfrauen
Sophien ꝛc.
als Braut
Zu sonderlichem gefallen,
entworffen
An Ihren Hochzeitlichen Ehren-Tag den 27. Maii
LEUTSCHAU.
Gedruckt bey Verrä Bollmagen.

3574

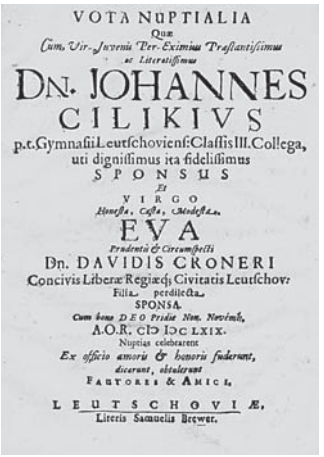
VOTA NUPTIALIA
QUAE
Cùm Vir. Juvenis Per-Eximius Præstantissimus
ac Literatissimus
DN. JOHANNES
CILIKIVS
p.t.Gymnasii Leutschovienſ: Classis III. Collega,
uti dignissimus ita fidelissimus
SPONSUS
Et
VIRGO
Honesta, Casta, Modesta...
EVA
Prudentis & Circumspecti
Dn. DAVIDIS CRONERI
Concivis Liberæ Regiæq; Civitatis Leutschov:
Filia... perdilecta,
SPONSA.
Cum bono DEO Pridie Non. Novemb.
A.O.R. CIↃ IↃ LXIX.
Nuptias celebrarent
Ex officio amoris & honoris fuderunt,
dicerunt, obtulerunt
FAUTORES & AMICI.
LEUTSCHOVIÆ,
Literis Samuelis Brewer.

3575

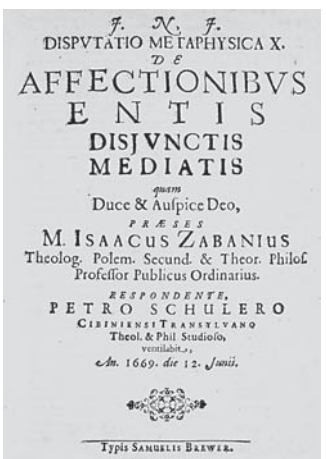
J. N. J.
DISPUTATIO METAPHYSICA X.
DE
AFFECTIONIBVS
ENTIS
DISJVNCTIS
MEDIATIS
quam
Duce & Auspice Deo,
PRÆSES
M. ISAACUS ZABANIUS
Theolog. Polem. Secund. & Theor. Philos.
Professor Publicus Ordinarius.
RESPONDENTE,
PETRO SCHULERO
CIBINIENSI TRANSYLVANO
Theol. & Phil. Studioso,
ventilabit.,
An. 1669. die 12. Junii.
Typis Samuelis Brewer.

3576

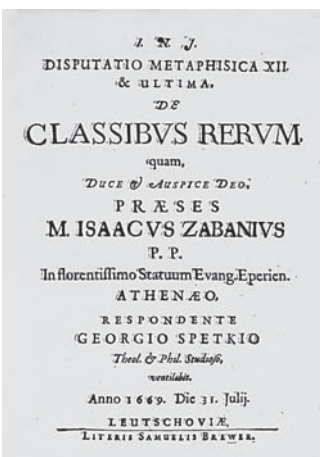
J. N. J.
DISPUTATIO METAPHISICA XII
& ULTIMA,
DE
CLASSIBVS RERVM
quam,
DUCE & AUSPICE DEO,
PRÆSES
M. ISAACVS ZABANIVS
P. P.
In florentissimo Statuum Evang. Eperien.
ATHENÆO,
RESPONDENTE
GEORGIO SPETKIO
Theol. & Phil. Studioso,
ventilabit.
Anno 1669. Die 31. Julij.
LEUTSCHOVIÆ,
LITERIS SAMUELIS BREWER.

3577

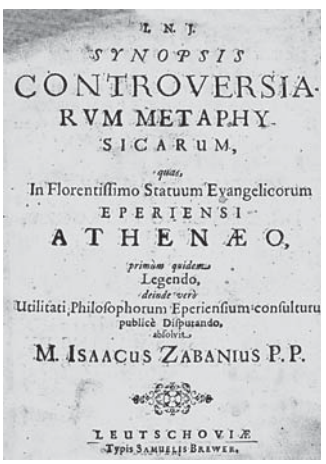
J. N. J.
SYNOPSIS
CONTROVERSIA-
RVM METAPHY-
SICARUM,
quæ,
In Florentissimo Statuum Evangelicorum
EPERIENSI
ATHENÆO,
primùm quidem
Legendo,
deinde verò
Utilitati Philosophorum Eperiensium consulturu
publicè Disputando,
absolvit.
M. ISAACUS ZABANIUS P.P.
LEUTSCHOVIÆ
Typis SAMUELIS BREWER.

3578

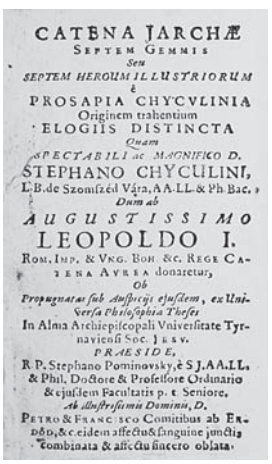
CATENA JARCHÆ
SEPTEM GEMMIS
Seu
SEPTEM HEROUM ILLUSTRIORUM
è
PROSAPIA CHYCULINIA
Originem trahentium
ELOGIIS DISTINCTA
Quam
SPECTABILI ac MAGNIFICO D.
STEPHANO CHYCULINI,
L.B. de Szomszéd Vára, A.A.LL. & Ph. Bac.
Dum ab
AUGUSTISSIMO
LEOPOLDO I.
ROM. IMP. & VNG. BOH. &c. REGE CA-
TENA AVREA donaretur,
Ob
Propugnatas sub Auspicijs ejusdem, ex Uni-
versa Philosophia Theses
In Alma Archiepiscopali Universitate Tyr-
naviensi Soc. JESV.
PRÆSIDE,
R.P. Stephano Pominovsky, è S.J.A.A.LL.
& Phil. Doctore & Professore Ordinario
& ejusdem Facultatis p.t. Seniore,
Ab illustrissimo Domino, D.
PETRO & FRANCISCO Comitibus ab Er-
dőd, &c. eidem affectu & sanguine junctis
Combinata & affectu sincero oblata.

3580

AZ
EVANGE-
LIOMOK
ES
EPISTOLAK,
Mellyeket eſztendő-
által olvaſtat az Anya-
Szent-egyhaz Romai rend-
ſzerént Vaſárnapokon, Innepeken
s Böytben minden nap, a Kalen-
darjummal; és Karáchony s'
Husveti Ehetekkel.
Nyomtattá Nagy-Szombathan az
Atyádmai betükkel BYLLER
MATHE, 1669.

3581

KALENDARIOM
Kristus Vrunk születése
Után való
M. DC. LXX.
Eſztendőre,
Mellyet a Nemes, és Kiralyi
Nagy-szombat Városának és más
kőzelvaló helyeknek Mertoia-
nomiá-a.
A tudas, es nevezetes
Astronomusnak
ARGOLVS ANDRASNAK,
alculatioia szerint, az Nagy-szombati
Academiában lévő Astrophylus nagy
forgalo atoſs ſegel el rendelt.
omtattatott, Nagy-Szombathan Byller Máthé 1670.

3582

PIIS MANIBVS
ILLVSTRISSIMÆ DO-
MINÆ, DOMINÆ
EVÆ SVSANNÆ
COMITISSÆ ab ERDÖD,
De Monyorokerik, &c.
ILLUSTRISSIMI DOMINI, DOMINI
IOANNIS LIPPAY
De ZOMBOR,
Comitatûs Barsiensis Comitis Supremi
Sacr. Cæs. Regq. Maj. Consiliarij Camerarii &c.
Amantissimæ Consortis,
ADORNATA LAUDATIO,
In Mariana supra Posonium Valle
Fratrum Eremitarum Ordinis S. PAULI
Primi Eremitæ.
A
REVERENDO PATRE
FRATRE
IOANNE KERY,
Ordinis Præfigbati Reverendissimi Pa-
tris Prioris Generalis Socio & Secretario, ... A.
LL. & Philosophiæ nec non SS. Theol. DOCTORE
ANNO DOMINI M. DC. LXIX. Anguste Mens. Die 15.
TYRNAVIÆ, Typis Academicis, Literisque Matthæi Byller.

3583

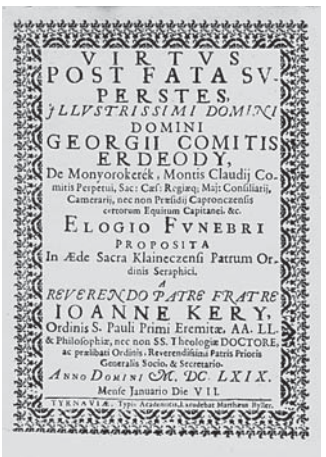

VIRTVS
POST FATA SV-
PERSTES,
ILLVSTRISSIMI DOMINI
DOMINI
GEORGII COMITIS
ERDEODY,
De Monyorokerek, Montis Claudij Co-
mitis Perpetui, Sac: Cæs: Regiarq; Majt: Consiliarii,
Camerarii, nec non Præsidij Capronczensis
ex-rerorum Equitum Capitanei, &c.
ELOGIO FVNEBRI
PROPOSITA
In Æde Sacra Klainecznensi Patrum Or-
dinis Seraphici,
A
REVERENDO PATRE FRATRE
IOANNE KERY,
Ordinis S. Pauli Primi Eremitæ. AA. LL.
& Philosophiæ, nec non SS. Theologiæ DOCTORE,
ac præfibati Ordinis, Reverendissimi Patris Prioris
Generalis Socio, & Secretario.
ANNO DOMINI M. DC. LXIX.
Mense Januario Die VII.
TYRNAVIÆ, Typis Academicis, Literisque Matthæi Byller.

3584

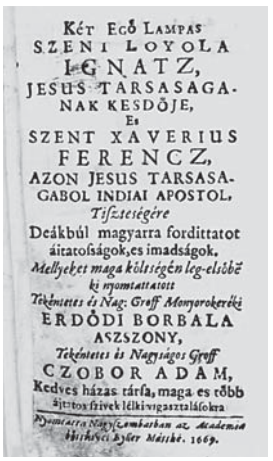

KÉT EGŐ LAMPAS
SZENI LOYOLA
IGNATZ,
JESUS TARSASAGA-
NAK KESDŐJE,
ÉS
SZENT XAVERIUS
FERENCZ,
AZON JESUS TARSASA-
GABOL INDIAI APOSTOL,
Tiszteségére
Deákbúl magyarra fordittatot
áitatosságok, es imadságok,
Mellyeket maga költségén leg-elsőbb
ki nyomtattatott
Tekéntetes és Nag: Groff Monyorokeréki
ERDŐDI BORBALA
ASZSZONY,
Tekéntetes és Nagyságos Groff
CZOBOR ADAM,
Kedves házas társa, maga es több
áitatos frivek lélki vigasztalásokra
Nyomtatta Nagy-Szombatban az Academiai
Betükivel Byller Mátiás. 1669.

3585

THESAVRVS
ABSCONDITVS
IN AGRO:
AZ AZ:
A TEKENTETES NAGY-
SAGOS
GROFF ERDEODI FAMILIANAK
egyik kincse Tekéntetes es Nagyságos
Moniorokeréki,
GROFF ERDEŐDI
ADAM,
MONTIS CLAUDII, Varasd
Vármegyének fő Ispánnia, Romai Császárnak,
es Magyar Országi Koronás Királiunknak Bejároia,
Petrinyei vég-helynek fő Capitánya állandó
tiszteléssel,
A' Nemes Szepesi Captolomban el temettetet
és érdemlet dicséretről tulaidon jo eſelekedeti tanúbiköl ſenſet,
végtben temetése fölé ki mutatot kimes,
P. LANDOVICS ISTVAN,
JESUITA által,
ANNO M. DC. LXVIII. 9. Octobris.
Nyomtatta Nagy-Szombatban az Academiai betükivel BYLLER MATIAS. 1669.

3586

JOH. AMOS COMENII
ORBIS SENSUA-
LIUM PICTUS
TRILINGUIS.
Hoc eſt:
Omnium fundamentalium in mundo rerum, & in
vita actionum,
Pictura & Nomenclatura.
LATINA, GERMANICA & HUNGARICA.
Cum Titulorum juxtà atq; vocabulorum indice.
Die sichtbare Welt
in dreyen Sprachen.
Das ist:
Aller vornehmsten Dele/Dinge/und Lebens
Verrichtungen
Vorbildung/und/Lateinische/Deutsche/
und Ungarische Benennung.
Samt einen Titel- und Wörter-Register.
A' Láthato Világ
háromféle nyelven.
AZAZ:
Minden dereckaſab ea világon lévő dolgoknak és ea
ſtetben való tetekedetteknek
le ábrázolása
és Deák, Német, és Magyar megnevezése.
A' feſlyál való tekéntnek és ſzókinak layſtromával.
Cum Gratia & Privil. Sac. Caſ. Majeſtatis, & Seremiſſ.
Electoris Saxonici.
NORIBERGÆ,
Sumtibus MICHAELIS & JOANNIS FRIDERICI ENDTERI,
Anno Salutis ejs. loc LXII.

3587

ENOCHNAK,
ISTENNEL VALO, MIN-
DEN-NAPI JARÁSA.
Az az:
Ama ritka példáju, Fejedelmi Embernek, Mél-
tóságos GROF, RHEDEI FERENCZ Uramnak,
MARAMAROS örökös Urának, s-néha-i, híres BI-
HOR Vármegyének, Fő-ISPAN-nyának; Halál által
meg-hidegedet teſtei minek elötte, szomorú, s gyáſz-
ban bé-borult Udvaráúl, meg-inditatnek, az Hoſſzú
Pár-ban való el-takaritáſra; ſzép fenyes, mind az ál-
tal bánatos, UR-I, s-UR-ASZONY-ſzés, más Tekin-
tetes személyek, s. Egyházzi Rend-ekelöc; az Udvar-
házánál elöl-beſzélgetet; de, annak utánna, sokkal
meg-jobbitott; és a' keresztyén léleknek, lel-
ki szükségére ajánlot, s-ki-adott.
CEGLEDI ISTVAN.
Az Helvetica Confeſſion-t, tiſztán valló CASSA-i Szent
Gyülekezetben; a' Chriſtus Evangeliumá-nak, mél-
tatlan Sáfár-a.
PATACHINI, Anno:
VraM IeſVs ChrIstVs, vedD hozzád az én Lelkemet!
mért, Io Istenem vagy.

3588

EGY Ü GYÜ HAS ... S
TANACSI A...
Avagy
JAVALLO MAGYAR
ORATIO.
Mellyet
Az egész Magyar Országban el-szélledett, igaz
Apoſtoli Vallásbúl meg-örökölöt Reformatusoknak
Ecclesiajában levői de sok helyeken többire majd örök
Árvaságra menendő Keresztyéni Schoolábnak, Gymnaſi-
umjának meg-épitteréſekrek, és ujjobbau helyre ál-
litatásoknak fel-indításra a-buzdrására, illy formá-
ban ſzerkeztetven, minden buzgó Lélek elejben ter-
jeſztete: és Sáros-Patakon 1669. Feb. 6. eleſ-nálá
kötönséges Szent Synasnak idejére al-
kalmaztatot:
MISKOLCZI SZENCZI JANOS
Az Keresztyén Anyaſzentegyháznak alſóbb Eſkolain
Eskolai egyházi Tanitója.
Nyomtattatott az illies Sáros-Pataki Eſſer maja
Eskolának betüivel
MISKOLCZI JANOS által. 1669.

3589

GÖRTSÖS
BOT;
Amaz détzeges fekete
Bonafusnak a'
hátára.
MELLYEL
Vtólbi szilajkodása tétúl meg-egyen-
gettetik.

3590

IGAZSÁG ISTÁPJA.
Avagy olly
CATECHISMUSI
TANITÁS.
Mellyben a' Keresztyén Reformata
Vallás bőven meg-magyaráztatik, és az
ellen tusakodó forttélyos Patvarkodások ellen
(jelesben a' mellyeket a nagy Kalvinzos
Könyv hellyel-hellyel elő-állatot)
oltalmaztatik:
Mellyet az egyházi Keresztyénekek magok lelki
támogatásokra irtot. és most leg-elsőbb
nyomtatásban ki-botsátot.
POSAHAZI JANOS.

SAROS-PATAKON,
Nyomtattatott KOVATSI JANOS által. 1693-ben.

3591

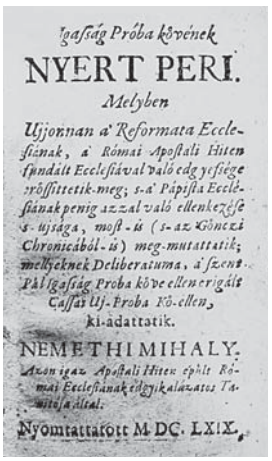

Igasság Próba kövének

NYERT PERI.

Melyben

Ujonnan a' Reformata Eccleſiának, a' Római Apoſtali Hiten ſpundált Eccleſiával való edg yeſtége próſſittetik-meg; s-a' Pápiſta Eccléſiának penig azzal való ellenkezéſſe s-ujsága, moſt-ís (s-az Gönczi Chronicából-is) meg-mutattatik; mellyeknek Deliberatiuma, a' ſzent-Pál Igasság Proba köve ellen erigált Caſſas Uj-Proba Kö-ellen, ki-adattatik.

NEMETHI MIHALY.

Azon igaz Apoſtali Hiten épült Römai Eccleſiának edgyik kalauzatos Tanitoja által.

Nyomtattatott M. DC. LXIX.

3592

Sérelmes Lelkeket gyógyító BALSAMOM, avagy Lelki próbákban nyavalygó embert vigaztaló könyveiske.

MELLYET Belgiumi nyelvből Magyar nyelvre fordított SZOKOLYAI ISTVAN.

PATAKON, 1669 Eſztendőben.

3593

KERESZTYEN IMADSAGOS KÖNYVECHKE,

Mely, a Ceremoniaknak, és egynehány hitünk agyazatinak (az együgyüek kedvéért) rövid magyarazattyával külömb féle imádságokat foglal magában.

A' BODOG EMLEKEZETÉ Cardinal Pazmany Peter Eſztergami Erſek engedelmébül, elöſzör 1616. maſodſzor, 1622. eſztendőkben nyomtattatott; meoſtan harmadſzor valamennyi jobbitáſſal es ſzaporitáſſal.

Nyomtatta Pettendorffon HIERONYMUS VERANCSICS. M. DC. LXIX.

3594

Applauſus publicus, VIRORUM TRIGÆ Clariſſimæ pariter atque Doctiſſimæ CLARISSIMO DOMINO JOHANNI BÜRINGERO, Poſonienſi AA. LL. M. hactenus Conrectori Gravis..... Clariſſimo & plurimum Reverendo Domino CHRISTIANO PIHRINGERO, Poſonienſi AA. LL. M. hucusque Subrectori, Miniſterii Orthodoxi Adjuncto. CLARISSIMO DOMINO DANIELI VVILHELMO MOLLERO AA. LL. M. jam Subrectori Cum Patrio in Gymnaſio in capeſſendis docendi muniis ſupremis, partim ordinatim aſcenderent, partim tertius recens præficeretur. In Obſervantiam & honorem editus nomine primæ Claſſis ejusdem Gymnaſii Auditorum gratulabundorum. à JOHANNE ARTZT Leſchkirch Tranſylv. Sax.

POSONII, exprimebat Gottfriedus Gründer.

3595

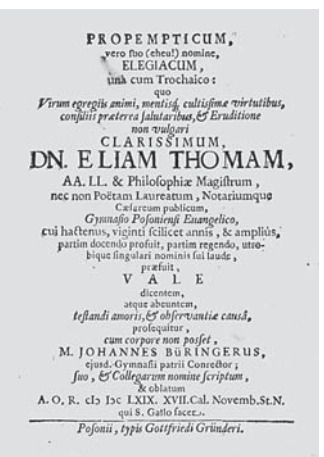

PROPEMPTICUM, vero ſuo (cheu!) nomine, ELEGIACUM, una cum Trochaico: quo Virum egregiis animi, mentisq; cultiſſimæ virtutibus, conſiliis præterea ſalutaribus, & Eruditione non vulgari CLARISSIMUM, DN. ELIAM THOMAM, AA. LL. & Philoſophiæ Magiſtrum, nec non Poëtam Laureatum, Notariumque Cæſareum publicum, Gymnaſio Poſonienſi Euangelico, cui hactenus, viginti ſcilicet annis, & ampliùs, partim docendo profuit, partim regendo, utroque ſingulari nominis ſui laude, præfuit, VALE dicentem, atque abeuntem, teſtandi amoris, & obſervantiæ causâ, proſequitur, cum corpore non poſſet, M. JOHANNES BÜRINGERUS, ejusd. Gymnaſii patrii Conrector; ſuo, & Collegarum nomine ſcriptum, & oblatum A. O. R. cIↃ IↃC LXIX. XVII. Cal. Novemb. St. N. qui S. Gallo facet.

Poſonii, typis Gottfridi Gründeri.

3596

CAMPUS MARTIUS, ſive INSTITVTIONES CASTRENSES, in quibus BELLI Natura, Requiſita, Leges, ſuccinctè proponuntur, eorum bono Qui militiæ nomen dant.

POSONII, excudit Gothofredus Gründerus. ANNO cIↃ IↃC LXIX.

3597

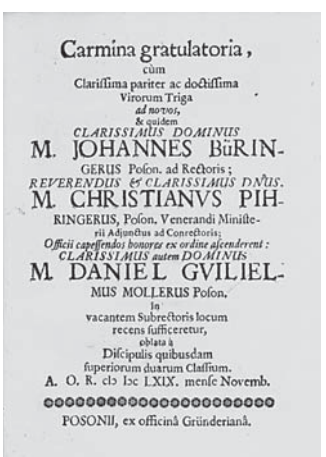

Carmina gratulatoria, cùm Clariſſima pariter ac doctiſſima Virorum Triga ad notos, & quidem CLARISSIMUS DOMINUS M. JOHANNES BÜRINGERUS Poſon. ad Rectoris; REVERENDUS & CLARISSIMUS DNUS. M. CHRISTIANUS PIHRINGERUS, Poſon. Venerandi Miniſterii Adjunctus ad Conrectoris; Officii capeſſendos honores ex ordine aſcenderent: CLARISSIMUS autem DOMINUS M. DANIEL GVILIELMUS MOLLERUS Poſon. in vacantem Subrectoris locum recens ſufficeretur, oblata à Diſcipulis quibusdam ſuperiorum duarum Claſſium. A. O. R. cIↃ IↃC LXIX. menſe Novemb.

POSONII, ex officinâ Gründerianâ.

3598

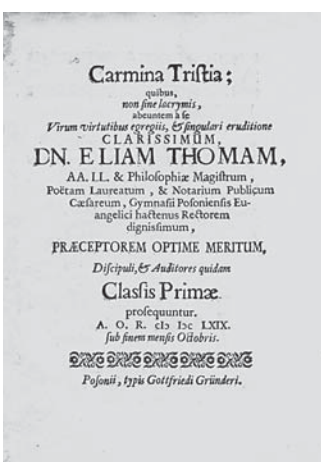

Carmina Triſtia; quibus, non ſine lacrymis, abeuntem à ſe Virum virtutibus egregiis, & ſingulari eruditione CLARISSIMUM, DN. ELIAM THOMAM, AA. LL. & Philoſophiæ Magiſtrum, Poëtam Laureatum, & Notarium Publicum Cæſareum, Gymnaſii Poſonienſis Euangelici hactenus Rectorem dignisſimum, PRÆCEPTOREM OPTIME MERITUM, Diſcipuli, & Auditores quidam Claſſis Primæ proſequuntur. A. O. R. cIↃ IↃC LXIX. ſub finem menſis Octobris.

Poſonii, typis Gottfridi Gründeri.

3599

THALASSIO NUPTIALIS; ſacer PONAIS, NOBILISSIMO, cum CONSULTISSIMO DOMINO MICHAELI ARMBRUSTERO NOBILI Rom. & municipali ac Venetiis ORNATISSIMO DOMINO, DN. URSULÆ ROTTERIÆ: Johannes Andreas, & Carolus, Fürſtenii POSONII

3600

HONOR VOTIVUS
Exiſtentibus Promotoribus beneficentiſſimis, Scholarchis graviſſimis,
VIRO
Magnifico, Generoſo, Amplißimo ac Prudentiſſimo
Domino Chriſtophoro Spindlero,
Eccleſiæ Scholæque Evangelicorum Poſoniensis
INSPECTORE
graviſſimo & meritiſſimo
Nec non
VIRIS
Admodum Reverend. Amplisſ. ac Clariſſ.
Dn. Davide Titio,
Rever. Miniſterii Poſoniensis orthodoxi, ut & Venerandi Contubernii, per Comitatus Poſoniensem & Moschovienſem, Seniore vigilantiſſ. pariter ac meritiſſimo.
Dno. M. Antonio
Reiſero, Eccleſiaſtâ orthodoxo Poſon. fideliſſimo, & ſuprædicti Contubernii Decano ſpectatiſſimo.
Dn. M. Valentino
Sutorio, Eccleſiæ Poſon. Miniſtro vigilantiſſimo.
VIRIS
Generoſis, Amplißimis ac Prudentiſſimis
Domino
Tobiæ Blandenauer
p. t. Conſule.
D. Johanne Tolnai
p. t. Capitaneo.
Domino
Michaële Schrem-
Domino (ſer.
Johanne Ernesto
Auer.
D. Michaële Auer.
Reipubl. Poſoniensis Senatoribus circumſpectis pariter ac integerrimis.
Utrique conventûs Eccleſiaſtici Poſoniensis Evangelicorum Aſſeſſoribus graviſſimis, Benefactoribus ſummis;

3601

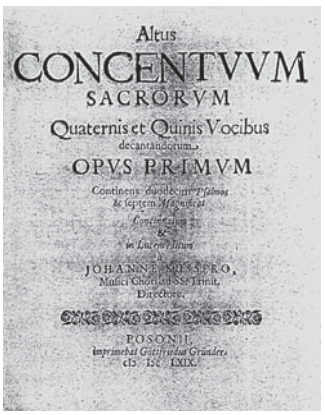

Altus
CONCENTVVM
SACRORVM
Quaternis et Quinis Vocibus
decantandorum,
OPVS PRIMVM
Continens duodecim Pſalmos
& ſeptem Magnificat
Concinnatum
&
in Lucem editum
JOHANNE RVSSERO,
Muſici Chori ad SS. Trinit.
Directore.
POSONII,
imprimebat Gottfriedus Gründer,
cIↃ IↃc LXIX.

3602

J. N. J.
Letzter Ehren-Dienſt/
Der weiland Viel-Ehr- und Tugendreichen
recht frommen und Chriſtlichen Matronen/
Fr. Roſin Langin/
gebornen Baumgartnerin/
Deß Wol-Ehrwürdigen/Groß-Achtbarn und
Hoch-gelehrten
H. Matthæ Langen
der Deutſch-Evangeliſchen Gemeine/ in der
Königlichen Freyen Stadt Oedenburg/ treu-fleiſſigen und
wol-verdienten Pfarrherrn/ wie auch deß Hoch-Ehrwürdigen/ der
Augſpurgiſchen unveränderten Confeſſion, benſelt der Donau/
zugethanen Contubernii, wol-verordneten und treu-
wachſamen Senioris,
Lieb-geweſten Hauß-Ehre/
Welche den 17. Octobr. dieſes lauffenden 1669. Jahrs/
über der ſchmertzlichen und ängſtlichen Arbeit zur Geburth ihrer letzten Frucht/ ſamt derſelben/ ihren Ehe-Jeſu Chriſto ſanfft und ſelig aufgegeben/ und den 20. gedachten Monats darauff Chriſt-gebräuchlich beerdiget worden iſt;
Auß verpflichtem und Ehren-wol-gemeintem Nachklagen entworffen und aufgeſetzet/
Von denen Evangeliſchen Kirchen- und Schul-Bedienten zu Wöſing.
Gedruckt zu Preßburg durch Gottfried Gründern.

3603
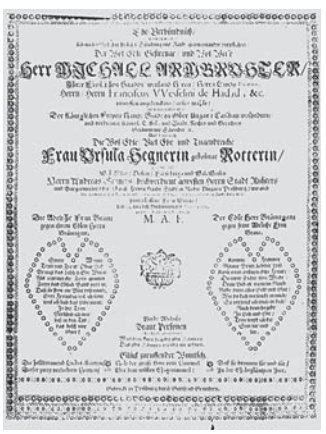
Herr MICHAEL ARMBRUSTER/
Frau Ursula Hegnerin
MAI.

3604

ORATIUNCULARUM,
recuperatam valetudinem
CLARISSIMI DOMINI RECTORIS
Gymnaſii Poſoniensis Evangelici,
M. ELIÆ THOMÆ,
etc.
gratulantium altera:
nomine Rhetorices diſcipulorum
ibidem publicè dicta,
A. O. R. cIↃ IↃc LXIX.
Idibus Junii Gregorianis,
A
GEORGIO REISERO,
Auguſtano Vindelico.
POSONII,
depinxit Gottfriedus Gründer.

3605

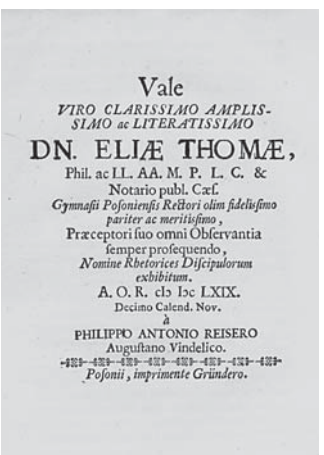

Vale
VIRO CLARISSIMO AMPLISSIMO ac LITERATISSIMO
DN. ELIÆ THOMÆ,
Phil. ac LL. AA. M. P. L. C. &
Notario publ. Cæſ.
Gymnaſii Poſoniensis Rectori olim fideliſſimo pariter ac meritiſſimo,
Præceptori ſuo omni Obſervantia
ſemper proſequendo,
Nomine Rhetorices Diſcipulorum exhibitum.
A. O. R. cIↃ IↃc LXIX.
Decimo Calend. Nov.
à
PHILIPPO ANTONIO REISERO
Auguſtano Vindelico.
Poſonii, imprimente Gründero.

3606

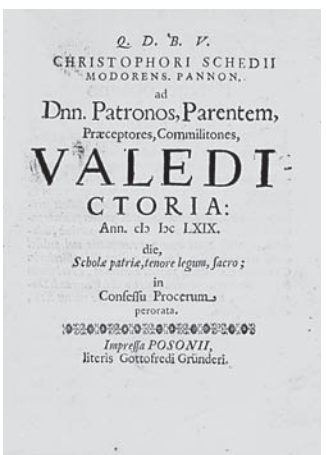

Q. D. B. V.
CHRISTOPHORI SCHEDII
MODORENS. PANNON.
ad
Dnn. Patronos, Parentem,
Præceptores, Commilitones,
VALEDI-
CTORIA:
Ann. cIↃ IↃc LXIX.
die,
Scholæ patriæ, tenove legum, ſacro;
in
Conſeſſu Procerum
perorata.
Impreſſa POSONII,
literis Gottofredi Gründeri.

3607

Hymens-Feur/
Seinem neuen Vatteen
Herrn
Michael Armbrustern/
und
Frauen
Ursula Hegnerin/
ſeiner vielgeliebten Frau
Mutter/
als Sie in Preßburg ihre Hochzeit-liches
Ehren-Feſt begingen/
zur ſchuldigen Ehr- Bezeugung
angerichtet/
von
Joſeph Segnern.
Preßburg/
gedruckt durch Gottfried Gründern
1669.

3608

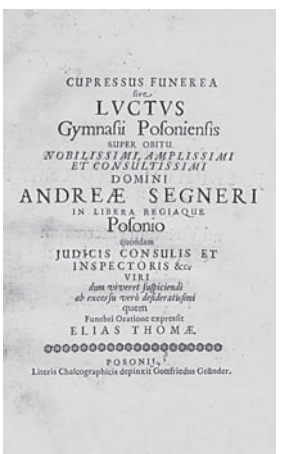

CUPRESSUS FUNEREA
ſive
LUCTUS
Gymnaſii Poſoniensis
SUPER OBITU
NOBILISSIMI, AMPLISSIMI ET CONSULTISSIMI
DOMINI
ANDREÆ SEGNERI
IN LIBERA REGIAQUE
Poſonio
quondam
JUDICIS CONSULIS ET INSPECTORIS &c.
VIRI
dum viveret ſuſpiciendi
ab excelſo vero deſideratiſſimi
quem
Funebri Oratione expreſſit
ELIAS THOMÆ.
POSONII,
Literis Chalcographicis depinxit Gottfriedus Gründer.

3610

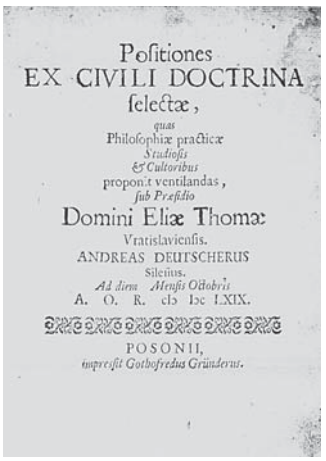

Positiones
EX CIVILI DOCTRINA
selectæ,
quas
Philosophiæ practicæ
Studiosis
& Cultoribus
proponit ventilandas,
sub Præsidio
Domini Eliæ Thomæ
Vratislaviensis.
ANDREAS DEUTSCHERUS
Silesius.
Ad diem Mensis Octobris
A. O. R. cIↃ IↃc LXIX.

POSONII,
impressit Gothofredus Gründerus.

3611

RELIGIO,
QVA TALIS,
&
QVA CHRISTIANA,
ut placida de eadem
Disquisitio instituatur,
proposita
ab
ELIA THOMÆ Rectore,
AA. LL. & Philos. Magistro, Poëta
Laureato Notar. Cæs.
public.
sub quo respondebit
JACOBUS ALUMNIDES
Tepla Liptoviensis,
in Gymnasio Posoniensi Alumnus.

POSONII,
Typis æreis descripsit Gothofredus Gründerus,
A. O. R. M. DC. LXIX.
Mense Julio.

3612

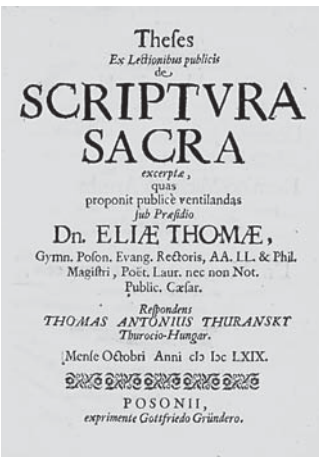

Theses
Ex Lectionibus publicis
de
SCRIPTVRA
SACRA
excerptæ,
quas
proponit publicè ventilandas
sub Præsidio
Dn. ELIÆ THOMÆ,
Gymn. Poson. Evang. Rectoris, AA. LL. & Phil.
Magistri, Poët. Laur. nec non Not.
Public. Cæsar.
Respondens
THOMAS ANTONIUS THURANSKY
Thurocio-Hungar.
Mense Octobri Anni cIↃ IↃc LXIX.

POSONII,
exprimente Gottfriedo Gründero.

3613

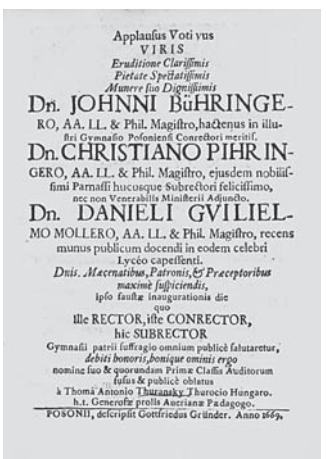

Applausus Voti vus
VIRIS
Eruditione Clarissimis
Pietate Spectatissimis
Munere sua Dignissimis
Dn. JOHNNI BüHRINGE-
RO, AA. LL. & Phil. Magistro, hactenus in illu-
stri Gymnasio Posoniensi Conrectori meritiss.
Dn. CHRISTIANO PIHR IN-
GERO, AA. LL. & Phil. Magistro, ejusdem nobilis-
simi Parnassi hucusque Subrectori felicissimo,
nec non Venerabilis Ministerii Adjuncto.
Dn. DANIELI GVILIEL-
MO MOLLERO, AA. LL. & Phil. Magistro, recens
munus publicum docendi in eodem celebri
Lycèo capessenti.
Duis. Mæcenatibus, Patronis, & Præceptoribus
maximè suspiciendis,
ipso faustæ inaugurationis die
quo
Ille RECTOR, iste CONRECTOR,
hic SUBRECTOR
Gymnasii patrii suffragio omnium publicè salutaretur,
debiti honoris, bonique ominis ergo
nomine suo & quorundam Primæ Classis Auditorum
cultus & publicè obtatus
à Thomâ Antonio Thuranszky Thurocio Hungaro.
h. t. Generosæ prolis Auctiane Pædagogo.
POSONII, descripsit Gottfriedus Gründer. Anno 1669.

3614

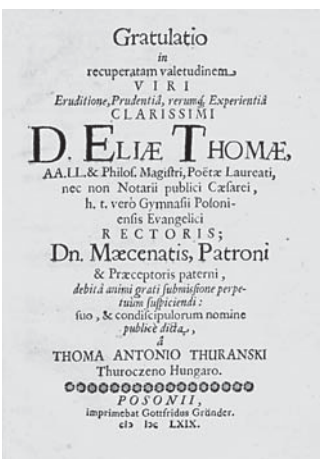

Gratulatio
in
recuperatam valetudinem
VIRI
Eruditione, Prudentiâ, rerum & Experientiâ
CLARISSIMI
D. ELIÆ THOMÆ,
AA. LL. & Philos. Magistri, Poëtæ Laureati,
nec non Notarii publici Cæsarei,
h. t. verò Gymnasii Poloni-
ensis Evangelici
RECTORIS;
Dn. Mæcenatis, Patroni
& Præceptoris paterni,
debitâ animi grati submissione perpe-
tuùm suspiciendi:
suo, & condiscipulorum nomine
publicè dicta,
à
THOMA ANTONIO THURANSKI
Thuroczeno Hungaro.

POSONII,
imprimebat Gottfridus Gründer.
cIↃ IↃc LXIX.

3615

PROLONGATIONIS
VITÆ HUMANÆ DESIDERIUM
&
ABBREVIATIONIS REFRIGERIUM.
Die verlangte Lebens-Verlängerung
und
erleichterte Lebens-Verminderung,
Welche aus dem 18. cap. Esa. 38. 10. 11.
bey Ehrst-adelicher Beerdigung
Deß Wol-Edlen / Bestrengen und
Hochgelährten
Herren Maximiliani
Ehrenreich Hollickoffers
von und zu Altenklingen/
Medicinæ Doctoris und vornehmen Practici,
seiner herzlich lieb-gewesten Ehefrauen/
Welche gewesen
Die weiland Wol-Edle/Viel-Ehr- und Tugendreiche
Frau Eva Susanna
Hollickofferin eine gebohrne Raygerin/
gesetzet worden zu Pressburg
in der Evangelischen Teutschen Kirchen/
den 13. Sontag nach Trinitat. Anno 1697.
von
DAVID TITIO, der Evangel. Kirchen daselbst
Predigern/ und seidiger Gnädigsten Seniore.
Gedruckt zu Pressburg durch Gottfried Gründern.

3617

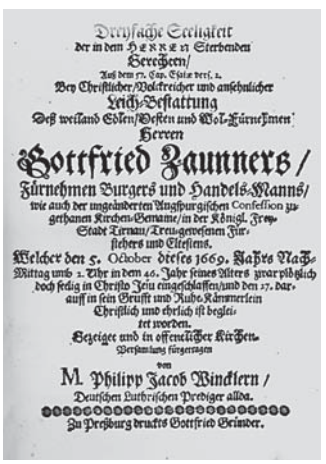

Dreyfache Seeligkeit
der in dem HERRN Sterbenden
Betrachtet/
Aus dem 17. Cap. Esaiæ vers. 2.
Bey Christlicher/Volckreicher und ansehnlicher
Leich-Bestattung
Deß weiland Edlen/Vesten und Wol-Fürnehmen
Herren
Gottfried Zaunners /
Fürnehmen Burgers und Handels-Manns/
wie auch der ungeänderten Augspurgischen Confession zu-
gethanen Kirchen-Genante/in der Königl. Frey-
Stadt Tirnau/Treu-gewesenen Fur-
stehers und Eltesten.
Welcher den 5. Octobr dieses 1669. Jahrs Nach-
Mittag umb 2. Uhr in dem 46. Jahr seines Alters zwar plötzlich
doch seelig in Christo Jesu eingeschlaffen/und den 17. dar-
auff in sein Gruffi und Ruhe-Kämmerlein
Christlich und ehrlich ist beglei-
tet worden.
Gezeiget und in offentlicher Kirchen-
Versammlung fürgetragen
von
M. Philipp Jacob Winckler /
Deutschen Lutherischen Predigern allda.
Zu Preßburg druckts Gottfried Gründer.

3618

Dieses 1670 Jahr ist nach Erschaffung
der Welt das 5613
Nach dem Leiden Christi das 1703
Nach der Erwählung Michaelis Apalli,
jetzo regierender Fürstl. Gn. das 9.

Die Jahrs-Zeichen desselben sind.

Nach dem New. Cal.	Nach dem Alt. Cal.
Die Gülden Zahl 18.	Aureus Numerus 8
Der Sonnen-Circkel 17.	Cyclus Solis 1
Der Römer Zins-zahl 8.	Indictio Roman. 1
Der Mond-Zeiger 8.	Epactæ 1
Sontags Buchstab E	Litera Dom. B
Zwischen Weynacht und Fastnacht 7 Wochen 4 Tag.	Intervallum min. Sept. 3 Diem
Sontage nach Trinit. 25	Interv. majus. 25.

Die Sieben Planeten.

☉ Sol ☽ Luna ♂ Mars ☿ Mercurii
♃ Jupiter ♀ Venus ♄ Saturnus.

3619

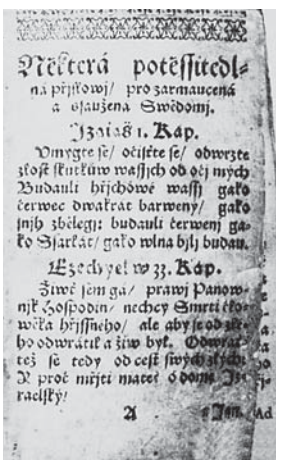

Nekterá potěssitedl-
ná přjstowj/ pro zarmaucená
a ssaužena Swědomj.

Izaiáš 1. Kap.

Umygte se/ očistěte se/ odwrzte
zlost skutkůw wassich od očj mych
Budauli přichowe wassi gako
čerwec dwakrat barweny/ gako
snjh zběleg: budauli čerweny ga-
ko Skarlat/ gako wlna bjlj budau.

Ezechyel w 33. Kap.

Živ jsem gá/ prawj Panow-
nyť Hospodin/ nechcy Smrti bez-
božka hřjssnjho/ ale aby se od zle-
ho odwrátil a živ byl. Odwrat-
tež se tedy od cesť swých ssko-
dnych proč mjrtwi mjti chcete Jsra-
elsstj?

A . Jan. Ad

3621

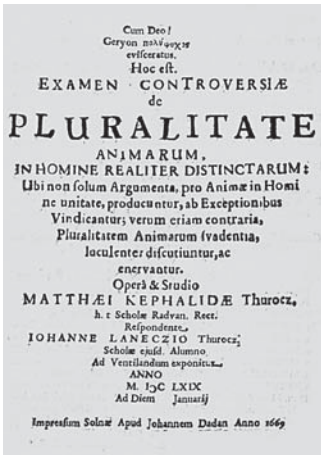
Cum Deo!
Geryon πολύσωμος
evisceratus.
Hoc est.
EXAMEN CONTROVERSIÆ
de
PLURALITATE
ANIMARUM,
IN HOMINE REALITER DISTINCTARUM:
Ubi non solum Argumenta, pro Animæ in Homine unitate, producuntur, ab Exceptionibus Vindicantur; verum etiam contraria, Pluralitatem Animarum suadentia, luculenter discutiuntur, ac enervantur.
Operâ & Studio
MATTHÆI KEPHALIDÆ Thurocz.
h. t Scholæ Radvan. Rect.
Respondente,
IOHANNE LANECZIO Thurocz;
Scholæ ejusd. Alumno
Ad Ventilandum exponitur.
ANNO
M. IↃC LXIX
Ad Diem Januarij
Impressum Solnæ Apud Johannem Dadan Anno 1669

3622

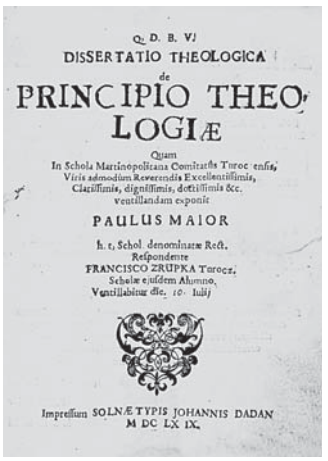
Q. D. B. V.
DISSERTATIO THEOLOGICA
de
PRINCIPIO THEOLOGIÆ
Quam
In Schola Martinopolitana Comitatus Turoc ensis,
Viris admodum Reverendis Excellentissimis,
Clarissimis, dignissimis, doctissimis &c.
ventilandam exponit
PAULUS MAIOR
h. t, Schol. denominatæ Rect.
Respondente
FRANCISCO ZRUPKA Turocz,
Scholæ ejusdem Alumno,
Ventilabitur die. 10. Julij
Impressum SOLNÆ TYPIS JOHANNIS DADAN
M DC LX IX.

3623

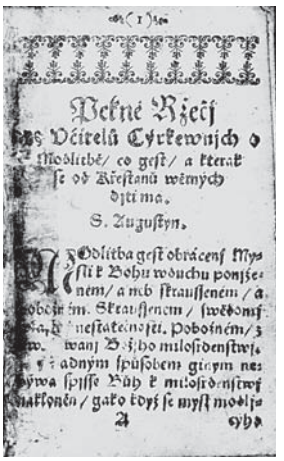
Wekné Rzecy
Wcitelů Cyrkewnych o
Modlitbě/ co gest/ a kterak
se od Křestanů wěmých
dyti ma.
S. Augustyn.
Modlitba gest obrácenj Myssli k Bohu wouchu ponsse-
nem/ a mohu skraussenem/ a
pokoru. Skraussenem/ swědomj-
tým/ a nestalostj. Pohořením/ z
wanj Božjho milosrdenstwj.
s adnym spůsobem gicyn ne-
gýwa spisse Bůh k milosrdenstwj
naklonen/ gako když se myssl modlj-
A 2 cyba

3624

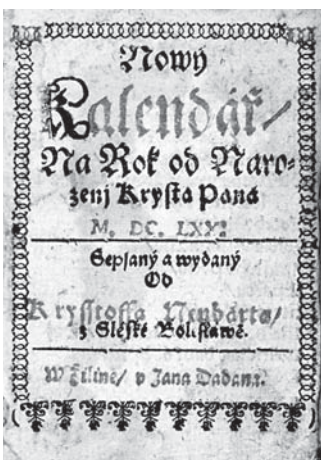
Nowý
Kalendář/
Na Rok od Narozenj Krysta Pana
M. DC. LXV.
Sepsaný a wydaný
Od
Krysstofa Mendárta/
z Slezké Bolestawé.
W Kralíne/ v Jana Dadana.

3624A

(*)
Außerlesene
Geistliche Lieder/
D. Martini Lutheri
und anderer geistreichen
Männer/
Mit etlichen beygefügten
schönen/ kurtzen/ andächtigen Gebethlein.
Für Christliche Andächtige Herzen.
BARTHFELD/
Gedruckt und verlegt/
Durch
Thomam Scholtzen/
Mit-Bürgern und Gemeiner Stadt
Buchdruckern.
Anno Christi 1670.

3625

Im Nahmen JESU!
Historischer Bericht
Oder kurtze Geschichte/ Erzehlung
Mit was für Christlichen Ceremonien
und Auffzügen
DAS EZRMEJHDRGS-FEST
Bey der Neuerbauten Schloß-Kirchen zu Schaweneck
(z Schawarz) in Oberen-Creiß der Ober-Ungarischen
Gespan-Schafft Zoll
welche
Der Wolgebohrne Herr
HERR SZIGMUND TOEKOELY
Frey-Herr von Kesmarck/ Beyder Schlösser und Güter Kesmarck und Schawneck Erbherr/ Ihro Röm. Käys. und Kön. May. Rath/ und der Königl. Gerichts-Taffel im Ober-Ungarischen Creiß wie Dieser Baron/ &c.
Wie auch
Ihro Gnaden Wolgebohrne Frau Gemahlin
FRAU SALOMÉ Gebohrne Frepin
POGRANDI/ &c.
Von grund auß erbauen/ auffführen/ köstlich außzieren/ und der heiligen hochgelobten
und unzertrennlichen
DREJFALTIGKEIT
Heiligen/ zu widmen/ zu eignen und dedicirn lassen/ andächtig verrichten und gehalten/
Den XXIII. Sont. Trin. war der 22. Nov. Im Jahr 1 6 6 5. beschehen/
Von
H. Daniel Klescheo/ gebohrnen Thyr. Poren/ der Zeit Evangelischen Pfarrherrn in der Königl. Freyen Stadt Wahlendorff/ den wolEhrw. Consul. derer XXIV. Regalium in Zipa Oratorn/ gew. benanten und dieses Werckes Vorstehern.
Gedruckt zu BARTHFELD A. 1670.

3626

Quod felix faustumque
Deuster Opt. ter Max. esse jubeat!
SOLENNITAS
INAVGVRATIONIS
TEMPLI
sive
SACELLI,
Quod
ILLUSTRIS, SPECTABILIS & MAGNIFICUS DOMINUS
DN. SIGISMVNDUS
TOEKOELY
L. B. de Kesmark
Hæreditarius Dominus Arciū Kesmark & Schavnik, S. C. Regiæ Majestatis Consiliarius, ac Iudex Judiciariæ Sup. Regni Hungariæ BARO, &c.
Dominus ac Patronus meus gratiosissimus,
In Castro suo Hæreditario Schavnik Tractu Comitatus Scepusiensis Superiore noviter, elegantemque extructo, idemque SACROSANCTÆ & Individuæ TRINITATI religiosè consecrato,
devoti inibunt & dicentur precibus,
DOM. XXIII. TRIN quæ erit 24. Nov. A. O. R. 6ↃↃ IↃC LXIX.
In maxima & memorabili Virorum Ecclesiasticorum, Politicorum, & omnis Ordinis Hominum frequentia Solenni celebrata, à
M. Daniele Klescheio N. H. P. L. Cæsareo, Eccl. Olassiensis Pastore, Ven. Conjub. XXIV. Regalium Oratore ordinario, hac. Seniore & præsente Actu Inaugurato.
BARTPHÆ, Typis Civit. An. 1670.

3627

3628

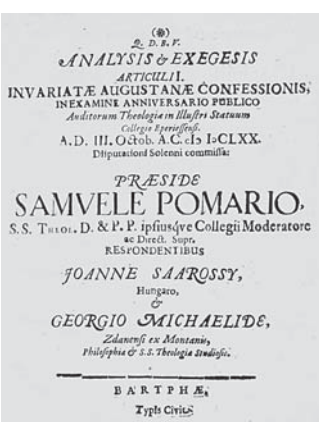
(*)
Q. D. B. V.
ANALYSIS & EXEGESIS
ARTICULI I.
INVARIATÆ AUGUSTANÆ CONFESSIONIS,
IN EXAMINE ANNIVERSARIO PUBLICO
Auditorum Theologiæ in Illustri Statuum
Collegio Eperiessini.
A. D. III. Octob. A. C. ↃIↃ LCLXX.
Disputationi Solenni commissi:
PRÆSIDE
SAMUELE POMARIO,
S. S. Theol. D. & P. P. ipsiusque Collegii Moderatore ac Direct. Supr.
RESPONDENTIBUS
JOANNE SAAROSSY,
Hungaro,
&
GEORGIO MICHAELIDE,
Zdanensi ex Montanis,
Philosophiæ & S. S. Theologiæ Studiosis.
BARTPHÆ,
Typis Civit.

3629

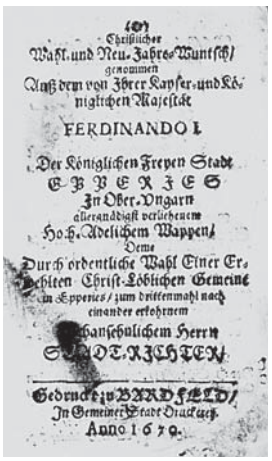
Christlicher
Wahl- und Neu-Jahres-Wunsch/
genommen
Auß dem von Ihrer Kayser- und Königlichen Majestät
FERDINANDO I.
Der Königlichen Freyen Stadt
EPERIES
In Ober-Ungarn
allerandächst verliehenen
Hoch-Adelichem Wappen/
Deme
Durch ordentliche Wahl Einer Erbahren Christ-Löblichen Gemeine
in Eperies/ zum drittenmahl nach einander erkohrnem
Hochansehnlichem Herrn
SIMON TZECHTEN/
Gedruckt zu BARDFELD/
In Gemeiner Stadt Druckerey.
Anno 1670.

3630

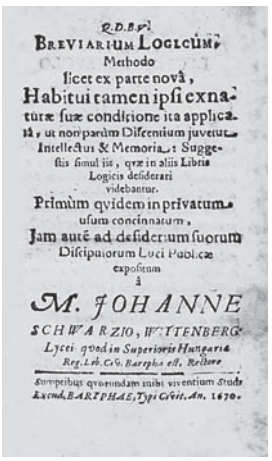
Q. D. B. V.
BREVIARIUM LOGICUM,
Methodo
licet ex parte novâ,
Habitui tamen ipsi exnaturæ suæ conditione ita applicato,
ut non parùm Discentium juventutis
Intellectus & Memoria, a Suggestis simul ijs, quæ in aliis Libris
Logicis desiderari videbantur.
Primùm quidem in privatum usum concinnatum,
Jam autè ad desiderium suorum
Disciplinarum Lyceo Patricæ
expositum
à
M. JOHANNE
SCHWARZIO, WITTENBERG.
Lyceï quod in Superioris Hungariæ
Reg. Lib. Civ. Bartpha est, Rectore
Sumptibus quorundam mihi viventium Studiosorum
Excud. BARTPHAE, Typis Civit. An. 1670.

3631

EXEGESEOS
LIBRI PRIMI
MEDVLLÆ
AMESIANÆ,
In qua, quantum ad Fidei articulos attinet, quicquid in Sacro-Sancta Theologia reperitur secreti & arcani, quicquid in Schola continent orthodoxi & obscuri, quicquid ab hodiernis hæreticis vocatur in Controversiam, id ferè totum per quæstiones, objectiones, responsiones, ita explicatur, ut Sacro-Sanctæ Theologiæ Cultoribus, præsertim disputaturis & concionaturis, commodissimè inserviat queat.
STUDIO
GEORGII MARTONFALVI TRANSYLVANI,
Sacro-Sanctæ Theologiæ Doctoris, & Illustris Scholæ Debrecinæ Rectoris.
DEBRECINI,
Apud GEORGIUM KARANCSI.
M, DC. LXX.

3632

LUCÆ DE LINDA
DESCRIPTIO
ORBIS
& omnium ejus
RERUM PUBLICARUM.
Nunc primum in Germania
edita, & innumeris locis emendata,
plurimis supplera, ac à multis, iisque gravissimis erroribus purgata...
JENÆ
Impensis Matthæi Birckneri,
Typis Johannis Wertheri,
ANNO CHR. CIↃ IↃC LXX.

3633

LAPILLUS
DANIELIS:
quo
Lutherani Malleatoris
FABRITII,
Confrallus est, & contritus Malleus. Jerem. 50. 23.
SIVE,
Principales quinq; Arrogantiæ ejusdem FABRITII,
contritæ
per
JOANNEM DEBRŐDI,
Sacerdotem Catholicum, AA. & Philosophiæ Doctorem, & SS. Theologiæ Baccalaureum.
Fabricatores mendacij, & Cultores perversorum dogmatum; utinam tacerent; & putarent Domino esse sapientes. Job. 13. ℣. 4. & 5.
IMPRESSUM, 1670

3634

REFUTATIO
LOGODÆDALORUM,
JOANNIS FABRITII.
SAMUELIS POMARII,
ET
ISAACI ZABANII
Qui omnes Lutherani Professores, dum oppugnant scripto Thesses quasdam Compendiales
REVERENDI DOMINI
JOANNIS DEBRŐDI;
effendunt pede in ipso limine: quod illis breviter declarat idem JOANNES DEBRŐDI, pro Paschali Rubro Ovo
ANNI M. DC. LXX.

3635

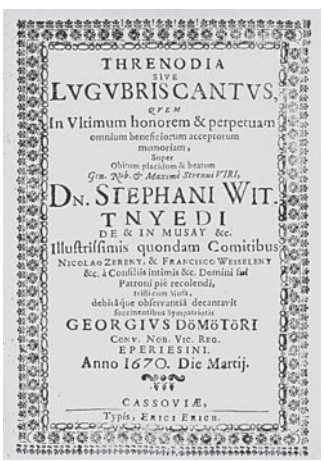
THRENODIA
SIVE
LVGVBRIS CANTVS,
QVEM
In Vltimum honorem & perpetuam omnium beneficiorum acceptorum memoriam,
Super
Obitum placidum & beatum
Gen. Nob. & Maxime Strenui VIRI,
DN. STEPHANI WITNYEDI
DE & IN MUSAY &c.
Illustrissimis quondam Comitibus
NICOLAO ZERENY, & FRANCISCO WESSELENY
&c. à Consiliis intimis &c. Domini sui
Patroni piè recolendi,
tristitiam sinis,
debitâque observantiâ decantavit
Succinctissimus Symphoniastis
GEORGIVS DÖMÖTÖRI
CENV. NOB. VIC. REG.
EPERIESINI.
Anno 1670. Die Martij.
CASSOVIÆ,
Typis, ERICI ERICH.

3636

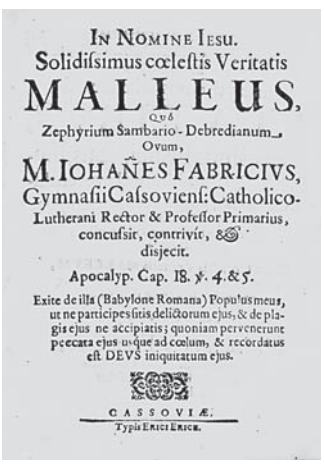
IN NOMINE IESU.
Solidissimus cœlestis Veritatis
MALLEUS,
Quô
Zephyrium Sambario-Debredianum,
Ovum,
M. IOHANNES FABRICIUS,
Gymnasii Cassoviensis Catholico-Lutherani Rector & Professor Primarius,
concussit, contrivit, & disjecit.
Apocalyp. Cap. 18. ℣. 4. & 5.
Exite de illa (Babylone Romana) Populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus ne accipiatis; quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est DEUS iniquitatum ejus.
CASSOVIÆ.
Typis ERICI ERICH.

3637

3638

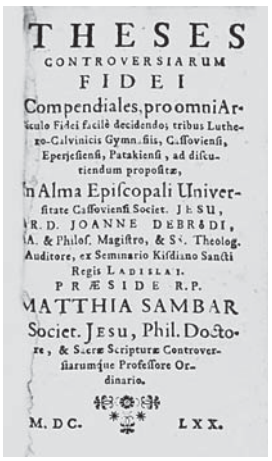

THESES
CONTROVERSIARUM
FIDEI
Compendiales, pro omni Ar-
culo Fidei facilè decidendo; tribus Luthe-
ro-Calvinicis Gymn. siis, Cassovienſi,
Eperjeſienſi, Patakienſi, ad diſcu-
tiendum propoſitæ,
In Alma Epiſcopali Univer-
ſitate Caſſovienſi Societ. JESU,
R. D. JOANNE DEBRÖDI,
A. & Philoſ. Magiſtro, & S. Theolog.
Auditore, ex Seminario Kiſdiano Sancti
Regis LADISLAI.
PRÆSIDE R.P.
MATTHIA SAMBAR
Societ. Jesu, Phil. Docto-
re, & Sacræ Scripturæ Controver-
ſiarumque Profeſſore Or-
dinario.
M. DC. LXX.

3639

TRIAS
Virtutum Theologicarum
IN
Lilio, Cruce, Leone,
Gentilitiis
ILLUSTRISSIMI DOMINI DOMINI
FRANCISCI SZEGEDI
Epiſcopi Agrienſis, &c. Mecœnatis
munificentiſſimi inſignibus expreſſa
ET
Theologicæ Triadi,
Reverendorum & Doctiſſimorum Domino-
rum AA. LL. & Phil. Magiſtrorum,
JOANNIS DEBRÖDI Presb.
STEPHANI ILLYEFALVI
THOMÆ SIGRAI
è Seminario Kiſdiano S. Ladislai Reg. Ung:
CUM
In Alma Epiſcopali Univerſitate Caſſovienſi
PER REV. P.
STEPHANUM SZAJKOVICH
è Soc. JESU SS. Theologiæ Doctorem,
ejuſdemq; Profeſſorem ordinarium, nec non
ejuſdem facultatis Spectabilem
DECANUM
Primâ Theologiæ Laureâ coronarentur.
Oblata
Ab ejuſdem Seminarii coalumnis.
Anno, quo
TanDeM eX Voto eLeCtVs
CLeMens X DeVotVs.

3640

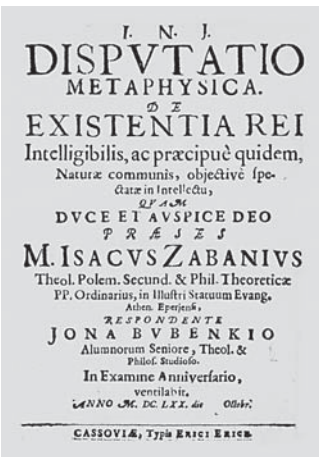

I. N. J.
DISPVTATIO
METAPHYSICA.
DE
EXISTENTIA REI
Intelligibilis, ac præcipuè quidem,
Naturæ communis, objectivè ſpe-
ctatæ in Intellectu,
QUAM
DVCE EI AVSPICE DEO
PRÆSES
M. ISACVS ZABANIVS
Theol. Polem. Secund. & Phil. Theoreticæ
PP. Ordinarius, in Illuſtri Statuum Evang.
Athen. Eperjenſi,
RESPONDENTE
JONA BVBENKIO
Alumnorum Seniore, Theol. &
Philoſ. Studioſo.
In Examine Anniverſario,
ventilabit.
ANNO M. DC. LXX. die Octobr.
CASSOVIÆ, Typis ERICI ERICI.

3641

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRATIA
PRINCEPS TRANSYLVANIÆ,
partium Regni Hungariæ Dominus,
& Siculorum Comes, &c. Memo-
riæ commendantes tenore præſentium ſignificantes qui-
bus expedit univerſis: Quòd Spectabiles, Magnifici,
Generoſi, Egregii & Nobiles, cæterique univerſi Sta-
tus & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſyl-
vaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Ge-
neralibus eorum Comitiis ad diem 15. Menſis Febr:
Anno Domini 1670. in Civitatem noſtram Albam
Juliam ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibue-
runt nobis & præſentaverunt quoddam infraſcriptos Ar-
ticulos, in eodem Conventu communibus eorundem
votis & ſuffragiis, pariquè & unanimi conſenſu conclu-
ſos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & ſin-
gulos eos Articulos, omniaque & ſingula in eiſdem con-
tenta, ratos, gratos, & accepta habentes, noſtrumque
conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali
acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque
tàm nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum
intereſſ, obſervari facere dignaremur. Quorum qui-
dem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MA-
GNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM
Regni Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexa-
rum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem decimum quin-
tum Menſis Februarii, Anno Milleſimo Sexcenteſimo Septuage-
ſimo, in Civitatem noſtram Albam Juliam ex edicto
Conſtituendi Principalis indictis celebra-
tis concluſi.

3642

NOS MICHAEL
APAFI DEI GRATIA
PRINCEPS TRANSYLVANIÆ,
partium Regni Hungariæ Dominus,
& Siculorum Comes, &c. Memo-
riæ commendamus tenore præſentium ſignificantes qui-
bus expedit univerſis: Quòd Spectabiles, Magnifici,
Generoſi, Egregii & Nobiles, cæterique univerſi Sta-
tus & Ordines trium Nationum Regni noſtri Tranſyl-
vaniæ, & partium Hungariæ eidem annexarum, in Ge-
neralibus eorum Comitiis ad diem 15. Menſis Decembr:
Anno Domini 1670. in Civitatem noſtram Albam
Juliam ex edicto noſtro celebratis, congregati, exhibue-
runt nobis & præſentaverunt quoddam infraſcriptos Ar-
ticulos, in eodem Conventu communibus eorundem
votis & ſuffragiis, pariquè & unanimi conſenſu conclu-
ſos. Supplicantes nobis humillimè, ut nos omnes & ſin-
gulos eos Articulos, omniaque & ſingula in eiſdem con-
tenta, ratos, gratos, & accepta habentes, noſtrumque
conſenſum illis præbentes, authoritate noſtra Principali
acceptare, approbare, ratificare & confirmare, atque
tàm nos ipſi obſervare, quàm per alios omnes, quorum
intereſſ, obſervari facere dignaremur. Quorum qui-
dem Articulorum tenor talis eſt.

ARTICULI DOMINORUM MA-
GNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM
Regni Tranſylvaniæ, & partium Hungariæ eidem annexa-
rum, in Generalibus eorum Comitiis ad diem primum Menſis
Decembris, Anno Milleſimo Sexcenteſimo Septuageſimo
in Civitatem noſtram Albam Juliam ex edicto
Conſtituendi Principalis indictis celebra-
tis concluſi.

3643

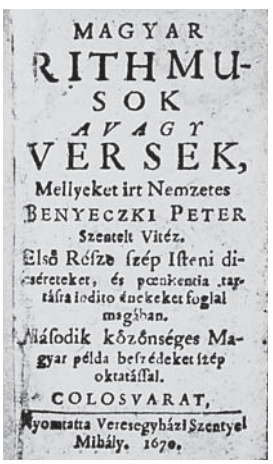

MAGYAR
RITHMU-
SOK
AVAGY
VERSEK,
Mellyeket irt Nemzetes
BENYECZKI PETER
Szentelt Vitéz.
Első Részbe szép Isteni di-
séreteket, és pœnkentia tar-
tásra iodito énekeket foglal
magában.
Második közönséges Ma-
gyar példa beszédeket szép
oktatással.
COLOSVARAT,
Nyomtatta Veresegyházi Szentyel
Mihály. 1670.

3644

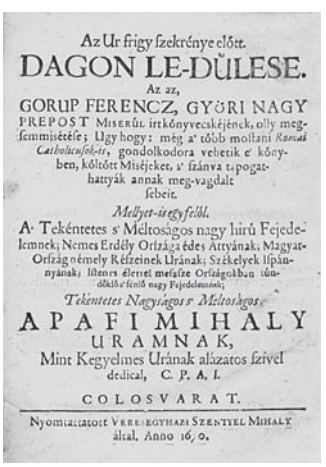

Az Ur frigy ſzekrénye előtt.
DAGON LE-DŰLESE.
Az az,
GORUP FERENCZ, GYÖRI NAGY
PREPOST Miſerűl irtkönyvecskéjének, olly meg-
ſemmiſítéſe; Ugy hogy: még a' több moſtani Romai
Catholicuſok-tól, gondolkodora vehetik e' könyv-
ben, költött Miſéjeket, s' ſzánva tapogat-
hattyák annak meg-vagdalt
ſebeit.
Mellyet-ittegy felől.
A' Tekéntetes s' Méltoságos nagy hirű Fejedel-
emnek; Nemes Erdély Orſzága édes Attyának; Magyar-
Orſzág némely Részeinek Urának; Székelyek Iſpán-
nyának; Iſtenes életet meſaſze Orſzágokban tűn-
dökló s' feniß nagy Fejedelemnek;
Tekéntetes Nagyságos Méltoságos
APAFI MIHALY
URAMNAK,
Mint Kegyelmes Urának alázatos ſzivel
dedical, C. P. A. I.
COLOSVARAT.
Nyomtattatott VERESEGYHAZI SZENTYEL MIHALY
által. Anno 16,0.

3645

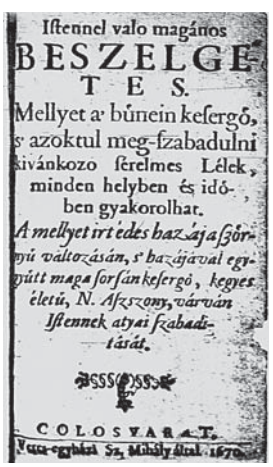

Iſtennel valo magános
BESZELGE
TES.
Mellyet a' bűnein keſergő,
s' azoktul meg-ſzabadulni
kivánkozo ſerelmes Lélek,
minden helyben és idő-
ben gyakorolhat.
A mellyet irt édes hazájának ſzörnyű változásán, s' hazájával egy-
ütt maga ſorſán keſergő, kegyes
életű, N. Aſzszony, várvan
Iſtennek atyai ſzabadi-
tását.
COLOSVARAT.
Veresegyházi Sz. Mihály által. 1670.

3646

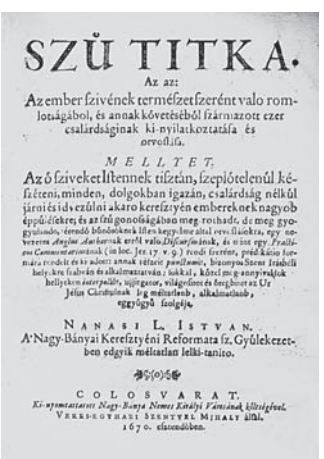

SZŰ TITKA.
Az az:
Az ember ſzivének természet ſzerént valo rom-
lottságából, és annak követéséből származott ezer
csalárdságinak ki-nyilatkoztatása és
orvoſlása.
MELLETT,
Azó ſziveket Istennek tiſztán, ſzepiótelenúl ké-
ſzíteni, minden, dolgokban igazán, csalárdság nélkűl
járni és idvezűlni akaro keresztyén embereknek nagyob
éppűlésekre, és az ſzűgonoſságában meg-rothadt, de meg gyó-
gyulando, ſzeredő bűnőkének Istennek-hozzá által-vezetésekre, egy ne-
vezetes Angolus Sanctus-nak irtt vala Diſcurſuſának, és most egy Prakti-
cus Commentariusának (in loc. Jer. 17. v. 9.) rendi ſzerént, prédikácio for-
mára rendelt és ki adatott annak részeie pontſonkint, bizonyos Szent Irásbeli
hely-kre ſzabván és alkalmaztatván; hakkal, kötel meg-anyira-valók
hellyeken ezetpedik, ujjigazat, világoſitás és ſorghoz az Ur
Jesus Christusnak ſok méltatlanb, alkalmatlanb,
egyszerű ſzolgája.
NANASI L. ISTVAN,
A' Nagy-Bányai Keresztyéni Reformata ſz. Gyülekezet-
ben edgyik méltatlan lelki-tanito.
COLOSVARAT.
Ki-nyomtattatott Nagy-Banya Nemes Kiralyi Varoſának költségével.
VERESEGYHAZI SZENTYEL MIHALY által.
1670. eſztendőben.

3647

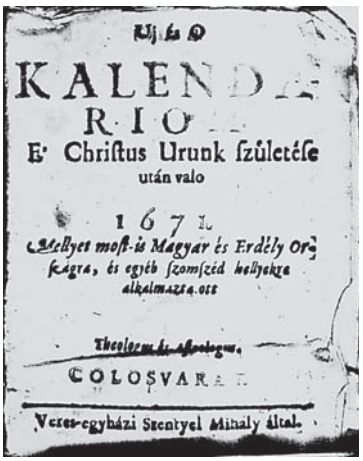
Uj és
KALENDA-
RIO-
E' Christus Urunk szűletése
után valo
1671.
Mellyet most-is Magyar és Erdély Ország-
ra, és egyéb szomszéd helyekre
alkalmaztatott
Theologum. & Astrologum.
COLOSVARA-
Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

3648

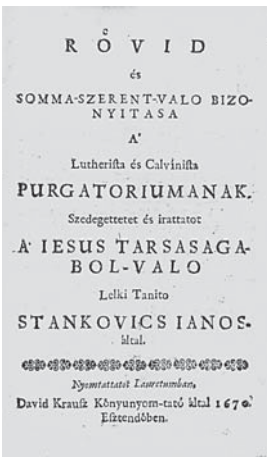
RÖVID
és
SOMMA-SZERENT-VALO BIZO-
NYITASA
A'
Lutheriſta és Calviniſta
PURGATORIUMANAK.
Szedegettetet és irattatot
A' IESUS TARSASAGA-
BOL-VALO
Lelki Tanito
STANKOVICS IANOS.
által.
Nyomtattatott Lauretumban,
David Krauſs Könyunyom-tató által 1670.
Eſztendőben.

3650

Urſprung / End / vnd
Inſtitut /
Wie auch
Satzung / Privilegien
vnd Indulgentzen / der / dem
Orden vnſer Lieben Frawen
Diener einverleibten Ertz-
Bruderſchafft der ſiben
Schmertzen
MARIÆ,
Zu kurtzem Unterricht
aller derſelbigen Andächtigen
Brüder vnd Schweſtern / von
bemeldtem Orden in druck
gegeben.
Gedruckt zu Loreta in
Ungarn / bey David Kraus /
Anno 1670.

3651

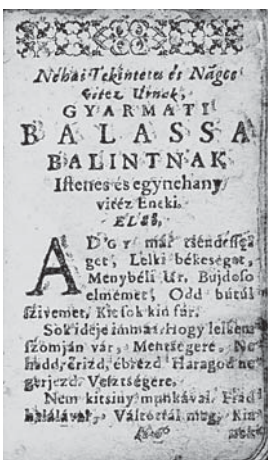
Néhai Tekintetes és Nagos
Gyéfzi Uinek,
GYARMATI
BALASSA
BALINTNAK
Iſtenes és egynehany
vitéz Eneki.
ELSŐ,
AD'GY már ezendeſſég-
get, Lelki békeséget,
Menybéli Ur, Bujdoſo
elmémet, Odd bútúl
ſzivemet, Kit ſok kin fár.
Sokideje immár, Hogy lelkem
ſzomján vár, Mentségére, Ne
hadd, őrizd, ébreszd Haragod ne
gerjeszd. Veſztségére,
Nem kitsiny munkával, Fra
hálával, Váltortál meg, Kin

3653

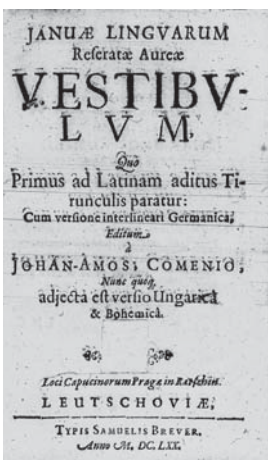
JANUÆ LINGVARUM
Reſeratæ Aureæ
VESTIBV-
LVM
Quo
Primus ad Latinam aditus Ti-
runculis paratur:
Cum verſione interlineari Germanica,
Editum
à
JOHAN-AMOS. COMENIO,
Nunc quinq;
adjecta eſt verſio Ungarica
& Bohemica.
Loci Capucinorum Pragæ in Retſchin.
LEUTSCHOVIÆ,
TYPIS SAMUELIS BREVER.
Anno M. DC. LXX.

3654

Feſtum in augurale
VIRI
EXCELLENTIS AMPLIS. PRAECLARISS.
pietatu non minus quam Doctrinæ nomine jam inde
ab Alma Saxonum Athenis
Longè commendatiſſimi
DN. JACOBI RÖSERI
AA. LL. PHILOSOPHIÆq; MAGISTRI
pereximii
SS. THEOL. CANDIDATI
meritiſſimi
in
Lib. Regiæq; Civitatis Leutſch. Gymnaſ.
RECTOREM ac P. P.
Divino nutu ac munere, ex Illuſtri Statuum Evan-
gelicorum Eperjeſſienſi ATHENÆO piorum preci-
bus impetrati, Voto ac ſuffragio, quorum interfuit omnium uno,
deſignati, debita cura evocati, optato itineris eventu adcuti,
more ac ritu ſolenni initiati, cunctis ut deſiderati,
ita gratiſ Hoſpitis, Fautoris & Amici noſtri
æviternùm colendi ergò reverentia
debita ſuſpicienda,
ANNO MESSIANO
M. DC. LXX. die X. Novembris.
Lata & proſpera quæq; apprecantes
celebrant
Amici Fautores & colegæ
LEUTSCHOVIENSES.
TYPIS SAMUELIS BREWER.

3655

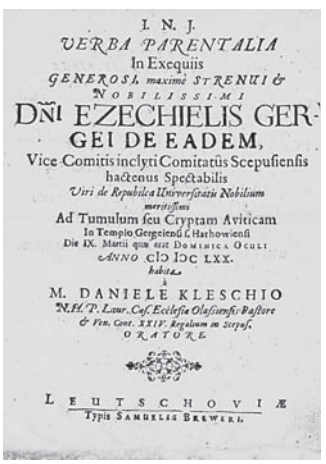
I. N. J.
VERBA PARENTALIA
In Exequiis
GENEROSI, maximè STRENUI &
NOBILISSIMI
DNI EZECHIELIS GER-
GEI DE EADEM,
Vice-Comitis inclyti Comitatûs Scepuſienſis
hactenus Spectabilis
Viri de Republica Univerſitatis Nobilium
meritiſſimi
Ad Tumulum ſeu Cryptam Aviticam
In Templo Gergeiensi C. Hathowienſi
Die IX. Martii quo erat DOMINICA OCULI
ANNO CIↃ IↃC LXX.
habita
à
M. DANIELE KLESCHIO
N. H. T. Laur. Cæſ. Eccleſiæ Olaſienſis Paſtore
& Fra. Cent. XXIV. Regnum in Strepſ.
ORATORE.
LEUTSCHOVIÆ
Typis SAMUELIS BREWERI.

3656

FOTA JECUNDA
VIRO
DNO SAMUELI CZERNAK

3657

PULCHRALIA
Das iſt
Allerhand Schöne Waaren
welche bey dem
Herrlichen und Frölichen Ehrenfeſt des
Edlen, Ehrenveſten und Wohlgelahrten
Hr. BARTHOLOMÆI
ALAVDÆ
wolbeſtellten Fiſcalis und Vice-Notarii alhier
als
Bräutigams /
und dann
Der Edlen Ehr- und Tugendſamen
J. CATHARINÆ Kramerin
als
Braut /
welches Sie in der Königl. Freyen Stadt Leutſchau
den X. Febr. 1670. Jahres
gehalten /
von Guten Freunden und Nachbaren
zugeführet und offentlich
am Ober- und Nieder-Ring /
umb billichen preiß
außgeleget.
Gedruckt zur Leutſchau / bey
Samuel Brewern.

3659

I. N. J.
DISPUTATIO HISTORICA
PRIMA
de
TRANSLATIONE
IMPERII ASSYRIACI
seu
BABYLONICI
ad
PERSAS,
In florentissimo
Per-Illustrium Statuum Evangelicorum
Athenæo Eperiesensi
Habita
PRÆSIDE
M. JACOBO Röser/
Eloqv: ac Histor. P. P. Ordin:
RESPONDENTE
DAVIDE ZAUNEKO
Nob: Hung: Tyrn: Logices Studios
H. L. Q. C.
Ad Diem Aprilis
An. clɔ Iɔc LXX.

Impressum Leutschoviæ
Sranno SAMUELIS BREWERI.

3660

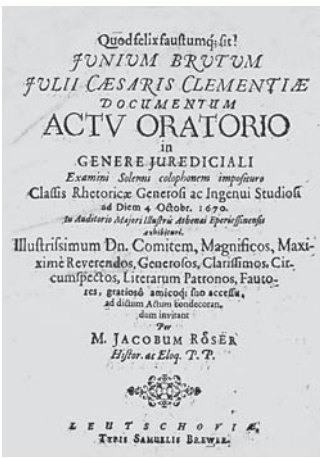

Quod felix faustumq; sit!
JUNIUM BRUTUM
JULII CÆSARIS CLEMENTIÆ
DOCUMENTUM
ACTV ORATORIO
in
GENERE JURIDICIALI
Examini Solenni colophonem imposituro
Classis Rhetoricæ Generosi ac Ingenui Studiosi
ad Diem 4 Octobr. 1670.
In Auditorio Majori Illustris Athenæi Eperiessiensis
exhibendi.
Per
M. JACOBUM RÖSER
Histor. ac Eloq. T. P.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Samuelis Brewer.

3661

Die wohl verschlossene Ruhe-Kammer
der Gläubigen Kinder Gottes/
mit dem Trost-Schlüssel des Göttlichen Worts
eröffnet;
bey ansehlichem Volck-reichen Leich-conduct
der weyland
Edlen/ viel Ehr- und Tugend-begabten Frauen
ANNA GOTHAN
gebohrnen Karadinin;
DES EDLEN und VESTEN/ HERRN
Daniel Goths/
Vornehmen Raths-geschwornen und Notarii,
der K. Fr. St. Eperies/ gewesenen beruhlich-
geliebten Hauß-Frauen/
welche abends 16. Jani, An. 1670. sanfft und selig eingeschlaffen/
und 19. deßelben Monats und Jahrs ist bestattet worden
in der Pfarr-Kirchen zu Eperies
durch
JOHANNEM SARTORIUM,
Ecclesiæ Patriæ Pastorem,
Ejusdemq; & Scholæ Inspect:
Primarium.

Gedruckt zur Leutschau/ bey Samuel Brewern.

3662

CHARACTER
Mentis
Bonæ ac Pronæ
in
EXCELLENTEM ac PRÆCLARISSIMUM
VIRUM
DN. JACOBUM RÖSERUM
SS. THEOLOGIÆ CANDIDATUM MERITISSIMUM
PHILOSOPHIÆ MAGISTRUM
& illius FACULTATIS in ACADEMIA
WITTEBERGENSI
Adjunctum Dignissimum,
in Illustri Statuum Evangelicorum Monasterio Athenæo
Eloquentiæ ac Historiarum
hactenus Professorem Publicum
dextrorsum tum,
Modo
IN LIB. REG. LEUTSCHOVIA
GYMNASII RECTORUM & PROFESSORUM PUBLICUM
introductum, confirmatumq;
Jevi stilo, brevi filo
delineat ac exprimit,
ipsiq; Inauguratione ac Confirmatione die,
(Erat is IV. Idarum Novembr. anno albi * albioq; lapillo,
nimirum Vvenceli, Clade & D. M. Lutheri Natalitia
memoriæ sanctissimorum virorum recolendis,)
qua Rei Literariæ longissimis
RESTITUTOR
in Scenam publicam,
publicæ felicitatis, credo & felicium,
inauspicatissimis,
subiens
ac
Inauguratus ordinatur
M. CHRISTIANO Seelmann/ Cos. Fr.
PASTORE
ECCLES. GYMNASII & SCHOLARUM
Inspectore Superno,
a Deo
Te Deßle pro VLVI MeVI In
habitatione pa Clo. Ɔɔ. XXXII. Vol.
ex Psal. ɔɔɔvii.

TYPIS BREWERIANIS

3663

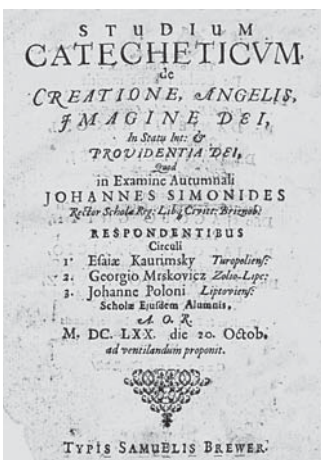

STUDIUM
CATECHETICUM
de
CREATIONE, ANGELIS,
IMAGINE DEI,
In Statu Int: &
PROVIDENTIA DEI,
Quod
in Examine Autumnali
JOHANNES SIMONIDES
Rector Scholæ Reg: Lib: Civitat: Brigmob:
RESPONDENTIBUS
Circuli
1. Esaiæ Kaurimsky Turopolien:
2. Georgio Miskovicz Zolio-Lop:
3. Johanne Poloni Liptoriens:
Scholæ Ejusdem Alumnis,
A. O. R.
M. DC. LXX. die 20. Octob.
ad ventilandum proponit.

TYPIS SAMUELIS BREWER.

3664

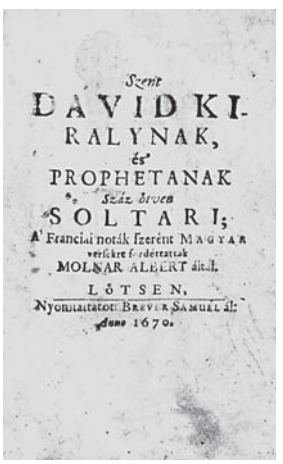

Szent
DAVIDKI-
RALYNAK,
és
PROPHETANAK
Száz ötven
SOLTARI;
A' Francziai notáik szerént MAGYAR
versekre fordíttattak
MOLNÁR ALBERT által.
LÖTSEN,
Nyomtattatott Brewer Samuel által.
Anno 1670.

3665

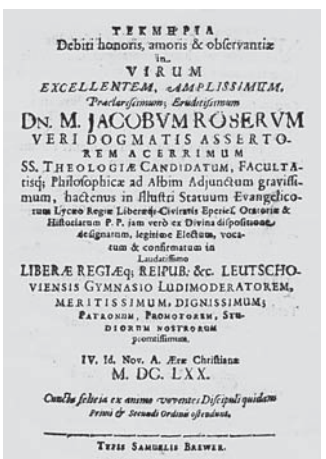

TEKMHPIA
Debiti honoris, amoris & observantiæ
in
VIRUM
EXCELLENTEM, AMPLISSIMUM,
Tractarissimum, Eruditissimum
DN. M. JACOBUM ROSERUM
VERI DOGMATIS ASSERTO-
REM ACERRIMUM
SS. THEOLOGIÆ CANDIDATUM, FACULTA-
tisq; Philosophicæ ad Albim Adjunctum gravissi-
mum, hactenus in Illustri Statuum Evangelico-
rum Lyceo Regiæ Liberæq; Civitatis Eperiesi Octoprim &
Historiarum P. P. jam verò ex Divina dispositione
designatum, legitimèque Electum, voca-
tum & confirmatum in
Laudatissimo
LIBERÆ REGIÆq; REIPUB: &c. LEUTSCHO-
VIENSIS GYMNASIO LUDIMODERATOREM,
MERITISSIMUM, DIGNISSIMUM;
PATRONUM, PROMOTORUM, STU-
DIORUM NOSTRORUM
plurimum.
IV. Id. Nov. A. Æræ Christianæ
M. DC. LXX.
Cuncta feliciа ex animo precantes Discipuli quidem
Primi & Secundi Ordinis offerebant.

TYPIS SAMUELIS BREWER.

3666

Ujdon
KALENDA
RIOM,
E' Christus Urunk szüle-
tése után való
1671.
Mellyetmost-ùj Magyar ès E-
dély Országra, ès egyèb szom-
széd helyekre alkalmaz...
által
Neubarth Christoph.
Theologus ès Astrologus.

Lötsén, Brewer Samuel által.

3667

Sp. D. N. CLEMENTIS DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ X.
IVBILEVM VNIVERSALE
CLEMENS PAPA X.
Universis Christi Fidelibus ad quos præsentes literæ pervenerint salutem & Apostolicam
BENEDICTIONEM.

3668

DUODENA DUODENARUM
SINGULARIUM.
Honori DUODECIM Reverendorum, Religiosorum, Nobilium, ac Eruditorum
DD. AA. LL. & Philosophiæ
NEO-MAGISTRORUM
Cum in Alma Archiepiscopali Universitate Tyrnaviensi, suprema Philosophiæ Laurea condecorarentur.
PROMOTORE
R^P. MARTINO SZENTIVANI
Soc. JESU. AA. LL. & Philosophiæ Doctore ejusdemq; Professore emerito, ac p. t. memoratæ Facultatis Seniore.
Dicata
Ab Illustrissima, Spectabili, Magnifica & Generosa
Rhetoricæ Tyrnaviensis JUVENTUTE.
ANNO M. DC. LXX.
TYRNAVIÆ,
Typis Academicis, exprimebat MATTHÆUS BYLL.

3669

KALENDA-
RIOM,
E' Christus Vrunk szü
letése után való
M. DC. LXXI.
Mellyet most-ès Magyar és Erdélly
Országra, és egyéb szomszéd helyekre
alkalmaztatot.
NEUBARTH CHRISTOPH,
Theologus és Astrologus.

3670

CYPRIANI
SOARII SOCIE-
TATIS IESV, DE
ARTE RHETO-
RICA
LIBRI TRES.
EX ARISTOTELE,
CICERONE ET QVIN-
CTILIANO PRÆCIPUE
DEPROMTI.
Cum Tabulis Ludovici Carbonis.
IN VSUM GYMNASIO-
RUM EJUSDEM SOCIE-
TATIS.
TYRNAVIÆ, Typis Academicis, exprim:
MATTHÆUS BYLLA. Ao 1670.

3671

SODALITAS MAIOR,
Augustissimæ VIRGINIS Visitantis
MARIÆ,
In Archiepiscopali Universitate Tyrnaviensi sub nomine JESU Erecta & Confirmata, sub Titulo
VISITATIONIS
Conductibus Aug. Macholsch.

3672

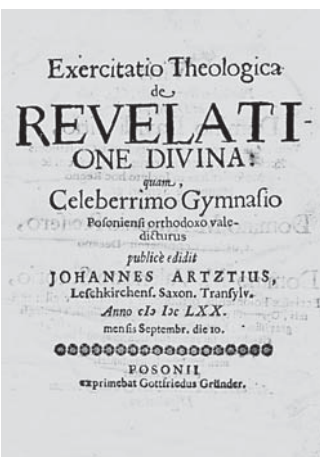
Exercitatio Theologica
de
REVELATIONE DIVINA:
quam,
Celeberrimo Gymnasio
Posoniensi orthodoxo valedicturus
publicè edidit
JOHANNES ARTZTIUS,
Leschkirchensi. Saxon. Transylv.
Anno clo Ioc LXX.
mensis Septembr. die 10.
POSONII,
exprimebat Gottfriedus Gründer.

3673

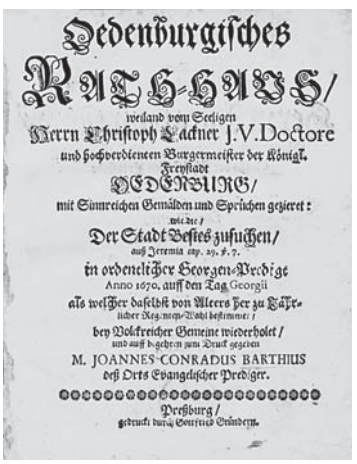
Oedenburgisches
RATH-HAUS/
weiland vom Seeligen
Herrn Christoph Lackner J.V.Doctore
und hochverdienetem Burgermeister der Königl.
Freystadt
OEDENBURG/
mit Sinnreichen Gemälden und Sprüchen gezieret:
wie die/
Der Stadt Bestes zusuchen/
aus Jeremia cap. 29. v. 7.
in ordentlicher Georgen-Predige
Anno 1670. auff den Tag Georgii
als welcher daselbt von Aller er zu Täpfferlicher Regierung Wahl bestimmet/
bey Volckreicher Gemeine wiederholet/
und auff begehren zum Druck gegeben
M. JOANNES CONRADUS BARTHIUS
deß Orts Evangelischer Prediger.
Preßburg/
gedruckt durch Gottfried Gründern.

3674

Votum Genethliacum:
GENEROSI ac NOBILISSIMI ADOLESCENTIS
Domini, Domini
SIGISMVNDI ORLIC
L. B. de Lacsfoka;
Sylvæ, Lucubratio, Quercus ac Lucus Sacrum,
Mihi Virtutum Natali, De Vita Sylvæ
ORatio Latrans Libenter Complandata vota.
NESTOREOS VIDEAS ANNOS SIGMUNDE DILECTE

3675

ANAGREON NUPTIALIS:
REVERENDO, NOBILISSIMO, DOCTISSIMOQUE
DN. MAXIMILIANO
HONORIO Franckenberg/
orthodoxo, fideli, atque vigilanti gregis Dominici Pastori
in Kalmsruhe & Camenta an der Gruss/
M. Johanne Büringero, patrii Gymnasii
Professorio Aug. Conf. h. t. Rectore,
A. O. R. clo Ioc LXX. decimo octavo Cal. Maji.
POSONII exprimebat Gottfriedus Gründer.

3676

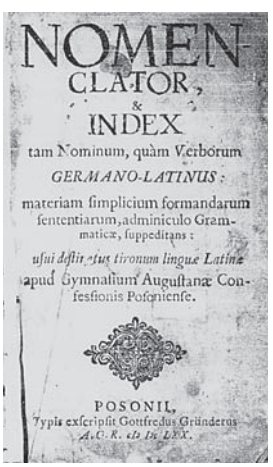
NOMEN-
CLATOR,
&
INDEX
tam Nominum, quàm Verborum
GERMANO-LATINUS:
materiam simplicium formandarum sententiarum, adminiculo Grammaticæ, suppeditans:
usui dextre usus tironum linguæ Latinæ
apud Gymnasium Augustanæ Confessionis Posoniense.
POSONII,
Typis exscripsit Gottfredus Gründerus
A. O. R. clo Ioc LXX.

3677

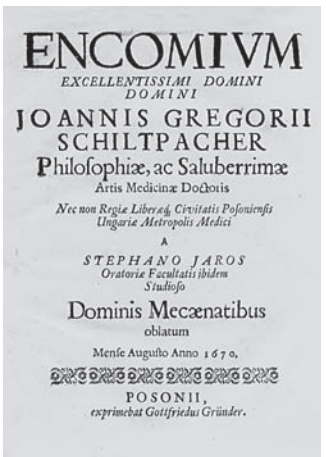
ENCOMIVM
EXCELLENTISSIMI DOMINI
DOMINI
JOANNIS GREGORII
SCHILTPACHER
Philosophiæ, ac Saluberrimæ
Artis Medicinæ Doctoris
Nec non Regiæ Liberæq; Civitatis Posoniensis
Ungariæ Metropolis Medici
A
STEPHANO JAROS
Oratoriæ Facultatis ibidem
Studioso
Dominis Mecænatibus
oblatum
Mense Augusto Anno 1670.
POSONII,
exprimebat Gottfriedus Gründer.

3678

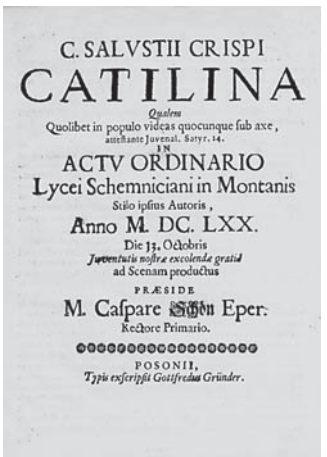
C. SALVSTII CRISPI
CATILINA
Qualem
Quolibet in populo videas quocunque sub axe,
asserante Juvenal. Satyr. 14.
IN
ACTV ORDINARIO
Lycei Schemniciani in Montanis
Stilo ipsius Autoris,
Anno M. DC. LXX.
Die 31. Octobris
Juventutis nostræ excolendæ gratiâ
ad Scenam productus
PRÆSIDE
M. Caspare Schön Eper.
Rectore Primario.
POSONII,
Typis exscripsit Gottfriedus Gründer.

3679

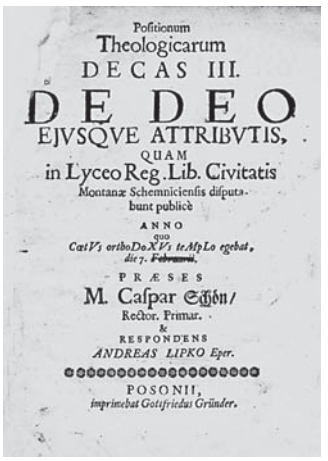
Positionum
Theologicarum
DECAS III.
DE DEO
EJVSQVE ATTRIBVTIS,
QUAM
in Lyceo Reg. Lib. Civitatis
Montanæ Schemnicien sis disputabunt publicè
ANNO
quo
CœLVs orthoDoXVs teMpLo egebat,
die 7. Februarii.
PRÆSES
M. Caspar Schön/
Rector. Primar.
&
RESPONDENS
ANDREAS LIPKO Eper.
POSONII,
imprimebat Gotfriedus Gründer.

3680

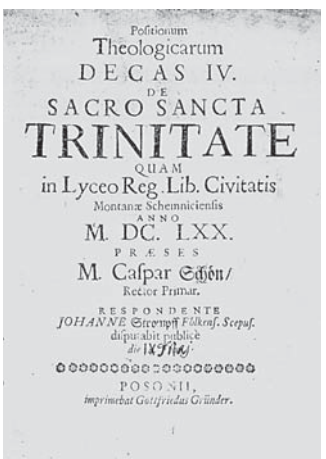
Positionum
Theologicarum
DECAS IV.
DE
SACRO SANCTA
TRINITATE
QUAM
in Lyceo Reg. Lib. Civitatis
Montanæ Schemnicien sis
ANNO
M. DC. LXX.
PRÆSES
M. Caspar Schön/
Rector Primar.
RESPONDENTE
JOHANNE Strempff Fölkusf. Scepus.
disputabit publicè
die IX Julij
POSONII,
imprimebat Gottfriedus Gründer.

3681

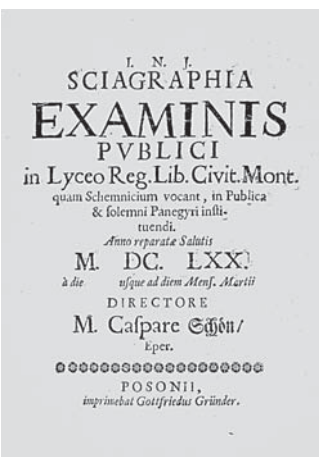
I. N. I.
SCIAGRAPHIA
EXAMINIS
PVBLICI
in Lyceo Reg. Lib. Civit. Mont.
quam Schemnicium vocant, in Publica
& solemni Panegyri instituendi.
Anno reparatæ Salutis
M. DC. LXX.
à die usque ad diem Mens. Martii
DIRECTORE
M. Caspare Schön/
Eper.
POSONII,
imprimebat Gottfriedus Gründer.

3682

VADE MECUM,
oder
Hand-
Büchlein/
in welchem
deß Christlichen
Glaubens Grund
auß dem geoffenbahrten
Worte Gottes
den Einfältigen gezeiget wird.
Auff inständiges Begehren vieler Frommen/ Tugendliebenden Christen auffgesetzt/
und in den Druck gegeben/ von
M.E.T.P.L.C.& G.P.R.
Preßburg/
auff David Schäfers Verlag.

3683

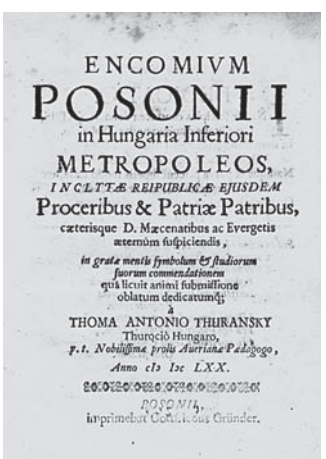
ENCOMIVM
POSONII
in Hungaria Inferiori
METROPOLEOS,
INCLYTÆ REIPUBLICÆ EJUSDEM
Proceribus & Patriæ Patribus,
cæterisque D. Mæcenatibus ac Evergetis
æternùm suspiciendis,
in gratæ mentis symbolum & studiorum
suorum commendationem
quâ licuit animi submissione
oblatum dedicatumq;
à
THOMA ANTONIO THURANSKY
Thurocziò Hungaro,
p.t. Nobilissimæ prolis Auritanæ Paedagogo,
Anno cIↃ IↃc LXX.
POSONII,
imprimebat Gottfriedus Gründer.

3684

Hymenæi
Quos
Clarissimo atque Doctissimo Viro
DN. M. SIMONI
JOHANNI GRENIZIO
Posonio-Pannoni
Collaboratori in Gymnasio Posoniensi Evangelico gnavissimo,
Lectissimam, Pudicissimamque Faminam
MARIAM
Primitiis Weichiano, posteaque Galliano
Consignio
superstitem Virum,
Matrimonio sibi conjungenti,
Præceptori suo debitâ observantiâ
afficiendo
DISCIPULI TERTIÆ CURIÆ
unanimiter conferant
ductu
T. T.
Die IV. Februarii,
Anno, quo
DanVbIVs eXtra VLpIa VaL effVsVs, preXIMa qVaqVe obVerso Graphneo, CorrVIt.
POSONII,
imprimente Godofredo Gründero.

3685

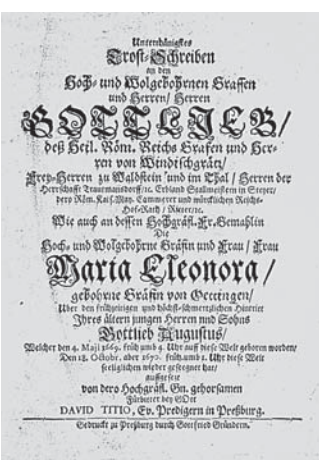
Unterthänigstes
Trost-Schreiben
an den
Hoch- und Wolgebohrnen Grafen
und Herren/ Herren
GOTTLIEB/
deß Heil. Röm. Reichs Grafen und Herren von Windischgrätz/
Frey-Herren zu Waldstein/ und im Thal/ Herren der Herrschafft Trauenstorff/ Erbland Stallmeistern in Steyer/
beym Röm. Kays. Allerh. Cammerer und würcklichen Reichs-Hof-Rath/ Ritterern.
Wie auch an dessen Hochgräfl. Fr. Gemahlin
Die
Hoch- und Wolgebohrne Gräfin und Frau/ Frau
Maria Eleonora/
gebohrne Gräfin von Oettingen/
über den frühzeitigen und höchst-schmertzlichen Hintritt
Ihres ältern jungen Herren und Sohns
Gottlieb Augustus/
Welcher den 4. Maji 1669. früh um 4. Uhr auff diese Welt geboren worden/
Den 18. Octobr. aber 1670. früh um 2. Uhr diese Welt
seeliglichen wieder gesegnet hat/
auffgesetzet
von dero Hochgräfl. Gn. gehorsamen
Diener
DAVID TITIO, Ev. Predigern in Preßburg.
Gedruckt zu Preßburg durch Sorgfeld Grolandern.

3686

S. N. S.

Siebenbürgischer Würg-Engel/

Oder

Chronicalischer Anhang des 15 Seculi nach Christi Geburth/ aller theils in Siebenbürgen/ theils Ungern/ und sonst Sie betreffenden angräntzenden Ländern/ fürgelauffener Geschichten.

Woraus nicht nur allein die grewligste blutige Anschläge/ Kriege/ und Heerungen/ dessen mühseliger Feinde/ Könige/ Fürsten/ und Warwohren zu erkündigen/ durch welche das bedrängte Vaterland theils wohl regieret/ theils verderbet/ zu Abgrund des Verderbens gestürtzet worden: Auch welcher gestalt endlich der Augspurgischen Confession die Könige im Lande angenommene Reflexionen hinzu etc. wachsen sein.

Nebenst der Ober-Regenten Sächsischer Nation, bewandt der Land-Hermannstadt/ löblichen Magistrats/ ordentlicher Ersetzung/ wie Ertzige nebenbig ihre Ämpter-Gerichtsessen verschen haben. Welches kurtz doch warhafft und ordentlig abgefasset/ und herauß gegeben

MATTHIAS MILES Medicinæ Jurisprudentiæ cultor.

HERMANN-STADT/

In Verlegung H. Andreæ Fleischers/ Gedruckt bey Stephano Jüngling/ 1670.

3688

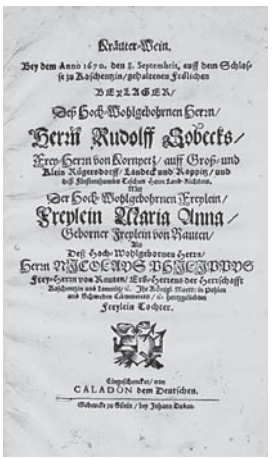

Kräuter-Wein.

Bey dem Anno 1670. den 2. Septembris, auff dem Schloß zu Raschdemin/ gehaltenen Frölichen

BEYLAGEN/

Deß Hoch-Wohlgebohrnen Herrn/

Herrn Rudolff Gobecks/

Frey-Herrn von Kornpetz/ auff Groß- und Klein Kägerdorff/ Landeck und Roppin/ und deß Fürstenthums Teschen Hern Land-Richtern.

Als

Der Hoch-Wohlgebohrnen Freylein/

Freylein Maria Anna/

Gebohrner Freylein von Rauten/

Zu

Deß Hoch-Wohlgebohrnen Herrn/

Herrn NICOLAUS BENJOWSKY

Frey-Herrn von Rauten/ Erb-Herrens der Herrschafft Raschemin und Lomnitz/ &c. Jhr. Königl. Mayt. in Polen und Schweden Cämmerer/ &c. vorgelobten

Freylein Tochter.

Eingeschenkt/ von

CALADON dem Deutschen.

Gedruckt zu Bleiß/ bey Johann Dukan.

3689

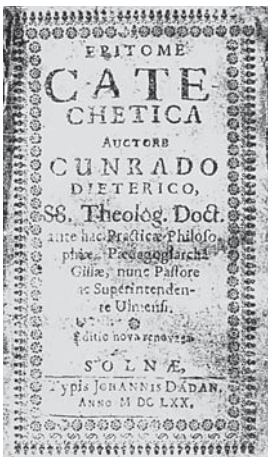

EPITOME

CATECHETICA

AUCTORE

CUNRADO DIETERICO,

SS. Theolog. Doct. ante hac Practicæ Philosophiæ, Pædagogiarchi Giliæ, nunc Pastore et Superintendente Ulmensi.

Editio nova renovata.

SOLNÆ,

Typis JOHANNIS DÁDAN. ANNO M DC LXX.

3690

DISSERTATIO PLACIDA

DE

IUSTIFICANDO

HOMINE PECCATORE CORAM TREMENDO TRIBUNALI DEI,

&c.

Autore

M. MICHAELE INSTITORIS, Rectore Scholæ Solnensis, & jam jam facto Pastore Ecclesiæ TEPLENSIS in Comitatu Liptoviensi,

In ipso Valedictorii Sermonis momento institutæ, productæ, defensæ.

RESPONDENTE

CASPARO LEHOTSKY,

Scholæ ejusdem SENIORE.

ANNO M DC LXX. die 16. Aprilis.

SOLNÆ,

Impressa apud Johannem Dádan.

3691

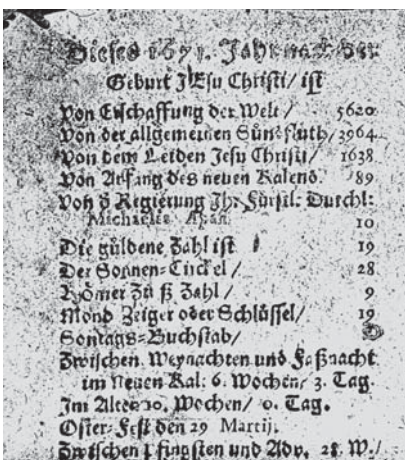

Dieses 1671. Jahr nach der Geburt JEsu Christi/ ist

Von Erschaffung der Welt/	5620
Von der allgemeinen Sünd-fluth/	3964
Von dem Leiden Jesu Christi/	1638
Von Anfang des neuen Kalends.	89
Von d Regierung Ihr. Fürstl. Durchl: Michaelis A.an.	10
Die güldene Zahl ist	19
Der Sonnen-Circkel/	28
Römer Zins Zahl/	9
Mond Zeiger oder Schlüssel/	19
Sontags-Buchstab/	
Zwischen Weynachten und Fastnacht im Neuen Kal: 6. Wochen/ 3. Tag.	
Im Alten 10. Wochen/ 0. Tag.	
Oster-Fest den 29 Martij.	
Zwischen Pfingsten und Adv. 28. W./	

3692

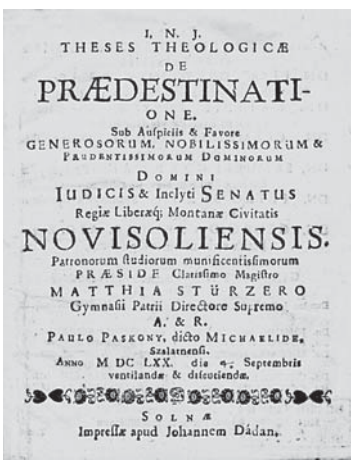

I. N. J.

THESES THEOLOGICÆ

DE

PRÆDESTINATIONE.

Sub Auspiciis & Favore GENEROSORUM, NOBILISSIMORUM & PRUDENTISSIMORUM DOMINORUM

DOMINI

IUDICIS & Inclyti SENATUS

Regiæ Liberæq; Montanæ Civitatis

NOVISOLIENSIS.

Patronorum studiorum munificentissimorum

PRÆSIDE Clarissimo Magistro

MATTHIA STÜRZERO

Gymnasii Patrii Directore Supremo

A. & R.

PAULO PASKONY, dicto MICHAELIDE, Szalatnensi.

ANNO M DC LXX. die 9. Septembris ventilandæ & defendendæ.

SOLNÆ

Impressæ apud Johannem Dádan.

3694

MUTATÓK

Indices

Indexes

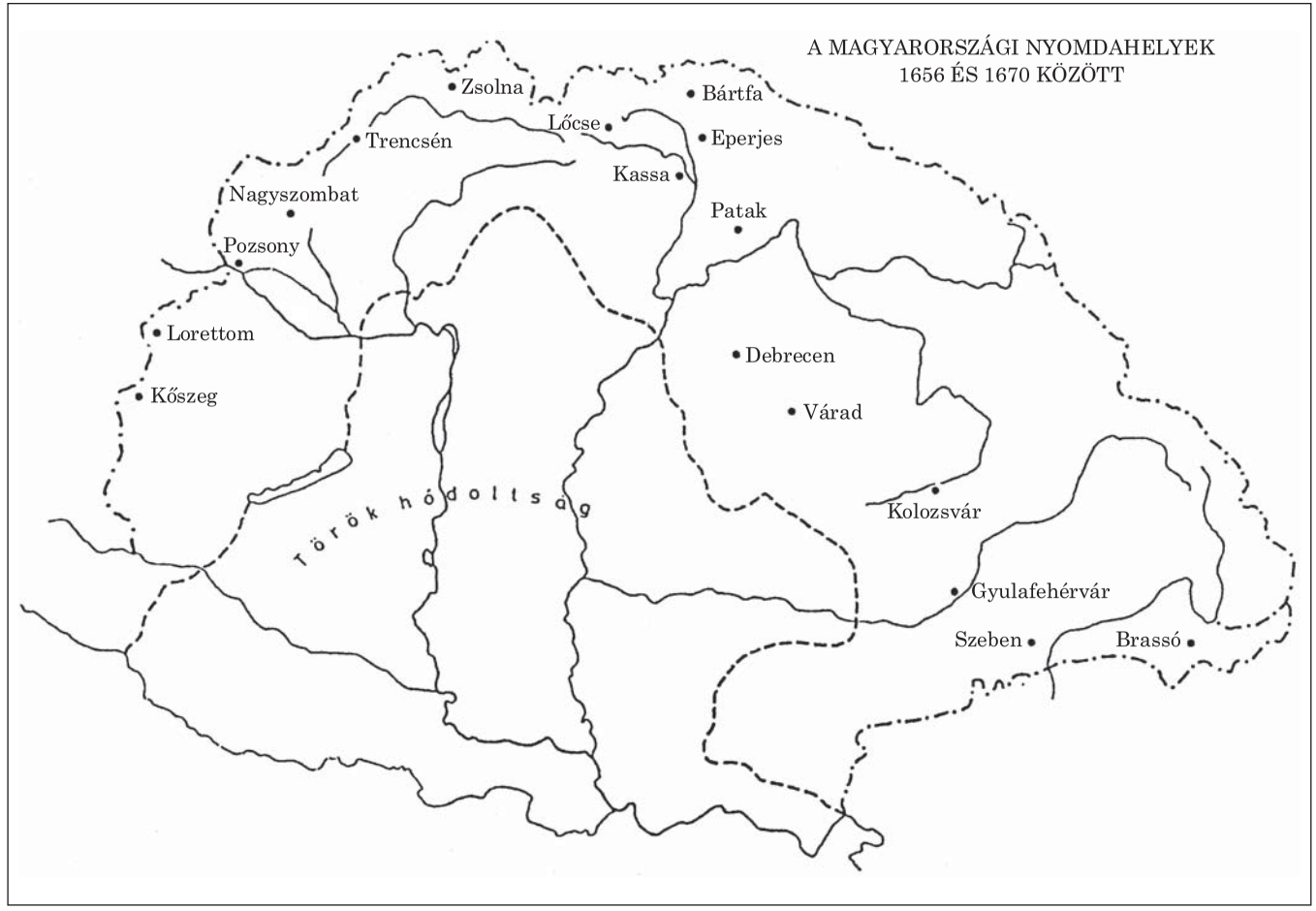
A MAGYARORSZÁGI NYOMDAHELYEK
1656 ÉS 1670 KÖZÖTT
Zsolna
Bártfa
Lőcse
Trencsén
Eperjes
Kassa
Nagyszombat
Patak
Pozsony
Lorettom
Debrecen
Kőszeg
Várad
Török hódoltság
Kolozsvár
Gyulafehérvár
Szeben
Brassó

A MAGYARORSZÁGI NYOMDAHELYEK MUTATÓJA IDŐRENDBEN

Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria

Chronological index of printing places of Hungary

A működés ideje	A nyomtatványok helye	száma
(1550–) 1658–1670	Kolozsvár	31
(1561–) 1657–1670	Debrecen	28
(1575–) 1656–1670	Szeben	96
(1577–) 1657–1670	Bártfa	36
(1623–) 1656–1658	Gyulafehérvár	13
(1625–) 1656–1666	Brassó	41
(1625–) 1656–1670	Lőcse	276
(1637–) 1656–1664	Trencsén	52
(1639–) 1656–1659	Várad	31
(1648–) 1656–1670	Nagyszombat	92
(1651–) 1658–1664	Kőszeg	4
(1651–) 1656–1669	Patak	89
(1653–) 1656–1670	Kassa	143
1656–1658	Eperjes	2
1665–1670	Zsolna	38
1669–1670	Pozsony	38
1670	Lorettom	2

NYOMDAMUTATÓ, HELYSÉGEK ÉS NYOMDÁSZOK

Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum

Alphabetical index of printing places and printers

A nyomdahelyek az egykori magyar névalakjuk szerint szerepelnek. Egy helységen belül a nyomdászok működésük időrendjében következnek, nyomtatványaik évenkénti felsorolásával.

E mutató betűrendjében a nyomdászok neve is szerepel, utalással azokra a helyekre, ahol tevékenykedtek. Az utalásnál a működés ideje és [ ] zárójelben az ott 1656–1670 között készült nyomtatványok száma is megtalálható. Külföldi nyomdászoknál csak az e kötet keretébe tartozó adatok szerepelnek.

Abrugi (Abrugyi) György → Kolozsvár (1630–) 1659–1660 (typ. Heltai) [3]

Academicis, typ. (Universitatis, typographia) → Nagyszombat (1648–) 1656–1670 [92]

Alba Iulia ld. Gyulafehérvár

Ammon, Johann Wilhelm [bibliop.] → Frankfurt am Main 1658 [1]

Amstelodam ld. Amsterdam

Amsterdam (Amstelodam; Amsterdam, NL)
- Zetter, Jacobus de
  - 1665: **3188**

Arcerius, Joannes [bibliop.] →Franeker 1661 [1]

Asrospatak [!] ld. Patak

Bălgrad (Ardel) ld. Gyulafehérvár

Bardejov ld. Bártfa

Bártfa (Bartphae, Bartfeld, Barthfeld; Bardejov, SK)
- Klöss, Jakob, jun.
  - 1657: **2690**
  - 1659: **2815, 2816**
  - 1660: **2890**
  - 1662: **3017**
  - 1663: **3072A, 3073**
  - 1664: **3137, 3138**
- typ. Klöss
  - 1665: **3189**
  - 1666: **3266**
- typ. civitatis
  - 1668: **3403, 3404** (Sambuch), **3405** (Sambuch), **3406** (Sambuch), **3407**, **3408** (Sambuch), **3409** (Sambuch), **3410** (Sambuch), **3411** (Sambuch), **3412** (Sambuch), **3413** (Sambuch), **3414** (Sambuch), **3415** (Sambuch)
  - 1669: **3505** (Sambuch), **3506** (Scholtz), **3506A, 3507, 3508**
  - 1670: **3625** (Scholtz), **3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631**

Bauhoffer, Johann Jakob → Jena 1665 [1]

Bäyer, Johann ld. Beyer, Johann

Bécs (Béch, Becz; Wien, A)
- Kürner, Johann Jakob, sen.
  - 1656: **2626**
  - 1657: **2691**
  - 1658: **2751, 2752**
  - 1659**: 2817**
  - 1660**: 2891**
  - 1661: **2960, 2961, 2963**
  - 1662: **3019, 3020, 3021**
  - 1663: **3074**
  - 1664: **3139**
  - 1665: **3192**
  - 1666: **3270**
- Cosmerovius, Matthäus
  - 1658: **2753**

1660: **2893**
1664: **3173** (partim)
1667: **3334**
Rickhes, Matthäus
1660: **2892**
Rickhes, Susanna – vidua
1661: **2962**
1662: **2962**
1665: **3190, 3191**
1668: **3416**
typ. Nádasdy
1666: **3267** (Verdussen), **3268** (Verdussen), **3269** (Verdussen)
Hacque, Johann Baptist
1669: **3509**
Bălgrad ld. Gyulafehérvár
Beyer, Johann → Frankfurt am Main 1658 [1]
Birckner, Matthaeus [bibliop.] → Jena 1670 [1]
Borckhard, Johannes ld. Burckhard, Johann
Braşov ld. Brassó
Brassai Major Márton (Martinus Major, Maior) → Gyulafehérvár (1647–) (typ. principis) [6] → Szeben 1664 (typ. principis) [1]
Brassó (Corona, Kronstadt; Braşov, RO)
Herrmann, Michael
1656: **2627**
1657: **2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706** (Müller)
1658: **2754, 2755, 2756, 2757, 2758**
1659: **2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824**
1660: **2894, 2895, 2896, 2897** (Müller)
1661: **2964, 2965, 2966, 2967**
1662: **3021A**
1663: **3075**
1664: **3140**
1665**: 3193**
1666: **3271** (Müller)
Bratislava ld. Pozsony
Brewer (Brever), Lorenz (Wawrinec) → Lőcse (1625–) 1656–1664 [129]
Brewer – haeredes → Lőcse 1665 [3]
Brewer, Samuel → Lőcse 1665–1670 [144]
Burckhard, Johann → Wittenberg 1661 [1]
Byller, Matthaeus (Marthaeus!) → Nagyszombat 1665–1670 (typ. Academicis) [18]
Campania ld. Campagna
Campagna (Campania; Campagna, I)
Officina episcopali
1668: **3417**
Caschau, Cassa, Cassovia ld. Kassa
civitatis, typ. → Bártfa 1668–1670 [24]
civitatis, typ. → Szeben 1658–1670 [29]
Čížek, Nikodém (Cziczek, Czizek, Czižek, Lutheolus, Zeißel) → Trencsén (1655–) 1656–1664 [52]
Claudiopolis, Cluj-Napoca ld. Kolozsvár
Colosvar ld. Kolozsvár
Combi, Sebastiano → Velence 1660–1664 [2]
Corona ld. Brassó
Cosmerovius, Matthäus → Bécs 1658–1667 [4]
Cziczek ld. Čížek, Nikodém
Dadan, Jan, sen. → Zsolna 1665–1670 [38]
Dadanaeis, typ. ld. Dadan, Jan sen.
Debrecen (H)
1657: **2707**
1660: **2898**
1661: **2968**
Karancsi György
1662: **3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027**
1663: **3076, 3077**
1664: **3141, 3143, 3144, 3145, 3146**
1665: **3194, 3195**
1666: **3272, 3273, 3274, 3275, 3276**
1668**: 3418, 3419**
1669: **3510, 3511**
1670: **3632**
Endter, Michael et Joannes → Nürnberg 1669 [1]
Eperjes (Eperes [!]; Prešov, SK)
Scholtz, Thomas
1656: **2635**
1658: **2759**
Episcopali, officina → Campagna 1668 [1]
Erich, Ericus → Kassa 1669–1670 [20]
Ev. Consistorii, typ. → Kőszeg 1663–1664 [2]
Fickwirth, Georg → Frankfurt am Main 1656 [1]

Fincelius, Job Wilhelm → Wittenberg 1656 [1]
Franckfurt am Mayn ld. Frankfurt am Main
Franeker (Franequer: Franeker, NL)
1659: **2825**
Arcer, Johannes [bibliop.]
1661: **2969**
Wellens, Jan
1668: **3420**
Frankfurt am Main (Franckfurt am Mayn) D
Fickwirthen, Georg
1656: **2636**
Serlin, Wilhelm
1656: **2636**
1658: **2760**
Ammon, Johann Wilhelm [bibliop.]
1658: **2760**
Beyer, Johann
1658: **2760**
Gellibrand, Samuel [bibliop.] → London 1668 [1]
Generali ecclesiae, typ. → Kolozsvár 1669–1670 [15]
Gevers, Valentin → Kassa (1653–) 1656 [1]
Gründer, Gottfried → Pozsony 1669–1670 [38]
Gyulafehérvár (Alba-Iulia, Alba Julia, Alba-Julia, Bălgrad (Ardel); Alba Iulia, RO)
typ. principis
1656: **2637, 2638** (Brassai Major), **2639** (Brassai Major), **2640** (Brassai Major), **2641** *(cyr.)*, **2642** (Brassai Major)
1657: **2708, 2709** (Brassai Major), **2710** (Brassai Major)
1658: **2761, 2762, 2763, 2764**
Hacque, Johann Baptist → Bécs 1669 [1]
Heltai, typ. → Kolozsvár (1636–) 1658–1661 [7]
Henckel, Matthäus → Wittenberg 1661 [1]
Hermanstadt, Hermannstadt ld. Szeben
Herrmann, Michael (Hermann) → Brassó (1637–) 1656–1666 [41]
Hildebrand, Christoph → Szeben 1659–1660 (typ. civitatis) [5]
Jena (D)
Küche, Christoph
1656: **2642A**
Nisius, Johann
1658: **2765**
Bauhoffer, Johann Jakob
1665: **3196**
Birckner, Matthaeus [bibliop.]
1670: **3633**
Werther, Johannes
1670: **3633**
Jüngling, Stephan → Szeben 1666–1670 (typ. civitatis) [5]
Karancsi (Karanci) György → Debrecen 1662–1670 [25]
Kassa (Caschau, Cassa, Cassovia; Košice, SK)
Gevers, Valentin
1656: **2643**
Severini, Markus
1657: **2711, 2712, 2713**
1658: **2766, 2767, 2768, 2769**
1659: **2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835**
1660: **2899, 2900**
1661: **2970, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976**
1662: **3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3035A**
1663**: 3078, 3079, 3080, 3081, 3082**
Severini, Susanna – vidua
1664: **3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157**
1665: **3197**
Türsch, Johann David
1665: **3198, 3199, 3200, 3201 3202, 3202A, 3203, 3204, 3205, 3206, 3207, 3208**
1666: **3277, 3278, 3279, 3280, 3281, 3282, 3283, 3284, 3285, 3286, 3287, 3288, 3289, 3290**
1667: **3336, 3337, 3338, 3339, 3340, 3341, 3342, 3343, 3344, 3345, 3346, 3347, 3348**
1668: **3421, 3425, 3427, 3428, 3429, 3430, 3434, 3435**
Türsch, Susanna – vidua
1668: **3421**, **3421A, 3422, 3423, 3424, 3426, 3431, 3432, 3433**
1669: **3512, 3513, 3514, 3515, 3517, 3518, 3519, 3520, 3229, 3525, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533**

Erich, Ericus
1669: **3514, 3515, 3516, 3520, 3521, 3522, 3523, 3524, 3526, 3527, 3528, 3534, 3535, 3536**
1670: **3634, 3636, 3637, 3638, 3640, 3641**
Sagittarius, Joannes
1670: **3635, 3639**
Kerner, Gregorius → Tübingen 1665 [1]
Kertész Ábrahám ld. Szenci Kertész Ábrahám
Klöss, Jakob jun. → Bártfa (1622–) 1657–1664 [9]
Klöss, typ. → Bártfa 1665-1666 [2]
Kolozsvár (Claudiopolis, Colosvar, Kolosvar; Cluj-Napoca, RO)
typ. Heltai
1658: **2770**
1659: **2836** (Abrugi), **2837** (Abrugi), **2838, 2839**
1660: **2903** (Abrugi)
1661: **2978**
Szenci Kertész Ábrahám
1660: **2902, 2904**
1661: **2977, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983**
typ. principis (Gyulafehérvári)
1667: **3349** (Brassai Major)
typ. gener. ecclesiae
1669: **3537, 3538, 3539** (Veresegyházi Szentyel), **3539A** (Veresegyházi Szentyel), **3540, 3541** (Veresegyházi Szentyel), **3542** (Veresegyházi Szentyel) [partim]
1670: **3642, 3643, 3644** (Veresegyházi Szentyel), **3645** (Veresegyházi Szentyel), **3646** (Veresegyházi Szentyel), **3647** (Veresegyházi Szentyel), **3648** (Veresegyházi Szentyel), **3649**
Košice ld. Kassa
Kőszeg, H
Wechelius András
1658: **2771**
1659**: 2840**
typ. Ev. Consistorii
1663: **3083**
1664: **3158** (Wechelius)
Krausz (Kraus), David → Lorettom 1670 (typ. Nádasdy) [2]
Küche, Christoph → Jena 1656 [1]
Küchenius ld. Küche, Christoph
Kürner, Johann Jakob, sen. → Bécs 1656–1666 [16]
La-Nou, Joannes → Velence 1660–1664 [2]
Leuchovia, Leutschau, Leutschovia, Levoča ld. Lőcse
London, GB
Gellibrand, Samuel [bibliop.]
1668: **3436**
Martyn, John
1668: **3436**
Macock, John
1668: **3436**
Lorettom (Lauretum, Loreta, Loreto; Loretta, A)
typ. Nádasdy
1670: **3650** (Krausz), **3651** (Krausz)
Lőcse (Leuchovia, Leutschau, Leutschovia, Leütsch, Lötse, Lewoča; Levoča, SK)
Brewer, Lorenz
1656: **2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649**
1657: **2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2722A**
1658: **2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785**
1659: **2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855**
1660: **2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929**
1661: **2984, 2985, 2985A, 2986, 2987, 2987A, 2989, 2990**
1662: **3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048**
1663: **3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110**

1664: **3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169**
Brewer – haeredes
1665: **3216, 3227, 3228**
Brewer, Samuel
1665: **3209, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214, 3215, 3216, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3225, 3226, 3229, 3230**
1666: **3291, 3292, 3293, 3294, 3295, 3296, 3297, 3298, 3299, 3300, 3301, 3302**
1667: **3350, 3351, 3352, 3353, 3354, 3355, 3356, 3357, 3358, 3359, 3360, 3361, 3362, 3363, 3364, 3365, 3366, 3367, 3368, 3369, 3370, 3371, 3372, 3373**
1668: **3437, 3438, 3439, 3440, 3441, 3442, 3443, 3444, 3445, 3446, 3447, 3448, 3449, 3450, 3451, 3452, 3453, 3454, 3455, 3456, 3457, 3458, 3459, 3460, 3461, 3462, 3463, 3464, 3465, 3466, 3467, 3468, 3469, 3470, 3471**
1669: **3543, 3544, 3545, 3546, 3547, 3548, 3549, 3550, 3551, 3552, 3553, 3554, 3555, 3556, 3557, 3558, 3559, 3560, 3561, 3562, 3563, 3564, 3565, 3565A, 3566, 3567, 3568, 3569, 3570, 3571, 3572, 3573, 3574, 3575, 3576, 3577, 3578**
1670: **3652, 3653, 3654, 3655, 3656, 3657, 3658, 3659, 3660, 3661, 3662, 3663, 3664, 3665, 3666, 3667**
Lutheolis, typis ld. Čížek, Nikodém
Macock, John → London 1668 [1]
Magnovárdia ld. Várad
Major Márton (Maior) ld. Brassai Major Márton
Martyn, John → London 1668 [1]
Meinard, Dreunen van → Utrecht 1657 [1]
Mesopotamia *(pseud.)* ld. Patak
Molnár Mihály → Nagyszombat 1660 (typ. Academicis) [1]
Müller, Nicolaus (Brassó) 1657–1666 [3]
Nádasdy, typ. → Bécs 1666 [3] → Pottendorf 1668–1669 [3] → Lorettom 1670 [2]
Nagyszombat (Nagy Szombat, Tyrnavia; Trnava, SK)
typ. Academicis (typographia Universitatis)
1656: **2656** (Schneckenhaus), **2657** (Schneckenhaus), **2658** (Schneckenhaus), **2659** (Schneckenhaus), **2660** (Schneckenhaus), **2661**
1657: **2723** (Schneckenhaus), **2723A** (Schneckenhaus), **2724** Schneckenhaus), **2725, 2726**
1658: **2786, 2787, 2788, 2789**
1659: **2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864**
1660: **2930, 2931** (Schneckenhaus), **2932** (Molnár)
1661: **2991, 2992** (Schneckenhaus), **2993** (Schneckenhaus), **2994, 2995** (Schneckenhaus), **2996** (Schneckenhaus), **2997** (Schneckenhaus), **2998, 2999** (Schneckenhaus)
1662: **3049** (Schneckenhaus), **3050** (Schneckenhaus), **3051** (Schneckenhaus), **3052** (Schneckenhaus), **3053** (Schneckenhaus), **3054** (Schneckenhaus), **3055** (Schneckenhaus), **3056** (Schneckenhaus), **3057** (Schneckenhaus), **3058** (Schneckenhaus)
1663: **3111**, **3112** (Schneckenhaus), **3113, 3114, 3115** (Schneckenhaus), **3116** (Schneckenhaus), **3116A** (Schneckenhaus), **3117** (Schneckenhaus), **3118** (Schneckenhaus), **3119**
1664: **3170, 3171, 3172, 3173** (partim)
1665: **3231, 3232** (Byller), **3233, 3234**
1666: **3303** (Byller), **3304, 3305, 3306**
1667: **3374, 3375, 3376, 3377, 3378** (Byller), **3379** (Byller), **3380, 3381** (Byller)
1668: **3472** (Byller), **3773** (Byller), **3474** (Byller), **3475** (Byller), **3476** (Byller)

1669: **3579** (Byller), **3581** (Byller), **3582** (Byller), **3583** (Byller), **3584** (Byller), **3585** (Byller), **3586** (Byller)
1670: **3668, 3669** (Byller), **3670, 3671, 3672**
Nisius, Johann → Jena 1658 [1]
Noriberga ld. Nürnberg
Nürnberg (Noriberga; Nürnberg, D)
Endter, Michael et Joannes
1669: **3587**
Oradea ld. Várad
Patak (Asrospatak [!], Mesopotamia, *pseud*., Patakinum; S.-Patak, Sáros Patak, Sárospatak, H)
typ. principis
1656: **2662** (Renius), **2663, 2664** (Rosnyai)
1657: **2727, 2728, 2729** (Renius), **2730** (Renius)**, 2731** (Rosnyai), **2732** (Rosnyai), **2733, 2734** (Rosnyai), **2735**, **2736** (Renius)
1658: **2790** (Rosnyai), **2791** (Rosnyai), **2792, 2793** (Rosnyai), **2794, 2795** (Rosnyai), **2796** (Rosnyai), **2797** (Rosnyai), **2798** (Rosnyai), **2799** (Rosnyai), **2800** (Renius, Rosnyai)
1659: **2865** (Rosnyai), **2866** (Rosnyai), **2867** (Rosnyai), **2868** (Rosnyai), **2869** (Rosnyai), **2870** (Rosnyai), **2871** (Rosnyai), **2872** (Rosnyai), **2873** (Rosnyai), **2874** (Rosnyai)
1660: **2933** (Rosnyai), **2934, 2935** (Rosnyai), **2936** (Rosnyai), **2937** (Rosnyai), **2938** (Rosnyai), **2939** (Rosnyai), **2940** (Rosnyai), **2941** (Rosnyai), **2942** (Rosnyai)
1661: **3000** (Rosnyai), **3001, 3002** (Rosnyai), **3003, 3004** (Rosnyai), **3005** (Rosnyai), **3006**
1662: **3059** (Rosnyai)**, 3060** (Rosnyai)**, 3061** (Rosnyai)**, 3062** (Rosnyai)**, 3063** (Rosnyai), **3064, 3065** (Rosnyai)
1665: **3235** (Rosnyai)**, 3236**
1666: **3307** (Rosnyai), **3308, 3309** (Rosnyai), **3310, 3311, 3312, 3313**
1667: **3382** (Rosnyai), **3383** (Rosnyai), **3384** (Rosnyai), **3385** („Mesopotamia" *pseud*.), **3386** (Rosnyai), **3387** (Rosnyai), **3388** (Rosnyai)
1668: **3476A, 3477** (Rosnyai), **3478** (Rosnyai), **3479** (Rosnyai), **3480** (Rosnyai), **3481, 3482** (Rosnyai), **3483, 3484** (Rosnyai)
1669: **3588, 3589** (Rosnyai), **3590, 3591** (Rosnyai), **3592, 3593**
Pistorius, Martinus (!) → Szeben 1656 [1]
Pottendorf, A
typ. Nádasdy
1668: **3484A** (Verdussen), **3485** (Verdussen)
1669: **3594** (Verdussen)
Prešov ld. Eperjes
Pozsony (Posonium, Preßburg; Bratislava, SK)
Gründer, Gottfried
1669: **3595, 3596, 3597, 3598, 3599, 3600, 3601, 3602, 3603, 3604, 3605, 3606, 3607, 3608, 3609, 3610, 3611, 3612, 3613, 3614, 3615, 3616, 3617, 3618**
1670: **3673, 3674, 3675, 3676, 3677, 3678, 3679, 3680, 3681, 3682, 3683, 3684, 3685, 3686**
Schäffer, David [bibliop.]
1670: **3683**
Principis, typ. → Gyulafehérvár (1623–) 1656–1658 [13] → Szeben 1662–1664 [7]
Principis, typ. → Patak (1651–) 1656-1669 [89]
Prösel ld. Prössl, Blasius
Prössl, Blasius → Szeben 1664–1665 (typ. civitatis) [2]
Renius, Georgius → Patak (1652–) 1656–1657 (1658!) (typ. principis) [5]
Rickhes, Matthäus → Bécs 1660 [1]
Rickhes, Susanna vidua → Bécs 1661–1668 [5]
Rikesin Susanna ld. Rickhes, Susanna vidua
Rosnyai János → Patak 1656–1669 (typ. principis) [59]
Sagittarius, Joannes → Kassa 1670 [2]
Sambuch, Georg → Bártfa 1668–1669 [12]

Sáros Patak, Sárospatak ld. Patak
Schäffer, David (Schäfer) → Pozsony [bibliop.] 1670
Schneckenhaus, Venceslaus Melchior (Menyhárt Wenceszlo, Venceszlo → Nagyszombat (1654–) 1656–1663 (typ. Academicis) [31]
Scholtz, Thomas → Eperjes 1656–1658 [2] → Bártfa 1669–1670 [2]
Serlin, Wilhelm → Frankfurt am Main 1656–1658 [2]
Severini, Markus → Kassa 1657–1663 [39]
Severini, Susanna vidua → Kassa 1664–1665 [12]
Silein ld. Zsolna
Solna ld. Zsolna
Szeben (Hermanstadt, Hermannstadt; Sibiu, RO)
Pistorius, Martinus (!)
1656: **2665**
typ. civitatis
1658: **2801, 2801A**
1659: **2875** (Hildebrand), **2876** (Hildebrand), **2877** (Hildebrand), **2878** (Hildebrand)
1660: **2943, 2944** (Hildebrand), **2945, 2946**
1661: **3007, 3008, 3009, 3010**
1662: **3067**
1663: **3126**
1664: **3178** (Prössl)
1665: **3247, 3255** (Prössl)
1666: **3320** (Jüngling), **3326**
1667: **3392** (Jüngling), **3393**
1668: **3488** (Jüngling), **3491, 3493** (Jüngling)
1669: **3619**
1670: **3687, 3688** (Jüngling)
typ. principis (Gyulafehérvári)
1662: **3066**
1663: **3121, 3122**
1664: **3174, 3175, 3180, 3181** (Brassai Major)
Szenci Kertész Ábrahám
1662: **3068**
1663: **3120, 3123, 3124, 3125, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131**
1664: **3176, 3177, 3179, 3180, 3182**
1665: **3237, 3238, 3239, 3240, 3241, 3242, 3243, 3244, 3245, 3246, 3248, 3249, 3250, 3251, 3252, 3254, 3256, 3257, 3258**
1666: **3314, 3315, 3316, 3317, 3318, 3319, 3321, 3322, 3323, 3324, 3325, 3327**
1667: **3390, 3391, 3394, 3395, 3396**
typ. Szenci Kertész
1667: **3397** (Udvarhelyi)
1668: **3486**, **3487, 3489, 3490, 3492, 3494**, **3495** (Udvarhelyi), **3542** [partim]
Szenci Kertész Ábrahám (K. Szenci, Kertesz Szenciensis, Szenci) → Várad (1639–) 1656–1659 [31] → Kolozsvár 1660–1661 [8] → Szeben 1662–1667 [51]
Szenci Kertész, typ. → Szeben 1667–1668 [9]
Trenchin, Trentschin, Trenčín ld. Trencsén
Trencsén (Trenchin, Trentschin; Trenčín, SK)
Čížek, Nikodém
1656: **2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671**
1657: **2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743**
1658: **2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808**
1659: **2879, 2880, 2881, 2882, 2883**
1660: **2946A, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956**
1661: **3011, 3012, 3013, 3014**
1662: **3069, 3070, 3071, 3072**
1663: **3132, 3133** (typis Lutheolis), **3134, 3135**
1664: **3183, 3184, 3185 3186**
Trnava ld. Nagyszombat
Tübinga ld. Tübingen
Tübingen (Tubinga, Tübinga; Tübingen, D)
Werlin, Theodor
1663: **3136**
Kerner, Gregorius
1665: **3259**
Türsch, Johann David → Kassa 1665–1668 [47]
Türsch, Susanna vidua → Kassa 1668–1669 [23]

Tüsch ld. Türsch, Johann David
Tyrnavia ld. Nagyszombat
Universitatis, typographia ld. Academicis, typ.
Utrecht (NL)
Meinard, Dreunen van
1657: **2744**
Waesberge, Jan van
1658: **2809**
Várad (Magnovárdia, Varad; Varadinum; Oradea, RO)
Szenci Kertész Ábrahám
1656: **2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687**
1657: **2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750**
1658: **2810, 2811, 2812, 2813**
1659: **2884, 2885, 2886, 2887, 2888**
Velence (Venezia, I)
Combi, Sebastian
1660: **2957**
1664: **3187**
La-Nou, Joannes
1660: **2957**
1664**: 3187**
Verdussen, Hieronymus → Bécs 1666 (typ. Nádasdy) [3] → Pottendorf 1668–1669 (typ.Nádasdy) [3]
Veresegyházi Szentyel Mihály (Veres-egyházi) → Kolozsvár 1669–1670 (typ. gener. ecclesiae) [9]
Waesberge, Jan van → Utrecht 1658 [1]
Wechelius (Wechel) András → Kőszeg (1651–) 1658–1664 [3]
Wellens, Jan → Franeker 1668 [1]
Werlin, Theodor → Tübingen 1663 [1]
Werther, Johannes → Jena 1670 [1]
Wittenberg (D)
Fincelius, Job Wilhelm
1656: **2688**
Henckel, Matthäus
1661: **3015**
Burckhard, Johann
1661: **3016**
Zeißel, Nicodem ld. Čížek, Nikodém
Zetter, Jacobus de → Amsterdam 1665 [1]
Žilina ld. Zsolna
Zsolna (Silein, Solna; Žilina, SK)
Dadan, Johannes, sen.
1665: **3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265**
1666: **3328, 3329, 3330, 3331, 3332, 3333**
1667: **3398, 3399, 3400, 3401, 3402**
1668: **3496, 3497, 3498, 3499, 3500, 3501, 3502, 3503, 3504**
1669: **3621, 3622, 3623, 3624**
1670: **3689, 3690, 3691, 3691A, 3692, 3694, 3695, 3696**
Sine loco
sine typ. nomine
1656: **2689**
1659 előtt: **2814**
1659: **2889**
1660: **2958, 2959**

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

Index nominum

Index of personal names

Tartalmazza az 1701 előtt élt személyek neveit. A szépirodalmi és más költött nevek idéző-jelben állnak. A magyar versek szerzőinél utalás található az incipitmutatóra, kivéve ha a vers írója egyben az egész mű szerzője, és ezért neve e mutatóban már szerepel. A nyomdászok neve mellett tételszám abban az esetben szerepel, ha nevüket nemcsak az impresszum, hanem a tétel szövege is említi, különben csupán a nyomdamutatóra utalunk. Az illusztrátorok esetében a tárgymutató illusztrációk címszavánál találhatóak meg a tételszámok, itt csupán utalás áll.

A. C. K. H. G. L. T. C. I. ld. Czeglédi István
A. C. K. H. G. L. T. C. I. A. ld. Czeglédi István
A. D. K **2969(14)**
A. G. ld. Günther, Andreas, seu.
A. H. **3090(11)**
A. L. **3097**
A. S. ld. Sartorius, Andreas
A. S. N. H. **3227(11)**
A. T. G. M. S. ld. Thann, Andreas
Ab Hage, Laurentius Benjamin ld. Od Háje, Vavřinec Benjamin
Abafái, András **2902(5)**
Abigel (Abigél) (bibl.) **3216**
Abrahami, Joannes **3395, 3673**
Abrahamides, Daniel **3050**
Abrugi György **2689, 2836, 2903, 2978**
ld. még nyomdamutató
Abschein, Simon **3466(8)**
Absolon, Daniel **2905(41)**
Acanthus, Christianus **3152(8)**
Accuntius, Chrysostomus **3417**
Adalbertus, Sanctus – episcopus Pragensis **3057**
Adam (bibl.) **3131, 3181, 3337, 3518, 3539A**
Adam, Martinus ld. Adami, Martin, sen.
Ádám (Adám), Mihály **3539A**
Adami, Johannes **2815(24), 2910(25), 2910(33), 2925(34), 3162(31)**
Adami (Adam), Martin, sen. (M. A. T. B.)
Abdankungsrede bei ... Leichbestattung der ... Frauen Annen Catharinen Seelmannin **3353(2)**
Ὀνομαστήρια Salvatoris nati celebris aneb Slavnost vanoční povinna **2841**
2774(2-4), 2777(2), 2910(1–3), 3040(5), 3162, 3212(5), 3368(16), 3446(4), 3455(2), 3520, 3566(6), 3575(5)
Adami, Michael, sen. **3394**
Adami, Stephanus **3129**
Adamovicz, Paulus **3050**
Aeditui, Martinus **3211, 3277**
Aesopus
Fabulae Aesopi Graece et Latine **3237**
Aglaia (Aglaja) (myth.) **2733**
Agnerus, Daniel **3507**
Agnerus (Agner), Joannes **3202A(23), 3351, 3410(17), 3531, 3578**
Agnerus, Simon **2815(8)**
Agnes, Sancta (Romae) **3337**
Agnetis, Stephanus **2905(11)**
Ágoston Péter
Lelki patika **3543**
Ágoston, Szent ld. Augustinus, Aurelius, Sanctus
Ágoston (Agoston) György **3027**
Agricola Arbuteus (pseud.) ld. Komáromi Csipkés György

Ahenarius (Ahenari), Andreas **3449(27)**
Ahend, Valentinus **2699**
Ajtai (Aitai) István **3146**
Ajtai Mihály **3539A**
Ajtoni, István **3539A**
Aladiatoris, Michael **3691**
Alamizsnás (Alamozsiás) Szent János ld. Joannes, Eleemosynarius, Sanctus
Alauda (Alavda), Bartholomaeus **2845(4), 2854(14), 3161(13), 3163(14), 3659**
Alauda, Bartholomaeus felesége, Kramer, Catharina **3659**
Alauda, Josephus **2777(1), 2854(1), 3040(2), 3085, 3091, 3106**
Alauda, Michael **3263**
Alauda, Susanna ld. Günther András, iun. felesége
Albelius, Simon **2754**
Alberti, Stephanus **3045(23)**
Albini, Samuel **3451(10)**
Albini, Stephanus **3094**
Albinus, Andreas **3573(6)**
Albrich (Albrichius), Martin
Canones logici selectiores **2818**
Dicta Sacrae Scripturae **2627**
Disputatio de consummatione seculi **2819**
Disputatio prima de natura metaphysicae **2692**
Disputatio II. de ente ejusd(em) distinctionibus nominalibus **2628**
Disputatio III. de principio entis **2629**
Disputatio IV. de affectionibus entis in genere et perfectione ejus in specie **2693**
Disputatio V. de unitate et veritate **2694**
Disputatio VI. de bonitate, duratione et ubietate **2695**
Disputatio septima de dependente et independente, creato et increato, finito et infinito, corruptibili et incorruptibili **2696**
Disputatio octava de principio et principiato, causa et causato **2697**
Disputatio nona de necessitate et contingentia, actu et potentia **2698**
Dissertatio X. de affectionibus disjunctis primariis mediatis **2699**
Dissertatio XI. de absoluto et respectivo, subjecto et adjuncto, signo et signato, mensura et mensurato **2700**
Disputatio XII. de expressioribus essendi rationibus **2701**
Opusculum metaphysicum **2702**
Theses miscellaneae **2630**
2757(1), 2823, 2824, 2895(1), 2897(1)
Albrich, Martin, előtte Chrestels Joannes (alius) felesége, Schneeweiss, Sara **2823, 2824**
Alcides (myth.) **3542**
Alcman **3553**
Alegambe, Philippus **3020**
Alesius, Joannes, iun. **2967**
Alesius, Joannes, iun., előtte Herrmann, Johann, felesége, Berger (Bergeriana), Martha **2755, 2967**
Alesius, Joannes, sen. **2967**
Alexander VII. – papa (Sándor VII. – pápa)
S(anctissi)mi d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri… papae VII. jubileum Jubileum universale **2991**
2657, 3111, 3512, 3585
Alexander Magnus (Alexandir Macedo, Nagy Sándor) – rex Macedoniae **2781, 2893**
Ali pasa (Várad ostromlója 1660-ban) **2982**
Alistáli F., Jacobus ld. Farkas Jakab
Almási, István **3023**
Alodiatoris, Martinus **3561(20), 3568**
Alodiatoris (Allodiatoris), Michael **3261**
Aloysius, Gonzaga, Sanctus **3337**
Alsted, Johann Heinrich
Rudimenta linguae Latinae in usum scholae Albensis **3351, 3537**
2641, 2642, 2709, 2935, 3263
Althusius, Theodorus (pseud.) ld. Zimmermann, Matthias
Alumnides, Jacobus **3598(11), 3599(3), 3612**
Álvarez, Emanuel
De institutione grammatica liber secundus **2857**
Institutionum grammaticarum liber primus **2856, 3113**
Institutionum grammaticarum liber tertius **2858**
Alvinci Péter **2850**
Amadé (Amade) Judit ld. Erdődy Gábor felesége
Aman (Haman) (bibl.) **3072A**
Amberga, Michael Venzel **3214**

Ambrosius, Joannes **2765(35)**
Ambrosius, Sanctus (Ambrus, Szent) **3190, 3219, 3624**
Ames (Amesius), William **2799, 2942, 3024, 3025, 3145, 3250, 3275, 3322, 3339, 3632**
Ammon, Johann Wilhelm **2760**
ld. még nyomdamutató
Amoenius (Amoeni), Joannes **2777(9), 2784(9), 3446(7)**
Ananias (bibl.) **2686(12)**
Anatis, Martinus **2925(27)**
Andreas seu Zoerardus eremita, Sanctus (András remete, Szent) **3057**
Andrássy (Andrasi) Miklós **3151, 3512**
Andreae, David **3394**
Andreae, Georgius **3162, 3163, 3166**
Andreae, Joannes
Lessus sane pressus et luctus velut fluctus sive epicedia honori et felici memoriae… Johannis Fejerpataki **2773**
Pia suspiria ex castro moeroris, lustro doloris… Mariae Gyulaffi de Ratot **2907**
2774(1), 3102(2-3), 3103(2), 3104(3)
Andreae, Maria ld. Zabeler, Hiob felesége
Andreánszky (Andreanszki) Ádám **3286**
Andreánszky (Andreanszki) Alajos **3211**
Andricius (Andritius), Joannes **2910(23), 2925(20)**
Angeli, Daniel **3664**
Angermann, Martinus **3679**
Anna ld. I. Ferdinánd magyar király és német-római császár felesége, Jagelló Anna
Anselmus, Sanctus (Anselm Canterbury; Anselm, Szent) **3408, 3411, 3512**
Antal, Szent ld. Antonius de Padua, Sanctus
Antali Gergely **3050**
Antigonus II., Gonatas **3542**
Antoninus Bassianus ld. Caracalla – imperator Romanus
Antonius de Padua, Sanctus (Antal, Szent; Paduai Sz. Antal) **2916, 3058, 3213, 3219**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Antonius, Joannes **3449(17)**
Ányos (Anyos) Sándor **3381(1)**
Apácai Csere (Tseri Apacius) János
Disputatio de politia ecclesiastica **2770**
Disputatio philosophica de mente humana **2810**
2838, 2902, 3146, 3420, Appendix 264
Apafi (Apafy) Mihály I. – erdélyi fejedelem **3007, 3066, 3067, 3122, 3123, 3127, 3128, 3144, 3157, 3174, 3175, 3182, 3238, 3239, 3240, 3314, 3315, 3316, 3325, 3390, 3391, 3397, 3420, 3430, 3486, 3487, 3513, 3537, 3538, 3539, 3548, 3642, 3643, 3645, 3648, 3688**
Apafi Mihály I. – erdélyi fejedelem felesége, Bornemisza Anna ld. Bornemisza Anna
Apáti Miklós **3023**
Apollo (Appolón) (myth.) **3082, 3225, 3286, 3542**
ld. még Cynthius
Apollonia Alexandriae, Sancta **3337**
Apollonius in Aegypto **2658**
Apponyi (Apponi) Gáspár **2863**
Aquinoi Tamás ld. Thomas de Aquino, Sanctus
Aranyosmedgyesi (Aranyos Medgyesi) Sámuel **Appendix 244**
Arcabus, Joannes ld. Arkabus, Joannes
Arcerius, Joannes **2969(22)**
ld. még nyomdamutató
Archidamus – rex Lacedaemoniae **2781(XCIII)**
Archilochus ld. Arkhilokhosz
Arculari, Joannes **3073**
„Aretophilus" **2976**
„Árgirus királyfi" (Argirus) **2898, 2914, 3274**
Argoli (Argolus, Argolvs), Andrea **2724, 2788, 2931, 2993, 3049, 3052, 3304, 3472, 3484A, 3582**
Arianus in Aegypto, Sanctus **2658**
„Arima" **3689**
Aristoteles **2787, 2797, 2923, 2973, 3028, 3062, 3079, 3118, 3132, 3200, 3262, 3329, 3568, 3578, 3623, 3671**
Arius **3337**
Arkabus (Arcabus), Joannes **3337, 3640**
Arkhilokhosz (Archilochus) **3553**
Armbruster, Elizabeth ld. Rochser, Zacharias, előtte Höfflinger, Johann Christoph felesége
Armbruster (Armbrusterus), Georgius **3131, 3394**
Armbruster (Armbrvster), Michael **3600, 3604, 3608, 3613**

Armbruster, Michael, előtte Segner, Andreas felesége, Rotter, (Rotteria) Ursula **3600, 3604, 3608**
Arnoldus (Arnoldi), Nicolaas **2969**
Árpád (Arpadus) – magyar fejedelem **3277**
Árpádházi Szent Erzsébet ld. Erzsébet, Árpádházi, Szent
Artner (Artnerus), Leopold **3587**
Artner (Artnerus), Wilhelm **3587**
Artner (Artnerus), Wolfgang **3587**
Artoy, Joannes **3337(12)**
Artz, Andreas **3320**
Artzt (Artztius, Arzt), Joannes
Applausus publicus virorum trigae… Johanni Büringero, Christiano Pihringero,… Danieli Wilhelmo Mollero **3595**
Exercitatio theologica de revelatione divina **3673**
3599(6)
Arzonnius, Constantius
Florilegium selectissimarum precum, … Nicolao Andrasi de Szent Kiraly… dicatum **3512**
Ascanius, Michael **2808**
Astrophilus (pseud.) **2993, 3582**
Astrophilus (Astrophilus Academicus, Astrophylus, Astrorhilus) (pseud.) ld. még Misch, Joannes és Szentiványi Márton
Astrorhilus ld. Misch, Joannes
Asztalos Dávid **3241**
Athanasius, Sanctus (Athanaz, Szent) **2690**
Auer, Johann Ernest **3601, 3602, 3613**
August. ld. Augustinus, Aurelius, Sanctus
Augustini, Elias
Exercitatio theologica de sacros. et individua Trinitate **3496**
Augustini, Joannes **3209(3), 3496**
Augustinus, Aurelius, Sanctus (Ágoston, Szent; August.) **2656, 2666, 2759, 3098, 3190, 3408, 3411, 3512, 3515, 3526, 3624, 3635, 3646, 3650**
Augustus (Augustus caesar, Augustusz), Octavianus – imperator Romanus (római császár) **2893, 3394, 3669**
Aureen, Bengdt **2969(12)**
Aurelius Victor, Sextus **3555**
Aurifaber, Samuel **2634(20)**
Ausonius, Decimus Magnus **2878**
Avenarius (Avenar), Bartholomaeus **2905(4), 3037(6-7)**
AZ IgAz SEGEDNeK vAgyoN it Neve ld. Szegedi Anna
Azari Zsigmond **3004**

B. (Bornemann?), C. H. D. **2969(18-19)**
B. T. F.
Dissertatio jucunda de materia prima conclusionum logicarum primum enatarum **2759**
„Baal isten" **3420**
Bán (Baán) János **3286**
Bán (Baan) Sándor **3070**
Bacon, Francis **3028, 3079**
Bácsi András **3273**
Badini János **3337(4)**
Baehm, Christophorus ld. Böhm, Christoph
Baehrisch, Anna Maria ld. Rotarius, Adam felesége
Bagosi Márton **3386**
Bagosi Márton felesége, Lasztóci (Lastoci) Borbála **3386**
Bahil, Ján
Διάσκεψις logica evolutam logices naturam… exhibens **3545, 3451(1), 3162(37),**
Bajcsi (Bajtsi) K. András **2799**
Bajcsy (Baychi) István **2658**
Bajer, Johannes ld. Bayer, Johann
Baji Mihály **3080**
Bajtsi, K. Andreas ld. Bajcsi K. András
Bajza, Michael **3152(7)**
Bakos Borbála ld. Máriássy Imre felesége
Bakos Gábor **2797, 2849, 2910(42), 2925(38), 3290**
Bakos Gábor felesége, Perényi (Perini) Judit **3290**
Bakos Mária ld. Veér (Ver) Ferenc, felesége
Bakos Mózes **2848**
Bakos Zsuzsanna **2848**
Baksa István ld. Baksy István
Baksay (Baxai) Zsigmond **3286**
Baksy (Baksa, Baxa, Baxi) István **2732, 2793, 2799, 2936, 3005, 3065, 3548**
Balas D. Ferenc ld. Balázs D. Ferenc
Balásházy (Balásházi) György **3073**

Balassa (Balássa) Bálint ld. Balassi Bálint
Balassa Pál
Emblemata carmina baccalaureis philosophiae oblata **3579**
Balassa Sándor **3112, 3117**
Balassi (Balassa, Balássa) Bálint
Istenes énekek **2890(1), 3197, 3292(1), 3653**
ld. még incipitmutató: – Végtelen irgalmú, ó **3061, 3181**
Balassi Ferenc **2890**
Balassi Máté **3410(8), 3470, 3578**
Balázs (Balas) D. Ferenc **3647**
Baldvin (Baldwin), Dorothea Sophia ld. Serpilius, Johann III., előtte Böhm, Christoph felesége
Baldvin, Gottlieb **2908(1)**
Balika Pál **3152(21)**
Balkányi (Balkanyi) György **3146**
Balneatoris, Michael **2844(7), 2985A(4)**
Balog Péter **2679**
Balogi Gáspár **3013, 3045, 3535**
Balogi Gergely **3118**
Balogus, Ianus, Tolnaeus ld. Tolnai Balog János
Balthes, Joannes **3394**
Balyik András **3023, 3195**
Bán (Ban) Ferenc **3211**
Banck (Banco), Laurentius **2969(3)**
Báncsi (Banczi) Ádám **3073**
Banda, Nicolaus **2742**
Bánffy Dénes **3249**
„Bánk bán" **2957**
Bánki (Banki) János
Quodlibeta poetica… philosophiae neobaccalaureis **3337**
Bannai, Daniel ld. Bányai Dániel
Bansky, Daniel **3664**
Bányai (Bannai, Banyay) Dániel **3078, 3079, 3082**
Baranyai (Baranai) Ferenc (bártfai) **3073**
Baranyai (Baranniay) Ferenc (nagyszombati) **2723A**
Barát István
ld. incipitmutató: – Siess, nagy
Barbara, Sancta (Borbála, Szent) **3055, 3057**
Barben, Joannes **3631**
Barberini (Barberinus), Francisco **3233**
Barcsai (Barczai) Ákos – erdélyi fejedelem **2801, 2801A, 2836, 2862, 2876, 2877, 2884, 2939, 2982, 3127, 3177,**
Barcsai (Bartzai) Ferenc **3080**
Barcsai (Bartzai, N. Bartzai) Mihály **2936**
Barkó (Barko) Benedek **3276**
Barkóczi (Barkoczi) János József **2973**
Baros János **3118**
Baróti (Baroti) Miklós
A sz. búcsú méltóságának és hasznainak igaz értelmére vezérlő rövid tanúság **2827**
Barralis, Vincentius **2658**
Bársony (Barsony, N. B. G. V. P. E. S. P.) György **2999, 3308, 3385**
Bartakovics (Bartalkovics), Petrus **3112, 3117**
Bartakovith, Adamus **3381(3)**
Bartakovith, Georgius **3381(3)**
Bartalkovics, Petrus ld. Bartakovics, Petrus
Barth (Barthius), Johann Conrad
Oedenburgisches Rathaus, weiland vom seeligen Herrn Christoph Lackner **3674 3361(1), 3454(1), 3514**
Barth, Matthias **2697**
Bartha Boldizsár
Rövid chronica… Debrecenben esett… dolgokról **3272**
Barthius, Johann Conrad ld. Barth, Johann Conrad
Bartholomeides, Georgius **3410(45)**
Bartholomeides, Thomas **3561(8),3568, 3661**
Bartók (Bartok), Adalbert János **3118**
Bartók (Bartok) István **3170, 3644**
Bartoschovicius (Bartoschovicivs), Andreas **3045**
Bartosovicz, Elias **3410(127)**
Bartzai Ferenc ld. Barcsai Ferenc
Bartzai Mihály ld. Barcsai Mihály
Basa Tamás **3182**
Basiliscus, Sanctus **3337**
Basilius Magnus, Sanctus **3512, 3624**
Basire (Basirius), Isaac
Schema primum generale sive forma studiorum Albensium **2709**
Triumviratus, sive Calvinus, Beza et Zanchius pro episcopatu **2638 2639, 2664**

Bassaeus, Albertus **3489**
Bátai (Batai) B. György
Az Isten kegyelmében lévő ember üdvösséges életének… megismeréséről **3241(1)**
Az istenfélő ember könyörgésére való választétel **3241(2)]**
Lydius S. Scripturae lapis, Lelki próbakő, avagy az örök életre elválasztatott… embernek… jegyei **3316**
Meta electorum, választottak tárgya **3317**
Báthori család
ld. tárgymutató, illusztrációk
Báthori (Báthory) Boldizsár **3124**
Báthori (Bathori, Bathoreus) István (somlyói) – erdélyi fejedelem, lengyel király **2972, 3116A, 3124**
Báthori Mihály ld. Báthori G. Mihály
Báthori (Báthory) Zsigmond **3124**
Báthori (Bathori, Báthory) Zsófia ld. Rákóczi György, II. – erdélyi fejedelem felesége
Báthori G. (Báthori) Mihály
Hangos trombita **3141(1)**
2675, 3023, 3146, 3273
Batizi András
ld. incipitmutató: – Ember, emlékezzél a – Jer, dicsérjük az – Jer, dicsérjük e – Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk – Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz – Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek – Krisztus feltámada, ki – Krisztus feltámada, nekünk – Örülj és örvendezz
Batthyány (Batthányi) Ádám **2924**
Batthyány (Battyan) Kristóf **3164, 3169, Appendix 228**
Baudaert (Baudartius), Williem **3495**
Bauer, Adamus **3300(5)**
Bauhoffer, Johann Jakob
ld. nyomdamutató
Baumgart, Maria Salome ld. Schnelck, Elias felesége
Baumgart, Philipp Hermann **3517**
Baumgart (Paumgartner), Urban **3465**
Baumgart, Valentin **3349**
Baumgart, Valentin előtte Pauli, Martin felesége, Kroner (Kroneriana) Margareta **3349**
Baumgartner, Karl **3565**
Baumgartner (Baumgärtner, Paumgartner), Rosina ld. Lang, Matthias felesége
Bausner (Bausnerus), Bartholomäus **2695, 3394, 3395**
Bausner (Bausnerus), Samuel **3394**
Baxa, Baxi István ld. Baksy István
Baxai, Sigismundus ld. Baksay Zsigmond
Baychi, Stephanus ld. Bajcsy István
Bayer (Bajer, Bayerus, Bäyer, Beyer, J. B., m. J. B. m. V.), Johann
Filum labyrinthi vel cynosura seu lux mentium universalis **3078**
Filum labyrinthi vel cynosura seu lux mentium universalis **3079**
Ostium vel atrium naturae, ichnographice delineatum **3028**
Pasquillus contra M. A. Eccardum **3072A**
2688, 2834(2), 2855(4), 3047, 3047(10), 3110(1), 3227(5), 3228(8), 3229, 3338, 3357(4), 3444(7), 3470, 3563, 3569, 3681
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Bayer, Johann felesége, Sartorius, Rebecca **2987A**
Bäyer, Johann
ld. nyomdamutató: Beyer, Johann
Bebel (Bebellius), Balthasar **2677**
Becanus, Martinus **2635**
Beckher (Beckherus), Georg **2684**
„Becos" **3689**
Beda Venerabilis **3512**
Bégányi (Begani) György **3337(11)**
Behtlen, Nicolaus ld. Bethlen Miklós
Beichel, Matthaeus (Matthias) **2905(40), 3299(7), 3366(13)**
„Bekennerin" ld. Günther, David felesége, Brewer, Judith
Bekes Gáspár **3124**
Bél Mátyás **3497**
Béldi (Beldi) Pál **3121**, **3127, 3182, 3420**
Beledy (Beldi) Mihály **2974(17), 3152(28)**
Belényesi (Belenyesi) Ferenc **3182**
Belinyesi (Belenyesi) H. János **3275**
Bellarminus, Robertus ld. Robertus Bellarminus, Sanctus
Belleny (Bellenyi) Zsigmond **2797**
Bellobradenus (Bellobradinus, Belobradenus, Boluško, P. B. G. R.), Paulus

De veris ac genuinis ecclesiae membris **3011**
Discursus pneumaticus de natura animae rationalis separatae **2946A**
Disputatio philosophica de subjecto physicae **3132**
Disputatio theologica de imagine Dei in homine ante lapsum **2879**
Dissertatio scholastica de propositionibus personalibus in Christo **2947**
2737, 2742, 3577
Bélteki András **3273**
Belusky, Nicolaus **3028**
Belzelius, Petrus **3449(22)**
Bendel, Andreas **3073**
Benedek, Szent, Nursiai ld. Benedictus Casinensis
Benedek, Szent remete ld. Benedictus eremita in Hungaria, Sanctus
Benedicti, Andreas **3451(33)**
Benedicti, Joannes **3452**
Benedictus Casinensis (Nursiai Benedek; Benedictus patriarcha), Sanctus **3416**
Benedictus (Benedek) eremita in Hungaria, Sanctus **3057, 3337**
Beniak, Balthazar **3458, 3694**
Beniczky (Benicky) Gáspár **3070**
Beniczky Pál **3170**
Beniczky (Benyeczki) Péter
Magyar ritmusok avagy versek **3170, 3644**
Benkowicz, Joannes **3666(4)**
Benyeczki Peter ld. Beniczky Péter
Beregi (Bereghi) M. János **3276**
Beregszászi István **3418**
Bereki István
ld. incipitmutató: Bűnnek – Jézus Krisztus, mi kegyelmes
Berg, Elias **3299**
Berg, Margareta, ld. Greb, Thomas felesége
Berge, Peter van der ld. Montanus, Petrus
Berger (Bergeniana), Martha ld. Alesius, Joannes, iun., előtte Herrmann, Johann felesége
Berger (Bergerus), Lorenz, iun. **2755, 2894(9)**
Berger (Bergerus), Lorenz, sen.**2755**
Berényi (Beriny) György **3548**
Berkó Benedek **3276**
Berlinius, Valerianus **2776(2), 2784(2), 3104(4)**
Bernardus, Claravallensis (Bernard doktor, Bernardus, Bernát, Bernhardus, Szent) Sanctus **2656, 2945, 2962, 3337, 3408, 3561, 3624, 3634**
Bernhardus Senior (Bernhard, Sachsen-Meiningen, sen.) – dux Saxoniae **2642A, 2765**
Bernovius, Simon **3212(24)**
Berseviczi, Casparus ld. Berzeviczy Gáspár
Berseviczi, Melchior ld. Berzeviczy Menyhért
Berthalanicz (Berthalanics), Martinus **3410(122), 3661**
Berthóty (Berthoti) Bálint **3548**
Berthóty (Bertoty) Ferenc **3337(3)**
Berzeviczy család **3151**
Berzeviczy (Berseviczi) Gáspár **3337(6)**
Berzeviczy (Berseviczi, Berzeviczi) Menyhért **3211, 3277**
Berzeviczy (Berzewicius) Pál **3656**
Berzeviczy (Berzowiczi) Zsigmond **3548**
Berzewicius, Berzowiczi ld. Berzeviczy
Besenyei (Besenyi) Mihály **3064**
Beszermenyi Mihály ld. Böszörményi Mihály
Besztercebányai (Besztercze-Bányai) Mihály **2902(8)**
Betfalvi (Bethfalvi) Tamás **3146**
Betlenfalvi (Bethlehemfalvi) Tamás **3640**
Bethlen család **2674, 2684, 3319**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Bethlen Druzsina ld. Rhédey Ferenc felesége
Bethlen Gábor – erdélyi fejedelem **2763, 2796, 2869, 3123**
Bethlen István, iun. felesége, Széchy Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége
Bethlen (Betlen) István, sen. **2796, 2982**
Bethlen (Betlen, Betlenius) János
Innocentia Transylvaniae **2877, 2885**
Rerum Transylvanicarum libri quatuor **3123**
3249, 3251
Bethlen Kata **2959, Appendix 218, Appendix 222, Appendix 232**
Bethlen (Behtlen) Miklós **2838, 2902, 3027, 3244**
Bethlen Sámuel **3490**

Beyer, Johann
ld. nyomdamutató
Beyer, Johannes ld. Bayer Johann
Bèze (Beza), Théodore de
Az Úr vacsorájának adása és vétele felől való jó tanács **2672**
2638, 2664
Bezegh (Bezek) István **3694**
Bezegh Mátyás **3050(VII.)**
Beződi (Bezödi) Tamás **3235(4)**
Bias, Prieneus **3381**
Bičansky, Jeremias **3691**
Biczó Anna ld. Dobozi István felesége
Bierbüchsius, Conradus **3047(21)**
Bifield Miklós ld. Byfield, Nicholas
Bihary Dániel **3050**
Billiarickius, Joannes **2650**
Binder, Caspar **3251**
Biner (Binner), Hilarius Ernestus **2650, 2651, 2766(1-3), 2899(1-2), 3152, 3196**
Biner (Binner), Johann Heinrich **2650**, **2719**
Biner (Binner), Timotheus Hilarius **3196**
Birckner, Matthäus
ld. nyomdamutató
Biri Benedek **3273**
Birnstengel, Samuel **3229**
Bisaccioni, Maiolino **2957, 3187**
Bisterfeld, Johann Heinrich **2709, 3145**
Bivolini, Martinus **3202A(13), 3410(11)**
Blankenenaverus, Joannes **3411**
Blasius (Blasi), Andreas
Exercitium theologicum de libro vitae **3497**
3215(3)
Blasius (Blazy), Georgius **3694**
Blasius, Joannes **3286**
Blasius, Sanctus (Balázs, Szent) **3512**
Blaskovich (Blaskovicz), Martinus Franciscus **3050**
Blazy, Georgius ld. Blasius, Georgius
Blecher (Bleycher), Paulus **2910(51), 3162(43), 3295, 3371(10), 3450(12), 3466(10)**
Bliska, Samuel **2719, 2742, 3041**
Blumboth, Combergius **2854(4)**
Blümelius, Martinus **2719**
Bobodski, Andreas **3413**
Bobovsky (Bobovski), Simon **2815, 3073**
Bobrik, Georgius **3449(16), 3666(2)**
Bobrovsky (Bobrowsky), Andreas **2905(27)**
Bocatius (Bocacius), Joannes **3469, 3630**
Bochart, Samuel **3325**
Bocskai Ilona ld. Haller Gábor felesége
Bocskai (Bocskay) István **2730, 2868, 2872, 2933, 3080, 3157, 3548**
Bocskai István felesége, Lónyai (Lonyai) Zsuzsanna **2730**
Bodin (Bodinus), Jean **3049**
Bodovini**,** Gabriel ld. Rodovini, Gabriel
Bodrovinus, Joannes **3162(24)**
Bogárdi (Bogardi) Pál **3286**
Bogáti Fazakas Miklós
ld. incipitmutató: Mely hatalmas
Bogerman, Johann **3495**
Bogner (Bognerus), Andreas **3196**
Bohemus, Christophorus ld. Böhm, Christoph
Bohunicky, Matthias **3041**
Bohunicky (Bohuniczki), Nicolaus **3286**
Bohuss, Jacob **3262, 3519**
Boldissius, Matthias **2823(9)**
Boltoz, Josephus **2697**
Boluško, Pavol ld. Bellobradenus, Paulus
Bombicenus, Joannes **3263(4)**
Bona István **3286**
Bonamicus, Lazarus (pseud.) **2826(11)**
„Bonasus" ld. Sámbár Mátyás
Bonaventura, Sanctus **2656, 2892, 2916, 3058, 3213, 3219, 3512**
Bonecz, Joannes **Appendix 262**
Bonfini, Antonio **2992, 3684**
Bonis, Joannes **3569**
Bonis, Martinus **3073**
Bonis, Melchior **3073**
Bonyhai János **3146**
Borbála, Szent ld. Barbara, Sancta
Borbély Ferenc **3241**
Borbély Márton **3004**
Borckhard, Johannes
ld. nyomdamutató: Burckhard, Johann
Borcsiczky (Borcziczki) István **3337**
Bori Mihály **3027**
Bori Mihály, alius **3260**
Bornemann, C. H. D. ld. B. C. H. D.
Bornemisza (Bornemissza) Anna – I. Apafi Mihály – erdélyi fejedelem felesége **3317, 3486, 3542, 3591, 3645, 3649**
Bornemisza István **2678**
Bornemisza (Bornemissza) János (pesti) **3050**

Bornemisza Péter
ld. incipitmutató: Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek
Boros, Ladislaus **3337(1)**
Boross Péter **2723A**
Borowski, Paulus **3449(20)**
Borrhaus (Cellarius), Martin **2677**
Borsáti Pápai (Borsati, Borsati P.) Ferenc
Metamorphosis illustrissimi quondam herois… Sigismundi Rakoci **2673 2675**
Boruta, Martinus **2972**
Bory György **3045**
Boskovski, Ludmilla ld. Repatius, Joannes első felesége
Bossányi (Bossani) Eszter ld. Forgách Miklós felesége
Both, Laurentius **3679**
Botos János **3510**
Bozitz, Stephanus **3229**
Böhm (Baehm, Bohemus) Christoph
Beantwortung der unchristlichen… Frage, woher ich gewiß sei, daß heutige Bibel, oder Heilige Schrift von Gott **2666 2777, 2908, 2922, 2925, 2929, 3040, 3044, Appendix 217**
Böhm, Christoph felesége Baldwin, Dorothea Sophia ld. Serpilius, Johann III. felesége, Baldvin, Dorothea Sophia
Böhm (Böhmius), Emanuel **3587**
Böhm (Böhmius), Joannes **2634(27), 2698(7), 2701(5)**
Böhm, Thomas **3372(6)**
Böhme, Martin (Cseh Márton, Tseh)
Lovak orvosságos megpróbált új könyvecskéje **2645**
Bölcskei Mihály **3632**
Bőr Katalin ld. Böszörményi Mihály felesége
Böszörményi (Beszermenyi) Mihály **3024, 3026**
Böszörményi Mihály felesége, Bőr Katalin **3026**
Brachtisz (Brachticz), Matthias **2974(2)**
Brada, Andreas **3694**
Brams, Joannes **3556(16)**
Brassai Major Márton **3181, 3349**
ld. még nyomdamutató
Braxator (Braxatoris), Andreas **3410(108), 3578, 3661**
Braxatoris, Adamus **3152(6)**
Braxatoris, Andreas **2635, 2834(4)**
Braxatoris, Andreas ld. még Braxator, Andreas
Braxatoris, Joannes **3202A(8), 3410(7), 3431, 3519, 3534, 3535, 3578**
Brecht, Clemens **3694**
Breknerus, Michael **3673**
Brennerus, Franciscus **3673**
Bretz, Andreas **3229**
Bretz, Joannes **3229**
Bretzler, Joannes **3073**
Breuer, Catharina ld. Steiner, Magnus felesége, Brewer Katharina
Breuer, Laurentius ld. Brewer, Lorenz
Brever, Johannes ld. Brewer, Johann
Brever, Samuel ld. Brewer, Samuel
Brewer (Brever), Joannes
Honor senectutis, quem… Laurentio Brewer… offert **2843**
2784(15), 2843, 2845(2), 2854(16), 2925(24), 2927(22), 3016, 3549(3-5)
Brewer, Judith ld. Günther, David, előtte Brexel, Johann felesége
Brewer, Katharina ld. Steiner, Magnus felesége
Brewer (Breuer), Lorenz **2645, 2717, 2843, 2912, 2923, 2927, 3016, 3167, 3209, 3216, 3297**
ld. még nyomdamutató
Brewer, Michael **2905(39)**
Brewer (Brever, S. B. et t. L.), Samuel **2784(17), 3097, 3100(16), 3162(27-28), 3209, 3212(20), 3214, 3297, 3441, 3449, 3450, 3543, 3549, 3574, Appendix 234**
ld. még nyomdamutató
Brewer, Samuel felesége, Sonntag, Sophia **3574**
Brexel, Johann **3227**
Brexeliana, Judith ld. Günther, David, előtte Brexel, Johann felesége
Brezany, Daniel **3691**
Brigitta, Sanctus **2656, 3512**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Brnowius, Simon **3449(13)**
Brodniansky (Brodnanski), Michal **3047(16), 3529**
Brodt, Joannes **3561(18)**, **3568**

Broserus, Georgius, **2696**
Brouncker, William **3436**
Brunner, Joannes Sebastianus **2658**
Brvota (Brvot), Jacobus **3200**
Bubelinus, Michael **3561(22), 3568**
Bubenka, Elias **3167(15), 3202A(38), 3410(44)**
Bubenka (Bvbenkius), Jonas **3167(12), 3405, 3641**
Bubsequa (Bussaeus, Bartholomaeus?) (pseud.) **2777**
Bucanus, Guilielmus **3322, 3339**
„Bucco" **2976**
Bucer, Martin **2638**
Buchholter, Abraham ld. Buchholzer, Abraham
Bucholtz, Georgius ld. Buchholz, Georg
Buchholz (Buchholtz, Bucholtz), Georg **3462, 3682, Appendix 259**
Buchholzer (Buchholter), Abraham **3325**
Buchner, Elias **3666(13)**
Budaeus, Georgius **2784(10), 2910(16), 2925(11),**
Budaeus, Stephanus ld. Budai B. István
Budai B. (Budaeus) István **2677, 2678, 2680**
Budai Száz (Száz Budai) Pál **2974(23)**
Budiats (Budiacz, Budiacs, Bvdiacs), Stephanus **2767, 2826(8), 2899(7), 2974**
Budiats, Stephanus felesége, Keresztúri Erzsébet **2974**
Bugar, Georgius **3082**
Bulyovszky (Bulowski) Mihály **3451(22)**
Buori, Georgius **3013**
Buozik, Nicolaus **3200**
Burchart (Burchardus, Bvrchardus), Georgius **2915, 2921**
Burchart, Georgius felesége, Christophori, Margareta **2915, 2921**
Burckhard, Johann
ld. nyomdamutató
Burgstaller (Burgstallerus), Johann Christoph **3328, 3595(2), 3599(10)**
Burgstaller, Samuel **3598(10)**
Buri, Joannes **3498**
Buringerus, Joannes **2986(27)**
Burius, Joannes, iun. **2765(39), 2677**
Burius, Joannes, sen. **3408**
Burnet (Burnettus), Gilbert **2677**
Buss, Michael
Votum genethliacum in honorem... Sigismundi Orlic **3675**
Bussaeus (Bubsequa(?) pseud.), Bartholomaeus **2777, 2986(32), 3221, 3221(3)**
Buxa, Joannes **3073**
Buzgó (Buzgo) Simon **2658**
Buzinkai (Bvzinkai) Mihály
Compendii logici libri duo **3000, 3477**
Institutiones oratoriae ex optimis authoribus collectae **2866**
Institutionum dialecticarum libri duo **2867**
Institutionum rhetoricarum libri duo **2790, 3383**
Appendix 247
Bükösi Köble K. (Bükösi) István **3275**
Büringer (Bühringer), Johann
Anacreon nuptialis… Maximiliano Honorio a Franckenberg **3676**
Nomenclator et index tam nominum quam verborum Germano-Latinus **3677**
Propempticum, vero suo (eheu!) nomine elegiacum **3596**
3198(7), 3333, 3595, 3598, 3601, 3614, 3673
Bürtschius, Joannes Carolus **2650**
Bvbenkius, Jonas ld. Bubenka, Jonas
Bvdiacs, Stephanus ld. Budiats, Stephanus
Bvrchardus, Georgius ld. Burchart, Georgius
Bvzinkai, Michael ld. Buzinkai Mihály
Byfield (Bifield), Nicholas **3309**
Byller, Matthaeus **3232, 3378, 3474, 3475, 3476, 3582, Appendix 258**
ld. még nyomdamutató

C. A. P. C. **3645**
C. D. S. P. S. S. P., Joannes **2800**
ld. még incipitmutató: A Szentírást ki akarod érteni
C. H. g. L. r. ld. Hain, Kaspar
C. H. K. G. L. T. C. I. ld. Czeglédi István
C. H. R. G. L. ld. Hain, Kaspar
C. I. ld. Czeglédi István
C., Joannes ld. Cimbalmos János
C. K. H. G. L. T. C. I. A. ld. Czeglédi István
C. K. MV. ld. Klesch, Christoph

C. P. A. I. ld. Czeglédi István
Cabis, Joannes **2815(20)**
Caepe, Joannes **3410(102)**
Caesar, Caius Julius (Julius császár) **Appendix 231**
Caesar, Julius Patavinus (Paduai Julius Caesar) **3362, 3460**
Caesius, Philip **2684**
Caladon der Deutsche (pseud.) **3689**
Calixt (Calixtus), Georg **2677**
Calliope (myth.) **3286**
Calovius, Abraham **3199(2)**
Calvin (Calvinus, Kálvin), Jean **2638, 2664, 2735, 2829, 3024, 3282, 3283, 3284, 3311, 3515, Appendix 267**
Calvisius, Sethus **3325**
Campensis Debrecinus, Joannes ld. Debreceni Campensis János
Candela, Joannes **3162(34)**
„Candola" **3689**
Canisius, Petrus, Sanctus ld. Petrus Canisius, Sanctus
Cantoris, Georgius, **3553**
Cantoris, Joannes **3563**
Capirius, Andreas **3045**
Capito, Jacobus **3167(14), 3212(36)**
Capponi, Franciscus Antonius **3417**
Caracalla, Marcus Aurelius Antoninus Bassianus – imperator Romanus **3555**
Caramuel y Lobkowitz (Caramvel), Juan de
Primus calamus tomus II. **3417**
Carathin (Karathin, Karatjn), Georgius **3229, 3505, 3533, 3536, 3568**
Caravina, Joannes Baptista **3111**
Carbo, Ludovicus Acostacianrius
Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii **3671(2)**
Caristiai Diocles ld. Diocles, Carystius
Caroli Gaspar ld. Károlyi Gáspár
Carolus V. – imperator (Károly V. – német-római császár) **3490**
Carpatischer Krantz Ritter ld. Klesch, Christoph
Caselius, Christophorus **3016(8)**
Casimirus, Sanctus (Casimirus IV. – rex Poloniae, Kázmér IV. – lengyel király)
Caspar, Georgius ld. Gáspár György
Casparovicz, Matthias **3337**
Cassai, Mich. ld. Kassai Michaelis György
Cassiodorus Flavius Magnus, Aurelius **2656**
Cassius, Blasius **2778(5)**
Catharina Senensis, Sancta **3337**
Catilina, Lucius Sergius **3679**
„Cato" **2837, 2856, 2878, 3319, 3488**
„Causidicus" **2781(52)**
Cebes **3362**
Cégényi (Czegenyi) Tamás **3632**
Cegledi István ld. Czeglédi István
Cegledi Palko ld. Czeglédi Pál
Cellarius ld. Borrhaus, Martin
Centner, Christian **2780(6-7)**, **2784(13-14), 2927(18-19)**
Centner, Matthias **2784(16)**
Čeren (Czeren, Čžeren), Jan **2949, 3458**
Černak (Cernakius, Czernack, Czernek), Samuel, **2671, 2742, 2849, 2949, 3041, 3054, 3200, 3228(6), 3293, 3622, 3657, 3694**
Černak, Samuel, előtte Láni, David felesége, Sinapia, Helena **3657**
Čerňanský (Chernanski), Ján **3303**
Chalupka, Joannes **2855(13)**
Chalupka (Chalupkius, Chalupky), Samuel
Kázaní pohřební nad … dětátkem Jiříkem Melclem **2880**
Slzavé kvíleni vdov a syrotků, to jest kázaní pohřební čyněne nad… Jiříkem Melclem mladším **2802(1)**
Vandrovka, aneb Putování prežalostné Rozyny Puchalky, Samuele Chalupky manželky **3183**
2738, 2805, 2947, 3183, 3328
Chalupka, Samuel felesége, Puchalka, Rozina **3183**
Chalupka, Susanna ld. Repatius, Joannes második felesége
Cham (bibl.) **3149**
Charaschicz (Charazic), Christophorus **2949, 3041**
Charisischer Kauffman (pseud.) ld. Klesch, Christoph
Chasee Miklós
ld. incipitmutató: Mint kívánkozik
Chemi, Joannes ld. Csémi János
Chemnitz (Chemnitius), Christian
Selige Sterbe-Kunst **3039**
2765(3)

Chenan pasa – budai vezír **3141**
Chereni, Nicolaus ld. Cserényi Miklós
Chernanski, Joannes ld. Čerňanský, Ján
Chernei, Stephanus ld. Csernei István
Chernel (Csernel) György **3235(8)**
Chernel (Csernel) Pál **3339, 3422**
Chiaki, Chiaky, Ladislaus ld. Csáky László
Chikulin, Chikulini, Chikulinyi, Chikuliny ld. Czikulin
Chilek, Georgius **3106(19-21), 3161(12), 3227(4), 3575(8)**
Chillingworth, William **2800**
Chilo, Spartanus **3381**
Chinorani, Gabriel **2658**
Chladni, Georgius **3454(17), 3458**
Chmellius (Chmelius), Daniel **3093, 3156, 3358, 3535, 3568**
Chok Mózes ld. Csók Mózes
Chorwat, Andreas **3694**
Chrastel, Joannes **2658**
Chrestels, Joannes, iun. **2706**
Chrestels, Joannes, iun. felesége, Goldschmied, Catharina ld. Herrmann, Michael, iun. felesége
Chrestels, Joannes, sen. **2706**
Chrestels, Joannes, sen. felesége Dominici, Martha ld. Herrmann, Michael, sen. felesége
Chrestels, Joannes, alius **2823, 2824**
Chrestels, Joannes, alius felesége, Schneeweiss, Sara ld. Albrich, Martin felesége
Christels, Anna ld. Greissing, Paul felesége
Christels, Georgius **2964**
Christels, Paulus **2699**
Christiani, Abrahamus **3073**
Christoffori, Matthias ld. Christophori, Matthias
Christophori, Johann **2915, 2921**
Christophori, Margareta ld. Burchart, Georgius felesége
Christophori (Christoffori), Matthias **2688(7), 3038(7)**
Christophorus, Sanctus (Kristóf, Szent) **3337**
Chrysostomus, Joannes ld. Joannes Chrysostomus, Sanctus
Chtyraeus [!], Tobias **3449(32)**
Chundus ld. Künd vezér
Chuvala (Chvvala), Georgius **3679**
Chyculini, Chyculiny, Chyculinus ld. Czikulin
Cicero, Marcus Tullius
Epistolarum libri quatuor a Johanne Sturmio…confecti **2646(1), 2674(1), 3160(1)**
Epistolarum selectiorum libri tres [recte quatuor] **2803**
Oratio pro T. A. Milone. **2909**
2684, 2787, 3611, 3671
Cilikius, Joannes **3356(10), 3449(6), 3454(25), 3575, 3655(6)**
Cilikius, Joannes felesége, Croner Eva **3575**
Cimbalmos (C.) János **2678**
Cimbalmos Péter **2678**
Citharides (Citharidis), Sámuel **3290**
ld. még incipitmutató: Midőn az Ábrahám
Čížek (Cjzek, Czizek, Čžjžek, Lutheolus, Zeißel), Nikodém **2666, 2668, 2669, 2738, 2881, 2882, 2883, 2950, 2951, 3011, 3069, 3071, 3072, 3133, 3183, 3260, Appendix 242**
ld. még nyomdamutató
Clara de Assisi, Sancta **3337(5)**
Clausenburgerus (Clavsenburgerus), Michael ld. Klausenburger Mihály
Clem., Joannes ld. Clementis, Joannes
Clemens V. – papa (Kelemen V. – pápa)
Declarationes Nicolai III. et Clementis V.… super regulam fratrum minorum **2725**
2721
Clemens VII. – papa (Kelemen VII. – pápa) **3514**
Clemens IX. – papa **3379, Appendix 252**
Clemens X. papa
S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri), d(omini) Clementis ... papae X. iubileum universale **3668**
3640
Clement, Jonas **3293**
Clement (Klement), Michael **3458**
Clementis, Balthasar **2905(19)**
Clementis (Clem.), Joannes **2855(9)**
Cleobulus, Lindius **3381**
Climacus, Joannes **3115**
Clio (myth.) **3286**
Clognerus, Georgius ld. Glognerus, Georgius
Clossius, Georgius **2702(4)**
Clüver (Cluver), Philipp **3325**

Cnapitzius (Cnapitius), Daniel **2905(44)**
Cobb (Cob), Wolfgang Friedrich **3195**
Coccejus, Joannes **3419**
Cochlatz, Martinus **3202A(39)**
Coleda, Samuel **3451(7)**
Coltica, Andreas **3512**
Comar. C., Comarin. C., Comarini, Comarini C., Comarini Csipkes, Comarinus, Comarinus C., Comaromi C., Comaromi Csipkes, Comáromi C., ld. Komáromi Csipkés György
Combi, Sebastiano **2957**
ld. még nyomdamutató
Comenius (Komenský), Joannes Amos
Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum **2715, 3059**
Januae linguarum vestibulum **2881**
Januae linguarum reseratae aureae vestibulum **2911, 2944, 3654**
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium **2985**
Janua linguarum reserata aurea, sive seminarium linguarum – Aufgeschlossene güldene Sprachen-Tür oder ein Pflantz-Garten aller Sprachen **2754**
Orbis sensualium pictus trilinguis… Die sichtbare Welt in drei Sprachen… A látható világ háromféle nyelven **3587**
Praecepta morum, institutioni puerorum accomodata **2811**
Schola ludus, seu encyclopaedia viva, hoc est januae linguarum praxis comica **2662**
2790, 2805, 2984, 3028, 3079, 3229, Appendix 227, Appendix 238, Appendix 243, Appendix 264, Appendix 271
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Comes a Tlaspi (pseud.) **2854(17)**
Conrad (Conradus), Georgius **3082, 3229, 3410(90), 3562**
Conrad (Conradt, Cunrad, Cunradus), Thomas **3078, 3079, 3082, 3229, 3405, 3415, 3578, 3680**
Conradus Placentinus, Sanctus **3474**
Conradi (Cunradus), Joannes **2776(5), 3102(13), 3104(14), 3299(6), 3366(12), 3395**
Conradt, Thomas ld. Conrad, Thomas
Copernicus, Nicolaus **3218**
Cordos, Andreas **3202A(32), 3410(57)**
Corenus, Jacobus **2753**
Coriari, Nicolaus **2742**
Cornelius, Jacobus **3111**
Cornides, Thomas, **3629**
Corodinus, Adam **3408**
Corvinus, Matthias ld. Mátyás I. – magyar király
Corwath, Judit ld. Nemet, Franz felesége
Cosmerovius, Matthäus **2753, 3173, Appendix 224, Appendix 225, Appendix 226, Appendix 233, Appendix 235**
ld. még nyomdamutató
Costicius, Andreas **3601**
Cotercius, Christianus ld. Kotercius, Christian
Cowper, William **2968**
Cöller, Martinus **2969**
Crai, Paulus ld. Kray, Pavel
Cramer ld. Kramer
Craus, Joannes ld. Kraus, Joannes (eperjesi)
Creiterus, Andreas **3106(25)**
Creschka, Martinus **2779(8)**
Cretschmerus, Johannes ld. Kretschmer, Johann
Crocius, Ludovicus **2642**
Croner, David **3575**
Croner, Eva ld. Cilikius, Joannes felesége
Croner, Johann, iun. **3295**
Croner (Cronerus, Kroner), Johann, sen. **2652, 2722A, 2774(9), 2777(4), 2778(7-9), 2785(11), 2854(12-13), 2910(5-6), 2925(2-3), 3040(9-10), 3100(9-10), 3102(11), 3152(9), 3228**
Croner, Johann, sen. felesége, Horváth (Horvathia) Mária **2652**
Crucensis, Georgius **3257**
Cruciger, Tobias **3162(10), 3212(16), 3449(7)**
Crucio, Andreas **3212(21-22)**
Cruselius, Martinus
Πϛοσφώνημα sive acclamatio fausta **3440 3446(9), 3454(27), 3458(2)**
Crüger, Johann **3097**
Csabai (Kis Vardai Csab.) Ferenc **2678**, **2679**
Csaholczi S. (Tsaholci S.) Gergely **2798**
Csáky család **2752**

Csáky (Csaki) István **3194**
Csáky (Chiaki, Chiaky) László **3416, 3473**
Csákvári (Csakvari) István **3632**
Csanádi István **3273**
Csapó (Csapo) György **3478**
Csécsi (Tsétsi) Zakariás **3151**
Cseffei László **2748**
Cseghe-Kátaj Katai, Cseghe-Kathai Kathai Ferenc ld. Kátay Ferenc
Cseh János **3640**
Cseh Márton ld. Böhme, Martin
Csehi István **2679**
Csehi János **2681, 3647**
Csehi Sámuel ld. Kálmáncsehi Sámuel
Csehi P. András **2679, 2798, 3005(4)**
Cseke István
Causae non causae **3211**
Cseke Stephanus, ... E. S. J. AA. LL. Et Philosophiae Doctor **3421**
Memoria saeculorum gemini et Scythia Hungarorum egressus **3277**
Csekei F. (Csekli) Pál **3027, 3146**
Csekei F. (Tsekeinus, Tsekei) Tamás **2798**
Csémi (Chemi) János **2658**
Csemiczky (Czemiczky) Miklós **3548**
Csengeri István **3250**
Csengeri János **3647**
Csengeri S. István **3632**
Cseplesz György **3194**
Csepregi Turkovics (Csepregi T.) Mihály **3124, 3182**
Cserei (Nagy Ajtai Cserei) Miklós **2710**
Cserényi (Chereni) Miklós **2658**
Csernak, Daniel **3577**
Csernátfalvi (Csernátfalva de, S. d. C.) István
Feles tizet feletlen kilencnek vélő **3147**
Jezsuita professzorának becsületi mellett kikelő hálaadó tanítvány **3148**
3080, 3144, 3150, 3155, 3513
Csernátoni István **3211, 3277**
Csernei (Chernei) István **2972**
Csernel György ld. Chernel György
Csernel Pál ld. Chernel Pál
Csetneki Bálint **3229**
Csicsói D. (Csicsoi) György **2933(2)**
Csik, Basilius ld. Kecskeméti Csik Balázs
Csizmadia János **3273**
Csók (Chok) Mózes **3083**
Csulai György **2639, 2641**
Csutor (Tsutor) Mátyás **3273**
Csúzi Cseh (Csuzi C., Csuzi Cs., Csvzi) Jakab
Disputatio metaphysica de necessario et contingente **2933**
Kincses tárház, avagy az élő s elevenítő igaz hitnek üdvösséges gyakorlása **3478**
2936(5-6), 3004(1)
Cudelinus, Johann ld. Kudela, Ján
Cudelius, Martinus **3082**
Culicis, Sigismundus **3410(94)**
Culman (Culmannus), Leonhard **3120**
Culmann, Michael ld. Kulmann, Michael, sen.
Cuncius (Cuntzius, Cvncius, Perpetuus Candor), Paul
Christliches Ehrengedächtniß **3546**
2775(1), 2846, 2854(8-10), 2855(3), 2908(4), 2913(5-6), 2919(11), 2985, 3040(6-7), 3095(3-12), 3100(5-7), 3106(7-9), 3161(4), 3163(6-9), 3227(12), 3356(6), 3372(1-2), 3445(9), 3446(6), 3556(15), 3565A, 3573(5), 3575(9), 3659(5—6)
Cuncius, Paul, előtte Grünn, Joannes felesége, Mauksch Elisabeth **2486**
Cunrad, Thomas ld. Conrad, Thomas
Cunradus, Georgius ld. Conrad, Georgius
Cunradus, Joannes ld. Conradi Joannes
Cuntzius, Paulus ld. Cuncius, Paul
Cup, Wilhelm **2969**
Curani, Andreas **3575(12)**
Curiani (Curianyi, Curjani, Curjanyi, Cvriani, Cvrany) György **2783(2), 2785(3), 2853(3), 3047(5), 3229, 3368(5), 3517, 3520, 3641**
Custra, Joannes **3045**
Cvncius, Paulus ld. Cuncius, Paul
Cvriani, Cvrany, Georgius ld. Curiani György
„Cyneas" **3229**
Cynthius (Apollo) (myth.) **2717**
Cyprianus, Soarius **2684**
Cyprianus, Thascius Caecilius, Sanctus **3515**
Cyprischer Kauffman (pseud.) ld. Klesch, Christoph
Czabán Izsák ld. Zabanius Isaacus
Czack (Czackius), David **2692(5), 2824(14)**
Czapka, Balthasar **2815(7)**

Czapko, Michael **2816(6-7), 2919(13)**
Czech, Georg **3563**
Czegenyi, Thomas ld. Cégényi Tamás
Czeglédi (A. C. K. H. G. L. T. C. I., A. C. K. H. G. L. T. C. I. A., C. H. K. G. L. T. C. I., C. I., C. K. H. G. L. T. C. I. A., C. P. A. I., Ceglédi, S. A. P. C., S. P. A. C.) István
Ama ritka példájú ... II. Rakoci Györgynek ... elalvásának megemlítése **2970**
Baratsági dorgálás azaz az igaz calvinista… vallásbul kicsapont… embernek megszólítása **3080**
Disputáció a megigazulásról **3029**
Egy katolikus embernek... kálvinista emberrel való beszélgetése **2828**
Egy veres tromfosdit játszó sandal barátomnak játék elvesztéséért való megpiricskeltetése **3279**
Enochnak Istennel való mindennapi járása **3588(2)**
Ezechiel felesége, azaz oly rövid s együgyű elmélkedésecske **3278**
Idős Noe becsületit oltalmazó Japhetke **3149**
A jó emlékezetű, egyenes lelkiismeretű néhai… Udvarhelyi György uramnak **3030**
A megtért bűnösnek… bajvívásáról… első része **2829**
A megtért bűnösnek… bajvívásáról, 1-3. rész **2830**
Az országok romlásáról írott könyvnek első része **2831**
Redivivus Iaphetke, azaz Czeglédi Palkónak Dobraviczai Miklós praeceptorával való beszélgetése **3513**
Siralmas zarándoki járásból... hazaérkezett Malach doktornak... pajtársi szóbeszéde **2868**
A szó Jákob szava, de a' kezek Ézsaué **3150**
Az Úr frigyszekrénye előtt Dagon ledűlése, azaz Gorup Ferenc győri nagyprépost miséről írt könyvecskéjének oly megsemmisítése **3645**
ld. még incipitmutató: A clerusban szorult sok féle – A Dominus vobiscum – A pápista papnak – Alázatos szókkal – Az asszonyok jezsuiták – Bizony dolog vallom – Csuda idő virrada – Eljő amaz haragos nap – Én jó fiam! vegyed – Ezeknek mindegyik fejeknek – Ha várod termését – Hogyha Szent Ferencről levonod – Hogyha vagy az ég zeng – Idvez légy, oh szent képe – Igazság kimondásáért – Immáron elkészült – Innen van ünnepe – Jaj, jaj már énnékem! – Miért hágjátok hát által – Mikor a harangok – Mikor elragadá Pluto – Mivel Nicodemus embereknél – Nem lőn kedves Patakon – Pápisták elhiszik – Romlott testemben zárt – Sokat zörgölődik – Volt az egész földön
2746, 2800, 2814, 2835, 2889, 3020, 3026, 3035A, 3064, 3147, 3148, 3154, 3155, 3157, 3203, 3206, 3236, 3312, 3421, 3479, 3515, 3645, Appendix 239
Czeglédi Pál (Ceglédi, Czeglédi Palkó) **3149, 3513**
Czekelius, Franciscus **2693**
Czekelius, Joannes **2693, 3396**
Czekelius, Michael **3631**
Czekelius, Paulus **2693**
Czekelius, Simon **2693, 3396**
Czekescher, Matthias **2697**
Czelgius, Michael **2824(4)**
Czember, Georg
Disputatio fysico theologica **2667 3444(11-12), 3694**
Czemeki Mátyás
ld. incipitmutató: Magasztallak én Istenem, Uram
Czemiczky, Nicolaus ld. Csemiczky Miklós
Czencz Romanus
Ereje és haszna Szent Benedek pátriárka keresztinek vagy ereklyéinek **3416**
Czeren, Čžeren, Joannes ld. Čeren, Jan
Czernack, Czerneck, Samuel ld. Černak, Samuel
Czernovski, Thomas **3229**
Czettritz, Bernhardus Fridericus **3188(4)**
Czickaeus, Philippus
Disputatio metaphysica prima de objecto metaphysicae **2844**

Dissertatio metaphysica de ratione formali entis **2985A**
2847(6)
Czikulin (Chikulin, Chikulini, Chikulinyi, Chyculin, Chyculiny, Chyculinus, Czikulini), Franciscus **3580**
Czikulin, Joannes **3580**
Czikulin, Julius **3580**
Czikulin, Ludovicus **3580**
Czikulin, Stephanus **3580**
Czimmermann, Sigismundus ld. Zimmermann, Sigismundus
Czinn, Joannes **2815(13)**
Cziráki (Cziraki) János **3050(IX.)**
Czizek, Czjzek, Čžjžek, Nikodém ld. Čížek, Nikodém
Czobor Ádám **3585**
Czobor Ádám felesége, Erdődy (Erdődi) Borbála **3585**
ld. még tárgymutató, illusztráció

D. G. C. L. ld. Günther, David
D. G. H. ld. Günther, David
D. L. B. L. B. **2775(5)**
D. M. C. K. (= Dein Mitschütz bei den Carpatischen Klüfften) ld. Klesch, Christoph
D. P. ld. Ther Portten, Johann Daniel
Daboz, Andreas **3162(40)**
Dach, (S. D.), Simon **3625**
Dadan (Dádan), Jan, sen. **3071, 3183, 3260, 3264, 3332, 3402, 3624, 3624A, 3696**
ld. még nyomdamutató
Dadan, Jan, sen. felesége, Veterinus, Elisabeth **3260**
„Daemon" **2976**
Dagon (bibl.) **3645**
Dalmadi István **3484**
Dalmadi Zsuzsanna **3484**
Damnanides (Damnaides), Joannes **3073, 3410(68)**
„Damon" **2897**
Daneczi István **3337(7)**
Daneau (Daneus), Lambert **2664**
Danhauer, Johann Konrad ld. Dannhauer, Johann Conrad
Daniel (bibl.) **2686(8)**
Dannhauer (Danhauer), Johann Conrad **2681, 3262, 3545, 3568**
„Daphnis" **3334**
Daróczi Zsófia ld. Zólyomi Miklós, sen. felesége
David (Dávid király)(bibl.) – rex Judaeorum **2764, 2794, 2869, 2983, 3023, 3034, 3047, 3061, 3082, 3135, 3216, 3301, 3367, 3394, 3419, 3624**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Dávid (David) Gábor (szentpéteri) **3070**
Davidis, Joannes **3666**
De Zuanna, Paul Jakob ld. Melchioris de Zuanna, Paul Jakob
Debr. K. Janos ld. Debreceni Kalocsa János
Debreceni (Debr., Debretzeni) Campensis (Campens, J. C. D.) János **2799(1), 3003, 3005(1), 3177**
Debreceni Cs. István **3273**
Debreceni Ember Pál **3336**
Debreceni György **2681**
Debreceni István **3273**
Debreceni K. (Debrecinus K., Debreczeni K., Kerékgyártó) András
Disputatio theologica de peste **3023**
2707
Debreceni K. Mihály **3273**
Debreceni Kalocsa (Debr. K., Debreceni K., J. C. D.) János
Örök élet zsengéjének érzése **3024**
3003, 3027, 3061, 3146, 3177, 3495, 3632(3)
Debreceni P. János ld. Debreceni Szűcs János
Debreceni Péter
Tizenkét üdvösséges elmélkedések **3441**
Debreceni Szűcs (Debreceni P.(ellionis), Debreczeni, Debreczeni P.) János
Acél tükör, azaz oly rövid tanítás, mely megtanít arra: kicsodák érdemesek a Sz. Minisztériumra **3273**
Brevis tractatus de usu ac praxi verae logicae **3075A**
Conciliatorium Biblicum, az az az egész Sz. Írásban… egymással ellenkezni látható helyeknek össze való békéltetések **2809**
Disputatio scolastica de scientia media **2675**

Szívnek megkeményedése **3022**
Üdvességnek útja, avagy együgyű rövid tanítás **3076**
ld. még incipitmutató: A keresztek alatt hogyha vigasztalást
3023, 3027, 3143, 3252, 3273
Debrecinus, Andreas K. ld. Debreceni K. András
Debreczeni K. András ld. Debreceni K. András
Debreczeni K. Péter **2707**
Debreczeni P. János ld. Debreceni Szűcs János
Debreczeni Tamás **2687**
Debreczeni Tamás felesége, Tarjáni Margit **2687**
Debrődi (Debrödi) János
Lapillus Danielis **3634**
Refutatio logodaedalorum, Joannis Fabritii, Samuelis Pomarii et Isaaci Zabanii **3635**
3211, 3277, 3341, 3514, 3526, 3535, 3536, 3637, 3639, 3640
Decani (Dechanus), Stephanus **3251**
Deckius, Andreas **2634(23), 2701(6)**
Decsi (Detsi) István **3510**
Decsi János **3027**
Deditius, Joannes **3666(29)**
Deidricius, Joannes **3395**
Deidricius, Marcus **2701**
Dein Mitschütz ld. Klesch, Christoph
Delnei Tamás **3640**
Demeter Jakab **3073**
Demetrius Thessalonicae, Sanctus (Demeter, Szent) **3057**
Demian, Georgius **2815(30)**
Demian (Demjan), Stephanus **3262, 3410(111), 3519**
Demiter, Israel **2815(33)**
Demjan, Stephanus ld. Demian, Stephanus
Demos, Matthias ld. Demosch, Matthias
Demosch, Maria **3367**
Demosch (Demos), Matthias **2986(37), 3454(26)**
Demosch, Paulus **3694**
Dendorffius, Daniel **3129**
Dengel, Georg **3631**
Dengelius, Thomas **3395**
Deömeteri, Georgius ld. Dömötöri György
Der Carpatische Krantz Ritter ld. Klesch, Christoph
Descartes, René **2797, 2973, 3062**
Desi, Martinus ld. Dézsi Márton
Desöffi, Gabriel ld. Dessewffy Gábor
Desöfi Clara ld. Ibrányi Ferenc felesége, Dessewffy Klára
Despotovich, Joannes **3669**
Dessewffy (Dörsöffi) Ádám **3355**
Dessewffy (Desöffi) Gábor **2972**
Dessewffy Klára ld. Ibrányi Ferenc felesége
Detsi, Stephanus ld. Décsi István
Deutscher (Deutscherus), Andreas **3599(2), 3611**
Deutscher, Treue (pseud.) ld. Titius, David
Deütschmann, Joannes **3199(3)**
Dévai Bíró Mátyás
ld. incipitmutató: Minden embernek illik
Dévai (Devai) Ferenc **2799**
Dézsi András
ld. incipitmutató: Adj üdvösséges
Dézsi (Desi) Márton **2933(4), 3004(4)**
Dhemmel, Georgius **3691**
Diadochus, **3115**
Diest, Hendrik van **2642**, **2764, 2829, 2983, 3327A**
Dieterich (Diet., Dietericus), Konrad
Epitome catechetica **3352, 3690**
Epitome praeceptorum rhetoricae **2832**
Institutiones rhetoricae e probatissimis veterum ac recentiorum oratorum interpretibus **2716**
2627, 3133, 3258, 3568, 3569, 3664
Dimpffeln, Johann Jacob **2636, 2760**
Diocles (Caristiai Diocles, Dioklész), Carystius **3542**
Diodati, Giovanni **3024**
„Diogenes" **2781**
Dioklész ld. Diocles, Carystius
Dion Chrysostomos **3555**
Dionysius, Andreas **3666(21)**
Diósi (Dioschi) András **3045**
Dioszegi ld. Diószegi
Diószegi György **3647**
ld. még incipitmutató: Csalárdabb semmi nincs
Diószegi István **3647**
Diószegi Bónis (Dioszegi) Mátyás **3273**

Diószegi Kis (Dioszegi, Dioszegi K.) István
Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések és buzgó hálaadások **3327A 3273**
Discordia, Albertus **3162(39), 3212(35)**
Diurana, Georgius **3328**
Dives, Joannes **3202A(17)**
Divitis, Georgius **3202A(26), 3410(19)**
Dobai (Dobay) András (eperjesi diák) **3410(89), 3562, 3661**
Dobai (Dobay) András (lipóci) **3405, 3415, 3548, 3578**
Dobai István **2910(44)**
Dobai Székely András **3513**
Dobner (Dobnerus), Ferdinand **3587**
Dobner, Johann **3587**
Dobner, Johann Andreas **3587**
Dobnerus, Ferdinandus ld. Dobner, Ferdinand
Dobo, Andreas ld. Utrata, Andreas
Dobos András **3661**
Dobos (Dobosch) János **3295**
Dobozi István **3027, 3195, 3272, 3307, 3480, 3632**
Dobozi István felesége, Biczó Anna **3480**
Dobozi János **2680, 3023, 3076, 3307**
„Dobraviczai (Dobr.) Miklós" **3513**
Dolhai György **2910(42), 2925(38)**
Dolovicenus, Georg **3452, 3563**
Domansky, Andreas **3337(12)**
Domek, Samuel **3073, 3410(109)**
Domi, Joannes **3211, 3277**
Dominici, Martha ld. Herrmann, Michael, sen. felesége
Dominick, Michael **3212(29), 3466(5)**
Dominik (Dominicus), Joannes **3452, 3553**
Donatus, Aelius
De octo partibus orationis methodus **3120, 3489**
Dorog, Gerson (pseud.) **3236**
Dorotheus **3115**
Dorota ld. Od Háje, Vavřinec Benjamin, előtte Vokál, Václav felesége
Dovorani, Joannes Franciscus **2723A**
Dömötöri (Deömeteri, Deömetri) György
Honor posthumus, in... comitis... Nicolai Serini… excessum scriptus **3259**
Threnodia sive lugubris cantus **3636**
ld. még incipitmutató: Gyönge liliomszál – Mely hamar az árnyék – Sírj, könyvezz **2997, 3136(9), Appendix 250**
Dörsöffi, Adamus ld. Dessewffy Ádám
Drabík (Drabicius, Drabik), Mikuláš **Appendix 230, Appendix 238, Appendix 240, Appendix 241, Appendix 271**
Dracon, Daniel **3664**
Drasdius, Joannes **3073**
Draskóczy (Draskoczi) György **2651, 3070**
Draskóczy ld. még Krasznecz László (Draskóczy)
Draskovich János
Officium, azaz aszszonyunk Szűz Máriának három külömb időre való zsolozsmája **3051**
Draskovich János felesége, Thurzó Borbála **3644**
Drauth (Dravdt), Georgius **2698**
Drauth (Draut, Drautius, Dravd), Marcus **2894(2-3), 2895**
Drauth, Marcus felesége, Plecker, Sara **2895**
Drauth (Dravdt), Michael **2698, 2895**
Drautius, Marcus ld. Drauth, Marcus
Dravd, Marcus ld. Drauth, Marcus
Dravdt, Georgius ld. Drauth, Georgius
Dravdt, Michael ld. Drauth, Michael
Draveczky, Joannes **2905(9)**
Drégelypalánki (Dregely Palanki, Palanki T.) János
Conciones in Catechesim Palatinatam secundum explicationes catecheticas Zachariae Ursini **3339**
Speculum mysticum… S. S. Trinitatis **3422**
Dreier (Drejerus), Christian **2650**
Droschel (Droschelius), Adam **2826(9-10), 2834(3), 2899(8-9), 3152(13), 3549(8-9)**
Drugeth, Valentinus, ld. Homonnai Drugeth Bálint
Dubovszky (Dubowsky), Martin **3410(87)**
Dubrowsky, Joannes **3229**
Dudari (Dudary) György **3290, 3403(7)**
Dudecius, Melchior **3167(6)**
Dudith András **3398**
Dúló (Dulo) Gergely **3013, 3045(93)**

Dungel, Daniel **3691**
Dungel, Nicolaus **3691**
Durana (Ďuran), Georgius **3691**
Duynterp, Sipke Hendricx **2969(15)**
Dürennthal, Joannes **2718**
Dworsky (Dworskij), Joannes **2855(14), 3458**
Dyke, Daniel **3647**

E.L. ld. Ladiver, Elias, iun.
E.S. ld. Splenius, Elias
Eaenai, Mikhael ld. Oroszhegyi Mihály
Eber (Eberus), Paul **3663**
Eccard (Eccardus), Abraham, iun. **3086(7)**
Eccard (Eccardius, Eccardus), Abraham, sen.
Filiae suae… Annae cum… Zacharia Pfeiffero… matrimonium… precatur **3086**
2635, 2717(1-2), 2783(1), 2785(1), 2853(1), 2855(1), 3072A, 3103(1), 3104, 3212(3), 3294(1), 3299(1-2), 3366(2-4), 3406, 3407, 3423, 3446(1), 3575(2)
Eccard, Abraham, sen. felesége, Neumann-Neander, Anna **3087**
Eccard (Eccardus), Andreas
Anser Martinalis… Martino Madarasz **3547**
Celeusma votivum in sacrum hymenaeum… Samuelis Schröter **3423**
Schrifft gegründeter Trost vnd Wohlfahrtwunsch der Frauen Annae Eccardin **3087**
3086(4-5), 3103(8-9), 3294(6-7), 3426, 3547
Eccard, Anna ld. Pfeiffer, Zacharias felesége
Eccard (Neumann-Neander), Anna ld. Eccard, Abraham, sen. felesége
Eccard (Eccardus), Christian **3446(5), 3464, 3520**
Eccard (Eccardus), Daniel **3086(9)**
Eccard (Eccardus), Jonathan **3086(10)**
Eccard (Eccardus), Paulus **3086(8), 3103(11)**
Eckardus (Eckhardus), Michael **2634(1)**, **2699(6), 2824(6)**
Eckelius, Andreas **2816(9)**
Eckhardus, Michael ld. Eckard, Michael
Edenhower, Cristophorus **3533**
Egerszegi István **2658**
Egerton, Stephen **2744**
Ehrenreutter (Ehrenreütter), Johann August **3013, 3461**
Ehrenreutter (Ehrenreütter), Maria Euphemia ld. Söldner, Kaspar felesége
Eleazar (bibl.) **3405**
Elekscheni, Joannes Rastislavus **3073**
Elerus, Joannes **2923**
Elevenkuti (Elevenkvti) András
Fasciculus epigrammatum, quem philosophiae neobaccalaureis… poeseos auditores… dedicarunt **3112**
3117, 3118
Elias (Illyes propheta) (bibl.) **3327**
Elias, Thomas ld. Thomae, Elias
Elisabeth, Sancta („Erzsébet, Szent") (bibl.) **3473**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Elisabetha, Sancta, Stirpis Arpadianae ld. Erzsébet, Árpádházi, Szent
Elsevier család **2684**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Emedi, Stephanus ld. Emődy István
Emerici, Michael **3694**
Emericus, Sanctus ld. Imre herceg, Szent
Emődy (Emedi) István **2683**
Endresius, Joannes **3587**
Endter, Joannes
ld. nyomdamutató
Endter, Michael
ld. nyomdamutató
Engel, Tobias **2651, 2919(6)**
Engesser (Engesnerus), Simon **3251**
Enoch (bibl.) ld. Henoch
Ensel, J(oannes?) **3517**
Enycskey, Stephanus ld. Enyickei István
Enyedi Fazekas János **Appendix 218, Appendix 222**
Enyedi György
Gismunda és Gisquardus históriája **3243**
Enyedi István, sen. **3647**
ld. még incipitmutató: Mióta az ember épségből
Enyedi Molnár János
Az Isten igéretének felnyittatott aranybányája **3245**

Enyedi Sámuel
Disputatio philosophica de libero arbitrio **3244**
Praecepta morum institutioni puerorum accommodata **2811**
ld. még incipitmutató: Élet és igazság – Kegyesség gyakorlás röviden
2673, 2675, 2685, 2745, 3244, 3250, 3324, 3647
Enyickei (Enycskey) István **3337(12)**
Eörvendi Molnar Ferenc ld. Örvendi Molnár Ferenc
Eperjesi Mihály **3244**
Erasmus, Desiderius (Roterodamus, Rotherodamus)
De ratione studii epistola paraenetica… Christiano Lubecensi **2646(2), 2674(2), 3160(2)**
Enchiridion militis Christiani **3490**
2803, 2878, 3457, 3489
Erato (myth.) **3286**
Erdéli Máté
ld. incipitmutató: Mikor Krisztus
Erdeödi, Erdeödy ld. Erdődy
Erdödi Borbála ld. Czobor Ádám felesége, Erdődy Borbála
Erdöd ld. Erdődy
Erdődi (Erdödi) István **3045**
Erdődi János **3195**
Erdődy (Erdeödi) Ádam **3586**
Erdődy Borbála ld. Czobor Ádám felesége
Erdődy (Erdödi) Éva Zsuzsanna ld. Lippay János felesége
Erdődy (Erdöd) Ferenc **3580**
Erdődy Gábor **2892**
Erdődy Gábor felesége, Amadé Judit **2892**
Erdődy (Erdeody) György **3584**
Erdődy Imre **3586**
Erdődy Imre felesége, Forgách Éva **3586**
Erdődy Péter **3580**
Erich (Ericson), Ericus **3153, 3348, 3514, 3515, 3516, 3520, 3524, 3526, 3536, 3634, 3638, 3639, 3640**
ld. még nyomdamutató
Ernst, Joannes Georgius **2718**
Erynnis (Erinnis) (myth.) **2658**
„Eris" **2781**
Ersebet ld. Erzsébet, Árpádházi, Szent
Érsek (Ersek) Mihály **3194**
Erythraeus (Erytraeus), Joachim
Die harte wie aller glaubiger Kreutzträger… seelige Cur… erzeigt an der Geduld… Anna Katharina Seelmannin **3353(1)**
3100, 3162(1), 3212(4), 3368(14), 3446(2), 3455, 3520, 3566, 3575(3), 3655(1)
Erythraeus, Joachim felesége, Gosnovicer, Dorothea **3100, 3566**
Erythraeus (Erytraeus), Tobias **3100, 3455**
Erzsébet (Ersebet), Árpádházi, Szent (Elisabetha, Sancta, stirpis Arpadianae **2773, 2789, 3053, 3057, 3116A**
„Erzsébet" (bibl.) ld. Elisabeth, Sancta (bibl.)
Esau (Esav) (bibl.) **2814, 3080, 3147, 3150**
Esterhas, Esterhazi, Esterhazy, ld. Eszterházy
Estienne család **3349**
Eszéki T. (Eszeki, Eszeki T.) István
Halotti magyar oráció… Rhédei Ferenc… tisztessége megadásának okáért **3479**
Ritmusokkal való szent beszélgetés **3539A**
ld. még incipitmutató: A titkos ellenség alattomban
3004, 3477, 3588, Appendix 264
Eszterhasi, Eszterhazi ld. Eszterházy
Eszterházy Anna Júlia, ld. Nádasdy Ferenc felesége
Eszterházy család **2661, 3052**
Eszterházy Ferenc
Arcus triumphalis, quem virtus fundavit **2723A**
2992
Eszterházy Miklós **3053, 3509**
Eszterházy Miklós felesége, Nyáry Krisztina **3053, 3509**
Eszterházy Orsolya ld. Eszterházy Pál felesége
Eszterházy Pál **2962**
Eszterházy Pál felesége, Eszterházy Orsolya **2962**
Etelius, Joannes Fridericus **3598(3)**
„Euryalus" (pseud.), (myth.) **2967**
Euterpe (myth.) **3286**
Eutropius **3555**
Eva (Éva) (bibl.) **3518, 3539A**
Eytelius, Joannes **3631**
Ezechiel (bibl.) **3278, 3386**

Ezechias (Ezekiás) (bibl.) **2870, 2941**
Ezékiel ld. Ezechiel (bibl.)
Ezsaias (bibl.) ld. Isaias (bibl.)

F. J. ld. Fuchs, Joannes
F. K. I. **2962**
F., Matthias **3167(13)**
Faber, Jakob **3171**
Faber, Zachaeus, iun. **3039**
Fabiani, Georgius **3202A(11), 3410(15)**
Fabiger, Johann **2757(2)**
Fabini, Andreas **2974(1)**
Fabini, Leonhardus **2722A(4)**, **2783(9)**
Fabre, Pierre-Jean **2918**
Fábri András **2721**
Fabri (Fabrius), Daniel **2986(30), 3220(2), 3454(16)**
Fabri, Georgius **3661**
Fabri, Joannes (sellyei) **3118**
Fabri, Joannes **2974(18)**
Fabri, Martinus **2905(6)**
Fabri, Matthias **2946A**
Fabri, Nicolaus **3410(59)**
Fabri, Ondřej ld. Fábri András
Fabricius, Andreas **3394**
Fabricius, Elias **2742**
Fabricius, Georgius **2702**
Fabricius, Georgius (minister Bazingensis) **3603(3)**
Fabricius (Fabricivs), Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis)
Dissertatio apologetica, in qua Theses prooemiales controversiarum fidei Matthiae Sambar… examinantur **3514**
Dissertatio theologica de unitate sensus literalis cujusque dicti Scripturae Sacrae **3354**
Examen discursus p. Holovitii **3355**
Exercitatio theologica de distinctionibus voluntatis divinae **3548**
Solidissimus coelestis veritatis malleus **3637**
3136(7), 3375, 3426(7), 3526, 3634, 3635, 3639
Fabricius (Fabricivs), Joannes (Galgociensis) **3118**
Fabricius, Joannes (Sz. Agathensis) **2634(8)**
Fabricius, Joannes (Szakolcensis) **2974(3), 3079(5)**
Fabricius, Joannes (Silesius) **2905(25)**
Fabricius (Fabritius), Martinus **3410(114), 3661**
Fabricius, Nicolaus
Lessus in funere... dominae... Elisabethae Thököly **3069**
2808
Fabricius, Paulus **2974(24), 3152(30), 3251(3), 3395**
Fabricivs ld. Fabricius
Fabritius, Martinus ld. Fabricius, Martinus
Fabrius, Daniel ld. Fabri, Daniel
Fabrius, Martinus **3598(8)**
Faitik, Paulus **3664**
Fakler, Georgius **3450(9)**
Falck, Bartholomaeus **2692(1), 2694(1)**
Falck, Joannes **2634(11), 2694, 2697(3)**, **2700(5), 2702**
Falck, Martinus **2700**
Fallnhauser, Matthias **2711(4)**
Fannenschmidius (Fannenschmied, Fanneschmidius, Fannenschmidius), Petrus ld. Pfannenschmiedt, Petrus
Farkas Fábián **3645**
Farkas Ferenc **3309**
Farkas István **3194**
Farkas (Alistáli F.) Jakab **3005**
Farkas János
ld. incipitmutató: Járulok az Úrhoz, menynyei Atyámhoz
Farkas László **2658**
Farkas Tamás **3498, 3548**
Farnadi C. István **2797**
Faschang (Fassang), Andreas **3561(24), 3568**
Faschko, Jacub **3208(2)**
Fascho, Samuel **3451(15)**
Fassang, Andreas ld. Faschang, Andreas
Fatzonius, Matthias **3156**
Faut (Fautor) Márk
Discursus juridicus de heredibus **2642A**
ld. még incipitmutató: Nehéz a tanuság **2765(28-29), 3044(5-6)**
Fautor, Joannes Reichardus **3587**
Fautor, Marcus ld. Faut Márk
Feigel, Petrus **3405, 3415, 3536, 3578**
Feingerus, Georgius ld. Femger, Georg

Feistel, Martinus **2650**
Fejér (Fejer) György **2936**
Fejérpataky (Fejerpataki) János **2773**
Fejérpataky Péter **2773**
Fejérpataky Zsigmond **2773**
Fejérváry (Fejérvári) István **3073**
Fejérváry (Fejervari) János **3164, 3169**
Fejérváry (Fejérvári) Lajos **3073**
Fejérváry (Fejervari) Zsigmond **3164**
Fekete István **3517**
Fekete István (debreceni) **2686**
Fekete István (szenci) **3411**
Fekete Miklós (debreceni) **2686, 3194**
Fekete Miklós (váradi) **3080**
Félegyházi (Felegyhazi) Tamás **3339**
Felicides, Jonáš **3410(60), 3562**
Felicides, Paulus **3410(106), 3661**
Felicis, Adamus **2974(15)**
Felín (Felinus), Ján **Appendix 230, Appendix 241**
Felsőbányai (Felso Banyai) Ferenc **3324**
Felsőbányai (Felso Banyai) Márton **3324**
Felsőbányai Márton, sen. felesége, Szilágyi (Szilagyi) Anna **3324**
Felsőbányai (Felso Banyai) Zsigmond **3324**
Femger (Femgerus), Daniel **3256**
Femger (Feingerus, Femgerus), Georg **3202A(35), 3410(18), 3530, 3578**
Femger (Femgerus), Michael **3256**
Femger (Femgerus), Paulus **3256**
Femmich, Joannes **2850**
Fenser, Johann **2639**
Fentt (Fenth), Georgius **3198**
Ferber (Ferberus), Gottfried **3451(14), 3595(7), 3599(17)**
Ferber, Joannes **3451(31)**
Ferber, Michael **3451(32)**
Ferdinánd I. – magyar király és német-római császár (Ferdinandus I. – imperator) **3290, 3469, 3570**
Ferdinánd I. – magyar király és német-római császár felesége, Jagelló Anna **3570**
Ferdinánd III. – magyar király és német-római császár (Ferdinandus III. – imperator) **2659, 2724, 2893, 3417**
Ferdinandus Carolus – archidux Austriae **2957, 3187**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Ferenc (Ferencz), Szent ld. Franciscus de Assisi, Sanctus
Ferenc, Szent ld. még Franciscus Xaverius, Sanctus
Ferenczffy Lőrinc **2656**
Feyerabend, Joannes **3411**
Ficker, Michael **2785(13)**
Fickius, Wolfgang **3208(6)**
Fickwirth, Georg **2636**
ld. még nyomdamutató
Fidicinis, Georg **3655(7)**
Fiescher, Michael ld. Fischer, Michael
Figuli (Figulus), Lucas **2974(7)**
Figuli, Michael **3631**
Filenus **3322**
Filiczki János
ld. incipitmutató: Dávid királynak
Filko, Matthias **2972**
Finalis, Thomas **3364, 3458(3)**
Fincelius, Job Wilhelm
ld. nyomdamutató
Finck (Finckius), Casparus **2716**
Finck (Finckius), Joannes **2925(4)**
Finck, Matthias **3295**
Fischart, Johann ld. Piscator, Johann
Fischer (Fischerus), Georg **2826, 2899(4-5), 3152(5), 3426(5), 3520**
Fischer (Fischerus), Georg felesége, Linkiana, Anna Maria **2826**
Fischer, Jonas **3229**
Fischer, Matthias **3670**
Fischer (Fiescher, Fischerus), Michael (besztercebányai) **2718, 3045, 3358, 3458, 3622, 3694**
Fischer, Michael (toporci) **2779(6), 3104(2), 3294(2)**
Fischer, Samuel **2826(12)**
Fisztrovics (Fistrovics) György **3411**
Fitkovini (Fitkonides), Andreas **3263(2)**
Fivelant, J. **2969(17)**
Flanerus (Flannerus), Adamus **2718, 3045**
Fleischbein, Johann Philip **2636, 2760**
Fleischer (Fleischerus), Andreas **3121, 3128, 3320, 3394, 3396, 3530, 3688**
Fleischer (Fleischerus), Tobias **3251(5), 3490, 3688**
Fleischhacker, Andreas **3015(6), 3300(4)**
Fleischhacker, Georg **3229, 3505, 3533, 3536**

Fleischhacker, Johann Georg **3229**
Florus, Lucius Annaeus **3679**
Fodor János **3202A(21)**
Fodorik Menyhért **2707**
ld. még nyomdamutató
Fogarasi (Fogarasi K.) Mátyás **2770, 2810**
Foktövi János **2675**
Folgans, Joannes **3162(41)**
Foltan, Elias **3451(38)**
Foman, Hieronymus Christophorus **2986(3), 2986(22), 3454(8)**
Foman, Joannes Jacobus **2986(21)**
Fontanus, Daniel **3410(98), 3661**
Fontanus, Joannes **2779(2-3), 3563**
Foresi, Joannes **2998**
Forgách Éva ld. Erdődy Imre felesége
Forgách (Forgach) Ferenc (érsek) **2660, 2724, Appendix 251, Appendix 265, Appendix 266**
Forgách (Forgács) István **2798**
Forgách István felesége, Kapi Katalin **2798**
Forgách Miklós **2996**
Forgách Miklós felesége, Bossányi (Bossani) Eszter **2996**
ld. még tárgymutató, illusztrációk, halál, ravatal
Forgatschiana, Margareta ld. Meder Péter, előtte Greissing, Christoph felesége
Forrai Péter **3539A**
Fortuna (myth.) **2689**
Foxius, Andreas **3449(18), 3545**
Föggler, Johann **2688(15)**
Franc, Valentinus ld. Frank, Valentinus, iun.
Franck ld. Frank
Francisci (Franciscus), Marcus **2634(18)**
Francisci, Martinus **3290**
Francisci, Samuel **3133**
Franciscus de Assisi, Sanctus (Ferenc, Ferencz, Szent) **2721, 2725**, **2916, 3213, 3214, 3645**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Franciscus Xaverius, Sanctus („Hercules Christianus", Xavéri Szent Ferenc) **3119**, **3171, 3207, 3337, 3473, 3512, 3585**
Franck, Johann **3625**
Franckenberg, Maximilianus Honorius **3676**
Franckenberger, Reinholdus **3028**
Franckenstein, Martinus Heinricus **2717, 3229**
Franckenstein, Martinus Heinricus felesége, Schwartz, Paulina Eleonora **2717**
Franckenstein, Rosina ld. Sartorius, Johann, sen. felesége
Frank (Franck), Georgius **2824(7)**
Frank (Franck), Joannes **2815(34)**
Frank (Franc, Franck), Valentinus, iun. **3128, 3688**
Frater, Georgius **3261, 3691**
Freilich, Matthias **2972**
Freisseisen, Ferdinandus **3451(16)**
Frenky, Stephanus **3337**
Frenzel (Frentzelius), Simon Friedrich **3199(6)**
Fridelius (Friedelius), Johann
Ex anthropologia de principiis nobiscum natis **3015**
3371(3)
Fridelius (Friedelius), Matthaeus **2719, 3041, 3045**
Fridhuber, Elias ld. Friedhuber, Elias
Fridhuber, Johann Georg ld. Friedhuber, Johann Georg
Fridhuber, Samuel ld. Friedhuber, Samuel
Fridvalszky (Fridvalski, Friedvaldski, Frivaldsky, Frivalsky), Emericus **3086(6), 3103(10), 3410(103), 3661**
Fridvalszky (Frivaldsky, Frivalski, Frivalsky), Franciscus **2815(23), 3167(7), 3410(32)**
Fridvalszky (Friwalsky), Joannes **3514**
Fridvalszky (Frivaldski, Friwaldszky), Simon **3086(6), 3429, 3498**
Friedelius, Joannes ld. Fridelius, Johann
Friedelius, Matthaeus ld. Fridelius, Matthaeus
Friedhuber (Fridhuber, Frjdhvberus), Elias **2711(1), 2720(3), 2767, 2783(10), 2785(12), 2834, 2853(5), 2855(7), 2987A(3), 3047(15), 3106(23), 3110(3)**
Friedhuber, Elias felesége, Pfanschmid, Catharina **2834**
Friedhuber (Fridhuber), Johann Georg **3229**
Friedhuber (Fridhuber), Samuel **3229**
Friedland, Valentin ld. Trotzendorf, Valentin

Frievaldski, Emericus ld. Fridvalszky, Emericus
Frimelius, Joannes **3439(6)**
Fringilla (I. F. c. L.), Johann **2652(5), 2777(6), 2910(8), 3040(11), 3100(11), 3162(7)**
Frivaldski, Frivaldsky, Frivalski, Frivalsky, Friwaldsky, Friwalsky ld. Fridvalszky
Frjdhvberus, Elias ld. Friedhuber, Elias
Froelich, David ld. Frölich, David
Froelich, Matthias ld. Frölich, Matthias
Fronius, Thomas **2815(3)**
Frölich, Anna Euphrosyna ld. Seelmann, Christian felesége
Frölich, Bartholomaeus
Grus nuptialis, quam in honorem… nuptiarum… Andreae Günthero… Bartholomaeus Frölichius… delineavit **3091 3082**
Frölich (Froelich), David **2748, 2771**
Frölich, Gottlieb
Fröliches und frisches Pastatengebäck, das ist viel glück-, heil-, und segen-wünschendes Ehrengedächtnis bei hochzeitlichen Freuden des… Magni Steiners **2912**
Frölich, Joannes **3452, 3666(22)**
Frölich, Martin **3443, 3449, 3450**
Frölich, Martin felesége, Leonhart, Euphrosyna **3450**
Frölich (Froelich), Matthias (M. M. F. V. L., m. M. Fr. V. L.) **2910(48), 3162(38), 3212(31), 3295, 3556(17), 3659(11)**
Frölich, Valentin **3295, 3568, 3569**
Früm, Thomas **3251**
Frydecký, Jiřík Johannydes ld. Joannides, Jiřík
Fuchs (Fuchsius, F.J.), Joannes
Fasciculus disputationum philosophicarum **2821 2698(2), 2702(3), 2757(3-4), 2823(3), 2964(3)**
Fuchs, Joannes Sebastianus **3682**
Fuhrmann, Gregorius **2696**
Furenstein, Tobias ld. Fürnstein, Tobias
Furtini (Furthini, Fvrthini), Matthias **2671, 2949, 3041, 3045, 3156, 3228(7), 3293**
Fusko, Georgius **3691**
Fuss (Fusz), Simon **3162(29), 3410(40)**
Führnstain, Tobias ld. Fürnstein, Tobias
Führnstein (Führnsteinius, Fürnstein), Joannes Andreas
Thalassio nuptialis, sacer sponsis… Michaeli Armbrustero **3600 3411, 3598(1)**
Führnstein (Führnsteinius), Carolus
Thalassio nuptialis, sacer sponsis… Michaeli Armbrustero **3600 3598(2)**
Fürnstein (Führnstain, Fürnstain, Furenstein), Tobias **3295, 3539A, 3545**
Füsi Lőrinc **3539A**
Füstös János **3273**
Fvrthini, Matthias ld. Furtini, Matthias

G. H. P. I. **3013**
G. K. **3645**
G. N. **3090(13)**
Gaal, Jacobus ld. Gál Jakab
Gabany, Georgius **3229**
Gabriel (Gábriel) (bibl.) **2829, 2830, 3337**
Gabrielis, Nicolaus **3410(54)**
Gacsályi (Gatsalyi) Gáspár **3495**
Gagriel, Stephanus **3587**
Gál István **3083**
Gál (Gaal) Jakab **2698(3)**
Galambos János **3229**
Galik, Nicolaus **3050**
Galikius, Johann ld. Gallikius, Johann
Galkowitz, Paulus **3452**
Galler, Hieronymus **2663**
Galli, Jeremias **3563**
Galli, Johann Christoph **2688(16), 3208(5), 3454(10)**
Galli, N.? felesége ld. Grenitz, Simon Johann felesége, Maria
Galli, Ondrej **3520**
Galli, Paulus **2688(10), 3208(3), 3411**
Galli, Samuel **2905(43)**
Gallikius, Andreas **3167(16), 3202A(41)**
Gallikius (Galikius, Gallik, Gallickius), Johann
Hochzeitgedancken, welche über… Michaelis Schierers… hochzeitliche Freude… gehabt **3448 3167, 3167(2), 3204(15), 3353(3), 3406, 3407**

Galloviades, Georgius **2658**
Galuna, Gregorius **3167(9)**
Gamius, Joannes **3520**
Garner, Melchior ld. Gartner, Melchior
Gartner, Georgius **3082**
Gartner (Garner, Gartnerus), Melchior **2986(2), 3411, 3454(4)**
Gáspár (Caspar) György **2680**
Gáspár (Gaspar) Pál **3065**
Gasser (Gasserus), Georg **2785(10), 3047(13), 3228, 3229, 3405, 3415, 3536, 3578**
Gasser, Johann **3229**
Gassinius, Daniel **2905(31)**
Gassitius (Gazitius, Gazitzius), Georgius **3410(93), 3661**
Gassitius (Gazitzius), Joannes **3410(99)**
Gastfrey, Hilarius (pseud.) **3161(14)**
Gastrius, Jonas **3202A(1)**
Gatsalyi Gáspár ld. Gacsályi Gáspár
Gaunthert, Joannes **3131**
Gazdag Bálint **3510**
Gazdag Szabó Tamás **3278**
Gazitius, Gazitzius, Georgius ld. Gassitius, Georgius
Gazitzius, Joannes ld. Gassitius, Joannes
Gažur (Gazur), Matej
Applausus super primogenitum Stephanum Osztrosith **2804**
Mnema funereum viri… Zachariae Kalinkii **2668**
Gdacius, Christianus **3666(23)**
Géczy (Geczyl) András **3410(117)**
Gedei (Gedai), András **3013, 3045**
Geibrethaser, Johann **2815(25)**
Geitner (Geithner, Geitnerus, M. G. V. L.), Melchior **2844, 2847(8), 3227(9), 3406, 3407, 3452, 3556(18)**
Geitner, Samuel **3452**
Gelegneki, Valentinus **2736**
Geleji Katona István **2641**
Gelenus (Gelenius), Joannes **3073**
Gelenus (Gelenius), Jonas **3451(42)**
Gellért Szent ld. Gerardus, Sanctus
Gellibrand, Samuel **3436**
ld. még nyomdamutató
Genersich, David **2845, 2910(39)**
Genovefa Parisiensis, Sancta **3337**
Geöngeösi, Andreas ld. Gyöngyösi B. András
Geraldinus, Balthasar
Conclusiones theologicae de peccatis et divina gratia **3303**
Gerardus, Sanctus (Gellért, Szent) **3057**
Gergei Albert
Árgirus királyfi históriája **2898, 2914, 3274**
Gergei, Balthasar ld. Görgey Boldizsár
Gergei, Ezechiel ld. Görgey Ezékiel
Gergei, Joannes ld. Görgey János
Gerhard, Georgius **3013**
Gerhard, Johann **Appendix 216**
Gerhard (Gerhardus), Johann Ernst **2642A, 2765(4), 3039, 3196**
Gerhard, Paulus **3013**
Gerhardt, Paul **3097**
Gerhart, Georgius **3045**
Gerson, Joannes **3115**
Gertrudis, Sancta (Gertrud, Nagy, Szent) **3512**
Geryon (myth.) **3622**
Gesner, Konrad **2636, 2706, 2760, 2957, 3188**
Geta, Publius Septimius – imperator Romanus **3555**
Gevers, Valentin **2711, 2712**
ld. még nyomdamutató
Gheorghe din Sec (Moldoveanul, Gheorghe) **2641**
Ghiczi András **3661**
Ghillány (Gilanyi) Gergely **3182**
Ghillány (Gilani) Illés **3328**
Gidófalvi (Gidofalvi) Péter **2902(7)**
Gilani Illés ld. Ghillány Illés
Gilanyi Gergely ld. Ghillány Gergely
Gilligh János Jakab **3598(12)**
Girstner, Gregorius **3295**
Gitzi János
ld. incipitmutató: Ilyen fogadást
Giurki, Casparus ld. Gyürky Gáspár
Glass (Glassius), Salomon **3039**
Glatz (Glatzius), Jakob **2718, 2719, 3138**
Glatz, Johann **2910, 2913**
Glatz, Johann felesége, Serpilia, Agneta ld. Hain, Kaspar felesége
Glatzius, Jacobus ld. Glatz, Jakob
Glognerus (Clognerus), Georgius **3130, 3131, 3257**
Glosius (Glossius), Andreas **3047(20)**

Gloxinus, Joannes **3410(86)**
Gnendel (Gnendelius, M. G. E. V.), Michael **2846, 2846(2), 2855(2), 2985A, 3161(1), 3411, 3470**
Gnibsch, Johann **3162(52)**
Gobius, Juraj **2949**
Gobius, Michael **3261**
Gog (Góg) (bibl.) **3141, 3656**
Gogán (Gogan) György **3027**
Gokesch, Petrus **2701**
Goldhammer, Johann **3215(2), 3458, 3622**
Goldschmidt, Michael **2821**
Goldschmied, Katharina ld. Herrmann, Michael, iun. felesége
Goldschmied, Konrad Henrich **3108(6)**
Goliath (Goliat) (bibl.) **2983**
Goltz, Joachim **3404**
Gondol, Michael **2974(30)**
Gonzor, Nicolaus **3070**
Goodwin, Jacob **3341**
Goodwin, Thomas **3647**
Gorgias, Johann (J. G. c. C.) **2698(6), 2823(8), 2967(1-2)**
Gorliczki, Georgius **3286**
Gorrando, Sergio (pseud.) **3236**
Gortschki (Gortsckius), Andreas **3556**
Gortschki, Andreas felesége Schuler, Susanna **3556**
Gorup Ferenc
Eleven kútfő nevű könyvecske a szentmiséről **3020**
3645
Gosnovicer (Gosnovicerus, Gosznoviczerus), Caspar **3295, 3410(72), 3566, 3666(12)**
Gosnovicer (Gosnoviceriana), Dorothea ld. Erythraeus, Joachim felesége
Gosnovicer, Georg Ernest **3566**
Gosnovicer, Johann **3566**
Gosnovicer, Katharina **3566**
Gosnovicer, Margaretha, vidua, Gosnovicer, Matthias, sen. özvegye **3566**
Gosnovicer, Matthaeus, **3090**
Gosnovicer, Matthaeus felesége, Justina ld. Klöss, Jakob, iun. felesége
Gosnovicer, Matthias, iun. **3100(15), 3455(5), 3566**
Gosnovicer (Goznovicerus), Matthias, sen. **2845(3), 3295, 3100, 3566, 3574(3)**
Gosnovicerus (Goznoviczerus), Michael **3410(10)**
Gosznoviczerus, Casparus ld. Gosnovicer, Caspar
Gosztonyi (Gotztonyi) Mihály **3410(115)**
Gosztonyi (Goztoni) Miklós **3531**
Gotsch, Isaacus ld. Götsch, Isaak
Gotterbarmet, Jacobus **2629(1), 2630, 2634(6), 2692(2), 2693(2), 2694(2), 2695(1), 2696(1), 2697, 2699(2), 2700(2), 2702**
Gotterbarmet, Michael **2697**
Gotzmeisterus, Christophorus **3394**
Gotztonyi Mihály ld. Gosztonyi Mihály
Goznoviczerus, Michael ld. Gosnovicerus, Michael
Goztoni, Nicolaus ld. Gosztonyi Miklós
Göbel (Göbbelius, Göbelius), Andreas **2634(30), 2693(7), 3396**
Göbel, Stephan **3631**
Göldnerus, Michael **3396**
Gömbös István **3661**
Gönci András **3004**
Gönci Szabó Dorka ld. Kátay Ferenc felesége, Szabó Dorka
Görgei P. Pál
Emlékezetnek oszlopa **3482**
3339, 3479, 3588
Görger, Joannes ld. Görgey János
Görgey (Gergei) Boldizsár **3656**
Görgey (Gergei) Ezékiel **3548, 3656**
Görgey Ezékiel felesége, Máriássy Zsuzsanna **3656**
Görgey (Gergei, Görger[!], Görgöi) János **3410, 3518, 3694**
Görgey (Görgöi) Sándor **3286**
Görgöi, Joannes ld. Görgey János
Görgöi, Alexander ld. Görgey Sándor
Gőte (Götte) Mihály László **2723A**
Götsch (Gotsch), Isaak **3162(21), 3449(9-10), 3655(9)**
Götzel, Georgius **3679**
Gracza (Gratcza), Christophorus **3200**
Gracza (Gratza), Joannes, iun. **2905(45), 3561(2), 3568**
Graff, Andreas **Appendix 242**
Graff (Graf), Johann Georg, iun. **3451**
Graff (Graf), Johann Georg, sen. **2986(25), 3044(3), 3444(2), 3445(1), 3451**

Graff, Johann Georg, sen. felesége, Handliana, Judith
Graff Gáspár **2765(21-23), 3108(1)**
ld. még incipitmutató: Ó kedves bölcsesség!
Graff (Graffius), Johann **2697, 2946, 3130, 3131**
Graff, Martin **2651**
Graff, Matthias **3679**
Graff (Graffius), Thomas **2634(12), 2698(1), 2701, 2702**
Graffius, Lucas **3129**
Graffius, Paulus **3396**
Grams, Johann **3353(4), 3442, 3565A**
Grams, Johann felesége, Novak, Dorothea **3565A**
Granleitnerus, Timotheus **3045**
Grasseli (Grasselj), Joannes **3533**
Grasserus, Joannes Jacobus **2642**
Gratcza, Christophorus ld. Gracza, Christophorus
Gratza, Johannes ld. Gracza, Joannes, iun.
Graumüller, Christoph **2821**
Greb (Greeb), Thomas **3102(1), 3104(1), 3299, 3366(1), 3520**
Greb, Thomas felesége, Berg, Margareta **3299**
Grebner (Grebnerus), Christophorus **2910(17), 2925(12), 3162(18)**
Grebner (Grebnerus), Friedrich **2949, 3041, 3045, 3092, 3694**
Greeb, Thomas ld. Greb, Thomas
Gregori, Laurentius **3395**
Gregorius I. Magnus – papa (Gergely pápa, Nagy, Szent) **3512**
Gregorius XIII. – papa **3219**
Greissel János György **3484A**
Greissing, Christoph **2634, 2964**
Greissing, Christoph felesége ld. Meder Péter felesége
Greissing (Greißing, Greissingh), Johann **2694(4–5), 2757(5), 2823(6)**
Greissing (Greißing), Paul **2964, 2823(5)**
Greissing, Paul felesége, Christels, Anna **2964**
Grell (Grellius), Andreas **2629(3), 2634(14), 2693(6), 2694(4), 2695, 2695(2), 2696(2), 2697(5), 2699(4), 2702, 3394**
Grell, Georg **2695**
Grelnertius, Timotheus
Disputatio physica de antipathia inter ovem, lupum et hominem **3012**
Gremer (Gremerus), Tobias **3466(11)**
Grenitz (Grenizius), Simon Johann
Honor votivus existentibus promotoribus **3601**
3685
Grenitz, Simon Johann felesége, előtte Weich, N.? , később Galli, N.?, felesége, Maria **3685**
Grenschnerus, Elias ld. Greschner, Elias
Greschkowitsch, Andreas ld. Greskowitz, Andreas
Greschner (Grenscherus, Greschnerus), Elias **2650, 2651, 2671, 2719, 3041, 3045, 3222(1), 3293, 3357(1), 3444(3), 3694**
Greschner, Martin **3410(70)**
Greschner, Matthias **3222(9), 3295**
Greskowitz, Andreas **3452, 3553, 3563**
Grimm, Daniel **2905(46)**
Grinstein, Georgius **3082**
Grinvaldus, Salomon **2719**
Groh, Joannes **2818, 2824(8)**
Gronel, Jacobus **3410(92)**
Gross, Andreas **3229**
Gross (Groß), Johann **2815(22), 3366(9), 3575(10)**
Gross (Groß), Paul **2905(37)**
Grosse (Grossius), Henning **2677**
Grossius, Joannes **2642**
Grossman (Großmannus), Georgius, iun. **3451(25)**
Grossman, Georgius, sen. **2742**
Groszthays, Martinus **2702(2)**
Grotker, Tobias **3229**
Gruber, Elisabeth ld. Klesch, Daniel felesége
Grundel, Georgius **3293**
Grunstein, Matthias ld. Grünstein, Matthias
Grünaeus, Jacobus ld. Grynaeus, Jacobus
Grünaügel, Joannes **3229**
Gründer, Gottfried **3595, 3596, 3602, 3683**
ld. még nyomdamutató
Grünel, Joannes **2905(14)**
Grünkrantz, Michael **3229**
Grünn, Joannes **2846**
Grünn, Joannes felesége, ld. Cuncius, Paul felesége, Mauksch, Elisabeth
Grünstein, Georgius **3202A(15-16)**

Grünstein (Grunstein), Matthias **2671**
Grünwaldt (Grünvald), Matthaeus **3073, 3410(91), 3661**
Grünwaldt (Grünwald), Salomon **3409**
Grünwaldt, Salomon, előtte Güntter, Reichard felesége, Scherer, Dorothea **3409**
Grynaeus (Grünaeus), Jacobus **3082, 3202A(12), 3410(10), 3433, 3578**
Gryphius, Andreas **3555**
Gstetner, Nicolaus **3410(71)**
Gualterius, G. **2657**
Gubicz (Gubitz), Matthias **2688(4)**
Guendel ld. Quendel
Guer, Clemens ld. Guhr, Klemens
Guetsch, Michael **3394**
Guhr (Guer), Klemens **2905(42), 3212(28), 3295**
Guhr, Michael **2776(4), 3102(6), 3105**
Guist (Guistius), Johann **2974(6)**
Gundelfinger, Joannes **3337(2)**
Gundesch, Michael ld. Gündesch, Michael
Gundesch, Paul ld. Gündesch, Paul
Gunesch, Michael ld. Gündesch, Michael
Gundhart (Gunthardus), Stephan **2634(25)**
Guosdiczki, Martinus **3337(11)**
Guth (Gutt, Gutth, Gvth, Gvtth), Daniel **2785(9), 3078, 3079, 3082, 3229, 3405, 3415, 3568, 3578, 3680**
Guth, Daniel felesége, Karadin, Anna **3662**
Guthov., Jos. ld. Guttovieni József
Guttenberger, Georgius **3041**
Gutth (Guth, Gutt), Jakob
In luctuosum obitum… juvenis Johannis Fejervari de Keresztes **3164**
3169, 3458, 3664, 3691, 3694
Guttovieni (Guthov.) József
Applausus super solennem panegyrin in castro Ludan… Nicolao et Matthiae Osztrosith **2669**
Carmen acrostichum... Leopoldo... Romanorum imperatori... **2860**
3208(18)
ld. még incipitmutató: Legyetek vígak, magyarok
Guzyth (Guzith), Ján **2671**
Gündesch (Gundesch, Gunesch), Michael **3130, 3131, 3251**
Gündesch (Gundesch), Paul **3130, 3131**
Günther András (Mit Aufrichtigem Gemüte), iun. **2642A, 2985A, 3085, 3091, 3106, 3108, 3161(2-3), 3659(4), 3659(13)**
ld. még incipitmutató: Miképpen Istennel
Günther András, iun. felesége, Alauda, Susanna **2765, 3085, 3091, 3106, 3108**
Günther (Güntherus, M. A. G. P. L. P.), Andreas, sen. **2688(9), 2765(14), 2775, 2775(2), 2985A, 3085, 3091, 3106, 3106(1), 3108, 3161, 3163(5), 3204(6), 3227, 3447(3)**
Günther, Andreas, sen., előtte Zollicoverus, Fridericus felesége, Zabeler (Zabler), Dorothea **3161**
Günther (D.G.C.L.?, D.G.H., Güntherus, Gvntherus), David **2765(31), 2775(1), 2927(13), 3106(15-17), 3161(11), 3163(13), 3216, 3227, 3659(8)**
Günther, David, előtte Brexel, Johann felesége, Brewer („Bekennerin") (pseud.), Judit **3216, 3227**
Günther, Dorothea **3097**
Günther, Georgius **3569**
Günther, Jakob **2765(30), 2775, 3106(11-13), 3161(6-7), 3372(3-4), 3423, 3426**
Günther, Jakob előtte Keysmarker, Georg felesége, Handler, Anna **2775**
Günther, Susanna **2775(13)**
Güntter, Anna ld. Ladiver, Elias, iun. felesége
Güntter, Reichard **3409**
Güntter, Reichard felesége, Scherer, Dorothea ld. Grünwaldt, Salamon felesége
Gütsch, Daniel **3410(67)**
Gvth (Gvtth), Daniel ld. Guth, Daniel
Gyarmati János **3143, 3548**
Gyeczy, Zuzanna **2739**
Gyirva Vencel **2645**
Gyöngyös András ld. Gyöngyösi B. András
Gyöngyös, Joannes ld. Gyöngyösi János
Gyöngyösi (Gyöngössi) István
Marssal társalkodó Murányi Venus **3151 2744**
Gyöngyösi István (alius) **3632**
Gyöngyösi (Gyöngyös) János
Arany gyapjúból ékesített ruha… azaz rövid út és könnyű világosító mód az elmélkedésre **3213**
Vellus aureum beatificandae animae, id est brevis methodus… meditationis **3214**

Gyöngyösi János (alius) **2744**
Gyöngyösi László
A keresztyéni vallásnak fundamentumi, azaz az igaz hitnek kiváltképpen való ágazatinak… beszélgetések formájában… megmagyarázása **2744**
Gyöngyösi B. (Geöngeösi, Gyöngyös) András **2799**
Gyöngössi István ld. Gyöngyösi István
György deák
ld. incipitmutató: Bizonytalan
Győri (Györi) István **2680**
„Gyula vezér – dux tertius Hungarorum" **3277**
Gyulaffy (Gyulafi) László **3080**
Gyulaffy László felesége, Máriássy (Mariasi) Mária **3080**
Gyulaffy Mária ld. Thököly István felesége
Gyulai Ferenc, iun. **2745**, **2745(2)**
Gyulai Ferenc, sen. **2745**, **2982, 3252**
Gyulai István
Oratio de conservanda republica **2745**
Gyulai Pál
Tanácsi tükör, azaz… Gyulai Pálnak… oktató levele **3124**
Gyurcsányi (Gyurcsani) Pál **3112, 3117**
Gyürky (Gyurky) Benedek **3622**
Gyürky (Giurki) Gáspár **3045**
Gyürky (Gyurky) János **3622**
Gyvlaffi, Gyvlafi ld. Gyulaffy

H. M. P. C. **3368(12)**
Haas, Susanna ld. Weiss, Georgius felesége, Haass, Susanna
Haass, Andreas **3229**
Haass (Haas, Haaß), Georgius **2779(7), 3294**
Haass, Susanna ld. Weiss, Georgius felesége
Haasz (Has), Martinus **3229, 3533, 3536**
Habermann (Haberman), Johann
Modlitby křestianské **2648(1)**
3327A
Hacke, Johann Baptist
ld. nyomdamutató
Hackelbergerus (Hack.), Nicolaus Joannes **2986(10), 3587**
Hacker, Christian **3229, 3505, 3568**
Hacker, Georg **3229**
Hacker (Hackert, Hackerus, Hackker, Hakker, Hakkerus), Michael **3078, 3079, 3082, 3229, 3405, 3415, 3578, 3629, 3630**
Hacker, Sigismund **3229**
Haderus, Elias **3202A(25)**
Haderus, Stephanus **3587**
Hadík, Jonáš **2802**
Haemmerlein a Kempis, Thomas (Kempis Tamás) **2992, 3115, 3191**
Hagara, Joannes **3162(25-26)**
Hagara, Zacharias **2949, 3263(3)**
Hage, Laurentius Benjamin, ab. ld. Od Háje, Vavrinec Benjamin
Hagius, Barnimus, (pseud.) (Müller, Andreas) **Appendix 270**
Haidt, Michael ld. Heydt, Michael
Hain (C. H. R. G. L., Haint, Hein), Kaspar **2688(3), 2846(5), 2854(11), 2908(5), 2910, 2913, 2919(12), 2925(1), 3038(6), 3040(8), 3090(4), 3100(8), 3162(4-5), 3295, 3356(8), 3545**
Hain, Kaspar előtte Glatz, Johann felesége, Serpilia, Agnetha **2910, 2913**
Hajdú (Hajdu) András **3647**
Hajnal Mátyás
ld. incipitmutató: A nap, nagy haragnak napja – Az örökké – Ember, Isten – Jézus, édes – Minden napon áldást – Ó nagy szeretetnek
Hakker (Hakkerus), Michael ld. Hacker, Michael
Halada, Andreas **2658**
Halasi István **2658**
Halászi (Halaszi) Mátyás **3146, 3495**
Halászi (Halaszi) Pál **2933**
Haliciu (Halicius), Mihai **3649**
Hallegantz, Stephan ld. Halligantz, Stephan
Haller család **2763**
Haller Gábor **2763**
Haller Gábor felesége, Bocskai Ilona **2763**
Haller István **2763**
Haller János **2877**
Halligantz (Halliganz), Georg **3229, 3505, 3571**
Halligantz, Georg felesége, Milleter (Mileter), Anna Maria **3571**
Halligantz, Johann Georg **3229**

Halligantz (Halliganz), Martin **3078, 3079, 3082, 3229, 3533**
Halligantz (Hallegantz), Stephan **3552, 3553, 3554**
Halligantz, Stephan felesége, Sonntag (Sontag), Susanna **3549**, **3552, 3554**
Halmágyi (Halmagyi) János **3235(2)**
Haltzig, Andreas **3073**
Haltzig, Paulus **3073**
Halusi, Joannes **3337(15)**
Haman (bibl.) ld. Aman (bibl.)
Hamanius, Jacobus **3045**
Hammer, Johann **3217(5), 3361(5)**
Hamvay (Hamvai) Ferenc **3516**
Hamvay Ferenc felesége, Mocsáry (Motsari) Judith **3516**
Hancke, Joannes **3041, 3045, 3092**
Hanckius, Martinus **3439(7)**
Handler, Anna ld. Günther, Jakob, előtte Keysmarker, Georg felesége
Handliana, Judit ld. Graff, Johann Georg, sen. felesége
Hangácsi (Hangátsi) Mihály **2799**
Hangenmändl, Joannes Christianus **3679**
Hankovsky, Georgius **3410(96)**
Hankusch, Andreas **3679**
Hann, Petrus **3251(4)**
Hannke, Joannes **3371(9), 3466(7)**
Hanseli, Joannes ld. Heinzel, Joannes
Hanzelius, Georgius **3691**
Harnung (Harnvng), Martinus **2698**
Harrach, Ernst Adalbert **3512**
Harsági (Harsagyi) István **3211**
Harsdörffer, Georg Philipp **3047**
Hartyáni Imre
ld. incipitmutató: Háborúsága
Harwey, William **3079**
Has, Martinus ld. Haasz, Martinus
Hatházi (Hathazi) Kis Miklós **2681**
Hauck (Hauk), David **3449(31), 3666(20)**
Haupt, Joannes **3394, 3458**
Hautt, David **2924**
Heczei István **3539A**
Heczei János **3647**
Heczei Pál **3418**
Hedri Henrik **3211**
Heereboord, Adrian **3146**
Heermann, Johann **3625**
Hegenitius, Trostfrid **2702(1), 2823(2)**
Hegyvigi Mihály **3613**
Heidenreich, Johann **3266**
Heidenreich, Johann felesége Wagner, Elisabeth **3266**
Hein, Casparus ld. Hain, Kaspar
Heinzel (Hanseli, Heinsel, Heinzelius, Heinzelivs), Joannes
Diatribe philosophico-theologica de creatione **3260**
Dissertatio logica de conversione enunciationum **3092**
Exercitatio theologico, qua ζήτημα de majestate omnipraesentiae Christo ... proponitur **3293**
Exercitium metaphysicum, continens quaestionem: an universale et singulare sit peculiaris disjuncta entis affectio? **3215**
Periculum logicum de usu notionum logicarum in mysteriis fidei **3041**
Sacra disquisitio de natura fidei justificae **3358**
2986(33), 3092, 3100(8), 3222(4), 3357(5), 3364, 3440, 3444(14), 3450(3), 3458(1), 3458(18), 3622
Heinzel (Heinzelius), Martinus **3093, 3200**
Heinzel (Henzelius, Heinzelius, Heinzelivs), Matthias
Διάσκεψις φιλοσοφικὴ de natura affectionum entis in genere **3093**
Τρόπος τοῦ κατηγορεῖσθαι συνώνυμος hoc est modus praedicandi synonymus **3200**
Heinzius, Jacobus **2650**
Helgenmeyer, Johann Jakob **3132**
Hellenbach, Jeremias **2734, 2742, 2986(39)**
Hellenbach (Hellembach), Johann **2688(6)**
Helmont, Jan Baptist van **3079**
Helner, Thomas **3295, 3569**
Heltai-nyomda **2689, 2770**
Helvetius, Stephanus **2815(11)**
Helwig, Christoph **3325**
Henckel, Matthäus
ld. nyomdamutató
Henczi Miklós ld. Karánsebesi Henczi Miklós
Henndermann (Hendermannus), Andreas **2905(5)**
Henning, Andreas **3179**

Henning, Carl Samuel **2642A, 3108(5)**
Henoch (Enoch) (bibl.) **3588**
Henrici (Henricus), Jeremias **2629(4), 2634(16)**
Henrici, Joannes **3598(4)**
Henricus, Jeremias ld. Henrici, Jeremias
Hentschel, Samuel
De vita hominis disputationem VI. anti-Placentinianam ... exponunt **3016**
Henzelius, Matthias ld. Heinzel, Matthias
Herberger, Valerius **3039**
Hercules (myth.) **3669**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
„Hercules Christianus" ld. Franciscus Xaverius, Sanctus
Herda, Matthaeus **2905(28)**
Hericz, Michael **3410(101), 3636(11), 3661**
Hermann (Hermannus), Georg **3129**
Hermann (Hermannus), Lukas, iun. **3129, 3180**
Hermann (Hermannus), Lukas, sen. **2702, 3129**
Hermann, Michael **3295**
Hermann, Michael, iun. és sen. ld. Herrmann, Michael
Hermelius, Paulus **2855(8)**
Herodes (bibl.) **3034**
Herodianus **3555**
Herrlich, Philipp **3073**
Herrmann (Herrmannus), Georgius **2755**
Herrmann (Herrmannus), Johann **2697, 2755**
Herrmann, Johann felesége, Berger, Martha ld. Alesius, Joannes, iun. felesége
Herrmann, Marcus **2755**
Herrmann (Hermannus), Martin **2634(31), 2694(9), 2699, 2701(8), 2706, 2755(3), 2818, 2824(3), 2894(8), 2895(11), 2897(9), 2964(9)**
Herrmann (Herrmannus), Melchior **3530**
Herrmann, Michael, iun. **2706**
Herrmann, Michael, iun. előtte Chrestels, Joannes, iun. felesége, Goldschmied, Katharina **2706**
Herrmann (Herrmannus), Michael, sen. **2627, 2632, 2634, 2699, 2705, 2706, 2758, 2818, 2897**
ld. még nyomdamutató
Herrmann, Michael, sen. előtte Chrestels, Joannes, sen. felesége, Dominici, Martha **2706**
Hertzberg, Johann Claius **2632**
Hertzeg, Andreas ld. Hertzog, Andreas
Hertzeg, Georg **3410(78)**
Hertzeg, Johann **3229**
Hertzog (Hertzeg), Andreas **2987A(2), 3047(14), 3110(2), 3529**
Hestert Dániel ld. Peteley Hestert Dániel
Heuchelin, Johann Philipp **3259**
Heutsch (Heutschius, Heütsch, Heütschius), Philip **2778(3), 2919(7), 3038(5), 3106(5-6), 3217(3), 3356(5), 3569, 3573(3), 3575(7)**
Heutsch (Heutschius), Theodor **3563**
Hevelius, Joannes **2995**
Hévizi B. (Hevizi) István **3494**
Heyden, Sebald **3692**
Heydt, Michael **3438, 3439, 3444, 3468**
Heydt, Michael felesége ld. Titius, Gottfried felesége, Keiser, Euphrosina
Heyland, Polycarp **2636, 2760**
Hidvégi (Hydweghi) Mihály **3507**
Hieb, I. ld. Hiebner, Israel
Hiebl, Matthias **2651**
Hiebner (Hieb, Hübner), Israel
Propositiones XIII. astronomiae Transylvanicae contra judicia temeraria **3491**
3028, 3047, 3078, 3079, 3180, 3228, 3247, 3255
Hieronymi, Andreas **3403(5)**
Hieronymi, Michael **3410(113), 3661**
Hieronymus (Hieronym, Jeromos), Sanctus **2656, 2664, 3135, 3190, 3515, 3635**
Hildebrand, Christoph **2665, 2801, 2875, 2876, 2877, 2943, 2946, 3008**
ld. még nyomdamutató
Hiller, Joannes Casparus **2765(41)**
Hinterkircher, Michael **3041, 3092, 3260, 3358, 3694**
Hippocrates **3542**
Hirsch, Gregorius **2651**
Hirscher, Agnetha ld. Plecker, Valentin felesége
Hirscher (Hirscherus), Lukas **2894, 3075**
Hirschner, Gregorius **2651**
Hirt, Martinus **3679**
Hlavacz, Lukas **2742**
Hlboky (Hlboki), Ondrej **2947, 3152(18*)***
Hlubocius, Tobias **2974(9)**

Hnilicenus (Hniliczenus, Hniliczenvs, Hnilitzenus), Joannes
Disputatio philosophica de universalibus **2737**
Disputatio theologica de homine et imagine Dei in homine ante lapsum **3261**
Disputatio theologica de ministerio ecclesiastico et vocatione ministrorum ad munus ecclesiasticum **3328**
Locus doctrinae Christianae de lege Dei **3133 2739**
Hodászi Miklós **3482**
Hodosi Mihály **3146**
Hoeflinger, Joannes Christophorus ld. Höfflinger, Johann Christoph
Hoffer, Daniel **2718**
Hoffman, Georgius **3286**
Hoffmann (Hoffmannus), Andreas **2650, 2719, 2956**
Hoffmann, Andreas (alius) **3073**
Hoffmann (Hoffmannus), Johann
Reise der morgenländischen Weisen zum Kripplein Christi **3505**
3410(35-36), 3443(1-10), 3517
Hoffmann (Hoffmannus), Johann (Coburg) **3465(2)**
Hoffstetter (Hoffstäter, Hoffstätter), Johann Adam **2986(35), 3444(8), 3679, 3681(3)**
Holecius, Joannes **3452, 3563**
Holecius, Nicolaus **3449(19)**
Holik (Holickius, Holick), Casparus **3167(11), 3212(27), 3666(9)**
Holló (Hollo) Anna Mária **3280**
Holló (Hollo) Zsigmond, iun.
Gemma decidua ex annulo gentilitio perillustris ... Sigismundi Hollo **3280**
ld. még incipitmutató: Ez elmúlt siralmas – Mert ha megtekinted – Micsoda e világ – Mit kesereg szíved – Ó keserves – Ó szívem emésztő
Holló (Hollo) Zsigmond, sen. **3280, 3515**
Holló Zsigmond, sen. felesége, Ossolińská (Ossolinska), Zofia **3280**
Hollovich (Holovitius), Paulus
Discursus regulas interpretationis apud Catholico-Evangelicos adhiberi solitas convellens **3375**
3355
Holoschovski, Michael **3162(47)**
Holovitius ld. Hollovich, Paulus
Holtshur (Holthsur, Holtsur) János **3290, 3320**
ld. még incipitmutató: Virághoz hasonló – Vitézlő s nemzetes
Holtzkamf, Samuel **3082**
Holtzschneider, Tobias **3229**
Holvajth (Holvaid, Holvaith), Georgius, jun.
Exercitium logicum **3262**
2742, 3070(3), 3132, 3262
Holvajth (Holvaith), Georgius, sen. **2742**
Holvajth (Holvaith), Zacharias **2742**
Homius, Paulus **3395**
Hommius, Festus **3495**
Hommorodius, Marcus **2702**
Homonnai Drugeth Bálint **3669**
Homonnai Drugeth Erzsébet ld. Révay László felesége
Homonnai Drugeth György **3035, 3053**
Homonnai Drugeth György felesége, Nádasdy Kata **3053**
Honorius III. – papa **2721**
Honter, Joannes
Constitutio scholae Coronensis **2703**
2695
Honter (Honterus), Joannes, iun.
De necessario et contingenti **2965**
2757(6), 2823(7), 2897(2), **2964(6), 3179**
Hoporsorum András **3278**
Hoporsorum András felesége ld. Kátay Ferenc felesége, Szabó Dorka
Horatius Flaccus, Quintus **2986, 3053, 3364, 3466, 3555**
Horečný (Horecsni, Horečžni), Ondrej **3094**
Horeti, Petrus **3337**
Hornius, Georgius **2813, 3188(1)**
Hornung, Matthias **3458**
Hornung, Valentinus **3041**
Hortensius, Laurentius **2909**
Horti István **3647**
ld. még incipitmutató: Eredendő bűnnek
Hortman, Georgius **3666(17)**
Horváth (Horvat, Horvath) András
De Judaeorum ante novissimum diem conversione futura oratio **2767**
Disputatio adversus pontificios de Scripturae Sacrae Veteris Testamenti canone **2635**
2717(3), 2722A(1), 2783(6), 2785(7), 2834(1), 2853(4), 2987A(1)

Horváth (Horvath, Horvath Stansith, Horwat, Stansith de Gradecz) Boldizsár **3518, 3548**
Horváth (Horvath) György **3202A(5), 3435**
Horváth (Horvath) István **2658**
Horváth (Horvath, Horvat) János **3112, 3117, 3235(1)**
Horváth (Horvathia) Mária ld. Croner, Johann, sen. felesége
Horváth (Horvath, Horvath Stansith, Stansith de Gradecz) Márk **3518**
Horváth (Horvath) Mihály **3286**
Horváth (Horvath) Péter **3640**
Horwai, Marcus **3548**
Horwat, Balthasar ld. Horváth Boldizsár
Hosius **3514**
Hosztóti (Hosztoti) István **3636(9)**
Hottmar, Joannes **2736, 3156**
Hottshur, Joannes ld. Holtshur János
Hozó (Hozo) Mátyás Alajos **2723A**
Höfflinger (Höflinger), Johann **3260**
Höfflinger (Hoeflinger, Höflinger), Johann Christoph **2650, 3356, 3357, 3361**
Höfflinger, Johann Christoph felesége, Armbruster, Elizabeth ld. Rochser, Zacharias felesége
Höfflinger, Johann Michael **3357(9)**
Höher, Martin **3439(9)**
Höher, Matthias **3041, 3220(1), 3445(8)**
Höher, Michael
Einfältige Abdanckungsrede bei der Leichbegängnis ... Gottfried Zaunner **3618(2) 2986(23), 3361(2), 3411, 3445(2), 3545**
Hönig, Petrus **3673**
Hrabanus (Rabanus), Maurus **3634**
Hrabovszky (Hrabowski, Hrabowsky) Péter **2690, 3408**
Hranický, Jan Efrom **2802, 2805**
Hranický (Hraniczki), Jan František **2723A**
Hrebenda, Joannes **3561(9), 3568**
Hricz (Hriczius), Michael **2974(19)**
„Hrizo" **2777**
Huber, Servatius **3073**
Huldreich (Huldereich), Leonhardus **2719**
Huldreich, Martinus **3073**
Hulsius, Levinus özvegye, Ruytnick, Maria **2663**
Humenik, Joannes **3561(12), 3568**
Hunyadi Demeter **2839**
Hunyadi Ferenc
História az régi híres neves Trója városának ... megszállásáról **2649**
Hunyadi Pál **3250**
Hust, Joannes **2815(4)**
Husz, Joannes **3295**
Huszár Gál
ld. incipitmutató: Adjunk hálát mindnyájan – Járuljunk mi az – Jer, örvendezzünk az Úristennek – Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének
Hutter (Hutterus), Georgius, sen.
Tyrocinium logicum seu brevis et perspicua totius logices explanatio **3320**
Húzó (Huzo) Imre **3050(8)**
Hübel, Matthias **3229, 3410(49)**
Hüber, Leonhard **3073**
Hüber, Melchior **3411**
Hübner, Israel ld. Hiebner, Israel
Hydweghi, Michael ld. Hidvégi Mihály
„Hyperaspites Dominus" (pseud.) ld. Kis Imre
„Hypnophilus" **2976**

I. D. P. P. E. R. T. **3339**
I. F. c. L. ld. Fringilla, Joannes
I. L. ld. Lippisch, Joannes
I. M. C. ld. Meltzel, Jan, iun.
I. M. M. C. F. ld. Meisner, Johann Martin
I. M. W. **3603(2)**
I. P. C. ld. Kanizsai Pálfi János
I. P. N. W. ld. Popradius, Johann
I. Q. S. ld. Serpilius, Quendel
Iacob, Iakob, Iákob (bibl.) ld. Jacobus (bibl.)
Iambrehovich, Michael ld. Jambrechovich, Michael
Ianoki, Ianoky ld. Jánoky
„Ianvs" (myth.) ld. „Janus" (myth.)
„Iaphet" (bibl.) ld. „Japhet" (bibl.)
Iassai, Franciscus ld. Jászay Ferenc
Ibrányi (Ibranyi) Ferenc **2871, 2874, 2888**
Ibrányi Ferenc felesége, Dessewffy (Desöfi) Klára **2874**
Ibrányi (Ibranyi) István **3080**
Iden, Petrus **3517**
Ignatius, Loyola, Sanctus (Loyolai Szent Ignác) **2746, 2932, 3207, 3337, 3585**

Ihenel, Daniel **2847(3)**
Ihtár, Georgius **3691**
Íjgyártó (Ij-Jarto) György **3241**
Illefalvi István ld. Illyefalvi István
Illésházy család **2659**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Illésházy (Illieshazy) Ádám **2659**
Illésházy (Illyésházy) Ferenc **2659**
Illésházy Ferenc felesége, Szirmay Katalin **2659**
Illésházy (Illeshazi, Jllieshazi, Jllyeshazi) Gábor **2737, 2751, 2767, 2782**
Illésházy György **2788**
Illésházy István
ld. incipitmutató: Forog
Illieshazi ld. Illésházy
Illyefalvi (Illefalvi) István
A három üdvösséges kérdés igazsága ellen kelt bányászcsákánynak tompítása **3515**
2997, 3286, 3421, 3481, 3513, 3640
Illyefalvi János **3194**
Illyes propheta (bibl.) ld. Elias (bibl.)
Illyés (Illyes) András **2972**
Illyésházy Ferenc ld. Illésházy Ferenc
Imre herceg (Emericus, Sanctus, Stirpis Arpadianae), Szent **2992, 3057, 3337**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Inczédy (Inczedi) Péter **3250**
Institoris, Eliáš **3498**
Institoris (J. I. g. r.), Ján
Dissertatio logica de qualitate propositionis infinitae **2739**
Dissertatio scholastica de theologiae Christianae fine **2740**
2742, 3013
Institoris, Michal
Chiliasmus dirutus **3263**
Desiderium aureae pacis distichis eteologicis exprimens annum epochae Christianae **3070**
Discursus de Turca **3184**
Dissertatio ethica de summo morali bono seu de existentia et natura beatitudinis ac felicitatis civilis seu ethicae **3329**
Dissertatio placida de iustificando homine peccatore coram tremendo tribunali Dei **3691**
Panegyricus in obitum ... Johannis Institoris **3013**
Paroenesis ad sectarios de visibilitate et invisibilitate ecclesiae **3498**
2739, Appendix 253
Intibi, Joannes **2905(21)**
Iohanides, Daniel ld. Johannides, Daniel
Iohannides, Ioannes ld. Johannides, Joannes
Iohannides, Venceslaus ld. Johannides, Venceslaus
Ioseph, Sanctus ld. Josephus (bibl.)
Irenaeus **3515**
Isa Péter ld. Izsa Péter
Isaias (Ezsaias) (bibl.) **3034**, **3155**
Isdenczi, Martinus ld. Izdenczi Márton
István deák
ld. incipitmutató: Irgalmazz Úristen
István, Szent, első vértanú ld. Stephanus, Sanctus, protomartyr
István I., Szent – magyar király (Stephanus, Sanctus, rex Hungariae) **2893, 3050**, **3057, 3512**
Istvándi (Istvandi) Bálint **2810**
Istvánffy Miklós **2868, 3684**
Iufmanicz, Georgius ld. Jufmanicz, Georgius
Iunghaus, Thomas ld. Junghaus, Thomas
Ivankovics (Ivankovic, Ivankovicz), Daniel **3202A(20), 3410(13), 3532, 3578**
Ivul, Gabriel
Famae quadriga ... in triumphum ... neomagistrorum **2972**
Philosophia novella **2973**
Theses et antitheses catholicorum et acatholicorum de visibili Christi in terris ecclesia **3341**
3285, 3331, 3421, 3526
Izdenczi (Isdenczi) Márton **3410(100)**
Izip (Jsip, Jzip), Johann **3451(2)**
Izsa (Isa) Péter **3273**

J. A. ld. Andreae, Joannes
J. C. D. ld. Debreceni Campensis János és Debreceni Kalocsa János
J. F., **2969(21)**
J. G. c. C. ld. Gorgias, Johann
J. G. L. ld. Langsfeld, Johann Georg
J. G. V. E. **3439(5)**

J. I. g. r. ld. Institoris, Ján **2740**
J. J. F. V. G. A. T. **3454(14)**
J. K. ld. Kemmel, Joannes
J. M. M. ld. Meisner, Johann Martin
J. M. M. C. F. ld. Meisner, Johann Martin
J. M. Veronensis (pseud.) **3236**
J. P. C. ld. Kanizsai Pálfi János
J. S., r. s. B. ld. Simonides, Joannes
Jabín, Ezechiel
Honor exequialis aneb kázaní pohřební při pohřbování těla mrtvého ... kněze Jana Efrona Hranického **2805**
2802
Jacob (Iacob, Iakob, Iákob, Jákob) (bibl.) **2814, 3080, 3147, 3148, 3150, 3154, 3292, 3653**
Jacobaei, Mathias **3082**
Jacober, Michael **3466(2)**
Jacobi, Tobias **3451(8), 3666(7)**
Jacobo, Jacobus **3090(9)**
Jacobus apostolus, Sanctus (Jakab (Iakob, Jákob) apostol, Szent) (bibl.) **2864**
Jáfet ld. „Japhet" (bibl.)
Jagelló Anna ld. Ferdinánd I. – magyar király és német-római császár felesége
Jakach, Michael **2658**
Jaklin Balázs **3118**
Jakob, Jákób ld. Jacobus (bibl.)
Jakobeus, Jakub **2805**
Jakschi, Andreas **3133**
Jakssy, Esaias **3691**
Jakucs (Jakvcs), Jacobus **3118**
Jambrechovich (Iambrechovich), Michael **2723A**
Janáč (Janačž), Ondřej **3691**
Janáč (Janáčž), Jiřík **3691**
Jandicius, Daniel **2783(7), 2785(5), 2846(6-7), 2853, 2855(5-6), 3044(4), 3208(1)**
Jandicius, Daniel felesége, Sybmetinger, Maria **2853**
Jankai, Petrus **3235(7)**
„Janko" **2777**
Jankovich, Georgius **2658**
Jánoky (Ianoki, Ianoky, Janoki, Janoky) Gáspár **3534, 3694**
Jánoky (Janoki) Zsigmond **3534**
János ld. Joannes apostolus
János deák **3273**
János Simon **3411**
Jantschius, Georgius **3162(46)**
Jantschius (Janschius), Joannes
Currentes literae ad XXIV. regales emissae **3506(2)**
„Janus Philaletus Hydropolitanus" (pseud.) **3029, 3064, Appendix 239**
Janus (Ianus) (myth.) **3028, 3047, 3060**
„Japhet" (Iaphet, Jáfet, Japhet) (bibl.) **2889, 2997, 3029, 3080, 3148, 3149, 3154, 3155, 3421, 3513, 3515**
Járay (Jaray) Mihály **3626**
Jarchus (Jarcha) **3580**
Jaross, Stephanus
Encomium ... Joannis Gregorii Schiltpacher **3678**
Jassk, Jacobus **3458**
Jászay (Iassai, Jaszay) Ferenc **3078, 3079, 3082, 3229**
Jászberényi (Jaszbrinyi) István **2873**
Jászberényi (Jazberini) Pál **3640**
Jászberényi (Jázbrini) Tamás
A Boldogságos Szűz, a halállal tusakodók anyja **2789(1)**
Jaszbrinyi, Stephanus ld. Jászberényi István
Jasszy, Joannes **3050**
Jaworsky, Michael **3691**
Jazberini, Paulus ld. Jászberényi Pál
Jázbrini Tamás ld. Jászberényi Tamás
Jäster, Charitas ld. Sartorius, Johann, sen. felesége
Jeckelius (Jekelius), Jacob **2634(9), 2700(4), 2967(6-7)**
Jelenchich, Georgius **2658**
Jelenfi Imre **2658**
Jenei B. Pál **2681**
Jentsch (Jentschius), Christophorus **3598(7)**
Jeremiae, Joannes **3131, 3257**
Jeromos, Szent ld. Hieronymus, Sanctus
Jezerniczky (Jezerniczki) György **3112, 3117**
Jezerniczky (Jezerniczki) János **3112, 3117**
Jezerniczky (Jezernicki, Jezernicky) Miklós **2671, 3041, 3045, 3293**
Jhenel, Daniel **2844(2), 2985A(1-2)**
Jlleshazi (Jllyeshazi) Gabriel ld. Illésházy Gábor
Joannes apostolus, Sanctus (János apostol, János evangélista) (bibl.) **3051, 3251, 3337, 3495, 3515**

Joannes Baptista, Sanctus („Keresztelő János, Szent") (bibl.) **3337, 3539A**
Joannes Chrysostomus, Sanctus **2809, 3514**
Joannes Eleemosynarius, Sanctus (Alamozsiás János, Szent) **3057**
Joannides (Johannydes, Frydecký), Jiřík
Dvojí spis učiněný. 1. ... Clangor tubae divinae resonans... Zvuk trauby Boží zvučícý **3398[1]**
Dvojí spis učiněný... 2. ... O pravé poslaupnosti učení evanjelitského **3398[2]**
Job (Jób) (bibl.) **2794, 2869**
Joh. G. c. c. ld. Gorgias, Johann
Johannides, (Iohanides), Daniel **3152(15)**
Johannides (Iohannides), Joannes **2765(42), 3577**
Johannides, Venceslaus **2652(4), 2776, 2776(3), 2784(7), 2905(1), 2987A(7), 3102(9), 3103(3-4), 3104(9), 3163(10-11), 3212(10-11), 3294(5), 3299(4), 3366(6-8)**
Jonas (bibl.) **3073**
„Jonathan" (Jonatán, Jonathán) **2868, 2889**
Jonston (Jonstonus), Joannes **3325**
Jósa (Josa) István **3211, 3277**
Josephus (Ioseph, Joseph, József), Sanctus (bibl.) **2686(5), 2871, 2941, 3055, 3512**
Josth (Jossth), Andreas ld. Justh, Ondrej
József (bibl.) ld. Josephus, Sanctus
Jsip, Joannes ld. Izip, Johann
Judit (Juditha) (bibl.) **2686(6)**
Jufmanicz (Iufmanicz), Georgius **2972**
Julianus Apostata **3419**
Julius császár ld. Caesar, Caius Julius
Junghaus (Iunghaus), Thomas **3629**
Junius, Franciscus **2664**
Juppiter (myth.) **3542**
Juranich, Martinus **2723A**
Justh (Josth, Jossth), Ondrej **3070, 3695**
Justitia (myth.) **2928**
Jüngling, Stephan **3320, 3326, 3392, 3491**
ld. még nyomdamutató
Jzip, Johann ld. Izip, Johann

K. Vasarhelyi M. István ld. Matkó István
K. Vasarhelyi Péter ld. Kézdivásárhelyi Péter
Kabai Bodor (Kabai) Gellért **2829, 3027**
Kabothi István **3202A(24)**
Kacerius, Samuel **2879**
Kacsani, Joannes ld. Szkacsányi János
Kádas (Kadas) Miklós **2933**
Kaiser, Euphrosyna ld. Titius, Gottfried felesége, Keiser, Euphrosyna
Kaiszmarker, Georgius ld. Keysmarker, Georg
Kaiszmarker, Susanna ld. Schröter, Samuel felesége, Keysmarker, Susanna
Kakovicz, Stephanus **3050**
Kalaus, Joannes **3694**
Káldi György **2960**
Kaldstein, Adamus **3152(32)**
Kalinai, Michael **3337(10)**
Kalinka (Kalinkius), Ján **2688(13), 3371(4)**
Kalinka (Kalinkius), Joachim **2668, 2669, 2688, 3133, 3209(1), 3328, 3333, 3371, 3403, 3496, 3612, 3623, 3695**
Kalinka (Kalinkius), Zachariaš **2668**
Kállai (Kallai) István **3418**
Kállai Kopis (Kallai) János **3632**
Kálmáncsehi (… csehi) Sámuel **3235(5)**
Kalna, Joannes **3666(25)**
Kálnoki Sámuel **2893**
Kálvin ld. Calvin, Jean
Kamaras ld. Kamarás
Kamarás Ambrus, iun. **3495**
Kamarás Ambrus (Kamarás Gergely fia) **3495**
Kamarás Ambrus, sen. **3061, 3495**
Kamarás Ambrus, sen. felesége, Kele Zsuzsanna **3495**
Kamarás Gergely **3495**
Kamarás János **3495**
Kameniczki, Sigismundus **3337**
Kampelius, Christophorus **3587**
Kanizsai Pálfi János (I. P. C., J. P. C.)
ld. incipitmutató: Dicsőült – Ne szállj
Kántor (Kantor) János **2681**
Kapesius, Georgius **2629, 2634(10), 2693(4), 2695 (4), 2697(2), 2702**
Kapi György **3513**
Kapi Katalin ld. Forgách István felesége
Kapiri (Kapieri), Andreas **3414, 3694**
Kápolnási (Kapolnasi) János **3027**
Kaposfalvi Pál **3254**
Kaposi János **3418**

Káposztás (Kaposztas) János **3478**
Káposztás (Kaposztas) Mihály **3478**
Kapp (Kappius), Jacobus **3128, 3320, 3394**
Karácsondi (Karacsondi) Pál **3286**
Karádi Pál **2839**
Karadin, Anna ld. Guth, Daniel felesége
Karancsi (Karancsi R.) György **2707, 3023, 3027, 3144, 3272, 3274, 3275, 3276, 3419, Appendix 254, Appendix 255, Appendix 256**
ld. még nyomdamutató, tárgymutató, illusztrációk
Karánsebesi Henczi Miklós **3323**
Karathin (Karatjn), Georgius ld. Carathin, Georgius
Karátsonfalvi (Karatsonfalvi) Zakariás **2902(4)**
Kares, Joannes **2734**
Kares (Karessz), Christianus **3260**
Károly V. – német-római császár ld. Carolus V. – imperator
Károlyi (Caroli) Gáspár **2690, 2982, 3258, 3425**
Karpieschek (Karpissek), Casparus **3261, 3691**
Kassai Michaelis (Cassai Mich., Michaelides, Michaëlides) György **3167(17), 3410(84), 3548, 3563, 3629**
Kassai Zsigmond **3339**
Kastel, Martinus **3082, 3229**
Kastenmacher, Johann **3410(118)**
Kastl, Martinus **3078, 3079**
Kastl, Sigismundus **3229**
Kasza István **2686**
Kasza Sándor **2686**
Kászoni (Kaszony) Mihály **2972**
Kaszonyi (Kaszonius) István **3005(3)**
Kátay (Cseghe-Kátaj Katai, Cseghe-Kathai Kathai, Katai, Kata-i) Ferenc **3149, 3278, 3513, 3589**
Kátay Ferenc, előtte Hoporsorum András felesége, Szabó Dorka **3278**
Katuňsky, Joannes **2972**
Kauffmann, Charisischen ld. Klesch, Christophorus
Kaurimski (Kaurimsky, Kaurinks, Kaurinsky), Esaias **3561(6), 3568, 3664**
Kayser (Keiser, Keyser), Georgius Udalricus **2985A, 3013, 3223, 3462**
Kayser, Georgius Udalricus, előtte Maschko, Joannes Jacobus felesége, Sock, Judith **3223**
Kayser ld. még Keyser, Keyserus
Kazai János **3275**
Kazik, Michael **3211**
Kazinczi Péter **3005, 3065**
Kázmér, Szent lengyel király ld. Casimirus, Sanctus
Keberling, Matthias **3204(16)**
Keckermann, Bartholomaeus **3145, 3200**
Keczer (Ketzer) Ambrus **2773, 3498**
Keczer (Ketzer) András **3355, 3405, 3415, 3578**
Keczer (Ketzer) Ferenc **3355**
Keczer (Ketzer) János **3355, 3518**
Keczer (Ketzer) Menyhért **3355, 3405, 3415, 3578**
Keczer (Ketzer) Pál **3073, 3295**
Kecskemeti ld. Kecskeméti
Kecskeméti Csik Balázs **2933**
Kecskeméti Mihály **3286**
Kecskeméti Péter **2681**
Kecskeméti C. János
Fides Jesu et Jesuitarum. Azaz: A mi Urunk Jézus **2663**
Kecskeméti Soós János **3061, 3495**
Kecskeméti Vég Mihály ld. incipitmutató : Mikoron Dávid nagy
Kedd, Jodocus **3398**
Kedob, Godofredus **2810**
Kegel, Johann Rudolph **2688(12)**
Kegel (Kegelius), Philipp
Dvanáctero přemyšlování duchovních **3621(1)**
3441, Appendix 245
Keglevich László **3232**
Keglevich Péter **3232**
Keiser, Euphrosina ld. Titius, Gottfried, előtte Haidt, Michael felesége
Keiser, Georgius Udalricus ld. Kayser, Georgius Udalricus
Keiserus, Joannes **3394**
Keismarker, Susanna ld. Schröter, Samuel felesége, Keysmarker, Susanna
Keismarkerus (Kaiszmarker), Georgius ld. Keysmarker, Georg
Kele Zsuzsanna ld. Kamarás Ambrus, sen. felesége

Kelemen V. pápa ld. Clemens V. – papa
Kelemen VII. pápa ld. Clemens VII. – papa
Kelemen Demeter **3478**
Kelio, Joannes **3050(3), 3118**
Kelio, Nicolaus **3050**
Keller, Christian **3229**
Keller, Samuel **3162(55)**
Kelneki, Jacobus **3450(10)**
Kem, Joh. ld. Kemmel, Johann
Kemény János – erdélyi fejedelem
Gilead balsamuma, az az Sz. Dávid száz ötven zsoltárinak céljok és értelmek szerént… táblája… buzgó imádságokéival együtt **2869**
2959, 2970, 2974, 2977, 2978, 2979, 3127, 3313, 3327, 3688
Kemény János – erdélyi fejedelem felesége, Lónyai (Lonyai) Anna **3080, 3313, 3327**
Kemmel (J. K., Kem., Kemmelius, M. J. K., M.J.K.C.G.P.), Johann
Amoris illibati fideique conjugalis hieroglyphicum par columbarum… solennitati nuptiali viri… Hiobi Zabeleri **3166**
Delineatio synoptica oratorii actus **3295**
Examinis Leutschoviano in gymnasio… σκιαγραφία **3296**
Trostreime über einen traurigen… Todesfall… Anna Catharina Seelmannin **3359**
2910(4), 2927(1-3), 3047(12), 3078, 3079(4), 3110, 3161(8), 3212, 3217(4), 3301, 3365, 3367(1-2), 3449(1-2), 3455(3), 3468(3)
Kemmel, Johann felesége, Stürbitz, Regina **3212, 3367**
Kempis Tamás ld. Haemmerlein a Kempis, Thomas
Kendus ld. Künd vezér
Keöszeöghy, Adamus ld. Kőszeghy Ádám
Kephalides, Matthaeus
Geryon πολύψυχος evisceratus, hoc est examen controversiae de pluralitate animarum in homine realiter distinctarum **3622**
3215(4), 3260, 3293
Kepler, Johann **3491**
Kerékgyártó András ld. Debreceni K. András
Kerékgyártó (Kerek-gyarto) István **3023**
„Keresztelő Szent János" ld. Joannes Baptista, Sanctus
Kereszturi ld. Keresztúri
Keresztúri, András **3162(16)**
Keresztúri, Elizabetha ld. Budiats, Stephanus felesége, Keresztúri Erzsébet
Keresztúri György **3146**
Keresztúri István **2799(4)**
Keresztúri (Keresztúri Bíró) Pál **3124, Appendix 249**
Kéri (Kéry) Sámuel
A Boldogságos Szűz zsoltár-könyve **2892 2924**
Kermendi, Joannes ld. Körmendi János
Kerner, Gregorius
ld. nyomdamutató
Kertész Ábrahám
ld. nyomdamutató: Szenci Kertész Ábrahám
Kéry János
Lugubris panegyricus in solennibus exequiis … Petri Keglevich **3232**
Oratio funebris qua tristes exequias... domini Nicolai comitis perpetui a Zrinio… prosecutus est **3233**
Piis manibus illustrissimae dominae ... Evae Susannae comitissae ab Erdöd **3583**
Virtus post fata superstes… domini Georgii comitis Erdeody de Monyorokerék **3584**
3234, 3582, Appendix 237, Appendix 246
Kéry Sámuel ld. Kéri Sámuel
Kerzer, Petrus **3073**
Keslerus, Thomas **3129**
Késmárki (Kesmarki) István **3337(13)**
Kessler (Kesler), Joannes Caspar **3603(6)**
Keszner, Samuel **2690(3), 3408(3)**
Ketzer Ambrus ld. Keczer Ambrus
Ketzer András ld. Keczer András
Ketzer Ferenc ld. Keczer Ferenc
Ketzer János ld. Keczer János
Ketzer Menyhért ld. Keczer Menyhért
Ketzer Pál ld. Keczer Pál
Keublinger (Keübinger, Keüblinger, Keüblingerus) Farkas **3410(69), 3443(11-18), 3454(28)**
ld. még incipitmutató: Ó mely nagy boldogság

Keublinger (Keübingerus, Keüblingerus), Joannes **3443(19), 3449(33)**
Keuntzelius, Matthias **3251**
Keüblinger, Wolfgang ld. Keublinger Farkas
Keveri (Kevery) András **3011**
Keviczky (Kewicky) János, iun. **3070**
Keviczky (Kewicky) János, sen. **3070**
Keyser, Euphrosina ld. Titus, Gottfried felesége, Keiser, Euphrosyna
Keyser, Georg Ulrich ld. Kayser, Georgius Udalricus
Keyser, Matthias **3451(27)**
Keyserus, Simon **2629(5)**
Keysmarker (Kaiszmarker, Keismarkerus), Georg **2775, 3423, 3426**
Keysmarker, Georg felesége, Handler, Anna ld. Günther, Jakob, felesége
Kézdi Vásárhelyi Matko István ld. Matkó István
Kézdivásárhelyi (K. Vasarhelyi, Vásárhelyi K., P. K. V.) Péter
Disputatio theologica de fide, priori theologiae parte **3249**
Disputatio theologica de natura et partitione theologiae **3250**
3177, 3327
Khamm, Hans **3465**
Khamm, Hans felesége, Baumgart, Maria Salome ld. Schnelk, Elias felesége
Khien, Ferdinandus **3047(18)**
Kienast (Kienastius), Matthias **3598(13)**
„Kígyó" **3539A**
Kinig, Stephanus Georgius **3669**
Király Jakab **2942**
Kircher, Athanasius **2917, 3049, 3269, 3305, 3417**
Kirchmaier (Kirchmajer), Georg Caspar **3028, 3228(4)**
Kirein, Georgius **3681**
Kis Ferenc **3273**
Kis (Hyperaspites dominus, Kiss, Kyss) Imre
Cáfolata egy kálvinista profeszornak **3282**
Pósaházi perét elvesztette a kálvinista vallás régiségének megmutatásában **3342**
Pósaházinak egy ben-sült veres kolop titulusú feleleti **3343**
Rövid felelet a kálvinista consequentiák haszontalanságairól **3202**
Tök, mak, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf **3283**
Végsőképpen succumbála actorságában Pósaházi **3344**
Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani kálvinisták vallása **3284**
3080, 3147, 3148, 3154, 3155, 3203, 3236, 3279, 3287, 3311, 3312, 3345, 3346, Appendix 248, Appendix 258
Kis (Kys) István **2974(11)**
Kis Vardai Csab., Franciscus ld. Csabai Ferenc
Kischil, Johann **3229**
Kis-Comaromi, Joh. ld. Kiskomáromi R. János
Kisdi Benedek **2827, 2972, 3512**
Kisfaludy Mózes **3410(48)**
Kisfalvi Tamás **3275**
Kiskomáromi R. (Kis-Comaromi, Kis-Komaromius R.) János
Disputatio philosophico-theologica de subsistentiis divinis **2936**
2933
Kiskomáromi (Kis-Komaromi) Márton **2797**
Kiss (Kys, Kyss) Ádám **2650, 2766(4-5), 2899(3), 3152(1), 3426(2), 3520, 3549(9)**
ld. még incipitmutató: Nem újság, elhiggyed
Kiss Imre ld. Kis Imre
Kisvárdai (Kis-Vardai) Péter **2681**
Kisvárdai C. (Kis-Várdai) Ferenc **2797, 2798**
Kisvárdai Lázár János **2969, 2969(16)**
ld. még incipitmutató: A mennyei ige
Klausenburger (Clausenburgerus, Clavsenburgerus) Mihály **2634(13), 2693, 2695(5), 2697(7), 2701(1), 2702(5), 2755(1), 2818**
Klein, Bartholomaeus
Freundliche Ehren und Glückes Zurufung… Georgius Burchart… hochzeitlichen Ehrentag **2915**
Klein (Kleinius), Johann (Beszterce)
Disputatio theologica de Romano pontifice, vero Anti-Christo et falso Christi vicario **3251**
2985A(3), 3599(5)
Klein, Johann (Selmec) **2844(3), 2847(4-5)**
Klein, Martinus **3073, 3679**

Klein, Michael **3411**
Klein, Valentin **3661**
Kleinius, Casparus **3251**
Kleinius, Joannes **2692**
Klement, Michael ld. Clement, Michael
Klepniar, Nicolaus **2974(27)**
Klesch család **2752**
Klesch, Anna Judith **3204, 3372**
Klesch (C. K. MV., Charisischer Kauffman (pseud.), Cyprischer Kauffman (pseud.), Der Carpatische Krantz Ritter (pseud.), D.M.C.K., Dein Mitschütz bei Carpatischen Klüfften (pseud.) Kleschius, MV.), Christoph
Aller (Christen, absonderlich) Lehrer… Lebens-Krohne **2987**
Frisch Obst **3552**
Heidenreiche Wagenfahrt auf der Hochzeit deß… Johann Heidenreichs **3266**
2774(5-7), 2780(5), 2854(5-6), 2908(3), 2913, 2913(2-3),2919 (14-15), 3038(3-4), 3040, 3040(4), 3095(1-2), 3100(3-4), 3102(4), 3106(2-4), 3163(3-4), 3204, 3204(5), 3217(2), 3356, 3356(3), 3368, 3368(15), 3406, 3407, 3411, 3447(1-2), 3468(2), 3545, 3553, 3554, 3563, 3569, 3571, 3573, 3574(4), 3575(4), 3653, 3659(3), 3659(14), 3681
Klesch, Christoph felesége, Stefan (Steffan), Margareta **3573**
Klesch (Kleschius), Christoph Daniel **3372, 3452, 3553, 3563**
Klesch (Kleschius, Kloeschius, Klösch, M. D. K., m. D. K. n. H. p. l. c. n. t. e. O. p., m. D. K. p. W.), Daniel
Anagrammatismus onomastico-genethliacus… Leopoldo… imperatori… cum ageret natalem decimum nonum **2752**
Catalogus presbyterorum Scepusiensium **3404, 3506(1)**
Davidische Schäffertreu und Ritterehr in einem neuen Klingegedichte **3216**
Historischer Bericht oder kurze Geschichtserzählung **3626**
Inauguratio novi rectoris, hoc est actus introductionis **3452**
Melos paschale rhythmicum Jesu Christo primo et ultimo **3553**
Salve illustrissime et excellentissime princeps ac domine,… Stanislae Heraclie **3453**
Sollennitas inaugurationis templi sive sacelli **3627**
Verba parentalia in exequiis ... domini Ezechielis Gergei **3656**
Wahre Traumgeschichte… bei dem… Hochzeitfest des Stephan Hallegantz **3554**
2919, 3038(4), 3044(2), 3198, 3204, 3208, 3356(2), 3368(13), 3372, 3406, 3407, 3411, 3466, 3470, 3552, 3557, 3564, 3569, 3571(1), 3574(12)
Klesch, Daniel felesége, Gruber, Elisabet **3216, 3372**
Klesch, Ezechiel Daniel **3372, 3406**
Klesch, Gregor **3229, 3368**
Klesch, Gregor Daniel **3372**
Klesch, Johann **3229**
Kleschin, Elisabetha ld. Klesch, Daniel felesége, Gruber, Elisabeth
Klies, Melchior **2826(1-2), 2899, 3152**
Klies, Melchior, előtte Possius, Christophorus Paulus felesége, Tugentlieb, Susanna **2899**
Kliesch, Johann **3162(3)**
Klimannus, Georgius **3548**
Klisch, Valentin **2899(10)**
Klobusiczky (Klobvsiczki) Pál **2867**
Kloeschius, Klösch, Daniel ld. Klesch, Daniel
Klöss, Elisabeta ld. Kray, Pavel felesége
Klöss (Klösz), Jakob, iun. **2690, 2719, 2815, 2816, 3090, 3189, 3266**
ld. még: nyomdamutató
Klöss, Jakob, iun., előtte Gosnovicer, Matthaeus felesége, Justina **3090**
Klösz Elisabeta ld. Kray, Pavel felesége
Kmetovinus, Joannes **3458(4)**
Knapicius, Jacobus **3664**
Knappici, Daniel **3162(30)**
Knogler, Anna Maria ld. Rayger, Wilhelm felesége
Koblinsky, Joannes **2855**
Koch, Bartholomaeus **3095, 3103**
Koch, Johann von Kolburg **3069**
Koch, Michael **3679**
Koch, Susanna ld. Popradius, Adam felesége

Kochlacz (Kochlasch, Kochlatsch), Joannes **2650, 2651, 2671, 3358**
Kochlacz (Kochlasch, Kohlatsch), Stephanus **2650, 2671, 3293, 3358, 3458**
Kocii, Georgivs ld. Koczy, Georgius
Kocsi (Kotsi) Bálint **3632**
Kocsi János **2798**
Kocsis János **3510**
Koczy (Kocii), Georgius **3449(21), 3666(4)**
Kokerus, Andreas **2986(28)**
Kolosi Dániel **3275**
Komáromi (Komaromi) János **3235(11)**
Komáromi Csipkés (Agricola Arbuteus, Comar. C., Comarin. C., Comarini, Comarini C., Comarini Csipkes, Comarinus, Comarinus C., Comaromi, Comaromi C., Comaromi Csipkes, Comáromi C., Komaromi C.) György
Angliai puritanizmus **3025**
Anglicum spicilegium, hoc est breves quaedam observatiunculae ad discendam, legendam et intelligendam linguam scripturamque Anglicam **3143**
Békességes tűrés ösztöne, avagy oly temetési rövid tanítás… Bör Kata asszonnak… teste eltakarításakor **3026**
Concionum sacrarum centuria prima **2888**
Concionum sacrarum centuria secunda **3252**
Concionum sacrarum centuria tertia **3194**
Concionum sacrarum centuria quarta **3418**
Concionum sacrarum centuria quinta **3510**
Disputatio theologica de bis-mortuis **2677**
Disputatio theologica de lamiis veneficis **2678**
Disputatio theologica de lamiis veneficis secunda **2679**
Disp. theol. de Paradiso **2707**
Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici **2680, 2681**
Élet unandósága, az az oly temetési rövid tanítás… Biczó Anna… testének… sírba szállításakor **3480**
Az iudiciaria astrologiarol és üstökös csillagokról való judicium **3195**
Igaz hit, azaz oly CCXLI magyar predikációk, mellyekben a keresztyéni igaz hitnek… ágazati befoglaltatnak **3322**
Keseredett lélek tiszti, azaz oly temetési rövid tanítás, melyet… Dobozi Jánosnak… testének… eltakaríttatásakor… tett **3307**
Pestis pestise, azaz oly egynéhány együgyű tanítások, melyekben a pestisnek természete… megtaníttatik **3144**
Szomorú esetek tüköre, azaz oly temetési rövid tanítás… Váradi Rác János… teste felett **3002**
Transsubstantiatio exentizata, hoc est annullatio **3308**
Való dolgok közül kivettetett általállatozás, azaz semmivé tétetése annak a discursusnak **3385**
2642 2813, 3023, 3273, 3322, 3632(1)
Komenský, Jan Amos ld. Comenius, Joannes Amos
Koncz Nagy-solymosi, Balthasar ld. Solymosi Koncz Boldizsár
Koncz Gábor **3286**
Kondorosi János **3027, 3077**
Kondrai György **3410(124)**
Koniáš, Antonín **3186**
Kopcsányi Márton
Keresztyén imádságos könyvecske **3485(1), 3594(1)**
ld. még: incipitmutató: Boldog, aki a végső – Én Istenem és – Istenem, mindenek – Istennek boldog – Mária, malasztnak – Ó én megváltó – Ó, én szerelmes **3061**
Kopecky, Stephanus **3261**
Kopernikusz ld. Copernicus, Nicolaus
Korb, Johann **3546**
Korcsolyás Szőcs (Szöcs) István **3647**
Korkovski, Daniel **3152(17)**
Korocz András **3004**
Koroda, Martinus **3293, 3694**
Korponay Ádám **3073**
Kosa, Elias ld. Kossa, Elias
Koschella, Andreas ld. Kosella, Andreas
Koschius, Joannes **3200**
Koschius, Paulus **3200**
Kosella (Koschella), Andreas **3261, 3691**

Kosella (Kossela), Joannes **3691**
Kosoticz, Georgius **3211**
Kossa (Kosa), Elias **3561(21), 3568**
Kossela, Joannes ld. Kosella, Joannes
Kostka, Stanisław **3337(5)**
Kostrubowsky, Nicolaus **3563**
Kotercius (Cotercius), Christian **2987A(6), 3028, 3110(5)**
Kotkovski, Nicolaus **3410(51)**
Kotler, Joannes **3229**
Kotsi, Valentinus ld. Kocsi Bálint
Kovács András **3273**
Kovásznai Péter **2675, 3250, 3647**
ld. még incipitmutató: Titkos csalárdságát
Kozma Ferenc **2679**
Köleséri Pál **Appendix 249**
Köleséri Sámuel (S.K.D.V.R.S.P., S.K.D.V.S.P.R.F.), sen.
Üdvösség sarka, avagy az Evangelium szerint való igaz religiónak első-fundamentumos igazságinak avagy principiuminak… összeszedegetése **3309**
ld. még incipitmutató: Ha lelki vitéz vagy
2828, 2829, 2831, 2889, 2982, 3513
Kölgyesi Balázs **3146**
Kölkedi K. (Kölyked K.) Imre **3510**
König, Jakob **3466(4)**
Köpeczi (Köpeci) Balázs **3023**
Köpeczi Bálint **2799**
Köpöli Mehmet – pasa, fővezír **3645**
Körmendi (Kermendi) János **2933**
Körmendi B. (Körmendi) Péter **2797**
Kőrösi (Körösi) Mihály **3632**
Köröspataki Bedő (Kőröspataki B.) János
A havasalföldi harcról való história **2682**
Erdélynek és Magyarországnak szörnyű romlásáról… való rövid história **2958**
Kőszeghy (Keöszeöghy) Ádám **3636(13)**
Kőszegi (Köszegi, Kőszegy) Gáspár István:
Jó útra igazító könyvecske **2848**
Lelki tüköre az embernek az Isten akarata felől **2849**
3426(4), 3520
Kőszegi (Köszegi) Miklós **3073**
Kövesdi (Köwesdi) Pál
ld. incipitmutató: Mindenek, kik bölcsek
2688, 2688(8), 3514
Kövicki, Stephanus **3133**
Köwesdi, Paulus ld. Kövesdi Pál
Krackovsky, Andreas **3073**
Krai (Kraij), Paulus ld. Kray, Pavel
Kramer, Catharina ld. Alauda, Bartholomaeus felesége
Kramer (Kramerus), Georg **3587**
Kramer, Paulus **3295**
Krameris, Melchior **3050(10)**
Kramerus, Georgius ld. Kramer, Georg
Krampffel (Krampffelius), Johann **3587**
Krasznecz László (Draskoczy) **3070**
Kratzer, Tobias **2775(14), 3161(15)**
Kraudi, Erasmus **3092, 3458, 3694**
Kraus, Daniel **3162(51)**
Kraus, Georg, iun. **3082, 3396**
Kraus, Georg, sen. **3180, 3396**
Kraus, Joannes (brassói) **2634(28)**
Kraus (Craus, Krauss), Joannes (eperjesi) **3229, 3533**
Krausz, David **3650**
ld. még nyomdamutató
Kray (Crai, Krai, Kraij, Krey, P. K.), Pavel **2690(4), 2815, 2816, 2819(8), 3090(3), 3137(1), 3138(3), 3408(4), 3520**
Kray, Pavel felesége, Klöss (Klösz), Elisabetha **2815, 2816**
Krenicky, Samuel **3529**
Krestenski, Georgius **3229**
Krestenski, Matthias **3229**
Kretschmer, Ephraim **3295, 3449(37), 3666(28)**
Kretschmer (Cretschmerus, Kretschmerus), Joannes **2774(10), 2777(7), 2778(10), 2784, 2784(20-21), 2854(14), 2910(9-11), 2910(20), 2921, 2925(5), 2925(17), 3040(12), 3100(12-14), 3161(10), 3162(8-9), 3449(3), 3455(4), 3575(11), 3655(4), 3659(9-10)**
Kretschmer, Joannes, előtte Raduchus, Leonhardus felesége, Reiter, Dorothea **2784**
Kreuchel (Kreuchelius, Kreüchel), Elias
Disceptatio praeliminaris **2671**
Dissertatio de traduce animae rationalis **2650**
Dissertatio, quae ostendit in uno supposito humano non tres, sed unam numero duntaxat animam dari **2742**

Elenchus argumentorum **2651, 2718, 2719**
Exercitium theologicum de natura relationum personalium sacrosanctae Trinitatis **2949**
Sciagraphia theologica de universali Salvatoris nostri passione et satisfactione **3094**
2667, 3221(4)
Krey, Paulus ld. Kray, Pavel
Kreytzer, Daniel **3229**
Kreytzer, Georgius **3229**
Krizbai György **3273, 3632(2)**
Kromholc, Ján ld. Krumholz, Ján
Krompholtz, Andreas ld. Krumholz, Andreas
Kroner, Casparus **3229**
Kroner, Joannes ld. Croner, Johann
Kroner (Kroneriana), Margareta ld. Baumgart, Valentin felesége
Krucsai Miklós **3211, 3277**
Krumholz (Krompholtz), Andreas **3553**
Krumholz (Kromholc), Ján **Appendix 245**
Kruspier, Andreas **3261**
Krutek, Elias **3073**
Kruzlicz, Nicolaus **3073**
Kubica, Paulus **3265**
Kubinyi (Kubini) Ádám **3548**
Kubinyi László **3064**
Kublan, Andreas **3410(46)**
Kubranski (Kubranskj), Andreas **2740, 2879, 2947**
Kubranski, Jeremias **2974(29)**
Kudela (Cudelinus), Ján **3410(73)**
Kuhn (Kvhn), Andreas **2851**
Kuhn, Andreas, előtte Schütz, N. felesége, Roth, Catharina **2851**
Kulmann, Michael, iun. **3295**
Kulmann (Culmann), Michael, sen. **3295, 3449(30), 3666(14)**
Kun István **3182**
Kun István felesége, Széchy Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége
Kun Lázár **3490**
Kun Mária ld. Udvarhelyi György felesége
Kun Miklós **3490**
Kuns, Andreas **3073**
Kuntz, David **3229**
Kurkowitz, Jacobus **3229**
Kuschius, Laurentius **2695**
Kuschius, Joannes **2757(11)**
Kusser (Kusserus), Johann
Altus concentuum sacrorum quaternis et quinis vocibus decantandorum opus primum, continens duodecim psalmos et septem magnificat **3602(2)**
Bassus continuus concentuum sacrorum... **3602(4)**
Cantus primus concentuum sacrorum... **3602(1)**
Cantus secundus concentuum sacrorum... **3602(5)**
Tenor concentuum sacrorum... **3602(3)**
3601
Kussnier, Casparus **3691**
Kuti Márk **3286**
Künd vezér (Chundus, Kendus) – dux quartus Hungarorum **3277**
Kürner, Johann Jakob **2817, 2961, 3020, 3270**
ld. még nyomdamutató
Kürner, Leopold Matthaeus **2817, 2963, 3074, 3139, 3192, 3270**
Kürtösi András **3112, 3117, 3337**
Kürtösi Ferenc **2658**
Kürtösi István **2658**
Küssel, Matthaeus **3228**
Kvhn, Andreas ld. Kuhn, Andreas
Kvn Mária ld. Udvarhelyi György felesége, Kun Mária
Kylvani, Paulus **3664**
Kys, Adam ld. Kiss Ádám
Kys, Stephanus ld. Kis István
Kyss Imre ld. Kis Imre
Kyss, Adam ld. Kiss Ádám

L. I. ld. Lang, Israel
L. W. ld. Wagner, Leonhard, iun.
„Labinum" **3337(9)**
„Labio" **2976**
Laboureur, Jean de **3151**
Lachanosarcus, Elias **2927(6)**
Lackman, B. **2969(13)**
Lackner, Christoph **3674**
Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus **3263**

Laczkovicz, Stephanus **3337(14)**
Ladányi C. (Ladanyi C.) András **3510**
Ladislai, Simon **2757(7), 2823(10)**
Ladislaides, Leonhardus **3664**
Ladislaus, Sanctus ld. László I., Szent – magyar király
Ladiver, Daniel **3073, 3410(116)**
Ladiver (E. L., Ladiver F., Ladiverus), Elias, iun.
Assertio immota ex littera institutionis ... a 4. testium veritatis... testimonio conscripta, ... quod caro Christi... ore accipiatur **3017**
Colloquium Caschoviense de iudice controversiarum fidei **3285**
De atomis contra Zabanium **3400**
Dissertatio logica de genesi et analysi logica **3506A**
Eleazar constans, quem... juventus... in scenam produxit **3405**
Ethica disputatio **3638**
Papinianus τετράγωνος **3555**
Summularum LL. privatarum pneumaticarum prima, X. punctis-comprehensa **2807**
3073, 3090(7), 3156, 3137(3), 3138(5), 3331, 3341, 3368(8), 3403(3), 3406(3), 3407(3), 3409, Appendix 229, Appendix 233A
Ladiver, Elias, iun. felesége, Güntter, Anna **3409**
Ladiver (Ladiverius, Ladiverus), Elias, sen.
Refutatio Hieronymi Zinchonii defensionis absurdorum Ivulianorum **3331**
3133, 3204, 3498, 3612, 3623, 3691
Ladiver, Samuel **3073, 3328**
Ladiwerin, Anna ld. Ladiver, Elias, iun. felesége, Güntter Anna
Ladvanski Péter **3151**
Lahmius, Georgius **2894(1)**
Lajos XIV. – francia király ld. Ludovicus XIV. – rex Galliae
Lamberti, Joachimus **2969(9)**
Lamius, Andreas **3454(12-13)**
Lanckoronski Rusocki, Andreas Nicolaus de Brezicz **3410(58)**
Lanczmar, Martinus **3286**
Landinus, Andreas **3295**
Landinus, Laurentius **3295, 3666(26)**
Landovics István
Thesaurus absconditus in agro, azaz a ... gróf Erdődy familiának egyik kincse, ... Erdődy Ádám ... temetése **3586**
Laneczius, Joannes **3622**
Lang (Langius), Andreas **3041**
Lang (Langivs), Christophorus **3038**
Lang (Langius), Elias **2778, 2784(3-6), 3106(18), 3167(1), 3204(11), 3406(7), 3407(7)**
Lang, Elias felesége, Windisch, Fides **2778**
Lang (L. I., Langius), Israel **3290, 2778(13)**
Lang, Joannes **3595(5), 3599(13)**
Lang, Jonas **2826(6)**
Lang (Langius), Matthias **3015, 3038(1), 3044(1), 3198(2), 3454(2), 3514, 3565, 3570, 3587, 3603**
Lang, Matthias felesége, Baumgartner (Baumgärtner, Paumgartner), Rosina **3565, 3570, 3603**
Lang, Mauritz **2808**
Lang, Paulus **3229, 3536**
Langius, Elias ld. Lang, Elias
Langius, Israel ld. Lang, Israel
Langius, Matthias ld. Lang, Matthias
Langivs, Andreas ld. Lang, Andreas
Langivs, Christophorvs ld. Lang, Christophorus
Langsfeld (J. G. L.), Johann Georg
Epistolisches Gebetbüchlein auf die sontäglichen Episteln **3096**
2854(7), 2919(10), 3204(7), 3406(4), 3407(4)
Láni (Lanius, Lany), Daniel **3041, 3045, 3222(2), 3398**
Láni, David **2736, 2742, 2849, 2955, 3093, 3156, 3293, 3358, 3458, 3561, 3567, 3622**
Láni, David felesége ld. Černak, Samuel felesége, Sinapia, Helena
Láni (Lani), Eliáš **2650**
Lani, Gabriel **2815(36)**
Lani, Georgius **3212(25-26)**
Lani (Lanius T.), Georgius **2742**
Lani, Michael **3666(11)**
Lani, Michal **3333**
Lanius, Daniel ld. Láni, Daniel

La-Nou, Joannes
ld. még nyomdamutató
Lanse (Lansee), Julius **2985A**, **3013**
Lany, Daniel ld. Láni, Daniel
Lapsher, Caspar **3073**
Lapsher, Joannes **3073**
Lascari, Joannes ld. Laskari, Joannes
Lascoi, Lavrentivs ld. Laskai Lőrinc
Lasitius, Elias ld. Lazitius, Elias
Lasitius, Israel ld. Lazitius, Israel
Lasius (Lasivs) Ádám ld. Lazius, Adam
Laskai János **2983**
Laskai (Lascoi, Laskoi) Lőrinc **3146, 3622(4), 3632(4)**
Laskari (Lascari), Joannes **3013, 3045**
Laskói István
ld. incipitmutató: Sok nyomorúság
Laskoi, Laur. ld. Laskai Lőrinc
Lasselius, Martinus **2701**
Lassota, Thomas **2777(10), 2910(12), 2925(7), 3162(11), 3212(17), 3449(8), 3655(8)**
Lastoci Borbala ld. Bagosi Márton felesége, Lasztóci Borbála
László I., Szent – magyar király (Ladislaus, Sanctus – rex Hungariae) **3057, 3337**
Lauff, Clemens **2719, 3204**
Launer, Abraham **2955**
Launer, Georg **3447(6), 3454(11)**
Laurenti (Lavrenti), Joannes **3073, 3410(12), 3434, 3471, 3533, 3578**
Lazani (Lazari), Nicolaus **2954**
Lázár Imre **3490**
Lazari (Lazarus), Augustin **3106(10), 3161(5), 3227(3), 3411, 3520, 3575(6)**, **3655(3)**
Lazari, Michael **2910(32), 2925(33)**
Lazari, Nicolaus ld. Lazani, Nicolaus
Lazitius (Lazititius, Lazitivs), Christianus **2905(34), 3410(14), 3429**
Lazitius (Lasitius), Elias **2736**
Lazitius (Lasitius), Israel **2736, 2784(19)**
Lazius (Lasius, Lasivs), Adam **3368(9), 3403**
Lazius, Matthias **3410(65), 3562**
Lazius, Wolfgang **3684**
Le Roy (Regius), Henricus **2810**
Lech, Samuel **3082**
Lechner, Daniel **3599(11)**
Lednický (Lednicki, Lednickj, Ledniczky), Jeremiáš **3212(39), 3449(15), 3666(1)**
Lednicky, Adamus **3212(34)**
Lehel, dux quintus Hungarorum ld. Lél vezér
Lehmann (Lehman), Casparus **3199, 3202A**
Lehmann, Casparus felesége, ld. Sartorius, Joannes, sen. felesége, Franckenstein, Rosina
Lehoczky (Lehotsky), Caspar **3167(8), 3691**
Lél vezér (Lehel) – dux quintus Hungarorum **3277**
Lenerus, Christophorus **3514**
Lengfelner (Lengfelnerus), Daniel **2635**
Lengfelner (Lengfelnerus), Johann **2635, 3078, 3079, 3082, 3229**
Lenthi János **2936(2-3)**
Lentner, Daniel **3229**
„Lentulus" **3337**
Leo I. Magnus – papa (Leó pápa, Nagy, Szent) **2916**
Leonhardus, Joannes **3257, 3130, 3131**
Leonhart, Euphrosyna ld. Frölich, Martin felesége
Leopoldus (Leopold, λεοπολδος) I. – imperator ld. Lipót I. – magyar király
Leopoldus, Sanctus **2752**
Lepinius, Jeremias **2650, 3092, 3358, 3445(7)**
Leprich, Joannes **3395**
Leps, Martinus **3202A(29), 3410(16), 3432, 3578**
Lerch, Johann Martin **3191**
Lészfalvi István **3539A**
Letenyei Pál **Appendix 264**
Letzelder, Tobias **3295**
Lévai (Levainvs) Péter **3005**
Levkowski, Michael **2972**
Lichi, Johann **3679**
Licht, Gottfried **3438(1)**
Licki, Joannes **3082**
Liefmann (Liefman, Liffmannus), Michael **3368(1), 3426(1), 3520, 3549(1), 3566(1), 3570(1)**
Liembach, Johann Gottfried **3461**
Lieščansky (Liesščansky), Juraj **3691**
Liffmannus, Michael ld. Liefmann, Michael
Likonides, Georgius **3152(31)**
Lind, Joannes **3679**

Linda, Lucas de
Descriptio orbis et omnium ejus rerumpublicarum **3188, 3633**
Le descrittioni universali et particolari del mondo et delle republiche **2957**
Orbis lumen et Atlantis iuga tecta retecta, das ist neue ausführliche Entdeck- und Beschreibung der gantzen Welt **2636, 2760**
Le relationi et descrittioni universali et particolari del mondo **3187**
Linda, Sigismundus de **3188(5)**
Lingoy, Joannes **3050**
Linkiana, Anna Maria ld. Fischer, Georg felesége
Lipko, Andreas **3679, 3680**
Lipko, Joannes **3082**
Lipót I. – magyar király és német-római császár (Leopoldus, Leopold I. – imperator) **2644, 2658, 2659, 2752, 2788, 2860, 2877, 2931, 2972, 3047, 3228, 3230, 3232, 3580, 3627, Appendix 226**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Lipowsky, Adamus **3452**
Lippai Ferencz ld. Lippay Ferenc
Lippai György ld. Lippay György
Lippai Sámuel
Cigány okulár **2792**
Válasz Sámbár Mátyás Novitas sectae Calvinisticae című művére **2728**
2672, 2712, 2769, 2814, 2835
Lippay család **2659**
ld. még tárgymutató
Lippay (Lippai) Ferenc
Szent Erzsébet asszonynak eleven példája, melyet életével... halálával bepecsételt Drugeth Homonnai Erzsébet asszony **3053**
Lippay (Lippai) György
Georgius Lippay... archiepiscopus Strigoniensis... universis Christi fidelibus salutem **2657**
2656, 2659, 2660, 2788, 2991, 3053, 3054, 3057, 3111, 3173, 3334, 3644
ld. még tárgymutató
Lippay György (alius) **3334**
Lippay (Liptay) János
Calendarium oeconomicum perpetuum **3054**
Gyümölcsös kert **3334**
Posoni kert **3173**
ld. még incipitmutató: Az mely fákat – Olts most, Daphni
2993, 2995, 3049, 3058, 3542, 3583
Lippay János felesége, Erdődy Éva Zsuzsanna **3058, 3583**
Lippisch (I. L., Lippischius), Joannes **3090(10), 3137(5), 3138(7)**
Lipsius, Justus:
Epistolica institutio **2684(2)**
Lipski, Daniel ld. Lypski, Daniel
Liptai (Lyptai) Mihály **3262, 3519**
Liptay ld. Lippay János
Liszkai István **3023, 3027**
Literati, Marcus **2698(4), 2701(3)**
Lithercker, Daniel **3204(4)**
Litvini, Georgius **2905(33)**
Lochmann (Lochmannus), Matthias **2775(4)**
Lochner (Lochnerus), Johann Andreas **3259**
Longinus, Sanctus **3337**
Lónyai (Lonyai) Anna ld. Kemény János – erdélyi fejedelem felesége
Lónyai (Lonyai) Gábor **3313**
Lónyai (Lonyai) János **3313**
Lónyai (Lonyai) Zsuzsanna ld. Bocskai István felesége
Lórántffy (Lorandfi, Lorantffi, Lorantfi) Zsuzsanna – Rákóczi György I. erdélyi fejedelem felesége **2729, 2731, 2732, 2795, 2799, 2831, 2869, 2870, 2936, 2940, 3312, 3591, Appendix 219**
Losnicerus, Joannes **2650**
Losonci Farkas (Losonczi Farkas) János **3478**
ld. még incipitmutató: Jövevény s bujdosó ki vagy ez világon
Lovas István **3273**
Lovczani (Lovczany), Elisaeus **2718**
Loyolai Szent Ignác ld. Ignatius, Loyola, Sanctus
Löbrynus Novoměstský, Daniel
Pohádky duchovní **2950**
Appendix 269
Löhner (Löhnerus), Christoph **2688(2), 3411, 3445(5), 3603(1)**
Löler, Georgius **3082**
Löw, Abraham **3674**
Lubecensis, Christianus ld. Northof, Christian

Lubomirski (Lvbomiersky), Jarosław **3453**
Lubomirski (Lubomiersky), Jerzy **2717**
Lubomirski (Lubomierski), Stanisław Heraclius **3453**
Lucae, Joannes **3561(11), 3568**
Lucae, Ondrej
Dialogus theologicus, das ist ein geistlich Gesprech der Christlichen Kirchen mit Gott **3098**
Dialogus theologicus, to jest ljbežné [!] a rozkošné cyrkve **3099**
Appendix 216
Lucas (Lukács) (bibl.) – evangelista **3181**
Lucius, Matthias **2956**
Lucius, Michael **3561(16), 3568**
Ludekenius, Thomas **Appendix 270**
Ludovicus, XIV. – rex Galliae (Lajos, XIV. – francia király) **2957**
Ludovicus, Laurentius **3500, 3501**
Lukács (bibl.) ld. Lucas (bibl.) – evangelista
Lukariosz, Kyrill **2641**
Lukavicky, Andreas **3073**
„Luscus" **2781**
Lusinsky, Franciscus **3229**
Lutheolus ld. Čížek, Nikodém
Luther (Lutter), Martin
Catechesis minor... Martini Lutheri Germanice et Latine **2632, 3297, 3428**
Catechesis minor ... Martini Lutheri Latine et Ungarice **3360**
2648, 2813, 2835, 2883, 3289, 3513, 3625, 3663, 3683, Appendix 267, Appendix 269
Lutsch (Lutschius), Andreas **2629(2), 2634(7), 2692(3), 2693(3), 2694(3), 2695(3), 2696, 2697(1), 2699(3), 2700(3), 2702, 2818, 2824(2-3), 2895(8), 2897(7)**
Lutter ld. Luther, Martin
„Luxuria" **2976**
Luzensky (Luženský, Luzénszky, Lvzinski) ld. Luzinski
Luzinski (Luzensky, Lvzensky), Joachim Aloysius **3115**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Lvbomiersky, Jaroszław ld. Lubomirski, Jaroslaw
Lvtschivs, Andreas ld. Lutsch, Andreas
Lydicius, Jacobus **3631**
Lypski (Lipski, Lypsky), Daniel **2740, 2879, 3262, 3328, 3519**
Lyptai, Michael ld. Liptai Mihály
Lystak, Christophorus **2667**

M. A. F.
Eheverbündniss... Michael Armbruster **3604**
M. A. G. P. L. P. ld. Günther, Andreas, sen.
M. A. T. B. ld. Adami, Martin, sen.
M. A. T. O. **3655(2)**
M. C. S. ld. Seelmann, Christian
M. C. S. P. L. ld. Seelmann, Christian
M. D. K. ld. Klesch, Daniel
m. D. K. n. H. p. l. c. n. t. e. O. p. ld. Klesch, Daniel
m. D. K. p. W. ld. Klesch, Daniel
M. G. ld. Thököly István felesége, Gyulaffy Mária
M. G.
Tükör okulár **2814**
2835
M. G. E. V. ld. Gnendel, Michael
M. G. V. L. ld. Geitner, Melchior
m. H. Z. a. e. L. ld. Zabeler, Hiob
M. I. Z. ld. Zabeler,Jakob
M. Iz. Z. ld. Zabanius, Isaacus
M. J. ld. Mikolai János
m. J. B. m. V. ld. Bayer, Johann
M. J. K. ld. Kemmel, Johann
M. J. K. C. G. P. ld. Kemmel, Johann
M. J. Z. ld. Zabeler, Hiob
m. J. Z. a. e. L. ld. Zabler, Hiob
m. J. Z. p. l. ld. Zabeler, Hiob
M. M. F. V. L. ld. Frölich, Matthias
m. M. Fr. V. L. ld. Frölich, Matthias
M. M. U. R. **3587**
M.PF. ld. Pfeifer, Martinus
M. S. ld. Megyeri Zsigmond
M. S. ld. Sámbár Mátyás
M. W. B. p. ld. Wagner, Martin, sen.
M. Z. K. **3090(6)**
M.,Joh. **3235(15)**
Maccovius, Joannes **3322, 3548**
Macock, John
ld. nyomdamutató
Macovius, Nicolaus **3451(13)**

Maconkai (Maczonkay) András **2723A**
Madách Gáspár **3197**
Madách (Madats) János **3045**
Madarász (Madaras, Madarasz) Márton **3547**
Madats, Johannes ld. Madách János
Madidi, Jonas **3691**
Madidi, Nicolaus **3691**
Madochani, Sigismundus ld. Madocsáni Zsigmond
Madocsáni (Madocsani) Miklós **3118, 3050**
Madocsáni (Madochani) Zsigmond **2658**
Magellan, Ferdinand **3229**
„Magóg" **3656**
Maierus, Andreas ld. Mayer, Andreas
Maior, Paulus
Dissertatio theologica de principio theologiae **3623**
Maius, Andreas **2757**
Maius, Andreas felesége, Seuler (Sevleriana), Martha **2757**
Maius (Mayus), Michael **2695, 2757**
Majerus, Andreas ld. Mayer, Andreas
Majerus, Thomas ld. Mayer, Thomas
Major Márton ld. Brassai Major Márton
Majtényi (Majtini) Mihály **3027**
Makai Máté **2663**
Makar, Andreas
Orientis messis laureata, sive Apollonius, Philoemon et Arianus martyres laureati **2658**
Philosophia Adamo Illieshazy de Illieshaza ... propugnata **2659**
2759
„Malach doktor" **2814, 2835, 2868, 2889, 3203**
Malaki, Martinus **3286**
Málasi Mihály **2797**
Malatides, Daniel
Ultimus lacrimabilis et flebilis honor. Poslední slzavá a plačtivá služba, aneb kázani nad tělem mrtvým ... Jiříka Melcla **2802(2)**
2805
Malatides, Jan **2802, 2883**
Malik, Joannes **3410(120)**
Malomfalvay Gergely **2725**
Mándi János **3273**
Manjak (Manyak), Andreas **3152(39), 3200**
Manndorf, Johann Ferdinand **2986(6)**
Manyak, Andreas ld. Manjak, Andreas
Mányoki (Manyoki) Mihály **2936**
Mapes, Walter **3149**
Marcek, Georgius **3162(22)**
Marchtalerus, Vitus **2716**
Marci, Andreas **3073**
Marci (Marciades), Daniel **3045**
Marci, Joannes **3679**
Marci, Michael **2910(22), 2925(19)**
Marci, Stephanus **3073**
Marciban, Stephanus **3094**
Marcius, Georgius **2849**
Marckeratus, Petrus **3668**
Marckfelner, Joannes **3162(54), 3295**
Marckfelner, Samuel **3295**
Marcus **3337**
Marcus (Marckusch), Conradus **2650, 2651, 2671**
Marcus, Sanctus (Márk) (bibl.) **2793**
Mardochaeus (Mardokeus) (bibl.) **3072A**
Maresius, Samuel **3024, 3322**
Margit (Árpádházi), Szent **3057**
Margitai János **2797**
Mária (bibl.) (Lázár testvére) **3181**
Maria Aegyptiaca, Sancta (Mária, Egyiptomi, Szent) **3512**
Maria Magdalena (bibl.), Sancta **3190, 3337** ld. még tárgymutató
Mariasi Maria ld. Gyulaffy László felesége, Máriássy Mária
Mariássy Imre **2848**
Mariássy Imre felesége, Bakos Borbála **2848**
Mariassy, Susanna ld. Görgey Ezékiel felesége, Máriássy Zsuzsanna
Marikowsky, Petrus **3286, 3640**
Marikowszky, Martinus **3337**
Marklowsky (Marklowski), Paulus **3202A(9)**
Markwart, Georg **2986(36)**
Marosi András **3510**
Marosi György **3510**
Marosi Mihály (Debrecen) **2680**
Marosi (Marusi) Mihály (Sárospatak) **3004**
Marquard (Marquardus), Michael **2986(5)**
Mars (Márs) (myth.) **3151**
Marsinay Ferenc **3381(6-7)**

Martha (Márta) (bibl.), Sancta **3181, 3190**
Marth (Marthius), Ambrosius **3202A(22)**
Martidis, Richard **3073**
Martini, Jacobus **3212(33)**
Martini, Wolff Caspar **3108(4)**
Martinides, Thomas **3563**
Martinius z Dražova, Samuel
Modlitby, též přemyšlování y jiných potěšitedlných věcy **3624**
Martinus, Sanctus **3337(8)**
Martiss (Martis), Joannes **3211, 3277**
Martonfalvi Tóth (Martonfalvi) György
Ars concionandi Amesiana **3275**
Dialecticae libri duo **3146**
Examen logicum undecim decadibus absolutum **3145**
Exegesis libri primi Medullae Amesianae **3632**
Keresztyéni ünneplés, avagy lelki szent mesterség **3077**
3023, 3027, 3075A, 3143, 3145, 3252, 3273, 3276, 3476A
Martyn, John
ld. nyomdamutató
Marus István
ld. incipitmutató: Téged, Uram
Marusi, Michael ld. Marosi Mihály (Sárospatak)
Maschko (Masco, Masgo), Joannes Jacobus **2735, 3223**
Maschko, Joannes Jacobus felesége, Sock, Judith ld. Kayser, Georgius Udalricus felesége
Masgo (Sock), Judith ld. Kayser, Georgius Udalricus felesége
Masník (Masnicius, Mastnicius), Tobiáš **3202A(6), 3410(24), 3567, Appendix 262**
Massa, Simon **2634(29), 2698(8), 2755(2)**
Mastnicius, Tobias ld. Masník Tobiáš
Máté (bibl.) ld. Matthaeus (bibl.) – evangelista
Mathaeides, Georgius ld. Matthaeides, Georgius
Matholcsi György ld. Matolcsi György
Matkó (Kézdi Vásárhelyi Matko, K. Vasarhelyi M., Vásárhelyi Matkó, Vásárhellyi Matkó) István
Fövenyen épitetett ház romlása, avagy… Sámbár Mátyás… inaszakadása **3323**
Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje **3324**
X, ut tök könyvnek eltépése, avagy bányászcsákány **3481**
ld. még incipitmutató: Sámbár oda van már
2997, 3064, 3205, 3310, 3347, 3590
Matkovicz, Stephanus **2972**
Matolcsi (Matholcsi) György **3235(6)**
Matthaeides (Mathaeides), Georgius **3410(123), 3661**
Matthaeides, Pavol **2905(8)**
Matthaeides, Samuel **2905(24)**
Matthaesius, Jeremias **2905(36)**
Matthaesius (Matthaesivs), Joannes **3156**
Matthaeus, Phillippus **2969(2)**
Matthias (Mattiass), Joannes **2667**
Matthaeus (Máté) – evangelista (bibl.) **3181**
Mattiasffi, Tobias ld. Mátyásfi Tóbiás
Mattiass, Joannes ld. Matthias, Joannes
Matula, Nicolaus **3410(33)**
Mátyás király I. – magyar király (Corvinus, Matthias) **2972**
Mátyásfi (Mattiasffi) Tóbiás **2658**
Mattyasovszky (Matyasovski) László **3050**
Mauksch (Mauckschiana), Elisabeth ld. Cuncius, Paul felesége
Maurer, Michael **2700**
Maximianus, Caius Galerius Valerius – imperator Romanus **2658**
Mayer (Maierus, Majerus), Andreas **2736, 3156, 3290**
Mayer (Meier), Christoph **3434**
Mayer (Majerus), Thomas **3073**
Mayeritsch, Vitalis **2973**
Mayus, Michael ld. Maius, Michael
Mayrhoffer, Jonas **3454(24)**
Mazar, Christophorus **3410(66), 3562**
Mechtild von Magdeburg **3512**
Meder (Mederus) Péter
Ein gemeines Gebet um den allgemeinen Frieden **2705**
2634, 2694, 2701, 2702, 2706, 2758, 2818, 2823(1), 2964(1-2)
Meder Péter, előtte Greissing, Christoph felesége, Forgatschiana, Margareta **2634**

Medgyesi (Medyesi, Megyesi, Philaletes) Pál
Bűnön búskodó lélek kényszergése **2937**
Ezechias kir. hite avagy hitostroma a tüzes nyilaktól ... két prédikációkban ... böjti alkalmatossággal **2870**
Győzködő hit a testen **2793**
Hét napi együtt beszélgetés **2968**
Igaz magyar nép negyedik jaja és siralma **2729**
Igazak sorsa e világon, melyet ... Lónyai Zsuzsanna ... legutolsóbb tisztességének megadásában prédikállott **2730**
Istenhez való igaz megtérés, avagy szent és isteni igaz mód **2794(1)**
Isteni és istenes zsinat **2938**
Joseph romlása, ... prédikáltatott ... kimúlt Ibrányi Ferenc teste felett **2871**
Kétség torkából kihatló lélek **2939**
Liturgia Sacrae Coenae, azaz Úr vacsorájának kiosztásában való rend és cselekedet **2795, 2940**
Magyarok hatodik jaja **2941**
Rabszabadító isteni szent mesterség **2731(1)**
Sok jajokban s bánatos szívvel ejtett könnyhullatásokban merült ... magyaroknak ... siralmi **2796**
Trecentum-viratus et ultra **2664**
ld. még incipitmutató: Rómaiak Cannast **2869, 2799, 2982**
Medveczky, Samuel ld. Medvetzki Sámuel
Medvetzki János
Svada genethliaca **3557**
3451(3-5)
Medvetzki (Medveczky) Sámuel **3410(105)**
Medyesi Pal ld. Medgyesi Pál
Meerskraut, Jacobus **2718**
Mega, Leonhard **3466(6)**
Meger, Sigismundus ld. Megyeri Zsigmond
Megiser, Hieronymus **3436**
Megyei András **3410(83)**
Megyeri (M. S., Meger) Zsigmond
Lelki okulár a Miatyánknak értelméről való elmélkedés **2753**
2769, 2814, 2835
Megyeri Lőrinc **3286**
Megyesi Pál ld. Medgyesi Pál
Meier, Christophorus ld. Mayer, Christoph
Meiland, Pancratius **2910(40)**
Meinard, Dreuen van
ld. nyomdamutató
Meint (Meinth), Andreas **2700(6), 2824(9)**
Meint, Joannes **2699(1), 2700(1), 2824(1)**
Meisner (J. M. M., I. M. M. Č. F., Meysner), Johann Martin **3353(5), 3442(2), 3446(18), 3556(19), 3565(3), 3574(4), 3575(14), 3659(12)**
Meissner (Meisner), Johann **3212(32), 3465(3)**
Mejer (Mejerus), Joannes **2740**
„Melach doctor" **2814, 2828, 2868, 2889**
Melanchthon, Philipp
Compendium praeceptionum grammaticarum Philippi Melanthonis **3500(1)**, **3501(1)**
2709, 2923, 3200
Melcel, Melcelius ld. Meltzel
Melchioris de Zuanna, Paul Jakob
Trauerbinden aus hertzlichem Mitleiden wegen des Absterben des… Heinrich Konrad Sarnichausens **2688**
2688(14)
Melchioris de Zuanna, Peter **3015**
Melchioris, Tobias **3162(19)**
Melegi János **2658**
Melcl ld. Meltzel
Melík (Mellikius), Casparus **3132**
Melikius, Gabriel **3041, 3694**
Melissius (Mellissius), Vitus **2779(9), 3104(5)**
Melith Klára ld. Zólyomi Miklós, iun. felesége
Melius Juhász Péter
ld. incipitmutató: Csodálatos – Mindnyájan
Melko, Joannes **2739, 3328**
Melko, Martinus **3691**
Mellikius, Caspar ld. Melík, Casparus
Mellissius, Vitus ld. Melissius, Vitus
„Melpomene" (myth.) **3286**
Meltzel (Melcel, Meltzl), David **2802, 2880, 3301, 3533**
Meltzel, David felesége, Wüstemann (Wißtemann), Maria **2880, 3301**
Meltzel, Jiřík **2802, 2805**
Meltzel, Jiřík (alius) **2880**
Meltzel (I. M. C., Melcel, Melcelius, Meltzelius), Jan, iun. **2802, 2880, 2905, 2987(8), 3102(10), 3103(5), 3104(10), 3212(12), 3299(5), 3301, 3654**

Meltzel (Melcelius), Jan, sen. **2802, 2880, 3301, 3366**
Meltzel, Susanna ld. Serpilius, Augustin felesége
Memmingham, Thomas **2962**
Mensatoris, Stephanus **2671, 2879**
Mercurius (myth.) **3337**
„Merobibus" **2976**
Merwaldt, Matthias **3458**
Meschner, Georg **2634(17), 2698, 2701(2), 2702**
Messei Jakab **2723A, 2932**
Messerschmidt (Meßerschmied), Joannes **3451(35)**
Messerschmidt (Meszerschmid), Thomas **3229**
Messko, Georgius **3622**
Meszerschmid, Thomas ld. Messerschmidt, Thomas
Mevius, Andreas **3631**
Meysner, Johann-Martin ld. Meisner, Johann Martin
Mező (Mezö) Dániel **3023**
Mező (Mezö) Mihály **3023**
Mezőlaki István **2800**
Mic bán **2868**
Michael (bibl.) **2829, 3512**
Michael, Joannes **3669**
Michaelides (Michaëlides), Georgius ld. Kassai Michaelis György
Michaelides, Paulus ld. Paskony, Paulus
Michaelis (Michaëlis), Paulus **3202A(4), 3368(10), 3569**
Michelis, Paulus **3403(6)**
Mihalovics, Matthias **3211**
Mihálykó János **3061**
Mihotsa, Michael
Universa philosophia sub auspiciis ... Achatii Barczai **2862**
Meier, Christoph ld. Mayer, Christoph
Mihovski, Leopoldus **3050**
Mikhael ld. Oroszhegyi Mihály
Miklan, Matthaeus ld. Miklian, Matthaeus
Mikleczy (Mikletzius), Joannes **2974(26), 3202A(30)**
Miklian (Miklan), Matthaeus **3202A(31), 3410(55)**
Miklós III. – pápa ld. Nicolaus III. – papa
Miklossi (Mikloschi), Matthias **3162(53), 3295**
Mikolai Hegedűs (Mikolai, M.J.) János
A mennyei igazságnak tüzes oszlopa **3254**
Mikorda, Andreas **3229**
Mikorda, Martinus **3229**
Mikoviny (Mikovini), Daniel **3531**
Mikoviny (Mikovini), Joannes **3410(110), 3661**
Mikoy (Mykoi), Christophorus **2719**, **2949, 3041, 3092, 3694**
Mikoy, Martinus **3041, 3092, 3260, 3458**
Mikusska, Joannes **2739**
Miles (Milles), Matthias
Siebenbürgischer Würgengel oder chronicalischer Anhang des 15 seculi nach Christi Geburt **3688**
2634(22), 2692(4)
Mileter, Anna Maria ld. Halligantz, Georg felesége, Milleter, Anna Maria
Mileter, Georg ld. Milleter, Georg
Millei, Sigismundus **3337(5)**
Milles, Matthias ld. Miles, Matthias
Milleter (Mileter), Georg **2651, 3369, 3571**
Milleter, Georg felesége, Peyer, Susanna **3369**
Milleter, Johann **3369**
Milleter, Paul **3369**
Milo, Titus Annius **2909**
Milochowski (Milochowinus), Eliáš **3691**
Milochowski (Milochovinus, Milochowinus, Milochovský, Milochowsky, Milohowsky) Ján **3200, 3458, 3507, 3622, 3664**
Milota, Joannes **3563**
Milotai Nyilas István **3034**
ld. incipitmutató: Gyakorta való
„Minerva" (myth.) **2957, 3187**
Misch, Joannes (Astrophilus, Astrophilus Academicus, Astrophylus, Astrorhilus)
Medicina pauperum **2917, 3305**
Prognosis astrologica ex Martio-Saturnino cometa, observato Tyrnaviae **2995**
Speculum physiognomicum **3056**
Szegények patikája **2918, 3306**
2723, 2724, 2788, 2931, 2993, 3049, 3304, 3472, 3582
Misko, Samuel **3449(29)**

Miskolci Bodnár Mihály
Drága kenet, azaz ... prédikációk ... Hamvai Ferenc ... teste felett **3516**
Miskolci Csulyak Gáspár **3025**
Miskolci Szenci János
Együgyű hasznos tanácslás, avagy javalló magyar oratio ... keresztyéni scholáknak, gymnasiumoknak megépíttetéseknek ... felindítására **3589**
Miskolczi Csulyak Ferenc **Appendix 254, Appendix 255, Appendix 256**
Mislei János **3211**
Mislei Mihály **3275**
Mislenski, Stanislaus **3337(13)**
„Misocacus" **2976**
„Missificus" **3645**
Missovitz, Martinus **3082**
Mit Aufrichtigem Gemüte ld. Günther András, iun.
Mitternacht, Johann Sebastian **3508**
Mixa, Georgius **3337**
Mizauld (Mizald), Antoine **3542**
M-Montanus, Stephanus **2677**
Mocsáry (Motsari) Judit ld. Hamvay Ferenc felesége
Mocsonoki Lukács **3118**
Mogyorósi (Mogyorosi) Elek **2902(1)**
Mokos, Samuel **3631**
Mokrai, Mátyás Ferenc **3047[1]-[2]**
Moldoveanul, Georghe ld. Gheorghe din Sec
Molczai, Nicolaus **3666(19)**
Molczani (Molczanus), Mathias ld. Molschani, Matthias
Molczanus (Moldczani), Joannes ld. Molschani, Joannes
Moldnerus, Adamus **2718**
Molitoris, Andreas **3561(3), 3568**
Molitoris, Georgius **2701(4)**
Moller (Mollerus), Daniel Wilhelm **3595, 3598, 3601, 3614**
Molnár Albert ld. Szenci Molnár Albert
Molnár Gergely
Elementa gramaticae Latinae **2747, 2756, 2850, 3003, 3177**
Molnár Mihály **2932**
ld. még nyomdamutató
Molner, Samuel **3458**
Molnos Péter **2653**
Molschani (Molczanus, Moldczani), Joannes **2650, 2736**
Molschani (Molczani, Molczanus, Moltzani), Matthias **2736, 3073**
Monkovicenus, Joannes **3108(9)**
Montanus, Petrus (Berge, Peter van der) **Appendix 227**
„Morio" **2976**
Moscorow Lachovius (Moskorzewski, Lachowski), Andreas, de
Oratio funebris in exequiis ... matronae d. Margaretae Kronerianae **3349**
Moses ld. Moyses (bibl.)
Motsari Iudith ld. Hamvay Ferenc felesége, Mocsáry Judit
Moyses (Moses, Mózes) (bibl.) **3034, 3539A**
Möess, Joannes **3229**
Möess, Sigismundus **3229**
Möess (Möessz), Tobias **3229**
Mrskowicz (Mrskovicz, Mrskowic, Mrskowitz), Georgius **3561(10), 3664**
Mrška (Mrsska), Juraj **3568**
Muer, Michael **3601, 3602**
Munkácsi (Munkacsi) István **2679, 3023**
Munkácsi (Munkaczy) János **3082**
Munterszier, Johann Ernestus **2753**
Munterszier, Johan Ernestus felesége, Pograni (Pográny) Mária **2753**
Murai Miklós **2974(16)**
Murgaschius, Joannes **3358**
Murin, Georgius **3162(48)**
Muzsai Mihály ld. Nagymuzsai Mihály
Mühlpfort, Henricus **3438(2)**
Müller, Andreas ld. Hagius, Barnimus (pseud.)
Müller (Müllerur[!]), Christophorus Ludovicus **3595(1), 3599(9)**
Müller, Israel **2775(11)**
Müller (Müllerus), Johann
Trost über die selige... Anna gebohrene Güntterin **3409**
3047(7), 3229, 3368(4), 3517, 3520, 3641
Müller, Johann (Novisoliensis) **3458**
Müller (Müllerus), Johann (Rupensis) **2634(2), 2692, 2702, 2706,**
Müller (Müllerus), Nicolaus **2696(5), 2706, 2824(15), 2897, 2897(10)**
ld. még nyomdamutató

Müllerur [!],Christophorus Ludovicus ld. Müller, Christophorus Ludovicus
Mykoi, Christophorus ld. Mikoy, Christophorus

N. Arnoldus **2969(1)**
N. aszszony (pseud.) **3646**
N. B. G. V. P. E. S. P. ld. Bársony György
N. Bartzai, Mich. ld. Barcsai Mihály
N. K. T.
ld. incipitmutató: – Az Úristennek jó akaratjából – Ó Jézus, mi Üdvözítőnk – Teljes szívvel örvendjünk
N. R. ld. Ritzmann, Nicolaus
N. Szöllösi Mihály ld. Szöllősi Mihály
Naaman (bibl.) **2686(1)**
Nadányi (Nadani, Nadanyi) János
Kerti dolgoknak leírása négy könyvekben **3542**
Oratio de augmentis scientiarum habita **3325**
ld. még incipitmutató: A fekvő göröngyöt – A káposzta szorít – A kert egészséges – A kertnek saláta – A palástszövő asszony – A több béoltások – A zsálya rutával – Árt a cékla – Avagy spárgafejet – Az ízetlen cékla – Balhátúl, megfőzött – Balzsamfüvet mézek – Békességes olajfának – Borban vagy nyersen – Borostyánnal egyez – Csollyánlevél – Derék orvossága – Égnek is ő része – Egyél vagy salátát – Elkezdem, régiek – Én élő fám – Ennek vize sajtot – Erdőn ha jól termett – És mint a gyermeknek – Ez döghalált – Ezennel gyógyítasz – Ezt aratók szokták – Fekete viola – Felette kinyílt – Főtt ruta – Gyakorta madarit – Gyomor mindenféle – Gyümölcsök anyjokat – Ha a nagy rest – Ha akarod – Ha aszszony tejével – Ha betegeskedel – Ha eszed vagy iszod – Ha fűből csepegés – Ha mikor házunknál – Ha nyersen megeszed – Ha penig veres vért – Ha sártul nyavalya – Ha skorpió s kígyó – Ha sok idő alatt – Ha vizével fejér kenyér – Hamarább lett, hogy nem – Hasindító mályvát – Hasznos lesz a bodza – Hippocrates írja – Hogy a gonosz ragya – Hogy Alcides szopta – Hogy tessék mesterek – Így ellenek nem áll – Immár egészséges – Immár más életre – Jaj szenvedek magam – Jaj, mi ellenséget – Jó vetemény parajt – Jól megtört káposzta – Kenyérbélt s birsalmát – Kétszer főtt káposzta hasadat – Kétszer főtt káposzta nem egyéb – Ki ezt éjomra – Királyi koronát – Korpás fejet megfőtt – Köménynek gyükere – Közbeszéd, Apollo – Láttam, orvosolják – Lépedet ha iszod – Magva a kólikát – Media a szomorú vizét – Mégis a vetésről – Megvetett mezőkön – Meleg hideglelés – Menta nem igaz lesz – Mentát had idején – Mert a sós föld – Mesd meg citromfának – Mesterség és munka – Mi ártalmunk barna – Midőn sem mesterség – Miért hal meg ember – Mind asszony s mind férfi – Minden erős munkát – Mivel mondják rólam – Mondja az ökörnyelv – Munka s tapasztalás – Nagy fa s mint borostyán – Nagy iható követ – Nagy sok orvosságok – Nedves és hideg tök – Nedves és hogy hideg – Nem mind egyen – Nem minden olvasó – Némely igen kicsiny – Némely kis gyümölcsű – Némelyek azt hiszik – Nézd meg, hogy hajtatott – Olaj seprőlékkel – Olasz kakukkfűvel – Orvoslást találtam – Párhagyma darabja – Péter, mi az barack – Piros véred hogyha – Régi fakadékod – Régi vacsorákat – Rest, böcstelen – Ruta igen nemes – Rutátul férfimag – S mely különbözteti – Salátamag Venus játékát – Salátával élj vagy – Senki is ne légyen – Sok között nem tudni – Spárgával környül vett – Szamár, dió s asszony – Szemed gyökerének – Szemmel látott dolog – Tanulj szagos cédrust – Tarchon, hogy Juppiter – Tavasszal ezt sokan – Tengeri Ravenna – Termő élő fáknak – Thestilis hévségtűl – Tudatlan orvosok – Tűz mellett őnéki – Ugyanazon hagyta – Új rutát ha

eszel – Vadnak étel előtt – Vagy nyersen, vagy főve – Vala kunyójához egy kis kert – Valamint gyermeknek – Van mindenkor nálam – Veres, igen meleg hévséget – Vereshagyma kutya marását – Zsálya egészséget **2673, 2809, 3325**
Nádasdy család **2992**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Nádasdy (Nadasd de, Nadasdi) Ferenc **2997, 3139, 3267, 3268, 3269, 3389, 3484A, 3509, 3650, Appendix 251, Appendix 265, Appendix 266**
Nádasdy Ferenc felesége, Eszterházy (Esterhas) Anna Júlia **3509**
Nádasdy Kata ld. Homonnai Drugeth György felesége
Nádasi János
A Boldogságos Szűz, a halállal tusakodók anyja **2789(1)**
Appendix 220
Nadliczky (Nadlicky, Nadliczki), Martinus **3073, 3410(27), 3506A**
Nagy Ferenc **3286**
Nagy Gáspár **3050(5)**
Nagy István (pataki polgár) **2936**
Nagy István (kassai diák) **3337(8)**
Nagy István **3273**
Nagy János **3286**
Nagy Lukács Márton **2723A**
Nagy Sándor ld. Alexander Magnus – rex Macedoniae
Nagy Ajtai Cserei Miklós ld. Cserei Miklós
Nagy Szölösi Mihály ld. Szöllősi Mihály
Nagy Szönyinus, Joannes ld. Szőnyi Nagy János
Nagyari Benedek **2675, 2798**
Nagybáncsai Mátyás
ld. incipitmutató: Ne hagyj
Nagymihályi (Nagymihali) Kristóf **3277**
Nagymuzsai (Muzsai, Nagy-Musainus) Mihály **2974(22)**
Nagysolymosi Koncz Boldizsár ld. Solymosi Koncz Boldizsár
Nagytárkányi Tárkány István ld. Tárkányi István
Nagy-Váradi Pál ld. Váradi Pál
Naláczy (Nalacsi) István **3144**
Nánási (Nanási, Nánásinus) Demeter **2799, 2799(3)**
Nánási Lovász (Nánási, Nanasi L.) István
Szív titka, azaz az ember szívének természet szerint való romlottságából ... kinyilatkoztatása és orvoslása **3647**
2681, 3539A
Náray (Naray) Péter **2723A**
Nascowius, Michael ld. Noscovius, Michael
Natelius, Samuel **3587**
Navarka, Petrus **3167(4)**
Neander, Anna ld. Eccard, Abraham, sen. felesége, Neumann-Neander, Anna
Neander, Josias Christophorus **2821**
Neander, Maria ld. Schröter, Samuel felesége
Neander, Paulus **2722A**
Neckl (Neckel, Nekelius), Daniel **3439(8), 3445(3)**
Nedeczki (Nedeczky) Tamás **3337**
Nehemias (bibl.) **2686(3)**
Nekelius, Daniel ld. Neckl, Daniel
Néki, Stephanus ld. Nyéki István
Nell (Nellius), Martinus **2895(4), 2967(5)**
Nemczani, Franciscus ld. Nemessányi Ferenc
Nemes Imre
ld. incipitmutató: Ébredjél
Nemes János **3539A**
Nemessányi (Nemczani) Ferenc **2726**
Nemet, Anton **3367**
Nemet, Franz **3367**
Nemet, Franz felesége, Corwath, Judit **3367**
Nemet, Johann **3367**
Nemet, Nathaniel **3367**
Nemeth, Georgius **3295**
Nemeth, Joannes **3295**
Németh, Martinus **3229**
Nemethi Mihaly ld. Szathmárnémethi Mihály
Némethi (Nemethi) István **3004**
Némethi (Nemethi) Mátyás **3337**
Némethi (Nemethi) Mihály **3418**
Németi Ferenc
ld. incipitmutató: Az Úristent magasztalom – Nagy hálaadással
Nemeti, Michael ld. Szathmárnémethi Mihály
Neopolitanus, Marcus **3179, 3271**
Neppel, Georgius, iun. **3691**

Neppel (Neppl), Georgius, sen. **3691**
Nera, Daniel **Appendix 268**
Neschutt (Neschvtt), Jacobus **3202A(10), 3410(9), 3529, 3578**
Nese, Joannes **2969(6)**
Neubarth (Neubart, Neubarthius, Newbarth), Christoph **2644, 2654, 2665, 2713(1), 2713(2), 2714, 2722, 2748, 2782, 2852, 2872, 2926, 2975, 2990, 3009, 3031, 3046, 3060, 3101, 3109, 3126, 3226, 3246, 3264, 3298, 3302, 3348, 3363, 3373, 3456, 3467, 3572, 3624A, 3628, 3648, 3667, 3670**
Neubaur (Neübaur), Joannes **3666(15)**
Neufeld (Newfeldt), Conrad **2650**
Neugebauer, Joannes **3229**
Neugebauer, Martinus **3229**
Neumann-Neander, Anna ld. Eccard, Abraham, sen. felesége
Neumark, Georg **3047**
Neunachbar (Newnachbar), Paul **2897(3-4)**
Neupauer, Joannes **3679**
Neupauer, Michael **3679**
Neupauer, Tobias **3679**
Nevbarth, Newbarth, Christoph ld. Neubarth, Christoph
Newfeldt, Conrad ld. Neufeld, Conrad
Newnachbar, Paul ld. Neunachbar, Paul
Nezbud (Nezbub), Andreas **3691**
Nezbud (Nezbub), Joannes **3691**
Nezbud, Georgius **3691**
Niary, Franciscus ld. Nyáry Ferenc
Niclas (Niklas), Joannes **2777(13), 2910(15), 2925(10), 3162(14), 3212(19), 3449(11), 3655(10)**
Niclas (Nicolasius), Martinus **2910(34), 2925(37)**
Niclas, Michael **2925(36)**
Nicletius (Niclecius), Balthasar **3093, 3107**
Nicodemus (bibl.) **3645**
Nicolaides, Isaacus **3691**
Nicolaides, Georgius **3167(5), 3410(34)**
Nicolaides, Nicolaus **2974(12), 3152(16)**
Nicolasius, Martinus ld. Niclas, Martinus
Nicolaus III. – papa (Miklós III. – pápa)
Declarationes Nicolai III. et Clementis V. … super regulam fratrum minorum **2725**
Nicquet, Honoré **3056**
Niczius (Nitzius), Georgius **2910(24), 2925(21), 3162(17)**
Nieremberg, Juan Eusebio
De adoratione in spiritu et veritate libri qvatuor **3115**
Nigri, Israel **3211**
Nigrini, Andreas **3073**
Nigrini, Franciscus Alexander **2972**
Nigrini, Georgius **3561(15), 3568**
Nigrini (Nigrinius), Joannes **3229, 3410(82), 3519, 3562**
Nigrini, Nicolaus **3133, 3498**
Nihusius, Bartoldus **2684**
Nikházy (Nik-hazi) István **3548**
Niklas, Joannes ld. Niclas, Joannes
Nisius, Johann
ld. nyomdamutató
Nisus (pseud.) **2967**
Nitsch (Nitzh), Augustinus **3293, 3694**
Nitzius, Georgius ld. Niczius, Georgius
Noe (Noé) (bibl.) **2680, 2681, 2889, 3029, 3080, 3148, 3149, 3154, 3155, 3337, 3513**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Nógrádi (Nogradi) István **2933**
Nógrádi (Nogradi) Mátyás
ld. incipitmutató: Fénylett tudománnyal
2677, 2678, 2680, 2888, 3273, 3275, 3322, 3632
Northof, Christian **2646, 2674, 3160**
Noscovius (Nascowius, Noscowius), Michael **3102(5), 3411, 3506, 3563, 3569, 3571(3), 3573(2), 3657, 3681**
Nosticius, Joannes
Uranoscopia christosophico-philosophica **3502**
2778(12), 2986(24), 3208(7-9)
Nostitius, Jacobus **3261**
Nostitius, Jeremias **3691**
Nottnagel (Nottnagelius), Christophorus **3028, 3228(3)**
Novak, Andreas **2855(11)**
Novak, Dorothea ld. Grams, Johann felesége
Novak, Martinus **3037(1-3), 3104(6), 3520**
„Novitius" **3539A**
Nyari, Franciscus ld. Nyáry Ferenc
Nyársi (Nyarsi) Ádám **3082**
Nyáry (Niary, Nyari) Ferenc **3355, 3365, 3405, 3410(2)**

Nyáry Krisztina ld. Eszterházy Miklós felesége
Nyéki (Néki) István **3023**
Nyéki Vörös Mátyás
ld. incipitmutató: Boldogok, akiknek – Búsult – Hajtsd meg füleidet – Kiáltok míg – Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostorozz – Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj – Mélységes – Mennyei nagy – Mennynek királyné – Mennyországnak királynéja, angyaloknak – Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak – Mindennap jó reggel – Múljék el – Ó dicsőült szép kincs – Ó te boldogságnak – Sok háborúságban – Uram, halld – Üdvözítőnknek – Viseld
3061, 3190
Nyírő (Nyirö) István **3539A**

Oberland, Johann Georg **3333, 3599(4), 3613**
Obosztreneczius, Jacobus **3234**
Óbudai (O-Budai) János **3027**
Ocherlan ld. Ochrlan
Ocskay (Ochkai, Oczkai) Gáspár **2658, 3656**
Ocskay (Oczkai) László **2658**
Ochrinial, Joannes **3664**
Ochrlan, Andreas **3073, 3410(129)**
Ochrlan, Joannes **3073**
Ochrlan, Leonhard **3073**
Ockershauserus, Josephus **3396**
Ocovini, Georgius ld. Oczovinus, Georgius
Ocovinus, Joannes ld. Oczovinus, Joannes
Oczovinus (Ocowinus), Andreas **3569**
Oczovinus (Ocovini, Očovini), Georgius **3561(26), 3568**
Oczovinus (Ocovinus, Oczowsky), Joannes **3045, 3694**
Oczkai, Casparus ld. Ocskay Gáspár
Oczkai, Ladislaus ld. Ocskay László
Oczowsky, Joannes ld. Oczovinus, Joannes
Od Háje (ab Hage), Vavřinec Benjamin **Appendix 242**
Od Háje, Vavřinec Benjamin, előtte Vokál, Václav felesége, Dorota **Appendix 242**
Odenhöfer, Christoph **3505**
Odor János **3136(10)**
Oeconomi, Jacobus **3561(4), 3568**
Oedipus (myth.) **3417**
Oënus vitéz (Owein, Oien) **2962**
Ohrhendius (Ohrendius), Jacobus **2692**
Ohrhendius (Orhendius), Joannes **3256**
Oien ld. Oënus vitéz
Okolicsnai (Okoliczani) László **3548**
Oláh Gergely **3273**
Olerini (Olerinus), Martinus **2974(4)**
Olearius, Andreas **3598(14), 3599(7)**
Olearius, Joannes **3454(2)**
Olesius, Petrus **3130**
Oliva, Sancta **3337**
Ollmutzer, Joannes **3569**
Onderka, Andreas **2739**
Oravetz (Oravvetz), Joannes **3679**
Orbán pápa ld. Urbanus – papa
Ordosi András **3632**
Orhendius, Joannes ld. Ohrhendius, Joannes
„Oribasus magus" **2658**
Orkuti H., Michael **3449(26)**
Orlai, Daniel **2956**
Orlic, Sigismundus **3675**
Oroszhegyi Mihály (Eaenai Mikhael)
A fenyőfának hasznos voltáról **2653**
Oroszi István **3510**
Oroszi P. Dávid **2799**
Oroszi Tamás **3057**
Orsolya, Szent ld. Ursula, Sancta
Orsus, dux septimus Hungarorum ld. Örs vezér
Orthius, Georgius **2634(15), 2693(5)**
Orthius, Joannes **3394**
Osgyán Mihály **3273**
Ossoghem, Katherina von ld. Poppenreuter, Joannes felesége
Ossolinska, Sophia ld. Holló Zsigmond, sen. felesége, Ossolińská, Zofia
Osterlamb, Jonas **3229**
Ostermann (Ostermannus), Johann Erich **3028**
Ostroluczki, Joannes **3679**
Ostrosit, Ostrosith ld. Osztrosith
Ostrozich, Matthias ld. Osztrosith Mátyás
Osztarics, Stephanus **3112, 3117**
Osztropataki (Osztropataky) Mátyás **3152(4)**
Osztrosith (Ostrosith) István **2804, 2952**

Osztrosith (Ostrosit, Ostrosith, Ostrozich) Mátyás **2669, 2804, 2952, 3265, 3333, 3355, 3434, 3612, 3621**
Osztrosith (Ostrosit, Ostrosith) Miklós **2669, 2804, 2952**
Osztrosith (Ostrosith) Pál **2804**
Ottlik, Joannes **2739**
Otto Frisingensis **3684**
Ovidius Naso, Publius **2986**
Owein ld. Oënus vitéz
Owen, John **3292, 3565**
Ördődi István **3694**
Örs vezér (Orsus) – dux septimus Hungarorum
Örvendi Molnár (Eörvendi, Örvendi M.) Ferenc
Lelki tárház, avagy az Ó es Új Testamentum … könyveinek … summái **3276**
Öttingen, Maria Eleonora ld. Windischgrätz, Gottlieb felesége
Ötvös István **3273**

P. B. G. R. ld. Bellobradenus, Paulus
P. C. F. J., **3372(5)**
P. C. V. H., **2969(7)**
P. L., **3645**
P. N. A., **3645**
P. K. ld. Kray, Pavel
P. K. V., ld. Kézdivásárhelyi Péter
Pacera, Georgius **3664**
Padua (Padvai), Julius Caesar ld. Caesar, Julius Patavinus
Paduai (Padvai) Sz. Antal ld. Antonius, de Padua, Sanctus
Paffi (Páffi), Paulus **2933(11), 2936(4), 3005(2)**
Páhy (Pahi) Ferenc **3050(VI)**
Paksi Cormaeus Mihály **2672**
Pál apostol ld. Paulus, Sanctus (bibl.)
Pál, remete, Szent ld. Paulus, Sanctus – primus eremita
Palágyi (Palagy) Pál **3513**
Palanki T., Johannes ld. Drégelypalánki János
Palásti (Palasti) György **3094**
Paldia, Paulus **3561(5), 3568**
Palffi, Thomas ld. Pálffy Tamás
Pálffy Pál **3285**
Pálffy (Pálffi) Tamás **3267, 3337**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Palingenio Stellato (Palingenius), Marcello **2733**
Pallas (myth.) **2743, 3118**
Pallischius, Jacobus **3666(30)**
Palma Močidlanský (S. P.), Sixt
Perlička dítek Božích, aneb modlitby pobožné na dvanácte článků víry křesťanské **3135, 3401**
Palugyai György **3211**
Palumbini, Matthaeus **3073**
Pályi (Palyi) Servet(?) **3235(16)**
Pamer (Pamerus), Johann **3411**
Pamer (Pamerus), Michael **3198, 3411**
Pancratius, Joannes **2847(7), 2844(4-5)**
Pancratius, Michael
Exercitatio politico-juridica de imperio et juribus potestatis imperantium in capita subditorum **3429**
Tractatus politico-historico-iuridicus in paragraphum: jus itaque duplex est **3430**
Supplementum Rhenianum **3457**
3368(3), 3403(2), 3688, Appendix 268
Pap Benedek
ld. incipitmutató: Ó én két
Pápai Páriz (Pápai P.) Imre
Keskeny út **2710, 3061**
ld. még incipitmutató: Életnek, halálnak **3076**
Papinianus, Aemilius Paulus **3555**
Parchitzi, Nicolaus ld. Parschitius, Nicolaus, iun.
Parent, Louis **2969(4)**
Pareus, David **3339, 3650**
Parnicki (Parniczki), Joannes **3152(37)**
Parnicki (Parniczki), Matthias **3286**
Parradi, Petrus Ignatius **2723A**
Parschitius, Christophorus **3681(4), 3682**
Parschitius, Daniel
Parva logicalia **3503**
3545
Parschitius (Parchitzi), Nicolaus, iun.
Meditationis abbreviatae dissertatio I. de scribarum et pharisaeorum justitia propria **3265**
2907, 3045, 3262, 3263

Parschitius, Zacharias **2905(20)**
Paskó (Pasko) Kristóf
A nemes és régenten híres Erdély országának keserves és szomorú pusztításáról írt siralom **3127**
ld. még incipitmutató: Az igaz és erős
Paskony (Paskony Michalides), Paulus
Theses theologicae de praedestinatione **3694**
Passerini, Georgius **3691**
Pastorius, Joachim **3188(3)**
Patachinus, Stephanus ld. Pataki István
Patai (Pátai) Andreas ld. Pathai András
Pataki István **3286**
Pataki István (más) **3152(29)**
Pataki (Patackinus) István **2933(3), 3004(3)**
Pataki Szabó István **3254**
Pataki Tóth István **3244**
Paterson, Joannes **2905(12)**
Pathai (Patai, Pátai) András
Christusban boldogul kimúlt ... Lastoci Borbála ... felett ... lett ... prédikáció **3386**
2680, 3275
Pathai István
ld. incipitmutató: Sok rendbéli
Pathai János **3023**
Pathai János (alius) **3592**
Pathai Pál **3146**
Patosovicz (Pattosovic), Martinus **3410(125), 3661**
Patras, Joannes **3664**
Patricius, Sanctus (Patrik, Szent) **2962**
Pattantyús (Pattantyus) János **2910(46), 2925(42), 3202A(37), 3229**
Pattosovic, Martinus ld. Patosovicz, Martinus
Patzer, Matthias **3047, 3457, 3529**
Pauli, Martin **3349**
Pauli, Martin felesége, Kroner, Margareta ld. Baumgart, Valentin felesége
Pauli, Stephan **3349**
Paulini, Martinus **2855(17)**
Paulini, Paulus **2784(11)**
Paulini, Samuel **3133**
Paulini, Thomas **3073**
Paulinus, Joannes **3394, 3396**
Paulovicz, Paulowicz, Michael ld. Pavlovitz, Michael
Paulus, Sanctus (Pál apostol) (bibl.) **3251, 3273, 3434, 3483**
Paulus, Sanctus – primus eremita (Remete Szent Pál) **2781, 3057, 3337, Appendix 246**
Paumgartner, Maria Salome ld. Schnelk, Elias, felesége, Baumgart, Maria Salome
Paumgartner, Rosina ld. Lang, Matthias felesége, Baumgartner, Rosina
Paumgartner, Urbanus ld. Baumgart, Urban
Paücker (Päücker), David ld. Peucker, David
Pávai (Pavai) András **3323**
Pavlovitz (Paulovicz, Paulovitz, Paulowicz, Pavlovic, Pawlovitz, Pawlowitz), Michael
Exercitatio theologica, qua ζήτημα de vocatione ministrorum ecclesiae... proponitur **3458**
Ἑπτὰς controversiarum physicarum de causis corporis naturalis **3364**
3073, 3215(5), 3293, 3622
Payer, Philippus **3229**
Pázmány (Pazmany) István **3640**
Pázmány (Pazmannus, Pazmany) Péter
Cardinal Pázmány Péter imádságos könyve **3190(1)**
Christus követéséről négy könyv **3191**
Két szárny **2961**
2660, 2829, 2972, 3061, 3064, 3154, 3155, 3485, 3591, 3594, Appendix 251
Päucker, David ld. Peucker, David
Pécseli Király (Pecseli K.) Imre
ld. incipitmutató: Dicsérlek Uram, téged – Egykor – Eljő – Én nyavalyás – Gazdag, bő kegyelmű – Könyörülő szent – Krisztus urunknak – Ne hagyj, Úristen – Pajzsa – Paradicsomnak – Prédának
2890, 3197, 3382, 3476A
Pécseli (Pecseli) Pál **3152(24)**
Pelagius **2735**
Pellionis, Georgius **2700**
Pelshofer (Pelshoferus, Pelzhofer), Eric **2716**
Pengő (Pengö) Albert **3539A**
Pentek, Jacobus **3073**
Perack (Perach, Perackius, Perak), Valentin **2844, 2844(1), 2846(4), 2847(2), 3106(14), 3161(9), 3163(12), 3204(10), 3227(8), 3406(VI), 3407(VI), 3452, 3470**
Perbandt, Heinrich **2969(10)**

Perennyei (Perenyei) Bálint **3517**
Perényi (Pereni) János **3286**
Perényi Judit ld. Bakos Gábor felesége
Perényi (Pereni) Pál **3286**
Peretz, Jacobus **3229**
Periander, Corintheus **3381**
Perini, Judit ld. Bakos Gábor felesége, Perényi Judit
Perkins, William **3024, 3124**
Perlitius (Perlicius), Theophilus **3333**
„Perpetuus Candor" ld. Cuncius, Paul
Peschovius, Daniel **2919(2)**
Petanczi György **3410(43)**
Petanczi (Petanczy) Márton **3410(128)**
Pétau, Denis **3325**
Peteley Hestert Dániel
ld. incipitmutató: Ki bízvást akarja **2765(40)**
„Péter" **3542**
Péter apostol, Szent ld. Petrus Sanctus (bibl.)
Pethő (Pető, Petthö) Gergely
Rövid magyar krónika **2893**
Pethő István **3171**
Petinus, Franciscus **3668**
Petki István (nagyszombati diák) **3050(1)**
Petki István (erdélyi helytartó) **3121**
Petki János **3249**
Petko, Daniel **3410(121), 3661**
Petko, Matthias **3679**
Pető Gergely ld. Pethő Gergely
Pető (Petö) István **2658**
Pető (Petö) Mihály **2799(2)**
Petri Ferenc **2686**
Petri István **2678, 2686**
Petrnak, Martinus **3073**
Petrocz, Petroczi, Petroczy, Petróczy ld. Petrőczy
Petronius, Joannes **2736**
Petrovay (Petrovai) György **3286**
Petrovitius (Petrovicius) Dániel **3262, 3519**
Petrowsky, Wencislaus **2667**
Petrőczy (Petröczi, Petröczy) Imre **2950, 3405, 3410(3), 3457, 3555**
Petrőczy (Petröczy) István, iun. **2950, 3405, 3410(4), 3555**
Petrőczy (Petröczy) István, sen. **2950, 3069, 3265, 3333, 3355, 3403, 3435, 3459, 3578, 3612, 3621**
Petrőczy István, sen. felesége, Thököly Erzsébet **3069**
Petrőczy Kata Szidónia **3069, 3459**
Petrőczy (Petröczy) Miklós **2950, 3405, 3410(3), 3459**
Petrus apostolus, Sanctus (Péter apostol) (bibl.) **3181, 3251, 3337, 3421**
Petrus, Canisius, Sanctus **3476, 3485**
Petrus de Alcantara, Sanctus **3474**
Petthö Gergely ld. Pethő Gergely
Peucker (Paücher, Päucker, Päücker, Peüker), David **2986(16), 3295, 3367(3), 3371**
Peucker, Georgius **3466(9)**
Peutzer, Joannes **3679**
Peutzer, Michael **3679**
Peüker, David ld. Peucker, David
Peyer, Susanna ld. Milleter, Georg felesége
Peyrère, Isaac de la **2681**
Pfaff, Paulus **2925(25)**
Pfandt, Georgius **3458**
Pfannenschmiedt (Fannenschmied, Fannenschmidius, Fanneschmidius), Petrus **2628, 2634(5), 2634(11), 2693(1), 2697, 2700, 2702, 2894(4-6), 2895(5-6), 2967(3-4)**
Pfanschmid, Caspar **2834**
Pfanschmid, Catharina ld. Friedhuber, Elias felesége
Pfeifer (M. P. F., Pfeiffer, Pfeifferus, Pfeipfer), Martinus **2719, 2815(1), 2816(5), 3090(5), 3137(2), 3138(4), 3520**
Pfeiffer, Leonhardus **3073**
Pfeiffer (Pfeifferus), Zacharias **3012, 3086, 3102, 3104(13)**
Pfeiffer, Zacharias felesége, Eccard, Anna **3086, 3102**
Pfeipfer, Martinus ld. Pfeifer, Martinus
Pharetra, Casparus **3202A(36)**
„Philadelphus" **2744**
Philadelphus, Matthaeus **2903**
Philaletes (pseud.) ld. Medgyesi Pál **2664**
Philaletus Hydropolitanus, Janus (pseud.) ld. Pósaházi János
Philippovich, Joannes **2658**
Philippowitz, Michael **3664**
Philippus – rex Macedoniae **2781**
Philo, Andreas **2910(27), 2925(26), 3162(23)**
Philemon (Philoemon), Sanctus **2658**

Phoebus (myth.) **3381**
„Phyllis" (myth.) **2897**
Picca, Sebastianus **3229**
Piccini (Picino), Giacomo **2957, 3187**
Pieleschius, Joannes **2910(18), 2925(13)**
Pihringer (Pihringerus), Christian **3595, 3598, 3601, 3614**
Pika Menyhért **3284, 3311**
Pilarik, Izaiáš **3092, 3444(9)**
Pilarik (Pilaryk), Jan **3092, 3332**
Pilarik, Jeremiáš **3092, 3595(6), 3599(14), 3679**
Pilárik (Pilarik, Pilárikius), Štefan
Sors Pilarikiana. Los Pilárika Štěpána **3332**
Pilaryk, Jan ld. Pilarik, Jan
Pinka, Nicolaus **3337(4)**
Pinner (Pinnerius), Joannes **2927(12), 3016(5), 3454(20)**
Pinner (Pinnerius, Pinnerus), Theodor **2650, 2734**
Piringer, Catherina ld. Zauner, Gottfried felesége
Pirtzian, Matthias **3666(31)**
Piscator, Andreas **3200**
Piscator, Gabriel **2718**
Piscator (Piscatoris), Georgius **2974(10), 3152(10)**
Piscator, Johann (Fischart, Visartus, Donatus pseud.) **2642, 2663**
Piscator, Ludovicus Philippus **2878, 2944, 3351, Appendix 254, Appendix 255**
Piscator, Matthaeus **3328**
Pissiecz, Matthias **3410(42)**
Pistorius, Marcus **2665, 2801**
ld. még nyomdamutató
Pistorius, Martinus **2665**
ld. még nyomdamutató
Pittacus, Mityleanus **3381**
Pitto Ádám **3152(3), 3426(3), 3520**
Pitto András **3410(74), 3562, 3661**
Pius IV. – papa **3645**
Pius V. – papa **3051**
Pixiadis, Andreas **2974(13)**
Placentinus, Joannes **3016**
Plachta, Franciscus **2815(27)**
Placko, Andreas **3082**
Planckenauer, Tobias **3601, 3602**
Plantzius, Stephanus **3256**
Platani, Georgius **3561(14), 3568**
Platani, Paulus **3202A(33), 3410(47), 3414**
Platani, Samuel **3293**
Plato (Platón) **2737**
Platschko, Andreas **3078, 3079, 3229**
Plecker, Johann **2895**
Plecker (Pleckerus), Peter **2894**
Plecker, Sara ld. Drauth, Marcus felesége
Plecker, Valentin **2894**
Plecker, Valentin felesége, Hirscher, Agnetha **2894**
Plinius, Secundus Caius **3684**
Plintovič (Plintovitz), Adam
Pisnička k pokani probuzujicy **3504**
Zpěvové, aneb písničky duchovní **3621(2) Appendix 245**
Plorantius, Daniel **3563**
Plotsch (Plotschius), Georg **2785(14), 2834(5)**
Pluto (myth.) **3645**
Poch, Georgius **2986(1)**
Poch, Georgius Philippus **3587**
Podmaniczi (Podmanicenus), Gabriel **3045**
Podmaniczi, Michael **3661**
Pograni (Pográny) Mária ld. Munterszier, Johan Ernestus felesége
Pograni Salome ld. Thököly Zsigmond felesége
Pohlmann (Pohlmannus), Johann **3517**
Pokorny (Pokorni), Balthazar **3162(45)**
Polak, Agnes ld. Seis, Paul felesége
Polancus (Polanco), Joannes
Breve directorium ad confessarii, confitentis munus recte obeundum **3378, 3475(1)**
Methodus ad eos adjuvandos, qui moriuntur **3475(2)**
Polani, Jeremias **2815(21), 3202A(7)**
Polanus, Amandus **3322**
Polereczky, Jonas **2972**
Polereczky, Matthaeus **3496**
Polereczky, Stephanus **3496**
Poloni, Joannes **3561(25), 3568, 3664**
Polyhymnia (myth.) **3286**
Pomarius, Martha **3368**
Pomarius (Pomarivs), Samuel
Analysis et exegesis articuli I. invariatae Augustanae Confessionis **3629**

Articulus VII. Augustanae Confessionis de ecclesia **3507**
Christlicher Wahl- und Neujahrswunsch **3630**
De natura peccati originalis disputatio prima **3411**, **3412**
De natvra peccati originalis disputatio secunda **3413**
De natura peccati originalis disputatio tertia **3414**
De natura peccati originalis disputatio quarta **3517**
De natura peccati originalis disputatio quinta **3518**
De natura peccati originalis disputatio sexta **3519**
De veritate religionis Lutheranae disputatio theologica **3365**
De veritate religionis Lutheranae disputatio theologica altera **3459**
Hexas disputationum theologicarum de natura peccati originalis **3520**
Oratio auspicalis... in ...inauguratione gymnasii... Eperjessini erecti **3415**
Vindiciae articuli VII Augustanae Confessionis de ecclesia **3559**
Theses succinctae e ...analysi inprimis et exegesi articuli IV. Augustanae Confessionis breviter excerptae **3560**
3259, 3353(1), 3368, 3403(1), 3410, 3452, 3468(1), 3521, 3522, 3523, 3524, 3526, 3560, 3566(2), 3570(2), 3635, 3639
Pomarius, Samuel felesége, Reüssner, Dorothea **3368**
Pominovski (Pominovsky), Stephanus **3580**
Pongrácz (Pongracz) Ferenc (Nagymihályi) **3235(12)**
Pongrácz (Pongracz, Pongraczi) Ferenc (Óvari) **3405, 3410(6), 3457, 3555**
Pongrácz (Pongracz) Ferenc (Palucsai) **3548**
Pongrácz (Pongrátz) György
A tekintetes és nagyságos Pongrácz György almádi apatúr ... prédikációja ... midőn Bossani Eszter temettetnék **2996**
3474, Appendix 252
Pongráczi, Franciscus ld. Pongrácz Ferenc (Óvári)
Pongratz, Georgius ld. Pongrácz György
„Ponophygus" **2976**
Poppenreuter, Joannes **3490**
Poppenreuter, Joannes felesége, Osseghem, Katharina von **3490**
Popradi, Joannes ld. Popradius, Johann
Popradius (Popradivs), Adamus **2711(2-3), 2717(5), 2720(4), 2775(8-9), 2785(4), 2855(10), 2927(15), 3095, 3102(8), 3103, 3104(7), 3204(8), 3294(4)**
Popradius, Adamus felesége, Koch, Susanna **3095, 3103**
Popradius (I. P. N. W., Popradi), Johann **2720(1), 2775(3), 2783(8), 2846(8), 2855, 2913(7), 3095(14), 3204(12)**
Popradius, Johann felesége, Reich, Susanna **2855**
„Porphyrius" **3645**
Porsch (Porschius), Matthias **3041, 3045, 3222(3), 3293, 3357(2-3), 3444(4-6), 3445(6), 3450(1-2), 3694**
Portitoris, Andreas **3262, 3519**
Porcsalmi (Portshalmi) P. András **2902(2)**
Portten, Johann Daniel ld. Ther Portten, Johann Daniel
Pósaházi (Posahazi, Posaházi, Philaletus Hydropolitanus (pseud.), Janus, Xenocosmus (pseud.)), János
Ars catholica **3062**
Ben sült veres kolop, avagy Kis paternek vesztett peri **3287**
Disputatio philosophica de principio philosophandi **2797**
Disputatio philosophica de regulis philosophandi **2798**
Disputatio philosophica de territorio philosophandi **2799**
Disputatio politica de cive **2873**
Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése **3064**
Görcsös bot **3590**
A három kérdésre való summás választételnek… megerősödése **3310**
Igazság istápja, avagy catechismusi tanítás **3591**
Nagyobb látatja a pater Kis vesztett perinek **3345**
Oratio inauguralis de recta eruditionis comparandae ratione **2732**

Philosophia naturalis, sive introductio in theatrum naturae **3387**
Pneumatologia **3063**
Pósaházi Jánosnak Kis Imre nevű jezsuita páterrel való vetélkedése **3311**
Rövid tudósítás a consequentiákról **3203**
Sermo panegyricus in obitum et laudes... Francisci Rhedei **3588(2)**
Summás választétel ama csalóka könyvecskére: kinek cégére hogy már: Három üdvösséges kérdés **3288**
Theses philosophicae de independente et dependente **3004**
Theses philosophicae de natura et existentia metaphysicae **3005**
Tromf ki, tromf **3312**
Végső látatja a páter Kis vesztett perinek **3346**
2790, 2800, 2831, 2933, 2936, 2997, 3155, 3157, 3202, 3205, 3206, 3236, 3279, 3282, 3283, 3284, 3289, 3323, 3342, 3343, 3344, 3347, 3481, 3515, 3525, Appendix 239, Appendix 248, Appendix 250
Posgai Gaspar ld. Pozsgai Gáspár
Posgay, Michael ld. Pozsgai Mihály
Posgay, Nicolaus ld. Pozsgai Miklós
Possius, Christophorus Paulus **2899**
Possius, Christophorus Paulus felesége, ld. Klies, Melchior felesége, Tugentlieb, Susanna
Potacs, Joannes **3262**
Pothoransky, Georgius **3207**
Potocki (Potocky), Jan **3073**
Potocki (Potocky), Stanisław **3073**
Poturalskij, Valentinus **2855(21)**
Pozsgai (Posgai) Gáspár **3076**
Pozsgai (Posgay) Mihály **2723A**
Pozsgai (Posgay) Miklós **3378, 3475**
Praetorius, Otto **3028**
Prágai András **3197**
Preining (Preinningius), Jacob Erhard **2986(9)**
Preisegger, Georg **3259**
„Presbyter" **3645**
Presuss, Johann Georg **3439(12)**
Pribék (Pribek, Pribiek) Ádám **3073, 3189, 3548**
Pribék (Pribek) Sara ld. Váradi Rácz János felesége
Prichradni (Priehradni), Michael **3093**
Prichradni, Matthias **2985A**
Prielesky, Nicolaus **2739**
Priewidský (Priewidsky), Balthasar **2855(15)**
Printer, John Martyn **3436**
Prisomannus, Aegidius Ludovicus **2986(7)**
Priwidski, Balthasar **3679**
Probowsky, Ráchwal **2969(20)**
Prochacius, Martinus **3045**
Procopi (Procopius), Adamus **3162(44), 3295, 3449(24)**
Propertius, Sextus **2967**
Proserchomenus, Martinus **3200, 3329**
Proserpina (myth.) **3645**
Prössl, Blasius **3008, 3126, 3178, 3247, 3320** ld. még nyomdamutató
Prudentia (myth.) **2928** ld. még tárgymutató, illusztrációk
Prusius, Gregorius **2905(13), 3042(1-6)**
Psyllius, Lukas **3371(5)**
Publilius Syrus **2878**
Publius Clodius, Pulcher **2909**
Puchalka, Rozina ld. Chalupka, Samuel felesége
Pudik (Pudjk), Georgius **3691**
Puscher, Joannes Christophorus **3533**
Pusóczi (Pusoczi, Pvsoczi) Miklós **3202A(19), 3410(38), 3518, 3536**
Putnoki János **2813**
Putnoki Klára ld. Szemere Pál felesége
Putnoki Ádám **3539A**
Putscher, Jobus **2910(50)**
Püchler, Veit **2626, 2691, 2817**
Püschel, Alexander
Doppelte Aria als... Frauen Catharina Schützin... seinen hochzeitlichen ehren Tag... begangen **2851**
„Püspök" **3645**
Püspöki János
Szent genealógia **2813**
Appendix 232
Pvsoczi, Nicolaus ld. Pusóczi Miklós

Q. T. X. C. **2897(6)**
Quaestor (Quaestoris), Jacobus **3229**

Quaestor (Quaestoris), Martinus **3229**
Quatius, Adamus **2925(32)**
Quendel, Michael **3442**
Quercini, Joannes **3691**
Quetonius, Daniel **3263(1), 3458**
Quetonius, Samuel **3458**
Quirini, Jacobus **3520**
Qvintilianus, Marcus Fabius **3671**

R. Ch. v. R. F. ld. Roth von Rothenfels, Christian Hermann
R. Szombati Joannes ld. Rimaszombati János
Raab, Simon **2905(35)**
Rabanus ld. Hrabanus, Maurus
Rackschanus, Matthaeus ld. Raksányi Máté
Racoci, Georgius ld. Rákóczi György II. – erdélyi fejedelem
Racoți, Gheorghie ld. Rákóczi György II. – erdélyi fejedelem
Rácz János ld Váradi Rácz János
Ráczkevi (Racskevi, Raczkevi) István **2936, 3027**
Radán Balázs
ld. incipitmutató: Buzgó szívből
Radau, Michael
Orator extemporaneus, seu artis oratoriae breviarium bipartitum **2684(1)**
Ráday András **3197**
Radici, Andreas **3664**
Radik, Matthias **3410(75)**
Radosseni, Michael Leopoldus **3118**
Raduch (Raduchius), Georgius **2826(7), 2899(6), 3152(10), 3156, 3426(6)**
Raduch, Joannes **3152(40)**
Raduchus, Leonhardus **2784**
Raduchus, Leonhardus felesége, Reiter Dorothea ld. Kretschmer,
Joannes felesége
Radvánszky (Radvansky, Radwani), György **3260, 3355, 3622**
Radziviłł (Radzivilus), Jerzy **3116A**
Raennenfeld (Raennefeldus), Josias **3202A(43)**
Raik, Joannes **2972**
Raiki, Joannes **3449(25)**
Raimann (Raimanus), Emericus **3381(8-9)**
Rakitka, Andreas **3661**
Rákóczi (Rakoci, Rakoczi, Rakoczy) Ferenc (Ferenc György) I. – választott erdélyi fejedelem **2684, 2970, 2973, 2993, 3020, 3049, 3055, 3207, 3230, 3484**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Rákóczi (Rakoci) György I. – erdélyi fejedelem **2673, 2796, 2869, 2939, 2982, 3290**
Rákóczi György I., – erdélyi fejedelem felesége ld. Lórántffy Zsuzsanna
Rákóczi (Rakoci, Rakoczi, Racoți) György II. – erdélyi fejedelem **2637, 2641, 2682, 2705, 2708, 2709, 2761, 2762, 2796, 2849, 2874, 2876, 2877, 2884, 2939, 2970, 2973, 2993, 3002, 3020, 3051, 3055, 3061, 3127, 3141, 3230, 3272, 3323, Appendix 227**
Rákóczi György II. – erdélyi fejedelem felesége, Báthori (Bathori, Báthory) Zsófia **2732, 2870, 2970, 2993, 3004, 3051, 3055, 3203, 3284**
Rákóczi (Rakoci) László **2626**
Rákóczi (Rakoci) Zsigmond (Rákóczi György II. testvére) **2673, 2796, Appendix 219**
Rakolupski, Joannes **3112, 3117**
Rákosi (Rakosi) Boldizsár **2748**
Rakowszky család **3190**
Rakowszky (Rakowsky), Daniel **3691**
Rakowszky (Rakowski), Joannes **3664**
Rakowszky (Rakowsky), Petrus **3070**
Raksányi (Rackschanus) Máté **2650, 2734, 2735, 2736**
Ramée (Ramus), Pierre de la **2716, 2867, 2790, 3146, Appendix 256**
Rampauer (Rampawer), Matthias **2910(43)**
Rampeldius, Joannes **2925(28)**
Rampeldius, Martinus **2905(23)**
Rampolt, Johannes **2910(28)**
Ramslerus, Jacobus **2718**
Raphael (bibl.) **2829, 3190**
Raphanides, Andreas **2671**
Raphanides, Georgius **2671, 3514**
Raphanides, Joannes **2671**
Raphelengius, Franciscus **2684**
Rápoti Pap (Rápoti) Mihály **3273**
Rasel, Andreas **2658**
Rasy (Rasi), Samuel **3451(36)**
Rataj (Ratagius), Václav **2778(2)**
Ratai, Georgius **2776(6), 2905(3), 3102(14-15), 3103(7), 3104(15)**

Rátkai (Ratkai) György **3083**
Ratschiger, Melchior **3295**
Raue, Johann **2923**
Raus, Casparus, **2895(10), 2965, 2967(8), 2824(11), 2701(7), 2965**
Rauten, Maria Anna ld. Sobeck, Rudolf felesége
Rauten, Nicolaus Philippus **3689**
Ravanellus, Petrus **3322**
Ravius, Joannes ld. Szőrös (Ravius) János
Rayčan, Joannes **3691**
Rayčan, Nicolaus **3691**
Rayger, Anna Maria ld. Rayger, Wilhelm felesége, Knogler, Anna Maria
Rayger, Eva Susanna ld. Zollickoffer Maximilian felesége
Rayger, Wilhelm **3617**
Rayger, Wilhelm felesége, Knogler, Anna Maria **3617**
Raymann, Joannes **3262**, **3519**
Raynaud, Théophile **3684**
Redai, Redei, Redhai, Ferencz ld. Rhédey Ferenc – erdélyi fejedelem
Regii, Thomas **3666(18)**
Regius, Joannes **3462, 3520**
Regis, Joannes **2734**
Regis, (Regius) Simon **2777(11), 2910(13), 2925(8), 3162(12)**
Regius, Daniel
ld. incipitmutató: Nemzetes vitézlő úri rend – Tekéntetes nemes és nagyságos rendek – Ti tehát nemzetes és nagyságos rendek
Regius, Henricus ld. Le Roy (Regius), Henricus
Regius, Simon ld. Regis, Simon
Regner, Martinus **3229**
Reguli (Regul.), Nicolaus **3666(24)**
Reguli, Daniel **3133**
Rehlin (Rehlinus, Rhelinus), Joannes
Ad ... sponsum Johannem Serpilium ... ode **3043**
Cupressus funerea in perpetuum luctum obitus Boemiani **2922**
Gymnasium sapientiae ac virtutum inter initia gymnastica novi gymnasii Posoniensis exemplo dramatico in theatro extructum **2743**
3040, 2986(19), Appendix 226
Reich, Joachim **2855**
Reich (Reichmed), Joannes **2910(29), 2925(29)**
Reich, Susanna ld. Popradius, Joannes felesége
Reichart, Christianus **3394**
Reichenhaller, Richard **3198(9)**
Reichert, Georgius **3229**
Reichert, Joannes **3229**
Reichmed, Joannes ld. Reich, Joannes
Reichwaldt, Andreas **2815(17)**
Reichwaldt, Joannes **3073**
Reilich, Gabriel
Ein neumusicalisches Werklein von der Geburt... Jesu Christi **3255**
Reimnitz (Reimnitzius), Samuel **2910(30), 2925(30)**
Reinhardus, Martinus **3601**
Reis, Dorothea ld. Schierer, Michael felesége
Reis, Joannes **3448**
Reiser (Reiserus), Anton **3158, 3411, 3601, 3602, 3605, 3606, 3673**
Reiser, Georg
Oratiuncularum recuperatam valetudinem ... Eliae Thomae... gratulantium altera **3605**
Reiser, Paul Timotheus **3158**
Reiser (Reiserus), Philipp Anton
Vale viro clarissimo... Eliae Thomae **3606**
Reisinger, Joannes **3229**
Reisinger, Melchior **2986(8)**
Reisinger (Reisingerus), Paul Jacob **2688(11)**
Reiter, Dorothea ld. Kretschmer, Joannes, előtte Raduchus, Leonhardus felesége
Reiter (Reitterus), Michael **2985A, 3013**
Rem, Georg **2750**
Remenik, Andreas **2863**
Remeň (Remenius), Daniel **2718, 3045, 3414, 3694,**
Remete Szent Pál ld. Paulus, Sanctus – primus eremita
Removius, Martinus **2815(26)**
Renius, Georgius **2662, 2664, 2729, 2730, 2731, 2734, 2800**
ld. még nyomdamutató
Rennefeldt, Josias **3229**

Rényes István **3285**
Repatius, Joannes **2738**
Repatius, Joannes első felesége, Boskovski, Ludmilla **2738**
Repatius, Joannes második felesége, Chalupka, Susanna **2738**
Repkovicz, Andreas **3211, 3640**
Requini, Andreas **2974(8), 3152(23)**
Restiarius, Joannes **3041, 3045, 3260, 3293, 3622, 3694**
Reuchert, Joannes Georgius **3229**
Reuter, (Reuther, Rheuter) Georg Udalrich **2847, 2854**
Reuter, Reuther, Susanna Regina ld. Spilenberger, David, sen. felesége
Reutsch, Georgius **2925(23)**
Reuter (Reutter), Matthaeus **3679**
Reuter, (Reutterus) Michael **3461**
Reüssner, Dorothea ld. Pomarius, Samuel felesége
Révay (Revai) László **3053**
Révay László felesége, Homonnai Drugeth Erzsébet **3053**
Révay Péter **3684**
Révay (Revay) János Farkas **3669**
Révay (Revay) Mihály **3381(1)**
Rezik, Joannes **2804, 3507**
Rezik, Nicolaus **3507**
Rhédei Ferenc, iun. **2970**
Rhédey (Redai, Redei, Redhai, Rhedai, Rhedei) Ferenc – erdélyi fejedelem **2675, 2681, 2970, 2982, 3080, 3141, 3288, 3339, 3479, 3482, 3588**
Rhédey Ferenc – erdélyi fejedelem felesége, Bethlen Druzsina **3141, 3588**
Rhédey László **2959, 3141**
Rhelinus, Joannes ld. Rehlin, Joannes
Rhedai, Rhedei Ferenc ld. Rhédey Ferenc – erdélyi fejedelem
Rhenerus (Rheuerus), Andreas **3449(23), 3666(5)**
Rhenerus, Joannes **3410(62)**
Rhenius, Johann **3457**
Rhether (Reter, Rhetherus), Franz
Seliger Schwanengesang **3271**
Rheuerus, Andreas ld. Rhenerus, Andreas
Rheuther, Georg Udalrich ld. Reuter, Georg Udalrich
Rheuther, Susanna Regina ld. Spielenberger, David sen. felesége
Rhot, Joannes **3595(3)**
Ribadeneira, Petrus **2712, 2769, 2889, 3020, 3202**
Riccia, Catharina **3512**
Riccius Mathé ld. Rickhes, Matthäus
Richter, Andreas (bazini) **3015(7), 3208(10), 3454(21), 3603(4)**
Richter, Andreas (nagyszombati) **3669**
Richter, Georgius **3450(11)**
Richter, Joannes **2986(38)**
Rickhes (Riccius, Rikhes), Matthäus **2892**
ld. még nyomdamutató
Rickhes, Matthäus özvegye, Susanna **2962**, **3191**
ld. még nyomdamutató
Rickhes, Michael **2960**
Ridelius, Paulus **3449(14)**
Riess (Riesz), Alexander **2910(36), 2925(39), 3162(32–33)**
Rikhes, Susanna ld. Rickhes, Matthäus özvegye, Susanna
Rima-Sechi Anna Maria ld. Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária
Rimaszombati János (R. Szombati) János **3235(13)**
Rimay (Rimai, Rimainus) János
Istenes énekek **3292(1)**, **3653(1)**
ld. még incipitmutató: Adjunk hálát Istenünknek – Bálint, nemzetedben ki voltál – Bocsásd Szentlelkedet – Boldog, kinek az Úr – Csodálható – Delos – E világ – Egyedül – Enyhítsd meg – Ha az Isten – Hadvezérlő – Hitető – Hívek – Hogy feletkeztél el – Az idő – Igaz általalút – Ihon édes – Istenasszonyokkal – A jó – Jöjj mellém – Katonák – Kedvező – Kegyes Jehova – Kérdhedd – Kerekded – Kiáltok – Kinek tegyek – Könyörülj én rajtam – Legyen jó – Mennyekben lakozó – Mert ki – Mi Urunk, s édes – Minden dolgok – Mint ágyúgolyóbis – Nem lehet szebb – Nincsen segítségem – Ó kegyelmes Isten – Ó ki későn – Ó szegény – Ó szép – Ó Uram – Örök életnek – Pallas – Reménységem – Rettenetes – Senkit – Szegény fejem – Szűz Mária lakozván – Tarts meg

Uram, engem – Udvar – Az Úr az égbe[n] – Világon – Virtus – Vitézség **2890, 3061, 3197**
Rinckius, Antonius **3094**
Ringwald, Bartholomäus **3625**
Rischai, Nicolaus **2815(14)**
Risdörf, Jacobus **3631**
Rist, Johann **3625**
Ritterus, Petrus **3501**
Ritterus, Valentinus **3500**
Ritthaler, Michael **3454(22)**
Rittmuller, Matthaeus **3444**
Ritzmann (Ritzman), Venceslaus **2925(6)**, **3037(4—5), 3104(11), 3037(4—5)**
Ritzmannus (N. R.), Nicolaus **3098(8), 3137(4), 3138(6)**
Robertus Bellarminus, Sanctus **2635, 3691**
Rochser, Johann Gottfried **3217**
Rochser, Michael **3217**
Rochser (Rochserus), Zacharias **2985A, 3217, 3356, 3357, 3361**
Rochser, Zacharias, előtte Höfflinger, Johann Christoph felesége, Armbruster Elisabeth **3356, 3357, 3361**
Rodovini (Bodovini), Gabriel **3497**
Rodt, Georgius **2815(32)**
Rodt, Joannes **2815(18)**
Roenefeld, Nicolaus **3451(18)**
Roeser, Jakob ld. Röser, Jacob
Rohacius, Joannes **3507**
Rohdius György **2758**, **3075, 3397**
Rohodi, Franciscus **2910(38)**
Rokoschinus, Daniel **3563**
Rolten, Dietrich **3517**
Rom, Petrus **2723A**
Románus Czencz ld. Czencz , Romanus
Rompauer (Rompauor), Joannes **3162(42), 3212(40), 3295**
Romualdus, abbas Camalduliensis, Sanctus **3474**
Rosa, Joannes **2910(37), 2925(41)**
Rosaides, Ján **2783(3), 2785(4), 3047(6), 3229, 3368(6), 3517, 3520, 3641**
Rosaides, Jacobus **2974(25)**
Rosenauer, Joannes **3130**
Rosenstock, Gottfried **3517**
Rosenthal, Johann **3625**
Roser, Joannes **3293, 3458**
Rosner (Rossner), Matthias **2927(7–11), 3015(2), 3016(4), 3447(4–5), 3454(9)**
Rosnay Dobosch, Joannes ld. Dobos János
Rosnyai (Rozsnyai) János **2664, 2731, 2732, 2791, 2800, 2865, 2872, 2869, 3236, 3309, 3387, 3476A**
ld. incipitmutató: Olvassad e könyvet
ld. még nyomdamutató és tárgymutató, illusztrációk
Rospeundtner (Rospeitner), Paulus **2925(35)**
Ross, Alexander
Virgilii evangelizantis Christiados libelli **2685**
Roß, *Jacobus* **2862**
Rossiar (Rosziar), Petrus **2905(22), 3093**, **3152(25)**
Rossner, Matthias ld. Rosner, Matthias
Rosziar, Petrus ld. Rossiar, Petrus
Rotarides, Christianus **3451(20)**
Rotarides, Joannes **2778(11), 3167(3)**
Rotarides, Melchior **2650, 3045**
Rotarides, Michael **3408, 3421**
Rotarides, Nicolaus **3012**
Rotarius, Adam **3042**
Rotarius, Adam felesége, Baehrisch (Baehrischiana), Anna Maria **3042**
Rotarius, Joannes **2905(18), 3042(7)**
Rotarius, Martinus **2905(7)**
Roterodamus, Desiderius Erasmus ld. Erasmus, Desiderius (Roterodamus)
Roth, Andreas **3229**
Roth, Catharina ld. Kuhn, Andreas felesége
Roth, David **2962**
Roth, Georgius, sen. **2650, 2718, 3045**
Roth, Georgius, iun. **2816(8)**
Roth, Johann Hermann **3451(40)**
Roth, Johannes **3078, 3079, 3082, 3229**
Roth, Melchior **2925(16), 2927(21), 3016(9), 3152(11—12), 3156, 3426(8), 3549(6—7), 3659(7)**
Roth, Michael (kőhalmi) **2694(5), 2696(3), 2697(6), 2700, 2702**
Roth, Michael (alius) **3229**
Roth, Peter **2700**
Roth von Rothenfels (R. Ch. v. R. F., Roth v. R. F.), Christian Hermann **3228, 3469**
Roth von Rothenfels, Samuel **2735**
Rotherodamus, Erasmus ld. Erasmus, Desiderius (Roterodamus)

Rottall, Johann **3047, 3513**
Rotter, Ursula ld. Armbruster, Michael, előtte Segner, Andreas felesége
Roxer, Benedict **3563, 3564**
Roxer, Daniel **3410(95)**
Roxer, Jakob **3452, 3553**
Rozsnyai János ld. Rosnyai János
Röhrich, Valentinus **3394**
Röser (Roeser, Röserus), Jakob
Ad actum oratorium **3562**
Disputatio historica prima de translatione imperii Assyriaci seu Babylonici ad Persas **3660**
Junium Brutum, Julii Caesaris clementiae documentum actu oratorio... exhibituri **3661**
3655, 3663, 3666
Rudnyánszky (Rudnianski) András **3094**
Rudnyánszky (Rudnianski) Imre **3094**
Rues (Ruess), Michael **2986(14), 3371(6)**
Ruffinus, Bartholomaeus **3530**
„Rufus" **2781**
Rukesch, Michael **2693**
Rulich (Rullichius), Valentin **2650**
Rusbrochius, Joannes ld. Ruusbroec, Jan van
Rutherford, Samuel **3244**
Ruttkay (Rutkai) András **3277**
Ruttkay (Rutkay) Ferenc **3050(II)**
Ruttkay (Rutkai, Rutkay, Ruthkay) György **3208(19), 3406(X), 3407(X), 3410(23), 3411, 3412**
Ruttkay (Rutkai, Rutkay) István **3112, 3117**
Ruusbroec (Rusbrochius), Jan van **3115**
Ruytnick, Maria ld. Hulsius, Levinus özvegye
Ruzini, Georgius **3577**
Ryckius, Simon **2916**

S. A. I. **3242**
S. A. P. C. ld. Czeglédi István
S. B. c. et t. L. ld. Brewer, Samuel
S. d. C. ld. Csernátfalvi István
S. D. ld. Dach, Simon
S. de B. **2969(5)**
S. G. C. ld. Spöckel, Georg, sen.
S. K. D. V. R. S. P. ld. Köleséri Sámuel
S. K. D. V. S. P. R. F. ld. Köleséri Sámuel
S. P. A. C. ld. Czeglédi István
S. P. ld. Palma Močidlanský, Sixt
S. T. ld. Thököly István
S., Samuel **2699(5)**
S. K.
ld. incipitmutató: Könyvem
S.[?],Ioh. **3073**
Saarosi, Joannes ld. Sárossi János
Saarosi, Martinus ld. Sárossi Márton
Saarosi, Sebastianus ld. Sárossi Sebestyén
Saarosi, Stephanus ld. Sárossy István
Saarossy, Joannes ld. Sárossy János
Saarossy, Sebastianus ld. Sárossi Sebestyén
Saarosy, Joannes ld. Sárossy János
Sabbatai Zevi („Sabétha Sebi") **3539A**
Sachsen-Meiningen, Berhard ld. Bernhardus Senior – dux Saxoniae
Sadlis, Jeremias **3261, 3691**
Sagittarius, Joannes **3635, 3639**
ld. még nyomdamutató
Sajgó (Sajgo) János **3273**
Sakmary, Petrus **2775(10)**
Salánki (Salanki) István **2680**
Sallustius Crispus, Caius **3679**
Salomon – rex Judaeorum (Salamon) (bibl.) **3669**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Salterniay, Henrikus ld. Sawtrey, Henry de
Salva, Paulus **3152(41)**
Sámbár („Bonasus", M. S., Sambar) Mátyás
Animadversio ad Theses d. Zabanii oppositа prima **3522**
Animadversio ad Theses d. Zabanii oppositа altera **3521**
Animadversio ad Theses d. Zabanii oppositа tertia **3523**
Ecclesia Dei vivi columna et firmamentum veritatis 1. Tim. 3:15… per theses **3524**
Egy vén bivaly orrára való karika **3155**
Három üdvösséges kérdés **2997, 3205**
A három kérdésre lett summás választételre írott felelet **3289**
A három üdvösséges kérdésre a luther és kálvinista tanítók mit felelnek? …X, ut tök **3347**
Kantsalok okulárjuk, seu ocularia pro quodam fusci luminis **2769**
Lapis Lydius ocularis praedicanti; Próbaköve egy cigány okulárnak **2835**

Novitas sectae Calvinisticae **2712**
Orvosló ispotály **3154**
A régi római keresztyén hitnek igaz próbaköve **3525**
A sárospataki jezsuita páterek rövid manifesztuma **3206**
Theses controversiarum fidei compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo **3639**
Theses controversiarum fidei prooemiales et simul compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo **3526**
2728, 2792, 2814, 2889, 2961, 3020, 3029, 3064, 3080, 3147, 3148, 3149, 3157, 3203, 3236, 3288, 3310, 3323, 3345, 3346, 3419, 3424, 3481, 3483, 3507, 3513, 3514, 3515, 3527, 3528, 3535, 3536, 3559, 3590, 3592, 3635, Appendix 248, Appendix 250
Sambuch, Georg **3404, 3407, 3506, 3507**
ld. még nyomdamutató
Sándor VII. – pápa ld. Alexander VII. – papa
Sándor (Sandor) Ferenc **3381(5)**
Sándor (Sandor) Gáspár **3669**
Sándor (Sandor) György **3381(5)**
Sanfdörfer, Johann **3625**
Sárfői (Sarföi) Mihály **3647**
Sárfői (Sarfoi) Miklós **2986(13)**
Sarkadi András **3275**
Sárkány János **Appendix 228**
Sarnichhausen (Sarnichausen), Heinrich Konrad **2688**
Sarnovius, Albertus **2910(31)**
Sárossi (Saarosi) János **3229**
Sárossi (Saarosi) Márton **3229**
Sárossi (Saarosi, Saarossy) Sebestyén **3028, 3229, 3405, 3415, 3578**
Sárossy (Saarosi) István **3073**
Sárossy (Saarossy, Saarosy) János **3410(26), 3629**
Sartorides, Sartoris, Andreas ld. Sartorius, Andreas, sen.
Sartoris, Franciscus **3212(37)**
Sartoris, Joannes Jacobus **3451(17)**
Sartoris, Martinus **3451(26)**
Sartorius (A. S., Sartorides, Sartoris) Andreas, sen. **3209(4), 3496, 3623**
Sartorius, Elias **2776(1), 3102(7), 3299(3)**
Sartorius, Johann, iun. **3082, 3410(85), 3661**
Sartorius, Johann, sen.
Die wohl verschlossene Ruhe-Kammer **3662**
2783, 2785(2), 2853(2), 2987A, 3047(4), 3048, 3072A, 3079(1), 3199, 3202A, 3228, 3229, 3368(2), 3517, 3520, 3641
Sartorius, Johann, sen., előtte Lehmann, Casparus felesége, Franckenstein, Rosina **3199, 3202A**
Sartorius, Johann, sen. felesége, Jäster, Charitas **2783**
Sartorius, Johann, sen. felesége, Wagner, Anna **2720**
Sartorius, Leopoldus **3587**
Sartorius, Paulus **3587**
Sartorius, Rebecca ld. Bayer, Johann felesége
Sartorius, Samuel **3229, 3410(107)**
Sasik, Michael **3410(97)**
Sásvári István **3004**
Saul – rex Judaeorum (bibl.) **2686(4)**, **3034**
Sawtrey (Salterniay), Henry de **2962**
Sboski (Zboski), Wenceslaus **2995**
Scaliger, Josephus Justus **3325**
Scapalius, Jacobus **3045**
Schade, Georgius **3229**
Schaidenperger, Georg **2917, 3305**
Schallackius (Schalackius), Joannes **3204(9)**
Schallmann (Schallmannus), Elias **3451(34)**
Schardt, Maximilianus **3337(9)**
Scharf, Johann
Manuale logicum ex Aristotele et Philip. Melanchthone **2923**
3200
Scharinger, Matthias **3094**
Scharsius, Joannes **2695, 2697, 2702**
Scharsius, Stephanus **3251(2), 3257**
Schatzinger, Joannes **3047(19)**
Schäffer (Schäfer), David **3683**
ld. még nyomdamutató
Schedius, Christoph, iun.
Ad… patronos… valedictoria **3607**
Schedius, Christoph, sen. **2986(26), 3607**
Schellenberg, Johann Baptista **2924**
Schelter, Georgius Samuel **3015(4)**
Scheredi, Martinus ld. Serédi Márton
Scherer, Dorothea ld. Grünwaldt, Salomon felesége
Scherschleiffer, Wolfgang Andreas **3108(7)**

Schesaeus, Christianus **3688**
Schewermann, Martinus **3295**
Schiabel, Paulus **3162(50)**
Schidelinus, Joannes **3410(39)**
Schierer, Michael **3448**
Schierer, Michael felesége, Reis, Dorothea **3448**
Schildmacher, Anna ld. Spöckel, Georg, iun. felesége
Schildmacher, Thomas **2897**
Schiljanus, Michael **3262**
Schilling, Andreas **3229**
Schiltpacher, Johann Gregor **3678**
Schimrack (Schimrak), Joannes **3679**
Schimrack, Paulus **3461, 3682**
Schipkowski, Thomas **2905(26)**
Schirmer, Michael **3625**
Schisler, Daniel **3229**
Schisler, Wenceslaus **3229**
Schlackius, Joannes **2778(4)**
Schleimer (Schleinerus, Schleimerus), Joannes **2974(21), 3196, 3575(13)**
Schlichowinus (Schluchowinus), Daniel **3561(23)**, **3568**
Schmal (Smal), Andreas **3451(9), 3666(6)**
Schmegner, Georgius **3212(30)**
Schmegner, Melchior **3295**
Schmeidl, Samuel **3694**
Schmeitzel (Schmeitzelius), Michael **2634(32), 2824(12)**
Schmelius (Schmelli), Joannes **3162(36), 3631**
Schmer, (N?) **2655**
Schmer, (N?) felesége, Polak, Agnes ld. Seis, Paul felesége
Schmid, Michael **3229**
Schmidelius, Matthias **3496**
Schmidt, Georgius **3451(23)**
Schmied, Tobias **3229**
Schmitz, Melchior **3073**
Schnatzinger, Johann
Festivitas scholastica… recens nati Jesuli **3563**
Scrutinium profectuum **3564**
3406(IIX), 3407(IIX), 3452, 3553
Schneb. [?], J. H. **3255**
Schneckenhaus, Venceslaus Melchior **2656, 2724, 2787, 2788, 2863, 2993, 2995, 3051, 3056, 3173, 3232**
ld. még nyomdamutató
Schneeweiss, Sara ld. Albrich, Martin, előtte Chrestels, Joannes (alius) felesége
Schneider, Johann Valentin **3108(3)**
Schneider, Konrad Victor **3228(2)**
Schneider, Tobias **3679**
Schneider, Zacharias **2754**
Schnelk, Elias **3465**
Schnelk, Elias, előtte Zauchtler, Georg, előtte Khamm, Hans felesége, Baumgart (Paumgartner), Maria Salome **3353, 3359, 3465**
Schnell, Georgius **3251(6), 3257**
Schnell, Joannes **3553, 3563**
Schnell, Valentinus **3564, 3569**
Schnitzler, Jakob
Decas quaestionum philosophicarum illustrium **3128**
Disputatio historico–chronologico–theologica **3129**
Disputatio historico–theologica… de nativitate Christi **3394**
Disputatio philosophico–politica de principe, judice et senatoribus **3256**
Disputatio theologica brevem exhibens analysin quaestionis: an et quo jure utraque potestas: ecclesiastica et secularis competat pontifici Romano **3257**
Disputatio theologica de angelis **3130**
Disputatio theologica de creatione universi **3131**
Disputatio theologica de sponsa Christi sive de ecclesia **3395**
Disputatio theologica de uno Deo in essentia Jehovah, et trino in personis Elohim **3396**
Disputatio theologica polemica demonstrans … purgatorium pontificium est figmentum **3179**
Quinarius thesium astronomicarum de eclipsi Solis **3180**
2677, 2679, 3251, 3326, 3393, 3490, 3493
Schnitzler, Samuel **3257, 3536**
Schnurrius, Balthasar **2716**
Schobelius, Georgius **2700**
Schober, Balthasar **3229**
Schober, Sigismundus **3229**
Scholtz, David **2905(38), 3152(33)**
Scholtz, Georgius **3229**
Scholtz, Joannes **2910(49)**

Scholtz, Michael **3229**
Scholtz, Samuel **3082**
Scholtz, Thomas, iun. **3073**
Scholtz, Thomas, sen. **2635, 2759, 3506, 3507, 3625, 3628**
ld. még nyomdamutató
Schonaeus, Cornelius
Terentius Christianus, seu comoediae sacrae **2686**
Schoppel (Schopelius, Schoppelius), Andreas **2818, 2824(10), 2895(9), 3271**
Schormanus, Paulus **2844(6)**
Schön (Schöen), Georgius **3229**
Schönleben (Schöenleben), Michael **3229**
Schön Gáspár
Catilina… ad scenam productus **3679**
Positionum theologicarum decas I. de theologia in genere **3461**
Positionum theologicarum decas II. de theologiae principio seu Scriptura Sacra **3462**
Positionum theologicarum decas III. de Deo ejusque attributis **3680**
Positionum theologicarum decas IV. de sacro sancta Trinitate **3681**
Sciagraphia examinis publici **3682**
ld. még incipitmutató: Ki a természetnek **2927(20), 3016, 3199(7), 3361(4), 3444(13)**
Schön, Daniel **3229**
Schön, Georgius **3229**
Schön, Michael **2927(16-17)**
Schönberger, Andreas **3598(9)**
Schönberger, Georgius **3587**
Schönfelder, Michael **3679**
Schönfelder, Samuel **3679**
Schönleben, Georgius **2785(16), 3082, 3106(24)**
Schönleben, Michael **2766, 2785, 3568**
Schönleben, Michael felesége, Treutler, Susanna **2766, 2785**
Schönleben, Sigismundus **2785(17)**, **3082**
Schönlin, Joannes Philippus **2785(6)**, **3047(8), 3079(2)**
Schöpffer, Theodosius **2642A**
Schramm, Leonhardus **3073**
Schreiber, Thomas **3451(19)**
Schremser, Michael **3601, 3602**
Schretter (Schreter), Carolus **3050**
Schrierer, Michael **3448**
Schrierer, Michael felesége, Reis, Dorothea **3448**
Schrot, Joannes **3328**
Schröter (Schröterus), Ernst Friedrich **2642A**
Schröter (Schröterus), Samuel **2722A, 3423, 3426**
Schröter, Samuel felesége, Keysmarker (Kaiszmarker, Keismarker), Susanna **3423, 3426**
Schröter, Samuel felesége, Neander, Maria **2722A**
Schubert, Georgius **3229**
Schubert, Joannes **3015**
Schufelberg, Joannes Humbertus **2924**
Schuhaida, Joannes **2855(18)**
Schuhaida, Matthaeus **2735**
Schujansky, Michael **2739**
Schulckenius, Adolphus **2686**
Schuler, Joannes (selmecbányai) **3679**
Schuler, Joannes (szebeni) **3396**
Schuler, Joannes Carolus (soproni) **3587**
Schuler, Susanna ld. Gortschki Andreas felesége
Schuler (Schvler), Urban **3556**
Schuller (Schulerus, Schullerus), Joannes **2634(19), 2696(4), 2699, 2702, 2819, 2824(5), 2894(7), 2895(7), 2897(8), 2964(8)**
Schuller (Schulerus), Michael **2905(16)**
Schuller (Schulerus), Petrus **3202A(34), 3410(20), 3576, 3578**
Schultetus, Joannes **2777(8)**
Schultz (Schultzius), Petrus **2634(3), 3257**
Schultzius, Martinus **2696**
Schumbergius, Joannes **3451(41)**
Schumberg (Schumburgius), Tobias **2765(43-44)**
Schunckabunck, Marcus **3271**
Schüller, Joannes **3015(8)**
Schürer, Michael **3533**
Schütz, (?) **2851**
Schütz, Catharina ld. Kuhn, Andreas felesége, Roth, Catharina
Schütz (Schütze), Georg **3222(7), 3450(7)**

Schvischeriensis, Joannes **2634(1)**
Schvler, Urban ld. Schuler, Urban
Schwabe, Johann
Цурковь московскiu sive dissertatio theologica de religione ritibusque ecclesiasticis Moscovitarum **3196**
Schwantner, Matthias **2905(10)**
Schwartz, Andreas **3569, 3573(4)**
Schwartz, Gregorius **3229**
Schwartz, Joannes (eperjesi) **3410(79), 3562**
Schwartz, Joannes (tescheni) **3679**
Schwartz, Johann (soproni) **2688(1)**
Schwartz (Schwarzius), Johann (wittenbergi)
Breviarium logicum **3631**
3229, 3508
Schwartz, Paulina Eleonora ld. Franckenstein, Martinus Heinricus felesége
Schwartz, Paulus **2717**
Schwermann, Casparus **2910(52)**
Schwidritzi, Simon **3449(34)**
Schyler, Jacobus **2692**
Scioppius, (Schoppe) Caspar **2746**
Scopius, Joannes **2925(31)**
Sculteti, Adamus **2815(29)**
Sculteti, Daniel **3452, 3553**, **3563**
Sculteti, Gabriel **3595(4), 3599(12), 3673, 3684**
Sculteti, Joannes **3045, 3694**
Sculteti, Martinus **3598(16), 3599(15)**
Sculteti, Matthaeus **2815(12)**
Scsekocki, Matthias **3337(15)**
Sebastiani, Georgius **2987A(4)**
Sebastianus, Sanctus **3337**
Securius, Josephus **Appendix 230, Appendix 240, Appendix 241**
Sedulius Peregrinus (pseud.) **3236**
Sedulius, Tranquillus (pseud.)
Elkerülhetetlen veszélyes örvény **3236**
Seeligstädter, Jacobus **2823(11)**
Seelman, Peter Theodor ld. Seelmann, Peter Theodor
Seelmann, Anna Salome **3353**
Seelmann (M. C. S., M. C. S. P. L., Seelman, Seelmannus, Solomo), Christian
Aller alten, insonderheit wolbetagten Kirchen-Lehrer Bet- und Dank-Psalm **3367**
Aufmerkung des Worts im CV. Psalm **3463**
Character mentis bonae ac pronae in… Jacobum Röserum **3663**
Das ist das Grabmahl Rahel… Rosina Langin **3565**
Freundliche Freudenbegleitung **3464**
Geistliches Gesicht aus der Offenbar. Johan XX. 12. **3368(1)**
Generoso ac strenuo Georgio Uldarico Kayser… gratulatur **3223**
Hochzeitliche Ehrerbietung… als Johannes Garmsen… an… Ehr-Tag… zu vorkommen… wollen… Freunde **3565A**
Mit Freud und Leid vermengtes Himmelfartsfest **3566**
Der XIX. Psalm David **3301**
Der vor dem Unglück weggeraffte… Georgius Milleter **3369**
2986, 3015, 3092, 3163(1), 3209, 3212(1-2), 3220, 3221, 3222, 3224, 3225, 3228(5), 3293, 3295, 3300, 3353, 3356(1), 3358, 3359, 3368, 3442, 3443, 3445, 3446, 3447, 3449, 3450, 3454, 3455(1), 3465, 3520, 3556(1-14), 3569, 3570(4), 3575(1), 3659(1-2), Appendix 233
Seelmann, Christian első felesége, Zauchtler, Anna Catharina **3353, 3359, 3371, 3445, 3454, 3465**
Seelmann, Christian második felesége, Frölich, Anna Euphrosyna **3443, 3445, 3446, 3447, 3449, 3450**
Seelmann, Jeremias Christian **3353, 3442(3), 3565, 3566(7)**
Seelmann, Maria Susanna **3353**
Seelmann (Seelman), Peter Theodor **3295, 3353, 3367(4), 3442(3), 3565, 3566(7), 3574, 3666(27)**
Segner, Andreas **2743, 3600, 3604, 3610**
Segner, Andreas felesége, Rotter, Ursula ld. Armbruster, Michael felesége
Segner, Joseph
Hymensfeuer seinem neuen Vattern... Michael Armbrustern **3608**
3600, 3604, 3610
Segneri, Paulo
Cliens Marianus **2998**
Segnyei Sebestyén **3277**
Seiffert, Gottfried **3444(10)**

Seiffert, Johann Gottfried **3679**
Seiler, Lucas **2698**
Seis (Seiss, Seysz), Paul **2655**
Seis, Paul, előtte Schmer, (N?) felesége, Polak, Agnes **2655**
Seldius, Johann Christoph **3465(1)**
Seldner, Casparus **2845**
Seldner, Joannes **3295**
Seleni ld. Szelényi
Selimus II. (Selymus, Szelim II. szultán) – imperator Turcorum **2781**
Seltenreich, Johann **2895(12)**
Seltenreich, Joseph
Poetische Leichrede über das frühzeitige doch seelige Ableben … Michaelis Guhr **3105**
2815(10), 3102(12), 3103(6), 3104(12), 3105, 3681
Selyei Balogh István
Útitárs **2749**
Selyki István **3539A**
Sellyei András **2933**
Sellyei István **3275**
Selymus ld. Selimus
Sembery (Semberi) Ferenc **3094**
Sembery (Semberi) János **3045, 3694**
Sembery (Semberi), Mátyás **3045**
Semriger, Matthias **3394, 3530**
Semsey (Semsei, Semssey) Ferenc **3405, 3415, 3548, 3578, 3638**
Semsey (Semsei) György **3080**
Semsey (Semsei) Pál **3638**
Semsey (Semsei) Péter **3410(56), 3562, 3638**
Semsey (Semsei) Sándor **3638**
Seneca, Lucius Annaeus **2662, 2924, 3075A, 3622**
Sennacherib – rex Assyrorum (bibl.) **3034**
Sennertus, Andreas **3028**
Sennyey István
Keserves dicsérete a néhai gróf Eszterházi Anna Júlia asszonynak **3509**
Sennyey (Sennyei, Zeney) László **3374**
Serari, Andreas **3413**
Serari, Martinus **3094**
Seratoris, Samuel **3561(19), 3568**
Şerban, Constantin **2682**
Serédi (Seredi) János, iun. **3082**
Serédi (Seredi) János, sen. **2783(4-5)**
Serédi (Scheredi, Seredi) Márton **3073, 3229, 3661**
Serinius, Petrus ld. Zrínyi Péter
Serlin, Wilhelm **2636, 2760**
ld. még nyomdamutató
Serpilia, Agneta ld. Hain, Kaspar, előtte Glatz, Johann felesége
Serpilius, Augustin
Freudiger Herzenwunsch… Herrn m. Christian Seelmann **3224**
2780(4), 2905(17), 2986(11), 2987, 3044(8-9), 3224, 3356(7), 3366, 3520
Serpilius, Augustin felesége, Meltzel, Susanna **3366**
Serpilius, Johann II. **2652(2), 2774, 2776, 2779, 2780**
Serpilius, Johann III. **2780(2-3), 2987, 3040, 3043, 3044, 3224, 3587**
Serpilius, Johann III., előtte Böhm, Christoph felesége, Baldvin, Dorothea Sophia **2929, 3040, 3043, 3044**
Serpilius (I. Q. S.?), Quendel **2775(6)**
Serpilius, Samuel **2780, 2846(3), 2913(4), 2919(9), 2987, 3037**
Serpilius, Samuel felesége ld. Wagner, Johann felesége, Vit, Catharina
Serpilius, Sigismund **3587**
Serpilius, Tobias **3587**
Seuler, Lucas, iun. **2757**
Seuler (Sevler), Lucas, sen. **2757**
Seuler, Martha ld. Maius, Andreas felesége
Seuse (Suso), Heinrich **3115**
Severini, Markus **2711, 2712, 2828, 2831, 2832, 2833, 2835, 3032, 3034, 3035A, 3080, 3147, 3148, 3151, 3153, 3197, 3422, 3512**
ld. még nyomdamutató Severini, Markus felesége ld. Türsch, Johann David felesége, Susanna
Severini, Susanna – vidua és Türsch, Susanna – vidua
Severini, Severinus **3561(17), 3568**
Severus Septimius, Lucius – imperator Romanorum **3555**
Sevler, Lucas ld. Seuler, Lucas, sen.
Sevleriana, Martha ld. Maius, Andreas felesége, Seuler, Martha

Sextius, Peter **2955, 3093, 3535, 3622, 3694**
Sextius, Joannes **3045**
Seydell, Martin Friedrich **3188(2)**
Seydl, Joannes **2719**
Seyfriedt, Johann
Theoremata philosophica de anima separata **2863**
Seysz ld. Seis
Sibai Pál **3539A**
Sibrik György **3124**
Sibylla (Szibilla) (myth.) **2689**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Siderius János
Kisded gyermekeknek való catechismus **3033, 3511**
ld. még incipitmutató: Sok nyomorúsággal – Szólít – Szükség keresztyének
2988, 3032, Appendix 234
Sift, Tobias **2634(4)**
Siger, Joannes **2698**
Sigismundi, Martinus **3691**
Sigismundi, Melchior **3691**
Sigismundus III. – rex Poloniae (Zsigmond III. lengyel király) **3116A**
Sigmedt, Michael **3396**
Sigrai Tamás **3286, 3640**
Siklósi Mihály
ld. incipitmutató: Mennynek és földnek kegyes
Sikó (Siko) András **3112, 3117**
Simándi (Simandi) György Elek **2723A**
Simeger, Martinus **2784(12)**
Simeon, Sanctus ld. Symeon, Sanctus
Simeon (bibl.) **2929**
Simion Ştefan ld. Ştefan, Simion
Simon, Joannes Gottofredus **3598(6)**
Simonides, Georgius **3073**
Simonides (J. S. r. s. B.), Joannes (olaszi)
Lesso panegyricum… Davidis Lani… institutum **3567**
Studium catecheticum biblicum, logicum **3568**
Studium catecheticum de creatione, angelis, imagine Dei **3664**
Studium catecheticum de Evangelio, symbolo apostolico, Deo triuno **3569 3561**
Simonides, Joannes (teplici) **2987A(5), 3202A**
Simonides, Joannes (tótprónai) **3110(4)**
Simonides, Paulus **3569**
Simonis, Georgius **2927(14), 3095(15), 3016(6), 3106(22), 3227(10)**
Simonis, Michael **2779(10)**
Simonius, Georgius **3251(7), 3320, 3490**
Simonius, Joannes **3128, 3394, 3396, 3530**
Simonius, Michael **2693**
Sinapia, Helena ld. Černak, Samuel, előtte Láni, David felesége
Sinapius-Horčička, Daniel
Sertum decerptum ex horti theologici areolis IV omnibus **3156**
Vivit post funera virtus, supremum officium … Gabrieli Bakos de Osdgyan **3290(1) 3015(5), 3569**
Sinapius-Horčička, Ján
Parva schola **2808 3156, 3498, 3519, 3569**
Sinapius-Horčička, Michal **3451**
Sinonius, Nicolaus **2823(4), 3179**
Sipkowski, Thomas **3410(37)**
Sirmerus, Joannes **3349**
Sirmiensis (Syrmiensis) István **2739, 3498**
Sirmiensis (Syrmiensis) Zsigmond **2739**
Sivi, Joannes **3229**
Sixtus V. – papa **2916**
Skalka, Daniel **3691**
Skalka, Martinus **3261, 3691**
Skarica Máté
ld. incipitmutató: A mi életünknek – Dávid Doég – Drága dolog – Hogy Jeruzsálemnek – Izraelnek – Saulnak
Slatini, Andreas **3162(49)**
Slatini, Nicolaus **3691**
Sluka, Jeremias **3691**
Slusius, I. G. **3379, 3668**
Smal, Andreas ld. Schmal, Andreas
Smrtník (Smrtnikius), Melchior **3082, 3202A(14), 3355, 3410(29-31), 3535**
Snicellius, Joannes **3561(13), 3568, 3569**
Soarez, Cypriano
De arte rhetorica libri tres **3671(1)**
Sobeck, Rudolf **3689**
Sobeck, Rudolf felesége, Rauten, Maria Anna **3689**
Sobitschius, Christoph ld. Sowitsch, Christoph

Sowitsch (Sobitschius), Abraham **3587**
Sowitsch (Sobitschius, Sobitscius, Sobitshius), Christoph **3015, 3454(3), 3514, 3587**
Sock, Judith ld. Kayser, Georgius Udalricus, előtte Maschko, Joannes Jacobus felesége
Socolovius, Stanislaus ld. Sokołowski, Stanisław
Socrates **2781**
Soja, Nicolaus **2765(37-38)**
Sokołowski (Socolovius), Stanisław **3116A**
Soldos János **3273**
Solomo ld. Seelmann, Christian **3556(1-14)**
Solon **3381**
Solvirogram Pannonius (pseud.)
ld. incipitmutató: Ily jót teljes szívből
Solymosi Koncz (Koncz Nagy-solymosi) Boldizsár
Balthasar Koncz Nagy-solymosi superintendens… universis et singulis praesentes hasce visuris ac lecturis… contestatum esse volumus **3494**
Sommer, Johann **2633**
Sommerkorn, Georg **3208(1-17)**
Somosi Petkó János
Igaz és tökéletes bodogságra vezérlő út, avagy bemenetel a hitre **2800**
Somosi János(eperjesi) **3078, 3079, 3082**
Sonntag (Sonnentag, Sontag), Jeremias **3300(1-2), 3454(6-7)**
Sonntag (Sontag), Johann **3549**
Sonntag, Ludwig, iun. **3096**
Sonntag, Paul **3554**
Sonntag (Sontag), Sophia ld. Brewer, Samuel felesége
Sonntag (Sontag), Susanna ld. Halligantz, Stephan felesége
Sophista, Joannes **3679**
Sorger, Michael **2972**
Sotvellus, Nathanael **2712, 2769, 2889, 3020, 3202, 3282, 3284, 3342, 3343, 3346, 3525**
Sóvári (Sovari) Mihály **3229**
Söldner, Kaspar **3044(7), 3204(13), 3356(9), 3463**
Söldner, Kaspar felesége, Ehrenreutter (Ehrenreütter), Maria Euphemia **3463**
Söldner, Maria Sophia **3463**
Spaniel, Joannes **2815**
Spartianus, Aelius **3555**
Sperling, Albertus **2815(2)**
Spethe, Andreas **2750**
Spetkius, Daniel ld. Spitko, Daniel
Spetkius, Gabriel ld. Spitko, Gabriel
Spetkius, Georgius ld. Spitko, Georgius
Spilenberger (Spielenberger, Spielnberger, Spilenberger, Spillenberger), David, sen. **2847, 2854, 2913(1), 3016, 3040(3), 3047(9), 3163(2), 3296, 3356(4), 3446(3), 3566(4), 3625, 3628**
Spilenberger, David, sen. felesége, Reuter (Reuther, Rheuter), Susanna Regina **2847, 2854**
Spilenberger, Samuel **3005**
Spinat, Joannes **3049**
Spindler, Christoph **3601, 3602**
Spisko (Spiskovius), Siegfrid **3229**
Spisko (Spiskovius), Sigismund **3082**
Spitko (Spetkius), Daniel **3577**
Spitko (Spetkius), Gabriel **3073**
Spitko (Spetkius), Georgius **3073, 3410(21), 3577, 3578**
Splenius (E. S.), Elias **2719, 3137, 3408**
Splenius, Jacobus **3229, 3529**
Splenius, Jeremias **3073**
Splenius, Margareta ld. Zabeler, Jakob felesége
Spöckel (Spöckelius), Georg, iun. **2897**
Spöckel, Georg, iun. felesége, Schildmacher, Anna **2897**
Spöckel (S. G. C., Spöckelius), Georg, sen. **2895(2), 2895(3), 2897**
Spranckhuysen, Dionysius **3593**
„Spurius" **2781**
Srensky, Matthias **Appendix 258**
Srnka, Balthasar **3458**
Srnka, Michael **3664**
Ssiabel, Balthasar **3691**
Stain, Jacobus **3229**
Stancsich, Joannes **3118**
Stanislaides, Johann **2910(19), 2925(14)**
Stankonius, Matthaeus (Matthias?) **2974(14)**
Stankovics János
Rövid és somma szerint való bizonyítása a lutherista és calvinista purgatoriumának **3650**
Stansith, Balthasar ld. Horváth Boldizsár
Stansith, Marcus ld. Horváth Márk

Stauff, Joannes **3073**
Stauff, Leonhardus **3073**
Stauffer, Tobias **3679**
Stax, Gottfridus **3200**
Ştefan, Simion **2641**
Stefan (Steffan), Margaretha ld. Klesch, Christoph felesége
Steiffenecker, Martinus Wenceslaus **2735**
Stein, Jacobus **3078, 3079, 3082**
Steiner, Magnus **2912, 2927**
Steiner, Magnus felesége, Brewer (Breuer), Katharina **2912, 2927**
Steinhauser, Blasius **3073**
Steinhauss, Daniel **3452**
Steinhübl, Georg **2927(23)**
Stejer, Jacobus **3212(38)**
Steller (T. S. S. P.), Thomas **3215, 3222(8), 3450(5-6), 3622**
Stembersky, Andreas **3073**
Stengel, Sebastianus **2651**
Stenger, Paulus **2742**
Stentzel, David **3229**
Stentzel (Stenzelius), Joannes **2695, 3130, 3131**
Stephani, Joannes Georgius **3451(29)**
Stephani, Matthaeus **3666(16), 3679**
Stephani, Tobias
Musa sale usa suo in refrigerium studiorum **2781**
2722A(2), 2774(8), 2777(3), 2778(6), 2781, 2784(1), 2986(31), 3451(28)
Stephanides, György
Magyar catechismus, azaz rövid tanítás a kereszténi hitnek fő ágazatiról **3609**
3198(4)
Stephanides, Joannes **3082, 3202A(18), 3410(28), 3413**
Stephanóczi (Stephanoci) Sámuel **3202A(28), 3410(63)**
Stephanus, Daniel **3410(80)**
Stephanus, Sanctus, protomartyr (István, Szent, első vértanú) (bibl.) **3050, 3337**
Stephanus, Sanctus – rex Hungariae ld. István I., Szent – magyar király
Sterner, Georgius **2815(6)**
Stevartus, Carolus **3244**
Stierbitz, Johann Georg **3047(17)**
Stierbitz, Martin **3229**
Stodertus, Adrianus **3188(6)**
Storch, Johann **2986(15)**
Stöckel, Leonard **3073, 3520**
Strakocius (Strakotzius), Georgius **2855(12), 3202A(3)**
Stranovius, Andreas ld. Stranowsky, Andreas
Stranovius, Florianus **3450(8)**
Stranovius, Georgius **3073**
Stranovius, Joannes **2815(19)**
Stranowsky, Andreas **3261, 3691**
Stras, Georgius **3073**
Strauch (Strauchius), Aegidius **2821, 3028**
Strauch (Strauchius), Johann **2765(1)**
Strenek, Jacobus **2815(31)**
Stromajer, Peter **2716**
Stromajer, Sebastian **2716**
Strompff (Stromphius), Joannes **3357(8), 3599(8), 3681**
Stromt, Joannes **3073**
Strumpf, Simon **3569**
Stuckert, Melchior **3394**
Sturianus, Michael **2718**
Sturm (Sturmius), Johann **2674, 3160, 3320, 3631**
Sturm (Sturmius, Stvrmius), Jakob **2646, 2674, 2803**
Stürbitz, Andreas **3212**
Stürbitz, Johann **3110**
Stürbitz, Regina (kassai) ld. Kemmel, Johann felesége
Stürbitz, Regina (körmöcbányai) ld. Zabanius, Isaacus felesége
Stürmer, Michael **2969(11)**
Stürtzer, Matthias **2986(34), 3041, 3222(5-6), 3357(6-7), 3444(15-16), 3450(4), 3454(19), 3458, 3694**
Stvrmius, Jacobus ld. Sturm, Jacob
Styerky, Georgius **3162(35)**
Suada (myth.) **3118**
Suavis, Petrus **3645**
Sufficz, Gregorius **2726**
Sulcovius, Joannes **2815(35)**
Sulianski, Michael **3519**
Suri Lőrinc (református lelkész) **2933, 2936**
Surius, Laurentius (karthauzi) **2658**
Surman, Joannes **3050(X)**
Susanna (bibl.) **2686(7)**

Suso, Henricus ld. Seuse, Heinrich
Sustovich (Svstovich), Emericus Michael **3118**
Sutorius (Svtorius), Michael **2692**
Sutorius, Valentinus **3198(3), 3411, 3601, 3602, 3673**
Svábi (Svabi) Benedek **2972**
Svada ld. Suada (myth.)
Svtorius Michael ld. Sutorius, Michael
Sweticz (Zvetics, Zwetics), Andreas **3411, 3532**
Sybmetingeria, Maria ld. Jandicius, Daniel felesége, Sybmetinger, Maria
Sykszai, Stephanus ld. Szikszay István
Sylvanus, Samuel **2698(5)**
Symeon, Sanctus **3337**
Syrmiensis ld. Sirmiensis
Sz. K. A. ld. Szenci Kertész Ábrahám
Sz. Mihalyi, P. Gregorius ld. Szentmihályi P. Gergely
Sz. Miklosy, Emericus ld. Szentmiklósi Imre
Sz. Nemethi Mihaly ld. Szathmárnémethi Mihály
Sz. Örsébeti, Georgius ld. Szenterzsébeti György
Sz. Peteri, Stephanus ld. Szentpéteri István
Sz. T. A. u. r. e. l. p. ld. Tarpai Szilágyi András
SZ. W. A. ld. Szepsi Wendigh András
Szabo István ld. Tolnai Szabó István
Szabó Dorka ld. Kátay Ferenc felesége
Szabó (Szabo) György **3273**
Szabó (Szabo) László **3647**
Szabó Márton **3214**
Szabó (Szabo) Mátyás **3273**
Szabó (Szabo) Mihály **3004**
Szabó Tamás ld. Gazdag Szabó Tamás
Szabolcs vezér (Zabozcsus) – dux secundus Hungarorum **3277**
Szaikovich (Szajkovich), Stephanus **3640**
Száki (Szaki, Szenczi Szaki) János **2933, 3478**
ld. még incipitmutató: Hasznosabb mesterség – Titkait Istennek
Szaladinus, Elias **2650**
Szalai (Szalay) Pál **3548, 3559**
Szalárdi János **2794, 2970**
Szalay Pál ld. Szalai Pál
Szalóczi (Szaloczi) Mihály
Az Isten-ember Jésus Christusnak személye felől... választételek igazán értő tanítóknak **2942**
3005, 3418
Szambocreti, Georgius ld. Zsámbokréti György
Szambocreti, Jacobus ld. Zsámbokréti Jakab
Szamosközy István **3688**
Szántai Poóts István
Halotti prédikáció... Redai Ferenc... teste felett **3482(1)**
3479, 3588
Szántó György
ld. incipitmutató: Gyarló
Szántó (Szánto) András **2974(20), 3152(27), 3636(5)**
Szarka András **2933**
Szászfalui (Szaszfalui) István **3050**
Szaszik, Michael **3082**
Szathmári (Szath., Szathmari) András **3235(3), 3383**
Szathmári (Szatmari) Péter **3539A**
Szathmári Baka (Szathmari B., Szatthmari B., Szatthmári) Péter
Frigyes kisdedek jussa... Lónyai János... teste földben takarítása alkalmatosságával **3313**
Izrael Istenének igaz tiszteleti mellett buzgó Illyés prófétának elragadtatása, azaz üdvösséges tanítás... Vásárhelyi Péternek... teste eltakarításának alkalmatosságával **3327**
2798, 3005
Szathmári K. (Szathmari K.) János **2680**
Szathmári (Szathmari) Ötvös István
Titkok jelenése, avagy Sz. János apostol mennyei látása rövid magyarázó jegyzésekkel **3495**
2936
Szathmári (Szathmari) Sz. István **2797, 2798**
Szathmárnémethi (Nemethi, Nemeti, Sz.Némethi) Mihály
Igazság próbakövének nyert peri **3592**
Igazság próbaköve **3483**
3004, 3515, 3525
Szatka, Stephanus **3640**

Szatmári ld. még Szathmári
Szatmári (Szatthmári) Jakab **2799**
Szatthmari B. Peter ld. Szathmári Baka Péter
Szatthmári, Petrus ld. Szathmári Baka Péter
Száz Budai, Paulus ld. Budai Száz Pál
Szebeni (Szebeny) Péter **3118**
Széchényi (Széchenyi, Szechény) György **3268**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Széchy Anna Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária
Széchy (Szecsi) Ferenc **3661**
Széchy (Szecsi) Gáspár **3117**
Széchy (Szecsi) Kristóf **3661**
Szécsén Jakab **3273**
Szecsi Ferenc ld. Széchy Ferenc
Szecsi, Szécsi Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária
Szecsi Gáspár ld. Széchy Gáspár
Szegedi Ádám **3073**
Szegedi Anna (AZ IgAz SEGEDNeK vAgyoN it Neve) **2829**
Szegedi Fábri András ld. Fábri András
Szegedi Ferenc **2997, 3640**
Szegedi Gergely
ld. incipitmutató: Boldog az ilyen ember e – Boldog az olyan ember ő – Dávid prófétának – Gyakran nekünk – Keresztyének, kik vagyunk – Mikoron Dávid Saul – Nagy bánatban – Örül mi – Számkivetésre – Szent Dávid király bűnei – Szent Ézsaiás – Szükség keresztyéneknek – Tekints reám – Úristen, légy
Szegedi István **3273**
Szegedi Kis (Szegedinus) István
ld. incipitmutató: Jézus születék – Jöjj el Szentlélek Isten, tarts meg – Ó mindenható – Ó, mint
2664
Szegedi Lajos
ld. incipitmutató: Légy irgalmas
Szegedinus ld. Szegedi Kis István
Szegenyi, Jakob **3110(6)**
Szejdi Ahmed (Mehemet) **3141**
Székely István **3525**
Szekeres Mátyás **3273**
Székhalmi (Szekhalmi) András **3250**
Szeleczki, Andreas **3410(25)**
Szelei György **3027**
Szeleini, Joannes **3013**
Szeleini, Paulus **3013**
Szelényi (Seleni) János **3045**
Szelepcsényi (Szelepchény, Szelepcheny, Szelepczeny, Szelepczényi) György
Georgius Szelepcheny... archi-episcopus Strigoniensis... universis Christi fidelibus salutem **3379**
3047, 3269, 3668, Appendix 251, Appendix 265, Appendix 266
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Szeli György **3149**
Szemere László **3062, 3080**
Szemere Pál **3080**
Szemere Pál felesége, Putnoki Klára **3080**
Szenci Kertész (Szenci K., Szenci Kertés, Sz.K.A.) Ábrahám
2672, 2675, 2678, 2682, 2684, 2686, 2745, 2748, 2810, 2884, 2885, 2886, 2887, 2902, 2904, 2935, 2977, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 3008, 3068, 3120, 3124, 3180, 3197, 3238, 3239, 3240, 3242, 3244, 3246, 3248, 3249, 3252, 3254, 3258, 3314, 3315, 3318, 3319, 3322, 3325, 3390, 3391, 3395, 3397, 3486, 3487, 3488, 3489, 3490, 3494, 3495, 3537, 3539, 3542, 3645, 3648
ld. még nyomdamutató, tárgymutató illusztrációk
Szenci Molnár (Molnár) Albert:
Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári **2750, 2988, 3665**
ld. még incipitmutató: Aki a felséges Úrnak – Áldjad én lelkem az Urat – Áldjad lelkem, Uradat – Az egek beszélik, és nyilván hirdetik – Az Úr énnékem – Az Urat, minden – Emeld – Hallgasd meg Úristen, kérésemet – Kezdetben – Magamban elvégezém – Magasztalja az én szívem – Meghagytad – Ó én lelkem, dicsérjed – Ó, mely sokan – Örül az én szívem az Úrban – Szeretem – Tebenned bíztunk eleitől fogva – Tehozzád kiáltok, Úristen – Tehozzád teljes – Uram, bocsássad – Uram,

nem űz nagyra szívem – Úristen, az én imádságom – Úristen, én üdvösségem – Úristen, kegyelmezz – Úristen, mely **2641, 2663, 2935, 3034, 3181, 3327A, 3441**
Szenci (Szenczi) György **3152(36)**
Szenci (Szenczi) István **3152(38)**
Szenci (Szenczy) Jeromos **3672**
Szenczi Szaki János ld. Száki János
Szendi, Dávid **2797**
Szendrei, György **3418, 3483**
Szenterzsébeti (Sz.örsébeti, Szentorsébeti) György **2902(6)**
Szentgotthárdi (Szentgothardi) István **3661**
Szentimrei (Szent Imrei) Pál **2972**
Szentiványi (Szentivany, Astrophilus (pseud.)) Márton **2724, 3582, 3669**
Szentiványi (Szentivani) Mihály **3286**
Szentiványi (Szentivani) Péter **3548**
Szentkirályi András **3418**
Szentkirályi (Szentkiralyinus, Szent-Királyi) Mihály
Furtum poeticum, nuper... commissum **2733**
2797
Szentmihályi (Sz. Mihályi, P.) P. Gergely **2677**
Szentmiklósi (Szentmiklosi) György **3073**
Szentmiklósi (Szentmiklosi) György (alius) **3073**
Szentmiklósi (Sz. Miklosy) Imre **3640**
Szentorsébeti Georgius ld. Szenterzsébeti György
Szentpéteri János (Erdőbénye) **3254**
Szentpéteri (Szentpeteri) János (Eperjes) **3202A(42), 3229**
Szentpéteri (Sz. Peteri) István **3418**
Szentsimoni (Szent Simoni) György **2972**
Szép István **3636(6)**
Szepsi András ld. Szepsi Wendigh András
Szepsi Csombor Márton
ld. incipitmutató: Egekben – Ifjúságom
Szepsi Wendigh (SZ. W. A., Szepsi) András
Döghalál ellen való orvosság **3065**
Serkengető szózat, azaz az üdvességről helytelenül értekezőknek... halott temetési alkalmatossággal... elmélkedés **3484**
3005
Szerdahelyi (Szerdahely) András **3531**
Szerdahelyi Ferenc **3229**
Szerdahelyi (Szerdahely) György **3531**
Szeredi Márton **3189**
Szerémi Illés
ld. incipitmutató: Amely embernek
Szerednyei (Szerennyei) Mihály **2677**
Szeremlyei (Szeremlei) János **3083**
Szerencsi Gerzson **3539A**
Szerencsi István **3284**
Szerennyei Mihály ld. Szerednyei Mihály
Szibilla ld. Sibylla
Szigeti Márton **2679**
Szikra Stephanus ld. Váradi Szikra István
Szikszai (Sykszai) István **3211, 3277**
Szikszai (Szikszay) János **3229**
Szilágyi Anna ld. Felsőbányai Márton felesége
Szilágyi (Szilagyi) Benjámin István
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium **2985**
Szilágyi Tarpai András ld. Tarpai Szilágyi András
Szilágyi Tönkő (Szilagyi, Szilágyi) Márton **3146, 3275, 3632(5)**
Szily (Szili) Gábor **3050(10)**
Szilvai (Szylvai, Szylwa, Szylwaij) György **2740, 2879, 3132, 3262**, **3519**
Szinyei Ádám **2910(45)**
Szirmai Péter **2793**
Szirmay (Szirmai) István **3017, 3532**
Szirmay Katalin ld. Illésházy Ferenc felesége
Szirmay Miklós **3073, 3410(61)**
Szirmay Péter **3073**
Szkacsányi (Kacsani) János **3050**
Szkhárosi (Szkarosi) Horvát András **3418**
ld. még incipitmutató: Semmit
Szmrecsányi (Szmrecani) Péter **3548**
Szoboszlai Miklós **2764, 2983**
Szokolyai Anderko István (Szokolyai István)
Sérelmes lelkeket gyógyító balsamum, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vígasztaló könyvecske **3593(1)**
Szolcsányi (Szolczani) Márton **3543**
Szolcsányi (Szolczani) Mihály **3050**
Szomosi István **3229**

Szöcs János ld. Vásárhelyi Szőcs János
Szőcs János (böszörményi polgár) **3273**
Szöllősi (N. Szőllösi, Nagy Szölösi, Szölősi) Mihály
Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa, avagy a győri collegium harmadik kérdése ellen az Ur hadait viselő, s' igaz ügyért kikelö Bajnok Dávidka **3419**
ld. még incipitmutató: Dicsőség Istennek! **2997, 3020, 3205, 3424**
Szőke Sámuel **3539A**
Szőlősi (Szölösi) Péter **3273**
Szőlősi H. (Szölösi) István **3275**
Szőlőssi (Szölössi) Pál **3381 (12-13)**
Szőnyi Nagy (Nagyszönyinus, Szönyi) János **2933, 2936 [1]**
Szőrös (Ravius) család **2689**
Szőrös (Ravius) János **2903**
Szőrös (Szörös) Márton **3229**
Sztárai Mihály
ld. incipitmutató: Hálaadásunkban – Izraelnek – Meghallgassad – Megnyomorodván – Megnyomorult – Mely igen jó az – Mi Atyánk, Atya – Mikor Dávid – Mindenkoron – Mostan hozzád – Sok emberek – Sok ínségünkben – Sok jótéteményén – Sok nyilvánvaló – Sokan vannak most – Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e – Szent Dávid próféta az – Szent Dávid próféta éneklő
Szuhai (Szvhai) Mátyás **3387, 3592**
Szuhai István **3510**
Szunyogh (Szuniogh) Gyula **2808, 3621**
Szunyogi István **2745(1)**
Szűcs B. (Szücs) Boldizsár **2680**
Szvetics, Joannes **3636 (8)**
Szvhai Mátyás ld. Szuhai Mátyás
Szylvai, Szylwa, Georgius ld. Szilvai György

T. R. S. G. **2897(5)**
T. S. S. P. ld. Steller, Thomas
T. Sz. A. U. R. E. L. P. ld. Tarpai Szilágyi András
T. T. ld. Thuransky, Thomas Antonius
„Tabacibiba" **2781**
Taborita, Nicolaus **3167(10)**, **3262**
Tacitus, Publius Cornelius **3555**
Tais, Georgius **3112**
Tais, Gregorius **3117**
Tajnay (Taynai) János **2658**
Tamás, Aquinói, Szent ld. Thomas de Aquino, Sanctus
„Tancredus" **3243**
Tancsi István **3539A**
Tani, Petrus **3286**
Tapolcsányi (Tapolcsani) János **3050**
Tarchon (myth.) **3542**
Tarczali Pál **3005**
Tarczali Péter **3275**
Tarjáni Margit ld. Debreczeni Tamás felesége
Tárkányi (Nagytárkányi Tárkány) István **3189**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Tarnóczi (Tarnóczy, Tarnoczy) István
Philosophia, quam propugnavit... Georgius Pothoransky de Farkasfalva **3207**
Oratio in funere... comitis ac domini... Georgii Drugeth de Homonna **3035**
Appendix 260
Tarnóczi (Tarnoci, Tarnoczi, Tarnocius) Márton
Schematismus funebris sive oratio exhibens ... dn. Nicolai Ostrosith ... virtutes, labores, honores, cineres **2952**
2671, 2742, 2952, 3209(2), 3413, 3496, 3695
Tarpai Szilágyi (Sz. T. A. u. r. e. l. p., Tarpai, Tarpai S., Tarpai Syl., T. Sz. A. U. R. E. L. P., Tarpai Sylvanus,) András
Libellus repudii et divortii Christiani, azaz az igaz keresztyének között a megmátkásodott és házasságban lévő személyeknek ... elválásoknak ... tudománya **3388**
Pápisták kerengője **3006**
2673, 2675, 2798, 3339
Tasnádi (Thasnádi) János **3386**
Tatai P. (Tatai) Mihály **3275**
Tatai P. (Tatai) Sámuel **3027**
Tatay Ferenc **2999**
Tatinghoff, Johann (Friedrich) **2821**
Tauler (Thaulerus), Johann **3115**
Taynai János ld. Tajnay János

Técsi Joó (Tetsi, Tetsi J.) Miklós
Lilium humilitatis. Az Isten anyaszentegyháza maga megaláztatására való keserves siralma **2825**
ld. még incipitmutató: Bujdosó még leszesz
2675, 2809, 2825, 3146
Tekeli, Stephanus ld. Thököly István
Telcoinus, Telconius Elias ld. Telkonius Elias
Telegdi (Thelegdius) Miklós
Index, seu enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae **2928(2)**
2672
Telekesi (Telekesy) István **2723A**
Teleki Mihály **3397, 3483, 3539A, 3645**
Telkibányai P. István **3025**
Telkonius (Telcoinus, Telconius), Elias **3451(6), 3545**
Telkonius (Thelkonius), Joannes
Podagrae in modum Cramatis rhetorici Metrica descriptio **3695**
2735, 3070(2)
Teltsch, (Teitsch, Teltchs) Georg **3449(12)**, **3167(18)**, **3655(11)**
Tellyesch, Petrus **2701**
Tentzer, Benedictus **3162(57)**
„Teophilus" **2744**
Teökeöly István ld. Thököly István
Teplai, Martinus **3337(15)**
Teremi István
ld. incipitmutató: Halld meg Babylonban
Terentius Varro, Marcus **2686**
Ternyei András
ld. incipitmutató: Ember életedben
Terpsichore (myth.) **3286**
Tersi, Daniel **3664**
Tertullianus, Quintus Septimius Florens **3526**
Tesák (Thessacius), Juraj **3458, 3293**
Tesák (Tessatius), Matej **2949**
Tesini Imre
ld. incipitmutató: Tebenned bízom, Uram Isten
Tetsi J. Miklós ld. Técsi Joó Miklós
Teutsch (Teutschius), Andreas **2815(9)**
Teutsch (Tevtsch), Tobias **3688**
Teutscheschmidt (Teütschschmied, Teütscheschmiedt), Matthias **3561(1)**
Textor, Matthias **2849**
Thaddaeus, Jan **2809**
Thales Milesius **2781, 3381**
Thalia (myth.) **2733, 3286**
Thann (A.T.G.M.S., Than), Andreas **2651, 2927(5)**,**3212(13-14)**
Thasnádi János ld. Tasnádi János
Thaulerus, Joannes ld. Tauler, Johann
Thehelyi, Georgius **2678**
Thelegdius, Nicolaus ld. Telegdi Miklós
Thelkonius, Johannes ld. Telkonius Joannes
„Theon" **2658**
Theophili, Hilmar Dieterich **2969(8)**
Theökeöli, Emericus ld. Thököly Imre
Theökeöly, Stephanus ld. Thököly István
Ther Portten (D. P.), Johann Daniel **2788, 2789, 2862, 2992, 2993**
Therink, Georgius **3211**
Thessacius, Georgius ld. Tesák, Juraj
„Thestilis" **3542**
„Theuphobus" **2976**
Thobi (Thobaeus) (bibl.) **2686(2)**
Thoekoeli, Stephanus ld. Thököly István
Thoekoely, Sigismundus ld. Thököly Zsigmond
Tholnaeus, Michael S. ld. Tolnai Szabó Mihály
Tholnai Bálint ld. Tolnai Bálint
Tholnai, Joannes ld. Tolnai János
Tholnai, Mich. ld. Tolnai Szabó Mihály
Tholnai, Stephanus ld. Tolnai F. István
Tholnai ld. még Tolnai
Thom. Johannes ld. Thomas, Johann
Thomae (Thomas), Elias (sen.)
Conclusiones theologicae de morte **3333**
Cupressus funerea, sive luctus... super obitu... Andreae Segneri **3610**
Positiones ex civili doctrina selectae **3611**
Religio qua talis et qua Christiana **3612**
Secundas tedas... Gothofredi Titii **3370**
Theses ex lectionibus publicis de Scriptura Sacra excerptae **3613**
Vade mecum, oder Handbüchlein... des christlichen Glaubens **3683**
2986 (20), 3198(6), 3438, 3439, 3444, 3468, 3596, 3599, 3605, **3606**, **3615**
Thomas (Thom.), Johann **3212(15), 3449(4-5), 3655(5)**

Thomas de Aquino, Sanctus (Aquinoi Tamás, Szent) **2656, 2759, 2999, 3219, 3512**
Thomas, episcopus Agriensis ld. Pálffy Tamás
Thomasits, Joannes **2723A**
Thonheüser, Georgius **2855(16)**
Thordai Benedek
ld. incipitmutató: Benned
Thordai János
ld. incipitmutató: Rajtam – Úristen, oltalmad
Thornaeus ld. Tornai Pap
Thotfalusi Georgius ld. Tótfalusi György **2680**
Thököly (Thököli), Elisabeth ld. Petrőczy István sen. felesége, Thököly Erzsébet
Thököly (Theökeöli, Theökeöly, Theököli, Thököli) Imre **2907, 3151, 3265, 3405, 3410(1), 3415, 3457, 3482, 3555, 3621**
Thököly (S. T., Tekeli, Theökeöly, Theököly, Thoekeli, Thököli, Tökely, Tököli, Tököly) István **2773, 2808, 2841, 2905, 2907, 2920, 3104, 3355, 3365, 3403, 3482, 3498, 3548, 3612, 3621**
Thököly István felesége, Gyulaffy (Gyulaffi, Gyulafi, Gyvlaffi, Gyvlafi, M. G.) Mária **2905, 2907, 2920**
Thököly (Toekoelin) Zsófia **3626, 3627**
Thököly (Thoekoely, Toekeoly, Toekoely, Tököli) Zsigmond **3151, 3355, 3626, 3627**
Thököly Zsigmond felesége, Pograni Salome **3626, 3627**
Thuransky (T. T., Thuranski), Thomas Antonius
Applausus votivus viris... Johanni Bühringero,... Christiano Pihringero,... Danieli Guilielmo Mollero **3614**
Encomium Posonii **3684**
Gratulatio in recuperatam valetudinem viri... Eliae Thomae **3615**
Hymenaei, quos... Simoni Johanni Grenizio... unamiter consecrant **3685**
3595, 3599(1), 3613,
Thuri (Thury) Mátyás **2672**
Thuri Szöcs István **3647**
Thurnai, Adamus **3152(26)**
Thurzó Borbála ld. Draskovich János felesége
Thurzó Mária ld. Vízkelety Mihály felesége
Thyrei, Tobias **3601**
Tichy, Georgius **3691**
Tieftrunck (Tieftr., Tieftrunckius), Daniel
B. c. D. ad virum plurimum reverendum... Antonium Reiserum **3158**
In acerbum et luctuosum obitum Annae Catharinae... Christiani Seelmanni... conjugis **3371**
Parodia Od. XXIV. lib. I. carm. Horat. ad Olassienses **3466**
Plausus Apollinis, Musarum, Charitum fausto omine editus,... propter... Christianum Seelmannum **3225**
Thesium de philosophia in genere pentas **3107**
2986(18), 3225
Til (Tilius), Thomas van **2672**
Timph, Lucas **2784(18)**
Tindl, Rudolphus **3679**
Tinesius, Daniel **3598(17), 3599(18)**
Tittelius (Titelius), Clemens **3466(3), 3371(7-8)**
Titius, Andreas **3598 (5)**
Titius (Deutscher Treue (pseud.)), David
Prolongationis vitae humanae desiderium et abbreviationis refrigerium... bei... Beerdigung... Maximiliani Ehrenreich Zollickoffers **3617**
Evangelischen Gottesdienstes- oder Betstunden- und Kinderlehrordnung **3616**
Untertanigstes Trostschreiben an den... Herren Gottlieb,... Grafen und Herren von Windischgrätz **3686**
2986(17), 3198(1), 3411, 3439(1), 3570, 3598(5), 3601, 3602, 3673, 3683
Titius, Gottfried **3217(1), 3221(2), 3361(3), 3370, 3438, 3439, 3444, 3445(4), 3468, 3681(2)**
Titius, Gottfried, előtte Heydt, Michael felesége, Keiser (Kaiser, Keyser), Euphrosina **3370, 3438, 3439, 3444, 3468**
Titius, Joannes Petrus **3439(3)**
Titus, Georgius **3439(11)**
Titz, Michael **3679**
Tivadar Sándor **2972**
Tobaeus ld. Thobi
Tobias, Melchior **3212(23)**
Toekoeli, Sophia ld. Thököly Zsófia
Toekoely, Sigismundus ld. Thököly Zsigmond

Tokai István **3339, 3422**
Tokarcsik, Martinus **3286**
Tolnai (Tholnai) Bálint
ld. incipitmutató: Lásd
Tolnai Balog (Balogus Tolnaeus) János **3197, 3292, 3653**
Tolnai F. (Tholnai) István
Haza békessége, avagy egyenes ösvény **3182 3075A**
Tolnai János (pozsonyi kapitány) **3601, 3602**
Tolnai (Tholnai) János (debreceni kántor) **3632**
Tolnai Pap (Tolnai) István **2982**
Tolnai S. István
A magányos cselédek közt lévő áhítatosságnak megaluvó tüzecskének felgerjesztésére való szikrák **2989**
Tolnai Szabó (Szabo) István **3027**
Tolnai (Tholnai) Szabó Mihály
Disputatio theologica de presbyterio **3027**
Tomkovicz (Tomkowicz), Michael **3664, 3694**
Torkos Pál **2972**
Tornai Pap (Tornaeus, Thornaeus) István **2677, 2678, 2679, 2680**
Tóth (Tolth) Gáspár **3286**
Tótfalusi (Thotfalusi) György **2680**
Tótfalusi (Totfalusi) István **2677**
Totschner (Totschnerus), Georgius **2696**
Tölcseki (Tölcheki) István **2658**
Török Ábrahám **3587**
Török András **3080**
Török Dániel **3587**
Török György (néveri) **2863**
Török György (soproni) **3587, 3636(12)**
Török János **3587**
Tranoscius, Samuel **2956**
Třanovský (Tranoscius, Tranovský, Třanowsky), Jiřík
Cithara Sanctorum **2883 2805, 2951, 2953, 3072, 3504**
Transalpini, Georgius **2910(26), 2925(22)**
Transalpinus, Joannes **3502**
Trausch, Paul **3631**
Trentschius ld. Treutsch, Christianus
Treter (Treteri), Maciej Kazimierz **2626**
Treue, Deutscher (pseud.) ld. Titius, David
Treutler (Treutlerus), Georg **2766, 2785**
Treutler, Susanna ld. Schönleben, Michael felesége
Treutsch (Trentschius), Christianus **3016(1), 3028**
Tritsch (Trisch), Melchior **2815**
Trostius (Trost), Henricus **3454(5)**
Trotzendorf (Friedland, Trocedorfius), Valentin
Gnorismata regularum in syntaxi et forma applicandi exempla **3500[2], 3501[2]**
Tröster, Johann **2986(12), 3123**
Trstiansky, Nicolaus **2807**
Trusius, Hiobus
Schediasmata sive lusus poetico-extemporanei ad terroris depulsionem **3045 3414, 3694**
Tsaholci S., Gregorius ld. Csaholczi S. Gergely
Tseh Márton ld. Böhme, Martin
Tseh
ld. incipitmutató: Tudjuk, Uram
Tsekei, Tsekeinus, Thomas ld. Csekei F. Tamás
Tseri Apacius, Joannes ld. Apácai Csere János
Tsétsi Zachariás ld. Csécsi Zakariás
Tsutor Mátyás ld. Csutor Mátyás
Tuba, Ferenc **2658**
Tuba Mihály
ld. incipitmutató: Megteljesíté
Tugentlieb, Susanna ld. Klies, Melchior, előtte Possius, Christophorus Paulus felesége
Turner, Tobias **2651**
Tutius, Georgius **3394, 3395**
Tutius, Simon **2634(26)**
Türsch (Tüsch), Johann David **3151, 3197, 3198, 3200, 3202, 3203, 3205, 3288, 3340, 3344, 3348, 3421, 3422, 3425, 3428, 3431, 3512, 3514**
ld. még nyomdamutató
Türsch, Johann David előtte Severini, Markus felesége, Susanna **3148, 3151, 3153, 3197, 3202, 3203, 3205, 3422, 3512, 3514, 3515, 3516, 3520, 3525, 3532, 3533,**
ld. még nyomdamutató: Severini, Susanna – vidua és Türsch, Susanna – vidua
Turkovich (Tvrkovich), Joannes Alexius **2723A**

Turkovich (Tvrkovich), Matthias **2723A**
Turnay (Tvrnay), Martinus **3118**
„Typhlus" **2686(10)**

Ubrizsi (Ubrési) Pál **3388**
Udvarhelyi (Vdvarhelyi) György **2790, 2829, 2866, 2983, 3030, 3250**
Udvarhelyi György felesége, Kun (Kvn) Mária **3030**
Udvarhelyi Mihály **3243, 3246, 3397, 3486, 3487, 3494, 3542, 3648**
Udvarhelyi Péter
Öt sima kövekkel elkészített Dávid parityája, azaz a keresztyéni vallás igazságának megállatása **2983**
2764, 2829, 2866, 2983
Udvari Jakab **3090 (9)**
Ugolinus (Vgolinus), S. **2991, 3111**
Uhrin, Michael **3202A(40)**
Újfalusi (Uyfalusi) András **3073**
Újfalusi (Uy-falusi) János **3507**
Újfalusi (Uy-falusi) László **3507**
Újfalusi (Ujfalusi) Péter **3273**
Újfalvi Imre **2903**
ld. még incipitmutató: Ezerhatszázötvenhétben, mikor jámbor
Újfalvi (Ujfalvi) Imre (kassai diák) **3277**
Újhelyi (Uyheli) Izsák **3262, 3519**
Újhelyi (Vjhelyi) János **3004**
Újlaskói (Uj-Laskoi) Lőrinc **2936**
Újvári E. (Ujvári E.) János **2936**
Ungedey, Andreas **2985A, 3013**
Unger (Vnger) Mihály **3015, 3198(8), 3371(2)**
ld. még incipitmutató: Mostan ékes
Unger, Joannes **3636(10), 3661**
Ungvári (Ungvari) Gergely **3027, 3322**
ld. még incipitmutató: Az eszes embernek
Urania (myth.) **3118, 3286**
Urbani, Jacobus **3073**
Urbanovich (Urbanovitius, Urbanovius, Urbánowic, Urbanowicius), Elias **2735, 3691, 3695**
Urbanovich (Urbanovitius), Jacobus **2735**
Urbanus IV. – papa (Orbán IV. – pápa) **3645**
Urbanus VIII. – papa (Orbán VIII. – pápa) **2746, 3051**
Uriel (archangelus) **2829, 2830**
Ursinus (Vrsini), Michael **3093, 3200**
Ursinus, Zacharias **3024, 3322, 3339**
Ursula, Sancta (Orsolya, Szent) **3057**
Usher (Usserius), James **3322**
Utrata (Dobó), Andreas **3451(21)**
Uyfalusi, And. ld. Újfalusi András
Uy-falusi János ld. Újfalusi János
Uyheli, Isaacus ld. Újhelyi Izsák
Úz Bálint
ld. incipitmutató: Várom
Uzoni Sz. (Uzoni) Balázs
Öt sima kövekkel felékesíttetett Dávid parittyája **2764**
2983

V. György **3080**
Vaari, Stephanus ld. Vári V. István
Váczi (Vaczi) Dániel **3647**
Váczi György **3235(14)**
Váczi (Vaczi) János **3510**
Vadászi Simon **3005 (5)**
Vagnerus, Iohannes ld. Wagner, Johann
Valaeus (Walaeus), Antonius **3495**
Válaszúti György **2839**
Valencseni, Joannes **3286**
Valovich, Georgius **2658**
Vancsai (Vanczaius, Wantsai) Balázs **2974, 3152 (14)**
Vancsai (Wancsai) Mátyás **2974 (28), 3152 (35)**
Váradi Belényesi Ferenc
Isten eleibe felbocsátandó lelki áldozatok, azaz: könyörgések és hálaadások **3649**
Váradi István **3080**
Váradi (Varadi) István (bártfai diák) **3073**
Váradi Mátyás
Égő szövétnek avagy ragyogó fáklya ... Jézus Krisztus aklában legeltetendő ... juhoknak ... megoltalmaztatásukra **3420**
Váradi (Varadi) Mihály **3647**
Váradi (Nagy-Váradi) Pál **3080**
Váradi Rácz (Racz, Rácz) János **3002**
Váradi Rácz János felesége Pribék (Pribek) Sára **3002**
Váradi Szabó István **3254**
Váradi Szikra (Szikra) István **2675**
Váraljai (Varalljai) András **3520**

Váraljai (Varallyai) G. Lőrinc
Tekintetes és nemzetes Vaji Ibrányi Ferencnek temetése **2874**
3063
Váraljai (Varaly) Miklós **3027**
Várfalvi Kósa János
Catechesis. Az üdvességnek fundamentumáról rövid kérdezkedés **2839(1)**
Vári (Vari) András **3632**
Vári (Vaari) V. István **2677**
Varjasi János **3539A**
Varlaam **2641**
Varsányi (Varsanyi) Dániel **2680**
Vásárhelyi Gergely
Catechismus Latino-Ungaricus **3476, 3485**
Vásárhelyi (Vasarhelyi) György **3632**
Vásárhelyi K. Péter ld. Kézdivásárhelyi Péter
Vásárhelyi Matkó István ld. Matkó István
Vásárhelyi Péter ld. Kézdivásárhelyi Péter
Vásárhelyi Szőcs (Szöcs) Bálint **3241**
Vásárhelyi Szőcs (Szöcs) János **3241**
Vásárhellyi Matkó István ld. Matkó István
Vasas János **2681**
Vaskovicz, Adamus ld. Waskovicz, Joannes
Vass Mihály **3410(119), 3661**
Vatijaschky, Casparus **2905(30)**
Vayda, Casparus **2815(5)**
Vdvarhelyi György ld. Udvarhelyi György
Veber, Veberus ld. Weber
Vechner (Vechnerus), Georgius **2754, 3047**
Veér (Ver) Ferenc **2848**
Veér (Ver) Ferenc felesége, Bakos Mária **2848**
Vég (Veég), Franciscus **3539A**
Vég (Vegh) István **3647**
Vég (Vegh) Miklós Alajos **3118**
Veigel, Johann ld. Weigel Johann
Veixler, Johann Georg ld. Weichsler, Johann Georg
Velasco (Velascus), Pedro de **3417**
Veleki (Welekini) István **3073**
Vendelerus, Michael ld. Wendeler, Michael
Vendelinus ld. Wendelinus, Marcus Friedrich
Venus (Vénus) (myth.) **3151, 3542**
Venzelius, Andreas, ld. Wencelius, Andreas
Ver, Franciscus ld. Veér Ferenc
Verbovski, Daniel **3152(22)**
Verböci Istvan ld. Werbőczy István
Vérbulcsú vezér (Verbulcsus) – dux sextus Hungarorum **3277**
Vercsak, Paulus **3286**
Verdussen, Hieronymus **3269**
ld. még nyomdamutató
Veréczi (Veréci) S. Ferenc
Lelki harc, avagy halotti praedikációs rövid tanítás **2687**
3252
Veredarius, Mathias **2956**
Veres, Joh. ld. Vörös János
Veresegyházi (Veres-egyhazi) Szentyel Mihály **2825, 3349, 3397, 3486, 3537, 3538, 3542, 3642, 3643, 3645, 3648, Appendix 264**
ld. még nyomdamutató
Veresegyházi (Veres-Egyhazi) Tamás **3632**
Veresmarti Gáspár
ld. incipitmutató: Kik fényljenek az egekben
Veresmarti, István **3004(2)**
ld. még. incipitmutató: Kemény tél s dér
Vergilius Maro, Publius **2967, 2685**
Vertics, Andreas **3152(34)**
Veselyini Ferenc ld. Wesselényi Ferenc
Veszprémi Gergely **2936**
Veszprémi B. (Veszpriny) István **2936, 3383**
Veterinus, Elisabeth ld. Dadan, Jan felesége
Veterinus (Veterini, Vetterin), Paulus **3260, Appendix 230, Appendix 240, Appendix 241**
Vgolinus, S. ld. Ugolinus, S.
Vibeg (Vibegius), Joannes **2986(4)**
Viberi, Balthasar **2925(15)**
Vicarius, Joannes **2962**
Viccius, Esaias **3015**
Vicianowitz, Esaias **3451(37)**
Vida, Andreas **2925(40)**
Vidas, Michael **2910(35)**
Vietoris, Jonas **3410(41)**
Vietoris, Martinus **2855(18)**
Vietoris, Matthias **3256**
Vígkedvű (Vigkedvü) Mihály **2679, 2680**
Vígkedvű (Víg-kedvü) Pál **3023, 3077, 3195**
Vilabaldus ld. Willibald
Villa Nova (Villanovai, de Villanova), Arnoldus de **3542**

Villaroel, Caspar de **3585**
Litaniae ad S. Franciscum Xaverium **3119**
Villás (Villas) János **3647**
Vincenti, Paulus **2855(20)**
Vincentius, Ferrerius, Sanctus (Vince, Ferreri, Szent) **3474**
Vinckerus, Petrus Carolus ld. Wincker, Petrus Carolus
Vincze István **3337(11)**
Virel, Matthieu **2744**
„Virtus" **2976**
Visartus, Donatus (pseud.) ld. Piscator, Johann
Vit, Catharina ld. Wagner, Johann, előtte Serpilius, Samuel felesége
Vitalis, Paulus **2779(5)**
Vitányi (Vitanyi) István **3080**
Vitányi István felesége, Zákány (Zakany) Zsófia **3080**
Vitézi János **3286**
Vitkóczy (Vitkoczy) János **3337**
Vitnyédi (Vitniedy, Wittniedy) István, iun. **3136**
Vitnyédi (Vitniedy, Wittnyedi, Wittnyédi, Wittnyédy, Wyttniedy) István, sen. **2767, 2956, 2997, 3136, 3169, 3259, 3355, 3578, 3431, 3636, Appendix 250**
Vitnyédi (Wyttniedy) János **3136(6)**
Vitnyédi (Vittnyedy, Wittnyedi, Wittnyédi, Wittnyédy, Wytnyédi) Pál
Oratio parentalis in obitum Johannis Fejervari de Keresztes **3169**
3405, 3410(22)
Vitriarius, Matthaeus **3138(8), 2816(10)**
Vízkelety Mihály **3644**
Vízkelety Mihály felesége, Thurzó Mária **3644**
Vjhelyi, Johannes ld. Újhelyi János
Vnger, Michael ld. Unger Mihály
Voboricenus, Zacharias **2722A(5)**
Vodnanus (Wodnanius), Joannes **3162(20), 3202A(27)**
Voetius, Gisbertus **2664, 3254, 3322, 3483**
Voetius, Paulus **3244**
Voigt, Leopold **Appendix 246**
Vokál, Václav **Appendix 242**
Vokál, Václav felesége ld. Od Háje, Vavřinec Benjamin felesége, Dorota
Volff, Paulus ld. Wolf Paulus
Vossius, (Voss), Gerardus Joannes **3325**
Rudimenta rhetoricae ex partitionibus et institutionibus Gerhardi Johannis Vossi **3508**
Vörös (Wörös) György **3603(5), 3300(3)**
Vörös (Veres) János **3410(126), 3636(7)**
Vranay (Vranai, Wranai), Michael **3262, 3519**
Vrsini, Michael ld. Ursinus, Michael
Vrbicky (Wrbicky), Jacobus **3458**
Vulcurani, Joannes **2658**

W., Gregor ld. Wagner, Gregorius
W., L. ld. Wagner, Leonhardus, sen.
W., M. ld. Wagner, Martin
Waesberge, Jan van
ld. nyomdamutató
Wagner, Anna ld. Sartorius, Johann, sen. felesége
Wagner (W.), Gregorius **3408(6)**
Wagner, Elisabeth ld. Heidenreich, Johann felesége
Wagner, Jacobus **3073**
Wagner (Vagnerus), Johann **3104(8), 3294(3), 3037**
Wagner, Johann, előtte Serpilius, Samuel felesége Vit, Catharina **3037**
Wagner (L. W.), Leonhard, iun. **3073**
Wagner (W. L.), Leonhard, sen. **2690(2), 2719, 2816(3-4), 2919(4), 3090(2), 3138(2) 3408(2)**
Wagner, Martin, iun. **3073**
Wagner (M. W. B. p., W. M., Wagnerus), Martin, sen. **2650, 2690(1), 2719, 2720, 2919(1), 2816(1-2), 3090(1), 3138(1), 3408(1)**
Wagner, Michael **3451(24)**
Wagner (Wagnerus), Johann Conrad **2650, 2718**
Wagner (Wagnerus), Michael, sen. **2718**
Waida, Paulus **3162(56)**
Wais, Christophorus, ld. Weiss, Christoph
Walaeus, Antonius ld. Valaeus Antonius
Waldhutter, Andreas **3394**
Waligura, Casparus **3042(8–9), 2905(32)**
Walla, Augustinus **2947**

Wallendorffius, Joannes **2696, 3251**
Waltsgott (Walltssgott), Andreas **3439(4)**
Waltsgott, Georgius **3439(13)**
Walther (Waltherus), Thomas **3601**
Wancsai, Matthias ld. Vancsai Mátyás
Wantsai, Blasius ld. Vancsai Balázs
Wartensis, Stanislaus **3073**
Waskovicz, Joannes (Vaskovicz, Adamus Joannes) **3277, 3381(10-11)**
Weber, Daniel **3047(3), 3082, 3229, 3661**
Weber, Johann, iun. **3047[2], 3082, 3229**
Weber (Weberus, Veberus, Veber), Johann, sen.
Extract des Valetsermons so auf dem Rathaus geschehen **3047[2]**
Ianus bifrons seu speculum physico-politicum, das ist natürlicher Regenten-Spiegel **3047(1)**
Lectio principum, hoc est politica manuductio ... Regenten Lection, das ist politische Anleitung **3228**
Wappen der königl. freien Stadt Epperies **3469**
3028, 3078, 3079, 3082, 3110, 3229, 3405, 3415, 3505, 3578, 3630, 3680
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Weber, Johann (Thuringus) **3613**
Weber (Veberus), Johann Friedrich **3047[1], 3082, 3410(52)**
Weber, Johann Georg **3047[4], 3229**
Weber (Weberus), Paul **3229**
Webersky, Fridericus **3439(10)**
Wechelius (Wechel) András **2771, 2840, 3083, 3158**
ld. még nyomdamutató
Weich, (N.?) felesége ld. Grenitz, Simon Johann felesége, Maria
Weichsler (Veixler), Johann Georg **3410(88)**
Weigel (Weigelius), Erhard **2642A**
Weigel (Veigel), Johann **3082, 3229, 3410(64)**
Weiss (Weis), Christianus **2700**
Weiss (Wais), Christoph
Theses theologicae de incarnatione **2999**
Conclusiones theologicae de justitia et jure **2932**
Weiss (Weis), Georgius **3294**
Weiss, Georgius felesége, Haass (Haas), Susanna **3294**
Weiss (Weiß), Tobias
Abdankung bei dem... Begräbnis eines ... Kindleins Marthae... Samuelis Pomarii **3368(2)**
3038(2), 3100(1-2), 3566(5), 3571(2), 3573(1)
Weissen, Johann **2821**
Weiser (Wejser), Michael **3569**
Welekini, Stephanus ld. Veleki István
Wellens, Jan
ld. nyomdamutató
Wencelius (Vencelius, Wenzelius), Andreas **3198(5), 3208(4), 3411**
Wencelius, Samuel **3454(23)**
Wendeler (Vendelerus, Wendelerus), Michael **3028, 3199(4)**
Wendelin (Vendelinus, Wendelinus), Marcus Friedrich **3145, 3322, 3339, 3548**
Wenger, Michael **3013**
Wenger, Wolfgang **3013**
Wentzel, Michael **3452, 3553, 3563, 3666(10)**
Werbőczy (Verböci) István
Decretum Latino-Hungaricum juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae et Transylvaniae, azaz: Magyar és Erdély országnak törvénykönyve **2928(1)**, **3430**
Werder (Werderus), Georg **2634(24)**
Werlin, Theodor
ld. nyomdamutató
Werther, Joannes
ld. nyomdamutató, tárgymutató, illusztrációk
Wesselényi (Veselyni, Wesseleni, Wesseleny, Wesselini, Weszeleni) Ferenc **2793, 2848, 3151, 3190, 3191, 3214, 3348, 3397, 3472, 3582, 3513, 3604, 3636, 3670, 3686**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Wesselényi Ferenc, korábban Bethlen István, majd Kun István felesége, Széchy (Szécsi, Szecsi, Rima-Sechi) Mária (Anna Mária) **2848, 3151, 3190, 3191, 3213, 3214**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Wesselényi (Wesseleni) Miklós **2807**
Westheimer, Bartholomäus **3274**
Weirauch (Weyrauch), Zacharias **2700**
Wichman, Gerhardus **3016(3)**
Wickius, David **2716**

Wickius, Vitus **2716**
Widmann (Widman), Petrus **3631**
Wieland, Wolff Andreas **3618**
Wiglelius (Wiglebius), Joannes **2986(29)**
Wilimowski (Wilimowskj), Adolphus **3449(36)**
Wilimowski (Wilimowskj), Julius Adamus **3449(35)**
Willibald (Vilabaldus) **3214**
Wilkins, John
An essay towards a real character and a philosophical language **3436[1]**
Wincker (Vinckerus), Carolus **2716**
Wincker (Vinckerus), Petrus Carolus **2716**
Winckler (Winklerus), Philipp Jakob
Dreifache Seeligkeit der ... Leichbestattung ... Gottfried Zaunners **3618(1)** **3411**
Windisch, Fides ld. Lang, Elias felesége
Windisch, Georg **2778(14)**
Windisch, Johann (kőhalmi lelkész) **2700**
Windisch, Johann (selmecbányi lelkész) **2847, 2985A, 3013, 3092, 3221(1), 3444(1), 3461, 3681(1)**
Windischgrätz, Gottlieb von **3686**
Windischgrätz, Gottlieb von felesége Öttingen, Maria Eleonora **3686**
Windischgrätz, Gottlieb Augustus von **3686**
Wirth, Michael **3082**
Wiskiczky, Andreas **2972**
Wisotzki, Matthias Ephraim **2910(47)**
Wißteman, Wüstemann, Maria ld. Meltzel, David felesége
Witnyedi István ld. Vitnyédi István
Witriarius, Matthias **3090(12), 3137(6)**
Witten (Witte), Samuel **3517**
Wittich, Jakob **3229**
Wittich, Johann **2711, 3229**
Wittich, Johann felesége, Zabeler, Margareta **2711**
Wittnyédi, Wittnyédy, István ld. Vitnyédi István
Wittnyédy Pál ld. Vitnyédi Pál
Wodnanius, Johannes ld. Vodnanus, Joannes
Wohlgemuth von Rechtenberg, Friedrich (pseud.?) **3227(6)**
Wolach, Elias **3691**
Wolderus, Martinus **2923**
Wolensky, Joannes **3073**
Wolf (Wolphius, Wolfius), Martin
Martina Wolfia Modlitby každodenní horlivé **3696**
Wolf (Volff), Paulus **2742**
Wolff, Stephanus **3394**
Wolfgang, Georgius **3520**
Wolleb (Wollebius), Joannes
Compendium theologiae Christianae **2642** **3322, 3339**
Wonner (Wonnerus), Daniel **3395**
Wozar, Andreas **3410(77)**
Wozar, Matthias **3561(7), 3568**
Wozar, Michael **3410(76)**
Wölffel, Matthias **3449(28), 3454(29)**
Wölflin, Christoph **2997, Appendix 250**
Wörös, Georgius ld. Vörös György
Wranai, Michael ld. Vranay, Michael
Wrascher (Wrascherus), Georgius **3251**
Wrbicky, Jacobus ld. Vrbicky Jacobus
Wrbowsky, Daniel **2905(15)**
Wüstemann, Erhard **3301**
Wüstemann, Maria ld. Meltzel, David felesége
Wulkovicz (Wvlkovicz), Martinus **3118**
Wytniedy, Stephanus ld. Vitnyédi István
Wytnyédi, Paulus ld. Vitnyédi Pál
Wyttniedy, Ioannes ld. Vitnyédi János
Wyttniedy, Stephanus ld. Vitnyédi István

„Xantippe" **2781**
Xavéri Szent Ferenc ld. Franciscus Xaverius, Sanctus
„Xeno-cosmus" (pseud.) ld. Pósaházi János

Z. M. **2785(5)**
Zabanius (Czabán, M. Iz. Z.), Isaacus
An detur unus conceptus entis in communi objectivus **2954**
An rationale esse sit ultima hominis differentia **2955**
Animadversio inanima altera in... Thesium prooemialium... a Matthia Sambar **3527**
Animadversio inanima in refutationem Thesium prooemialium... a... Matthia Sambar **3528**
Colossus duraturae constanter memoriae **3048**

David ob intempestivam populi numerationem triduana peste punitus **3082**
Disputatio I. theologica, thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita **3535**
Disputatio metaphysica III. de latitudine et ordine intelligibilium, deque conceptus entis objectivi ac formalis praecisione et illius transcendentia **3470**
Disputatio metaphysica IV. de existentia, distinctione et ordine affectionum entis in genere, deque unitarum numero **3433**
Disputatio metaphysica V. de perfectione, deque unitate formali et universali **3529**
Disputatio metaphysica VI. de unitate, unione, veritate et bonitate **3530**
Disputatio metaphysica VII. de duratione, ubietate, necessario et contingente **3531**
Disputatio metaphysica IIX. de dependente et independente, creato et increato, actu et potentia, principio et principiato **3532**
Disputatio metaphysica IX. de causa et causato, cum in genere tum in specie **3533**
Disputatio metaphysica X. de affectionibus entis disjunctis mediatis **3576**
Disputatio metaphysica XI. de minori entis abstractione **3534**
Disputatio metaphisica XII. et ultima de classibus rerum **3577**
Disputatio metaphysica de existentia rei intelligibilis **3641**
Disputatio metaphysica de ratione entis objectiva **3431**
Disputatio metaphysica de subalternatione disciplinarum et nominalibus entis distinctionibus **3432**
Disputatio theologica II. thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita **3536**
Disputatio theologica, synopsi Controversiae primae Christophori Meier ... opposita **3434**
Fasciculus controversiarum de natura et constitutione theologiae occurrentium **2956**
Labarum triumphale victrici Palladi Fragariae solenne **3229**
Lyceum Eperiense dramaticum **2976**
Synopsis controversiarum metaphysicarum **3578**
Theses catholicae de conciliis oecumenicis ecclesiae catholicae et eorum autoritate **3471**
Theses theologicae de fide, spe et charitate divina **3435**
3047(11), 3078, 3079(3), 3110, 3227(7), 3228(9), 3285, 3353(2), 3368(7), 3403(3), 3400, 3521, 3522, 3523, 3526, 3533, 3569, 3576, 3577, 3639, 3641
Zabanius, Isaacus felesége, Stürbitz, Regina (körmöcbányai) **3110**
Zabanius, Johann **3229**
Zabeler (m. H. Z. a. e. L., M. I. Z., m. J. Z., m .J. Z. a. e. L., m. J. Z. p. l., Zabelerus, Zabler), Hiob
Justa funebria ultimo honori matronae eximiae Agnetis Seisiae **2655**
Tröstlicher und seeliger Abschied aus diesem Leben ... Christophori Böhms **2929**
2846, 2846(1), 2854, 2854(3), 2908(2), 2919(5), 2922, 2925, 3040(1), **3047(3) 3162, 3163, 3166**
Zabeler, Hiob felesége, Andreae, Maria **3162, 3163, 3166**
Zabeler (M. I. Z., Zabelerus, Zabler), Jakob **3108(2), 3137, 3199(1), 3520**
Zabeler, Jakob felesége, Splenius, Margareta **3137,**
Zabeler, Margareta ld. Wittich, Johann felesége
Zabeler (Zabler), Peter **2655, 2711, 2929**
Zabler, Dorothea ld. Günther, Andreas, sen. felesége, Zabeler, Dorothea
Zábojník (Zabognik), Jiří (senohrady-i lelkész) **3577**
Zábojník (Zábognik, Záboynik), Juraj (bozóki lelkész) **2742, 3577**
Záborszky (Zaborski, Zaborsky), Casparus **3598(15), 3599 (16), 3684**
Záborszky (Zaborski), Joannes **2905(29)**
Záborszky (Záborsky), Sigismundus **3691**

Zabozcsus ld. Szabolcs vezér
Zacharias (bibl.) **3416**
Zacharides, Elias **3622**
Zahronski, Joannes **3262, 3519**
Zákány (Zakany) András **2732, 2793**
Zákány, Zakany, Sophia ld. Vitányi István felesége, Zákány Zsófia
Zamel (Zamelius), Gottfried **2684**
Zanchi (Zanchius), Girolamo **2638, 2664**
Zaporowski (Zaporovski, Zaporovvsky, Zaprowski), Georgius **2910(21), 2925(18), 3162(15)**
Zarevucius (Zarevutius), Joannes **2815(37), 3073**
Zarevucius (Zarewucius), Matthias **2778(1), 2854(2), 2919(3), 3167**
Zarevucius, Paulus **2927(4)**
Zarius, Georgius **3263**
Zaturecky, Stephanus **3070**
Zauchtler, Anna Katharina ld. Seelmann, Christian felesége
Zauchtler, Georg **3465**
Zauchtler, Georg felesége ld. Schnelk, Elias felesége, Baumgart, Maria Salome
Zauner (Zaunerus), David **3410(112), 3562, 3660**
Zauner (Zaunner), Christoph **3618**
Zauner (Zaunner), Franz **3618**
Zauner (Zaunner) Gottfried **3618**
Zauner (Zaunner) Gottfried felesége, Piringer, Catharina **3618**
Zavadski, Georgius **3664**
Zavatkay, Georgius
Regia laureata reduci ab exilio sapientiae exstructa et honori... neo-baccalaureorum **3381**
Zavodsky (Záwodsky), Andreas **3691**
Zavodsky (Zawodsky), Nicolaus **3354**
Zay András **3548**
Zboski, Wenceslaus ld. Sboski, Wenceslaus
Zefferin, Bernard **2993, 2995, 3049**
Zehrensky, Martinus **3563**
Zeisold (Zeisoldus), Joannes
Discursus de ortu et productione formarum Zeisoldianus **2734**
Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione, ... pars prima **2735**
Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione pars secunda **2736**
2650, 2765, 2765(2)
Zeißel, Nicodem ld. Čížek, Nikodém
Zeleméry László
ld. incipitmutató: Zúgódik
Zeleniczius, Abraham
Oratio funebris in mortem Nicolai de Zrinyi **3234**
Zelensky (Zelenski), Stephanus **3410(53), 3562**
Zelenus, Josephus **2779(4)**
Zelizi, Stephanus ld. Zilizi István
Zeman, Martinus **2777(12), 2925(9), 2910(14), 3162(13), 3212(18)**
Zemberi, Johannes ld. Sembery János
Zeney, Ladislaus ld. Sennyey László
Zereny, Nicolao ld. Zrínyi Miklós
Zetter, Jacobus de
ld. nyomdamutató, tárgymutató, illusztrációk
Zeuchtler ld. Zauchtler
Ziegler (Zieglerus, Zigler), Joannes Adamus **3082, 3229, 3338**
Ziegra, Constantinus ld. Zigra, Constantinus
Zigler, Johannes Adamus ld. Ziegler, Joannes Adamus
Zigra (Ziegra), Constantinus **3028, 3199(5)**
Zilahi István **3647**
Zilahi (Zilai) János **3275**
Zilizi (Zelizi) István **2936(7), 3510**
Zilizi János **3273**
Zima, Melchior **2949**
Zimányi (Zimani) Simon **3152 (19), 3200**
Zimmermann, Matthias (Althusius Theodorus (pseud.)) **Appendix 223**
Zimmermann (Czimmermann, Zimmerman, Zimmermannus), Sigmund **3082, 3229, 3405, 3415, 3505, 3578**
Zinchonius, Hieronymus **3331**
Zitko, Daniel **3691**
Zollickoffer, Maximilian **3617**
Zollickoffer, Maximilian felesége, Rayger, Eva Susanna **3617**
Zollicoverus, Fridericus **3161**
Zollicoverus, Fridericus felesége, Zabler, Dorothea ld. Günther, Andreas, sen. felesége, Zabeler, Dorothea

Zólyomi Miklós, iun. **2677, 3245**
Zólyomi Miklós, iun. felesége, Melith Klára **3245**
Zólyomi Miklós, sen. **3482**
Zólyomi Miklós, sen. felesége, Daróczi Zsófia **3482**
Zombor, Stephanus **3410(81)**
Zombori Péter **3284, 3311**
Zrínyi Ádám **2856**
Zrínyi Ilona **3151**
Zrínyi (Zereny) Miklós **2753, 2856, 2893, 2957, 3233, 3234, 3236, 3259, 3348, 3636**
Zrínyi (Serinius, Zrinius) Péter **3259, 3548**
Zrupka, Franciscus **3623**
Zselizi ld. Zilizi
Zucher, Henricus **3451 (11)**
Zvek, Joannes **2910 (41)**
Zvetics, Zwetics, Andreas ld. Sweticz, Andreas
Zwingli (Zvinglius), Ulrich **2813**
Zsámbokréti (Szambocreti) György **3451(39)**
Zsámbokréti (Szambocreti) Jakab **3451(39)**
Zsigmond I. – magyar király és német-római császár (Sigismundus) **3404**
Zsigmond III. – lengyel király ld. Sigismundus III.– rex Poloniae

Λεοπολδος ld. Lipót I. – magyar király és német-római császár **2860**

HELYNÉVMUTATÓ

Index locorum

Topographical index

Tartalmazza az 1701 előtti eseményekkel kapcsolatos földrajzi neveket és a tételekben ezekhez kapcsolódó intézményneveket. A helynevek nem az 1913. évi hivatalos helységnévtár szerint, hanem a XVII. században használatos magyar névalakhoz legközelebb álló formában szerepelnek, mai helyesírással. A helynevek esetében utalások találhatók azokra a személyekre, akik ott születtek és/vagy működtek.

A. ld. Ausztria
Abafája (Ăpalina, RO)
— ld. névmutató: Gyulai Pál
Abaúj, Aba-Uj megye ld. Abaújvár megye
abaúji egyházmegye
— ld. névmutató: Somosi Petkó János
Abaújszántó ld. Szántó
Abaújvár megye (Aba-Uj, Abaúj Aba-uj-vár, Aba-Ujvar, Aba-Ujvarian., Aba-Ujvarien., Aba-Ujvariensis, Abaujvariensis, Aba-Uyvar, Aba-Vivar, Aba-Vjvar, Aba-Vjvár, Aba-Vyvar, comitatus Abbauyvariensis, Abbaujvariensis) **2727, 3277, 3336**
— ld. még névmutató: Baksy István — Barcsai Ferenc — Dobai Székely András — Fekete Miklós (debreceni) — Kátay Ferenc — Nikházy István — Semsey György — Szendrei György — Szuhai Mátyás — Udvarhelyi György
Aegiptus ld. Egyiptom
Afrika (Africa) **2636, 2760, 2957, 3187**
— ld. még tárgymutató, illusztációk
Ágfalva (Agendorf, Agendorff; H)
— ld. névmutató: Rosner, Matthias
Agnita ld. Szentágota
Agria, Agrien., Agriensis ld. Eger
Aita Mare ld. Nagyajta
Aiud ld. Enyed
Alb. comitatus ld. Alsó-Fehér megye
Alba ld. Fejérvár
Alba Iulia, Alba Julia, Alba-Julia, Albensis ld. Gyulafehérvár
Albéés ld. Albis
Albensis ld. Gyulafehérvár
Albensis comitatus ld. Alsó-Fehér megye
Albensis schola, universitas ld. Gyulafehérvár, akadémia
Albes ld. Albis
Albi ld. Elba
Albis (Albéés, Albes; Albiş, RO)
— ld. névmutató: Zólyomi Miklós, iun.
Alcalá de Henares (Alcala; E)
— ld. névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de
Alcina (Altzer, Altznensis; Alţina, RO)
— ld. névmutató: Femger, Michael
Alesiensis ld. Élesd
Almádi (Almadi; H)
— ld. névmutató: Pongrácz György
Almakerék (Almakerek; Mălincrau, RO)
— ld. névmutató: Schyler, Jacobus
Alnov., Alnovien., Alnoviensis ld. Jolsva
Alsatia ld. Elzász
Alsó-Ausztria (Also Austria) **Appendix 251, Appendix 265, Appendix 267**
— ld. még névmutató: Kürner, Johann Jakob
Alsóbaranyai református egyházmegye (Baronia, Barovia)
— ld. névmutató: Veresmarti István

Alsó-Fehér megye (comitatus Alb., Albensis)
— ld. névmutató: Bethlen János
Alsóhernádi evangelikus egyházmegye ld. Hernád
Alsó-Kemence (Nižná Kamenica, SK)
— ld. névmutató: Czember, Georg
Alsókubin (Cubin., Cubinien., Kubin; Dolný Kubin, SK)
— ld. névmutató: Kubinyi Ádám — Mensatoris, Stephanus
Alsókürt (Assakürt; Nové Sady, SK)
— ld. névmutató: Stephanides György
Alsólopassó ld. Lopassó
Alsó-Magyarország (Alsó Magyar-ország, Dolný Uhri, Hung. infer., Hungaria inferior, Nider-Hungarn, Nieder Ung., Nieder Ungarn, Nieder-Ungarn, Nieder-Ungern) **2644**, **2654, 2690, 2713, 2722, 2724, 2782, 2788, 2817, 2852, 2916, 2919, 2931, 3046, 3074, 3109, 3139, 3192, 3226, 3302, 3348, 3372, 3373, 3411, 3454, 3467, 3472, 3572, 3582, 3604, 3616, 3624A, 3648, 3660, 3667, 3670, 3673, 3674, 3677, 3684**
— ld. még névmutató: Ambrosius, Joannes
Alsó-Malatin (Also Malatin, Alsómalatin; Malatíny, SK)
— ld. névmutató: Fejérpataky János
Alsómattyasóc (Also Matyasocz; Nižné Matiašovce, SK)
— ld. névmutató: Mattyasovszky László
Also-Metzenseiff ld. Mecencéf
Alsó-Micsinye (Miczina inferior; Horná Mičiná, SK)
— ld. névmutató: Wagner, Michael, sen.
Also-Misztien. ld. Misztótfalu
Alsó-Németország (Germania inferior) **2957**
Alsópoprádvölgyi fraternitás ld. Poprád, Fraternitas
Alsó-Sebes ld. Sebes
Also Sember ld. Alsózsember
Alsó-Szilézia **3271**
Alsószucsa (Sucza, Suczonensis; Dolná Súča, SK)
— ld. névmutató: Buri, Johannes — Coriari, Nicolaus
Alsósztregova (Also Ztregovva; Dolná Streho-vá, SK)
— ld. névmutató: Madách János — Nicletius, Balthasar
Alsózsember (Also Sember; Dolné Žemberovce, SK)
— ld. névmutató: Sembery Ferenc
Altdorf (D)
— ld. névmutató: Dobner, Johann-Andreas — Frank, Valentinus — Hain, Kaspar — Hermann, Lukas, iun. — Herrmann, Martin — Jeremias, Joannes — M. M. U. R.
Altenburg (D) **2734**
— ld. még névmutató: Püchler, Veit
Altenklingen (CH)
— ld. névmutató: Zollickoffer, Maximilian
Altzer, Alțina, Altznensis ld. Alcina
Alvinc (Vințu de Jos, RO)
— ld. névmutató: Enyedi Molnár János — Enyedi Sámuel
Amberg (D)
— ld. névmutató: Amberga, Michael Venzel
Amerika (America, India Occidentalis) **2636, 2760, 2957, 3187**
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Amszterdam (Amsterdám, Amsterodamum; NL) **2684, 3327A**
— kiadvány: **2641, 2642, 2662, 2664, 2684, 2750, 2809, 2810, 2869, 3123, 3124, 3325, 3327A, Appendix 227**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Montanus, Petrus — Diószegi Kis István
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Andrásfalva (Măneuți, RO)
— ld. névmutató: Molnos Péter
Anglia **2664, 3143, 3188**
— ld. még névmutató: Debreceni Kalocsa János — Diószegi Kis István — Enyedi Sámuel — Kézdivásárhelyi Péter — Köleséri Sámuel — Körmendi B. Péter — Nadányi János — Pósaházi János — Somosi Petkó János — Técsi Joó Miklós — Tolnai F. István — Tolnai S. István — Veréczi S. Ferenc
Anhalt (Anhal.) **3548**
— ld. még névmutató: Schneider, Konrad Victor — Wendelin, Marcus Friedrich

Ansbach (Onold.; D)
— ld. névmutató: Schelter, Georgius Samuel
Antwerpen (Antverpen; B)
— kiadvány: **3115, 3116A**
— ld. még névmutató: Moretus, Balthasar, iun.
Ăpalina ld. Abafája
Apold (Apoldu, RO)
— ld. névmutató: Jeremias, Joannes
Aquino (I)
— ld. névmutató: Thomas de Aquino, Sanctus
Arad (Orod; RO)
— ld. névmutató: Pozsgai Miklós
Aragónia **3542**
Aranyas-Medgyes ld. Medgyes
Ardeal ld. Erdély
Ardud ld. Erdőd
Argentina ld. Strassburg
Árva megye (Arv., Arva, comitatus Arven., Arvens., Arvensis, Arvenz) **3156, 3263, 3265**
— ld. még névmutató: Adami, Johannes — Arkabus, Joannes — Cordos, Andreas — Dives, Joannes — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Fejérpataky János — Hieronymi, Michael — Hricz, Michael — Intibi, Joannes — Kalinka, Joachim — Kruzlicz, Nicolaus — Matthaesius, Jeremias — Paldia, Paulus — Parnicki, Joannes — Pixiadis, Andreas — Raphanides, Georgius — Regis, Joannes — Salva, Paulus — Sinapius-Horčička, Ján — Stejer, Jacobus — Stephanóczi Sámuel — Stranovius, Georgius — Thököly Imre — Thököly István
Árva vára (Arvae arx, Arvaváralja; Oravsky Podzámok, SK)
— ld. névmutató: Lazius, Adam — Thököly István
Árvai evangélikus egyházmegye (Arvensis comitatus contubernium) **3514**
Asia ld. Ázsia
Asrospatak ld. Sárospatak
Assakürt ld. Alsókürt
Assyriacum-Babylonicum imperium ld. Asszír-babilóniai birodalom
Ásvány (Ásván; H)
— ld. névmutató: Illésházy Ádám
Asszír-babilóniai birodalom (Assyriacum-Babylonicum imperium) **3660**
Athenis Leucor. ld. Wittenberg, egyetem
Augsburg (Augusta Vindelicorum; D) **3158, 3627**
— ld. még névmutató: Reiser, Georgius — Reiser, Paul Timotheus — Reiser, Philipp Anton
Auriomons ld. Körmöcbánya
Aurimontanus ludus ld. Körmöcbánya evangélikus gimnázium
Ausztria (A., Austria, Austriay Herczeség, Austriay Herczegség, Avst., Avstria) **2752, 2817, 2931, 2963, 2993, 3035, 3049, 3074, 3192, 3650**
— jezsuita rendtartomány **2723**, **2786, 2859**
— ld. még névmutató: Baumgartner, Karl — Ferdinandus Carolus — Kürner, Johann Jakob — Lipót I. — Misch, Joannes — Rayger, Wilhelm — Schardt, Maximilianus — Szaikovich, Stephanus — Thomae, Elias — Weiss, Christoph
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Avasújváros ld. Újváros
Avignon (F)
— ld. névmutató: Kircher, Athanasius
Avst., Avstria ld. Ausztria
Ázsia (Asia) **2636, 2760, 2957, 3187**
— ld. még tárgymutató, illusztrációk

B. ld. Bártfa
B. ld. Breznóbánya **3569**
B. ld. Csehország
B. S. ld. Boleslavia
Baan ld. Bán
Bábaszék (Babina; Babiná, SK)
— ld. névmutató: Marci, Daniel
Babilon ld. Babylon
Babina, Babiná ld. Bábaszék
Babócsa (Babocsa; H)
— ld. névmutató: Pethő Gergely
Babylon (Babilon, Babilonia, Babyllon, bibl.) **3420**
— ld. még incipitmutató: Halld meg Babylonban — Hogy a babiloni vizeknél

ültünk — Mikor a zsidó nemzet tartatnék Babiloniában
Bački Petrovac ld. Petrőc
Bacúr (Bacu., Bacuriensis, Bacuroviens., Bacurow.; Bacúrov, SK))
— ld. névmutató: Gracza, Christophorus – Marci, Daniel — Tersi, Daniel
Badin (Bad., Erdőbádony; Badín, SK)
— ld. névmutató: Bahil, Ján — Transalpinus, Joannes
Băgacin ld. Bogács
Bagonya (Bohunice, SK)
— ld. névmutató: Bartakovith, Adamus — Bartakovith, Georgius
Bagos (Hajdúbagos, H)
— ld. névmutató: Salánki István
Bagos (Sz-Bagos, Szilágybagos; Boghiş, RO)
— ld. névmutató: M-Montanus, Stephanus
Bahcsiszeráj (Bakcses szarai, Bekcze Szarán; UA)) **2794**, **2869**
Bahnea ld. Bonyha
Báhony (Bahoniens., Bahoniensis; Báhoň, SK)
— ld. névmutató: Jezerniczky György — Jezerniczky János
Baia Sprie ld. Felsőbánya
Bajom (Bajon, Bajomiensis; Biharnagybajom, H)
— ld. névmutató: Nógrádi Mátyás
Bakcses szarai ld. Bahcsiszeráj
Balázsfa (Blazov; Blažov, SK)
— ld. névmutató: Raphanides, Andreas
Balf (St. Wolffs; H)
— ld. névmutató: Launer, Georg
Balog (Balogh arx, Baloghvar, Vámosbalog; Vel'ky Blh, SK)
— ld. névmutató: Rosa, Joannes – Széchy Gáspár — Szendrei György
Baltikum **3196**
Bán (Baan, Bánovce nad Bebravou, SK)
— ld. névmutató: Adami, Martin, sen. — Banda, Nicolus — Braxatoris, Joannes — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Institoris, Ján — Institoris, Michal
Bánfalva (Wonndorf; Sopronbánfalva, H)
— ld. névmutató: Rosner, Matthias
Bánóc (Banov., Banovicensis, Banoviczen., Banovie.; Bánovce nad Ondavou SK)
— ld. névmutató: Braxatoris, Joannes — Matthaeides, Georgius
Bánovce nad Bebravou ld. Bán
Bánovce nad Ondavou ld. Bánóc
Banská Belá ld. Fejérbánya
Banská Hondruša ld. Hodrusbánya
Bánya (Bańa, SK)
— evangélikus egyházkerület
— ld. névmutató: Láni, David
Baranya megye
— ld. névmutató: Szebeni Péter
Barcarozsnyó ld. Rozsnyó
Barcaság (Barcensis, Barcia, Bartia, Bartsia, Burzenland) **2705**
— evangélikus káptalan (capitulum)
— ld. névmutató: Maius, Michael — Meder Péter — Neopolitanus, Marcus
Barcaszentpéter ld. Szentpéter
Bardejov, Bardiow ld. Bártfa
Baromlak (Barumlaca, RO)
— ld. névmutató: Hermann, Lukas, iun.
Baronia, Barovia ld. Alsóbaranyai református egyházkerület
Bars ld. Óbars
Bars megye (comitatus Barschien., Barschiensis, Barsensis**,** Barsiensis, Barsiniensis) **3533**
— ld. még névmutató: Tarnóczi Márton
Barsi evangélikus egyházmegye (contubernium Barsiense)
— ld. névmutató: Grossman, Georgius, sen.
Bártfa (Bardiow, Bart., Bartfeld, Barthf., Barthpha, Barthphensis, Bartp., Bartph., Bartpha, Bartphen., Bartphens., Bartphensis, Bartwa, Bartwensis,; Bardejov, SK) **2690, 2890, 3266, 3403, 3408, 3507, 3520, 3628, 3631, Appendix 233A**
— evangélikus gimnázium (schola Bartphensis) **2815, 2816, 3017, 3073, 3189**
— városi tanács (senatus) **3508, 3354**
— kiadvány: **2663, 2689, 2690, 2727, 3034, 3190, 3197, 3628, Appendix 269**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Adami, Johannes — Agnerus, Simon — Arculari, Joannes — Balásházy György — Báncsi Ádám — Baranyai Ferenc — Barben, Johannes

— Bendel, Andreas — Blümelius, Martinus — Bobovsky, Simon — Bonis, Martinus — Bonis, Melchior — Bretzler, Joannes — Buxa, Joannes — Cabis, Joannes — Christiani, Abrahamus — Czapka, Balthasar — Czapko, Michael — Czekelius, Michael — Czinn, Johannes — Damnanides, Joannes — Demeter Jakab — Demian, Georgius — Dengel, Georg — Domek, Samuel — Drasdius, Joannes — Elekscheni, Joannes Rastislavus — Erythraeus, Joachim — Eytelius, Joannes — Fejérváry István — Fejérváry Lajos — Figuli, Michael — Fischer, Georg — Frank, Joannes — Fridvalszky, Franciscus — Fronius, Thomas — Geibrethaser, Johann — Gelenus, Joannes — Glatz, Jakob — Glatz, Johann — Göbel, Stephan — Görgey Ezékiel — Gross, Johann — Grünwaldt, Matthaeus — Güntter, Reichard — Haltzig, Andreas — Haltzig, Paulus — Helvetius, Stephanus — Herrlich, Philipp — Hoffmann, Andreas (alius) — Hrabovszky Péter — Huber, Servatius — Huldreich, Leonhardus — Huldreich, Martinus — Hust, Joannes — Hüber, Leonhard — Jantschius, Joannes — Keczer Pál — Kerzer, Petrus — Klein, Martinus — Klöss, Jakob, iun. — Korponay Ádám — Kőszegi Miklós — Krackovsky, Andreas — Kray, Pavel — Kray, Pavel felesége, Klöss, Elisabetha — Krutek, Elias — Kruzlicz, Nicolaus — Kuns, Andreas — Ladiver, Daniel — Ladiver, Elias, iun. — Ladiver, Samuel — Lani, Gabriel — Lapsher, Caspar — Lapsher, Joannes — Lauff, Clemens — Lippisch, Joannes — Lukavicky, Andreas — Lydicius, Jacobus — Marci, Andreas — Marci, Stephanus — Martidis, Richard — Mayer Thomas — Mevius, Andreas — Mokos, Samuel — Molschani, Matthias — Nadliczky, Martinus — Nemet, Franz — Nigrini, Andreas — Ochrlan, Andreas — Ochrlan, Joannes — Ochrlan, Leonhard — Palumbini, Matthaeus — Paulini, Thomas — Pavlovitz, Michael — Pentek, Jacobus — Petrnak, Martinus — Pfeifer, Martinus — Pfeiffer, Leonhardus — Plachta, Franciscus — Polani, Jeremias — Popradius, Adamus — Potocki, Jan — Potocki, Stanisław — Pribék Ádám — Reichwaldt, Andreas — Reichwaldt, Joannes — Removius, Martinus — Rischai, Nicolaus — Risdörf, Jacobus — Ritzmannus, Nicolaus — Rodt, Joannes — Roth, Georgius, iun. — S[?], Ioh. — Sárossy István — Sambuch, Georg — Scheredi, Martinus — Schmelius, Joannes — Scholtz, Thomas, iun. — Scholtz, Thomas, sen. — Schramm, Leonhardus — Schwartz, Johann (wittenbergi) — Sculteti, Adamus — Sculteti, Matthaeus — Seltenreich, Joseph — Simonides, Georgius — Spaniel, Joannes — Sperling, Albertus — Spitko, Gabriel — Spitko, Georgius — Spleni, Eliaš — Splenius, Jeremias — Stauff, Joannes — Stauff, Leonhardus — Steinhauser, Blasius — Stembersky, Andreas — Sterner, Georgius — Stöckel, Leonard — Stranovius, Georgius —- Stranovius, Joannes — Stras, Georgius — Strenek, Jacobus — Stromt, Joannes — Sulcovius, Joannes — Szegedi Ádám — Szentmiklósi György — Szentmiklósi György (alius) — Szirmay Miklós — Szirmay Péter (bártfai diák) — Teutsch, Andreas — Trausch, Paulus — Tritsch, Melchior — Újfalusi András — Urbani, Jacobus — Váradi István (bártfai diák) — Vayda, Casparus — Veleki István — Vitriarius, Matthaeus — Wagner, Jacobus — Wagner, Leonhardus, iun. — Wagner, Martin, sen. — Wartensis, Stanislaus — Widmann, Petrus — Witriarius, Matthias — Wolensky, Joannes — Zabeler, Jakob — Zarevucius, Joannes

Bartsia ld. Barcaság

Bartwa ld. Bártfa

Basel, Basil. ld. Bázel

Basing., Basinga, Basingensis ld. Bazin

Basnen., Basnensis, Bassn. ?

— ld. névmutató: Boldissius, Matthias — Orthius, Georgius

Bát (Batkoviens., Batoviensis, Batthoviensis; Bátovce, SK)
— ld. névmutató: Bellobradenus, Paulus — Johannides, Joannes — Mejer, Joannes — Vicianowitz, Esaias
Bathoschen., Bathoschensis, Bathoschensius ld. Bátos
Batizfalva (Batisfalvensis; Batizovce, SK)
— ld. névmutató: Hranický, Jan Efron — Rataj, Václav
Batkoviens. ld. Bát
Bátor (Nyírbátor, H)
— ld. névmutató: Szántai Poóts István
Bátos (Bathoschen., Bathoschensis, Bathoschensius, Batoschensis, Batoschiensis; Batoş, RO)
— ld. névmutató: Schuller, Joannes
Batoviensis, Batthoviensis ld. Bát
Bázel (Basil.; Basel, CH)
— ld. névmutató: Grossius, Joannes — Nadányi János — Spielenberger, David, sen.
Bazin (Basing, Basinga, Basingensis, Bazing, Bazinien., Bozin, Bösing, Bösinien.; Pezinok, SK) **2986, 3603**
— városi tanács (senatus) **3354**
— ld. még névmutató: Fabricius, Georgius — Faschko, Jacub — Höher, Michael — Keszler, Joannes Caspar — Lazius, Adam — Löhner, Christoph — Nosticius, Joannes — Richter, Andreas — Vörös György — Vörös János — Wagner, Michael — Weber, Michael
Bécs (Bech, Béch, Vien., Vienna, Viennae Austriae, Viennensis; Wien, A) **2626, 2788, 2817, 2963, 2993, 3049, 3074, 3139, 3173, 3191, 3268, 3269, 3270, 3473, Appendix 219, Appendix 225, Appendix 235, Appendix 236, Appendix 260**
— jezsuiták (Soc. Jesu domus) **3115**
— kiadvány: **2626, 2691, 2725, 2751, 2753, 2769, 2835, 2864, 2890, 2924, 2960, 2961, 2973**, **2998, 3019, 3021, 3057, 3064, 3123, 3139, 3173, 3232, 3270, 3292, 3434, 3485, 3583, 3584, Appendix 246**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Ágoston Péter — Arzonnius, Constantius — Bánki János — Barth, Johann Conrad — Bartha Boldizsár — Cosmerovius, Matthäus — Elevenkuti András — Harrach, Ernst Adalbart — Hollovich, Paulus — Holló Zsigmond, iun. — Ivul, Gabriel — Jászberényi Tamás — Keglevich László — Kéry János — Kürner, Johann Jakob — Kürner, Leopold Matthaeus — Lerch, Johann Martin — Lippay János — Mayer, Christoph — Nadányi János — Nádasdy Ferenc — Pancratius, Michael — Rickhes, Matthäus — Rickhes, Matthäus özvegye Susanna — Schönleben, Michael — Stankovics János — Tarnóczi István — Verdussen, Hieronymus
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Beczkó (Backóv, SK) **3053**
— ld. még névmutató: Révay László felesége, Homonnai Drugeth Erzsébet
Bedeg (Bedeck, Bedegh; H)
— ld. névmutató: Nyáry Ferenc
Beel, Beela ld. Béla
Bekcze Szarán ld. Bahcsiszeráj
Béla (Beel, Beela, Bel., Bela, Belá., Belen., Belens., Belensis, Marckt Bela, Markt Bela, Szepesbéla; Spišská Belá, SK) **3095, 3103**
— ld. még névmutató: Demian, Georgius — Demiter, Israel — Erythraeus, Tobias — Frank, Joannes — Greb, Thomas — Haass, Georgius — Kaldstein, Adamus — Koch, Bartholomaeus — Popradius, Adamus — Rodt, Georgius — Rodt, Joannes — Teltsch, Georg — Vincenti, Paulus
Bélabánya ld. Fejérbánya
Belen., Belens., Belensis ld. Béla
Belény (Bell., Belleny; Belín, SK)
— ld. névmutató: Belleny Zsigmond — Demeter Jakab
Belgium (Belgiom) **2645, 2795, 3269, 3327A, 3495, 3593**
— ld. még névmutató: Böhme, Martin
Belgrad ld. Gyulafehérvár
Belín, Bell., Belleny ld. Belény

Beloban., Belobanensis ld. Fejérbánya
Belső Szolnok (Belső Szólnok) megye
— ld. névmutató: Béldi Pál — Kisdi Benedek
Benedekfalva (Benesat, RO)
— ld. névmutató: Tani, Petrus
Benic (Benicz; Benice, SK)
— ld. névmutató: Beniczky Gáspár
Bereg megye (Beregh, comitatus Beregiensis) **3419**
— ld. még névmutató: Kazinczi Péter
Beregovo ld. Beregszász
Beregsurány ld. Surány
Beregszász (Beregszasz; Beregovo, UA)
— református gyülekezet **3322**
— ld. még névmutató: Kolosi Dániel — Szántai Poóts István
Berencs (Berencz, Berenesz; Branč, SK)
— ld. névmutató: Nyáry Ferenc
Berény (Beriny; Karancsberény, H)
— ld. névmutató: Berényi György
Berethalom (Birthalbensis; Biertan, RO)
— ld. névmutató: Hermann, Lukas, iun. — Hermann, Lukas, sen. — Pancratius, Michael
Berettyóújfalu (Berettyo Uj Falu; H) **3273**
Berg ld. Perk
Beriny ld. Berény
Berlin (D)
— kiadvány: **2645, 3097, Appendix 270**
— ld. még névmutató: Crüger, Johann — Klesch, Daniel
Bernstadt (D)
— ld. névmutató: Eccard, Abraham, sen.
Bersevic ld. Berzevice
Bersov. ld. Berzevice
Bertót (Berthot; Bertotovce, SK)
— ld. névmutató: Berthóty Bálint
Berzevice (Bersevic, Bersov., Berz., Berzev., Berzevit., Berzovicen., Berzovie, Berzowicz; Brezovica, SK)
— ld. névmutató: Balassi Máté — Berzeviczy Menyhért — Berzeviczy Zsigmond — Gassitius, Georgius ? — Klimannus, Georgius — Lang, Israel — Polani, Jeremias
Bese (Peschen., Peschensis; Stejărenii, RO)
— ld. névmutató: Both, Laurentius — Ohrhendius, Jacobus
Besenyő (Paganica; Viişoara, RO)
— ld. névmutató: Engesser, Simon
Beszterce (Bestercensis, Beszt., Besztercen., Vágbeszterce; Považká Bystrica, SK)
— ld. névmutató: Francisci, Samuel — Holecius, Nicolaus — Vietoris, Jonas
Beszterce (Besz., Bist., Bistr., Bistrensis, Bistric., Bistricensis, Bistriciana, Bistricien., Bistriciens. Saxo-Trans., Bistriciensis, Bistricio-Transyl., Bistricio Transylvan., Bistricius Transil., Bristic. in Trans., Nösen; Bistriţa, RO) **2836, 2838, 2979, 3487**
— ld. még névmutató: Fenser, Johann — Francisci, Samuel — Frank, Georgius — Früm, Thomas — Groh, Joannes — Gündesch, Michael — Keuntzelius, Matthias — Klein, Johann (Beszterce) — Leps, Martinus — Lutsch, Andreas — Pápai Páriz Imre — Reguli, Nicolaus — Reilich, Gabriel — Schultzius, Martinus — Totschner, Georgius — Wallendorffius Ioannes — Wrascher, Georgius
Besztercebánya (Neos., Neosol., Neosolien., Neosoliens., Neosoliensis, Neozol., Neusohl, Neusoliensis, Neüsohl, Nouisolium, Noviso., Novisol., Novisolien., Novisoliens., Novisoliensis, Novi-solium, Novisolium, Noviz., Novizol., Novizoliensis, Novizolium, Novosoliensis; Banská Bystrica, SK) **2650, 2808, 3045, 3222, 3338, 3356, 3357**
— evangélikus gimnázium (gymn. Evang., Montano-Neosoliense Athenaeum, Montano-Neosoliense gymnasium, Montano-Novisoliense Athenaeum, Montano-Novisoliense gymnasium, Montanum Novisoliense Athenaeum) **2650**, **2651, 2671, 2718, 2719, 2742, 2949, 2650, 2651, 3041, 3092, 3215, 3260, 3293, 3358, 3364, 3458, 3694**
— evangélikus gyülekezet **3338, 3358**
— possessio vulgo Meyer **3458**
— városi tanács (magistratus, senatus) **2667, 2808, 3041, 3338, 3354, 3364, 3458, 3471, 3681, 3694**
— ld. még névmutató: Bayer, Johann — Beniak, Balthazar — Biner, Hilarius

Ernestus — Biner, Johann Heinrich — Biner, Timotheus Hilarius — Blasius, Andreas — Blecher, Paulus — Bliska, Samuel — Brecht, Clemens — Bürtschius, Joannes Carolus — Černak, Samuel — Charaschicz, Christophorus — Clement, Jonas — Cochlatz, Martinus — Cruselius, Martinus — Czember, Georg — Čeren, Ján — Demosch, Paulus — Emerici, Michael — Fakler Georgius — Feistel, Martinus — Finalis, Thomas — Fischer, Michael (Besztercebánya) — Flanerus, Adamus — Fridelius, Matthaeus — Furtini, Matthias — Gedei András — Gloxinus, Joannes — Gobius, Georgius — Goldhammer, Johann — Gosnovicer, Matthias — Granleitnerus, Timotheus — Grebner, Friedrich — Greschner, Elias — Greschner, Martin — Greschner, Matthias — Grundel, Georgius — Grünstein, Georgius — Grünstein, Matthias — Hancke, Joannes — Heinzel, Joannes — Heinzius, Jacobus — Henrici, Joannes — Herrlich, Philipp — Hiebl, Matthias — Hinterkircher, Michael — Hoffmann, Andreas — Holvajth, Georgius — Höfflinger, Johann Christoph — Höher, Michael — Hübel, Matthias — Jezerniczky Miklós — Kelneki, Jacobus — Kephalides, Matthaeus — Kmetovinus, Joannes — Kochlacz, Joannes — Kochlacz, Stephanus — Koroda, Martinus — Kraudi, Erasmus — Kublan, Andreas — Láni, Daniel — Losnicerus, Joannes — Lovczani, Elisaeus — Marcus, Conradus — Melikius, Gabriel — Mensatoris, Stephanus — Merwaldt, Matthias — Mikoy, Christophorus — Mikoy, Martinus — Molschani, Matthias — Müller, Johann (Novisoliensis) — Nicletius, Balthasar — Nitsch, Augustinus — Parschitius, Nicolaus, iun. — Paskony, Paulus — Pavlovitz, Michael — Peucker, Georgius — Pilarik, Jeremiáš — Pinner, Joannes — Platani, Samuel — Porsch, Matthias — Raphanides, Joannes — Restiarius, Joannes — Richter, Georgius — Roser, Joannes — Rotarides, Melchior — Roth, Georgius, sen. — Schleimer, Joannes — Schmeidl, Samuel — Schütz, Georg — Sextius, Peter — Simonides, Joannes (olaszi) — Steller, Thomas — Stenger, Paulus — Stranovius, Florianus — Stürtzer, Matthias — Szaladinus, Elias — Thann, Andreas — Tesák, Juraj — Weichsler, Johann Georg — Vrbicky, Jacobus — Zima, Melchior

Besztercen. ld. Beszterce

Beszterec (Bestertz; H)

— ld. névmutató: Davidis, Joannes

Bethlehem ld. Betlehem

Bethlenszentmiklós ld. Szentmiklós

Betlehem (Bethlehem, bibl.) **3394**

— ld. még incipitmutató: Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem — Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben. — Mikor Krisztus Betlehemben

Bic. Sil., Bicina-Sil. ld. Bitschin

Biccse (Bytča, SK)

— ld. névmutató: Kalinka, Joachim

Bicske (Biczke; H)

— ld. névmutató: Fejér György — Újlaskói Lőrinc

Bielsko, Bielsko Biala ld. Bilsko

Biertan ld. Berethalom

Bihar megye (Bihor, comitatus Bihariensis) **3277**

— ld. még névmutató: Gyulai Ferenc — Paskó Kristóf — Rhédey Ferenc — Tarpai Szilágyi András — Váradi Belényesi Ferenc

Biharfélegyháza ld. Félegyháza

Biharkeresztes ld. Keresztes

Biharnagybajom ld. Nagybajom

Bila hora ld. Fehérhegy

Bilsko (Bielsko, Bil. Sil., Bilic. Silesius; Bielsko Biala, PL)

— ld. névmutató: Scholtz, Joannes — Schüller, Joannes — Szunyogh Gyula — Wisotzki, Matthias Ephraim

Birthalbensis ld. Berethalom

Bist., Bistr. ld. Beszterce

Bistrensis ld. Bisztra

Bistric., Bistriciana, Bistricien., Bistriciens. Saxo-Trans., Bistriciensis, Bistricio-Transyl., Bistricio Transylvan., Bistricius Transil., Bistriţa ld. Beszterce
Bisztra (Bistrensis; Bystré, SK)
— ld. névmutató: Proserchomenus, Martinus
Bitschin (Bic. Sil., Bicina-Sil., Bitschina, Bitschina-Sil., Bitschina Sil.; Bycina, PL)
— ld. névmutató: Grebner, Christophorus — Lassota, Thomas
Blasov ld. Balázsfa
Blatnic (S. Andreas; Blatnica, SK)
— ld. névmutató: Bobodski, Andreas — Kevicky János, iun.
Blažov ld. Balázsfa
Bleicheroda (Bleicherode, D)
— ld. névmutató: Günther, Andreas
Bobót (Bobot, SK)
— ld. névmutató: Černak, Samuel
Bocabánya (Boczaban., Boczabana; Nižná Boca, SK)
— ld. névmutató: Wozar, Andreas — Wozar, Michael
Bocskó (Botsko; Bocicău, RO)
— ld. névmutató: Bocskai István
Bodendorf., Bodendorff. ld. Bogdánd
Bodrogh-Keresztur, Bodrogkeresztúr ld. Keresztúr
Bodrogszerdahely ld. Szerdahely
Bogács (Bogacs; Băgaciu, RO)
— ld. névmutató: Barth, Matthias
Bogdánd (Bodendorf., Bodendorff.; Bogdand, RO)
— ld. névmutató: Eckardus, Michael
Boghiş ld. Bagos
Boh., Bohem., Bohemia ld. Csehország
Bohunice ld. Bagonya
Boiu ld. Bun
Bojanowo (PL)
— ld. névmutató: Serpilius, Augustin
Boleslavia (B., B. S., Bol. Sil., Bolesl., Bolesla-Silesius, Bolesla Silesius, Boleslav, Boleszlavia, Sleská Bolesláv; Bolesławiec, PL)
— ld. névmutató: Neubarth, Christoph
Bonyha (Bahnea, RO) **2764**
— ld. még névmutató: Uzoni Sz. Balázs
Borberek (Vurpăr, RO)
— ld. névmutató: Matkó István
Borbolya (Walbertst.; Walbersdorf, A)
— ld. névmutató: Marquard, Michael
Borcsic (Borczicz; Borčice, SK)
— ld. névmutató: Borcsiczky István
Borfő (Borffö; Brhlovce, SK)
— ld. névmutató: Bori Mihály, alius
Borosberény (Borosbirien; H)
— ld. névmutató: Nagy János
Borosjenő (Boros-Ieniensis, Boros-Jenö; Ineu, RO) **2941**
— ld. még névmutató: Simándi György Elek
Boroszló (Breslau, Vrat., Vratisl., Vratislav., Vratislavensis, Vratislavia, Vratislaviensis, Wratisl., Wratisleviens.; Wrocław, PL) **3294**, **3438, 3595, 3596, 3599, 3617**
— Erzsébet-gimnázium **3615**
— kiadvány: **2766, 3555**
— ld. még névmutató: Cuncius, Paul — Eccard, Abraham, sen. — Frimelius, Joannes — Gründer, Gottfried — Hanckius, Martinus — Klesch, Christoph — Lang, Matthias — Lazius, Adam — Liefmann, Michael — Müller, Johann — Neander, Paulus — Schönleben, Michael – Schröter, Samuel felesége, Neander, Maria — Schultetus, Joannes — Simonides, Joannes (olaszi) — Spitko, Georgius — Thomae, Elias — Titus, Georgius — Waltsgott, Georgius — Webersky, Fridericus
Borsi (Borša, SK)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I.
Borsod megye (comitatus)
— ld. névmutató: Szalóczi Mihály
Borsod-gömör-kishonti egyházmegye
— ld. névmutató: Szalóczi Mihály
Borumlaca ld. Baromlak
Borussia ld. Poroszország
Bosokiensis ld. Bozók
Botsko ld. Bocskó
Bozin ld. Bazin
Bozók (Bosokiensis, Bozokiens.; Bzovík, SK)
— ld. névmutató: Zábojník, Juraj (bozóki lelkész)
Bösing, Bözinien. ld. Bazin

Böszörmény (R.Beöszörmény, R.Beszer, R.Böszörmény, Rácböszörmény; Hajdúböszörmény, H)
— ld. névmutató: Bácsi András — Biri Benedek — Csanádi István — Csizmadia János — Debreceni Szűcs János — Füstös János — János deák — Kis Ferenc — Kovács András — Lovas István — Nagy István — Oláh Gergely — Osgyán Mihály — Ötvös István — Pathai András — Sajgó János — Soldos János — Szabó György — Szabó Mátyás — Szécsén Jakab — Szegedi István — Szekeres Mátyás — Szőcs János (böszörményi polgár) — Szőllősi Péter — Csutor Mátyás — Zilizi János
Bran ld. Törcsvár
Branč ld. Berencs
Brandenburg
— ld. névmutató: Böhme, Martin — Seydell, Martin Friedrich
Braniewo ld. Braunsberg
Brassó (C., Conron.[!], Cor., Coro., Coron., Corona, Corona-Transylanus, Cronen., Cronstadt, Kronen in Siebenbürgen, Kron-Stadt, Kronstadt, Mons Gymnici, Neapolis; Braşov, RO) **2701, 2702, 2705, 2706, 2754, 2755, 2757, 2821, 2894, 3075, 3140, 3149, 3193, 3271, 3489**
— evangélikus gimnázium (gymn., gymnasium Coronense, schola) **2627, 2628, 2629, 2630, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2818, 2819, 2824, 2965**
— Szent Bertalan templom (S. Bartholm.) — ld. névmutató: Greissing, Johann
— városi tanács **2820, 2821**
— kiadvány: **2632, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2754, 2756, 2820, 2822, 3126, 3193**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Ahend, Valentinus — Albelius, Simon — Albrich, Martin — Albrich, Martin, előtte Chrestels, Joannes (alius) felesége, Schneeweiß, Sara — Aurifaber, Samuel — Belényesi Ferenc — Berger, Lorenz, iun. — Bogner, Andreas — Böhm, Joannes — Brassai Major Márton — Chrestels, Joannes — Christels, Georgius — Christels, Paulus — Clossius, Georgius — Deckius, Andreas — Drauth, Georgius — Drauth, Michael — Czack, David — Czelgius, Michael — Eckardus, Michael — Falck, Bartholomaeus — Falck, Joannes — Francisci, Marcus — Frank, Georgius — Fuchs, Joannes — Gál Jakab — Gokesch, Petrus — Goldschmidt, Michael — Gorgias, Johann — Gotterbarmet, Jacobus — Göbel, Andreas — Graff, Thomas — Greissing, Christoph — Greissing, Johann — Greissing, Paul — Groh, Joannes — Groszthays, Martinus — Harnung, Martinus — Hegenitius, Trostfrid — Henning, Andreas — Herrmann, Martin — Herrmann, Michael, iun. — Herrmann, Michael, sen. — Hommorodius, Marcus — Honter, Joannes, iun. — Kraus, Joannes (brassói) — Kuschius, Joannes — Kuschius, Laurentius — Ladislai, Simon — Lahmius, Georgius — Literati, Marcus — Lutsch, Andreas — Massa, Simon — Meder Péter — Meint, Andreas — Meint, Joannes — Meschner, Georg — Müller, Nicolaus — Pfannenschmiedt, Petrus — Plecker, Johann — Plecker, Peter — Raus, Casparus — Regis, Simon — Rhether, Franz — S., Samuel — Schmeitzel, Michael — Schoppel, Andreas — Schuller, Joannes — Schunckabunck, Marcus — Siger, Joannes — Sommer, Johann — Spöckel, Georg — Stentzel, Joannes — Sylvanus, Samuel — Szeli György — Szöllősi Mihály — Tellyesch, Petrus — Timph, Lucas — Tutius, Simon
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Bratislava ld. Pozsony
Braunsberg (Braniewo, PL)
— ld. névmutató: Radau, Michael
Braunschweig-Lüneburg
— ld. névmutató: Heyland, Polycarp
Breda (Bréda; NL)
— ld. névmutató: Thaddaeus, Jan

Bredstadt (D)
— ld. névmutató: Biner, Timotheus Hilarius
Bréma (Bremen, D)
— ld. névmutató: Szepsi Wendigh András
Breslau ld. Boroszló
Breznóbánya (B., Brezn., Brisna, Brisnen., Brisnensis, Brisnob., Brisnoban., Brisnobanensis, Brisnobanien., Brisz., Briz., Brizn., Brizna, Briznen., Briznens., Briznensis, Briznob., Briznoban., Briznobanensis, Brisnobaniensis; Brezno, SK) **2849, 2954, 3561**
— evangélikus gimnázium (gymnasium, schola) **2954, 2955, 2956, 3093, 3200, 3354, 3561, 3568, 3569, 3664**
— városi tanács (magistratus, senatus) **3354, 3458**
— ld. még névmutató: Agnerus, Joannes — Alodiatoris, Martinus — Andricius, Joannes — Bartholomeides, Thomas — Brodt, Joannes — Brvota, Jacobus — Bubelinus, Michael — Buozik, Nicolaus – Chmellius, Daniel — Cnapitzius, Daniel — Dionysius, Andreas — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Faschang, Andreas — Gracza, Joannes, iun. — Gronel, Jacobus — Grünel, Joannes — Heinzel, Matthias — Hrebenda, Joannes — Humenik, Joannes — Kaurimski, Esaias — Knapicius, Jacobus — Koschius, Paulus — Kossa, Elias — Krumholz, Ján — Láni, David — Láni, Eliáš — Lucae, Joannes — Lucius, Matthias — Lucius, Michael — Milochowski, Ján — Molitoris, Andreas — Mrška, Juraj — Mrskowicz, Georgius — Nicolaides, Georgius — Nigrini, Georgius — Oczovinus, Georgius — Oeconomi, Jacobus — Olerini, Martinus — Orlai, Daniel — Paldia, Paulus — Patras, Joannes — Patzer, Matthias — Petronius, Joannes — Philippowitz, Michael — Platani, Georgius — Poloni, Joannes — Proserchomenus, Martinus — Radici, Andreas — Rossiar, Petrus — Schlichowinus, Daniel — Schwantner, Matthias — Seratoris, Samuel — Severini, Severinus — Sextius, Peter — Simonides, Joannes (olaszi) — Smrtník, Melchior — Snicellius, Joannes — Sruka, Michael — Stax, Gottfridus — Teutscheschmidt, Matthias — Ursinus, Michael — Verbovski, Daniel — Wozar, Matthias — Wrbowsky, Daniel — Zabanius, Isaacus — Zavodsky, Nicolaus — Zsámbokréti Jakab
Brezovica (Brezov.; SK)
— ld. névmutató: Gassitius, Joannes
Brezovica ld. Berzevice
Briber (Bribir, HR)
— ld. névmutató: Zólyomi Miklós iun. felesége, Melith Klára
Brieg (Brzeg, PL)
— ld. névmutató: Lazius, Adam
Brisna, Brisnen., Brisnensis, Brisnob., Brisnoban., Brisnobanensis, Brisnobanien. ld. Breznóbánya
Bristic. in Trans. ld. Beszterce
Brisz., Briz., Brizn., Brizna, Briznen., Briznens., Briznensis, Briznob., Briznoban., Briznobanensis, Briznobaniensis ld. Breznóbánya
Brodsán (Brodsan; Brodské, SK)
— ld. névmutató: Zabanius, Isaacus
Brulya (Brullya; Bruiu, RO)
— ld. névmutató: Artzt, Joannes — Dengelius, Thomas
Brzeg ld. Brieg
Brzezie (PL)
— ld. névmutató: Lanckoronski Rusocki, Andreas Nicolaus de Brezicz
Buckovetz, Buckowecz ld. Bukóc
Buda (Budapest, H)
— egyetem (academia) **2972**
— kiadvány: **2689, 3374**
— ld. még névmutató: Chenan pasa — Mátyás király I. — Szejdi Ahmed
Budaj. ?
— ld. névmutató: Eckardus, Michael
Budapest ld. Buda
Budapest ld. Pest
Budetin (Budethin; Žilina, SK)
— ld. névmutató: Hrabovszky Péter — Szunyogh Gyula

Bukóc (Buckovetz, Buckowecz; Bukovce, SK)
— ld. névmutató: Flanerus, Adamus — Kochlacz, Joannes — Kochlacz, Stephanus
Bún (Kis Bun; Boiu, RO)
— ld. névmutató: Bethlen Miklós
Burglengenfeld (D)
— ld. névmutató: Schnelk, Elias, előtte Zauchtler, Georg, előtte Khamm, Hans felesége Baumgart, Maria Salome
Burgundia (Bvrgvnd.)
— ld. névmutató: Lipót I.
Burzenland ld. Barcaság
Busin (Bužin, SK)
— ld. névmutató: Keglevich Péter
Busóc (Busch. Scep., Buschov. Scepus., Buschovien.; Bušovce, SK)
— ld. névmutató: Avenarius, Bartholomaeus — Fabri, Martinus — Raab, Simon — Vitalis, Paulus
Bužin ld. Busin
Bvrgvnd. ld. Burgundia
Bycina ld. Bitschin
Bystré ld. Bisztra
Bytča ld. Biccse
Bzovík ld. Bozók

C. ld. Brassó
C. ld. Kassa
c. Thur. ld. Turóc megye
c. Z. ld. Zólyom megye
Čachtice ld. Csejte
Caes., Caesar., Caesarefor., Caesareof., Caesareofor., Caesareoforen., Caesareoforensis, Caesareop., Caesareopolis, Caesareopolit., Caesareos., Caesaropolis, Caesaropolitanus, Caismarc., Caismarcen. ld. Késmárk
Čakovec ld. Csáktornya
Călnic ld. Kelnek
Călugăreni ld. Mikháza
Camăr ld. Kémér
Cambridge (GB)
— ld. névmutató: Nadányi János — Szathmárnémethi Mihály
Campagna (Campania, I)
— ld. nyomdamutató
— ld. még névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de
Cánahán ld. Kánaán
Cannae (Cannas; I) **2871**
Capron. Capronc.**,** Caproncza ld. Kapronca
Caransebeş ld. Karánsebes
Caristia ld. Karystus
Carp. ld. Korpona
Carpatici montes, Carpatische Klüfften ld. Kárpátok
Carpon., Carponen., Carponens., Carponensis ld. Korpona
Cas. ld. Kassa
Cas. Uyfalu ld. Kassaújfalu
Caschau, Caschovia, Cass., Cass. Hung., Cassa ld. Kassa
Cassa Var ld. Kasza vára
Cassau ld. Kassa
Cassensis ld. Kasza
Casso Pann., Cassov., Cassovia, Cassovien., Cassoviens. ld. Kassa
Cassoviense gymnasium ld. Kassa, evangélikus gimnázium
Cassoviensis academia ld. Kassa, jezsuita akadémia
Cassoviensis academia facultatas philosophica ld. Kassa, jezsuita akadémia, facultas philosophica
Cassoviensis episcopalis academia Societatis Jesu, episcopalis universitas, universitas ld. Kassa, jezsuita akadémia
Cassoviensis humanitas, humanitas academiae ld. Kassa, jezsuita akadémia, facultas humanitatis
Cassoviensis poeseos ld. Kassa, jezsuita akadémia, facultas humanitatis
Castri Ferrei, Castriferrei comitatus ld. Vasvár megye
Caszsza ld. Kasza
Čataj ld. Csataj
Catana (Catania, I)
— kiadvány: **2998**
Ceiden, Ceidensis ld. Feketehalom
Cell. Saxo ld. Zella
Čemice ld. Csemic
Cenk (Nagycenk, H)
— ld. névmutató: Czencz Romanus
Cermei ld. Csermő
Cernatu ld. Csernátfalu
Červenica pri Sabinove ld. Vörösalma

Červený Kameň ld. Vöröskő
Česká Lipa ld. Lipa
Cetatea Chioarului ld. Kővár
Cetatea de Baltă ld. Küküllővár
Ceuaşu de Cîmpie ld. Csávás
Ceute ld. Csejte
Chanava ld. Hamva
Cheb (Hbu, Egra-Variscus; Eger, CZ)
— ld. névmutató: Habermann, Johann — Hoffstetter, Johann Adam
Chemnitz (D)
— ld. névmutató: Faber, Zachaeus, iun.
Cheţ ld. Kéc
Chile (Chilia; RCH)
— ld. névmutató: Villaroel, Caspar de
Chinorán (Chinoran; Chynorany, SK)
— ld. névmutató: Megyeri Lőrinc
Chioar ld. Kővár
Chlumek (CZ) ld. névmutató: Fischer, Georg
Chrim ld. Krím
Christlingen ld. Strassburg
Chynorany ld. Chinorán
Cib., Cib. Trans., Cib. Transyl. ld. Szeben (Nagyszeben)
Cibin. ld. Szeben (Nagyszeben) és Szeben (Kisszeben)
Cibin. Hung. ld. Szeben (Kisszeben)
Cibin. in Transylv., Cibin Trans., Cibin Transylvan., Cibin. Transylvanus, Cibinensis ld. Szeben (Nagyszeben)
Cibinensis superioris Pannoniae ld. Szeben (Kisszeben)
Cibinien. ld. Szeben (Nagyszeben)
Cibiniens., Cibiniensis ld. Szeben (Kisszeben) és Szeben (Nagyszeben)
Cibiniensis Transylv., Cibiniensis Transylvanus, ld. Szeben (Nagyszeben)
Cibinio-Hung. ld. Szeben (Kisszeben)
Cibinium ld. Szeben (Nagyszeben)
Čierna Lehota ld. Csarnólak
Cincu ld. Sink
Cis Danubianarum ecclesiarum districtus, Cis Danubium seniores ecclesiarum, Cis. Danubianus districtus, Cis-Danub. consist. ld. Dunamelléki református egyházkerület
Cis-Tybiscanarum ecclesiarum districtus ld. Tiszáninneni református egyházkerület
Cisnădie ld. Disznód
Cisnădioara ld. Kisdisznód
Clairvaux (Claravallis; F)
— ld. névmutató: Bernardus, Claravallensis, Sanctus
Claud., Claudiop., Claudiopolis, Claudiopolis in Transylvania ld. Kolozsvár
Clenoc ld. Klenóc
Cluj-Mănăstur ld. Monostor
Cluj-Napoca ld. Kolozsvár
Coburg (Cob. Fr., Cob. Franc., Coburg Fran., Franc., Franck.,in Francken; D)
— ld. névmutató: Hackelbergerus, Nicolaus Joannes — Hoffmann, Johann — Meisner, Johann Martin — Seelmann, Christian — Seldius, Johann Christoph
Codlea ld. Feketehalom
Coesareoph.[!] ld. Késmárk
Coimbra (P)
— ld. névmutató: Soarez, Cypriano
Coloca ld. Kalocsa
Colonia ld. Köln
Colosvar ld. Kolozsvár
Comariana, Comárom, Comaromiens. ld. Komárom
Conron. [!] ld. Brassó
Constadt (Const., Constad.; Wołczyn, PL)
— ld. névmutató: Reimnitz, Samuel — Scopius, Joannes
Constantinápoly ld. Konstantinápoly
Cor., Coro., Coron., Corona, Corona Trans., Corona Transyl., Corona Transylvaniae, Corona Transsylvaniae ld. Brassó
Coronense gymn. ld. Brassó, evangélikus gimnázium
Coss ld. Koss
Cracovia ld. Krakkó
Crapina ld. Korpona
Crem., Cremb., Crembnic, Crembnitz, Cremn., Cremnc, Cremnic., Cremnicen., Cremnicens., Cremniciens. Cremnicium, Cremniczen., Cremnit., Cremnitiens., Cremnitz ld. Körmöcbánya
Creylshejlm ld. Krailsheim
Crihalma ld. Királyhelmec
Cris ld. Körös megye
Criş ld. Keresd
Cristian ld. Keresztényfalu

Criț ld. Keresztúr
Croatia ld. Horvátország
Cromb., Crompachen. ld. Korompa
Cronen., Cronstadt ld. Brassó
Cru. ld. Kreuzburg
Crucen., Crucensis ld. Keresztúr
Crucib., Cruciburga Siles. ld. Kreuzburg
Crucis Villa, Crucis Villen. ld. Keresztfalu
Csáktornya (Čakovec, HR) **3233, 3234, 3259**
Csanádi püspökség
— ld. névmutató: Kéry János
Csarnólak (Čierna Lehota, SK)
— ld. névmutató: Fabricius, Nicolaus
Csataj (Schataniensis, Schateinens.; Čataj, SK)
— ld. névmutató: Wencelius, Andreas
Csávás (Mezőcsávás; Ceuaşu de Cîmpie, RO) **2682**
— ld. még névmutató: Köröspataki Bedő János
Csegekáta (Cseghe-Káta, Cseghe-Katha; H)
— ld. névmutató: Kátay Ferenc
Csehország (B., Boh., Bohem., Bohemia) **3135, 3223**
— kiadvány: **2950**
— ld. még névmutató: Brachtisz, Matthias — Damnanides, Joannes — Fischer, Georg — Lipót I. — Melissius, Vitus — Thaddaeus, Jan — Zauner, Gottfried
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Csejd (Czeidenensis, Czeidensis; Cotuş, RO)
— ld. névmutató: Neopolitanus, Marcus
Csejte (Ceute, Czaeythe, Czeyte, Zeite; Čachtice, SK)
— ld. névmutató: Sculteti, Martinus — Kassai Michaelis György — Perlitius, Theophilus
Csemic (Czemicz; Čemice, SK)
— ld. névmutató: Csemiczky Miklós
Csenger (H)
— ld. névmutató: Hatházi Kis Miklós
Csermő (Csermen.; Cermei, RO)
— ld. Rohacius, Joannes
Csernátfalu (Cernatu, RO)
— ld. névmutató: Szeli György
Csetnek (Czetnek, Czetnekiens., Czetnekio-Montanus, Ezetnek[!], Zetnekensis, Zetnekiens.; Štítnik, SK) **3290**
— ld. még névmutató: Bubenka, Elias — Daboz, Andreas — Dudari György — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Francisci, Martinus — Lang, Andreas — Remenik, Andreas — Tinesius, Daniel — Thököly Zsigmond
Csíkszentkirály ld. Szentkirály
Csorba (Sterben., Strben; Štrba, SK)
— ld. névmutató: Oczovinus, Andreas – Oczovinus, Georgius
Csufut-Kálek vár (Kaloda, UA) **2869**
Csütörtökhely (Quintoforum; Spišský Štvrtok, SK)
— ld. névmutató: Lazari, Augustin
Cubin., Cubinien. ld. Alsókubin
Cund ld. Kund
Cunoschova, Cunosova ld. Konossó
Czaeythe ld. Csejte
Czeidenensis, Czeidensis ld. Csejd
Czemicz ld. Csemic
Czerwenecz ld. Vörösalma
Czetnek, Czetnekiens., Czetnekio-Montanvs ld. Csetnek
Czeyte ld. Csejte

D. ld. Debrecen
Dalmácia (Dalmatia) **3584**
— ld. még névmutató: Lipót I. — Vitnyédi István, sen. — Zrínyi Miklós — Zrínyi Péter
Dancka (Danzig, Gedanum; Gdańsk, PL)
— ld. névmutató: Jandicius, Daniel — Linda, Lucas de — Nosticius, Joannes — Pastorius, Joachim — Pilarik, Jeremiáš
Dánia
— ld. névmutató: Thomae, Elias
Danubianus tractus ld. Dunántúli evangélikus egyházkerület
Danzig ld. Dancka
Daventria (Deventer, NL) **2983**
— kiadvány: **2764, 2983**
— ld. még névmutató: Bátai B. György — Diest, Hendrik van
Debrecen (D., Deb., Debr., Debrecin, Debrecina, Debreczen, Debreczin; H) **2642, 2707, 2888, 2997, 3002, 3026, 3076, 3077, 3141, 3143, 3144, 3194, 3195,**

3252, 3272, 3273, 3276, 3307, 3322, 3349, 3418, 3480, 3510, 3632, Appendix 232, Appendix 249, Appendix 254, Appendix 255, Appendix 256
— ecclesia (református gyülekezet) **3194, 3322**
— iskola **2677, 3146**
— református egyházmegye **3273**
— református kollégium **2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 3023, 3027, 3075A, 3077, 3146, 3632, Appendix 254, Appendix 255**
— városi tanács **2809**
— kiadvány **2642, 2707, 2968, 2983, 3020, 3023, 3024, 3033, 3144, 3272, 3275, 3327A, 3339, 3511, Appendix 254, Appendix 255**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Ajtai István — Almási István — Apáti Miklós — Balkányi György — Balog Péter — Balyik András — Bartha Boldizsár — Báthori G. Mihály — Belinyesi H. János — Bélteki András — Betfalvi Tamás — Bonyhai János — Bornemisza István — Bölcskei Mihály — Budai B. István — Bükösi Köble K. István — Cégényi Tamás — Csákvári István — Csehi P. András — Csekei F. Pál — Csengeri S. István — Debreceni Campensis János — Debreceni Cs. István — Debreceni K. András — Debreceni K. Mihály — Debreceni Kalocsa János — Debreceni Szűcs János — Diószegi Bónis Mátyás — Diószegi Kis István — Dobozi István — Dobozi János — Drégelypalánki János — Erdődi János — Fekete Miklós (debreceni) — Fodorik Menyhért — Gáspár György — Gyöngyösi István — Győri István — Halászi Mátyás — Hodosi Mihály — Izsa Péter — Jenei B. Pál — Kállai Kopis János — Kápolnási János — Karancsi György — Kazai János — Kerékgyártó István — Keresztúri György — Kisfalvi Tamás — Kisvárdai Péter — Kocsi Bálint — Kolosi Dániel — Komáromi Csipkés György — Kondorosi János — Kozma Ferenc — Köleséri Sámuel — Kölgyesi Balázs — Köpeczi Balázs — Kőrösi Mihály — Krizbai György — Laskai Lőrinc — Liszkai István — Mándi János — Marosi Mihály (Debrecen) — Martonfalvi Tóth György — Mező Dániel — Mező Mihály — Miskolczi Csulyak Ferenc — Mislei Mihály — Munkácsi István — Nánási Lovász István — Nógrádi Mátyás — Nyéki István — Ordosi András — Örvendi Molnár Ferenc — Pathai András — Pathai János — Pathai Pál — Rápoti Pap Mihály — Sarkadi András — Schnitzler, Jakob — Sellyei István — Szathmári K. János — Szathmárnémethi Mihály — Szenci Kertész Ábrahám — Szentmihályi P. Gergely — Szilágyi Tönkő Márton — Szöllősi Mihály — Szölösi H. István — Szűcs B. Boldizsár — Tarczali Péter — Tarpai Szilágyi András — Tatai P. Mihály — Tatai P. Sámuel — Tolnai F. István — Tolnai János (debreceni kántor) — Tolnai Szabó Mihály — Tornai Pap István — Tótfalusi György — Tótfalusi István — Udvari Jakab — Újfalusi Péter — Váradi Rácz János — Váraljai G. Lőrinc — Váraljai Miklós — Vári András — Varsányi Dániel — Vásárhelyi György — Veresegyházi Tamás — Vígkedvű Mihály — Vígkedvű Pál — Zilahi János
Debröd (Debraď, SK)
— ld. névmutató: Debrődi János
Dej ld. Dés
Delft (NL)
— ld. névmutató: Til, Thomas van
Demeterfalva (Demeter; Dumitreşti, RO)
— ld. névmutató: Decani, Stephanus — Fuhrmann, Gregorius
Dés (Dej, RO)
— ld. névmutató: Eszéki T. István — Martonfalvi Tóth György
Deserice ld. Dezsér
Dési református egyházmegye
— ld. névmutató: Eszéki T. István
Deutsch Jahrndorf ld. Jándorf
Deutschend. ld. Poprád
Deutsch-Proben ld. Németpróna
Deütschendorff ld. Poprád

Dévek Uy-falu, Dévék ld. Újfalu
Deventer ld. Daventria
Dezsér (Deserice; Dežerice, SK)
— ld. névmutató: Horečný, Ondrej — Serari, Martinus
Diln., Dilnen. ld. Fejérbánya
Diószeg (Dioszeg; Diosig, RO)
— ld. névmutató: Csehi István — Diószegi Kis István
Disznód (Helt., Heltana, Heltau, Heltensis, Nagydisznód; Cisnădie, RO)
— ld. névmutató: Leonhardus, Joannes — Schnell, Georgius — Schultz, Petrus
Div.-Marian. ld. Szentmária
Div. Mich. ld. Szentmihály
Divek Uy-falu, Divekien., Divékújfalu, Diviacka Nová Ves, Divikien. ld. Újfalu
Divo-Georgio ld. Szentgyörgy
Dobó ((Dubovica, SK)
— ld. névmutató: Dobai András (lipóci) — Dobai István
Dobronya (Dobron., Dobrona, Dobroven.; Dobrá Niva, SK)
— ld. névmutató: Láni, David — Rotarides, Joannes — Sophista, Joannes — Zimányi, Simon
Dobrovice (CZ)
— kiadvány: **2950**
Dobsina (Topsch, Topschensis; Dobšiná, SK)
— ld. névmutató: Heutsch, Philip — Mega, Leonhard — Meltzel, Jan
Dolha (Dovhe, UA)
— ld. névmutató: Dolhai György
Dolná Strehová ld. Alsósztregova
Dolná Suča ld. Alsószucsa
Dolné Kŏkóvce ld. Kocskóc
Dolné Mitešice ld. Motesic
Dolní Uhry ld. Alsó-Magyarország
Dolný Kubin ld. Alsókubin
Dolný Lopašov ld. Lopassó
Domanis (Domaniz; Domaniža, SK)
— ld. névmutató: Galik, Nicolaus
Dominorum Vallis ld. Úrvölgy
Dordrecht (NL) **3495**
Dorog (H)
— ld. névmutató: Dorog, Gerson (pseud.)
Dovhe ld. Dolha
Dömötöri (H)
— ld. névmutató: Dömötöri György
Draskóc (Draskocz; Dražovce, SK)
— ld. névmutató: Draskóczy György — Krasznecz László (Draskoczy)
Dražkovce ld. Szentilona
Drégelypalánk ld. Palánk
Drétoma (Driethom; Drietoma, SK)
— ld. névmutató: Blasius, Joannes
Drezda (Dresden, D)
— ld. névmutató: Böhm, Christoph
Driethom., Drietoma ld. Drétoma
Družstevná pri Hornáde ld. Szentistván
Dubnica (Dubnic; Dubnica nad Váhom, SK)
— ld. névmutató: Schmidelius, Matthias
Dubova (Dubov., Dubovic., Duboviensis; Sedlíacka Dubová, SK)
— ld. névmutató: Agnerus, Joannes — Bartholomeides, Georgius — Raphanides, Georgius
Dubovica ld. Dobó
Duc. Teschin., ducat. Teschin. ld. Teschen tartomány
Dumitreşti ld. Demeterfalva
Dunamelléki református egyházkerület (Cis-Danub. consist., Cis Danubianarum ecclesiarum districtus, Cis. Danubianus districtus, Cis Danubium seniores ecclesiarum)
— ld. névmutató: Batthyány Kristóf — Fekete István (szenci) — Klesch, Daniel — Mányoki Mihály
Dunáninnen
— ld. névmutató: Wechelius András
Dunáninneni evangélikus konzisztórium **3083, 3158**
Dunántúl **2759, 3083, 3435, 3603, 3565**
— ld. még névmutató: Hericz, Michael — Hosztóti István — Keglevich Péter — Lang, Matthias — Pusóczi Miklós — Szép István — Szvetics, Joannes — Török György (soproni) — Unger, Joannes
Dunántúli evangélikus egyházkerület (districtus Danubiani ripae sinisterioris seu ulterioris, tractus Danubianus) **3038**
Dunántúli református egyházkerület (Túl a Dunai Superintendentia, Ultra Danubium seniores ecclesiarum) **3083**
— ld. még névmutató: Csúzi Cseh Jakab

Duránd (Villa Duradni; Travožná, SK)
— ld. névmutató: Stengel, Sebastianus
Düllen ld. Fejérbánya
Dvory nad Žitavou ld. Udvard

E. ld. Eperjes
E. Ujvar ld. Érsekújvár
Ecel (Etzel; Aţel, RO)
— ld. névmutató: Graffius, Lucas
Ecsed (Ecsedien., Etsed; Nagyecsed, H)
— ld. névmutató: Kiskomáromi Márton — Körmendi B. Péter — Püspöki János — Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi György II. — Szathmári Baka Péter — Tolnai F. István — Váraljai G. Lőrinc
Ecseg (H)
— ld. névmutató: Heczei Pál
Eger (Agria, Agrien., Agriensis; H) **3267**
— egyházmegye **3268, 3269**
— ld. még névmutató: Böhme, Martin — Illyefalvi István — Kisdi Benedek — Mokrai Mátyás Ferenc — Pálffy Pál — Pálffy Tamás — Szegedi Ferenc
Eger ld. Cheb
Egerszeg (Zalaegerszeg, H)
— ld. névmutató: Keglevich László — Keglevich Péter
Egra-Variscus, Egra-Variskus ld. Cheb
Egyiptom (Aegiptus)
— ld. névmutató: Maria Aegyptiaca, Sancta
— ld. még incipitmutató: Hogy Izrael kijött Egyiptomból — Miként Aegiptusban egy pelikán madár
Eibesdorf ld. Ivánfalva
Einöd (A)
— ld. névmutató: Etelius, Joannes Fridericus
Eisenburg ld. Vasvár megye
Eisenstadt ld. Kismarton
Elba (Albis) **3666**
Elbing (Elbląg, PL)
— ld. névmutató: Beckher, Georg — Fischer, Georg — Medvetzki János
Élesd (Alesiensis; Aleşd, RO)
— ld. névmutató: Czekelius, Simon
Eliae-Falva ld. Illésfalva
Elzász (Alsatia) **2651, 2718**
Enyed (N.-enyed, Nagyenyed; Aiud, RO) **3177, 3325, 3327, 3542**
— református kollégium (Bethlen kollégium, collegium orthodoxorum Transylv.) **3244**, **3249, 3250, 3325, 3327, 3397**
— református kollégium könyvtára (ref. coll. ktára) **3250, Appendix 232**
— ld. még névmutató: Bethlen János — Enyedi Sámuel — Kézdivásárhelyi Péter — Ladiver, Elias, iun. — Petki János
Eperjes (E., Ep., Eper., Eperi., Eperien., Eperiens., Eperiensis, Eperies, Eperieß, Eperiessin., Eperiessinum, Eperjen., Eperjensis, Eperjessinum, Epper., Epperien., Epperiensis, Epperies, Epperiessen., Epperiessinum, Epperj., Epperjess., Frag., Fragari, Fragaria, Fragopolis; Prešov, SK) **2635, 2717, 2766, 2767, 2783, 2785, 2976, 3028, 3047, 3072A, 3078, 3079, 3082, 3091, 3202A, 3228, 3229, 3263, 3365, 3368, 3411, 3429, 3448, 3469, 3553, 3560, 3562, 3571, 3577, 3578, 3630, 3636, 3662**
— evangélikus főiskola (Athen. statuum, Athaeneum der Evangelischen Herren Land-Stände des Königreichs Ungarn, Athenaeum Eperiense Augustano-evangelicum, Athaeneum statuum Evangelicorum Eperiessinense, collegium, coll. stat., gymnasium Eperiessinense inclytorum statuum regni Hungariae Augustano-Evangelicorum, kollégium, magyarországi evangélikus rendek eperjesi főiskolája, stat. Evang. Athenaeum Eperiessinense, status Evang. Athenaeum Eperiense, statuum evang. Eperiense Athenaeum) **3259, 3338, 3365, 3405, 3410, 3411, 3412, 3413, 3414, 3415**, **3429, 3430, 3431, 3432, 3433, 3434, 3435, 3443, 3457, 3459, 3470, 3471, 3505, 3506A, 3507, 3517, 3518, 3519, 3520, 3524, 3526, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533, 3534, 3535, 3536, 3549, 3555, 3559, 3562, 3569, 3576, 3577, 3578, 3629, 3630, 3639, 3641, 3655, 3660, 3661**
— classis grammatica **3415**
— classis logica **3410**

— classis philosophica **3410**
— classis poetica **3410**
— classis rhetorica (retorika osztály) **3410, 3562, 3661**
— evangélikus iskola (gimnázium, lycaeum, schola) **2635, 2767, 2853, 2976, 3028, 3082, 3110, 3229**
— evangélikus gimnázium retorika osztály **3562**
— nemesi konviktus **3636**
— városi tanács (magistratus, szenatus) **3078, 3228, 3229, 3354, 3430, 3458, 3517, 3629, 3680**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Agnerus, Joannes — Balassi Máté — Bányai Dániel — Barcsai Mihály — Bartholomeides, Georgius — Bartholomeides, Thomas — Bartosovicz, Elias — Bayer, Johann — Bayer, Johann felesége, Sartorius, Rebecca — Belusky, Nicolaus — Berthalanicz, Martinus — Bivolini, Martinus — Bocatius, Joannes — Braxator, Andreas — Braxatoris, Joannes — Brodniansky, Michal — Bubenka, Elias — Bubenka, Jonas — Bugar, Georgius — Burchart, Georgius — Caepe, Joannes — Carathin, Georgius — Conrad, Georgius — Conrad, Thomas — Cordos, Andreas — Cudelius, Martinus — Culicis, Sigismundus — Curiani György — Damnanides, Joannes — Demian, Stephanus — Dives, Joannes — Divitis, Georgius — Dobai András — Dobos András — Domek, Samuel — Dömötöri György — Droschel, Adam — Dubovszky, Martin — Eccard, Abraham, sen. — Edenhower, Cristophorus — Fabiani, Georgius — Fabini, Leonhardus — Fabri, Georgius — Fabri, Nicolaus — Fabricius, Martinus — Feigel, Petrus — Felicides, Jonáš — Felicides, Paulus — Femger, Georg — Fleischhacker, Georg — Fodor János — Fontanus, Daniel — Franckenstein, Martinus Heinricus — Friedhuber, Elias — Fridvalszky, Franciscus — Frölich, Bartholomaeus — Fuss, Simon — Gabrielis, Nicolaus — Gallikius, Andreas — Gartner, Georgius — Gasser, Georg — Gassitius, Georgius — Gassitius, Joannes — Gastrius, Jonas — Géczy András — Ghiczi András — Gloxinus, Joannes — Gosnovicer, Caspar — Gosnovicerus, Michael — Gosztonyi Mihály — Gömbös István — Görgey János — Grasseli, Joannes — Greschner, Martin — Gronel, Jacobus — Grünstein, Georgius — Grünwaldt, Matthaeus — Grynaeus, Jacobus — Gstetner, Nicolaus — Guth, Daniel — Gütsch, Daniel — Gyöngyösi István — Haasz, Martinus — Hacker, Christian — Hacker, Michael — Haderus, Elias — Halligantz, Georg — Halligantz, Martin — Hankovsky, Georgius — Hericz, Michael — Hertzeg, Georg — Hertzog, Andreas — Hiebner, Israel — Hieronymi, Michael — Hoffmann, Johann — Holló Zsigmond, sen. — Holtzkamf, Samuel — Horváth András — Horváth György — Hosztóti István — Hübel, Matthias — Ivankovics, Daniel — Izdenczi Márton — Jacobaei, Mathias — Jászay Ferenc — Kabothi István — Kassai Michaelis György — Kastel, Martinus — Kastenmacher, Johann — Keczer András — Keczer Menyhért — Kemmel, Johann — Keublinger Farkas — Keublinger, Joannes — Khien, Ferdinandus — Kisfaludy Mózes — Klein, Valentin — Klesch, Daniel — Kondrai György — Kotercius, Christian — Kotkovski, Nicolaus — Kőszeghy Ádám — Kövesdi Pál — Kraus, Georg, iun. — Kraus, Joannes (eperjesi) — Kublan, Andreas — Kudela, Ján — Ladiver, Daniel — Ladiver, Elias, iun. — Lanckoronski Rusocki, Andreas Nicolaus de Brezicz — Lang, Paulus — Laurenti, Joannes — Lazitius, Christianus — Lazius, Adam — Lazius, Matthias — Lech, Samuel — Lengfelner, Daniel — Lengfelner, Johann — Leps, Martinus — Licki, Joannes — Lipko, Andreas — Lipko, Joannes — Löler, Georgius — Malik, Joannes — Marklowsky, Paulus — Marth, Ambrosius — Masník, Tobiáš — Matthaeides, Georgius — Matula,

Nicolaus — Mazar, Christophorus — Medvetzki Sámuel — Megyei András — Meltzel, David — Michaelis, Paulus — Mikleczy, Joannes — Miklian, Matthaeus — Mikoviny, Joannes — Missovitz, Martinus — Munkácsi János — Müller, Johann — Nadliczky, Martinus — Neschutt, Jacobus — Nicolaides, Georgius — Nigrini, Joannes — Nyársi Ádám — Nyáry Ferenc — Odenhöfer, Christoph — Ochrlan, Andreas — Pancratius, Michael — Pattantyús János — Pattosovic, Martinus — Patzer, Matthias — Petanczi György — Petanczi Márton — Petko, Daniel — Petrőczy Imre — Petrőczy István, iun. — Petrőczy Miklós — Pharetra, Casparus — Pissiecz, Matthias — Pitto András — Placko, Andreas — Platani, Paulus — Platschko, Andreas — Plotsch, Georg — Podmaniczi, Michael — Polani, Jeremias — Pomarius, Samuel — Pongrácz Ferenc (Óvari) — Popradius, Adamus — Puscher, Joannes Christophorus — Pusóczi Miklós — Radik, Matthias — Raennenfeld, Josias — Rakitka, Andreas — Rezik, Joannes — Rhenerus, Joannes — Rosaides, Ján — Roth, Johannes — Roxer, Daniel — Röser, Jakob — Ruttkay György — Sárossi Sebestyén — Sárossy János — Sartorius, Johann, sen. — Sartorius, Samuel — Sasik, Michael — Schidelinus, Joannes — Schnatzinger, Johann — Scholtz, Samuel — Scholtz, Thomas, sen. — Schön Gáspár — Schönleben, Georgius — Schönleben, Michael — Schönleben, Sigismundus — Schönlin, Joannes Philippus — Schrierer, Michael — Schröter, Samuel — Schuller, Petrus — Schürer, Michael — Schwartz, Joannes (eperjesi) — Semsey Ferenc — Semsey Péter — Serédi János, iun. — Serédi Márton — Serpilius, Samuel — Simonides, Joannes (tótprónai) — Sipkowski, Thomas — Smrtník, Melchior — Somosi János (eperjesi) — Spilenberger, Samuel — Spisko, Sigismundus — Spitko, Georgius — Stein, Jacobus — Stephanides, Joannes — Stephanóczi, Samuel — Stephanus, Daniel — Strakocius, Georgius — Szántó András — Szaszik, Michael — Széchy Ferenc — Széchy Kristóf — Szegenyi, Jakob — Szeleczki, Andreas — Szentgotthárdi István — Szentpéteri János — Szép István — Szirmay Miklós — Szvetics, Joannes — Thököly Imre — Thököly István — Török György (soproni) — Treutler, Georg — Uhrin, Michael — Unger, Joannes — Vass Mihály — Vietoris, Jonas — Vitnyédi István, sen. — Vitnyédi Pál — Voboricenus, Zacharias — Vodnanus, Ioannes — Vörös János — Weber, Daniel — Weber, Johann, sen. — Weber, Johann Friedrich — Weichsler, Johann Georg — Weigel, Johann — Wirth, Michael — Wittich, Johann — Wozar, Andreas — Wozar, Michael — Zabanius, Isaacus — Zauner, David — Zelensky, Stephanus — Ziegler, Iohannes Adamus — Zimmermann, Matthias — Zimmermann, Sigmund — Zollicoverus, Fridericus — Zombor, Stephanus

— ld. még tárgymutató, illusztrációk

Erdély (Ardeal, Erdély-ország, Erdély ország, erdélyi rendek, Tansylvania [!], Trans., Transi., Transil., Transilv, Transilvania, Transsylvania, Transy., Transyl., Transylv., Transylvania) **2626, 2637, 2644, 2654, 2705, 2708, 2713, 2722, 2724, 2729, 2748, 2758, 2782, 2788, 2794, 2796, 2801, 2801A, 2817, 2822, 2825, 2838, 2852, 2869, 2872, 2916, 2926, 2928, 2931, 2941, 2946, 2958, 2959, 2963, 2975, 2982, 3008, 3010, 3031, 3046, 3060, 3074, 3075, 3080, 3109, 3123, 3126, 3127, 3139, 3140, 3141, 3174, 3192, 3196, 3226, 3255, 3271, 3302, 3322, 3323, 3327, 3348, 3373, 3393, 3397, 3432, 3467, 3472, 3491, 3493, 3536, 3554, 3572, 3576, 3582, 3595, 3619, 3645, 3648, 3649, 3667, 3670, 3675**, **3688, Appendix 257**

— református egyház **3537**

— kiadvány: **2838**

— ld. még névmutató: Ágoston Péter — Apafi Mihály I. — Apafi Mihály I. felesége, Bornemisza Anna — Barcsai Ákos — Báthori István (somlyói) — Béldi Pál — Csepregi Turkovics Mihály — Csulai György — Eperjesi Mihály — Femger, Georg — Fleischer, Andreas — Ghillány Gergely — Gyulai Pál — Hermann, Lukas, iun. — Hermann, Lukas, sen. — Hiebner, Israel — Kemény János — Köröspataki Bedő János — Peteley Hestert Dániel — Petki István (erdélyi helytartó) — Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi György II. — Reilich, Gabriel — Rhédey Ferenc — Rohdius György — Schneb. [?], J. H. — Szenci Kertész Ábrahám — Szepsi Wendigh András — Szöllősi Mihály — Tarpai Szilágyi András — Teleki Mihály — Tolnai Szabó Mihály — Zabanius, Isaacus
Erdőbádony ld. Badin
Erdőd (Erdeöd; Ardud, RO)
— ld. névmutató: Erdődy Ferenc — Erdődy Péter — Körmendi B. Péter — Pálffy Tamás — Tatai P. Mihály
Eremitanus ld. Remete
Erfurt (D)
— ld. névmutató: Klesch, Christoph — Ladiver, Elias, iun.
Érmelléki református egyházmegye
— ld. névmutató: Diószegi Kis István
Érsekújvár (E. Ujvar, Ersek Uj-vár, Ersekujvar; Nové Zámky, SK) **3332, 3645**
— ld. még névmutató: Apafi Mihály I. — Pilárik, Štefan — Szathmári Ötvös István
Észak-Európa (regna Septem-trionalia Europae) **3188**
Északkelet-Magyarország **2729**
Esztergom (Esztergam, Strig., Strigonium; H) **2890**
— főegyházmegye (dioecesis, metropolis) **2660**, **2991, 3057, 3267, 3268, 3269, 3474, Appendix 252, Appendix 265**
— ld. még névmutató: Bársony György — Bartók István — Bihary Daniel — Kéry János — Lippay György — Lippay János — Luzinski, Joachim Aloysius — Pázmány Péter — Pongrácz György — Pozsgai Miklós — Sennyey István — Stankovics János — Szelepcsényi György
Esztergom-Szettamáshegy ld. Szenttamás
Etsed ld. Ecsed
Etzel ld. Ecel
Európa (Europa **) 2636, 2760, 2916, 2957, 2962, 3143, 3180, 3187, 3233**
— ld. még névmutató: Leopoldus I.
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Europae regna Septem-trionalia ld. Észak-Európa
Ezetnek [!] ld. Csetnek

f. b., F. Bánya ld. Felsőbánya
Făgăraş ld. Fogaras
Fajsz (Faicz; Veszprémfajsz, H)
— ld. névmutató: Ányos Sándor
Făntănele ld. Gyalakuta
Farkasfalva (Farkas-falva; Vlková, SK)
— ld. névmutató: Pothoransky, Georgius
Farkasfalva (Wolfau; Wolffau, A)
— ld. névmutató: Brennerus, Franciscus
Fehérhegy (Bilá hora) **2805**
Fejérbánya (Bélabánya, Beloban., Belobanensis, Diln., Dilnen., Düllen; Banská Belá, SK)
— ld. névmutató: Götzel, Georgius — Neupauer, Joannes — Pilarik, Jeremiáš — Seiffert, Johann Gottfried — Stephani, Matthaeus
Fejérvár (Alba; Székesfehérvár, H)
— ld. névmutató: Gorup Ferenc – Imre herceg, Szent
Fejérvár ld. Gyulafehérvár
Feketehalom (Ceiden; Codlea, RO)
— ld. névmutató: Herrmann, Georgius — Molitoris, Georgius
Feled (Jesenské, SK)
— ld. névmutató Szentpéteri István
Félegyháza (Biharfélegyháza, Felegyhaza; Roşiori, RO)
— ld. névmutató: Mislei Mihály
Felföld **3457**
Felhévíz (Felhövéz; H)
— ld. névmutató: Bihary Daniel

Felka (Filca, Filka, Fölka, Fölkau, Fölkens., Völckau; Veľká, SK)
— ld. névmutató: Klesch, Christoph — Noscovius, Michael — Olearius, Andreas — Seltenreich, Joseph — Strompff, Joannes — Strumpf, Simon
Felseö Szilen. ld. Szelény
Felso Vadas ld. Felsővadász
Felso Zaturcza ld. Felsőzaturcsa
Felsö Bánya ld. Felsőbánya
Felsö Kubin ld. Felsőkubin
Felsö Lindva ld. Felsőlendva
Felsö Ör ld. Felsőőr
Felsö Vadasz ld. Felsővadász
Felsö Vasard ld. Felsővásárd
Felsö Zaturcza ld. Felsőzaturcsa
Felsőbánya (f.b., F. Bánya, Felsö Bánya, Medio-Mons, Mediomontanus; Baia Sprie, RO) **2678, 3323**
— ld. még névmutató: Cimbalmos János — Cimbalmos Péter — Felsőbányai Márton, sen. — Matkó István — Sárfői Mihály
Felső-Kemence (Vyšná Kamenica, SK)
— ld. névmutató: Czember, Georg
Felsőkubin (Felsö Kubin; Vyšný Kubin, SK)
— ld. névmutató: Messko, Georgius
Felsőlendva (Felsö Lindva, Grad, SLO)
— ld. névmutató: Nádasdy Ferenc — Széchy Gáspár
Felső-Magyarország (Felvidék, Horní Uhry, sup. Hung., sup. Hungaria, super. Hung., super. Hungar., super. Hungaria, superior Hung., superior Hungar., superior Hungaria, Ober-Hungarn, Ober-Ungarn, Ober-Ungern, Ober-Vngarn, Ungaria superior) **2644, 2654, 2669, 2688, 2690, 2711, 2713, 2722, 2724, 2727, 2782, 2788, 2817, 2852, 2913, 2919, 2923, 2926, 2931, 2997, 3038, 3046, 3047, 3064, 3074, 3109, 3139, 3192, 3198, 3204, 3226, 3228, 3300, 3302, 3310, 3336, 3347, 3348, 3367, 3408, 3419, 3424, 3454, 3457, 3467, 3469, 3472, 3481, 3514, 3515, 3526, 3554, 3572, 3582, 3613, 3624A, 3626, 3630, 3631, 3648, 3667, 3670, Appendix 238**
— Felső-magyarországi szabad királyi városok evangélikus lelkészei kontuberniuma (contubernium regiarum liberarumque civitatum in partibus superioribus regni Hungariae) **3520**
— ld. még névmutató: Christophori, Matthias — Forgách Miklós — Homonnai Drugeth György — Rákóczi Ferenc I. — Wagner, Martin, sen. — Weber, Johann — Zabeler, Peter
Felső-Micsinye (Miczina superior; Horná Mičiná, SK)
— ld. névmutató: Wagner, Michael, sen.
Felső-Németország (Germania superior) **2957**
Felsőőr (Felsö Ör; Gornja Borta, HR)
— ld. névmutató: Szeremlyei János
Felsőszalatna ld. Nagy-Szlatina
Felső-Szilézia (Horní Slézsko, Silesia superior) **3449**
— ld. még névmutató: Frölich, Martin — Löbrynus Novoměstský, Daniel
Felsővadász (Felso Vadas, Felsö Vadasz, Felsö Vadász; H)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi László
Felsővásárd (Felsö Vasard; Horné Trhovište, SK)
— ld. névmutató: Emődy István
Felsőzaturcsa (Felso Zaturcza; Záturčie, SK)
— ld. névmutató: Zaturecky, Stephanus
Felvidék ld. Felső-Magyarország
Fenes (Szászfenes, Szaz-Fenes; Floreşti, RO) **2970, 3309**
— ld. még névmutató: Frenky, Stephanus
Fertő tó (Fertöe stagnum) **3038**
Fertőszentmiklós ld. Szentmiklós
Fiľakovo ld. Fülek
Filca ld. Felka
Filek ld. Fülek
Filice (Fillen.; Gánovce, SK)
— ld. névmutató: Stromt, Joannes
Filitelnic ld. Fületelke
Filka ld. Felka
Fillen. ld. Filice
Filletelek ld. Fületelke
Fişer ld. Sövénység
Floreşti ld. Fenes

Fogaras (Făgăraş, RO) **3314, 3542**
— ld. még névmutató: Csengeri István — Kemény János — Nádasdy Ferenc — Tarpai Szilágyi András
Forchtenau ld. Fraknó
Földvár (Dunaföldvár, H)
— apátság (S. Helenae de Földvár)
— ld. névmutató: Pozsgai Miklós
Fölka, Fölkau, Fölkens. ld. Felka
Frag., Fragari, Fragaria, Fragopolis ld. Eperjes
Fraknó (Frakno; Forchtenau, A)
— ld. névmutató: Eszterházy Ferenc
Franciaország (Gallia) **2664, 3188, Appendix 221**
Francken ld. Frankföld
Franckfurt, Francofurtum ad Moenum ld. Frankfurt am Main
Francus ld. Frankföld
Franeker (NL) **3420**
— egyetem **2969**
— kiadvány: **3075A, 3244, 3258, 3516, 3548, 3632**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Bátai B. György — Báthori G. Mihály — Cöller, Martinus — Debreceni Szücs János — Diest, Hendrik van — Diószegi Kis István — Enyedi Molnár János — Enyedi Sámuel — Eszéki T. István — Görgei P. Pál — Kézdivásárhelyi Péter — Kisvárdai Lázár János — Maccovius, Joannes — Martonfalvi Tóth György — Miskolci Bodnár Mihály — Nadányi János — Nánási Lovász István — Pathai András — Pósaházi János — Püspöki János — Somosi Petkó János — Szántai Poóts István — Szathmári Baka Péter — Szathmárnémethi Mihály — Tarpai Szilágyi András — Técsi Joó Miklós — Tolnai F. István — Tolnai S. István — Váradi Mátyás — Váraljai G. Lőrinc — Veréczi S. Ferenc — Wellens, Jan
Frankenberg (Franckenberg; D)
— ld. névmutató: Franckenberg, Maximilianus Honorius
Frankenstein (D)
— ld. névmutató: Frank, Valentinus
Frankföld (Francken) **3015, 3198, 3300, 3442**
— ld. még névmutató: Grams, Johann — Meisner, Johann Martin — Seelmann, Christian
Frankfurt am Main (Franckfurt, Francofurtum ad Moenum; D) **2760**
— kiadvány: **2662, 2677, 2686, 3568**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Dimpffeln, Johann Jacob — Fleischbein, Johann Philip
Frankfurt an der Oder (Odera-Frankfurt; D)
— kiadvány: **3016**
— ld. még névmutató: Placentinus, Joannes
Fraternitas ad fluv. Hornath ld. Alsóhernádi evangélikus egyházmegye
Fraustadt (Wschowa, PL)
— ld. névmutató: Herberger, Valerius
Freistadt (Freystat. Sil.; Kożuchów, PL)
— ld. névmutató: Strenek, Jacobus
Freistadt ld. Galgóc
Freivald ld. Frivald
Freystat. Sil. ld. Freistadt
Friedrichsthal (D)
— ld. névmutató: Pilarik, Jeremiáš
Fristatten. ld. Galgóc
Frivald (Freivald; Rajecká Lesná, SK)
— ld. névmutató: Schumbergius, Joannes
Frydek (Frydeck; CZ)
— ld. névmutató: Joannides, Jiřík, sen.
Fulnek (CZ)
— ld. névmutató: Jabín, Ezechiel
Fülek (Filek; Fiľakovo, SK)) **3516**
— ld. még névmutató: Bakos Gábor — Gyöngyösi István — Hamvay Ferenc — Miskolci Bodnár Mihály — Seltenreich, Joseph — Wesselényi Ferenc
Fületelke (Filletelek, Füllet., Fülletelk.; Filitelnic, RO)
— ld. névmutató: Scharsius, Stephanus
Fürstenau (D)
— evangélikus gyülekezet könyvtára **3616**
Fürstenthumb Teschen ld. Teschen tartomány
Füzesabony (Füzesaban; H)
— ld. névmutató: Domi, Joannes

G. ld. Gönc
Galánta (Galantha; Galanta, SK)
— ld. névmutató: Eszterházy Ferenc

Galgóc (Freistadt, Fristatten, Galgoc, Galgocz; Hlohovec, SK)
— ferences harmadrendi, kordás társulat (confraternitas cordigerorum) **2916**
— ld. még névmutató: Adami, Martin, sen. — Bartók, Adalbertus Joannes — Bobovsky, Simon — Fabricius, Joannes (Galgociensis) — Fabricius, Nicolaus — Jakucs, Jacobus — Sartoris, Martinus — Vég Miklós Alajos
Gallia ld. Franciaország
Galloway (GB)
— ld. névmutató: Cowper, William
Galovany ld. Paludza
Gasztony ld. Gosztony
Gávavencsellő ld. Vencsellő
Gdańsk, Gedanum ld. Dancka
Gelderland (Geldriensis)
— ld. névmutató: Schulckenius, Adolphus
Geletnek (Hlinic; Hliník nad Hronom, SK)
— ld. névmutató: Augustini, Elias — Caepe, Joannes — Fabiani, Georgius — Hertzeg, Georg
Gelnica ld. Gölnicbánya
Gemer ld. Sajógömör
Genf (Geneva; Genève, CH) **2795, 2664, 3327A**
— kiadvány: **2641, 2672, 2744**
— ld. még névmutató: Calvin, Jean — Bèze, Théodore de
Georg., Georg. Mont., Georgenberg, Georgimontanus, Georgio M., Georgio-Mont., Georgiomont., Georgio-Montanus, Georgiomontanus ld. Szombathely
Gerált (Gerald.; Giraltovce, SK)
— ld. névmutató: Semsey (Semsei) Ferenc
Gerge, Gergö ld. Görgő
Germ., Germania ld. Németország
Germania inferior ld. Alsó-Németország
Germania superior ld. Felső-Németország
Gherla ld. Szamosújvár
Ghimbav ld. Videnbak
Ghimes ld. Gimes
Ghurghiu ld. Szentimre
Ghyletincz ld. Giletinci
Ghymes ld. Gimes
Gibben. ld. Hibbe
Giessen ld. Gissa
Gilău ld. Gyalu
Gilead (bibl.) **2869**
Giletinci (Ghyletincz, Gilethinc; Giletinc, HR)
— ld. névmutató: Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós
Gimes (Ghimes, Ghymes; Jelenec, SK)
— ld. névmutató: Forgách Ferenc (érsek) — Forgách István
Gincz, Gins, Ginz. ld. Kőszeg
Giraltovce ld. Gerált
Gissa (Giessen, D)
— kiadvány: **2716**
— ld. még névmutató: Dieterich, Konrad — Finck, Casparus — Honter, Joannes, iun. — Röser, Jakob
Glaserhey ld. Szklenó
Glogau (Glus. Sil.?; Głogówek, PL)
— ld. névmutató: Quatius, Adamus
Goldberg (Złotoryja, PL)
— iskola (schola) **3500, 3501**
— ld. még névmutató: Trotzendorf, Valentin
Gorlic., Gorlicz ld. Görlitz
Gornja Borta ld. Felsőőr
Gosztony (Gotztony, Gozton; Gasztony, H)
— ld. névmutató: Gosztonyi Mihály — Gosztonyi Miklós
Gotha (D)
— ld. névmutató: Glass, Salomon
Gölnicbánya (Gölnitz; Gelnica, SK)
— ld. névmutató: Possius, Christophorus Paulus
Gömör megye **2863, 2985A, 3012, 3041, 3093, 3215, 3641**
— ld. még névmutató: Bakos Gábor — Gyöngyösi István — Hamvay Ferenc — Mayer, Andreas — Rotarides, Michael
Gönc (G., Göncina, Göncz, Gönczien., Göntz; H) **3483, 3592**
— ld. még névmutató: Gosnovicer, Matthias — Hericz, Michael — Kátay Ferenc, előtte Hoporsorum András felesége, Szabó Dorka — Lévai Péter — Szathmárnémethi Mihály — Szendi Dávid
Görgény, Görgény Szent-Imre ld. Szentimre

Görgő (Gerge, Gergö, Görgö; Spišsky Hrhov, SK)
— ld. névmutató: Görgey Boldizsár — Görgey Ezékiel — Görgey János — Görgey Sándor
Görlitz (Gorlic., Gorlicz., Görlic; D) **3501, 3656**
— iskola (schola) **3500, 3501**
— kiadvány: **3501**
— ld. még névmutató: Gorliczki, Georgius — Kokerus, Andreas — Ludovicus, Laurentius — Trotzendorf, Valentin
Görögország **3542**
Göszögien. ld. Kőszeg
Grác ld. Graz
Grad ld. Felsőlendva
Gradec (Gradecz; HR)
— ld. névmutató: Horváth Boldizsár — Horváth Márk
Gradna (Hrabowa; Hrabové, SK)
— ld. névmutató: Hrabovszky Péter
Granicium ld. Grénic
Grauen (D)
— ld. névmutató: Zeisold, Johannes
Graz (Grác; A)
— kiadvány: **2789**
— ld. még névmutató: Cseke István — Elevenkuti András — Ivul, Gabriel — Jászberényi Tamás — Keglevich László — Landovics István — Lippay Ferenc — Lippay János — Tarnóczi István
Greifswald (D)
— ld. névmutató: Parschitius, Nicolaus, iun. — Pilarik, Jeremiáš
Grénic (Granicium; Hranovnica, SK)
— ld. névmutató: Bartosovicz, Elias
Grimma (Grim, D)
— ld. névmutató: Nemet, Johann
Groningen (NL) **3146**
— ld. még névmutató: Debreceni Szücs János — Diószegi Kis István — Eszéki T. István — Görgei P. Pál — Miskolci Bodnár Mihály — Nánási Lovász István — Szántai Poóts István — Szathmárnémethi Mihály — Técsi Joó Miklós — Tolnai F. István — Tolnai S. István — Tolnai Szabó Mihály — Váraljai G. Lőrinc
Großrügersdorf (Groß-Rügersdorff; Rudzica, PL)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Grüneck (Grüeneck, CH)
— ld. névmutató: Hoffer, Daniel
Guşterița ld. Szenterzsébet
Gunzingen ld. Günzing
Günc, Güns, Günß, Güntz, Güntzin., Günz, Günziensis, Günziniensis ld. Kőszeg
Günzing (Gunzingen; A)
— ld. névmutató: Ehrenreutter, Johann August
Gvnc ld. Kőszeg
Gyalakuta (Fântânele, RO)
— ld. névmutató: Uzoni Sz. Balázs
Gyalu (Gilău, RO) **2970, 3309**
— ld. még névmutató: Enyedi Molnár János
Gyarmat (Gyarmath; Balassagyarmat, H)
— ld. névmutató: Balassa Sándor — Balassi Bálint — Gyarmati János
Gyerő-Monostor (Gyerö Monostor; Mănăstireni, RO)
— ld. névmutató: Kemény János
Gyöngyös (H)
— ferences harmadrendi, kordás társulat (confraternitas cordigerorum) **2916**
— ld. még névmutató: Bajcsi K. András — Bona István – Gyöngyösi János — Jászberényi Tamás — Maconkai András — Stankovics János
Győr (Györ, Jaurinum, Jaurium, Nagy-Győr; H) **3267, 3268**
— egyházmegye: **3269**
— jezsuita kollégium (collegium): **2961, 2997, 3020, 3205, 3419**
— kiadvány: **Appendix 244**
— ld. még névmutató: Ágoston Péter — Bánki János — Dömötöri György — Fabrius, Martinus — Gorup Ferenc — Guttovieni József — Landovics István — Lippay Ferenc — Lippay János — Pongrácz György — Sámbár Mátyás — Stankovics János — Széchényi György — Tarnóczi István
Gyulafehérvár (Alba Julia, Alba-Julia, Albensis, Belgrad; Alba Iulia, RO) **2637, 2638, 2709, 2710, 2732, 2762, 2801, 2876, 2884, 2944, 2977, 2978, 2979, 3007, 3121, 3181, 3238, 3239, 3240,**

3315, 3390, 3391, 3486, 3487, 3538, 3539, 3642, 3643, 3648, Appendix 257, Appendix 264
— akadémia (schola, universitas) **2639, 2640, 2709, 2770**
— kiadvány: **2683, 2801, 2803, 2836, 2878, 3061, 3066, 3076, 3121, 3174, 3175, 3351, 3489, Appendix 249**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Apácai Csere János — Basire, Isaac — Bisterfeld, Johann Heinrich — Brassai Major Márton — Buzinkai Mihály — Kemény János — Kézdivásárhelyi Péter — Martonfalvi Tóth György — Matkó István — Medgyesi Pál — Pósaházi János — Selyei Balogh István — Vásárhelyi Péter

Haarlem (NL)
— kiadvány: **2686**
— ld. még névmutató: Schonaeus, Cornelius
Hadad (Hadád; Hodod, RO)
— ld. névmutató: Wesselényi Ferenc — Zilahi János
Hainik ld. Hajnik
Háj (Haj, Turocio-Haj, Turócliget; SK)
— ld. névmutató: Blasius, Andreas — Izip, Johann — Kmetovinus, Joannes — Murgaschius, Joannes
Hajdúbagos ld. Bagos
Hajdúböszörmény ld. Böszörmény
Hajdúhadház ld. Hadháza
Hajdúszentgyörgy ld. Szentgyörgy
Hajná Nová Ves ld. Szeptencújfalu
Hajnik (Hainik, Solio-Hajnicen., Zolio-Hajnicensis; Hájniky, SK)
— ld. névmutató: Bezegh István
Halle (D)
— kiadvány: **3567**
Hallerkő (Hallerkö; Hallerstein, D)
— ld. névmutató: Haller István
Halmágy (Hălmeag, RO)
— ld. névmutató: Kasza István
Hamborg (Hamb., Hamburg; Brezovička, SK)
— ld. névmutató: Hankovsky, Georgius — Mokos, Samuel
Hammersdorf ld. Szenterzsébet
Hamva (Chanava, SK)
— ld. névmutató: Beregszászi István
Hanau (D)
— kiadvány: **2662, 2982, 2992, 3258**
Hansa városok **3188**
Hanusfalva (Hanusf., Hanusfal.; Hanušovce nad Topľou, SK)
— ld. névmutató: Braxator, Andreas
Harangláb (Hărănglab, RO)
— ld. névmutató: Hévizi B. István
Harderwijk (Hardervicum; NL)
— ld. névmutató: Hornius, Georgius
Harka (Magyarfalva, H)
— ld. névmutató: Fickius, Wolfgang — Galli, Johann Christoph
Hărman ld. Hermány
Harmanec ld. Hermanecz
Háromszék (Három Szék, Három-Szék)
— ld. névmutató: Béldi Pál
Hatháza (Hajdúhadház, H)
— ld. névmutató: Pathai András
Hauskirchen (Haußkirchen, A)
— ld. névmutató: Ehrenreutter, Johann August
Havasalföld (Valachia, Walachey) **2682, 2958, 3127, 3393, 3493**
— ld. még névmutató: Boros, Ladislaus — Chalupka, Samuel felesége, Puchalka, Rozina — Landovics István — Mixa, Georgius — Şerban, Constantin
Havlíčkův Brod ld. Németbrod
Hbu ld. Cheb
Hegyeshalom (Samarein an der Straß; H)
— ld. névmutató: Franckenberg, Maximilianus Honorius
Heidelberg (Hejdelberg; D)
— ld. névmutató: Eperjesi Mihály — Zanchi, Girolamo
Heinice (CZ)
— ld. névmutató: Macovius, Nicolaus
Hejce (Hece, Hecze, Hiecz.; Héce, H)
— ld. névmutató: Baksy István
Hejdelberg ld. Heidelberg
Heldgrungen (Heldrungen, D)
— ld. névmutató: Klesch, Daniel
Helikon **2765**

Helmec (Királyhelmec, Király-Helmecz; Kráľovsky Chlmec, SK))
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I. — Szathmári Baka Péter
Helt., Heltana, Heltau, Heltensis ld. Disznód
Hengstfelden (D)
— ld. névmutató: Schnurrius, Balthasar
Herborn (D)
— ld. névmutató: Piscator, Johann
Hermanecz (Hermánd, Hermanetz, Hermanez; Harmanec, SK)
— ld. névmutató: Fischer, Michael (Besztercebánya)
Hermanensis, Hermannstad, Hermans-Stadt, Herman-stadt ld. Szeben
Hermány (Honigberg, Mellimontana, Szászhermány; Hărman, RO)
— ld. névmutató: Alesius, Joannes — Greissing, Paul — Seiler, Lucas
Hernád (Hornath, Kundert) folyó **3148, 3626**
— Alsóhernádi evangélikus egyházmegye (Fraternitas ad fluv. Hornath)
— ld. még névmutató: Christophori, Johann
Hernádszentistván ld. Szentistván
Herrengrund ld. Úrvölgy
Hessen **3616**
Heves megye (comitatus Hevessensis) **3277**
— ld. még névmutató: Fabricius, Joannes (Galgociensis) — Hamvay Ferenc — Kisdi Benedek
Hibbe (Gibben; Hybe, SK)
— ld. névmutató: Stranovius, Joannes **2815**
Hibernia ld. Írország
Hiecz. ld. Hejce
Hispania ld. Spanyolország
Hlinic, Hliník nad Hronom ld. Geletnek
Hlohovec ld. Galgóc
Hodod ld. Hadad
Hodrusbánya (Hodrucena Vallis, Hoderitsch; Banská Hodruša, SK)
— ld. névmutató: Bussaeus, Bartholomaeus — Czember, Georg
Holcmány (Holtzmanno-Transylv.; Hosman, RO)
— ld. névmutató: Fronius, Thomas
Holics (Holic; Holič, SK)
— ld. névmutató: Coleda, Samuel
Hollandia (Hollandiae ordines) **3318**
— ld. még névmutató: Diószegi Kis István — Kézdivásárhelyi Péter — Nadányi János
Hollólomnic (Hol., Holumnic.; Holumnica, SK)
— ld. névmutató: Adami, Johannes — Procopi, Adamus
Holstein **3196**
Holtzmagen ld. Holzmaden
Holumnic., Holumnica ld. Hollólomnic
Holzmaden (Holtzmagen; D)
— ld. névmutató: Deidricius, Joannes
Homonna (Humenné, SK)
— ld. névmutató: Homonnai Drugeth Bálint — Homonnai Drugeth György — Stankovics János
Homoródszentpál (Homorod; Sînpaul, RO)
— ld. névmutató: Weirauch, Zacharias
Honigberg ld. Hermány
Hont megye (c. H., comit., comitatus Hon., Hont., Honten., Hontensis, Honthens., utriusque Hontensis) **3263, 3328**
— ld. még névmutató: Buori, Georgius — Dúló Gergely — Gerhard, Georgius — Gerhard, Paulus — Johannides, Joannes — Kayser, Georgius Udalricus — Láni, David — Láni, Eliáš — Sembery Ferenc — Spitko, Daniel — Spitko, Gabriel — Spitko, Georgius — Szeleini, Joannes — Szeleini, Paulus — Zábojník, Juraj (bozóki lelkész)
Hontianske Moravce ld. Marót
Hontianske Tesáre ld. Teszér
Hoorn (NL)
— kiadvány: **3593**
Horná Mičiná ld. Alsó-Micsinye, Felső-Micsinye, Micsinye
Horná Štubňa ld. Stubnya
Hornath ld. Hernád
Horné Trhovište ld. Felsővásárd
Horní Slézsko ld. Felső-Szilézia
Horní Uhry ld. Felső-Magyarország
Horóc (Horocz; Horovce, SK)
— ld. névmutató: Madocsáni Miklós
Horvátország (Croatia) **3584**
— ld. még névmutató: Jambrechovich, Michael — Jufmonicz, Georgius — Lipót I. — Mihovski, Leopoldus — Pethő Gergely — Rom, Petrus — Szaikovich, Stephanus — Turkovich, Joannes Alexius — Turkovich, Matthias — Vercsak,

Paulus — Vitnyédi István, sen. — Zrínyi Miklós — Zrínyi Péter
Hosman ld. Holcmány
Höxter (Huxar.; D)
— ld. névmutató: Bierbüchsius, Conradus
Hrabové, Hrabowa ld. Gradna
Hrabusice ld. Káposztafalva
Hradek (Hradeck; Hrádok, SK)
— ld. névmutató: Osztrosith Mátyás
Hradistye (Hradište, SK)
— ld. névmutató: Baróti Miklós
Hrádok ld. Hradek
Hranovnica ld. Grénic
Hricsó (Hriscso; Hričovské Pohradie, SK)
— ld. névmutató: Martiss, Joannes
Hunedoara ld. Hunyad
Hung. infer. ld. Alsó-Magyarország
Hung. sup., Hung. super., Hung. superior, Hungar. super., Hungar. superior ld. Felső-Magyarország
Hungaria inferior ld. Alsó-Magyarország
Hungaria sup., super., superior ld. Felső-Magyarország
Hunyad megye
— ld. névmutató: Kapi György — Kun István — Zólyomi Miklós, iun.
Huszt (UA) **3141, 3479, 3482, 3588**
— ld. még névmutató: Báthori G. Mihály — Nánási Lovász István — Rhédey Ferenc — Sellyei István — Szántai Poóts István
Huxar. ld. Höxter

Ianca ld. Jakabfalva
Iaşi ld. Jászvásár
Ibrány (Ibrany; H) **2871, 2874**
— ld. még névmutató: Váraljai G. Lőrinc
Ictar ld. Iktár
Iessen. ld. Jaszenova
Ighişu Nou ld. Ivánfalva
Igló (Igl., Iglo, Iglov., Iglovien., Igloviens., Iglowiensis, Neoc., Neocomensis, Neocomiens., Neocomiensis, Neovill., Neovillen., Neudorff; Spišská Nová Ves, SK) **3096, 3167, 3369, 3571**
— ld. még névmutató: Bubenka, Elias — Bubenka, Jonas — Capito, Jacobus — Cruselius, Martinus — Dudecius, Melchior — F., Matthias — Fabricius, Martinus — Fridvalszky, Franciscus — Gallikius, Andreas — Gallikius, Johann — Galuna, Gregorius — Gnendel, Michael — Goltz, Joachim — Grams, Johann — Grams, Johann felesége Novak, Dorothea — Hirt, Martinus — Holik, Casparus — Jantschius, Joannes — Kassai Michaelis György — Klesch, Christoph — Klesch, Daniel — Lang, Elias — Langsfeld, Johann Georg — Lehoczky, Caspar — Milleter, Georg — Navarka, Petrus — Nicolaides, Georgius — Peschovius, Daniel — Reis, Joannes — Rotarides, Joannes — Roth, Melchior — Schlackius, Joannes — Seis, Paul — Seis, Paul, előtte Schmer felesége, Polak (Seisia), Agnes — Sonntag, Ludwig, iun. — Sonntag, Paul — Taborita, Nicolaus — Teltsch, Georg — Tittelius, Clemens — Zarevucius, Matthias — Zarevucius, Paulus
Iktár (Ictar, RO)
— ld. névmutató: Bethlen család
Illava (Illavien.; Ilava, SK) **2952**
— evangélikus gimnázium **3496**
— ld. még névmutató: Augustini, Elias — Augustini, Joannes — Fabricius, Nicolaus — Gažur, Matej — Kalinka, Joachim — Lani, Michal — Maior, Paulus — Masník, Tobiáš — Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós — Polereczky, Matthaeus — Remenik, Andreas
Illésfalva (Eliae-Falva, Sperrendorf; Iliašovce, SK)
— ld. névmutató: Bussaeus, Bartholomaeus — Höfflinger, Johann Michael — Nemet, Franz — Strompff, Joannes
Illésháza (Illieshaza; Nový Život, SK)
— ld. névmutató: Illésházy Ádám — Illésházy Gábor
Impolckhaimb (*Impolckheimb;* ?)
— ld. névmutató: Höfflinger, Johann — Höfflinger, Johann Christoph — Höfflinger, Johann Michael
India **3207**
— ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus

India Occidentalis, sive America ld. Amerika
India Orientalis ld. Kelet-India
Ineu ld. Borosjenő
Inferior Miczina ld. Alsó-Micsinye
Iolsva ld. Jolsva
Ipolyszele (Zelanka, Zelen; Zelené, SK)
— ld. névmutató: Zelensky, Stephanus
Írország (Hibernia) **2962, 3188**
Ister **3038**
Italia ld. Olaszország
Ithaca (Ithacum; Ithaké, GR) **3208**
Iváncina ld. Ivánkofalu
Ivánfalva (Eibesdorf, Szászivánfalva; Ighişu Nou, RO)
— ld. névmutató: Czekelius, Joannes — Hermann, Lukas, iun.
Ivánkofalu (Ivánkafalu; Iváncinà, SK)
— ld. névmutató: Blasius, Andreas
Izrael **3080, 3327**
— ld. még incipitmutató: Áldott Izraelnek Ura — Az Izrael ezt nyilván mondhatja — Az Izraelnek népe régenten ó törvényben — Hallgasd meg Izrael pásztora — Hogy Izrael kijött Egyiptomból — Izraelnek megszomorodott nemzetsége — Ó Izrael, szerető népem

Jablonec (Jabl.; Jablonec nad Nou, CZ)
— ld. névmutató: Meissner, Johann
Jablonov nad Turňou ld. Almás
Jakabfalva (Jacobitan; Iacobeni, RO)
— ld. névmutató: Agnerus, Simon — Guetsch, Michael
Jándorf (Jägerndorff, Järndorf; Deutsch Jahrndorf, A)
— ld. névmutató: Lang, Joannes
Jankafalva (Ianca, RO)
— ld. névmutató: Tolnai S. István
Jánoshegy ld. Perk
Jánosi (Rimavské Janovce, SK)
— ld. névmutató: Kaposi János
Jaraba (Jarabá, SK)
— ld. névmutató: Dürennthal, Joannes — Heinzel, Joannes — Hoffmann, Andreas
Järndorf ld. Jándorf
Jarosław (Jaroszlaw; PL)
— ld. névmutató: Lubomirski, Stanislaw Heraclius
Jasenovo, Jassena ld. Jaszenova
Jászberény (H)
— ld. névmutató: Örvendi Molnár Ferenc
Jaszenova (Iessen, Jassena, Jeßena, Jeszenő, Thuroceno. Jessen, Thuroceno-Jessenensis, Turoceno Iessen., Turoceno-Jessenensis, Turoceno-Jessensis; Jasenovo, SK)
— ld. névmutató: Dürennthal, Joannes — Heinzel, Joannes — Pavlovitz, Michael — Platani, Samuel
Jász-kun kerület
— ld. névmutató: Andrássy Miklós
Jászvásár (Iaşi, RO) **2641**
Jaurinum, Jaurium ld. Győr
Javier ld. Xaver
Jemnik (Jamnik, SK)
— ld. névmutató: Amoenius, Joannes
Jéna (Jehna; Jena, D) **3108**
— egyetem jogi kara **2642A**
— egyetem teológiai kara **3196**
— kiadvány: **2650, 2734, 2735, 3047**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Alauda, Bartholomaeus — Ambrosius, Joannes — Biner, Timotheus Hilarius — Böhm, Christoph — Burius, Joannes, iun. — Chemnitz, Christian — Fabricius, (Arvensis, rector Cassoviensis) — Faut Márk — Gerhard, Johann Ernst — Glass, Salomon — Goldschmied, Conrad Henrich — Graff Gáspár — Günther, Andreas — Günther, David — Günther, Jakob — Heinzel, Joannes — Henning, Carl Samuel — Hermann, Lukas, iun. — Hiller, Joannes Casparus — Jeremias, Joannes — Johannides, Joannes — Klesch, Christoph — Klesch, Daniel — Martini, Wolff Caspar — Monkovicenus, Joannes — Peteley Hestert Dániel — Röser, Jakob — Schedius, Christoph, iun. — Scherschleiffer, Wolfgang Andreas — Schneider, Johann Valentin — Schröter, Ernst Friedrich — Schumberg, Tobias — Simonides, Joannes (olaszi) — Soja, Nicolaus — Strauch, Johann —

Thuransky, Thomas Antonius — Türsch, Johann David — Weigel, Erhard — Zabeler, Jakob — Zeisold, Johannes
Jenő (Jeneien.; Köröskisjenő, H)
— ld. névmutató: Marosi András
Jenseit der Donau ld. Dunántúl
Jeraba ld. Jaraba
Jeruzsálem (Jerusalem, bibl.) **3392, 3669**
— ld. még incipitmutató: Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem — Hogy Jeruzsálemnek drága templomát — Mikor Szennakerib a Jeruzsálemet
Jesenské ld. Feled
Jeßena ld. Jaszenova
Jeszenice (Veľká Jasenica, SK)
— ld. névmutató: Szunyogh Gyula
Jeszenő ld. Jaszenova
Jolsva (Alnov., Alnovien., Alnoviensis; Jelšava, SK)
— evangélikus gimnázium **3156**
— városi tanács **3156**
— ld. még névmutató: Hottmar, Joannes — Lang, Israel — Mayer, Andreas — Mayer, Thomas — Sinapius-Horčička, Daniel

K. Várda ld. Kisvárda
Kaba (H)
— ld. névmutató: Debreceni István
Kabold (Kobelstorff, Kobersd.; Kobersdorf, A)
— ld. névmutató: Foman, Hieronymus Christophorus
Kabßdorff ld. Káposztafalva
Kaisers-Marck, Kaisersmarckt, Kaismark ld. Késmárk
Kakaslomnic (Magalomnic, Nagylomnic; Veľká Lomnica, SK)
— ld. névmutató: Cuncius, Paul — Klein, Michael
Kaľamenová ld. Kelemenfalva
Kalinyingrád ld. Königsberg
Kálló (Nagykálló, H)
— ld. névmutató: Bakos Gábor — Nadányi János
Kalocsa (Coloca; H)
— Főszékesegyházi Könyvtár **Appendix 228**
— ld. még névmutató: Szelepcsényi György — Szkacsányi János
Kaloda ld. Csufut-Kálek vár
Kaltenstein ld. Levél
Kameňany ld. Kövi
Kampen (NL)
— kiadvány: **3593**
Kánaán (Cánahán, bibl.) **3254**
Kanizsa (Kanýže; Nagykanizsa, H) **3135**
Kapos (M. Capos; Veľké Kapušany, SK)
— ld. névmutató: Görgei P. Pál
Kaposvár (H)
— ld. névmutató: Czencz Romanus
Káposztafalva (Kabßdorff; Hrabušice, SK)
— ld. névmutató: Günther, Andreas, iun.
Kapronca (Capron., Capronc., Caproncza; Koprivnica, SK)
— ld. névmutató: Erdődy György — Perack, Valentin
Karácsond (Karacsond; H)
— ld. névmutató: Karácsondi Pál
Karácsonymező ld. Kraczinowce
Karancsberény ld. Berény
Karánsebes (Káránsebes; Caransebeş, RO) **2941**
— ld. még névmutató: Ivul, Gabriel — Matkó István — Mixa, Georgius
Karcagújszállás (Karczag-Ujszallas; Karcag, H)
— ld. névmutató: Szőlősi H. István
Károly (Nagykároly; Carei, RO)
— ld. névmutató: Lippai Sámuel — Sámbár Mátyás — Stankovics János
Karom (Karon; Sremski Karlovci, SRB)
— ld. névmutató: Sirmiensis István (karomi)
Kárpátok (Carpatische Klüfften, montes Carpatici, montes Hung-Carpath) **3204**
Karystus (Caristia; Karystos, GR)
— ld. névmutató: Diocles, Carystius
Kassa (C., Caschau, Caschovia, Cass., Cassa, Cassau, Casso Pann., Cassov., Cassovia, Cassovien., Cassoviens., Cassoviensis, Kaschau; Košice, SK), **2828, 2831, 2970, 2972, 2983, 2997, 3026, 3058, 3080, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3154, 3155, 3191**, **3206, 3211, 3230, 3236, 3267, 3283, 3285, 3287, 3289, 3312,**

3331, 3341, 3344, 3345, 3346, 3348, 3375, 3419, 3421, 3423, 3425, 3426, 3470, 3481, 3513, 3520, 3524, 3525, 3535, 3549, 3576, 3578, 3592, Appendix 239
— evangélikus gimnázium **2974, 3029, 3152**, **3526, 3639**
— ferencrendi kolostor **3526**
— jezsuita akadémia (acad. Cassov. S. J., academia Cassoviensis, episcopalis academia Societatis Jesu Cassoviensis, episcopalis universitas Cassoviensis Societatis Jesu, jezsuita kollégium, egyetem, universitas Cassoviensis) **2759, 2972, 2973, 3207, 3228, 3230, 3277, 3286, 3331, 3337, 3341, 3515, 3526, 3639, 3640**
— facultas humanitatis (poeseos, poétikai osztály) **3211, 3286, 3337**
— facultas oratoria (retorikai osztály) **2972, 3277**
— facultas philosophica **2973**
— Kisdi-seminarium (seminarium Kisdianum S. Ladislai reg. Ung., seminarium Kisdianum sancti regis Ladislai, Szent Lászlóról elnevezett szeminárium) **3080, 3148, 3512, 3515, 3526, 3639, 3640**
— református gyülekezet **3322**
— Societas Jesu **3148, 3150**
— Szepesi Kamara
— ld. névmutató: Holló Zsigmond, iun. – Holló Zsigmond, sen.
— városi tanács (magistratus, senatus) **2833, 3153, 3354, 3458, 3535**
— kiadvány: **2727, 2759, 2833, 2835, 2893, 2942, 2997, 3003, 3020, 3029, 3032, 3033, 3047, 3078, 3079, 3080, 3147, 3148, 3149, 3150, 3154, 3155, 3157, 3205, 3341, 3374, 3515**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Aeditui, Martinus — Ágoston Péter — Andreánszky Ádám — Andreánszky Alajos — Arkabus, Joannes — Armbruster, Michael — Artoy, Joannes — Badini János — Baksay Zsigmond — Balika Pál — Bán Ferenc — Bán János — Bánki János — Barkóczi János József — Bégányi György — Beledy Mihály — Berthóty Ferenc — Berzeviczy Gáspár — Berzeviczy Menyhért — Betlenfalvi Tamás — Billiarickius, Joannes — Biner, Hilarius Ernestus — Blasius, Joannes — Bogárdi Pál — Bohunicky, Nicolaus — Bona István — Borcsiczky István — Boros, Ladislaus — Brachtisz, Matthias — Brewer, Johannes — Budai Száz Pál — Budiats, Stephanus — Casparovicz, Matthias — Čerňanský, Ján — Czeglédi István — Czeglédi Pál — Cseh János — Cseke István — Csernátfalvi István — Csernatoni István — Debrődi János — Delnei Tamás — Dobai Székely András — Dobraviczai Miklós — Domansky, Andreas — Domi, Joannes — Droschel, Adam — Eccard, Abraham, sen. — Eccard, Christian — Elevenkuti András — Enyickei István — Erich, Ericus — Fabini, Andreas — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Fabricius, Joannes (Szakolcensis) — Fabricius, Paulus — Felicis, Adamus — Figuli, Lucas — Fischer, Georg — Frenky, Stephanus — Gevers, Valentin — Gondol, Michael — Gorliczki, Georgius — Görgey Sándor — Guist, Johann — Gundelfinger, Joannes — Guosdiczki, Martinus — Gyöngyösi István — Gyöngyösi János — Hain, Kaspar — Halusi, Joannes — Harsági István — Hedri Henrik — Hlboky, Ondrej — Hlubocius, Tobias — Hoffman, Georgius — Holló Zsigmond, iun. — Holló Zsigmond, sen. — Horeti, Petrus — Horváth Mihály — Horváth Péter — Hricz, Michael — Illyefalvi István — Ivul, Gabriel — Jászberényi Pál — Johannides, Daniel — Jósa István — Kaldstein, Adamus — Kalinai, Michael — Kameniczki, Sigismundus — Karácsondi Pál — Kazik, Michael — Kecskeméti Mihály — Késmárki István — Kis Imre — Kis István — Kisdi Benedek — Kiss Ádám — Klepniar, Nicolaus — Klesch, Daniel — Klies, Melchior — Klisch, Valentin — Komáromi Csipkés György — Koncz Gábor — Korkovski, Daniel —

Kosoticz, Georgius — Kőszegi Gáspár István — Krucsai Miklós — Kubranski, Jeremias — Kuti Márk — Kürtösi András — Laczkovicz, Stephanus — Landovics István — Lazius, Adam — Lehmann, Casparus — Liefmann, Michael — Likonides, Georgius — Madarász Márton — Makar, Andreas — Malaki, Martinus — Manjak, Andreas — Marikowsky, Petrus — Marikowszky, Martinus — Martiss, Joannes — Megyeri Lőrinc — Mihalovics, Matthias — Mikleczy, Joannes — Mikoviny, Daniel — Mikoviny, Joannes — Millei, Sigismundus — Mislei János — Mislenski, Stanislaus — Mixa, Georgius — Murai Miklós — Nagy Ferenc — Nagy István (kassai diák) — Nagy János — Nagymuzsai Mihály — Nedeczki Tamás — Némethi Mátyás — Nicolaides, Nicolaus — Nigri, Israel — Olerini, Martinus — Osztropataki Mátyás — Palugyai György — Parnicki, Joannes — Parnicki, Matthias — Pataki István (más) — Pattantyús János — Pázmány István — Pécseli Pál — Perényi János — Perényi Pál — Pethő István — Petrovay György — Petrőczy István — Pinka, Nicolaus — Piscator, Georgius — Pitto Ádám — Pitto András — Pixiadis, Andreas — Püschel, Alexander — Raduch, Georgius — Raduch, Joannes — Rényes István — Repkovicz, Andreas — Requini, Andreas — Rosaides, Jacobus — Rossiar, Petrus — Roth, Melchior — Salva, Paulus — Sámbár Mátyás — Schardt, Maximilianus — Schleimer, Joannes — Scholtz, David — Schröter, Samuel — Schuler, Urban — Scsekocki, Matthias — Severini, Markus — Sigrai Tamás — Spitko, Georgius — Stankonius, Matthaeus (Matthias?) — Stankovics János — Stürbitz, Andreas — Szaikovich, Stephanus — Szántó András — Szatka, Stephanus — Szenci György — Szenci István — Szentiványi Mihály — Szentmiklósi Imre — Szikszai István — Szöllősi Mihály — Tani, Petrus — Tarnóczi István — Teplai, Martinus — Therink, Georgius — Thurnai, Adamus — Tokarcsik, Martinus — Tóth Gáspár — Türsch, Johann David — Türsch, Johann David előtte Severini, Markus felesége, Susanna — Udvarhelyi György — Valencseni, Joannes — Vancsai Balázs — Vancsai Mátyás — Vass Mihály — Verbovski, Daniel — Vercsak, Paulus — Vertics, Andreas — Vida, Andreas — Vincze István — Vitézi János — Vitkóczy János — Zimányi, Simon

Kassa ld. Kasza

Kassaújfalu (Cas. Uyfalu; Košická Nová Ves, SK)
— ld. névmutató: Bajza, Michael

Kasza (Cassa, Cassensis, Caszsza, Kassa, Kassza, Kaszsza, Kossa; Košeca, SK)
— ld. névmutató: Kalinka, Zachariaš — Maior, Paulus — Petrőczy Imre — Petrőczy István, sen. — Sartorius, Andreas, sen. — Sartorius, Samuel

Kaysermarck, Kaysersmarckt, Kaysmarck ld. Késmárk

Kéc (Cheț, RO)
— ld. névmutató: Örvendi Molnár Ferenc

Kecerpaklén (Peklan; Kecerovské Pekľany, SK)
— ld. névmutató: Keczer Ambrus — Keczer Ferenc — Keczer Menyhért

Kecskemét (Keczkemét, Keczkemet, Kecske., Kecskemet, Kecskemeth; H) **3061, 3495**
— ld. még névmutató: Ágoston György — Baranyai Ferenc — Barkó Benedek — Debreceni Kalocsa János — Kabai Bodor Gellért — Kamarás Ambrus — Kamarás Ambrus (Kamaras Gergely fia) — Kamarás Ambrus, sen. felesége, Kele Susanna — Kamarás Gergely — Kamarás János — Kecskeméti Mihály

Kelemenfalva (Kelemen Falva; Kaľamenová, SK)
— ld. névmutató: Rakowszky, Petrus

Kelet-Európa **3196**

Kelet-India (India Orientalis) **3188**

Kelet-Magyarország
— ld. névmutató: Jászberényi Tamás

Kelnek (Câlnic, RO)
— ld. névmutató: Plantzius, Stephanus
Kémér (Kemer; Camâr, RO)
— ld. névmutató: Vári V. István
Kende (Kendice, SK)
— ld. névmutató: Fabri, Joannes
Keössegh., Keöszeg,, Keöszög ld. Kőszeg
Kereki (N. Kereki; Nagykereki, H)
— ld. névmutató: Szerednyei Mihály
Kerelőszentpál ld. Szentpál
Keresd (Criş, RO)
— ld. névmutató: Czekelius, Paulus — Kleinius, Joannes (Keresd)
Keresztes (Keresztess; Biharkeresztes, H)
— ld. névmutató: Fejérváry János — Semsey Pál — Semsey Péter — Semsey Sándor
Kereszténfalva (Naystadt, Neapolis; Cristian, RO)
— ld. névmutató: Maius, Michael
Keresztfalu (Crucis Villa, Crucis Villen; Križová Ves, SK)
— ld. névmutató: Berlinius, Valerianus — Creschka, Martinus
Keresztúr (Bodrogh-Keresztur; Bodrogkeresztúr; H)
— ld. névmutató: Margitai János — Veréczi S. Ferenc
Keresztúr (Crucen., Szászkeresztúr; Criț, RO)
— ld. névmutató: Helvetius, Stephanus
Keresztúr (Crucensis, Vágkeresztúr; Križovany nad Dudváhom, SK)
— ld. névmutató: Henndermann, Andreas
Késmárk (Caes., Caesar., Caesarefor., Caesareof., Caesareofor., Caesareoforen., Caesareoforensis, Caesareop., Caesareopolis, Caesareopolit., Caesareos, Caesaropolis, Caesaropolitanus, Caismarc., Caismarcen., Coesareoph.[!], Kaisers-Marck, Kaisersmarckt, Kaismark, Kaysermarck, Kaysersmarckt, Kaysmarck, Kesmarcen., Kesmarcens., Kesmarcensis, Kesmarck, Kesmark, Késmark, Keszmark, Kezmarc, Kezmarck, Kezmark, Kezmárk, Kismark; Kežmarok, SK) **2773, 2779, 2780, 2905, 2907, 2920, 3087, 3102**
— evangélikus iskola (gymn.) **2776, 2905**
— városi tanács **3625**
— ld. még névmutató: Absolon, Daniel — Agnetis, Stephanus — Andreae, Joannes — Avenarius, Bartholomaeus — Beichel, Matthaeus (Matthias) — Berlinius, Valerianus — Bobrovsky, Andreas — Brewer, Michael — Clementis, Balthasar — Cnapitzius, Daniel — Conradi, Joannes — Draveczky, Joannes — Eccard, Andreas — Fabri, Martinus — Fabricius, Joannes (Silesius) — Fischer, Georg — Frölich, David — Galli, Samuel — Gamius, Joannes — Gassinius, Daniel — Gracza, Joannes — Grimm, Daniel — Gross, Paul — Grünel, Joannes — Guhr, Klemens — Guhr, Michael — Günther, Andreas, sen. — Günther, David — Heidenreich, Johann — Henndermann, Andreas — Herda, Matthaeus — Intibi, Joannes — Johannides, Venceslaus — Kray, Pavel — Litvini, Georgius — Matthaeides, Pavol — Matthaeides, Samuel — Matthaesius, Jeremias — Meltzel, Jan, iun. — Paterson, Joannes — Petrőczy István, sen. felesége, Thököly Erzsébet — Prusius, Gregorius — Rampeldius, Martinus — Ratai, Georgius — Rossiar, Petrus — Rotarius, Joannes — Rotarius, Martinus — Sartorius, Elias — Scholtz, David — Schuller, Michael — Schwantner, Matthias — Serpilius, Augustin — Serpilius, Johann III. — Serpilius, Samuel — Thököly Imre — Thököly István — Thököly Zsigmond — Vatijaschky, Casparus — Waligura, Casparus — Wrbowsky, Daniel — Záborszky, Joannes
Keszihóc (Keszihücz; Kosihovce, SK)
— ld. névmutató: Palásti György
Keszmark ld. Késmárk
Ketskemet ld. Kecskemét
Kevic (Kewitz; Kevice, SK)
— ld. névmutató: Kevicky János, iun.
Kézd (Szász-Kézd; Saschiz; RO) **3122**
Kézdi református egyházmegye
— ld. névmutató: Eszéki T. István
Kézdi Szék (com. Kézdiensis, Kezdi Szek) **3277**
— ld. még névmutató: Béldi Pál — Rhédey László, gróf — Szászfalui István

Kezdi Vásárhely, Kézdivásárhely ld. Vásárhely
Kezmarc, Kezmarck, Kezmark, Kezmárk, Kežmarok ld. Késmárk
Kiel (D)
— kiadvány: **Appendix 253**
— ld. még névmutató: Institoris, Michal
Kikellö comitatus ld. Küküllő megye
Királyfalva (Királfalva, Kiralyfalva; Königsdorf, A)
— ld. névmutató: Bori Mihály, alius — Roth, Georgius, sen.
Királyhalma (Crihalma, RO)
— ld. névmutató: Petki István (nagyszombati diák)
Királyhelmec, Király-Helmecz ld. Helmec
Kirchdr., Kirchdrauf, Kirchdrauff ld. Szepesváralja
Kis Bun ld. Bún
Kis Hontensis comitatus ld. Kishont megye
Kis Varda, Kis Várda ld. Kisvárda
Kisch-Honten. ld. Kishont megye
Kisdensis ld. Keresd
Kisdisznód (Michaelis Montana, Michelsberg; Cisnădioara, RO)
— ld. névmutató: Schultz, Petrus
Kishont megye (comitatus Kis Hontensis, Kisch-Honten., Kis-Hont, Kis-Hontens., Kis-hontensis, Kys-Hont, Kys-Honten.) **3567**
— ld. még névmutató: Hrebenda, Joannes — Jánoky Gáspár — Ladiver, Elias, iun. — Láni, David — Marcius, Georgius — Nigrini, Georgius — Priehradni, Michael — Severini, Severinus
Kiskartal (Kis-Kartal, H) **3434**
Kislomnic (Lomnista, Lomnitz; Lomnička, SK)
— ld. névmutató: Ernst, Joannes Georgius — Rauten, Nicolaus Philippus — Wagner, Johann Conrad
Kismark ld. Késmárk
Kismarton (Eisenstadt, A) **2691**
Kisréde (Kis Rede; Nagyréde, H)
— ld. névmutató: Rhédey Ferenc
Kissáros (Küs Saros, Küs Sáros; Malý Šariš, SK) **3494**
Kis-Schelk ld. Selyk
Kis-Schenck, Kis-Schenk ld. Sink
Kisselmec (Stiawnik; Štiavnička, SK)
— ld. névmutató: Szolcsányi Márton — Thököly Zsigmond
Kisselyk ld. Selyk
Kisszeben ld. Szeben
Kisszögh. ld. Kőszeg
Kiszuca (Kisucaújhely, Ujhel. Ad Kiszucam, Uyhel ad Kißucam; Kysucké Nové Mesto, SK)
— városi tanács (senatus) **3354**
— ld. még névmutató: Jakschi, Andreas — Hrabovszky Péter
Kittsee ld. Köpcsény
Kisvárda (K. Várda, Kis Varda, Kis Várda; H) **3386**
— ld. még névmutató: Csabai Ferenc — Pathai András
Kizd ld. Kézd
Klanjec (Klainec; HR) **3584**
Klátova Nová Ves ld. Szádok
Kleinrügersdorf (Klein Rügersdorff; Rudzica, PL)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Klenóc (Clenoc; SK)
— ld. névmutató: Priehradni, Michael
Kluczbork ld. Kreuzburg
Kobelstorff, Kobersd., Kobersdorf ld. Kabold
Kochanóc (Kochanowecz; Kochanovce, SK)
— ld. névmutató: Ottlik, Joannes
Kočov (CZ)
— ld. névmutató: Plintovič, Adam
Kocs (H)
— ld. névmutató: Szathmári Ötvös István
Kocskóc (Kočžkoviensis, Kotskov.; Dolné Kočkovce, SK)
— ld. névmutató: Albini, Stephanus — Piscator, Georgius
Kojkowitz (Koykowitz; Třinec, CZ)
— ld. névmutató: Wilimowski, Adolphus Adamus — Wilimowski, Julius Adamus
Kokova (Kokaviens.; Kokava nad Rimavicou, SK)
— ld. névmutató: Piscator, Andreas
Kolburg (D)
— ld. névmutató: Koch, Johann von Kolburg
Kolos-Monostor ld. Monostor

Kolosvár ld. Kolozsvár
Kolozs megye (com. Kolosvariensis) **2819**
— ld. még névmutató: Frenky, Stephanus
Kolozskalotai (Kolozs-kalota) református egyházmegye
— ld. névmutató: Matkó István — Szathmárnémethi Mihály — Tolnai F. István
Kolozsvár (Claud., Claudiop., Claudiopolis, Claudiopolis in Transylvania, Colosvár, Kolosvár; Cluj-Napoca, RO) **2672, 2877, 2885, 2887, 2902, 2916, 2958, 2981, 2982, 3068, 3246, 3314, 3315, 3349, 3397, 3486, 3537, 3542, 3645, 3648, Appendix 244, Appendix 264**
— akadémiai könyvtár **Appendix 232, Appendix 264**
— jezsuita akadémia (academia Claudiopolitana) **2972**
— kolozsvári-enyedi kollégium **3537**
— református egyház (ecclesia) **3316**, **3648**
— református kollégium (collegium Reform., iskola) **2770, 2838, 2902**, **3397**
— kiadvány: **2689, 2703, 2763, 2803, 2813, 2825, 2828, 2829, 2836, 2837, 2838, 2839, 2878, 3020, 3025, 3080, 3122, 3123, 3151, 3170, 3177, 3195, 3243, 3285, 3483, 3494, 3539, 3548, 3587, 3592, 3645, Appendix 244, Appendix 257, Appendix 260**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Abafái András — Abrugi György — Apácai Csere János — Bátai B. György — Báthori István (somlyói) — Baumgart, Valentin — Besztercebányai Mihály — Brassai Major Márton — Csepregi Turkovics Mihály — Femmich, Joannes — Gidófalvi Péter — Graff Gáspár — Gyulai Pál — Istvándi Bálint — Karátsonfalvi Zakariás — Kézdivásárhelyi Péter — Kovásznai Péter — Matkó István — Mogyorósi Elek — Moscorow Lachovius, Andreas de — Pauli, Martin — Porcsalmi P. András — Rákosi Boldizsár — Szathmárnémethi Mihály — Szenci Kertész Ábrahám — Szenterzsébeti György — Tolnai F. István — Uzoni Sz. Balázs — Váradi Mátyás — Várfalvi Kósa János — Veresegyházi Szentyel Mihály — Veresmarti Gáspár
Komárom (Comariana, Comárom, Comaromiens.; Komárno, SK) **3478**
— református gyülekezet **3322**
— ld. még névmutató: Ágoston Péter — Csúzi Cseh Jakab — Kádas Miklós – Kecskeméti Csik Balázs — Kövesdi Pál — Sámbár Mátyás — Suri, Lőrinc (református lelkész) — Szarka András
Konossó (Cunasova; Kunešov; SK)
— ld. névmutató: Fabri, Daniel
Konstantinápoly (Constantinápoly; Istambul, TR) **2941**
— ld. még névmutató: Beniczky Péter — Böhme, Martin — Lukariosz, Kyrill
Koppitz (Kopice, PL)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Kornitz (Kornyetz, Korneytz; Kornice, CZ)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Korompa (Cromb., Crompachen., Krombach, Krompach, Krompachien., Krompák; Krompachy, SK)
— ld. névmutató: Christophori, Johann — Christophori, Matthias — Fontanus, Daniel – Fontanus, Joannes — Holló Zsigmond, sen. — Martini, Jacobus
Koros (Koross; Krušovce, SK)
— ld. névmutató: Rezik, Nicolaus
Korpona (Carp., Carponen., Carponens., Carponensis; Krupina, SK) **3045**
— evangélikus gimnázium **3012**
— városi tanács **3012, 3354**
— ld. még névmutató: Balogi Gáspár — Bobrik, Georgius — Custra, Joannes — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Gedei András — Grelnertius, Timotheus — Hamanius, Jacobus — Launer, Abraham — Pilarik, Jeremiáš — Piscator, Matthaeus — Podmaniczi, Gabriel — Prochacius, Martinus — Sextius, Joannes — Sextius, Peter — Spitko, Georgius
Korpona (Krapina, HR) **3232**
Koschentin (Koschentz, Koschentzin; Koszęcin, PL) **3689**
— ld. még névmutató: Rauten, Nicolaus Philippus

Košeca ld. Kasza
Košice ld. Kassa
Kosihovce ld. Keszihóc
Koss (Coss; Koš, SK)
— ld. névmutató: Rotarides, Christianus
Kossa ld. Kasza
Koszęcin ld. Koschentin
Kotskov. ld. Kocskóc
Koykowitz ld. Kojkowitz
Kożuchów ld. Freistadt
Kőhalom (Steinberg, Steinensis; Rupea, RO) **2995**
— ld. még névmutató: Falck, Bartholomaeus — Falck, Joannes — Falck, Martinus — Guist, Johann — Hust, Joannes — Lang, Christophorus — Maurer, Michael — Müller, Johann (Rupensis) — Pellionis, Georgius — Roth, Michael (kőhalmi) — Roth, Peter — Weiss, Christianus — Windisch, Johann (kőhalmi lelkész)
Köln (Colonia; D)
— kiadvány: **3434**
— Bursa (gymnasium Montis)
— ld. névmutató: Schulckenius, Adolphus
Königsberg (Königsb., Königs-Berg; Kalinyingrád, RUS) **3294**
— kiadvány: **2639, 3657**
— ld. még névmutató: Černak, Samuel — Dreier, Christian — Fenser, Johann — Fischer, Georg — Gosnovicer, Matthias — Kayser, Georgius Udalricus — Lang, Elias — Medvetzki János — Nemet, Anton — Neufeld, Conrad — Noscovius, Michael — Nosticius, Joannes — Parschitius, Nicolaus, iun. — Perbandt, Henrich — Raksányi Máté — Stürmer, Michael — Wolderus, Martinus
Königsdorf ld. Királyfalva
Köpcsény (Köpczinien.; Kittsee, A)
— ld. névmutató: Blankenenaverus, Joannes
Körmend (H)
— ld. névmutató: Rátkai György
Körmöcbánya (Aurimons, Crem., Cremb., Crembnic, Crembnitz, Cremicen., Cremn., Cremnc., Cremnic, Cremnicens., Cremniciens., Cremnicium, Cremnicz, Cremnit., Cremnitiens., Cremnitz, Körmöc; Kremnica, SK) **2986, 2995, 3070, 3184, 3220, 3221, 3222, 3223, 3228**
— evangélikus gimnázium (ludus Aurimontanus) **2734, 2735, 2736, 3451, 3503, 3545**
— városi tanács (magistratus, senatus) **3354, 3458, 3471, 3681,**
— ld. még névmutató: Albini, Samuel — Bahil, Ján — Benedicti, Andreas — Bulyovszky Mihály — Coleda, Samuel — Cruselius, Martinus — Demosch, Matthias — Fascho, Samuel — Ferber, Gottfried — Ferber, Joannes — Ferber, Michael — Foltan, Elias — Freisseisen, Ferdinandus — Gelenus, Jonas — Graff, Johann Georg — Grossman, Georgius, iun. — Hellenbach, Jeremias — Hoffstetter, Johann Adam – Höfflinger, Johann — Höher, Martin — Höher, Matthias — Izip, Johann — Jacobi, Tobias — Kares, Christianus — Kares, Joannes — Kayser, Georgius Udalricus — Keyser, Matthias — Kusser, Johann — Lazitius, Israel — Macovius, Nicolaus — Markwart, Georg — Maschko, Joannes Jacobus — Matthias, Joannes — Medvetzki János — Meltzel, Jan — Messerschmidt, Joannes — Neckl, Daniel — Oberland, Johann Georg — Parschitius, Daniel — Philo, Andreas — Pinner, Joannes — Pinner, Theodor — Raennenfeld, Josias — Raksányi Máté — Rasy, Samuel — Regis, Joannes — Roenefeld, Nicolaus — Richter, Joannes — Rotarides, Christianus — Roth von Rothenfels, Samuel — Sartoris, Joannes Jacobus — Sartoris, Martinus — Schallmann, Elias — Schmal, Andreas — Schmidt, Georgius — Schreiber, Thomas — Schretter, Carolus — Schumbergius, Joannes — Seelmann, Christian — Sinapius-Horčička, Michal — Steiffenecker, Martinus Wenceslaus — Stephani, Joannes Georgius — Stephani, Tobias — Stürbitz, Johann — Telkonius, Elias — Utrata, Andreas — Vicianowitz, Esaias — Wagner, Michael — Zsámbokréti György — Zsámbokréti Jakab — Zucher, Henricus

Körös (Körösien., Körösiensis; Nagykőrös, H)
— ld. névmutató: Halászi Mátyás — Ungvári Gergely
Körös (Cris) megye
— ld. névmutató: Vercsak, Paulus
Köröskisjenő ld. Jenő
Kőszeg (Gincz, Gins, Ginz, Göszögien., Günc, Güns, Günß, Güntz, Güntzin., Günz, Gvnc, Keössegh, Keöszeg, Keöszög, Köszegh, Köszegien., Köszögien., Küszögiens.; H) **2919**, **3083, 3158, 3198, 3208**
— városi tanács **2840**
— kiadvány: **2771**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Ambrosius, Joannes — Fekete István (szenci) — Fentt Georgius — Feyerabend, Joannes — Fisztrovics György — Gartner, Melchior — Hericz, Michael — Hosztóti István — Ivankovics, Daniel — János Simon — Keublinger Farkas — Keublinger, Joannes — Khamm, Hans felesége Baumgart, Maria Salome — Klepniar, Nicolaus — Klesch, Daniel — Kőszegi Miklós — Lenerus, Christophorus – Pamer, Johann — Pamer, Michael — Serpilius, Augustin — Sweticz, Andreas — Széchy Gáspár — Szép István — Szvetics, Joannes — Wechelius András — Wölffel, Matthias
Kővár (Kövar; Chioar, RO)
— ld. névmutató: Paskó Kristóf — Teleki Mihály
Kövi (Kameňany, SK)
— ld. névmutató: Sinapius-Horčička, Daniel
Közép-Szolnok megye (Középsö Szolnok)
— ld. névmutató: Kapi György
Középszolnoki református egyházmegye
— ld. névmutató: Körmendi B. Péter
Kraczinowce (Karácsonymező, Kraczun.; Kračunovce, SK)
— ld. névmutató: Drasdius, Joannes
Krakkó (Cracovia, Krakka; Kraków, PL)
— kiadvány: **3116A**, **3525**
— ld. még névmutató: Bassai Albert — Bethlen János — Frölich, Martin — Radziviłł, Jerzy – Sokołowski, Stanisław — Treter, Maciej Kazimierz
Kralice (CZ)
— kiadvány: **3099**
Kráľovsky Chlmec ld. Helmec
Krapina ld. Korpona
Krasznahorka (Krásnohorské Podhradie, SK)
— ld. névmutató: Andrássy Miklós — Gyöngyösi István
Kremnica ld. Körmöcbánya
Krems (A)
— ld. névmutató: Schiltpacher, Johann Gregor
Kreuzburg (Cru., Crucib., Cruciburga Siles, Xburg. Sil.; Kluczbork, PL)
— ld. névmutató: Deditius, Joannes — Gdacius, Christianus — Pieleschius, Joannes — Tritsch, Melchior
Krig (Kriegensis, Krigens.; Vojňany, SK)
— ld. névmutató: Melissius, Vitus
Krilsheim (Creylshejlm; Crailsheim, D)
— ld. névmutató: Culman, Leonhard
Krim (Chrim) **2941, 2959, 2869**
Križová Ves ld. Keresztfalu
Križovany nad Dudváhom ld. Keresztúr
Krombach, Krompach, Krompachien., Krompachy, Krompák ld. Korompa
Kronen in Siebenbürgen, Kronstadt, Kron-Stadt ld. Brassó
Krupina ld. Korpona
Krušovce ld. Koros
Kubin ld. Alsókubin
Kukló (Kuklov, SK)
— ld. névmutató: Adamovicz, Paulus
Kund (Cund, RO)
— ld. névmutató: Czelgius, Michael
Kundert ld. Hernád
Kunešov ld. Konossó
Kutnár (Kuthnár; RO)
— ld. névmutató: Jasszy, Joannes
Küküllő megye (comitatus Kikellö, Küköllö) **2629, 3494**
— ld. még névmutató: Bethlen János — Haller János — Rhédey Ferenc
Küküllővár (Küküllövár; Cetatea de Baltă, RO)
— ld. névmutató: Rhédey Ferenc
Külső-Szolnok megye (Külsö Szolnok)
— ld. névmutató: Hamvay Ferenc — Kisdi Benedek
Küs Saros, Küs Sáros ld. Kissáros

Küszögiens. ld. Kőszeg
Kys Hont, Kys-Hont, Kys-Honten. comitatus ld. Kis-Hont megye
Kysuché Nové Mesto ld. Kiszuca

L. ld. Lőcse
Łachowce (Lachowce; PL)
— ld. névmutató: Moscorow Lachovius, Andreas de
Lackendorf ld. Lakfalva
Lacsiska (Łaziska, PL)
— ld. névmutató: Orlic, Sigismundus
Ladány (Püspökladány, H)
— ld. névmutató: Zilizi István
Lajta **3650**
Lakfalva (Lakendorff; Lackendorf, A)
— ld. névmutató: Turkovich, Matthias
Lambsdorf, Lampert. Wil. ld. Oláhpataka
Lampertheim (D)
— ld. névmutató: Barth, Johann Conrad
Landeck (A)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Lapispatak (Lapidensis; Ploské, SK)
— ld. névmutató: Jeckelius, Jacob — Meint, Andreas — Schobelius, Georgius — Segnyei, Sebestyén
Lápos (Magyarlápos; Târgu-Lăpus, RO)
— ld. névmutató: Szalóczi Mihály
Lászlófalva (Laszlensis; Laclavá, SK)
— ld. névmutató: Schyler, Jacobus — Sutorius, Michael
Lauretanum, Lauretom ld. Loretto
Lausitz (Lusit.) **2986**
Lautschburg ld. Lucsivna
Lázi (Lazi, Lazy; H)
— ld. névmutató: Farkas Tamás
Łaziska ld. Lacsiska
Lazy ld. Lázi
Lednice (Lednicze; Lednica, SK)
— ld. névmutató: Jabín, Ezechiel — Rákóczi Ferenc I.
Lędziny ld. Lendsidel
Légrád (Legrad; HR)
— ld. névmutató: Zrínyi Miklós
Leibic (Leib., Leibicen., Leibicens., Leibicensis, Leibiciens., Leibitz, Leyb., Leybic, Leybicensis; L'ubica, SK)
— ld. névmutató: Eccard, Abraham, sen. — Erythraeus, Joachimus — Gross, Johann — Novak, Martinus — Ritzmann, Venceslaus — Serpilius, Samuel — Wagner, Johann
Leiden (Leida, Leyden, Lugd-Bat., Lugduno-Batava; NL)
— kiadvány: **2636, 2746, 2760, 2813, 2957, 3005, 3188, 3441, 3490, 3495, 3508, 3593**
— ld. még névmutató: Báthori G. Mihály — Enyedi Molnár János — Eperjesi Mihály — Eszéki T. István — Heereboord, Adrian — Hunyadi Pál — Kézdivásárhelyi Péter — Kisvárdai Lázár János — Köleséri Sámuel — Lévai Péter — Linda, Lucas de — Maccovius, Joannes — Martonfalvi Tóth György — Miskolci Bodnár Mihály — Nadányi János — Püspöki János — Somosi Petkó János — Spielenberger, David sen. — Stevartus, Carolus — Szántai Poóts István — Szathmárnémethi Mihály — Szepsi Wendigh András — Tarpai Szilágyi András — Tolnai Szabó Mihály — Váradi Mátyás — Váraljai G. Lőrinc — Veréczi S. Ferenc
Leipzig ld. Lipsia
Lejda ld. Leiden
Léka (Leka; Lockenhaus, A) **3509**
Lekér (Lekir; Hronovce, SK)
— ld. névmutató: Sufficz, Gregorius
Lendsidel (Lędziny, PL)
— ld. névmutató: Schnurrius, Balthasar
Lengyelország (Lengyel, Lengyel orßág, P., Pohlen, Pol., Polen., Polon., Polonia) **2705**, **2781**, **2877, 2959, 3039, 3116A, 3124, 3151, 3272, 3443, 3450**
— ld. még névmutató: Báthori István (somlyói) — Bekes Gáspár — Buchner, Elias — Domek, Samuel — Fischer, Georg — Gorliczki, Georgius — Gyulai Pál — Kemény János — Kotkovski, Nicolaus — Levkowski, Michael — Lubomirski, Jerzy — Lubomirski, Stanislaw Heraclius — Moscorow Lachovius, Andreas de — Paterson, Joannes — Potocki, Jan — Potocki, Stanisław — Probowsky,

Ráchwal — Rauten, Nicolaus Philippus — Schnatzinger, Johann — Serpilius, Augustin — Sinapius-Horčička, Daniel — Stephanus, Daniel — Tokarcsik, Martinus — Treter, Maciej Kazimierz — Wartensis, Stanislaus — Wiskiczky, Andreas — Zelensky, Stephanus — Zsigmond III.
Lenti (Nempti; H)
— ld. névmutató: Nádasdy Ferenc
Leoberg (Leonberg, D)
— ld. névmutató: Ludovicus, Laurentius
Leodium ld. Liège
Leonard. ld. Saint-Léonard
Leonberg ld. Leoberg
Lepaglaua ld. Lepoglava
Lépesfalva (Loiberßbach, Loipersbac.; Loipersbach in Burgenland, A)
— ld. névmutató: Foman, Hieronymus Christophorus — Gartner, Melchior
Lepoglava (Lepaglaua; HR)
— ld. névmutató: Kéry János
Lesch., Leschkirch., Leschkirch. Trans., Leschkirch. Transylv., Leschkirchens., Leschkirchiensis ld. Újegyháza
Leszno (Leszno; Lesno, PL)
— kiadvány: **2754, 3047**
— ld. még névmutató: Placentinus, Joannes
Leuchoviens., Leuchoviensis, Leucovia, Leusch., Leut., Leutch., Leuts., Leutsc., Leutsch., Leutschau, Leutschov., Leutschovia, Leutschovien., Leutschoviens., Leutschoviensis ld. Lőcse
Leuven ld. Löwen
Leütsch ld. Lőcse
Léva (Leve; Levice, SK)
— ld. névmutató: Csáky László — Ladányi C. András
Levél (Kaltenstein; H)
— ld. névmutató: Franckenberg, Maximilianus Honorius
Levice ld. Léva
Levtschovia, Lewoča, Lewocža ld. Lőcse
Leyb., Leybic., Leybicensis ld. Leibic
Leyden ld. Leiden
Liběchov nad Labem (Liběchow; CZ)
— ld. névmutató: Löbrynus Novoměstský, Daniel
Libeizen. ?
— ld. névmutató: Bretzler, Joannes
Libetbánya (Libet., Lubeta, Lubetha; L'ubietová, SK)
— ld. névmutató: Geibrethaser, Johann — Kares, Christianus — Quetonius, Samuel — Wagner, Johann Conrad
Liège (Leodium; F)
— kiadvány: **3341, 3475**
Lieszkóc (Lieskocz, Lieskoviens.; Lieskovec, SK)
— ld. névmutató: Augustini, Joannes — Stephanides György
Limbach (Liembach, Limpach; A)
— ld. névmutató: Böhm, Thomas — Liembach, Johann Gottfried
Liétava (Lietawa; Lietava, SK)
— ld. névmutató: Ghillány Illés — Melko, Joannes — Mikusska, Joannes
Limpach ld. Limbach
Linz (A)
— ld. névmutató: Lippay Ferenc
Lipa (Lypa, Lyppa; Česká Lipa, CZ)
— ld. névmutató: Lypski, Daniel
Lipcse (Lipcen., Solio-Lipsihensis, Tót-Lypsche, Tot-Lypschens., Zolio-Lipc., Zolio-Lipcensis, Zólyomlipcse; Slovenská L'upča, SK)
— ld. névmutató: Jantschius, Joannes – Ladislaides, Leonhardus — Mrška, Juraj — Mrskowicz, Georgius— Nicletius, Balthasar — Piscator, Gabriel — Radik, Matthias
Lipcse (Lipsia; Leipzig, D)
— kiadvány: **2754, Appendix 223**
— ld. még névmutató: Biner, Timotheus Hilarius — Friedhuber, Elias — Klesch, Daniel — Reiser, Georgius — Rhether, Franz — Schneider, Zacharias — Spitko, Georgius — Zimmermann, Matthias
Lipcse (Németlipcse, Teuto Liptoviensis, Teuto-Lipcsen., Teuto-Lipcze, Tevtho. Lipsen., Tevto Lypsche; Partizánska L'upča, SK)
— ld. névmutató: Balneatoris, Michael — Fridvalszky, Emericus — Fridvalszky, Joannes — Fridvalszky, Simon — Stanislaides, Johann — Telkonius, Joannes

Lipóc (Lipocz, Lypocz; Lipovce, SK)
— ld. névmutató: Keczer Ambrus — Keczer András — Keczer Ferenc — Keczer János — Keczer Menyhért — Keczer Pál — Szinyei Ádám
Lipsia ld. Lipcse
Liptó megye (comitatus Lipt., Lipto, Liptop. [!], Liptov., Liptovien., Liptoviens., Liptoviensis, Liptow, Liptowiensis, Lyp., Lypt., Lyptov., Lyptovien., Lyptoviens., Lyptoviensis) **2635**, **2735**, **2883, 3263, 3265, 3691, Appendix 216**
Liptói evangélikus egyházmegye (Liptoviensis comitatus contubernium) **3514**
— ld. még névmutató: Alumnides, Jacobus — Bonis, Martinus — Bonis, Melchior — Csemiczky Miklós — Farkas Tamás — Fejérpataky János — Felicis, Adamus — Fridvalszky, Emericus — Fridvalszky, Joannes — Fridvalszky, Simon — Horeti, Petrus — Kalinka, Joachim — Kubinyi Ádám — Lazitius, Christianus — Litvini, Georgius — Lucae, Joannes — Manjak, Andreas — Masník, Tobiáš — Mattyasovszky László — Melík, Casparus — Michaelis, Paulus — Nicolaides, Nicolaus — Poloni, Joannes — Raduch, Joannes — Seratoris, Samuel — Szentmiklósi György — Thököly István — Tóth Gáspár — Urbanovich, Jacobus — Zaporowski, Georgius
Liptószentmiklós ld. Szentmiklós
Liptóteplá ld. Tepla
Liptóújvár (Lypto Uyvvar, Lypto-Uyvar, Lyptouyvar, Lypto-Uywar, Lytoovar; Liptovský Hrádok, SK)
— ld. névmutató: Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós
Liptov., Liptovien., Liptoviens., Liptoviensis comitatus, Liptow ld. Liptó megye
Liptovská Štiavnica ld. Nagyselmec
Liptovská Teplička ld. Madocsány
Liptovský Hrádok ld. Liptóújvár
Liptovský Mikuláš ld. Szentmiklós
Liszka (Lisca., Lischoviens, Liszcha; Olaszliszka, H)
— ld. névmutató: Almási István — Csernak, Daniel — Tarczali Pál
Liublovien., Liubltovien. districtus ld. Lublói evangélikus egyházmegye
Livónia (Liv.) **3196**
— ld. még névmutató: Lackman, B.
Llc. ld. Lőcse
Lockenhaus ld. Léka
Locsmánd (Lozmann.; Lutzmannsburg, A)
— ld. névmutató: Vibeg, Joannes
Loiberßbach, Loipersbac., Loipersbach in Burgenland ld. Lépesfalva
Lomista, Lomnička, Lomnitz ld. Kislomnic
London (GB) **3436**
— Royal Society (Királyi Társaság) **3436**
— kiadvány: **2662, 2685, 3242, 3647**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Lévai Péter — Wilkins, John
Lontó (Lontov, SK)
— ld. névmutató: Rakowszky család
Lónya ld. Nagylónya
Lopassó (Alsólopassó, Lopas.; Dolný Lopašov, SK)
— ld. névmutató: Tapolcsányi János
Lopeg. (Lopej, SK)
— ld. névmutató: Schlichowinus, Daniel
Loreto (Lauretanum, Lauretom, Loretom; I) **2656, 3055, 3058**, **3213, 3214**
Lorettom (Loretto, A) **3650, Appendix 251, Appendix 265, Appendix 266, Appendix 267**
— Mária Hét Fájdalma Főtársulat (Ertz-Bruderschafft der siben Schmertzen Mariae) **3651**
— szervita kolostor **3650**
— ld. még nyomdamutató
Los ld. Lózs
Losonc (Lučenec, SK)
— ld. névmutató: Csúzi Cseh Jakab — Drégelypalánki János
Lovasberény (Lovas Bereny; H)
— ld. névmutató: Bársony György
Lozmann. ld. Locsmánd
Lózs (Los; Nagylózs, H)
— ld. névmutató: Odor János
Lőcse (Leuchoviens., Leuchoviensis, Leucovia, Leusch., Leut., Leutch., Leuts., Leutsc., Leutsch., Leutschau, Leutschov., Leutschovia, Leutschovien., Leutschoviens.,

Leutschoviensis, Leütsch, Levtschovia, Lewoča, Lewocža, Llc., Lötse.; Levoča, SK) **2652**, **2682, 2777, 2843, 2850, 2854, 2898, 2910, 2916, 2918, 2922, 2927, 2945, 2984, 2988, 3039, 3091, 3097, 3148, 3167, 3184, 3191, 3209, 3220, 3221, 3222, 3225, 3230, 3295, 3301, 3333, 3353, 3359, 3368, 3369, 3438, 3439, 3442, 3443, 3446, 3447, 3449, 3453, 3454, 3463, 3464, 3468, 3470, 3474, 3514, 3535, 3536, 3543, 3549, 3576, 3578, 3638, 3652, 3657, 3659, Appendix 216, Appendix 223, Appendix 233, Appendix 234, Appendix 250**
— evangélikus gimnázium (gymnasium) **2925, 3162, 3163, 3295**, **3296**, **3296, 3663**
— első és második osztály **3666**
— jezsuita rendház **2918**
— evangélikus parókia **3353**
— szlovák templom **2841**
— városi tanács (magisztrátus, senatus) **2929, 3295, 3354, 3458, 3568, 3625, 3628**
— kiadvány **2632, 2642A, 2645, 2674, 2714, 2734, 2735, 2736, 2742, 2766, 2803, 2856, 2857, 2886, 2911, 2914, 2928, 2946, 2951, 2953, 2958, 2984, 2985, 2988, 3034, 3072, 3089, 3097, 3098, 3099, 3101, 3160, 3162, 3197, 3292, 3327A, 3340, 3352, 3362, 3425, 3550, 3568, 3569, 3587, 3654, 3664, 3692, Appendix 216, Appendix 245, Appendix 269**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Adami, Johannes — Adami, Martin, sen**.** — Ahenarius, Andreas — Alauda, Bartholomaeus — Alauda, Josephus — Amoenius, Joannes — Anatis, Martinus — Andreae, Georgius — Andricius, Joannes — Antonius, Joannes — Bahil, Ján — Balassi Máté — Belzelius, Petrus — Benkowicz, Joannes — Blecher, Paulus — Bobrik, Georgius — Bodrovinus, Joannes — Borowski, Paulus — Böhm, Christoph — Brewer, Johannes — Brewer, Lorenz — Brewer, Samuel — Brnowius, Simon — Bubenka, Jonas — Bubsequa (Bussaeus, Bartholomaeus?) — Buchner, Elias — Budaeus, Georgius — Bussaeus, Bartholomaeus — Candela, Joannes — Centner, Christian — Chtyraeus [!], Tobias — Cilikius, Joannes — Croner, David — Croner, Johann — Cruciger, Tobias — Crucio, Andreas — Cruselius, Martinus — Daboz, Andreas — Davidis, Joannes — Deditius, Joannes — Dionysius, Andreas — Discordia, Albertus — Dobos János — Dolhai György — Erythraeus, Joachim — Fidicinis, Georg — Finck, Joannes — Finck, Matthias — Folgans, Joannes — Foxius, Andreas — Fringilla, Johann — Frölich, Gottlieb — Frölich, Joannes — Frölich, Martin — Frölich, Matthias — Frölich, Valentin — Fuss, Simon — Fürnstein, Tobias — Gallikius, Johann — Gdacius, Christianus — Genersich, David — Girstner, Gregorius — Gnibsch, Johann — Gortschki, Andreas — Gosnovicer, Caspar — Gosnovicer, Matthias — Götsch, Isaak — Grams, Johann — Grebner, Christophorus — Greschner, Matthias — Guer, Clemens — Günther, David — Gyirva Vencel — Hagara, Joannes — Hain, Kaspar — Hauck, David — Helner, Thomas lőcsei — Hermann, Michael (sziléziai) — Hirsch, Gregorius — Hirschner, Gregorius — Holecius, Nicolaus — Holik, Casparus — Holoschovski, Michael — Hortman, Georgius — Husz, Joannes — Jacobi, Tobias — Jantschius, Georgius — Kalna, Joannes — Keczer Pál — Keller, Samuel — Kemmel, Johann — Keresztúri András — Keublinger, Joannes — Klesch, Christoph — Kliesch, Johann — Klisch, Valentin — Knappici, Daniel — Koczy, Georgius — Kramer, Paulus — Kraus, Daniel — Kretschmer, Ephraim — Kretschmer, Joannes — Kroner, Joannes — Kulmann, Michael — Ladiver, Elias, iun. — Landinus, Andreas — Landinus, Laurentius — Lani, Michael — Lassota, Thomas — Lazari, Augustin — Lazari,

Michael — Lazius, Adam — Lazius, Matthias — Lednický, Jeremiáš — Letzelder, Tobias — M. A. T. O. — Marcek, Georgius — Marci, Michael — Marckfelner, Joannes — Marckfelner, Samuel — Meiland, Pancratius — Melchioris, Tobias — Meltzel, David — Miklossi, Matthias — Misko, Samuel — Molczai, Nicolaus — Murin, Georgius — Nemet, Franz — Nemet, Nathaniel — Nemeth, Georgius — Nemeth, Joannes — Neubaur, Johannes — Niclas, Joannes — Niclas, Martinus — Niclas, Michael — Niczius, Georgius — Orkuti H., Michael — Pallischius, Jacobus — Pattantyús János — Peucker, David — Pfaff, Paulus — Philo, Andreas — Pieleschius, Joannes — Pirtzian, Matthias — Pokorny, Balthazar — Procopi, Adamus — Putscher, Jobus — Quatius, Adamus — Raiki, Joannes — Rampauer, Matthias — Rampeldius, Joannes — Rampolt, Johannes — Ratschiger, Melchior — Regii, Thomas — Regis, Simon — Reguli, Nicolaus — Reich, Joannes — Reimnitz, Samuel — Reutsch, Georgius — Rhenerus, Andreas — Ridelius, Paulus — Riess, Alexander — Ritzmann, Venceslaus — Rohodi, Franciscus — Rompauer, Joannes — Rosa, Joannes — Rospeundtner, Paulus — Röser, Jakob — Sagittarius, Joannes — Sarnovius, Albertus — Schewermann, Martinus — Schiabel, Paulus — Schmal, Andreas — Schmegner, Melchior — Schmelli, Joannes — Schwartz, Johann (wittenbergi) — Schwermann, Casparus — Schwidritzi, Simon — Scopius, Joannes — Seelmann, Christian — Seelmann, Peter Theodor — Seldner, Joannes — Serpilius, Augustin — Serpilius, Samuel — Severini, Markus — Simeger, Martinus — Sinapius-Horčička, Daniel — Slatini, Andreas — Sonntag, Johann — Söldner, Kaspar — Spielenberger, David sen. — Stanislaides, Johann — Steiner, Magnus — Stephani, Matthaeus — Stephani, Tobias — Stierbitz, Johann Georg — Styerky, Georgius — Tarnóczi István — Teltsch, Georg — Tentzer, Benedictus — Thomas, Johann — Transalpini, Georgius — Viberi, Balthasar — Vida, Andreas — Vidas, Michael — Vodnanus, Ioannes — Waida, Paulus — Wentzel, Michael — Wilimowski, Adolphus — Wilimowski, Julius Adamus — Windisch, Georg — Wölffel, Matthias — Wüstemann, Erhard — Zabeler, Hiob — Zabeler, Peter — Zaporowski, Georgius — Zeman, Martinus — Zimmermann, Matthias — Zvek, Joannes

Löwen (Leuven, B)
— ld. névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de

Lubeca ld. Lübeck

Luberensis, Lubeta, Lubetha ld. Libetbánya

L'ubica ld. Leibic

L'ubietová ld. Libetbánya

Lublin (PL)
— ld. névmutató: Sperling, Albertus

Lubló (Lublowia, Lublyo; Stára L'ubovňa, SK) **3453**
— ld. még névmutató: Klesch, Daniel — Lubomirski, Stanislaw Heraclius

Lublói evangélikus egyházmegye (districtus Liublovien., Liubltovien.)
— ld. névmutató: Keszner, Samuel

Lučenec ld. Losonc

Lucerna ld. Luzern

Lucsivna (Lautschburg, Lučiwná; Lučivná, SK)
— ld. névmutató: Lucae, Andreas

Ludány (Ludan, Ludanicz; Ludanice, SK) **2669**
— ld. még névmutató: Berényi György — Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós

Lugano (CH)
— ld. névmutató: Foresi, Joannes

Lugas ld. Lugos

Lugd-Bat., Lugduno-Batava ld. Leiden

Lugos (Lugas; Lugoj, RO) **2941**

Lusat. ld. Lausitz

Lutzmannsburg ld. Locsmánd

Luxemburg (L)
— ld. névmutató: Misch, Joannes

Luzern (Lucerna; CH)
— kiadvány: **2924**

Lübeck (Lubeca; D)
— ld. névmutató: Northof, Christian — Wichman, Gerhardus
Lüneburg (D)
— kiadvány: **3039**
Lyon (F)
— kiadvány: **2753, 3056**
Lyp. comitatus ld. Liptó megye
Lypa ld. Lipa
Lypocz ld. Lipóc
Lyppa ld. Lipa
Lypt. comit. ld. Liptó megye
Lypto Uyvvar ld. Liptóújvár
Lyptoovar ld. Liptóújvár
Lypto-Uyvar, Lyptouyvar, Lypto-Uywar ld. Liptóújvár
Lyptov., Lyptovien., Lyptoviensis comitatus ld. Liptó megye

M. ld. Mosóc
M. Capos ld. Kapos
M. G. = Mons Georgii ld. Szentgyörgy
M. V., MV. = Matthaei Villa = Mateóc
Macedónia (Macedo.)
— ld. névmutató: Alexander Magnus — Philippus
Mád (H)
— ld. névmutató: Somosi Petkó János — Tolnai Szabó Mihály
Madocsány (Madocsan; Liptovská Teplička, SK)
— ld. névmutató: Madocsáni Miklós
Madrid (Madrit; E)
— ld. névmutató: Nieremberg, Juan Eusebio
Magalomnic ld. Kakaslomnic
Magdeburg (D)
— ld. névmutató: Pomarius, Martha — Pomarius, Samuel
Magyarfalva ld. Harka
Magyarlápos ld. Lápos
Magyarország, Magyar-Országh részei ld. Partium
Magyarországi mariánus ferences rendtartomány (Provincia S. Mariae Hungariae Ordinis Minorum Strictioris Observantiae) **2864**
Magyaróvár ld. Óvár
Majtény (Majcichov, SK)
— ld. névmutató: Stephanides György
Makovicza ld. Zboró
Malachov (Malachow; SK)
— ld. névmutató: Radvánszky, György
Malatíny ld. Alsó-Malatin
Maldur (Podhorany, SK)
— ld. névmutató: Günther, Andreas — Haass, Georgius
Malé Ozorovce ld. Ozorovce
Malý Šariš ld. Kissáros
Mănastireni ld. Gyerő-Monostor
Mándok (Mandoch; H)
— ld. névmutató: Bagosi Márton — Pathai András
Măneuți ld. Andrásfalva
Manndorf (Mannsdorf/Donau, A)
— ld. névmutató: Manndorf, Johann Ferdinand
Maraiss.[!] ld. Muraszombat
Máramaros (comitatus Mara-Maros, Maramaros, Mara-Marosiensis, Maramorosiensis) **2825, 3588**
— ld. még névmutató: Rhédey Ferenc — Rhédey László, gróf — Teleki Mihály — Thököly Imre
Máramarossziget ld. Sziget
Maramorosiensis comitatus ld. Máramaros
Marburg (D)
— kiadvány: **3568**
— ld. még névmutató: Dannhauer, Johann Conrad — Eperjesi Mihály
Marchia Brandenburgensis
— ld. névmutató: Seydell, Martin Friedrich
Marcivill. ld. Márkusfalva
Marckt Bela ld. Béla
Marckt Wahlendorff ld. Olaszi
Marcusfalwa ld. Márkusfalva
Máriavölgy (Mariaevallis, Mariana Vallis; Marianka, SK) **3583**
— ld. még névmutató: Leprich, Joannes
Markt Bela ld. Béla
Márkusfalva (Marcivill., Marcusfalwa; Markušovce, SK)
— ld. névmutató: Cassius, Blasius — Görgey Ezékiel felesége, Máriássy Zsuzsanna

Marosnémeti (Maros Németi., Maros-Némethi; Mintia, RO)
— ld. névmutató: Gyulai Ferenc
Marosvásárhely (Maros-Vásárhelinum, Maros-Vásárhely, Marusvásárhellyenum; Tărgu Mureş, RO) **2639, 2640, 2801, 2801A, 2876, 3121, 3391**
— ld. még névmutató: Kézdivásárhelyi Péter — Uzoni Sz. Balázs — Váradi Mátyás
Marót (Marothens.; Hontianske Moravce, SK)
— ld. névmutató: Johannides, Joannes
Martin, Martinopol., Martinopolis ld. Szentmárton
Martinopolitana schola ld. Szentmárton, evangélikus iskola
Marusvásárhellyenum ld. Marosvásárhely
Mateóc (M.V., MV., Matthaei Villa, Matthaeivill., Matthaei-Vill., Matthsd., Matthsdorff, Matzhs-dorf, Vill. Matth.; Matejovce, SK)
— ld. névmutató: Heutsch, Philip — Klesch, Christoph — Pilarik, Jeremiáš
Mátyásfalva ld. Mutyová
Mecenzéf (Also-Metzenseiff; Nižný Medzev, SK)
— ld. névmutató: Novak, Martinus
Med. Sil. ld. Medzibor
Med. Transyl. ld. Medgyes
Medgyes (Med. Transyl.; Medien., Mediensis, Szász Medgyes, Szász Megyes, Szász Meggyes; Mediaş, RO) **2761**, **2977, 3066, 3141**
— ld. még névmutató: Adami, Michael, sen. — Adami, Stephanus — Albrich, Martin — Czekescher, Matthias — Eszéki T. István — Gotterbarmet, Jacobus — Gotterbarmet, Michael — Gundhart, Stephan — Hann, Petrus — Hermann, Lukas, iun. — Klausenburger Mihály — Miles, Matthias — Pancratius Michael — Reich, Joannes — Rukesch, Michael — Scharsius, Joannes — Simonius, Michael
Medgyes (Medwisch., Meerwisch; Mörbisch am See, A)
— ld. névmutató: Lamius, Andreas — Poch, Georgius
Media
— ld. incipitmutató: Media a szomorú vizét
Medijboriens. Siles. ld. Medzibor
Mediolanum ld. Milánó
Medio-Mons, Mediomontanus ld. Felsőbánya
Medwisch. ld. Medgyes
Medzibor (Med. Sil., Medijboriens. Siles., Medz. Siles.; Międzybórz, PL)
— ld. névmutató: Niclas, Joannes — Niclas, Martinus
Meerwisch ld. Medgyes
Megacomiensis, Megapol. ld. Nagyfalu
Megyaszó (H)
— ld. névmutató: Somosi Petkó János
Meissen (D)
— ld. névmutató: Böhm, Christoph — Zimmermann, Matthias
Mellimontana ld. Hermány
Ménhárd (Menhard.; Vrbov, SK)
— ld. névmutató: Peschovius, Daniel
Mercurium ld. Szerdahely
Meslavia ld. Miszlóka
Mesopotamia ld. Patak
Messana (Messina, I)
— kiadvány: **2998**
Mestecenus ld. Mesztecskó
Meszlen (Meszelenies; H)
— ld. névmutató: Balika Pál — Ensel, Joannes
Mesztecskó (Mestecenus; Mesztečko, SK)
— ld. névmutató: Melissius, Vitus
Mezőcsávás, Mezö-Csávás ld. Csávás
Mezőörményes ld. Örményes
Mezőzombor ld. Zombor
Mezrick (Valašské Meziříčí, CZ)
— ld. névmutató: Jabín, Ezechiel
Micăsasa ld. Mikeszásza
Michaelis Montana ld. Kisdisznód
Michaelis Villa ld. Sztrázsa
Michalovce ld. Mihály
Michelsberg ld. Kisdisznód
Michelsdorff ld. Sztrázsa
Micsinye (Miscinens.; Horná Mičiná, SK)
— ld. névmutató: Textor, Matthias
Miczina inferior ld. Alsó-Micsinye
Miczina superior ld. Felső-Micsinye
Międzybórz ld. Medzibor
Miercurea Nirajului ld. Szentanna

Mihály (Nagymihal, Nagymihály; Michalovce, SK)
— ld. névmutató: Nagymihályi Kristóf — Pongrácz Ferenc (Nagymihályi)
Mikeszásza (Micăsasa, RO) **2838**
Mikháza (Nik-háza; Călugăreni, RO)
— ld. névmutató: Nikházy István
Mikołów (Nicopolis; PL) **3449**
Milánó (Mediolanum; Milano, I)
— ld. névmutató: Chtyraeus [!], Tobias — Schufelberg, Joannes Humbertus
Mintia ld. Marosnémeti
Miscinens. ld. Micsinye
Miskolc (H)
— ld. névmutató: Miskolci Szenci János
Miszlóka (Meslavia; Myslava, SK)
— ld. névmutató: Acanthus, Christianus
Misztótfalu (Alsó-Misztien.; Tăuții de Jos, RO)
— városi tanács **3004**
Mnišek nad Hnilcom ld. Remete
Mocsonok (Močenok, SK)
— ld. névmutató: Mocsonoki Lukács
Modor (Moder, Modera, Modern, Modorens., Modr., Modra-Hung., Modren., Modrens., Modrensis; Modra, SK) **2986, 2995, 3607**
— városi tanács (senatus) **2808, 3354**
— ld. még névmutató: Buringerus, Joannes — Graff, Johann Georg, sen. — Höher, Michael — Kokerus, Andreas — Ritthaler, Michael — Sarnichhausen, Heinrich Konrad — Schedius, Christoph, iun. — Schedius, Christoph, sen. — Schreiber, Thomas — Seelmann, Christian — Sommerkorn, Georg — Vörös György — Wiglelius, Joannes
Mohács (H) **2963**
— ld. még névmutató: Szebeni Péter
Mokrá Luka ld. Vizesrét
Mokroluh ld. Sárpatak
Moldava ld. Moldva
Moldava nad Bodvou ld. Szepsi
Moldva (Moldava, Moldevei) **2869, 2958, 3127**
— ld. még névmutató: Jasszy, Joannes — Landovics István — Varlaam
Monlucia ld. Montluçon
Monostor (Kolos-Monostor; Cluj-Mănăştur, RO)
— levéltár (archivum) **Appendix 263**
Monoszló (Montis Claudii, Montis Claudij; H)
— ld. névmutató: Erdődy Ádám — Erdődy György
Mons D. Georgi, Mons D. Georgii ld. Szentgyörgy
Mont. ld. Szepesi hétbányavárosi evangélikus egyházmegye
Mont. Neos. ld. Besztercebánya
Mont. Vall. ld. Úrvölgy
Montana Heptapolis, Montanae ld. Szepesi hétbányavárosi evangélikus egyházmegye
Montano-Neosoliense athenaeum, Montano-Neosoliense gymnasium, Montano-Novisoliense gymnasium, Montanum Novisoliense athenaeum ld. Besztercebánya, evangélikus iskola
Montanum Schemnicium ld. Selmecbánya
Montes Hung. Carpath. ld. Kárpátok
Montis Claudii, Montis Claudij ld. Monoszló
Montis gymnasium ld. Köln, Bursa (gymnasium) Montis
Montis Gymnici ld. Brassó
Montluçon (Monlucia; F)
— ld. névmutató: Mizauld, Antoine
Montvallen., Mont-Vallen. ld. Úrvölgy
Monyorókerék (Moniorokerék, Monyorokerik; Eberau, A)
— ld. névmutató: Czobor Ádám felesége, Erdődy Borbála — Erdődy Ádám — Erdődy György — Lippay János felesége, Erdődy Éva Zsuzsanna
Morvaország (Morav., N. Moravus) **2805**
— ld. még névmutató: Cruciger, Tobias — Drabík, Mikuláš — Johannides, Venceslaus — Kray, Pavel — Matthaeides, Pavol — Matthaeides, Samuel — Meltzel, David — Meltzel, Jan — Müller, Nicolaus
Mosóc (M., Moschovia, Moschowia, Mosov., Thurocz-Mossovino; Mošovce, SK)
— evangélikus iskola **3263, 3329**
— ld. még névmutató: Alauda, Michael — Augustini, Elias — Gažur, Matej — Hagara, Zacharias — Institoris, Michal — Kossa, Elias — Proserchomenus, Martinus — Reiser, Anton — Tesák, Matej — Titius, David

Mosóc (Pova., Vágmosóc; Považany, SK)
— ld. névmutató: Schidelinus, Joannes
Moson megye (comitatus Mosoniensis)
— ld. névmutató: Reiser, Anton — Titius, David
Mosov., Mošovce ld. Mosóc
Mostenic ((Mostenicen.; Mostenica, SK)
— ld. névmutató: Neschutt, Jacobus
Moszkva (RUS) **3196**
Motesic (Mothesic; Dolné Motešice, SK)
— ld. névmutató: Repatius, Johannes
Môt'ová ld. Mutyová
Mörbisch am See ld. Medgyes
Mujna ld. Musna
Munkács (Munkacs, Munkáts; Munkacsevo, UA) **2729, 3343, 3344**
— ld. még névmutató: Rákóczi Ferenc I.
Muotovia, Muotovienz. ld. Mutyová
Muraiss., Muraiszombat ld. Muraszombat
Muraköz (Murakeöz)
— ld. névmutató: Zrínyi Miklós
Murány (Muran, Muranen., Mvrany; Muráň, SK) **3151**
— kápolna **3190**
— ld. még névmutató: Farkas Ferenc — Gyöngyösi István — Hottmar, Joannes — Kőszegi Gáspár István — Wesselényi Ferenc — Wesselényi Ferenc, korábban Bethlen István, majd Kun István felesége, Széchy Mária
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Muraszombat (Maraiss.[!], Muraiss., Muraiszombat, Muray-Szombath, Mvra-Szombat, Szombathinus; Murska Sobota, SLO)
— ld. névmutató: Ivankovics, Daniel — Jaklin Balázs – Murai Miklós — Pusóczi Miklós – Széchy Gáspár
Musaj (Musay, Musayssem.**;** Röjtökmuzsaj, H)
— ld. névmutató: Petanczi György — Vitnyédi István, sen. — Vitnyédi János — Vitnyédi Pál — Vitnyédy István, iun.
Musna (Muschna; Mujna, RO)
— ld. névmutató: Conradi, Joannes — Dendorffius, Daniel — Fabricius, Georgius — Sift, Tobias
Mutyová (Mátyásfalva, Muotovia, Muotovienz., Mustonien.; Môt'ová, SK)
— ld. névmutató: Platani, Paulus
Mvrany ld. Murány
Mvra-Szombat ld. Muraszombat
Myslava ld. Miszlóka

N. Bány., N. banya ld. Nagybánya
N. Enyed, N.-enyed ld. Enyed
N. Kereki ld. Kereki
N. Moravus ld. Morvaország
N. Solymos ld. Nagysolymos
Nádasfalva (Nadas-Falva; Trstené, SK)
— ld. névmutató: Bán Sándor
Nádpatak (Rodbav, RO)
— ld. névmutató: Artzt, Joannes
Nagy Hont megye ld. Nagyhont megye
Nagy Küküllő **2653**
Nagy Lónya ld. Nagylónya
Nagy Rakow ld. Rakó
Nagy Schink ld. Sink
Nagy Strawnicza ld. Nagyselmec
Nagy Szombat ld. Nagyszombat
Nagy Szuha ld. Nagyszuha
Nagy Várad ld. Várad
Nagyajta (Nagy Ajta; Aita Mare, RO)
— ld. névmutató: Cserei Miklós
Nagybajom (H)
— ld. névmutató: Nadányi János
Nagybánya (N. Bány., N. banya, Nagybania, Nagy-Banya, Nagy-Bánya, Rivul., Rivuli; Baia Mare, RO) **3477**
— kollégium (iskola, schola) iskola **3539A, 3647**
— városi tanács (magistratus) **3477**
— ld. még névmutató: Ádám Mihály — Ajtai Mihály — Ajtoni István — Balázs D. Ferenc — Buzinkai Mihály — Csehi János — Csengeri János — Diószegi György — Diószegi István — Enyedi István, sen. — Eszéki T. István — Forrai Péter — Füsi Lőrinc — Hajdú András — Heczei István — Heczei János — Kántor János — Korcsolyás Szőcs István — Lészfalvi István — Nánási Lovász István — Nemes János — Nyírő István — Pengő Albert — Petri István — Putnoki Ádám — Püspöki János — Selyki István — Sibai Pál — Szabó László — Szathmári Péter — Szőke

Sámuel — Szöllősi Mihály — Tancsi István — Thuri Szöcs István — Váczi Dániel — Váradi Mihály — Varjasi János — Vasas János — Vég, Franciscus — Vég István — Villás János — Wolfgang, Georgius — Zilahi István
Nagycenk ld. Cenk
Nagydisznód ld. Disznód
Nagyecsed ld. Ecsed
Nagyenyed ld. Enyed
Nagyfalu (Megacomiensis, Megapol., Welicze; Veličná, SK)
— ld. névmutató: Matthaesius, Joannes — Nese, Joannes — Sinapius-Horčička, Ján — Telkonius, Elias
Nagy-Győr ld. Győr
Nagyhont megye (comitatus Nagy-Hont, Nagy-hontensis, utriusque Hontensis, Nagy Hont) **3567**
— ld. még névmutató: Láni, David — Szelényi János — Zábojník, Juraj (bozóki lelkész)
Nagykálló ld. Kálló
Nagykanizsa ld. Kanizsa
Nagykároly ld. Károly
Nagy-Küküllő **2692**
Nagylomnic ld. Kakaslomnic
Nagylónya (Nagy Lónya; Lónya, H) **3313**
Nagylózs ld. Lózs
Nagymihal, Nagymihály ld. Mihály
Nagyod (Vyšné nad Hronom, SK)
— ld. névmutató: Kocsis János
Nagyréde ld. Kisréde
Nagyrőce (Revuca; Revúca, SK)
— ld. névmutató: Lystak, Christophorus
Nagysáros ld. Sáros
Nagy-Schenk ld. Sink
Nagyselmec (Nagy Strawnica; Liptovská Štiavnica, SK)
— ld. névmutató: Rakowszky, Joannes
Nagysolymos (N. Solymos, Nagy-solymos; Şoimusu Mare, RO)
— ld. névmutató: Solymosi Koncz Boldizsár
Nagysümeg ld. Sümeg
Nagyszalonta ld. Szalonta
Nagyszeben ld. Szeben **2946**
Nagyszlabos ld. Szlabos
Nagy-Szlatina (Slatina nad Bebravou, SK)
— ld. névmutató: Fabricius, Nicolaus
Nagyszombat (Nagy Szombat, Nagy-Szombat, Nagy-szombat, Türnaw., Tyrn., Tyrnav., Tyrnavia, Tyrnaviens., Tyrnaviensis, Tyrnawiens.; Trnava, SK) **2657, 2660 2661, 2672, 2723, 2724, 2788, 2856, 2859, 2862, 2864, 2882, 2916, 2918, 2930, 2931, 2932, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2998, 3051, 3052, 3056, 3058, 3111, 3170, 3173, 3191, 3231, 3304, 3375, 3379, 3380, 3398, 3472, 3474, 3484A, 3582, 3644, 3668, 3672, Appendix 220, Appendix 224, Appendix 246, Appendix 251, Appendix 252, Appendix 258, Appendix 265, Appendix 267**
— Agonia Christi társulat (Keresztfán halálra vált Jesus Krisztus Congregatió) **3377**
— egyetem (academia, archiepiscopalis vniversitas Tyrnaviensis, universitas **2659, 2723A, 2724, 2788, 2932, 2972, 2999, 3050, 3112, 3117, 3118, 3303, 3381, 3579, 3580, 3582, 3669**
— egyetemes szeminárium (collegium generale cleri regni Hung.) **2999**
— facultas humanitatis (humanitas osztály) **3381**
— facultas rhetorica (retorika osztály) **3669**
— jezsuita kollégium (academicum Societatis Jesu collegium, collegium Societatis Iesv) **2661, 2723, 3049, 3055, 3114, 3172, 3231, 3645**
— Sodalitas Beatae Virginis Visitantis (Mária Látogatása Társulat, Sodalitas B. V. Visitantis) **3055, 3473**
— Sodalitas maior augustissimae Virginis Visitantis Mariae (Sarlósboldogasszony társulat) **2661**, **3672**
— jogi kar **2932**
— teológiai kar **2932**
— Keresztfán halálra vált Jesus Krisztus Congregatió ld. Agonia Christi társulat
— Szent Katalin kolostor (Sz. Katalin kalastrom, Szent Ferencz szerzetén lévő Sz. Katalin kalastroma, Szűz S. Katalin Klastroma) **2892**
— Szent Miklós templom **2996**
— városi tanács (szenatus) **2724, 3670**

— kiadvány: **2656, 2723, 2724, 2751, 2769, 2788, 2835, 2861, 3052, 3058, 3080, 3113, 3114, 3119, 3154, 3170, 3172, 3374, 3377, 3474, 3476, 3543, Appendix 258, Appendix 260**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Abrahamides, Daniel — Adamovicz, Paulus — Ágoston Péter — Antali Gergely — Argoli, Andrea — Bajcsy István — Balassa Pál — Balassa Sándor — Balogi Gergely — Bánki János — Baranyai Ferenc — Baros János — Bartakovics, Petrus — Bartók, Adalbertus Joannes — Bezegh Mátyás — Bihary Daniel — Blaskovich, Martinus Franciscus — Bornemisza János (pesti) — Boross Péter — Brunner, Joannes Sebastianus — Buzgó Simon — Byller, Matthaeus — Čerňanský, Ján — Chrastel, Joannes — Czikulin, Stephanus — Cziráki János — Cseke István — Csémi János — Cserényi Miklós — Despotovich, Joannes — Dovorani, Joannes Franciscus — Egerszegi István — Elevenkuti András — Erdődy Ferenc — Erdődy Péter — Eszterházy Ferenc — Faber, Jakob — Fabri, Joannes — Fabricius, Joannes (Galgociensis) — Farkas László — Fischer, Matthias — Galik, Nicolaus — Galloviades, Georgius — Geraldinus, Balthasar — Gőte Mihály László — Gyurcsányi Pál — Halada, Andreas — Halasi István — Hollovich, Paulus — Homonnai Drugeth Bálint — Horváth István — Horváth János — Hozó Mátyás Alajos — Hranický, Jan František — Húzó Imre — Ivul, Gabriel — Jakach, Michael — Jaklin Balázs — Jakucs, Jacobus — Jambrechovich, Michael — Jankovich, Georgius — Jászberényi Tamás — Jasszy, Joannes — Jelenchich, Georgius — Jelenfi Imre — Jezerniczky János — Juranich, Martinus — Kelio, Joannes — Kelio, Nicolaus — Kinig, Stephanus Georgius — Krameris, Melchior — Kürtösi András — Kürtösi Ferenc — Kürtösi István — Landovics István — Lingoy, Joannes — Lippay Ferenc — Losonci Farkas János — Maconkai András — Madocsáni Miklós — Madocsáni Zsigmond — Makai Máté — Makar, Andreas — Mátyásfi Tóbiás — Mattyasovszky László — Melegi János — Messei Jakab — Michael, Joannes — Mihotsa, Michael — Mihovski, Leopoldus — Misch, Joannes — Mocsonoki Lukács — Molnár Mihály — Nagy Gáspár — Nagy Lukács Márton — Náray Péter — Ocskay Gáspár — Ocskay László — Osztarics, Stephanus — Páhy Ferenc — Parradi, Petrus Ignatius — Pázmány Péter — Petki István (nagyszombati diák) — Pető István — Philippovich, Joannes — Pominovski, Stephanus — Pongrácz György — Pozsgai Mihály — Radosseni, Michael Leopoldus — Rakolupski, Joannes — Rasel, Andreas — Révay János Farkas — Richter, Andreas — Rom, Petrus — Ruttkay Ferenc — Ruttkay István — Sándor Gáspár — Sárkány János — Schaidenperger, Georg — Schiltpacher, Johann Gregor — Schneckenhaus, Venceslaus Melchior — Schretter, Carolus — Sikó András — Simándi György Elek — Srensky, Matthias — Stancsich, Joannes — Stankovics János — Stephanides György — Surman, Joannes — Sustovich, Emericus Michael — Szászfalui István — Szebeni Péter — Szentiványi Márton — Szily Gábor — Szkacsányi János — Szolcsányi Mihály — Tais, Georgius — Tajnay János — Tapolcsányi János — Tarnóczi István — Tatay Ferenc — Telekesi István — Ther Portten, Johann Daniel — Thomasits, Joannes — Titius, David — Tölcseki István — Tuba Ferenc — Turkovich, Joannes Alexius — Turkovich, Matthias — Turnay, Martinus — Valovich, Georgius — Vég Miklós Alajos — Vulcurani, Joannes — Weiss, Christoph — Wulkovicz, Martinus — Zauner, David — Zauner, Gottfried — Zefferin, Bernard
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Nagyszölös, Nagyszőlős ld. Szőlős

Nagyszuha (Nagy Szuha; Vel'ká Sucha, SK)
— ld. névmutató: Jánoky Gáspár – Jánoky Zsigmond
Nagytapolcsány ld. Tapolcsány
Nahács (Nahacs; Naháč, SK)
— ld. névmutató: Turnay, Martinus
Namslavia (Namslau, Namysłow, PL)
— ld. névmutató: Eccard, Andreas
Nápoly (Neapolis; Napoli, I)
— kiadvány: **2998**
— ld. még névmutató: Argoli, Andrea
Nárai (Naray; H)
— ld. névmutató: Náray Péter
Naystadt ld. Keresztényfalva
Neapolis ld. Nápoly
Necpál (Necpalien., Neczpal, Netzpal.; Necpaly, SK) **3695**
— ld. még névmutató: Gažur, Matej — Justh, Ondrej — Telkonius, Joannes
Nemea (GR) **3207**
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Nemes (Nimesch; Nemşa, RO)
— ld. névmutató: Keslerus, Thomas
Német, Német ország ld. Németország
Német Szőgyén (Nimeth Szögyen; Svodín, SK)
— ld. névmutató: Jósa István
Németalföld
— kiadvány: **2686**
— ld. még névmutató: Ames, William — Caramuel y Lobkowitz, Juan de — Csúzi Cseh Jakab — Debreceni Kalocsa János — Enyedi Sámuel — Eszéki T. István — Köleséri Sámuel — Körmendi B. Péter — Martonfalvi Tóth György — Szathmári Baka Péter — Szathmárnémethi Mihály — Ther Portten, Johann Daniel — Tolnai F. István
Németbrod (Teuto-Brod; Havlíčkův Brod, CZ)
— ld. névmutató: Adami, Martin, sen.
Németlipcse ld. Lipcse
Németország (Germ., Germania, Német, Német ország) **2626, 2645, 2817, 2950, 2963, 3074, 3139, 3192, 3223, 3270, 3368, 3442**
— kiadvány: **2645, 3039**
— ld. még névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de — Csúzi Cseh Jakab — Erythraeus, Joachim — Ferdinánd III. — Günther, Andreas — Höher, Michael — Jeremias, Joannes — Keglevich Péter — Klesch, Christoph — Klesch, Daniel — Kusser, Johann — Lang, Matthias felesége, Baumgartner, Rosina — Lipót I. — Melanchthon, Philipp — Misch, Joannes — Reiser, Georgius — Röser, Jakob — Seelmann, Christian — Simonides, Joannes (olaszi) — Sorger, Michael — Zimmermann, Matthias
Németpróna (Deutsch-Proben, Teoto Prona, Teutopr.; Nitrianske Pravno, SK),
— ld. névmutató: Pfaff, Paulus — Schön, Michael — Wolf Paulus
Német-római császárság (imperium Romanum, imp. Rom., Római imperium) **Appendix 226**
— ld. még névmutató: Lipót I. — Nádasdy Ferenc
Németújvár (Német-Uyvár; Güssing, A)
— ld. névmutató: Unger Mihály
Nempti ld. Lenti
Neo Titschin ld. Nový Jičín
Neoc., Neocom., Neocomensis, Neocomiens., Neocomiensis ld. Igló
Neogr., Neograd., Neogradien., Neogradiensis comitatus ld. Nógrád megye
Neos., Neosol., Neosolien., Neosoliens., Neosoliensis ld. Besztercebánya
Neostubensis, Neo-Stubnensis ld. Stubnya
Neotitschin ld. Nový Jičín
Neovill., Neovillen. ld. Igló
Neozol. ld. Besztercebánya
Nětčice (Net. Mor.; CZ)
— ld. névmutató: Stephani, Tobias
Netzpal ld. Necpál
Neudingen (Neuding, D)
— ld. névmutató: Cobb, Wolfgang Friedrich
Neudorff ld. Igló
Neusohl., Neusoliensis ld. Besztercebánya
Neustadt an der Heid (Neustad, Neustad. ad Ericas; D)
— kiadvány: **3339**
— ld. még névmutató: Grams, Johann
Neustadt an der Prudnitz (D) **2950**
— ld. még névmutató: Löbrynus Novoměstský, Daniel
Neüdorff ld. Igló

Neüsohl ld. Besztercebánya
Never (Neverice, SK)
— ld. névmutató: Török György (néveri)
Nevvaltdorff. ld. Újleszna
Nicapol. ld. Szentmiklós
Niclasdorff ld. Niklasdorf
Nicop., Nicopoliensis ld. Szentmiklós
Nicopolis ld. Mikołów
Nider-Hungarn, Nieder Ung., Nieder Ungarn, Nieder-Ungarn, Nieder-Ungern ld. Alsó-Magyarország
Niepołonice ld. Nipoloincz
Nik-haza ld. Mikháza
Niklasdorf (Niclasdorff; A)
— ld. névmutató: Simon, Joannes Gottofredus
Nimeck (D)
— ld. névmutató: Tieftrunck, Daniel
Nimesch ld. Nemes
Nionica ?
— ld. névmutató: Maior, Paulus
Nipoloincz (Niepołonice, PL) **3124**
Nitr., Nitra, Nitrens. ld. Nyitra
Nitrensis comitatus ld. Nyitra megye
Nitrianska Streda ld. Szerdahely
Nitrianske Pravno ld. Németpróna
Nitrien. ld. Nyitra
Nitrien., Nitriensis comitatus ld. Nyitra megye
Nižná Boca ld. Bocabánya
Nižná Kamenica ld. Alsó-Kemence
Nižná Sebastová ld. Sebes
Nižnij Novgorod (RUS) **2677, 3421A**
Nocrich ld. Újegyház
Nógrád megye (comitatus Neogr., Neograd., Neogradien., Neogradiensis, Novigradensis) **3567**
— ld. még névmutató: Gyöngyösi István — Kaurimski, Esaias — Láni, David — Láni, Eliáš — Madách János
Norcensis ?
— ld. névmutató: Horváth János
Nossen ld. Zella
Nouisolium ld. Besztercebánya
Nová Baňa ld. Újbánya
Nová Lesná ld. Újleszna
Nové Mesto nad Váhom ld. Vágújhely
Nové Sady ld. Alsókürt
Nové Zámky ld. Érsekújvár
Novi (Novensis, Novia; HR)
— ld. névmutató: Gorup Ferenc
Novigradensis comitatus ld. Nógrád megye
Novis., Noviso., Novisol., Novisolien., Novisoliens., Novi-Solium, Novisolium, Noviz., Novizol., Novizoliensis, Novizolium, ld. Besztercebánya
Novoban. ld. Újbánya
Novosoliensis ld. Besztercebánya
Nový Jičín (Neo Titsczin, Neotitschin; CZ)
— ld. névmutató: Cruciger, Tobias — Meltzel, Jan — Meltzel, Jiřík
Nozdrovica (Nozdrovice, SK)
— ld. névmutató: Maior, Paulus
Nösen ld. Beszterce
Nőtincs (Nötecsien.; H)
— ld. névmutató: Marosi György
Nürnberg (D)
— kiadvány: **3047, 3123, Appendix 238**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Pancratius Michael — Poppenreuter, Joannes
Nyárádszentanna ld. Szentanna
Nyírbátor ld. Bátor
Nyitra (Nitr., Nitra, Nitrens., Nitrien., Nytriensis; Nitra, SK)
— ld. névmutató: Buxa, Joannes — Dovorani, Joannes Franciscus — Láni, Daniel — Masník Tobiáš — Snicellius, Joannes
Nyitra megye (comitatus Nitrensis, Nitrien., Nitriensis) **2669, 2954, 3050**
— ld. még névmutató: Apponyi Gáspár — Beniczky Péter —Blaskovich, Martinus Franciscus — Gosztonyi Miklós — Holvajth, Georgius — Mocsonoki Lukács — Radosseni, Michael Leopoldus — Tarnóczi Márton — Waskovicz, Joannes
Nyitraszerdahely ld. Szerdahely
Nythusiensis ?
— ld. névmutató: Balthes, Joannes
Nytriensis ld. Nyitra

O. ld. Olaszi
Óbars (Bars; Starý Tehov, SK)
— ld. névmutató: Kiskomáromi R. János — Sennyey István

Ober Ungarn, Ober Ungern, Ober Vngarn, Ober-Hungarn ld. Felső-Magyarország
Ober-Lausitz **2644**
Oberleiningen (D)
— ld. névmutató: Lerch, Johann Martin
Ober-Ungarn, Ober-Ungern, Ober-Vngarn ld. Felső-Magyarország
Obsolovce ld. Pacholaj
Ochtina (Ochtinen.; Ochtiná, SK)
— ld. névmutató: Bubenka, Elias — Bubenka, Jonas
Ocna Sibiului ld. Vízakna
Ocsova (Oczovinus, Oschoviensis; Očová, SK)
— ld. névmutató: Pilarik, Jan — Pilárik, Štefán
Odera-Frankfurt ld. Frankfurt an der Oder
Odorin (Odorín, SK) **3404**
— ld. még névmutató: Klesch, Daniel
Oedenburg, Oedenbvrg ld. Sopron
Oels (PL)
— ld. névmutató: Rhether, Franz — Waltsgott, Andreas
Oettingen (D)
— ld. névmutató: Windischgrätz, Gottlieb von felesége Öttingen, Maria Eleonora
Okolicsnó (Okolicz., Okoliczan; Okoličné, SK)
— ld. névmutató: Marci, Michael — Okolicsnai László
Oláhpataka (Lambsdorf, Lampert. Wil.; Vlachovo, SK)
— ld. névmutató: Wozar, Matthias
Olaszi (Markt Wahlendorff, Olasien., Olass., Olassi, Olassien., Olassiens., Olassiensis, Olassinum, Olassium, Olasz, Ollasiensis, Ollass, Scepusio Olass., Scepusio Olassiensis, Szepesolaszi, Wahlendorf, Wallendorf; Spišské Vlachy, SK) **3466, 3553, 3564**
— evangélikus iskola (schola) **3452, 3553, 3563, 3564**
— ld. még névmutató: Albinus, Andreas — Bayer, Johann — Benedicti, Joannes — Cantoris, Joannes — Chilek, Georgius — Czech, Georg — Dolovicenus, Georg — Dominick, Michael — Dominik, Joannes — Fischer, Georg — Fontanus, Joannes — Frölich, Joannes — Galli, Jeremias — Geitner, Melchior — Geitner, Samuel — Greskowitz, Andreas — Günther, Andreas, iun. — Günther, Andreas, sen. — Heutsch, Theodor — Holecius, Joannes — Kassai Michaelis György — Klein, Valentin — Klesch, Christoph — Klesch, Christoph Daniel — Klesch, Daniel — Kostrubowsky, Nicolaus — Kovásznai Péter — Lazari, Augustin — Lochmann, Matthias — Martinides, Thomas — Medvetzki János — Medvetzki Sámuel — Milota, Joannes — Müller, Israel — Noscovius, Michael — Perack, Valentin — Plorantius, Daniel — Popradius, Johann — Reich, Joachim — Rokoschinus, Daniel — Roxer, Benedict — Roxer, Jakob — Schnatzinger, Johann — Schnell, Joannes — Schnell, Valentinus — Sculteti, Daniel — Steinhauss, Daniel — Wentzel, Michael — Zehrensky, Martinus
Olaszliszka ld. Liszka
Olaszország (Italia, Itália) **3188**
— ld. még névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de — Keglevich Péter — Simonides, Joannes (olaszi) — Velasco, Pedro de
Olcsva (Olczaviensis; H)
— ld. névmutató: Billiarickius, Joannes
Ollasiensis, Ollass ld. Olaszi
Ónod (Onad; H)
— ld. névmutató: Bakos Gábor — Rákóczi Ferenc I.
Onold. ld. Ansbach
Oppenheim (D)
— kiadvány: **2641, 2663**
Oradea ld. Várad
Oraşu Nou ld. Újváros
Orbai Szék (Orbacensis)
— ld. névmutató: Béldi Pál — Ohrhendius, Joannes — Rhédey László, gróf
Orbó (Gărbova, RO)
— ld. névmutató: Femger, Georg — Zabanius, Isaacus
Oriv. ?
— ld. névmutató: Nadliczky, Martinus
Orod, Orodiensis ld. Arad

Orth. ?
— ld. névmutató: Mogyorósi Elek
Oschovien. ld. Ocsova
Osgyán (Osdgyan, Osdgyán, Osgyan; Ožd'any, SK)
— ld. névmutató: Bakos Gábor — Király Jakab — Kőszegi Gáspár István
Osseghem (B)
— ld. névmutató: Katharina von Osseghem **3490**
Ossory írországi egyházmegye
— ld. névmutató: Roth, David
Oszlány (Oslaniensis, Oslanium; Oslany, SK)
— ld. névmutató: Grossmann, Georgius, iun.
Osztroluka (Ostrolu, Ostrulica; Ostrá Lúka, SK)
— ld. névmutató: Dracon, Daniel — Ostroluczki, Joannes
Ótura (Othuren.; Stará Tura, SK)
— ld. névmutató: Paulini, Thomas
Óvár (Magyaróvár, Ovar, Ovár; Mosonmagyaróvár, H)
— ld. névmutató: Pongrácz Ferenc (Óvari) — Pongrácz György
Oxford (GB)
— kiadvány: **2800**
— ld. még névmutató: Martonfalvi Tóth György — Mapes, Walter — Nadányi János — Tolnai S. István
Ožd'any ld. Osgyán
Ozorovce (Malé Ozorovce, SK)
— ld. névmutató: Ottlik, Joannes
Örményes (Örmischensis, Mezőörményes; Urmeniş, RO)
— ld. névmutató: Czekelius, Franciscus

P. ld. Lengyelország
P. ld. Patak
P. ld. Pozsony
Paczolaj (Patzolay; Obsolovce, SK)
— ld. névmutató: Hegyvigi Mihály
Padár (H)
— ld. névmutató: Simonides, Joannes (olaszi)
Padova (Padua, Padva; I)
— ld. névmutató: Antonius de Padua, Sanctus — Caesar, Julius Patavinus — Gyulai Pál — Herrmann, Martin — Spielenberger, David, sen.
Paganica ld. Besenyő
Palánk (Palank; Drégelypalánk, H)
— ld. névmutató: Drégelypalánki János — Oroszi István
Palermo (Panaormus; I) **2998**
Palesztina (bibl.) **2680**
Paludza (Paluczа; Galovany, SK)
— ld. névmutató: Pongrácz Ferenc (Palucsai)
Pannonhalma (S. Martins-Berg, S. Márton; H)
— főapátság könyvtára **Appendix 221, Appendix 234**
— ld. még névmutató: Czencz Romanus — Fuchs, Joannes
Pannónia (Pan., Pananonius[!], Pannon.) **2893, 3208, 3118**
— ld. még névmutató: Bartók, Adalbertus Joannes — Filko, Matthias — Hannke, Joannes — Katuňsky, Joannes — Oberland, Johann Georg — Perack, Valentin — Perlitius, Theophilus — Polereczky, Jonas — Radosseni, Michael Leopoldus — Raik, Joannes — Sinapius-Horčička, Daniel — Sustovich, Emericus Michael — Svábi Benedek — Turnay, Martinus — Vég Miklós Alajos
Pannonia inferior **3038, 3198**
Pannonia superior **3263**
Panormus ld. Palermo
Pápa (Papa; H) **3083**
— ld. még névmutató: Borsáti Pápai Ferenc — Lenthi János
Párizs (Paris, F) **Appendix 221**
— kiadvány: **2962, 3542**
Párnica (Parnica, SK)
— ld. névmutató: Parnicki, Matthias
Partium (Magyarország, Magyar-Országh részei, Partium Hungariae, Partium regni Hungariae) **2637, 2708, 2761, 2762, 2836, 2876, 2884, 2977, 2978, 2979, 3121, 3122, 3238, 3239, 3240, 3314, 3315, 3390, 3391, 3486, 3487, 3538, 3539, 3642, 3643**

— ld. még névmutató: Apafi Mihály I. — Barcsai Ákos — Homonnai Drugeth György — Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi György II.
Partizánska L'upča ld.Lipcse
Pasewalk (Pasvvalc; D)
— ld. névmutató: Wolderus, Martinus
Passau (D)
— kiadvány: **2998**
— ld. még névmutató: Lippay Ferenc — Misch, Joannes
Pasvvalc ld. Pasewalk
Patak (Asrospatak(!), Mesopotamia, P., Patach, Patachinum, Patai., Patakinum, S., S.P., S.Patach, S.Patak, S.-Patak, Saaros Patach, Saaros Patak, Saáros-Patak, Sááros-Patak, Sáros Patach, Saros patak, Sáros Patak, Sáros-Patach, Sáros-Patah; Sárospatak, H) **2687, 2729, 2731**, **2733**, **2790, 2793, 2794, 2795, 2796, 2811, 2828, 2829, 2865, 2866, 2870, 2873, 2970, 3003, 3006, 3157, 3177, 3205, 3206, 3235, 3236, 3279, 3287, 3288, 3312, 3322, 3232, 3336, 3345, 3385, 3419, 3421A, 3427, 3476A, 3479, 3481, 3483, 3513, 3589**, **3590, 3591, 3592, Appendix 247, Appendix 264**
— jezsuita misszió (Missio Patakiensis, Missio Rakocziana) **3203, 3205, 3206**
— katolikus iskola (pápista skóla) **3323**
— Rákóczi-könyvtár **Appendix 231**
— református gimnázium (gymnasium, kollegium, paedagogium, reformata scho., schola, skóla) **2662, 2715, 2732, 2733, 2797, 2798, 2799, 2866, 2933, 2936, 3004, 3005, 3059, 3062, 3063, 3203, 3235, 3312, 3383, 3476A, 3526, 3591, 3639**
— református gyülekezet (ecclesia) **2937, 2938, 2939, 2941, 3322**
— kiadvány: **2638, 2715, 2728, 2734, 2791, 2792, 2794, 2796, 2798, 2799, 2811, 2828, 3059, 3064, 3065, 3076, 3157, 3587**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Baksy (Baxi) István — Belleny Zsigmond — Beződi Tamás — Buzinkai Mihály — Chernel György — Comenius, Joannes Amos — Csaholczi S. Gergely — Csekei F. Tamás — Csicsói D. György — Csúzi Cseh Jakab — Dézsi Márton — Drégelypalánki János — Eszéki T. István — Farkas Jakab — Farnadi C. István — Fleischer, Andreas — Gáspár Pál — Gosnovicer, Matthias — Günther, Andreas — Gyöngyösi B. András — Gyöngyösi István — Gyöngyösi László — Halmágyi János — Horváth János — Ibrányi Ferenc — Jankai, Petrus — Kálmáncsehi (?) Sámuel — Kaszonyi István — Kátay Ferenc — Kis Imre — Kiskomáromi R. János — Kisvárdai Ferenc — Kisvárdai Lázár János — Kocsi János — Komáromi János — Köleséri Sámuel — Köpeczi Bálint — Körmendi B. Péter — Ladiver, Elias, iun. — Lévai Péter — Lippai Sámuel — Málasi Mihály — Matolcsi György — Medgyesi Pál — Miskolci Szenci János — Nagy István (pataki polgár) — Nánási Demeter — Oroszi P. Dávid — Paffi, Paulus — Pályi Servet(?) — Paskó Kristóf — Pataki István — Pető Mihály — Pika Menyhért — Pongrácz Ferenc (Nagymihályi) — Pósaházi János — Ráczkevi István — Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi László — Renius, Georgius — Rimaszombati János — Rosnyai János — Sámbár Mátyás — Sellyei András — Serpilius, Samuel — Somosi Petkó János — Szalai Pál — Szalóczi Mihály — Szathmári András — Szathmári Baka Péter — Szathmári Sz. István — Szathmárnémethi Mihály — Szatmári Jakab — Szentkirályi Mihály — Szepsi Wendigh András — Szerencsi István — Szirmai Péter (pataki iskola kurátor) — Szőnyi Nagy János — Tarczali Pál — Tarpai Szilágyi András — Tolnai F. István — Tolnai Pap István — Tolnai Szabó Mihály — Újvári E. János — Váczi György — Váraljai G. Lőrinc — Veréczi S. Ferenc — Veszprémi B. István — Veszprémi Gergely — Zákány András — Zilizi István — Zombori Péter
— ld. még incipitmutató: Nem lőn kedves Patakon

Patakháza (H)
— ld. névmutató: Stephanides György
Patzolay ld. Paczolaj
Pazdics (Pazdicz; Pazdišovce, SK)
— ld. névmutató: Pribék Ádám
Pécs (H)
— ld. névmutató: Ágoston Péter — Dudith András — Stankovics János
Peklan ld. Kecerpeklén
Perecse (Peröcse; H)
— ld. névmutató: Váczi János
Perény (Peren., Perén, Pereny; Perín, SK)
— ld. névmutató: Bakos Gábor felesége, Perényi Judit — Perényi János — Perényi Pál
Perk (Berg, Jánoshegy; Kremnické Bane, SK)
— ld. névmutató: Chladni, Georgius
Peröcse ld. Perecse
Peru **3229**
Perugia (Perusinus; I)
— ld. névmutató: Carbo, Ludovicus Acostacianrius
Perzsa birodalom **3660**
Peschen., Peschensis ld. Bese
Pest (Pesth; Budapest, H)
— kiadvány: **2645**
— ld. még névmutató: Bornemisza János (pesti)
Pest megye (comitatus)
— ld. névmutató: Ungvári Gergely
Petele (Petelea, RO)
— ld. névmutató: Peteley Hestert Dániel
Peterswaldau (Pieszyce, PL)
— ld. névmutató: Titius, David
Petricoviensis ld. Piotrków
Petri-Montana ld. Szentpéter
Petrinye (Petrinja, HR)
— ld. névmutató: Erdődy Ádám
Petrőc (Petrocz, Petröcz, Petrőcz; Bački Petrovac, SRB)
— ld. névmutató: Petrőczy Imre — Petrőczy István, sen. — Petrőczy Miklós
Pezinok ld. Bazin
Pfalz (Palatinatus) **2795**
Pieszyce ld. Peterswaldau
Pilgerstorff. ld. Pörgölény
Pilis megye (comitatus)
— ld. névmutató: Ungvári Gergely
Pilsen (Pilssen; Plžen, CZ)
— ld. névmutató: Hammer, Johann
Piotrków (Petricoviensis; PL) **3116A**
Pirna (Purimontanus; D)
— ld. névmutató: Sommer, Johann
Plavé Vozokany ld. Vezekény
Plesna (Ples.; Plesno, PL) **3042**
— ld. még névmutató: Rotarius, Adam — Rotarius, Joannes — Rotarius, Martinus — Vatijaschky, Casparus — Waligura, Casparus
Plesnensis baronatus **3449**
Ploské ld. Lapispatak
Plžen ld. Pilsen
Podhorany ld. Maldur
Podolia **2794**
Podolin (Podol.; Podolínec, SK)
— piarista gimnázium retorika- és poetikaosztálya (rhetores poetaeque Lubomirsciani colleg.) **2909**
— ld. még névmutató: Hortensius, Laurentius
Podszkál (Podszkal; Podskalie, SK)
— ld. névmutató: Marikowszky, Martinus — Marikowsky, Petrus
Podvazs (Povaziacus, Povazien., Pow., Powaz,; Považská Bystrica, SK)
— ld. névmutató: Fridvalszky, Franciscus — Humenik, Joannes — Lednický, Jeremiáš — Mikleczy, Joannes — Molitoris, Andreas — Sartorius, Andreas, sen.
Pogány (Pogan; H) **Appendix 263**
Pohlen ld. Lengyelország
Pojnik (Ponic., Ponicen., Poniczens.; Poniky, SK)
— ld. névmutató: Bobrovsky, Andreas — Kudela, Ján — Spitko, Georgius — Strakocius, Georgius
Pol., Polen, Pologne ld. Lengyelország
Polomka ld. Polonka
Polon. ld. Lengyelország
Polonca ld. Polonka
Polonia, Polonica ld. Lengyelország
Polonka (Polomka, Polonca, Poluoncka; SK)
— ld. névmutató: Molschani, Joannes
Polonus, Polski ld. Lengyelország
Poluoncka ld. Polonka
Pom. Occid. ld. Pomerania Occidentalis

Pomeránia **2969, 3631**
— ld. még névmutató: Sommer, Johann
Pomerania Occidentalis (Pom. Occid.) **3595**
— ld. még névmutató: Rhot, Joannes
Ponic., Ponicen., Poniczens., Poniky ld. Pojnik
Poprád (Deutschend., Deütschendorff, Popraden., Popradien.; Poprad, SK)
— Fraternitas (Alsópoprádvölgyi fraternitas, fratrum infra Popradum, Contubernium pastorum ad infer. fluv. Poprad, ad inferiorem fl. Poprad) **2776, 2779, 3104**
— Fraternitas ad sup. fluvium Poprad (Felsőpoprádi evangélikus egyházmegye) **3569**
— ld. még névmutató: Heutsch, Philip — Serpilius, Johann II. — Weiss, Tobias
Poprád folyó (Popr. fluv.) **3294, 3573**
Poroszország (Bor., Borusszia, Preüssen, Prussia)
— ld. névmutató: Fischer, Georg — Jandicius, Daniel
Portugália
— ld. névmutató: Soarez, Cypriano
Pos., Poson, Poson., Posonien., Posoniens., Posoniensis, Posonium, Posonivm ld. Pozsony
Posonniensis comitatus ld. Pozsony megye
Posony ld. Pozsony
Pottendorf (A) **3267, 3268, 3269**, **3650, Appendix 265, Appendix 267**
— kiadvány: **Appendix 251**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Nádasdy Ferenc
Pova. ld. Mosóc
Povaz., Povaziacus, Povazien. ld. Podvazs
Považská Bystrica ld. Beszterce
Považská Bystrica, Pow., Powaz. ld. Podvazs
Pozsony (P., Pos., Poson, Poson., Posonien., Posoniens., Posoniensis, Posonium, Posonivm, Posony, Pösseiensis(!),Prešpurk, Preßburg; Bratislava, SK) **2893, 2961, 2986, 3038, 3064, 3065, 3069, 3139, 3151, 3173, 3190, 3192, 3198, 3208, 3223, 3269, 3270, 3329, 3333, 3370, 3408, 3504, 3570, 3583, 3596, 3599, 3600, 3602, 3604, 3608, 3611, 3616, 3617, 3674, 3677, 3684, Appendix 219, Appendix 225, Appendix 235, Appendix 236, Appendix 237, Appendix 239, Appendix 243, Appendix 271**
— bíróság **3516**
— Congregatio / Sodalitas Beatissimae Virginis Annuntiatae = Gyümölcsoltó Boldogasszony társulat **2726**
— consistorium districtus Posoniensis **3411**
— evangélikus egyház **2929**
— evangélikus gimnázium (gymnasium Aug. conf., gymnasium Augustanae confessionis, gymnasium Evangelicum) **2743, 2863, 2929, 3107, 3333, 3596, 3601, 3610, 3611, 3612, 3613, 3614, 3673, 3677,**
— fölső két osztály **3598**
— prima classis (első osztály) **3595, 3599**
— retorika osztály **3606**
— tertia curia **3685**
— evangélikus gimnázium könyvtára **3609**
— ferences harmadrendi, kordás testvérület (confraternitas cordigerorum) **2916**
— jezsuita kollégium (a Jézus társaságában vitézkedő Posoni Collegium, Posoni Collegium, Societatis Jesu collegium) **2656, 2961, 3049, 3052, 3064, 3114, 3172, 3231**
— prépostság **3416**
— városi tanács (senatus) **3354, 3684**
— kiadvány: **3051, 3055, 3080, 3116, 3154, 3155, 3190, 3191, 3380, 3389, Appendix 220, Appendix 237**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Ágoston Péter — Albini, Samuel — Alumnides, Jacobus — Artzt, Joannes — Auer, Johann Ernest — Bánki János — Blankenenaverus, Joannes — Böhm, Christoph — Burgstaller, Johann Christoph — Burgstaller, Samuel — Büringer, Johann — Costicius, Andreas — Deutscher, Andreas — Elevenkuti András — Etelius, Joannes Fridericus — Fabricius, Nicolaus — Fabrius, Martinus — Faschko, Jacub — Ferber, Gottfried — Foman, Hieronymus Christophorus — Foman, Joannes Jacobus — Führnstein, And-

reas — Führnstein, Carolus — Gilligh, János Jakab — Grenitz, Simon Johann – Gründer, Gottfried — Guttovieni József — Gyöngyösi István — Henrici, Joannes — Heuchelin, Johann Philipp — Jaross, Stephanus — Jászberényi Tamás — Jentsch, Christophorus — Kegel, Johann Rudolph — Kienast, Matthias — Klein, Johann (Beszterce) — Klesch, Daniel — Kusser, Johann — Ladiver, Elias, iun. — Lang, Joannes — Lazius, Adam — Lechner, Daniel — Lipót I. — Lippay György — Misch, Joannes — Moller, Daniel Wilhelm — Muer, Michael — Müller, Christophorus Ludovicus — Oberland, Johann Georg — Olearius, Andreas — Perennyei Bálint — Perlitius, Theophilus — Pihringer, Christian — Pilarik, Jeremiáš — Planckenauer, Tobias — Rayger, Wilhelm — Rehlin, Joannes — Reinhardus, Martinus — Reiser, Anton — Reiser, Georgius — Remenik, Andreas — Rhot, Joannes — Rospeundtner, Paulus — Ruttkay István — Schäffer, David — Schiltpacher, Johann Gregor — Schönberger, Andreas — Schremser, Michael — Sculteti, Gabriel — Sculteti, Martinus — Segner, Andreas — Seyfriedt, Johann — Simon, Joannes Gottofredus — Simonides, Joannes (olaszi) — Spindler, Christoph — Stankovics János — Steller, Thomas — Stephanides György — Strompff, Joannes — Sufficz, Gregorius — Sutorius, Valentinus — Tarnóczi István — Tarnóczi Márton — Thuransky, Thomas Antonius — Thyrei, Tobias — Tieftrunck, Daniel — Tinesius, Daniel — Titius, Andreas — Titius, David — Tolnai János (pozsonyi kapitány) — Tolnai S. István 2989 — Walther, Thomas — Wencelius, Andreas — Wieland, Wolff Andreas — Záborszky, Casparus — Zauner, Gottfried — Zollickoffer, Maximilian felesége Rayger, Eva Susanna
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Pozsony megye (comitatus Posoniensis, Posonniensis **) 3038, 3198**
— ld. még névmutató: Kürtösi András — Reiser, Anton — Sustovich, Emericus Michael — Tarnóczi Márton – Titius, David — Turnay, Martinus
Pozsonyszentgyörgy ld. Szentgyörgy
Pörgölény (Pilgerstorff.; Pilgersdorf, A)
— ld. névmutató: Gremer, Tobias
Pösseiensis (!) ld. Pozsony
Prądnik (PL)
— ld. névmutató: Cuncius, Paul
Prága (Praha, CZ) **2881**
— kiadvány: **2656, 3099**, **3135, 3500, 3501**
— ld. még névmutató: Lerch, Johann Martin — Palma Močidlanský, Sixt — Thehelyi, Georgius
Prasmár (Prasmar; Prejmer, RO)
— ld. névmutató: Abrahami, Joannes — Sinonius, Nicolaus
Predagn., Predajná ld. Predojná
Predmér (Predmir; Predmier, SK)
— ld. névmutató: Gelenus, Jonas
Predojna (Predagn.; Predajná, SK)
— ld. névmutató: Oeconomi, Jacobus
Prejmer ld. Prasmár
Prépostfalva (Prosdorff; Stejărişu, RO)
— ld. névmutató: Henrici, Jeremias
Presaca Ampoiului ld. Preszáka
Prešov ld. Eperjes
Prešpurk, Preßburg ld. Pozsony
Preszáka (Presaca Ampoiului, RO)
— kiadvány: **2641**
Preüssen ld. Poroszország
Prievidza ld. Privigye
Prilesz (Prieles; Trenčianska Teplá, SK)
— ld. névmutató: Prielesky, Nicolaus
Privigye (Privid., Pividia, Pividien., Pividiensis, Prvigye; Prievidza, SK) **2751**
— evangélikus iskola **2667**
— városi tanács (senatus) **2667, 2742**
— ld. még névmutató: Czember, Georg — Fabricius, Elias — Foltan, Elias — Hlavacz, Lukas — Holvajth, Georgius — Holvajth, Zacharias — Láni, David — Lystak, Christophorus — Maior, Paulus — Nadliczky, Martinus — Tarnóczi Márton — Zabanius, Isaacus

Próna ld. Tótpróna
Prosdorff. ld. Prépostfalva
Proszek (Proseck; Zádiel, SK)
— ld. névmutató: Lucae, Ondrej
Prussia ld. Poroszország
Prvigye ld. Privigye
Puhó (Puch., Puchó, Puchov., Půchow; Púchov, SK) **2805**
— kiadvány: **3696**
— ld. még névmutató: Damnanides, Joannes — Felín, Ján — Hranický, Jan Efron — Jabín, Ezechiel — Maior, Paulus — Nigrini, Joannes — Nigrini, Nicolaus — Veterinus, Paulus
Purimontanus ld. Pirna
Putnok (H)
— ld. névmutató: Farkas Fábián
Püspökladány ld. Ladány

Quedlinburg (D)
— ld. névmutató: Kemmel, Johann — Röser, Jakob
Queitsch (Queitsch-Schweidnitz; Świdnica, PL)
— ld. névmutató: Titius, David
Querfurt (D)
— ld. névmutató: Schwartz, Johann (wittenbergi)
Quintoforum ld. Csütörtökhely

R. ld. Radvány
R. ld. Ruszt
R. Beöszörmén, R. Beszer., R. Böszörmény ld. Böszörmény
R. F. ld. Rorthenfels
Rácböszörmény ld. Böszörmény
Ráckeve (Racsk., Racskevi; H)
— ld. névmutató: Bori Mihály — Csekei F. Pál
Radeberg (D)
— ld. névmutató: Böhm, Christoph
Radkov. ld. Ratkó
Radlensis ld. Rádos
Radnót (Radnot**,** Radnoth; Iernut, RO) **3182, 3238, 3486**
— ld. még névmutató: Matkó István
Radola (Radol'a, SK)
— ld. névmutató: Trstiansky Nicolaus
Rádos (Radlensis, Radossiensis; Roadeş, RO)
— ld. névmutató: Czekelius, Simon — Radosseni, Michael Leopoldus
Radosna (Radosnya; Radošina, SK)
— ld. névmutató: Hollovich, Paulus
Radossiensis ld. Rádos
Radvány (R., Radvan., Radvanen., Radwan; Radvaň, Banská Bystrica, SK) **3622**
— evangélikus gimnázium **3622**
— ld. még névmutató: Kephalides, Matthaeus — Laneczius, Joannes — Messko, Georgius — Milochowski, Ján — Radvánszky, György — Simonides, Joannes (olaszi) — Sinapius-Horčička, Daniel
Radvány (Radvan.; Füzérradvány, H)
— ld. névmutató: Korkovski, Daniel
Rahó (Rahow; Rahiv, UA)
— ld. névmutató: Braxatoris, Joannes — Jánoky Gáspár
Raik., Raika ld. Rajka
Rajec (Rajecenus, Rajecz.; SK)
— ld. névmutató: Corodinus, Adam — Hnilicenus, Joannes — Melko, Joannes — Mikusska, Joannes — Parschitius, Zacharias — Paulini, Samuel
Rajecká Lesná ld. Frivald
Rajecz ld. Rajec
Rajka (Raik., Raika; H)
— ld. névmutató: Führnstein, Joannes Andreas — Führnstein, Carolus — Raiki, Joannes
Rakó (Nagy Raków; Rakovo, SK)
— ld. névmutató: Rakowszky, Petrus
Rákos (Rakossiensis, Rákoš, SK)
— ld. névmutató: Prichradni, Martinus
Raksa (Rakša, SK)
— ld. névmutató: Raksányi Máté
Rakúsy ld. Rókus
Raszlav. (Raszków?, PL)
— ld. névmutató: Elekscheni, Joannes Rastislavus
Ráthót ld. Rátót
Ratkó (Radkov., Ratkovo, SK)
— ld. névmutató: Alauda, Michael

Rátót (Ráthót, Ratot; H)
— ld. névmutató: Gorup Ferenc — Thököly István felesége Gyulaffy Mária
Raudten (Rauten; Rudna, PL)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolph felesége, Rauten, Maria Anna — Rauten, Nicolaus Philippus
Ravenna (I)
— ld. incipitmutató: Tengeri Ravenna
Recea ld. Récse
Rechtenberg (D)
— ld. névmutató: Wohlgemuth von Rechtenberg, Friedrich (pseud.)
Récse (Recea, RO)
— ld. névmutató: Örvendi Molnár Ferenc
Regéc (Regécz; H)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I.
Régen (Szász-Régen, Szászrégen; Reghin, RO) **2978**
— ld. még névmutató: Graff Gáspár
Regensburg (D)
— kiadvány: **3674**
Reghin ld. Régen
Regiomontanus ld. Königsberg
Reinberg (D)
— ld. névmutató: Sommer, Johann
Remete (Eremitanus, Szepesremete; Mníšek nad Hnilcom, SK)
— ld. névmutató: Adami, Martin, sen. — Wentzel, Michael
Remetinec (HR)
— ld. névmutató: Zeleniczius, Abraham
Répás (Repass; Vyšné Repaše, SK)
— ld. névmutató: Sculteti, Daniel
Requinium ld. Riomfalva
Rev. ld. Reval
Reva (Rivica, SRB)
— ld. névmutató: Révay János Farkas — Révay Mihály
Reval (Rev., Revalia; Tallinn, EST)
— ld. névmutató: Schwabe, Johann
Revúca, Revuca ld. Nagyrőce
Richiş ld. Riomfalva
Richnó (Richnavia; Richnava, SK)
— ld. névmutató: Balassi Máté — Perack, Valentin
Richtergrund (Richtergrundt; Richtárová, SK)
— ld. névmutató: Fischer, Michael (Besztercebánya)
Riga (LV)
— ld. névmutató: Elerus, Joannes
Rima Szecz, Rima-Sechi, Rima-Szecs, Rima-Szécs ld. Szécs
Rimaszombat (Rima Szombat; Rimavská Sobota, SK)
— ld. névmutató: Dévai Ferenc — Pattosovic Martinus
Rimavské Janovce ld. Jánosi
Riomfalva (Requinium; Richiş, RO)
— ld. névmutató: Bausner, Bartholomäus — Graff, Johann — Werder, Georg
Ripon (GB)
— ld. névmutató: Wilkins, John
Rivica ld. Réva
Rivul., Rivuli ld. Nagybánya
Roadeş ld. Rádos
Rodbav ld. Nádpatak
Rohó (Rohovské Rybky, SK)
— ld. névmutató: Hollovich, Paulus
Rókus (Rokus; Rakúsy, SK)
— ld. névmutató: Weiss, Georgius
Rom. imp. ld. Német-római császárság
Róma (Roma, I) **2657, 2909, 2917, 2991, 3020, 3049, 3111, 3236, 3251, 3257, 3305, 3323, 3379, 3381, 3395, 3420, 3474, 3481, 3483, 3525, 3590, 3592, 3645, 3668**
— Collegium Ss. Blasii et Caroli **3512**
— egyház **3006, 3581**
— typographia reverendae Camerae Apostolicae **3668**
— kiadvány: **3049, 3378, 3417**
— ld. még névmutató: Argoli, Andrea — Barberini, Francisco — Kéry János — Kircher, Athanasius — Milo, Titus Annius — Papinianus, Aemilius Paulus — Pius V. — Pongrácz György — Sennyey István
Római imperium, Romanum imperium ld. Német-római császárság
Romh. ld. Römhild
Rosaeberg, Rosaemontanus, Roseberga ld. Rózsahegy
Rosenaw ld. Rozsnyó (Barcarozsnyó)
Rosenberg. ld. Rózsahegy

Roşia ld. Veresmart
Roşiori ld. Félegyháza
Rosnav., Rosnavia, Rosnaviensis, Rosnobanya, Rosnyó ld. Rozsnyó
Rosnyó, Rosonensis ld. Rozsnyó (Barcarozsnyó)
Rostock (Rostoch; D)
— ld. névmutató: Nosticius, Joannes — Pancratius Michael
Rothenfels (R. F.; D)
— ld. névmutató: Roth von Rothenfels, Christianus Hermannus — Roth von Rothenfels, Samuel
Rozeberg ld. Rózsahegy
Rožňava ld. Rozsnyó
Rózsahegy (Rosaeberg, Rosaemontanus, Roseberga, Rosenberg, Rozeberg; Ružomberok, SK) **3265**
— evangélikus iskola **3265**
— ld. még névmutató: — Benedicti, Andreas — Braxatoris, Andreas — Kalinka, Zachariaš — Kubica, Paulus — Parschitius, Christophorus — Parschitius, Nicolaus, iun. — Trusius, Hiobus — Urbanovich, Elias — Urbanovich, Jacobus — Zarevucius, Matthias
Rozsnyó (Barcarozsnyó, Rosenaw, Rosnyó, Rosonensis; Rîşnov, RO)
— ld. névmutató: Deidricius, Marcus — Ernst, Joannes Georgius — Plecker, Johann
Rozsnyó (Rosnav., Rosnavia, Rosnaviensis, Rosnobanya, Rosnyó; Rožňava, SK) **3290**
— iskola **3290**
— ld. még névmutató: Braxatoris, Joannes — Citharides Sámuel — Gallikius, Johann — Holtshur, János — Király Jakab — Klesch, Daniel — Kőszegi Gáspár István — Mayer, Andreas — Regius, Daniel — Schröter, Samuel
Röjtökmuzsaj ld. Musaj
Römhild (Romh.; D)
— ld. névmutató: Sutorius, Valentinus
Rudna ld. Raudten
Rudolfov ld. Rudoltov
Rudolstadt (Rudolphop.; D)
— ld. névmutató: Henning, Carl Samuel — Hoffmann, Johann
Rudoltov (Rudolfov, CZ)
— ld. névmutató: Kotkovski, Nicolaus
Rudzica ld. Großrügersdorf és Kleinrügersdorf
Ruffimons ld. Veresmart
Rup., Rup. Trans., Rupen., Rupensis ld. Kőhalom
Ruszt (R., Rustens., Rustien.; Rust, A) **3300**, **3587**
— városi tanács (senatus) **3354**
— ld. még névmutató: Bauer, Adamus — Fleischhacker, Andreas — Gagriel, Stephanus — Haderus, Elias — Haderus, Stephanus — Kusser, Johann — Lamius, Andreas — Lang, Christophorus — Natelius, Samuel — Sonntag, Jeremias — Vörös György
Ruttka (Vrútky, SK)
— ld. névmutató: Telkonius, Joannes
Ružomberok ld. Rózsahegy
Rügenwald (D)
— ld. névmutató: Rhot, Joannes

S. ld. Patak
S. ld. Sopron
S. ld. Surány
S. ld. Szepes
S. ld. Szilézia
S. ld. Szlabos
S. Andreas ld. Blatnica
S. Bartholm. ld. Brassó, Szent Bertalan templom
S. Cruce Pan. ld. Szentkereszt
S. Georg., S. Georgen, S. Georgi., S. Georgianum ld. Szentgyörgy
S. Georgii de viridi campo ld. Szentgyörgymező
S. Georginum, S. Georgium ld. Szentgyörgy
S. Gothard ld. Szentgotthárd
S. Helena de Földvár ld. Földvár
S. Helena supra Chaktorniam ld. Szenthelena
S. Martins-Berg, S. Márton ld. Pannonhalma
S. P., S. Patach, S. Patak, S. Patakiensis, S. Patakinum, S.-Patak ld. Patak
Saalfeld ld. Salfeld
Saaros, Saáros, Sááros comitatus ld. Sáros megye
Saaros Patach, Saaros patak ld. Patak
Sáárosien., Saarosiens., Saarosiensis, Saárosiensis comitatus ld. Sáros megye

Saáros-Patak, Saáros-patak, Sááros-Patak ld. Patak
Saarossiensis comitatus ld. Sáros megye
Sabaria ld. Szombathely
Sabesiens., Sabesiensis, Sabesiensis Transylv., Sabeso-Trans., Sabeso-Transil. ld. Sebes
Saca (Saczcza; Šaca, SK)
— ld. névmutató: Semsey Sándor
Sachsen ld. Szászország
Sacros [recte Saaros] ld. Sáros megye
Săcuieni ld. Székelyhíd
Saczcza ld. Saca
Saint-Léonard (Leonard.; CH)
— ld. névmutató: Grossius, Joannes
Sajógömör (Gemer, SK)
— ld. névmutató: Kőszegi Gáspár István — Molschani, Joannes
Sajókaza (H)
— Radvánszky-könyvtár **3653**
Sajo-Sz. Péter, Sajo-szentpéter, Sajószentpéter ld. Szentpéter
Sakol., Sakolcen. ld. Szakolca
Saľa ld. Sellye
Salamanca (E)
— ld. névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de
Salatnen. ld. Szalatna
Salerno (I)
— iskola **2886**
— ld. még névmutató: Barralis, Vincentius
Salfeld (Salfelda; Saalfeld D)
— ld. névmutató: Weber, Johann (Thuringus)
Salina ld. Sóvár
Salisburg (Salisbury, GB)
— kiadvány: **3416**
Salkocium ld. Szalók
Sallaiensis ld. Sellye
Salonta ld. Szalonta
Samandriensis ld. Szendrő
Samarein an der Straß ld. Hegyeshalom
Samariens., Samariensis, Samarja, Samorín ld. Somorja
Sámsonháza (H)
— ld. névmutató: Spitko, Georgius
Sâncraieni ld. Szentkirály
Sanct. Michael in comit. Thurocz. ld. Szentmihály
Sancti Mons Georgi ld. Szentgyörgy
Sâniob ld. Szentjobb
Sânpaul ld. Szentpál
Santiago (RCH)
— ld. névmutató: Villaroel, Caspar de
Sáros (Nagysáros; Velký Šariš, SK)
— ld. névmutató: Budiats, Stephanus
Sáros (Saroschino Transyl., Sarosiensis; Şoars, RO**)**
— ld. névmutató: Fabricius, Paulus — Lind, Joannes
Sáros megye (comitatus Saaros, Saáros, Sááros, Sáárosien., Saarosiens., Saarosiensis, Saárosiensis, Sacros [recte Saaros], Saros, Sarosien., Sarosiensis, Sarossiensis) **2719, 2759, 3200, 3433**
— ld. még névmutató: Berzeviczy Zsigmond — Casparovicz, Matthias — Conradi, Joannes — Dessewffy Ádám — Dobai András (lipóci) — Feigel, Petrus — Fejérváry János — Hermann, Georg — Ibrányi István — Keczer András — Keczer Ferenc — Keczer János — Keczer Menyhért — Quirini, Jacobus — Rákóczi Ferenc I. — Rákóczi László — Sárossi Sebestyén — Sárossy István — Sárossy János — Semsey Ferenc — Szendrei György — Szirmay István — Utrata, Andreas — Váraljai András — Wagner, Martin, sen.
Sáros Patach, Saros patak, Sáros patak, Sáros Patak ld. Patak
Saroschino Transyl. ld. Sáros
Sarosien., Sarosiensis comitatus ld. Sáros megye
Sáros-Patack, Sáros-Patak, Sárospatak ld. Patak
Sarossiensis comitatus ld. Sáros megye
Sárpatak (Sarpat., Tapolysárpatak; Mokroluh, SK)
— ld. névmutató: Martidis, Richard
Sása ld. Szása, Szász
Saschiz ld. Kézd
Saskő (Saskőváralja, Zdanen., Zdanensis ex Montanis; Šašovské Podhardie, SK)
— ld. névmutató: Kassai Michaelis György — Pentek, Jacobus
Sátoraljaújhely ld. Újhely

Satu Mare ld. Szatmárnémeti
Savnik (Schavnik, Schaweneck, Schawnik; Spišský Stiavnik, SK) **3626, 3627, 3151**
— ld. még névmutató: Thököly István — Thököly Zsigmond
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Sax., Saxo., Saxon., Saxonia ld. Szászország
Saxon, Saxonus ld. Szász székek, Erdély
Scep. ld. Szepes megye
Scep. Teplic. ld. Teplice
Scepus., Scepusiensis, Scepusius comitatus, Scepusium ld. Szepes megye
Schaessburg., Schäs., Schasburg., Schassburg, Schaszburg ld. Segesvár
Schataniensis, Schateinens. ld. Csataj
Schavnik, Schaweneck, Schawnik ld. Savnik
Schelk ld. Selyk
Schembnic., Schembnicen., Schembnicien., Schemn., Schemnic, Schemnicensis, Schemnicien., Schemniciens., Schemniciensis, Schemnicium, Schemnit., Schemnitium Montanarum, Schemnitz, Schemnitzensis, Schemnitzio-Montanus ld. Selmecbánya
Schesb., Schesburg, Scheszburg ld. Segesvár
Schlawe (Schlav.; Sławno, PL)
— ld. névmutató: Albinus, Andreas
Schneeberg (Schneberg, D)
— ld. névmutató: Hiebner, Israel
Schvarzb. ld. Schwarzburg-Sondershausen Fürstentum
Schvischer ld. Sövénység
Schwarzburg-Sondershausen (Schvarzb., Schwartzburg) Fürstentum
— ld. névmutató: Henning, Carl Samuel — Hoffmann, Johann
Schweden ld. Svédország
Schwischer ld. Sövénység
Sclavonia ld. Szlavónia
Scopia (Szkopje, MK)
— ld. névmutató: Pozsgai Miklós
Scotia ld. Skócia
Scythia ld. Szkítia
Seben ld. Szeben
Sebes (Alsó-Sebes; Nižná Šebastová, SK) **2759**
— ferences kolostor (klastrom) **2827**
Sebes (Sabesiens., Sabesiensis, Sabesiensis Transylv., Sabeso-Trans., Sabeso-Transil., Szász-Sebes, Szászsebes; Sebeş, RO) **2884**
— ld. még névmutató: Baróti Miklós — Femger, Paul — Pancratius, Joannes — Pancratius, Michael — Vietoris, Matthias — Zabanius, Isaacus
Seczienen. ld. Szécs
Sed. Sic. Udvarhely ld. Udvarhelyszék
Sedes Cibiniensis ld. Szebenszék
Sedes Siculicalis Udvarhely ld. Udvarhelyszék
Sedinensis ld. Stettin
Sedliacka Dubová ld. Dubova
Segesvár (Schaessburg., Schäs., Schasburg., Schassburg, Schaszburg, Schesb., Schesburg, Scheszburg; Sighişoara, RO) **2801, 3174**
— ld. még névmutató: Bausner, Bartholomäus — Bausner, Samuel — Buss, Michael — Göbel, Andreas — Göldnerus, Michael — Graffius, Paulus — Grell, Andreas — Grell, Georg — Kraus, Georgius — Ladiver, Elias, iun. — Messei Jakab — Ockershauserus, Josephus — Paulinus, Joannes — Rohdius György — Schuler, Joannes (szebeni) — Sigmedt, Michael
Şeica Mica ld. Selyk
Sel. ld. Szelec
Sel'any ld. Szelény
Selec., Selecens. ld. Szelec
Sellye (Sallaiensis, Syllie, Vágsellye; Šal'a, SK)
— ld. névmutató: Boross Péter — Fabri, Joannes – Ladányi C. András
Selyk (Kis-Schelk, Kisselyk, Schelk; Şeica Mica, RO) **3007**
— ld. még névmutató: Czekelius, Joannes
Selmecbánya (Montanum Schemnicium, Schembnic., Schembnicen., Schembnicien., Schemn., Schemnic, Schemnicensis, Schemnicien., Schemniciens., Schemniciensis, Schemnicium, Schemnit., Schemnitium Montanarum, Schemnitz, Schemnitzensis, Schemnitzio-Montanus, Selmec, Selmecz; Banská Štiavnica, SK) **2854, 3217, 3221, 3223, 3356, 3361, 3370, Appendix 259**
— evangélikus gimnázium (lyceum Schemnicianum in Montanis) **2844,**

2985A, 3094, 3461, **3462, 3679, 3680, 3681, 3682**
— városi tanács (magistratus, senatus) **2844, 3013, 3458**
— ld. még névmutató: Angermann, Martinus — Augustini, Elias — Balneatoris, Michael — Both, Laurentius — Buchholz, Georg — Chuvala, Georgius — Czickaeus, Philippus — Ehrenreutter, Johann August — Fischer, Georg — Friedhuber, Elias — Fuchs, Joannes Sebastianus — Gartner, Melchior — Geitner, Melchior — Götzel, Georgius — Graff, Matthias — Gubicz, Matthias — Hammer, Johann — Hangenmändl, Joannes Christianus — Hankusch, Andreas — Heinzel, Joannes — Hirt, Martinus — Hoffstetter, Johann Adam — Höfflinger, Johann Christoph — Ihenel, Daniel — Institoris, Michal — Jacobi, Tobias — Kares, Christianus — Kares, Joannes — Kayser, Georgius Udalricus — Keyser, Matthias — Klein, Johann (Selmec) — Klein, Martinus — Koch, Michael — Kochlacz, Stephanus — Kreuchel, Elias — Lanse, Julius — Lichi, Johann — Liembach, Johann Gottfried — Lind, Joannes — Lipko, Andreas — Marci, Joannes — Neupauer, Joannes — Neupauer, Michael — Neupauer, Tobias — Oravetz, Joannes — Ostroluczki, Joannes — Pancratius Joannes — Parschitius, Christophorus — Perack, Valentin — Petko, Matthias — Peutzer, Joannes — Peutzer, Michael — Pilarik, Izaiáš — Pilarik, Jeremiáš — Prichradui, Matthias — Priwidski, Balthasar — Reiter, Michael — Reuter, Georg Udalrich — Reuter, Matthaeus — Rinckius, Antonius — Rochser, Zacharias — Rulich, Valentin — Schimrack, Joannes — Schimrack, Paulus — Schmegner, Melchior — Schneider, Tobias — Schön Gáspár — Schönfelder, Michael — Schönfelder, Samuel — Schuler, Joannes (selmecbányai) — Schwartz, Joannes (tescheni) — Seiffert, Johann Gottfried — Sophista, Joannes — Stauffer, Tobias — Stephani, Matthaeus — Stephani, Tobias — Tindl, Rudolphus — Titius, Gottfried — Titz, Michael – Ungedey, Andreas — Windisch, Johann (selmecbányai lelkész)
Semp., Sempr., Semproianus, Sempron., Semproniensis, Sempronio-Pannonius, Sempronium, Sempronivm ld. Sopron
Semse (Šemša, SK)
— ld. névmutató: Semsey Ferenc — Semsey Pál — Semsey Sándor
Senensis ld. Siena
Senereuş ld. Szénaverős
Senic., Senica, Seniciensis, Senicke ld. Szenice
Šenkovec ld. Szenthelena
Senkőc (Senkvice; Šenkvice, SK)
— ld. névmutató: Turkovich, Joannes Alexius
Senohrady ld. Szenograd
Sensburg (Sensb.; D)
— ld. névmutató: Lydicius, Jacobus
Sepes ld. Szepes megye
Sepsiszék (Sepsi Szék, Sepsi Szek)
— ld. névmutató: Béldi Pál — Rhédey László, gróf
Sepusiens., Sepusius comitatus ld. Szepes megye
Sibiu ld. Szeben
Sic ld. Szék
Sickershausen (Siccerhusa; D))
— ld. névmutató: Sonntag, Jeremias
Siculi ld. Székelyföld
Siebenb., Siebenbürgen ld. Erdély
Siena (Senensis; I)
— ld. névmutató Catharina Senensis, Sancta
Sighetu Marmaţiei ld. Sziget
Sighişoara ld. Segesvár
Sigra ld. Zsigra
Sil., Siles., Silesia ld. Szilézia
Silesia superior ld. Felső-Szilézia
Silesius ld. Szilézia
Simegiensis comitatus ld. Somogy megye
Simleu Silvaniei ld. Szilágysomlyó
Sinai hegy (bibl.) **2849**
Sink (Kis-Schenck, Kis-Schenk; Cincşor, RO)
— ld. névmutató: Tutius, Georgius

Sink (Nagy Schink; Cincu, RO) **3175**
— ld. még névmutató: Gregori, Laurentius
Sion (bibl.) **2825, 2828, 2997, 3182, 3419, 3513, 3645, Appendix 244**
— ld. még incipitmutató: A Sionnak hegyén, Úristen — Mikor a Siont az Isten
Sip (Zsip; Žip, SK)
— ld. névmutató: Szentkirályi András
Sipék (Sipikiens.; Šipice, SK)
— ld. névmutató: Spitko, Daniel
Sisak ld. Sziszek
Šivetice ld. Süvéte
Skacsan (Skačany, SK)
— ld. névmutató: Szkacsányi János
Skalica ld. Szakolca
Skerešovo ld. Szkáros
Sklené Teplice ld. Szklennó
Skoccovviens. ld. Skoczów
Skócia (Scotia) **2664, 2795, 3188**
— ld. még névmutató: Ross, Alexander
Skoczów (Skoccovviens., Skocovv.; PL)
— ld. névmutató: Deutscher, Andreas — Plintovič, Adam
Skubín, Skubjn ld. Szkubin
Slabossenum, Slavošovce, ld. Szlabos
Slatina ld. Szalatnya
Slavnica ld. Szlavnica
Slavonia ld. Szlavónia
Sławno ld. Schlawe
Sleská Bolesláv ld. Boleslavia
Slovenská L'upča ld. Lipcse
Slovenská Ves ld. Tótfalu
Slovenské Pravno ld. Tótpróna
Smolník ld. Szomolnok
Smrečany ld. Szmrecsán
Şoarş ld. Sáros
Şoimusu Mare ld. Nagysolymos
Solčany ld. Szolcsán
Solien. ld. Zólyom
Solien., Soliensis comitatus ld. Zólyom megye
Soliensis ld. Zólyom
Solio-Hajnicen. ld. Hajnik
Solio-Lipsihensis ld. Lipcse
Soln., Solna, Solnen., Solnensis ld. Zsolna
Solt (H)
— ld. névmutató: Ungvári Gergely
Somogy megye (comitatus Simegiensis)
— ld. névmutató: Eszterházy Ferenc — Zrínyi Miklós
Somorja (Samariens., Samariensis, Samarja; Šamorín, SK) **3083**
— ld. még névmutató: Franckenberg, Maximilianus Honorius — Száki János — Wechelius András
Sondershausen (D)
— ld. névmutató: Glass, Salomon — Röser, Jakob
Sopornya (Šoporňa, SK)
— ld. névmutató: Stephanides György
Sopron (Oedenburg, Oedenbvrg. S., Semp., Sempr., Semproianus, Sempron., Semproniensis, Sempronio-Pannonius, Sempronium, Sempronivm Sopr.; H) **2986, 2995, 3038, 3151, 3169, 3198, 3454, 3466, 3607, 3674**
— evangélikus egyház **3038**
— evangélikus gimnázium **2986, 3164, 3169, 3371, Appendix 233**
— városi tanács (senatus) **2808, 3354, 3430, 3660**
— ld. még névmutató: Artner, Leopold — Artner, Wilhelm — Artner, Wolfgang — Barth, Johann Conrad — Böhm, Emanuel — Dobner, Ferdinand — Dobner, Johann — Dobner, Johann Andreas — Dömötöri György — Elevenkuti András — Endresius, Joannes — Faut Márk — Fautor, Joannes Reichardus — Fejérváry János — Föggler, Johann — Fridelius, Johann — Gstetner, Nicolaus — Gutth, Jakob — Gyöngyösi István — Hackelbergerus, Nicolaus Joannes — Jandicius, Daniel — Kabothi István — Kalinka, Ján — Kampelius, Christophorus — Khamm, Hans felesége Baumgart, Maria Salome — Klesch, Daniel felesége, Gruber, Elisabeth — Kövesdi Pál — Kramer, Georg — Krampffel, Johann — Kusser, Johann — Lackner, Christoph — Landovics István — Lang, Matthias — Lang, Matthias felesége, Baumgartner Rosina — Lazius, Adam — Lochner, Johann Andreas — Löw, Abraham — Melchioris de Zuanna, Paul

Jakob — Melchioris de Zuanna, Peter — Pallischius, Jacobus — Poch, Georg Philipp — Poch, Georgius — Preisegger, Georg — Reichenhaller, Richard — Reisinger, Melchior — Reisinger, Paul Jacob — Rosner, Matthias — Rues, Michael — Ruttkay György — Sarnichhausen, Heinrich Konrad — Sartorius, Leopoldus — Sartorius, Paulus — Schedius, Christoph, iun. — Scherschleiffer, Wolfgang Andreas — Schönberger, Georgius — Schubert, Joannes — Schuler, Joannes Carolus (soproni) — Schwartz, Johann (soproni) — Seelmann, Christian — Seelmann, Christian felesége, Zauchtler, Anna Catharina — Seelmann, Peter Theodor — Serpilius, Augustinus — Serpilius, Johann III. — Serpilius, Sigismund — Serpilius, Tobias — Sowitsch, Abraham — Sowitsch, Christoph — Tarnóczi István — Tieftrunck, Daniel — Török Ábrahám — Török Dániel — Török György (soproni) — Török János — Trostius, Henricus — Unger, Joannes — Unger Mihály — Vitnyédi István, sen. — Vitnyédi Pál — Weiss, Christoph — Wencelius, Samuel — Zabanius, Isaacus

Sopronbánfalva ld. Bánfalva

Sopron megye (comitatus Soproniensis) **2723A, 3038, Appendix 265**
— ld. még névmutató: Fisztrovics György — Lang, Christophorus — Vitnyédi István, sen. — Wechelius András

Sorau (Zorensis Sil.?; D)
— ld. névmutató: Holik, Casparus

Sóvár (Salina; Solivar, SK)
— ld. névmutató: Kelio, Nicolaus — Müller, Johann

Sövénység (Schvischer, Schwischer; Fişer, RO)
— ld. névmutató: Meint, Joannes

Špania Dolina ld. Úrvölgy

Spanyolország (Hispania, Spanyol) **3188**
— ld. még névmutató: Nieremberg, Juan Eusebio — Villaroel, Caspar de

Sperrendorf ld. Illésfalva

Spišská Belá ld. Béla

Spišská Kapitula ld. Szepeshely

Spišská Nova Ves ld. Igló

Spišská Sobota ld. Szombathely

Spišská Teplica ld. Teplice

Spišské Podhradie ld. Szepesváralja

Spišský Hrhov ld. Görgő

Spišský Stiavnik ld. Savnik

Sremski Karlovci ld. Karom

Sstemberk ld. Stemberk

St. Geörgen, St. Jorgen. ld. Szentgyörgy

St. Wolffs ld. Balf

Stará L'ubovňa ld. Lubló

Stará Turá ld. Ótura

Steinberg, Steinienis ld. Kőhalom

Stejărenii ld. Bese

Stemberk (Sstemberk; Český Štemberk, CZ)
— ld. névmutató: Joannides, Jiřík, sen.

Sterben. ld. Csorba

Stettin (S., Sediensis; D) **2716**
— kiadvány: **2716**
— ld. még névmutató: Cöller, Martinus — Erythraeus, Joachim — Pelshofer, Eric

Štiavnička, Stiawnik ld. Kisselmec

Stolpen (Stolpa; D)
— ld. névmutató: Mevius, Andreas

Stoltzvar ld. Tölcsvár

Stósz (Štos, SK)
— ld. névmutató: Klein, Bartholomaeus

Strassburg (Argentina, Christlingen; Strasbourg, F) **2646, 2803**
— kiadvány: **2663, 2681, 2918**
— ld. még névmutató: Artzt, Joannes — Buss, Michael — Dannhauer, Johann Conrad — Greissing, Paul — Greb, Thomas — Kreuchel, Elias

Strassnitz (Strážnice, CZ)
— ld. névmutató: Jabín, Ezechiel

Strben ld. Csorba

Strecen, Strečno ld. Sztrecsnó

Striegau (Strzegom, PL)
— ld. névmutató: Titius, David

Strig., Strigonium ld. Esztergom

Strumień (Stromien; PL)
— ld. névmutató: Koczy, Georgius

Strzegom ld. Striegau

Stubnya (Neostubensis, Neo-Stubnensis, Stubnensis; Horná Štubňa, SK) **3151**
— ld. még névmutató: Petrowsky, Wencislaus — Schmidt, Georgius — Stephani, Tobias

Stuttgart (D)
— ld. névmutató: Kusser, Johann
Sučany ld. Szucsány
Suceava (Suceve, Szucsava; RO)
— kiadvány: **2641**
— ld. még névmutató: Varlaam
Sucha nad Parnou ld. Szuha
Sucza ld. Alsószucsa
Suczanensis ld. Szucsány
Sulthor (D)
— ld. névmutató: Pilarik, Jeremiáš
Sup. Hung., Sup. Hungaria., Super. Hungar., Super. Hungaria, Superior Hung., Superior Hungaria ld. Felső-Magyarország
Surány (S., Surany; Beregsurány, H) **3419**
— ld. még névmutató: Szöllősi Mihály
Susedgrad ld. Szomszédvár
Sümeg (Nagysümeg, (H)
— ld. névmutató: Baróti Miklós — Stephanides György
Süvéte (Šivetice, SK)
— ld. névmutató: Bahil, Ján
Svábóc (Swabocz; Švábovce, SK)
— ld. névmutató: Horwai, Marcus
Svájc
— ld. névmutató: Nadányi János — Simonides, Joannes (olaszi)
Svätý Jur ld. Szentgyörgy
Svedin ld. Német-Szőgyén
Svedlér (Svedlensis; Švedlár, SK)
— ld. névmutató: Lazitius, Elias
Svédország (Schweden, Svecia) **3597**
— ld. még névmutató: Iden, Petrus — Rauten, Nicolaus Philippus — Thomae, Elias
Swabocz ld. Svábóc
Swato Mikulásské w Liptowě ld. Szentmiklós
Świdnica ld. Queitsch
Sylezia ld. Szilézia
Syllie ld. Sellye

Sz. Agatha ld. Szentágota
Sz. Georg ld. Szentgyörgy
Sz. gotthárd ld. Szentgotthárd
Sz. györg., Sz. Györgien. ld. Szentgyörgy
Sz. Job ld. Szentjobb
Sz. Mik. ld. Szentmiklós
Sz. Némethi, Sz. Nemeti ld. Szatmárnémeti
Sz. Péter ld. Szentpéter
Szabolcs megye (Szabolts) **3386**
— ld. még névmutató: Besenyei Mihály — Ibrányi Ferenc — Illyefalvi István — Kubinyi László — Váraljai G. Lőrinc
Szacolca ld. Szakolca
Szádalmás ld. Almás
Szádok (Klátova Nová Ves, SK)
— ld. névmutató: Maior, Paulus
Szakbény ld. Szkubin
Szakmár ld. Szatmár
Szakolca (Sakol., Sakolcen., Szacolca, Szakolc., Szakolcz., Szakolcza; Skalica, SK)
— ferences harmadrendi, kordás társulat (confraternitas cordigerorum) **2916**
— ld. még névmutató: Erythraeus, Joachim — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Fabricius, Nicolaus — Hranický, Jan František — Nigrini, Franciscus Alexander — Platani, Georgius — Rakolupski, Joannes — Securius, Josephus — Sikó András — Sinapius-Horčička, Ján — Sinapius-Horčička, Michal — Vodnanus, Ioannes
Szala, Szaladiensis, Szalatiensis comitatus ld. Zala megye
Szalatna (Salatnen, Szalatn.; Zvolenská Slatina, SK)
— ld. névmutató: Fischer, Michael (Besztercebánya) — Lepinius, Jeremias
Szalatnya (Slatina, SK)
— ld. névmutató: Paskony, Paulus
Szalók (Salkocium; Vel'ky Slavkov, SK)
— ld. névmutató: Kirein, Georgius
Szalonca ld. Szlavnica
Szalonta (Nagyszalona; Salonta, RO)
— ld. névmutató: Kisfalvi Tamás – Tolnai F. István
Szambocret ld. Zsámbokrét
Szamosújvár (Gherla, RO)
— ld. névmutató: Matkó István
Szántó (Abaújszántó, H)
— ld. névmutató: Lévai Péter
Szása (Szasen.; Sása, SK)
— ld. névmutató: Rotarides, Nicolaus

Szász (Szasza; Sása, SK)
— ld. névmutató: Likonides, Georgius
Szász Medgyes, Szász Megyes, Szász Megygyes ld. Medgyes
Szász székek, Erdély (Saxon., Saxonicus, Saxonus, Universitas Saxonica) **3688**
— ld. még névmutató: Artzt, Joannes — Fleischer, Andreas — Messei Jakab — Zabanius, Isaacus
Szászfenes ld. Fenes
Szászhermány ld. Hermány
Szászivánfalva ld. Ivánfalva
Szászkeresztúr ld. Keresztúr
Szász-Kézd ld. Kézd
Szászország (Sachsen, Sax., Saxo., Saxon., Saxonia) **2636, 3107, 3367**
— ld. még névmutató: Bernhardus Senior — Böhme, Martin — Calovius, Abraham — Christophori, Matthias — Hiebner, Israel — Schedius, Christoph sen. — Seldius, Johann Christoph — Sommer, Johann — Strauch, Johann — Tieftrunck, Daniel
Szász-Regen, Szászrégen ld. Régen
Szász-Sebes, Szászsebes ld. Sebes
Szászváros (Oraştie, RO)
— ld. névmutató: Matkó István
Szathm., Szathmar, Szathmár, Szatmár ld. Szatmárnémeti
Szatmár megye (Szathmar) **2813**
— ld. még névmutató: Debreczeni Tamás — Gyulaffy László
Szatmárnémeti (Sz. Némethi, Sz. Nemeti, Szakmár, Szathm., Szathmar, Szathmár, Szatmár, Szatmár-vár, Szatthmár; Satu Mare, RO)
— református gyülekezet **3322**
— református iskola **3383**
— városi tanács (senatus) **3004**
— ld. még névmutató: Bakos Gábor — Borbély Márton — Cobb, Wolfgang Friedrich — Kézdivásárhelyi Péter — Körmendi B. Péter — Raiki, Joannes — Rákóczi György II. — Stankovics János — Szathmári András — Szathmárnémethi Mihály — Szalóczi Mihály — Tarczali Péter — Váraljai G. Lőrinc — Veszprémi B. István
Szaz-Fenes ld. Fenes
Sz-Bagos ld. Bagos
Szeben (Cib., Cib. Trans., Cib. Transyl., Cibin., Cibin. in Transylv., Cibin Trans., Cibin Transylvan., Cibin. Transylvanus, Cibinensis, Cibinien., Cibiniens., Cibiniensis, Cibiniensis Transylv., Cibiniensis Transylvanus, Cibinium, Herman-stadt, Hermannstadt, Hermans-Stadt, Nagyszeben; Sibiu, RO) **2801, 2801A, 2876, 2885, 2887, 2944, 2946, 2981, 3008, 3009, 3066, 3067, 3068, 3124, 3126, 3174, 3175, 3181, 3240, 3243, 3245, 3246, 3252, 3258, 3349, 3486, 3487, 3489, 3490, 3542, 3648, 3688, Appendix 257, Appendix 268**
— evangélikus gimnázium **3128, 3129, 3130, 3131, 3179, 3180, 3251, 3256, 3257, 3394, 3395, 3396**
— levéltár **Appendix 268**
— városi tanács (magistratus, senatus) **3394**
— kiadvány: **2632, 2646, 2716, 2758, 2832, 2982, 3026, 3075, 3180, 3255, 3360, 3392, 3587, 3637**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Armbruster, Georgius — Artz, Andreas — Bausner, Samuel — Brassai Major Márton — Crucensis, Georgius — Eperjesi Mihály — Fabini, Andreas — Fabricius, Paulus — Femger, Georg — Femger, Paul — Fleischer, Andreas — Fleischer, Tobias — Frank, Valentinus — Gaunthert, Joannes — Glosius, Andreas — Gotterbarmet, Jacobus — Gotzmeisterus, Christophorus — Graff, Johann — Grynaeus, Jacobus — Gündesch, Michael — Hann, Petrus — Haupt, Joannes — Henning, Andreas — Hermann, Lukas, iun. — Herrmann, Melchior — Hildebrand, Christoph — Homius, Paulus — Hutter, Georgius, sen. — Jeremias, Joannes — Jüngling, Stephan — Kapp, Jacobus — Keiserus, Joannes — Kraus, Georgius — Leonhardus, Joannes — Marth, Ambrosius — Miles, Matthias — Pancratius, Michael —

Paulini, Paulus — Pistorius, Marcus — Pistorius, Martinus — Prössl, Blasius — Reichart, Christianus — Reilich, Gabriel — Rosenauer, Joannes — Röhrich, Valentinus — Ruffinus, Bartholomaeus — Scharsius, Stephanus — Schnitzler, Jakob — Schnitzler, Samuel — Schuller, Petrus — Semriger, Matthias — Simonius, Georgius — Simonius, Joannes — Stentzel, Joannes — Stuckert, Melchior — Szenci Kertész Ábrahám — Tröster, Johann — Udvarhelyi Mihály — Waldhutter, Andreas — Wolff, Stephanus — Zabanius, Isaacus
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Szeben (Cibin., Cibin. Hung., Cibinensis superioris Pannoniae, Cibiniens., Cibiniensis, Cibinio-Hung., Kisszeben, Zeben; Sabinov, SK) **3263, 3464**
— városi tanács (magistratus, Rath) **3255, 3354, 3433, 3462**
— ld. még névmutató: Buchholz, Georg — Eccard, Christian — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Galli, Ondrej — Gosnovicer, Matthias — Grynaeus, Jacobus — Regius, Joannes
Szebenszék (Sedes Cibiniensis)
— ld. névmutató: Kapp, Jacobus
Szécs (Rima Szecz, Rima-Sech, Rima-Szecs, Rima-Szécs, Secz, Seczienen., Szecs; Rimavská Seč, SK)
— ld. névmutató: Némethi Mihály — Nicletius, Balthasar — Széchy Gáspár — Széchy Kristóf — Wesselényi Ferenc, korábban Bethlen István, majd Kun István felesége, Széchy Mária
Szeged (H)
— ferences harmadrendi, kordás társulat (confraternitas cordigerorum) **2916**
— ld. még névmutató: Szegedi Anna
Szék (Sic, RO)
— ld. névmutató: Teleki Mihály
Székelyföld (Siculi)
— ld. névmutató: Apafi Mihály I. — Udvarhelyi Péter
Székelyhíd (Săcuieni, RO)
— ld. névmutató: Paskó Kristóf – Szigeti Márton
Székelyudvarhely ld. Udvarhely
Székesfehérvár ld. Fejérvár
Szekszárd (Szekszard; H)
— ld. névmutató: Bársony György
Szelec (Sel., Selecens., Szelecen., Szelecens., Szelecz; Selec, SK)
— ld. névmutató: Sculteti, Gabriel — Szeleczki, Andreas
Szelec (Selec; Selce, SK)
— ld. névmutató: Molschani, Matthias
Szelény (Felseö Szilen.; S'elany, SK)
— ld. névmutató: Szelényi János
Szelnicz ld. Szielnicz
Szen. Ist. ld. Szentistván
Szénaverős (Szenaverechen., Szenavereschensis; Senereuş, RO)
— ld. névmutató: Kapesius, Georgius
Szendrő (Samandriensis, Szendreinus; H) **3309**
— református egyház (reformata ecclesia) **3309**
— ld. még névmutató: Bakos Gábor — Köleséri Sámuel — Mezőlaki István — Pető Mihály — Pongrácz György — Stankovics János
Szenice (Senic., Senica, Seniciensis, Senicke, Szenic, Szenicius, Szeniczen.; Senica, SK) **3696**
— ld. még névmutató: Fekete István (szenci) — Fodor János — Guttovieni József — Masník, Tobiáš — Pilarik, Jeremiáš — Pilárik, Štefan — Wolph, Martin
Szenográd (Szenogradiens.; Senohrady, SK)
— ld. névmutató: Zábojník, Jiří (senohrady-i lelkész)
Szent Gyurgi ld. Szentgyörgy
Szent Ilona kápolna ld. Szenthelena
Szent Kiraly ld. Szentkirály
Szent Király Szabad ld. Szentkirályszabadi
Szent Miklos ld. Szentmiklós
Szent Péter ld. Szentpéter
Szentágota (Sz. Agatha; Agnita, RO)
— ld. névmutató: Artzt, Joannes — Fabricius, Joannes (Sz. Agathensis) — Gotterbarmet, Jacobus
Szentanna (Nyárádszentanna; Miercurea Nirajului, RO)
— ld. névmutató: Uzoni Sz. Balázs

Szenterzsébet (Hammersdorf; Guşteriţa, RO)
— ld. névmutató: Gündesch, Paul
Szent-Georg. ld. Szentgyörgy
Szentgotthárd (S. Gothard, Szentgothard; H)
— ld. névmutató: Csáky László — Szentgotthárdi István
Szentgyörgy (Divo-Georgio, M. G., Mons D. Georgi, Mons D. Georgii, Pozsonyszentgyörgy, S. Georg., S. Georgen, S. Georgi., S. Georgianum, S. Georgium, St. Geörgen, Sz. Georg, Sz. Györgien., Szent Gyurgi, Szent-Georg.; Svätý Jur, SK) **3038, 3198, 3208**
— városi tanács (senatus) **3354**
— ld. még névmutató: Galli, Johann Christoph — Galli, Paulus — Gilligh, János Jakab — Hüber, Melchior — Klesch, Daniel — Lang, Christophorus — Plintovič, Adam — Segner, Andreas — Sommerkorn, Georg
Szentgyörgy (Mons D. Georgi, Mons D. Georgii, S. Georg., S. Georginum, Sancti Mons Georgi, St. Jorgen., Szent-Georg., Szent Gyurgiana, Szepesszentgyörgy; Jurské, SK) **3204**
— ld. még névmutató: Engel, Tobias — Klesch, Christoph — Klesch, Christoph Daniel — Peucker, David — Reilich, Gabriel — Zelenus, Josephus
Szentgyörgy (Sz. györg.; Hajdúszentgyörgy, H)
— ld. névmutató: Kölkedi K. Imre
Szentgyörgymező (S. Georgii de viridi campo; H)
— ld. névmutató: Bársony György — Pongrácz György — Sennyey István
Szenthelena (S. Helena supra Chaktorniam, Szentilona; Šenkovec, HR)
— pálos templom **3233, 3234**
Szentilona (Dražkovce, SK)
— ld. névmutató: Maior, Paulus
Szentimre (Görgény, Görgény Szent-Imre; Ghurghiu, RO) **3067, 3542**
Szentistván (Hernádszentistván, Szen. Ist.; Družstevná pri Hornáde, SK)
— ld. névmutató: Braxatoris, Adamus
Szentiván (Szentivan, Szent-Iw.; Liptovský Ján, SK)
— ld. névmutató: Alodiatoris, Martinus — Szentiványi Péter
Szentjobb (Sz. Job; Sâniob, RO)
— ld. névmutató: Báthori G. Mihály — Rhédey Ferenc
Szentkereszt (S. Cruce Pan.; Táplánszentkereszt, H)
— ld. névmutató: Vulcurani, Joannes
Szentkirály (Szent Kiraly, Csíkszentkirály; Sâncraieni, RO)
— ld. névmutató: Andrássy Miklós
Szentkirályszabadi (Szent Király Szabad; Szentkirályszabadja, H)
— ld. névmutató: Csók Mózes
Szentmária (Div.-Marian.; Liptovská Mara, SK)
— ld. névmutató: Zarius, Georgius
Szentmárton (Martinopol., Martinopolis, Turócszentmárton; Martin, SK) **Appendix 242, Appendix 262**
— evangélikus iskola **3623**
— ld. még névmutató: Augustini, Joannes — Bombicenus, Johannes — Maior, Paulus — Pavlovitz, Michael — Zrupka, Franciscus
Szentmihály (Div. Mich., Sanct. Michael, Turócszentmihály; Turčiansky Michal, SK)
— evangélikus iskola **3497**
— ld. még névmutató: Blasius, Andreas — Hagara, Zacharias — Quetonius, Daniel
Szentmiklós (Bethlenszentmiklós; Sânmiclauş, RO)
— ld. névmutató: Uzoni Sz. Balázs
Szentmiklós (Fertőszentmiklós, Sz. Mik., Szent Miklos; H)
— ld. névmutató: Horváth György
Szentmiklós (Liptószentmiklós, Nicapol., Nicop., Nicopolis, Sváto Mikulásské w Liptowé; Liptovský Mikuláš, SK) **2956**
— ld. még névmutató: Clementis, Balthasar — Frölich, Martin — Tranoscius, Samuel — Třanovský, Jiřík — Veredarius, Mathias — Zaporowski, Georgius
Szentpál (Kerelőszentpál, Szentpalia**;** Sânpaul, RO) **2763**
Szentpéter (Barcaszentpéter, Petri-Montana; Sânpetru, RO)
— ld. névmutató: Lasselius, Martinus

Szentpéter (Sajó-Sz. Péter, Sajo-szentpéter, Szent Péter; Sajószentpéter, H)
— ld. névmutató: Farkas Jakab — Szalóczi Mihály
Szenttamás (Esztergom-Szenttamáshegy, H)
— ld. névmutató: Sennyey István
Szepes megye (S., Scep., comitatus Scepus., Scepusiensis, Scepusium, Scepusius, Sepusiens., Sepusius, Szepusiensis; Sepes, Szepesség, Zips, Zipß, Zipss, Zipz) **2777, 2779, 2919, 3070, 3184, 3204, 3207, 3208, 3255, 3265, 3368, 3371, 3372, 3404, 3406, 3410, 3442, 3452, 3453, 3464, 3466, 3506, 3542, 3554, 3557, 3573, 3626, 3627, 3656, 3659**
— ld. még névmutató: Adami, Johannes — Bán János — Bársony György — Bayer, Johann — Bussaeus, Bartholomaeus — Culicis, Sigismundus — Dominick, Michael — Fabri, Martinus — Görgey Ezékiel — Görgey János — Hirt, Martinus — Horváth Boldizsár — Horváth Márk — Kameniczki, Sigismundus — Keismarkerus, Georgius — Klein, Martinus — Klesch, Christoph — Klesch, Daniel — Lubomirski, Stanislaw Heraclius — Milleter, Georg — Nedeczki Tamás — Noscovius, Michael — Olearius, Andreas — Pilarik, Jeremiáš — Procopi, Adamus — Raab, Simon — Risdörf, Jacobus — Roxer, Daniel — Schmegner, Georgius — Seis, Paul — Simeger, Martinus — Söldner, Kaspar — Strompff, Joannes — Szolcsányi Márton — Thann, Andreas — Vitkóczy János — Záborszky, Joannes
Szepesbéla ld. Béla
Szepeshely (Szepesi captolom, Szepesi Káptalan; Spišská Kapitula, SK) **3586**
Szepesi grófság (contub. XIII oppidanorum pastorum, die königl. 13. Städte, tredecim civitates, tredecim oppidorum) **2775, 3429, 3453**
— ld. még névmutató: Keysmarker, Georg
Szepesi hétbányavárosi evangélikus egyházmegye (Mont., Montana Heptapolis, Montanae) **3468**
— ld. még névmutató: Rulich, Valentin – Windisch, Johann (selmecbányai lelkész)
Szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye (Fraternitatis pastorum XXIV. regalium in Scepusio) **3404, 3411, 3429, 3506, 3626, 3627**
— ld. még névmutató: Erythraeus, Tobias — Günther, Andreas, sen. — Noscovius, Michael — Peschovius, Daniel
Szepesi Kamara ld. Kassa, Szepesi Kamara
Szepesi Káptalan ld. Szepeshely
Szepesolaszi ld. Olaszi
Szepesremete ld. Remete
Szepesség ld. Szepes megye
Szepesszentgyörgy ld. Szentgyörgy
Szepesszombat ld. Szombathely
Szepesváralja (Kirchdr., Kirchdrauf, Kirchdrauff, V., Var., Varal., Varaliens., Varaliensis, Varalium, Váralja, Varall., Varall. Scep., Varallien., Varalliensis, Varallium, W., Waral., Waralien., Waraliensis, Waralium, Warall., Waralliens., Waralliensis; Spišské Podhradie, SK) **2923, 3198, 3204, 3466, 3520**
— evangélikus iskola **2855**
— evangélikus gyülekezet **3208**, **3546**
— jezsuita gimnázium **2856**
— ld. még névmutató: Abschein, Simon — Bayer, Johann — Borowski, Paulus — Chalupka, Joannes — Clementis, Joannes — Cuncius, Paul — Czapka, Balthasar — Czickaeus, Philippus — Dworsky, Joannes — Eccard, Abraham, sen. — Friedhuber, Elias — Frölich, Joannes — Geitner, Melchior — Geitner, Samuel — Gnendel, Michael — Günther, Jakob — Hannke, Joannes — Hermelius, Paulus — Jandicius, Daniel — Keberling, Matthias — Keismarkerus, Georgius — Klesch, Christoph Daniel — Klesch, Daniel — Korb, Johann — König, Jakob — Noscovius, Michael — Novak, Andreas — Paulini, Martinus — Perack, Valentin — Popradius, Adamus — Popradius, Johann — Poturalskij, Valentinus — Priewidský, Balthasar — Schimrack, Joannes — Schimrack, Paulus — Schuhaida, Joannes — Sculteti, Daniel — Simonis, Georgius — Strakocius, Georgius — Thonheüser, Georgius —

Vietoris, Martinus — Vincenti, Paulus — Vitézi János — Weiser, Michael
Szepsi (Moldava nad Bodvou, SK)
— ld. névmutató: Tolnai Szabó Mihály
Szeptencújfalu (Szeptencz Uifalu, Szeptencz Ujfalu; Hajná Nová Ves, SK)
— ld. névmutató: Nyáry Ferenc
Szepusiensis comitatus ld. Szepes megye
Szerdahellen. ld. Szerdahely
Szerdahely (Mercurium; Miercurea Sibiului, RO)
— ld. névmutató: Femger, Daniel — Szerdahelyi András — Szerdahelyi György
Szerdahely (Nyitraszerdahely, Szerdahellen.; Nitrianske Streda, SK)
— ld. névmutató: Agnerus, Daniel
Szerdahely (Szereda-helly; Bodrogszerdahely, H) **2730**
Szerémi egyházmegye
— ld. névmutató: Kéry János
Szerencs (Szerencsh; H)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I. — Szerencsi Gerzson
Szicilia
— ld. névmutató: Polancus, Joannes
Szielnicz (Szelnicz; Sielnica, SK)
— ld. névmutató: Malaki, Martinus
Sziget ld. Szigetvár
Sziget (Szigeth, Szigéth, Máramarossziget; Sighetu Marmaţiei, RO)
— ld. névmutató: Debreceni György — Nánási Lovász István — Rhédey Ferenc
Szigetvár (Sziget; H)
— ld. névmutató: Zrínyi Miklós
Szikszó (Sziksz., Szikszo; H)
— ld. névmutató: Somosi Petkó János — Szathmári Baka Péter — Tolnai Szabó Mihály
Szilágybagos ld. Bagos
Szilágysomlyó (Szilágy Somlyó; Şimleu Silvaniei, RO)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I.
Szilézia (Schlesien, Sil., Siles., Silesia, Silesius, Sylezia) **2777, 2784, 2905, 2910, 2925, 3042, 3212, 3423, 3440, 3443, 3449, 3504, 3624A, 3639, 3666**
— ld. még névmutató: Bobovsky, Simon — Boruta, Martinus — Brewer, Michael — Budaeus, Georgius — Caselius, Christophorus — Centner, Christian — Chilek, Georgius — Chtyraeus [!], Tobias — Cruselius, Martinus — Czember, Georg — Deutscher, Andreas — Discordia, Albertus — Eccard, Abraham, sen. — Eccard, Andreas — Fabricius, Joannes (Silesius) — Fischer, Georg — Gassinius, Daniel — Grebner, Christophorus — Herda, Matthaeus — Hermann, Michael (sziléziai) — Holik, Casparus — Holvajth, Georgius — Koczy, Georgius — Kretschmer, Joannes — Kubica, Paulus — Lassota, Thomas — Löbrynus Novoměstský, Daniel — Neubarth, Christoph — Niclas, Joannes — Niclas, Martinus — Niclas, Michael — Niczius, Georgius — Pharetra, Casparus — Pieleschius, Joannes — Pirtzian, Matthias — Popradius, Adamus — Prusius, Gregorius — Quatius, Adamus — Reimnitz, Samuel — Rotarius, Joannes — Schmelius, Joannes — Scholtz, Joannes — Schüller, Joannes — Schwartz, Joannes (tescheni) — Schwidritzi, Simon — Scopius, Joannes — Sculteti, Adamus — Sculteti, Matthaeus — Sinapius-Horčička, Daniel — Sommer, Johann — Spaniel, Joannes — Sperling, Albertus — Strenek, Jacobus — Titius, David — Titius, Gottfried — Vatijaschky, Casparus — Viberi, Balthasar — Vidas, Michael — Waligura, Casparus — Wilimowski, Adolphus — Wilimowski, Julius Adamus — Wisotzki, Matthias Ephraim — Zucher, Henricus
Szirma (Tiszaszirma, H)
— ld. névmutató: Szirmay István
Sziszek (Sziszék; Sisak, HR)
— ld. névmutató: Böhme, Martin
Szkáros (Skerešovo, SK)
— ld. névmutató: Szkhárosi Horvát András
Szkítia (Scythia) **3277**
Szklenó (Glaserhey, Szklenófürdő; Sklené Teplice, SK)
— ld. névmutató: Kares, Joannes
Szkopje ld. Scopia

Szkubin (Skubjn, Szakbény; Skubín, Banská Bystrica, SK)
— ld. névmutató: Radvánszky, György
Szlabos (Nagyszlabos, S., Slabos; Slavošovce, SK)
— ld. névmutató: Steller, Thomas
Szlavnica (Szalonca, Szlavnicza; Slavnica, SK)
— ld. névmutató: Sándor Ferenc — Sándor György
Szlavónia (Sclavonia, Slavonia) **3584**
— ld. még névmutató: Lipót I. — Vitnyédi István, sen. — Zrínyi Miklós — Zrínyi Péter
Szmrecsán (Szmrecan; Smrečany, SK)
— ld. névmutató: Szmrecsányi Péter
Szolcsán (Szolczan; Solčany, SK)
— ld. névmutató: Szolcsányi Mihály
Szolnok megye (comitatus)
— ld. névmutató: Cseffei László
Szombat ld. Nagyszombat
Szombathely (Georg., Georg. Mont., Georgenberg, Georgio M., Georgio-Mont., Georgiomont., Georgio-Montanus, Georgiomontanus, Szepesszombat; Spišská Sobota, SK) **3368**
— ld. még névmutató: Engel, Tobias — Graff, Martin — Günther, Georgius — Klesch, Christoph — Pomarius, Martha — Thann, Andreas — Turner, Tobias
Szombathely (Sabaria, H)
— ld. névmutató: Pozsgai Mihály
Szomolnok (Smolník, SK)
— ld. névmutató: Czember, Georg — Kemmel, Johann
Szomszédvár (Szomszéd Vára; Susedgrad, HR)
— ld. névmutató: Czikulin, Stephanus
Szőlős (Nagyszölös, Nagyszőlős; Vinograd, UA)
— ld. névmutató: Belinyesi H. János – Kemény János
Sztrázsa (Michaelis Villa, Michelsdorff.; Stráže pod Tatrami, SK)
— ld. névmutató: Klein, Martinus — Schwartz, Andreas
Sztrecsnó (Strecen; Strečno, SK)
— ld. névmutató: Schrot, Joannes
Szucsány (Szuczan, Szucsaniensis; Sučany, SK)
— ld. névmutató: Buri, Johannes — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Telkonius, Joannes — Valencseni, Joannes
Szuha (Sucha nad Parnou, SK)
— ld. névmutató: Sustovich, Emericus Michael

T. ld. Trencsén
T. = Trencsén?
— ld. névmutató: Antonius, Joannes – Ahenarius, Andreas
Tállya (Tallensis, Tallyensis; H)
— conventus ordinis S. Pauli primi Eremitae **Appendix 246**
— ld. még névmutató: Drégelypalánki János — Szendrei György — Veréczi S. Ferenc
Tamásfalva (Thomasfal., Tomášová, SK)
— ld. névmutató: Mazar, Christophorus — Proserchomenus, Martinus
Tansylvaniae [!] ld. Erdély
Tápiószele (H)
— ld. névmutató: Tolnai S. István
Táplánszentkereszt ld. Szentkereszt
Tapolcsány (Nagytapolcsány, Nagy-Tapolzanen.; Topoľčany, SK)
— evangélikus egyházmegye (contub. Augustanum)
— ld. névmutató: Hollovich, Paulus — Rezik, Nicolaus
Tapolysárpatak ld. Sárpatak
Tarcal (H)
— ld. névmutató: Siderius János — Somosi Petkó János — Tolnai F. István
Târgu Mureş ld. Marosvásárhely
Tarján (Tarjan; H)
— ld. névmutató: Oroszi Tamás
Tárkány (Nagytárkány; Vel'ké Trahany, SK)
— ld. névmutató: Tárkányi István
Tata (H)
— ld. névmutató: Csáky László — Mányoki Mihály
Tatárország **2794, 2796, 2869,**
Tăutii de Jos ld. Misztótfalu

Taxov., Taxovien., Taxoviensis, Taxovv. ld. Tiszolc
Técső (Tyacsiv, UA)
— ld. névmutató: Técsi Joó Miklós
Tepla (Liptótepla, Teplen., Teplensis; Liptovská Teplá, SK)
— ld. névmutató: Alumnides, Jacobus — Anatis, Martinus — Institoris, Michal — Ladiver, Elias, iun. — Sextius, Peter — Sinapius-Horčička, Daniel
Teplice (Scep. Teplic., Teplic., Teplicens.; Spišská Teplica, SK)
— ld. névmutató: Simonides, Joannes (teplici) — Simonides, Paulus
Teschen (Tesch., Tesch. Sil., Teschin., Teschin. Siles., Teshinien.; Těšín, CZ)
— ld. névmutató: Bivolini, Martinus — Chilek, Georgius — Fuchs, Joannes Sebastianus — Kretschmer, Joannes — Schwartz, Joannes (tescheni) – Sebastiani, Georgius
Teschen tartomány (Duc., ducat. Teschin, Fürstenthumb Teschen)
— ld. névmutató: Sobeck, Rudolf
Těšín ld. Teschen
Teszér (Teszar; Hontianske Tesáre, SK)
— ld. névmutató: Ruzini, Georgius
Teuchel (Teuchell; Tuchel, D)
— ld. névmutató: Hoffmann, Johann
Teuto. Lipcze ld. Lipcse
Teuto Liptoviensis ld. Lipcse
Teuto Prona ld. Németpróna
Teuto-Brod ld. Németbrod
Teuto-Lipcsen., Teuto-Lipcze ld. Lipcse
Teutopr. ld. Németpróna
Teüchel ld. Teuchel
Tevtho. Lipsen., Tevto Lypsche ld. Lipcse
Thal (Thalberg, A)
— ld. névmutató: Windischgrätz, Gottlieb von
Theckoβ (?)
— ld. névmutató: Lang, Jonas
Thenstädt (D)
— ld. névmutató: Klesch, Christoph
Tholn., Tholna ld. Tolna
Thomasfal. ld. Tamásfalva
Thorn (Toruń, PL)
— ld. névmutató: Adami, Martin, sen. — Cuncius, Paul — Gosnovicer, Matthias — Nosticius, Joannes
Thorna ld. Torna
Threncziniensis comitatus ld. Trencsén megye
Threns. ld. Trencsén
Thur. c., Thur. com., Thuriczіensis comitatus ld. Turóc megye
Thuringia, Thuringus ld. Thüringia
Thuroc., Thurocen., Thuroceno comitatus ld. Turóc megye
Thuroceno. Jessen., Thuroceno-Jessenensis ld. Jaszenova
Thurocensis, Thurocenus, Thurocien., Thurociens., Thurociensis, Thurocium, Thurocz, Thuroczensis, Thuroczenum, Thuroczien., Thurocziensis comitatus ld. Turóc megye
Thurocz-Mossovino ld. Mosóc
Thüringia (Thuringia, Thuringus, Thüringen) **3505**
— ld. még névmutató: Bernhardus Senior — Hoffmann, Johann — Weber, Johann (Thuringus)
Tirna., Tirnau, Tirnav., Tirnavia, Tirnaviensis ld. Nagyszombat
Tisovec ld. Tiszolc
Tisza **3064**
Tiszáninneni református egyházkerület (Cis-Tybiscanarum ecclesiarum districtus, Tiszánn innen-levö egyházak) **2940**, **2795**
Tiszántúli református egyházkerület
— ld. névmutató: Diószegi Kis István — Drégelypalánki János — Körmendi B. Péter
Tiszaszirma ld. Szirma
Tiszolc (Taxov., Taxovien., Taxoviensis, Taxovv.; Tisovec, SK)
— ld. névmutató: Ladiver, Elias, iun. — Marcius, Georgius — Rossiar, Petrus
Tóczó folyó **3141**
Tokaj (Tokai, Tokay; H)
— ld. névmutató: Azari Zsigmond — Köleséri Sámuel — Pathai János (alius) — Rákóczi Ferenc I. — Szathmárnémethi Mihály — Szepsi Wendigh András

Tolcsva (H)
— ld. névmutató: Hangácsi Mihály
Tolna (Tholn., Tholna; H)
— városi tanács (senatus) **3027**
— ld. még névmutató: Decsi János — Gogán György — Majtényi Mihály — Szelei, György — Tolnai F. István — Tolnai Szabó István
Tomášová ld. Tamásfalva
Toporc (Toporetz, Toppercens., Toppertz, Topporcen.; Toporec, SK)
— ld. névmutató: Fischer, Michael (Toporc) — Görgey Ezékiel — Görgey János — Jantschius, Georgius
Topsch, Topschensis ld. Dobsina
Torda (Turda, RO) **2958**
— unitárius iskola **3494**
— ld. még névmutató: Bethlen János
Torgau (D)
— ld. névmutató: Faber, Zachaeus, iun.
Torna (Thorna; Turňa nad Bodvou, SK) **3278**, **3495**
Torna (Thorna) megye
— ld. névmutató: Kátay (Katai) Ferenc — Szendrei György
Toronya (Toruny, UA)
— ld. névmutató: Némethi István
Tót Lypsche ld. Lipcse
Tótfalu (Totfal., Totfalv., Wünschendorff; Slovenská Ves, SK) **2910**
— ld. még névmutató: Fontanus, Daniel — Fontanus, Joannes
Tot-Lypschens. Ld. Lipcse
Tótpróna (Próna, Totpron., Totpronen., Totpronensis, Tottpron.; Slovenské Pravno, SK)
— ld. névmutató: Gastrius, Jonas — Gobius, Michael — Lang, Elias — Petko, Matthias — Rasy, Samuel — Simonides, Joannes (tótprónai)
Törcsvár (Stoltzvar; Bran, RO)
— ld. névmutató: Glognerus, Georgius — Szeli György
Törökország (Török) **2645**
— ld. még névmutató: Paskó Kristóf
Tran., Trans. ld. Erdély
Transd., Transdan., Transdanub., Trans-Danubianus, Transdanubianus ld. Dunántúl
Transi., Transil., Transilv., Transilvania, Translyvania, Transsylvania, Transsylvanus, Transy., Transyl., Transylv., Transylvania, Transylvaniensis, Transylvanus ld. Erdély
Trautmansdorf (Trautmansdorff, A)
— ld. névmutató: Windischgrätz, Gottlieb von
Tren., Trench. comitatus ld. Trencsén megye
Trench, Trenchen, Trenchien, Trenchin, Trenchiniensis, Trenchinium ld. Trencsén
Trenčianska Teplá ld. Prilesz
Trencsén (Thren., Trench, Trenchen, Trenchien, Trenchin, Trenchiniensis, Trenchinium, Trenčjn, Trenczyn, Trentschin, Trentz, Trinchinien., Trinchinum, Trinczinienſis; Trenčín, SK) **2802, 2853, 2863, 2880, 2882, 2950, 2952, 3012, 3135, 3183, 3186, 3331, 3624A, 3692, Appendix 217, Appendix 226, Appendix 242**
— evangélikus gimnázium (lyceum) **2737, 2739, 2740, 2879, 2946A**, **2947, 3011, 3132, 3262**
— városi tanács (magistratus, senatus) **2740, 2879, 3519, 3567**
— kiadvány: **2647, 2718, 2719, 2734, 2735, 2736, 2739, 2751, 2759, 2881, 2883, 3071, 3132, 3352, 3408, 3690, Appendix 217, Appendix 242, Appendix 269**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Adami, Martin, sen. — Bellobradenus, Paulus — Bohuss, Jacob — Čerňanský, Ján — Chalupka, Samuel — Chalupka, Samuel felesége, Puchalka, Rozina — Čížek, Nikodém — Demian, Stephanus — Fabricius, Nicolaus — Felicides, Jonáš — Felicides, Paulus — Foxius, Andreas — Grelnertius, Timotheus — Gyurcsányi Pál — Hlboky, Ondrej — Holvajth, Georgius — Institoris, Ján — Institoris, Michal — Kacerius, Samuel — Keveri András — Kubranski, Andreas — Lippay Ferenc — Lippay János — Liptai Mihály — Lypski, Daniel — Malatides, Daniel — Malatides, Jan — Meltzel,

David — Meltzel, Jan — Meltzel, Jiřík — Nigrini, Joannes — Petko, Daniel — Petrovitius Dániel — Portitoris, Andreas — Potacs, Joannes — Raymann, Joannes — Schiljanus, Michael — Sinapius-Horčička, Ján — Sulianski, Michael — Szilvai, Georgius — Taborita, Nicolaus — Újhelyi Izsák — Vertics, Andreas — Vranay, Michael — Zahronski, Iohannes
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Trencsén megye (comitatus Tren., Threncziniensis, Trench., Trenchin., Trenchinien., Trenchiniensis) **3094**, **3209**, **3262, 3265, 3277**
— ld. még névmutató: Aeditui, Martinus — Augustini, Joannes — Borcsiczky István — Fabricius, Nicolaus — Hnilicenus, Joannes — Illésházy Gábor — Kalinka, Joachim — Lani, Georgius — Marciban, Stephanus — Marikowszky, Martinus — Osztrosith Miklós — Ottlik, Joannes — Petrőczy István, sen. — Prielesky, Nicolaus — Raymann, Joannes — Rudnyánszky András — Rudnyánszky Imre — Sartorius, Andreas, sen. — Sirmiensis István (karomi) — Sirmiensis Zsigmond (karomi) — Tarnóczi Márton — Walla, Augustinus
Trento ld. Trident
Trentschin, Trentz ld. Trencsén
Trident (Trento, I) **3420, 3645**
Trinchin, Trinchinien., Trincsiniensis comitatus ld. Trencsén megye
Třinec ld. Kojkowitz
Trnava ld. Nagyszombat
Trója (Troia; Truva, TR) **2649, 3610**
Trstené ld. Nádasfalva
Trsztena (Trst., Trstenens., Trstens.; Trstená, SK)
— ld. névmutató: Institoris, Michal — Heinzel, Martinus — Paldia, Paulus
Truva ld. Trója
Tubing. ld. Tübinga
Tuchel ld. Teuchel
Túl a Dunai Superintendentia ld. Dunántúli református egyházkerület
Tur. ld. Turóc megye
Turčiansky Michal ld. Szentmihály
Turda ld. Torda
Turie Pole ld. Turopolya
Túrkeve (H)
— ld. névmutató: Debreceni Szűcs János
Túrmező ld. Turopolya
Turňa nad Bodvou ld. Torna
Turóc megye (c. Thur., com Thur., comitatus Thuriczіensis, Thuroc., Thurocen., Thuroceno., Thurocensis, Thurocenus, Thurocien., Thurociens., Thurociensis, Thurocium, Thurocz, Thuroczensis, Thuroczien., Thuroczіensis, Thuroczenum, Tur., Turoc, Turocensis, Turocenus, Turocenz., Turocz., Turoczen., Turoczensis, Turocziensis, Turotzenus, Tvrocenvs) **2734, 2778, 3011, 3263, 3265, 3358, 3364, 3413, 3497, 3567, 3623, 3695**
— ld. még névmutató: Bartholomeides, Thomas — Bernovius, Simon — Blasius, Andreas — Bombicenus, Johannes — Bubelinus, Michael — Bulyovszky Mihály — Buri, Johannes — Draskóczy György — Fabri, Mathias — Fatzonius, Matthias — Fitkovini Andreas — Gobius, Georgius — Kephalides, Matthaeus — Keveri András — Laneczius, Joannes — Láni, David — Láni, Eliáš — Maior, Paulus — Marklowsky, Paulus — Matula, Nicolaus — Miklian, Matthaeus — Molczai, Nicolaus — Palumbini, Matthaeus — Pavlovitz, Michael — Petrnak, Martinus — Pissiecz, Matthias — Platani, Samuel — Polereczky, Matthaeus — Polereczky, Stephanus — Quetonius, Daniel — Ruttkay András — Schmal, Andreas — Schuhaida, Joannes — Simonides, Georgius — Stankonius, Matthaeus (Matthias?) — Telkonius, Joannes — Thuransky, Thomas Antonius — Ursinus, Michael — Záborszky, Casparus — Zaturecky, Stephanus — Zrupka, Franciscus
Turoceno Iessen., Turoceno-Jessenensis, Turoceno-Jessensis ld. Jaszenova
Turocensis, Turocenus, Turocenz. comitatus ld. Turóc megye
Turoc-Haj., Turocio-Haj ld. Háj

Turóci evangélikus egyházmegye (contub. Turocensis) **3458**
Turócliget ld. Háj
Túrócszentmárton ld. Szentmárton
Turócszentmihály ld. Szentmihály
Turopolya (Túrmező, Turopoliens.; Turie Pole, SK)
— ld. névmutató: Kaurimski, Esaias
Turotzenus ld. Turóc megye
Tübinga (Tubing., Tübingen, D)
— egyetem **3136, 3259**
— kiadvány: **Appendix 250**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Dömötöri György — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Vitnyédy István, iun. — Wölflin, Christoph
Türnaw. ld. Nagyszombat
Tvrocenvs ld. Turóc megye
Tyacsiv ld. Técső
Tyrn., Tyrnav., Tyrnavia, Tyrnaviens., Tyrnaviensis, Tyrnawiens. ld. Nagyszombat

U. ld. Ungvár
Udice (Udiczen.; Udiča, SK)
— ld. névmutató: Institoris, Eliáš
Udvarhely (Székelyudvarhely; Odorheiu Secuiesc, RO)
— református kollégium **Appendix 264**
— ld. még névmutató: Bethlen János — Eszéki T. István — Letenyei Pál
Udvard (Udvarod; Dvory nad Žitavou, SK) **2751**
Udvarhelyszék (Sedes Siculicalis Udvarhely, Sed. Sic. Udvarhely)
— ld. névmutató: Bethlen János
Ugocsa megye
— ld. névmutató: Farkas Ferenc — Pribék Ádám
Ugrocz ld. Zayugróc
Ugvár [!] megye ld. Ungvár megye
Uhrovec ld. Zayugróc
Újbánya (Novoban.; Nová Baňa, SK)
— ld. névmutató: Splenius, Jeremias
Újegyház (Lesch., Leschkirch. Trans., Leschkirch. Transylv., Leschkirchens., Leschkirchiensis; Nocrich, RO)
— ld. névmutató: Artzt, Joannes — Breknerus, Michael — Femmich, Joannes — Hönig, Petrus — Pancratius, Michael
Újfalu (Dévék, Dévek Uy-falu, Divek Uyfalu, Divekien., Divékújfalu, Divikien.; Diviacka Nová Ves, SK)
— ld. névmutató: Blasius, Andreas — Fuss, Simon — Serari, Andreas — Tarnóczi Márton — Újfalusi János — Újfalusi László
Ujhel. ad Kiszucam ld. Kiszuca
Újhely (Ujhel; Sátoraljaújhely, H)
— könyvtár **Appendix 250**
— pálos kolostor (monasterium) **3585**
— ld. még névmutató: Fascho, Samuel — Günther, Andreas — Kisvárdai Lázár János — Zavodsky, Nicolaus
Újhely (Ujheliensis, Uyheliensis, Vágújhely; Nové Mesto nad Váhom, SK) **2950**
— ld. még névmutató: Abrahamides, Daniel
Újleszna (Nevvaltdorff; Nová Lesná, SK)
— ld. névmutató: Simonis, Michael
Újváros (Avasújváros, Ujvaros; Oraşu Nou, RO)
— ld. névmutató: Kazai János
Ulm (D) **2716**
— kiadvány: **2647**
— ld. még névmutató: Dieterich, Konrad — Marchtalerus, Vitus — Stromajer, Peter – Stromajer, Sebastian — Wincker, Carolus — Wickius, David — Wickius, Vitus — Wincker Petrus Carolus
Ultra Danubium seniores ecclesiarum ld. Dunántúli református egyházkerület
Ultrajectum (Ultraject., Ultrájectom; Utrecht, NL) **2744, 2809, 3254, 3327A**
— kiadvány: **2642, 2681, 2829, 3025, 3076, 3146, 3254, 3327, 3483**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Báthori G. Mihály — Buzinkai Mihály — Debreceni Szűcs János — Diószegi Kis István — Enyedi Molnár János — Eszéki T. István — Görgei P. Pál — Gyöngyösi László — Kézdivásárhelyi Péter — Le Roy, Henricus — Martonfalvi Tóth György — Nadányi János — Pósaházi János —

Püspöki János — Somosi Petkó János — Szántai Poóts István — Szathmári Baka Péter — Szathmárnémethi Mihály — Tarpai Szilágyi András — Técsi Joó Miklós — Tolnai F. István — Tolnai S. István — Váradi Mátyás — Voetius, Gisbertus
Ung (Vngh) megye
— ld. névmutató: Chernel Pál — Homonnai Drugeth György — Tarpai Szilágyi András
Ungaria Superior ld. Felső-Magyarország
Ungi református egyházmegye **3339**
Ungvár (U., Vngvar; Uzshorod, UA) **3339, 3388**
— jezsuita kollégium **3035**
— ld. még névmutató: Lippay Ferenc — Lippay János — Sámbár Mátyás — Stankovics János — Szepsi Wendigh András — Tarnóczi István — Tarpai Szilágyi András
Ungvár megye (comitatus Ungvariensis, Ugvár[!])
— ld. névmutató: Némethi Mátyás — Ubrizsi Pál
Universitas Saxonica ld. Szász székek, Erdély
Urmeniş ld. Örményes
Úrvölgy (Dominorum Vallis, Herrengrund, Mont. Vall., Mont-Vallen., Montvallen., Vallis Dominorum; Špania Dolina, SK)
— ld. névmutató: Bussaeus, Bartholomaeus — Glatz, Jacob — Grundel, Georgius — Jacober, Michael — Keberling, Matthias — Sasik, Michael — Schnatzinger, Johann — Storch, Johann — Uhrin, Michael
Utrecht ld. Ultrajectum
Uyhel ad Kißucam ld. Kiszuca
Uyheli ld. Újhely

V. ld. Szepesváralja
V. ld. Várad
Vaal ld. Vál
Vác (Vac, Vácz, Vaz; H)
— ld. névmutató: Bonis, Joannes — Botos János — Decsi István — Gazdag Bálint — Kéry János — Oroszi István — Pongrácz György — Szuhai István
Vág (Wag) folyó **3626**
Vágbeszterce ld. Beszterce
Vágmosóc ld. Mosóc
Vágsellye ld. Sellye
Vágújhely ld. Újhely
Vaja (H)
— ld. névmutató: Ibrányi Ferenc
Vajdahunyad ld. Hunyad
Vál (Vaal; H)
— ld. névmutató: Kállai István
Valachia ld. Havasalföld
Valašské Meziriči ld. Mezrick
Vallis Dominorum ld. Úrvölgy
Vam-Göyrk [!] ld. Vámosgyörk
Vámosbalog ld. Balog
Vámosgyörk (Vam-Göyrk [!]; H)
— ld. névmutató: Nagy Lukács Márton
Var. ld. Szepesváralja
Várad (Nagy Várad, V., Varad, Varadien., Varadiensis, Varadinum, Waradinum; Oradea, RO) **2675, 2685, 2733, 2810, 2813, 2876, 2877, 2884, 2887, 2890, 2902, 2904, 2931, 2945, 2970, 2980, 2981, 2982, 2991, 3002, 3124, 3127, 3245, 3246, 3252, 3258, 3292, 3309, 3648, Appendix 222, Appendix 227, Appendix 232**
— református egyház **2684**
— református főiskola **2673, 2982**
— református gimnázium (iskola, schola) **2675, 2684, 2733, 2745, 2811, 2985**
— poétikai osztály (classis poeticae) **2685**
— kiadvány: **2707, 2727, 2746, 2747, 2749, 2791, 2796, 2935, 2944, 2958, 3033, 3034, 3124, 3197, 3248, 3318, 3336, 3362, 3460, 3539, 3653, Appendix 218**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Bársony György — Borsáti Pápai Ferenc — Debreceni Szűcs János — Enyedi Sámuel — Fekete Miklós (váradi) — Fogarasi Mátyás — Foktövi János — Gyarmati János — Gyulai Ferenc, sen. — Gyulai István — Inczédy Péter — Kecskeméti Péter — Kedob, Godofredus — Kovásznai Péter — Köleséri Sámuel — Martonfalvi Tóth György — Nadányi János — Nagyari

Benedek — Putnoki János — Püspöki János — Rákóczi György II. — Rényes István — Sibrik György — Szathmári Baka Péter — Szenci Kertész Ábrahám — Szentkirályi Mihály — Tarpai Szilágyi András — Técsi Joó Miklós — Tolnai F. István — Török András — Váradi István — Váradi Pál — Váradi Rácz János — Váradi Szikra István
Varal., Varaliens., Varaliensis, Varalium, Váralja, Varall., Varall. Scep., Varallien., Varalliensis, Varallium ld. Szepesváralja
Varannó (Varano; Vranov nad Toplou, SK)
— ld. névmutató: Szikszai István
Varasd (Varaždin, HR)
— ld. névmutató: Makar, Andreas — Pethő Gergely — Zeleniczius, Abraham
Varasd megye (comitatus Varasdinensis)
— ld. névmutató: Erdődy Ádám — Thomasits, Joannes
Varaždin ld. Varasd
Varbó (Warbov., Warbovien.; Vrbovka, SK)
— ld. névmutató: Matthaeides, Samuel — Sipkowski, Thomas
Vărd ld. Vérd
Várna (Varna, Varnen., Varnensis; Varin, SK) **2871, 3663**
— ld. még névmutató: Czinn, Johannes — Schuhaida, Matthaeus — Taborita, Nicolaus
Vas megyei evangélikus egyház
— ld. névmutató: Klesch, Daniel — Lang, Christophorus
Vásárhely (Kezdi Vásárhely, Kézdivásárhely; Tărgu Secuiesc, RO)
— ld. névmutató: Enyedi Fazekas János — Matkó István — Tolnai F. István — Váradi Mátyás
Vásárhely (Vasarhely; Hódmezővásárhely, H)
— ld. névmutató: Bükösi Köble K. István
Vasvár megye (comitatus Castri Ferrei, Castriferrei, Vas-Vár)
— ld. névmutató: Gorup Ferenc — Juranich, Martinus — Klesch, Daniel — Nádasdy Ferenc
Vaz ld. Vác
Velence (Venezia, I) **2957, 2991**
— kiadvány: **2724, 3187, 3484A**
— ld. még nyomdamutató
Velična, Velicsna, Veliczen. ld. Nagyfalu
Vel'ka ld. Felka
Vel'ká Jasenica ld. Jeszenic
Vel'ká Lomnica ld. Kakaslomnic
Vel'ká Sucha ld. Nagyszuha
Vel'ké Kapušany ld. Kapos
Velkopolya (Welkop., Welkopol., Welkopolensis; Vel'ké Pole, SK)
— ld. névmutató: Arculari, Joannes — Kastenmacher, Johann — Laurenti, Joannes
Vel'ky Blh ld. Balog
Vencsellő (Wencsellő; Gávavencsellő, H) **2794**
Venezia ld. Velence
Veperd (Weppersd., Wepperstorff; Weppersdorf, A)
— ld. névmutató: Foman, Hieronymus Christophorus
Vérd (Verd; Vărd, RO)
— ld. névmutató: Wonner, Daniel
Vereskü ld. Vöröskő
Veresmart (Ruffimons; Roşia, RO)
— ld. névmutató: Olesius, Petrus
Vermand (Veromand, F)
— ld. névmutató: Ramée, Pierre de la
Verona (I)
— ld. névmutató: J. M. Veronensis (pseud.)
Veszele (Veselé, Weseliensis; SK)
— ld. névmutató: Lazani, Nicolaus
Veszprém (Weszprem, H)
— ld. névmutató: Gál István — Gorup Ferenc — Sennyey István
Veszprémfajsz ld. Fajsz
Veteri-Solien., Veterisolien., Veteros., Veterosol., Vetero-Solien., Veterosolien., Veterosoliensis, Vetero-Zolien., Veterozoliensis, Vetusol., Vetus-Solium, Vetuzoliensis ld. Zólyom, Zólyom megye
Vetus Vallis ?
— ld. névmutató: Rotarides, Melchior
Vezekény (Plavé Vozokany, SK)
— ld. névmutató: Laurenti, Joannes
Videnbak (Vidombák; Ghimbav, RO)
— ld. névmutató: Fuchs, Joannes
Vien, Vienna, Viennae Austriae, Viennensis ld. Bécs

Vigevano (I)
— ld. névmutató: Caramuel y Lobkowitz, Juan de
Viişoara ld. Besenyő
Vill. Matth. ld. Mateóc
Villa Durandi ld. Duránd
Vilna (Vilnius, LT)
— kiadvány: **2684**
Vinica (Vinice; HR)
— ld. névmutató: Jambrechovich, Michael
Vinograd ld. Szőlős
Vinţu de Jos ld. Alvinc
Visk (Viskove, UA) **2708**
Viszoka (Vysoká nad Kysucou, SK)
— ld. névmutató: Stephanides György
Viteberg. ld. Wittenberg
Vithna ld. Vitkóc
Vitka (H)
— ld. névmutató: Nadányi János
Vitkóc (Vithna; Vitkovce, SK)
— ld. névmutató: Lang, Jonas
Vízakna (Ocna Sibiului, RO)
— ld. névmutató: Eperjesi Mihály
Vizesrét (Mokrá Lúka, SK)
— ld. névmutató: Bahil, Ján
Vizsoly (H) **2727, 3336**
— kiadvány: **2727, 2890, 3258**
Vlachovo ld. Oláhpataka
Vlková ld. Farkasfalva
Vlm ld. Ulm
Vngh ld. Ung megye
Vngvar ld. Ungvár
Voitza ld. Voznica
Vojnany ld. Krig
Voznica (Voznic., Woitza; SK)
— ld. névmutató: Cruselius, Martinus — Heinzel, Joannes
Völckau ld. Felka
Vörösalma (Czerwenecz; Červenica pri Sabinove, SK)
— ld. névmutató: Dessewffy Ádám
Vöröskő (Vereskü, Wereskö; Červený Kameň, SK) **3170**
— ld. még névmutató: Berényi György
Vranov nad Toplou ld. Varannó
Vrat., Vratisl., Vratislav., Vratislavia, Vratislaviensis ld. Boroszló
Vrbov ld. Ménhárd
Vrútky ld. Ruttka
Vurpăr ld. Borberek
Vyšná Kamenica ld. Felső-Kemence
Vyšné nad Hronom ld. Nagyod
Vyšné Repaše ld. Répás
Vyšny Kubín ld. Felsőkubin
Vysoká nad Kysocou ld. Viszoka

W. ld. Szepesváralja
Wag ld. Vág
Wahlendorff ld. Olaszi
Walachey ld. Havasalföld
Walberst., Walbersdorf ld. Borbolya
Waldstein (A)
— ld. névmutató: Windischgrätz, Gottlieb von
Wallendorff ld. Olaszi
Waradinum ld. Várad
Waral., Waralien., Waraliensis, Waralium, Warall., Waralliens., Waralliensis ld. Szepesváralja
Warbov., Warbovien. ld. Varbó
Weimar (Weymar; D)
— ld. névmutató: Dimpffeln, Johann Jacob
Weissenfels (D)
— ld. névmutató: Klesch, Daniel
Welicze ld. Nagyfalu
Welkop., Welkopol., Welkopolensis ld. Velkopolya
Wencsellő ld. Vencsellő
Wereskö ld. Vöröskő
Weseliensis ld. Veszele
Westfália (Westphal., Westphalen)
— ld. névmutató: Bierbüchsius, Conradus — Sarnichhausen, Heinrich Konrad
Westphrisia ld. Nyugat-Frízia
Weszprem ld. Veszprém
Weterosoliensis ld. Zólyom
Weymar ld. Weimar
Wien ld. Bécs
Winzig (Wińsko, PL)
— ld. névmutató Caselius, Christophorus
Wirbitz (Wirbic.; Wierzbica, CZ)
— ld. névmutató: Prusius, Gregorius
Wisnicz (PL)
— ld. névmutató: Lubomirski, Stanislaw Heraclius

Wittenberg (Witt., Witteb., Witteberg, Witteberga, Wittebergensis, Wittenb.; D) **2688, 3199**
— egyetem (academia electoralis ad Albim, Athenis Leocor.) **2821, 2987, 3015, 3199, 3225, 3452**
— magyar könyvtár **3629**
— kiadvány: **2632, 2821, 2843, 2923, 2929, 3015, 3200, 3403, 3415, 3567, 3688**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Augustini, Elias — Bahil, Ján — Bayer, Johann — Böhm, Christoph — Braxatoris, Joannes — Brewer, Johannes — Brewer, Samuel — Calovius, Abraham — Centner, Christian — Christophori, Matthias — Cuncius, Paul — Czember, Georg — Deütschmann, Joannes — Eccard, Andreas — Erythraeus, Joachim — Fabiger, Johann — Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Femger, Georg — Franckenberger, Reinholdus — Frenzel, Simon Friedrich — Fridelius, Johann — Fuchs, Joannes — Gallikius, Johann — Gotterbarmet, Jacobus — Greissing, Paul — Grelnertius, Timotheus — Grenitz, Simon Johann — Gündesch, Michael — Günther, Andreas — Günther, David — Hain, Kaspar — Hentschel, Samuel — Hnilicenus, Joannes — Honter, Joannes, iun. — Höher, Michael — Hutter, Georgius, sen. — Jantschius, Joannes — Jeremias, Joannes — Kalinka, Zachariaš — Kassai Michaelis György — Kemmel, Johann — Kirchmaier, Georg Caspar — Klesch, Christoph — Klesch, Daniel — Kövesdi Pál — Kray, Pavel — Lachanosarcus, Elias — Ladiver, Elias, iun. — Lang, Matthias — Lazius, Adam — Liefmann, Michael — Linda, Lucas de — Maior, Paulus — Miles, Matthias — Molschani, Matthias — Nemet, Franz — Nottnagel, Christophorus — Ostermann, Johann Erich — Pavlovitz, Michael — Pinner, Joannes — Pomarius, Samuel — Popradius, Adamus — Popradius, Johann — Praetorius, Otto — Raue, Johann — Rehlin, Joannes — Reiser, Georgius — Rochser, Zacharias — Rosner, Matthias — Roth, Melchior — Röser, Jakob — Scharf, Johann — Schnatzinger, Johann — Schnitzler, Jakob — Schön Gáspár
— Schön, Michael — Schwartz, Johann (wittenbergi) — Seelmann, Christian — Sennertus, Andreas — Serpilius, Augustinus — Serpilius, Samuel — Simonides, Joannes (olaszi) — Simonis, Georgius — Sinapius-Horčička, Daniel — Spielenberger, David, sen. — Spitko, Georgius — Steinhübl, Georg — Steller, Thomas — Strauch, Aegidius — Thann, Andreas — Tieftrunck, Daniel — Titius, David — Treutsch, Christianus — Unger Mihály — Vossius, Gerardus Joannes — Wendeler, Michael — Zabanius, Isaacus — Zabeler, Hiob — Zabeler, Jacob — Zarevucius, Paulus — Zigra, Constantinus
Wohlau (Wołow, PL)
— ld. névmutató: Titius, David
Woitza ld. Voznica
Wołczyn ld. Constadt
Wolfenbüttel (D)
— Herzog-August Bibliothek **Appendix 270**
Wolffau ld. Farkasfalva
Wolgast (D)
— ld. névmutató: Iden, Petrus
Wolgemuetshaimb (fictiv)
— ld. névmutató: Schretter, Carolus
Wołow ld. Wohlau
Wonndorf ld. Bánfalva
Wratisl., Wratisleviens., Wrocław ld. Boroszló
Wschowa ld. Fraustadt
Wünschendorff ld. Tótfalu
Württenberg **3191**
Würzburg (D)
— ld. névmutató: Kircher, Athanasius

Xaver (Javier, E)
— ld névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
Xburg. Sil. ld. Kreuzburg

Z. ld. Zilah
Zăbala ld. Zabola
Žabokreky ld. Zsámbokrét
Zabola (Zăbala, RO)
— ld. névmutató: Martonfalvi Tóth György
Zábor (Zabor; Záborie, SK)
— ld. névmutató: Záborszky, Casparus
Zábřeh (Zabrahen. ex Ch.; CZ)
— ld. névmutató: Malatides, Daniel — Malatides, Jan
Zádiel ld. Proszek
Zágráb (Zagreb, HR)
— kiadvány: **2973**
— ld. még névmutató: Keglevich László — Mayeritsch, Vitalis — Mihovski, Leopoldus — Rom, Petrus
Zajugróc ld. Zayugróc
Zala megye (Szala, comitatus Szaladiensis)
— ld. névmutató: Barkóczi János József — Eszterházy Ferenc — Fisztrovics György — Zrínyi Miklós
Zalaegerszeg ld. Egerszeg
Zalau ld. Zilah
Zaránd megye (Zarand, Záránd)
— ld. névmutató: Kapi György — Kun István — Sarkadi András — Zólyomi Miklós, iun.
Žarnovica, Zarnoviensis, Zarnovienz. ld. Zsarnovic
Zaturcie ld. Felsőzaturcsa
Závatka (Zavatka; Závadka, SK)
— ld. névmutató: Némethi Mátyás
Závodje (Zavodiensis; Žilina, SK)
— ld. névmutató: Antali, Gergely
Zayugróc (Ugrocz, Zajugróc, Zay; Uhrovec, SK)
— ld. névmutató: Fabricius, Joannes (Arvensis, rector Cassoviensis) — Fabricius, Nicolaus
Zboró (Makovicza; Zborov, SK)
— ld. névmutató: Rákóczi Ferenc I.
Zdanen., Zdanensis ex Montanis ld. Saskő
Zebegény (H)
— ld. névmutató: Luzinski, Joachim Aloysius
Zeben ld. Kisszeben
Žehra ld. Zsegra
Zeite ld. Csejte
Zelanka, Zelen, Zelené ld. Ipolyszele
Zella (Cell. Saxo.; Nossen, D)
— ld. névmutató: Schedius, Christoph, sen.
Zemplén megye (comitatus Zempl., Zemplen, Zemplénien., Zemplény, Zempliniensis, Zemplyniensis) **3310, 3431, 3534**
— ld. még névmutató: Bocskai István — Gyulai Ferenc, sen. — Kazinczi Péter — Krucsai Miklós — Pathai János (alius) — Szirmay István — Tarczali Pál — Vitányi István
Zerbst (D)
— ld. névmutató: Wendelin, Marcus Friedrich
Zernov., Zernovien., Zernoviens. ld. Zsarnovic
Zetalaka (Zetelaka; Zetea, RO)
— ld. névmutató: Oroszhegyi Mihály
Zetnekensis, Zetnekiens. ld. Csetnek
Ziemiánin ?
— ld. névmutató: Probowsky, Ráchwal
Zilah (Z., Zilai; Zalau, RO) **3241, 3316, 3317, 3481**
— ld. még névmutató: Asztalos Dávid — Bátai B. György — Borbély Ferenc — Matkó István — Óbudai János — Tornai Pap István — Tótfalusi István — Vásárhelyi Szőcs Bálint — Vásárhelyi Szőcs János
Žilina ld. Budetin, Závodje, Zsolna
Žip ld. Sip
Zips, Zipß, Zipss, Zipz ld. Szepes megye
Zittau (D)
— kiadvány: **2883, 3333**
Złotoryja ld. Goldberg
Zol., Zolien., Zoliens., Zoliensis comitatus ld. Zólyom megye
Zolio-Hajnicensis ld. Hajnik
Zolio-Lipc., Zolio-Lipcensis ld. Lipcse
Zoln., Zolna, Zolnen., Zolnens., Zolnensis ld. Zsolna
Zólyom (Veteri-Solien., Veterisolien., Veteros., Veterosol., Vetero-Solien., Veterosolien., Veterosoliensis, Vetusol., Vetuzoliensis, Weterosoliensis; Zvolen, SK)
— városi tanács (senatus) **3354**
— ld. még névmutató: Blasius, Georgius — Brada, Andreas — Capirius, Andreas — Chorwat, Andreas — Fabri, Georgius —

Hankusch, Andreas — Horváth András — Kalaus, Joannes — Kapiri, Andreas — Lepinius, Jeremias — Milochowski, Ján — Neschutt, Jacobus — Nigrini, Andreas — Oczovinus, Joannes — Ördödi István — Priwidski, Balthasar — Remeň, Daniel — Scapalius, Jacobus — Sculteti, Joannes — Sembery János — Sembery Mátyás — Tomkovicz, Michael — Transalpini, Georgius — Trusius, Hiobus — Zsemberi János

Zólyom megye (c. Z., comitatus Solien., Soliensis, Vetero-Zolien., Veterozoliensis, Vetus-Solium, Zol., Zolien., Zoliens., Zoliensis) **2736, 2955, 3045, 3107, 3332, 3452, 3502, 3504, 3529, 3567, 3577, 3624, Appendix 269**

— ld. még névmutató: Alberti, Stephanus — Bartoschovicius, Andreas — Bezegh István — Capirius, Andreas — Erdődi István — Görgey János — Gyürky Benedek — Gyürky János — Kochlacz, Johann – Kochlacz, Stephanus — Láni, David – Láni, Eliáš — Madách János — Piscator, Gabriel — Radvánszky, György — Scapalius, Jacobus — Sculteti, Joannes — Zsemberi János

Zólyomi evangélikus egyházmegye (contubernium)

— ld. névmutató: Láni, David — Milochowski, Ján — Pongrácz György — Remeň, Daniel — Simonides, Joannes (olaszi)

Zólyomlipcse ld. Lipcse

Zombor (Mezőzombor, H)

— ld. névmutató: Lippay György — Lippay János

Zorensis Sil. ld. Sorau?

Zürich (CH)

— kiadvány: **2636, 2760, 2957, 3188**, **3274**

— ld. még névmutató: Steller, Thomas

Zvolen ld. Zólyom

Zvolenská Slatina ld. Szalatna

Zsámbokrét (Szambocret; Žabokreky, SK)

— ld. névmutató: Zsámbokréti György

Zsarnovic (Zarnoviensis, Zarnovienz., Zernov., Zernovien., Zernoviens.; Žarnovica, SK)

— ld. névmutató: Chuvala, Georgius — Divitis, Georgius — Stephanides, Joannes

Zsegra (Sigra, Zsigra; Žehra, SK)

— ld. névmutató: Sigrai Tamás

Zsip ld. Sip

Zsolna (Soln., Solna, Solnensis, Zoln., Zolna, Zolnen., Zolnensis; Žilina, SK) **3183, 3204, 3260, 3264, 3265, 3331, 3332, 3333, 3364, 3402, 3500, 3501, 3504, 3520, 3624, 3624A, 3652, 3692, Appendix 245, Appendix 253, Appendix 262**

— evangélikus gimnázium (schola) **2807, 3133, 3261, 3328, 3502, 3691**

— városi tanács (senatus) **3691**

— kiadvány: **2950, Appendix 269**

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: — Aladiatoris, Michael — Augustini, Elias — Bičansky, Jeremias — Bonecz, Joannes — Brezany, Daniel — Čížek, Nikodém — Dadan, Jan, sen. — Dhemmel, Georgius — Diurana, Georgius — Dubovszky, Martin — Dungel, Daniel — Dungel, Nicolaus — Fabri, Nicolaus — Felicides, Jonáš — Felicides, Paulus — Francisci, Samuel — Frater, Georgius — Fusko, Georgius — Gabrielis, Nicolaus — Gelenus, Joannes — Gobius, Michael — Gutth, Jakob — Hanzelius, Georgius — Hlubocius, Tobias — Hnilicenus, Joannes — Holoschovski, Michael — Institoris, Michal — Jakssy, Esaias — Janáč, Jiřík — Janáč, Ondřej — Jaworsky, Michael — Karpieschek, Casparus — Kopecky, Stephanus — Kosella, Andreas — Kosella, Joannes — Kövicki, Stephanus — Kruspier, Andreas — Krutek, Elias — Kussnier, Casparus — Ladiver, Daniel — Ladiver, Elias, sen. — Ladiver, Samuel — Lazius, Adam — Lehoczky, Caspar — Lieščansky, Juraj — Madidi, Jonas — Madidi, Nicolaus — Melko, Joannes — Melko, Martinus — Murin, Georgius — Müller, Johann — Neppel, Georgius — Nezbud, Andreas — Nezbud, Georgius —

Nezbud, Joannes — Nigrini, Joannes — Nigrini, Nicolaus — Nosticius, Joannes— Nostitius, Jeremias — Nostitius, Jacobus — Passerini, Georgius — Paulini, Samuel — Piscator, Matthaeus — Plintovič, Adam — Pokorny, Balthazar — Pudik, Georgius — Quercini, Joannes — Rakowszky, Daniel — Rayčan, Joannes — Rayčan, Nicolaus — Reguli, Daniel — Ruttkay György — Sadlis, Jeremias — Schiabel, Paulus — Sigismundi, Martinus — Sigismundi, Melchior — Sinapius-Horčička, Daniel — Skalka, Daniel — Skalka, Martinus — Slatini, Andreas — Slatini, Nicolaus — Sluka, Jeremias — Soja, Nicolaus — Ssiabel, Balthasar — Stranowsky, Andreas — Tichy, Georgius — Transalpinus, Joannes — Urbanovich, Elias — Zabeler, Hiob — Záborszky, Sigismundus — Zacharides, Elias — Zavodsky, Andreas — Zitko, Daniel

CÍMMUTATÓ

Index titulorum

Index of titles

Az ismert szerzőjű és az ismeretlen szerzőjű művek címe egyaránt megtalálható a mutatóban. Az egyszerűsített címekről, a címek jellemző részeiről és egyes műveknek a szakirodalomban meghonosodott elnevezéséről utaló található a teljesebb címre.

Abdankung bei dem ... Begräbnis eines ... Kindleins Marthae ... Samuelis Pomarii **3368(2)**
Abdankungsrede bei ... Leichbestattung der ... Frauen Annen Catharinen Seelmannin **3353(2)**
Abecedarium Latino-Hungaricum, seu elementa linguae Latinae et Hungaricae **3382, 3476A**
Ábécés könyv **2865, 3476A**
Acclamatio fausta → Προσφώνημα, sive
Acclamationes votivae in honorem ... Christiani Seelmanni **3209**
Acél tükör, azaz oly rövid tanítás, mely megtanít arra: kicsodák érdemesek a Sz. Minisztériumra **3273**
Acerbissimum funus illustrissimae ... Mariae Gyulafi de Ratot **2905**
Acerra votiva templo honorum nuptialium ... Valentini Pleckeri **2894**
Actus introductionis → Inauguratio novi rectoris, hoc est
Ad actum oratorium **3562**
Ad ... patronos ... valedictoria **3607**
Ad ... sponsum Johannem Serpilium ... ode **3043**
Aggratulatio nuptialis → Flammeum nympheum, sive
Áhitatos imádságok **3034(4)**
Aller (Christen, absonderlich) Lehrer ... Lebenskrohne **2987**
Aller alten, insonderheit wolbetagten Kirchen-Lehrer Bet- und Dank-Psalm **3367**
Almanach **2644(1)**
Almanach → Der neue und alte Almanach
Almanach → Neuer und alter Almanach
Almanach und Prognosticon **2714**, **2772**, **2842**, **2875**, **2906**, **2943**, **2984**, **3036**, **3084**, **3140**, **3159**, **3193**, **3210**, **3291**, **3350**, **3437**, **3544**, **3619**, **3652**, **3687**
Altus concentuum sacrorum quaternis et quinis vocibus decantandorum opus primum, continens duodecim psalmos et septem magnificat **3602(2)**
Ama ritka példájú ... II. Rakoci Györgynek ... elalvásának megemlítése **2970**
Amor, quo felicissimum amorem ... Georgii Fischer ... prosequuntur amici **2826**
Amoris illibati fideique conjugalis hieroglyphicum par columbarum ... solennitati nuptiali viri ... Hiobi Zabeleri **3166**
An detur unus conceptus entis in communi objectivus **2954**
An rationale esse sit ultima hominis differentia **2955**

Anacreon nuptialis ... Maximiliano Honorio a Franckenberg **3676**
Anagrammatismus onomastico-genethliacus ... Leopoldo ... imperatori ... cum ... ageret natalem decimum nonum **2752**
Analysis et exegesis articuli I. invariatae Augustanae Confessionis **3629**
Angelus Pannonius, sive vita angelica sancti Emerici **2992**
Angliai puritanizmus **3025**
Anglicum spicilegium, hoc est breves quaedam observatiunculae ad discendam, legendam et intelligendam linguam, scripturamque Anglicam **3143**
Animadversio ad theses d. Zabanii opposita altera **3521**
Animadversio ad theses d. Zabanii opposita prima **3522**
Animadversio ad theses d. Zabanii opposita tertia **3523**
Animadversio inanima altera in ... Thesium prooemialium refutationem ... a Matthia Sambar **3527**
Animadversio inanima in refutationem Thesium prooemialium ... a ... Matthia Sambar **3528**
Anser Martinalis generoso ... Martino Madarasz **3547**
Apollonius, Philoemon et Arianus martyres laureati → Oriestis messis laureati, sive
Applausus academici famae ac nomini ... Martini Cöller **2969**
Applausus et vota fautorum → Salve Varaliense, hoc est
Applausus publicus virorum trigae ... Johanni Büringero, ... Christiano Pihringero, ... Danieli Wilhelmo Mollero **3595**
Applausus super primogenitum Stephanum Osztrosith **2804**
Applausus super solennem panegyrin in castro Ludan ... Nicolao et ... Matthiae Osztrosith **2669**
Applausus votivus, dum ... Adamus Lasius ... aulae concionatoris munus ... susciperet **3403**
Applausus votivus viris ... Johanni Bühringero, ... Christiano Pihringero, ... Danieli Guilielmo Mollero **3614**
Arany gyapjúból ékesíttetett ruha .... azaz rövid út és könnyű világosító mód az elmélkedésre **3213**
Aranybánya → Az Isten ígéreteinek felnyittatott aranybányája
Arcus triumphalis, quem virtus fundavit **2723A**
Árgirus királyfi históriája **2898**, **2914**
Ars catholica **3062**
Ars concionandi Amesiana **3275**
Articuli dominorum ... regni Transylvaniae **2801, 2801A, 3007, 3062, 3066, 3067, 3122, 3174**
Articuli dominorum ... regni Transylvaniae et partium Hungariae **2761**, **2762**, **2836**, **2884**, **2977**, **2978**, **2979**, **3121**, **3175**, **3642**, **3643**
Articuli dominorum ... regni Transylvaniae partiumque **2876**, **3238**, **3239**, **3240**, **3314**, **3315**, **3390**, **3391**, **3486**, **3487**, **3538**
Articuli, juxta quos regitur ecclesia **2727**, **3336**
Articuli universorum dominorum ... regni Transylvaniae et partium Hungariae **2637**, **2708**
Articulus VII. Augustanae Confessionis de ecclesia ... ad disputandum publice propositus **3507**
Assertio immota ex littera institutionis ... a 4. testium veritatis ... testimonio conscripta, ... quod caro Christi ... ore accipiatur **3017**
Astrologische Muthmassung auf das Jahr → Judicium astrologicum, das ist
Astrologisches Bedencken **2644(2)**, **3009(2)**
Asztrológiai vélekedés **2713(2)**, **2722(2)**, **2975(2)**, **3031(2)**
Asztrológiai vizsgálás **2654(2)**, **2782(2)**, **2852(2)**, **2926(2)**, **2990(2)**, **3046(2)**, **3109(2)**
Asztrológiai vizsgálás, avagy a planétáknak és egyéb nevezetes fő csillagoknak forgásiból vett jövendölés **3226(2)**, **3302(2)**, **3348(2)**
Aufgeschlossene goldene Sprachen-Tür → Janua linguarum reserata aurea ... Aufgeschlossene

Aufmerkung des Worts im CV. Psalm **3463**
Aurora aeternitatis **3374**
Auserlesene geistliche Lieder d. Martini Lutheri und anderer geistreichen Männer **3625**
Auspicatissimis nuptiis, quas ... Johannes Wagner ... cum ... Catharina Vitin ... adorant **3037**

B. c. D. ad virum plurimum reverendum ... Antonium Reiserum **3158**
Bajnok Dávidka → Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa, avagy
Balthasar Koncz Nagy-solymosi superintendens ... universis et singulis praesentes hasce visuris ac lecturis ... contestatum esse volumus **3494**
A bálványimádásról → Vitairat a bálványimádásról
Bánkódó lélek nyögési, azaz Szent Írás szavaiból szedegetett ... könyörgések **3309(2)**
Bányászcsákány → A három üdvösséges kérdés igazsága ellen kelt bányászcsákánynak tompítása
Bányászcsákány → X, ut tök könyvnek eltépése, avagy
Barátsági dorgálás, azaz az igaz calvinista ... vallásbul ki csapont ... embernek megszólítása **3080**
Bassus continuus concentuum sacrorum **3602(4)**
Beantwortung der unchristlichen ... Frage, woher ich gewiß sei, daß heutige Bibel, oder Heilige Schrift von Gott **2666**
Bei dreier Weh, bei treuer Ehe Christoph Kleschens → Vae ter trina iubent solatia cedere trinum. Bei dreier Weh
Békességes tűrés ösztöne, avagy oly temetési rövid tanítás ... Bör Kata asszonynak ... teste eltakarításakor **3026**
Bemenetel a hitre → Igaz és tökéletes boldogságra vezérlő út, avagy
Ben sült veres kolop, avagy Kis paternek vesztett peri **3287**
Bericht, wie man sich bei der giftigen Seuche der Pestilenz zu verhalten habe **2820**
Biblia → Szent Biblia
Biblia tanúi **3254(2)**
Biga ecclesiastica charitatis et paritatis fraternae Germano-Evangelica **3038**
Bittere Klage über dem ... Ableben ... Christophori Böhms **2908**
A Boldogságos Szűz, a halállal tusakodók anyja **2789(1)**
A Boldogságos Szűz zsoltárkönyve **2892**
Bona verba nuptiis secundis ... Gothofredi Titii **3438**
Bona verba, quibus ex Inferioribus Pannoniae partibus profectum ab ecclesia S. Georgiana ... Danielem Kleschium ... comitatur Posonium **3198**
Breve directorium ad confessarii, confitentis munus recte obeundum **3378**, **3475(1)**
Breves quaedam observatiunculae ad discendam, legendam et intelligenda(m) linguam, scripturamque Anglicam → Anglicum spicilegium, hoc est
Breviarium logicum **3631**
Brevis et perspicua totius logices explanatio → Tyrocinium logicum, seu
Brevis methodus ... meditationis → Vellus aureum beatificandae animae, id est
Brevis tractatus de usu ac praxi verae logicae **3075A**
Buzgó hálaadások és könyörgések **2690(2)**, **3408(2)**
Bűnön búskodó lélek kényszergése **2937**

Cáfolata egy kálvinista professzornak **3282**
Calculi consolatorii → Ἰσοψηφατὰ παρηγορικὰ, hoc est
Calendarium → Kalendárium

Calendarium → Urunk Christus születése után
Calendarium oeconomicum perpetuum **3054**
Calendarium Tirnaviense tripartitum **3049(1)**
Calendarium Tyrnaviense **2930(1)**
Calendarium Tyrnaviense ... Prognosis coniecturalis astrologica **2723**, **2786**, **2859**
Calendarium Tyrnaviense utriusque mundi megacosmi et microcosmi **2993(1)**
Calender → Siebenbürgischer Calender
Campus Martius, sive institutiones castrenses **3597**
Canones logici selectiores **2818**
Cantus primus concentuum sacrorum **3602(1)**
Cantus secundus concentuum sacrorum **3602(5)**
Cardinal Pázmány Péter imádságos könyve **3190(1)**
Carmen acrostichum, ... Leopoldo ... Romanorum imperatori **2860**
Carmina gratulatoria, cum ... virorum triga ad novos ... honores ... ascenderent **3598**
Carmina lugubria in praematurum obitum ... domini Stephani Wyttniedy **3136**
Carmina tristia, quibus ... Eliam Thomam ... discipuli ... prosequuntur **3599**
Carmina votiva festivitati nuptiarum ... Gottfriedi Titii **3439**
Carminum proverbialium totius humanae vitae statum ... delineantium **3242(1)**
Cassai királyi városban lakó cálvinisták prédikátora Cegledi István → Feles tizet feletlen kilencnek vélő
Catalogus defunctorum e Tyrnaviensi B. M. V. Visitantis Sodalitate **2661(2)**
Catalogus eorum ... sodalium, qui ex ... congregatione Beatissimae Virginis Annuntiatae ... e vita cesserunt **2726(2)**
Catalogus presbyterorum Scepusiensium **3404**, **3506(1)**
Catechesis minor ... Martini Lutheri Germanice et Latine **2632**, **3297**, **3428**
Catechesis minor ... Martini Lutheri Latine et Ungarice **3360**
Catechesis religionis Christianae in ecclesiis et scholis plerisque reformatis usitata **3318**
Catechesis. Az üdvösségnek fundamentumáról rövid kérdezkedés **2839(1)**
Catechismus, azaz a keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanítás **2791**
Catechismus Latino-Ungaricus **3476**
Catechismusi tanítás → Igazság istápja, avagy
Catena Jarchae septem gemmis, seu ... elogiis distincta **3580**
Catena salutis ex capitibus 26. 27. 28. 29. 30. Medullae Amesii lib. I. sumptis **3339(2)**
Catilina ... ad scenam productus **3679**
Cato → Disticha de moribus
Cato → Libellus elegantissimus
Causae non causae **3211**
Celeusma votivum in sacrum hymenaeum ... Samuelis Schröter **3423**
Character mentis bonae ac pronae in ... Jacobum Röserum **3663**
Chiliasmus dirutus **3263**
Chok Mózes szentkirályszabadi prédikátor nevére kiállított papi diploma **3083**
Christlicher Wahl- und Neujahrswunsch **3630**
Christliches Ehrengedächtnis **3546**
Christus követéséről négy könyv **3191**
Christusban boldogul kimúlt ... Lastoci Borbála ... felett ... lett ... prédikáció **3386**
Chronicalischer Anhang des 15 seculi nach Christi Geburt → Siebenbürgischer Würgengel oder
Cigány okulár **2792**

Cinul şi învăţătură **2641(3)**
Cithara Sanctorum. Písně duchovní staré y nové **2883**
Clangor tubae divinae resonans → Dvojí spis učiněný
Cliens Marianus **2998**
Coelipotente auxiliante vir ... Casparus Hain ... sponsus **2910**
Colloquium Caschoviense de iudice controversiarum fidei **3285**
Colossus duraturae constanter memoriae **3048**
Comoediae sacrae → Terentius Christianus, seu comoediae
Compendii logici libri duo **3000**, **3477**
Compendium praeceptionum grammaticarum Philippi Melanthonis **3500(1)**, **3501(1)**
Compendium theologiae Christianae **2642**
Compilatae constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae **3539**
Conciliatorium Biblicum, azaz az egész Sz. Írásban ... egymással ellenkezni láttató helyeknek össze való békéltetések **2809**
Conciones in Catechesim Palatinatam secundum explicationes catecheticas Zachariae Ursini **3339(1)**
Concionum sacrarum centuria prima **2888**
Concionum sacrarum centuria quarta **3418**
Concionum sacrarum centuria quinta **3510**
Concionum sacrarum centuria secunda **3252**
Concionum sacrarum centuria tertia **3194**
Conclusiones theologicae de justitia et jure **2932**
Conclusiones theologicae de morte **3333**
Conclusiones theologicae de peccatis et divina gratia **3303**
Conjugii foedus ... Melchiori Klies **2899**
Conjugii foedus ... Michaeli Schönleben **2766**
Conjugium secundum utinam secundum! ... Andreae Günthero **3161**
A consequentiákról → Rövid tudósítás
Constitutio scholae Coronensis **2703**
Corona sophobasilica S. Stephani protoregis Ungariae et S. Stephani protomartyris **3050**
Cupressus funerea in perpetuum luctum obitus Boemiani **2922**
Cupressus funerea, sive luctus ... super obitu ... Andreae Segneri **3610**
Cuprinsătură şi părţiile învăţământului despre credinţa creştinească **2641(2)**
Currentes literae ad XXIV. regales emissae **3506(2)**
Cynosura, seu lux mentium universalis → Filum labyrinthi vel
Czeglédi Palkónak Dobraviczai Miklós praeceptorával való beszélgetése → Redivivus Iaphetke, azaz

Dagon ledűlése → A frigy szekrénye előtt Dagon ledűlése
Dagon ledűlése → Az Úr frigyszekrénye előtt Dagon ledűlése
Das ist das Grabmahl Rahel ... Rosina Langin **3565**
David ob intempestivam populi numerationem triduana peste punitus **3082**
Dávid parittyája → Öt sima kövekkel
Davidische Schäfertreu und Ritterehr in einem neuen Klingegedichte **3216**
De adoratione in spiritu et veritate libri quatuor **3115**
De arte rhetorica libri tres **3671(1)**
De atomis contra Zabanium **3400**
De causis corporis naturalis → Ἑπτὰς controversiarum physicarum de causis

De conservanda bona valetudine **2886**
De institutione grammatica liber secundus **2857**
De Judaeorum ante novissimum diem conversione futura oratio **2767**
De natura affectionum entis in genere → Διάσκεψις φιλοσοφικὴ de natura
De natura peccati originalis → Hexas disputationum theologicarum
De natura peccati originalis disputatio prima **3411**, **3412**
De natura peccati originalis disputatio quarta **3517**
De natura peccati originalis disputatio quinta **3518**
De natura peccati originalis disputatio secunda **3413**
De natura peccati originalis disputatio sexta **3519**
De natura peccati originalis disputatio tertia **3414**
De necessario et contingenti **2965**
De octo partibus orationis methodus **3120, 3489**
De primordiis theologico-practicis **3189**
De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubecensi **2646(2)**, **2674(2)**, **3160(2)**
De scribarum et pharisaeorum justitia propria → Meditationis abbreviatae dissertatio I. de scribarum
De veris ac genuinis ecclesiae membris **3011**
De veritate religionis Lutheranae disputatio theologica **3365**
De veritate religionis Lutheranae disputatio theologica altera **3459**
De vita hominis disputationem VI. anti-Placentinianam ... exponunt **3016**
Decas quaestionum philosophicarum illustrium **3128**
Declarationes Nicolai III. et Clementis V. ... super regulam fratrum minorum **2725**
Decretum Latino-Hungaricum juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae et Transylvaniae, azaz: Magyar és Erdély országnak törvénykönyve **2928(1)**
Delineatio synoptica oratorii actus **3295**
Descriptio orbis et omnium ejus rerum publicarum **3188**, **3633**
Le descrittioni universali et particolari del mondo et delle republiche **2957**
Desiderium aureae pacis distichis eteologicis exprimens annum epochae Christianae ... **3070**
Dialecticae libri duo **3146**
Dialogus theologicus, das ist ein geistlich Gesprech der Christlichen Kirchen mit Gott **3098**
Dialogus theologicus to jest líbežné [!] *a rozkošné cyrkve z Pánem Bohem rozmluvaní* **3099**
Diatribe philosophica-theologica de creatione **3260**
Dicta Sacrae Scripturae **2627**
Dicséretek → Zsoltárokból szereztetett dicséretek
Diem nuptialem viri ... Hiobi Zabeleri **3163**
Disceptatio praeliminaris **2671**
Discursus de ortu et productione formarum Zeisoldianus **2734**
Discursus de Turca **3184**
Discursus juridicus de heredibus **2624A**
Discursus pneumaticus de natura animae rationalis separatae **2946A**
Discursus regulas interpretationis apud Catholico-Evangelicos adhiberi solitas convellens **3375**
Disp. theol. de Paradiso **2707**
Disputáció a megigazulásról **3029**
Disputatio II. de ente ejusdem distinctionibus nominalibus **2628**
Disputatio III. de principio entis, affectionumque essentia **2629**
Disputatio IV. de affectionibus entis in genere et perfectione ejus in specie **2693**
Disputatio V. de unitate et veritate **2694**

Disputatio VI. de bonitate, duratione et ubietate **2695**
Disputatio XII. de expressioribus essendi rationibus **2701**
Disputatio adversus pontificios de Scripturae Sacrae Veteris Testamenti canone **2635**
Disputatio de consummatione seculi **2819**
Disputatio de politia ecclesiastica **2770**
Disputatio historica prima de translatione imperii Assyriaci seu Babylonici ad Persas **3660**
Disputatio historico-chronologico-theologica **3129**
Disputatio historico-theologica ... de nativitate Christi **3394**
Disputatio metaphysica III. de latitudine et ordine intelligibilium, deque conceptus entis objectivi ac formalis praecisione et illius transcendentia **3470**
Disputatio metaphysica IV. de existentia, distinctione et ordine affectionum entis in genere, deque unitarum numero **3433**
Disputatio metaphysica V. de perfectione, deque unitate formali et universali **3529**
Disputatio metaphysica VI. de unitate, unione, veritate et bonitate **3530**
Disputatio metaphysica VII. de duratione, ubietate, necessario et contingente **3531**
Disputatio metaphysica IIX. de dependente et independente, creato et increato, actu et potentia, principio et principiato **3532**
Disputatio metaphysica IX. de causa et causato, cum in genere tum in specie **3533**
Disputatio metaphysica X. de affectionibus entis disjunctis mediatis **3576**
Disputatio metaphysica XI. de minori entis abstractione **3534**
Disputatio metaphisica XII. et ultima de classibus rerum **3577**
Disputatio metaphysica de existentia rei intelligibilis **3641**
Disputatio metaphysica de necessario et contingente **2933**
Disputatio metaphysica de ratione entis objectiva **3431**
Disputatio metaphysica de subalternatione disciplinarum et nominalibus entis distinctionibus **3432**
Disputatio metaphysica prima de objecto metaphysicae **2844**
Disputatio nona de necessitate et contingentia, actu et potentia **2698**
Disputatio octava de principio et principiato, causa et causato **2697**
Disputatio philosophica de libero arbitrio **3244**
Disputatio philosophica de mente humana **2810**
Disputatio philosophica de principio philosophandi **2797**
Disputatio philosophica de regulis philosophandi **2798**
Disputatio philosophica de subjecto physicae **3132**
Disputatio philosophica de territorio philosophandi **2799**
Disputatio philosophica de universalibus **2737**
Disputatio philosophico-politica de principe, judice et senatoribus **3256**
Disputatio philosophico-theologica de subsistentiis divinis **2936**
Disputatio physica de antipathia inter ovem, lupum et hominem **3012**
Disputatio physico theologica de traduce opposita eductioni et animarum immediatae creationi **2667**
Disputatio politica de cive **2873**
Disputatio prima de natura metaphysicae **2692**
Disputatio scholastica de scientia media **2675**
Disputatio septima de dependente et independente, creato et increato, finito et infinito, corruptibili et incorruptibili **2696**
Disputatio theologica, I. thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita **3535**

Disputatio theologica II. thesibus controversiarum fidei prooemialibus Matthiae Sambar ... opposita **3536**
Disputatio theologica brevem exhibens analysin quaestionis: an et quo jure utraque potestas: ecclesiastica et secularis competat pontifici Romano **3257**
Disputatio theologica de angelis **3130**
Disputatio theologica de bis-mortuis **2677**
Disputatio theologica de creatione universi **3131**
Disputatio theologica de fide, priori theologiae parte **3249**
Disputatio theologica de homine et imagine Dei in homine ante lapsum **3261**
Disputatio theologica de imagine Dei in homine ante lapsum et loci felicitate **2879**
Disputatio theologica de lamiis veneficis **2678**
Disputatio theologica de lamiis veneficis secunda **2679**
Disputatio theologica de ministerio ecclesiastico et vocatione ministrorum ad munus ecclesiasticum **3328**
Disputatio theologica de natura et partitione theologiae **3250**
Disputatio theologica de peste et ejus remediis **3023**
Disputatio theologica de presbyterio **3027**
Disputatio theologica de Romano pontifice, vero Anti-Christo et falso Christi vicario **3251**
Disputatio theologica de sponsa Christi, sive de ecclesia **3395**
Disputatio theologica de universalitate diluvii Noachici **2680, 2681**
Disputatio theologica de uno Deo in essentia Jehovah et trino in personis Elohim **3396**
Disputatio theologica polemica demonstrans ... purgatorium pontificium est figmentum **3179**
Disputatio theologica, synopsi Controversiae primae Christophori Meier ... opposita **3434**
Dissertatio X. de affectionibus disjunctis primarijs mediatis: completo et incompleto, simplici et composito, eodem et diverso, naturali et artificiali, permanente et successivo, definito et indefinito **2699**
Dissertatio XI. de absoluto et respectivo, subjecto et adjuncto, signo et signato, mensura et mensurato **2700**
Dissertatio apologetica, in qua Theses prooemiales controversiarum fidei Matthiae Sambar ... examinantur **3514**
Dissertatio de traduce animae rationalis **2650**
Dissertatio ethica de summo morali bono seu de existentia et natura beatitudinis ac felicitatis civilis seu ethicae **3329**
Dissertatio jucunda de materia prima conclusionum logicarum primum enatarum **2759**
Dissertatio logica de conversione enunciationum **3092**
Dissertatio logica de genesi et analysi logica **3506A**
Dissertatio logica de qualitate propositionis infinitae **2739**
Dissertatio metaphysica de ratione formali entis **2985A**
Dissertatio placida de justificando homine peccatore coram tremendo tribunali Dei **3691**
Dissertatio, quae ostendit in uno supposito humano non tres, sed unam numero duntaxat animam dari **2742**
Dissertatio scholastica de propositionibus personalibus in Christo **2947**
Dissertatio scholastica de theologiae Christianae fine **2740**
Dissertatio theologica de principio theologiae **3623**
Dissertatio theologica de religione ritibusque ecclesiasticis Moscovitarum → Церковь московскiи sive dissertatio
Dissertatio theologica de unitate sensus literalis cuiusque dicti Scripturae Sacrae **3354**
Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione, ... pars prima **2735**

Dissertationis Zeisoldianae de animae humanae propagatione pars secunda **2736**
Disticha de moribus, quae vulgo inscribuntur Cato **2878**
Disticha moralia cum Germanica et Hungarica versione **3319**, **3488**
Divino lumine prospiciente ... Johannes Kemmel ... gemmis mactatus et proclamatus sponsus **3212**
Doppelte Aria als ... Frauen Catharina Schützin ... seinen hochzeitlichen ehren Tag ... begangen **2851**
Döghalál ellen való orvosság **3065**
Drága kenet, azaz ... prédikációk ... Hamvai Ferenc ... teste felett **3516**
Dreifache Seeligkeit der ... Leichbestattung ... Gottfried Zaunners **3618(1)**
Duodena duodenarum singularium honori duodecim ... philosophiae neomagistrorum **3669**
Dvanáctero přemyšlování duchovních **3621(1)**
Dvojí spis učiněný. 1. jest clangor tubae divinae resonans ... Zvuk trauby Boží zvučícý ... 2. spis jest o pravé poslaupnosti učení evanjelitského **3398**

Ecclesia Dei vivi columna et firmamentum veritatis 1. Tim. 3: 15. ... per theses **3524**
Édesatyja becstelenítéséért oly kikelő szerelmes gyermek → Idős Noé becsületit oltalmazó Japhetke, azaz
Az ég forgásából vett jövendölő vélekedés **3472(2)**, **3582(2)**
Az egész Sz. Írásban ... egymással ellenkezni láttató helyeknek össze való békéltetések → Conciliatorium Biblicum, azaz
Az égi csillagok és planéták járásiból való jövendölés → Prognosticon, azaz
Égő szövétnek, avagy ragyogó fáklya ... Jézus Krisztus aklában legeltetendő ... juhoknak ... megoltalmaztatásukra **3420**
Egyenes ösvény → Haza békessége, avagy
Egynéhány együgyű tanítások, melyekben a pestisnek természete ... megtaníttatik → Pestis pestise, az az
Együgyű hasznos tanácslás, avagy javalló magyar oratio ... keresztyéni scholáknak, gymnasiumoknak megépíttetéseknek ... felindítására **3589**
Együgyű rövid tanítás → Üdvösségnek útja, avagy
Ehe- und Hochzeitglück → Fausta connubialia, Ehe- und Hochzeitglück
Eheverbündniss ... Michael Armbruster **3604**
Ehrengedicht bei ansehnlicher Hochzeitfreuden ... Johannis Wittichs **2711**
Einfältige Abdanckungsrede bei der Leichbegängnis ... Gottfried Zaunner **3618(2)**
Eleazar constans, quem ... juventus ... in scenam produxit **3405**
Elegia in honorem ac nuptiarum celebritates ... Pauli Greissing **2964**
Elementa grammaticae Latinae **2747**, **2756**, **2850**, **3003**, **3177**
Elementa linguae Latinae et Hungaricae → Abecedarium Latino-Hungaricum seu
Elenchus argumentorum **2651**, **2718**, **2719**
Elenchus votorum nuptialium ... Marci Draud **2895**
Élet unandósága, azaz oly temetési rövid tanítás ... Biczó Anna ... testének ... sírba szállításakor **3480**
Eleven kútfő nevű könyvecske a szentmiséről **3020**
Elkerülhetetlen veszélyes örvény **3236**
Az élő s elevenítő igaz hitnek üdvösséges gyakorlása → Kincses tárház, avagy
Elválásnak tudománya → Libellus repudii et divortii Christiani, azaz
Az ember szívének természet szerint való romlottságából → Szív titka, azaz
Emblemata carmina baccalaureis philosophiae oblata **3579**

Emlékezetnek oszlopa **3482(2)**
Enchiridion militis Christiani **3490**
Enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae → Index, seu
Encomium ... Joannis Gregorii Schiltpacher **3678**
Encomium Posonii **3684**
Encyclopaedia viva, hoc est januae linguarum praxis comica → Schola ludus, seu
Enochnak Istennel való mindennapi járása **3588(1)**
Epicedia honori et felici memoriae ... Johannis Fejerpataki → Lessus sane pressus et luctus velut fluctus, sive
Epicedia in mortem Davidis Genersich **2845**
Epicedion in mortem viri ... Johannis Tseri Apacii **2902**
Epistolarum libri quatuor a Johanne Sturmio ... confecti **2646(1), 2674(1), 3160(1)**
Epistolarum selectiorum libri tres [recte: quatuor] **2803**
Epistolica institutio **2684(2)**
Epistolisches Gebetbüchlein auf die sontäglichen Episteln **3096**
Epithalamium in insigni nuptiarum solennitate ... Martini Henrici de Frankenstein **2717**
Epithalamium in ... nuptiarum solennitates ... Iohannis Herrmanni **2755**
Epitome catechetica **3352**, **3690**
Epitome catecheticorum praeceptorum **2647**
Epitome praeceptorum rhetoricae **2832**
Erdélynek és Magyarországnak szörnyű romlásáról ... való rövid história **2958**
Ereje és haszna Szent Benedek pátriárka keresztinek vagy ereklyéinek **3416**
Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum **2715, 3059**
An essay towards a real character and a philosophical language **3436**
Ethica disputatio **3638**
Etwas Deutsch aus der Leutsch **3442**
Eulogemata felicitandis ab alto nuptiis **3426**
Eulogemata poetica **3444**
Euphrosyne hymenaeia in honorem ... Christiani Seelmanni **3443**
Evangelia et epistolae dominicorum ac festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangéliumok es episztolák ... magyarul és deákul **3425**
Evangelia et epistolae ... secundum ritum veteris ecclesiae **3088**, **3340**
Evangelia und Episteln ... beigefügt die Historie von der Zerstörung der Stadt Jerusalem **3392**
Evangelischen Gottesdienstes- oder Betstunden- und Kinderlehrordnung **3616**
Az Evangelium szerint való igaz religiónak, első-fundamentomos igazságinak, avagy principiuminak ... összeszedegetése → Üdvösség sarka, avagy
Evangéliumok és episztolák ... imádságokkal egyetemben a régi keresztyénektől ... minden vasárnapokra **3089**
Evangéliumok és episztolák ... magyarul és deákul → Evangelia et epistolae ... Latine et Hungarice
Az evangéliumok és episztolák ... római rend szerint vasárnapokon **2960**, **3019**, **3581**
Ex anthropologia de principiis nobiscum natis **3015**
Examen controversiae de pluralitate animarum in homine realiter distinctarum → Geryon πολύψυχος evisceratus, hoc est
Examen discursus p. Holovitii **3355**
Examen logicum undecim decadibus absolutum **3145**
Examinis Leutschoviano in gymnasio ... σκιαγραφία **3296**
Exegesis libri primi Medullae Amesianae **3632**

Exequialis honos justorum rite datorum, funeri ... Johannis Serpillii **2774**
Exercitatio politico-juridica de imperio et juribus potestatis imperantium in capita subditorum **3429**
Exercitatio theologica de distinctionibus voluntatis divinae **3548**
Exercitatio theologica de revelatione divina **3673**
Exercitatio theologica de sacro s. et individua Trinitate **3496**
Exercitatio theologica, qua ζήτημα de maiestate omnipraesentiae Christo ... proponitur **3293**
Exercitatio theologica, qua ζήτημα de vocatione ministrorum ecclesiae ... proponitur **3458**
Exercitationum rhetoricarum commentarius analyticus **2787**
Exercitium logicum **3262**
Exercitium metaphysicum, continens quaestionem: an universale et singulare sit peculiaris disiuncta entis affectio? **3215**
Exercitium theologicum de libro vitae **3497**
Exercitium theologicum de natura relationum personalium sacrosanctae Trinitatis **2949**
Expositio eorum, quae ex coeli astrorumque constitutione circa aeris et tempestatum mutationes → Prognosis conjecturalis astrologica et rustica, hoc est
Expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes → Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est
Extract des Valetsermons so auf dem Rathaus geschehen **3047(2)**
Ezechias kir. hite, avagy hitostroma a tüzes nyilaktól ... két prédikációkban ... böjti alkalmatossággal **2870**
Ezechiel felesége, azaz oly rövid s együgyű elmélkedésecske **3278**

Fabulae Aesopi Graece et Latine **3237**
Fama postuma ... matronae Annae Catharinae Seelmanniae **3445**
Famae quadriga ... in triumphum ... neomagistrorum **2972**
Fasciculus controversiarum de natura et constitutione theologiae occurrentium **2956**
Fasciculus disputationum philosophicarum **2821**
Fasciculus epigrammatum, quem philosophiae neobaccalaureis ... poeseos auditores ... dedicarunt **3112**
Fausta connubialia, Ehe- und Hochzeitglück dem ... Zacharias Rochsern **3356**
Feles tizet feletlen kilencnek vélő **3147**
Felicitati, honori et fausto omini novorum conjugum ... Pauli Cuncii **2846**
Feliciter! Feliciter! Feliciter! ... Christiano Seelmann in ... Leutschovia pastori ... tertium sponso **3446**
A fenyőfának hasznos voltáról **2653**
Festa idaliae ... neosponsorum pari ... Samuele Brewero **3549**
Festivitas scholastica ... recens nati Jesuli **3563**
Festum inaugurale viri ... Jacobi Röseri **3655**
Fides Jesu et Jesuitarum. Azaz: A mi Urunk Jézus **2663**
Filiae suae ... Annae cum ... Zacharia Pfeiffero ... matrimonium ... precatur **3086**
Filum labyrinthi, vel cynosura, seu lux mentium universalis **3078**, **3079**
Flammeum nympheum, sive aggratulatio nuptialis in ... conjugalem ... Jacobi Klösz **3090**
Flores piarum et devotarum precum **2656**
Florilegium selectissimarum precum ... Nicolao Andrasi de Szent Kiraly ... dicatum **3512**
Foedus thalami ... Johannis Sartorii **3199**
Forma studiorum Albensium → Schema primum generale, sive
Fortuna **2689**

Fövenyen építtetett ház romlása, avagy ... Sámbár Mátyás ... inaszakadása **3323**
Freudiger Herzenswunsch ...Herrn m. Christian Seelmann **3224**
Freundliche Ehren und Glückes Zurufung ... Georgius Burchart ... hochzeitlichen Ehrentag **2915**
Freundliche Freudenbegleitung dem ... Christiano Eccardo **3464**
A frigy szekrénye előtt Dagon ledűlése **3645(2)**
Frigyes kisdedek jussa ... Lónyai János ... teste földben takarítása alkalmatosságával **3313**
Frisch Obst **3552**
Fröliche seelige Glücksahnungen ... des ... Caspar Hains **2913**
Frölicher Schall, mit welchem Gott ... gejauchzet ... Christian Seelmann **3447**
Fröliches und frisches Pastetengebäck, das ist viel glück-, heil-, und segen-wünschendes Ehrengedächtnis bei hochzeitlichen Freuden des ... Magni Steiners **2912**
Furtum poeticum, nuper ... commissum **2733**

Gebet in gefährlichen Zeiten ... wider der Türcken **2945**
Ein geistlich Gespräch der Christlichen Kirchen mit Gott → Dialogus theologicus, das ist
Geistliches Gesicht aus der Offenbar. Johan XX. 12. **3368(1)**
Ein gemeines Gebet um den allgemeinen Frieden **2705**
Gemma decidua ex annulo gentilitio perillustris ... Sigismundi Hollo **3280**
Generoso ac strenuo ... Georgio Uldarico Kayser ... gratulatur **3223**
Georgius Lippay ... archiepiscopus Strigoniensis ... universis Christi fidelibus salutem **2657**
Georgius Szelepcheny ... archi-episcopus Strigoniensis ... universis Christi fidelibus salutem **3379**
Geryon πολύψυχος evisceratus, hoc est examen controversiae de pluralitate animarum in homine realiter distinctarum **3622**
Gesangbuch **3550**
Gilead balsamuma, azaz Sz. Dávid százötven zsoltárinak céljok és értelmek szerént ... táblája ... buzgó imádságokéival együtt **2869**
Gismunda és Gisquardus históriája **3243**
Glückwünschendes Ehrengedicht auf ... hochzeitlichen Freud- und Ehrentag des ... Jacobi Günthers **2775**
Glückwüntschende Hochzeitgedichte bei ehelicher Vermählung des ... Zacharias Rochser **3357**
Gnorismata regularum in syntaxi et forma applicandi exempla **3500(2)**, **3501(2)**
Gorup Ferenc győri nagyprépost miséről írt könyvecskéjének oly megsemmisítése → Az Úr frígyszekrénye előtt Dagon ledülése, azaz
Görcsös bot **3590**
Gratulatio in recuperatam valetudinem viri ... Eliae Thomae **3615**
A ... gróf Erdődy familiának egyik kincse, ... Erdődy Ádám ... temetése → Thesaurus absconditus in agro, azaz
Grus nuptialis, quam in honorem ... nuptiarum ... Andreae Günthero ... Bartholomaeus Frölichius ... deliniavit **3091**
Gymnasium sapientiae ac virtutum inter initia gymnastica novi gymnasi Posoniensis exemplo dramatico in theatro extructum **2743**
A győri collegium harmadik kérdése ellen, az Úr hadait viselő s igaz ügyért kikelő Bajnok Dávidka → Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa, avagy
Győzködő hit a testen **2793**
Gyulai Pálnak ... oktató levele → Tanácsi tükör, azaz
Gyümölcsös kert **3334**

Hálaadó tanítvány → Jezsuita professzorának becsületi mellett kikelő hálaadó tanítvány
Halállal tusakodók anyja → A Boldogságos Szűz, a halállal tusakodók anyja
Halott temetéskorra való énekek → In exequiis defunctorum canendae
Halotti kárta **3235**
Halotti magyar oráció ... Rhédei Ferenc ... tisztessége megadásának okáért **3479**
Halotti praedikációs rövid tanítás → Lelki harc, avagy
Halotti prédikáció ... gróf Rédei Lászlónak ... teste felett **3141(2)**
Halotti prédikáció ... Rédei Ferenc ... teste felett **3482(1)**
Hangos trombita **3141(1)**
A három kérdésre lett summás választételre írott felelet **3289**
A három kérdésre való summás választételnek egy arra lett alkalmatlan felelettel való nagyobb megerősödése és azon feleletnek megrázogatása **3310**
Három üdvösséges kérdés **2997**, **3205**
A három üdvösséges kérdés igazsága ellen kelt bányászcsákánynak tompítása **3515**
A három üdvösséges kérdésre a *luther és kálvinista tanítók mint felelnek? ... X, ut tök* **3347**
Die harte wie aller glaubiger Kreuzträger ... seelige Cur ... erzeigt an der Geduld ... Anna Katharina Seelmannin **3353(1)**
A havasalföldi harcról való história **2682**
Haza békessége, avagy egyenes ösvény **3182**
Heidenreiche Wagenfahrt auf der Hochzeit deß ... Johann Heidenreichs **3266**
Herculis Christiani, seu S. Francisci Xaverii S. J. ... labores duodecim **3171**
Hét napi együtt beszélgetés **2968**
A hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések és buzgó háládások → Lelki fegyver, avagy
Hexas disputationum theologicarum de natura peccati originalis **3520**
História a régi híres neves Trója városának ... megszállásáról **2649**
História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról **3274**
Die Historie von der Zerstörung der Stadt Jerusalem → Evangelia und Episteln ... beygefügt die Historie
Historischer Bericht oder kurze Geschichtserzählung **3626**
Hochzeitgedancken, welche über ... Michaelis Schierers ... hochzeitliche Freude ... gehabt **3448**
Hochzeitliche Belustigungen und Glückwunschungen so geschehen, als der ... Georgius Weis ... Brauttag hielt **3294**
Hochzeitliche Ehrerbietung ... als ... Johannes Gramsen ... an ... Ehr-Tag ... zu vorkommen ... wollen ... Freunde **3565A**
Hochzeitliche Ehrenwünsche → Vota nuptialia, das ist
Hodoeporica exeunti urbe et agro Semproniensium viro ... Christiano Seelmann **2986**
Honor exequialis, aneb kázaní pohřební při pohřbování těla mrtvého ... kněze Jana Efrona Hranického **2805**
Honor novissimus nobilissimae ... Annae Mariae natae Baehrischianae ... ex hac miseriarum valle **3042**
Honor posthumus, in ... comitis ... Nicolai Serini ... excessum scriptus **3259**
Honor postremus, manibus ... domini Jacobi Glatz ... praestitus **3138**
Honor senectutis, quem ... Laurentio Brewer ... offert **2843**
Honor votivus existentibus promotoribus **3601**
Honori et felicitati amabilissimorum neogamorum ... Davidis Spielenbergeri **2847**
Honori nuptiali ... Iohannis Repatii **2738**
Honoris et amoris testimonia ... Iohannis Serpilii **2776**

Hymenaei, quos ... Simoni Johanni Grenizio ... unamiter consecrant **3685**
Hymenaeis solennibus viri ... Pauli Kray **2815**
Hymensfeuer seinem neuen Vatern ... Michael Armbrustern **3608**

Ianus bifrons seu speculum physico-politicum, das ist natürlicher Regenten-Spiegel **3047(1)**
Idős Noé becsületit oltalmazó Japhetke **3149**
Az igaz calvinista ... vallásbul ki csapont ... embernek megszólítása → Barátsági dorgálás, azaz *Igaz és tökéletes boldogságra vezérlő út, avagy bemenetel a hitre* **2800**
Igaz hit, azaz oly CCXLI magyar prédikációk, mellyekben a keresztyéni igaz hitnek ... ágazati ... befoglaltatnak **3322**
Az igaz hitnek kiváltképpen való ágazatinak ... beszélgetésnek formájában ... megmagyarázása → A keresztyéni vallásnak fundamentumi, azaz
Az igaz keresztyének között a megmátkásodott ... személyeknek → Libellus repudii et divortii Christiani, azaz
Igaz magyar nép negyedik jaja és siralma **2729**
Igaz próbakő → A régi római keresztyén hitnek igaz próbaköve
Igazak sorsa e világon, melyet ... Lónyai Zsuzsanna ... legutolsóbb tisztességének megadásában prédikállott **2730**
Igazság istápja, avagy catechismusi tanítás **3591**
Igazság próbaköve **3483**
Igazság próbakövének nyert peri **3592**
Igen szép könyvecske → Libellus elegantissimus
Illyés prófétának elragadtatása → Izrael Istenének igaz tiszteleti mellett buzgó Illyés prófétának elragadtatása, azaz
Imádságok → Áhitatos imádságok
Imádságos könyv → Cardinal Pázmány Péter imádságos könyve
In acerbum et luctuosum obitum Annae Catharinae ... Christiani Seelmanni ... conjugis **3371**
In exequiis defunctorum canendae. Halott temetéskorra való énekek **2903**
In luctuosum obitum ... juvenis Johannis Fejervari de Keresztes **3164**
Inauguratio novi rectoris, hoc est actus introductionis **3452**
Index, seu enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae **2928(2)**
Innocentia Transylvaniae **2877**, **2885**
Institutiones castrenses → Campus Martius, sive
Institutiones grammaticae in usum scholarum Hungariae **3113**
Institutiones oratoriae ex optimis authoribus collectae **2866**
Institutiones rhetoricae e probatissimis veterum ac recentiorum oratorum interpretibus **2716**
Institutionum dialecticarum libri duo **2867**
Institutionum grammaticarum liber primus **2856**
Institutionum grammaticarum liber tertius **2858**
Institutionum rhetoricarum libri duo **2790**, **3383**
Introductio in theatrum naturae → Philosophia naturalis, sive
Az Isten anyaszentegyháza maga megaláztatására való keserves siralma → Lilium humilitatis
Isten eleibe felbocsátandó lelki áldozatok, azaz: könyörgések és hálaadások **3649**
Isten eleibe fölbocsátandó áhítatos imádságok **2890(2)**, **3197(2)**
Az Isten ígéreteinek felnyittatott aranybányája **3245**
Az Isten kegyelmében lévő ember üdvösséges életének ... megismeréséről **3241(1)**
Az Isten-ember Jésus Christusnak személye felől ... választételek igazán értő tanítóknak **2942**

Az istenes cselédeknek lelki prebendájuk **3254 (3)**
Istenes énekek **3292(1)**, **3653(1)**
Istenes énekek → A néhai tekintetes ... Balassa Balintnak Istenes éneki
Istenes énekek és himnuszok **3034(1)**
Az istenfélő ember könyörgésére való választétel **3241(2)**
Istenhez való igaz megtérés, avagy szent és isteni igaz mód **2794(1)**
Isteni és istenes zsinat **2938**
Istennel való magányos beszélgetés **3646**
Izrael Istenének igaz tiszteleti mellett buzgó Illyés prófétának elragadtatása, azaz üdvösséges tanítás ... Vásárhelyi Péternek ... teste eltakarításának alkalmatosságával **3327**

Jáfetke → Idős Noé becsületit oltalmazó Japhetke
Jákob pátriárkának útja → Via Jacobaea, azaz
János apostol mennyei látása → Titkok jelenése, avagy
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium **2985**
Janua linguarum reserata aurea, sive seminarium linguarum – Aufgeschlossene güldene Sprachen-Tür oder ein Pflantz-Garten aller Sprachen **2754**
Januae linguarum praxis comica → Schola ludus, seu encyclopaedia viva, hoc est
Januae linguarum vestibulum **2881**
Januae linguarum reseratae aureae vestibulum **2911**, **2944**, **3654**
Javalló magyar oratio → Együgyű hasznos tanácslás, avagy
Jezsuita páterek titkai **2746(1)**
Jezsuita professzorának becsületi mellett kikelő hálaadó tanítvány **3148**
A jó emlékezetű, egyenes lelkiismeretű néhai ... Udvarhelyi György uramnak **3030**
Jó útra igazító könyvecske **2848**
Jonas. Imago resurrectionis Jesu Christi ... scenica adumbratus **3073**
Joseph romlása, ... prédikáltatott ... kimúlt Ibrányi Ferenc teste felett **2871**
Jövendő dolgoknak égi nézésekből való gyanakodás → Prognosticon, azaz
Jövendő dolgoknak égi nézésekből való jelensége → Prognosticon, azaz
Jövendő dolgoknak jelensége → Prognosticon, azaz
Jubileum universale → S(anctissi)mi d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri ... papae VII. jubileum universale
Jubileum universale → S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri ... papae VII. iubileum universale
Jubileum universale → S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri) d(omini) Clementis ... papae X. iubileum universale
A judiciaria astrologiaról és üstökös csillagokról való judicium **3195**
Judicium → A judiciaria astrologiáról és üstökös csillagokról való judicium
Judicium astrologicum, das ist Astrologische Mutmassung auf das Jahr **3393(2)**
Junium Brutum, Julii Caesaris clementiae documentum actu oratorio ... exhibituri **3661**
Jus itaque duplex est → Tractatus politico-historico-iuridicus
Justa funebria manibus piis ... Hilarii Ernesti Bineri **3152**
Justa funebria ultimo honori matronae eximiae Agnetis Seisiae **2655**

Kalendár **2882(1)**
Kalendář → Kalendárium
Kalendář → Nový a starý kalendář

Kalendář a pranostyka **2670**, **2741**, **2806**, **2948**, **3014**, **3071**, **3134**, **3185**
Kalendář a zpráva hvězdařská **3264**, **3330**, **3399**, **3499, 3691A**
Kalendárium **2626(1)**, **2691**, **2724(1)**, **2788(1)**, **2931(1)**, **3031(1)**, **3052**, **3060(1)**, **3246(1)**, **3304(1)**, **3472(1)**, **3484A**, **3582(1)**, **3670(1)**
Kalendárium → Neubart Christoph ... új és ó kalendariuma
Kalendárium → Rákosi Boldizsárnak, erdélyi asztronómusnak kalendáriuma
Kalendárium → Új és ó kalendárium
Kalendárium és prognosztikon **2643**, **2676**, **2751**, **2768**, **2812**, **2833**, **2840**, **2861**, **2887**, **2891**, **2900**, **2904**, **2934**, **2980**, **2994**, **3001**, **3008**, **3021**, **3081**, **3114**, **3125**, **3153**, **3165**, **3172**, **3176**, **3201**, **3231**, **3281**, **3321**, **3376**, **3492**, **3540**
Kalender **3247**
Kalender → Neuer und alter Kalender
Kalender und Prognosticon **2631**, **2704**, **2822(1-2)**, **2896**, **2966**, **3021A, 3692**
Egy kálvinistának a nagypénteki ostorozás felől való castigálása **2889**
Kancsalok okulárjuk, seu ocularia pro quodam fusci luminis **2769**
Katechysmus doktora Martina Luthera **2648(2)**
Katekizmus → Catechismus
Egy katolikus embernek ... kálvinista emberrel való beszélgetése **2828**
Kázaní pohřební při pohřbování těla mrtvého ... kněze Jana Efrona Hranického → Honor exequialis, aneb
Kázaní pohřební čyněné nad ... Jiříkem Melclem mladším → Slzavé kvíleni vdov a syrotků, to jest
Kázaní pohřební nad ... dětátkem Jiříkem Melclem **2880**
Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje **3324**
Kegyes szent elmélkedés → Külön ülő keresztyén, azaz
Keresztyén catechismus, azaz a keresztyényi hitnek ágazatira való rövid tanítás **3384**, **3427**, **3551**
Keresztyén imádságos könyvecske **3485(1)**, **3594(1)**
A keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanítás → Catechismus, azaz
A keresztyéni hitnek fő ágazatinak fundamentomi **2935**, **3248**, **3541**
A keresztyéni tudománynak rövid sommája. Első része a hitnek ágazatiról **3485(2)**, **3594(2)**
A keresztyéni vallás igazságának megállatása → Öt sima kövekkel elkészített Dávid parityája, azaz
A keresztyényi hitnek ágazatira való rövid tanítás → Keresztyén catechismus, azaz
Keresztyényi ünneplés, avagy lelki szent mesterség **3077**
A keresztyéni vallásnak fundamentumi, azaz az igaz hitnek kiváltképpen való ágazatinak ... beszélgetésnek formájában ... megmagyarázása **2744**
Kerti dolgoknak leírása négy könyvekben **3542**
Keseredett lélek tiszti, azaz oly temetési rövid tanítás, melyet ... Dobozi Jánosnak ... testének ... eltakaríttatásakor ... tett **3307**
Keserves dicsérete a néhai gróf Eszterházi Anna Júlia asszonynak **3509**
Keskeny út **2710**, **3061(1)**
Két égő lámpás ... ájtatosságok és imádságok **3585**
Két szárny **2961**
Kétség torkából kihatló lélek **2939**
CCXLI [Kétszáznegyvenegy] magyar prédikációk → Igaz hit, azaz
Kincses tárház, avagy az élő s elevenítő igaz hitnek üdvösséges gyakorlása **3478**
Kis pater vesztett peri → Nagyobb látatja

Kis paternek vesztett peri → Ben sült veres kolop, avagy
Kisded gyermekeknek való catechismus **3033, 3511**
Könyörgések és hálaadások → Isten eleibe fel bocsátandó lelki áldozatok, azaz
Kräuterwein **3689**
Kurze astrologische Vorsagung **3126(2)**
Kurze Geschichtserzählung → Historischer Bericht oder
Külön ülő keresztyén, azaz kegyes szent elmélkedés **2731(2)**

Labarum triumphale victrici Palladi Fragariae solenne **3229**
Lacrymae super obitu ... Matthiae Zarewucii **3167**
Laeta ex accessu de successu omina **2777**
Laetus sub tempore moesto applausus, quo festivitatem nuptialem ... Adami Popradii ... prosequuntur fautores **3095**
Lapillus Danielis **3634**
Lapis Lydius ocularis praedicantici; Próbaköve egy cigány okulárnak **2835**
A látható világ háromféle nyelven → Orbis sensualium pictus trilinguis
Laurea pacis ... per ... patrem Martinum Lanczmar ... creatis oblata **3286**
Laurum academicam Andreae Günthero ... collatam gratulantur **2765**
Lectio principum, hoc est politica manuductio ... Regenten Lection, das ist politische Anleitung **3228**
Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések és buzgó hálaadások **3327A**
Lelki harc, avagy halotti praedikációs rövid tanítás **2687**
Lelki harcban való bajvívás → A megtért bűnösnek ... bajvívásáról
Lelki okulár a Miatyánknak értelméről való elmélkedés **2753**
Lelki patika **3543**
Lelki prebenda → Az istenes cselédeknek lelki prebendájuk
Lelki próbákban nyavalygó embert vígasztaló könyvecske → Sérelmes lelkeket gyógyító balsamum, avagy
Lelki próbakő, avagy az örök életre elválasztatott → Lydius S. Scripturae lapis
Lelki szent mesterség → Kereszténi ünneplés, avagy
Lelki tárház, avagy az Ó és Új Testamentum ... könyveinek … summái **3276**
Lelki tüköre az embernek az Isten akarata felől **2849**
Lesso panegyricum ... Davidis Lani ... institutum **3567**
Lessus in funere ... dominae ... Elisabethae Thököly **3069**
Lessus sane pressus et luctus velut fluctus sive epicedia honori et felici memoriae ... Johannis Fejerpataki **2773**
Letzter Ehrendienst der Matronen, Fr. Rosinae Langin **3603**
Leutschauer Gesangbuch **3097**
Lexici Latini rudimentum → Repertorium vestibulare, sive
Libellus elegantissimus ... Igen szép könyvecske ... Ein schön Büchlein **2837**
Libellus repudii et divortii Christiani, azaz az igaz keresztyének között a megmátkásodott és házasságban lévő személyeknek ... elválásoknak ... tudománya **3388**
Líbežné [!] a rozkošné cyrkve z Pánem Bohem rozmluvaní → Dialogus theologicus, to jest
Liebliches Rauchwerk nach Apothekerkunst ... bei dem hochzeitlichen Ehrenfest des Andreae Gortsckii **3556**
Lilium humilitatis. Az Isten anyaszentegyháza maga megaláztatására való keserves siralma **2825**

Litaniae ad S. Franciscum Xaverium **3119**
Liturgia Sacrae Coenae, azaz Úr vacsorájának kiosztásában való rend és cselekedet **2795**, **2940**
Locus doctrinae Christianae de lege Dei **3133**
Los Pilárika Štěpána → Sors Pilarikiana
Lovak orvosságos megpróbált új könyvecskéje **2645**
Luctus Semproniensis fatum matronae castissimae ... Annae Catharinae **3454**
Lues pestiferae fuga von der jetzigen angehenden und grassirenden Pestilenz → Pestes [!] Alexicacus, seu
Lugubris cantus → Threnodia, sive
Lugubris panegyricus in solennibus exequiis ... Petri Keglevich **3232**
Lusus poetico-extemporanei ad terroris depulsionem → Schediasmata, sive
Lux mentium universalis → Filum labyrinthi vel cynosura, seu
Lux sub cruce, id est pia vota, desideria et solatia **3406**, **3407**
Lyceum Eperiense dramaticum **2976**
Lydius S. Scripturae lapis, Lelki próbakő, avagy az örök életre elválasztatott ... embernek ... jegyei **3316**

A magányos cselédek közt lévő áhítatosságnak megaluvó tüzecskének felgerjesztésére való szikrák **2989**
Magyar catechismus, azaz Rövid tanítás a keresztényi hitnek fő ágazatiról **3609**
Magyar és Erdély országnak törvény könyve → Decretum Latino-Hungaricum, juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae et Transylvaniae, azaz
Magyar oratio → Együgyű hasznos tanácslás, avagy
Magyar példabeszédek → Magyar ritmusok avagy versek
Magyar ritmusok **3170**
Magyar ritmusok avagy versek ... Első része szép isteni dicséreteket és poenitencia tartásra indító énekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással **3644**
Magyarok hatodik jaja **2941**
Malach doktor → Siralmas zarándoki járásból ... hazaérkezett Malach doktornak ... pajtársi szóbeszéde
Manuale confraternitatis chordae S. Francisci ... Sz. Ferenc kordája viselők gyülekezetinek rendtartása **2916**
Manuale Latino-Hungarico-Sclavonicum ad praxin [!] pietatis ordinatum **2690(1)**
Manuale Latino-Hungarico-Sclavonicum ad praxin pietatis ordinatum **3408(1)**
Manuale logicum ex Aristotele et Philip. Melanchthone **2923**
Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis **3055**, **3473**
Marssal társalkodó Murányi Venus **3151**
Martyres laureati → Orientis messis laureata
Medicina pauperum **2917**, **3305**
Meditationis abbreviatae dissertatio I. de scribarum et pharisaeorum justitia propria **3265**
Megmagyarázása azoknak, melyeket az égnek és égi jegyeknek állásából → Prognosticon coniecturale astrologicum, azaz
Megmagyarázása azoknak, melyeket az égnek és égi jegyeknek állásából a levegőégnek s időknek változásáról → Prognosis conjecturalis astrologica, azaz
Megrázogatás → A három kérdésre való summás választételnek egy arra lett alkalmatlan felelettel való nagyobb megerősödése és azon feleletnek megrázogatása

A megtért bűnösnek ... bajvívásáról ... első része **2829**
A megtért bűnösnek ... bajvívásáról. 1-3. rész **2830**
Melismata nuptiarum festivitati praest. Eliae Fridhuber **2834**
Melismata syncharistica festis Aphrodisiis ... nuptorum paris ... Zachariae Rochser **3361**
Melos paschale rhythmicum Jesu Christo primo et ultimo **3553**
Memoria saeculorum gemini e Scythia Hungarorum egressus **3277**
A mennyei igazságnak tüzes oszlopa **3254(1)**
Mennyország kinyittatott egyetlenegy szoros kapuja **2683**
Meta electorum, választottak tárgya **3317**
Metamorphosis illustrissimi quondam herois ... Sigismundi Rakoci **2673(1)**
Methodus ad eos adiuvandos, qui moriuntur **3475(2)**
A mi Urunk Jézus Krisztusnak Újtestamentuma **2982(2)**
A mi Urunk Jézus tudományának a jezsuiták tudományával való összevetése → Fides Jesu et Jesuitarum. Azaz
A Miatyánk értelméről való elmélkedés → Lelki okulár
A mirígy halálról való rövid tracta → Pestis kész orvossága, azaz
Missae in festis propriis ss. patronorum regni Hungariae **3057**
Mit Freud und Leid vermengtes Himmelfahrtsfest **3566**
Mnema funereum viri ... Zachariae Kalinkii **2668**
Mnemosynon nuptiale in honorem ... Iohannis Alesii **2967**
Modlitby každodenní horlivé **3696**
Modlitby křestianské **2648(1)**
Modlitby pobožné křesťanské **3186**
Modlitby pobožné na dvanácte článků víry křesťanské → Perlička dítek Božích aneb
Modlitby, též přemyšlování y jiných potěšitedlných věcy **3624**
Modus praedicandi synonymus → Τρόπος τοῦ κατηγορεῖσθαι συνώνυμος, hoc est
Moesti parentis filiorumque ... suspitia **3338**
Monumentum gloriae ... Tobiae Erythraei **3455**
Motus animorum sacri **2919**
Mundana vanitas exuviis ... Mariae Gyulaffi **2920**
Musa sale usa suo in refrigerium studiorum **2781**

Nablion ab incolis Parnassi Fragarii, dum ... Johannes Sartorius ... sponsus **3202A**
Naeniae, quas, ubi par ... Rochserianorum Michael et Johannes Godofredus ... terrae mandaretur, ... ingeminarunt amici **3217**
Nagy praktika → Prognosticon azaz jövendő dolgoknak égi nézésekből való jelensége avagy
Nagy praktika → Prognosticon azaz jövendő dolgoknak jelensége avagy
Nagy veszélyekben forgó és veszekedő híveknek vígasztalási s' okai → Serva Domine, avagy
Nagyobb látatja a pater Kis vesztett perinek **3345**
Naptár és prognosztikon **3068**
Natürlicher Regenten-Spiegel → Ianus bifrons seu speculum physico-politicum, das ist
Negyedik jaj → Igaz magyar nép negyedik jaja és siralma
A néhai tekintetes ... Balassa Balintnak Istenes éneki **2890(1)**, **3197(1)**
A nemes és régenten híres Erdély országának keserves és szomorú pusztításáról írt siralom **3127**
Neogamorum bigae lectissimae puta: ... Eliae Langio ... dicunt ... amici **2778**
Neu und alter Almanach **3178**
Neu und alter Calender **3075(1)**
Neubart Christoph ... új és ó kalendariuma **2872(1)**

Neue ausführliche Entdeck- und Beschreibung der ganzen Welt → Orbis lumen et Atlantis iuga tecta retecta, das ist
Eine neue Erfindung einer allgemeinen arithmetischen Praktik **3362**
Der neue und alte Almanach **3628**
Neuer und alter Almanach **2665(1-2)**, **3009(1)**, **3126(1)**
Neuer und alter Kalender **3326**, **3393(1)**, **3493**
Ein neumusicalisches Werklein von der Geburt ... Jesu Christi **3255**
Der XIX. [neunzehnte] Psalm David, erkläret in einer ... Leichpredig **3301**
Nobilissimi novorum conjugum paris ... m. Joachimi Erythraei ... nuptiis ... congratulantur amici **3100**
Nomenclator et index tam nominum quam verborum Germano-Latinus **3677**
Non inhonorus honos thalamus, quem poscit honestus ... Georgii Burchardi **2921**
Nova quaedam officia cum propriis sanctorum patronorum Hungariae **3474**
Novitas sectae Calvinisticae **2712**
Nový a starý kalendář **3101**, **3168**, **3218**, **3298**, **3363**, **3456**, **3558**, **3658**
Nový kalendář **3624A(1)**
Nuptias honestas prudenti ... Zachariae Pfeiffer ... gratulantur fautores **3102**
Nuptias secundas favente numine ... Thomae Greb ... gratulantur amici **3299**
Nuptiis viri generosi ... Michaelis Herrmanni **2706**
Nuptiis viri, qua genus ... Johannis Kroneri **2652**
Nyelveknek tornáca → Vestibulum linguarum

Az Ó és Új Testamentum ... könyveinek ... summái → Lelki tárház
O pravé poslaupnosti učení evanjelitského → Dvojí spis učiněný
Az Ó Testamentum mellé vettetett könyvek → Szent Biblia. (2. rész)
Obsonia gamica ex promptuario amicorum collecta, quas ... Adamus Popradius ... celebrat **3103**
Ocularia pro quodam fusci luminis → Kancsalok okulárjuk, seu
Oedenburgisches Rathaus, weiland vom seeligen Herrn Christoph Lackner **3674**
Officia propria patronorum regni Poloniae **3116A**
Officia propria sanctorum patronorum regni Hungariae **3116**
Officium, azaz asszonyunk Szűz Máriának három külömb időre való zsolozsmája **3051**
Officium supremum in funere matronae Annae Wagnerin **2720**
Oktató rendi a Keresztfán Halálra vált Jesus Krisztus Congregatiójának **3377**
Okulár egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára → Kancsalok okulárjuk, seu
Onomasteriis maxime reverendi ... viri, d. Samuelis Pomarii **3410**
Opusculum metaphysicum **2702**
Oratio auspicalis ... in ... inauguratione gymnasii ... Eperjessini erecti **3415**
Oratio de augmentis scientiarum habita **3325**
Oratio de conservanda republica **2745**
Oratio funebris in exequiis ... matronae d. Margaretae Kronerianae **3349**
Oratio funebris in mortem Nicolai de Zrinyi **3234**
Oratio funebris qua tristes exequias ... domini Nicolai comitis perpetui a Zrinio ... prosecutus est **3233**
Oratio in funere ... comitis ac domini ... Georgii Drugeth de Homonna **3035**
Oratio inauguralis de recta eruditionis comparandae ratione **2732**
Oratio parentalis in obitum Johannis Fejervari de Keresztes **3169**
Oratio pro T. A. Milone **2909**
Orationes publicae **3339(3)**

Oratiuncularum recuperatam valetudinem ... Eliae Thomae ... gratulantium altera **3605**
Orator extemporaneus, seu artis oratoriae breviarium bipartitum **2684(1)**
Orbis lumen et Atlantis iuga tecta retecta, das ist neue ausführliche Entdeck- und Beschreibung der ganzen Welt **2636**, **2760**
Orbis sensualium pictus trilinguis ... Die sichtbare Welt in drei Sprachen ... A látható világ háromféle nyelven **3587**
Orientis messis laureata, sive Apollonius, Philoemon et Arianus martyres laureati **2658**
Az országok romlásáról írott könyvnek első része **2831**
Orvosló ispotály **3154**
Ostium vel atrium naturae, ichnographice delineatum **3028**

Örök élet zsengéjének érzése **3024**
Az örök életre elválasztatott ... embernek ... jegyei → Lydius S. Scripturae lapis, Lelki próbakő, avagy
Öt sima kövekkel elkészített Dávid parittyája, azaz a keresztyéni vallás igazságának megállatása **2983**
Öt sima kövekkel felékesíttetett Dávid parittyája **2764**
Az ötödik evangelistának, Sámbár Mátyás káplánnak zenebonája **3424**
Ötödik jaj és siralom **2794(2)**

Paduai Szent Antal zsolosmája életének és csuda tételének rövid sommában foglaltatott leírásával **3058**
Panegyricus in obitum ... Johannis Institoris **3013**
Panegyris inter fatales umbras dicta piis manibus ... Stephani Haller ab Hallerkö **2763**
Papinianus τετράγωνος **3555**
Pápisták kerengője **3006**
A pápisták méltatlan üldözése a vallásért **2746(2)**
Parodia Od. XXIV. lib. I. carm. Horat. ad Olassienses **3466**
Paroenesis ad sectarios de visibilitate et invisibilitate ecclesiae **3498**
Parva logicalia **3503**
Parva schola **2808**
Pasquillus contra H. A. Eccardum **3072A**
A pataki jezsuita páterek rövid manifesztumára való felelet → Rövid tudósítás a consequentiákról
Pázmány Péter imádságos könyve → Cardinal Pázmány Péter imádságos könyve
Periculum logicum de usu notionum logicarum in mysteriis fidei **3041**
Perlička dítek Božích, aneb modlitby pobožné na dvanácte článků víry křesťanské **3135, 3401**
Pestes [!] *Alexicacus seu lues pestiferae fuga von der jetzigen angehenden und grassirenden Pestilenz* **2946**
Pestis kész orvossága, azaz a mirígy halálról való rövid tracta **2981**
Pestis pestise, azaz oly egynéhány együgyű tanítások, melyekben a pestisnek természete ... megtaníttatik **3144**
Ein Pflanzgarten aller Sprachen → Janua linguarum reserata aurea ... Aufgeschlossene
Philosophia Adamo Illieshazy de Illieshaza ... propugnata **2659**
Philosophia naturalis, sive introductio in theatrum naturae **3387**
Philosophia novella **2973**
Philosophia, quam propugnavit ... Georgius Pothoransky de Farkasfalva **3207**
Pia suspiria ex castro moeroris, lustro doloris ... Mariae Gyulaffi de Ratot **2907**
Pia vota, desideria et solatia → Lux sub cruce, id est

Piis manibus illustrissimae dominae ... Evae Susannae comitissae ab Erdöd **3583**
Písně adventní **3072**
Pisnička k pokani probuzujicy **3504**
Písničky vánoční **2951**
Písně duchovní staré y nové → Cithara Sanctorum
A planéták és csillagok egymásra nézésekből való jövendölés → Prognosticum astrologicum, avagy
Planéták és csillagok forgásából → Prognosticon astrologicum, azaz
A plánétáknak és egyéb nevezetes fő csillagoknak forgásiból vett jövendölés → Asztrológiai vizsgálás, avagy
Plausus Apollinis, Musarum, Charitum fausto omine editus, ... propter ... Christianum Seelmannum **3225**
Plausus votivus, quo ... Abrahamus Eccardus ... ad capessendum ... pastoratum ... deductus est **3104**
Pneumatologia **3063**
Podagrae in modum Cramatis rhetorici metrica descriptio **3695**
Poenitencia tartásra indító énekek → Magyar ritmusok avagy versek
Poenitentiának tüköre ... s megtérése a Szent Mária Magdolnának és ... Mártának **3190(2)**
Poetische Leichrede über das frühzeitige doch seelige Ableben... Michaelis Guhr **3105**
Pohádky duchovní **2950**
Poklad duchovní **2690(3)**, **3408(3)**
Politica manuductio → Lectio principum, hoc est
Politische Anleitung → Lectio principum, hoc est
Pósaházi Jánosnak Kis Imre nevű jezsuita páterrel való vetélkedése **3311**
Pósaházi perét elvesztette a kálvinista vallás régiségének megmutatásában **3342**
Pósaházinak egy ben-sült veres kolop titulusú feleleti **3343**
Positiones ex civili doctrina selectae **3611**
Positionum theologicarum decas I. de theologia in genere **3461**
Positionum theologicarum decas II. de theologiae principio, seu Scriptura Sacra **3462**
Positionum theologicarum decas III. de Deo ejusque attributis **3680**
Positionum theologicarum decas IV. de sacro sancta Trinitate **3681**
Poslední slzavá a plačtivá služba, aneb kázani nad tělem mrtvým ... Jiříka Melcla → Ultimus lacrimabilis et flebilis honor
Posoni kert **3173**
Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése **3064**
Practica arithmetica, azaz számvető tábla **3460**
Praecepta morum institutioni puerorum accomodata **2811**
Praeparatio ad missam **3219**
Praereverendo et clarissimo viro, Christiano Seelmanno ... gratulatur **3220**
Praestantis. ... Andreae Maii ... connubii ... vota ... accinunt fautores **2757**
Pranostyka → Kalendář a pranostyka
Pranostyka hvězdárská **2882(2)**
Prédikáció előtt való könyörgéseknek formái → A magányos cselédek közt lévő áhítatosságnak megaluvó tüzecskének felgerjesztésére való szikrák
Primus calamus tomus II. **3417**
Pro unitate verae ecclesiae simul ac pace reipublicae conservanda decas thesium **2639**, **2640**
Próbaköve egy cigány okulárnak → Lapis Lydius ocularis praedicantici
Prognosis astrologica **3101(2)**

Prognosis astrologica ex Martio-Saturnino cometa, observato Tyrnaviae **2995**
Prognosis coniecturalis astrologica **2930(2)**
Prognosis coniecturalis astrologica → Calendarium Tyrnaviense
Prognosis coniecturalis astrologica, azaz megmagyarázása azoknak, melyeket az égnek és égi jegyeknek állásából a levegőégnek s-idöknek változásáról **2931(2)**
Prognosis coniecturalis astrologica et rustica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli astrorumque constitutione circa aeris et tempestatum mutationes **2993(2)**
Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes **3049(2)**
Prognosticon **3075(2)**
Prognosticon → Almanach und Prognosticon
Prognosticon astrologicum, azaz a planéták és csillagok forgásából **3246(2)**
Prognosticon, azaz az égi csillagok és planéták járásiból való jövendölés **3139(2)**, **3192(2)**
Prognosticon, azaz jövendő dolgoknak égi nézésekből való gyanakodás **3074(2)**
Prognosticon, azaz jövendő dolgoknak égi nézésekből való jelensége avagy nagy praktika **2817(2)**, **2963(2)**
Prognosticon, azaz jövendő dolgoknak jelensége, avagy nagy praktika **2626(2)**
Prognosticon coniecturale astrologicum, azaz megmagyarázása azoknak, melyeket az égnek és égi jegyeknek állásából **2724(2)**, **2788(2)**
Prognosticon coniecturale astrologicum, Christus Urunk **3304(2)**
Prognosticon von der Würkung des Himmels und zufälligen Dingen **2758(2)**
Prognosticum astrologicum, avagy a planéták és csillagok egymásra nézésekből való jövendölés **3397(2)**
Prognostika → Zpráva hvězdařská
Prognosztikon **2748(2)**, **2771(2)**, **2872(2)**, **3060(2)**, **3270(2)**
Prolongationis vitae humanae desiderium et abbreviationis refrigerium ... bei ... Beerdigung ... Maximiliani Ehrenreich Zollickoffers **3617**
Propempticum, vero suo (eheu!) nomine elegiacum **3596**
Propemtica, quibus admodum reverendum ... Christianum Seelmannum ... prosecuti sunt Schemnicienses **3221**
Propemtica, quibus viro ... clarissimo ... Christiano Seelmanno ... gratulantur **3300**
Propositiones XIII. astronomiae Transylvanicae contra judicia temeraria **3491**
Psalterium Ungaricum → Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári
Pulchralia, das ist allerhand schöne Waaren, welche bei dem ... Ehrenfest des ... Bartholomaei Alaudae ... gehalten **3659**
Putování prežalostné Rozyny Puchalky, Samuele Chalupky manželky → Vandrovka, aneb

Quinarius thesium astronomicarum de eclipsi Solis **3180**
Quod autor conjugii ... Martinus Albrichius ... celebrabat **2823**
Quodlibeta poetica ... philosophiae neobacalaureis **3337**

Rabszabadító isteni szent mesterség **2731(1)**
Ragyogó fáklya → Égő szövétnek, avagy
Rákosi Boldizsárnak, erdélyi asztronómusnak kalendáriuma **2748(1)**
Redivivus Iaphetke, azaz Czeglédi Palkónak Dobraviczai Miklós praeceptorával való beszélgetése **3513**
Refutatio Hieronymi Zinchonii defensionis absurdorum Ivulianorum **3331**
Refutatio logodaedalorum, Joannis Fabritii, Samuelis Pomarii et Isaaci Zabanii **3635**

Regenten Lection, das ist politische Anleitung → Lectio principum, hoc est
Regenten-Spiegel → Ianus bifrons seu speculum physico-politicum, das ist
Reggeli és estvéli könyörgések és buzgó háládások → Lelki fegyver, avagy
Reggeli könyörgés **3032**
A régi római keresztyén hitnek igaz próbaköve **3525**
Regia laureata reduci ab exilio sapientiae exstructa et honori ... neo-baccalaureorum **3381**
Regula a život bratrův menšych Svateho otce Fratiška **2721**
Reise der morgenländischen Weisen zum Kripplein Christi **3505**
Le relationi et descrittioni universali et particolari del mondo **3187**
Religio qua talis et qua Christiana **3612**
Repertorium vestibulare, sive lexici Latini rudimentum **2715(3)**, **3059(3)**
Rerum Transylvanicarum libri quatuor **3123**
Ritmusokkal való szent beszélgetés **3539A**
Rituale Agriense **3267**
Rituale Jaurinense **3268**
Rituale Strigoniense **2660(1)**, **3269**
Rövid asztrológiai vizsgálás **3373(2)**, **3467(2)**, **3572(2)**, **3648(2)**, **3667(2)**, **3670(2)**
Rövid chronica ... Debrecenben esett ... dolgokról **3272**
Rövid és somma szerint való bizonyítása a lutherista és calvinista purgatóriumának **3650**
Rövid felelet a kálvinista consequentiák haszontalanságairól **3202**
Rövid kérdések és feleletek által való tanítás → Kisded gyermekeknek való catechismus, azaz
Rövid magyar krónika **2893**
Rövid manifesztum → A sárospataki jezsuita páterek rövid manifesztuma
Rövid s együgyű elmélkedésecske → Ezechiel felesége, azaz
Rövid tanítás a keresztényi hitnek fő ágazatiról → Magyar catechismus, azaz
Rövid tanítás, mely megtanít arra → Acél tükör, azaz oly rövid
Rövid tudósítás a consequentiákról **3203**
Rövid út és könnyű világosító mód az elmélkedésre → Arany gyapjúból ékesíttetet ruha..., azaz
Rudimenta grammatica **2715(2)**, **3059(2)**
Rudimenta linguae Latinae in usum scholae Albensis **3351**, **3537**
Rudimenta rhetoricae ex partitionibus et institutionibus Gerhardi Johannis Vossi **3508**

S. Francisci Xaverii ... labores duodecim → Herculis Christiani, seu
Sacra disquisitio de natura fidei justificae **3358**
Sacris nuptialibus generosi ... Johannis Serpilii **3044**
S(anctissi)mi d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri ... papae VII. jubileum universale **2991**
S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri) d(omini) Alexandri ... papae VII. iubileum universale **3111**
S(acro)s(anctissimi) d(omini) n(ostri) d(omini) Clementis ... papae X. iubileum universale **3668**
Sacrum exequiale, quo inopinum sed beatissimum obitum ... Johannis Serpilii ... prosequitur **2779**
Sacrum hymenaei honorem ... Augustini Serpilii ... cupiunt amici **3366**
Salve illustrissime et excellentissime princeps ac domine, ... Stanislae Heraclie **3453**
Salve Varaliense, hoc est applausus et vota fautorum, fratrum, amicorum, vicinorum, popularium, familiarium reducem in patriam ... Danielem Kleschium ... vocatum **3204**
Sámbár Mátyás ... inaszakadása → Fövenyen építtetett ház romlása, avagy
Sámbár zenebonája → Az ötödik evangelistának
A sárospataki jezsuita páterek rövid manifesztuma **3206**
A sárospataki jezsuita páterek rövid manifesztumára való választétel → Rövid tudósítás a

consequentiákról
Schediasmata, sive lusus poetico-extemporanei ad terroris depulsionem **3045**
Schema primum generale, sive forma studiorum Albensium **2709**
Schematismus funebris, sive oratio exhibens ... dn. Nicolai Ostrosith ... virtutes, labores, honores, cineres **2952**
Schola ludus, seu encyclopaedia viva, hoc est januae linguarum praxis comica **2662**
Ein schön andächtiges Gebet wider den Türcken **3010**
Ein schön Büchlein → Libellus elegantissimus
Schrift gegründeter Trost und Wohlfahrtwunsch der ... Frauen Annae Eccardin **3087**
Sciagraphia examinis publici **3682**
Sciagraphia theologica de universali Salvatoris nostri passione et satisfactione **3094**
Scrutinium profectuum **3564**
Scutul cathecismuşului **2641(1)**
Secundas tedas ... Gothofredi Titii **3370**
Selige Sterbekunst **3039**
Seliger Schwanengesang **3271**
Seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium → Janua linguae Latinae reserata aurea, sive
Seminarium linguarum → Janua linguarum reserata aurea, sive
Seneca Christianus **2924**
Sera licet sincera tamen lacrumarum super tergemino funere acerbissime fusarum abstersio, ... Christiano Seelmanno **3465**
Sérelmes lélek → Istennel való magányos beszélgetés
Sérelmes lelkeket gyógyító balsamum, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvecske **3593(1)**
Series lectionum et orationum in examine observanda **2838**
Serkengető szózat, azaz az üdvességről helytelenül értekezőknek ... halott temetési alkalmatossággal ... elmélkedés **3484**
Sermo panegyricus in obitum et laudes ... Francisci Rhedei **3588(2)**
Serpilianus honos, lugubre in posteros monumentum **2780**
Sertum decerptum ex horti theologici areolis IV omnibus **3156**
Serva Domine, avagy nagy veszélyekben forgó és veszekedő híveknek vigasztalási s okai **2731(3)**
Die sichtbare Welt in dreien Sprachen → Orbis sensualium pictus trilinguis
Siebenbürgischer Calender **2758(1)**
Siebenbürgischer Würgengel, oder chronicalischer Anhang des 15 seculi nach Christi Geburt **3688**
Sincerus Germanus affectus sincero Hungaro declaratus, hoc est threnodia **3570**
Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek pajzsa, avagy a győri collegium harmadik kérdése ellen az Ur hadait viselő s igaz ügyért kikelő bajnok Dávidka **3419**
Siralmas zarándoki járásból ... hazaérkezett Malach doktornak ... pajtársi szóbeszéde **2868**
Slavnost vanoční povinna → Ὀνομαστήρια Salvatoris nati celebris, aneb
Slzavé kvíleni vdov a syrotků, to jest kázaní pohřební čyněné nad ... Jiříkem Melclem mladším **2802(1)**
Snář **3402**
Sodales Beatae V. Matris Visitantis **3672(2)**
Sodalitas Beatissimae Virginis Annuntiatae **2726(1)**
Sodalitas maior, augustissimae Virginis Visitantis Mariae **3672(1)**
Sodalitas Visitationis Beatissimae Virginis Mariae **2661(1)**

Sok jajokban s bánatos szívvel ejtett könnyhullatásokban merült ... magyaroknak ... siralmi **2796**
Solennitas inaugurationis templi, sive sacelli **3627**
Solennitas nuptialis ... Ioh. Bayeri **2987A**
Solidissimus coelestis veritatis malleus **3637**
Sophia in aquila gentilitia adumbrata ... Casparo Szecsi ... oblata **3117**
Sors Pilarikiana. Los Pilárika Štěpána **3332**
Speculum mysticum ... S.S. Trinitatis **3422**
Speculum physico-politicum → Ianus bifrons, seu speculum physico-politicum, das ist
Speculum physiognomicum **3056**
Statuta, constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae Ordinis Minorum Strictioris Observantiae **2864**
Studium catecheticum biblicum, logicum **3568**
Studium catecheticum de creatione, angelis, imagine Dei **3664**
Studium catecheticum de Evangelio, symbolo apostolico, Deo triuno **3569**
Summás választétel ama csalóka könyvecskére: kinek cégére hogy már: Három üdvösséges kérdés **3288**
A summás választételre írott felelet → A három kérdésre lett summás választételre írott felelet
Summularum LL. privatarum pneumaticarum prima, X. punctis-comprehensa **2807**
Supplementum Rhenianum **3457**
Svada genethliaca **3557**
Symbolum philosophicum **3118**
Synodi provincialis decreta anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae **2660(2)**
Synopsis controversiarum metaphysicarum **3578**

A sz. búcsú méltóságának és hasznainak igaz értelmére vezérlő rövid tanúság **2827**
Sz. Dávid száz ötven soltárinak céljok és értelmek szerént ... táblája ... buzgó imádságokéival együtt → Gilead balsamuma, azaz
Sz. Ferenc kordája viselők gyülekezetinek rendtartása → Manuale confraternitatis chordae S. Francisci
Sz. János apostol mennyei látása → Titkok jelenése, avagy
Sz. Patricius purgatóriumáról való história **2962**
Számvetö tábla → Practica arithmetica, azaz
Szegények patikája **2918**, **3306**
Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Újtestamentumában foglaltatott egész Szent Írás **2982(1)**
Szent Biblia. (2. rész:) Az Ó Testamentum mellé vettetett könyvek **3258**
A Szent Bibliának ótestamentomi könyveiből egybeszedegettetett áhítatos könyörgések **3593(2)**
Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári **2750**, **2988**, **3665**
A Szent Dávid prófétának ékes ritmusú zsoltári **3034(3)**
Szent Dávidnak hét poenitentia-tartó zsoltári **3061(2)**
Szent Erzsébet asszony élete **2789(2)**
Szent Erzsébet asszonynak eleven példája, melyet életével ... halálával bepecsételt Drugeth Homonnai Erzsébet asszony **3053**
Szent és isteni igaz mód → Istenhez való igaz megtérés, avagy
Szent genealógia **2813**
Szent Írás szavaiból szedegetett ... könyörgések → Bánkódó lélek nyögési, azaz
Szent szelence, azaz a töredelmes szívből Istenhez öntött lelki sírásról **3181**

Szentek napi száma **3254(4)**
Szép isteni dicséretek → Magyar ritmusok, avagy versek
Szív titka, azaz az ember szívének természet szerint való romlottságából ... kinyilatkoztatása és orvoslása **3647**
Szívnek megkeményedése **3022**
A szó Jákob szava, de a kezek Ézsaué **3150**
Szomorú esetek tüköre, azaz oly temetési rövid tanítás ... Váradi Rác János ... teste felett **3002**

Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii **3671(2)**
Taedae secundis, utinam secundis! Nuptiarum ... Martini Albrichii **2824**
Taedas felices viro ... Andreae Günthero **3106**
A talentumos szolgáról I. prédikáció **3421A**
Tanácsi tükör, azaz ... Gyulai Pálnak ... oktató levele **3124**
Tatárok rabságákban nyomorgóknak éneke **2959**
A tekintetes és nagyságos Pongrácz György almádi apatúr ... prédikációja ... midőn Bossani Eszter temettetnék **2996**
Tekintetes és nemzetes Vaji Ibrányi Ferencnek temetése **2874**
A tekintetes, nemzetes és vitézlő, ... Bakos Gábor úrnak ... temetésekor ... declamáltatott magyar versek **3290(2)**
Temetési rövid tanítás → Békességes tűrés ösztöne, avagy oly temetési
Temetési rövid tanítás → Élet unandósága, azaz oly temetési
Temetési rövid tanitás → Keseredett lélek tiszti, azaz oly temetési
Temetési rövid tanitás → Szomorú esetek tüköre, azaz oly temetési
Tenor concentuum sacrorum **3602(3)**
Terentius Christianus, seu comoediae sacrae **2686**
Thalamus → Non inhonorus honos
Thalassio in nuptialem solennitatem ... Stephani Budiacs **2974**
Thalassio nuptialis, sacer sponsis ... Michaeli Armbrustero **3600**
Theoremata philosophica de anima separata **2863**
Thesaurus absconditus in agro, azaz a ... gróf Erdődy familiának egyik kincse, ... Erdődy Ádám ... temetése **3586**
Theses catholicae de conciliis oecumenicis ecclesiae catholicae et eorum autoritate **3471**
Theses controversiarum fidei compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo **3639**
Theses controversiarum fidei prooemiales et simul compendiales pro omni articulo fidei facile decidendo **3526**
Theses et antitheses catolichorum et acatholicorum de conciliis oecumenicis **3421**
Theses et antitheses catholicorum et acatholicorum de visibili Christi in terris ecclesia **3341**
Theses ex lectionibus publicis de Scriptura Sacra excerptae **3613**
Theses miscellaneae **2630**
Theses philosophicae de independente et dependente **3004**
Theses philosophicae de natura et existentia metaphysicae **3005**
Theses succinctae e ... analysi inprimis et exegesi articuli IV. Augustanae Confessionis breviter excerptae **3560**
Theses theologicae de fide, spe et charitate divina **3435**
Theses theologicae de incarnatione **2999**
Theses theologicae de praedestinatione **3694**
Thesium de philosophia in genere pentas **3107**
Threni lugubres, quibus obitum ... Johannis Sommeri ... defleverunt **2633**

Threnodia → Sincerus Germanus affectus sincero Hungaro declaratus, hoc est
Threnodia sive lugubris cantus, quem ... obitum ... Stephani Wittnyedi ... decantavit **3636**
Titkok jelenése, avagy Sz. János apostol mennyei látása rövid magyarázó jegyzésekkel **3495**
Tizenkét üdvösséges elmélkedések **3441**
Tök, mak, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf **3283**
A töredelmes szívből Istenhez öntött lelki sírásról → Szent szelence, azaz
Tractatus politico-historico-iuridicus in paragraphum: jus itaque duplex est **3430**
Transsubstantiatio exentizata, hoc est annullatio **3308**
Trauerbinden aus hertzlichem Mitleiden wegen des Absterben des ... Heinrich Konrad Sarnichausens **2688**
Trauergedichte und Mitleidensbezeugungen gegen ... Daniel Kleschen **3372**
Trecentumviratus et ultra **2664**
Treu gemeinte Pflicht guter Herzen → Vota amicorum
Treuhertzige Hochzeitwüntsche dem ... George Halliganz **3571**
Treuhertzige und wohlgemeinte ... Andreas Günthern ... zugeschickte Hochzeitgrüsse **3108**
Trias virtutum theologicarum in lilio, cruce, leone, gentilitiis **3640**
Triste ministerium, quod funus triste reposcit ... Christophori ... Bohemi **2925**
Triumviratus, sive Calvinus, Beza et Zanchius pro episcopatu **2638**
Tromf ki, tromf **3312**
Trost über die selige ... Anna gebohrene Güntterin **3409**
Trostreime über einen traurigen ... Todesfall ... Anna Catharina Seelmannin **3359**
Tröstlicher und seeliger Abschied aus diesem Leben ... Christophori Böhms **2929**
Tudja-e kiki maga felől bizonyosan, hogy Isten kedvében vagyon **3157**
Tükör okulár **2814**
Tyrocinium logicum, seu brevis et perspicua totius logices explanatio **3320**

Új és ó kalendarium **2654(1)**, **2713(1)**, **2722(1)**, **2782(1)**, **2817(1)**, **2852(1)**, **2926(1)**, **2963(1)**, **2975(1)**, **2990(1)**, **3046(1)**, **3074(1)**, **3109(1)**, **3139(1)**, **3192(1)**, **3226(1)**, **3270(1)**, **3302(1)**, **3348(1)**, **3373(1)**, **3397(1)**, **3467(1)**, **3572(1)**, **3648(1)**, **3667(1)**
Új Testamentum → A mi Urunk Jézus Krisztusnak Újtestamentuma
Ultimus lacrimabilis et flebilis honor. Poslední slzavá a plačtivá služba, aneb kázani nad tělem mrtvým ... Jiříka Melcla **2802(2)**
Universa philosophia sub auspiciis ... Achatii Barczai **2862**
Untertanigstes Trostschreiben an den ... Herren Gottlieb, ... Grafen und Herren von Windischgrätz **3686**
Az Úr frígyszekrénye előtt Dagon ledűlése, azaz Gorup Ferenc győri nagyprépost miséről írt könyvecskéjének oly megsemmisítése **3645(1)**
Az Úr vacsorájának adása és vétele felől való jó tanács **2672**
Úr vacsorájának kiosztásában való rend és cselekedet → Liturgia Sacrae Coenae, azaz
Uranoscopia christosophico-philosophica **3502**
Ursprung, End und Institut **3651**
Urunk Christus születése után ... esztendőre való calendarium **2771(1)**
Útitárs **2749**, **3380**, **3389**

Üdvösség sarka, avagy az Evangelium szerint való igaz religiónak, első-fundamentomos igazságinak avagy principiuminak ... összeszedegetése **3309(1)**
Üdvösséges tanítás → Izrael Istenének igaz tiszteleti mellett buzgó Illyés prófétának elragadtatása, azaz

Az üdvösségnek fundamentumáról kiadatott tanúságnak Szent Írásból való megmutogatása **2839(2)**
Üdvösségnek útja, avagy együgyű rövid tanítás **3076**
Az üdvösségről helytelenül értekezőknek → Serkengető szózat, azaz

Vade mecum, oder Handbüchlein ... des christlichen Glaubens **3683**
Vae ter trina iubent solatia cedere trinum. Bei dreier Weh bei treuer Ehe Christoph Kleschens **3573**
Válasz Sámbár Mátyás Novitas sectae Calvinisticae című művére **2728**
Választottak tárgya → Meta electorum
*Vale S. Georgianum, hoc est verba optima moris, am*oris **3208**
Vale viro clarissimo ... Eliae Thomae **3606**
Való dolgok közül kivettetett általállatozás, azaz semmivé tétetése annak a discursusnak **3385**
Változása a néhai ... boldog emlékezetű Rákóczi Zsigmondnak **2673(2)**
Vandrovka, aneb Putování prežalostné Rozyny Puchalky, Samuele Chalupky manželky **3183**
Végső látatja a páter Kis vesztett perinek **3346**
Végsőképpen succumbála actorságában Pósaházi **3344**
Velkonoční písničky o vzkříšení z mrtvých Pána a Spasytele našeho Ježíše Krysta **2953**
Vellus aureum beatificandae animae, id est brevis methodus ... meditationis **3214**
Egy vén bivaly orrára való karika **3155**
Verba optima moris, amoris, honoris → Vale S. Georgianum, hoc est
Verba parentalia in exequiis ... domini Ezechielis Gergei **3656**
A veres kolop semmirekellő → Pósaházinak egy ben-sült veres kolop titulusú feleleti
Veres tromf → Tök, mak, zöld tromfjára Pósaházinak veres tromf
Egy veres tromfosdit játszó sandal barátomnak játék elvesztéséért való megpiricskeltetése **3279**
Versus sententionales **3242(2)**
Vestibulum linguarum – Nyelveknek tornáca **2715(1), 3059(1)**
Vestibulum rerum et linguarum fundamenta exhibens → Eruditionis scholasticae pars prima
Vetélkedés → Pósaházi Jánosnak Kis Imre nevű jezsuita páterrel való vetélkedese
Via Jacobaea, azaz Jákob pátriárkának útja **3292(2)**, **3653(2)**
Viel glück-, heil-, und segen-wünschendes Ehrengedächtnis → Fröliches und frisches Pastetengebäck, das ist
Vindiciae articuli VII Augustanae Confessionis de ecclesia **3559**
Virgilii evangelizantis Christiados libelli **2685**
Viri reverenda dignitate ... Gothofredi Titii ... sponsi **3468**
Viro clarissimo, pereximio ... Isaaco Zabanio ... congratulantur ... collegae **3110**
Viro praestantissimo et eximio ... Danieli Jandicio Dantisco Prusso ... felix ... conjugium fautores ... precantur **2853**
Virtus post fata superstes ... Georgii comitis Erdeody de Monyorokerék **3584**
Vita angelica sancti Emerici → Angelus Pannonius, sive
Vitairat a bálványimádásról **3035A**
Vivit post funera virtus. Supremum officium ... Gabrieli Bakos de Osdgyan **3290(1)**
Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani kálvinisták vallása? **3284**
Der vor dem Unglück weggeraffte ... Georgius Milleter **3369**
Vota amicorum, treu gemeinte Pflicht guter Herzen ... Samuel Brewern **3574**
Vota collegarum, fautorum, amicorum in festivitatem nuptialem ... Johannis Sartorii **2783**
Vota et desideria, quibus ... Davidem Spielenbergerum ... apprecantur fautores **2854**
Vota nuptialia ... Iohanni Kretschmero **2784**

Vota nuptialia, das ist hochzeitliche Ehrenwünsche ... Magni Steinern **2927**
Vota nuptialia, quae cum ... Johannes Cilikius ... et Eva ... Davidis Croneri ... nuptias celebrarent, ... fuderunt ... fautores **3575**
Vota nuptiis auspicatissimis ... Pauli Kray **2816**
Vota pia in honorem ... Davidi Gunthero **3227**
Vota secunda viro ... Samueli Czernak **3657**
Vota viro plurimum reverendo ... Petro Medero ... sponso **2634**
Votivae acclamationes in sacratum connubii foedus ... Michael Schönleben **2785**
Votivae acclamationes pro auspicato conjugii successu ... juveni Georgio Spöckelio **2897**
Votivi applausus festivitati nuptiali ... Sam. Schröter **2722A**
Votivi applausus, quibus ... Johanni Popradio ... congratulatum ibant ... fautores **2855**
Votum genethliacum in honorem ... Sigismundi Orlic **3675**

Wahre Traumgeschichte ... bei dem ... Hochzeitfest des Stephan Hallegantz **3554**
Wappen der königl. freien Stadt Epperies **3469**
Die wohl verschlossene Ruhekammer der gläubigen Kinder Gottes **3662**

X, ut tök → A három üdvösséges kérdésre a luther és kálvinista tanítók mint felelnek?
X, ut tök könyvnek eltépése, avagy bányászcsákány **3481**

Zodiacus insignis duodecum virtutum symbolis **3230**
Zpěvové, aneb písničky duchovní **3621(2)**
Zpráva hvězdařská **3624A(2)**
Zvuk trauby Boží zvučícý → Dvojí spis učiněný
Zsoltárokból szereztetett dicséretek **3034(2)**

Görög betűs címek

Γαμηλία solennitati nuptiali ... Christiani Seelmann **3449**
Γαμικὰ μέλη honoribus ... Christiani Seelmann **3450**
Δεξιὸν οἰώνισμα sacro Hymenaei honori ... Hiobi Zableri **3162**
Διάσκεψις logica evolutam logices naturam ... exhibens **3545**
Διάσκεψις φιλοσοφικὴ de natura affectionum entis in genere **3093**
Ἐπιθαλάμιον dicatum taedis ... Iacobi Zableri **3137**
Ἑπτὰς controversiarum physicarum de causis corporis naturalis **3364**
Ἕρπυλλον actum nuptialem Johannis Serpilii **3040**
Ἰσοψηφατὰ παρηγορικά, hoc est calculi consolatorii **3451**
Ὀνομαστήρια Salvatoris nati celebris, aneb Slavnost vanoční povinna **2841**
Προπεμπτικά, quibus ... Christianus Seelmannus ... mactatur **3222**
Προσφώνημα, sive acclamatio fausta **3440**
Τὸ ῥιάκριον τῶν Διακρίων **3561**
Τεκμήρια debiti honoris, amoris et observantiae in ... Jacobum Röserum **3666**
Τρόπος τοῦ κατηγορεῖσθαι συνώνυμος, hoc est modus praedicandi synonymus **3200**
Χαρμονὴ γαμικὴ Domino coeli egregiis concessa maritis **3085**

Cirill betűs címek

Цурковь московскiu sive dissertatio theologica de religione ritibusque ecclesiasticis Moscovitarum **3196**

СКУТУЛЬ. Катикизмѣшѧлѧй къ ρъспѣнсѧ, дєи̑ скрътт́ра сѣтъ. Л̑потри́ка ρъ̑спѣнсѧлѧй а̑ доλw цъ̑ρ, фъρж скип̑ртвρж сѣтъ. 2641

A MAGYAR NYELVŰ ÉNEKEK ÉS VERSEK INCIPITMUTATÓJA

Initia cantionum poematumque Hungaricorum

Incipit index of Hungarian poems

Tartalmazza a tárgyalt nyomtatványokban található magyar nyelvű énekek, versek, verses idézetek kezdősorát; azonos kezdősoroknál a megkülönböztetéshez szükséges folytatást; továbbá a szakirodalom alapján megállapítható szerzők nevét, az önálló nyomtatványként is megjelent versek címét, a szerzés idejét. A fordításoknál utalás történik a szakirodalomban megállapított eredeti szövegekre. A tételszámok után a régi nyomtatvány megfelelő lapszáma is olvasható, ha a mű háromnál több verset tartalmaz. Az irodalmi utalások a szövegkiadásokra, továbbá a dallamok és szövegek kiadástörténetére vonatkoznak. Szenci Molnár Albert zsoltárai az RMNy **2750**, **2988** és **3665** számú kiadásban kottásak, ám ezt a körülményt e mutatóban hangjegy külön már nem jelöli.

A tételszámok előtt a „**!**" felkiáltójel arra figyelmeztet, hogy az ének vagy vers már 1601 előtt is megjelent nyomtatásban, tehát kezdősora és a reá vonatkozó irodalmi utalások a Régi Magyarországi Nyomtatványok első kötetének incipitmutatójában találhatók. Két felkiáltójel „**!!**" a Régi Magyarországi Nyomtatványok második kötetének incipitmutatójára, három felkiáltójel „**!!!**" a harmadik kötet incipitmutatójára utal.

A függelékben a bibliai zsoltárok magyar fordításainak (parafrázisainak) sorszám szerinti mutatója, továbbá a magyarra fordított latin verseknek, himnuszoknak betűrendes jegyzéke is megtalálható.

A bátor szívekkel
Beniczky Péter
3644:142
RMKT XVII/12 147–148, 750–752
A béles sütéshez
Beniczky Péter
3644:179
RMKT XVII/12 171–172, 750–752
A bolond így szól az ő szívében
Szenci Molnár Albert: Ps. 14 és 53
!!, !!!, 2750:29, 122, **2988**:28, 120, **3034**:24, 99, **3665**:28, 120
A bort távoztassa
Beniczky Péter
3644:153
RMKT XVII/12 155, 750–752
A bosszúállásnak
Beniczky Péter
3644:193
RMKT XVII/12 180–181, 750–752

A clerusban szorult sokféle gonoszság
Mapes, Walter – Czeglédi István ford.: Torpens ignavia, fumans elatio
3645:33
RMKT XVII/10 58, 653
A Dominus vobiscum felette nagy mester
Dominus vobiscum, qui praedictam colit artem – Czeglédi István ford.
3645:70
RMKT XVII/10 47–48, 648–649
A fekvő göröngyöt
Vergilius: Georgica I. 65–66 – Nadányi János ford.
3542:13
RMKT XVII/10 323, 721
A felhők északra (naptárvers)
A felhőkből
3472:B_8a, **3582:**B_1a, **3670:**B_1a
RMKT XVII/10 625–626, 784
A friss tetszin színnel
Beniczky Péter
3644:228
RMKT XVII/12 203–204 (A szép kinyílt rózsa), 750–752
A gonosz természet megromlásáról
!, !!, 2890(1):246, **3197(1)**:314, **3292(1)**:277, **3653(1)**:277
RPHA 7
A gonoszért jóval
Beniczky Péter
3644:175
RMKT XVII/12 169, 750–752
A gonosztevőnek dolgán
Szenci Molnár Albert: Ps. 36
!!, !!!, 2750:81, **2988**:80, **3034**:66, **3665**:80
A gyenge füveknek (naptárvers)
A szelekből
3472:B_8b, **3582:**B_1b, **3670:**B_1b
RMKT XVII/10 626, 784–785
A gyomor éhsége
Beniczky Péter
3644:229
RMKT XVII/12 204–205, 750–752
A jó ért tanácsnak
Beniczky Péter
3644:139
RMKT XVII/12 146, 750–752
A jó hír megmarad
Beniczky Péter
3644:136
RMKT XVII/12 143, 750–752

A jó hitű ember szelíd e világon
Rimay János (?): Ps. 86
!!, !!!, 3292(1):184, **3653(1):**184, **3034(2):**137
A káposzta szorít
Schola Salernitana 57 – Nadányi János ford.
3542:286
RMKT XVII/10 339, 729
A kénytelenségnek
Beniczky Péter
3644:154
RMKT XVII/12 156, 750–752
A keresztek alatt hogyha vigasztalást
Debreceni Szűcs János: Hasznos tanács a megsebhedett lelkű emberhez
2825
RMKT XVII/11 202, 779–780
A keresztyénségben, igaz vallás a hitben
!, !!, !!!, 3034(2):204
A kert egészséges étket ád
Nadányi János ford.
3542:4–5
RMKT XVII/10 323, 720–721
A kertnek saláta
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De raphano) – Nadányi János ford.
3542:278
RMKT XVII/10 338, 729
A kétségben eset
Beniczky Péter
3644:141
RMKT XVII/12 147, 750–752
A kígyó megújul
Beniczky Péter
3644:241
RMKT XVII/12 212, 750–752
A korsót a vízre
Beniczky Péter
3644:212
RMKT XVII/12 193, 750–752
A község bírája
Beniczky Péter
3644:163
RMKT XVII/12 161–162, 750–752
A Krisztus mennybe felmene, minden egeknek fölötte
Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, 3034(2):290
A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne
Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, 3034(2):288

A lator erkölcsnek
Beniczky Péter
3644:212
RMKT XVII/12 193, 750–752
A ló mindaddig fut
Beniczky Péter
3644:119
RMKT XVII/12 132–135, 750
A magaelhittség
Beniczky Péter
3644:186
RMKT XVII/12 176–177, 750–752
A megholt emberről
Beniczky Péter
3644:239
RMKT XVII/12 211, 750–752
A megkötöztetett
Beniczky Péter
3644:165
RMKT XVII/12 162–163, 750–752
A mély gondolatok
Beniczky Péter
3644:167
RMKT XVII/12 164, 750–752
A mennyei ige
Kisvárdai Lázár János: Carmen Ungaricum
2969:C_2a
MKsz 2002: 66–68
A mértékletesség
Beniczky Péter
3644:231
RMKT XVII/12 206, 750–752
A mi életünknek közepette
Notkerus, Balbulus – Skarica Máté ford.(?): Media vita in morte sumus
!, !!, !!!, 2903:102, **3034(2):**456
A mi mesterünk minket arra int
!, !!, !!!, 3034(2):398
A mi Urunk, Jézus Krisztus mint szenvede miérettünk
!!, !!!, 3034(2):256
A mocskot mosással
Beniczky Péter
3644:235
RMKT XVII/12 208, 750–752
A múzsák szállási, nimfák hűs forrási
!!!, **2890(1):**261, **3292(1):**287, **3653(1)**:287

A nagy lakodalom
Beniczky Péter
3644:181
RMKT XVII/12 173, 750–752
A nagy várakozás
Beniczky Péter
3644:141
RMKT XVII/12 147, 750–752
A Nap feljövén immáron
Jam lucis orto sidere
!!!, **3034(1):**53
A nap, nagy haragnak napja
Tommaso da Celano – Hajnal Mátyás ford.: Dies irae, dies illa
!!, !!!, 3543:L_{10}a
A nősző legénynek
Beniczky Péter
3644:219
RMKT XVII/12 198, 750–752
A nyelv gonosz fegyver
Beniczky Péter
3644:238
RMKT XVII/12 210, 750–752
A nyomorúságot
Beniczky Péter
3644:178
RMKT XVII/12 171, 750–752
A palástszövő asszony
Nadányi János ford.
3542:346
RMKT XVII/10 346, 734
A pápista papnak sokszor nem kell mise
Missam non cantat – Czeglédi István ford.
3645:22
RMKT XVII/10 58–59, 654
A parányi csupor
Beniczky Péter
3644:174
RMKT XVII/12 168, 750–752
A praktika kettős
Beniczky Péter
3644:197
RMKT XVII/12 183, 750–752
A pünkösd ünnepnapján tanítványok egy házban
!, !!, !!!, 3034(2):291
A pünkösdnek jeles napján Szentlélek Isten küldeték
!!, !!!, 3034(2):296

A ruha ékesség
Beniczky Péter
3644:184
RMKT XVII/12 175, 750–752
A Sionnak hegyén, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 65
!!, !!!, 2750:144, **2988**:142, **3034**:118, **3665**:142
A sok új találmány
Beniczky Péter
3644:230
RMKT XVII/12 205, 750–752
A szegénység aláz
Beniczky Péter
3644:182
RMKT XVII/12 174, 750–752
A széles földnek nagy, bölcs teremtője
Telluris ingens conditor
!, !!, !!!, 3034(1):48
A Szent Dávid ötödik énekében
Ps. 5
!!, !!!, 3034(2):9
A Szentháromságnak első személye
Balassi Bálint: Hymni tres ad SS. Trinitatem. Primus
!!, !!!, 2890(1):48, **3292(1):**38, **3653(1)**:38
A Szentháromságnak harmadik személye
Balassi Bálint: Hymnus III.
!!, !!!, 2890(1):56, **3292(1):**44, **3653(1)**:44
A Szentháromságnak, kinek imádkoznak
Balassi Bálint: Hymnus II.
!!, **2890(1):**52, **3292(1):**41, **3653(1)**:41
RPHA 42
A Szentírást ki akarod érteni
C. D. S. P. S. S. P., Joannes: De via verae foelicitatis, ejusque interprete
2800:][$_4$a
RMKT XVII/9 425, 714
A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szíveket
Spiritus Sancti gratia
!, !!, !!!, 3034(2):298
A szép csorgó forrás
Beniczky Péter
3644:205
RMKT XVII/12 188, 750–752
A szerencse pörög
Beniczky Péter
3644:176
RMKT XVII/12 170, 750–752

A szó sebbe nem fér
Beniczky Péter
3644:172
RMKT XVII/12 167, 750–752
A te nagy nevedért tarts meg
Balassi Bálint: Ps. 54
!!, !!!, 2890(1):65, **3292(1):**34, **3653(1)**:34
A tehénnek tején
Beniczky Péter
3644:215
RMKT XVII/12 195, 750–752
A tisztességes kár
Beniczky Péter
3644:169
RMKT XVII/12 165, 750–752
A titkos ellenség alattomban nagy kárt
Eszéki T. István
3647: d_2a
RMKT XVII/10 367–368, 746
A több béoltások
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum II. 309–310, 323–333, 338–360, 363–405, 420, 410, 421, 475–498, 411 – Nadányi János ford.
3542:221–222
RMKT XVII/10 334–336, 726–728
A tömlöci rabság
Beniczky Péter
3644:166
RMKT XVII/12 163, 750–752
A tündérországról bőséggel olvastam
Gergei Albert: História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról
2898, 2914, 3274
RMKT XVI/9 371–401, 572–579
A virtus tűréssel
Beniczky Péter
3644:190
RMKT XVII/12 179, 750–752
A vitéz embernek
Beniczky Péter
3644:152
RMKT XVII/12 154, 750–752
A vitéz emberre
Beniczky Péter
3644:151
RMKT XVII/12 153–154, 750–752
A vitézlő község
Beniczky Péter
3644:183
RMKT XVII/12 174–175, 750–752

A zengő méhecske
Beniczky Péter
3644:228
RMKT XVII/12 204 (A csengő méhecske), 750–752
A zsálya rutával
Nadányi János ford.
3542:324
RMKT XVII/10 344, 732
Ad a gazdag kurta dolmányt
Nánási Lovász István
3647: c_3a
RMKT XVII/10 364, 744–745
Add látnom orcád világát
Szokolyai Anderko István
!!!, 3593(1):161
Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr
Balassi Bálint (1589-1594)
!!, !!!, 2890(1):33, **3292(1)**:1, **3653(1):**1
Adj Úristen, Szentlelket
!, !!, !!!, 3034(2):314
Adj üdvösséges kimúlást
Dézsi András (1550 előtt)
!, !!, !!!, 2903:1, **3034(2):**465
Adjatok hálákat az Úrnak
Szenci Molnár Albert: Ps. 118
!!, !!!, 2750:270, **2988**:269, **3034**:229, **3665**:269
Adjatok hálát az Istennek
Szenci Molnár Albert: Ps. 105
!!, !!!, 2750:241, **2988**:240, **3034**:203, **3665**:240
Adjunk hálát az Atya Istennek, mennynek
!!, !!!, 3034(2):327(hálákat)
Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli
Horn, Johann: Danket dem Herren, denn er ist sehr freundlich (Ps. 136 alapján asztali áldás)
!, !!, !!!, 3033:C_4a, **3034(2):**445
Adjunk hálát Istenünknek
Rimay János
3292(1):212, **3653(1)**:212
RPHA 3516, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 115, 209
Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek
Huszár Gál
!, !!, !!!, 3034(2):382
Adott jót felejtsed
Beniczky Péter
3644:204
RMKT XVII/12 188, 750–752

Ajándék marhának
Beniczky Péter
3644:203
RMKT XVII/12 187, 750–752
Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában
Szenci Molnár Albert: Ps. 91
!!, !!!, 2750:212, **2988**:210, **3034**:179, **3665**:210
Aki akar üdvözülni
!, !!, !!!, 3034(2):322
Aki az Istent megismerheti
Ps. 103 (1548)
!, **!!, !!!, 3034(2):**153
Aki indul hosszú útra
2890(1):280, **3292(1):**361, **3653(1)**:361
RMKT XVII/3 64–67, 574
Aki nem jár hitlenek tanácsán
Szenci Molnár Albert: Ps. 1
!!, !!!, 2750:5, **2988**:5, **3034**:5, **3665**:5
Aki nem tud tűrni
Beniczky Péter
3644:177
RMKT XVII/12 171, 750–752
Aki nyárba nem gyűjt
Beniczky Péter
3644:232
RMKT XVII/12 206, 750–752
Aki szegény, s kevély
Beniczky Péter
3644:172
RMKT XVII/12 167, 750–752
Aki tulajdonát
Beniczky Péter
3644:199
RMKT XVII/12 185, 750–752
Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában
Ps. 91
!, !!, !!!, 3034(2):140
Akik bíznak az Istenben
Ps. 125
!, !!, !!!, 3034(2):174
Akik bíznak az Úristenben
Szenci Molnár Albert: Ps. 125
!!, !!!, 2750:297, **2988**:295, **3034**:255, **3665**:295
Alázatos szívvel
Beniczky Péter
3644:237
RMKT XVII/12 209-210, 750–752

Alázatos szókkal könyörgök
Supplex oro patris – Czeglédi István ford.
3645:78
RMKT XVII/10 48–49, 649
Áldj meg minket, Úristen, a te jóvoltodból
Balassi Bálint
!!, 2890(1):82, **3292(1):**19, **3653(1)**:19
RPHA 78
Áldjad én lelkem az Urat
Szenci Molnár Albert: Ps. 146
!!, !!!, 2750:329, **2988**:328, **3034**:281, **3665**:328
Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld
Szenci Molnár Albert: Ps. 104
!!, !!!, 2750:237, **2988**:235, **3034**:198, **3665**:235
Áldjad lelkem, Uradat, Istenedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 103
!!, !!!, 2750:234, **2988**:233, **3034**:196, **3665**:233
Áldjátok az Úr nevét
Szenci Molnár Albert: Ps. 135
!!, !!!, 2750:308, **2988**:307, **3034**:264, **3665**:307
Áldott az Úr, ki kezemet tanítja
Szenci Molnár Albert: Ps. 144
!!, !!!, 2750:325, **2988**:324, **3034**:278, **3665**:324
Áldott az Úristen örökké mennyekben
!, !!, !!!, 3034(2):441
Áldott Izraelnek Ura
Benedictus Dominus Deus Israel
!, !!, !!!, 3034(1):2
Áldott szép Pünkösdnek gyönyörű ideje
Balassi Bálint
3292(1):24, **3653(1):**24
RPHA 90, Balassi Bálint összes művei. I. k. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp. 1951, 68, 194–195
Állatoknak megtartója
Rerum Deus tenax vigor
!, !!, !!!, 3034(1):54
Amely embernek jó hite vagyon
Szerémi Illés (1561)
!, !!, !!!, 3034(2):409
Amint kertész fából aztán
Biner, Timotheus Hilarius
3196: [ ]$_1$a
RMKT XVII/10 283, 707
Árt a cékla, ha nyers
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De beta) – Nadányi János ford.
3542:295
RMKT XVII/10 340, 730

Átkozott szegénység
Beniczky Péter
3644:207
RMKT XVII/12 189, 750–752
Atya Isten, tarts meg minket
Luther, Martin: Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort
!, !!, !!!, 3034(2):427
Atya Istennek egy fia
!!, !!!, 3034(1):60
Atya Istentől születék
Aurelius Clemens Prudentius: Corde natus ex parentis
!!!, 3034(1):73
Atya Úristen, mennybeli teremtőnk
!, !!, !!!, 3034(2):373
Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus
Patris sapientia veritas divina
!, !!, !!!, 3034(2):254
Avagy spárgafejet
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Lumbis et renibus sanendis) XXIV. 454–455 – Nadányi János ford.
3542:304
RMKT XVII/10 341, 731
Az állhatatlan szív
Beniczky Péter
3644:162
RMKT XVII/12 161, 750–752
Az asszonyok jezsuiták társaivá lévén
Foemineus sexus sociis immixtus Jesu – Czeglédi István ford.?
2746:188, **3279:**108
Az Atya Úristen Ádámot hogy teremté
!!, !!!, 3034(2):205
Az Atyának országából e világra Isten jöve
Corde natus ex parentis
!!!, 3034(1):11
Az Atyának országából, Istenségnek tanácsából
Corde natus ex parentis
!!, !!!, 3034(1):12
Az ebet szőriről
Beniczky Péter
3644:187
RMKT XVII/12 177, 750–752
Az egek beszélik, és nyilván hirdetik
Szenci Molnár Albert: Ps. 19
!!, !!!, 2750:40, **2988**:39, **3034**:34, **3665**:39
Az éjszakai setétség, tévelygő rút esztelenség
!!!, 3034(1):61

Az elme nem nyugszik
Beniczky Péter
3644:131
RMKT XVII/12 140, 750–752
Az elrejtett jót
Beniczky Péter
3644:224
RMKT XVII/12 201 (Az elrejtett kincset), 750–752
Az első teremtésnek szép egyenes rendit
Örvendi Molnár Ferenc: Lelki tárház, avagy az Ó és Új Testamentum … könyveinek rövid summái
3276
RMKT XVII/10 284–293, 708–709
Az én jó Istenem, ha gyertyám nekem minden sötétségemben
Buchanan, George – Balassi Bálint: Ps. 27
!!, **2890(1):**60, **3292(1):**30, **3653(1)**:30
RPHA 126
Az én lelkem szép csendesen
Szenci Molnár Albert: Ps. 62
!!, !!!, 2750:139, **2988**:137, **3034**:113, **3665**:137
Az erős Isten, uraknak ura
Szenci Molnár Albert: Ps. 50
!!, !!!, 2750:115, **2988**:113, **3034**:93, **3665**:113
Az érvágás által ha véred (naptárvers)
Patika, azaz az érvágásban kibocsátott vérnek jelenségéből észre vött betegségek ellen való orvosságok
3074: B_1b-B_3b, **3139:** B_1b-B_3b, **3192:** B_1b-B_3b
RMKT XVII/10 615–619, 783
Az eszes embernek ez tulajdonsága
Ungvári Gergely
3322: ****$_3$a
RMKT XVII/10 296–298, 710
Az idő ósága nevel magas fákat
Rimay János
3292(1):213, **3653(1)**:213
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 148–149, 216
Az igaz és erős bosszúálló Isten kemény igazságában
Paskó Kristóf: A nemes és régenten híres Erdély országának keserves és szomorú pusztításáról írt siralom
3127
RMKT XVII/10 151–197, 671–678
Az Isten a mi reménységünk
Szenci Molnár Albert: Ps. 46
!!, !!!, 2750:107, **2988**:106, **3034**:88, **3665**:106
Az Isten áll ő seregében
Szenci Molnár Albert: Ps. 82
!!, !!!, 2750:194, **2988**:192, **3034**:162, **3665**:192

Az Isten szíveket
Beniczky Péter
3644:130
RMKT XVII/12 140, 750–752
Az Istenben bízom jó reménységgel
Szenci Molnár Albert: Ps. 11
!!, !!!, 2750:25, **2988**:25, **3034**:21, **3665**:25
Az Istenhez az én szómat
Szenci Molnár Albert: Ps. 77
!!, !!!, 2750:177, **2988**:175, **3034**:146, **3665**:175
Az Istennek jóvoltáról
!, !!, !!!, 2903:3
Az ízetlen cékla
Martialis: Epigr. XIII. 13 – Nadányi János ford.
3542:298
RMKT XVII/10 340, 730
Az Izrael ezt nyilván mondhatja
Szenci Molnár Albert: Ps. 124
!!, !!!, 2750:296, **2988**:294, **3034**:255, **3665**:294
Az Izraelnek népe régenten ó törvényben
Ps. 123
!, !!, !!!, 3034(2):172
Az mely fákat magon vetnek
Vergilius. Georg. II. 57-59 – Lippay János ford.
3334:14
RMKT XVII/10 351, 736
Az mely ritka madár nálunk fejér holló
Miskolci Szenci János
3589:19
Az olajt a tűzre
Beniczky Péter
3644:173
RMKT XVII/12 168, 750–752
Az oly emberek nyilván boldogok
Szenci Molnár Albert: Ps. 119
!!, !!!, 2750:274, **2988**:272, **3034**:232, **3665**:272
Az óra folyton foly
Beniczky Péter
3644:240
RMKT XVII/12 211, 750–752
Az ökröt a szarván
Beniczky Péter
3644:236
RMKT XVII/12 209, 750–752
Az örök élet mi legyen
!, !!, !!!, 2903:6, **3034(2):**458

Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza
Petrus Damiani, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc arida
!!, !!!, 3543:K_9b
Az unalmas vénség
Beniczky Péter
3644:240
RMKT XVII/12 211–212, 750–752
Az Úr az égbe[n]
Rimay János
!!, **2890(1):**29, **3292(1):**159, **3653(1)**:159
Az Úr bír az egész földdel
Szenci Molnár Albert: Ps. 24
!!, !!!, 2750:52, **2988**:50, **3034**:43, **3665**:50
Az Úr énnékem őriző pásztorom
Szenci Molnár Albert: Ps. 23
!!, !!!, 2750:51, **2988**:49, **3034**:42, **3665**:49
Az Úr országol és regnál nagy jól
Szenci Molnár Albert: Ps. 99
!!, !!!, 2750:226, **2988**:225, **3034**:190, **3665**:225
Az Úr tégedet meghallgasson
Szenci Molnár Albert: Ps. 20
!!, !!!, 2750:42, **2988**:41, **3034**:35, **3665**:41
Az Urat áldjátok, mert jó
Szenci Molnár Albert: Ps. 106
!!, !!!, 2750:246, **2988**:245, **3034**:207, **3665**:245
Az Urat dicsérjétek, mert jó
Szenci Molnár Albert: Ps. 147
!!, !!!, 2750:331, **2988**:330, **3034**:283, **3665**:330
Az Urat, minden nemzetek
Szenci Molnár Albert: Ps. 117
!!, !!!, 2750:270, **2988**:268, **3034**:229, **3665**:268
Az Urat, ti ő szolgái
Szenci Molnár Albert: Ps. 113
!!, !!!, 2750:263, **2988**:262, **3034**:224, **3665**:262
Az Úristen áll minden bíráknak gyülekezetekben
Ps. 82
!!, !!!, 3034(2):135
Az Úristen az én világosságom
Szenci Molnár Albert: Ps. 27
!!, !!!, 2750:59, **2988**:57, **3034**:48, **3665**:57
Az Úristen az ő lakó hajlékát
Szenci Molnár Albert: Ps. 87
!!, !!!, 2750:203, **2988**:201, **3034**:169, **3665**:201
Az Úristen mondá az én Uramnak
Szenci Molnár Albert: Ps. 110
!!, !!!, 2750:260, **2988**:258, **3034**:220, **3665**:258

Az Úristen nekem édes táplálóm
Ps. 23
!, !!, !!!, 3033:C_4a (Az Úr nekem)**, 3034(2)**:40, **3292(1)**:355, **3653(1)**:355
Az Úristen regnál
Szenci Molnár Albert: Ps. 97
!!, !!!, 2750:224, **2988**:222, **3034**:188, **3665**:222
Az Úristennek jó akaratjából
N. K. T.
!!, !!!, 2903:7
Az Úristent magasztalom
Németi Ferenc: Ps. 77
!, !!, !!!, 3034(2):128
Az Úrnak irgalmát örökké éneklem
Szenci Molnár Albert: Ps. 89
!!, !!!, 2750:206, **2988**:205, **3034**:172, **3665**:205
Az Úrnak, no, énekeljetek
Szenci Molnár Albert: Ps. 149
!!, !!!, 2750:336, **2988**:335, **3034**:286, **3665**:335
Az út közönséges
Beniczky Péter
3644:191
RMKT XVII/12 180, 750–752
Az Üdvözítőt régenten, mint megígéré Isten
!!, !!!, 3034(1):5
Balhátúl, megfőzött
Nadányi János
3542:60
RMKT XVII/10 325, 721
Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa
Rimay János
3292(1):A_2a, **3197:**A_6a
RPHA 3200 (Bálint nevezetben)
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 45, 185 (Bálint nevezetben)
Balzsamfüvet mézek
Vergilius: Georgica IV. 169 – Nadányi János ford.
3542:335
RMKT XVII/10 346, 733, 722
Bár első nap estéje szép szemmel (naptárvers)
3472
RMKT XVII/10 619–620, 784
Barátság kötele
Beniczky Péter
3644:166
RMKT XVII/12 164, 750–752
Békességes olajfának ágát
Vergilius: Aeneis VIII. 116 – Nadányi János ford.
3542:186

Benned bíztam, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
Thordai Benedek: Ps. 31 (1547)
!, !!, !!!, 3034(2):51
Beteg sokat kíván
Beniczky Péter
3644:185
RMKT XVII/12 175, 750–752
Beteget gyöngy vízzel
Beniczky Péter
3644:221
RMKT XVII/12 199, 750–752
Bizodalmunk Krisztus által Istenben vagyon
!!, !!!, 3034(2):439
Bizony dolog vallom, szomorú az halál
Grynaeus, Johannes Jacobus – Czeglédi István ford.: Ut nunc triste mori est
3513:141
RMKT XVII/10 55, 651
Bizonyára jó az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 73
!!, !!!, 2750:167, **2988**:165, **3034**:137, **3665**:165
Bizonnyal ismerem rajtam nagy haragod
Balassi Bálint
!!, 2890(1):12, **3292(1)**:9, **3653(1)**:9
RPHA 180
Bizonytalan voltát világ állapotjának
György deák (1593)
!!!, 2903:10
Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét
Balassi Bálint (1584)
!!, !!!, **2890(1):**6, **3292(1):**20, **3653(1)**:20
Bocsásd Szentlelkedet
Rimay János
!, **!!, 2890(1):**154, **3292(1):**214, **3653(1)**:214
RPHA 186
Bocskorban keresni
Beniczky Péter
3644:177
RMKT XVII/12 170, 750–752
Boldog a férfiú, ki féli az Istent
Ps. 112
!, !!, !!!, 3034(2):159
Boldog, aki a nyavalyást híven
Szenci Molnár Albert: Ps. 41
!!, !!!, 2750:95, **2988:**94, **3034:**78, **3665:**94
Boldog, aki a végső óráról
Kopcsányi Márton
!!!, 3485(1):95, **3594(1):**95

Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli
Szenci Molnár Albert: Ps. 128
!!, !!!, 2750:300, **2988**:299, **3034**:258, **3665**:299
Boldog az ilyen ember e világon
Szegedi Gergely: Ps. 32
!, !!, !!!, 3034(2):55
Boldog az olyan ember az Istenben
Ps. 1
!, !!, !!!, 3034(2):1
Boldog az olyan ember ő lelkében
Szegedi Gergely: Ps. 112
!, !!, !!!, 3034(2):157
Boldog ember, aki az Istent
Szenci Molnár Albert: Ps. 112
!!, !!!, 2750:262, **2988**:260, **3034**:222, **3665**:260
Boldog, kinek az Úr vétkét megbocsátta
Rimay János
2890(1):108, **3292(1)**:100 (kinek vétkét) **3653(1)**:100 (kinek vétkét)
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 104–105, 206
Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 31
!!, !!!, 3061:R_8a, **3190:**565
Boldogok azok, kik Istent félik
Ps. 128
!, !!, !!!, 3034(2):176
Boldogtalan férfi
Beniczky Péter
3644:216
RMKT XVII/12 196, 750–752
Boldogtalanságot
Beniczky Péter
3644:169
RMKT XVII/12 165, 750–752
Bolond és esztelen
Beniczky Péter
3644:143
RMKT XVII/12 148, 750–752
Borban vagy nyersen is
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De ruta) 38–44 – Nadányi János ford.
3542:387
RMKT XVII/10 347, 734–735
Borostyánnal egyez
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum I. 59–62 – Nadányi János ford.
3542:171
RMKT XVII/10 329, 723

Bosszúság oly dolog
Beniczky Péter
3644:174
RMKT XVII/12 168–169, 750–752
Bujdosó míg leszesz, ember, e világban!
Técsi Joó Miklós: Intés
2809:*$_6$b
RMKT XVII/9 423, 713
Búsult életemnek, szomorú szívemnek
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, **3644:**40
Buzgó szívből te fiaid, kegyes Atyánk, könyörgünk
Radán Balázs
!, !!, !!!, 3034(2):367
Bűn testéből s tömlöcéből ki szabadít meg engem
S. K.?
2890(1):346, **3197(1):**392, **3292(1):**336, **3653(1)**:336
RMKT XVII/8 410–411, 617
Bűnnek az ő zsoldja a halál
Bereki István?
!!, !!!, 2903:14
Bűnösök hozzád kiáltunk
Luther, Martin: Aus tiefer Not schrei ich zu dir – Ps. 130
!, !!, !!!, 3034(2):177
Citherákkal pengő rendelt szép versei
Borsáti Pápai Ferenc: Változása a néhai ... boldog emlékezetű Rákóczi Zsigmondnak
2673(1): [A$_4$a]
RMKT XVII/9 366—375, 688–697
Csak az Isten legyen Urunk
Sit noster Dominus
3292(2):17, **3653(2)**:16
RMKT XVII/14 219, 811
Csak legyen értéked
Beniczky Péter
3644:183
RMKT XVII/12 174–175, 750–752
Csak nem üres fejünk
Miskolci Szenci János
3589:3
Csak tebenned, Uram Isten, vagyon bizodalmunk
!, !!, !!!, 3034(2):432
Csalárd a kedvesség
Beniczky Péter
3644:222
RMKT XVII/12 200, 750–752

Csalárdabb semmi nincs
Diószegi György
3647: d_3b
RMKT XVII/10 369–370, 747
Császárok császára
Beniczky Péter
3644:66
RMKT XVII/12 105–108, 748
Csillagoknak alkotója
Conditor alme siderum
!!!, **3034(1):**7
Csodálatos nagy bölcsesség
Melius Juhász Péter
!, !!, !!!, 3034(2):263
Csodálható nagy dolog
Rimay János
!, !!, 2890(1):198, **3292(1):**246, **3653(1):**246
RPHA 229
Csollyánlevél asszony méhét
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De urtica) 28, 40–42 – Nadányi János ford.
3542:360 [recte 390]
RMKT XVII/10 347, 735
Csuda idő virrada
Mapes, Walter – Czeglédi István ford.: Priscianus regula penitus cassatur
3149: E_2b-E_4b
RMKT XVII/10 41–42, 644–645
Dávid Doég gonoszságát hogy látá
Skarica Máté
!!, !!!, 3034(2):100
Dávid királynak másfél száz zsoltárit
Filiczki János
!!, **2750:**3
Dávid prófétának imádkozásáról
Szegedi Gergely: Ps. 30
!, !!, !!!, 3034(2):49
Dávidnak ő városában
!, !!, !!!, 3034(2):245
Delos szigetéből a minap Diána
Rimay János
!, !!, !!!, 2890(1):189, **3292(1):**239, **3653(1)**:239
Derék orvossága
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Venenis prohibendis) LX. 1061–1068 – Nadányi János ford.
3542:441
RMKT XVII/10 349, 735
Dicsér téged teljes szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 138
!!, !!!, 2750:314, **2988**:313, **3034**:269, **3665**:313

Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem
Ps. 146
!, !!, !!!, 3034(2):195
Dicséret legyen Istennek, Atya, Fiú, Szentléleknek
!!, !!!, 3034(2):442
Dicséretes a gyermek, ki e nap születék
Dies est laetitiae in ortu regali
!, !!, !!!, 2960:265, **3034(2):**228 (ki nekünk), **3581:**376
Dicséretet mondjunk Úristennek és ő Fiának, Krisztusnak
Hymnum dicamus Domino
!!, !!!, 3034(2):255
Dicsérjed, áldjad, én lelkem
!!, !!!, 3033:C_5a, **3034(2):**196
Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő szent voltát
Szenci Molnár Albert: Ps. 150
!!, !!!, 2750:337, **2988**:336, **3034**:287, **3665**:336
Dicsérjétek az Urat, mert nagy ő jóvolta
Szenci Molnár Albert: Ps. 107
!!, !!!, 2750:252, **2988**:250, **3034**:211, **3665**:250
Dicsérjétek az Urat, mert ő jó kedvet mutat
Szenci Molnár Albert: Ps. 136
!!, !!!, 2750:311, **2988**:309, **3034**:265, **3665**:309
Dicsérjük a nagy Úristent
Ex more docti mystico
!!, !!!, 3034(1):20
Dicsérlek téged, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 9
!!, !!!, 2750:20, **2988**:20, **3034**:17, **3665**:20
Dicsérlek Uram, téged, hogy ez elmúlt éjjel
Pécseli Király Imre: Reggeli ének
!!, !!!, 2890(1):291, **3034(2):**426, **3061:** S_5a-S_6a
Dicsérlek Uram, tégedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 30
!!, !!!, 2750:64, **2988**:63, **3034**:52, **3665**:63
Dicsérünk téged, Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 75
!!, !!!, 2750:174, **2988**:172, **3034**:144, **3665**:172
Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... 3. vsz.: Mennyországnak szent serege
Theodulfus: Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor
!!, !!!, 3034(2):253
Dicsőség Istennek!
Szöllősi Mihály
3419: 662 [recte 464]
RMKT XVII/10 353, 739
Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban
Kanizsai Pálfi János: Ps. 148 (1611)
!!, !!!, 2890(1):77, **3034(2):**202

Doktor a nyavalyát
Beniczky Péter
3644:208
RMKT XVII/12 190, 750–752
Dolgodnak kezdeti
Beniczky Péter
3644:132
RMKT XVII/12 141, 750–752
Dorgálás és vessző
Beniczky Péter
3644:216
RMKT XVII/12 195–196, 750–752
Drága dolog az Úristent dicsérni
Skarica Máté(?): Ps. 147
!, !!, !!!, 3034(2):197
Drága kincs az jó hír
Beniczky Péter
3644:143
RMKT XVII/12 148–149, 750–752
E földön ti minden népek
Szenci Molnár Albert: Ps. 100
!!, !!!, 2750:228, **2988**:226, **3034**:191, **3665**:226
E nap nekünk dicséretes nap
!, !!, !!!, 2960:289, **3034(2):**229, **3581:**380
E világ mint egy kert
Rimay János
3292(1):134, **3653(1)**:134
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 73–74, 195–196
E világnak fényessége
!!, !!!, 3034(1):33
Ébredjél fel világ, bűneidből
Nemes Imre(?)
!, !!, !!!, 3034(2):437
Ebül gyűlt szérdéknek
Beniczky Péter
3644:198
RMKT XVII/12 184, 750–752
Egekben lakozó szentséges háromság
Szepsi Csombor Márton
!!, 2890(1):233, **3197:**303, **3292(1):**270, **3653(1)**:270
Égnek is ő része
Vergilius: Georgica II. 269–272 – Nadányi János ford.
3542:123
RMKT XVII/10 327, 722
Egy nyakonütésből
Beniczky Péter
3644:224
RMKT XVII/12 201, 750–752

Egy szál fa nem erdő
Beniczky Péter
3644:178
RMKT XVII/12 171, 750–752
Egy szép dolgot hoz elő az én szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 45
!!, !!!, 2750:105, **2988**:103, **3034**:85, **3665**:103
Egyedül te benned mellém híván neved, szent Jehova, remélek
Rimay János
!!, 2890(1):41, **3292(1):1**16, **3653(1):**116
Egyél vagy salátát
Martialis: Epigr. III. 89 – Nadányi János ford.
3542:403
RMKT XVII/10 348, 735
Egyenetlen tulkok
Beniczky Péter
3644:147
RMKT XVII/12 151, 750–752
Egykor egy vén jámbor
Pécseli Király Imre
2890(1):330, **3292(1):**324, **3653(1)**:324
RMKT XVII/2 28–29, 277–278
Egyszeri dorgálás
Beniczky Péter
3644:209
RMKT XVII/12 191, 750–752
Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 92
!!, !!!, 2750:215, **2988**:213, **3034**:180, **3665**:213
Éktelen fösvénység
Beniczky Péter
3644:232
RMKT XVII/12 206–207, 750–752
El-bemegyünk nagy örömmel
!, !!, !!!, 3034(2):425
Élet és igazság van e tudományban
Enyedi Sámuel: Az olvasóhoz
3647: c_4b
RMKT XVII/10 320–321, 717–718
Életnek, halálnak Ura
Pápai Páriz Imre: Halotti ének
2710:269
RMKT XVII/9 257, 649–650
Eljő amaz haragos nap
Tommaso da Celano – Czeglédi István ford.: Dies irae, dies illa
3645:187
RMKT XVII/10 50–52, 650

Eljő még az idő
Pécseli Király Imre
2890(1):300, **3292(1):**304, **3653(1)**:304
RMKT XVII/2 18–21, 275–276
Elkezdem, régiek írtanak valamit
Palladius: Opus agriculturae XIV. (De insitione) 35–44, 77–84, 87–94, 55–72, 99–104, 113–116, 143–148, 127–36, 95–98, 105–108, 137–142, 163–164, 149–156, 119–126, 73–76, 109–112, 51–54 – Nadányi János ford.
3542:211–213
RMKT XVII/10 331–334, 723–726
Első bosszú próbál
Beniczky Péter
3644:154
RMKT XVII/12 155, 750–752
Éltemet énnékem hogy halál elvette
Horatius: III. Carm. Od. 30. 1-4: Non omnis moriar – Lippai Ferenc ford.
3053:A_3a
RMKT XVII/10 197–198, 678
Ember, a belső jót szívvel
Praefatio ad lectores
3319:A_1b
Ember azért fárad
Beniczky Péter
3644:131
RMKT XVII/12 141, 750–752
Ember bár mindenét
Beniczky Péter
3644:151
RMKT XVII/12 153, 750–752
Ember életedben nyomorúságokat
Ternyei András: Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz
2825
RMKT XVII/11 196–197, 778
Ember, emlékezzél a szomorú halálról
Batizi András
!, !!, !!!, 2903:22, **3034(2):**461
Ember, emlékezzél utolsó napodról
!, !!, !!!, 2903:28, **3034(2):**474
Ember, Isten alkotmánya ... Ha nagy voltát
Rykel, Dionysius – Hajnal Mátyás ford.: Homo Dei creatura
!!!, **3543:**K_4b
Emberi nemnek teremtő Istene
Plasmator hominum deus
!, !!, !!!, 3034(1):50
Embernek elméje gondolja meg útját
Köröspataki Bedő János: A havasalföldi harcról való história
2682
RMKT XVII/9 94—99, 595–596

Embert erkölcséről
Beniczky Péter
3644:135
RMKT XVII/12 143, 750–752
Embert nevetésén
Beniczky Péter
3644:209
RMKT XVII/12 191, 750–752
Emeld fel szíved, füled nyisd meg
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:339, **2988**:338, **3034**:288, **3665**:338
Emlékezzél élő ember
Komm Sterblicher, betrachte euch
!, !!, !!!, 2903:26, **3034(2):**467
Emlékezzél meg mennybeli Isten
!, !!, !!!, 3034(2):366
Emlékezzél meg Teremtőnk
Memento rerum conditor
!!!, **3051:** 52, 57, 63, 68, 88, 135, 140, 146, 151, 170, 194, 200, 206, 211, 232
Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy gyarlóságunkról
Ps. 12
!, !!, !!!, 3034(2):29
Emlékezzél meg, Úristen, Dávidról és ínségéről
Szenci Molnár Albert: Ps. 132
!!, !!!, 2750:304, **2988**:303, **3034**:261, **3665**:303
Emlékezzél, mi történék, Uram, mirajtunk
!, !!, !!!, 3034(2):345
Emlékezzél Úristen, híveidről
!, !!, !!!, 3034(2):337
Emlékezzünk az utolsó napról
!, !!, !!!, 3034(2):471
Emlékezzünk e napon Urunknak haláláról
!!, !!!, 3034(2):278
Emlékezzünk mi, keresztyén népek
!, !!, !!!, 2903:23, **3034(2):**463
Én az Úrhoz fölkiálték
Szenci Molnár Albert: Ps. 142
!!, !!!, 2750:322, **2988**:321, **3034**:275, **3665**:321
Én az Úristenhez kiálték
Szenci Molnár Albert: Ps. 120
!!, !!!, 2750:291, **2988**:289, **3034**:252, **3665**:289
Én élő fám lészesz
Ovidius: Metamorphoses I. 558–565 – Nadányi János ford.
3542:450
RMKT XVII/10 349, 736
Én ifjúságomtól fogva engem
Szenci Molnár Albert: Ps. 129
!!, !!!, 2750:301, **2988**:300, **3034**:258, **3665**:300

Én igazságomnak Istene
Szenci Molnár Albert: Ps. 4
!!, !!!, 2750:10, **2988**:9, **3034**:8, **3665**:9
Én Istenem, én erős Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 22
!!, !!!, 2750:56 [recte 46], **2988**:45, **3034**:38, **3665**:45
Én Istenem és mindenem
Franciscus de Assisi, Sanctus – Kopcsányi Márton ford.: Deus meus et omnia
!!!, 3485(1):49, **3594(1):**49
Én jó fiam! vegyed Palaeologe ezt
Balsamus et munda cera – Czeglédi István ford.
3645:46
RMKT XVII/10 46–47, 648
Én nyavalyás lelkem
Pécseli Király Imre
2890(1):324, **3197:**371, **3292(1):**320, **3653(1)**:320
RMKT XVII/2 26–28, 277
Én Rómának ura, kegyes Pius pápa
Czeglédi István
3645:208
RMKT XVII/10 52, 650–651
Énekeljetek minden népek
Szenci Molnár Albert: Ps. 96
!!, !!!, 2750:222, **2988**:220, **3034**:186, **3665**:220
Énekeljetek új éneket
Szenci Molnár Albert: Ps. 98
!!, !!!, 2750:225, **2988**:223, **3034**:189, **3665**:223
Ennek vize sajtot
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De mentha) 15–16 – Nadányi János ford.
3542:333
RMKT XVII/10 345, 733
Enyhítsd meg Úristen, bús szívem keservét
Rimay János
3292(1):169, **3653(1)**:169
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 80–81, 198
Erdély s Magyarország érkezék nagy gondod
Köröspataki Bedő János: Erdélynek és Magyarországnak szörnyű romlásáról ... való rövid história
2958
RMKT XVII/9 100—106, 596–597
Erdőn ha jól termett fát
Vergilius: Georgica I. 188–192 – Nadányi János ford.
3542:159
RMKT XVII/10 328, 723
Eredendő bűnnek mely nagy ő ereje!
Horti István
3647:c_4a
RMKT XVII/10 364–365, 745

Erős az igazság
Beniczky Péter
3644:226
RMKT XVII/12 202, 750–752
Erős várunk nekünk az Isten
Luther, Martin: Eine feste Burg ist unser Gott – Ps. 46
!, !!, !!!, 3034(2):86
Erőszakból álló
Beniczky Péter
3644:148
RMKT XVII/12 152, 750–752
És mint a gyermeknek
Lucretius: De rerum natura IV. 11–15 – Nadányi János ford.
3542:115
RMKT XVII/10 326, 722
Ész, fegyver és érték
Beniczky Péter
3644:155
RMKT XVII/12 156, 750–752
Esznek, hogy éljenek
Beniczky Péter
3644:230
RMKT XVII/12 205, 750–752
Étel s ital, álom
Beniczky Péter
3644:231
RMKT XVII/12 205, 750–752
Ez a földi angyal
3058:[4]
Ez döghalált orvosfű
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 357–364, 366 – Nadányi János ford.
3542:22
RMKT XVII/10 324, 721
Ez elmúlt siralmas ősznek fellegével
Holló Zsigmond, iun: Anna Máriának siralmas végbúcsúzása keseredett atyjától és bánatos könnyhullatásokban merült édesanyjától és rokonságitól
3280:C_3b
Ez első hónapban eret ne vágass (naptárvers)
!!!, 2771
Ez esztendőt megáldjad
!!, !!!, 3034(2):240
Ez világ ideig
Beniczky Péter
3644:130
RMKT XVII/12 140, 750–752

Ezeknek mindegyik fejeknek teteje
Naogeorgus, Thomas – Czeglédi István ford.: Sunt omnes primum supremo vertice rasi
3645:23
RMKT XVII/10 59, 654
Ezennel gyógyítasz
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De porro) 12–13 – Nadányi János ford.
3542:306
RMKT XVII/10 342, 731
Ezerhatszázötvenhétben, magyar mikor lengyel népben
Bartha Boldizsár
3272
RMKT XVII/10 283, 708
Ezerhatszázötvenhétben, mikor jámbor érsz ennyiben
Újfalvi Imre
!, **3272**
RMKT XVI/12 589, 767–769, RPHA 398, RMKT XVII/10 283, 708
Ezt aratók szokták
Schola Salernitana 13. – Nadányi János ford.
3542:313
RMKT XVII/10 343, 732
Ezt most, de ha meg nem halok (naptárvers)
3373:C_6b
Ezt nekünk fundálták mi régi eleink
Miskolci Szenci János
3589:5
Fakadj meg bár szemem
A Krisztus Jézusnak halálán kesergő szívnek versekkel való óhajtása
3543:K_1a
Farkas ha koplal is
Beniczky Péter
3644:192
RMKT XVII/12 180, 750–752
Fazekat kongásán
Beniczky Péter
3644:222
RMKT XVII/12 200, 750–752
Fekete viola nem éri
Poliziano, Angelo: Sylva 184–185 – Nadányi János ford.
3542:97
RMKT XVII/10 326, 722
Felette kinyílt
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Vulneribus aut ferro verberibus factis) XLII. 802–803 – Nadányi János ford.
3542:307
RMKT XVII/10 342, 731
Felséges Atya Úristen, e napnak
!!, !!!, 3034(1):55

Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserűséggel
Ps. 130
!, !!, !!!, 3034(2):178
Felséges Isten, mennynek, földnek ura és embereknek
!, !!, !!!, 3034(2):430
Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy bölcs alkotója
Gregorius I., Magnus, papa: Lucis creator optime
!, !!, !!!, 3034(1):46
Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy teremtő Atyja
!, !!, !!!, 3034(1):51
Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat
Ps. 79
!, !!, !!!, **3034(2):**131
Fénylett tudománnyal és szép erkölcsökkel
Nógrádi Mátyás
3322: ****$_2$b
RMKT XVII/10 67–68, 658
Fénylik a nap fényességgel
Aurora lucis rutilat
!!, !!!, 3034(1):31
Ferenc, világ dicsősége
Xavéri Szent Ferenc officiuma
3585:59
RMKT XVII/15A 682–688, RMKT XVII/15B 486–494
Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd az árát (naptárvers)
2872
RMKT XVII/9 563—564, 757
Fohászkodom hozzád, Uram Istenem
Ps. 42
!, !!, !!!, 3034(2):81
Forog a szerencse
Illésházy István
!!, !!!, 2890(1):218, **3292(1):**251, **3653(1)**:251
Főfájás szédelgés
Beniczky Péter
3644:242
RMKT XVII/12 212–213, 750–752
Főtt ruta balháktúl
Schola Salernitana 61 – Nadányi János ford.
3542:389
RMKT XVII/10 347, 735
Gazdag, bő kegyelmű
Pécseli Király Imre
2890(1):294, **3292(1):**300, **3653(1)**:300
RMKT XVII/2 9–10, 272–273

Gazdag, ki sorsával
Beniczky Péter
3644:197
RMKT XVII/12 183–184, 750–752
Gazdag országokat
Beniczky Péter
3644:149
RMKT XVII/12 152, 750–752
Gonosz hír szárnyon jár
Beniczky Péter
3644:225
RMKT XVII/12 201–202, 750–752
Gonosz, kegyetlen Heródes
Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
!, !!!, 3034(1):18
Gyakor históriákat, tudom hallotok
Enyedi György: Gismunda és Gisquardus históriája
!, !!, 3243
RPHA 438**,** RMKT XVI/8 222—258, 473–478
Gyakorta madarit
Ovidius: Tristia IV. 10, 43–44 – Nadányi János ford.
3542:277
RMKT XVII/10 337, 729
Gyakorta való, buzgó könyörgést
Milotai Nyilas István: Ps. 20
!!, !!!, 3034
Gyakran az méltóság
Beniczky Péter
3644:150
RMKT XVII/12 153, 750–752
Gyakran nekünk kellene Istennek hálákat adnunk
Szegedi Gergely
!, !!, !!!, 3034(2):327
Gyarló emberekkel feddődik az Isten
Szántó György
!, !!, !!!, 3034(2):402
Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem
Puer natus in Betlehem. Hoc in anno
!!, !!!, 3034(2):244 (Ez új időben), **3034(2):**245 (Örvendezzünk)
Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben
Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem
!!!, 2960:266, **3581**:378
Gyermeknek játékért
Beniczky Péter
3644:217
RMKT XVII/12 197, 750–752

Gyomor mindenféle
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De acydula) 18–19 – Nadányi János ford.
3542:299
RMKT XVII/10 341, 730
Gyors nyelv is megnémul
Beniczky Péter
3644:242
RMKT XVII/12 213, 750–752
Gyönge liliomszál
Dömötöri György: Per apostrophen ad eundem
3136:14
RMKT XVII/10 9–10, 633–635
Győzedelmes törvényt
Beniczky Péter
3644:153
RMKT XVII/12 155, 750–752
Gyümölcsök anyjokat
Nux 13–14 – Nadányi János ford.
3542:132
RMKT XVII/10 327, 722
Ha a nagy rest vénség
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Oculorum dolori mitigando) XIII. 202–204 – Nadányi János ford.
3542:332
RMKT XVII/10 345, 733
Ha a Nap köd nélkül (naptárvers)
Prognostica perpetua, a Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Napból
3304:B_8a, **3472:**B_6b, **3582:** $[A]_8$b, **3670:** A_8b
RMKT XVII/10 624, 784–785
Ha a szekérkenőt
Beniczky Péter
3644:211
RMKT XVII/12 192, 750–752
Ha akarod
Nadányi János ford.
3542:133
RMKT XVII/10 328, 722
Ha asszony tejével
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De porro) 28—30 – Nadányi János ford.
3542:305
RMKT XVII/10 341, 731
Ha az Isten nekem
Rimay János
3292(1):174, **3653(1)**:174
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 76–77, 196
Ha az tudománynak híres mecoenási
Miskolci Szenci János
3589:22

Ha betegeskedel
Martialis: Epigr. XI. 52, 5–6 – Nadányi János ford.
3542:179 [recte 279]
RMKT XVII/10 338, 729
Ha bírsz gazdagsággal
Beniczky Péter
3644:181
RMKT XVII/12 173, 750–752
Ha búban nincs fejed
Beniczky Péter
3644:144
RMKT XVII/12 149, 750–752
Ha eszed vagy iszod
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De portulaca) 10–11 – Nadányi János ford.
3542:294
RMKT XVII/10 340, 730
Ha értéked vagyon
Beniczky Péter
3644:180
RMKT XVII/12 172–173, 750–752
Ha felemelt szarvval (naptárvers)
A Nap és Holdból minden időre való jövendölések. A Holdból
3304:B_8b, **3472:**B_7a
RMKT XVII/10 624–625, 784–785
Ha feleséget vész
Beniczky Péter
3644:220
RMKT XVII/12 198, 750–752
Ha fűből csepegés
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De hysopo) 8—10, 3 – Nadányi János ford.
3542:327
RMKT XVII/10 344, 733
Ha gondolod, élő ember, te állapotodat
!!, 2903:34
Ha háborgattatik
Beniczky Péter
3644:215
RMKT XVII/12 195, 750–752
Ha ki az urához
Beniczky Péter
3644:195
RMKT XVII/12 182, 750–752
Ha koncát megetted
Beniczky Péter
3644:160
RMKT XVII/12 159, 750–752

Ha lelki vitéz vagy
Köleséri Sámuel, sen.: A lelki csatára serkentő trombitaszó
2829:)($_8$b
RMKT XVII/11 9, 737
Ha mikor házunknál
Persius: Sat. IV. 22–23 – Nadányi János ford.
3542:100
RMKT XVII/10 326, 722
Ha nyersen megeszed
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De apio) 18–20 – Nadányi János ford.
3542:290
RMKT XVII/10 339, 730
Ha penig veres vért
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Reiectioni cibi aut sanguinis abstinendae) XX. 370–371 – Nadányi János ford.
3542:319
RMKT XVII/10 343, 732
Ha sártul nyavalya bánt
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Tussi et choleribus medendi) XVI. 289–91 – Nadányi János ford.
3542:279
RMKT XVII/10 338, 729
Ha skorpió s kígyó
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De allio) 3–4, 6 – Nadányi János ford.
3542:313
RMKT XVII/10 342, 732
Ha sok idő alatt
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Conceptioni et partui) XXXII. 603–604, 613–614 – Nadányi János ford.
3542:400
RMKT XVII/10 348, 735
Ha várod termését szántó földeidnek
Vergilius: Georgica I. 338–39., 343., 345—347.: In primis venerare deos, atque annua magnae – Czeglédi István ford.
3645:c_2b
RMKT XVII/10 57, 653
Ha vizével fejér kenyér
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De apio) 10–13 – Nadányi János ford.
3542:291
RMKT XVII/10 339–340, 730
Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala
Hartyáni Imre: Ps. 51 (1560 előtt)
!, !!, !!!, 3034(2):94
Hadak megverését
Beniczky Péter
3644:237
RMKT XVII/12 210, 750–752

Hadvezérlő Pallas
Rimay János
!!, 2890(1):165, 3292(1):222, 3653(1):222
RPHA 472
Hagyjátok el hű keresztények
Prudentius, Aurelius Clemens: Iam moesta quiesce quaerela
!, !!, !!!, 2903:32, **3034(2):**469
Hajtsd hozzám Uram, füledet
Szenci Molnár Albert: Ps. 86
!!, !!!, 2750:201, **2988**:199, **3034**:167, **3665**:199
Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 142
!!, !!!, 3061: S_5a[recte S_4]a-S_5a, **3190:**576
Hajtsd meg Úristen, kegyes füleidet
!, !!, !!!, 3034(2):374
Hálaadásokkal mi énekeljünk
!, !!, !!!, 3034(2):281
Hálaadásunkban rólad emlékezünk
Sztárai Mihály
!, !!, !!!, 3034(2):384
Háládatlan világ
Beniczky Péter
3644:170
RMKT XVII/12 166, 750–752
Halandó emberek, kik most jelen vagytok
!, !!, !!!, 2903:39, **3034(2):**470
Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek
Grates nunc omnes reddamus
!, !!, !!!, 2960:266, **3034(2):**240, **3581:**378
Hálát adok néked, mennybeli Isten... hogy engemet az éjjel
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 3034(2):451
Hálát adok, Uram, neked
Szenci Molnár Albert: Ps. 111
!!, !!!, 2750:261, **2988**:259, **3034**:221, **3665**:259
Hálát adunk neked, mindenható, irgalmas Úristen
!, !!, !!!, 3034(2):385
Hálát adunk teneked, örök Isten
!, !!, !!!, 3034(2):436
Halld meg Babylonban
Teremi István: A lelki Babylonban nyomorgó Isten nyájához való lelki tanács
3420: *$_6$b
RMKT XVII/10 353–354, 739
Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket
Ps. 143
!, !!, !!!, 3034(2):185

Hallgasd meg az én könyörgésem
Szenci Molnár Albert: Ps. 55
!!, !!!, 2750:124, **2988**:122, **3034**:101, **3665**:122
Hallgasd meg igazságomat
Szenci Molnár Albert: Ps. 17
!!, !!!, 2750:33, **2988**:32 (kiáltásomat), **3034**:28, **3665**:32
Hallgasd meg Izrael pásztora
Szenci Molnár Albert: Ps. 80
!!, !!!, 2750:190, **2988**:188, **3034**:158, **3665**:188
Hallgasd meg Jézus Krisztus
!!, !!!, 3034(2):362
Hallgasd meg kiáltásomat ld.: Hallgasd meg igazságomat
Hallgasd meg mostan, felséges Isten
!, !!, !!!, 3034(2):365
Hallgasd meg Uram, kérésem
Szenci Molnár Albert: Ps. 102
!!, !!!, 2750:230, **2988**:228, **3034**:193, **3665**:228
Hallgasd meg Uram, kérésemet
Szenci Molnár Albert: Ps. 143
!!, !!!, 2750:323, **2988**:322, **3034**:276, **3665**:322
Hallgasd meg Uram, könyörgésem
Szenci Molnár Albert: Ps. 64
!!, !!!, 2750:142, **2988**:140, **3034**:116, **3665**:140
Hallgasd meg Úristen, kérésemet
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:344, **2988**:343, **3034(2):**340, **3034(3)**:292, **3665**:343
Hallgasd meg Úristen, mi beszédünket
!, !!, !!!, 3034(2):381
Hallgass én népem, az én törvényemre
Szenci Molnár Albert: Ps. 78
!!, !!!, 2750:180, **2988**:178, **3034**:148, **3665**:178
Hallgass meg minket, nagy Úristen
!, !!, !!!, 3034(2):307
Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk kegyelmesen
Audi benigne conditor
!!!, 3034(1):24
Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram Isten
Audi benigne conditor
!, !!, !!!, 3034(2):439
Hallgassátok meg ezt minden népek
Szenci Molnár Albert: Ps. 49
!!, !!!, 2750:113, **2988**:111, **3034**:91, **3665**:111
Hallgassuk figyelmetesen, mire Pál
!!, !!!, 3034(1):19
Hallottuk, Isten, füleinkkel
Szenci Molnár Albert: Ps. 44
!!, !!!, 2750:101, **2988**:99, **3034**:82, **3665**:99

Hamar gyűjtött marha
Beniczky Péter
3644:198
RMKT XVII/12 184, 750–752
Hamarább lett, hogy nem
Nadányi János ford.
3542:304
RMKT XVII/10 341, 731
Haragodnak nagy voltában
Szenci Molnár Albert: Ps. 38
!!, !!!, 2750:87, **2988**:86, **3034**:71, **3665**:86
Hasindító mályvát
Martialis: Epigr. X. 48. 7 – Nadányi János ford.
3542:403
RMKT XVII/10 348, 735
Hasznos lesz a bodza
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Serpentium morsibus et viperae virus excludendum) XLV. 831–832 – Nadányi János ford.
3542:319
RMKT XVII/10 344, 732
Hasznos rabotának
Beniczky Péter
3644:171
RMKT XVII/12 166–167, 750–752
Hasznosabb mesterség nincsen ez világon
Száki János: Applausus votivus
3478 RMKT XVII/10 319–320, 717
Hatalmas Isten, könyörgünk
!, !!, !!!, 3034(2):378
Hatalmas Istenség
Beniczky Péter
3644:19
RMKT XVII/12 93–96, 747
Házasok szerelme
Beniczky Péter
3644:220
RMKT XVII/12 198–199, 750–752
Heródes dühös ellenség
Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
!, !!, !!!, 3034(1):18
Hiába perzselni
Beniczky Péter
3644:210
RMKT XVII/12 191–192, 750–752

Hippocrates írja
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De allio) 13–14, 20–21, 17–18 – Nadányi János ford.
3542:316
RMKT XVII/10 343, 732
Hír postán menéssel
Beniczky Péter
3644:161
RMKT XVII/12 160, 750–752
Hirtelenség megárt
Beniczky Péter
3644:140
RMKT XVII/12 146, 750–752
Históriák immár nagy sokak voltak
Hunyadi Ferenc: História az régi híres neves Trója városának … megszállásáról
!, !!, 2649
RPHA 538
Hiszek a mennybéli egy Istenben
!!, !!!, 3034(2):320
Hiszünk mind egy Istenben
!, !!, 3034(2):321
RPHA 540
Hitető szerencse, nem kell ajánlásod
Rimay János
3292(1):149, **3653(1)**:149
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 141–142, 215–216
Hív szolgái Szent Ignácnak
Loyolai Sz. Ignác officiuma
3585:1
RMKT XVII/15A 618–622, RMKT XVII/15B 450–457
Hívek keresztyének, jer ne tévelyegjünk
Rimay János
2890(1):112, **3292(1):**106, **3653(1)**:106
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 106–107, 206–207
Hogy a babiloni vizeknél ültünk
Szenci Molnár Albert: Ps. 137
!!, !!!, 2750:313, **2988**:312, **3034**:267, **3665**:312
Hogy a gonosz ragya
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 342–345 – Nadányi János ford.
3542:40
RMKT XVII/10 325, 721
Hogy Alcides szopta
Gessner, Conrad: Historia plantarum ? – Nadányi János ford.
3542:94–95
RMKT XVII/10 326, 721

Hogy feletkeztél el rólam teljességgel
Rimay János
3292(1):171, **3653(1)**:171 (feletkezék)
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 113–114, 208–209 (feledkezik)
Hogy Izrael kijött Egyiptomból
Szenci Molnár Albert: Ps. 114
!!, !!!, 2750:265, **2988**:263, **3034**:224, **3665**:263
Hogy Jeruzsálemnek drága templomát
Skarica Máté: Ps. 74
!!, !!!, 3034(2):125
Hogy panaszolkodik a hatalmas Isten
Ps. 50
!, !!, !!!, 3034(2):89
Hogy tessék mesterek ízetlen
Martialis: Epigr. XIII. 13 – Nadányi János ford.
3542:54
RMKT XVII/10 325, 721
Hogyha a fagyott földek hóval födöztetnek (naptárvers)
A jövendőbéli dolgoknak szüntelen való jele az esztendőnek rendeléséről
2931:B_4b, **3304:**B_6b
RMKT XVII/10 613, 783
Hogyha csendességben
Beniczky Péter
3644:133
RMKT XVII/12 142, 750–752
Hogyha ember házat épít
Szenci Molnár Albert: Ps. 127
!!, !!!, 2750:299, **2988**:298, **3034**:257, **3665**:298
Hogyha felindul az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 68
!!, !!!, 2750:150, **2988**:148, **3034**:123, **3665**:148
Hogyha fénylik Vince, borral telik pince (naptárvers)
!!, 2975
Hogyha Szent Ferencről levonod a kámszát
Torsellinus, Horatius – Czeglédi István ford.: Exue Franciscum tunica
3645:38
RMKT XVII/10 60, 654
Hogyha vagy az ég zeng
Naogeorgus, Thomas – Czeglédi István ford.: Si coelum tonat
3645:52
RMKT XVII/10 62–63, 656
Hol jó szívvel látnak
Beniczky Péter
3644:201
RMKT XVII/12 186, 750–752

Hozzád kiáltásunkat hallgasd meg, Úristen
!!, !!!, 3033:C_3b
Hozzád kiáltok, kegyes Uram
Szenci Molnár Albert: Ps. 28
!!, !!!, 2750:61, **2988**:59, **3034**:50, **3665**:59
Idvez légy, oh szent képe mi Üdvezítőnknek
Colonna, Aegidius Magnus – Czeglédi István ford.: Salve sancta facies nostri redemptoris
3645: 31 [recte 32]
RMKT XVII/10 45–46, 647
Ifjantán erőddel
Beniczky Péter
3644:156
RMKT XVII/12 156–157, 750–752
Ifjúságom vétke gyakran jut eszembe
Szepsi Csombor Márton
!!, 2890(1):226, **3292(1):**265, **3653(1)**:265
Igaz általút
Rimay János
3292(1):198, **3653(1)**:198
RPHA 3000, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 84–85, 200
Igaz bíró, nagy Úristen
Rector potens verax Deus
!, !!, !!!, 3034(1):54
Igaz hívségedben
Beniczky Péter
3644:196
RMKT XVII/12 182, 750–752
Igaz törvényt ne ronts
Beniczky Péter
3644:164
RMKT XVII/12 162, 750–752
Igazat semmi kár
Beniczky Péter
3644:199
RMKT XVII/12 184–185, 750–752
Igazság kimondásáért fejem be ne törjék
Non, ut verum fatear – Czeglédi István ford.
3645:47
RMKT XVII/10 58, 653–654
Így ellenek nem áll
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De allio) 5–6 – Nadányi János ford.
3542:312
RMKT XVII/10 342, 731
Ihon édes hazám
Rimay János
!, 2890(1):169, **3292(1):**226 (Im hol), **3653(1)**:226 (Im hol)
RPHA 568

Illik nekünk erről emlékeznünk
!, !!, !!!, 3034(2):462
Ily jót teljes szívből
Solvirogram Pannonius
3197: A_5ab
RMKT XVII/8 403–404, 615
Ilyen fogadást tőn a Szent Dávid a nagy Úristennek
Gitzi János: Ps. 101
!!, !!!, 3034(2):150
Imádunk mi téged, Szentháromság
!, !!, !!!, 3034(2):301
Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség
Szenci Molnár Albert: Ps. 133
!!, !!!, 2750:307, **2988**:305, **3034**:263, **3665**:305
Immár egészséges
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 179–180 – Nadányi János ford.
3542:277
RMKT XVII/10 337, 728
Immár más életre
Mizauld, Antoine: Historia hortensium – Nadányi János ford.
3542:118
RMKT XVII/10 326, 722
Immáron elkészült, im mind a három nyíl!
Czeglédi István: Rhytmusok
3513:$(*)_3$a – $(*)_3$b
RMKT XVII/10 42–43, 645–646
Inkább higgy az ebnek
Beniczky Péter
3644:213
RMKT XVII/12 194, 750–752
Innen van ünnepe a Christus testének
Naogeorgus, Thomas – Czeglédi István ford.: Corporis hinc veniunt Christi celeberrima festa
3645:c_1a
RMKT XVII/10 55–57, 652
Int most minket Dávid próféta a zsoltárkönyvben
Ps. 117
!, !!, !!!, 3034(2):165
Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem
Szenci Molnár Albert: Ps. 57
!!, !!!, 2750:129, **2988**:127, **3034**:105, **3665**:127
Irgalmazz Úristen immáron énnekem
István deák: Ps. 57
!, !!, !!!, 3034(2):109
Irigység oly dolog
Beniczky Péter
3644:163
RMKT XVII/12 161, 750–752

Ismeretes az Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 76
!!, !!!, 2750:175, **2988**:173, **3034**:145, **3665**:173
Isten, te vagy én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 63
!!, !!!, 2750:140, **2988**:139, **3034**:115, **3665**:138
Istenasszonyokkal égben az istenek
Tolnai Balog János – Rimay János ford.: Diique deaeque simul
3197: A_8b, **3292(1):**A_4a
RPHA 3514, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 46, 185
Istenem, mindenek felett vagy
Kopcsányi Márton
!!!, 3485(1):126, **3594(1):**126
Istenem Uram, neked hálát adok
!!!, 3034(2):448
Istennek boldog angyala
Kopcsányi Márton
!!!, 3485(1):94, **3594(1):**94
Istentől választott népek
!!, !!!, 3034(1):8
Istenünkhöz fohászkodván
!, !!, !!!, 3034(2):414
Ítélj meg engemet Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 43
!!, !!!, 2750:100, **2988**:98, **3034**:81, **3665**:98
Izraelnek megszomorodott nemzetsége
Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: Ps. 137
!, !!, !!!, 3034(2):182
Jaj annak a háznak
Beniczky Péter
3644:223
RMKT XVII/12 200–201, 750–752
Jaj annak a várnak
Beniczky Péter
3644:148
RMKT XVII/12 151–152, 750–752
Jaj, fülem csendülő
Beniczky Péter
3644:27
RMKT XVII/12 98–101, 747
Jaj, jaj már énnékem! s mit tül Három kérdés?
Czeglédi István: Sámbár sóhajtása
3513:$(*)_3$b – $(*)_4$a
RMKT XVII/10 43–45, 646

Jaj, mi ellenséget
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Lumbricis et taeniis aspurgendis) XXIX. 558–63, 568 – Nadányi János ford.
3542:334
RMKT XVII/10 345, 733
Jaj szenvedek magam
Ovidius: Heroides II. 48 – Nadányi János ford.
3542:346
RMKT XVII/10 346, 734
Jámborság ékesít
Beniczky Péter
3644:234
RMKT XVII/12 207–208
Járulj ide mostan ki az újságokban
Oroszhegyi Mihály: A fenyőfának hasznos voltáról
2653:B_2b
RMKT XVII/9 119, 599
Járuljunk mi az Istennek szent Fiához
Huszár Gál(?)
!, !!, !!!, 3034(2):310
Járulok az Úrhoz, mennyei Atyámhoz
Farkas János
!!!, 2890(1):266, **3292(1):**291, **3653(1)**:291
Jer, dicsérjük az Istennek
Batizi András
3034(2):330
Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat
Batizi András
!, !!, !!!, 3034(2):211
Jer, dicsérjük keresztyének, nevét a nagy Úristennek
!!!, 3034(1):16
Jer, dicsérjük mindnyájan Urunkat
!, !!, !!!, 3034(2):303
Jer, emlékezzünk keresztyén népek
Ps. 121 (1549)
!, !!, !!!, 3034(2):170
Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását
Fortunatus, Venantius Honorius Clementinus: Pange lingua gloriosi proelium certaminis
!!, !!!, 3034(1):27
Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk
Modulisemus omnes corde, voce, ore
!, !!, !!!, 3034(2):216
Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk
Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist
!, !!, !!!, 3034(2):313
Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz
Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist
!!, !!!, 3034(2):313

Jer, mindnyájan örüljünk
Jam cantemus hodie in honorem Mariae
!, !!, !!!, 3034(2):231
Jer, örvendezzünk az Úristennek
Huszár Gál: Ps. 95 (1574 előtt)
!, !!, !!!, 3034(2):148
Jer, örvendjünk mai napon
3058:66, 77
RMKT XVII/15A 596–597, RMKT XVII/15B 439–440
Jer, tegyük el a testeket
!, !!, !!!, 2903:43
Jer, temessük el a testet
Weisse, Michael: Nun lasst uns den Leib begraben
!, !!, !!!, 2903:42, **3034(2):**466
Jertek, örvendjünk mindnyájan
Szenci Molnár Albert: Ps. 95
!!, !!!, 2750:221, **2988**:219, **3034**:185, **3665**:219
Jézus, édes emlékezet
Hajnal Mátyás ford.: Jesu dulcis memoria
!!!, 3543:K_{12}b
Jézus igaz világosság
Szent Bonaventura himnusza
3058:29, 37, 44, 57
RMKT XVII/15A 595–596, RMKT XVII/15B 438—439
Jézus Krisztus, egy mesterünk
!!!, 3034(1):67
Jézus Krisztus, Istennek egy Fia
!!!, 3034(1):68
Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnösöknek igaz Megváltója
Eber, Paul: Herr Jesu Christ, wahr Mensch und Gott
!, !!, !!!, 2903:45 (bűnös népnek igaz megváltója)
Jézus Krisztus, mi kegyelmes hadnagyunk
Bereki István(?)
!!, !!!, 3034(2)
Jézus Krisztus, mi királyunk
Jesu nostra redemptio
!!!, 3034(1):39
Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn setétségét fedezőnk
Christe, qui lux es et dies
!!!, 3034(1):23
Jézus Krisztus, szép fényes hajnal
!!, !!!, 3033:C_2b, **3034(2):**446
Jézus születék üdvösségünkre
Szegedi Kis István(?)
!, !!, !!!, 3034(2):235

Jó erkölcs, s jó élet
Beniczky Péter
3644:138
RMKT XVII/12 145, 750–752
Jó erkölccsel teljes
Beniczky Péter
3644:217
RMKT XVII/12 196, 750–752
Jó keresztyének, kik vagyunk
!, !!, !!!, 3034(1):71
Jó s gonosz szerencse
Beniczky Péter
3644:144
RMKT XVII/12 149, 750–752
Jó vetemény parajt
Horatius: Epist. I. 17, 13–15 – Nadányi János ford.
3542:277
RMKT XVII/10 337, 728
Jobb egy száraz falat
Beniczky Péter
3644:233
RMKT XVII/12 207, 750–752
Jobb gonosz esetet
Beniczky Péter
3644:190
RMKT XVII/12 178–179, 750–752
Jobb más latorsága
Beniczky Péter
3644:213
RMKT XVII/12 194, 750–752
Jobb más rólad szóljon
Beniczky Péter
3644:134
RMKT XVII/12 142–143, 750–752
Jól megtört káposzta
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De caule) 50–52 – Nadányi János ford.
3542:286
RMKT XVII/10 339, 729
Jól van annak dolga
Beniczky Péter
3644:233
RMKT XVII/12 207, 750–752
Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról
Ps. 42
!, !!, !!!, 3034(2):79

Jöjj mellém, szent Isten
Rimay János
!!, 2890(1):38, **3292(1):**195, **3653(1)**:195
RPHA 684
Jövel, légy velünk Úristen
!!, !!!, 3034(2):394
Jövel Megváltója népeknek, mutasd
Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
!, !!, !!!, 3034(1):10
Jövel népeknek Megváltója, Szűznek
Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
!!, !!!, 3034(1):14
Jövel Szentlélek Isten, tarts
Szegedi Kis István
!, !!, !!!, 3034(2):315
Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával
Veni Sancte Spiritus, et emitte
!, !!, !!!, 3034(1):41
Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek
Veni Sancte Spiritus, et emitte – Batizi András ford. (1546)
!, !!, !!!, 3034(2):306
Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket éppen
!!!, 3034(2):300
Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj
Veni Creator Spiritus, mentes
!!!, 3034(1):41
Jövel teremtő Szentlélek
Veni Creator Spiritus, mentes
!!!, 3034(1):40
Jövevény s bujdosó ki vagy ez világon
Losonci Farkas János: Alloquium excitatorium
3478
RMKT XVII/10 354–355, 739–740
Kár vitéz férfinak
Beniczky Péter
3644:226
RMKT XVII/12 202, 750–752
Katonák hadnagya, Istennek jobb karja
Rimay János
2890(1):143, **3292(1):**199, **3653(1)**:199
RPHA 711, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 69–70, 194–195
Kedvesen hallgatják
Beniczky Péter
3644:189
RMKT XVII/12 178, 750–752

Kedvetlen mértéked
Beniczky Péter
3644:161
RMKT XVII/12 160, 750–752
Kedvező szemeddel nézz nagy Isten reám
Rimay János
3292(1):165, **3653(1)**:165
RPHA 3003 (nézz szent), Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 86–88, 200–201 (nézz szent)
Kegyelmes Isten, kinek kezébe életemet adtam
Balassi Bálint
!!, 2890(1):24, **3292(1):**17, **3653(1)**:17
RPHA 712
Kegyelmezz meg nékem én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 56
!!, !!!, 2750:127, **2988**:125, **3034**:103, **3665**:125
Kegyelmezz meg nekünk nagy Úristen
!, !!, !!!, 3034(2):369
Kegyes Jehova, tekints reánk mennyből
Rimay János
3292(1):188, **3653(1)**:188
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 74–76, 196
Kegyesség gyakorlás röviden ez könyvben
Enyedi Sámuel: Magyar rythmusok
3324:A_6a
Kelletlen ott az kincs
Beniczky Péter
3644:227
RMKT XVII/12 203, 750–752
Kemény tél s dér után, ha tavasz érkezik
Veresmarti István
3322: $****_4$a
RMKT XVII/10 294–296, 709
Kenyérbélt s birsalmát
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De abrotono) 15–17 – Nadányi János ford.
3542:381
RMKT XVII/10 347, 734
Kérdhedd e koporsót, miért ilyen szoros bolt
Rimay János
!, !!, 2890(1):195, **3292(1):**244, **3653(1):**244
RPHA 728
Kerekded ez világ, gömbölyű, mint lapta
Rimay János
2890(1):133, **3292(1):**139, **3653(1)**:139
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 124–125, 211
Keresztyének, kik e földön lakoztok
Ps. 113
!, !!, !!!, 3034(2):161

Keresztyének, kik vagyunk
Szegedi Gergely
!, !!, !!!, 3034(2):309
Keresztyének örvendezzünk, mert országol
Fortunatus Venantius: Vexilla regis prodeunt
!!, !!!, 3034(1):29
Keresztyéneknek Istene
Ps. 80
!, !!, !!!, 3034(2):133
Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen oroszlán
Fulbertus Carnotensis?: Chorus novae Jerusalem
!, !!!, 3034(1):33
Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a Krisztus meggyőzte
Fulbertus Carnotensis?: Chorus novae Jerusalem
!, !!!, 3034(1):34
Kérlek és intelek mostan téged
Tommaso da Celano: Dies irae, dies illa
!, !!, !!!, 3034(2):422
Kerüld a szerencsét
Beniczky Péter
3644:150
RMKT XVII/12 153, 750–752
Keseredett szívvel
Beniczky Péter
3644:167
RMKT XVII/12 164, 750–752
Keserves szívvel Magyarországban
!, !!, !!!, 3034(2):349
Kétségben estekkel
Beniczky Péter
3644:148
RMKT XVII/12 152, 750–752
Kétszer főtt káposzta hasadat
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De brassica) – Nadányi János ford.
3542:286
RMKT XVII/10 339, 729
Kétszer főtt káposzta nem egyéb
Nadányi János ford.
3542:287
RMKT XVII/10 339, 729
Kezdetben, hogy Isten Ádámot
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 3034(2):446
Ki a természetnek folyásit megvizsgálja
Schön Gáspár
3016: C_4a-b
RMKT XVII/10 81,663

Ki akar játszani
Beniczky Péter
3644:185
RMKT XVII/12 176, 750–752
Ki bízvást akarja az ékes bölcsességet
Peteley Hestert Dániel
2765:C_3a
RMKT XVII/9 424, 714
Ki bogár után jár
Beniczky Péter
3644:187
RMKT XVII/12 177, 750–752
Ki ezt éjomra
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De cepis) 9–10 – Nadányi János ford.
3542:309
RMKT XVII/10 342, 731
Ki követ vét égre
Beniczky Péter
3644:136
RMKT XVII/12 144 (Ki követ hajt égre), 750–752
Ki vermet ás másnak
Beniczky Péter
3644:176
RMKT XVII/12 169–170, 750–752
Kiáltásom halld meg Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 61
!!, !!!, 2750:138, **2988**:136, **3034**:112, **3665**:136
Kiáltok hozzád mélységből
Rimay János
!!, 2890(1):101, **3197(1)**:101, **3292(1):**73, **3653(1)**:73
Kiáltok míg élek, bűnömből felkelek
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, 3644:15
Kik fényljenek az egekben
Veresmarti Gáspár: Magyar ritmusi alkalmaztatás
3322: $****_2$a
RMKT XVII/10 293–294, 709
Kinek tegyek panaszt, Úristen
Rimay János
3292(1):161, **3653(1)**:161
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 112, 208
Király méltósága
Beniczky Péter
3644:146
RMKT XVII/12 150, 750–752

Királyi koronát
Poliziano, Angelo: Sylva 374 – Nadányi János ford.
3542:153
RMKT XVII/10 328, 722
Királyszín méltóság
Beniczky Péter: A különböző szín festéknek értelme és magyarázata
3644:247
RMKT XVII/12 215, 752
Kis jók után keserves napim
Beniczky Péter
3644:104
RMKT XVII/12 123–125, 749
Kisded ellenséged
Beniczky Péter
3644:152
RMKT XVII/12 154–155, 750–752
Kit a nagy ég, föld, víz csodál
Quem terra, pontus, sidera
!!!, 3051: 4, 95
Korpás fejet megfőtt
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Ad porriginem depellendam) III. 32, 34 – Nadányi János ford.
3542:406
RMKT XVII/10 348, 735
Köménynek gyükere
Schola Salernitana 49 – Nadányi János ford.
3542:331
RMKT XVII/10 345, 733
Könnyű mást inteni
Beniczky Péter
3644:139
RMKT XVII/12 145–146, 750–752
Könyörgünk neked, Istennek szent Fia
!, !!, !!!, 3034(2):376
Könyörögjünk az Istennek Krisztus által
!!, !!!, 3034(1):56
Könyörögjünk az Istennek, mint kegyelmes éltetőnknek
!!!, 3034(1):70
Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének
Huszár Gál
!, !!, !!!, 3034(2):311
Könyörülj én rajtam
Rimay János
!!, 2890(1):93, **3292(1):**65, **3653(1)**:65
Könyörülő szent Istenhez
Pécseli Király Imre
2890(1):311, **3292(1):**311, **3653(1)**:311
RMKT XVII/2 22–23, 276

Könyvem forrási, áradási induljatok … 2. vsz.: Mardosó féreg bűn mint méreg
S. K. ford.: Luminum liquor, fletus aequor
2890(1):352, **3292(1):**340, **3653(1)**:340 (Könyveim)
RMKT XVII/8 411–412, 618
Kősziklás helyeken zöld mirtust
Pósaházi János: A nevezetes férfiúnak, Somosi János uramnak, ki ez könyvet magyar nyelvre fordította, dicséretes emlékezetére
2800:][$_3$b
RMKT XVII/11 23, 739–740
Kősziklától fajzott
Beniczky Péter
3644:10
RMKT XVII/12 91–93, 747
Követi vala népnek soksága Krisztusnak csodáját
!, !!, !!!, 3034(2):413
Kövön kígyó nyoma
Beniczky Péter
3644:227
RMKT XVII/12 203, 750–752
Közbeszéd, Apollo
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De raphano) 7—10 – Nadányi János ford.
3542: 75, 322
RMKT XVII/10 326, 721
Közönséges eset lőn Ádám esete
Elöljáró dolog
3181: A$_2$a–A$_3$a
RMKT XVII/10 247–260, 697–698
Krisztus feltámada igazságunkra
Christus iam surrexit
!, !!, !!!, 3034(2):273
Krisztus feltámada, ki értünk meghalt vala, mi bűneinkért kínt valla
Batizi András
!, !!, !!!, 3034(2):266
Krisztus feltámada, ki értünk meghalt vala, mindennek
!, !!, !!!, 3034(2):274
Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és ... kyrie
!!, !!!, 2960:291, **3581:**384
Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen megváltá …
Christus surrexit, mala nostra texit
!, !!!, 2960:292, **3034(2):**284, **3581:**386
Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, kyrie
!!, !!!, **2960:**292, **3581:**386
Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, ő szent vére hullása, lőn vétkünknek romlása
!, !!, !!!, **3034(2):**268
Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, szent vére hullásával
!, !!, !!!, 3034(2):277

Krisztus feltámada, nekünk örömet ada
Batizi András
!, !!, !!!, 3034(2):270
Krisztus Jézus születék
!, !!, !!!, 3034(2):233
Krisztus, ki megtartál engem
Qui me servasti puerum
3292(2):22, **3653(2)**:21
RMKT XVII/14 219, 811
Krisztus ki vagy nap és világ, minket
Christe qui lux es et dies
!, !!, !!!, 3033, 3034(2):450
Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, ül Atyjának jobbjára
Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, 3034(2):286 (szerzeni)
Krisztus urunknak áldott születésén
Pécseli Király Imre
3539A:68
RMKT XVII/2 34–35, 279–280
Krisztusnak hű keresztyéni
!, !!, !!!, 2903:18
Krisztusnak sz. képét
Illyefalvi István
3515: $(*)_1$a
Krisztust megfeszíték kegyetlen zsidó népek
!, !!, !!!, 3034(2):271
Krokodilus mint kis gyermek
Beniczky Péter
3644:125
RMKT XVII/12 135–137, 750
Küldé az Úristen hűséges szolgáját
Mittit ad virginem non quemvis angelum
!!, !!!, 3034(2):207
Lásd meg Uram, én ügyemet
Tolnai Bálint(?): Ps. 43
!, !!, !!!, 3034(2):82
Látod Isten sziveinket, látod erőtlenségünket
!!!, **3034(1):**55
Láttam, orvosolják
Vergilius: Georgica I. 193–195 – Nadányi János ford.
3542:15–16
RMKT XVII/10 324, 721
Leckéjét kiki megtanulja
3360:D_4a
Légy irgalmas Úristen, minékünk
Szegedi Lajos: Ps. 51 (1560 előtt)
!, !!, !!!, 3034(2):93

Légy ítélőm, Uram
Szenci Molnár Albert: Ps. 26
!!, !!!, 2750:56, **2988**:55, **3034**:46, **3665**:54
Legyen jó idő csak, fecske száll házamra
Rimay János
!!, !!!, 2890(1):3??, **3292(1):**162, **3653(1):**162
Legyetek vígak, magyarok
Guttovieni József: Acrostichum III., Leopoldus Caesar Romanus vivat, diu vivat. Apostrophe ad Hungariam
2860:B_2a
RMKT XVII/9 446–447, 723–731
Lelkemnek hozzád való, buzgó kiáltása
Balassi Bálint
!!, !!!, 2890(1):272, **3292(1)**:5, **3653(1)**:5
Lépedet ha iszod
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De absynthio) 24–27, 37, 32–34, 38, 39, 48, 49, 51–54 – Nadányi János ford.
3542:376–377
RMKT XVII/10 346, 734
Ma vigadjatok, kik hívek vagytok
!!, !!!, 3034(2):238
Maga hazájában
Beniczky Péter
3644:137
RMKT XVII/12 145, 750–752
Maga kényén járó
Beniczky Péter
3644:188
RMKT XVII/12 178, 750–752
Magad gondolatlan
Beniczky Péter
3644:134
RMKT XVII/12 142, 750–752
Magamban elvégezém és mondám
Szenci Molnár Albert: Ps. 39
!!, !!!, 2750:90, **2903:**48, **2988**:89, **3034**:74, **3665**:89
Magasztalja az én szívem
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:348, **2988**:347, **3034**: nem szerepel, **3665**:347
Magasztaljuk keresztyének az Úristent
!, !!, !!!, **3034(2):**308
Magasztallak én Istenem, Uram és Atyám
Czemeki Mátyás
!!!, **2890(1):**360, **3292(1):**345, **3653(1)**:345
Magasztallak téged, én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 145
!!, !!!, 2750:327, **2988**:326, **3034**:280, **3665**:326

Magva a kólikát
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De urtica) 6–8 – Nadányi János ford.
3542:391
RMKT XVII/10 348, 735
Mandulás bélesnek
Beniczky Péter
3644:202
RMKT XVII/12 187, 750–752
Már elmegyek az örömben
Miklós deák
!!, !!!, 2903:50
Mária, malasztnak anyja, tengernek
Kopcsányi Márton
!!!, 3485(1):93, **3594(1):**93
Máriák vagytok-e, vagy nagy bűnös Márták?
Intés minden igaz megtérő bűnösökhöz
3181: A_1b
RMKT XVII/10 247, 697
Más dolgom nem lévén
Beniczky Péter
3644:129
RMKT XVII/12 139, 750–752
Mások javallását
Beniczky Péter
3644:136
RMKT XVII/12 144, 750–752
Mások veszedelmén
Beniczky Péter
3644:170
RMKT XVII/12 166, 750–752
Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostortozz
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 6
!!, !!!, **3061:**R_7a, **3190:**563
Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 37
!!, !!!, **3061:**R_9b, **3190:**567
Megadja még Isten
!!, !!!, **2890(1):**275, **3292(1):**295, **3653(1)**:295
Megbántunk, Isten, szüntelen tégedet
!, !!, !!!, 3034(2):442
Meghagytad nekünk, Úristen
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:343, **2988**:342, **3034**:291, **3665**:342
Meghallgassad az én imádságomat
Sztárai Mihály: Ps. 64
!, !!, !!!, 3034(2):114

Mégis a vetésről
Vergilius: Georgica II. 433 – Nadányi János ford.
3542:14
RMKT XVII/10 324, 721
Megnyomorodván ellenségitől Szent Dávid próféta
Sztárai Mihály: Ps. 10
!, !!, !!!, 3034(2):24
Megnyomorult, szegény keresztyén ember
Sztárai Mihály: Ps. 37
!, **!!**, **!!!**, **3034(2):**69
Megszabadultam már én a testi haláltól
!, !!, !!!, 2903:52, **3034(2):**457
Megteljesíté az Atya Isten
Tuba Mihály
!, !!, !!!, 3034(2):243
Megvetett mezőkön
Nux 59–60 – Nadányi János ford.
3542:156 és 439
RMKT XVII/10 328, 722
Media a szomorú vizét
Vergilius: Georgica II. 126–130, 134–135 – Nadányi János ford.
3542:425–426
RMKT XVII/10 349, 735
Meleg hideglelés
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Subitaneo dolori, febri atque ostocopo) XLVII. 887–889 – Nadányi János ford.
3542:292
RMKT XVII/10 340, 730
Mely hamar az árnyék udvara megbomlik
Dömötöri György: Demortuus de transitoria vita agens, patriae et suis valedicit
3636:A_4a
RMKT XVII/10 12–15, 638
Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten
Bogáti Fazakas Miklós: Ps. 8
!!, !!!, 3034(2):20
Mely igen jó az Úristent dicsérni
Sztárai Mihály: Ps. 92
!, !!, !!!, 3034(2):142
Mely igen jó legyen az egyenesség
Ps. 133
!, !!, !!!, 3034(2):179
Mely tagra szolgáló jelben (naptárvers)
2931:E_4a
RMKT XVII/10 615, 783
Mélységes sötétség, körülvett sok ínség
Nyéki Vörös Mátyás
!!, **3644:**55

Menta nem igaz lesz
Schola Salernitana 59 – Nadányi János ford.
3542:334
RMKT XVII/10 345, 733
Mentát had idején
Aristotelis Opera (Bekker) II. 923 Problemata sec. 20 – Nadányi János ford.
3542:335
RMKT XVII/10 345, 733
Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk
!!, !!!, **3034(2):**416
Mennyből az Ige lejöve
Verbum supernum prodiens
!, !!!, 3034(1):4
Mennyből jövök most hozzátok
Luther, Martin: Von Himmel hoch da komm ich her
!!, !!!, **3034(2):**210
Mennyei Atya Úristen, néked hálát
!!!, **3034(1):**62
Mennyei Ige jelenél
Verbum supernum prodiens
!!!, **3034(1):**3
Mennyei király születék
!!, !!!, 3034(2):241
Mennyei nagy felség, kit retteg föld s mind ég
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, **3644:**61
Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek
Balassi Bálint: Ps. 148
!!, !!!, 2890(1):73, **3292(1):**35, **3653(1)**:35
Mennyekben lakozó imádandó fölség
Rimay János: Ps. 18
!!, **3644:**82 (Mennyégben)
RPHA 892
Mennynek és földnek kegyes Istene
Siklósi Mihály: Ps. 54
!, !!, !!!, 3034(2):103
Mennynek és földnek nemes teremtője és
Domine non secundum peccata nostra
!, !!, !!!, 3034(2):429
Mennynek és földnek nemes teremtője, minden
Gregorius, Sanctus: Immense coeli conditor
!, !!, !!!, 3034(1):47
Mennynek királyné asszonya
Nyéki Vörös Mátyás (?) ford.: Regina coeli laetare alleluja
!!, !!!, 3051:49, **3190:**669
Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya
Nyéki Vörös Mátyás (?) ford.: Ave regina coelorum
!!, !!!, 3051:47, **3190:**668

Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja
Nyéki Vörös Mátyás (?) ford.: Salve regina
!!, !!!, **3051:**50, **3190:**665
Mert a sós föld
Vergilius: Georgica II. 238–241 – Nadányi János ford.
3542:8
RMKT XVII/10 323, 721
Mert ha megtekinted
Holló Zsigmond, iun.: Negyedik
3280:D_1a
Mert ki megtér, kegyelmet kér
Rimay János
2890(1):184, **3292(1):**60, **3653(1)**:60
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 66–67, 193 (a Reménységem vagyon nekem kezdetű vers részeként)
Mert nincs köztünk Minós királynak leánya
Miskolci Szenci János
3589:6
Mesd meg citromfának
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum II. 44–60 – Nadányi János ford.
3542:173–174
RMKT XVII/10 329, 723
Mesterség és munka
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum II. – Nadányi János ford.
3542:223
RMKT XVII/10 336, 728
Mi ártalmunk barna
Nux 152–153 – Nadányi János ford.
3542:159
RMKT XVII/10 328, 723
Mi Atyánk, Atya Isten
Sztárai Mihály(?)
!, !!, !!!, **3034(2):**208
Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te
Luther, Martin: Vater unser im Himmelreich
!, !!, !!!, **3034(2):**324
Mi dicsérjük e mai napon
!!, !!!, **3034(2):**251
Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek Ura
Bornemisza Péter(?)
!, !!, !!!, **3034(2):**431
Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben
!, !!, !!!, 3034(2):325
Mi lehet kedvesebb
Beniczky Péter
3644:99
RMKT XVII/12 120–123, 749

Mi nincs okosságból
Beniczky Péter
3644:208
RMKT XVII/12 191, 750–752
Mi Urunk Jézus Krisztusnak
!, !!, !!!, **3034(2):**410
Mi Urunk, s édes Atyánk
Rimay János
3292(1):211, **3653(1)**:211
RPHA 3001, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 114–115, 209, RMDT II 397, 646 (320. és 321. sz.)
Micsoda e világ az ő szépségével?
Holló Zsigmond, iun.: Ötödik
3280:D_1b
Midőn az Ábrahám
Citharides Sámuel
3290:D_4a
RMKT XVII/10 316–319, 716
Midőn sem mesterség
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum I. 353–55, 357–65 – Nadányi János ford.
3542:122
RMKT XVII/10 327, 722
Midőn szidalmazod
Beniczky Péter
3644:200
RMKT XVII/12 185, 750–752
Miért hágjátok hát által pápátok bulláját
Czeglédi István
3645:c_3b
RMKT XVII/10 58, 653
Miért hal meg ember
Schola Salernitana 60 – Nadányi János ford.
3542:323
RMKT XVII/10 344, 732
Miért vetsz minket így el, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 74
!!, !!!, 2750:171, **2988**:169, **3034**:141, **3665**:169
Miért zúgolódnak a pogányok
Szenci Molnár Albert: Ps. 2
!!, !!!, 2750:6, **2988**:6, **3034**:5, **3665**:6
Míglen felejtesz el, Uram?
Szenci Molnár Albert: Ps. 13
!!, !!!, 2750:28, **2988**:27, **3034**:23, **3665**:27
Mihez karddal férhetsz
Beniczky Péter
3644:151
RMKT XVII/12 154, 750–752

Miként a szép napnak szüntelen folyása
Owen, John – Rimay János (?) ford.: Solis ut in solo motu
3292(1):62, **3653(1)**:62
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 44, 184–185
Miként Aegiptusban egy pelikán madár
2890(1):365, **3292(1):**349, **3653(1)**:349
RMKT XVII/8 414–416, 618
Miképpen Istennek az ember szolgát tészen
Günther András iun.
2642:E_4b
RMKT XVII/9 365, 688
Miképpen tisztelted
Beniczky Péter
3644:217
RMKT XVII/12 196, 750–752
Mikor a harangok megkereszteltetnek
Naogeorgus, Thomas – Czeglédi István ford.: Quando baptizant campanas
3645:49
RMKT XVII/10 61–62, 655–656
Mikor a Siont az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 126
!!, !!!, 2750:298, **2988**:297, **3034**:256, **3665**:297
Mikor a szerencse felemel valakit
Beniczky Péter
3644:107
RMKT XVII/12 125–126, 749
Mikor a zsidó nemzet tartatnék Babiloniában
!, !!, !!!, 3034(2):354
Mikor Dávid vala keserűségben
Sztárai Mihály(?): Ps. 26
!, !!, !!!, 3034(2):42
Mikor e széles világ kárhozatba esett volna
!, !!, !!!, 3034(2):226
Mikor elragadá Pluto Proserpinát
Ovidius: Fasti IV. 493–94, 619–20.: Illic accendit geminas pro lampade pinus – Czeglédi István ford.
3645:c_3a
RMKT XVII/10 57, 653
Mikor hazugságban
Beniczky Péter
3644:146
RMKT XVII/12 150, 750–752
Mikor jövedelmed
Beniczky Péter
3644:180
RMKT XVII/12 172, 750–752

Mikor Krisztus Betlehemben
Erdéli Máté
!!, !!!, 3034(2):248
Mikor Szennakerib a Jeruzsálemet
Ps. 46
!, !!, !!!, 3034(2):84
Mikor Szent Dávid kegyetleneknek gonoszságát látá
Sztárai Mihály: Ps. 94
!!, !!!, 3034(2):144
Mikor törvénytől vársz
Beniczky Péter
3644:236
RMKT XVII/12 209, 750–752
Mikoron a Szent Dávid megismeré
Ps. 148
!, !!, !!!, **3034(2)**:201
Mikoron Dávid nagy búsúltában
Kecskeméti Vég Mihály: Ps. 55
!!, !!!, 3034(2):106
Mikoron Dávid Saul előtt futna
Szegedi Gergely: Ps. 34 (1564)
!, !!, !!!, 3034(2):64
Mind asszony s mind férfi
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De salvia) 9–12 – Nadányi János ford.
3542:325
RMKT XVII/10 344, 733
Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
Ps. 144
!, !!, !!!, 3034(2):188
Minden dolgok között láthatsz viszálytatást
Rimay János
3292(1):201, **3653(1)**:201
RPHA 954, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 67–68, 193–194
Minden embernek illik ezt megtudni
Dévai Bíró Mátyás
!, !!, !!!, 3034(2):341
Minden erős munkát
Nadányi János ford.
3542:288
RMKT XVII/10 339, 729
Minden gyönyörűség
Beniczky Péter
3644:239
RMKT XVII/12 211, 750–752
Minden hív keresztyének, meghalljátok
Ps. 128
!, !!, !!!, **3034(2):**175 (hű)

Minden mi szenvedésünknek
Jesu quadragenariae
!!!, **3034(1):**31
Minden napon áldást mondjon
Bernardus Morlanensis – Hajnal Mátyás ford.: Omni die dic Mariae
!!, !!!, 3543:L_{11}b
Minden népek örülvén tapsoljanak
Ps. 47
!, !!, !!!, 3034(2):87
Minden rendek látván miként munkálkodnak
Oroszhegyi Mihály: A fenyőfának hasznos voltáról
2653:A_1a
RMKT XVII/9 109–119, 598–599
Minden romlás előtt
Beniczky Péter
3644:176
RMKT XVII/12 170, 750–752
Minden újság kedves
Beniczky Péter
3644:218
RMKT XVII/12 197, 750–752
Mindenek fundáló
3543:L_7b
Mindenek meghallják és jól megtanulják
Ps. 127
!, !!, !!!, 3034(2):174
Mindenek, kik bölcsek a mennyei szent tudományban
Kövesdi Pál
2688:B_3b
RMKT XVII/9 365, 687
Mindeneknek teremtője és híveknek éltetője
Ambrosius, Sanctus: Conditor alme siderum
!!!, **3034(1):**6
Mindenható Úristen, mi bűnös emberek
!, !!, !!!, **3034(2):**338
Mindenható Úristen, szívünk retteg szüntelen
Ps. 51
!, !!, !!!, 3034(2):97
Mindenkor téged, Úristen, magasztalunk
!!, !!!, **3034(1):**59
Mindenkoron áldom az én Uramat
Sztárai Mihály: Ps. 34
!, !!, !!!, **3034(2):**60
Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet
Szenci Molnár Albert: Ps. 34
!!, !!!, 2750:75, **2988**:73, **3034**:61, **3665**:73

Mindennap jó reggel, serényen s jó kedvvel
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, **3644:**5
Mindennap víg kedvvel
Beniczky Péter
3644:1
RMKT XVII/12 88–90, 746
Mindennek előtte irgalmasságról
Szenci Molnár Albert: Ps. 101
!!, !!!, 2750:228, **2988**:227, **3034**:192, **3665**:227
Mindnyájan, kik egybegyűltünk
!!!, **3034(1):**9
Mindnyájan örüljünk, hív keresztények
Melius Juhász Péter
!, !!, !!!, **3034(2):**223 (hű)
Minket, Úristen, elhagyál
Szenci Molnár Albert: Ps. 60
!!, !!!, 2750:135, **2988**:134, **3034**:110, **3665**:134
Mint a szép, híves patakra
Szenci Molnár Albert: Ps. 42
!!, !!!, 2750:97, **2988**:96, **3034**:80, **3665**:96
Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett
Balassi Bálint: Ps. 42
!!, **2890(1):**68, **3292(1):**48, **3653(1)**:48
RPHA 992
Mint ágyúgolyóbis, temérdek kőfalt is
Rimay János
2890(1):181, **3292(1):**234, **3653(1):**234
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 23–24, 178–179 (az Ihon édes hazám kezdetű vers részeként)
Mint kívánkozik a szarvas a kútfejekhez
Chasee Miklós (?): Ps. 42
!, !!, !!!, **3034(2):**77
Mint moly a ruhának
Beniczky Péter
3644:201
RMKT XVII/12 186, 750–752
Mióta az ember épségből kiesett
Enyedi István
3647: d_2b
RMKT XVII/10 365–366, 745
Mivel mondják rólam
Nux 61–62 – Nadányi János ford.
3542:439
RMKT XVII/10 349, 735
Mire bánkódól, ó te, én szívem
Sachs, Hans (?): Warum betrübst du dich, mein Herz
!, !!, !!!, **3292(1):**358, **3653(1)**:358

Mire távozol tőlünk, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 10
!!, !!!, 2750:23, **2988**:hiány **3034**:19, **3665**:22
Mit bízik e világ ő álnokságában
Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Cur mundus militat sub vana gloria
!, !!, !!!, **2903:**54, **3543:**K_8a
Mit dicsekedel gonoszságban
Szenci Molnár Albert: Ps. 52
!!, !!!, 2750:120, **2988**:118, **3034**:98, **3665**:118
Mit háborgatsz lelkem
Beniczky Péter
3644:36
RMKT XVII/12 101–103, 747
Mit kesereg szíved
Holló Zsigmond, iun.: Harmadik. Anna Mária szüleit vigasztalja
3280:D_1a
Mivel Nicodemus embereknél kétes
Sed nullus idoneus Author – Czeglédi István ford.
3645:28
RMKT XVII/10 58, 653
Mondja az ökörnyelv
Nadányi János ford.
3542:302
RMKT XVII/10 341, 730
Mondják nagy vizekben
Beniczky Péter
3644:159
RMKT XVII/12 159, 750–752
Mondjatok dicséretet
!, !!, !!!, **3034(2):**443
Most már minden újul
Beniczky Péter: Az esztendőnek négy részeinek mivoltáról
3644:244
RMKT XVII/12 213–214, 752
Mostan ékes a virágunk
Unger Mihály
3015:C_2a
Mostan eljöttek az idők
Iam ter quaternis trahitur
!!!, **3034(1):**30
Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen
Sztárai Mihály: Ps. 28
!, !!, !!!, **3034(2):**45
Mostan, ó Szentlélek Isten
Nunc, Sancte nobis Spiritus
!, !!, !!!, 3034(1):53

Mostan ti hatalmasak
Szenci Molnár Albert: Ps. 29
!!, !!!, 2750:62, **2988**:61, **3034**:51, **3665**:61
Mostan, Úristen, hozzád kiáltunk keserűségünkben
!!, !!!, 3034(2):391
Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek
Festum nunc celebre magnaque gaudia
!!, !!!, **3034(1):**38
Mostani igazság
Beniczky Péter
3644:164
RMKT XVII/12 162, 750–752
Múljék el, Úristen, rólam te nagy haragod
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, **3644:**78
Munka s tapasztalás
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 338–339 – Nadányi János ford.
3542:481
RMKT XVII/10 350, 736
Nagy az Úr méltóságában
Szenci Molnár Albert: Ps. 48
!!, !!!, 2750:111, **2988**:109, **3034**:90, **3665**:109
Nagy bánatban Dávid mikoron vala
Szegedi Gergely: Ps. 38
!, !!, !!!, **3034(2):**74
Nagy fa s mint borostyán
Vergilius: Georgica II. 131–134 – Nadányi János ford.
3542:171
RMKT XVII/10 329, 723
Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem
Németi Ferenc: Ps. 145
!, !!, !!!, **3034(2):**191
Nagy hálát adjunk az Atya Istennek
!, !!, !!!, **3034(2):**246
Nagy hasznot kicsiny kár
Beniczky Péter
3644:202
RMKT XVII/12 186–187, 750–752
Nagy hatalommal regnál az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 93
!!, !!!, 2750:217, **2988**:215, **3034**:182, **3665**:215
Nagy iható követ
Vergilius: Georgica II. 348–350 – Nadányi János ford.
3542:120
RMKT XVII/10 327, 722
Nagy kegyesen től Uram, földeddel
Szenci Molnár Albert: Ps. 85
!!, !!!, 2750:199, **2988**:197, **3034**:166, **3665**:197

Nagy öröme adaték én lelkemnek
Ps. 115
!, !!, !!!, **3034(2)**:163
Nagy örömnap ez nekünk, mert Krisztus születék
Dies est laetitia in ortu regali
!, !!, !!!, 2960:267, **3581:**379
Nagy sok orvosságok
Forrásához ld. Horatius: De arte poetica 70–73 – Nadányi János ford.
3542:265
RMKT XVII/10 337, 728
Nagy urak szerelme
Beniczky Péter
3644:194
RMKT XVII/12 181–182, 750–752
Nagy Úristen, ne hagyj minket
!, !!, !!!, 3034(2):371
Náladnál nagyobbnak
Beniczky Péter
3644:181
RMKT XVII/12 173, 750–752
Nappali rettegés
Beniczky Péter
3644:235
RMKT XVII/12 208, 750–752
Naptámadattól megfogván
Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
!!!, **3034(1):**15
Ne akkor hizlaljad
Beniczky Péter
3644:156
RMKT XVII/12 157, 750–752
Ne bosszankodjál a gonosztevőkre
Szenci Molnár Albert: Ps. 37
!!, !!!, 2750:83, **2988**:82, **3034**:67, **3665**:82
Ne engedd nyelvednek
Beniczky Péter
3644:132
RMKT XVII/12 141, 750–752
Ne félj a kérkedő
Beniczky Péter
3644:211
RMKT XVII/12 192–193, 750–752
Ne főbbség, s felséget
Beniczky Péter
3644:145
RMKT XVII/12 149, 750–752

Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben
Nagybáncsai Mátyás: Ps. 71 (1575)
!, !!, !!!, 3034(2):433
Ne hagyj, Úristen, kérlek elvesznem
Pécseli Király Imre
2890(1):334, **3292(1):**327, **3653(1)**:327
RMKT XVII/2 29–30, 278
Ne örülj bitangnak
Beniczky Péter
3644:197
RMKT XVII/12 183, 750–752
Ne pengessed íjad
Beniczky Péter
3644:156
RMKT XVII/12 157, 750–752
Ne szállj pörbe énvelem
Kanizsai Pálfi János: Ps. 51
!!, !!!, 2890(1):356, **3034(2):**99, **3292(1):**342, **3653(1)**:342
Ne verjed diófád
Beniczky Péter
3644:173
RMKT XVII/12 168 (Ne verjed azt a fát), 750–752
Nedves és hideg tök
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De cucurbita) – Nadányi János ford.
3542:344
RMKT XVII/10 346, 734
Nedves és hogy hideg
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De portulaca) 3–4, 7–8 – Nadányi János ford.
3542:294
RMKT XVII/10 340, 730
Nehéz a tanuság, aki rest akar lenni
Faut Márk
2765:B_4a
RMKT XVII/9 424, 714
Nehéz az időnek
Beniczky Péter
3644:140
RMKT XVII/12 146, 750–752
Néked esedőket
Beniczky Péter
3644:168
RMKT XVII/12 164–165, 750–752
Nekünk születék mennyei király, kit Üdvözítőnknek
Natus est nobis rex gloriae de pura virgine
!, !!, !!!, 3034(2):240
Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből
Natus est nobis rex gloriae, ab intacta pura virgine
!, !!, !!!, 2960:291, **3581:**383

Nem ád zsidó arra
Beniczky Péter
3644:160
RMKT XVII/12 159–160, 750–752
Nem annyira hasznát
Beniczky Péter
3644:202
RMKT XVII/12 186, 750–752
Nem árt az ily átok
Beniczky Péter
3644:204
RMKT XVII/12 188, 750–752
Nem az akaróé
Beniczky Péter
3644:162
RMKT XVII/12 161, 750–752
Nem az éles fegyver
Beniczky Péter
3644:155
RMKT XVII/12 156, 750–752
Nem azé az madár
Beniczky Péter
3644:157
RMKT XVII/12 157–158, 750–752
Nem bírhatsz szíveddel
Beniczky Péter
3644:141
RMKT XVII/12 147, 750–752
Nem egyenetlenség
Beniczky Péter
3644:147
RMKT XVII/12 151, 750–752
Nem jó bosszúságra
Beniczky Péter
3644:194
RMKT XVII/12 181, 750–752
Nem jó erőszakkal
Beniczky Péter
3644:168
RMKT XVII/12 165, 750–752
Nem kell ottan cégér
Beniczky Péter
3644:222
RMKT XVII/12 199, 750–752
Nem lát a szerelem
Beniczky Péter
3644:219
RMKT XVII/12 197–198, 750–752

Nem lehet szebb dolog a keresztyénségnél
Rimay János
2890(1):87, **3292(1):**204, **3653(1)**:204
RPHA 1071, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 64–65, 192–193
Nem lészen gazdag dús
Beniczky Péter
3644:203
RMKT XVII/12 187, 750–752
Nem lőn kedves Patakon
Czeglédi István
3279:54
Nem méltó az élni
Beniczky Péter
3644:214
RMKT XVII/12 194–195, 750–752
Nem mind egyen
Vergilius: Eclogae VIII. 63 – Nadányi János ford.
3542:170
Nem minden olvasó
Nadányi János
3542:[]$_4$b
RMKT XVII/10 322, 720
Nem mindenkor hasznos
Beniczky Péter
3644:171
RMKT XVII/12 166, 750–752
Nem mondom uraság
Beniczky Péter
3644:191
RMKT XVII/12 179, 750–752
Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
Szenci Molnár Albert: Ps. 115
!!, !!!, 2750:266, **2988**:264, **3034**:225, **3665**:264
Nem plántáltak híres scholákat atyáink
Miskolci Szenci János
3589:5
Nem rossz embert illet
Beniczky Péter
3644:142
RMKT XVII/12 148, 750–752
Nem újság, elhiggyed világ fiainál
Kiss Ádám
2766:A$_3$a
RMKT XVII/9 426, 715

Nemcsak arany fénylik
Beniczky Péter
3644:158
RMKT XVII/12 158, 750–752
Némely igen kicsiny
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum II. 245–251, 271–272 – Nadányi János ford.
3542:427
RMKT XVII/10 349, 735
Némely kis gyümölcsű
Pontano, Giovanni: De hortis Hesperidum II. 245–251, 271–272 – Nadányi János ford.
3542:175
RMKT XVII/10 329, 723
Némelyek azt hiszik
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Umoribus et perfrictionibus sedandis IX. 126–127 – Nadányi János ford.
3542:281
RMKT XVII/10 338, 729
Nemzetes vitézlő úri rend
Regius, Daniel
3290:D_3a
RMKT XVII/10 315–316, 715–716
Nevét a nagy Úristennek
!!!, **3034(1):**21
Nézd meg, hogy hajtatott
Ovidius: Remedia amoris 175–176 – Nadányi János ford.
3542:132
RMKT XVII/10 327, 722
Nézz mireánk Úristen, kegyelmesen
!, !!, !!!, **3034(2):**421
Nincs már hova lennem, kegyelmes Istenem
Balassi Bálint
!!, **2890(1):**59, **3292(1):**29, **3653(1)**:29
RPHA 1080
Nincs nehezebb kenyér
Beniczky Péter
3644:157
RMKT XVII/12 158, 750–752
Nincs semmi bölcsesség
Beniczky Péter
3644:186
RMKT XVII/12 176, 750–752
Nincsen segítségem kívüled, Istenem
Rimay János
3292(1):193, **3653(1)**:193
RPHA 1084, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 63, 192
Nincsen semmi újság
Beniczky Péter
3644:242
RMKT XVII/12 213, 750–752

No, dicsérjétek mindnyájan az Urat
Szenci Molnár Albert: Ps. 148
!!, !!!, 2750:334, **2988**:333, **3034**:285, **3665**:333
No, földnek minden népei
!!, **!!!**, **3034(2):**261
No, minden népek, örvendezzetek
Szenci Molnár Albert: Ps. 47
!!, !!!, 2750:109, **2988**:108, **3034**:89, **3665**:107
No, nem kesergetlek, hanem inkább intlek
Rimay János?: Fragmentum alterius cant.
2890(1):153
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 70, 195
Noha kicsin a bors
Beniczky Péter
3644:214
RMKT XVII/12 194, 750–752
Nosza istenfélő, szent hívek
Szenci Molnár Albert: Ps. 33
!!, !!!, 2750:72, **2988**:70, **3034**:58, **3665**:70
Nyomorult embernek
Beniczky Péter
3644:166
RMKT XVII/12 163, 750–752
Nyomorúságában
Beniczky Péter
3644:200
RMKT XVII/12 185, 750–752
Ó áldott Atya Úristen, ki uralkodol mennyekben
Lucis creator optime
!, !!, !!!, **3034(1):**75
Ó dicső Szűz, ki szüzeket
O gloriosa virginum, sublimis inter sydera
!!!, **3051:** 41, 128, 187
Ó dicsőült szép kincs, kiben gyarlóság nincs s nem férhet sötétség
Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, **3543:**M_9a
Ó drágalátos hely
Oroszhegyi Mihály: A fenyőfának hasznos voltáról
2653:B_1b
RMKT XVII/9 119, 598–599
Ó én édes hazám, te szép Magyarország, ki keresztyénségnek
Balassi Bálint
3292(1):53, **3653(1):**53
RPHA 1107 (te jó), Balassi Bálint összes művei. I. k. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp. 1951, 118–119, 256—257 (te jó)

Ó én Istenem, ím mi történék én szegény fejemen
Balassi Bálint
!!, **2890(1):**16, **3292(1):**12, **3653(1)**:12
RPHA 1108
Ó én kegyelmes Istenem
Balassi Bálint
!!, **2890(1):**45, **3292(1)**:7, **3653(1)**:7
RPHA 1109
Ó én két szemeim, ti az Úrra nézzetek
Pap Benedek: Ps. 27
!, !!, !!!, **3034(2):**44
Ó én lelkem, dicsérjed Istenedet
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:345, **2988**:344, **3034**:293, **3665**:344
Ó én megváltó, szép Jézusom
Kopcsányi Márton
!!!, **3485(1):**176, **3594(1):**176
Ó én szerelmes Jézusom
Kopcsányi Márton
!!!, **3485(1):**92, **3594(1):**92
Ó én Uram és én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 7
!!, !!!, 2750:16, **2988**:16, **3034**:13, **3665**:15
Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
Szenci Molnár Albert: Ps. 18
!!, !!!, 2750:36, **2988**:35, **3034**:29, **3665**:35
Ó erős, bosszúálló Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 94
!!, !!!, 2750:218, **2988**:216, **3034**:183, **3665**:216
Ó értem szenvedő Jézus
Szent Péter nagy keservesen síra
3181: C_4a
RMKT XVII/10 260–261, 698
Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk
Szenci Molnár Albert: Ps. 8
!!, !!!, 2750:19, **2988**:18, **3034**:15, **3665**:18
Ó Istenem! tiszta szívből
Szent Xaverius Ferenc szerelmetes lelkének buzgó óhajtási
3585:85
RMKT XVII/15A 688–689, RMKT XVII/15B 494-495
Ó Izrael, szerető népem
!, !!, !!!, 3034(2):318
Ó Jézus, mi Üdvözítőnk, kiben vagyon hitünk
Luther, Martin – N.K.T. ford. : Christus, unser Heiland, der den Tod überwand
!!, !!!, 3034(2):285
Ó kedves bölcsesség! Te érted szokott menni
Graff Gáspár
2765:B_2a
RMKT XVII/9 423—424, 714

Ó kegyelmes Isten, nézz szépen reám, nyavalyásra
Rimay János
!!, **2890(1):**35, **3292(1):**92, **3653(1)**:92
Ó keserves, éles fájdalmakkal teljes
Holló Zsigmond, iun.: Első siralom. A keseredett anya siralma
3280:C_4b
Ó ki későn futok lelkem orvosához
Rimay János
!!, !!!, 2890(1):29, **3292(1):**81, **3653(1)**:81
Ó ki még élsz
E világ fiaitól intő végső búcsúzása egy nemes személynek
3644:254
RMKT XVII/10 281–282, 705–707
Ó magas mennynek szentséges Istene
Coeli Deus sanctissime
!, !!, !!!, **3034(1):**49
Ó Mária Magdolna, Istennek választott edénye
Szent Mária Magdolnának tízrendbeli öröméről
!!, 3190: Ii_2b
Ó, mely boldog az oly ember éltében
Szenci Molnár Albert: Ps. 32
!!, !!!, 2750:70, **2988**:69, **3034**:57, **3665**:68
Ó, mely igen rövid volt lám e világ
!, !!, !!!, 3034(2):400
Ó, mely nagy boldogság, noha e föld fölött
Keublinger Farkas
3443:A_4a
Ó, mely sokan vannak, akik háborgatnak
Szenci Molnár Albert: Ps. 3
!!, !!!, 2750:8, **2988**:8, **3034**:7, **3665**:8
Ó mennyei mi szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk
O Pater pie coelestis
!!!, **3034(1):**64
Ó, mennyei nagy boldogság
!, !!, !!!, 3034(2):380
Ó mennyeknek fényessége
!!!, **3034(1)**:61
Ó mi kegyelmes Krisztusunk
O Gottes Sohn
!!!, **3034(1):**26
Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk
!!!, **3034(1):**75
Ó mindenható Isten, ki a te kegyességedből
Szegedi Kis István
!, !!, !!!, 3034(2):437
Ó, mint keseregnek most a keresztyének
Szegedi Kis István
!, !!, !!!, 3034(2):428

Ó nagy csudálatos bölcsességű Isten
Eszéki T. István: Sommája a Messiás Krisztus személyéről való próféciáknak mind a prófétáknak rendi szerint
3539A:71
Ó nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja
Hajnal Mátyás
!!!, **3543:**M_5a
Ó nagyhatalmú, felséges Úristen
Magnae Deus potentiae
!, !!, !!!, 3034(1):50
Ó seregeknek Istene
Szenci Molnár Albert: Ps. 84
!!, !!!, 2750:197, **2988**:196, **3034**:165, **3665**:195
Ó szegény megromlott s elfogyott magyar nép
Rimay János
2890(1):150, **3292(1):**3, **3653(1):**3
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 83–84, 199–200
Ó szent Isten, kit kedvedben, mint kegyes kebledben egyszer már bevettél
Balassi Bálint ford.: Quem tu summe Deus semel
!!, **2890(1):**21, **3292(1):**15, **3653(1)**:15
RPHA 1130
Ó szent könyv
Mikolai Hegedűs János
!!!, **3254(2):**72
Ó szentséges Szűz Mária
Sanctissima Mater Dei
!!!, **3543:**M_{10}b
Ó szép, drága zálog, igaz fényes csillag, Krisztus, üdvösség feje
Rimay János
!!, **2890(1):**206, **3292(1):**257, **3653(1)**:257
RPHA 1132
Ó szerencsés nemzet!
Miskolci Szenci János
3589:l8
Ó szívem emésztő veszély
Holló Zsigmond, iun.: Második
3280:C_4b
Ó te boldogságnak dicsőséges helye
Nyéki Vörös Mátyás (?)
3644:32
RMKT XVII/2 212–218, 483–493
Ó te dicső Szentháromság
O lux beata Trinitatis et principalis unitas
!, !!!, 3034(1):44
Ó te erős Isten (naptárvers)
2975:C_5b
RMKT XVII/10 613, 783
Ó te meghalandó emberi nemzetség
!, !!, !!!, 2903:56, **3034(2):**459

Ó teremtő Atya Isten
Pechamus, Joannes: O lux beata Trinitas, tres unum
!, !!, !!!, 3034(1):45
Ó ti hadi urak (naptárvers)
3139: B_7a-b
RMKT XVII/10 619, 784
Ó Uram Isten, mely távol estem
Rimay János
2890(1):117, **3292(1):**112, **3653(1)**:112
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 108–110, 207
Ó Úristen, én dicsőségem
Szenci Molnár Albert: Ps. 109
!!, !!!, 2750:256, **2988**:255, **3034**:217, **3665**:255
Ó Úristen, tekints hozzánk
Luther Martin: Ach Gott vom Himmel sich darein – Ps. 12
!, !!, !!!, 3034(2):27
Ó üdvösséges áldozat
O salutaris hostia
!!!, 3034(1):79
Olaj seprőlékkel
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 352–356 – Nadányi János ford.
3542:16
RMKT XVII/10 324, 721
Olasz kakukkfűvel
Vergilius: Georgica IV. 169 – Nadányi János ford.
3542:108
RMKT XVII/10 326, 722
Olts most, Daphni
Vergilius: Eclogae IX. 50 – Lippay János ford.
3334:4
RMKT XVII/10 351, 736
Olvasod e könyvet meglásd hamar által is olvasd
Rosnyai János: Typographus ad lectorem
2800:][$_4$b
RMKT XVII/9 425, 715
Ország pusztulása
Beniczky Péter
3644:146
RMKT XVII/12 150–151, 750–752
Orvoslást találtam
Ovidius: Metamorphoses I. 521–522 – Nadányi János ford.
3542:274
RMKT XVII/10 337, 728
Orvoslani most jó (naptárvers)
!!, !!!, 2654:A_2b, **2713, 2722, 2782, 2852, 2926, 2990, 3046, 3109, 3226, 3246, 3302, 3348, 3373, 3397, 3467, 3572, 3648, 3667**
RMKT XVII/9 554, 754 és RMKT XVII/9 561, 756–757 vegyesen

Ördögnek ideig
Beniczky Péter
3644:212
RMKT XVII/12 193, 750–752
Őrizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
!!, !!!, 3034(2):36 (én édes Istenem)
Örök életnek, szép üdvösségnek
Rimay János
2890(1):105, **3292(1):**97, **3653(1)**:97
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 102–104, 205–206
Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre
Ps. 70
!, !!, !!!, 3034(2):121
Öröködben, Uram, pogányok jöttek
Szenci Molnár Albert: Ps. 79
!!, !!!, 2750:187, **2988**:185, **3034**:156, **3665**:185
Örökség s majorság
Beniczky Péter
3644:223
RMKT XVII/12 200, 750–752
Örül az én szívem az Úrban
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:346, **2988**:345, **3034**:295, **3665**:345
Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
Szegedi Gergely(?): Ps. 122
!, !!, !!!, 3034(2):171
Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete
Batizi András ford.(?): Regina coeli laetare alleluja
!, !!, !!!, 3034(1):37
Örülj, s vigadj lelkem
Beniczky Péter
3644:70
RMKT XVII/12 108–110, 748
Örüljetek az Istenben, szolgáljatok víg örömben
Ps. 100
!!, !!!, 3034(2):150 (szolgáljatok őt)
Örüljünk most mindnyájan keresztyének
!!!, **3034(1):**36
Örülök az én szívemben
Szenci Molnár Albert: Ps. 122
!!, !!!, 2750:293, **2988**:292, **3034**:253, **3665**:292
Örvendez, Uram, a király
Szenci Molnár Albert: Ps. 21
!!, !!!, 2750:43, **2988**:42, **3034**:36, **3665**:42
Örvendezz most velem, kegyes gyülekezet
Eszéki T. István: Köszöntés
3539A:[6]

Örvendezzen már e világ
Magno salutis gaudio
!!!, **3034(1)**:24
Örvendezzetek az erős Istennek
Szenci Molnár Albert: Ps. 81
!!, !!!, 2750:192, **2988**:190, **3034**:160, **3665**:190
Örvendj egész föld, az Istennek
Szenci Molnár Albert: Ps. 66
!!, !!!, 2750:146, **2988**:144, **3034**:119, **3665**:144
Pajzsa szegény fejemnek
Pécseli Király Imre
2890(1):342, **3197(1)**:388, **3292(1)**:333, **3653(1)**:333
RMKT XVII/2 10–13, 273
Pallas nem nyughaték, ő követét inté
Rimay János
!, !!, **2890(1):**185, **3292(1):**236, **3653(1)**:236
RPHA 1168
Pályán vár ajándék
Beniczky Péter
3644:117
RMKT XVII/12 131–132, 750
Pápisták elhiszik, hogy fertelmes bűnök
Naogeorgus, Thomas – Czeglédi István ford.: Quin delicta etiam sacratae aspergine lymphae
3645:39
RMKT XVII/10 60–61, 654–655
Paradicsomnak te szép fényes napja
Pécseli Király Imre
2890(1):315, **3197(1):**363, **3292(1):**314, **3653(1)**:314
RMKT XVII/2 24–26, 277
Parancsolá az Augustus császár
!!, !!!, **3034(2):**215
Parányi bimbóból
Beniczky Péter
3644:237
RMKT XVII/12 209, 750–752
Párhagyma darabja
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De porro) 1–2 – Nadányi János ford.
3542:305
RMKT XVII/10 341, 731
Pénteki víg táncot
Beniczky Péter
3644:171 RMKT XVII/12 167, 750–752
Péter, mi az barack
Nadányi János ford.
3542:420
RMKT XVII/10 348, 735

Piros véred hogyha
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Reiectioni cibi aut sanguinis abstinendae) XX. 370–371 – Nadányi János ford.
3542:333
RMKT XVII/10 345, 733
Pokol s veszedelem
Beniczky Péter
3644:188 RMKT XVII/12 177, 750–752
Pörölj, Uram pörlőimmel
Szenci Molnár Albert: Ps. 35
!!, !!!, 2750:78, **2988**:76, **3034**:63, **3665**:76
Prédának ki örül, erszénye megürül
Pécseli Király Imre
2890(1):338, **3292(1):**330, **3653(1)**:330
RMKT XVII/2 17–18, 275
Prókátorra pered
Beniczky Péter
3644:207
RMKT XVII/12 190, 750–752
Puha s henyélő test
Beniczky Péter
3644:210
RMKT XVII/12 192, 750–752
Pusztában zsidókat vezérlő Úristen
Balassi Bálint (1589)
!!, !!!, **3292(1)**:51 (vezérlő, jó Isten), **3653(1)**:51
Pünkösd kevés hűvössége (naptárvers)
2724:E_2a
RMKT XVII/9 562, 757
Pünkösd nap a Szentlélek
!, !!, !!!, **3034(2):**297
Pünkösd napja betelvén
!, !!, !!!, **3034(2):**294
Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj
Thordai János: Ps. 51
2903:56
RMKT XVII/4 241–242, 620
Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében
Ps. 8
!, !!, !!!, 3034(2):17
Reggel s délben esőt (naptárvers)
Az égi szivárványból és a mennydörgésekből
3472:B_8b, **3582:**B_1a, **3670:**B_1a
RMKT XVII/10 626, 784–785
Régi Aegyptusnak, s' ím az Oedipusnak
!!!, **3417**:147

Régi barátodat
Beniczky Péter
3644:206
RMKT XVII/12 189, 750–752
Régi fakadékod
Quintus Serenus Sammonicus: De medicina praecepta (Omnibus obscaenis medendis) XXXV. 690–691 – Nadányi János ford.
3542:399
RMKT XVII/10 348, 735
Régi pünkösdnek idején
!!, !!!, 3034(2):297
Régi vacsorákat
Martialis: Epigr. XIII. 14 – Nadányi János ford.
3542:280
RMKT XVII/10 338, 729
Reménység ha rád néz
Beniczky Péter
3644:192
RMKT XVII/12 180, 750–752
Reménységem te légy nekem
Rimay János
!!, 2890(1):104, **3292(1):**77, **3653(1):**77
Rend szerént jegyezzék egyebek versekben
Gyöngyösi István: Márssal társalkodó Murányi Vénus
3151:A_4b
Gyöngyösi István összes költeményei. Kiad. Badics Ferenc. I. k. Bp. 1914. (Régi magyar költők tára – XVII. századbeli magyar költők művei) 117–249, 480
Rest, böcstelen
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (Blitum) – Nadányi János ford.
3542:297
RMKT XVII/10 340, 730
Részegség oly étek
Beniczky Péter
3644:232
RMKT XVII/12 206, 750–752
Rettegtet sok vétkem
Beniczky Péter
3644:51
RMKT XVII/12 103–105, 747
Rettenetes rút gyászt, mint egy ijesztő vázt, én szívemen viselvén
Rimay János
!, **2890(1):**204, **3292(1):**250 (én elmémben), **3653(1)**:250
RPHA 1206
Romlott testemben zárt ó te szegény lélek!
Hadrianus – Czeglédi István ford.: Animula, vagula, blandula
3513:58
RMKT XVII/10 55, 651

Rómaiak Cannast
Medgyesi Pál ford.: Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi
2871:15
RMKT XVII/9 186–187, 622
Rózsa nyílik, liget is zöldül, madarak szava zendül (naptárvers)
3060:A_7a
Ruta igen nemes
Schola Salernitana 61 – Nadányi János ford.
3542:382
RMKT XVII/10 347, 734
Rutától férfimag
Schola Salernitana 61 – Nadányi János ford.
3542:386
RMKT XVII/10 347, 734
S mely különbözteti
Nux 13–14 – Nadányi János ford.
3542:146
RMKT XVII/10 328, 722
Salátamag Venus játékát
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De caule) – Nadányi János ford.
3542:277
RMKT XVII/10 337, 728
Salátával élj vagy
Martialis: Epigr. III. 89 – Nadányi János ford.
3542:179 [recte 279]
RMKT XVII/10 338, 729
Sámbár oda van már mondjad Echo ámbár
Matkó István
3481:Mmm_2a, A-variáns; **3481:**Mmm_1b, B-variáns
RMKT XVII/10 355–356, 742
Sással fedett házban
Beniczky Péter
3644:161
RMKT XVII/12 160, 750–752
Saulnak a Dávidhoz jó szerelme
Skarica Máté: Ps. 63
!!, !!!, **3034(2):**111
Segélj meg engemet én édes Istenem
Balassi Bálint
!!, **2890(1):**83, **3292(1):**46, **3653(1)**:46
RPHA 1212
Segítségül hívjuk a mennybeli Istent
!, !!, !!!, 3034(2):417
Semmit ne bánkódjál, Krisztus szent serege
Szkhárosi Horvát András
!, !!, !!!, **3034(2):**419

Senki is ne légyen
Vergilius: Georgica II. 315–318 – Nadányi János ford.
3542:13
RMKT XVII/10 323, 721
Senkit a pénz és kincs még boldoggá nem tett
Rimay János
3292(1):152, **3653(1)**:152
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 130, 213
Senkit gazdagságért
Beniczky Péter
3644:135
RMKT XVII/12 143 (Gazdagságért senkit), 750–752
Seregek hadnagya
Beniczky Péter
3644:95
RMKT XVII/12 118–120, 748–749
Serkenj fel már ember, bűneidből
!!, !!!, 2903:62
Siess, ments meg Uram Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 70
!!, !!!, 2750:160, **2988**:158, **3034**:132, **3665**:158
Siess, nagy Úristen, én segítségemre
Barát István: Ps. 69
!, !!, !!!, 3034(2):118
Sírj, könyvezz, zokogjál
Dömötöri György: Ad suos patriae accolas in communi
3259: C_1a-C_1b
RMKT XVII/10 10—12, 635–638
Soha a dézsából
Beniczky Péter
3644:159
RMKT XVII/12 159 (Soha a csöbörből), 750–752
Soha nagy titkodat
Beniczky Péter
3644:133
RMKT XVII/12 142, 750–752
Soha nagy urakkal
Beniczky Péter
3644:193
RMKT XVII/12 181, 750–752
Sok álom szakasztást
Beniczky Péter
3644:191
RMKT XVII/12 179, 750–752
Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben vannak
Sztárai Mihály: Ps. 32
!, !!, !!!, 3034(2):56

Sok háborúságban, szívem nagy bánatában
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 129
!!, !!!, 3061:S_3b, **3190:**575
Sok ínségünkben hozzád kiáltunk, felséges Úristen
Sztárai Mihály: Ps. 74
!, !!, !!!, 3034(2):127
Sok jó ló a hámban
Beniczky Péter
3644:137
RMKT XVII/12 144, 750–752
Sok jótéteményén nagyon csodálkozván
Sztárai Mihály: Ps. 65
!, !!, !!!, **3034(2):**116
Sok között nem tudni
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De porro) 11–12 – Nadányi János ford.
3542:317
RMKT XVII/10 343, 732
Sok nyavalyánkban Atyánkhoz kiáltsunk
!!, !!!, 3034(1):57
Sok nyilvánvaló bizonyságokkal Szent Dávid próféta
Sztárai Mihály. Ps. 36
!, !!, !!!, 3034(2):67
Sok nyomorúság mi életünkben hogy megkeseríte
Laskói István(?): Ps. 120
!!, !!!, 3034(2):167
Sok nyomorúsággal élete embernek
Siderius János
!!, !!!, 2903:65, **3034(2):**476
Sok rendbéli próbák vannak rajtunk az életben
Pathai István
!!, !!!, 2903:69
Sokan kapálással
Beniczky Péter
3644:234
RMKT XVII/12 208, 750–752
Sokan vannak most olyatén emberek
Sztárai Mihály: Ps. 14
!, !!, !!!, 3034(2):34
Sokat fárad vadász
Beniczky Péter
3644:229
RMKT XVII/12 204, 750–752
Sokat zörgölődik szegény Luther Márton
Frusius, Andreas – Czeglédi István ford.: Magnicrepus, mendax, morosus
3513:15
RMKT XVII/10 44–45, 646–647

Spárgával környül vett
Juvenalis: Sat. V. 81–82 – Nadányi János ford.
3542:57
RMKT XVII/10 325, 721
Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
Szenci Molnár Alber: Ps. 140
!!, !!!, 2750:318, **2988**:317, **3034**:272, **3665**:317
Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
Szenci Molnár Albert: Ps. 59
!!, !!!, 2750:132, **2988**:131, **3034**:108, **3665**:131
Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e földön
Sztárai Mihály: Ps. 12
!, !!, !!!, 3034(2):31
Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid
Szenci Molnár Albert: Ps. 12
!!, !!!, 2750:27, **2988**:26, **3034**:22, **3665**:26
Szamár, dió s asszony
Nadányi János ford.
3542:158
RMKT XVII/10 328, 723
Számkivetésre Dávid megyen vala
Szegedi Gergely: Ps. 7 (1564)
!, !!, !!!, 3034(2):14
Számkivetést tűrni
Beniczky Péter
3644:227
RMKT XVII/12 203, 750–752
Szárnyon jár és repül
Beniczky Péter
3644:158
RMKT XVII/12 158, 750–752
Szegény fejem Uramhoz óhajt
Sublimi te Pater aethere
!!, !!!, 2890(1):243, **3197:**310, **3292:**275, **3653(1)**:275
Szemed gyökerének
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De foeniculo) 7–8, 27–28 – Nadányi János ford.
3542:331
RMKT XVII/10 344–345, 733
Szemem a hegyekre vetem
Szenci Molnár Albert: Ps. 121
!!, !!!, 2750:293, **2988**:291, **3034**:253, **3665**:291
Szemmel látott dolog
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 338–339 – Nadányi János ford.
3542:222
RMKT XVII/10 336, 728

Szénégető tőkét
Beniczky Péter
3644:186
RMKT XVII/12 176, 750–752
Szent Dávid király bűnei ellen így panaszolkodik
Szegedi Gergely: Ps. 6
!, !!, !!!, 3034(2):11
Szent Dávid király háborúságában imádkozik
Ps. 3
!, !!, !!!, 3034(2):7
Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik
Ps. 13
!!, !!!, 3034(2):33
Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván
Sztárai Mihály: Ps. 29
!!, !!!, 3034(2):47
Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad részében
Sztárai Mihály: Ps. 23
!, !!, !!!, 3034(2):38
Szent Dávid próféta második énekében
Ps. 2
!!, !!!, 3034(2):2
Szent Ézsaiás így írt Krisztusnak szent születéséről
Szegedi Gergely
!, !!, !!!, 3034(2):219 (így ír)
Szent Igéjét az Istennek
!!!, **3034(1):**22
Szent vagy örökké, Atya Úristen
!!, !!!, 3034(2):444
Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége
Vita sanctorum, decus angelorum
!!, !!!, 3034(1):35
Szentháromság és csak egy Istenség
!, !!, !!!, 3034(2):300
Szép asszony és jó bor
Beniczky Péter
3644:221
RMKT XVII/12 199, 750–752
Szerelem és a bor
Beniczky Péter
3644:218
RMKT XVII/12 197, 750–752
Szerencse erszényét
Beniczky Péter
3644:207
RMKT XVII/12 190, 750–752

Szerencsétlenségnek
Beniczky Péter
3644:165
RMKT XVII/12 163, 750–752
Szeretem és áldom az Úristent
Szenci Molnár Albert: Ps. 116
!!, !!!, 2750:268, **2988**:267, **3034**:227, **3665**:267
Szeretet égő tűz
Beniczky Péter
3644:205
RMKT XVII/12 188–189, 750–752
Szeretlek téged Istenem
Sz. Ignác óhajtási
3585:22
RMKT XVII/15A 622–623, RMKT XVII/15B 457–458
Szeretőnek sebe
Beniczky Péter
3644:206
RMKT XVII/12 189, 750–752
Szín festékkel mázolt
Beniczky Péter
3644:86
RMKT XVII/12 112–115, 748
Szívem megalázván tehozzád megyek
!!, !!!, 3034(2):390
Szívemet hozzád emelem
Szenci Molnár Albert: Ps. 25
!!, !!!, 2750:53, **2988**:52, **3034**:44, **3665**:52
Szolgád fizetését
Beniczky Péter
3644:195
RMKT XVII/12 182, 750–752
Szólít minket Krisztus Urunk
Siderius János
!!, !!!, 2903:73
Szükség keresztyének, mindennek éltében
Siderius János
2903:77
RPHA 1344 (keresztyénnek)
Szükség keresztyéneknek tudakozni
Szegedi Gergely
!, !!, !!!, 3034(2):359
Szükség megtudni mindennek
!!!, 3034(1):77
Szükség megtudnunk üdvösségnek dolgát
!, !!, !!!, 3034(2):316

Szűz Mária lakozván Názáretben
Rimay János
3292(1):208, **3653(1)**:208
RPHA 3515, Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 116–117, 209–210
Tanulj meg te, az úton elmenni
!, !!, !!!, 3034(2):344
Tanulj szagos cédrust
Vergilius: Georgica III. 414–415 – Nadányi János ford.
3542:32
RMKT XVII/10 324, 721
Tarchon, hogy Juppiter
Columella, Lucius Iunius Moderatus: De re rustica X. 346–350 – Nadányi János ford.
3542:38
RMKT XVII/10 325, 721
Tarts meg engemet, ó én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 16
!!, !!!, 2750:32, **2988**:31, **3034**:26, **3665**:31
Tarts meg Uram, engem
Rimay János
3292(1):179, **3653(1)**:179
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 81–83, 198–199
Tarts meg Uram Isten, engem
Szenci Molnár Albert: Ps. 54
!!, !!!, 2750:123, **2988**:121, **3034**:100, **3665**:121
Tavasszal ezt sokan
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De acydula) 4–5 – Nadányi János ford.
3542:299
RMKT XVII/10 340, 730
Tebenned bízom, én Istenem, kérlek, oltalmazz meg
Szenci Molnár Albert: Ps. 71
!!, !!!, 2750:161, **2988**:159, **3034**:132, **3665**:159
Tebenned bízom, Uram Isten
Tesini Imre: Ps. 31
!, !!, !!!, 3034(2):54
Tebenned bíztunk eleitől fogva
Szenci Molnár Albert: Ps. 90
!!, !!!, 2750:211, **2903:**84, **2988**:209, **3034**:177, **3665**:209
Téged, Isten, dicsérünk
Te Deum laudamus
!, !!, !!!, 3034(1):80, **3190:**166
Téged, Uram, valamikor
Marus István
!!!, **2890(1):**256, **3197:**323, **3292(1):**284, **3653(1)**:284
Téged, Úristen, mi keresztyének dicsérünk és áldunk
Te Deum laudamus
!, !!, !!!, 3034(2):444

Tehozzád kiáltok, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 141
!!, !!!, 2750:320, **2865:**A_7b, **2988**:319, **3034**:274, **3665**:319
Tehozzád szemeimet, Úristen, emelem az égben
Szenci Molnár Albert: Ps. 123
!!, !!!, 2750:295, **2988**:293, **3034**:254, **3665**:293
Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen
Szenci Molnár Albert: Ps.130
!!, !!!, 2750:302, **2988**:301, **3034**:269 [recte 259], **3665**:301
Tekéntetes nemes és nagyságos rendek
Regius, Daniel
3290:C_2b
RMKT XVII/10 308–310, 715–716
Tekints reám Istenem, nyavalyámban
Szegedi Gergely: Ps. 10
!, !!, !!!, 3034(2):22
Tekints reánk immár, nagy Úristen, a mennyekből
(1553 körül)
!, !!, !!!, 3034(2):352
Tekints reánk, Úristen, nagy kegyelmességedből
!!, !!!, 3034(2):406
Teljes dicséret királynak
3058:5
RMKT XVII/15A 595, RMKT XVII/15B 437–438
Teljes e széles világban, dicséretes
Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
!!!, **3034(1):**13
Teljes e széles világban, minden földnek határiban
Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
3034(1):13
Teljes szívvel örvendjünk
N. K. T.
!!, !!!, 3034(2):236
Teneked, Uram, hálát adok
!!!, **3034(2):**389
Tengeri Ravenna
Martialis: Epigr. XIII. 21 – Nadányi János ford.
3542:57
RMKT XVII/10 325, 721
Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus szent anyja
Ave maris stella – Nyéki Vörös Mátyás ford.(?)
!!, !!!, 3190:661
Teremt., Kijöv., Lévi
Mikolai Hegedűs János
!!!, **3254(2):**87

Teremtő Úr, kérünk téged
Ambrosius, Sanctus: Deus creator omnium
!!!, **3034(1):**74
Természet folyása
Beniczky Péter
3644:184
RMKT XVII/12 175, 750–752
Természet hajlandó
Beniczky Péter
3644:175
RMKT XVII/12 169, 750–752
Termő élő fáknak
Vergilius: Georgica II. 9–34, 47–82 – Nadányi János ford.
3542:201–203
RMKT XVII/10 329–331, 723
Tested jó borral, gyomrod vadhússal elégítsd (naptárvers)
2748
RMKT XVII/9 563, 757
Thestilis hévségtűl
Vergilius: Eclogae II. 10–11 – Nadányi János ford.
3542:313
RMKT XVII/10 343, 732
Ti keresztyének, dicsérjétek Istent
Ps. 134
!, !!, !!!, 3034(2):181
Ti, tanácsban ülő személyek
Szenci Molnár Albert: Ps. 58
!!, !!!, 2750:130, **2988**:129, **3034**:106, **3665**:129
Ti tehát nemzetes és nagyságos rendek
Regius, Daniel
3290:D_1a
RMKT XVII/10 312–314, 715–716
Titkait Istennek sáfárló doktori szolga
Száki János: Applausus Ungaricus
3322: ****$_5$a
RMKT XVII/10 319, 716–717
Titkos csalárdságát a csalárd sátánnak
Kovásznai Péter
3647: c_4a
RMKT XVII/10 368, 746–747
Titkot királyoknak
Beniczky Péter
3644:145
RMKT XVII/12 150, 750–752
Titulussal élni
Beniczky Péter
3644:179
RMKT XVII/12 172, 750–752

Tövis nélkül nyílt szép rózsa
3543:M_8b
RMKT XVII/15A 639–640, RMKT XVII/15B 464–466
Tudatlan orvosok
Schola Salernitana XXXVII. – Nadányi János ford.
3542:251
RMKT XVII/10 336–337, 728
Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell halnunk
Tseh (1566 előtt)
!, !!, !!!, 2903:86, **3034(2):**456
Tudomány olyan kincs
Beniczky Péter
3644:138
RMKT XVII/12 145, 750–752
Tűz azt melegíti
Beniczky Péter
3644:196
RMKT XVII/12 183, 750–752
Tűz mellett őnéki
Appendix Vergiliana, Moretum 55–56, 60–68, 77–84 – Nadányi János ford.
3542:2
RMKT XVII/10 322, 720
Udvar habzó tenger
Beniczky Péter
3644:189
RMKT XVII/12 178, 750–752
Udvar s irigy tisztek tőlem távozzatok
Rimay János
2890(1):138, **3292(1):**142, **3653(1):**142
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 125–129, 212–213
Ugyanazon hagyta
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De caule) 13–17 – Nadányi János ford.
3542:284
RMKT XVII/10 338, 729
Új rutát ha eszel
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De ruta) 19–22 – Nadányi János ford.
3542:383
RMKT XVII/10 347, 734
Új világosság jelenék
Novum sidus emicuit
!!, !!!, 3034(1):1
Uram, a te ítéletedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 72
!!, !!!, 2750:164, **2988:**162, **3034:**135, **3665:**162
Uram, bocsássad el szolgádat békével
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:340, **2903:**101, **2988:**339, **3034:**289, **3665:**339

Uram, én csak tebenned bíztam
Szenci Molnár Albert: Ps. 31
!!, !!!, 2750:66, **2988**:65, **3034**:54, **3665**:65
Uram, engem nagy búsultodban
Thordai János: Ps. 38
2903:87
RMKT XVII/4 217–220, 614–616
Uram, gazdagságot
Beniczky Péter
3644:238
RMKT XVII/12 210, 750–752
Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat
Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 101
!!, !!!, 3061:S_1b, **3190:**573
Uram Jézus, tarts meg engem
3292(2):22, **3653(2)**:21
RMKT XVII/14 219, 811
Uram, ki leszen lakója
Szenci Molnár Albert: Ps. 15
!!, !!!, 2750:30, **2988**:30, **3034**:25, **3665**:30
Uram, ne hallgass ily igen
Szenci Molnár Albert: Ps. 83
!!, !!!, 2750:195, **2988**:193, **3034**:163, **3665**:193
Uram, nem űz nagyra szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 131
!!, !!!, 2750:304, **2865:**A_7a, **2988**:302, **3034**:260, **3665**:302
Uram, szemed előtt, mint nagy látó előtt
!!!, **3543:**L_5a
Uram, te megvizsgálsz engem
Szenci Molnár Albert: Ps. 139
!!, !!!, 2750:316, **2988**:314, **3034**:270, **3665**:314
Uram, te nagy haragodban
Szenci Molnár Albert: Ps. 6
!!, !!!, 2750:14, **2988**:13, **3034**:12, **3665**:13
Úristen, áldj meg jóvoltodból
Szenci Molnár Albert: Ps. 67
!!, !!!, 2750:149, **2988**:147, **3034**:122, **3665**:147
Úristen, az én imádságom
Szenci Molnár Albert: Ps. 5
!!, !!!, 2750:11, **2988**:11, **3034**:10, **3665**:11
Úristen, én üdvösségem
Szenci Molnár Albert: Ps. 88
!!, !!!, 2750:204, **2903:**91, **2988**:202, **3034**:170, **3665**:202
Úristen, irgalmazz nekem a te irgalmasságod szerint
Hegenwald, Erhard: Erbarme Dich mein, o Herr Gott – Ps. 51
!, !!, !!!, 2903:94 (nekünk), **3034(2):**92
Úristen, kegyelmezz meg énnekem
Szenci Molnár Albert: Ps. 51
!!, !!!, 2750:117, **2988**:115, **3034**:95, **3665**:115

Úristen, kérünk a te szent nevedért
Ps. 54
!, !!, !!!, 3034(2):102
Úristen, kész az én szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 108
!!, !!!, 2750:255, **2988:**253, **3034:**216, **3665:**253
Úristen, légy most mivelünk
Szegedi Gergely: Ps. 71 (1563)
!, !!, !!!, 3034(2):122
Úristen, mely sokan vannak
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, 2750:341, **2988**:340, **3034**:290, **3665**:340
Úristen, oltalmad ígérted minekünk
Thordai János: Ps. 90
2903:96
RMKT XVII/4 303–305, 635
Úristen, segíts és tarts meg engem
Szenci Molnár Albert: Ps. 69
!!, !!!, 2750:156, **2988:**154, **3034:**128, **3665:**154
Úristen, tehozzád régóta kiáltunk
Tatárok rabságában esteknek keserves énekek
2959
RMKT XVII/9 392—400, 704–705
Úristen veletek, keresztyének, örüljetek
!, !!, !!!, 3034(2):230
Úristennek Szent Fia
!, !!, !!!, 3034(2):234
Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel
Magnum nomen Domini, Emmanuel – Resonet in laudibus
!!, !!!, 2960:290, **3581:**382
Úrnak szolgái, mindnyájan
Szenci Molnár Albert: Ps. 134
!!, !!!, 2750:308, **2988**:306, **3034**:263, **3665**:306
Úrnak szolgái, no dicsérjétek mindnyájan az Urat
Ps. 134
!, !!, !!!, 3034(2):181
Úrnak végvacsorájára
Ad coenam agni providi
!, !!, !!!, 3034(1):76
Üdvöz légy édes Jézusunk
!!!, **3034(1):**42
Üdvöz légy Krisztus, e világnak Ura
Christe, rex regum, dominator orbis
!, !!!, 3034(1):65
Üdvöz légy Mária, tengernek csillaga
Ave maris stella
!!!, **3051:** 79, 129, 162, 223

Üdvöz légy, oh szent képe ld. Idvez légy, oh szent képe
Üdvöz légy örök Úristen
!, !!, !!!, **3034(2):**304
Üdvözítőnknek szent anyja
Nyéki Vörös Mátyás ford.(?): Alma redemptoris mater
!!!, **3051:** 133, 172, 192, 234, **3190:**666
Üveg romló cserép
Beniczky Péter
3644:241 RMKT XVII/12 212, 750–752
Vadnak étel előtt
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De raphano) 6 – Nadányi János ford.
3542:320
RMKT XVII/10 344, 732
Vagy nyersen, vagy főve
Hessius Eobanus: De tuenda bona valetudine (De porro) 9–10, 13–14 – Nadányi János ford.
3542:315
RMKT XVII/10 343, 732
Vala kunyójához egy kis kert
Appendix Vergiliana, Moretum 60–61 – Nadányi János ford.
3542:6
Valahol elmegyek
Beniczky Péter
3644:90
RMKT XVII/12 115–117, 748
Valaki Krisztusnak vacsoráját veszed
!, !!, !!!, 3034(2):335
Valamint gyermeknek
Lucretius: De rerum natura IV. 11–13 – Nadányi János ford.
3542:378
RMKT XVII/10 346, 734
Van mindenkor nálam
Vergilius: Eclogae III. 62–63 – Nadányi János ford.
3542:452
RMKT XVII/10 350, 736
Várom, Uram Isten, fejemre
Úz Bálint
!!!, **3292(1):**352, **3653(1)**:352
Várván vártam a fölséges Urat
Szenci Molnár Albert: Ps. 40
!!, !!!, 2750:92, **2988**:91, **3034**:76, **3665**:90
Vedd el Úristen, rólunk haragodat
Thym, Georg: Aufer immensam Deus, aufer iram
!, !!, !!!, 3034(2):375
Vedd eszedbe szívem
Beniczky Péter
3644:23
RMKT XVII/12 96–98, 747

Véget vetek immár csekély ritmusimban
Beniczky Péter: Befejezése e verseknek
3644:249
RMKT XVII/12 216–217, 752
Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes
Balassi Bálint: Ps. 51 (1594)
!!, !!!, 2890(1):175, **3061:**R_{11}a, **3190:**569, **3292(1):**56, 229, **3653(1)**:56, 229
Vén ember elméje
Beniczky Péter
3644:225
RMKT XVII/12 202, 750–752
Veres, igen meleg hévséget
Nadányi János ford.
3542:303
RMKT XVII/10 341, 730–731
Vereshagyma kutya marását
Aemilius Macer: De herbarum virtutibus (De cepis) 13–16, 19–22 – Nadányi János ford.
3542:309
RMKT XVII/10 342, 731
Vess búzát, Egedii, árpát zabot Benedicti (naptárvers)
A földnek míveléséről, mikor és minemű napokra kell vigyáznod
!, **3373:**B_6b
RPHA 1480, RMKT XVI/12 586, 764
Víg tavasz
Beniczky Péter
3644:109
RMKT XVII/12 126–128 (A Héra barlangját), 749
Vigasságom mint fordula bánatra
Fragmentum cu[jusdam] cantio[nis]
2890(1):289, **3292(1):**299, **3653(1)**:299
RMKT XVII/8 409–410, 617
Világ ékessége
Beniczky Péter
3644:113
RMKT XVII/12 128–130, 749
Világon állandó
Beniczky Péter
3644:130
RMKT XVII/12 139, 750–752
Világon ég alatt nincs oly féle állat, kit Isten nem legeltet
Rimay János
!!, **2890(1):**1, **3292(1):**156, **3653(1):**156
Virághoz hasonló kedves unokáim
Holtsur János
3290:D_2b
RMKT XVII/10 314–315, 715–716

Virtus, lelki jóság, kit sok bölcs magasztal
Rimay János
2890(1):126, **3292(1):**128, **3653(1)**:128
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 140–141, 214–215
Viseld békességgel s kegyes csendességgel
Nyéki Vörös Mátyás
!!, **3644:**45
Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél
Balassi Bálint
2890(1):146, **3292(1):**26, **3653(1)**:26
RPHA 1492, Balassi Bálint összes művei. I. k. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp. 1951, 112, 245–247
Vitézlő községnek
Beniczky Péter
3644:182
RMKT XVII/12 174, 750–752
Vitézlő s nemzetes régi Bakos Gábor
Holtsur János
3290:C_3b
RMKT XVII/10 310–312, 715–716
Vitézség embernek föld felett élete
Rimay János
2890(1):121, **3292(1):**124, **3653(1)**:124
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 78–79, 196–197 (ez földön)
Volt az egész földön hatalmas Róma régenten
Terrarum fines primo post tecta polorum – Czeglédi István ford.
3645:184
RMKT XVII/10 49–50, 649–650
Zápor s kőesőkkel (naptárvers)
Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból
3472:C_1a, **3582:**B_1b, **3670:**B_1b
RMKT XVII/10 626–627, 784–785
Zarándokságomat
Beniczky Péter
3644:74
RMKT XVII/12 110–112, 748
Zúgódik, dúl-fúl magában e világ
Zeleméry László: Ps. 2
!, !!, !!!, 3034(2):4
Zsálya egészséget
Nadányi János ford.
3542:323
RMKT XVII/10 344, 732

A ZSOLTÁRFORDÍTÁSOK (PARAFRÁZISOK) KEZDŐSORAI, SORSZÁM SZERINT

A zsoltárok sorszámánál első helyen a héber számozás található; ezt egyenlőségjellel a Vulgata szerinti számozással a latin szöveg kezdőszavai, majd a magyar nyelvű fordítások (parafrázisok) kezdősora követi.

1 =	1	Beatus vir qui non abiit
		Aki nem jár hitlenek tanácsán
		Boldog az olyan ember az Istenben
2 =	2	Quare fremuerunt
		Miért zúgolódnak a pogányok
		Szent Dávid próféta második énekében
		Zúgódik, dúl-fúl magában e világ
3 =	3	Domine quid
		Ó mely boldog az oly ember éltében
		Ó mely sokan vannak, akik háborgatnak
		Szent Dávid király háborúságában imádkozik
4 =	4	Cum invocarem
		Én igazságomnak Istene
5 =	5	Verba mea
		A Szent Dávid ötödik énekében
		Úristen, az én imádságom
6 =	6	Domine ne in furore... miserere
		Meg ne feddj engemet... és meg ne ostorozz
		Szent Dávid király bűnei ellen így panaszolkodik
		Uram, te nagy haragodban
7 =	7	Domine Deus meus
		Ó én Uram és én Istenem
		Számkivetésre Dávid megyen vala
8 =	8	Domine Dominus noster
		Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten
		Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk
		Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében
9 =	9	Confitebor tibi
		Dicsérlek téged, Úristen

10 = 9 Ut quid Domine
Megnyomorodván ellenségitől Szent Dávid próféta
Mire távozol tőlünk, Úristen
Tekints reám Istenem, nyavalyámban
11 = 10 In Domino confido
Az Istenben bízom jó reménységgel
12 = 11 Salvum me fac Domine
Emlékezzél meg, Úristen, a mi nagy gyarlóságunkról
Ó, Úristen, tekints hozzánk
Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e földön
Szabadíts meg és tarts meg, Uram Isten, mert szentid
13 = 12 Usquequo Domine
Míglen felejtesz el, Uram?
Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik
14 = 13 Dixit insipiens... in studiis suis
A bolond így szól az ő szívében
Sokan vannak most olyatén emberek
15 = 14 Domine quis habitabit
Uram, ki leszen lakója
16 = 15 Conserva me
Őrizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
Tarts meg engemet, ó én Istenem
17 = 16 Exaudi Domine iustitiam meam
Hallgasd meg igazságomat
18 = 17 Diligam te
Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
19 = 18 Caeli enarrant
Az egek beszélik, és nyilván hirdetik
Mennyégben lakozó imádandó fölség
20 = 19 Exaudiat te Dominus
Az Úr tégedet meghallgasson
Gyakorta való, buzgó könyörgést
21 = 20 Domine in virtute
Örvendez, Uram, a király
22 = 21 Deus, Deus meus respice
Én Istenem, én erős Istenem
23 = 22 Dominus regit me
Az Úr énnekem őriző pásztorom
Az Úristen nekem édes táplálóm
Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad részében
24 = 23 Domini est terra
Az Úr bír az egész földdel
25 = 24 Ad te Domine levavi
Szívemet hozzád emelem
26 = 25 Judica me
Légy ítélőm, Uram
Mikor Dávid vala keserűségben

27 = 26 Dominus illuminatio
Az én jó Istenem, ha gyertyám nekem minden sötétségemben
Az Úristen az én világosságom
Ó, én két szemeim, ti az Úrra nézzetek
28 = 27 Ad te Domine clamabo
Hozzád kiáltok, kegyes Uram
Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen
29 = 28 Afferte Domino
Mostan ti hatalmasak
Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván
30 = 29 Exaltabo te Domine
Dávid prófétának imádkozásáról
Dicsérlek Uram, tégedet
31 = 30 In te Domine speravi... inclina
Benned bíztam, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
Tebenned bízom, Uram Isten
Uram, én csak tebenned bíztam
32 = 31 Beati quorum
Boldog az ilyen ember e világon
Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte
Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben vannak
33 = 32 Exsultate justi
Nosza istenfélő, szent hívek
34 = 33 Benedicam Dominum
Mikoron Dávid Saul előtt futna
Mindenkoron áldom az én Uramat
Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet
35 = 34 Judica Domine
Pörölj, Uram, pörlőimmel
36 = 35 Dixit injustus
A gonosztevőnek dolgán
Sok nyilvánvaló bizonyságokkal Szent Dávid próféta
37 = 36 Noli aemulari
Megnyomorult szegény keresztyén ember
Ne bosszankodjál a gonosztevőkre
38 = 37 Domine ne in furore... quoniam
Haragodnak nagy voltában
Meg ne feddj engemet... és meg ne verj
Nagy bánatban Dávid mikoron vala
Uram, engem nagy búsultodban
39 = 38 Dixi: custodiam
Magamban elvégezém és mondám
40 = 39 Exspectans
Várván vártam a fölséges Urat
41 = 40 Beatus qui
Boldog, aki a nyavalyást híven

42 = 41 Quemadmodum
Fohászkodom hozzád, Uram Istenem
Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról
Mint a szép, híves patakra
Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett
Mint kívánkozik a szarvas a kút fejéhez
43 = 42 Judica me
Ítélj meg engemet Úristen
Lásd meg Uram én ügyemet
44 = 43 Deus auribus
Hallottuk, Isten, füleinkkel
45 = 44 Eructavit
Egy szép dolgot hoz elő az én szívem
46 = 45 Deus noster
Az Isten a mi reménységünk
Erős várunk nekünk az Isten
Mikor Szennakerib a Jeruzsálemet
47 = 46 Omnes gentes
Minden népek örülvén tapsoljanak
No, minden népek, örvendezzetek
48 = 47 Magnus Dominus
Nagy az Úr méltóságában
49 = 48 Audite haec
Hallgassátok meg ezt minden népek
50 = 49 Deus deorum
Az erős Isten, uraknak ura
Hogy panaszolkodik a hatalmas Isten
51 = 50 Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam
Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala
Légy irgalmas Úristen, minékünk
Mindenható Úristen, szívünk retteg szüntelen
Ne szállj pörbe énvelem
Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj
Úristen, irgalmazz nekem a te irgalmasságod szerint
Úristen, kegyelmezz meg énnekem
Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes
52 = 51 Quid gloriaris
Mit dicsekedel gonoszságban
53 = 52 Dixit insipiens... in iniquitatibus
A bolond így szól az ő szívében
54 = 53 Deus in nomine
A te nagy nevedért tarts meg
Mennynek és földnek kegyes Istene
Tarts meg Uram Isten, engem
Úristen, kérünk a te szent nevedért
55 = 54 Exaudi Deus orationem meam
Hallgasd meg az én könyörgésem
Mikoron Dávid nagy búsúltában

56 = 55 Miserere mei Deus quoniam
Kegyelmezz meg nékem én Istenem
57 = 56 Miserere mei Deus, miserere
Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem
Irgalmazz Úristen immáron énnekem
58 = 57 Si vere utique
Ti, tanácsban ülő személyek
59 = 58 Eripe me de inimicis
Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
60 = 59 Deus reppulisti
Minket, Úristen, elhagyál
61 = 60 Exaudi Deus deprecationem
Kiáltásom halld meg Isten
62 = 61 Nonne Deo
Az én lelkem szép csendesen
63 = 62 Deus, Deus meus ad te
Isten, te vagy én Istenem
Saulnak a Dávidhoz jó szerelme
64 = 63 Exaudi Deus orationem meam cum
Hallgasd meg Uram, könyörgésem
Meghallgassad az én imádságomat
65 = 64 Te decet
A Sionnak hegyén, Úristen
Sok jótéteményén nagyon csodálkozván
66 = 65 Jubilate Deo omnis terra, psalmum
Örvendj egész föld, az Istennek
67 = 66 Deus misereatur
Úristen, áldj meg jóvoltodból
68 = 67 Exsurgat Deus
Hogyha felindul az Isten
69 = 68 Salvum me fac Deus
Siess, nagy Úristen, én segítségemre
Úristen, segíts és tarts meg engem
70 = 69 Deus in adjutorium
Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre
Siess, ments meg Uram Isten
71 = 70 In te Domine speravi... et eripe
Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben
Tebenned bízom, én Istenem, kérlek, oltalmazz meg
Úristen, légy most mivelünk
72 = 71 Deus judicium tuum
Uram, a te ítéletedet
73 = 72 Quam bonus
Bizonyára jó az Isten
74 = 73 Ut quid Deus
Hogy Jeruzsálemnek drága templomát
Miért vetsz minket így el, Úristen
Sok inségünkben hozzád kiáltunk, felséges Úristen

75 = 74 Confitebimur
Dicsérünk téged, Isten
76 = 75 Notus in Judaea
Ismeretes az Úristen
77 = 76 Voce mea ad Dominum... ad Deum
Az Istenhez az én szómat
Az Úristent magasztalom
78 = 77 Attendite
Hallgass én népem, az én törvényemre
79 = 78 Deus venerunt
Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat
Öröködben, Uram, pogányok jöttek
80 = 79 Qui regis Israel
Hallgasd meg Izrael pásztora
Keresztyéneknek Istene
81 = 80 Exsultate Deo
Örvendezzetek az erős Istennek
82 = 81 Deus stetit in synagoga deorum
Az Isten áll ő seregében
Az Úristen áll minden bíráknak gyülekezetekben
83 = 82 Deus quis
Uram, ne hallgass ily igen
84 = 83 Quam dilecta
Ó seregeknek Istene
85 = 84 Benedixisti
Nagy kegyesen től Uram, földeddel
86 = 85 Inclina
A jó hitű ember szelíd e világon
Hajtsd hozzám Uram, füledet
87 = 86 Fundamenta
Az Úristen az ő lakó hajlékát
88 = 87 Domine Deus salutis
Úristen, én üdvösségem
89 = 88 Misericordias
Az Úrnak irgalmát örökké éneklem
90 = 89 Domine refugium
Tebenned bíztunk eleitől fogva
Úristen, oltalmad ígérted minekünk
91 = 90 Qui habitat
Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában
Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában
92 = 91 Bonum est
Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet
Mely igen jó az Úristent dicsérni
93 = 92 Dominus regnavit decorem
Nagy hatalommal regnál az Isten
94 = 93 Deus ultionum
Mikor Szent Dávid kegyetleneknek gonoszságát látá
Ó erős, bosszúálló Isten

95 = 94 Venite exultemus
Jer, örvendezzünk az Úristennek
Jertek, örvendjünk mindnyájan
96 = 95 Cantate Domino canticum novum, cantate
Énekeljetek minden népek
97 = 96 Dominus regnavit, exultet
Az Úristen regnál
98 = 97 Cantate Domino canticum novum, quia
Énekeljetek új éneket
99 = 98 Dominus regnavit, irascantur
Az Úr országol és regnál nagy jól
100 = 99 Jubilate Deo omnis terra, servite
E földön ti minden népek
Örüljetek az Istenben, szolgáljatok víg örömben
101 = 100 Misericordiam
Ilyen fogadást tőn a Szent Dávid a nagy Úristennek
Mindennek előtte irgalmasságról
102 = 101 Domine exaudi orationem meam et
Hallgasd meg Uram, kérésem
Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat
103 = 102 Benedic anima mea Domino et
Aki az Istent megismerheti
Áldjad lelkem, Uradat, Istenedet
104 = 103 Benedic anima mea Domino, Domine
Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld
105 = 104 Confitemini Domino et
Adjatok hálát az Istennek
106 = 105 Confitemini Domino quoniam bonus... quis loquetur
Az Urat áldjátok, mert jó
107 = 106 Confitemini Domino quoniam bonus... dicant
Dicsérjétek az Urat, mert nagy ő jóvolta
108 = 107 Paratum cor
Úristen, kész az én szívem
109 = 108 Deus laudem
Ó Úristen, én dicsőségem
110 = 109 Dixit Dominus
Az Úristen mondá az én Uramnak
111 = 110 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio
Hálát adok, Uram, neked
112 = 111 Beatus vir qui timet
Boldog a férfiú, ki féli az Istent
Boldog az olyan ember ő lelkében
Boldog ember, aki az Istent
113 = 112 Laudate pueri
Az Urat, ti ő szolgái
Keresztyének, kik e földön lakoztok
114 = 113A In exitu Israel
Hogy Izrael kijött Egyiptomból

115 = 113B Non nobis Domine
Nagy öröme adaték én lelkemnek
Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
116 = 114 Dilexi quoniam
116 = 115 Credidi
Szeretem és áldom az Úristent
117 = 116 Laudate Dominum omnes
Az Urat, minden nemzetek
Int most minket Dávid próféta a zsoltárkönyvben
118 = 117 Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in saeculum
Adjatok hálákat az Úrnak
119 = 118 Beati immaculati
Az oly emberek nyilván boldogok
120 = 119 Ad Dominum
Én az Úristenhez kiálték
Sok nyomorúság mi életünkben hogy megkeseríte
121 = 120 Levavi oculos
Jer, emlékezzünk keresztyén népek
Szemem a hegyekre vetem
122 = 121 Laetatus sum
Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
Örülök az én szívemben
123 = 122 Ad te levavi
Az Izraelnek népe régenten ó törvényben
Tehozzád szemeimet, Úristen, emelem az égben
124 = 123 Nisi quia Dominus
Az Izrael ezt nyilván mondhatja
125 = 124 Qui confidunt
Akik bíznak az Istenben
Akik bíznak az Úristenben
126 = 125 In convertendo
Mikor a Siont az Isten
127 = 126 Nisi Dominus
Hogyha ember házat épít
Mindenek meghallják és jól tanulják
128 = 127 Beati omnes
Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli
Boldogok azok, kik Istent félik
Minden hív keresztyének, meghalljátok
129 = 128 Saepe expugnaverunt
Én ifjúságomtól fogva engem
130 = 129 De profundis
Bűnösök hozzád kiáltunk
Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserűséggel
Sok háborúságban, szívem nagy bánatban
Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen

131 = 130 Domine non est
Uram, nem űz nagyra szívem
132 = 131 Memento Domine
Emlékezzél meg Úristen, Dávidról és ínségéről
133 = 132 Ecce quam
Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség
Mely igen jó legyen az egyenesség
134 = 133 Ecce nunc
Ti keresztyének, dicsérjétek Istent
Úrnak szolgái, mindnyájan
Úrnak szolgái, no dicsérjétek mindnyájan az Urat
135 = 134 Laudate nomen
Áldjátok az Úr nevét
136 = 135 Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in aeternum
Dicsérjétek az Urat, mert ő jó kedvet mutat
137 = 136 Super flumina
Hogy a babiloni vizeknél ültünk
Izraelnek megszomorodott nemzetsége
138 = 137 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam
Dicsér téged teljes szívem
139 = 138 Domine probasti
Uram, te megvizsgálsz engem
140 = 139 Eripe me Domine
Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
141 = 140 Domine clamavi
Tehozzád kiáltok, Úristen
142 = 141 Voce mea ad Dominum... ad Dominum
Én az Úrhoz fölkiálték
143 = 142 Domine exaudi orationem meam, auribus
Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet
Hallgasd meg Uram, kérésemet
Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket
144 = 143 Benedictus Dominus
Áldott az Úr, ki kezemet tanítja
Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
145 = 144 Exaltabo te Deus
Magasztallak téged, én Istenem
Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem
146 = 145 Lauda anima
Áldjad én lelkem az Urat
Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem
147 = 146 Laudate Dominum quoniam
147 = 147 Lauda Jerusalem
Az Urat dicsérjétek, mert jó
Drága dolog az Úristent dicsérni

148 = 148 Laudate Dominum de caelis
Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban
Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek
Mikoron a Szent Dávid megismeré
No, dicsérjétek mindnyájan az Urat
149 = 149 Cantate Domino canticum novum, laus
Az Úrnak, no, énekeljetek
150 = 150 Laudate Dominum in sanctis
Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő szent voltát

A LATINBÓL FORDÍTOTT VERSES SZÖVEGEK EREDETIJÉNEK INCIPITMUTATÓJA

A solis ortus cardine	Naptámadattól megfogván
	Teljes e széles világban, dicséretes
	Teljes e széles világban, minden földnek határiban
Ad coenam agni providi	Úrnak végvacsorájára
Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc arida	Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza
Alma redemptoris mater	Üdvözítőnknek szent anyja
Animula vagula blandula	Romlott testemben zárt ó te szegény lélek!
Ascendit Christus hodie	A Krisztus mennybe felmene, minden egeknek fölötte
	A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne
	Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, ül Atyjának jobbjára
Audi benigne conditor	Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk kegyelmesen
	Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram Isten
Aufer immensam Deus, aufer iram	Vedd el Úristen, rólunk haragodat
Aurora lucis rutilat	Fénylik a nap fényességgel
Ave maris stella	Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus szent anyja
	Üdvöz légy Mária, tengernek csillaga
Ave regina coelorum	Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya
Balsamus et munda cera	Én jó fiam! vegyed Palaeologe ezt
Benedictus Dominus Deus Israel	Áldott Izraelnek Ura
Chorus novae Jerusalem	Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen oroszlán
	Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a Krisztus meggyőzte
Christe, qui lux es et dies	Jézus Krisztus, mi Megváltónk
	Krisztus ki vagy nap és világ, minket
Christe, rex regum, dominator orbis	Üdvöz légy Krisztus, e világnak Ura
Christus iam surrexit	Krisztus feltámada igazságunkra

Christus surrexit, mala nostra texit	Krisztus feltámada, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen megváltá …
Coeli Deus sanctissime	Ó magas mennynek szentséges Istene
Conditor alme siderum	Csillagoknak alkotója Mindeneknek teremtője és híveknek éltetője
Corde natus ex parentis	Atya Istentől születék Az Atyának országából e világra Isten jöve Az Atyának országából, Istenségnek tanácsából
Corporis hinc veniunt Christi celeberrima	Innen van ünnepe a Christus testének
Cur mundus militat sub vana gloria	Mit bízik e világ ő álnokságában
Deus creator omnium	Teremtő Úr, kérünk téged
Deus meus et omnia	Én Istenem és mindenem
Dies est laetitiae in ortu regali	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék Nagy örömnap ez nekünk, mert Krisztus születék
Dies irae, dies illa	A nap, nagy haragnak napja Eljő amaz haragos nap Kérlek és intelek mostan téged
Diique deaeque simul	Istenasszonyokkal égben az istenek
Domine non secundum peccata nostra	Mennynek és földnek nemes teremtője és
Dominus vobiscum, qui praedictam colit artem	A Dominus vobiscum felette nagy mester
Ex more docti mystico	Dicsérjük a nagy Úristent
Exue Franciscum tunica	Hogyha Szent Ferencről levonod a kámszát
Festum nunc celebre magnaque gaudia	Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek
Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor	Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk
Grates nunc omnes reddamus	Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek
Homo Dei creatura	Ember, Isten alkotmánya ... Ha nagy voltát
Hostis Herodes impie	Gonosz, kegyetlen Heródes Heródes dühös ellenség
Hymnum dicamus Domino	Dicséretet mondjunk Úristennek és ő Fiának, Krisztusnak
Immense coeli conditor	Mennynek és földnek nemes teremtője, minden
In primis venerare deos, atque annua magnae	Ha várod termését szántó földeidnek
Jam cantemus hodie in honorem Mariae	Jer, mindnyájan örüljünk
Jam lucis orto sidere	A Nap feljövén immáron
Jam moesta quiesce quaerela	Hagyjátok el hű keresztények
Jam ter quaternis trahitur	Mostan eljöttek az idők
Jesu dulcis memoria	Jézus, édes emlékezet
Jesu nostra redemptio	Jézus Krisztus, mi királyunk
Jesu quadragenariae	Minden mi szenvedésünknek
Lucis creator optime	Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy bölcs alkotója Ó áldott Atya Úristen, ki uralkodol mennyekben

Luminum liquor, fletus aequor	Könyvem forrási, áradási induljatok
Magnae Deus potentiae	Ó nagyhatalmú, felséges Úristen
Magnicrepus, mendax, morosus	Sokat zörgölődik szegény Luther Márton
Magno salutis gaudio	Örvendezzen már e világ
Magnum nomen Domini, Emmanuel	Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel
Media vita in morte sumus	A mi életünknek közepette
Memento rerum conditor	Emlékezzél meg Teremtőnk
Missam non cantat	A pápista papnak sokszor nem kell mise
Mittit ad virginem non quemvis angelum	Küldé az Úristen hűséges szolgáját
Modulisemus omnes corde, voce, ore	Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk
Natus est nobis rex gloriae, ab intacta pura virgine	Nekünk született mennyei király, Szűz Máriának méhéből
Natus est nobis rex gloriae de pura virgine	Nekünk született mennyei király, kit Üdvözítőnknek
Non omnis moriar	Éltemet énnékem hogy halál elvette
Non, ut verum fatear	Igazság kimondásáért fejem be ne törjék
Novum sidus emicuit	Új világosság jelenék
Nunc, Sancte nobis Spiritus	Mostan, ó Szentlélek Isten
O gloriosa virginum, sublimis inter sydera	Ó dicső Szűz, ki szüzeket
O lux beata Trinitas, tres unum	Ó teremtő Atya Isten
O lux beata Trinitatis et principalis unitas	Ó te dicső Szentháromság
O Pater pie coelestis	Ó mennyei mi szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk
O salutaris hostia	Ó üdvösséges áldozat
Omni die dic Mariae	Minden napon áldást mondjon
Pange lingua gloriosi proelium certaminis	Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását
Patris sapientia veritas divina	Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus
Plasmator hominum deus	Emberi nemnek teremtő Istene
Priscianus regula penitus cassatur	Csuda idő virrada
Puer natus in Betlehem. Hoc in anno	Gyermek született Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem
Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem	Gyermek született Betlehemben, született Betlehemben
Quando baptizant campanas	Mikor a harangok megkereszteltetnek
Quem terra, pontus, sidera	Kit a nagy ég, föld, víz csodál
Quem tu summe Deus semel	Ó szent Isten, kit kedvedben, mint kegyes kebledben egyszer már bevettél
Qui me servasti puerum	Krisztus, ki megtartál engem
Quin delicta etiam sacratae aspergine lymphae	Pápisták elhiszik, hogy fertelmes bűnök
Rector potens verax Deus	Igaz bíró, nagy Úristen
Regina coeli laetare alleluja	Mennynek királyné asszonya Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete
Rerum Deus tenax vigor	Állatoknak megtartója
Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi	Rómaiak Cannast

Salve regina	Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja
Salve sancta facies nostri redemptoris	Idvez légy, oh szent képe mi Üdvezítőnknek
Sanctissima Mater Dei	Ó szentséges Szűz Mária
Si coelum tonat	Hogyha vagy az ég zeng
Solis ut in solo motu	Miként a szép napnak szüntelen folyása
Spiritus Sancti gratia	A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szíveket
Sublimi te Pater aethere	Szegény fejem Uramhoz óhajt
Sunt omnes primum supremo vertice rasi	Ezeknek mindegyik fejeknek teteje
Supplex oro patris	Alázatos szókkal könyörgök
Te Deum laudamus	Téged, Isten, dicsérünk
	Téged, Úristen, mi keresztyének dicsérünk és áldunk
Telluris ingens conditor	A széles földnek nagy, bölcs teremtője
Terrarum fines primo post tecta polorum	Volt az egész földön hatalmas Róma régenten
Torpens ignavia, fumans elatio	A clerusban szorult sok féle gonoszság
Ut nunc triste mori est	Bizony dolog vallom, szomorú az halál
Veni Creator Spiritus, mentes	Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj
	Jövel teremtő Szentlélek
Veni redemptor gentium	Jövel Megváltója népeknek, mutasd
	Jövel népeknek Megváltója, Szűznek
Veni Sancte Spiritus, et emitte	Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával
	Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek
Verbum supernum prodiens	Mennyből az Ige lejöve
	Mennyei Ige jelenél
Vexilla regis prodeunt	Keresztyének örvendezzünk, mert országol
Vita sanctorum, decus angelorum	Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége

TÁRGYMUTATÓ

Index rerum

Subject index

ábécéskönyv ld. nyelvkönyv
agenda, *katolikus*, latinul **2660(1), 3267, 3268, 3269**
ld. még zsolozsmás könyv, zsolozsma
református, magyarul **2795**, **2940**
államelméleti értekezés ld. fejedelmi tükör
állatábrázolás ld. illusztrációk
állatorvosi mű, magyarul **2675**
álomfejtőkönyv, biblikus cseh nyelven **3402**
arckép ld. illusztrációk
aritmetika ld. mennyiségtan
artikulusok ld. törvénycikkek
assertiones ld. vizsgatételek
asztrológia ld. csillagászat
beszéd, *világi*, latinul **2843, 3370, 3595, 3605, 3606, 3607, 3614, 3615, 3630, 3678**; más műben **3627**
pedagógiai, latinul **2732, 3325, 3415, 3452, 3589**
egyházi ld. prédikációk; gyászbeszéd
biblia, teljes, magyarul **2982**
Apokrif könyvek, magyarul **3258**
Zsoltárok könyve, versben, magyarul **2750, 2988, 3034(3), 3665**
Zsoltárok, versben, magyarul, **3061(2);** más műben **3441**
Zsoltárok, imádságban, magyarul, más műben **2869**
bibliamagyarázat, *református*, magyarul **2793, 2800, 3495**
evangélikus, magyarul **2849**
ld. még perikópáskönyv; prédikáció
biblia tartalmi kivonata, magyarul, versben **3276**
bibliai história, versben, magyarul, más műben **3392**
bibliai idézetek (helyek) gyűjteménye, magyarul **2683, 2809**
— latinul **2627**
imádságban, magyarul **2869, 3593(2)**
bibliai jelenetek, bibliai személyek ld. illusztrációk
bibliai tárgyú találós kérdések ld. találós kérdések
botanika ld. illusztrációk; mezőgazdaság (kertészet)
bölcs mondások ld. mondások
búcsút hirdető körlevél ld. egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás
címer ld. címerleírás; illusztrációk
címerleírás, más műben **3469**
verses, más műben **3580**
csillagászat 2995, 3180, 3195, 3491, 3502; más műben **3128**
didaktika ld. tanterv
disputatio ld. vizsgatételek
dráma ld. iskoladráma
egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás, *evangélikus*, latinul **3404, 3506;** más műben **3198**, **3520**
katolikus, latinul **2660(2), 2657, 2864, 3111, 3379, 3668**
— cseh nyelven **2721**
unitárius, latinul **3494**
református, magyarul **3083**
— latinul **2725, 2727, 2770, 2991, 3336**
ld. még vizsgatételek, jog
egyháztörténet ld. történelem
elbeszélés, moralizáló, magyarul **2962**
életrajz, önéletrajz, biblikus cseh nyelven, versben **3332**
— latinul, versben **2685**

elmélkedés, *evangélikus*, magyarul **2848**
— biblikus cseh nyelven **3099**
— latinul **3098**
— németül **3039**
katolikus, magyarul **2753, 3190(2), 3191, 3213, 3543**
— latinul **3115, 3214**
ld. még vallásos olvasmány
kereszténység, magyarul **2981**
református, magyarul **2829, 2830, 3024, 3245, 3422, 3441, 3478, 3593(1)**
emberalak ld. illusztrációk
embléma ld. címerleírás; illusztrációk, címer, címerállat, embléma, nyomdászjelvény
enciklopédia, nyelvtanulás céljából, latin-magyar **2715, 2985, 3059(1)**
— latin–német–magyar **3587**
— latin–német **2754**
énekeskönyv, énekek (a magyar nyelvű énekekről a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztat)
evangélikus, biblikus cseh nyelven **2883, 2951, 2953, 3072, 3398(1), 3621(2)**
— németül **3271, 3550, 3616, 3625**
protestáns (református és evangélikus közösen), magyarul **2890, 3034(1-2), 3097**
unitárius, temetési, magyarul **2903**
lakodalmi, magyarul **2851**
eposz, magyarul **3151**
erkölcsi oktatás, magyarul **3022, 3324**
— latinul **2811, 2924, 3490;** versben **2811**
ld. még fejedelmi tükör, filozófia
evangéliumok és episztolák ld. perikópáskönyv
fejedelmi tükör 3047, 3228, 3469; más műben **2831**
filozófia, *összefoglaló* **2973, 3062**
— *metafizika* **2702**; más műben **3062**
— *természetfilozófia* **3028, 3078, 3079, 3387**; más műben **2973**
ld. még vizsgatételek
fizika ld. filozófia, természetfilozófia
fiziognomia, latinul **3056**
földrajz, latinul, magyar nyelvű szövegrészekkel **2636, 2760, 2957, 3187, 3188, 3633**
— latinul **3684**
füveskönyv, magyar elnevezésekkel ld. mezőgazdaság (kertészet)
gyászbeszéd, *református*, magyarul **2687, 2730, 2871, 2874, 2970, 3002, 3026, 3030, 3278, 3307, 3313, 3327, 3386, 3479, 3480, 3482, 3484, 3516**; más műben **3141**
— magyarul és latinul **3588**
— biblikus cseh nyelven **2805**
— latinul **2763, 3252**
katolikus, magyarul **2996, 3053, 3509, 3586**
— latinul **3035**, **3232, 3233, 3234, 3583, 3584**
evangélikus, biblikus cseh nyelven **2802, 2880**
— németül **2929, 2987, 3367, 3409, 3463, 3567, 3662, 3686**
gyászbeszéd gyászversekkel, *evangélikus*, latinul, magyar és latin versekkel **3290**
— latinul, latin versekkel **2952, 3013, 3164, 3610**
— németül, német versekkel **3369, 3617, 3618**
— németül, német és latin versekkel **3301, 3353, 3368, 3566**
unitárius, latinul, latin versekkel **3349**
gyászjelentés ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, ünnepre hívó levél, latinul
gyászvers ld. vers; gyászbeszéd gyászversekkel
gyónók kézikönyve 3378, 3475
hadtudományi értekezés, latinul **3597**
halálszimbólum ld. illusztrációk, halál
hangjegyek 2662, 2750, 2851, 2920, 2988, 3255, 3398, 3417, 3443, 3602, 3665
históriás ének ld. bibliai história versben; tudósító históriás ének
hittételek ld. katekizmus, vallási tanítás, vizsgatételek
hitvita ld. vallási vitairat
illusztrációk
állat **3587**
— ló **2645**
— lóorvoslás, szerszámok **2645**
allegória
— élet, halál, örökkévalóság **3053**

— erények **3509**
— hit **3543**
— vallásos elmélkedésekhez kapcsolódó **3191**
arckép ld. emberalak
bibliai jelenetek
— Angyali üdvözlet **3051, 3190**
— evangéliumi jelenetek **3049(1), 3392**
— Golgota **3190, 3485, 3515, 3594**
— Jesus Christus, a sírból feltámadó **2953**
— Jesus Christus az Olajfák hegyén **3485, 3594**
— Jesus Christus és az apostolok a „Mi Atyánk”-ot imádkozzák **3190**
— Maria beata virgo, Elisabeth, Sancta, találkozás **3473** (részben)
— Noe (bibl.) bárkája **3436**
— Salomon (bibl.) – rex Judaeorum **2928(1)** (részben), **3228**
— az utolsó ítélet **3398**
— az utolsó vacsora **3190**
bibliai személyek
— David (bibl.) – rex Judaeorum **3023, 3190, 3594**
— Jesus Christus **3190, 3485, 3594**
— Jesus Christus, fej **3051, 3625**
— Maria beata virgo **2789(1)** (részben), **3190**
— Maria beata virgo, fej **3051**
— Maria beata virgo, Jesus Christus **2724(1)** (részben), **2753, 2788(1)** (részben), **2928(2)** (részben), **2995** (részben), **3051, 3485, 3594**
— Maria Magdalena (bibl.), Sancta **3190**
— Szentháromság **2808** (részben), **3190**
címer, címerállat, embléma, nyomdászjelvény
— Ausztria **2626(2), 2659** (részben), **2788(2)** (+ részben), **2817(1), 2928(1)** (részben)**, 2963(1), 3074(1), 3270(1)**
— Báthori család **3207** (részben)**, 3273**
— Bethlen család (iktári) **2674(1), 2684(2), 2982(1), 3076, 3141, 3237, 3241, 3248, 3250, 3319, 3541**
— Brassó **2756, 2757, 2794, 3140(2) , 3149, 3193(2), 3271**
— címer, ismeretlen **2862** (részben), **3689**
— Comenius, Joannes Amos **2662, 3059**
— császári címer ld. Ausztria
— Csehország **2788(2)** (részben)
— Elsevier **3591**
— Eperjes **3028** (részben), **3228** (részben), **3469**
— Erdődy család **3585**
— Estienne család **3349**
— Ferdinandus Carolus – archidux Austriae **2957** (részben), **3187** (részben)
— Illésházy család **2659** (részben)
— Jézus Társasága **2857, 2858, 3057, 3190, 3337, 3473** (részben), **3476, 3485, 3594, 3671(1), 3672** (részben)
— Karancsi György **3275**
— Lippay György **2659** (részben), **2660(1), 3054**
— Luzinski, Joachim Aloysius **3115**
— Magyarország **2626(1), 2626(2), 2659** (részben), **2724(1)** (részben) (Magyarország és a magyar korona tartományai), **2724(2)**, **2788(1)** (részben) (Magyarország és a magyar korona tartományai), **2788(2)** (részben), **2817(1), 2928(1)** (részben), **2928(2)**, **2931(1), 2963(1–2), 2993(2)** (részben) (Magyarország és a magyar korona tartományai), **2995** (részben) (Magyarország és a magyar korona tartományai), **3049(2), 3074(1–2), 3139(1–2), 3192(1), 3270(1), 3472(1), 3672** (részben), **3684** (részben)
— Maria beata virgo, embléma **3057, 3672** (részben)
— „La Minerva” nyomdászjelvény **2957, 3187**
— Nádasdy család **2992**
— Pálffy Tamás **3267**
— pataki nyomda ld. Rosnyai
— Pozsony **3684** (részben)
— Rákóczi család **3207** (részben)
— Rosnyai János **2791, 2935**
— Royal Society **3436**
— Szeben **2944, 3009, 3126(2)**
— Széchényi György **3268**
— Széchy Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége
— Szelepcsényi György **3269**
— Szenci Kertész Ábrahám **2673, 2675, 2678, 2679, 2684(1), 2686, 2750, 2810,**

2982(2), 3130, 3244, 3249, 3318, 3322, 3325, 3395, 3495, 3539
— Tárkányi István **3189**
— trencséni nyomda **3132**
— uralkodói hatalomra, erényekre vonatkozó emblémák **3047(1), 3228**
— Weber, Johann, sen. **3047(1)** (részben), **3228**
— Werther, Johann **3633**
— Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária **3190(1), 3191**
— Zetter, Jacobus de **3188**
csillagászat és földrajz
— Afrika, allegória **2636** (részben), **2760** (részben), **2957** (részben), **3187** (részben)
— Amerika, allegória **2636** (részben), **2760** (részben), **2957** (részben), **3187** (részben)
— Ázsia, allegória **2636** (részben), **2760** (részben), **2957** (részben), **3187** (részben)
— csillagász **3048(1)**
— csillagászati ábra **2995**
— csillagos ég **3078** (részben), **3079** (részben)
— az ég forgása **3587**
— égitestek évszakokra jellemző állása **2993(2)**
— Európa, allegória **2636** (részben), **2760** (részben), **2957** (részben), **3187** (részben)
— holdfény hossza **3054**
— Jupiter **3049(2)**
— kézi kompasztom használata **3054**
— Saturnus **3049(2)**
— üstökös **2995**
— zodiákus jegyek **2659, 3624A**
épület, épület belső, építészeti keret
— építészeti keret **3688** (részben)
— a murányi kápolna **3190**
— szobabelső álló alakokkal **3402**
emberalak (arckép is) **2645**
— allegorikus nőalak **3509**
— Bayer, Johann **3078** (részben), **3079** (részben)
— érvágó emberke **2724(1)**, **2788(1) 2931(2), 2993(2), 3049(1), 3304(2), 3393(2), 3472(2), 3582(2)**
— Ferdinánd III. – magyar király és német-római császár **2659** (részben)
— Ferdinandus Carolus – archidux Austriae **2957** (részben), **3187** (részben)
— férfi képmás **3473** (részben)
— Hercules (myth.) **3207** (részben)
— Justitia (myth.) **2928(1)** (részben)
— Lipót I. – magyar király és német római császár **2659** (részben), **2788(2)** (részben), **3228**, **3582(1), 3670(1)**
— Prudentia (myth.) **2928(1)** (részben)
— Rákóczi Ferenc, I. – választott erdélyi fejedelem **2993(1)**
— Sibylla (myth.) **2689**
— Széchy Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége
— Weber, Johann, sen. **3047(1)** (részben), **3228**
— Wesselényi Ferenc **3190**
— Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária **3190**
földrajz ld. csillagászat
halál **2789(1)** (részben)
— haldokló és környezete **2789(1)** (részben)
— koporsó **3618**
— Memento mori **3053, 3586**
— ravatal (Forgách Miklós felesége, Bossányi Eszter) **2996**
Imitatio Christi **3191**
kehely **3332**
— szent ostyával **2660, 3190, 3267, 3268, 3269, 3485, 3594**
kereszt **3190**
kertészet
— gyümölcsös kerti munkálatok **3334**
— kertépítés **3173**
mise
— misejelenet **3020**, **3190**
— prédikálás **3190**
mitológiai ábrázolás
— Gorgó **3207** (részben)
— Nap diadalszekéren **2862** (részben)
— nemeai oroszlán **3207** (részben)
ld. még emberalak
szentek
— Antonius de Padua, Sanctus **3058**
— Brigitta, Sancta **3190, 3485, 3594**
— Franciscus de Assisi, Sanctus **2725**
— Imre herceg, Szent **2992**
— a szentek égi kara **3190**
városkép
— Bécs **2788(2)** (részben)

— Eperjes **3028** (részben), **3047(1), 3228** (részben), **3469**
— Nagyszombat **2724(1)** (részben), **2788(1)** (részben), **2928(2)** (részben), **2995** (részben)
— Pozsony **3684** (részben)
— Savnik **3626**
egyéb
— bányászcsákány és jelenet **3481**
— csatajelenet (iniciálén) **2649**
— főbíró beiktatása **3047(1)**
— imádságoskönyv-illusztrációk **2656**
— labyrintus **3078** (részben), **3079** (részben)
— a magyar korona **3684** (részben)
— öldöklő angyal **3688** (részben)
— purgatóriumban szenvedő alak **2962**
— szófajok szemléltetése **2808**
— tankönyv illusztrációk **2662**
— térbeli és geometrikus ábrák **3436**
— tevékenységek, ellentétes megítélésű **3047(2)**
— zarándok **3485, 3594**
rézmetszetes címlap **2636, 2659, 2760, 2808, 2862, 2957, 3028**, **3047**, **3078, 3079, 3187, 3188, 3191, 3207, 3228; 3473, 3509, 3688**

imádságoskönyv, imádság, *evangélikus*, magyarul; más műben **3089**
— latin–magyar–biblikus cseh **2690, 3408**
— biblikus cseh nyelven **2648, 3135, 3186, 3401, 3621(1), 3624, 3696**
— németül **2705, 2945, 3010, 3096, 3616**; más műben **3625**
katolikus, magyarul **2892, 3051, 3190(1), 3380, 3389, 3485(1), 3585, 3594(1)**; más műben **3058, 3213, 3543**
— latinul **2656, 3119, 3219, 3374, 3512**; más műben **2992, 3214**
protestáns, magyarul **2989, 3292(2), 3653(2)**
református, magyarul **2825, 2869, 2890(2), 3032, 3034(4), 3197(2), 3309(2), 3327A, 3339(3), 3593(2), 3646, 3649**; más műben **3422;** verses; más műben **2975, 3625**
ld. még vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv; elmélkedés

iskoladráma 2686
— Bártfa, evangélikus iskola **3073**
— Eperjes, evangélikus iskola **2976, 3082, 3229, 3405, 3555, 3562, 3661**
— Nagybánya, református iskola **3539A**
— Nagyszombat, jezsuita akadémia **2658**
— Patak, református kollégium **2662**
— Pozsony, evangélikus gimnázium **2743**
— Selmecbánya, evangélikus gimnázium **3679**
— Szepesolaszi, evangélikus iskola **3553, 3563**
— Várad, református iskola **2673**

iskolaigazgatói beiktatás ld. beszéd, pedagógiai
iskolai színjáték ld. iskoladráma

iskolaügy, latinul **3682**; más műben **3028**
ld. még tanterv; vizsgarend

jog, jogi tankönyv, magyarul **3539**
— latin–magyar **2928**
ld. még vizsgatételek

katekizmus, *evangélikus*, magyarul **3609**
— latin–magyar **3360**
— biblikus cseh nyelven **2648**
— latinul **3297, 3352, 3690**
— latin–német **2632, 2647, 3428**
katolikus, magyarul **3485(2), 3594(2)**
— magyar–latin **3476**
református, magyarul **2791, 2935, 3033, 3248, 3254(1-3), 3318, 3384, 3427, 3511, 3541, 3551**
— románul **2641**
unitárius, magyarul **2839**

kátémagyarázat ld. vallási tanítás
katolikus vallási társulat kézikönyve ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv
kertészeti értekezés ld. mezőgazdaság (kertészet)

klasszikusok, latinul **2909**
— latin–görög **3237**

kotta ld. hangjegyek
krónika ld. történelem
költemény ld. vers
köszöntő beszéd ld. beszéd, világi, latinul
latin beszédgyakorlatok ld. nyelvkönyv
lelkipásztori feladatok ld. agenda

levelek, latinul **2646, 2674, 2803, 3160**; más műben **3204**

liturgikus könyv ld. agenda; misekönyv, mise; zsolozsmás könyv, zsolozsma
logika, latinul **2867, 2923, 3000, 3075A, 3145, 3146, 3320, 3477, 3503, 3631**, más műben **2973**
ld. még vizsgatételek
magyar szövegek nem magyar nyelvű műben **2642A**, **2688, 2636, 2752, 2760, 2765, 2957, 2969, 3015, 3016, 3187, 3188, 3196, 3259, 3267, 3268, 3269, 3360, 3417, 3436, 3633**
manuale sodalitatum ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv
mártirológium, protestáns, más műben **3419**
mennyiségtan, magyarul **3460**
— németül **3362**
metafizika ld. filozófia, vizsgatételek
mezőgazdaság (kertészet) 3054, 3173, 3334, 3542
mirákulumos könyv ld. vallásos olvasmányok
misekönyv, mise latinul **3057**
mondások, magyar–latin–német **2837, 2850, 3319, 3488**
— magyar–görög–latin–német **2878**

naptár, magyarul

évre	Bécs	Kassa	Kolozsvár	Kőszeg	Lőcse	Nagyszombat	Patak	Pottendorf	Szeben	Várad
1657	**2626**	**2643**			**2654**					**2676**
1658	**2691**	**2713**			**2722**	**2724**				**2748**
1659	**2751**	**2768**		**2771**	**2782**	**2788**				**2812**
1660	**2817**	**2833**		**2840**	**2852**	**2861**	**2872**			**2887**
1661	**2891**	**2900**	**2904**		**2926**	**2931**	**2934**			
1662	**2963**	**2975**	**2980**		**2990**	**2994**	**3001**		**3008**	
1663	**3021**	**3031**			**3046**	**3052**	**3060**		**3068**	
1664	**3074**	**3081**			**3109**	**3114**			**3125**	
1665	**3139**	**3153**			**3165**	**3172**			**3176**	
1666	**3192**	**3201**			**3226**	**3231**			**3246**	
1667	**3270**	**3281**			**3302**	**3304**			**3321**	
1668		**3348**			**3373**	**3376**			**3397**	
1669					**3467**	**3472**		**3484A**	**3492**	
1670			**3540**		**3572**	**3582**				
1671			**3648**		**3667**	**3670**				

naptár, biblikus cseh nyelven

évre	Lőcse	Trencsén	Zsolna
1657		**2670**	
1658		**2741**	
1659		**2806**	
1660		**2882**	
1661		**2948**	
1662		**3014**	
1663		**3071**	
1664	**3101**	**3134**	
1665	**3168**	**3185**	
1666	**3218**		**3264**
1667	**3298**		**3330**
1668	**3363**		**3399**
1669	**3456**		**3499**
1670	**3558**		**3624A**
1671	**3658**		**3691A**

naptár, latinul

évre	Nagyszombat
1658	**2723**
1659	**2786**
1660	**2859**
1661	**2930**
1662	**2993**
1663	**3049**

naptár, németül

évre	Bártfa	Brassó	Lőcse	Szeben	Zsolna
1657		**2631**	**2644**	**2665**	
1658		**2704**	**2714**		
1659		**2758**	**2772**		
1660		**2822**	**2842**	**2875**	
1661		**2896**	**2906**	**2943**	
1662		**2966**	**2984**	**3009**	
1663		**3021A**	**3036**		
1664		**3075**	**3084**	**3126**	
1665		**3140**	**3159**	**3178**	
1666		**3193**	**3210**	**3247**	
1667			**3291**	**3226**	
1668			**3350**	**3393**	
1669			**3437**	**3493**	
1670			**3544**	**3619**	
1671	**3628**		**3652**	**3687**	**3692**

nyelvkönyv, magyar **2865**
latin–magyar **3382, 3476A**
latin–magyar–német **2944**
latin–magyar–német–cseh **2911, 3654**
latin–német–cseh **2881**
ld. még enciklopédia, nyelvtanulás céljából
nyelvtan, angol **3143**
— latin **2747, 2756, 2850, 3003, 3059(2), 3120, 3177, 3351, 3457, 3537**; magyar értelmezéssel **2857, 3489**; magyar és német értelmezéssel **2856;** ismeretlen nyelvű értelmezéssel **3113**
ld. még enciklopédia, nyelvtanulás céljából
nyelvtudomány, angolul **3436**
nyomdászjelvény ld. illusztrációk, címer, címerállat, embléma, nyomdászjelvény
oktató vers ld. vers
orvosi tanácsok, magyarul **2918, 3306**
— más nyelven **2820, 2886, 2917, 2946, 3305**
ld. még versek, oktató, magyarul
önéletrajz ld. életrajz, önéletrajz
pápai breve, pápai bulla, pápai körlevél, pápai rendelet ld. egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás
pedagógia, latinul **2674**; más műben **2646**
ld. még beszéd, pedagógiai; iskolaügy; tanterv
példabeszédek, verses ld. versek, példabeszédek
perikópás könyv, *evangélikus*, magyarul **3089**
— magyar–latin **3425**
— latinul **3340**
— németül **3088, 3392**
katolikus, magyarul **2960, 3019, 3581**
poetika ld. verstan
politika, magyarul **3124**

— latinul **2745, 2877, 2885;** más műben **3261**
ld. még vizsgatételek
politikatudomány ld. erkölcsi oktatás, fejedelmi tükör
prédikációk, *evangélikus*, biblikus cseh nyelven **2841**
— latinul **2767**
— németül **3674**
református, magyarul **2729, 2731, 2749, 2793, 2794, 2796, 2870, 2937, 2938, 2939, 2941, 3065, 3076, 3077, 3141, 3144, 3182, 3194, 3241, 3273, 3316, 3317, 3322, 3339, 3418, 3421A, 3647**
— latinul **2888, 3510**
ld. még gyászbeszéd
regény ld. elbeszélés
regula ld. egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás
retorika, latinul **2684, 2716, 2787, 2790, 2832, 2866, 3214, 3275, 3383, 3508, 3671;** más műben **3214**
— latin–német **3295**
rituale ld. agenda
sodalitatum manuale ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv
sorsvetőkönyv **2689**
statutum ld. egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás
számtan ld. mennyiségtan
szentek ábrázolása ld. illusztrációk, szentek
szentek élete ld. vallásos olvasmány
szerelmi história, versben, magyarul **2898, 2914, 3243, 3274**
szertartáskönyv ld. agenda; misekönyv, mise; zsolozsmás könyv, zsolozsma
színjáték ld. iskoladráma
szójegyzék, latin–magyar **3059(3)**
szónoklattan ld. retorika
szorzó és kamatszámító táblák ld. mennyiségtan
szótár, német–latin **3677**
találós kérdések, cseh nyelven **2950**
tanító költemény ld. vers, oktató
tankönyv, filozófiai ld. filozófia
tankönyv, logikai ld. logika
tankönyv, retorikai ld. retorika
tanterv, latinul **2703, 2709**
temetési beszéd ld. gyászbeszéd, prédikáció
teológia ld. vizsgatételek
történelem, **egyháztörténet, tudósítás,** magyarul **2893, 3272**; más műben **3422, 3645**
— latinul **3193, 3627, 3660**; versben **3277**
— németül **3688, 3626**
ld. még tudósító históriás ének; vizsgatételek
törvénycikkek, erdélyi, magyarul **2637, 2708, 2761, 2762, 2801, 2836, 2876, 2884, 2977, 2978, 2979, 3007, 3066, 3067, 3121, 3122, 3174, 3175, 3238, 3239, 3240, 3314, 3315, 3390, 3391, 3486, 3487, 3538, 3642, 3643**
törvények ld. jog, jogi tankönyv
tudósítás ld. történelem**,** egyháztörténet, tudósítás
tudósító históriás ének, magyarul **2682, 2958, 3127**
— biblikus cseh nyelven **3183**
— latinul **3184**
vallási tanítás, *evangélikus*, latinul **2808**
— németül **2666, 3683**
katolikus, magyarul **2827, 3020**
református, magyarul **2710, 2744, 2764, 2983, 3254(4), 3061(1), 3309(1), 3388**; más műben **3591**
— magyar–latin **2672**
— latinul **2642, 3063, 3632**
ld. még bibliamagyarázat; katekizmus; prédikáció; vallási vitairat; vizsgatételek
vallási társulati kiadványok, katolikus
ünnepre hívó levél, latinul **2661, 2726, 3672**
kézikönyv, magyarul **3377**;
— latinul **2998, 3055, 3473**
— németül **3651**
rendtartás, magyarul **2916**
vallási vitairat, *evangélikus*, biblikus cseh nyelven **3398(2)**
— latinul **3285, 3331, 3498, 3527, 3528, 3559, 3637**; vizsgatételként **3355, 3514, 3535, 3536**
katolikus, magyarul **2712, 2769, 2814, 2835, 2889, 2961, 2997, 3147, 3148, 3154, 3155, 3202, 3205, 3206, 3282, 3283, 3284, 3289, 3315, 3342, 3343, 3344, 3347, 3515, 3650**

— latinul **3375, 3521, 3522, 3523, 3524, 3525, 3634, 3635;** vizsgatételként **3526, 3639**
református, magyarul **2663, 2746, 2792, 2813, 2828, 2831, 2868, 2942, 2968, 3006, 3025, 3029, 3035A, 3064, 3080, 3149, 3150, 3157, 3203, 3236, 3279, 3287, 3288, 3308, 3310, 3311, 3312, 3323, 3345, 3346, 3385, 3419, 3420, 3424, 3481, 3483, 3513, 3539A, 3590, 3591, 3592, 3645**
— latinul **2638, 2664, 2728, 3072A**
— románul **2641**
vallásos olvasmány 2962, 2992, 2789, 3171, 3416
vers (a magyar nyelvű versekről a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztat. A nem verses művekben található üdvözlőversekre e mutató nem utal.)
búcsú, latinul **3440, 3596, 3599**
dicsőítő, magyarul **2653**; más műben **2972**
— latinul **2733, 3230, 3453**
— latin–német **2752**
gúny, magyarul; más műben **3149, 3645**
— latinul **3072A**
gyász, magyar–német **2688**
— magyar–latin **3280, 3636**
— latinul **2633, 2668, 2773, 2776, 2845, 2902, 2905, 2907, 2920, 2922, 2925, 3042, 3069, 3105, 3138, 3167, 3451, 3546, 3561, 3573, 3656**
— latin–német **2655, 2720, 2774, 2779, 2908, 3152, 3217, 3371, 3372, 3445, 3454, 3455, 3465, 3570, 3603**
— németül **3087, 3359, 3565;** más műben **3204**
— több nyelven **2780, 2860, 3136, 3259**
ld. még gyászbeszéd gyászversekkel
hónapversek, magyarul **2654, 2713, 2722, 2748, 2771, 2782, 2852, 2872, 2926, 2931, 2975, 2990, 3046, 3060, 3109, 3226, 3246, 3302, 3304, 3348, 3373, 3397, 3467, 3472, 3572, 3648, 3667**
— latinul **3049**
— németül **2644**, **3126, 3619**
köszöntő, latinul **2669, 2723A, 2804, 2972, 3048, 3050, 3104, 3118, 3158, 3198, 3209, 3211, 3220, 3221, 3225, 3277, 3286, 3337, 3338, 3381, 3403, 3406, 3407, 3410, 3547, 3557, 3579, 3580, 3595, 3596, 3598, 3601, 3640, 3663, 3669, 3675;** más műben **3452;** prózai köszöntésekkel **3117**
— németül **3224, 3442, 3464**
— latin–német **2642A, 2777, 2919, 3038, 3204, 3208, 3222, 3223, 3300, 3466, 3655, 3666**
— görög–latin–német **2986**
— több nyelven **2969, 3015**
lakodalmi, latin–magyar **2766**
— latinul **2634, 2706, 2722A, 2738, 2783, 2816, 2834, 2853, 2921, 2974, 2987A, 3043, 3085, 3090, 3091, 3110, 3137, 3166, 3199, 3202A, 3299, 3366, 3426, 3600, 3676, 3685**
— németül **2915, 3216, 3447, 3448, 3552, 3554, 3556, 3565A, 3571, 3604, 3608, 3689**
— latin–német **2652, 2711, 2717, 2755, 2757, 2778, 2778, 2784, 2785, 2815, 2823, 2824, 2826, 2846, 2847, 2854, 2855, 2894, 2895, 2897, 2899, 2910, 2912, 2913, 2927, 2964, 2967, 3163, 3212, 3227, 3037, 3044, 3086, 3095, 3100, 3102, 3103, 3106, 3108, 3266, 3294, 3356, 3357, 3361, 3423, 3438, 3439, 3444, 3446, 3449, 3450, 3468, 3549, 3574, 3657, 3659**
— görög–latin–német **3040, 3162, 3575**
— több nyelven **3443**
magyar vers idegen nyelvű műben **2642A, 2688, 2752, 2765, 2969, 3015, 3016, 3196, 3259, 3360, 3417**
ld. még magyar szövegek nem magyar nyelvű műben
mondások, latinul **3242**
oktató, magyarul **3074, 3139, 3192**
— latinul **2685**
ld. még erkölcsi oktatás, versben
panasz **2959, 3695**
példabeszédek magyarul; más műben **3170, 3644**
vallásos, magyarul **2890, 3170, 3181, 3197, 3292(1), 3644, 3653(1)**; más műben **3645**

— biblikus cseh nyelven **3504**
— németül **3505**
egyéb vers, magyarul **3485, 3543**; más műben **3272, 3582, 3670**
— magyar–latin–német **2878**
— biblikus cseh nyelven **3408**; más műben **3398**
— latinul **2781**; más műben **3627**
— németül; **3010;** más műben **3393, 3626**
— színjátékban, latin–német **3553**
versgyűjtemény, latinul **3045, 3070, 3112**
ld. még biblia, Zsoltárok könyve versben; biblia tartalmi kivonata, versben; bibliai história, versben; életrajz, önéletrajz versben; énekeskönyv, énekek; eposz; erkölcsi oktatás, versben; gyászbeszéd gyászversekkel; mondások; tudósító históriás ének
verstan 2685, 2858, 3417
vizsgarend *evangélikus* latinul **3296, 3564, 3682**
— *református* latinul **2838**

vizsgatételek

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai	Metafizikai	Jogi, egyházjogi, politikai	Történelmi
Bártfa, evangélikus			**3017, 3189**			
Besztercebánya, evangélikus	**2742, 3215, 3364**	**3041, 3092**	**2650, 2651, 2718, 2719, 2949, 3260, 3293, 3358, 3458, 3459, 3461, 3462, 3694**	**2671**		
Brassó, evangélikus	**2628, 2629, 2630, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2821, 2965**	**2818**	**2819**			

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai	Metafizikai	Jogi, egyházjogi, politikai	Történelmi
Breznóbánya, evangélikus	**2954, 2955, 3093**	**3200**	**2956, 3354, 3355, 3568, 3569, 3664**			
Debrecen, református			**2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2707, 3023, 3027**			
Eperjes, evangélikus	**3400, 3431, 3432, 3433, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533, 3534, 3576, 3577, 3578, 3638, 3641;** más műben **3028**	**3506A**	**2635, 3365, 3411, 3412, 3413, 3414, 3434, 3435, 3470, 3471, 3507, 3517, 3518, 3519, 3520, 3535, 3536, 3560, 3629**		**3429, 3430**	**3660**
Gyulafehérvár, református			**2639, 2640**			
Illava, evangélikus			**3496**			
Jolsva, evangélikus			**3156**			
Kassa, evangélikus			**3514, 3548**			
Kassa, jezsuita	**2759, 3207**		**3341, 3421, 3526, 3639**			

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai	Metafizikai	Jogi, egyházjogi, politikai	Történelmi
Kolozsvár, református	**2810**					
Korpona, evangélikus	**3012**					
Körmöcbánya, evangélikus	**2734, 2735, 2736**	**3545**				
Mosóc, evangélikus	**3329**		**3263**			
Nagyenyed, református	**3244**		**3249, 3250**			
Nagyszombat, katolikus egyetem	**2659, 2862**		**2999, 3303**		**2932**	
Pozsony, evangélikus	**2863, 3107, 3611**		**3333, 3612, 3613, 3673**			
Privigye, evangélikus			**2667**			
Radvány, evangélikus	**3622**					
Rózsahegy, evangélikus			**3265**			
Sárospatak, református	**2797, 2798, 2799, 2933, 3004, 3005**		**2936**		**2873**	
Selmecbánya, evangélikus	**2844**		**3094, 3680, 3681**	**2985A**		
Szeben, evangélikus	**3128**		**3179, 3180, 3251, 3257, 3129, 3130, 3131, 3394, 3395, 3396**		**3256**	

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai	Metafizikai	Jogi, egyházjogi, politikai	Történelmi
Trencsén, evangélikus	**2737, 2946A, 3132**	**2739, 3262**	**2740, 2879, 2947, 3011**			
(Turóc)-szentmárton, evangélikus			**3623**			
(Turóc)-szentmihály, evangélikus			**3497**			
Várad, református	**2675**					
Zsolna, evangélikus	**2807, 3502**		**3133, 3328, 3691, 3261**			
Külföldi, evangélikus	**3016**		**3196**		**2642A**	

zarándoklat ld. vallásos olvasmány
zenemű, kottás 3255, 3602
zsinati határozatok, zsinati meghívó ld. egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás
zsolozsmás könyv, zsolozsma 3051, 3058, 3116, 3116A, 3474; más műben **2992, 3055, 3473, 3585**
Zsoltárok könyve ld. Biblia

NYELVI MUTATÓ

Index linguarum

Index of languages

A magyar nyelvű művekről a tárgymutató nyújt eligazítást. A latin nyelvű művek szintén a tárgymutatóból gyűjthetők össze a „latinul" vagy a „más nyelven" jelzett csoportokból. A nem magyar és nem latin nyelvű nyomtatványokról tájékoztat az alábbi mutató.

Egynyelvű

angol **3436**

angol, részben **2969, 3143**

biblikus cseh **2648, 2670, 2741, 2805, 2806, 2841, 2880, 2882, 2883, 2948, 2951, 2953, 3014, 3071, 3072, 3099, 3101, 3134, 3135, 3183, 3185, 3186, 3218, 3264, 3298, 3301, 3330, 3332, 3363, 3398, 3399, 3401, 3402, 3456, 3499, 3504, 3558, 3621, 3624, 3624A, 3658, 3691A, 3696**

biblikus cseh, részben **2802, 2860, 3136, 3168**

cseh **2721, 2950**

cseh, részben **2765, 3196**

dán, részben **2969**

francia, részben **2765, 2969, 3136, 3259**

fríz, részben **2969**

görög, részben **2775, 2780, 2787, 2844, 2860, 2969, 2976, 2986, 3015, 3040, 3136, 3162, 3259, 3443, 3575**

héber, részben **2799**, **3015, 3136**

holland, részben **2969**

horvát, részben **3268**

lengyel, részben **2969, 3196**

lett, részben **2765**

német **2636, 2644, 2665, 2666, 2688, 2704, 2705, 2714, 2758, 2760, 2772, 2820, 2822, 2842, 2875, 2896, 2906, 2908, 2912, 2915, 2927, 2929, 2943, 2945, 2946, 2966, 2984, 3009, 3010, 3021A, 3036, 3039, 3047, 3075, 3084, 3086, 3087, 3095, 3096, 3097, 3098, 3105, 3108, 3126, 3140, 3159, 3178, 3193, 3210, 3216, 3224, 3227, 3247, 3255, 3266, 3271, 3291, 3294, 3326, 3350, 3353, 3356, 3359, 3361, 3362, 3367, 3368, 3369, 3772, 3392, 3393, 3409, 3437, 3442, 3447, 3448, 3465, 3469, 3493, 3505, 3544, 3546, 3550, 3552, 3553, 3554, 3556, 3565, 3565A, 3566, 3570, 3571, 3573, 3574, 3603, 3604, 3608, 3616, 3617, 3618, 3619, 3625, 3626, 3628, 3630, 3651, 3652, 3659, 3662, 3674, 3683, 3686, 3687, 3688, 3689, 3692**

német, részben **2642A, 2652, 2655, 2696, 2711, 2717, 2720, 2752, 2755, 2757, 2765, 2774, 2775, 2777, 2778, 2779, 2780, 2784, 2785, 2815, 2823, 2824, 2826, 2846, 2847, 2854, 2855, 2894, 2895, 2897, 2899, 2910, 2913, 2919, 2964, 2967, 2969, 2986, 2987, 3015, 3016, 3037, 3038, 3040, 3044, 3100, 3102, 3103, 3106, 3152, 3161, 3162, 3163, 3204, 3208, 3212, 3217, 3222, 3259, 3267, 3268, 3269, 3300, 3357, 3371, 3423, 3438, 3439, 3443, 3444, 3445, 3446, 3449, 3450, 3454, 3455, 3463, 3464, 3466, 3468, 3549, 3575, 3597, 3613, 3627, 3655, 3657, 3666**

olasz **2957, 3187**

olasz, részben **2969**

orosz, részben **3196**
plattdeutsch, részben **2765**
román **2641**
svéd, részben **2969**
szlovák, részben **3267, 3269**
szlovén, részben **3196**

Többnyelvű

latin–biblikus cseh **3500, 3501**
latin–görög **3237**
latin–magyar **2672, 2673, 2715, 2857, 2928, 2985, 3059, 3360, 3382, 3425, 3476, 3476A, 3489, 3537**
latin–német **2632, 2647, 2743, 2754, 2756, 3073, 3223, 3228, 3295, 3297, 3428, 3677**
latin–biblikus cseh–magyar **2690, 3408**
latin–cseh–német **2881**
latin–magyar–német **2837, 2850, 2856, 2944, 3319, 3488, 3987**
latin–biblikus–cseh–magyar–német **2911**
latin–cseh–magyar–német **3654**
latin–görög–magyar–német **2878**

KÖNYVTÁRAK MUTATÓJA

Index bibliothecarum

Index of libraries

E mutatóban azok a könyvtárak szerepelnek, amelyeket az egyes tételek végén a lelőhelyek között említünk. Nem öleli fel azokat a könyvtárakat, ahol csak egykor (olim) voltak ilyen példányok. – A megszűnt könyvtárak általában a Szabó Károly által használt névalakban szerepelnek

Jelmagyarázat: ← = a könyvtár korábbi neve
← a könyvtárba beolvadt más könyvtár

Aiud (Nagyenyed), RO
= Biblioteca Documentară Bethlen (= ← Nagyenyed, református kollégium, ← Nagyenyed, minorita zárda)
Alba Iulia (Gyulafehérvár), RO
= Biblioteca Centrală de Stat, Filiala Batthyaneum (= ← Batthyány könyvtár)
Alsókubin ld. Dolný Kubín
Amsterdam, NL
Univ = Universiteitsbibliotheek
Augsburg, D
Nat = Staats- und Stadtbibliothek
Bamberg, D
Priest = Erzbischöfliches Priesterseminar
Banská Štiavnica (Selmecbánya), SK
Mus = Slovenské banské múzeum
Berlin, D
Nat = Staatsbibliothek zu Berlin - Preussischer Kulturbesitz
Univ Inst = Universitätsbibliothek der Humboldt Universität, Zweigbibliothek Finno-Ugristik
Betlér ld. Betliar
Betliar (Betlér), SK
= Knižnica kaštieľ
Braşov (Brassó, Kronstadt), RO
Arch = Arhivele Statului
Ev = Arhivă şi biblioteca comunității bisericii evanghelice de confesiune augustană „Honterus" (Dokumentar-Archiv und Bibliothek der Evangelischen Stadtpfarrgemeinde des Augsburger Bekenntisses ← partim Brassó, evangélikus gimnázium)
Comit = Biblioteca Județeană „George Bariţiu"
Bratislava (Pozsony), SK
Acad = Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied (Lyceálna knižnica = ← Pozsony, evangélikus lyceum)
Comit = Mestská knižnica
Mus = Slovenské národné múzeum
OFM =Františkánska knižnica
Paed = Slovenská pedagogická knižnica
Univ = Univerzitná knižnica
Braunschweig, D
Arch = Stadtarchiv
Brno, CZ
Univ = Moravská zemská knihovna ← Univerzitní knihovna
Bucureşti, RO
Acad = Biblioteca Academiei Române
Budapest, H
Acad = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Acad Lingu = Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára
Arch = Magyar Országos Levéltár
Civ = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Ev = Országos Evangélikus Könyvtár
József Attila Gimnázium
Nat = Országos Széchényi Könyvtár (= ← Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára)
Piar = Kegyesrendi Központi Könyvtár
Ref = Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
Univ = Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára
Zsámár József

Cluj-Napoca (Kolozsvár), RO
Acad = Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (= ← Kolozsvár, református kollégium; ← Kolozsvár, római katolikus lyceum; ← Kolozsvár, unitárius kollégium; ← partim Szászváros, református kollégium)
Arch Unit = Archivele Bisericii Unitariene din Transilvania
Theol Prot = Biblioteca Institutului Teologie Protestant Unic de Grad Universitar (← partim Szászváros, református kollégium
Unit = Biserica Unitariană din Transilvania
Univ = Biblioteca Centrală a Universității Victor Babeș (← Dés, ferences zárda; ← Kolozsvár, Erdélyi Múzeum)

Csíkszereda ld. Miercurea Ciuc

Csurgó, H
= Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium

Debrecen, H
Ref = Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
Univ = Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára

Dej (Dés), RO
OFM = Noviciatul OFM din România

Dés ld. Dej

Dolný Kubín (Alsókubin), SK
= Čaplovičova knižnica

Dresden, D
Nat = Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek

Dubrovnik, HR
OP = Dominikanski samostan

Eger, H
Dioec = Főegyházmegyei Könyvtár (= ← Eger, érseki lyceum)

Eisenstadt (Kismarton), A
Esterházy = Esterházysche Bibliothek
OFM = Franziskaner Kloster

Eperjes ld. Prešov

Esztergom, H
Arch = Prímási Levéltár
Dioec = Főszékesegyházi Könyvtár
OFM = Magyar Ferences Könyvtár Esztergomi Műemlékkönyvtára
Simor = Érseki Simor Könyvtár

Firenze, I
Nat = Biblioteca Nazionale Centrale

Frankfurt, D
= Bibliothek des Max-Planck-Instituts

Gotha, D
Univ = Universitäts- und Forschungsbibliothek Erfurt / Gotha
Scient = Forschungs- und Landesbibliothek

Göttingen, D
Univ = Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek

Graz, A
Univ = Universitätsbibliothek

Güssing (Németújvár), A
OFM = Franziskaner Kloster

Gyöngyös, H
= Magyar Ferences Könyvtár Gyöngyösi Műemlékkönyvtára

Győr, H
Dioec = Egyházmegyei Könyvtár (= ← Püspöki Papnevelő Intézet Könyvtára)

Gyulafehérvár ld. Alba Iulia

Halle, D
Univ = Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt

Hermannstadt ld. Sibiu

Hódmezővásárhely, H
Gymn Bethlen = Bethlen Gábor Református Gimnázium

Igló ld. Spišská Nová Ves

Jena, D
Univ = Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek
Kalocsa, H
Dioec = Főszékesegyházi Könyvtár
Kassa ld. Košice
Kecskemét, H
Piar = Kegyesrendi Könyvtár
Ref = Református Egyházközség Könyvtára
Késmárk ld. Kežmarok
Keszthely, H
= Helikon Kastélymúzeum Könyvtára
Kežmarok (Késmárk), SK
Ev = Evanjelická cirkevná knižnica (= ← Késmárk, evangélikus lyceum)
Kismarton ld. Eisenstadt
Klosterneuburg, A
= Stiftsbibliothek
Kolozsvár ld. Cluj-Napoca
Košice (Kassa), SK
Dioec = Biskupská knižnica
Mus = Východoslovenské múzeum
Scient = Štátna vedecká knižnica (= ← Kassa, jogakadémia)
Körmöcbánya ld. Kremnica
Kraków, PL
Univ = Universytet Jagiellońska, Biblioteka Jagiellońska
Kremnica (Körmöcbánya), SK
Ev = Knižnica evanjelicke cirkvi
OFM = Františkánsky kláštor
Kronstadt ld. Braşov
Kunszentmiklós, H
Gymn = Baksay Sándor Református Gimnázium és Általános Iskola
Levoča (Lőcse), SK
Arch = Mestský archív
Ev = Evanjelická cirkevná knižnica (= ← Lőcse, evangélikus gimnázium)
Ev Arch = Archiv Evanjelickej Cirkvi A. V. v Levoči
Liptószentmiklós ld. Liptovský Mikuláš
Liptovský Mikuláš (Liptószentmiklós), SK
Ev = Tranoscius-knižnica
Ljubljana, SLO
Univ = Narodna i univerzitetna knjižnica
London, GB
BL = British Library
Lőcse ld. Levoča
Lüneburg, D
= Stadtarchiv und Ratsbücherei
Marosvásárhely ld. Târgu Mureş
Martin (Turócszentmárton), SK
Nat = Slovenská národná knižnica
Miercurea-Ciuc (Csíkszereda), RO
Mus = Biblioteca documentară a Muzeului
Miskolc, H
Scient = Lévay József Tudományos Könyvtár
Mór, H
Cath pleb = Katolikus plébánia
München, D
Nat = Bayerische Staatsbibliothek
Univ = Universitätsbibliothek
Nagyenyed ld. Aiud
Nagyszeben ld. Sibiu
Nagyszombat ld. Trnava
Németújvár ld. Güssing
Nitra (Nyitra), SK
Dioec = Diecézna knižnica
Piar = Provincialát Piaristov
Nižnij Novgorod, RUS
= Nižegorodskaya Gosudarstvennaya Oblastnaya Universalnaya Naučnaya Biblioteka
Nyitra ld. Nitra
Odorheiu Secuiesc (Székelyudvarhely), RO
= Biblioteca Documentară (= ← Székelyudvarhely, református kollégium)
Olomouc, CZ
Scient = Vědecká knihovna ← Univerzitní knihovna
Oxford, GB
Bodleiana = Bodleian Library
Pannonhalma, H
= Főapátsági Könyvtár
Pápa, H
Ev = Evangélikus Egyházközség Könyvtára
Ref = Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtára
Paris, F
Nat = Bibliothèque Nationale
Pécs, H
Dioec = Egyházmegyei Könyvtár
Univ = Janus Pannonius Egyetem Könyvtára

Poznań, PL
Univ = Biblioteka Uniwersytecka
Pozsony ld. Bratislava
Praha, CZ
Acad = Základní knihovna České akademie věd
Hus = Českobratrská církev evangelická
Mus = Knihovna Národního muzea
Nat = Národní knihovna České republiky ← Universitná knihovna
OC = Kapucinská provinční knihovna
OFM = Františkánský klášter
Strahov = Strahovská knihovna
Přerov, CZ
Mus Komenského = Muzeum Komenského
Prešov (Eperjes), SK
Scient = Štátna vedecká knižnica (← Eperjes, evangélikus kollégium és lyceum)
Rostock, D
Univ = Universitätsbibliothek
Sárospatak, H
Ref = Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Nagykönyvtára (= ← Sárospatak, református kollégium)
Satu Mare (Szatmárnémeti), RO
Bibl Jud = Biblioteca Județeană
Sczeczin, PL
Civ = Miejska Biblioteka Publiczna
Segesvár ld. Sighişoara
Selmecbánya ld. Banská Štiavnica
Sepsiszentgyörgy ld. Sfântu-Gherorghe
Sfântu-Gheorghe (Sepsiszentgyörgy), RO
Ref = Székely Mikó Kollégium Könyvtára
Sibiu (Nagyszeben, Hermannstadt), RO
Arch = Arhivele Statului (← partim Nagyszeben, evangélikus egyházkerület)
Arch L = Archivbüro des Landeskonsistorium
Ev = Biblioteca centrală episcopală a bisericii evanghelice (Bischöfliche Zentralbücherei der Evangelischen Kirche des Augsburger Bekenntnisses)
Mus = Biblioteca Muzeului Brukenthal (= ← Nagyszeben, evangélikus gimnázium, ← Teutsch D. György)
Sighişoara (Segesvár), RO
= Biblioteca Municipale (← Segesvár, evangélikus gimnázium)
Sopron, H
Ev = Evangélikus Gyülekezet
Mus = Liszt Ferenc Múzeum
Spisská Nová Ves (Igló), SK
Ev = Knižnica Ev. a. v. cirkevného zboru
Spišske Pohradie (Szepesváralja), SK
= Vedecká knižnica – Spišská Kapitula
Szarvas, H
Gymn = Vajda Péter Gimnázium és Szakközépiskola Könyvtára
Szatmárnémeti ld. Satu Mare
Szeged, H
Civ = Somogyi Könyvtár
Univ = József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára
Székelyudvarhely ld. Odorheiu Secuiesc
Székesfehérvár, H
Arch = Fejér Megyei Levéltár
Dioec = Püspöki Könyvtár
Mus Comit = Szent István Király Múzeum
Szepesváralja ld. Spišske Podhradie
Szombathely, H
Dioec = Egyházmegyei Könyvtár
Mus = Smidt Múzeum
Târgu Mureş (Marosvásárhely), RO
= Biblioteca Documentară Teleki şi Bolyai (= ← Marosvásárhely, Teleki könyvtár; ← Marosvásárhely, református kollégium; ← Mikháza, ferences zárda; ← Székelykeresztúr, unitárius ginázium)
Toruń, PL
Civ = Ksiażnica Miejska in. Mikołaja Kopernika
Trnava (Nagyszombat), SK
Soc = Spolok Svatého Vojtecha, Knižnica
Turócszentmárton ld. Martin
Ungvár ld. Užgorod
Užgorod (Ungvár), UA
Univ = Užgorodskij Deržavnij Universitet
Valašské Meziříčí, CZ
Mus = Okresní vlastivědné muzeum
Varasd ld. Varaždin
Varaždin (Varasd), HR
OC = Kapucinski Samostan

Velence ld. Venezia
Venezia, I
Nat = Biblioteca Nazionale Marciana
Veszprém, H
Dioec = Érseki Könyvtár
Warszawa, PL
Nat = Biblioteka Narodowa
Univ = Biblioteka Głovna Universytetu Warszawskiego
Semin = Biblioteka Seminarium Metrop. Warszawskiego
Weimar, D
= Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur, Zentralbibliothek der deutschen Klassik
Wien, A
Nat = Österreichische Nationalbibliothek
OFM = Konventsbibliothek des Franziskanerklosters
SJ = Jesuiten Bibliothek
Univ = Universitätsbibliothek
Wittenberg, D
Ev = Evangelisches Predigerseminar
Wolfenbüttel, D
= Herzog August Bibliothek
Wrocław, PL
Acad = Biblioteka zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk
Univ = Biblioteka Uniwersytecka
Zagon (Zágon), RO
Ref = Református Gyülekezet Könyvtára
Zagreb, HR
Univ = Nacionalna i sveučilišna biblioteka
Zalău (Zilah), RO
= Biblioteca Documentară (= ← Zilah, Wesselényi Kollégium könyvtára)
Zilah ld. Zalau
Zwickau, D
Ratsschulbibliothek

A FONTOSABB BIBLIOGRÁFIÁK KONKORDANCIÁJA

Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum

Concordances in the most important bibliographical works

RMK

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár I–III. kötete (Budapest 1879–1898) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 908	**2645**	I 938	**2813**	I 968	**2935**
I 909	**2649**	I 939	**2825**	I 969	**2942**
I 910	**2653**	I 940	**2827**	I 970	**2982**
I 911	**2791**	I 941	**2831**	I 971	**2960**
I 912	**2663**	I 942	**2829**	I 972	**2968**
I 913	**2800**	I 943	**2849**	I 973	**Appendix 232**
I 914	**2673**	I 944	**2848**	I 974	**2970**
I 915	**2683**	I 945	**2788**	I 975	**2983**
I 916	**2687**	I 946	**2868**	I 976	**2982**
I 917	**2682**	I 947	**2869**	I 977	**2985**
I 918	**2690**	I 948	**2871**	I 978	**2989**
I 919	**2626**	I 949	**2874**	I 979	**2997**
I 920	**2710**	I 950	**2878**	I 980	**3002**
I 921	**2715**	I 951	**2828**	I 981	**3006**
I 922	**2729**	I 952	**2835**	I 982	**2981**
I 923	**2731**	I 953	**2817**	I 983	**3020**
I 924	**2730**	I 954	**2892**	I 984	**3019**
I 925	**2744**	I 955	**2893**	I 985	**2963**
I 926	**2746**	I 956	**2903**	I 986	**3022**
I 927	**2746**	I 957	**2911**	I 987	**3026**
I 928	**2749**	I 958	**2928**	I 988	**3025**
I 929	**2753**	I 959	**2861**	I 989	**3030**
I 930	**2764**	I 960	**2941**	I 990	**3034**
I 931	**2724**	I 961	**2941**	I 991	**2988**
I 932	**2791**	I 962	**2870**	I 992	**3033**
I 933	**2795**	I 963	**2939**	I 993	**Appendix 234**
I 934	**2796**	I 964	**2937**	I 994	**3051**
I 935	**2794**	I 965	**2793**	I 995	**3054**
I 936	**2794**	I 966	**2938**	I 996	**3059**
I 937	**2809**	I 967	**2872**	I 997	**3061**

RMK	RMNy
I 998	**3065**
I 999	**3053**
I 1000	**3076**
I 1001	**3077**
I 1002	**3080**
I 1003	**3425**
I 1004	**3089**
I 1005	**3120**
I 1006	**3124**
I 1007	**3127**
I 1008	**3074**
I 1009	**3173**
I 1010	**3141**
I 1011	**3141**
I 1012	**3144**
I 1013	**3149**
I 1014	**3151**
I 1015	**3170**
I 1016	**3173**
I 1017	**3182**
I 1018	**3155**
I 1019	**3154**
I 1020	**3139**
I 1021	**3190**
I 1022	**3190**
I 1023	**3195**
I 1024	**3213**
I 1025	**3241**
I 1026	**3241**
I 1027	**3245**
I 1028	**3248**
I 1029	**3254**
I 1030	**3254**
I 1031	**3192**
I 1032	**3272**
I 1033	**3273**
I 1034	**3276**
I 1035	**3290**
I 1036	**Appendix 244**
I 1037	**3307**
I 1038	**3309**
I 1039	**3309**
I 1040	**3316**
I 1041	**3317**
I 1042	**3322**
I 1043	**3323**
I 1044	**3324**
I 1045	**3327**
I 1046	**3311**
I 1047	**3288**
I 1048	**Appendix 248**
I 1049	**3289**
I 1050	**3310**
I 1051	**3283**
I 1052	**3279**
I 1053	**3287**
I 1054	**3334**
I 1055	**3339**
I 1056	**3347**
I 1057	**3343**
I 1058	**3360**
I 1059	**3384**
I 1060	**3385**
I 1061	**3386**
I 1062	**3388**
I 1063	**3416**
I 1064	**3420**
I 1065	**3422**
I 1066	**3425**
I 1067	**3348**
I 1068	**3419**
I 1069	**3441**
I 1070	**3478**
I 1071	**3480**
I 1072	**3481**
I 1073	**3590**
I 1074	**3482**
I 1075	**3479**
I 1076	**3484**
I 1077	**3488**
I 1078	**3495**
I 1079	**3424**
I 1080	**3509**
I 1081	**3511**
I 1082	**3513**
I 1083	**3515**
I 1084	**3525**
I 1085	**3539**
I 1086	**3539A**
I 1087	**3542**
I 1088	**3551**
I 1089	**3581**
I 1090	**3585**
I 1091	**3587**
I 1092	**3594**
I 1093	**3588**
I 1094	**3483**
I 1095	**3592**
I 1096	**3591**
I 1097	**3593**
I 1098	**3593**
I 1099	**3644**
I 1100	**3645**
I 1101	**3646**
I 1102	**Appendix 264**
I 1103	**3647**
I 1104	**3649**
I 1105	**3572**
I 1106	**3665**
I 1107	**3582**
I 1108	**3650**
I 1109	**3020**
I 1114	**3648**
I 1119	**3667**
I 1121	**3670**
I 1573	**2890**
I 1574	**2890**
I 1577	**2962**
I 1579	**3150**
I 1580	**3147**
I 1581	**3148**
I 1603	**2789**
I 1613	**3191**
I 1616	**3203**
I 1617	**3236**

RMK	RMNy
II 817	**2677**
II 844	**2627**
II 845	**2630**
II 846	**2632**
II 847	**2633**
II 848	**2635**
II 849	**2639**
II 850	**2640**
II 851	**2638**
II 852	**2642**
II 853	**2655**
II 854	**2650**
II 855	**2651**
II 856	**2652**
II 857	**2658**
II 858	**2659**
II 859	**2660**
II 860	**2662**
II 861	**2664**
II 862	**2667**
II 863	**2668**
II 864	**2669**
II 865	**2671**
II 866	**2684**
II 867	**2673**
II 868	**2681**
II 869	**2680**
II 870	**2678**
II 871	**2679**
II 872	**2684**
II 873	**2685**
II 874	**2686**
II 875	**2690**
II 876	**2702**
II 877	**2703**
II 878	**2715**
II 879	**2716**
II 880	**2718**
II 881	**2720**
II 882	**2733**
II 883	**2732**
II 884	**2665**
II 885	**2737**
II 886	**2740**
II 887	**2739**
II 889	**2719**
II 890	**2742**
II 891	**2734, 2735, 2736**
II 892	**2743**
II 893	**2707**
II 894	**2754**
II 895	**2767**
II 896	**2766**
II 897	**2770**
II 898	**2763**
II 899	**2773**
II 900	**2775**
II 901	**2777**
II 902	**2778**
II 903	**2779**
II 904	**2781**
II 905	**2783**
II 906	**2784**
II 907	**2785**
II 908	**2790**
II 909	**2797**
II 910	**2798**
II 911	**2799**
II 912	**2802**
II 913	**2803**
II 914	**2759**
II 915	**2805**
II 916	**2802**
II 917	**2808**
II 918	**2810**
II 919	**2811**
II 920	**2815**
II 921	**2816**
II 922	**2818**
II 923	**2819**
II 924	**2758**
II 925	**2821**
II 926	**2826**
II 927	**2832**
II 928	**2837**
II 929	**2877**
II 930	**2845**
II 931	**2846**
II 932	**2853**
II 933	**2854**
II 934	**2855**
II 935	**2862**
II 936	**2864**
II 937	**2866**
II 938	**2867**
II 939	**2873**
II 940	**2878**
II 941	**2879**
II 942	**2880**
II 943	**2860**
II 944	**2863**
II 945	**2888**
II 946	**2949**
II 947	**3202A**
II 948	**2905**
II 949	**2907**
II 950	**2910**
II 951	**2911**
II 952	**2919**
II 953	**2924**
II 954	**2925**
II 955	**2928**
II 956	**2928**
II 957	**2929**
II 958	**2933**
II 959	**2936**
II 960	**2947**
II 961	**2950**
II 962	**2954**
II 963	**2956**
II 964	**2955**
II 965	**2965**
II 966	**2973**
II 967	**2974**
II 968	**2985**
II 969	**2986**
II 970	**Appendix 233**
II 971	**2930**
II 972	**2995**
II 973	**2999**
II 974	**3000**
II 975	**3059**
II 976	**3003**
II 977	**3005**
II 978	**3012**
II 979	**3013**
II 981	**3017**

RMK	RMNy
II 982	**3023**
II 983	**3027**
II 984	**3028**
II 985	**3035**
II 986	**3039**
II 987	**3040**
II 988	**3041**
II 989	**3044**
II 990	**3037**
II 991	**3045**
II 992	**3047**
II 993	**3048**
II 994	**2993**
II 995	**3050**
II 996	**3057**
II 997	**3056**
II 998	**3059**
II 999	**3062**
II 1000	**3063**
II 1001	**3069**
II 1002	**3075A**
II 1003	**3079**
II 1004	**3425**
II 1005	**3082**
II 1006	**3088**
II 1007	**3092**
II 1008	**3093**
II 1009	**3108**
II 1010	**3094**
II 1011	**3096**
II 1012	**3099**
II 1013	**3100**
II 1014	**3106**
II 1015	**3107**
II 1016	**3110**
II 1017	**3049**
II 1018	**3118**
II 1019	**3117**
II 1020	**3115**
II 1021	**3116**
II 1022	**3123**
II 1023	**3130**
II 1024	**3129**
II 1025	**3131**
II 1026	**3128**
II 1027	**3133**
II 1028	**3137**
II 1029	**3126**
II 1030	**3143**
II 1031	**3146**
II 1032	**3145**
II 1033	**3156**
II 1034	**3161**
II 1035	**3162**
II 1036	**3163**
II 1037	**3164**
II 1038	**3169**
II 1039	**3233**
II 1040	**3171**
II 1041	**3177**
II 1042	**3179**
II 1043	**3194**
II 1044	**3198**
II 1045	**3199**
II 1046	**3207**
II 1047	**3208**
II 1048	**3230**
II 1049	**3209**
II 1050	**3212, Appendix 217**
II 1051	**3214, Appendix 227**
II 1052	**3215**
II 1053	**3229**
II 1054	**3220**
II 1055	**3221**
II 1056	**3222**
II 1057	**3228**
II 1058	**3227**
II 1059	**3225**
II 1060	**3232**
II 1061	**3237**
II 1062	**3178**
II 1063	**3242**
II 1064	**3252**
II 1065	**3244**
II 1066	**3251**
II 1067	**3256**
II 1068	**3257**
II 1069	**3249**
II 1070	**3250**
II 1071	**3242**
II 1072	**3260**
II 1073	**3364**
II 1074	**3261**
II 1075	**3262**
II 1076	**3263**
II 1077	**3265**
II 1078	**3271**
II 1079	**3275**
II 1080	**3277**
II 1081	**3200, Appendix 68A**
II 1082	**3290**
II 1083	**3293**
II 1084	**3296**
II 1085	**3299**
II 1086	**3300**
II 1087	**3333**
II 1088	**3318**
II 1089	**3319**
II 1090	**3320**
II 1091	**3325**
II 1092	**3328**
II 1093	**3329**
II 1094	**3332**
II 1095	**3338**
II 1096	**3340**
II 1097	**3351**
II 1098	**3352**
II 1099	**3354**
II 1100	**3355**
II 1101	**3358**
II 1102	**3359**
II 1103	**3360**
II 1104	**3365**
II 1105	**3366**
II 1106	**3368**
II 1107	**3370**
II 1108	**3372**
II 1109	**Appendix 251**
II 1110	**3378**
II 1111	**3381**
II 1112	**3308**
II 1113	**3387**
II 1114	**3326**
II 1115	**3395**
II 1116	**3396**

RMK	RMNy
II 1117	**3394**
II 1118	**Appendix 253**
II 1119	**3398**
II 1120	**3403**
II 1121	**3408**
II 1122	**3404**
II 1123	**3405, 3622**
II 1124	**3407**
II 1125	**3410**
II 1126	**3415**
II 1127	**3411, 3412, 3520**
II 1128	**3413, 3520**
II 1129	**3414, 3520**
II 1130	**3418**
II 1131	**3423**
II 1132	**3425**
II 1133	**3429**
II 1134	**3430**
II 1135	**3435**
II 1136	**3434**
II 1137	**3431, 3578**
II 1138	**3432, 3578**
II 1139	**3433, 3578**
II 1140	**3439**
II 1141	**3444**
II 1142	**3448**
II 1143	**3557**
II 1144	**3455**
II 1145	**3457**
II 1146	**3459**
II 1147	**3461**
II 1148	**3462**
II 1149	**3458**
II 1150	**3469**
II 1151	**3468**
II 1152	**3470, 3578**
II 1153	**3471**
II 1154	**3473**
II 1155	**3475**
II 1156	**3477**
II 1157	**3488**
II 1158	**3490**
II 1159	**3393**
II 1160	**3496**
II 1161	**3498**
II 1162	**3505**
II 1163	**3506**
II 1164	**3507**
II 1165	**3510**
II 1166	**3526**
II 1167	**3517, 3520**
II 1168	**3518, 3520**
II 1169	**3519, 3520**
II 1170	**3520**
II 1171	**3529, 3578**
II 1172	**3530, 3578**
II 1173	**3531, 3578**
II 1174	**3532, 3578**
II 1175	**3533, 3578**
II 1176	**3576, 3578**
II 1177	**3534, 3578**
II 1178	**3547**
II 1179	**3548**
II 1180	**3514**
II 1181	**3553**
II 1182	**3571**
II 1183	**3554**
II 1184	**3167**
II 1185	**3555**
II 1186	**3559**
II 1187	**3560**
II 1188	**3561**
II 1189	**3562**
II 1190	**3565**
II 1191	**3566**
II 1192	**3567**
II 1193	**3568**
II 1194	**3569**
II 1195	**3570**
II 1196	**3573**
II 1197	**3574**
II 1198	**3575**
II 1199	**3577, 3578**
II 1200	**3578**
II 1201	**3535**
II 1202	**3536**
II 1203	**3579**
II 1204	**3580**
II 1205	**3584**
II 1206	**3583**
II 1207	**Appendix 246**
II 1208	**3595**
II 1209	**3596**
II 1210	**3597**
II 1211	**3598**
II 1212	**3599**
II 1213	**3601**
II 1214	**3603**
II 1215	**3607**
II 1216	**3610**
II 1217	**3612**
II 1218	**3613**
II 1219	**3614**
II 1220	**3615**
II 1221	**3588**
II 1222	**3493**
II 1223	**3622**
II 1224	**3623**
II 1225	**3630**
II 1226	**3627**
II 1227	**3626**
II 1228	**3629**
II 1229	**3631**
II 1230	**3632**
II 1231	**3634**
II 1232	**3635**
II 1233	**3639**
II 1234	**3636**
II 1235	**3637**
II 1236	**3640**
II 1237	**3641**
II 1238	**3655**
II 1239	**3656**
II 1240	**3660**
II 1241	**3661**
II 1242	**3662**
II 1243	**3664**
II 1244	**3666**
II 1245	**3671**
II 1246	**3673**
II 1247	**3674**
II 1248	**3677**
II 1249	**3685**
II 1250	**3680**
II 1251	**3681**
II 1252	**3682**
II 1253	**3679**

RMK	RMNy
II 1254	**3683**
II 1255	**3684**
II 1256	**3688**
II 1257	**Appendix 268**
II 1258	**3690**
II 1259	**3691**
II 1260	**3624A**
II 1261	**3694**
II 1262	**3628**
II 1300	**2913**
II 2032	**Appendix 255**
II 2033	**Appendix 254**
II 2034	**Appendix 256**
II 2044	**3474**
II 2050	**2666**
II 2450	**3105**

RMK	RMNy
III 2014	**2765**
III 2147	**3016**
III 2218	**3136**
III 2219	**3259**
III 2358	**3268**

APPENDIX

A Régi Magyarországi Nyomtatványok III. kötetében (Budapest 2000) leírt Appendix-tételeknek és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Appendix	RMNy
Appendix 158	**2890**
Appendix 195	**2851**
Appendix 197	**2881**
Appendix 200	**3166**
Appendix 211	**2677**

SZTRIPSZKY

Sztripszky Hiador bibliográfiája (Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez. Budapest 1912 és 1967) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Sztripszky I	RMNy	Sztripszky I	RMNy	Sztripszky I	RMNy
I 1957a	**2890**	I 2016/223	**2789**	I 2021/228	**2837**
I 2011/218	**2672**	I 2017/224	**2789**	I 2022/229	**2771**
I 2013/220	**2708**	I 2018/225	**2748**	I 2023/230	**2782**
I 2014/221	**2762**	I 2019/226	**2769**	I 2024/231	**2865**
I 2015/222	**2801**	I 2020/227	**2884**	I 2025/232	**2782**

Sztripszky I	RMNy	Sztripszky I	RMNy	Sztripszky I	RMNy
I 2026/233	**2978**	I 2043/250	**3174**	I 2058a	**3483**
I 2027/234	**2979**	I 2044/251	**3109**	I 2059/266	**3485**
I 2028/235	**2977**	I 2045/252	**3239**	I 2060/267	**3397**
I 2029/236	**2996**	I 2046/253	**3238**	I 2061/268	**3516**
I 2030/237	**2926**	I 2047/254	**3240**	I 2062/269	**3538**
I 2031/238	**3024**	I 2048/255	**3197,**	I 2063/270	**3543**
I 2032/239	**3066**		**Appendix 213**	I 2064/271	**3467**
I 2033/240	**3034**	I 2049/256	**3197**	I 2065/272	**3472**
I 2034/241	**2975**	I 2050/257	**3278**	I 2066/273	**3586**
I 2035/242	**2990**	I 2051/258	**3314**	I 2067/274	**3642**
I 2036/243	**3058**	I 2052/259	**3315**	I 2068/275	**3643**
I 2037/244	**3053**	I 2053/260	**3226**	I 2069/276	**3653**
I 2038/245	**3064**	I 2054/261	**3319**	I 2170/376	**2961**
I 2039/246	**3121**	I 2055/262	**3391**	I 2173/379	**2898**
I 2040/247	**3122**	I 2056/263	**3487**	I 2184/390	**3243**
I 2041/248	**3259**	I 2057/264	**3390**	I 2192a	**3203**
I 2042/249	**3175**	I 2058/265	**3348**		

Sztripszky II	RMNy	Sztripszky II	RMNy	Sztripszky II	RMNy
II 2554/102	**2881**	II 2583/131	**3055**	II 2598a	**3434**
II 2568/116	**2641**	II 2584/132	**Appendix 235**	II 2599/147	**3438**
II 2569/117	**2648**	II 2585/133	**Appendix 236**	II 2600/148	**3466**
II 2570/118	**2668**	II 2586/134	**3070**	II 2600a	**3461**
II 2571/119	**2709**	II 2587/135	**3160**	II 2600b	**3471**
II 2572/120	**2644**	II 2587/136	**3204**	II 2601/149	**3453**
II 2573/121	**2717**	II 2589/137	**3207**	II 2602/150	**3557**
II 2574/122	**2738**	II 2590/138	**Appendix 243**	II 2603/151	**3458**
II 2575/123	**2807**	II 2591/139	**3265**	II 2603a	**3566**
II 2576/124	**2920**	II 2592/140	**3280**	II 2604/152	**3608**
II 2577/125	**Appendix 225**	II 2593/141	**3301**	II 2605/153	**3678**
II 2578/126	**Appendix 226**	II 2594/142	**3328**	II 2606/154	**3686**
II 2579/127	**2945**	II 2595/143	**3333**	II 2606a	**3694**
II 2580/128	**2952**	II 2596/144	**3341**	II 2613/161	**3004**
II 2581/129	**2987**	II 2597/145	**3336**	II 2703/251	**3086**
II 2582/130	**2992**	II 2598/146	**3409**	II 2704/252	**2838**

DÉZSI: Suppl.

Supplementum ineditum Ludovici Dézsi. Dézsi Lajos kiadatlan kiegészítései (Sztripszky Hiador Adalékok című utánnyomatának függelékében. Budapest 1967) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Dézsi	RMNy
85	**2637**
89	**3304**

ČAPLOVIČ

Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700, diel 1–2. (Martin 1972–1984) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
174	**2890**	372	**3599**	562	**2829**
207	**2690**	373	**3604**	563	**2831**
207a	**2690**	374	**3600**	564	**2832**
208	**2815**	375	**3601**	565	**2833**
209	**2816**	376	**3602**	566	**2834**
210	**3017**	377	**3603**	567	**2899**
211	**Appendix 233A**	378	**3609**	568	**2976**
212	**3072A**	379	**3605**	569	**2970**
213	**3138**	380	**3606**	570	**3026**
214	**3073**	381	**3608**	571	**2983**
215	**3137**	382	**3607**	571a	**2972**
216	**3266**	383	**3596**	572	**2973**
217	**3403**	384	**3610**	573	**2975**
218	**3408**	385	**3611**	574	**2974**
219	**3404**	386	**3612**	575	**3028**
220	**3405**	387	**3613**	576	**3030**
221	**3407**	388	**3614**	577	**3031**
222	**3406**	389	**3615**	578	**2973, 3033,**
223	**3409**	390	**3616**		**3079**
224	**3410**	390a	**3618**	579	**3034**
225	**3411, 3412,**	391	**3673**	580	**3035**
	3520	392	**3674**	581	**3078**
226	**3413, 3520**	393	**3676**	582	**3082**
227	**3414, 3520**	394	**3677**	583	**3080**
228	**3415**	395	**3675**	584	**3149**
229	**3505**	396	**3616**	585	**3150**
230	**3506**	397	**3678**	586	**3151**
231	**3506A**	398	**3679**	587	**3147**
232	**3507**	399	**3680**	588	**3148**
233	**3508**	400	**3681**	589	**3152**
234	**3626**	401	**3682**	590	**3153**
235	**3627**	402	**3683**	591	**3155**
236	**3625**	403	**3684**	592	**3154**
237	**3628**	404	**3685**	593	**3156**
238	**3629**	405	**3686**	594	**3197,**
239	**3630**	556	**2711**		**Appendix 213**
240	**3631**	557	**2713**	595	**3198**
368	**3595**	558	**2766**	596	**3199**
369	**3596**	559	**2767**	597	**3200,**
370	**3597**	560	**2826**		**Appendix 68A**
371	**3598**	561	**2827**	598	**3197**

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
598a	**3202**	640	**3531, 3578**	1041	**2736**
599	**3202A**	641	**3532, 3578**	1042	**2721**
600	**3204**	642	**3533, 3578**	1043	**2722A**
601	**3205**	643	**3534, 3578**	1044	**2773**
602	**3207**	644	**3535**	1045	**2774**
603	**3208**	645	**3536**	1046	**2775**
604	**3230**	646	**3513**	1047	**2776**
605	**2830**	647	**3515**	1048	**2777**
606	**3279**	648	**3516**	1049	**2778**
607	**3278**	649	**3517, 3520**	1050	**2782**
608	**3277**	650	**3518, 3520**	1051	**2779**
609	**3280**	651	**3519, 3520**	1052	**2780**
609a	**3283**	652	**3520**	1053	**2781**
610	**3284**	652a	**3528**	1054	**2783**
611	**3286**	652b	**3527**	1055	**2784**
611a	**3289**	653	**3526**	1056	**2785**
612	**3290**	654	**3641**	1057	**2841**
613	**3337**	655	**3634**	1058	**2843**
614	**3339**	656	**3635**	1059	**2844**
615	**3340**	657	**3636**	1060	**2845**
616	**3341**	658	**3637**	1061	**2846**
617	**3343**	659	**3639**	1062	**2847**
618	**3344**	660	**3640**	1063	**2848**
619	**3338**	980	**3166**	1064	**2849**
620	**3348**	1019	**2645**	1065	**2850**
621	**3347**	1020	**2647**	1066	**2852**
622	**3431, 3578**	1021	**2648**	1066a	**2851**
623	**3432, 3578**	1022	**2649**	1067	**2853**
624	**3433, 3578**	1023	**2682**	1068	**2854**
625	**3434**	1024	**2650**	1069	**2855**
626	**3435**	1025	**2651**	1070	**Appendix 223**
627	**3421**	1026	**3297**	1071	**2905**
628	**3422**	1027	**2644**	1072	**2907**
629	**3423**	1028	**2654**	1073	**2908**
630	**3426**	1029	**2652**	1074	**2910**
631	**3425**	1030	**2653**	1075	**2912**
632	**3427**	1031	**2655**	1076	**2913**
632a	**3344**	1032	**2716**	1077	**2945**
632b	**3428**	1033	**2717**	1078	**2921**
633	**3419**	1034	**2715**	1079	**2915**
634	**3429**	1035	**2718**	1080	**2911**
635	**3430**	1036	**2719**	1081	**2919**
636	**3525**	1037	**2722**	1082	**2920**
637	**3512**	1038	**2720**	1083	**2926**
638	**3529, 3578**	1039	**2734**	1084	**2923**
639	**3530, 3578**	1040	**2735**	1085	**2924**

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
1086	**2925**	1132	**3108**	1177	**3359**
1087	**2928**	1133	**3110**	1178	**3454**
1088	**2927**	1134	**3160**	1179	**3360**
1089	**2929**	1135	**3161**	1180	**3361**
1090	**2985A**	1136	**3162**	1180a	**3363**
1091	**2986**	1137	**3163**	1181	**3373**
1092	**2987**	1138	**3164**	1182	**3364**
1093	**2987A**	1139	**3166**	1183	**3365**
1094	**2989**	1140	**3167**	1184	**3366**
1095	**2990**	1141	**3169**	1185	**3367**
1096	**Appendix 233**	1142	**3209**	1186	**3369**
1097	**2987A**	1143	**3229**	1187	**3368**
1098	**3038**	1144	**3211**	1188	**3370**
1099	**3048**	1145	**3212**	1189	**3371**
1100	**3041**	1146	**3213**	1190	**3372**
1101	**3040**	1147	**3214**	1191	**3470, 3578**
1102	**3039**	1148	**3220**	1192	**3471**
1103	**3046**	1149	**3216**	1193	**3460**
1104	**3037**	1150	**3217**	1194	**3451**
1105	**3043**	1151	**3226**	1195	**3439**
1106	**3044**	1152	**3219**	1196	**3440**
1107	**Appendix 234**	1153	**3221**	1197	**3442**
1108	**3045**	1154	**3222**	1198	**3444**
1109	**3047**	1155	**3223**	1199	**3445**
1110	**3087**	1156	**3224**	1200	**3446**
1111	**3088**	1157	**3215**	1201	**3447**
1112	**3089**	1158	**3225**	1202	**3448**
1113	**3090**	1159	**3227**	1203	**3449**
1114	**3091**	1160	**3228**	1204	**3450**
1115	**3085**	1161	**3293**	1205	**3443**
1116	**3092**	1161a	**3294**	1206	**3441**
1117	**3093**	1162	**3295**	1207	**3452**
1118	**3094**	1163	**3296**	1208	**3453**
1119	**3095**	1164	**3302**	1209	**3438**
1120	**3096**	1165	**3299**	1210	**3455**
1121	**3098**	1166	**3300**	1211	**3467**
1122	**3099**	1167	**3301**	1212	**3457**
1123	**3101**	1168	**3351**	1213	**3458**
1124	**3109**	1169	**3362**	1214	**3459**
1125	**3100**	1170	**3352**	1215	**3468**
1126	**3102**	1171	**3353**	1216	**3463**
1127	**3103**	1172	**3354**	1217	**3464**
1128	**3104**	1173	**3355**	1218	**3465**
1129	**3105**	1174	**3356**	1219	**3461**
1130	**3106**	1175	**3357**	1220	**3462**
1131	**3107**	1176	**3358**	1221	**3466**

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
1222	**3469**	1268	**3563**	1882	**3132**
1223	**3543**	1269	**3664**	1883	**3133**
1224	**3545**	1270	**3665**	1884	**3135**
1225	**3576, 3578**	1271	**3666**	1885	**2881**
1226	**3577, 3578**	1654	**3086**	1886	**3186**
1227	**3578**	1691	**2635**	1887	**3183**
1228	**3547**	1843	**2667**	1888	**3184**
1229	**3514**	1844	**2668**	1973a	**2657**
1230	**3548**	1845	**2669**	1974	**2658**
1231	**3549**	1846	**2671**	1975	**2659**
1232	**3551**	1847	**2737**	1976	**2660**
1233	**3553**	1848	**2738**	1977	**2725**
1234	**3554**	1849	**2739**	1978	**2724**
1235	**3552**	1850	**2739**	1979	**2788**
1236	**3555**	1851	**2740**	1980	**2789**
1237	**3556**	1852	**2742**	1981	**2856**
1238	**3557**	1853	**2743**	1982	**2857**
1239	**3572**	1854	**2666**	1983	**2858**
1240	**3560**	1855	**2803**	1984	**2861**
1241	**3559**	1856	**2804**	1985	**2862**
1242	**3561**	1857	**2802**	1986	**2864**
1243	**3562**	1858	**2805**	1987	**Appendix 224**
1244	**3565**	1859	**2807**	1988	**2930**
1245	**3565A**	1860	**2808**	1989	**2931**
1246	**3566**	1861	**2879**	1990	**2992**
1247	**3567**	1862	**2880**	1991	**2993**
1248	**3568**	1862a	**2882**	1992	**2996**
1249	**3569**	1863	**Appendix 226**	1993	**2995**
1250	**3570**	1864	**2863**	1994	**2997**
1251	**3571**	1865	**2883**	1995	**2998**
1252	**3573**	1866	**2946A**	1996	**2999**
1253	**3574**	1867	**2947**	1997	**3049**
1254	**3575**	1868	**2954**	1998	**3050**
1255	**3653**	1869	**2955**	1999	**3053**
1256	**3655**	1870	**2956**	2000	**3054**
1257	**3656**	1871	**2949**	2001	**3055**
1258	**3654**	1872	**2951**	2002	**3057**
1259	**3638**	1873	**2950**	2003	**3051**
1260	**3692**	1874	**2952**	2004	**3058**
1261	**3667**	1875	**2953**	2005	**3056**
1262	**3657**	1876	**3011**	2005a	**3111**
1263	**3659**	1877	**3012**	2006	**3118**
1264	**3660**	1878	**3013**	2007	**3112**
1265	**3661**	1879	**3069**	2008	**3117**
1266	**3662**	1880	**3070**	2008a	**3113**
1267	**3663**	1881	**3072**	2009	**3115**

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
2010	**3116**	2036	**3585**	2506	**3621**
2011	**3170**	2037	**3586**	2507	**3622**
2012	**3173**	2037a	**3668**	2508	**3623**
2013	**3171**	2038	**3670**	2509	**3624**
2014	**3232**	2039	**3671**	2510	**Appendix 262**
2015	**3233**	2040	**3669**	2511	**3624A**
2016	**3303**	2041	**3476**	2512	**3689**
2017	**3375**	2042	**3474**	2513	**3690**
2018	**3304**	2487	**3260**	2514	**3691**
2019	**Appendix 251**	2488	**3261**	2515	**3694**
2020	**3374**	2489	**3262**	2516	**3695**
2021	**3378**	2490	**3263**	2517	**3696**
2022	**Appendix 252**	2491	**3265**	2565	**3500, 3501**
2022a	**3379**	2492	**3328**	2566	**3500**
2023	**3380**	2493	**3329**	2584	**2727**
2024	**3381**	2494	**3332**	2585	**2712**
2025	**3472**	2495	**3333**	2586	**2759**
2026	**Appendix 258**	2496	**3398**	2587	**2769**
2027	**3473**	2497	**3400**	2588	**2828**
2028	**3475**	2498	**3401**	2589	**2860**
2029	**3475**	2499	**3402**	2590	**2835**
2030	**3579**	2500	**3496**	2591	**3191**
2031	**3580**	2501	**3497**	2592	**3525**
2032	**3581**	2502	**3498**	XXX	**2949**
2033	**3582**	2503	**3502**	CIX	**3425**
2034	**3583**	2504	**3503**	CX	**3207**
2035	**3584**	2505	**3504**	CXCI	**2860**

KNIHOPIS

A Knihopis českých a slovenských tisků 1501–1800, I–IX. Praha 1939–1967 sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy
60	**2841**	5831	**3624**	13.695a	**2953**
2828	**2648**	5860	**3186**	14.065	**2950**
3198	**2690**	6142	**3624A**	14.851a	**2660**
3199	**3408**	6775	**3135**	14.851b	**3269**
3291	**3183**	6776	**3401**	15.544a	**3402**
3588	**3398**	7176	**3332**	16.306	**2883**
4259	**3654**	13.493	**3504**	17.004	**3696**
5472	**3500, 3501**	13.665	**3072**		
5473	**3500**	13.691	**2951**		

NÄGLER

Nägler, Doina: Biblioteca Muzeului Brukenthal, Catalogul transilvanicelor, vol. I. (sec. XVI–XVII; Sibiu 1974) sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Nägler	RMNy	Nägler	RMNy	Nägler	RMNy
313	**3180**	362	**3130**	402	**3394**
328	**2674**	365	**3131**	404	**3396**
341	**2885**	374	**3179**	414	**Appendix 261**
350	**2944**	384	**3257**		

BRV

Bianu, Ioan – Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944 és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

BRV	RMNy
I 64	**2641**
IV 201	**2641**

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
és az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója
Szerkesztette: Gilicze Gábor
Felelős szerkesztő: Tárnok Irén
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai előkészítés: Eredeti Bt.
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Nyomda Kft. végezte
Felelős vezető: Ujvárosi Lajos
Martonvásár, 2012
Kiadványszám: TK100041
Megjelent 121,6 (A/5) + 9,3 (A/5) ív melléklet terjedelemben

A sorozat előző kötetei

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1473–1600

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc,
Holl Béla, Käfer István
és Kelecsényi Ákos munkája.

Budapest, 1971

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1601–1635

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc
és Holl Béla munkája, Fazakas József,
Heltai János, Kelecsényi Ákos
és Vásárhelyi Judit közreműködésével.

Budapest, 1983

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1636–1655

Heltai János, Holl Béla,
Pavercsik Ilona és P. Vásárhelyi Judit
munkája, Dörnyei Sándor,
V. Ecsedy Judit és Käfer István
közreműködésével.

Budapest, 2000

AKADÉMIAI KIADÓ

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

A www.akademiaikiado.hu oldalon érheti el a

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1656–1670

című könyv virtuális mellékletét.

Kötettulajdonosoknak

virtuális melléklet
www.akademiaikiado.hu

- Internetes hozzáférés a Virtuális melléklet menüpont alatt a www.akademiaikiado.hu weboldalon
- Bejelentkezés a könyvtábla belső oldalán található regisztrációs számmal

www.akademiaikiado.hu

1828
AKADÉMIAI KIADÓ

ISBN 978 963 05 9036 5
9 789630 590365